„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR ANDREI PLEŞU

DILEMA VECHE

Simona SORA

biograffiti 18

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 490 ■ 4-10 iulie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 3,99 lei

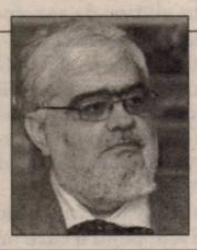

ANDREI PLEŞU

„Frontiere-fantomă“

pagina 3

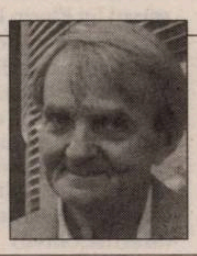

Interviu cu

ROMULUS RUSAN

pagina 15

ADINA POPESCU

„Mitte sau Iugula?“

pagina 23

Aici (nu) sînt banii dvs.

„Jefuirea unei bănci e treabă de amatori. Adevăraţii profesionişti înfiinţează o bancă.“

BERTOLT BRECHT

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● e-mail: dilema@satiricon.ro

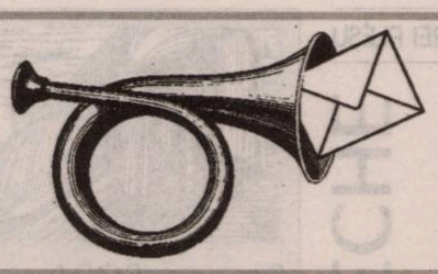

turneu de inbox

NR. 489

Articolul lui Sever Voinescu, „O soluție nu chiar nebunească pentru România"

Dar „boborul"?

Dacă problema privește strict renașterea clasei politice, soluția nu e rea. Merită explorată.

Rămîne însă problema celor care generează și girează clasa politică: restul cetățenilor. În rîndul foarte multora dintre ei există proastă educație (formală și neformală), lipsă de spirit comunitar și de inițiativă, de echitate și poate și de bun-simț. Și, nu în ultimul rînd, sentimentul defetist care predomină: „Nu se mai poate face nimic în țara asta." Cînd nu crezi în tine însuți, cum poți evolua?

În 1866, speranța și totodată baza unei acțiuni politice de amploare, fondatoare de stat, au fost elitele educate în Occident. Poate am fi îndreptățiți să nutrim aceeași speranță, acum, din partea zecilor de mii de studenți români, educați parțial sau integral în universități străine (din moment ce elitelor educate în comunismul românesc li se apropie termenul de expirare a valabilității politice). Am avut însă ocazia să mă uit pe un document programatic al unei solide organizații a studenților de peste hotare. Ce credeți că își doresc ei, ce viziune strategică au? Ceva asemănător, poate, cu momentele 1848, 1866, o viziune pentru comunitatea România, identificări ale unor probleme fundamentale, posibile soluții? Nu, stimabili concetățeni. Viitorii absolvenți își doresc aranjarea viitorului pentru ei înșiși, în primul rînd: niscaiva reduceri fiscale, ceva slujbe în administrație, o oarecare cartografiere a românilor aflați în străinătate etc.

Cunoașteți, în istorie, vreun stat care să se fi ridicat, în ciuda credinței cetățenilor/subiecților săi că statul lor este putred? Franța revoluționară post-1789 a purtat nu doar un război civil, dar și unul exterior, și le-a cîștigat pe amîndouă. De ce? Printre altele, pentru că francezii luptau pentru o cauză în care credeau cu ardoare. Succesul unei comunități este dat și de măsura în care această comunitate crede în ea însăși. Priviți la americani, la turci. Sînt naționaliști fervenți. Succesul lor economic nu se naște doar din politici raționale și coerente (acolo unde există), dar și din naționalismul lor, din încredere și optimism.

În Evul Mediu, era nevoie de sute de ani pentru a schimba mentalități colective. Acum, poate de mai puțin. Dar pînă să se schimbe în bine mentalitatea colectivă a poporului român (de fapt, a populației din România), e posibil ca spirala negativă indusă de defetism, corupție și educație slabă să fi intrat deja în jumătatea de jos, fără întoarcere. Și atunci, da, după ceva timp, vom putea vorbi de renaștere. Într-o nouă formă și un nou fond, însă, care probabil vor avea puțin de-a face cu ce înțelegem astăzi prin popor și stat român.

E clar, pentru mine, că e nevoie de o înnoire. Sînt mai multe șanse, însă, ca ea să nu vină niciodată, pentru că cei care ar putea fi agenții ei... nu prea sînt de găsit. Cu elitele stăm prost, cu baza – foarte prost. Trecutul recent e defavorabil (vezi decapitarea elitelor românești după 1947, ingineria socială de după, tranziția coruptă și autodistructivă, post-'89); prezentul este și el defavorabil – vezi *brains & hands drain*, lipsa de coeziune socială, peisajul politic catastrofal. Chiar dacă dl Voinescu are parțial dreptate cu ceea ce spune despre apartenența la UE și NATO, Dumnezeu îți dă, dar nu îți bagă în traistă. Există un timp limitat în care îți poți fura singur căciula, după care – *kaputt*, nu mai are răbdare.

adăugat de Rareș Mișu la 30 iunie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Cartea istoricului american Timothy Snyder – *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin*, tradusă anul trecut în românește sub titlul *Tărîmul morții: Europa între Hitler și Stalin*, este o istorie crudă a crimelor în masă săvîrșite în Estul și centrul Europei și a calculelor politice din vremea celor doi tirani care au dus la aceste crime. Cine crede că știe totul despre perioada respectivă va afla, citind cartea, că se înșală. Autorul pune toate lucrurile descoperite cap la cap și le prezintă în mod sec, ca un om de știință. Rezultatul e de-a dreptul îngrozitor. De altfel, de-a lungul timpului, *Dilema veche* a publicat texte pe această temă, semnate de Timothy Snyder. (Andrei Manolescu)

■ *Prin Bucureștii lui Caragiale* de Dan Roșca (Editura Ars Docendi, 2012) este o reconstituire „la pas" a străzilor, caselor, locurilor bucureștene din vremea lui Caragiale. Minuțios și exact, autorul descrie tot, evocă atmosfera, țese pînza prezențelor caragialiene, pornind de la personaje, denumiri ori citate din operă. Pentru un oraș lovit din toate părțile – așa cum a fost Bucureștiul în ultimele decenii –, punerea în pagină a vremurilor cînd urbea începea să se modernizeze e nu numai fermecătoare, dar și utilă pentru a reconstitui, pe cît se mai poate, identitatea bucureșteanului autentic. (Mircea Vasilescu)

■ Seria de autor a *Supraviețuirilor* lui Radu Cosașu, de la Editura Polirom, a ajuns la volumul V – *Logica*. Vă pot spune doar atît – nu există lectură mai tonică, mai tulburătoare și mai atașantă decît această mărturie a celui care „a deprins cu greu meseria omului care stă acasă și nu face nimic." În caz că vă întrebați ce cărți să vă luați în vacanță, mergeți pe mîna noastră. Aproape că n-o să mai conteze destinația aleasă. Dacă nu plecați, să știți că Sanseverina, Ecaterina, tanti Verona sau alte personaje feminine fabuloase ale lui Radu Cosașu nu sînt pretențioase, așa că vă puteți împrieteni cu ele și la o terasă umbroasă din oraș. (Ana Maria Sandu)

■ După seria de articole dedicate recent, de Dumitru Ungureanu, trupelor Phoenix și Sfinx, în rubrica sa din *Suplimentul de cultură*, în nr. 420 al *Observatorului cultural*, traducătorul George Volceanov publică un substanțial eseu despre paradoxurile rock-ului românesc în comunism. Analiza este coerentă și aduce multe informații, însă trebuie să-l corectez acolo unde crede că versul lui Florin Iaru – „aer cu diamant" (sic!) –, care a și dat titlul celebrului volum colectiv, ar fi „o stîngace traducere a sintagmei" beatles-iene *„the sky with diamonds"*. Nu este o traducere, este chiar un citat, asumat în cheia ironiei, ca multe, foarte multe din versurile optzeciștilor. Altfel, foarte interesant eseu despre cultura pop din comunism! (Marius Chivu)

■ Grupajul dedicat lui Alexandru Mușina în ultimul *Observator cultural*, cîteva texte rare în care e evocat un scriitor unic, „miracolul perpetuu al unei inteligențe ironice" (Caius Dobrescu), „omul căruia îi datorez esențialul" (Andrei Bodiu), „un mentor informal, o instituție alternativă" (Paul Cernat), un „om care gîndea fără întrerupere" (Livius Ciocârlie), „un Păcală înțelept, filozof, nebunul-înțelept al literaturii noastre, Regele Sărbătorii. Regele Dimineții" (Ruxandra Cesereanu), un „șef de școală poetică „ (Radu Vancu). De răscitit! (Simona Sora)

■ Între 10 și 15 iulie, Opera Nights 2013, la Castelul Corvinilor din Hunedoara și la Magna Curia din Deva. Vor participa orchestra, corul și soliștii Teatrului Național de Operă și Balet „Oleg Danovski", Constanța, împreună cu artiști de la Opera Națională București și Teatrul Național de Operetă „Ion Dacian" – București, dar și din Japonia, Spania, Ungaria, Serbia și Republica Moldova. Și pentru că vorbim de operă, sună tentant spectacolul *Trubadurul* de Verdi, pe 11 iulie, în decorul de la Castel. (Adina Popescu)

■ Duminică, 7 iulie, începe Festivalul de Poezie și Jazz de la Mogoșoaia. Primul spectacol – de la ora 18 – îi are ca protagoniști pe poetul Traian T. Coșovei și pe muzicienii de la Three for Helen, care vor cînta alături de saxofonistul Cătălin Milea. (Matei Martin)

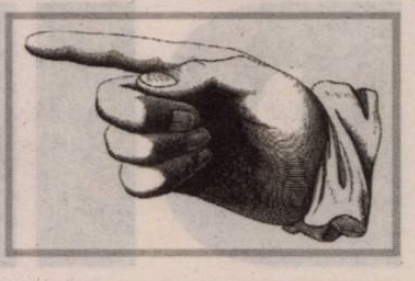

■ Pînă în septembrie, la MNAC puteți vizita expoziția internațională „Good Girls" – artă contemporană *„gender"*, dedicată artei feministe și obiectelor create exclusiv de femei, din mai multe generații. (Stela Giurgeanu)

■ N-am aici destul spațiu ca să fac o listă cu toate motivele pentru care ar trebui să vă urcați miercurea viitoare într-o mașină sau într-un tren (pînă la Reșița Nord, cu schimbare în Caransebeș, la 6 dimineața) și să mergeți la Festivalul de Jazz de la Gărîna. Scriu doar cîteva nume: Bill Frisell, Charles Lloyd, John Surman, In the Country, Magnus Öström (pentru restul, intrați pe site-ul festivalului: www.garanajazz.ro) și sper c-o să ne vedem acolo. (Luiza Vasiliu)

■ Joi, 4 iulie, începînd cu ora 19, sînteți invitați pe terasa librăriei Humanitas Kretzulescu să petreceți o „seară americană" alături de T.O. Bobe, Vali Florescu, Iulia Gorzo și Radu Paraschivescu, care vor recompune „fabulosul și devoratorul" oraș Los Angeles, din cartea *Vise de pe Bunker Hill* a scriitorului John Fante. (Patricia Mihail)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **Urmează imagini șocante**

album dilematic Camelia Tudor

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conținut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informații și reclamații ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.700
Tipărit la România liberă

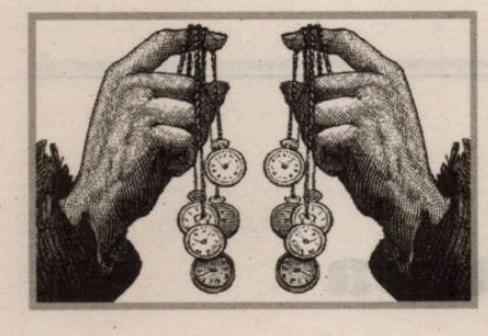

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Frontiere-fantomă

Zilele trecute, Centrul „Marc Bloch“ din Berlin a organizat o dezbatere, sub patronaj franco-german, intitulată „Europa verticală. Frontiere și linii de demarcare pe axa Est-Vest în Europa secolelor XIX și XX“. Conceptul-cheie – imaginat de doamna Béatrice von Hirschhausen – a fost acela de „frontiere-fantomă“, adică frontiere care, într-un fel sau altul, reactualizează sau camuflează diviziuni istorice, instituționale, geografice, în aparență depășite, dar în realitate încă funcționale – dacă nu în mod direct, măcar în mod simbolic. Cu alte cuvinte, Europa contemporană a instituit o sumedenie de granițe „noi“, care, de fapt, se pliază pe calapodul unor „modele“ (politice sau culturale) vechi. Un exemplu posibil este chiar Cortina de fier care a despărțit decenii întregi Europa de Est – patronată, după Yalta, de Uniunea Sovietică – de Europa de Vest, rămasă în „lumea liberă“. S-ar zice că avem de-a face cu o „cortină“ suspendată. Dar stau lucrurile într-adevăr așa? Nu supraviețuiește, oare, vechea delimitare prin confecționarea altor delimitări, mai „cochete“, mai „transparente“, dar, în realitate, neașteptat de drastice? Europa s-a împărțit în „Uniunea Europeană“ *vs* țări europene încă neintegrate, apoi în „zona Euro“ *vs* țări (europene) exterioare acestei zone, sau în „spațiul Schengen“ *vs* țări (europene) neaceptate în limitele acestui spațiu. Unul dintre participanții la dezbatere s-a amuzat vorbind despre „Europa“, „EUropa“ și „EUROpa“. Dar acesta e doar unul dintre exemplele posibile. Secole de-a rîndul, „frontierele-fantomă“ s-au dovedit mai prezente decît cele reale, ceea ce e totuna cu a spune că frontierele reale s-au dovedit fantomatice. Uneori, arbitrarul diviziunilor e uimitor. S-a vorbit, de pildă, despre Brynica (Briniţa), un rîuleț din sudul Poloniei, lung de numai 55 de kilometri și atît de îngust încît poate fi traversat cu picioarele pînă și de un copil. Rîuleţul cu pricina a putut fi, totuși, din 1443 pînă în 1922, o linie de demarcație mereu invocată între spațiul polono-rusesc și cel prusac, respectiv între Răsărit și Apus! „Cea mai veche graniță din Europa“ – s-a spus – „după lanțul Munților Pirinei.“

Pendulăm mereu între „afară“ și „înăuntru“, între frontiere cu dinamică imprevizibilă.

Dezbaterea e infinită. Conceptul de „frontieră“ e, prin definiție, echivoc. Pe de o parte, e *de neevitat* (nu se poate vorbi de nici o entitate politică, fără frontiere limpezi), pe de altă parte, e *arbitrar:* se distribuie fie după criterii accidental geografice, fie prin negocieri post-conflict, fie în urma unor ofensive „imperiale“ anexioniste, „colonizatoare“. Ca să nu mai vorbim despre multiplicitatea tipurilor de frontiere: lingvistice, religioase, rasiale, culturale etc. Cît despre „frontierele-fantomă“, ele nu se pot defini fără o predefiniție a termenului „fantomă“. Sînt ele „false“? „Închipuite?“ „Defuncte“ și readuse la viață în chip artificial?

Există națiuni care par condamnate la o durabilă *ambiguitate teritorială,* la un soi de „plutire“ transfrontalieră, în același timp generatoare de insecuritate și de „deschidere“ spirituală. România pare să se încadreze în *această* categorie. (Nu întîmplător, un român – Nicolae Titulescu – a vorbit de o posibilă și dezirabilă „spiritualizare“ a frontierelor: un complement terapeutic la precara lor „materialitate“.) În secolul al XIX-lea, românii privilegiați care puteau să-și permită călătorii spre Vest spuneau *„plecăm înăuntru“*. Se simțeau, așadar, excentrici, marginali, „în afara“ jocului. După al Doilea Război Mondial, cînd pașaportul căpătase conotații utopice, călătorul (sau fugarul) spre Vest spunea, dimpotrivă, *„plec afară“. Ieșea*, cu alte cuvinte, dintr-o împrejmuire samavolnică, dintr-o închisoare; *evada*. S-ar zice că pendulăm mereu între „afară“ și „înăuntru“, între frontiere cu dinamică imprevizibilă. În Europa, dar nu încă în Uniunea Europeană. Apoi, în Uniunea Europeană, dar nu în Schengen. Și nu între granițele monedei unice. Mai aproape de coajă decît de sîmbure (vezi disputa de-acum vreo doi-trei ani, cu privire la *„Kern-Europa“*, Europa „propriu-zisă“, „nucleul“ european, Europa „muc și sfîrc“...), latini și totuși ortodocși, apuseni, dar bizantini, niței grecizați și niței turciți, vechi și totodată într-o perpetuă „pubertate“ (=„tranziție“), părem marcați de o *insolubilă criză de apartenență*. Văicăreala e, însă, inutilă. E mai profitabil să vorbim de șansa unei neîncetate „provocări“ și să o asumăm ca destin. Nu e puțin lucru să fii așezat într-o (fertilă?) neașezare. Să ai mereu de ales și să știi că poți alege greșit. E, în fond, un îndemn la responsabilitate și calm. Și o inepuizabilă sursă de umor. Cu condiția să nu murim de rîs...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Dincolo de țăran, statul

„Ca să dau din mine un of, cred că nici un program guvernamental de după Revoluție nu s-a ocupat de viața satului românesc“ – declara *cu of* Constantin Chirilă, primarul comunei Prisăcari, în dosarul *Dilemei vechi* din numărul anterior. Și o făcea în cunoștință de cauză. Ceea ce a realizat el în comuna sa este un lucru minunat. Alexandra Toderiță și Cristian Ghinea, realizatorii dosarului, mai dau alte cîteva exemple de experimente reușite, care se înscriu pe *drumul cel bun* al „asocierii“. Aș putea să adaug și eu cîteva. Dacă le-am aduna pe toate, am ajunge la cîteva sute bune, implicînd, probabil, cîteva zeci, poate sute de mii de persoane. Pînă la cele aproximativ 9 milioane de locuitori din mediul rural mai este, însă, cale lungă...

Cum am ajuns aici? De ce este România o *low trust society,* în care rezistența la asociere, mai ales în mediul rural, este un handicap structural al dezvoltării? Amintirea sumbră a CAP-urilor? Firea țăranului, acel fantasmatic „ADN al românului“ despre care vorbește presa? Desigur, e cîte ceva și din aceste cauze „endogene“. Dar nu am fi ajuns aici fără o altă cauză – „exogenă“ –, pe care o exprimă, în același dosar, preotul Pavel: „Să vă spun ceva: guvernanții nu vor dori niciodată ca oamenii să fie asociați. Pentru că o masă asociativă înseamnă o masă care își cere drepturile.“

Să ne aducem aminte. Decooperativizarea, indiscutabil necesară, a fost gîndită însă politic, nu economic. Legile funciare ulterioare, în vechea tradiție românească, au fost *agrare,* nu *agricole,* vizînd restaurarea *proprietății,* dar nu și promovarea *productivității*. Adică, în ultimă instanță, tot politice, și nu economice, dînd cîștig de cauză mai degrabă „țăranilor“ – sub Iliescu – și „boierilor“ – sub Constantinescu: v-am dat pămînt, mai departe vă privește. Rezultatul a fost aceeași veșnică fărîmițare a loturilor agricole și o revenire masivă la economia de subzistență (cam 70% dintre gospodării).

Pe de altă parte, dezindustrializarea (prezentată doar drept „trecere la economia de piață“), la fel de necesară și ea, într-o anumită măsură, a creat primii șomeri. Cei care primiseră și un petic de teren la țară au fost primii disponibilizați. Logica a fost, din nou, prioritar politică: șomerii sînt o masă periculoasă, mai ales dacă se asociază în sindicate și fac greve prin orașe, așa că dispersarea măcar a unei părți a lor în satele de origine reducea riscurile pentru putere, orice culoare ar fi avut aceasta. Astfel, s-a ajuns ca după 1996 să se răstoarne, pentru prima dată în istoria modernă a României, fluxurile de migrație sat – oraș. Între timp, și sindicatele au fost reduse la tăcere...

Înghesuiți în sate și decapitalizați, oamenii au ales – individual – calea emigrării, iar cei rămași în colectiv au fost lăsați la cheremul baronilor și baroneților locali, în schimbul asigurării maselor de alegători: avantaj clasa politică.

Adică politicul nu a făcut chiar nimic în această privință? Ba da. Pe de o parte, a avut inițiative punctuale și mai mult reactive, ajutîndu-i cînd pe unii, cînd pe alții. Dar, vorba aceluiași Constantin Chirilă: „Ministerul Agriculturii degeaba mă consideră subvenționat azi, dacă îmi dă banii la iarnă. Legile naturii sînt foarte exacte și precise. Noi dăm legi guvernamentale ignorînd legile naturii.“ Pe de altă parte, a „implementat“ reglementările europene. Doar că, după 2000, constatînd că s-a confundat satul cu agricultura, PAC a introdus și a încercat să privilegieze faimosul pilon II, de dezvoltare rurală (modernizarea satelor și a agriculturii, dezvoltarea ramurilor economice alternative agriculturii, protejarea mediului și a peisajului rural), și nu doar de subvenționare a producției agricole. Rezultatul la noi? 1,5% dintre exploatați au cumulat 56% din subvențiile europene directe – ne atrage atenția CRPE. Cît despre „dezvoltarea ramurilor economice alternative agriculturii“, încă nici o veste...

Ruralul este, astfel, principala sursă de disparități între România și celelalte state europene, precum și a disparităților interne dintre „cele două Românii“.

Ruralul este, astfel, principala sursă de disparități între România și celelalte state europene, precum și a disparităților interne dintre „cele două Românii“. Să reamintim cîteva dintre ele:

- România are cea mai mare populație agricolă din Europa (de aproape cinci ori mai mare decît media UE), dar cea mai mică suprafață medie a unei exploatații. Dacă adăugăm aici și pe cei care lucrează parțial în agricultură, decalajul se mărește considerabil.
- 2,6 milioane de gospodării din România dețin sub 1 hectar de pămînt, *versus* 9600 de gospodării care dețin peste 100 de hectare.
- 99,2% dintre exploatațiile agricole din țara noastră sînt ferme individuale de subzistență, și numai restul de 0,80%, care dețin 44% din suprafața agricolă, sînt exploatații cu personalitate juridică.
- Doar 4% din populația activă din mediul rural are studii superioare, față de 25,4% în mediul urban.
- În mediul rural, raportul de locuitori la un medic este de 1417, față de o medie de 378 de locuitori la un doctor, în mediul urban.
- Doar 3,41% dintre drumurile comunale sînt modernizate, mai mult de 25% dintre comune neputînd utiliza drumurile în perioadele cu precipitații – ceea ce contribuie la faimoasele „pungi de sărăcie“.
- Veniturile unei gospodării din mediul rural reprezintă aproximativ 50% din veniturile unei gospodării urbane.

Aceste lucruri se știu de mult și erau previzibile de la început. În ultima vreme, pe un fond general de disperare, au apărut cîteva inițiative particulare de succes. Omul sfințește locul, ce-i drept, dar nu și toată țara; acolo trebuie să intervină și statul! Dar se pare că acesta nu este încă interesat să o facă...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Internaţionalizarea

Întîi a venit globalizarea. Ea era rea, deoarece făcea să se mute locurile de muncă dinspre Occidentul nărăvit la salarii mari şi drepturi sindicale cîştigate în secole de luptă muncitorească înspre Orientul mult mai înfometat, dispus să lucreze pentru cîţiva firfirici pe oră, fără sindicate sau concedii plătite. Se zicea (foarte rar) că globalizarea ar avea şi ceva avantaje, contestate imediat de detractorii obişnuiţi: prietenii naturii (care dau vina pe globalizare din cauza a ceea ce ei numesc încălzirea globală), stînga transatlantică (din cauză că tot mai mulţi muncitori din ramurile manufacturiere erau forţaţi să îşi schimbe locurile de muncă) sau protecţioniştii încăpăţînaţi (care nu doreau defel să iasă din paradigma statului naţional privit ca o societate pe acţiuni). Era să-i uit pe conspiraţionişti. Pentru ei, era clar că Oculta a proiectat fenomenul, în scopul controlului minţii pămîntenilor şi al înavuţirii fără limite a unei părţi minuscule a populaţiei, pe seama sărăcirii samavolnice a majorităţii. Este drept, prin 2007, studii sociologice extrem de bine articulate (aşadar, publicate de *The Economist)* arătau că, în urma plusului de prosperitate adus de o lume integrată economic (deci, globală), mai bine de jumătate din populaţia globului poate fi socotită ca aparţinînd clasei mijlocii. O premieră istorică, orice s-ar spune.

Concomitent cu globalizarea a apărut mondializarea. Este cam acelaşi lucru, numai că în limba franceză. De aceea, mondializarea are şi accente un pic mai duioase, cu nuanţe tiermondiste. Ea acordă atenţie decalajelor dintre nord şi sud, destinului trist al arborilor de esenţă scumpă din Amazon sau cultivatorilor de cafea, exploataţi nemilos de lanţurile mondiale de supermarketuri. Aşa s-a ajuns la Campaniile de Responsabilitate Socială (CSR, în original) ale unor corporaţii-gigant. Ele simţeau nevoia de imagine publică mai bună, pentru a compensa efectele devastatoare pe care le aveau dezvăluirile legate de salariile mizerabile plătite în ceea ce mai tîrziu avea să se numească „grupul de succes al ţărilor BRIC".

De la o vreme, adică de la criză încoace, globalizarea nu mai este atît de frenetic comentată ca pe timpuri. Este socotită un fapt împlinit, de către unii. Alţii o consideră eşuată şi observă triumfători revenirea (cam în forţă) a protecţionismelor economice naţionale. Uniunea Europeană nu putea scăpa de aceste varii curente de opinie. Drept pentru care a avut un discurs uşor dual. Pe de o parte, înfiinţa fonduri care să compenseze „efectele globalizării", pe de altă parte, presa (justificat) Organizaţia Mondială a Comerţului, înspre liberalizarea cît mai decisivă a schimburilor de mărfuri, servicii şi capital, ceea ce înseamnă curat puseu întru globalizare. La fel ca restul lumii, UE trăieşte astăzi ispite naţionaliste crunte la nivelul statelor membre, vecine cu protecţionismul. Cel mai recent exemplu: decesul jenant al proiectului Nabucco, pe mîna Greciei şi Italiei, în dauna majorităţii celorlalte state membre, consfinţind, astfel, trecerea în istoria eşecurilor europene a unui document care se numea, pe vremuri, „Strategia Energetică Comună".

De aceea, mare mi-a fost mirarea să găsesc, într-un recent document al Comisiei, destinat unei noi strategii pentru IMM-uri,

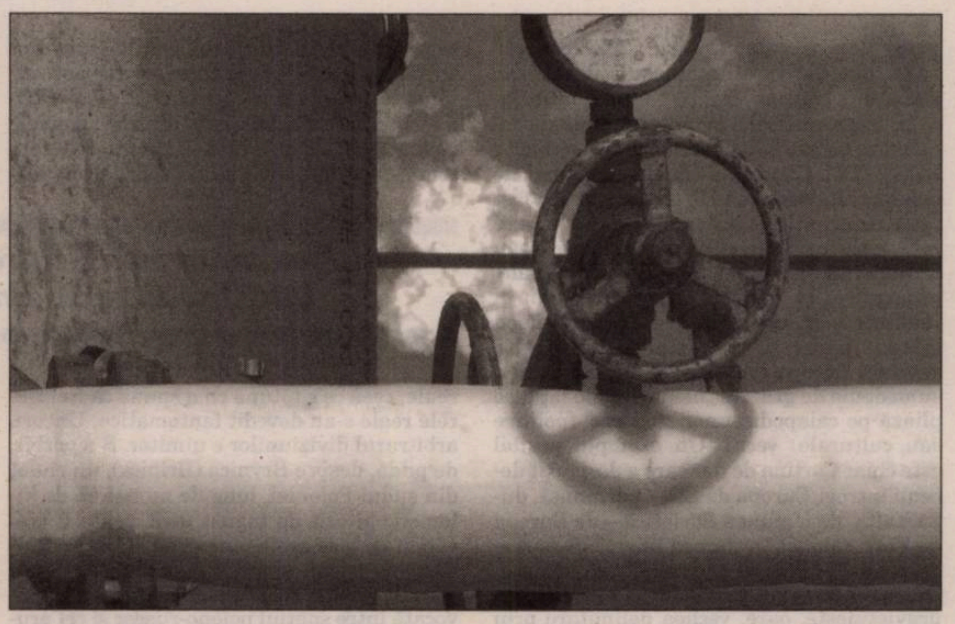

ceva de genul: „Să ajutăm firmele mici şi mijlocii să beneficieze de efectele pozitive ale internaţionalizării."

Am întrebat ce e aia şi care este diferenţa faţă de globalizare sau mondializare. Mi s-a răspuns că nu e nici o diferenţă, numai că precedentele denumiri erau cam tocite şi compromise de atîţia ani de dezbateri publice. Aşadar, trebuia găsit un cuvînt nou, pozitiv, care să ne ducă cu gîndul la o eventuală competitivitate regăsită pe pieţele lumii. Am înţeles: globalizarea o să rămînă la „efecte negative", iar astalaltă, „internaţionalizarea", va fi şefă cu „oportunităţile". Mi se pare incorect. E ca şi cum cei doi copii deja născuţi fac cîte-o prostie, mai sparg un geam, mai fură o corcoduşă de la vecini şi tu, în loc să-i urechezi şi să-i îndrepţi, te pui pe treabă să mai faci un copil, zicînd în sinea ta: „Poate ăsta iese mai cuminte!"

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

Historia SPECIAL

TRAIAN,
Optimvs princeps

Soldatul roman
care a cucerit Dacia

Pacea, bogăția
și gloria Imperiului
depindeau de împărat

DIN 29 IUNIE,
LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

9,99
LEI

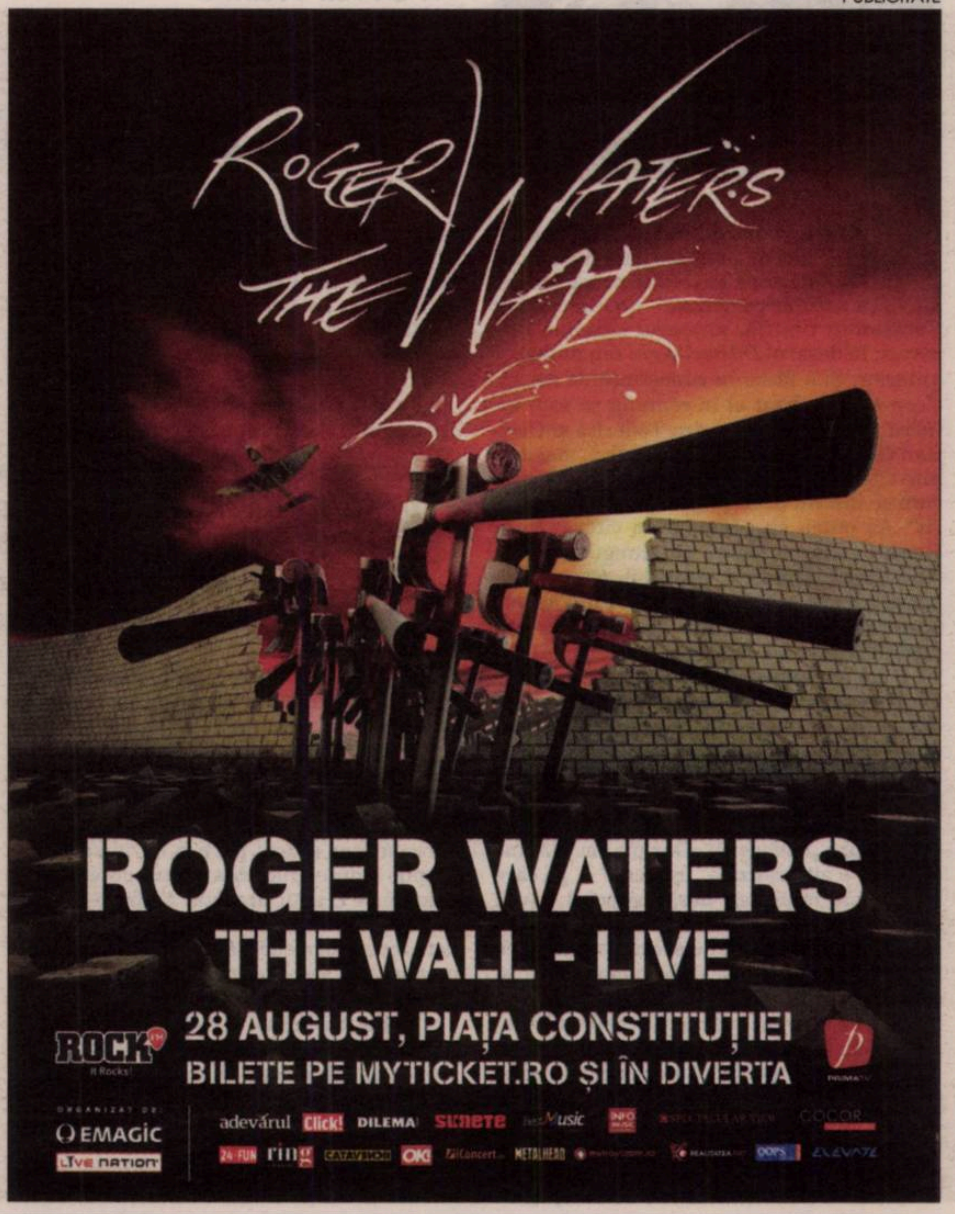

PUBLICITATE

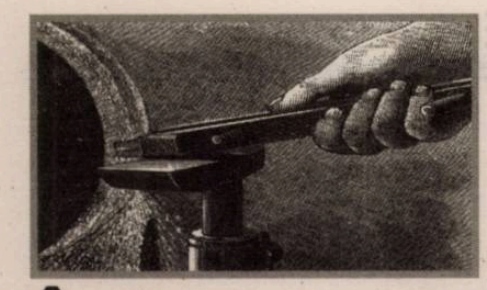

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Un succes care încurcă: Dacian Cioloș

Într-un spațiu public românesc mai degrabă cenușiu, într-o lume politică aplatizată de lipsa viziunii și a capacității de negociere – vezi perplexitatea și frustrările de după căderea proiectului Nabucco – există, totuși, și o veste bună.

Ea vine de la Bruxelles, acolo unde Parlamentul European, Consiliul și Comisia au căzut de acord asupra proiectului noii Politici Agricole Comune, susținut de comisarul Dacian Cioloș. Un dosar dificil, în care se intersectează o mulțime de interese ale regiunilor, statelor și grupurilor de state, ale producătorilor mari și mici, ale industriilor și ale consumatorilor. Politica agricolă primește cea mai consistentă porție din bugetul comunitar, circa 45%, depășind fondurile prevăzute pentru politica de coeziune. De unde și interesele uriașe din jurul acesteia.

Se ciocnesc grupuri de state – statele nordice, pe de o parte, care ar dori limitarea subvențiilor și îndreptarea fondurilor, mai degrabă către creșterea competitivității; de partea cealaltă, statele din flancul sudic, unde agricultura și industria alimentară reprezintă sectoare de mare importanță și care au nevoie de politica subvențiilor. Se confruntă state vechi membre ale Uniunii și state noi membre, acestea din urmă primind subvenții mai reduse pe unitatea de suprafață și cap de fermier, cu consecințe negative asupra competitivității pe piața europeană. Se confruntă interesele fermierilor mici și mari (latifundiari?) – primii ar vrea o limitare a subvențiilor pentru cei mari, cei din urmă dorind să-și conserve avantajele. Se confruntă practicanții agriculturii intensive cu ecologiștii; consumatorii care vor produse cît mai ieftine, cu producătorii care nu o dată au vărsat cisterne cu lapte sau și-au mînat oile în fața sediului Comisiei Europene. Se confruntă marile lanțuri de desfacere, care presează în direcția prețurilor mici (uneori, cu consecințe precum scandalul cărnii de cal) cu interesele producătorilor și ale consumatorilor, care vor diversitate.

Există și opinii – venite din spațiul nordic – potrivit cărora Politica Agricolă Comună ar trebui pur și simplu desființată, subvențiile acordate marilor deținători de terenuri agricole fiind comparate cu un fel de rentă feudală pe care supușii trebuie să o plătească suzeranilor. Fondurile prin care se asigură subvențiile în cadrul PAC provin, pînă la urmă, de la contribuabilul european, și nu din altă parte. Și atunci, de ce să nu se renunțe la această moștenire de Ev Mediu, iar banii cîștigați să fie îndreptați către creșterea competitivității industriei sau spre noile tehnologii? Desigur, dintr-o fermă din Franța, dintr-o plantație de viță-de-vie ori de măslini din Italia, sau dintr-un sat din România ori Polonia, lucrurile se văd cu totul altfel, ceea ce nu face decît să complice problema.

Sub rezerva pronunțării statelor nordice și îndeosebi a Marii Britanii (care ar putea găsi ocazia de a trimite o torpilă chiar în inima politicilor comunitare), compromisul reprezintă un succes al comisarului român Dacian Cioloș. Căci un compromis este.

Subvențiile nu sînt la același nivel pentru toate statele membre, dar diferențele au fost reduse. Nimeni nu va primi mai puțin de 75% din media comunitară, în viitorul ciclu bugetar. Ecologia și-a primit, la rîndul său, ceea ce era al ei – 7% din suprafața fermelor trebuie să rămînă spațiu natural sau zonă de protecție forestieră, pentru menținerea biodiversității. Nu se limitează subvențiile către marile exploatații, sau nu cu totul, în orice caz, raportul dintre ceea ce vor primi cei mari și cei mici se mai echilibrează. Acum, 80% din plăți sînt alocate pentru 20% dintre cele mai mari exploatații. Echilibrarea se face inclusiv prin eliminarea unor aberații, cum ar fi subvenționarea ca suprafețe agricole a peluzelor ce mărginesc pistele aeroporturilor sau ale terenurilor de golf. De asemenea, fermele foarte mici și fermierii tineri urmează să primească ajutoare prin scheme mult simplificate, ceea ce reprezintă un avantaj specific pentru România.

Acest compromis greu de obținut îl face pe Dacian Cioloș cel mai eficient om politic român al momentului. Cu o singură excepție – cînd a luat poziție în dosarul aderării României la spațiul Schengen –, comisarul pentru Agricultură insistă, în intervențiile sale publice, pe caracterul tehnic al misiunii sale. El este un specialist în agricultură, în definitiv. Însă scoaterea la liman a dosarului agricol, afectat de atîtea interese, înseamnă politică pură.

Noua politică a plecat la drum cu o mare consultare publică – probabil cea mai amplă după cea declanșată de Comisie în legătură cu cetățenia –, a ascultat toate părțile, după care a venit intensa activitate de lobby. Cancelariile nordice, mai ales, trebuiau convinse că agricultura merită subvenționată în continuare, latifundiarii – convinși că, dacă nu vor lăsa de la ei, întregul eșafodaj se putea prăbuși ș.a.m.d.

Pentru o Românie în care decizia politică se ia discreționar, de sus în jos, imprevizibil și cel mai adesea fără consultarea părților interesate, Dacian Cioloș pare o specie de pe altă planetă. La noi, oamenii politici decid – iar cine e împotrivă nu are decît să plece și să-și găsească altă țară. Liderii politici știu ce trebuie făcut doar fiindcă sînt deja acolo, nu au nevoie de specialiști, nu au timp și răbdare să-i asculte pe toți și, în general, sînt derânjați de orice opinie care nu se potrivește cu a lor – ceea ce, în ochii lor, deja miroase a trădare sau măcar a insubordonare.

Mandatul de comisar european al lui Dacian Cioloș se încheie în curînd, după alegerile pentru Parlamentul European, care vor genera o nouă Comisie. Este posibil ca el să se regăsească în noul executiv comunitar, dar e greu de făcut un pariu acum. Nu știm cine va conduce viitoarea Comisie, nu știm cum va fi ea colorată politic și, pînă la urmă, comisarii sînt propuși de guvernele statelor membre.

Întrebarea ar fi dacă, după 2014, România este pregătită să-i ofere ceva lui Dacian Cioloș. Că sistemul nostru are nevoie de el e clar. Dacă va găsi poziția din care el poate fi cu adevărat de folos României și îl va putea convinge să o accepte, aceasta rămîne o întrebare. Sau sistemul va gîndi că este mai bine pentru actualul comisar să rămînă în structurile europene, deoarece acasă, mai mult încurcă?

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Melancolie stranie în orașul meu

S-a întins pe caldarîmul murdar, printre cutiile lui de carton, și mi-a zis: „Cînd am avut, pentru prima oară, sentimentul că viața mea s-a sfîrșit, că de-acum nimic important nu se mai poate întîmpla, că începe fără-de-rostul și fără-de-sensul, începusem să fiu adolescent. Citisem ceva, nu mai țin bine minte ce, și mă cuprinsese convingerea asta crepusculară, pervers de satisfăcătoare. Îmi plăcea, într-un fel, convingerea că viața mea se sfîrșește. Nu, nu muream. Eram sigur că nu voi muri curînd, de fapt, eram sigur că nu voi muri deloc – doar gustam cu nesaț sentimentul finalului ostenit, al finalului după prea multe. Apoi, momente de genul acesta am mai avut. Din cauza unei femei care nu. Din cauza unui ticălos care da. Din cauza unui vers, a unui cîntec, a unei ploi sau a unei ninsori, ori a unui soare strivitor, din cauza unei pierderi sau din cauza unui cîștig, din cauza unei priviri, din cauza banilor care lipseau ori din cauza altor neputințe mai mari, pe măsură ce le (re)conștientizam, cum ar fi neputința de a fi călugăr sfînt, neputința de a fi tenor de mare clasă, neputința de a fi balerin ca Nureev, neputința de a fi dirijor ca Celibidache, neputința de a fi poet, neputința de a fi președintele României, neputința de a mă face iubit de toți, de absolut toți și cîte alte neputințe. Oho, de cîte ori am avut convingerea că viața mea s-a încheiat, că gata! Aș zice că această convingere a însoțit, ca o umbră, absolut toate melancoliile mele, și cum temperamentul îmi este foarte predispus la melancolie, am simțit convingerea finalului foarte des. Melancolia – zice Agrippa – eliberează sufletul (minunată treabă!) și așa prinde aripi imaginația *(imaginatio)*, se nasc demonii de jos și orice om care se lasă cuprins de ei, chiar și cel mai neînvățat, poate deveni poet sau artist într-un sens sau altul. Apoi, dacă sufletul eliberat nu se investește cu totul în imaginație și continuă să se miște în dimensiunile umanului, trece de imaginație și se concentrează pe rațiune *(ratio)*. Astfel, se potențează un fel de foame gnoseologică, se nasc demonii de mijloc, apare o frenezie foarte specifică și se ajunge la cunoaștere. Oamenii care ajung cu melancolia lor aici devin filozofi sau medici. În fine, puținii aleși își pot aduce melancolia pînă în spirit *(mens)*, simt cum se nasc demonii de sus și capătă toate cele necesare ca să ajungă mistici sau ocultiști. Vezi cum zicea omul ăsta că te salvează melancolia? Te scoate din limitele tale date, ducîndu-te, din ce în ce mai sus, în tine însuți. Am citit pe Internet că melancolia vine cînd ceva te poate opri să vorbești, dar nu te poate opri să gîndești. Adică, melancolia te cucerește cînd te confrunți cu ceva mai puternic decît tine, care te învinge, dar nu într-atît de puternic încît să te anihileze, să te distrugă. Nu mai știu cine a zis asta, dar era deștept, după cît se vede treaba, pentru că ce zicea tipul ăsta se completează de minune cu ce zicea Agrippa. Psihologii de azi numesc asta «frustrare». Și idioții de azi o numesc tot «frustrare». Ai băgat de seamă cît de des e folosit cuvîntul ăsta? Dar ai băgat de seamă și că e folosit ca un fel de acuzare, ca un fel de blam, ca un fel de stigmat? «Frustratule!» urlă după tine cretinii care te dușmănesc și vor să te lovească verbal. Cînd colo, tu ești doar melancolic, pentru că gîndești, dar ceva mai puternic decît tine te oprește să vorbești. Frustrarea e civilizatoare. Dacă nu am acumula frustrări și am avea tot ceea ce vrem să avem, fără să fim lipsiți de nimic, și nu am cunoaște frustrarea, am fi încă în peșteri, omorîndu-ne liber, luîndu-ne femeile liber, tîlhărindu-ne liber. Și bieții oameni, cum se apără cînd idioții le strigă că sînt frustrați, zicînd că «nu e adevărat, nu sînt frustrat», cotizînd la inepția asta, că frustrarea e o rușine. Păi cea mai mare frustrare din istorie e a lui Iisus Cristos! Lui i-a lipsit cel mai mult, aici, pe pămînt, tocmai pentru că avea totul, acolo în cer... Dă-mi o țigară... Așa, și un foc... Dar ceva bani n-ai să-mi dai?... Să-ți dea Dumnezeu sănătate... Și tu ești melancolic, ca și mine... Te văd... Uite, stau aici lîngă librăria asta, cu zilele, și văd prin vitrine – că nu mă lasă înăuntru – cam ce cărți cumpără oamenii. Sînt din ce în ce mai mulți cei care nu mai citesc povești. Romanele, prozele de toate dimensiunile, chiar memorialistica – au ieșit complet din zona lor de interes. Nu mai vorbesc de teatru, care nu se cumpără aproape deloc. Văd că tot mai mulți citesc doar lucruri tari: cărți motivaționale, gastronomie, bune maniere, dar și eseu (cît mai academic), filozofie, știință, chiar și politică. Îi văd după ochi, îi văd cum pipăie cărțile și îmi dau seama că sînt oameni ai cărților și mă întreb cum de tocmai ei evacuează lirismul și imaginația din lecturile lor. De fapt, refuză melancolia. Din nou, nu mai e bine să fii melancolic. În Antichitate nu era deloc bine, se combătea melancolia. Apoi, în Evul Mediu, a început să se accepte, iar pe la vremea Renașterii, era chiar la modă. I-a mers bine melancoliei și mai apoi, pentru că, era văzută în tandem cu romantismul și cu idealismul – chestii pozitive pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Acuma, însă, nu mai e în regulă să fii melancolic. Oamenii se tem de demonii de jos, într-un fel. Vor doar demonii de mijloc. Că nici demonii de sus nu le plac – ei sînt cei mai periculoși, pentru că dacă te cuprind, viața ta ia foc, pur și simplu, și arde fără oprire, multe veacuri înainte. Ți-e teamă un pic de veșnicie, orice-ai zice... Hohoho, ia uite ce lună supărată a apărut... După program, în seara asta, va învinge Saturn.“

M-am depărtat, lăsîndu-l prăbușit între cîrpele lui jegoase și cartoanele lui rupte, cînd mi-am dat seama că o veselie ciudată, de nebun poate, îl cuprinde. Nu știu de ce, am socotit că, dacă devine vesel, nu mai e interesant. Și, cum mă depărtam de el, îmi strigă: „Ai văzut, ochelaristule, că am putut să vorbesc atît de bine despre melancolie, fără să pomenesc deloc depresia?“ Da, am văzut...

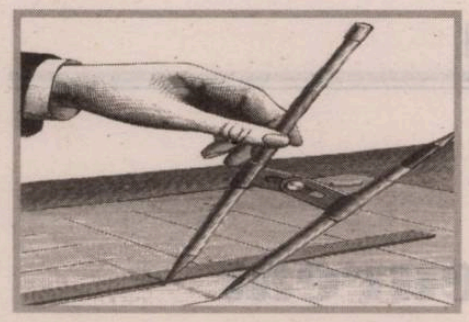

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Clopotele

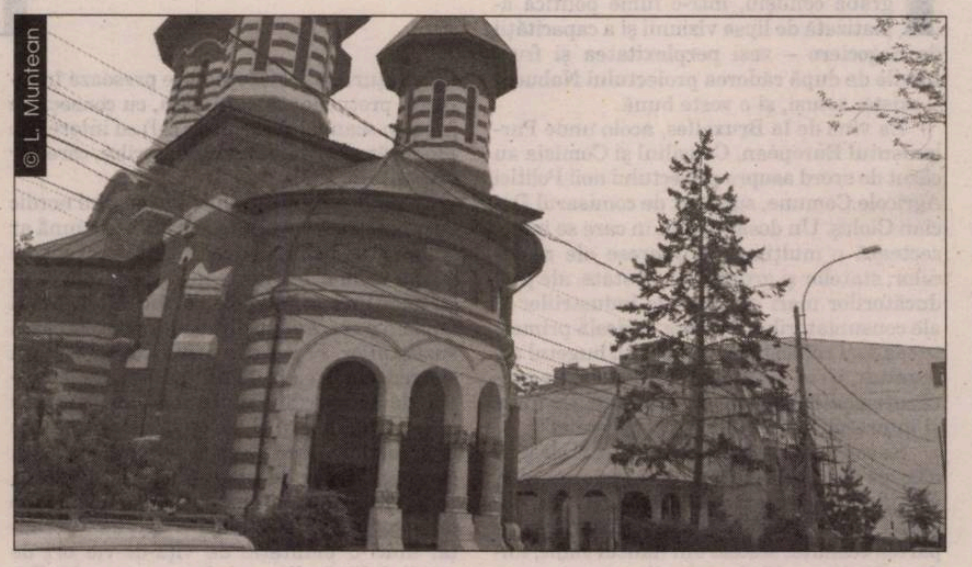

Nu scriu aici numai despre lucruri care se pierd, ci şi despre altele care s-au pierdut de mult. Dangătul clopotelor, de pildă, mai răsună în Bucureşti doar în noaptea de Înviere. Cel puţin în cartierul în care locuiesc, nu-mi aduc aminte să-l fi auzit nici în copilărie, deşi am trăit întotdeauna în vecinătatea bisericii Sf. Visarion. Probabil, regimul comunist, de la instalarea lui, a interzis chiar chemarea la slujba de duminică dimineaţa. N-am cunoscut pînă tîrziu valurile de sunet care aleargă unele după altele fără să se ajungă, sau răpăitul sec al toacăi,

Dangătul clopotelor, de pildă, mai răsună în Bucureşti doar în noaptea de Înviere.

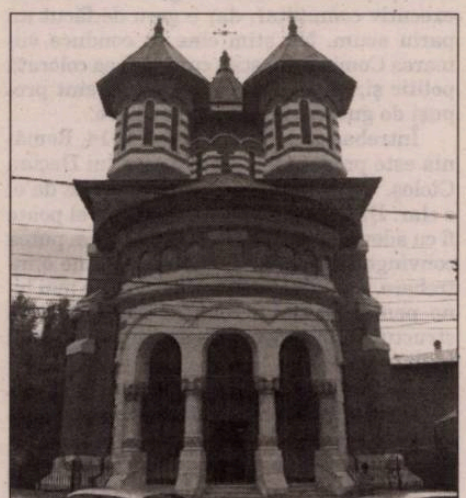

deşi cred că acesta, la ţară, nu a încetat. Biserici tăcute – aşa ceva n-a existat la noi nici pe vremea turcilor. Creştinilor din Imperiul Otoman nu li se îngăduia să tragă clopotele, dar un călător din veacul al XVII-lea povesteşte că, după ce a trecut Dunărea, i-a zvîcnit inima de bucurie la auzul ecoului prelung al bronzului, aici, unde era semn de libertate. Dacă nu mă înşel, există chiar o cărticică despre vechile noastre clopote, scrisă de un fost profesor la Teologie, părintele Ion Popescu-Cilieni, dar n-o am la îndemînă acum. Ascunse la adăpostul zidurilor unei mănăstiri izolate, clopotele care se turnau atunci – cu o muncă foarte grea – purtau numele voievodului sau al mitropolitului care cheltuia şi supraveghea: aşa sînt, la Cotmeana, acelea de la Mircea cel Bătrîn şi de la Brâncoveanu, precum era, la Bucureşti, clopotul din 1693 al lui Teodosie pentru biserica mitropoliei sale, a Ungrovlahiei. În zilele noastre, tipicul tradiţional a fost reluat, spre a-i onora, la Patriarhie, pe Preafericitul, şi la Cotroceni, pe preşedintele Republicii... Cînd domnul Chiliman botează un parc şi cînd domnul Onţanu cumpără, pentru alt parc, o bancă, tot aşa îşi trec numele, pe o inscripţie solemnă. Darul ctitorului avea sens fiindcă era şi el creştin, dar statul republican e laic, de la Ceauşescu la Băsescu, chiar dacă, pentru sentimentul său intim, profesorul Constantinescu face excepţie. Numele gravat pe clopot corespundea vechii rugăciuni din imnul pe care-l cîntau copiii la şcoală. Parcă mai aud vocea unchiului meu, doctorul, murmurînd: „Susţine, Doamne, cu a ta mînă, coroana română...“ Să ne ferească Dumnezeu de zelul foştilor comunişti convertiţi creştini: dl Putin tocmai a devenit patron al capelei ortodoxe bizantine la Sf. Nicolae din Bari...

În cărţile pe care le vor scrie istoricii din viitor – a căror sarcină n-o invidiez – va fi greu de explicat controversa stîrnită de pregătirea unei Constituţii modificate, în care ai noştri au nişte valori foarte diferite de ale Europei, dar se feresc să le declare limpede, ca să nu se pună rău cu una sau cu cealaltă dintre cele două tabere. Secularismul radical pe care-l îmbrăţişează o minoritate intră în conflict cu interesul multor politicieni de a dispune de o armată de alegători, fie din rîndul clerului, fie păstrînd, din moşi-strămoşi, ritualul.

Numărul mănăstirilor noi a crescut rapid, iar pe cînd se învoiau cu închiderea unui spital după altul, deputaţii revendicau de la buget fonduri pentru construcţia unei noi biserici în fieful lor electoral (mai des decît pentru o şcoală). Că era nevoie de o redresare după anii de descreştinare nu va tăgădui nimeni, însă s-ar putea să se fi întrecut măsura. Clopotul nou nu sună cu puterea tradiţiei celui vechi.

Andrei Pippidi *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Anca BRĂTULEANU

SOS Provincia

Aşa nu!

Spuneţi, vă rog, dacă imaginea alăturată vă sugerează intrarea într-o mănăstire? Şi, încă, una dintre cele mai importante şi vechi mănăstiri româneşti, declarată monument istoric de categoria A, adică „de interes naţional“, conform legii în vigoare. Ei bine, chiar dacă nu e de crezut, aceasta era, acum cîţiva ani, imaginea de la intrarea în mănăstirea Cotmeana, încadrată în Lista Monumentelor Istorice, la poziţia AG-II-a-A-13622.

Cum se poate vedea, aici şi-au găsit locul cel mai potrivit stîlpul pentru susţinerea cablurilor electrice şi o cabină telefonică; un gard din piatră şi lemn, făcut după gustul meşterului, înconjoară, spre stradă, frumosul zid de piatră al mănăstirii, făcîndu-l să nu mai conteze. O poartă urîtă completează tabloul. Fotografii recente arată că lucrurile nu s-au schimbat în bine.

La vremea cînd, înainte de 1990, am vizitat pentru prima dată mănăstirea Cotmeana, ea era compusă din zidul de incintă, cu turn de poartă. În centru se afla biserica, splendidă construcţie ridicată de Mircea cel Bătrîn în 1387-1389, după modelul bisericilor bizantine de mici dimensiuni. Un pridvor închis, construit în vremea lui Constantin Brâncoveanu (1711), completa edificiul. Fără îndoială, contrastul între zidurile simple şi sobre ale incintei şi arhitectura elaborată a bisericii o punea pe aceasta din urmă în valoare cum nu se poate mai bine. Aşa plănuiseră restauratorii anilor '50 şi, mai apoi, cei din anii '70, iar efectul era pe măsura eforturilor lor.

După 1990, s-a propus ca mănăstirea – pînă atunci doar un monument istoric, fără viaţă monahală – să fie din nou utilizată conform funcţiei sale iniţiale. La Comisia Naţională a Monumentelor Istorice a fost adus spre aprobare un proiect de completare cu chilii a laturii de nord a incintei, la care se adăugau un paraclis, o trapeză şi alte construcţii necesare traiului călugărilor. Proiectul a fost discutat şi s-a dat aviz pentru noile edificii, cu condiţia restaurării bisericii lui Mircea cel Bătrîn. Pînă aici, totul pare în regulă.

Doar că, de la intenţiile declarate la fapte, distanţa poate fi foarte mare. E cazul şi la Cotmeana. Accentul a fost pus pe ridicarea noilor construcţii, cît mai ample cu putinţă, fără să ţină cont de relaţia cu biserica. De altfel, aceasta nu a mai fost restaurată şi este rareori folosită: pentru slujbe este utilizat paraclisul, la care se intră din exteriorul incintei; nici măcar nu se trece pe lîngă biserica veche, pentru a afla că ea există. Adică, în loc ca noile construcţii şi utilizarea lor să fie subordonate bisericii monument istoric, ele o neglijează şi – într-un fel – îi întorc spatele. Ai impresia, la Cotmeana, că oamenii nu-şi doresc vechile clădiri. Fiindcă – aşa cum spuneam la începutul articolului – nici zidurile incintei iniţiale, nici vechea intrare nu se mai văd: ele sînt ascunse în spatele unui gard şi a porţii spre paraclis, dizgraţioase intervenţii care sînt departe de a avea ceva comun cu o arhitectură de calitate.

În momentul în care am făcut fotografia intrării, am sperat că lucrurile se vor schimba. Mai credeam că organismele responsabile cu viaţa monumentelor istorice se vor apleca şi asupra mănăstirii Cotmeana; sau că sesizarea acestora va conduce la oprirea unor intervenţii neavenite sau chiar – aşa cum era cazul – la desfiinţarea lor. Mă gîndeam că vizibila deteriorare a ceea ce constituie monumentul istoric de la Cotmeana va determina o luare de poziţie a forurilor competente. Astăzi, nu mai sînt atît de optimistă. „Descalificarea“ mănăstirii Cotmeana ca monument istoric este doar un exemplu dintre multe altele similare, asupra cărora asemenea modificări se practică din ce în ce mai insistent. Şi nimeni – sau aproape nimeni – nu li se opune. Astfel încît, viitoarele generaţii vor crede că aşa arătau ele – edificiile protejate de lege –, în momentul în care au fost construite.

Anca Brătuleanu *este profesor la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti.*

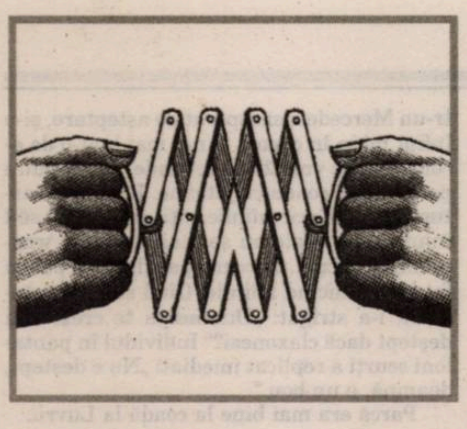

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Antreprenoriatul va salva România

– interviu cu Dragoş ANASTASIU –

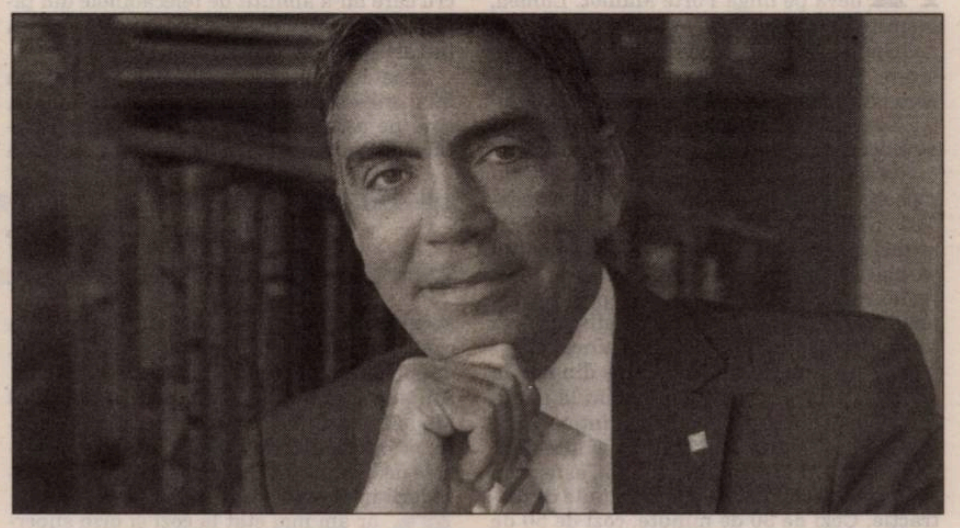

M-am uitat de multe ori la Arena leilor *(emisiunea de pe TVR 2). Mi se părea interesantă „confruntarea" dintre cei patru antreprenori de succes (cu idei clare şi întrebări bine ţintite) şi candidaţii într-ale business-ului (unii total aiuriţi, alţii naivi, alţii un pic şmecheri, alţii cu adevărat întreprinzători). Între cei patru,* ***Dragoş Anastasiu*** *ieşea în evidenţă printr-un soi de pedagogie aparent cinică (pentru că le spunea candidaţilor, fără ocolişuri, tot ce crede), dar eficientă: era imposibil ca observaţiile sale să nu le dea de gîndit celor care veneau, de pildă, cu ideea că vor obţine bani (mulţi!) pentru potenţiala lor afacere, dar nu erau dispuşi să cedeze nimic şi nici planuri prea clare nu aveau. Altminteri, prezenţa tonică a antreprenorului Dragoş Anastasiu e confirmată de bunul mers al afacerilor sale: Eurolines şi TUI Travel au avut creşteri consistente, într-o vreme cînd predomină lamentaţiile că „lucrurile merg tot mai prost".*

Aveţi o apariţie senină şi tonică – zîmbiţi chiar şi cînd se discută subiecte grave, sînteţi mereu detensionat. E „cu program" sau e din fire?

E din fire. Nu ascund faptul că, de vreo doi ani, de cînd am intrat în parteneriat cu TUI, motto-ul sub care funcţionăm este *We put a smile on people's faces*. Bineînţeles, noi nu avem nici o contribuţie la motto sau la logo, aşa le-am preluat. Dar s-au potrivit foarte bine cu valorile pe care le împărtăşim în firma noastră. Nu ni s-a trimis din Hanovra un costum care să nu ne vină bine; ni s-a potrivit, îl purtăm cu plăcere. Zîmbetul vine, aşadar, dintr-un motiv simplu: indiferent ce probleme ai, nu le rezolvi stînd încruntat. De ce să stau încruntat? Să încerc măcar să creez o atmosferă plăcută şi voi primi înapoi zîmbete. Am făcut de multe ori acest experiment: dacă le zîmbesc oamenilor, îmi zîmbesc şi ei. Românii au uitat să zîmbească din cauza grijilor. Eu le spun angajaţilor mei: „Ştiu că aveţi griji, şi eu am, dar nu ne ajută să nu zîmbim." Industria turistică ar trebui să fie fruntaşă în materie de zîmbete, dar oamenii au uitat. Zîmbetul ar trebui să vină din speranţă, din încredere, din faptul că te simţi bine cu tine însuţi. Nu-i uşor, într-o perioadă ca aceasta, să zîmbeşti în România. Dar, dacă reuşeşti să o faci şi dacă vine din interior, te deosebeşti de ceilalţi.

De multă vreme se tot spune că vrem să atragem turişti străini, dar România are o imagine proastă. Imaginea e cea care ne lipseşte? Sau altceva?

În primul rînd, ne-ar trebui un produs de calitate. Produsul turistic e complicat: transport din străinătate în România, aeroport, taxi, hotel, mîncare, *entertainment*, muzee deschise pînă seara tîrziu, nu pînă la 4 după-masa, trasee turistice, ghizi de calitate (noi nu prea mai avem ghizi, îi numărăm pe degete pe cei buni). Dacă lipseşte o singură piesă din *puzzle*, nu mai funcţionează. Avem, însă, cîteva produse turistice care funcţionează bine. De exemplu, circuitele cu autocarul: Transilvania sau Bucovina. Începe să meargă bine *City Break*, la Sibiu ori Bucureşti. În cazul acestor produse care merg bine, într-adevăr, ne lipseşte imaginea. Noi avem produsul turistic „România" în cataloagele celor mai mari operatori din lume – care sînt germani. Şi totuşi, nu vindem. Asta se datorează lipsei de imagine sau imaginii proaste pe care ne-am creat-o. 80% dintre străini fie nu au nici o imagine despre România, fie au o imagine proastă. Peste 50% nu ştiu mai nimic – poate ceva despre Ceauşescu, poate ceva despre Dracula... Faptul că lumea nu ştie nimic reprezintă un mare potenţial; e mai complicat cînd au o imagine negativă. Aşadar, avem mult de lucru la produsul turistic, dar acolo unde avem produse, nu avem imagine.

De cînd lumea s-a deschis şi ai noştri au început să călătorească, funcţionează impulsul comparaţiei, cu concluzia negativă: „N-o să ajungem niciodată ca în Vest." Sau comparaţia obişnuită cu bulgarii, care „ne-o iau mereu înainte". Vi se pare motivat un asemenea discurs negativist?

Asta face parte din felul nostru de a fi: sîntem fatalişti, „asta ni s-a dat". Trebuie să înţelegem că noi ne facem viaţa şi trebuie să ne luăm destinele în propriile mîini. Da, ne-au luat-o bulgarii înainte, dar ce să facem, să ne împuşcăm? Trebuie să suflecăm mînecile şi să ne punem pe treabă. Sîntem foarte dezbinaţi şi lipsiţi de iniţiativă. Dar nu e de mirare, după atîţia ani de comunism, în care iniţiativa a fost blamată.

Am observat – în intervenţiile dvs. publice – că întotdeauna spuneţi lucrurilor pe nume, fără ezitări. Acest stil direct nu vă creează probleme? Căci în România se poartă discursul dublu, aluzia, ambiguitatea...

Am lipsit la ora de diplomaţie... Probabil că şi Germania m-a format astfel, căci am plecat acolo cînd aveam 18 ani şi am stat pînă pe la 33, iar de la 18 la 25 de ani încă m-am format ca adult. Nu pot să nu spun lucrurilor pe nume, indiferent cît mă costă, consider că e obligaţia mea s-o fac şi e parte din ideea de a schimba lucrurile. Încerc să nu fiu arogant – deşi îmi dau seama că se creează această percepţie de aroganţă. Mi se pare că nu avem timp în viaţă de ocolişuri. Îmi e mai simplu să spun direct, aşa că e foarte uşor de lucrat cu mine. Oamenii mei ştiu că nu îi duc cu zăhărelul. Recunosc, însă, că de multe ori nu face bine să spui lucrurilor pe nume. Pînă la urmă, însă, trăgînd linie, cred că francheţea m-a ajutat: oamenii ajung s-o aprecieze, îşi dau seama că e mai bine aşa.

Industria turistică ar trebui să fie fruntaşă în materie de zîmbete.

Spuneaţi undeva că azi, în România, cine are iniţiativă are şi succes. Aveţi încredere în oamenii cu iniţiativă din România, credeţi că pot duce lucrurile în direcţia cea bună?

Am încredere în cei care *fac*, i-aş îmbrăţişa pe toţi. Printre ei sînt şi mulţi prieteni de-ai mei – de exemplu, Florin Talpeş; sau Mircea Tudor, care a luat două premii pentru România, în ultimii ani, la Salonul de la Geneva. Iar noi nu facem emisiuni la televizor cu el şi despre el, facem cu alţii – nu dau nume, unii au ajuns şi în puşcărie... Am încredere în astfel de oameni şi cred că România se îndreaptă într-o direcţie care va fi bună, pînă la urmă, numai că lucrurile se întîmplă prea lent pentru gustul nostru. Ar putea merge mai repede dacă nu ne-am pune singuri piedici, dacă n-am fi chiar noi, românii, principala noastră piedică, prin mentalitatea noastră: fatalism, lipsă de încredere, lipsă de unitate, lipsă de viziune. E o societate căreia îi lipseşte încrederea. Aşa că, pe termen scurt, soluţia este iniţiativa individuală. Noi, în grupul nostru de firme, am avut succes în ultimii ani. Şi pentru că am făcut o restructurare, o împărţire în entităţi mai mici şi mai uşor de administrat, dar şi pentru că am acordat încredere totală managerilor şi angajaţilor. Cultura organizaţională bazată pe servicii de excelenţă şi pe inovare ne ajută foarte mult. Dacă nu ne deosebim de ceilalţi prin inovare, ajungem să ne batem cu alţii în preţuri şi în blabla, de genul „un euro în Grecia" sau „plăteşte unul, merge toată strada". Nu se poate aşa. Sînt trei lucruri majore: angajaţii (care trebuie să se simtă bine, să fie automotivaţi), inovarea şi excelenţa. Trebuie să ne facem un sediu nou şi mă gîndesc să avem în el o cameră pentru inovare, în care oamenii să stea de vorbă, să schimbe păreri, să caute pe Internet şi aşa să apară ideea.

Nu cumva sînteţi împotriva curentului? În România toată lumea vrea bani, nu idei. Şi încă repede...

Pentru mine, banii nu au fost niciodată o ţintă. Poate suna demagogic, dar nu e aşa. Tot ce am eu e în firmă, din care nu am scos niciodată dividende. Toată bogăţia mea e în firmă – inclusiv cea sufletească. Nici n-aş avea cînd să cheltuiesc banii, căci stau la lucru de multe ori pînă la 12 noaptea şi fac concedii pe care le „lipesc" de unele deplasări profesionale. N-am fost niciodată preocupat să fac bani. Banii sînt o consecinţă a muncii, a implicării, a faptului că eşti darnic cu oamenii – căci lucrurile se întorc în favoarea ta. Pot să certific asta cu propria mea viaţă: cînd am fost darnic, lucrurile s-au întors; cînd am fost încrîncenat şi am pedepsit – crezînd că eu trebuie să pedepsesc în viaţă, ceea ce nu e corect –, mi s-au întors lucrurile negative. Pot să dau numeroase exemple din viaţa mea – unele au haz, altele nu mă pun într-o lumină prea bună...

Şi atunci, toată goana tranziţiei după bani – care a creat şi expresia „a da tunuri" – nu cumva e greşită?

Cea mai importantă mi se pare repoziţionarea propriei persoane, trecerea de la „eu ce am de cîştigat?" la „ce pot eu să fac pentru alţii, să le adaug altora valoare, care se va întoarce spre mine?" În ceea ce priveşte tunurile şi goana după bani, trebuie să împărţim lucrurile. Există mulţi oameni care trag din greu să-şi întreţină familia; mă întreb de multe ori cum reuşesc să trăiască oamenii care cîştigă 1000 de lei pe lună. Jos pălăria pentru ei! În cazul lor, „goana" după bani înseamnă 100 sau 200 de lei în plus; dar e pentru supravieţuire. Cei care trag marile tunuri sînt adevăraţii dăunători ai societăţii româneşti. Repet: banii trebuie să fie o consecinţă a muncii şi a seriozităţii. Şi nu trebuie gîndit „peste noapte", ci pe termen mai lung.

Vi se pare că domină un individualism exacerbat în România?

După anii de colectivism, da. Pe vremuri, aveam un duşman comun care ne unea – Ceauşescu. Azi, scapă cine poate. Dar oamenii au devenit individualişti pentru că şi-au pierdut încrederea. În primul rînd, încrederea în echipă şi convingerea că numai împreună pot reuşi. Probabil că totul e o consecinţă a deceniilor de comunism. Va mai dura. Lucrurile se vor schimba prin educaţie.

Care ar fi lucrurile pe care ar trebui să le învăţăm pentru a ne schimba?

În primul rînd, ar trebui să înţelegem că a da e mai important decît a lua. Apoi, lucrul în echipă. Iar în al treilea rînd, spiritul antreprenorial şi iniţiativa. Căci antreprenoriatul va salva România – prin întreprinderile mici, prin meseriaşi, meşteşugari, mică producţie, turism, agricultură. Spiritul antreprenorial trebuie educat din grădiniţă. La *Arena leilor* m-am dus iniţial pentru că m-am simţit flatat de invitaţie; credeam că vom filma vreo zece emisiuni şi gata. Nu-mi făceam prea multe gînduri. Au trecut, între timp, vreo şase ani, am văzut mii de participanţi. Destul de curînd, mi-am dat seama că acolo nu e vorba despre afaceri şi de a găsi antreprenori pentru care să fim *business angels*. Este vorba mai ales de educaţie – diverşi oameni m-au oprit pe stradă să-mi spună: „Noi *învăţăm* din acele emisiuni." Recunosc că nu m-am gîndit la asta de la început. Pornind de la această experienţă, am iniţiat un fel de federaţie, un parteneriat public – privat, pentru a aduce mai multă coerenţă în tot ce înseamnă stimularea spiritului antreprenorial. De curînd, am făcut primul parteneriat cu Ministerul Economiei, în care iniţiativa statului de a acorda 10.000 de euro tinerilor întreprinzători se leagă cu mentoratul nostru. E un fel de continuare la *Arena leilor*, dar în alţi termeni: statul pune banii, noi asigurăm mentoratul. „Noi" însemnînd Romanian Business Leaders. Alt proiect: mergem în zece oraşe şi vorbim cu elevi de clasa a XI-a despre antreprenoriat şi spiritul de iniţiativă, despre diferenţa între „bişniţar" şi antreprenor. Am senzaţia că multă lume pune laolaltă oamenii de afaceri şi politicienii, pe ideea că „toţi au furat". În ţările normale, oamenii de afaceri sînt cei care creează locuri de muncă, iar politicienii sînt cei care dau legi corecte. La noi, lucrurile stau pe dos. Şi trebuie să se schimbe. Cred că spiritul antreprenorial este cel care va salva România. Şi mi-aş dori ca mulţi dintre românii aflaţi în străinătate să se întoarcă: aş vrea să înţeleagă că *aici* este şansa lor. Imensă.

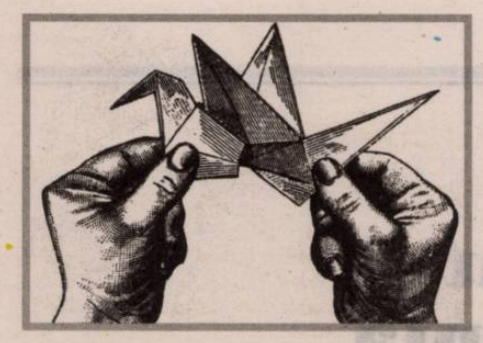

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Aşteptări diferite

Am scris, odată, despre o ciudată coadă la un restaurant din Paris, undeva pe lîngă Porte Maillot. Lumea, înşirată în faţa intrării, aştepta cu stoicism, apărîndu-se de ploaia uşoară cu umbrele colorate. Din cînd în cînd, pe măsură ce se elibera cîte o masă, uşa se deschidea şi dinăuntru apărea o doamnă în vîrstă, cu faţa plină de riduri, care îi invita în restaurant pe următorii clienţi. Cu memoria mea de est-european care a trăit calvarul cozilor la alimente de pe vremea lui Ceauşescu, m-am mirat atunci foarte tare că unii oameni acceptau să piardă timpul la o coadă, la un anumit restaurant, în condiţiile în care prin împrejurimi se găseau o mulţime de alte localuri unde se putea mînca destul de bine.

După ani de zile, am ajuns din nou la Paris şi am stat eu însumi la nenumărate cozi. La cele mai interesante atracţii din Disneyland erau, ca şi alte dăţi, aceleaşi mulţimi de părinţi şi copii, aşteptînd să le vină rîndul la cele cîteva minute de distracţie. Cozi de 30 de minute, cozi de 50 de minute, cozi de 70 de minute. La una dintre ele, teribilul Space Mountain, văzînd afişată estimarea timpului de aşteptare, 120 de minute, am cedat nervos şi am plecat. Ulterior, aveam să ne felicităm, pentru că instalaţia s-a stricat în acea zi şi am fi stat la coadă degeaba. La celelalte, ne-am mutat de pe un picior pe altul, ne-am indignat de toată organizarea şi de preţurile nesimţite, ne-am plictisit, am citit ce aveam la îndemînă, am suportat tropăielile copiilor şi trăncănelile părinţilor veniţi din toată lumea... ca să stea la coadă. Am descoperit şi cum unii, cu bilete cumpărate prin nu ştiu ce agenţie, intrau mai repede, pe nişte culoare speciale, lucru care mi-a amintit de telecabinele din ţară, unde, prin anii '80, existau asemenea intrări speciale, pentru străini.

Toată nebunia de la Disneyland a fost un bun antrenament pentru ziua următoare, cînd ne aştepta un obiectiv mai cultural – Luvrul, cu măreţia lui de coadă ambulantă şi învîrtită pe după piramidă, doar pentru controlul bagajelor, dar şi cu coada statică, de sub piramidă, pentru biletele propriu-zise. Am suportat-o şi pe asta, pentru zîmbetul Mona Lisei. La fel am îndurat, stînd în soare, şi interminabilul zigzag printre cordoanele de la Musée d'Orsay, pentru bucuria revederii impresioniştilor.

O energie şi nişte nervi de nedescris.

Dar am mai stat la cozi şi prin supermarketuri şi mai ales la aeroport, unde am fost controlaţi de nu mai puţin de cinci ori şi puşi de trei ori să băgăm genţile între fiarele care atestă că n-ai depăşit dimensiunea maximă. De băgat, le-am băgat de fiecare dată, că doar aveam geamantane potrivite. Mai greu a fost să le scoatem fără să le stricăm mînerele sau roţile. Ultima aşteptare ne-a fost rezervată chiar pe pista aeroportului, înainte să se pună scara la avion. Şi tocmai începuserăm să concepem o teorie a cozilor pariziene, cînd, pe la miezul nopţii, am ajuns în parcarea de la Otopeni. Erau acolo o energie şi nişte nervi de nedescris. Se claxona şi se înjura din greu. Perfectele automate pentru plată – despre care s-a mai scris în această revistă şi în privinţa cărora firma creatoare şi-a declinat răspunderea, spunînd că de vină pentru proasta funcţionare sînt cei care le administrează – se stricaseră. Drept pentru care, la oficiul unde se făcea plata în mod clasic, se formase o coadă incomensurabilă. Oamenii stăteau acolo, cu jetonul albastru în mînă, ca să plătească parcarea, după care se suiau în maşini şi stăteau la volan, la coada de la barieră, pentru ieşirea propriu-zisă. Un tip gras, în pantaloni scurţi, striga la un angajat care încerca să dirijeze maşinile: „E o porcărie ce faceţi! Stăm o juma' de oră la coadă şi pe urmă plătim mai mult cu o juma' de oră şi timpul de parcare. Trebuie să ne faceţi o reducere." „Ba nu" – zicea un altul de la coadă şi mai vehement – „trebuie să ne dea despăgubiri pentru timpul pierdut. Da', ce dracu', aţi ajuns să ne ţineţi prizonieri aici? Nenorociţilor!" O cucoană între două vîrste încerca să facă pace: „N-au ei, domnule, nici o vină, sînt simpli angajaţi." „Păi, atunci, să deschidă dracu' toate barierele, să ne lase să plecăm, dacă tot li s-a stricat beleaua dracu', fir-ar a dracu' să fie."

Tot locul mirosea a transpiraţie şi a gaze de eşapament. La un moment dat, un tip într-un Mercedes, exasperat de aşteptare, şi-a înfipt mîna în claxon şi n-a mai luat-o de acolo timp de vreo 20 de secunde, asurzindu-i pe cei de la coada cu jetoane. Unii şi-au astupat urechile cu mîinile, alţii au început să-l înjure, dar nimic nu se mai auzea de wagnerianul claxon. Cucoana pacifistă s-a pus în faţa lui, ridicînd mîinile. Cînd sunetul a încetat, i-a strigat: „Dumneata te crezi mai deştept dacă claxonezi?" Individul în pantaloni scurţi a replicat imediat: „Nu e deştept, doamnă, e un bou."

Parcă era mai bine la coadă la Luvru.

ready made

„Strugurele învinuieşte de viclenie piperul, chimenul, cimbrul (care e spătar), ştirul (care e armaş), nucşoara mirositoare şi şofranul gălbigios. Ca martori sînt aduşi măslina, stareţul linte, maica stafida, nohotul, bobul înecător, mazărea, cap fără trup, şi egumenul fasole. Ceapa, îmbrăcată cu douăsprezece haine mohorîte şi cu barba atîrnînd la pămînt, ia apărarea acuzaţilor:

«– Să n-aib parte de frate-meu usturoiu, de socru-meu hrean, de cuscră-mea prazul, de soru-mea ridiche şi de nepoţii mei morcovi, pătrunjel şi păstîrnac şi de nepoatele mele capere, că minciuni a grăit strugurele înaintea împărăţiei tale.»

Lubeniţa, castravetele, anghinarea şi lăptuca, ispravnicii cepei, sînt invitaţi să citească legile şi să spună şi ele ce ştiu, cînd tocmai soseşte piersica, aducînd vestea că la înteţirea strugurelui se adaugă şi intenţia zarzărei de la India de a înţepa cu acul ei ascuţit pe împărat în grumaz."

Al. Piru, despre „Povestea poamelor" de Teodor Prodromos, în *Istoria literaturii române*, vol. I, *Perioada veche*, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970

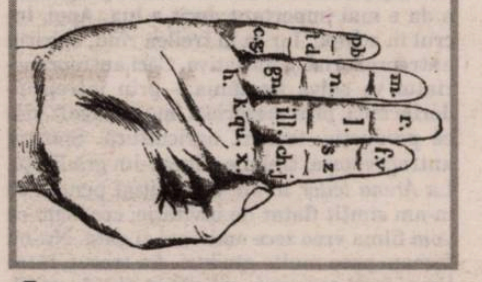

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Viaţă de filolog

Într-un nostim articol – intitulat „Cum să ne chivernisim timpul" şi inclus în *Al doilea jurnal minim* al lui Umberto Eco (tradus la noi ca *Minunea Sfîntului Baudolino*) –, celebrul semiotician face o observaţie demnă de toată atenţia intelectualilor umanişti. Sunîndu-şi dentistul pentru o programare, scriitorul are neplăcuta surpriză să descopere că importantul stomatolog îl poate primi abia peste o săptămînă. Cel puţin şapte zile, maestrul sanitar e blocat de consultaţii stabilite cu multă vreme înainte. Deşi afectat, Eco îl crede pe om pe cuvînt. *Medicii sînt nişte tipi extrem de ocupaţi*. Axioma de faţă reprezintă un stereotip cultural al lumii civilizate, pe care nimeni nu ar cuteza să îl pună la îndoială. Prin contrast, însă – sesizează autorul –, viaţa lui de profesor universitar şi scriitor cu faimă internaţională nu ar fi privită de către comunitate cu aceeaşi înţelegere. Cînd el se plînge vreunui insistent solicitant (de conferinţă, curs festiv, eseu, interviu, participare la masă rotundă etc.) *că nu are timp*, răspunsul prompt, care i se oferă nonşalant, rămîne invariabil: „Ei, domnule profesor, o persoană ca dumneavoastră poate să-şi facă oricînd timp!" Cu alte cuvinte – mai puţin subtile –, voi, umaniştii, nu sînteţi nişte indivizi serioşi, cu norme cronologice riguroase în activităţile profesionale, reuşind fără probleme să vă adaptaţi intervalurile programului zilnic la dinamica evenimentelor. Mergînd ceva mai departe cu descifrarea mesajului de mai sus, se poate spune că, în secret, marea majoritate a componenţilor unei societăţi cred nu numai faptul că *umaniştii sînt neserioşi, ci şi (de-a dreptul) leneşi*. Să recunoaştem că şi acesta e un stereotip cultural pe care cîţiva, poate, ar îndrăzni să-l respingă.

Eco se vrea a fi unul dintre temerarii cruciaţi şi, în susţinerea cauzei sale, aduce un calcul temporal cu valoare argumentativă inexpugnabilă. Într-un an bisect sînt 8760 de ore. Dintre ele, 4170 pot fi considerate din start „moarte" (judecînd faptul că orice ins normal are nevoie de 8 ore de somn, 1 oră pentru trezire şi toaletă şi 2 pentru mese, în fiecare zi). Între „fixuri" se mai includ şi cele 2 ore *per diem* pentru deplasări în oraş (cu un total de 730 de ceasuri pe an). Un profesor universitar (italian) predă 3 cursuri (6 ore) pe săptămînă şi, în concluzie, mai ia din „buget" – *volens nolens* – 220 de ore. 175 de ore de corectare a tezelor studenţilor (la 3 minute pagina!), 24 de ore de examene, 12 de discuţie (a rezultatelor examenelor), 78 pentru diverse şedinţe şi consilii, 50 pentru administraţie (cînd, precum Eco multă vreme, mai deţii şi diverse funcţii în structurile academice) duc la o imagine cronologică apocaliptică. Autorului (umanist) îi rămîn 300 de ore pe an pentru cercetarea proprie şi 666 (număr înfricoşător!) de ore pentru activităţi personale: tîrguieli, sănătate, sport, vizite ş.a. Adică o mică „vacanţă" de aproximativ trei-patru săptămîni, în interiorul cărora bietul intelectual încearcă bizare experimente anamnetice de recuperare a identităţii. Cu umor, semioticianul constată că nu şi-a calculat orele dedicate fumatului şi (fiind fumător înrăit) se întreabă, justificat, cînd se mai desfăşoară, în mod obiectiv, hărţuitoarea activitate. Răspunsul nu poate fi decît unul singur: un patru ori mai mare ca norma maximă a unui occidental. El pierde o groază de vreme încercînd să supravieţuiască într-o junglă a legii celui mai tare (suportînd umilinţele inimaginabile la care îl supun „proprietarii" serviciilor publice, luptînd pînă la epuizare pentru apărarea celor mai elementare drepturi ale sale – fireşti oriunde în spaţiul civilizat – şi, în sfîrşit, făcînd o cercetare retardată, în condiţii de austeritate, subminată permanent de interesele meschine ale oligarhiilor create artificial în schema capitalismului sălbatic). Valoarea *timpului* (şi, implicit, a *muncii*) umanistului român se măsoară într-un anumit număr de calorii îngurgitate anual, bilete sau abonamente pe mijloacele de transport în comun, litri de benzină (în cazurile fericite), chirie, administraţie, telefon (măsurat) şi, eventual, cablu TV. De aceea, pe zi ce trece avînd tot mai mult un aer de personaj descins de pe *Planeta maimuţelor*, el priveşte la lumea „barbară" creionată de semiotician ca la un veritabil Paradis.

„Umaniştii sînt neserioşi şi (de-a dreptul) leneşi."

În postură de universitar şi umanist la rîndul meu, îmi voi permite, prin urmare, să-l contrazic pe Umberto Eco. În brava comunitate carpatină, mă simt nu doar *neserios*, ci şi *leneş*. Şi, în plus, nici măcar nu fumez.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

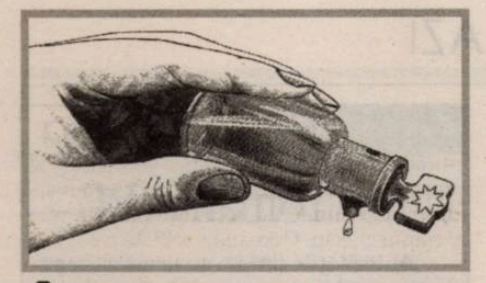

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Acesta

În limba standard (exersată în şcoală şi folosită în zonele din mass-media încă necucerite de registrul colocvial-argotic) şi în alte variante ale limbii cultivate pare să se petreacă o schimbare insidioasă, greu de observat de către vorbitori, pentru că nu introduce elemente noi, ci intervine doar în raportul de frecvenţă între elemente stabile şi centrale ale limbii. Demonstrativul *acesta* înlocuieşte tot mai des pronumele personal *el:* tendinţa uzului se asociază (ca şi în cazul formei *este,* preferată lui *e)* cu sentimentul unei inadecvări stilistice. Pentru un număr tot mai larg de locutori, *el* pare să nu mai fie perceput ca suficient de elegant şi de solemn. Există explicaţii pentru această percepţie: *el* e o formă pronominală care aparţine tuturor registrelor limbii, în vreme ce *acesta* intră în opoziţie cu *ăsta,* marcînd mai clar separarea dintre formal şi informal. În plus, *el* este concurat de pronumele şi locuţiunile de politeţe: *dumnealui, dumneasa, domnia sa,* inclusiv de controversatul *dînsul;* în această serie, *el* e termenul în teorie nemarcat, în practică încărcat de consecinţele absenţei: forma situată în afara sistemului politeţii devine o formă nepoliticoasă.

Prin extinderea diferenţierii stilistice se pierde, totuşi, ceva destul de important: există condiţii destul de clare, stabile în limbă, de folosire specializată a lui *el* şi a lui *acesta,* deşi ambele au rolul de indicatori ai situaţiei de comunicare (deictice) sau elemente prin care se reia informaţia despre o persoană sau un obiect deja menţionate (anaforice). Simplu spus (şi reducînd o mulţime de nuanţe), *acesta,* cu un corp lingvistic mai consistent şi cu valori suplimentare (apropierea în spaţiu), marchează obiecte mai puţin accesibile decît cele pentru care e suficient *el* (sau, şi mai bine, lipsa oricărui pronume). Evident, cele spuse mai sus se referă şi la formele feminine *(aceasta* în loc de *ea)* sau la formele de genitiv care înlocuiesc şi posesivele *(acestuia* în loc de *lui,* de *său* şi *sa).*

Excesul de demonstrative.

O dorinţă firească de explicitare, de accentuare, se manifestă prin excesul de demonstrative. Autorii de ştiri nu se tem de repetiţii: „Imediat după moartea lui Sergiu Nicolaescu, sora *acestuia* susţinea că dorinţa *acestuia* a fost ca trupul să îi fie incinerat" *(Libertatea,* 1.06.2013). Uneori, *acesta* este folosit, stîngaci, în traduceri: ,,Agentul persuasiv este cunoscut, *acesta* are o reputaţie, de exemplu, de om cinstit" (Charles U. Larson, 2003).

De fapt, de multe ori, *acesta* apare acolo unde nu era nevoie nici măcar de *el,* ci doar de absenţa oricărui pronume (pentru că se înţelegea foarte bine despre cine era vorba) sau unde variaţia stilistică şi insistenţa se puteau obţine prin descrieri echivalente *(omul, autorul, regizorul, tînărul* etc.).

Dincolo de ştirile din ziare şi din telejurnale, abuzul de *acesta* se poate observa în actele oficiale, în stilul juridic. Mai ales cînd e vorba de traducerea legislaţiei, opţiunile româneşti (motivate, probabil, prin dorinţa de explicitare şi emfatizare) sînt destul de diferite de cele ale paralelelor din alte limbi, înrudite sau nu. În unele documente ale legislaţiei UE, am observat preferinţa constantă a textului românesc pentru demonstrativul *acesta,* acolo unde italiana şi spaniola nu foloseau nici un pronume (sau cel mult unul personal), iar franceza şi engleza recurgeau la pronumele obligatoriu *(il, it* – şi corespondentele lor pentru diferitele genuri) sau la un nominal: „Preşedintele reprezintă Parlamentul în relaţiile sale cu exteriorul şi în relaţiile cu celelalte instituţii ale Uniunii Europene. *Acesta* prezidează şedinţele plenare ale Parlamentului"; „Deputaţii din Parlamentul European se reunesc în grupuri politice – *aceştia* nu se grupează în funcţie de naţionalitate, ci în funcţie de afinităţile lor politice"; „Biroul este alcătuit din Preşedintele Parlamentului European, 14 vicepreşedinţi şi cinci chestori, cu statut de observatori, aleşi de către deputaţii europeni pentru un mandat de doi ani şi jumătate, care se poate reînnoi. *Acesta* supraveghează funcţionarea internă a Parlamentului." Emfatic, dar adesea ambiguu, *acesta* introduce în discurs o artificialitate inutilă.

Excesul de demonstrative poate indica o tendinţă reală a limbii, dar poate fi şi o simplă modă, care produce ticuri verbale şi sărăceşte discursul, reducînd din multele sale posibilităţi de alegere.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

Deşi brazilienii protestează (incredibil) împotriva alocării unor sume prea mari din banii publici pentru fotbal, echipa Braziliei a învins fără drept de apel Spania, în finala Cupei Confederaţiilor. Adică tot Brazilia-i mama fotbalului?

Brazilia e România, care e Argentina, care e Rusia. Acestea sînt ţări alcătuite din zei şi muritori. Zeii sînt politicienii, fotbaliştii, bogaţii, artiştii. Muritorii sînt toţi ceilalţi, plus ziariştii, cei mai muritori dintre toţi. Acestea sînt ţări feudale, cu două caste – proştii şi deştepţii. Dar nu e ca în India. Neymar a fost prost şi a ajuns deştept. Atît de deştept încît, după ce şi-a înjurat antrenorul, clubul la care juca a luat decizia cea mai rezonabilă: l-a dat afară pe antrenor şi l-a păstrat pe Neymar. E atît de deştept, încît are o societate cu vreo 20 de angajaţi, care îi gestionează imaginea. Acest om şi colegii lui de samba au schingiuit Spania, o ţară care a reuşit, în fotbal, simbioza dintre Carol Quintul şi La Pasionaria, pentru a naşte un imperiu 2.0. Între timp, brazilienii proşti mor pe străzi, iar fotbaliştii deştepţi, cu freze savante, se declară solidari cu ei. Au bătut Spania cu 3-0 în numele mulţimii şi au încasat cecul în nume propriu. Pînă la urmă, poporul va plăti şi va uita. Ce poate să facă? Iar dacă într-o competiţie care contează cu adevărat – la Cupa Mondială, de exemplu –, Brazilia nu va lua trofeul, poporul va plînge. Nimic nu-i mai frumos decît un popor care plînge. Poate doar un fotbalist cu o blondă, pe un iaht.

Radu NAUM

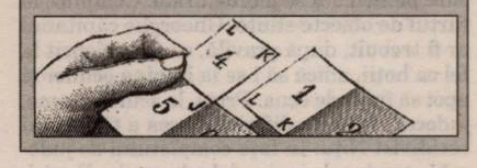

PUBLICITATE

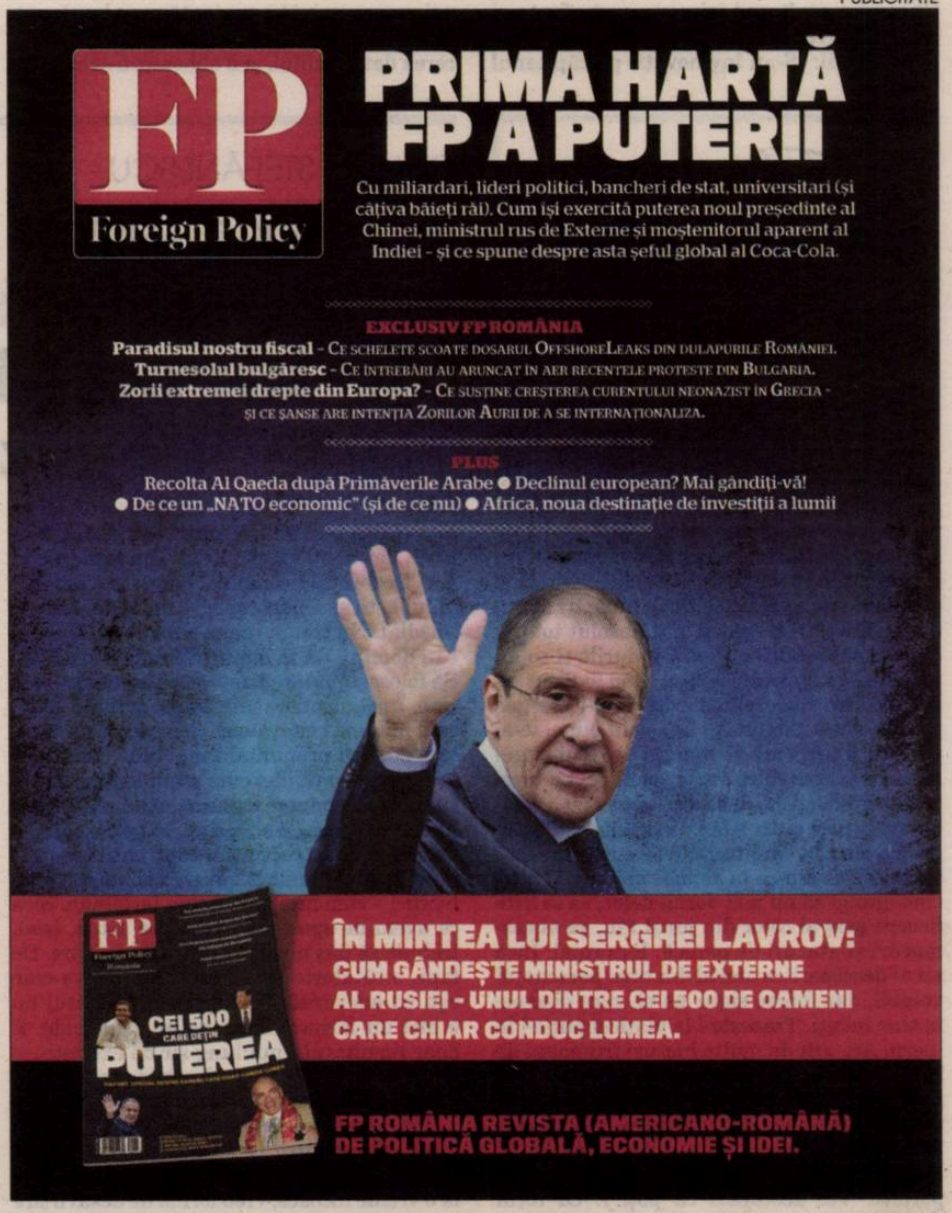

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

De ce să-i pedepsim pe „vinovaţi“?!

În vechea practică judiciară din ţările române funcţionează un principiu cutumiar care vizează recuperarea pagubelor. Acest principiu induce, fără îndoială, o oarecare indulgenţă şi inevitabila interpretare a Pravilei. Astfel, în cazul unui furt de animale, de pildă, este mult mai important ca hoţul să promită restituirea cailor furaţi, decît să înfunde ocna. Urmărind acest principiu, judecătorii sînt constrînşi să nu pronunţe anumite pedepse care ar face imposibilă recuperarea pagubelor săvîrşite, cu voie sau fără de voie, de anumiţi vinovaţi. De exemplu, mutilarea (aplicată în cazul tîlharilor, calpuzanilor sau plastografilor) ar fi limitat capacităţile fizice ale unui împricinat, sau ocna ar fi blocat posibilitatea de a munci şi de a reface pagubele pricinuite. Aşa că se procedează, cel mai adesea, la găsirea unei situaţii de compromis: împăcarea părţilor şi angajarea vinovatului că va da înapoi paguba. Or, această procedură are drept rezultat o micşorare sau chiar o anulare a pedepsei.

Să luăm un exemplu: Gheorghe căpitan cumpără, la preţ de nimic, argintăria bisericii Sfîntul Pantelimon din Iaşi, de la Niţu tîlharul, ştiind că este de furat, cunoscînd trecutul şi comportamentul vînzătorului (1791). Dar Gheorghe căpitan nu se prea sfieşte, ci topeşte şi fărîmă potire şi cădelniţe, cruci şi candele, şi apoi le pune în vînzare pentru a li se pierde urma. Complice la furtul de obiecte sfinte, Gheorghe căpitanul ar fi trebuit, după pravilă, să fie pedepsit la fel ca hoţii, adică să i se ia lumina ochilor şi apoi să înfunde ocna. Prins, la scurtă vreme, judecata lui este diferită de cea a tîlharului recidivist Niţu. În faţa completului de judecată, condus de juristul Andronache Donici, Gheorghe căpitanul îşi recunoaşte fapta şi promite să refacă toate vasele şi alte lucruri ale bisericii: „S-au învinovăţit pă căpitanul Gheorghe ca să facă toată argintăriile bisericei la loc după cum au fost şi el să plătească atît plata meşterilor la cuimgiu cît şi lipsa argintului ce poate să scadă la zăci dramuri unul, după ce va băga argintul în foc. Că de a rămîne biserica săracă iaste împotriva dreptăţii, fiindcă astăzi iaste biserica lipsită de toate acestea, cari trebuiesc deapururea.“ Discursul judecătorului punctează această preocupare a puterii pentru binele supusului său, într-o societate a sărăciei predominante şi în care fiecare lucru, oricît de neînsemnat ar părea, îşi are valoarea lui. „Să i se ia vederea ochilor ni se pare o pedeapsă prea grea“ – scrie Andronache Donici. Şi apoi, fără vedere, biserica ar rămîne săracă şi păgubită. Ca atare, Gheorghe este eliberat – o libertate sub supraveghere, care presupune munca în folosul comunităţii, în acest caz, biserica din parohie.

Dar şi în cazuri mai simple, judecata încearcă să dirijeze procesul spre o soluţie puţin păgubitoare pentru cei păgubiţi. La 28 iunie 1779, Ene Săraru din Bucureşti se află închis la ocnă pentru o datorie de 2555 de taleri. Creditorii l-au reclamat la divan, iar ancheta divanului a hotărît pedepsirea lui, fiindcă suma este destul de însemnată. Din închisoare, Ene cere graţierea, angajîndu-se că „muncind... pînă în trei-patru ani cu încetu să plătească.“ Creditorii, însă, ştiind sărăcia lui Ene şi văzînd că nu pot vinde nimic din casa acestuia pentru a-şi recupera datoriile (casa, prăvălia şi toate acareturile fiind apărate în numele zestrei soţiei), se cam codesc şi nu prea vor să-l ierte, „păgubindu'i cu atîta sumă de bani.“ Dar nici soluţia ocnei nu reprezintă o variantă prea bună, astfel încît judecătorii se pun mijlocitori, la cererea datornicului, şi îl eliberează sub cuvînt că va munci şi în soroc de doi ani va restitui întreaga datorie.

Exemplele acestea mi-au revenit în minte zilele acestea, cînd un împricinat cu nume de vinovat tot cere graţiere, promiţînd marea cu sarea, doar-doar o scăpa de căzuta pedeapsă. Poporul, „înduioşat“, se comportă ca şi altădată: cu îngăduinţă pentru orice vină, atîta timp cît se mai poate recupera ceva, preferînd compromisul şi mai ales exceptarea de la litera legii, ori de cîte ori se poate şi pentru cine se poate. Şi atunci, mă întreb, pentru cine se fac legi? Şi ce rost mai au pedepsele?

Mi-am amintit şi argumentele notate în Condica Criminalicească (1820) cu privire la eficacitatea Dreptului. Iată-le: „Pedepsile ceale mai neapărat trebuincioase pot fi acelea care vor face cea mai puternică lucrare în sufletele oamenilor, încît fieştecare înspăimîntîndu-să, să se fereaşcă de urmările ceale reale, cum şi acelea care ar putea fi mai puţin aspre la trupurile vinovaţilor, adică prin zăstîmpuri, şi în deosebite rînduri căci sfîrşitul osînduirii pedepsei nu easte numai ca să se muncească trupul vinovatului, dar ca să se înţelepţească şi să se înfrîneaze de a face asemenea urmări şi a să da pildă şi altora.“

Dar legea şi tocmeala au mers împreună, prin vechile timpuri. De ce n-ar merge şi acum?!

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „N. Iorga“ din Bucureşti. În 2012 i-a apărut la Humanitas cartea* În şalvari şi cu işlic. Biserică, sexualitate şi divorţ în Ţara Românească a secolului al XVIII-lea.

anti nostalgia

Limba română (VI)

„Autorităţile ţariste au urmărit impunerea acestei denumiri specifice [limba moldovenească, *n.r.*] pentru limba românilor autohtoni, de asemenea şi o politică intensă de deznaţionalizare, prin folosirea numai a limbii stăpînitorului în administraţie, prin interzicerea învăţămîntului în limba română, ca şi prin desfiinţarea unor tipografii care tipăreau texte româneşti. Restricţiile folosirii limbii române în toate şcolile s-au înmulţit şi, din 1833, limba română a fost interzisă ca limbă de predare în şcoli şi instrucţia s-a făcut în limba rusă. Cursul de limba română a fost predat în locul unei «limbi străine» (germana sau greaca) la liceul regional din Chişinău şi la alte cîteva şcoli din celelalte oraşe, de asemenea la Seminarul teologic. În şcolile comunale şi aproape pe lîngă fiecare parohie din Basarabia predarea cunoştinţelor se făcea, însă, în limba română. Totuşi glotonimul *român-românesc* a fost folosit cu insistenţă în secolul al XIX-lea în lucrări de gramatică şi în manuale destinate Basarabiei, mai ales în tipăriturile de la St. Peterburg. Astfel, Şt. Margela îşi intitulează lucrarea, tipărită în 1827: *Gramatica russească şi rumânească*. În *Prefaţa*, în limba rusă, el foloseşte etnonimul şi glotonimul *român, românesc* pentru a denumi locuitorii Basarabiei şi limba vorbită de ei: «mă simt obligat să spun cîteva cuvinte despre această gramatică româno-rusă, care nu numai că poate fi folositoare, dar este necesară, pentru că ea dă posibilitatea să capete cunoştinţe de limba rusă celor opt sute de mii de români care locuiesc în Basarabia, aflată sub stăpînirea Rusiei.» Tot la Sankt Peterburg tipăreşte şi I. Hinculov, în 1840, în limba rusă, o gramatică a limbii române, pentru care foloseşte denumirea limba valaho-moldovenească.“

Zamfira Mihail, *Limba română în scrieri parenetice din Basarabia (1812-1865)*, Editura Fundaţiei România de mîine, Bucureşti, 2001 (v. şi nr. 483-489)

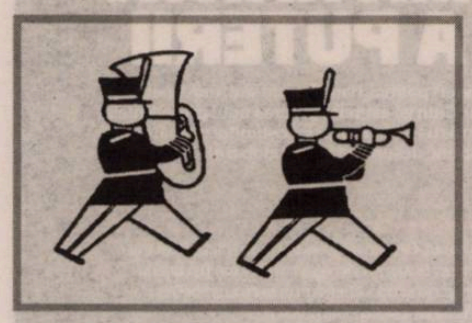

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Şamanismul de birou şi noua artă regizorală

Poţi mai mult! Mult mai mult. În adîncul tău există resurse nebănuite pentru marea performanţă. Redescoperă-te şi demonstrează-le celorlaţi cine eşti! Nu-i aşa că intri în panică în momentul în care trebuie să vorbeşti în public? Mîinile şi picioarele nu te mai ascultă, transpiri abundent, glasul îţi tremură, uiţi absolut tot din ceea ce ar trebui să spui. Gîndurile ţi se învălmăşesc îngrozitor. Acasă, cînd ai făcut repetiţiile în faţa oglinzii, discursul mergea strună. Cum ai ajuns în faţa sălii pline, te-ai pierdut şi ţi-a venit să fugi. Ai de făcut o prezentare în faţa colegilor şi a şefilor. La început, te gîndeşti că, dacă alţii pot să facă treaba asta, poţi şi tu. Dar pe măsură ce se apropie ziua în care trebuie să susţii prezentarea, devii din ce în ce mai neliniştit, pînă cînd ajungi să nu mai dormi deloc, să te irite fiecare gest al celor din jurul tău, să ai coşmaruri şi atacuri de panică. E normal. Încă nu ai descoperit oratorul din tine, personajul volubil, dar foarte sigur pe el, care doarme în tine însuţi. Trezeşte-l la viaţă şi pune-l la lucru. Are atît de multe lucruri frumoase de înfăptuit. L-ai ţinut ascuns pînă acum, din frică, din comoditate, din timiditate. Ascultă mesajele care vin din interiorul tău. Ascultă-ţi corpul. L-ai neglijat total pînă acum. Dacă vei învăţa să-l auzi, totul va funcţiona perfect. Vei descoperi că poţi fi cu totul altul. Că poţi să-ţi stăpîneşti emoţiile şi că le poţi canaliza în avantajul tău. Imaginează-ţi, de exemplu, că toţi cei din faţa ta sînt goi. Dezbrăcaţi complet. Priveşte-i din unghiul ăsta şi vei descoperi cum te deblochezi imediat. Nu trebuie să te temi de ei. Trebuie să-i domini. Să te impui. Să te faci ascultat. Să foloseşti puterea asta nebănuită care e în tine. Însă, pentru toate astea, trebuie să facem mai întîi cîteva exerciţii. Adică să învăţăm cum să pronunţăm mai bine cuvintele, ce facem cu mîinile, cum stăm în faţa publicului, cînd spunem o glumă, cînd schimbăm tonul vocii, cum îi surprindem pe cei care ne privesc, cum structurăm conţinutul pe care îl avem de comunicat. Şi cele mai importante lucruri – cum începem şi cum terminăm ceea ce avem de spus. Pentru toate astea, însă, trebuie să faci nişte cursuri. O pregătire. De fapt, o călătorie spre redescoperirea a cine eşti cu adevărat. Nu te speria. Talentul nu e nici un miracol venit de nu ştiu unde. E doar rezultatul unui lung şir de exerciţii.

Nici o ironie în rîndurile de mai sus. E doar reluarea unor fragmente de text care remodelează perspectiva asupra lumii. *Dezvoltarea personală* sau *trainingul de personalitate* nu mai înseamnă, deseori, de la o vreme încoace, vreo formă de desăvîrşire interioară sau de explorare a teritoriilor cunoaşterii. Cheia în care se discută e participarea directă la spectacolul lumii. Şi, cîtă vreme ideea de spectacol e aplicabilă oricărui teritoriu de activitate – de la sport la gastronomie, de la design interior la vestimentaţie, de la protejarea mediului la planificarea vieţii de familie şi a carierei – „casting-ul“ planetar se adresează fiecăruia dintre noi.

„Lumea-ntreagă e o scenă şi toţi oamenii-s actori“ nu mai conţine nici o urmă de metaforă, ci e o constatare de o concreteţe din ce în ce mai plată. Asumarea rolului personal e un proces conştient, bazat pe nişte indicaţii regizorale precise, plus un vast set de texte pe care trebuie să le memorezi şi să le rosteşti, într-un anumit fel, în diferite împrejurări. La fel ca didascaliile din textul dramatic şi la fel ca indicaţiile regizorale din procesul de facere a spectacolului, reperele performării propriului rol direcţionează energia, dar şi forma a ceea ce spui, în mai toate situaţiile pe care le poţi trăi. Acum, există texte şi indicaţii regizorale pentru felul în care saluţi în lift, pentru dezamorsarea situaţiilor tensionate din cuplu, toate felurile în care poţi relaţiona cu cineva – de la propriul copil, pînă la colegii de serviciu, musafiri, vecini, funcţionari, propovăduitori de credinţe, agenţi de vînzări care-ţi bat la uşă sau fiinţe venite din alte lumi, care cer politicos un „*Take me to your leader.*“ Bun, de acord, nu poţi să prevezi într-un repertoriu de texte – oricît de vast va fi fiind – orice situaţie de pe lumea asta. E clar că nu se poate aşa ceva. Dar există soluţie şi aici. Şcoala de improvizaţie. Cu un pic de efort, se învaţă şi asta. Nu e foarte greu. Important e să înţelegi valoarea exerciţiului. Sigur, pînă la urmă nu ne iese tuturor la fel de bine. Dar nu e obligatoriu să fim chiar toţi cap de afiş. Important e să faci parte, totuşi, într-o poziţie cît mai bună, din *distribuţia spectacolului universal*.

Noile instanţe regizorale sînt vorbitorii inspiraţionali, consilierii de imagine, experţii din „piar“, care ingineresc efectele percepţiei, autorii de strategii motivaţionale, chiar şi psihoterapeuţii care ne scot din genunile atacurilor de panică şi ne reintegrează în serialul zilnic. Iar didascaliile a ceea ce spunem toată ziua vin din bibliografiile *cunoaşterii de sine* şi din volumele dedicate studierii mecanismelor succesului. Totul e o mecanică. Fie ea şi foarte fină. Dar, pînă la urmă, o mecanică. Se poate învăţa. Se poate deprinde.

În istoria bisericilor creştine – în momentul în care spectacolul ritualului a obosit şi a pierdut din conţinut în favoarea instituţiei, în favoarea industriei mîntuirii, a superproducţiei şi a ierarhiilor născute de aici – s-a găsit loc pentru mişcări protestante care au făcut istorie şi au schimbat lumea. Într-o măsură asemănătoare trăim, de ceva vreme, o „reformă“ a artelor spectacolului. Cu diferenţa notabilă că „protestantismul“, în cazul de faţă, nu vine din interiorul industriei, ca s-o revitalizeze. Ci din cu totul altă parte, dintr-o altă industrie. Dar asta e o altă poveste.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Şansa de a da examen

În prezent, majoritatea liceelor şi facultăţilor includ, în grila de evaluare pentru admitere, notele obţinute în gimnaziu şi, respectiv, notele obţinute la bacalaureat. Argumentele pro şi contra acestui principiu n-au avut parte de prea multe dezbateri publice, deşi ar fi meritat din plin. În urma acestei măsuri, autonomia universitară pendulează bezmetic între dorinţa de performanţă şi spaima de săli goale, la început de an universitar. Iar părinţii bombăne fiecare notă proastă obţinută de copil la educaţia fizică sau la cea muzicală.

Argumentele pro nu sînt deloc de neglijat: elevii trebuie încurajaţi să se pregătească din timp pentru marile examene, care le influenţează major viaţa. Nu poţi ca, la sfîrşit de gimnaziu sau de liceu, după ani de stat pe tînjală, de evitat profesorii mai cărpănoşi cu laudele, de visat la cai verzi pe pereţi, prin cluburi, să pretinzi, în mod onest, un loc la un liceu bun sau la o facultate performantă. Nici nu poţi susţine, cinstit, că pregătirea pentru un examen atît de serios poate fi făcută pe ultima sută de metri a clasei finale. E esenţial să le propui copiilor, încă din clasa a V-a sau a IX-a, un scop atît de important, precum administrarea propriului viitor. Efectul nu poate fi decît unul benefic: avînd în faţă un astfel de obiectiv major, elevii pot ajusta multe dintre proastele deprinderi date de vîrstă, de anturaj, de false modele etc. şi sînt încurajaţi să mizeze mai mult pe seriozitate şi pe responsabilitate.

Pe de altă parte, însă, tocmai pentru că în discuţie este un examen cu o miză atît de importantă (viitorul profesional al copilului), argumentele contra prevede un învăţămînt serios.

Şi, nu în ultimul rînd, cred că un copil bun poate recupera – sau, în orice caz, ar trebui să i se dea şansa de a recupera – la un examen, ceea ce a pierdut, să spunem, într-un an mai prost

Elevii trebuie încurajaţi să se pregătească din timp pentru marile examene.

par a căpăta din ce în ce mai multă consistenţă, mai ales dacă sînt luate în considerare circumstanţele nu tocmai ideale în care se desfăşoară învăţămîntul românesc. Mai întîi, este nedrept ca un elev bun să piardă un loc la un liceu performant numai din cauza unei sutimi din media de intrare. Sutime care poate însemna o performanţă mai proastă la ora de sport sau o viziune ceva mai îndoielnică la ora de desen. E corect, oare, să fie sancţionat nu din cauza unei pregătiri precare, ci din cauza unui deficit – cel mai probabil nativ – de aptitudine? Mai apoi, se ştie că, de la şcoală la şcoală, de la profesor la profesor, de la mediul rural la cel urban, există diferenţe consistente în modul de evaluare, sancţionare, stimulare şi notare a performanţelor şcolare. Elevii se plîng adesea de concurenţa neloială pe care le-o fac colegii proveniţi din şcolile cu standarde ceva mai laxe decît pentru el. Poate că în clasa a VI-a a avut un eveniment nefericit în familie, poate că într-a V-a nu a reuşit să se acomodeze prea rapid cu noii profesori, poate că la examenul de bacalaureat a ales neinspirat materiile.

Sigur, biografia şcolară a unui candidat poate da măsura corectă asupra „ataşamentului" său faţă de şcoală. Dar nu cred că un copil cu media generală 5 sau un licean care a ratat major bacalaureatul intră în discuţie pentru ocuparea unui loc superior într-o instituţie de excepţie. Cred, însă, că ceea ce trebuie să prevaleze este examenul serios, în care să fie verificate la sînge acele competenţe pe care liceul sau facultatea în cauză le consideră prioritare pentru a promova.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

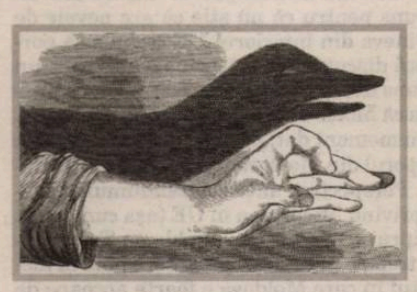

Iaromira POPOVICI

bazar

Oameni, ţări, birocraţii

Din copilăria mea comunistă încoace, am crescut şi am trăit mereu cu ideea – sau, mai bine zis, cu siguranţa – că, în general, tot ce se întîmplă la noi e prost şi cum nu trebuie, şi tot ce se petrece în afară, în Europa occidentală şi în SUA, în special, e exact aşa cum trebuie. Reprezintă norma, standardul etc.

Ieşirile mele în străinătate, după '90, mi-au confirmat aceste păreri – pînă la urmă, destul de preconcepute şi de schematice. Acolo, la Paris, Viena sau Londra, lucrurile păreau să funcţioneze, pe cînd la noi, continuau să scîrţîie. E adevărat că ale mele călătorii au fost, de cele mai multe ori, turistice. Din exterior.

Recent, am ajuns în Franţa... mai puţin turistic. La Paris aveam, de obicei, un foarte simpatic hotel, pe lîngă Folies Bergère, în care te simţeai ca acasă. Le cunoşteam pe recepţionere, pe negresa şi pe filipineza de la bucătărie – care colecţiona magneţi de frigider din toată lumea –, pe directoarea hotelului – care era slovacă. Ştiam restaurantele şi magazinele din jur etc.

De astă dată, am schimbat hotelul, ajungînd într-o zonă total nouă, neexplorată pînă la momentul respectiv. Ca uneori în diverse începuturi, nimic nu a mers, de la întinderea camerei, la aerul condiţionat şi apa de la WC. Sunam la recepţie şi nu răspundea nimeni, ca-ntr-un sat fără cîini disponibili. Ori răspundea cineva şi nu făcea mai nimic din ce spunea.

Încet-încet, lucrurile s-au reglat. A apărut o doamnă, un fel de şefă de vîrsta a doua, cu o figură interesantă, cumva între intelectuală şi practică, care ne-a întrebat ce nu e OK (făcusem reclamaţie...) şi a venit să ne rezolve problemele. Care, desigur, s-au rezolvat în general, dar am rămas cu senzaţia de aproximaţie şi parţialitate.

Am vrut să iau un taxi pînă la o destinaţie care s-a dovedit foarte apropiată şi taximetristul mi-a arătat că nu e nevoie, pot să ajung şi pe jos. Foarte politicos, cu aerul că vrea să mă cruţe de o cheltuială, nu a lăsat loc disputelor aprinse cu compatrioţii noştri, care te întreabă: „Unde mergeţi?" Măcar acolo „te defulezi" în înfruntarea post-întrebare...

Am fost la un bistro – popular –, unde am vrut să iau şi ceva la pachet. „Nu se poate" – a spus chelneriţa. „Nu avem cutii." „Dar îl puteţi face sandvici (somonul...) şi împacheta într-un şerveţel..." am insistat. „Nu e igienic" – mi-a răspuns, şi a trebuit să îngurgitez la faţa locului ambele porţii...

O farmacie, la ora 8 fix, şi-a tras meticulos geamul, a închidere, drept în faţa mea. Deşi am încercat să-i explic, prin gesturi oarecum frenetice, că am urgentă nevoie de un medicament...

Dar cea mai mare, mai plicticoasă şi kafkiană birocraţie am întîlnit-o în spitale. În încheierea actelor şi a formularelor preliminare oricărei internări sau intervenţii. Ca să afli unde să plăteşti, trebuie să iei un bon de ordine la unul dintr-o serie de mai multe ghişee, unde mereu e coadă. Apoi, te duci într-un alt birou, cu numărul 5, în care un domn îţi spune că trebuie să mai aduci din altă parte un deviz. După care, te întorci la el şi te trimite la casa unde, de fapt, trebuie să plăteşti.

Ca să achiţi un pat şi un bon de masă, eşti trimis, cu o hartă în mînă (spitalul fiind unul uriaş) într-un pavilion foarte îndepărtat, pe lîngă un altul, care se cheamă Mazarin. Ca să ajungi acolo, trebuie: să traversezi o parcare, să iei un lift – două etaje, spre o ieşire de la parter –, să traversezi o curte interioară, care trece pe lîngă o biserică, să treci de pavilionul Mazarin şi apoi să înaintezi pe un coridor lung, infinit şi îngust ca un tunel, pînă la un ghişeu. De unde răsare o doamnă care îţi spune: „Nu trebuie să plătiţi aici, aici se plătesc doar mesele. Dacă aveţi şi o noapte, la *Admissions*."

Adică la aceeaşi casierie unde plătisem şi restul, la doi paşi...

Probabil că am ales nişte exemple extreme, şi toate în situaţii nu tocmai plăcute. Sistemul e organizat şi funcţionează. Dar, uneori, birocraţia... bate realitatea. Şi îi transformă cumva pe oameni în nişte roboţei, care nu mai au timp şi chef de... altceva. Nu spun că e de dorit haosul românesc, aproape făr' de regulă, şi nici trăncăneala neaoşă adiacentă... Dar, cel puţin uneori, în ciuda dezordinii, nebunia de acasă măcar îţi mai lasă loc de respirat, cugetat şi... cîrcotit.

Selma IUSUF

legende urbane

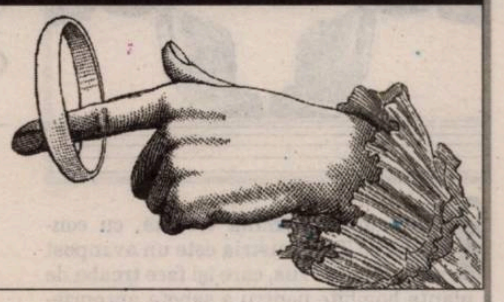

Trei masoni

S-au revărsat în vagonul de metrou, gureşi ca nişte piţigoi. Erau trei, făceau cît şase. „Mă, Dumitrache" – zice unul dintre ei, în continuarea unei discuţii începute mai devreme – „ăştia erau ăia, cum le zice, cruciaţii, mă!" „Aaaa" – făcură Dumitrache şi al treilea companion, brusc luminaţi, ca de o mare descoperire. „Da, măi" – continuă primul dintre ei – „cruciaţi din ăia care sînt şi pe la noi. Ăştia, Isărescu, patronu' ăla de la Rapid..." „Aaaa, daa" – ziseră din nou cei doi, un pic mai muiaţi a neîncredere.

Să fi fost cu toţii cam la vreo 60 şi ceva de ani. Toţi trei aveau şepci uşor date pe spate, de canicula bucureşteană şi de cele cîteva beri pe care le băuseră la crîşmă. Izul berilor începuse a adia în vagonul de metrou mai degrabă gol. Am lăsat în poală cartea. Era rost de o altă poveste. Ascultat-am şi privit-am.

Tustrei erau în tricouri cu dungi, cu gulerul în trei nasturi. Mînecile tricourilor fuseseră, evident, călcate milităreşte, de neveste responsabile, din cele care pun fierul de călcat şi pe prosoapele de bucătărie. Doi erau în pantaloni lungi, de stofă gri, cel care vorbea de cruciaţii de la Banca Naţională era în nişte bermude de tataie, cu talia urcată undeva pînă pe la subsuori, în ciorapi albi flauşaţi şi în sandale cu trei catarame pe laturi. Ăsta în bermude privea umbros, prin nişte ochelari cu sticla groasă, şi limba i se împleticea moale – la marginea unei voioşii slab alcoolizate, gata să alunece oricînd spre dăscăleală cu aplomb.

„Da" – zice – „ăştia sînt foarte puternici. Patronu' de la Rapid zicea că vrea să plătească datoriile din salariile jucătorilor care iau mulţi bani. Da' dacă-şi pune mintea, plăteşte el tot, că ăştia-s plini de bani." (Aici, discuţia fotbalistică începuse să mă depăşească.) „Cruciaţi... ştii, mă" – se întoarce uşor pe scaun spre Dumitrache – „ăştia au d-alea, loji." „Masoni" – zice Dumitrache lămurit. „Da, da" – îl aprobă al treilea nenumit – „masoni, ăia care-s puternici ca catolicii, da-s împotriva ortodoxiei." „Aşa, băi, masoni!" se lumină domnul în bermude. „Cruciaţii erau împotriva musulmanilor" – se lămuri apoi, singur. „Masoni, da, da." Privi cu neîncredere în jur. Pe scaune, doi indiferenţi butonau la telefoane, o bătrînă fojgăia în nişte plase, un bodyguard rezema plictisit o bară, iar eu eram stană de piatră, cu privirile în podele. Nici o primejdie.

„Ăştia învîrt lumea" – continuă voiosul în bermude, liniştit că nici un serviciu secret nu-l ascultă. Al treilea, nenumitul, completă: „Păi, cum să nu învîrtă, nea Tudorele, că ăla de la Rapid are crîşme, crame, dă banii la lopată. Am văzut poze cu el, să vezi case, să vezi mese, cu porci întregi pe ele..." „Lasă, băi, că masonii ăştia-s mai subtili" – se băgă şi Dumitrache. „Ce porci, ce mese?!" „Îţi dau cuvîntul meu că am văzut pozele" – sări nenumitul. Liderul în bermude ţîţîi nervos. „De parcă ştiţi voi, bă, lasă" – mai zise a lehamite, dînd din mînă.

E sigur că cei trei se cunoşteau bine şi petrecuseră, înainte de discuţia asta în metrou, cîteva ore bune la ceva halbe de bere rece. Dumnezeu ştie ce or fi discutat şi acolo; aş fi dat orice să fi stat lîngă masa lor. Fotbal, religie, politică, fmanţe, cursul leului. Or fi ieşit de la serviciu, or fi fost pensionari proaspeţi – păreau genul de ceva personal tehnic cu muncă de birou. Dintre cei care citeau cu regularitate, pe vremuri, *Almanahul Anticipaţia* sau *Magazinul istoric*. Păreau genul de strategi care fac schema bătăliei de la Waterloo, cu scobitorile pe masă. Hoinari cu Dacia plină de conserve, duşi cu cortul, verile, prin cine ştie ce albie de rîu de munte. Pescari, cu siguranţă. Neîndoios, microbişti. Privitori neobosiţi de *BD*-uri date obsesiv în reluare la televiziuni. Făuritori de teorii ale conspiraţiei. Patrioţi.

Bermuda s-a ridicat să coboare. „Pa, băieţi" – zice. *„See you tomorrow."* Şi începu să rîdă de întorsătura englezească pe care o dăduse discuţiei la final. *„Goodbye!"* făcură ăilalţi doi, rîzînd. Voiosul în bermude se mai întoarse o dată pe călcîie: *„I'll be back!"* Uşile metroului se închiseră, fişiind uşor în urma lui.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

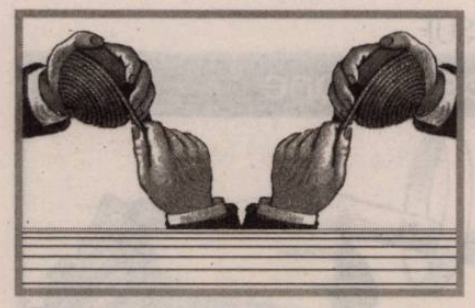

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Indiferenţa strategică şi iniţiativa pentru Transnistria

– despre România, Rusia şi Moldova europeană –

Încheiam, săptămîna trecută, cu concluzia că Transnistria este un avanpost al imperiului rus, care îşi face treaba de a planta bombiţe pentru a sabota aproprierea Republicii Moldova de UE. În Moldova se întîmplă, de fapt, un fel de integrare pe sub radar. De altfel, cele două maluri ale Nistrului se îndepărtează semnificativ în ceea ce priveşte forma societăţii şi a statului. Transnistria adoptă legile ruseşti, Moldova adoptă *aqcuis*-ul european. Instituţiile europene sînt copiate. Săptămîna trecută, am organizat, la Consiliul de Combatere a Discriminării de la Bucureşti, o vizită a trei membri din recent creatul Consiliu similar de la Chişinău. Evenimente similare am avut la Agenţia Naţională de Integritate şi Consiliul Concurenţei, împreună cu instituţii omoloage de la Chişinău. Nu întîmplător, proiectul nostru de dezvoltare a colaborării între instituţii este cofinanţat de Agenţia Americană pentru Dezvoltare (USAID) şi de Ministerul român al Afacerilor Externe, din fondurile de asistenţă pentru dezvoltare. Şi nu doar România pune umărul. Experţi polonezi, baltici, slovaci, englezi sînt detaşaţi la instituţiile de la Chişinău. Din păcate, tot acest efort legislativ cere timp pentru a avea efecte la nivelul populaţiei. Statul moldovean se reformează rapid, prin copiere. Nu este un exerciţiu impus de nimeni, ci o tentativă deliberată de modernizare prin import de modele. Noi, în România, îl ştim foarte bine. De altfel, este interesant dacă ne uităm la instituţiile româneşti de la care s-au inspirat moldovenii – ANI, CNCD, Consiliul Concurenţei, Autoritatea pentru Achiziţii Publice, Ministerul Dezvoltării Regionale –, este vorba despre exact angrenajul instituţional creat în România prin integrarea europeană. Dar toată această efervescenţă nu trece Nistrul.

Cum vede Moscova povestea asta? Reacţionează. Vede UE ca o ameninţare. Neutralitatea militară respectată de moldoveni nu e de ajuns, trebuie supunere totală.

Aş face apel, aici, la un excelent eseu al lui Edward Lucas: *„Rethinking Russia: The Paradox of Paranoia"* (CEPA, ianuarie 2013). Este o analiză a modului în care se raportează la lume *establishment*-ul rusesc. „Paranoia strategică" este cea mai bună descriere.

Ideea că populaţiile din Ucraina, Georgia sau Kirghizstan (şi, aş adăuga eu, Moldova) pot alege de bunăvoie altceva decît regimurile pro-Moscova e cu totul incomprehensibilă pentru oficialii ruşi. Dacă se întîmplă aşa ceva, atunci trebuie să fie o operaţiune complexă a americanilor, a europenilor şi a pionilor acestora. Rusia încearcă să oprească puterea americanilor peste tot în lume, spunînd că intervenţia externă în afacerilor unor ţări e inacceptabilă. Dar „Rusia crede în nonintervenţie în ce priveşte restul lumii, însă are propria doctrină a «obligaţiei de a proteja» în ce priveşte «compatrioţii» săi şi fostele sale satrapii. Iar definiţia «compatriotului» este foarte laxă (poate desemna pe oricine vorbeşte rusă ca limbă maternă, oricine are un nume rusesc sau oricine se autoindentifică drept rus). Iar faptul că desemnarea pe post de compatriot poate să nu convină cuiva (unor ucraineni, de pildă) nu contează."

Lucas recomandă o poziţie fermă faţă de Rusia. Tendinţa unora din Occident, de acomodare a Rusiei, e o mare greşeală: nu faci decît să dai apă la moară paranoiei şi să întăreşti argumentele durilor de la Kremlin. Şi, de fapt, Rusia ar putea fi mulţumită doar permiţîndu-i-se să domine ţările vecine. Dat fiind că aproape toate aceste ţări nu vor dori să fie dominate de Rusia, asta ar însemna, în practică, revolte, războaie şi o veşnică instabilitate. Moscova – spune Lucas – testează în permanenţă apele. Oficialii fac declaraţii, pun piciorul în uşă – dacă rămîne deschisă, vor forţa deschiderea şi mai largă. Dar, mai ales, Moscova nu renunţă la ceva ce are.

Citesc, prin prisma acestor idei, recenta tentativă de relansare a relaţiilor România – Rusia. Nu împărtăşesc marota multor politicieni români, care spun că avem musai nevoie de relaţii mai bune cu Rusia. Relaţiile României cu Rusia sînt normale pentru două ţări care nu prea au mare lucru una cu alta. Şi, slavă Domnului, e prima dată în ultimii 250 de ani cînd ne permitem să nu avem stresul „relaţiei" cu Rusia. Este ceea ce am numit, odată, cu un termen care a prins: indiferenţă strategică. Nici nu trebuie să scoatem limba inutil la ruşi, nici nu trebuie să facem piruete ca să le intrăm în graţii. Mai mult, nu cred că Rusia înţelege în aceiaşi termeni cuvîntul „relaţie". Poate că Moscova tratează Berlinul sau Washington-ul în termeni de „relaţie", însă fostele satrapii le tratează ca pe teritorii momentan ieşite de sub control. Cum mi-a spus odată un diplomat rus: „Voi, românii, sînteţi pionii americanilor, trebuie să vedeţi că nu aveţi nimic de cîştigat din asta." O spunea într-un fel bine intenţionat şi amical – pentru el existau două stări naturale ale românilor: pionii americanilor sau pionii ruşilor. Ideea că ar putea exista o comunitate de valori între români, americani şi europeni era din altă lume, pentru el.

Ce înseamnă, deci, recenta vizită a lui Nikolai Patruşev la Bucureşti? Se schimbă relaţia Bucureşti – Moscova?

O analiză superoptimistă a fost publicată de Vladimir Socor *(Eurasia Daily Monitor,* 21 iunie). El pleacă de la premisa excelentă că „o mişcare preventivă de *reset* a relaţiei este o bază proastă pentru a aborda Rusia. Guvernul care iniţiază mişcarea acceptă implicit responsabilitatea stării nesatisfăcătoare a relaţiei sale cu Rusia. Iniţiatorul va avea, deci, de plătit preţul resetării." Complet de acord cu premisa. Însă Socor continuă, spunînd că Traian Băsescu a evitat eroarea iniţializării *reset*-ului cu Rusia şi „a aşteptat cu răbdare ca Moscova să facă primul pas, dacă nu pentru un *reset*, măcar pentru o dezgheţare a relaţiei." Concluzia sa: „Pare că Moscova învaţă să trăiască cu opţiunea strategică a Bucureştiului pentru Vest."

Deci, totul ar fi bine, singura dilemă este dacă iniţiativa chiar a venit de la Moscova. Pare, totuşi, că nu. Consilierul prezidenţial Iulian Fota declară, într-un interviu pentru Ziare.com: „Noi întotdeauna am fost disponibili şi receptivi, şi am insistat pentru întîlniri de genul ăsta, dar nu întotdeauna am avut un răspuns pozitiv. De data asta, ei au hotărît să ne răspundă pozitiv... Eu l-am invitat pe domnul Patruşev să vină şi acum doi ani, şi acum trei ani." „Disponibili", „receptivi", „am insistat" – nu prea sînt cuvintele cuiva care aşteaptă calm să fie abordat de cealaltă parte.

E drept că Traian Băsescu a fost mai rezervat decît consilierul său şi a încercat, mai degrabă, să minimalizeze importanţa vizitei: „Principalul obiectiv al prezenţei la Cotroceni a fost semnarea unui memorandum între Patruşev – care este secretarul Consiliului de Securitate al Federaţiei Ruse – şi domnul Fota, care prevede colaborarea împotriva terorismului." Cu alte cuvinte, Băsescu prezintă vizita ca o chestiune tehnică, cu un obiectiv minor – semnarea unui memorandum tehnic, la nivel de CSAT.

Probabil nu va ieşi nimic din povestea asta. Vizita lui Patruşev e un fel de testare a apelor. Kremlinul vrea să vadă dacă mai vrem să fim pionii americanilor şi cum am putea schimba tabăra. Crede, probabil, că l-a pedepsit destul pe preşedintele Băsescu, prin campania de la *Vocea Rusiei* din vara trecută, şi că acesta ar putea dezerta de la americani. Evident, aşa cum campania de la *Vocea Rusiei* a fost o butaforie ridicolă, nici restul modului în care vede Rusia situaţia nu se pupă cu realitatea, e doar parte din „paranoia strategică" de care vorbeşte Lucas. Nu sîntem pionii americanilor, ci orientarea noastră pro-Vest e mai profundă de atît. Kremlinul se va convinge rapid de asta, probabil va concluziona că americanii ne-au oferit mai mult, şi basta cu „deschiderea relaţiei".

Statul moldovean se reformează rapid, prin copiere.

Într-un interviu la TVR, ministrul de Externe Titus Corlăţean spune: „Aţi menţionat normalizarea relaţiilor dintre Rusia şi Polonia, este cazul ca şi în relaţia dintre Bucureşti şi Moscova să se producă o deschidere, iar eu cred ca sîntem în direcţia cea bună." Exemplul polonez este unul foarte bun, dar în altă direcţie decît la prima vedere. *Reset*-ul relaţiei Polonia – Rusia este un fantastic exerciţiu de PR din partea Varşoviei, şi cam atît. A fost un mare tam-tam, dar nici unul dintre dosarele istorice care încărcau agenda nu s-a mişcat înainte. Dar Polonia a vrut să convingă partenerii occidentali că nu aduce noi probleme pe masă. Polonia a trecut peste. Cum? Ignorînd Rusia. Nu făcînd pe plac Rusiei, ci punînd-o între paranteze. Dacă asta înseamnă *reset*, atunci poate fi făcut unilateral, nu ai nevoie de vizite de înalt nivel şi nici să intri în graţiile lui Putin.

Polonia este, în prezent, o mică mare putere regională. Cum? Prin strategia excelentă a ministrului de Externe Radoslaw Sikorski, care a mărit considerabil rolul Poloniei în UE. Practic, Polonia face, alături de Germania, agenda estică a UE. Polonia face *lobby* pentru ca UE să semneze, în toamnă, acordurile deja parafate cu Ucraina. Polonia este importantă nu pentru că s-a împăcat cu Rusia (nu s-a împăcat, a lăsat-o deoparte), ci pentru că şi-a întărit rolul de *leader* pe anumite dosare în UE. Este ceea ce trebuie să facă şi România. Rusia nu ne va lua în serios pe dosarele bilaterale, pentru că ne crede pionii americanilor şi ai europenilor. Nu avem decît să lucrăm cu americanii şi cu europenii pentru interesele noastre. În loc să căutăm să punem pe masă aceleaşi dosare bilaterale istorice care ne ţin în loc (aştept un ministru de Externe cu curaj, să declare închisă povestea cu tezaurul), e mai bine să lucrăm cu ruşii multilateral, asumînd iniţiative în cadrul UE. Evident, trebuie să fim şi credibili în faţa celorlalte ţări UE (iar un tezaur de la 1916 chiar nu e o temă unde să vină americanii şi europenii după tine).

Şi mă întorc, astfel, la cum am început acest ministerial cu Rusia: poate bloca Rusia, prin Transnistria, integrarea Moldovei în UE? Poate. Dacă i se permite. De aceea, trebuie să avem o strategie pentru următorii 15 ani – a fi doar avocatul Moldovei în UE nu mai e destul, trebuie să fim unul dintre strategii europeni ai integrării Moldovei. Iar UE trebuie să aibă o politică, pentru Transnistria, care să răspundă dilemei: cu Moldova în UE sau fără Moldova? UE nu are un răspuns pentru că nu ştie că are nevoie de el. Cineva din interiorul UE trebuie să pornească discuţia. Nu e o grabă şi nici nu e un răspuns dinainte dezirabil. Dar nu putem accepta că Moldova este ostatica Transnistriei. La un moment dat, poporul din Transnistria şi poporul din Moldova trebuie să ia nişte decizii. Perspectiva unor referendumuri paralele privind integrarea în UE (aşa cum a fost în Cipru) e inevitabilă. Problema Transnistriei trebuie pusă între paranteze pînă în momentul în care Moldova e foarte aproape de aderare. Doar aderarea la UE poate fi un factor care să schimbe blocajul actual, care convine doar Rusiei.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Mi-am schimbat jantele

Japoneza mea, veche şi filozoafă, a meritat acest sacrificiu, după şapte ani de borduri luate în plin, de gropi păcătoase. Am căutat, am dat tîrcoale, am găsit, într-un fund de lume, un service: „Atît îţi dau, boierule, jante şi cauciucuri." Mi s-a părut bine. Marfă nemţească. *Second hand*, bineînţeles. Şi am tocmit, am dat banul, mi-am pus jante şi cauciucuri şi am ieşit pe uşă. Eram ţanţoş, nimeni ca mine, nici o maşină ca a mea. Mă pune păcatul, însă, să urc patru oameni, să-i duc de la o sindrofie la alta, seara, cînd amurgul nu mai era pe cer să te bucure. Şi uite, se urcă ei şi-ncepe să-mi behăie roata. Ce e de făcut? Oamenii fac glume, eu mă împuţinez. Noaptea mi-e ostilă. Greşită alegere am făcut? Ce-i cu maşina mea, de ce nu mă iartă acum, de ce nu-şi ridică poalele să nu mai aud zgomotul ăla? A doua zi, la service. Da, dom'le, ciudat. Service-omul se uită, se întoarce. „Păi, să aduc un tablagiu." Se uită tablagiul şi-mi spune: „Maşina lu' mata este lovită la spate şi de-asta loveşte roţile. Sînt alte dimensiuni, nu? Aţi avut un accident şi s-a reparat prost fundul maşinii." Da, luasem nişte roţi mai late, ca să intru-n rîndul lumii, mereu nu găseam roţi din astea ciudate, că japonezii au pus nişte dimensiuni mai rare. Pe scurt, jos cauciucurile noi, hai cu alea vechi. Şi de-atunci, mă tot uit la ele, nu se strică? Parcă merg mult mai încet, parcă mă împiedic, parcă nu-mi este bine, mi-e rău. De la jante noi, de la cauciucuri vechi. De la un accident reparat de mîntuială de un dobitoc. Dar pe dobitocul ăla eu l-am ales.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Aici (nu) sînt banii dvs.

Texte şi opinii de:

● Andrei POSTELNICU (jurnalist)
„Impozitul ca dilemă existenţială“

● Radu USZKAI (cercetător, Centrul de Cercetare în Etică Aplicată)
„Cît trebuie să hrănim Leviathanul“

● Gabriel BIRIŞ (avocat)
„Acţiunea şi reacţiunea“

● Victoria STOICIU (director de programe, Fundaţia „Friedrich Ebert“)
„Războiul dintre dolar şi spadă“

● Cezar GUŞU (avocat)
„Orice firmă are nevoie de optimizare fiscală“ – interviu

argument

Evaziune fiscală legală?

Supărat că trebuie să plătească prea multe impozite pe avere şi venit în Franţa, actorul Gérard Depardieu s-a hotărît, astă-iarnă, să-şi schimbe rezidenţa fiscală şi să se mute în Rusia. Plecarea sa din Franţa a devenit miza unei dispute politice aprige. Tot în Franţa, autorităţile au descoperit că un anume Jérôme Cahuzac – întîmplător, ministrul bugetului – a reuşit să „ascundă“ de Fisc nişte milioane bune, într-un cont elveţian. Iar în Germania, preşedintele clubului Bayern München s-a autodenunţat, după nişte dezvăluiri în presă, că nu a declarat chiar toate veniturile la Fisc. Cele trei cazuri au devenit scandaluri de presă pentru că ele arată cît de uşor reuşesc oamenii bogaţi să evite impozitele mari (poate excesive) din ţările în care trăiesc. După cum recunosc şi reprezentanţii Fiscului, ei nici măcar nu sînt cazuri unice; ele sînt vizibile pentru că şi protagoniştii sînt foarte cunoscuţi. Mii de medici, avocaţi, oameni de afaceri bogaţi etc. reuşesc, în fiecare an, să fenteze – legal – Fiscul, ca să-şi salveze o parte din avere. Da, există metode legale de evaziune fiscală. Schimbarea rezidenţei fiscale e doar una dintre ele – cea mai simplă şi poate tocmai de aceea cea mai perversă. Pentru că oamenii respectivi se îmbogăţesc în ţara lor, prosperă şi cu impozite mari, beneficiind de avantajele sociale oferite de stat, şi-şi mută doar pe hîrtie reşedinţa în altă parte. Unii dintre ei au reuşit chiar să se îmbogăţească şi mai mult în ciuda crizei economice. Ceea ce e scandalos: cînd guvernele taie subvenţii, ajutoare şi, uneori, chiar servicii sociale de bază, din cauză că nu le mai pot plăti de la bugetul de stat, cînd oamenilor de rînd li se spune că statul face economii, cînd se suprimă posturi şi se închid şcoli şi spitale, unii reuşesc, totuşi, să se descurce.

În business există metode şi mai eficiente de a evita Fiscul. Aşa-numitele paradisuri fiscale – state cu impozitare redusă şi care nu furnizează altor ţări informaţii despre rezidenţi – oferă o gamă vastă de instrumente pe care investitorii au învăţat să le folosească cu iscusinţă. Ele au şi-un nume: optimizare fiscală.

Întrebarea care se pune – şi căreia încearcă să-i găsească un răspuns şi guvernele europene – e ce măsuri ar trebui să ia statul: să mărească fiscalitatea şi să înăsprească regimul ca să compenseze pierderile, sau, dimpotrivă, să scadă impozitele, ca să nu fugă chiar toţi bogaţii din ţară? (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 4 iulie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Gabriel BIRIŞ

Acţiunea şi reacţiunea

Cele mai multe dintre statele lumii îşi bazează bugetul pe impozite plătite de cetăţenii săi şi pe companiile rezidente. Acţiunea statului – aceea de a colecta impozitele – a născut în mod natural şi reacţiunea: neplata impozitelor. Asistăm, în toată lumea, la un joc de-a şoarecele şi pisica. Statul reglementează impozitele, iar contribuabilii încearcă să le evite.

Trebuie să distingem, însă, între două tipuri de neplată a impozitelor:

■ Primul tip este evaziunea fiscală. Evaziunea fiscală este faptă penală şi, ca orice infracţiune, este definită în legislaţie şi se sancţionează inclusiv cu închisoarea.

■ Al doilea tip este „evitarea" fiscală şi constă în folosirea lacunelor legii fiscale pentru a reduce sarcina fiscală. Evitarea, dacă nu se produce prin încălcarea legii, nu este sancţionată.

Am tot scris despre problemele pe care evaziunea le creează României. În 2009, am afirmat public că evaziunea deja afectează, în multe moduri, siguranţa naţională. Cîteva luni mai tîrziu, am văzut evaziunea înscrisă oficial în lista de ameninţări la siguranţa naţională. Am avut şi o serie de ordonanţe, ordine, pentru combaterea evaziunii. Atunci, am spus despre toate acestea că sînt „joc de glezne". Adică, ne facem că facem, dar nu facem... Acum, vedem că subiectul a ajuns şi la Bruxelles. Domnul Barroso a vorbit despre problemele pe care evaziunea, estimată de domnia sa la 1 trilion de euro (mai mult decît deficitele cumulate ale statelor UE), le creează. A amintit despre cum europenii îşi „parchează" cîştigurile prin paradisuri fiscale şi despre nevoia ca schimbul de informaţii între autorităţile fiscale din statele UE să funcţioneze mai bine. Adăugînd şi Armageddonul pornit în urmă cu cîteva luni împotriva Ciprului, ne putem aştepta la o serie de măsuri „dure" împotriva evaziunii...

Din cele spuse de dl Barroso, specialistul din mine a distins două direcţii posibile de acţiune: una – principală, îndreptată împotriva schemelor de „planificare" fiscală, şi cea de-a doua – secundară, de combatere a evaziunii propriu-zise. Prima direcţie produce deja efecte: schimb de informaţii, secret bancar anihilat în cele mai multe state din Europa, inclusiv în Elveţia. Singura care pare să reziste asaltului rămîne Austria. Problema nu e, însă, aici. Este bine ca oamenii să respecte legea, să plătească impozite pentru bunul mers al societăţii. Despre genul acesta de subiecte nu trebuie însă vorbit, trebuie doar acţionat. În momentul în care şeful Comisiei Europene deschide acest subiect, mulţi dintre investitorii care folosesc, în acest moment, ţări europene pentru structurarea investiţiilor, vor începe să îşi pună întrebări cu privire la stabilitatea legislaţiei fiscale din respectivele ţări şi vor începe să se uite la alternative. Din păcate pentru UE, acestea există din belşug... Ceea ce înseamnă că importante capitaluri vor pleca spre zone mai prietenoase, iar asta în mod sigur nu va fi de ajutor pentru bătrîna Europă...

Avansarea în această direcţie mai înseamnă şi creşterea birocraţiei asociată „luptei" cu evaziunea, vor apărea noi declaraţii fiscale, noi birocraţi care să le administreze. Adică vom duce competitivitatea Europei pe culmi ale gloriei...

La noi, vedem declaraţii de dată recentă, cu privire la controalele ce vor fi făcute în cazul unor „bogătaşi", despre care se crede că nu pot să îşi justifice averea. Astfel de controale sînt posibile ca urmare a introducerii metodelor de control indirect, în 2010. Să vedem, însă, şi cît de eficiente vor fi aceste controale în lipsa instrumentului de bază în orice control pe care se bazează orice comparaţie: sistemul de referinţă... Căci fără un sistem de referinţă – adică informaţia cu privire la cît era patrimoniul personal la începutul perioadei controlate –, mă întreb cum se va putea analiza eficient corectitudinea declaraţiei fiscale? Cum vor putea dovedi inspectorii că sumele care nu pot fi justificate de contribuabil nu provin din activităţi care s-au făcut în perioade deja prescrise? Greu de crezut în eficienţa acestor controale, cînd este evident că voinţa legiuitorului a fost să îi lipsească de instrumentele necesare unui control eficient...

„România se numără printre ţările cu cea mai redusă fiscalitate pentru cei cu venituri de 200.000 de dolari pe an. În schimb, România se plasează printre statele cu cel mai mare impozit aplicat celor cu venituri de circa 25.000 de dolari pe an."

(studiu realizat de UHY International)

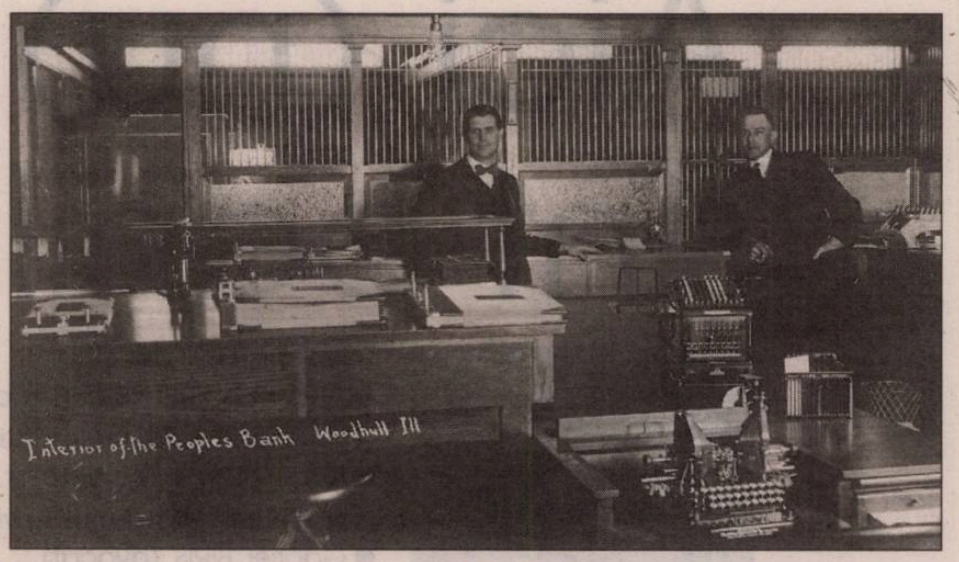

Nu stiu exact situaţia din alte ţări, însă ea nu poate fi mult diferită faţă de cea de la noi. Mă bazez pe cîteva exemple celebre, în care s-a făcut mult tam-tam în legătură cu sume uriaşe, „parcate" în străinătate de diverse persoane sau firme, pentru ca anchetele să dovedească că nu s-a încălcat nici o lege. Trebuie înţeles că marile companii sau investitori au consilieri de top, cu un singur scop în viaţă: să ştie legile, să le înţeleagă breşele şi să le folosească spre a reduce sarcina fiscală pentru clienţii lor. Sînt foarte rare cazurile în care unii sînt nepricepuţi şi îşi expun clienţii în faţa autorităţilor. Însă punerea în lumina reflectoarelor a unor astfel de personalităţi dă senzaţia că autorităţile fiscale îşi merită banii cu care sînt plătiţi, iar politicienii, şi banii, şi voturile primite...

Eu unul cred că direcţia trebuie să fie alta: în loc să se complice din ce în ce în ce mai mult legislaţia fiscală, de a creşte în mod continuu costurile de administrare, ar fi mult mai eficient ca impozitele să fie păstrate la nivele rezonabile iar legislaţia simplificată. O legislaţie simplă, cu cote de impozitare decente, fără excepţii, ar fi mult mai eficientă decît ce avem noi în prezent, în ţările cu economii cît de cît dezvoltate.

Ce mă îngrijorează însă cu adevărat este că am auzit prea puţin vorbindu-se de faptul că legislaţia europeană în materie de TVA (principalul venit la bugetul celor mai multe state din UE) este o invitaţie la fraudă. Modul de funcţionare al TVA-ului în tranzacţiile comerciale din UE (lanţul de TVA se „rupe" printr-o achiziţie intracomunitară, urmată de o vînzare pe teritoriul naţional, dînd, astfel, intermediarului posibilitatea de a colecta TVA-ul fără să îl şi plătească furnizorului) facilitează intermediarilor şansa să dispară cu sume uriaşe datorate bugetului. Dacă la această problemă adăugăm şi faptul că în unele state din UE (printre care, evident, se află şi România) codul de TVA se acordă fără ca acţionarul real al companiei să fie cunoscut, ne putem explica uşor cum doar printr-o singură schemă de fraudă dispar peste 110 miliarde de euro din bugetele statelor UE. Pentru România, doar paguba din această schemă de fraudă este mai mare decît întregul deficitul bugetului consolidat...

Cum poate fi rezolvată problema? Simplu, dacă taxarea inversă – care este deja regulă la achiziţiile intracomunitare – s-ar aplica şi în tranzacţiile naţionale, infractorii s-ar vedea lipsiţi de obiectul muncii: banii de furat ar dispărea, pur şi simplu. Să explic, însă, ce înseamnă taxare inversă. Modul normal în care ştim noi că funcţionează TVA-ul este următorul:

■ vînzătorul înregistrat ca plătitor de TVA emite factura şi colectează TVA-ul;

■ la rîndul său, deduce TVA-ul pentru achiziţiile făcute;

■ lunar, plăteşte diferenţa dintre TVA-ul colectat şi dedus din bugetul de stat; dacă TVA-ul colectat este mai mic decît cel dedus, poate să ceară statului rambursarea diferenţei (altă sursă de fraudă, de corupţie, dar şi de blocaj financiar).

O legislaţie simplă, cu cote de impozitare decente, fără excepţii, ar fi mult mai eficientă decît ce avem noi în prezent în ţările cu economii cît de cît dezvoltate.

În cazul taxării inverse, nu vînzătorul colectează TVA-ul, ci cumpărătorul. Dacă respectivul cumpărător are drept să deducă TVA-ul respectiv, face compensarea direct în decont (TVA colectat = TVA deductibil) şi nu plăteşte suma respectivă bugetului de stat. Dacă nu are drept de deducere, o plăteşte bugetului (TVA colectat = TVA de plată). Evident, taxarea inversă poate funcţiona doar în tranzacţiile între companii (B2B), nu între companii şi consumatorul final (B2C).

Pe lîngă eliminarea fraudei de tipul celei menţionate mai sus, aplicarea acestei metode (deja aplicată la tranzacţiile între comercianţi din state diferite ale UE) ar mai avea şi alte avantaje:

■ eliminarea rambursărilor ilegale de TVA;

■ reducerea corupţiei asociate rambursărilor de TVA;

■ reducerea semnificativă a blocajului financiar;

■ reducerea semnificativă a costurilor de administrare, atît pentru companii, cît şi pentru state.

Ar creşte doar riscul fraudei în retail, dar acolo măsurile de control pot fi mult mai uşor gîndite şi aplicate. Nu am însă mari speranţe că ceea ce trebuie să se întîmple se va şi întîmpla. Sînt însă convins că vom vedea în continuare foarte mult circ pe această temă. Şi nu numai în România...

***Gabriel Biriş** este avocat. A publicat:* Despre fiscalitate şi bun-simţ. Despre fiscalitate şi competitivitate, *Editura Univers Juridic, 2012.*

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

Cornel BAN

Paradiziace

Bogăţia dosită în offshore se referă la bani, dar mai ales la instrumente financiare depuse în altă ţară decît cea în care ai rezidenţa. Contul din Insulele Virgine, Insulele Cayman, Irlanda şi, mai ales, venerabilul şi bucolicul cont elveţian – sînt cam 60 de jurisdicţii naţionale şi subnaţionale în total. Se asigură impozitare neglijabilă, secret bancar à la *Suisse, poliţe de asigurare generoase şi chiar pavilion la alegere, dacă vrei să plăteşti impozite jenant de mici pe transportul maritim.*

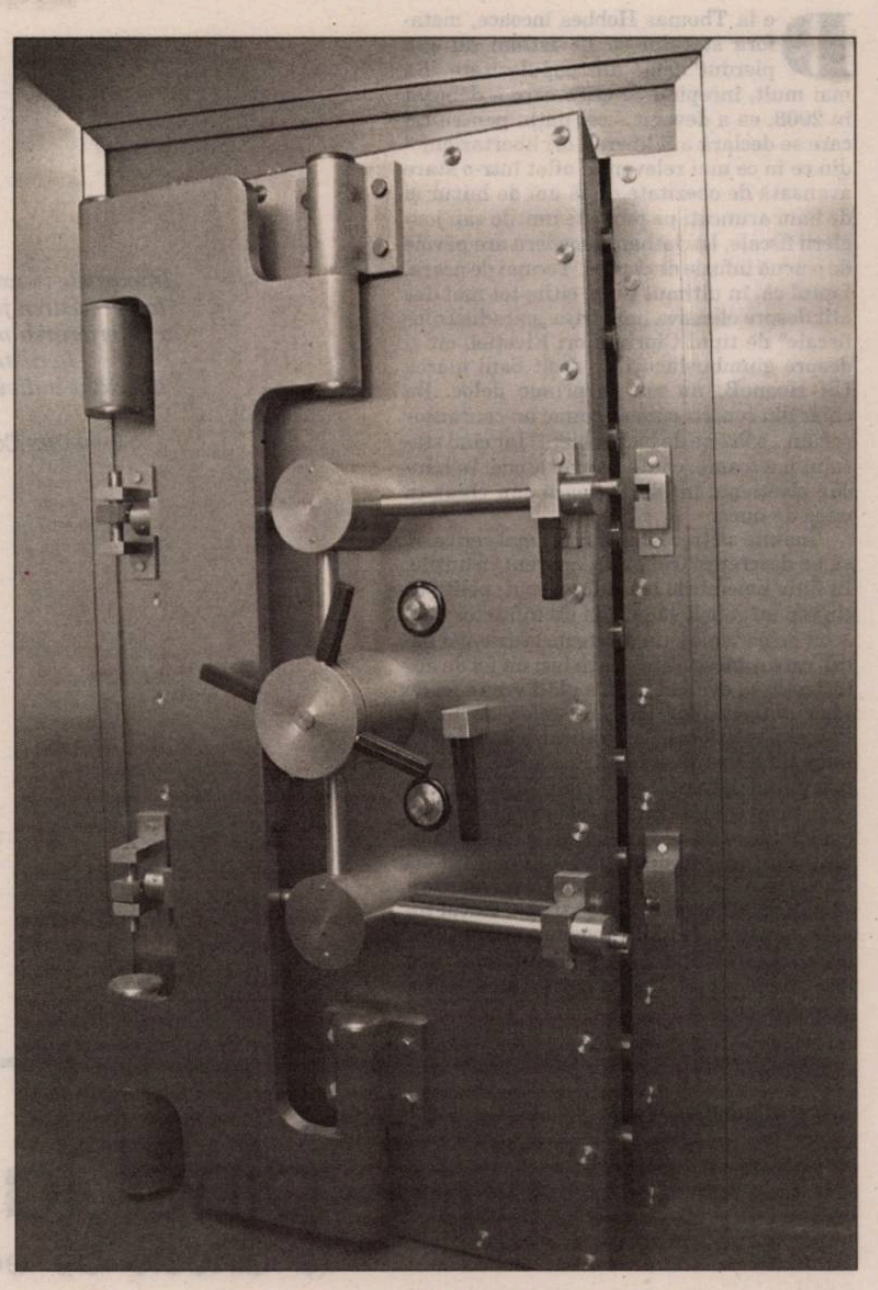

După ce marii deponenţi ruşi au fost taxaţi în Cipru, o întreagă flotă aeriană – cu bancheri din Singapore, Elveţia, Andorra şi altele paradisuri fiscale – au luat drumul Moscovei pentru a-i convinge pe melancolicii miliardari ruşi să-şi mute banii în băncile acelor ţări. Tradiţionalul naţionalism arătat de Letonia în relaţiile cu Rusia a fost repede suspendat, în numele aceluiaşi demers. Şi cine face contabilitate creativă în Bucureşti ştie că mari firme şi familii bogate din România au beneficiat de aceleaşi solicitări precum omologii lor ruşi. Mergem mai departe, spre „vest". O listă cu 2000 de nume din marea burghezie greacă – bine înzestrată cu conturi geneveze, care se cifrează la mai mult de jumătate din valoarea datoriei externe a Greciei – a fost dosită de chiar ministrul de finanţe. Cînd un ziarist a dat de ea, a fost scurt săltat de poliţia acestei tragice ţări. Deşi grecii au cea mai mare flotă comercială din lume, aceasta practic nu plăteşte impozit pe profit în Grecia. Corupţie balcanică? Conservatorii spanioli primeau plăţi din conturi elveţiene, de ani buni. Un ministru socialist francez, care tuna la televizor împotriva sărăciei şi a inegalităţii, a fost găsit cu rotunjoare conturi în Elveţia.

Criza ne-a obosit. Nici măcar nu mai reacţionăm. Nici măcar cînd în *offshore*, departe de Fiscul ţărilor în care s-au făcut aceşti bani, stau parcate între 10 şi 20 de trilioane de dolari. Dacă luăm ultima estimare, ar fi cît tot PIB-ul UE şi al Japoniei puse la un loc. Iar în vremuri de criză, cînd ni se spune că şi bogaţii plîng, Boston Consulting Group arată că valoarea acestora a crescut cu cîteva sute de miliarde, numai anul trecut.

Offshore nu este o patologie a sistemului capitalist. Este parte integrantă a lui. Este modul prin care marile firme îşi reduc singure – şi în general perfect legal – impozitele, supunînd societăţile în care trăiesc unui şantaj permanent, care s-a accentuat tocmai cînd se taie de la şcoală, de la spital, de la cultură. Vreţi să ştiţi cum Google şi Apple plătesc mărunţiş Fiscului din America? Foarte legal, foarte civilizat, cu ajutorul binevoitor al unor respectabile state europene, pentru care industria financiară care mijloceşte aceste trazacţii este printre părţile cele mai vibrante ale economiei.

Dacă românii dau cu „pisica" la mărunţişul din bancomatele Europei de Vest, declanşînd depresii despre „necivilizaţia" neaoşă la Bucureşti, Irlanda oferă servicii de sustragere de bani de la Fiscul american, pe scara sutelor de miliarde. Metoda se numeşte „dublul irlandez". Ea funcţionează cam aşa: se creează o companie cu rezidenţă fiscală în Irlanda. Compania în chestiune plăteşte drept de autor pentru oarecare forme de proprietate intelectuală, generînd, astfel, cheltuieli care îi reduc povara fiscală în Irlanda. În paralel, se înregistrează o a doua firmă în Irlanda, dar care nu are rezidenţă fiscală în această ţară. Această firmă colectează drepturile de autor, într-un-pardis apărat de glorioasa Anglie, evitînd, astfel, plata impozitelor în Irlanda. Dacă eşti mare – cît Apple –, statul irlandez îţi îndulceşte şi mai tare experienţa, reducîndu-ţi impozitul de la 12,5%, cît plătesc firmele acolo, la 2%. Ameninţat că ar putea lua chiar mai puţin la buget, Fiscul american lasă Google ca 80% din profiturile sale să fie înregistrate într-o sucursală mare cît o cutie poştală a acestei companii din Bermuda, ţară cunoscută pentru faptul că nu percepe impozit pe profit.

Offshore *nu este o patologie a sistemului capitalist. Este parte integrantă a lui. Este modul prin care marile firme îşi reduc singure – şi în general perfect legal – impozitele.*

Cont *offshore*. Sună inocent, plicticos, contabil. Sau – zic liberalii reformişti – contul *offshore* este legitim. De acord – zic ei –, este nevoie de mai multă transparenţă cînd vine vorba de bani proveniţi din corupţie, droguri, diamante însîngerate, trafic de carne vie şi alte activităţi antreprenoriale de acest gen. Deja s-au semnat convenţii cu ţările *offshore*, prin care acestea se obligă să comunice informaţii despre tipi şi firme suspectate de astfel de nelegiuiri. Să ne liniştim, aşadar. Dar dacă a pus omul un ban deoparte şi banul l-a făcut legal într-o ţară cam instabilă politic, cu bănci aiurea, sau dacă l-a făcut într-o ţară stabilă, cu bănci solide, dar cu impozite mari, e normal să îşi protejeze măcar o parte a agoniselii. Mai mult – ne spune liberalul tehnocrat –, banii se pot întoarce în ţară, sub formă de investiţii.

A se slăbi. Cei cu bani adevăraţi se plîng de politicieni şi de impozite mari, chiar şi unde impozitarea de-abia menţine în picioare nişte tribunale precare şi o poliţie amărîtă. Se plîng şi atunci cînd controlează guvernul. Iar partea cu virtuţile sale în zona investiţiilor este de un rizibil total, dacă avem răbdarea să ne uităm la cifre. Contul *offshore* pentru afacerile legale este şantaj economic, de la Haga la Beijing. Atît. Fără note de subsol, fără nuanţe, fără iluziile liberalismului tîrziu.

***Cornel Ban** este profesor de economie politică la Universitatea Boston.*

„Cazul" Depardieu

După cum anunţase deja, încă din timpul campaniei electorale, preşedintele Franţei, François Hollande, are de gînd să introducă noi reglementări fiscale. Dacă se vor aplica, Franţa va ajunge una dintre ţările cu cele mai ridicate niveluri de taxare a averii din lume; oricum, va fi prima din Europa. Veniturile individuale de peste un milion de euro vor fi taxate cu 75%. Măsura e menită să reducă din deficitul bugetar al acestei ţări (încă) stabile, dar greu încercate de criza financiară mondială. Sau, cel puţin, aceasta e explicaţia oficială – foarte pe placul electoratului socialist. Din partea celor înstăriţi se cere solidaritate cu săracii. Bogaţilor li s-a explicat că, în numele ideii de naţiune, trebuie să accepte să plătească mai mult. Pentru ei, mesajul e abstract, greu de înţeles. În plus, măsura se aplică cu dificultate. Cine ar da, de bunăvoie, 75% din venit? Gérard Depardieu în nici un caz. „Poţi să te superi pe el dacă-şi ia banii şi pleacă?" se întreabă, nu fără o umbră de sarcasm, un editorialist de dreapta. Pînă la urmă, solidaritatea nu poate fi impusă cu forţa. Şi, mai ales, nu poate fi cerută cu argumente atît de fragile cum e echilibrul bugetar. În plus, există soluţii la îndemînă pentru a evita fiscalitatea şi pentru a rămîne, cel puţin în vorbă, solidar...

Aşa că actorul s-a hotărît să ceară cetăţenia belgiană şi un paşaport rusesc. O alegere nimerită – cel puţin din punct de vedere fiscal. În noua lui patrie, Depardieu plăteşte un impozit de doar 13%. După reproşurile care i-au fost aduse, actorul explică, într-un interviu, că oricum se defineşte drept „un cetăţean al lumii" şi că „a fost împins la expatriere": „Nu sînt un exilat fiscal, eu nu fug de Fisc, doar că impozitele [din Franţa] sînt prea mari pentru vîrsta mea."

Cît despre dimensiunea politică a „fugii" sale, Depardieu se vede ca unul dintre personajele pe care le-a interpretat: „Am devenit asemenea lui Cyrano, un bărbat care este împotriva a tot şi toate. Corespund unei imagini iubite de francezi – un rebel care agită apele. Am un spirit huligan, care i-a plăcut mult lui Putin."

Gérard Depardieu nu e un caz unic, nici măcar un caz special. În ultimele decenii, zeci de artişti bogaţi au părăsit Franţa şi au plecat în ţările francofone învecinate, mult mai prietenoase cu oamenii bogaţi. Mulţi dintre cei rămaşi, totuşi, în Franţa, fac fel de fel de giumbuşlucuri ca să evite taxarea excesivă a veniturilor. Statul francez, la rîndu-i, tot încearcă să semneze diverse convenţii fiscale (cu Elveţia, cu Belgia) pentru „repatrierea" banilor fugiţi de frica taxării. Fără prea mare succes, din păcate pentru stat şi din fericire pentru posesorii averilor.

Radu USZKAI

Cît trebuie să hrănim Leviathanul

sau de ce evaziunea fiscală nu este atît de imorală pe cît pare

De la Thomas Hobbes încoace, metafora statului ca Leviathan nu şi-a pierdut deloc din popularitate. Ba mai mult, începînd cu criza care a debutat în 2008, ea a devenit – cel puţin pentru cei care se declară a fi liberali ori libertarieni – din ce în ce mai relevantă: aflat într-o stare avansată de obezitate după ani de huzur şi de bani aruncaţi pe proiecte inutile sau jonglerii fiscale, Leviathanul modern are nevoie de o nouă infuzie de capital. Tocmai de aceea, faptul că, în ultimul timp, citim tot mai des atît despre ofensiva împotriva „paradisurilor fiscale" de tipul Ciprului ori Elveţiei, cît şi despre giumbuşlucuri de dosit bani marca Uli HoeneB, nu mă surprinde deloc. Ba chiar din contră: cum ar spune un cantautor român, „e foame de bani, băieţi!" Iar cînd statului îi e foame, caută bani oriunde: în băncile elveţiene, în piatră seacă sau chiar în miez de nucă.

Înainte să trecem la lucruri mai serioase, să ne descreţim (cel puţin aparent) frunţile. În luna noiembrie a anului trecut, poliţiştii clujeni au reuşit să prindă un infractor deosebit de periculos: un cetăţean, evazionist fiscal, care comercializa – fără nici un fel de autorizaţie şi, evident, fără a plăti vreun fel de taxă autorităţilor locale – miez de nucă. Flagelul evazioniştilor traficanţi de miez de nucă nu a fost însă oprit, deoarece, la doar patru luni distanţă, cei de la DIICOT au destructurat o adevărată caracatiţă mafiotă de traficanţi, cu epicentrul la Buzău şi ale cărei tentacule se întindeau pînă în Botoşani ori Ilfov. Dacă aceste două poveşti v-au amuzat, să ştiţi că ele au şi o povaţă tristă: statul român i-a privat pe mulţi consumatori de miez de nucă stabilind un preţ mult mai mic decît cel al pieţei. Dar la partea aceasta voi reveni în curînd.

„Impozitele în exces duc la pervertirea justiţiei, la deteriorarea moralei, la distrugerea libertăţii individuale."

BENJAMIN CONSTANT

Frédéric Bastiat ne îndemna, în 1850, să ne gîndim la următoarea situaţie: fiul proprietarului unui magazin îi sparge acestuia un geam. Nervos, el e consolat – deoarece, nu-i aşa, va trebui să-şi repare geamul şi, drept consecinţă, va stimula economia prin angajarea unui geamgiu care să repare stricăciunile. Dar aceasta este, după cum spune şi Bastiat, doar ceea ce se vede. Partea nevăzută este aceea că, în lipsa unui asemenea eveniment, proprietarul ar fi putut să întreprindă mai multe acţiuni: să-şi cumpere o pereche de pantofi sau, de ce nu, să-i cumpere o îngheţată fiului său care, într-un asemenea scenariu, ar fi meritat să fie premiat astfel pentru cuminţenie.

Modul în care tratăm problema evaziunii fiscale e similar cu cazul anterior. La suprafaţă, vedem doar faptul că statul pierde nişte bani din care, să zicem, ar putea finanţa noi investiţii în educaţie ori sănătate, fapt pentru care îi vom blama, astfel, pe evazionişti, ca fiind nişte persoane imorale. Ceva nu se vede, totuşi. Să luăm România drept exemplu. Evaziunea fiscală nu este nimic altceva decît un fenomen natural, corelat cu creşterile nivelului de fiscalitate, iar evazioniştii, departe de a fi nişte persoane imorale, acţionează pe cît se poate de raţional pe piaţă. Cresc accizele la ţigări? A doua zi, au şi apărut nişte antreprenori care fac naveta în Moldova ori Serbia. Majorează statul TVA-ul de la 19% la 24%? Patronatele din industria alimentară semnalează imediat că evaziunea fiscală în domeniul panificaţiei a sărit la 60%, deşi media pe ţară e undeva la 30%. Cel puţin pentru consumatori, fie că vorbim despre ţigări, fie că ne referim la covrigi, evaziunea fiscală are, de multe ori, un efect pozitiv: ei au parte de produse la preţuri sensibil mai mici. La rîndul lor, evazioniştii nu vor rămîne cu banii la ciorap ori într-un cont elveţian, ci îi vor repune în circulaţie: fie cumpărîndu-şi maşini şi case la care plătesc TVA, fie deschizîndu-şi afaceri legale. Aşadar, banii curg şi nu rămîn blocaţi în proiecte inutile administrate de către stat, precum Autostrada Transilvania – o risipă de 1,4 miliarde de euro pentru 50 de km de şosea între două localităţi obscure. Adăugaţi la acest peisaj o taxare medie a muncii mai mare în România decît în Suedia (la fiecare leu pe care îl produceţi, îi daţi statului cam 41 de bani) şi o birocraţie demnă de romanele lui Kafka, şi veţi înţelege de ce evaziunea fiscală devine un tip de nesupunere civică întemeiat moral.

Argumentele anterioare trebuie citite şi într-o cheie liberală, care presupune un stat minimal şi respect pentru proprietatea privată a individului, coroborate cu un nivel cît mai mic de taxare, pentru, spre exemplu, securitate. Alte servicii sociale pot fi, însă, externalizate către piaţă. Şi dacă nu mă credeţi, uitaţi-vă mai atent la ce se întîmplă în domeniul sănătăţii, unde sistemul de stat, cu contribuţiile la sănătate şi peşcheşurile de rigoare, devine aproape la fel de scump ca cel privat. Carevasăzică, e clar că există ceva putred în România: piaţa se mişcă, iar statul, mult prea obez, nu poate să o prindă din urmă şi încearcă să-i mai pună piedici.

***Radu Uszkai** este doctorand la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti, şi cercetător în filozofie morală şi politică, în cadrul Centrului de Cercetare în Etică Aplicată (www.ccea.ro). Publică articole în* Academia Caţavencu.

Matei MARTIN

Taxare pînă la moarte

(şi dincolo de ea)

Se spune că de moarte şi de Fisc nu scapă nimeni. Această vorbă din bătrîni ar trebui amendată, adaptată, rescrisă. Căci vremurile s-au schimbat. În curînd, francezii or să spună, pe limba lor, fireşte: „De Fisc nu scapi nici mort."

Criza economică mondială a făcut nişte găuri imense în bugetele statelor. Franţa nu a fost nici ea ferită de criză. Problema e veche. Statul providenţă, apoi statul social au funcţionat bine cîteva decenii la rînd. Oamenii – să le spunem „plătitori de taxe"? – s-au obişnuit cu binele. Din taxele lor s-au construit spitale bine dotate, şcoli performante, instituţii durabile, infrastructură; s-au antrenat militari şi s-a dotat armata; s-a finanţat o reţea vastă de centre şi burse culturale; s-au oferit servicii sociale de calitate; s-au dat pensii îndestulătoare. Pînă cînd toate acestea au început să devină prea scumpe. Statul nu-şi mai poate permite să plătească totul din banii încasaţi de la populaţie. Serviciile au rămas, în mare, cam aceleaşi, doar că acum se fac pe datorie. Banii tuturor francezilor în viaţă n-ar putea acoperi paguba. (Şi Franţa nu e un caz excepţional, nici măcar unul rar, în Europa.)

Cum să păstrezi această vastă „ofertă de servicii" limitînd pagubele şi încercînd să reduci deficitul? Iată întrebarea care probabil îl preocupă cel mai tare pe preşedintele socialist François Hollande. Franţa avea deja, încă dinaintea venirii lui la putere, o fiscalitate relativ greoaie. Impozitul progresiv (adică în funcţie de venit) părea, pînă la un punct, o soluţie convenabilă. Căci doar cei bogaţi sînt „pedepsiţi" cu impozite mari. Mulţi dintre ei au plecat, încetul cu încetul, din Franţa, găsind rezidenţă fiscală în ţări mult mai blînde cu averile lor. Pentru a-i descuraja pe oamenii înstăriţi să-şi stabilească rezidenţa fiscală în altă ţară, guvernul de la Paris a hotărît să introducă o nouă taxă, o aşa-numită „taxă de ieşire" *(exit tax)*, aplicabilă tuturor celor care vor să renunţe la comerţul cu Fiscul francez. Practic, Fiscul intervine pentru ultima dată, percepînd 19% din valoarea sumelor transferate odată cu schimbarea rezidenţei. Nimica toată, dacă ne gîndim că impozitul ajunge pînă la 75% pentru averile care depăşesc un milion de euro. Cum măsura a intrat în vigoare la jumătatea anului 2011, încă nu se ştie cu precizie ce efecte a produs. Deocamdată, rezultatele sînt dezamăgitoare.

„Lucrul cel mai greu de înţeles din lume e impozitul pe venit."

ALBERT EINSTEIN

Pe principiul acestei „taxe de ieşire" se bazează şi noul impozit pe care vrea să-l introducă ministrul economiei. Doar că sistemul se extinde asupra persoanelor decedate. De fapt, Pierre Moscovici susţine că moartea e o formă de sustragere de la plata taxelor – şi că trebuie tratată ca atare. Principiul acestei iniţiative a stîrnit indignare în rîndul conducătorilor socialişti. Însă pragmatismul pare că învinge. Principala reticenţă a lui François Hollande este că această taxă îi va lovi pe toţi francezii, spre deosebire de măsurile precedente, care vizau doar categorii specifice de populaţie (din afara bazinului său electoral). Faptul că preşedintele a promis, în timpul unui recent discurs televizat despre starea naţiunii, să nu introducă noi impozite, nu îl împiedică să susţină această nouă măsură. Strategii săi au şi găsit o explicaţie plauzibilă. Moartea fizică, în termeni legali, e o formă de încetare a statutului de cetăţean. *Final exit tax* este, deci, doar prelungirea – firească, nu-i aşa? – a unei măsuri fiscale deja existente.

Se pare că guvernul de la Paris a găsit înţelegere pentru această iniţiativă, chiar şi la nivel comunitar. Angela Merkel s-ar fi numărat printre principalii opozanţi ai sistemului, însă consilierii au convins-o, pînă la urmă, că e mult mai bine dacă datoria Franţei ar fi plătită de francezi morţi decît de germanii în viaţă. Banca Centrală Europeană urmăreşte iniţiativa cu un raportor propriu. Dacă va avea succes, ar putea fi aplicată şi în alte zone aflate în dificultate. Legea va fi adoptată, cel mai probabil, în luna august.

Dar ce înseamnă, mai exact, această taxă? Cum va fi aplicată? O primă formulă e creşterea TVA la serviciile funerare. De pildă, TVA-ul de 38,7% pentru un sicriu. A doua formulă: o „executare" a 50% din conturile persoanei defuncte. În fine, o a treia formulă constă din aplicarea unei taxe forfetare de 450 de euro pentru eliberarea certificatului de deces.

Această taxă finală de ieşire, suprapusă peste o fiscalitate ridicată în domeniul succesiunilor, ar putea constitui cea mai solidă şi poate cea mai productivă bază de impozitare din Franţa. Pentru că – nu-i aşa? – de Fisc nu scapi nici mort. Evaziunea nu se pedepseşte. Pentru că evaziunea e imposibilă.

P.S. Aviz celor amatori să se mute definitiv în paradis (fiscal sau de alt fel): nu se ştie cu precizie cînd anume va fi introdusă această taxă. Este foarte posibil ca legea să fie supusă votului într-o sesiune specială, în luna august, pentru a minimiza efectele unor scandaluri de presă. Dacă va fi adoptată, atunci taxa va putea fi aplicată cel mai devreme pe la jumătatea anului 2014.

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Uniunea Europeană pierde miliarde, dar încă ezită

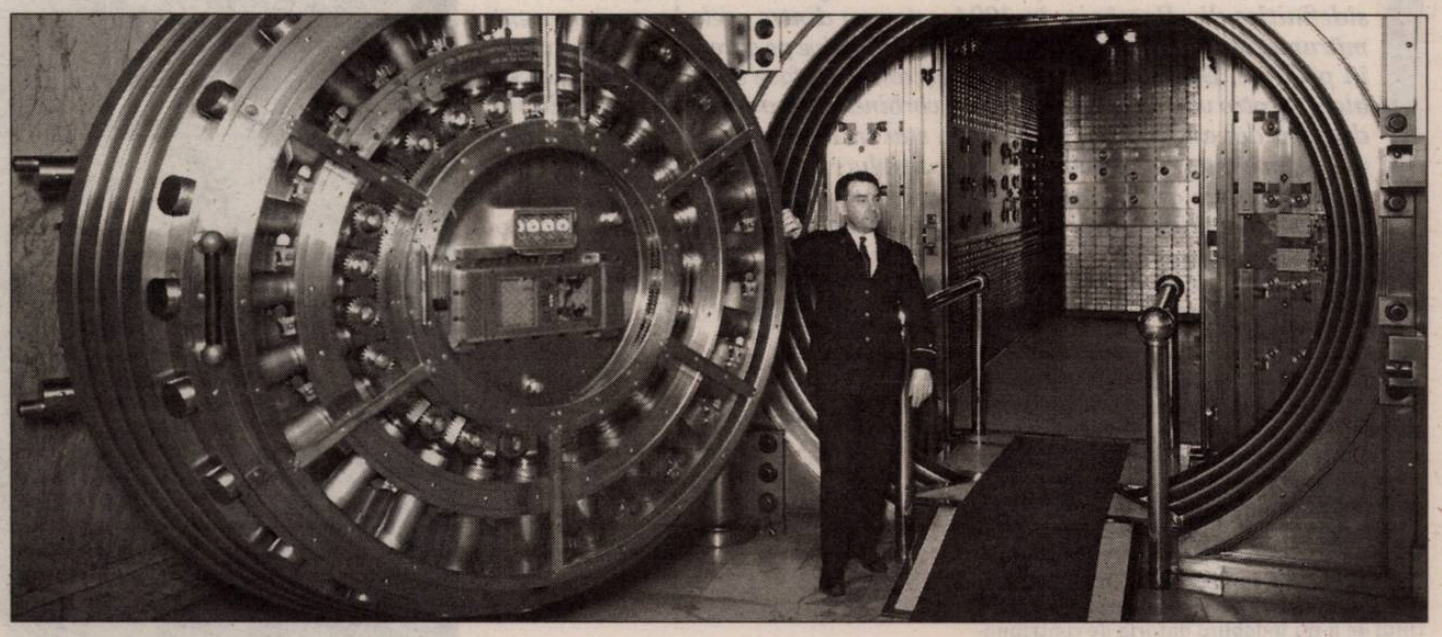

Subiect al zilei, infernul paradisurilor fiscale nu a răsărit din senin pe harta problemelor cu care se confruntă Europa, astfel încît să îţi pui cenuşă în cap şi să arunci în gura presei cifre mirobolante: pierderi de 1000 de miliarde pe an, pentru ansamblul celor 27 de state membre – pare mai degrabă o atitudine ipocrită. Asemeni multor altor rele, evaziunea fiscală are o rădăcină (eurodeputata Eva Joly, Europe Ecologie, consideră, într-un editorial publicat de *L'Humanité,* că fenomenul s-a dezvoltat începînd din anii 1980, generat de globalizarea pieţelor financiare, şi că este în creştere; anul trecut, 16 procente suplimentare) şi, din nou, nu ştiu cum se face, dar tot apariţia monedei unice a avut un cuvînt de spus. Analizînd totul foarte la rece, ingredientele au fost puse sub nasul celor care au profitat imediat de ocazie, încă de la apariţia monedei euro (în ianuarie 1999): Uniunea Europeană s-a dotat cu o monedă unică, dar a operat, astfel, o mare diviziune între statele membre şi nu a însoţit măsura cu instrumentele financiare necesare, de la cadrul fiscal optim şi logic, la elementarele măsuri care ar fi dus la o adevărată guvernanţă economică. Deci, avem euro, dar nu avem impozite similare – dimpotrivă, ele variază enorm de la o ţară la alta; taxele plătite de societăţi sînt şi ele foarte diferite (între 10-35%); nu avem un TVA unic (8% în Liechtenstein, Elveţia; 27% în Ungaria), nici un salariu minim pe economie, identic pentru toate statele membre. Fără a mă face avocatul diavolului, mă pun o clipă în pielea unui contribuabil sau a unui şef de întreprindere: cînd am taxe pe societate care depăşesc 33% în Franţa, de exemplu, de ce nu mi-aş delocaliza întreprinderea în Irlanda? Dacă în Franţa trebuie să plătesc un salariu minim obligatoriu de aproximativ 1300 de euro brut, de ce nu m-aş duce să-mi fabric produsele în România, unde salariul unui muncitor este de 300-400 de euro? Dacă în vestul continentului ceea ce muncesc, uneori din greu, este impozitat de către stat extrem de puternic, de ce nu mi-aş deschide un cont în străinătate? Bine, aici vorbesc doar de micii „evazionişti", să spunem, şi nu de marii rechini. Dar, la scară largă, problema este aceeaşi şi ea a cangrenat ani de-a rîndul continentul – Uniunea, în general, dar nu statele membre, în particular, care, unele mai ales, au profitat de acest vid al construcţiei financiare europene. Fără a realiza pericolul pe care l-ar putea genera. Am putea, deci, să ne întrebăm de ce şi cine mai are interesul să cauţioneze, încă, un business planetar, nu numai european, care pune crima organizată pe acelaşi plan cu marile societăţi internaţionale? *Stricto sensu,* paradisurile fiscale sînt profitabile pentru organizaţiile criminale internaţionale (spălare de bani), dar şi pentru bogaţi – care evită impozitul pe venituri sau pe drepturile de succesiune, multinaţionale – care se folosesc de aceste mecanisme pentru a-şi mări profitul. Şi pentru a nu plăti nicăieri impozite.

„Franţa e o ţară extrem de fertilă: plantezi funcţionari şi răsar impozite."

GEORGES CLEMENCEAU

Valsul neîncrederii şi al jocului de-a Europa continuă: ne prefacem că sîntem o Uniune de ochii lumii, dar, de fapt, facem ce vrem în ograda noastră.

Bineînţeles, clopotele de alarmă au sunat în momentul în care criza financiară s-a instalat durabil şi în tihnă, într-o UE care nu a ştiut cum să reacţioneze. Nu din cauză că a fost luată pe nepregătite, ci pentru că, de fiecare dată cînd Bruxelles a dorit să se joace de-a pompierii, a trebuit să ţină seama de sensibilităţile şi interesele naţionale ale unora şi altora. Decizia luată în comun, în 12 iunie (proiect de schimb automat de informaţii fiscale, extins la unele surse de venituri care nu sînt cuprinse, la ora actuală, în legislaţia europeană, cum ar fi cîştigurile de capital şi dividendele), a trebuit să se facă fără Luxemburg şi Austria. Summitul G8 din 17 iunie a avut loc în Irlanda, mic paradis fiscal pentru Google, de exemplu. Adevărul este că UE a început să realizeze amploarea dezastrului în momentul în care Statele Unite au reuşit să spargă cumva blocada secretoasă a Elveţiei (sfîrşitul lunii mai 2013). Întrebarea este dacă UE are dorinţa, cu adevărat, de a schimba ceva în acest sens, ştiind pertinent că 1) oricum, în absenţa armonizării elementelor fiscale mai sus citate, va fi doar o peticire de moment; 2) că pentru a fi cu adevărat eficace, ar trebui să preia această prerogativă, fiscalitatea, din bagajul domeniilor strict naţionale. Impresia pe care Bruxelles o lasă acum este de ezitare. Valsul neîncrederii şi al jocului de-a Europa continuă: ne prefacem că sîntem o Uniune, de ochii lumii, dar, de fapt, facem ce vrem în ograda noastră. Parisul este prima capitală care plăteşte oalele sparte şi se trezeşte, dar poate puţin cam tîrziu (exceptînd România, care s-a dotat de mai mulţi ani cu o Direcţie Naţională Anticorupţie).

Scandalul evazionistului fiscal deputat şi ministru al bugetului (culmea!), pe alocuri, Jerôme Cazuhac, a dus la crearea unei Haute Autorité de la Transparence (HAT) – să sperăm că e mai mult decît un titlu frumos –, dar şi la un efect de bumerang neaşteptat: duminica trecută, 16 iunie, au fost organizate alegeri parţiale pentru desemnarea unui înlocuitor pentru Cahuzac (Villeneuve-sur-Lot, în regiunea Lot et Garonne), în Parlament. Surpriza a fost mare, duşul – rece cînd stînga nu a ajuns în baraj, iar Frontul Naţional condus de Marine Le Pen (extrema dreaptă) conduce în *poll position...*

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă franceză, născută în România, editor român la Presseurop.eu. Se ocupă de rubricile „România" şi „Moldova" pentru revista* Courrier International. *Membră a Asociaţiei Jurnaliştilor Europeni, este deţinătoare a premiului „Louise Weiss", 2006, pentru cel mai bun jurnalist european.*

Offshore Leaks

În primăvară, mai multe ziare europene, printre care *Le Monde,* au iniţiat o campanie de dezvăluiri despre titularii de conturi *offshore.* Seria de articole publicate sub genericul „Offshore Leaks" a arătat, pentru prima dată într-o manieră coerentă şi concertată, cît de amplu e fenomenul, peste tot în Europa occidentală. Asta ar trebui să fie un semnal de alarmă pentru supravieţuirea sistemelor noastre politice – consideră şefa redacţiei *Le Monde,* Natalie Nougayrède.

„Cîte nu am auzit imediat după convulsiile financiare mondiale din 2007-2008! Lozinci cu duiumul: lumea financiară va fi mai bine reglementată, paradisurile fiscale vor fi îngenuncheate – pe scurt, vom termina cu găurile negre ale unui sistem care muşamalizează toate abuzurile. Concluziile unui G20 desfăşurat la Londra se doreau chiar a fi foarte virtuoase, o virtute închipuită. Statele acestui cenaclu promiteau «măsuri împotriva paradisurilor fiscale», fluturînd ameninţarea sancţiunilor, şi se angajau în faţa oricui credea că «timpurile secretului bancar [erau] apuse.» După criza care tocmai a zguduit Ciprul, bastion *offshore* îndrăgit de oligarhii ruşi şi de către alţi iubitori de opacitate în gestionarea afacerilor proprii, iată-ne, în Franţa, în bulboana cazului Cahuzac, un scandal de stat care readuce la lumina zilei subiectul integrităţii şi al transparenţei elementare, indispensabile din partea oricărui politician, cu atît mai mult din partea unui politician de înalt nivel. (...)

Expunerea de cazuri individuale, oricît de spectaculoase ar fi ele, nu trebuie să mascheze problema de fond: paradisurile fiscale reprezintă o ameninţare pentru democraţie. Ele subminează statul de drept prin promovarea disimulării. Ele sînt chilipiruri absolute pentru fraudatorii de toate soiurile. Ele favorizează deturnarea de resurse publice în statele în care darea de mită şi corupţia sînt în floare. În acest univers de creativitate juridică nemărginită, în spatele acestor societăţi-paravan sînt dosite sume colosale. Particulari bogaţi ar deţine, în total, echivalentul produsului intern brut al Statelor Unite ale Americii şi al Japoniei laolaltă.

Nimeni nu va putea pretinde, în lumina acestei anchete, că liderii politici, în ciuda spuselor lor, au căutat cu adevărat mijloacele de a acţiona. Este urgent să consolidăm reglementările, mijloacele de control, cooperarea transfrontalieră. Lupta împotriva spălării banilor trece prin acestea. Astfel, băncile occidentale atît de amatoare de sisteme opace nu vor mai putea fi zgîrcite cu răspunsurile clare. Cel puţin dacă vor, în ceasul crizei, să li se acorde credit pentru profesiile lor de credinţă despre «etică»."

Printre numele vehiculate în „Offshore Leaks" se numără trezorierul campaniei preşedintelui francez François Hollande – Jean Jacques Augier; preşedintele Azerbaidjanului; soţia vicepremierului Rusiei, Igor Shuvalov; Maria Imelda Marcos Manotoc – fiica fostului preşedinte al Filipinelor, Ferdinand Marcos; şi *playboy*-ul şi omul de afaceri german Günter Sachs. *(după presseurop.eu)*

Andrei POSTELNICU

Impozitul ca dilemă existențială

Contactul redus cu autoritățile fiscale românești, ca urmare a plecării cvasidefinitive din România, în 1994, este una dintre acele bucurii aparent mărunte, dar în același timp foarte semnificative pe care mi le-a adus viața în pribegie. Doar ideea că trebuie să am de-a face cu Fiscul mă face să alerg încotro văd cu ochii, metaforic vorbind. Pe parcursul unui interludiu de circa doi ani și ceva, în care am stat în România, a trebuit să intru, totuși, în contact cu Fiscul. Ei bine, acest lucru nu a făcut decît să-mi consolideze opinia anterioară. Din anumite puncte de vedere, există ceva nedrept în atitudinea mea: în ansamblu, contactul cu autoritățile fiscale a fost relativ în regulă. Unde mai pun și că mi-a facilitat aflarea celui mai frumos titlu de funcționar: inspectorul de literă (de punctuație, de ortografie sau de gramatică se pare că nu avem, deși tare ar fi nevoie...).

În ansamblu, frustrarea și spaima pe care o inspiră fiscalitatea românească nu ține, pentru mine, de nivelul impozitelor pe care trebuie să le plătesc. Dimpotrivă, mi-aș dori să plătesc impozite de 16% peste tot pe unde cîștig cîte ceva. Problema pe care o ridică plata impozitelor este bidimensională. Pe de o parte, este vorba de efortul și bătaia de cap pe care le implică plata tuturor impozitelor și atingerea dezideratului de a-mi îndeplini datoria de contribuabil. Pe de altă parte, avem problema și mai spinoasă a ceea ce primesc eu și alții ca mine, în schimbul impozitelor plătite.

Ca în multe alte cazuri în care a trebuit să confrunt birocrația românească, eforturile de a afla ce trebuie să fac, unde trebuie să mă duc, cum trebuie să procedez ș.a.m.d. au fost mult mai ucigătoare de suflet decît actul în sine de a plăti ce am de plătit. Pînă ajungeam să rezolv ce aveam de rezolvat, devenisem atît de exasperat, încît aș fi dat și dublul sumei de plată, numai să termin. De acest aspect ține și dimensiunea mitologică a cotei unice de impozitare. Într-un mediu de afaceri vulnerabil la hachițele unuia sau ale altuia, imprevizibil și structural neprietenos, cota unică reprezintă un element de simplitate. Din acest motiv, este adeseori trecut cu vederea faptul că, dacă luăm în calcul sumedenia de alte taxe și dări pe care le au de plătit contribuabilii români – fie ei persoane sau companii –, cota unică numai unică nu mai este. De mitologia cotei unice ține și discuția despre ce ar trebui făcut cu fiscalitatea românească: redusă sau crescută? Susținătorii cotei unice spun că eliminarea acesteia ar alunga investitorii. Criticii ei susțin că este un factor al polarizării sociale, o nedreptate.

„Pînă la urmă, impozitele sînt cotizațiile pe care le plătim pentru privilegiul de a fi membrii unei societăți organizate."

FRANKLIN D. ROOSEVELT

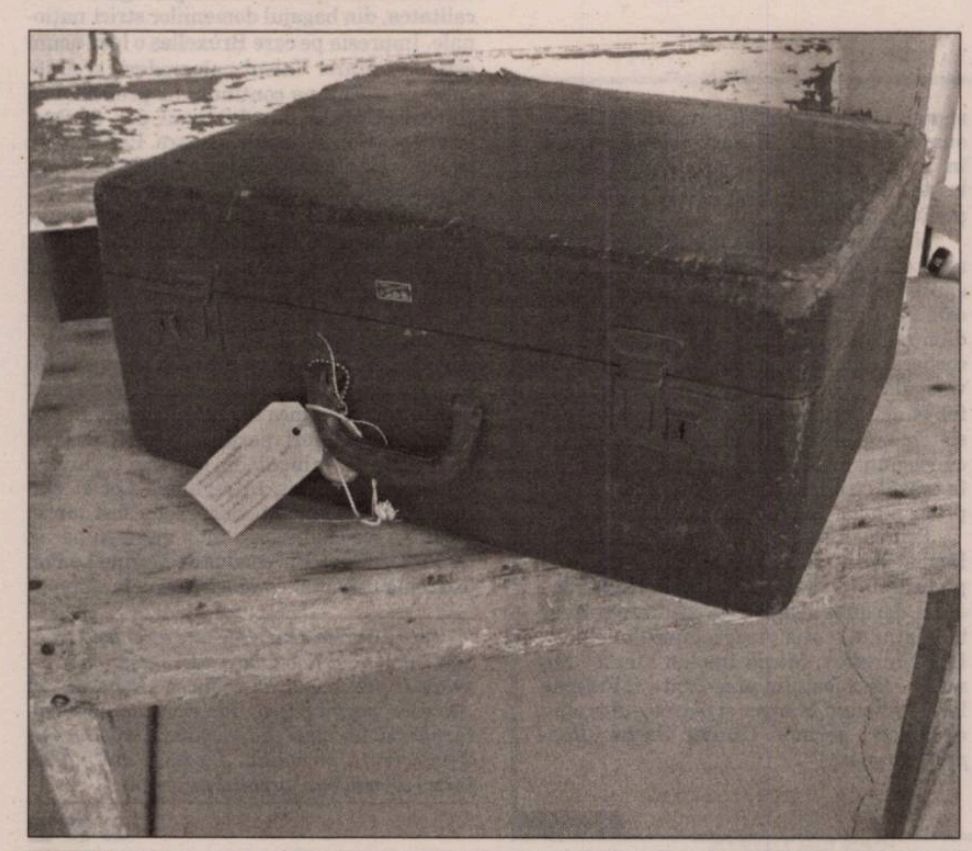

Realitatea inexorabilă este că statul are nevoie de bani și că nu colectează nici pe departe cît ar fi normal pentru o economie europeană. De aici pornește și dezbaterea privind metoda ideală de a schimba fiscalitatea, astfel încît mai mulți contribuabili să se achite de datoria fiscal-patriotică la buget. Or, pentru a aborda acest nod gordian, trebuie să examinăm cea de-a doua dimensiune a profilului de Medusa, pe care îl are Fiscul în imaginația colectivă a multor români: ce primim în schimbul impozitelor plătite? În acest context, dihotomia dintre creșterea fiscalității și scăderea ei – dintre un stat minimalist sau unul extins – este anacronică, iar o dezbatere nu-și are rostul, deoarece este mai mult decît stupidă. Un aparat de stat care își propune să fie minimalist sau intervenționist reprezintă un stat stupid, mînat de dogmă. Nu acelea ar trebui să fie punctele de pornire. Inginerii de la Airbus sau Boeing nu proiectează un nou avion pornind de la ideea că trebuie să fie roșu sau mare. Ei pornesc de la ce vrea viitorul client. Prin acest filtru, după părerea mea, obiectivul unui stat și al fiscalității acestuia ar trebui să fie eficiența și „deșteptăciunea": *smart government*.

Realitatea inexorabilă este că statul are nevoie de bani și că nu colectează nici pe departe cît ar fi normal pentru o economie europeană.

De ce? Pentru că investitorii acestei lumi nu aleg doar în baza fiscalității unde să își plaseze banii. Ei se uită la potențialul de cîștig în ansamblu. Dacă în schimbul unei fiscalități relativ ridicate primesc servicii de calitate (un regim de reglementări clar și predictibil, un sistem juridic funcțional, un mediu de afaceri prielnic, infrastructură, forță de muncă bună) și dacă au șanse să obțină un randament relativ mare, investesc. Dacă de banii dați pe impozite nu primesc nimic în schimb, nu investesc. Din perspectiva investițiilor, fiscalitatea României nu trebuie scăzută în termeni absoluți, ci relativi. Trebuie să fie mai mică decît fiscalitatea altor țări cu atribute similare. Iar în schimbul acelei fiscalități, România trebuie să ofere servicii mai bune decît țările celelalte. Asta dacă privim România ca o destinație pentru investiții care concurează cu altele, pentru atragerea capitalului: ne uităm cu cine concurăm și încercăm să fim mai buni decît concurența.

De asemenea, cetățenii care văd că de la un an la altul viața lor devine mai suportabilă, ca urmare a serviciilor publice primite, vor avea – sperăm – o dorință mai puțin aprigă de a fenta Fiscul cu orice șansă de a face asta. Simplu spus, ar fi nevoie de o lume în care celebrele panouri cu „Aici sînt banii dumneavoastră" să fie prilejuri de plăcută uimire la vederea unor rezultate tangibile, nu insulte la adresa bunului-simț. Cu siguranță, nu se poate pretinde că evaziunea fiscală va fi eliminată dacă România ajunge să aibă servicii publice „ca afară". La case mai mari (Germania, Franța, SUA – nu mai vorbim), cu pretenții democratice credibile, se găsesc destui evazioniști. Diferența este în privința incidenței evaziunii – ca fenomen izolat „la ei" și ca sport național „la noi" (sau la neamurile prietene, din ginta latină, precum Italia). Nu în ultimul rînd, furnizarea de servicii publice din ce în ce mai bune, în schimbul impozitelor încasate, ține de cîștigarea unei bătălii retorico-morale între cei care cer impozitele și cei care explică de ce nu au chef să le achite.

Dezbaterea despre fiscalitate are însă de-a face cu altă discuție fundamentală pe care România nu a avut-o cu ea însăși – un efort de a răspunde la întrebări precum: „Ce fel de țară vrem să fim?" sau „Ce fel de societate vrem să avem?"

***Andrei Postelnicu** a iubit și a practicat cu pasiune jurnalismul bine făcut, la* Financial Times, Bloomberg *și în multe alte locuri, pînă a obosit. Încearcă să-și reîncarce bateriile revenind la primele lui iubiri: aviația și pisicile. Locuiește la Londra.*

„Orice firmă are nevoie de optimizare fiscală"

interviu cu Cezar GUȘU

Sediul firmei de avocatură e la doi paşi de Administraţia Financiară sector 2 din Bucureşti. Această proximitate nu e lipsită de ironie. Pentru că mulţi dintre clienţii casei exact asta vor să evite: Fiscul din România. Probabil că nimeni n-ar vrea să aibă de-a face cu Fiscul, însă cei care au interese financiare mari îşi pot permite să „cumpere" instrumentele legale care-i scapă de impozite. Boştină & Asociaţii oferă, printre altele, consultanţă pentru optimizare fiscală. „Sînt, poate, cei mai buni în acest domeniu" – m-a prevenit, amabil, un amic, jurnalist la o gazetă economică. Aşa am ajuns la ***Cezar Guşu,*** *unul dintre avocaţii specializaţi în înfiinţarea de companii în* offshore. *N-a întîrziat mai mult de zece minute la întîlnire, dar şi-a cerut scuze, cu insistenţa unui elveţian care a depăşit sfertul academic. E un tip tînăr, elegant, politicos şi volubil – n-are nimic din snobismul arogant sau din paternalismul autosuficient cu care ne închipuim că ar fi dotaţi avocaţii veroşi şi de succes. Vorbeşte cu pasiune despre meseria sa şi nu evită să trateze frontal chestiunile spinoase.*

Cum aţi caracteriza mediul fiscal din România?

În ciuda a ceea ce spun mulţi, mediul fiscal din România nu e chiar atît de împovărător. Ba chiar, în comparaţie cu multe alte ţări din Occident, s-ar putea spune că fiscalitatea de aici e relativ redusă. Asta în primul rînd datorită cotei unice de 16%. O să pară exagerat, dar într-un anume sens, România se apropie chiar de ceea ce se numeşte, generic, paradis fiscal. Dacă asta înseamnă paradis fiscal – un stat cu un regim fiscal avantajos –, atunci putem să spunem că şi România e un fel de paradis fiscal... OK, e o exagerare. Pragmatic vorbind, avem un mediu bun care, cuplat cu alte măsuri, ar putea face ca ţara noastră să devină atrăgătoare pentru investiţii.

O înlesnire a unor operaţiuni

Şi ce lipseşte, de fapt, în privinţa fiscalităţii, pentru ca România să devină atractivă?

Ceea ce lipseşte e o legislaţie a holdingului. Dacă ar exista un efort de gîndire strategică şi nu s-ar lua decizii doar sub impulsul momentului sau la presiunile diverşilor actori politici din societate, o asemenea legislaţie ar putea fi adoptată şi ar putea produce efecte bune pentru economie. Există posibilitatea de a înfiinţa nişte structuri cu personalitate juridică, care să aibă ca obiect de activitate centralizarea şi administrarea grupurilor mai mari de firme. Aceste entităţi deţin participaţii la societăţi româneşti mai mici. Este o etapă naturală în dezvoltarea unei afaceri: înfiinţarea unei societăţi care să le coordoneze administrativ pe toate celelalte. Sau să le finanţeze. Această posibilitate o oferă alte state – cele pe care le numim paradisuri fiscale. E un avantaj în momentul în care, de pildă, una dintre firmele grupului împrumută o altă firmă din acelaşi grup cu o sumă de bani – şi dobînda pe acest împrumut din interiorul holdingului nu mai este impozitată. Unele companii nu se pot dezvolta decît prin acest tip de operaţiune, şi atunci, dacă statul impozitează acest tip de tranzacţie, va încetini dezvoltarea. Să ne înţelegem: avantajul acesta, de care oamenii de afaceri beneficiază înfiinţînd holdinguri în state care au legislaţie favorabilă, nu e o mare favoare, nu e o formă de discriminare pozitivă pentru marii oameni de afaceri. E, pur şi simplu, o înlesnire a unor operaţiuni.

Ce ar avea de cîştigat statul român dacă ar adopta o lege a holdingului?

Investitorii străini din România sînt familiarizaţi cu aceste instrumente de lucru şi le iau în considerare chiar de la lansarea afacerii. Faptul că atîţia investitori preferă să-şi caute rezidenţă fiscală în alte state e preţul pe care statul român îl plăteşte pentru că nu a adoptat o lege a holdingului. Dacă am fi avut-o, dacă am fi adoptat-o acum zece ani, am fi atras mult mai multe resurse.

De ce apelează mulţi oameni de afaceri la instrumente precum cele oferite de paradisurile fiscale?

Pentru că, pînă la urmă, orice firmă are nevoie de optimizare fiscală. Adică de o planificare a dărilor la stat şi de evitarea taxelor inutile. Apoi, e vorba de o formă de protecţie a averii. Şi, în al treilea rînd, e vorba de anonimatul pe care unele structuri de acest tip îl pot oferi. Aceste trei nevoi sînt acoperite de ceea ce oferă alte jurisdicţii.

De exemplu: o companie plăteşte un impozit de 16% pe profitul rezultat din activitate. Acţionarul societăţii încasează, după plata tuturor taxelor şi impozitelor, nişte dividende care, la rîndul lor, sînt impozitate cu 16%. Rezultă o sarcină fiscală de 32%. La nivelul Uniunii Europene, există o directivă – transpusă deja în legislaţia internă –, care spune că, dacă o companie dintr-un stat membru UE deţine o altă companie dintr-un alt stat membru UE şi are o participaţie minimă de 25%, pentru o perioadă de doi ani, distribuţia de dividende de la societatea deţinută către societatea deţinătoare nu se taxează. Directiva a fost adoptată pentru a încuraja investiţiile în interiorul UE. Orice om de afaceri român este tentat să exploateze în propriul său avantaj această posibilitate oferită de lege. E foarte simplu, apoi, să deschidă o companie într-o ţară membră a UE, care are legislaţie holding.

Ceea ce lipseşte e o legislaţie a holdingului.

Paradisul e paradis doar pentru alţii

Exact anonimatul acesta pare să enerveze cel mai tare statele din Uniunea Europeană, care îşi doresc mai multă transparenţă în ceea ce priveşte transferul de bani. De ce? Transparenţa fiscală este cerută pe voci tot mai autoritare. Reuniunea G8 din Irlanda de Nord a fost exact pe această temă. Discuţia e veche şi emoţională. Într-un fel, e firesc ca statele să vrea să ştie cine cîţi bani are şi cum îi plasează. Nu doar pentru a putea impozita aceste sume, ci şi pentru a putea urmări şi sancţiona eventualele averi sau tranzacţii frauduloase. Anonimatul poate ascunde şi operaţiuni de spălare de bani – de aceea încearcă guvernele să obţină mai multă transparenţă.

Ce înseamnă, de fapt, paradis fiscal?

Întîi de toate, trebuie spus că firmei îi este permis să desfăşoare activităţi cu fiscalitate redusă, doar în exteriorul respectivului paradis fiscal. Cum ar veni, paradisul e paradis doar pentru alţii. Organizaţia Economică de Cooperare şi Dezvoltare prin Financial Action Task Force a produs un set de criterii şi o listă a ţărilor încadrate drept paradisuri fiscale. E o dispută între specialişti despre ce înseamnă, de fapt, paradis fiscal şi activitate *offshore*. În sens strict, definiţia vizează acele state sau teritorii unde nu există nici o impozitare pentru companiile care aleg acea rezidenţă fiscală. Sînt doar nişte taxe de înfiinţare care se plătesc anual, iar exigenţele cu privire la actele contabile care trebuie prezentate sînt scăzute.

Multe state din Europa, considerate paradisuri fiscale – Luxemburg, Cipru, Malta, Elveţia, Olanda – refuză eticheta în baza definiţiei stricte pe care am menţionat-o. Pentru că, în cazul lor, există un impozit (chiar dacă unul mic), la fel cum există şi obligaţia de a ţine contabilitatea şi de a înregistra situaţii financiare. Pentru specialişti, constrîngerile din aceste state sînt, într-adevăr, mult mai mari faţă de teritoriile *offshore*.

Care sînt aceste destinaţii privilegiate ale investitorilor?

Cele mai multe sînt state mici sau rămăşiţele unor state feudale care şi-au menţinut suveranitatea: Cipru, Luxemburg, Elveţia, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Andorra (o ţară condusă sub patronajul comun al preşedintelui Franţei şi al unui episcop spaniol). Aceste state nu dispun de nici un fel de resurse şi încearcă să atragă capital oferind regimuri fiscale avantajoase, de care alte ţări din Europa nu dispun. Ele îşi „negociază" suveranitatea în plan internaţional şi cele mai multe sînt scoase astăzi de pe lista neagră a OECD, îndeplinind criteriile de transparenţă solicitate. Am enumerat doar cîteva exemple – mai sînt şi altele.

De ce au presă proastă paradisurile fiscale sau aşa-numitele zone offshore?

Ele îşi au originea în zonele libere, în porturile libere *(porto franco)*. Numele unui stat considerat paradis fiscal pentru flote – Liberia – sugerează, el însuşi, ideea de libertate. Adesea, e vorba de teritorii legate de Marea Britanie, de jurisdicţii în care se aplică principii din dreptul anglo-sexon *(common law)*. Acesta se caracterizează printr-o flexibilitate mai mare şi printr-o atitudine pragmatică, deschisă spre acţiunea antreprenorială. Cultura britanică e mult mai puţin etatistă decît cea continentală; ea pune accent mai mare pe individ şi pe valori precum libertatea. Libertatea asta vine cu un preţ: cu riscul abuzului. În cazul de faţă, e vorba de abuzul privind aceste instrumente de planificare fiscală, de folosirea lor pentru spălarea de bani. Dar, una peste alta, ele rămîn nişte instrumente utile şi legitime. Totul depinde de cum sînt folosite, de sensul cu care le investim.

În ce constă munca avocatului specializat în offshore?

În esenţă, clienţii cumpără un set de documente, o mapă prin care controlează firmele. Munca noastră e să pregătim şi să gestionăm aceste hîrtii.

Există riscuri? Poate vreun agent fiscal să vă acuze clientul de evaziune?

Teoretic, acest risc există. Însă noi credem că este mai degrabă din cauză că situaţia nu e suficient de bine explicată. Noi studiem întotdeauna cazurile şi oferim soluţii ţintite, în funcţie de nevoile specifice ale fiecărui client.

Cezar Guşu *este avocat partener la firma de avocatură Boştină & Asociaţii.*

a consemnat Matei MARTIN

Victoria STOICIU

Războiul dintre dolar și spadă

paradisurile fiscale *vs* infernul cetățeanului de rînd

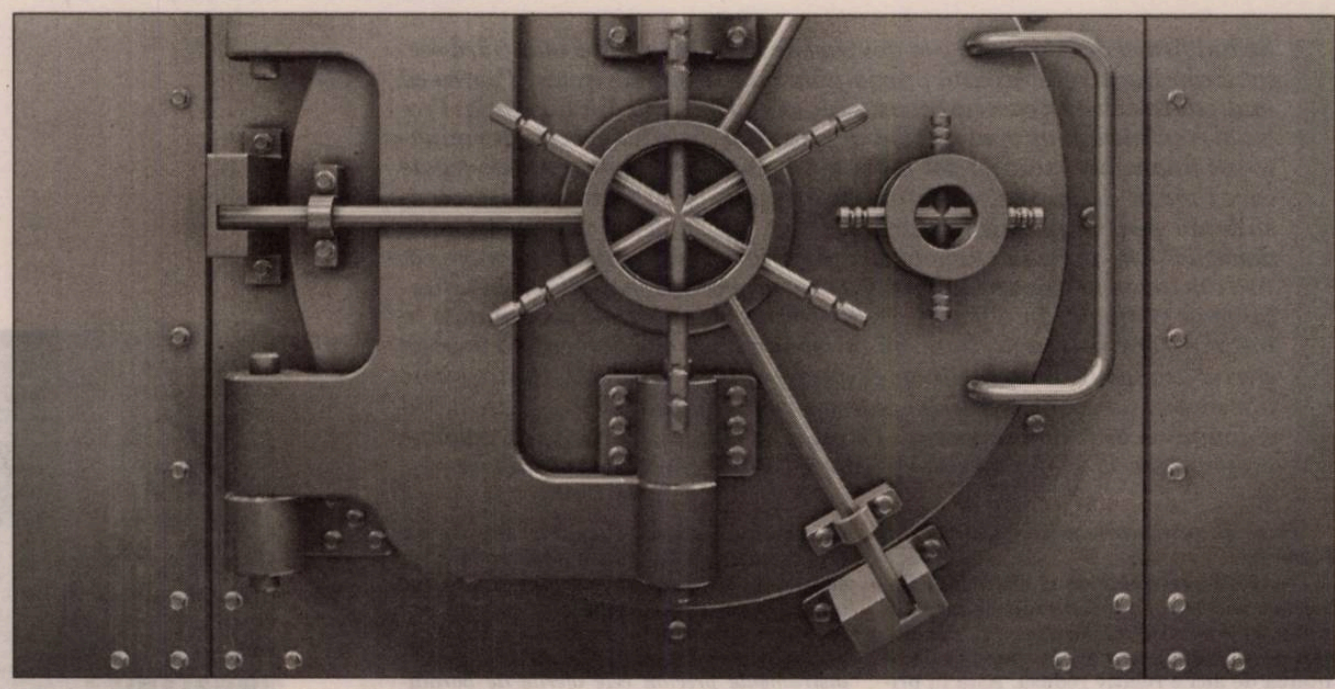

Depozitele persoanelor şi companiilor din România, în băncile cipriote, totalizau, la finele anului 2012, aproximativ 100 de milioane de euro, conform datelor Băncii Centrale Europene. În 2011, fostul şef al Agenţiei Naţionale de Administrare Fiscală, Sorin Blejnar, ne anunţa că un număr de 12 români au conturi bancare în Elveţia, în valoare totală de circa 50-60 de milioane de euro. Din peste 600 de parlamentari şi miniştri – cît are România în prezent –, doar 3,2% au trecute, în declaraţiile de avere, conturi în străinătate.

Sînt doar cîteva cifre din multitudinea de informaţii similare care au început să circule în special după 2007, cînd statele naţionale s-au confruntat cu reduceri drastice ale veniturilor bugetare şi au început să se uite în direcţia paradisurilor fiscale, unde se aflau banii propriilor contribuabili.

Fenomenul scoate la iveală o tensiune latentă, dar care se acutizează pe zi ce trece: aceea dintre statele naţionale şi capital, dintre politic şi economic. E un conflict la fel de profund precum era, cu secole în urmă, războiul dintre autoritatea religioasă şi cea monarhică, doar că în prezent nu se confruntă crucea cu spada, ci spada cu dolarul. Într-o lume globalizată, în care banii circulă liber, marile corporaţii tind să se substituie autorităţii suverane a statelor, sfidînd deciziile acestora. Numeroase corporaţii au venituri mai mari decît PIB-ul unor state. Dacă Walmart ar fi un stat, s-ar situa în topul primelor 25 de ţări ca mărime a PIB-ului. Or, într-o lume din ce în ce mai vulnerabilă la nivelul pieţelor, statele suverane se văd tot mai neputincioase în faţa voinţei şi capriciilor capitalului. Tendinţa capitalului de a migra către paradisurile fiscale, sfidînd autoritatea statală, e parte a jocului. Consecinţa e o vulnerabilizare crescîndă a bugetelor publice, cu efecte imediate asupra calităţii bunurilor publice oferite de state şi a serviciilor sociale prestate de acestea. Cînd un stat nu mai poate oferi bunurile publice pe care e dator să le ofere, în virtutea contractului social, legitimitatea sa e pusă în chestiune de propriii cetăţeni. Migrarea capitalului se transformă într-o criză de legitimitate a statului.

Reţeta pentru subdezvoltare, standarde europene şi fiscalitate asiatică?

Ce pot face statele în aceste condiţii? Se vorbeşte foarte mult – în special în ţări cu economii emergente şi fără rezerve de capital, precum e România – despre cum pot statele asigura un mediu de afaceri prietenos, despre cum pot ele diminua povara fiscală spre a deveni atractive pentru investitori, despre ce facilităţi pot oferi multinaţionalelor. În recenta sa vizită la Berlin, premierul Ponta anunţa solemn că şi-a propus să fie cel mai pro-business social-democrat... *Low pay, low skills, low taxes* – aşa poate fi definită, sintetic, strategia de dezvoltare a României postcomuniste. Ne-am aruncat, astfel, într-o cursă a subdezvoltării, pentru că ne situăm în competiţie cu ţări din Africa sau Asia, unde fiscalitatea e foarte mică, salariile sînt infime, iar revendicarea de bunuri publice e inexistentă. România, de bine de rău, se vrea un stat european, fiind astfel obligată să ofere un minim de bunuri publice, cum ar fi educaţia, sănătatea etc. Cum poţi oferi servicii publice la standarde europene, cînd ai fiscalitate asiatică? *Low pay, low taxes* şi *low skills* este reţeta perfectă pentru subdezvoltare.

Şi totuşi, realitatea ne arată că poţi fi competitiv şi atractiv pentru investitori, fără a-ţi reduce nebuneşte fiscalitatea. Poţi fi *business friendly* şi dacă ai taxe mari, dar reguli clare, corupţie mică, forţă de muncă calificată.

„Există o singură modalitate de a înfrînge capitalismul: impozite, impozite şi iar impozite."

KARL MARX

PUBLICITATE

Art Cultura

O abordare neconvenţională a creaţiei, cu **Dan Pârvu**.

Vineri, de la 19h15.

rfi românia

Fiscalitatea contează, dar nu e definitorie

Oare doar fiscalitatea contează? Sigur că este importantă, dar nu este singurul criteriu. Pînă la urmă, statele cele mai competitive din lume sînt, iată, state europene cu niveluri mari de fiscalitate şi cu costuri la fel de mari ale forţei de muncă: Franţa, Suedia etc. – conform The Global Competitiveness Report. Surprinzător sau nu, cele mai competitive state din lume sînt cele din Europa de Nord şi de Vest, conform The Global Competitiveness Report 2011-2012. În pofida fiscalităţii ridicate, Suedia, Finlanda, Germania se află în top 10 cînd e vorba de indicele competitivităţii. Franţa este ţara din UE cu cel mai înalt nivel al investiţiilor străine, şi ţara care se situează pe locul 3 în lume, după SUA şi China, la capitolul investiţii străine, chiar dacă taxează la greu şi are o legislaţie a muncii destul de rigidă. Şi asta pentru că fiscalitatea e doar un criteriu printre multe altele: stabilitatea politică şi predictibilitatea fiscală, birocraţia redusă şi statul de drept, forţa de muncă bine pregătită.

Dacă Walmart ar fi un stat, s-ar situa în topul primelor 25 de ţări ca mărime a PIB-ului.

Faptul că sînt competitive şi atractive pentru investitori nu înseamnă că aceste state nu sînt angajate, şi ele, în războiul de care vorbeam mai sus, şi nu sînt expuse riscului expatrierii profiturilor şi al migraţiei capitalului prin *offshore*-uri. Prin urmare, revenim la întrebarea clasică: ce e de făcut? Mai întîi, statele trebuie să vrea să ducă acest război pentru a stopa hemoragia de capital şi evaziunea fiscală. Totul în lume este o chestiune de putinţă, dar mai ales de voinţă. Dacă putem impune embargouri economice statelor producătoare de arme de distrugere în masă sau regimurilor comuniste, de ce nu am putea aplica aceeaşi metodă şi în privinţa statelor-paradisuri-fiscale? Şi există exemple încurajatoare în acest sens, chiar dacă nu s-a ajuns pînă la embargo. În 2009, Statele Unite au demarat o investigaţie federală referitoare la opt bănci provenite din regiuni considerate paradisuri fiscale. Pentru a evita un proces, banca elveţiană UBS a recunoscut că a favorizat evaziunea fiscală, a plătit 780 de milioane de dolari şi a predat serviciului fiscal american date referitoare la peste 4500 de conturi. Tot în 2009, OECD a ameninţat Elveţia că o va include pe lista neagră a statelor paradisuri fiscale, forţînd-o să se alinieze standardelor internaţionale în materie. Ulterior, Elveţia s-a angajat în încheierea unei serii de acorduri bilaterale cu diferite state UE – aşa-numitele acorduri Rubik. Acestea prevedeau impozitarea retroactivă a cetăţenilor statelor semnatare de astfel e acorduri cu Elveţia, în schimbul garantării parţiale a secretului bancar. Şi totuşi, în noiembrie 2013, Camera Superioară a Parlamentului german a respins semnarea unui asemenea acord, chiar dacă acesta prevedea impozitarea retroactivă a deponenţilor germani cu între 21% şi 41% din suma depusă şi ar fi adus venituri de 12 miliarde de euro în 2013. Motivul? Opoziţia, compusă din verzi şi social-democraţi, a considerat că un asemenea acord ar uşura prea mult viaţa evazioniştilor fiscali. „Dacă acordul ar fi trecut, evazioniştii şi complicii lor ar fi răsuflat uşuraţi" – explică Norbert Walter-Borjans, social-democrat şi fost ministru de finanţe al Westfaliei de Nord. „Acum, în schimb, e rîndul plătitorilor de taxe cinstiţi să respire."

Un asemenea război nu e deloc uşor de purtat, în condiţiile în care chiar şi cele mai vii democraţii prezintă simptome tot mai accentuate ale bolii numite plutocraţie, în care indivizii bogaţi ajung să influenţeze nepermis de mult procesul de luare a deciziei. La urma urmei, de ce şi-ar săpa elitele financiaro-politice propria groapă? Evident, nu de dragul cetăţenilor, nu există aşa ceva. Dar ar putea să o facă de frica cetăţenilor. Deznodămîntul aşa-numitului război dintre spadă şi dolar depinde de cît de multă presiune pot pune cetăţenii statelor pe propriile guverne, pentru a-şi apăra dreptul la bunuri publice şi la o viaţă decentă. De aceea, lupta împotriva paradisurilor fiscale este, pe de o parte, o luptă împotriva propriilor elite prădătoare sau plutocrate, şi, pe de altă parte, un război împotriva infernului la care e condamnat cetăţeanul de rînd, într-o lume a *offshore*-urilor şi a evaziunii fiscale.

***Victoria Stoiciu** este director de programe la Friedrich Ebert Stiftung. Publică articole de analiză pe criticatac.ro*

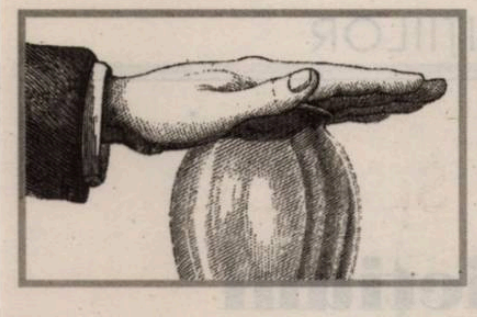

George BANU

în afara cadrului

Le Musée d'Orsay: romantism nocturn şi impresionism diurn

Cîtă bucurie pot procura voiajele „în afara cadrului" – dincolo de scenă şi de teatru, voiajele în teritorii vecine, cunoscute, nefrecventate curent, dar fără a fi, totuşi, străine. Cum să găseşti echilibrul între prea cunoscut şi necunoscut? Între obişnuinţă şi exotism? Răspunsul l-am găsit de cîtva timp în aceste texte pentru *Dilema veche*, texte care-mi permit să mă refugiez anonim într-o expoziţie sau un muzeu, dar mereu aici, în Europa, oază a cărei nostalgie intensă o resimţeam recent în China! Obosit de Orient, mă regăsesc la Musée d'Orsay, unde mă înghesui pentru a vedea *„L'Ange du bizarre"*, meditaţie plastică plasată sub semnul „romantismului negru"! Expediţie în universul fantastic al unui curent puţin frecventat şi totuşi prezent constant, ca un strat subteran, profund şi neliniştit, al secolului al XIX-lea. Acolo se agită figurile stranii, demoni şi fantome, vampiri, spirite migratoare care tulbură universul unei lumi prea optimiste, lumea unui Occident care pare şi vrea să creadă în puterea raţiunii, în forţa industriei, în expansiunea colonialistă. Romantismul negru este *la part maudite* a capitalismului care se înscrie în continuitatea acestui excitant eveniment care a fost Revoluţia Franceză. Ea a vrut să instaureze imperiul politicului, romantismul negru l-a tulburat, disidenţă a obscurităţii, seducţie a enigmaticului, excitaţie a panicii pe vremuri de încredere excesivă în progresul ineluctabil, abuziv constituit în valoare supremă!

Rătăcesc printre monştri şi vrăjitoare. Nu mă neliniştesc! Ei sînt, cel mai adesea, „ilustraţiile" unor apariţii literare, de la Dante la Shakespeare! Pictura „figurează" imaginarul straniu şi tulbure al textelor: *Macbeth*, *Divina Comedie*. Cîtă decepţie! Ceea ce textul suscită ca incertitudine poetică devine aici echivalent explicit, literal, material. Înaintez şi revin în primele săli ale expoziţiei. Aceeaşi absenţă de teroare, chiar, dimpotrivă, o lejeră deriziune intervine în faţa acestor pînze care „reprezintă" teama şi oroarea. Le port în mine ca cititor, dar, permanent, constat că tabloul nu-mi furnizează decît versiunea lor mediocră, vizibilă! Brusc, înţeleg de ce au fost numeroşi adversarii teatrului, şi ei, cu toţii, ca mine acum, partizani ai imaginarului care nu se încarnează... ei îşi doreau ca Hamlet să rămînă o viziune fără identitate fizică, iar furtuna din *Lear* – doar o experienţă mintală. Aceeaşi aspiraţie spre invizibil mi-o inspiră „vrăjitoarele" din *Macbeth*. În faţa acestor „figurări" ale panicii, îmi revin toate argumentele marii dispute mistice privind utilizarea „imaginilor". „Invizibilul" – îmi spun – nu cîştigă refuzînd să devină „vizibil"! Interogaţie esenţială, căci teatrul, dimpotrivă, dintotdeauna îşi propune să „facă vizibil invizibilul".

Rătăcesc printre monştri şi vrăjitoare. Nu mă neliniştesc!

Mă imobilizez, totuşi, în faţa unor opere de Hugo sau de Odilon Redon! De ce? Pentru că, la ei, panica nu adoptă vocabularul plastic clasic, acela al corpurilor vibrînd de forţa muşchilor, al gesturilor retorice, al imprecaţiilor cosmice. Acum înţeleg, totul poate deveni vizibil, dar numai găsind echivalentul său pe plan artistic: la Hugo, cîteva pete nesigure şi crochiul unei mîini scheletice produc o teroare superioară tuturor „figurărilor" lui Blake. La Odilon Redon, „ochii închişi" ai unui personaj ipotetic cristic suscită o neliniştе poetică. Excesului fizic i se substituie, aici, tulburarea plastică, simptom al confruntării cu enigma. O bănuim, dar nu o identificăm. Incertitudine a fantasticului! Nu imaginea – îmi spun, în fine – e o cenzură, ci tratarea ei inadecvată!

Distribuite discret în expoziţie, mici săli de cinematograf ne permit să descoperim fotografii cu spirite, dar, mai ales, să asistăm la secvenţe de celebre filme de teroare, precum *Frankenstein*. Puterea lor de persuasiune provine din prezenţa corpurilor reale, recognoscibile, corpuri nu reduse la imobilitatea unei scene plastice, ci înscrise în durata cinematografică. Timpul participă şi exaltă expresia fantasticului!

Modernitatea va prelua marile temeri obscure, dar le va înscrie în filiaţia lui Hugo şi a familiei sale! Precizia formelor se estompează, dramatismul corpurilor dispare, concretul se retrage pentru a permite fantomaticului să se impună. Şi, graţie aparenţei sale flotante, privirea îşi pierde securitatea şi se confruntă cu angoasa indicibilului, a ireprezentabilului! Liberat de corp şi de figuraţia explicită, fantasticul îşi atestă puterea destabilizatoare, aptitudinea interogativă, capacitatea de confruntare cu *l'autre scène* a lumii şi a fiinţei: acea *l'autre scène* ai cărei stăpîni nu sîntem, dar ai cărei prizonieri rămînem.

Goya, cu geniu, a ridicat cortina şi Dalí s-a instalat. Spania a fost un teritoriu privilegiat al acestor tulburări nocturne. Există teritorii propice fantasticului... Marele Nord – unde noaptea e uneori nesfîrşită, Germania – unde spiritul poate bascula în haos şi dezordine, în timp ce ţările latine par mai puţin disponibile. Refugiate în citadela raţiunii, protejate de zidurile ei, aici, fantomele pătrund mai rar, vampirii se agită mai econom, întunericul nu domneşte. Există o securitate a luminii.

Cu o saţietate culturală pe care mulţi prieteni mi-o reproşează, nu mă resemnez şi vizitez cealaltă expoziţie de la Musée d'Orsay: *„Une passion française: la collection Marlene et Spencer Hays."* Ea e versantul luminos al romantismului negru. Un bogat cuplu de americani a colecţionat tablouri de artişti deveniţi celebri nu atît în numele notorietăţii lor, cît în acela al amintirilor legate de seducţia Parisului, care le permitea să regăsească nonşalanţa şi dezinvoltura, ironia şi poezia oraşului pe care îl iubiseră în tinesind ziua, mă reconciliez cu noaptea! După confruntarea primă, iată eliberarea secundă. De la romantismul negru la impresionismul diurn!

Brook a reunit, de mult, într-un acelaşi spectacol, o farsă africană naivă – *Osul* şi poemul iniţiatic persan *Conferinţa păsărilor*. El mi-a răspuns la întrebarea privind motivaţia acestei alianţe: „Fără de *Os*, *Conferinţa* nu există." Aşa cum în Japonia, fără *Kyôgen* – farsă grotescă –, *Nô*-ul nu-şi împlineşte misiunea sacră. Şi cum să uităm că, de mult, la greci, comedia şi tragedia trebuiau să alterneze în aceeaşi zi. Acestei experienţe duble i-am resimţit efectele benefice la Orsay, trecînd de la panica nocturnă la divertismentele diurne. Nu a opta e profitabil, ci a le asuma ca indispensabilă experienţă, complementară raportului cu arta şi, implicit, cu viaţa! Artistul alege, dar privitorul, ca şi spectatorul, are ca vocaţie să rămînă disponibil şi sfîşiat, să se confrunte cu incertitudinea dramatică a contrastelor. Graţie acestui voiaj pe malul Senei, am regăsit Parisul, după înstrăinarea Chinei! Am revenit şi m-am recunoscut!

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

Odilon Redon

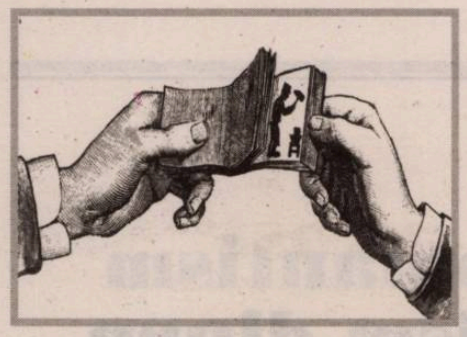

Marius CHIVU

feedbook

Istorii, memorii, ficţiuni

● **Bogdan Suceavă, *Să auzi forma unei tobe*, Millennium Books, 2013.**

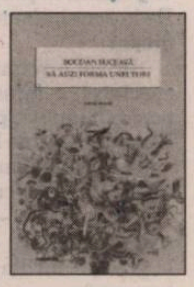

Au trecut exact zece ani de cînd am recenzat povestirile lui Bogdan Suceavă. La vremea respectivă, avea deja publicate cîteva cărţi, printre care şi un roman (de altfel, a debutat în 1990), unele chiar în format electronic, era o prezenţă activă în publicaţiile online şi îşi contura o carieră de universitar american. Recitite acum, cele două volume de povestiri antologate aici, *Imperiul generalilor tîrzii şi alte istorii* (Dacia, 2002) şi *Bunicul s-a întors la franceză* (Editura T, 2003) rezistă foarte bine. De atunci, Bogdan Suceavă n-a mai scris, din păcate, proză scurtă; a publicat, însă, patru romane, căci, în general, cam aşa funcţionează piaţa genului scurt la noi: se debutează cu proză scurtă şi, cu puţine excepţii, se continuă numai cu roman.

Sînt tentat să grupez cele 27 de povestiri ale lui Bogdan Suceavă în două mari categorii: povestirile realiste – inspirate fie din realitatea comunistă a anilor '50-'80, fie din cea postdecembristă – şi povestirile fantastice – în general, la graniţa dintre livresc, steampunk, istorii alternative şi ficţiuni speculative (pe bază de teorii din fizică şi matematică, cu informaţii istorice şi din patristică), dar conţinînd şi eresuri populare; povestiri, în general, plasate temporal în societatea românească contemporană, dar coborînd şi mai jos, în secolul al XVIII-lea, ori trecînd oceanul pentru a relata cîteva istorii din mediul academic american sau din cel al imigranţilor. Dacă ar fi să afirm în care dintre aceste categorii excelează Bogdan Suceavă, mi-ar fi greu, pentru că povestiri foarte bune se regăsesc în ambele tipuri. Aş putea spune, însă, că prefer povestirile realiste, dar asta e mai mult o chestiune de gust personal. De aceea, poate, chiar şi la recitire, cele două povestiri – ambele realiste – care au dat, la vremea lor, şi titlurile volumelor, „Imperiul generalilor tîrzii" şi „Bunicul s-a întors la franceză", m-au interesat şi mi-au plăcut, din nou, cel mai mult. Ambele proze au ca protagonişti doi bătrîni. În prima dintre acestea, un general care şi-a făcut o carieră ministerială după evenimentele din '89 şi care are fascinaţia – de fapt, mai degrabă nostalgia – puterii, acceptă cu greu spectrul pensionării; astfel că pune la cale o „combinaţie" bazată pe şantaj, prin care să-şi menţină şi să-şi prelungească statutul. Toată strădania şi zbaterea lui sînt, însă, un efect al vanităţii într-o lume care, fatalmente, nu-i mai aparţine şi în interiorul căreia nu mai poate rămîne – este un om al trecutului. Premiată în manuscris de către Editura Nemira încă din 1993, „Imperiul generalilor tîrzii" este cea mai veche, mai lungă şi mai bine scrisă dintre toate povestirile lui Bogdan Suceavă, probabil singura fără cusur.

În cealaltă povestire, „Bunicul s-a întors la franceză", un bătrîn, fost ofiţer în al Doilea Război Mondial, ultimul supravieţuitor din statul major al unui anume colonel Vişoianu, resimte o datorie de onoare în „a scrie istoria, fără cenzură" şi a apăra memoria acelui colonel care, după terminarea războiului, a devenit partizan, fiind ulterior prins şi executat de către comunişti. Lucrarea fostului ofiţer, obsedat – dintr-un simţ al datoriei amestecat cu cel al vinovăţiei că nu a fost de partea colonelului – de a da adevărata variantă a istoriei, este primită cu indiferenţă de un istoric literar care-i spune bătrînului, mai mult pentru a scăpa de insistenţele acestuia, că o asemenea carte ar stîrni interes dacă ar fi prezentată în franceză, adică într-o limbă de circulaţie europeană. Povestirea surprinde momentul în care bătrînul ofiţer se apucă să reînveţe limba franceză şi îşi rescrie singur memoriile, printr-un efort uriaş – de fapt, ultimul său mare asalt, doar că, (şi) de data aceasta, la fel de inutil. Dacă în prima povestire avem tema obsesiei pentru putere, în aceasta e vorba despre obsesia pentru adevăr; în ambele cazuri, însă, fiind vorba, de fapt, despre fatalitatea timpului şi neputinţa de a ţine pasul cu istoria. O altă povestire realistă bună, poate mai puţin reuşită decît cele discutate, este „În Bucureşti, cînd se lasă seară", în care Tudor Bistreanu, membru al CC, se află pe punctul de a fi numit şef al Secţiei de Apărare Naţională şi are de înfruntat întîlnirea decisivă cu Elena Ceauşescu. Povestirea se desfăşoară, în mare parte, în seara de dinaintea marii întîlniri şi a posibilei numiri. Atmosfera e plină de tensiune pentru că soţia lui Bistreanu este labilă psihic, iar relaţia acesteia cu propria fiică se află într-un moment critic, orice scandal fiind motiv serios pentru a-i compromite numirea sau cariera.

La recitirea prozei scurte a lui Bogdan Suceavă, remarc cîte povestiri sînt inspirate ori au ca fundal comunismul. „Ora Nibelungilor" (despre evacuarea unui sat săsesc şi transformarea lui în poligon, dar cu un final fantastic, care strică o povestire realistă, altfel, excelentă), „Praf de cărbune" (un ţăran este trimis la Canal pentru ascunderea unor piese de teatru subversive, scrise de către un boier) şi „Zidul" (un act de sabotaj feroviar în preajma unui Congres) – toate sînt povestiri dramatice din stalinism şi din perioada de după. Asta în timp ce povestiri precum „A trimis diavolul un pian" (un ţăran primeşte prin poştă una dintre primele versiuni de calculator), „Tata a vrut televizor sîmbătă seară" (despre o soluţie ingenioasă de a produce energie în casă pentru a contracara distribuirea capricioasă a energiei electrice) şi „Anii noştri cei mai frumoşi" (aventuri estivale pe plaja de la Costineşti) sînt istorii comice din ceauşismul anilor '80.

Şi de cealaltă parte – a fantasticului situat, cum spuneam, la graniţa dintre livresc, steampunk, istorii alternative, ficţiuni speculative şi eresuri populare – aş remarca o serie de povestiri. Cea titulară (un personaj ciudat din Bucureştiul antedecembrist, un fel de Zacharias Lichter savant, dezvoltă o teorie a sunetului universului), „Un obiect tensionat cu neobişnuite aplicaţii" (ficţiune speculativă în baza unui Pateric străvechi de la o mînăstire ctitorie a lui Petru Rareş şi a unei sofisticate teorii de fizică), „Am vrut să ştiu de unde-i lumina" (o povestire fantastică, în mediu rural, despre experimente radioactive; aşa cum „Urşi experimentali" este despre existenţa unor urşi albi carpatini), dar şi „Miraculoasa istorie a înălţării omului în văzduh" (o povestire cu zepelin de secol XVIII) şi „Cestita poveste a corabeei" (o istorie scrise în limba letopiseţelor). Toate acestea denotă uşurinţa cu care Bogdan Suceavă se mişcă în registre stilistice diferite, dar şi – cum bine remarcă şi prefaţatorul Mircea Pricăjan – felul în care povestirile sale comunică cu romanele. Într-adevăr, povestirea titulară „Să auzi forma unei tobe" pare prototextul romanului *Venea din timpul diez* (2004), aşa cum „O călătorie în jurul lumii" (cu un Forrest Gump din Valea Rea), singurul text inedit al antologiei, pare inspirat din aceeaşi zonă a poveştilor şi eresurilor populare explorate în miniromanul *Miruna, o poveste* (2007). Povestirile de inspiraţie americană („Sensibilităţi aplicate", „Ultimul diamant al coroanei", „Celălalt asediu" şi „Ireparabile") n-au, deocamdată, corespondenţe tematice în romanele lui Bogdan Suceavă, dar asta contează prea puţin.

În peisajul literar românesc, sărac în proză scurtă (nici anul acesta, ajuns deja la jumătate, nu sînt semne că lucrurile vor sta altfel decît prost), antologia lui Bogdan Suceavă, chiar dacă conţine texte mai vechi, e o apariţie salutară.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Dominique Loreau, *Arta esenţei*, traducere din limba franceză de Ines Hristea, Editura Baroque Books & Arts, 2013.**

Dominique Loreau, franţuzoaică stabilită de vreo trei decenii în Japonia, a descoperit aici bucuriile rafinate ale minimalismului şi frugalităţii – cu alte cuvinte, „luxul zen" al unei vieţi fără prea multe accesorii. Asta s-a soldat cu cîteva volume despre arta de a trăi în armonie cu sine şi în răspăr cu oboseala, stresul sau apatia la care ne conduc excesele materiale ale actualităţii. *Arta simplităţii* (Baroque, 2012) e primul volum din serie şi a făcut-o rapid cunoscută pe autoare în Occident. *Arta esenţei* e al treilea (căci mai există şi *Arta listelor),* dar moneda pe care o bate e cam aceeaşi: „trezirea" sufletului şi savurarea propriei libertăţi prin renunţarea la tot ce e superflu între obiectele cu care ne înconjurăm (alimente, mobilier, electronice, cadouri, suvenire etc.).

Ideea are o oarecare tentă monahală, dar scriitura lui Dominique Loreau, de o sprinteneală elegantă şi eficientă, dă demersului alura unui ghid practic, cu un umor discret şi o argumentaţie ataşantă.

Cinci lucruri m-au cucerit: 1) reperele *naturaleţii* într-ale bucătăritului: „bucătarii de elită, călugării zen şi bunicile noastre"; 2) conceptul zen *kufu* – a te descurca, în orice situaţie, cu ce ai la îndemînă, folosindu-te de imaginaţie, nu de ustensile suplimentare (ceea ce, zic eu, ne face să privim lunga istorie a Daciei 1300 ca pe o dovadă de netăgăduit a *kufurelii* româneşti); 3) includerea computerului între lucrurile de strictă şi naturală necesitate; 4) faptul că vîrsta optimă pentru eliberarea de lucrurile inutile şi pentru asumarea unui stil de viaţă personal ar fi undeva pe la 50-60 de ani (splendidă promisiune!); 5) faptul că motto-urile din carte vin şi de la Seneca, Meister Eckhart sau Schopenhauer, şi de la Twain sau Shaw, şi de la Yoko Ono sau Oprah, şi de la poeţi sau politicieni, semn că *Arta esenţei* e, totuşi, o chestiune de rimă larg democratică. De consonat!

PUBLICITATE

„Copiilor de azi nu mai are cine să le spună ce a fost“

– interviu cu Romulus RUSAN –

Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighet împlineşte 20 de ani. Cu această ocazie, săptămîna trecută a fost inaugurat, la Bucureşti, un spaţiu expoziţional permanent, Memoria ca formă de justiţie, ca o prelungire a muzeului din nordul ţării. La jumătatea lunii iulie, la Sighet va avea loc o ediţie specială a Şcolii de Vară, la care sînt invitaţi toţi profesorii care au susţinut aceste cursuri, precum şi cîţiva dintre foştii cursanţi.

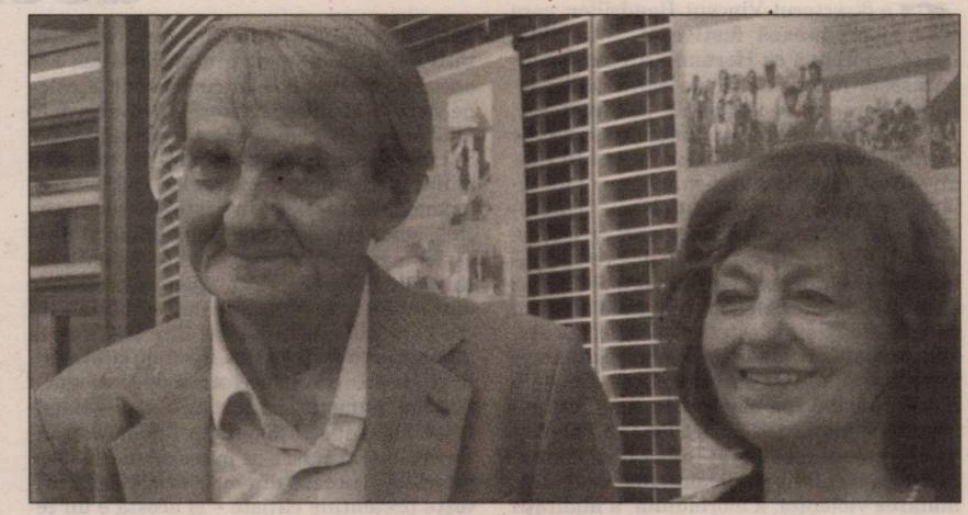

Ana Blandiana şi Romulus Rusan la vernisajul expoziţiei Rusaliile Negre. Deportarea în Bărăgan, *Tübingen 19 iunie 2013*

Anul acesta, Memorialul de la Sighet împlineşte 20 de ani. Ce v-aţi propus, acum două decenii, cînd aţi înfiinţat Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei? Care ar fi bilanţul acestei instituţii?

Cifrele sînt seci, vorbele sînt necuprinzătoare. Cum aş putea face bilanţul a două decenii în care au încăput atîtea zile şi nopţi – toate, de fapt – pentru Memorial. A fost, la început, un vis cu ochii deschişi, apoi unul încordat, care nu ne-a mai lăsat în pace.

Ne-am propus să facem ceva, dar nu ştiam prea bine ce. De la condiţia de vizitatori asidui ai muzeelor, la aceea de autori ai unuia atît de special, urma o cale lungă. Eram naivi şi încrezători, credeam că vom putea transforma, pe moment, vechea închisoare austro-ungară într-un muzeu, mobilat cu tot ce ştiam de la părinţii trecuţi prin închisori, de la prietenii şi rudele mai în vîrstă, de la BBC şi Europa Liberă. Dar planurile rămîneau abstracţiuni. Trecuseră trei ani de la plecarea lui Ceauşescu, doi-trei ani de la venirea minerilor, trăiam într-un haos violent, în vîltoarea periculoasă a Alianţei Civice, soldată cu scrisori şi cranii cu semnul exclamaţiei, puse în cutia poştală. Ideea a venit cînd, în ianuarie 1993, Blandiana a participat, la Strasbourg, la un congres al drepturilor omului, propunînd ca acestea să fie discutate nu numai la timpul prezent şi viitor, ci şi la cel trecut, astfel încît generaţiile viitoare să ştie şi să aibă la ce să se refere cînd merg mai departe. Promisiunea Consiliului Europei nu s-a lăsat aşteptată. Două comisii au venit la Bucureşti şi la Sighet, ne-au încurajat în ceea ce începuserăm, deşi România era încă neacceptată în CE. N-am primit bani, ci doar cîte 12 bilete de avion pe an, pentru oaspeţii de la simpozioane şi pentru clasicele *coffee-break*-uri. Am făcut, de la început, multă istorie orală. Am reparat acoperişul cu bani de împrumut, apoi, treptat, am refăcut ruina dărăpănată şi, după 1996, i-am schimbat celulele (60) în săli de expoziţie. Cele zece simpozioane (1993-2002, cu peste 800 de vorbitori) au devenit (transcrise în zece cărţi cu 7500 de pagini) un compendiu de istorie recentă sau, dacă vreţi, o armătură tematică şi cronologică a memorialului de azi.

Cu fiecare carte, ne calificăm într-o istorie încă nescrisă. Colecţiile următoare (40.000 de pagini – unele dintre pagini scrise de mînă, de cîte un ţăran fost la Canal, altele culese pe computer de un academician, altele traduse din Deletant, Bukowski, Courtois sau Blanton) au fost, fiecare, examene care ne marcau, căci le făceam tot noi corecturile şi tot noi le montam în tipografie, în sumar, la locul potrivit.

S-a lucrat foarte greu la început. Aş spune că am lucrat ca la Spitalul de Arşi, pe răni deschise, pe carne vie – practic, fără multe documente. Timp de zece ani, cîtă vreme arhivele erau închise, am organizat simpozioane cu 300-400 de oameni, dintre care mai mult de jumătate erau foşti deţinuţi politici; publicul era format, în acelaşi timp, din vorbitori şi ascultători.

În ce măsură au reuşit acest memorial şi programele Academiei Civice să influenţeze discursul public despre istoria recentă?

În 1998, pentru a trece totul la generaţia mai tînără, am început să facem şi Şcoala de Vară, cu zeci de conferenţiari şi sute de elevi, căci marele pericol era ca istoria recentă să fie îngropată, pur şi simplu, în uitare şi sub straturi lucioase de divertisment. În afară de cele 15 ediţii ale Şcolii de Vară, un mare impact au avut dezbaterile în prezenţa unor supravieţuitori, de pildă – ai rezistenţei din munţi sau ai deportării în Bărăgan. Ceea ce i-a impresionat pe elevii de azi a fost faptul că supravieţuitorii prezenţi erau, în momentul deportării, nişte copii ei înşişi, care au suportat toate privaţiunile, au învăţat la şcoli sub cerul liber şi unii dintre ei şi-au pierdut fraţii sau părinţii în lupte sau în deportare.

Ce înţeleg din comunism tinerii de azi, care n-au apucat să trăiască acele vremuri?

Evident că, pentru educaţia generaţiei de tineri, cunoaşterea trecutului apropiat este vitală. Noi, cei şcoliţi în timpul comunismului, am învăţat o istorie falsificată, dar am aflat adevărul de la părinţii noştri. Copiilor de azi nu mai are cine să le spună ce a fost: bunicii şi străbunicii lor au murit, părinţii n-au trăit grozăviile luptei de clasă. Ei ştiu doar de cozile la alimente şi de cultul personalităţii din perioada lui Ceauşescu. Manualele din care învaţă istoria sînt sumare şi schematice.

> *Am lucrat ca la Spitalul de Arşi, pe răni deschise, pe carne vie.*

Oamenii politici nu ştiu sau nu vor să ştie de trecut. (Excepţie: Raportul Comisiei Prezidenţiale din anul 2006, primit de Parlament cu ostilitate sau, în cel mai bun caz, cu indiferenţă. Recomandările lui n-au fost puse în practică.) În 1990, premierul de atunci al României afirma că numărul total de arestări în timpul comunismului a fost de numai 10.000. Cercetarea istorică a făcut, de atunci, progrese însemnate. Cînd s-a creat CNSAS şi, în 2005, arhivele s-au deschis substanţial, au putut fi estimate proporţiile reale ale tragediei. În cartea mea *Cronologia şi geografia represiunii comuniste în România. Recensămîntul populaţiei concentraţionare (1945-1989)*, apărută în 2006, am ajuns la concluzia, pe baza datelor obţinute, că numărul total al victimelor directe ale comunismului urcă la două milioane. Toate aceste lucruri ar trebui ştiute de copiii şi adolescenţii de azi, fie vizitînd Memorialul de la Sighet, fie vizionînd expoziţiile care cutreieră ţara.

Aţi avut momente de descurajare?

„La ce bun?“ – mă întrebam uneori, în momente de zădărnicie – „să dezgropăm trecutul, să provocăm plictiseala amatorilor de divertisment şi repulsia nostalgicilor? La ce bun să-i deranjăm pe politicienii care ne recomandau să privim *vsegda piriod* şi «să lăsăm trecutul în seama istoricilor»?“

„N-ar fi mai comod“ – mă întrebam – „să citim manualele de istorie care, în locul necazurilor de pe plaiurile noastre, vorbesc despre pitorescul lui Idi Amin sau despre bravura lui Che Guevara?“ Ceea ce făceam la Memorialul de la Sighet nu era făcut ca să-i trezească pe sceptici, nici ca să-i întărîte pe noii filozofi împotriva eroismului victimelor, ci doar ca să ridicăm cortina spre un trecut aproape necunoscut. Acela în care memoria a fost obnubilată prin decret, iar drepturile omului erau o vorbă cu care se intra sau nu se intra la ONU sau la Consiliul Europei.

În 2004, revista Cuvîntul *v-a desemnat drept „instituţia culturală a anului“...*

Cuvîntul „instituţie“ este foarte flatant, însă noi sîntem mai mult sau mai puţin decît o instituţie, în sensul că, fără a putea fi fixaţi într-o definiţie, fără a fi „în sistem“, acoperim datoriile şi rezultatele pe care ar trebui să le aibă multe instituţii publice sau statale care au „adormit în prezent“. Am parcurs, prin cercetările noastre, istoria instituţiilor statului de drept, care s-au „reformat“ în vederea racordării cu Europa, fără să se intereseze, însă, de istoria lor din secolul României moderne.

În mai s-a deschis la Bucureşti un spaţiu expoziţional permanent, Memoria ca formă de justiţie, *ca o prelungire a Memorialului de la Sighet. Care este sensul noii „filiale“ din Capitală?*

„Filiala“ sau „ambasada“ noastră din strada Jean-Louis Calderon nr. 66 (lîngă Grădina Icoanei) reprezintă un dublu pariu: este o replică dată celor – mulţi, puţini – care declară, de cîţiva ani încoace, că România nu are un muzeu al comunismului, făcîndu-se că n-au auzit niciodată de Sighet. În al doilea rînd, este dorinţa noastră de a „aduce“ memorialul mai aproape cu 650 km, pentru cei ce nu pot să se deplaseze la capătul ţării sau pentru vizitatorii Capitalei cărora li se dă impresia, de către agenţiile de turism, că pot cunoaşte comunismul vizitînd, contra cost, Casa Poporului.

În iulie sînt aşteptaţi la Sighet cîţiva dintre profesorii şi cercetătorii care au conferenţiat în cadrul simpozioanelor şi al Şcolilor de Vară de la Sighet. Care e programul cursurilor de anul acesta?

Vor fi, la Sighet, trei mese rotunde, în care marii noştri colaboratori vor dezbate, împreună cu foştii elevi, problema memoriei ca principiu de control al societăţii în curs de mondializare şi mondenizare. Pe 16 iulie, participanţii vor încheia, în Capitală, la reprezentanţa Comisiei Europene, jubileul celor 20 de ani pe care-i împlinim, punîndu-şi, de asemenea, întrebarea care ne frămîntă pe noi înşine: „La ce foloseşte memoria?“ şi arătînd în ce măsură Memorialul de la Sighet şi-a făcut datoria...

***Romulus Rusan** este scriitor. Este membru cofondator al Memorialului Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighet şi director al Centrului Internaţional de Studii asupra Comunismului.*

a consemnat Matei MARTIN

craii de burta veche

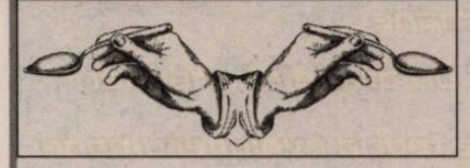

Cîrnaţi de fazan *à la* Prinţ Carol

Amestecaţi 100 de grame de trufe tăiate în cuburi minuscule cu 600 de grame de umplutură pentru găluşte de fazan şi cu puţin unt. Puneţi compoziţia pe gheaţă, să se întărească. Împărţiţi umplutura în părţi cît mai egale, de mărimea unui ou, pe care le rulaţi apoi pe un fund de lemn dat cu făină, pînă obţineţi forme cilindrice, ca de cîrnat; aplatizaţi uşor cîrnaţii, cu podul palmei, pentru a le da o formă ovală. Fierbeţi-i scurt în apă clocotită, scurgeţi-i şi lăsaţi-i să se răcească. Daţi apoi cîrnaţii prin ou bătut şi tăvăliţi-i printr-o tocătură măruntă de jambon fiert, cît mai slab. Lăsaţi-i să se zvînte pe un platou, sub un şervet. Cu 10 minute înainte de masă, sotaţi cîrnaţii în unt clarificat, la foc iute, şi întoarceţi-i de pe o parte pe cealaltă, fără a-i lăsa să se rumenească. Scurgeţi-i apoi de grăsime, glasaţi-i şi aranjaţi-i în coroană, pe marginea unui soclu rotund din crustă de orez. Ornaţi centrul soclului cu escalopuri de *foie gras*, trufe şi sos Madera redus cu extract de fazan.

În 1825, Prinţul Carol al Prusiei îi comandă lui Karl Friedrich Schinkel transformarea unui pavilion de la marginea Parcul Glienicke din Berlin într-un mic punct de observaţie al pestriţei şi circulatei, pe atunci, *Königstrasse*, pe care l-a numit „Kleine Neugierde“ (Curiozitate mică). Zece ani mai tîrziu, Prinţul dispune construirea unui nou pavilion, mai mare, după planurile aceluiaşi arhitect, la nici 200 de metri depărtare de primul, numit, de data aceasta, „Große Neugierde“ (Curiozitate mare). Pesemne că reţeta de faţă e doar o altă curiozitate *à la* Prinţ Carol.

Amicul Dejun

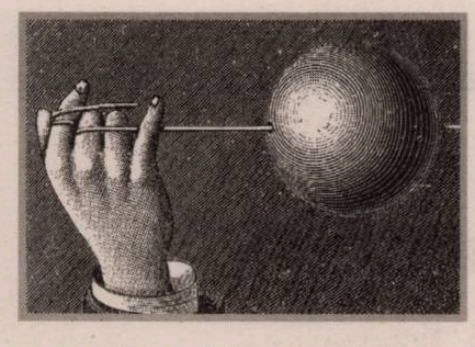

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Mai degrabă furie decît divertisment

Co-directorul Vincent Baudriller, care coordonează festivalul, din 2004, împreună cu Hortense Archambault, părăseşte funcţia la finele ediţiei curente. După aproape zece ani de co-directorat, Baudriller revine, într-un interviu pentru *Le Figaro,* asupra principalelor momente care au stîrnit vîlvă la Avignon. E un soi de bilanţ din care nu lipsesc autoironia şi autocritica. E vorba despre alegerea artiştilor-asociaţi, despre inovaţia artistică *versus* public larg, despre noul val din teatrul francez şi, firesc, despre polemica (din 2005) stîrnită de Jan Fabre şi de estetica sa îndrăzneaţă. Dintre toate crizele prin care a trecut acest festival – şi au fost destule! –, cea din 2005 a fost probabil cea mai gravă. Ea a fost generată de invitaţia lansată de Jan Fabre şi de programul considerat prea radical pe care acesta l-a oferit publicului. Reproşul: acumularea violenţei, a morbidului, a nudităţii şi a cruzimii prezentate pe scenă de creatorii contemporani. Numeroşi critici s-au întrebat atunci dacă festivalul va supravieţui acestui „dezastru artistic şi moral". Culmea e că polemica stîrnită s-a dovedit, pînă la urmă, utilă. Nu, n-a fost nici un dezastru, dimpotrivă, publicul şi criticii s-au repliat şi, prin insistenţa celor doi co-directori, festivalul a mizat în continuare pe inovaţie – cu toate riscurile pe care aceasta le presupune.

Astăzi, mult mai temperaţi, criticii încearcă să vadă care e, de fapt, justa măsură între îndrăzneala artistică şi gustul publicului, între inovaţie şi puterea de înţelegere a spectatorilor. Festivalul de la Avignon nu şi-a propus niciodată să fie vitrină a celor mai bune sau mai reprezentative creaţii, ci un spaţiu al inovaţiei. E o aspiraţie asumată, chiar cu riscul de a „călca pe nervi". Mulţi spectatori cer o abordare mai „umană" – adică spectacole accesibile. S-a mers prea departe cu inovaţia, teatrul a ajuns, pentru unii, de neînţeles. Culmea e că tocmai spectacolele invitate în secţiunea „In", adică cele selectate după criteriul „inovaţiei artistice", se joacă mereu cu casa închisă: în ultimii şapte ani, toate spectacolele din „In" au avut 90% din bilete vîndute – lucru care nu s-a întîmplat, din 1947, de la inaugurarea festivalului, decît de cîteva ori. În ciuda criticilor, spectatorii de la Avignon sînt mai numeroşi ca oricînd – spune Baudriller. Dacă spectacolele sînt într-adevăr insuportabile, atunci s-ar putea spune că spectatorii le vizitează din masochism... Cît priveşte pretenţiile elitiste – şi acesta e un reproş –, Baudriller răspunde tăios: toate spectacolele produse pentru Festivalul de la Avignon devin „repere". După ce-au fost văzute de 10.000 de spectatori, sînt plimbate în turnee modiale şi au un succes remarcabil. Că ar fi elitiste – asta se spune numai la Avignon.

O „reamenajare" a festivalului în sensul conformismului e de negîndit pentru Baudriller, care mizează în continuare pe direcţia dată de artiştii-asociaţi. Anul acesta, e vorba de Niangouna şi de Stanislas Nordey, doi actori cunoscuţi, invitaţi la Avignon mai ales în calitate de reprezentanţi ai noii dramaturgii francofone. Povestea, scrierea dramatică constituie, deci, esenţa selecţiei. Ideea e să promovăm un teatru cu mesaj, spectacole care transmit ceva despre lume – explică Baudriller.

Exact ca la Festivalul de la Cannes, comedia nu e un gen foarte prezent. Să fie din cauză că regizorii invitaţi la Avignon nu montează comedie în general sau pentru că li se pare că rîsul e prea vulgar pentru Palatul Papilor? „Rîsul nu e un gen în sine. Sînt pentru teatrul de artă, pentru un teatru cu mesaj, iar starea lumii de azi îi împinge pe artişti mai degrabă spre furie decît spre divertisment. Şi divertisment, la Avignon, într-adevăr, nu prea se găseşte. Există alte locuri pentru asta, poate în «Off» – acolo, spectatorii mai pot respira." Pe de altă parte, festivalul este şi un fel de pepinieră pentru artiştii emergenţi, cei pe care statul francez, după spusele lui Baudriller, nu ştie să îi susţină. „Există o problemă structurală în teatrul francez, anume că nu este capabil să gestioneze cariera unui artist mai special. Un artist care nu creează cel puţin un spectacol pe an, deci unul care nu intră în regulile obişnuite de funcţionare ale unei companii... Îţi trebuie o structură solidă şi ceva curaj să produci un artist care chiar are ambiţii autentice de regizor de scenă, şi exact asta ne lipseşte în teatrul francez." Festivalul de la Avignon este o asemenea structură solidă. Rezistenţa în timp, la toate turbulenţele, constituie o dovadă a soliditătii.

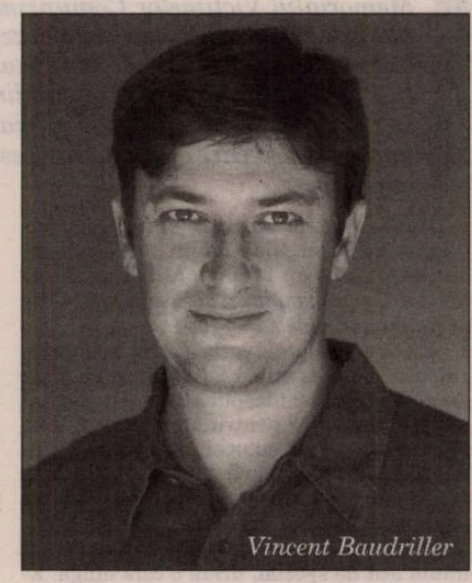

Vincent Baudriller

Teatrul a ajuns, pentru unii, de neînţeles.

PUBLICITATE

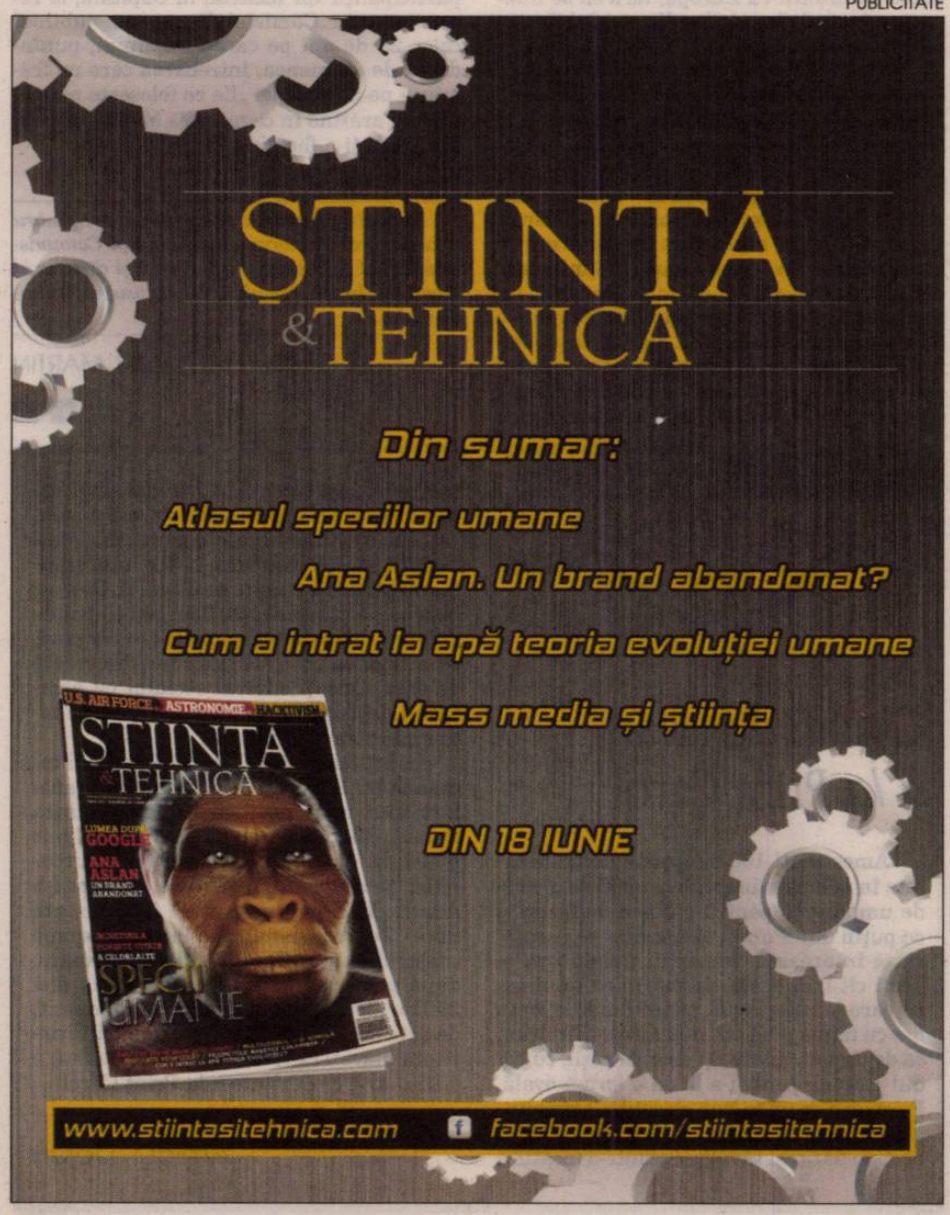

PUBLICITATE

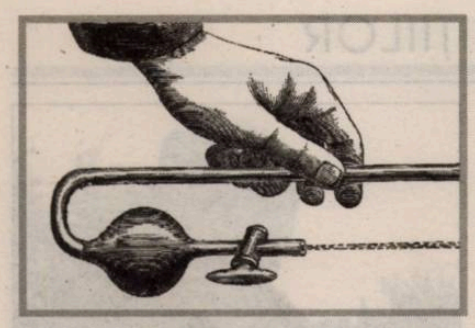

Oana STOICA

rosencrantz & co

Imposibilitatea fericirii şi dezastrul afectiv

– studiu pop art –

● ***Reunificarea celor două Corei*. Text şi regie: Joël Pommerat; lumini şi decor: Éric Soyer; video: Renaud Rubiano; muzică originală: Antonin Leymarie; cu: Saadia Bentaïeb, Agnès Berthon, Yannick Choirat, Philippe Frécon, Ruth Olaizola, Marie Piemontese, Anne Rotger, David Sighicelli, Maxime Tshibangu. Odéon-Théâtre de l'Europe, Compagnie Louis Brouillard.**

O femeie divorţează din cauza lipsei iubirii. Alte două nu se pot despărţi pînă cînd una nu îşi recuperează ceea ce i-a luat cealaltă: inima. Un bărbat se întoarce după zece ani să îi spună adio fostei soţii, ca să o poată uita. Iubirea unui bărbat trăieşte, deşi el e mort. O femeie îşi uită bărbatul şi trebuie să îl reinventeze în fiecare zi. Un bărbat se sinucide, în timp ce fosta soţie visează la reconciliere. O prostituată nu poate iubi dacă nu e plătită, căci iubirea trebuie să valoreze ceva. Un bărbat sărută toate fetele dintr-o familie, ceea ce generează o gelozie colectivă distructivă. Un cuplu se poate identifica doar prin copii şi, în lipsa lor, îi inventează. Radioul se aude tot timpul în surdină. Un cîntăreţ de sex incert – un mix între Elvis Presley şi David Bowie – cîntă printre personajele care bîntuie în ceaţă.

Reunificarea celor două Corei este un videoclip hipnotic, cu 20 de scheciuri burleşti, aparent absurde, pe tema iubirii. Absurdul este însă înşelător, căci poveştile lui Joël Pommerat vizează realitatea maladivă a iubirii, în care simţurile sînt ascuţite şi înregistrează supradimensionat pulsiunile dureroase ale dependenţelor afective. Textul lui Pommerat trimite metaforic la studiile neurologice ale lui Oliver Sacks, ai cărui pacienţi au simţurile viciate sau supradezvoltate – de exemplu, văd cu urechile. Dar la Pommerat nu se produc inversiuni senzitive, ci o suprasensibilizare a percepţiei. Femeia amnezică ar putea suferi, în realitate, de o formă de Alzheimer, dar în hiperrealitatea lui Pommerat, creierul ei refuză să mai recunoască latura casnică a vieţii sale. Soţul, copiii, familia în întregul ei, dragostea ca sentiment şi ca act fizic trebuie reînvăţate, în fiecare zi. Ce anume duce la amputarea acestei memorii afective – nu se ştie. Pommerat descrie un simptom, nu o boală, deşi, integrat în spectacol, acest moment ajută la definirea unei maladii: iubirea, Sfîntul Graal al omenirii dintotdeauna. Într-un alt scheci, iubirea apare ca o boală gravă. Internată într-o clinică, o femeie a străzii refuză să avorteze pentru că acel copil este rezultatul unei relaţii de dragoste în care ea se simte „fericită". Pentru doctor, această stare de fericire amoroasă face parte din simptomatologia unei maladii grave. Iubirea este insuportabilă. Sau este insuficientă. O relaţie se rupe din cauză că dragostea nu e de ajuns; o alta – din lipsa iubirii. Iubirea adulterină a unui cuplu, „auzită" de jumătăţile înşelate, generează o formă artificială de afect între acestea din urmă. Relaţia „profesională" dintre o prostituată şi un preot care îi devine client fidel duce la o dependenţă afectivă care se dovedeşte manipulatoare şi torturantă. Sentimentele nu au limite, tind să se cancerizeze sau să se fragilizeze şi nu pot susţine relaţia. Şi nu e vorba numai despre dragoste. Prietenia veche dintre doi bărbaţi eşuează conflictual în crimă, din cauza rememorării unei antipatii şi mai vechi. Afectul distruge relaţiile. Durerea e profundă, insuportabilă, în spectacol pare să vină de peste tot, învăluitoare, compactă, vîscoasă. Senzaţia este creată pragmatic din lumini, sunet şi o falsă impresie de mişcare. Esenţială în spectacol, tehnologia generează artă pură prin compoziţiile perfecte de sunet şi lumină. Un permanent fundal muzical, un radio care se aude undeva, în surdină, fixat pe un post muzical, dă senzaţia cotidianului, sunetul creşatîrnă în semiîntuneric, „luminat" cu penumbră, în timp ce fosta soţie, care nu îl remarcă, exprimă iluzia unei reconcilieri în faţa unor prietene care privesc cadavrul. Ambiguitatea se creează din text, sunet şi lumină. Nu ştii dacă afecţiunea arătată de un învăţător unui copil este o formă de dragoste te, ajunge dominant în intermezzo-uri, inclusiv în apariţiile acelei dive pop, incerte sexual. Luminile creează o permanentă penumbră, siluetele se decupează din umbre şi flash-uri slabe, de lumină rece. Într-una dintre scene, corpul unui bărbat spînzurat paternă sau de pedofilie, lumina ascunde şi penumbra dezvăluie, vocea cîntăreţei/cîntăreţului (Agnès Berthon – o actriţă fabuloasă, ca o încarnare a morţii, extrem de slabă şi de picturală) alternează bărbat/femeie. Apare iluzia că podeaua se mişcă şi, odată cu ea, şi publicul, plasat bifrontal, cu o scenă de tip *catwalk* la mijloc, o fişie de lumină rece care spintecă misterios cele două grupuri de spectatori, un fel de ţipăt prelung materializat. De altfel, întregul spectacol e ţipat, durerea ţîşneşte din abdomen, acută, neputincioasă, insuportabilă. Tehnica vocală este impecabilă, aceste ţipete emanate din proximitatea spectatorului, într-un spaţiu nu foarte generos, nu deranjează deloc, nu înţeapă urechile, doar sfîşie inima. Căci spectacolul lui Pommerat îl atinge personal pe fiecare spectator. Ca o durere cunoscută, reactivată. Cu un titlu misterios – o replică dintr-un scheci care face referire la cuplul imposibil – precum Coreea unită –, piesa lui Pommerat trimite la diverse texte şi motive literare sau cinematografice, de la Biblie (relaţia Iisus – Maria Magdalena, reinterpretarea dictonului „lăsaţi copiii să vină la Mine" etc.) la *Aşteptîndu-l pe Godot* de Samuel Beckett (în scheciul cu copiii inexistenţi) sau la filmul lui Wong Kar Wai, *In The Mood For Love* (cuplul înşelat).

© S. Marcovici

O relaţie se rupe din cauză că dragostea nu e de ajuns; o alta – din lipsa iubirii.

© S. Marcovici

Prezentat în cadrul Festivalului Internaţional de Teatru de la Sibiu, spectacolul a fost creat în cadrul Proiectului „Cities on Stage", care cuprinde şase oraşe – Bruxelles, Götteburg, Madrid, Napoli, Paris, Sibiu – ale căror probleme sociale constituie structura unor performance-uri documentate, realizate de nume de impact ale scenei europene (Lars Norén, Emma Dante, Gianina Cărbunariu). Din nou, aparent, spectacolul lui Pommerat nu respectă tematica impusă; în fapt, regizorul şi dramaturgul francez face o disecţie aprofundată pe cea mai arzătoare problemă a tuturor timpurilor – dragostea.

Cea mai puternică imagine imprimată în creier este aceea a unei femei care se agaţă cu disperare de corpul bărbatului pe care îl iubeşte, în timp ce descrie cît de fericită va fi prin căsătoria cu altul. Este portretul înfiorător al mincinoasei vieţi convenţionale. Dar tot Pommerat are şi viziunea optimistă: copilul iubirii nu poate fi avortat.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

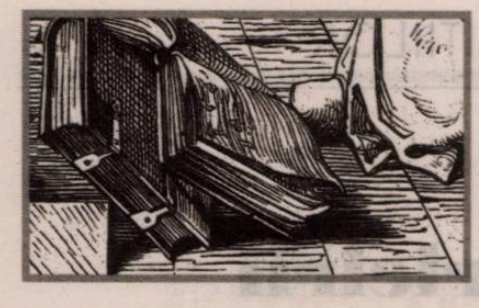

Simona SORA

blograffiti

Ultimul franctiror

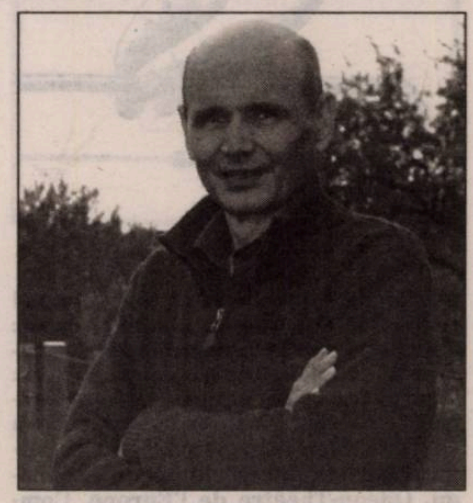

Pe la începutul primăverii, cineva m-a întrebat care dintre romanele bune, publicate anul trecut, ar fi cu adevărat nou, inovator în sens literar, conştient de sine şi de fiecare frază a sa. Care, vasăzică, dintre romanele momentului ar fi cu adevărat important *literar,* obiectiv, cum se zice... Am ştiut exact care e romanul cu pricina (am cel puţin un martor) şi nu mi-am schimbat între timp părerea. Romanul cu adevărat inovator al lui 2012 a fost *Nepotul lui Dracula* de Alexandru Muşina. Şi asta nu doar pentru că nici un cuvînt, nici o frază, nici un capitol nu sînt întîmplătoare în această satiră eroi-comico-universitară, ci mai ales pentru că Muşina, spre deosebire de mulţi alţi romancieri, mai noi sau mai vechi, ar fi putut scrie la fel de bine orice alt tip de roman. Ar fi putut scrie, dacă ar fi vrut, roman social şi roman psihologic, ar fi putut scrie roman de moravuri (epistolele sale o dovedesc), ar fi putut scrie roman de amor şi roman istoric, roman eseistic şi roman în versuri. Ar fi putut scrie şi roman metafizic, dacă un scepticism hîtru nu l-ar fi oprit.

A preferat acest savuros roman comic, ca pe un uriaş „mişto" faţă de tot ce se scrie (şi se învaţă despre scris) în neliniştitul spaţiu carpato-dunăreano-pontic, iar mulţi s-au repezit să-l încadreze (într-o tradiţie inexistentă la noi înainte de *Max Torpedo),* să-l analizeze (critic, dar fără umor) şi chiar să-l felicite pe autor pentru „debut". Sînt ferm convinsă că orice cititor cinstit mi-ar da dreptate: cine a citit *Budila-Express, Eseu asupra poeziei moderne, Scrisorile unui fazan, Epistolarul de la Olăneşti, Teoria şi practica literaturii,* cine l-a ascultat vreodată pe Muşina vorbind despre scris poate înţelege modul *conştient şi lucid* în care funcţiona el în literatură (adică în poezie, eseu, critică).

Epistolarul de la Olăneşti, din revista *Vatra,* a fost una dintre cele mai discutate rubrici din presa culturală a ultimilor ani. Publicate între 1998 şi 2003, şi adresate criticilor Al. Cistelecan şi Virgil Podoabă, scrisorile lui Muşina au contrariat, au aprins (prin francheţe, radicalitate, luciditate) spiritele şi au alimentat activa „cultură de bucătărie" de pe lîngă redacţii. Transferînd o mulţime de lucruri care se spun, în zona celor care se scriu, şi denunţînd, astfel, schizoidia moştenită din vremea cenzurii, Muşina a încălcat o primă regulă a amiabilei convieţuiri. Dîndu-şi demisia din generaţia '80 şi ironizînd pînă la pulverizare postmodernismul românesc, a călcat-o şi pe cea a solidarităţii de corp generaţional, în faţa dușlumea, nici cu cineva particular, ci cu anumite marote, idei de-a gata, ierarhii de carton, principala ţintă fiind, desigur, cea a postmodernismului fără un modernism dus pînă la ultimele sale consecinţe. Poet al vremurilor sale (de aici, dispreţul pentru anacronism, mimare retorică, inadecvare în poezia de dragoste), profesor socratic (mereu surprins de ingratitudinea elevilor), Muşina era un om care aştepta răspunsuri cînd punea întrebări, cineva care s-ar fi răzgîndit bucuros dacă ar fi putut fi convins, cineva care trăia „de-adevă" dialogul. Scrisorile sale, care vor trebui reeditate, refac o adevărată fiziologie a mitocăniei în cultura română. Deghizată într-o teorie a marginalităţii (etimologic, *mitocan* vine de la *metoc,* un cătun subordonat, marginal în raport cu centrul), care, asumată, devine centralitate, fiziologia cu pricina e, probabil, zona cea mai memorabilă din epistolarele lui.

Adevărul cărţilor lui Muşina ţine de atenţia sa faţă de ceilalţi.

manului comun: ceilalţi. Neoficiind retoric şi eventual eseistic bolile culturii române, ci azvîrlindu-le capricios şi subiectiv (epistolar) în faţa preopinenţilor, Muşina a nesocotit şi cea de-a treia bună regulă, a profeţiilor acceptabile: asumarea unui rol, a unei măşti, cultivarea ifosului vizionar.

În fond, războiul lui nu era nici cu toată

În fond, adevărul cărţilor lui Muşina ţine de atenţia sa faţă de ceilalţi (mai ales cei criticaţi) şi de un soi de generozitate exasperată. Oricît de enervat ar fi fost uneori, Muşina contextualiza, demonstra, tipologiza. Nu vorbea (doar) despre oameni, ci despre fenomene sociale, nu de boli, ci de patologii, nu de literatura română, ci de literatură pur şi simplu. El era ultimul franctiror al tranziţiei noastre, un *hacker* cultural veritabil care încerca, periodic, destabilizarea sistemului metoc.

Practicant al unor sporturi extreme precum „a spune ce crezi" şi „a fi tu însuţi", Alexandru Muşina, profesorul nouăzeciştilor, dar şi al altor generaţii sau freelanceri, a fost, probabil, în Literele noastre, ultima moaşă (maieutică), ultima cloşcă desplumată de propriii discipoli. Oricine altcineva s-ar fi învăţat deja minte sau ar fi împroşcat cu umoarea neagră a resentimentului. Nu şi Alexandru Muşina, omologatorul mioritic al „adevăratei filozofii personale", al „complexului valută-*shop*" în cultura română, al intimului care fabrică fantasmele literaturii. Un scriitor adevărat care a ştiut mereu să revină la literatură, măcar pentru că, aşa cum spunea, „doar ficţiunea rămîne, doar ea are corp, acel ceva care e mai mult decît suma părţilor componente, acea coerenţă subtilă căreia-i spunem viaţă".

Unora dintre noi ne va fi îngrozitor de greu fără el.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Zgomotul e de aur

● **Fierbinţeanu, *Silence As Beauty**, Local Records, 2011**

„Cînd aud ceea ce noi, oamenii, numim muzică, e ca şi cum cineva ar vorbi în continuu lîngă mine. (...) Dar cînd ascult traficul, sunetul traficului de pe Sixth Avenue, de exemplu, nu mai am senzaţia aceea că cineva vorbeşte, ci sentimentul că sunetul performează. Şi iubesc acest *performance* al sunetului, care devine puternic sau slab, înalt sau grav. Lung sau scurt. Sînt pe de-a-ntregul mulţumit cu asta, nu ţin ca sunetul să-mi vorbească." Cuvintele celui a cărui poate cea mai faimoasă operă este o piesă în care interpretul şi instrumentul au doar o relaţie la distanţă par a avea o miză în economia ultimului *release* al *label*-ului independent bucureştean Local Records. *Silence As Beauty*, cel mai proaspăt album al duoului Fierbinţeanu – un proiect muzical compus din Gabriela şi Cristian Fierbinţeanu, care mai are în portofoliu un dublu album, *The Beauty of Music*, lansat în 2012, un maxi-single –, este în mare parte, aşa cum l-au descris chiar autorii lui, „un jurnal de zgomot înregistrat în ultimii 13 ani", revendicîndu-şi cumva sursa în manifestul lui John Cage. Înregistrări mai vechi sau mai noi, făcute, multe dintre ele, cu magnetofoane şi casetofoane neprofesionale, compun o piesă de teatru în care muzica – *talking*-ul despre care amintea Cage – joacă, în aparenţă, doar un rol accidental. A spune, totuşi, că focusul cade, în *SAB,* pe lumea auzită/ascultată prin intermediul unor maşini care au capacitatea de a imprima şi reda sunetul, deci de a (re)produce „liniştea" în absenţa muzicii, e prea mult. Metoda folosită de Fierbinţeanu aminteşte mai degrabă de operele unor colective precum The Residents şi Negativeland, în trecut, sau, mai nou, Black Dice, care s-au aflat mereu la intersecţia dintre muzică şi *sound art,* funcţionînd într-o dimensiune avangardistă antipop. *Silence As Beauty* e un exerciţiu ambiţios, în care *field recording*-ul, *found sound*-ul, *sample*-ul şi compoziţia respiră în acelaşi spaţiu. Motoarele avioanelor huruind în depărtare şi vocile ininteligibile ale oamenilor („Silence As Beauty"), jongleriile cu ordinea şi haosul, cacofoniile („Fraulein Zweu") care climaxează în balade sinistroide – „All I Want Is You", „DSXD (A Moment Of Bliss) – ropotul unei ploi, bîzîitul unor insecte şi flirtul cu *musique concrète,* ritmurile suprapuse şi discordanţele, balansul dintre sintetizatoare şi instrumentele acustice, dintre dramă şi comedie, dintre accesibil şi inaccesibil creează un peisaj dens şi tripant, făcînd din acest album una dintre cele mai excentrice creaturi ale muzicii independente fabricate în România. Şi chiar dacă nu se pliază întotdeauna pe filozofia muzicală a lui John Cage (poate că presupunerea mea a fost, din start, falsă), *Silence As Beauty* reuşeşte să-şi contrazică titlul pentru a-i da, măcar la sfîrşit, dreptate celui pe care mulţi îl consideră cel mai influent compozitor american al secolului trecut: „Oricît de mult am încerca să facem linişte, n-o să reuşim niciodată."

*Albumul *Silence As Beauty* poate fi descărcat gratis de pe site-ul Local Records – localrec.ro.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Vali RAUCA

Emergence

Ce va fi nou pe viitorul vostru album?

Piesele vor fi foarte variate, făcînd parte din perioade diferite de creaţie, datorită timpului destul de lung care a trecut de lansarea celui de-al doilea album, *Egretta*. Se întîmplă ca unele piese bune să rămînă pe dinafară, fie pentru că sînt compuse chiar după lansarea albumului, fiind apoi uitate, fie nu s-au integrat la acel moment în concept – noi am vrut să evităm asta. Din acest considerent, albumul va conţine şi cîteva piese din perioada *Egretta,* însă cu altă abordare. Stilistic, se simt influenţe din zone foarte diferite, de la experimentul electro pînă la punk, de la sinceritatea indie pînă la structura elaborată din muzica clasică, toate acestea fiind ancorate de miezul rock'n roll – nucleul Grimus, indiferent de abordare.

Ce-a fost uşor/greu de data aceasta?

A fost mai uşor să ajungem la un numitor comun. Am impresia că sîntem pe ultima sută de metri spre maturitatea trupei – ne simţim, ne completăm mai bine muzical-creativ. Ce a ţinut de noi – partea înregistrărilor – s-a desfăşurat cu o lejeritate nesperată şi sîntem foarte mulţumiţi. Partea cea mai dificilă o reprezintă intervalul de timp în care aştepţi, cu materialul în sertar, ca toate planetele să se alinieze pentru lansare. Cel de-al treilea album, *Emergence,* va fi lansat la toamnă.

Ce faceţi pînă atunci?

În iulie vom avea parte de trei festivaluri mari: B'Estfest, Arezzo Wave – festival de tradiţie în Italia – şi Peninsula/Felsziget, organizat în premieră la Cluj. Între ele, ne facem timp şi pentru un acustic la Terasa Cărtureşti Verona din Bucureşti. În august ne aşteaptă dragul de Sibiu, la Focus Festival, şi Suceava, la Bucovina Rock Castle. Mai spre toamnă, participăm la Festivalul „Waves" din Viena. Dar sîntem în tratative şi cu festivaluri din Macedonia şi India.

***Vali Rauca** este chitaristul trupei Grimus. Mai multe la grimus.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

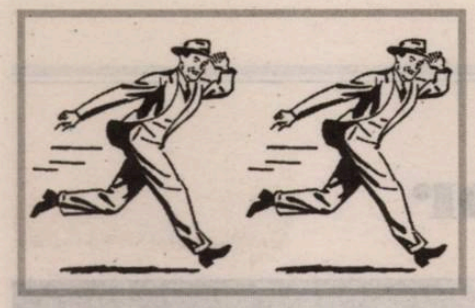

Andrei GORZO

dilematograf

Turbo-melo euro-senzualist

● ***Accidentul (Despre rugină şi oase) / De rouille et d'os* (Franţa, 2012), de Jacques Audiard.**

Primit de critică, peste tot pe unde a rulat, cu doze mari şi mai mult sau mai puţin egale de deriziune şi emoţie profundă – ambele perfect justificabile –, *De rouille et d'os* al lui Jacques Audiard n-a fost distribuit în România decît pe DVD. Atunci cînd o dresoare de balene orca din Antibes (Marion Cotillard) suferă un accident de muncă, ambele picioare îi sînt amputate de deasupra genunchilor. În urma accidentului, ea devine tot mai apropiată de un hoinar belgian (Matthias Schoenaerts), care, recent trezit cu un copil pe cap, lucrează cînd ca paznic de antrepozit, cînd ca gorilă într-un club de noapte, şi-şi suplimentează veniturile din lupte ilegale. Aşadar, *street fighting* vandamme-ist şi picioare mîncate de orci, într-un singur film, care mai este şi un *love story*.

Componenta asta de senzaţionalism tabloid – pe care Audiard nu face nimic ca s-o dilueze – constituie ornamentaţia unei naraţiuni despre vindecare. Dar, lucru neobişnuit în naraţiunile astfel orientate, cinetica narativă este una demnă de un film de acţiune. Etapele vindecării femeii nu sînt atît arse, cît comprimate şi înlănţuite pe repedenainte: în succesiune rapidă, ea redescoperă plăcerile soarelui mediteranean, ale înotului, ale dansului (în scaun cu rotile), ale sexului, ale şofatului şi ale unei activităţi înrudite cu dresura – e vorba despre impresariatul de lupte ilegale –, totul cu ajutorul aceluiaşi animal de bărbat, al cărui efect (iniţial) benefic asupra ei pare să derive din faptul că, deşi cel mai adesea blînd în purtări, el nu se arată niciodată înduioşat de dizabilitatea ei. În măsura în care cioturile ei de picioare par să-l impresioneze în vreun fel, e vorba mai degrabă despre ceva fetişist (ceva împărtăşit şi de aparatul de filmare al lui Audiard). În rest, o satisface (şi o înşală) la fel ca pe oricare alta dintre celelalte femei cu care se află în relaţii de *fuck buddies* – asta pînă cînd un al doilea accident (aproape la fel de senzaţional precum cel cu orca) îl face să-şi conştientizeze nevoia de ea (Zampano *style)* şi să-şi demareze propriul proces de vindecare. În acest film de Audiard, prea-de-totul melodramatic este luat în braţe la fel de vîrtos ca într-un film de Alejandro González Inárritu. (La cele două accidente simetrice se mai adaugă şi ceva melodramă socială: este parte din jobul de paznic de noapte al Zampanoului să instaleze camere de supraveghere ilegale, care să le furnizeze patronilor pretexte pentru a mai da afară din angajaţi, în vremurile astea de criză; lăsîndu-se folosit astfel de către exploatatori, animalul nostru sfîrşeşte prin a-i face rău, în mod direct, unei persoane căreia îi datora recunoştinţă.) Însă *De rouille et d'os* nu e „greu" şi cu morgă, ca un film de Inárritu, ci mercurial şi „proactiv" – personajele sale nu dedică aproape nici un pic de timp plînsului, fiind mereu în mişcare.

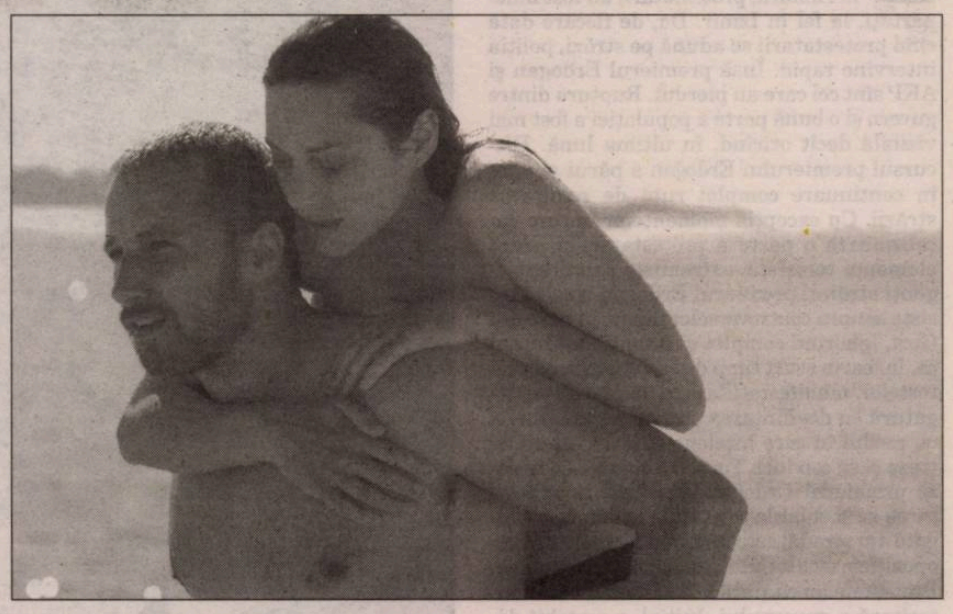

Senzaţionalismul e şi senzualism sau senzorialism. Slujbele personajelor şi o parte dintre spaţiile frecventate de ele – spectacolele acvatice, luptele de stradă, cluburile de noapte – oferă ocazii consistente pentru mitralierea senzorială a spectatorului, dar şi secvenţele liniştite ale filmului tind să valorifice copios elemente precum lumina mediteraneană şi sunetul de ambianţă. Cînd eroina iese la plimbare pentru prima dată după accident, soarele joacă în ochelarii ei de protecţie, sunetul de ambianţă e amplificat, iar Audiard dedică un cadru umbrelor proiectate de ea şi de erou în după-amiaza mieroasă. Parte din ce-i apropie pe dresoare şi pe luptător e lăcomia lor de senzaţii, pe care Audiard o dublează cu a lui – dacă, spre sfîrşitul filmului, regizorul mută acţiunea într-o regiune înzăpezită, el o face şi de dragul contrastului între texturi. Stilul regizoral al lui Audiard poate fi numit „turbo-pop": accidentul eroinei e montat în paralel cu joggingul eroului şi pus pe muzica ascultată de el la căşti; exploziile de muzică pop sînt frecvente; nu lipsesc ralantiurile (în timpul luptelor lui) şi nici distorsiunile impresioniste ale imaginilor şi ale sunetelor (tot în timpul luptelor lui, dar şi al accidentului ei). Pop-ul e „abrazat" prin amestecarea cosmeticalelor sale cu elemente de euro-realism social: navigaţia cu mînă sigură, mainstreamizat-dardenniană, prin medii imigranto-(lumpen)proletare; denunţarea *en passant* a precarizării poziţiei muncitorilor în raport cu angajatorii; ciocnirile dure dintre erou şi băieţelul său neglijat (la un moment dat, acesta refuză să mai iasă din coteţul cîinelui, la care taică-su, brutal, pune furtunul pe el); şi, în fine, relativa opacitate emoţională a eroului şi a eroinei – uniţi în aprecierea vieţii la nivel de senzaţii, nici el, nici ea nu obişnuiesc să iasă în faţă cu sentimentele lor mai complexe. Totul făcut cu multă dexteritate.

■ ■ ■

Ioana PÂRVULESCU

Către tinerii doctoranzi

Pornind de la un „caz", colaboratoarea noastră, Ioana Pârvulescu – conferenţiar dr. la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti –, descrie o situaţie care pare să se extindă. Publicăm acest text cu intenţia de a-i pune şi pe alţii pe gînduri. (n. red.)

Stimaţi viitori colegi,

Doctoratul este un titlu *academic*. Dincolo de valoarea omenească a cuiva (iar aceasta *nu* poate fi validată prin doctorate), dincolo de inteligenţă, de cultură, de cărţi scrise (care pot exista perfect fără un titlu academic), doctoratul este poarta de intrare în lumea universitară şi în sistemul relaţiilor colegiale şi al uzanţelor academice bazate, înainte de orice, pe politeţe şi respect, pe un anumit mod de a prelua ştafeta de la profesori şi de a o transmite mai departe. Ca să obţii titlul de doctor, trebuie să recunoşti toate aceste valori, să fii în stare să le dovedeşti în comportamentul cotidian, în discursuri rostite sau scrise, mai ales cînd acestea sînt legate de universitate. Pe scurt, doctoratul valorizează un mod de a fi academic, virtuţi academice.

În ultimul timp, aspiranţii la titlul de doctor consideră, însă, că doctoratul e o pură formalitate care trebuie bifată şi că referatele şi lucrarea nu necesită, în relaţiile cu profesorii lor, o stilistică diferită faţă de relaţiile cu amicii de cafenea sau cu vînzătorii unor produse alese de pe Internet. Iată ce surprize mă aşteptau la deschiderea e-mail-ului, în dimineaţa zilei de 28 iunie, de la două doctorande care aveau planificată, în aceeaşi zi, susţinerea unor referate. Prima doctorandă scrisese tuturor membrilor comisiei următorul mesaj colectiv:

Buna ziua, m-am sfatuit si cu X.Z., colega mea, si ne-am adunat fortele pentru a prezenta si al treilea referat in iunie, mai exact maine. Va trimit, asadar, o parte din capitolul rezervat eseului de teorie literara.

Zi usoara,

...[semnătura]

Nici din greşeală nu este scăpat un „Stimate doamne Profesoare, stimaţi domni Profesori", nici o consultare prealabilă cu profesorii (unde merge un referat, merge şi al doilea, mai ales dacă îl trimiţi prin e-mail, cu cîteva ore înainte!), nici un fel de scuză, de explicare a unei situaţii neobişnuite, darămite mulţumiri. E de la sine înţeles că profesorii sînt la dispoziţia doctoranzilor şi, atenţie, efortul e numai al doctorandei, care s-a hotărît să-l facă. După ce ni se pretinde acest efort – ordinul se execută, nu se discută –, ca un fel de ironie (umorul involuntar îi scapă doctorandei), ni se urează în treacăt „Zi uşoară!".

A doua doctorandă a fost şi mai concisă. În dimineaţa zilei cu pricina, a scris, pe fugă, tuturor membrilor comisiei:

Buna dimineata,

Va trimit si al treilea referat, si am sa aduc oricum si print-ul la ora 12.

Pe curand,

X.Z.

De data aceasta ni se face o favoare: ni se va aduce printul exact la ora susţinerii referatului. Ce ne putem dori mai mult? În locul unui final „Cu stimă", „Cu respect" sau măcar obligatoriul „Cu mulţumiri", doctoranda ne scrie ca unor colegi de grupă – „Pe curînd" – şi, atenţie, nu semnează cu numele întreg, ci numai cu iniţialele. De ce să se mai ostenească, oricum se grăbeşte, nu? De la asemenea mesaje pînă la „Vezi, mă, că ţi-am trimis un referat!" nu mai e decît un pas.

Un om educat este un om care-şi respectă toată viaţa profesorii.

Este adevărat că relaţiile universitare nu mai sînt atît de rigide şi de solemne ca pe vremea lui Tudor Vianu, să spunem, iar profesorii, dinspre partea lor, au renunţat la postura *ex cathedra* şi au democratizat relaţia cu studenţii, unii permiţîndu-le acestora chiar să le spună pe nume, după moda americană. Dacă această apropiere din partea profesorilor este una cu rost, una care doreşte să înlocuiască autoritatea excesivă şi spaima cu o ipostază favorabilă schimbului de idei, este însă de la sine înţeles că asta nu anulează absolut deloc respectul şi politeţea pe care studentul le datorează profesorilor – după părerea mea, pînă la sfîrşitul sfîrşitului. O anume sfială – echivalent al modestiei, al unei exigenţe faţă de tine – ar trebui să existe, totuşi, la o persoană care nu şi-a pierdut cu totul bunele maniere şi simţul măsurii. Cine nu înţelege acest lucru elementar nu are ce căuta într-o instituţie academică. Universitatea *formează* oameni – îndrăznesc să adaug: oameni educaţi în cel mai general şi mai generos sens al cuvîntului „educaţie". Un om educat este un om care-şi respectă toată viaţa profesorii (şi-i respectă chiar *în chip de profesori!)*, iar acest lucru se vede perfect şi într-un simplu e-mail. Părerile, ideile pot să se despartă la un moment dat de ale dascălului, omului îi poţi vedea slăbiciunile, dar respectul pentru *profesor ca profesor* rămîne. Este însuşi principiul transmiterii învăţăturii. Dacă acest lucru n-ar exista, întregul învăţămînt s-ar fisura iremediabil şi s-ar prăbuşi în scurt timp. Cine nu înţelege acest lucru nu are ce căuta în zona învăţămîntului, cu sau fără titlul de doctor.

Cu stimă pentru ce sper că veţi deveni, chiar dacă nu sînteţi încă,

(dr.) Ioana PÂRVULESCU

■ ■ ■

Carmen GAVRILĂ

Taksim şi iluzia modelelor

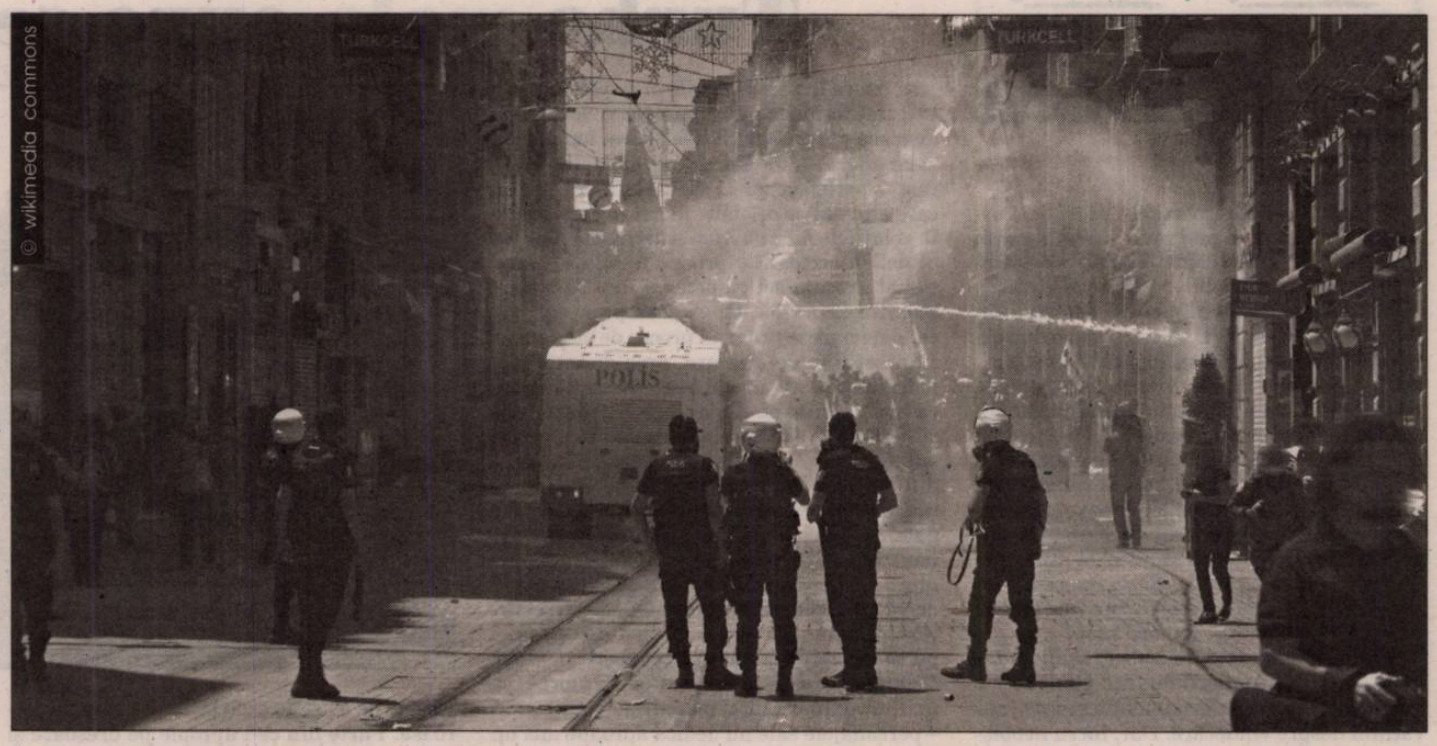

Da, poliţia a evacuat piaţa Taksim din Istanbul, la ora la care scriu. Da, şi în Ankara, protestatarii au fost îndepărtaţi, la fel în Izmir. Da, de fiecare dată cînd protestatarii se adună pe străzi, poliţia intervine rapid. Însă premierul Erdogan şi AKP sînt cei care au pierdut. Ruptura dintre guvern şi o bună parte a populaţiei a fost mai vizibilă decît oricînd, în ultima lună. Discursul premierului Erdoğan a părut şi pare în continuare complet rupt de realitatea străzii. Cu excepţia momentelor în care cataloghează o parte a protestatarilor drept elemente teroriste, extremiste sau drept agenţi străini, premierul Erdogan ţine să insiste asupra controverselor din jurul parcului Gezi, ignorînd complet şi intenţionat faptul că, la foarte scurt timp de la declanşarea protestelor, manifestaţiile deja nu mai aveau legătură cu desfiinţarea sau nu a parcului, ci cu modul în care înţelege AKP să administreze şi să conducă Turcia. Singurul fel în care premierul Erdogan se referă la contestarea sa şi chiar la invitaţiile la demisie, strigate din stradă, este invocînd fie manevre ale opoziţiei seculariste, fie elemente străine. Protestele au ca ţintă atitudinea tot mai autoritară a guvernului. Iniţial, s-a vorbit despre proteste „antiislamice". Nu, nu islamul a fost problema, ci amestecul religiei în politică şi în administraţie, şi atitudinea autoritară, fără consultări ori dezbateri publice, în procesul de luare a deciziilor. Încet, dar sigur, în ultimii ani, cultul pentru părintele Turciei moderne, Kemal Atatürk, a fost înlocuit cu o preocupare evidentă a autorităţilor şi a premierului în special, pentru revigorarea amintirii Imperiului Otoman. De altfel, parcă simbolic, în locul parcului Gezi era planificată, pe lîngă un mall şi o moschee, o clădire în stil otoman, care să adăpostească arhivele turceşti. Două principii kemaliste de bază au fost asediate: secularismul absolut şi evitarea expansionismului de tip otoman. AKP şi liderul său, cu poziţii consolidate de succesele economice, au început să facă tot mai neclară limita dintre religie şi administraţie, au introdus legi de inspiraţie islamică, au pus sub semnul întrebării interdicţii kemaliste – ca, de exemplu, portul vălului în instituţii de învăţămînt. În ceea ce priveşte spiritul otoman de cucerire, Turcia lui Erdogan a declanşat o adevărată campanie de expansiune, nu teritorială, dar de influenţă politică în regiune, adică tocmai ce Kemal Atatürk a vrut să evite. Turcia şi-a dorit şi a promovat o imagine de posibil înlocuitor al Egiptului, ca mediator în regiune – o variantă eşuată din clipa în care relaţiile dintre Turcia şi Israel s-au răcit, încă dinainte de incidentul cu nava Marmara.

Prăbuşirea modelului turc

Turcia lui Erdogan a promovat intens ideologia „democraţiei islamice", acasă, dar şi în regiune. Turcia lui Erdogan s-a bucurat de formula „modelul turc pentru Orientul Mijlociu". Pînă la protestele începute la sfîrşitul lui mai, formula turcă părea cea mai potrivită pentru statele arabe ieşite din Primăvara arabă, care trebuie să ajungă la o complicată convieţuire a sensibilităţilor religioase cu democraţia. Protestele şi felul în care guvernul turc a înţeles să le rezolve – prin forţă – au aruncat în aer acest mult invocat model turc pentru Orientul Mijlociu. După ce li s-a tot dat ca exemplu de succes o Turcie religioasă şi în acelaşi timp democratică, egiptenii şi tunisienii au privit cu surprindere scene turce desprinse parcă din istoria proprie. Privind spre piaţa Taksim, egiptenii au văzut scene familiare, similare celor din piaţa Tahrir, în 2011, cînd poliţia lui Mubarak folosea tunuri cu apă şi gaze lacrimogene ca să împrăştie protestatarii. E drept că asemănarea se opreşte aici, pentru că, spre deosebire de Egiptul lui Mubarak, unde alegerile erau departe de a îndeplini criteriile democratice, în Turcia, AKP are legitimitatea dată de alegeri libere. Aşadar, formulele grăbite – ca „Primăvara turcă" – nu stau în picioare. Dar, în mod cert, „modelul turc" şi-a pierdut din strălucire pentru cei care îl invocau în alte state din regiune. Mai mult, protestele din Turcia au dat o lovitură serioasă tuturor forţelor politice de provenienţă islamistă din Orientul Mijlociu şi, în primul rînd, preşedintelui egiptean Mohamed Morsi şi partidului din care provine, care este parcă făcut după chipul şi asemănarea AKP-ului turc, cu aceeaşi istorie – iniţial, de mişcare militantă islamistă, catalogată în trecut chiar drept teroristă, inclusiv de către comunitatea internaţională. „Democraţia islamică" şi mai ales ideea că e bine ca religia să pătrundă – chiar şi discret, nu categoric, ca în Iran – în politică şi administraţie vor fi ceva mai greu de susţinut, de acum înainte, în oricare dintre ţările arabe în tranziţie, după ce s-a petrecut în Turcia.

Un sondaj recent arată că popularitatea lui Erdogan a scăzut, în doar o lună, cu peste 7%.

Mai departe de Europa

O altă „victimă" a protestelor – mai bine zis, a felului în care a administrat guvernul turc criza – este relaţia cu UE. Protestele – mai mult sau mai puţin diplomatice – au curs dinspre Europa, fără efect. Dimpotrivă, premierul Erdogan, ministrul de Externe Davutoğlu şi mai ales ministrul turc pentru Afaceri Europene, Egemen Bağiş, au răspuns iritaţi – ba chiar arogant, după părerea unor analişti europeni –, spunînd, într-un fel sau altul, că Europa are nevoie mai mare de Turcia, decît invers. Evident că, într-un astfel de context, acele state europene care s-au arătat mai mereu cel puţin sceptice faţă de ideea de aderare a Turciei la UE au, acum, argumente solide cînd susţin că Turcia încă e departe de a îndeplini criteriile europene, inclusiv la capitolul valori – ca libertatea de exprimare, libertatea presei şi libertatea de a protesta. Perspectiva europeană a Turciei, şi aşa neclară, a devenit acum şi mai îndepărtată. Chiar şi pentru politicienii europeni care vor aderarea Turciei la UE va fi foarte greu să susţină ideea în faţa alegătorilor europeni, care au privit scandalizaţi imaginile cu protestatari sufocaţi de gaz lacrimogen sau, de exemplu, imaginile cu vicepreşedinta Partidului Verzilor din Germania, cu batista la gură din cauza gazelor lacrimogene, într-un hotel de lîngă parcul Gezi, în timpul asaltului forţelor de ordine. Imaginea AKP şi a premierului Erdogan în Europa a fost zdravăn zguduită. Rămîne de văzut în ce măsură guvernul turc va ţine cont de asta şi dacă va menaja pe viitor sensibilităţile europene. Pînă acum – declarativ, dar şi prin acţiunile dure de împrăştiere a manifestanţilor –, prin seria de arestări şi prin urmărirea celor care îndemnau la proteste pe reţelele de socializare, guvernul turc nu pare să ţină cont de Europa. Mai mult, premierul Erdogan a criticat dur presa europeană şi americană, a lansat acuzaţii de incorectitudine, chiar şi în momentul în care imaginile de la faţa locului nu aveau cum să mintă. E adevărat că un astfel de discurs este, de obicei, destinat consumului intern, însă abundenţa menţionărilor critice din declaraţiile lui Erdogan nu au cum să nu lase o urmă negativă în presa şi opinia publică occidentală. Mai mult, combinaţia de critici la adresa presei străine şi acuzaţiile că puteri străine sînt implicate în proteste i-au făcut pe mulţi observatori de la faţa locului să vadă o asemănare zdrobitoare cu discursurile lui Mubarak, Gaddafi, Ben Ali, Bashar al-Assad sau Saleh – dictatori pe cale să piardă puterea.

Turcia divizată

Da, dacă mîine ar fi din nou alegeri în Turcia, cel mai probabil tot AKP ar aduna cele mai multe voturi, în lipsa unei opoziţii coerente. Însă, în mod evident, nu ar mai aduna tot atît de multe voturi ca în 2011. Un sondaj recent arată că popularitatea lui Erdogan a scăzut, în doar o lună, cu peste 7%, iar majoritatea turcilor consideră că guvernul şi mai ales premierul au avut o atitudine arogantă şi autoritară faţă de protestatari. Un semnal de alarmă pentru AKP şi premier este faptul că dintre protestatari nu au lipsit grupuri consistente de tineri profund religioşi, femei cu văl, bărbaţi cu bărbi islamice, din diverse organizaţii religioase, care s-au declarat nemulţumiţi de „capitalismul de *cowboy*" promovat de premier şi de atitudinea – spuneau ei – „neislamică", autoritară a guvernului. În plan intern, pe Recep Tayyip Erdoğan, protestele l-au costat mai mult decît un procent din popularitate. Premierul îşi dorea modificarea constituţiei pentru o trecere la republică prezidenţială (Erdoğan nu a ascuns că ar candida, în acest caz, pentru funcţia de preşedinte) şi organizarea, cît mai curînd, a unui referendum constituţional. Pentru asta, Erdoğan începuse, înainte de proteste, o campanie de curtare a diverselor grupuri, de la kurzi pînă la alevi, conştient că, pentru un „Da" la referendum, avea nevoie de mai mult decît electoratul său fidel. Aşa explică unii analişti turci inclusiv procesul istoric de reconciliere internă cu kurzii, discuţiile începute – e drept, timid – cu minoritatea religioasă alevi şi progresele în ce priveşte drepturile religioase ale grecilor şi armenilor. Toate acestea au fost, cel puţin deocamdată, aruncate în aer, mai ales dacă ne uităm la componenţa mulţimii de protestatari: secularişti, armeni (parcul Gezi are în apropiere o serie de clădiri rămase dintr-un vechi cartier armenesc), kurzi, alevi, studenţi. O lovitură grea a fost pentru AKP şi faptul că printre protestatari s-au numărat mulţi turci din clasa medie, cea pe care AKP o curtează şi chiar o califică drept baza sa electorală, mai ales că această clasă medie a avut de cîştigat de pe urma succesului economic al Turciei, în ultimii ani. În plus, sindicatele, altă componentă esenţială pentru o reformă constituţională, s-au declarat deschis de partea protestatarilor şi au declanşat greve pe întreg teritoriul Turciei. Da, AKP a adunat un număr impresionant de susţinători ai premierului Erdoğan la mitingurile de la sfîrşitul săptămînii trecute, dar observatorii de la faţa locului au văzut în asta o încercare de demonstraţie de putere politică, care, însă, s-a autoanulat, tocmai prin faptul că a fost nevoie de a fi organizată. O altă dilemă la care guvernul turc nu a putut răspunde a fost contrastul dintre politica sa în Siria şi politica de acasă. Valul de refugiaţi din Siria nemulţumeşte profund populaţia turcă, mai ales în zona de graniţă, pînă la punctul la care atacuri asupra refugiaţilor sirieni sînt tot mai dese. În aceste condiţii, nu de puţine ori se aud critici la adresa premierului Erdoğan şi a guvernului său, iar cînd prim-ministrul a fost primit cu adoraţie şi cu braţele deschise de către refugiaţii sirieni, a fost evident contrastul cu modul în care acelaşi guvern a înţeles să-i trateze pe protestatarii turci şi să ignore nemulţumirea populaţiei turce de la graniţă, faţă de prezenţa refugiaţilor şi a grupurilor înarmate care se opun regimului Assad şi şi-au găsit baze şi sprijin în Turcia.

***Carmen Gavrilă** este jurnalist la Radio România Actualităţi. Cea mai recentă carte:* Revolta Orientului *(Polirom, 2013)*

„Iubim muzica românească“

– interviu cu violonistul Tibor KOVÁČS –

Pe 5 iulie 2013, celebra casă de discuri Deutsche Grammophon lansează cel mai nou disc al ansamblului The Philharmonics, alcătuit din şapte muzicieni – patru dintre ei sînt membri ai Orchestrei Filarmonicii din Viena şi unul, al Orchestrei Filarmonicii din Berlin. Printre cele 14 piese de pe CD se regăsesc şi două româneşti: Hora mărţişorului *de Grigoraş Dinicu şi* Rapsodia română *op. 11 nr. 1 de George Enescu: o alegere repertorială care mi-a atras atenţia şi m-a făcut să-i solicit lui* **Tibor Kovács**, *liderul ansamblului, un interviu. The Philharmonics a obţinut un disc de aur pentru vînzările record ale precedentului său album,* Fascination; *cred că şi discul* Oblivion *se va bucura de acelaşi succes. Îl puteţi asculta la Radio România Muzical luni, 8 iulie, de la ora 20, în cadrul emisiunii* Music box. *Sau puteţi reasculta oricînd această emisiune pe site-ul campaniei „Votează discul de muzică clasică al anului 2013“ de pe pagina www.romania-muzical.ro, unde, de altfel, puteţi da note şi comenta noul disc al ansamblului The Philharmonics. Albumul va fi disponibil şi în România, în magazinele de specialitate sau pe site-ul www.getmusic.ro.*

De ce muzică românească pe noul CD al ansamblului The Philharmonics?

Pentru că iubim muzica românească şi pentru că are un specific aparte. De exemplu, *Rapsodia română* nr. 1 de George Enescu este o lucrare fascinantă. Am ascultat-o în interpretarea lui Sergiu Celibidache şi astfel am descoperit, în înregistrarea postată pe YouTube, în care el conduce Orchestra Filarmonicii „George Enescu“, una dintre celé mai bune interpretări care există. Am vrut să recreăm aceeaşi stare şi în interpretarea micului nostru ansamblu, să împletim stilul de interpretare al muzicii populare cu cel al muzicii clasice şi să abordăm în mod potrivit muzica populară românească, pe care o iubim. De aceea, chiar în mijlocul *Rapsodiei române,* am pus şi un moment de improvizaţie – *Ciocîrlia,* tocmai pentru că este o piesă populară specială. În ceea ce priveşte *Hora mărţişorului* de Grigoraş Dinicu, ea a fost interpretată de violonişti faimoşi; eu însumi am interpretat-o, a fost una dintre primele piese pe care le-am cîntat cînd eram copil. Am iubit-o foarte mult atunci şi, iată, peste ani, mi-am spus că trebuie să o cîntăm din nou. Chiar şi televiziunea austriacă a considerat că trebuie să ne facă un spot video folosind această lucrare. Pe Internet puteţi găsi minunate interpretări ale acestei hore de Grigoraş Dinicu. În ceea ce-l priveşte pe Enescu, el este un compozitor fascinant, a fost şi profesorul lui Yehudi Menuhin. Ştim multe despre el, a fost un artist universal, cînta la fel de bine la vioară şi la pian. I-am cîntat cîteva dintre lucrările simfonice şi opera *Oedip* – fantastică, aceasta din urmă. Muzica românească, deci, ne-a fascinat; de aceea am hotărît să o includem pe discul nostru.

Care este specificul muzicii populare româneşti? Ce o individualizează?

Pentru un muzician care cîntă mai ales muzică clasică, ceea ce ne-a atras atenţia, în primul rînd, a fost ritmul – foarte divers, uneori aproape imposibil de notat. De exemplu, în prima lucrare de pe disc, un potpuriu de teme provenind din ţările care alcătuiau cîndva Imperiul Austro-Ungar, este, de asemenea, o temă românească de horă, pe care ne-a fost foarte greu să o punem pe hîrtie. Acolo, am ascultat şi mai curînd am încercat să imităm originalul. Şi apoi, mai este haina armonică pe care o poate îmbrăca muzica populară românească, foarte diferită şi care nu seamănă cu nimic altceva. De asemenea, multe alte lucrări muzicale străine au fost inspirate de muzica populară românească; de exemplu, muzica *klezmer,* care are multe elemente româneşti, şi mă gîndesc şi la tehnica specială a lăutarilor ţigani, la Ion Miu şi Iordache. Avem şi ţambalul, care a dat atîţia interpreţi de valoare. De la toţi aceştia, interpreţii de muzică clasică pot învăţa mult.

Unde v-aţi petrecut copilăria, atunci cînd cîntaţi Grigoraş Dinicu?

Am crescut în Slovacia, fosta Cehoslovacie, într-o familie de unguri. Era, deci, o tradiţie să ascultăm muzică maghiară şi atunci am ascultat şi muzică românească. Pe ambele le-am regăsit în muzica lui Bartók sau a altor compozitori care au cules muzică populară maghiară şi românească. Cînd eram student, am cîntat duetele pentru vioară de Béla Bartók, în care se regăsesc multe şi minunate teme populare româneşti. În copilărie, aveam prieteni care iubeau şi altceva decît muzica clasică – adică muzică populară, de exemplu, klezmer, muzică ţigănească, tango, dar mai ales jazz. Părinţii mei sînt, de altfel, interpreţi de jazz. Aşa că am avut mereu acces la un spectru mai larg al muzicii şi am încercat să mă las inspirat de cît mai multe direcţii, iar asta ne-a şi dat ceva înapoi. De exemplu, cînd am cîntat la balul Filarmonicii din Viena, marea soprană Angela Gheorghiu era acolo şi ne-a plăcut foarte mult pe noi, cei de la The Philharmonics. Ne-am gîndit, atunci, să facem ceva împreună. Ea a cîntat cu noi, ceea ce a fost, desigur, o mare onoare, ei i-a făcut plăcere că am inclus muzica românească printre celelalte piese din repertoriul nostru şi i-a plăcut modul în care o interpretam. Cred că publicul român va aprecia modul în care încercăm să păstrăm savoarea iniţială a muzicii populare, combinată cu mijloacele specifice muzicii clasice: sonoritatea, frazarea – care, de fapt, sînt emblema Orchestrei Filarmonicii din Viena. Deci, sper că publicului român o să-i placă discul nostru şi sper, de asemenea, să venim să cîntăm în România.

„Angela Gheorghiu a cîntat cu noi.“

Cîntaţi foarte bine muzica românească de pe acest CD. Am crezut că aţi avut pe cineva român, care v-a sfătuit cum să o interpretaţi...

De fapt, nu. De exemplu, dacă asculţi *Concertul pentru vioară şi orchestră* de Ceaikovski, interpretat de Oistrah, *Concertul* de Brahms cu violonistul Henryk Szeryng sau oricare altă înregistrare de referinţă, este imposibil să nu reţii ceva din specificul acestor modele şi să nu ajungi să imiţi ceva. Cred că, pur şi simplu ascultînd, am încercat să redăm întocmai, aşa cum se întîmplă şi la jazz. Eu nu sînt violonist de jazz, doar iubesc jazzul, dar al doilea violonist este cu adevărat unul de jazz, aşa cum este şi pianistul – care însă, pe de altă parte, a cîştigat premii la Concursul Liszt şi a cîntat la Carnegie Hall. În general, combinaţia aceasta între obişnuit şi neobişnuit, în repertoriile noastre, mi se pare foarte interesantă. Desigur că-i iubim pe Mozart, Şostakovici şi Mahler, Brahms şi Puccini, pentru că ei reprezintă, practic, viaţa noastră. Ne place să cîntăm şi într-un ansamblu mare, cum este Filarmonica din Viena, dar iubim şi aventura din cadrul ansamblului nostru – The Philharmonics. Cred că în momentul în care asculţi o muzică pe care o apreciezi, încerci, automat, ca interpret, să ajungi la esenţa ei. De exemplu, am cîntat şi cu Bobby McFerrin. Avea un concert la Viena, în cadrul festivalului de jazz, auzise de ansamblul nostru şi ne-a invitat să cîntăm împreună. Dar nu am avut deloc timp de repetiţii. Vorbisem doar care sînt piesele pe care să le abordăm şi în ce tonalităţi sînt ele. Iar pe scenă, totul a ieşit minunat, publicul ne-a ovaţionat. Am cîntat şi la Dresda, şi la Mariinsky şi avem concerte cu abonament la Konzerthaus din Viena. La început, oamenilor nu le prea venea să exprime faptul că le plăcea foarte mult ceea ce auzeau, dar apoi şi-au dat drumul şi au început să aplaude ca şi cum ar fi fost la un concert rock. Cred că la orice concert încercăm să ne relaxăm complet şi să combinăm inspiraţia personală cu muzica interpretată, ceea ce se află în contrast cu viaţa noastră obişnuită, de muzicieni clasici – iar asta ne place mult.

Pe acest CD e, însă, muzică clasică, poate alt tip de muzică clasică. Cred că astfel de CD-uri fac un serviciu muzicii clasice în sine.

Au existat lucruri care ne-au inspirat, aşa cum a fost proiectul cu cei trei tenori – Pavarotti, Domingo, Carreras: şi ei au fost nişte aventurieri care nu au cîntat doar muzică clasică, ci şi alt tip de muzică, dar aranjată într-un minunat stil clasic. Nu am vrut să cîntăm *crossover:* adică un artist pop care cîntă Puccini nu este ceva ce apreciem foarte mult. Cred însă că opusul merge foarte bine. Şi mai trebuie spus că toţi muzicienii din The Philharmonics vor să se simtă bine cînd cîntă. Pe acest disc apar şi doi cîntăreţi, soprana Patricia Petibon şi tenorul Piotr Beczala, care interpretează lucrări cunoscute de milioane de oameni. Sînt sigur că acest disc îi va face pe cei care îl ascultă să ia, apoi, şi un CD cu Mozart, Beethoven sau Brahms, tocmai pentru că au aflat cît de minunată poate să fie muzica clasică. Unul dintre scopurile noastre este să apropiem oamenii de muzica clasică, şi putem face asta prin apropierea dintre muzica clasică şi alte genuri minunate.

Veţi avea un turneu pentru promovarea acestui CD. Unde veţi cînta?

La începutul lunii octombrie vom cînta în Coreea, apoi mergem la Tokyo, la minunata Suntory Hall; după aceea, avem multe concerte în Germania: München, Berlin şi Dresda. La Dresda îl vom avea invitat special pe Thomas Hampson. Cînd a fost la Viena ultima dată, Thomas Hampson a apărut în *Traviata* – noi aveam un concert, în acelaşi timp, la Konzerthaus. După ce a terminat de cîntat în *Traviata,* pur şi simplu a venit şi a cîntat alături de noi un bis, o piesă de Cole Porter. Vom avea concerte şi în Brazilia, Chile. În Europa, Riccardo Muti ne-a solicitat din nou la Festivalul de la Ravenna.

Sînt foarte curioasă: cum vă privesc colegii din Filarmonica din Viena, pe voi, cei din The Philharmonics?

Ştiu despre acei colegi care ne plac, pentru că-i văd la concertele noastre, cîteodată chiar îşi aranjează programul între ei, cumpără bilete şi vin la concertele noastre. Sînt sigur că sînt şi colegi care nu sînt de acord cu ceea ce facem noi: dar nu am auzit nimic concret vreodată şi e în firea lucrurilor să fii invidiat dacă ai multe concerte, dacă ai succes, dacă lucrezi cu o casă de discuri precum Deutsche Grammophon. Aşadar, sînt oameni care iubesc ceea ce facem, ne susţin. Există o tradiţie la Filarmonica din Viena, ca cei din orchestră să cînte şi în ansambluri de cameră. Şi cred că acest lucru ajută orchestra în sine, pentru că, dacă eşti un bun interpret de muzică de cameră, ai concerte regulate, înseamnă şi că eşti într-o formă bună, studiezi, iar asta este bine şi pentru orchestră. Oamenii care studiază şi sînt în formă creează o orchestră mai bună. Sigur că, de sute de ani, se cîntă în ansambluri de cameră clasice: triouri, cvintete, septete; cred că acest mod nou de a face muzică de cameră este foarte proaspăt şi reconfortant. Acum trei ani, am hotărît, împreună cu Ödön Rácz, să facem ceva nou, să renunţăm la vechile formule de muzică de cameră, să nu mai cîntăm doar la balurile operei şi la concertele de Anul Nou. De la început, artişti mari – ca Riccardo Muti şi Valeri Gherghiev – ne-au apreciat. Valeri Gherghiev ne-a invitat la festivalul său – „Nopţi albe“ la Sankt Petersburg, pentru a treia oară. Placido Domingo vrea să cînte cu noi. Aşadar, ne simţim acceptaţi şi apreciaţi de mari artişti, ceea ce ne dă confirmarea faptului că facem bine ceea ce facem, ne dă mai mult entuziasm şi puterea de a merge mai departe.

Aţi făcut parte din Orchestra Filarmonicii din Viena acum doi ani, cînd a venit la Festivalul „George Enescu“?

Nu, din păcate. Pentru turnee, orchestra se împarte în două, iar atunci, planificarea a fost ca eu să rămîn la Viena. Nu am fost niciodată în România, dar sper ca asta să se schimbe.

Iar colegii dvs. de la The Philharmonics?

Violoncelistul este şi managerul de turneu al orchestrei, deci el a fost la Bucureşti. Noi cîntăm mult şi ca solişti. Daniel Ottensamer, clarinetistul, este laureatul multor concursuri şi cîntă regulat ca solist. Eu însumi am înregistrat integrala *Capriciilor* de Paganini. Valeri Gherghiev m-a invitat să cînt *Concertul* nr. 2 de Béla Bartók, alături de Orchestra Teatrului Mariinsky, am avut concerte solo şi la Musikverein din Viena. Experienţa de a cînta într-o orchestră mare ca a Filarmonicii din Viena sau în compania unor mari solişti – cînd cîntăm la Opera de Stat din Viena –, apoi de a fi solişti şi, în cele din urmă, de a ne simţi bine într-un ansamblu ca The Philharmonics este o combinaţie perfectă.

a consemnat
Cristina COMANDAŞU

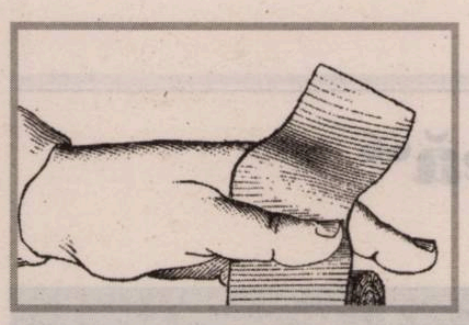

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

De ce ne trebuie TVR

De ce/la ce ne trebuie TVR? Întrebarea a revenit obsesiv în mai toate discuţiile (avizate) pe care le-am purtat în ultima vreme şi, mai ales, la AraDocs, un colocviu despre televiziunea publică şi producţiile independente, organizat la începutul acestei săptămîni de DocuMentor, asociaţia lui Florin Iepan. Răspunsul la întrebare e destul de simplu, dar merită argumentat în mod serios.

Motivul pentru care argumentele sînt necesare e că TVR e departe de a fi simpatic pentru – sau iubit de – publicul românesc. Telespectatorul român e agasat de faptul că e obligat să dea 4 lei pe lună (sau 11 euro pe an) pentru un post care nu-i oferă nici un fel de satisfacţii, ba chiar e politizat şi în cădere de rating încă dinaintea ratingurilor şi a *people meter*-elor. E drept, britanicul dă 175 de euro pe an pentru BBC, iar neamţul – 216 de euro – şi telespectatorii din aceste ţări sînt mîndri să cheltuiască aceşti bani. Dar, e clar, nu e cazul nostru.

Pentru consumatorul autohton de televiziune, lucrurile arată atît de rău în materie de TVR, încît idei ca desfiinţarea şi reînfiinţarea acesteia – sau apariţia unei a doua televiziuni publice, ca în ţările numite mai sus – au circulat inclusiv la modul serios. Privarea TVR de taxă a fost o temă populistă aruncată în piaţă de politicieni, iar renunţarea la abonamente ar fi ceva apropiat de desfiinţare. Între timp, guvernul grec a desfiinţat, pur şi simplu, ERT, radioteleviziunea din această ţară, din motivul unei risipe de 300 de milioane de euro pe an. Angajaţii ERT s-au mobilizat şi au continuat să emită benevol, lucru pe care îl făceau şi luni, cînd scriam aceste rînduri, deşi guvernul trimisese poliţia să oprească un emiţător de pe muntele Hymettus, cu trei săptămîni înainte. Valul de simpatie în favoarea ERT e oarecum o indicaţie despre felul cum ar arăta lucrurile într-o ţară fără o televiziune publică.

Întrebările despre utilitatea unor instituţii de tipul TVR nu se pun, prin urmare, numai la Bucureşti. Există şi la Bruxelles socoteli conform cărora pentru astfel de servicii se cheltuiesc, în Europa, peste 25 de miliarde de euro, iar acestor bani li s-ar putea găsi o întrebuinţare mai bună pentru cetăţeni.

Dar toate acestea sînt chiar un prim argument în favoarea unei televiziuni publice: dacă politicienii nu o vor înseamnă că ea le face servicii – chiar dacă e controlată şi neperformantă, ca în România.

Misiunea ideală a unui serviciu public de televiziune e clară: să educe şi să funcţioneze în chip de cîine de pază al democraţiei. WNET – o staţie a reţelei publice PBS din SUA – a formulat recent această idee, într-un mod sclipitor. Televiziunea newyorkeză a lansat o campanie de panotaj cu postere la reality show-uri fictive, cu titluri ca „Războiul andrelelor" sau „Măritată cu un mim". În dreapta lor, poanta era decriptată foarte simplu: „Faptul că aţi crezut că e vorba de o emisiune reală spune destule despre starea actuală a televiziunii."

O televiziune publică funcţionează ca un factor de echilibru al pieţei media.

Cu alte cuvinte, o televiziune publică, mai puţin supusă imperativelor comerciale, funcţionează, în primul rînd, ca un factor de echilibru al pieţei media. În Germania sau în Marea Britanie, ARD-ul, ZDF-ul sau BBC-ul au poziţii dominante şi se află chiar în poziţia de *trendsetter* al pieţei TV. Există însă şi modele precum cel american, unde serviciul public are o finanţare mai mică şi o istorie mai scurtă şi, în consecinţă, rivalizează cu reţele de cablu ca History Channel, a cărui versiune europeană au început să o aprecieze şi românii, de cîteva luni.

Chiar şi în America, unde există standardele de excelenţă ale PBS, lucrurile nu arată tocmai ideal din punctul de vedere al ofertei TV. Despre creşterea Fox News, postul de televiziune al republicanilor, s-a vorbit destul de mult şi negativ în ultimii ani. CNN sau MSNBC sînt acuzate, dimpotrivă, de simpatii democrate. Curios, piaţa TV din România seamănă cu cea din SUA, şi nu cu cea din Germania sau Maria Britanie. Ceea ce ne duce cu gîndul la o caracteristică mai îngrijorătoare a acesteia – aşa-numitele televiziuni de ştiri. În România, TVR-ul nu e în pericol iminent de a fi desfiinţat, dar, paradoxal, pe undeva, s-a cam desfiinţat singur. A pierdut poziţia dominantă pe care o avea, istoric, prin management prost şi politizare. Asta a creat premisa apariţiei unor posturi ca Realitatea TV sau Antena 3. În 2013, cele trei forţe politice importante au, fiecare, cîte o televiziune prietenă şi vizibilă: B1, RTV şi Antena 3. Posturile fără simpatii clare în momentul de faţă, ca Realitatea TV, au performanţe de rating mai proaste. Altfel spus, publicul se împarte şi el la trei, tot după simpatii – sau mai degrabă antipatii, îndelung hrănite de realizatori violenţi şi politicieni. Cumva, piaţa nu e capabilă să se regleze singură, şi nu e vorba doar de tabloidizare, ci şi de aşa-numitul bias politic.

Rezolvă ceva, într-un astfel de context, o televiziune publică mediocră şi costisitoare? Da, cît timp poţi fi optimist în privinţa viitorului. Numit politic, ca toţi predecesorii, Claudiu Săftoiu a reuşit, cumva, să închidă două posturi fără audienţă (Info şi Cultural) şi să concedieze peste 600 de angajaţi. Cu o viclenie necesară, fostul director SIE a obţinut şi o ordonanţă de guvern pentru aceste măsuri economice, adică un sprijin politic fără care s-ar fi sufocat de mult. Sigur că toate acestea nu au cum să facă nici TVR-ul, nici pe Claudiu Săftoiu simpatici. Cînd am povestit pe Facebook ce se întîmpla la AraDocs, nu numai Săftoiu, ci şi Tudor Giurgiu, şi el fost preşedinte – director general al TVR, au fost singurii care au provocat strîmbături şi mesaje ofensatoare.

De ipotetica redresare a TVR se leagă şi evenimentul care s-a petrecut la Arad. DocuMentor, organizatorul, grupează producători ca Florin Iepan şi Alexandru Solomon – fondatori –, dar şi Anca Puiu sau Ada Solomon. E vorba de oameni care au realizat proiecte pentru Discovery Channel sau filme de ficţiune premiate cu Ursul de Aur. Şi care nu au acces, în momentul de faţă, la televiziunea naţională. Săftoiu şi Irina Radu au fost prezenţi la colocviu, iar ideile schimbate pot duce, oricît de plat sună asta, la reînnodarea legăturilor dintre acest gen de realizatori şi TVR. Deci, la o calitate mai bună a programelor de pe televiziunea publică. Adică, în momentul de faţă, principala problemă a acesteia.

Pentru ca măsurile de criză să nu fie arbitrare sau insuficiente, TVR trebuie să poată arăta, cît mai repede, cîteva succese de audienţă. De la venirea echipei Săftoiu, posturile publice au funcţionat pe o grilă de avarie (aproape numai reluări), după care, din primăvară, au început să intre pe post diferite emisiuni realizate de somităţi interne ale TVR, majoritatea cu cuvîntul „România" în titlu. Poate şi din motive de imagine proastă şi marketing insuficient, aceste emisiuni nu au produs nici recorduri de rating, nici aşa-numitul *buzz* sau succes de reputaţie.

În principiu, cea mai rapidă cale pentru ca televiziunea publică să se credibilizeze este lucrul cu realizatori independenţi, cu portofoliu, capabili să creeze excelenţă. La ritmul în care merg lucrurile, probabil că echipa Săftoiu nu va avea de arătat nimic faimos în toamnă. Cea mai mare problemă a actualei conduceri TVR a rămas calitatea conţinutului şi rămîne de văzut dacă ea va găsi o cale de a crea aşa ceva în timp util. Fiindcă presa şi politicienii nu vor fi în nici un caz clemenţi. Iar a cere de la plătitorii de taxă un fel de cec în alb e, totuşi, nedrept.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Întreprinzătorul local

La Zilele Satului, undeva prin judeţul Sibiu, s-au întins mesele lungi din lemn, acoperite cu muşamale cu flori, au început să sfîrîie micii, să curgă bere ieftină, ca la bîlci. Şi, la două mese învecinate, la care se înghesuiau cîte doişpe oameni, am nimerit chiar spate în spate cu el. Un munte de om care se revărsa peste mine, oricît m-aş fi tras pe marginea băncuţei. Cînd rîdea, cu un rîs gros, care reverbera de undeva de dinăuntrul trupului uriaş, mă simţeam proiectată dincolo de grătarele cu mici şi mă ţineam de masă. Nici chip să mai ies de acolo sau să mă mut în altă parte, mai ales că a început şi ploaia, şi încă ce ploaie! Ne adăposteam cu toţii sub aceeaşi umbrelă care se întindea peste cele două mese. Atunci, s-a întors să-şi ceară scuze „dacă mă striveşte" şi l-am văzut mai bine cum arăta. O faţă lătăreaţă, de ardelean la casa lui, roşie, cărnoasă, ochi albaştri. Vrînd-nevrînd, am făcut cunoştinţă şi, după aceea, nu i-a mai tăcut gura o oră şi ceva, pînă cînd a trecut potopul şi am putut pleca. În jurul nostru venise apocalipsa – ploaia stinsese toate grătarele şi năclăise micii, ţăranii îşi strîngeau oftînd şandramalele şi tarabele cu care speraseră că or cîştiga niscaiva bani, un şuvoi curgea chiar pe mijlocul uliţei, concertul de muzică populară se anulase căci scena fusese devastată – iar el vorbea. Stătea la masă cu primarul, un moşnegel tăcut şi ursuz – de fapt, fostul primar, însă el îi spunea tot „domn' primar", fiindcă nu se ştie cînd se întoarce roata. Însă de cînd a aflat că sîntem din Bucureşti, a început să-l ignore pe tovarăşul lui de pahar, dar şi pe nevastă şi copil, care erau un fel de decor, şi ne-a acordat toată atenţia. Brusc, ne-am simţit importanţi. El îi ştie pe toţi din Bucureşti, ştie Bucureştiul ca pe buzunarul lui. Cînd apare prin Bucureşti, cu SUV-ul lui cu număr de Sibiu, fug bucureştenii de frică, se trag pe marginea drumului ca să treacă el. Ştim unde să parcăm la Guvern? Ne zice el o şmecherie, ne face un traseu, inventează o parcare care nu există. Ce căuta la Guvern? Afaceri. Toarnă şape, pune pavele, că are firmă de construcţii, are dealul lui propriu şi personal, de unde ia nisipul. Nu, nu pune pavele în curtea Guvernului, ci la oameni acasă, clienţi numai unul şi unul. Cum e actorul ăla... cum îl cheamă, ăla cu bărbuţă şi ochelari. Ah, ce „lipsus" are! Comanda o ştie pe de rost – 120 de metri de pavele, plus borduri, dar numele nu şi-l aminteşte. L-a căutat dup-aia pe Google şi a descoperit că e mare actor. Bun băiat! Îl cunoaştem? Am mîncat vreodată la cantina Senatului? El da, a mîncat de-a spart cu cinşpe lei. Avea un client şi acolo, l-a dus să mănînce la cantină, iar el a scos pe masă pălinca lui şi s-a cinstit din ea, de faţă cu toţi senatorii. Apropo de pălincă, vrem? Scoate o sticlă de jumate din-tr-o plasă şi ne îmbie să gustăm. Sticla trece din mînă în mînă. E tare, ne strîmbăm, că aşa sîntem noi, bucureştenii, mai sensibili. Rîde şi trupul măreţ îi tresaltă. Banca e udă, pe margine nu mai pot să mă trag, s-a prăvălit peste noi cu totul, dar nu-i bai. Plouă de rupe, e apocalipsă, babele îşi fac cruci pe la porţi, iar el strigă la nea Caisă să mai dea cîte o bere la prietenii lui cei noi de la Bucureşti. Una peste alta, e haios. Dacă avem cumva vreo „lucrare", el vine oricînd, doarme la noi, aduce şi pălinca, nu cere bani pentru cazare. Facem schimb de numere de telefon, uite că a mai stat şi ploaia! Promite că ne aduce nisipul ăl bun, din dealul lui. Copilul s-a plictisit, vrea să plece acasă. „Mai ai răbdare, băiete, că acuşi vine tura a doua de ploaie şi n-avem unde pleca!" Şi are dreptate, iar începe să toarne. Iar el iar se pune pe povestit. Că ştie un doctor la Municipal. Îl cunoaştem? Bun doctor. Şi lui i-a pus pavele, şi pe el l-a cinstit cu pălincă. Şi tot aşa.

Cînd apare prin Bucureşti, cu SUV-ul lui cu număr de Sibiu, fug bucureştenii de frică.

Adina POPESCU

Mitte sau Iugula?

– Festivalul Cetăţilor Dacice de la Cricău –

În manualele din copilărie, istoria dacilor şi a romanilor, cea de dinaintea formării poporului român, ni se părea la fel de îndepărtată şi de ireală ca legendele Olimpului sau poveştile fabuloase despre dinozauri. De altfel, nu ne puteam imagina că dacii – care ne erau prezentaţi la şcoală ca nişte supereroi ce făceau parte dintr-o specie de mult dispărută – existaseră cîndva şi trăiseră ca nişte oameni normali. Desenele din cărţi nu ne ajutau deloc în acest sens, iar jocul „de strategie" „Dacii şi romanii" (un *boardgame* mai puţin popular ca „Nu te supăra, frate!") era singura alternativă mai distractivă la orele de istorie. Pentru copiii de atunci, o întîlnire cu un „dac" în carne şi oase era la fel de imposibilă (şi de improbabilă) ca una cu Superman sau cu Pif, despre care ştiam, totuşi, că sînt nişte personaje imaginare. Cred că nici măcar profesorii noştri nu auziseră de *reenactment* şi habar n-aveau că istoria se poate povesti şi altfel decît prin fraze sforăitoare. Copiii de astăzi, însă, pot vedea „pe viu" o bătălie între daci şi romani, şi pot participa indirect la recrearea unor scene istorice, ba mai mult de atît, dacă se oferă voluntari, pot comanda trupele, aşa cum noi, odinioară, dădeam ordine soldăţeilor de plastic pe cîmpul de luptă improvizat pe covor. Şi este mai mult decît o joacă cu un caracter educativ, e un spectacol de bun gust, care are loc în fiecare an, în cadrul Festivalului Cetăţilor Dacice de pe lîngă Alba Iulia.

Prezentarea trupelor

Anul acesta, războiul „s-a ţinut" la Cricău, o comună la 17 kilometri de Alba Iulia, care, din cîte am înţeles, îşi dispută cetatea ei dacică – Piatra Craivii –, cu Ighiu, comuna învecinată. La cetatea propriu-zisă n-am ajuns, e sus pe munte, există un drum, însă pe ultima parte a lui se urcă pieptiş. Acolo se pare că se retrăgeau, în momente de restrişte, dacii din Apoulon, aşezarea care a devenit, mai tîrziu, castrul roman Apulum, unde era cantonată Legiunea a XIII-a Gemina. Cu cei din legiune m-am întîlnit în cetate, la Alba Iulia, chiar în prima zi de festival. Erau disciplinaţi, ca toţi romanii, şi destul de reţinuţi în a face demonstraţii de forţă, căci probabil îşi păstrau resursele pentru bătălia de a doua zi. Li s-a alăturat Legiunea a V-a Macedonica, cea care, pe vremuri, era staţionată la Potaissa, însă, în vremurile moderne, îşi cam face veacul pe la Cluj. Joaca de-a dacii şi romanii nu e nouă în România, aşa cum s-ar crede, sînt oameni în toată firea (şi, în general, cu studii superioare) care o practică de ani buni, la modul cel mai serios, şi care cheltuie mici averi pe costume, armuri, arme. Adevărul este că toate aceste detalii care trebuie să fie cît mai aproape de realitatea istorică sînt fascinante, de la sandalele romane, la cusăturile tunicii (nu ştiam că ei desconsiderau pantalonii pentru că erau un obiect de îmbrăcăminte al barbarilor), de la scuturi, la coifuri şi centuri. A face parte dintr-o trupă de *reenactment*, a fi, de pildă, roman sau dac e un stil de viaţă care se manifestă cu precădere în cadrul festivalurilor de gen, care nu-s puţine în Europa. Cel de la Alba Iulia, o iniţiativă a Consiliului Judeţean Alba, este singurul din ţară şi a ajuns deja la ediţia a VII-a. Are loc într-una dintre cele cinci comune (Cricău, Ighiu, Săsciori, Cugir şi Cetatea de Baltă) care se poate lăuda cu o cetate dacică (unele sînt rămăşiţele unor fortificaţii din piatră, altele sînt cetăţi „de pămînt") şi care cîştigă întrecerile dintre „daci" din ultima zi a festivalului. Aceştia – de fapt, localnici din cele cinci comune – sînt un fel de daci „începători", aflaţi încă în faza de antrenament. Pe adevăraţii luptători daci (adică cei care urmau să ia parte la bătălie) i-am cunoscut tot în prima zi a festivalului. Mult mai gălăgioşi decît romanii, le aruncau acestora priviri crunte, pe sub cuşmele lor. Îi aveau ca aliaţi pe fioroşii sarmaţi (o trupă de *reenactment* din Polonia), care îşi intraseră perfect în rol (mai toţi erau blonzi şi masivi, cu o statură impunătoare) şi erau conduşi de Dada din tribul Mamusa („Teribilul Dada Mamusa" – am auzit şoptindu-se cu teamă, prin mulţimea de spectatori care mai fuseseră la festival şi-n anii trecuţi). Romanii nu aveau femei în trupă, în schimb, în cadrul trupelor duşmane mai puteai vedea cîte o tînără dacă sau sarmată, despre care iniţial am crezut că sînt „de frumuseţe" (sau să le facă de mîncare soldaţilor şi să le oblojească rănile), însă a doua zi, la război, am descoperit cu suprindere că se bat cu mai multă îndrîjire şi bravadă decît bărbaţii. După ce s-au prezentat pe rînd trupele romane şi cele dacice (cu aliaţi cu tot), spiritele au început să se încingă şi strigătele de luptă să răsune de am crezut că bătălia stă să înceapă chiar acolo, în cetatea de la Alba Iulia (aproape complet restaurată, un decor minunat pentru astfel de evenimente), însă am aflat de la organizatori (şi autori ai scenariului pentru festival) că acesta nu era decît un *sampling*, menit să incite curiozitatea şi să aducă cît mai mulţi spectatori, în următoarele zile, la Cricău. De altfel, lucrurile s-au mai calmat la apariţia pretorienilor (o trupă de *reenactment* din Italia, alcătuită, în mare parte, din „veterani"), în frunte cu însuşi împăratul Traian, care i-au privit cu o superioritate aristocratică atît pe romanii lui, cît şi pe barbari, înfrînîndu-le pe moment nerăbdarea şi pornirile războinice. Apoi, într-o atmosferă cît se poate de paşnică, s-au aprins torţele, iar trupele au început să mărşăluiască prin cetate. Deja mă simţeam ca într-o poveste din trecut, care nu avea nici o legătură cu orele de istorie blazate din copilărie (pînă la urmă, reconstituirea istorică poate fi doar un pretext pentru un spectacol), întrebîndu-mă, în acelaşi timp, de ce astfel de poveşti nu se întîmplă mai des în România.

Joaca de-a dacii şi romanii nu e nouă în România.

La o bere cu împăratul Traian

A doua zi, bătălia era stabilită pentru ora 6 după-amiaza, însă pe la 2, cele două tabere luaseră deja în stăpînire un deal de la intrarea în Cricău. Se înălţaseră corturile, capul de lup flutura deasupra unuia dintre ele, cîţiva romani, ajutaţi şi de vreo doi daci, se chinuiau să construiască o balistă, sarmaţii se trăseseră mai la umbră şi picoteau, Teribilul Dada Mamusa nu era de găsit, probabil că se odihnea în cortul său. Atmosfera era una prietenoasă, de fraternizare, avea şi ceva *hippie*, reconfortant. O dăciţă cu alură de gospodină framînta nişte plăcinţele (oare tradiţionale dace?) şi se plîngea că nu poate respecta reţeta originală, care era cu miere şi cu nucă. În nişte ceaune fierbea ceva apetisant. Doi pui de daci, gemeni, îmbrăcaţi la fel, se hîrjoneau pe pajişte. Un alt dac împărţea cu un roman o licoare dintr-un corn. Am suprins chiar şi o idilă între un roman şi o femeie dacă – ea i-a aranjat coiful, apoi l-a sărutat prelung, încă o confirmare a faptului că aşa s-a născut poporul român. La un moment dat, şi-au făcut apariţia şi nimfele dace, îmbrăcate în alb (o parte din programul festivalului, una mult aşteptată de către publicul masculin, care, ulterior, a fost cam dezamăgit cînd şi-a dat seama că nimfele nu erau decît nişte copiliţe), care s-au conversat un pic cu romanii, apoi au plecat la treaba lor de nimfe.

Cîţiva dintre luptători s-au aventurat într-o expediţie de cucerire a satului din apropiere, care s-a soldat cu aducerea în tabără a unor beri, pentru toată trupă, dar şi cu exclamaţii de uimire şi încîntare, ale puştanilor băştinaşi, pentru care probabil că era pentru prima oară cînd vedeau cum personajele din manualele şcolare prind viaţă. Doar babele se uitau chiorîş, nu pricepeau nimic. La terasa festivalului s-au retras pretorienii sosiţi tocmai de la Roma, care ne-au salutat cu „Ave!". Apoi, şi-au cumpărat apă minerală, ca să-şi păstreze luciditatea pentru bătălie; doar împăratul Traian şi-a permis o bere. Era zăpuşeală, însă norii negri de furtună începuseră deja să se adune.

Război!

La 6 fix, pe deal, luptătorii s-au prezentat la apel, pe cîmpul de luptă. Între timp, se adunaseră aproape 3000 de spectatori, de prin satele din jur, dar şi oameni care veniseră special pentru festival, o formulă decentă şi inedită de a face turism regional. „Cu cine ţii?" şi-a întrebat o mamă băieţelul. „Cu dacii." „Ar trebui să ţii cu romanii, pentru că tatăl tău e la romani, dar şi mie îmi plac mai mult dacii!" Dacii erau deja cocoţaţi pe o palisadă (pe care o construiseră încă de dimineaţă) şi aşteptau să fie atacaţi, însă în tabăra romană aveau mai întîi loc lupte de gladiatori. Publicul era cel care decidea dacă gladiatorul înfrînt murea sau trăia. *Mitte* sau *Iugula?* Şi se vede treaba că poporul român de astăzi este unul sîngeros, aplicînd aceleaşi şabloane violente ale societăţii în care trăim, căci din toate piepturile răsuna doar *„Iugula!"* A fost nevoie de intervenţia prezentatorului demonstraţiilor ca să „cruţe viaţa" bietului gladiator. Oricum, cu „morţi şi răniţi" avea să se lase ceva mai tîrziu.

La 6 fix, pe deal, luptătorii s-au prezentat la apel, pe cîmpul de luptă.

La un semnal de corn, romanii au atacat şi a început bătălia care, deşi respecta un scenariu prestabilit (de pildă, la un moment dat, un grup de barbari – aliaţi ai dacilor – a trădat şi a trecut de partea romanilor) şi anumite scheme de luptă, de pe margine a părut cît se poate de serioasă şi de autentică. De altfel, în spatele acelui haos controlat existau multe ore de antrenamente. Cîţiva dintre luptători s-au ales cu vînătăi şi zgîrieturi „pe bune", însă am înţeles că era vorba de un risc asumat şi că astfel de accidente minore se întîmplă frecvent la manifestările de acest gen. Nu poţi mima o luptă pentru că nu păcăleşti pe nimeni. Mai ales cînd se pune în scenă un război în toată regula, cu o „strategie" militară şi cu un joc actoricesc care nu ţine doar de coordonarea mişcărilor, dar şi de mimică, expresiile feţelor etc. De pildă, un roman care era încercuit şi hăituit de patru daci, trebuia, la un moment dat, să se dea bătut, să cadă şi să facă pe mortul, şi aşa, treptat, cîmpul de luptă a început să se umple de „cadavre". Însă suspansul legat de cine va obţine victoria a existat pînă la final, deşi acesta a fost un pic grăbit pentru că începuse ploaia. Pînă la urmă, dacii au reuşit şi de data asta să respingă atacul romanilor şi au învins, spre încîntarea spectatorilor – printre care aveau cei mai mulţi fani – şi aşa, cucerirea Daciei a fost încă o dată amînată. De ce dacii, şi nu romanii? „Pentru că festivalul este unul al cetăţilor dacice, aşa că e normal ca dacii să iasă învingători!" mi-a explicat unul dintre organizatori. Mai tîrziu, după ce pacea s-a restabilit şi peste cele două tabere s-a aşternut liniştea, după ce au dansat şi nimfele, ca să împace definitiv spiritele, după ce împăratul Traian – care tocmai se întorsese de la o degustare de vinuri în comuna învecinată – şi-a primit onorurile cuvenite, iar spectatorii s-au întors pe la casele lor, a mai rămas doar de admirat acel peisaj unic şi liniştitor al podişului Transilvaniei, unde, mai ales pe înserat, dealurile albăstrui par, în acelaşi timp, aproape şi departe.

Una peste alta, joaca de-a dacii şi romanii de la Cricău este un bun exemplu că un festival poate însemna mai mult decît bere, mici, bîlci şi trupe la modă. Iar anul viitor, războiul se va muta la Ighiu, căci „dacii" de acolo au cîştigat întrecerile din ultima zi.

La Festivalul Cetăţilor Dacice de la Cricău au participat trupele de reenactment *Gruppo Storico Romano, Goths' Village Association of Maslomecz, Legionarii din Pro Antica XIIII GMV, Barbari din Hellas & Roma, Terra Dacica Aeterna, Cohorhs III Campestris Civium Romanorum Milliaria, Lupii Daciei, Legiunea a XIII-a Gemina – Apulum, Lupii de fier ai Apoulonului.*

NU ŞTIU DACĂ E O VESTE BUNĂ, DAR LIPSA DE RESPECT A ZGUDUIT SCAUNELE MARI

■ Căsătoria pentru toţi nu e chiar pentru toată lumea nici în Franţa. Dacă sînteţi gay cambodgian, algerian, sîrb, marocan, polonez, tunisian, muntenegrean, sloven, bosniac sau kosovar nu vă puteţi căsători cu un cetăţean francez din cauza acordurilor bilaterale legate de căsătorie cu ţările respective. Pe această listă apar 11 naţionalităţi. Nu ştiu dacă e o veste bună, dar românii nu sînt printre ele. (**A. M. S.**)

■ Genomul faimoasei, unicei gorile albinoase de la Zoo Barcelona, moartă de cancer de piele în 2003, la vîrsta de 40 de ani, a relevat cercetătorilor că lipsa de pigment fusese cauzată de faptul că părinţii ei erau rude: unchi şi nepoată. O chema Snowflake (Fulg de nea). (**M. C.**)

■ Numele unui magazin nonstop din Făgăraş îţi impune respect şi, în acelaşi timp, îţi dă fiori: Regalo Glacial SRL. (**A. P.**)

■ Am aflat că nu sînt nici pe departe singura care citeşte din cartea de rugăciuni în avion, mai ales cînd sînt turbulenţe: doamna de lîngă mine avea o mică biblie excesiv subliniată şi, cînd s-a zguduit mai tare, mi-a zis să nu-mi fie teamă deoarece, chiar dacă învelişul ăsta de trup trece, oricum rămîne sufletul... Şi mi-a mai povestit cum, într-un alt avion, o altă doamnă a îngenuncheat în faţa tuturor şi le-a garantat că Dumnezeu îi va scăpa. Şi au scăpat. (**I. P.**)

■ Birourile şi scaunele mari îi fac pe oameni să se simtă mai puternici, motiv pentru care ar fi mai predispuşi să înşele sau să fure – anunţă Mediafax, citînd un studiu realizat de nişte cercetători americani. În sfîrşit, am găsit un răspuns plauzibil la o întrebare care mă măcina de multă vreme: cum de acceptă parlamentarii germani să stea oren şir la plen pe scaunele alea înguste şi inconfortabile din Bundestag? Ştiu ei ce ştiu... (**M. M.**)

Cu ochii-n 3,14

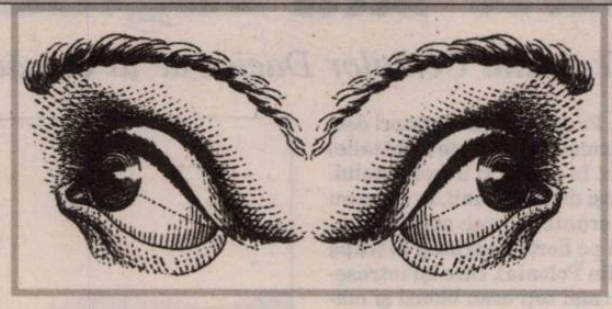

ESTE ÎN INTERESUL CELOR DIN ACEEAŞI FAMILIE SĂ CREASCĂ MAI UŞOR ŢÎŞNIND?

■ Cererea de recuperare/folosire post-mortem a spermei (RPMS) de la persoane care au decedat prematur sau de la persoane bolnave în stadii terminale a crescut semnificativ în ultima vreme şi ridică probleme etice. A consimţit respectivul ca sperma să-i fie folosită după moarte? Cine dintre cunoscuţi/rude are dreptul de a face o cerere pentru a obţine sperma decedatului? Este în interesul copilului să crească avînd un tată mort încă dinainte ca el să fi fost conceput? Ilegal în Franţa, Germania, Suedia şi în alte cîteva ţări, RPMS este acceptat în Marea Britanie şi în State, precum donarea organelor, cu consimţămîntul scris în timpul vieţii, în timp ce în Israel e nevoie de aprobarea specială a unui judecător. Dacă tot e să sfidăm moartea şi există deja avort şi moarte voluntară/asistată, logic ar fi să existe şi concepţie post-mortem!? Muriţi şi vă înmulţiţi! (**M. C.**)

■ Ministrul Apărării, Mircea Duşa, a anunţat că vor fi repatriate „trupurile neînsufleţite ale cadavrelor celor decedaţi.“ Iată ceea ce se cheamă un exces de precizie. (**L. V.**)

■ La Sagrada, am plătit 13,50 euro şi am primit un bilet de 11 euro. De vreme ce facem parte din aceeaşi familie, avem, evident, acces la aceeaşi geantă. (**R. M.**)

■ „Operaţiunea de identificare a decurs mai uşor cu victimele care vorbeau“, a declarat ministrul de Externe, Titus Corlăţean. Cu cele care nu vorbeau a decurs, probabil, mai greu. (**L. V.**)

■ Cum pe o alee din faţa unui bloc scria cu cretă albă „Free Gigi“, două imagini mi s-au suprapus în minte: o balenă la costum şi Becali ţîşnind din valurile mării. Nici una nu a fost ce trebuie. (**S. G.**)

LA CUM STAU LUCRURILE ÎN ACEST MOMENT PE ULTIMA PAGINĂ DIN IUNIE, ÎNSEAMNĂ CĂ NUMĂRUL ŞI DRUMUL AU DEPĂŞIT (DIN NOU) LIMITELE

■ După ce, la presiunea mediului cultural, Consiliul Judeţean din Cluj a instituit o comisie care să facă un raport asupra situaţiei scandaloase de la revista *Tribuna*, l-a reconfirmat în funcţia de director pe Mircea Arman, cel care îi dă afară pe redactorii care ştiu gramatica pe care n-o ştie el şi îi ameninţă cu Procuratura, SRI-ul şi bătaia pe scriitorii care îndrăznesc să-i spună că e gol. Însă, la cum stau în acest moment lucrurile în cultură, mă gîndesc că oricum ar fi fost înlocuit cu unul la fel de rău. (**M. C.**)

■ Pe ultima pagină a broşurii distribuite la magazinul Mega Image e tipărit, negru pe alb: „Nu ne asumăm răspunderea pentru greşelile de tipar.“ Iată cum (ne)asumarea răspunderii a ajuns în coşul zilnic de cumpărături. (**M. M.**)

■ Invitatul Eugeniei Vodă la ediţia estivală a emisiunii *Profesioniştii* din 29 iunie a fost Tataee de la B.U.G. Mafia. Probabil că Pantelimonul a petrecut toată noaptea. (**L. V.**)

■ În era brandurilor şi a marketingului mai mult sau mai puţin agresiv, am găsit într-un supermarket sticle de bere pe a căror etichetă scria doar atît, simplu şi clar: „Bere blondă“. Înseamnă că, totuşi, mai putem spune lucrurilor pe nume. Mi se pare o veste bună. (**M. V.**)

■ Din seria „Oameni cu ego-uri mai mari decît ei înşişi“. Un tînăr, într-o discuţie cu colegii de serviciu, despre mărimea, numărul şi localizarea obiectelor în Univers: „Băi, Petrică, din punctu' meu de vedere, io-s mijlocu'.“ (**P. M.**)

■ După ce ieşi din Bucureşti şi drumul începe să te poarte printre sate, conţinutul reclamelor de pe şosea devine agricol. Un exemplu: „Pachetul de Succes la Rapiţă“. (**D. S.**)

■ E drept, la şcolile de jurnalism nu se învaţă bunele maniere, nici maniere pur şi simplu şi nici măcar minime uzanţe în situaţii publice. Cu toate astea, mitocănia, spiritul rudimentar, aflatul în treabă din comentariile televizive de săptămîna trecută, după accidentul din Muntenegru, au depăşit (din nou) limitele permise, cam pe toate posturile, poate cu excepţia PRO TV. Între ancheta pe buza gropii şi patetismul gîlgîitor, între raţionamente personale şi fapte inventate, presa românească a mai dat o dată Bac-ul şi l-a picat din nou. (**S. S.**)

PUBLICITATE

GĂRÂNA JAZZ FESTIVAL
www.GARANA-JAZZ.RO
PROIECT FINANȚAT de MINISTERUL CULTURII ȘI PATRIMONIULUI NAȚIONAL
PARTENERI INSTITUȚIONALI
Consiliul Județean Timiș · Consiliul Județean Caraș Severin · Primăria Reșița · Institutul Polonez
PARTENERI MEDIA
Evenimentul · HotNews · DILEMA · Cultural · senso tv.ro · deBANAT.ro · Jazz Compas
SPONSORI
Silva · Borsec · Egeria · Flextronics · werzalit · simbol · DWC

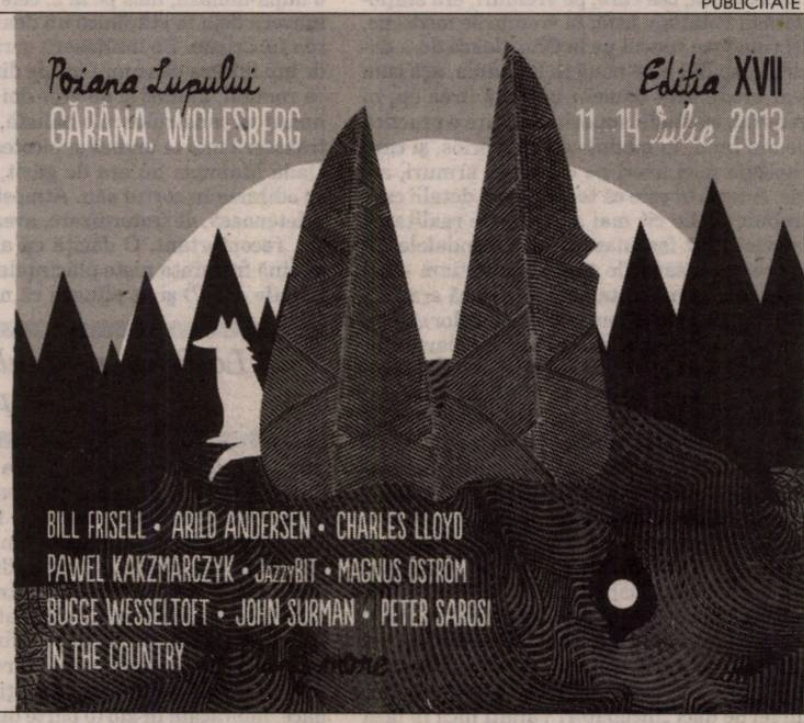

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR ANDREI PLEȘU

DILEMA VECHE

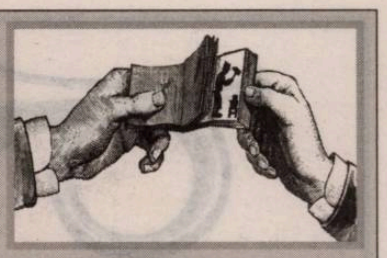

Marius CHIVU
feedbook 14

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul X ■ nr. 491 ■ 11-17 iulie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 3,99 lei

ANDREI PLEȘU
„La luptă pentru o lume mai bună“
pagina 3

CARMEN GAVRILĂ
„Islamul politic“
pagina 13

CĂTĂLIN TOADER
„Gărîna merge mai departe“
pagina 15

Corpul

Vedere din interior

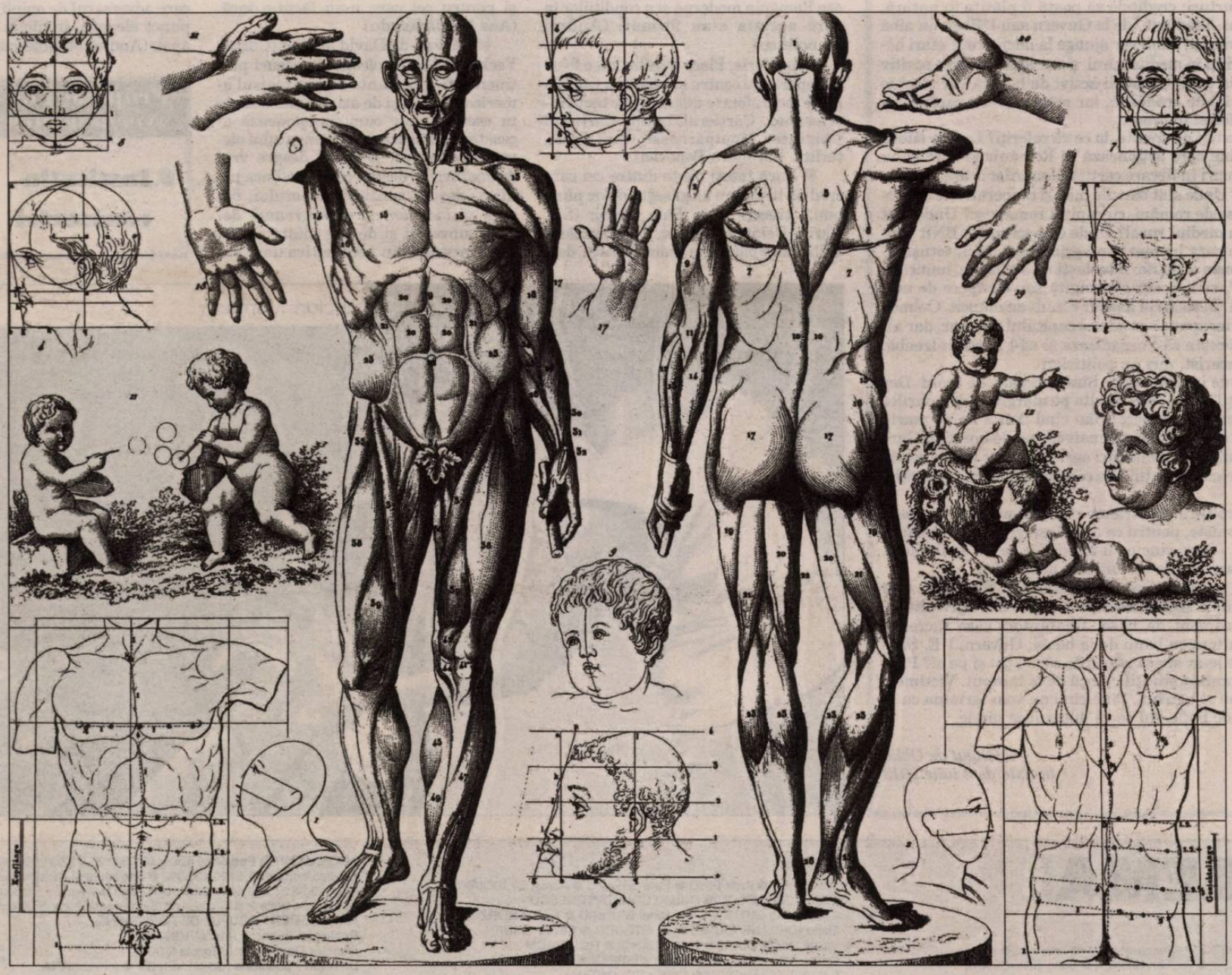

„Dacă există ceva sacru, atunci corpul uman este acela.“

WALT WHITMAN

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● e-mail: dilema@satiricon.ro

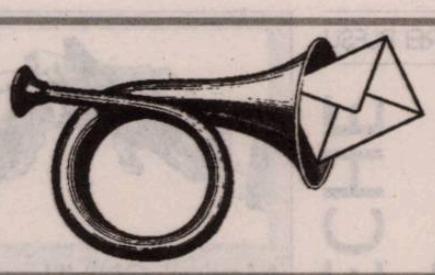

turneu de inbox

NR. 489

Articolul Biancăi Toma, „Cum să crești mare și să intri pe piață în trei pași"

Agricultura de hoție

Un articol interesant, dar care are soluții doar teoretice. Și mult în afara mentalității țăranului român.

În primul rînd, asocierea în cooperative de producție nu este dorită de oameni. Și nu are mecanismul legal necesar. Apoi, exemplele cu firmele pe acțiuni (un acționar a furat, practic, acțiunile celorlalți – vezi Rovana Plumb și soțul ei; sau Aviația Utilitară SA etc.) nu încurajează pe nimeni să se ducă în această direcție.

Dar există două soluții care nu sînt discutate de nimeni:

1) Asocierea micilor producători pentru formarea cooperativelor de comercializare a produselor agricole; lucru care ar putea fi acceptat și care ar rezolva problema desfacerii producției.

2) Creditarea celor care vor să-și întemeieze ferme agricole, pentru a-și cumpăra minim 20 de hectare; aceste credite ar duce la ridicarea prețului de cumpărare a pămîntului și ar face tentantă vînzarea lui de către adevărații proprietari; pămînturile se vor uni natural, fără abuzuri și furturi; creditele să poată fi plătite în natură, în 25 de ani. Creditele (de la Guvern sau UE) să nu aibă dobînzi. Evident, banii vor ajunge la micii proprietari bătrîni sau aliați în mediul rural, și vor avea un efect pozitiv în economia țării. Oamenii activi de la țară vor rămîne cu ferme viabile economic, iar orășenii – cu capital, pe care-l vor folosi în orașe...

Cînd vorbiți de credite, la ce vă referiți? La cele cîteva bănci străine care acționează în România și care și-au deschis birouri în fiecare cartier al marilor orașe, dar deloc la țară? Unde sînt băncile mici și cooperativele de credit, deschise de români, cu capital românesc? Unde sînt băncile din mediul rural? Unde este garanția BNR pentru băncile care lucrează în agricultură, căci, totuși, agricultura este o loterie: investești un an întreg, muncești ca nebunu', și o secetă prelungită sau o rupere de nori te ruinează. În sectorul bancar e mult de muncit. Culmea e că deja a început să se adune capitalul necesar, dar nimeni nu dorește să-l organizeze și să-l pună la treabă. Nici un afacerist, nici un politician.

Vorbiți de intermediari. Sînt necesari, de acord. Dar în ce condiții? Cînd lasă recolta pe marginea drumurilor și nu doresc s-o cumpere? Sau cînd dau 2 lei pe marfa pe care am cheltuit 5 lei (nemaivorbind de muncă)? Oare apariția burselor de mărfuri agricole nu ar fi mai bună? În corelație cu asociațiile de comercializare a producției agricole.

În agricultura noastră nu s-a făcut nimic. S-au lăsat lucrurile vraiște, pentru ca arendașii și șefii de asociații să facă jaf. (Oare cine or fi ăștia? De ce nu se impune, prin lege, arendarea cu contract notarial?)

Despre „asociații" ce să mai vorbim! Problema e că toate partidele sînt interesate în jaful din agricultură. Toate au oameni de bază, finanțatori care lucrează pământul altora cu banii de la bănci, Guvern, UE. Și atunci, de ce le-ar strica afacerile care-i țin și pe ei? Pare un furt organizat științific, încă de la început. Victimele sînt orășenii și bătrînii. Pînă cînd nu vom termina cu agricultura de hoție, nu se va putea face nimic.

adăugat de Oblio
la data de 2 iulie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Atelierele de vară pentru copii și adolescenți de la Librăria Kyralina: scriere creativă și inventarea de hărți animate, cursuri introductive în pictură, fotografie, arhitectură și sculptură, cu animatori *sympa*. Înscrieri la info@kyralina.ro (Simona Sora)

■ Pînă în septembrie, la MNAC puteți vizita expoziția internațională „Good Girls", o expoziție de artă contemporană *„gender"*, dedicată artei feministe și obiectelor create exclusiv de femei, din mai multe generații. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă sînteți prin zonă, treceți și pe la Festivalul de Poezie de la Bistrița (18-21 iulie, poeziaelabistrita@wordpress.com), pur și simplu cel mai bun festival de poezie de la noi. De anul acesta, festivalul e internațional și cuprinde, pe lîngă lecturi, nenumărate manifestări cu aproape 20 de artiști și scriitori. Citiți în pagina 18 ce spune Marin-Mălaicu Hondrari, unul dintre organizatori. (Marius Chivu)

■ N-am citit-o încă, dar știu că autoarea, colaboratoare a *Dilemei vechi*, scrie întotdeauna lucruri interesante, instructive și exacte așa cum îi șade bine unui cercetător în ale istoriei. Este vorba de cartea *Evgheniți, ciocoi, mojici – Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860)*, semnată Constanța Vintilă-Ghițulescu și apărută recent la Editura Humanitas. E o descriere și o analiză a celor care au început să creeze România modernă și a condițiilor în care aceștia s-au format. (Andrei Manolescu)

■ La Paris, Place d'Italie: nu e foarte departe de centru și e (relativ) aproape de locuri foarte diferite, dar toate interesante: Cartierul Latin, Cartierul Chinezesc, Montparnasse, Gare d'Austerlitz. (Iaromira Popovici)

■ Dacă faceți parte dintre cei care cred că la noi nu se găsește deloc pîine bună, treceți pe la Pain Plaisir (Str. Barbu Delavrancea, nr. 1), o brutărie artizanală/patiserie franțuzească deschisă de curînd, unul dintre puținele locuri din București unde stau pe rafturi baghete, *pain de campagne, pain de soleil*, tarte cu fructe, bezele, croasante și madlene făcute în chiar dimineața respectivă, de niște mîini dibace și prietenoase. Partea bună e că avem și noi, în sfîrșit, pîine ca la Paris. Partea proastă e că dă dependență. (Luiza Vasiliu)

■ Pe 12 iulie, la Librăria Cărturești are loc vernisajul expoziției de colaj contemporan „Derivă", semnată de Octav Moise, „care a dezbrăcat prea strîmtul costum corporatist pentru a tăia, lipi și decupa felii dintr-o pasiune artistică ce risca să se piardă". (Stela Giurgeanu)

■ Dacă vara asta nu plecați în vacanță, puteți petrece timpul în „Poiana Urbană". În perioada 11 iulie – 29 septembrie, în Piața Universității din București, la „Statui", va avea loc ediția a doua a proiectului care transformă centrul Bucureștiului într-un spațiu de relaxare. Vreme de aproape trei luni, de joi pînă duminică, între orele 21 și 23, veți putea vedea zeci de concerte live, piese de teatru, proiecții de film, numere de magie și alte spectacole speciale. Mai multe detalii pe www.poianaurbana.ro. (Patricia Mihail)

■ *Detectivii sălbatici* al lui Roberto Bolaño (Editura Leda, 2013) este un roman cît o lume și o declarație nebună de dragoste pentru literatură. Recomandarea e deopotrivă pentru cei care l-au descoperit deja pe scriitorul chilian și pentru cei care n-au făcut-o încă. (Ana Maria Sandu)

■ *Teatrul*, de David Mamet (Curtea Veche, 2013), o colecție de eseuri pertinente & percutante despre teatrul american de ieri și de azi. Mamet descrie în eseurile sale cum funcționează această industrie a divertismentului elevat în America. E vorba despre vria dramaturgiei, despre corectitudinea politică, despre resursele umorului, despre *mainstream* și *underground*, despre subvenții și despre multe altele. Toate acestea din perspectiva unui autor care are succes pe Broadway. (Matei Martin)

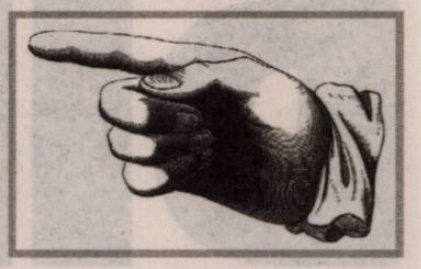

■ Seri speciale de Operă la cinema „Elvira Popescu": sîmbătă, 13 iulie, ora 21 – *Rigoletto* de Verdi; producție Festival d'Aix-en-Provence, în coproducție cu Opera Națională din Strasbourg, La Monnaie (Bruxelles), Teatrul Balșoi (Moscova) și Gran Théâtre (Geneva); sîmbătă, 20 iulie, ora 21 – *Elektra* de Richard Strauss; producție Festival d'Aix-en-Provence, în coproducție cu Teatrul Scala din Milano, Metropolitan (New York), Opera Națională Finlandeză (Helsinki), Gran Teatre del Liceu (Barcelona) și Deutsche Staatsoper (Berlin). Intrarea liberă, în limita locurilor disponibile. (Ruxandra Mihăilă)

■ O mostră a felului în care gîndea și scria disidentul Mihai Botez se poate găsi în scrisoarea adresată de acesta, în 1993, postului de radio Europa Liberă, publicată recent în nr. 27 al *României literare*. Este vorba de o lungă replică a disidentului la criticile pe care i le aducea, la vremea respectivă, Constantin Mareș, în revista *Lumea liberă*. O polemică rafinată, cum nu mai găsim astăzi prin presă, o adevărată lecție de raționament și de logică, un exemplu în care adversarul de opinii poate fi pus la punct elegant, ironic și fără drept de apel. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Instituția căsătoriei**

album dilematic Lucian Muntean

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conținut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informații și reclamații ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.600
Tipărit la România liberă

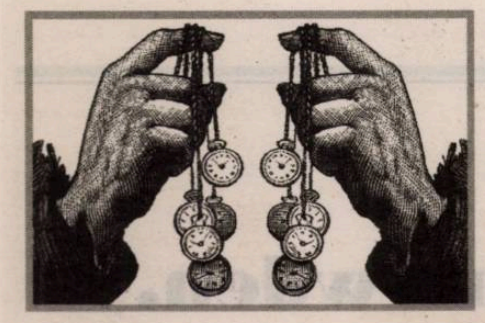

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

La luptă pentru o lume mai bună

Aflu din ziare că tot mai mulți copii americani vor, încă de la vîrste fragede, să-și schimbe sexul. Se citează cazul unui băiețel care, deja la 18 luni, se simțea inconfortabil în pielea lui nativă și voia să fie fetiță. Îl (O) cheamă Coy (sic!) *Mathis. Un caz frapant am întîlnit acum doi ani în presa germană. Cum subiectul pare de o tot mai mare actualitate, reiau articolul pe care, profetic, l-am scris atunci.*

Un pedagog din Canada, împreună cu soția sa, au hotărît să nu-și informeze prietenii asupra sexului ultimului lor copil. Copilul însuși nu trebuie să știe dacă e fată sau băiat înainte de a putea decide singur ce vrea să fie. E – spun cei doi părinți – o șansă acordată libertății personale a nounăscutului, un drept la autodeterminare, într-o lume cu tot mai multe constrîngeri. Cum trebuiau, totuși, să-i dea un nume, i-au spus *Storm*, adică Furtună. Gramatical vorbind, lucrurile se complică. În românește e un nume feminin, dar, de pildă, în germană, ar fi un nume de băiat. Engleza, însă, e mai flexibilă. Copilul va decide singur dacă vrea să i se spună Furtunel sau Furtunica. Și dacă ceea ce are în pantaloni (sau sub fustă) trebuie numit „cocoșel“ sau „păsărică“. Ca și frații săi mai mari (Jazz, de 5 ani, și Kio, de 2 ani), bebelușul va avea libertatea de a alege singur cu ce vrea să se îmbrace, ce culori va purta (Jazz preferă rozul) și ce frizură îi convine. Chiar cînd mama regretă anumite opțiuni ale vreunuia dintre fii, ea preferă să nu se amestece, ca nu cumva domnișorii *(recte* domnișoarele) să se simtă „hărțuiți“, inhibați de influențe inoportune. Întrebat asupra eventualelor efecte negative ale unui asemenea tratament pedagogic, un expert canadian în psihologia identității sexuale a răspuns cu o măsurată competență: „Asta se va vedea mai tîrziu.“

Pînă una-alta, copiii sînt, prin libera decizie a părinților lor, subiecții unui experiment. Nici unul dintre ei n-a fost întrebat dacă e de acord. Li s-a luat, în numele libertății, libertatea de a fi ceea ce sînt. Vor fi *altfel* decît colegii lor de grădiniță și de școală, vor fi învățați că între identitatea nativă și cea închipuită sau visată, nu cea dintîi trebuie să prevaleze. Vor fi puși în fața unei „alegeri“ pentru care, de fapt, n-au criterii. Sau care este practic irealizabilă. Nu poți să spui unui individ scund și cu ochi albaștri că e „liber“ să fie înalt și cu ochi negri. Nu poți vorbi de libertatea unui cîine de a fi vulpe sau bibilică. Preocuparea celor doi părinți cu privire la „libertatea“ copiilor lor este, ca să zicem așa, nemiloasă și potențial schimonositoare. E (încă) un caz în care ideologicul siluiește realitatea, pretinzînd că o îmbunătățește.

Un gazetar german a mers pe urma originalilor canadieni și a aflat cîteva detalii semnificative despre biografia lor. Cu ceva timp în urmă, au făcut un concediu în sudul Mexicului, unde au purtat discuții revelatoare cu unele grupuri de revoluționari. Iarna trecută au ales să-și facă vacanța în Cuba. Au locuit la diverse familii și au auzit povești minunate despre revoluție. Au descoperit, astfel, că lumea trebuie ameliorată și că fiecare trebuie să contribuie, după puteri, la realizarea acestui măreț ideal. Și cum aveau la îndemînă un fiu de cinci luni, s-au hotărît – mă-nțelegi – să-l emancipeze, să înceapă cu el. Înțeleseseră ceea ce pînă de curînd le scăpase: una dintre sursele cele mai otrăvite ale răului planetar este diviziunea tradițională a sexelor – mai exact, distribuția diferențiată a „sarcinilor“, după cum ești bărbat sau femeie. Storm va deveni, așadar, un pion al luptei pentru dreptate și pentru o lume mai bună, o mașină de război transsexuală, opunîndu-se liber oricăror tendințe contrarevoluționare. I-am văzut fotografia. E un băiețel foarte drăguț. Habar n-are, deocamdată, cîtă libertate a dat peste el!

(articol apărut pe 16 iunie 2011, în ziarul Adevărul)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Țara mea cu șapte clase

Scăderea populației României a luat caimacul discuțiilor publice – și asta mai ales pe fondul interpretărilor partizane în jurul chestiunii referendumului, și doar periferic legat de dinamici demografice mai profunde. Era previzibil. E normal și legitim. Există, însă, multe alte date semnificative și chiar „spectaculoase“ care pot – sau ar trebui – să ne dea de gîndit despre societatea în care trăim. Să ne oprim doar la cele referitoare la starea de instruire a populației, menționate în treacăt și de unele publicații.

Care sînt acestea și ce ne pot spune ele?

Pe scurt, situația făcută publică arată așa: 44,2% dintre români au nivel primar de educație (primar, gimnazial sau fără școală absolvită), 41,4% nivel secundar (postliceal, liceal, profesional sau tehnic de maiștri) și 14,4% nivel terțiar (forme de învățămînt universitar). Să adăugăm la aceasta și faptul că în 2011, existau, în România, 245.400 de persoane analfabete.

În sine, aceste procente par să sugereze că nu stăm nici așa, nici altminteri, adică nici prea-prea, nici foarte-foarte. Dacă le privim însă în timp și spațiu, adică le plasăm în istorie și comparativ cu alte țări europene, cifrele încep să capete relief.

Să începem cu istoria recentă. Nivelul de instruire al populației a crescut spectaculos în ultima vreme: față de recensămîntul din 2002, populația cu studii superioare s-a dublat (și este dublă în București, față de media pe țară), iar cea cu studii primare a scăzut de la 53,3% la 44,2%; de asemenea, procentul persoanelor analfabete a scăzut de la 2,6% la 1,4%. Atenție, însă, baza de recenzare o constituie populația în vîrstă de 10 ani și peste; procentele ar arăta altfel dacă ar fi raportate la populația activă (între 25 și 64 de ani). Astfel privite datele, dublarea populației cu studii superioare se păstrează pentru perioada 1992-2011, procentul celor cu studii primare fiind însă *în creștere* cu aproximativ cinci procente, din 1992 pînă în prezent, în timp ce ponderea populației cu studii medii a scăzut cu aproximativ zece procente, aflîndu-se, în prezent, undeva pe la 60% din totalul populației active. Mai edificatoare este, astfel, structura intergenerațională a nivelului de instruire. Din acest punct de vedere, procentul celor cu studii superioare în categoria de vîrstă 25-34 de ani este mult peste dublu față de cel existent în categoria 55-64 de ani.

România este o țară subeducată.

Să comparăm, acum, aceste date cu cele din alte țări europene.

Primul lucru care sare în ochi este contraintuitiv: avem impresia că am „produs“ prea mulți studenți, că s-a ajuns la o adevărată „inflație“, cînd, de fapt, sîntem la coada clasamentului, în Europa, la ponderea celor cu studii superioare în grupa de vîrstă 25-34 de ani și pe ultimul loc la această pondere în grupa 55-64 de ani (Eurostat, 2011). Dacă ne limităm doar la categoria 30-34 de ani, concurăm pentru ultimul loc cu Malta, Macedonia și... Italia (Eurostat, 2011). Altfel spus, și lăsînd clasamentele deoparte, în ciuda creșterii spectaculoase din ultimii ani, sîntem una dintre cele mai subdezvolate țări din Europa din punct de vedere al nivelului de instruire.

De unde ni se trage? Păi, în România, aceasta este o situație cronică. Postsocialismul se poate mîndri cu creșterea numărului de studenți, dar aceasta este comparativ mai mică decît în alte țări postsocialiste. Pe de altă parte, creșterea relativă a celor cu studii primare este alarmantă și va rămîne astfel în viitorul apropiat. Nici nostalgicii comunismului nu au cu ce să se mîndrească. Regimul a făcut eforturi mari de alfabetizare și de creștere a nivelului de instruire a „maselor“, dar situația populației cu studii superioare a rămas, comparativ, catastrofală: populația actuală între 55-64 de ani, educată în timpul comunismului, are cel mai scăzut procent de persoane cu studii superioare din Europa. În sfîrșit, și nostalgicii interbelicului trebuie să-și revizuiască admirația. În această perioadă, gradul de alfabetizare a ajuns la 57% (51,3% în rural) în 1930, de la 22% în 1899 și 39,3% în 1912. Dacă vom compara însă aceste procente cu Bulgaria (60,3% în 1926) sau cu Ungaria (84,8% în 1920) și dacă adăugăm faptul că 85,1% din această „alfabetizare“ se datora, în România, școlilor primare (și acestea neterminate, într-o treime din cazuri), imaginea care rezultă nu este deloc una măgulitoare (Manuilă și Georgescu, 1938).

În curs de dezvoltare, România este, deci, în primul rînd, o societate „în curs de educare“ (spre *subeducată...)*. O explicație o constituie ponderea populației rural-agricole, în continuare cea mai ridicată din Europa, unde procentul populației active cu educație terțiară este de doar 3,6% (față de 22,1% în urban) și unde rata abandonului timpuriu a crescut la 30,6% (7,2% în urban). În ansamblul său, această populație „subeducată“ a constituit, dintotdeauna, electoratul clasei politice și, mai recent, publicul mass-mediei. Ambele vor să facă *rating*, deci se vor adresa „subeducat“ unei populații – statistic vorbind – subeducate. Majoritatea elitelor intelectuale (în termeni de nivel de instruire) nu se implică în viața publică sau, pur și simplu, pleacă din țară. Mai ales în ultima vreme, s-a creat, astfel, un cerc vicios care reduce și mai mult nivelul de educație (informală, de data aceasta) a populației: atît politicienii, cît și mass-media oferă publicului lor țintă o „subeducație“, considerată potrivită unei populații majoritar subeducate.

N-aș spune, însă, că avem clasa politică sau mass-media pe care le merităm, dar trebuie să recunoaștem că avem personajele publice la care, cel puțin demografic vorbind, ne putem aștepta. Nu este resemnare și nici „fatalism“, dar chiar și cel mai ireductibil optimism trebuie să rămînă lucid...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Snowden. Edward Snowden.

În 1992, telefoanele mobile erau ceva exotic. E-mail-urile erau, şi ele, rare. Jurnalişti români care să facă practică la CNN, în Washington, erau... unul. Eu. De aceea, nu m-a mirat prea tare că se auzeau păcănituri inconfundabile (relativ uşor de recunoscut pentru un om venit din Est) pe linia telefonică, în momentul în care o invitam la film pe Tracy. Necazul nu era Tracy. Era Stacy. Adică sor'sa. Care lucra în echipa unui senator. Care senator era fix în Comisia de Apărare şi Contrainformaţii. Şi care, din cînd în cînd, nu se ducea la şedinţe, şi o trimitea în locul lui pe Stacy. Am întrebat-o pe Tracy: „Nu ţi se pare că ăştia ne-au ascultat cînd te-am sunat să mergem la film, la *Dracula* lui Coppola?" „Ba da, dar la ce te-ai fi aşteptat? Vii din Europa, dintr-o ţară pînă de curînd comunistă, o suni pe sora unei asistente de senator, care participă la şedinţele uneia dintre cele mai confidenţiale comisii ale Congresului, şi te miri?"

Eram aproximativ obişnuit cu ideea că telefoanele îmi pot fi ascultate. Trecuseră numai trei ani de la căderea lui Ceauşescu. Oricum, replica lui Tracy şi relaxarea ei m-au intrigat. E drept, aterizasem dintr-o ţară proaspăt ieşită din comunism şi mă trezisem să merg la film exact cu sora unei participante la oarece şedinţe confidenţiale, ţinînd de securitatea naţională americană. „Măcar ştim că nu le plătim impozite de pomană" – a mai adăugat Tracy.

Cîţiva ani mai tîrziu, la un congres al jurnaliştilor de investigaţie, la Copenhaga, am avut şansa de a-i cunoaşte pe doi dintre cei mai celebri ziarişti ai lumii: Duncan Campbell şi Nicky Hager. Ei dezvăluiseră, în urma unei impecabile anchete de presă, aşanumita „Afacere Echelon", adică demonstraseră publicului că Statele Unite desfăşurau un incredibil program de ascultare a convorbirilor telefonice şi a schimburilor de e-mail-uri, la scară mondială. Cei doi jurnalişti au alcătuit harta staţiilor de ascultare, schema de selecţie a personalului şi chiar formulele ingenioase de finanţare, fără control parlamentar, a întregului proiect. La finalul prezentării, rămăsesem mut de uimire. Nu atît din cauza revelaţiei cu privire la ascultarea globală, cît datorită impecabilelor tehnici de investigaţie jurnalistică utilizate de cei doi ziarişti. La final, publicul era indignat, dar nu din cauza interceptărilor. Se pare că finanţarea întregului proiect era asigurată, parţial, din fonduri ale unor mari corporaţii. Ele nu ar fi sponsorizat dezinteresat ascultările (ziceau Campbell şi Hagen), ci ar fi aşteptat oarece informaţii care să le aducă avantaj comercial, la o licitaţie, la stabilirea unui plan de investiţii sau de cercetare, în funcţie de intenţiile concurenţilor (ascultaţi) din alte ţări.

Amai trecut ceva vreme şi, după nenorocitele de atentate din 11 septembrie, a apărut faimosul PATRIOT Act. Evident, au urmat inevitabile dezbateri despre relaţia dintre dreptul la confidenţiala viaţă privată şi cel la siguranţa vieţii de zi cu zi. Pe scurt: libertate contra siguranţă. Avurăm parte de toată gama de păreri posibile, de la ultra-corecţii-politici, pînă la mega-conservatorii-totali.

De curînd, veniră şi dezvăluirile lui Snowden, urmate de un adevărat tsunami de uimiri ipocrite, exprimate la scară globală.

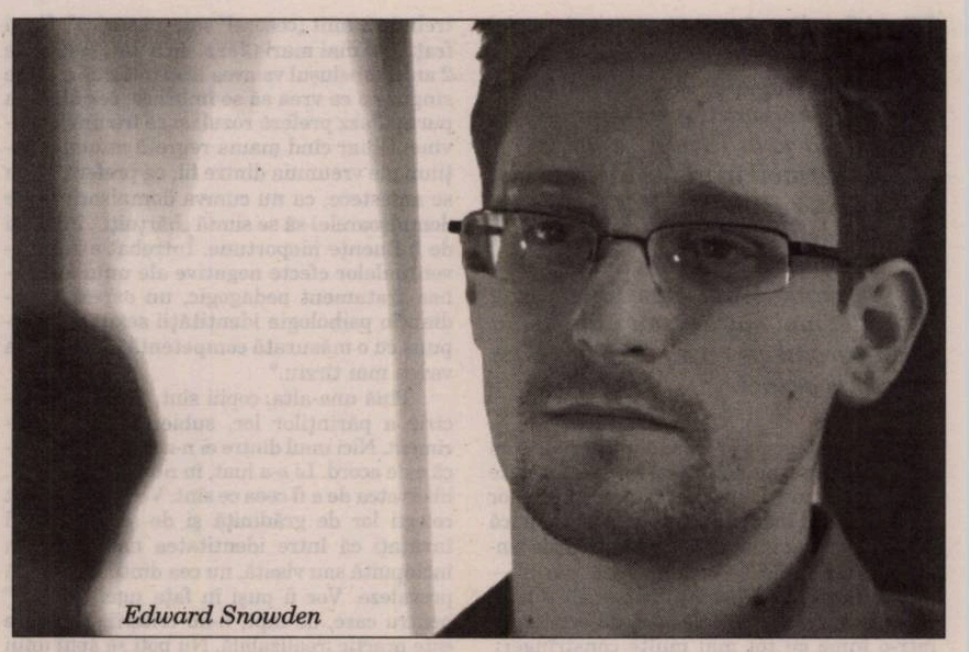

Edward Snowden

Personal, din toată povestea asta nu am decît două nedumeriri: cum de a reuşit tînărul Snowden să iasă cu atîtea informaţii afară din sistem şi ce soi de negocieri de culise au avut loc, astfel încît Putin să îl someze pe proaspătul star media să „nu îi mai irite pe partenerii americani". Credeţi-mă, am rîs o jumătate de oră, de unul singur, după această declaraţie.

În opinia mea, în societăţile libere, cetăţenii investesc impozite şi încredere în serviciile secrete. În schimb, spionii trebuie să facă lucrurile alea urîţele pe care înaltele noastre convingeri civice le-ar refuza. La pachet, căpătăm şi dreptul ca, după cîte un Snowden, să ne indignăm şi să pretindem că nu bănuiam nimic. Ceea ce e adevărat. Doar de-aia sînt secrete serviciile astea.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

librăriile adevărul

PREȚ UNIC

7,99 lei

COLECȚIILE ADEVĂRUL*

OFERTA ESTE VALABILĂ ÎN PERIOADA 8 IULIE - 31 AUGUST

*detalii în librărie

exclusiv în
Librăriile Adevărul

● București: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Brașov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focșani: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galați: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iași: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timișoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

PUBLICITATE

CEL MAI MARE FESTIVAL DIN ROMÂNIA

PENINSULA FELSZIGET

18-21.07.2013.
CLUJ-NAPOCA / FĂGET

PAUL KALKBRENNER LIVE
LA ROUX SKA-P MODESTEP LIVE
PETE TONG EMIR KUSTURICA & THE NO SMOKING ORCHESTRA
ALBOROSIE BENGA CAMO&KROOKED with MC YOTHSTAR
MARKY RAMONE'S BLITZKRIEG UMEK DIRTYPHONICS LIVE
N.O.H.A. ALY&FILA ROTFRONT UTAH JAZZ SUBSCRIBE
ȘUIE PAPARUDE LEMON BUCKET ORKESTRA VIȚA DE VIE
COMA THE SWEET LIFE SOCIETY ALTAR KUMM GRIMUS
ADA MILEA LUNA AMARĂ THE AMSTERDAMS NIȘTE BĂIEȚI MUSHROOM STORY

WWW.PENINSULA.RO
+120 BANDS & DJS

BILETE 70 RON
ABONAMENTE 180 RON

18+

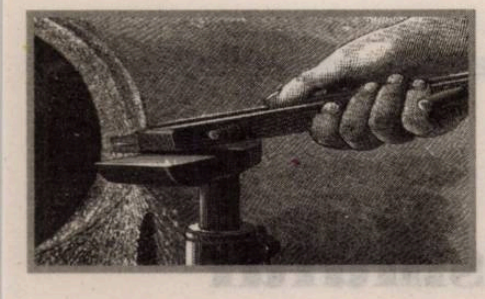

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Cearta pe referendum: „La muncă, tovarăşi!“

E vară şi liderii noştri politici au ieşit pe bulevard în maiou, ca să li se vadă muşchii tatuaţi. Amintirea dureroasă a verii politice 2012 i-a încăierat din nou, scurt, pe preşedintele Băsescu şi premierul Ponta.

Rezultatele recensămîntului au însemnat un prilej de constatări tardive şi amare pentru premierul Ponta, şi de replici dure ale preşedintelui Băsescu. Au urmat contrareplici din eşaloanele doi şi pînă în rîndul activiştilor media.

Dar să vedem cifrele: conform datelor publicate de Institutul Naţional de Statistică, la 20 octombrie 2011, populaţia stabilă a României era de 20.121.641 de persoane. Dintre acestea, 16.269.839 aveau vîrste de 18 ani şi peste. Conform datelor Biroului Electoral Central, la referendumul din iulie 2012 au participat 8.459.053 de persoane, cifră care s-ar fi dovedit suficientă pentru atingerea pragului de 50%.

Doar că politica nu se face cu „dacă“ şi cu „parcă“. Referendumul din 2012 s-a desfăşurat avînd la bază cifrele valabile atunci, cu urmările. Voturile din iulie anul trecut şi cel din decembrie au însemnat tot atîtea sancţiuni dure pentru preşedintele Traian Băsescu şi politica sa, dar asta nu înseamnă că el trebuie umilit, purtat în cuşcă prin colbul drumurilor. Nu se face. Pentru un an şi jumătate, Traian Băsescu rămîne preşedintele României. Iar Guvernul reconfirmat în decembrie are datoria să guverneze eficient. Atît şi nimic mai mult.

Coabitarea, acceptată de premier şi de preşedinte, într-un moment de maximă luciditate – cafeaua cu sare a fost plătită de Bruxelles şi de Washington – rămîne condiţia pentru stabilitatea României, măcar pînă la finele lui 2014. Acestea sînt limitele terenului de joc. Şi tocmai pe acest teren sînt multe de făcut.

Adevărat este, de exemplu, că previziunile de creştere economică – puţin peste 2% – sînt bunicele, măcar dacă le raportăm la ceea ce întîmplă în prezent în Uniunea Europeană. Doar că România ar avea nevoie de rate de creştere mult mai mari, ca să poată ieşi cu adevărat din sărăcie. Absorbţia reală a fondurilor de coeziune – mai puţin de 800 de milioane de euro de la începutul anului – rămîne la un nivel jenant. Pierderea banilor este iminentă, cu toată prelungirea de un an în cheltuirea fondurilor, primită de România la masa de negocieri de la Bruxelles, drept compensaţie pentru un viitor buget multianual mai mic decît aşteptările.

Toate acestea nu au făcut însă parte din preocupările liderilor noştri. Preocupări sincere, şi nu retorica prin care premierul aruncă vina pe greaua moştenire a guvernării Boc, iar preşedintele – pe actualul Guvern, de a cărui reuşită nu e interesat cîtuşi de puţin, din moment ce vrea să-şi construiască un partid de opoziţie.

Şi de-ar fi acestea singurele teme arzătoare! Dar nu.

Ultimul Consiliu European a decis deblocarea a şase miliarde de euro pentru lupta împotriva şomajului în rîndul tinerilor. Mai mult, suma ar putea fi ridicată la opt miliarde de euro în total, ca urmare a unei abordări mai flexibile a perspectivei bugetare 2014-2020. Din acest fond, României îi vor reveni 400 de milioane de euro, nici mult, dar nici puţin, dacă ştim să-i folosim eficient.

Vi se pare că România este un paradis pentru tinerii angajaţi? Nici pe departe! Mai bine de un sfert dintre tinerii români sub 24 de ani intră în categoria NEET (fără loc de muncă şi care nu urmează o formă de educaţie). Din acest punct de vedere ne găsim într-o „grupă a morţii“, alături de Grecia, Spania, Italia, Irlanda şi Bulgaria, potrivit datelor Eurostat. Cu alte cuvinte, şcoala livrează an de an valuri de tineri care nu fac nimic. Nu ar fi fost aceasta o temă mai importantă decît numărarea celor care au fost la referendum? Desigur, dar...

În strînsă legătură cu aceasta: recentul raport Eurostat privind clasamentul european al bunăstării pe anul 2012 indică România drept cea mai săracă ţară a Uniunii. E grav, nu fiindcă sîntem pe ultimul loc – puteam fi, cel mult, pe penultimul, şi asta depinde şi de parametrii luaţi în calcul la alcătuirea clasamentului. Problema este că nu reuşim să recuperăm din distanţa care ne separă de statele din centrul Europei, ca să nu vorbim de Vest.

Pînă la urmă, acestea sînt rezultate ale îndepărtării politicilor de cetăţean şi ale concentrării pe cifre şi statistici. Am salvat statistica, omorînd oamenii. Şi aici, nimeni nu are a întinde degetul acuzator către adversarii politici. Mai curînd, are a se pune pe treabă, fie şi în ceasul al treisprezecelea. Dar să o facă după un plan.

Am avea două mari variante. Prima: să sprijinim dezvoltarea zonelor cu „potenţial“, a celor deja dinamice economic. Dacă acestea vor cîştiga o „viteză“ în plus, vor trage după ele şi regiunile rămase mai în urmă. A doua: socotind că zonele mai avansate se descurcă oricum singure, să dezvoltăm, prin politici publice, mai degrabă regiunile grav afectate de sărăcie, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, încurajarea accesului la educaţie, crearea de locuri de muncă. Aşadar, pe ce să mizăm? Liderii ar trebui să ia o decizie, evident, în strînsă legătură cu planurile de regionalizare – dar tema lipseşte din dezbatere.

Şi ar mai fi eşecul Nabucco. Şi este eşec pentru liderii români, în frunte cu preşedintele Traian Băsescu. Eşec, fiindcă au socotit această rută energetică drept singura variantă pentru România – şi iată că au pierdut. Gazele de şist şi cele de sub platforma continentală a Mării Negre sînt, în acest moment, doar iluzii, pe care preşedintele s-a grăbit să ni le vîndă pentru a-şi masca nereuşita. Nu ştim exact nici pe ce rezerve stăm şi nici cît de rentabilă va fi exploatarea lor – dacă va costa mai scump decît să cumpărăm de la ruşi?

O regîndire a politicii energetice, în paralel cu o nouă politică industrială – iată o temă presantă pentru guvernanţi şi preşedinte. Doar că ei numără voturi din trecut şi pregătesc referendumuri!

Pur şi simplu, în loc să ne antrenăm în jocul lor, ar trebui să fim îngroziţi de lipsa de viziune a bătăuşilor politici ieşiţi din nou la interval, gata să se umple de sînge. Şi dacă nu merge cu vorbe frumoase, poate merge cu un vechi îndemn din trecut: „La muncă, tovarăşi!“

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

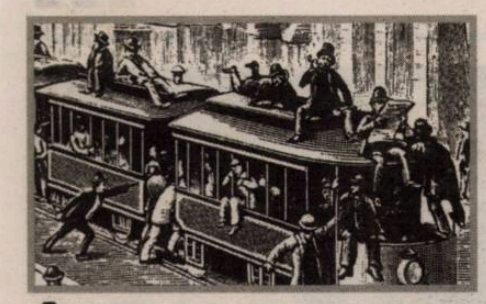

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Gîndurile Sfîntului Nicolae Velimirovici

În timp, notez şi mă las provocat de gîndurile marelui creştin sîrb, de a cărui inteligenţă duhovnicească nu mă mai satur. Vă împărtăşesc cîteva.

■ „Din mormîntul dragostei răsare dreptatea, din mormîntul dreptăţii răsare egalitatea.“

M-am gîndit adesea la relaţia dintre egalitate şi dreptate, dar, creştin imperfect fiind, nu am introdus niciodată dragostea în ecuaţie. Aşadar, setea de dreptate ne cuprinde cînd a murit dragostea. Şi setea de egalitate ne cuprinde cînd a murit şi dreptatea. Dacă nu ne iubim, măcar să fie dreptate. Şi dacă nu e dreptate, măcar să fim toţi egali. Splendidă descriere a căderii omeneşti, în numele unei false înălţări. Dreptatea devine, desigur, inutilă, într-o lume a dragostei, pentru că dragostea cuprinde şi transcede dreptatea, plasînd-o într-un orizont de valori cu totul diferit de ceea ce percepem noi ca fiind drept, într-o lume din care dragostea lipseşte. Dar aceasta este chiar lumea noastră, lumea libertăţilor sociale şi politice, mici, desigur, în raport cu proiectul lui Dumnezeu, dar cît de mari dacă le raportăm la ce este şi la ce poate fi omul! În această lume, dreptatea rămîne un reper solid. Şi de cîte ori se împlineşte ceva drept, avem o satisfacţie care e doar rudimentul acelei mari bucurii care ne cuprinde cînd sîntem în stare – uneori şi secvenţial – să iubim. Cînd şi dreptatea e imposibilă, fiinţa noastră mai coboară o treaptă şi vrea egalitate. Obsesia de a fi toţi la fel este ultima frontieră a spaimei. A fi egali cu toţii înseamnă, de fapt, a fi toţi împreună, cu forţa. Ştim că nu sîntem egali şi, de aceea, sîntem liberi să fim fiecare ceea ce este. Imperativul egalităţii funcţionează ca un fel de armată care strînge cu forţa, împreună, pe toţi oamenii liberi şi îi constrînge să trăiască aşa, ca şi cum ar fi la fel, ca şi cum oricare este oglinda oricăruia. Lumea fără dragoste mai are o şansă cu dreptatea. Lumea fără dragoste şi fără dreptate se dizolvă în egalitate. Totuşi, cineva ar putea întreba: „Bine, bine, şi cum rămîne, atunci, cu cea de-a opta fericire – fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este împărăţia cerurilor (Matei 5:10)?“ Opinia unanimă a celor care ştiu să ticluiască Scriptura mult mai bine decît mine este că în acest fericit caz se află cei care au fost sau mai sînt prigoniţi pentru dreapta credinţă. În sistemul fericirilor hristice, aşa cum se ştie, miza este împărăţia cerurilor, şi nu împărăţiile cezarilor, ceea ce credinţa îţi deschide, şi nu ceea ce onesta cetăţenie îţi impune. În măsura în care respectarea legilor cetăţii înseamnă dreptate – ceea ce nu e deloc sigur şi nu a putut fi vreodată dovedit dincolo de orice dubiu.

■ „Cînd Hristos ajunge un mijloc de politică lumească, de slavă şi de bogăţie pămîntească, atunci El încetează să mai fie mijloc de mîntuire. Cu alte cuvinte, cînd Hristos ajunge un mijloc de cîştig al bunurilor mici, atunci El ajunge o pricină de pierdere a bunurilor cele înalte... Douăzeci de veacuri ale istoriei n-au reuşit să-L mărească pe Hristos, dar L-au îndreptăţit. Nu se poate nici adăuga ceva, nici lua din neasemănata Sa mărire şi din medicina Sa duhovnicească.“

Hristos ne poate fi de folos pentru orice. Doar că, dacă îi chemăm puterea în ajutor pentru lucruri mărunte, pentru ambiţii ale lumii acesteia, pentru cele trecătoare şi stîrnitoare de vanitate, ne poate ajuta ori nu, asta e după misterioasa Sa voinţă, dar e sigur că L-am pierdut pentru marele scop, pentru cel din urmă obiectiv, pentru ceea ce contează în veşnicie. De fapt, l-am pierdut pentru ceea ce El a venit între noi şi a făcut toate cele cîte vedem că a făcut. După o expresie biblică, aruncăm mărgăritare la porci. În fine, extensia istorică a gîndului Sfîntului Velimirovici este o provocare sublimă. Istoria de după cea dîntîi venire a Lui îl confirmă. Nu-i poate face nimic altceva, nu-L poate mări, nu-L poate micşora. Doar Îl confirmă. Ai zice că istoria (sau, dacă poftiţi, Istoria) se aşterne la picioarele Lui şi curge după cum a lăsat-o El să curgă. Nu uităm, observaţia se face din interiorul credinţei. Oricine e plasat în afara credinţei vede altfel. Nu neapărat mai bine. Doar altfel.

■ „Acela ce atacă cel mai mult, cucereşte cel mai puţin. Acela ce se împotriveşte cel mai puţin, este cel mai puţin atacat. Acela ce este aprig şi însetat de slavă şi bogăţie cel mai mult atacă lumea aceasta, pentru care şi cucereşte valorile cele mai mici ale ei, pierzîndu-şi propria valoare. Omul smerit se împotriveşte cel mai puţin, pentru care este şi cel mai puţin atacat.“

Aici, marele creştin ortodox pare de o înţelepciune budistă sau taoistă. Ai zice că a fost permisiv la Sun Tzu sau la alţi autori ai vechiului Orient care au scris despre arta războiului. Cel mai agresiv cîştigă cel mai puţin. Cel cu agenda cea mai vanitoasă, chiar dacă reuşeşte să cîştige sau nu, produce, de fapt, cele mai mari stricăciuni lumii şi lui însuşi. Dimpotrivă, bunul creştin, smeritul, prin chiar atitudinea care este consecinţa credinţei sale, este păzit de agresivitatea celor din jur. De fapt, îl apără Dumnezeu.

■ „Deasupra rîsului omenesc de fericire şi a tînguirii de nefericire stă un zîmbet tainic, care încălzeşte, dar nu arde. Acest zîmbet este cu totul deosebit de zîmbetul celui cinic şi dispreţuitor, care te îngheaţă. Zîmbetul maicii către copilul vioi sau bolnav şi zîmbetul sfîntului către cei puternici şi cei slabi se asemuieşte acestui zîmbet tainic şi înalt. Ce altceva înseamă acest zîmbet decît părtăşie la bucuria celor veseli şi la mîhnirea celor întristaţi?... Este cumplit cum neghiobia omului este cel mai bine înfăţişată de două animale ca maimuţa şi hiena. Caută să te înfrînezi cît mai mult cu putinţă de la schimonoseala nebunească a maimuţei şi de la hlizeala nebunească a hienei. Aminteşte-ţi întotdeauna de surîsul tainic şi cald, asemenea surîsului maicii şi al sfîntului, surîsului care arată firescul, sănătatea, înţelepciunea, milostivirea şi veşnicia. Veşnicie, căci rîsul şi plînsul sînt trecătoare, pe cînd zîmbetul este nepieritor.“

Încîntător pasaj. Pe lumea asta, cunosc un singur autor care poate vedea acest zîmbet veşnic de deasupra lumii şi ar putea scrie astfel despre el: Andrei Pleşu.

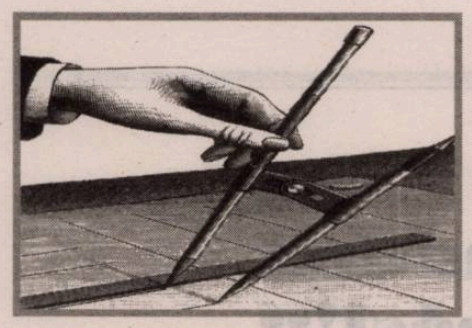

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

La originea urbanismului bucureştean

Acest urbanism a cărui sarcină, mai grea astăzi decît oricînd, este a pune rînduială într-o capitală răvăşită, care ar vrea să fie şi veche şi nouă de tot, a început cu Cincinat Sfinţescu înainte de Primul Război Mondial, şi amintirea acestei personalităţi ar trebui împrospătată din cînd în cînd. Dar pe lîngă el au mai fost şi alţii, care şi-au pus problema modernizării Capitalei în România Întregită. O modernizare cumpănită, ca o continuare a unei dezvoltări organice pe care ei o citeau în planul oraşului, de la o etapă istorică la alta. Unul dintre aceştia a fost Spiridon Cegăneanu (1880-1973), cunoscut ca elev al lui Mincu, căruia i-a rămas credincios în opera sa de arhitect. Ea este ilustrată de casa din Piaţa Romană, măiestru construită în 1913 pentru un critic literar şi de artă, Nicolae Petraşcu, al cărui frate, Gheorghe, pictorul, a găsit tot acolo adăpost. Pentru noi, aşa cum o vedem astăzi, casa ne trezeşte în minte numele contemporanului nostru Al. Beldiman, autorul exemplarei restaurări, mai degrabă decît pe acela al lui Cegăneanu, uitat încă din timpul îndelungatei sale vieţi.

Ceea ce vom reţine aici din opera sa scrisă este un articol publicat în 1926 în revista Societăţii Arhitecţilor Români *(Arhitectura,* V, pp. 12-19). Acolo, Cegăneanu îşi propunea să lămurească, în lumina cercetărilor de pînă atunci, „liniile mari de dezvoltare ale oraşului Bucureşti". Săpături arheologice încă nu se făcuseră, ele vor începe cu Dinu V. Rosetti, după întemeierea Muzeului Municipal în 1929, avînd să continue cu şantierul ale cărui rezultate au apărut în 1958-1963 în cinci volume. Explorarea lui Cegăneanu se baza pe o experienţă personală a vechilor cartiere din sud şi est: el citează şantul care „acum 35 de ani se mai vedea pe la bariera Vergului şi spre Vitanu" şi resturile unui zid de centură din vremea lui Matei Basarab, aflat între bisericile Sfinţi şi Olari. El mai avea la dispoziţie planurile Sulzer şi Borroczyn, precum şi stampe din secolul al XVIII-lea. Numai dificultăţile întîmpinate atunci, pentru a stabili pe hartă întinderea treptată a aglomeraţiei bucureştene, mai interesează în această parte a articolului.

Dar Cegăneanu a expus şi vederile sale despre „situaţiunea actuală". De pildă, el critică amplasarea Gării de Nord şi a gărilor Obor şi Filaret – prima fiindcă, dacă ar fi fost instalată în centru, ar fi stimulat dezvoltarea edilitară „între Calea Victoriei şi Calea Moşilor", celelalte deoarece fuseseră alese zone de periferie rurală la acea dată. Îl mai nemulţumea şi Bdul Dinicu Golescu, „un bulevard drept, fără legătură imediată cu Calea Griviţei, pornind din spatele gării la Bdul Elisabeta", o arteră inutilă (şi costisitoare, din cauza exproprierilor), căci „de 60 de ani pasagerii vin şi pleacă prin Calea Griviţei", unde găseau hoteluri şi un comerţ intens. De asemenea, cele două axe de comunicaţie est-vest şi sud-nord, care nu erau încă terminate, sînt şi ele criticate, „din cauză că au fost rău începute lucrările la unul (Bdul Colţea) şi împiedicate la celălalt prin diverse grădini şi clădiri publice (Bdul Carol)". Bdul Carol nu ajunsese pe atunci pînă la întretăierea cu Calea Moşilor, Bdul Colţea (Lascăr Catargiu – Ana Ipătescu şi iar Lascăr Catargiu) pornise din Piaţa Victoriei, încă de la 1894, şi se preconiza ca el să se întîlnească în Piaţa Romană cu Bdul I.C. Brătianu, aşa cum s-a şi întîmplat cînd la acesta din urmă s-a adăugat porţiunea care se cheamă acum Gh. Magheru. Cegăneanu credea însă că „acest bd. era mai bine să se unească cu Calea Victoriei unde se termină actuala sa parte comercială, cam pe la Biserica Albă, urmînd să continue spre Şosea pe Calea Victoriei." Altă propunere căreia nu i s-a dat atenţie ar fi fost ca Bdul Elisabeta „de la Cişmigiu s-ar fi ramificat în două, legînd de o parte calea populată şi comercială a Rahovei, iar de alta Calea Griviţei, rămînînd legătura cu Cotroceni prin străzi de mică importanţă." Creşterea populaţiei Capitalei pînă la două milioane de locuitori era prevăzută, deşi linia de centură recomandată ar fi închis un spaţiu desigur insuficient: Basarab – Ştefan cel Mare – Mihai Bravu – Văcăreşti – Foişor – Filaret – Panduri – Grozăveşti.

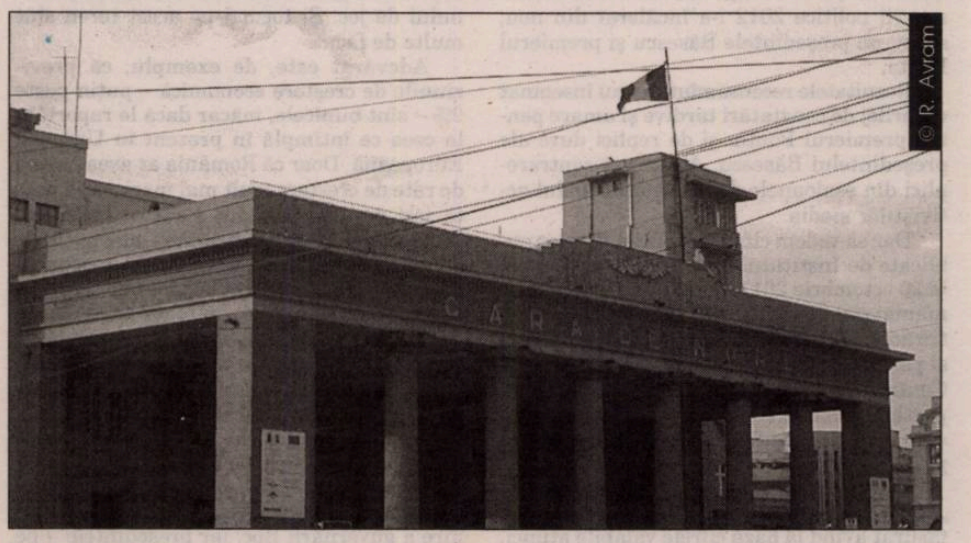

Concluzia: „Nici pentru prezent, nici pentru viitor nu există un plan de lucrări bine conceput, în acord cu toate problemele oraşului."

(articol apărut în Dilema veche, *nr. 353, 2011)*

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Casa Canano din Iaşi

– spaţiu academic pentru şobolani –

La cîteva zeci de metri de Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu", într-o zonă ticsită de imobile vechi de sute de ani, se află un monument istoric într-o stare avansată de degradare. Avînd specifice arhitectura moldovenească veche şi o boltă laterală, imobilul a fost datat de specialişti ca fiind de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea. Este vorba de Casa Canano, a cărei poveste începe, de fapt, acum aproape 200 de ani.

În timpul domniei lui Mihai Sturza (1834-1849) – un domnitor cu mai multe iniţiative administrative, printre care şi înfiinţarea Academiei Mihăilene – a fost cumpărată, de la postelnicul Costache Cănănău, casa acestuia, din apropierea Rîpei Galbene. Documentele arată că preţul plătit de domnitor era de 3000 de galbeni.

Cănănău – de la care vine actualul nume, Canano (astfel figurează în scriptele Direcţiei Judeţene pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Naţional Iaşi) – era un boier cu vederi progresiste, care a învăţat carte alături de Mihail Kogălniceanu şi alţi ieşeni cu stare, la un „institut superior de educaţie", fondat lîngă Iaşi de trei profesori francezi plecaţi în pribegie din Franţa şi oploşiţi prin Moldova, după înfrîngerea lui Napoleon. Ulterior, mulţi dintre boierii şcoliţi de ei şi-au continuat studiile în străinătate, în special în Franţa.

Împrejmuită cu cărămizi, clădirea a devenit închisoare, locul intrînd în folclor drept „criminal". Aici au fost transferaţi cei ferecaţi în celulele unei alte închisori, din apropierea curţii domneşti. Pe lîngă infractorii de drept comun, în noua închisoare au stat şi ceea ce numim astăzi „deţinuţi politici", aşa cum au fost tinerii şi militarii care s-au opus înlăturării lui Alexandru Ioan Cuza, din 1866. Printre cei închişi aici s-a numărat Neculai Rosetti-Roznovanu, pretendent la domnia Principatelor, după plecarea lui Cuza.

Ultimul călău al Iaşului, Gavril Buzatu.

Ultimul călău al Iaşului, Gavril Buzatu, şi-a legat şi el numele de această închisoare, pe lîngă însărcinarea de bază, de a pune ştreangul la gîtul înfractorilor (din rîndul cărora provenea şi el), călăul avînd şi sarcina de a-i biciui pe cei încarceraţi prin chilii şi beciuri. Pentru a fi oricînd la îndemîna conducătorului închisorii, Buzatu locuia într-o casă situată în apropiere şi nu avea voie să părăsească oraşul.

Această destinaţie a spaţiului din capătul străzii Păcurari a fost desfiinţată în 1916, clădirea devenind cămin studenţesc de fete, după ce i-a mai fost adăugat un etaj. Mai tîrziu, cînd Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" a construit alte cămine, în alte zone ale oraşului, imobilul a fost repartizat unei policlinici studenţeşti, iar după 1990 a fost amenajat pentru a găzdui cursuri şi seminarii, dar şi examene de admitere sau de licenţă. În mediul universitar era şi este cunoscut drept „Corpul E". Primele laboratoare ale nou-înfiinţatei secţii de Jurnalistică de la Universitate, în 1997, au fost repartizate în această clădire. Multă vreme, aici au fost amplasate tipografia şi birourile editurii aceleiaşi instituţii.

În timp, însă, faptul că nu se mai făcuseră reparaţii de aproape 100 de ani a început să-şi spună cuvîntul. Pereţii interiori şi exteriori deveniseră scorojiţi, existau găuri în pardoseli, structura de rezistenţă era afectată, iar în ultimii ani, fuga şobolanilor pe lîngă plinte, în timpul cursurilor, devenise un fapt obişnuit. În final, instituţia de învăţămînt superior a decis suspendarea cursurilor, în aşteptarea unor fonduri pentru reabilitare, deloc uşor de găsit în aceste vremuri.

O vizită recentă la Iaşi a ministrului Culturii, Daniel Barbu, şi a directorului general interimar al Institutului Naţional al Patrimoniului, Alexandru Muraru, a adus o veste mult aşteptată: alături de alte cîteva clădiri, Casa Canano va fi restaurată, fondurile provenind de la bugetul de stat.

***Sorin Cristian Semeniuc** este doctor al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

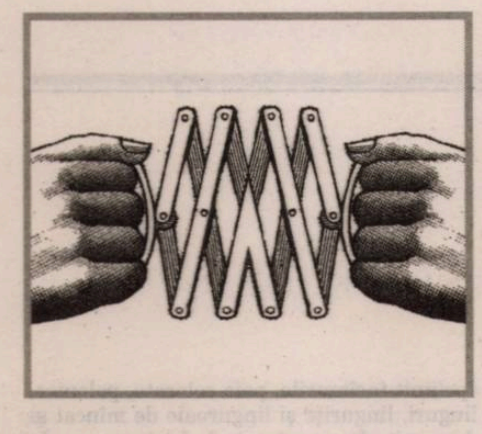

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Ba se poate!

– interviu cu Simona DAVID-CRISBĂŞANU –

A început ca jurnalistă la Mediafax şi Adevărul *şi a ajuns, după cîţiva ani, în mediul corporatist, fondatoarea unui ONG şi iniţiatoarea unor proiecte educaţionale.* ***Simona David-Crisbăşanu*** *s-a specializat, în timp, în comunicare şi relaţii publice, dar pe blogul său scrie că, de la o vreme, nu mai simte aceeaşi dorinţă de a comunica şi de a socializa. Cu Asociaţia ROI a realizat un proiect prin care elevii din cîteva licee cu rezultate slabe la bacalaureat au fost ajutaţi – prin coaching – să găsească soluţii pentru îmbunătăţirea situaţiei. Împreună cu Cycling Romania, a organizat un tur al Dunării pe bicicletă. Am fost curios să aflu motivaţia unui asemenea parcurs – de la mediul de afaceri, la implicare civică.*

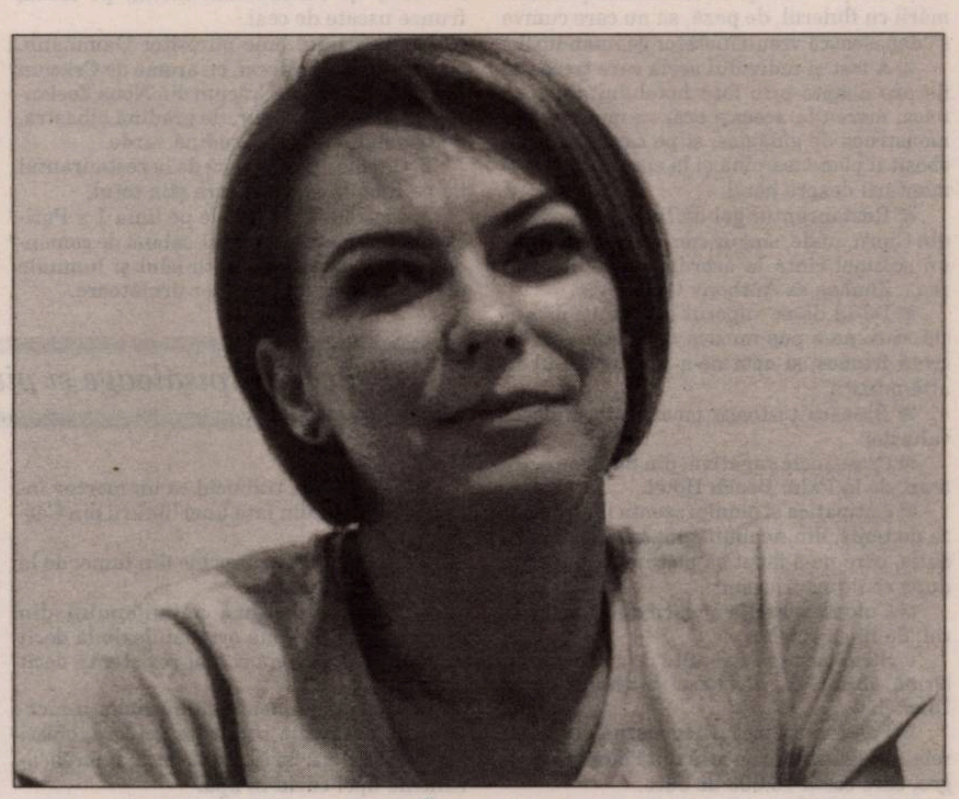

Cum şi de ce a avut loc trecerea de la mediul corporatist la o organizaţie nonguvernamentală?

De fapt, întotdeauna mi-am dorit asta: m-am gîndit mereu ca, în momentul în care îmi voi permite, să fac ceea îmi place. Cînd am lucrat în mediul corporatist, m-am ocupat de proiecte de responsabilitate socială, am avut legături cu ONG-urile şi mi-am dat seama care sînt nevoile şi posibilităţile acestui mediu. Aşa că am hotărît să mă implic şi eu în schimbare, să iniţiez proiecte. Am înfiinţat Asociaţia ROI – şi am ales acest nume pentru că vrem să ne asociem cu alţii care lucrează deja în comunităţi, pentru a avea mai mult impact. Nu vrem să o luăm de la capăt, vrem să potenţăm ceea ce deja se întîmplă.

De ce e nevoie de implicare socială în România?

Cred că primul pas este ca fiecare individ să-şi dea seama de impactul pe care îl are asupra celorlalţi – asupra familiei, asupra colegilor de birou ş.a.m.d. Am fost şi jurnalistă, o vreme, şi am observat că, în media, tendinţa este de a privi jumătatea goală a paharului, de a vedea mai degrabă ce nu funcţionează, ce nu merge – nu de a construi. Cînd am ajuns apoi în mediul privat, am constatat că se poate construi foarte mult, inclusiv în ceea ce priveşte educaţia tinerilor ori realizarea unor proiecte sociale. A privi către comunitate ne afectează calitatea vieţii, deci nu ar trebui să ne fie indiferent ce se întîmplă în jur.

Dar la noi predomină o altă mentalitate: oamenii aşteaptă ca problemele să le fie rezolvate de stat, de Guvern, de Primărie...

În proiectul „Zburd – educaţie prin coaching", ne-am dus prin licee şi le-am propus elevilor şi profesorilor să facă ei înşişi anumite activităţi. Or, cei mai mulţi se aşteptau că avem o reţetă a succesului pe care le-o dăm şi gata. Îi anunţasem că nu va fi aşa, căci am avut o campanie de selecţie – este vorba de liceele care au avut rezultate slabe la bacalaureat – şi le-am comunicat, de la început, modul de lucru: se vor face echipe în licee şi vor trebui să găsească ei înşişi soluţii. După ce s-au format echipele – din elevi, profesori şi părinţi –, multă vreme n-au făcut decît să se plîngă de situaţie (statul nu se implică, Ministerul nu face, salariile sînt mici etc. etc.) şi au aşteptat să venim noi cu bagheta magică. La finalul proiectului-pilot (în care au fost incluse cinci licee – din Bucureşti, Cîmpulung, Sibiu, Braşov şi Iaşi), marea mea surpriză a fost să constat, cînd am făcut evaluarea, că nu se mai plîng, ci discută despre ce le-a ieşit, din tot ce şi-au propus, ce a funcţionat şi ce nu, ce vor să facă în continuare; ce vor să facă *ei, împreună* – nu Ministerul, statul ori Primăria. Ceea ce am făcut noi a fost să-i aducem să lucreze împreună şi să stimulăm spiritul de echipă. La Iaşi, un elev de clasa a X-a ne-a spus că „a descoperit secretul". „Şi care e secretul?" l-am întrebat. „Să lucrăm împreună şi să comunicăm." Elevii ne-au mai spus că, lucrînd împreună, şi-au descoperit mai bine colegii şi profesorii.

Termenul de „proiect" e foarte la modă. Dar, dincolo de termen, cum se învaţă să lucrezi la un proiect? Căci la şcoală nu ne învaţă nimeni aşa ceva...

Un lucru la care nu ne-am gîndit la început – şi care a devenit un obstacol – a fost că noi ne-am dus la licee cu un program care dura un an şi jumătate. Or, şcoala românească nu e obişnuită cu asemenea timpi – ca să nu mai vorbim de lucrul pe termen mediu şi lung... Primul „şoc" a fost mirarea lor că proiectul durează aşa mult. Ei sînt obişnuiţi cu proiecte pe o lună sau două şi cu activităţi extraşcolare care îi inundă şi care sfîrşesc prin a fi neinteresante. Marea descoperire în această activitate a fost că *less is more:* elevii şi profesorii şi-au dat seama, lucrînd împreună, care sînt nevoile reale ale şcolii lor, dincolo de ce li se cere de la Inspectorat ori de la Minister. Asta a fost frumos, de fapt, în proiectul nostru: să faci şcoala să iasă din tipar şi din procedurile-standard, să-i faci pe oameni să înveţe ceva despre ei înşişi. De altfel, vrem să ne adresăm oamenilor, prin asociaţia noastră, cu proiecte care să-i ajute să-şi descopere mai bine identitatea, sufletul, felul de a fi. De aceea am ales domeniul educaţiei, unde mai avem în vedere un proiect – numit „Adoptă un liceu!" – pe care îl vom lansa în toamnă. Avem şi proiecte legate de artă şi cultură. Sau de comunitatea cicliştilor – unde găseşti oameni activi şi dinamici, care se implică ei înşişi, nu aşteaptă să le rezolve alţii problemele.

> *Marea descoperire în această activitate a fost că* less is more.

Cum vezi statutul organizaţiilor nonguvernamentale, în societatea noastră de azi?

N-am văzut nişte studii aprofundate pe această temă. Din experienţa pe care o am şi din discuţiile cu oamenii, constat că unii sînt încă tributari percepţiei din anii '90, cînd, adesea, fundaţiile şi asociaţiile erau folosite în scopuri mai puţin onorabile. Sînt, însă, şi tot mai mulţi oameni care şi-au dat seama că societatea civilă este cea care generează schimbarea pe care o vrem cu toţii. În perioadele electorale, de pildă, sînt tot mai multe voci care cer implicarea societăţii civile. Tinerii mi se par din ce în ce mai implicaţi în activităţi de voluntariat şi cred că şcoala ar trebui să fie mai atentă la acest tip de activităţi, pentru că, în acest fel, copiii învaţă de mici să lucreze împreună şi să-şi gestioneze relaţiile cu ceilalţi. Să înfiinţezi o asociaţie nu e atît de complicat. Ideal e să ai un sprijin la început, pentru a putea iniţia proiecte. Există, de pildă, programul „Tineret în acţiune", unde organizaţiile nou înfiinţate au un punctaj în plus şi pot beneficia de sprijin. Dar o organizaţie nouă şi mică, precum a noastră, trebuie să se asocieze cu altele pentru a avea cu adevărat un impact şi pentru a trece la nivelul următor.

Cum se comunică în spaţiul public?

Există profesionişti în domeniul comunicării, care ar putea evalua stadiul în care ne aflăm. În mass-media, există şi canale de comunicare care propagă scandalul, există şi canale interesante şi substanţiale; Internetul ne permite să le selectăm. Preocuparea noastră este cum îi învăţăm pe tineri să facă această selecţie, să fie conştienţi de importanţa opţiunilor lor.

În spaţiul nostru public predomină discursul negativ: nu se poate, n-o să iasă. Cum percepi acest tip de discurs?

Un exemplu foarte concret: lucrăm la un film documentar despre experienţa noastră în cadrul proiectului „Zburd" şi, cînd am început să ne gîndim la un titlu, am ajuns la varianta „Ba se poate!". Pentru că exact de-aici am pornit, am simţit pe pielea noastră acest tip de reacţie: „Nu se poate!" Noi, însă, ne-am antrenat să suportăm şi asta. Lucrăm cîte doi şi, cînd am mers în licee, i-am selectat pe acei elevi şi profesori activi, dispuşi să-i antreneze şi pe ceilalţi, ca să construim pe ceea ce există deja. Dacă în această mare de „nu se poate" există cîţiva „nebuni" care încearcă să ducă lucrurile înainte, e mai bine să ne bazăm pe ei. De exemplu, la Iaşi, cei cîţiva elevi cu care am lucrat au făcut, în felul lor, un sondaj, întrebîndu-şi colegii ce ar dori să aibă în şcoală. A rezultat că dorinţa lor cea mai mare era să aibă o parcare pentru biciclete, în curte. S-au dus la director şi i-au comunicat această dorinţă, iar în două săptămîni s-a rezolvat. „Nu ne-am gîndit că e atît de simplu" – mi-au spus ei după aceea. Înainte să comunice cu colegii şi cu directorul, li se părea că e foarte complicat...

Mulţi tineri pleacă din ţară. Sau spun că ar vrea să plece din ţară. E bine sau e rău?

În cercul nostru există mulţi tineri care au studiat în străinătate şi s-au întors. Iar experienţa din străinătate i-a făcut să înţeleagă mai bine propriile noastre valori. Aşa că i-aş încuraja pe tineri să plece şi să cunoască lumea, şi să se întoarcă apoi cu idei noi. La liceul din Cîmpulung, am vorbit cu 30-40 de elevi care se pregăteau să dea bacalaureatul. Cei mai mulţi mi-au spus că vor să plece, pentru că în România nu se poate face nimic. Şi atunci i-am întrebat: „Dar cîţi dintre voi au un vis?" Şi am văzut doar două mîini ridicate. Nici măcar nu-şi puseseră problema. Probabil că la mijloc e frica de eşec sau probabil că e, pur şi simplu, tendinţa de a se complace în această situaţie. Mi-am dat seama că, asupra elevilor, influenţa mediului e foarte mare, mesajele negative din mass-media îi afectează foarte mult, aşa că ar trebui să fim mai atenţi la asta. Eu am trăit un an în Elveţia, unde totul funcţiona perfect, şi m-am simţit ca într-o carte poştală. Poţi să trăieşti într-o ţară perfectă ani de zile, dar fără să poţi avea o relaţie adevărată cu oamenii din jur şi cu tine însuţi. Aşa că m-am întors şi încerc să creez în jurul meu un mediu în care să respir şi să construiesc. Sigur, m-am întrebat cum ar fi dacă n-aş apuca să văd, pînă la sfîrşitul vieţii, acea schimbare pe care o doresc. Dar cred că drumul merită oricum făcut. Dacă văd 20 sau 30 de copii cărora le sclipesc ochii, sînt mulţumită. Pentru mine e important să am de-a face cu oamenii cu care am pornit această întreprindere socială şi să-mi dau seama că nu sînt singură. Cred că atitudinea pozitivă exercită un anume magnetism şi observ că tot mai mulţi oameni sînt atraşi de dorinţa de a se implica în schimbarea atmosferei din jurul lor. Am fost implicată, în ultimii ani, în jurii care evaluează proiecte de responsabilitate socială. Am văzut, cu acele ocazii, o mulţime de proiecte excepţionale, despre care nu prea ştia multă lume – căci cei care le fac nu au timp sau nu ştiu întotdeauna să comunice, să vorbească despre ceea ce fac. Asta mi-a dat încrederea că se pot face multe lucruri bune. Iar formele de implicare socială sînt diferite şi la îndemîna oricui, nu trebuie să te implici neapărat „cu normă întreagă". Cunosc oameni – specialişti în comunicare ori contabili, de pildă – care se implică acordînd o oră pe săptămînă sau cîteva ore pe lună pentru a ajuta o organizaţie nonguvernamentală. Esenţial este nu cît timp te implici, ci ce atitudine ai, astfel încît implicarea să fie utilă.

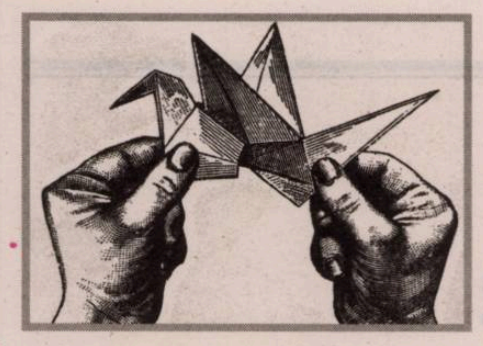

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Adunate

■ Geamand Geamanduridis, grecul pe care l-am poreclit aşa fiindcă stătea pe malul mării cu fluierul, de pază, să nu care cumva să depăşească vreun înotător geamandurile.

■ A fost şi individul acela care trecea în fiecare noapte prin faţa hotelului din Larnaca, mereu la aceeaşi oră, cu motorul său monstruos de gălăgios, şi pe care un turist obosit îl pomenea pînă şi la secţiunea de comentarii despre hotel.

■ Restaurantul gol de lîngă Ayia Napa din Cipru, unde, singur cuc, un om aşezat pe un scăunel cînta la acordeon, privind marea... Zîmbea ca Anthony Quinn.

■ DJ-ul de pe vaporul cu puntea de sticlă, care ne-a pus muzica din *Zorba,* prelucrată frumos, şi apoi ne-a vîndut CD-ul cu altă muzică.

■ Broasca ţestoasă moartă, în mijlocul valurilor.

■ Prosoapele sugativă, din bumbac egiptean, de la Palm Beach Hotel.

■ Antipatica şi omniprezenta instructoare de tenis, din neamul simpaticului Baghdatis, care ne-a făcut să plecăm de pe teren după ce îl închiriasem.

■ Culoarea fragilă a mării din Golful Coral, de lîngă Paphos.

■ Strania şosea străjuită de gardurile cu sîrmă ghimpată, ale bazei britanice de la Dhekelia.

■ Fascinanta pictură modernă de pe peretele magazinului de artă din Place des Vosges, care costa 16.000 de euro.

■ Individul cu valiza, sculptat numai de la genunchi în jos şi de la coaste în sus, în aceeaşi Place des Vosges.

■ Vînzătoarele trăsnite, care, în timp ce serveau, îşi turnau una alteia, pe mînă, frunze uscate de ceai.

■ Magazinul bine mirositor Dammann, cu sute de cutii de ceai, cu arome de Crăciun din Canada sau de Crăciun din Noua Zeelandă, de *pomme d'amour,* de grădină albastră, de trandafiri sau de grădină verde.

■ Chelneriţa romîncă de la restaurantul de pe Rue du Louvre, care ştia totul.

■ Metroul automat de pe linia 1 a Parisului, fără mecanici şi fără cabină de comandă. Prin parbriz vedeai tunelul şi luminile din depărtare, ale staţiilor următoare.

carton pe care scria: *„Collection for real drums"* (colectă pentru tobe adevărate).

■ Pompierii de pe Sena, care mîncau pe puntea vaporului tras la chei.

■ Scafandrii din şalupa poliţiei, care, cu noaptea-n cap, căutau ceva prin Sena.

■ Plimbarea pe realul pod de lemn, arcuit peste balta cu nuferi, cunoscut din celebra pictură a lui Monet, de la 1899.

■ Bebeluşul din cărucior care şi-a lepădat, neglijent, suzeta, în pitoreasca baltă pictată odată de Monet.

■ Înnebunitoarele melodii country de la Thunder Mountain din Disneyland.

...făcăleţe, pisăloage şi piuliţe, pistiluri şi mojare...

■ Seniorul cu trabucul ca un morcov înfipt între buze, din faţa unei librării din Cartierul Latin.

■ Cea mai uşoară rochie din lume, de la Cité de Sciences.

■ Fibra din pînza păianjenului din Madagascar, de două ori mai flexibilă decît nailonul şi de cinci ori mai rezistentă decît oţelul.

■ Moda deja mondială a prinderii lacătelor de gardurile podurilor celebre, obicei prin care tinerii îşi exprimă, cică, iubirea, aruncînd apoi cheia în apă.

■ Tipul care bătea febril în găleţi de plastic şi în bidoane, pe Ponts des Arts, avînd alături o pălărie în care strîngea banii şi un

■ Scheletul de pirat care-şi toarnă pe gîtlej vin, care-i curge apoi, la vedere, printre coaste, în acelaşi Disneyland, la *Piraţii din Caraibe.*

■ Pieptul de raţă, pe vocea chanteusei din Place du Tertre.

■ Ustensilele de bucătărie din apropiere de Centre Pompidou. Cuţite de toate felurile; tacîmuri pentru brînzeturi, instrumente de curăţat, scobit, răzuit, feliat şi înzorzonat, oale, cratiţe şi tigăi din teflon, aramă, fontă, aluminiu, ceramică, pămînt ars sau tablă smălţuită, sufertaşe, tăvi, capace şi dopuri de toate mărimile, satîre cu lama cît laptopul, bătătoare de carne, şorţuri, cîrpe, inele pentru şerveţele, suporturi şi figurine de sprijinit tacîmurile, paie colorate, polonice, linguri, linguriţe şi linguroaie de mîncat şi de servit, de amestecat, de luat spuma, de supă şi de salată, site mari şi site dese, teluri, făcăleţe, pisăloage şi piuliţe, pistiluri şi mojare, pîrghii pentru zdrobit, foarfece de tăiat cozi, cleşti de apucat cochilii şi cuţite pentru scos melci, cîntare şi termometre, tirbuşoane şi desfăcătoare de capace şi de cutii de conserve, pîlnii, antipicurătoare de vin şi sisteme de vidat sticla neterminată, sticle, borcane şi recipiente de toate felurile. Cele mai multe ustensile însă nici nu ştiai la ce folosesc. Şi nu era muzeu, ci magazin specializat. Doar văzînd mulţimea asta copleşitoare de instrumente şi... pe loc, te cuprindea o teribilă foame.

■ ■ ■

ready made

Caz curios

„Un soldat a fost lovit într'una din ultimele lupte de un glonţ drept în frunte. Glonţul a eşit prin partea opusă, dar omul nu a murit. Atât a observat el: tot ce vedea era verde. La spital tot numai verde vedea. Altfel nu avea nici o durere."

Ziarul Ştiinţelor populare şi al Călătoriilor,
Anul XIV, No. 56,
Marţi, 2 Decembrie 1914

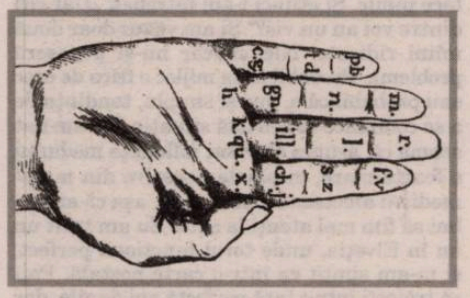

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Copilul capitalist

Am recitit, deunăzi, o conferinţă a lui G. Călinescu, ţinută prin anii '50 la o sesiune festivă (dedicată lui I.L. Caragiale) în cadrul Academiei Republicii Populare Romîne (sic!). Discursul respectiv se ocupă, evident, de autorul *Scrisorii pierdute* („omul şi opera") şi, deşi se bazează pe texte scrise de autorul *Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent,* în perioada interbelică, are cîteva „intruziuni" ideologice dictate de spiritul revoluţionar al epocii. M-a interesat în mod deosebit evaluarea – cum să-i spun? – critico-sociologică făcută de către vorbitor dlui Goe, evaluare cuprinsă epatant (s-ar putea spune, la prima vedere!) în standardele culturale ale vremii (cu toate că o anumită ironie călinesciană implicită nu trebuie să treacă neobservată). Iată, pe scurt, conţinutul discursului: „Care este protagonistul prim din opera lui Caragiale, simbolul structurii şi mentalităţii de clasă a societăţii burghezo-moşiereşti? Nu preget a răspunde: Dl Goe, care, precum ştiţi, e un copil fizicește drăgălaş. Dl Goe a rămas o dată repetent, ceea ce, din punctul nostru de vedere, este un accident foarte serios, periclitînd calitatea pregătirii profesionale şi, deci, a capacităţii productive a individului matur. Părinţii, oameni ai muncii, ar face uz de toată puterea lor de persuasiune, ajutînd şcoala să îndrepte copilul. Din contră, mamiţica a promis tînărului Goe să-l ducă la Bucureşti, de 10 mai, *ca să nu mai rămîie repetent.* De tată – mare proprietar, fără îndoială, şi om cu influenţă politică în provincie – nu se aminteşte. Acesta se dezinteresează de efortul cerebral, fără utilitate în clasa lui." Tipologii caragialiene similare devin, în opinia criticului, Ionel Popescu (fiu de mare agricultor), Artur Ionescu (viţă de „apropritar" şi politician) sau Ovidiu Georgescu (progenitura lui madam Caliopi). Pentru bogătaşi (şi, cu precădere, pentru copiii lor), educaţia implică un efort supraomenesc, traumatizant tocmai prin inutilitatea sa funciară. Ei preferă oricînd să dea un ban pe diploma universitară (obligatoriu de avocatură, deoarece, în lege, stă atît puterea financiară, cît şi cea politică – indispensabile celor din clasa „superpusă"), evitînd chinurile intelectuale de accedere la ea pe cale naturală. Cel puţin, aşa crede Călinescu, în linia metodologică sugerată de însuşi Caragiale. Dramaturgul spunea, de altfel, pe şleau, în 1907: „Şcoalele

O verigă lipsă
la nivelul constituţiei sufleteşti.

sînt mai mult fabrici de funcţionari, de salariaţi şi de avocaţi – o pletoră de semidocţi, fără caractere, fără omenie, adevăraţi cavaleri de industrie intelectuală, cărora le trebuiesc numaidecît onoruri cît de multe, fără nici un merit, şi cîştig cît de mare, fără multă osteneală. Aceste fabrici alimentează oligarhia ce stăpîneşte exclusiv ţara românească." Prin urmare, avem o concluzie practic imposibil de evitat: bogăţia şi puterea se folosesc de finalitatea socială a educaţiei ca de un instrument mărunt al validării, dispreţuind procesualitatea ei ca atare.

Dacă trecem peste inevitabilele (în interiorul Academiei RPR, *N.B!)* clişee proletcultiste ale lui Călinescu (dintre care cel mai sinistru mi se pare legătura stabilită între repetenţie şi capacitatea productivă a individului!), trebuie să recunoaştem, în analiza de mai sus, un sîmbure de adevăr. Nu numai literatura, ci şi realitatea imediată ne confruntă cu spectacolul – uneori grotesc, alteori melodramatic – al incompatibilităţii (aproape) fundamentale între chiverniseală şi studiu. Aşa-zisul „băiat de bani gata" este însă mai curînd o victimă decît un personaj negativ. Lui i se întrerupe brutal un circuit natural firesc, anihilîndu-i-se astfel voinţa. După Platon *(via* Socrate), omul devine activ social prin intermediul *thymos*-ului, o dimensiune suficient de obscură a psihicului nostru, care ne face să căutăm obstinaţi *recunoaşterea* (fie ea financiară ori politică). *Thymos*-ul îşi găseşte satisfacţia treptat, cu ajutorul articulării sociale a individului (e de la sine înţeles că educaţia joacă aici un rol primordial!). „Băiatul de bani gata", dl Goe & comp., are, aşadar, o verigă lipsă la nivelul constituţiei sufleteşti, din chiar începuturile evoluţiei sale în interiorul mecanismului social. Copilului capitalist îi (par)vin reuşitele sociale (aşa-zicînd!) fără efort, el se aşează în succes (ori *succesuri*, la alegerea dumneavoastră!), nemijlocit, ca într-o formulă existenţială predestinată. *Thymos*-ul său nu se direcţionează către o finalitate anume, întrucît recunoaşterea lui în sistem capătă contur de la debutul biografic, prin contribuţia excesivă a generaţiei anterioare. Însăşi ideea de evoluţie pare suspendată în cazul de faţă, pierzîndu-şi semnificaţia. În sfîrşit, dacă dl Goe ori Ionel Popescu caută, ultimativ, o formă de recunoaştere socială în acea diplomă de avocatură (cumpărată) – aşa cum sugera Caragiale –, ei o fac în virtutea unei necesităţi formale a funcţionării sistemice, şi nu ca urmare a impulsului interior de autovalidare. Avem aici, indiscutabil, un simptom al lumilor consumiste care, obosite de exerciţiul acumulării, au ajuns să creeze promoţii întregi de indivizi lipsiţi de *thymos*. Aceştia au invadat şcolile şi, mai apoi, universităţile, coborînd simţitor reperele educaţionale. Au pătruns în amfiteatrele universitare, în virtutea unui recul al înclinaţiei postindustriale, spre mercantilitate. Ei vor reprezenta, neîndoios, minunata lume nouă a viitorului, iar noi, uite-aşa, vom ajunge să descoperim semnificaţii interesante într-o prelegere academică din anii '50!

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

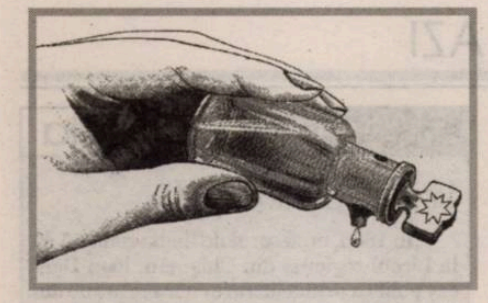

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pinuleţul

Tentaţia diminutivării, ţinută oarecum în frîu de considerente raţionaliste şi de normele de eleganţă proprii culturii înalte, nu încetează să ne surprindă în viaţa de zi cu zi. Româna – ca multe alte limbi europene cunoscute (italiana, spaniola, germana, greaca, rusa etc.) formează diminutive cu mare uşurinţă, cu un număr considerabil de sufixe şi pornind de la bazele cele mai diverse – de la substantive pînă la adjective şi adverbe, ba chiar şi interjecţii *(aolică)*. În mod excepţional, şi cîte o formă verbală poate fi diminutivată ad-hoc (Internetul abundă de salutul *te pupic)*. Diminutivarea e recursivă: de la *mamă* s-a format *mamiţă,* care a produs pe *mamiţică;* din *drag* derivă *drăguţ,* apoi *drăguţel).* Comparaţiile între limbile care formează uşor diminutive sînt instructive: în general, abstractele se diminutivează mai rar decît concretele, dar aflăm, de exemplu, dintr-un studiu asupra diminutivării în macedoneană, că există excepţii interesante, ca *slobodiţa,* diminutiv afectiv de la *sloboda* „libertate".

Din motive culturale, bogatele resurse de diminutivare ale românei sînt cantonate în registrul popular şi familiar, şi acceptate în zona expresivităţii literare, evitîndu-se, în schimb, în limba standard, în limbajele de specialitate şi în registrul solemn, aulic. În limba mai veche situaţia era diferită, diminutivele indicînd sistematic grade în ierarhia administrativă – *vistiernicel, vornicel* – sau pătrunzînd uşor în textul de lege: „Să cade să caute giudeţul şi să ia sama *binişor" (Carte românească de învăţătură* – Pravila lui Vasile Lupu, 1646).

Dincolo de circumstanţele istorice, diminutivul e pretutindeni specific oralităţii, vorbirii spontane, căreia îi ilustrează componenta afectivă, dar şi ambiguitatea şi instabilitatea valorilor. În orice limbă, valorile conotative ale diminutivelor sînt cel puţin la fel de importante ca sensul lor raţional, denotativ („obiect mai mic"; „calitate într-o măsură mai redusă"): formele diminutivate transmit, în funcţie de relaţia cu termenul-bază şi mai ales în funcţie de context, afectivitate pozitivă *(copilaş, anişori)* sau negativă: depreciere, minimalizare ironică. În dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim (1871), e înregistrat, de pildă, *dăscăluţ,* cu explicaţia: „diminutiv şi totdeodată peiorativ al vorbei *dascăl".*

Cea mai interesantă proprietate a diminutivelor nu mai priveşte sensul cuvintelor izolate, ci semnificaţia globală a enunţului: prezenţa unui diminutiv atenuează o cerere sau un ordin, minimalizează efortul şi accentuează solidaritatea dintre interlocutori. Diminutivarea e (ca şi alţi atenuatori: *mă rog, un pic, cam* etc.) un mijloc de realizare a politeţii, în situaţii în care formularea directă ar fi percepută ca prea agresivă. Lingvista Maria Sifianou a comparat, în mai multe studii, realizarea interacţiunii politicoase în greacă şi în engleză; exemplele din greacă seamănă izbitor cu situaţiile din româna actuală. Chelnerul grec care îl roagă pe client să-şi dea *scăunaşul* mai încolo s-ar înţelege foarte bine cu chelnerul român (dintr-un articol al lui Răzvan Exarhu), aflat, totuşi, cu un pas înainte în abstractizare şi în diminutivarea locuţiunilor, care îl întreba pe client dacă *serveşte măsuţa.* În interacţiunea comercial-administrativă şi bancară, diminutivele par să îmblînzească o realitate neprietenoasă, să asimileze matern progresele tehnicii şi ale birocraţiei. Seriei de forme *bonuleţ, chitănţică, cărduleţ, bănişori* sau *bănuţi, dosărel* etc. îi putem adăuga *pinuleţul,* apărut tot în limbajul de casierie („Pinuleţul, vă rog!").

Foarte răspîndită, în limbi diferite, e diminutivarea unităţilor de măsură a timpului, cu scopul de a atenua retoric neplăcerea aşteptării (un *minuţel!).* În sfera politeţii familiare, e caracteristică şi diminutivarea formulelor de salut. *Bonjurică,* mai vechi, chiar cu atestări literare, e încă folosit (a fost înregistrat în corpusul de română vorbită IVLRA, în mesajul telefonic al unei doamne de 53 de ani). Nu credeam să mai circule *bonsorică,* înregistrat acum mai bine de un secol, în presa umoristică: „Cu dulce *bonsorică* / dragă *nevestică* / (...) Tare mi-e *fomiţă" (Furnica,* 1905, 6; în aceeaşi revistă, apărea şi desuetul „Dragă *monşerică"* – nr. 40, 1911, p. 8). Cîteva atestări contemporane apar, totuşi, la o căutare pe Internet: *„bonsorică,* dragilor!" *(roportal.ro); „bonsorică,* fetele" *(parinti.com).*

Diminutivarea termenilor moderni, a împrumuturilor recente, în relaţii aparent neutre (vînzător – client) nu e, aşadar, un fenomen neobişnuit şi nici tipic românesc. Probabil că unii dintre noi (tot mai puţini, dată fiind nivelarea stilistică a vremurilor actuale?) sînt mai sensibili la ridicolul formelor şi mai ales la conotaţiile lor sociale. Descriind cu exactitate şi cu enervare fenomenul, Gabriel Liiceanu constata că „la români, cînd există, *politeţea publică* ia forma diminutivului. (...) Tot ce «cade» în spaţiul discuţiei este amortizat prin diminutiv şi împins în ograda unei *politeţi de mahala" (Întîlnire cu un necunoscut,* 2010, 115 – *s.n.).* Dorinţa de a separa „politeţea publică" de „politeţea de mahala" pare, tot mai mult, o utopie.

tolo sport

Gică Popescu la guvernare?

Dacă n-am avut un Havel în politică, n-am avut nici un Popescu în conducerea fotbalului, pînă acum. Şi asta nu ţine de Havel sau de Popescu, ci de noi. Pentru că un lider progresist şi competent este, în bună măsură, extracţia mediului de unde provine, care-l elevează şi pe care ajunge să-l conducă pentru a radia „puţin mai bine" în jurul său. Fac o paranteză. Am intervievat pentru *Gazeta Sporturilor,* zilele trecute, pe unul dintre noii demnitari USL, din Ministerul Tineretului şi Sportului. Era vorba despre un concurs aranjat politic pentru şefii de cluburi sportive. Exact ce făcea PDL, fac acum cei din USL! La un moment dat, l-am întrebat de cînd e în funcţie. „De cînd am venit la putere" – mi-a răspuns secretarul de stat numit de Partidul Conservator. La 36 de ani şi după 11 ani petrecuţi în funcţiile publice, asta se învaţă în politica românească! Nu se vine „la muncă", ci „la putere". Nici măcar nu se ajunge „la guvernare", ci direct „la putere"! Puterea angajează privilegii; guvernarea, eventual – răspunderi. Să nu-mi spuneţi, vă rog, că e o scăpare de limbaj pe care o speculez excesiv. E perfect adevărat că, uneori, după observaţia fină a scriitoarei turce Elif Shafak, noi, jurnaliştii, nu spunem poveştile oamenilor, ci încadrăm oamenii în povestea din mintea noastră. Recunosc, e o tentaţie. Dar nu, în acest caz, despre putere.

Da, îmi doresc un Popescu „la muncă", dar nu unul „la putere".

Cătălin TOLONTAN

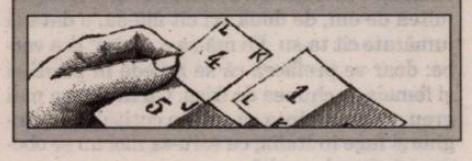

PUBLICITATE

Historia SPECIAL

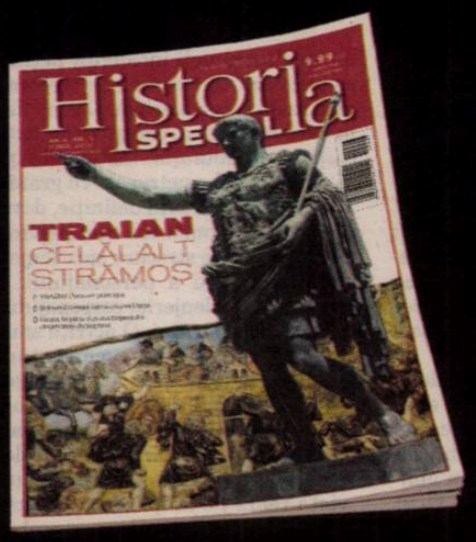

TRAIAN, Optimvs princeps

Soldatul roman care a cucerit Dacia

Pacea, bogăția și gloria Imperiului depindeau de împărat

DIN 29 IUNIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

9,99 LEI

PUBLICITATE

ȘTIINȚĂ &TEHNICĂ

Din sumar:

Atlasul speciilor umane

Ana Aslan. Un brand abandonat?

Cum a intrat la apă teoria evoluției umane

Mass media și știința

DIN 18 IUNIE

www.stiintasitehnica.com facebook.com/stiintasitehnica

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Mădălin şi rostul educaţiei

Mădălin s-a născut imediat după Revoluţie, într-o familie oarecare din România. Părinţii lui se înscriu în categoria numeroasă a familiilor care, deşi se plîng, se descurcă. Aşa că l-au dat pe Mădălin la şcoală, dar n-au trecut niciodată pe acolo. Cînd i s-a plîns învăţătorul că nu prea învaţă, că nu prea e atent, că nu prea e disciplinat, mama s-a uitat chiorîş, gîndind că trebuie să aibă ceva cu Mădălin al ei. Şi a dus-o aşa pînă în clasa a VIII-a, cînd Mădălin, lăsat de capul lui, s-a trezit că nu mai are chef să meargă la nici o şcoală. Ai lui au aflat de decizie mult mai tîrziu, cum era şi firesc; au ridicat din umeri, iar tatăl i-a consolat împăciuitor pe toţi: „Lasă, bă, ce atîta şcoală? Nici eu n-am învăţat şi iată că am dă toate. Lasă, Mădăline, tată, că te ia tata ajutor de şofer şi să vezi ce dă bani facem...“ N-au mai apucat să facă bani împreună, că Mădălin s-a apucat să facă bani de unul singur. La 18 ani fuma ca „un turc“ şi era celebritatea satului: mai întîi a spart magazinul din sat, apoi a spart biserica, şi iar a spart magazinul, altă dată s-a bătut la miez de noapte cu unu', doar aşa, să se distreze... Şi tot aşa... La rugăminţile părinţilor, ale neamurilor, ale rudelor, păgubiţii l-au tot iertat. Tatăl a scos, de fiecare dată, bani din buzunar şi a plătit „prostiile“ lu' Mădălin.

Să-l certe? N-ar mai fi avut cum. Sau, ca să zicem aşa, au încercat şi cu binişorul, şi cu răul, da' Mădălin era acum ditamai coşcogeamitea de om, de două ori cît mă-sa, o dată şi jumătate cît ta-su. Pe mă-sa o „făcea“ din vorbe: doar se prefăcea că se repede în părul ei şi femeia se chircea de frică. Cu ta-su era mai greu, da' ameninţa că scoate cuţitu', îl înjunghie şi fuge în Italia; cu soru-sa nici nu se obosea să stea de vorbă...

La 20 de ani, Mădălin trecuse prin viaţă doar luînd caimacul: n-auzise de Eminescu şi nici nu voia să audă; nu ştia ce este acela respect şi nici nu-l interesa prea tare; nu cunoştea valoarea lucrurilor pentru că nu construise niciodată nimic cu mîinile lui; nu ştia ce este responsabilitatea pentru că nu fusese niciodată tras la răpundere; nu-i prea păsa de consecinţele faptelor lui pentru că nu fusese niciodată lăsat să afle care sînt acelea. Părinţii îşi tot spuneau că-i tînăr şi că o să-i vină lui mintea la cap, într-o zi... Cînd se supărau prea tare, dădeau vina pe şcoală, chiar dacă recunoşteau tacit că Mădălin nu prea trecuse pe acolo.

Într-o noapte de vară, săptămîna trecută, Mădălin îşi înscrise în palmares o altă faptă. Să nu vă închipuiţi că s-a apucat de treabă. Nici gînd. Pentru că se plictisea, s-a hotărît să plece în Italia. Şi-a strîns frumos cele cîteva boarfe într-o valiză şi-apoi a ieşit la drum, să se dea mare... Şi, după cîteva beri, ţigări, vorbe mari... la miez de noapte, s-a trezit în curte la ţaţa Mariţa... O ştia pe ţaţă, erau, de fapt, un fel de rude, fusese de atîtea ori prin curtea ei, mîncase la masa ei, se jucase cu copiii ei... Şi-i trecu un gînd aşa prin minte, că dacă tot pleacă în Italia, măcar să plece „mulţumit“... Femeia îi deschise uşa, că doar îl ştia de copil şi nu-i trecu prin minte că... Ce-a urmat, vă închipuiţi.

Fapta lui Mădălin, însă, a aprins satul. Dimineaţa, la prima oră, de la mic la mare, toată lumea a aflat de aventura nocturnă a împieliţatului, doar că... Femeile îl blestemă şi-i „urează“ să nu mai iasă niciodată din puşcărie. Se tem pentru propria integritate, dar afişează un dispreţ suprem pentru alegere: „Auzi, fetică, ce s-a gîndit, dobitocu', să facă? Nu putea, prostu', să se ducă la una tînără? Găsea una tînără pe drum şi gata. Să potolea.“ Reflecţia uneia dintre ele pare ireală, ştiind că fapta este aceeaşi şi se pedepseşte în acelaşi mod. Şi este o infracţiune atroce. În schimb, bărbaţii, deşi admit că Mădălin ar trebui să fie pedepsit, pe deplin, pentru faptele sale, cred, însă, că de data asta ar merita ceva clemenţă. Ţaţa Mariţa ar fi de vină, că-şi vîntură curu' în rochii scurte, şi-şi flutură părul pe uliţele satului, arătîndu-şi nurii... Şi cînd deschide gura... aţiţă pe toată lumea... Are vreo 65 de ani, ţaţa Mariţa asta, e văduvă de ceva vreme şi cu copiii zburătăciţi în toată lumea. Aşadar, singură şi în gura satului...

Pînă la urmă, lucrurile s-au cam rezolvat. Părinţii, neamurile, rudele s-au năpustit pe biata Mariţa şi-au rugat-o, cu dare de bani, să-l ierte pe „copil“ şi să-şi retragă plîngerea, că, nu-i aşa, e mare păcat ca „bietul Mădălin să înfunde puşcăria“ pentru o noapte de „amor“, cu cuţitul la gît, ce-i drept. Chiar şi copiii Mariţei s-au raliat cererii, gîndind că vor fi şi ei împărtăşiţi cu ceva. Şi, cu legea asta a medierii, Mădălin va scăpa ieftin. Gîndesc. Şi de data aceasta...

În orice societate, educaţia are rostul ei. Ignorînd-o, societatea produce Mădălini în serie, fără să se gîndească la consecinţele viitoare. Cazul acesta, pe care eu îl „trăiesc“ acum, împreună cu satul în care m-am ascuns de căldurile verii, îmi dă fiori. Aşa cum judecăţile şi prejudecăţile oamenilor mă sperie. Legea, educaţia, răspunderea sînt doar simple cuvinte, fără prea multă noimă pentru mulţi dintre locuitorii acestui sat, şi fără prea mare importanţă pentru generaţia lui Mădălin.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Limba română (VII)

„În 1865, profesorul de limba română de la Liceul regional din Chişinău, Ioan Doncev publică prima lucrare cu litere latine din Basarabia: *Cursulu primitiv de limba română, compus pentru shólele elementare şi IV classe gimnasiale* de Ioann Doncev, Kişine, Tipografie lui Akim Popov, 1865. La curent cu reforma ortografică din România, el a considerat normal, simultan cu glotonimul limba *română* pentru limba din Basarabia, să folosească şi acelaşi alfabet. În acelaşi an va tipări ca volum aparte *Abecedarul* din «Cursul primitiv...», sub titlul *Abecedâ rumânâ, compusâ pentru scólele elementare* de Ioann Doncev, Kişine, Tipografie lui Akim Popov, 1865. Folosirea alfabetului latin în Basarabia a însemnat afirmarea latinităţii limbii române şi aplicarea unitară a normelor ortografice. Lucrările lui Ioan Doncev au reprezentat o victorie a spiritului românesc sub ţarism şi, din punct de vedere ştiinţific, o reuşită a şcolii pedagogice de predare a limbii române. Publicarea acestor manuale cu litere latine a căpătat o deosebită valoare şi pentru că în lunile imediat următoare apariţiei lor, în februarie 1866, predarea limbii române a fost eliminată din programul didactic de învăţămînt din Basarabia, din 1867 a fost suspendată predarea ei şi din Seminar. Ea s-a putut menţine numai pînă în 1871 în celelalte şcoli, primare şi parohiale. De aceea, considerăm că în periodizarea culturii româneşti din Basarabia în secolul al XIX-lea, anul apariţiei *primei tipărituri cu litere latine, 1865,* poate să constituie un criteriu de referinţă pentru o nouă etapă, în care limba română, deşi nu a mai fost predată oficial în şcoli, a putut fi învăţată cu alfabetul latin şi după normele ortografice din România. Limba română din Basarabia în perioada 1812-1918 a continuat însă să fie folosită în toate categoriile de texte. Bibliografia tipăriturilor româneşti din Basarabia din această perioadă numără mai multe sute de titluri.“

Zamfira Mihail, *Limba română în scrieri parenetice din Basarabia (1812-1865),* Editura Fundaţiei România de mîine, Bucureşti, 2001 (v. şi nr. 483-490)

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Vin artiştii, pleacă lăutarii

Pe la mijlocul anilor '80, apărea un film românesc în care un geolog arătos, de pe plaiurile noastre, intra într-o combinaţie încîlcită, de spionaj economic – *Racolarea* îi zicea. Filmul era foarte confuz şi făcut cu picioarele, dar se bucura de o distribuţie tare – Florin Piersic, Tora Vasilescu, Ion Besoiu, Constantin Diplan etc. Singurul lucru cu care ai fi putut rămîne din filmul cu pricina era muzica lui Adrian Enescu. În rest, o sumă de clişee imitate cumplit de prost, însăilate fără noimă, puse pe-acolo, să fie. Aveam un coleg de liceu care văzuse filmul ăsta de vreo 15 ori. Nu pentru că era pătruns de calitatea poveştii, ci pentru că personajul principal era un tip care călătorea în străinătate. Colegul şi bunul meu prieten mergea de trei ori pe zi la cinema să vadă filmul, doar pentru cadrele „de afară“. Era obsedat de plecarea din România. Se droga, într-un anumit fel, cu cadrele alea păcălite, în care Florin Piersic juca un român aflat în posesia unui paşaport. Un român care călătorea în Europa, cînd şi cum avea chef. Dincolo de toate astea, însă, colegul şi prietenul meu împrumutase, în modul cel mai vizibil, nişte gesturi şi ticuri ale lui Florin Piersic. Fenomenul era vizibil şi pentru un om cu miopie gravă. Îl vedeam ieşind de la el din casă, uitîndu-se în stînga şi-n dreapta, cu o privire şi cu o gestică identice cu ale lui Piersic, asigurîndu-se că nu e urmărit. Imaginea era de tot rîsul, deşi omul nu era tîmpit deloc. Dar, fără să-şi dea seama, în timp, împrumutase un întreg repertoriu de elemente comportamentale, fără să le fi ţintit anume, în căutarea lui din filmul cu pricina. El era atent la cu totul altceva. La cadrele „din străinătate“. Dar, fără să-şi dea seama, devenise un soi de Florin Piersic. Iar transformarea asta bruscă şi extrem de vizibilă era un efect colateral al observaţiei sale atente. Sau, mă rog, al ceea ce credea el că observa. Întîmplarea face că omul chiar şi aducea un pic cu actorul pe care îl idolatriza jumătate de Românie. Şi, nu o dată, dacă mă duceam pe la el, deschidea uşa, mă poftea să intru, după care, înainte de a o închide, arunca o privire în dreapta şi-n stînga, exact cu acelaşi aer expert cu care o făcea şi Florin Piersic, urmărit de agenţi străini, în... *Racolarea.*

Componenta mimetică a fundamentelor naturii umane nu e suficientă în explicarea efectelor colaterale petrecute în povestea de mai sus. Instinctul *contemporan* al autodistribuirii într-un rol are date cu totul schimbate. Apariţia cinematografului şi extrem de rapida transformare într-o industrie cu dimensiuni greu de bănuit joacă, la rîndu-i, un *rol* fundamental în nevoia actuală de ipostaziere. Iar influenţa asupra spectacolului de teatru, de operă, de dans, a devenit obiectul unor cercetări cu o vechime plasată în imediata apropiere a inventării imaginilor în mişcare, proiectate pe un ecran. Actorul se construieşte, ca imagine, în acest context, într-o grilă fundamental diferită de cea în care existase pînă la apariţia cinematografului. El este, pe de o parte, personaj în filmul în care joacă, dar devine, pe de altă parte, şi personaj al poveştii despre sine. Îl vedem jucînd un rol în care a fost distribuit, într-un film, dar şi în rolul lui însuşi, din „viaţa sa reală“, iar impactul acesteia din urmă poate fi cu mult mai mare decît cel rezultat în urma rolului din film. Televiziunea şi Internetul vin ca o cireaşă pe tort în acest context, îngroşînd toate liniile oricărui desen, pînă la absurd.

Cînd vedem actorul, într-un film de la ora asta, nu vedem doar ce face el în rolul cu pricina, ci toată povestea lui personală, pe care o ştim din ziare, din reviste, din bîrfele spaţiului virtual, din emisiunile de televiziune. Ştim cu cine a făcut amor, cînd, unde, uneori chiar şi... cum. Ştim ce mănîncă, ce bani face din meserie, cum îi investeşte, ce fel de elev era la şcoală, ce spun foştii săi colegi despre el, ştim permanent care e starea relaţiilor din familia sa – dacă o are –, cine îi sînt prietenii, ştim absolut tot. Acest *tot,* dotat cu anvergură narativă de foarte mari dimensiuni, devine un *rol* cu impact mult mai mare decît cel izvorît din practicarea meseriei, în film. Rolul acesta se aşază în conştiinţe într-un sertar diferit de cel în care se pune la păstrare afectivă amintirea personajului din film. Povestea rolului pe care îl joacă în „viaţa sa reală“ nu mai intră sub incidenţa ficţionalului, ci se plasează într-o zonă de trecere, între lumea reală şi cea posibilă. O zonă de tranziţie, în care realitatea, imaginaţia, ficţiunea, închipuirea, fabulaţia, instinctele ipostazierii se mişcă în zone netrasate cu graniţe precise.

Intangibilul, prin definiţie, devine cumva tangibil, în momentul cînd privirea spectatorului se poate strecura spre lenjeria intimă a actorului, nu a personajului. Sau, mai precis, asupra lenjeriei personajului din „viaţa reală“ a actorului. O actriţă sau un actor, goi puşcă într-un film – momentan, scoatem din discuţie filmul porno –, produc un tip de reacţie, pe cînd unii şi aceiaşi oameni goi puşcă, în vieţile lor reale, nasc reacţii de impact cu totul diferite. Dar, dincolo de „ingînerirea“ şi „megaregizarea“ rolurilor din „viaţa reală“, e limpede că impactul *jocului* din această categorie de spectacol e mult mai mare decît cel din filmul ca atare.

Însă aici apare o formă de reacţie feroce din partea spectatorului. E ca la vizita de la grădina zoologică, cînd se ignoră avertismentele din categoria „Nu vă apropiaţi! Nu hrăniţi animalele!“. Odată ce s-au creat trepte spre intangibil, odată ce ficţiunea nu mai are graniţă cu realitatea, muşcătura poate surveni oricînd. Azi, muşcătura e regulă. Normă. Practică. Matrice. Aspiraţie. E tot ce a rămas după religie. Dar, despre toate astea, săptămîna viitoare.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Timpul reformei nu a venit

Citesc, aproape în fiecare zi din ultimii zece ani, articole dedicate învățămîntului românesc. Nu puține sînt, mai degrabă, comentarii ilare, inepte, visătoare, stupefiante, drăgălașe, inadecvate. Printre ele, analizele lucide, profesioniste, cu premise clar subliniate, cu scopuri limpede conturate, cu pași bine struniți și comparații realiste – sînt floare rară. Mă bucur de fiecare dată cînd le citesc: mi se pare că autorii lor ar trebui degrabă invitați la Minister, ca să înceapă să pună pe hîrtie reforma salvatoare. Reforma autentică. Și tot de fiecare dată mă întreb ce se întîmplă cu aceste analize: le citește cineva din Minister, școli, licee, facultăți? Cineva, deci, al cărui interes pentru dialogul cu societatea civilă n-ar trebui să fie prea vlăguit. Inițiativele „reformatoare" ale miniștrilor perindați pînă acum la Educație par a fi născute din orgolii, interese private, indicații politice, și nu din consultarea cu specialiștii.

Mă întreb, ca toți cei interesați de școala românească, de ce reforma se împotmolește, deși există rețete de succes, verificate de alte țări, cu mai multă experiență, proiecte vizionare, planuri rezonabile etc.? De ce nimic dintre propunerile analiștilor de care vorbeam mai sus nu pare a ajunge la urechile celor de la putere?

Cred că timpul reformei va veni mult mai tîrziu. De pildă, cînd ministrul Educației va reuși să îngaime două fraze fără dezacorduri între subiect și predicat. Cînd unui fals doctor în Drept nu-i va trece prin cap să fie prim-ministru. Cînd directorii de școli nu vor mai umbla cu mita ascunsă în lenjeria intimă. Cînd acuzațiile de plagiat sau de ignoranță, probate viguros, vor duce la excluderea celui incriminat din viața academică.

Timpul reformei va veni în momentul în care numirile în managementul școlilor sau în conducerile universităților nu vor mai avea criterii private. Cînd facultățile vor găsi de cuviință să nu mai vîneze studenți, cu orice preț, pentru a completa catedre dovedite ineficente sau lipsite de interes. Cînd cazurile de fraudă, înșelătorie și abuz, din învățămînt, vor fi descoperite și deferite justiției de către cadre didactice cinstite, și nu de polițiști. Cînd diversele examene pentru profesori nu vor mai naște momente penibile, cu dascăli prinși copiind sau amuțiți de complexitatea subiectelor date. Timpul reformei va veni în momentul în care, în urma scandalului devastator al fraudării bacalureatului, singura reacție – explozivă, de altfel – a celor drept titlu – mare, de *breaking news* – scris astfel „Cine a vîndut subiecte, să meargă la închisoare", sau cînd directorul de ziar va tăia cu creionul roșu o astfel de formulare: „Pe buzele celor mai mulți era Marea Neagră, locul preferat de vacanță al acestora."

Cînd unui fals doctor în Drept nu-i va trece prin cap să fie prim-ministru.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

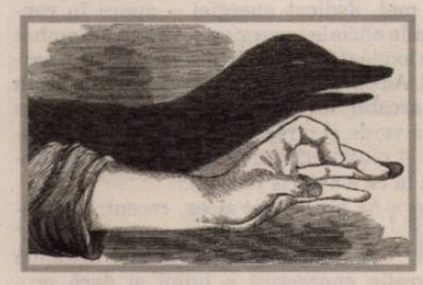

Iaromira POPOVICI

bazar

Spital, în Franța

Am avut ocazia, recent, să vizitez, pentru cîteva zile, un spital mare, de stat, din Franța. Nu știam (și nici acum, de fapt, nu știu...) mare lucru despre sistemul lor medical. În orice caz, pot spune că întreaga experiență a fost destul de șocantă.

Persoana pe care o vizitam urma să facă o intervenție ortopedică. O operație, carevasăzică. A fost plasată într-o rezervă. Lucru care, evident, părea – și era – pozitiv. Rezerva era roz, un roz spălăcit, imperceptibil.

Dar cel mai fascinant obiect din salon era patul. Patul era metalic – aparent, tipic de spital. De fapt, era ca cele din „Stan și Bran", în care piciorul bolnav al lui Bran era mereu prins și maltratat între cele două părți ale patului. Patul se ridica, din telecomandă, ori tot odată, ori fiecare dintre cele două părți componente pe rînd.

Nimic neobișnuit – veți spune, poate. Dar pentru cineva învățat cu spitalele de stat din România, în care nu numai că paturile nu fac nimic, ba chiar trebuia să le împarți, în unele cazuri, cu încă un bolnav, pare mare lucru. Și nu numai patul era surprinzător, ci și masa – pe roți, care se putea duce pînă în dreptul patului, chiar deasupra lui, ca să iei un mic dejun asemănător celor din filmele după Danielle Steel, cînd eroina năștea sau avusese un accident.

Acolo, în filme, micul dejun conținea chestii colorate și aburinde, la care se adăuga și un buchet de flori pus alături.

Nu era cazul aici. În primul rînd, florile erau interzise. Nu e glumă, ci igienă: cel puțin, așa spunea, alb pe verde, anunțul de pe unul din pereții aripii C: „Nu e voie cu flori!" Aduc, pe scurt, microbi.

Pacientul la care venisem era, spre fericirea tuturor, singur în cameră. Avea un fir cu un buton roșu la capăt, pe care trebuia să apese dacă voia ceva de la personalul mediu. Iarăși ca în filme. În rest, îi mai putea ține de urît un televizor, dar care, din păcate, mergea doar pe un canal local.

Altfel, ceea ce m-a uimit – mai ales la început – au fost... Regulile. O lume serioasă, mi-am spus, a regulilor care nu numai că se respectă, dar se aplică și la ore fixe, cu maximă seriozitate.

Înainte de operație ți se dă un dezinfectant cu care să te speli și cearșafuri sterile cu care să te ștergi. Ți se ia sînge, ți se ia tensiunea, orele la care ești programat se respectă. După operație, iarăși, mai ales, la început, în prima zi, asistentele roiesc în jurul tău și cam la trei ore îți fac cîte ceva. Medicamente, tensiune, temperatură, perfuzii...

Dacă pacientul trece cu bine toate aceste teste, sistemul se mai relaxează, așa, deodată. Suni pentru că vrei plosca, fiind încă la pat – și nu vine nimeni. O jumătate de oră, trei sferturi de oră... Butonul roșu din camera asistentelor clipocește isteric, dar acolo nu e nimeni... Te duci, enervat, după ele prin saloanele alăturate. Cînd, în sfîrșit, le găsești, se produce o dramă: brusc, devii un infractor, un proscris – ai încălcat Regulile! Nu ai voie să intri în alte saloane, e interzis!

Fiecărui bolnav, singur și alienat, în cochilia lui, sunînd pînă (în anumite situații...), îi vine ori să-și taie venele, ori să fugă – tot ca-n filme – cu perfuzii cu tot. Ce vremuri erau cele în care, în saloanele pseudoigienice din România, stăteai la șuetă cu toate cucoanele din salonul alăturat. Ba și cu infirmierele care, odată șpăguite, îșI povesteau viețile, eventual la o țigară și un nes...

N-ai să vezi așa ceva în Franța. Aproape niciodată (poate dacă stai mai mult în spital să se întîmple...), asistentele nu discută chestiuni personale, sînt niște roboței cvasieficienți, care, dacă îi întrebi ceva în plus sau le ceri vreo explicație, îți invocă regulile și repetă mecanic: *„Pas de souci..."*

Desigur, există și partea bună: șpaga nu funcționează. Înțeleg că le poți da o cutie de bomboane sau un buchet de flori, ca semn de prețuire... Altfel, însă, nu poți scoate de la ele tratamente preferențiale sau, măcar, mai personalizate, așa cum poți la noi.

Venind dintr-un sistem corupt, stricat, dar și... mai duios, mai uman, lumea egalitară și tehnicistă din Franța pare robotizată și, într-un fel – scuzați cuvîntul tare, dar nu-mi vine altul – comunistă. Îi înțeleg meritele, dar nu i le-am asimilat. Pesemne că sistemul corupt din care provin m-a corupt și pe mine...

Selma IUSUF

legende urbane

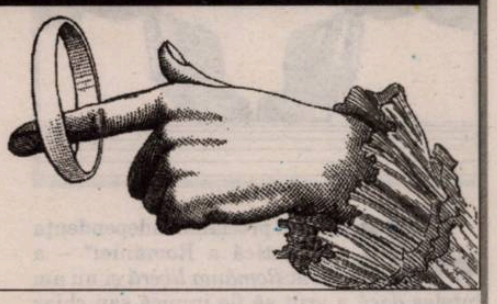

Discuții mici

Sînt o mută profesionistă. I-am admirat întotdeauna pe cei care pot să lege imediat o conversație cu străinii sau cu persoane prea puțin cunoscute. Pot să mimez o oarecare lejeritate în asemenea situații, însă cuvintele ies greu, frazele sînt poticnite și mintea mi se blochează dureros pe tot felul de detalii. Sprîncenele unui partener de conversație, bluza de mătase – cu imprimeu cu roboței mici, care se țin de mînă – a fetei pe care abia am cunoscut-o... Toate lucrurile astea fie mă distrag definitiv dintr-o conversație cu cap și coadă, fie mă fac să spun, zîmbind, lucruri serioase.

Am și zile bune. Zile în care o vervă – indusă probabil de teama de a nu părea definitiv proastă – mă împinge să pot vorbi despre aproape orice, fie că mă pricep, fie că nu. Dar, vorba aia – la vreme, politică și fotbal se pricepe – cică – oricine.

Eram, deunăzi, la o întîlnire cu cîțiva amici. Tot acolo, abia cunoscusem o pereche. Discuția a ajuns cumva la subiectul viselor ciudate, al coșmarurilor extrem de reale; intraserăm cu toții într-o stare tipică, de preadolescenți la un foc de tabără, noaptea. Gata să ne speriem. Anticipînd cu plăcere momentele de groază închipuită. Dintr-una în alta, am ajuns să vorbim despre filme de groază. Al căror fan declarat sînt. Am început să povestesc cu poftă diverse ritualuri de exorcizare care sfîrșiseră prost, ba chiar mă chinuiam să schițez, cît de plastic mă ducea, verbal, atmosfera de nesuportat din filmele de gen japoneze. M-am oprit, la un moment dat, brusc. Era evident că nu aveam succes. Noile mele cunoștințe păreau oripilate și dornice să scape cît mai repede de povara acestei conversații. „Să vedeți filmul ăsta, merită" – am mai zis, slab, și m-am topit repede în murmurul conversațional civilizat pe care-l întrerupsesem cu atîta patos.

E mai sigur să vorbești despre vreme. Nu rănești nici o sensibilitate, nici un amor propriu, nimic. Nici nu pici de dezaxat în fața unor necunoscuți. Cine să se supere sau să se mire dacă ai constatat că e foarte cald azi? Sau că a plouat ieri cu găleata? Vorbești despre vreme, iar discuția se poate muta la fel de lejer către vînzările de aer condiționat, de pildă. Sau către boscorodeli că Apa Nova nu desfundă gurile de canal.

Dar dacă o discuție despre vreme pare așa de inofensivă, mă întreb, tot acum, de unde o fi ieșit, Dumnezeule, isteria asta a codurilor de tot felul? Nu-mi amintesc ca acum 10-15 ani să fi avut noțiunea acestor coduri, în știrile despre vreme. Ploua, ningea, era secetă, atîtea grade cu plus sau cu minus, mă rog, știri despre vreme. De la o vreme, am impresia că nu mai ieșim din coduri. Galbene, verzi, roșii sau portocalii. Un *nowcast* de furtună. Aceste avertizări *nowcast* par cele mai haioase. E o chestie de bunsimț, adicătelea. Te uiți pe geam, sînt nori negri, plouă cu găleata și – pac! – o avertizare: „Acum plouă." Isteria e gata. Toate jurnalele de știri vor începe cu asta.

Dar e normal. Apetitul public pentru starea vremii e uriaș și merită exploatat. Ia gîndiți-vă cum e cînd plecați din oraș, altundeva, prin țară sau afară, în străinătate, și dați telefon acasă. Probabil că prima întrebare după cea în care sînteți chestionați cum a fost drumul, va fi cea despre starea vremii. Iar după ce spui cum e vremea acolo, ți se va da, de acasă, un raport complet al gradelor și al norilor și al limpezimii cerului din orașul pe care tocmai l-ai părăsit. Din interesul nostru nemărginit pentru starea vremii s-au născut tot soiul de aplicații – pe telefoane și pe site-uri specializate – și diverse alerte și puzderie de coduri. De vreme depinde și cît de lin zboară un oarecare Ionescu de la București la Viena, dar și businessuri de milioane.

Așa că, probabil, merită a se vorbi despre vreme. Nici nu știu dacă se mai poate cataloga a fi un *small talk*. O discuție despre încălzirea globală, despre verile care nu mai sînt ca pe vremea noastră, despre o vreme care ne ține pe toți cu sufletul la gură, ca un meci de fotbal – n-are cum să fie o discuție mică. Întotdeauna va fi prea cald, prea umed sau prea frig. Sau?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

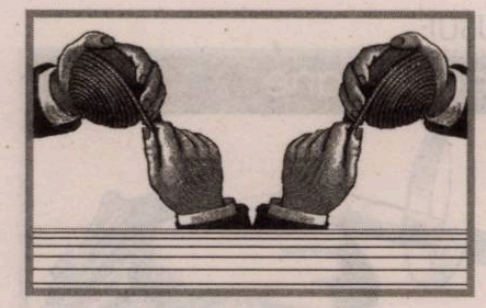

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Un altfel de pupat Piaţa Endependenţi

– despre Nabucco, gaze de şist şi viitor –

„Băsescu proclamă independenţa energetică a României" – a titrat *România liberă* şi nu am înţeles dacă a vrut să fie ironică sau chiar asta credea. „Bineînţeles, am informat Consiliul European că România îşi va redefini politica energetică plecînd de la propriile sale resurse şi fără a aştepta aprobarea nimănui" – tunase preşedintele Băsescu, cu o zi înainte. Adevărul este că sună spectaculos: ne-am proclamat o independenţă (cine poate fi împotriva Independenţei?) şi nu mai aşteptăm aprobarea nimănui. Problema e, însă, că nimeni nu ştia că România aşteaptă aprobarea sa. Şi pînă acum puteam să ne redefinim politica energetică fără să ne împiedice nimeni.

Politica energetică europeană nu e chiar o politică propriu-zisă. Adică nu avem, în domeniul energetic, ceva asemănător politicii agricole comune (PAC), unde numele chiar asta şi înseamnă: în agricultură, banii şi instrumentele sînt la comun. La doar cîteva zile după ce a proclamat independenţa energetică a României, Traian Băsescu a lansat un megaraport despre agricultură, scris de o comisie prezidenţială special creată. Dacă s-ar fi apucat să proclame independenţa agricolă a României, ar fi avut ceva sens. Evident, ar fi trebuit să ieşim din UE pentru asta, dar ce contează detaliile?! De altfel, comisia respectivă a fost creată special pentru Dacian Cioloş şi intrase în adormire după ce acesta a fost numit comisar european pentru agricultură – iar reforma PAC din acest an are o puternică amprentă românească, de unde deducem, pe logica Băsescu, că UE ar trebui, de fapt, să-şi proclame independenţa agricolă faţă de România.

Să revenim la energie. Din ce zice preşedintele, avem aerul că aşteptam ca proştii, o aprobare pentru o strategie naţională despre energie. Motivul e simplu şi apare chiar în Tratatul Uniunii Europene. Zice el (Art. 194, alineatul 1) că UE trebuie să asigure o bună funcţionare a pieţei de energie, să asigure securitatea furnizării de energie şi interconectarea reţelelor naţionale de energie. Dar – sare imediat tratatul cu precizări – „îndeplinirea condiţiilor din alineatul 1 nu va afecta dreptul Statelor Membre de a determina condiţiile exploatării resurselor energetice, de a alege între diferitele surse de energie şi nici structura generală a furnizării de energie." Ce înseamnă asta, de fapt? Că statele membre au decis ca UE să urmărească nişte obiective de interes comun, dar că rămîne la latitudinea fiecărui stat ce resurse exploatează şi cum arată mixul său energetic. De pildă, după tratat, nimeni nu poate impune francezilor să renunţe la energia nucleară. Aşa cum nimeni nu poate impune nemţilor să renunţe la ideea de a abandona centralele nucleare. Pentru că, de fapt, nu avem o politică energetică europeană, aşa cum avem în agricultură. Avem doar nişte obiective comune europene, dar cele mai importante atribuţii din acest sector rămîn la statele naţionale. Nu doar că nu era nevoie să aşteptăm aprobare pentru a avea o politică energetică, era treaba noastră să o avem deja.

Dar de la ce s-a supărat Băsescu pe UE?

Ar trebui să avem o adevărată politică energetică europeană? Probabil că da, iar exemplul de mai sus e cel mai bun. Nemţii se tem de accidente nucleare şi îşi închid centralele. În acelaşi timp, Franţa se bazează pe energie nucleară, cehii au două centrale, iar polonezii construiesc acum şi şi-au propus să adauge nuclear în mixul lor energetic naţional pînă în 2025. Adică nemţilor le e frică de accidente nucleare, dar sînt înconjuraţi de centrale nucleare controlate de alţii. Şi n-au ce să facă, UE nu poate (prin tratat) să intervină în mixul energetic naţional. Abandonarea centralelor nucleare ar avea sens numai dacă ar fi o decizie europeană comună (lasă că, şi atunci, UE s-ar apuca să interzică ceva ce restul lumii nu interzice şi deci tot ar fi supusă riscului). Eu nu zic că ar fi bine, dimpotrivă, mi se pare stupid să reacţionezi emoţional şi să abandonezi o sursă de energie care nu trimite carbon în atmosferă. (În ceea ce priveşte energia eoliană, de citit despre experimentul german „Tilting at windmills", *The Economist*, 15 iunie.)

Este acceptabilă *politic* o politică europeană comună? Nu prea. Într-un fel sau altul, popoarele europene au un fel de fetiş al energiei: e o chestie a noastră, ne aparţine, facem ce vrem cu ea. Şi, cîtă vreme „noi" din această frază nu se referă la „noi, europenii", cred că nu putem discuta despre o adevărată punere la comun a energiei. Şefii popoarelor reflectă doar starea mentală de fapt. Vedeţi că preşedintele Traian Băsescu s-a apucat să proclame o independenţă pe care nu ne-o confiscase nimeni; cum ar fi dacă chiar nu am avea această independenţă?

Dar de la ce s-a supărat Băsescu pe UE? De la Nabucco. Proiectul acesta a avut două mari aspecte frumoase, unul pentru România, altul pentru UE. Cel pentru UE ţine de gîndirea şi acţiunea comună, ca să atingă obiectivul din tratat, privind „securitatea furnizării de energie". Securitatea a fost tradusă prin diversificare, adică să nu depindem de ruşi, să mai luăm gaz şi de la alţii. De la cine? De la cine are, dar cam singurul candidat cu şanse (din motive geografice sau politice, Turkmenistanul sau Iranul au ieşit din discuţie) era Azerbaijanul. Cîtă vreme Nabucco era singurul proiect care îşi propunea să aducă gaz de la azeri în UE, s-a bucurat de sprijinul Comisiei Europene. Doar că proiectul s-a mişcat greu. Era costisitor şi făcut pe principiul: puneţi voi (companiile de energie) o grămadă de bani azi şi poate o să-i recuperaţi peste cîţiva ani. Au fost ezitări şi încercări de a pasa costurile. Apoi, azerii au zis că fac ei, pe banii lor, conducta care traversa Turcia (şi care era cea mai mare parte din Nabucco iniţial). Deci, gazul azer ajungea, pe cheltuiala lor, la graniţa UE, în Bulgaria. Şi aşa, Nabucco a devenit Nabucco West, mult mai scurt, făcea doar legătura cu ţeava azeră şi ar fi dus gazul prin România şi Ungaria spre Austria. Atunci, a fost un moment de reînsufleţire, lumea a crezut că Nabucco se relansează (mai scurt, mai ieftin, mai uşor de făcut). Numai că exista o capcană: din punctul de vedere al Comisiei Nabucco West, nu aducea nimic în plus. Dacă azerii trăgeau, prin Turcia, o ţeavă care intra în UE, asta însemna că obiectivul comun fusese îndeplinit: intrau gaze neruseşti în UE. Mai departe, nu era treaba Comisiei să decidă încotro o lua conducta. Iar Nabucco West avea un concurent: TAP, o ţeavă care va face legătura cu conducta azeră, va traversa Bulgaria, Albania, Grecia şi va ajunge în Italia. Deci, în loc ca expansiunea azeră să urmeze cursul Bulgaria – România – Ungaria – Viena (pe drumul urmat de armatele otomane), va intra în UE tot prin Bulgaria, dar va merge spre Roma (otomanii ar fi invidioşi).

Preşedintele Băsescu este supărat că Nabucco West a pierdut sprijinul Comisiei (de fapt, e supărat că respectiva Comisie a fost neutră între cele două proiecte). Aici, ajung la partea bună pentru România: am avut curaj şi am jucat la nivel mare. Nabucco a fost sprijinit şi de Ungaria şi Austria, dar România a fost parcă cea mai căpoasă în acest sprijin. Nu e nici o ruşine că am pierdut. E mai bine să joci şi să pierzi decît să nu joci pentru că te crezi mai mic, mai prost îmbrăcat şi cu gumă în cap. A fost un exerciţiu binevenit de gîndire strategică şi de măsurat potenţialul de alianţe al României. Am exagerat puţin cu curtoazia oficială faţă de Azerbaijan şi poate învăţăm că să faci vizite dese şi să te pupi la conferinţe cu un şef de stat e doar o chestiune de protocol, mai important e ce pui pe masă la negocieri. Pe de altă parte, avem dreptate să ne enervăm pe Comisie? Eu zic că nu. Comisarul pentru energie, Oettinger, a explicat destul de coerent punctul lor de vedere, într-un interviu pentru *Hotnews*: noi ne-am atins obiectivul de a aduce gaz azer în UE, nu puteam să favorizăm un proiect sau altul. Şi aici ajung la partea proastă a părţii bune. Gustul preşedintelui Băsescu pentru proiecte strategice mari, unde mizăm pe relaţii politice la vîrf, ne face să ignorăm chestiuni mai mici şi mai practice. Un obiectiv comun al UE este interconectarea reţelelor electrice şi de gaz între statele membre. România are obligaţia de a construi interconectoare cu Ungaria şi cu Bulgaria. Mai construim unul cu Republica Moldova pentru că vrem şi e în interesul nostru naţional, şi am convins Comisia să îl cofinanţeze şi pe acesta (un exemplu puţin discutat, de *leadership* românesc cu bani europeni). Dar cu legăturile spre Bulgaria şi Ungaria întîrziem. Unii zic că vor fi gata în 2014, alţii că mai tîrziu, alţii că oricum vor fi de capacitate prea mică pentru a fi cu adevărat utile. Înţelegeţi paradoxul? În timp ce gîndim proiecte de mii de kilometri prin Anatolia şi stăm cu gîtul întins la Nabucco să vedem ce decid azerii, nu ne mobilizăm aici, intern, să tragem două ţevi scurte spre Bulgaria şi Ungaria (avem obligaţia asta din 2007). *Bon*, dar care e legătura? E evidentă: dacă intră gaz azer în UE prin Bulgaria, am putea să luăm pe piaţa spot gaz de la bulgari, dacă vom avea interconexiunea gata şi de capacitate potrivită. Pentru că şi bulgarii au obligaţia de a permite accesul transportatorilor pe reţeaua lor (asta presupunînd că nu vor, dar nu văd de ce nu ar vrea).

Cam asta e povestea cu Nabucco şi cu independenţa noastră energetică pe care nu ştiam că o avem. Pe de altă parte, eşecul Nabucco va da un nou impuls celor două resurse interne neexploatate: gazul descoperit de Petrom în Marea Neagră şi gazele de şist. Astea sînt prioritate naţională acum. Amîndouă resursele au ceva comun: cer investiţii mari la început şi vor putea fi date în exploatare cel mai devreme în cîţiva ani. Forajul făcut de Petrom în Marea Neagră, de pildă, costă 1 milion de euro pe zi. Pentru ca o companie să suporte investiţii la acest nivel, trebuie să ştie la ce să se aştepte. Ceva similar e şi în cazul gazelor de şist: e nevoie de investiţii acolo şi ar fi bine ca statul român să fie consecvent. A da din colţ în colţ, cu decizii şi răzgîndeli e cea mai proastă variantă. Speranţa unora că UE va interzice această metodă s-a dezumflat după Consiliul European din mai, dedicat energiei – apare în concluziile oficiale încurajarea statelor membre de a exploata resursele interne de hidrocarburi. Adică şist. A fost un Consiliu European remarcabil, un fel de trezire a Europei din beţia verde şi o realiniere: sîntem verzi dacă e şi realist să fim (dacă e interes, voi reveni la ce s-a decis în mai).

Sîntem verzi dacă e şi realist să fim.

The Economist zicea, recent: „O fantomă bîntuie Rusia – gazul de şist." Revoluţia gazului de şist schimbă geografia energetică a lumii şi dacă problema noastră tradiţională era dependenţa de Rusia, e pe cale să se rezolve fără să facem mari eforturi. Trebuie doar să nu facem mari greşeli.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Poşta

Şi asta este o negustorie, pentru mine. Şi uite de ce. Timp de şase-şapte ani, de cînd se dă alocaţia copilului prin poştă, mi-am spus că cel mai bine este să deschid poştaşului la interfon. Dar poştaşul rareori îmi aducea şi mie nenorocita de alocaţie. Nu, nu este foame ţigănească după alocaţie, dar dacă este dreptul copilului, de ce nu? Uneori, stăteam cu mozoliţii la coadă în poşta mahalalei ca să iau alocaţia, de cele mai multe ori, însă, n-am luat-o. Şi să mai precizez un lucru: nu i-am dat poştaşului expres drumul la interfon pentru a-mi aduce mie păsărica de alocaţie. Nu! Dom'le, la început, mi s-a părut cetăţeneşte. Tot stau acasă dimineaţa. Să deschid poştaşului e normal. Dar, după un timp, cînd el a urcat cu alocaţia o dată, mi-am zis că e un fel de recunoaştere a mea că îi deschid. Nu, nu era, omul nu mi-a adus prea des alocaţia ca să cred astfel. Oricum, mi-am creat eu un mit şi, tîmpit cum sînt, am crezut tacit, imaginar, că poate funcţiona. N-a funcţionat. După vreo patru ani, m-am dus la nu-ş' ce oficiu şi am pus alocaţia pe un card. De atunci, copilul îşi ia singur alocaţia. Acest tîrg a funcţionat, iar eu nu mai deschid poştaşului. Şi acest tîrg a funcţionat. Ia să mai deschidă şi alţii, nu-s prostul lui! Chiar aşa, nu mai spun că ştiu toată povestea cu poştaşii. Acum am mail, pe mine nu mă caută nimeni. Apropo, poştaşii – aţi văzut – aduc numai veşti proaste: păi, facturile ce sînt?

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Adina POPESCU
și Alexandra ION

Corpul
Vedere din interior

Texte și opinii de:

● Cristian CHIVU (teolog)

„Nudism la tronul ceresc“

● Călin COTOI (antropolog)

„O expoziţie scandaloasă“

● Gabriel JDERU (sociolog)

„Corpul – cel mai democratic obiect de hiperconsum cultural“

● Lucia TERZEA-OFRIM (antropolog)

„Melancolia anatomiei“

argument
Un studiu de caz

La începutul lui iulie, cele 200 de corpuri şi fragmente plastinate de corp uman, din cadrul expoziţiei *The Human Body* aduseseră la Muzeul „Grigore Antipa“ peste 62.000 de vizitatori. Mulţi dintre ei au venit în mod special în Bucureşti, din diferite oraşe ale ţării, pentru a vedea expoziţia, şi au scris în caietul de impresii că a meritat acest efort. La Antipa s-au înghesuit copii „cu clasa“ – la iniţiativa acelor profesori care au preferat să predea o oră de biologie/anatomie într-un mod neconvenţional –, au venit studenţi la Medicină, din Cluj şi Iaşi, care regretă că nu au astfel de materiale didactice în facultăţi. Au venit, însă, şi oameni obişnuiţi, de toate vîrstele, care nu au nici o legătură nici cu o cariera didactică, nici cu studiul corpului uman. Principalul motiv a fost curiozitatea: cea de a vedea acele cadavre reale care au stîrnit controverse, dar şi cea de a afla mai multe şi „pe bune“ (eram tentată să scriu „pe viu“, dar nu e cazul...) despre felul în care noi, oamenii, sîntem alcătuiţi. Unii au trecut peste idei preconcepute, alţii au căutat „senzaţii tari“ sau, pur şi simplu, a funcţionat atracţia morbidului de tipul ştirilor tabloide TV – „Atenţie, urmează imagini şocante!“ –, dar şi mai bine a funcţionat o bună promovare a expoziţiei. Pînă la urmă, la fel cum reiese din acelaşi caiet de impresii, cam toată lumea a plecat mulţumită – „nimic scîrbos, nimic oripilant“. În general, publicul a receptat corect o astfel de expoziţie şi a luat în serios latura sa pur ştiinţifică, acordîndu-i mai puţină atenţie celei „artistice“ – de fapt, o formă de prezentare: cadavre jucînd fotbal sau *darts*. Una peste alta, expoziţia a fost (şi mai este, pînă pe 4 august) un fenomen în spaţiul muzeal de la noi şi a scos din casă oameni care n-au mai intrat într-un muzeu de ani buni. Mai ales din acest punct de vedere, ea poate fi considerată un succes. Însă dincolo de expoziţia în sine se naşte o întreagă discuţie, cu accente polemice despre ce mai reprezintă corpul uman în societatea de azi, pînă la ce limite poate fi el expus, arătat, „dezvelit“, cui „aparţine“ trupul în timpul vieţii şi după moarte. Pe 4 iunie, la Librăria Bastilia a avut loc o dezbatere – *Des-coperind corpul uman, expunerea corpului în spaţiul public. Expoziţia* The Human Body – care şi-a propus să extindă şi să teoretizeze discuţia despre corp şi corporalitate, avînd ca „studiu de caz“ expoziţia de la Antipa şi care, la propunerea Alexandrei Ion, a generat şi acest dosar din *Dilema veche*. **(Adina Popescu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 11 iulie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Lucia TERZEA-OFRIM

Melancolia anatomiei

Nimeni nu poate să nege frisonul sau măcar fiorul resimţit în faţa unui cadavru, a unui schelet sau a oricăror altor resturi umane. Ceea ce rămîne din noi după moarte păstrează o întunecată încărcătură de mister, care, printr-un contrast dramatic, pune într-o lumină crudă limita puterii noastre de înţelegere (cine se poate lăuda că ştie ce este moartea?).

Orice contact cu rămăşiţele pămînteşti ale semenilor noştri declanşează automat descărcări emoţionale puternice, de nestăvilit. O astfel de „materie primă" nu putea trece neobservată, oamenii fiind dintotdeauna flămînzi de senzaţii tari, din ce în ce mai tari. Nu e de mirare că această resursă naturală (inepuizabilă?) a fost intens valorificată pentru a alimenta nesăţiosul nostru consum emoţional. De-a lungul timpului, paleta emoţiilor suscitate de astfel de „preparate" variază, dar păstrează, subteran, constante în modul de raportare la acest tip de exponate. Am spus „preparate", întrucît corpul devenit cadavru este instabil, perisabil, este, într-un fel, mai „viu" decît oricînd, fiind teatrul unui tăcut, dar tumultuos proces al descompunerii. Aşadar, o primă problemă este cea a „conservării", a „preparării" în vederea păstrării şi expunerii îndelungate.

Drumul de la creierul scos pe nas, în cazul mumiilor egiptene, la sofisticata plastinare, pusă la punct în 1977, de anatomistul german Gunther von Hagens, înregistrează procedee diverse, evident subordonate unor intenţii diferite, care să motiveze manipularea trupurilor lipsite de viaţă. Principala diferenţă dintre mumie şi cadavrul plastinat este cea a identităţii. Dacă prin mumificare se urmărea eternizarea unei individualităţi precise, plastinarea deposedează corpul respectiv de orice urmă de identitate personală, este deplin conservată „carcasa", îmbibată nu doar de silicon, ci şi de o totală amnezie în legătură cu viaţa respectivului defunct. Corpul plastinat este destinat unui perfect anonimat, ca şi cum nu ar fi aparţinut unei persoane cu adresă, cu familie, cu prieteni. Dacă mumia servea memoria, corpul plastinat ilustrează uitarea.

Nu doar pielea este înlăturată, ci şi biografia, identitatea socială, întreaga istorie personală. Individul dispare, este negat în mod absolut, corpul său fiind instrumentalizat, în vederea constituirii unui specimen generic. Corpul devine simplu obiect menit să exemplifice impersonal o funcţie, un organ sau un aparat. Cînd este abandonată vocaţia pretins didactică, se face loc şi unor puneri în scenă mai elaborate, sînt ilustrate ipostaze de viaţă cotidiană: poziţia unui jucător de şah, un avînt de baschetbalist, o secvenţă de alergare, la înot, pe motocicletă, sau chiar un cuplu surprins în acrobaţia acuplării.

Vizitatorul de astăzi al expoziţiilor de corpuri plastinate nu e departe de scena descrisă de Émile Zola în romanul *Thérèse Raquin* (1867). În secolul al XIX-lea, încă nu se inventase plastinarea, aşa că cei mînaţi de curiozităţi morbide se mulţumeau cu vizita la morga din Paris, unde intrarea era liberă, uşile fiind deschise tuturor celor însetaţi de cunoaştere sau doar dornici de spectacolul cărnurilor moarte. Distracţia la morgă – ne spune Zola – era apreciată în acelaşi registru cu o piesă de teatru, era un divertisment legitim, popular, însoţit de obişnuitele manifestări de apreciere estetică: înfiorări, pufnituri, aplauze, fluierături, mici glume şi comentarii. În final, vizitatorii se îndepărtau, satisfăcuţi de calitatea experienţei recreativ-instructive oferite de priveliştea cadavrelor.

În progresistul secol al XIX-lea, nu trebuia neapărat să mergi la morgă dacă îţi doreai un spectacol anatomic. Bîlciurile ofereau mereu expoziţii care, sub titlul de „Panopticum", deturnau arsenalul demonstrativ al cunoaşterii savante, înspre o popularizare cu finalităţi multiple: educaţie medicală, amuzament şi degustare de senzaţional. Nu în ultimul rînd, era atractivă comercializarea acestei puneri în scenă a preparatelor anatomice. Fetuşii în borcan erau cu atît mai apreciaţi dacă prezentau anomalii; la fel, scheletele sau orice altă parte a corpului marcată de vreo diformitate sau amprentă patologică.

„Sînt corp şi gîndesc, nu ştiu mai mult."

VOLTAIRE

„Medicina vindecă bolile corpului, iar filozofia eliberează sufletul de patimi."

DEMOCRIT

„Sufletul se naşte bătrîn, dar devine tînăr. Asta este comedia vieţii. Iar corpul se naşte tînăr şi devine bătrîn. Asta este tragedia vieţii."

OSCAR WILDE

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

Încă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, disecţiile devin spectacole la modă, oamenii se înghesuie, vor să admire interiorul „maşinăriei umane". Pentru a prelungi senzaţia, se înfiinţează muzee de anatomie patologică, în mari oraşe europene. Pe lîngă preparatele „naturale", o carieră de succes cunosc mulajele din ceară, între care un loc aparte îl ocupă nenumăratele Venus anatomice, un fel de statui care se desfăceau în bucăţi, organ cu organ, spre desfătarea celor care voiau să vadă cum arată pe dinăuntru o femeie. Entuziasmul didactic abia maschează dimensiunea erotică a acestui instrument de cunoaştere. Ipostazele lascive, mărgelele din jurul gîtului, grija pentru frumuseţea chipului, toate acompaniază discret accesul la aceste trupuri cu „sertare", care anticipează imaginaţia suprarealiştilor. De altfel, coperta primului tratat ilustrat de anatomie, apărut în 1543, înfăţişează disecţia unui trup de femeie. Abdomenul este despicat, se revarsă organele interne, dar, deasupra tăieturii, numerosul public masculin care înconjoară trupul deschis poate să se bucure de priveliştea generoasă a unor sîni mari, rotunzi, frumos conturaţi. Pe pieptul frumoasei disecate se sprijină un schelet, în chip de alegorie a morţii.

Este vorba de imaginea care deschide celebrul tratat *De humani corporis fabrica, libri septem,* scris de medicul şi profesorul de anatomie Andreas Vesalius. În 2014 se vor împlini 500 de ani de la naşterea sa, dar viziunea lui asupra corpului e mai actuală decît oricînd. Extraordinarele ilustraţii semnate de Johannes Stephanus Van Calcar sînt sursa declarată de inspiraţie pentru primele exponate realizate de anatomistul Gunther von Hagens, care afirmă că în tot ceea ce face se raportează la Renaştere şi la arta anatomică.

Dintre numeroasele „citate", exemplul frapant este al unui splendid ecorşeu intitulat *Muscle man,* a cărui postură reproduce fidel o imagine din tratatul lui Vesalius. Este un bărbat care afişează o retorică a gesturilor tipic renascentistă, avînd o mînă îndreptată în sus, înspre lumea celestă, iar cealaltă arătînd în jos, indicînd lumea terestră. O altă imagine reluată de von Hagens este cea din exponatul *Skin man,* realizat în 1997, în care recunoaştem imaginea Sfîntului Bartolomeu, căruia îi atîrnă din mînă propria piele jupuită, imagine pictată de Michelangelo în *Judecata de apoi*.

Nu toate exponatele lui von Hagens trimit la ilustre exemple renascentiste. De exemplu, prezentarea separată, orientarea voyeuristă a privirii spre un exponat alcătuit din organele genitale feminine, aminteşte de faimosul borcan preparat de paleontologul Cuvier din părţile intime ale sărmanei Sarah Baartman, cunoscută sub numele de *Vénus hottentote*. În ambele cazuri, pare să intereseze, în primul rînd, aspectul exotic, interesul faţă de presupusa diferenţă rasială.

Dacă preparatul lui Cuvier, care a stat pe rafturile Muzeului Omului pînă prin anii '70, prezenta interes printr-o particularitate anatomică numită „şorţul hotentot", în cazul preparatului lui von Hagens, curiozitatea este stîrnită de faptul că acesta provine de la o femeie asiatică, fiind astfel alimentate fantasmele legate de vigoarea sexuală a femeilor din Orient. De remarcat că în expoziţia de la Bucureşti apar disecate şi puse în valoare explicit, turgescent, doar organele sexuale feminine. Organizatorii or fi considerat ca doar organul masculin erect este indecent? Nu este mai puţin adevărat că în alte variante ale acestui tip de expoziţie au apărut acuze de sexism datorate tratării diferenţiate. S-au ridicat voci revoltate, care denunţau faptul că organul masculin era prezentat în ipostaza sa cea mai triumfătoare, ilustrînd specimene de excepţie, în apogeul vitalităţii, iar organele feminine erau exemplare afectate de patologii locale: chisturi, fibroame, leziuni de sifilis etc. De o parte era forţa, sănătatea, capacitatea de reproducere, de cealaltă – fragilitatea, boala şi mai ales pericolul.

Corpul plastinat este destinat unui perfect anonimat, ca şi cum nu ar fi aparţinut unei persoane

Expoziţiile doctorului von Hagens au fost acuzate nu doar de discurs discriminator, ci şi de necropornografie. Dincolo de faptul că are o serie de exponate care ilustrează cupluri-ecorşeu, surprinse în ipostaze inspirate din *Kamasutra,* ansamblul exponatelor sale a fost, la un moment dat, găzduit de un Muzeu al Erotismului. Inutil să mai insist asupra importanţei tipului de instituţie care găzduieşte o astfel de expoziţie. Rama instituţională decide tipul de lectură. Într-un muzeu de ştiinţe naturale, este avansată dimensiunea didactică şi medicală; într-un muzeu de artă, accentul va cădea pe efectul estetic, fie de admiraţie, fie de oroare, iar într-un muzeu al erotismului, întregul demers este redus la un *striptease* extrem, la ideea unei despuieri totale, violente, erosul macabru cochetînd cu o pornografie funebră.

În general, expunerea publică a rămăşiţelor omeneşti a fost calificată ca fiind de-a dreptul obscenă, mai ales în context imediat postbelic şi postcolonial. Au izbucnit mişcări ferme de revendicare a nenumăratelor exponate umane provenite din sepulturi sau, pur şi simplu, „recoltate" din rîndul populaţiilor „exotice". Muzeele de istorie naturală şi apoi de antropologie se mîndreau cu adevărate bănci de organe, care ilustrau diversitatea uimitoare a corpului omenesc. Borcanele cu nasuri, cu urechi, cu degete, apoi schelete, cranii, piele tatuată, păr, capete mutilate ritual, toate cad în desuetudine, iar expunerea lor e etichetată sever drept etnopornografică. Este vorba de expunerea Celuilalt, de expunerea celui dominat, de expunerea fără consimţămînt, resimţită ca expresia unei indecente şi atroce violenţe.

Cu toate acestea, corpul uman este în continuare vedeta marilor muzee. Pînă la jumătatea lunii iulie se mai poate vizita, la Paris, la Muzeul Quai Branly, o spectaculoasă expoziţie dedicată podoabei capilare, desfăşurată sub titlul *„Cheveux chéris – frivolités et trophées"*. De la capete reduse – trofee ale indienilor Jivaro –, la bucle prinse în medalion cu monogramă, trecînd prin scalpuri amerindiene şi mumii din Peru, se poate admira o varietate uimitoare de şuviţe şi peruci, măşti împodobite cu cosiţe, cu împletituri, meşe complicate, bijuterii, amulete făcute din fire de păr uman. Spectaculoasele exponate provin din cele mai diverse colţuri ale planetei şi alăturarea lor pune în evidenţă un întreg vocabular social: ranguri, ritualuri, răzbunări şi recompense. Noutatea este punerea lor împreună, angajarea unui dialog între culturi.

Aşadar, încă o dată, prin intermediul corpului, o întreagă istorie a lumii este povestită de-a fir a păr...

***Lucia Terzea-Ofrim** este lector universitar dr. la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti, unde predă cursuri de antropologie culturală.*

Călin COTOI

O expoziție scandaloasă

Cum devin obiectele (şi corpurile) exponabile? Cum se trece graniţa între lucruri care sînt prinse în viaţa de zi cu zi, pe care le folosim, cu care trăim împreună, şi obiecte de privit?

Există un circuit muzeal care cuprinde serii de decontextualizări şi recontextualizări. Fragmente din viaţa cotidiană sînt scoase din contextele de origine şi reintroduse în întreguri ştiinţifice şi pedagogice, unde devin exponate. Exponatul este, întotdeauna, fragmentar şi sensul său e dat, în mare măsură, de cel care expune, de discursul ştiinţific sau estetic în care este expus.

Obiectele şi fiinţele care populează muzeele de orice fel sînt rezultatul unor procese prin care se decide ce merită să fie văzut şi de către cine. În special în muzeele etnografice sau de ştiinţele naturii – unde criteriul estetic nu intră, aparent, în calcul –, hotărîrea de a delimita ceva ca demn de a fi privit şi integrat într-un dispozitiv este mai vizibilă.

Expunerea corpurilor umane – vii sau moarte, întregi sau pe bucăţi – injectează în exponate mai mult decît inevitabila fragmentaritate: le face instabile, supărătoare, deranjante. Nu în mod absolut, însă. Sensibilităţile variază destul de mult, în timp şi spaţiu. În 1878, după ce revolta populaţiei kanak din Noua Caledonie este înăbuşită, capul şi mîna dreaptă a lui Ataï, conducătorul rebeliunii, sînt aduse la Paris, studiate de Paul Broca, expuse în muzeu şi devin subiect al unei comunicări ştiinţifice în *Bulletins de la Société d'Anthropologie de Paris*. Bucăţi din cadavrul lui Ataï continuă să fie productive odată ce sînt disciplinate de dispozitivele administraţiei şi antropologiei coloniale. În România, după ce este prins, în 1927, Terente, lipovean din Carcaliu, este expus, pe bucăţi, la Institutul Medico-Legal. Continuă să fie productiv, dar disciplinat şi ştiinţific.

Sigur că, în prezent, ni se pare neliniştitoare această activitate *post-mortem* a craniilor kanak, în muzeele metropolei, fiindcă întreg aparatul colonial a fost deconstruit şi blamat, şi relaţiile de putere din spatele ştiinţei – scoase repetat la iveală.

Disciplina şi productivitatea sînt, însă, în continuare, specifice oricărei întreprinderi muzeale. Începînd din secolul al XIX-lea, de cînd apare muzeul modern, unul dintre principalele lui scopuri este constituirea şi disciplinarea cetăţenilor, pe modelul culturii estetice şi ştiinţifice burgheze. Prin intermediul muzeelor, cultura devine parte constitutivă dintr-un mecanism de guvernare care nu mai mizează exclusiv pe supravegherea şi disciplina corporală impusă – în fabrici, armată, spitale, închisori sau şcoli. Oamenii se autodisciplinează participînd la formele culturale şi la modurile lor codificate de consum – în muzee, expoziţii sau chiar magazine universale. În plus, cetăţenii se informează şi se formează prin intermediul ştiinţelor care îi expun austerei moralităţi a observaţiei constante, a legităţii universului, a coerenţei argumentării şi a autorităţii naturii. Muzeele se desprind, astfel, prin disciplină şi productivitate, de spectacolele de circ, de bîlciuri sau de cabinetele princiare de curiozităţi.

Expoziţia *The Human Body* de la Muzeul „Grigore Antipa" a creat, cum era firesc, scandal. Orice expunere de cadavre are, implicit, un potenţial de a crea conflicte. Ce facem cu cadvrele, cu morţii, cum scăpăm de ei sau cum îi ţinem mai aproape (sau cum scăpăm de ei ţinîndu-i aproape) sînt probleme generale, codificate moral şi religios în majoritatea societăţilor. Scandalul de la Antipa nu a fost, însă, decît în mică parte unul de tip secular *vs* profan sau ştiinţă *vs* religie.

Corpurile plastinate sînt adăpostite în muzeu alături de animale contemporane împăiate, diorame, schelete de dinozauri şi vînători daiaci de capete. Discursurile şi dispozitivele care ţin aceste lucruri laolaltă provin din zona ştiinţelor naturii. Şcolile îşi duc copiii acolo ca să îi introducă într-o lume guvernată de ştiinţă şi să formeze cetăţeni disciplinaţi şi morali. Cum ajută dinozaurii şi daiacii la formarea micilor sau marilor cetăţeni din România? Asta ţine de magia ştiinţelor şi a statului modern. Cum se înscriu cadavrele plastinate ale chinezilor în această magie modernă? Aici intervine o ruptură şi în asta constă, în mare măsură, caracterul ambiguu-scandalos al expoziţiei.

Orice expunere de cadavre are, implicit, un potenţial de a crea conflicte.

Contextul „primordial" din care sînt scoase cadavrele expuse la Antipa nu era unul de viaţă trăită (sau sfîrşită). Contextul primordial este unul ştiinţific-profesional, mai exact unul medical, în care cadavrele sînt expuse spre edificarea şi învăţarea viitorilor medici. La Antipa nu sînt, în acest caz, expuse atît corpuri umane, cît exponate anatomice.

Expunerea lor în afara sălii de disecţie poate fi văzută ca un efort pedagogic, un fel de vulgarizare a cunoaşterii medicale. La fel de bine, însă, este vorba de o instalaţie artistică, de exponate cu miză estetică. Expoziţia de la Antipa mizează pe această ambiguitate, pe o expunere ludică a fragilităţii ciclului muzeal, al de decontextualizărilor şi recontextualizărilor. Ne uităm la corpuri, la obiecte de natură umană, deturnate de la ora de anatomie, la instalaţii artistice, la un spectacol de bîlci supertehnologizat, sau la un *freak show*? Dacă e cîte ceva din fiecare, ce fel de ştiinţă mai poate ţine laolaltă toate semnificaţiile acestea?

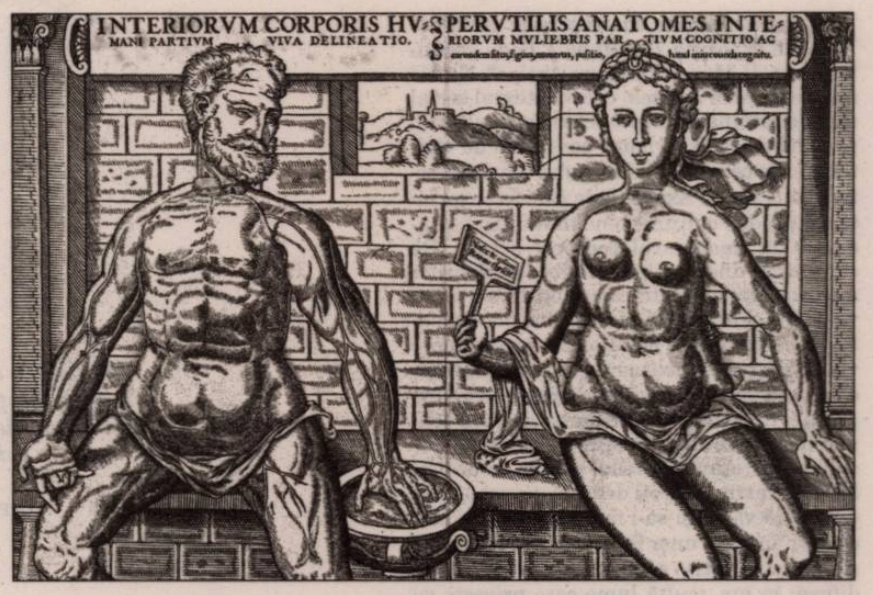

„Fiecare corp este singur, sufletul – niciodată."

HERMANN HESSE

„Cugetă în ce stare a corpului şi a sufletului te va prinde moartea, precum şi la scurtimea vieţii, la infinitul de timp dinapoia şi dinaintea ta, la fragilitatea tuturor corpurilor."

MARCUS AURELIUS

Nu e clar cum funcţionează partea disciplinară şi ştiinţifică a expoziţiei, dar, la nivel meta, e o expoziţie prin intermediul căreia se poate gîndi în zona transformărilor ştiinţei, a moralităţii, a disciplinei, a cetăţeniei şi a felului în care ele mai contează în viaţa publică. Deja e foarte mult pentru o expoziţie. Sigur că, în alte vremuri, în alte expoziţii, se putea gîndi foarte bine şi cu cadavrele lui Ataï şi Terente, dezmembrate la periferie şi readuse la viaţă în metropolă. Un alt scandal învăluie expoziţia de la Antipa – cel al lumilor postcoloniale şi al circuitului banilor, al ştiinţelor şi al corpurilor moarte şi vii. Circuit global pe care îl plătim şi îl întreţinem – local, modest, după puterile noastre –, la muzeul de ştiinţe ale naturii, ca să îl vedem expus în nuditatea lui plastinată.

***Călin Cotoi** este conferenţiar universitar, coordonatorul unui master în antropologie în cadrul Universităţii Bucureşti. Blog: masterantropologie.wordpress.com.*

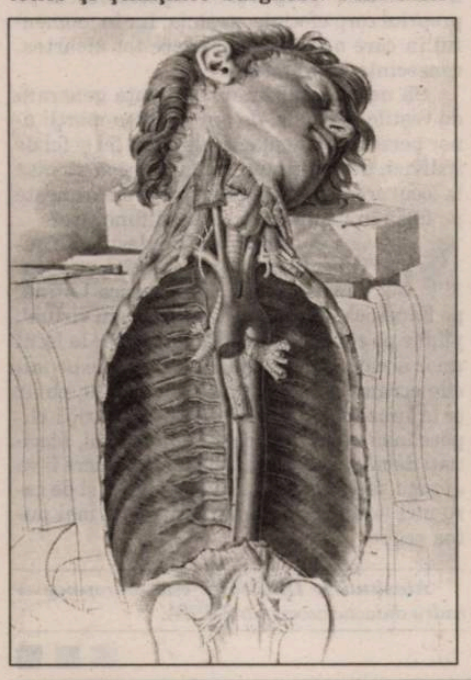

Impresii despre corpul uman

■ „Teribil, domnule, teribil!"

■ „Această expoziţie este instructivă, interesantă şi binevenită. Pentru că oferă posibilitatea cunoaşterii interiorului corpului uman dincolo de învelişul pielii. Foarte mulţi oameni nu cunosc ce minune este corpul lor, inteligenţa superioară care a putut zidi fiinţa care este, evident, perfectă. Mulţumim organizatorilor pentru această posibilitate a cunoaşterii noastre." (prof. V.P.)

■ „Mi-a plăcut mult, a fost interesant, puţin greu de înţeles, dar frumos!" (10 ani)

■ „Azi a fost o zi specială. Am văzut cum Dumnezeu ne-a format trupul. Am fost alături de tati şi de Flavia." (Medeea)

■ „Senzaţional! Ca la Dan Diaconescu, în direct!"

■ „Vreau să vă mulţumesc că mi-aţi arătat miracolul vieţii. Mi s-a părut cea mai bună expoziţie de pînă acum, am învăţat foarte multe despre corpul omenesc, cum să rămîn sănătos, am primit sfaturi bune şi corpurile au fost foarte bine arătate şi explicate." (12 ani)

■ „Foarte, foarte interesant! Ar fi extraordinar de utilă introducerea acestei baze materiale în şcoli şi facultăţi de profil."

■ „Instructiv, nu am văzut nici o reacţie de respingere la copii!"

■ „Aşa da! Pentru că sîntem sătui de ignoranţă, de ipocrizie şi de atitudine negativistă faţă de ştiinţă. Aşteptăm şi alte evenimente asemănătoare, în curînd." (prof. M.L.)

■ „Această expoziţie mi s-a părut extraordinară. Am învăţat lucruri noi despre mine şi despre cei din jur şi, mai ales, despre importanţa vieţii." (11 ani)

■ „Am plecat de aici cu dorinţa imensă de a avea mai multă grijă de corpul meu. Nu ştiam cît de fantastic e!"

■ „M-a impresionat foarte tare cum se dezvoltă puiul [bebeluşul]." (8 ani)

■ „Din nimic, iată ce naştem! Fantastic! Extraordinar! Trebuie să vedem toţi, să ne vedem aşa cum sîntem, ca să fim mai buni, mai iubitori, sănătoşi pentru copiii noştri, pentru *lume*." (prof. C.)

■ „Nimic fioros, nimic scîrbos, nimic degradant... Nu înţeleg protestul!"

■ „Interesant, dar aş fi vrut să văd mai multe corpuri întregi!"

■ „Felicitări de la un medic. Grec."

■ „Am intrat într-un fel şi am ieşit alt *om*. Mi-am schimbat felul de a mă vedea. Uluitoare galeria sistemului cardio-vascular. Mă înclin cu respect."

■ „Foarte tare. Aş veni aici înainte de fiecare examen de anatomie."

(Caietul de impresii – expoziţia *The Human Body*, Muzeul Naţional de Ştiinţe Naturale „Grigore Antipa")

Gabriel JDERU

Corpul – cel mai democratic obiect de hiperconsum cultural

Sînt cunoscute controversele generate de expoziţia *The Human Body* găzduită de Muzeul „Grigore Antipa“. Nu voi face referire la acestea, ci la contextul social care determină un astfel de consum cultural, pornind de la experienţa personală de vizitator şi de cercetător al corpului din perspectivă sociologică. Expoziţia în cauză reprezintă un produs cultural bine marketizat şi adaptat la imaginarul corporal actual. De cum intri, tineri în halate albe, studenţi la medicină îţi spun din capul locului că nu ai voie să faci fotografii sau să filmezi exponatele şi că totul este monitorizat prin camere video, iar persoanele care sînt surprinse făcînd aceasta vor fi invitate să părăsească expoziţia. Corpul este bine ambalat, prin tehnici de marketing, într-un cocon de mister care să întreţină interesul pentru „grozăviile“ dinăuntru. Nu poţi decît să povesteşti altora ce ai văzut şi să-i faci să devină şi mai curioşi, în lipsa unor fotografii drept mărturie. Intru ca într-o sală de cinema cu lumină difuză; în jur, multă lume care priveşte cu uimire exponatele. Dau şi de un grup de copii, conduşi, probabil, de un profesor care le explică cu voce tare sistemul osos. Normal, educaţia se face cu voce tare! Trec pe lîngă un bărbat şi două femei în vîrstă, probabil pensionari, care se uită la un ficat şi-mi trece pe la ureche o întrebare aruncată aproape în şoaptă, de către domn: „Care-i cancerul?“ „Cred că ăsta mic şi negru, nu vezi că scrie aici?“ a răspuns femeia tot în şoaptă, indicînd cu degetul. Cum altfel ai putea să vorbeşti despre cancer?! Mă îndepărtez de ficat, gîndindu-mă imediat cum o arăta ficatul meu suferind. Mai la dreapta, văd vitrina cu plămînii şi, din nou, cancerul. Desigur, mă gîndesc că sînt fumător! Imediat lîngă plămîni se află o urnă transparentă, care are înăuntru o grămadă de pachete de ţigări şi pe care este afişat un mesaj îndeamnînd la renunţarea la fumat. Lîngă fiecare exponat se află cîte o proiecţie tridimensională fluorescentă a organului care plasează vizitatorul într-un univers tehnico-ştiinţific ce-i oferă perspectiva din interior a corpului. Totul pare astfel regizat încît să te transpună într-un actor dintr-un documentar de pe Discovery. Este ca şi cum stăteai liniştit într-un fotoliu şi urmăreai documentarul despre „lumea de sub piele“ şi, dintr-odată, ca prin miracol, treci dincolo de ecran şi te plimbi printre plămîni, ficaţi, intestine, aorte, rinichi, creiere, (ne)oameni plastinaţi, fragmentaţi, despieliţaţi, plasaţi în poziţii dinamice şi caraghioase. Aceste ipostaze nefireşti pentru corpurile unor persoane decedate au rolul de a mai atenua din stranietatea situaţiei. Modul de a dramatiza corpul în cadrul acestei expoziţii îl transformă pe vizitator dintr-un consumator-spectator în consumator-actor. Capitalismul îţi oferă o excursie, contra cost, prin propriul corp. Trec destul de repede pe lîngă celelalte exponate, dîndu-mi seama că doar ficatul şi plămînul mi-au dat suficientă porţie de reflexivitate.

„Sufletul e acelaşi în toate fiinţele vii, deşi corpul fiecăreia e diferit.“

HIPOCRATE

Corpul pare că a devenit cel mai democratic obiect de consum, judecînd după numărul foarte mare de vizitatori ai acestei expoziţii. Tema sănătăţii, prezentă în toate produsele societăţii de hiperconsum, pare să devină un argument principal în promovarea produselor, iar expoziţia nu face excepţie.

Sănătatea ca valoare socială devine obiect de consum pentru turboconsumator, dovadă fiind multitudinea de produse culturale accesibile publicului – de la produsele prezente în chioşcurile de ziare şi pînă la emisiunile TV dedicate. Expoziţia *The Human Body* împinge acest proces înspre corpul fragmentat, disecat, expus şi comodificat. Plăteşti un bilet şi ai acces direct la „lumea de sub piele“, la ficat, plămîni, la cancer. Turboconsumatorul descris de Lipovetsky în *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societăţii de hiperconsum* este, prin excelenţă, un consumator reflexiv – consumă orice îi poate alina fiorul dualist pe care i l-a determinat modernitatea, tot ce-l poate face să creadă că are un corp. Perspectiva bolii, în lipsa unui sistem simbolic care să-i dea sens social, determină o creştere a angoasei legate de corp şi reorientează consumul dinspre direcţia prestigiului către preocupările legate de sănătate şi corp. Rezultatul este nevoia permanentă de autosupraveghere, pentru a preîntîmpina boala. Individul devine un fel de *homo medicus* care-şi evaluează în permanenţă starea de sănătate. Îşi adaptează în permanenţă practicile legate de consum, în funcţie de imperativul sănătăţii, şi devine reflexiv la ce mănîncă, la ce îmbracă, la poluare, la semnele bătrîneţii, la tot ce reprezintă un potenţial risc de boală. Consumînd astfel de produse, individul nu caută atît să-şi exprime apartenenţa de clasă, cît să-şi reconfirme proprietatea asupra corpului său.

***Gabriel Jderu** este sociolog şi coordonatorul masterului „Sondaje de opinie, marketing şi publicitate“ la Departamentul de Sociologie din cadrul Universităţii Bucureşti.*

Alexandru DINCOVICI

Atenţie, urmează imagini şocante!

atracţie şi morţi, on şi offline

Întotdeauna mi-a fost teamă de durere, boală şi, mai ales, de moarte. Numai gîndul că existenţa mea ar putea să înceteze îmi dă uneori fiori, iar posibilitatea ca această inexistenţă să fie, de fapt, un proces precedat de chinuri groaznice e de neconceput. Şi, cu toate acestea, şi asupra mea, precum şi asupra altora, moartea exercită o fascinaţie care, privită detaşat, poate ridica semne de întrebare.

Practic un sport de luptă în care durerea e prezentă aproape constant – şi nu vorbesc aici de degetul umflat de la picior, care mă împiedică de cîteva zile să merg fără să mă schimonosesc la fiecare pas. O durere uneori subtilă, alteori acută, dar care poate rezulta (sau cel puţin aşa le place karatiştilor să creadă) în accidentări grave sau chiar în... moarte. Am jucat jocuri virtuale cu împuşcături şi îmi plac filmele cu bătaie, am citit cărţi despre gulag, am fost şi încă mai sînt uluit de modul în care regimurile totalitare au reuşit să extermine atît de mulţi oameni şi, uneori, am tras şi cu ochiul la lucruri mult mai rele şi mai „autentice“ de-atît. Să-mi fie ruşine.

Îmi aduc aminte, de exemplu, cum prin liceu, la scurt timp după ce accesul la Internet a devenit oarecum facil şi dial-up-ul a început să încarce facturile părinţilor, a venit un prieten la mine şi a insistat să-mi arate un site mişto. Avea un zîmbet care ascundea o farsă, însă am intrat în jocul lui. Era vorba despre Ogrish. Pentru cine nu a avut plăcerea să îl cunoască, site-ul conţinea imagini şi clipuri video necenzurate cu tot felul de grozăvii, printre care torturi, execuţii şi accidente. Nu cred că am petrecut mai mult de cinci minute acolo. Dar pe moment, recunosc, am fost oarecum fascinat de ideea că voi vedea ceva ce nu prea ai unde şi cum să vezi – moartea. Scandalos, macabru, strigător la cer.

„Deşi corpul vrea să fie pămînt în pămînt, sufletul vrea să fie cer în cer.“

LOPE DE VEGA

„Tot ce în suflet e o pasiune, e în corp o acţiune.“

RENÉ DESCARTES

În prezent, după mai bine de zece ani, la Muzeul „Grigore Antipa“ din Bucureşti putem vedea expoziţia *The Human Body* şi putem admira cadavre plastinate cu măiestrie. Adică oameni morţi, ca să spunem „lucrurilor“ pe nume, dar care transcend, în acelaşi timp, moartea şi consecinţele distructive pe care aceasta le are asupra corpului omenesc. M-am dus să văd şi eu cum arată, deşi mai vizitasem la Berlin şi *Body Worlds*, prima expoziţie de acest gen, şi am răsfoit, într-o zi, tot caietul cu impresii de la ieşire, pentru a încerca să-mi dau seama, ca orice antropolog care se respectă, ce cred şi ce spun oamenii după ce ies de acolo şi văd ce se află dincolo de piele. Şi mai scandalos, mai macabru şi de-a dreptul urlător la cer, de data asta.

Fascinaţia este, însă, reacţia unanimă a acestor turişti întunecaţi, puşi în faţa spectacolului morţii. Pentru că pînă şi atracţia pentru locuri legate într-un fel sau altul de moarte, precum şi pelerinajul la acestea au un nume. *Dark Tourism* (Richard Sharpley, Philip R. Stone (eds.), *The Darker Side of Travel. The Theory and Practice of Dark Tourism*, Bristol, Channel View Publications, 2009) – sau „tanatoturismul“ – este cu siguranţă mult mai bătrîn decît *Ştirile de la ora 5*. Şi nu foarte greu de înţeles. Experienţa sa îţi oferă o anumită apropiere de moarte, înlătură cel puţin o parte din tabuurile care o însoţesc şi poate, în plus, să te facă să te simţi bine. Chiar dacă într-un mod poate pervers, viziunea morţii îţi oferă satisfacţie. Satisfacţia de a fi scăpat şi de a te putea apropia de ea ca un simplu spectator, mîndru şi detaşat, care o priveşte de sus. E un fel de voyeurism, dar un voyeurism de cîştigător care a înfrînt cel puţin o moarte. Moartea altuia.

Şi revin la sporturile (mele) de luptă pentru că se încadrează în aceeaşi categorie. Ele sînt, de exemplu, al doilea cel mai vizionat sport de către tinerii între 14 şi 26 de ani („Tînăr în România. Profil urban de marketing“, Youth Monitor, 2012), după fotbal, şi unul dintre cele mai violente, ba chiar dintre cele mai sîngeroase. Spectacolul bătăii atrage, fără îndoială, însă foarte puţini se încumetă să calce pragul şi să experimenteze pe propriul corp efectele acesteia. Iar în momentul în care o fac, au în vedere tot moartea, consecinţa supremă.

Să ne mai mirăm de audienţa generată de veştile morbide, de aproprierea morţii unor personaje „mondene“ de către fel şi fel de indivizi, de mulţimea de gură cască strînsă la locul accidentelor sau de privirile aruncate pe furiş în urma unor cortegii funerare?

Moartea e peste tot. Pîndeşte pe YouTube, unde mai scapă cîte o execuţie sîngeroasă din America Latină, pe Facebook, în centrul unui priveghi virtual, pîlpîie pe stradă, în candelele aprinse la locul unor accidente, strigă senzaţional de pe micile ecrane şi zace, tăcută şi educată, chiar şi la muzeu. În spatele fiecărei apariţii clipesc însă zeci, sute, chiar mii de ochi, fascinaţi de misterul unui deznodămînt care îi va ajunge, mai devreme sau mai tîrziu, şi de care nici tehnica plastinaţiei nu îi va mai putea scăpa.

***Alexandru Dincovici** este antropolog şi cadru didactic asociat la SNSPA.*

Alexandra ION

Corpul custom made

ce valoare mai are corpul uman astăzi?

„Acest gentleman are peste 2 metri şi o pereche de ochi albaştri pătrunzători. Cu o înclinaţie pentru Ralph Lauren, rap-ul clasei de mijloc şi ieşitul la o băutură cu prietenii, Rex este, din multe puncte de vedere, un tip obişnuit." Ce se precizează însă în continuarea acestui portret, apărut în ianuarie 2013 pe blogul *The Guardian,* este faptul că Rex nu este orice fel de om, ci este... un om bionic, primul de acest fel. Rex, numit iniţial Frankenstein, a costat 600.000 de lire şi este produsul unei colaborări dintre o companie TV (Darlow Smithson Productions) şi o companie expertă în roboţi (Shadow Robot Company), la care se adaugă cercetările a numeroşi oameni de ştiinţă şi sprijinul Wellcome Trust People Award. Făcut după chipul şi asemănarea unui doctor psiholog elveţian, Bertolt Meyer (el însuşi avînd o proteză de ultimă generaţie la mîna stîngă), Rex are organe artificiale (inimă, splină, pancreas, retină), un sistem circulator funcţional, cu sînge sintetic şi membre robotice. În plus, e dotat şi cu o formă de inteligenţă artificială, putînd răspunde la întrebările care îi sînt adresate. Componentele sale au fost concepute de oameni de ştiinţă care lucrau de ani de zile independent unii faţă de alţii şi care au avut ocazia, pentru prima dată, să îşi vadă creaţiile integrate într-un organism complet. Întrebarea care se pune este: oare această fiinţă artificială este o întruchipare a fantasmelor din povestea lui Mary Shelley, *Frankenstein,* la 200 de ani distanţă? (de altfel, o legendă care circulă povesteşte că sursa de inspiraţie pentru medicul Victor Frankenstein ar fi fost un anatomist olandez, Frederick Ruysh). Ceea ce circumscrie acestei poveşti este întrebarea: ce mai înseamnă să fii om în societatea postmodernă în care trăim? Cum ne definim identitatea şi ce valoare ocupă corpul în această ecuaţie? Întorcîndu-mă la exemplul lui Rex, ce implicaţii poate avea construirea unei imagini a sinelui, din materiale sintetice?

way, cercetătoare bine cunoscută din aria studiilor despre ştiinţă şi tehnologie, „cyborgul e un fel de sine postmodern, colectiv şi personal, deconstruit şi reconstruit." La finalul unui parcurs început cu perioada iluministă, înţelegerea corpului ca o reflectare a cosmosului a fost înlocuită cu imaginea corpului-mecanism uriaş (un corp-instrument, pe care, disecîndu-l şi punîndu-l sub microscop, putem epuiza misterul fiinţei umane). Pe această linie, corpul ajunge să fie deconstruit şi apoi reconstruit din noi părţi (ca orice altă maşinărie). Corpul devine un proiect individual, un proiect *custom made:* de la tatuaje şi implanturi cu silicon, la schimbări de sex şi implanturi bionice.

Unde vom stabili, însă, limitele acceptate ale unor asemenea intervenţii? De exemplu, mai este om cel care are implantate aşa-numitele cipuri de memorie? O altă temere este legată de ce se va întîmpla în cazul în care oameni sănătoşi vor dori să se „bionizeze", să devină mai puternici, mai rapizi. De altfel, cei care au admirat personajele din *RoboCop* sau pe cele din comics-urile cu supereroi şi şi-au dorit să devină ca ei, acum pot fi mai aproape cu un pas, intrînd pe site-ul televiziunii Channel 4, unde găsesc rubrica „Construieşte un *tu* bionic". Acolo, poţi alege cum anume ai dori să te îmbunătăţeşti, dacă doar în interior sau şi la exterior, iar la final afli în ce procent eşti bionic. Interesant este cum vor fi translatate aceste procente la nivelul stabilirii graniţei om – robot: la 51%, 90% sau la 100%? În funcţie de ce? De asemenea, cine îşi va permite să-şi transforme fantasmele în realitate? Problema devine, astfel, curînd transplantată în cîmpul puterii şi al inegalităţilor sociale.

Cînd vorbim despre valoarea corpului în societatea contemporană, o altă situaţie este cea a corpului-marfă, corpul cu o valoare monetară precisă. Probabil cele mai cunoscute exemple sînt legate de vînzarea de organe, păr, lichide sau corpuri pentru ştiinţă, medicină, cabinete cosmetice (pe site-ul cadaverforsale.com se poate chiar calcula cam cît ar valora corpul dumneavoastră). În aceste cazuri vorbim de sume care variază de la cîţiva dolari la cîteva sute de mii sau chiar milioane. În plus, ca pentru oricare altă „marfă", s-a dezvoltat şi o piaţă neagră, una dintre „victimele" celebre ale acestui trafic subteran fiind Alistair Cooke, celebrul prezentator al emisiunii *Letters to America.* În loc să-şi găsească odihna veşnică într-o urnă funerară, fragmente din corpul lui au ajuns pe piaţa de transplanturi.

Mai există însă un alt context în care corpul capătă valoare monetară, probabil unul mai puţin cunoscut, dar care ridică problema dreptului de proprietate asupra propriului corp. Este vorba de un caz care se desfăşoară sub ochii noştri şi a creat senzaţie în SUA. Pe 13 iunie, Curtea Supremă de Justiţie din State a dat verdictul final într-un proces de patentare a genomului uman. Mai precis, tot scandalul a început în 2009, cînd mai multe organizaţii au dat în judecată compania Myriad Genetics Inc. şi Biroul de Brevete şi Patente, pe motiv că brevetarea a două gene asociate cu cancerul de sîn şi ovarian (BRCA1 and BRCA2) este „invalidă şi neconstituţională". Practic, au ieşit la iveală două poziţii opuse despre ce înseamnă corpul uman şi despre cine are dreptul de stăpînire asupra lui: cei care susţin că genele sînt „produse ale naturii", pe de-o parte, şi ceilalţi, care cred că pot fi transformate într-o proprietate corporatistă, ce poate fi comercializată. Alegerea uneia dintre variante are implicaţii imediate pentru pacienţi, deoarece cel care ar deţine patentul ar fi unicul îndreptăţit să producă şi să vîndă rezultatele (teste genetice, teste de prevenţie a cancerului etc.) Din acest punct de vedere, epopeea Angelinei Jolie, cu dubla masectomie mamară, nu este doar una dintre multele poveşti de tabloide. Decizia ei a fost luată în urma unui asemenea test genetic (aplicat pentru genele aflate în procesul de patente) şi este de aşteptat că exemplul ei va influenţa şi alte femei să folosească testul. Astfel, o ştire aparent banală se dovedeşte a face parte dintr-o poveste mai largă, cu ramificaţii în industria de miliarde de dolari a patentelor şi testelor genetice. Situaţia nu este încă rezolvată, chiar dacă, prin decizia din 13 iunie, Curtea a decis că nu pot fi patentate decît genele create sintetic. Întrebarea rămîne, totuşi: ale cui sînt genele? Sînt eu proprietarul corpului meu sau compania X, universitatea Y?

În esenţă, toate aceste exemple pun în evidenţă cum corpul uman, corpul prin care trăim zi de zi, este strîns legat de concepte precum proprietate, libertate, umanitate. În final, ele readuc în prim-plan o întrebare veche: cine sînt eu? Ce te face pe tine să fii tu? În societatea contemporană şi în spaţiul public corpul e ubicuu, gîndim şi ne imaginăm prin corp. De la operaţii estetice, la diete, sport, campanii antifumat, corpul e mereu prezent în media, în prescripţii şi preocupări. Sîntem îndemnaţi să-l modelăm, să-l îmbunătăţim şi să îl transformăm, să provocăm limitele materialităţii lui pentru a atinge imaginea visată. Pînă la ce limite vom merge, însă, şi cum vom defini, în viitor, „un om natural"? Celebra replică a lui Hamlet, „a fi sau a nu fi", va căpăta cu siguranţă o cu totul altă semnificaţie, într-o lume în care oamenii vor avea părţi din corp înlocuite cu tehnologie bionică. Sau, oare, chiar vom trăi să vedem dispariţia completă a corpului? După ce s-a volatilizat în teoriile sociale, care l-au deconstruit pînă nu au mai avut pe ce pune mîna (Cum ar spune Roland Barthes – „despre ce corp vorbim?" Despre corpul anatomiştilor, sau al fiziologilor, sau al artelor?), s-a ajuns la milionarul rus care doreşte ca pînă în 2045 să construiască o hologramă în care să-şi uploadeze memoria (un corp virtual destinat vieţii veşnice).

Ceea ce se întîmplă cu corpul uman este reprezentativ pentru o prefacere mai profundă a societăţii în care trăim. Putem fi multumiţi cu direcţia pe care o iau lucrurile, sau nu. Important, însă, e să medităm la ce consecinţe apar, deoarece „somnul raţiunii naşte monştri".

„Doar în boală ne dăm seama că nu trăim singuri, ci înlănţuiţi de o fiinţă de regn diferit, de care ne separă abisuri, care nu ne cunoaşte şi căruia este imposibil să ne facem înţeleşi: corpul nostru."

MARCEL PROUST

„Frumuseţea corpului are ceva de animal, dacă nu se adaugă şi podoabele inteligenţei."

DEMOCRIT

„Singura diferenţă dintre Grecia cea nemuritoare şi prezent este Sigmund Freud, care a descoperit cum corpul uman, care, pe vremea grecilor, era neoplatonic, astăzi este plin de sertare secrete, care pot fi deschise numai prin psihanaliză."

SALVADOR DALÍ

Ne îndreptăm către o societate a cyborgilor?

În ultimii ani, ştiinţa a făcut progrese remarcabile în ceea ce priveşte crearea de părţi umane artificiale, proteze şi transplanturi. Nu trece o săptămînă fără ca o nouă descoperire să nu fie anunţată, de la celule zombie, la ochi bionici transplantaţi, de la genomul sintetic la proteze care se conectează la sistemul nervos şi transmit impulsurile din membrul la care sînt ataşate (ultima ştire referindu-se la o astfel de proteză a retinei, reuşită la animale de laborator). Toate aceste proiecte remodelează percepţia şi înţelegerea noastră despre ce înseamnă să fii om. În aceste condiţii, cum va mai fi definită graniţa dintre natural şi artificial, normal şi anormal, viu şi mort? Ne îndreptăm către o societate a cyborgilor? În ciuda zîmbetelor pe care e posibil să le stîrnească această întrebare, ea apare din ce în ce mai frecvent, la nivel internaţional. De la conferinţe la expoziţii şi programe TV, sînt analizate implicaţiile etice ale vieţii artificiale şi ale alterărilor suferite de corp în urma intervenţiilor medicinei reproducătoare, ingineriei bionice, geneticii, medicinei transplanturilor.

Dacă ştiinţa ar fi rămas la nivelul pacemakerelor, transplanturilor de păr sau protezelor mecanice, discuţia nu ar mai fi avut probabil această anvergură. Încă din Antichitate, au existat proteze, doar că, în prezent, ştiinţa face posibil nu doar ca ele să fie alipite corpului, ci să devină corp, parte a materiei organice – se ataşează la transmiţătorii nervoşi, înlocuiesc sîngele etc. Pentru a o cita pe Donna Haraway, cercetătoare bine cunoscută din aria studiilor despre ştiinţă şi tehnologie, „cyborgul e un fel de sine postmodern, colectiv şi personal, deconstruit şi reconstruit." La finalul unui parcurs început cu perioada iluministă, înţelegerea corpului ca o reflectare a cosmosului a fost înlocuită cu imaginea corpului-mecanism uriaş (un corp-instrument, pe care, disecîndu-l şi punîndu-l sub microscop, putem epuiza misterul fiinţei umane). Pe această linie, corpul ajunge să fie deconstruit şi apoi reconstruit din noi părţi (ca orice altă maşinărie). Corpul devine un proiect individual, un proiect *custom made:* de la tatuaje şi implanturi cu silicon, la schimbări de sex şi implanturi bionice.

Unde vom stabili, însă, limitele acceptate ale unor asemenea intervenţii? De exemplu, mai este om cel care are implantate aşa-numitele cipuri de memorie? O altă temere este legată de ce se va întîmpla în cazul în care oameni sănătoşi vor dori să se „bionizeze", să devină mai puternici, mai rapizi. De altfel, cei care au admirat personajele din *RoboCop* sau pe cele din comics-urile cu supereroi şi şi-au dorit să devină ca ei, acum pot fi mai aproape cu un pas, intrînd pe site-ul televiziunii Channel 4, unde găsesc rubrica „Construieşte un *tu* bionic". Acolo, poţi alege cum anume ai dori să te îmbunătăţeşti, dacă doar în interior sau şi la exterior, iar la final afli în ce procent eşti bionic. Interesant este cum vor fi translatate aceste procente la nivelul stabilirii graniţei om – robot: la 51%, 90% sau la 100%? În funcţie de ce? De asemenea, cine îşi va permite să-şi transforme fantasmele în realitate? Problema devine, astfel, curînd transplantată în cîmpul puterii şi al inegalităţilor sociale.

Cînd vorbim despre valoarea corpului în societatea contemporană, o altă situaţie este cea a corpului-marfă, corpul cu o valoare monetară precisă. Probabil cele mai cunoscute exemple sînt legate de vînzarea de organe, păr, lichide sau corpuri pentru ştiinţă, medicină, cabinete cosmetice (pe site-ul cadaverforsale.com se poate chiar calcula cam cît ar valora corpul dumneavoastră). În aceste cazuri vorbim de sume care variază de la cîţiva dolari la cîteva sute de mii sau chiar milioane. În plus, ca pentru oricare altă „marfă", s-a dezvoltat şi o piaţă neagră, una dintre „victimele" celebre ale acestui trafic subteran fiind Alistair Cooke, celebrul prezentator al emisiunii *Letters to America.* În loc să-şi găsească odihna veşnică într-o urnă funerară, fragmente din corpul lui au ajuns pe piaţa de transplanturi.

Mai există însă un alt context în care corpul capătă valoare monetară, probabil unul mai puţin cunoscut, dar care ridică problema dreptului de proprietate asupra propriului corp. Este vorba de un caz care se desfăşoară sub ochii noştri şi a creat senzaţie în SUA. Pe 13 iunie, Curtea Supremă de Justiţie din State a dat verdictul final într-un proces de patentare a genomului uman. Mai precis, tot scandalul a început în 2009, cînd mai multe organizaţii au dat în judecată compania Myriad Genetics Inc. şi Biroul de Brevete şi Patente, pe motiv că brevetarea a două gene asociate cu cancerul de sîn şi ovarian (BRCA1 and BRCA2) este „invalidă şi neconstituţională". Practic, au ieşit la iveală două poziţii opuse despre ce înseamnă corpul uman şi despre cine are dreptul de stăpînire asupra lui: cei care susţin că genele sînt „produse ale naturii", pe de-o parte, şi ceilalţi, care cred că pot fi transformate într-o proprietate corporatistă, ce poate fi comercializată. Alegerea uneia dintre variante are implicaţii imediate pentru pacienţi, deoarece cel care ar deţine patentul ar fi unicul îndreptăţit să producă şi să vîndă rezultatele (teste genetice, teste de prevenţie a cancerului etc.) Din acest punct de vedere, epopeea Angelinei Jolie, cu dubla masectomie mamară, nu este doar una dintre multele poveşti de tabloide. Decizia ei a fost luată în urma unui asemenea test genetic (aplicat pentru genele aflate în procesul de patente) şi este de aşteptat că exemplul ei va influenţa şi alte femei să folosească testul. Astfel, o ştire aparent banală se dovedeşte a face parte dintr-o poveste mai largă, cu ramificaţii în industria de miliarde de dolari a patentelor şi testelor genetice. Situaţia nu este încă rezolvată, chiar dacă, prin decizia din 13 iunie, Curtea a decis că nu pot fi patentate decît genele create sintetic. Întrebarea rămîne, totuşi: ale cui sînt genele? Sînt eu proprietarul corpului meu sau compania X, universitatea Y?

În esenţă, toate aceste exemple pun în evidenţă cum corpul uman, corpul prin care trăim zi de zi, este strîns legat de concepte precum proprietate, libertate, umanitate. În final, ele readuc în prim-plan o întrebare veche: cine sînt eu? Ce te face pe tine să fii tu? În societatea contemporană şi în spaţiul public corpul e ubicuu, gîndim şi ne imaginăm prin corp. De la operaţii estetice, la diete, sport, campanii antifumat, corpul e mereu prezent în media, în prescripţii şi preocupări. Sîntem îndemnaţi să-l modelăm, să-l îmbunătăţim şi să îl transformăm, să provocăm limitele materialităţii lui pentru a atinge imaginea visată. Pînă la ce limite vom merge, însă, şi cum vom defini, în viitor, „un om natural"? Celebra replică a lui Hamlet, „a fi sau a nu fi", va căpăta cu siguranţă o cu totul altă semnificaţie, într-o lume în care oamenii vor avea părţi din corp înlocuite cu tehnologie bionică. Sau, oare, chiar vom trăi să vedem dispariţia completă a corpului? După ce s-a volatilizat în teoriile sociale, care l-au deconstruit pînă nu au mai avut pe ce pune mîna (Cum ar spune Roland Barthes – „despre ce corp vorbim?" Despre corpul anatomiştilor, sau al fiziologilor, sau al artelor?), s-a ajuns la milionarul rus care doreşte ca pînă în 2045 să construiască o hologramă în care să-şi uploadeze memoria (un corp virtual destinat vieţii veşnice).

Ceea ce se întîmplă cu corpul uman este reprezentativ pentru o prefacere mai profundă a societăţii în care trăim. Putem fi multumiţi cu direcţia pe care o iau lucrurile, sau nu. Important, însă, e să medităm la ce consecinţe apar, deoarece „somnul raţiunii naşte monştri".

***Alexandra Ion** este arheolog şi antropolog la Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer". Blog: titleunderconstruction.wordpress.com.*

Arda ANTONESCU

Ce educăm prin corp?

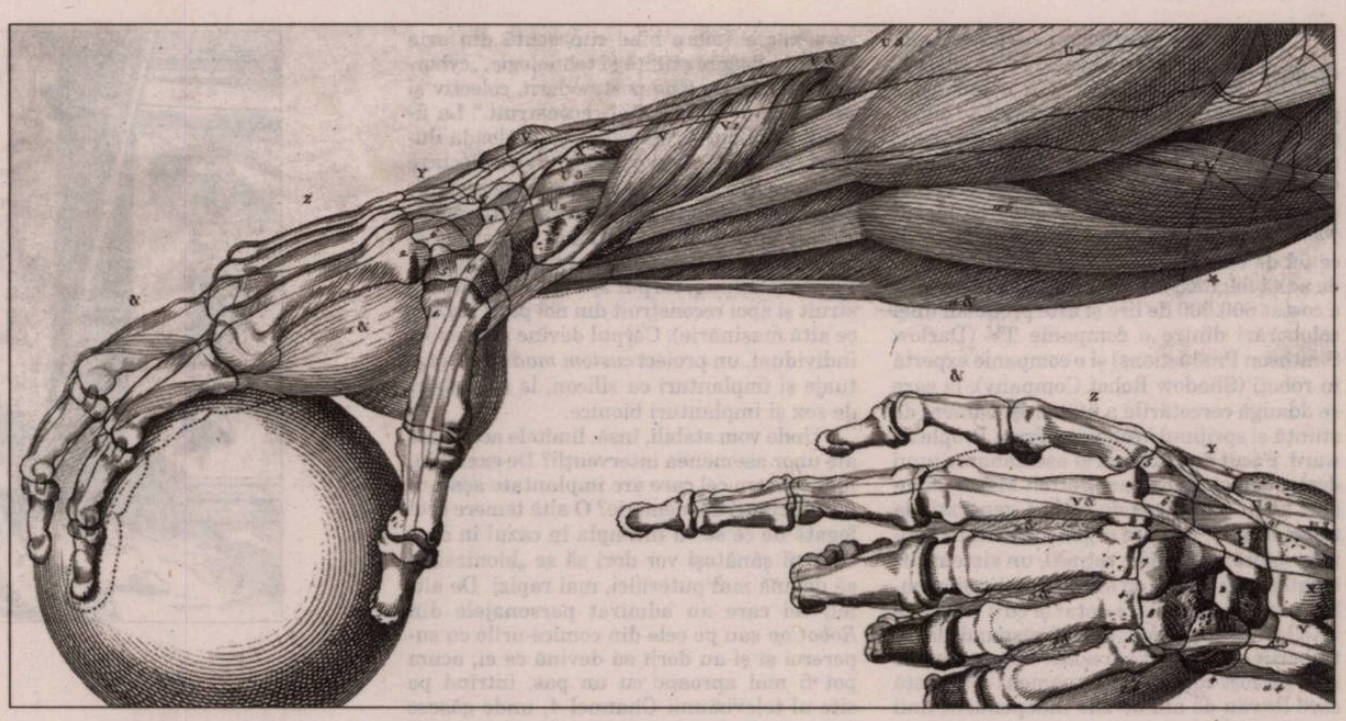

„De ce ar trebui să vizitaţi expoziţia *The Human Body?*“ este una dintre principalele întrebări care apar pe site-ul evenimentului de la Muzeul „Grigore Antipa“. Conform organizatorilor, scopul declarat al expoziţiei este acela de „a-i inspira pe tineri în a urma o carieră în medicină, sănătate, ştiinţă şi de a învăţa vizitatorii despre îngrijirea şi modul de funcţionare a propriilor lor corpuri.“ Rolul educativ al acesteia este mereu invocat şi considerat a fi de la sine înţeles de către toţi cei care aprobă expunerea corpurilor plastinate. Pe lîngă discuţiile despre implicaţiile morale sau legale, în spaţiul public au existat controverse legate de valoarea educaţională a expoziţiei. Chiar Ministerul Educaţiei Naţionale a atenţionat publicul asupra conţinutului acesteia, neadecvat pentru minori. În ciuda acestui fapt, zeci de mii de persoane au vizitat expoziţia, printre care şi familii cu copii de vîrstă preşcolară. Ce au venit să vadă? Şi, mai important: cu ce au rămas vizitatorii în urma acestei experienţe?

În cadrul programelor de studii muzeale din întreaga lume, cercetătorii studiază impactul pe care politicile culturale şi educaţionale ale instituţiilor de acest gen îl au asupra vizitatorilor. Premisa de la care porneşte o astfel de abordare este aceea că există o concepţie, un mesaj, un set de valori pe care organizatorii unei expoziţii doresc să le transmită publicului. Acad. dr. Dumitru Murariu, directorul Muzeului „Grigore Antipa“, a declarat într-un interviu că expoziţia „intră în programul de educaţie gîndit de Antipa.“ Care este modelul educaţional propus de acesta?

În cadrul expoziţiei *The Human Body*, corpul uman este pus în evidenţă dintr-o perspectivă anatomică, încadrîndu-se în paradigma ştiinţifică. Cu toate acestea, implicaţiile culturale şi sociale sînt mult mai complexe. Este aproape imposibil să cuantificăm impactul unei expoziţii precum *The Human Body*. Nimeni nu poate controla modul în care vizitatorii „citesc“ şi interpretează ceea ce văd. Fiecare vede ceea ce ştie deja, în sensul că tipul de cunoştinţe, împreună cu aptitudinile critice acumulate anterior îi permit să vadă un simplu trup sau o întreagă reţea de semnificaţii în jurul acestuia. Tocmai de aceea, expoziţia constituie un prilej de a reflecta la întrebările: ce anume educă, ce tip de cunoaştere produce, cum se încadrează o viziune anatomică a corpului uman într-o concepţie mai largă asupra fiinţei umane?

Expoziţia *The Human Body* prezintă mai multe tipuri de exponate: cadavre secţionate, membre şi oase umane, organe, embrioni. Nu se poate ignora performanţa tehnică a conservării acestora. Cu greu putem însă conştientiza faptul că acele bucăţi de trup au fost vii, au aparţinut cîndva unei persoane şi nu sînt simple obiecte din plastic. Aşadar, cum le privim?

În primul rînd, ajungem să le privim ca pe nişte cadavre sau rămăşiţe umane. Din acest punct de vedere, nu avem decît un discurs vizual despre finitudine – pe cît este de frumos şi de complex omul, pe atît este de limitat. Plămînii bolnavi de cancer sînt un excelent exemplu în acest sens. În al doilea rînd, sîntem invitaţi să privim exponatele ca pe nişte instrumente care produc cunoaştere ştiinţifică din punct de vedere anatomo-biologic. Genul acesta de cunoştinţe servesc, cu siguranţă, studenţilor la medicină, însă ceilalţi ce fac cu ele? Este neapărat nevoie de o persoană disecată, pentru a ne satisface curiozitatea faţă de interiorul nostru? Tehnologia pe care o avem astăzi la dispoziţie dezminte nevoia expunerii unui cadavru secţionat în faţa unui public larg. De exemplu, Universitatea Stanford a produs, în colaborare cu compania Anatomage, o masă digitală (Anatomage table) care permite vizualizarea anatomică a corpului, în 3D. Datorită acurateţii imaginilor şi programelor de care dispune, aceasta a devenit un instrument de învăţare care depăşeşte cu mult metodele tradiţionale.

Dar dacă am privi exponatele ca pe nişte persoane, şi nu ca pe nişte corpuri? Banalizarea discursurilor verbale sau vizuale despre trup riscă să îl transforme într-un obiect, cu urmări grave asupra modului în care percepem viaţa şi pe cei de lîngă noi. Oare ce atitudine are femeia faţă de corpul său şi faţă de persoana sa, după ce vede embrioni conservaţi, aflaţi în diverse stadii de evoluţie? Se modifică în vreun fel concepţia sa faţă de fostul sau viitorul prunc din pîntec? Se schimbă preocupările noastre faţă de ceilalţi sau influenţează în vreun fel practicile zilnice în legătură cu trupul nostru? Ce valori ne transmit toate acestea?

Rolul educativ al expoziţiei *The Human Body* este discutabil, precum şi tipul de cunoaştere pe care îl promovează. Producerea ştiinţei nu poate şi nu trebuie să fie oprită, însă miza acesteia poate fi redirecţionată prin accentul pus pe valori. Este important ca în spatele oricărei iniţiative de acest fel să existe nu doar ideea de a transmite nişte informaţii ştiinţifice, ci şi aceea de a forma un set de aptitudini care să invite la reflecţia asupra locului nostru în societate. „A fi strălucitor în trup poate fi un narcisism care să te facă să treci pe lîngă celălalt şi pe lîngă tine“ – Olivier Clément.

„Binele absolut al naturii omeneşti e cuprins în pacea corpului şi a sufletului.“

SENECA

Nimeni nu poate controla modul în care vizitatorii „citesc“ şi interpretează ceea ce văd.

***Arda Antonescu** este consilier educaţional la Educativa, cu studii masterale în Olanda şi Franţa.*

Impresii despre corpul uman

■ „Sistemul circulator mi-a trezit emoţii estetice cum nici nu visam, iar dezvoltarea embrionului m-a emoţionat prin gingăşie. N-aş fi crezut asta niciodată. Mulţumesc.“

■ „...Instructiv, educativ, organizare ireproşabilă, voi reveni, însoţită de elevii mei.“ (învăţător D.O.)

■ „Cel mai interesant obiect (exponat) din toată expoziţia este acest caiet. În rest, mă plictiseşte foarte tare. Doar publicitate, controverse şi idei preconcepute despre exponate. Plictisitor!“

■ „Am venit de la Cluj-Napoca. A meritat eforul. Mulţumesc.“

■ „Tabletele au fost super. Pe viitor, puneţi şi jocuri.“

■ „Expoziţia poate fi foarte interesantă din punct de vedere ştiinţific, dar din punct de vedere uman, e dificil de acceptat. Rămîn la ideea că planşele anatomice clasice sînt preferabile celor prelevate de pe fiinţe umane.“

■ „Păcat că pînă şi anatomia omului trebuie prezentată *politically correct*.“

■ „Am venit special de la Făgăraş pentru a vedea expoziţia şi ne-a plăcut foarte mult. Sper să dea şi roade vizionarea ei, în special la fetele mele, care sînt eleve.“

■ „Am văzut ceva cu adevărat uimitor, atît prin detaliile oferite, cît şi pentru măiestria cu care au fost realizate. Ne dorim şi noi ca viitorii elevi să realizeze astfel de lucruri.“ (prof. S.T.)

■ „Foarte interesant, dar cei responsabili au datoria de a verifica modul de procurare a organismelor umane. Dacă la adulţi va exista, poate, un consimţămînt, şi ei pot face această alegere, în ceea ce priveşte galeria cu fetuşi umani, în cazul lor şi a milioanelor de avortoni, lor nu li se mai dă şansa vreunei alegeri, vreodată, nici măcar la cea la care au un drept inviolabil, dreptul la viaţă.“ (preot V.C., Galaţi)

■ „Vreau şi eu să mă donez!“

■ „Captivant! În ciuda aşteptărilor mele, nu am resimţit vreo senzaţie de greaţă sau de milă. Am tratat expoziţia pur ştiinţific, precum ai admira un tablou, şi am rămas profund impresionată în faţa acestei opere de artă care este corpul uman. Deşi nesigură la început, acum sînt convinsă să-mi urmez vocaţia de medic.“ (14 ani)

■ „Sîntem naşpa pe dinăuntru!“

■ „Cînd Dumnezeu a creat omul, l-a creat perfect. Priveşte complexitatea omului şi vei vedea cît de înţelept este El!“

■ „Această expoziţie este un elogiu adus corpului uman, acest miracol pe care de multe ori nu ştim să-l venerăm.“

■ „Extraordinar! Omul este un mecanism perfect, trebuie întreţinut cu sănătate! Felicitări realizatorilor şi celor care au dat posibilitatea să vedem ceva fantastic. Orice elev, începînd cu clasa a VII-a, ar trebui să vadă expoziţia.“ (un profesor de biologie)

■ „O expoziţie incitantă şi deloc confortabilă, instruind în aceeaşi măsură în care îl şi scoate pe om din tiparele mentale obişnuite. (prof. C.I., Focşani)

■ „Ionuţ, Paul, Diana, Veronica au văzut ce nu au mai văzut niciodată în viaţa lor şi spun că aşa ceva nu vor mai vedea... Totuşi, cam mulţi bani expoziţia!“

■ „Mai poate cineva să spună că omul a apărut din întîmplare?“

(Caietul de impresii – expoziţia *The Human Body*, Muzeul Naţional de Ştiinţe Naturale „Grigore Antipa“)

Cristian CHIVU

Nudism la tronul ceresc

În mijlocul verii, în Thassos, timpul curge molcom. Ne aflăm în Alikes, la taverna Roulei, care este aşezată strategic, pe o creastă mică, deasupra plajei, preferată de admiratorii proeminenţelor crestelor iliace feminine. Marea cristalină, cu inflexiuni verzi-albăstrui, tălăzuia cîteva frunze de acacia, scuturate pînă-n amiază de un vînt smucit. Una dintre ele s-a lipit ca un tatuaj pe sacrumul unei creole voluptuoase care tocmai se pregătea să se afunde în verdele acesta divin. Cîrciumăreasa ne-a servit repede nişte *mezedes*, pentru potolirea foamei trupeşti, dar şi vinul lui Ulise, Kanenas, pentru potolirea celei sufleteşti. Am ridicat paharul şi am proclamat impunător începerea simpozionului (*syn* = împreună; *pino* = a bea). Personajele simpozionului sînt descrise în funcţie de ce înseamnă pentru ele uniunea trupească: pentru Cristi – un act filozofal belicos; pentru Ion – o imersiune iniţiatică ludico-lubrică; pentru Clement – o recurenţă în formă biversificată a lui *do ut des;* pentru Mihai – o melodie bizantină plagală, cu un ison catatonic; pentru Hori – dăruind, vei dobîndi; pentru Costena – ştiinţa eidetică de a înfrunta moartea; şi pentru Iulia – a căuta viaţa pe orbecăite.

Cristi: Dragi *sympotes,* în acest ambient plin de trupuri goale, scăldate în soare, vom vorbi despre trup. Ce e trupul, care este legătura lui cu sufletul, cui aparţine trupul, de ce moare după ce a fost viu – iată întrebări la care vom încerca să dăm un răspuns. La „Facere" se spune că Dumnezeu a luat ţărînă şi a suflat asupra ei suflare de viaţă şi s-a făcut omul suflet viu *(psyche zoosa).* Astfel, legătura trup şi suflet rămîne veşnică. Omul nu este alcătuit din suflet şi trup, ci *este* suflet şi trup.

Ion: Exact, sufletul se găseşte în fiecare celulă şi-n fiecare ţesut al omului. Trupul omului este suflet în toată carnalitatea lui... Acesta era, pentru Grigorie de Nissa, argumentul forte împotriva sclavagismului.

Cristi: Să nu uităm că el este primul Părinte care scrie argumentat teologic împotriva sclavagismului, şi asta încă din secolul al IV-lea!

Hori: Adică trupul aparţine sufletului? Vorbiţi, parcă, de o legătură veşnică.

Ion: Să ţinem acribia teologică: este şi trup, şi suflet! Iar legătura dintre ele este veşnică. Trupul aparţine veşnic subiectului uman.

Hori: Aici, ceva scapă logicii simple. Trupul moare şi se descompune în pămînt. Unde mai este veşnicia acestei legături?

Ion: Trupul inert, chiar aşa, fără suflare, poartă urmele sufletului care l-a părăsit şi-i aşteaptă întoarcerea „în cer nou şi pămînt nou", cum spune apostolul Pavel. Iar sufletul, chiar şi după această despărţire, poartă amprentele trupului cu care a fost unit, după Grigorie de Nissa.

Clement: Foarte frumos ne spune alt mare teolog, Grigorie Palama, că sufletul, aici, pe pămînt, se arată prin trup, iar în împărăţia cerurilor, trupul înduhovnicit se va arăta prin suflet. Trupul va avea o corporalitate plină de lumina necreată a lui Dumnezeu. Se ştie că el a accentuat foarte mult ideea îndumnezeirii trupului.

Hori: Nu înţeleg de ce insistăm atîta pe această corporalitate, cîtă vreme ni se cere să fim ca îngerii din ceruri, adică să ne dezbărăm de orice corporalitate.

Costena: Aici daţi-mi voie să intervin. Ioan Damaschin, alt mare teolog, spune că îngerii sînt necorporali în raport cu noi, însă în raport cu Dumnezeu, spirit pur, sînt corporali şi *grosieri*. Deci au şi ei o anume corporalitate, o anume formă.

Cristi: Din păcate, iar trebuie să vă contrazic! Cineva trebuie să curme şarada de idealisme a celor doi visători. Hori a pus întrebări pertinente, concrete şi voi răspundeţi din... împărăţia cerurilor. Repulsia faţă de materie şi antagonismul *trup* şi *suflet* sînt evidente în toată filozofia antică greacă. Platon spunea despre trup că este un mormînt pentru suflet şi chiar sugera că în greacă, cuvîntul „trup" – *soma* – are aceeaşi rădăcină cu „mormînt" – *sema*. N-aş vrea să mă refer la eroarea maniheilor, care considerau că trupul este al Satanei şi spiritul al lui Dumnezeu, însă chiar Origen vorbeşte despre preexistenţa sufletelor care, în urma păcatului, au căzut în trupuri şi s-au răcit.

Mihai: Da, asta spune, plecînd de la o etimologie sugestivă pentru ideea noastră. După el, cuvîntul grecesc *psyche* (suflet) vine de la *psychos* (îngheţ). Erau duhuri şi au devenit suflete.

Hori: Totuşi, Părinţii Bisericii nu şi-au apropriat această învăţătură, care este platonică la origine.

Mihai: Da, aşa este. Părinţii nu aveau această repulsie faţă de materie, nici o desconsiderare faţă de trup, cel puţin în teorie. În practică, există o tensiune între trup şi suflet. Se fereau de copulaţie, nu mîncau carne – într-un cuvînt, abjurau cam tot ce ne place. Din dragoste de rectitudine, Origen renunţă la... erectitudine!

Hori: Haideţi să păstrăm seriozitatea cerută de un astfel de dialog. Trecînd peste cazul izolat al lui Origen, în practică, totuşi, şi mie mi se pare că trupul împiedică sufletul să zboare, dar fără el nu are aripi...

Clement: Ce este asceza, dacă nu înfrîngerea pornirilor trupului? De ce posteau sfinţii pînă la epuizare? Toate pareneticele monahale îndeamnă la supunerea trupului printr-o asceză dură, care uneori chiar omoară trupul. Sînt unele asemănări cu perceptele antice, care identificau răul în materie. Apoi, între noi fie vorba, a-ţi înfrîna trupul de la plăceri – cum ar fi mîncarea, vinul, împreunarea –, pentru mine e totuna cu a-l condamna la moarte!

Mihai: Pot înţelege o asceză *soft*, dar pe cea *hard*, în nici un caz. Fără plăcerile trupeşti nu există cîntec. Şi fără puterile trupeşti, nu poţi ţine isonul...

Ion: Asceza adevărată nu înseamnă omorîrea trupului, ci despătimirea lui. Augustin surprinde cele două tendinţe: a fi trupesc pînă în duh sau duhovnicesc pînă în trup, deşi există o nuanţă dihotomistă...

Mihai: Gura păcătosului adevăr grăieşte. Nu faci decît să confirmi tensiunea înfiorătoare dintre trup şi suflet. Dihotomisme de-astea există în mai multe texte, stai liniştit! Sînt texte patristice, care abundă în sfaturi pentru renunţarea la poftele trupeşti, care sînt împotriva sufletului. Realitatea cotidiană surprinde această tensiune intensă între trup şi suflet. Şi apoi, ce tot aveţi împotriva poftelor trupului, că tare sînt dulci?

Hori: Noi nu avem nimic. Ne plac. Cu toţii ne... cufundăm în ele. Numai să nu aibă ele nimic împotriva noastră! Viaţa de aici trece într-o clipită...

Costena: Stop! Să ne lămurim! Nu trupul păcătuieşte, ci subiectul uman. Nici nu există păcate trupeşti! Toate păcatele sînt, în primul rînd, rezultatul voinţei, deci o acţiune a sufletului. N-aş vrea să fiu atrasă în dihotomismele voastre, mă raliez ideii unităţii dintre trup şi suflet; de aceea, fiecare acţiune a subiectului uman, a persoanei, este una psihosomatică.

Iulia: Şi eu sînt de acord cu această idee.

Trupul omului este suflet în toată carnalitatea lui...

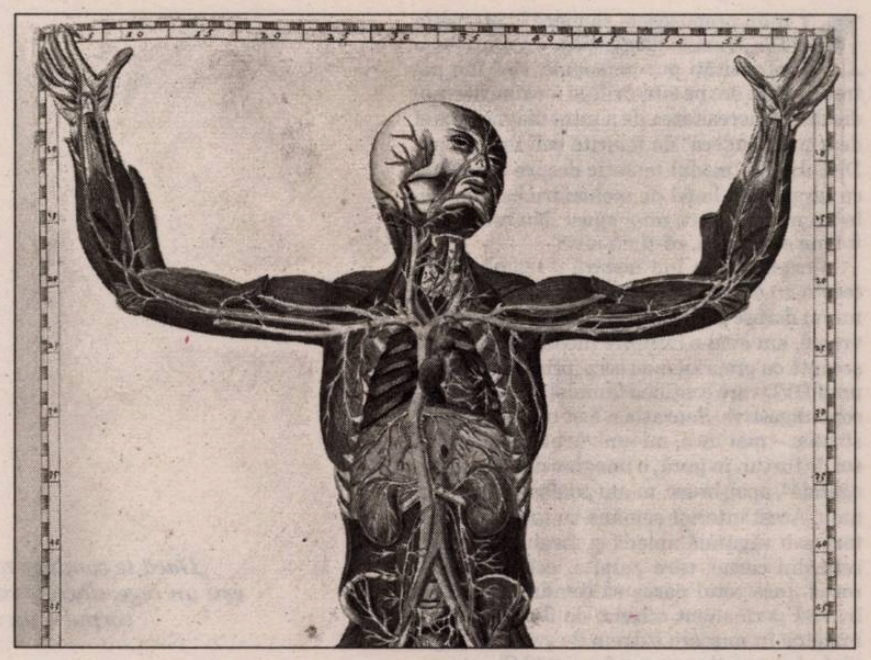

„Tot ceea ce priveşte corpul e trăit din ce în ce mai mult într-un mod strict personal, esenţial şi consubstanţial persoanei înseşi... Corpul este al tău, numai al tău, pentru că el este însăşi evidenţa sinelui."

JEAN-CLAUDE KAUFMANN

Chiar şi după moartea trupului, sufletul nu este o entitate pur eterică, fără identitate, ci este sufletul unui om concret. Este subiect! Iar trupul, după despărţirea de suflet, nu este o simplă materie inertă, amorfă şi fără identitate, ci este trupul unui om anume, trupul unui om concret. Să ne înţelegem, este subiect!

Costena: Aş adăuga că, după moarte, fiecare os al trupului care zace în pămînt poartă numele subiectului ca entitate psihosomatică. Osul lui Ion cel adormit, de exemplu, este chiar Ion, care aşteaptă a doua venire pentru a se reuni în acelaşi subiect. Sufletul rămîne prezent în fiecare din membrele trupului defunct, ne spune episcopul de Nissa. De altfel, omul nu a fost creat trup şi suflet ca să se despartă. Această despărţire a intervenit ca urmare a căderii, pentru ca răutatea să nu fie fără de moarte, cum se spune la rugăciunea înmormîntării.

Iulia: Toate aceste idei greşite despre plăcerile trupului, despre răul din trup, au o singură cauză: lipsa unei perspective escatologice. Sîntem chemaţi pentru o viaţă superioară, nu pentru cea animalică. Subiectul uman trebuie să se îndumnezeiască, trup şi suflet. Aşa cum spune Apostolul Pavel, „se seamănă trup sufletesc" (aici, traducătorii oficiali ai Bibliei ar trebui să renunţe la coafări ale textului, traducînd „pămîntesc" sau „trupesc"; *psychikon*-ul grecesc are un sens foarte profund aici), „înviază trup duhovnicesc". Subiectul uman îşi va lua acelaşi trup, dar unul duhovnicesc. Şi această învăţătură se adevereşte prin sfintele moaşte, care sînt părţi neputrezite din trupurile oamenilor sfinţi. Mergem la moaşte, ne închinăm la ele şi, mai mult, în faţa lor ne adresăm la vocativ subiectului: Sfinte Dimitrie, Sfinte Nectarie, Sfîntă Paraschevo!

Ion: Pany ge – sînt trupuri pătrunse de lumina Învierii lui Hristos. Întruparea Lui ne arată clar că trupul nu este rău, de vreme ce Ioan Evanghelistul spune că prin trupul lui „am văzut slava ca a Unuia născut din Tatăl." Hai să concluzionăm simplu, prin două aserţiuni: trupul este darul lui Dumnezeu, iar subiectul uman este prezent în fiecare parte a trupului.

După o scurtă tăcere, necesară sedimentării psihosomatice a datelor filozofice, ne-am coborît pe plajă, admirînd orografia corporală a oamenilor de aici. Sîntem trup în suflet şi suflet în trup.

***Cristian Chivu** este dr. în teologie al Facultăţii de Teologie Thessalonic şi doctorand al Facultăţii de Filozofie a Universităţii „Aristotel" din Bucureşti, secţia Limbi clasice.*

PUBLICITATE

Art Cultura

O abordare neconvenţională a creaţiei, cu **Dan Pârvu**.

Vineri, de la 19h15.

rfi românia

Adina POPESCU

Tablouri dintr-o expoziție

o vizită programatică

Nu-mi propusesem să merg la expoziția *The Human Body*, deși aveam cîteva curiozități pur personale, căci îmi petrec destule ore pe site-urile și forumurile medicale din necesitatea de a intui diagnostice și de a „mă vindeca" de felurite boli imaginare. Discutam la modul teoretic despre expoziție, cu un prieten la fel de ipohondru ca mine și, la un moment dat, mi-a spus: „Nu cred că ar fi bine să te duci, că-ți dă idei!"

Corpul uman îmi inspiră o teamă amestecată cu o formă extremă de respect, așa că nu-mi doresc „să văd" prea multe. Acum ceva vreme, am avut o întîlnire inedită și oarecum șocantă cu propriul meu corp, prin intermediul unui DVD care conținea filmulețul unei endoscopii digestive. Senzația a fost mai mult decît stranie – mai întîi, mi-am văzut capul, cu un soi de furtun în gură, o imagine din afară, „de oglindă", apoi, brusc, m-am pomenit înăuntrul meu. Acest interior semăna cu un soi de peșteră sau văgăună umedă și insalubră, cu pereții din carne, care palpita, colcăia, bolborosea. Însă totul părea să comunice cu totul în acel permanent schimb de fluide și era o imagine în mișcare extrem de „vie", de organică. Asta ne ține pe noi în viață? Și este suficient ca una dintre acele valve să se închidă, unul dintre șuvoaie să se oprească, ca să intrăm în neființă?

Recunosc, mi-e frică de corpul meu. Mi-e frică de faptul că îmbătrînește, că e posibil „să se strice", că mă va lăsa baltă la un moment dat, exact cînd voi avea mai multă nevoie de el. De altfel, mi se pare extrem de obositor să fim înveliți într-o carcasă pe care trebuie s-o întreținem în permanență și de care să depindem. Citesc și aplic cîteodată rețete „pentru o viață sănătoasă", însă am senzația că trupul meu evoluează după bunul său plac, fără a ține cont de ceva în mod special. Cîteodată, îmi trimite semnale false și „inventează" tot felul de slăbiciuni pe care nu i le pot controla; alteori, se dovedește atît de puternic, încît mă uimește această capacitate a lui de a se regenera, de a-și schimba starea în momente critice. Frica de propriul corp m-a ținut, un timp, departe de expoziția *The Human Body*, însă cînd mi-am dat seama că pentru a coordona acest dosar trebuie să merg și să văd, mi-am făcut curaj (propunîndu-mi din start să evit cancerele, mai ales plămînii aceia negri și fatali de care se teme instinctiv orice fumător).

Există două moduri total distincte de a vedea și de a aborda expoziția. Primul este cel detașat, pur științific, de observator – să privești din afară spre tine. Majoritatea celor cu care m-am nimerit sîmbăta trecută la expoziție aveau acest gen de atitudine, „corectă" – aș zice. Vizitatorii făceau comentarii aparent indiferente, uneori amuzate: „Uite-l pe Messi!" – spune cineva despre cadavrul care joacă fotbal, apoi se aplecau ca să vadă din mai multe unghiuri, citeau tot ce scria pe planșe, copiii arătau cu degetul și puneau întrebări (ei nu pot fi încadrați în vreo categorie, căci nu au o dimensiune clară a bolii și a morții). A doua abordare este cea personală și imaginativă – privești din tine spre tine, iar aceasta e imposibil să nu-ți dea o stare anxioasă (din prima pînă în ultima sală am fost tot timpul sub presiunea unui iminent atac de panică, dar care, pînă la urmă, nu s-a concretizat). Motivul pentru care există o diferență substanțială între cele două modalități de abordare este tocmai faptul că ai de-a face cu cadavre și bucăți de oameni care au fost odată vii. Ori le privești ca pe niște exponate și iei lucrurile ca atare, ori nu poți s-o faci și ai în minte, în permanență, cu un sentiment de neliniște, că ai putea să fii tu acolo, tranșat, disecat și împărțit în casete din sticlă sub lumina unor proiectoare. Cancerul acela cumplit, care atrofiază atît de tare un organ sănătos, încît îl face de nerecunoscut (îl ai alături, ca termen de comparație, un soi de „Așa da!", „Așa nu!"), este un cancer real, din cauza căruia a murit un om – ar putea să fie, la o adică, cancerul tău. De altfel, i-aș reproșa expoziției faptul că pune prea mult accent pe boală, respectiv pe o boală letală. Degeaba m-am ferit eu de plămîni, întorcîndu-mi privirea, căci am descoperit boala aproape peste tot, sub diferite forme și în diferite stadii de evoluție. O explicație plauzibilă a organizatorilor: ca să avem mai multă grijă de corpul nostru și să cugetăm asupra unui stil de viață sănătos. Totuși, de cele mai multe ori, cancerul are cauze necunoscute, în afara factorilor de risc, este o moștenire genetică, o fatalitate, indiferent de cît de sănătos am trăi. Așa că n-aș crede că un nefumător ar putea privi cu seninătate plămînii aceia – și este doar un exemplu. Se pune accent pe boală pentru că boala este un spectacol în sine și „vinde", pentru că psihoza generalizată legată de cancer este alimentată de mass-media și de mediatizare excesivă. Le arătăm copiilor, la modul științific – „Uite, asta-i bubă!" –, fără să avem habar cum astfel de lucruri pot evolua la nivel mental, în timp. Mi-am petrecut o parte din copilărie la Antipa, știam pe de rost ce conținea fiecare sală și singurul spațiu care îmi inspira o oarecare teamă era o peșteră în miniatură, pentru că era întuneric, iar cînd un adult mă întreba ce am văzut la muzeu, răspundeam invariabil: „Animale, păsări, fluturi!" Un copil de astăzi, la aceeași întrebare, ar putea să răspundă: „Am văzut cancer!"

Organizarea în sine a expoziției este impecabilă, începînd cu ambientul, acea lumină roșiatică ce m-a dus imediat cu gîndul la subsolurile organice din interiorul nostru, cu explicațiile clare, pe înțelesul tuturor, de pe planșe, și sfîrșind cu tinerii viitori medici, amabili și bine documentați, cărora elevele de liceu le aruncă lungi ocheade pe deasupra femurului sau în proximitatea inimii. Pentru ei, expoziția „e super", așa cum mi-au mărturisit, „n-avem așa ceva la școală". De ce sînt interesați vizitatorii care apelează la ei? În general, întreabă cum au fost realizate exponatele și de unde provin cadavrele și, în mod particular, „suferă de cîte o boală, o afecțiune, și ne roagă să le arătăm pe organul respectiv cum stă treaba". Așadar, nu sînt singura condamnată la o abordare emoțională.

La sistemul osos, m-am simțit ca într-un muzeu de arheologie – craniile și ciolanele cu un aspect „profesional", impersonal, care par să fi aparținut unor morți de demult, mi-au dat un sentiment neutru; la sistemul cardio-vascular mi-a bătut, e adevărat, inima mai tare; rețeaua neuronală mi-a dat fiori; în fața creierului în plin accident vascular cerebral am simțit cum toate gîndurile mi se blochează, am respirat adînc pe culoarele de trecere, unde erau exponate din expoziția permenentă a muzeului, scheletul de cerb gigantic și craniul de rinocer fosil m-au liniștit. Cadavrele „întregi" nu mi-au dat nici o emoție estetică, n-am înțeles de ce trebuiau surprinse în poziții sportive, doar că „așa a vrut artistul", o manieră comercială de a transmite o metaforă a vieții. Mi-au amintit de cărțile horror viscerale ale lui Serge Brussolo. Mi-au plăcut, însă, la nebunie, fetușii – acele delicate ființe siderale, aproape translucide, care au ales să locuiască pentru o vreme, în interiorul nostru. Poate că, dacă fetițele de 13-14 ani care au venit la expoziție „cu clasa" au observat că embrionul de opt săptămîni capătă deja o formă umană, de o fragilitate care te umple de duioșie, asta le va pune pe gînduri mai tîrziu, în cazul în care vor trebui să ia o decizie cu privire la un posibil avort.

Una peste alta, expoziția m-a impresionat în moduri diferite, iar rolul ei educațional este cît se poate de cert. Însă nu mi-a alungat acea teamă inexplicabilă față de corpul meu, amestecată cu un soi de respect. Ba dimpotrivă.

„Dacă te conduce mintea, ești un rege; dacă te conduce corpul – un sclav."

CATO

„Corpul se hrănește puțin cîte puțin. Abundență de hrană și puțină substanță."

BLAISE PASCAL

Corpul uman, așa cum este în realitate

patru întrebări pentru Aurora STĂNESCU

De ce credeți că Muzeul „Grigore Antipa" este spațiul potrivit pentru a găzdui expoziția The Human Body?

Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa" este o instituție publică de cercetare științifică a biodiversității (inclusiv omul). Fiind și muzeu, Antipa are misiunea de a transmite publicului informații științifice corecte din domeniul zoologiei, anatomiei, ecologiei și protecției mediului. Expoziția *The Human Body* fiind o expunere dedicată anatomiei umane, era firesc să găzduim această prezentare.

The Human Body *a stîrnit reacții polemice (unele* in extremis*). Credeți că societatea românească de astăzi este pregătită pentru o astfel de expoziție?*

Da, cred că publicul românesc a fost interesat de această expoziție. Au fost persoane care au decis să nu viziteze expoziția și respectăm această decizie. De neînțeles sînt cei care au „păreri" negative și „militează" pentru închiderea ei, fără să o fi văzut!

„«Mens sana in corpore sano» este o maximă prosteasca. Corpul sănătos este produsul unei minți sănătoase."

GEORGE BERNARD SHAW

Sînteți de profesie biolog... Ce ne puteți spune despre corpul uman ca exponat? Care este rolul unui ansamblu care conține astfel de exponate?

Cunoașterea mediului exterior este o preocupare constantă a oamenilor, mai ales în ultimele decenii, cînd abuzurile noastre asupra habitatelor naturale au început să ne afecteze viața. Corpurile noastre ne preocupă încă de la naștere. Expunerea corpurilor umane plastinate reprezintă, din punctul meu de vedere, o oportunitate rară de a vedea și apoi de a înțelege cum sînt alcătuite și cum funcționează organele noastre interne. Vizualizarea unor boli prin materializarea lor în formațiuni de tipul tumorilor sau altor formațiuni patogene ne fac mai atenți la viața pe care o ducem. Cînd vezi organizația internă la om, pe un mulaj sau într-un desen, ai întotdeauna în minte întrebarea: „Oare așa arată? Sau este o modelare, un desen care să ne ajute să înțelegem?" Vizitarea expoziției *The Human Body*, deschisă la Antipa, a oferit vizitatorilor tocmai această ocazie, de a vedea corpul uman așa cum este acesta în realitate.

Considerați expoziția un succes? De ce?

Cred că *The Human Body* este o expoziție de succes; ca dovadă: impactul puternic pe care l-a avut asupra vizitatorilor și asupra mass-media. Din caietul de impresii am reținut cîteva aprecieri ale profesorilor care au însoțit grupurile de elevi și care au considerat expunerea ca fiind foarte explicită și utilă.

***Aurora Stănescu** este șefa departamentului de PR, Marketing Cultural și Programe Educative al Muzeului Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa".*

Carmen GAVRILĂ

Islamul politic

– lovit în Turcia, rănit în Egipt –

Căderea preşedintelui egiptean Mohamed Morsi a fost determinată de un număr de protestatari mult mai mare decît cel care l-a alungat de la putere pe preşedintele Hosni Mubarak, în primăvara lui 2011. Mubarak era un „fiu" al armatei, Morsi – un reprezentant al „islamului politic". Imediat după primele manifestări ale fenomenului care a primit numele de „Primăvara arabă" sau „trezirea arabă", mişcările islamiste au părut principalii cîştigători ai căderii regimurilor autoritare din regiune, fără să fi avut un rol în catalizarea protestelor.

Pur şi simplu, în haosul firesc care a urmat, mişcările islamiste, reformate rapid în partide politice, erau singurele forţe recognoscibile pentru populaţie, în necunoscutul de după căderea regimurilor. În competiţia cu bătrînele partide de opoziţie, compromise prin lipsă de dinamism şi coabitare cu regimurile autoritare, dar şi cu noile partide, pline de oameni „vechi", formaţiunile islamiste au înregistrat victorii electorale zdrobitoare. În plus, islamul politic părea să răspundă atît cerinţelor democratice, cît şi nevoii – specific regionale – ca religia, islamul să aibă un loc respectat în spaţiul public.

Islamul politic şi lecţia Morsi

Cu ochii spre Turcia considerată democratică, dar şi islamică, noua ideologie – „islamul politic" – părea să fie soluţia. În timp, preocuparea excesivă pentru „islam", mai mult decît pentru „politic", şi ineficienţa economică au şubrezit imaginea de salvatori pe cai albi, a partidelor de sorginte islamistă. În Egipt au avut loc proteste în mod constant faţă de diversele iniţiative legale cu tentă ideologică islamistă, dar lovitura cea mai grea dată islamului politic a venit din Turcia, prin protestele izbucnite în piaţa Taksim. A fost primul verdict negativ dat, din stradă, islamului politic. Un verdict clar, fără dubii privind posibile nemulţumiri economice, în Turcia cea cu creştere economică, fie ea şi încetinită, în comparaţie cu Europa chinuită de criză.

În Egipt, situaţia e diferită. E adevărat că protestatarii au invocat ca motiv de înlăturare a lui Morsi tendinţele islamiste şi autoritare ale preşedintelui şi partidului său, dar principala cauză a fost neputinţa islamiştilor de a include în decizii şi alte forţe politice, şi de a atenua – măcar, dacă nu rezolva – problemele economice grave ale Egiptului. E drept că nimeni nu putea face miracole în doar un an, cît a avut la dispoziţie preşedintele Morsi, care, pe bună dreptate putea invoca „moştenirea grea" a regimului Mubarak, în timpul căruia economia egipteană a fost sufocată sub corupţia endemică şi sub numărul tot mai mare de angajaţi în sectorul public, pentru a trata artificial lipsa locurilor de muncă. O mică dovadă despre economia egipteană profund bolnavă este idealul pe care mi l-a mărturisit o femeie egipteană analfabetă, care îşi trimite cu religiozitate copiii la şcoală, „ca să ajungă funcţionari". Dar preşedintele Morsi şi partidul său au fost acuzaţi că nici nu s-au preocupat prea mult de economie, fiind interesaţi, mai degrabă, să facă legislaţie mai „prietenoasă" cu şaria şi să controleze administraţia prin oameni proveniţi din Frăţia Musulmană.

Pe motive economice ori ideologice, e clar însă că, după Turcia, odată cu Egiptul şi, mai nou, şi în Tunisia – odată cu crearea „Rebeliunii tunisiene", pe model egiptean (e drept că e vorba de un Tamarod tunisian ceva mai timid) –, islamul politic a primit lovituri grele, în urma cărora va fi dificil să mai proiecteze imaginea strălucitoare din 2011. Pînă şi formaţiuni politice ori mişcări islamiste egiptene sau străine, mai radicale decît Frăţia Musulmană, s-au speriat de strada egipteană şi l-au îndemnat pe Morsi să asculte cererile populare, chiar dacă au calificat intervenţia armatei ca ilegală. Îmbătat de succesul post-alegeri, islamul politic egiptean nu a ştiut să comunice suficient cu partidele din opoziţie şi cu societatea civilă, nu a ştiut să le includă în procesul de luare a deciziilor şi nu a ştiut să împartă responsabilitatea. Morsi şi partidul său, ca reprezentanţi ai islamului politic, au încercat să îşi consolideze puterea, nerealizînd că, de fapt, se izolează ca singurii vinovaţi în caz de eşec, mai ales economic. O colaborare cu opoziţia l-ar fi ferit pe Morsi de căderea abruptă. Tocmai această neputinţă pune sub semnul întrebării capacitatea islamului politic. E drept că nici opoziţia politică egipteană nu a fost tocmai dinamică, nu a ţinut în şah puterea islamistă, iar în cazul votului asupra Constituţiei, marcată de influenţe şaria, opoziţia a preferat să boicoteze referendumul, în loc să ceară ca oamenii să spună „Nu". Aceleaşi partide de opoziţie sînt elementul slab şi de acum înainte, după căderea lui Morsi. Nu opoziţia politică l-a alungat pe Morsi, ci strada şi societatea civilă, de care s-au lipit convenabil şi partidele din opoziţie.

Miracolul Tamarod

Pînă acum, în Egipt, Frăţia Musulmană era percepută ca singura organizaţie capabilă, printr-o reţea extrem de bine pusă la punct, să aducă oameni la urne, să coaguleze marşuri, să organizeze o masă de presiune populară. Iată că Tamarod – campania „Rebeliune" împotriva preşedintelui Morsi şi a islamului politic – a strîns peste 22 de milioane de semnături, cu nume şi numere de cărţi de identitate. Tot Tamarod a scos în stradă milioane de oameni, în tot Egiptul urban. Tamarod s-a format pe structura mişcării Kefaya, activă încă din timpul preşedintelui Mubarak, o mişcare cu membri de toate culorile politice, dar cu clare trăsături seculariste. În structura de bază a Tamarod se află şi mişcarea „6 aprilie", cea care a organizat, prin intermediul reţelelor de socializare, o serie de greve care au dat emoţii mari regimului Mubarak şi care, în 2011, a şi catalizat primele proteste antiregim, transformate, ulterior, în ceea ce a devenit „Revoluţia egipteană". La aceste două mişcări s-au adăugat o multitudine de grupuri de tineret şi de organizaţii nonguvernamentale, multe active în Tahrir, în 2011. Această mare coaliţie de grupuri de societate civilă a reuşit să aducă în stradă mai mulţi egipteni decît în timpul revoluţiei care a dus la căderea lui Mubarak. Este un exemplu de organizare care probabil a luat prin surprindere Frăţia Musulmană, aşezată confortabil în imaginea sa de posesoare a unicei reţele sociale din Egipt. Evident că nu au lipsit acuzaţiile că Tamarod a fost ajutată din exterior şi de armată, inclusiv la capitolul organizare, însă, dincolo de asta, numărul de protestatari nu poate fi negat. Interesant este că cea mai mare parte a grupurilor din Tamarod s-au manifestat împotriva armatei, spre finalul lui 2011, şi au contribuit major la retragerea de la putere a militarilor şi la trecerea la un guvern civil. Acum, aceste grupuri din Tamarod sînt într-o alăturare probabil incomodă cu armata, un fel de pact cu diavolul. Rămîne de văzut cum vor reacţiona pe viitor organizaţiile din societatea civilă, faţă de armată. Deocamdată, armata pare să fi învăţat lecţiile lui 2011 şi a insistat ca în toate componentele politice şi administrative ale Egiptului post-Morsi să fie prezente aceste asociaţii. E de văzut dacă armata a învăţat, din lecţiile lui 2011, şi că nu are foarte mult timp la dispoziţie pînă cînd strada să se inflameze din nou sub presiunea divizărilor interne şi a economiei în derivă.

O lovitură militară atipică.

Lovitura militară

E drept că îndepărtarea lui Morsi poate fi catalogată ca o lovitură militară atipică; asta, însă, nu îi schimbă încadrarea, definiţia. Faptele, dincolo de diversele nuanţe, arată aşa: un preşedinte ales a fost îndepărtat de la putere, prin intervenţia armatei = lovitură de stat militară. Nuanţele arată aşa: un număr considerabil de egipteni a ieşit în stradă şi a cerut demisia preşedintelui, iar cum preşedintele nu a venit rapid cu soluţii mulţumitoare şi părea să recurgă la tergiversări, armata a intervenit pentru ceea ce nu putea face mulţimea, practic ignorată de preşedinte = lovitură de stat originală egipteană. E puţin probabil ca armata să nu sesizeze pericolul în care este acum, dincolo de declaraţiile de iubire care vin din strada încîntată de căderea lui Morsi. Ura cea mai mare vine din adoraţia cea mai mare şi, ca să nu se trezească şi ea contestată de populaţie, armata trebuie să se mişte rapid, să profite de valul favorabil, să creeze condiţii pentru amendarea Constituţiei şi pentru organizarea de alegeri prezidenţiale şi parlamentare. Un efort uriaş, într-o ţară pe măsură şi în condiţiile în care capacitatea partidelor politice este îndoielnică, dacă e să luăm în considerare parcursul lor de pînă acum. Chiar dacă armata este suficient de înţeleaptă să îşi dorească o plecare rapidă din primul rînd al scenei politice şi să lase locul unui guvern civil rezultat democratic şi curat din alegeri, există riscul ca partidele politice să nu se mişte suficient de rapid, nu doar din cauza lipsei lor tradiţionale de dinamism, ci şi din cauza diviziunilor profunde în Egiptul de azi. Va fi foarte greu ca multitudinea de grupuri să cadă de acord rapid asupra amendării Constituţiei, mai ales că sînt 35 de partide şi grupări în coaliţia fostă de opoziţie a Frontului Salvării Naţionale, care îl are ca lider pe Mohamed El Baradei (de altfel, departe de a fi foarte popular în stradă). În plus, organizarea de alegeri, într-o ţară cu 82 de milioane de locuitori, nu este deloc simplă. Mai mult, pentru ca de data aceasta să fie şanse de succes, e nevoie ca toate grupurile să fie incluse, mai ales Frăţia Musulmană, care, chiar dacă a primit o lovitură grea, are în continuare o bază largă de popularitate.

Viitorul Frăţiei Musulmane

O izolare forţată, în afara scenei politice, poate duce la radicalizarea Frăţiei Musulmane şi la retrimiterea ei în subteran, unde singura cale poate fi, din nou, cea a atentatelor. Armata şi procuratura au intervenit dur împotriva Frăţiei Musulmane. Preşedintelui Morsi, la ora la care scriu, i s-a oferit posibilitatea de a pleca din Egipt şi de a alege dintr-un număr de ţări, între care Qatar. Alternativa ameninţătoare pentru Morsi este judecarea pentru infracţiunea de a fi evadat, în zilele revoluţiei din 2011, din închisoarea în care regimul Mubarak îl trimisese. Însă ar fi în interesul armatei să evite rămînerea lui Morsi în Egipt şi un proces care să trezească noi controverse şi posibil reacţii dure ale Frăţiei Musulmane. În prezent, un număr semnificativ de membri ai Frăţiei Musulmane s-a ales cu mandate de arestare, la fel – o parte din conducerea organizaţiei şi a aripii sale politice

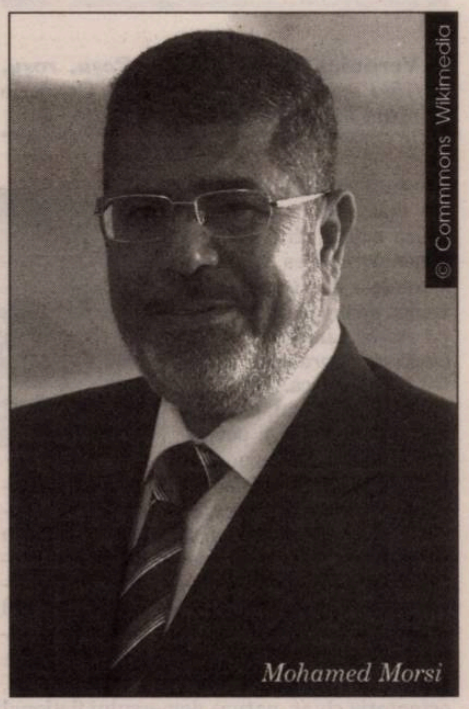

Mohamed Morsi

a fost arestată sau reţinută, ba chiar s-a vorbit despre arestarea liderului spiritual Mohammed Al-Badie şi a lui Khairat El-Shater, principalul finanţator al Partidului Justiţiei şi Libertăţii. În paralel, Frăţia a rămas şi fără voce, prin închiderea canalelor egiptene islamiste de televiziune şi a agenţiilor de ştiri apropiate de Frăţie. Aşadar, asistăm la un asediu sistematic asupra Frăţiei Musulmane. Rămîne de văzut dacă e vorba doar de un avertisment şi de o măsură temporară pentru a asigura linişte, din partea Frăţiei, în perioada imediat următoare. Declarativ, Frăţia Musulmană a fost deja invitată de partidele foste de opoziţie să participe la noul efort de amendare a Constituţiei şi de organizare a alegerilor. Astfel, partidele seculariste încearcă, probabil, să evite greşeala islamiştilor, care au exclus orice alte forţe politice din procesul decizional. Evident că, cel puţin deocamdată, partidul islamist nu are cum să se grăbească să accepte, prin participare, ceea ce consideră o înlăturare ilegală a unui preşedinte ales prin vot liber şi direct. Cel mai probabil, vor mai urma proteste, organizate prin faimoasa reţea a Frăţiei Musulmane, şi nu este exlus ca protestele Frăţiei Musulmane să fie însoţite şi de violenţe. Ca să nu îşi piardă credibilitatea, Frăţia nu are cum să nu continue să protesteze, dar, pînă la urmă, foarte probabil, prin aripa sa politică, se va prezenta, aşa cum a făcut-o şi în vremea lui Mubarak, la alegeri şi va încerca din nou să obţină, la urne, dacă nu puterea, măcar o felie din viitorul sistem administrativ şi politic. Paradoxal, atît armata, cît şi Frăţia Musulmană au de demonstrat dacă au învăţat ori nu din greşelile trecutului. Aşa cum armata trebuie să nu întîrzie la putere şi să ofere un mediu favorabil includerii în luarea deciziilor a cît mai multor grupuri reprezentative pentru Egiptul actual, şi Frăţia Musulmană trebuie să înveţe să colaboreze cu alte forţe politice, dacă vrea să participe cu succes la viaţa politică. Însă nu e clar cum îşi va rezolva Frăţia Musulmană problemele şi diviziunile interne, acum accentuate de eşecul Morsi. Actuala conducere va fi cu siguranţă învinuită de pierderea puterii şi de stilul autoritar în care a condus mişcarea şi este de văzut dacă va fi un schimb de putere între generaţia mai tînără şi vechea gardă.

***Carmen Gavrilă** este jurnalist la Radio România Actualităţi. Cea mai recentă carte:* Revolta Orientului *(Polirom, 2013).*

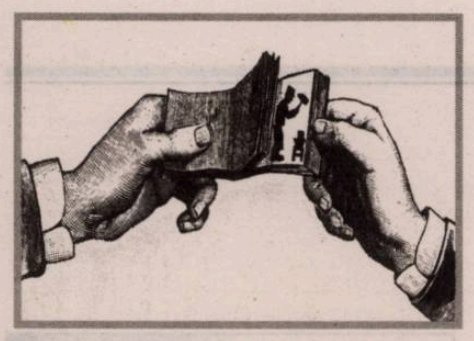

Marius CHIVU

feedbook

Scene din Epoca de Aur

● **Veronica D. Niculescu, *Roşu, roşu, catifea – povestiri cu î din i,* Casa de Pariuri Literare, 2012.**

Anul trecut, adică în cel mai sărac an pentru proza scurtă din ultimul deceniu, apărea volumul Veronicăi D. Niculescu (al treilea de proză scurtă, după *Adeb,* Limes, 2004, şi *Orchestra portocalie,* Cartea Românească, 2008), un volum conceptual, prin temă, de 15 schiţe şi povestiri plasate în perioada anilor 1971-1990, un fel de amintiri/scene/secvenţe din Epoca de Aur. Subtitlul cărţii, „povestiri cu î din i", desemnînd, ca şi la Radu Pavel Gheo, delimitarea istorică prin convenţia ortografică; motto-ul despre natura memoriei; specificarea anului imediat după titlul fiecărei proze; plus confesiunea autoarei despre necesitatea rememorării, toate acestea marchează şi definesc cît se poate de apăsat, ostentativ chiar, natura demersului ficţional de faţă. Spune autoarea, la finalul cărţii, într-un text confesiv care nu prea-şi avea rostul: „Pentru că uităm, pentru că uit, pentru că am uitat deja prea multe, pentru că ai ştiut cîndva şi nu prea mai ştii acum şi te temi că-n curînd n-o să mai ştii aproape deloc, pentru că n-ai ştiut nicicînd şi nu ştii acum şi de-aceea nici n-ai cum să mai ştii vreodată, pentru asta se procedează la înălţatul ciobului de amintire spre cer. Cu grijă la muchii..." (Fac aici o paranteză pentru a remarca faptul că acesta este primul volum individual de proză scurtă tematică inspirat de comunism, după o serie de volume colective: *În căutarea comunismului pierdut,* Paralela 45, 2001; *Cartea roz a comunismului,* Versus, 2004; *Cum era? Cam aşa...,* Curtea Veche, 2006; sau chiar *Răcani, pifani şi veterani,* Humanitas, 2008; şi *Primii mei blugi,* ART, 2009; dar şi altele, mai eseistice, mai biografice sau de istorie orală, cu tangenţe literare mai mici.)

Spuneam mai sus că specificarea anilor după titlu sau confesiunea autoarei despre necesitatea rememorării mi se pare că nu-şi aveau rostul, căci povestirile de faţă nu relatează nimic spectaculos, iar scenele nu sînt atît de determinate temporal. Pentru că avem de-a face, de fapt, cu un minimalism sentimental în care secvenţele decupate în aceste proze redau mai degrabă decorul şi atmosfera, inventariază obiectele, conturează micul univers studenţesc sau domestic al familiei din perioada comunistă cu micile griji şi nevoi cotidiene. Doar două-trei proze au încărcătură cu adevărat dramatică – o scenă de cămin studenţesc în care se încearcă o metodă naivă de avort („Cărămida"), un drum cu trenul după o înmormîntare („Sfoara") şi inspecţia Sanepidului acasă la un strîngător de gunoaie („Roşu, roşu, catifea") –, în rest povestirile surprind gesturi şi momente fără o istorie propriu-zisă, alta decît la nivel personal – o parte dintre personaje revin, schimbîndu-şi rolurile în funcţie de povestire: însoţindu-şi fratele mai mare, un băieţel iese pentru prima dată din perimetrul casei şi din universul familiei; aşa cum o fetiţă este trimisă de părinţi, odată cu seara, să-şi aducă sora acasă de la joacă; aventura unei cozi la ulei; discuţia mamă – fiică despre posibilitatea unui papricaş din carne de pasăre, orice pasăre, chiar şi vrabie; apoi, un băieţel refuză să mănînce fasole; o gospodină găteşte un peşte; două studente merg să depună jurămîntul în serviciul militar...

Spre deosebire de ceilalţi – destul de puţini – recenzenţi ai cărţii, lectura acestor povestiri nu m-a entuziasmat. Ca şi în cazul volumului precedent, *Orchestra portocalie* (din care cu adevărat reuşită nu este decît o singură proză: „Capul sus!"), Veronica D. Niculescu foloseşte genul de narator omniscient (relatînd, de cele mai multe ori, în stilul indirect liber – boala cronică a prozei româneşti contemporane!), care nu-l lasă pe cititor să vadă nimic, pentru că spune el totul cît mai explicit, astfel încît să nu existe nici cea mai mică ambiguitate cu privire la psihologia şi emoţiile personajului, cu atît mai puţin la acţiunile sale, motivaţiile şi consecinţele lor. Cînd, din al doilea paragraf, naratorul spune că micuţul Grigore „nu cunoştea decît lumea din faţa blocului, banca de sub sălcii, aleea scurtă care duce, printr-un gang, la alimentară, dar cel mai bine ştia lumea dintre cei patru pereţi ai camerei etc..." (unde cuvîntul „lumea" este, după cum se vede, reluat), e clar că băieţelul va descoperi „lumea" de dincolo de „lumea" pe care o cunoştea el pînă atunci, deci ştii la ce să te aştepţi, ţi se spune deja despre ce va fi vorba, eşti pregătit pentru tipul de emoţie care urmează. Toate povestirile au acest tip de sublinieri şi marcaje, de intervenţii şi exclamaţii din off, de avertismente şi sfaturi, pentru ca nu cumva să ratezi drumul indicat strict de un narator-dictator, indiscret cu personajele şi intruziv cu cititorul, care-ţi spune *cum* trebuie să citeşti şi *ce* trebuie să înţelegi, care interzice – deopotrivă personajelor şi cititorului – orice libertate, care nu lasă loc de ambiguitate şi mister, căci viaţa este decriptată şi explicată în cele mai mici detalii. Dar ce fel de literatură e asta!? Spre exemplu, în povestirea „Fericiri aiuritoare", despre aventura de a sta la coadă la ulei, există fraze-moartea-pasiunii-lecturii, precum: „Clipele acestea trebuie văzute cu încetineala din viaţa unei păsări", „Clipele care urmează trebuie imaginate cu viteza cu care se scurg treizeci de ani" – de ce „trebuie" şi de ce e nevoie de această indicaţie, n-ar fi trebuit ca desfăşurarea acţiunii să-şi impună singură ritmul? Cînd două fete fac, în sfîrşit, pipi după căutarea îndelungată a unei toalete, ele „deodată icniră şi atunci, doamnelor şi domnilor, uşurarea, o uşurare de nespus, o nespusă uşurare" – asta ca să fie clar că ele s-au uşurat, la propriu şi la figurat. Cînd lacrimile unei fetiţe „vor fi nemaipomenite, nemaipomenit de mari, nemaipomenit de ascunse" ni s-a spus deja totul, fără să fi văzut, de fapt, nimic. Naratorul de aici nu-ţi va arăta niciodată lacrimile astea „nemaipomenit de mari", nu te va lăsa pe tine, cititorul, să bănuieşti cît de „nemaipomenit de ascunse" sînt ele, va face el totul în locul tău, stricîndu-ţi orice plăcere a căutării, a descoperirii şi a înţelegerii pe cont propriu. Pentru că prezenţa şi subiectivitatea (de secol XIX) a naratorului omniscient impersonal, acest fel afectat, exclamativ, sentimental de a povesti, de a face poezie în proză, anunţînd/însoţind/înlocuind acţiunile cu epitete şi metafore, anulează orice formă de emoţie. Ca să însemne ceva, lacrimile trebuie văzute, nu povestite. Or, naratorul este atît de prezent în text, încît te izbeşti de el ca de un obiect străin, inclusiv în momentul în care vrea să-şi impună tonul şi deschide povestirile cu asemenea fraze de compunere şcolară: „E ora dulce a siestei, în calde şi luminoase cuibare" sau „Seri de vară, inubliabile seri de vară sub salcie." Acestea nu sînt fraze, acestea sînt buruieni!

Cea mai bună povestire din carte nu este cea titulară (neverosimil de coerent narată la persoana întîi de către un bărbat cu probleme psihice), ci „Sfoara", unde o femeie, întorcîndu-se, de Revelion, singură în tren, de la înmormîntarea tatălui ei, de care a fugit cu multă vreme în urmă, dezvoltă o relaţie ciudată, trecînd de la frică la empatie, cu un controlor libidinos-sufletist-demn-de-milă. (Nimerită trimiterea lui Bogdan-Alexandru Stănescu la „Arborele nopţii" a lui Truman Capote!) Nu este o povestire lipsită de emfazele inutile, enervante, ale naratorului, sau de gafe stilistice (folosirea inadecvată a perfectului simplu pentru un de trecut care depăşeşte 24 de ore, spre exemplu), dar este singura care păstrează cu adevărat ceva din drama şi misterul naturii umane. Am insistat, fără absolut nici o plăcere, pe aceste probleme de naratologie şi de stilistică, mai întîi din frustrarea că potenţialul multor povestiri n-a fost valorificat, apoi, din respectul şi chiar simpatia faţă de o scriitoare atît de fidelă genului scurt şi coautoare, împreună cu Emil Brumaru, a unui minunat basm erotic: *Basmul Prinţesei Repede-Repede* (Polirom, 2009).

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Claude Lévy-Strauss, *Cealaltă faţă a Lunii. Scrieri despre Japonia,* traducere din limba franceză de Giuliano Sfichi, Colecţia „Plural", Editura Polirom, 2013.**

Antropolog şi etnolog în general, „americanist" în particular, Claude Lévy-Strauss a trăit, în acelaşi timp, o fascinaţie stabilă şi temeinică pentru Japonia. Asta nu l-a transformat într-un „japonolog", dar a dat o anume vibraţie (o bucurie discretă, un extaz fin, de gourmet încîntat) comentariilor sale ocazionale privind exotismul civilizaţiei şi culturii nipone. Profesionistul Lévy-Strauss – care n-a ezitat să mănînce larve vii alături de indienii din Brazilia, cît timp i-a studiat – e, cînd vorbeşte despre Japonia, un profesionist care se supune cu delicii savantei seducţii japoneze.

Textele lui pe temă niponă sînt cît se poate de diverse – o conferinţă, un interviu, studii, prefeţe – şi discută despre chestiuni „cu specific", fie ele mici (cutare mit, ceramică, pictor, loc, obicei, sunet) sau mari (de exemplu, optica japonezilor asupra muncii „ca punere în practică a unei relaţii de intimitate între om şi natură").

Unele observaţii sînt reluate în mai multe texte, ceea ce le face cu atît mai memorabile. E vorba, aici, despre structura aparte a limbii japoneze şi a muzicii tradiţionale, despre atmosfera curat mitică din Insulele Ryukyu (un loc în care te simţi foarte apropiat de trecutul îndepărtat), despre coexistenţele neconflictuale (mitul laolaltă cu istoria, marile rafinamente laolaltă cu „arta imperfectului", modernizarea tehnico-ştiinţifică laolaltă cu respectul pentru rădăcinile spirituale). Dar cea mai des reluată observaţie – care e şi cea mai simpatică – se referă la mişcările pe care japonezii obişnuiesc să le facă „pe dos" faţă de cutuma occidentală: manevrează în sens invers rindeaua, ferăstrăul sau roata de olărit, bagă aţa în ac aducînd acul către aţă, cos împingînd stofa către ac etc.

Merită să vedeţi cum „îmblînzeşte" Lévy-Strauss aceste stranietăţi şi ce aură pasionantă le descifrează.

PUBLICITATE

Cătălin TOADER

Gărîna merge mai departe

Au fost momente în care gîndeam că, din păcate pentru miile de spectatori care umplu, în fiecare seară, pînă la refuz, Poiana Lupului, şi pentru echipa lui Marius Giura, Festivalul Internaţional de Jazz de la Gărîna (www.garana-jazz.ro) va avea soarta oricărei iniţiative private de bun-simţ demarate pe la noi (mai ales dacă este una culturală) – aceea de balon de săpun multicolor şi frumos plutitor, dar care, inevitabil, îşi va găsi sfîrşitul în strănutul bolnăvicios al sistemului. Din fericire, în această vară, între 11-14 iulie, ne vom bucura din nou de jazz la Gărîna. Dar ce va fi acolo?

© C. Toader

Joi, 11 iulie. Prima trupă din această ediţie este, conform tradiţiei, una nu numai românească, ci chiar locală. Ansamblul de percuţie Prezent este construit pe scheletul unei trupe de profesori-muzicieni din Arad, cu care spectatorii de la Gărîna sînt, cu siguranţă, familiarizaţi: Mario & The Teachers. Ei vor avea onoarea să încălzească atmosfera pentru primul nume mare din festival. Şi ce nume! Bill Frisell, unul dintre cei mai speciali chitarişti din lume, din perspectiva genului de relaţionare cu chitara, cu proiectul Big Sur Sextet. Cunoscut ca un maniac al efectelor, Bill Frisell este unul dintre cei mai solicitaţi chitarişti, fie ei de turneu sau de înregistrări, datorită uşurinţei cu care abordează aproape orice stil, de la blues, country şi muzică de film, pînă la noise jazz, muzică clasică sau improvizată. Recitalul de la Gărîna va gravita în jurul celui mai recent proiect discografic al său, *Big Sur* (Sony Classical, 2013), unul mai degrabă de factură neoclasică, iar pe scenă îi va avea alături pe cei cu care a şi imprimat acest disc: Jenny Scheinman la vioară, Eyvind Kang la violă, Hank Roberts la violoncel şi Rudy Royston la tobe. Albumul este, în fapt, o poveste muzicală despre singurătate drept condiţie a creaţiei, despre natură, animale şi linişte – în ultimă instanţă, despre locul şi condiţiile în care a fost scris: ferma Glen Deven din Big Sur, California. Un poem cu aer de folclor celtic şi linie de soundtrack al unui film melancolic despre dezrădăcinare şi regăsire. Seara continuă cu un alt senior al jazzului american, saxofonistul Charles Lloyd, care are şi el o legătură directă cu Big Sur (discul *Notes From Big Sur,* din 1992, ECM). Lloyd, acum în vîrstă de 75 de ani, va oferi un recital construit în jurul spectaculosului proiect numit „Sangam" (proiect concretizat în 2006 prin excelentul album omonim, scos la ECM), în care-i va avea alături, ca şi la sesiunea de imprimări din 2004, din California, pe Zakir Hussain (tabla, voce, percuţie) şi pe Eric Harland (tobe, percuţie, pian). Va fi, aşadar, una dintre cele mai consistente prime zile de festival din cîte am avut pînă acum, care se va încheia cu o altă trupă autohtonă: Peter Sarosi & Azara, un foarte decent proiect, pus pe picioare de unul dintre cei mai valoroşi pianişti de jazz de la noi, Peter Sarosi, care-l include pe unul dintre cei mai spectaculoşi basişti români, Sebestyen Joo, în faţa căruia va trebui să staţi cu ochii mari şi urechile ciulite.

Vineri, 12 iulie. A doua zi de festival o vor deschide Irina Popa & The Sinners, şi o vor face, fără discuţie, într-o manieră elegantă. Un alt grup de muzicieni români care nu duce lipsă de experienţă şi stil, cu o vocalistă specială. Genul de recital care prinde şi la neiniţiaţii în jazzul pretenţios, unul dintre principalele ingrediente ale unui festival cosmopolit, cum e cel de la Gărîna. Urmează apoi trei momente de mare clasă, care, alături de recitalurile din prima seară, vor face ca balanţa senzaţionalului să se încline serios spre prima parte a festivalului. Iar atipic, dar iar incitant. Arild Andersen Trio înseamnă o sumă de trei nume mari în jazzul contemporan: Arild Andersen – contrabas, Tommy Smith – saxofon tenor şi Paolo Vinaccia – tobe. Un trio foarte articulat pe aşanumitul jazz atmosferic, care-i place atît de mult lui Andersen, unul dintre cei mai apreciaţi contrabasişti europeni, mai ales în contextul artistic al casei de discuri ECM. Andersen a fost lider sau colaborator pe o grămadă de albume de referinţă ale amintitei case, iar muzicienii care i-au stat alături poartă şi ei nume sonore: Jan Garbarek, Terje Rypdal, Vassilis Tsabropoulos, David Darling, Ketil Bjornstad, Jon Christensen, Bobo Stenson sau Markus Stockhausen. Un interludiu românesc cu una dintre cele mai valoroase voci feminine contemporane, Luiza Zan, acompaniată de al său Project (Rick Condit – saxofon, Gyárfás István – chitară, Berkes Balázs – contrabas), după care ne pregătim timpanele pentru un recital de mare clasă. Poate părea o prezicere subiectivă, fiindcă e unul dintre muzicienii mei favoriţi de la (omniprezenta în acest text, dar pe bună dreptate!) casă ECM – John Surman. Ar fi nevoie, probabil, de pagini întregi pentru a prezenta cu adevărat un artist de asemenea talie, care a influenţat generaţii întregi de suflători şi continuă s-o facă şi astăzi. Adept al lucrărilor complexe, fie că vorbim de jazz modal sau de avangardă, ori de compoziţiile sale corale, simfonice sau combinaţii ale acestora, Surman a fost mereu artistul discret în aparenţă, dar extrem de prezent prin substanţa şi complexitatea compoziţiilor şi interpretării. Pentru recitalul de la Gărîna, care se anunţă unul visceral şi năucitor, Surman a cooptat trei muzicieni norvegieni mai puţin cunoscuţi, dar cu siguranţă valoroşi: Erlend Slettevold – pian, Terje Gewelt – bas şi Tom Olstad – tobe.

Festivalul a ajuns la a 17-a ediţie.

Sîmbătă, 13 iulie. A treia zi a festivalului începe cu recitalul unui grup israelian condus de saxofonistul Peter Wertheimer. Într-o anumită măsură, se respectă regula unui grup autohton în deschidere, dacă e să ţinem cont de faptul că Peter este născut la Timişoara şi a cîntat în România pînă la vîrsta de 30 de ani, cînd a emigrat în Israel. În perioada petrecută în ţară, Peter a avut nenumărate colaborări cu muzicieni români de calibru, printre care Marius Popp, Adrian Enescu, Eugen Gondi sau Dan Mândrilă. Cum Polonia nu putea lipsi de pe afişul de la Gărîna, sîmbătă seară avem şansa să vedem la lucru un cvartet senzaţional, chiar dacă format din muzicieni tineri şi cvasinecunoscuţi, condus de pianistul Pawel Kaczmarczyk, secondat de Grzech Piotrowski la saxofoane, Maciej Adamczak la contrabas şi Dawid Fortuna la tobe – adică Audiofeeling Band. Un sound care aduce foarte mult cu cel al mai celebrilor săi compatrioţi, Leszek Mozdzer şi Slawek Jaskulke, dar şi cu evidente influenţe venite din nord, de la Esbjörn Svensson şi Jan Garbarek. Cu voia dumneavoastră, afirm că va fi una dintre cele mai plăcute surprize ale acestei ediţii. Sextetul lituanian Dainius Paulauskas Group continuă programul serii cu un recital bătrînesc, aşezat, o mixtură de swing şi jazz-rock excelent dozată, cu niscaiva teme folclorice strecurate printre tonuri şi cu un tobar – Linas Buda – foarte spectaculos. Sonorităţile norvegiene, o altă specialitate a casei la Gărîna, revin în prim-plan odată cu recitalul trioului In The Country, format din Morten Qvenild – pian, Roger Arntzen – contrabas şi Pal Hausken – tobe. Teme dark/ambientale, cu trimiteri directe la muzica mult mai cunoscutului trio condus de Tord Gustavsen. Ultimul recital al serii, un adevărat regal de pian solo, va fi momentul lui Bugge Wesseltoft, unul dintre cei mai speciali muzicieni din generaţia relativ tînără. Tot norvegian, tot bun şi tot de neratat, chiar dacă Bugge este total neconformist şi a virat, în ultima vreme, spre noi orizonturi, precum nu jazz sau acid jazz (cine a ascultat discul *New Conception of Jazz* ştie despre ce e vorba).

Duminică, 14 iulie. Din România, JazzyBIT, un trio foarte promiţător, format din Teodor Pop – pian, orgă, sintetizator; Mihai Moldoveanu – chitară bas şi Szabó Csongor-Zsolt – tobe, percuţie, deschide ultima zi a festivalului. Imediat după, un recital de excepţie, cel al supergrupului The Electric Trio, format din norvegianul Bugge Wesseltoft – pian, americanul Joaquin Claussell – percuţie şi excelentul saxofonist turc Ilhan Ersahin, într-o revizitare a prestaţiei de anul trecut, de data aceasta fără prietenul lor foarte bun, trompetistul francez Erik Truffaz. Penultimul moment al festivalului aduce împreună pe scenă trei muzicieni români din generaţii diferite, dar foarte valoroşi: Nicolas Simion la saxofoane, Eugen Gondi la tobe şi Sorin Romanescu la chitară. Proiectul, care poartă numele de cod Crazy World, este supervizat artistic de Nicolas Simion şi promite un recital extrem de interesant. În fine, rolul de responsabil cu trasul cortinei îi revine mai vechii cunoştinţe a timişorenilor (care au avut bucuria să vadă *live* Esbjörn Svensson Trio, cu puţin înainte de tragica moarte a pianistului suedez), şi anume percuţionistul Magnus Öström, care vine la Gărîna cu un proiect absolut special. Canalizat spre o combinaţie excelentă de jazz, rock şi muzică ambientală, grupul lui Öström, aproape identic cu cel de pe discul solo (*Thread of Life,* ACT, 2011), cu excepţia tobarului, va oferi, cu siguranţă, un recital demn de o închidere somptuoasă de festival.

Şi uite-aşa, şchiopătînd din cauza unor factori de decizie iresponsabili, dar fără să plece capul învins, festivalul ajunge la a 17-a reprezentaţie. Va fi, sînt convins, cu toate ploile şi noroaiele aferente, încă o ediţie care va merita din plin un an de aşteptare.

***Cătălin Toader** este jurnalist freelancer.*

craii de burta veche

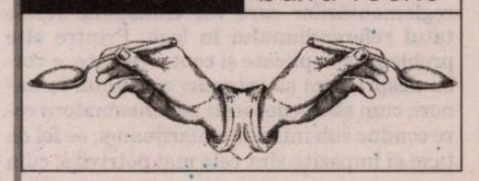

La „dodine"

În februarie 1912, Auguste Escoffier înfiinţează „La Ligue des Gourmands" (Liga gurmanzilor), un club gastronomic care avea să atragă mii de membri din întreaga lume. Liga organiza periodic seri gastronomice franceze, intitulate „Dîner d'Épicure", în care acelaşi fel de mîncare se gătea, în aceeaşi zi, în mai multe oraşe ale lumii. La prima sesiune s-a gătit *Dodine de Canard au Chambertin (Galantină de raţă cu Chambertin).* Reţeta e redată pe prima pagină a ziarului *Le Figaro,* ediţia din 21 mai 1912, la rubrica „À Travers Paris", cu titlul *La „dodine":*

„Este mîncarea zilei, cum s-ar spune, savurată de gurmanzii ligii la primul *Dîner d'Épicure,* organizat magistral de maestrul-bucătar Escoffier. Iată reţeta:

Se frige mai întîi o raţă, la foc iute, cît mai în sînge. După ce se răceşte, i se scot cele două părţi de piept şi se pun deoparte, pe un platou acoperit. Carcasa păsării se va pisa într-o piuă, cît mai temeinic. Între timp, vărsaţi într-o oală două pahare mari de Chambertin (Pinot Noir burgund, din regiunea Côte de Nuits), două pahare mici de coniac, două şalote tocate, o priză de piper măcinat gros, puţină nucşoară răzuită şi o foaie mică de dafin. Se fierbe în clocote cîteva minute, se adaugă carcasa mărunţită şi o treime de litru de sos demi-glace din fond de vită. Se strecoară, se fierbe din nou şi se finisează cu o lingură de unt. Preparaţi şi o tocană din pălării de ciupercă trase în unt cu lamele de trufe negre. Cînd totul e gata, tăiaţi piepturile de raţă în felii oblice subţiri, aranjaţi-le într-o terină preîncălzită şi turnaţi deasupra sosul şi tocana. Destupaţi o sticlă veche de burgund şi mîncaţi galantina cît e caldă."

Prima ediţie a Dineului a reunit mai mult de patru mii de convivi, în întreaga lume, iar ultima, din iunie 1914, s-a desfăşurat în 147 de oraşe şi a adus laolaltă zece mii de meseni. După aceea a început războiul.

Amicul Dejun

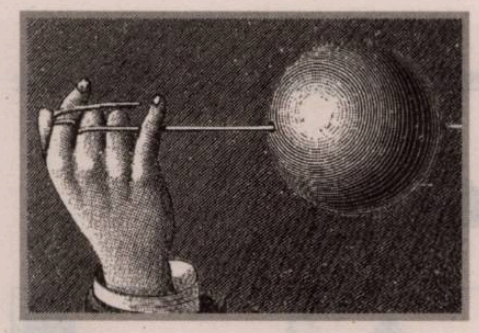

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

După bacalaureat

Despre fraudă la examenul de bacalaureat se vorbeşte doar de vreo trei-patru ani. Mai precis, de cînd s-au luat şi primele măsuri antifraudă. Tot acum cîţiva ani s-a constatat şi prima scădere (dramatică) a ratei de promovare la bacalaureat. De la vreo 90% s-a ajuns la cifre între 45%-55%. Părinţi şi elevi deopotrivă se tot revoltă că măsurile „poliţieneşti" îi împiedică pe candidaţi să dea randament la examen. Învăţaţi cu note bunicele la tezele din timpul anilor de liceu, absolvenţii nu reuşesc să mai obţină medii de trecere la bac. Problema e, în primul rînd, această evaluare inegală: indulgenţă pe parcursul celor patru ani de liceu şi exigenţă la examenul final. În România se consideră cumva firesc ca parcursul şcolar să se încheie cu această diplomă şi să continue, eventual, cu studiile universitare. E o prejudecată: doar elevii capabili au de ce să obţină diplomele. Examenele de pe parcursul şcolarizării şi examenul final, bacalaureatul, sînt modalităţi prin care sînt verificate şi atestate cunoştinţele dobîndite. Tocmai raritatea, dificultatea de a obţine o diplomă îi dau această valoare. Dacă primele opt clase sînt obligatorii, liceul e facultativ. Nu toţi cei care au absolvit opt clase trebuie să meargă la liceu, nu toţi care au intrat trebuie să-l şi termine, nu toţi cei care au reuşit să trecă prin douăsprezece clase trebuie să şi obţină diploma de bacalaureat.

Şi în Franţa, şi în Germania, examenul de bacalaureat e comentat în presă – însă nicăieri n-am văzut tonul isteric al ziarelor româneşti. „Perlele" elevilor de acolo nu sînt mai puţin spectaculoase decît cele prezentate în presa de la noi. Doar atitudinea e diferită: în loc de voaierism ieftin, se încearcă găsirea şi eliminarea acelor puncte slabe din programă, care au generat erorile respective. Pînă la urmă, o notă e doar o descriere obiectivă a unei situaţii. Dacă nota (situaţia) e proastă, se iau măsuri. Aşa se fac politicile educaţionale. De regulă, aceste măsuri sînt urmărite pe termen lung, mult mai lung decît mandatul unui ministru. Iar formatul examenului nu se schimbă în nici un caz din mers, pe parcursul unui ciclu de şcolarizare.

În Germania, de pildă, unde examenele se dau „pe bune", promovabilitatea e undeva pe la 42%. Chiar şi numai obţinerea diplomei de Abitur reprezintă un merit recunoscut şi un avantaj pe piaţa muncii. Guvernul îşi propune să crească rata de promovabilitate – şi implicit numărul abiturienţilor –, însă niciodată nu s-a pus problema unor subiecte mai uşoare la teze. Ceea ce cer responsabilii cu educaţia din landuri (căci materia predată şi examenele se hotărăsc la nivel de land) este o mai bună pregătire, încă din timpul ciclurilor gimnaziale. Căci la ce bun un număr mare de „diplomaţi", dacă se va constata, ulterior, că sînt insuficient pregătiţi?

Dacă primele opt clase sînt obligatorii, liceul e facultativ.

În Franţa, bacalaureatul este considerat cel mai important examen din viaţa unui tînăr. Există mai multe tipuri de bacalaureat care, fiecare, îl îndrumă pe absolvent către un alt parcurs postliceal (sau universitar). Fraude există (deconspirarea subiectelor), însă ele reprezintă mai degrabă excepţia – nu s-a auzit de copiuţe sau suflat, ca fenomen de masă. Rata de promovare din ultimii ani s-a situat la 85,5%, iar anul acesta ea se apropie de 90%. Şi asta în condiţiile unui examen dificil, cu probe multe. Ceea ce e însă diferit în multe state din Europa occidentală e că absolvenţilor de liceu li se oferă mai multe filiere de bacalaureat, adică mai multe opţiuni, în funcţie de tipul de instituţie absolvită şi de propriile competenţe. Dar rata de promovabilitate e mare şi pentru că elevii mediocri sînt îndrumaţi de la bun început către şcoli de meserii şi diverse alte forme de învăţămînt, nu neapărat spre licee. Dacă aşteptările nu sînt mari, nici dezamăgirea n-o să fie mare.

Sigur că asemenea comparaţii – cum e „la ei", cum e „la noi" – ar putea părea o abordare facilă. Însă contextul în care trăim cere ca absolvenţii de liceu să aibă, peste tot în Europa, acelaşi bagaj de cunoştinţe minime. Măcar la materiile de bază. Măcar la examenul de bacalaureat.

Jorge G. CASTANEDA

Patru momente ale marijuanei

America Latină şi Statele Unite au trecut, în ultimele săptămîni, prin ce am putea numi o serie de „momente ale marijuanei". Dat fiind sprijinul în creştere pentru încheierea zadarnicelor şi sîngeroaselor „războaie împotriva drogurilor", care durează de decenii întregi, aceste semne de progres către decriminalizare şi legalizare nu ar trebui să treacă neobservate.

Primul moment a avut loc în timpul Adunării Generale anuale a Organizaţiei Statelor Americane (OSA), ţinută anul acesta în Antigua, Guatemala, la începutul lui iunie. Secretarul general al OSA, José Miguel Insulza, a prezentat un raport intitulat „Problema drogurilor în Americi", care fusese cerut de către conducătorii regionali de state, cînd s-au întîlnit anul trecut la Summitul Americilor, în Cartagena, Columbia.

Raportul a fost întocmit de experţi din aproape toate statele membre ale OSA, fiind împărţit în două: o excelentă secţiune analitică şi un capitol concis şi întrucîtva exasperant, dedicat scenariilor viitoare. Documentul în sine reprezintă un moment hotărîtor, deoarece oferă informaţiile şi datele necesare pentru discuţia ştiinţifică şi empirică despre un subiect care este dezbătut prea des în termeni ideologici.

Raportul împarte problema într-un mod riguros: după ţări (producători, state de tranzit, consumatori sau toate laolaltă); după substanţe (marijuana, cocaină, heroină şi droguri sintetice); după legăturile dintre aceste substanţe ilicite, precum şi după consecinţele consumului, producerii sau traficului fiecărui drog, pentru societăţi, instituţii şi relaţii internaţionale. De asemenea, raportul specifică explicit că decriminalizarea consumului de marijuana este o opţiune legitimă, justă şi fezabilă, deşi nu recomandă o astfel de politică. Acesta e doar un prim pas, însă unul important.

Cel de-al doilea „moment al marijuanei" s-a întîmplat în SUA, unde statele Washington şi Colorado au intrat în stadiile finale ale legalizării totale a folosirii de marijuana, ca urmare a referendumului popular din noiembrie anul trecut. Ambele state tocmai au încheiat elaborarea şi publicarea regulilor şi reglementărilor care vor transpune rezultatul referendumului în lege. Printre alte probleme complicate şi controversate, e vorba despre cum să interzici consumul la minori; cum să-i pedepseşti pe consumatorii care conduc sub influenţa marijuanei; ce fel de taxe şi impozite sînt cele mai potrivite; cum vor fi trataţi nonrezidenţii. În calitate de pionieri legali în SUA, ambele state vor trebui să urmeze metoda învăţării din greşeli.

Decriminalizarea consumului de marijuana este o opţiune legitimă, justă şi fezabilă.

Însă poate cel mai interesant şi mai uimitor aspect al acestui proces este indiferenţa elocventă a preşedintelui Barack Obama în legătură cu întreaga chestiune. Pînă acum, cel puţin, a refuzat să intervină în discuţia dacă legea federală ar trebui să fie peste legislaţia statală, spunînd că are „lucruri mai importante de făcut".

Cel de-al treilea „moment al marijuanei" îşi are originea în discuţiile recente din New York şi Illinois – al treilea, respectiv al cincilea cel mai populat stat american – de a continua prin legalizarea marijuanei medicinale. În mai, legislatura din Illinois a trecut o lege extrem de restrictivă legată de folosirea marijuanei în scopuri terapeutice, pe care guvernatorul nu a decis încă dacă să o promulge. La scurt timp, Adunarea statului New York a trecut o lege strictă legată de marijuana medicinală, pe care Senatul de stat trebuie să o voteze. Dacă New York şi Illinois înaintează, vor deveni al 19-lea şi, respectiv, al 20-lea stat din cele 50 ale SUA care, împreună cu Districtul Columbia, permit folosirea marijuanei în scopuri medicale.

În cele din urmă, la începutul acestei luni, ONG internaţional Human Rights Watch (HRW), cu sediul în SUA, a adoptat, formal, o poziţie prin care respinge criminalizarea posesiei şi consumului tuturor drogurilor, solicitînd o abordare diferită radical. Cel mai important, HRW a făcut acest lucru dintr-o perspectivă a drepturilor umane, iar declaraţia lor merită citată: „A-i supune pe oameni la sancţiuni penale pentru folosirea personală de droguri sau pentru posesia de droguri care sînt pentru uz personal le încalcă autonomia şi dreptul la confidenţialitate, acest drept fiind recunoscut de către legea internaţională, inclusiv Acordul Internaţional al Drepturilor Civile şi Politice şi Convenţia Americană pentru Drepturile Omului. Limitările autonomiei şi confidenţialităţii nu pot fi justificate, exceptînd cazul în care îndeplinesc criteriile pentru orice restricţie a unui drept de bază, adică un scop legitim, proporţionalitate, necesitate şi nondiscriminare. În vreme ce protejarea sănătăţii este un scop guvernamental legitim, a încrimina folosirea drogurilor pentru a-i proteja pe oameni de la a-şi face rău singuri nu îndeplineşte criteriul necesităţii şi al proporţionalităţii."

Nici unele dintre aceste întîmplări recente nu vor conduce, singure, la decriminalizare. Convenţiile internaţionale încă limitează spaţiul de mişcare al guvernelor, iar guvernul SUA rămîne în opoziţie faţă de orice întoarcere de la locul de plecare – strategia represivă şi prohibiţionistă pe care a urmat-o începînd cu 1981. Chiar şi cele mai îndrăzneţe guverne latino-americane – inclusiv cele din Columbia, Uruguay şi Guatemala – sînt şovăitoare în a merge mai departe, mai ales dacă rămîn izolate.

Iar preşedinţii asemeni lui Dilma Rousseff din Brazilia, Enrique Pena Nieto din Mexic şi Cristina Fernández de Kirchner din Argentina rămîn fideli poziţiilor lor tradiţionale, conservatoare şi anacronice, nedorind să se cedeze pînă cînd opinia publică nu le va mai oferi o alternativă. Totuşi, ceva se agită în emisferă; pe măsură ce „momentele marijuanei" sosesc cu o frecvenţă mai mare, poate fi departe o piatră de hotar?

***Jorge G. Castaneda** este profesor de politică şi de studii latino-americane şi caraibe la Universitatea New York. Între 2000-2003 a fost ministru de Externe al Mexicului.*

Copyright: Project Syndicate, 2013
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Patricia MIHAIL

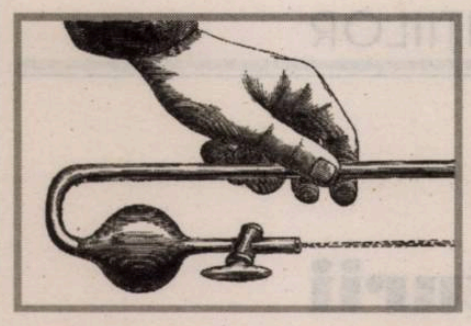

Oana STOICA

rosencrantz & co

Lebăda

● ***Alb (white dress code)*, un performance de Eugen Jebeleanu, după un text de Elizabeth Egloff. Cu: Alina Ilea, Yann Verburgh, Ştefan Huluba. Compagnie 28.**

O masă lungă, acoperită cu o pînză albă. Trei personaje îmbrăcate în alb, cu ochii acoperiţi de fişii de dantelă neagră, sînt aşezate – două la cele două capete şi unul la mijloc, pe o latură. Un alt personaj „marchează" simetric al patrulea loc, prin absenţă. Un dreptunghi „ciobit" la un colţ. O poveste de dragoste în patru – un cuplu căsătorit, amanta lui şi iubitul acesteia – este „servită" spectatorilor aşezaţi la masă. Piesa *The Swan*, scrisă de Elizabeth Egloff, descrie traseul maturizării emoţionale a unei femei tinere, al asumării identităţii după confruntarea cu propriile limite. Cu un bogat trecut amoros – trei soţi, dintre care unul se sinucide a doua zi după nuntă –, Dora are o relaţie bolnăvicioasă, care alternează între dependenţă şi distanţă (dragoste şi indiferenţă), cu un bărbat căsătorit care e şi nu e pregătit să divorţeze pentru ea. Ambivalenţa relaţiei lor – o stare confuză, care oferă un anume confort, mai mult lui decît ei, şi o anume rutină, mai mult ei decît lui – şi trecutul ei traumatizant favorizează dezvoltarea unei teorii absurde în mintea Dorei, despre bărbaţii născuţi pe Pluto şi teleportaţi pe Pămînt. E clar că ea se confruntă cu o alunecare lentă (uneori accelerată) spre o ruptură de realitate, într-o lume fantastică, în care găseşte, măcar parţial, răspunsuri logice la toate problemele pe care viaţa i le aşază binevoitor în cale. Psihoza Dorei se traduce într-un text liric, cu nuanţe suprarealiste. De exemplu, într-o dimineaţă, pe fereastră intră o lebădă numită Bill. Întruchipare a impulsurilor brutale care o fragilizează pe Dora, lebăda se metamorfozează într-un bărbat, unul care învaţă să o cunoască, să o audă, să o iubească. În funcţie de unghiul din care se priveşte, schimbarea are loc doar în mintea zdruncinată a Dorei, căci iubitul ei Kevin îl vede de la început pe Bill ca bărbat sau, dimpotrivă, miracolul păsării umanizate prin dragoste este inaccesibil minţilor pragmatice, incapabile să vadă altceva decît profanul.

Pentru Eugen Jebeleanu, textul se constituie în pretext de spectacol. Din absurdul piesei, regizorul extrage atmosfera chinuitoare a relaţiilor complicate, autodistructive, consumatoare de nervi şi energie, care erodează afectiv, pînă la sterilitate. Visele în care se pierde Dora sînt şi singurele ei supape existenţiale, refugiile cu ajutorul cărora poate face faţă unei realităţi prea puţin măgulitoare. Relaţia cu Bill – lebăda are valoarea unei terapii. Pentru Dora, Bill este cel care învaţă să iubească, dar apropiindu-se de el, ea însăşi îşi cunoaşte, asumă şi controlează sentimentele. Se identifică prin el, ca o substanţă invizibilă materializată de un catalizator. Angoasele Dorei au nevoie de o vindecare şi, în cazul de faţă, medicamentul aterizează pe fereastră într-o formă bizară. Uneori, întrebările care ne macină primesc răspunsuri neaşteptate. În fond, miza textului rezidă în vechea (şi tot mai grava) lipsă de comunicare, inclusiv (sau mai ales) în cuplu şi în nevoia de evadare într-o lume imaginară, ca o formă de suplinire (sau împlinire) a unei realităţi sterile. Cînd realitatea te omoară, imaginarul te face nemuritor.

Eugen Jebeleanu creează un spectacol-videoclip, în care mizează pe intimitatea spaţiului – la Timişoara, locul premierei, spectacolul este reprezentat în Calpe Gallery Bastion, la Bucureşti s-a jucat la Green Hours, la parterul clădirii GDS, care permite interacţiunea actor –, public şi vizibilitatea

Cînd realitatea te omoară, imaginarul te face nemuritor.

legăturilor emoţionale dintre personaje, dar şi a fracturilor de comunicare. Jocul de-a baba oarba cu dantela care acoperă ochii vorbeşte despre orbire şi luciditate, despre univers real şi cel imaginar, perspective şi limbaje diferite. Cînd unul dintre personaje îşi eliberează ochii, imaginarul său devine realitate, una inaccesibilă partenerului. Doar lebăda Bill îşi configurează, în funcţie de privire, maturizarea emoţională, şi nu relaţia cu ceilalţi.

În albul imaculat al universului Dorei – un alb care nu este absenţa rece a culorii, ci o nuanţă caldă, blajină, confortabilă, cumva protectoare –, obsesiile, fricile, claustrarea, refuzul trăitului sînt companionii depresiei. Evadarea vine din imaginarul care distorsionează realul pînă la a-l face suportabil, chiar dezirabil. Cu ajutorul lui Claudiu Andraş, Eugen Jebeleanu creează starea de „alb" fără să folosească un decor – doar faţa de masă şi costumele impecabile, ca o poveste nescrisă, care nu are încă sfîrşit, care permite evoluţii şi permutări, oferă speranţe şi posibilităţi, conţine o energie a începutului. De fapt, asta se construieşte în spectacol, un spaţiu energetic în care bolnavul se vindecă. Alina Ilea (Dora) face un personaj instabil, uneori pierdut în fantasme, alteori paralizat de frică sau traversat de un entuziasm exacerbat ori de accese devoţionale, o femeie care se simte singură, deşi este, aparent, iubită. În fond, Dora este un personaj care tînjeşte (nevoia de a fi iubit este o „banalitate" care ne macină existenţa). Kevin este partenerul ei, mai mult decît unul de cuplu (ei nefiind, practic, un cuplu, căci el este căsătorit cu al patrulea pion al poveştii, Carol, cea a cărei absenţă planează apăsător pe durata spectacolului, astfel că relaţia este una triunghiulară). Kevin şi Dora formează o pereche antonimică. Viselor ei li se opune pragmatismul lui. Natura ei dezordonată este contrabalansată de rigoarea lui. Fantezia ei este dublată de lipsa lui de imaginaţie. Aceasta este baza jocului lui Ştefan Huluba – rece, distant, uşor agresiv, permanent ancorat într-o realitate care îl limitează. Sigur, din scriitură, lebăda Bill este un personaj bizar, nici om, nici pasăre, nici realitate, nici imaginar, şi toate la un loc. Cu un actor francez în distribuţie, Yann Verburgh – copartener la Compagnie 28 –, Eugen Jebeleanu a asigurat stranietatea personajului. Plastica corporală, dificultatea cu care lebăda învaţă limbajul uman, disimulată în rostirea în limba română de către un străin, un aer copilăros şi senzual în acelaşi timp – ceea ce îl face candidat pentru rolul Micului Prinţ sau al lui Tadzio din *Moarte la Veneţia* –, toate acestea fac din personajul lui Yann Verburgh punctul principal al spectacolului. Şi asta este perfect coerent, căci *Alb (white dress code)* este un spectacol despre miracolul necesar.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

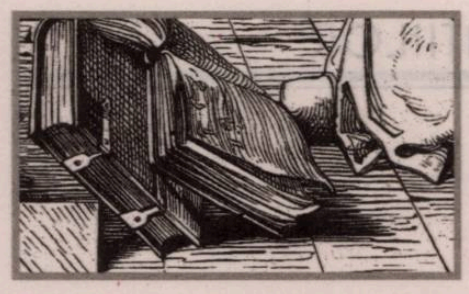

Simona SORA

blograffiti

Utilitatea literaturii

Cînd şi-a ales liceul, fiică-mea mi-a făcut o mare surpriză. Deşi nu vorbisem foarte serios despre asta, deşi nu-i sugerasem direcţia (ceva, ceva tot am făcut, dar indirect, printr-o incredibilă profesoară de... chitară), deşi mă abţinusem (stoic) să-i dau sfaturi, ea a ales singura clasă de filologie de la un vechi liceu cu tradiţie umanistă. A intrat acolo pentru că aşa a vrut (cine ştie de ce...), deşi ar fi putut alege orice altceva. Chiar şi pentru mine a fost mai complicat. Oare n-ar fi fost mai bine să meargă la o clasă de informatică-engleză de la Colegiul „Sf. Sava", de pildă? N-ar fi fost mai înţelept să aleagă „ştiinţele naturii", unde deschiderea umanistă rămîne valabilă, cu un adaos de materii importante, dacă mai tîrziu ar vrea – cine ştie? – medicină? N-ar fi mai pe val la „ştiinţe sociale"? „Nu" – a zis fiică-mea răstică. Orice argument o lasă în continuare rece: şi dacă DJ Yolo ar cînta în latină, tot neconsolată ar fi. Mie, care-am pregătit-o la literatură şi gramatică, nu-mi vine să intervin. Ce simte ea, la 16 ani – difuz, pregnant şi profund nedrept –, e că a greşit. Că opţiunea ei (care pe mine m-a umplut de mîndrie şi de speranţă, acum un an) e că filologia e o fundătură, că literatura (cu mici excepţii întîmplătoare) e plictisitoare şi că limbile străine (vii sau moarte) merită învăţate doar în măsura în care te ajută practic *acum şi aici* să fii conectat, *cool*, să te înţelegi cu oameni pe care vrei să-i cunoşti...

Ştiu că ar trebui să fiu, în fond, liniştită: am un copil normal care a aflat, pe cont propriu, care e trendul dominant în chestiunea

Activităţi de nişă.

picat – „vreau filologie la Colegiul «Gh. Lazăr»." Şi aşa a rămas. Însă, în mai puţin de o lună de la începerea şcolii, nu mai ştia de ce ţinuse morţiş să facă filologie. Colegii ei de la informatică sau ştiinţe sociale ridicau din sprînceană cînd auzeau că e la filologie şi deveneau brusc condescendenţi (cam ca un vest-european faţă de un estic), cîţiva colegi încercau deja să se mute (unul a şi reuşit), iar latina, la care urma să dea şi teză, i se părea brusc (şi aşa i s-a părut tot anul) o limbă moartă, îngropată şi fără utilitate... practic umanioarelor. Doar că, spre deosebire de alţii, ea a ştiut, măcar teoretic, la un moment dat, ce e cu adevărat literatura, iar acum se simte şi mai înşelată în propriile aşteptări. Aşadar, literatura nu e chestia aia mirifică pentru care merită să laşi orice film şi să stai treaz toată noaptea? Literatura nu e povestea aia fără sfîrşit care, spusă într-un anumit fel, îţi vorbeşte direct despre aspiraţiile tale cele mai secrete? Literatura nu e limba aia secretă care te poate face să te înţelegi într-o clipă cu orice alt cititor de pe pămînt? Să cunoşti viaţa din cărţi – zice fiică-mea după un an de liceu filologic – e un prim pas spre tabăra *loser*-ilor, a celor incapabili să primească suficiente *like*-uri pe Facebook sau să jubileze la glumele *hardcore* din Revenge – o cîrciumă din Centrul vechi.

N-o să mă apuc, acum, să mă mir retoric de devalorizarea literaturii (şi a învăţămîntului filologic) în spaţiul social, e un fapt pe care l-am simţit şi eu acut, încă din timpul facultăţii şi apoi la întoarcerea în România. Nu şi în Elveţia, e drept, unde cele mai rare şi mai îndepărtate (temporal sau spaţial) limbi îşi aveau bibliotecile şi departamentele lor. Despre devalorizarea generală a literaturii s-au scris însă deja multe cărţi, iar unul dintre cei mai comentaţi – la noi – autori francezi, William Marx, făcea chiar un istoric al pierderii prestigiului literaturii, al diminuării valorii sale sociale legate (sau urmate?) de o scădere generală a calităţii acesteia. Nu trebuie să citeşti, totuşi, prea multe studii despre „moartea literaturii" (care, paradoxal, „nu împiedică literatura să se producă") ca să înţelegi că învăţămîntul filologic şi frecventarea *conştientă* a literaturii, în cunoştinţă de cauză, adică neinventînd apa caldă la fiecare zece ani, au devenit activităţi de nişă. Şi asta ca şi cum n-am trăi în aceeaşi lume care, la începuturi cel puţin, a pus la bazele ei cuvîntul, acel cuvînt rostit într-o limbă sacră (astăzi nevorbită) şi care, articulat aşa cum trebuie, te poate face să-ţi percepi rostul propriu. Ca şi cum rarii oameni charismatici pe care-i mai vedem, citim, ascultăm în zilele noastre n-ar veni direct din acea veche cultură umanistă. Ca şi cum lipsa de utilitate practică imediată ar fi un argument de aceeaşi greutate cu înţelegerea lumii în care trăim.

Ce se întîmplă însă la noi, în ultimii 20 de ani, cu învăţămîntul filologic – *y compris* cu predarea literaturii în şcolile de toate nivelurile – a luat-o cumva pieziş faţă de alte spaţii culturale. A vorbi, în Franţa sau în Spania, despre devalorizarea literaturii pare un lucru aproape firesc, semnul unei sincope (neplăcute, dar punctuale) de după o prealabilă ambalare, o etapă descendentă la final de ciclu literar. La noi, însă, e prea devreme pentru aşa ceva. Spaţii întregi de literatură valabilă – romanul istoric, romanul metafizic, romanul social, poezia, între altele – n-au fost ce-ar fi putut să fie, înainte de 1989. N-au fost, cu siguranţă, nici în primul deceniu de după 1989, cînd urgenţa recuperărilor a dat peste cap şi receptarea firească a literaturii, şi scrierea ei. Şi nu sînt nici acum, cînd această evidentă devalorizare a literaturii adevărate lasă loc unor fenomene paraliterare de toată frumuseţea (sociologizare, pastişă după cărţi de succes în anii '70, realism visceral, cum ar zice Bolaño), care ar merita o analiză aparte. Urmările se văd deja în felul în care se scrie sau se vorbeşte public. În felul rudimentar în care se discută acum chestiunea vocaţiei. În cărţile banale, confuze, agramate, mimetice, pe care le găsim foarte des în rafturile librăriilor.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Folclor

● ***A Hawk and a Hacksaw, You Have Already Gone to the Other World*, LM Dupli-cation, 2013.**

Ultima dată cînd i-am spus unui american că sînt din Transilvania, a început să rîdă în hohote şi i-a strigat unui amic de la masa vecină: „Ha ha, tipu' ăsta se crede din Transilvania!" Apoi, către mine: „Pe bune acum, om fi noi americani, dar ştim că Transilvania e un loc fictiv." Pentru americani, tot ce nu se întîmplă în zona lor de confort şi tradiţie intră în categoria „exotic". În literatura de aventuri, înainte să imagineze călătorii în spaţiu, au închipuit aventuri în deşerturi arabe fantastice, jungle africane suprarealiste şi sate ţigăneşti bîntuite, conflicte cu sultani-magicieni sau vampiri chiaburi, ameninţînd civilizaţia occidentală. Zona asta misterioasă şi mistică, acoperind vastul necunoscut pe care americanul de rînd nu îl ştie arăta pe hartă, începe undeva prin părţile noastre – hai să zicem Ungaria. Noi sîntem poarta dintre lumea civilizată, aliniată la principiile Occidentului, şi lumea sălbatică, ameninţătoare şi fascinantă prin resursele sale culturale eterogene şi obscure. Nu vorbesc aici doar despre fascinaţia turistului de rînd pentru – să zicem – Dracula, ci despre faptul că respectivul turist e la fel de interesat să fotografieze o ţărancă cu fus, o uzină bîntuită de fantomele comunismului, ori un cal bălegîndu-se lîngă o căruţă. Imagini oarecum banale pentru noi, care am crescut printre ele, sînt obiective turistice comparabile cu piramidele egiptene, pentru americanul urban cu spirit explorator. Pentru cel fără, nu existăm decît într-un plan alternativ al realităţii.

O fascinaţie similară au ei şi pentru muzica din părţile noastre, de care noi eram sătui cînd Johnny Depp începea să-i prindă gustul. Mă rog, e răutăcios spus că am fi sătui, dar rămîn surprins cînd, de exemplu, mi se oferă bani grei să fac rost de un CD original cu Liviu Vasilică. Fanfarele ţigăneşti s-au orientat cu înţelepciune în a-şi exploata propriul „exotism", însă afacerea începe să fie pusă în pericol de trupele americane care au început să-l asimileze. O vreme a fost vorba de grupuri de imigranţi (Gogol Bordello, Kultur Shock), promovînd moştenirea de acasă pentru un public luat prin surprindere de propria ignoranţă, dar au început să apară şi trupele americane pursînge, care investighează oportunităţile de acest tip. Acum cîţiva ani, Estradasphere făceau furori cu mixul lor de progressive rock şi folclor balcanic. A Hawk and a Hacksaw au o intenţie oarecum similară, dar un sound mai moale, mai fidel surselor de inspiraţie, deci mai puţin experimental.

Soţii Jeremy Barnes şi Heather Trost au intrat în atenţia comunităţii Pitchfork în momentul în care au cîntat pe albumul de debut al celor de la Beirut, iar de atunci sînt invitaţi la toate marile festivaluri hipstereşti cu preocupări în direcţia folclorică. Ca să fie mai aproape de surse, cei doi au trăit mare parte din ultimii ani prin părţile noastre, cu precădere în Ungaria. Au înregistrat un album chiar în România, în colaborare cu Fanfara Ciocîrlia. E vorba, aşadar, de oameni care nu se mulţumesc cu a exploata exotismul generat de ignoranţa occidentală, ci se cufundă antropologic, captînd pulsul autentic mult mai bine decît trupele care se mulţumesc să ne folosească în diverse „prelucrări", care adesea sună mai degrabă ca nişte parodii. Cu jumătate dintre piese originale şi jumătate bucăţi culese din folclor (bihorene, blăjene, bucovinene şi ungureşti), albumul se menţine omogen. Trupa are suficiente albume în spate încît să poată reproduce tehnicile folclorului pe care îl investighează de atîta timp. Nimic nu sună forţat, pe piesele folclorice par a fi chiar de-ai noştri, iar cu celelalte încearcă să închege materialul într-un *soundtrack* tardiv, al unui film ucrainean din anii '60, *Shadows of Forgotten Ancestors*.

Coperta albumului prezintă o bestie bizară, o capră, iar titlul sugerează falia civilizaţională de care aminteam la început. Aici, la noi, sîntem în *„the other world"*. Atît titlul, cît şi conceptul albumului sînt preluate din filmul sus-pomenit, despre doi tineri bucovineni a căror dragoste este împiedicată de blesteme şi magie neagră – aflate la ordinea zilei prin părţile astea.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Marin MĂLAICU-HONDRARI

Poezia e la Bistriţa

Care-i rostul unui festival de poezie în vremuri grele?

Are acelaşi rost ca în vremuri fericite şi prospere, ba chiar, în aceste vremuri, cred că e nevoie mai mult ca oricînd de luciditatea şi cinismul poeţilor. Poezia lucrează ca Bursa, cu indici, doar că oscilarea indicilor poetici nu ţine de cotele pieţelor, ci de armonizarea lumii. Este dovedit că omenirea nu se poate debarasa de poezie, ea există de mii de ani, nu de puţine ori i s-a cîntat prohodul şi, dacă Dumnezeu a murit de mai bine de un secol, poezia continuă să trăiască. Dacă oamenii nu ar avea nevoie de un festival de poezie, nu s-ar face, pur şi simplu.

Festivalul a crescut de la an la an; ce aduce acum în plus?

Ediţia de anul acesta e prima cu participare internaţională, ceea ce presupune şi o logistică mai complicată, dar sper să ne descurcăm cu bine. Vom tipări cîteva sute de exemplare dintr-o broşură care va cuprinde informaţii utile despre invitaţi şi programul fiecărei zile. Invitaţii străini vor citi în limba de origine, iar traducerea în română va fi proiectată pe un ecran. De la ediţia din 2012, poeţii invită şi un prozator. Anul acesta, prozatorul invitat va fi Attila Bartis din Ungaria.

Dă-ne nişte cifre.

Anul acesta sînt invitaţi 18 poeţi, dintre care cinci străini, plus prozatorul, plus un bonus: fotograful Cosmin Bumbuţ, care îşi va lansa, în premieră, la Bistriţa, albumul de fotografii *Bumbata*, realizat cu imagini de la închisoarea din Aiud. Sînt trei seri de lectură, multe lansări de carte, discuţii cu prozatorul invitat, scurte recitaluri de muzică de cameră, plus recitalul special, susţinut noapte de noapte de inimosul director al festivalului, domnul Gavril Ţărmure.

***Marin Mălaicu-Hondrari** este organizator al Festivalului „Poezia e la Bistriţa" (18-21 iulie). Programul poate fi găsit la poeziaelabistrita.wordpress.com.*

a consemnat Marius CHIVU

Andrei GORZO

dilematograf

Călători în timp

● ***Înainte de miezul nopţii / Before Midnight* (SUA, 2013), de Richard Linklater.**

În filmul din 1995 al lui Richard Linklater, *Înainte de răsărit,* un american boem (Ethan Hawke) şi o studentă franţuzoaică (Julie Delpy), ambii în vîrstă de 23 de ani, se cunoşteau într-un tren austriac şi se îndrăgosteau unul de celălalt, în cursul a 24 de ore de peripatetizat prin Viena. În filmul din 2004 al lui Linklater, *Înainte de apus,* aceşti „Astaire şi Rogers ai filozofelii studenţeşti" (cum îi numise criticul J. Hoberman) se reîntîlneau după nouă ani, de astă dată la Paris, unde ea, Céline, devenise o eco-activistă, iar el, Jesse, venise pentru a-şi lansa primul roman (bazat, desigur, pe idila lor vieneză): Jesse avînd (ca şi data trecută) un avion de prins, el şi Céline aveau 80 de minute (exact durata filmului) în care să-şi recompare opiniile despre toate cele şi, astfel, să-şi redescopere compatibilitatea. În noul film al lui Linklater, *Înainte de miezul nopţii,* regizorul şi cei doi actori-coscenarişti reiau firul conversaţiei, după încă nouă ani. Céline şi Jesse şi-au petrecut împreună anii ăştia, dar, după cum devine clar pe parcursul lui *Before Midnight,* ei au încetat, la un moment dat, să vorbească aşa cum vorbeau pe vremuri. Aflîndu-se acum în Grecia (la invitaţia unui confrate de-al lui Jesse, scriitor) şi mai avînd o zi de vacanţă în care să se regăsească, ei se aruncă în vechiul dans, cu jocuri de rol şi cu noi *riff*-uri, pe vechi teme, precum fuga timpului – o preocupare de-a lor încă din Viena, cînd, hiperconştienţi de evanescenţa momentelor de graţie petrecute împreună, le adnotau şi le memorializau în direct. Dar acum nu mai au 23 de ani, ci 41, dintre care ultimii nouă au scos la iveală o serie de plafoane şi de neputinţe; nici el, nici ea nu sînt siguri că nu şi-au irosit aceşti ani unul cu celălalt. Conversaţia – care începe la masă cu gazdele, continuă în timpul unei plimbări prin locuri pitoreşti şi culminează într-o cameră de hotel – ia o turnură urîtă; iar vechea lor plăcere comună de „a se auzi vorbind" – adică de a fi livreşti, de a experimenta formulări, idei şi roluri – nu face altceva, clipă de clipă, decît să înrăutăţească lucrurile.

Ca şi în cele două filme precedente, simularea muncită a volatilităţii specifice conversaţiei aprinse – care, în secunda următoare, o poate lua într-o direcţie complet nouă şi imposibil de anticipat – coexistă cu autoreflexivitatea. Deşi nu filmează exclusiv în cadre lungi, ci le combină cu pasaje de decupaj analitic (plan, contraplan etc.), Linklater e la curent cu metafizica baziniană a feliei cinematografiate de spaţiu – timp real: o dovedeşte filmul său din 2001, *Waking Life,* în care un personaj, invocîndu-l pe André Bazin, îi explică altuia că o cameră de filmare, înregistrîndu-i pe ei doi, ar putea obţine un „moment sacru" – sacralitate care n-ar rezida în pitorescul lor ca personaje şi nici în calităţile dramaturgico-literare ale dialogului dintre ei, ci în însăşi urma lăsată pe film de efemera lor conlocuire în acel irepetabil interval de spaţiu – timp; exact ideea asta o formula şi Céline, încă din Viena, în faţa unui Jesse nu mai puţin obsedat de evanescenţă. De-a lungul a trei episoade, seria *Before*-urilor linklateriene s-a transformat nu

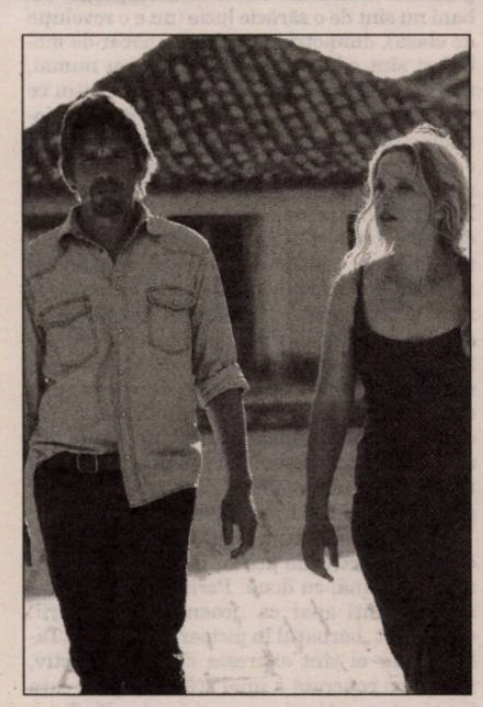

doar într-un studiu al vîrstelor traversate de aceeaşi ficţională relaţie de cuplu, ci şi – chiar mai emoţionant din perspectivă baziniană – într-un documentar despre îmbătrînirea celor doi actori. Trecînd de la cinema la literatură, proiectul lui Linklater se oglindeşte, cu distorsiuni sugestive, în subiectul de roman pe care Jesse îl prezintă gazdelor sale din Grecia: capitole plasate din zece în zece ani, centrate fiecare pe cîte un personaj care percepe defectuos (în sens medical) realitatea şi unite misterios prin cultul tuturor personajelor pentru acelaşi film regizat de (grecul) Elia Kazan; în urma acestei prezentări, ascultătorii lui Jesse nu se pot decide dacă romanul va fi în primul rînd despre trecerea timpului sau despre diferenţele de percepţie dintre oameni. Revenind la cinema, Céline îşi aminteşte, la un moment dat, de *Călătorie în Italia* – filmul post-neorealist şi proto-antonionesc al lui Rossellini (căruia Céline i-a uitat titlul), despre un cuplu forţat să se confrunte, în timpul unei vacanţe, cu posibilitatea destrămării. Aşa îmbibat în referinţe culturale cum este, *Before Midnight* nu e însă preţios: e la fel de îmbibat şi în ceea ce Jesse numeşte *„the bullshit of life"*. Înaintea mesei rohmeriene la care Céline şi Jesse schimbă idei cu gazdele lor (alte trei cupluri de diverse vîrste), e filmată în plan-detaliu pregătirea roşiilor umplute. Acea conversaţie din jurul mesei (în timpul căreia fiecare cuplu spune lucruri reprezentative pentru perspectiva „specifică" vîrstei sale) pare să anunţe un anumit schematism dramaturgic, dar îmbîrligătura de culpabilităţi care se conturează în timpul lungii certe dintre Céline şi Jesse este densă pînă la inextricabilitate. Cu o Céline şi un Jesse mult mai carnali şi mai tăbăciţi decît în filmele precedente, mult mai capabili de stridenţă şi de grosolănie, de cinism porcin şi de ipocrizie vermiformă, optimismul funciar al seriei – în ceea ce priveşte existenţa „sufletelor-pereche" şi posibilitatea „iubirii pe viaţă" – e testat aici la sînge.

PUBLICITATE

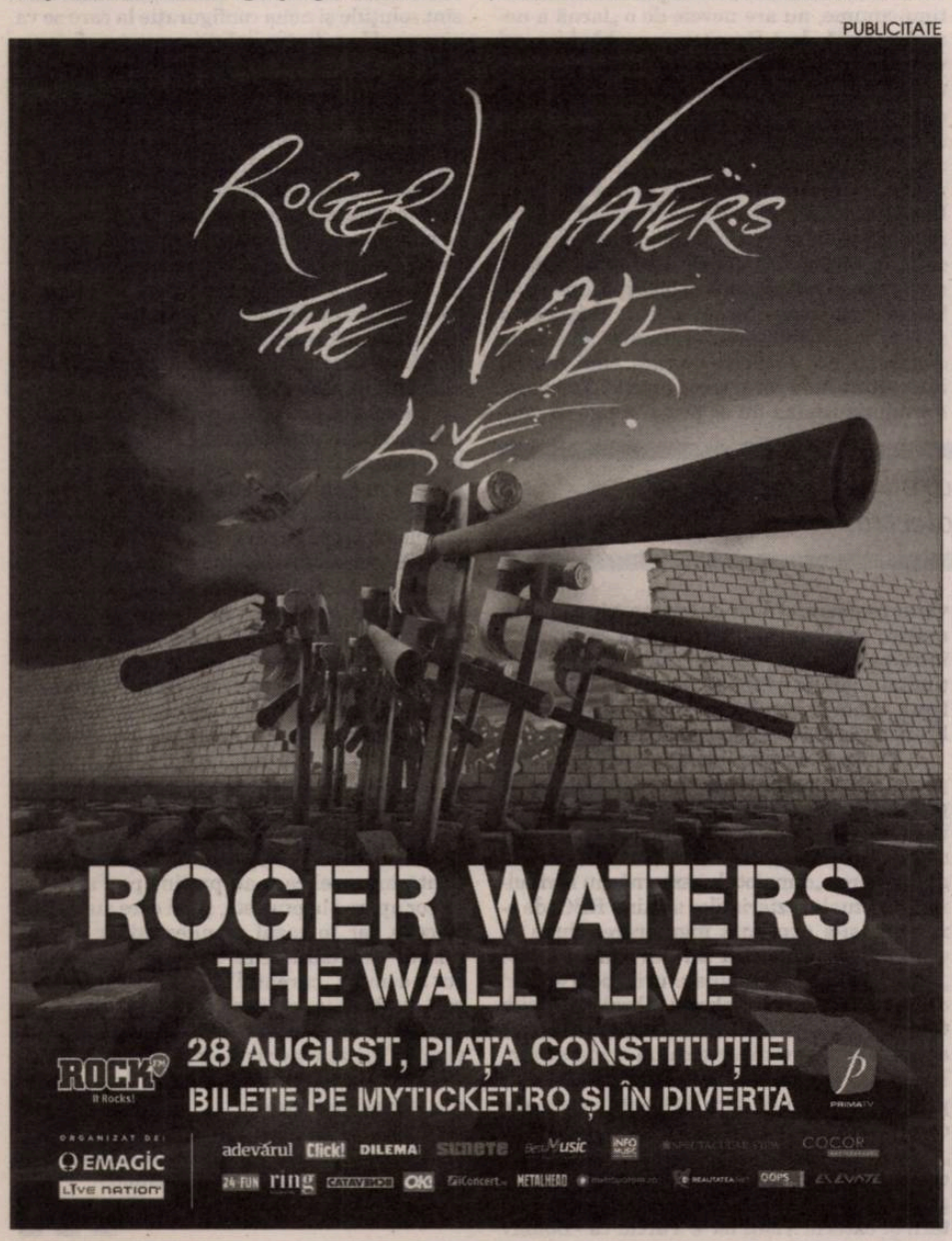

PUBLICITATE

Radu MAGDIN

Să ne obişnuim cu noua revoluţie urbană

– despre psihologia #hashtagului –

Ceea ce se întîmplă în Turcia (#occupygezi) şi Brazilia (#changebrazil) nu e începutul, şi nici sfîrşitul, e continuarea cea mai recentă a noii ere în care trăim. Îi putem spune „era hashtagului" (de la semnul „#" din reţeaua socială Twitter – #erahashtagului) sau, şi mai bine – „era revoluţiei urbane" (#revolutiaurbana). Vrem sau nu, ne va afecta pe noi, cetăţenii de rînd, şi pe oamenii politici, de pe toate continentele: nici o ţară nu poate avea garanţia că va fi scutită de „noul val", mai ales dacă e bine conectată tehnologic. Într-adevăr, regulile comunicării în masă s-au schimbat: rapiditatea TV-ului are un concurent – *breaking news*-ul şi mobilizarea din reţelele sociale, precum Facebook şi Twitter. Mesajele din reţelele sociale, în special cele care fac parte din acelaşi flux (aspect verificabil prin punerea semnului # înainte de denumirea fluxului) se hrănesc din răspîndirea lor accelerată în reţea şi preluarea lor ulterioară de către media. De multe ori, reuşesc să influenţeze sau să preia, cu viteză, agenda publică.

Dar să începem cu începutul. Veţi zîmbi, însă vă propun să ne întoarcem în timp, la filmul *Matrix*, văzut de foarte mulţi dintre noi. Acolo, „eroii" trăiau în două realităţi paralele, una „normală" şi una „conectată" (la propriu, prin aparatură şi cablu). Ceva similar trăim în ziua de azi, cu reţelele sociale, deşi viaţa online e bine mersi parte a vieţii reale, offline: ne trezim, ne vedem de treaba noastră şi, la un moment dat al zilei – sau al nopţii –, ne „conectăm", ca să aflăm informaţie, să împărtăşim (*„share"*-uim în reţea) sau, pur şi simplu, să vedem ce ne mai fac prietenii sau cunoştinţele din „reţea". Ce e interesant e că, de multe ori, ce vedem în reţea sau ce începem să credem de pe urma reţelei ţine loc de realitate (nu putem verifica chiar tot – „credem şi nu cercetăm"); în consecinţă, percepţia online bate realitatea offline, ea devine, de multe ori, noua realitate, cel puţin pentru persoana „conectată". Şi acum, să ne trezim puţin din *Matrix* şi să ne reîntoarcem la concret.

De ce hashtagurile recent folosite nu sînt mari elemente de noutate? „#" a mai fost folosit în situaţii diverse, de la zilele de „răscoală" urbană din Londra, în 2011, pînă la revoluţia din Egipt. Elementul de noutate ar putea fi considerat faptul că, în prezent, fenomenul devine cu adevărat global: nici un continent nu se poate considera scutit. Interesant este, totodată, că noua #revolutieurbana nu urmează o reţetă anume: poate avea loc într-o ţară dezvoltată, într-una în dezvoltare sau într-un mediu sărac, dar conectat; conectat pentru că tehnologia e importantă – în absenţa ei (şi e prea tîrziu să dăm înapoi ceasul istoriei), o asemenea comunicare şi mobilizare de grup nu ar fi posibile fără media. Acum, media, de multe ori, iau act de „focul" care se răspîndeşte online, înteţindu-l prin preluare, şi ajung, fără să îşi dea seama, să împartă funcţia de setare a agendei publice cu „revoluţionarii urbani".

Să ne uităm, însă, la trăsăturile noii ere. #Revolutieiurbane nu îi pasă de PIB, creştere economică, situaţie socială, majoritatea tăcută, respect pentru autoritate sau alte reguli. Ea nu are lider declarat şi, în consecinţă, nu poate fi întoarsă cu una, cu două sau demonizată. Nu există proporţionalitate între utilizarea canalelor online şi numărul celor ieşiţi în stradă. Ea nu poate trece neobservată şi are impact politic (intern şi internaţional), economic şi social. Nu depinde de anotimp şi nu fraternizează cu opoziţia împotriva guvernului, avînd o problemă cu tot stabilimentul politic. Totodată, nu se poate stinge cu adevărat represiv, ci doar de la sine, pierzîndu-şi magia, obiectul sau divizîndu-se ca interese între participanţi.

#Revolutieiurbane nu îi pasă de PIB sau creştere economică, deoarece nemulţumirile există indiferent de bunăstarea generică a ţării; şi în statele dezvoltate există bogaţi, săraci şi o clasă de mijloc dispusă să comunice, din ce în ce mai tare, nevoile sale, multe suprioare. Interesant e că noii revoluţionari urbani nu sînt de o sărăcie lucie (nu e o revoluţie de clasă), dimpotrivă, au bani (măcar de mobil) şi sînt educaţi, tehnologic şi nu numai, sînt mai degrabă din clasa de mijloc: ştiu ce vor şi sînt motivaţi. În ceea ce priveşte majoritatea tăcută, ea poate fi dominată, cel puţin o perioadă, de o minoritate bine conectată, care să direcţioneze agenda publică, prin #revolutiaurbana, în direcţia revendicărilor sale concrete (cum e situaţia parcului Gezi sau preţurile de transport în oraşele braziliene) sau mai generale (corupţia, calitatea guvernării şi a serviciilor publice). În funcţie de cît de repede se mişcă #revolutionariiurbani, un fitil aprins poate cuprinde în cîteva ore un oraş şi, în cîteva zile, o ţară. Cu cît represiunea din partea forţelor de ordine e mai puternică, cu atît fitilul arde mai uşor şi, de multe ori, audienţa simpatizează cu „victimele" autorităţilor, presiunea publică crescînd împotriva guvernului şi fiind pro-manifestanţi.

#Revolutiaurbana nu are lider individual, ci unul colectiv; de aceea, nu poate fi demonizată cu una, cu două. Periodic, unii dintre manifestanţi apar ca „icoane" ale mişcării, cum a fost „bărbatul în picioare" din piaţa Taksim, dar ei sînt expresia suflului colectiv, imaginea concretă a unei stări de spirit care îi animă pe toţi cei prezenţi în stradă. Totodată, mişcările #hashtag nu se lasă încălecate de opoziţie: dacă nu ne place guvernarea, asta nu înseamnă că sîntem fanii alternativei politice clasice! De observat este şi că nu există o proporţionalitate directă între activitatea online şi cea offline. #Gezi a fost menţionat pe Twitter, în ultimele 30 de zile, de 6 milioane de ori, şi de 1 milion de ori în ultimele 7 zile. #Changebrazil a apărut pe Twitter, în ultimele 30 de zile, de 131.000 de ori, şi în ultimele 7 zile de 61.000 de ori. Or, poate că în Turcia, Twitter a fost rege, dar în Brazilia, peste 1,5 milioane de oameni au ieşit pe străzi pe 20 iunie, iar protestele s-au extins în mai mult de 100 de oraşe; cifrele turceşti sînt mult mai mici.

Ca orice alt instrument, şi hashtagul poate fi folosit pentru bine (lupta împotriva cenzurii, de exemplu) sau rău (haos şi violenţă). Însă am fi ipocriţi, în regimuri democratice, să spunem că reţelele sociale sînt excelente în dictaturi (ca să le dea jos), dar un posibil „pericol" în democraţii (cum spunea premierul turc Erdogan despre Twitter, deşi are peste 3 milioane de persoane care sînt abonate la fluxul lui în acea reţea). Soluţia nu e să demonizezi instrumentul, ci să te angajezi într-o conversaţie, pe această platformă, în condiţiile în care mulţi tineri afectaţi de austeritate şi aflaţi în căutare de slujbe şi de speranţă caută un reper. Totodată, e greu de definit moralitatea unei cauze: aşa cum „teroristul cuiva e luptătorul altcuiva pentru libertate", tot aşa, „anarhistul cuiva e omul cu o cauză a altcuiva". Iar sondajele ne spun dacă populaţia e de acord sau nu cu cauza: conform unui sondaj recent din Turcia, 62,9% dintre respondenţi ar prefera păstrarea parcului Gezi, 23,3% favorizează planul lui Erdogan şi 13,8% sînt nehotărîţi. Şi sondajele din Brazilia au arătat că o majoritate a brazilienilor sprijină protestatarii.

#Revolutiaurbana nu are lider individual, ci unul colectiv.

Cert e că #revolutiaurbana nu rămîne fără impact: politic – intern şi internaţional –, economic, social. Turcia a avut emoţii cu privire la următorul pas al aderării la UE în contextul #occupygezi. În acelaşi timp, premierul Erdogan a scăzut cu aproape 10% ca favorabilitate, comparativ cu luna decembrie, potrivit unui sondaj citat de Reuters, la jumătatea lunii iunie; Recep Tayyip Erdogan a scăzut cel mai mult în ultimele două-trei săptămîni. În decembrie, se bucura de 62,3% în favoarea sa, în aprilie a scăzut la 60,8% iar acum e la 53,5%. Lucrurile mai pot fi întoarse, ca imagine şi strategie, pînă la alegerile locale din 2014 şi cele generale din 2015, dar dacă nu gestionează bine situaţia actuală, premierul şi partidul său, AKP, vor pierde alegerile. În cădere e şi popularitatea preşedintei braziliene Dilma Rousseff, ea scăzînd cu 27% şi ajungînd la 30%, în doar două săptămîni, potrivit unui sondaj al Institutului Datafolha, publicat pe 29 iunie şi citat de *Le Monde*. #Revolutiaurbana şi-a spus cuvîntul şi pe pieţele externe, lira turcească s-a depreciat cu 3%, fiind necesar ca Banca Naţională a Turciei să pompeze 350 de milioane de dolari pe piaţă, pentru a opri volatilitatea. Şi piaţa de capital braziliană a avut de suferit.

#Revolutiaurbana nu depinde de un anotimp anume, nu are nevoie de o „iarnă a nemulţumirii", de o Primăvară arabă; bine aţi venit în vara hashtagului şi probabil în toamna agitată 2.0! Protestatarii se pot uni în jurul unui minimum comun, pot alege o temă de interes concret şi se pot mobiliza rapid. Totodată, nu trebuie neapărat să aibă ceva, din prima, cu preşedintele sau cu premierul. În Brazilia, de exemplu, Dilma Rousseff rămîne relativ populară şi demisia ei nu a fost invocată. În acelaşi timp, însă, #revolutiaurbana nu face poze îmbrăţişată cu opoziţia, are o problemă cu întregul sistem politic. Provocarea sa este sustenabilitatea, şi anume, cum poate depăşi stadiul de ploaie de vară, care vine cu intensitate, udă tot şi trece repede. Totodată, #revolutiaurbana nu se poate stinge cu adevărat represiv, ci doar de la sine, pierzîndu-şi magia, obiectul sau divizîndu-se ca interese între participanţi; ori pierzîndu-şi orice legitimitate, publicul fiind şocat în general de violenţe, tîlhărie, vandalism şi dînd atunci mînă liberă autorităţilor, pentru restabilirea ordinii.

O idee şi despre imaginea externă, căci presa internaţională este principalul mijloc prin care o revoltă locală poate deveni globală în termen de ore. Vor creşte şi mai multe tensiunile suverane şi de „valori", nu va mai merge invocarea „complotului extern" sau învinuirea punctuală a ziariştilor străini. BBC, de exemplu, şi-a exprimat îngrijorarea după ce unul dintre jurnaliştii săi din Turcia a fost „ţintit", într-o „campanie a urii" pe Twitter, de către primarul Ankarei, Ibrahim Melih Gökçek. Reporterul BBC Selin Girit a fost acuzată că s-ar comporta ca un agent străin. Primarul a încercat să folosească Twitter pentru a atrage ura celor 700.000 de persoane care îl urmăresc în reţea, cu mesaje precum „Cine e @selingirit? Reporterul BBC în Turcia. Conduşi de Anglia, ei încearcă să ne bage economia în colaps, cu agenţi angajaţi, intern şi extern. Visul lor e Turcia ca «Bolnav al Europei», din nou." Melih a încercat să popularizeze hashtagul „#ingiltereadinaajanlikzapmaselingirit", cu o traducere aproximativă: „Nu fii un spion în numele Angliei Selin Girit." Reacţia internaţională, inclusiv pe Twitter, adversă pentru primar, nu a întîrziat să apară.

Trăim o epocă de mari transformări economice şi sociale, trecem prin austeritate, nelinişte, nu avem certitudinea unei destinaţii precise, ne-am pierdut, de multe ori, încrederea în politică şi în autorităţi. Acesta este tărîmul fertil pentru #revolutiaurbana, o revoluţie fără un lider anume, ieşită din cutia Pandorei, ca reacţie la criză, mînată de ideea că lucrurile ar trebui să fie altfel. Cum altfel? Rămîne de văzut care sînt soluţiile şi noua configuraţie la care se va ajunge. Una dintre soluţii ar putea fi începerea unei conversaţii reale în societate: folosirea platformelor de comunicare online, în dublu sens. Din tensiunea dintre democraţia în criză şi anarhie va lua naştere – forţat sau natural – o nouă politică. Rămîne ca oamenii politici să înţeleagă acest lucru – şi anume că vine tăvălugul comunicaţional peste ei – şi să se angajeze într-o conversaţie reală cu tinerii. Presiunea va creşte în continuare, iar faptul că Facebook a introdus recent hashtagul printre cei peste un miliard de utilizatori ai săi face ca puterea combinată a „#" (pe Twitter & Facebook) să îl facă o adevărată armă pentru activişti, în plan global.

În ceea ce priveşte România şi aplicaţiile tehnologiei în plan politic şi social, am trecut prin mai multe etape. Traian Băsescu a făcut carieră cu jocul de pe site-ul său, din 2004, cu „Arde-i!", Adrian Năstase a făcut blogul un instrument aproape perpetuu citabil, Elena Udrea a consacrat citarea mesajelor de pe Facebook, iar Elena Băsescu a fost citată des după postările Twitter; de asemenea, premierul Ponta ţine un cont Facebook activ, plin de poze inserate cu mesaje scurte, care le face să devină virale. Ceea ce e însă foarte interesant e lipsa unei conversaţii, reţelele sociale fiind în continuare instrumente de transmitere unilaterală de mesaje, dinspre omul politic spre audienţă. Totodată, chiar şi în contextul mobilizării prin reţele sociale, mai degrabă au mers cauzele *„cool"*, precum combaterea tratatului ACTA (fiind, totodată, o mare discrepanţă între cei care au pretins pe Facebook că vor apărea la proteste, şi cei care au apărut efectiv), iar în cazul manifestaţiilor din ianuarie – februarie 2012, nu social media a părut a domina „curentul". TV-ul şi „Jos Băsescu!" au făcut jocurile, nu #piatauniversitatii, #haiinstrada, #ianuariefierbinte sau alte variante. Toamna aceasta, însă, ar putea fi interesantă la capitolul inovaţie; în fond, România ştie să fie *trendy*.

***Radu Magdin** e CEO Smartlink Communications şi un pasionat al politicii online.*

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Turcia – semnele „sfîrşitului istoriei“

Orice fenomen social – şi revoluţiile sînt fenomene sociale – are în spatele său un nivel de acumulări care-i determină modul de manifestare. De aceea, eu nu cred că există teorii ale conspiraţiilor care să fie valabile în practică. Şirul evenimentelor poate fi modificat de către o persoană sau un grup de persoane, dar logica evenimentului istoric are la bază şi contribuţia a milioane de oameni care dau naştere la milioane de fapte şi întîmplări, ce duc, la un moment dat, spre ceea ce numim „evenimentul istoric“. De aceea, nu pot fi de acord cu cei care se referă la Revoluţia din decembrie 1989 cu numele de „evenimentele din decembrie 1989“. A fost, fără îndoială, o revoluţie determinată de uriaşele procese şi acumulări de tensiune socială, provocate de caracteristicile comunismului românesc.

Revoluţiile din lumea arabă – Turcia fiind ultimul caz – nu pot fi corect percepute decît ţinînd cont de acest context. Nimeni nu dirijează din exterior aceste evenimente, aşa cum observ că se derulează unele comentarii în jurul nostru. Nu este vorba despre un război al cuiva împotriva lor, ci pur şi simplu ne aflăm în faţa unor modificări în mentalul uman, în profilul individual şi în psihologia oamenilor din aceste ţări. Acumulările din interiorul acestor societăţi sînt obiective, iar manifestările populaţiilor de acolo – la fel. Numai liderii lor, izolaţi, tradiţional-conservatori şi bătrîni, nu înţeleg nimic din ce se întîmplă în jurul lor şi ajung, uneori, să plătească chiar cu viaţa. Din acest punct de vedere şi prin atitudinea pe care a avut-o pînă acum, Erdogan pare a fi candidatul ideal. Numai dacă nu se gîndeşte serios la imaginea teribilă, cu Mubarak adus la proces pe un pat de spital şi pus într-o cuşcă de metal, de parcă ar mai fi putut să fugă undeva.

Fenomenul fundamental care se petrece azi în lume este acela că relaţiile economice se internaţionalizează şi se democratizează cu o viteză uluitoare. Sub influenţa lor, oamenii se cunosc mai bine şi împrumută mai uşor valori. Schimburile comerciale duc la schimburi culturale. Democratizarea economică pune o presiune uriaşă spre democratizare politică. Cei care acumulează bogăţii în aceste state doresc şi acumularea de putere. În faţa acestui complex de factori, modul tradiţional-conservator de organizare politică şi de exercitare a puterii păleşte. Se impune cu forţă un nou model, care, chiar dacă nu va imita modelul occidental, va fi pe aproape. Va căpăta un cumul de caracteristici care ne va putea permite să-l caracterizăm ca intermediar, de tranziţie.

Unul dintre autorii importanţi care au scris despre evoluţia societăţii umane este Francis Fukuyama. În *Sfîrşitul istoriei şi ultimul om* (Paideia, 1992), el arată cum Hegel a pus bazele unui model de evoluţie socială în care omenirea va ajunge la un nivel de dezvoltare socială cînd îi vor fi satisfăcute aspiraţiile fundamentale spre democraţie şi libertate politică: „Pentru Hegel, acesta era statul liberal.“ (p. 6) „...Democraţia liberală ar putea fi «punctul final al evoluţiei ideologice a omenirii» şi «forma finală de guvernare umană», constituind astfel «sfîrşitul istoriei».“ (p. 5) Sensul în care trebuie să înţelegem aceste afirmaţii este acela că democraţia liberală, spre deosebire de alte forme de organizare şi management politic, nu mai dezvoltă, datorită mecanismelor sale de existenţă, contradicţii interne care să-i pună în pericol funcţionarea. Fukuyama continuă: „Aceasta nu înseamnă că ciclul natural al naşterii, vieţii şi morţii avea să înceteze, că nu mai aveau să se petreacă evenimente importante sau că ziarele care le-ar fi publicat încetau să mai existe. Însemna, mai curînd, că nu va mai fi nici un progres al principiilor şi instituţiilor de bază, pentru că toate chestiunile într-adevăr importante au fost rezolvate.“ (p. 6)

În această cheie, judecînd lucrurile, putem spune că Turcia are acum pe străzi o generaţie de tineri al cărei mod de a gîndi şi de a fi este mult diferit de cel al bunicilor şi părinţilor lor. Aici nu se deosebeşte mult de România finalului de an 1989, cînd, în timp ce tinerii se aflau în stradă şi cereau plecarea comunismului, părinţii lor apăreau la televizor şi, cu mîna încleştată pe strung, jurau credinţă veşnică lui Ceauşescu şi comunismului, înfierînd cu mînie proletară manifestaţiile de afară. Tinerii turci sînt crescuţi în epoca Internetului, vorbesc engleza şi doresc să consume alcool, dacă vor, la orice oră din zi şi din noapte, sau să-şi poată săruta iubitele şi pe stradă. Deşi este evident că nu îşi neagă credinţa şi apartenenţa religioasă, e clar că percep aceste limitări ca pe un amestec în spaţiul propriu, de libertate personală. Această afirmaţie este susţinută şi de statutul actual geopolitic şi geoeconomic al ţării. Turcia este membră NATO de mult timp, înregistrează o creştere economică şi a nivelului de trai. Pentru că funcţionează ca poartă a lumii occidentale spre Orient, America i-a acordat tot timpul o atenţie deosebită. Deşi nivelul de trai creşte, iată că tinerii săi sînt în stradă. Este clar că nu cer pîine, ci libertate. Nu sărăcia îi scoate în stradă, ci percepţia că trăiesc într-o ţară în care regimul politic se depărtează de idealurile lor. Imaginea femeii-cadru didactic la o universitate din Istanbul, îmbrăcată occidental, care este bruscată de forţele de ordine, poate fi declarată ca simbol al acestor manifestaţii.

© M. Chivu

Tinerii turci nu cer pîine, ci libertate.

© M. Chivu

După o lungă perioadă de regimuri militare, cel al lui Erdogan este unul civil. Însă există un paradox în guvernarea acestei ţări. Tocmai un regim politic civil pune în pericol stabilitatea şi echilibrul pe care le-au adus militarii. De fiecare dată cînd se organizează alegeri libere în aceste ţări, le cîştigă un partid fundamentalist religios, care promite reîntoarcerea la tradiţii. Tot aşa s-a întîmplat şi în Egipt, şi probabil că s-ar întîmpla şi în Siria sau în altă parte. Asta spune multe despre distanţa încă uriaşă care separă Turcia de lumea noastră, occidentală. Aici şi în alte ţări arabe, religia este încă foarte puternică şi se imixtionează în mod natural, peste tot, deci şi în politică. Pentru a rezolva această uriaşă contradicţie, lumea musulmană ar avea nevoie de o revoluţie religioasă, asemănătoare Reformei conduse de Martin Luther, care să pună un echilibru între credinţa lor religioasă şi aspiraţia tipic umană spre civilizaţie şi echilibru. Ar fi prea mult să ne gîndim acum la aşa ceva, dar nu imposibil. În cheia în care am deschis discuţia, aceste evoluţii sînt obligatorii. Credinţa religioasă se va retrage nu atît sub presiunea internă, cît sub cea externă. Aceste ţări nu vor mai putea să-şi continue pentru mult timp somnul civilizaţional iar progresul îşi va face loc şi aici, în mod natural, mai devreme sau mai tîrziu. Să nu uităm că religia lor, căreia i-a pus bazele profetul Mahomed, este cu 5-600 de ani mai tînără decît creştinismul. Şi în aceste spaţii se pot desfăşura evoluţii în plan religios, care să descătuşeze economia şi politica. Caracterul laic al organizării şi al conducerii politice poate fi chiar acum, cu ocazia acestor evenimente, o valoare definitiv cîştigată. Cînd ies în stradă, oamenii ştiu pentru ce o fac. Turcia nu ar porni de la zero. Ea are o tradiţie, dacă ne uităm puţin în istorie şi ne amintim de Kemal Atatürk şi de început de secol XX.

Ideal ar fi ca prezentul regim politic civil de acum să înţeleagă exact starea de lucruri şi procesele la care ne referim şi să revină asupra acestui proces de transformare a Turciei într-un stat fundamentalist religios. Numai aşa, ţara îşi va păstra stabilitatea politică şi economică, şi cei tineri vor putea conviețui alături de cei mai în vîrstă. Este posibilă o asemenea soluţie, dacă ne gîndim că America a acordat şi acordă o atenţie deosebită zonei. Europa şi SUA pot media o soluţie de pace socială care să păstreze ţara stabilă, într-o zonă gri din punct de vedere al apartenenţei la normele democraţiei – nici democratică, nici nedemocratică –, dar cu un potenţial mare de a deveni, peste o perioadă medie de timp, o putere importantă, membru NATO şi UE, un adevărat vector de civilizaţie, cu o graniţă în Orientul Mijlociu atît de problematic. Fără a intra în argumente de ordin geopolitic, putem spune, totuşi, că o Turcie stabilă este dorită şi de România, Bulgaria şi Israel.

Libertatea economică aduce după sine libertatea politică. În Turcia, semnele „sfîrşitului istoriei“ – aşa cum l-a imaginat Hegel şi Fukuyama – sînt mai aproape decît în alte state musulmane. Prin „aproape“ nu înţelegem un an sau doi, ci, poate, cîteva generaţii. Dar ce înseamnă asta la dimensiunile istoriei şi la răbdarea pe care timpul dovedeşte că o are cu noi? Important este ca, pînă atunci, ţara să rămînă stabilă.

Voi încheia cu metafora căruţelor, pe care Fukuyama o foloseşte în finalul lucrării citate (p. 324): „În loc să semene cu o mie de vlăstari, înflorind şi dînd naştere la tot atîtea plante diferite, omenirea va ajunge să arate mai degrabă ca un convoi de căruţe care străbat un drum. Unele dintre ele se vor îndrepta iute şi fără şovăire spre oraş, în timp ce altele îşi vor petrece noaptea sub cerul liber, în pustiu, sau blocate undeva în ultima trecătoare din munţi. (...) Dar majoritatea căruţelor vor înainta spre oraş şi cele mai multe vor ajunge acolo. Căruţele seamănă unele cu altele: chiar dacă sînt vopsite în culori diferite, fiecare are patru roţi şi este trasă de cai, iar înăuntru se află o familie care speră şi se roagă să aibă o călătorie ferită de primejdii. Diferenţele aparente dintre situaţiile în care se găsesc căruţele nu reflectă diferenţe permanente şi necesare dintre oamenii din căruţe, ci sînt doar rezultatul poziţiilor lor diferite de-a lungul drumului.“

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu-Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică Brâncuşi.*

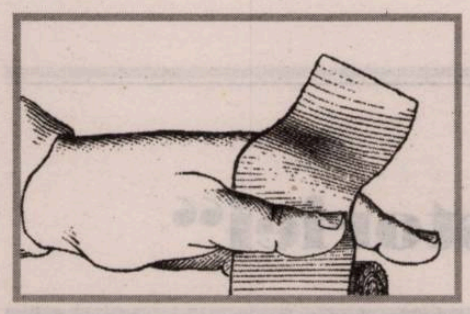

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Televiziunile de ştiri ca superstiţie

Beleaua numită „televiziuni de ştiri" – în realitate, posturi de propagandă şi sforărie politică – îl deranjează, cel puţin declarativ, pe mai tot românul imparţial. Totuşi, se zice, e o belea de care nu putem scăpa, fiindcă televiziunile fac şi desfac opţiunile de vot, iar sărăcia din piaţa media îi obligă pe tot mai mulţi patroni, jurnalişti şi realizatori să-şi vîndă conştiinţa. Argumentul cel mai frecvent pentru această teorie e fulminanta evoluţie a Antenei 3. Şi totuşi, lucrurile nu sînt ce par a fi.

Prin 2009, campania electorală prezidenţială a început să se vadă ca un meci Băsescu – televiziuni, cu celebrul episod de pe Realitatea TV, al copilului pe care s-a spus că l-a lovit. Atunci, politicienii au conchis destul de rapid că media are un rol de influenţator foarte important în privinţa opţiunii de vot. Tot din tabăra prezidenţială, în acele vremuri mult mai unitară, au început să apară idei ca aceea formulată de Elena Udrea: PDL-ul avea a se lupta nu cu o opoziţie bicisnică, ci cu două televiziuni de ştiri.

Între timp, cu Antena 3, dar fără Realitatea TV – rămasă fără Sorin Ovidiu Vîntu şi scindată în două –, opoziţia bicisnică a cîştigat alegerile la un scor zdrobitor, de 59-60%. Politicienii PDL, ARD, din Noua Dreaptă, Mişcarea Populară ş.a.m.d. au luat act de radicalizarea suplimentară care s-a petrecut pe Antena 3, pentru a conchide că Dan Voiculescu taie şi spînzură, în continuare, cu a sa televiziune.

Explicaţia e una dintre cele mai confortabile pentru perdanţi. Eu, unul, n-am văzut oameni mai convinşi de rolul nefast-persuasiv al Antenei 3, decît simpatizanţii opoziţiei. Cred, cu alte cuvinte, că o Andreea Pora e mult mai sigură de eficienţa propagandistică a unui Mihai Gâdea decît Mihai Gâdea. În afară de politicienii care au pus în circulaţie teza, există oare şi date *hard* pe care să ne bazăm?

Sondajele de opinie ar fi printre puţinele dovezi palpabile. Dar, de ceva vreme, caut o cercetare despre eficienţa propagandistică a Antenei 3 şi n-o găsesc. Aş vrea să văd răspunsuri clare la întrebări clare, de felul: „V-a determinat ceea ce se spune/face la Antena 3 să votaţi cu USL?" Însă nu am văzut aceste răspunsuri. În lipsa lor, ne vom ajuta cu ce avem. În noiembrie 2012, Barbu Mateescu publica, pe blogul său, Sociollogica.blogspot.com, o analiză care tindea să arate contrariul. Din 16 milioane de alegători, Mateescu scădea, în primul rînd, publicul Antenei 3, estimat la 4 milioane, şi electoratul ARD (PDL, plus sateliţi), de 3 milioane, pentru a conchide că rămîn 9 milioane de români care nu se uită la Antena 3 şi nu votează ARD.

România politică se tăvăleşte într-o mîzgă de electroni.

Era înainte de alegeri. Pe 9 decembrie, votanţii s-au dovedit în număr de 18,2 milioane, nou motiv de scandal – estimarea lui Barbu Mateescu era mult mai decentă. Dintre cele 7,7 milioane de alegători prezenţi, pentru USL au votat cam 4,5 milioane. S-au uitat chiar toţi la *Sinteza zilei*?

Presupunînd prin absurd că au făcut-o, tot nu putem vorbi de schimbarea intenţiei de vot, în sensul că acei oameni au dat, într-o zi, pe Antena 3 şi au fost convinşi de Mihai Gîdea şi Mugur Ciuvică să abandoneze tabăra lui Traian Băsescu. Şi ce facem cu cele peste 10 milioane de votanţi care n-au participat la alegeri? Erau toţi la *Românii au talent*? I-a îndemnat preşedintele să boicoteze scrutinul, cu succes? De unde, de pe Etno TV? De pe Facebook?

Sinteza zilei şi alte emisiuni de top ale Antenei 3 au un public de 4-5-600.000 de telespectatori pe ediţie. În realitate, audienţa totală a acestei televiziuni e considerabil mai mare, probabil peste estimarea de 4 milioane a lui Mateescu. În măsurarea de ratinguri, există un termen numit *reach*, care se referă la numărul de telespectatori care au dat cel puţin o dată pe postul respectiv, într-un anumit interval de timp (15 sau 30 de zile). Acest *reach* se situează, probabil, undeva peste 5 milioane, în cazul Antenei 3. Dar, din nou, e vorba de o categorie de telespectatori încă mai difuză, opusul fidelilor, pentru care un Gâdea sau un Ciuvică sînt mult mai greu un lider de opinie.

Nu am intenţia de a nega cu totul eficienţa propagandistică a Antenei 3 – sau a RTV sau B1, astăzi. Dar pînă la studii care să ateste contrariul, a face din această televiziune un fel de superpartid e o gogoriţă, pusă în circulaţie de o parte a spectrului politic. Dacă toate cele de mai sus nu par convingătoare, gîndiţi-vă puţin la OTV. Acolo, lucrurile sînt mult mai clare: PPDD s-a născut chiar din ea, din televiziune, şi a ajuns la 14 procente. Adică un milion şi ceva de alegători. Fără OTV, PPDD n-ar fi fost nimic. Sau mult prea puţin, fiindcă putem lua în calcul doar expunerea pe alte medii (ulterioară OTV) şi aparatul din teritoriu, destul de pricăjit, al acestui partid. Prin urmare, de ce se discută atît de mult despre Antena 3 şi atît de puţin despre OTV?

Nu am spaţiul necesar să dau aici explicaţiile pentru succesul OTV/PPDD. Dar, în primul rînd, teza „Antena 3, superpartidul" e convenabilă pentru tabăra prezidenţială. Nu numai că justifică acceptabil un eşec de proporţii, cel de la uninominalul din 2012, ci furnizează şi un sac de box, în scandalurile politice ale prezentului. Şi, mai presus de toate, pentru politicienii de opoziţie, televiziunile neprietene au devenit un fel de superstiţie. La fel ca şi cele prietene. La fel ca pentru cei de la putere.

Dincolo de imperative raţionale de comunicare, ministrul, deputatul sau baronul local român se duce la televizor ca la *spa*, în căutarea unui masaj catodic sau a unei băi de pixeli. În 2009, Traian Băsescu, omul cu cel mai puternic discurs din România, surprindea pe toată lumea, luînd la rînd posturi ca Etno TV, OTV sau B1 TV – cel din epoca Radu Moraru. Ce miză cantitativă aveau aceste apariţii? Cîteva sute de mii de oameni, cel mult. Zeci de mii, pe Etno.

Televiziunile politice au încetat de multă vreme să mai creeze probleme interlocutorilor din studio. Dacă e vorba de demolat pe cineva, preferă s-o facă în absenţă. Sau, dacă politicianul adversar catadicseşte să apară în emisiune, se întîmplă ceea ce s-a întîmplat între Mihai Răzvan Ungureanu şi Mihai Gâdea. Un măcel de semn contrar. Probabil, moderatorul român nu poate ţine piept politicianului român, fiindcă e la remorca acestuia, iar pseudoformaţia lui profesională s-a petrecut în vremuri grele, în care a trebuit să fie prietenos cu invitaţii şi duşmănos doar cu cei absenţi.

Dar, în superstiţia-paranoia pe care (şi-)o hrănesc în privinţa televiziunilor de ştiri, politicienii le-au găsit acestora, curios, o întrebuinţare. Posturile afiliate funcţionează, într-adevăr, în sistemul politic, dar numai pe măsura importanţei pe care le-o atribuie chiar el, sistemul politic. Sînt pîrghii importante de negociere pentru spectrul partizan. Aşa cum am mai spus-o, teoria conspiraţiei se adevereşte numai cînd creează conspiraţii, iar în cazul nostru, a făcut-o. Pisica pe care i-o arată postul X demnitarului Y, spaţiile pe care le oferă cu largheţe Z TV lui W sînt evenimente nu numai printre politicieni, ci şi printre puţinii comentatori politici echilibraţi şi oneşti care au mai rămas. Alegătorul e la berărie sau se uită la *X Factor*. Însă România politică se tăvăleşte într-o mîzgă de electroni şi acţionează în consecinţă.

Cei care se plîng de atîta vreme de Antena 3 au neglijat un lucru simplu: aceasta devine cu atît mai influentă cu cît duşmanii o demonizează mai tare. Şi, desigur, nu numai ea. Cine dă cu toporu-n televizor riscă să se curenteze.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

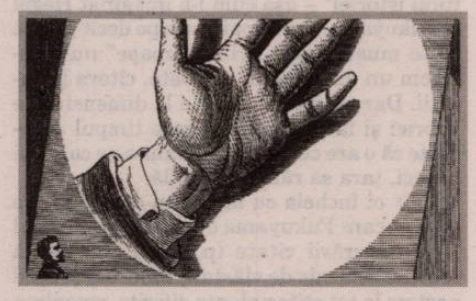

Adina POPESCU

portrete din mers

Dorel şi alţi muncitori

De mai bine de trei luni trăiesc un coşmar urban care, în termeni oficiali, se numeşte „reabilitarea termică a blocului". Mai concret, blocul în care stau a fost luat în stăpînire, pe termen aparent nelimitat, de o ceată de muncitori care îl împung neîncetat cu bormaşinile (ştiţi probabil ce înseamnă să te trezească dimineaţa bormaşina vecinului de deasupra... imaginaţi-vă, atunci, un cor de cel puţin şapte-opt bormaşini, cîte una pe fiecare etaj!), se caţără pe ziduri de le vezi picioarele pe geam cînd ţi-e lumea mai dragă, ciocănesc, meşteresc, comunică unii cu alţii doar prin urlete guturale, de tipul „Măă!", „Băă! şi „Hai!". Trăind alături de ei, zi de zi, este imposibil să nu le studiezi comportamentul şi să nu le ştii programul: apar de la 7, pînă pe la 9 îşi beau cafelele de la butic şi fumează (ăia care au ţigări, ăia care n-au, îţi cer ţie, cînd treci pe lîngă ei), pe la 10 se apucă de treabă, pe la 12 mănîncă de prînz (salam, pîine, zacuscă, pateu, roşie – de la Mega Image-ul din colţ) şi beau bere (unii, mai bogaţi, beau şi cîte o citirică), pînă pe la 2 îşi fac siesta, lungiţi pe sacii cu rigips, şi fac drumuri pînă la Toi Toi-ul care a împuţit toată parcarea, pe la 3 se urcă pe schele, cu burta plină şi abţiguiţi bine, înjură, se uită pe cer să vadă dacă nu cumva vine ploaia, ca să se care acasă, dar ploaia nu vine, aşa că pînă pe la 6 muncesc puţin şi cam în silă, pe la 7 seara îi apucă brusc hărnicia, pentru că o să treacă şefu' ăl mare să verifice şi să le frece ridichea că nu se va respecta termenul „lucrării", pe la 8, cîţiva mai puţin norocoşi sînt consemnaţi la locul de muncă pentru a da ultimele găuri şi a face curat.

Există ierarhii!

Deşi muncitorii sînt un personaj de grup, totuşi, ca în orice comunitate, indiferent de gradul ei de primitivism, există ierarhii şi se pot remarca individualităţi.

■ *Şefu'*. Unul de regulă mai în vîrstă, cu burta mai mare (de la berea băută pe şantierele patriei), trecut prin multe, cu cel puţin un accident de muncă şi cu urmări vizibile, plecat puţin pe-afară (Spania, Germania, Israel), cu reguli şi principii dobîndite de-a lungul experienţei sale „profesionale". Ca orice meseriaş adevărat, se laudă că ştie să facă orice – de la construcţii, la instalaţii electrice şi sanitare. Şi, ca orice şef, dă indicaţii, uneori lungit într-o rînă şi sprijinit într-un cot pe sacul său cu rigips. Acestea se rezumă la a arăta cu degetul pe unul sau pe altul din „echipă": „Tu, treci sus cu Vasile!", „Tu, mai fă nişte ciment!", „Tu, mi-aduci şi mie o cafea!" Din cînd în cînd, îşi mută fundul de pe sac şi mai face cîte un ciubuc în bloc – o ţeavă spartă, un perete crăpat etc.

■ *Acoliţii şefului*. Sînt cei care au anumite privilegii şi fac muncile cele mai uşoare. De regulă, se învîrt cam fără rost în jurul şefului şi „se bagă în seamă" cu el. Îi cer ţigări – „Şefu', nu mai ai şi tu vreo ţigare?" – şi bani împrumut pînă la ziua de leafă. Îi ascultă poveştile de pe vremea cînd era el tînăr. Cînd nervii tăi încep deja să cedeze şi ceri amănunte despre cît mai durează „lucrarea", invariabil ridică din umeri: „Să-l întreb pe şefu'!"

■ *Ucenicii băgători de seamă*. Tineri de 16-18 ani, care s-au lăsat de şcoală sau care au fost, pur şi simplu, trimişi „la muncă" de către părinţi, alături de vreun unchi, văr, naş. Să ştie şi ei cum se cîştigă banu' cu sudoarea frunţii. Neatenţi, nepricepuţi, leneşi, plini de hormoni. Se hăhăie între ei şi beau Cola. Toată ziua întorc capetele după fetele din bloc sau sînt dornici să se plimbe cu platforma, ca să tragă cu ochiul prin apartamente, doar-doar or avea norocul s-o vadă pe vreuna ieşind goală din baie.

■ *Fraierii care muncesc pe bune*. Muncitorul Dorel nu e un mit. De obicei, sînt cei mai tăcuţi din grup, cei mai sfrijiţi, mai amărăşteni. Şi ei fac toată treaba.

Luminiţa Anda MANDACHE

São Luis, Maranhão, Brazilia

– o insulă, două lumi, aer românesc şi căldură tropicală –

Sînt, de două săptămîni – dintr-un prim sejur de şase –, la un studiu antropologic în insula São Luis, capitala statului Maranhão, aflată în nord-estul Braziliei. De cealaltă parte a oceanului, sărind peste Europa Occidentală, la 9000 km de casă, găsesc un amestec exotic de cultură africană, resturile unui colonialism cu rădăcini adînci, dar şi un aer balcanic uimitor de autentic.

E o dimineaţă de vineri, nici trecut de ora 9, iar o bormaşină zguduie asurzitor pereţii camerei de alături, cărţile tremură pe rafturi şi praful vecinului îşi găseşte loc, cuminte, pe hainele întinse la uscat, în balcoanele apartamentelor vecine. Cîţiva indivizi, stînd la intrare, în cămăşi cu dungă pe mînecă şi umezite de transpiraţie, păzesc blocurile aparent elegante, de 15 etaje, cu plase la ferestre, cu intrări din marmură şi parcări subterane cu telecomandă.

În cartierul de „sus", un fel de Primăverii bucureştean, însă mult mai mare, străduţele strîmte concurează cu drumurile noastre la numărul şi adîncimea gropilor pe metru pătrat. São Luis conduce detaşat! În cartierul de „sus", locuitorii poartă toţi ochelari Paco Rabanne, cămăşi Polo sau Lacoste, conduc Hyundai Tucson şi verifică ora la ceasurile Tissot. O bogăţie ostentivă şi aproape agresivă. La shopping center-ul din cartier e coadă mereu la supermarket, iar buticurile mici vînd genţi Dolce & Gabanna sau Chanel. (Pare că aici nu există criza economică.)

Pînă a ajunge, însă, la templele de consum capitalist, faci un slalom printre gropi, iar pe drum dai de oameni slăbiţi de soare şi sudoare, cărînd butoaie de apă potabilă, pe biciclete, către blocurile lungite spre soare. Dimineaţa, pe la 8, mai vezi şi tinere cu cîte o plasă uzată de plastic în mînă, cu aceeaşi destinaţie. Pentru că aici, ca şi în Chile, „se poartă" să ai angajată o *empleada domestica* (femeie de serviciu), fie că lucrezi zece sau numai două ore pe zi.

Empleada domestica spală, calcă, îţi stă în ceafă cît mănînci, adună din urma ta, ca un aspirator, orice ea consideră că nu-i la locul lui – devine o extensie a corpului, o mînă în plus, cînd trupul ţi-e prea leneş. Pe una dintre ele, care îmi spunea *senhora* am rugat-o să-mi spună pe nume. A strigat *Nossa! Nossa senhora!* („Doamna noastră!")

Multora le place să aibă aceste „ajutoare în casă", după cum îmi povesteşte Carmen. A venit în urmă cu şapte ani din Rio şi s-a instalat cu familia în „São Luis, *ilha do amor*" – sau „insula iubirii", cum e supranumită.

„Dar nu e vorba de o necesitate" – continuă, ci mai degrabă de „un obicei" sau „o plăcere". Este o moştenire colonială cu rădăcini adînci. Cum tot aşa se face că, pentru locuitorii din „interior", oricine e un *senhor* sau o *senhora*. În aceeaşi lume *à la* Huxely, copiii învaţă la şcoli private, cu o taxă medie pe lună de 600 de dolari şi cer „angajatelor domestice" să vină şi mai devreme în casă, să le-aducă la pat apa, mîncarea şi sucul de fructe proaspete.

Peisajul balcanic

În drumul spre centrul oraşului treci cu maşina printr-un peisaj care aminteşte, pe alocuri, de Oborul bucureştean, cu blocuri de beton gri-deprimant, croite pe talie de ştrumf. Stau la rînd, înghesuite lîngă stradă, barăci cu mecanici atoateştiutori, patiserii cu produse înecate în ulei şi brînză, şi tanti zîmbăreţe, la vorbă, de partea cealaltă a tejghelei, care se uită aproape cu ură cînd le întrerupi discuţia cerînd să cumperi o sticlă cu apă. Un „nu merge", „nu se poate", „maşina e stricată", „reveniţi mai tîrziu", generalizat. Pe marginile drumului, de prin geamurile maşinii înalte poţi vedea femei negricioase vînzîndu-şi plăcintele, bărbaţi slabi, fără tricou, golindu-şi vezicile pe lîngă vreun copac şi camioane cu nuci de cocos şi ananas făcînd naveta cîmp – plajă.

În São Luis, în nord-estul Braziliei, opusul perfect al bogăţiei din sud, cel puţin clima tropical-umedă se simte la fel de către bogaţi şi săraci. Clasa de mijloc fie lipseşte cu desăvîrşire, fie este bine ascunsă. Fără o zonă-tampon între bogaţi şi săraci, aerul pare şi mai sufocant. Bogaţii din nordul oraşului – pentru că geografia acumulării capitalului e aceeaşi şi în „sudul" lumii – par că se tem de săraci: nu ies pe străzi, nu iau autobuzul,

Clasa de mijloc lipseşte cu desăvîrşire.

îşi conduc copiii la şcoală pînă îi văd intraţi în sală, chiar dacă aceştia au 6 sau 16 ani. Săracii se uită la ei cu ochii goi, plini de neînţelegere şi apăsare. Ai putea spune că singura care îi uneşte pe toţi în acelaşi oraş este căldura: deşi sînt doar 30 de grade, aerul e umed şi lipicios, irespirabil şi constant. Noaptea este totuna cu ziua, iar zilele cele mai friguroase numără 23 de grade. Robinetele din băi şi bucătării sînt toate la fel: cu un singur canal, pentru apă rece.

Duş nu poţi face decît cu apă rece, care, ci dacă au făcut baie"– îmi povestea, înainte de plecare, Luis, prietenul meu brazilian, despre ţara lui. Pentru că *„Senhora,* un brazilian face baie în medie de trei ori pe zi, ni se trage de la *indios"* care se spălau mult şi des, adaugă şi un bătrîn socialist, cu barbă albă.

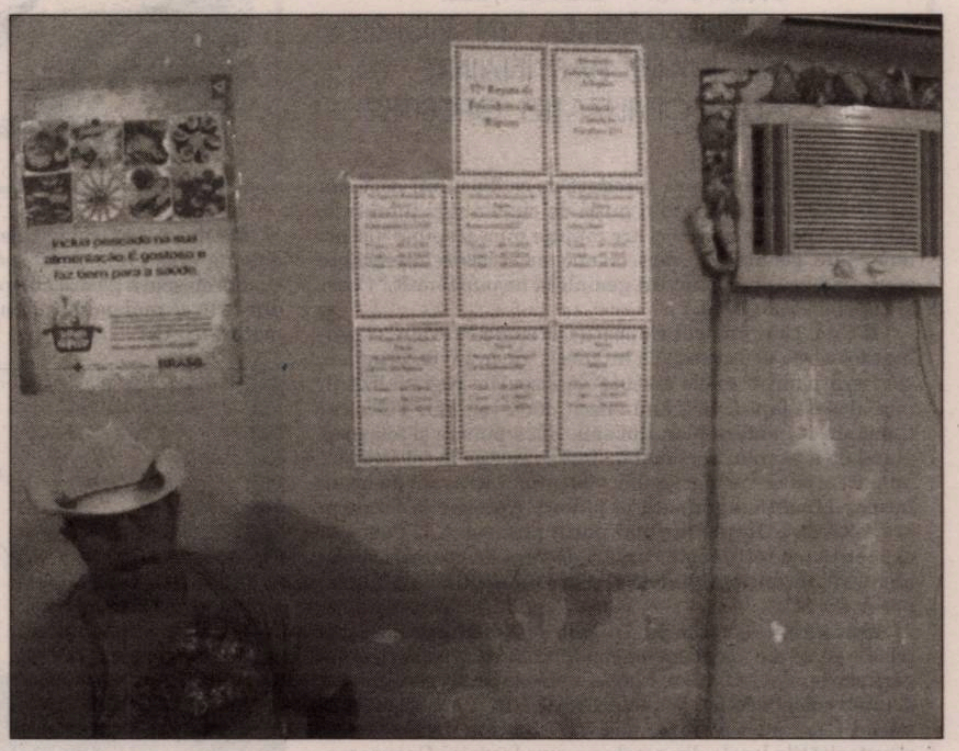

Un campus în nord-est

E un cîmp imens presărat cu căsuţe cu un nivel, cu ferestre strîmte şi camere mult ventilate, unde bucăţi de plastic înlocuiesc pe transpiraţia de după jumătate de zi de lucru, vine ca o binefacere divină. La universitate, cîte o profesoară face un duş între două cursuri şi, din cînd în cînd, mai vezi şi cîte-o studentă cu părul revărsat în chiuveta de la baie, cu o sticlă de jumătate de litru umplută cu săpun lichid, ondulîndu-şi conţinutul peste pletele umede.

„În Brazilia, cînd mama vine acasă de la muncă, nu-şi întreabă copiii dacă au mîncat, pereţii despărţitori dintre birouri – aşa arată campusul Universităţii Statale din Maranhão. Pe holuri se plimbă leneş pisici ameţite de soare şi foame, şi cîini plictisiţi de toate şi de tot. Între clădiri, maşinile sînt parcate la întîmplare, pe terenul arabil. „Unde-i decanatul?" am întrebat patru persoane şi-am primit patru răspunsuri diferite. De la fiecare, după posibilităţi, fiecăruia după nevoi: doi agenţi de pază, studentul şi o profesoară pot avea opinii radical diferite într-o chestiune atît de complexă precum ar fi clădirea decanului.

La magazinul din campus, pe un panou de plastic mic este marcat, cu negru, meniul. Cu 1,25 reali, poţi cumpăra un suc de acerola, caja, caju, cupuaçu, goiaba, maracuja sau murici – un suc de fructe îngheţate, rotite agresiv într-un mixer căptuşit cu zahăr. Şi, deşi credeam că un teren de studiu de cinci luni, în cea mai mare piaţă din Chile, mi-a lămurit cam cum e cu neamul dulceţurilor naturale, aici am descoperit că mîncarea are limba ei, nefiind portughezo-braziliană, ci un melanj de cultură africană şi europeană, cu un gust de un exotism rar. Meniul continua cu *macarronada, hamburguer, hotdog* sau *cachorro quente, vitamina pura ou com cereal* – un fel de *milkshake* local – şi se termină cu *comprimidos* – adică un amestec de Paracetamol, Tylenol şi alte opt derivate – pentru tot felul de dureri.

Cei nouă mii de kilometri care despart Bucureştiul de São Luis înseamnă „aproape", dacă priveşti din punct de vedere cultural. „Dor" – cuvîntul cu care ne tot mîndrim că ar exista doar pe plaiul mioritic, există şi în portugheză, tradus în *saudades*.

Tot la fel de bine, nu doar românii „ştiu să se descurce", brazilienii *„dão um jeito"* şi fac lucrurile să meargă, într-un fel asemănător nouă. Dacă cuvintele există, înseamnă că ele traduc stări şi feluri de a vieţui asemănătoare: fie că-i vorba de statul la coadă la poştă sau pentru plătit facturi, „amabilitatea" unor domnişorele rujate de la chioşcul de la colţ, vînzarea ţigărilor sau a pastilelor la bucată sau pe datorie, ori haosul aparent al unui oraş ameţitor precum São Luis sau Bucureşti. Trăim foarte asemănător, chiar dacă departe unii de alţii.

***Luminiţa-Anda Mandache** este doctorand în antropologie la University of Arizona.*

Cu ochii-n 3,14

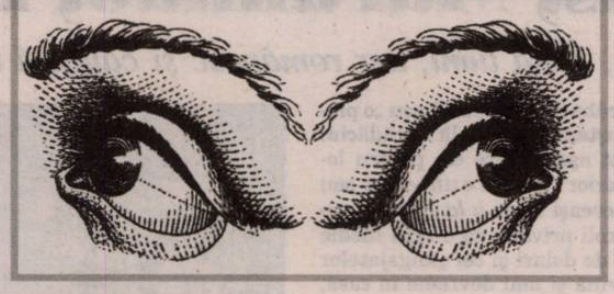

V-A ÎNTREBAT CINEVA VREODATĂ DE CE FOLOSIREA ALANDALA A DRUMULUI UMAN (ÎN CONDIŢIILE UNEI ACCIDENTĂRI LA UN PICIOR) E UN MARE PAS ÎNAINTE PE CALEA CIVILIZAŢIEI GREŞITE?

■ V-a întrebat cineva vreodată de ce îl/o iubiţi pe X sau pe Y? Iată declaraţia unui puşti de cinci ani şi jumătate: „O iubesc pe sora mea căci are mînuţe mici şi spune lucruri amuzante, pe tati că ne duce cu maşina în locuri interesante şi pe mami că spune lucruri geniale şi ne pupă mult." Scurt şi cuprinzător. **(P. M.)**

■ Cred că ministrul Educaţiei, Remus Pricopie, a preluat folosirea defectuoasă a lui „decît" de la Liviu Dragnea, care era panicat zilele trecute de riscurile regionalizării, mai ales de faptul că „rămîn *decît* două regiuni: Tulcea şi Constanţa" în afara planului său. Dacă punem şi folosirea alandala a genului personal în limba română în tot USL-ul, nu putem să nu ne îngrijorăm: vom avea, cîţiva ani de-acum încolo, o coaliţie agramată la putere. Aproape la fel de agramată ca PDL-ul, dar mai puţin pitorească... Poate că ar merita (cu toţii) nişte cursuri de vară de gramatică elementară, retorică minimală şi coordonarea limbajului corporal. **(S. S.)**

■ Autorităţile locale din Irlanda de Nord au acoperit vitrinele goale ale magazinelor cu autocolante *trompe-l'œil* sugerînd o opulenţă fictivă. Magazinele respective se aflau în drumul coloanei oficiale a liderilor de stat prezenţi la summit-ul G8, care a avut loc pe 17 şi 18 iunie. La fel făceau şi autorităţile locale din satele pe care le vizita Ceauşescu, umplînd tarabele de pe marginea drumului cu fructe de plastic. Sau aia era o legendă urbană? **(L. V.)**

■ Primul pas a fost rochia în al cărei material sintetic se găseau nişte senzori care, în funcţie de temperatura corpului, îi schimbau culoarea. Acum s-a inventat rochia de seară din fir fosforescent şi cu tehnologie *eye-tracking,* activată de privirea omului: cu cît te holbezi mai mult, cu atît mai variate devin culorile ei. Pe lîngă aceste rochii, tricourile „ţesute" exclusiv din firele de plastic de la etichete sau jachetele din păr uman sînt nişte barbarii. **(M. C.)**

■ Superman există, e un român din Petroşani. Îl cheamă Toma Coconea şi participă în acest an, pentru a şasea oară consecutiv, la cea mai dementă competiţie atletică creată vreodată: Red Bull X-Alps, o cursă de la Salzburg la Monaco, în care Alpii sînt traversaţi contra cronometru doar cu piciorul sau în zbor cu parapanta. La ultima ediţie, Toma Coconea s-a clasat pe locul 2. Asta în condiţiile unei accidentări la un picior. A început ediţia 2013 a imposibilei competiţii. **(A. M. S.)**

■ Pe poarta unei case din Bucureşti, de pe o străduţă unde se parchează şi pe stînga, şi pe dreapta, iar blocarea porţilor e aproape o regulă, un anunţ imprimat frumos, cu negru, pe o bucată de tablă vopsită în alb: „Lasă un număr de mobil la vedere sau vine platforma". Mi se pare că e un mare pas înainte pe calea civilizaţiei şi progresului, faţă de vechiul anunţ mîzgălit direct pe poartă, cu textul „Nu parca! Fac pene!!!!". **(M. V.)**

■ Anul trecut, subiectele de la Bac au fost greşite. Acum doi ani, prea grele. Anul ăsta, prea uşoare, plusînd însă şi cu o profesoară găsită cu şpaga în sutien. Cum filmul este din ce în ce mai palpitant, abia aştept episodul de anul următor. **(S. G.)**

SE CAUTĂ DOUĂZECI DE CUVINTE CU GUST DE GEST

■ Un anunţ la mica publicitate zice aşa: „Sociolog efectuez sondaje de opinie la preţuri promoţionale". Probabil că asta se caută mai ales în preajma alegerilor sau în timpul recensămîntului. Dar îţi vine să te întrebi dacă n-or exista şi oferte asemănătoare, dar neexprimate. De exemplu: „Chirurg efectuez operaţii, două la preţ de una" sau „Atlet efectuez curse de 100 de metri plat contra cronometru" sau „Pilot efectuez zboruri convenabile" şi, de ce nu, „Jurnalist efectuez articole ieftine". **(A. M.)**

■ M-am apucat să citesc *Finnegans Wake* în căutarea celor douăzeci de cuvinte româneşti folosite de Joyce (şi numărate de Radu Petrescu); iată-le pe primele: *„O thaw bro norm, A'Cothraige, thinkinthou gaily? Lick-Pa-flai-hai-pa-Pali-si-lang-lang. Epi alo, ecou, Batiste, tuvavnr dans Lptit boing going. Ismene de bumbac e meias de portocallie. O.O. Os pipos mios es demasiada gruarso por O piccolo pocchino. We fee? Ung duro. Kocshis, szabad? Mercy, and you? Gomagh, thak."* **(M. C.)**

■ Ce mai bem? „Casamigos" – tequila (cu gust deja puţin sărat şi cu aromă de lime) pe care o produce George Clooney. „#MashTag" – berea creată exclusiv prin deciziile băutorilor de bere de pe Twitter: are 7,5% alcool şi conţine hamei neozeelandez cu aromă de alune de pădure şi scoarţă de stejar. „Sweet Baby Jesus" – o bere cu gust de ciocolată şi unt de arahide. „Fucking Hell", o nouă bere austriacă! **(M. C.)**

■ La o intersecţie, un pitic cerşetor începe să-şi spună poezia – „Să vă Dumnezeu sănătate, să vă trăiască familia!" ş.a.m.d. – şi, ca să fie mai convingător, la „Săru' mîna" se ridică pe vîrfuri şi pupă oglinda de la maşină. Pentru acest neaşteptat gest de slugărnicie în trafic i-am dat un leu. Nu pentru că maşina s-ar fi simţit măgulită, ci pentru că măcar a fost ceva original. **(A. P.)**

MONA LISA E COMBINAŢIA DINTRE UN PATINOAR ŞI SARE

■ Verificînd ce a înregistrat aparatul de fotografiat după ce a pozat-o pe Mona Lisa, la Luvru, un turist a exclamat: „Băi, mie mi-a ieşit cu ochii închişi." **(A. M.)**

■ McDonald's-ul din Paris e un bun exemplu al „glocalizarii" (combinaţia dintre *global* şi *local)* lui Ritzer: acolo se găsesc *macarons*... **(I. P.)**

■ În oraşul chinez Chengdu s-a construit cea mai mare clădire din lume. New Century Global Center – aşa se numeşte clădirea – are un mall imens, mai multe hoteluri, un patinoar, un parc acvatic, un centru de conferinţe şi numeroase birouri. Suprafaţa construită: peste cinci milioane de metri pătraţi. În mall-ul chinezesc ar încăpea vreo trei Pentagonuri de-alea americăneşti. **(M. M.)**

■ Cum stam şi priveam pe fereastra autobuzului, mă vede o reclamă şi strigă la mine: „Renovează la preţuri imbatabile!". „De acord", îi spun, „dar ce mi-ar trebui pentru asta?" La care ea, binevoitoare, îmi răspunde pe loc: „Gresie porţelanată «Sare şi piper»". **(D. S.)**

PUBLICITATE

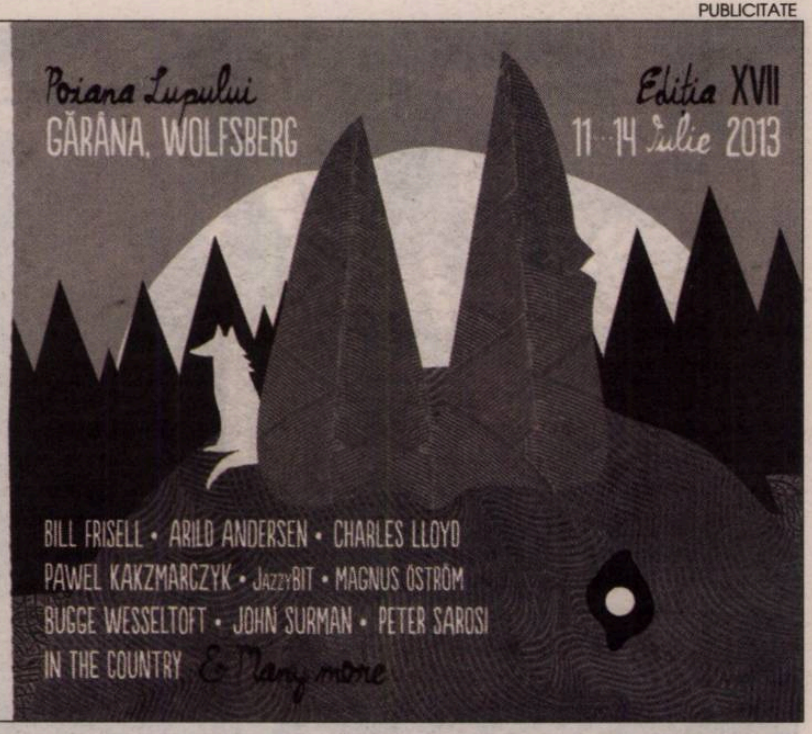

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

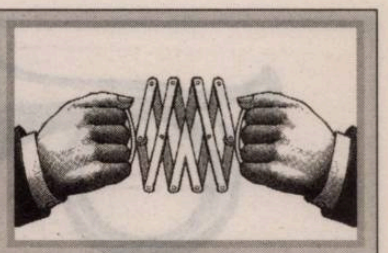

Mircea VASILESCU

oameni de treabă 7

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 492 ■ 18-24 iulie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 3,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Două chipuri ale memoriei“

pagina 3

Interviu cu regizorul

ALEXANDRU DABIJA

pagina 15

PATRICIA MIHAIL

„Libertatea e ca mersul pe bicicletă“

pagina 23

Instituţia căsătoriei

© Sliviu Ghetie

„Căsătoria e o instituţie minunată, dar cine vrea să trăiască într-o instituţie?“

GROUCHO MARX

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● e-mail: dilema@satiricon.ro

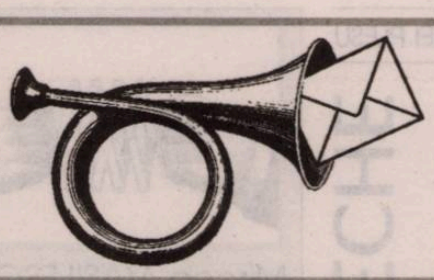

turneu de inbox

NR. 483

„Obiecte subiective"

Povestea inelului

„Salut, vin acasă. De fapt, vin la o înmormîntare... unchiu'. Pică de ziua ta. Deci, ne vedem la o poveste" – îmi spune Monica. Moartea unchiului făcea ca asta să fie prima dată în patru ani cînd eu şi Monica aveam ocazia să ne vedem pentru a sărbători ziua mea de naştere acasă.

Mama îşi făcu apariţia cu tortul. Cele trei voci feminine – fiecare cu tonalitatea sa distinctă şi specifică vîrstei de 22, 50 şi aproape 80 – îmi cîntau „La mulţi ani". Urmară cadourile. Buni cu mama îmi înmînară cartea pe care mi-o dorisem de ziua mea în anul acela. Moni, după ce o felie sănătoasă de tort îşi făcu loc în stomacurile noastre, îmi făcu un semn să ieşim afară, pe casa scării. În şlapi, după cîteva fumuri trase şi eliberate în aerul rece de toamnă ce intra pe geamul deschis al coridorului de bloc, Moni băgă mîna în buzunarul de la spate, după ce credeam eu a fi bricheta pentru a doua ţigară. În loc de brichetă, apăru o cutiuţă. Moni rosti pe nerăsuflate: „Am mers cu tata pînă-n Alba, cu acte de rezolvat pentru înmormîntarea lu' unchiu. Unde a oprit tata maşina, am dat de un magazin cu bijuterii de argint. L-am văzut şi... aşa semăna cu tine. N-am plănuit, serios. Ştiu că ţie nu-ţi prea plac, că nu te-am văzut purtînd vreunu'. Dar ăsta chiar seamănă cu tine." Deschid cutia: un inel argintiu, îmbîrligat, cu suciturişi curbe, fără vreo linie dreaptă, se uita fălos la mine. Tac. Moni plusează: „Stai, s-o fac cum trăbă." Flexîndu-şi un genunchi: „Maria, vrei să fim prietene pentru totdeauna?" Cu gura pînă la urechi, îl iau din cutiuţă, mi-l pun pe mijlociul de la dreapta, mormăi un „Da", un „nu eşti chiar-chiar" şi un „ăsta chiar seamănă cu mine" şi intrăm în casă pentru a ne continua poveştile.

* * *

„Tu, copilă, ţi-am găsit inelul" – începu buni a-mi relata traseul inelului bastard. Cum s-a dus ea cu moşu' să adune ce mai aveam chitit prin şura tocmai vîndută, înainte să vină noul proprietar să o dezmembreze şi să o instaleze în altă parte. Cum au încărcat în căruţ hainele vechi, aruncate prin şură, manuale de cînd eram noi copii şi mîzgălituri făcute pe caiete vocabular, jucării prăfuite şi uitate, papuci ponosiţi, numai buni de pus pe foc, şosete de lînă, roase de şoareci, de căţei sau de-un făptuitor necunoscut, unelte ruginite, găleţi fără toartă sau crăpate, cîrpe, saci... Aproape de sfîrşitul programului de selectare şi reciclare, buni Victoria zări un obiect „lucitor". Prin praful gălbui din şură şi ajutat de-o rază de soare ce pătrundea printr-o ţiglă spartă, inelul striga după ajutor. Buni îl ridică, îl şterse pe şurţă şi-l puse pe degetul mic de la dreapta, singurul pe care-i încăpea, celelalte fiind umflate de „vrîstă" şi „reomantism".

Seara, întinsă în pat, contempla inelul de pe degetul ei mic, inel ce lucea după o baie bună cu apă şi săpun. Închise ochii, bucuroasă de vestea ce are să mi-o dea în curînd. În starea în care era, vai şi amar de argintul lui, buni scoase inelul din buzunarul de la poale. În sfîrşit, cele două iţe din capul meu s-au înnodat şi l-am recunoscut: „Inelul de la Monica!" Buni mi-a spus să-l duc la argintar că, dacă-i argint bun – s-a dovedit a fi –, se poate repara. Tot buni mi-a spus să-l port, că „prin prea multe a trecut inelul ăsta".

Îl port.

Maria-Georgeta SABĂU

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *Detectivii sălbatici* de Roberto Bolaño (traducere de Dan Munteanu Colán, Editura Leda, 2013), una dintre capodoperele scriitorului chilian (cealaltă fiind *2666*, pe care o aşteptăm curînd în româneşte), o minunată poveste despre literatură, prietenie şi cealaltă faţă (poetică) a lumii latino-americane. (Simona Sora)

■ După *(Tot ceea ce trebuie să poată) Bărbatul absolut,* vă recomand al doilea ghid al lui Oliver Kuhn, apărut tot la Baroque Books & Arts, *(Tot ceea ce trebuie să ştie) Bărbatul genial;* din cuprins: cum sînt aşezate instrumentele într-o orchestră, cum să abordezi cu succes tezaurul lexical al secolului al XX-lea, cum se deschide sutienul cu o singură mînă, ce părţi din plante sînt folosite drept condimente, care-i teoria culorilor politice, cum pui la loc un umăr dislocat, care-i semnalizarea cu steaguri la cursele de Formula 1, cum salvezi un arici etc. etc. Adică tot ceea ce trebuie să ştii pentru a fi considerat genial! (Marius Chivu)

■ Expoziţie „Chagall. *Entre guerre et paix*", la Paris, Palais du Luxembourg. Pînă pe 21 iulie. (Iaromira Popovici)

■ Ólafur Arnalds (islandezul electro-indie-neo-clasic intervievat în *Dilema veche* acum cîteva numere) va veni pentru prima dată în România joi, 21 noiembrie 2013, la Sala ArCuB din Bucureşti, în cadrul turneului de promovare a celui mai recent album al său, *For Now I Am Winter*. Prefer să vă anunţ de pe-acum, ca să nu ziceţi apoi că n-aţi mai găsit bilete. (Luiza Vasiliu)

■ Pe 20 iulie, în clubul La Scena, din Bucureşti, de la ora 20,30, un concert inedit pentru fanii lui Leonard Cohen (şi nu numai). Este vorba de *Leonard Cohen – Tribute,* un concert susţinut de Alain Godon – voce şi Sorin Terinte – pian. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă nu aţi apucat încă să-i vedeţi pe cei patru soldaţi din faimoasa Armată de Teracotă – parte a inventarului funerar al împăratului chinez Qin Shi Huang – expuşi la Muzeul Naţional de Istorie a României, mai aveţi timp pînă pe 1 august să prindeţi expoziţia *Comorile Chinei*. Expoziţia – cea mai mare organizată de China într-un muzeu din România – acoperă 5000 de ani de istorie şi civilizaţie chineză şi cuprinde 101 seturi de artefacte din patrimoniul cultural al Republicii Populare Chineze, provenind din 11 muzee şi instituţii culturale. Muzeul poate fi vizitat de marţi pînă duminică, între orele 10-18, iar în ultima sîmbătă a lunii pînă la ora 22. (Patricia Mihail)

■ Bucureştiul a început să se golească. În lunile astea de vară e un moment bun să-l redescoperiţi. Şi am senzaţia că e anul în care că s-au deschis cele mai multe grădini: umbroase, cu vegetaţie multă, în zone pitoreşti, în curţi de case. J'ai Bistrot, Eden, Acuarela sînt doar cîteva. (Ana Maria Sandu)

■ Pe 23 iulie, la ora 20,00, la Rin Grand Hotel, spectacolul *Classic meets Contemporary*. Cu Classic Beat Orchestra şi Uninvented Theatre. I-am văzut la *Românii au talent,* mi-au plăcut, aşa că merită încercat. (Adina Popescu)

■ La Editura Polirom a apărut o nouă ediţie a romanului *Numele trandafirului,* revizuită de autor. Umberto Eco a explicat că, uneori, „scriitorului i se întîmplă, asemenea dentistului, cînd pacientul lui simte o denivelare şi e de ajuns să şlefuiască un pic cu freza, să taie, la rîndul său, un cuvînt, iar întreaga frază să devină mai aerisită." Nu ştie cîţi pacienţi s-au plîns de denivelările din celebrul roman. Nici dacă dentistul ne furnizează, acum, ediţia definitivă. (Matei Martin)

■ De multe ori, după ce lauzi pe cineva, îţi pare rău. De data asta am, însă, toate motivele să cred că nu se va întîmpla aşa, fiindcă cea pe care vreau s-o laud este Sanda Nicola, jurnalista de la Digi 24. După ce, în urmă cu mulţi ani, a izbutit să ne fascineze cu relatările ei de la Vatican, pe cînd Papa Ioan Paul al II-lea se stingea din viaţă, astăzi reuşeşte să fie la fel de plină de har în meseria asta, ale cărei standarde, cum bine ştim, au ajuns în general la un nivel jalnic. (Andrei Manolescu)

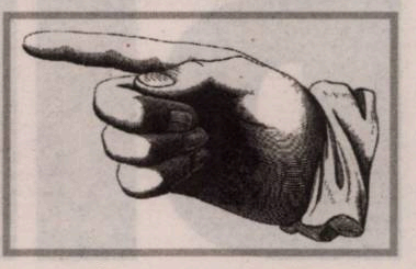

■ Expoziţia *Mărturii. Frescele Mănăstirii Argeşului,* deschisă la Muzeul Naţional de Artă al României – curatori: Emanuela Cernea şi Lucreţia Pătrăşcanu, specialişti în cadrul Departamentului de Artă Veche Românească al MNAR – este cîştigătoarea Premiului Comitetului Naţional Român ICOM (International Council of Museums), ediţia a XIV-a, pentru cea mai bună expoziţie deschisă în anul 2012. Cu acest prilej, miercuri, 17 iulie, începînd cu ora 17,30, publicul este invitat la o seară specială. Intrarea liberă. Rezervări pentru conferinţa privind însemnătatea *Învăţăturilor* lui Neagoe Basarab în cultura română, la telefon 021.314.81.19 sau prin e-mail la comunicare@art.museum.ro. Expoziţia *Mărturii. Frescele Mănăstirii Argeşului* rămîne deschisă pentru public pînă la ora 21,30. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Interdicţii**
- **Of, inimioară...**
- **Festival**

Dilema veche

album dilematic Camelia Tudor

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.500
Tipărit la România liberă

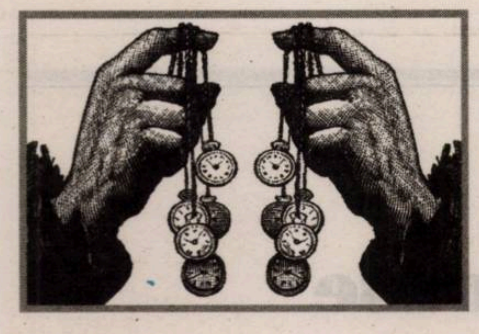

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Două chipuri ale memoriei

Dacă aș fi foarte tînăr, n-aș înțelege nimic. Și nu din vina mea. Aș vedea, mai întîi, că se sărbătoresc 20 de ani de cînd doi importanți scriitori români, Ana Blandiana și Romulus Rusan, au întemeiat un Memorial al Victimelor Comunismului și al Rezistenței, incluzînd un muzeu (în clădirea sumbră a pușcăriei de la Sighetul Marmației), un Centru Internațional de Studii asupra Comunismului, o Școală de Vară – aflată la a 15-a ediție –, o amplă bancă de date și o colecție de publicații, destinate, toate, să țină la vedere, în conștiința publică, cicatricea uriașă pe care anii dictaturii comuniste au lăsat-o pe trupul unei țări și al unui continent. Proiectul a fost asumat de Consiliul Europei, muzeul a devenit una din primele trei instituții de acest fel din Europa și a fost lăudat de personalități de prim plan ale Răsăritului rezistent, între care Václav Havel și Vladimir Bukovski. Statul român a declarat instituția Memorialului, prin lege, drept „ansamblu de interes național“. Carevasăzică, avem de-a face cu ceva important, cu o faptă masivă, monumentală, de natură să documenteze o tragedie istorică recentă, un episod tulburător, de martiraj colectiv, numărînd sute de mii de victime. E vorba de un spațiu al adevărului (despre comunism și despre esența răului), al reculegerii și al unei necesare, igienice, profilaxii. E vorba de crime odioase, de un sinistru conglomerat de suferință omenească și de efortul de a-i feri pe cei care au avut norocul de a *nu* fi contemporani cu mizeria anilor '50, de funebre ispite ideologice.

Pe de altă parte, dacă m-aș uita la televizor, aș vedea, pe mai toate canalele, tot felul de emisiuni în care amintirea comunismului și a slujitorilor lui devine mai mult sau mai puțin roz. Aș vedea foști miniștri de pe vremea lui Ceaușescu, dar și cetățeni obișnuiți, vorbind despre „părțile bune“ ale regimului său, despre ecoul internațional al înțeleptei lui politici, despre dramaticul și nemeritatul său sfîrșit. Cutare gazetar, școlit în laboratoarele revoluționare ale OTV-ului și ajuns, între timp, aliat parlamentar al „ciocoilor“ înfierați pînă mai ieri spune că „se trăia mai bine“ sub comunism. Unde spune asta? La B1 TV, postul „băieților buni“, în ale cărui studiouri apar, de altfel, adesea, și Vadim Tudor (amorez liric al Elenei Ceaușescu) și Marinescu-Bideu, și Dan Diaconescu, și alții... Figuri pitorești din gașca lui Nicușor Ceaușescu sînt, azi, vedete de televiziune. Adrian Păunescu a rămas, pînă la moarte, o icoană a civismului omagial. Foști ofițeri de securitate dau lecții de patriotism și democrație, mormîntul soților Ceaușescu e obiect de cult, viața și moartea lui Nicu sînt dezbătute des, sub bagheta unor moderatori ignari și dornici de senzații ieftine, în prezența unor „experți“ nostalgici. Lui Traian Băsescu însuși i-a scăpat printre dinți afirmația că primii zece ani ai dictatorului n-au fost răi. Lista perplexităților ar putea continua indefinit. Ce să mai înțelegi? Pînă la urmă, a fost bine sau rău? Care dintre cele două specii de memorie trebuie validată? Memoria comunismului înțeles ca mare catastrofă istorică, sau memoria comunismului „cu față umană“, bun în principiu, dar „prost aplicat“, generos, dar „cu unele lipsuri“? Iar dacă ni se va spune că „adevărul e undeva la mijloc“, avem dreptul să ne întrebăm unde e „mijlocul“, între cadavrul lui Iuliu Maniu și blocurile cenușii de pe Moșilor, între asasinarea lui Gheorghe Ursu, revolta muncitorilor brașoveni, condamnarea lui Radu Filipescu, pe de o parte, și mîndrele spectacole cu „Cîntarea României“, sau stadioanele festive dedicate „Conducătorului“, pe de alta? Ce înseamnă „mijlocul“ unei interminabile cozi la lapte sau la gheare de pui? Care este „mijlocul“ unei minciuni, devenită politică de stat?

Dacă aș fi foarte tînăr, n-aș ști să aleg între memoria ca formă a doliului *și* memoria ca formă a uitării.

Cum ziceam la început: dacă aș fi foarte tînăr, n-aș înțelege nimic. N-aș ști să aleg între *memoria ca formă a doliului* și *memoria ca formă a uitării*. Iar privind cu un ochi rău (dar legitim) chiar lista fondatorilor Memorialului de la Sighet, m-aș sminti, probabil, și mai abitir. Căci regăsesc acolo numele unei doamne care, după ce a produs un excepțional serial de televiziune despre temnițele comunismului, s-a trezit, de curînd, echivalînd condamnarea lui Iuliu Maniu cu aceea a lui Adrian Năstase. Ce să mai cred? Ca să nu mai spun că în aceeași echipă tronează și un domn care s-a distins îndelung ca militant anticomunist, pentru a sfîrși braț la braț cu partidul unui discipol al lui Che Guevara, manifestîndu-se furios pînă la isterie cînd aude de singurul președinte postdecembrist care, de bine de rău, a condamnat oficial comunismul. E memoria o formă de schizofrenie? Cîte contrarii pot subzista în sufletul unui singur om? Și, pînă la urmă, cine va ști să spună tinerilor de azi și de mîine ce trebuie să-și amintească?

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Economia marginală

„Mîna invizibilă a Pieței“ nu poate reglementa niciodată, integral, sistemul economic, totdeauna vor exista zone de *deficit de piață* și/sau de oferte alternative și surprinzătoare, pe care piața va încerca să le recupereze, să le integreze în sistemul său ori chiar să le anticipeze, fără a ajunge însă vreodată să obțină un monopol real și total.

Sună extrem de abstract și pretențios, dar avem la îndemînă o sumedenie de exemple simple, din viața noastră de zi cu zi. Să începem cu două cazuri extreme. Pe de o parte, să ne gîndim la cîteva dintre „nișele“ pe care le speculează, cu dibăcie, romii: piața reglementată nu asigură suficiente parcări organizate pentru cererea existentă – „antreprenori“ individuali profită de acest deficit și asigură o ofertă marginală clienților acestora; economia instituționalizată nu reușește să reglementeze reciclarea bănoasă a gunoaielor – rețelele de romi organizează o economie marginală a deșeurilor etc. Pe de altă parte – și la extrema cealaltă –, economia culturală este foarte slab dezvoltată și lasă nesatisfăcute cererile culturale ale unei părți semnificative a populației – o serie de intelectuali creativi configurează o piață culturală marginală, dar efervescentă. Uneori, aceasta se populează prin ieșirea personală din piața *mainstream*, prin diverse forme de *downshifting* lucrativ.

Altă pereche de exemple, cam la fel de diferite: piața actuală înseamnă consum, iar consumerismul individualizează, izolează și... consumă mult, excesiv de mult. Tehnologiile existente pe piață oferă, însă, mijloacele de a ieși, parțial, din acest cerc consumerist al cererii și al ofertei: *free-cycling, car sharing* sau *couchsurfing* constituie o astfel de familie. Pe scurt, principiul e cam acesta: eu am un obiect de care nu mai am nevoie, un loc liber în mașină, o casă liberă o lună – le ofer cui are nevoie și, mai devreme sau mai tîrziu, voi beneficia, la rîndul meu, de un obiect, transport sau găzduire gratis sau mai ieftine. Pe lîngă reducerea consumului indus de piață (și, implicit, a cheltuielilor personale), această *reciprocitate virtuală,* care reciclează mai vechiul dar și contradar, permite, ca și acesta, o întărire a relațiilor sociale, deficiente în societățile de piață. Cu cîteva registre mai în josul ierarhiei sociale, pe Valea Cerbului, de pildă, s-a înfiripat, în ultimii doi-trei ani, un soi de sat de vacanță al oamenilor cu mai puțini bani, care se instalează acolo, cu rulote și corturi, pe toată perioada concediului lor, se autogospodăresc, își trasează „curți“ și stabilesc relații de „vecinătate“, constituind o comunitate turistică în afara circuitelor industriei turismului. Acest lucru este posibil și datorită faptului că nu există o ofertă reglementată și adecvată de camping care să preia această cerere crescîndă; oferta Primăriei se reduce la acces la natură, plus WC, contra „taxei de ecologizare“.

Poate fi o componentă creativă a viitoarelor piețe.

De multe ori însă, piața recuperează rapid aceste nișe marginale. Este cazul, de pildă, al „produselor tradiționale“, o nișă a unor țărani întreprinzători, rămași fără economie domestică, dar pe care lanțuri de desfacere au preluat-o și au branduit-o, la scurt timp după apariția ei.

Practica nu este recentă și în nici un caz nu a fost inventată de românii descurcăreți. Ea a existat chiar și în timpul comunismului. Mulți au vorbit, în acest caz, despre o „economie a penuriei“. Gerhard Creed, un antropolog american care a lucrat în Bulgaria, a identificat și un alt mecanism, pe care l-a botezat „domesticirea industriei“, urmărind modul în care populația rurală proletarizată deturna – nu totdeauna legal – resursele industriei promovate de stat în avantajul gospodăriilor personale din satele de obîrșie. După căderea comunismului, această domesticire a industriei locale s-a transformat adesea într-un soi de „domesticire“ a pieței mondializate, la care ruralii aveau acces limitat, dar pe care au încercat să o aducă „acasă“.

Și exemplele ar putea continua. Ceea ce este însă destul de clar e faptul că există, se pare, pretutindeni și permanent, o astfel de economie marginală, o *borderline* sau *left out economy,* ca să spunem așa, nereglementată (pe moment) de piață, dar trăind la marginea ei și din identificarea „deficiturilor de piață“, existente la un moment dat – uneori, tot atîtea oportunități de economie socială spontană.

Această economie marginală nu este neapărat o „economie a penuriei“ și nici doar o „economie informală“ sau „neagră“, sancționată de piața oficială ca fiind la marginea legalității. Ea există, pur și simplu, ca spațiu necesar de libertate și creativitate al oricărei economii dominante: societățile actuale nu sînt doar multiculturale, ci și – sau mai ales de aceea – *multieconomice,* o evidență pe care economiștii și clienții lor nu sînt dispuși să o recunoască. Mai mult, această economie marginală poate fi o componentă creativă a viitoarelor piețe și le „unge“ pe cele existente, împiedicîndu-le să se „gripeze“ în propriile angrenaje. Fără această economie marginală, societatea românească ar fi avut mari probleme, atît în timpul comunismului, cît și după căderea acestuia. În plus, strategiile economiei marginale au un mare avantaj în perioadele de destructurare a pieței. Luînd, din nou, două exemple extreme, se pare că exact romii neintegrați, dar și intelectualii neadaptați din timpul comunismului, practicînd mai ales o „economie marginală“, au avut cele mai mari șanse de reușită după căderea acestuia.

Veți spune că și această „economie marginală“ este tot o economie de piață și nu se sustrage mecanismelor generale ale pieței, pe care le propovăduiesc economiștii. Nu am nimic împotrivă, dar atunci înseamnă că nu ar mai trebui să vorbim despre *mîna* invizibilă a pieței, ci de faptul că aceasta are, în fond, *două mîini* și că dreapta nu știe totdeauna ce face stînga...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Strategii politicoase

Cînd te numeşti Comisia Europeană şi ai de pus la punct o strategie industrială pentru următorii şapte ani, capabilă să scoată din recesiune 28 de ţări, te gîndeşti la toate. Mergi pe sîrmă. Ai grijă de toate detaliile. Nimic nu scapi, altfel intri în necaz. Nu rişti să îi superi pe cei de la Consiliu, că ei sînt şefii (ai Comisiei, bineînţeles). Cu Parlamentul (european, bineînţeles) mai negociezi, te mai duci la audieri, te ajută Familia (politică, bineînţeles), dar trebuie să ai grijă de interesele statelor membre, în primul rînd (reprezentate de Consiliu, bineînţeles).

Oamenii ăia din Consiliu (cei 28, bineînţeles) sînt aleşi prin vot la ei acasă, nu la Bruxelles. Ei au de dat socoteală propriilor compatrioţi. De aceea, cînd tu, Comisia, vii cu Strategia, ai grijă ca dînsa (adică Strategia, bineînţeles) să fie cît mai politic-negociată, adică să fie cît mai *politic-oasă* cu interesele (de multe ori divergente) ale variilor economii naţionale. La o adică, la un moment de cumpănă, te bazezi pe alea patru-cinci state mai puternice între cele 28 de ţări egale şi le sugerezi piticilor cu industrii mai puţin performante să se conformeze deciziei luate de „fruntaşii clasei".

Cam asta am înţeles şi din recent publicata Strategie Industrială a Europei, în perioada 2014-2020 (scuzaţi majusculele, nu m-am putut abţine). Pe scurt, ea se bazează pe *unu:* susţinerea IMM-urilor (adică a întreprinderilor mici şi mijlocii, bineînţeles). Avînd în vedere că Europa (continentală, bineînţeles) nu simpatizează prea tare cu modelul anglo-saxon al fondurilor de risc care ar putea finanţa micile întreprinderi cu idei încă neverificate, IMM-urile din UE rămîn dependente de creditele bancare. Mda, numai că băncile europene nu se simt prea bine la portofoliul de investiţii (au cam multe neperformante), astfel încît s-a trecut la salvarea lor din bani publici. Aşadar, s-a rezolvat: se bagă bani din bugete (naţionale sau comunitare) în salvarea unor bănci care, mai apoi, vor trece vînjos la finanţarea IMM-urilor. O soluţie *politic-oasă*.

Apoi, *doi:* Europa are de gînd să susţină industriile curate, ecologice, menite a proteja natura. De ce? Simplu. Zice că în domeniul ăsta are un avantaj faţă de competitorii globali (SUA, China, Rusia, bineînţeles). Ceea ce e adevărat: Europa chiar are un avans tehnologic în astfel de industrii. Numai că aceşti concurenţi mondiali nu au avut defel insomnii legate de soarta ursuleţilor polari aflaţi pe banchize care se topesc din pricina încălzirii globale, astfel încît au preţuri mult mai mici la energie şi produc mult mai ieftin orice. Acum, ţările membre cad în propria capcană. Vor să producă materiale de construcţii care să economisească energia, ori automobile electrice, deoarece au acumulat mai multă experienţă tehnologică. Apoi, însă, doresc să le vîndă... exact în ţările care nu dau doi bani pe acest tip de produse. Curat soluţie *politic-oasă*.

Trei. Este menţionată, rapid şi fără detalii suplimentare, industria de apărare. Nu se numeşte „industria de armament", deoarece nu ar fi o formulare politicoasă. Este „de apărare" şi constituie unul dintre pilonii prognozatei regenerări industriale europene, deoarece include multă cercetare aplicată şi

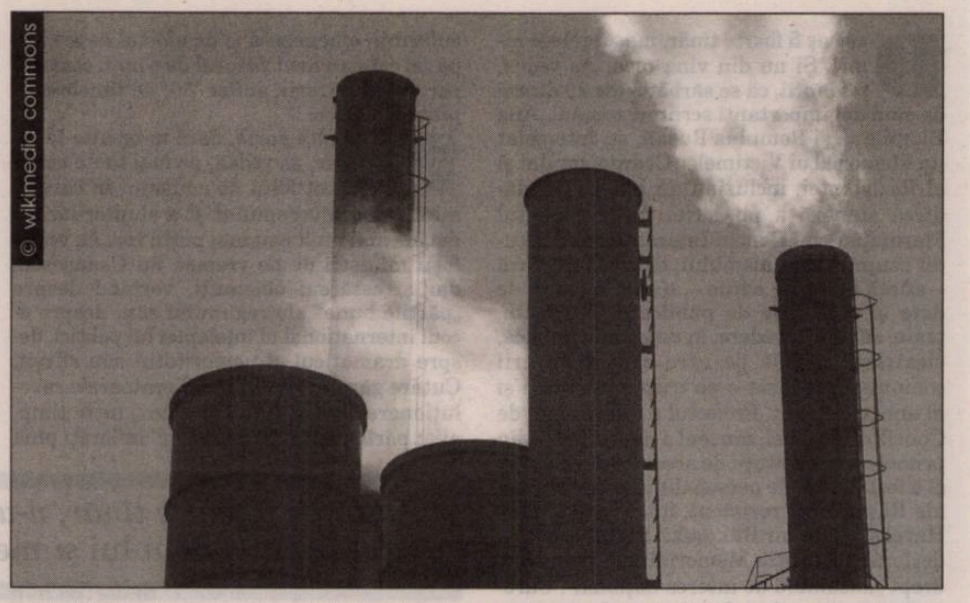

poate fi subiectul unor alocări de bani de la buget(e), fără a se naşte întrebări incomode din partea opiniei publice. În plus, respectivele tehnologii utilizează rezultatele cercetării avansate, ceea ce reprezintă un alt important deziderat comunitar.

Cît de politicoase sînt, pentru România, punctele numitei strategii? Nu stăm catastrofal, aş zice. Căpătarăm privilegiul de a găzdui sediul unui uriaş proiect european de cercetare (cel al laserilor) iar, de curînd, premierii României şi Franţei au vizitat centrul de inovare Renault, din Dîmboviţa, unde se lucrează exact la un viitor model de automobil electric. Pe ici, pe colo, se mai poate scoate cîte ceva şi din ceea ce a mai rămas din industria autohtonă de apărare.

Socot că aţi înţeles bine: prin „politicos" nu se înţelege „conform bunelor maniere". Aici vorbim despre locuri de muncă, profit şi produs intern brut. Negociate *politic-os,* bineînţeles.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

Historia SPECIAL

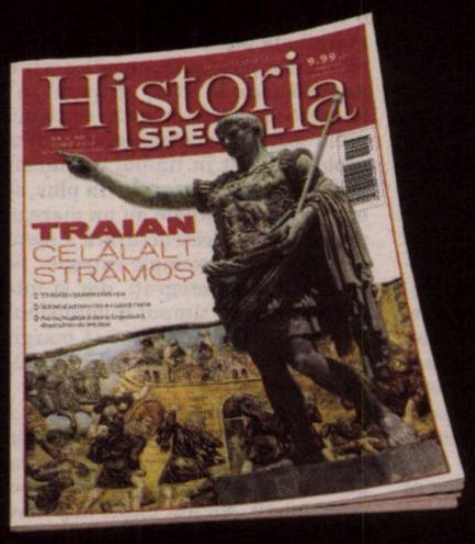

TRAIAN, Optimvs princeps

Soldatul roman care a cucerit Dacia

Pacea, bogăția și gloria Imperiului depindeau de împărat

DIN 29 IUNIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

9,99 LEI

PUBLICITATE

librăriile adevărul

PREȚ UNIC

7,99 lei

COLECȚIILE ADEVĂRUL*

OFERTA ESTE VALABILĂ ÎN PERIOADA 8 IULIE - 31 AUGUST

*detalii în librărie

exclusiv în Librăriile Adevărul

● București: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Brașov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focșani: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galați: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iași: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timișoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

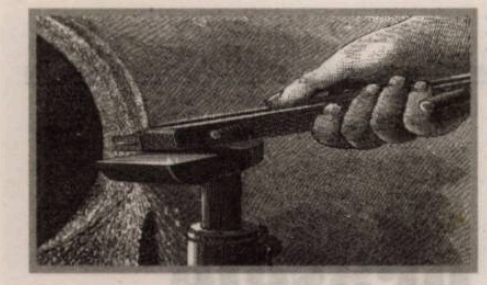

Ovidiu NAHOI
EU și UE

La ce e bun cazul Fenechiu

Frustrare – dacă nu furie – la PNL. Detașare, ba chiar un soi de satisfacție prost disimulată la PSD. Prilej de atac furibund pentru opoziție. Iată ingredientele interne ale cazului Fenechiu – primul membru al unui Guvern de la București, condamnat în timpul exercitării funcției. Dar momentul este important și pentru relația României cu partenerii europeni, iar aici lucrurile s-ar putea să stea un pic altfel decît în cazul disputei politice interne. Să le luăm însă pe rînd și să judecăm cu mintea cetățeanului, și nu a activistului politic.

Așadar, premiera. Criticate pentru ritmul lent al reformelor, instituțiile judiciare românești au bifat, totuși, o victorie – un ministru în funcție a fost condamnat, de instanța supremă, la cinci ani de închisoare cu executare, într-un caz de corupție. Este adevărat că decizia mai poate fi atacată, iar faptele imputate au privit, în esență, o afacere mai veche a actualului ministru, și nu activitatea lui ca membru în Guvern. Dar momentul rămîne unul notabil.

La ora cînd acest articol merge la tipar, nu este cunoscut, încă, răspunsul oficial și detaliat al Comisiei Europene, în cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV). Comisia urmează să prezinte, pe 18 iulie, un document de parcurs pentru România și Bulgaria, iar la Bruxelles „s-a luat notă" de sentința de la București, după cum a declarat purtătorul de cuvînt Mark Gray.

Este sentința împotriva lui Relu Fenechiu o dovadă a unui progres în reforma justiției? Sau, dimpotrivă, o dovadă a corupției clasei politice românești, care ar trebui să-i cutremure pe oficialii europeni? Și una, și cealaltă. Dar Mecanismul de Cooperare și Verificare privește mai ales prima întrebare.

Monitorizarea pe justiție are, printre altele, scopul de a convinge instituțiile europene că în România mecanismele statului de drept funcționează fără imixtiunea politicului. Iar condamnarea lui Fenechiu este o dovadă în acest sens. Este adevărat că partidele pot propune în funcții oameni cu trecut pătat, dar iată că, pînă la urmă, justiția ajunge să se pronunțe, iar persoana în cauză părăsește Guvernul.

De asemenea, temerile formulate cu un an în urmă, atît în România, cît și în țări partenere, se dovedesc nejustificate: schimbarea de putere de anul trecut nu a avut ca rezultat „încălecarea" justiției de către politicieni. Din contră, un ministru în funcție a fost condamnat, după ce, recent, parlamentarul George Becali, ales pe listele USL, a înfundat pușcăria.

Nimeni, în România sau în Europa, nu e atît de naiv să creadă că totul s-a schimbat din temelii, dar un lucru e evident: în timp, odată cu schimbarea de generații, a apărut un grup de magistrați conștienți de forța pe care le-o conferă chiar independența lor. Ei aplică legea, fără să le pese de cine se află în boxa acuzaților. Oricum te-ar chema și oricît de sus te-ai fi cocoțat în ierarhia politică, ai șanse bune ca, la o adică, să nimerești pe mîinile acestor magistrați. Este deja un progres remarcabil pentru România, care merită marcat ca atare de Comisia Europeană.

Dar cum rămîne cu fața cealaltă a monedei, și anume corupția din rîndul clasei politice? Nu putem ignora această parte întunecată a sentinței în dosarul Fenechiu&Co. Da, dar răspunsul ține, pînă la urmă, de maturitatea politică a electoratului, de forța de convingere a societății civile și – foarte important! – de voința acelei părți încă nevirusate a clasei politice românești.

Nu există MCV care să stopeze ascensiunea, în cadrul partidelor, a unor persoane de teapa lui Relu Fenechiu, un personaj multiplicat la scară largă în absolut – dar absolut! – toate partidele care s-au înfruptat din roadele dulci ale guvernării. Să nu ne facem, așadar, iluzii.

Să fim conștienți doar că, aici, soluția vine din interiorul societății românești, și nu de la Bruxelles. Societatea este cea care ar trebui să-i sancționeze pe cei care au făcut posibilă intrarea lui Fenechiu în Guvern. Pe liderul liberal Crin Antonescu, în primul rînd, iar apoi pe acei lideri liberali care l-au susținut pe politicianul de la Iași. Dar și pe premierul Ponta, care, parte în coaliție fiind, l-a acceptat, pînă la urmă, în echipa de la Palatul Victoria.

Iarăși, să nu ne facem iluzii. Nu vom vedea imediat o reacție vehementă a unei părți importante a societății. Nu vom vedea nici măcar mii de oameni protestînd, ca în Bulgaria, ca să nu mai vorbim de zeci de mii sau chiar o sută de mii, cum s-a întîmplat în Ungaria, în Cehia sau în Slovacia, în cazul unor scandaluri legate de corupție sau proastă guvernare. România e altfel, nu-i așa? Dar protestul poate fi și unul insidios, iar România tăcută poate avea un cuvînt de spus.

Dacă cei aflați la putere la București vor simți măcar o scădere cu cîteva procente bune a popularității, dacă presa și societatea civilă îi vor „agresa" și le vor cere socoteală pentru deciziile lor politice, atunci, probabil, liderii vor înțelege ceva și vor schimba unele lucruri în funcționarea partidelor și în modul de selecție a cadrelor.

Sau nu vor înțelege nimic, iar societatea îi va mătura de la putere precum a făcut și cu predecesorii lor. De aceea este bun cazul Fenechiu.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU
axa dus-întors

Oasele electorale ale lui Brâncuși, o idioțenie sub ochii noștri!

Undeva, în stratul al treilea al fluxului de știri care ne vin fără oprire, sesizez o anume recurență a temei aducerii în România a rămășițelor lui Constantin Brâncuși. Nu am dat multă atenție primelor știri venite pe această temă, încă de acum un an, spunîndu-mi că e o treabă privată. Fără îndoială, el însuși a avut a decide în chestiunea asta, sau, în lipsa deciziei lui explicite, legatarii săi. Însă, de la o vreme, tema devine politică. Există un politician de Gorj, ajuns mare șef peste țară, care și-a zis că e o treabă bună asta cu aducerea osemintelor lui Brâncuși în Gorj, pentru că o fi multă prostime patrioată pe cuprins, să îl premieze cu votul, pentru marea ispravă a mutării mormîntului marelui artist. A făcut subiect de campanie electorală din această cauză controversată, dîndu-i cu vopsea tricoloră și însoțind-o de demagogie groasă. Tupeistul, deja, a aliniat Patriarhia, Academia și, firesc, Guvernul. E tare, tare de tot, are putere! De-ar avea și minte, și bun-simț, măcar pe sfert din cîtă putere are, s-ar feri de asemenea situații care se cer a fi judecate cuminte și cu respect.

Intru în această poveste, recunosc, cu o amintire cumva similară. La începutul anilor '90, începuse, în România, o campanie care depășise prin prost-gust și tîmpenie orice altă expresie a patriotismului caragialian pe care o văzusem anterior. Nobila cauză era reînhumarea, la Tescani, a rămășițelor lui George Enescu. Un grup de neaoșiști exaltați, cărora li s-au alăturat, într-un vîrtej uimitor, și cîțiva oameni cu scaun la cap, săpaseră deja, ritualic, o groapă la Tescani. Pămîntul țării își aștepta fiul! Era, îmi amintesc bine, o campanie pe cît de ineptă, pe atît de macabră în detaliile ei. Enescu este, cum se știe, înmormîntat în cel mai celebru cimitir al lumii, lîngă Bizet și la doi pași de Chopin, pe o alee splendidă, călcată de pașii a mii de vizitatori din lumea întreagă, atrași nu doar de frumusețea sobră a locului, ci și de faima marilor personalități care dorm somnul de veci acolo. Noi, de la marginea Europei, ridicasem steagul, să-l luăm pe Enescu de acolo, din centrul marii culturi, unde îi este locul, ca să-l înfundăm în Tescani, județul Bacău. Las la o parte că incapacitatea noastră cronică de a avea grijă de monumente, inclusiv de cele funerare, ar fi plasat sigur în mediocritate delabrată locul de veci al marelui român, dar mă întrebam de ce vrem să izolăm de cei cărora le aparține, prin forța talentului său, un muzician pe care, altfel, zicem că vrem să-l facem cunoscut lumii. Slavă Domnului, treaba a fost lăsată baltă, dacă bine îmi amintesc, prin voința moștenitorilor, care, evident, au refuzat o asemenea grozăvie. Sper ca și această tevatură idioată cu Brâncuși să se termine la fel.

În cazul lui Enescu, se exprima, de fapt, un jalnic complex provincial. Explicabil în 1990. Dar acum, în 2013? Nu, acum nu mai e vorba despre asta. Acum e doar cinism, nerușinare și manipulare. Unei populații sărăcite de incapacitatea liderilor locali le iei votul vînzîndu-le iluzia obținerii unui cîștig fără muncă. Eu vă aduc osemintele geniului, să vedeți cum vor da buzna turiștii să-și lase dolarii aici, doar ca să le vadă, voi nu trebuie să faceți nimic („Ura!" strigă entuziast poporul, la auzul acestei precizări), voi doar votați-mă! Un tîrg dezgustător. Dar cît de românesc! Sînt sigur că, undeva în mintea celor care socotesc că deshumarea lui Brâncuși de la Montparnasse și reînhumarea lui la Hobița e o mare ispravă patriotică, joacă sclipitor ideea că facem ceva parale cu oasele moșului. Vin turiștii! O iluzie, desigur. Dar cît de specifică poporului nostru!

În privința lui Brâncuși, informația care ni se tot induce, pe diverse canale, este că marele sculptor ar fi spus, pe patul de moarte, că vrea să fie înmormîntat în România. Ar fi spus asta unui preot, care a spus-o mai tîrziu, public. Abia în 2012, cînd cu campania electorală, chestia a explodat la nivel național și Guvernul, desigur, s-a implicat.

Din cîte înțeleg, în testamentul său, în care dă indicații clare cu privire la posteritatea sa, stabilind cine e legatar, cine e executor testamentar, ce soartă juridică vor avea atelierul său și lucrările sale, Brâncuși nu suflă o vorbă despre înmormîntarea la Hobița. Mai mult, cu cîțiva ani înainte, își cumpărase loc de veci la Montparnasse. În fine, totul se construiește în prelungirea poveștii – probabil adevărate – că, pe la începutul anilor '50, Brâncuși ar fi vrut să doneze atelierul său, incluzînd multe dintre capodoperele sale, statului român, dar că, obtuz și stalinizat, statul le-ar fi refuzat. Așa că, trist, artistul ar fi ales varianta franceză. Efectul acestei întîmplări este că, în 2013, complexată de acel refuz, dar și impresionată de procentele junelui plagiator, Academia marșează la o asemenea stupiditate cum este deshumarea lui Brâncuși de la Paris și aducerea lui la Hobița. Există și un detaliu biografic care susține povestea refuzului comunist: deși se afla la Paris de mai bine de 50 de ani, Brâncuși a cerut cetățenia franceză abia în 1952, zice-se, de supărare că a fost refuzat de români. Nu avem multe documente care să ateste cert această întîmplare, ci mai degrabă mărturii circumstanțiale. Povestea, însă, pare plauzibilă oricărui român mîndru de Brâncuși, pe de o parte, și obișnuit cu ingratitudinea politicienilor români, indiferent de regim, pe de altă parte.

În general, în tot acest iureș al reînhumării lui Brâncuși, dincolo de vorbe și legende, nu prea există documente. Tipic românesc, iarăși! Un excelent reportaj pe această temă difuzat nu de mult la PRO TV (România, te iubesc!") arată că, pur și simplu, statul român nu poate proba în nici un fel că Brâncuși mai era cetățean român la data decesului, cînd, sigur, era cetățean francez. În același reportaj am putut vedea dezinteresul jalnic și nepriceperea patentă a politicienilor locali gorjeni, încremeniți în funcții de edili, în privința gestionării memoriei și operei marelui om. Am putut vedea credința primitivă a unor sărmani, cum că osemintele lui Brâncuși aduc bani mulți, și am putut vedea un exaltat cu steag tricolor la gît care, vorbind despre datoria sfîntă de a-l aduce pe Brâncuși acasă, a lăsat să-i scape că va candida la Primărie. Toată această poveste jenantă a scos la suprafață, cum era de așteptat, o faună politică indecentă, dacă nu direct obscenă. După cum i-am văzut pe vătafii locali, pot pune pariu că dacă – Doamne ferește! – operațiunea ar avea succes, mormîntul lui Brâncuși ar rămîne izolat, nefrecventat și neîngrijit, de a doua zi după ce s-ar termina ceremoniile patriotarde ale reînhumării.

Se zice că, revenind în țară pentru realizarea ansamblului de la Tîrgu-Jiu, Brâncuși ar fi spus familiei: „V-am lăsat proști și săraci, vă găsesc și mai proști, și mai săraci!" Dacă, după mintea lor, Brâncuși s-ar întoarce iar, cum ne-o găsi?

P.S. Descopăr că ziua în care scriu aceste rînduri are o anume semnificație. Azi este 14 iulie 2013. Brâncuși a ajuns la Paris în ziua de 14 iulie 1904.

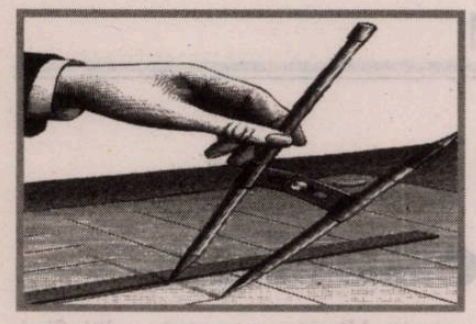

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Cum se nasc şi mor oraşele

Ca orice fiinţă vie, un oraş apare, creşte şi moare. Studiul originilor, al dezvoltării şi declinului unui oraş face obiectul unei ştiinţe care s-a constituit după Primul Război Mondial şi care se numeşte evoluţia urbană. Ea examinează legătura dintre om şi natură, dar influenţa preponderentă asupra acestei relaţii nu-i aparţine geografiei, ci istoriei, fiindcă trecutul este adînc întipărit în felul de a construi şi în concepţia despre drepturile locuitorilor.

Există oraşe spontane şi oraşe create. Diferenţa va fi văzută mai clar dacă luăm două exemple extreme: Paris şi Washington. Pe insuliţele de pe Sena şi-a stabilit tabăra de iarnă împăratul Iulian Apostatul. Cu 400 de ani mai înainte, Cezar făcuse ca legiunile sale să treacă prin păduri şi mlaştini, ca să controleze acolo răspîntia strategică a mai multor drumuri. Un strat peste altul, de la aşezarea galo-romană şi cetatea carolingiană expusă atacurilor normande pînă ce, de la începutul veacului al XI-lea, regii îşi vor avea aici reşedinţa statornică. Dar acţiunea lor nu se poate compara cu actul fondator din 1790 prin care generalul Washington a ales locul unde se va înălţa capitala federală, însărcinîndu-l pe maiorul L'Enfant să-i traseze planul. Faţă de primul caz, în care aglomerarea s-a înjghebat treptat, numai al doilea este rezultatul voinţei de a întemeia.

Printre elementele generatoare de oraşe, acelea care datorează cel mai mult naturii sînt colinele izolate. Predilecţia vechilor greci pentru Acropole (Micene, Argos, Atena sînt căţărate pe dealuri) se constată şi în Evul Mediu: în Italia, Assisi, Siena, San Gimignano. Aceleaşi necesităţi de apărare au impus alegerea insulelor dintr-o gură de fluviu (Sankt Petersburg, Stockholm, New York) sau din meandrele unei lagune (Veneţia). Există, la încrucişarea drumului de uscat cu rîul, şi vadul sau podul în jurul căruia s-au adunat orăşenii (Florenţa). Alteori, izvoarele de apă minerală au provocat cultul unor zei care i-au chemat pe oameni, ca la Bath. Oraşele din Apusul Europei, adesea, s-au îngrămădit în jurul unui castel sau al unei mănăstiri. La Split, cu faţa la Adriatică, casele au răsărit în interiorul uriaşului palat imperial pe care Diocleţian şi l-a construit pentru ieşirea la pensie.

Creşterea aşezării urbane se poate datora intervenţiei care i-a dăruit un nou destin, introducînd o activitate specială. În Anglia secolului al XIII-lea, numele oraşelor universitare, „vadul boilor" (Oxford) şi „podul peste Cam" (Cambridge) arată ce origine umilă a fost înainte de a se strînge pe malurile rîului dascălii şi şcolarii lor, sub protecţia unor fundaţii bisericeşti. Dar, cel mai frecvent, puterea politică a fost cea care a decis soarta oraşului din care a făcut o capitală: Madrid, Berlin sau – de cînd Norvegia şi-a recăpătat independenţa, în 1905 – Oslo. După Petru cel Mare, Rusia a avut altă capitală decît cea veche, formată în Evul Mediu pe malul rîului Moscova, dar proclamarea URSS a substituit Petrograd-ului iarăşi Moscova. Pentru a evita rivalitatea între două centre, Olanda are drept capitală Amsterdam, pe cînd sediul Guvernului este la Haga. Bruxelles, capitala regatului belgian fiindcă acolo izbucnise în 1830 revoluţia care a rupt Ţările de Jos în două, a dobîndit o mare importanţă internaţională ca centru al instituţiilor europene

Dar oraşele, mai devreme sau mai tîrziu, pot să şi moară. De moarte naturală, prin dispariţia elementului care le asigurase dezvoltarea, sau de moarte violentă. Înnisiparea a sufocat porturi ca Aigues-Mortes sau chiar Bruges (renăscut ca oraş turistic). Anglia medievală avea acele Cinq-Ports înghiţite de valuri sau de care marea s-a îndepărtat. Pompei şi Herculanum au împietrit în lava Vezuviului pînă cînd arheologii au deschis calea turismului. Războaie necruţătoare au nimicit Babilon, Ninive şi Cartagina.

La noi, turiştii vor continua să vină în Dobrogea pentru ruinele din Antichitatea greco-romană, în Munţii Orăştiei pentru fortăreţele dacice sau chiar la Suceava, fiindcă am pierdut Cetatea Albă şi Hotinul. Bucureştii, care s-au închegat, din preocupări comerciale şi militare, din satele adunate la poalele Curţii domneşti de pe malul sudic al Dîmboviţei, n-ar fi fost niciodată nimic dacă nu s-ar fi urbanizat intens cînd România modernă a avut nevoie de o capitală. A doua etapă, a industrializării, a impus-o regimul comunist. Cea de a treia, a „biznesului", abia a început şi, cînd îşi va desăvîrşi acţiunea distrugătoare, turiştii vor putea veni şi aici, ca să fotografieze ceea ce inconştienţa unor „dezvoltatori" compune acum ca o *imitaţie de oraş*, fără trecut.

(articol apărut în nr. 289, 29 august, 2009)

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin SEMENIUC

SOS Provincia

Casa Beldiman din Iaşi

– o renovare prea lungă –

Este unul dintre puţinele imobile pentru care există o datare precisă: 1819. Acest lucru i se datorează unui inginer italian, Giuseppe Bayardi, care a desenat un plan al oraşului Iaşi, în timpul domniei lui Mihai Şuţu. Conform acestui document, casa postelnicului Beldiman se afla pe aceeaşi stradă cu „colţul dughenelor boerului Aga Greceanu" (N.A. Bogdan, *Oraşul Iaşi: monografie istorică şi socială, ilustrată*, Editura Tehnopress, 1997-2004, p. 85). Imobilul face parte dintre numeroasele clădiri de acest gen pe care boierii ieşeni şi le-au construit la începutul şi pe la jumătatea secolului al XIX-lea, mai ales în zona Copoului.

Actualul monument istoric, cu o arhitectură foarte frumoasă, situat pe strada Săulescu nr. 10, este o casă boierească ce a aparţinut familiei Beldiman, fiind moştenită, în 1870, de Iorga, care, trei ani mai tîrziu, a vîndut-o Adelei Cantacuzino, membră a altei familii boiereşti de tradiţie din Moldova.

Despre familia Beldiman există supoziţia că s-ar fi stabilit în Moldova în secolele al XV-lea sau al XVI-lea şi că ar proveni din conţii maghiari Beldi. În prezent, există mai mulţi descendenţi ai Beldimanilor, care trăiesc atît în România, cît şi în străinătate. De numele lor, în Iaşi, se mai leagă o clădire monument istoric – Palatul Beldiman, din apropierea Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu". Aici îşi desfăşoară activitatea, de mai mulţi ani, o universitate privată. Dacă acest imobil se află într-o stare acceptabilă, nu la fel se poate spune despre Casa Beldiman.

Proprietate a Inspectoratului Şcolar Judeţean, casa reprezintă unul dintre corpurile unei instituţii subordonate acestuia, Palatul Copiilor, care a folosit-o însă prea puţin. Motivul: lipsa reparaţiilor, corpul fiind într-o stare foarte proastă, care ar pune în pericol securitatea celor dinăuntru. Investiţiile în renovare au lipsit, chiar dacă, de-a lungul timpului, aici a fost sediul mai multor instituţii ale statului, printre care Direcţia de Îmbunătăţiri Funciare.

Pe de altă parte, ghinionul Casei Beldiman a fost acela că şi celălalt corp al Palatului Copiilor, situat în zona Fundaţie, a fost la fel de neglijat mult timp, iar cînd au fost disponibile sume de bani de la Ministerul Educaţiei, în perioada 2007-2008, acestea au ajuns la acest imobil, amplasat mai în buricul tîrgului.

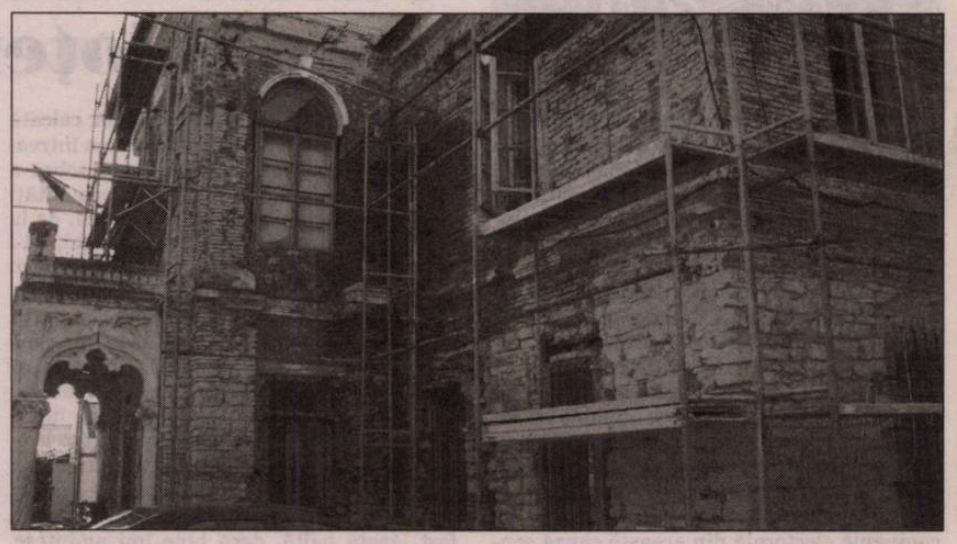

Finanţarea a încetat din cauza etern invocatei crize economice.

În final, în ciuda austerităţii din perioada de criză, sfîrşitul anului 2011 a adus organizarea unei licitaţii pentru renovarea unei părţi din clădire, procedura fiind adjudecată de o firmă din Iaşi, pentru 1,8 milioane de lei. Concurenţa acerbă – nouă participanţi – şi îndîrjirea cu care au luptat pentru acest contract – o firmă adresîndu-se, în cursul desfăşurării licitaţiei, Consiliului Naţional pentru Soluţionarea Contestaţiilor – nu au fost însă de bun augur, dimpotrivă. Actualul director al Palatului Copiilor, Constantin Şerban, susţine că iniţial a fost desemnată drept cîştigătoare o societate puternică, dar acest lucru a fost schimbat de instanţă, care a acordat contractul unei firme mai mici.

La scurtă vreme după anunţul semnării contractului din februarie 2012, durata lucrărilor s-a prelungit – şi se va prelungi încă nu se ştie cîtă vreme, pentru că finanţarea a încetat din cauza etern invocatei crize economice. Din cele 1,8 milioane de lei au fost primite doar 200.000 de lei. Paradoxal, începerea lucrărilor duce la degradarea şi mai puternică a clădirii pentru că decopertarea – stadiul la care totul s-a oprit – a făcut ca zăpada şi ploile să distrugă pereţii interiori şi elementele de tîmplărie.

Recent, într-o dezbatere organizată la Prefectura Iaşi, reprezentanţii Direcţiei Judeţene de Culte, Cultură şi Patrimoniu Naţional au inclus clădirea pe o listă care cuprindea cele mai importante monumente istorice aflate într-o stare care necesită urgent continuarea lucrărilor de reabilitare.

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

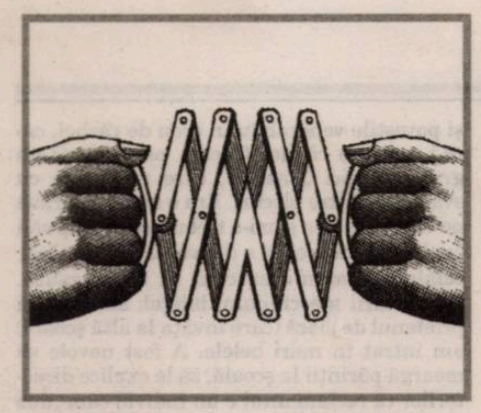

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Pentru ziare a venit vremea muzeelor?

De ce ai vizita, în vacanţă fiind, un Muzeu Internaţional al Ziarelor? Nu doar din pură curiozitate turistică (nimeni nu scapă, oricît s-ar strădui, de impulsul de a „bifa un obiectiv"), ci pentru că, aşa cum scrie pe siteul www.izm.de – e unul dintre cele mai mari din lume şi, renovat complet şi redeschis în 2011, are o formulă de prezentare modernă şi interactivă. Şi apoi, ce poate fi mai actual, în zilele noastre, cînd presa din toată lumea nu mai ştie pe unde să scoată cămaşa (financiar vorbind, dar nu numai), decît să treci în revistă problemele presei din cele mai vechi timpuri şi pînă azi? În fiecare săptămînă, vin ştiri despre ziare care se închid, despre vechi şi prestigioase instituţii de presă care se transformă, se restructurează ori dispar, pur şi simplu.

© Stadt Aachen / Peter Hinschläger

Internationales Zeitungsmuseum din Aachen a fost fondat de Oskar von Forckenbeck, un colecţionar care a călătorit mult şi a adunat ziare din toată lumea, expunîndu-le pentru prima dată în 1886. Se zice că, plimbîndu-se, în 1854, pe canalele din Groningen, a văzut un ziar zăcînd pe fundul unei bărci de pescari şi şi-a dat seama că ziarele sînt prea valoroase pentru a sfîrşi doar ca hîrtie de împachetat peşte. Aşa a început colecţia, care, pînă la moartea sa (în 1898), a însumat 80.000 de exemplare de ziare şi 1500 de volume, donate oraşului Aachen de văduva lui Oskar von Forckenbeck. Între timp, colecţia a ajuns la peste 200.000 de exemplare şi 3000 de volume de specialitate. Nu-mi dau seama dacă fondatorul a fost un vizionar sau un tipicar, dar, în anul de graţie 2013, nici nu mai contează: colecţia există şi fizic, şi în arhiva electronică a muzeului (http://www.izmarchiv.de).

Muzeul se află într-o clădire considerată cea mai veche casă de locuit din Aachen, construită la 1495 de judecătorul Heinrich Dollart. Intrat în proprietatea oraşului din 1660, iar oraşul trecînd de-a lungul timpului sub diverse stăpîniri, edificiul a avut diferite utilizări: a fost închiriat o vreme unui negustor de vinuri, sediu al vămii în timpul ocupaţiei franceze, pe la 1800, sediu al poliţiei prusace, cartier general al trupelor belgiene de ocupaţie în Primul Război Mondial, închisoare a oraşului. Muzeul Ziarelor a fost instalat în clădire în 1931. Din 2011, totul a fost reorganizat şi adaptat epocii „2.0".

Pagini vechi şi ecrane digitale

Cînd intri în prima sală şi vezi de-a lungul pereţilor un fel de dulapuri gri, întrerupte de cîteva ecrane digitale, îţi vine să te întrebi unde e „marfa". Dacă eşti însă cît de cît iniţiat într-ale *device*-urilor interactive, cu simbolistica lor cu tot (şi cine nu e, azi? – că de-atîta interactivitate, n-avem încotro...), înţelegi că trebuie să tragi de nişte sertare, din care apar exponatele. De pildă, primele pagini ale celor mai vechi ziare apărute în Europa, puse frumos între „coperţi" de sticlă. Sau alte ecrane digitale, pe care se derulează texte explicative şi imagini. Îţi faci, carevasăzică, meniul cum vrei, ca pe telefonul mobil, îţi „personalizezi" traseul printre exponate. Dacă vrei să înţelegi mai bine cum devine cazul cu presa şi informaţia, poţi citi o serie de definiţii şi explicaţii sintetizate la nivelul unei bune enciclopedii: cum circulă informaţia, cum se structurează în funcţie de întrebările esenţiale (cine, ce, cînd, unde, de ce), cum influenţează publicul. Dacă vrei puţină istorie, o găseşti sub formă de *timelines*, scurt şi cuprinzător – că doar n-ai venit la muzeu să citeşti pagini întregi. De fapt, poţi să nu citeşti nimic, căci toate aceste informaţii şi explicaţii există şi în versiune audio. Totul bine garnisit cu imagini, reproduceri după frontispiciile sau primele pagini ale ziarelor vechi ş.a.m.d. Parcă, totuşi, e un exces de interactivitate – îmi zic, la un moment dat, dar îmi dau seama imediat că o asemenea manieră de prezentare are şanse să-i atragă pe tinerii de azi, pentru care ziarele tipărite chiar sînt, tot mai mult, obiecte de muzeu, a căror răsfoire e complicată şi cam fără sens...

Totuşi, unul ca mine – de şcoală veche, adică – nu poate să nu observe că sistemul de „sertare" seamănă izbitor cu felul în care arăta o tipografie „tradiţională", de dinaintea erei computerizate: literele de plumb ori formele pentru tipar se ţineau în nişte sertare asemănătoare, lucrătorul tipograf trăgea de ele cu aceeaşi mişcare pe care o face azi, în muzeu, vizitatorul interactiv... Dar probabil că o asemenea asociere e doar în mintea mea şi a cîtorva care au mai prins tiparul cu litere de plumb şi care mai ştiu ce înseamnă linotip, zaţ, zincuri etc. etc. Cine nu ştie poate afla de la muzeu, unde – evident – sînt expuse mostre din dotarea vechii meserii de tipograf, de la Gutenberg încoace. Plus cîteva explicaţii despre hîrtie şi devenirea ei, în forma simplă şi expresivă a unui copac ale cărui ramuri arată, fiecare, cîte un moment din evoluţia acestui material atît de important de dinaintea *touchscreen*-ului: apariţia hîrtiei igienice, a sugativei, a caietului ş.a.m.d.

Oricum am privi lucrurile, se încheie o epocă.

© Stadt Aachen / Peter Hinschläger

Fotografii nostalgice şi optimism tehnologic

Circuitul în muzeu este organizat tematic, acordînd atenţie cîtorva probleme importante din istoria presei. În afară de arta & tehnica imprimării, mi s-a părut interesantă secţiunea dedicată cenzurii. Un perete de sticlă e acoperit cu un panou negru pe care scrie *Zensiert*, iar vizitatorul trebuie să apese pe un buton pentru a „elibera", de sub ştampila cenzurii, mostre de ziare din diverse epoci. Atunci, panoul negru se ridică şi sub peretele de sticlă se derulează pagini de ziare cenzurate: din epoci mai vechi (cînd cenzura avea temeiuri religioase sau morale), trecînd prin perioada fascistă şi prin cea comunistă (apare, de pildă, coperta unei reviste satirice interzise în RDG) şi ajungînd pînă mai ieri. Cea mai nouă ilustrare a temei cenzurii este prima pagină a ziarului *Nepszabadsag* din 3 ianuarie 2011, după ce autorităţile maghiare au „reglementat" presa: ziarul budapestan a titrat atunci pe prima pagină, în mai multe limbi, „Libertatea presei s-a sfîrşit".

Alte spaţii sînt dedicate altor teme importante – de pildă, apariţiei Radioului şi Televiziunii, marii concurenţi ai presei scrise. O serie de fotografii din anii '50-'60 le trezesc nostalgii vizitatorilor mai în vîrstă sau nedumeriri celor mai tineri: apar în ele familii întregi ascultînd, cu căştile pe urechi, radioul cu galenă, ori stînd în faţa unor televizoare cu carcase de lemn lustruit ori încastrate în complicate piese de mobilier. Era vremea cînd familia se aduna în faţa televizorului şi privea *acelaşi* lucru – deci aparatul TV era un factor de coeziune, ajuta la mai buna comunicare între părinţi şi copii, integra familiile în societate, „ţinîndu-le la curent" cu problemele ţării şi ale lumii. Azi, vedem frecvent familii adunate în jurul mesei sau în aceeaşi cameră, dar fiecare butonează individual la telefonul mobil. E cazul să mai dăm vina pe televizor? Într-o oarecare măsură, da. Într-un filmuleţ de cîteva minute despre publicul german, prezentat de astă dată nu pe un ecran digital, ci pe un televizor „tradiţional" (sau, mă rog, pe un ecran digital băgat într-o carcasă de lemn ca a televizoarelor Saturn de la noi, din vremea comunismului), cineva se „plînge" că germanii se uită la TV, în medie, 207 de minute pe zi. Venit dintr-o ţară unde consumul TV e mult mai mare, iar tirajele principalelor ziare coboară vertiginos spre cifre cu care se puteau lăuda, mai an, gazetele unor licee sau facultăţi mai mari, n-ai ce să zici. Aşa încît constaţi, simplu, că nemţii, totuşi, mai citesc ziare şi reviste: populatul *Bild* se tipăreşte în milioane de exemplare, dar şi pretenţiosul săptămînal *Die Zeit* are cîteva sute de mii bune...

Extrem de interesant şi viu, Internationales Zeitungsmuseum din Aachen exprimă, totuşi, o anume tristeţe. Oricum am privi lucrurile, se încheie o epocă: aceea în care ziarele şi revistele tipărite (chiar şi după apariţia radioului şi televiziunii) îşi aveau locul bine fixat în practicile cotidiene ale oamenilor, agregau comunităţile umane, ţineau echilibrul între guvernanţi şi guvernaţi, aveau impact şi prestigiu. S-a (cam) terminat – cel puţin în lumea occidentală, sedusă de un optimism tehnologic nu întotdeauna justificat. În România, se termină mai repede (consecinţa înapoierii: iei „din mers" şi pe nemestecate cel mai nou „trend", bun sau rău). Presa pe hîrtie e pe ducă. Şi nici măcar n-avem un muzeu al presei (în afară de cel înfiinţat de poetul Petre Stoica la Jimbolia, cu mijloace modeste). Şi nici nu cred că-şi (va) bate cineva capul să înfiinţeze unul.

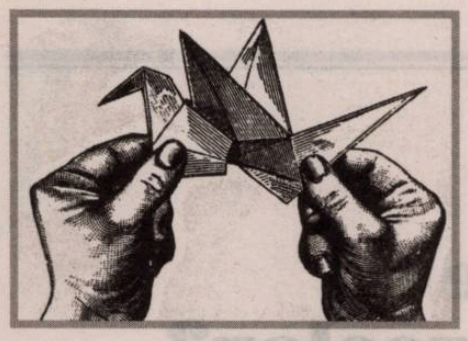

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Declaraţia de pe pachetul de Carpaţi

Noi, copiii, îi ziceam Moşu. Aşa şi arăta, avînd pe cap o căciulă asemeni celei pe care o purta Ceauşescu la proces. Se vorbea că luptase în al Doilea Război Mondial şi fusese decorat pentru merite în luptele din Ungaria. În rarele momente de pace, îi invita pe copiii din faţa blocului în apartamentul lui, să le povestească şi să le arate poze din acele vremuri. Aceştia se întorceau cu impresia că multe poveşti erau inventate, luate de prin filme. Cu excepţia acestor rare momente de armistiţiu, însă, Moşu era cel mai mare inamic al nostru, în marele război cu vecinii adulţi, nesuferitori de copii. Era cel mai agresiv şi cel mai uşor de provocat, cînd n-aveam alte subiecte de joacă. Se pare că şi el ne confunda adesea chiar cu naziştii cu care luptase în tinereţe.

Toată ziua îşi făcea de lucru prin grădina din faţa blocului, peste care, locuind la parter, pur şi simplu se înstăpînise. Stropea trandafirii şi-i tăia cu un cleşte ascuţit, cu care nu ezita să ne ameninţe de cîte ori ne vedea. Aveam senzaţia că, dacă ne-ar fi prins, nici n-ar fi ezitat să-l folosească. Uneori, seara, se ascundea printre tufişuri, crezînd că nu-l vedem, şi asculta trăncănelile noastre de copii adunaţi la joacă. Noi ne făceam, atunci, că dăm cu bulgări de pămînt într-o ţintă imaginară, care era chiar tufişul unde se ascundea el. O vreme, suporta bombardamentul, nevrînd să se dea de gol. La un moment dat, însă, cînd i se părea că ne-am apropiat destul, sărea de acolo ca un animal răpitor, cu intenţia să ne prindă, trecînd peste gardul viu şi sîrma ghimpată cu care era pe atunci înconjurată grădina din faţa blocului. Noi ne răspîndeam ca potîrnichile, rîzînd şi făcînd o gălăgie infernală. Nu ne prindea aproape niciodată.

Într-o zi, însă, unul dintre noi i-a căzut în braţe, dintr-o întîmplare. Moşu venea de la piaţă, dintr-o direcţie surprinzătoare, iar Adrian nu l-a observat la timp, în ciuda strigătelor noastre disperate. L-a luat aproape pe sus şi l-a dus în scara blocului. Nu era nici un părinte prin preajmă să ne apere, aşa cum odinioară făcuse tatăl lui Bogdan, care chiar îi dăduse Moşului o palmă. Nu se ştie ce i-a făcut lui Adrian în scara blocului, dar, după o vreme, Moşu a ieşit cu el, ţinîndu-l strîns de braţ, spunîndu-ne că, dacă cei care au aruncat cu pămînt se predau, nu-i face nimic. Era o veritabilă luare de ostatici. Ceilalţi doi care mai eram pe acolo ne-am hotărît, într-un act de mare curaj, să ne predăm în locul lui. „Voi aţi aruncat ieri cu pămînt în mine şi miaţi lovit şi geamurile de la dormitor?“ ne-a întrebat. Am încercat să zicem că n-am dat şi în geamuri, că n-am ştiut că el stătea chiar acolo unde aruncam noi, dar n-a ţinut. Şi, oricum, în altă zi aruncasem şi în geamuri...

Moşu fuma ţigări Carpaţi şi l-am văzut atunci că scoate un pachet şi-l goleşte, întorcîndu-l pe dos. A pus ţigările direct în buzunar, iar pe dosul alb al hîrtiuţei astfel obţinute, cu un creion de cîţiva centimetri, scos de cine ştie unde, ne-a pus să scriem o declaraţie şi s-o semnăm. Ne înghesuise între un gard şi peretele de carton presat al chioşcului de lapte, ca să nu putem fugi. Ne era cam frică. Ne-a dictat ce să scriem, ca la Miliţie, cum că noi am aruncat cu pămînt şi cu pietre în ferestrele lui. „Eraţi mai mulţi. Cine mai era cu voi?“ ne-a întrebat, tot ca la Miliţie. Nu voiam să-i pîrîm şi pe alţii, aşa că eu am inventat la repezeală două nume: Stoian şi Costescu. Moşu ne-a pus să semnăm şi apoi ne-a dat drumul. Am răsuflat uşuraţi că scăpasem teferi din ghearele nebunului, bucuroşi pe deasupra că l-am şi păcălit, fără să bănuim viitoarele consecinţe. Am considerat episodul doar ca pe una dintre cele mai ruşinoase înfrîngeri din permanentul război cu vecinii urîcioşi.

Cred că eram în clasa a VI-a. Directoarea şcolii, o profesoară cu un ten foarte închis, preda, la a VIII-a, Constituţia Republicii Socialiste România. Într-o zi, la o oră cu diriginta, ne-am trezit cu ea intrînd în clasă. Şi, hodoronc tronc, a pronunţat numele meu, cerînd să mi se dea voie să ies de la oră pentru că are o problemă „serioasă“ cu mine. Am fost foarte surprins, pentru că nu mai vorbisem niciodată cu directoarea, nu ştiam de unde mă cunoaşte şi, cu atît mai puţin, ce problemă „serioasă“ putea avea cu mine. În spatele ei şedea, spăsit, un băiat dintr-a V-a, pe care-l ştiam din vedere. Ei bine, atunci am aflat că îl chema Stoian. Bietul băiat fusese chemat pentru că purta numele inventat de mine. Locuia în alt cartier şi n-auzise în viaţa lui de Moşu. Noroc că n-au găsit şi pe cineva cu numele de Costescu. În cancelarie, directoarea a scos „declaraţia“ scrisă pe pachetul de Carpaţi şi m-a întrebat dacă o recunosc. Aşadar, Moşu mă reclamase direct la şcoală, iar directoarea luase în seamă acel caraghios bilet şi, pe deasupra, mai ascultase şi poveştile venerabilului erou de război, care-i spusese că noi făceam parte dintr-un grup de mici „naziţi“, care ne jucam cu svastica printre blocuri. Era o acuzaţie gravă pe vremea aceea şi mi-a trebuit ceva timp să-i explic directoarei că e o invenţie şi că măcar celălalt băiat n-avea cum să fie în cauză. Semnatarii meschinului bileţel, adică eu şi prietenul de joacă (care învăţa la altă şcoală) am intrat în mari belele. A fost nevoie să meargă părinţii la şcoală, să le explice directorilor că reclamantul e un individ cam „dus cu pluta“ – cum se spune astăzi. În orice caz, în anul acela ne-am ales toţi cu nota scăzută la purtare, chiar şi Adrian, cel cu care făcusem „schimb de prizonieri“, şi chiar şi bietul Stoian dintr-a V-a, deşi toată lumea înţelesese că e nevinovat. Şi pentru copii, sistemul funcţiona, uneori, asemeni celui cu care se confruntau adulţii. După această mică întîmplare, nu mi-a fost greu să înţeleg mulţimea de confuzii şi aberaţii care au apărut la nivel naţional, după deschiderea dosarelor de securitate. Cît priveşte conflictul nostru cu Moşu, a continuat cu şi mai multă intensitate, pînă ce ne-am făcut mari.

ready made

Masa de botez

„Praznic: zupă, sarme sau curechi, carne friptă, suluri [...]; Zupă de jigle (păsări), friptură, sarme, colac cu mac, colac cu trupşie, croacne [...]; Soveacă, zamă de găină, carne friptă cu crumpeni [...]; Zupă, carne friptă, curechi cu clisă, carne, a doua zi cotoroage [...]; Masă ca la nuntă: holopţi, carne cu laşte [...].“

Sărbători şi obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român, vol. II, *Banat, Crişana, Maramureş*, Editura Enciclopedică, 2002

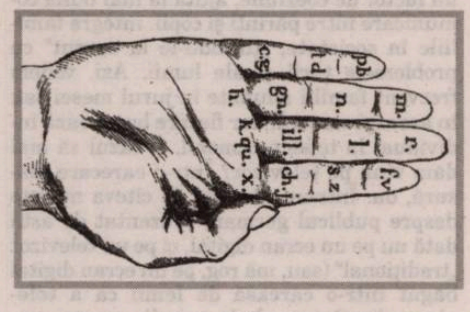

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Istorii literare secrete

Supravegherea scriitorilor de către Poliţie nu este o invenţie a regimurilor totalitare din secolul al XX-lea – aşa cum s-ar putea crede –, ci o practică tradiţională, ale cărei origini se pierd în istorie. Un splendid studiu al istoricului şi antropologului american Robert Darnton – *Un inspector de poliţie îşi sortează dosarele* –, inclus în *Marele masacru al pisicii*, demonstrează foarte convingător ipoteza de mai sus. Autorul se ocupă de dosarele secrete ale elitei literare franceze de dinaintea Revoluţiei, alcătuite de către un inspector de poliţie parizian, pe parcursul a cinci ani, între 1748 şi 1753. Numele său este Joseph d'Hémery, iar specializarea lui poliţienească se leagă de studiul cărţilor. Cele 500 de rapoarte asupra diverşilor scriitori, concepute de asiduul supraveghetor, zac astăzi nepublicate, în Bibliothèque Nationale. Indiscutabil, ele ar merita atenţia istoricilor literari, întrucît o întreagă sociologie (virtuală) a culturii se află în spatele paginilor lor, redactate cu minuţiozitate de arhivar. Centrul de greutate al acestei „sociologii“ îl constituie o filozofie foarte exactă: pentru orice organizare statală din lume şi din istorie, un scriitor în minus înseamnă întotdeauna un nivel de autoritate în plus.
Ca atare, inspectorul subliniază pericolul social reprezentat de către fiecare scriitor, indiferent de calităţile artistice ale respectivului.

De exemplu, Voltaire are foarte mult *esprit*, dar, în alt plan, apare drept un „cetăţean viciat“. D'Hémery crede că marele raţionalist era „aprig în idei, ca un vultur, dar un rău cetăţean“, ultima ipoteză ilustrîndu-se şi prin celebra ciomăgeală încasată de Voltaire de la servitorii cavalerului de Rohan şi citată de inspector, cu acribie. Tot aşa, Fontanelle şi Montesquieu nu sînt compatibili cu ordinea de drept, deşi primul este văzut ca „unul dintre cele mai strălucitoare genii ale secolului nostru“, iar al doilea poate fi considerat „un bărbat extrem de inteligent, care a scris mai multe lucrări fermecătoare, precum *Lettres persanes*, *Le Temple de Gnide* şi faimoasa *L'Esprit des lois*“. Şi abatele Paul-François Velly era „un bărbat extrem de inteligent“, dar, în acelaşi timp, „vînător de fuste“, ca „aproape toţi călugării cînd părăsesc mănăstirea“. Jean-Pierre Bernard îi apare lui d'Hémery în postura unui poet „inteligent“ (cu mare talent pentru serviciile religioase funerare), dar este, totodată, „un bătrîn petrecăreţ, care nu dispreţuieşte plăcerea şi care petrece cîte o seară în compania unei fete, oricînd se iveşte ocazia.“ În mod evident, ultraobiectivul apărător al legalităţii nu poate fi înşelat. Oricît de dotat intelectual, scriitorul rămîne un individ viciat şi dăunător din punct de vedere social. Lumea nu se construieşte din virtuţile cerebrale, ci din cele etice. Un cetăţean mediocru (exemplar moral) valorează mai mult decît un scriitor (genial) viciat comportamental. D'Hémery pune, astfel, diagnosticul social, fără nici un echivoc.

Cu precizie lombrosiană, el alcătuieşte, totodată, veritabile fişe clinice ale scriitorilor supravegheaţi, menite să puncteze eventualul determinism psihosomatic criminal. Un capitol important în această analiză îl constituie înfăţişarea *(le signalement)* autorilor în cauză. Voltaire era „înalt, uscăţiv“, arătînd ca un „satir“, iar Binville – „dezagreabil ca o broască“, fiind „muritor de foame“. Caylus era „gras, greoi, cu înfăţişare de ţăran“, iar Jourdan – „scund, murdar şi dezgustător“. Fizionomiile, în special, reprezintă unitatea de bază în sugerarea caracterului. Ele pot fi „aspre“ (Le Ratz), „oneste“ (Foncemagne), „detestabile“ (Coq), „perfide“ (Vieuxmaison), „hidoase“ (Biliena) sau „cea mai tristă fizionomie de pe pămînt“ (Boissy). Aspectul fizic se leagă (ştiinţific), în viziunea inspectorului de poliţie, de întîmplările şi faptele semnificative din viaţa scriitorilor. Acestea intră la rubrica *„Histoire“*, cea mai dezvoltată, de altfel, din dosarele lui d'Hémery. Aici, el menţionează amorurile, legăturile în societatea înaltă, atitudinile mai mult sau mai puţin publice, excentricităţile, eşecurile şi victoriile înregistrate de scriitori pe parcursul vieţii lor. Intimitatea autorilor este radiografiată insistent de către poliţist. Prin urmare, sîntem informaţi că Louis de Boissy rămîne un „domn“, întrucît „s-a căsătorit cu spălătoreasa lui“. Ironiile nu îi ocolesc nici pe Rousseau – a cărui soţie era tot o spălătoreasă analfabetă –, şi nici pe Diderot – însurat cu fiica unei servitoare.

Pentru d'Hémery, poveştile altora aveau mai curînd o dimensiune melodramatică, precum cea a lui Michel Portelance. Acesta era un tînăr plin de talent, (auto)distrus – după spusele supraveghetorului – datorită consacrării poeziei lui. D'Hémery ne aminteşte, plin de compasiune, că respectivul „este fiul unui servitor şi are un unchi preot care l-a obligat să studieze, cu intenţia de a scoate ceva din el. Dar nepotul s-a dedicat complet poeziei, ceea ce l-a dus la disperare pe unchiul său.“ Montesquieu pare „chinuit îngrozitor de o vedere slabă“, dar, cu toate acestea, rămîne „suspect“. În fapt, chiar dacă „istoriile“ personale ale scriitorilor supravegheaţi nu au vreun lucru spectaculos în sine, ei rămîn „suspecţi“ pentru simpla apartenenţă la tagma în chestiune. De pildă, cineva (P.-C. Nivelle de la Chausée) „nu a făcut, practic, nimic suspect“ şi, totuşi, nu e simpatizat, fiind considerat „periculos şi capabil de a face rău altora, pe ascuns“. Alţii sînt, oarecum ierarhic, „un subiect destul de rău“ (Olivier, Febre, Néel), „subiect rău“ (Palmeus), „subiect foarte rău“ (Voltaire), „suspect“ (Cahusac) sau „extrem de suspect“ (Lurquet). Prin text, individul intra într-o lume enigmatică, plină de capcane şi pericole, devenind, în consecinţă, o ameninţare socială.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Ceà mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

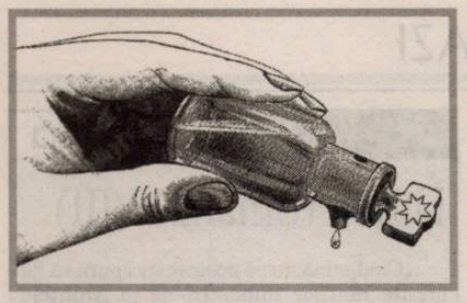

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Urgii

Între celebrele perechi de paronime care apar mereu în probele de cunoaştere lexicală sau de perspicacitate la examenele de limba română *(a apropia* şi *a apropria, a enerva* şi *a inerva* etc.), nu e pomenită de obicei (din sănătoasă prudenţă: gîndiţi-vă ce ar produce exerciţiul de tipul „Alcătuiţi cîte o propoziţie pentru a ilustra sensul cuvintelor...") perechea *orgie – urgie*. Confuzia între cele două cuvinte se produce, cîteodată, în vorbirea nu tocmai îngrijită, uneori şi în scris, dar într-o singură direcţie: termenul cult *orgie* e înlocuit prin vechiul şi popularul *urgie*.

E, totuşi, greu de alcătuit o statistică a uzului prin căutări pe Internet, pentru că, pe lîngă cîteva citate mai inocente („în ziua cînd apărea deblurarea pozei incriminate că *făcea urgii sexuale*", otv.com.ro), sînt furnizate zeci de liste de site-uri mai mult decît dubioase, care propun, monoton, „*urgii* cu (multe) femei". Dincolo de asemănarea de formă, confuzia are şi o motivare semantică, în măsura în care *orgia* ar putea fi înţeleasă, moralizator, de către vorbitori, ca „nenorocire mare care se abate asupra cuiva sau a ceva" sau ca „dezlănţuire violentă de forţe ale naturii; prăpăd" (definiţiile *urgiei*, în DEX).

Cuvîntul românesc *orgie* este împrumutat din franceză, în secolul al XIX-lea. Franceza l-a preluat din latină, iar termenul latinesc provenea din greacă (unde era un substantiv feminin plural, desemnînd serbările închinate lui Dionisyos/Bacchus). *Urgie*, în schimb, a născut controverse etimologice, fiind considerat fie moştenit din latină, fie împrumutat din greacă (de unde româna a preluat şi verbul *a urgisi):* oricum, ambele ipoteze conduc, pe căi diferite, către un etimon grecesc, mai mult sau mai puţin îndepărtat.

De fapt, istoria mai lungă şi mai interesantă e tocmai cea a substantivului *urgie*, frecvent în româna veche şi atestat încă din primele texte, păstrate din secolul al XVI-lea – de exemplu, în *Evanghelia cu învăţătură* a lui Coresi („cu *urgie* şi cu mînie împlură-se") sau în *Codicele Voroneţean* („împluţi de *urgie*"). În limba veche, *urgie* însemna, în primul rînd, *furie, mînie* (de unde formula „urgia lui Dumnezeu"), apoi „năpastă, prăpăd" – adesea produse de stihiile naturii. Sensul din urmă s-a păstrat cel mai bine în limba de azi; nu cred însă că mai este în uz valoarea metaforic-peiorativă a cuvîntului, folosit pentru a desemna, cu maximum de antipatie, o persoană.

Consemnat în *Lexiconul de la Buda* (1825), cu traducerea în latină *„homo odiosus", urgie* este definit, în dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim, (1876) ca „persoană odioasă, detestabilă: *ai ajuns urgia oamenilor; ce urgie de muiere"*. Cuvîntul era bine atestat şi în poezia satirică populară, mai ales cu referire la femei (apare astfel şi într-un text din culegerile lui Eminescu: „Toată ziua sap în vie / şi sara vin la urgie.")

Asemănarea dintre cele două cuvinte n-a trecut neobservată; Macedonski le-a făcut chiar să rimeze: „Neron!... Palatul, noaptea, răsună de *orgie* / Precum răsună ziua oraşul de *urgie*" („Neron"). În dicţionarul lui Laurian şi Massim, ortografia etimologică făcea ca ambele cuvinte să fie scrise la fel. Merită citată şi definiţia *orgiei*, din acelaşi dicţionar: „ospăţ desfrînat, beţie, în care-şi uită oaspeţii de toată verecundia şi pudoarea".

„Toată ziua sap în vie şi sara vin la urgie."

În orice caz, aşa cum am mai zis, e preferabil să căutăm termenul *urgie* în dicţionare, şi nu pe Internet (mai ales nu în forma sa de plural).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

Tururile

Dacă Turul Franţei a ajuns la numărul 100 şi Turul României la numărul 50 înseamnă că sîntem la jumătatea (bi)ciclismului francez?

Acum, depinde la jumătatea a ce din ciclism. La dopaj, nu îi sîntem nici la degetul mic, dintr-un motiv destul de simplu: ca să existe dopaj, trebuie să apară ceva speranţe de performanţă la orizont. Nu e cazul. La jumătatea drumului, da, am putea fi. În sensul în care la ei se închide tot drumul cînd trece caravana, pe cînd la noi, doar jumătate, şi aceea timp de cîteva minute în care şoferii înjură gros. De fapt, cu ciclismul, nu sîntem la jumătatea a nimic, nici la sfert, nici la treime. Nu sîntem nicăieri. Avem cîţiva oameni care visează, exasperaţi de atîta somn cu sforăituri, asta-i tot. Unul dintre ei şi-a luat visul în serios şi a inventat Turul Sibiului, un fel de Tur al Miezului României, la care au venit, acum cîteva zile, ciclişti pe care îi văzuserăm doar la televizor. De-abia de-aici începem să existăm. Sîntem, cum ar veni, la jumătatea naşterii. Mai mult de atît nu mai e nici măcar nostim să continuăm cu comparaţia. Ar fi cazul să ne mai dăm jos de pe televizor şi să ne urcăm pe o bicicletă, Poate că aşa, într-o zi îndepărtată, vom putea să ne uităm din nou la televizor şi să vedem vreun „escu" în el. Urcînd munţii Franţei, măcar pînă la jumătate.

Radu NAUM

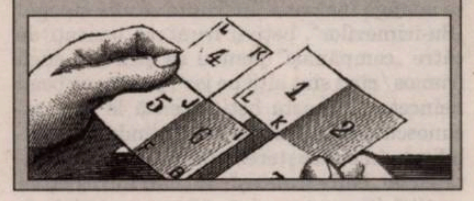

Raluca NAGY

Cotele apelor Dunării

„The Shipping Forecast este prognoza meteo marină, cu informaţii suplimentare despre forţa vîntului şi vizibilitate, pentru navele de pescuit, cele de agrement sau cargo, din mările care înconjoară Insulele Britanice. Nici una din aceste informaţii nu are nici cel mai mic folos sau vreo relevanţă pentru milioanele de nonnavigatori care, însă, le ascultă religios, hipnotizaţi de calmul, cadenţa şi recitarea familiară a listelor de nume ale regiunilor, urmate de informaţia despre vînt, apoi prognoza meteo, apoi vizibilitatea – dar cu cuvintele clarificatoare (vînt, prognoză, vizibilitate) omise [din cauza limitei stricte de 370 de cuvinte – *n.a.],* astfel că buletinul sună în felul următor: «Viking, North Utsire, South Utsire, Fisher, Dogger, German Bight. Vest sau sud-vest trei sau patru, creşte cinci în nord mai tîrziu. Ploaie mai tîrziu. Puternic pînă la moderat, ocazional slab» etc. etc., în tonuri măsurate şi lipsite de emoţie, pînă ce toate cele treizeci şi una de zone maritime sînt acoperite – şi milioane de ascultători englezi, majoritatea neavînd nici cea mai vagă idee despre unde se găsesc toate aceste locuri, sau ce anume pot să însemne cuvintele şi cifrele respective, închid radioul, simţindu-se în mod bizar mîngîiaţi sau chiar binedispuşi de ceea ce poetul Sean Street a numit «recea poezie a informaţiei» din *The Shipping Forecast*." (Kate Fox, *Watching the English*)

Cine citeşte acest pasaj zîmbeşte nostalgic, cu gîndul la Cotele apelor Dunării. În afară de senzaţia de mătanie pe care o simţeam de cîte ori le auzeam la radio, de obicei la ora prînzului, determinată de toate acele localităţi de care nici la geografie nu prea auzeam, puteam uşor exersa numerale în franceză, odată cu varianta în limba lui Baudelaire, care urma sistematic după cea în limba română.

The Shipping Forecast este transmis de postul de radio BBC 4, din partea Agenţiei Maritime şi de Coastă. Totul a început în 1859, cînd vasul Royal Charter s-a scufundat lîngă Anglesey, în urma unei furtuni; 450 de oameni şi-au pierdut atunci viaţa. Ca să prevină pe cît posibil un astfel de incident, viceamiralul Robert FitzRoy a introdus acest serviciu de avertizare prin telegraf, doi ani mai tîrziu; de atunci încoace, *The Shipping Forecast* a funcţionat neîntrerupt, cu excepţia celor două Războaie Mondiale.

Pentru englezi, acest buletin maritim a devenit un fel de rugăciune. Antropoloaga Kate Fox povesteşte mai departe, în cartea ei despre comportamentele englezilor, ce scandal s-a iscat, la tentativa autorităţilor

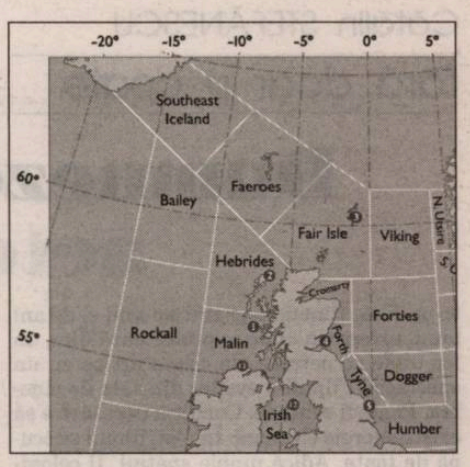

„Recea poezie a informaţiei"

meteorologice de a schimba numele uneia dintre zonele evocate în *The Shipping Frecast,* din Finisterre în FitzRoy, de parcă cineva ar fi încercat să schimbe cuvintele din „Tatăl nostru". Emisiunea-ritual nu este deloc desuetă, căci nu doar generaţiile mai mature sînt preocupate de prognoza meteo maritimă; fără să mai luăm în calcul miile de glume şi poezii care s-au ţesut, de-a lungul timpului, în jurul lui *The Shipping Forecast,* putem doar enumera cîteva trupe de muzică celebre care îl pomenesc în diverse melodii: Blur – într-un cîntec din albumul *Parklife* şi în filmul biografic *Starshaped;* Beck – în „The Horrible Fanfare/Landslide/Exoskeleton" de pe albumul *The Information;* Radiohead în melodia „In Limbo"; Prodigy în „Weather Experience". Oamenii îşi botează pînă şi animalele de companie după cele 31 de regiuni care fac parte din prognoză.

The Shipping Forecast ilustrează foarte frumos o discuţie pînă la urmă universală: nevoia de ritualuri rămîne la fel de puternică chiar şi după ce o societate s-a „debarasat" de religie sau de alte instituţii serioase care încadrau tradiţional ritualizarea, cu tot ceea ce aceasta presupune. Ca multe alte concepte „prăfuite", ritualul, acest cap de pod al antropologiei, membru al clubului conceptelor fondatoare ale disciplinei, a pierdut teren în studiul societăţilor şi al culturilor contemporane. În lumina reflectoarelor, încă de la Émile Durkheim, Claude Lévi-Strauss, Mary Douglas sau Victor Turner, ritualul, considerat trăsătură universală a existenţei sociale umane, s-a retras politicos de pe scena antropologiei contemporane. De ce? Poate pentru că evocă prea multe imagini exotice ale unor primitivi angajaţi în activităţi mistice şi şamanistice, deşi ar putea foarte bine să evoce spălatul pe dinţi sau Jocurile Olimpice. În cazul celor din urmă, *The Shipping Forecast* şi-a făcut debutul global în faţa unui miliard de (tele)spectatori, la ceremonia de închidere a Jocurilor Olimpice de la Beijing, cînd ştafeta a fost predată Marii Britanii. Crainicul Zeb Soanes a citit starea vremii ca parte dintr-un proiect audio menit să schematizeze cultura britanică, care includea sunete tipice acesteia, cum ar fi Big Ben sau inedita atenţionare a metroului londonez: *„Mind the Gap!"*

Nu exoticul a plasat ritualul în centrul antropologiei, ci potenţialul său ca fapt inevitabil al unei culturi, de a constitui obiectul unei analize sociale. Ce ne spune despre englezi ritualul ascultării prognozei meteo pentru nişte ape/coaste/insule, în/pe care majoritatea nu vor ajunge niciodată? Aşa cum bine remarca Fox, putem vorbi de cel puţin trei nevoi: cea profundă – de siguranţă şi continuitate, cea excentrică – de petrecere a timpului într-un mod iraţional, şi cea autoderizorie – de a nu lua lucrurile prea în serios.

Ţineam minte că ascultarea cu religiozitate a Cotelor apelor Dunării îmi provoca un fel de linişte inexplicabilă, însă doar citind-o pe Kate Fox am ajuns să înţeleg şi de ce.

***Raluca Nagy** este antropolog, dr. în ştiinţe sociale al Universităţii Libere din Bruxelles şi al SNSPA Bucureşti.*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Despre voioșia chefliului și tristețea băutorului de apă

Răsfoindu-l pe Anton Pann și ale lui poeme dedicate beției, m-am întrebat, în acord cu un personaj din cartea lui Pierre Mayol, cît de trist trebuie să fie cel ce bea numai apă. Vinul alungă grijile și dă speranțe pentru zilele necunoscute ale omului: „Cu vinul și cu somnul / Uită grijile omul" – spune un proverb. Creează hiperbolele bunăstării, ale bogăției ireale, ale sănătății trupești; cu alte cuvinte, oferă fiecăruia cîte o coroană de împărat. Iată ce spune un alt proverb reținut de Anton Pann în *Povestea vorbei:* „Vinul face pe săraci bogați, pe ciungi cu mîini, pe ologi cu picioare și pe orbi cu ochi." Băut cu măsură, vinul dă voioșie și speranțe, alungă tristețile grijilor cotidiene.

Voiosul chefliu strigă, călare pe butoi: „Toarnă vin în două oale / Că nici capul nu mă doare" sau „Picioarele nu'l mai țin și tot strigă: ado vin!" sau „S'a jurat pe vin să nu mai bea rachiu." Se degajă, apoi, mai multe imagini ale acestui chefliu ce populează cîrciumile mahalalelor, la început de epocă modernă. În prima sa operă – *Îndreptătorul beților, care cuprinde în sine numirile beților și toate faptele care curg din beție* – ne sînt oferite cîteva portrete.

Beții sînt organizați într-o companie, formată din zece steaguri sau cete, la care se adaugă încă una. În frunte se află steagul „Su-icimezilor", beții fruntași, onorați de către „compănași" pentru că știu „să sugă frumos / cînd sînt alții pe jos", pentru că beau neîncetat. Această beție eternă le este recunoscută prin „hatișerifuri", dîndu-le credibilitate în cunoașterea vinurilor, dar și calitatea de „beție fruntaș", de „crai între beții vestiți". Și, pentru a întreține această faimă, Su-icimezii dorm cu „plosca sub cap", se adapă la orice oră din zi și din noapte, visează „sticle pline" și „buți de vin". Cît despre mahmureala dimineții... trece tot cu un păhărel de vin. Urmează: 2) „limbuții", care sînt „ritori deplini", „filosofi înalți", după primul pahar de vin; 3) „arțăgoșii" – plini de țîfnă și gata să sară la bătaie; 4) „zdrențoșii" – gata să dea și ultima para pe o cană de vin („O para de iau / îndată pe vin o dau / Umblă rupți, perii le ies / Prin căciulă și prin fes"); 5) „chefsizii", care „adorm, pe scaune șezînd, / cu ciubucele în nări"; 6) „purceii" – iubitori de vin, dar sensibili de stomac, vomitînd de îndată ce paharul s-a prelins pe gîtlej; 7) „nebunii" – cu mintea pierdută, zărind „muieri oriunde"; 8) „muieraticii", care „plîng din suflet și suspin / lăcrămez și se jelesc / tainele își dezvelesc"; 9) „voinicii" sînt cei care știu să bea chiar și din „fesuri", spărgînd paharele, răsturnînd mesele, strigînd, chiuind; 10) „șerpii" se dezvăluie tuturor prin răutatea afișată pe chipurile lor de insidioasa băutură; 11) „golașii" prind curaj, se încălzesc de la vin și „se dezbrac, se dezgolesc / și izmenele își scot / de rămîn cu pielele / și cu atărnelele."

Și, ca în orice breaslă, meșterul cel mai în vîrstă este profesor pentru cei tineri. Și, pentru că știe „să bea frumos", are misiunea de „a da pe brazdă ucenicul", instruindu-l „cum să sugă mai gros".

Locurile de adunare sînt „grădinile", mahalaua Izvor sau Tabacii de jos, cîrciumile unde se petrece „cu muzici, cu lăutari / jucînd cărți, cu mici, cu mari". Se conturează și un meniu preferat de majoritatea beților. Călare pe butoaie, „la umbra pivnițelor", beții se ospătează cu „mezelicuri" alese special pentru a stimula „suptul": urdă, brînză, ardei murat, cașcaval, șuncă, ghiudumuri, pastramă, mușchi – pe scurt, lucruri foarte sărate. Pe vremuri de post, mezelicurile sînt înlocuite cu „cepe sărate frumos". Cînd voioșia atinge apogeul, bețivul părăsește pivnița pentru a chefui pe uliță, „cîntînd, zbierînd și strigînd".

Într-o altă versificare a beției, Anton Pann notează părăsirea spațiului sacru pentru a se regăsi și a socializa la cîrciumă: „Popa toacă și îi chiamă / La biserică să meargă, / Ei la cîrciumă aleargă. Cu oala de dimineață / Să tămîie în toată viața." Dincolo de caricaturizarea unui obicei, versurile sancționează un anumit tip de comportament: beția. Nu mersul la cîrciumă este rău, ci lipsa cumpătării; excesele sînt cele care modelează un tip uman – bețivul, arătat cu degetul de „mic și mare în sat", stricînd familii, relații, reputații. „Cine bea pînă la îmbîtare, nume bun în lume n'are" – conchide Anton Pann.

Și totuși, voioșia chefliului este de preferat decît tristețea băutorului de apă lungă.

(Fragment din Zăbava fandacsiei: Despre lucrurile mărunte ale cotidianității la început de epocă modernă, 1750-1860, *în pregătire, Editura Humanitas).*

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Limba română (VIII)

„Cînd mînăstirile noastre începură să fie oferite marilor mînăstiri de la Muntele Atos, ele *se închinau;* în secolul al XVIII-lea se *afieroseau* (n.gr.). Numeroase erau cuvintele neogrecești în legătură cu biserica ortodoxă, precum: *antologion, chiriacodromion, pronie* etc. care se adăogau la grecismele mai vechi, ca: *aghiasmă, icoană* etc., venite prin mijlocire slavă. Terminologia politică și administrativă e săracă în împrumuturi grecești în comparație cu cea de origine turcească; mai ales cuvintele care numesc abuzurile administrației (ca *arghirofilia* ș.a.) sînt neogrecești. În ierarhia socială se distinge *protipendada*, însemnată în *arhondologhie,* cartea fetelor *simandicoase.* Viața familiară a dat cîțiva termeni mult mai glumeți sau chiar injurioși, precum *babacă, țață* sau *mandracucă*, care avea să fie înlocuit de franțuzismul «metresă». Jocul de cărți l-am învățat de la greci, precum arată termenii *cartofor, rigă, spatie* etc. Școala fiind grecească, *alfavita, ipochimen, piimă* etc. au fost precursorii lui «abecedar», «subiect», «poezie» etc. De la medicii greci ne-au rămas *flegmă, dropică, nevricale, lăhuză, mamoș.* Moda ne-a dat *fiongul, funda, calțaveta, stamba* etc. Marinarii noștri au învățat de la neogreci termeni ca *bandieră, navlu, fundarisi* – «a arunca ancora» ș.a.

Cele mai multe din cuvintele de origine neogreacă aveau, chiar în epoca fanariotă, o circulație foarte redusă, fiind întrebuințate numai în anumite cercuri ale societății. Dintre multele neogrecisme cuprinse în «lexicul» de la sfîrșitul cărții lui Galdi *[Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes,* (1939)], autorul nu mai găsește în limba actuală decît 150, dintre care aproape jumătate sînt necunoscute celor mai mulți români de azi. Tot atît de efemere erau cele mai multe românisme pătrunse în limba neogreacă în secolul al XVIII-lea."

Sextil Pușcariu, *Limba română,*
vol. I, Fundația pentru literatură și artă
„Regele Carol II", 1940.

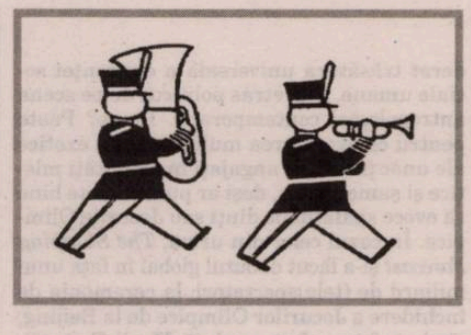

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Dumnezeul meu, actorul

Afișul e icoana contemporană a unei noi „divinități" – vedeta. În această zonă a „absolutului" plutesc diferiți „sfinți" – în general, cîntăreți și sportivi. Însă la vîrful acestei ierarhii a virtuților se găsesc și actorii de film. Sanctuarele sau locurile de păstrare a imaginilor „sacre" pot avea chipurile cele mai diferite. De la peretele tapetat cu afișe, pînă la *screensaver*-ul computerului. E drept, vremea peretelui cu afișe pare să fi apus, lăsînd să răsară galeria virtuală absolută de la Google Images. Dar mecanismul relației cu noua „divinitate" a rămas același. De la erotismul acestei iubiri care se joacă permanent cu noțiunea de distanță, pînă la cunoașterea vieților acestor „sfinți", de la memorarea replicilor din filme, pînă la citarea unor ziceri din interviuri, biografii și cărți de memorii, relația dintre fan și vedetă conține, mai în glumă (din partea teoreticianului), mai în serios (din partea fanului, a omului în cauză), destule date ale unei postreligii.

Cînd crești într-o lume în care ficțiunea cinematografică e una dintre datele realității, mecanismele interioare prin care judeci și accepți ideea de *verosimil* sînt cu totul altele decît cele cu care se opera acum cîteva zeci de ani. Lucrurile nu mai țin doar de imitarea unei freze sau de inițierea unei mode vestimentare după costumul unui actor dintr-un film. Cinematograful nu mai e, de ani buni, un spațiu unde se proiectează film, un loc unde se petrece, de cîteva ori pe zi, un spectacol. Filmul a evadat din sala de cinema. Poate fi oriunde. Condiția necesară e să existe energie electrică. În rest, filmul se ocupă de toate. Adică umple spațiul. Îl colonizează și îl supune. Există un gigantic mecanism industrial, al cărui scop e tocmai fabricarea unei puzderii de *ancore* ale filmului, în lumea pe care o numim *reală*. De fapt, realitatea intră într-un adevărat joc permanent cu ficțiunea cinematografică. Iar aceasta din urmă pierde din valoarea aparentă a semnificației, însă cîștigă enorm în spațiile pînă mai ieri complet străine valorii ei de înțelegere. Cu alte cuvinte, cînd spui „ficțiune" pare că lucrurile sînt foarte clare și că referirea e la ceva diferit de realitate. În fapt, date care erau asimilate pînă mai ieri ficțiunii sînt acum certitudini ale realității. Iar acest lucru se întîmplă într-un ritm atît de susținut, încît definiția termenului a depășit de multă vreme dimensiunea articolului de dicționar, devenind o relație, un joc al înțelegerii realității.

În aceste condiții – de cele mai multe ori, fără să știm –, cerem de la spectacolul de teatru cu totul altceva decît în urmă cu niște ani. Mai precis, cerem de la actor ceva fundamental diferit. Dacă nu cerem, așteptăm acest ceva. Un soi de hiperrealism. Un fel de confort al intrării în ficțiune, așa cum avem în cazul filmului. O anumită siguranță a realizării pactului cu povestea. O zonă a acceptării convenției, unde nu faci eforturi pentru a-i simți existența și regulile. Actorul nu mai are voie să fie „teatral". Dacă e așa, de cele mai multe ori ne-a pierdut. El trebuie să fie cît mai „ca în realitate". Nu e o doar o problemă a esteticii spectacolului de teatru, așa cum, poate, deseori, am fi tentați să credem. E o mare provocare a artei actorului. O provocare mecanică. O consecință. O urmare a felului în care înțelegem *veridicul,* după ce ne-am născut într-o lume a filmului.

Cu greu am accepta așa ceva. Senzația e că știm ce facem, că știm ce e cu noi, că deținem controlul absolut a ceea ce gîndim și a ceea ce interpretăm. Nu ne-am gîndi nici în ruptul capului că, de fapt, ne-am putea „răzbuna" la teatru, pentru ceea ce nu putem atinge la film. La fel de bine cum nu ne-am gîndi nici la faptul că jocul iubirii la distanță, cu actorul de film, își consumă frustrarea „amorului" platonic în relația cu actorul de teatru. Cu alte cuvinte, profitînd de apropierea fizică și de fragilitatea spectacolului acestei apropieri, ne răzbunăm pe actorul de teatru, pentru distanța care ne separă de actorul de film. Undeva, departe, în străfundurile ființei, lucrurile astea se simt. Sună ușor telenovelistic și popular, dar deconturile amorului frustrat se lasă cu greutăți mari pe suflet. Iar pentru un context de acest tip, iubirea nu e deloc un cuvînt străin. Într-un fel greu de definit, e foarte posibil ca acest gînd profund inconștient, de „răzbunare", să primească un răspuns pe măsură.

Actorul de teatru nu e neapărat o victimă a iubirii pentru idolul de la cinematograf. Dar – cer permisiunea să trivializez – el e primul care ne pică-n mînă. Pe el se proiectează sublimul iubirii față de idol, dar tot pe el se prăbușește și tot muntele de derizoriu al deznădejdii distanței. Pe el proiectăm respectul, admirația, venerația, cîtă vreme e la distanță. Fie ea și de cîțiva centimetri, în timpul unui spectacol în care simți respirația actorului care îți vorbește. Tot pe el se prăbușește disprețul cel mai crunt. Nici nu contează dacă e la un teatru dintr-un oraș mic, locuiește cu noi în bloc și-l auzim certîndu-se cu nevasta, sau e la unul dintre marile teatre ale Capitalei și l-am văzut beat, la o terasă, delirînd, exagerînd, vorbind tare. Momentan, nici nu mai contează dacă vorbim de un actor bun sau de unul slab. De multe ori, actorul cel mai apropiat ca distanță fizică e cel „sacrificat", pentru a putea să-l iubim pe acela pe care nu-l putem atinge. De aici și amestecul uluitor de sentimente față de această meserie, căreia – tocmai din motivele astea, dar și din multe altele – nu-i recunoaștem, decît cu greutate, statutul de profesie.

Dar despre „Asta pot să fac și eu!" – săptămîna viitoare.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Diplome false, pentru un viitor incert

Telenovela „Bacalaureatul la români".

Episoadele difuzate anul acesta, din telenovela „Bacalaureatul la români", au adus în fața telespectatorilor un nou subiect: corupția – practicată la scară națională, dar la prețuri meschine. În mai toate analizele făcute asupra corupției din învățămînt, vinovați au fost găsiți părinții, profesorii, elevii, sistemul: e greu de priceput de ce un părinte, cu un salariu minim pe economie, găsește de cuviință să răsplătească indiferența propriului copil față de carte, cu o diplomă obținută fraudulos. Mai apoi, imaginea profesorilor cu șpaga în sutiene sau a celor care trec granița ca să facă schimbul bani contra diplome este una greu admisibilă într-o țară civilizată. În mod legitim, s-a vorbit, în același context, de salarii mici, de condiții improprii de desfășurare a educației școlare etc.

Dar cred că, pentru a avea o imagine completă, Ministerul Educației ar avea de răspuns la mult mai multe întrebări. De pildă, dacă examenele din România lasă în urmă procente covîrșitoare de fraudă sau incompetență majoră, n-ar trebui cumva să fie puse sub semnul întrebării și materiile predate, și felul în care sînt construite programele sau cerințele și, nu în ultimul rînd, gradul de pregătire al cadrelor didactice?

O altă întrebare ar fi: de ce oare părinții se înghesuie să cumpere diplome de liceu, de facultate, pentru copiii lor? Este evident că un copil cu mari dificultăți în a lua bacalaureatul, cu și mai mari dificultăți în a obține o licență onorabilă va fi un impostor – lesne detectabil și, deci, refuzat de orice companie privată care vrea un minim profit de pe urma angajaților săi. (Singura perspectivă pe care par a o viza copii și părinți deopotrivă ar fi slujbele la stat, unde competențele nu sînt obligatorii, dar pilele, da. Slujbele la stat înseamnă învățămînt, medicină, primării, Parlament, administrații financiare, Guvern etc., locuri care mustesc deja de incompetență, corupție, indiferență. Unui tînăr angajat îi va fi greu să rămînă neabsorbit de tentaculele mafiei de la stat, cu atît mai mult cu cît nu va avea prea multe argumente de biografie profesională să se opună.) Ce se va întîmpla, deci, cu generațiile tinere de astăzi, cu diplome multe în buzunar, dar fără competențe pe măsură? Ce piață a muncii îi va absorbi? Din ce bani vor trăi?

Am cunoscut nenumărați tineri, absolvenți de facultate, care și-au abandonat, fără remușcări, fără regrete, opțiunea profesională făcută la admitere. Am cunoscut și mai mulți care, încă din studenție, au știut, spre exemplu, că deși studiază afaceri internaționale, nu vor avea parte nici măcar de o ieșire internațională pînă în Bulgaria, darămite să mai și facă afaceri cu străinătatea. Cunosc multe bune cu studii la ASE sau de psihologie, secretare cu studii de jurnalism sau de pedagogie, coafeze cu studii de Drept sau de telecomunicații, șoferi absolvenți de Politehnică sau de Agronomie etc.

De 20 de ani, statul ăsta sărac cheltuie milioane de euro pentru educație, studii, instituții școlare care nu-i vor aduce nici un profit. Examenele naționale lasă în urma lor mulți tineri dezorientați, fără nici cea mai mică idee despre ce ar putea face cu viitorul lor. Dar sînt tineri cu diplome.

Cinismul cu care noi, adulții – părinți, miniștri, profesori – vindem iluzii sterpe propriilor copii, astăzi, oferindu-le titluri false, inutile, mi se pare devastator pentru viitorul României.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

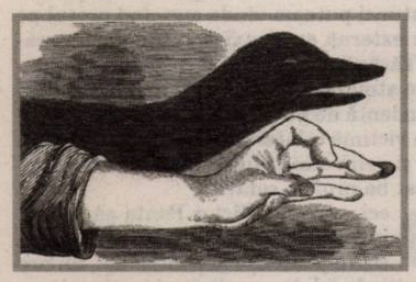

Iaromira POPOVICI

bazar

Servicii, chelneri, prieteni

Cînd ești într-o țară străină și ai diverse nevoi, încerci să te ajuți, măcar în ce privește informațiile, cu prietenii români pe care îi ai acolo. Îi întrebi diverse lucruri, le ceri ajutorul în fleacuri și, uneori, în chestiuni esențiale, vrei să ieși cu ei și să le simți – dacă nu afectivitatea, în ceea ce te privește – măcar un grăunte de interes.

Unii reacționează impecabil, prea bine chiar: te invită la ei, îți oferă găzduire fără termen și te integrează în familiile lor, te sună și îți dau mesaje aproape zilnic. Alții, mai discreți, îți scriu pe mail și stabilesc întîlniri la prînz, în locuri fermecătoare, în pauzele lor de masă. O a treia categorie de oameni îți răspund la telefon, dacă-i suni tu, și-ți recomandă cînd să-i suni din nou, data viitoare... În sfîrșit, există unii care nu fac chiar nimic, deși credeai că i-ai cunoscut de-o viață: se dau la fund, pur și simplu...

În aste condițiuni, dacă ești nevoit să stai mai mult într-o țară străină și ești om (!), cu aceleași nevoi afective ca oricare dintre semenii tăi, ai nevoie de prieteni și de comunicare. Și cum altfel să-ți satisfaci nevoile astea decît din necesitățile și întîmplările vieții de toate zilele?

În prima zi la Paris, după ce am nimerit într-o zonă nouă și pînă atunci total necunoscută – Place d'Italie –, am avut nevoie, deja, de diverse servicii concrete, cum ar fi livrarea de mîncare la domiciliu (la hotelul la care stăteam). S-a dovedit că e o problemă, că nu se poate face așa, la întîmplare, de oriunde. Primul restaurant la care am ajuns a fost cel de lîngă hotel, cel mai apropiat. M-am așezat la o masă, ușor dărîmată. A sosit un chelner mic de statură, musculos și tatuat, cu față de băiat de cartier. M-a întrebat ce vreau, mi-a recomandat o bere pe care nu o știam, deși e foarte cunoscută (1664). Apoi, l-am întrebat dacă pot lua ceva și la hotel, pentru acasă. A spus, din fericire, „da". La sfîrșitul consumației, a venit cu două platouri albe, pătrățoase, înfășurate în folie de aluminiu, și mi le-a dus pînă la hotel, mergînd tacticos în spatele meu, precum valeții de altădată. Întîmplare după care am devenit cei mai buni prieteni. Mi-a spus că îl cheamă Jean Marie și că, de cîte ori am nevoie de ceva, pot să vin la el.

Ceea ce am și făcut, pentru că, în lumea nouă și complicată în care mă aflam, chiar nu știam cui să mă adresez în situații mici, dar stringente și care, altfel, ar fi putut deveni apăsătoare. Mi-a lăsat tacîmurile și farfuriile ca să avem din ce mînca în camera de hotel. Mi-a deschis vinul roșu cumpărat, într-o seară, de la supermarket. Mi-a dat pîine, pe gratis, cînd nu am avut. Mi-a încropit ceva de mîncare cînd am ajuns prea tîrziu, în afara programului de prînz. Mi-a încălzit supa cumpărată de la Carrefour. Cînd a venit fiul meu, s-a prezentat ceremonios și i-a oferit un suc gratis. Toate astea fără să urmărească ceva: bacșișurile pe care le lăsam poate, pentru Franța, să fi fost mari, dar față de ce lăsăm în România, mi s-au părut nesemnificative...

Există, așadar, oameni întîmplători, foarte diferiți de tine și pe care, probabil, nu o să-i mai vezi niciodată, care te ajută și pe care, într-un fel, îi poți considera prieteni (desigur, depinde de ce înțelegi prin cuvîntul acesta și, aici, discuțiile sînt interminabile: prieten e cineva care te ajută necondiționat, sau o persoană cu care ieși din cînd în cînd și cu care ai conversații plăcute, altfel păstrînd limitele – care limite?).

Au existat și alți oameni întîmplători care... mi-au făcut viața mai bună: doamna care, în halat și cu perfuziile după ea, fuma în fața spitalului, dimineața; o alta, în cîrje, cu care mă întîlneam mereu în lift, și cu care aveam un fel de complicitate... degeaba; chelnerul intelectual, de la un alt restaurant; recepționera libaneză care știa să respecte regulile fără să fie sclava lor; farmacista care mi-a dat fără rețetă un medicament; vietnamezii care, la restaurantul lor, ne-au adus o supă cu de toate și un desert atît de colorat, că nu i-am putut identifica ingredientele; peștele mult prea mare din acvariul unui restaurant chinezesc, care se uita în ochii mei (și ai tuturor, mi se părea)...

Selma IUSUF

legende urbane

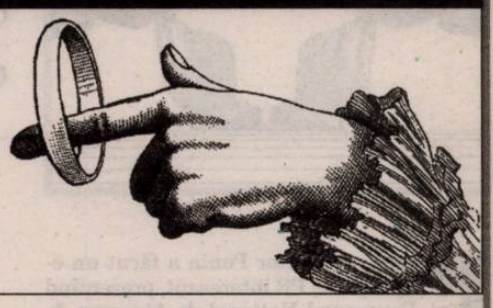

Gîndirea magică

La 8 ani, n-a crezut că bunică-su a murit. Nici nu știa exact ce înseamnă „a muri". Și adulții contribuiseră cumva la ruperea asta de o realitate comun acceptată. Îi oferiseră mai degrabă o realitate cuantică, o fizică a cotidianului mai degrabă cosmică. Bunică-su nu murise, își făcuse valiza – fusese mințit copilul – și plecase la niște rude bizare din altă țară. De aici, senzația de vină majoră. Sigur făcuse copilul ceva, de bătrînul se supărase chiar așa. Poate că dăduse cu piciorul în cocoșul cel alb, teribil de agresiv, care nu pierdea nici o ocazie să-i sară în spatele îngust și slăbănog. Poate că mințise cînd a spus că îi era somn și se culcase în după-amiaza aia copleșitor de fierbinte, cînd, de fapt, căzuse direct în cap, într-un pătimaș joc de-a trăsura, îngrămădit în căruciorul de butelie, cu țigănușii din vecini și-și făcuse o ditamai rana la tîmplă. Copilul făcuse ceva rău, iar bunicu-su murise. Logica era clară și simplă.

Dacă vrăbiuța din stația de autobuz nu zboară pînă numără la zece înseamnă că problema de la serviciu se rezolvă. Dacă o să pășească fix în mijlocul pătratelor mari de gresie de la metrou, fără să calce nici o linie despărțitoare, înseamnă că acasă totul e bine. Dacă o să stea față în față cu luna asta mare și portocalie, iar tăcerea din jur nu va fi întreruptă de absolut nici un sunet înseamnă că taică-su nu e cu adevărat bolnav. Lucrurile astea nu se mai întîmplau cînd era copil crud, de 8 ani, ci la o maturitate mare.

Gîndirea magică ne ține în viață. Ne ține sănătoși la cap. Optimiști. Plini de speranță și încredere. Plini de ticuri. Cunosc oameni care trebuie să se dea jos din pat numai pe partea dreaptă. Care au o problemă cînd nu sînt acasă la ei și patul e lipit în partea dreaptă de un zid tare. Cunosc oameni care trebuie să se încalțe într-o anume ordine, iar șireturile trebuie să fie – de fiecare parte – absolut egale. Sînt oameni normali. Pentru ei, toate ritualurile astea nu sînt pur și simplu golite de înțeles, ca în cazul unui clasic deranjament obsesiv-compulsiv. Tot ei, puși în fața unei alegeri, a unei dileme, a unei îngrijorări, caută semnele rezolvării în cotidianul mic, înainte de Dumnezeu. Mă iubește, nu mă iubește. Jumulirea clasică a petalelor unei margarete.

Țin în portofel, în buzunarul pentru monede, o bufniță mititică, dar îndeajuns de grăsană ca să umfle compartimentul ăla, de abia se închide capsa. De mulți ani n-a ieșit de acolo. O pusesem în buzunăraș convinsă că o să mă ajute să iau nu știu ce examen. Examenul cred că l-am luat, iar mica bufniță a rămas cu mine de atunci încolo. Dacă aș pierde-o, mi-aș pierde norocul. Întîlnesc, de cîteva luni, la metrou, în fiecare dimineață, un tînăr căruia i-am remarcat un aer profund deznădăjduit. Nu știu exact ce mă face să cred că poartă toate tristețile lumii în geanta mare, care-i pică de-a curmezișul de pe un umăr pe coapsă, însă, dacă nu-l văd într-o dimineață, lipsa lui îmi strică jumătate de zi. La fel și lipsa unei bătrîne care vinde niște pachete ieftine de batiste de hîrtie. Are porțiunea de deasupra coatelor exact ca o chiflă moale. Brațele odată durdulii au secat cu vîrsta și din carnea tare și tînără i-au rămas acum, deasupra coatelor, acele două umflături ca niște mingi fleșcăite. Ochii foarte mari și rotunzi, din spatele unor lentile de prezbit, mă emoționează de fiecare dată.

Un copil de 8 ani nu gîndește magic ca să ocolească moartea. Nu știe ce-i aia. Nici nenorocirea. Pentru că el gîndește magic, moartea nu există. Iar un ghinion se poate întîmpla dacă, de pildă, va călca pe un capac de canal cu șase găuri. Norocul se întîmplă cînd calci pe unul cu patru găuri. Iar dacă bunicile noastre vărsau o cană cu apă după noi, cînd plecam la drum, însemna că drumul acela o să fie lin și fără peripeții. Dacă ne durea capul, ne ziceau de deochi. Om avea fiecare cîte un mic ritual, gest, semn și apucare, cînd sîntem puși în fața unui rău oarecare. Doamne ferește! Bat în lemn.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

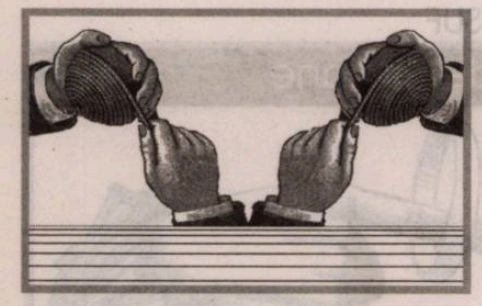

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Întrebarea de care depinde viitorul lui Victor Ponta

Premierul Victor Ponta a făcut un exerciţiu de PR interesant, prezentînd Programul Naţional de Atragere de Investiţii şi Creare de Locuri de Muncă. Guvernul are aerul că lucrează, asta a fost ideea exerciţiului. Aş paria însă că între momentul în care scriu eu acest articol şi momentul în care îl veţi citi dumneavoastră veţi avea cu totul alte noutăţi despre Victor Ponta. Între timp, şeful Guvernului va mai fi participat la cîteva emisiuni de televiziune, va mai fi emis cîteva indicaţii pentru procurori şi va mai fi ţinut cîteva conferinţe de presă. Problema cu hipercomunicatorii agitaţi, de genul lui Victor Ponta, e că vor să fie atît de prezenţi pe tot felul de nimicuri, încît în momentul în care vor să comunice ceva chiar important, acel ceva se pierde într-un flux de comunicare masiv, se diluează.

Problema cu investiţiile private e că nu poţi să le faci de la Guvern, din pix.

Ideea principală pe care a vrut să o transmită Victor Ponta cu acel plan e că avem nevoie de investiţii. Aş zice că de asta depinde viitorul politic al lui Victor Ponta. România are nevoie să crească peste media europeană pentru ca oamenii să menţină încrederea în Guvern, pentru ca USL să se erodeze suficient de lent cît să mai cîştige alegeri. Ca să crească într-un asemenea ritm, e nevoie de investiţii. Statul nu va avea bani, date fiind deficitele structurale (agravate de USL prin populism). Banii europeni nu sînt suficient de bine absorbiţi pentru a acoperi gaura. Deja vedem un *pattern* în care structurile de stat şi de partid ocolesc/blochează banii europeni pentru că sînt complicat de furat. În schimb, se calicesc la banii naţionali de investiţii – care sînt uşor de furat, dar sînt puţini. Deci, Victor Ponta are nevoie de investiţii făcute de sectorul privat.

Problema cu investiţiile private e că nu poţi să le faci de la Guvern, din pix. Deci, de fapt, întrebarea din titlu e următoarea: ce aşteaptă companiile din România pentru a investi, astfel încît să-i salveze viitorul politic lui Victor Ponta? Cuvîntul-cheie este „predictibilitate". Oamenii vor să ştie care sînt condiţiile în care operează, astfel încît să facă un plan de afaceri care să fie valabil şi peste cîţiva ani.

Haideţi să vedem dacă avem predictibilitate în România. Să luăm cazul energiei, care ocupă mare parte dintre investiţiile anunţate de Ponta. Nişte chinezi la Cernavodă, nişte chinezi la Rovinari, o investiţie la Fîntînele. Astea sînt promisiuni, nu contracte. Problema e că România poate produce, în acest moment, mai multă energie electrică decît consumă (energia electrică nu se stochează – de-asta zic că poate produce; în fapt, ţinem capacităţi de producere nefolosite). Ponta zicea că Reactoarele 3 şi 4 trebuie terminate pentru a avea independenţă energetică. E uşor absurdă abordarea, pentru că Cernavodă produce electricitate, din care avem destulă, nu gaz, din care nu avem destul.

Haideţi să vedem dacă avem predictibilitate în România.

Deci, care e problema de bază în sectorul energiei electrice? Nu lipsa de producţie, ci modul în care producem. Avem prea multă capacitate de producţie, dar mare parte sînt termocentrale vechi, depăşite tehnologic. Ar trebui să ne propunem ca obiectiv fie înlocuirea acestora cu centrale mai noi şi mai performante, fie înlocuirea cu alte surse. Plus, dacă sîntem în situaţia de supraproducţie, trebuie să căutăm să exportăm. Acesta ar trebui să fie planul Guvernului în domeniu. Dar nu este. De fapt, nu există un plan.

În schimb, avem politici haotice şi impredictibile. Hidroelectrica are investiţii începute de patru miliarde de euro. Hidroelectrica e acea companie de stat care tocmai a trecut prin insolvenţă. Întrebarea care se pune: ar trebui Hidroelectrica să termine acele investiţii, sau să-i considerăm bani pierduţi şi să ne luăm gîndul? Pe lîngă Hidroelectrica, mai sînt cei cu eoliene şi panouri solare. Prin 2009, România a adoptat o schemă foarte generoasă de subvenţionare a energiei regenerabile. Prea generoasă, am constatat acum. Ideea era ca poluatorii să dea nişte bani sub forma unor certificate verzi, pe care statul le transfera celor care produc energie nepoluantă. Sună bine, dar statul a fost atît de generos, încît investiţiile în regenerabile se amortizau foarte repede. Odată făcută vîrtelniţa sau instalate panourile, astea produceau energie foarte ieftină (dar şi neregulată). Deci, s-au făcut investiţii masive în centrale de vînt şi solare. Aud că ar fi vorba despre trei miliarde de euro. Dar cui se vinde noua energie? După lege, are prioritate în reţea. Deci, cînd e vînt şi soare, trebuie oprite termocentralele şi consumat de la regenerabile. Cînd nu e vînt, invers. Asta înseamnă că termocentralele, pe lîngă că produc scump, mai trebuie să şi facă loc concurenţei. Guvernul Ponta a tăiat certificatele. Cei care au investit în regenerabile îşi văd planurile de afaceri date peste cap. Ordonanţa e în vigoare, va ajunge la toamnă în Parlament; deocamdată, eolienele şi termocentralele (sindicate miniere) îşi dau puternic la gioale, prin presă şi prin *lobby* în Parlament. Cert e că statul român a avut un fel de politică-carusel: prea generos cu regenerabilele în 2009, prea dur cu ele în 2013. Lipsă completă de predictibilitate.

Bun, dar dacă tot am investit atît în regenerabile şi în hidrocentrale şi dacă tot avem supraproducţie, România ar trebui să vizeze închiderea termocentralelor, nu? Nu poţi să îţi propui să tot dezvolţi capacităţi de producţie pentru o aceeaşi piaţă, care nu mai creşte (dimpotrivă, scade – zice recensămîntul). Sau, dacă îţi propui asta, atunci trebuie să renunţi la unele dintre capacităţile vechi. Nu facem asta. Există un mare plan de combinare a companiilor energetice de stat în două sau trei holdinguri. Puţin termo, puţin hidro, ceva gaz, astfel încît holdingul per total să pară eficient. Evident, asta va ascunde pe cei neperformanţi şi va fi o formă de a masca subvenţia: iei de la hidro, care produce ieftin, şi dai la termo, care produce scump. Se vor moderniza termocentralele în aceste condiţii? Sau se vor închide? De ce ar face-o? Sînt mascate într-un holding.

Deci, cum ne propunem să arate mixul energetic în 2020? Nici o idee. Se fac noi investiţii de către stat (Hidroelectrica), dar tot statul ţine cu dinţii de cei pe care aceste investiţii ar trebui să-i înlocuiască (termocentralele vechi). Statul e foarte generos cu o schemă de investiţii (eoliene), apoi, tot statul e nervos că îi fac concurenţă la termocentralele de stat şi, deci, taie schema. Exemplul de la regenerabile e probabil să se repete. Cum deja aveam mai multă energie decît consumam, a trebuit să le facem loc prin lege în reţea. Dacă ne vor face chinezii Reactoarele 3 şi 4 şi vor începe să producă, ce facem cu energia aia? Îi facem loc în reţea, prin lege? O vindem în afară? Cum?

De fapt, dacă vrea investiţii în energie, Victor Ponta trebuie să se agite mai puţin în a aduce investitori la cutare sau cutare obiectiv şi să împingă upgradarea infrastructurii de export şi conectarea bursei de energie din România cu cele din Ungaria şi Polonia. Şeful Guvernului are aerul că vrea să fie un comis-voiajor care se duce prin Asia să vîndă obiective de investiţii. Ar trebui să fie mai puţin comis-voiajor şi mai mult guvernant. Vor veni investitori dacă vor vedea că au unde să vîndă ceea ce produc şi că există condiţii clare, predictibile. Dacă mascăm acum termocentralele în holdinguri de stat, asta nu înseamnă că am rezolvat problema cu ele, ci că am amînat-o.

La piaţa de gaze naturale, situaţia e mai simplă. Acolo chiar avem nevoie de noi capacităţi de producţie pentru a reduce dependenţa de Rusia. Numai că nu avem atît de multe alternative ca la energie. Gazele nu se produc, ci se extrag, deci trebuie deja să existe undeva. Şi există în şist şi în Marea Neagră. Îmi spune cineva dintr-o companie mare că partea bună cu Victor Ponta e că ascultă. Asta e bine. Ar fi fost de preferat să întrebe şi să asculte şi cînd era în opoziţie. Ecologiştii şi radicalii de stînga care se opun exploatării gazelor din şist au dreptate să fie supăraţi. Şi eu aş fi în locul lor. Le respect opţiunile, dar cînd trebuie să faci politici sustenabile şi îţi propui scăderea dependenţei de Rusia, nu ai decît aceste opţiuni. Asta trebuia să o ştie Victor Ponta şi cînd era în opoziţie. Modelul acesta, prin care, din opoziţie, eşti populist, ecologist şi simplist, apoi te maturizezi brusc cînd ajungi la guvernare e complet anapoda. Şi contribuie masiv la problema de bază: impredictibilitatea. Cei de la putere sînt mereu supuşi presiunilor populiste ale celor din opoziţie. Nu poţi să ştii cînd vor ceda şi cînd nu. Cei din opoziţie una zic şi alta fac cînd ajung la putere. E un adevărat carusel.

Cazul de la Roşia Montană e alt exemplu. Spre deosebire de şist, unde sînt pro din considerente de securitate energetică, nu am o opţiune în ce priveşte Roşia Montană, sînt neutru. Cred însă că amînarea la nesfîrşit e cea mai proastă soluţie pentru toată lumea. Dacă s-ar fi respins clar proiectul, atunci zona putea căuta alte traiectorii de dezvoltare (turism, agricultură) în loc să aştepte deznodămîntul. Dacă s-ar fi aprobat clar proiectul, atunci puteam vinde aur cînd preţul pe piaţa externă era maxim, acum deja a scăzut. Tărăgănarea nu a făcut decît să istenzeze atmosfera (cu presa românească deja dependentă de publicitatea la Roşia Montană ca victimă colaterală). Decizia a fost amînată şi pentru că politicieni ca Victor Ponta au fost ba pro, ba contra.

Deci, va reuşi Victor Ponta să atragă investiţiile de care are nevoie? Din fericire pentru el şi pentru noi, nu are o opoziţie la fel de populistă şi iraţională pe cît era el cînd era în opoziţie. Din nefericire pentru el şi pentru noi, acest stil de a face politici complică viaţa oricărui investitor.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Interfonul

Am sunat în disperare. Nu răspundea. Nimeni să-mi deschidă uşa de la intrarea în bloc. Şi a venit un puşti. „Nenea, suni la cizmar? E plecat în Grecia, în vacanţă!" „Bă, tu minţi!" „Nu, nenea, e plecat pînă-n august." Cizmarul a plecat în Grecia, în vacanţă? Aşa ceva nu se poate. În capul meu, mai degrabă zebra ajunge în pădurea de la Letea decît cizmarul meu în Grecia. Ce boier! Ce piticanie, ce mic la suflet! Tocmai acum, cînd mi s-a rupt botforul stîng, tocmai cînd mă doare, mă arde, cînd plec şi eu la Paris. Cum, bă, cizmare, îţi permiţi Grecie pe banii mei? Mi-a căzut faţa. Voiam să urc să mă conving, dar cizmarul stă la etajul 10, într-un bloc, şi puştiul a închis uşa şi nimeni nu venea să-mi deschidă. Aşa că am înjurat interfonul şi am plecat. Alt cizmar era închis, pe Mîntuleasa, de data asta fiindcă era sîmbătă, şi altul nu mai găseam, o fi dat faliment. Pe scurt, interfonul nu mi-a dat puterea să ştiu eu sigur că papiţoiul de cizmar a plecat în Grecia. Interfonul m-a trimis în deşert, la plimbare. Iar iulie, iar căutare, iar interfon. Plătesc întreţinerea. Sun la interfon. Şi sun. Nu răspunde nimeni. Este bloc, este scara potrivită, este administratorul. Am banii la mine. Vreau să scap de ei. Nu pot şi nu pot. Motivul: nu ţin minte niciodată interfonul administratorului. Cum aş putea să-l ştiu astăzi? Nici o şansă, nu ţin minte interfonul ăsta. De ce? Ideea de a scoate banii mei din buzunar, pentru a plăti, mă sminteşte – mai ales pentru chestii invizibile. Păi, ce, se văd apa, gazul? Nu se văd. Sînt atît de încarnate în viaţa mea, încît nu le văd. Aşa că-mi vine cel mai simplu să nu plătesc. De ce să plătesc? Păi, nu mai bine, de banii ăştia, mă plimb ca cizmarul, în Grecia?

Coordonatoare: Luiza VASILIU

Instituția căsătoriei

Texte și opinii de:

● Raluca POPESCU (dr. în sociologie)
„Căsătoria – idealul unei relații complete“

● Casiana IONIȚĂ (consultant Council for European Studies, New York)
„Cui i-e frică de căsătoria gay?“

● Lina VDOVÎI (jurnalist)
„Trei nunți și toate de poveste“

● Florin LĂZĂRESCU (scriitor, scenarist)
„Happily ever after“

● Silviu GHEȚIE (fotograf)
„Din amintirile unui fotograf“

● Răzvan CHIRUȚĂ (jurnalist)
„Cum s-a transformat Andrei din soț în pîrît“

● Ioan STOLERU (jurnalist)
„Mai pune, stăpîne, mai lasă, jupîne“

argument

Casă de piatră

„«Am avut ofertă să dau exclusivitate la nunta mea pentru 100.000 de euro» – le-a dezvăluit Bianca Drăgușanu unor apropiați. (...) Viitoarea mireasă ia în calcul toate propunerile primite, urmînd să se decidă asupra celei mai convenabile. «Este adevărat că am avut multe oferte, la care încă mă mai gîndesc. Nu fac din nunta mea un prilej de a obține bani, dar dacă voi considera că este pentru binele nostru să semnăm vreun contract de exclusivitate, probabil că o vom face» – s-a limitat să declare Bianca Drăgușanu.“ („Cine dă mai mult? Bianca Drăgușanu negociază pentru a-și vinde nunta!“, libertatea.ro, 1 iulie 2013) Cu cîteva zile înainte, pe 28 iunie, într-o vineri, la Starea Civilă din Ploiești erau îngrămădiți părinții, prietenii, rudele Robertei Anastase și ale lui Victor Farca, plus o gașcă de cameramani de la cele mai importante televiziuni din România, care transmiteau *live* ceremonia. La petrecerea de duminică, toată lumea (invitații, ziariștii și cîteva mii de telespectatori care au deschis televizorul în ziua respectivă) a văzut cum Elena Udrea a eclipsat-o pe mireasă, purtînd o rochie „cu vedere la sîni“ (cancan.ro). Asta se-ntîmplă cînd faci din nunta ta un prilej de bîrfă națională. În rest, sîntem bine. Potrivit rezultatelor recensămîntului din 2011, „jumătate din populația stabilă este constituită din persoane care au starea civilă legală de căsătorit(ă). Sînt căsătoriți 4,81 milioane de bărbați și 4,86 milioane de femei. 2 persoane din 5 nu au fost niciodată căsătorite, persoanele văduve reprezintă o zecime din totalul populației stabile, iar persoanele divorțate dețin o pondere de 4,2%. În uniune consensuală au declarat că trăiesc 745.500 de persoane.“ (recensamantromania.ro)

Am și eu statisticile mele personale. Generația mea se căsătorește mai tîrziu decît generația părinților mei, eventual după ce reușește să-și facă un credit și să-și cumpere o casă. Sau nu se mai căsătorește deloc și trăiește – odios cuvînt – în „concubinaj“. În orice caz, nu mai simte presiunea de a-și „face un rost în viață“, iar rostul nu mai înseamnă neapărat și unirea oficială a destinelor. 70% dintre cuplurile pe care le știu, care s-au căsătorit în ultimii cinci ani, au divorțat între timp. Pornind de la constatările de mai sus și de la o serie de articole din presa internațională despre declinul instituției căsătoriei, i-am rugat pe cîțiva jurnaliști, sociologi, fotografi să investigheze o mică parte din ceea ce mai înseamnă astăzi această instituție în România (și nu numai). Surprinzător, se pare că înseamnă în continuare destul de mult. (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri* va fi reluată pe 2 septembrie.

Ana Maria SANDU

17 ani și jumătate

© S. Ghețe

Părinții mei s-au cunoscut în vara de dinaintea clasei a XI-a. Aveau amîndoi 17 ani. Au ajuns la starea civilă, la insistențele lui, cînd încă nu împliniseră vîrsta legală, așa că funcționara le-a zis că trebuie să mai aștepte cîteva luni. Mamei i-a sugerat că n-ar fi rău să se mai gîndească și să nu se arunce cu capul înainte în povestea asta. Cînd s-au reîntors să semneze actele, împliniseră 18 ani, se mutaseră împreună, își doreau să meargă la facultate, dar încă îi ajutau cu bani părinții, pentru că nici unul nu era „în cîmpul muncii". Mama rămăsese însărcinată. Nu cred că voia neapărat să se căsătorească. Și nici nu prea avea încredere în puștiul cam bezmetic și cam șmecheraș de lîngă ea. Dar, pentru copilul care era pe drum, părea o decizie responsabilă.

M-am uitat de nenumărate ori la poza lor de la cununie. Sînt îngrozitor de tineri și de speriați. Mama poartă o rochie de mătase lila, scurtă, iar lîngă ea stă tata, îmbrăcat în costum, pentru prima dată în viața lui. Are plete, e slab și înalt, și hainele stau pe el ca pe gard. Ea e o puștoaică cu părul blond, care pare că s-a rătăcit acolo, de la o petrecere de școală. Amîndoi au un aer pierdut. Greutatea momentului i-a copleșit de tot. Și, probabil, chiar dacă se țineau bine de paharele cu spumant, le tremurau îngrozitor de tare picioarele.

S-au costumat în mireasă și ginere mai tîrziu, cînd m-au botezat și pe mine. Fotografiile de atunci mi se par triste. Deja începuseră discuțiile în cele două familii. Și nici unul dintre adolescenți nu era, de fapt, pregătit pentru cursa de oameni mari. Parcă cineva se grăbise și le scrisese repede niște roluri complicate. Nu conta vîrsta lor sau că-și doriseră, la un moment dat, altceva pentru viețile lor. Au intrat într-o horă căreia nu-i știau pașii, dar s-au conformat.

Tata a mai bîjbîit, s-a revoltat, a simțit mereu acel pistol rece la tîmplă. Mama, oricît de greu i-ar fi fost, a mers înainte. A mai pierdut niște iluzii, dar nu i-a păsat. Am crescut împreună. Ne-am maturizat, pînă la urmă, toți trei. Căsătoria lor încă rezistă.

M-am gîndit, uneori, că poate le-ar fi fost mai ușor pe cont propriu. Dar nici de asta nu sînt sigură. Cu puțin noroc, peste vreo 12 ani, ar putea sărbători nunta de aur.

N-am fost o familie tipică, deși ne-am străduit. Căsătoria lor prematură am simțit-o tot timpul ca pe o piatră, pe care, vrînd-nevrînd, am rostogolit-o. Mama continuă să-mi spună că nu am dreptate. Nu mai contează.

M-am hotărît, însă, tot din adolescență, că n-o să mă mărit. Și m-am ținut de cuvînt. Hîrtiile alea semnate și parafate – mi-am dat seama că nu sînt pentru mine. Nu am simțit niciodată nevoia acelui spectacol. Nu mi-a luat mințile. Și nici rochii de mireasă, împopoțonate, n-am visat vreodată în copilărie. Dacă lucrurile se strică într-o relație, pot să plec, pur și simplu, fără să fie nevoie ca alții să mă elibereze legal. Știu că e o iluzie, dar încă mă face să mă simt bine.

De-a lungul timpului, oamenii s-au tot căsătorit în jurul meu. Au chefuit bine și, după doi-trei ani – sau nici atît –, aflam că au divorțat. Alte desfășurări de forțe, alte suferințe făcute publice, împărțite frățește și cu familia lui, și cu a ei. Tot ca la nuntă, cu tot neamul, pentru fiecare cîte o ciosvîrtă.

Nu există rețete pentru relații. E ca la loterie. Unii reușesc, cu acte sau fără, să meargă o bucată de drum împreună, alții se împotmolesc.

Verighetele late, de pe degete, nu țin de cald. Mă uit în continuare la ele ca la niște amulete triste. Par că urlă din toți rărunchii: „Uite, sînt al cuiva, sînt luat." Și, orice aș face, nu reușesc să-mi scot din cap că nu e la mijloc decît o bucată strălucitoare de ipocrizie.

Dar poate că mi se pare mie. V-am zis, nu vin chiar dintr-o familie exemplară. Iar una dintre primele mele amintiri e cu tata, care a anunțat că și-a pierdut verigheta. Cică o lăsase undeva, pe o chiuvetă, cînd s-a spălat pe mîini, și apoi n-a mai găsit-o, dispăruse. Nu l-a crezut nimeni, dar nici nu a mai înlocuit-o.

Internaționale

SUA

„Amînăm din ce în ce mai mult momentul căsătoriei. În 1960, vîrsta medie a primei uniuni, în Statele Unite, era de 23 de ani pentru bărbați și 20 de ani pentru femei; astăzi, e de 28, respectiv 26 de ani. Procentul femeilor americane care se mărită înainte de 35 de ani este mai scăzut decît în oricare perioadă de după anii 1950. Ne căsătorim mai puțin: ultimii 15 ani au fost martorii unor mari schimbări. O chestiune încă și mai istorică – acum nu mai avem nevoie de soți pentru a avea copii și nu mai trebuie să avem copii dacă nu vrem. Iar cele care-și doresc propriul copil biologic, fără să fi găsit părintele potrivit, au nimerit în epoca potrivită. În prezent, în Statele Unite, 40% dintre copii sînt născuți de mame celibatare. Ceea ce nu înseamnă că ele au ales voluntar această situație, însă faptul că atît de multe femei din clasele medii și superioare aleg acest drum a contribuit la atenuarea stigmatizării mamelor celibatare. (...) Și nu doar că a fi mamă celibatară nu mai e un lucru prost văzut, ci maternitatea în sine nu mai e obligatorie. Începînd din anul 1976, procentajul femeilor între 40 și 45 de ani care nu au avut copii aproape s-a dublat. Iar o femeie celibatară fără copii nu mai e automat considerată o fată bătrînă și sterilă. Toate aceste schimbări în structura familială se explică în principal prin cuceririle mișcării feministe. De-a lungul ultimilor 50 de ani, femeile au cîștigat constant teren în fața bărbaților (și uneori chiar i-au depășit) în ceea ce privește educația și joburile. Un studiu din 2010 realizat pe populația urbană activă a arătat că femeile cîștigau, de fapt, cu 8% mai mult decît bărbații. (...) Bărbații au pierdut rapid terenul în fața femeilor, în ceea ce privește venitul, reușita școlară și perspectivele de angajare. Anul trecut, femeile americane ocupau 51,4% dintre posturile de conducere, față de doar 26% în 1980. (...) Implicațiile sînt extraordinare. Dacă femeile se află în plină ascensiune în toate sectoarele societății și dacă paritatea sexuală e în mod real la îndemînă, asta înseamnă că regimul matrimonial bazat pe o dominație economică masculină zdrobitoare își trăiește, poate, ultimele clipe de glorie. Atîta vreme cît femeilor li se refuzau oportunitățile financiare și educaționale rezervate bărbaților, nu le rămînea altceva de făcut decît „să se mărite cu o partidă bună". Acum că putem lucra la propriul statut și propria siguranță, și sîntem, deci, eliberate de nevoia de bărbați, sîntem libere să-i și iubim mai mult, într-un mod mai personal. Cam asta-i ce-ar trebui să fie dragostea, nu?"

(sursa: Kate Bolick, „What, Me, Marry?", *The Atlantic*)

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

Lumea arabă

„În întreaga lume arabă, se observă o creștere îngrijorătoare a tinerilor, bărbați și femei, care au pierdut trenul căsătoriei. Nu dispunem de statistici globale pentru toate țările, dar peste tot numărul căsătoriilor e în scădere. În Arabia Saudită, procentul divorțurilor a explodat, și asta,paradoxal, mai ales în regiunile Mecca și Medina, orașele cele mai sfinte de pe pămînt. Potrivit unui studiu al Ministerului Planificării, divorțurile au crescut cu 20% în ultimii ani, iar tribunalele au înregistrat, anul trecut, 13.000 de divorțuri și 70.000 de contracte de căsătorie. Cît despre tinerele femei celibatare, ele depășesc 1,5 milioane. Motivul acestui celibat? Potrivit unui studiu realizat de Ibrahim Al-Juweir, profesor de sociologie la Universitatea din Ryad, majoritatea fetelor preferă să-și urmeze studiile decît să se mărite. (...) Celibatul este o catastrofă care a lovit toate țările arabe, în grade diferite. În Egipt, ar fi 6 milioane de bărbați și 4 milioane de femei de peste 35 de ani care nu s-au căsătorit. În Algeria ar fi peste 4 milioane de femei celibatare. Și în Iordania și Siria, cifrele sînt ridicate. Și cu atît mai mult în Irak, unde condițiile de viață fac relațiile din ce în ce mai dificile. În țările Golfului, cum ar fi Kuweit, Bahrein și în Emirate, principalul obstacol îl reprezintă costul zestrei."

(sursa: Ata Abdela, „Milioane de celibatari", *Al-Ahraim*, Cairo)

Căsătorii aranjate

„În lume, o dată la 3 secunde, o fată sub 18 ani e căsătorită cu forța. În India, 90% dintre aceste căsătorii sînt aranjate între familii. Rata de divorț e sub 1%, iar susținătorii argumentează că astfel de căsătorii aranjate sînt o cale eficientă pentru tineri de a-și găsi un partener."

(sursa: The CNN Freedom Project, http://thecnnfreedomproject.blogs.cnn.com)

„Potrivit unui recent raport exploziv, 850.000 de minore sînt căsătorite în Iran, dintre care unele au chiar mai puțin de 10 ani. În anumite cazuri, aceste fete au fost căsătorite cu bărbați în vîrstă, pentru a plăti datoriile familiilor lor. De asemenea, în cursul unui singur an, 2006, au fost 25.000 de divorțuri între copii ale căror vîrste variază între 10 și 15 ani. (...) Aceste chestiuni fac obiectul unei dezbateri publice din ce în ce mai animate în Iran, chiar dacă legea iraniană permite căsătoria fetelor începînd de la 13 ani și a băieților începînd de la 15 ani – și chiar sub 10 ani, dacă părinții și justiția își dau acordul."

(sursa: *Elaph*, Londra)

Raluca POPESCU

Căsătoria – idealul unei relații complete

Toate tipurile de discurs prezente în societate – de la actorii politici, mass-media şi activişti, la specialişti – deplîng erodarea instituţiei căsătoriei şi a familiei în general. Opţiunile conflictuale cu care se confruntă indivizii contemporani fac tot mai dificil un parteneriat de durată. Căsătoria nu mai este considerată necesară pentru viaţa în cuplu. Credinţa în căsătorie ca un angajament pe viaţă a fost zdruncinată: tot mai multe cupluri, chiar legal constituite, aleg să se despartă. Dorinţa realizării profesionale şi lărgirea oportunităţilor de timp liber au generat opţiuni de viaţă care nu iau în calcul prezenţa copiilor. Căsătoriile între cuplurile LGBT, posibile în tot mai multe ţări, sînt o dovadă a acestor schimbări radicale de perspectivă, mai ales la nivel politic. Anchetele internaţionale longitudinale relevă ca tendinţă generală, în spaţiul occidental, o valorizare mai scăzută a căsătoriei şi a copiilor, o mai mare acceptare a coabitării şi a divorţului, o toleranţă mai ridicată faţă de comportamente sexuale premaritale sau ocazionale, o trecere către roluri de gen asemănătoare şi egalitare.

faţă de 1990, totuşi sub media europeană. Mai mult, divorţialitatea din România se caracterizează printr-o mare stabilitate în timp, avînd aceleaşi valori din anii 1960: aproximativ 1,5 divorţuri la 1000 de locuitori sau 1 divorţ la 5 căsătorii.

Previziunile pesimiste cu privire la dezintegrarea familiilor şi dispariţia căsătoriei ar trebui privite cu reţinere. Comparaţiile nefavorabile dintre prezent şi trecut pot fi înşelătoare. În secolele trecute, recăsătoririle survenite în urma decesului unuia dintre parteneri (situaţie destul de frecventă, mortalitatea fiind ridicată la vremea respectivă) sînt comparabile cu recăsătoririle survenite astăzi în urma divorţului. Se estimează că durata medie a căsniciei din prezent nu este mult diferită faţă de cea de acum un secol, numai că atunci înceta prin decesul unuia dintre soţi sau prin separări informale neînregistrate, iar astăzi, mai mult prin divorţ.

Şi comparaţia privind frecvenţa încheierii căsătoriilor între trecut şi prezent poate fi suprinzătoare. La începutul secolului al XX-lea, în România se înregistrau 8,3 căsătorii la 1000 de locuitori, nivel pe care l-a atins şi

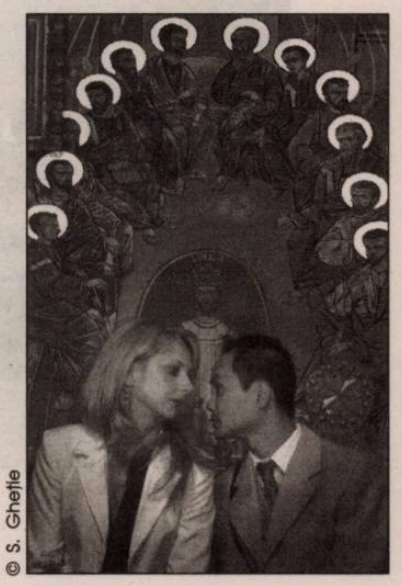
© S. Ghețe

În 2012 se înregistrau 5,1 căsătorii la 1000 de locuitori, o valoare peste media europeană.

Tot mai mulţi indivizi nu se căsătoresc sau amînă momentul căsătoriei. Nupţialitatea este într-o scădere continuă în toate ţările Europei, cu o medie pe toate cele 27 de ţări ale Uniunii Europene de numai 4 căsătorii la 1000 de locuitori, în 2011. Căsătoria se încheie rar şi tîrziu: vîrsta medie la prima căsătorie a depăşit 30 de ani.

Modelul nupţial românesc relevă o mare stabilitate în timp, în ciuda schimbărilor inerente din ultimul secol, păstrîndu-se aceleaşi caracteristici fundamentale: o preferinţă ridicată pentru legalizarea relaţiei la vîrste tinere şi o pondere scăzută a celibatului. Toate studiile demografice converg către acest model, de la cele clasice internaţionale, ale lui Hajnal, la cele clasice autohtone, ale lui Trebici, Retegan-Şerbu, Balaci sau Gheţău. Rata nupţialităţii a fost în mod constant printre cele mai ridicate la nivel european, vîrsta medie la prima căsătorie – printre cele mai scăzute, iar ponderea populaţiei necăsătorite – printre cele mai reduse.

În 2012 se înregistrau 5,1 căsătorii la 1000 de locuitori, o valoare peste media europeană, dar în tendinţă descendentă în ultimii ani. Vîrsta medie la prima căsătorie era de 26,2 ani pentru femei şi 29,3 ani pentru bărbaţi, în 2011 – deşi în creştere cu 4 ani recent (8,8 căsătorii la 1000 de locuitori, în 2007). Cea mai ridicată nupţialitate a fost după al Doilea Război Mondial, în perioada 1946-1950, cînd a atins 11,2 căsătorii la 1000 de locuitori. Deşi evoluţia pe termen lung a fost descendentă, scăderea s-a făcut lent, avînd chiar scurte perioade de revirement, precum *boom*-ul din 2007.

Pe lîngă schimbările demografice, care, aşa cum am arătat anterior, analizate obiectiv nu mai sînt la fel de alarmante, discursurile publice deplîng transformările profunde la nivel valoric pe care le-a suferit căsătoria.

„Normalizarea situaţiei" prin căsătorie este învăţată în procesul de socializare în cadrul familiei şi al grupului de apartenenţă. Mediul social exercită presiuni în vederea căsătoriei, iar indivizii ajung să o interiorizeze ca pe o obligaţie de „a intra în rînd cu lumea". Căsătoria este considerată o încununare a iubirii şi o condiţie a realizării depline: conform anchetei internaţionale European Values Survey, a fi căsătorit sau a avea o relaţie de durată este o condiţie esenţială pentru a fi fericit în viaţă, pentru 76% dintre români.

Indivizii rămîn ataşaţi de idealul unei relaţii „definitive", al unui destin comun, condiţie esenţială a împlinirii personale. Există o mitologie vastă care conferă căsătoriei o imagine armonioasă şi statică, atemporală, şi care acţionează la fel de puternic şi în prezent. Indivizii se căsătoresc cu „persoana potrivită"; partenerii sînt mereu aceiaşi ca la început (nu se pot schimba); iubirea dintre soţi este necesară şi fără sfîrşit; nevoile, gîndurile, frămîntările celuilalt sînt simţite, cunoscute spontan în virtutea acestei iubiri; cuplul ajunge mereu la consens; relaţia sexuală merge de la sine; satisfacţia supremă vine odată cu apariţia copiilor.

Sistemul valoric clasic al căsătoriei este unul idealizant, în care căsătoria are un statut unic, special şi este principala modalitate de autorealizare individuală. Funcţionarea sa e bazată pe renunţarea la identitatea proprie, pentru a construi o identitate comună cu celălalt. E animată de idealuri romantice, dar fiecare partener are roluri clar delimitate, pe care trebuie să le îndeplinească.

Deşi dominant, acest sistem valoric nu mai este unanim. Se poate observa o evoluţie lentă către credinţe maritale practice şi individualiste. Căsătoria e considerată mai degrabă ca o datorie impusă de către societate şi mai puţin ca un mijloc de împlinire personală. Chiar dacă aleg să se căsătorească, indivizii se raportează, la viaţa de cuplu, diferit: îşi păstrează autonomia, iar rolurile domestice sînt flexibile. Căsătoria este un parteneriat, un schimb echitabil pentru parteneri, care durează atîta timp cît le oferă suficiente satisfacţii, nu are calităţi de necesitate, veşnicie şi unicitate. Căsătoria nu are loc între parteneri destinaţi unul altuia, între care armonia vine de la sine, ci între parteneri care s-au întîlnit mai mult sau mai puţin întîmplător, dar care continuă să aleagă să fie împreună, cu eforturile aferente de compatibilizare şi înţelegere reciprocă.

Deşi nu mai este singura formă de convieţuire, căsătoria rămîne cea mai frecventă în majoritatea societăţilor şi cu siguranţă în ţara noastră. Pentru majoritatea românilor (80%) căsătoria continuă să nu reprezinte o instituţie învechită. Mai mult, anchetele arată că cei căsătoriţi sînt consideraţi a fi mai fericiţi, de către majoritatea populaţiei, chiar şi de către cei necăsătoriţi. Căsătoria se bazează în continuare pe un model romantic, în care iubirea rămîne condiţia cea mai importantă. Totuşi, iubirea trebuie completată cu solidaritatea partenerilor (încredere, respect, sprijin şi înţelegere reciprocă, fidelitate), dar şi cu sprijin material (condiţii bune de locuit şi bani).

Popularitatea instituţiei căsătoriei, în ciuda răspîndirii modelelor alternative de convieţuire, poate fi privită la nivel simbolic drept o căutăre a unei relaţii complete. Ea este în continuare percepută de către majoritatea indivizilor ca avînd un statut unic, special şi ca fiind un mijloc de împlinire personală. Dar, în interior, nu mai este cadrul unei armonii depline şi al unor satisfacţii cîştigate spontan. Tot mai conştienţi de faptul că adesea este conflictuală cu dorinţele şi nevoile proprii, oamenii privesc căsătoria mai degrabă ca pe un schimb: nu pragmatic, ci simbolic, expresiv. Idealurile romantice despre iubire încep să fie privite cu scepticism, dar căsătoria este percepută în continuare ca fiind bazată pe reciprocitate, iar rolurile şi statusurile sînt tot mai flexibile şi egalitare.

„Noi, românii, am înţeles să ducem mai departe această prigoană împotriva burlăciei. Slovele îngălbenitelor noastre hrisoave povestesc celor ce ştiu a le tălmăci cum Vodă Moruzi, în dorinţa de a stîrpi tagma burlacilor vremii sale, luase hotărîrea nu numai de a înmulţi dările acestor «oameni fără obraz», dar a-i surghiuni în colibe, pe cîmp, aproape de o apă, pentru ca acolo, de două ori pe zi să fie botezate capetele lor, pentru a scăpa de fierbinţeală şi a se limpezi la minte. Mai în urmă, prin 1873, Dimitrie Asacki propunea dela înălţimea tribunei electorale, înfiinţarea unei dări, pe care fiecare burlac dator să fie a o plăti statului, dare pe care el o denumea «burlăcărit».“

DR. CONSTANTIN COLONAŞ,
Cartea căsătoriei, Editura Cartea Românească, 1947

© S. Ghețe

Raluca Popescu *este dr. în sociologie, lector la Facultatea de Sociologie a Universităţii Bucureşti şi cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii, Academia Română. Cea mai recentă carte publicată:* Introducere în sociologia familiei. Familia românească în societatea contemporană, *Polirom, 2009.*

Florin LĂZĂRESCU

Happily ever after

Povestea căsniciei începe după „şi au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi". În prima parte, eşti atît de furat de basmul iubirii, atît de obsedat să lupţi pentru a-l cuceri pe celălalt, încît nu-ţi mai pui decît teoretic problema părţii secunde, a continuării. „S-ajung eu acolo!" îţi zici. Şi – după ce ai bătut zmei de i-ai ascultat cu urechea, ai dat la pace cu felurite vrăjitoare, te-ai făcut luntre şi punte să rămîi zînă, ai îndeplinit cerinţele împăratului şi ale împărătesei, posibili viitori socri mari şi mici, după ce, mă rog, te-ai dat peste cap de nu ştiu cîte ori ca să iasă totul perfect – se întîmplă mutarea împreună, şi apoi, un soi de linişte. Pe urmă, oricît ai fi tu de Făt-Frumos sau de Ileana Cosînzeana, realizezi că ai intrat în altă poveste.

Nu-ţi mai găseşti ciorapii prin casă, simţi că-i vorba de trădare la împărţirea sertarelor cu haine, constaţi că trusa ta de manichiură a fost folosită pentru a repara o lustră, culoarea varului de pe perete nu te reprezintă, unii dintre prietenii sau prietenele celuilalt sînt „bizari", trebuie să-ţi planifici sarcinile casnice la fel ca pe atribuţiile de serviciu, fantomele fostului iubit sau ale fostei iubite apar mai des la cină, îţi petreci prea mult din timpul liber vorbind despre facturi ori cumpărături, pui mîna pe fundul celuilalt şi ai uneori aceeaşi senzaţie ca şi cum ar fi al tău însu(ă)ţi, nu-ţi mai poţi lăsa pantalonii trîntiţi în mijlocul camerei, nu mai poţi sta două ceasuri în baie, vezi că s-au spălat farfurii cu cîrpa de şters praful

© S. Gheţie

etc. În locul poeziilor ori al declaraţiilor pătimaşe, dusul gunoiului, cumpăratul pîinii, modul de împărţire a ultimei ţigări, o masă caldă, desfăcutul borcanului cu bulion, călcatul unei cămăşi ori schimbarea unui bec ars se transformă în cele mai incontestabile semne de dragoste.

(„Uite, de asta n-am să mă căsătoresc eu!" or să-ţi spună unii, mustăcind. Prostii! Nu vorbim aici musai de căsătorie oficială, ci de căsnicie care, după cum îi e şi numele, înseamnă a trăi în aceeaşi casă, cu sau fără acte de la Primărie. Mi-e greu să-mi închipui pe cineva – cu excepţii precum călugării, măicuţele ori adolescenţii întîrziaţi – care să nu-şi dorească la un moment dat să locuiască împreună cu iubitul/iubita. Care să nu viseze, uneori, la căsnicie, altfel spus.)

Şi necazul adevărat, dacă e să iasă cu necaz, apare pentru că insistăm/nu sîntem în stare/nu ştim cum să trăim şi în partea a doua a poveştii de dragoste, încremeniţi în regulile de basm ale celei dintîi. Aia cu zmei, zîne, feţi-frumoşi şi ilene cosînzene. Aia cu „fluturi în stomac", cu „mi-a dat numărul de telefon", cu „ne plimbăm ceasuri întregi, ca nebunii", „ne pupăm în tufişuri", „ne vedem la club". Ceea ce-i practic imposibil. Şi o ţîră pueril. Pentru că prima parte e o ficţiune, iar a doua e realitatea. Pentru că, de multe ori, ne consumăm mai toată energia pe ficţiune, devenind sclavii ei. Pentru ca ajungem prea obosiţi ca să mai inventăm noi reguli şi jocuri de convieţuire. Pentru că noi înşine, schimbîndu-ne – încet, dar sigur – ne aştep-

tăm, stupid, să fie, şi după ani de zile, „ca la-nceput".

Vă spun drept: în viaţa personală, pe mine unul mă bucură mai mult realitatea, fie ea şi prozaică, decît ficţiunea. Sînt căsătorit de nouă ani şi nu-s nostalgic deloc după pupatul prin tufişuri, nici după imaginarii fluturi din stomac. Mă simt, astăzi, mai fericit. Cînd, de exemplu, aflat la o masă cu zece oameni, îi putem „bîrfi" pe ceilalţi numai din priviri, eu şi cu Ralu. Cînd un cuvînt aruncat aparent întîmplător – care face parte din „argoul" nostru, fără înţeles pentru restul lumii – ne amuză copios. Cînd ne cunoaştem atît de bine, încît nu are rost să ne aburim şi ne spunem totul direct, pînă la capăt. Cînd ne chinuim împreună, minute în şir, să montăm o fotografie în ramă şi, la urmă, spargem sticla. Cînd mă apucă atacurile de panică şi singurul om care mă poate calma e lîngă mine. Pe scurt, mă simt mult mai bine astăzi, mai viu şi mai lucid decît „la-nceput".

Într-o relaţie de cuplu, de fapt, nu e vorba niciodată de două poveşti de dragoste separate, în două părţi, ci de una singură, continuă. Care iese sau nu. Pe care ştii s-o păstrezi sau nu.

***Florin Lăzărescu** este scriitor şi scenarist. Cea mai nouă carte:* Amorţire, *Polirom, 2013.*

Silviu GHEŢIE

Din amintirile unui fotograf

Îmi vine greu să scriu despre nuntă. Oamenii îşi pun speranţe foarte mari în evenimentul ăsta, suferă dacă nu au parte de aşa ceva sau suferă tocmai pentru că au. Din punctul meu de vedere, nunta e un cîmp de bătălie, unde emoţiile curg gîrlă. La început, mi-a fost greu să fac poze la nuntă, luam totul prea în serios şi încercam să-i mulţumesc pe miri. Cu timpul, am realizat că se întîmplă acolo tot felul de lucruri interesante şi am început să fac o colecţie de poze de nuntă, în încercarea de a nu mă plictisi. Aşa am ajuns să fiu pasionat de subiect, luînd la pachet şi botezurile, şi înmormîntările.

Nunta este o frescă concentrată a lumii în care trăim; acolo poţi întîlni de toate, de la fericire şi extaz, pînă la certuri şi bătăi. Am căutat să iau parte la nunţi cît mai diferite şi cel mai departe am ajuns în Malaezia, la nunta unui australian bătrîn cu o chinezoaică tînără. A fost foarte ciudat pentru mine să văd că s-a terminat băutura pe la jumătatea petrecerii şi că lumea sorbea resturile de şampanie rămase de la începutul nunţii. Mărturisesc că n-am înţeles mare lucru, diferenţa dintre culturi era prea mare.

În anii '90, am fost la o nuntă sponsorizată de un patron care avea un pui de leu. Ei bine, puiul ăsta era cît un viţel şi se plimba liber prin cortul unde urma să aibă loc evenimentul. La un moment dat, leul s-a pus cu labele din faţă pe masă şi a început să mozolească un bol cu chiftele şi a fost gonit de un argat cu un bici. Aveam o gîndire atît de convenţională, încît nu mi-am dat seama că ar fi fost interesant să fac poze. Cu timpul, însă, mi-am rafinat mult gusturile şi am început să casc mai bine ochii la ce se întîmplă în jur, fără să fac discriminări între subiecte.

Am început să fiu atent la tot, de la chelneri şi bucătărese, pînă la decoraţiuni, DJ, formaţie, cameramani, preoţi şi cantori. Am avut ocazia să stau la masa „serviciilor", cu celebrităţi din copilăria mea şi de-acum.

PUBLICITATE

Art Cultura

O abordare neconvenţională a creaţiei, cu **Dan Pârvu**.

Vineri, de la 19h15.

rfi românia

Cele mai interesante nunţi le-am găsit la ţară, acolo unde nunta continuă să reprezinte, pentru unii, un ritual, iar oamenii ştiu să se bucure sincer de un pahar de ţuică şi o supă originală de găină.

La oraş, toţi îşi doresc o nuntă ca în poveşti. Doamnele se aranjează peste măsură, astfel că ajung să arate mai rău decît în mod normal, iar copiii sar şi se tăvălesc pe jos ca în filmele lui Fellini.

Am fost şi la o nuntă de 1500 de persoane, în Maramureşul istoric. Părinţii fetei, rapsozi populari renumiţi, au organizat o nuntă-spectacol, unde locul la masă era aşa de mic, încît trebuia să stai din profil ca să îţi încapă o mînă spre farfurie, căminul cultural era prelungit cu un cort uriaş, ca un apendice, mireasa şi mirele erau

Am fost la o nuntă sponsorizată de un patron care avea un pui de leu.

doar figuraţie, nu îi băga nimeni în seamă şi păreau cam nefericiţi. Nunţile aşa-zis tradiţionale sînt la mare trecere acum, iar lumea e în stare să se îmbrace în haine incomode, cu care nu e obişnuită, şi să îndeplinească ritualuri din care nu înţelege nimic pentru că ele nu mai sînt actuale.

Ţin minte că eram la filmare la *Boogie*, filmul lui Radu Muntean, în Costineşti, în afara sezonului, şi eram cazaţi la singurul hotel cu restaurant din staţiune. În rest, era pustiu. Era duminică şi aveam zi liberă, aşa că stăteam la o bere pe terasă, cînd, deodată, apare o mireasă supraponderală, îmbrăcată în roz, alături de mirele ei, şi încep să facă repetiţii la vals. Am şovăit un pic pînă să fac poze, dar, încurajat de un prieten, am început să trag cîteva instantanee, inclusiv cînd s-a furat mireasa şi a fost cărată în braţe de

doi tineri. Dacă eşti interesat să priveşti atent ce se întîmplă în jur, nunta îţi oferă situaţii care depăşesc cu mult imaginaţia şi care sînt uşor de pozat tocmai pentru că lumea asta aşteaptă de la tine şi, astfel, poţi să răstorni vechile clişee şi automatisme, cu imagini surprinzătoare.

Una dintre cele mai şocante nunţi la care am avut onoarea să particip a fost în Negreşti Oaş şi a durat cam 24 de ore. Începînd cu îmbrăcatul miresei, la prima oră a dimineţii, şi sfîrşind a doua zi dimineaţă, odată cu răsăritul soarelui. Un taraf de vreo cinci lăutari a cîntat fără întrerupere, ore în şir, o muzică arhaică şi halucinogenă – după cîteva ore, simţeai că se învîrte pămîntul cu tine. Mireasa arăta ciudat, în costumul-armură, blindat cu mărgele. Cînd a venit limuzina, s-au înghesuit şi ea, şi mirele pe trapa din tavanul maşinii şi au mers aşa, pe jumătate om, pe jumătate maşină, vreo 10 kilometri, pînă la starea civilă, pe o căldură toridă. La biserică s-a întîrziat vreo două ore şi, cînd a început slujba, s-a „luat" curentul. Sala de festivităţi era un fost hambar uriaş, din beton, renovat cu termopane şi design modern, care era brăzdat pe exterior de dîre de urină, căci toaletele nu făceau faţă la un număr aşa mare de oameni. În faţa mea era un bătrîn demn, pe care îl tot ajutam să deschidă sticlele de bere. După cîteva ore, urla după mine să îi deschid încă o sticlă, de parcă asta ar fi fost datoria mea. O bătrînă m-a luat la întrebări – că ce drept aveam să îi fac poze. Mirele şi mireasa se sărutau cu limba, pentru camera de filmat, şi povestea a continuat la fel de vioi pînă a doua zi la 8 dimineaţa.

***Silviu Gheţie** este fotograf (nu doar de nunţi). Îl găsiţi la ghetie.ro sau pe Facebook.*

Casiana IONIŢĂ

Cui i-e frică de căsătoria gay?

Gay marriage killed the dinosaurs (Căsătoria gay a omorît dinozaurii) – aşa se numea, prin 2004, un grup de pe Facebook, care îi lua peste picior pe cei care erau împotriva căsătoriei gay, pe motiv că ar fi distrus lumea tradiţională. Pe atunci, Facebook era deschis doar utilizatorilor din Statele Unite, unde căsătoria gay nu era legală decît în Massachusetts, în timp ce Vermont permitea parteneriatul civil. La ora actuală, căsătoria gay este legală în 13 state americane şi în Washington, DC, iar cinci state au introdus parteneriatul civil. O treime din populaţia Statelor Unite trăieşte acum în state în care este posibil ca persoanele de acelaşi sex să se căsătorească. Pe parcurs, s-au mai redefinit şi termenii discuţiei: a devenit din ce în ce mai clar că parteneriatul civil este un compromis, pentru că nu le oferă membrilor comunităţii LGBT (acronim de la *lesbian, gay, bisexual, transgender)* decît o parte dintre beneficiile căsătoriei civile şi, mai ales, îi desemnează drept cetăţeni de categoria a doua. Mai este mult pînă cînd căsătoria gay va fi legală în toate statele americane, dar Curtea Supremă a hotărît, luna trecută, că toate căsătoriile oficiate la nivel de stat vor fi recunoscute şi la nivel federal, declarînd neconstituţională o lege din 1996 – Actul de apărare a căsătoriei –, care definea căsătoria la nivel federal ca fiind doar între un bărbat şi o femeie.

Un sondaj realizat de Pew Research Center în luna martie 2013 arată că 49% dintre americani acceptă căsătoriile gay, iar 44% sînt împotrivă, faţă de 2004, cînd 31% erau pentru şi 60% erau contra. Numărul susţinătorilor căsătoriei gay a crescut, deci, considerabil în ultimii ani, mai ales printre tineri. Pentru mulţi dintre cei născuţi după 1980, interzicerea căsătoriilor gay pare la fel de absurdă precum interzicerea căsătoriilor interrasiale, care încă mai era în vigoare în unele state americane, în anii '60. Această schimbare de atitudine se reflectă şi la nivel politic. Barack Obama şi-a afirmat susţinerea pentru căsătoria gay abia spre finalul primului mandat, după ce iniţial acceptase doar parteneriatul civil. Majoritatea republicanilor şi susţinătorii lor sînt în continuare împotriva oricărui fel de parteneriat pentru cuplurile gay, deşi un exemplu recent arată că se poate şi altfel. În urmă cu cîteva luni, Rob Portman, un senator republican din Ohio (un stat unde cuplurile de acelaşi sex nu se pot căsători) a anunţat că susţine căsătoria gay pentru că fiul său este homosexual.

Într-o ţară foarte divizată politic, precum e Statele Unite, căsătoria gay complică diferenţele ideologice. Acum pare natural ca suporterii căsătoriei gay să fie cei care se consideră progresişti, pe cînd cei mai conservatori se opun. Dar este o situaţie paradoxală pentru că, pînă la urmă, căsătoria este o instituţie tradiţională. Iar cînd cer să fie incluse în această instituţie, cuplurile gay îi confirmă şi mai mult importanţa. Un act cu adevărat radical ar fi să ignore complet ideea de căsătorie, cum se întîmpla în anii '60 şi '70, cînd cultura gay se definea ca făcînd parte din revoluţia sexuală. După cum remarca şi Cristian Ghinea în rubrica sa, acum cîteva săptămîni, simplul fapt că vorbim despre căsătoria gay este o victorie a instituţiei burgheze a căsătoriei.

Aici ar fi de folos un pic de istorie: cînd şi de ce a apărut ideea căsătoriei gay? Conceptul în sine a început să fie discutat de-abia la sfîrşitul anilor '80, după ce epidemia de SIDA a afectat foarte mult comunitatea gay, iar cei bolnavi şi prietenii lor au fost nevoiţi să-şi pună tot felul de probleme *grele* legate de drepturi pe care le au doar membrii familiei: posibilitatea de a vizita rudele la spital, de a le trece pe aceeaşi asigurare medicală sau problema moştenirii. În 1989, jurnalistul Andrew Sullivan a publicat în revista *The New Republic* un articol foarte controversat – „Here Comes the Groom: A (Conservative) Case for Gay Marriage" –, în care afirma că, dacă homosexualii şi lesbienele ar avea dreptul de a se căsători, ar cîştiga şi ei, şi statul, pentru că aceste căsătorii ar duce la „coeziune socială, linişte emoţională şi prudenţă financiară". Sullivan a formulat, aşadar, un argument conservator, din poziţia lui de homosexual catolic şi de dreapta, şi a fost atacat ani la rînd nu doar de criticii de dreapta, convinşi că instituţia căsătoriei nu putea fi redefinită fără a fi distrusă, ci şi de cei de stînga. Dintre aceştia, mulţi veneau din contracultura gay a anilor '60 şi nu doreau să facă parte din *mainstream,* acceptînd ideea tradiţională de căsătorie.

Sullivan a recunoscut de la început că membrii comunităţii gay, care trecuseră printr-o lungă perioadă de discriminare, atacuri şi insulte, nu aveau să fie de acord cu propunerea lui. Dar a mizat pe faptul că pînă şi cei mai radicali dintre ei ar fi apreciat avantajele căsătoriei gay, mai ales după anii tumultuoşi ai epidemiei de SIDA. Treptat, grupurile de activişti LGBT şi-au însuşit argumentele lui Sullivan şi le-au dezvoltat, definind căsătoria ca un drept al cetăţenilor. Faptul că statul nu le acordă acest drept tuturor – susţin ei – duce la discriminare. Cuplurile care nu sînt lăsate să se căsătorească nu au acces la drepturile date de căsătoria civilă: moştenire, custodia comună a copiilor, proprietatea bunurilor comune, reduceri la impozite pentru familii, naturalizarea în ţara partenerului etc. Iar aspectul legal este strîns legat de impactul psihologic. Un studiu din 2010 arată că, odată ce ştiu că au posibilitatea de a se căsători civil, membrii comunităţii LGBT se simt mult mai în siguranţă în societate, pentru că nu mai sînt discriminaţi şi expuşi la acte de violenţă psihică sau chiar fizică.

„Eu nu am absolut nimic să le reproşez homosexualilor, îi consider doar nişte oameni bolnavi. Homosexualitatea nu este o stare firească, nu este o relaţie naturală, motiv pentru care, după părerea mea, nu are absolut nici o şansă."

PUIU HAŞOTTI, PNL

„Parteneriatul civil ar putea afecta libertatea de conştiinţă a celor care lucrează în primării şi care ar putea fi obligaţi să oficieze juridic această formă de parteneriat, împotriva conştiinţei lor. Ar putea să avantajeze cuplurile de homosexuali prin parteneriatul civil, dar să dezavantajeze oameni care au o reţinere din punct de vedere al opţiunilor individuale să oficieze asemenea parteneriate."

MIHAI NEAMŢU, Noua Republică

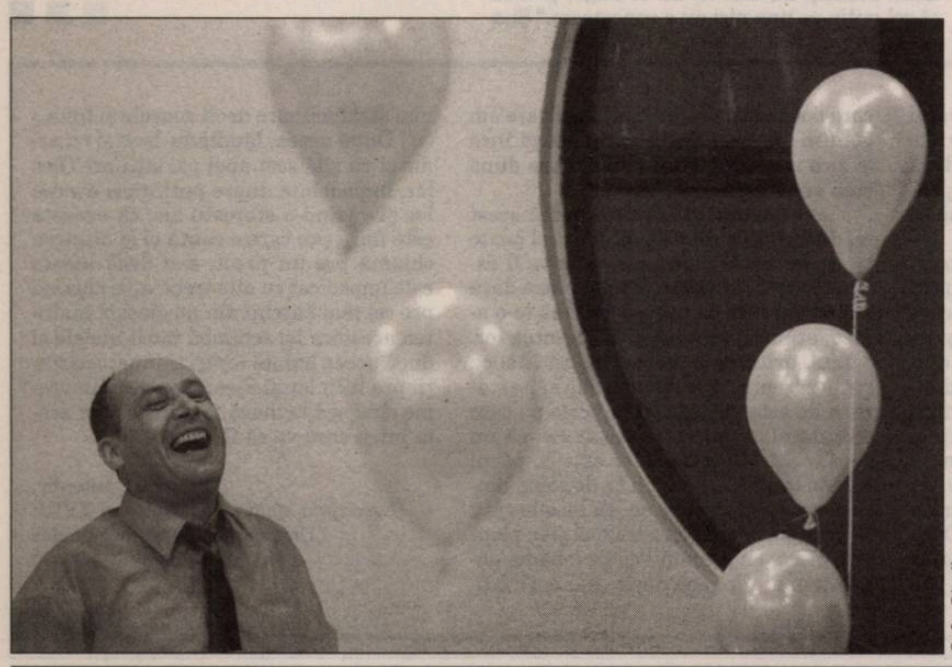

© S. Ghefte

Dacă impactul pozitiv al căsătoriei gay asupra cuplurilor homosexuale este clar, ce impact are asupra heterosexualilor? Un argument standard împotriva căsătoriei gay este că ar avea un efect negativ asupra societăţii în general, de la copiii crescuţi de doi taţi sau de două mame, pînă la cuplurile heterosexuale din jur. Aceste argumente erau greu de demontat la începutul dezbaterii, cînd încă nu existau suficiente date despre cuplurile gay căsătorite. Dar în ultima vreme, de cînd căsătoria gay a fost legalizată în mai multe ţări (Olanda, Belgia, Spania, Canada, Africa de Sud, Norvegia, Suedia, Portugalia, Islanda, Argentina, Danemarca, Brazilia, Franţa şi în curînd şi Marea Britanie), au apărut din ce în ce mai multe studii despre viaţa familiilor formate din doi bărbaţi sau două femei. Bazîndu-se pe asemenea studii despre adopţia copiilor de către cuplurile gay, Academia Americană de Pediatrie a concluzionat că un copil crescut de un cuplu gay nu are nici un dezavantaj faţă de un copil crescut de un cuplu heterosexual şi a declarat, în martie 2013, că susţine legalizarea căsătoriei gay.

De asemenea, un articol publicat recent în revista americană *The Atlantic* – „The Gay Guide to Wedded Bliss" – analizează o serie de studii despre comportamentul cuplurilor gay căsătorite şi propune o teză provocatoare: heterosexualii ar avea de învăţat de la familiile gay. Conform autoarei, Liza Mundy, cuplurile gay căsătorite sînt nevoite să negocieze împărţirea sarcinilor casnice pentru că nu se pot baza pe împărţirea tradiţională a rolurilor: soţia se ocupă de gospodărie, iar soţul o ajută din cînd în cînd. În schimb, cuplurile gay negociază împărţirea sarcinilor în funcţie de preferinţe şi abilităţi – o metodă care ar putea fi adoptată şi de heterosexuali, ca să aibă căsnicii mai trainice, bazate pe egalitate. În plus, spune Mundy, faptul că se vorbeşte atît de mult de importanţa căsătoriei gay creează mai multă publicitate în jurul instituţiei căsătoriei şi o face să pară cu adevărat importantă, într-o perioadă în care mulţi heterosexuali preferă să locuiască împreună, fără să-şi oficializeze relaţia.

Aceste studii – care arată că, de fapt, căsătoriile gay nu au deloc efecte negative – merită mult mai multă atenţie din partea politicienilor din toate ţările, inclusiv a celor din România, care sînt împotriva căsătoriei gay şi fac tot felul de declaraţii fără nici o legătură cu realitatea. Totodată, noi, cetăţenii, am putea face un exerciţiu de empatie să ne întrebăm cum ar fi să ne fie interzisă căsătoria civilă cu persoana iubită, din cauza orientării sexuale, care nu este aleasă şi care nu-i afectează personal pe ceilalţi. Iar cînd vine vorba de a legaliza numai parteneriatul civil, după cum s-a propus recent, să ne întrebăm dacă are sens să facem un asemenea compromis – să le dăm cuplurilor gay acces doar la o instituţie intermediară, nu şi la căsătoria civilă, care ar fi rezervată pentru heterosexuali. Pînă la urmă, putem să vedem foarte bine ce s-a întîmplat în alte ţări: căsătoria gay nu a dus la sfîrşitul lumii, nici nu a omorît dinozaurii, ci doar le-a dat tuturor cetăţenilor drepturi egale.

Casiana Ioniţă *are un doctorat în film şi cultură franceză de la Columbia University din New York. Este consultant la Council for European Studies din New York şi traducător.*

Răzvan CHIRUȚĂ

Cum s-a transformat Andrei din soț în pîrît

„Sincer, nu mai ştiu cînd am început să o urăsc.“ Bărbatul priveşte trist spre puţina votcă rămasă în pahar, în timp ce cu mîna dreaptă răsfiră pe masă paginile dintr-un dosar destul de gros. „Uite, aici e toată căsnicia noastră.“

Andrei şi Gabi s-au căsătorit în 1999, pe cînd erau studenţi la Iaşi. S-au luat din dragoste – „asta era formula ei“ –, deşi Andrei nu era încă pregătit pentru pas. „Ştii, ea m-a cerut de soţ. Atît era de nebună şi atunci, asta mă fascina cel mai mult la ea. Mai tîrziu, tocmai nebunia avea să mă coste. Dar, mă rog, ajungem şi acolo.“

În ziua nunţii a plouat, „semn de belşug, cică, deşi eu nu prea cred în prostiile populare“, iar în primii ani chiar au avut belşug. Mai întîi, s-au mutat în apartamentul primit de la părinţi. Apoi, Andrei cîştiga tot mai bine, lucra în IT, dar şi Gabi aducea ceva bani în casă, mai întîi din bursa ultimului an de facultate, apoi ca profesoară debutantă. După un an, a apărut primul copil. „Uneori, sînt conştient că eu am fost, de fapt, principalul vinovat. Ţi-am spus că ea m-a cerut în căsătorie? Ei, am acceptat, dar i-am explicat că nu sînt bărbat din ăla casnic, îmi place să ies din casă, să trăiesc viaţa. Greşeala a fost că nu s-a împotrivit condiţiei mele.“ Iar bărbatul a profitat din plin de libertatea pe care a primit-o atunci. Ieşea aproape în fiecare noapte cu prietenii săi, de multe ori făcea cinste – era cel mai „avut“ – pînă la ultimul leuţ din buzunar şi ajungea acasă dimineaţa, prea lefter şi prea beat.

Cînd s-a pornit furtuna

„Soluţia, pe scurt: admite acţiunea. Desface căsătoria prin acord. După divorţ, pîrîta îşi menţine numele din căsătorie. După divorţ, exercitarea autorităţii părinteşti în ceea ce îi priveşte pe minori se realizează în mod exclusiv de către pîrîtă. Stabileşte locuinţa minorilor la domiciliul mamei. Obligă reclamantul la plata pensiei de întreţinere, în favoarea minorilor“ – dintr-un dosar de divorţ, Judecătoria sector 1 Bucureşti.

„Da, s-ar putea spune că eram rău. Dar nu e chiar aşa. Aduceam bani în casă, aduceam destul de mulţi chiar. Apoi, am mai făcut un copil. Iar ei îi plăcea foarte mult să fie mamă. Era pasiunea ei. Cît copiii au fost mici, nici nu a prea contat că lipsesc nopţile, era prinsă cu creşterea lor. Problemele au început tocmai cînd au crescut“ – îmi povesteşte, cu jumătate de gură, Andrei.

Apoi, a mai fost un lucru care le-a schimbat pe celelalte. Cîţiva ani după ce s-a născut al doilea copil, familia s-a mutat la Bucureşti. „Cea mai proastă decizie a vieţii noastre“ – recunoaşte bărbatul, oarecum cu furie. Andrei s-a reîntîlnit aici cu mai mulţi prieteni de facultate, deja familiarizaţi cu barurile din Capitală, a cunoscut alţii noi şi – îmi destăinuie cu capul plecat, zîmbind ca un copil care a făcut ceva rău, dar i-a plăcut – cîteva fete. „În căsnicie, una în plus e deja prea mult“ – îmi răspunde, după care soarbe o gură de votcă, pe care o stinge cu Cola. „Nu pot să spun că îmi pare rău. Mi-a plăcut chestia asta, de ce să mint?“

Gabi a suportat cît a suportat, „băi, chiar mai mult decît m-aş fi aşteptat de la ea, ţi-am spus doar că era nebună.“ Cînd a decis că a suportat destul, s-a pornit furtuna. „Aş putea spune că la propriu. Mi-era frică să mai dorm în casă, mă gîndeam serios că mă omoară. Am ajuns să ne batem în faţa copiilor, dădea şi ea, nu a rămas niciodată datoare. Odată mi-a spart capul, altă dată chiar a aruncat cu un cuţit în mine. De fapt, dacă stau să mă gîndesc, cred că ăla a fost momentul cînd am început să o urăsc. Pur şi simplu, nu mai voiam să o văd în faţa mea, turbam numai cînd îi simţeam mirosul.“

© S. Ghelie

Distracţia s-a încheiat

„Soluţia, pe scurt: admite acţiunea. Desface căsătoria din culpa exclusivă a reclamantului-pîrît. După divorţ, reclamanta revine la numele avut anterior căsătoriei. După divorţ, exercitarea autorităţii părinteşti în ceea ce o priveşte pe minora M... Laura Teodora se realizează în comun de către ambii părinţi. Stabileşte locuinţa minorei la domiciliul mamei. Obligă pîrîtul la plata în favoarea minorei a pensiei de întreţinere calculată la venitul minim pe economie“ – dintr-un dosar de divorţ, Judecătoria sector 1 Bucureşti.

Nici unul dintre cei doi nu s-a lăsat uşor la divorţ. În primul rînd, Andrei nu a fost de acord. „Asta, da, paradox. Şi acum cred că e cea mai inteligentă femeie pe care o cunosc. Şi nu te plictiseai niciodată cu ea. Cînd eram studenţi, ne-am urcat de mai multe ori pe acoperişul Universităţii din Iaşi, era locul nostru secret. Odată am trecut pe lîngă un restaurant cu o nuntă şi ea a zis să intrăm. Mamă, ce ne-am distrat! Cînd să ne dea ăia afară că nu ştiau cine sîntem, ea a fost foarte mişto şi a strigat că sîntem mirii. Am ieşit apoi rîzînd şi atunci m-a cerut în căsătorie.“ Bărbatul priveşte în sus, spre un punct al clădirii vechi, de lîngă terasa unde ne aflăm, şi zîmbeşte nostalgic. Se întoarce apoi spre mine şi îşi taie zîmbetul de pe faţă. „În fine, nu mai contează. La proces, a venit cu tot felul de martori cum că sînt un soţ rău, că nu am grijă de copii, că i-am distrus pe toţi trei, ca să citez. Cel mai tare m-a enervat că martorii ei erau numai femei, prietenii noştri comuni bărbaţi au ales să nu se bage, şi cred că cel puţin pe una nici nu o cunoşteam.“ Şi-a luat avocat, unul nu foarte bun – crede acum –, mai ales că la divorţ a pierdut cam tot ce se putea pierde. A făcut recurs, s-a luptat, dar pînă la urmă, trecutul său i-a venit de hac. „Ştii cum se spune, m-am distrat, acum a venit vremea să plătesc.“

Apoi, a venit vremea plăţii

„Soluţia, pe scurt: Dispune desfacerea căsătoriei încheiată între părţi, din culpa comună a soţilor. Dispune ca reclamanta-pîrît să revină la numele purtat anterior încheierii căsătoriei. Stabileşte locuinţa minorilor la mamă. Dispune obligarea pîrîtului-reclamant la plata unei pensii de întreţinere în favoarea minorilor de 400 lei lunar, cîte 200 lei pentru fiecare minor, începînd cu data de 20.06.2013 şi pînă la majoratul copiilor, la care se adaugă suma de 1600 lei reprezentînd pensie neachitată, începînd cu data de 19.01.2013 şi pînă în luna mai 2013“ – dintr-un dosar de divorţ, Judecătoria sector 5, Bucureşti.

Andrei a pierdut casa, care i-a rămas nevestei. Tot ei i-au rămas şi copiii, el are numai dreptul să-i viziteze, după un program pe care nu reuşeşte să-l ţină minte. Pe lîngă asta, trebuie să plătească aproape 1000 de euro lunar – pensie alimentară. „Judecătoarea era tot femeie, ăsta a fost ghinionul meu. Îţi jur, nu sînt misogin, dar o solidaritate între ele sînt convins că a fost. Cel mai tare m-a durut că nu am primit custodie comună. Îţi dai seama, să îmi văd copiii după program. Cu asta m-am obişnuit cel mai greu.“

De fapt, Andrei a mai avut un ghinion, procesul său de divorţ a început conform vechiului Cod Civil, care avantaja mamele în ceea ce priveşte custodia minorilor. „Am făcut recurs, am explicat că poate nu am fost un soţ bun, dar tată bun sigur am fost. Am cerut să fiu judecat după noul cod, care dă custodie comună mai uşor. Nimic.“

Îl rog să îmi detalieze programul de vizitare. „Stai să mă uit în dosar“ – îmi cere răgaz şi rîde. „Ţi-am spus că încă nu îl ştiu pe de rost.“ Scoate o foaie – hotărîrea judecătorească – şi citeşte. „Deci, în primul şi al treilea weekend, sîmbătă şi duminică, între orele 10,00-20,00, în vacanţa de primăvară – o săptămînă, în vacanţa de vară – o lună, în vacanţa de iarnă, de Crăciun, 26.12 şi 27.12, la domiciliul tatălui, cu obligaţia acestuia de a-i readuce în domiciliul mamei.“ Da, e cam complicat.

***Răzvan Chiruţă** este reporter la* România liberă.

„Apoi merg starostii în casa fecioarei cu toate rudeniile mirelui şi cel mai de frunte dintre starosti începe să aducă cuvînt, pre care l'am pus şi noi aice, pentru că mai în tot locul obişnueşte, să se facă cu aceste cuvinte, adecă:

«Moşii şi strămoşii părinţilor noştri celor mai dinainte umblînd la vînat prin codrii, au aflat această ţară, întru care ne aflăm şi noi acum şi ne hrănim şi ne desmierdăm cu mierea şi cu laptele dintr'însa. Deci prin pilda aceasta fiind îndemnat şi slăvitul boer, a mers la vînat prin cîmpi, prin codrii şi prin munţi şi a dat preste o fiară, care fiind ruşinoasă şi cinstită, nu a stătut faţă cu dînsul, ci a fugit şi s'a ascuns şi viind noi pe urma ei, ne-a adus într'această casă. Deci, D-voastră trebue să ne-o daţi sau să ne arătaţi unde a fugit fiara aceasta pre care noi cu atîta osteneală şi sudoare am gonit-o din pustie.» Şi mai adaogă încă şi zice şi alte alegorii şi metafore după cum se pricepe.

Iară părinţii zic dintîi, cumcă acest fel de fiară n'a venit în casa lor, ci poate că ei i-au rătăcit urma şi ea se va fi ascuns aiurea, la vreun megieş. Însă dacă silesc starostii ca numai decît să le-o arate, atuncea scot părinţii înaintea lor, o fată urîtă şi bătrînă, îmbrăcată cu strae sdrenţuroase, şi întreabă ei pe starosti de este această fiara aceia pe care o caută ei. Atuncea starostii zic, că nu este aceia. «Căci fiara lor este cu părul galben ca aurul, cu ochii ca de şoim, dinţii săi stau ca mărgeaua, cu buzele roşii ca cireşile, la trup ca o leoaică şi la piept ca o gîscă, cu grumajii ca de lebădă, degetele mai gingaşe decît ceara, şi faţa mai strălucitoare decît soarele şi luna.» (...) După aceea, lăudîndu-li-se şi cu arme şi cu silă scot apoi părinţii pre fiica lor, împodobită dupre putinţa şi averea lor şi văzînd-o starostii zic, că aceasta este fiara pre care o caută ei şi atuncea chiamă pre un preot, sau dacă acesta este împedicat cu alte trebi, apoi chiamă pre cei mai bătrîni din megieşi şi înaintea acestora îşi schimbă mirii inelele şi după aceea îndată iarăşi tăinuesc părinţii pre fiica lor şi aşează masă şi în vreme cînd şed la masă, hotărăsc ziua aceia întru care va să fie nunta.“

(Dimitrie Cantemir,
Descriptio Moldaviae, capitolul XVIII,
„Despre obiceiurile logodnelor
şi a nuntelor în Moldova“)

Lina VDOVÎI

Trei nunți și toate de poveste

Moldovenii fac, atît în vremuri bune, cît şi la ananghie, nişte nunţi de pomină. Economisesc, se împrumută, muncesc pe rupte, dacă trebuie, dar o scot la capăt. Că aşa sînt ei, ţopăie dintr-o horă în alta, într-o veselie de nedescris. Tinerii care se iubesc trebuie neapărat să se ia şi să se aşeze la casa lor. Apoi, să-şi onoreze datoria sfîntă de a face un copil, iar mai tîrziu, să plece în Italia. Dar nu despre asta e vorba aici, ci despre ceremonia eternă, deşi schimbătoare, prin care două suflete se unesc şi pornesc împreună în căutarea mitului fericirii.

© S. Ghețe

„Într-o căsnicie reuşită, femeia trebuie să ştie cînd să vorbească şi cînd să tacă" – îmi spune bunica mea, văduvă de trei ori, aproape în şoaptă, de parcă nimeni n-ar mai trebui să audă această taină a căsătoriilor durabile. Ea e cea care mă îndeamnă, la fiecare vizită, să-mi pun pirostriile-n cap, să nu „mai trăiesc în păcat". „Mergi măcar la un preot şi spune-i să-ţi dea binecuvîntarea, fetiţo" – mă roagă mereu, luîndu-mi mîna în poala ei.

Ea, femeie cinstită, n-a călcat cu stîngul înaintea celor trei nunţi ale sale. A fost o mamă bună şi o soţie pe cinste, dar „Dumnezeu a avut planurile sale" şi i-a luat, pe rînd, toţi bărbaţii. Poate de aceea, măritişul e o treabă importantă pentru ea. Cînd una dintre strănepoatele ei, o copilă de 17 ani, a rămas însărcinată şi s-a măritat, bucuria ei a fost pînă la cer.

Mireasă la 17 ani

Nunta Victoriţei, strănepoata, a fost plină de peripeţii. Mireasa avea, oarecum, soarta pecetluită. Atît mama, cît şi bunica ei se căsătoriseră la aceeaşi vîrstă fragedă. Aşadar, vestea nu i-a surprins pe cei din neamul tinerei.

Mirii erau amorezaţi pînă peste cap, se vedea de la o poştă.

Mirele, în schimb, student de 21 de ani, s-a trezit peste noapte capul unei familii, acea celulă de bază a societăţii despre care învăţase la şcoală, dar care încă reprezenta o imensă gaură neagră pentru el. De aceea, cînd a început, imediat după dansul mirilor, să joace cu fetele din sală, colege de facultate sau prietene din copilărie, Victoriţa s-a bosumflat, ba chiar a plîns, şi aşa a rămas toată seara.

„Ifose juvenile!" i-a spus, plină de nervi, maică-sa, după ce a rugat-o jumătate de oră să-şi revină. S-a dus după ea în baie, a trecut prin toate stările, de la rugăminţi fierbinţi pînă la iritare, dar Victoriţa-i o copilă îndărătnică. A stat toată seara în capul mesei, cu burta ieşindu-i de sub sîni şi chipul plouat, uitîndu-se în farfurie, în timp ce musafirii dansau şi chefuiau. S-a mai luminat la chip de două ori în seara aceea: la ruperea colacului – pentru că bucata ei a fost mai mare, iar asta însemna că urma să fie capul acelei uniuni – şi cînd au primit darurile şi banii de la nuntaşi. De la mobilier pentru bucătărie şi dormitor, pînă la plasmă TV şi un frigider cumpărat de bunicul ei din Sankt Petersburg, cele două camere din casa mirelui în care s-au mutat porumbeii neliniştiţi au fost gata să îi primească, cu tot cu dragostea lor timpurie şi micile crize de gelozie inerente.

După cîteva luni, Victoriţa a născut o minunăţie de fetiţă brunetă, cu ochi albaştri. Cînd am întrebat-o cum se mai înţelege cu Ion, soţul ei, mi-a spus, cu o maturitate pe care nu o mai întîlnisem la ea, că „nu i-am mai acordat atenţie, o perioadă, pînă cînd s-a obişnuit cu ideea că asta va fi viaţa lui, iar acum ne înţelegem de minune". Şi mă priveşte senin, resemnată, îndrăgostită pînă peste cap. Un pui de fată, strîngînd la piept un alt boboc.

„Femei ca în Moldova nu mai găseşti nicăieri"

Larisa, subţire şi mlădioasă ca o păpădie, i-a furat inima lui James încă de la primul lui grătar pe meleagurile Moldovei. Se aflau pe malul Ghidighiciului, un lac pe care localnicii îl numesc – poate pentru că nu au ieşire – mare. James era consul la Ambasada Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova. Larisa – o mamă tînără, singuratică, cu un soţ plecat în Spania, la muncă, de un deceniu. Privirea bărbatului de peste Ocean s-a rătăcit în părul ei blond natural şi flacăra s-a aprins pe loc, într-o primăvară timpurie.

Au urmat trei luni de vis. Apoi, mandatul lui James s-a încheiat şi a trebuit să se întoarcă în State. Larisa a decis, cu chiu, cu vai, să uite de prinţul ei american şi să se întoarcă la viaţa anostă din Chişinău. Pînă cînd, într-o dimineaţă, republicanul convins i-a apărut în faţa uşii cu un inel de logodnă şi un imens buchet de crizanteme. Fusese acasă, la părinţii lui, cărora le povestise tărăşenia amoroasă din Moldova şi de la care obţinuse aprobarea de a-şi aduce mireasa peste Ocean.

„Vezi cum are grijă de mine şi-mi pune farfuria cu mîncare în faţă? Americancele nu mai fac acest lucru. Sînt nişte feministe care-ţi spun, cu orice ocazie, verde în faţă, că nu au nevoie de bărbaţi. Femei ca în Moldova nu mai găseşti nicăieri" – mi-a spus el odată, cu voce molcomă, în timp ce Larisuca lui îi punea în farfurie nişte costiţe de porc cu salată, uitîndu-se la ea cu o dragoste nemăsurată.

Nunta le-a fost atipică. Un melanj între o horă moldovenească şi rock din anii '60. Plus obiceiul american de a le oferi cadouri tinerilor chiar la începutul chermezei, la intrarea în sală. Consumată în unul dintre cele mai excentrice restaurante din Chişinău, cu coloane greceşti şi statui din marmură, ceremonia a fost într-adevăr specială, cu musafiri aleşi, din ţinuturi îndepărtate, consuli, ambasadori şi diplomaţi. S-a vorbit în engleză, rusă şi română deopotrivă. Invitaţii au dansat pe Boney M, Alla Pugaciova şi Mihai Constantinescu, şi au mîncat *foie gras* cu pere caramelizate, salată de icre roşii şi sărmăluţe. Un festin intrat pe vecie în istoria familiilor celor doi.

Mirii erau amorezaţi pînă peste cap, se vedea de la o poştă. Au rupt şi ei colacul, însă obiceiul n-a fost pe deplin înţeles de invitaţi. După o ceremonie similară în America, cuplul s-a îmbarcat pentru luna de miere – în Hawaii.

Romanţe româneşti

Pentru nunta lui, Mihai a muncit în Moscova, la o companie de telefonie mobilă, timp de doi ani. Acolo, pe străzile îngheţate ale capitalei, într-o iarnă crudă, a cunoscut-o pe Svetlana, o moldoveancă focoasă, cu părul de culoarea cărbunelui, de care s-a îndrăgostit nebuneşte. După o relaţie de trei ani, bărbatul de 30 de ani a primit binecuvîntarea părinţilor fetei şi a început să strîngă bani pentru marele eveniment.

„Mariajul este o instituţie de caritate."

PIERRE BAILLARGEON

„Căsătoria este cauza principală de divorţ."

OSCAR WILDE

Nici rudele bărbatului, nici cele ale tinerei femei nu văzuseră o nuntă mai grozavă. Restaurantul care a găzduit evenimentul avea o curte imensă, cu lac, pîraie, poteci de lemn umbrite de magnolii şi podeţe sub care se ascundeau raţe gălăgioase şi lebede albe. Primii musafiri – cei care au făcut parte din ceata mirelui la luarea miresei şi i-au însoţit apoi la cununiile civilă şi religioasă – s-au refugiat în liniştea micului parc şi au ieşit de acolo direct la masa tineretului.

Distracţia a fost straşnică. Rude apropiate s-au revăzut după ani buni de muncă prin alte ţări, prieteni de-o viaţă au depănat amintiri ore întregi, cu lacrimi în ochi, iar druşca şi vornicelul – domnişoara şi cavalerul de onoare – au furnicat toată seara de la o masă la alta şi au îmbărbătat musafirii emoţionaţi. Cuscrii şi naşii au stat la masa mirilor şi au bocit şi ei puţin, mai ales cînd au rostit toasturile. Însă lacrimile nu le-au fost de tristeţe, ci de bucurie adîncă, îndelung aşteptată.

În schimb, cîţiva tineri aprigi, dansatori ai unui ansamblu folcloric, îmbrăcaţi în cămăşi bărbăteşti, iţari, ii şi catrinţe la fete, au chiuit, au jucat colacii, s-au învîrtit şi au ţopăit cu foc şi voioşie pînă în zori. Nici cei mai timizi invitaţi nu le-au rezistat. Fetele au ridicat bărbaţii pe sus, cu şerveţelul la gît şi sarmaua în furculiţă, iar băieţii au ademenit cucoanele şi au încins hore zvăpăiate. Iar Svetlana şi Mihai n-au aşteptat nici o invitaţie. Dacă s-ar fi dat un trofeu pentru cei mai rezistenţi dansatori, ei l-ar fi luat cu siguranţă. N-au stat nici o secundă pe loc, nu s-au plîns de oboseală, n-au oftat, nu s-au speriat de un viitor incert, necunoscut. Atîta seninătate pe chipul unor miri n-am mai văzut.

Toţi amicii lor din capitala Rusiei au venit la sărbătoare. Îşi luaseră concedii de la muncă şi făcuseră economii mari pentru darurile tinerilor.

După miliarde de poze, poveşti şi romanţe cîntate de părinţii tinerilor – cînd a răsunat „A ruginit frunza din vii" din gura socrului mare, s-a făcut linişte pe loc, iar nuntaşii au împietrit de emoţie – un imens foc de artificii a luminat noaptea, la marginea Chişinăului. Despre seara de pomină s-a vorbit şi a doua zi, la „cale" – o ghiduşie locală, unde se mănîncă aşa-numita zeamă de pui şi la care sînt invitaţi părinţii, naşii şi mirii.

După doi ani, Mihai şi Svetlana îşi amintesc cu dor de marele ospăţ. Locuiesc în continuare în Moscova, însă participă cu sfinţenie la toate evenimentele importante din Moldova. Acum nu mai vin singuri, ci însoţiţi de un năstruşnic mic, pe nume Eduard. Abia asta este, pentru ei, definiţia fericirii.

***Lina Vdovîi** este redactor la TVR.*

Ioan STOLERU

„Mai pune, stăpîne, mai lasă, jupîne“

un mariaj de diamant

În sufrageria soţilor Badea, într-o vază mică, stau cîteva flori de grădină, culese de bărbatul care în iarna asta împlineşte 90 de ani. Deşi sînt căsătoriţi de 60 de ani, Nori şi Crăciun – cum le spun apropiaţii – încă îşi mai fac surprize, ca doi tineri îndrăgostiţi. „La două-trei zile mă trezesc că vine cu o floare. Chiar dacă nu o cumpără mereu, o rupe de undeva şi mi-o aduce“ – povesteşte femeia cu mîndrie. Înainte să începem a vorbi, şi-a tras scaunul mai aproape de soţul ei. „Vino mai aşa, că vreau să stau lîngă tine.“

Cei doi s-au cunoscut în Rădăuţi, în 1951, întîmplător, pe stradă, prietena ei cea mai bună fiind atunci cu un ofiţer care avea să-i devină soţ. În aceeaşi seară au fost la film, din grupul lor făcînd parte şi tînărul Crăciun, locotenent în Regimentul 12 Grăniceri Rădăuţi. „Ce mi-ai dat chiştocul ăsta lîngă mine?“ l-a ciupit Eleonora pe însoţitorul prietenei ei. „Eu visam, în tinereţea mea, pînă să-l cunosc, un bărbat înalt, şi el era mai scund“ – îmi mărturiseşte Eleonora, în timp ce soţul, lîngă ea, rîde. A încercat să se mute pe alt rînd în sala de cinema, dar în cîteva clipe a apărut şi Badea. „Măi, ăsta-i iar lîngă mine“ – l-a ciupit, din nou, pe militar. „Însă din aceeaşi seară m-a condus acasă şi m-a sărutat. Mi s-a părut cam...“ „Îndrăzneţ“ – o completează mîndru bărbatul, rîzînd iar. „Aşa, îndrăzneţ, dar a doua zi abia aşteptam să-l întîlnesc.“ Trec cîteva minute de cînd m-am aşezat la masa lor şi abia observ că Nori i-a luat mîna lui Crăciun într-a ei, aproape cum fac adolescenţii în liceu, pe sub bancă.

La drum, cu o pilotă şi două perne

Aşa au pornit la drum, ea, Eleonora Tcaciuc, încă elevă de liceu, refugiată cu familia din Cernăuţi, şi el, Crăciun Badea, din comuna Gostavăţu, judeţul Olt (fost Romanaţi), repartizat la Rădăuţi după ce în 1949 fusese avansat la gradul de locotenent. S-au cunoscut în septembrie, iar el, în decembrie, deja pleca la Oradea, comandant de companie elevi în Şcoala Militară Ofiţeri Grăniceri din localitate. „În '52, eu am terminat şcoala, m-a cerut în căsătorie, bineînţeles că abia aşteptam“ – rîd amîndoi – „şi în '53, la 15 aprilie, ne-am căsătorit.“ Însă la două-trei zile, bărbatul trebuia să plece înapoi la Oradea. Deşi îşi trimiteau scrisori, cei doi n-au putut sta departe unul de celălalt, aşa că Eleonora a mers după el. „Într-o pătură, am făcut o bocceluţă cu o pilotă, două perne, o singură lenjerie de pat şi cu cîteva haine de-ale mele şi m-am dus la el. Acolo, el cumpărase două farfurii late, două adînci, două furculiţe, două linguri, o crăticioară, o oliţă, şi cu asta am pornit.“ De-atunci, tot pe drumuri au fost; de la Oradea la Galaţi, apoi la Cîrja, judeţul Vaslui, pe frontieră; de-acolo, înapoi la Galaţi, de la Galaţi la Bîrlad, apoi Brăila, Rădăuţi şi Suceava, în funcţie de posturile pe care le ocupa Crăciun. Însă faptul că au fost mereu pe drumuri n-a deranjat-o niciodată pe Eleonora. „Cînd soţul meu era la Bîrlad, nu găsea casă, era mereu trimis pe frontieră şi era greu să umble, să caute chirie. Mi-am luat amîndoi copiii mici şi am mers la hotel, ziua îi duceam la o cunoştinţă undeva, acolo, în Bîrlad, şi umblam din loc în loc şi la două zile mi-am găsit casă cu chirie şi am stat cu soţul meu împreună. Nu puteam sta singură în altă parte“ – povesteşte femeia. Adesea, cînd Nori spune ceva, amintindu-şi de trecutul lor împreună, soţul pune mîna la gură şi rîde ghiduş, mîndru de cîte-au realizat şi au îndurat împreună.

Deşi au plecat de jos şi cu foarte puţin, Eleonora mereu aminteşte că nu sărăcia i-a

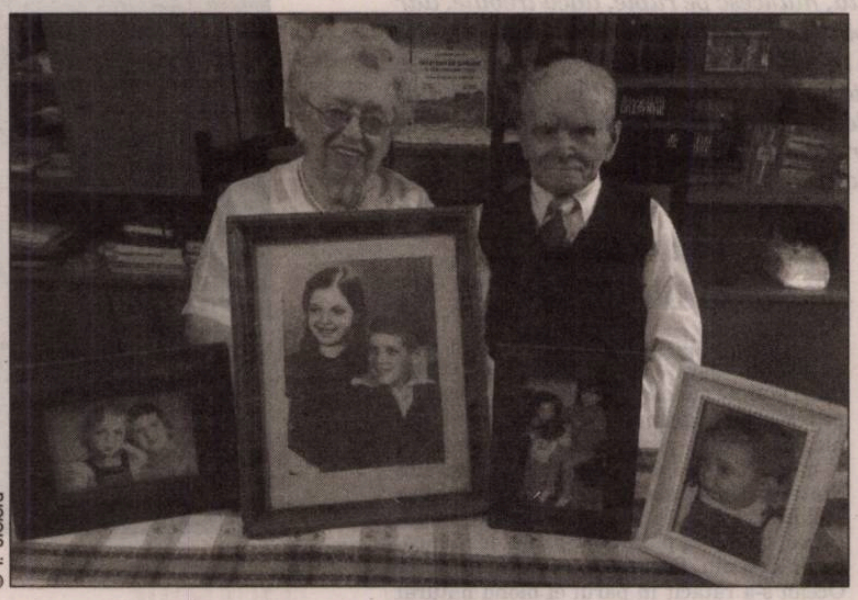
© I. Stoleru

„Căsătoria este o lungă conversaţie.“

FRIEDRICH NIETZSCHE

„Mariajul, această instituţionalizare a iluziei!“

RAOUL BURDET

ţinut împreună, ci faptul că erau alături şi ţineau unul la altul. „Să ştiţi, niciodată nu m-a deranjat, chiar dacă aveam o singură pereche de pantofi“ – şi deodată i se schimbă vocea, devenind mai duioasă – „dar eram împreună, şi oriunde ne-am mutat, ne-am dus cu dragoste.“ Pe femeie nu o deranjează nici faptul că n-a purtat rochie de mireasă, chiar dacă în pozele de nuntă aşa apare îmbrăcată. Cum vremurile de după război erau grele, a fost doar cununia civilă şi o petrecere, o masă cu cîţiva vecini şi prieteni. Nu erau bani, „ta, ca să mă înscrie la Liceul Comercial din Rădăuţi, şi-a vîndut o cămaşă.“ Imediat vine explicaţia şi pentru poze: „Le-am dat la un fotograf şi le-a făcut aşa, din cărbune, nu ştiu cum, şi m-a făcut mireasă.“ Dar nu o supără că n-a purtat rochie atunci, e bucuroasă de toate celelalte satisfacţii pe care i le-a adus timpul, în contextul în care acum se fac nunţi scumpe, „cu şapte metri trena şi în şapte luni divorţul“. „În schimb, am ţinut aşa de mult cînd s-au căsătorit copiii, ei să aibe, miresele să aibe rochii frumoase“ – mărturiseşte aceasta. Şi acum, cînd consideră că s-au realizat, nu vorbeşte despre banii strînşi de-a lungul timpului, ci „uitaţi, e plină casa de nepoţi, de strănepoţi“, şi îmi aduce, unul cîte unul, tablourile de prin cameră, cu toate rudele.

Mereu aşteptîndu-l cu mîndrie

Au rezistat de-a lungul timpului, de pe vremea în care erau tineri şi făceau „ceaiuri“, se adunau la cineva acasă, aduceau un acordeon şi se distrau, ieşeau la o prăjitură sau la un sirop, şi pînă acum, cînd au grijă unul de altul cu aceeaşi dragoste tinerească, prin „înţelegere, toleranţă şi comunicare“. „Fără astea nu se poate. Nu există casă în care să nu ai discuţii. Şi noi ne culcăm uneori seara supăraţi, ştiţi cum se spune, maţele-n om tot se-ncurcă cîteodată. Dar ne culcăm spate la spate şi dimineaţa ne trezim faţă în faţă şi uităm. Întotdeauna trebuie să te gîndeşti, să ai încredere, să discuţi. Să mai laşi, cum se spune, «mai pune, stăpîne, mai lasă, jupîne». Şi atunci totul merge.“

Gelozie, în schimb, n-a existat niciodată. Chiar dacă – îmi povesteşte domnul Badea, rîzînd – a lucrat la un moment dat şi cu zeci de mii de femei. „La gărzile patriotice, în Suceava, instruiam 48.000 de femei şi nu s-a întîmplat nimic. Ea era înţelegătoare“ – spune bărbatul. Şi ea îl completează, mărturisind că singura dată cînd i-a fost într-adevăr frică de ceva a fost cînd intraseră ruşii în Cehoslovacia şi el a stat o lună în cazarmă. În rest, ştia cu ce se ocupă şi era obişnuită şi cu faptul că pleca nopţile. „Erau seri cînd ne culcam împreună şi suna telefonul şi-l chemau, că pe frontieră a trecut nu ştiu ce animal sau infractor şi, de multe ori, nu-l mai găseam în pat, el era plecat. Stătea de multe ori cu telefonul în faţă, să aştepte ce veşti mai sînt de pe frontieră. Ştiind că stă acolo, mă duceam de multe ori la film, cu un copil în braţe şi cu altul de mînuţă, să văd şi eu un film sau teatru. Dar a fost frumos. Ne întîlneam. Niciodată nu ne-am certat şi nu i-am reproşat că mă lasă atîta singură.“ Şi, aşa cum îşi aminteşte şi acum Crăciun zîmbind, „se uita pe geam ca să mă vadă cînd vin de la serviciu.“ „Vai, nu mai spun, da. Eram la Rădăuţi şi mă uitam pe geam din bucătărie, se vedea strada pînă în capăt, şi cînd îl vedeam venind, atîta de frumos era şi atîta de mîndră eram de el“ – se înduioşează iar femeia.

Inima e încă tînără

Soţii Badea n-au timp să se plictisească. Avînd o familie aşa de mare, cu fraţi, copii, nepoţi şi strănepoţi, mereu aşteaptă să vină cineva pe la ei. „Şi se practică surprizele la noi în familie“ – mai spune Eleonora. Cînd au făcut nunta de aur, de exemplu, ei credeau că vor merge doar la o masă într-un local din centrul oraşului, dar au venit copiii de prin toată ţara şi alţi apropiaţi de-ai soţilor. „Am avut foste colege de liceu care au venit din Constanţa, din Oradea, din Iaşi, din Rădăuţi, de aici, din Suceava.“ Apoi, la 55 de ani de la căsătorie, au aflat că nepoata de la Timişoara se logodeşte, „şi ne-au luat de-acasă şi ne-au dus şi acolo.“ Anul acesta, în aprilie, au sărbătorit nunta de diamant, 60 de ani de căsnicie, şi au făcut o festivitate între rude şi prieteni.

„Înţelegere, toleranţă şi comunicare.“
„Fără astea nu se poate.“

Chiar dacă soţii Badea au atins o vîrstă la care alţii abia visează, cei doi se consideră încă tineri. „Să ştiţi că inima e tot tînără şi acum, chiar dacă bate mai greu“ – spune femeia, iar Crăciun rîde, povestindu-mi că are 75 de ani de serviciu, că lucrează încă de cînd a terminat clasa a VII-a şi l-au pus telefonist la Primărie. Şi acum lucrează, este preşedinte al Asociaţiei Naţionale a Veteranilor de Război, filiala Suceava, şi se îngrijeşte de aceştia şi de văduvele veteranilor. Cînd era în spital, încerca să facă în aşa fel să iasă mai repede, să se poată ocupa de distribuţia biletelor pentru veterani. Tineri sînt şi în ce priveşte dragostea lor. Cînd se trezesc, îşi dau „Bună dimineaţa“ şi se sărută; cînd soţul pleacă la sediu, la fel. „Aşa, ca doi bătrîni, dar totuşi e dragoste, e iubire“ – completează femeia.

E fascinant să auzi doi oameni care se cunosc de 62 de ani şi de 60 sînt căsătoriţi, spunînd că-şi doresc doar să mai aibă ceva timp să fie împreună. „Cînd nu pot dormi noaptea, mă rog să ne mai dea zile, să mai fim cîtva timp împreună“ – îmi spune nu o dată Eleonora, bucuroasă de bărbatul de lîngă ea şi emoţionată, în acelaşi timp. Şi, înainte să plec, îmi mai spune că pe lumea cealaltă nu ştie ce va fi, aşa că speră să trăiască cît mai mult în asta, dar nu singură, ci alături de soţul ei.

***Ioan Stoleru** este jurnalist la revista* Opinia studenţească.

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Preţul căderii Zidului

Keynes spunea că studiul economiei nu pare să reclame înzestrări deosebite, aceasta fiind o ramură destul de uşoară în raport cu filozofia sau ştiinţele pure. „Materie uşoară, în care, însă, foarte puţini excelează!" (citat din J.M. Keynes – vezi Robert Heilbroner, *Filosofii lucrurilor pămînteşti,* Humanitas, 1994, p. 309). Însă – adaugă Keynes – un bun economist trebuie, totuşi, să posede o gamă largă de înzestrări. Trebuie să aibă cunoştinţe de istorie, matematică şi chiar să fie un bun politician. „Trebuie să studieze prezentul în lumina trecutului, pentru scopuri situate în viitor" (p. 310). De-a lungul timpului, au existat multe încercări de a explica crizele şi ciclicitatea economică. Stanley Jevons a dat chiar vina pe petele de pe soare, iar un premier năstruşnic al României a dat vina pe opoziţie. Propun, de aceea, să ne ridicăm puţin deasupra zilei de azi şi, de la o mică înălţime, să privim faptele şi evenimentele pentru a încerca să găsim adevăratele cauze şi înlănţuiri de fapte care au dus la apariţia acestei crize. Poate, aşa, nu vom mai fi atît de panicaţi şi nu vom mai ajunge să punem în discuţie elemente fundamentale ale vieţii şi ale lumii pe care, cu efort, le-am edificat în sute şi mii de ani, cum sînt libertatea politică şi economică, cu efectul său cel mai vizibil – prosperitatea şi satisfacţia în viaţă. Demersul este gîndit în cheia unui ciclu lung economic de tip Kondratiev, teorie în care cred şi care are o puternică susţinere în evoluţia economică şi socială din ultimele sute de ani. Teoria despre care discutăm ne spune că un asemenea ciclu lung se desfăşoară într-o perioadă de 40-60 de ani şi se finalizează cu o criză structurală, profundă. Economia şi societatea îşi revin din aceste crize într-o nouă paradigmă, bazată pe noi descoperiri ştiinţifice şi tehnice. După fiecare asemenea criză, lumea a arătat altfel, datorită descoperirii automobilului, petrochimiei, comunicaţiilor la mare distanţă ş.a.m.d. Cum ultima criză structurală, cea din 2008, a început în America, ne vom referi în primul rînd la această ţară, ca o recunoaştere a rolului său aparte în acest ultim ciclu, 1950-2008.

După 1950, lumea şi America au început să arate altfel. Dolarul şi economia americană se aflau în primplanul relaţiilor comerciale şi economice internaţionale. Începea o perioadă de maxim avînt economic, în care visul lui Keynes, al pietrelor transformate în pîine, începea să prindă contur. Şi, într-adevăr, cu dolari s-au reconstruit Europa şi Asia îndepărtată. Încet, dar sigur, America se aşază solid pe aceste două „picioare" – geopolitice şi strategice. Folosinţa, prin expansiune, a banului, în general, şi a dolarului, în special, avea să continue pe tot parcursul secolului al XX-lea. Cea mai mare îngrijorare era legată de posibilitatea izbucnirii unui nou război nuclear, devastator. De aceea, deceniul 7 avea să fie cunoscut ca perioada *Flower Power.* Tinerii americani erau îngrijoraţi de ceea ce se întîmplă în jurul lor şi au oferit militarismului american o soluţie – folosirea florilor în loc de arme. Şi efectele în timp se va vedea că vor fi conforme. America va căuta alte soluţii pentru afirmarea puterii sale. Cea mai importantă va fi strălucirea. Cu timpul, zeci de state ale lumii vor trece la sistemul politic al libertăţilor, convinse nu de armele, ci de strălucirea Americii.

Consumatorul – omul liber, aflat în căutarea libertăţii şi a oportunităţilor – este personajul principal al epocii.

Perioada *Flower Power* i-a învăţat pe americani – aşa cum spuneam – că adevărata putere nu se cîştigă numai cu arma în mînă şi că trebuie să fie căutate alte soluţii pentru afirmarea supremaţiei. Şi, sub această presiune, se va naşte un nou concept – acela de *soft power,* mult vehiculat azi de către geopoliticieni. Nu există, probabil, în istoria omenirii, o generaţie tînără a vreunei ţări care să fi manifestat cu atîta putere împotriva unui război, aşa cum au făcut-o tinerii americani împotriva războiului din Vietnam. Dorinţa de pace şi presiunea pentru afirmarea deplină a libertăţii nu s-au manifestat niciodată cu atîta putere (poate doar în fostele state socialiste, la căderea comunismului), aşa cum s-a văzut la Woodstock. Organizatorii şi-au dorit „trei zile de muzică şi pace" şi au obţinut un uriaş simbol al păcii şi al libertăţii. Cu o noapte înainte de începerea festivalului, dîndu-şi seama de numărul mare de participanţi, au pus să se taie gardurile care împrejmuiau zona, într-un gest, repetat apoi, cu altă ocazie, pe care o vom evoca în final. Firma care a tăiat gardurile s-a chemat UAW/MF (în engleză: *Up Against the Wall Motherfuckers).* De altfel, motivul căderii şi al desfiinţării zidurilor va prinde rădăcini. Să ne amintim doar clipul unei melodii a epocii, a formaţiei Pink Floyd, vizualizat ca un dans al ciocanelor – de neuitat... La Woodstock au venit un milion de oameni şi alte trei sferturi de milion au fost nevoiţi să facă drumul întors. Au cîntat pentru pace şi libertăţi Joan Baez, Santana, Janis Joplin, The Who, Joe Cocker, Jimi Hendrix şi mulţi, mulţi alţii... Imaginile cu tinerii participanţi sînt unice şi edificatoare. Mişcarea hippie se va desprinde, tot atunci, ca o formă extremă de protest împotriva oricărei urme de civilizaţie.

În deceniul următor, tinerii în c... gol de la Woodstock îşi vor aşeza această parte a corpului pe fotoliile înalte ale administraţiei, armatei, serviciilor secrete, politicii şi economiei americane. Ei vor conduce, în anii '80, ministere, companii, firme naţionale şi transnaţionale. Nu întîmplător, deceniul acesta este unul al maximei deschideri şi generozităţi. Prin simbolul dărîmării zidurilor, America se transformă, dintr-o putere închisă, *hard,* mereu pregătită de război, într-una deschisă, cu o diplomaţie în permanentă ofensivă, în sprijinul libertăţilor. În acelaşi timp, nu ezită să-l bombardeze pe Gaddafi, în timp ce Europa îi făcea curte. Din punct de vedere politic, acest deceniu va sta sub semnul republicanismului conservator şi al lui Ronald Reagan. Pe baza programului său politic, economia este profund liberalizată. Începe marele dans al dolarului american. Scăderea impozitelor şi reducerea, la cote joase, a dobînzilor bancare au încurajat efortul investiţional. Se naşte o nouă doctrină economică – aceea a economiei ofertei, care împinge lumea către consum. Consumatorul – omul liber, aflat în căutarea libertăţii şi a oportunităţilor – este personajul principal al epocii. Visul frumos al liberalismului clasic, început cu Adam Smith, devenea fapt cotidian. În anii '80, America şi lumea capitalistă strălucesc. Ţara aproape că îşi dublează populaţia, în intervalul 1960-2010, de la 180 la 310 milioane de locuitori. PIB-ul creşte uluitor, de 30 de ori, de la 0,5 trilioane de dolari, în 1960, la 15 trilioane de dolari în 2010. În aceeaşi perioadă, speranţa medie de viaţă a unui american creşte de la 70 la 80 de ani (vezi Université de Sherbrooke, *Perspective Monde – SUA,* www.perspective.usherbrooke.ca). Pentru aceşti oameni, a avea în familie patru generaţii, pînă la strănepoţi, devine un fapt obişnuit al unei vieţi lungi.

Ciclu economic de tip Kondratiev.

Anii '80 au însemnat nu numai frumuseţea muzicii disco, ci şi cea mai înaltă rată de creştere a PIB. Venea vîntul schimbării (ce melodie au Scorpions! – „Wind of Change"). În 1984, PIB-ul Americii a crescut cu 7% (www.perspective.usherbrooke.ca). Acesta a fost vîrful ciclului Kondratiev, despre care discutăm. Politicile liberale îşi făceau efectul. Economiştii ofertei, în frunte cu Laffer, aveau dreptate, oamenii sînt fiinţe raţionale şi, deci, firmele şi indivizii au comportamente raţionale. Pieţele şi pieţele financiare devin zeii economiei globale. Revoluţia conservatoare din SUA va fi susţinută şi de Partidul Conservator din Marea Britanie, prin Margaret Thatcher. Într-o lume fără ziduri, în care tot mai multe state aderă la normele de comerţ liber, capitalismul se afirmă ca alternativa cîştigătoare. Cînd a încercat un minimum de reforme, URSS s-a prăbuşit sub propria neputinţă. Era un proiect de lume eşuat, încremenit în frig, întuneric şi lipsuri. Engels a avut dreptate cînd a atenţionat, în mod voalat, cu mult timp în urmă, în *Anti-Dühring,* citînd un autor al vremii, că „trei mari piedici stăteau, după părerea sa, înainte de toate, în calea reformei sociale: proprietatea privată, religia şi forma existentă a căsătoriei" (K. Marx, F. Engels, *Opere,* vol. 20, *Anti-Dühring*, Editura Politică, 1964, p. 260). Comunismul nu a putut trece peste aceste obstacole, cu tot setul de operaţii pe care liderii săi au crezut că le pot face pe creierul uman. Omul aşa a fost creat şi aşa a rămas, trecînd, iată, zîmbind – aşa cum le plăcea liderilor săi să spună – peste o epocă şi peste cea mai mare utopie creată vreodată.

Ca optzecist convins, spun că datorăm mult generaţiei Woodstock. Numai ei ar fi putut imagina o lume în care comunismul să cadă fără să se audă un foc de armă. Este vorba, aici, de un efect maxim al unui context politic, economic şi societal pe care l-a descris, atunci, John Lennon: *„I'm dreamer but I'm not the only one."*

Spre finalul acestui ciclu Kondratiev, lumea a intrat în secolul XXI şi s-a schimbat mult. Potenţialitatea izbucnirii unui război planetar pe motive de doctrină politică diferită este mult scăzută. Arma care este moneda a evitat folosirea celorlalte arme – cele nucleare. Numai că, aşa cum este şi firesc, are şi ea neajunsurile sale – minore, în comparaţie cu celelalte. Criza din 2008 încheie un ciclu spectaculos în istoria omenirii, un ciclu care a stat sub semnul dărîmării blestematelor de ziduri şi pe parcursul căruia pare să se cristalizeze un drum comun al omenirii, spre cîteva valori comune, între care regină este libertatea.

Amintesc, în încheiere, cuvintele preşedintelui Reagan, rostite în 12 iunie 1987, la Zidul Berlinului: *„General Secretary Gorbachev, if you seek peace, if you seek prosperity for the Soviet Union and Eastern Europe, if you seek liberalization, come here to this gate, Mr. Gorbachev, tear down this wall!"*

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică Brâncuşi.*

PUBLICITATE

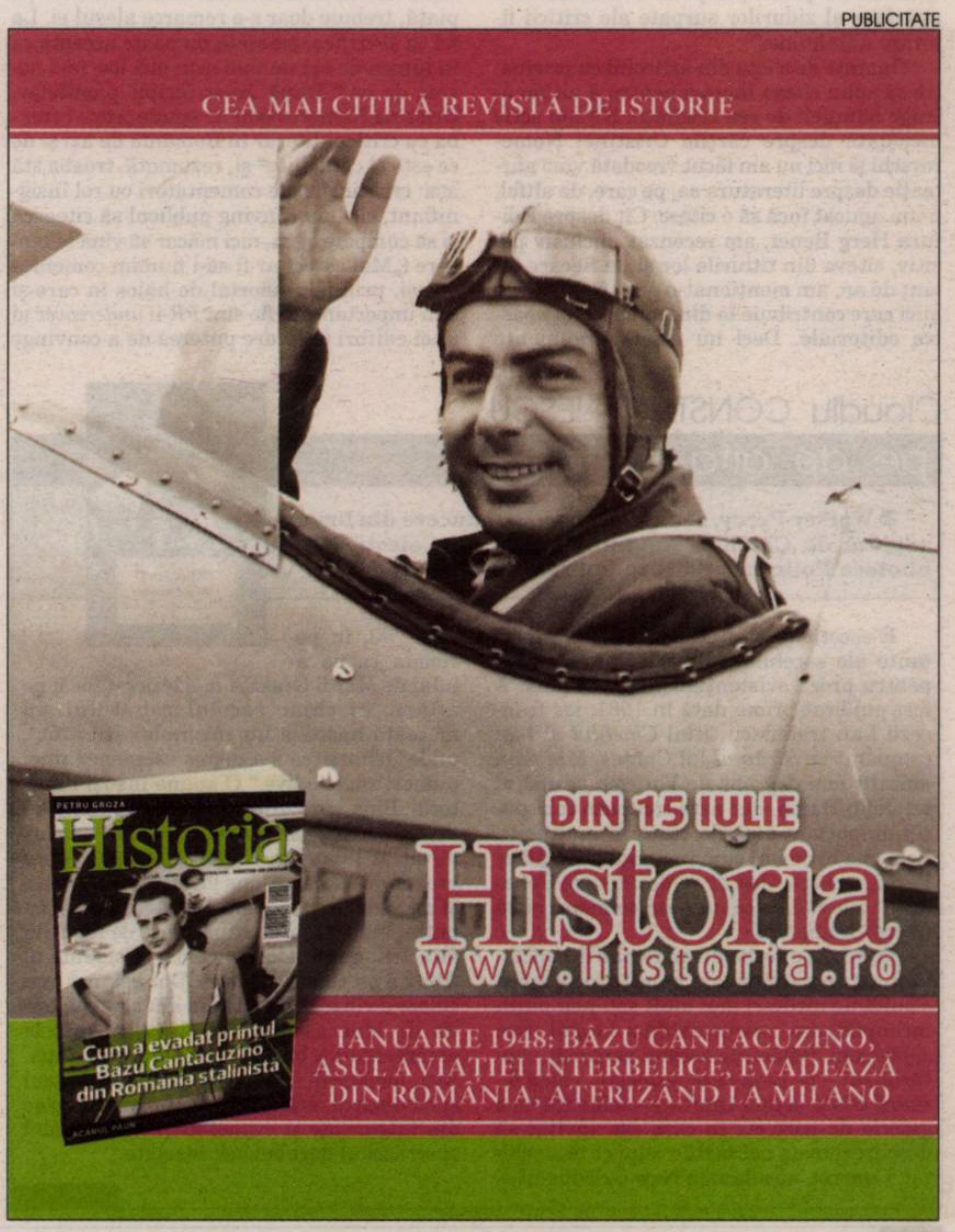

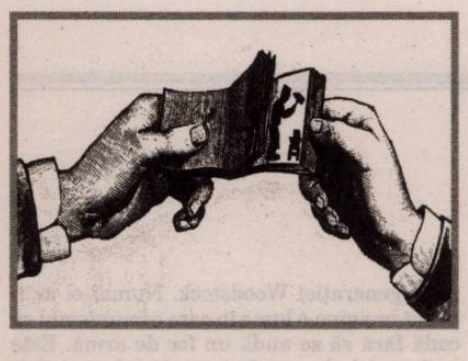

Marius CHIVU

feedbook

Clişee glossy

● **www.tabu.ro**

„Librăriile nu-ţi dau banii pe cărţile vîndute, publicul nu prea vine la lansări, criticii îţi cer bani, ciorbe şi votci ca să-ţi recenzeze autorii publicaţi“ – asta spunea, într-un interviu acordat Lorenei Lupu pentru revista *Tabu*, scriitoarea şi editoarea Cristina Nemerovschi, întrebată fiind dacă rentează sau nu să deţii o editură şi să publici cărţi. Dincolo de faptul că e ridicol şi sinucigaş pentru un editor să dea vina şi pe librari, şi pe cititori, şi pe criticii literari, într-o discuţie stîrnită pe Facebook, şi eu, şi Dan-Liviu Boeriu am provocat-o pe Cristina Nemerovschi să spună, odată pentru totdeauna, care sînt acei critici despre care spune că ar cere şpagă pentru a recenza cărţi. M-am indignat nu o dată la auzul acestui gen de afirmaţii, dat fiind că, făcînd eu însumi cronică literară, şi încă de 13 ani, nu vreau să fiu bănuit de lipsă de onestitate, cu atît mai puţin nu vreau să fiu discreditat din cauza altora. Acesta a fost şi motivul pentru care, în *Dilema veche* nr. 464, am comentat ancheta revistei *Steaua* (nr. 9-10/2012), unde se găsea şi această acuză, aruncată la grămadă tuturor criticilor literari. Stîrnită, Cristina Nemerovschi a revenit cu un articol pamfletar pe site-ul revistei *Tabu*, unde nu doar că nu dă numele cerute, dar continuă să afirme lucruri grave şi, citîndu-mi textul despre ancheta revistei *Steaua*, mă transformă în cavalerul ce continuă să apere, ridicol, onoarea pierdută a criticii literare – „autointitulat critic literar şi cu o poziţie serios asumată de apărător al zidurilor surpate ale criticii literare autohtone.“

(Înainte de a cita din articolul cu pricina, ţin să spun cîteva lucruri pentru a nu-mi atrage bănuieli de rea-credinţă. Nu am scris niciodată despre cărţile Cristinei Nemerovschi şi nici nu am făcut vreodată vreo afirmaţie despre literatura sa, pe care, de altfel, n-am apucat încă să o citesc. Cît despre Editura Herg Benet, am recenzat, inclusiv pozitiv, cîteva din titlurile lor şi, la fiecare bilanţ de an, am menţionat-o printre editurile mici care contribuie la dinamica pieţei noastre editoriale. Deci nu există argumente pentru a suspecta aici vreo răfuială personală. În plus, n-am făcut niciodată parte din juriul vreunui premiu literar, de trei ani de zile nu mai fac lansări, iar cărţile publicate de mine nu sînt de critică literară, nu m-am autointitulat critic literar niciodată, e o etichetă care mi s-a aplicat; eu m-am prezentat întotdeauna drept cronicar sau recenzent. Deci nu există motive suficiente pentru a mă simţi direct vizat.)

Articolul-pamflet se numeşte „Cum a murit în praf dragonul sau de ce nu-l poţi lua în serios pe criticul literar român“ şi prezintă, de fapt, aceeaşi imagine defectuoasă a pieţei de carte şi a lumii literare în care critica – şi aici nu se înţelege prea bine – nu există, dar continuă să influenţeze lucrurile: „În ţări civilizate, există premii literare care chiar sporesc venitul unui scriitor, nu-l lasă cu punga goală, cum se întîmplă pe plaiurile noastre, unde bietul autor pofticios la glorie literară cuantificată în diplome cu floricele pe margini e nevoit, pentru a beneficia de această toană a sa, să achite note de plată pe ciorbiţe şi cîrnăciori, criticului din juriu. În România, critica literară nu există. Cînd fantoma ei se încăpăţînează totuşi să bîntuie biata şi mica lume literară, critica literară devine, dintr-o absenţă, o glumă proastă. E acea mamaie încăpăţînată, suferindă de artrită, spondiloză şi scleroză avansată, care merge noapte de noapte în baston în cel mai scump club de fiţe şi speră să fie agăţată de flăcăiandri. Fiindcă nu se întîmplă nimic, mamaia dă vina pe diferite conjuncturi: poate a plouat; poate n-a purtat ciorapii potriviţi; poate are nevoie de o proteză dentară nouă. E convinsă că încă mai are un loc pe piaţă, trebuie doar s-o remarce alesul ei. La fel ca şi critica, mamaia nu poate accepta că în lumea de azi nu mai este nici loc, nici nevoie de ea.“ După acest incipit pamfletar, Cristina Nemerovschi ne spune „care-i treaba cu criticul literar în România de azi şi de ce este el caraghios“ şi, rezumată, treaba stă aşa: criticii sînt fie comentatori cu rol insignifiant, căci nu conving publicul să citească şi să cumpere cărţi, nici măcar să vină la lansare („Mai corect ar fi să-i numim comentatoraşi, prin felul mortal de haios în care-şi dau importanţă“), fie sînt PR-ii *undercover* ai unei edituri („Nu are puterea de a convinge publicul; dar unele edituri vor să aibă imaginea acoperită şi-şi permit să rupă lunar cîteva milioane de lei, să plătească PR-ul, mă rog, criticul“). Din nou, există o fractură logică în articolul Cristinei Nemerovschi – chiar dacă pe criticii-comentatori îi defineşte ca fiind „proşti şi incapabili să scrie un text publicabil“ şi care „dau în cap scriitorului talentat, de teamă că acesta va schimba faţa literaturii“, în timp ce criticul-PR „lasă impresia că este profesionist, cult, experimentat“ şi „dă în cap scriitorilor consideraţi ameninţători pentru instituţia care îi plăteşte lui salariu.“ Fără a trăi din pasiune pentru literatură şi fără a reuşi să apropie literatura bună de public, criticul literar român ar fi, de fapt, un mercenar arogant, lipsit de cultură literară şi de fler, care „s-a oprit cu lecturile prin anii ’50“, lipsit de instinct şi de inteligenţă, „lătrînd în nas la debut“ scriitorilor remarcabili, „gonflînd artificial nulităţi“, scriind într-un limbaj de lemn, căci „nu excelează la capitolul expresivitate, originalitate, cursivitate, atractivitate“. Ba chiar, „în cele mai multe cazuri, criticul are ceva cu scriitorul, nu invers; cînd scriitorul e foarte bun, autentic şi original, criticului i se trezesc complexele de inferioritate – realizează că respectivul este exact ce şi-ar fi dorit şi el să ajungă, dacă ar fi avut curaj şi talent.“ Şi, în cele din urmă, ajungînd la provocarea iniţială a acestui text: „Atunci cînd asertezi un adevăr cunoscut de toată lumea, uşor verificabil, e superfluu şi chiar de prost gust să mai dai şi nume.“

Prima întrebare care-ţi vine în minte este de ce simte nevoia Cristina Nemerovschi să „aserteze un adevăr cunoscut de toată lumea“ şi de ce se fereşte de exemple, dacă tot alege să fie atît de vehementă? De ce atîta osteneală şi încrîncenare, inclusiv stilistică, împotriva unei critici literare care „s-a discreditat singură“ atît de mult, încît a încetat să mai existe? Dacă criticii literari sînt proşti, nu ştiu să scrie, nu conving pe nimeni etc., ce importanţă are că scriu în continuare şi „fac PR“ şi, totuşi, cum de reuşesc ei să ascundă „literatura valoroasă a ţării [lor]“ şi să „gonfleze nulităţi“? Ca şi în cazul anchetei revistei *Steaua* (din care, de fapt, se vede că s-a inspirat şi, mai ales, că i-a dat curaj), nu găsesc argumente nici în textul redundant şi lipsit de logică al Cristinei Nemerovschi, doar o serie de afirmaţii fără acoperire, aberaţii, procese de intenţie şi clişee debitate împotriva unei categorii tratate nediferenţiat. Ca scriitor şi editor, Cristina Nemerovschi dovedeşte o cunoaştere primitivă a felului în care funcţionează cîmpul literar şi prin felul fantezist în care neagă rolul şi importanţa criticilor literari, pe care-i poziţionează nu *în*, ci în afara, dacă nu chiar *împotriva* literaturii (îi recomand să citească literatura scrisă de Călinescu, Crohmălniceanu, Eliot, Eco, Baricco, Zink, Manguel, pentru a da primele nume care-mi vin în cap, nume de critici/teoreticieni, autori şi de ficţiune), şi prin felul în care înţelege să persifleze specificitatea limbajului critic (orice sintagmă/frază teoretică decupată din context îi pierde sensul). În plus, dacă tot pune atîta preţ pe statutul ei de scriitoare poziţionată împotriva *establisment*-ului critic (de fapt, nebăgată în seamă, ignorată de publicistica în print), sînt dezamăgit nu atît de tonul sau de calitatea stilistică a pamfletului ei, cît de lipsa ideilor, a coerenţei şi a originalităţii. Cristina Nemerovschi avea şansa să se facă auzită şi remarcată (iată, se scrie, în sfîrşit, despre ea în *Dilema veche)*, în schimb articolul ei este, cum ar zice Eco, doar o copulaţie de clişee. Nimic tabu aici.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

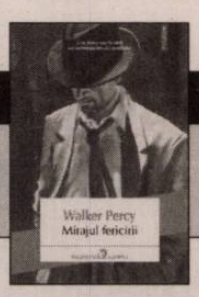

● **Walker Percy, *Mirajul fericirii*, traducere din limba engleză de Cătălina Antonia Stoenescu, Colecţia „Biblioteca Polirom“, Editura Polirom, 2013.**

E socotit unul dintre romanele importante ale secolului al XX-lea şi un reper pentru proza existenţialistă americană. A fost publicat prima dată în 1961, iar francezii l-au tradus cu titlul *Cinefilul* şi l-au comparat cu *Străinul* lui Camus. Mie mi-a amintit mai degrabă de *Varieteu pe apă* al lui John Barth, dar asta contează mai puţin, important e să fie cititorul mulţumit. La urma urmelor, cum romanul lui Walker Percy vorbeşte destul de des despre „lehamite“, nu văd de ce nu l-am compara şi cu *Greaţa* lui Sartre.

Pe scurt, e vorba de un roman deconcertant, cu un narator care pune în locul epicii o suită de întîlniri mai mult sau mai puţin întîmplătoare, petrecute de-a lungul unei săptămîni. Rătăcirile acestui personaj, căutările lui – pe ceea ce el numeşte „calea fericirii triste şi mărunte“ – se soldează cu o galerie de portrete în care eşti invitat să descifrezi toate neliniştile celui ce le-a schiţat. Concret, ne aflăm în New Orleans-ul anilor ’50, în perioada carnavalului de Mardi Gras. Şi mai concret însă, ne aflăm „în chiar secolul rahatului, în măreaţa hazna a umanismului ştiinţific“, unde „lehamitea s-a depus asemenea unei pulberi radioactive.“ O spune însuşi naratorul, Binx, care urmează să împlinească 30 de ani la capătul acelei săptămîni de carnaval. A luptat în Coreea, iar acum e un broker de succes, ajuns la a treia secretară, şi nu vede de ce nu s-ar îndrăgosti şi de ea puţin. Îndrăgostirea e un culoar de fugă din faţa lehamitei. Un alt culoar e cinema-ul (Binx e un cinefil visător). Dar cel mai bun culoar e vînarea frumuseţii din oameni, oricît de bine ascunsă ar fi ea în spatele amărăciunii, a bizareriei sau insignifianţei. Aici, melancolia se întîlneşte cu pitorescul şi cu umorul, are un zvîc imprevizibil, ţese din fulguranţe şi evanescenţe un veritabil spectacol al dezabuzării înşelate.

PUBLICITATE

„Dăm totul cînd e să fim ridicoli“

– interviu cu Alexandru DABIJA –

Este, fără îndoială, unul dintre cei mai importanţi regizori de teatru din România. E suficient să vă gîndiţi la Ultima bandă *a lui Krapp sau la* Pyramus & Thisbe 4 You *şi să-mi daţi dreptate. Anul trecut,* ***Alexandru Dabija*** *a debutat ca actor în scurtmetrajul* O umbră de nor, *în regia lui Radu Jude, care a avut premiera în mai, la Festivalul de la Cannes, în cadrul secţiunii Quinzaine des Réalisateurs. În film, Dabija joacă rolul unui preot de oraş, chemat la căpătîiul unei muribunde pentru ultima rugăciune. Sau penultima. În fine, o să vedeţi dvs. la toamnă. M-am întîlnit cu Alexandru Dabija în ultima dimineaţă de TIFF, la o cafea, ca să facem interviul pentru* Dilema veche. *Doar că ne-am apucat să vorbim despre una şi alta şi am lăsat interviul pentru mai tîrziu, pe mail. Iată ce-a ieşit:*

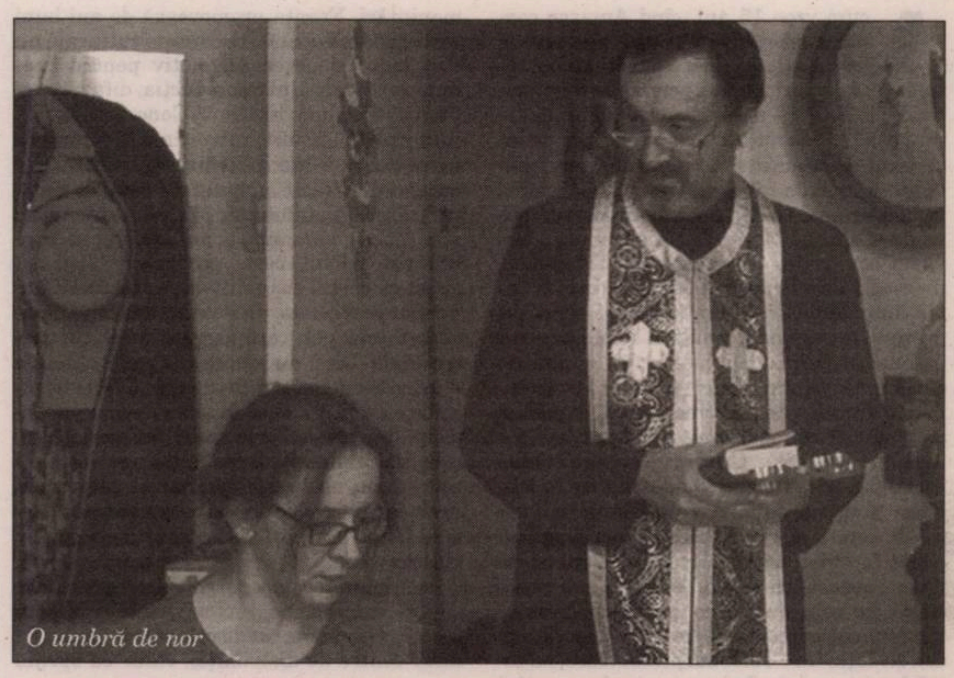

O umbră de nor

Film...

Ce v-a convins la scenariul lui Radu Jude să jucaţi într-o Umbră de nor?

M-a convins personajul Radu Jude. Am văzut *Lampa cu căciulă* şi *Toată lumea din familia noastră* – adică filme făcute de Jude – şi am citit scenariul cu ochii veniţi din filmele lui. Pe urmă, a mai fost şi ispita de a îmbrăca hainele de preot. E mai tare ca travestiul de care, trebuie să recunosc, sînt deseori ispitit.

Există un aer de familie între ceea ce vă preocupă pe dvs. în teatru şi ceea ce face Jude în film?

Răspunsul e plătit dinainte: da, există. Eu mă ocup cu Cehovul mai de mult, dar n-are importanţă. Pe amîndoi, cred, ne fascinează ce poate face omul.

V-a fost teamă de ceva, înainte să începă filmările la o Umbră de nor?

Da. Mi-a fost. De rezistenţa fizică. Ştiam că se stă la filmare cîte o zi întreagă, în căldură... Nu am nici un fel de respect sau preţuire pentru efortul în sine. Mor de rîs cînd aud de regizori care repetă zece, cinşpe ore, sau de artişti bătrîni care „rezistă mai abitir ca tinerii“. Mi-era teamă să nu leşin pe-acolo – la film se stă mult.

Cum aţi lucrat la o Umbră de nor? *Cum s-a negociat raportul de forţe între dvs. şi Radu Jude?*

Îmi place să cred că am fost un actor disciplinat, care nu are alt lucru de făcut decît să asculte atent ce îi spune regizorul. Am ascultat tot ce mi-a spus Radu şi am încercat să fac întocmai. Cred că de-aia s-a născocit regizorul, ca să te laşi – îmi vine să zic „să te abandonezi“ – pe mîna lui. E şi o stare extrem de plăcută, să faci ceva ce îţi spune altcineva. Misterele dictaturii...

Jude a declarat, într-un interviu pentru Mediafax, *că „pe platou a existat un singur regizor adevărat: Sandu Dabija“. Are dreptate?*

A glumit. Sună bine la gazetă. Şi lui îi plac declaraţiile, ca şi mie... În nici un caz nu am avut de-a face cu meseria mea, la filmare. Am o încredere oarbă în ce spune şi ce face Jude. Nu ştiu dacă e bine sau nu, dar eu aşa fac.

Toţi regizorii de teatru de la noi, care-au trecut la film, au făcut-o tot ca regizori, mai puţin dvs. De ce?

O fi destin. Mi-am dorit întotdeauna să joc. Probabil că abia acum am ajuns la figura asta chinuită, care exprimă ceva. Dar cred că au mai fost regizori de teatru care au jucat.

Credeţi că sînteţi un actor bun?

E o capcană... Ar fi mare tupeu să spun că da, şi mare ipocrizie să spun că nu. La teatru, la repetiţii, mă dau adeseori în stambă, maimuţărindu-mă. Cred că pot juca, nu ştiu dacă şi cu public... La film îmi place enorm, mă pot concentra numai pe ce am de făcut, sau pe o idee, nu există public.

Da, încă ceva! Am tot auzit de tracul pe care îl are actorul de film... Nu ştiu... Cînd se dă „motor“ sau cînd spune textul... Sînt tot soiul de legende. Eu nu am avut trac, îmi plăcea tot ce se întîmpla, şi gata! Oi fi făcut pentru asta, mai ştii? Păcat că sînt bătrînel!

O umbră de nor *e şi povestea unei meserii care e un amestec de har şi de rutină, la fel ca meseria de regizor de teatru. E o analogie care vi se pare valabilă?*

Fără pic de ironie vă spun că e o analogie perfect valabilă, doar că se poate face şi cu un chirurg sau cu domnul Andrei Pleşu. Nu e nimic special în asta.

Aţi văzut filmul de-abia la Cannes. De ce?

Nu am fost pe-aproape cînd filmul a fost gata. Dar mai e şi o reacţie de ţărancă ruşinată... Mărturisesc că nu e o plăcere să mă văd. Cam cum face orice om cînd îşi aude vocea înregistrată. Nu e o plăcere, dimpotrivă, aş zice.

Cum vi s-a părut Cannes-ul şi toată desfăşurarea de forţe de-acolo?

Necesar. Aşa cum la ocazii îţi pui cravată, cum sînt ambasadori şi parlamente. Nu excelăm în multe chestii, aşa că dăm totul cînd e să fim ridicoli. Cinema-ul se mai cheamă şi „industrie“, şi industria are nevoie de aşa ceva. Trebuie să spun, însă, că am fost uluit şi, bineînţeles, mîndru de respectul de care te bucuri acolo ca român. Ce au făcut băieţii ăştia cu filmul românesc în ultimul timp este fantastic şi pe drept recunoscut ca valoros. Apropo, de ce nu sînt şi femei prin preajma regiei de film? Ce zic feministele? Întreb, nu vreau să polemizez!

Aveţi regizori de film la care ţineţi aşa cum ţineţi, de pildă, la Cehov?

O grămadă! Şi actori, şi scenografi, şi operatori, şi scenarişti. Şi minunat e că sînt şi mulţi români printre ei. Simt ca ceva special contemporaneitatea cu atîţia cineaşti formidabili. Nu e o simplă chestie de modă, de festivaluri... Se scrie o proză foarte bună, se fac filme care sînt ale vremii pe care o trăim. E, poate, pentru prima oară de la mişcarea avangardistă de după Primul Război cînd, în cultura română, se întîlnesc fericit o formă de expresie – cinema-ul – şi lumea românească aşa cum e ea.

Ştiu că aţi acceptat să jucaţi în următorul lungmetraj al lui Radu Jude. Ce vă face să aveţi încredere în el? Aţi vrea să lucraţi şi cu alţi regizori români de film?

Îmi place Jude, pentru că merge la teatru, pentru că citeşte şi pentru că are acces la umor fără să şi-l propună. Bineînţeles că aş lucra cu regizori atît de buni! Nu îi linguşesc. Chiar pot să-i critic pentru totala lipsă de imaginaţie la distribuţii...

...şi Teatru

Dacă tot aţi debutat în cinema ca actor, aveţi de gînd s-o faceţi şi în teatru?

Da, sigur că da! Dar e mai mult o dorinţă decît un plan. Poate mă maturizez... după 70 de ani, încolo, poate o să joc pe scenă.

Regizaţi pînă la şapte spectacole pe an. Cum vă alegeţi textele?

De cele mai multe ori, mă aleg ele pe mine. Sau mi le dau directorii de teatru, actorii... Sînt lăutar.

Există, în spectacolele dvs., un fir roşu care să le lege între ele, dincolo de autori, teme etc.? Căutaţi ceva anume în fiecare punere în scenă?

Nu.

Cînd consideraţi că un spectacol a avut succes? Contează asta pentru dvs.?

Sigur că aştept o reacţie, sigur că e bine să ştii că munca nu e degeaba, dar ştiu şi că succesul se poate fabrica şi că face parte dintr-un spectacol la care nu-mi place să particip. Contează să fii recunoscut, să ai succes cînd eşti tînăr. Cred că un spectacol a avut succes – mai bine zis, a însemnat ceva – dacă se mai vorbeşte despre el multă vreme după ce nu se mai joacă.

Există spectacole pe care regretaţi că le-aţi făcut, care-au început bine şi au sfîrşit prost?

Oho, multe! Unele bune, care nu s-au jucat decît de cîteva ori, altele proaste, care s-au jucat ani de zile.

Cea mai nouă premieră a dvs. e Sînziana şi Pepelea, *la Teatrul Naţional din Cluj. De ce aţi ales textul acesta? Ce urmează?*

Fac Alecsandri la Cluj pentru că am întîlnit o adevărată colonie de actori moldoveni şi ne place graiul. Sper să înţeleagă ardelenii ce vorbesc moldovenii. Urmează *Suflete moarte* de Gogol (dramatizare de Bulgakov), la Ploieşti.

Există vreo piesă pentru care să nu vă simţiţi încă „pregătit“? Sau povestea asta cu „a fi pregătit pentru o piesă“ e un basm?

Nu mai ştiu dacă e un basm sau chiar aşa e, dar sînt cîteva texte pe care tot vreau să le fac şi nu prea îndrăznesc. Cred că e urmarea unor gînduri din tinereţe... Aşa am avut spaime cu *Scrisoarea pierdută*, am făcut spectacolul după 30 de ani. Nu pot să fiu obraznic inutil cu textele mari. Aşa mi-e firea.

Spuneaţi, într-un interviu, că nu aşteptaţi nimic de la actorii tineri. De ce?

Pentru că sînt proşti. Proşti, pur şi simplu, nu proşti actori. Generalizările sînt stupide, nu toţi sîntem la fel, ştiu! Dar ideea de bază rămîne: sînt proşti.

Cehov sau Beckett? Caragiale sau Creangă? Alegeţi.

Creangă – îl înţeleg şi îl accept ca pe un maestru.

Dacă ar fi un lucru pe care l-aţi schimba la sistemul în care funcţionează teatrul din România azi, care ar fi acela?

Gîndesc că e vorba de teatrul de stat, teatrul de repertoriu... Unul singur: să fii plătit numai pentru ceea ce faci.

a consemnat Luiza VASILIU

craii de burta veche

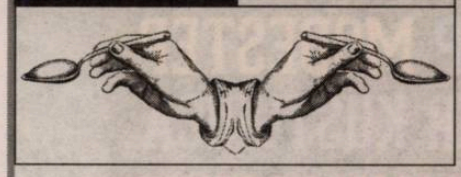

Superburger *Série Noire*

„Care este cel mai mare hamburger pe care îl aveţi?“ o întreb. „Superburgerul. Sînt doi hamburgeri într-unul.“ „OK, atunci vreau doi superburgeri.“ E comanda lui Lucy Shannon, eroina flămîndă a romanului *One for the Money* de Dick Belsky, apărut şi în traducere franceză, în colecţia *Série Noire*, cu titlul *Où va-t-elle chercher tout ça?*

Iată şi reţeta: *Pîinea.* Pentru un hamburger bun e nevoie de o pîine specială. O găsiţi proaspătă, la băcăniile specializate în produse americane; dacă nu, alegeţi chifle rotunde, cu coajă moale, de la brutărie. Evitaţi chiflele de hamburger fabricate industrial, din supermarketuri. Sînt flasce şi n-au nici un gust. *Carnea.* Cumpăraţi de la măcelărie carne proaspătă de vită, tocată în faţa dvs., cu textură medie. Nu folosiţi hamburgerii congelaţi, a căror textură prea fină nu le va permite să-şi păstreze suculenţa după prăjire. Ideal ar fi să coaceţi hamburgerii pe un grătar cu cărbuni. Altfel, puneţi într-o tigaie cu fundul gros cca 200 de grame de sare de mare grunjoasă şi lăsaţi-o să se încingă vreo 10 minute. Cînd începe să fumege, aşezaţi o chiftea uşor turtită, din 175 gr de tocătură, şi coaceţi-o 4-5 minute pe fiecare parte. *Garniturile.* Sînt esenţiale. Desfaceţi fiecare chiflă şi aşterneţi-o cu cîteva frunze de salată americană sau Eisberg, cît mai crocantă. Aşezaţi chifteaua pe frunză şi ungeţi-o cu un strat subţire de muştar, nu foarte iute. Adăugaţi apoi un strat de ceapă albă tocată şi cîteva felii subţiri de castraveţi muraţi. Asezonaţi cu piper negru proaspăt măcinat, cu cîteva picături de sos Worcestershire şi închideţi sandvişul. Opţional, puteţi adăuga rondele de roşii şi ketchup. Se mănîncă cu mîna. Este normal să vă murdăriţi pe degete.

Amicul Dejun

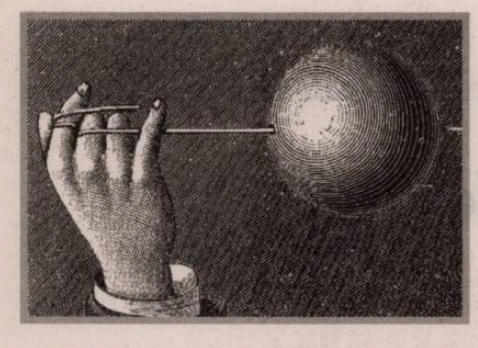

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Amazon trece prin Europa

Acum vreo 15 ani, cînd Amazon.com făcea primii paşi în comerţul online de carte, puţini au fost cei care au intuit efectele periculoase pe care le-ar putea produce. Editorii s-au bucurat, căci aveau – nu-i aşa? – încă un canal de desfacere, ba încă unul foarte util şi cu o portanţă cu adevărat mondială. Librăria virtuală, se credea atunci, ar putea oferi edituri mai mici şansa de a ajunge la cititori. Amazon.com era văzut ca o reţea alternativă de distribuţie, un model de business în era globalizării. Între timp, după ani şi ani în care a practicat preţuri de *dumping*, Amazon.com a devenit un business uriaş: în multe locuri, a eliminat concurenţa (librării mici şi medii) iar acum, foarte aproape de a obţine poziţie de monopol, pune presiune imensă pe edituri, pentru a sălta preţurile. Criteriile superlibrăriei nu au nici o legătură cu modul în care îşi stabilesc preţurile editorii. Totul e doar în funcţie de cerere şi ofertă. Despre negocieri nu poate fi vorba, căci nici o editură nu poate ignora această cale de distribuţie, aşa că acceptă, de voie, de nevoie, condiţiile impuse. Pentru piaţa americană de carte (sau de orice), situaţia nu e deloc surprinzătoare, ea intră într-un soi de firesc pe care doar puţini îl mai contestă. Cărţile sînt nişte bunuri, mărfuri ca orice marfă, nişte cărămizi din hîrtie, nişte chestii care se vînd pentru că există un producător, un distribuitor şi-un cumpărător.

Pentru Europa occidentală, tipul de ameninţare pe care îl reprezintă acest model de business e ceva cu totul nou. Şi puţine guverne au înţeles cum să răspundă acestei ameninţări. Franţa promovează de ani buni „excepţia culturală". Produsele culturale nu sînt mărfuri oarecare, motiv pentru care implicarea statului în producţia, difuzarea şi promovarea lor e legitimă. Conceptul lansat prin anii '50 a fost, între timp, adoptat de mare parte a lumii civilizate. Printre alte măsuri directe de susţinere, Franţa a adoptat politica preţului unic pentru carte. Adică: aceeaşi carte se vinde la acelaşi preţ în orice librărie. În felul acesta, guvernanţii s-au asigurat că preţul e stabilit de producătorii bunurilor respective, nu de distribuitor. O măsură înţeleaptă, care asigură o relaţie partenerială – deşi nu întotdeauna şi profitabilă – între cei doi actori de pe piaţă. Măsuri similare au fost adoptate şi în Germania. Întîmplător sau nu, cele două ţări au, fiecare, cele mai competitive pieţe literare. Nicăieri nu se scrie, nu se publică şi nu se citeşte mai mult ca aici, nicăieri nu există mai multă determinare din partea statului de a sprjini cultura scrisă.

Amazon.com a pătruns însă şi pe piaţa din Europa, inclusiv în Franţa şi în Germania, unde compania a înfiinţat mari centre de distribuţie, chiar cu sprijin din partea guvernelor (care, din grija pentru investitori, a acordat facilităţi fiscale substanţiale). Însă intrarea gigantului american pe piaţa europeană deschide o polemică aprinsă între două moduri diferite, antagonice, de a înţelege afacerile în domeniul culturii. Şi Franţa, şi Germania încearcă să-şi actualizeze legislaţia existentă, astfel încît ea să acopere inclusiv tranzacţiile prin intermediul platformei Amazon.com. În plus, cele două ţări vor să extindă legile astfel încît ele să se refere şi la cărţile în format electronic. Adaptarea legislaţiei e complicată nu doar din punct de vedere tehnic, ci şi politic. În ambele ţări există o susţinere aproape unanimă a excepţiei culturale, însă există presiuni politice importante din partea Statelor Unite, de a liberaliza sectorul cultural. Politica preţului unic la carte e văzută, peste Ocean, ca o barieră comercială extratarifară. Excepţia culturală e anticoncurenţială – se plîng americanii.

Adaptarea legislaţiei e complicată nu doar din punct de vedere tehnic, ci şi politic.

În eventualitatea unui acord de liber schimb între UE şi SUA, această politică va fi intens disputată. Reprezentanţii marilor companii americane fac *lobby* susţinut la Bruxelles, pentru ca Europa să renunţe la excepţia culturală. Pînă în acest moment, cel puţin două state – Franţa şi Germania – nu sînt, însă, dispuse să cedeze.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

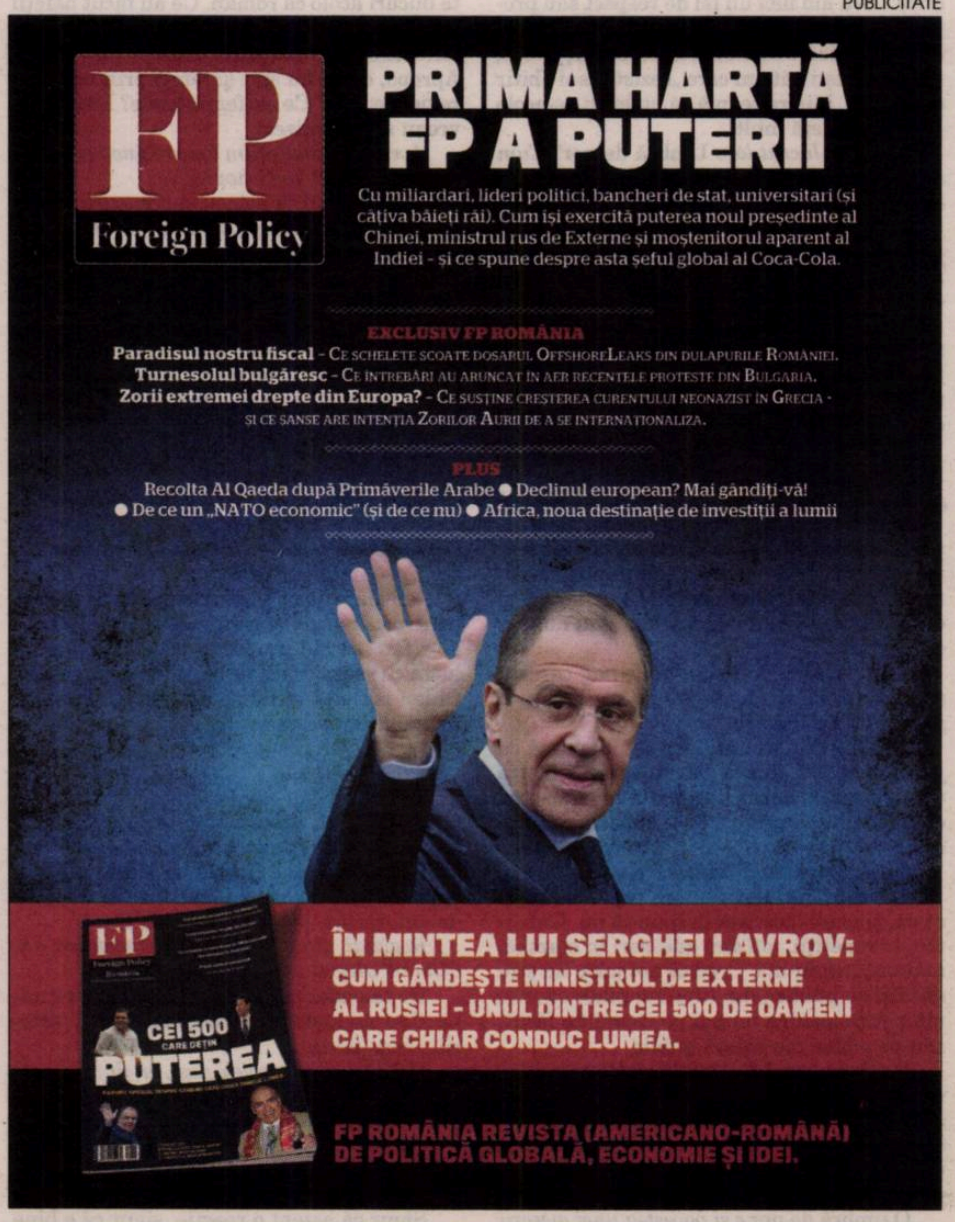

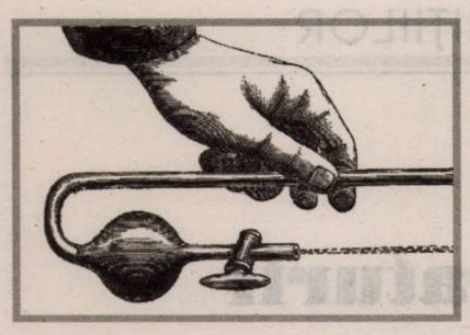

Oana STOICA

rosencrantz & co

Manuel Pelmuş şi faţa nevăzută a dansului

● *preview* – concept, coregrafie, interpretare: Manuel Pelmuş. O producţie Brandlien / Pelmuş. Coproducţie: Centre National de la Danse (Paris), CDU – Center for Art Drama Zagreb, Centrul Naţional al Dansului Bucureşti, Theorem.

Există dansatori care folosesc cuvinte precum corpul, pe post de material de lucru. Din cuvinte se coregrafiază performance-uri. După dans şi nondans, urmează dansul discursiv (sau dansul volubil). După corpul dansator urmează corpul vorbitor. Manuel Pelmuş le foloseşte pe amîndouă pentru a-l explica pe unul prin intermediul celuilalt.

Pelmuş face parte din categoria coregrafilor care vorbesc bine pe scenă. Conceptualizează, verbalizează şi performează. De exemplu, în *preview,* unul dintre show-urile sale longevive („cea mai importantă producţie a stagiunii 2006-2007" – apreciază criticul austriac Helmut Ploebst în revista de specialitate *Ballettanz International;* performance prezentat în Europa şi în Statele Unite, dar de puţine ori în România, chiar deloc în ultimii ani), coregraful face un spectacol complet în întuneric. Un dans audio. Anulează scena în totalitate, o pulverizează în beznă, dar mai mult decît abolirea scenei, Pelmuş anihilează spectacolul. Nu ideea de spectacol, nu forma, nu sensul, ci spectacolul în sine. Aneantizează scena şi face performanceul invizibil pentru a investiga modul în care se construieşte un spectacol în raport cu publicul, sensul mişcării şi raportarea la spaţiu, deopotrivă a performerului şi a spectatorului. Scena devine o cutie neagră *stricto sensu*. Reflectoarele se sting înainte de venirea lui Pelmuş, căci întunericul deplin ţine loc de scenografie. Publicul are timp să vadă pe scenă un scaun gol, cel pe care se va aşeza performerul cînd totul se va cufunda în beznă. Scaunul conţine premoniţia unui corp. Bezna e ambivalentă, decor şi concept, ea funcţionează drept „spaţiu" performativ pentru Pelmuş şi catalizator al imaginaţiei pentru public. Coregraful pune la lucru fantezia spectatorului, dînd de furcă „lenei" cu care acesta, cînd vine să vadă un spectacol, se aşteaptă să fie „servit". Provocarea spectatorului nu este, însă, un scop în sine pentru Pelmuş. Ceea ce chestionează el este modul în care dansul devine spectacol. Unde se formează „dansul" (pe scenă sau în mintea spectatorului), ce este limbajul coregrafic, care sînt simbolurile cu care se poate opera? Ce se poate schimba, ce se poate anula, care este rolul receptorului? Performerul aruncă în discuţie definiţia dansului din *Encyclopaedia Britannica* şi ajunge la un silogism: dacă mişcarea influenţează spaţiul prin vibraţiile pe care le produce, atunci şi spaţiul, dacă devine convulsiv, poate determina mişcare. Pelmuş generează spectacolul în imaginaţia fiecărui spectator, dansînd fără să fie văzut. Dansează şi descrie în detaliu fiecare mişcare, plasarea corpului în scenă, raportarea la repere identificabile, recreează mental şi verbal relaţia cu spaţiul şi, astfel, dansul executat în întuneric se reconstruieşte în mintea spectatorului. Efortul de a imagina ceea ce se aude implică o atenţie sporită, spectatorul devine coparticipant, depăşind condiţia de martor. Atenţia sa este „testată": la un moment dat, Pelmuş dansează fără text, iar publicul recuperează imaginile prin sunetul paşilor care îl plasează pe performer în spaţiu şi dă identitate mişcării, dar şi prin rememorarea descrierii anterioare. Mai mult, invocînd traseul de creare a acestui spectacol, Pelmuş aminteşte de o notă scrisă la întîmplare: *„I'm not here"*. Sintagma se „materializează" (toţi termenii folosiţi în acest spectacol sau în raport cu el trebuie redefiniţi din cauza „scenografiei"): coregraful tace în întuneric. Tace pînă cînd dispare. Publicul nu ştie dacă el mai este în scenă sau nu (un timp, am avut senzaţia că a plecat). După care reia textul şi dansul în întuneric. Şi aici apare tema spectacolului: dificultăţile de percepţie a unui nou limbaj coregrafic (situaţie cu care s-a confruntat în spectacolele sale anterioare: „operează cu simboluri ale Estului" – zic vesticii, *vs* „influenţă occidentală" – cum i se spune acasă). Limbajul coregrafic ridică problema modului de construcţie a unui performance şi a definiţiei dansului şi, de aici, investigaţia performativă a lui Pelmuş.

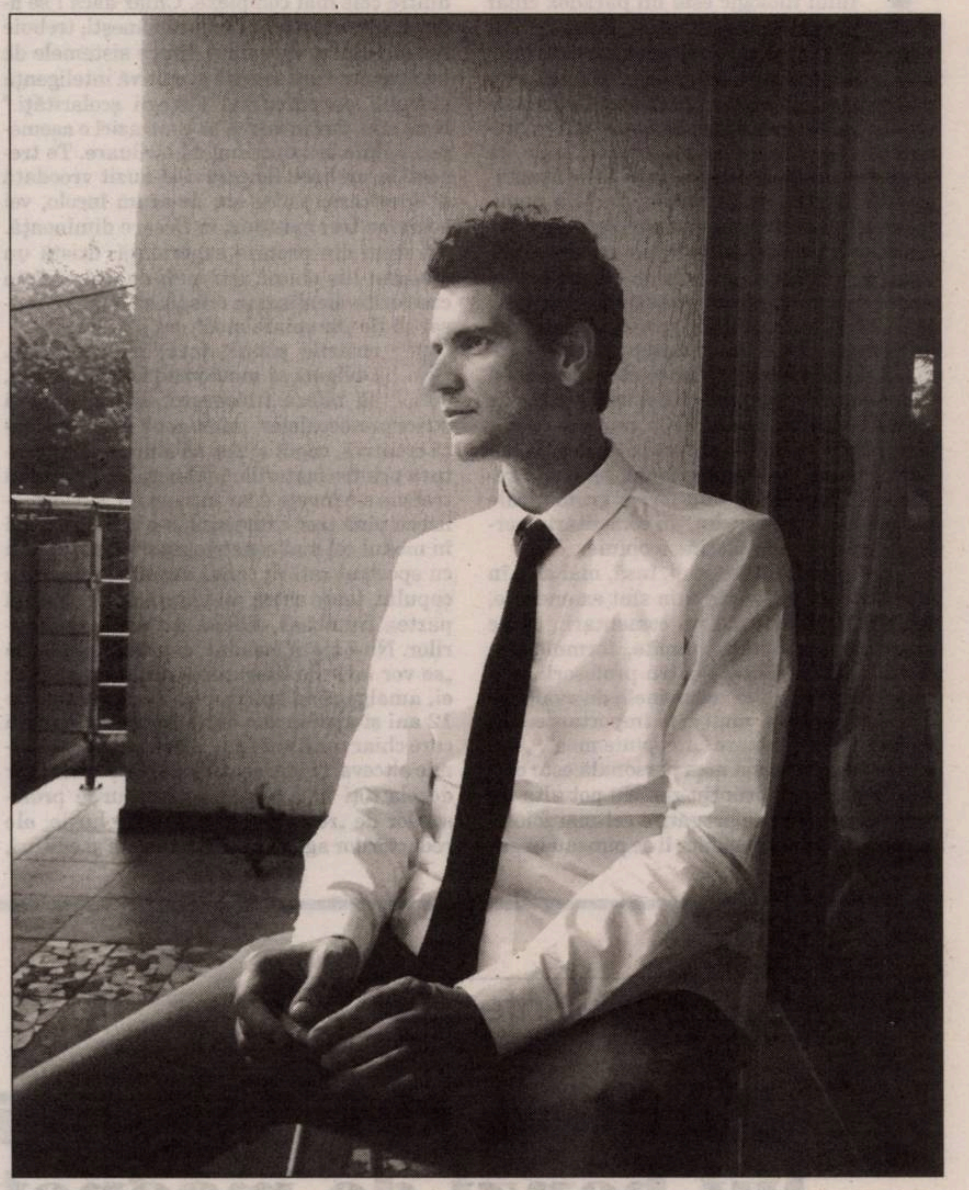

Limbajul coregrafic ridică problema modului de construcţie a unui performance şi a definiţiei dansului şi, de aici, investigaţia performativă a lui Pelmuş.

preview este o piesă care atinge cîteva dintre interogaţiile legate de identitatea şi redefinirea dansului contemporan: nondansul, invizibilitatea, teoria performată, refuzul standardizării conceptelor, transformarea spectatorului în partener scenic, fără implicarea fizică a acestuia (chiar cu riscul generării unui inconfort din cauza nonconformismului spectacolului). Pentru public, trecerea de la privit la gîndit traduce o mutaţie semnificativă din dansul contemporan – anularea mişcării, diminuarea sau invizibilitatea ei, în favoarea conceptualizării. De la estetic la intelect, de la calofilie la silogism, limitele dansului aşa cum le ştim (nu doar din *Encyclopaedia Britannica)* sînt forţate. Pelmuş nu numai că le forţează, dar le şi analizează.

Ce se poate remarca la Centrul Naţional al Dansului, odată cu apariţia noului sediu, este o foame de spectacol. După inaugurare, CNDB a oferit sala pentru reprezentarea unor show-uri importante ale ultimilor ani, iar publicul a fost numeros, semn că lipsa spaţiului a fost acut resimţită. CNDB a readus în atenţie acest spectacol esenţial în istoria recentă a dansului contemporan românesc (sper să vedem şi *Romanian Dance History – performance / lecture / debate* în şapte „volume", semnate tot de Manuel Pelmuş şi performate alături de alţi dansatori), după ce, cu puţin timp înainte, a prezentat alte piese importante, precum *anti(aging)* – coregrafia Mădălina Dan şi Mihaela Dancs –, *Pretend we make you happy* şi *Dance a playful body* (ambele create de Andreea Novac).

Producţiile lui Manuel Pelmuş – inclusiv *preview* – sînt prezentate în punctele importante ale dansului contemporan european sau american (festivaluri precum „Tanz Im August" – Berlin, „TanzQuartier" – Viena, „deSingel" – Anvers, „Judson Church" – New York). Anul trecut, a primit Berlin Art Prize, acordat de primarul Berlinului şi oraşul Berlin, premiu motivat astfel: „[Proiectele lui Manuel Pelmuş] reprezintă reacţii rebele faţă de spectacolele călduţe şi lipsite de atitudine care servesc pieţei internaţionale de artă şi sînt manevre de subminare, într-o cultură dominată de conservatorism. Sînt independente, incomode şi inteligente." Probabil că una dintre ipostazele sale cele mai cunoscute – fiind de actualitate – este aceea de coautor, alături de Alexandra Pirici, al proiectului României la Bienala de la Veneţia în acest an, *O retrospectivă imaterială a Bienalei de la Veneţia,* lucrare performativă nelipsită din recomandările presei mondiale. O expresie din limba de lemn a presei de odinioară, luată *ad litteram,* i se potriveşte perfect: Manuel Pelmuş este una dintre cele mai inteligente voci ale dansului contemporan românesc.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

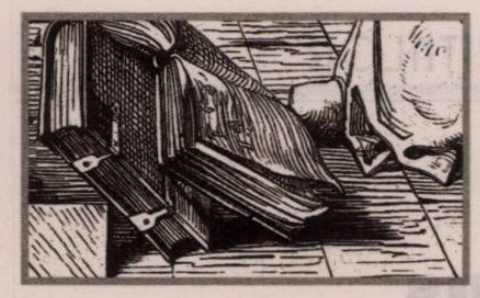

Simona SORA

blograffiti

„Utilizarea“ literaturii

Veţi fi de acord, cred, că actuala devalorizare a literaturii şi a învăţămîntului filologic este un paradox chiar şi din punctul de vedere al „utilizării“ lor practice. În fond, orice elev de (minim) bunsimţ ştie că, după 12 ani de şcoală (în care va trece prin teste, evaluări şi teze semestriale), va da un examen de literatură în limba română. Am putea presupune, logic, că orice elev conştient (şi părinţii lui – aşadar, o largă şi bine reprezentată parte a populaţiei adulte) ar trebui să păstreze, în interesul propriu, o bună relaţie cu literatura (mă rog, cu istoria ei), dar şi cu gramatica limbii române, în care va redacta (după teze, evaluări, examene de maturitate) lucrarea de bacalaureat, din întreaga materie studiată. Te-ai aştepta ca orice elev normal (şi cu memoria intactă) să reţină un inventar de scriitori (mereu reluat de la un ciclu şcolar la altul), cu operele lor principale, să aibă habar de cîte-o carte importantă, să poată redacta, matur şi folosind forme gramaticale potrivite, un text mediu, un comentariu personal, să-şi poată susţine o opinie.

În cele mai multe şcoli, însă, mai ales în momentele tensionate cum sînt examenele, copiilor li se livrează nu comentarii, ca pe vremuri, ci abilităţi mimate, formule tip, enumerări potrivite. Pentru profesorii care corectează tezele la examenele de evaluare de clasa a VIII-a, mult mai importante sînt formulele preliminare („În opinia mea“, „După mine“, „Impresia mea personală este că“) decît conţinutul propriu-zis. Nu pot uita un text (din ghidul de pregătire cel mai folosit în prezent) în care copiilor li se puneau în gură următoarele cuvinte: „Părerea mea este că sistemul nostru de învăţămînt este unul dintre cele mai complexe. Chiar dacă i se aduc multe reproşuri şcolii româneşti, trebuie recunoscut că este unul dintre sistemele de învăţămînt care solicită şi cultivă inteligenţa elevului pe parcursul întregii şcolarităţi.“ N-aş zice, dar încearcă să contrazici o asemenea opinie la examenul de evaluare. Te trezeşti la un liceu de care n-ai auzit vreodată şi spre care, patru ani de-acum încolo, vei schimba trei metrouri în fiecare dimineaţă. Vă spun din proprie experienţă: există un moment (de obicei, apropiat de examen) în care orice idealism se crispează. Dacă e musai să fie „în opinia mea“, cu plăcere!

Urmările pot fi, însă, imprevizibile. Obligaţi să memoreze formule goale, să bifeze inventare, să se supună strict protocoalelor, într-o zonă prin excelenţă creativă, copiii ajung să alinieze şi literatura printre materiile „neliberale“. Faptul că trebuie s-o înveţe doar într-un fel, s-o formalizeze pînă trec examenul, s-o utilizeze apoi în modul cel mai constrîngător cu putinţă şi cu spectrul ratării (unui examen) deasupra capului, toate astea nu-i ajută deloc să vadă partea frumoasă, liberă, artistică a lucrurilor. Nu-i ajută, aşadar, cu nimic să ştie că „se vor lovi“ de literatură (de „română“, zic ei, amalgamînd spiritul cu litera) vreme de 12 ani şi-apoi încă o dată, frontal. Sînt unii care chiar continuă, mai ales cînd nu ştiu nimic altceva, şi îngroaşă rîndurile studenţilor dezola(n)ţi la Litere, apoi rîndurile profesorilor de „română“ de toate nivelurile, ale redactorilor agramaţi de la reviste şi edituri, ale traducătorilor care discreditează nume mari ajunse pe mîna lor, în română, ale scriitorilor care scriu doar pentru că se va găsi cineva să-i publice...

„În liceu, orele opţionale de scriere creatoare se impun aproape de la sine, alături de cele de muzică şi desen.“

La urma urmelor, să înveţi să scrii e lucrul cel mai decent care se poate face cînd, oricum, vrei să scrii. Alexandru Muşina avea perfectă dreptate cînd pleda pentru „scrierea creatoare“, nu doar în facultăţile de Litere, dar şi în licee: „În liceu, orele opţionale de scriere creatoare se impun aproape de la sine, alături de cele de muzică şi desen. Totul este să se conştientizeze importanţa acestor cursuri, atît pentru dezvoltarea creativităţii generale, a capacităţii de expresie (de sine, în relaţia cu ceilalţi) a adolescenţilor, cît şi pentru trezirea, menţinerea, stimularea interesului lor pentru lectură.“ Ar fi o adevărată minune ca această propunere de bunsimţ să prindă viaţă măcar în liceele de filologie – aşadar, acolo unde opţiunea pentru umanioare a avut deja loc. Profesorii ar trebui, desigur, să fie ei înşişi scriitori, oameni pe care adolescenţii cu pricina să-i fi citit şi să-i poată admira, chiar dacă uneori nemărturisit. În fond, ar fi chiar simplu, căci cursuri opţionale deja există, subiectele lor sînt stabilite în consiliul profesoral, nici n-ar trebui să fie modificată programa, ci ar trebui doar întrebaţi părinţii. Există însă cineva, în învăţămîntul românesc umanist, care să mizeze pe partea creativă a tinerilor?

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Rodion şi incredibilele lui benzi de magnetofon

● Rodion G.A., *The Lost Tapes, Strut Records, 2013**

Acel *„lost“* din titlul albumului spune mai multe decît pare. Acum 36 de ani, la Cluj, Rodion Ladislau Roşca inventa, împreună cu Gicu Fărcaş şi Adrian Căprar, o formaţie pe care fiecare dintre noi ar fi trebuit să o cunoască mai bine. Rodion G.A. s-a numit, după prenumele celor care au fondat-o. Iar urmele lăsate în arhivele publice şi vizibile ale contemporaneităţii – mă refer aici la acel vast agregator al trecutului care este YouTube – sînt aproape inexistente. Un videoclip filmat pentru programul de Revelion al Televiziunii Române, cîndva, în 1982, şi alte cîteva piese, unele – două, mai exact – apărute pe singurul disc pe care această trupă şi-a văzut vreodată numele, *Formaţii Rock V*, publicat de Electrecord în 1981, altele niciodată imprimate pe un suport fizic.

În ultimii ani, ceva se schimbă. Un *label* românesc, Roadrunner Music, aşază o piesă Rodion G.A. pe o compilaţie cu muzica noului val, The Next Dog Desert Island Selection, în 2008. Şi anunţă pregătirea unui box set cu piesele nepublicate ale trupei clujene. Dar nu se întîmplă nimic. Cîţiva ani mai tîrziu, colectivul Future Nuggets îl recuperează pe liderul formaţiei, acesta fiind motivul pentru care, anul acesta, Strut Records, unul dintre label-urile cu ştaif din Marea Britanie, împreună cu Ambasador's Reception, un *spin off* Future Nuggets, ajung să lanseze, pe 28 mai, primul disc integral al Rodion G.A. La 36 de ani de la apariţia acestui *band* unic în istoria muzicii fabricate aici.

Înregistrate în anii în care România trecea prin cele mai paranoide timpuri ale sale – majoritatea pieselor au fost imprimate pe benzi de magnetofon între 1978 şi 1983 – cîntecele Rodion G.A. sînt, la prima vedere, reprezentări ale acelui *layout* social claustrofobic pe care regimul politic al momentului îl construia cu un entuziasm idiot. Într-o perioadă în care cea mai mare parte a muzicii locale funcţiona într-o estetică acceptabilă „vămilor cenzurii“, cu care se afla într-un continuu joc al negocierii cu un singur cîştigător, Rodion Roşca, arhitectul şi stilistul trupei, alegea să meargă în răspăr cu ceilalţi. *Sound*-ul acesta de pe *The Lost Tapes* vine dintr-o galaxie pe care nimeni, cu evidenta excepţie a autorului, n-o cunoaşte: undeva în preistoria dark wave-ului, Rodion G.A. ar fi putut avea un loc în faţă, într-o trupă imaginară care i-ar fi putut conţine pe Florian Schneider, Tony Iommi şi Edgar Froese. Ce se aude pe album e, dacă vreţi, prima încercare consistentă a unui muzician român din zona (cvasi-)rockistă de a compune muzică electronică, aşa cum rezona ea cu propria definiţie şi cu propriile limite în acei ani: un magnetofon Tesla devenea un instrument acceptabil în laboratorul lui Rodion Roşca, alături de un *drum machine* Vermona, o clapă Casio şi un sintetizator Faemi. Iar încercarea aceasta ne-a livrat, din punctul meu de vedere, un paradox fericit: un muzician atît de particular şi de talentat încît n-a putut fi niciodată complet înţeles de nimeni, o trupă care nu a avut, cel puţin în România, nici precursori, nici urmaşi, un disc, acest *The Lost Tapes*, pe care ar trebui să-l ascultăm pînă cînd *„lost“* va deveni cu adevărat *„found“*.

*Albumul *The Lost Tapes* poate fi cumpărat online de pe piccadillyrecords.com.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Anca DUMITRESCU

„În spatele coperţilor“

Ce este Bazar Literar?

Bazar Literar promovează lectura în toate mediile urbane. Urmărim să potrivim locuri şi oameni cu cele mai frumoase poveşti. Aducem iubitorii de lectură în spaţii unde se pot bucura de o atmosferă relaxată şi discuţii informale despre cărţi: ceainării, cafenele, spaţii verzi, mansarde, galerii de artă, pieţe publice. Bazar Literar înseamnă cărţi în dar, dezbateri literare, autori români contemporani şi multă lectură.

Ce se întîmplă „În spatele coperţilor“?

Ne plac lecturile publice şi discuţiile cu scriitorii. Ne dorim să-i descoperim pe cei care dau viaţă cărţii pe care o purtăm zilnic în geantă, pe care-o citim la metrou sau în pauza de masă. Însă, de cele mai multe ori, la întîlnirile cu scriitorii, mulţi dintre noi sîntem stîngaci, avem trac şi ne e frică să punem întrebări. Stăm cu mîinile la spate, precum o făceam la şcoală, şi aşteptăm ca informaţia să vină către noi. Niciodată invers. Prin seria de întîlniri „În spatele coperţilor“, Bazar Literar şi Papion PR îşi propun să aducă universul creativ al scriitorilor contemporani mai aproape de sufletul cititorilor. Vrem să iniţiem o serie de discuţii informale, relaxate, în care cititorul să dialogheze nestingherit cu scriitorul a cărui carte i-a modificat măcar o fărîmă din mersul cotidian al vieţii. Nu ne dorim un monolog de seară, ci o discuţie ca între prieteni care-şi spun poveştile de viaţă, bucuriile şi ofurile.

După ce criterii alegeţi invitaţii?

Nu ştiu dacă avem neapărat nişte criterii prestabilite după care ne ghidăm cînd alegem invitaţii. Dacă citim un autor român contemporan şi ne place, căutăm să-l aducem aproape de noi, să-l provocăm la o dezbatere, să-l cunoaştem în afara graniţelor operei sale sau a ceea ce putem citi pe Internet. După Dan C. Mihăilescu, pe lista noastră de invitaţi se află Ioana Pârvulescu, Nora Iuga, Lucian Boia, Aurora Liiceanu, Gabriela Adameşteanu, Vlad Zografi, Radu Paraschivescu.

***Anca Dumitrescu** este creative manager la Papion PR & Events.*

a consemnat Marius CHIVU

Andrei GORZO

dllematograf

Politică şi pop

● ***Nu / No* (Chile, 2012), de Pablo Larraín.**

Distins anul trecut, la Cannes, cu premiul secţiunii „Quinzaine des réalisateurs" şi nominalizat la Oscarul pentru „Cel mai bun film străin", *Nu (No)* al lui Pablo Larraín este o cronică ficţionalizată a referendumului convocat în 1988, în urma presiunilor internaţionale, de către dictatorul chilian Augusto Pinochet, pe tema prelungirii mandatului său, cronică focalizată pe orchestrarea şi desfăşurarea celor două campanii de propagandă televizuală – cea pentru „Da" şi cea pentru „Nu". (Televiziunea naţională le-a alocat amîndurora, timp de o lună, cîte 15 minute pe seară din programul ei – program care, fireşte că, în restul zilei, servea interesele regimului Pinochet.) Raportată la subiect – reinstaurarea democraţiei, într-o ţară care a trăit 15 ani sub dictatură militară –, relatarea nu e una tocmai triumfalistă. Succesul taberei „Nu" e atribuit – cel puţin într-o anumită măsură (nespecificată) – strategiei ei de a goli ideea de democraţie de o bună parte din substanţa acesteia, folosind aceeaşi retorică publicitară ca în cazul unui *gadget* electrocasnic sau al unei mărci de suc, pentru a le-o vinde unor votanţi trataţi nu atît ca nişte cetăţeni maturi, cît ca nişte consumatori. Larraín încorporează în film o parte din spoturile care chiar s-au folosit în campanie, restul lui *No* fiind filmat cu echipament standard de televiziune din anii '80. În pofida suportului comun, estetica lui Larraín se delimitează de estetica spoturilor prin *parti-pris*-ul ei anti-*glossy:* imaginile lui cu rezoluţie nu prea bună, ocazional supraexpuse şi frugal mizanscenate, tăieturile de montaj care obişnuiesc să sară peste ax sau să mute două personaje din restaurant în parc, în timp ce conversaţia lor continuă fără vreo întrerupere aparentă – toate astea pun „limbajul" mieros-clişeistic al spoturilor într-un cadru care stimulează studierea lui. (Totodată, decizia de a filma pe casete U-matic facilitează ocazionala integrare a actorilor în secvenţe – cu demonstraţii şi lupte de stradă – provenite din arhive de televiziune.) Pînă la recrutarea în tabăra „Nu" a tînărului publicitar (Gael García Bernal) care se evidenţiază ca erou al filmului, campania anti-Pinochet se anunţă pios-didactică, plină de apeluri la memorie şi la sentimentul ultragiului, în stilul vechii stîngi. În locul acestei retorici prăfuite, tînărul publicitar propune glumiţe, refrene *catchy* (de pildă, un grup de cîntăreţe dîndu-i cu tifla dictatorului, dar fără să-i spună pe nume, ca unui *macho* care s-a dovedit a nu fi bun de nimic) şi *we-are-the-world*-ism decerebrat. Prin contrast, campania „Da" – care marşa pe paranoia anticomunistă şi pe spectacularitate fascistoidă – e cea care ajunge să pară greoaie şi vetustă. (N-o ajută nici lipsa de *charismă* a generalului şi a celorlalţi purtători de uniformă din clica sa.) Duelul se mai încinge, însă, atunci cînd tabăra „Da" începe să-şi adapteze din mers campania, pentru a riposta opoziţiei. (Noul ei coordonator e un coleg – de fapt, şef – de-al tînărului publicitar din tabăra adversă.) Dar tot campania „Nu" rămîne cea cu mai mult vino-ncoace – în spoturile ei joacă şi staruri hollywoodiene (Jane Fonda, Christopher Reeve)!

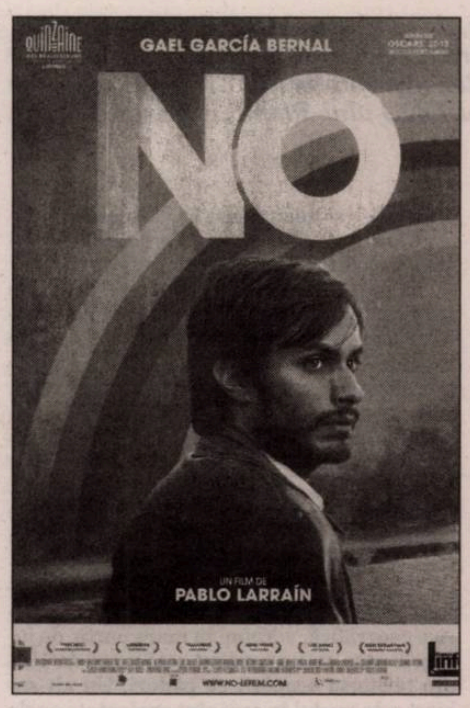

Prezentarea acestei bătălii între discursuri propagandistice adaptate la formatele moderne ale *entertainment*-ului de televiziune (clipul, scheciul, reclama) e captivantă, instructivă şi complet nesentimentală. Tînărul publicitar dă oareşce semne că ar dezvolta o oarecare conştiinţă politică (după ce simte dictatura pe pielea sa şi a familiei sale), dar, pe toată durata campaniei, continuă să colaboreze cu şeful-colegul-inamicul său, la strategia de lansare a unei noi telenovele, strategie pe care, imediat după referendum, are oportunismul de a le-o prezenta comanditarilor ca pe o afirmare a noului spirit care galvanizează societatea chiliană. Deci, ce anume s-a afirmat la referendum? Puterea valorilor democratice ale cetăţenilor? Sau puterea pop-ului asupra lor? Larraín nu e cineastul care să sentimentalizeze pop-ul: plasat în perioada cea mai neagră a regimului Pinochet, filmul său din 2008, *Tony Manero,* era un studiu de patologie individuală, dar cu forţă de iradiere alegorică, despre un marginal care, deşi deloc interesat de politică, reproducea, în felul lui, brutalitatea regimului, în timp ce-şi urmărea obsesia pentru personajul lui John Travolta din filmul hollywoodian *Febra de sîmbătă seara.* Tot un fel de gargui apolitic era şi protagonistul lui Larraín din *Post Mortem* (2010) – un dactilograf pe care violenta instalare a lui Pinochet la putere, în 1973, îl găsea foarte aproape de epicentrul evenimentelor (locul lui de muncă fiind morga din Santiago), dar cu toată atenţia concentrată, în mod sinistru, asupra unei (aproape la fel de grotesc-lunatice) ex-dansatoare de cabaret. Venind după aceste două cripto-comedii sobru-groteşti (şi destul de diferite una de alta din punct de vedere stilistic: *Tony Manero* e cinema pseudo-direct de tip dardennian, în timp ce *Post Mortem* e *slapstick* tacticos şi *poker-faced),* docudrama *No* se prezintă ceva mai ortodox, dar, de fapt, e încă şi mai consistent-provocatoare.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

„Exploatarea resurselor naturale în stil colonial“

– interviu cu Liana BUZEA –

Un ONG ecologist... muncă multă, de combatere a inculturii românilor, cu privire la propriile resurse naturale, cu mafiile locale, dar şi mult nerv şi încăpăţînarea de a face din piedici nişte provocări. ***Liana Buzea*** *este membru fondator şi preşedinte al ONG-ului Plantăm Fapte Bune în România.*

De ce un ONG ecologist?

Pentru că, acum aproape 11 ani, pe cînd eram încă la facultate, am avut un proiect legat de mediu. Despre colectarea selectivă a deşeurilor din ASE. Primul astfel de proiect făcut la nivel academic. Cel puţin din cîte ştiu eu. Acel proiect s-a transformat, doi ani mai tîrziu, într-o lucrare de diplomă (aveam astfel cum să-l duc la bun sfîrşit), iar în 2008, într-o asociaţie de mediu, cu acelaşi nume: EcoAssist. Asociaţia, care acum are cinci ani, a dezvoltat proiecte în direcţia colectării deşeurilor, dar a atins şi alte ramuri ale ecologiei: *lobby* pe lîngă parlamentari, pentru protejarea spaţiilor verzi din localităţi, realizarea de obiecte handmade din ambalaje, curăţenii în arii protejate, curăţenia ţării într-o singură zi (asociaţia pe care o reprezint a adus în România mişcarea socială internaţională „Let's Do It“), *lobby* în rîndul autorităţilor, pentru a verifica şi pentru a opri eliminarea, pe teritoriul ţării noastre, a deşeurilor importate din alte state europene.

Din 2011, însă, principala noastră cauză este cea a pădurilor. Prin Plantăm Fapte Bune în România – iniţiativa naţională, împădurim terenuri publice cu probleme (zone agricole degradate, cu risc de alunecare, afectate de fenomenul deşertificării), iar în paralel, încurajăm publicul să se implice în identificarea tăierilor de păduri şi solicitarea autorităţilor să verifice legalitatea acestora. De-a lungul celor cinci ani, pe lîngă activităţile desfăşurate de noi, sprijinim şi participăm la acţiuni realizate de alte ONG-uri de mediu, care şi-au propus fie să oprească vînătoarea în parcurile naţionale (arii protejate) sau braconajul în Delta Dunării, fie să creeze evenimente care să marcheze Ziua Internaţională a Mediului...

Care e rolul dvs. în organizaţie şi cum v-aţi descrie activitatea?

Legal, sînt membru fondator şi preşedinte. Informal, sînt omul care verifică fiecare detaliu, uneori spre stresul colegilor mei. Activitatea mea o pot privi din două perspective. Prima este aceea de organizator de evenimente, în beneficiul comunităţii, prin care cunosc oameni din foarte multe domenii şi am contact cu destul de multe arii de activitate. Comunicare, contabilitate, juridic, financiar, administraţie publică sau IT (deşi aici mai am încă multe de învăţat). A doua perspectivă este aceea de administrator de organizaţie. Deşi sîntem nonprofit, tot ce stă în spatele unei organizaţii cu personalitate juridică este administrat de cineva. Acel cineva, în cazul organizaţiei mele, sînt chiar eu. Însă nu fac asta singură. Sîntem o echipă întreagă şi avem o paletă foarte variată de parteneri, colaboratori şi susţinători. Şi să nu uităm voluntarii. Fără ei, nu am avea succes, de fapt. Cred că am putea concura cu o galerie de fotbal – şi mă refer aici exclusiv la număr – dacă am strînge în acelaşi loc toţi oamenii cu care am avut contact în ultimii doi ani şi jumătate, de cînd avem cauza pădurilor. Este o activitate pe care nu o pot compara cu nimic altceva. Necesită concentrare, timp, responsabilitate şi asumarea succeselor şi neajunsurilor, deopotrivă.

Care sînt cele mai acute probleme de ecologie în România? Se ştie despre ele?

O parte dintre ele sînt cît se poate de publice. În primul rînd, România se confruntă şi acum, aşa cum s-a confruntat şi în alte vremuri, cu exploatarea resurselor naturale în stil colonial. Resursele noastre din sol şi subsol se exportă înainte să ne asigurăm nevoile interne de consum sau chiar de locuri de muncă. Primul subiect problematic la care mă pot gîndi este modul în care sînt exploatate pădurile, modul în care scade continuu suprafaţa *împădurită de facto* din ţara noastră şi modul în care cresc exporturile de cherestea, în detrimentul prelucrării ei secundare în România. Ca acoperire geografică, vorbim, în mare parte, de judeţele care au un procent mai mare de 10% din teritoriu acoperit cu păduri. Un alt subiect este modul în care sînt exploatate apele – cu recentele microhidrocentrale care seacă izvoarele de alimentare ale unor pîrîuri sau rîuri importante (cu precădere în Munţii Făgăraş), care afectează echilibrul unor întregi ecosisteme, în multe cazuri situate în arii protejate, fără să fie realizate studii corespunzătoare de impact asupra mediului. În ceea ce priveşte exploatarea resurselor minerale, sînt deja arhicunoscute cauzele care militează pentru transparenţă şi implicarea deciziei oamenilor în ipotezele exploatării resurselor din subsol – vezi cazul exploatării resurselor miniere de la Roşia Montană, unde studiile arată că nu numai aurul este abundent. Pe această temă, mai puţin ştiute sînt o mulţime de alte proiecte de minerit, acum în umbra paravanului Roşiei Montane, care aşteaptă, de asemenea, unda verde. Un alt subiect controversat este cazul exploatării gazelor de şist – cu riscuri considerabile de mediu şi costuri de exploatare la fel de mari – pentru care Bulgaria a dat un exemplu de tărie prin refuzul utilizării acestei metodologii. Şi, nu în ultimul rînd, voi aduce în atenţie situaţia menajeră în care ne aflăm în continuare. Nu avem infrastructura pentru a face faţă gunoiului pe care îl producem, cerem amînări peste amînări la alinierea întregului teritoriu la standardele europene, ba chiar agreăm să primim şi deşeurile periculoase ale altor state, pe care să le eliminăm în ţara noastră – vezi cazul navei Flaminia care a venit cu cel mai toxic cocktail de resturi ale activităţilor gospodăreşti şi industriale umane, pe care România nu are, încă, tăria să-l refuze, aşa cum Germania a făcut-o. Iar pe acest domeniu am să aduc în discuţie şi nenumăratele afaceri cu gunoiul, care este mai ieftin de depozitat la groapă, decît de reciclat sau valorificat. Toate aceste probleme pun o mare presiune pe natura din ţara noastră.

Şi, cu toate acestea, avem peisaje incredibil de frumoase, avem bogăţii naturale, încă avem o biodiversitate care ne face cinste în rîndul multor state europene, care nu mai au păduri seculare, mamifere mari sau o abundenţă de resurse în subsol cum avem noi. Avem de ce să ne bucurăm. Numai să ştim să o facem.

Credem că numai persistînd în ceea ce ne propunem putem rezolva problemele, opri abuzurile şi asigura bunăstarea noastră.

Care e crezul vostru?

Credem că oamenii se implică în momentul în care le oferi un cadru. Credem că numai persistînd în ceea ce ne propunem putem rezolva problemele, opri abuzurile şi asigura bunăstarea noastră.

Cine se mai implică? Care e modelul de business, de activitate? Lucraţi cu voluntari, aveţi oameni angajaţi?...

În iniţiativa noastră actuală, la Plantăm Fapte Bune în România sîntem colegi la organizare cu oameni cu formaţie şi preocupări diferite. Profesionişti care lucrează în domenii precum organizarea de evenimente, comunicare, turism, imobiliare, consultanţă în domeniul calităţii, logistică, mediul universitar sau chiar pompieri. Partenerii noştri vin dintr-o mulţime de domenii: contabil, financiar, juridic, comunicare, administraţie publică, mediul academic, silvicultură, agronomie. Cu toţii ne dăm din timpul şi energia noastră pentru a construi această cauză. Pentru a împăduri terenuri cu probleme, complementar cu eforturile făcute de autorităţi, de a proteja pădurile mature şi de a-i informa pe oameni asupra eforturilor de a creşte şi de a îngriji o pădure. Este un model de implicare socială, momentan. Sîntem toţi voluntari, deşi, în ultima vreme, începe să se simtă nevoia de resurse administrative. Avem acţiuni în 12 judeţe din ţară. Pentru a menţine standardele asumate, ne-am propus să facem trecerea spre angajare. Cel puţin a unui număr de trei sau patru persoane. Probabil că cine administrează zi de zi o activitate înţelege şi este deschis să susţină aceste nevoi administrative.

Cum implicaţi şi autorităţile locale în acţiunile voastre? E greu?

În primul rînd, colaborarea cu instituţiile statului se face în scopul rezolvării unor probleme cu care se confruntă local. Terenuri agricole care nu mai produc, terenuri care alunecă peste case, regiuni întregi afectate de deşertificare sau furturi de păduri. De aceea, colaborările, în cea mai mare parte, sînt bine primite şi onorate din toate părţile. Majoritatea oamenilor din instituţiile statului înţeleg beneficiile împăduririlor propuse de noi sau ale identificării legalităţii tăierilor de păduri, sesizate de public. Iar aici mă refer la majoritatea din cele 12 judeţe în care avem acţiuni în prezent. Colaborăm cu primării, direcţii şi ocoale silvice, pepiniere, ingineri silvici din instituţii cu atribuţii de control, prefecturi, consilii judeţene, inspectorate de poliţie şi jandarmi, penitenciare sau chiar ministere. Au existat, ce-i drept, şi cazuri în care, din păcate, anumiţi parteneri nu au văzut în noi decît oportunităţi de promovare în campania electorală sau oameni care nu au dus la îndeplinire ceea ce şi-au asumat. Aici, însă, adevărul este că au de pierdut comunităţile în care încercăm cu toţii să rezolvăm probleme.

Uneori, însă, sprijinul primit din partea presei sau din domeniul privat este cel care ne scoate la liman. Cînd oamenii din aceste domenii contribuie ei înşişi ori cu resurse obţinute prin munca lor, ne atingem obiectivele. Spre exemplu, anul acesta ne putem lăuda cu o muncă reunită a aproximativ 45 de organizatori, peste 60 de participanţi privaţi, peste 30 de reprezentanţi ai mass-media – susţinători – şi 42 de administraţii locale şi naţionale. Am reuşit să plantăm, în doi ani şi jumătate de activitate, 38,5 hectare, 137.800 de puieţi în 11 judeţe (Argeş, Constanţa, Covasna, Ialomiţa, Iaşi, Prahova, Mureş, Satu Mare, Sălaj sau Timiş), să identificăm pe teren tăieri de păduri din 6 judeţe (Argeş, Braşov, Cluj, Covasna, Prahova şi Satu Mare) şi să aducem la iveală 30 de dosare penale pentru furturi de păduri.

Am reuşit să plantăm, în doi ani şi jumătate de activitate, 38,5 hectare, 137.800 de puieţi în 11 judeţe.

a consemnat Iuliana ALEXA

Jim Yong KIM James WOLFENSOHN

Sprijinirea romilor din Europa e benefică pentru business

Un grup impresionant de tineri şi de tinere s-a adunat, de Ziua Europei, în luna mai, la biroul Băncii Mondiale din Bucureşti. Aceşti tineri profesionişti, care lucrează în mai multe ţări din Europa Centrală şi de Est, absolvenţi de facultate, şi-au început activitatea profesională ca avocaţi, specialişti în IT, arhitecţi şi întreprinzători.

Au două lucruri în comun. În primul rînd, au depăşit stigmatul social şi provocările inerente apartenenţei la o comunitate europeană de romi, estimată la 12 milioane de persoane şi, în al doilea rînd, au beneficiat de pe urma Fondului de Educaţie pentru Romi (Roma Education Fund), înfiinţat în anul 2005 de către Grupul Băncii Mondiale, împreună cu Institutul pentru o Societate Deschisă.

Aceşti tineri beneficiari ai unor burse reprezintă un contrast mai mult decît evident faţă de obişnuitul stereotip negativ care însoţeşte, de obicei, „ţiganii". În schimb, ei reprezintă o viziune a Europei care susţine talentul tuturor cetăţenilor şi proba faptului că, atunci cînd au ocazia de a-şi dezvolta talentul, romii pot obţine rezultate remarcabile.

În timp ce titlurile înscrise pe primele pagini ale ziarelor din Europa se concentrează pe problemele economice cu care zona euro se confruntă pe termen scurt, obiectivul pe termen lung al integrării romilor „dospeşte" încet şi tăcut, ca o problemă în bună parte uitată, dar reprezentînd încă una dintre cele mai mari provocări ale Europei.

Romii sînt una dintre cele mai sărace populaţii ale Europei şi, în acelaşi timp, una dintre comunităţile cu cea mai rapidă creştere. 3 din 4 romi trăiesc în sărăcie, 1 din 3 merge la culcare, cel puţin o dată pe lună, cu stomacul gol, şi aproape jumătate dintre ei trăiesc în comunităţi segregate.

Prin urmare, susţinerea unui parteneriat cu romii din Europa, astfel încît ei să poată ieşi din sărăcie, nu e doar un demers corect, ci şi unul inteligent pentru economia Europei. Forţa de muncă din Europa Centrală şi de Est scade rapid, iar populaţia romă este în curs de creştere. În Bulgaria, se aşteaptă că romii vor reprezenta aproximativ 23% dintre noii intraţi pe piaţa muncii, în anul 2020. În mod clar, o bună parte din competitivitatea viitoare a ţărilor din regiune poate depinde de cît de repede sînt ele capabile să-i integreze pe romi.

Cînd au ocazia de a-şi dezvolta talentul, romii pot obţine rezultate remarcabile.

Realitatea nu este încurajatoare. Doar jumătate dintre bărbaţii romi şi un sfert dintre femeile rome din Europa au un loc de muncă.

Europa trebuie să se concentreze pe problema romilor pe întreg teritoriul continentului. În cazul în care romii sînt puşi în situaţia să contribuie cu drepturi egale la prosperitatea europeană, ei au nevoie şi de oportunităţi, de educaţie şi de acceptare, începînd de la vîrsta preşcolară. Posibilitatea acordată mai multor copii romi de a se integra în forme de învăţămînt preşcolar şi de învăţămînt primar va contribui la dezvoltarea competenţelor de care ei au nevoie pentru a participa pe piaţa muncii. Toată lumea va avea de cîştigat de pe urma creşterii numărului de elevi romi în şcoli şi universităţi: ţările îşi vor îmbunătăţi forţa de muncă, ceea ce va atrage investiţii, care vor duce la crearea unor locuri de muncă. Asta este o investiţie inteligentă.

Sînt şi cîteva semne de speranţă pentru romi. În 2005, Banca Mondială împreună cu Institutul pentru o Societate Deschisă al lui George Soros, Agenţia Elveţiană pentru Dezvoltare şi Cooperare şi guvernele est-europene au lansat „Decada de Incluziune a Romilor", cu scopul de a pune în evidenţă necesitatea de integrare a romilor. Autorii de politici publice din Europa au făcut o prioritate din incluziunea romilor, după cum prevede şi cadrul UE pentru susţinerea strategiilor de integrare a romilor pînă în anul 2020.

Între timp, Grupul Băncii Mondiale lucrează, în parteneriat cu Comisia Europeană şi cu statele UE din Europa Centrală şi de Est, pentru a-i sprijini pe romi. De asemenea, lucrăm cu Bulgaria şi cu România pentru a susţine educaţia timpurie a romilor, îmbunătăţim prestaţia şcolilor din Serbia, amplificăm rezultatele şcolare în FYR Macedonia şi sprijinim înregistrarea proprietăţilor funciare din România.

Dar se poate face mult mai mult. Secolele de prejudicii trebuie compensate acum cu un *leadership* consecvent. În primul rînd, ţările din Europa Centrală şi de Est au o ocazie istorică de a beneficia de pe urma bugetului alocat, pentru următorii şapte ani, ţărilor membre UE mai puţin dezvoltate, pentru îmbunătăţirea integrării romilor. Fondurile există – ele trebuie doar să fie valorificate. În al doilea rînd, tinerii profesionişti romi, ca o comunitate aflată în plină ascensiune, trebuie să-şi unească forţele cu liderii romi mai în vîrstă, pentru a înfăptui schimbarea.

Am discutat cu 12 dintre aceşti potenţiali tineri lideri, în luna mai, în Bucureşti. Însă trebuie să-i sprijinim pe mulţi alţi tineri romi. Nu numai că este un demers corect pentru această comunitate care se confruntă cu atît de multe probleme, dar constituie şi un demers economic inteligent pentru viitorul Europei.

Jim Yong Kim *este preşedintele Grupului Băncii Mondiale.*

James Wolfensohn *a fost preşedintele Băncii Mondiale în perioada 1995-2005, iar la ora actuală este preşedintele Wolfensohn & Company, LLC.*

(text apărut iniţial în publicaţia de limbă engleză *European Voice*)

PUBLICITATE

Expoziţie de excepţie în Bucureşti – Cultura Cucuteni

În perioada 19-25 august va avea loc expoziţia *Cultura Cucuteni, valori regăsite ale preistoriei europene,* organizată de Ministerul Tineretului şi Sportului, în parteneriat cu Complexul Muzeal Naţional „Moldova" Iaşi, Asociaţia Culturală „Arkeo", Muzeul Municipiului Bucureşti şi Casa de Cultură a Studenţilor Bucureşti.

Peste 100 de vase, statuete şi obiecte de mobilier vor fi expuse la Muzeul Municipiului Bucureşti (Palatul Şuţu), putîndu-se bucura de ele publicul larg; intrarea este gratuită. Exponatele fac parte din străvechiul complex cultural Cucuteni – Tripolie, una dintre civilizaţiile cele mai fascinante ale Europei preistorice, care ascunde încă multe întrebări şi taine ce-şi aşteaptă descifrarea.

Civilizaţia Cucuteni – Tripolie poate fi considerată una dintre cele mai spectaculoase ale lumii preistorice. Elementul central, ceramica pictată, este spectaculos datorită rafinamentului artistic al formelor şi al decorului – pictate sau incizate pe vase şi statuete antropomorfe –, al tehnologiei de prelucrare a pietrei şi metalelor (cupru şi aur). Numele său a fost dat de descoperirile făcute în 1884 şi 1893 în localităţile Cucuteni, lîngă Iaşi şi Tripolie, aproape de Kiev.

Scopul proiectului este de a promova valorile culturale – în acest caz, ale arheologiei preistorice – şi de a crea un impact puternic asupra tinerilor, al căror interes faţă de propria cultură, istorie şi artă va fi stimulat şi cultivat.

Programul evenimentelor: joi, 18 iulie, ora 11,00 – conferinţă de presă; vineri, 19 iulie, ora 11,00 – vernisaj; sâmbătă, 20 iulie, ora 11,00 – workshop.

PUBLICITATE

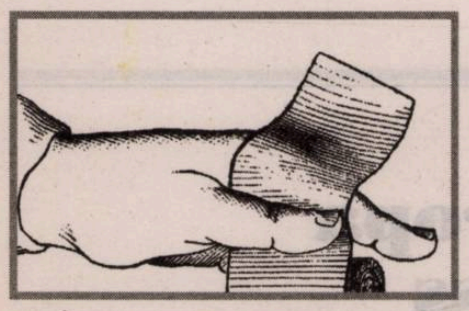

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Ce cîştigi dacă eşti pe LinkedIn

Din motive de criză, site-ul pe nume LinkedIn a fost destul de activ în ultimele luni. Reţeaua socială, caracterizată ca profesională, avea, în februarie 2013, peste 660.000 de utilizatori din România. La ce e bun un astfel de site?

Pare, la prima vedere, ciudat că te poate interesa să te înscrii pe un site care are cam de zece ori mai puţini membri decît Facebook, la noi, cu atît mai mult cu cît Facebook a avut, pînă acum, un gen de dezvoltare orizontală, încercînd permanent să înglobeze cele mai bune idei şi tehnologii ale concurenţei, de la geolocaţie (sau localizarea cu ajutorul GPS-ului din telefon), la CV-ul inspirat chiar din LinkedIn. Totuşi, nu facilităţile – sau nu numai ele – fac LinkedIn-ul de dorit, ci şi tradiţia sau genul de oameni pe care îi poţi găsi acolo.

Reţeaua e venerabilă, la parametrii Internetului, fiindcă a fost lansată în 2003. Pentru cine nu a vizitat-o, trebuie spus că lucrurile sînt organizate în jurul unui profil care arată foarte asemănător cu un CV serios, multimedia. Mai nou, LinkedIn oferă mai mult decît lista de job-uri şi de ani. În CV pot fi inserate imagini, documente Powerpoint sau PDF, ba chiar şi video-uri, astfel încît CV-ul poate fi făcut să arate ca un portofoliu profesional.

E ceva mai mult decît oferă Facebook, dar mai important e faptul că acest gen de portofoliu ajunge la conexiunile mai puţine, dar strict din mediul profesional, pe care şi le adaugă, de regulă, membrii.

LinkedIn nu creează aceeaşi senzaţie de animaţie ca Facebook, dar CV-ul pe care îl oferă tinde să se impună ca un fel de standard în materie, de dorit chiar în situaţia în care ţi-ai cumpărat domeniul de Internet echivalent numelui propriu, fiindcă e, cum se spune, bine indexat de Google. Cu alte cuvinte, motorul de căutare îl listează pe prima pagină de rezultate pe care le obţine cineva cînd îţi caută numele.

Dincolo de CV, LinkedIn mai conţine două facilităţi înrudite, aşa-numitele recomandări şi *endorsement*-uri. Primele există de ani de zile şi sînt genul de referinţă profesională tipică, pe care o poţi cere de la un (fost) colaborator cu prestigiu. Aici, lucrurile funcţionează cam cum te-ai putea aştepta, cu precizarea că textuleţele se scriu de regulă în engleză şi preiau tonul hiperlaudativ pe care îl are acest gen de adresare în lumea anglo-saxonă. Cealaltă facilitate, *endorsement*-urile, a fost introdusă mai recent şi a făcut furori. E vorba de un sistem simplu, în care poţi „da" aptitudini conexiunilor tale, fie selectînd aceste aptitudini dintr-o listă prestabilită, fie introducîndu-le tu însuţi. Bineînţeles, cel recomandat poate reţine sau nu aptitudinea sau aptitudinile respective.

Mecanismul e foarte simplu şi seamănă cu cel al *like*-urilor de pe Facebook, doar că are un sens profesional. Legat de el, e verosimil faptul că se naşte un mic trafic, caracterizat prin reciprocitate: cînd primeşti bile albe la patru, cinci, şase categorii, de la o persoană, înclini să le dai înapoi.

Totuşi, lucrurile au sens. Pînă acum, pe LinkedIn, nu a fost cazul să resping decît două astfel de *endorsement*-uri, care se refereau la radio, singurul tip de media cu care nu am avut contact nemijlocit, ca făcător de aşa ceva. Bineînţeles că numărul de *endorsement*-uri privite se leagă şi de vizibilitatea pe care o ai în general pe Internet. Cu alte cuvinte, poţi fi un profesionist foarte bun, dar mai discret ca prezenţă, şi atunci eşti în mai mică măsură recomandat.

Că sistemul are legătură cu vizibilitatea deduc şi din modul cum a crescut numărul de *endorsement*-uri pe propriul profil. Anul trecut, cînd editam un lunar pe hîrtie, *The Industry*, multă lume a considerat că mă pricep la *magazines*. Deşi era vorba de un proiect pe care îl vedeam limitat în timp, m-am simţit puţin mirat de faptul că anii de blogging, de consultanţă şi altele asemenea nu se vedeau pe LinkedIn. Era şi normal, fiindcă unele lucruri le-am comunicat mai puţin apăsat. Am făcut televiziune nu numai la PRO TV sau Realitatea TV, dar şi pentru posturi germane ca ZDF sau ARD – şi pentru firma soţiei, Indie Studio. Totuşi, despre astfel de lucruri am vorbit destul de puţin la persoana întîi, aşa încît e normal să am numai 14 *endorsement*-uri pentru televiziune.

Astăzi, dacă citiţi acest articol în ediţia tipărită a *Dilemei vechi*, e singurul loc în care mai puteţi găsi cuvintele mele pe hîrtie. De aceea, numărul de *endorsement*-uri la *magazines* a rămas pe la 38, în timp ce pentru *new media*, ca şi pentru jurnalism, am peste 80 astfel de *endorsement*-uri.

Cu alte cuvinte, un posibil partener sau angajator şi-ar putea forma o imagine destul de completă despre mine, din cele cîteva zeci de abilităţi pe care LinkedIn le reţine în dreptul meu. Dar mai interesant e faptul că o listă de acest tip este un fel de matrice a percepţiei publice, în mediile profesionale, a fiecăruia din noi. Ne putem calibra acţiunile în funcţie de ceea ce se presupune despre noi, insistînd pe un anumit set de abilităţi sau renunţînd la altele.

Cele de mai sus sînt doar o mică parte dintre facilităţile oferite de LinkedIn. Grupurile profesionale existente acolo sînt comunităţi pe care unii le consideră foarte serioase şi utile, la fel cum paginile de companie din reţea au început să fie, şi ele, utilizate destul de frecvent. E drept, eu unul nu ştiu pe nimeni care să-şi fi găsit de lucru pe LinkedIn, aşa cum ai putea presupune că trebuie să se întîmple, dar, de la un anume grad de maturitate profesională în sus, oportunităţile de acest tip se găsesc mai puţin pe reţele sociale. În schimb, site-ul reuşeşte, cumva, să te reconecteze cu oameni cu care n-ai mai luat legătura de ani de zile.

Într-un cuvînt, LinkedIn nu e o reţea de divertisment, în care să ai ce face ore întregi în fiecare zi. O investiţie de timp moderată vine, însă, cu beneficii de felul celor de mai sus. Probabil că singurul dezavantaj, în momentul de faţă, e faptul că reţeaua a început să fie bîntuită de agenţi imobiliari şi brokeri de asigurări în căutare de victime. Dar a nu-i adăuga la contacte e foarte uşor.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

trecerea prin reviste

● THE NEW YORK TIMES, 14 iulie

Pe la jumătatea anilor '90, mai multe edituri americane au refuzat, după citirea manuscrisului, să publice o carte despre un tînăr vrăjitor. Manuscrisul – semnat de o anume Joanne Rowling – nu a părut suficient de atractiv pentru a fi publicat. Pînă la urmă, J.K. Rowling a scris şi a publicat nu unul, ci mai multe volume din aventurile lui *Harry Potter*. Toate cărţile din această serie au devenit *best-seller* mondial, iar eroul lor – un personaj-cult. Autoarea şi editura au cîştigat, bineînţeles, sute de milioane de dolari din vînzări. Anul trecut, mai multe edituri au refuzat manuscrisul unui roman poliţist semnat de un anume Robert Galbraith. Pînă la urmă, cartea a apărut, fiind întîmpinată cu cronici pozitive în presa culturală. Însă cartea de debut a lui Galbraith n-a fost un hit. Nu s-a vîndut foarte bine – doar în jur de 1500 de exemplare, o nimica toată pentru piaţa literară din Statele Unite. În urmă cu cîteva zile, Robert Galbraith a fost „deconspirat" ca fiind J.K. Rowling. Editorii – care, evident, cunoşteau adevărata identitate a autorului – îşi freacă palmele de fericire.

Rowling însăşi s-a declarat, nu fără ipocrizie, dezamăgită că a fost dată atît de repede în vileag. Faptul că a putut publica sub pseudonim ar fi fost „o experienţă eliberatoare" – spune autoarea. Şi-ar fi dorit să mai poată continua, o vreme, „acest joc de-a v-aţi ascunselea". Tot o experienţă eliberatoare este, fără, îndoială, şi faptul că romanul ei a urcat acum pe locul 1 în topul vînzărilor. Robert Galbraith ştia să scrie, dar nu vindea. Acum, că se ştie cine se află în spatele pseudonimului, comenzile vin din toate părţile. De unde se vede că destinul unei cărţi e determinat, în mare parte, de numele autorului. Şi de marketing, fireşte, căci întreaga poveste s-a dovedit a fi doar o ingenioasă metodă de promovare.

Matei MARTIN

Adina POPESCU

portrete din mers

Viorica, de profesie „femeie"

„De 20 de ani, eu lucrez în domeniul curăţeniei" – se recomandă ea. Mică, neagră, trupul ei seamănă cu un urcior de lut. Burta îi e umflată „de la bere" (Timişoreana, la PET), în cîmpul muncii bea cot la cot cu concubinul ei, care e zugrav. El zugrăveşte şi repară case, ea vine şi face curat după el, încă 100 de lei intră în bugetul familiei. „Eu să ştiţi că mă mişc repede!" le promite „angajatorilor" care s-au săturat deja de casa întoarsă cu fundu-n sus. Sosirea Vioricăi e o garanţie că acel întreg coşmar se va sfîrşi în curînd. Îţi cere mătură, mop, găleţi, detergent, soluţii de curăţat felurite şi comentează că toate-s proaste. „Dacă vreţi, vă aduc eu, de la mine de la ţară, o mătură bună... V-o fac cadou şi nu vă cer bani pe ea!" (Are obiceiul de a vorbi în pleonasme, pentru a-şi întări spusele.)

Tot ce e la oraş nu e bun pentru Viorica. Mai puţin Oborul, unde găseşte tot ce-i place.

Tot ce e la oraş nu e bun pentru Viorica. Mai puţin Oborul, unde găseşte tot ce-i place. „Cît aţi dat pe casa asta? Aşa mult?! Păi cu banii ăştia vă luaţi la noi, la Afumaţi, casă cu cinci sau şase camere, cu grădină, cu livadă..." „Vă mai trebe capacul ăsta de vece?... Pot să-l iau eu, e bun la mine, la ţară!" Viorica nu doar că face curat, dar te scapă şi de tot ce nu-ţi mai trebuie sau de ce presupune ea că nu mai ai nevoie. La început întreabă, dup-aia se face că uită sau nu mai vrea „să te deranjeze" şi se goleşte casa în urma ei. E lună. Prosoape vechi, pantofi, o cratiţă arsă, o parte din colecţia *Dilema* (despre care a crezut că-s ziare „de aruncat"), un cleşte şi un patent cam ruginite, trafaletul şi pensulele pe care tu le-ai cumpărat (dacă ai terminat cu zugrăveala, ar fi stupid să le mai ţii, nu-i aşa?), o undiţă (unde să dai tu la peşte, pe asfalt?). Pe toate le găseşti la ea în sacoşă, dacă o verifici la plecare. Toate-s bune la ea, „la ţară", toate lucruşoarele din casele celor de la oraş. „Păi, am crezut că nu vă mai trebe!" Le înapoiază, oftînd.

Viorica face curat „prin mai multe căşi", nu doar prin cele unde zugrăveşte soţu'. Poartă ochelari, că nu mai vede bine. „De la var! Mi-a intrat odată var într-un ochi şi n-am mai văzut cu el. Dup-aia mi-a intrat şi-n celălalt şi n-am mai văzut nimic. M-am operat şi mi-am pus ochelari." Nu-i stă rău cu ochelari, are o stranie alură intelectuală. Cînd bea bere la PET, în pauze, rîgîie discret.

Primul soţ al Vioricăi „s-a sinucis singur", în urmă cu şapte ani. Şi aşa a rămas ea de pripas, cu cei trei băieţi pe care noul iubit, zugravul, i-a învăţat meserie şi i-a pus la muncă. Băiatul cel mare se pricepe un pic şi la instalaţii sanitare, mijlociul le are cu electricele, cel mic cară cu cîrca sacii de moloz şi vrea să dea la facultate, la Construcţii. Şi aşa alcătuiesc ei „o echipă" – ai nevoie de ceva în casă, ei fac tot. O afacere de familie, iar Viorica e şefa. Îi admiri pe undeva, reuşesc să supravieţuiască pe spinarea celor care vor profesionişti, dar tocmesc cîrpaci, chiar o duc mai bine decît tine, acolo, la ei, „la ţară".

Într-adevăr, Viorica „s-a mişcat repede". În două ore, aparent a terminat. După ce pleacă, descoperi că totul e făcut de mîntuială, păianjenii continuă să-şi vadă de viaţa lor, prin colţurile întunecate. A reuşit să rupă, ea ştie cum, coada de la mop. S-a cocoţat pe un scaun înalt, s-a „deschilibrat" şi a spart o lustră. „M-a lăsat Dumnezeu mică şi pitică, n-aveam cum să ajung la ea ca s-o curăţ!" Aşadar, 100 de lei „munca ei", plus încă 50 paguba, plus vreo duzină de obiecte şi obiecţele subtilizate, pe motiv că nu-ţi mai trebuie. Tragi adînc aer în piept şi te apuci să faci curat. După Viorica, cea care a făcut curat după zugravi.

Patricia MIHAIL

Libertatea e ca mersul pe bicicletă

Confortabil. Comod. Cînd nu trăim între cei patru pereţi ai apartamentului nostru sau ai clădirii unde lucrăm, ne izolăm în maşină. Cînd plecăm în vacanţă, ne transplantăm în camera de hotel. Practic, ne mutăm dintr-o „cutie" în alta, integraţi perfect în beton, metal şi sticlă.

Turul Dunării pe biciclete

Într-un asemenea peisaj urban, o iniţiativă precum cea a Cycling Romania, de investigare a traseelor de cicloturism de pe malul Dunării, ne forţează să ieşim din respectiva cutie şi să explorăm, liberi şi în tihnă, locurile, să cunoaştem oameni, să ne reintegrăm în natură.

Iniţiat de Mircea Crisbăşanu (coordonatorul proiectului de antreprenoriat social Cycling Romania) şi organizat împreună cu Asociaţia ROI, „Turul Dunării 2013" a însemnat: 32 de tineri voluntari români şi bulgari, împărţiţi în opt echipe, care au parcurs 800 de km de-a lungul Dunării, pe opt trasee diferite, însumînd, astfel, peste 5000 de km pe bicicletă. Începînd cu 24 iunie, vreme de două săptămîni, voluntarii – selectaţi în urma completării unui chestionar online – au mers între 80 şi 140 de km pe zi, descoperind poveştile locurilor şi ale oamenilor întîlniţi.

Despre echipele alese, Mircea îmi spune: „Am urmărit ce experienţă au în domeniul cicloturismului. Aveam nevoie de oameni pasionaţi de aşa ceva, de oameni care *înţeleg* conceptul de cicloturism, nu *racing*, curse, nu să faci cît mai mulţi kilometri... Şi a contat mult şi motivaţia lor de a face parte dintr-un astfel de proiect." Cît priveşte faptul că echipele au fost mixte, româno-bulgare, el adaugă: „Micul grant european obţinut de noi prin programul «Tineret în acţiune» viza şi să avem un partener dintr-o ţară europeană. Aşa că am început colaborarea cu cei de la Velo-Ruse, am vorbit cu Delyan Todorov, iar el a făcut recrutarea pe partea lor."

Odată închegate echipele, au fost distribuite cele opt trasee în funcţie de gradul de dificultate şi... s-a pornit la drum, simultan, din Călăraşi şi din Oraviţa. În weekendul 5-7 iulie, s-au reîntîlnit cu toţii la Portul Cultural Cetate, pentru a participa la conferinţa „Turul Dunării 2013" şi a prezenta rezultatele investigărilor. Acestea au cuprins nu doar numărul de kilometri parcurşi, ci şi problemele întîmpinate sau cele mai frumoase trasee descoperite. Mai presus de toate, însă, voluntarii ne-au vorbit despre oamenii minunaţi care i-au primit cu generozitate în casele şi în curţile lor – cojocarul Liceanu Dumitru din Vădastra, doamna Elena – care recondiţionează ii, din Belobreşca –, proprietarul unei ferme de capre din satul Dăiţa, Plopşoru, sau juniorii echipei de fotbal din satul Mănăstirea. Indiferent cine şi despre ce zonă vorbea, prezentările voluntarilor ajungeau mereu la componenta umană a locurilor şi la faptul că numai astfel, printr-un tip de *slow tourism* – nu din goana unei maşini – poţi descoperi cu adevărat lumea care te înconjoară. Iar în acel moment nu mai eşti un simplu spectator, ci devii parte din natură.

Ce înseamnă să fii cicloturist?

Iulian Ghionoiu (antreprenor software) a făcut parte din echipa „3 Vest", care a parcurs 490 de km prin zona Banatului şi Mehedinţi: „Traseul nostru a variat şi nici o zi nu a semănat cu cealaltă. Dacă azi urcam, mîine eram pe faleza Dunării. Azi ploua, mîine era soare. Noi am pornit din Lipova, în căutarea unei poveşti. Auziserăm de satul Ineleţ, aflat în munţi, şi voiam să-l găsim. Am pedalat pînă în Herculane, pe lîngă maşini, urcînd apoi pe Valea Cernei, unde peisajul s-a schimbat. Aveam în dreapta munţi, iar în stînga – apă. «Găsiţi a treia punte de lemn care trece peste Cerna» – ne-a îndrumat un bătrîn. Am reuşit să o găsim cu greu şi am luat-o pe o potecă de munte. Dar în faţă ne-au apărut nişte scări din lemn, care duceau sus, în sat. Am ajuns, în final, şi am rămas impresionaţi de mica aşezare. Dar nu am putut zăbovi mult, urma partea cea mai grea a zilei – trecerea peste vîrful Godeanu..." Şi astfel au continuat toate poveştile voluntarilor, care ne-au purtat, în acest mod, printre munţi şi văi, pe asfalt sau pe poteci nebătătorite.

„Nu se mai întîmplă lucrurile liniar, ca înainte. Iar comunitatea bicicliştilor este una specială, pentru că e formată din tineri activi, care nu aşteaptă să le facă cineva ceva. Ei se apucă şi fac. Ei sînt cei care vor aduna oameni în jurul lor" – îmi spune Simona David-Crisbăşanu (coordonator al Asociaţiei ROI).

„Pentru judeţul Călăraşi, iniţiativa voastră reprezintă un model. Astfel de iniţiative ne învaţă să fim independenţi, să fim liberi, să trăim aşa cum vrem" – a declarat şi Bogdan Georgescu (vicepreşedintele Consiliului Judeţean Călăraşi) la dezbaterea ce a urmat prezentărilor. „Voi sînteţi, în primul rînd, nişte exploratori, nişte deschizători de drumuri, precum şi nişte membri de încredere ai comunităţii, putînd deveni ambasadori credibili. Noi sîntem familiarizaţi cu multe dintre obiectivele din judeţ, dar pentru nişte oameni veniţi din afara comunităţii noastre, ele pot însemna mai mult" – a continuat el.

Nevoile cicloturiştilor

Dincolo de plăcerea mersului cu bicicleta, s-au discutat, de altfel, obiective importante ale proiectului, printre care dezvoltarea economică, sustenabilă a comunităţilor şi promovarea unui alt fel de a face turism. „E important ca fiecare comunitate şi fiecare administraţie publică locală să înţeleagă că acest tip de turism este inclus în ceea ce se numeşte dezvoltare durabilă" – a punctat Diana Culescu (membru al Asociaţiei Peisagiştilor din România). În plus, a adăugat Mircea Crisbăşanu: „Turismul de masă care vizează ca grup-ţintă cicloturiştii se dezvoltă în alt fel decît turismul de masă în sens larg. Ei nu urmăresc aceleaşi lucruri pe care le urmăresc turiştii clasici. Prin urmare, nu sînt necesare investiţii majore pentru a asigura strictul necesar pentru categoria aceasta de turişti."

România este o destinaţie potrivită pentru cicloturism.

De altfel, în timpul dezbaterii cu reprezentanţii autorităţilor locale şi ai Ministerului Tineretului şi Sportului, tinerii voluntari şi-au susţinut ferm punctele de vedere legate de nevoile celor care practică cicloturismul. „Înainte de marcaje şi infrastructură, pentru a atrage turişti, în primul rînd, e nevoie de o informare online a ceea ce există deja. Apoi, cicloturistul îşi doreşte să aibă un drum pe care să poată călători în siguranţă. Nu trebuie să fie asfalt, ci să fie de o calitate bună, chiar dacă e un drum de pămînt sau un drum pietruit. Pe asfalt, e important să nu fie peticit" – a spus Mircea Crisbăşanu. Problema „asfaltului" a revenit des în discuţie, Diana Culescu subliniind că această categorie de turişti caută cu totul alte experienţe şi că este esenţial să nu se plictisească pe un traseu: „Din prezentările noastre se va constata că au fost, de fapt, două tipuri de trasee: cele *safe*, pe care poţi merge cu familia cu cinci copii – cum era familia de francezi pe care i-am întîlnit pe drum – şi cele mai dificile. Iar a merge cu bicicleta nu înseamnă neapărat a merge pe drumuri asfaltate. Noi nu vrem să ne asfalteze cineva malul Dunării. Nu vrem să vedem mereu acelaşi peisaj." Şi Daniel Hegheş (consultant management) este de aceeaşi părere: „Poate că ideea asfaltării ar aduce turişti noi, de masă, ca în alte ţări europene. Pe de altă parte, România este cunoscută şi pentru altceva. Specificul zonei nu se vede prin asfalt."

Următorul punct important dezbătut intens a fost cel al cazării. Şi aici, părerile celor care voiau să-i ajute pe cicloturişti nu corespundeau întotdeauna cu ce căutau, de fapt, cei din urmă. Diana Culescu povesteşte cum a observat că, de multe ori, cînd se vorbeşte de locuri de cazare se ajunge la geamuri termopan şi televizor în cameră. Nimic mai departe de ideea de *slow tourism*, de natură şi de interacţionat cu oamenii. Nevoile de bază, legate de cazare, le enumeră scurt Mircea Crisbăşanu: „Indiferent că e pensiune, casă de oaspeţi sau camping – foarte mulţi vin cu corturile –, îţi trebuie siguranţă la punctul de cazare. În rest, mai e nevoie de o chiuvetă, un duş, o toaletă şi o priză unde să-şi poată încărca telefonul, GPS-ul, aparatul foto..." Şi revine, apoi, la poate cel mai important şi necesar lucru: informarea corectă şi hărţile updatate. Tocmai cu acest gînd în minte, pentru a promova România drept destinaţie cicloturistică – atît printre români, cît şi printre străini –, toate informaţiile colectate de către tineri vor fi cuprinse într-un portal naţional de turism, care va fi disponibil începînd cu luna septembrie, atît în română, cît şi în engleză. „Ce vrem noi să includem, pe lîngă trasee şi destinaţii, grade de dificultate, tipuri de suprafeţe etc., faţă de ce au portalurile tradiţionale de turism, de la noi şi din afară, este secţiunea «oameni»" – îmi spune Mircea Crisbăşanu zîmbind.

Că e vorba despre turiştii europeni de 50-60 de ani – care au mai mult timp şi pensii care le permit să călătorească mai mult –, sau despre tinerii activi, România este o destinaţie potrivită pentru cicloturism, unde – după cum spunea un voluntar – „peisajul se schimbă chiar şi la fiecare 5 km parcurşi", din Banatul montan în Dobrogea, şi din Maramureş în zona subcarpatică.

Fie şi numai feţele luminoase ale tinerilor, povestind despre călătoriile lor, şi erau de-ajuns să convingă chiar şi o persoană care nu ştie să meargă pe bicicletă că e cazul să înceapă. „Aş putea povesti ore în şir despre asta, dar nu ai cum să înţelegi dacă nu încerci", încheie Mircea. E mai mult decît o călătorie pe bicicletă, e şi o descoperire a sinelui, o cunoaştere a propriei persoane. Şi asta o simţi doar atunci cînd mergi."

Mai multe detalii pe www.turuldunarii.cyclingromania.ro

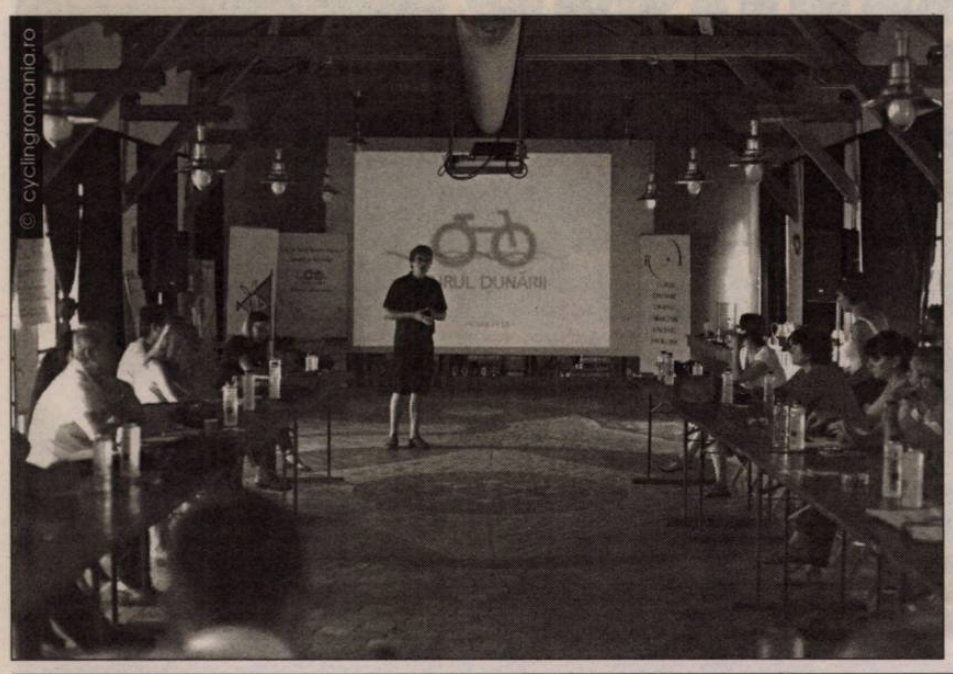

Cu ochii-n 3,14

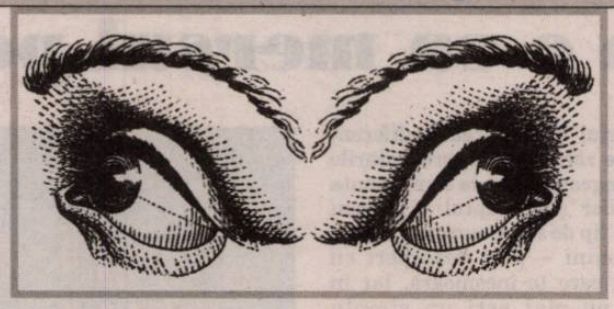

DACĂ SÎNTEŢI PE PRAGUL UNEI CASE, IATĂ CE TREBUIE SĂ FACEŢI ÎN CAZUL ÎN CARE SÎNTEŢI GHEORGHE LAZĂR: VENIŢI MÎINE, MAI CONCIS

■ Dacă sînteţi în vacanţă la ocean, iată ce trebuie să faceţi în cazul în care sînteţi atacat de un rechin: loviţi-l cu un obiect contondent în ochi sau în branhii. Dacă nu aveţi la voi un obiect contondent, atunci trebuia să vă fi gîndit mai bine înainte de a intra în apă cu o rană deschisă la apusul soarelui. (**M. C.**)

■ *Homeless*-ii parizieni *(les sans-abri)* sînt o lume paralelă, tolerată tacit: pe unul l-am văzut bărbierindu-se liniştit pe o bancă, în timp ce oamenii treceau pe lîngă el; cel de lîngă hotelul nostru are un pat care i se păstrează ziua, pe pragul unei case. (**I. P.**)

■ Cică la Colegiul Naţional „Gheorghe Lazăr“ a învăţat şi Tudor Vianu. Cine o fi învăţat, atunci, la Colegiul Naţional „Tudor Vianu“? Că, oricum, Gheorghe Lazăr a învăţat la Cluj. (**A. M.**)

■ La Administraţia Cimitirelor Bellu: „Veniţi mîine. Azi nu primim, doar eliberăm.“ Acte, evident. Raportul – invers proporţional: un client şi două funcţionare. Rezultat zero. (**R. M.**)

■ Problema superproducţiei de roşii din România (prea multe *vs* prea puţine contracte cu producătorii locali) a fost explicată de o reporteră TV, scurt şi la obiect: „Pentru că nu are cine să le mănînce, vor putrezi pe tarla.“ Mai concis de atît, nici că se putea. (**S. G.**)

DACĂ SÎNTEŢI O SOMNAMBULĂ NIMFOMANĂ, IATĂ CE TREBUIE SĂ FACEŢI ÎN CAZUL ÎN CARE CEL DE SUS NU ŞTIE SĂ ÎNOATE: PRIVIŢI-L FIX ÎN CĂDERE LIBERĂ

■ Dacă sînteţi în vacanţă în savană, iată ce trebuie să faceţi în cazul în care sînteţi atacat de un leu: rămîneţi neclintit şi priviţi-l fix în ochi! Decît să fugiţi, mai bine aruncaţi cu pietre în el în timp ce strigaţi cu putere tot ce vă trece prin cap. Inclusiv texte de cîntece pop sau măscări. (**M. C.**)

■ Am văzut *Amanţii pasageri* de Almodóvar, la Noul Cinematograf al Regizorului Român de la MŢR şi nu a fost pentru prima dată cînd „s-a rupt filmul“: la minutul 45, ecranul s-a înnegrit, apoi s-a albit şi-apoi cineva a dat DVD-ul de la început, cu repezitorul, pînă la secvenţa întreruptă. Doar că nu mai exista subtitrare, iar secvenţa cu pricina era una tare, momentul în care unul dintre amanţii pasageri (care tocmai se însurase cu o somnambulă nimfomană şi cu anumite preferinţe) dădea la iveală cîteva tablete de mescalină bine ascunse în propriul corp. Sala s-a indignat, pe bună dreptate, că nu înţelegea sensul susurului spaniolesc, şi a fluierat, a aplaudat, s-a enervat. Pînă la urmă, traducerea a revenit, dar partea *hard* a fost evitată. O fi fost intenţionat? Oricum, lui Almodóvar nu i-ar fi plăcut deloc. (**S. S.**)

■ Primesc pe stradă un fluturaş xeroxat: „De căutat pe YouTube: *De la manele la Cristos – Daniel Dinescu (fost manelist), Alin Blaine s-a pocăit (fost iluzionist), Mărturie poliţist creştin Oniga Vasile, Viaţa lui Tony Anthony (campion mondial de kung-fu), Eugen Burghelea part 1 (fost infractor şi puşcăriaş), Florin Perijoc (fost boxer şi interlop).*“ Înţeleg că toţi oamenii aceştia sînt un soi de performeri creştini, dar oare primesc drepturi de autor de la Cel de Sus? (**A. P.**)

■ Taxi Vers, un cîine fioros şi bleg, pe care-l cheamă Eros şi care nu ştie să înoate, un tip ca dintr-un film de Jarmusch, care îşi cără acordeonul într-un troller albastru, imens, şi care ne-a făcut o cîntare ad-hoc la 11 dimineaţa, în microbuzul care ne ducea spre plajă, peşte, pepeni, integrala muzicii uşoare româneşti, un puternic sentiment insular al fiinţei, un amestec irezistibil de lumi. Decădere şi poezie. Sulina e pur şi simplu un loc suprarealist. (**A. M. S.**)

■ CFR Călători s-a aliniat la standarde nipone. Trenul IR 1742 „a recuperat“ (termen antologic) întîrzierea cu care a venit dinspre Deva, parcurgînd distanţa Braşov-Bucureşti în două ore şi jumătate, cu opriri de cel mult un minut în fiecare staţie. Deci, se poate... cu condiţia ca „fluxul“ de călători să fie în cădere liberă. Ca în zorii celei de-a doua zi de Rusalii. (**R. M.**)

DACĂ SÎNTEŢI MUT, IATĂ CE TREBUIE SĂ FACEŢI ÎN CAZUL ÎN CARE PRIMARUL OPRESCU VREA SĂ DESCOPERE UN RECHIN: URCAŢI-VĂ PE CEVA CU ANIMALUL ÎN BRAŢE

■ Dacă sînteţi în vacanţă la Polul Nord, iată ce trebuie să faceţi în cazul în care sînteţi atacat de un urs polar: urcaţi-vă pe ceva astfel încît să păreţi mai mare, agitaţi deasupra capului haina de blană şi strigaţi orice, cît mai tare. Mai puteţi să-i aruncaţi ceva de mîncare şi apoi s-o rupeţi la fugă în direcţia opusă! (**M. C.**)

■ Vezi un titlu de ziar *(„headline“*, cum ar veni) pe un site de ştiri. Citeşti o dată. Şi înc-o dată. Te ştergi la ochi. Degeaba. Ai văzut bine: „Cu o mînă a înotat, iar cu cealaltă «a dat din picioare». Cum se bălăceşte o vedetă autohtonă la mal.“ Rămîi mut în faţa ecranului. (**P. M.**)

■ Primarul Oprescu vrea să ne lase şi fără Bulevardul Kiseleff. La următoarele alegeri, propun să-şi schimbe sloganul: „Sînt Sorin Oprescu şi-mi place să tai în carne vie.“ (**L. V.**)

■ Ziarul german *Die Welt* publică un top al celor mai năstruşnice întîmplări petrecute în hotelurile de lux din Germania: partuze în lobby sau în lift, distrugeri spectaculoase, partide de pocher pe sume fabuloase, rahat pe clanţă etc. Nimic din toate astea nu le este străin hotelierilor români. Dar pun pariu că nu li s-a întîmplat să descopere un rechin în piscina de pe terasa hotelului. (**M. M.**)

■ La Paris constat că se poartă cerşitul cu animale: cu cîini şi pisici. Stăpînii lor nu spun nimic, stau doar sobri cu animalul în braţe şi cu plăcuţa alături. Uneori chiar cu ochii închişi. Mă gîndesc că, în România, genul ăsta de cerşit nu ar merge: animalele cerşesc singure, de mult, pe lîngă oameni... (**I. P.**)

DACĂ SÎNTEŢI PREVĂZĂTOARE, NU TĂIAŢI CAPETE

■ Dacă sînteţi în vacanţă în deşert, iată ce nu trebuie să faceţi în cazul în care vă înţeapă un scorpion: nu tăiaţi rana, nu extrageţi veninul, nu o bandajaţi. (**M. C.**)

■ Defazată (sau numai prevăzătoare), o tanti trece alert, purtînd (în miez de iulie) un tricou pe care scrie *A VENIT VREMEA PENTRU O IARNĂ DENIM*. (**D. S.**)

■ Cu o săptămînă înainte de începerea Festivalului Peninsula de la Cluj, organizatorii au anunţat că două capete de afiş, Kaiser Chiefs şi Dragonforce, nu mai vin şi că cei care şi-au cumpărat deja bilete (tocmai pentru Kaiser Chiefs şi Dragonforce) nu-şi vor putea lua banii înapoi. După această măgărie colosală, credeţi c-o să mai existe festivalul şi la anul? Pun pariu că da. (**L. V.**)

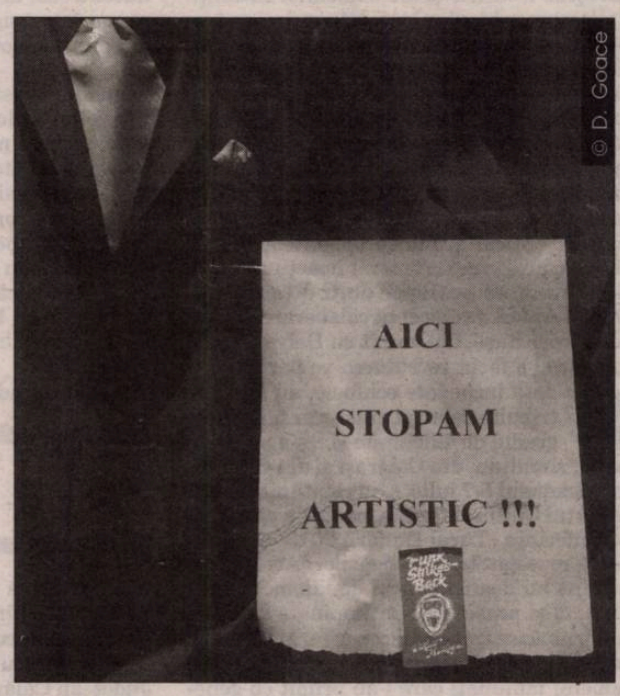

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

2 în 1

Dilema veche + Dilemateca

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. **493** ■ 25-31 iulie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,90 lei

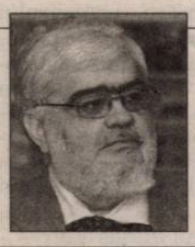

ANDREI PLEŞU

„Altă Românie, alţi români“

pagina 3

CRISTINA HERMEZIU

„Un *métaphone* pentru Petrila“

pagina 21

IULIAN COMANESCU

„Galoşii, Picasso şi presa mondială“

pagina 22

Interzis şi făcut

„Înţelepciunea înseamnă să ştii unde să te opreşti, să ştii ce e îngăduit şi ce nu.“

LEV TOLSTOI

5 948489 142000 30

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

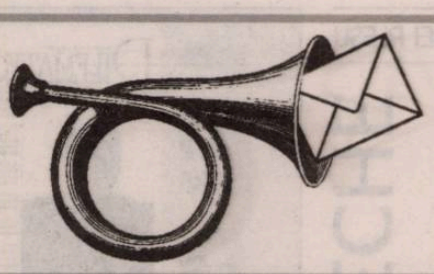

turneu de inbox

NR. 491

Vintilă Mihăilescu, „Ţara mea cu şapte clase"

Este uşor să manipulezi cifre statistice. Ce se ascunde în spatele acestor cifre? Este vorba de numărul celor cu studii superioare. Care studii?

În regimul comunist, totul era planificat, iar ponderea cea mai mare a celor cu studii superioare o reprezentau cei cu studii tehnice, cei cu studii medicale, profesorii, fizicienii, chimiştii. Astăzi, ponderea o deţin cei care absolvă facultăţi în care se învaţă ştiinţa vorbăriei. Universităţile „particulare", care au apărut ca ciupercile după ploaie, astfel de specialişti pregătesc. Agenţii de poliţie urmează „învăţământul la distanţă". Toţi agramaţii absolvă studii superioare.

În anul 1988, la Facultatea de Medicină din Bucureşti au fost aproximativ 400 de locuri la Medicină Generală şi 100 la Pediatrie. Examenul s-a dat la trei materii şi ultima notă de admitere a fost 8,36. În 2012, au fost 429 locuri bugetare, s-a dat examen la două materii şi s-a intrat cu 7,70. Dar au mai fost 666 de locuri cu plată, iar ultima notă de admitere a fost 5.

Statistică: un român consumă, pe an, 12 litri de lapte. Chiar aşa? Pai, eu cumpăr lapte, brînză şi ouă direct de la ţărani. Cantităţile cumpărate de mine intră la statistică? Nu mai spun că ţăranii fac, în gospodărie, şi săpun. Şi ăsta intră la statistică?

M. COSTEA

NR. 492

Articolul lui Andrei Pleşu, „Două chipuri ale memoriei"

Înţeleg forma de „disonanţă cognitivă" pe care o aduceţi dumneavoastră în discuţie, chiar dacă faceţi referire doar la realitatea românească. Ce ne facem cînd adăugăm în ecuaţie şi lunga tradiţie tiranofilă franceză, care a trecut de la apologia stalinismului la proslăvirea maoismului, în mai puţin de un sfert de secol? Ce ne facem cu popularitatea pe care (încă) o au curentele de extremă stînga în Europa, şi care evită cu măiestrie tema gulagurilor şi a atrocităţilor comise în numele unei ideologii?

Pe de altă parte, ce să mai spui de cei care revendică lupta anticomunistă? Majoritatea sînt intelectuali creştini şi conservatori, care ţin cu tot dinadinsul la *statu-quo*, atunci cînd nu vorbim de burghezi scăpătaţi sau de oameni de afaceri. În fine, nostalgici ai economiei de tip *laissez-faire* şi fanatici ai proprietăţii private, insensibili la sentimente precum solidaritatea sau justiţia socială.

Din punctul meu de vedere, cel al unui tînăr care a intrat de curînd în lumea schizofrenică a discuţiilor despre trecutul recent (cu predilecţie asupra Războiului Rece), ambele tabere îşi subminează singure tezele, atît prin calitatea umană a adepţilor lor, cît şi prin derivele către extreme: pe de o parte, tăcere vinovată, care previne autocritica şi descalifică moral o idee nobilă; pe de alta – glorificarea ipocrită şi interesată a martirajului unora, pentru a discredita aceeaşi idee.

adăugat de Mihai Niţă, 19 iulie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *The Bling Ring* (2013), ultimul film al Sofiei Coppola, cu Katie Chang, Israel Broussard, Emma Watson (Hermione din *Harry Potter),* pornind de la un articol din *Vanity Fair* al lui Nancy Jo Sales, despre un grup de adolescenţi care dădeau spargeri în casele vedetelor, furau obiecte pe care apoi le vindeau şi, cu banii cîştigaţi, frecventau aceleaşi cluburi ca şi celebrităţile respective. Comic şi înspăimîntător în acelaşi timp, un film interesant despre străluciri frivole, cultură populară şi amoralitate. (Iaromira Popovici)

■ Dacă sînteţi în vacanţă pe litoralul românesc, daţi o fugă şi pe la Mangalia, unde, pînă pe 11 august, e tîrgul estival „Carte la nisip". O să-i găsiţi acolo şi pe Mircea Cărtărescu, Dan C. Mihăilescu, Radu Paraschivescu, Ioana Pârvulescu, Lucian Boia, Adrian Cioroianu. Programul complet al evenimentelor, la adresa: http://cartelanisip.ro (Matei Martin)

■ Am văzut filmul, acum vreau să văd şi piesa: pe 25 iulie, la 21,30, la Cafe Godot, *Interviu* de Theo van Gogh. Protagoniştii: Dan Bordeianu şi Diana Roman. (Stela Giurgeanu)

■ Vineri, 26 iulie, începe Festivalul „Sighişoara Medievală" 2013, cu marea paradă a cavalerilor, trubadurilor, menestrelilor, actorilor şi meşteşugarilor. Anul acesta, tematica festivalului se învîrte în jurul poveştii lui Vlad Ţepeş. Din programul încărcat (şi ofertant) a celor trei zile „medievale" reiese că e vorba mai puţin despre istorie şi mai mult despre spectacol. Accesul la festival este, ca de obicei, gratuit. (Adina Popescu)

■ Două minunate cărţi de vară, pentru copiii dilematici, ambele apărute la proaspăta editură Arthur: *Aric şi mercenarii* de Ioana Nicolaie (cu ilustraţii de Walter Riess) şi *Ursuleţul Winnie Puh* de A.A. Milne (cu ilustraţii de Ernest H. Shepard), în traducerea colegei Luiza Vasiliu şi a lui Florin Bican. Genul de cărţi pentru care mai că-ţi vine să dai în mintea copiilor! Măcar pentru o vară. (Marius Chivu)

■ Editorialul semnat de Nicolae Manolescu în ultima *Românie literară,* „Mircea Cărtărescu, un exilat de bună voie", un exerciţiu de raţiune şi de solidaritate literară, dar şi o lecţie de coerenţă *critică,* aşa cum nu prea mai întîlnim, din păcate, azi. (Simona Sora)

■ Un link de dat mai departe tuturor prietenilor străini pe care-i bănuiţi că ar putea spune „Bună seara, Budapesta!" după ce-au aterizat pe aeroportul din Bucureşti: http://www.bucharestnotbudapest.com/ Simplu, simpatic, viral, cu rom. (Luiza Vasiliu)

■ *A Hijacking / Deturnarea* (regia şi scenariul Tobias Lindholm, Danemarca, 2012) a fost în competiţie anul acesta la TIFF. Acum îl puteţi vedea în cinema. E povestea dramatică a unui echipaj de vas danez răpit de piraţii somalezi în largul Oceanului Indian. Suspans, tensiune, negocieri, frici, încordare. Şi nişte actori senzaţionali, pe care îi crezi pînă la capăt. (Ana Maria Sandu)

■ Sîmbătă, 27 iulie, vă îndemn să privim spre cer. Pe Aeroportul Internaţional Bucureşti Băneasa „Aurel Vlaicu" are loc Bucharest International Air Show and General Aviation Exhibition – BIAS 2013. Ediţia din acest an este dedicată celebrării centenarului Aeronauticii Militare, precum şi împlinirii a 90 de ani de la înfiinţarea Aeroclubului României. Spectacolul aerian va începe de la ora 9, printre participanţi numărîndu-se echipele de acrobaţie aeriană Baltic Bees, Polish Eagles Foundation, The Flying Bulls, Şoimii României şi Iacării Acrobaţi, dar şi celebrul pilot lituanian Jurgis Kairys – multiplu campion mondial la acrobaţie aviatică, actual antrenor al lotului român de acrobaţie. Evenimentul este organizat de către Compania Naţională Aeroporturi Bucureşti, împreună cu Forţele Aeriene Române, Aeroclubul României, ROMATSA, Romaero şi Clubul Sportiv AIBO. Mai multe detalii pe http://bias.aero. (Patricia Mihail)

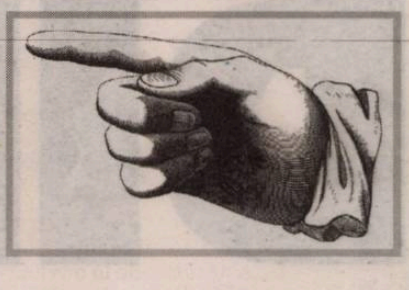

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Of, inimioară...**
- **Festival *Dilema veche***
- **Unora le place muzica clasică**

album dilematic

Mihai Sava

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.600
Tipărit la România liberă

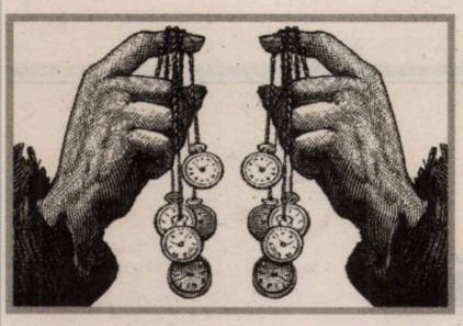

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Altă Românie, alți români

Dacă citești ziarele și te uiți la televizor, începi să crezi, de la o vreme, că România nu e decît un iarmaroc perpetuu, o adunătură de „oratori, retori și limbuți“, o colecție de fete mai mult sau mai puțin goale, de analiști politici plătiți cu ziua (sau cu seara), de pușcăriași nevinovați și procurori vînduți, de hoți și hoțomani, de asasinate și divorțuri – pe scurt, un spațiu al derizoriului, al prostului gust, al falselor „urgențe“ și „priorități“. Ajungi să crezi că personaje ca Voiculescu, Marinescu-Bideu, Vadim Tudor, plus tot soiul de șefi de partid și „disidenți“, parlamentari adormiți sau isterici, entertaineri de mahala, foști, actuali și viitori miniștri – există cu adevărat. Că ei sînt „țara“, majoritatea semnificativă, „poporul“.

Din fericire, există și alți români, iar prin ei există și o altă Românie, despre care nu se vorbește. Superlativul meritului nu e niciodată perceput ca „senzațional“, performanța de vîrf, competența de anvergură nu sînt niciodată *breaking news*. Hărnicia și priceperea lucrează „în ascuns“, nezgomotoase și neprețuite. Singurele (eventuale) reacții vin mai curînd pe linia invidiei, a partizanatelor de gașcă, a nevoii de a macula. Dar de cele mai multe ori, isprăvile memorabile trec neobservate. Ignoranța sau sabotajul tăcerii rămîn singura lor recompensă.

Am să dau cîteva exemple. Domnul Vlad Alexandrescu a primit, de curînd, premiul „Pierre-Georges Castex“ al Academiei Franceze de Științe Morale și Politice, pentru volumul *Croisées de la modernité. Hypostases de l'esprit et de l'individu au XVIIe siècle,* apărut anul trecut la editura Zeta Books (o editură românească – și internațională – născută din tenacitatea și entuziasmul cîtorva tineri). Ceremonia de decernare va avea loc în noiembrie, sub cupola Institutului Franței. Domnul Vlad Alexandrescu nu e, firește, la prima lui carte. E „pe piața“ internațională încă din 1996 (cu o lucrare despre Pascal, apărută la Berna) și s-a distins, între altele, ca editor al unei lucrări de tinerețe a lui Dimitrie Cantemir *(Sacro-sanctae scientiae indepingibilis imago,* tipărită în italiană, la Mondadori, în 2012). Orice țară civilizată ar trata asemenea reușite drept exemplare, demne de atenția publică și de respectul guvernanților. Nu e cazul la noi. Succesul se sărbătorește modest, între prieteni.

Hărnicia și priceperea lucrează „în ascuns“, nezgomotoase și neprețuite.

De curînd, a apărut și un prim volum, îngrijit de Liviu Bordaș și Mihaela Gligor, dintr-o serie intitulată „Mircea Eliade, evreii și antisemitismul“ (Presa Universitară Clujeană). Volumul e rezultatul mai multor luni de cercetare a arhivei de la Chicago a savantului român, o arhivă în bună parte nedefrișată (pentru noi, oasele sînt mai importante decît documentele...). E vorba de publicarea unor scrisori inedite dintre Eliade și evreii români din țară sau din exil, în perioada 1945-1986. O culegere de documente esențială pentru înțelegerea nuanțată, nepătimașă, a relațiilor complicate dintre episodul de extremă dreaptă al biografiei eliadești și contactul lui nemijlocit cu un mare număr de interlocutori evrei. Dacă cineva ar fi avut ideea să „repatriem“ rămășițele pămîntești ale faimosului nostru compatriot, presa ar fi intrat în fibrilație. Dar așa, numai pentru niște urme scrise ale lui, nu merită să ne agităm. Poate doar să-l acuzăm pe autorul colecției că are o strategie ascunsă a spălării lui Eliade de antisemitism. (Autorul anticipează deja o asemenea reacție, de vreme ce, trimițîndu-mi cartea, o califică, în dedicație, drept un efort „care nu va rămîne, probabil, nepedepsit“.) Așa este. La noi, isprăvile substanțiale, performanța tind, adesea, să fie mai curînd amendate, decît salutate cu bunăvoință.

Exemplele se pot multiplica. Vorbește cineva, cum se cuvine, despre seria „Biblioteca medievală“, coordonată, la Cluj, de Alexander Baumgarten (din care a apărut, cu puțin timp în urmă, în ediție bilingvă, un volum Meister Eckhart, cu traducere, introducere, indici, glosar și note explicative semnate de Daniel Färcaș)? Sau despre excelentele traduceri din greacă și latină ale lui Cristian Bejan (ultima, *Gînduri către sine însuși,* celebra carte a lui Marcus Aurelius, tipărită, de foarte curînd, la Editura Humanitas)?

Să nu mi se spună că reușitele de acest fel nu interesează „masele“. În timp ce travaliul ducesei de Cambridge, înmormîntările din familia Becali și nasul Andreei Tonciu sînt marfă de larg consum. Nu putem trăi, în imediat și în eternitate, din efemeride de budoar și din ciondăneli politice de birt. Iar dacă asta vrem, s-o lăsăm mai moale cu „mîndria națională“.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Branduirea optimismului

În ultima vreme, românul pare să fie depresiv și, sporadic, masochist: ne merge rău, tot mai rău, și să vezi că o să fie și mai rău! Există și un soi de jubilație în această expunere a tarelor, a bubelor naționale, congenitale și nevindecabile, care sînt vînate în media și în viața de zi cu zi a fiecărui român. Și, ca să fim onești, nici media, nici fiecare dintre noi nu ducem lipsă de exemple la îndemînă. Doar că intervine aici par să ne ofere și tratamentul: românii sînt prea pesimiști, trebuie să-i facem optimiști, să le oferim motive de bucurie și mîndrie națională. Să le arătăm, de pildă, că „românii au talent“ sau că am văzut și români fericiți... De fapt, pesimismul a început să nu mai vîndă, ca într-o criză de supraproducție, așa că se trece, tatonînd, la o branduire a optimismului. „Ce trebuie să facem noi, românii, ca să fim mai optimiști?“ m-a întrebat,

Positive thinking
este un întreg stil de viață.

o selecție, ca în cazul tradițiilor: reținem doar ceea ce considerăm exemplar pentru decăderea neamului. O selecție inversă, deci, care instituie un soi de tradiții morbide, de *mitologie neagră,* din care se hrănește apoi în continuare depresia națională: așa sîntem noi, din moși-strămoși.

De curînd, am făcut un soi de statistică a „audienței“ propriilor mele „pilule“. Dincolo de diferențele sistematice dintre cele „la liber“ și cele „cu plată“, mi-a rezultat un interesant profil de *„rating“:* cele mai citite și apreciate (ca număr de *like*-uri) par a fi cele care expun, rezonabil și probabil convingător, jalea națională și simptomele ei majore. În aceste cazuri, se naște parcă un fel de empatie a cititorilor, care se recunosc în poveștile respective și, uneori, par să se bucure *sui generis* de confirmarea propriului diagnostic de țară. Îmi este greu să evaluez însă dacă le plac și nuanțările pe care încerc să le fac de fiecare dată sau apreciază doar atmosfera sumbră și pe alocuri exasperată a textului în ansamblul său...

Iată însă că tot media – care au fost cutia majoră de rezonanță a depresiei naționale – de curînd, o jurnalistă. Păi, știu și eu, maică...

Modelul pare a fi, oarecum, cel american, de promovare a unei „gîndiri pozitive“, doar că în acest caz, terapia este aplicată homeopatic și alternativ: doze de cal de pesimism și, regulat, aceste picături miraculoase de optimism. Din depresivi, românii riscă să devină, astfel, maniaco-depresivi, un soi de doctor Jekyll și Mr. Hyde – ziua veseli, noaptea triști, cînd disperați, cînd fuduli, într-o alternanță care te zăpăcește și mai tare: păi, de fapt, noi cum sîntem?

Modelul de tratament american este însă unul mult mai coerent (chiar dacă, personal, nu sînt deloc un adept al său) și nu este transferabil ca atare, precum un format de televiziune. *Positive thinking* este un întreg stil de viață, un „tratament“ total, care se aplică permanent și întregii societăți, de la *Independance Day* la Prozac, și de la *body building* la toate asociațiile de suport pentru foști alcoolici sau viitoare mame. Gîndirea pozitivă este o responsabilitate națională, obligația fiecărui cetățean de a fi fericit: *„Smile or die“* – după cum ironiza (argumentat) Barbara

Ehrenreich într-o carte recentă, care a făcut furori. O obligație dificilă și nu lipsită de ipocrizie, ce-i drept, dar care este impusă unei societăți în care oportunitățile de zîmbet sînt într-o cantitate satisfăcătoare. Zău că nu cred că este cazul României, care, în plus, a (mai) păstrat ceva din arta de *a rîde* din cînd în cînd, chiar dacă nu și-a însușit-o pe aceea de *a zîmbi* permanent!

Optimismul nu este (doar) o stare de spirit, o dispoziție de moment, ci o *abilitate* care se învață cu greu și se practică cu măsură. O abilitate care presupune mai mult luciditatea decît entuziasmul, care implică mai întîi cunoașterea, apoi recunoașterea de sine, acea împăcare critică, dar senină, cu realitatea.

În locul „*shot*-urilor“ de optimism, eu aș propune deci alt „tratament“ național: *românul bine temperat*. Și mai vorbim peste o sută de ani...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Pe lîngă casă

Nu am mai avut ocazia să primesc, în Bucureşti, amici din străinătate, astfel încît am avut destule emoţii în momentul în care prieteni de-ai mei, de prin lumea virtuală a Grepolisului, mi-au zis că au de gînd să îşi facă vacanţa în România şi ar vrea să stea un weekend în Capitală. De fel, sînt polonezi. El este profesor universitar (de matematică), ea este profesoară de liceu (tot de matematică) şi au trei copii, adolescenţi. Cel mare este în lotul naţional al Poloniei (la matematică). Fetele fac balet. Pasul unu: să le găsesc un hotel cît mai aproape de casa mea, să nu fiu nevoit să bat drumuri lungi pînă la ei şi înapoi. În plus, stau prin zona halei Traian, foarte aproape de Unirii. Tocmai bine. Evident, în viaţa mea nu am stat la hotel în Bucureşti, aşa că nu aveam nici o idee despre preţuri sau condiţii. Am găsit un hotel micuţ, în capătul străzii Plantelor, colţ cu Mîntuleasa, la 45 de euro pe noapte, cu mic dejun inclus. Ba aveau şi o terasă cochetă, tocmai bună de băut cafeaua şi făcut planul de vizite al zilei. Le-a plăcut, preţul le-a convenit.

Pe seară, tur de orientare prin cartier. Fotografii cu splendid renovatul sediu al casei de avocatură Predoiu Zamfirescu de pe Plantelor, cu nebunia stil Gaudi de pe Emil Racoviţă şi cu fostele garaje regale de pe Romulus. Apoi, ieşire spre Piaţa Universităţii prin Rosetti, să ajungem la metrou. Fiul cel mare este pasionat de hărţi (vechi şi noi), astfel încît, la întrebarea mea „Ce aţi vrea să vedeţi?“, răspunsul a venit simplu: Muzeul hărţilor. Acolo i-am dus, pe Londra, colţ cu Varşovia (spre amuzamentul tuturor). Le-am explicat, în cîteva vorbe, destinul politic al fondatorului (Adrian Năstase). Muzeul le-a plăcut. Am ieşit la plimbare pe Aviatorilor, ne-am întors la Unirii cu metroul. Acolo ne-am dus în „prospecţie“ la Bărăţia, deoarece aveau de gînd să meargă duminică la liturghie. Spre surpriza tuturor, aveau slujbă în limba polonă. Mai mult, preotul (aveam să aflu a doua zi), era originar din acelaşi oraş cu ei, din Szceczin.

Pe seară, ce poţi face cu nişte oameni veniţi tocmai din Polonia, în vacanţă? Evident, i-am dus în Centrul vechi. Le-am povestit despre clădirea CEC-ului şi modernizarea din vremea lui Carol I, anecdotele despre Caru' cu bere (legenda reţetei de mici – inclusă), cîteva vorbe despre Stavropoleos şi am încheiat seara la una dintre cîrciumioarele supraaglomerate din zonă. Beri pentru adulţi, înghеţate pentru copii, poveşti din lumea globală. Conversaţie *casual middle class* (nu am nici o idee cum aş spune asta pe româneşte) despre bănci, firme de asigurări, cariere, bacalaureat (la noi şi la ei), salarii, pasiunile copiilor, concedii prin terţe ţări. Am constatat relativ repede că nu prea aveam nici o problemă în a ne înţelege preocupările. Diferenţele par a fi mult mai mici decît asemănările. La un moment dat, ni s-a părut că, pe vremea comuniştilor, am fi avut mai multe lucruri inedite să ne comunicăm decît astăzi, într-o aceeaşi Uniune Europeană, conducînd (cam) aceleaşi maşini, plătind (cam) aceleaşi rate la bancă şi cumpărînd mîncare sau haine de la (cam) aceleaşi firme. Constatarea nu ne-a întristat şi nici nu ne-a amuzat. Am tras concluzia ca atare, fără a ne chinui să contextualizăm. Erau în vacanţă, zău. În Centrul vechi le-a plăcut.

Duminică, pînă în ora liturghiei de la Bărăţia, au venit cu noi la AFI (fi-mea avea antrenament), să patineze şi să facă un oarecare shopping. Am mai băut cîte o cafea, iar Michal (pasionatul de hărţi) a cumpărat una de-a Bucureştiului. Ocazie cu care am constatat şi eu că editorii au fost inteligenţi rău: toate informaţiile erau trecute numai în româneşte. De fapt, cam toate indicatoarele de pe la metrou sau de pe străzi nu există decît pe româneşte. Ferească Domnul să priceapă vizitatorul străin ceva! Despre mall – nici o părere. Ce părere ai putea avea? Un mall şi atît. Ca oricare altul.

În schimb, Bucureştiul li s-a părut nostim, cu clădiri vechi suprinzătoare, agitat, cu mulţi cîini vagabonzi. Pînă aici, nimic nou pentru mine. M-a distrat însă cînd mi-au declarat că sînt prea multe maşini (într-un weekend de vară, în sezonul vacanţelor; he, he, he, ce ştiu ei?)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

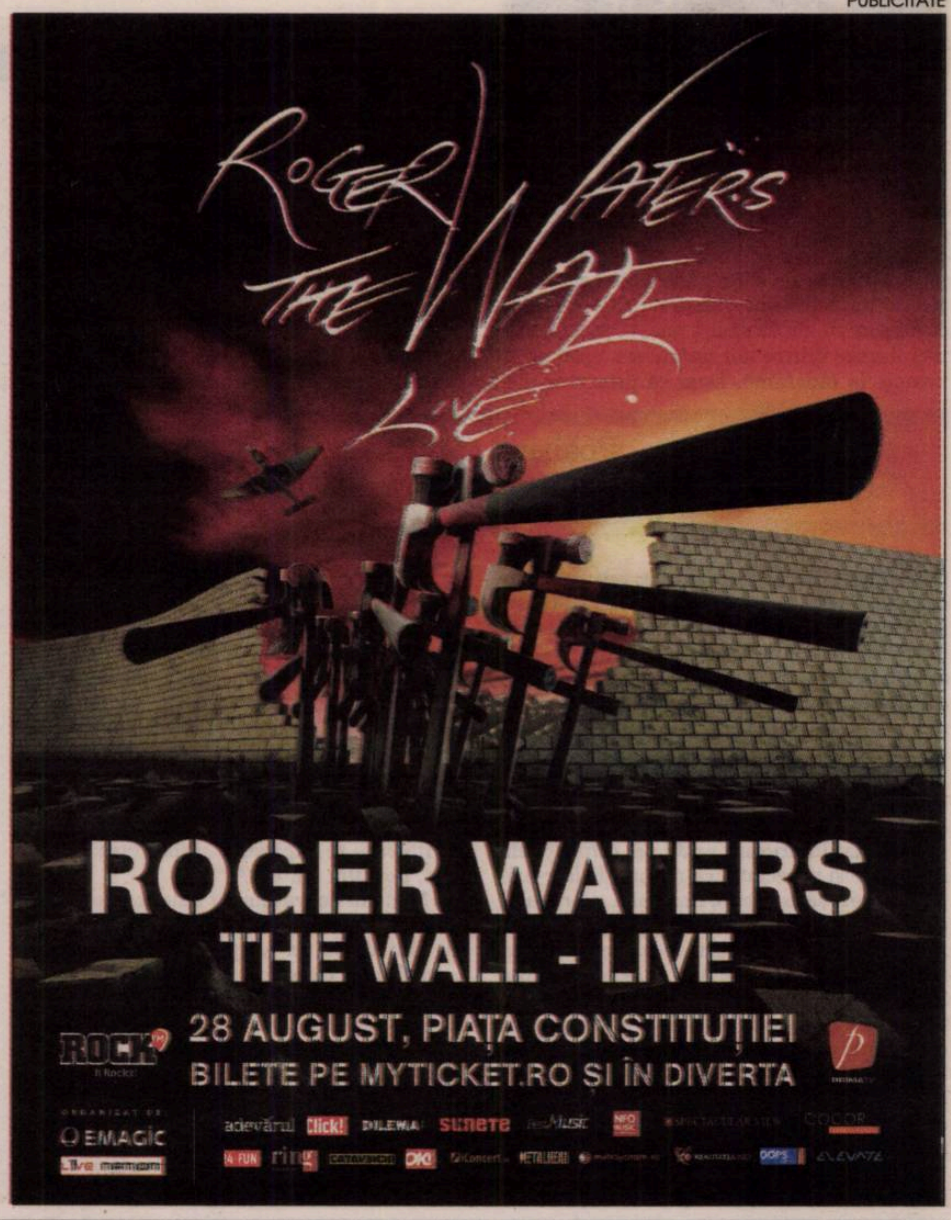

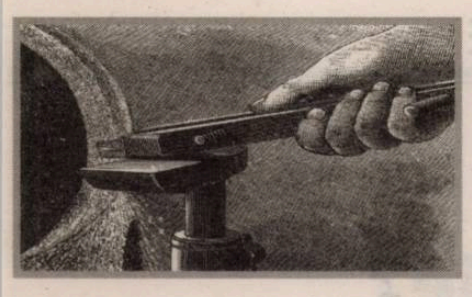

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Mişcarea Populară: de ce nu cred în succesul ei

În primul rînd, pentru că nu este o mişcare populară – cu litere mici. Nu ar fi singurul partid construit de sus în jos, precum o firmă de familie. Doar că, în cazul acesta, oferta nu a privit categorii sociale care aşteptau un răspuns politic la doleanţele şi năzuinţele lor. Oferta i-a privit pe activiştii din PDL nemulţumiţi că, la convenţia PDL din martie, Vasile Blaga a cîştigat în faţa Elenei Udrea. O nemulţumire, poate, justificată, însă prea puţin pentru a sta la baza unui partid politic – cu atît mai puţin a unei „mişcări populare". Nimeni nu a văzut poporul revoltat după convenţia PDL.

La începutul anilor '90 apăruseră nenumărate formaţiuni de orientare liberală, ca urmare a diverselor nemulţumiri personale sau de grup din interiorul PNL. Nici una nu a supravieţuit, deşi unele chiar intraseră în Parlament.

Ca şi formaţiunilor liberale create acum 20 de ani prin diverse birouri, Mişcării Populare îi lipseşte puterea de a emoţiona, îi lipseşte ethosul. Dan Diaconescu era aşteptat în politică de fanii postului său de televiziune, pregătiţi timp de ani de zile pentru o asemenea mişcare. Cei care se rugau pentru apariţia unui Mesia politic au regăsit toate ingredientele în persoana lui Gigi Becali – filantrop, megaloman, patron de fotbal şi, mai presus de toate, ales de Dumnezeu, care i-ar fi dăruit o avere frumuşică. Pentru unii – adevărat vis românesc! Dar cine aştepta cu înfrigurare Mişcarea Populară, în afară, poate, de perdanţii de la convenţia din martie?

România dinamică, inteligentă, harnică, acea „Românie care se trezeşte devreme" – cum spunea, la un moment dat, fostul ministru de Externe, Teodor Baconschi! Ei bine, dacă nemulţumirile de partid reprezintă prea puţin, aceste valori general umane reprezintă deja prea mult. Poţi fi harnic, dinamic, inteligent, poţi să te trezeşti devreme dacă slujba ţi-o impune şi, în acelaşi timp, poţi susţine orice partid sau poţi să nu susţii nici unul. Nu este suficient să proclami aceste valori, trebuie să-i şi convingi pe oameni că-i reprezinţi cu adevărat.

Pentru unii – adevărat vis românesc!

PDL a pierdut, în ultimii ani, peste un milion şi jumătate de votanţi – unii au trecut la alte formaţiuni, alţii n-au mai mers la urne. Ei au întors spatele partidului preşedintelui Traian Băsescu pentru aroganţa dovedită în ultimii ani ai puterii, pentru clientelismul şi corupţia care afectaseră structurile de partid şi de stat, pentru agravarea discrepanţelor sociale. România aceea dinamică şi trezită de dimineaţă a fost pusă în genunchi cu impozitul forfetar şi creşterea TVA, în timp de birocraţia a rămas la fel de haină.

A rupt-o Mişcarea Populară cu toate acestea? I-a arătat cu degetul pe cei responsabili pentru prăbuşirea „dreptei"? Nici nu avea cum, din moment ce în Mişcare se regăsesc tot activiştii şi fruntaşii PDL. Din contră, Mişcarea Populară pare că îşi asumă în întregime guvernarea PDL. Şi înregimentează cu toptanul parlamentari, primari şi activişti ai acestui partid.

Atunci, dacă PDL nu a greşit înseamnă că au greşit alegătorii care i-au întors spatele. Poate Mişcarea Populară îi aşteaptă acum la sediu ca să-şi completeze adeziunile, nu înainte de a-şi cere scuze pentru că Antena 3 le-a sucit minţile!

Şi ar mai fi implicarea preşedintelui Traian Băsescu. Un politician de forţă, o recunosc chiar şi adversarii săi cei mai înverşunaţi. Dar este şi un avantaj real pentru Mişcarea Populară? Mai curînd, nu.

Pentru a reuşi, noua formaţiune are nevoie de lideri puternici şi credibili, cam aşa cum era Traian Băsescu în zilele de glorie. Dar lîngă Traian Băsescu nu a răsărit nici un astfel de lider, de aproape 15 ani, de cînd el se află în politica de vîrf.

Mai poate fi Traian Băsescu o „locomotivă"? E adevărat că, în ultimele luni, pe fondul greşelilor comise de coaliţia de la guvernare, preşedintele a mai recuperat ceva din popularitatea pierdută în ultimii ani. Însă figura sa continuă să fie una extrem de controversată şi să genereze o adevărată falie în societate. Or, o formaţiune tînără, care se doreşte înnoitoare, trebuie să unească, nu să dezbine. Şi, mai ales, să nu se cantoneze pe vechile plăci tectonice ale politicii.

Prezenţa preşedintelui în proiectul Mişcării Populare va face ca dezbaterea să se axeze nu pe soluţiile pe care partidul le-ar putea avea pentru România, ci pe cei zece ani de mandat ai lui Traian Băsescu. Şi oricîte lucruri bune a făcut acesta, într-un deceniu s-au adunat suficiente greşeli şi umbre, pe care adversarii nu vor ezita să le folosească şi să le arunce în cîrca noului partid.

Poate că Mişcarea Populară va reuşi să destructureze PDL şi să-i soarbă bruma de susţinere de care se bucură acum. Probabil că va reuşi să-i dea doamnei Udrea ceea ce PDL i-a refuzat: preşedinţia unui partid. Dar toate acestea nu sînt suficiente pentru un mare partid, oricîte greşeli ar comite cei de la guvernare. Pur şi simplu, formaţiunea este prea legată de trecut.

România, dimpotrivă, are nevoie de o construcţie capabilă să privească spre viitor, care să scoată politica din lipsa ei cronică de competenţă şi de idei, trecînd peste faliile care au marcat societatea în ultimii ani. Cu tot respectul, dar Mişcarea Populară nu este aceea.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

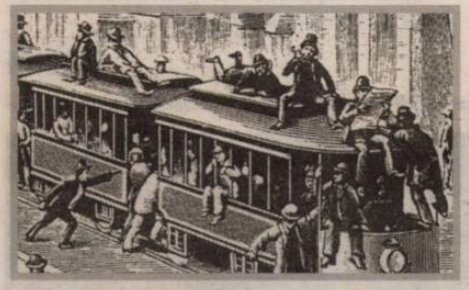

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Goană după celebritate sau sport sîngeros?

Sînt multe teorii despre motivele asasinării regelui macedonean Filip al II-lea, în 336 î.Cr. Se zice că asasinul, Pausanias din Orestis, unul dintre bodyguarzii regelui, ar fi fost împins la crimă de un mai vechi amor neconsolat, transformat, printr-o sulfuroasă alchimie sufletească, într-o insuportabilă injustiţie pentru care regele era vinovat şi trebuia să plătească. Alţii spun că regina însăşi l-ar fi convins pe criminal să acţioneze. Mai sînt şi dintre cei care spun că nici fiul regelui, gloriosul Alexandru Macedon de mai tîrziu, nu e chiar străin de pregătirea asasinatului. Apoi, mai e un amănunt şi el generator de speculaţii destul de convingătoare pentru unii istorici: în vîltoarea asasinatului, încercînd să fugă, Pausanias a fost prins de alte gărzi ale lui Filip al II-lea şi acestea, fără să aştepte procesul, l-au ucis pe loc. Se zice că şi această grăbită execuţie a criminalului nu e chiar inocentă – gărzile care l-au ucis au vrut, de fapt, să-i închidă gura pentru că ceea ce se împlinise fusese un complot mai amplu şi mai complicat. De altfel, soldatul care şi-a aruncat lancea în pieptul lui Pausanias a fost, la rîndul său, rapid ucis. În fine, istoriografia e pe cît de imprecisă, pe atît de savuroasă cu privire la această crimă.

Dintre toate explicaţiile asasinatului, nu ştiu de ce, mie îmi vine să o cred pe cea mai puţin plauzibilă. Într-o carte mult mai tîrzie şi bazată cu totul pe zvonuri, Valerius Maximus povesteşte că la mijloc a fost dorinţa de celebritate a lui Pausanias. Vanitatea, deci. Cel mai teribil dintre păcate! Val Max zice că Pausanias l-ar fi întrebat pe Hermocles din Cyzicus, autor liric de mare succes al timpului, ce ar putea face ca să devină şi el celebru. Hermocles i-ar fi răspuns că, dacă ar ucide un om ilustru, gloria acestuia s-ar extinde cumva şi asupra sa. Ar deveni, aşadar, celebru. Să nu uităm că povestea se petrecea într-o epocă în care poeţii erau suspectaţi că sînt purtătorii de cuvînt ai zeilor, un fel de oracole umblătoare, un fel de mediumuri care intrau într-o transă specifică şi grăiau, după aceea, un dicteu transcendent, iar cineva ca Hermocles avea aura asta, din moment ce genul de poeme în care excela era tocmai acela al odelor şi mulţumirilor recitate ori cîntate de coruri către zei (vechile *paeane)*. Aşadar, Pausanias s-a hotărît repede şi asupra victimei (nu cunoştea un om mai ilustru decît însuşi regele pe care îl servea) şi asupra momentului (nunta fiicei regelui cu regele Epirului). Astfel, e neîndoielnic faptul că Pausanias şi-a atins, prin crimă, scopul. Nu am nici un dubiu că, dacă nu-l ucidea pe tatăl marelui Alexandru, nimeni n-ar mai ştiut astăzi de existenţa lui. Indiferent dacă urmăreşte asta ori nu, anonimul care ucide o mare personalitate devine celebru. Cine în afara unui istoric cu totul dedicat Romei antice ar mai şti astăzi despre Marcus Junius Brutus, dacă acesta nu l-ar fi ucis pe cel mai măreţ deţinător de *imperium* din istoria Romei? Într-un fel, acelaşi lucru se întîmplă şi în timpul nostru. Cine ar fi ştiut cine sînt Lee Harvey Oswald sau Mark Chapman dacă nu ar fi tras în J.F. Kennedy sau în John Lennon?

Nu ştiu, cum spun, dacă povestea lui Valerius Maximus despre uciderea lui Filip al II-lea este adevărată. Dar ştiu sigur că e mult adevăr în ea. Şi astăzi există ideea că un om politic devine glorios dacă reuşeşte să învingă („să ucidă", metaforic vorbind) un alt om politic deja consacrat, acoperit de o anumită glorie. Credinţa aceasta, că prin victoria definitivă (fie ea şi crimă) se transferă asupra victoriosului (fie el chiar criminal) ceva din gloria, puterea ori însuşirile celui doborît este veche de cînd lumea. În fond, intrăm în competiţie cu cineva (că e vorba despre sport, concurenţă economică, proces electoral sau război, tot cam aia e) ca să *luăm* ceva, ca să *obţinem* ceva ce *nu aveam* înainte. La Shakespeare vedem cel mai bine că mobilul oricărui regicid este *preluarea* coroanei – răzbunarea (aşadar motivele emoţionale) este, totuşi, un impuls secundar, care nu face decît să ridice temperatura dorinţei. Dorinţa oricui începe lupta împotriva regelui, însă, este aceea de a conduce regatul, de a fi rege. Simbolurile puterii, cele care, într-o lume puternic simbolică, semnifică puterea însăşi, sînt rîvnite. Uneori, regina însăşi e dorită de atentator, în măsura în care ea este un simbol al puterii şi, de aceea, se cere a fi avută. „Uciderea" politică a regelui nu se rezumă, adesea, la preluarea simbolurilor, ci se preia întregul pachet al regalităţii. Celebritatea, despre care am vorbit deja, e la loc de cinste în acest pachet. Ea este cel mai uşor de preluat, pentru că se transferă indiferent de succesul sau eşecul tentativei de „ucidere". Cînd ridici mîna asupra unui rege, devii celebru imediat, chiar dacă el e mai puternic şi te doboară imediat. N-ai reuşit să preiei tronul, dar ai reuşit să preiei celebritatea.

Totul, cred, vine de foarte demult. Antropologii sînt, astăzi, unanimi în a accepta că unul dintre resorturile cele mai puternice ale practicilor antropofage, la primitivi, este credinţa că cel care mănîncă pe cineva dobîndeşte, astfel, trăsăturile celui mîncat. În spaţiul creştin, o lectură în cheie antropologică a episodului euharistic – epicentrul liturghiei creştine – ar admite cam aceeaşi concluzie. Să mîncăm, acesta este trupul Lui care se frînge pentru noi! Ceva din gîndirea asta primitivă o mai fi rămas în noi, indiferent de cît de mult am evoluat, indiferent de cît sîntem de „recenţi", cum ar spune H.-R. Patapievici.

Dar, chiar dacă putem înţelege de ce şi de unde vine dorinţa anonimului ambiţios de a-l „ucide" pe rege, ceea ce ne oripilează, totuşi, este cruzimea. În politica de azi, cruzimea primitivă a devenit cinism rece. Vrînd, parcă, să dovedească naivitatea italianului care credea că elitele politice aflate la putere sînt, necesarmente, conservatoare şi se comportă ca leii, iar elitele politice care se formează, aşteptînd să răstoarne leii, sînt progresiste şi se comportă ca vulpile, realitatea politicii româneşti oferă, ostentativ aproape, tinere elite cu apucături de hiene, rechini sau şerpi. Ei sînt gata să ucidă şi să-i ingereze pe actualii dinozauri ai puterii, care, la rîndul lor, în tinereţe, tot hiene, rechini şi şerpi au fost.

Astfel că, pur şi simplu, nu îmi dau seama dacă lupta politică este o căutare a gloriei, a notorietăţii, a celebrităţii şi, prin acestea, a puterii, sau este un fel de sport extrem, sîngeros, în care scopul profund este să-i faci pe ceilalţi să se teamă de tine şi, pe asta, să-ţi construieşti puterea.

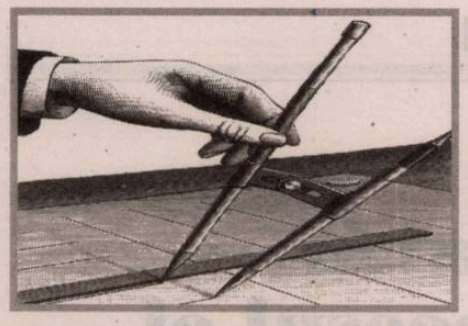

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Încă o barbarie?

Îmi pare rău că n-am altceva de anunţat. Sîntem aici, eu şi aceia care îmi semnalează, din cînd în cînd, ceea ce au observat pe unde îşi au drumurile lor, nişte sentinele fără puşcă. Putem să dăm alarma. Atît. În speranţa că o autoritate în ţara asta, în Capitala ei, va interveni la timp ca să oprească măcelul clădirilor vechi. Sau numai pentru a sezisa opinia publică şi a-i face de ruşine pe vînzătorii clădirilor de interes istoric şi artistic în care a mai rămas ceva din trecutul nostru. Al cui? Al unora, tot mai puţini, care simţim că aparţinem mulţimii constructorilor tradiţiei. Ruşine? Cu cît creşte numărul transfugilor care dau uitării trecutul, cu atît îşi pierde orice noimă acel sentiment stînjenitor că ai făcut ceva interzis.

Două lucruri se pot întîmpla pînă cînd va apărea acest articol. Ori dispare afişul din fotografie, ori dispare zidul pe care el este lipit. Pe strada Berthelot, pe trotuarul opus Catedralei catolice şi blocului-turn de lîngă ea, urcînd către colţul cu str. G-ral Budişteanu, a dispărut o casă care astupa vederea către un monument istoric. Dacă era ca cea învecinată, care arată destul de prăpădită şi fără caracter, nu era mare pierderea.

Dar clădirea care a devenit vizibilă, dărăpănată şi părăsită, ca să se înfigă buldozerele în ea, figurează pe lista monumentelor din Bucureşti la nr. 401, sub numele de „casa Robescu", cu o stereotipă apreciere a vîrstei, „sf. sec. XIX – prima jumătate a sec. XX" – ce să-şi bată capul cineva ca s-o dateze mai exact? Un „panou de indentificare" (sic!) emis acum un an, dar expus doar săptămîna asta, arată că Universitatea Naţională de Arte Plastice, proprietara clădirii, se declară beneficiara desfiinţării ce va fi dusă la capăt pînă la 12 iulie 2013. Presupun, deci, că terenul astfel eliberat va fi folosit pentru o construcţie nouă. Acest avantaj nu era evident în 2008, cînd conducerea Universităţii m-a rugat să scriu pentru a lua apărarea casei (în cartea mea, *Case şi oameni din Bucureşti*, I, pp. 199-201, se poate citi articolul, ilustrat cu o fotografie, prin care mi-am îndeplinit cu perfectă convingere datoria de a pleda cauza).

Povesteam, atunci, că această clădire, în care au funcţionat Liceul „N. Tonitza", apoi biblioteca Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu" şi, mai tîrziu, atelierele unor artişti, exista deja în ajunul Unirii, fiind casa beizadelei Scarlat Ghica (1812-1875). A moştenit-o fiul acestuia, Alexandru (1837-1918), magistrat, căsătorit cu Eufrosina Săvescu. Înainte ca ei să se mute în mormintele de lîngă biserica Ghica-Tei, necropola familiei, ei au vîndut casa, în 1901, lui Alexandru F. Robescu, profesor de matematică la Liceul „Matei Basarab". Acesta o cumpărase pentru a o dona, în 1902 – an în care fratele său, Constantin, era reales primar – Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Ministru era, atunci, Spiru Haret, care a înfiinţat acolo Şcoala profesională de fete nr. 1, cu numele donatorului, pe care-l va purta pînă în 1948. Elevele aveau să suie scara monumentală de marmură, ale cărei două rampe se întîlnesc pe platforma de la jumătatea spaţiului central, spre a ajunge apoi la etaj, în holul care se deschide prin cele două uşi-ferestre ale unei logii cu un balcon de fier forjat. De toate se va alege praful. Pentru orice se găsesc bani, numai pentru a păstra ce e vechi nu! Dacă această casă nu a fost declasată în ultima vreme, demolarea este ilegală. Întîmplător, ştiu că înscrierea ca monument istoric se bazase pe o expertiză competentă (eu am completat referatul numai cu informaţia că, în 1857, casa, pe atunci nouă, a fost închiriată unui diplomat străin, şi cu date biografice despre această ramură a Ghiculeştilor). Dacă de la Minister sau de la Comisia Naţională a Monumentelor Istorice a venit avizul prin care s-a consimţit la distrugere, aceste instituţii, ca şi conducerea Universităţii de Arte (alta decît acum cinci ani), nu merită încrederea pe care ar fi normal să le-o acordăm.

Ori dispare afişul din fotografie, ori dispare zidul pe care el este lipit.

Gestul de a cumpăra o casă spre a o dona statului a fost, chiar altădată, destul de rar ca să-l respectăm.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Anca BRĂTULEANU

SOS Provincia

Radu Oltean şi castelul de la Criş

Acum aproape trei ani, cînd am început să scriu în această rubrică a *Dilemei vechi*, mi-am propus ca, legat de anumite monumente „de provincie", să amintesc şi numele celor care au avut sau au contribuţii în domeniul patrimoniului românesc. Am scris, astfel, despre cercetători, restauratori, urbanişti, dar şi despre oameni pasionaţi, care publică – pe hîrtie sau/şi în mediul virtual al Internetului – informaţii perfect documentate şi fotografii ale unui loc sau altul. I-aş numi pe aceştia din urmă *„amatori de arhitectură"* sau *„diletanţi cultivaţi"*, termeni consacraţi de literatura italiană şi reluaţi în mai toate limbile de circulaţie, definind pe acei neprofesionişti, pasionaţi cunoscători ai artelor şi arhitecturii.

Radu Oltean, grafician de formaţie, nu poate fi trecut în categoria celor de mai sus. Cu toate astea, se poate spune că cercetările pe care le face din pasiune, de ani buni, au făcut din el un excelent cunoscător al arhitecturii. S-a ocupat cu precădere de Bucureşti, de istoria lui şi a clădirilor care îi definesc sau i-au definit specificul într-o epocă sau alta. A publicat rezultatele cercetărilor în cîteva frumoase volume. În paralel, pe blogul său (http://art-historia.blogspot.ro) apar şi informaţii despre alte locuri. Aşa am ajuns să văd o foarte frumoasă reprezentare grafică a castelului de la Criş, cea pe care – cu acordul autorului – am alăturat-o articolului de faţă.

O asemenea reprezentare are numeroase avantaje. Spre deosebire de fotografiile luate la faţa locului şi care, inevitabil, ilustrează porţiuni mai mici din ansamblul arhitectural, o imagine ca cea produsă de Radu Oltean ne pune în faţa întregului, oferindu-ne posibilitatea înţelegerii sale şi aprecierii atît a fiecărui obiect, cît şi a compoziţiei generale. Ar fi, dacă vreţi, echivalentul unei fotografii aeriene; doar că aceasta din urmă nu are cum să conţină detaliile pe care le furnizează desenul lui Radu Oltean şi nici completările pe care el le face, bazîndu-se pe o susţinută cercetare de arhivă.

După opinia lui Grigore Ionescu (*Documente de arhitectură din România*, vol. 7, Editura Didactică şi Pedagogică, 1962), primele construcţii ale reşedinţei de la Criş au fost ridicate de către familia Bethlen în secolul al XV-lea. Volumul principal era un donjon, căruia îi erau alăturate cîteva anexe. Ulterior, în 1559, acestea au fost modificate parţial şi înglobate într-un nou edificiu: reşedinţa cu loggia ei dublată de scara de onoare şi turnul adiacent – fostul donjon supraînălţat –, organizate într-o compoziţie specifică Renaşterii. Aşa cum, din acelaşi repertoriu formal provine şi acoperirea încăperilor cu bolţi cu lunete.

În secolul al XVII-lea, reşedinţa propriu-zisă a fost înconjurată cu o incintă de zid, de formă patrulateră, avînd la colţuri bastioane; în aceeaşi perioadă se construiesc, adosate incintei, clădiri adăpostind anexe funcţionale.

Ancadramente de piatră şi basoreliefuri, blazoane, steme – şi ele renascentiste – completează şi îmbogăţesc imaginea ansamblului, făcînd din el una dintre cele mai spectaculoase reşedinţe nobiliare din Transilvania secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea.

Faptul că astăzi se mai păstrează multe dintre elementele de arhitectură care îi conferă această calitate se datorează şi celor două intervenţii făcute de Direcţia Monumentelor Istorice: una înainte de 1977 – anul desfiinţării instituţiei – şi alta după 1990. În fine, castelul – care fusese naţionalizat în 1948 – a fost recuperat de membrii familiei Bethlen în anul 2007. Iar aceştia încearcă – cu mijloace proprii şi cu ajutorul Asociaţiei „Pro Castrum Bethlen" – să-l restaureze şi să-l introducă în circuitul turistic.

Ancadramente de piatră şi basoreliefuri, blazoane, steme.

***Anca Brătuleanu** este profesor la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti.*

Nicolas TRIFON

Dilema aromânilor după pacea de la Bucureşti

– 1913-2013 –

După o relatare plină de vervă a rolului incompetenţei şi al corupţiei în ravagiile făcute de holeră în rîndurile armatei române care intervenise în Bulgaria cu cîteva săptămîni înainte, Constantin Argetoianu consemnează, în memoriile sale: „Pacea de la Bucureşti, încununînd opera norocului care ne dusese de mînă un an de zile, a reprezentat momentul culminant al politicii noastre înainte de Marele Război. Pe scara naţiunilor, poporul român a suit deodată zeci de trepte, înfăţişîndu-se Europei – mai ales Europei – ca arbitrul popoarelor balcanice."

Pe faţă cu Marile Puteri, bucuroase să se degajeze de responsabilitatea împărţirii Macedoniei – mai bine zis, a ultimelor posesiuni otomane în Europa –, în mai multe rînduri amînată, însă devenită inevitabilă în urma celui de-al Doilea Război Balcanic, România realiza, cu această ocazie, o performanţă diplomatică pe cît de neaşteptată, pe atît de remarcabilă. Greu de zis cît s-a bucurat, pe moment, poporul român de noua sa calitate de arbitru regional; cert este, în schimb, că pentru membrii Societăţii de Cultură Macedoromână şi pentru toţi cei din Balcanii recent pacificaţi, ale căror interese le reprezenta, lovitura era dură: existenţa aromânilor nu era consemnată în tratat, ci numai într-un schimb de scrisori între premierii statelor semnatare.

Între sfîrşitul Primului şi începutul celui de-al Doilea Război Balcanic (decembrie 1912 – iunie 1913), problema aromânilor a fost în centrul discuţiilor bilaterale purtate de România – în două rînduri, la Londra, în ianuarie, şi la Sankt Petersburg, în mai 1913, Bulgaria s-a angajat să le respecte autonomia culturală şi ecleziastică; Serbia a făcut propuneri similare. Grecia a oferit garanţii pentru aromânii din Pind, în cadrul negocierii frontierei cu Albania, iar la Londra, reprezentantul României – ţară acceptată *in extremis* la conferinţă – a propus, în martie, fără prea multă convingere, crearea unui canton aromân într-o Albanie lărgită. Puternicul *lobby* exersat de Societatea Macedoromână, ale cărei presiuni asupra presei şi clasei politice fuseseră atît de eficace în ultimele trei decenii, nu a fost în măsură să intervină în decizia finală.

În darea de seamă întocmită în numele Societăţii, pe 20 aprilie 1914, George Murnu nu poate decît să constate: „Grecia, Serbia şi Muntenegru s-au îndoit ca teritoriu, Bulgaria a dobîndit ţinuturi întinse la miazăzi, Albania a devenit un stat de sine stătător... Numai un singur neam, aromânimea, armânamea noastră, nu şi-a putut asigura pentru sine, din întregul teritoriu ocupat odinioară de turci, nici o bucată de pămînt unde să-şi poată adăposti fiinţa sa etnică şi să poată lua parte, ca membru egal îndreptăţit, în concertul popoarelor din răsăritul Europei. Aşadar, pacea încheiată la Bucureşti s-a stabilit cu nesocotirea ideii preconizate de noi [înfiinţarea unei Macedonii autonome]."

Într-o conferinţă ţinută la Galaţi pe 25 august 1915, Tache Papahagi va fi mai precis în reproşurile făcute României, care nu a putut interveni în Balcani decît invocînd chestiunea aromânească: tocmai aceasta „i-a permis să participe şi să aibă un cuvînt de spus la conferinţele de la Londra şi Sankt Petersbug", înainte ca problema aromânească să degenereze, „spre marea noastră nefericire", în problema Cadrilaterului.

Se poate oare conchide că asistenţa culturală şi politică acordată aromânilor, timp de jumătate de secol, avea alte motivaţii şi urmărea cu totul alte scopuri? Unii au spus-o, chiar şi Iorga a sugerat-o mai tîrziu, în 1933. În tot cazul, nici unul dintre intelectualii aromâni din generaţia traducătorului lui Homer în română şi a autorului monumentalului *Dicţionar dialectal aromân*, apărut în 1963, nu s-a încumetat să critice direct deciziile şi politica dusă de statul român, ceea ce le-a permis să continue să servească, fără mari iluzii, „cauza" – atît pe plan cultural, realizînd o operă inestimabilă pînă azi, cît şi pe plan politic, fără succes, în rarele ocazii care s-au ivit.

Mai verosimilă pare a fi explicaţia sugerată de contele Aehrenthal, viitorul ministru de Externe austro-ungar, în misiva trimisă cancelarului Galukowski pe 18 ianuarie 1898: „Prin întemeierea de biserici şi şcoli româneşti, Regatul urmăreşte două ţeluri: unul platonic-naţional şi unul practic-politic. Grandomania indigenă socoate drept o sfîntă datorie să intervină oriunde există interese etnice româneşti, pentru a le ocroti şi tutela. În ce-l priveşte pe politicianul pragmatic, el se interesează de cuţovlahi doar pentru a avea posibilitatea să-i folosească, dacă e cazul, drept obiect de compensaţie în raporturile cu Bulgaria." Pentru a evita orice neînţelegere, trebuie însă reamintit că statul român a intervenit la cererea şi cu concursul activ al fruntaşilor aromâni ostili tentativelor hegemonice ale naţionaliştilor şi statului grecesc. Altă carte, ei nu aveau de jucat. Fără intervenţia României, poate că nu s-ar vorbi azi despre aromâni, decît la trecut.

Un răspuns tranşant privind politica României în Balcani în perioada 1864-1913 nu este posibil, iar conjecturile pe această temă nu pot duce decît la un impas. Mai productiv, în ceea ce priveşte situaţia aromânilor înainte şi mai ales după pacea de la Bucureşti, ar fi să considerăm acest eveniment ca sfîrşitul unui ciclu naţional. Un sfîrşit dureros, previzibil totuşi, intuit de unii, anunţat de alţii, care însă nu a fost asumat; ceea ce a făcut, din motive contradictorii, ca problema aromânilor să rămînă de actualitate pînă azi, sub forma unei dileme greu de rezolvat, care a apărut după decembrie 1989.

Greu de zis cît s-a bucurat poporul român de noua sa calitate de arbitru regional.

Societatea Macedoromână a supravieţuit, ba chiar a prosperat, după 1913, la Bucureşti, şi asta pînă la supendarea ei, sub regimul comunist. Activităţile îi erau însă de altă natură, ca şi politica statului român, care continua să întreţină şcoli româneşti în Grecia, fără însă să reitereze cererile anterioare privind ocrotirea aromânilor. Dezangajarea a fost progresivă, însă ireversibilă, cum o dovedeşte şi faptul că statul român nu a intervenit sub nici o formă în iniţiativele izolate luate în Primul şi al Doilea Război Mondial.

Situaţia va deveni, într-un fel, şi mai emblematică sub regimul comunist. Problema aromânească devine tabu, ceea ce nu împiedică realizarea şi publicarea unor lucrări de mare calitate în materie de literatură, lingvistică şi istorie aromână. În perioada interbelică, poziţia publică a aromânilor – mulţi veniţi în România înainte de 1913 şi jucînd uneori un rol de prim rang, mai ales în viaţa culturală – este foarte clară: aceasta e ţara noastră, a făcut ce-a putut pentru noi, sîntem români, fideli angajamentelor anterioare, alternativa constînd în salvarea patrimoniului nostru, ceea ce nu e posibil decît în (şi cu) România, în celelalte state, situaţia fiind definitiv blocată. Din acest punct de vedere, n-au intervenit schimbări majore sub regimul comunist.

Consensul privind această opţiune a fost brutal rupt la începutul anilor 1990. Imediat după căderea lui Ceauşescu, chestiunea aromână a încetat subit să mai fie tabu, în timp ce noi teme, greu de conceput înainte, interveneau în dezbaterile publice. Ce ne diferenţiază de ceilalţi, inclusiv de români? De ce părinţii sau strămoşii noştri au venit în România? Ce vrem noi, aromânii? „Să ne păstrăm limba" – au spus-o toţi clasicii, de la Pericle Papahagi pînă la Matilda Caragiu. Dar cum? Îi criticăm pe greci că ne grecizează, pe alţii că ne slavizează, dar în România nu sîntem şi noi pe cale de a ne „româniza"? Cum se poate transmite o limbă fără un cadru instituţional minimal? Unele dintre aceste întrebări fuseseră deja formulate, în anii 1980, în publicaţiile aromâne din diaspora occidentală, compusă mai ales de aromâni venind din România, născuţi însă în celelalte ţări balcanice şi în contact permanent cu „coetnicii" lor din Balcani şi mai ales din România. Chiar dacă, iniţial, ei se situau pe poziţia conservatoare a „clasicilor", redactorii acestor publicaţii erau sensibili la evoluţia ideilor despre naţiune şi despre respectul minorităţilor în Occident. Primele petiţii priveau situaţia din Grecia, care începea să se deblocheze, în perspectiva intrării în Comunitatea Europeană, permiţînd constituirea asociaţiilor vlahe panelene. Căderea comunismului în celelalte ţări din Balcani se va traduce, la rîndul ei, prin revendicări culturale şi politice inedite pentru lumea aromână.

Totuşi, manifestarea publică cea mai spectaculoasă a avut loc în România, din motive care depăşeau relaţia privilegiată între această ţară şi aromâni. Independent de contribuţiile „clasicilor" studiilor aromâne, urmaşii colonizării Cadrilaterului veneau cu o contribuţie mult mai preţioasă: ei conservau limba şi voiau să o perpetueze. Încetul cu încetul, constituirea şi conservarea unui patrimoniu specific nu mai era unica soluţie alternativă, iar respectul pentru angajamentele predecesorilor în favoarea „patrieimamă" nu mai avea aceeaşi semnificaţie. Particularismul aromân se exprima fără complexele de odinioară, îşi revendica dimensiunea supranaţională şi căuta să se manifeste în acord cu noile norme europene. Rezoluţia 1333/1997 a Consiliului Europei nu recomanda ea ocrotirea limbii şi a culturii aromâne în toate ţările în care trăiesc aromâni, deci şi în România? Mai rămînea însă un detaliu, nu chiar neglijabil: măsurile susceptibile să asigure o asemenea ocrotire. În această perspectivă trebuie văzută depunerea, după multe discuţii interne contradictorii, de către Comunitatea Aromână din România, a cererii de recunoaştere a minorităţii aromâne în România, în 2005. Reacţiile aromânilor care se opun acestei decizii – din motive multiple, de la convingeri personale pînă la interese nu mai puţin personale, trecînd prin frica de a fi catalogat ca minoritar sau de a pierde reputaţia asociată cu originea sa aromână – au fost foarte dure. Inutil de precizat că acest şoc provoacă şi exacerbează naţionalismul românesc al unora şi naţionalismul aromânesc al altora, acesta din urmă constituind o noutate care s-a afirmat mai ales după 2005, cîteodată sub forme derutante, precum adoptarea unui curios neologism pentru a-i desemna pe aromâni – „makedonarmâni" –, care are, poate, avantajul de a-i individualiza pe aromânii din România faţă de compatrioţii lor români, dar care îi îndepărtează de coetnicii lor din Balcani.

Aceste manifestări pot fi asociate cu o tendinţă curentă în România: odată cu căderea comunismului, o luăm de la capăt, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, timp de patru decenii. Societatea de cultură macedoromână a fost reactivată şi a reluat firul dezbaterilor din perioada interbelică, manifestînd puţin interes pentru realităţile actuale. Statul român se revendică şi el de la tradiţie, de la o tradiţie care, pe alocuri, aminteşte de grandomania şi pragmatismul politicienilor de altădată. Iar militanţii şi simpatizanţii mişcării aromâne autonome sînt din ce în ce mai tentaţi de revendicări naţionale care, inevitabil, denaturează spiritul european ce domina iniţial. În mod evident, nici unii, nici ceilalţi nu au realizat că pacea de la Bucureşti a însemnat sfîrşitul ciclului naţional pentru aromâni şi necesitatea de a inova, de a căuta alte căi pentru a-şi afirma şi cultiva reperele şi valorile. Cît despre recenta modificare a legii 299/2007, votată anul acesta de Parlamentul român, ea include în categoria „românilor de pretutindeni" pe „armâni, armânji, aromâni, basarabeni, cuţovlahi, daco-români, fărşeroţi, herţeni, istroromâni, latini dunăreni, macedoromâni, macedo-români, maramureşeni, megleniţi, megleno-români, moldoveni, moldovlahi, rrămâni, rumâni, valahi, vlahi, vlasi, voloni, macedo-armânji, precum şi toate celelalte forme lexicale înrudite semantic cu cele de mai sus." Astfel, ea ne reaminteşte că România e ţara care a dat nu numai un Urmuz sau un Eugen Ionescu, dar şi mulţi alţi creatori – involuntar, desigur, însă cu atît mai preţioşi, în materie de absurd.

A doua zi după memorabila şedinţă din Parlament, George Vrana trimitea, pe Forumul Armânamea, un poem intitulat „Tu uranolu absurdu a Balcanlui" („În cerul absurd al Balcanului"), care începe astfel: „Numa amea nu easti pri vîrnî hartî, / ma yramili a l'ei lumbrusescu / tu urano... // Inima mea nu easti iuva, / ama bati cu puteari ninga voi, / fraţl'i a mel'i balcaniţ ţi u-ngropaţ, / u cîlcaţ dipriunî şi u luaţi azvarna / pri sucăchili a Balcanlui/ta s-hiţ cîndisiţ/ti niexistenţa a mea..." – „Numele meu nu se găseşte pe nici o hartă, / dar literele lui strălucesc / în cer... // Inima mea nu este nicăieri, / dar bate cu putere lîngă voi, / fraţii mei balcanici, ce o-ngropaţi, / o călcaţi neîncetat şi o tîrîţi / pe străzile Balcanului, / ca să fiţi convinşi / de neexistenţa mea...

***Nicolas Trifon** este eseist. A publicat volumul* Aromânii – pretutindeni, nicăieri, *tradus din limba franceză de Adrian Ciubotaru, Editura Cartier, 2012.*

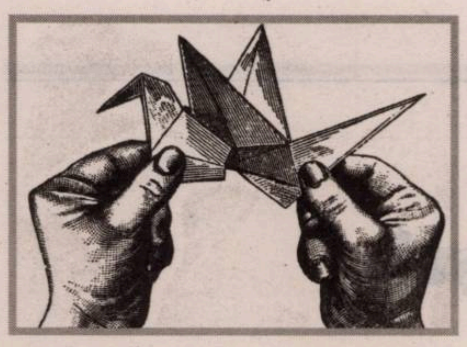

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Copilul nostru, stăpînul nostru

Cunoaşteţi replica: „Lasă, mamă, să aibă de toate, că noi n-am avut aşa ceva, să aibă copilul.“ E justificarea clasică a multor părinţi pentru satisfacerea oricăror pofte ale odraslelor. Evident, genul acesta de părinţi au fost crescuţi într-o perioadă de mari lipsuri şi pun un mare preţ pe chestiunile materiale. Sînt oameni care trăiesc prin copii, care încearcă să-i încarce pe aceştia cu tot ce n-au avut ei, să-i facă să trăiască aşa cum ar fi vrut ei, indiferent dacă asta se mai potriveşte sau nu şi copiilor.

Unii părinţi, înstăriţi şi prea ocupaţi sau prea obosiţi, preferă să le facă toate poftele copiilor, fără nici un fel de discernămînt, din cu totul alt motiv: le e mai simplu. „Vrei bicicletă electrică? Hai să-ţi iau bicicletă electrică. Vrei iPhone ultimul tip? Poftim iPhone ultimul tip.“ E şi un mod de a-şi linişti conştiinţa că nu stau destul cu copiii lor. Puşi apoi în faţa unor odrasle tot mai greu de stăpînit, încep să le reproşeze: „Ţi-am făcut toate poftele, ţi-am dat tot ce-ai vrut. Asta-i răsplata ta?“

Mai sînt şi genul care-şi ţin copiii treji pînă la ore tîrzii din noapte. „Aşa e felul lui, adoarme tîrziu şi nu reuşim niciodată să-l culcăm înainte de ora 12“ – explică ei de obicei. Alţii îi lasă să stea în faţa calculatorului pînă li se împăienjenesc ochii şi creierii, mîndri că progeniturile se descurcă perfect cu noile tehnologii. Sînt deja şi tot mai mulţi copii pe care părinţii nu-i opresc să mănînce întruna produse *fast food*. Rezultatul e că obezitatea infantilă a devenit deja o problemă naţională. Mulţi părinţi nu ştiu să le spună niciodată copiilor „nu“. Unii ajung, pur şi simplu, un fel de slujitori ai copiilor şi se lasă chiar şantajaţi, iar şantajul creşte odată cu copilul.

Dincolo de asta, în plin avînt par tendinţele aşa-zis „moderne“ de educaţie, după reţete preluate din tot felul de cărţi. Ştiţi genul celor care le explică întruna copiilor ce e rău şi ce e bine. De obicei, sînt mame deosebit de conştiente, desigur, că e bine să comunici cu micuţul, să-i explici de fiecare dată de ce nu se face aia şi ailaltă. Dar uită că pisălogeala are şi efecte contrare sau că puterea gestului şi a exemplului e mai eficientă decît vorbele. Sau, cei care-şi pun, de cîte ori au ocazia, fiul sau fiica în situaţia să aleagă şi apoi le respectă alegerea, chiar dacă e greşită. Nu în ideea că, din alegerile mai bune sau mai proaste, copilul va înţelege ceva, ci în spiritul mai înaltei concepţii despre libertatea copilului. Mai există şi ideea că trebuie să-l tratezi pe copil încă din fragedă pruncie ca şi cum ar fi adult. Aşa cum unii au înţeles că democraţia înseamnă că poţi face tot ce vrei, fără nici un fel de reguli, alţii o consideră un drept absolut al omului, care trebuie dus pînă în pînzele albe ale scutecelor. Apar, astfel, relaţii şi efecte cît se poate de nefireşti.

„Asta-i răsplata ta?“

E normal ca orice copil să se bucure de tot ce-i mai bun, să nu-i lipsească nimic şi să beneficieze de dragostea celor din jur. Dar graniţa dintre normal şi exces e, uneori, foarte subţire. E bine cînd un copil creşte în armonie şi fără lipsuri şi frustrări, dar nu mai e aşa de bine dacă devine obişnuit cu ideea că totul i se cuvine şi nu e pregătit să înfrunte dificultăţi sau să-şi asume răspunderi, dacă nu se poate adapta relaţiilor cu colegii sau dacă nu ştie cum să se comporte în căsnicie. Ştiu deja şi destule cazuri de foşti copii răsfăţaţi care, după ce au ajuns pe picioarele lor, nu s-au mai gîndit vreodată să-şi ajute părinţii, fiindcă erau obişnuiţi ca de la ei doar să primească.

E clar că în România de azi, poftele copiilor sînt mult mai variate şi la fel şi posibilităţile pe care mulţi părinţi le au pentru îndeplinirea lor. Iar răsfăţul se raportează, totuşi, şi la nivelul societăţii. Nu ştiu să existe studii serioase pe această temă. Şi nu cred că ar fi chiar lipsit de interes să aflăm, de exemplu, unde, cînd şi cum au evoluat cheltuielile făcute de părinţi pentru propriile odrasle. În America, de pildă, asemenea studii au relevat că New York-ul este locul în care părinţii cheltuiesc cei mai mulţi bani pentru copiii lor, iar Madison-ul – zona în care copiii n-au nevoie decît de o minge pentru a fi fericiţi.

La noi există, însă, studii privind cealaltă extremă – şi anume, exploatarea copiilor prin muncă. Conform unui sondaj al Organizaţiei „Salvaţi Copiii“, 2% dintre copii recunosc că cerşesc, 5% afirmă că muncesc toată ziua, 8% spun că nu merg la şcoală pentru că trebuie să aibă grijă de fraţii lor mai mici. Procente deloc neglijabile. Aşa cum sărăcia face să crească numărul copiilor puşi să muncească, bogăţia face să sporească numărul copiilor răsfăţaţi. Exploatarea prin muncă a copiilor e, evident, o problemă serioasă la nivel individual şi social, în vreme ce problema răsfăţului poate părea un simplu moft. Mă tem, însă, că şi efectele tendinţei de creştere a răsfăţului, de după Revoluţie, sînt deja vizibile la nivel social.

Probabil că majoritatea părinţilor îşi cresc copiii în mod echilibrat. Dar e clar că astăzi sînt mai mulţi copii răsfăţaţi decît în alte vremuri. E şi din cauza schimbării foarte rapide a unor sisteme de valori. Cifrele spun şi că, în acelaşi timp, există tot mai mulţi copii exploataţi prin muncă, încă de la vîrste fragede. Numărul celor cu o copilărie chinuită creşte deopotrivă cu cel al răsfăţaţilor. Şi nu poţi să nu te întrebi cum se vor înţelege unii cu alţii, cînd vor fi mari.

ready made

„Zece ani de zile amara-mi soartă am
tras-o-n lupte-ntinse cu o răbdare-nţelinită.
Mai cîte cuvinte, atîtea elizii şi colizii.“

George Bariţiu, „Un discurs asupra versificaţiei noastre“
apud Olimpia Berca, *Poetici româneşti*,
Editura Facla, 1976

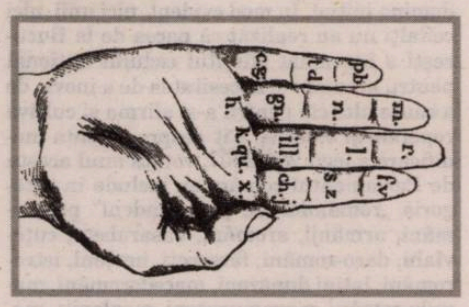

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

O alegorie cinematică

Recomandarea de *thriller*, din ghidul TV, m-a făcut, în urmă cu vreo două săptămîni, să optez pentru vizionarea (pe HBO) a unui film intitulat *Nid de guêpes (Cuib de viespi)*. Filmul era o „coproducţie europeană“. Nu vezi prea des *thriller*-uri europene, să recunoaştem. Prin urmare, mi-am zis că ar fi fost timpul să-mi sacrific două ore din viaţă şi pentru acest scop nobil. Cu atît mai mult cu cît prezentarea din revistă evalua producţia la patru stele din cinci. Am văzut o peliculă bună, plină de suspans şi de efecte speciale grandioase, importate din recuzita hollywoodiană. M-am familiarizat, totodată, cu un regizor (Florent Emilio Siri) şi un grup de actori (Benoît Magimel, Samy Nacéri, Nadia Farès şi Pascal Greggory) ai – să o spunem deschis – Uniunii Europene, oameni de film pe care, datorită universalizării experimentului cinematografic american, tindem să-i împingem spre anonimat, deşi, paradoxal, trăiesc în imediata noastră vecinătate şi, măcar prezumtiv, din 2007, în însăşi comunitatea căreia îi aparţinem şi noi. Mai presus de toate, însă, am avut ocazia să descifrez o parabolă cinematică neaşteptată, „descifrare“ pe care v-o propun şi dumneavoastră în cele ce urmează.

Subiectul nu este neapărat spectaculos. Hélène, un agent special din trupele de elită ale spionajului francez, şefă a unei echipe de luptători, are misiunea să-l escorteze pe interlopul Nexhep, de-a lungul unei arii vaste din Europa vestică (adică din UE), pentru a fi judecat de un mare tribunal continental. Nexhep conduce o reţea de prostituţie şi droguri, în interiorul Uniunii, ameninţînd stabilitatea socială şi politică a întregii comunităţi. Lucru important, el vine din Estul continentului, fiind albanez. Deducem chiar că mafia în chestiune reprezintă o reciclare a vechilor structuri teroriste din lagărul comunist. Extrem de bine antrenaţi, echipaţi cu armamentul cel mai modern, necruţători, oamenii lui Nexhep constituie un pericol imens pentru care echipa escortatoare trebuie să fie pregătită. Criminalul albanez este transportat într-un TAB blindat, prevăzut cu tot felul de arme computerizate, de ultimă generaţie.

Mafioţii nu sînt mulţi, *ci* interminabili.

În plus, o adevărată armată europeană însoţeşte blindatul în deplasarea sa prudentă prin Europa (apuseană). Odată ajunsă în Franţa, coloana intră într-un ambuteiaj pe autostradă, ambuteiaj provocat, desigur, de reţeaua lui Nexhep. Se deviază traseul – fatal –, către o direcţie anticipată de mafioţi. Pe o stradă secundară, în apropiere de Paris, bandele înarmate ale mafiei est-europene produc o ambuscadă demnă de veritabile genii militare şi decimează soldaţii escortatori. Iese din cursă, cu eforturi uriaşe, doar TAB-ul blindat care, deşi avariat, rezistă unei curse nebune, pînă la un depozit de tehnică electronică şi cibernetică din vecinătate. Hélène, împreună cu echipa ei de luptători, se află în imposibilitatea de a comunica prin staţie şi telefonie mobilă, întrucît criminalii, precauţi, au distrus toate reţelele de transmisie prin satelit din aria ambuscadei. Prinşi în cursă, militarii nu au decît o soluţie la îndemînă. Îşi pregătesc armele, în interiorul depozitului, aşteptînd momentul ripostei. Sînt, oricum, hotărîţi să nu-l predea pe Nexhep.

În paralel, o trupă de hoţi ultraspecializaţi începuse, ceva mai devreme, o operaţiune de anvergură în însăşi incinta depozitului unde ajunge blindatul ars pe jumătate. Aceştia neutralizaseră paznicii locului şi trecuseră la încărcarea unui TIR imens cu laptopuri noi şi sofisticate. Apariţia soldaţilor îi intrigă. Crezîndu-i oameni ai legii, invadatorii nocturni ai hangarului cu computere nu-şi dau seama cum putuse poliţia să reacţioneze atît de rapid. Apoi, cînd mafioţii lui Nexhep atacă depozitul pentru a-şi elibera liderul, bieţii hoţi nu mai înţeleg nimic. Îşi folosesc şi ei armele la întîmplare, participînd la o degringoladă absolută a schimburilor de focuri. Într-un tîrziu, ciudăţenia se lămureşte. Ajungînd în preajma luptătorilor Hélènei, hoţii primesc explicaţiile necesare. Înţeleg că depozitul este înconjurat de mafioţi, nefiind practic cale de ieşire, şi că singura soluţie e lupta alături de aceşti soldaţi împotriva unui duşman comun. Mai mult, sînt eliberaţi şi paznicii depozitului, pentru a mări numărul de luptători antimafie. Protectori ai legii, călcători ai ei, victime şi călăi devin înfrăţiţi instantaneu în faţa unui inamic necunoscut şi teribil de sîngeros.

Bătălia care urmează constituie, aşa-zicînd, esenţa *thiller*-ului de faţă. Soldaţii, hoţii şi paznicii luptă furibund cu o multitudine de indivizi care poartă măşti de gaze, dotate cu infraroşii, şi descarcă neîncetat mitraliere cu gloanţe *dum-dum*. Cînd spun multitudine, folosesc, de fapt, un eufemism. Aici avem o sugestie importantă a filmului, pe care regizorul o îngroaşă hiperbolic. Mafioţii nu sînt *mulţi*, ci *interminabili*. Criminalii intră pe geamuri, prin conducte subterane, pe uşi, prin acoperiş. Copleşiţi numeric, deţinătorii lui Nexhep recurg la o soluţie disperată. Atrag mulţimea de mafioţi într-o incintă cu scurgeri de gaze, unde provoacă o explozie devastatoare. Scapă din flăcări, deşi cu arsuri grave, doar Hélène şi conducătorul hoţilor de computere. Sensul? Unul demobilizator. *Apusenii văd, deocamdată, în răsăriteni, nişte mafioţi pur-sînge, al căror unic scop e invadarea vechilor civilizaţii, după modelul migraţiilor barbare*. Pentru evitarea acestei orori istorice, întreaga suflare vestică (chiar şi *hoţii* lor sînt priviţi ca eroi atunci cînd luptă împotriva *hoţilor* estici) este invitată să se angajeze într-o unică şi energică ripostă.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

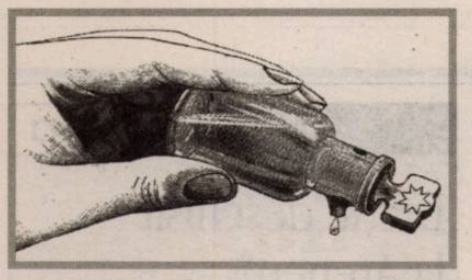

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Troglodit

Faptul că nişte (absolut normali) cetăţeni din vremea noastră ar putea fi numiţi *troglodiţi* doar pentru că locuiesc în caverne, în spaţii săpate în stîncă, e destul de greu de imaginat pentru vorbitorii de română. Termenul *troglodit* e internaţional (vezi fr., eng. *troglodyte)* şi provine dintr-un compus grecesc, cu sens transparent. Folosit pentru a-i desemna pe locuitorii preistorici ai cavernelor, dar şi diverse populaţii din Antichitate care practicau un mod de viaţă considerat primitiv, cuvîntul a dezvoltat în mod previzibil sensuri depreciative; valoarea lor principală şi gravitatea insultei sînt însă destul de diferite de la o limbă la alta.

În franceză – din care româna a împrumutat termenul –, dicţionarele consemnează un sens peiorativ care nu pare nici foarte grav, nici foarte răspîndit *(„personne qui se livre à des tâches ingrates et obscures, dépassées", Trésor de la langue française informatisé,* TLFi); marginalitatea conotaţiilor negative face posibilă circulaţia cuvîntului cu un înţeles nemarcat, pur descriptiv. Acelaşi dicţionar consemnează sensul în care cuvîntul e utilizat în mod curent („persoană care trăieşte în cavităţi naturale sau săpate artificial, amenajate pentru locuire"), cu referire la locuitorii moderni ai unor spaţii adesea comode, moderne şi răcoroase. Primele rezultate ale unei căutări în Internet a termenului francez sînt din texte jurnalistice şi mai ales turistice: vorbesc de „cea mai mare concentraţie de troglodiţi", din Valea Loarei, în regiunea Saumur, invitînd la vizitare şi la cazare: *„Bienvenue dans le monde des* troglodytes!" (ot-saumur.fr). Mai mult, în franceza actuală, cuvîntul a căpătat, prin elipsă lexicalizată, şi sensul „locuinţă în stîncă": *„aménagement moderne de l'extérieur d'un* troglodyte" (cavites37.fr); *„dormir dans un* troglodyte" (graines-voyageurs.fr).

În engleză, sensul peiorativ al lui *troglodyte* e oarecum restrîns la anumite trăsături comportamentale: obiceiuri demodate, rezervă, reacţionarism etc. *(„person characterized by reclusive habits or outmoded or reactionary attitudes", Merriam-Webster).*

În română (aşa cum o atestă definiţia lui *troglodit* în DEX), accentul sensurilor depreciative nu cade pe îndepărtarea în timp (ca metaforă pentru spiritul demodat), ci pe sărăcie şi lipsă de civilizaţie: „om cu un nivel de trai extrem de scăzut, care duce o viaţă primitivă"; „epitet dat unui om grosolan, necivilizat, retrograd". Într-adevăr, *troglodit* a devenit, în româna de azi, o insultă violentă, mai populară decît s-ar crede: „un guvern de *troglodiţi" (Evenimentul zilei,* 9.07.2010); „o şleahtă bezmetică de *troglodiţi"* (cotidianul.ro); „a şterge impresia că România e o ţară de *troglodiţi,* de tembeli" (jurnalul.ro); „o adunătură de *troglodiţi"* (ziarulring.ro); „Vai de steaua voastră de *troglodiţi"* (ziaruldeiasi.ro) etc. Răspîndirea duce la pierderea semnificaţiei specifice, la generalizarea unei etichetări negative precum cea indicată pe site-ul 123urban.ro, unde sensurile „prost" şi „fraier" sînt ilustrate de exemple cărora le păstrez maniera autentică de scriere: *„trogloditu* draq..."; „Mama ce l-am mai batut p *trogloditu* ala."

Cuvîntul e atestat în română, în sensul lui originar, de pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea: în DLR este citat un fragment din *A lui Iliodor istorie ethiopicească,* manuscris de la 1773, în care se vorbeşte de *troglodiţi,* adică „o parte ethiopicească ce lăcuiesc în cîmpi, ca dobitoacele". Utilizarea depreciativă e destul de veche: la sfîrşitul secolului al XIX-lea, un articol (din *Epoca,* 30 iulie 1897) vorbea de „aceşti troglodiţi ai literaturei". Un episod interesant şi important pentru intrarea cuvîntului în limbajul curent e apariţia lui în textele oficiale ale puterii comuniste din anii '50, traduse şi imitate după cele din Uniunea Sovietică. *Troglodit* apare într-un articol semnat de Stalin însuşi, tradus şi reprodus integral în paginile *Scînteii* („Cu privire la marxism în lingvistică", 22 iunie 1950). Vorbind despre marxiştii cu gîndire limitată, care susţineau că există căi ferate *burgheze* şi că acestea trebuiau distruse şi înlocuite prin căi ferate *proletare,* Stalin afirmă: „Pentru aceasta, ei au căpătat porecla de «*troglodiţi*»." Dacă în cazul membrilor propriei tabere, acuzaţia de trogloditism evoca mai ales prostia, gîndirea dogmatică, nu e prea clar cum se justifică aceeaşi insultă în cazul duşmanilor externi (capitaliştii): „Războiul bacteriologic purtat în Coreea şi în China de Nord a dezvăluit lumii întregi pînă la ce grad de ticăloşie şi banditism sînt în stare să se coboare aceşti *troglodiţi ai secolului nostru,* roşi de furia neputinţei şi a înfrîngerilor necontenite pe care le suferă" *(Scînteia,* 30 aprilie 1952). Probabil că e o simplă aplicare a clişeului în care vechiul e învins în lupta cu noul: banditismul agresiv nu e neapărat o trăsătură a trogloditului, dar capitalistul e troglodit pentru că urmează să intre în negura istoriei...

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

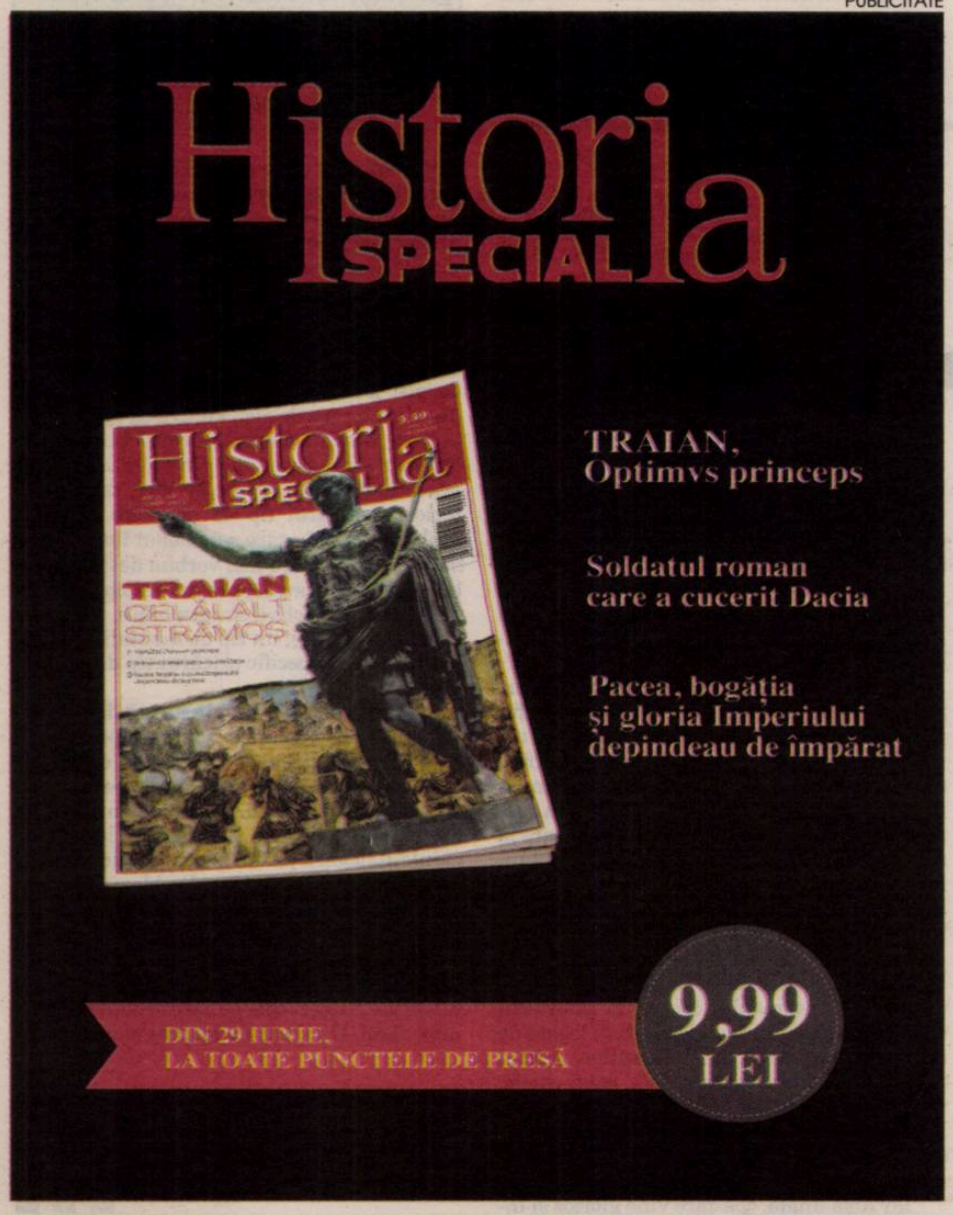

PUBLICITATE

Organizarea Galei PRACTeam la nivel teritorial şi inter-regional

Facultatea de Ştiinţe Economice, Universitatea din Oradea în calitate de coordonator inter-regional, în parteneriat cu: Universitatea de Vest din Timişoara - Facultatea de Economie şi de Administrare a Afacerilor şi Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava - Facultatea de Ştiinţe Economice şi Administraţie Publică, în cadrul proiectului „Practica studenţilor economişti. Parteneriat inter-regional pe piaţa muncii între universităţi şi mediul de afaceri", proiect cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013 - „Investeşte în oameni!"; Axa prioritară 2 „Corelarea învăţării pe tot parcursul vieţii cu piaţa muncii"; Domeniul major de intervenţie 2.1 „Tranziţia de la şcoală la viaţa activă", Contract: POSDRU/90/2.1/S/64150, Valoarea totală a proiectului: 20.941.500 lei, Perioada de implementare: 01.10.2010 - 30.09.2013, Manager de proiect - Prof. univ. dr. Anca DODESCU, anunţă: Organizarea Galei PRACTeam la nivel teritorial şi inter-regional 2013.

Gala PRACTeam se desfăşoară la finalizarea stagiilor de practică PRACTeam cu scopul evaluării, selectării, nominalizării, promovării şi premierii studenţilor selectaţi în grupurile ţintă ale proiectului PRACTeam pentru peformanţele şi rezultatele obţinute în cadrul stagiilor de practică PRACTeam. La activităţile Galei PRACTeam vor participa toţi studenţii care au finalizat activităţile de instruire şi stagiile de practică la nivelul celor trei universităţi partenere.

Gala PRACTeam se organizează pe nivele, mai întâi la nivel teritorial şi apoi la nivel inter-regional, după cum urmează:

- Gala PRACTeam Timişoara - se va desfăşura în 26 iulie 2013, ora 15:00, la Universitatea de Vest din Timişoara, Facultatea de Economie şi de Administrare a Afacerilor, Amfiteatrul "Dumitru Mareş", coodonator: prof. univ.dr. Marilen Pirtea;
- Gala PRACTeam Suceava - se va desfăşura în 22 iulie 2013, ora 17.00, la Universitatea „Ştefan cel Mare", Suceava, Facultatea de Ştiinţe Economice şi Administraţie Publică, Aula Corp - E, coordonator: prof. univ.dr. Elena Hlaciuc;
- Gala PRACTeam Oradea - se va desfăşura în 26 iulie 2013, ora 18.00, la Universitatea din Oradea, Facultatea de Ştiinţe Economice, Aula Magna, coodonator: conf. univ.dr. Olimpia Ban;
- Gala PRACTeam la nivel inter-regional se va desfăşura la finalul proiectului. În cadrul acestui eveniment, se va desfăşura şi Conferinţa finală de diseminare a rezultatelor proiectului PRACTeam, se vor acorda premii în cadrul concursului „Idei de îmbunătăţire a activităţii organizaţiei gazdă a stagiilor de pregătire practică" asftel: Premiul I inter-regional (în valoare de 1600 lei); Premiul II inter-regional (în valoare de 1500 lei); Premiul III inter-regional (în valoare de 1400 lei), precum şi premii inter-regionale pentru peformanţele şi rezultatele obţinute în cadrul stagiilor de practică PRACTeam: 3 Premii de excelenţă pentru performanţe deosebite demonstrate pe parcursul stagiului de practică (în valoare de 1850 lei/premiu); 36 Premii I pentru rezultate excepţionale obţinute pe perioada stagiului de practică (în valoare de 1200 lei/premiu).

Pentru informaţii suplimentare: www.practeam.ro
Contact: contact@practeam.ro

PRACTeam

Valentin STÂNGĂ

Chipuri şi măşti ale bătrîneţii

Cum ne administrăm decadele ultime, căruntețea, amurgul? Care psihologie e oportună şi care e contraindicată la pensie? Joubert: *„La vieillesse n'ôte à l'homme d'esprit que des qualités inutiles à la sagesse."* Admirabil spus, dar cîtor semeni vîrstnici le iese, în zilele noastre, varianta bătrîneţii contemplative, şueta calmă cu daimonul propriei biografii? Din contră – îţi vine să spui –, senectutea de azi pare a balansa nevrotic între pasivitate aglomerată şi trebăluială vidă, între staza confiscată de televizor şi strădania berbecească de a rămîne eficace...

În preliminariile unei revizitări pedante a temei, încerc un mic inventar al stilurilor *extreme* de a traversa bătrîneţea:

a. Nepoţiada. A fi bunic nu e un „oficiu" pentru fitecine. În nici un caz pentru naturile şubrede, inconsistente, gata a se livra integral şi fără intermitenţe unui sofisticat generator de capricii. Mereu în serviciul nepoţilor, înhămat şi asudat, te deşiri incurabil în ecoul propriilor improvizaţii. Nu mai ai timp pentru tine, uiţi să-ţi iei medicamentele, îţi spargi ochelarii şi aţipeşti strîmb, cu falca-n ograda roz a clanului Barbie. Te simţi util, didactic, de neînlocuit, cînd, de fapt, eşti apendicele stîngaci al unui epuizant scenariu infantil.

b. Bătrîneţe fără bătrîneţe. Îţi simţi vîrsta în şale, în genunchi, în balamale. Şi în alcov. Preferi însă păcăleala stufoasă şi lozinca mobilizatoare. Te convingi lesne că senescenţa poate fi trişată şi urmăreşti hipnotic s-o camuflezi, s-o împuţinezi, s-o amîni. Începi să mănînci fără colesterol, să faci flotări, să cultivi niscaiva gagici. Iei parte la excursii riscate, sari cu paraşuta, te străduieşti să nu gîfîi. Dacă nu eşti chel, te reinventezi oacheş (sau blond). Eventual, îţi iei avînt şi-i faci subretei un copil (ori asumi viril, pentru „opinia publică", paternitatea biologică a unuia nerevendicat). Epilogul? Pînă şi moartea te găseşte *„topless"*, bronzat, în plin joc

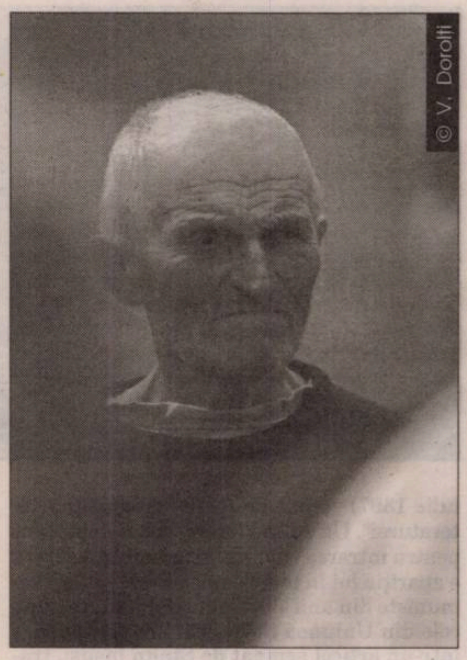

de glezne...

c. Bătrîneţea monument. Faptul că-ţi pierzi detenta şi dinţii te umple de slavă (deşartă). Ştii dintotdeauna că omul bătrîn e un reper obştesc şi domestic, o vietate de patrimoniu, un conglomerat de virtuţi. De aici, pornirea irepresibilă de a săpuni tinerimea, de a-ţi sîcîi parenetic apropiaţii, de a tutela amplu. Nu-ţi mai îngădui nedumeriri, curiozităţi, sincope. Moţăi grav, pe-un soclu închipuit, şi tresari contrariat ori de cîte ori cineva îţi nesocoteşte „expertiza", ridurile, alura pre-postumă. E, altfel spus, bătrîneţea care-şi face axă şi chip cioplit din propriul metabolism, bătrîneţea acră, secetoasă, de-o hărţuitoare previzibilitate.

d. Melancolia. Nu mai ai priză cu actualităţile, te mişti astenic în peisaj, eşti flasc şi îmburuienat. Anturajele şi înţelesurile lumii tale au dispărut, nimic nu mai seamănă cu ce a fost (cu excepţia viciilor omeneşti), totul are un „ce" obositor şi tern. Ai rămas cu un singur prieten, decrepit şi spitalizat. La răstimpuri, asculţi şlagăre vechisime (la pick-up) şi te cherchelești pînă la sughiţ, alături de o veterană pisică.

e. Tebaida. Ai avut o viaţă plină: studii, sport, devergondaj, viaţă de familie, tovarăşi simpatici, carieră, puseuri de angajare politică, amoruri clandestine, drumeţii complexe, noroace, prestigiu. *Nihil humani a te alienum...* Ai îmbătrînit însă şi rostul vieţii tale îţi rămîne ascuns, necunoscut, imposibil de fixat. Ochiul retrospectiv nu găseşte coerenţa înaltă a ansamblului trăit, perspectiva sfîrşitului nu-ţi dă pace. Vrei să afli rapid ce e cu tine, cu existenţa ta, cu moartea ta. Trebuie să descoperi noima lumii şi să te mîntui. Renunţi la tot, îţi binecuvîntezi casa şi pe toţi ai tăi şi pleci să-L cauţi pe Dumnezeu.

f. Indiferenţa. Eşti locuit, fără fisură, de o unică idee, de o cauză, de o artă. Te-ai ocupat toată viaţa de şah, filozofie, muzică, teatru sau arhitectură şi nu funcţionezi decît în perimetrul proiectelor de resort. Nu (re)simţi mersul timpului în relieful fiinţei tale, nu ai conştiinţa interogativă a bătrîneţii, eşti absent din ritmurile şi din geografia propriului crepuscul. Îţi vezi imperturbabil de operă, pînă ieşi din scenă brusc, răpit de divinităţile profesiunii tale...

Lista poate fi, evident, amplificată. Îi las cititorului voluptatea echivocă de a umple spaţiul nefolosit şi mă retrag în sosul neştiut al celor trei-patru decenii ce mă despart de bătrîneţea propriu-zisă.

Valentin Stângă este eseist.

anti nostalgia

Lecție deschisă la Ateneu*

„Ăsta e un concert privat. (?!) Presa nu are acces. Mergeţi la casă!" Sîntem în anul de graţie 2013, la deschiderea celei de-a doua ediţii a Festivalului „Vară Magică", organizat în perioada 10 iulie-21 august la Ateneul Român. Primul concert a stat sub bagheta dirijorului Horia Andreescu; solist Andrei Licareţ – pian. Partener principal: Apa Nova. Tînărul înalt şi subţiratic, care verifica biletele şi invitaţiile la intrare, continua să manevreze piuitorul pe codul de bare al invitaţilor săi. Unealta devenise sceptru, îl învestise cu puteri „magice". Era *factotum*. Pe fondul răstit la adresa unei doamne din personalul administrativ, „N-o să vă plătim nimic!", mi-am ocupat locul în sală. În stînga mea, un tînăr cam de 28-30 de ani. „Vă rog să-mi spuneţi cînd se aplaudă, de ce nu s-a aplaudat cînd s-a oprit?" I-am spus. Apoi: „Da' pictura asta e reală? Adică aşa a fost? Şi regii?" I-am explicat, „povestindu-i" mai amănunţit cîteva „secvenţe. „Da' cum de nu l-au băgat pe Ceauşescu? *(rîde)* „Da' dă ce a dat mîna doar cu ăla?" Gestul de firească cutumă de salut al solistului faţă de concertmaistru. „Bă, da' ce ignorant sînt, sînt de nouă ani în Bucureşti şi n-am intrat niciodată aici." Important e să continuaţi. „Am mai luat o dată bilet, era 1 milion, da' n-am putut veni. Vă mulţumesc." Mulţumiri Ateneului pentru încercarea de a-şi creşte şi educa publicul.

Şi totuşi... decît cu flori împăiate de jur împrejurul scenei, mai bine deloc. (v. şi 3,14 din nr. 489) Ateneul trebuie să rămînă aceeaşi instituţie de noblețe culturală şi de rafinat bun gust. Fără ghirlande omagiale din cîrpă apretată. Chiar şi cînd găzduieşte un concert în regim de sponsorizare privată. Sau mai ales atunci.

Ruxandra MIHĂILĂ

*În loc de *Post-scriptum* la textul din Dosar, p. II.

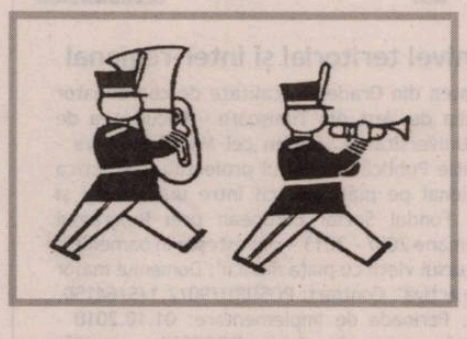

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Artist al poporului

Cîtă vreme actorul a coborît de pe scenă şi îl cunoaştem, ne lovim de el la tot pasul, îşi spune zilnic părerile la televizor despre chestii cu care n-are nici o legătură, umple cu numele său toate afişele spectacolelor *populare,* joacă în toate serialele, găseşte oricînd un prilej să-şi povestească viaţa, e gata la orice oră pentru un spot publicitar îndoielnic, pentru un minut de scălîmbăială, pentru orice tip de prestaţie – el devine un „îndrăgit actor al nostru". În bună măsură, vrem, nu vrem, din el extragem ideea principală a definiţiei cuvîntului *actor*. Sondajele de opinie ale ultimilor ani arată lucrul ăsta cu prisosinţă. E cineva care, în general, *ne distrează*. Ne face *să rîdem*. Uneori e şi serios, avînd de comunicat lucruri importante. Deseori, ţine morţiş să amintească de lipsa de respect faţă de artişti. Dar, în cazurile astea, culmea, nu pare să fie auzit decît sub rezeva divertismentului.

Deşi difuză, ideea unei anumite inadecvări, senzaţia unui disconfort aproape imposibil de exprimat apar, uneori, chiar şi în străfundurile celor care iubesc cu pasiune tipul acesta de actor. Şi e normal să fie aşa. Pînă mai ieri, insul în cauză voia să distreze lumea cu orice chip. Pe absolut toată lumea. Şi pe ăia care aveau chef, şi pe ăia care n-aveau. Odinioară, persoana lui era o instituţie protejată de către stat. Acum, vrea să-i certe pe toţi şi să le dea lecţii. Scena lui a devenit întregul spaţiu public. Nu se mai poate exprima decît în faţa audienţelor largi. Ar vrea să joace măsura şi cumpătarea în ceea ce face în văzul lumii, dar îi iese cu totul şi cu totul altceva. Există şi aici un conflict între generaţii. Unii, mai vîrstnici, care au prins „respectul" de pe vremea comunismului – „unde nu totul era chiar aşa de rău" –, acum lucrează, fiecare cum poate, chiar şi la păstrarea unui firicel de praf de pe toba acelor vremuri. Alţii, mai tineri, crescînd sub semnul „succesului" acestor „maeştri", fac tot ce le stă în putinţă pentru a ocupa şi ei un locşor în competiţia construcţiei de statut. Nu contează cum e statutul ăsta. Cel mai important e să existe. Treaba se măsoară în „apariţii" şi în „evenimente".

Dedesubtul acestor mişcări la vedere stau colţurile triste, umbroase, ale multor teatre; salariile insignifiante pentru mulţi, plictiseala, rutina, nesfîrşitele războaie pentru puteri iluzorii, precaritatea echipamentelor şi instalaţiilor, decuplarea de fenomen, sentimentul ratării. E drept, există locuri, deloc multe, unde poate fi şi altfel. Însă numărul acestora e dezarmant de mic. Iar dincolo de toate astea palpită, aşa cum poate, teatrul independent. Minat în miză fundamentală de „îndrăgiţii noştri actori" şi de volumul simbolic pe care ei îl dezlocuiesc în spaţiul public, bruiat de un soi de neîncredere din partea celor de la care s-ar aştepta susţinerea fenomenului şi nepurtat pe cine ştie ce aripi de entuziasm de vreun public al unei generaţii. Paradoxul care încununează toată această imagine este că, peste tot în locurile astea, oricînd, poate apărea un moment de teatru tulburător. Dar ăsta e subiectul unei alte poveşti.

Tocmai în acest paradox sălăşluieşte urma de adevăr care face atît de complicat chipul actorului de la noi. Pentru că această urmă e demonstrabilă, e vizibilă, e analizabilă, dar nu face diferenţa. Nu trece pragul analizei cantitative. Iar nebunia începe în momentul în care apar întrebările referitoare la succesul clar cu care trece, în sunet de fanfară, pragul analizei calitative. Cultura de terasă, de cafenea te plasează imediat în zona „harului", a „excepţiei", a „personajului providenţial". Vorba lui Ilie Moromete: „E şi ăsta un punct de vedere." Însă neînţelegerea profundă a interesului comun în interiorul branşei – a chestiunilor elementare legate de dimensiunea reală a implicaţiilor acestei meserii – se varsă într-un delir tragi-comic, vizibil cu ochiul liber, de ani buni încoace. Eludarea problematicii, în favoarea *designului* de discurs, e limita la care se practică, mai întotdeauna, acest joc trist.

Iar tuşa finală, cea care vine glorios şi închide definitiv orice capac al unei discuţii de acest fel, e înţelegerea a ceea ce numim *cultură* – întotdeauna, orice e legat de rătăcirile intelectuale ale definiţiei. Nici măcar o dată, nimic legat de ideea de „mod de viaţă al unei comunităţi". Exact la fel cum un muzician dintr-o orchestră simfonică de la noi o să spună că „a eşuat într-o orchestră" – plîngîndu-şi neşansa de a nu fi ajuns solist –, la fel de trist şi de lipsit de *poftă de viitor* e un actor dintr-un teatru de aici. Pentru că premisa de la care pleacă asumarea propriei condiţii e, din start, una care vine din felul în care s-a jalonat, de multă vreme încoace, traseul interior al acestui tip de devenire. Ba mai mult, din felul în care s-a jalonat însăşi *ideea de devenire*. Aici nu mai vorbim despre o problemă de gust sau despre natura opţiunii. Ci despre o perspectivă asupra lumii. Un fel de a vedea lucrurile, un tip de mentalitate care dă un înţeles specific oricărui tip de poziţionare.

Iar problema profundă nu stă doar în seriozitatea – perfect reală – a poveştii tînărului extrem de talentat care termină şcoala de actorie şi e muritor de foame, pentru că nu are unde se exprima, pentru că nu are loc de fosile vii şi pentru că se loveşte de zidul înţelegerii primitiv-pragmatice a lumii în care e nevoit să respire. Problema vine din felul în care înţelegem *jocul*. Ideea de joc şi de asumare a unei convenţii. Cîtă vreme vom fi convinşi că treaba asta cu *jocul* e ceva care se măsoară în învingători şi învinşi, rezultatele vor fi exact cele pe care le obţii în urma unui meci. O tabelă de marcaj şi un scor.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Ataşamentul prietenos

De cîţiva ani buni, săraca limbă română bogată este hărţuită de mîinile nemiloase ale internauţilor, de minţile nepricopsite ale oamenilor de televiziune, de indolenţa celor din Ministerele Educaţiei sau ale Culturii. Un nou pericol se abate asupra ei: limbajul corporatist, limbaj răspîndit ca o molimă în tot ce înseamnă companii private sau de stat, ministere, organizaţii. O dihanie născută din snobism, ignoranţă şi comoditate, pregătită să înlăture orice semn de creativitate, bun-simţ, expresivitate, adecvare, şi să pună, în loc, clişee obosite, reziduuri englezite, formule stilistice bizare.

Corespondenţa intra- şi intercorporatistă, pe Internet, sabotează orice încercare de comunicare firească. Prima expresie care-ţi trîntește un pumn în plex este: „Vă rog să găsiţi în ataşament documentul...“ „Ataşament“ nu are în limba română, cel puţin deocamdată, decît sensul de afecţiune pentru cineva (deşi am înţeles că există şi expresia „carnet de ataşament“(!) care se referă la un registru de şantier). Apoi, ideea că „sînt rugată să găsesc“ (să descopăr, să depistez, să aflu) ceva ce îmi este trimis direct, intenţionat, explicit, este o aiureală preţioasă, un nonsens, o falsă politeţe.

A doua expresie letală este „interfaţă prietenoasă“, probabil o traducere măcelărească a lui *„user friendly“*. Am auzit-o ori de cîte ori am avut inspiraţia nefericită de a cere ajutorul unei companii de telefonie mobilă pentru instalarea unui program pe computer. Gîndul că m-aş putea împrieteni cu o interfaţă, că m-ar putea scoate la o cafea în oraş, unde să ne conversăm pe teme *high tech,* mă întristează iremediabil.

A doua expresie letală este „interfaţă prietenoasă.“

A treia formă de delir corporatist este aceea că trebuie să mulţumeşti pentru orice, chiar şi cînd eşti solicitat să faci – evident, nerecompensat – un favor, ajungîndu-se la astfel de formulări paradoxale: „Stimată doamnă, vă mulţumim frumos pentru solicitarea trimisă şi...“

Delirul atinge paroxismul cînd vine vorba despre descrierea unor activităţi, scopuri, proiecte. Frazele sînt fără sfîrşit, cuvintele ei – familiare pînă mai ieri – par a face parte dintr-un cod ezoteric. Iată două exemple cu efect paralizant: „Utilizînd chestionare pentru cadre didactice şi elevi, interviuri în profunzime cu directorul şi cu reprezentanţi din structuri decidente în chestiuni de curriculum din interiorul şcolii, precum şi protocoale de analiză a documentelor şcolii în 12 şcoli, egal distribuite în raport cu mediul de rezidenţă şi polii extremi ai axei performanţelor şcolare ale elevilor, cercetarea derulată se construieşte sub forma a 12 studii de caz.“ Şi al doilea: „Iniţiativele curente vor putea fi stimulate şi coordonate, asigurînd o abordare strategică, proactivă, a fenomenelor de violenţă şcolară şi o convergenţă cu intervenţiile de la nivel naţional. Valoarea adăugată a proiectului va fi asigurată printr-o serie de abordări, activităţi şi măsuri cu importante valenţe inovative şi structurale (...).“ (ambele citate sînt de pe site-ul Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei.)

Rău este că tineretul pare foarte permeabil la astfel de „inovaţii“ lingvistice. Înainte de a descoperi bogăţia limbii române, de a-şi exersa mintea şi vocabularul pe formule stilistice complexe, expresive, autentice, verosimile, ei se lasă confiscaţi de clişee monstruoase, imitaţii ieftine, expresii goale. Şi asta de la primii paşi făcuţi către şcoală, către manualele şi programele ei.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

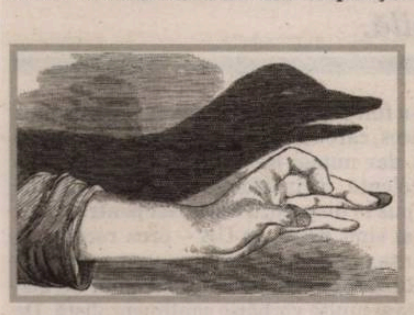

Iaromira POPOVICI

bazar

Hălăduind prin mulţimi

Sînt zile în care vrei să ieşi pe stradă, să hălăduieşti fără să ştii exact unde vei ajunge şi fără vreun scop anume. Pleci de acasă cu un oarecare teritoriu de explorat în minte, cu o hartă mai mult sau mai puţin imaginară.

La Paris, de pildă, poţi porni, la o adică, din zona Châtelet. Mai exact şi mai meschino-pragmatic, de la C&A-ul de acolo. Există momente – se ştie, s-au scris deja tomuri despre asta – cînd, deprimat fiind sau în... „momente grele“, te duci la *shopping*. Un „shopping“ evident, nu în genul „punct ochit, punct lovit“. Ci cel în care adăşti prin magazine cu orele, căutînd nici tu nu ştii ce, adulmecînd terenul în căutarea unei posibile prăzi, eventual reduse.

Pe C&A-ul despre care vorbeam îl cunosc deja, cu amănunte: la parter e o zonă de bluze ieftine – cam acelaşi model, în toate culorile –, urmată de una mai pustie, cumva după colţ. După care vin scările rulante, care te poartă spre... paradisul de sus, unde, practic, găseşti... de toate. Fuste, bluze, pantaloni, rochii, lenjerie... În perioada soldurilor, e o competiţie şi o goană după umeraşe şi măsuri. Ţi se suflă din faţă, fără jenă, e care pe care... O negresă care nu vede sau nu ştie să citească te roagă să-i spui măsurile. Cauţi, disperată, fusta mini de blugi, gri, cu imprimeurile incluse, şi a dispărut ca prin farmec. Cozile la cabine sînt de o oră, o oră şi jumătate... Urmează coada la plată sau la schimbatul produselor care nu-ţi convin (sport practicabil timp de o lună, atîta timp cît ai bonurile şi nu rupi etichetele...). Doamna de la casă, maronie deschis şi cu ochelari, zice aşa, dintr-odată, că bluza asta verde i s-ar potrivi şi ei, dacă n-ar fi aşa lungă... Orice s-ar zice, e şi asta o muncă, destul de asiduă şi, uneori, exasperantă...

După C&A, o porneşti pe străzi, căutînd, să zicem, un FNAC. Nu te uiţi pe unde o iei, zici că... te duc picioarele. Picioarele, însă, am constatat, mai ales cînd ai ceva pe creier, cînd eşti preocupat, nu sînt cel mai bun ghid. Dimpotrivă: în primii ani de Paris, o luam mereu în sens opus. Acum fac la fel, ajungînd în zone la care nici cu gîndul nu gîndeam... Văd chiar şi un indicator cu République, care, pe vremuri, mi se părea nu doar un capăt de metrou, ci şi al lumii. Oameni liniştiţi şi nerătăciţi stau la mese, cu veşnicul pahar de bere în faţă, sau cu cafeaua *crème,* neinteresaţi în vreun fel de hălăduirile tale. O nebună, presupun, strigă fără adrisant: *„Où sont mes papiers? Mes papiers...“* („Unde sînt actele mele? Actele mele...“), într-o obsesie a căutării identitare, ar spune unii... O alta, cu multe leucoplasturi pe picioare, intră şi meditează în magazinele de pantofi... Tineri cu căştile în urechi fredonează destul de tare melodiile pe care le aud acolo, rupţi de lume.

La un moment dat – o biserică deschisă. Un pastor negru ţine slujba într-o franceză greu de înţeles. Indiferent de ce spune, sensul e acelaşi. Se rosteşte „Tatăl nostru“, la un moment dat. Cu cîtva timp înainte, oamenii îşi strîng mîinile, aşa cum se face şi la Stavropoleos.

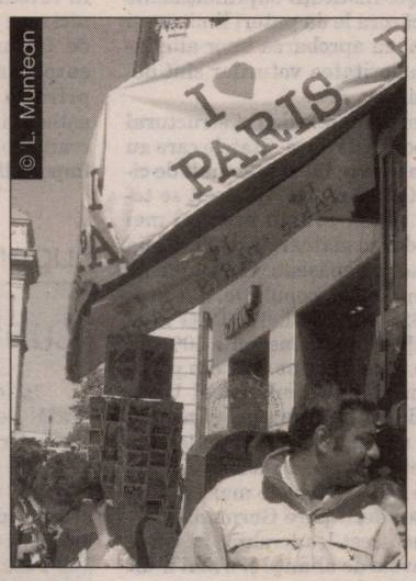

De fiecare dată după ce nimeresc în vreo biserică, reuşesc să găsesc drumul. Aşa că, în cele din urmă, am ajuns şi eu la FNAC.

Selma IUSUF

legende urbane

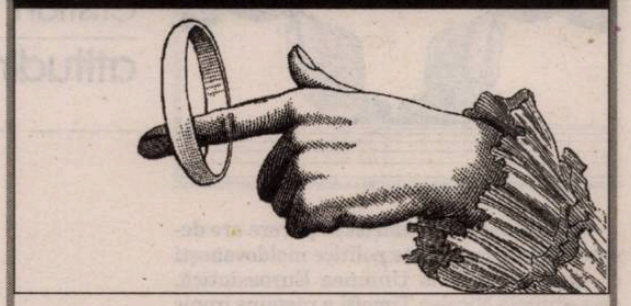

Biblioteca din nori

Citeam, acum cîteva zile, tot soiul de prostii şi neprostii pe Internet. Un link m-a dus către altul, o recomandare văzută nu ştiu pe unde m-a aruncat într-un articol despre cum să faci pîine cu maia, de acolo am alunecat într-un blog monden, apoi am văzut fotografiile din Africa de Sud ale unei necunoscute, am citit despre chestiuni rămase neclare în afacerea Dreyfus, despre latino-americanul Zimmerman, care l-a ucis pe afro-americanul Trayvon Martin şi a fost achitat, despre Kim Kardashian şi oja roz neon. Am ajuns şi la un forum de mame, dar am ieşit imediat de acolo pentru că atmosfera era extrem de războinică, din cauza unei gîlceve iscate de întrebarea dacă pamperşii sînt buni sau nu.

Meandruiam, aşadar, într-una din zile, pînă cînd am dat de un articol dintr-o revistă americană care apare doar online. În articol, autoarea spunea răspicat, mizînd puternic pe reacţia stîrnită de fronda unui titlu necinstit, că urăşte cărţile. Chiar aşa se numea articolul – „Urăsc cărţile“. I-auzi, am zis, dar de ce? Povestea autoarea – care a debutat prin 2011 cu un roman distopic, gen *Mad Max* – că în opt ani s-a mutat de şapte ori şi că s-a săturat să tot tîrască după ea cutii peste cutii de cărţi. Şi că mai bine citeşte pe credinciosul ei iPad. Şi că ce te faci cu cărţile pe care le iei în vacanţă, le citeşti şi după aia eşti nevoit să le cari cu tine înapoi acasă? Sau, în general, citeşti o carte care devine apoi un obiect inutil, care-ţi aglomerează apartamentul. Cărţile sînt grele, zice ea. Sînt incomode. Prind praf.

Citeam şi mă enervam. Nici n-am mai vrut să acord atenţie faptului că tot ea recunoştea că are cîteva amintiri legate de cărţile-obiect, că unele îi sînt dragi (majoritatea titlurilor îmi erau necunoscute), dar că n-a fost vreodată omul care să simtă ştiu eu ce fior cînd atinge o pagină de hîrtie sau o copertă tare.

Subiectul e sensibil, probabil, şi e uşor să cazi în purisme şi manierisme de lectură, însă am fost nevoită să recunosc că la capitolul ăsta am fost de mult depăşită de tehnologie. Cei care s-au născut cu tablete în mînă vor trăi o altă filozofie a cititului, care n-are cum să fie mai bună sau mai proastă decît cea cu care eu sau unii dintre dumneavoastră sîntem obişnuiţi. Dar cred că e mai seacă. Mai neinvadată de simţuri conexe. Miros, pipăit, foşnit, reverie cu cartea deschisă pe burtă. Pînă să ştiu cum se blochează textul într-o poziţie, nu puteam să citesc nimic de pe telefon, stînd într-o rînă, pentru că mi se vărsa ecranul. Ştiţi dumneavoastră, aluneca textul ăla cîş, pentru că nu înţelegea aparatul că tu stai contorsionat într-o bizară poziţie de cititor de cărţi adevărate, cu foi de foaie.

Autoarea asta spune că, odată citite, cărţile – ca obiecte – devin nefolositoare. Adicătelea e ca şi cum ai mînca pupa zemoasă de fluture, iar în urma ei ar rămîne doar o carcasă goală. Un schelet derizoriu. O formă inutilă, golită de înţeles. Păi, eu pot să-mi rememorez copilăria, adolescenţa şi anii mai mari după coperţile cărţilor pe care le-am citit. A le arunca sau a renunţa la ele ar însemna să arunc la gunoi hălci întregi din mica mea existenţă. Coperta în tonuri de verde închis şi brunuri, peisajul chinuit şi umbros e *La răscruce de vînturi*. E lunga iarnă în care am fost mai mult bolnavă decît bună de şcoală. Cărţile de poveşti, cu coperţi cartonate, pătate de toate fructele şi prăjiturile pămîntului, înseamnă vacanţele mele de vară din copilărie. Lunga colecţie îmbrăcată în pijamelele cu dungi ale Editurii Univers e studenţia mea – Propp, Hugo Friedrich, Croce, Todorov. Cărţile rufoase şi chinuite de adnotări ale acestor domni care ne-au terorizat la examene.

„Şi atunci, cum să stea biblioteca mea într-un nor de-al vostru, virtual?“ m-am certat eu singură, cu biata autoare. (Şi ce dacă biata îşi exprima, pur şi simplu, un punct de vedere personal?) Ăsta e un subiect care mă înfurie. Are potenţial exploziv, precum subiectul pamperşilor din acel forum al mamelor.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

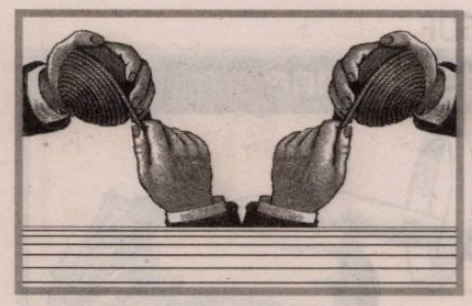

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Ce este, cu ce se mănîncă şi ce mahmureală produce Uniunea Euroasiatică?

■ Întrebat de un ziarist ce părere are despre dorinţa unor forţe politice moldoveneşti ca ţara să adere la Uniunea Euroasiatică, preşedintele Nicolae Timofti a răspuns ironic că „Eu după cîte ştiu, nu există o asemenea uniune." Are dreptate, dar acest argument nu va mai funcţiona mult timp. Uniunea Euroasiatică capătă rapid formă, sub ochii noştri. A început ca o uniune vamală între Rusia, Belarus şi Kazakhstan. Este în construcţie o Uniune Economică Euroasiatică, iar scopul final a fost trasat de Vladimir Putin: o uniune politică. Are deja instituţii care le imită pe cele ale Uniunii Europene: o Comisie care, teoretic, e independentă de statele membre şi ar trebui să aplice legislaţia comunitară, o Curte de justiţie care ar trebui să rezolve disputele, un Consiliu care reuneşte reprezentanţii statelor membre şi e autoritatea supremă de decizie.

Comisia din UEA care o copiază pe cea de la Bruxelles are această capacitate?

■ Gîndirea din spate arată putere de învăţare. URSS a fost impusă de sus şi de la centru, cu forţa armelor. Cînd nu a performat, s-a prăbuşit. Motorul fiind politic, integrarea economică, construită artificial, nu a rezistat. Uniunea Europeană e cu totul alt tip de animal: motorul este eminamente economic şi crescut natural, în timp. Planul lui Putin ţine cont de lecţia istorică: integrarea economică, făcută temeinic, atrage după sine cooperare şi integrare politică. Uniunea Euroasiatică (UEA – reţineţi acronimul, îl vom tot folosi în următorii 15 ani) vrea să copieze UE. Mai mult, vrea să refacă rapid şi organizat traseul parcurs de UE în mai multe decenii. Aici e punctul său slab.

■ Potrivit modelului neofuncţionalist de explicare a evoluţiei UE, integrarea se face din nevoie. Statele încep să pună ceva în comun. Acel ceva atrage nevoia de altceva. Dacă, de pildă, am creat o piaţă comună a şuruburilor, ne dăm curînd seama că producătorii de şuruburi din state diferite au standarde diferite de înşurubare, subvenţii diferite la metal, iar consumatorii de şuruburi au drepturi diferite. După discuţii multe şi nervi consumaţi tehnocratic, se ajunge la concluzia că standardele de înşurubare trebuie armonizate. Subvenţiile pentru producătorii de şuruburi ar fi de preferat să nu mai existe, dar dacă e musai, ele trebuie aprobate de Comisia Europeană, pe care o însărcinăm să vegheze la respectarea regulilor. În fine, drepturile consumatorului european de şuruburi trebuie să fie comune pentru că orice european trebuie să fie egal cu alt european. Şi aşa, pe nebănuite, am ajuns la ideea de „european". La un moment dat, e logic să apară şi un Parlament European, care să-l reprezinte pe acest european, în dubla sa calitate: consumator de şuruburi şi cetăţean. Al unei uniuni. Politice. Aceasta este, explicată simplist, istoria UE din perspectivă neofuncţionalistă.

■ Poate fi replicată această experienţă în UEA? Mai degrabă nu. Nu e nevoie să mă credeţi pe cuvînt, pentru că alţii au avut ideea de a compara în mod sistematic cum arătau la început instituţiile a ceea ce e UE acum, cu instituţiile Uniunii preconizate de Putin (*„Towards a Eurasian Economic Union: The challenge of integration and Unity"*, Steven Blockmans, Hrant Kostanyan şi Ievgen Voroiov, CEPS, decembrie 2012). Cei trei cercetători spun că UEA are puţine şanse ca integrarea economică să fie atît de profundă încît să atragă efecte ca cele descrise mai sus. Fluxurile comerciale dintre statele membre sînt unidirecţionale şi puţin diversificate. De fapt, Rusia are fluxuri comerciale cu Belarus, pe de o parte, şi cu Kazakhstan, pe de altă parte. Exporturile kazahe spre Belarus sînt aproape de zero. Toate cele trei state sînt situate printre ultimele în indicii de deschidere economică – cu alte cuvinte, au economii închise, protejate de concurenţa externă şi dominate de monopoluri. Integrarea economică în sine are puţine şanse de reuşită, darămite să mai atragă după ea integrare politică.

■ Evident, există mereu opţiunea teoretică de a face integrare economică cu forţa. Pe vremea URSS, asta se numea economie planificată. Doar că UEA nu are instrumentele de forţă pe care le avea URSS (sau nu îşi propune să le aibă, deocamdată). Cine ar trebui, deci, să forţeze aplicarea regulilor şi deschiderea economică? În UE, Comisia este puternică şi deschide frecvent proceduri de sancţionare a statelor membre, chiar a celor puternice. Comisia a amendat cu sume imense companii energetice naţionale din state mari, ca Germania sau Italia, pentru că îşi protejau piaţa prin mijloace neconcurenţiale. Tot Comisia a anunţat o amendă de 10 miliarde de euro pentru Gazprom, pentru că abuzat de puterea sa în statele UE. Aşa arată o instituţie puternică de aplicare a regulilor. Comisia din UEA care o copiază pe cea de la Bruxelles are această capacitate? Problema e că – spune studiul CEPS –, în momentul în care a gîndit tratatele semnate cu Belarus şi Kazakhstan, Moscova nu s-a decis să copieze modelul, chiar pînă la capăt. Comisia UEA este slabă şi depinde de voinţa statelor membre în aplicarea regulilor. Iar statele membre înseamnă în special Rusia, care are majoritatea voturilor din Consiliu. Cu alte cuvinte, Rusia propune unor state să construiască nişte instituţii supranaţionale independente, cărora le dă puteri limitate şi aplicabile numai cu aprobarea unor alte instituţii, unde majoritatea voturilor sînt deţinute de... Rusia.

■ Şi ajungem la marele defect structural al UEA: disproporţia de forţe. Statele care au fondat UE actuală se temeau mai mult de cineva din afară (adică de URSS) decît se temeau unele de altele. Franţa avea cel mai mare teritoriu, dar următoarele două (Italia şi RFG), la un loc, o depăşeau. Germania de Vest avea cea mai mare populaţie, dar asta însemna doar 32% din total. Tot RFG avea cel mai mare PIB, dar asta însemna 40% din total. În schimb, Rusia deţine 84% din populaţie şi 88% din PIB-ul combinat al UEA. UEA nu poate fi o uniune de egali şi nici nu poate pretinde măcar asta. Germania este un „hegemon reticent", cum i-a zis cineva – în actuala criză UE are nevoie mai mult de leadership-ul său decît pare Germania dornică să-şi asume acest leadership. În UEA, Rusia nu are nevoie de alianţe şi e mai mult decît dornică să conducă.

■ Asta va naşte resentimente puternice chiar şi în Belarus şi Kazakhstan, state dornice să intre în Uniune. Deja, naţionalismul kazah (slab politic, dar puternic simbolic) protestează împotriva deciziei dictatorului de acolo de a se alătura UEA. Sentimentele antiruseşti capătă forme noi, după cum planurile ruseşti capătă forme noi. Şi dincolo de sentimente, pare că forma incipientă a uniunii economice aduce deja probleme: oamenii de afaceri kazahi se plîng că au nevoie de tehnologie şi produse industriale din Occident şi din China. Dar acestea s-au scumpit după introducerea taxelor vamale comune cu Rusia. Iar Rusia produce aşa ceva doar limitat şi la calitate proastă. Practic, kazahii subvenţionează acum industria rusească, care e protejată de concurenţa occidentalochineză (pentru detalii, recomand studiul lui David G. Tarr: *„The Eurasian Customs Union among Russia, Belarus and Kazakhstan: Can it succeed where its predecessor failed?"*; Centre for Economic and Financial Research at New Economic School, decembrie 2012).

■ Dincolo de Kazakhstan şi Belarus, atracţia e mai slabă spre deloc. Într-un raport despre relaţiile dintre UE şi UEA (*„The Euroasian Customs Union: friend of foe of the EU?"*, octombrie 2012), cercetătoarea Olga Shumylo-Tapiola de la Carnegie Europe (ca element interesant, este soţia viitorului şef al delegaţiei UE la Chişinău) face o trecere în revistă a eventualilor „clienţi". Kîrgîzstan şi Tajikistan sînt cei mai probabili noi membri – state sărace şi cu probleme mari de securitate, care îşi doresc apartenenţa la UEA. Uzbekistan nu doreşte să adere, de teamă că uniunea economică va căpăta valenţe politice, adică exact scopul subînţeles de Moscova. Turkmenistan are resurse de energie şi nu doreşte să subvenţioneze pe alţii din ele. La fel Azerbaijan, care oricum dezvoltă acum rute alternative de export direct către UE (conducta prin Turcia, spre Grecia – Italia). Despre Moldova, Shumylo-Tapiola crede că încă nu a ajuns să suporte deplin presiunea Moscovei pe acest subiect. Cheia este la Ucraina.

Fără Ucraina, o uniune economică cu Moldova este imposibilă.

■ Acolo, elita economică compusă din oligarhi locali nu doreşte să-şi piardă libertatea în favoarea oligarhilor de la Moscova. Dar nici nu e dispusă să accepte condiţiile impuse de Uniunea Europeană pentru integrarea europeană. S-ar putea să aibă dreptate în ce priveşte Moldova: deocamdată, Moscova aşteaptă să vadă ce face Ucraina. Fără Ucraina, o uniune economică cu Moldova este imposibilă. Dacă Ucraina cedează, presiunea pe Moldova va fi colosală. În mod ironic, pare că şansa pentru un viitor european al Moldovei depinde de cît de mult pot rezista oligarhii ucraineni presiunilor oligarhilor ruşi. Altfel, Rusia pare că pregăteşte următorii paşi. Cineva de la Ministerul de Justiţie din Chişinău mi-a zis că s-au înscris peste 25 de ONG-uri care îşi propun să militeze pentru aderarea la Uniunea Euroasiatică. Precocitate spontană sau planificare?

■ De fapt, toate aceste construcţii sînt menite să împiedice integrarea economică dintre UE şi ţările din Parteneriatul Estic, pe care Moscova le crede moştenirea sa perpetuă. Acordurile de liber schimb aprofundat (DCFTA) – care probabil vor fi semnate cu Ucraina şi parafate cu Moldova şi Georgia în toamnă, la Vilnius – vor aduce aceste ţări în piaţa comună europeană. România şi alte state prietene ale Moldovei, din UE, vor trebui să pregătească un plan B, în caz că Ucraina cedează presiunii ruseşti. Apropierea Moldovei de UE trebuie să meargă mai departe, chiar în condiţii mai vitrege.

■ *The Economist* zice că preşedintele ucrainean trebuie să aleagă între o cină rusească bogată, cu o grămadă de votcă, dar cu riscul de a constata că a fost luat prizonier şi i s-a furat maşina, şi un sandviş bruxellez plicticos, care oferă respectabilitate şi un job solid, dar numai pe termen lung. Metafora e excelentă. Şi în Moldova, Voronin şi alţii s-au pus la dispoziţia Moscovei pentru că nu se mai simt doriţi de UE – prea rece, prea cuminte, prea onorabilă pentru gusturile lor. Rusia pune pe masă promisiuni de distracţie şi multă vorbărie sentimentalistă. De obicei, din chestia asta te trezeşti dimineaţa cu o mare durere de cap.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Luni, piaţa

10 lei – juma de kil de carne de vită tocată! De pe Coposu – Mîntuleasa. Din piaţă de la Traian: şase cepe – 2 lei. Două vinete – 2 lei. Un pepene răscopt – 4 lei; galben, că nu-i vremea celor roşii. Apoi, zicem aşa, un kil juma de roşii – 5 lei, asta că mi-a fost greu să merg ieri-dimineaţă în Şulea, luam cu 1 leu mai ieftin şi mai coapte, cred. Bun. Ce fac din astea? O supă de roşii, pun şi nişte orez în ea, mi-a rămas de la un sushi de săptămîna trecută, vezi că fructele de mare şi somonul le-am făcut omletă dimineaţă, o aiureală, dar cu brînză sărată de capră mi-a ieşit. Aşa, vreau să fac o supă de roşii: ceapă, roşii, orez, dovlecei (rămaşi doi, de la nişte tarte vegetariene de săptămîna trecută – le-am pus nişte brînză şi am aruncat nişte somon şi am frăgezit cu mîna mea coca de tartă – reţetă simplă, incredibil de simplă). 7 lei. Şi vreau să fac nişte vinete umplute. Cu carne, ceapă, ambele călite. Mirodenii, ce-oi avea prin sertare. De vară, de grătar. Este sfîrşitul lui iulie 2013. Azi-dimineaţă am auzit pescăruşi la geam. Prietenii mi-s risipiţi prin vacanţe. Recitesc Boia cu *Elitele*... La intrarea-n măcelărie nu-s flocoşii. Aştept instalatorul. Ce-ar mai fi de spus? Mă dor şalele, trebuie să investesc în balneo-kinetoterapie. S-a întors Omar. Am vorbit la telefon c-o doică: „Am muncit ca o sclavă! Mi-am dat demisia!" Un ţigan legat de-o bere agăţa o femeie care îi spunea: „Sînt specialistă, e domeniul meu", iar el: „Pot să vă dau... să spun tuturor că vă pricepeţi." Nu ştiu la ce se pricepea, era cu un băţ de măturăn mînă! Soare, cald. Mi-a rămas nişte carne tocată. Fac chiftele!

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Interzis și făcut

Texte și opinii de:

● Laura POPESCU (jurnalistă)

„Reguli japoneze“

● Antoaneta RALIAN (traducătoare)

„Interdicţiile prin care am trecut m-au făcut să sufăr“ – interviu

● Bogdan-Alexandru STĂNESCU (scriitor)

„Tovarăşa Pop“

● Marie-Louise PAULESC (teaching associate)

„Fumatul şi întinsul rufelor“

● Raluca ALEXANDRESCU (lector univ.)

„Ce te faci cînd roşia e obligată să fie roşie?“

● Ileana BÎRSAN (critic de film)

„De voie, de nevoie“

argument

Un sac plin de nu-*uri*

De cînd ne ştim, facem slalom printre interdicţii. Parcă ne-am naşte cu un sac care trebuie umplut cu o serie impresionantă de *nu*-uri. Cele venite de acasă, de la şcoală, de la cei care ne reglementează în fel şi chip vieţile.

Nu lăsa mîncarea în farfurie, nu vorbi cu gura plină, nu face gălăgie, nu umbla cu focul, nu ai voie să intri în clasă fără cordeluţă şi număr matricol, nu spune nimic din ce se vorbeşte în familie, nu intra în vorbă cu străinii, nu călca iarba, nu se fumează, nu se consumă produse din exterior, e interzis să vii cu băuturi alcoolice în incintă etc.

Pentru cei care s-au născut şi au trăit o parte din viaţă în comunism, interdicţiile sînt un capitol stufos. Şi se poate vorbi mult despre el, din moment ce drepturile deveniseră extrem de rarefiate. De cîtă ingeniozitate aveai nevoie să poţi evita normele şi situaţiile absurde la care se ajunsese în epocă? Prin cîte cicluri de interdicţii poate trece un om de-a lungul vieţii, în condiţiile în care fiecare moment istoric aduce cu el noi şi noi restricţii? Ne-am întrebat şi cum e pe la alţii, şi dacă interdicţiile de azi seamănă între ele. Ne fac mai buni sau, din contră, mai frustraţi? Cîte libertăţi ne-au mai rămas?

În America, de exemplu, fumatul a devenit un fel de ciumă, iar în Japonia, sunetele de la toaletă pot avea efectul unui tsunami; la Amsterdam se fumează, dar e interzis să le dai morcovi şi zahăr cailor pe care patrulează poliţia. Există lucruri interzise în bucătărie, în condiţiile în care nu trebuie să mănînci nici prea dulce, nici prea sărat, nici prea mult, nici prea puţin şi reglementările europene încearcă să-şi protejeze cetăţenii de toate excesele posibile.

Înainte de orice răspuns, cînd mă gîndesc la interdicţii, îmi vin în minte două momente relativ recente.

O duminică dimineaţă de februarie, în Veneţia. Oraşul părea pustiu şi sticlos, pe străzi erau doar cuplurile de italieni cocheţi care veneau de la biserică. În faţa cîrciumilor se animase, însă, atmosfera. Prinseserăm prima zi în care se interzisese fumatul în locurile publice. Toţi clienţii îşi luaseră paharele cu vin şi ţigările şi ieşiseră la mesele de afară. Stăteau în picioare, vorbeau tare, gesticulau, rîdeau, dezbăteau. Ştiau că nu va mai fi la fel, dar părea că nu le pasă. Viaţa mergea înainte şi nu se putea împiedica de o biată interdicţie.

Altă dată, la Istanbul, unde eram pentru un tîrg de carte, într-un grup mare de scriitori, am fost invitaţi, de preşedintele unei fundaţii culturale turco-române, la masă la restaurant. Mîncarea era minunată, dar nimeriserăm în perioada Ramadanului şi servirea băuturilor alcoolice era strict interzisă. Cînd ni s-a dat vestea, am făcut nişte feţe lungi, dezamăgite. Imediat, însă, unul dintre chelneri a găsit o soluţie. S-a dus şi a cumpărat, de la un magazin al unor cunoscuţi, nişte sticle de vin şi seara noastră turcească a devenit mult mai plăcută. **(Ana Maria Sandu)**

BARBURISME

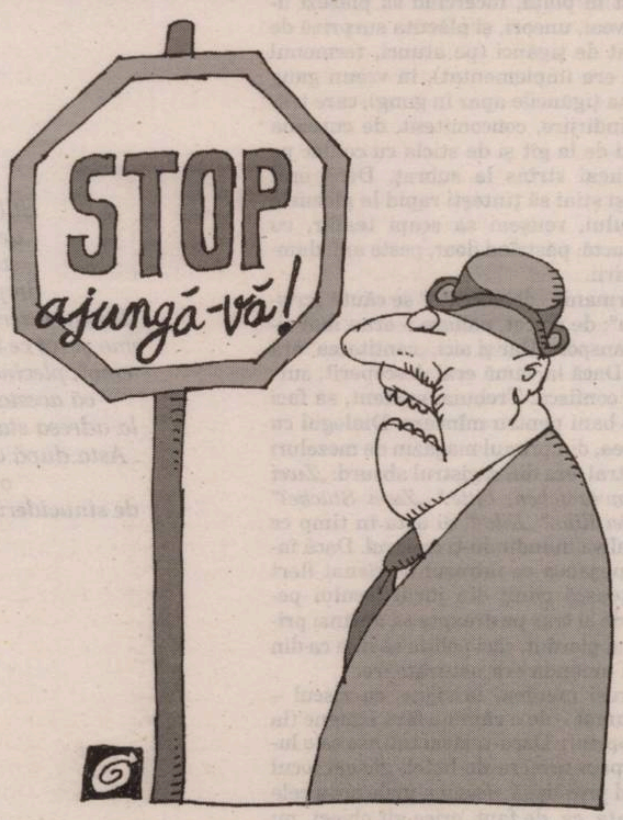

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri* va fi reluată pe 2 septembrie.

Ruxandra MIHĂILĂ

Culpabil fără voie

Lecţia despre dreptul la drepturi, la a-ţi cunoaşte, înţelege şi asuma drepturile care ţi se cuvin ca cetăţean al lumii, nu ni s-a predat niciodată. Nu am întîlnit un asemenea titlu în cuprinsul nici unei cărţi de „educaţie civică" – de fapt, educaţie materialist-leninistă, socialism ştiinţific, PTAP sau cum s-or mai fi numit acele manuale de purificat minţi. Între normalitatea din familie, predată prin preceptele celor 7 ani de acasă, şi acea „normalitate" construită prin agresivitate, inocularea treptată a fricii şi a culpei, a convingerii că accesul tău la drepturile fundamentale trece prin forurile călăuzitoare de partid şi de stat, s-au scurs destine, vieţi obligate să se supună canonului unui decalog procustian, în *n* variante, care-ţi amputa dreptul la o existenţă normală firească, conformă cu aspiraţiile vîrstei şi ale personalităţii. Modificările au atins nivelul cel mai profund al vieţii şi al conştiinţei noastre bulversate de „anormalitate". În măsura în care chingile erau tot mai strînse, însă, lupta cu absurdul – o permanentă provocare – era singurul mijloc la îndemînă de a sparge canonul pentru a trage o gură de aer prin ochiul de năvod.

Căci dacă „foaia de schimb" – acel cupon pătrat, cu latura cam de 10 cm – îţi limita valuta la care „aveai dreptul" la contravaloarea unei sute de lei, era evident că încercai imposibilul în a face rost de bani pentru o excursie în oricare dintre ţările „lagărului socialist". (Vestul era tărîm tabu. Fără hartă.) „Bani" însemna acea modică sumă care-ţi acoperea hrana zilnică minimă şi benzina. Despre cazare la hotel nu putea fi vorba. Se dormea în maşină (e adevărat, o binecuvîntată achiziţie pentru acele timpuri), în parcări. Soluţia nu putea fi decît trocul. Vînzare/cumpărare. În Ungaria mergea foarte bine coniacul. Te cărai cu sticla după tine şi băteai la uşa vreunui coafor sau restaurant, sau direct în piaţă, încercînd să plasezi licoarea. Aveai, uneori, şi plăcuta surpriză de a fi atacat de ţigănci (pe atunci, termenul „rom" nu era implementat), în vreun gang (totdeauna ţigăncile apar în gang), care trăgeau cu îndîrjire, concomitent, de cureaua Zenit-ului de la gît şi de sticla cu coniac pe care o ţineai strîns la subraţ. Dacă erai sprinten şi ştiai să ţinteşti rapid la gleznele adversarului, reuşeai să scapi teafăr, cu marfa intactă, păstrînd doar, peste ani, damful amintirii.

În Germania „democrată" se căuta „cristalul roşu"; de obicei, pahare – erau mai sigure la transport. Dar şi aici, „cantitatea" era limitată. Dacă la vamă erai descoperit, surplusul se confisca. Trebuia, evident, să faci rost şi de bani pentru mîncare. Dialogul cu vînzătoarea, din primul magazin de mezeluri în care intrai, era din registrul absurd: *„Zwei Kilo Kremvürstchen, bitte."* *„Zwei Stücke?"* *„Nein, zwei Kilo."* *„Kilo?"* Şi asta în timp ce simţeai saliva inundîndu-ţi creierul. Dacă însă aveai neşansa ca mirosul de cîrnat fiert să asmuţească cîinii din jurul locului periferic unde ai tras pe dreapta să aprinzi primusul, erai pierdut, căci poliţia se ivea ca din pămînt şi amenda era usturătoare.

La ruşi mergeai la sigur, cu riscul – asumat – de a rămîne fără izmene (la propriu!). Dacă-ţi lăsai întinse cele lucruşoare prin camera de hotel, găseai locul strălucind prin lipsă, *dessous*-urile erau cele mai căutate, ca, de fapt, orice alt obiect, nu exclusiv vestimentar. Orice. Evident că şi lista de-acasă era bătută în cuie. Trebuia să vii cu lămpi pentru televizorul ce sta să sucombe (celebra PL 500, de la unguri...). De la ruşi cumpărai, de la prima haltă, aspiratorul – cap de afiş pe listă –, urmînd să-l cari, de colo-colo, pe tot parcursul itinerarului – de obicei Kiev, Leningrad, Moscova (itinerar stas prin ONT Carpaţi). Inutil de precizat că, la înapoiere, toată lumea avea acelaşi tip de bagaj, de dimensiuni şi greutate similare.

© L. Muntean

Stilul emo este asociat, de cele mai multe ori, cu tendinţe suicidale; drept urmare, în Rusia li s-au interzis tinerilor hainele emo şi tot ce înseamnă „curentul emo", plecînd de la convingerea că acesta este o „ameninţare la adresa stabilităţii naţionale". Asta după ce ţara a înregistrat o rată îngrijorătoare de sinucideri în rîndul tinerilor.

Cultul sovietic şi aspida autohtonă

„Nu mai fişîi, că ne prind ăştia." „La dracu', zgomotul e asurzitor." Ne aflam în cuşeta rusească, într-un tren siberian, care ducea spre niciunde, nicicînd. Geamurile erau blocate. Complet. Şi în compartiment, şi pe coridor. Aerul, deja reciclat de cîteva ori, devenise de neatins. Mirosul inconfundabil, în straturi, se amesteca cu duhoarea băltind prin unghere. Geamurile murdare, ca la noi (atunci, şi acum) nu lăsau firul de lumină să-ţi conducă privirea spre contururi mai ferme de peisaj. Spaţiul, formă şi întindere, era suspendat. De o parte şi de alta a şinei – gard viu, cam de un metru, un metru şi jumătate, dincolo de care nu puteai zări nimic. Doar conturul unei năluci care ne fugărea în noapte. La capătul coridorului staţionau un soi de controlori-paznici, vorbeau tare şi te îmbiau cu o cană de tablă, zoindă, plină cu ceai scos din samovarul bolborosind. *„Dievuşka, ocen haraşo, krasivaia dievuşka!"* Amintirea orelor de limba rusă, obligatorii, din şcoală, anula, din păcate, orice iniţiativă de dialog. Cehovianismul era o stare de fapt.

Prietenul nostru trona pe maldărul de pungi de plastic cu care-şi badijonase patul de lemn (se vindeau „bine", o rublă bucata) şi ne temeam de vreun control inopinat, care s-ar fi soldat cu anchetă, confiscarea „mărfii" şi toate cele.

În drum spre Kiev, se zărea Tighina, am tras nişte cadre, cu aparatul scos la iuţeală din sîn, în timp ce ceilalţi ţineau de şase şi făcuseră zid în jurul temerarului fotograf. La Chişinău am coborît pentru cîteva minute. (Eram în perioadă de relativ „dezgheţ", deşi în ţară începea glaciaţiunea, altminteri trenurile nu opreau aici.) Voiam să smulgem măcar un cuvînt de bun sosit de la ţăranii care veniseră cu harbuji. N-au scos un sunet. Erau nişte statui, zăcînd împietriţi, astfel, din negura vremurilor. Doar privirea clipocindă îi trăda. Ne înţeleseseră perfect. Dar le era interzis să-şi agrăiască limba! Autorităţile îi condamnaseră la muţenie. Pentru cei dinaintea lor, alternativa se afla în puşcărie; ei – fuseseră inoculaţi.

Interdicţia e în beneficiul autorităţii. Îi sporeşte gradul şi cinismul de sine.

Precum casieriţa de la coada de unt. Dacă te repera recidivist (deşi te deghizaseşi şi, oricum, trecuseră două ore de la prima tentativă, pînă ai refăcut coada), devenea fiară. Cutele obrazului cădeau una după alta, căutătura – ciclopică, vorba – brici. Erai arătat cu degetul. Ca vinovat. Cumpăraseşi două pachete de unt în loc de unul. Şi nu aveai dreptul!*

P.S. Vezi şi „Antinostalgia" din p. 10.

* Notă: Raportarea, în cele de mai sus, la anii '70-'80, trimite, în ceea ce ne priveşte, la un statut preferenţial, acela al tinereţii ca motivaţie biologică, ceea ce atenuează mult din asperităţile unor asemenea experienţe. Tinereţe revoluţionară...

Decalog

- Nu aveţi dreptul să deţineţi valută. Nu trebuie să intraţi cu valută în ţară.
- Titularul este obligat să predea paşaportul în termen de 48 ore de la înapoierea în ţară (menţiune pe coperta III a documentului cu termen de valabilitate februarie 1996 (A – 0238530); subtitrarea rubricilor – rusă (prima limbă) şi franceză.
- Circulaţi pe trotuarul de vizavi (lozincă-ecrito în faţa ambasadelor ţărilor vestice şi SUA).
- Se eliberează numai o foaie de schimb.
- E interzis să întreţineţi relaţii cu străinii.
- Nu se admit grupe mixte (români + străini; monitor pe pîrtie, pentru lecţii de ski).
- S-a redeschis Institutul Francez din Bucureşti. Puteţi merge să vă înscrieţi, să luaţi cărţi de la bibliotecă, dar în prealabil e bine să anunţaţi Biroul Organizaţiei de Partid (şedinţă BOB „lărgită", Muzeul Literaturii Române, anii '70).
- Maşina de scris trebuie înregistrată la Miliţie. În caz contrar, veţi suporta rigorile legii. (Pentru detalii, cf. Radu Filipescu.)
- Nu se dă decît un pachet de unt de persoană.
- Să nu daţi relaţii despre agricultura sovietică (!?); („Prelucrare" de către reprezentantul Biroului de Partid pe sector 1, poreclit „cîinele roşu", în vederea obţinerii vizei pentru excursie pe cont propriu în Cehoslovacia.)

Ileana BÎRSAN

De voie, de nevoie

„Începutul ăsta mă frustrează: «Nu ai voie să...»“ – îmi spune Ilinca, fiică-mea de 12 ani, într-un dialog pregătitor pentru acest text. Mda, ştiu asta, şi orice reţetar sau ghid practic de creştere a copiilor (peste ale mele s-a aşezat praful) confirmă eroarea în care se află părinţii cînd recurg la arsenalul inepuizabil al variaţiunilor lui *nu*. De la „nu ai voie să mănînci de pe jos“ şi „nu ai voie să loveşti“, pînă la „nu ai voie azi la calculator“ şi „nu ai voie mai tîrziu de miezul nopţii“, le-am trăit pe pielea noastră şi, deşi mă gîndeam că eu niciodată n-am să spun aşa ceva cînd o să mă fac mare şi voi fi părinte, iată că mă aud şi mă înspăimînt rostind, din cînd în cînd, dizgraţioase şi deznădăjduitoare *nu*-uri. Cauzele sînt triviale, în general – de la lipsa de răbdare, timp şi energie, pînă la comoditate şi nervi. Însă, în cele mai multe cazuri, *nu*-ului meu i se răspunde tot cu *nu*. E nedrept şi greu pentru părinţi, dar fiecare are ce merită, nu? Oameni sîntem. Da, dar şi copiii sînt tot oameni, nu fac parte din vreo subspecie sau supraspecie.

Cu această evidenţă (deh!) şi cu tot respectul, traiul împreună cu propriii copii se poate simplifica considerabil şi se poate armoniza inimaginabil. În fond, oamenii mici din faţa noastră au nevoie de clarificări, de explicaţii şi de argumente, în aceeaşi măsură în care şi noi, oamenii mari, avem nevoie de acestea. Numai că, la maturitate, revolta, opoziţia şi sinceritatea încep să se veştejească şi apar tot felul de comodităţi, laşităţi şi frici. Copiii au nevoie de aceste lămuriri suplimentare, la tot soiul de *nu*-uri, primite la diverse vîrste; în fond, de ce omul ar trebui să nu mănînce de pe jos, de ce ar trebui să scoată sunete articulate şi cu sens, sau de ce părăsirea unei petreceri se întîmplă fix cînd e mai mişto? În general, dacă evităm „pentru că aşa trebuie“, „aşa e bine“, „aşa se face“ sau „ştiu eu mai bine“, avem deja semnalul unui posibil dialog sănătos.

În privilegiata stare naturală, de bipezi cu darul vorbirii şi al simţirii, comunicarea (oh, da, cuvînt suprasolicitat doar în teorie!) este suficientă pentru un succes garantat. Chiar aşa.

Unul dintre cele mai importante lucruri pe care le-am învăţat de la copiii mei este negocierea – din care, de fapt, nimeni nu pierde şi nimic nu se iroseşte, dacă ai un pic de răgaz şi îţi place să te joci. Negoţul – cu linguri de mîncare, minute la televizor şi/sau la calculator, încă o jucărie, cîteva vorbe neruşinate, o carte de citit ori prostii şi obrăznicii – se rezumă la o singură întrebare: ce dai în schimb? Odată trocul făcut, încrîncenarea iniţială dispare, problema începe să se limpezească, iar rezultatul e parcă mai savuros (şi de-o parte, şi de alta, vă spun!). N-am avut mari surprize neplăcute nici în negocierile cu fiică-mea, nici în cele cu băieţii mei (chiar dacă cu strategii diferite, pentru că sînt chiar din două lumi diferite). Pe de-o parte, această metodă de comunicare garantează cîteva lucruri esenţiale în relaţia copil – părinte; încrederea unuia în celălalt (a celor două părţi implicate în negociere) creşte, cunoaşterea reciprocă capătă noi nuanţe, jocul în sine ţine cheful aprins şi fiecare obţine ce doreşte – sigur, cu mici ajustări (dacă, noi, copiii mari, lăsăm deoparte orgoliile de autoritate supremă, nu simţim înfrîngerea pentru că ea nici nu există, iar orgoliile doar traduc, în fapt, frustrările noastre). În plus, metoda este îmbrăţişată şi folosită ulterior în relaţia cu fraţii sau cu prietenii.

Pe de altă parte, aceste modificări şi recalibrări duc la o altă idee simplă, nu de mulţi îmbrăţişată, însă. Exemplul personal al părinţilor este, pentru un timp, în mod cert, model sau antimodel pentru copii, în funcţie de biografiile mai mult sau mai puţin norocoase, sprijinite sau confuze ale acestora. Aşa cum, în amintitele negocieri zilnice cu copiii, ne asumăm cîştigul cu fermitate, şi înfrîngerile cu *fairplay*, tot astfel, recunoaşterea propriei vinovăţii sau a propriilor greşeli sau a necunoaşterii poate face mici minuni. Dacă le cerem copiilor scuze sau iertare, nu ni se diminuează nici importanţa, nici eficienţa, nici autoritatea. Dimpotrivă, copiii de orice vîrstă capătă mai multă încredere în noi, pentru că le semănăm şi pentru că şi lor, iată, le vine rîndul să ne înţeleagă şi să fie responsabili cu propriile judecăţi. Copiii detectează uşor ipocrizia, iar minciunile părinţilor sînt amendate cu cruzime, pe bună dreptate. Şi atunci, să nu ne mai întrebăm de ce un permanent *nu* se va aşeza peste pacea domestică, ori de cîte ori vrem ceva de la copiii noştri. Stricteţea ofuscată şi interdicţiile monosilabice îşi găsesc aproape instantaneu răspunsul în oglindă – cel al copiilor. Te trezeşti că acelaşi tip de tratament ţi se aplică ţie, părinte grijuliu, că nu primeşti nici o explicaţie, ci doar refuzuri şi, atunci, începi să arunci cu neputincioasele „obraznicule“ sau „nu ţi-e ruşine“.

Însă moda vremii în materie de creştere a copiilor urlă sus şi tare că trebuie să lăsăm copiii liberi, să nu-i constrîngem, să nu-i pedepsim, să nu le impunem nimic, asta ca să nu-i stresăm; practic, să fim nişte părinţi legumizaţi şi inutili, înfricoşaţi de propriii noştri copii şi dezamăgiţi, în cele din urmă, de noi şi de ei, deopotrivă. Nu de puţine ori am auzit pe stradă, în şcoală sau grădiniţă, copii care se oţărăsc la propriii părinţi, care, cu zîmbetul tîmp pe buzele tremurînde de jenă şi neputinţă, îşi asigură prinţesele şi piraţii, încă o dată, de iubirea lor.

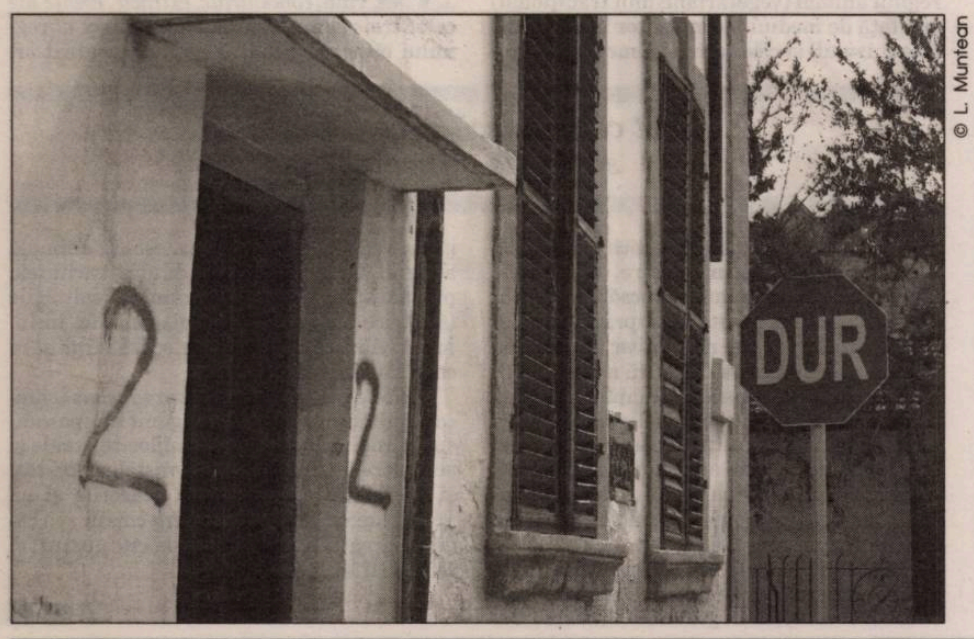

© L. Munteanu

© L. Munteanu

Restricţiile cele mai auzite în ultima vreme sînt legate de excesul de TV, telefoane mobile şi calculator. Îngrijorarea nu este falsă, însă riscul dependenţei de aceste obiecte electronice şi ofertele lor tentante poate fi diminuat. De pildă, pînă la vîrsta şcolară a fiică-mii nu a existat cablu TV în casă. E mai sănătos pentru toată lumea, iar părinţii au atîtea alte surse de informare, încît orice plîngere este nepermisă. În ultima vreme, de exemplu, am auzit, din două surse, interesul fetelor pentru tipul de program *Românii au talent*. Imitarea şi visul copiilor de a ajunge precum modelele din imediata apropiere sînt de cînd lumea şi pămîntul. În fond, unul dintre rosturile şi funcţiile părintelui este să îndrume înţelept şi să le descopere copiilor, în mod plăcut, bucăţi din lume. Sînt atîtea de povestit şi de făcut pe lumea asta, atîtea lucruri pe care au voie să le facă şi să le spună copiii, încît ne vom minuna noi înşine că avem privilegiul de a sta în proximitatea lor.

***Ileana Bîrsan** este critic de film.*

Filipine

În Filipine s-a terminat cu pungile de plastic. Din 20 iunie, interdicţia se aplică în Makati, cartierul de afaceri din Manila, unde nu mai e voie să se utilizeze sacoşe de plastic sau cutii de polistiren. Asta din cauza faptului că în această metropolă cu 13 milioane de locuitori, odată abandonate, aceste deşeuri din plastic riscă să obstrucţioneze canalele de scurgere, iar riscul inundaţiilor creşte. Orice contravenient riscă o amendă de 5000 de pesos (87 de euro), plus o pedeapsă cu închisoarea. Mulţi se opun acestei decizii, mai ales vînzătorii ambulanţi de produse alimentare, care consideră că afacerile le sînt puse, astfel, în pericol.

Salford (Marea Britanie)

Pentru a preveni obezitatea în rîndul copiilor, una dintre municipalităţile britanice intenţionează să interzică comercializarea cartofilor prăjiţi, a mîncărurilor tip McDonald's şi a altor *fast-food*-uri, înainte de ora 5 după-amiază. Consiliul municipal din Salford a lansat un referendum. Cu siguranţă, comercianţii se simt lezaţi. *Daily Telegraph* s-a revoltat: „Cartofii prăjiţi sînt una dintre mărcile locului, după Muzeul Războiului şi BBC, şi chiar înainte de acestea.“

Interdicţia ar urma să se aplice pe o rază de 400 de metri de şcoli. Potrivit datelor din 2012, la Salford, 35% dintre copiii de 10 şi 11 ani au probleme cu greutatea sau sînt obezi.

SUA

Cercetaşii americani (Boy Scouts of America) au pus oficial capăt, pe 23 mai, interdicţiei care îi privea pe tinerii homosexuali de a participa la activităţile lor – scrie *The New York Times*. O decizie luată după ani întregi de rezistenţă şi după dezbateri aprinse în rîndul organizaţiei.

Mai mult de 60% dintr-un număr de 1400 de voluntari ai acestei mişcări s-au exprimat în favoarea renunţării la această măsură *discriminatory*, care a făcut ca mai mulţi sponsori – printre care Merck şi Foundation Intel – să renunţe să le mai dea bani, din acest motiv.

Boy Scouts of America este una dintre cele mai importante organizaţii ale tinerilor din SUA. Şi are un număr de 2,7 milioane de tineri care aderă la ea.

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

Tovarăşa Pop

Aş fi putut să înşir aici toată seria de interdicţii care mi-au jalonat viaţa şi, mai important, reacţia mea la interdicţiile respective, însă 4000 de semne nu ar fi fost de ajuns. O să vorbesc, mai bine, despre Mama Interdicţiilor. Şi o s-o fac balzacian, cum e mai bine.

În primăvara anului 1987, într-o sală de clasă a Şcolii nr. 111, de pe strada Stoian Militaru, un băieţel în vîrstă de 7 ani şi jumătate se ridică din bancă şi înaintează, vizibil emoţionat, spre catedra tovarăşei Pop. Tovarăşa Pop e grasă, are părul făcut permanent, după moda vremii, o cămaşă verde cu mîneci bufante, şi posedă o mustaţă impresionantă. Băieţelul e mic pentru vîrsta lui şi foarte, foarte slab. Sala miroase a terebentină, parchetul pare ud, deasupra catedrei se află un portret al tovarăşului Nicolae Ceauşescu, iar alături bălteşte drapelul Republicii Socialiste România. Copiii tocmai terminaseră de cîntat imnul Republicii şi în sală se aşternuse liniştea care, de obicei, preceda prima oră. Întîmplător, naratorul a reţinut că urma lecţia de Cunoştinţe despre natură.

– Tovarăşa?!

– Ce e, Stănescu?

– Ştiţi, am mîncat de dimineaţă (aici cititorul trebuie să umple spaţiul gol cu un mic dejun cauzator de diaree)...

Mîna tovarăşei se mută instinctiv pe sulul de hîrtie igienică aflat lîngă catalogul albastru de Prusia. Mîna e grăsuţă, pare moale, însă băiatul ştie că acea mînă poate mînui cu infinită cruzime rigla, că poate ciupi, că ştie să tragă de perciuni.

– Stănescu, ştii cît m-am săturat eu de problemele tale?

Băiatul se bîţîie pe picioare, îşi frămîntă mîinile pe marginea catedrei. Simte sudoarea rece care-şi face loc prin porii dilataţi de panică.

– Tovarăşa, vă rog frumos!

– Stănescu, o să te ţii, ca ceilalţi copii, pînă se sună.

– Da' nu mai pot. Vă promit că nu mai pot.

– Stănescuuuuuu! Uite şi tu ce mîini ai.

Intermezzo. Nici pînă în ziua de astăzi, naratorul nu a înţeles ce a vrut să spună tovarăşa Pop în legătură cu mîinile lui. Pe moment nu l-a interesat, însă acum, după 20 şi ceva de ani, se trezeşte cîteodată întrebîndu-se ce-o fi avut gheonoaia cu mîinile lui.

© L. Muntean

Nu ieşim din clasă în timpul orei. Mîna dreaptă stă pe sulul de hîrtie, în timp ce stînga s-a deplasat spre rigla de lemn.

Dar e prea tîrziu. Din rîndul întîi au început să se audă chicoteli, iar izul înaintează rapid şi sigur spre nările vigilente ale tovarăşei Pop, al cărei chip buflei devine stacojiu.

– Ieşi afară, Stănescu, du-te acasă imediat şi mîine te aştept cu maică-ta. Cu doamna profesoară, adică. (Vă las pe voi să încărcaţi ultimele cuvinte cu toată ura, ranchiuna şi mînia proletară pe care vi le puteţi permite.)

Băiatul iese plîngînd (nu în hohote, cumva mai uşor, mocnit aproape), fără a-şi mai lua ghiozdanul, încercînd să-şi şteargă din minte privirea Florentinei, fetiţa de care este, în mod evident, îndrăgostit. La poarta şcolii îl opresc cei doi elevi de serviciu, din clasa a IV-a. Unul dintre ei e Traian, vecin de scară.

– Un' te duci, mă?

– Acasă.

– Da cin' ţi-a dat voie?

– Tovarăşa.

– Da' ce-ai păţit?

– Am făcut pe mine.

Pe Traian îl pufneşte rîsul.

– Te-ai pişat pe tine, mă?

– Nu. M-am căcat.

Cu aceste ultime cuvinte demne, păşeşte în curtea şcolii, urmărit de privirile celor doi elevi mai mari. Nu ştie cum a ajuns acasă, învăluit într-o ameţeală oarecum plăcută, eliberat de presiunea tuturor chipurilor acelea, scăpat de teroarea riglei, de imaginea mînuţei grase, aşezate pe sulul de hîrtie igienică.

Acasă nu e nimeni, uşa e închisă. Cheia e în ghiozdan, în clasă. Pe holul blocului pîlpîie un neon stricat, iar copilul se ghemuieşte în faţa uşii, ca un şobolan bolnav, şi aşteaptă să vină mama. Trebuie să încheiem scurta poveste deplasînd camera undeva, înspre liftul de la etajul 3, adică locul de unde avea să apară mama, şi să vedem ce a văzut ea: un copil ciucit pe jos, cu pantalonii murdari, mirosind a rahat, îmbrăţişîndu-şi genunchii şi murmurînd obsesiv:

– Futu-ţi morţii mă-tii! Futu-ţi morţii mă-tii!

Se dedică prezentul memoriei tovarăşei Pop, să-i ţină de cald acolo, în iadul babelor comuniste, cu o ultimă precizare: nu te-am iertat!

__Bogdan-Alexandru Stănescu__ este scriitor şi director editorial al Editurii Polirom.

Matei PLEŞU

Patimile omului manducans

Vorbind de interdicţii în bucătărie, prefer să las deoparte normele gastronomiei comerciale, cu reguli severe de igienă şi restricţii adesea excesive. Amintesc în treacăt vegetarianismul, *raw food*-ismul şi extrema hibridă *raw*-vegană – curente cu platforme-program, ideologii şi convingeri imuabile. Interdicţiile lor sînt previzibile, deductibile din chiar numele curentului. Numind subgrupele *raw* veganismului: *fruitarianism* (*fruct*arianism), *juicearianism* (*suc*arianism) şi *sproutarianism* (*mugur*arianism), simţim deja în aer latenţa unui conflict politico-ideologic între facţiuni şi şcoli de gîndire ireconciliabile. Imaginaţi-vă un „război al palorilor", o confruntare (posibil sîngeroasă) între un vegetarian moderat, cu scăpări „lacto" şi „ovo", şi un tînăr radical mugurarian.

La o primă vedere, s-ar putea crede că în bucătăria cazanieră contemporană, ca şi în alte domenii ale facultativului, ale gustului şi afectivităţii, totul e permis, cîtă vreme place şi nu dăunează nimănui. Ceea ce pare să fie susţinut şi de încurajatorul verset 3 din capitolul IX al Genezei (înaintea reglementărilor din Levitic şi Deuteronom): „Tot ce se mişcă şi ce trăieşte să vă fie mîncare" – o generozitate omnivoră care aminteşte de bucătăria chineză, unde „tot ce zboară se mănîncă".

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

Există, totuşi, trei categorii clasice de interdicţii alimentare. Sînt cele care consfinţesc un contract cu divinitatea (posturi şi reguli religioase); cele de ordin etic, care instaurează un raport de neagresiune faţă de regnul animal (vegetarianismul tradiţional) sau faţă de mediul înconjurător în sens larg (veganismul) şi cele care reglementează propria igienă şi sănătate (dietetica). Obiectele interdicţiei sînt, prin urmare, alimentele *impure*, cele *imorale* sau cele *nesănătoase*. Un derapaj frecvent constă în suprapunerea şi încrucişarea celor trei normative: amendarea etică şi răstălmăcirea dietetică a interdicţiilor din prima categorie. Exemplul clasic ar fi explicarea interdicţiilor religioase (interzicerea, bunăoară, a cărnii de porc la evrei şi la musulmani) prin argumente igienico-climatice; sau înţelegerea postului ca pioasă cură de slăbire, ca moment subit de tandreţe faţă de regnul animal.

„Tot ce se mişcă şi ce trăieşte să vă fie mîncare."

Interdicţiile dieteticii recente se rezumă la limitarea excesului de sare, zahăr şi grăsimi. De ce tocmai grăsimile (hrănitorul prin excelenţă), zahărul (dulceaţa) şi sarea (savoarea din bucate) – elementele, nucleul însuşi al hranei?

Mai presus de a fi sau nu sănătoase, cele trei substanţe sînt, în primul rînd, *concentrate, extracte, esenţe* ale celor trei regnuri: sarea e un extract al regnului mineral, zahărul e un concentrat organic-vegetal, iar grăsimea, esenţa animală a cărnii. Or, s-ar părea că diluţia, raritatea, puţinătatea trebuie să rămînă calităţile lăuntrice ale esenţelor – disponibile, în lumea civilizată de astăzi, pe scară largă şi în cantităţi fără precedent.

În cele din urmă, *homo manducans* (omul ca fiinţă mîncătoare) s-a izgonit din paradisul hranei „sănătoase", nemijlocite, locale şi sezoniere, în lumea largă a vastelor libertăţi şi posibilităţi culinare; cu plăcerile şi cu neajunsurile aferente. Un tîrg cinstit şi o cădere agreabilă, pe moment, la cîte gusturi şi bucătării sînt de încercat.

Laura POPESCU

Reguli japoneze

Politeţea

Să pleci în Japonia pentru un an, cu o bursă, implică o pregătire intensă şi de lungă durată, pe care profesorii de la Facultatea de limbă japoneză ţi-o fac din timp, cu grijă. Vei duce cu tine un băgăjoi de reguli, fără de care ştii deja că n-ai cum să supravieţuieşti. Prima şi cea mai importantă regulă e punctualitatea. Dar punctualitatea nu înseamnă să ajungi la ora stabilită: înseamnă să ajungi cu cel puţin zece minute înainte. La fix înseamnă că ai întîrziat deja lamentabil. Prezenţa de 100% la cursuri e o regulă implicită.

În Japonia nu se mănîncă pe stradă. Dacă strănuţi, de bun-simţ e să-ţi ceri scuze. Gestul dizgraţios de a-ţi sufla nasul e impardonabil, din cauza catastrofei sonore care îl însoţeşte. Fă bine şi tamponează-l uşor, trăgîndu-l discret. Burduşeşte-ţi geamantanul cu deodorante din România, dacă nu vrei să umbli ca un sconcs fezandat pe străzile Tokio-ului. Şi, mai presus de orice, fii politicos. Dar politeţea japoneză nu e deloc o chestie la îndemînă. Trebuie să ştii să fii suficient de politicos, fără să fii prea politicos, pentru că exagerarea poate fi resimţită ca o bătaie de joc. Uneori se cade să fii familiar, de-a dreptul direct. Trebuie să fii pe fază, să simţi momentul. Lucrurile astea şi un set de formule standard sînt bagajul elementar pe care trebuie să-l iei la tine.

Dar aveam să aflu că toate astea abia zgîrie suprafaţa edificiului de reguli japoneze, pe cît de transparente, pe atît de impenetrabile. Oricum o dai, la o adică, poţi ieşi prost. În seara de dinaintea zborului, am citit *Splendoare şi cutremur* a lui Amélie Nothomb, un veritabil manual al ororilor rafinate. Am zburat marcată de pasajul despre exigenţele vieţii de femeie, în special chestia cu mersul la toaletă. Pe scurt, femeile japoneze erau nevoite să tragă continuu apa, pentru ca nici un zgomot al corpului lor să nu răzbată prin pereţii toaletei. Ajunsă la facultate, în primele zile am descoperit şi eu toaletele eletronice, cu braţul lor plin de butoane, prevăzute cu multiple jeturi, sunete, opţiuni de a te spăla la fund şi usca, şi cu terifianta opţiune „Zgomotul apei trase". Terifiantă pentru mine – în prima zi de cursuri, am încercat-o şi m-am inhibat groaznic. Am încercat, apoi, în fiecare pauză, fără rezultat. A trebuit să treacă cursurile, să plec acasă şi, singură în tot apartamentul, într-o linişte desăvîrşită, să mă conving că mai pot să fac pipi. După cîteva luni, însă, eram ca peştele în apă şi trebuie să recunosc că nu există toalete mai plăcute decît cele japoneze.

Taifunul

Într-un fel subliminal, eram terorizaţi de reguli. Aveam senzaţia că dormim întotdeauna cu cîţiva muşchi încordaţi. Şi asta se adauga, în primele luni, la imposibilitatea de a mă exprima dincolo de cîteva expresii firave, pe care mă puteam baza cu chiu, cu vai. E atît de straniu să fii prizonier în capul tău, sufocat de idei care nu se pot exprima, în timp ce muşchii stau mereu în poziţie de drepţi. Primul efect notabil: episodul cu taifunul. Cam la două săptămîni după venirea la Tokio, aveam primul nostru interviu de conversaţie în limba japoneză. În ziua precedentă, merg la şcoală cu bicicleta şi aflu că a doua zi vine taifunul şi că bicicletele sînt interzise. Asta ca să nu îţi iei zborul, cu bicicletă cu tot. Seara, o colegă care era deja de şase luni acolo, vine la mine să ne sfătuim. Pe site-ul universităţii era pus un anunţ criptic. Suna cam aşa: „Mîine, dacă taifunul se produce în intervalul orar 06,00 – 09,30, se suspendă primele ore de cursuri, ţinîndu-se cursurile de la ora 12,00. Dacă taifunul are loc în intervalul orar 10,00 – 13,00, cursurile se suspendă pentru întreaga zi." A doua zi, m-am trezit la prima geană, ascultînd înfrigurată vîntul. M-am uitat la ştiri. Trenurile şi metrourile fuseseră suspendate, oraşul era paralizat. Dar totul se întîmplase la primele ore ale dimineţii; pe la 6, taifunul practic trecuse. Interviul meu era la ora 14,00, aşa că, la 13,20, pornesc val-vîrtej pe jos, ţinînd piept vîntului, cu părul vîlvoi, spre facultate. Pe drum, primesc un telefon: interviul se suspendase, Noguchi Sensei nu putea veni din cauza taifunului. Zic: „Nici o problemă", dar Noriko-san, secretara, cu urechile ciulite la vîjîitul din telefon, mă întreabă dacă sînt deja pe drum. Recunosc că da şi atunci lucrurile se răstoarnă, cea chemată de urgenţă e Noguchi Sensei, care se precipită, vine cu maşina şi trebuie să-şi ceară scuze că a întîrziat. Era la mintea cocoşului, de fapt, că trebuia să stau acasă – trenurile nu circulau în Tokio, deci profesorii nu aveau cum să vină –, dar eu locuiam aproape şi anunţul de pe site mă bîntuise toată noaptea. Devenise o cruciadă personală, cine mai avusese vreme să se gîndească la trenuri? Am rămas cu sentimentul că am dat-o în bară profund şi încîlcit, deşi, oficial, făcusem o treabă cum nu se poate mai bună.

Femeile japoneze erau nevoite să tragă continuu apa.

Străinii

Dar abia după şapte luni a început treptat să mă străfulgere revelaţia, să înţeleg realitatea de care nu-mi vorbise niciodată nimeni şi care avea să mă ducă spre libertate: eram străini, lumea se aştepta de la noi să nu înţelegem nimic. De fapt, japonezii se apărau ei înşişi de noi, prefăcîndu-se adesea că nu înţeleg o iotă din ce vorbim – asta am păţit cînd am vrut să trimit un fax în România, de la un 7-Eleven. Funcţionarul se uita ingenuu la mine şi-mi repeta: „Nu înţeleg." Habar n-avea cum să trimită faxul în România, dar prefera să se prefacă că eu vorbesc engleză. Sau poate română. Am priceput, pînă la urmă, că şi noi putem face la fel. Veneam într-o duminică de la cursul de dans tradiţional, cu o amică coreeancă. În Takadanobaba, staţia de lîngă noi, se vindea cel mai bun *onigiri* din zonă.

© L. Muntean

© L. Muntean

În China, guvernul a interzis, în 2000, comercializarea consolelor de tipul PS3, Xbox 360 şi Wii, îngrijorat fiind că tinerii şi-ar putea pierde prea mult timp cu această distracţie frivolă. Asta în condiţiile în care toate consolele sînt made in China. *În schimb, prizonierii chinezi sînt puşi să joace „World of Warcraft" pentru a testa jocurile şi a le putea vinde în lume.*

Eram lihnite de foame şi mai aveam vreo şapte minute de mers pe jos pînă acasă. Nu mai puteam, am mîncat pe drum. Ea a înghiţit în sec şi a răbdat. Amîndouă eram *gaijine*, numai că eu arătam ca o străină, pe cînd ea, deşi era, arăta ca o japoneză. Am savurat fiecare îmbucătură şi gustul dulce al triumfului de-a fi un *alien adevărat* la Tokio. De fapt, efectul neaşteptat al şederii la Tokio a fost cel de a redescoperi, încet-încet, Bucureştiul, prin comparaţie. Nu voiam să se termine prea repede aventura mea japoneză, dar începusem să mă gîndesc cu tot mai multă recunoştinţă la străzile murdare, la Salvările cu şoferi nebuni, dar care, la o adică, chiar ar putea să-ţi salveze viaţa. În Japonia, Salvările merg cam cu 30 la oră şi opresc la fiecare stop, rugînd respectuos lumea să se dea la o parte şi mulţumind pe îndelete tuturor pentru înţelegere. La noi, măcar cînd lupţi cu moartea, cineva are bunul-simţ să facă nişte depăşiri nebuneşti pentru sufletul tău.

Tokio mă educa şi făcea din mine o persoană cu purtări alese. Dar fondul meu de român transforma totul, încet-încet, într-un joc dublu. Însă abia la final aveam să aflăm că micile noastre şmecherii erau o iluzie. Anya, colega noastră rusoaică, a încurcat aeroporturile şi a pierdut zborul de întoarcere. S-a întors la cămin fără nici un ban, unde mama noastră, Yayama-san, a privit-o speriată şi a informat-o sec că „e ilegal" să mai stea o noapte acolo. Anya avea dreptul să mai stea o lună la Tokio, alesese ea să plece mai repede. Dar predase camera – care avea să se ocupe abia peste o lună şi jumătate. Era fiica ploii. Am simţit, mai tare ca niciodată, strînsoarea de gheaţă a regulilor: pe lîngă că arată ca o dimensiune paralelă, lumea se termină în Japonia acolo unde se termină legea. Ai păşit cu vîrful dincolo de graniţa ei protectoare şi eşti singur, pe cont propriu, în vid. Salvarea Anyei a fost Noriko-san, pe care Yayama-san nici nu voia iniţial să o sune de pe telefonul căminului (Anya pierduse acest drept). Noriko-san lucra de ani buni cu studenţi străini şi a reprimit-o imediat pe Anya.

La două luni de la întoarcere, veneam de la Iaşi cu doi prieteni, cu trenul. Amîndoi erau fumători. S-au rugat de chelnerul de la vagonul-restaurant să-i lase să fumeze pe undeva prin tren. În schimbul unei sume modice, ne-a înghesuit în bucătăria lui.

E adevărat că, la noi, nici o lege nu stă în picioare şi că eşti practic singur pe lume, din ziua în care te-ai născut. Dar e la fel de adevărat că acolo unde se termină legea, începe tocmeala – o lume se termină, intri în alta, şi-apoi în alta, tot mai permisive, tot mai creative. Nu te apără nimeni, dar măcar ai mereu companie şi nu te paşte pericolul vidului.

***Laura Popescu** este jurnalistă şi traducătoare.*

Marie-Louise PAULESC

Fumatul și întinsul rufelor

În lift, în timp ce pălăvrăgeam, m-am uitat la mîinile mele, care ţineau, la vedere, pachetul de ţigări şi bricheta. Apoi m-am uitat la ale ei... Elizabeth îşi ascundea în palmă şi ţigara, şi bricheta. Am înregistrat faptul, fără să-i dau prea mare importanţă. Campusul nostru era, pe vremea aceea, unul dintre puţinele în care se putea fuma. Erau scrumiere peste tot – nu erau fumători pentru toate.

Am ieşit, am trecut pe lîngă tonomatul de Pepsi, Cola şi alte băuturi carbogazoase zaharisite şi chimicalizate, şi ne-am aşezat pe băncuţe, continuînd să pălăvrăgim. Între noi – scrumiera cu nisip, din care mucurile de ţigară erau adunate zilnic, cu un cleşte lung şi un zîmbet nesigur, de persoane cu dizabilităţi. Ne-am aprins ţigările – eu, cu poftă, Elizabeth, cu o oarecare sfială, şi i-am dat înainte cu vorbăria.

Venită din România, unde se fumează ca trenul, peste tot, şi unde, într-un fel, nefumătorii erau raritäţi (cel puţin, acum opt ani), m-am trezit în Arizona, unde raportul era inversat. M-am trezit în minoritate. Iar persoanele cu care puteam ieşi la o ţigară erau (sînt) raritäţi. Fumatul a devenit o activitate singuratică, fără miza socială pe care o avea în România...

În plus, la cam un an-doi după ce am pus piciorul în deşertul arizonian, a intrat în vigoare legea anti-fumat. Carevasăzică, de unde existau „secţiuni" pentru fumători în restaurante, s-a trecut la radicala interzicere a acestora. În unele (extrem de puţine) locuri, mai poţi fuma pe terasă. Peste iarnă e cam frig pentru sportul ăsta (cel puţin seara), dar dacă locul se respectă, are încălzitoare. Peste vară, e prea cald. La peste 45 de grade, aproape că nu-ţi mai vine să fumezi. Aproape. În plus, regula e că nu fumezi la mai puţin de 20 de picioare (legea numeşte asta „distanţa rezonabilă") de uşa unui spaţiu închis, oricare-ar fi el. Din cînd în cînd, transgresorilor li se aminteşte regula. Nu sînt mulţi, însă.

Vîntişorul răcoros care ne dă tîrcoale face ca ieşitul nostru la ţigară să fie plăcut, nu ca în lunile de vară, cînd e o corvoadă. Vorbim de cursuri, de profesori, punem la cale

© L. Muntean

schimburi de materiale şi de cărţi. Eu sînt relaxată şi fără grij, Elizabeth e încordată, se uită mereu în jur şi, la un moment dat, se opreşte în mijlocul propoziţiei, se întoarce spre mine complet şi îşi aduce mîna cu ţigara în faţa pieptului, într-o poziţie stranie, dar care îi permite să ascundă obiectul ruşinii de o cohortă de doamne din departamentul nostru, care trece pe lîngă noi, spre intrarea în facultate. Se uită în ochii mei şi-mi spune că nu vrea să fie văzută. Eu, ca să nu atrag atenţia asupra noastră, mă prefac adîncită în conversaţie şi nu ridic ochii să dau bună ziua. În gînd, mă mir, mă amuz şi-mi zic: ce prostie!

Dar asta fiindcă nu vreau să dau atenţie semnelor care se înmulţesc. Mă prefac că nu le văd. Legea ca legea. Dar iacătă că fumatul e indezirabil-inacceptabil din punct de vedere social. E... cîh să fumezi. Să adăugăm climatul care promovează, cu ardoare, *„healthy living": low fat, low sugar, organic, exercise.*

De vara asta, nu se mai poate fuma în campus. Dar interdicţia e formulată pozitiv: Smoking Free Campus. La fel ca la Heathrow, unde domnul de la graniţă mă întreabă, în timp ce se uită în paşaport: „De ce intraţi în Marea Britanie?" „Ca să fumez o ţigară" – răspund. Dar legea arizoniană şi regula campusului/aeroportului sînt dublate de un fel de marginalizare socială.

În schimb, cu întinsul rufelor, interdicţia legală e dublată de... tehnologie? Ignoranţă? Iniţial, m-am bucurat să folosesc maşina de uscat rufe, care există, *by default*, în mai toate casele de închiriat. Recunosc, am căzut în păcatul aroganţei şi mi-am zis, ia uite, ce frumos, ce civilizat, nu mă mai omor cu întinsul rufelor, ca în epoca de piatră. Îmi ţin, carevasăzică, rufele în familie, nu le vîntur în văzul întregii lumi. M-am bucurat pînă am ajuns la bluzele delicate şi, mai ales, pînă cînd mi-a venit chitanţa de curent electric.

Aşa că am început să mă uit cum e cu sforile de rufe în Arizona. În principiu, pentru că nu se văd pe nicăieri, pînă şi mie mi s-a părut bizară ideea. Nicăieri nu se văd rufe atîrnate. *Nicăieri.*

Pe de o parte, pentru că mai nimănui nu-i trece prin cap. Unii şi le mai amintesc din copilărie, ca pe vestigii ale unor vremi trecute şi îngropate. Motiv pentru care există blocuri ce explică în detaliu nu doar care sînt avantajele uscatului rufelor pe sîrmă, la soare şi vînt, dar şi cum se procedează: „Se scutură bine înainte, se lasă spaţiu între ele ca să se usuce mai repede..."

Ne-a trecut prin cap, însă, mie şi indiencei de vizavi, ale cărei pînzeturi ar fi omorîte pe rînd şi de maşina de spălat, şi de maşina de uscat, şi pe care-am văzut-o aşezîndu-şi timid rufele pe balustrada balconului, spre înăuntru, cum am făcut şi eu de cîteva ori. De alte cîteva ori, mi le-am atîrnat pe ghidonul bicicletei.

Pe de altă parte, sfoara de rufe e interzisă, în general, de asociaţiile de locatari sau de companiile care deţin apartamentele de închiriat. Nu „dă bine" la aspect. Se pare, însă, că există mişcări de promovare a uscatului rufelor pe sîrmă şi oamenii încearcă să facă presiuni ca interdicţia să fie ridicată. Mă gîndesc să mă alătur.

Marie-Louise Paulesc *e* teaching associate *şi* doctoral candidate *la Hugh Downs School of Human Communication, Arizona State University.*

Anca FRONESCU

I Amsterdam* – interzis să nu fii liber!

Locuiesc la Amsterdam de zece ani, am locuit la New York – doi, la Bucureşti – 18. Pe cei mai mulţi oameni care îşi doreau să fumeze un *joint* i-am întîlnit la New York; pe cei mai mulţi care puteau să fumeze unul oricînd şi nu o făceau – la Amsterdam; pe cei mai mulţi care o făceau – la Bucureşti. Pe cele mai îmbietoare şi abordabile dame de companie le zăresc mereu la Amsterdam; cele mai directe şi neintimidate oferte de sex le întîlnesc la New York; pe cele mai numeroase, ofertante, mereu prezente fete, seara, la intrarea în blocul unde locuiesc – la Bucureşti.

De multe ori, faptul că locuiesc la Amsterdam stîrneşte impresia că trăiesc într-o constantă stare de mahmureală, ameţeală, euforie şi relaxare. Singurul ingredient care se identifică minunat cu Amsterdamul este relaxarea.

Nu ştiu dacă Olanda este într-adevăr ţara aceea tolerantă şi liberală, însă Amsterdamul bifează asta cu brio. Acolo, relaxarea e la loc de cinste, şi să nu fii liber este singurul fapt interzis. Şi la Amsterdam se dau amenzi, sînt legi, e poliţie (de obicei, pe cai cărora *e interzis* să le dai zahăr şi morcovi, dar ai voie să-i mîngîi dacă sînt în pauză). Şi la Amsterdam e interzis să claxonezi după 10 seara, să îţi pictezi casa roz pentru că aşa îţi vine, să parchezi maşina pe trotuar, ba chiar şi pe stradă, de multe ori, să îţi plimbi cîinele neţinut în lesă, să arunci gunoiul în altă zi şi alt loc decît cel indicat.

În Danemarca, înainte de a stabili numele copilului, părinţii trebuie să consulte un ghid aprobat de guvern, unde au la dispoziţie aproximativ 7000 de nume – în jur de 3000 de nume masculine şi circa 4000 de nume pentru fetiţe.

E interzis să claxonezi după 10 seara, să îţi pictezi casa roz.

Sigur că la Amsterdam se fumează. Drogurile *soft*, însă, nu sînt legale în Olanda, nici la Amsterdam. Ele sînt *gedoogd*, un fel de tolerare strict definită în lege. Nu ai voie să îţi cumperi iarba, de unde ţi se nazare; dacă o faci, poţi să fii amendat şi chiar pedepsit. Nu ai voie nici să le scoţi din ţară (de aceea, la mine acasă e un sertar special, cu punguţe simpatice, fiecare cu numele proprietarului pe ea. La revenire, aşteaptă relaxate).

Însă nu asta contează cel mai mult la Amsterdam, cred. Ceea ce contează acolo e ca fiecare cetăţean, în toate spaţiile oraşului, să se poată simţi liber. Iar acest „să te simţi liber" e un lucru asumat şi trăit de toţi, în cele mai mici gesturi: de la poliţistul care îţi zîmbeşte de pe cal (şi cînd îţi dă amenda), la tineri şi bătrîni – cei pe bicicletă sau pe jos, în maşini sau în bărci, acasă şi pe stradă, la teatru şi la piaţă, peste tot, lumea respiră un aer degajat. La Amsterdam, singura treabă care ar trebui interzisă este ploaia, iar singura stare pe care ţi-o lasă oraşul este că rămîi interzis de cît de armonios pare să decurgă totul.

* „I Amsterdam" este motto-ul oraşului. Campania publicitară a oraşului şi a primăriei îi îndeamnă pe toţi locuitorii şi vizitatorii să se identifice cu spiritul oraşului.

Anca Fronescu *este traducătoare. A iniţiat languages4literature.com, o platformă prin care vrea să promoveze cultura românească în străinătate.*

„Interdicţiile prin care am trecut m-au făcut să sufăr"

interviu cu Antoaneta RALIAN

*Cu doamna **Antoaneta Ralian** poţi să vorbeşti despre orice: cărţi, filme, tot ce se scrie în presa culturală, personaje literare, muzică, prieteni tineri şi, mai ales, despre cum nu şi-a pierdut pasiunea de-o viaţă. Traduce literatură cu aceeaşi plăcere. Acum „îmblînzeşte" frazele-mamut ale Virginiei Woolf. În cele cinci ore ale vizitei mele, am trecut de la un subiect la altul. Mi-a povestit şi despre cei doi mari duşmani pe care îi are: timpul şi singurătatea. Am rugat-o să-şi amintească care au fost ciclurile de interdicţii care i-au marcat viaţa. După cum o să vedeţi, n-au fost deloc puţine. Dar cum acest subiect nu reprezintă decît o felie din destinul domniei sale, e un prilej să vă invit, dacă n-aţi făcut-o încă, să-i citiţi povestea în* Toamna decanei, *volumul de convorbiri cu Radu Paraschivescu (Humanitas, 2011).*

© R. Avram

Care sînt primele interdicţii de care vă amintiţi?

M-am născut într-o familie mic-burgheză, înstărită, şi am avut guvernantă, *Frau* Hermine. Din fericire, am avut-o doar vreo doi ani de zile. O şi văd în faţa ochilor – o fată bătrînă, uscată, îmbrăcată întotdeauna în culori sobre, cenuşii, şi care purta pe cap o bonetă albă, cu aripi, ca de călugăriţă. De la această *Frau* Hermine, de la care am învăţat puţină germană, mi-a rămas înşurubat bine în minte acest *Das ist nicht erlaubt* („Asta nu e voie"). Asta îmi zicea tot timpul, la fiecare şotie şi poznă copilărească pe care o făceam. Pentru mine, acest *Das ist nicht erlaubt* al acestei *Frau* Hermine fost prima interdicţie de care îmi aduc aminte.

Din fericire, perioada acestei guvernante n-a durat decît vreo doi ani şi apoi am intrat sub aripile mamei, care era o femeie inteligentă şi emancipată pentru vremea aia. Fuma, juca cărţi, avea o viziune mult mai deschisă. Aşa a început, pentru mine, educaţia mic-burgheză de acasă, făcută într-un spirit de bun-simţ: niciodată să nu spui un lucru urît cuiva, să nu-l faci să se simtă prost, şi oarecum şi în aura celor zece porunci, care sînt restricţioniste: să nu minţi, să nu minţi etc. Nu era vorba neapărat de interdicţii, ci de norme de educaţie, dar, într-un fel, restricţioniste şi astea.

Din fericire pentru mine, însă, n-am avut restricţiile pe care le aveau fetele din provincie, pe vremea aia, în relaţiile cu băieţii. Cînd am avut o primă foarte mare dragoste, prietenul ăsta al meu venea la mine acasă în fiecare zi şi citeam împreună Proust. La un moment dat, ştiu că a intervenit o ceartă între noi, şi mama, fără să-mi spună nimic, a fost cea care s-a dus la el şi l-a împăcat şi l-a rugat să vină la noi pentru că eu sufeream.

Ce puteţi spune despre a doua etapă de interdicţii pe care le-aţi trăit?

Au venit la rînd restricţiile din liceu. Am fost la un liceu de provincie, cel din Roman, cu profesori foarte buni, dar cu o directoare care era o interdicţie ambulantă, pe două picioare. Ea locuia în incinta liceului şi soţul ei se îndrăgostise de o elevă de clasa a VIII-a şi fugise cu ea. Drept care, această profesoară de română ura, pur şi simplu, toate fetele tinere. Aşa că, în tot timpul liceului, pe lîngă faptul că nu aveam voie să mergem să vedem nici un film şi nici o piesă de teatru, căci ar fi fost decadent şi indecent, toată vara eram obligate să mergem îmbrăcate în uniformă: o rochie gri, un şorţ negru pe deasupra, ciorapi negri, pantofi negri, o pălărie neagră, care se punea de la sprîncene pînă la ceafă. Doamne fereşte să te fi prins fără pălărie pe stradă.

Această profesoară, împreună cu o alta, oribilă, făceau în fiecare după-amiază un tur cu o trăsură cu doi cai, pe strada mare. Noi, elevele, cunoşteam deja ropotul cailor lor, aşa că, atunci cînd îl auzeam, ne refugiam în magazine şi ne ascundeam ca nu cumva să ne vadă. Toţi negustorii erau complici cu noi. O singură dată m-a prins fără pălărie. Aveam un păr frumos pe vremea aia, foarte bogat, de care eram foarte mîndră. La începutul anului, directoarea mi-a ţinut o teorie în faţa întregii clase, spunîndu-mi: „Arătai ca o nebună, cu părul ăla desfăcut..." Deci, ciclul al doilea de interdicţii a fost al doamnei Mihail.

Ce a venit la rînd?

A venit războiul şi marile interdicţii şi restricţii. Fiind evreică, am fost dată afară din şcoală, eu, care eram premianta clasei. Tatăl meu era directorul băncii comerciale din Roman şi şi-a pierdut postul. Bunicul meu avea o mică făbricuţă de îmbuteliat răcoritoare şi i s-a luat. Am fost scoşi din casa noastră bătrînească şi trimişi la marginea oraşului, la periferie, într-o locuinţă mizeră. În plus, mai era şi steaua galbenă pe care trebuia s-o purtăm în piept. Nu avem voie să ieşim pe stradă după ora 6 seara. Asta era o restricţie cumplită. Cum tata nu mai avea nici o sursă de venit, trăiam din ce vindeam din casă.

Marea interdicţie era, în fond, că nu mai puteaţi să vă trăiţi viaţa dinainte...

Nu ştiu cum s-a întîmplat că toate aceste nenorociri au coincis cu prima dragoste. Aşa că toate ororile erau văzute de mine ca printr-un văl. Cumva estompate. Auzeam ce se întîmplă, dar pentru mine era Florin, care venea la mine, şi Proust, pe care îl asociez cu războiul, cu prima dragoste, cu urîtul şi cu sublimul. Acesta a fost un ciclu de interdicţii dureroase, dar muiate de romantismul acestei iubiri. Pe de altă parte, auzeam de trenurile morţii şi se vorbea că şi Romanul ar fi pe lista lagărelor morţii.

Atmosfera din casă nu vă îngrijora?

Se vorbea în casă, bineînţeles, ştiam din auzite. Erau, totuşi, departe de mine toate ororile care se întîmplau. Acum, aproape că mi-e ruşine cînd mă gîndesc la perioada aia şi la cît de detaşată am putut să fiu atunci. Pe un fundal de moarte şi de grozăvie, o dragoste trandafirie, romantică e ceva ciudat. Dar asta a fost.

S-a terminat războiul, aţi scăpat de nişte interdicţii şi au urmat altele.

Am plecat la studii la Bucureşti. Prima iubire s-a terminat. Eram studioasă, făceam engleza, franceza, italiana, aveam profesori extrem de interesanţi – Dragoş Protopopescu, Basil Munteanu, Nina Façon, Tudor Vianu la estetică.

Din facultate, am fost angajată la Ministerul Învăţămîntului şi Culturii. Ministrul era din Roman, mă cunoştea de mică, fusese coleg de liceu cu fratele meu, ştia că vin dintr-o familie burgheză, dar m-a chemat la el şi mi-a spus că în Minister trebuie schimbate cadrele pentru că avem nevoie de „sînge proaspăt". Şi au luat studenţi, şefi de promoţie, o masă manipulabilă şi curată din punct de vedere politic. Primul meu job a fost ceva groaznic. Am lucrat la epurarea bibliotecilor. Trebuia să scoatem din bibliotecă tot ce era considerat carte subversivă. Şi subversivă era trei sferturi din literatură: tot ce era filozofie idealistă, tot ce era considerat erotic, tot ce avea vreo trimitere antisocialistă, tot ce era pro-capitalist trebuia scos şi trimis la Fondul Secret.

L-am scos şi pe Călinescu, şi pe Kant din bibliotecă. Şi pe Henry Miller, pe care mai tîrziu l-am tradus cu brio. Mă simţeam groaznic. Veneam acasă şi plîngeam în hohote, mă tot întrebam cine sînt eu să îi scot pe autorii ăştia din bibliotecă, eu, care iubeam atît de mult literatura. Trăiam o situaţie schizofrenică. Pe de o parte, trebuia să fac ceea ce făceam pentru că tatăl meu pierduse absolut totul, soţul meu avea şi el altă poveste – fusese secretar de redacţie, în studenţie, la revista lui Iuliu Maniu, *Ţară nouă*, şi apoi, periodic, descopereau că fusese ţărănist şi îl dădeau afară din presă. Pe de altă parte, literatura o aveam în sînge de mică.

Pînă la urmă, m-am dus la acest Mihai Florescu, ministrul Culturii, şi i-am cerut să mă transfere în altă parte. Şi m-a transferat la Direcţia Generală a Editurilor. Aici vine alt ciclu de interdicţii şi de restricţii. Era o muncă de rutină, de statistici. Trebuia să analizăm cîte cărţi despre ţărănimea muncitoare, cîte despre proletariat, cîte traduceri apăreau. Toate manuscrisele de la editură treceau întîi pe la noi şi apoi ajungeau la Cenzură. Noi eram stadiul intermediar spre Cenzură. Şi de la Cenzură se întorceau zdravăn cenzurate.

După ce s-a schimbat ministrul Culturii, m-au trimis la munca de jos, pentru că nu aveam dosar bun şi nu eram membră de partid, ceea ce a fost salutar pentru mine. Căci am ajuns redactor la Editura Univers, unde mi-am şi descoperit vocaţia de traducător.

Pentru că de acum ştiam cum e cu cenzura, ce e voie şi ce nu e voie, la redactările de traduceri pe care le făceam, umblam la manuscrise şi tăiam ca-n brînză, pasaje întregi, tot ce ştiam că nu avea cum să treacă. Edulcoram, foloseam perifraze, transformam scene.

Toate aceste cicluri de interdicţii prin care am trecut m-au făcut să sufăr, m-au mutilat sufleteşte, pentru că sînt o sentimentală, o îndrăgostită de literatură şi, trăind toate aceste lucruri, sufeream fizic.

Dar v-aţi răzbunat pe toate aceste interdicţii cînd l-aţi tradus pe Henry Miller...

M-am răzbunat. Am tradus cu voluptate tot limbajul pe şleau al lui Henry Miller. Am scos din mine toate tabuurile, căci ani de zile, cît am tradus Miller, m-am luptat cu mine însămi să le spun organelor sexuale şi actelor sexuale pe nume.

Ca să închei, în ultimul ciclu al marilor renunţări, al teritoriilor pierdute – vorba lui Pleşu –, aş trece interdicţiile medicale de bătrîneţe, care mi se par foarte dureroase: nu mai fuma, nu mai sta la soare, nu mînca sărat, nu mînca dulce. O serie infinită şi nesuferită de *nu*-uri.

a consemnat Ana Maria SANDU

„După o întîlnire cu cititorii din Köln, am fost întrebat ce înţeleg prin starea de extaz, de miracol, pe care o trăiam încă de la vîrsta de 4 ani, cînd, în plină vară, la vremea asfinţitului, obosit de joacă, mă culcam pe rigolele pline de iarbă ale Bucureştiului de atunci. Tatăl meu, fost poet, murise pe cînd eu aveam 2 ani şi probabil îmi transmisese «morbul» poeziei. Am pronunţat cuvîntul «extaz» gîndindu-mă, fără îndoială, la o anumită stare de graţie, numită uneori şi inspiraţie, în orice caz, cu un cuvînt interzis pe vremea oricărui totalitarism."

GELLU NAUM

PUBLICITATE

Art Cultura

O abordare neconvenţională a creaţiei, cu **Dan Pârvu**.

Vineri, de la 19h15.

rfi românia

Raluca ALEXANDRESCU

Ce te faci cînd roşia e obligată să fie roşie?

Cînd, în decembrie 1989, s-au umplut străzile de oameni disperaţi de foame, de frig, de frică, unul dintre sloganurile frecvent auzite şi păstrate în memoria efemeră a zidurilor bucureştene şi ale marilor oraşe de provincie suna „Libertate, te iubim, ori învingem, ori murim!“

Priveam cu jind peste Cortina de fier, atît cît se putea, imaginîndu-ne cum e viaţa în ţări unde principiul de bază al funcţionării în interiorul reţelei sociale nu e interdicţia. Constrîngerea, cu forma agravată a interdicţiei, a marcat existenţa noastră cotidiană în spaţiul autoritar şi sufocant al lui „nu e voie“. Ea ne-a făcut să tragem, apoi, consecinţele amputării propriului discernămînt: în faţa unor decizii colective majore, cu impact direct asupra libertăţii şi a bunăstării fiecăruia, cum au fost, de pildă, primele alegeri „democratice“ din mai 1990, spiritul liber a luat o pauză de somn. Numeroase sînt exemplele, mai ales în primii ani de libertate, cînd am putut vedea în ce măsură interdicţia, ca metodă de guvernare, îl poate văduvi pe cetăţean de o minimă gîndire autonomă.

Pînă la urmă, o discuţie despre interdicţie într-un regim politic – oricare ar fi el – implică, în mod natural, o discuţie paralelă despre sensurile libertăţii politice şi raporturile ei cu un anumit tip de constrîngere, propriu vieţii în societate. A reglementa nu înseamnă, evident, acelaşi lucru cu a interzice. Şi probabil că în spaţiul cuprins între cele două limitări ale libertăţii, una venind din sfera unei asumări liberale, democratice, a ordinii, şi a doua – mai degrabă din inspiraţia autoritară ori paternalistă, se naşte zona gri a abuzului de interpretare, a absurdului ori a lipsei de măsură.

Cuvintele mari, frazele sforăitoare, elanurile irepresibile stîrnesc astăzi, privind în jurul nostru, după 23 de ani, zîmbete condescendente. „Da, am avut libertatea, şi la ce ne-a folosit?“ – vor spune, amar, unii. „Nu, de libertate adevărată, democratică, civilizatoare, nu am avut niciodată parte“ – vor replica, strîmbînd din nas în faţa abuzului de cuvinte, alţii.

Din 2007, am putut experimenta un alt tip de abordare a interdicţiei. În mitologia urbană a preaderării, se vorbea de regulamente europene privind dimensiunea şi culoarea merelor, a roşiilor, a castraveţilor şi dovleceilor şi alte asemenea năzdrăvănii. Într-o ţară încă foarte sensibilă la raporturile dintre spaţiul public şi privat, unde, în mod tradiţional, istoric (încă de la Regulamentele Organice!), orice tentativă de reglementare e privită cu suspiciune, unde cetăţeanul se umple de indignare autohtonistă cînd i se spune cum să-şi vopsească gardul sau să taie porcul, toată zvonistica legată de mania reglementativă a birocraţilor de la Bruxelles părea uşor neverosimilă.

© L. Muntean

În 2011, Franţa a interzis condimentele pe bază de roşii în cantinele şcolare, cu scopul de a păstra bucătăria franceză. O singură excepţie franceză: studenţii au voie să mănînce cartofi prăjiţi cu ketchup.

Cu toate acestea, într-un fel, neverosimilul s-a produs. Am intrat şi noi în maşinăria birocratică europeană, cu toate avantajele, dar şi absurdităţile ei. Pînă la urmă, fiind vorba de un aparat birocratic imens, el există, ca peste tot, şi pentru propria, perpetua regenerare. Reglementările pe hîrtie cheamă, la rîndul lor, alte hîrtii. Cel mai aprig apărător al dezvoltării durabile devine astfel şi cel mai redutabil devorator al pădurilor.

În limbajul de lemn al Uniunii Europene, al cărei membru am devenit, după ani de aşteptare mai mult sau mai puţin disperată, interdicţia poartă diverse nume şi se ascunde sub umbrela mai multor categorii de eufemisme. „Sănătatea consumatorului“, „Siguranţa cetăţeanului“, „protecţia mediului“ etc. Îndărătul lor, funcţionarii europeni comit, în fapt, miniatentate la discernămîntul cetăţeanului, transformînd zecile de milioane de europeni într-o masă indistinctă de adulţi infantilizaţi, în perpetuă nevoie de reguli precise. Lună de lună, de la Bruxelles mai aflăm ce, cum şi cît trebuie să bem, să mîncăm, să respirăm, să fumăm, să citim. Interdicţiile europene de acest tip, traduse în reglementări, se îndepărtează din ce în ce mai mult de idealul european al protejării diversităţii în toate ipostazele ei şi cu atît mai mult de ideea protejării libertăţilor cetăţeneşti, pe care instituţiile politice ale Uniunii Europene le garantează.

Luaţi de valul unei uniformizări pînă la un punct benigne şi cu efecte benefice în multe domenii (scăderea tarifelor la *roaming* e un exemplu relevant pentru buzunarele europene), birocraţii europeni pierd din ce în ce mai limpede din vedere scopul instituţiilor pe care vremelnic le animă şi care privesc tocmai garantarea autonomiei individuale, în raport cu un organism birocratic devorator şi, după cum se vede, cu certe tendinţe patriarhale. Or, frontiera dintre reglementări democratice şi interdicţii paternaliste e atît de fragilă, încît principala preocupare a tuturor formelor omeneşti de asociere politică ar trebui să fie, înainte de toate – vorba liberalului Benjamin Constant –, „libertatea individuală: pe ea se sprijină morala publică şi privată, fără ea nu există nici pace, nici demnitate, nici fericire“.

***Raluca Alexandrescu** este lector univ. la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti.*

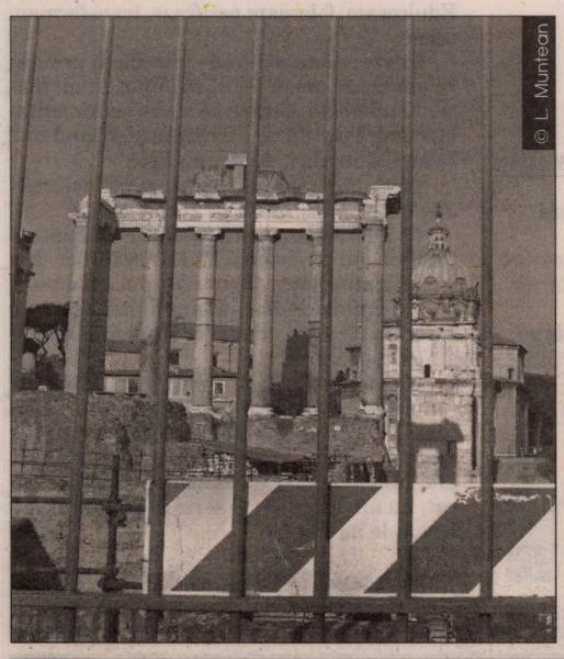

© L. Muntean

Zece lucruri interzise în lumea arabă

În majoritatea ţărilor din lumea arabă, orice este considerat a fi de influenţă occidentală este strict interzis prin lege. Astfel, autorităţile au impus coduri stricte de comportament „moral“, dar şi standarde de vestimentaţie pentru femei şi pentru bărbaţi.

De exemplu, este de neconceput ca femeile să poarte bluze decoltate sau să-şi prindă părul în coadă de cal, iar bărbaţii nu au voie să îşi lase părul lung.

Purtarea unui aparat dentar este strict interzisă în Iran, una dintre cele mai conservatoare ţări arabe.

Harry Potter poate face el multe, dar nu şi să intre pe sub pielea arabilor. Este interzisă orice difuzare sau promovare a vreunui material al micuţului vrăjitor.

George Michael sau Elton John sînt total interzişi. Motivul? Sînt homosexuali, iar homosexualitatea este, şi ea, interzisă. Blugii strîmţi *(skinny jeans)* sau blugii scurţi, pentru fete, sînt cu totul interzişi. Este de neconceput ca femeile să îşi etaleze pe stradă formele, în faţa bărbaţilor. Pedepsele pentru aşa ceva sînt foarte drastice, aşa că femeile şi-au luat cu totul gîndul de la astfel de piese vestimentare.

Gmail, Youtube sau Facebook sînt considerate unelte de propagandă occidentală şi, astfel, sînt interzise prin lege. Batman – un supererou neînfricat, care reuşeşte cam tot ce îşi propune, mai puţin să primească „viza“ pentru majoritatea ţărilor arabe.

Pisicile şi cîinii sînt interzise ca animale de companie. Concepţia arabilor despre animalele de companie este cu totul diferită faţă de a noastră, astfel că în casă n-o să doarmă niciodată un animal, oricît de drag le-ar fi el.

Hainele colorate strident sau păpuşile Barbie sînt şi ele interzise, pentru motivul că promovează valorile degradante ale Occidentului.

Studiul ştiinţelor politice este o noţiune abstractă pentru ţările arabe. Nu există nici o facultate unde ai putea învăţa aşa ceva şi nici studiul particular al acestora nu este tolerat. Carnea de porc şi alcoolul sînt două lucruri de care nici un musulman nu se va atinge vreodată. Sînt considerate de religie drept unele dintre cele mai mari păcate pe care un arab le-ar putea face. (Vlad IGNAT, adevarul.ro)

Costin CIOBANU

Dublul divorţ al politicii în România

Europa – spunea recent Zygmunt Bauman – este prizonieră între putere şi politică. În opinia sociologului polonez, ceea ce diferenţiază această criză de precedentele este tocmai divorţul dintre politică şi putere, accentuarea, într-o lume postwestphaliană, a interdependenţelor transnaţionale şi a deficitului democratic. Din aceeaşi perspectivă, Alexander Bard şi Jan Söderqvist, analizînd scăderea continuă a participării electorale, arată că nu dezgustul faţă de neseriozitatea politicienilor este principala cauză, ci conştientizarea, de către alegători, a faptului că puterea este în altă parte, nu la cei pentru care se presupune să se voteze.

În România, adaptînd, aş vorbi despre un dublu divorţ al politicii: divorţul de responsabilitate şi, mai ales, divorţul de putere. Este interesant să explorăm resorturile acestor fenomene.

Ce-ar mai face politicienii dacă s-ar limita, în campaniile electorale, la a promite ceea ce pot face şi ar renunţa la marile narative ale progresului pentru toţi? Ce-ar mai avea parlamentarii de spus dacă n-ar mai promite drumuri, podeţe şi cămine culturale – altfel, lucruri pe care doar administraţia locală le poate face? Ce s-ar mai auzi dacă din discursul politic ar dispărea miile de kilometri de autostradă, scăderile de TVA şi CAS, măririle de pensii şi salarii, sau finanţarea educaţiei şi a sănătăţii cu neverosimile procente din PIB? Este, poate, în esenţa meseriei de politician să inspire şi să mobilizeze, printr-o relaţie aproximativă cu realitatea şi ambiguă cu populismul, dar o limită trebuie să existe.

În România, campaniile electorale devin un divorţ furios de responsabilitate, o variantă „demo" a unei ţări în care nu vom trăi niciodată. Criza nu a făcut decît să trezească la realitate şi să adîncească această ruptură. În dorinţa de fi prezent, de a comunica, de a-şi mobiliza baza electorală sau a arăta o nouă aventură politică pentru cei dezamăgiţi, populismul cuminte al lui „de toate pentru toţi, fără număr" este asumat. Programul electoral propriu-zis funcţionează doar pentru a neutraliza o zonă de discurs – îl ai, nu interesează pe nimeni; nu îl ai, se revoltă romanticii spaţiului public. Dovadă că astăzi, la peste jumătate de an de la preluarea guvernării, nu mai face nimeni bilanţul celor 135 de promisiuni cu care USL venea în octombrie. Mai rău, la un an de la preluarea puterii, preşedintele francez Hollande a arătat cîte dintre cele 60 de promisiuni din 2012 s-au realizat (7 îndeplinite, 52 în curs de realizare). Pîndit de irelevanţă, exerciţiul nu pare a-l ajuta pe liderul socialist, dacă ne uităm la scăderea continuă a susţinerii sale publice.

Responsabilitatea este abandonată, în era în care, pentru a face profit politic, trebuie să generezi atenţie. Timpul scurt al politicii predispune la senzaţionalism şi *sound bites*. Dacă dilema este între a fi responsabil şi a fi citabil, atunci ea este foarte uşor de depăşit. În vremea interesului marginal pentru politică, a nucleelor dure de votanţi, ca ţintă privilegiată a eforturilor de comunicare, pe nesimţite, ca la notar, politicianul se desparte de responsabilitate.

Divorţul de responsabilitate pre-alegeri este însoţit, post-alegeri, de adevărata bubă a politicienilor şi a partidelor de astăzi – divorţul de putere, înţelegînd, prin putere, capacitatea de a mobiliza resurse şi decizii pentru schimbări structurale care să aibă efecte pozitive asupra unor categorii largi de populaţie. Se naşte un cerc vicios în care divorţul de putere îl explică pe cel de responsabilitate şi invers. Cîtă putere au, de fapt, aleşii, de a duce la îndeplinire proiectele faraonice de dezvoltare din oferte electorale frumos colorate? Cît decide Guvernul şi cît decid FMI, Comisia Europeană, pieţele financiare, investitorii străini, SUA, Merkel, licurici mai mari sau mai mici? România ca o colonie – percepţie accentuată public şi mediatic în timpul şi după evenimentele din vara trecută – funcţionează ca alibi pentru politicieni, între momentele bine dozate comunicaţional, de atotputernicie şi dumnezeiat.

Divorţul de putere, cu suişurile şi coborîşurile lui, cu momente de resemnare şi cu altele de cocoşism, este, poate, insuficient vizibil, pentru că managementul declinului se face profesionist. Dar semnele dezvrăjirii sînt la tot pasul. Le vedem în graficele încrederii în personalităţile publice, cu eroi precum Arafat, la 70%, şi cu majoritatea politicienilor zbătîndu-se între 15 şi 30%. Le vedem în opţiunea pentru manageri privaţi în companiile de stat, pentru a pune capăt corupţiei şi politizării păguboase. Politicul se retrage, dă vina pe manageri privaţi, pe companii de recrutare, pe administratori judiciari, pe FMI şi pe Comisia Europeană. Scuza este primul pas către irelevanţă.

Există un singur mod al politicienilor de a arăta că împăratul nu e încă gol; el înseamnă cucerire politică a statului, politizare şi lipsirea de conţinut a instituţiilor. Mai simplu spus, partidul ocupă statul. Miza sînt zecile de miliarde de euro în achiziţii publice. Dacă urmăriţi recentele modificări ale legii achiziţiilor publice sau dacă auziţi de cele 700 de milioane de euro pe care le avem de returnat la Bruxelles pentru atribuiri ilegale, înţelegem de unde vine toată bătălia din jurul subiectului. Achiziţiile publice sînt ultimul bastion de putere al politicienilor, o chestie de execuţie, nu de viziune.

Viziunea, cea certată cu responsabilitatea, este doar înainte de alegeri, în „programele" pe care le cere toată lumea, pe care nu le discută nimeni, fie pentru că ele sînt prea greu de înţeles, fie pentru că provin dintr-o filozofie de guvernare care, de la Nietzsche încoace, este depăşită (considerînd schimbarea ca pe o excepţie, nu ca pe o constantă a guvernării). Există elemente obiective şi subiective ale divorţului. Politologul francez Bernard Manin spune că, dacă programele ajung să fie rapid invalidate de realitate (gîndiţi-vă doar ce spunea G.W. Bush că va face în campania din 2000, şi ce a ajuns să facă după 11 septembrie!), în momentul cînd votăm, ar trebui să evaluăm caracterul candidaţilor. Să îi judecăm nu după ce vor să facă – o iluzie, o împăunare cu ceva ce nu le aparţine: puterea –, ci după cum sînt, după capacitatea de a acţiona în momente-cheie.

Există un singur mod al politicienilor de a arăta că împăratul nu e încă gol.

Puterea politicienilor devine, deci, extrem de limitată, identificabilă doar pe segmente mici – că e vorba de virgule şi amendamente, de lucruri extrem de tehnice şi greu de înţeles pentru public (şi pentru parlamentari, dovadă că peste 90% din ce adoptă legislativul vine de la Guvern). Cînd apare cîte un prilej pentru a-şi flexa muşchii, politicienii sînt pe baricade. Aşa se şi poate decripta marea horă naţională stîrnită în jurul independenţei energetice. E pe cît de rar, pe atît de puţin credibil cuvîntul „independent" în vocabularul nostru politic.

Nu e doar banal, dar şi fals să continui discursul general despre politicieniibalauri cu şapte capete, alfa şi omega răului din România. Altele sînt realităţile şi trebuie privit către fenomenele structurale, precum dublul divorţ al politicului de responsabilitate şi putere. Altfel, ţineţi minte,

© L. Munteanu

cu cît mai multe ştiri despre politicieni ca „puternici ai zilei", cu atît sînt ei mai fericiţi – povestea lor continuă. Cînd înjuraţi un politician, el se bucură. Cînd îl ignoraţi, lumea lui se cutremură puţin. Pentru cei sătui de politicieni, acesta este marele proiect, poate utopic – să-i deconspirăm în limitarea lor, să-i transformăm în funcţionari politici, din sperietori în actori ai unui *entertainment* de un alt fel. Şi, cel mai important, să vedem unde e puterea, unde se iau deciziile, şi să forţăm fuziunea cu responsabilitatea. Dacă politica e în divorţ, atunci să forţăm o nouă nuntă între putere şi responsabilitate! Nu e uşor, dar e un proiect pentru cine nu vrea să se predea.

PUBLICITATE

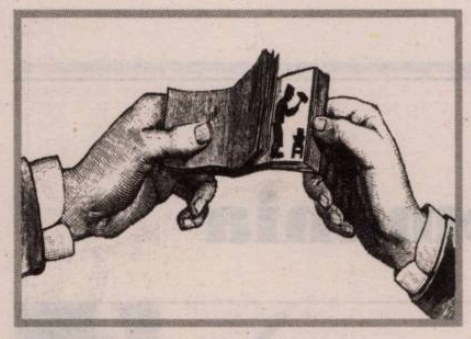

Marius CHIVU

feedbook

Posteritate

● **Sorin Stoica, *Dincolo de frontiere. Opere*, Casa de Pariuri Literare, 2013.**

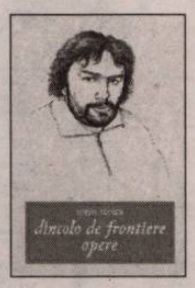

Zilele astea, Sorin Stoica ar fi împlinit 35 de ani.

În volumul *Povestiri cu înjurături,* carte cu care debuta în anul 2000, există o povestire, spusă la persoana I, retrospectiv, în care un băieţel priveşte, fascinat şi totodată tulburat, cum soarele apune în fiecare seară după dealuri. Felul în care se stinge lumina îl face pe băieţel să vadă apusul ca pe o agonie şi să creadă că după dealuri se află un vast cimitir: „Cum să-i spun lui taică-meu tot ce văzusem sau intuisem că se petrece în zare, sub acel deal? De unde să născocesc vorbe care să rimeze cu trăirile alea nemaipomenite? De fapt, pe vremea aia cred că nici nu îmi era prea clar ce gîndesc şi nu înţelegeam de ce soarele mă atrage, mă cheamă. Am desluşit abia mai tîrziu această atracţie halucinantă. Moartea soarelui şi moartea în general mă speriau, şi tot ce sperie te şi atrage. Nu înţelegeam moartea. Cînd vedeam pe drum dricul care trecea zdroncănind şi cărînd cîte un mort care parcă dormea liniştit cu faţa în sus, visînd probabil că zboară printre stele, la început nu ştiam ce e cu el şi nu pricepeam de ce oamenii ăia plimbă un tataia adormit pe stradă. De ce aruncă cu bani aici, la noi în răspîntie, şi de ce se îmbulzeau copiii cei mulţi ai lui Nistor şi ai lui Fălcuţă, de ce se înghionteau şi se împingeau să apuce cît mai multe monezi din acelea. «Ce e cu omul ăla?» l-am întrebat odată pe tata. «A murit!», de parcă ar fi zis «Cum, nici asta nu ştii? Şi asta să-ţi explic?» Tăia un lemn. A scuipat în rumeguşul movilit lîngă picior şi a continuat să hîrjîie. «Cum adică?» Asta îl pusese în dificultate. S-a oprit cu ferăstrăul la jumătate, opintindu-se: «Adică a murit! Ce, nu ţi-e clar?» şi a dat din mîini a lehamite. Îl înţelegeam, totuşi. Părea ceva de neexplicat că oamenii mai şi mor. Printre altele, poate nu de aceeaşi importanţă. «De fapt, nimeni nu ştie ce înseamnă să mori!», a mai adăugat misterios, a scuipat iar în palme şi a continuat să plimbe la-ma ferăstrăului în măduva trunchiului acela îndărătnic, plin de noduri. Uitase parcă pe loc tot ce vorbisem. Nu ştie nimeni ce înseamnă să mori! Asta îmi producea un dispreţ profund pentru oameni. Să trăieşti atît şi după un car de ani nici măcar atîta lucru să nu ştii?...“

Discuţia cu tatăl continuă la fel de laconic şi de nesatisfăcător, însă curiozitatea copilului începe să fie concurată de teamă, de o teamă tot mai mare: „Nu voiam să mor. Mai ales după ce îmi citise mama o poveste despre viaţa fără de moarte, mă visam plecînd spre acel tărîm inexistent, să trăiesc acolo veşnic. Cînd îmi aduceam aminte că sînt un biet muritor, făceam crize de furie, mă tăvăleam pe jos, pînă cînd mama, disperată, mi-a povestit că, de fapt, nu toţi oamenii pleacă, se duc pe lumea cealaltă, îi era frică să pronunţe cuvîntul moarte în prezenţa mea. Sînt şi unii mai... şmecheri, în criză de timp şi de imaginaţie nu găsise ceva mai potrivit ...care trăiesc veşnic. Şi eu, probabil, spunea cu o figură foarte sinceră, eram unul dintre aceia. N-a putut pînă atunci să-mi dezvăluie adevărul, despre destinul meu privilegiat, altfel n-aş mai fi avut parte de el. Un timp am crezut-o, dar moartea devenise o idee fixă, era prezentă pretutindeni. În poveştile ce le ascultam la pick-up-ul vechi, cu acul căptuşit de praf, ce zgîria placa şi scîrţîia, schimonosea vocea recitatorului, nu era poveste să nu moară cineva. Curgeau valuri de sînge, crime oribile aveau loc, iar moartea devenise o prezenţă aproape firească. Şi dacă mă gîndesc că şi jocurile copilăriei sînt toate nişte jocuri ale morţii... Poate au rolul să te obişnuiască de pe atunci cu ideea că n-ai să mai existi, să-ţi facă ideea chiar simpatică, acceptabilă.“ La un moment dat, copilul îşi convinge tatăl să treacă dealul sub pretextul de a culege nişte ciuperci, iar cînd ajung, şi băiatul descoperă în loc de cimitirul imaginat un alt deal, începe să plîngă. „După soare“ se cheamă această povestire şi este una dintre cele mai frumoase pe care le-a scris Sorin Stoica.

În volumul colectiv *Povestiri mici şi mijlocii* (2004), scris împreună cu Cosmin Manolache, Călin Torsan şi Ciprian Voicilă, Sorin Stoica mai are o povestire despre moarte, spusă tot la persoana I, dar la timpul prezent, în care naivitatea şi fascinaţia de odinioară ale copilului lasă locul îngrijorării şi dezgustului tînărului de 20 de ani, internat într-un spital, la Oncologie, afectat de tot ce se întîmplă în jur – povestirea se cheamă „Ceva frumos“: „Îmi era foarte greu să scriu, îmi propusesem să ţin un jurnal, unii chiar îmi recomandaseră, păreau că mă invidiază pentru şansa asta de a bîntui spitalul, de a face aici un teren. Să scrii în sala de mese e o senzaţie. Îmi era greu să notez şi îmi e şi acum să scriu pentru că încercasem să mă detaşez, să orbesc, să nu văd, spre exemplu, la reanimare, femeia aceea cu sînul tăiat, cusut ca un sac de cartofi, nici peştera de pizdă a celeilalte. Sau cetăţeanul acela, pentru că altfel nu pot să-i spun, care urla în patul de lîngă mine, îi ameninţa pe doctori, m-aţi omorît nenorociţilor... Să te gîndeşti la ceva frumos. Ăsta e remediul. Aşa mă sfătuiseră şi la anestezie. Cînd au înfipt acul ăla în curul meu, mi-au zis să mă gîndesc la ceva frumos. Mi-era absolut imposibil... Ceva frumos în toată curtea asta unde pute a cadavru, unde o jigodie linge o pisică uscată, un hoit de pisică. Ambalaje putrede şi iarbă vînătă, arsă. În libertate, cînd nu aveam ce face, mergeam să beau o bere cu cine ştie ce tipi şi tipe. La vîrsta noastră ar fi trebuit să facem revoluţii, să răsturnăm lumea cu fundul în sus, dar noi stăteam la o masă şi-i aşteptam pe barbari. Aş merge şi acum să-i aştept pe barbari...“

Spre final, tînărul are revelaţia relaţiei scris – viaţă: „Scrii cu gîndul să schimbi ceva. Întotdeauna se întîmplă asta. Sau măcar scrii cu gîndul că *se va schimba*. E o diferenţă între cele două. Una majoră chiar. Scrii pentru că te enervează ceva, scrii pentru a şoca, pentru a-i băga pe toţi în mă-sa. Scrii *pentru că*. Nu scrii *pentru a*. Şi asta nu e bine. Nu scrii cu scopul de a face ceva. Doar ca să te opui. Să împiedici un anumit proces. Scrii pentru că altceva nu ştii să faci. Şi tot speri ca din aglomerarea de voci, a ta să răzbată la suprafaţă. Scrii ca să te dai mare. Să ai succes la gagici. Sau scrii pentru că nu ai succes. Scrii pentru că trebuie să pui în formă o chestie care deocamdată nu-şi află sensul. Scrii pentru că ai neapărat ceva de spus. Eşti depozitar al unui mesaj. Sau doar îţi închipui că ai fi. Îţi doreşti. Scrii 6000 de semne ca şi cum ai face zilnic 30 de flotări. O ritmicitate exasperantă. Funcţie aproape igienică a scrisului. Scrii sperînd că odată ai să izbuteşti să scrii bine. Să spui ce ai de spus. Scrii ca să nu mai fii singur. Scrii pentru că îţi doreşti să fii singur. Scrii ca să asasinezi lumea. Pentru că eşti complexat, sau pentru că eşti valoros. Ca să-ţi dovedeşti că nu e deloc adevărat că ai fi stors. Scrii, deşi ţi-e frică de ce ai putea scorni.“

Destinul („destinul meu privilegiat“!?) a făcut ca Sorin Stoica (27 iulie 1978 – 6 ianuarie 2006) să fie cel mai tînăr scriitor contemporan căruia i se dedică un volum de *Opere*. Fără a cuprinde cercetările sale academice din sfera antropologiei culturale şi etnografiei mass-media, literatura cuprinsă aici înseamnă, cu totul: un volum de proze scurte *(Povestiri cu înjurături),* plus alte cîteva grupaje de proze publicate prin volume colective *(Povestiri mici şi mijlocii* şi *Cartea cu Euri),* două romane *(Dincolo de frontiere* şi *O limbă comună), Jurnalul* (scris în ultimul an de viaţă), publicistica – numărînd peste 400 de articole *(Aberaţii de bun-simţ),* plus o disertaţie de masterat, realizată sub îndrumarea profesorilor Şerban Anghelescu şi Vintilă Mihăilescu, intitulată *Mitul poetului beţiv,* corespondenţa electronică, note şi fragmente din agendele personale. 27 de ani, peste 1000 de pagini de literatură, dintre care aproape jumătate conţin texte inedite. Acum, că Sorin nu-i mai aşteaptă pe barbari, posteritatea poate începe.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Ludmila Ulitkaia, *Fetiţele. Rude sărmane,* traducere din limba rusă de Gabriela Russo, Colecţia „Raftul Denisei“, Editura Humanitas Fiction, 2013.**

Volumul acesta reuneşte două cicluri de povestiri în care Ludmila Ulitkaia face ce ştie ea mai bine: se uită la oameni cu o pricepere care-i insolitează în fel şi chip. În ciclul „Fetiţele“ ne aflăm în Rusia stalinistă de după Război, iar protagonistele sînt cîteva copile ale epocii, care trec de la o proză la alta pentru a pune în scenă varii situaţii: intrarea în rîndul „pionierilor“, explorări erotice, dispute aprinse sau mocnite, perverse terori puşteşti. În ciclul „Rudele sărmane“, protagoniştii sînt adulţi, Rusia sovietică e împinsă înspre anii mai tîrzii, spectacolul uman schimbă coregrafia păţaniilor pe una a destinelor.

De cele mai multe ori, Ulitkaia povesteşte ca un dramaturg, dizolvînd epica în replicile personajelor sau în „indicaţiile“ de decor (se simte că, din anii ’70, autoarea s-a ocupat şi de teatru, şi de scenarii de film); pe de altă parte, proza ei practică un soi de magie pastelată, cu fraze croite vrăjitoresc, din ceva poezie, ceva ironie şi un pic de paradox. De exemplu: „Ultimul soţ a murit cumva pe neobservate, şi Gulea şi-a anunţat prietenele că de azi încolo se călugăreşte, dar că-şi va trăi viaţa în lume la intensitate maximă...“ Alt exemplu: proza „Bronka“ în întregul ei (preferata mea), unde istoria *Lolitei* e reformulată în termenii unei candori siderante, de un umor absurd şi un tragism aristocratic.

Cine caută un tîlc de fond al acestor povestiri o să observe: 1) neagra comedie a obiectelor „de epocă“ (drapelele „în toate nuanţele flăcărilor iadului“, covorul ţesut de o femeie din propriu-i păr, în cinstea lui Stalin, cu degradeul inerent înaintării în vîrstă etc.), prezenţa constantă a personajului evadat din realitate (catalepsie, transă, sminteală, retardare) sau ciudata „oază de linişte“ din preajma muribunzilor; dar şi 2) poemul discret al unui omenesc care se lasă prins doar în vers alb, nicidecum roşu.

PUBLICITATE

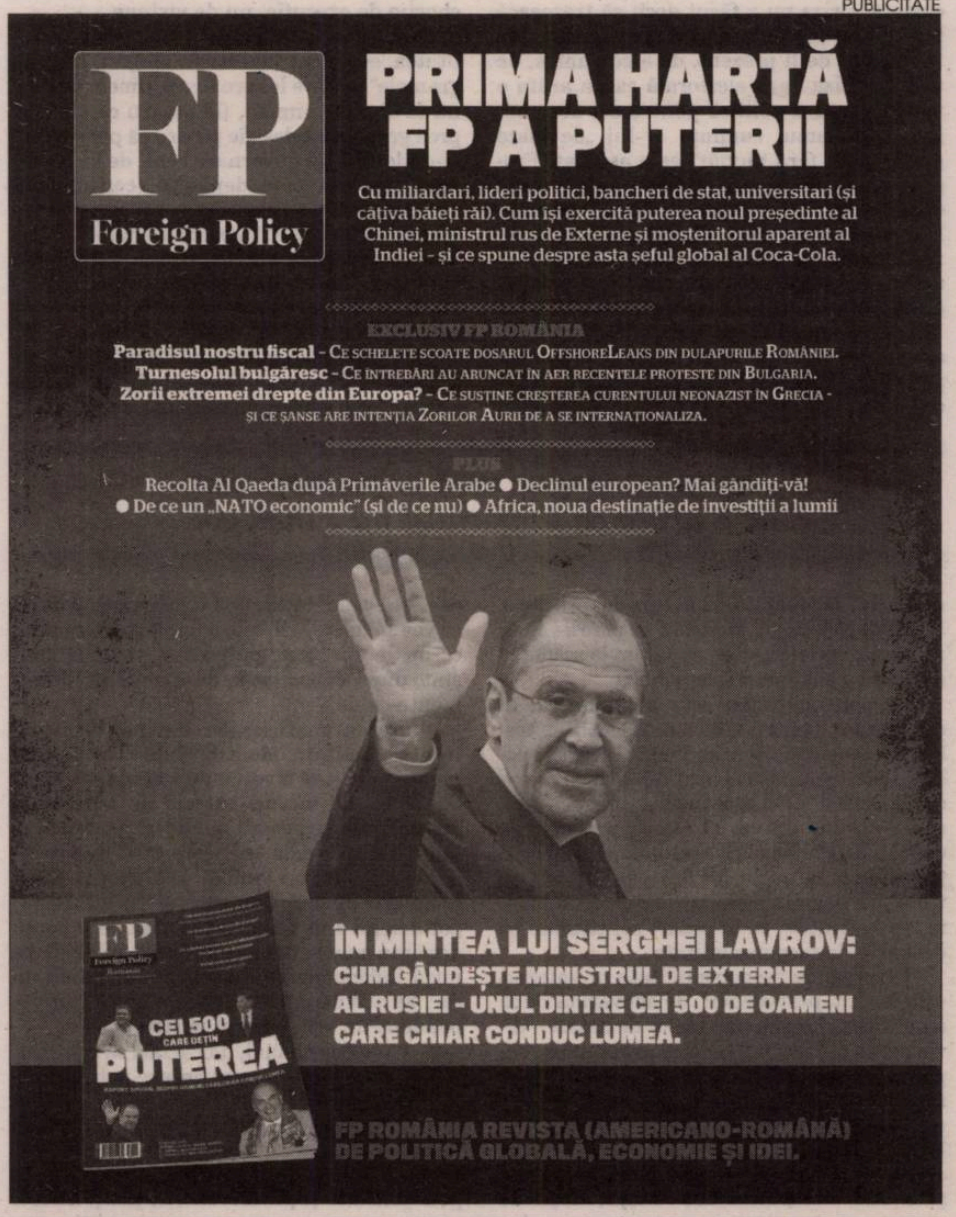

Pe urmele lui Constantin Brâncuşi

– interviu cu Federica ROCCHI –

Teatrul Laminarie din Bologna a realizat un spectacol despre Coloana Infinită *a lui Constantin Brâncuşi. Spectacolul regizat (şi interpretat) de Febo del Zozzo este intitulat* Proiezione Verticale *şi se joacă vara aceasta în cinci oraşe din Europa.*

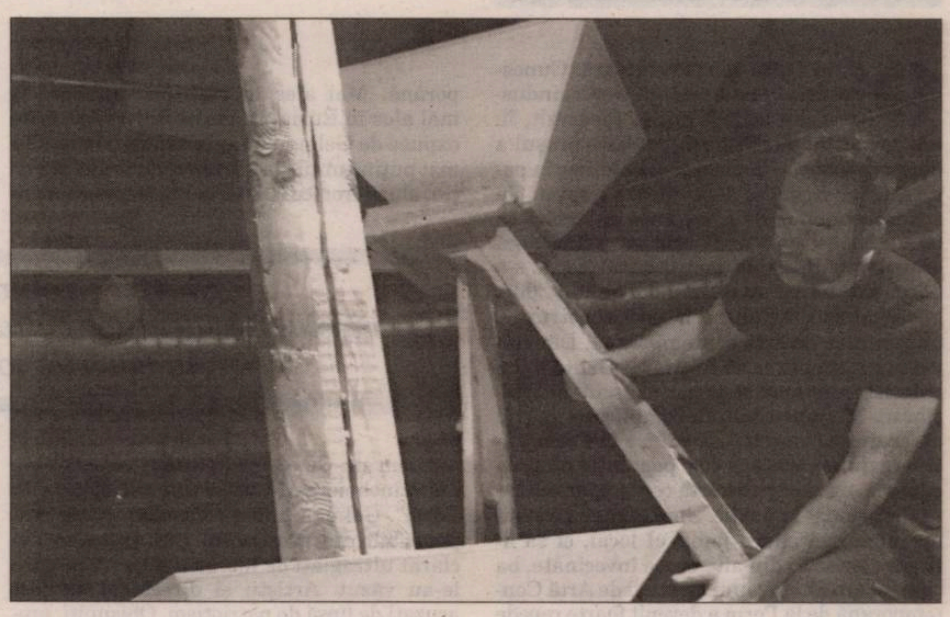

Cum v-a venit ideea să realizaţi un spectacol de teatru despre opera lui Brâncuşi?

Am absolvit Academia de Arte Frumoase din Bologna, secţia Sculptură. În timpul studiilor, am descoperit, fireşte, opera lui Brâncuşi şi mi-a plăcut foarte mult. Am fost atrasă mai ales de relaţia lui cu materia, dar şi de linearitatea formelor. Mai tîrziu, împreună cu compania de teatru Laminarie, pe care am fondat-o, am început să urmăresc – în limbajul teatral – biografiile unor figuri excepţionale, ale unor artişti importanţi pentru formarea mea profesională. Am început cu Varlam Salamov, un autor rus care a trecut prin lagărele de concentrare din Siberia; am creat spectacole despre Simone Weil, Elias Canetti, Bobby Fischer, Jackson Pollock... Fiecare dintre aceştia au devenit subiect al unor investigaţii profunde, prin intermediul unor producţii teatrale şi video, întîlniri, studii, proiecte internaţionale. După Pollock, am simţit nevoia să mă întorc la un alt mare artist pe care l-am studiat la Arte şi pe care l-am iubit – Constantin Brâncuşi. Cei doi sînt oarecum opuşi, căci Pollock lucrează pe axa orizontală (şi spectacolul nostru a amplificat această dimensiune), în vreme ce la Brâncuşi se vede aspiraţia înălţimii, a infinitului.

Am vrut să mergem pe urmele lui Brâncuşi şi să parcurgem drumul legendar pe care el l-a străbătut, pare-se, pe jos, din România pînă în Franţa.

Sîntem foarte departe de naraţiune şi de teatrul vorbit, în general.

Cărui tip de public i se adresează spectacolul?

Compania noastră se situează în zona teatrului contemporan. Dar nu lucrăm cu nişte destinatari foarte precişi, „preambalaţi". Dimpotrivă, încercăm să ne adresăm unui public cît mai vast şi cît mai divers. Lucrăm mult pentru copii şi tineret, dar fără să facem o „clasificare" a publicului. La teatrul nostru din Bologna avem publicul obişnuit de teatru, dar şi mulţi străini, imigranţi, locuitori din cartier. Acest spectacol încearcă să comunice cu spectatorii care cunosc deja opera lui Brâncuşi, dar îi vizează şi pe cei care nu cunosc deloc lucrările lui.

Spectacolul a circulat în mai multe oraşe din Europa. Cum au fost stabilite „ţintele" acestui turneu?

Spectacolul a fost într-un turneu european în luna iulie. Bucureşti n-a fost decît prima etapă. S-a mai jucat la Tîrgu-Jiu, la Budapesta şi la Paris, înainte să se întoarcă la Bologna. Nu e tocmai un turneu obişnuit, e mai degrabă o călătorie, o aventură. Am vrut să mergem pe urmele lui Brâncuşi şi să parcurgem drumul legendar pe care el l-a străbătut, pare-se, pe jos, din România pînă în Franţa. Noi însă am pornit la drum cu furgoneta. Ideea era să parcurgem cei 6000 de kilometri încet, să ne oprim pe urmele lui Brâncuşi, să încercăm să reconstituim traseul lui. Pentru asta a trebuit să găsim parteneri interesaţi de proiectul global, nu doar de găzduirea spectacolelor.

Aţi vizitat, împreună cu actorul Febo Del Zozzo, ansamblul monumental de la Tîrgu-Jiu. Care au fost primele impresii?

Am rămas fără cuvinte. Am fost să vizităm Coloana Infinitului de mai multe ori, la ore diferite, ca s-o vedem, de fiecare dată, în altă lumină. Este, într-adevăr, o operă monumentală. E şi o lucrare pacificatoare: ca s-o vezi, trebuie să stai mult timp cu capul în sus, privind cerul. E un gest rar, cu care nu prea eşti obişnuit; dar un gest care te înseninează. Dar concepţia întregului proiect e incredibilă. Ceea ce m-a impresionat e armonia generală pe care o inspiră.

Cum aţi făcut cercetarea, documentarea pentru spectacol?

Studiez deja de multă vreme opera lui Brâncuşi. Bineînţeles că am citit numeroase cărţi despre Brâncuşi. Ne-am sfătuit cu cîţiva specialişti şi cunoscători ai operei sale. De pildă, am vizitat-o, la Milano, pe Paola Mola, autoare a unor lucrări despre Brâncuşi. Ea ne-a oferit tot felul de sugestii şi ne-a ajutat cu contacte la Bucureşti şi la Paris. Doina Lemny, de la Centre Pompidou, ne-a ajutat să înţelegem chestiuni mai dificile despre lucrările sculptorului. Lucia Corrain, profesor de semiotică la Universitatea din Bologna, ne-a trimis eseul ei despre Tîrgu-Jiu, foarte interesant pentru a înţelege relaţia dintre ansamblul monumental şi aspectul urbanistic, dar şi ritualurile tradiţionale legate de moarte, din România. Însă, mai presus de asta, credem că această călătorie în sine e o cercetare activă a operei lui Brâncuşi.

Aţi ales să creaţi un spectacol nonverbal. De ce?

Sînt două răspunsuri aici. Teatrul nostru, în general, se orientează mai degrabă spre gest, spre mişcare. Sîntem foarte departe de naraţiune şi de teatrul vorbit, în general. În ceea ce priveşte cazul particular al acestui spectacol, cred că ideea unei scene tăcute este deosebit de interesantă. Găsesc că există o legătură între lucrările lui Brâncuşi şi această scenă tăcută, căci şi sculpturile lui inspiră linişte. Am găsit chiar şi mărturii în scrierile lui: era un om al acţiunii, teoretizările îi displăceau. În plus, spectacolul vrea să-l surprindă pe artist în momentul în care creează. Şi artistul nu vorbeşte despre ce are de gînd să facă, ci face, pur şi simplu.

Ce semnificaţie are acest titlu – Proiecţie verticală?

După cum am explicat, am lucrat mai ales pe această dimensiune verticală, care e un factor fundamental în opera lui Brâncuşi. Artistul a spus: „Zborul m-a preocupat toată viaţa. Copil fiind, am visat întotdeauna să zbor în copaci şi în cer. Am rămas la nostalgia acestui vis şi, de 45 de ani, fac păsări. Nu pasărea vreau să o redau, ci harul ei, zborul, elanul. Nu cred că am să reuşesc vreodată." Ideea zborului se regăseşte aproape peste tot în opera sa: în seria de păsări, în *Coloana Infinită*... Gaston Bachelard scria: „Corpul păsării e făcut din aerul care îl înconjoară, viaţa ei este mişcarea." Spectacolul nostru este dedicat construcţiei *Coloanei Infinite*. Am fost fascinată de această creaţie. Am întîlnit-o la Bucureşti pe Sorana Gorjan, fiica inginerului, care a proiectat, alături de Brâncuşi, componentele Coloanei. Ea ne-a povestit despre cît de dificilă a fost proiectarea şi ne-a arătat şi un film original, cu Brâncuşi la lucru.

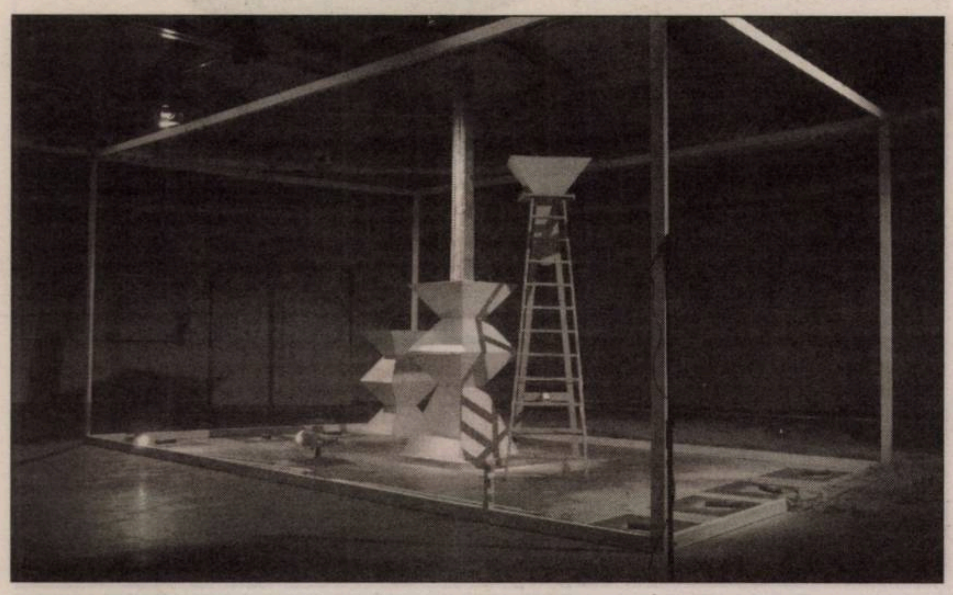

***Federica Rocchi** este curatoare a spectacolului* Proiezione Verticale, *realizat de teatrul Laminarie din Bologna.*

a consemnat Matei MARTIN

craii de burta veche

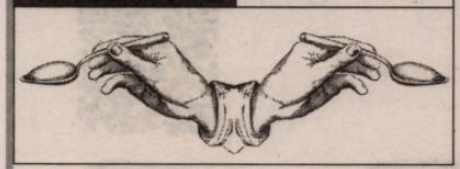

Piure de pasăre *à la* Talleyrand

Alegeţi două păsări de mărime medie şi preparaţi din carnea lor un piure, după cum urmează: îndepărtaţi pielea, dezosaţi carnea albă, tocaţi-o măşcat şi pisaţi-o pînă obţineţi o pastă omogenă. Încălziţi apoi pasta într-o oală, diluaţi-o cu un fond de supă şi pasaţi-o prin sită. Păstraţi piureul astfel obţinut la gheaţă, pînă în momentul servirii. Pregătiţi o umplutură de pasăre cu smîntînă, din carnea crudă a unei a treia păsări, şi turnaţi-o într-o formă întinsă, cilindrică, unsă cu unt. Cu 12-14 minute înainte de masă puneţi forma la fiert, pe bain-marie. Alegeţi 15 ouă cît mai proaspete şi poşaţi-le în apă sărată şi acidulată; cînd sînt gata, puneţi-le în apă rece, daţi-le o formă regulată şi păstraţi-le la cald. Între timp, decupaţi 15 creste dintr-o limbă de vită cît mai roşie, marinată în silitră, şi încălziţi-le un minut într-un *consommé* fierbinte. Cu puţină vreme înainte de masă răsturnaţi forma cu umplutura de pasăre pe un platou; glasaţi crestele din limbă, scurgeţi ouăle de apă şi aranjaţi-le intercalat, în coroană, deasupra umpluturii. În centru, puneţi piureul de pasăre încălzit şi ungeţi-l cu puţin sos. Înconjuraţi baza soclului cu un şirag de trufe medii, tăiate în formă rotundă. Glazuraţi-le. Pregătiţi separat un sos *suprème*. Crestele pot fi înlocuite cu fileuri mignon de pasăre, trase în unt sau împănate, aşezate „călare", cîte unul pe fiecare ou.

În 1801 apropierea lui Talleyrand de lumea gastronomică cunoaşte apogeul: va fi pentru trei ani, pînă în 1804, proprietarul domeniului Château Haut-Brion, una din cele mai prestigioase apelaţiuni viticole a regiunii Graves din Bordeaux, perioadă în care l-a avut ca *chef* chiar pe Antoine Carême – „regele bucătarilor, bucătarul regilor", alături de care îşi petrecea, se spune, cel puţin o oră pe zi.

Amicul Dejun

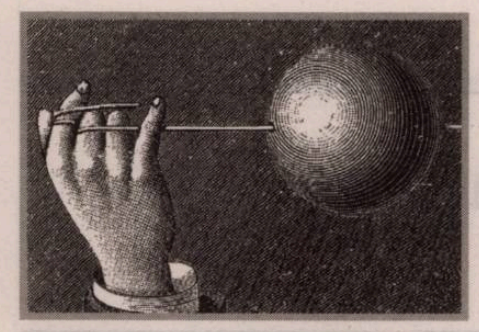

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Artă & propagandă

– lecţia lui Putin –

Oraşul Perm se reinventează. Cunoscut drept un important centru industrial din zona Uralilor (deservit, în era sovietică, de deţinuţii politici), oraşul a decăzut: uzinele, imense şi inutile, zac în paragină, iar oraşul se depopulează treptat. Un sondaj de opinie de acum şase ani arăta că 60% dintre tineri ar fi vrut să părăsească oraşul din lipsă de perspective. Ceva s-a schimbat, totuşi, în ultimii doi ani: în 2008, guvernatorul regiunii a hotărît construirea unui centru de artă contemporană. Directorul instituţiei avea să fie Marat Gelman, un galerist cunoscut şi bogat (născut la Chişinău). Misiunea lui era complicată: puţini au crezut că va reuşi să edifice la Perm, într-o regiune săracă şi cu o populaţie nu prea educată, un muzeu de artă contemporană care să „prindă" la public. Dar Gelman a reuşit nu numai să educe publicul local, ci să atragă vizitatori din alte oraşe învecinate, ba chiar şi din alte regiuni. Muzeul de Artă Contemporană de la Perm a devenit foarte repede un reper, un centru de atracţie, un spaţiu expoziţional interesant pentru cei mai activi artişti vizuali din Rusia şi din lume. Zeci de festivaluri, expoziţii şi evenimente pe an au făcut din Muzeul de la Perm un adevărat centru european al artelor contemporane; oraşul a devenit şi el mai atractiv, căci printre aleile cenuşii din cartierele comuniste au apărut acum instalaţii moderne – poate acesta e şi motivul pentru care, la ultimul sondaj de opinie, doar 12% dintre tineri au mai declarat că ar vrea să părăsească oraşul...

Însă e riscant să te joci cu arta contemporană. Mai ales în instituţii publice. Şi mai ales în Rusia. În multe dintre lucrările expuse de Gelman apar critici mai mult sau mai puţin subtile la adresa regimului lui Putin, aluzii ironice la istoria Rusiei, mesaje antisistem etc. Cu o lună în urmă, la scurt timp după încheierea Festivalului „Nopţi albe la Perm", Gelman a fost concediat. Nişte responsabili din Ministerul Culturii s-au declarat ultragiaţi de lucrările de artă pe care le-au văzut. Artiştii şi directorul au fost acuzaţi de lipsă de patriotism. Obişnuiţi, probabil, cu arta angajată şi patriotică din era sovietică, funcţionarii culturali n-au reuşit să se adapteze la vremurile noi.

„Sîntem în opinci şi cu iPhone. La nivelul decidenţilor culturali, se încearcă o întoarcere la valorile conservatoare."

Cel mai tare i-a enervat, se pare, seria de afişe satirice creată de Vasili Slonov. Un pic de violenţă, oarecare aluzii sexuale, caricatură acidă – artistul ironizează identitatea vizuală şi eforturile de promovare a Olimpiadei de iarnă de la Soci, din 2014. Pentru Rusia, jocurile olimpice sînt un prilej de reafirmare a mîndriei naţionale, şi artistul tocmai această mîndrie naţională încearcă s-o mai tempereze, prin ironie; că Intervenţia lui publică e inadmisibilă pentru că în Rusia trăim, simultan, în secolul al XIX-lea şi în secolul XXI – explică Gelman într-un interviu acordat ziarului *Frankfurter Allgemeine*. Sîntem „în opinci şi cu iPhone. La nivelul decidenţilor culturali, se încearcă o întoarcere la valorile conservatoare. Dar, în acelaşi timp, Rusia investeşte masiv în modernizare tehnologică" – spune Gelman.

Nu e neapărat un paradox aici. Rusia îşi doreşte o imagine externă de stat modern, de democraţie avansată. Însă infrastructura culturală e construită pe un calapod vechi, iar funcţionarii culturali sînt depăşiţi ideologic. Cenzura – un cuvînt pe care responsabilii din minister nu vor să-l pronunţe în acest caz – e doar o urmare aproape firească a acestei discrepanţe. Argumentul suprem – absurd, evident, într-un context occidental – invocat de Alexei Puşcov

– deputat în Duma şi responsabil cu fondurile culturale – e că artiştii invitaţi de Gelman discreditează Olimpiada de la Soci, un proiect de importanţă naţională, chiar pe banii statului. Am mai auzit acest argument şi în disputele de anul trecut, pe marginea activităţii Institutului Cultural Român. E o logică bolnavă, care exclude cu totul autonomia actului artistic. Cenzura e încă de actualitate.

PUBLICITATE

Cu noua aplicaţie adevărul pe iPhone rămâi conectat 24/24 la ziarul tău preferat. GRATIS.

Acum ai:

- Acces gratuit la cel mai mare flux de ştiri din presa românească
- Posibilitatea selecţiei ştirilor în funcţie de oraşul în care locuieşti
- Conţinut multimedia: text, foto, video, audio
- Oportunitatea de a fi reporter Adevărul: poţi încărca poze şi filmuleţe ce vor fi preluate de www.adevarul.ro
- Configurarea personală a afişării ştirilor
- Acces la conţinut în modul offline

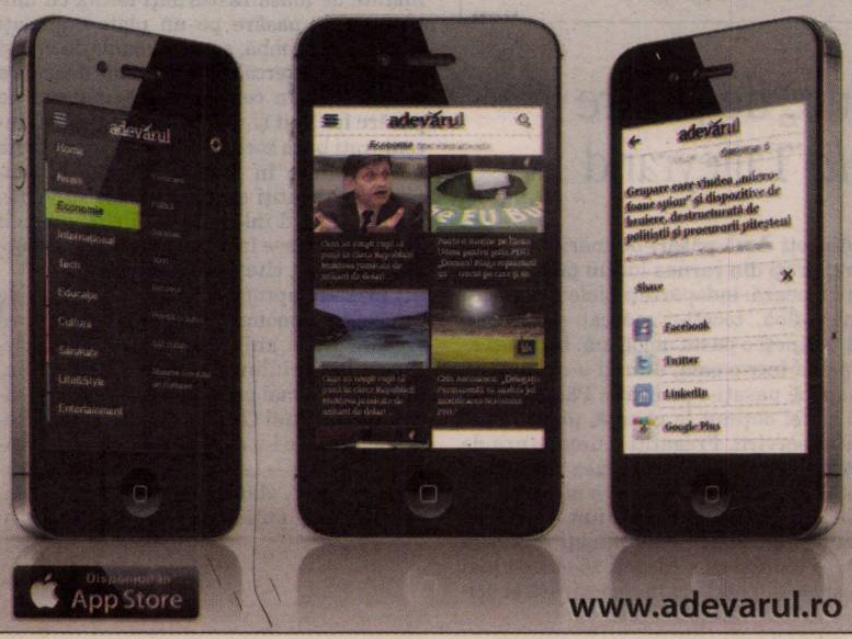

www.adevarul.ro

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE

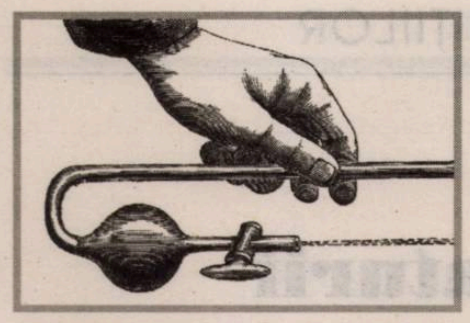

Oana STOICA

rosencrantz & co

Un shot de nefericire

● *Pescăruşul* de A.P. Cehov, regia: Yuri Kordonsky; scenografia: Dragoş Buhagiar. Cu: Ioana Iacob, Horia Săvescu, Franz Kattesch, Olga Török, Rareş Hontzu, Enikö Blénessy, Anne-Marie Waldek, Radu Vulpe, Georg Peetz, Konstantin Keidel, Aljoscha Cobeţ, Dana Borteanu, Isa Berger, Paul Cebzan. Teatrul German de Stat Timişoara.

Yuri Kordonsky este un clasic updatat. Regizorul rus, şcolit de Lev Dodin (patriarhul teatrului rus, guru de la Malîi Teatr), ajuns şeful catedrei de teatru de la Wesleyan University, Middletown, SUA, nu s-a convertit la dramaturgia americană, nici măcar la cea contemporană, nici la vreo estetică nonconformistă. Kordonsky rămîne preocupat de marile texte clasice, în special ruseşti. A montat Cehov, Gogol, a dramatizat Dostoievski şi Bulgakov. Excepţiile s-au petrecut cu textele montate în ultimii ani – rusul Pavel Sanaev, cu *Îngropaţi-mă pe după plintă,* la Bulandra, şi polonezul Tadeusz Konwicki, cu *Ultima zi a tinereţii,* la Sibiu, amîndoi romancieri contemporani, dar păstrînd o anume eleganţă clasică a scriiturii. Cu *Pescăruşul* de la Teatrul German de Stat Timişoara, Kordonsky revine la Cehov (prima sa montare în România a fost *Unchiul Vanea,* la Bulandra, în 2001).

În *Pescăruşul,* mutaţia esenţială pe care o operează regizorul – cu ajutorul scenografului Dragoş Buhagiar – este includerea spectatorilor în spectacol şi a personajelor în public. Este o funcţie ambivalentă: spectatorul devine un voyeur, face un pas spre scenă, iar personajele fac un pas în afara scenei. Ambivalenţele continuă. Spectacolul începe şi se termină cu două secvenţe de teatru în teatru: piesa lui Treplev din deschidere, artificială, demonstrativă, căutat inovatoare („formele noi") lasă loc, în final, unui alt spectacol – real, distrugător, despre „viaţa frumoasă şi grea", cum spune Tuzenbach în *Trei surori:* povestea de iubire neîmplinită, dintre Nina Zarecinaia şi Treplev. Teatrul „cade" în viaţă. Pistolul agitat de Treplev în prima parte (pentru pocnetul căruia spectatorii sînt „trataţi" cu felii de lămîi verzi, ca la un shot de tequila) va ucide, la sfîrşit, fără sunet. Sinuciderea s-a produs deja; Treplev, dirijînd publicul cu pistolul, îşi coregrafiază propria moarte.

Textul lui Cehov rămîne neschimbat, toţi aleargă ca nebunii unii după alţii, îndrăgostindu-se de persoana care nu îi iubeşte (esenţa iubirii: un strop de pasiune şi multă suferinţă), povestea unor neîntîmplări, a unor neîmpliniri. Iubirile sînt torturante şi melodramatice. Personajele care iubesc intră în hainele celor iubite (unul se ascunde într-un costum agăţat în cuier şi rămîne aşa, spînzurat, dependent de „pielea" celui adorat), o formă maladivă de tandreţe şi dor (regăsită într-o poveste reală, spusă de rezidenţii Căminului „Moses Rosen" din Bucureşti în spectacolul *Post-Scriptum,* în care un personaj purta puloverul primit cadou de la iubita lui, sub uniforma de licean). Şi costumul Ninei „de actriţă", mulat şi alb, are dublu sens: o transformă într-un embrion care conţine promisiunea unei vieţi şi, în acelaşi timp, pare o rochie de mireasă, aşa cum hainele sale din ultima scenă, ponosite, informe, de o culoare nedefinită, par de văduvă. Între cele două momente, Nina este „ucisă". Pescăruşul adus însîngerat într-un sac face parte dintr-un necesar ritual de sacrificare, imaginea grotescă a pierderii inocenţei.

Textul lui Cehov rămîne neschimbat, toţi aleargă ca nebunii unii după alţii.

Ca în toate spectacolele sale, Kordonsky este atent la detalii şi maestru în coregrafierea scenelor de plan secund. Doctorul Dorn – Georg Peetz – oscilează între Polina, pe care nu o iubeşte, şi atracţia pentru Nina. Furia Polinei, cînd îi cere doctorului trandafirii galbeni primiţi de la Nina, pe care îi sfîşie cu dinţii, are ca pereche o altă furie, cînd Dorn, aflînd de nenorocirile cauzate Ninei de către Trigorin, refuză să dea mîna cu acesta şi îl fixează agresiv, gata să îl lovească. Două furii, două neîmpliniri. Piesa lui Cehov este plină de ele. Încă una: informată de Nina că Trigorin pescuieşte, Arkadina îi răspunde maliţios: „Nu s-a săturat?", în timp ce îi încheie nasturele de la bluză. Este prima încleştare a celor două femei pentru acest bărbat şi primul semn că, în această luptă, amîndouă îl vor abandona pe Treplev.

Kordonsky operează o mutaţie asupra cuplului Arkadina – Trigorin. Jucată de Ioana Iacob, Arkadina este o femeie tînără, frumoasă, sofisticată, îndreptăţită să pretindă dragostea lui Trigorin – Radu Vulpe –, un bărbat dezirabil doar prin notorietatea sa ca scriitor, altfel şters, şleampăt, banal. Rateul matern al Arkadinei devine plauzibil, în viaţa ei boemă copilul este o povară neplăcută, ca o poznă povestită în public. Pe Treplev cel nevrotic – Horia Săvescu –, luciditatea îl face febril şi periculos. Salvarea lui e Nina – Olga Török –, cu puritatea ei adolescentină şi provincială, dar ea este fragilă şi influenţabilă. Arkadina, Trigorin, Nina, Treplev. Prima şi ultimul – lucizi; cei din mijloc – vulnerabili; primii doi au instinctul supravieţuirii, ultimii doi sînt victime. Un careu al rateurilor, manipulabil ca un sistem de scripeţi.

Pescăruşul este un spectacol clasic, solid construit, a cărui inovaţie constă în ambivalenţa privirii. Scenografia creează un spaţiu ponosit, în care se adună lucruri vechi, ca amintirile de care nu mai scapi – scaune desperecheate, pe care se aşază personajele şi spectatorii, canapele, cufere, mese, sfeşnice, samovare, cuiere, colivii fără păsări –, avînd în mijloc scena pentru teatrul lui Treplev, pe care aceste lucruri migrează, un timp, ca un mucegai afectiv, pentru ca apoi să o elibereze pentru actul final dintre Nina – Treplev. Acest spaţiu „accidentat" relativizează privirea spectatorului. Publicul poate vedea doar o parte din acţiuni, obiecte de decor obturează imaginea sau punctul în care e plasat spectatorul, nu permit vizibilitate totală. Relaţiile de plan secund, derulate în penumbră, sînt vizibile uneori doar pentru cei din proximitate. Jocul penumbrelor serveşte ideii de intimitate violată, de dramă expusă, dar are revers în frustrarea spectatorului, care nu poate vedea integral edificiul relaţional pe care îl construieşte Kordonsky. Cumva, spaţiul funcţionează în egală măsură în favoarea şi în defavoarea spectacolului. Sau poate Hala Balanţa de la Sibiu – spectacolul a fost prezentat în Festivalul Internaţional de Teatru – a „înghiţit" decorul. Nu însă şi cele „cinci tone de dragoste".

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

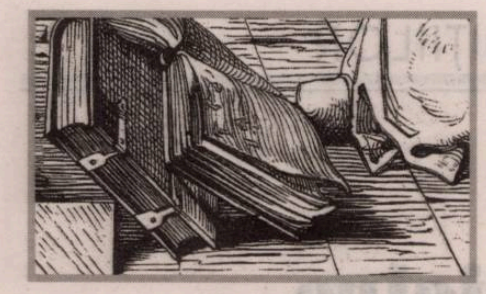

Simona SORA

biograffiti

Inutilitatea literaturii

N-aveam de gînd să întind pe trei episoade povestea cu utilitatea-utilizarea-inutilitatea literaturii. N-aveam de gînd, în fond, decît să descriu felul în care un fenomen (cultural? social?) mai amplu ne poate afecta viaţa privată. Nu trăim singuri, nu ne putem izola nicicum, iar lucrurile de care ne temem cel mai tare încep să se insinueze chiar cînd credeam că am scăpat de ele. Uneori, temerile astea apar chiar în tatonările – fireşti – ale celor mai apropiate persoane din viaţa noastră. De fapt, încercam să scriu despre dezarmarea mea şi despre neputinţa de a transmite lucrul cel mai simplu din lume: acela că lectura e bună, e bună în sine şi bună la ceva, bună în faţa răului frisonant din jur. Cînd fiică-mea are, de pildă, nevoie de un sfat practic urgent (amoros, de cele mai multe ori), nu-i recit din Stendhal, nici din Flaubert – deşi, recunosc, primul impuls e ăsta, s-o îndemn să ia o carte din bibliotecă şi s-o citească (măcar pentru că, pînă să hotărască ceva, mai trece timpul). Iar cînd sfatul meu (pe care, desigur, nu îl urmează) i se pare „din cu totul alt film", pot fi sigură că măcar cîteva săptămîni nu vom avea vorbitor. Asta e, îmi repet, nici măcar adolescenţa nu e eternă.

Ce mă nemulţumeşte însă în ultima vreme e cu totul altceva: faptul că mă trezesc din ce în ce mai des încercînd să justific utilitatea-utilizarea literaturii, cînd ştiu prea bine, din experienţă, în ce fel simpla enunţare (supoziţie, interogaţie retorică) a chestiunii se răzbună. Am crezut, de cînd mă ştiu (am martorii mei) că literatura e complet inutilă „în lumea reală". Că orice utilitarism în zona asta (*y compris* scrisul la gazetă, pe bani), flatarea publicului cititor, adaptarea la aşteptările sale (infinite), „colaborarea" cu cititorul avizat îţi modifică scrisul, te dedublează un timp şi apoi te scufundă în altceva. „Şi emoţia?" am fost întrebată. Şi empatia? Şi gratuitatea? Şi cultivarea valorilor spiritului? Ce se întîmplă cu toate aceste „utilizări" superioare? N-am fost eu cea care am redeschis acest capitol al utilităţii abisal-literare. Cititorii dilematici (care, ştim cu toţii, au făcut *Dilema veche* ceea ce e azi în aceeaşi măsură ca editorialiştii şi redactorii ei) ne-au amintit recent (pe Facebook) că cititul e bun, că a citi e bine, şi frumos, şi adevărat, trimiţîndu-ne la unul dintre recentele eseuri de sîmbătă din *Wall Street Journal:* „Who ruined the humanities?" de Lee Siegel. Le mulţumesc celor doi dilematici (Iustin Manciu şi Corina Dorobanţu) şi-mi permit să reiau concluzia criticului american, care mă scuteşte de fandări inutile: *„The literary classics are a haven for that part of us that broods over mortal bewilderments, over suffering and death and fleeting happiness. They are a refuge for our secret self that wishes to contemplate the precious singularity of our physical world, that seeks out the expression of feelings too prismatic for rational articulation. They are places of quiet, useless stillness in a world that despises any activity that is not profitable or productive. Literary art's sudden, startling truth and beauty make us feel, in the most solitary part of us, that we are not alone, and that there are meanings that cannot be bought, sold or traded, that do not decay and die. This socially and economically worthless experience is called transcendence, and you cannot assign a paper, or a grade, or an academic rank, on that. Literature is too sacred to be taught. It needs only to be read."*

Nici măcar adolescenţa nu e eternă.

Se poate, aşadar, la alte niveluri, trăi foarte bine fără literatură, uneori chiar şi practicînd-o, dar asta e cu totul altă poveste. Se poate trece prin toate nivelurile şcolii actuale, de la clasele primare la postdoctorat, mimînd minime competenţe, învăţînd pe de rost formule, comentarii scurte, citate livrate pentru uz instant. Se pot scrie, lansa, recenza cărţi fără a avea habar ce e literatura, dar cunoscînd al dracului de bine ce se poate face cu ea şi „cu ce se mănîncă". S-a tot trăit cultivînd competiţia, ierarhia, acumularea de informaţie – lucruri fireşti în orice istorie literară, însă absurde în literatura adevărată (Siegel o spune la fel de apăsat ca profesorul său, Frank Kermode).

Cu ce rimează însă gratuitatea, inutilitatea, evanescenţa literaturii, aşa cum pare să o înţeleagă nu doar Lee Siegel, ci şi acea „critică a conştiinţei" pe care doar cititorii şi scriitorii grăbiţi o pun în aceeaşi oală cu critica represivă? Rimează cu o rară (însă universal răspîndită) calitate omenească, o competenţă cultivată care e, în acelaşi timp, vedere, meditaţie şi înţelegere. „Literatura nu îţi cere alte abilităţi în afară de aceea de a fi om" – spune Lee Siegel. Problema e însă ce înţelege fiecare prin asta şi ce ne hotărîm să facem apoi cu ce am înţeles. Unii vor să fie scriitori, critici sau profesori de literatură. Alţii nu vor nimic, şi poate nu întîmplător, cei din urmă sînt, în împărăţia literaturii, cei dintîi.

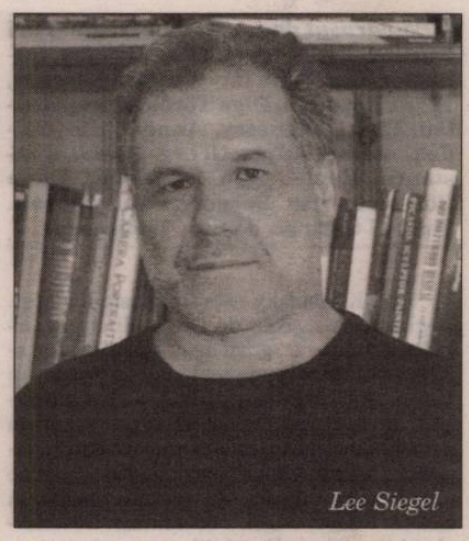

Lee Siegel

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Colaj pentru petreceri

● Nightlosers, *Cinste lor*, C&P Lost Media Productions, 2013.

Am pierdut socoteala anilor de cînd aştept revenirea grupului Nightlosers. Dacă s-ar fi luat vreodată în serios, ei ar fi putut să fie *trupa* noastră de country, probabil genul muzical din zona pop cel mai neglijat în România, ţinînd cont că superstarurile şi marile albume ale genului ajung la noi după ce artiştii mor (Johnny Cash) sau trec de 70 de ani (Willie Nelson). Despre contemporani nu se aude nici măcar pe calea pirateriei muzicale. Dacă rog prietenii să-mi spună un top cu cinci albume country favorite, rareori se adună trei titluri. Chiar dacă rămîn în continuare o trupă perfect competentă şi un imens talent (risipit), Nightlosers continuă să sfîntească drumul parodic pe care l-au iniţiat în anii '90, cînd, în lipsă de alte idei, românii începeau să se delecteze cu propriile versiuni/fantome ale lui Elvis, Madonna ş.a.m.d. Cu Nightlosers, măcar putem merge dincolo de formă şi spectacol, să cădem de acord că au şi un concept muzical, care încorporează jazz şi etno de-al nostru cu etno şi blues de-al lor. Albumul *Cinste lor* denotă, pînă la un punct, sobrietate (pînă pe la „One Bourbon, One Scotch, One Beer"), fiind închinat, la modul onest, idolilor americani care au consacrat aceste piese – Ray Charles, Hank Williams, Billy Roberts, Junior Parker şi alţii asemenea.

Pomenita odă alcoolică îl are ca invitat pe cel mai nihilist dintre maneliştii noştri, Sandu Ciorbă, şi se înscrie pe tradiţia pieselor despre palincă şi rîie cu care trupa şi-a clădit numele în *mainstream*. Hit single-ul lui Hank Williams „Hey, Good Lookin" sună destul de cinstit pînă îi vezi videoclipul. „Hey, Joe", cîntat în cheie Willie Nelson, este deja un imn clujean dedicat violenţei domestice tradiţionale prin părţile noastre, popularizat mai abitir cu celebra versiune Semnal M (de altfel, cîntecul îi este dedicat lui Iuliu Merca). Extrem de hazlii sînt inserţiile de „etno de-al nostru" (csardas, ţigănisme şi solo-uri de frunză) în blues-ul profesionist, ca la mama lui acasă, prestat de Hanno Höfer. Bunăoară, „Rollin and Tumblin" ar putea părea, prin mix-ul oferit, o capodoperă *world music*, pentru cineva din afara spaţiului cultural românesc; însă noi cu greu putem să o vedem altfel decît ca pe o glumă elaborată. Toate astea sînt, desigur, marca înregistrată a grupului, cu un plus de coerenţă şi cursivitate pe acest album, ceea ce nu îl face, totuşi, să depăşească statutul de colaj proiectat anume pentru petreceri cu palincă şi ardeleni mucaliţi.

Trupa e cam aceeaşi pe care o ştiam: Grunzo Geza (clape), Jimi Laco (chitară, vioară şi diverse), Lucian Pop (electric & double bass), Hanno (voce, chitară muzicuţă şi diverse) şi Claudiu Purcărin (tobe), acesta din urmă fiind încă unul dintre instrumentiştii risipiţi ai muzicii noastre, nu pentru că muzica Nightlosers nu l-ar merita, ci pentru că genurile în care se implică nu îl solicită dincolo de obligaţiile profesionale ale instrumentului. În schimb, invitatul Nucu Pandrea, virtuozul frunzei, e un individ pe care trebuie să-l vezi ca să-l crezi (că există). El, Jimi şi Hanno sînt singurii care mai transpiră pe albumul acesta, însă chiar şi ei sînt limitaţi de opţiunea de a prezenta un set *catchy* de standarde şi piese probabil dragi celor din trupă. Elementele de coloratură rămîn, pînă la urmă, punctele cu care se vinde acest material: dacă implicarea lui Nucu a fost intens promovată în media, intervenţia lui Sandu Ciorbă a fost de natură să mă tulbure; alte prezenţe exotice sînt Nea Vasile, Elvis Rromano şi virtuozul ţambalului Pusztai Aladar. Adică ar fi unele chestii de ascultat aici, dar cu alte obiective decît cele cu care ascult de regulă albumele recenzate în această rubrică.

Trupa continuă să se promoveze drept o ciudăţenie umoristică în spiritul lui Frank Zappa, însă Zappa a făcut asta cînd a început să considere că publicul său nu merită mai mult. Lumea zice că în concerte totul e mişto, iar trupa insistă că trăieşte din petreceri, nu din CD-uri vîndute, aşa că or fi avînd dreptatea lor să procedeze astfel.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Maria POPISTAŞU

„Nu am un poiect muzical personal, sînt o colaboratoare"

Colaborarea „muzicală" cu Electric Brother a început mai de mult, nu sînteţi la prima întîlnire. Cum funcţionează ea?

Mă ştiu şi lucrez cu Electric de aproape zece ani. Ne-am mai jucat, am înregistrat, acum cinci ani, nişte hituri de cerşit, variante upgradate de „Mamelor din lumea întreagă" şi „Aveţi milă domnilor", dar care stau şi acum prin calculatoarele noastre. Ideea e că am tot plănuit colaborări, dar nu s-au materializat, pînă de curînd. În 2011, cînd se pregătea să lanseze albumul *Pe Pămînt* la TIFF, m-a întrebat punctual dacă vreau să cînt „Tomorrow" în concert. Lizzy Parks nu putea veni şi m-a rugat să îi ţin locul şi să mai scriu versuri pentru două piese. Una dintre ele era „The Boy". După concertul de la TIFF a urmat cel de la B'estfest, unde a cîntat în deschidere la L.A.M.B, şi m-a chemat din nou.

Aveţi această piesă nouă, cu tot cu videoclip – „The Boy". Senină şi ataşantă. Urmează şi un nou album?

Am înregistrat „The Boy" la începutul acestui an, iar cînd mi-a trimis-o masterizată, am fost foarte emoţionată. Am aşteptat destul de mult să o lansăm, a tot lucrat la ea. Nu ştiam dacă să o lansăm doar la radio sau dacă să îi facem un suport video, pentru a o putea rula şi pe net. Mi-era greu să iau decizii pentru că m-am ataşat destul de puternic de piesă şi aveam emoţii legate de cum va fi percepută. În final, cu ajutorul lui Radu Muntean, am făcut şi clipul. Antivideoclipul. Sigur că urmează un nou album EB, pe care sper să mai am măcar o intervenţie. Nu pot spune că am un proiect muzical personal, sînt o colaboratoare.

Cît de important e să te duci în mai multe zone artistice?

Noi am mai vorbit despre asta, despre formarea continuă, care cred că este esenţială. Te ţine alert, exersat şi îţi livrează, uneori, emoţia debutului.

***Maria Popistaşu** este actriţă.*

a consemnat Ana Maria SANDU

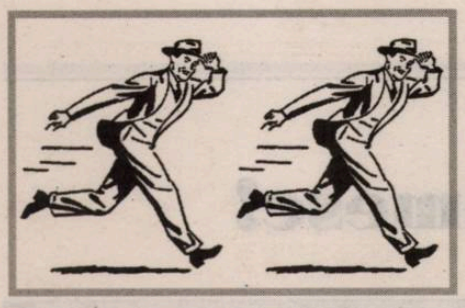

Andrei GORZO

dilematograf

Din intertextul lui Django...

Scriind în *Adevărul* despre *Django dezlănţuit,* la vremea premierei sale româneşti, istoricul Manuel Stănescu percepea filmul lui Tarantino (lansat de curînd şi pe DVD) ca pe o agresiune ideologică – propagandă împotriva rasei albe. Suspectă de lipsă de umor, dacă nu şi de acea formă de manie a persecuţiei, care nu arareori înfioară vocile care vorbesc în numele majorităţii albe-creştine-heterosexuale, o asemenea reacţie nu constituie în mai mică măsură un compliment indirect – adus nu neapărat lui Tarantino, ci încărcăturii de explozibil sociopolitic prezente în mai vechile texte pop-culturale reciclate aici de ludicul *bricoleur* postmodernist. S-ar părea că nici trecerea timpului, nici caracterul depolitizant, atribuit adesea bricolajului postmodernist, n-au dezamorsat total încărcătura respectivă. Căci, într-adevăr, „a fost odată o revoluţie" – aşa sună şi titlul franţuzesc al ultimului spaghetti-western regizat de Sergio Leone (titlu alternativ: *Pentru un pumn de dinamită),* singurul intrat în producţie după Anul Baricadelor, 1968. Şi, în aşteptarea respectivei revoluţii (anticapitaliste şi antiimperialiste), italo-westernul – o formă „bastardă", „declasată", „de joasă extracţie", dispreţuită de „lumea bună", dar intens apreciată de grupurile marginale ale sistemului capitalist, la unison cu oprimaţii Lumii a Treia (e drept că şi cu un opresor ca Regele Hassan al II-lea al Marocului) – devenise tot mai politizat. Filmele lui Leone nu sînt prea reprezentative pentru tendinţa asta – nici măcar *A Fistful of Dynamite,* cu mottoul său din Mao cu tot: cu toată apetenţa lui pentru barbarie, Leone rămîne, în primul rînd, un estet, după cum, cu toată ireverenţa, el rămîne un americanofil fantast, a cărui masivă investiţie adolescentin-sentimentală în mistica macho-individualismului autosuficient nu-l predispune la elogierea colectivismului. În schimb, Sergio Corbucci – principala referinţă a lui Tarantino din *Django...* – are cîteva filme perfect reprezentative (de pildă, magnificul *Il mercenario,* din 1968), cum au şi alţi regizori binecunoscuţi lui Tarantino (de pildă, Damiano Damiani are nu mai puţin vigurosul *A Bullet for the General,* din 1966). În aceste filme, subiectul revoluţiei nu e – ca la Tarantino – sclavul afro-american, ci peonul mexican. Avîndu-l adesea ca scenarist pe comunistul Franco Solinas, aceste westernuri oferă, de fapt, iniţieri în doctrinele tiermondismului şi fanonismului. Deşi figura mercenarului alb îşi păstrează şi aici o parte din *glamour*-ul pe care-l are la Leone (mai ales în *Il mercenario,* unde, pe de altă parte, nu e vorba despre un american, ci despre un „expert" polonez), principala mişcare dramatică o constituie accederea revoluţionarului mexican (jucat întotdeauna de un actor expansiv, „larg la spirit", gen Gian Maria Volonté) la o conştiinţă politică autentică, prin distanţarea de influenţa albului (de-a dreptul malefică în *Un glonte pentru general)* şi prin înţelegerea necesităţii colectivismului. Această ultimă fază lipseşte cu desăvîrşire din *Django Unchained,* care nu urmăreşte să prezinte un model viabil de lider revoluţionar, ci doar un model de erou folcloric. Asta şi recomandă filmul lui Tarantino ca pe o operă postmodernă – faptul că reparaţia pe care încearcă s-o opereze a devenit doar culturală, nu incendiar-politică. În filmele care-i servesc drept model, westernul era tratat ca o armă politică plauzibilă – capturată, degradată şi întoarsă împotriva imperialismo-capitalismului. În contra artei de masă produse de Hollywood – o artă de masă care nu e niciodată cu adevărat o artă *a maselor,* ea urmărind întotdeauna să le educe în spiritul valorilor *middle-class* –, italo-westernul politic se recomanda drept cultură autentic-proletară, exhibînd celebratoriu maniere de antipension, *joie de vivre* frustă şi umor pe bază de şorici gros. Oricît ar aprecia Tarantino potenţialul subversiv al acestei antirespectabilităţi, el nu-l poate reproduce decît diluat – vremurile sînt altele.

Cît despre reprezentarea sclavagismului în *Django...,* aceasta e în principal îndatorată unui film hollywoodian din 1975, *Mandingo,* încă şi mai rău famat, chiar şi în zilele noastre, decît fuseseră, la vremea lor, westernurile italiene. Critici *mainstream*, precum Roger Ebert, o viaţă întreagă acomodanţi cu tot soiul de filme proaste, au tratat această melodramă ca pe un pericol pentru igiena publică, iar principalul apărător pe care şi l-a găsit a fost Robin Wood, un critic rămas pe baricadele lui '68. Aşadar, reprezentare scrupuloasă a istoriei relaţiilor rasiale din SUA? Sau procesiune de turpitudini menite doar să gîdile în sens pornografic? În orice caz, e un antidot la sentimentalizarea aristocraţiei sclavagisto-latifundiare prin filme ca *Pe aripile vîntului.* Conacul de-aici e o Tara decrepită; degenerescenţa e la ea acasă (la căsătoriile între veri adăugîndu-se ocazionalul incest între fraţi); ethosul cavaleresc al bărbatului sudist e un amestec de ipocrizie şi patologie; iar rafinamentul său cultural se reduce la numele latine date sclavilor. Dindărătul turpitudinilor – care sînt, într-adevăr, abundente şi gotic-creative – nu lipseşte, însă, o analiză a sclavagismului ca sistem.

PUBLICITATE

librăriile adevărul

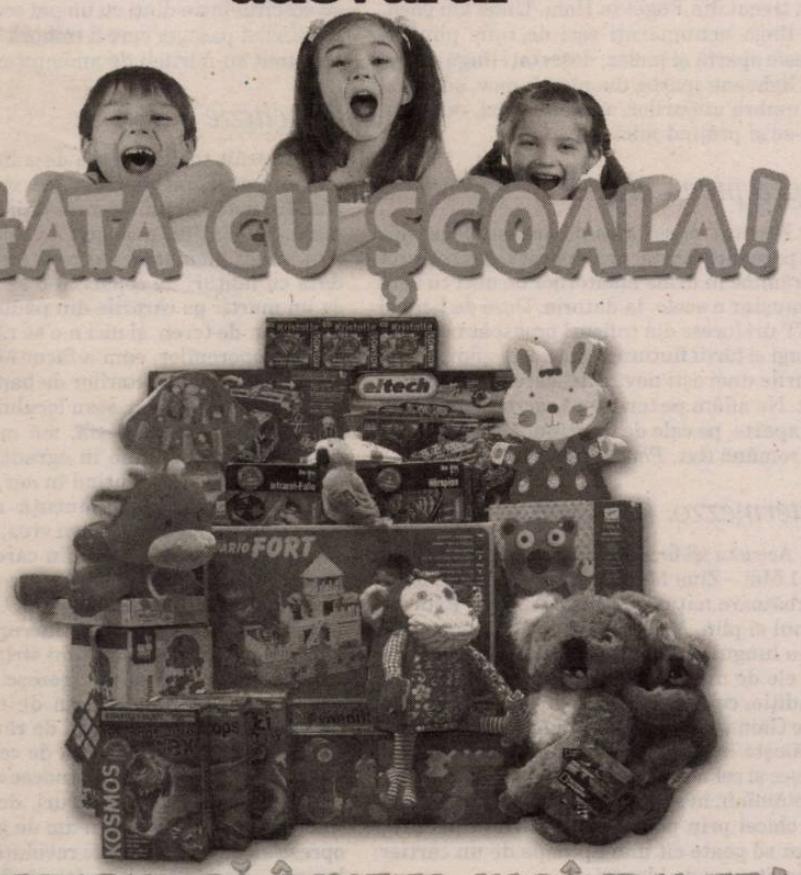

E TIMPUL SĂ ÎNVEŢI JUCÂNDU-TE!

Jonel · e!tech · VALACHIA · ORCHARD TOYS · KOSMOS · DJECO

● **Bucureşti:** Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● **Braşov:** Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● **Craiova:** Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● **Focşani:** Bd. Independenţei nr.34, tel: 0337.401.692 ● **Galaţi:** Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● **Iaşi:** Str. Ştefan cel Mare şi Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● **Timişoara:** Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

PUBLICITATE

MUZICA CE-ȚI PLACE

impuls radio

București - 88,00 FM
Timișoara - 93,90 FM
Cluj-Napoca - 101,5 FM
Sibiu - 88,40 FM
Constanța - 96,90 FM

www.radio-impuls.ro

Voicu BOJAN

Dulce România, asta mi-o primesc!

„Weekend plăcut!“

Azi m-am trezit negru de supărare. Cu o stare generală de rău. Nu unul fizic, ci unul interior. Parcă aş fi dormit toată noaptea cu o baterie de maşină pe piept, din care acidul mi s-a scurs drept în inimă. Culmea! Afară e o zi perfectă de vară. Pînă şi bradul din curte e la locul lui – zvelt şi unduitor în briza dimineţii. E luni şi pun starea de vertij existenţial pe cîteva lucruri care mi s-au întîmplat de-a lungul weekendului, în ciuda faptului că nenumăraţi amici, prin urări standard anticipate, l-au declarat încă de joi ca fiind unul „plăcut“. Ce poate fi mai vag decît acest „weekend plăcut!“? Poate doar urarea „O zi bună!“ Sau muzica de lift din hoteluri: neutră, goală, stupidă, umplînd spaţiul cu un soi de nonlimbaj. Ei bine, în ciuda faptului că a fost „plăcut“, a fost urît şi trist.

Marele jaf naţional

Cineva de la Google Earth a sesizat dispariţia, undeva în Harghita, în doar cîţiva ani, a unei pete verzi de pe harta României. Pata reprezenta nu mai puţin de 650 de hectare de pădure, aflată din zona de influenţă a unui cunoscut personaj public, supranumit şi „Drujba lui Dumnezeu“. Eu am aflat de dispariţia a doar 61.000 de metri cubi de pădure, în zona Mărişel-Beliş, de la radio, în timp ce cumpăram mozzarella de la un supermarket. Am plecat pe loc, împreună cu doi prieteni, să căutăm locurile defrişării. Pădurile au fost, sînt sigur, mană cerească pentru întreprinzători, fiindcă valoarea lemnului furat în doar trei ani a fost în jur de 5 milioane de euro. Cum despre aşa ceva nu poţi întreba la cîrciumă sau la primărie decît dacă doreşti să fii linşat public, am bîntuit aiurea prin locurile pe care le ştiam, făcînd pe turiştii idioţi. Şi mi-am dat seama că, de fapt, oriunde te-ai opri în zona respectivă, dacă treci de cei cîţiva copaci lăsaţi în picioare lîngă drum, pentru impresie turistică, dai peste acelaşi peisaj dezolant. Iar cuvîntul care ar trebui scris pe toate panourile de lemn inscripţionate cu „Parcul Natural Apuseni. Bine aţi venit! Welcome!“ ar trebui să fie unul mare şi neapărat cu roşu: *„JAF!“* Şi asta pentru că ceea ce se întîmplă aici este emblematic pentru restul ţării. Conform ultimelor studii Greenpeace, din România dispar în fiecare oră 3 hectare de pădure, reprezentînd în jur de 800 de exemplare de conifere în vîrstă de aproximativ 90 de ani. Nonstop, şapte zile din şapte. Iar cel mai harnic tăietor de lemne şi totodată gropar naţional este o firmă austriacă.

Poteca din vis

Liniştea era suspectă peste tot prin sat, doar din cînd în cînd, căruţe încărcate cu lemn se mişcau agale, în soarele unei după-amieze perfecte. Camioane, utilitare greoaie sau dube bine camuflate cărau şi ele ceva ce nu părea, cu siguranţă, a fi nici mititei de Someşeni, nici pepeni de Dăbuleni. Bîzîitul specific al pînzelor de oţel răsuna de prin gospodării mai mult sau mai puţin „puse la punct“, una avînd chiar acoperiş tricolor şi brad de Crăciun gata împodobit pe terasă. Am intrat pe o potecă din pădure, despre care aveam unele dintre cele mai frumoase amintiri posibile. Intrarea era fix în intersecţia unde tabla ruginită desparte drumurile spre Albac şi Rîşca. În urmă cu trei ani, însoţit de o trupă de prieteni şi opt copii bubuind de energie, am coborît, într-o zi caldă, de vară, pe acest drum, prin pădure, la Lacul Beliş, să înotăm. A fost o plimbare de vis, ca într-un templu viu. De-o parte şi de alta – rezervaţie. Pădure compactă, întunecată, tufe de ferigi şi muşchi gros. Mai erau aşa: cîntec de păsări, lumina strecurată oblic printre crengi, textura mată a molizilor, plus nişte veveriţe drept bonus. Acum, drumul era dublu de lat, săpat tot cu urme adînci de taf şi tractor. Pădure ioc. Jaf curat, în stînga şi-n dreapta. Drumul era distrus, iar nişte muncitori cu drujbe şi priviri ameninţătoare se strecurau ca nişte umbre printre cioturile şi buştenii risipiţi pe marginea drumului. Tot ce îmi rămîne în minte e amintirea copiilor rîzînd şi a lacului întrezărit pe alocuri printre crengi, ca o promisiune. Restul e istorie recentă.

4x4 cu diferenţial blocabil

Glujul are avantajul şi dezavantajul depresiunii. Dezavantajul e ceaţa aproape eternă, aruncată iarna ca o plapumă de puf peste oraş. Avantajul e că, în rest, dacă eşti pasionat de *mountain biking*, te poţi mişca în două zone bune, accesibile: Făget şi Hoia. În Făget, pe traseul care duce spre Cheile Turzii, există o potecă pe care întîlneşti, de ani buni, ciclişti pasionaţi de aer curat, de mişcare, de natură. Sînt îmbrăcaţi colorat, poartă căşti şi se salută politicos cînd se intersectează. Sîmbătă, o bucată din traseu era săpată de nişte megamaşini de teren, care, conform obiceiului, se înnămolesc cît de tare pot într-un anume loc, săpînd şanţuri imense şi practic distrugînd totul în jur, inclusiv poteca, încercînd apoi să iasă. Nimeni nu-i poate interzice, aşa că băieţii se distrează de minune în timp ce abuzează permanent cărăruile şi drumurile din pădure, turînd maşini la maxim, legînd cabestane de copaci şi bălăcindu-se în cele mai mari tăuri din pădure, de preferinţă în zona Făget – Feleac – Sălicea. Apoi, cu mutre tîmpe, îşi afişează mîndri noroiul de pe parbrize, prin parcările mall-urilor, ca pe marile trofee ale unor vînători de cai putere şi de adrenalină cu miros de cauciuc şi eşapament. E un nou mod de a fi *cool*, de-a fi genul de bărbat din reclamele cu loţiuni după ras. În pragul depresiei, a doua zi, am schimbat dealul şi am trecut din Făget în Hoia. Unde am găsit, pe lîngă nenumăraţi saci de rafie plini de gresie spartă şi moloz, deşertaţi lîngă drum, ori ligheane sparte, din plastic mov, adăstînd la umbra stejarilor, români verzi, odihnindu-se şi prăjind mici.

Pădure ioc.
Jaf curat, în stînga şi-n dreapta.

Legea picnicului

Nu ştiu ce s-a ales de această lege, dar nu pare nici votată, nici aplicată. Aproape tot ce rămîne în urma amatorilor de mici cu bere şi muştar e acolo, la datorie. Doze de bere şi PET-uri lucesc din tufişuri proaspăt înflorite, pungi şi hîrtii fluturã, agăţate în spini, ca flamurile unei oşti nevăzute, care tocmai a trecut. Ne aflăm pe teritoriul sacru al unei specii aparte, pe cale de (continuă) apariţie – foca română (lat. *Phoca Romana).*

Intermezzo: Foca română

Aceasta îşi face simţită prezenţa începînd cu 1 Mai – Ziua Muncii, şi terminînd cu fosta sărbătoare naţională de 23 August. Este sezonul ei plin. Mai poate fi întîlnită sporadic de-a lungul anului, în felurite pieţe, tîrguri, fie ele de maşini, de vechituri sau de sfîntă tradiţie, cum ar fi Tîrgul de fete de la muntele Găina sau cel din toamnă, de la Negreni. Trăieşte în ţara noastră mai ales în zonele de şes şi cel mai des poate fi întîlnită la finele săptămînii, în speţă duminica. Îşi face veacul de obicei prin poieni sau la liziera pădurii, dacă se poate cît mai aproape de un cartier muncitoresc de blocuri.

Din recuzita focii române fac parte următoarele: maşina cu uşile larg deschise, radioul cu muzică dată tare, scaunele şi măsuţa pliante, mingea, jocul de table, cărţile de joc, grătarul, berea, cîrnaţii şi neapărat mititeii gata formaţi. Preferă locurile situate aproape de pîrîiaşe zglobii sau izvoare reci, în care va scufunda punga cu beranele. Umblă de obicei în haite mici, dar care hăhăie puternic. Foca română are o activitate febrilă cam doar pînă după ceasul prînzului, timp în care caută lemne, face focul, pune cărbunii şi prăjeşte cărnuri, salivînd intens, degustînd şi lingîndu-se mereu pe degete. Învăluită în fum, execută un dans tematic precis, ce se constituie din aplecări, genuflexiuni mici, mişcări ritmice ale membrelor superioare deasupra grătarului. După ritualul mîncării, ce durează o mică veşnicie, urmează ritualul tolănirii şi cel al privitului soarelui, simultan cu scobitul între dinţi cu un pai ecologic. Orice biciclist pasager care îi tulbură siesta e întîmpinat cu mîrîieli de ameninţare.

Concluzie

Am trăit toate acestea de-a lungul unui singur „weekend plăcut“. Mă cred un om simplu, normal, nu am pretenţii mari de la viaţă. Nu sînt un ecologist fanatic, adept al noii religii mondiale. Nu o să mă leg niciodată cu lanţuri de copaci, n-o să mă întind ca un martir pe cărările din pădure, în faţa maşinilor de teren, şi nici n-o să răstorn grătarele poporenilor, cum a făcut Mîntuitorul cu tarabele schimbătorilor de bani din templu. Ca bun ardelean, stau locului şi, cu clopul (virtual) dat pe ceafă, mă minunez de ceea ce creşte la mine în ogradă. Creşte o conspiraţie, o simt plutind în aer, simt cum ea contaminează o dimineaţă minunată. Simt cum mă sufocă. Cineva vrea, pe tăcute, să-mi confişte ţara. Ţara din care mă încăpăţînez să nu plec şi în care plătesc impozite cinstit, de mai bine de 25 de ani. Cineva terfeleşte valori în care cred, lucruri care îmi sînt dragi. Cineva vrea să-mi strice somnul. Cineva vrea ca eu să mă trezesc luni dimineaţa cu o ditamai baterie de maşină pe piept şi cu o stare generală de rău.

Oare cine şi mai ales, de ce? Nu ştiu, dar promit să mă gîndesc mai intens la toate aceste lucruri, de acum încolo. Încep scriind, însă n-am de gînd să mă opresc aici. N-o să privesc revoluţia de la televizor. „Securea a fost deja înfiptă la rădăcina pomilor“ – zice la Scriptură. Adică nu mai e loc de întors.

***Voicu Bojan** este iniţiatorul Proiectului Diafragma9 (www.diafragma9.ro) şi voluntar la Tăşuleasa Social.*

Cristina HERMEZIU

Un métaphone pentru Petrila

Ştiţi ce este un *métaphone?*

Nimeni nu ştie, pentru că este unic în lume, dar vor afla toţi cei care vor trece prin Oignies, orăşel din bazinul minier din Nord-Pas-de-Calais din Franţa. Un fel de Valea Jiului din România.

Métaphone-ul este o imensă clădire-instrument-muzical, o sală de spectacole care produce ea însăşi muzică: este căptuşită cu o carapace sonoră din plăci din materiale diverse, iar în pereţii exteriori şi în bolţi sînt încastrate diverse corpuri de instrumente – orgă, percuţii, xilofoane –, legate la un sistem central de megafoane. Un ovni arhitectural şi muzical, care poate adăposti concerte şi spectacole, ca o sală clasică, cu o mie de locuri, dar care respiră şi singur, producînd muzică precum o orchestră. Locul unde este creat acest *metafon* îl face, de fapt, să fie excepţional.

Excrescenţă culturală a zonei post(industriale), timpan al pămîntului, corzi vocale ale galeriilor subterane: acest instrument de muzică urbană a fost conceput de designerul-arhitect de sunete Louis Dandrel, ca parte a proiectului de conversie a unui fost sit minier al Franţei. Clasat astăzi ca monument istoric şi înscris în patrimoniul mondial al UNESCO ca „peisaj cultural evolutiv", situl „9-9bis" aparţine fostului bazin minier din Nord-Pas-de-Calais, care, înfloritor prin exploatarea cărbunelui în anii '30, a fost închis definitiv de francezi în 1990. Şi reconvertit. 23 de ani mai tîrziu, zona nu e un deşert postindustrial, clădirile n-au fost rase de pe faţa pămîntului, ca o plagă ruşinoasă, ci integrate identităţii în evoluţie a locului.

Trei zile de concerte de muzică experimentală – actuală, dar şi de fanfară (o tradiţie în regiunea de nord a Franţei) – şi prima operă muzicală creată pentru metafon dau viaţă, în această vară, localităţii Oignies, aflată la 25 de km sud de Lille şi la 20 de km de Lens, într-o zonă – în logica trecutului – de şomaj şi dezafectare economică. Metafonul e, însă, un plămîn nou: în locul minerilor care altădată scobeau pămîntul, noii coloni vor fi turiştii şi artiştii invitaţi să experimenteze, să compună, să creeze în ateliere şi rezidenţe de creaţie muzicală prin care urbea îşi dă sieşi o nouă şansă.

Dărîmare. Decapare. Plantare

Zona e un fel de Valea Jiului, orăşelul metafonului este un fel de Petrila.

Patrimoniul industrial minier de la Petrila n-a fost încă ras de pe faţa pămîntului. Asta înseamnă că îşi poate găsi, încă, *métaphone*-ul său. Că nu e prea tîrziu, aşa cum s-a întîmplat în alte locuri din România – la Iaşi, de pildă, unde din situri industriale generoase, precum CUG (combinatul de utilaj greu) sau Nicolina (fabrica de utilaje), sub presiunea potenţialului imbiliar, n-a mai rămas nimic: devalizate şi lichidate sistematic, în locul lor a răsărit, în cel mai bun caz pentru comunitate, o hală de supermarket. Deşi în 2002 se pare că figura pe lista monumentelor istorice ale direcţiei locale de specialitate, Turnul de apă din incinta fostei fabrici Nicolina – cu o istorie de 120 de ani – a fost pur şi simplu dărîmat, la începutul anului 2013.

Conversia unui sit costă bani – de ordinul milioanelor de euro. Pînă la banii publici (inclusiv europeni) necesari unei conversiuni de o asemenea complexitate, e nevoie, în amonte, de interes, de idei şi, concret, de studii de (pre)fezabilitate. Culmea este că, în cazul Petrila, ele deja există. În luna mai a avut loc, aici, a doua parte a programului „Petrila. Patrimoniul industrial ca sursă de regenerare urbană. Atelier româno-francez de arhitectură". Organizat de artistul Ion Barbu – prin Fundaţia Culturală „Condiţia Română" – şi arhitecţii Cristina Sucală – prin ADERF (Asociaţia Studenţilor şi Doctoranzilor din Franţa) –, Ilinca Păun, Ina Stoian – prin UAUIM (Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu") – şi Dragoş Dascălu de la Facultatea de Arhitectură Cluj, proiectul a fost finanţat parţial de Ordinul Arhitecţilor şi de Uniunea Arhitecţilor din România, în parteneriat cu autorităţile locale. Studenţi la arhitectură, profesori, arhitecţi, peisagişti şi sociologi din Franţa şi din România s-au întîlnit, la Petrila, în două etape, în 2012 şi 2013, pentru a identifica structurile cu valoare patrimonială şi pentru a căuta soluţii adaptate pentru ca această parte a sitului minier să poată fi păstrată, securizată şi convertită în mod funcţional. Ce vor, de fapt, să evite viitorii arhitecţi şi profesorii lor? Ştergerea definitivă a identităţii locului, îngroparea trecutului industrial care, regenerat inteligent, poate deveni, pe termen lung, sursă de activitate economică. Aşadar, dărîmăm tot sau imaginăm că „hala de steril" poate deveni o fabrică de materiale de construcţii? Deocamdată, cu bani de la Banca Mondială şi la cerinţele Uniunii Europene, statul român s-a angajat să închidă minele nerentabile şi să reabiliteze situl din punctul de vedere al impactului în mediu. Soluţia tehnică, cea care rezolvă problemele de securitate fizică şi chimică a terenului şi a mediului, este cea de demolare a structurilor existente, decaparea solului la o adîncime de 2 metri şi replantarea unui strat vegetal. (Costurile acestei operaţiuni şi detalii se pot vedea pe site-ul Ministerului Economiei, www.ump.minind.ro: „Proiectul Închiderea Minelor, Refacerea Mediului şi Regenerare Socio-Economică (Minerit II), în valoare de 120 milioane USD, este finanţat prin împrumutul BIRD 4759 RO aprobat prin legea nr. 167/2005 şi se extinde pe o perioadă de 5 ani.")

Ce vor, de fapt, să evite viitorii arhitecţi şi profesorii lor?

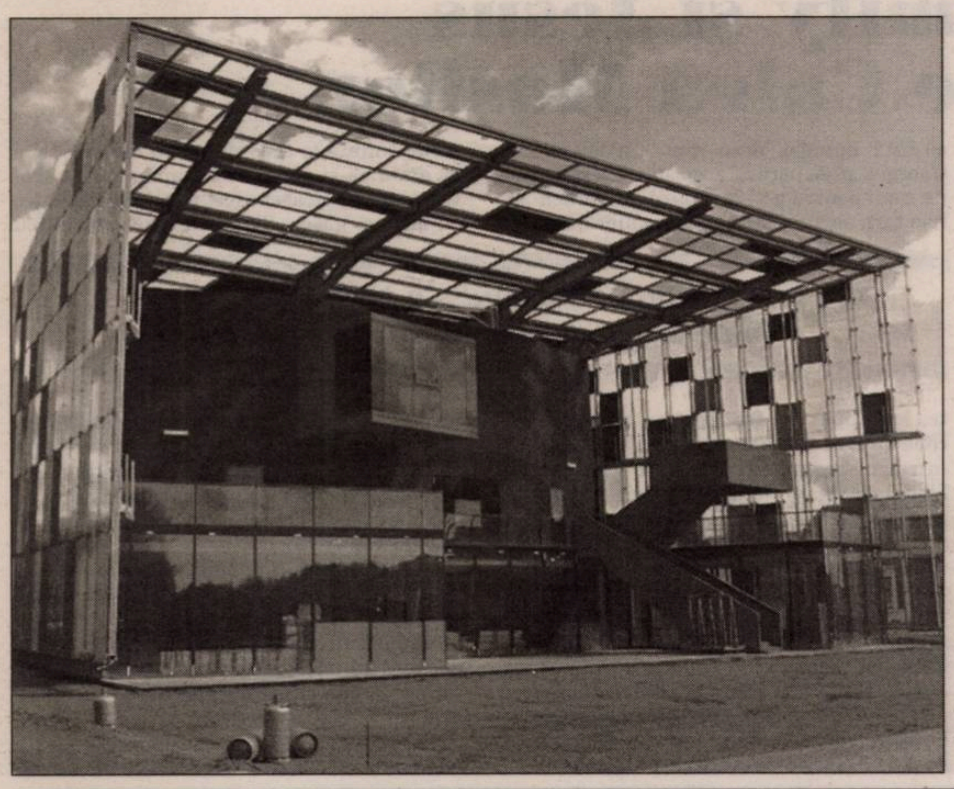

Cristina Sucală, arhitectă care lucrează în Franţa, preşedinte, pînă de curînd, a ADERF, spune că situl minier de la Petrila are o frumuseţe aparte: „S-au conservat clădiri şi structuri care sînt vestigii ale unei arhitecturi industriale foarte frumoase. E cazul puţului construit în 1930, cu o adîncime de 600 de metri, cu o balustradă intactă, o construcţie încărcată de viaţa a generaţii de mineri care au colonizat zona începînd cu 1865." Plecînd de la ceea ce au văzut pe loc, printre cîinii maidanezi – astăzi paznici ai locurilor –, şi după ce au stat de vorbă cu localnici şi foşti mineri, studenţii participanţi la ateliere au imaginat numeroase proiecte autosustenabile economic, care să încurajeze autoantreprenoriatul local şi apropierea locurilor de către petrileni. Tinerii s-au gîndit că centrul civic al oraşului Petrila (care nu are, propriu-zis, un centru) s-ar putea foarte bine reamenaja, cu toate utilităţile sale – primărie, poştă, bancă etc., în clădirile restaurate ale sitului minier, recuperîndu-se funcţional şi creativ arhitectura industrială de sfîrşit de secol XIX şi, în acelaşi timp, locul geometric a ceea ce a fost cîndva inima Petrilei. În o parte din clădiri s-ar putea fi investi de localnicii cu spirit întreprinzător, pentru a dezvolta aici o fabrică de materiale de construcţii, dincolo – una de artizanat. Printre proiecte se află chiar şi construcţia unei hidrocentrale. Participanţii la atelierul de industrii creative au imaginat punerea în practică a unui „muzeu difuz", privind viaţa cotidiană a minerului, care ar include coloniile şi ansamblurile de locuit interbelice şi din anii '50, fostele săli şi cazinouri ale muncitorilor şi funcţionarilor etc. Obiectele de infrastructură – precum podurile rulante din exterior sau puţul cu *skip* – ar putea fi păstrate ca sculpturi cu valoare memorială. Muzeul, în faza finală, ar fi articulat cu săli de conferinţe, centru de cercetare şi arhiva mineritului, ceea ce va putea atrage fonduri şi granturi de cercetare. De asemenea, în clădirile „salvate", restaurate şi securizate, locuitorii vor putea desfăşura diverse activităţi ale comunităţii – în schimbul plăţii utilităţilor –, precum nunţi, petreceri locale, dar şi expoziţii sau proiecţii de film.

La rîndul său, artistul petrilean Ion Barbu – care s-a implicat în proiectul de salvare a Petrilei, imaginează situl minier convertit într-un vast muzeu antropologic, funcţional şi ludic, în acelaşi timp. Într-o vară, da, mă duce la Petrila ca să văd sau să vizitez: Galeria Mondială a Caricaturii Negre – colecţie de desene umoristice despre umorul subteran; Colonia Rîsa-Plînsa – un spaţiu artistic virtual, al primelor aşezări minereşti; Diaporama Mineriadelor – o asumare ludică a istoriei recente; Centrul Contemporan de Teatru, Muzică şi Film, în spaţiul care adăpostea casa cazanelor şi a compresoarelor; „Casa Epocii de Aur" – construcţia unei case de colonie chiar în incinta Minei Petrila, echipată de la A la Z cu recuzita „Epocii de Aur"; restaurantul „Abataj Camera Str. 5" şi barul „Abataj Frontal Str. 3"... (Alte proiecte şi idei pot fi găsite la http://www.colonialiterarapetrila.ro/amintiri.htm, http://petrilafeeria.tripod.com)

Ion Barbu imaginează situl minier convertit într-un vast muzeu antropologic.

Se caută, aşadar, un *métaphone* pentru Petrila. O utopie? Nu chiar... Primul pas ar fi depunerea unei cereri la Ministerul Culturii pentru ca situl de la Petrila să fie clasat de urgenţă ca „sit de patrimoniu". Această clasare ar împiedica soluţia radicală actuală, respectiv dărîmarea sa. În sfîrşit, s-ar putea afirma, în România: nu e prea tîrziu.

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă. Cea mai recentă carte publicată:* Revoluţia din depărtare, *Curtea Veche, 2011.*

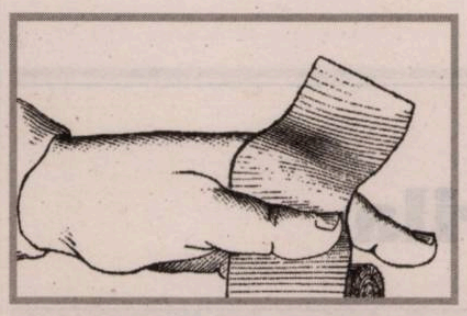

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Galoșii, Picasso și presa mondială

Mama unuia dintre cei trei români cercetați pentru furtul de Picasso, Matisse, Monet, Gauguin și Lucian Freud s-a răzgîndit și a declarat că nu a ars în sobă tablourile pe care spusese că le-a ars. Pînă cînd se limpezesc lucrurile, să vedem cam ce impact de imagine are, pentru România, întreaga tărășenie.

Mihai Alexandru Bitu, Radu Dogaru și Eugen Darie sînt cercetați pentru că ar fi sustras, în noaptea de 15 spre 16 octombrie 2012, și ar fi furat un număr de șapte tablouri, de pictorii citați, de la muzeul Kunsthal din Rotterdam. În *Evenimentul zilei* au apărut transcrieri ale unor chat-uri de Internet în care cei trei se întrebau ce-ar fi putut face cu tablourile. Dacă se adeverește, ceea ce se vede acolo este de un idiotism insuportabil. După ce inițial puseseră ochii pe un muzeu de științe ale naturii, cei trei și-au dat seama că păsările împăiate pot fi revîndute foarte greu, așa că s-au reorientat către Kunsthal, unde se găseau *Capul de Arlechin* al lui Picasso și *Femeie în fața unei ferestre deschise* a lui Gauguin. După ce au furat, nu se știe cum, cele șapte tablouri, acuzații le-au ascuns în perne și le-au adus în România. Ulterior, au încercat să i le plaseze lui Gigi Becali, un alt mare *connaisseur*, și l-ar fi rugat să-i ajute pe un asistent de-al lui Cătălin Botezatu, despre care presa spune că e cercetat în stare de libertate. Suspecții nu ar fi cerut, pentru tablourile evaluate la 18 milioane de euro, decît 50.000 de euro.

Olga Dogaru, mama unuia dintre cei trei, a declarat că inițial a ascuns operele de artă într-un geamantan, pe care l-a îngropat într-un cimitir din orașul tulcean Măcin, unde locuia. Pentru ca ulterior să-l dezgroape, să înghesuie tablourile în sobă și să le dea foc, împreună cu o pereche de galoși pe post de combustibil, ca să scape de captura devenită incomodă.

Pe fir a intrat Institutul Național de Criminalistică, care s-a apucat să scormonească cenușa din sobă, dar nu a dat o concluzie tranșantă. Nu e clar de ce, dar ulterior, avocatul lui Radu Dogaru, principalul suspect în caz, solicită o expertiză de la Muzeul Luvru, care să confirme noua declarație a mamei suspectului, că tablourile nu au fost arse.

Povestea este una care îți taie răsuflarea. Are potențialul de a se propaga în presa străină, așa că am plecat pe urmele ei. Toate publicațiile de limbă engleză cu o oarecare importanță – de la *New York Times* la *The Guardian* și de la *Huffington Post* la BBC sau CNN – au preluat-o. În Franța, *Le Figaro, Le Point* sau *L'express* au scris și ele, la fel ca *Der Spiegel* în Germania sau *El País* în Spania. Dacă trei idioți dintr-o țară bananieră ar fi furat ei tablourile, iar mama acelorași ar fi declarat că le-a băgat în sobă cu niște galoși, presa din România ar fi preluat și ea informațiile.

Curios să văd cam unde ne situează, în context, întreaga tărășenie, am început să scotocesc printre jafuri celebre. Valoarea de 18 milioane a tablourilor furate plasează cazul Kunsthal sus în top, chiar dacă, în 1990, niște necunoscuți furau, de la Muzeul Isabella Stewart Gardner din Boston, 13 tablouri în valoare de 300 de milioane de dolari. Wikipedia listează diferitele „jafuri ale secolului", care s-au petrecut între 1900 și 2000, și se referă la opere în valoare de cîteva zeci de mii pînă la cîteva milioane de dolari sau un număr de opt artefacte medievale, care au fost recuperate după moartea acestuia, în 1990. Nici IRA sau alte rînduri de hoți care au vizitat Russborough House între 1974 și 2002 (proprietarul acesteia, Sir Alfred Beit, a fost călcat de nu mai puțin de patru ori) nu au distrus operele de artă. IRA a încercat chiar să le folosească în chip de monedă de schimb pentru ostatici, iar picturile au fost recuperate pînă la ultima, chiar dacă una fusese furată de două ori, în 1986 și 2001.

Cel mai mare distrugător de opere de artă pare a fi fost focul, sub forma unor incendii, desigur, accidentale.

Chiar și Charlie Chaplin a distrus un film pe care nu l-a regizat, dar l-a produs.

Am mers mai departe, la alte liste de pe Wikipedia (avea dreptate Umberto Eco, cînd spunea că listele fac infinitatea comprehensibilă), de pildă – operele de artă dispărute. În secolul al VIII-lea, iconoclaștii au fost destul de spornici în această activitate. De pe la 1300 încolo, tot felul de fresce și mozaicuri au fost distruse moronic în timpul unor lucrări de extindere a unor biserici, catedrale și așa mai departe. Palatul Westminster, *alias* Houses of the Parliament, a vîndut, în 1820, unui negustor, cu 10 lire, o tapiserie din 1475, căreia i s-a pierdut urma. La Revoluția din 1789, în Franța a dispărut o serie întreagă de lucrări, la fel cum, 150 de ani mai tîrziu, naziștii au întors muzeele și colecțiile particulare cu susu-n jos, lucru din care au rezultat pierderi incalculabile.

Cel mai mare distrugător de opere de artă pare a fi fost focul, sub forma unor incendii, desigur, accidentale. Mai vin la rînd cîteva cutremure și bombardamente, dar și cîțiva comanditari nemulțumiți, printre care Alfred Jarry, care a distrus un portret pe care i-l făcuse Rousseau Vameșul, fiindcă nu îi plăcea. Lady Churchill a făcut și ea bucățele un portret al lui Winston Churchill care îl scotea din sărite pe acesta, realizat de Graham Sutherland, un neo-romantic celebru, dar prea puțin măgulitor cu subiectele lui.

Chiar și Charlie Chaplin a distrus un film pe care nu l-a regizat, dar l-a produs – *A Woman of the Sea*, în care juca fosta lui amantă, Edna Purviance. După ce filmul a fost terminat, tatăl lui Charlot a considerat că nu are potențial de succes, așa că l-a pus la păstrare, dar, din motive de fiscalitate, s-a decis mai apoi să îi dea foc.

În toate listele de jafuri, opere de artă sau filme dispărute, nu am găsit însă nimic asemănător cu prima depoziție a Olgăi Dogaru, cea cu galoșii, cimitirul, Picasso și soba. Sau, de fapt, greșesc. Căutați *„list of stolen paintings"* pe aceeași Wikipedia și veți găsi cele șapte lucrări în cauză, dintre care patru cu imagini.

Dacă nu cumva, printr-o minune, nu se va dovedi că hoții sînt marțieni sau pinguini, afacerea Kunsthal înseamnă că ne-am legat numele de ceea ce pare a fi cel mai mare jaf de artă din 1990 încoace. Episodul cu arderea este de o barbarie nemaiîntîlnită – nici la naziști –, iar aici, ca să ieșim cît de cît basma curată, avem nevoie de o a doua minune: trebuie ca cele șapte tablouri să apară la suprafață, altfel decît sub formă de scrum. Din păcate, în toate listele pe care le-am menționat mai sus e plin de opere care nu au mai fost recuperate. Și dacă nu sînt recuperate, chiar în situația în care prima declarație a Olgăi Dogaru se dovedește, juridic, o aiureală, ea va rămîne, prin impactul pe care l-a avut în presa mondială, explicația unanim acceptată pentru întreaga poveste.

Morala întregii povești e clară. Cazul trebuie luat cît se poate de în serios.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

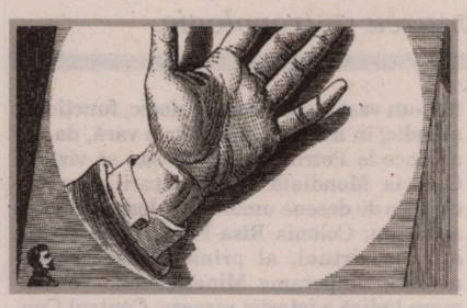

Adina POPESCU

portrete din mers

Emily și Jesus de pe Calea Moșilor

„Vrei să-l primești pe Iisus în inima ta?" A sunat discret la ușă, după care mi-a oferit un zîmbet parcă desprins din broșurile cu oameni fericiți pe care le ține în mînă. Are în jur de 60 de ani, e mare cît o casă, roșie la față, în pragul unui atac de cord, ca și cum ar fi urcat pe jos cele șapte etaje pînă la apartamentul meu, grăbindu-se să mi-l aducă pe Iisus. În spate e soțul ei, jumate cît ea, cu un aer suferind. În stînga, o fătucă mustăcioasă se grăbește să traducă, cu un glas cîntat. Dau din mînă, nu e nevoie. O las să-mi turuie în engleză, Jesus în sus, Jesus în jos. Cei doi însoțitori o aprobă, continuînd să zîmbească. *„Well,* sînt gata?" Întreb ce trebuie să fac. Să zic după ea o rugăciune. Doar atît? O zic ca să-i fac plăcere și pentru că în general sînt politicoasă cu străinii care ne vizitează țara, mai ales cu cei care ne bat la ușă. După ce am terminat, toți trei mă aplaudă, apoi par dornici să mă îmbrățișeze. Îi țin la distanță, e un pic cam mult. *„Congratulations!* De acum, Iisus va fi veșnic în inima ta!" Îmi lasă o biblie cu „instrucțiuni de utilizare", mă mai felicită încă o dată și pleacă să-și încerce norocul și pe la alte uși. Colonelul în rezervă, de alături, le răspunde ciufut, ca de obicei: „N-am nevoie de nimic!"

Am crezut că asta a fost tot, dar m-am înșelat. Peste vreo două săptămîni, cînd deja uitasem de noul Iisus de pe Moșilor, au revenit în aceeași formație – în plus, mai era un băiat tînăr, cu o chitară. „Vecinul tău de la trei!" Nu-l știam. „Să ne împrietenim!", adică *„Let's be friends!"* Emily a ocupat jumătate din canapea, ceilalți s-au strîns în jurul ei, care pe unde a putut, ca în jurul unei cloști. Vecinul zdrăngăna ceva la chitară, Emily și-a dres glasul și a început, cu o voce subțirică, să cînte un imn. Versurile spuneau ceva pueril, despre Jesus care ne e prieten și iubit și care nu ne va părăsi niciodată, melodia era înălțătoare. Pe măsură ce se apropia de refren, Emily cea înflăcărată se înroșea la față din ce în mai tare, iar la un moment dat mi s-a făcut teamă că o să dea colțul la mine în garsonieră și o să fiu cercetată de Poliție că am ucis un inofensiv cetățean american. Noroc că imnul s-a terminat și au început socializările de rigoare. Emily și soțul ei, căruia nu i-am reținut niciodată numele, erau dintr-un orășel din Georgia, și-au părăsit gospodăria și pe cei nouă copii pentru a-și îndeplini „misiunea" într-o țară necunoscută (și bananieră, în mintea lor, după cum am dedus ulterior) din Europa de Est. Așa au ajuns pe Calea Moșilor, într-un apartament de patru camere din blocul de vizavi, unde își aveau și *office*-ul, plus o tiparniță pentru broșurile lor. Românii, mai ales cei din cartier, s-au arătat foarte deschiși (la Jesus-ul lor) și docili; așadar, Emily – șefa misiunii – ajunsese să păstorească vreo 50 de credincioși. Aici a intervenit fata mustăcioasă, care mi-a mărturisit că Emily „a făcut-o om". Înainte s-o cunoască, era vînzătoare la pîine la Buftea și „n-avea nici un viitor"; acum, este secretară personală, știe engleză, cîntă, traduce și convertește. În plus, Emily o va mărita cu un frate, băiat serios (nuntă la care sînt și eu invitată) și o va ajuta să-și cumpere un apartament. Povestea mustăcioasei a fost primită cu aplauze de mica ei gașcă. Singurul care a tăcut, cu un aer enigmatic, a fost vecinul de la trei. Mi-a povestit, cu o altă ocazie, că intenționa să ajungă în State cu ajutorul fraților. Au mai băgat un imn și au plecat, nu înainte de a fi nevoită să accept o invitație la cină, acasă la Emily.

Noroc că imnul s-a terminat și au început socializările de rigoare.

Am suportat și cina, alte imnuri și o mîncare fadă, „sănătoasă", gătită de Emiliy, însă după aceea, povestea a început să mi se pară lipsită de haz. I-am explicat că Jesus nu plecase din inima mea, era tot acolo, dar parcă nu mai avea chef să se arate.

Octavian COMAN

De partea iubirii

Cînd a intrat pe uşa apartamentului, după o zi de muncă, Erica a rămas uimită să vadă prin casă flori şi lumînări aprinse. „Ce se întîmplă? E ciudat...“ Următoarea amintire e despre cum se uitau împreună la un colaj de fotografii de-ale lor, de cuplu. „Tot mi se părea straniu.“ Nu era Sfîntul Valentin. Ce-i drept, observase recent în apartament o cutie şi credea că i-a comandat pantalonii pe care şi-i dorea pentru alergat.

Încet, o conduce spre dormitor şi, acolo, Erica descoperă petale de trandafir. Se gîndeşte amuzată: „Trebuie să fie nişte pantaloni de fugit foarte speciali.“ Primeşte cutia şi o deschide. Înăuntru – o altă cutie. La fel, în aceasta, o altă cutie, mai mică. Cînd o desface pe ultima, înăuntru găseşte un inel. „M-am pierdut cu firea în acel moment. Am început să plîng. M-a cerut în căsătorie. Am zis «da».“

Surpriza nu s-a încheiat, însă. Au plecat la restaurantul lor preferat şi, acolo, Erica îi vede reuniţi pe toţi prietenii apropiaţi. „Ne-au felicitat pentru logodnă. Am început să plîng din nou.“

Era decembrie 2012 cînd Erica Jackson a fost cerută de soţie de către Oana Popescu.

„Nu-mi pot imagina viaţa fără ea. Am vrut să-i arăt că îi sînt devotată. Ştiu că înseamnă mult pentru ea să fie căsătorită“ – îmi povesteşte, în engleză, Oana Popescu, aşezată pe canapeaua din apartamentul cuplului şi îmbrăcată într-o rochie de seară, roz-neprovocator, cu decolteu. Părul ei negru, tuns scurt, în contrast cu faţa luminoasă, îmi aminteşte ceva din stilul emo, fără ca vreo şuviţă să-i acopere ochii mari. Are 28 de ani şi s-a născut şi a copilărit în România. Se află în Statele Unite din 2001, mare parte din această perioadă trăind-o în Washington DC. Capitala americană e şi oraşul în care locuieşte acum împreună cu logodnica ei, Erica Jackson, într-un cartier la modă printre cuplurile de acelaşi sex.

Erica, de 33 de ani, este o afro-americancă mică de statură. Nu-mi pare genul de femeie care să verse uşor lacrimi. Cel puţin aşa îmi lasă impresia braţele ei vînjoase, de femeie sportivă, şi două dintre obiectele sale, suspendate de pereţii casei: bicicleta de acrobaţii, fără frîne, cocoţată pe un suport din bucătărie, şi snowboard-ul, prins ca un tablou, pe un alt perete din living.

Cele două femei sînt împreună de peste trei ani, iar ceremonia de nuntă şi-o doresc pe o plajă, alături de prieteni şi familie. N-au stabilit cînd o vor face. Probabil, după noul început pe care-l visează, printre alte locuri, în California, unde se gîndesc să se mute fără bagaje şi fără grijile din urmă. De altfel, prima fotografie pe care mi-o arată Erica este cu ea şi Oana în apropierea podului Golden Gate din San Francisco.

De la poze în care sînt îmbrăţişate, de la dragoste şi pînă la vise multe, cele două tinere au tot ce dă gustul însiropat al unui cuplu. Asta nu o împiedică pe Erica să constate că sînt o mulţime de lucruri pe care şi le doreşte, iar cuplurile heterosexuale le au. „Oana şi cu mine vrem să ne construim un viitor împreună. Vreau să merg la spital şi să pot fi în aceeaşi încăpere cu partenera mea. Vreau ca de soţia mea să se aibă grijă după ce mor.“

De aceea, Erica Jackson califică drept „minunată“ hotărîrea Curţii Supreme a Statelor Unite de a declara neconstituţională o parte dintr-o lege, numită „Defense of Marriage Act“ (DOMA), care nu permitea oferirea de beneficii federale familiilor homosexuale, chiar dacă erau căsătorite legal în statele americane care acceptă acest lucru. Totul pornea de la faptul că respectivul act normativ definea căsătoria ca o comuniune între un bărbat şi o femeie.

În momentul de faţă, sînt 13 state, plus capitala americană, care permit căsătoriile între persoane de acelaşi sex. Cele mai multe state o interzic, însă, în timp ce în cîteva sînt permise doar uniunile civile sau parteneriatele. Sentinţa instanţei supreme americane nu obligă în nici un fel statele care nu permit acest tip de mariaje să-şi schimbe normele locale. (Într-un alt caz, legat de un referendum din California care a dus la oprirea oficierii căsătoriilor gay, Curtea Supremă, evitînd, practic, să ia o decizie, a ridicat interdicţia în respectivul stat, aşa că, acum, acestea sînt permise din nou, acolo.)

De exemplu, pînă la hotărîrea din 26 iunie în privinţa DOMA, dacă unul dintre partenerii dintr-o familie homosexuală murea în luptă, în timpul serviciului militar, cel rămas în viaţă nu avea dreptul să primească pensia de urmaş de veteran, deşi era vorba de o căsătorie legală între cei doi. O altă situaţie, care a născut drame, priveşte cazurile în care un cetăţean american se căsătorea cu o persoană de acelaşi sex, de altă naţionalitate. Spre deosebire de mariajul dintre o femeie şi un bărbat, care deschidea calea spre cetăţenia americană pentru persoana cu o altă naţionalitate, în cazul cuplurilor homosexuale prevederea nu se aplica. Conform unui studiu din 2011, realizat de Institutul Williams, 28.000 de cupluri de acelaşi sex se aflau în această situaţie, în care un membru era american şi celălalt nu.

După rezolvarea cazului de la Curtea Supremă, la începutul lunii iulie, Traian Popov, un imigrant din Bulgaria, a devenit primul membru al unei familii gay care a primit dreptul de rezidenţă permanentă *(green card*-ul) pentru că era căsătorit cu un american. Locuia de 15 ani în Statele Unite şi era căsătorit cu Julian Marsh. Cu toate acestea, stătea legal în SUA pe baza vizei de student, terminînd trei masterate şi acum fiind înscris la doctorat.

Oana Popescu nu se află într-o astfel de situaţie căci este deja cetăţean american. Totuşi, s-a bucurat şi ea de declararea ca neconstituţională a părţii din legea care considera căsătoria drept uniunea dintre un bărbat şi o femeie. „E minunat, dar ar fi trebuit să existe de ani de zile.“ Şi ea, dar şi Erica, deşi au o fotografie cu familia Obama pusă pe un raft al bibliotecii, sînt dezamăgite că administraţiei i-a luat atît de mult timp ca să acorde atenţie problemelor cuplurilor de acelaşi sex. Pe scurt, s-au cam simţit băgate sub preş, deşi comunitatea LGBT l-a susţinut pe Barack Obama în alegeri.

„Unele gagici se mărită cu alte gagici. Nu vă mai bateţi capul, asta e.“

În ziua sentinţei de la Curtea Supremă, în faţa clădirii care aduce puţin cu Ateneul din Bucureşti, sute de oameni s-au adunat pentru a susţine drepturile homosexualilor. Un cor de bărbaţi cu tricouri roşii cînta imnul Statelor Unite. Un pastor şi cîţiva credincioşi de-ai săi se ţineau de mînă în mijlocul mulţimii şi militau pentru o sentinţă favorabilă, căci „este doar o treaptă spre momentul în care toţi oamenii şi toate grupurile vor fi incluse în comunitatea lui Dumnezeu şi protejate de drepturile oferite de Constituţia Statelor Unite.“ „Amin, amin“ – au îngînat imediat înălţătorii de rugăciuni. Mulţimea era jovială şi cu oameni de toate categoriile – de la cei îmbrăcaţi la costum de *bussiness-man,* pînă la cei îmbrăcaţi în costum de ciclism. Steagurile curcubeice – la tot pasul. „Dragostea nu cunoaşte limite. Nici justiţia.“ – un panou fluturat de o doamnă.

Ştirea hotărîrii judecătorilor a fost adusă de tineri care au ieşit fugind din clădirea Curţii Supreme şi au dat hîrtiile reporterilor campaţi sub umbrarele împotriva soarelui, care dogorea de te lua leşinul. În secunda a doua, mai toţi participanţii la demonstraţie au început să se holbeze la telefoanele mobile pentru vedea ce scriu site-urile de ştiri. O tăcere de cîteva secunde, apoi un vuiet prelung şi ţipete se aud de peste tot. Cîţiva încep să plîngă. „DOMA a murit!“ exclamă, de parcă erau la exorcizare, Tom şi Robert. Cei doi bărbaţi solizi se strîngeau în braţe şi îşi mai dădeau cîte o palmă voiniceşte pe spate, aşa cum fac prietenii buni, ştiind că usturătura loviturii e, de fapt, afecţiune.

„Nu mai sîntem trataţi drept cetăţeni de mîna a doua în statele în care putem să ne căsătorim în mod legal“ – explică Tom, de 50 de ani. E căsătorit de 14 ani cu Robert, un ex-infanterist marin, care are în mînă un drapel mic, multicolor. Fostul militar recunoaşte că au început să-i curgă lacrimile cînd a aflat decizia. Compară senzaţia cu sentimentul trăit de est-europeni cînd s-au eliberat de sub comunism. Pentru cei doi soţi, ceea ce a decis Instanţa Supremă din Statele Unite e un semn că schimbarea are loc, că nu mai trebuie să fie o problemă morală de cine eşti atras şi pe cine iubeşti. Amîndoi pleacă bucuroşi de lîngă mine. Sunetul pantofilor răsună pe trotuar, iar Robert flutură voios steagul din mînă.

Tot peste 50 de ani au Karin şi Anne. În faţa Curţii Supreme, purtau tricouri albe pe care scria cu roz: „Unele gagici se mărită cu alte gagici. Nu vă mai bateţi capul, asta e.“ Aveau în picioare tenişii cu dungi, folosiţi la petrecerea lor de căsătorie, din urmă cu o lună şi jumătate. Trăiesc şi împreună de 12 ani, au copii şi sînt blonde drăguţe.

Karin e surprinsă. „Adevărul e că nu credeam că se va întîmpla aşa ceva în timpul vieţii noastre.“ Aceeaşi uimire au avut-o cînd au văzut că un referendum de anul trecut, din statul în care locuiesc – Maryland –, a dus la legalizarea la nivel local a căsătoriilor între persoanele de acelaşi sex. „Situaţia s-a schimbat atît de mult în ultimii ani.“

Într-un interval de zece zile înainte de verdictul Curţii Supreme şi după aceea, jurnaliştii de la NPR, radioul public american, au semnalat şase atacuri violente asupra unor membri ai comunităţii LGBT, petrecute în capitala americană – cazuri de împuşcături fatale, înjunghieri sau agresare fizică gravă. Dosarele nu au fost calificate de poliţie drept atacuri motivate de ură.

Washington DC e un oraş prietenos cu homosexualii şi lesbienele – cel puţin aşa e descris de Erica Jackson şi Oana Popescu, cele două tinere recent logodite. „În anumite zone, nu am nici o ezitare să-mi arăt afecţiunea faţă de Oana sau să ne ţinem de mînă. În anumite cartiere, sîntem atente cum interacţionăm.“ După cum povesteşte Erica, are loc o migraţie a unei populaţii cu venituri ridicate în zone cu un grup mare de afro-americani mai săraci. Se nasc tensiuni în privinţa prezenţei albilor, dar şi a persoanelor gay, pentru că fac parte din categorii sociale mai bine plătite. În acest sens, relaţia ei cu Oana să află şi sub semnul unei relaţii interrasiale. Se strigă după ele pe stradă, sînt uneori batjocorite. De cele mai multe ori, agresorii sînt bărbaţi. „Afro-americani“ – completează Oana, persoane care nu văd cu ochi buni un cuplu format dintr-un alb şi o persoană de culoare şi, cu atît mai mult, între femei din cele două grupuri. Cînd sînt pe stradă şi simt că situaţia poate deveni periculoasă, preferă să schimbe direcţia de mers.

De cînd e în SUA, Oana nu s-a mai întors în România, iar acum, relaţia cu Erica o împiedică să se gîndească la o vizită în Bucureşti. Nu ştie cum ar reacţiona oamenii, mai ales că a fost în situaţia în care inclusiv mama ei, aflată şi ea în Statele Unite, a acceptat greu că Oana că este lesbiană. Fiica pune totul pe seama originii româneşti şi a felului în care românii îi tratează pe homosexuali.

Cu toate obstacolele legale existente, tinerele nu-şi amintesc să nu fi putut face ceva în SUA pentru că sînt împreună. Ericăi i se pare totuşi ciudat că e atît de aprinsă problema căsătoriei între persoanele de acelaşi sex. „Cu toţii contribuim cu taxe, contribuim în societate, dar, în acelaşi timp, îmi negi dreptul de a fi împreună cu partenerul meu. E ridicol. În alte ţări, nu e nici o problemă. Adică au lucruri mai importante de rezolvat – de exemplu, sistemul de asigurări sociale, nu faptul că eu vreau să mă căsătoresc cu o femeie.“

Chiar dacă s-au bucurat de decizia în cazul DOMA, Erica şi Oana îşi asumă un fel de declaraţie că îşi controlează viaţa, fără a le păsa de ce cred guvernul, politicienii sau alţii despre relaţia lor. Merg împreună la petreceri sau la nunţi, paginile lor de Facebook sînt pline de poze împreună. „Contează să faci bine, să fii un om bun“ – subliniază Erica. „Dragostea e dragoste.“

***Octavian Coman** este jurnalist.*

AVÎND ÎN VEDERE CĂ LA ORA 8 ÎNCEPE NEBUNIA, NU ŞTIU DACĂ PUTEM VORBI DE OAMENI ÎN TOATE MINŢILE, ÎMPIETRIŢI ÎN RUTINA VIEŢII

■ În Evul Mediu, credincioşii îşi puteau cumpăra iertarea păcatelor plătind o grămadă de bani în schimbul „indulgenţelor". Acum e mult mai simplu. Vaticanul a anunţat că acordă indulgenţe inclusiv celor care urmăresc transmisiunea live a *Catholic World Youth Day* (Rio de Janeiro, 23-28 iulie) pe contul de Twitter al Papei Francisc. Avînd în vedere că un *tweet* are 140 de semne, cîte *tweet*-uri trebuie să urmăreşti ca să ţi se ierte păcatul prostiei? (**L. V.**)

■ Din seria „Perle la Bac 2013" sau „Absolvenţii de liceu spun lucruri trăsnite". Proba scrisă la limba şi literatura română rămîne şi anul acesta un izvor nesecat de perle. Cerîndu-li-se să-şi aleagă un model, elevii au scris lucruri precum: „Eu îl iubesc pe Radu Mazăre, pentru că e băiat de viaţă şi e foarte bun în politică. A dus fetele la vot în costum de baie şi face Învierea pe plajă. L-am prins odată în club ameţit şi a dat noroc cu mine, nu s-a jenat." Sau: „Eu îl aleg pe Nelson Mandela, pentru că mi-a plăcut filmul cu Morgan Freeman. El a spus că închisoarea nu e rea, dacă după aia scapi şi eşti fericit. Păcat că am înţeles că moare." Sau: „Modelul meu de viaţă sînt eu însumi. Lucrez ca ospătar la MAI şi sînt foarte mîndru. La ora 8 începe nebunia, cu cafele, ceaiuri şi de mîncare la majoritatea din unitate." Şi favoritul meu: „N-am model că nu prea citesc. O să am pînă în sesiunea de toamnă. Dar cred că daţi alt subiect." (**P. M.**)

■ Generaţia mai nouă de cerşetori originari din România care-şi fac „meseria" în Occident a suferit o adaptare. Nu mai cer pur şi simplu cu mîna întinsă. Umblă pe stradă

Cu ochii-n 3,14

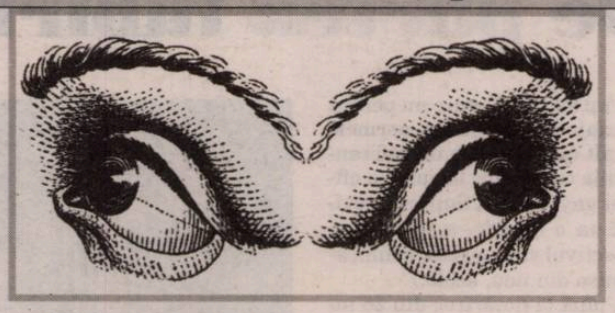

cu nişte dosare cu tabele şi nu ştiu ce ştampile, invocînd o cauză umanitară. Deja se întîmplă asta şi prin România, dar, evident, în Occident se găsesc mai mulţi muşterii impresionabili. Nu ştiu dacă putem vorbi de o evoluţie, avînd în vedere că escrocheria e o infracţiune mai gravă decît cerşetoria. (**A. M.**)

■ Cică în toaletele din Parlamentul Marii Britanii s-au găsit urme de cocaină. Dacă se confirmă că cei care au folosit-o sînt tot cei care votează şi legile, o să avem în sfîrşit dovada că, totuşi, drogurile nu-s chiar atît de dăunătoare pe cît se spune: Marea Britanie e OK, legile par adoptate de oameni în toate minţile. (**M. M.**)

■ Bronnie Ware e o infirmieră australiană care se îngrijeşte de muribunzi şi care, în urma acestor experienţe, a scris o carte intitulată *Cele 5 cele mai mari regrete ale celor ajunşi la capăt de drum*. Printre cele mai mari regrete cu care pleacă oamenii sînt: că şi-au dedicat prea mult din timpul lor muncii, că nu au ştiut să-şi exprime sentimentele sau că n-au ştiut să fie fericiţi. „Acesta e regretul cel mai des întîlnit. Mulţi nu-şi dau seama înainte de ultimele clipe că fericirea e o alegere. Sînt împietriţi în rutina vieţii lor, care îi împiedică să facă orice schimbare. Toţi ar fi vrut să fi rîs mai mult şi să fi avut un strop de nebunie în viaţă." Cîţiva filozofi s-ar simţi răzbunaţi, nu credeţi? (**A. M. S.**)

ÎN ACORD CU LEGEA DE ACASĂ, AM REŢINUT CĂ LUCRURILE VIITOARE NU MAI SÎNT CE-AU FOST ODATĂ

■ În acord cu legea bilingvismului, reclama „Somn problems" (panou publicitar) ar trebui să includă şi varianta „Sleep probleme". Pentru eventualii londonezi insomniaci, vorbitori de englezromă, care bîntuie noaptea prin Pipera. (**R. M.**)

■ Am descoperit, în sfîrşit, un restaurant la care se poate veni cu băutura de acasă: unul indian, din Paris, care nu „serveşte" băuturi alcoolice, dar te lasă să vii cu vinul sau berea de la buticul din colţ. Informaţia am aflat-o de la un cuplu care stătea lîngă noi, pe a cărui masă trona un rosé. (**I. P.**)

■ Din interviul cu noul preşedinte al ICR, Lilian Zamfiroiu, am reţinut că atunci cînd i s-a oferit noul post, a fost mai şocat decît sîntem noi acum cînd aflăm că a dat de trei ori admiterea la facultate, că a scris despre Ceauşescu, că a fost informator al Securităţii şi că, în general, tot felul de prieteni suspuşi i-au propus tot felul de funcţii în diplomaţie pentru care n-avea pregătire, în afară de cea de şofer. Pe lîngă pescuit, pasiunea lui cea mai mare o are pentru satul natal Cîineni. (**M. C.**)

■ Pentru cei care au o părere foarte proastă despre zahăr, *cover-story*-ul „Is Sugar Really Toxic?" din numărul curent al revistei *Scientific American* (blogs.scientificamerican.com) vine să demonstreze că lucrurile nu stau chiar aşa. Dar nici altminteri. (**M. C.**)

■ Din ciclul „Şi la ei sînt probleme". Aflîndu-mă eu într-o ţară europeană dintre acelea cu care vrem să semănăm şi nu putem, am păţit următoarea chestie: de trei ori în două zile, la cafenea şi în taxi, am vrut să plătesc cu o bancnotă de 100 de euro şi am fost refuzat. Cu „Sorry" sau cu „Oh, no", mi s-a spus că nu acceptă hîrtii de o sută. Iar taximetristul n-avea nici dispozitiv pentru plata cu cardul. Eu înţeleg frica paranoică de bani falşi, dar atunci propun ca bancomatele să nu mai dea sute, să dea doar mărunţiş. Sau să fie scoasă din circulaţie suta de euro. Şi data viitoare fac reclamaţie la Comisia Europeana, da? (**M. V.**)

■ Din ce în ce mai dezamăgitoare „perlele" de la Bac: „Ştefan cel Mare a bătut cel mai mulţi turci, era spaima Imperiului Austro-Otoman. A avut vreo 50 de războaie cu ei şi a fost 50-0"; „Comuniştii erau terorişti, nu dădeau internet la oameni. Ei se bătea cu americanii, care lea dat la temelie, că avea mai multe bombe atomice" etc. etc. Nu sînt doar ignorante, ci şi agramate, avînd o anumită atitudine de „şmecheraş de cartier". Pe scurt, nici perlele nu mai sînt ce-au fost odată. (**S. G.**)

VREME DE O SĂPTĂMÎNĂ, AU ÎNFLORIT HOŢI VECHI

■ Pe vremuri, bîlciul de Sf. Ilie din Cîmpulung – cu tiribombe, baracă de tir, femeia cu barbă, tîrg de cai – se ţinea undeva la marginea oraşului, într-o zonă unde apoi s-a construit cartierul Grui. Astăzi el se petrece (sub noua denumire, Zilele Cîmpulungului) în centrul oraşului, care vreme de o săptămînă, de ani buni, e sub asediu. În toată zona pietonală se întind tarabe cu mărfuri inimaginabile, sub balcoane s-a instalat un al doilea oraş gonflabil şi cîteva rulote unde cheful şi muzicile răsună pînă la ziuă. Bieţii cîmpulungeni care locuiesc în zonă îşi vor părăsi curînd casele şi se vor refugia spre nord, în căutarea unui oraş mai liniştit. (**S. S.**)

■ Un semn al vremii româneşti de criză: în zona din Berceni unde locuiesc au înflorit peste noapte (într-un perimetru nu mai mare de o sută de metri pătraţi) trei case de pariuri. (**D. S.**)

■ Doamna Olga Dogaru, mama unuia dintre hoţi, a dezgropat din cimitir şi a ars în sobă toate cele şapte tablouri furate de la Kunsthal din Rotterdam în octombrie 2012: *Tête d'Arlequin* de Picasso, *La Liseuse en Blanc et Jaune* de Matisse, *Waterloo Bridge* şi *Charing Cross Bridge* de Monet, *Femme devant une fenêtre ouverte, dite La Fiancée* de Gauguin, *Autoportrait* de Haan şi *Woman with Eyes Closed* de Lucian Freud. O dragoste de mamă în valoare de 90 de milioane de lire sterline! Dacă s-ar putea recupera, pentru care/cîte dintre aceste tablouri aţi da la schimb o pisică? (**M. C.**)

■ Relu Fenechiu: „Trebuie să se gîndească judecătorii că şi eu am copii acasă, părinţi care aşteptau de la mine o carieră de succes." Nu mai bine se gîndea la asta însuşi Relu Fenechiu înainte să vîndă transformatoarele alea vechi la suprapreţ? (**L. V.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR ANDREI PLEȘU

DILEMA VECHE

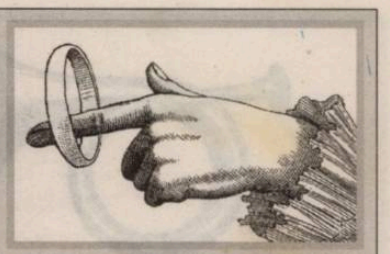

Selma IUSUF
legende urbane 11

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul X ■ nr. 494 ■ 1-7 august 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 3,99 lei

ANDREI PLEȘU
„Inepuizabilul Șetran“
pagina 3

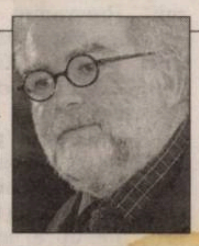

GEORGE BANU
„Cadouri și aniversări“
pagina 13

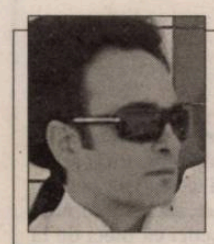

Interviu cu
ALEXANDER VELJANOV
pagina 15

Of, inimioară...

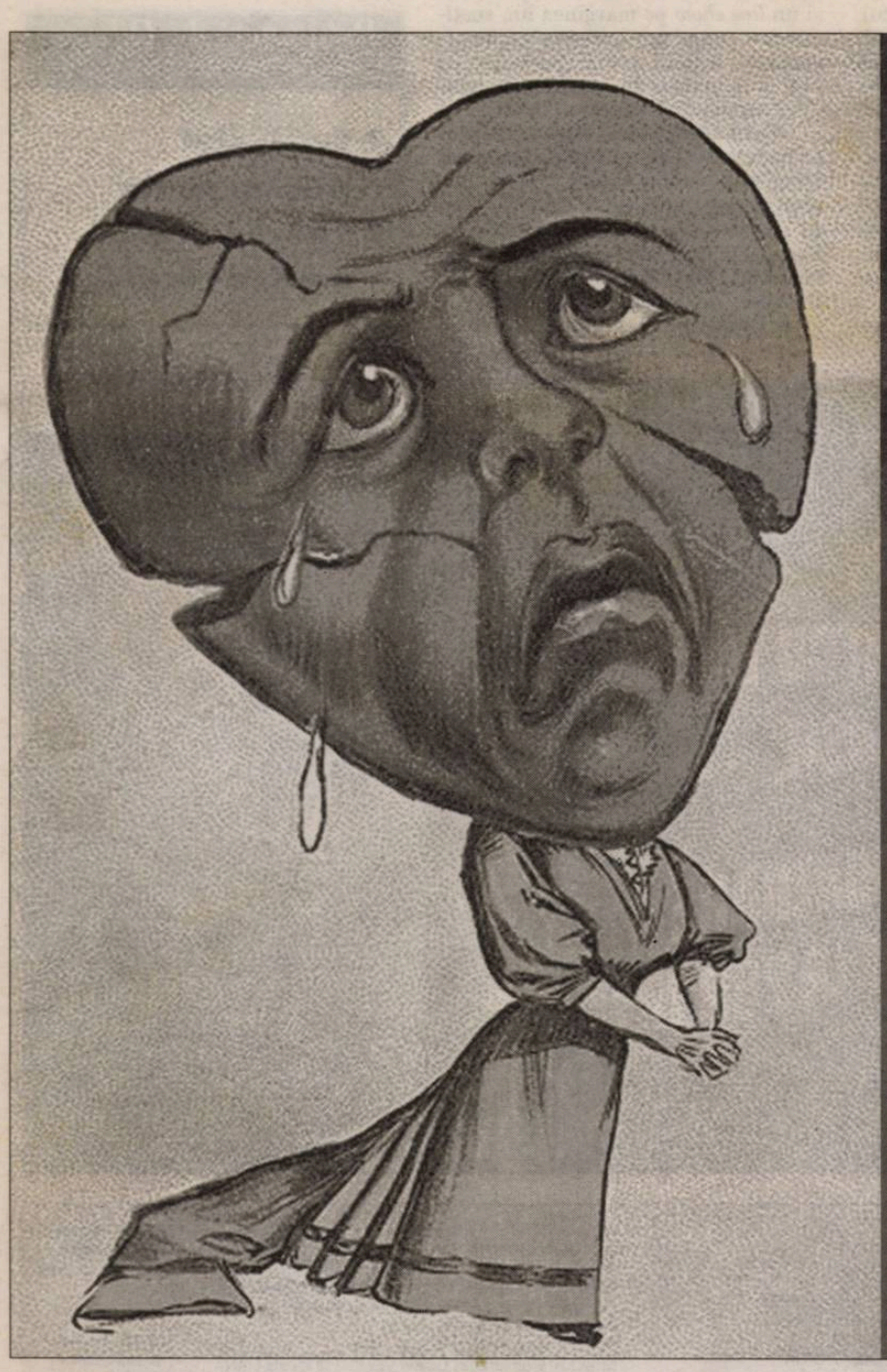

„Spală-ți inima la fel cum îți speli hainele.“
(proverb arab)

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● e-mail: dilema@satiricon.ro

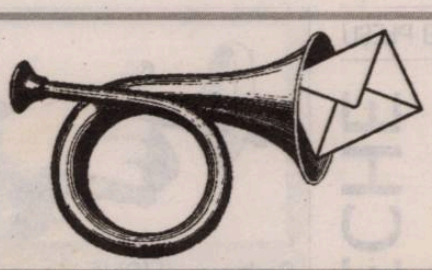

turneu de inbox

NR. 492

Ana Maria Sandu, „17 ani și jumătate"

Problema este relația

Nu actele, familiile sau verighetele sînt problema. Relația este. Dacă (după cîțiva ani de stat împreună, și nu în focurile primelor luni) nu simți că îți dorești să petreci tot restul timpului cu celălalt, nici un act, inel sau familie nu acoperă problemele. Dacă nu te bucuri că pleci de la serviciu ca să ajungi acasă și să îl/o vezi, n-are sens. Sînt atît de mulți oameni care se căsătoresc sperînd că celălalt se va schimba. Și sînt și mai mulți oameni care, odată căsătoriți, speră (nu mi-e foarte clar de ce) că nimic nu se va schimba! Oamenii trebuie iubiți pentru ceea ce sînt, nu pentru ce vrem să fie. Verigheta e simbolul legăturii mele, nu cu o zgardă la pomul social al familismului, ci cu un sentiment față de un om care mi-e drag și cu care vreau să parcurg drumul meu în viață. Ating verigheta cînd mi-e dor, cînd aș vrea să-i dau un cot și nu e acolo, cînd mă gîndesc la o glumă care i-ar plăcea.

Nu ne mai bate nimeni la cap să ne căsătorim la 17-18 ani, avem timp să creștem și să învățăm să iubim înainte să alegem cu cine ne petrecem viața.

Însă varianta în care nu vreau să mă căsătoresc, vreodată, de frica ipocriziei și a complicațiilor eșecului, nu știu de ce, dar o găsesc foarte tristă. Poate pentru că mi se pare că vorbește despre neîncredere, o profundă neîncredere în *„happily ever after"*. Dacă n-ai găsit omul, nu l-ai găsit, asta e. Dar dacă îl găsești, căsătoria mi se pare modul în care spui: te-am găsit. Nu vreau să mai caut vreodată pe altcineva, tu îmi ești suficient. Îmi vei fi suficient, tot restul vieții. Cu tine vreau să îmi petrec serile, nopțile, zilele de weekend, sărbătorile, vacanțele, nunta, botezurile, plus cîteva cumetrii, dacă se poate. Acum așa simt. Atît de mult te iubesc. Acum, după ce trăim de doi ani împreună și știu cum arăți nebărbierit, neparfumat și prost-dispus de gusturile muzicale ale vecinilor de la 2.

Frica e un prost sfătuitor. Prudență trebuie întotdeauna, dar frica erodează și distruge. Dacă nu iubești suficient, căsătoria nu-și are rostul. Dacă iubești suficient, căsătoria nu mai e bucata de hîrtie care pavează drumul către eșec, ci una dintre puținele legături profunde de rudenie pe care ai ocazia să le alegi.

Nu ne alegem părinții, frații, surorile, copiii. Îi iubim, așa imperfecți cum sînt, pentru că ne sînt rude. Soțul, însă, ni-l alegem. Este o legătură la fel de puternică, dacă nu mai puternică, decît cea cu rudele de sînge. Nu confunda familia pe care o ai cu cea pe care ai putea s-o ai, nu sînt același lucru. (...)

adăugat de corindrum, 24 iulie 2013

Contract vs *certificat*

Cîndva, mai pe la începuturile căsniciei mele, cînd încă mai analizam starea mariajului și căutam neîncetat soluții de îmbunătățire, mi-am dat seama că cel mai bine ni s-ar fi potrivit nu un certificat care să dovedească starea civilă, ci un contract. Un contract care să stabilească drepturi și obligații, dar, mai ales, un contract pe perioadă limitată. Cinci ani, mi-am zis eu atunci. La finele perioadei contractuale, se renegociază condițiile și se prelungește pe o nouă perioadă de cinci ani, doar cu acordul ambelor părți. În curînd vom avea 30 de ani de căsnicie, dar soluția la care m-am gîndit în continuare mi se pare varianta matură și responsabilă.

adăugat de Delia Hugel, 24 iulie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

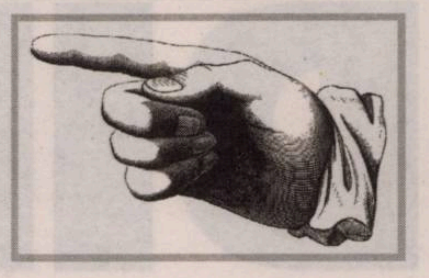

■ Printre premierele lunii august la HBO este și filmul *Holy Motors* / *Sfintele motoare* (regia lui Leos Carax, 2012). Așa că, dacă l-ați ratat la cinema, recuperați-l sau revedeți-l. E provocator, nebunesc, melancolic, inclasabil. Denis Levant, actorul fetiș al lui Carax, e un spectacol. E vorba despre o istorie a cinemaului care îți taie răsuflarea. La final, n-ai cum să nu te întrebi dacă nu e cumva mai ușor să intri în pielea altor personaje decît să te simți bine în propria piele. (Ana Maria Sandu)

■ Doi jurnaliști independenți, un artist vizual și un creative director s-au apucat să lucreze la o serie de reportaje despre diversitatea religioasă din România (unde se pare că există peste 30 de culte și mișcări spirituale). Ideea e simplă: „Vrem să mergem la toți și să-i întrebăm ce este Dumnezeu", primul episod e deja online („Ce este Dumnezeu pentru musulmani"), iar echipa are nevoie de sprijin financiar ca să-și poată duce proiectul pînă la capăt. Dacă vi se pare importantă această cartografiere spirituală a țării în care trăim, atunci intrați pe http://dumnezeu.casajurnalistului.ro/ (Luiza Vasiliu)

■ Antologia *Lucrurile pe care le-am văzut (1979-1986)* din poezia lui Alexandru Mușina (Editura Tracus Arte, 2013, ilustrații de Mircia Dumitrescu), minunate poeme ale magistrului A.M. pe care nu avem cum să le mai citim ca acum o lună. Iată-l pe ultimul antologat, intitulat „Envoi": Eu, Ens Bertrans, m-am mutat din castel într-o vizuină. / E rece piatra, e cald pămîntul. În mai/ Abia înflorește corcodușul. Cine va prinde / Toamna, inimi mici și roșii puzderie va aduna. / Cît despre zăpadă și despre îngheț, / Vie, dacă e vremea lor! Eu am / Învățat a dormi și-a tăcea. (Simona Sora)

■ 2013 este Anul Prieteniei Polono-Române. Cu această ocazie, Orchestra Sinfonia Iuventus din Polonia se va afla pentru prima dată în țara noastră, unde va concerta – sub bagheta dirijorului Tadeusz Wojciechowski – miercuri, 7 august, de la ora 19, la Ateneul Român, în cadrul Festivalului „Vara Magică", dar și joi, 8 august, tot de la ora 19, în Sala Casino din Sinaia, în cadrul Festivalului „Enescu și muzica lumii". Programul va cuprinde lucrări ale unor compozitori polonezi și europeni, precum Stanislaw Moniuszko, Witold Lutoslawski și Frank Liszt. (Patricia Mihail)

■ Mai e puțin pînă la Summer Well (10-11 august), festivalul prezentat de Orange pe domeniul Știrbey, unde o să avem parte de cel mai bun, căci cel mai brit, line-up al anului: The XX, The Courteeners, Alunageorge, Eugene McGuinness, Blood Red Shoes (10 august) și Suede, The Vaccines, Everything Everything, Spector și The Family Rain (11 august). Totul e de văzut & ascultat! Mai multe la summerwell.ro/editia.2013. (Marius Chivu)

■ *Rocky Horrror Picture Show* (1975, Jim Sharman), la Paris, la Studio Gallande. Nu doar vizionarea filmului care a rulat cel mai mult timp în cinematografe și cu foarte mulți fani, ci și un *live show* pe marginea lui, susținut de o trupă care interpretează personajele, aruncă peste spectatori cu apă, orez, și chiar cu... ei înșiși, în anumite momente. (Iaromira Popovici)

■ Primul week-end din august aduce bucureștenilor un tîrg de „bijuterii handmade, haine vintage, creme bio, obiecte inedite, precum și ultimele creatii ale tinerilor designeri autohtoni". Fashion (F)Estival are loc la clubul „La Historia", din Centrul Vechi, str. Sf. Dumitru, nr. 3. (Stela Giurgeanu)

■ Cea de a II-a ediție a Festivalului de Film Fantastic & Horror „Lună Plină" primul festival din România dedicat cinematografiei de gen, va avea loc în perioada 14-18 august 2013, la Biertan, în județul Sibiu. Peisajele din zonă sînt minunate, imaginile de pe ecran sînt îngrozitoare – dacă nu vă sperie această alăturare contradictorie, vă invit să mergeți. Programul festivalului se găsește la http://lunaplinafestival.ro/. (Matei Martin)

■ Un articol extrem de simpatic, ironic ș.a.m.d. (numai de bine) scris de Simona Catrina pe adevărul.ro: „La mare, la soare, căpșoarele sînt goale". Începe așa: „«Turiștii au luat cu asalt litoralul care s-a dovedit neîncăpător pentru cei care au scos mai mulți bani din buzunar pentru o distracție pe cinste». De cîte ori auziți asta zilnic, la TV?". Răspuns: de prea multe ori. Așa că închideți televizoarele și citiți articolul întru delectare. (Mircea Vasilescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Festivalul *Dilema veche***
- **Unora le place muzica clasică**

album dilematic

Șerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conținut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informații și reclamații ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.300
Tipărit la România liberă

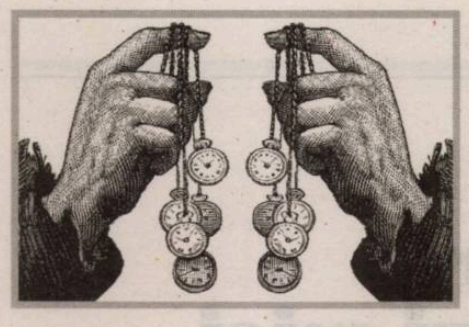

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Inepuizabilul Șetran

A făcut de toate. Nu din superficialitate, nu din orgoliul de a afișa dexterități multiple, nu dintr-o juvenilă nevoie de experiment. Ci dintr-o vitală *poftă de a face,* din dorința de a onora oferta infinită a lumii și de a explora potențialul nelimitat al creativității. Vladimir Șetran este un euforic al senzației, un nărăvit al lăcomiei de a vedea și de a da de văzut. Energic, mereu surprinzător, bine așezat însă în meșteșug și în reflexivitate, el reușește să fie ofensiv fără a abuza de certitudini lemnoase („Certitudinea este periculoasă“ – spunea odată) și să etaleze, de cîte ori iese pe scenă, o virtuozitate care nu are nimic de a face cu ingeniozitatea vidă, cu gesticulația arogantă. Un clasic fără dogmă – s-ar zice. Și fără obsesia regulilor de atelier.

Un euforic al senzației, un nărăvit al lăcomiei de a vedea și de a da de văzut.

Expresionism? Da, dar pe un fond de serenitate mediteraneană. Artă abstractă? Da, dar cu un pătimaș simț al materiei, al imediatului. Oricum, greu de clasat, cum o dovedesc, de pildă, imaginile expuse pînă de curînd la Teatrul Național. Văzusem o parte din ele înainte de expoziție și savurasem spectacolul unor fluidități grafice, în care ductul liniilor era de o exactitate aproape mecanică, dar, în același timp, animat de un palpit imprevizibil, de un bine temperat dinamism interior. Gestul desenatorului e riguros, tranșant, dar rezultatul e o *undă,* o mișcare liberă, născătoare de spațiu. Efecte subtile de spațialitate (mergînd pînă la *trompe l'oeil)* se regăsesc, adeseori, în lucrările acestei expoziții. Nu e vorba de „construcție“ spațială de tip tradițional, nu e vorba de adîncimi perspectivale, de geometrie. E vorba, mai curînd, de „atmosferă“, de spațialitatea pe care o instituie nu calculul, ci zborul, adierea, respirația. E vorba de o bogată și nuanțată colecție de „urme“, lăsate pe albul hîrtiei de scurte momente de extaz. Să nu ne grăbim să fantazăm invocînd teoria derridiană a „urmei“. Șetran nu e un „abstractor de chintesență“, un amator de piruete speculative. Altfel decît la Derrida, „urma“ este, în arta sa, prezent absolut, *deplinătate a prezenței.* De aceea, ansamblul are densitatea și metabolismul unei „vietăți“ proteice, indivizibile.

Vladimir Șetran

Analogiile formale pe care universul plastic al lui Vladimir Șetran le îngăduie, dacă nu chiar le propune în mod nemijlocit, se situează pe o claviatură amplă, care merge de la ferigă și algă, pînă la aripă, penaj, osatură, tors feminin sau înger. O lume de întruchipări acvatice, sau aeriene, ferite însă de orice alunecare spre diafan, spre sentimentalism, spre aproximație destructurantă. A parcurge această colecție de imagini e a executa, sedus, o mișcare respiratorie, lină, dar bine ritmată, captivantă și eliberatoare deopotrivă. La sfîrșit, contaminat de explozia tinerească a discursului, nu poți să nu te întrebi: care va fi următoarea surpriză a tonicei furii șetraniene? Ce descoperiri ne mai așteaptă?

Peter SINGER

etica vieții

Jocul de-a spionii

Mulțumită lui Edward Snowden, știu acum că Agenția de Securitate Națională a Statelor Unite mă spionează. Folosind Google, Facebook, Verzion și alte companii de Internet și comunicații, strînge o cantitate imensă de informații care conțin, fără îndoială, date despre e-mail-urile pe care le trimit sau pe care le primesc, telefoanele sau cărțile de credit pe care le folosesc.

Pentru că nu sînt un cetățean al Statelor Unite, totul este perfect legal. Dar chiar dacă aș fi fost american și chiar dacă informațiile personale n-ar fi constituit neapărat o țintă directă pentru operațiunile de supraveghere, cel mai probabil că ele tot ar fi fost colectate.

Ar trebui să mă scandalizeze această invadare a vieții private? După 30 de ani, scenariul lui George Orwell din *1984* a devenit, în sfîrșit, realitate? Este Big Brother cu ochii pe mine?

Totuși, aceste lucruri nu mă scandalizează. Bazîndu-mă pe ceea ce știu pînă acum, nici nu mă prea interesează. Este puțin probabil ca cineva să-mi citească e-mail-urile sau să-mi asculte convorbirile pe Skype. Volumul de informații digitale stîrnse de ANS face ca aceste lucruri să fie imposibile.

În schimb, prin aceste softuri se pot extrage informații pe baza cărora se alcătuiesc tipare ale unor activități suspecte, tipare folosite mai apoi de analiștii serviciilor de securitate, în speranța depistării teroriștilor. Acest proces nu diferă prea mult de cel folosit de companiile care colectează și analizează date pentru a-și eficientiza reclamele, găsindu-și, astfel, un public-țintă, sugerîndu-ne chiar și online răspunsuri pe care, probabil, le căutăm.

Întrebarea pe care trebuie să ne-o punem nu se referă la tipul de informație pe care guvernele sau companiile o adună, ci la ce este aceasta folosită mai apoi. Ar fi scandalos dacă – de exemplu – ar exista dovezi că guvernul SUA folosește informații private pentru a-i șantaja pe politicienii străini în servirea intereselor americane, sau dacă asemenea informații ar ajunge la presă, din dorința de a defăima politica Statelor Unite. Asta ar fi de-a dreptul scandalos.

Ar trebui să mă scandalizeze această invadare a vieții private?

Totuși, dacă nimic din toate acestea nu s-ar întîmpla, dacă există garanții eficiente care să ne asigure că nimic rău nu se va produce, se ridică alte probleme: acest efort uriaș de a strînge informații chiar ne protejează împotriva terorismului? Și, pînă la urmă, „face el toți banii“?

ANS pretinde că supravegherea comunicațiilor a împiedicat peste 50 de atacuri teroriste, din 2001 și pînă în prezent. Nu știu cum să apreciez această afirmație, fără să mă întreb dacă acele atacuri n-ar fi putut fi împiedicate și prin alte metode.

Problema rentabilității este încă și mai greu de evaluat. În 2010, *Washington Post* a publicat un raport important despre „Top Secret America“. După o investigație de doi ani, care a implicat mai mult de 12 jurnaliști, *Post* conchidea că nimeni nu știe, de fapt, cît costă operațiunile Agenției de Securitate – nici cîți oameni sînt angajați.

La acel moment, *Post* afirma că 854.000 de oameni dețin certificate de securitate „top secrete“. Azi, numărul raportat este de 1,4 milioane. (Numărul mare de angajați te face, totuși, să te întrebi dacă folosirea datelor personale în scopul șantajului ar putea fi evitată.)

În ciuda a tot ceea ce am crede noi despre programul de supraveghere al ANS, fără îndoială că guvernul Statelor Unite a exagerat în privința dezvăluirii informațiilor. A revocat pașaportul lui Snowden, cerînd guvernelor din alte țări să refuze orice cerere de azil politic care ar veni din partea acestuia. Mai presus de toate, se pare că SUA au fost în spatele refuzului aparent al Franței, Spaniei și Portugaliei de a permite spațiu aviatic aeronavei președintelui Boliviei, Evo Morales, care se întorcea acasă, din Moscova, pe motiv că Snowden ar putea fi la bord. Morales a fost nevoit să aterizeze la Viena, iar liderii Americii Latine au fost furioși, luînd gestul drept o insultă.

Suporterii democrației ar trebui să se gîndească, îndelung și temeinic, înainte de a urmări legal oameni precum Julian Assange, Bradley Manning sau Snowden. Dacă presupunem că democrația este un lucru bun, ar trebui, atunci, să susținem și dreptul publicului larg de a cunoaște cît mai multe despre activitatea guvernului liber ales. Snowden a afirmat că a divulgat aceste secrete pentru că „oamenii trebuie să hotărască singuri dacă aceste politici sînt bune sau nu.“

Din acest punct de vedere, are dreptate. Cum poate o democrație să determine dacă este necesar genul de supraveghere ca cea dirijată de ANS, dacă oamenii nu au habar că aceasta există? Într-adevăr, divulgările făcute de Snowden au relevat și faptul că directorul Agenției, James Clapper, a indus în eroare Congresul american în legătură cu programul de supraveghere, în mărturia sa din luna martie, care a avut loc în cadrul audierii ținute de către Comisia de informații a Senatului.

Cînd *Washington Post* a publicat, alături de *The Guardian*, informațiile oferite de Snowden, americanii au fost întrebați dacă sînt pro sau contra programului de strîngere de informații derulat de ANS. 50% dintre repondenți au fost pro. Totuși, în același sondaj, doar 43% au fost în favoarea urmăririi penale a lui Snowden, în timp ce 48% s-au declarat contra.

De asemenea, sondajul a indicat și un procent de 65% de oameni care se declarau în favoarea unei audieri publice a ANS, în ceea ce privește programul de supraveghere. Dacă s-ar întîmpla acest lucru, ar fi datorită dezvăluirilor lui Snowden.

***Peter Singer** este profesor de bioetică la Universitatea Princeton și profesor laureat la Universitatea Melbourne. A publicat, printre altele, volumele* One World, The Ethics of What We Eat *(împreună cu Jim Mason) și* The Life You Can Save.

Copyright: Project Syndicate, 2013.
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Probleme mari pentru întreprinderi mici

Prescurtat, ele s-ar chema IMM-uri, adică întreprinderi mici şi mijlocii. Ele reprezintă, prin toată lumea, o bună parte din totalul locurilor de muncă şi suficient de mult din producţia globală, astfel încît să fie des invocate în discursurile politice de pretutindeni. În final, discuţiile se cam blochează cînd vine vorba de accesul la bani, deoarece capitalul necesar dezvoltării este, în general, în bănci iar acestea nu ascultă guvernele. E drept, americanii mai au fonduri de investiţii specializate în plasamente de risc mai mare sau oameni de afaceri care din asta îşi cîştigă existenţa: din sprijinirea ideilor noi care pot aduce profituri mari. Pe la ei, se cheamă *business angels*. Aş traduce prin „îngeri păzitori ai micilor întreprinzători, aflaţi la început de drum." Deoarece majoritatea europenilor (nu îi vîr aici pe englezi) se uită cruciş spre fondurile de risc (riscul este un cuvînt de speriat în cultura economică a continentului) şi nu sînt prea dispuşi să finanţeze idei aparent trăznite (doar de aia sîntem Bătrînul Continent, pentru a fi mai conservatori), IMM-urilor nu le rămîne decît să apeleze la băncile comerciale, aflate la ananghie.

În atari condiţii, ce mai rămîne de făcut? Simplu. Salvezi băncile din bani publici pentru ca, mai apoi, acestea să treacă hotărît la creditarea firmelor mici, aflate în mare nevoie de bani. Comisia europeană aşa zice. Eu cred că planul nu are şanse de reuşită. Argumentul meu se numeşte Jeremie. Mama lui este tot Comisia europeană. A avut trei fraţi, dar familia s-a tot mărit şi acum sînt, în total, şase vlăstare cu nume care încep cu J. Toţi ar fi trebuit să atragă băncile comerciale în caruselul finanţării europene. Jaspers, de exemplu, s-a dezvoltat frumuşel. El se ocupă de proiecte mai măricele, de infrastructură. În el s-au implicat Banca europeană pentru reconstrucţie şi dezvoltare şi Banca europeană de investiţii. Ele cu greu pot fi numite bănci comerciale, dar asta e tot ce s-a găsit. Jessica ar fi trebuit să fie prietena primarilor din toată Uniunea. Nu prea i-a ieşit. În cei aproape şase ani de viaţă, amabila Jessica nu a fost curtată. A rămas cu un proiect la Londra, unul prin Germania şi cam atît. Restul activităţilor se află la nivel de studii de prefinanţare. Jeremie, săracul, a fost cel mai urgisit. El ar fi trebuit să implice băncile în finanţarea întreprinderilor mici. N-a fost să fie. În orice vremuri (fie de criză, fie de prosperitate), banca trebuie să judece în termeni barbari numiţi „profit", „risc bancabil" sau „sustenabilitatea planului de afaceri". De aceea, trebuie să ia la puricat documentele cu care vine petentul pentru a susţine împrumutul. Asta cere muncă de evaluare pe care banca o socoate scumpă. Pentru un credit de zece mii de euro sau pentru unul de zece milioane, volumul de muncă într-ale evaluării este relativ similar. Cu alte cuvinte, ideea creditelor mici şi destul de riscante pentru întreprinzătorii la început de drum nu a surîs băncilor care au evaluat propria muncă de evaluare la sume măricele. Colac peste pupăză, a mai venit şi criza care a inhibat puternic dorinţa de risc a bancherilor, mult mai interesaţi de planurile de salvare din bani publici. Pentru a complica şi mai tare viaţa anemicului Jeremie, a mai

apărut şi o cruntă nepotrivire de caracter între mami (Comisia) şi tati (sistemul bancar). După cum se ştie, mămoasa Comisie vrea să îi ajute pe copiii mai amărîţi, cu şanse mici de reuşită, în numele unui principiu pur european: coeziunea, adică reducerea diferenţelor între săraci şi bogaţi. Dacă un plan de afaceri arată prea bine, riscă să fie socotit „bancabil" şi respins de la finanţare. Tati îi creşte pe copii în stil spartan. Cei musculoşi capătă de mîncare. Cei nevolnici sînt îndrumaţi, politicos, să-şi ia gîndul de la creditare.

De aceea, nu cred în ruptul capului că tati îşi va schimba comportamentul, după ce mami îşi va jertfi banii de coşniţă pentru a-şi feri partenerul de la faliment. Nu cred că băncile vor finanţa IMM-urile mai mult, doar pentru că guvernele le-au salvat din bani publici. Mi se pare total nerealist să îţi închipui aşa ceva.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Eric MAURICE

Statul de drept pentru toţi

Bulgaria face parte din uitaţii Uniunii Europene. Avînd în vedere cît de puţin se vorbeşte în presa europeană despre manifestaţiile în toi de peste 40 zile, şi în special de ciocnirile care au avut loc în faţa Parlamentului pe 23 iulie, se pare că această ţară de 7 milioane de locuitori, membră a UE din 2007 şi situată la unul dintre hotarele sale orientale, nu este suficient de importantă pentru a i se acorda atenţie. Şi totuşi, la baza manifestaţiilor se află un subiect care ar trebui să-l intereseze pe orice european. Un subiect pe care este fondată Uniunea Europeană precum şi valorile ei democratice, presupuse a fi împărtăşite de toţi locuitorii: statul de drept şi respectarea acestuia de către cei aflaţi la putere.

În Bulgaria, aşa cum a scris *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, grupuri formate din fosta nomenclatură sau din serviciile secrete comuniste au fagocitat multe dintre instituţiile statului, în scopul de a-şi conduce micile lor învîrteli într-o vastă „zonă gri", între politică, economie şi crimă organizată.

Şi toată lumea cunoaşte această situaţie, după cum reiese şi din rapoartele de evaluare ale UE cu privire la reforma justiţiei, corupţie şi lupta împotriva crimei organizate. Dar, în afară de suspendarea subvenţiilor europene, UE nu a luat nici o măsură serioasă pentru a obliga autorităţile bulgare să se conformeze angajamentelor asumate odată cu aderarea ţării.

Bulgaria nu este singura ţară cu probleme. România, supusă aceloraşi rapoarte de evaluare, este încă departe de a fi ireproşabilă. Iar reformele constituţionale introduse de guvernul lui Viktor Orbán în Ungaria, de mai multe ori criticate de Consiliul Europei, revin adesori în dezbaterile Parlamentului European.

Însă discuţiile în privinţa acestor trei ţări sînt extrem de politizate. Viktor Orbán beneficiază de sprijinul necondiţionat al unei majorităţi din Partidul Popular European (PPE), în timp ce poziţiile sale eurosceptice şi protecţioniste accentuează neîncrederea liberalilor. Ultima campanie electorală română a fost scena unei bătălii de influenţă între PPE, socialiştii şi liberalii europeni. Iar liderul Partidului Socialist Bulgar, în prezent majoritar la Sofia, Serghei Stanişev, este şi preşedintele Partidul Socialiştilor Europeni, care de altfel nu a emis nici o critică în privinţa recentelor numiri suspecte contestate de stradă.

Cum se poate evita această instrumentalizare şi apăra cu adevărat respectarea statului de drept în Europa? Instituirea unui mecanism independent de control, propus de deputatul european Rui Tavares, în cazul Ungariei, ar fi un prim pas. Ideea de „a dezbate mai mult, dincolo de problemele economice, de felul în care statele membre aplică regulile statului de drept şi asigură respectarea drepturilor fundamentale", studiată actualmente de către Comisia Europeană, ar fi un al doilea.

Bulgaria nu este singura ţară cu probleme. România, supusă aceloraşi rapoarte de evaluare.

Fiindcă aşa cum aderarea la moneda unică este condiţionată de respectarea faimoaselor criterii de convergenţă din Tratatul de la Maastricht, aderarea la UE este condiţionată de criteriile de la Copenhaga, care includ democraţia şi statul de drept. Dar, în timp ce, în urma crizei datoriilor, statele membre au acceptat să înăsprească sancţiunile şi aplicarea lor în caz de nerespectare a criteriilor economice, ele rămîn mai sfioase cînd vine vorba de a evalua şi de a pedepsi nerespectarea regulilor de drept. Am putut constata consecinţele acestui sistem cu două viteze, chiar a doua zi după ciocnirile din Sofia. În Grecia, supusă unui memorandum riguros în schimbul unui ajutor financiar, un partid neonazist reprezentat în Parlament a putut, în 24 iulie, să organizeze un miting, deşi interzis, şi să difuzeze imnul nazist în plină stradă, fără să fie deranjat de nimeni.

UE ar putea impune măsuri şi grile de sancţiuni pentru organizarea politică şi instituţională a statelor sale membre? În contextul actual de sfidare faţă de „Bruxelles", această intruziune în suveranitatea statelor ar fi un demers riscant. Dar, pe de altă parte, întocmai această toleranţă faţă de încălcările valorilor democratice, precum în cazul Bulgariei şi României, este ceea ce alimentează respingerea faţă de UE în inima noilor membri ai clubului, deja intraţi sau doar candidaţi. Drumul este deci foarte îngust, dar s-ar putea dovedi într-o zi de neocolit.

***Eric Maurice** este jurnalist francez, redactor-şef al presseurop.eu. După ce a făcut studii de istorie şi jurnalism, a început să lucreze, din anul 2000, la* Courrier international, *unde a fost responsabil pentru Franţa, a transmis actualitatea nord-americană şi a condus serviciul Europa de Vest.*

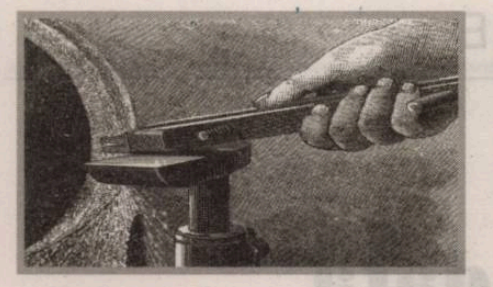

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Bruxelles-ul sună trezirea pentru feudalii de la Bucureşti

După cum ne-am obişnuit, la noi lucrurile importante se discută puţin sau deloc. Aşa şi cu formularea priorităţilor României pentru finanţările din fonduri europene, în ciclul bugetar 2014-2020. Desigur, despre dialogul pe axa Bruxelles – Bucureşti s-a mai vorbit pe ici, pe colo, iar criticile Comisiei Europene au fost repede speculate politic în capitala României – ca şi cum cineva de prin politica noastră ar avea dreptul să ridice piatra cînd vine vorba despre absorbţie.

Fondul problemei a scăpat însă liderilor noştri, în frunte cu cei doi cocoşi ai ringului politic, preşedintele Traian Băsescu şi premierul Victor Ponta. Pur şi simplu, acordul de parteneriat pe care România trebuie să-l încheie cu Comisia Europeană, în perspectiva viitorului ciclu bugetar înseamnă o provocare cu totul nouă, pusă în faţa unor autorităţi care nu s-au descurcat nici aşa, în condiţiile să le spunem mai relaxate ale bugetului 2007-2013. Noua politică de coeziune va pune un accent sporit pe rezultatele concrete, pe integrarea proiectelor în Strategia Europa 2020, pe atingerea unor criterii de performanţă clar formulate.

Pe această temă se poartă dialogul dintre Bucureşti şi Bruxelles – este adevărat, nu toate statele membre au semnat pînă acum acordurile de parteneriat, deci se poate spune că nu sîntem chiar la fundul grămezii. Comisarul pentru dezvoltare regională Johannes Hahn îşi exprima speranţa că parteneriatele vor fi încheiate la începutul anului 2014, deci timp am mai avea. Aşa cum a relatat presa de la noi, din punctul de vedere al Comisiei, proiectul Acordului de Parteneriat privind modul de utilizare a banilor comunitari pentru 2014-2020 este incoerent şi fără priorităţi clare. Este deja cel de-al doilea semnal de acest gen transmis de Comisia Europeană, după cel din primăvară. Dar ce reproşează, concret, Comisia?

În primul rînd, o „inconsecvenţă între obiective şi alocarea finanţărilor". Aceasta înseamnă că priorităţile pentru investiţii nu sînt formulate convingător – aceeaşi păguboasă intenţie de a face „de toate", că doar sîntem campioni la proiecte începute şi nefinalizate.

Iar aceasta nu este urmarea unui prea mare entuziasm, în condiţiile lipsei de resurse. Este rezultatul feudalizării deciziei politice în România. Fiecare baron este responsabil pentru strîngerea de voturi într-o anumită arie administrativă. El are nevoie de proiecte vizibile, care să se încheie repede, de preferinţă în preajma alegerilor. Alegătorii vor fi mulţumiţi, primarii vor ţine aproape de partid şi vor mobiliza lumea la vot, ca să nu mai vorbim de cît de mulţumite vor fi companiile locale cu conexiuni politice, abonate la lucrări publice. Aşa ne putem explica puzderia de săli de sport, de parcuri în sate, de festivaluri şi zile ale oraşelor şi comunelor, instalarea de pergole şi construirea de ronduri florale, campaniile de asfaltări şi montări de borduri şi pavele, şi cîte şi mai cîte lucrări menite să ia ochii. Nu că acestea nu ar fi necesare – doar că singure nu au cum să aducă dezvoltare.

Problema este că acum Bruxelles-ul vrea altceva. Şi găsim aceasta chiar în mesajul transmis Bucureştiului: sprijinirea IMM-urilor, creşterea eficienţei energetice şi producerea de energie regenerabilă, prevenirea riscurilor decurgînd din schimbările climatice (de exemplu, irigaţii, îndiguiri, împăduriri, mijloace moderne de intervenţie în caz de dezastre ş.a.), reţele de e-sănătate, e-cultură. Sînt exact direcţiile neglijate de autorităţi, întrucît nu aduc un profit imediat în relaţia baron-alegător.

Aceeaşi păguboasă intenţie de a face „de toate".

De altfel, Comisia consideră exagerată cererea României de a se aloca 7 miliarde de euro în programe regionale, adică exact acolo unde se realizează cele mai multe proiecte de tip feudal.

Comisia Europeană mai atrage atenţia României că îi lipseşte în continuare Master-Planul pentru Transport. Este o problemă veche, nerezolvată de pleiada de miniştri ai Transporturilor care s-au perindat în ultimii ani – documentul ar fi trebuit finalizat acum trei ani. În actuala structură guvernamentală, marile proiecte de infrastructură au trecut în subordinea unui ministru delegat cu atribuţii speciale în domeniu – ministrul Dan Şova, în timp ce documentul-cadru, adică Master-Planul, a rămas în sarcina Transporturilor. Aceasta, desigur, nu poate uşura rezolvarea problemei. Plus că, între timp, a intervenit şi spinoasa problemă a postului de ministru al Transporturilor, vacant după condamnarea liberalului Relu Fenechiu.

Comisia Europeană a atras atenţia că discuţiile pentru finanţarea marilor proiecte de infrastructură nu vor fi deschise pînă cînd România nu va prezenta Master-Planul. Există pericolul ca întregul program operaţional să fie blocat – avertizează Comisia Europeană.

Provocările sînt, aşadar, uriaşe, dar în cabinetele politicienilor nu e vreme pentru asemenea nimicuri. Aparatul administrativ este însă gripat de interesele politice locale şi de disputele din interiorul coaliţiei. Marele şantier al regionalizării s-a oprit. În timp ce liderii de la centru dau semnalul reîncălzirii războiului. Un război care consumă toate energiile politice, un război pe care nu se ştie cine-l va cîştiga, dar despre care ştim, de pe acum, că-l vom pierde cu toţii.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

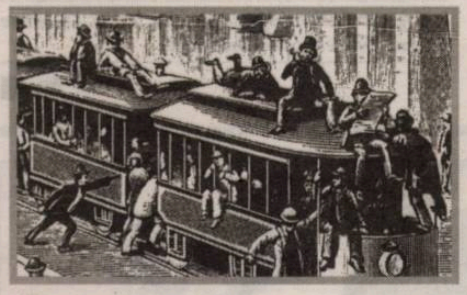

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cazul Antena 3

Într-un text referitor la un incident care avea oarecum legătură cu libertatea de expresie, George Orwell zice aşa: „Libertăţile relative de care ne bucurăm depind de opinia publică. Legea nu este o protecţie a lor. Guvernele fac legi, dar aplicarea lor, felul în care poliţia se comportă depind de temperamentul general al ţării. Dacă un mare număr de oameni sînt interesaţi de libertatea cuvîntului, atunci va exista libertatea cuvîntului, chiar dacă legea ar interzice-o; dacă opinia publică e indolentă, minorităţile care nu convin vor fi persecutate, chiar dacă legile le protejează. Declinul dorinţei de libertăţi individuale nu a fost atît de dramatic pe cît aş fi prezis acum şase ani, cînd războiul începea... totuşi, s-a petrecut un declin. Ideea că anumite opinii nu pot fi lăsate să fie auzite din motive de siguranţă devine din ce în ce mai puternică. Este alimentată de intelectuali confuzi, care nu fac diferenţa dintre opoziţie democratică şi rebeliune deschisă şi se reflectă în crescînda noastră indiferenţă faţă de tirania şi nedreptatea de dincolo de graniţele noastre. Şi chiar cei care se declară a fi în favoarea libertăţii opiniilor, în general, o lasă mai moale cînd chiar adversarii lor sînt urmăriţi judiciar." Orwell a scris aceste rînduri în anul 1945. Este anul în care a publicat *Ferma animalelor*.

Am dat peste acest fragment – una dintre cele mai profunde observaţii referitoare la libertăţile noastre, în general, şi la libertatea de exprimare/libertatea presei, în special – gîndindu-mă ce aş scrie despre decizia recentă a procurorilor DNA de a începe urmărirea penală împotriva postului de televiziune Antena 3, într-un dosar de şantaj. Aş fi început prin a spune de ce nu e bine şi nu e corect să ne pronunţăm asupra unui dosar de urmărire penală, atîta timp cît acesta nu a ajuns în faţa judecătorilor şi, în consecinţă, nu este public. Nu e bine pentru că nu ştii exact ce probe acuzatoare sînt în dosar. Probele în apărare le poţi afla uşor pentru că învinuiţii obişnuiesc să spună public cum se apără. Procurorii, însă, nu au voie să meargă la televizor şi să vorbească despre dosar. Ceea ce au ei împotriva inculpatului aflăm abia cînd îl trimit în judecată. Dar, pînă atunci, opinia publică este deja montată de declaraţiile unilaterale ale acestuia. Au fost destule cazuri (cele ale lui Adrian Năstase şi Gigi Becali fiind celebre) cînd am descoperit în dosar probe clare împotriva celor condamnaţi, pe care, firesc, aceştia le nesocoteau cu totul cînd îşi prezentau cazurile la televiziuni, în faza de urmărie penală. Aşa şi aici: am tot auzit lamentările isterice ale Antenei 3, dar nu ştim ce e în dosar. Sau mai exact, ştim doar ce ne spune Antena 3, că e în dosar şi, cu scuzele de rigoare, permiteţi-mi să nu cred. Nu doar pentru că ei sînt în cauză, ci pentru că nu cred de principiu în Antena 3. Experienţele mele cu ei – ca telespectator, ca invitat în studiourile lor sau ca obiect al dezbaterilor postului – converg fără rest spre această singură concluzie: neîncredere totală.

Aş fi vrut, de asemenea, să spun tranşant părerea mea despre acest post de televiziune. Am cea mai proastă părere despre ce face Antena 3 de mulţi ani. Ştiu bine că cei de acolo mint agresiv, manipulează fără scrupule şi cultivă un limbaj violent, ştiind că violenţa sporeşte ura şi că opoziţia din ură este mult mai eficientă, nesocotind, însă, imensul rău pe care ura deşănţată şi anume cultivată îl produce ţesutului social al cetăţii. După părerea mea, cei de la Antena 3 sînt cei mai respingători cultivatori de ură din peisajul nostru mediatic. Nu mai fac de mulţi ani jurnalism, fac propagandă, sînt braţul armat al unui bătrîn şi nociv securist. Şi, mai e ceva: eu, unul, pe cei mai mulţi dintre ei, îi cred capabili de şantaj. Cît despre Dan Voiculescu însuşi, nu am nici un dubiu – are toate datele şantajistului dur. În paranteză fie spus, în toată părerea asta a mea despre Antena 3 mă surprinde cît sînt de sigur pe anumite sentimente şi păreri ale mele. Eu, care fac din îndoială, dilemă şi nuanţă aproape o religie. În cazul acesta nu cunosc dubiul. Ciudat, nu?

În fine, aş fi vrut să explic de ce urmărirea penală împotriva unei persoane juridice şi chiar condamnarea ei nu înseamnă neapărat suprimarea ei. O incursiune în cîteva dispoziţii de drept penal (substanţial şi procedural, deopotrivă) ar fi suficientă ca să demontăm tot circul dezgustător al anteniştilor care se simt persecutaţi şi devin, vai!, eroii libertăţii, într-o lume a terorii. O lume în care – să ne amintim totuşi – alegerile din 2012 au dat exact rezultatul pe care ei îl voiau şi au adus la putere pe prietenii lor. Faptul că premierul îi felicită şi le transmite că îi consideră mari jurnalişti nu ştiu cum anume poate fi legat de ideea persecuţiei politice. Dar, în fine, în România chiar poţi spune orice. Da, orice, şi de aici aş fi vrut să încep încheierea textului meu despre această poveste.

Răspunderea penală e personală. Cine o face o încasează. Dar, chiar şi aşa, dincolo de ceea ce îmi place mie sau nu, dincolo de ceea ce mi se pare mie sau nu, există un principiu fundamental care trebuie respectat. Oricît de jos au ajuns cei de la Antena 3, ei au dreptul să facă ceea ce fac. Nu au dreptate şi nu au, în cîmpul onestităţii, nici un temei. Dar au dreptul. Şi, dacă statul, cumva, le suprimă acest drept, voi fi primul care va denunţa acest fapt. Nu voi putea fi niciodată solidar cu ei, cînd ştiu cîte mizerii au făcut şi fac, dar voi fi mereu apărătorul principiului care le dă dreptul să fie cum sînt. Dacă Antena 3 dispare urmare a unui ucaz ar fi scandalos. Eu sper să dispară ca urmare a dumiririi telespectatorilor. Aşa cum lumea se înghesuia la tarabe să cumpere *România Mare* în anii '90, şi acum, iată, nimeni nu o mai cumpără şi e pe cale de dispariţie (de nu cumva o fi şi dispărut), am credinţa că peste zece ani nimeni nu se va mai uita la acest post. Dar asta pentru că românii vor ajunge să îi respingă pe cei care le manipulează durerile şi spaimele. Dispariţia sau obstrucţia exprimării publice a Antenei 3 decisă de stat, însă, ar fi de neacceptat. Ştiu că mulţi dintre cei care simt cît de toxic e acest post de televiziune s-ar bucura dacă vreun judecător, în numele legii, l-ar închide. Dar îi rog pe toţi aceştia să se mai gîndească o dată: e posibil ca odată cu Antena 3 să pierdem ceva infinit mai important. Nu e corect să vindecăm un puroi amputînd membrul întreg. Dacă preţul ca să dispară Antena 3 este un atentat, cît de mic, la libertatea presei, oricît de mult detest Antena, preţul nu merită plătit. Cred, încă, în maturitatea magistraţilor noştri – vor aplica legea fără să dea apă la moară eremiadelor tîmpite pe care le tot proslăveşte postul zilele astea.

Cam asta voiam să scriu, pînă cînd mi-a căzut în mînă textul lui Orwell, pomenit mai sus. Acum, nu ştiu dacă să mă răzgîndesc sau nu. Dacă să scriu textul despre cazul Antenei 3 aşa cum aş fi vrut, sau să-l scriu altfel?

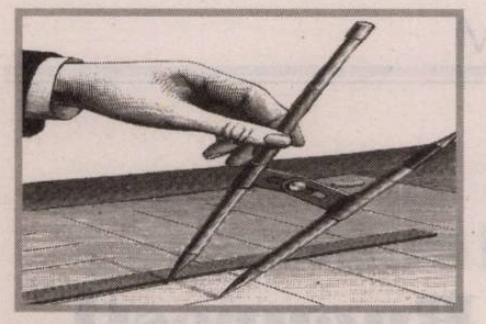

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

De spus încă o dată

În ianuarie 2009 (cum trece vremea!), am adresat o „scrisoare deschisă domnului ministru Theodor Paleologu“. Acum, avem alt ministru, din păcate (ale cui?), aşa că unele lucruri ar fi de repetat, pentru cine nu le ştie încă, dar, mai ales, pentru cine nu se sinchiseşte de ele. Vorba aceea: „Nimeni nu-i mai surd decît cine nu vrea s-audă!“

Una-alta din ce scriam atunci nu se mai potrivesc astăzi, aşa că am de adăugat sau de schimbat cîte ceva. Deci, să pun placa:

„Ca urmare a dezvoltării economice rapide – e vorba numai de averile particulare – şi a incapacităţii statului de a asigura protecţia şi reabilitarea monumentelor istorice, patrimoniul cultural este victima unui proces de erodare şi de distrugere fără precedent. Într-adevăr, înainte de 1990, pericolul îl reprezenta numai – în Capitală şi în cîteva oraşe mari (de pildă Iaşi, Ploieşti, Craiova sau Braşov) – ambiţia autorităţilor de a «ctitori» fie edificii de prestigiu, fie cartiere de locuinţe.“ Aici adaug că, de curînd, din acelaşi orgoliu, veşnicul primar de la Iaşi, Nichita, a tăiat toţi teii care făceau mîndria oraşului pe care-l înmiresmau de multe primăveri, ca să pună în locul lor salcîmi japonezi! Cică pentru a lăsa să se vadă mai bine Primăria, Mitropolia şi alte monumente istorice... Pînă să prindă de veste cetăţenii care, în frunte cu directorul Grădinii Botanice, au vrut să protesteze, teii nu mai erau! „În prezent, iniţiativa investitorilor caută în centrul municipiilor, unde valoarea terenurilor a crescut enorm, amplasarea unor construcţii de mari proporţii, destinate să aducă venituri prin închiriere sau vînzare. Aşadar, susceptibile de a fi reutilizate sînt parcurile publice şi suprafeţele construite înainte de al Doilea Război Mondial. Această febră constructivă, care desfigurează peisajul urban, nesocoteşte faptul că, nici pentru veacul al XIX-lea, nu s-au păstrat decît puţine exemple de arhitectură civilă. Nu trebuie să ne înşele numărul de 29.435 de monumente istorice pentru întreaga ţară, dintre care 2627 pentru Bucureşti: au fost mai adeseori cruţate edificiile religioase, iar la înscrierea pe lista oficială s-a procedat superficial şi aleatoriu, aşa că numeroase case din secolul care a urmat Regulamentului Organic, fiind absente din acest inventar, sînt expuse demolării. Ceea ce dispare sub ochii noştri este singura zestre capabilă să mai evidenţieze identitatea noastră culturală. Încep să se arate efectele intenţiei de a dispersa răspunderea pentru întreţinerea monumentelor, care ar trece de la Minister la consiliile judeţene sau orăşeneşti («descentralizare»!), cu toate că acolo nu există oameni competenţi, sau măcar conştienţi de necesitatea de a conserva/restitui memoria colectivă.“ Acum va fi mai rău, fiindcă se desfiinţează comisiile zonale, care erau însărcinate să-şi spună cuvîntul pentru probleme locale sau să le semnaleze Comisiei Naţionale.

„La centru, adică în Minister, DMI nu mai dispune decît de un personal redus, insuficient pentru evidenţa şi supravegherea monumentelor. A reţine în sarcina Ministerului doar monumentele de categoria A (importanţă maximă, naţională) ar însemna condamnarea celor de categoria B (importanţă locală). Numărul şantierelor de restaurare deschise anual a scăzut sub 20%, faţă de perioada 1997-2001.

Se pune întrebarea cum s-a deschis drumul către această situaţie. Legea patrimoniului a întîrziat zece ani. De cînd o avem, aplicarea ei a fost împiedicată sau ocolită din diverse cauze: corupţia, indiferenţa sau ignoranţa, lipsa de fonduri. Ca exemplu pentru ultima din aceste cauze, statul n-a putut ajuta, cum era obligat prin lege, eforturile proprietarilor particulari de a întreţine monumentele pe care le deţin, nici nu şi-a exercitat dreptul de preempţiune pe care i-l dă aceeaşi lege, la vînzarea monumentelor aflate în proprietate privată.“ Scriam: „Chiar în momentul de faţă, este de vînzare hanul Solacolu, ultimul din marile hanuri bucureştene din veacul al XIX-lea, care are şi o valoare memorială internaţională, deoarece a locuit acolo Liuben Karavelov, lider al emigraţiei revoluţionare bulgare în ajunul Războiului de Independenţă. Ar putea Ministerul nostru al Culturii să ia asupră-şi achiziţia acestui monument istoric, atît de neglijat în ultima vreme, încît se găseşte într-o ruşinoasă stare de degradare? Lupta cu ignoranţa şi indiferenţa se poate duce numai printr-un program de stăruitoare educaţie. Aşa cum este predată istoria în şcolile noastre în ziua de astăzi, este total desprinsă de realitatea direct vizibilă în cotidian. Cît despre corupţie, ea se manifestă chiar în structurile care au datoria de a apăra patrimoniul, dar şi în cazul organelor de justiţie solicitate să intervină pentru respectarea legii monumentelor, atunci cînd ea a fost încălcată. La Ploieşti, un fost miliţian, cu relaţii prin tribunale, a dărîmat nepedepsit casa lui Ilie Lumînărarul, unde copilărise Caragiale. Oamenii-cheie pentru interesele private contra patrimoniului par a fi inamovibili, toate partidele au nevoie de ei. Uşurinţa cu care se obţin autorizaţii de demolare sau avize de declasare nu poate avea decît o singură explicaţie.

Soluţiile de rezolvare a acestui ansamblu de probleme trebuie căutate şi în domeniul juridic, printr-o legislaţie mai puţin permisivă şi care să aibă pedepse clare acolo unde e încălcată, şi în creşterea alocaţiilor bugetare destinate întreţinerii şi restaurării. O posibilitate ar fi şi parteneriatele de finanţare: 50% din partea statului şi 50% din partea colectivităţii locale sau a unei fundaţii. Deschiderea unui număr mai mare de monumente istorice pentrru vizitare ar asigura cointeresarea Ministerului Turismului pentru punerea în valoare a patrimoniului. În ce priveşte organizarea administraţiei, sînt două reforme strict necesare: reîntoarcerea personalului Direcţiei Monumentelor Istorice la efectivele pe care le avea şi atribuirea de puteri sporite Comisiei Naţionale. Ca organ consultativ, ea nu mai are putinţa de a acţiona cu eficacitate. A-i reda capacitatea decizională a devenit indispensabil atît în alcătuirea planului anual de lucrări, cît şi pentru clasarea urgentă a unor monumente în pericol. În cazul în care proprietarul privat nu şi-a respectat obligaţiile asumate spre conservarea monumentului, Comisia trebuie să poată riposta prin expropriere.“ În loc să ţină seama de recomandările acestea, Ministerul a rămas cu şase persoane la DMI şi a fabricat o comisie cu 21 de membri, aproape toţi noi, a căror adecvare la funcţie este adesea discutabilă. Ministerul sau Gold Corporation au avut motive să facă apel la ei.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Anca BRĂTULEANU

SOS Provincia

„Calvarul Aiudului“

Dacă ar fi să numărăm obiectele de arhitectură şi monumentele remarcabile produse în anii de după 1990, probabil că nu am reuşi să adunăm foarte multe. Printre ele, destule sînt necunoscute sau puţin cunoscute, cum ar fi monumentul „Calvarul Aiudului“.

Recunosc că ştiu puţine lucruri despre localitate. În copilăria mea, numele Aiudului era rostit cu teamă şi nu semnifica altceva decît celebra închisoare în care unii membri ai familiei sau cunoscuţi ai lor îşi petrecuseră o parte a vieţii. Cei care supravieţuiseră aveau un mare „defect“: nu povesteau nimic. Era, probabil, modul lor de a rezista şi de a încerca să se reintegreze în viaţa „normală“.

Aşa încît, de-abia după 1989 am aflat mai multe despre Aiud. Doar că nu localitatea ne interesează acum, ci închisoarea sa. Aceasta din urmă a fost construită la sfîrşitul secolului al XVIII-lea; tot în acea perioadă a devenit închisoare districtuală şi a fost amplificată prin noi corpuri de clădiri, în perioada 1889-1892.

Ea a devenit unul dintre locurile de detenţie alese pentru opozanţii regimului comunist şi funcţionează astfel între 1947 şi 1964. „Rîpa robilor“ sau „Dealul robilor“ sînt numele sub care este cunoscut locul în care – după torturi şi tratamente greu imaginabile – deţinuţii decedaţi erau înmormîntaţi. Gropi comune sau individuale, fără indicaţia vreunui nume, împînzeau teritoriul cimitirului închisorii.

La iniţiativa Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, arhitectul Anghel Marcu (1921-1998), a proiectat monumentul care se vede astăzi. I-a avut colaboratori pe arhitectul Nicolae Goga (1914-1995) – şi el fost deţinut politic – şi pe arhitecta Liliana Chiaburu. De altfel, cele mai multe informaţii mi le-a furnizat aceasta din urmă, fapt pentru care îi mulţumesc şi pe această cale. Proiectul a fost terminat în 1992, iar în 1993, monumentul era deja ridicat. Lucrările de execuţie s-au încheiat în 1999.

Proiectul a fost terminat în 1992, iar în 1993, monumentul era deja ridicat.

În fapt, proiectul a constat în sistematizarea şi amenajarea unei părţi din cimitir fără morminte. Pe una dintre terasele astfel obţinute a fost ridicat monumentul. Aşezat perpendicular pe linia dealului, el se înalţă cu forţă deasupra văii, marcînd simbolic zona înconjurătoare. Deasupra soclului – care conţine un osuar şi o capelă – se ridică şapte cruci duble, care susţin, la rîndul lor, o cruce mare, orizontală. Din vale, un şir de trepte late conduc către monument, accentuîndu-i poziţia şi întărindu-i simbolul.

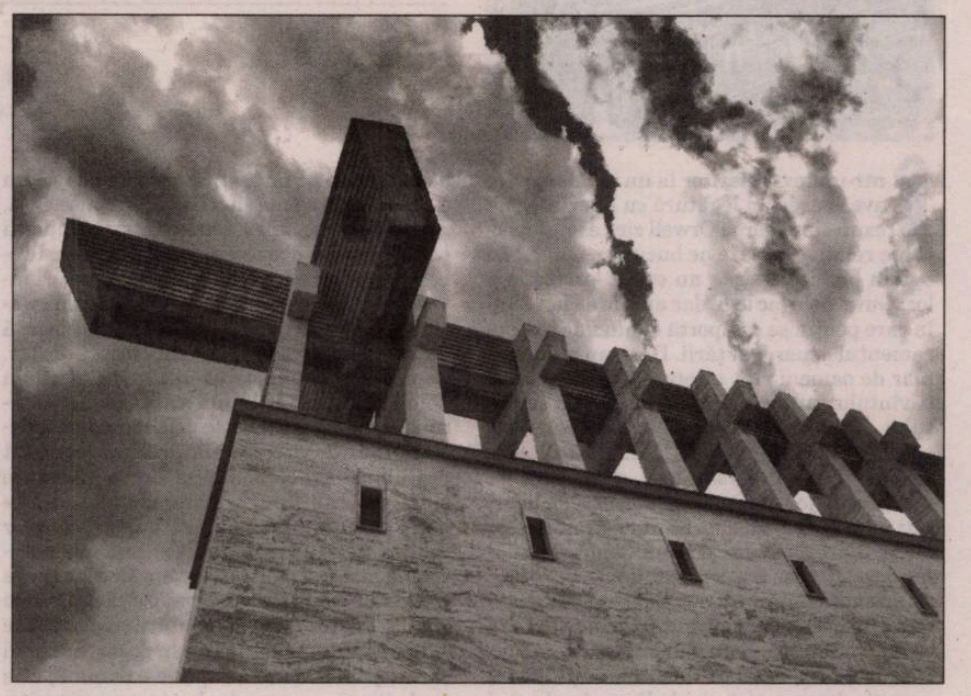

E limpede că dorinţa arhitectului a fost aceea de a pune în evidenţă monumentul în raport cu peisajul existent, de a obţine un contrast între liniile de forţă ale acestora. Ceea ce i-a reuşit remarcabil, trebuie să o recunoaştem. Iar reuşita i-a fost răsplătită în 1997, cînd lucrarea şi autorul ei au obţinut Premiul special în cadrul premiilor Arhitext Design.

Din păcate, nu toate dorinţele autorului au fost îndeplinite. Monumentul a fost conceput pentru a fi volumul dominant al unui parc memorial. Şi asta profitînd de spaţiul lipsit de morminte de care aminteam mai sus. Doar că, de la ridicarea construcţiei, spaţiul adiacent nu a fost lăsat liber: cimitirul s-a extins pînă aproape de monument, numeroase morminte au început să fie plasate aici; chiar în apropierea monumentului – luîndu-i din spectaculozitate – au fost ridicate troiţe. Dacă, la ridicarea lui, monumentul „respira“ – cum spune Liliana Chiaburu –, acum el se luptă din răsputeri să-şi păstreze forţa de impact asupra zonei înconjurătoare, cu amenajările ei lipsite de reguli şi, mai ales, lipsite de respectul datorat unei construcţii care, ea singură, este un omagiu adus celor ce – fără de vină – şi-au pierdut speranţele şi viaţa în închisoarea de la Aiud.

***Anca Brătuleanu** este profesor la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti.*

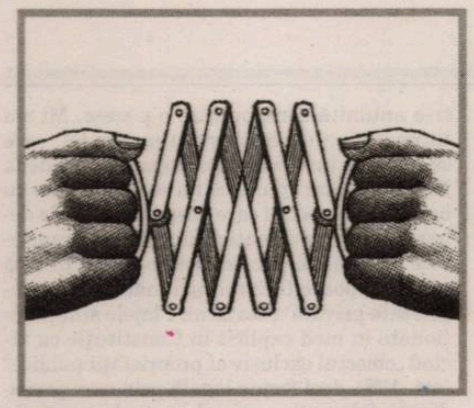

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Sînt o idealistă, ce să-i faci...

– interviu cu Ioana AVĂDANI –

Ani la rînd, a tradus din engleză textele pe care le publica Andrei Codrescu la rubrica sa din Dilema. *Rar mi-a fost dat să văd o asemenea „potrivealã" perfectă între stilul, nuanţele, intenţiile şi chiţibuşurile autorului şi expresivitatea găsită de traducător. Dar traducerea, deşi făcută ultraprofesionist, era doar o ocupaţie „de timp liber". Pe* ***Ioana Avădani*** *toată lumea o ştie, de cînd e tranziţia, ca director executiv la Centrul pentru Jurnalism Independent. A organizat cursuri pentru tinerii jurnalişti, s-a străduit să-i convingă pe parlamentari cum să facă legi mai bune, a intervenit public pentru a apăra libertatea de exprimare (oho, şi ocazii au tot fost...), s-a chinuit să adune la un loc multele şi diversele organizaţii sindicale şi profesionale ale jurnaliştilor, pentru a da un profil mai clar şi un statut mai bun acestei profesii.*

Centrul pentru Jurnalism Independent a susţinut, încă din anii '90, cînd presa noastră se croia cum putea, principiile jurnalismului adevărat. Se poate spune, azi, că şi-a îndeplinit misiunea?

Aş vrea să vorbesc puţin despre „jurnalismul adevărat" pentru că e o discuţie mai complicată. Ceea ce a încercat CJI a fost să propună modelul jurnalismului anglo-saxon, în care informaţia şi opinia sînt foarte bine delimitate. Opţiunea a fost aproape naturală, cei care ne-au creat – Independent Journalism Foundation – fiind din SUA, din zona *New York Times*. Am încercat să aducem în România standardele jurnalismului practicat de *New York Times*. Jurnalismul mondial are mai multe modele. România „cade" în ceea ce se numeşte „modelul mediteranean de presă", caracterizat de un paralelism între editorial şi politică, nu numai la nivel de proprietate, dar şi la nivelul simpatiilor asumate. E caracterizat, de asemenea, printr-o preponderenţă a opiniei şi prin amestecul opiniei cu informaţia. Unii consideră că aceste caracteristici sînt o slăbiciune (în raport cu trăsăturile jurnalismului anglo-saxon), alţii consideră că ele sînt date intrinseci, trăsături culturale. Să ne uităm cum arată presa din Italia, de exemplu; dar nici Spania, Grecia ori Portugalia nu sînt altfel, iar Franţa este şi ea destul de aproape de acest model. Ceea ce am încercat noi să facem a fost primit iniţial cu destulă rezervă, din raţiuni care ţineau mai ales de *comportamentul cititorului* în faţa acestui model de presă. Ne-a ajutat foarte mult popularitatea de care se bucurau Statele Unite în anii '90 (ca şi azi). Posibilitatea de a lucra cu profesionişti de primă mînă din Statele Unite a bătut orice încercare de a discuta despre modelele de jurnalism (dacă o asemenea discuţie a existat vreodată în interiorul breslei). În opinia mea, jurnalismul din România este un teritoriu necartografiat: s-a dezvoltat atît de tare şi de organic după 1989, încît intenţia de a-l analiza a fost aproape nulă. Doar în anii din urmă au existat cîteva abordări academice, ştiinţifice, în ceea ce priveşte jurnalismul. Dar proiectele de cercetare privind starea jurnalismului din România sînt proiecte internaţionale, nu sînt generate în România.

Aşadar, revin: şi-a făcut treaba CJI?

Şi-a făcut treaba, dar nu şi-a încheiat mandatul. „Treaba" nu se termină niciodată. Jurnalismul este o meserie cu o mare mişcare de forţă de muncă: în fiecare zi apar noi jurnalişti, alţii pleacă din profesie, astfel încît jurnaliştii trebuie tot timpul pregătiţi. Este ceea ce se numeşte, în limbajul proiectelor europene, *„life long learning business"*. Apar noi tehnologii, e nevoie de noi abilităţi. Dacă la începutul anilor '90 jurnalistul făcea una din două – ori înregistra, ori scria –, acum trebuie să facă de toate: să înregistreze, să scrie, să facă fotografii, să editeze audio şi video, să pună materiale pe site. Natura meseriei s-a schimbat cu totul.

Dar statutul profesional al jurnalistului cum mai e, în România?

Iar ne bifurcăm. (De altfel, orice discuţie despre jurnalismul din România e în cel mai bun caz bifurcată; de regulă, e ramificată fractalic.) Putem vorbi despre statutul *profesional* sau despre statutul *social* al jurnalistului. Din punct de vedere profesional, lucrurile stau destul de neclar. Legislaţia românească recunoaşte drept jurnalist doar pe cel care lucrează cu contract de muncă la o entitate economică avînd drept obiect de activitate producerea de ziare sau materiale audio-video. Şi în alte ţări europene e la fel, nu sîntem un caz unic. În unele ţări sînt alte modalităţi de a defini jurnalistul: în funcţie de sursa principală de venituri (ca în Franţa), sau în funcţie de apartenenţa la un corp profesional (ca în Italia). Din punct de vedere profesional, jurnalistul stă mai prost ca la începutul deceniului. În 2009-2010, s-au purtat bătălii politice pentru a-i îmbunătăţi statutul, dar, paradoxal, ele i-au vulnerabilizat situaţia. Jurnalistul nu a fost niciodată foarte apreciat de patronul lui, de şefii lui direcţi. Jurnalistul a fost privit ca o „piesă de schimb". Una dintre cele mai frecvente replici invocate de jurnaliştii cu care am discutat despre relaţiile lor cu şefii a fost „dacă nu-ţi convine, pleacă; mai sînt o sută ca tine care vor să-ţi ia locul." Asta spune povestea tristă a devalorizării jurnalistului în interiorul redacţiei: el nu e văzut ca un om care contribuie la existenţa entităţii de media, ci ca un trepăduş.

În mass-media s-au făcut bani de-a lungul tranziţiei, aşa încît presa a fost privită în primul rînd ca „business". Nu e asta explicaţia pentru devalorizarea condiţiei jurnalistului?

Din mass-media nu s-au făcut bani, ci zone de influenţă care permit accesul la bani pentru alte afaceri. Există o mînă de companii, în ultimii ani, care au avut profit. Sînt canale mediatice care funcţionează de ani de zile pe minus. Este dreptul omului să facă ce vrea cu banii lui. Dar este şi dreptul meu, ca observator, să mă întreb ce îl determină pe un om de afaceri să ţină în viaţă un canal mediatic care pierde bani. Răspunsul este aproape evident: depinde ce vrei să faci cu acel canal. Dacă punem în paralel situaţia financiară cu analiza de conţinut, vom vedea că acel conţinut editorial „trage la cîntar" într-o parte, deci e folosit ca mijloc de influenţă.

E adevărat, dar asta în ultimii ani. Cu mai mult timp în urmă, se scoteau bani din presă...

Da, dar numai de către unii. Pe la începutul anilor 2000, existau cîteva mari companii care aveau un amestec de canale, cu o televiziune drept locomotivă, şi care făceau bani, iar în restul presei se mergea pe minus. De aceea a apărut, prin 2002-2003, o anume vulnerabilitate a presei faţă de publicitatea din bani publici: dacă n-ar fi fost nevoie să ţii în viaţă canale media neprofitabile, nici Guvernul n-ar fi avut nevoie să folosească publicitatea la companii de stat, pentru a cumpăra influenţă. Legea cererii şi ofertei a funcţionat perfect atunci. Cred că una dintre cauzele fundamentale pentru care jurnalistul nu e privit ca o valoare în entităţile mass-media este lipsa de pregătire a managerilor de presă. (Şi aici, ştiu, fac o generalizare vinovată: nu este peste tot la fel.) Noi nu am avut manageri de presă, ci manageri din alte afaceri. Unul dintre cazurile descrise într-un studiu este cel al fraţilor Micula, care au privit afacerile din mass-media ca pe orice altă afacere: au investit foarte mult în tehnologii şi echipamente şi mai deloc în oameni. Rezultatele se văd: poţi avea supercamerele de pe lume, dar dacă nu ai reporteri şi editori cu viziune, rămîi la 1%.

Jurnalismul din România este un teritoriu necartografiat.

De ce faci toate astea, cu atîta consecvenţă, de atîta timp?

Este o întrebare foarte grea, pe care mi-o pun cu periodicitate. Răspunsul poate să sune arogant, dar este singurul pe care l-am găsit satisfăcător pentru mine şi care mă motivează să mă trezesc dimineaţa şi să mă apuc de treabă: pentru că aşa cred eu că e bine. Evident, este plăcut şi stimulativ să vezi că lumea te apreciază, că lucrurile se schimbă în bine. Dar cînd lucrurile nu se mai schimbă în bine – şi nu din cauza ta –, trebuie să te întorci la rădăcina acţiunilor tale. Singurul răspuns destul de puternic este acesta: aşa cred eu că e bine. Motto-ul CJI este „păstrător al standardelor, agent al schimbării". Între aceste elemente mă plasez şi eu, ca persoană. Este plăcut şi reconfortant să ştii că ai un set de valori – profesionale, morale, sociale – care rezistă în timp. Şi, indiferent de accidentele de parcurs – care pot dura şi cît viaţa unui om –, principiile acelea vor dăinui. Sînt o idealistă, ce să-i faci...

Dar astăzi avem, în legătură cu presa, unele discuţii pe care le-am purtat şi acum zece sau douăzeci de ani. Nu ţi se pare că am bătut pasul pe loc? Nu-ţi vine uneori să-ţi iei jucăriile şi să pleci acasă?

Faptul că avem aceleaşi discuţii nu mă deranjează. Este o validare în timp a temelor de discuţie. Dacă răspunsul este acelaşi, dacă standardele sînt la locul lor înseamnă că n-am greşit. Ceea ce mă deranjează este că instrumentele cu care purtăm discuţia sînt inferioare celor de acum 20 de ani. Dar tot spaţiul public s-a degradat simţitor. Presa nu poate fi mai bună decît societatea – e celebrul dicton care ne scoate din încurcătură. Am intrat de oarecare timp într-un proces de relativizare a valorilor şi a standardelor. Dacă ne uităm la modul în care se fac legile, o să constatăm că ele nu se croiesc pentru a corecta aberaţiile de comportament, ci sînt făcute ca să permită, să facă legale aberaţiile de comportament. Am început – ca societate, ca naţie – să ne aducem standardele la nivelul comportamentului nostru de acum. Altminteri, evident, în fiecare seară îmi iau jucăriile şi plec acasă. Dar mă întreb ce s-ar întîmpla dacă n-am flutura, măcar, aceste standarde în faţa ochilor jurnaliştilor?

În anii tranziţiei, s-au pus mari speranţe în tineri: „vrem politicieni tineri, care să nu aibă legătură cu trecutul comunist", s-a spus adesea. Între timp, politicienii tineri au ajuns la putere...

Este unul dintre cele mai parşive mituri: acela că biologia rezolvă democraţia. Nu, biologia face şi ea ce poate. Pe cei mai tineri tot noi i-am educat. (Prin „noi" iar generalizez vinovat...) Politicienii tineri au crescut în nişte sisteme de partid în care, dacă nu urmai modelul celor mai în vîrstă, nu răzbeai. Am avut ocazia să lucrez cu unii dintre aceşti oameni înainte şi după accederea lor la putere. S-au schimbat. Oameni cu care acum cinci-şase ani discutai raţional şi argumentat (chiar dacă de pe poziţii ideologice diferite) sînt acum nişte trompeţele. Au absorbit raţionamentele şi argumentele partidului, astfel încît „să dea bine". Criteriile pe care le punem noi, societatea, oamenilor care vor să acceadă în funcţii au coborît. Sînt totuşi elementele unei societăţi de tranziţie. Ce înseamnă douăzeci de ani la scară istorică? Nimic. Eu întotdeauna am spus că nu tranziţia e prea lungă, ci viaţa mea e prea scurtă.

Nu ţi-ar fi plăcut să trăieşti în altă ţară, mai stabilă, fără atîtea probleme?

Mie îmi place în România. Dintr-un motiv extrem de simplu: munca pe care o facem noi, activiştii din ONG-uri, are ca obiect societatea. Eu pot să fiu Zîna Zorilor, dar dacă mă iei din România şi mă muţi în Patagonia, n-o să pot face o muncă la fel de bună pentru că nu sînt parte a acelei societăţi. Pot să fiu un expert pe termen scurt, care să le spună activiştilor de acolo cîteva trucuri. Dar în momentul în care mă duc la Parlament şi asist la dezbaterile dintr-o comisie, eu înţeleg ce se întîmplă acolo pentru că am tot *background*-ul politic şi cultural. De asta nu mi-am propus niciodată să plec din România, pentru că România este obiectul muncii mele. Pe de altă parte, îmi şi place ţara asta – aşa săracă, bătută şi cu ochii învineţiţi cum e... Dacă ieşi din Bucureşti, descoperi o lume cu totul diferită: mai calmă, mai aşezată, cu oameni care au cu totul alt gen de preocupări. Dispare aproape brusc agresivitatea care a devenit un fel de marcă a bucureşteanului – de la preşedinte şi premier pînă la şoferul de taxi. Pe la vreo sută de kilometri de Bucureşti, viaţa devine viaţă: capătă dulceaţă, capătă nişte musturi umane pe care noi, în lupta noastră cu standardele, cu principiile, cu ticăloşii, cu balaurii, le cam pierdem. Ce mi-ar plăcea să fac este ca, aşa cum noi am primit importuri la începutul anilor '90, să încercăm să exportăm o parte din experienţa noastră. Eu am lucrat ca *trainer* cu oameni din spaţiul ex-sovietic, iar experienţele au fost pozitive. Am lucrat cu oameni din zona Balcanilor – care au un trecut mult mai tulbure şi mai dramatic decît noi; pentru oamenii aceia, e stimulativ să vadă că o ţară, care acum e în UE, a avut acelaşi tip de probleme cu ale lor, şi ele nu sînt insurmontabile. Şi uite-aşa ajungem iar la durata insuficientă a vieţii noastre, chestiune la care încă mai lucrăm...

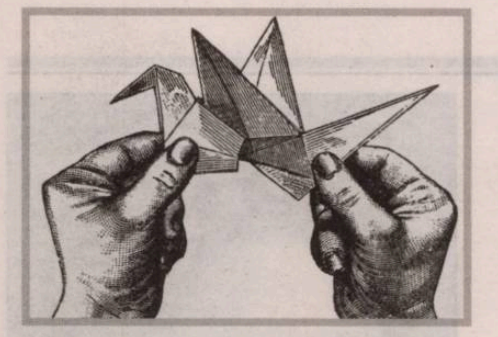

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Proprietatea prost înţeleasă

Nu ştiu cîţi îşi mai amintesc cum, imediat după Revoluţie, un Radu Câmpeanu trebuia să explice oamenilor, la televizor, ce înseamnă privatizare. Şi exemplifica prin tutungeria sau franzelăria de la colţul străzii, care, spunea el, nu vor mai fi ale statului, ci ale unui particular care se va ocupa de respectiva afacere. Era nevoie de asemenea explicaţii pentru cei mulţi care uitaseră ce înseamnă proprietate privată. Cei care mai ţineau minte aveau deopotrivă şi memoria naţionalizărilor şi a colectivizărilor comuniste şi încă se temeau că proprietatea particulară ar putea aduce cu sine cine ştie ce nouă prigoană, precum cea împotriva chiaburilor. Din cauza legislaţiei brusc depăşite, primele magazine particulare funcţionau după statutul consignaţiilor. Încet-încet, lucrurile s-au schimbat. La un moment dat, se spunea: „e un privat la colţul străzii". Şi odată cu „privaţii", a renăscut conceptul de patron. Era o persoană invidiată, percepută ca avînd mulţi bani apăruţi de cine ştie unde, în nici un caz din afacerea aflată la vedere.

Neştiinţa şi confuziile erau normale după decenii în care maximum de proprietate la care un cetăţean obişnuit putea spera fusese un apartament şi un automobil. Şi acelea se obţineau nu doar cu bani, ci şi după ce se trecea prin calvarul repartiţiilor date prin întreprindere, sau înscrieri şi aşteptări de ani de zile. În ultimii ani ai regimului Ceauşescu, se dăduse un decret prin care nimeni nu putea deţine mai mult de o locuinţă.

Astăzi, e deja greu să-i explici unui copil cum era posibil ca un magazin să fie proprietate de stat şi aproape imposibil să-l faci să înţeleagă cum putea funcţiona acea afacere, de vreme ce, în cea mai mare parte a timpului, toate rafturile erau goale. Noţiunea de proprietate privată şi-a recîştigat prestigiul şi importanţa, ba chiar cu asupra de măsură, aş spune. Pentru că, oarecum justificat după lungile decenii comuniste, ideea tinde să cadă în extrema cealaltă. Expresia „proprietate privată" a căpătat o putere magică. E probabil şi un model preluat din filmele americane, care însă nu se prea potriveşte în bătrîna Europă. Unii au ajuns să creadă că, pe propria proprietate, au dreptul să facă absolut orice, de la a da muzica tare pînă la a face foc acolo, indiferent unde ajunge fumul şi de la a o lăsa să se umple de gunoaie pînă la a a-i cotonogi pe cei care, dintr-un motiv sau altul, au îndrăznit s-o încalce. Alţii n-au înţeles nici pînă astăzi că nu se pot face stăpîni şi pe drumul de acces către alte proprietăţi sau pe utilităţile publice, doar pentru că trec pe lîngă gardul lor. Nu mai vorbesc de ideea că uneori ar trebui să contribuie la întreţinerea părţilor comune.

Un exemplu deja faimos este zona lacului Snagov.

Un exemplu deja faimos este zona lacului Snagov, plină de proprietari bogaţi, dintre care mulţi nu s-au putut dezbăra de mentalitatea de apucători ai averii statului. În curînd, probabil că la lac nu va mai exista nici un fel de acces public, fiindcă va fi înconjurat, mai mult sau mai puţin legal, de proprietăţi care vor bloca toate căile de acces. Unii şi-au arondat, pur şi simplu, porţiuni de pădure (care are statut de rezervaţie naturală) sau chiar zone ale luciului de apă, pe care le-au înconjurat cu gard (lacul fiind, la rîndu-i, o rezervaţie administrată de Apele Române). Continuînd aşa, va veni momentul în care, deşi lacul şi pădurea aparţin domeniului public, în mod paradoxal de ele nu se vor mai putea bucura nici măcar amintiţii proprietari. Asta pentru că nu vor mai putea circula decît pe propria proprietate. Cei cu şalupe vor putea ieşi cu ele în larg, fiecare de pe pontonul lui particular, dar nu vor mai putea acosta nicăieri altundeva pentru că, de jur împrejur, nu vor mai fi decît proprietăţile altora. Sigur, există varianta să se împrietenească cu vecinii (ceea ce nu prea se întîmplă).

După epoca intangibilelor proprietăţi de stat comuniste, ne-am transformat într-o ţară cu proprietari răi şi garduri înalte pline de avertismente de tipul „cîine rău". Individualişti care ţin să se izoleze cît mai bine de restul lumii.

Continuă să existe şi problema administratorilor, a concesionarilor, arendaşilor sau a tot felul de ciocoi care întotdeauna ajung să se creadă stăpîni. Noţiunea de proprietate privată a căpătat o asemenea forţă că pînă şi autorităţile statului o invocă cînd vor să explice, cît mai scurt, că nu e voie să intri într-o anumită zonă pe care o păzesc. Mi s-a întîmplat ca un SPP-ist cu un ski jet, care se învîrtea în jurul plajei prezidenţiale de la Neptun, să-mi spună că nu se poate trece cu barca pe sub podul care desparte plaja de debarcaderul prezidenţial fiindcă e o „proprietate privată". Era, cred, doar o vorbă, fiindcă acolo nu poate fi cazul nici măcar de o proprietate privată a statului. Plajele sînt menţionate în mod explicit în Constituţie ca făcînd „obiectul exclusiv al proprietăţii publice" (art. 136), deci forma legală prin care preşedinţia foloseşte acea plajă trebuie să fie alta. În sfîrşit, lăsînd la o parte această excepţie, ar fi poate cazul să luăm exemplul unor ţări civilizate europene, unde malurile tuturor apelor sînt folosite în mod public, şi proprietarii particulari, chiar dacă au ieşire la acea apă, sînt obligaţi să lase cîţiva metri liberi circulaţiei publice.

Cînd ideea de proprietate privată avea nevoie de susţinere, prin anii '90, liberalii, în mod special, susţineau că există un instinct de proprietate înnăscut. Ei bine, se pare că un instinct înnăscut al interesului public nu există. E o chestiune mai subtilă, care se cultivă. La noi, ideea a şi fost complet compromisă de comunism. Dar poate că a venit momentul cînd oamenii pot înţelege mai uşor ce ar avea de cîştigat de pe urma unui domeniu public bine organizat şi administrat. Şi cineva ar trebui poate să-şi asume rolul de a-i educa în acest sens. Altfel, riscăm ca, după ce am ieşit cu greu din comunism, să ne trezim de-a dreptul în feudalism.

ready made

„Stihuri încurcate sînt acelea carele nu urmează şir di pi şir la potrivirea cea di pi multe chipuri."

Costache Conachi,
„Meşteşugul stihurilor româneşti"
apud Olimpia Berca, *Poetici româneşti*,
Editura Facla, 1976

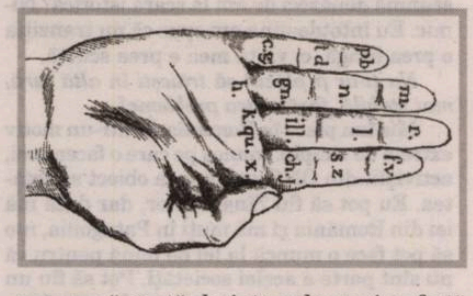

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Responsabilitatea academică

Mă caută, la intervale mari, o fostă excelentă studentă, acum profesoară de engleză într-o şcoală din Iaşi. Persoana în cauză este de o admirabilă fineţe şi discreţie, învăluindu-şi rarele solicitări de întrevedere cu nenumărate scuze şi politeţuri. În aparenţă, nu are probleme majore sau controversate, ce ar putea să mă pună în situaţii delicate, ci doar cerinţe extrem de benigne, cum ar fi, de exemplu, sfaturile profesionale pentru circumstanţe sociale cît se poate de inofensive. Totuşi, dincolo de suprafaţa neutralităţii, eu intuiesc o dilemă uriaşă în structura de adîncime a interlocutoarei, care, mărturisesc, mă îngîndurează, trezindu-mi un irepresibil sentiment de responsabilitate. Pentru ca să înţelegeţi exact stranietatea emoţiei ce mă copleşeşte, am să vă rog să-mi îngăduiţi o mică derogare „istorică".

Fosta mea studentă – pe care o voi numi, ficţional, A. – a făcut anglistică spre jumătatea anilor 2000. A., în pofida unei timidităţi native, s-a remarcat în interiorul grupului de viitori anglo-americanişti. Eu revenisem, după lungi peregrinări, din SUA şi Anglia, şi aveam mari proiecte educaţionale. Decisesem să lucrez cu aceşti tineri după reţetele cele mai exigente ale universităţilor apusene. I-am „îndopat" cu teorie critică şi filozofie culturală euro-americană de ultimă oră, i-am „forţat" să scrie lucrări academice, sugerîndu-le eventualitatea şi chiar necesitatea publicării lor, i-am antrenat în discuţii libere, încercînd să le dezvolt abilităţile de *public speaking* pe diverse teme umaniste. În sfîrşit, m-am străduit să-i aduc la un nivel compatibil intelectual cu ceea ce văzusem la doctoranzii din spaţiul anglofon. Tinerii respectivi au răspuns neaşteptat de pozitiv la provocare, asumîndu-şi, cu neverosimilă rigoare, toate sarcinile pregătirii propriei performanţe academice. Oricare dintre ei ar fi putut urma o carieră universitară la noi sau aiurea.

Domnişoara în discuţie m-a impresionat constant prin potenţialul ei academic şi intelectual. O ştiam deja din anii facultăţii ca pe o persoană cu calităţi de cercetare reale, însă, la masterat, inteligenţa sa culturală a explodat pur şi simplu. Deţinuse o bursă de studii în Regatul Unit şi cred că precizia britanică a catalizat, oarecum, calităţile ei native. A. scria cu uşurinţă şi vedea detaliile semnificative acolo unde aglomerarea informaţiilor şi confuzia terminologică păreau să inhibe orice impuls analitic. M-a ascultat mereu cu atenţie, respectîndu-mi sugestiile întocmai. Ei bine, aici, degetele încep să-mi alunece mai greu pe tastatura computerului, întrucît amintita „ascultare" şi menţionatele „sugestii" sînt adevăratul punct nevralgic al relaţiei mele cu A. şi colegii săi. La nivelul acestei intersecţii – adesea obscure – între planul paideic subtil al profesorului şi receptivitatea ascunsă a studentului simt apăsarea unui neobişnuit sentiment de responsabilitate.

A. a venit la mine şi mi-a spus că pleacă definitiv în Anglia.

Tinerii respectivi au terminat masteratul şi au devenit, finalmente, indivizi sociali ai României contemporane. Cei mai mulţi, ca şi A., au intrat în centrifuga mistuitoare a învăţămîntului preuniversitar. Şi-au procurat manualele multicolore, puse la dispoziţie de edituri legate cumetrial de MEC, s-au acomodat cu atmosfera de cancelarie, apoi au mers la clasă. S-au ciocnit, treptat, de mica abrutizare a dascălului de tranziţie, de degringolada elevilor, de dispreţul public (pentru profesori), de sărăcia lucie, de indiferenţa guvernanţilor. Au făcut mai întîi haz de necaz, s-au consolat, ulterior, cu optimismul tinereţii, dar, la un moment dat, au început, discret, să se înnegureze. Şi-au dat seama că România nu are nevoie de ei decît, cel mult, ca masă de manevră şi – fapt absolut înfricoşător! – au descoperit că educaţia înaltă nu le foloseşte la nimic, fiind, într-o abordare pragmatică şi necosmetizată, mai degrabă un handicap sever. Au suferit şi au căzut în blazare. Mă tem că unii dintre ei şi-au spus cu năduf, aidoma tînărului medic despre care citeam, năucit, cu puţin timp în urmă, în presă: „În facultate credeam că voi salva lumea. Acum, singura bucurie ce mi-a mai rămas este băutura."

Nu ştiu, sincer, dacă A. a atins astfel de culmi ale disperării ori nu. Cum spuneam, fineţea ei structurală o face complet impermeabilă la investigaţii psihologice de intimitate. Observ însă o umbră de tristeţe ce a coborît pe privirea sa altădată vie şi iscoditoare. Sînt, prin urmare, tot mai timorat cînd ne întîlnim. Ar putea să mă întrebe cum stă treaba cu teoria critică şi filozofia culturală? Ce mai spun psihanaliştii, structuraliştii şi feminiştii? Dar deconstructiviştii, postcolonialiştii şi culturaliştii? Ce-ar zice toţi băieţii aceştia deştepţi dacă l-ar întîlni, fie şi pentru o secundă, pe elevul Vasilică Bobîrnat dintr-a VII-a B? Sau dacă ar încerca să trăiască cu 3 euro şi ceva pe zi? Ori ce-aţi zice dumneavoastră, domn' profesor, dacă v-aş reaminti de entuziasmul cu care ne vorbeaţi despre ideologiile critice, de parcă ar fi fost începutul şi sfîrşitul omenirii? Închid ochii pe parcursul dialogului nerostit şi accept culpabilizarea, fără replică. Sîntem, uneori, responsabili în mod indirect şi, lucru grav, sîntem responsabili prin înseşi acţiunile noastre pozitive, încărcate de fior altruist. Nu putem pune o floare în glastră fără conştiinţa că undeva, cumva, influenţăm atunci întreaga istorie a umanităţii, devenind răspunzători de tot ceea ce va urma pentru noi şi pentru ceilalţi.

Ultima oară, A. a venit la mine şi mi-a spus că pleacă definitiv în Anglia, cerîndu-mi un sfat legat de o posibilă temă de doctorat. Am consiliat-o cu măsură, fără excese de optimism, apoi am privit-o plecînd. M-am bucurat enorm pentru ea şi i-am urat (şi în gînd) mult succes.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

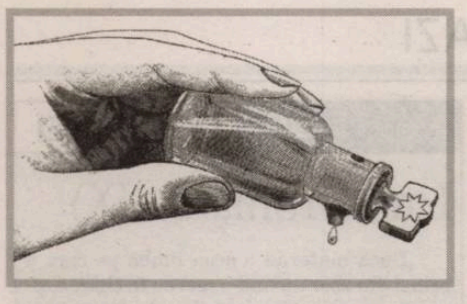

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Într-un final

Substantivele *sfîrşit* şi *final* intră în seria, largă, a perechilor de sinonime create prin modernizarea vocabularului românesc în secolul al XIX-lea: *nădejde* şi *speranţă*, *a sfătui* şi *a consilia*, *taină* şi *secret*, *slujbă* şi *serviciu* etc.; cum se ştie, s-au introdus atunci, prin împrumut din limbile romanice şi din latină, echivalente noi ale cuvintelor mai vechi, de alte origini. În confruntarea uneori dirijată purist, de cele mai multe ori dezvoltată spontan, cuvintele vechi aveau de obicei avantajul puterii de circulaţie, al numărului mare de sensuri proprii şi figurate, precum şi al cuprinderii în expresii fixe şi în familii lexicale largi; cele noi au fost favorizate, în schimb, de prestigiul cultural şi de moda lingvistică. Cum se întîmplă de obicei în istoria cuvintelor, fiecare pereche a avut soarta ei, conducînd fie la înlocuirea termenului vechi, fie la intrarea în desuetudine a celui nou, fie la persistenţa ambilor, cu diferite grade de specializare.

Poziţia în limbă a substantivului *sfîrşit* – cuvînt din vocabularul de bază, ca şi verbul din a cărui formă de supin provine *(a sfîrşi*, de origine slavă) – e inatacabilă. Totuşi, *final* le apare adesea vorbitorilor de azi ca opţiune stilistică dezirabilă, pasămite mai elegantă: mai apropiată de franceză – de substantivul *fin* „sfîrşit", de adjectivul şi substantivul *final(e)* – şi (fapt semnificativ, dată fiind răspîndirea anglofoniei în ultimii ani) chiar de engleză (adjectivul *final*, adverbul *finally)*. De fapt, propunerea puristă a secolului al XIX-lea era forma *fine:* în dicţionarul lui Laurian şi Massim (1871), aceasta e definită şi introdusă în expresii, în locul lui *sfîrşit:* „estremitate a unui lucru, margine, termin, capăt; *din cap pînă-n fine, finele coronă lucrul, fără fine, în fine* sau *înfine*". Neutrul *final* (răspîndit mai tîrziu şi provenind din substantivizarea adjectivului) e dublat astăzi de femininul *finală* (care poate fi explicat tot prin substantivizare, în contexte în care adjectivul apărea pe lîngă substantive feminine, dar şi ca împrumut direct din franţuzes-

...şi
pînă la urmă.

cul *finale*, poate şi din echivalentul său italienesc). În româna actuală, *final* are sensul general de „încheiere a unui proces", pe cînd *finala* are accepţii mai specializate (mai ales în limbajul sportiv).

Oricum, în momentul de faţă *final* e într-o evidentă ofensivă, manifestată mai ales prin pătrunderea sa în diferite expresii şi locuţiuni. Mai întîi s-a răspîndit locuţiunea *în final*, înregistrată de *Dicţionarul de cuvinte recente* al doamnei Florica Dimitrescu, cu un prim citat de acum patru decenii: *„În final*, noul cartier va găzdui 3700 de familii" *(Scînteia*, 11.05.1974). Valoarea specifică a expresiei se poate detecta prin raportare la cele din aceeaşi sferă lexicală, cu unele diferenţe de structură: e apropiată de *la sfîrşit* – care indică o plasare temporală şi uneori spaţială – şi de *în sfîrşit* ? conector consecutiv şi concluziv, calchiat în secolul al XIX-lea după fr. *enfin ?*, dar mai ales de formula *pînă la urmă* – cu sens temporal, dar şi cu valoare evaluativă, argumentativă, marcînd un deznodămînt aşteptat, dificil.

În ultima vreme, structura cu adevărat contagioasă e *într-un final*, tot mai des folosită în limbajul jurnalistic: „s-au pus *într-un final* tunurile pe «blocul groazei» din Iaşi" (ziaruldeiasi.ro); „Teroristul a ajuns, *într-un final*, la Penitenciarul Rahova" (evz.ro); *„Într-un final*, incidentul s-a terminat cu bine" (libertatea.ro); „Sînt nevinovat şi asta se va demonstra *într-un final"* (digisport.ro) etc. Construcţia produce, deocamdată, o impresie de hibriditate şi preţiozitate, chiar dacă e destul de uşor explicabilă prin plasarea lui *final* într-o structură mai veche, prin contaminarea între *în final* şi *într-un tîrziu*.

Mai rare, din fericire, sînt alte cazuri de substituire a lui *sfîrşit* prin *final* în locuţiuni verbale: *a lua sfîrşit* (formulă calchiată şi ea după fr. *prendre fin)* devine, mai ales în limbajul comentariilor sportive, *a lua final*: „Cea de-a XI-a ediţie *a luat final* astăzi" (argesmedia.ro); „Turul României pe bicicletă *a luat final* în zona Arcului de Triumf" (neatza.a1.ro); „Calvarul *a luat final* pentru doi foşti «studenţi»" (gsp.ro); *a pune final* – „un bolovan apărut pe traseu *a pus final* cursei" (cancan.ro). De fapt, pentru orice construcţie cu *sfîrşit* se pot găsi substituiri prin *final*: *pînă la final* („proiectul va înghiţi *pînă la final* circa 200 mil. euro", capital.ro), *fără de final* („cazul fostului agent [...], otrăvit la Londra, pare *fără de final"*, 9am.ro) etc.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

E vară şi peste tot ni se susură în urechi: „distracţie, distracţie, distracţie". De ce nu prea ni se spune, tot din motive de vară, „sport, sport, sport"?

Pentru că: dacă facem sport, cine se mai uită la televizor? Ei? Uite, asta înseamnă să întrebăm înainte să ne gîndim bine, temeinic şi apocaliptic la consecinţe. Apoi: sportul e văzut de mulţi ca un serviciu de la care orice om e îndreptăţit să-şi ia vacanţă. De cînd cu sălile de forţă şi cu mania fitness-ului, sportul e o corvoadă necesară, o chestie trendy la care se aplică principiul rochiei prea strîmte, chinuitoare, dar care dă bine. Necesită pauză. Cînd s-a inventat vacanţa? Cînd omul a fost obligat să se înjuge la o activitate ritmică profesională care nu-i făcea nici o plăcere (cei care fac lucruri din plăcere n-au nevoie de vacanţă). Or, dacă serviciul e serios, vacanţa rimează cu distracţie. Adică ne luăm liber de la orice chestie impusă. Iată locul sportului. Plus că vara e, prin definiţie, prea cald sau plouă prea mult ori e furtună, nicicum nu-i bine. Dacă te uiţi în gura fetelor de la Meteo (pe care le bănuiesc că au o viaţă extrem de tristă de se lamentează incontinuu), te apucă depresia, total neindicat pentru sport. Din fericire, concetăţenii nu abdică de la toate sporturile. Olimpiada mizelor mici e în plină desfăşurare: băgatul în faţă la stop, la coadă, la orice. Bodogănitul. Înjuratul cu faţa la ecran. Şi ultimul cuvînt. Sacrosantul ultim cuvînt, ca o sosire cu un piept în faţa adversarului.

Radu NAUM

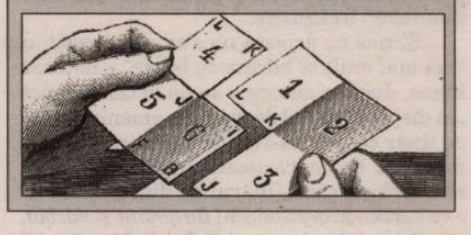

Festivalul Dilema veche 2013

– weekend cultural în Cetatea Alba Iulia –

● Spectacole, literatură, dezbateri, concerte, filme, fotografie, meşteşuguri: dilemele vor cuceri Cetatea Alba Carolina timp de trei zile

A doua ediţie a Festivalului Dilema veche are loc în perioada 30 august - 1 septembrie, în spaţiul Cetăţii Alba Carolina din „Cealaltă capitală" – Alba Iulia.

În trei zile de cultură, dezbateri, poezie, literatură, film, teatru, muzică, dans, meşteşuguri şi expoziţii desfăşurate între zidurile Cetăţii, festivalul oferă locuitorilor din Transilvania, dar şi „dilematicilor" de pretutindeni, prilejul unei weekend cultural într-un spaţiu inedit, la care accesul este liber.

Mircea Vasilescu, redactor-şef *Dilema veche* şi directorul Festivalului: „Spre deosebire de festivalurile «de gen», noi oferim o experienţă culturală unică. Aducem la un loc mai multe domenii ale culturii şi artelor, concentrate pe parcursul unui sfîrşit de săptămînă. Poţi oricînd să vezi un film, un spectacol sau să asişti la un concert. Dar numai la Festivalul *Dilema veche* poţi interacţiona, timp de trei zile, cu scriitorii, artiştii şi muzicienii invitaţi, în spaţiul unic al Cetăţii Alba Carolina, alături de comunitatea locală".

Construită la începutul secolului al XVIII-lea, cetatea este cea mai mare din România şi a trecut în ultimii ani printr-un intens proces de restaurare şi reintroducere în patrimoniul cultural.

Invitatul de onoare al acestei ediţii este dl Andrei Pleşu, care va deschide festivalul cu conferinţa „Despre bătrîneţe: întrebări, nelinişti, bucurii": „Mai toate ţările lumii au mai multe capitale, în afara aceleia consacrate administrativ. Capitale istorice, culturale, academice, turistice etc. În România, capitala mea preferată este Alba Iulia. Am fost acolo, la 1 decembrie 1990, cînd s-a sărbătorit noua Zi Naţională a ţării. Şi mă bucur să mă întorc în acest oraş, nu din solemne raţiuni istorice, ci doar pentru a omagia farmecul impozant, dar discret al unei foarte ospitaliere cetăţi autohtone. Mă întorc la Alba, aşa cum mă întorc, mereu, la *Dilema*. Ca la un permanent reînceput, ca la o veche şi tinerească promisiune."

Prima seară va continua cu un spectacol special realizat pentru Traseul Porţilor Cetăţii de către Centrul Naţional al Dansului Bucureşti, cu participarea lui Răzvan Mazilu, şi se va încheia cu proiecţia filmului *Searching for Sugar Man*, premiat în 2013 cu Oscar pentru cel mai bun film documentar.

Programul celei de-a doua zile a festivalului include, pe lîngă ceremonialul de schimbare a gărzilor Cetăţii, unic în România, dezbaterea „Identităţi locale, identitate europeană", cu invitaţi din presa românească şi europeană şi cu participarea dlui Dacian Cioloş, comisarul european pentru agricultură. Vor avea loc, de asemenea: o dezbatere cu nume importante din viaţa culturală românească: Radu Paraschivescu, Cătălin Ştefănescu şi Liviu Papadima, un maraton de poezie (Radu Vancu, Claudiu Komartin, Marin Mălaicu-Hondrari, Dan Coman, Andrei Bodiu, Aurel Pantea, Adela Greceanu, Domnica Drumea), trei piese de teatru scurt din proiectul Green Hours „Spaţii!", şi proiecţia filmului *Love Building*, debutul în lungmetraj al regizoarei Iulia Rugină. Ziua se va încheia cu concerte rock, indie şi jazz, cu Les Elephants Bizzares, Kumm, Norzeatic, Maria Răducanu & contrabasistul Chris Dahlgren şi Jazzybirds.

În ultima zi a festivalului, publicul va putea asista la un dialog între Horia-Roman Patapievici şi Dan C. Mihăilescu, se va putea bucura de scurtmetraje româneşti şi de proiecţia documentarului *Anul Dragonului*, lecturi publice cu Florin Lăzărescu, Matei Florian, Filip Florian şi Ioana Pârvulescu, dar şi de transmisiunea live de la deschiderea Festivalului Enescu.

Sîmbătă şi duminică se vor desfăşura şi un mini-tîrg de carte, tîrgul de meşteşuguri şi meserii tradiţionale, ateliere de scriere creativă şi de benzi desenate, expoziţia de fotografie cu imagini din Himalaya şi spectacolul de teatru-labirint.

Festivalul se va încheia cu Fanfara Ciocîrlia, care împlineşte 16 ani de cînd duce muzica românească în toate colţurile lumii.

Spoturile de promovare ale festivalului, regizate de Radu Jude şi realizate cu sprijinul Castel Film şi wearebasca, aduc în prim-plan dilema omului modern, asediat de volumul tot mai mare de informaţie şi chinuit de indecizie. Şerban Pavlu *(Toată lumea din familia noastră, Cea mai fericită fată din lume)*, Ioana Flora *(Periferic, Pescuit sportiv)* şi Dan Nicolaescu sînt cei trei protagonişti ai campaniei.

Festivalul *Dilema veche* este primul eveniment „multi-art" al unei publicaţii culturale din România, fiind organizat de către Asociaţia „Oameni cu dileme", împreună cu Primăria Municipiului Alba Iulia şi Consiliul Judeţean Alba.

Pentru mai multe detalii despre program şi invitaţi, vă rugăm să urmăriţi: festival.dilemaveche.ro şi pagina de Facebook *Dilema veche*.

Organizatori: *Dilema veche*, Asociaţia „Oameni cu dileme", Primăria Municipiului Alba Iulia şi Consiliul Judeţean Alba

Co-producător: TVR2

Susţinut de: Ţuca Zbîrcea & Asociaţii, Catena, Tarom, Castel Film, wearebasca, Biblioteca Batthyaneum Alba Iulia, Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia

Parteneri media: Magic FM, Adevărul, Historia, Digi 24, Senso Tv, Caţavencii, Şapte Seri, Campus Cluj, Ziarul Ring, Hotnews, Profil Cultural, Get Lokal, Igloo, Decît o Revistă, Tataia, Neaparat.ro, Mureş Zi de Zi, Transilvania Business, Monitorul de Alba

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Din prea multă iubire

Cînd Elena Hartulari (născută Plitos) s-a îndrăgostit pentru prima dată, n-avea mai mult de 14 ani. De fapt, nici nu știa prea multe despre dragoste. S-a trezit doar asaltată de insistențele amoroase ale unui văr de-al doilea, convins pînă în cele mai intime gînduri că la 19 ani a găsit iubirea vieții lui. Iorgu, căci acesta este numele tînărului, uzează de un întreg arsenal spre a-și dovedi iubirea: perseverență, bileturi înfocate, declarații, prezenturi (cadourile), leșinuri, patimi, lacrimi, oftaturi, suferințe imaginate etc. Sîntem la început de secol XIX, mai exact, pe la 1827, la Iași, într-o familie de mici boieri pentru care iubirea nu poate fi decît un mic aranjament economic. Așa că prima reacție a Elenei este una de respingere. Iată povestea: „După cîteva luni s-au declarat către mine cu amor și cu hotărîrea de a-mi fi bărbat, pînă la urmă. Eu necrezînd aceasta, că să poate să fie adevărat... nu băgam în samă din a tînărului arătare." Cu o oarecare educație, Elena Hartulari este produsul elocvent al tranziției literare; din acest motiv, povestea ei de iubire capătă, pe alocuri, ilaritatea și patetismul „furculisioanelor" franțuzite.

„El nici cu aciasta nu *s'au rezonarisit*, ci încă mai mult se adresa cu bilete" – notează Elena, după ce descrie o scenă în care aruncă „cu dispreț" bilețelele primite, amenințîndu-l pe tînăr cu „am să-l *decler* la maică-me și la maică-sa de îndrăzneala ce voea". N-avea să-l *declare*, căci „tînărul de duh și frumos" o va cuceri, acceptînd să-i fie *amant* și *bărbat*, și jurîndu-i *fericire* veșnică. Intrînd în vîrtejul iubirii, tînăra se pierde pe sine în trăirile unei experiențe inedite, cu „lacrimi amare", corespondență secretă, întîlniri de taină, declarații languroase, voluptate și senzualitate, desfătarea simțurilor în atingeri interzise. Și iată povestea Elenei: „În curs de un an și două luni au urmat între noi o *corespondenție* zilnică; pe fieștecare zi doă bilețele, unu de la altu, cu cele mai curate cuvinte de dragoste, și cîte o dată pe săptămînă ne întîlniam la soru-me și la noi acasă." Și unul dintre bilețele: „Eu sînt ace ce ți-am *desidat* dragoste și credința me pînă la al meu sfîrșit; acum voi a-mi lăsa bieții părinți în lacrimi și suferinți pentru dragostea ta. Să știi acum că tot viitorul fericirii mele tu ești; să mă răsplătești cu dragoste nefățarnică și cu milă; eu sînt a ta pînă la mormînt."

„Vin, te rog, scumpa me."

Părinții fetei se opun cu argumente legate de realitatea practică: tînărul nu are nici un fel de venit și nici o slujbă, astfel încît să poată ține o familie. Dar inimile, inimile celor doi, greu încercate de focul amorului, nu prea mai au puterea de a se gîndi la ziua de mîine. *Fraparisiți* de o astfel de încercare sufletească și trupească, fug împreună pentru a fi prinși, și iarăși fug, după ce el îi declară : „Vin, te rog, scumpa me, la ceasul ce mi'ai hotărît și fii sigură că eu îți voi fi cel mai credincios și cel mai cu durere pentru tine, ființă nevinovată și așa de puternică în cuvintele tale, cari au să-mi rămîe suvenir în memoria me pînă la al meu sfîrșit, mărturisind de purtarea și nevinovăția, ce cu mare noblesă, o porți asupra ta. Eu sînt al tău și tu a me și nimeni nu'i în stare de a ne împedeca. Al tău sclav, pînă la mormînt, Iorgu."

După consumarea trupească a iubirii, cînd foamea s-a dovedit mai puternică decît trupurile topite de sentimente, uzînd de acatiste, rugăminți și sfinți, tinerii au cerut iertare și mila părinților.

Din tot noianul de zbuciumări sufletești n-a mai rămas mare lucru. Iubire, jurăminte, compasiune, credință, noblețe – acestea se vor dovedi doar vorbe mari pentru Iorgu. Căsătoria și familia vor deveni o povară de care se va lepăda ori de cîte ori se va ivi prilejul. Și prilejuri au tot fost, cu iubiri noi și îmbietoare, prin diferite colțuri de lume, lăsîndu-se prins și aprins de *amor nebun*, de fiecare dată.

Cît despre Elena Hartulari, ea s-a încăpățînat să rămînă fidelă iubirii, încercînd cu disperare să tolereze și să mulțumească un bărbat întotdeauna îndrăgostit de altcineva: „S-au dedat și la tratații de amoruri cu felurite persoane și orice făceam nu puteam să-l mulțumesc, căutîndu-mi tot felul de pricini ca să poată să mă lovească mereu" – avea să-și amintească. Din cînd în cînd, pe Iorgu îl mai cuprind remușcările, și-atunci se întoarce acasă, cere iertare, promite „îndreptare", sporește numărul membrilor familiei, obține ceva parale, protecția pentru o nouă slujbă (tatăl-socru are relații bune cu Mihail Vodă Sturdza) și pleacă spre o altă iubire, spre un alt început...

Eternă rămîne doar Elena Hartulari și credința ei nezdruncinată în taina sfîntă a nunții, chiar dacă dragostea a tot fost *bruscarisită* de alte iubiri...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Limba română (IX)

„Dacă maternă e acea limbă pe care o prinzi din zbor auzind-o mereu în chiar timpul în care propria viață ți se desfășoară (și de altfel strîns împletită cu desfășurarea propriei vieți, pe care mereu o îngînă întretimp); acea limbă căreia tot din zbor îi prinzi, *in actu exercito*, și regulile de compunere; dacă paternă e acea limbă (sau acel limbaj) pe care cu sudoarea frunții îl/o înveți (în împrejurări aparte de viața ta spontană, cum ar fi – printre altele posibile – cadrul închis al școlii, de pildă) și o înveți începînd cu regulile ei de compunere amănunțit explicitate, pe scheletul cărora de-abia să se poată ulterior închega, bucată cu bucată, limba(jul) cu pricina, pînă la gradul în care să-ți poată fi de folos; atunci bilingv (cel de adevăratelea) are două limbi materne; trilingvul, trei. În fond, maternă e limba pe care o poți vorbi și în vis, limba în care cu adevărat îi poți împărtăși ființei iubite că o iubești, limba care îți dă acces direct la poezie. (Nu la «luarea de cunoștință» de ceea ce reprezintă cutare poezie ca fapt *cultural*, ci la poezia însăși ca Poezie) (care Poezie te invadează, nu cu «sensul» ei «traductibil» în idiom patern, ci cu *corpul* ei cu tot, – sensul fiindu-i conferit de corpul însuși în însăși alcătuirea lui unică și ireductibilă). (Cunosc timișoreni care se întrepătrund la fel de bine cu Hölderlin în germană și cu Eminescu în română, ca și cu Ady în maghiară.)

Dacă însă componente ale limbajului patern se pot lăsa ademenite, mîngîiate și domesticite pînă la a fi răsădite în limba maternă, – apoi și cuvintelor limbii materne li se poate întîmpla [...] să le cadă nimbul, să-și piardă strălucirea, să se ofilească pînă la a cădea la rangul de simple semne verbale seci cărora doar atîta le-a mai rămas: utilitatea de a denumi, pedestru, obiectul cutare sau, tot atît de pedestru, cutare acțiune punctuală de efectuat."

Mihai Șora, „Limba maternă, Matematica și Muzica...", în *Secolul 20*, nr. 1-2-3/1988

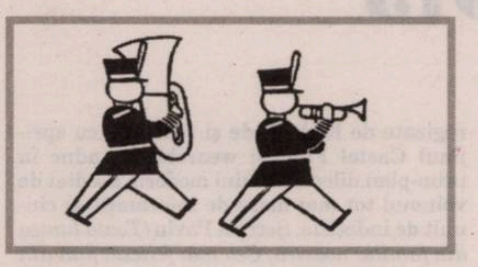

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Dragoste și răzbunare

Sună ca un titlu de telenovelă. Și, mai în glumă, mai în serios, natura problemei aduce destul de bine cu o suită de despărțiri și reveniri dintr-o dragoste cu năbădăi. Care e problema? Felul în care vedem teatrul. Chipul întîlnirii noastre cu spectacolul teatral și cu tot ceea ce se întîmplă în jurul lui. Ca să nu-i sperii prea tare pe cei care văd deja generalizări nepermise încă în primele rînduri ale articolului, amintesc de la bun început – e un punct de vedere. Doar o părere. O perspectivă, pe deplin asumată, a unei situații care suportă, firesc, orice altă interpretare.

După anii de regim comunist, am ieșit la limanul întîlnirii cu democrația, avînd o foarte solidă experiență a jocului cu complicitatea. De multe ori, acest joc profund și subtil s-a transformat însă într-o joacă. Natura relațiilor cu sistemul și cu ideologia anilor respectivi face subiectul unei abordări viitoare. Ceea ce interesează acum e perspectiva asupra spectacolului teatral. Un spectacol în care, deseori, complicitatea celor care se aflau în sală, cu cei care se găseau pe scenă, atingea niște dimensiuni cu totul impresionante. Printr-un anumit tip de mecanică mentală colectivă, cu toții – actori și public laolaltă – arătam cu degetul spre oroarea și ridicolul sistemului în care trăiam. Și chiar dacă acest lucru nu se făcea explicit alteori, complicitatea exista în felul în care cu toții ne refugiam în orice gest cultural care putea oferi adăpost temporar față de urgia din lumea reală. Complicitate era și cînd se juca la teatru ceva fără nici o legătură cu trimiterile directe la comunism. Trăiam în sine un anumit tip de întîlnire, într-un anumit spațiu, în care ne refugiam, indiferent de subiectul poveștii de pe scenă.

Ecoul acelei complicități – la care se adaugă cea din viața reală – încă face parte din substanța noastră, din educația noastră, din felul nostru de a înțelege lumea. Nu e ecoul unei complicități a interpretării, a experienței comune, ci al unui anumit tip de pact general ale cărui resorturi și amintiri produc și azi disconfort interior și foială. Venim dintr-o istorie comună, extrem de încîlcită moral, după care aruncăm culpabilități în stînga și-n dreapta. Disproporția reacțiilor, a evaluărilor, a percepției e firească.

Nu de puține ori, din cauza absenței marilor școli, a spațiului academic liber și independent, educația multora – altminteri, un proces de cea mai bună calitate – s-a făcut mai degrabă sub semnul mentoratului în umbră, al evoluției sufletești petrecute în afara cadrelor impuse de ideologia comunistă. Modelul aducătorului de cunoaștere era, deseori, cel al magistrului care *oficia* actul de educație, actul de cultură. Era – și încă mai este – un moment pur de spectacol. Nu puțini oameni de vîrf ai elitei românești au un anumit fel de histrionism în ideea de portret-robot care poate creiona cumva liniile generale ale acestei categorii. Modelul acesta naște, în timp, și un anumit fel de abordare, un... *format* al apropierii față de cultură în general. Jocul inteligenței, al vastei culturi personale, al elocvenței a devenit în sine o idee, un model de spectacol. O concurență a spectacolului scenic. Teatralitatea a însoțit ideea actului/omului de cultură, iar obsesia statutului personal, a poziționării elitist-culturale a însoțit ideea de teatru. Un schimb despre care se poate vorbi enorm, și care nu trebuie plasat cu orice chip în zona nocivității sau a vreunei forme de fatalitate. E un tip de realitate cu care se poate opera foarte normal, cu condiția de a fi asumată ca atare.

Cînd nu se întîmplă acest lucru, *dragostea* și *răzbunarea* capătă chipurile cele mai diferite și bizare. Cele două lumi nu doar că nu se întîlnesc pe teritoriul „neutru" al dialogului firesc. Dimpotrivă, în străfundurile lor se iubesc și se urăsc deopotrivă, fiecare văzînd în cealaltă o concurență directă. Pentru că există o competiție tristă și perversă, în a ajunge, cu orice chip, la inima publicului. Iar publicul, la fel de „pervers" ca cei aflați în competiție, e complice cu fiecare dintre ei, în doze diferite, în funcție de nivelurile de alint pe care le primește dintr-o parte și din cealaltă. Finalmente, totul se amestecă, nu mai există nici o tabără, ci doar, poate, niște triburi, ici și colo, pierdute într-un peisaj neclar, într-o ceață care camuflează o lungă neliniște.

Iar din această neliniște ies uneori oameni înțelepți, care nu sînt mulțumiți cu înțelepciunea lor, ci vor să dea lumii și *spectacolul* acestei înțelepciuni. Unii dintre ei păstrează o justă măsură și își duc crucea mai departe, jucînd pe scena publică, dar și chemînd la rațiune, cu prețul golirii de conținut, al înstrăinării sau al radicalizării. Tot din neliniștea asta ies actori care nu sînt mulțumiți cu talentul lor, ci vor să ofere lumii și spectacolul inteligenței și al culturii de care dispun. Vor să salveze mase, din poziția de *oameni de cultură*. Totul se discută în numere mari, chiar și cînd e vorba de... minimalism. Intențiile tuturor sînt, neîndoielnic, bune. Totul e din dragoste. Dar și din răzbunare. O răzbunare difuză, pe ceața din care cu toții, indiferent cine sîntem, încercăm să ieșim, fiecare cum poate.

Mizele mari ale poveștilor scenice se topesc în discursurile despre ele însele. Teatrul se intectualizează, iar intelectualitatea se teatralizează. Frivolitatea se frigidizează, iar jocul ideilor nu mai are liniște dacă nu se regizează. De aici izvorăsc o enormă neîncredere și o teamă lăuntrică (niciodată recunoscută) de neseriozitate, de instabilitate, de inadecvare. O situație coborîtă dintr-un banc celebru: „Dom'le, dumneata vrei să-mi furi bicicleta...

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Occidentul e rău, România e bună

O studentă româncă din Londra este supărată foc pe Occident. Iar reţelele de socializare s-au înfierbîntat pe loc: răspunsuri pro şi contra, argumente exprimate mai mult sau mai puţin cuviincios, indignări şi valuri de entuziasm. Scrisoarea, destul de rudimentară şi resentimentară, a ajuns pe prima pagină a ziarelor, completată cu biografia semnatarei, pînă în cele mai mici şi mai mondene detalii.

Reproşurile tinerei aduse lumii capitaliste, însoţite de declaraţii aproape indecente de iubire faţă de ţara natală, sînt departe de a constitui în sine un prilej de reflecţie: un turbion de clişee despre Occidentul care nu are nimic sfînt şi se ocupă cu smintirea minţilor inocente, *vs* România, „tărîm binecuvîntat", care nu are decît două păcate: tineri ingraţi, care nu ştiu s-o aprecieze, şi politicieni corupţi, care o secătuiesc. E plină literatura anilor '60 de discursuri soporifice despre eroi şi martiri autohtoni faţă-n faţă cu decadenţa şi pericolele lumii capitaliste.

Un lucru mi se pare însă demn de analizat: cum de ajunge o studentă din România, care a făcut mari eforturi financiare să studieze în străinătate şi care se bucură de beneficiile oferite de şcoala prestigioasă occidentală, să înjure cu atîta foc ţara care o găzduieşte? Şi nu e singurul exemplu. Ştiu din poveştile prietenilor mei emigraţi că primul lucru pe care-l face românul ajuns în ţara adoptatoare este s-o înjure. Ştiu din ziarele şi televiziunile noastre cît de supăraţi sînt românii pe Occidentul care-i controlează, îi cumpără pe nimic, îi trădează. Occidentul care complotează, cotropeşte, perverteşte, striveşte, porunceşte este, în fapt, inamicul numărul unu al oricărui român patriot.

De ce ai dispreţui o ţară, o comunitate, un sistem care te primeşte?

Prin ce mutaţie perfidă s-a născut în mintea noastră, care păstrează încă amintirile negre ale comunismului, ura nu împotriva sistemelor totalitare, ci a celor libere, democrate? De ce ai dispreţui o ţară, o comunitate, un sistem care te primeşte, fără condiţii umilitoare, fără cenzură strivitoare – dimpotrivă, să studiezi, să munceşti, să te bucuri, să trăieşti, să călătoreşti laolaltă cu propriii cetăţeni?

Sigur, Occidentul nu este Paradisul. Are păcatele, contradicţiile, inadvertenţele, iluziile, neputinţele lui. Eşti liber şi e benefic, chiar, să-ţi păstrezi ochiul critic în momentul în care îi primeşti ofertele. Dar să-i reproşezi, odată ajuns acolo – de bună voie şi nesilit de nimeni, tînjind după beneficiile lui –, că nu e ca „acasă", o „acasă" din care tocmai ai fugit fiindcă nu ţi-era bine, mi se pare stupefiant.

Eu cred că studentei din Londra îi era, pur şi simplu, dor de ţară. E de înţeles. Ce nu e de înţeles este convingerea ei că nu-ţi poţi iubi patria decît dacă le urăşti pe cele din jur. Că patriotismul este năruit dacă te bucuri firesc, inocent, de găzduirea unei alte ţări, de minunile şi frumuseţile ei. Că un bun cetăţean nu-şi poate privi ţara decît cu ochi idolatri, orbi la defectele ei, miopi în faţa lipsurilor ei, închişi la întîlnirea cu păcatele ei.

Mă bucur că vrea să se întoarcă în ţară şi să schimbe ceva aici. Mă întreb, însă, la ce i-a folosit să se ducă dincolo? La urma urmei, concluziile la care a ajuns, după cîţiva ani de stat în Occident, le putea găsi, fără sacrificiul emigrării, în cărţile de istorie de clasa a IV-a. Şi în discursurile Partidului România Mare.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

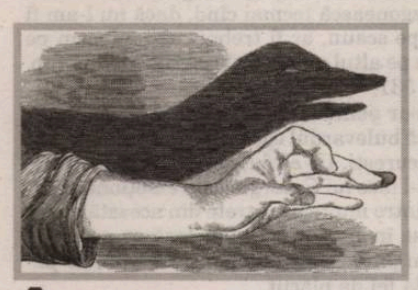

Iaromira POPOVICI

bazar

Diversitate, asemănări

În România, în micul nostru univers, sîntem obişnuiţi să avem în jur, în general, oameni la fel. Cu trăsături asemănătoare, cam cu aceeaşi culoare a pielii, chiar cu *background*-uri înrudite: venim, cu toţii, de undeva de la ţară, doar generaţia diferă. Desigur, şi regiunea, dar, cred, în ciuda glumelor cu ardeleni sau olteni, diferenţele nu sînt chiar majore...

Într-un oraş global, precum Parisul, cei ce ni se perindă în jur sînt mult mai diverşi. Diferă atît culoarea pielii, care poate oscila de la albă la aproape neagră, trecînd prin toate fazele de măsliniu şi ciocolatiu, cît şi trăsăturile feţei şi ale corpului. Ochi mari, căprui ori negri catifelaţi, ochi verzi, alungiţi sau mijiţi; buze groase, senzuale, sau unele atît de fine încît parcă sînt de hîrtie; trupuri subţiri, aproape fără grosime, corpuri în care formele sînt parcă sculptate apăsat, atît sînt de pronunţate. Africa şi Asia sosite în Europa dau o încrengătură de rase şi trăsături cu care noi, bucureştenii – pînă la urmă, la o altă scară, nişte provinciali – nu sîntem obişnuiţi.

În metroul parizian, omenirea e un spectacol. În faţa mea se aşază o foarte reuşită fată cu pielea ciocolatie şi părul decolorat şi întins, purtînd o rochie roz fără umeri, şi sandale tot roz, asortate. Constat că rozul arată altfel pe fond maroniu, poate mai interesant. O altă negresă îmbrăcată corect, cu părul coafat uşor întins, cu tendinţe vizibile de rotunjire se aşază şi ea. Îmi aduce aminte de un anumit tip de funcţionară din România, de la unul din ghişeele cu coadă. Doar culoarea pielii diferă, dar ceva din fizionomia ei îmi sună cunoscut. Am senzaţia de *déjà-vu*. Pînă la urmă, şi diversitatea asta îşi are limitele ei, există unitate în diversitate...

În timp ce mîncăm pe o terasă, trece o altă negresă, într-unul din costumele lor tradiţionale: lung înflorat. Trece maiestuoasă ca o regină africană în timp ce-şi împinge căruciorul, lăfăindu-şi formele planturoase, dar nu dizgraţioase şi nici lipsite de armonie.

În metrou, îşi face apariţia o fată asiatică cu telefonul în mînă. De fapt, mai toată lumea îşi ţine telefoanele la vedere şi, ori ascultă în căşti, ori butonează frenetic pe ele. E atît de subţire încît expresia „cu mijlocel tras ca prin inel" i se aplică *ad litteram*.

La restaurantele chinezeşti, thailandeze, vietnameze de pe Avenue Choisy şi nu numai, chelnerii sînt în general tăcuţi şi serioşi. Nu fac conversaţie de atras turiştii, precum cei francezi şi pare că-şi fac treaba fără prea multă plăcere, dar cu seriozitate. Arată mai curînd ca nişte funcţionari plictisiţi, fără vîrstă. Ce-i drept, la sfîrşit, la nota de plată şi la bacşiş vin, în general, femeile (nevestele?) care sînt mai zîmbitoare şi guralive. Dacă te cunosc mai bine, îşi dau, însă, drumul la gură. Ale cărei colţuri încep să se ridice, ca în desene animate...

Femeia de serviciu de la hotel e neagră-neagră, tuciurie. E subţire şi poartă un turban tot negru. Nu-i place să te bagi în treaba ei, reacţionează ca un animal speriat dacă te apropii mai mult. Aflăm că e din Mali, ca şi toate colegele ei de la celelalte etaje. Vorbesc între ele o limbă aspră, cu mulţi de „r" apăsaţi. O îmbunează banii, bacşişurile, dar, şi mai şi, atitudinea afectuoasă şi împăciuitoare. La plecare, ne-am îmbrăţişat.

Lîngă hotel era un fast food turcesc, singurul nonstop. Turcii de acolo arătau ca unii români, dar ceva mai bruneţi şi mai sprîncenaţi. Cînd au auzit că sînt din România, au fost foarte încîntaţi: au zis, pe scurt, că Turcia şi România sînt cam o apă şi-un pămînt, că tot avem aceeaşi mare...

Est-europenii au şi ei o patină... distinctă. La restaurante, românii sînt de multe ori confundaţi cu ruşii, şi li se zice, în final, „Dasvidania". Poate că „Da"-ul comun induce în eroare... Ori şi un anumit fel de a ne purta şi îmbrăca, poate chiar un *look?*

Toate astea sînt relative şi îmbîrligate. Ideea e că, într-o imensă diversitate, poţi, pînă la urmă, recunoaşte şi gesturi şi atitudini comune, şi că oamenii sînt şi asemănători, indiferent din ce... coclauri vin.

Selma IUSUF

legende urbane

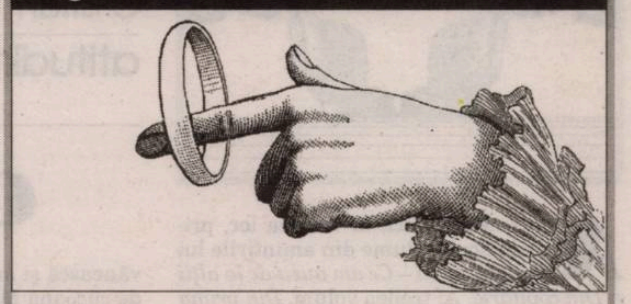

Fuga de români

„Şi, cum a fost?"

„Aaa, nemaipomenit, au ăştia nişte plaje... apă curată, extraordinar. Plus că n-am dat de nici un picior de român."

Aţi auzit deseori, probabil, o asemenea descriere a vacanţei perfecte. Pe lîngă mîncarea nuştiucum, preţurile aşa şi pe dincolo, hotelurile primenite şi localnicii prietenoşi, condiţia „fără români" pare a fi una care dă vorbitorului un iz vag de exclusivism. Dar de ce? De ce om fi ajuns să ne evităm prin străinătăţuri, de parcă şi unii, şi ceilalţi am fi atinşi de rîie? Ce ne face ca, în momentul în care ne auzim limba de acasă, să începem să ne dăm coate şi să facem semnul ăla universal al îndemnului la muţenie, cu degetul arătător în dreptul buzelor ţuguiate?

Păi, vor zice unii, uită-te şi tu cum sîntem văzuţi prin străinătate. Uită-te şi tu cum se comportă românii noştri prin vacanţe. N-am auzit om călător prin Grecii, Turcii, Bulgarii, Spanii sau mai ştiu eu pe unde, care să nu strîmbe din nas pomenind de fîrtaţi de-ai lui din ţară, care cică rîd tare, vorbesc şi mai tare, au după ei un cîrd de copii urlători, îşi umflă burţile cu beri ieftine şi, în general, sînt neplăcuţi şi buni de evitat. Tot în zonele pe care le frecventează sînt, însă, şi nenumăraţi nemţi, care-şi plimbă un bronz dureros de roşu – la fel de strident, poate –, cu un cîrd de copii blonzi – la fel de neastîmpăraţi, poate –, care-şi caută berile ieftine cu o similară lipsă de nobleţe, poate. Sau tonele de englezi cantonaţi, în vacanţă, la cîrciumile unde li se serveşte exclusiv mîncarea de acasă. Cîrnaţi cu fasole, la 40 de grade. Televizoare fixate pe show-urile comedianţilor locali, de acasă, şi meciuri de liga a patra. Accente groase şi rîsete la fel.

Poate că e mai simplu de recunoscut că anumite locuri atrag oameni de un anumit fel. N-o să dai acolo peste gînditori cu apetenţă pentru meditaţie. De fini sorbitori de vinuri de colecţie. De-aia n-o să pot pricepe aerul completamente superior şi arţagul snob care îi apucă pe cîte unii care au făcut aceeaşi alegere a unui *all inclusive* corect, ieftin, la fel ca familia de români căreia îi comentează acum alegerile vestimentare, de pildă. Asta e. Prostul gust nu s-a născut în România. Nu ştiu cum să fac ca acest text să nu pară a avea accente patriotice prost descifrate. Pentru că prostul gust s-a născut şi în Rusia. Uitaţi-vă puţin – cîte rusoaice fără tocuri aţi văzut pe plajă? Cîte nefardate? Cîte fără o urmă mică de sclipici, în soarele orbitor al unei amieze mediteraneene? Prea puţine. Cîte străineze supraponderale, care-şi umplu farfuriile la masă, de parcă vine sfîrşitul lumii? Cîtă lume neromânească, ce se calcă în picioare în faţa tăvii cu plăcinte?

De ce ne-am evita, însă, cu atîta obstinaţie? Întrebînd toate acestea, nu mă extrag nicidecum din grupul celor care vor fi fugit de compatrioţi cînd s-au aflat departe de ţară (sau ei de mine, poate). Pentru că unele întîmplări nu fac decît să vină şi să se aşeze mănuşă peste prejudecăţile noastre.

Eram la Berlin. La Checkpoint Charlie, faimosul punct de trecere între Est şi Vest, acolo unde tancurile americane au stat faţă în faţă, într-un război al nervilor, cu cele sovietice, la graniţa unui oraş schizoid, rupt în două. Puţin din atmosfera de acolo – bîlci, suveniruri, talmeş-balmeş de autobuze turistice, omenire care stă la coadă să facă poze cu figuranţi îmbrăcaţi în uniforma armatei americane, lîngă nişte falşi saci cu nisip –, în fine, puţin de acolo te îndeamnă să te gîndeşti adînc la semnificaţia locului cu pricina. Ceva mai încolo, cîteva lespezi desprinse din Zid, pictate de artişti contemporani în culori, tari, pop. În faţa unui asemenea şir de lespezi pictate cu figurile cîtorva celebri dictatori ai lumii, un grup de tineri în uniformă – pantaloni de trening şi tricouri cu gulerele ridicate – rîd mai tare ca oricine. „Sper să nu fie români" – am gîndit pe negîndite. „Ia uite, bă, ăsta e mai negru!" izbucneşte unul, cu un imposibil de familiar accent bucureştean. Erau cu toţii adunaţi în faţa portretului lui Robert Mugabe. În inima Berlinului, am rîs şi mi s-a făcut dor de casă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

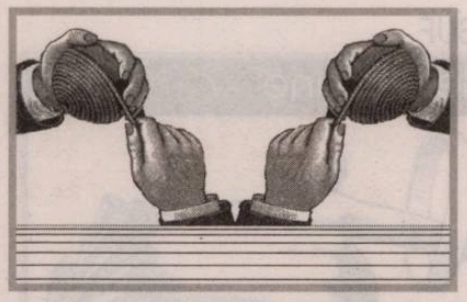

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cine a modernizat România?

Am recenzat aici, la vremea lor, primele două volume din amintirile lui Radu Rosetti – *Ce am auzit de la alţii* şi *Din copilărie*. Al treilea volum, *Din prima tinereţe,* acoperă a doua parte a secolului al XIX-lea, venirea lui Carol I, luptele politice şi viaţa marilor familii boiereşti moldovene, acum ducînd o viaţă provincială, cu evenimentele importante întîmplîndu-se la Bucureşti.

Humanitas a publicat acest al treilea volum separat, dar a scos şi o ediţie cu toate trei cărţile şi o serie de ilustraţii din epocă. Dacă nu aţi apucat să cumpăraţi primele volume, vă recomand această ediţie mare. Merge perfect ca lectură de vacanţă.

Rosetti e şi aici cinstit şi franc – nu scrie ca să educe şi să ducă cititorul într-o anumită direcţie. Dimpotrivă, nu ascunde nimic sub preş. E un partizan înfocat al ideii de domn străin, dar nu ascunde că ţărănimea era ataşată de Cuza: „Pentru tata, alegerea unui domn străin, aparţinînd uneia dintre dinastiile domnitoare ale Europei, semnifica realizarea aspiraţiunilor sale politice din întreaga viaţă. Guvernul hotărîse ca votarea să se facă la primăriile respective, dar tata dispuse ca lucrurile să se petreacă altfel. Se aduse, jos, la scara cea mare a curţii, o masă pe case se aşternu o învălitoare de postav roşu şi, convocîndu-se toţi servitorii moşiei şi ai casei, pe primar şi pe consilierii comunali, tata iscăli cel dîntîi plebiscitul cu numele şi calităţile lui, după obiceiul de înainte de Cuza: *Răducanu Rosetti, Logofăt şi Cavaler*. Lui îi urmară Manolache Oatu, vechilul moşiii, Neculai Lefter, vătavul de ogradă, Iancu Popovici, vătaful de la Pralea, menţionînd fiecare titlul său respectiv de boierie, primarul, dascălul Petrache Arhire, consilierii comunali şi notarul, apoi ţărănimea. Dar numărul ţăranilor *neslujbaşi* veniţi la curte era excesiv de mic. Masa a rămas în zadar mai multe ceasuri pe acelaşi loc, tata trimese pe primar să vadă de ce nu vine grosul locuitorilor comunei şi să li grăbească venirea ca să iscălască negreşit plebiscitul în acea zi, dar nu mai veni aproape nime şi tata, pierzînd răbdarea, porunci să se ridice masa de la scară. Repet că relaţiunile lui cu ţăranii erau excelente, dar ei de astă dată, departe de a-i face pe voie, s-au strîns la primărie şi au silit pe notar să scrie următorul text oficial modificat: «Noi, subsemnaţii locuitori ai comunei Căiuţul, *nu* alegem ca domnitor al românilor pe principele Carol-Ludovic de Hohenzollern, care va domni sub numele de Carol I», sub care text şi-au pus degetele pe crucea însemnată de notar în dreptul numelui fiecăruia. Întrebaţi asupra motivelor hotărîrii lor au răspuns că nu au avut nici un temei de nemulţămire împotriva lui Cuza, care li-a dat pămînturile şi i-a scăpat de boieresc, şi nu vor să aleagă pe *Hopînţol,* un neamţ pe care nu-l cunoaşte nimene. Şi, după cît ştiu, comuna Căiuţul a fost departe de a fi singura din ţară care a manifestat asemene simţiminte cuziste, dar aceste manifestaţiuni au fost cu îngrijire ascunse de guvern." (pp. 460 - 461)

La fel, nu ascunde Rosetti sub preş mişcarea separatistă de la Iaşi. Erau încă familii boiereşti care aveau memoria proaspătă a curţii de la Iaşi, avuseseră domni în familie şi îşi creşteau fiii cu „gărgăuni de domnie" – cum cu dispreţ le spune autorul, el însuşi nepot de domnitor. Familia Roznovanu vedea venirea lui Carol ca o piedică în calea lui Nicolae Roznovanu, zis Nunuţă, la tron. Carol *vs* Nunuţă, aşadar – o ilustrare plastică a diferenţei făcute de domnul străin, nimeni nu s-ar fi găsit să-i zică neamţului „Carolică".

Deci, la instigarea consulului rus, Nunuţă este proclamat domn şi Rosetti face o scenă memorabilă: „Răposatul Cocriţă (Constantin) Cazimir mi-a istorisit cum, după ce comitetul a hotărît să propuie scaunul lui Nunuţă, s-au dus *in corpore* la curtea roznovănească şi au cerut mai întîi să fie primiţi de cucoana Marghioliţa. Aceasta, prevenită de Moruzi şi îmbrăcată într-o toaletă totodată severă şi elegantă, porunci să-i introducă îndată. Acolo unul din ei, am uitat care, într-un mic discurs, îi aduse la cunoştinţă că, spre a pune capăt la starea de jale în care se găsea Moldova şi avînd în vedere desfacerea de fapt a unirii potrivit conţinutului firmanului de la 1861, au hotărît să aducă pe fiul ei la scaunul Moldovei. Apoi au rugato să binevoiască mai întîi să-şi deie, ca mamă, încuviinţarea la aceasta şi pe urmă însăşi să comunice fiului ei *dorinţa fierbinte a Moldovei întregi*. Cucoana Marghioliţa a răspuns că trebuie, înainte de toate, să meargă să se sfătuiască cu fiul ei, scuzîndu-se că este silită să-i lese pentru un moment singuri. Ieşi, dar lipsa ei fu de scurtă durată, în curînd s-întoarse şi, de pe pragul uşii, rosti următoarele cuvinte în franţuzeşte: – *Messieurs, Nicolas accepte* («Domnilor, Neculai primeşte!»). Iar delegaţii izbuhniră într-un strigăt de: – *Să trăiască Măria-Sa!*" (p. 470)

Cu domnul Nunuţă şi cu mitropolitul Moldovei în frunte, răsculaţii purced la treabă. „Pe la ora 10 dimineaţa a ieşit mitropolitul Calinic Miclescu în uliţă, în veşminte, cu crucea în mînă şi cu cîrja în ceilaltă, cu o mulţime de popor după dînsul (...). Cucoana Marghioliţa era în balcon, de unde arunca manifeste mulţimii. Ei parcurseră Uliţa Mare pînă aproape de Palat, însă aici fură opriţi şi răspinşi înapoi de trupă în faţa mitropoliei. În momentul în care, lîngă palat, cavaleria, un slab escadron de lăncieri comandat de căpitanul Pandrav, începuse să deie mulţimea îndărăt, mitropolitul îşi aşternu mantia jos, crezînd că oştirea nu va cuteza să treacă peste acel veşmînt, dar Pandrav, fără a mai sta la îndoială, sări cu calul peste mantie şi soldaţii lui îl urmară." (p. 472) Numai că Pandrav nu avea ordin să tragă, s-a retras şi răsculaţii au omorît mai mulţi soldaţi. Doar după ce au primit întăriri şi pentru a se apăra au tras în mulţime. Au murit 16 soldaţi şi peste o sută de civili. Repet – toate astea cu şeful Bisericii Ortodoxe în frunte. Zice Rosetti: „Era al doilea mitropolit al Moldovei care, într-un spaţiu mai mic de zece ani, trăda interesele vitale ale neamului în favorul Rusiei." (p. 470) Pentru că Rusia dorea să spargă unirea.

Tocmai sîntem pe cale să înscriem în Constituţie rolul Bisericii Ortodoxe în făurirea României moderne. Ar fi o prostie şi o minciună. România modernă s-a făcut ignorînd Biserica şi chiar împotriva ei. Biserica aparţinea de spaţiul bizantino-rusesc. Preoţii nu doreau modernizarea şi occidentalizarea, ci dimpotrivă, conservarea acelei realităţi. România modernă a pus mîna pe armă împotriva Bisericii şi i-a confiscat pămînturile închinate mănăstirilor din afară. Dacă era după Biserica Ortodoxă, azi eram gubernie rusească. Aşa cum Biserica Ortodoxă luptă pentru rusificare şi împiedicarea occidentalizării, azi, în Republica Moldova.

Amuzant este finalul poveştii lui Nunuţă-domnitor. Cînd Carol a făcut turul Moldovei, imediat după ce a preluat domnia, boierimea l-a primit cu căldură, doar palatul Roznovanu a rămas neluminat, ostentativ. Mai tîrziu, în carte, aflăm că Nunuţă şi coana Marghioliţa au continuat să ţină „casă deschisă" în marele palat de la Iaşi. Totuşi, căderea familiei Roznovanu a venit încet, din motive economice. Burghezia, noul comerţ au ruinat stilul de viaţă al marilor boieri, iar Rosetti devine nostalgic cînd descrie pe larg casele boiereşti pe cale de scăpătare. Coana Marghioliţa a murit în 1883 şi, după moartea sa, Nunuţă a vîndut palatul statului, pentru a deveni... reşedinţă regală.

Interesante sînt şi capitolele despre venirea regelui Carol. Şi relaţia rece dintre domn şi opinia publică, în primii ani

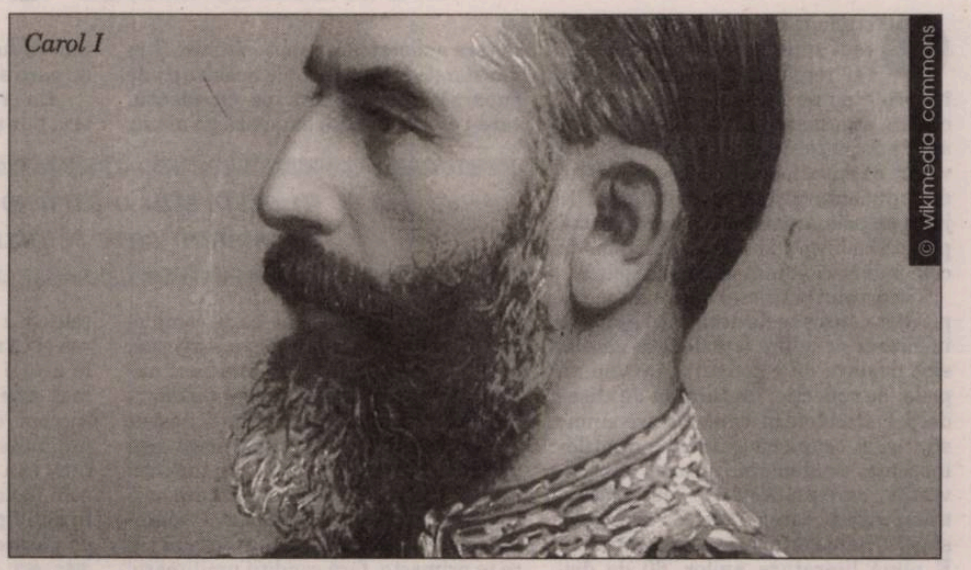

Carol I

© wikimedia commons

ai domniei. Românii doreau un domn străin, dar neamţul acela rece şi punctual nu le era drag la inimă. Pînă şi faptul că refuza avansurile doamnelor făcea ca „această curăţenie de moravuri, atît de rară la un domnitor tînăr şi necăsătorit, în loc să fie lăudată, era privită ca un temei de dispreţ şi privită ca un cusur." (p. 483) Totul a culminat cu prăpastia dintre sentimentele domnului şi sentimentele elitei în ce priveşte războiul franco-prusac. Chemări patetice la alianţe cu Franţa, siguranţa boierilor că Franţa e învincibilă, în timp ce domnul era bănuit că ţine cu Prusia. Apoi, umilirea militară a Franţei, în loc să ducă la recunoaşterea erorii (Carol ştia mai bine ce poate armata prusacă), a îndîrjit şi mai mult atmosfera împotriva domnului, care era bănuit că se bucură. Mari oameni de stat, ca Ion Brătianu şi Ion Ghica, au condus opoziţia politică spre opoziţie antidinastcă, căutînd să-l răstoarne pe Carol I.

Avem azi, la distanţă în timp, imaginea lui Carol ca monarh sigur pe el, care a domnit îndelungat şi a dominat viaţa politică. Doar că nu a fost uşor să se impună. Elita era schimbătoare şi nevrotică – marele Brătianu, marele Ion Ghica, marele Kogălniceanu fiind exemple. S-a ajuns la violenţe de stradă şi Carol i-a chemat pe foştii locotenenţi domneşti ca să le predea puterea. A fost momentul de glorie al lui Lascăr Catargiu, care l-a convins pe domn să nu plece şi şi-a asumat guvernarea. Îşi aminteşte Rosetti: „Vezi dumneata ce nebuni, îmi zicea el cu douăzeci şi trei de ani mai tîrziu, într-o sară, la Golăşei, după ce-mi istorisise chemarea lui la palat şi întrevederea cu domnul în ziua de 11 martie, să vrea să izgonească din scaun pe un domn membru al familiei regelui Prusiei tocmai în clipa în care acel rege întemeiase împărăţia germană, menită să devie putere de frunte a Europei! Doară atunci cînd au făcut acea nebunească încercare războiul era cîştigat de germani! Au voit să-l izgonească tocmai cînd, dacă nu l-am fi avut pe scaun, ar fi trebuit să-l aducem pe el sau pe altul avînd aceleaşi rubedenii." (pp. 530 - 531)

Doar pentru atît şi bătrînul conservator merită bulevardul care îi poartă numele azi, în Bucureşti. De altfel, portretul pe care Rosetti i-l face lui Catargiu este emoţionant. Unul dintre multele portrete din această carte, care se încheie brusc şi te lasă cu senzaţia că mai putea continua pe cîteva sute de pagini, la fel de plăcut.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Sinaia – Piatra Arsă. Arde!

Am urcat pe munte. După mii de ani. Uitasem cum este. Picioarele mi-erau şchioape, drumul împotrivă. Dar am reuşit! Am reuşit! Este o victorie, mărturisesc, care se poate măsura cu puţine lucruri. Am ales drumul clasic şi greu, făcut acum douăzeci de ani de cîteva ori: Buşteni – Jepi – Caraiman – Piatra Arsă – 2000 – 1400 – Sinaia. Prima parte este o provocare. Provocarea este dată de dificultate, singurătate, lupta cu fiecare piatră mai sus decît „bulevardul". Mi-am luat bocanci, care mi-au terminat picioarele, aşa că picioarele au avut de luptat cu rănile, creierul – cu picioarele care, după două ore, nu mai voiau să asculte. Pe scurt, am urcat! Drumul era bine însemnat: cruce albastră pusă tocmai bine, ca să nu deznădăjduieşti, ca să nu orbecăie gîndul tău că ai rătăcit. Asta mi-e teama, că mă lasă semnul. Şi de la Prăvălia din Buşteni luasem cu 2 lei sticla de apă plată. Şi sus, la cabana Caraiman – lovitură de jaf: 6 lei. Nu mi-a venit să cred. Am luat, ce aveam de făcut, dar cabanistul era împotriva urcaşilor ca mine. Din patru uşi care se deschid în cabană, trei sînt inscripţionate clar: „Interzis!" A patra este clară: apa minerală 6 lei. Pe lîngă apă, cabanistul vindea suveniruri: cărţi poştale, macrameuri, scoici, munţi mici şi mari. M-a luat frigul! Am plecat la drum fără să-mi trag sufletul cum se cuvine. Dacă drumul pînă la Piatra Arsă pare întins şi clar, dificultatea cea mare a fost mai departe. Deruta era pe munte acasă. Semnele erau confuze. De trei ori era scris că de la 2000 la 1400 sînt doar 30 de minute, aveam să aflu pe propria piele că este o oră şi jumătate. Tot soiul de săgeţi instigatoare la ură şi răzbunare, pe care erau scrise aberant cifre derutante şi, culmea, semnate de firme de bere sau de Primăria Sinaia. Peste toate se suprapuneau semnele unui concurs, după cum bănuiesc. Sperai o indicaţie precisă, ţi se servea o zăpăceală fără margini. Pentru un om pe munte este o bătaie de joc. Aşteptări, oboseală, sinele explorat şi explorator. Sigur, călești voinţa prin munte, dar omul a rămas să rîdă de tine. Rîsul derbedeu, cine-l suportă pe munte? Înseamnă rătăcire.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Of, inimioară...

Texte şi opinii de:

● Carmen BELADAN (medic cardiolog)
„Rolul inimii, la propriu“ – interviu

● Silvia CHIŢIMIA (scriitoare)
„Ce secret ştia Vulpea despre inimă“

● Ioana COSTA (profesor universitar)
„Între inimă şi cord“

● Anca MANOLESCU (antropolog)
„Inima? Un loc greu accesibil“

● Raluca POPESCU (sociolog)
„Inima şi regulile ei sociale“

● Mălina AMORTOAIE (elevă)
***„L'amour* între 14 şi 18, concret“**

argument

De ce „Inima“?

DILEMA VECHE
Of, inimioară...

Tema dosarului, „Inima“, de la cord la *corazon,* a propus-o colega mea, Dana Călinescu. Mi s-a părut o temă... altfel, care pune problemele dintr-o perspectivă mai puţin obişnuită: nu vorbim, evident, strict despre problemele... cardiologice, şi nici (doar) despre iubire. Încercăm să vedem cum stau lucrurile dintr-un punct de vedere cumva metonimic: al unui element din organismul nostru, din fiinţa noastră, care are un rol esenţial în tot ce se întîmplă cu noi. Un organ care nu e doar organ, care, cel puţin în interpretări, îşi depăşeşte cu vîrf şi îndesat sfera strict... anatomică.

Desigur, începem prin a analiza lucrurile din perspectivă medicală. Dar şi aici, la... întrecere cu creierul, descoperim că inima cîştigă teren şi se vorbeşte chiar de o inteligenţă a ei.

Dacă mergem mai departe şi ajungem în sfera relaţiilor, interpretările şi analizele pot fi nesfîrşite. Ne putem întreba – şi în oarecare măsură şi răspunde – cît e inima implicată, azi, în relaţii? Şi, mai concret, în cele adolescentine sau în cuplurile mixte... globale? Şi empiric, dar şi sociologic vorbind, putem vedea cît de socotiţi sau de sentimentali şi impulsivi ne mai sînt semenii, în interacţiunile lor afective.

Desigur, nu putem rămîne doar la nivelul celor... pămîntene. Inima ne bate şi în raport cu divinitatea, îşi are locul ei bine consacrat şi meritat şi în textele religioase. Evident, aici ne putem întreba cît e inimă şi cît e suflet, ce înseamnă latineştii *cor, cordis, animus* şi *anima*...

În literatură şi film, inima e plină de reprezentări, unele grave, altele siropoase sau chiar hilare. Ne referim şi la ele, măcar printre rînduri. Nu uităm de cîteva poveşti cu sau fără inimă care ne-au marcat copilăria, precum „Crăiasa zăpezii“. Şi nici de textele nostimtînguietoare ale poeţilor Văcăreşti.

„Tainele inimei“ sînt inepuizabile. Noi ne străduim să descoperim măcar cîteva dintre ele. **(Iaromira Popovici)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 8 august.

Rolul inimii, la propriu

interviu cu dr. Carmen BELADAN

Se vorbeşte tot mai mult, în ultima vreme, de creşterea numărului afecţiunilor cardiovasculare şi de consecinţele nefaste ale acestui fenomen. Care sînt efectele bolilor cardiovasculare asupra bunei funcţionări a organismului, sau, şi mai simplu, ce rol joacă inima în organismul uman?

În reprezentarea cea mai simplă, inima poate fi privită ca o pompă care asigură circulaţia sîngelui în vase, permiţînd irigarea tuturor organelor şi ţesuturilor. Întreruperea bruscă a activităţii inimii, indiferent de cauză, în absenţa unor măsuri care să îi substituie funcţia, conduce rapid la întreruperea activităţii tuturor celorlalte organe şi la moarte. Uneori, eficienţa pompei cardiace scade treptat, în timp, ca urmare a unor afecţiuni ale muşchiului cardiac sau ale valvelor, conducînd la apariţia insuficienţei cardiace, care atrage după sine afectarea progresivă a celorlalte organe şi, în final, decesul.

Să înţelegem din această reprezentare că inima este cel mai important organ?

Depinde din ce perspectivă privim. Buna funcţionalitate a organismului este profund dependentă de o funcţie cardiacă normală. Pe de altă parte, reluarea activităţii cardiace normale după o resuscitare cardiacă prelungită, de exemplu, în condiţiile în care creierul a fost afectat ireversibil, nu mai este relevantă, deoarece, în absenţa funcţiilor cerebrale, nu mai putem vorbi despre individ în integralitatea sa.

Se tot fac legături între inimă şi creier. Care sînt relaţiile dintre ele, medical vorbind? Care dintre cele două organe este mai important, sau sînt la fel de importante?

E o întrebare interesantă. Între inimă şi creier există un permanent schimb de informaţii şi, în accepţiunea clasică, activitatea inimii este supusă controlului sistemului nervos. Atît inima, cît şi vasele prezintă terminaţii nervoase care fac ca frecvenţa cardiacă şi valorile tensiunii arteriale să se modifice pe parcursul unei zile, de la zi la noapte şi de la o zi la alta, în funcţie de variaţiile tonusului sistemului nervos autonom simpatic şi parasimpatic. Astfel se explică scăderea frecvenţei cardiace în cursul nopţii, cînd predomină stimularea parasimpatică, şi creşterea frecvenţei cardiace în condiţii de stres şi activare simpatică. De asemenea, în pereţii vaselor există „senzori" care reacţionează la creşterile sau scăderile presiunii arteriale şi au capacitatea de a transmite informaţii referitoare la aceste modificări de presiune, informaţii care vor influenţa activitatea sistemului nervos autonom în sensul reglării valorilor tensionale.

„Tu eşti puişor canar!
Nu te hrăneşti cu zahar,
Nici măcar cu
cînepioară,
Ci hrăpeşti o inimioară
Ce-ai făcut-o jertfă ţie!
Ce-ai de gînd cu ea nu
ştie!"

IENĂCHIŢĂ VĂCĂRESCU

Pe de altă parte, teorii recente, izvorîte din laboratoare de neurofiziologie, încearcă să sustragă inima din ipostaza de organ „controlat" şi să acrediteze ideea unui parteneriat de pe poziţii egale între inimă şi creier. Astfel, inima este privită ca un organ endocrin, senzorial, capabil să codifice şi să proceseze informaţii, cu un sistem nervos suficient de complex pentru a putea fi numit „creierul inimii". Unul dintre promotorii acestor teorii şi pionier al neurocardiologiei moderne, dr. J. Andrew Armour, sugera că inima ar fi, în acest context, capabilă să memoreze, să înveţe şi să ia decizii funcţionale independent de activitatea cerebrală.

Ideea unui parteneriat de pe poziţii egale între inimă şi creier.

Ne întoarcem, aşadar, la inimă ca sursă a emoţiilor, a sentimentelor, a înţelepciunii, a spiritului?

Cine ştie, e o ipoteză frumoasă. Poate că civilizaţiile care considerau mintea şi inima unelte complementare în descifrarea misterelor existenţei umane nu erau, în fond, atît de departe de adevăr. Există studii care indică o prevalenţă crescută a afecţiunilor cardiovasculare în rîndul persoanelor supuse unor evenimente stresante sau emoţiilor negative, precum şi efectele benefice ale emoţiilor pozitive asupra stării de sănătate. S-a sugerat că trăirile negative, de furie, frustrare, anxietate, produc o desincronizare între cele două componente ale sistemului nervos autonom şi induc dezorganizarea ritmului cardiac, în timp ce sentimentele pozitive, de dragoste, apreciere şi compasiune, sincronizează activitatea simpatic – parasimpatic, regularizează ritmul cardiac şi cresc, în felul acesta, capacitatea de concentrare, învăţare, memoria, creativitatea. Pornind de la aceste premise, sînt în curs de evaluare strategii terapeutice şi de profilaxie bazate pe experimentarea sistematică şi cît mai veridică a emoţiilor pozitive, în speranţa generării unor modele de reacţie cu consecinţe benefice în situaţii stresante.

Dincolo de teorii şi experimente ştiinţifice, cred că, de fapt, oamenii au ştiut dintotdeauna că trăirile pozitive sînt sursa de echilibru interior şi că, în măsura în care reuşesc să le transmită şi celor din jur, pot fi vindecătoare. Relaţia medic – pacient este unul dintre exemplele cele mai grăitoare din acest punct de vedere, în momentul cînd este guvernată de compasiune pentru cel aflat în suferinţă.

De ce aţi ales cardiologia, şi nu o altă specialitate?

Cred că în momentul în care am făcut această alegere, mi-am imaginat că familiarizarea cu urgenţele cardiovasculare şi intervenţiile la graniţa fină dintre viaţă şi moarte mă vor ajuta să deţin controlul asupra celor mai dificile situaţii medicale şi „să nu mă mai tem de nimic". Ulterior, mi-am dat seama, însă, că nu există „familiarizare", că situaţiile critice pot fi şi chiar sînt mereu altele, că, de fiecare dată, în faţa fiecărui caz, tensiunea este aceeaşi şi că, alegînd cardiologia, nu am ales „controlul", ci mai degrabă „tensiunea continuă".

Pe de altă parte, cardiologia înseamnă şi echipa, sau „inimi pentru inimi", şi acest lucru l-am descoperit atît în activitatea de zi cu zi, la Institutul de Urgenţă pentru Boli Cardiovasculare „Prof. Dr. C.C. Iliescu", la secţia de cardiologie condusă de prof. dr. Carmen Ginghină, cît şi alături de colegii cu care împart tensiunea orelor de gardă.

***Carmen Beladan** este medic specialist cardiolog şi asistent universitar în cadrul Clinicii de Cardiologie din Institutul de Boli Cardiovasculare „Prof. Dr. C.C. Iliescu", Bucureşti.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Ioana COSTA

Între inimă și cord

Probabil că încă nu se inventase termenul „interactiv" pe vremea cînd practicam, cu toţii, lectura de acest tip, prin imersiune în dicţionare şi enciclopedii. Fascinante sînt mai cu seamă dicţionarele etimologice, care ne ademenesc irezistibil, făcîndu-ne să trecem de la un cuvînt la altul, provocîndu-ne bucuria aventuroasă de care mai au parte numai exploratorii. Spre deosebire însă de pătrunderea în ţinuturi necunoscute, unde *sunt leones,* scufundarea în istoria cuvintelor ne dezvăluie latura necunoscută a unor termeni familiari.

Latinescul *cor,* de pildă, ne uluieşte întîi de toate prin gen: este neutru. Cum este cu putinţă, ne întrebăm pe dată, ca tocmai acest cuvînt să fie inanimat? Adică in-animat, lipsit de „inimă". Aşa a rămas şi nemoştenitul „cord", care ne pune în faţă o altă ciudăţenie, fonetică de data aceasta: grupul de consoane *-rd,* greu de pronunţat, după cum ne-o arată şi forma clasică latinească, văduvită de *-d* final, pe care îl regăsim însă la toate celelalte forme din paradigmă *(cordis, corda* etc.). Substantivul latinesc este, neîndoielnic, rudă bună cu cuvinte din celelalte limbi indo-europene. Unele ni se dezvăluie imediat: *ker* din greacă şi, mai ales, forma derivată *kardía* (indicînd sediul sentimentelor), ajunsă pînă în greaca modernă cu o familie bogată *(kardiakós, kardiopátheia).* Altele par să fi îmbrăcat veşminte fonetice opace – *sirt,* în armeană ori, mai familiar nouă, *serdţe,* în rusă –, care ne obligă să ne amintim că acolo unde latinii pronunţau *c,* vorbitorii altor limbi rosteau *s*: *centum* latinesc este, etimologic vorbind, totuna cu *suta* noastră, împrumutată din slavă.

„Inimă", pe de altă parte, este termenul moştenit din latinescul *anima,* cuvîntul care numeşte suflul vital. Perechea *anima – animus* a provocat necesare delimitări: cel de-al doilea termen, *animus* (echivalentul perfect al grecescului *ánemos,* „vînt"), este văzut ca un echivalent semantic al grecescului *thumós,* principiul raţional. Pentru *thumós,* termenul latinesc care corespunde etimologic (şi fonetic) este, după toate probabilităţile, *fumus:* deosebirea de sens dintre cele două cuvinte a lăsat loc îndoielilor, cerînd o încadrare semantică generoasă, care să poată acoperi şi „fumul", „aburul" şi „spiritul vital", chiar „curajul". „Suflul" („spiritul") ar părea să fie spaţiul comun al sensului celor două.

Animus latinesc se defineşte prin opoziţie atît faţă de *corpus,* cît şi faţă de *anima.* Anticii făceau distincţia subtilă între un principiu superior, masculin, şi unul feminin, chiar dacă, în timp, *anima* a tins să-l înlocuiască pe *animus,* înglobînd ambele sensuri. Sensul vechi al lui *animus* (care se opune lui *mens* – „inteligenţă", „gîndire") este preluat mai apoi, în epoca imperială, de *spiritus,* echivalent latinesc al lui *pneúma.*

Etimologiile latineşti şi greceşti ne pot părea uneori cam prea îndepărtate de ziua de azi. Spiritele tinere (şi nu doar ele) ar fi mai atrase de un echivalent în limba tuturor, engleza. *Heart* este, poate, cuvîntul care le vine imediat pe buze. Şi nu este rău defel, căci şi aici îl recunoaştem pe *cor* (sau *cord)* şi pe *ker:* vocabularul indo-european ne este instrument la îndemînă ori de cîte ori simţim că ne pierdem între cuvinte şi sensuri. Ne păstrăm suflul vital dacă ne ascultăm inima şi răsfoim dicţionare, aflînd istoriile cuvintelor.

***Ioana Costa** este profesor la Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Nec merguntur. O sută de poveşti filologice, *2012.*

Silvia CHIŢIMIA

Ce secret știa Vulpea despre inimă

„Nu pot să mă joc cu tine... Nu sînt îmblînzită“ – îi spune Vulpea Micului Prinţ, eroul cunoscutei poveşti poetice a lui Antoine de Saint-Exupéry, publicată cu doar un an înaintea dispariţiei sale, într-o misiune de zbor, la 31 iulie 1944. Cine este Micul Prinţ? Numele lui sugerează copilăria (inocenţa, spontaneitatea, curiozitatea şi jocul) şi, pe de altă parte, aminteşte de condiţia princiară a fiinţei. Micul Prinţ nu este din această lume, el vine din cer – ne spune povestea. Ne-am putea gîndi chiar la Împărăţia Cerurilor, unde, potrivit Evangheliei lui Matei (18:3), mai mari, adică mai importanţi, sînt copilaşii. Primul ghid al vizitatorului celest descins pe Pămînt, în pustiul Africii, este un şarpe, iar primele repere sînt pustiul şi singurătatea. „Unde sînt oamenii?... Te simţi cam singur în pustiu“ – se adresează copilaşul şarpelui. „Singur te simţi şi printre oameni“ – îi răspunde acesta. După ce străbate pustiul, urcat pe un munte înalt, eroul speră să cuprindă, dintr-o privire, toată planeta şi toţi oamenii. Dar nu zăreşte decît colţuri de stîncă. „Fiţi prietenii mei, sînt singur!“ strigă el. „Sînt singur...“ răspunde ecoul. „Ce planetă caraghioasă“ – îşi spune Micul Prinţ. „Numai uscăciune, numai stîncă colţuroasă... Iar oamenii n-au nici un pic de fantezie. Nu fac altceva decît să îngîne ceea ce le spui.“ Noroc că, în scurtă vreme, se întîlneşte cu Vulpea.

Ca să se poată juca, ea îl roagă să o îmblînzească. „Ce înseamnă să îmblînzeşti?“ întreabă Micul Prinţ. „Înseamnă a-ţi crea legături“ – îi zice Vulpea. „Dacă tu mă îmblînzeşti, vom avea nevoie unul de altul. Tu vei fi, pentru mine, fără seamăn în lume... Dacă tu mă îmblînzeşti, viaţa mi se va însenina. Voi cunoaşte sunetul unor paşi deosebiţi de-ai tuturor. Paşii altora mă fac să intru sub pămînt. Ai tăi mă vor chema din vizuină, ca o melodie... Nu cunoaştem decît ceea ce îmblînzim“ – îi explică Vulpea. „Oamenii nu mai au timp să cunoască nimic. Ei cumpără lucruri de gata, de la neguţători. Cum însă nu există neguţători de prieteni, oamenii nu mai au prieteni. Dacă vrei să ai un prieten, îmblînzeşte-mă.“

Dar ce înseamnă a îmblînzi? Cum tîlcurile la care se referă Vulpea par a fi complicate, ne limităm la etimologie. Verbul derivă din latină *(blandio, - ire,* „a mîngîia“), cu sensurile de „a îndulci, a alina, a domoli, a linişti“. Important este că Micul Prinţ a reuşit să îmblînzească Vulpea, care îi devine prietenă. Înainte de a pleca mai departe, Vulpea îl roagă: „Întoarce-te la mine, să-ţi iei rămas bun, iar eu îţi voi dărui o taină... Iată care-i taina mea. Nu poţi vedea limpede decît cu inima, esenţialul este invizibil pentru ochi.“

Ce voia să-i spună Vulpea, destăinuindu-i acest „secret“? E clar că nu se referea la inimă ca la organ muscular, cavitar, cu rol de pompă aspiro-respingătoare ce asigură circulaţia sîngelui în organism. Vechile mituri se referă la anumite funcţii subtile ale inimii, care se află dincolo de sfera fiziologicului. Nu întîmplător, tradiţiile religioase (indiene, egiptene, sufite, creştine) au învestit inima cu statutul de simbol sacru. Vechile texte indiene se referă la inimă numind-o Cetatea lui Brahma (Brahma – „pură“), ea fiind sălaşul principiului divin (Brahma), sufletul viu *(jivatman)* din care purcede şi de care depinde orice existenţă. În acest sălaş al lui Brahma se află o floare de lotus minusculă, iar în interiorul ei o cavitate (termenii de „lotus“ şi „cavitate“ trebuie consideraţi ca metafore simbolice ale unor realităţi suprasensibile) ocupată de Eter *(Akasha),* element care desemnează realităţi spirituale, de ordin superior în raport cu lumea sensibilă. Aflăm, din *Chandogya Upanishad,* că accesul şi cercetarea învăţăturilor acestui „loc secret“ din inimă reprezintă cunoaşterea cu inima *(harda-vidya),* iluminarea interioară, cunoaşterea divină. Se poate spune că „inima“ reprezintă, în esenţă, „punctul de contact al individualului cu universalul, sau al umanului cu Divinul“ (René Guénon, *Simboluri ale ştiinţei sacre,* Humanitas, 1977). În tradiţia islamică, inima *(qualb)* nu este doar un „centru al vieţii sentimentale“, cum, de pildă, apare în modernitatea occidentală, ci este privită mai ales ca organ al contemplaţiei şi al vieţii spirituale. Ea este Havuzul unde se nasc intuiţiile intelectuale, viziunile şi revelaţiile divine. Organul subtil al acestor percepţii este Ochiul Inimii *(Ayn el Qalb).* Regăsim această metaforă mistică şi în religia creştină. Despre ea aminteşte Sf. Apostol Pavel în „Epistola către Efeseni“: „Şi să vă lumineze ochii inimii, ca să pricepeţi...“ (Efes., 1:18). La fel ca şi în alte religii, şi în creştinism, metafora teologică a ochiului inimii evocă corespondenţa subtilă şi misterioasă între creatură şi Dumnezeul interior sufletului său. Pentru asemenea experienţe vizionare este însă nevoie de puritate şi inocenţă, aşa cum ne sugerează Evanghelistul Matei: „Fericiţi cei curaţi cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu“ (Matei, 5:8). Lumea văzută, contemplată prin „ochiul inimii, lasă să se întrevadă în orice lucru transparenţa divină“, iar „omul bun, din visteria cea bună a inimii, scoate cele bune“ (Luca 6:45). Tocmai visteria cea bună a inimii stă la temelia adevăratelor legături umane, prietenia şi iubirea. Inima, cuvînt derivat din latinescul *anima* (cu sensurile de „răsuflare, suflet, viaţă, spirit“) este plămădită din aur, la omul bun. Om cu inima de aur, om bun. Inima lui, asemeni soarelui, străluceşte ca aurul, luminează şi încălzeşte, îmblînzeşte, alină şi îndulceşte. Înlăuntrul ei, se face simţită prezenţa divină. Secretul pe care îl ştia Vulpea, taină pe care i-a dăruit-o Micului Prinţ, se poate enunţa în cîteva cuvinte. O inimă iubitoare este o teofanie.

„Punctul de contact al individualului cu universalul, sau al umanului cu Divinul.“ (René Guénon)

© L. Muntean

„Cînd o biată păsărică
Atît inima îşi strică
Încît doreşte să moară
Pentru a sa soţioară,

Dar eu om de-naltă fire,
Decît ea mai cu simţire,
Cum poate să-mi fie bine?!
Oh, amar şi vai de mine!“

IENĂCHIŢĂ VĂCĂRESCU

***Silvia Chiţimia** este dr. în etnologie şi arte vizuale, scriitoare.*

Sorina SĂVULESCU

Așa e în viață

Vineri – bagaje, mare. Duminică – retur. Dar pînă atunci mai am o zi şi două nopţi... zis şi făcut. Am dat vreo cîteva telefoane, am mers singură, dar nu-i nimic, îmi regăsesc amicii pe care îi văd cam o dată pe an, la mare şi, uneori întîmplător, în Bucureşti. Îmi place obiceiul ăsta, de fiecare dată ne epuizăm noutăţile de peste an, în cîteva minute, ca pe un accesoriu puţin important, chiar dacă unul-altul şi-a schimbat serviciul, a terminat şcolile ori s-a pricopsit cu o „relaţie“ în extrasezon. E loc pentru toată lumea. Berea se bea la mai multe mîini şi-n jurul mesei se strîng din ce în ce mai mulţi. Se vine, se pleacă, de la trei mese mai încolo se aude o voce cunoscută... „Ia uite, măi, ai venit şi tu! Cît stai?“

Şi timpul trece, în cîteva ore am uitat de toate cele. Aici sînt doar „aia mică“, mai tînără cu nişte ani decît ceilalţi.

Oricum, în noaptea asta nu se doarme. Mai arunc din cînd în cînd o privire spre mare, e la doi paşi, dar nu o aud. De fapt, nu prea aud nimic clar, e mult zgomot, mult fum, muzica se sparge în boxe şi abia undeva spre dimineaţă lucrurile se mai calmează.

Habar nu am de unde a apărut ea. S-a aşezat lîngă noi, pe bancă. 35-40 de ani, blondă, frumoasă, înaltă. Oarecum elegantă.

– Beau o bere cu voi. Şi nu m-aş supăra dacă mi-aţi da o ţigară. Nu ştiu ce naiba, nu pot să dorm, sînt varză.

Cineva îi spune pe nume, înţeleg că se cunosc, dar ceva nu merge, nu mai zice nimeni mai nimic şi simt că tot cheful s-a dus.

– L-aţi văzut pe-al meu? Prietenul... Bun, se pare că deranjez, hai pa...

Se uită spre mine sau mai curînd prin mine.

– Şi tu, la ce te uiţi, n-ai priceput nimic, nu? Mai ai de crescut...

Pleacă, sticla îi atîrnă de mînă, se duce spre mare şi se aşază pe nisip, cu berea lîngă ea.

– Doamne, ce are? întreb.

– E o femeie de nota 10, şi-a bătut iar tîmpitul ăla joc de ea... Nu ştiu de ce-l iubeşte, mereu aceeaşi poveste: vine, pleacă, o seacă de ani de zile, nici măcar copilul n-a schimbat nimic. Şi ea se complace în starea asta, i-a intrat în cap că îl iubeşte şi gata! Dacă se întoarce e bine, e al ei, chit că între timp omul nu se plictiseşte deloc... Asta e... Am fost prieten cu amîndoi şi nu pot să mă bag, e delicat.

Plecăm care pe unde s-a cazat. Încă o zi de vacanţă împreună, apoi acasă; după încă un an, o vară la mare şi tot aşa. Pînă cînd am început să ne vedem din ce în ce mai rar.

Acum trei-patru ani, l-am întîlnit pe stradă pe amicul meu, cel cu istoria femeii de la mare. „Femeia de la mare“ devenise, între timp, un personaj pentru mine şi uneori îmi aminteam de ea.

– N-ai uitat-o? Cum să fie, cred că e bine, nu mai e în ţară. Vine uneori cu copiii pe acasă.

– Copiii?

– Păi da, are doi acum, de fapt, trei. S-a căsătorit cu un tip de treabă, are şi el un copil cu prima, ea – la fel, şi mai au unul împreună. Ăştia chiar că s-au găsit. Li s-au ciondănit copiii în parc, aşa s-au cunoscut, încercînd să-i despartă. El – divorţat, ea – aproximativ părăsită, fiecare cu cîte un prunc de mînă. Pe urmă, ştii cum e, lucrurile se leagă şi oamenii ăştia chiar seamănă, la propriu şi la figurat, au multe în comun.

– Şi celălalt?

– Ca el, nu-i băiat rău, a trecut peste toată povestea, şi-a luat bagajele cam greu, nu se aştepta să fie dat afară. El zice că o iubea... Mă rog, nu e singur, nu e cu cineva, e un tip uns cu toate alifiile, face afaceri, e o „partidă“ bună în continuare. Depinde cine, ce vrea.

Continuăm să vorbim, dar nu mai am nimic de întrebat, e bine că s-a terminat aşa. De fapt, nu o cunosc, nu ştiu nici măcar cum o cheamă, aş putea trece pe lîngă ea fără să bag de seamă. Şi nici nu ştiu dacă era într-adevar frumoasă, aşa cum am văzut-o eu, tristă, cu privirea pierdută şi inima goală, obosită, tot aşteptînd. Dar – cum spunea amicul meu – se poate să fie, totuşi, o femeie mai altfel, îndrăgostită de două ori, de doi oameni, într-o singură viaţă.

***Sorina Săvulescu** este avocat.*

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

Anca MANOLESCU

Inima? Un loc greu accesibil

Inima incompletă

La drept vorbind, din punct de vedere religios sau spiritual, inima începe să fie interesantă abia dincolo de cord şi *corazon,* dacă ultimul termen e înţeles ca sediu al pasiunii şi al sentimentului. Nu că centrul corpului şi centrul afectelor nu ar fi importante. Sînt din plin. Ele fac obiectul a tot felul de investiţii religioase, care pot merge de la spectacol la ordine interioară. Nu foarte rar, elogiul unei vieţi date drept model de credinţă înşiră mortificări de performanţă, campionate ale postirii, gimnastica neobosită a închinăciunilor. Cînd asişti la aglomerarea lor cantitativă, te temi pentru cordul acelui personaj, ai impresia că raportul cu Dumnezeu e un test de rezistenţă fizică. Căci dacă, în relatările ascezei biruitoare, datele corpului sînt negate pînă la miracol, totuşi, corpul este cel care ocupă scena; el se impune atenţiei evlavioase; el e nivelul unde pare că trebuie să se concentreze efortul credinţei. Distanţa faţă de această atitudine nu a lipsit. În secolul V, de pildă, Theodoret din Cyr, important exeget şi teolog, spunea că preţuieşte la Simeon Sîlpnicul mai mult stăpînirea de sine, decît minunile şi suspendarea pe coloană, în văzduh.

Inima, ca sediu al sentimentelor, are şi ea mare succes în anumite concepţii despre credinţă. Iubirea de Dumnezeu devine aici tremur eterat, revărsare barocă de simţiri, ochi daţi peste cap, căldură duşmană reflexivităţii. Căderea şi restaurarea omului devin o melodramă. E de ajuns să asculţi anumite predici moraliste, tot atît de onctuoase pe cît de peremptorii. Sau cîntările corului din majoritatea bisericilor de oraş. Cele din urmă ezită între şerbet muzical şi jelanie. Dulci, foarte dulci, cînd mai acute, cînd mai stinse, se tînguiesc moale, la nesfîrşit, atingînd cote insuportabile de afectare. Te înfiori la gîndul că ele corespund muzicii slăvitoare a îngerilor. Te sperii la ideea că infinitul divin ar putea să semene cu ele, să fie atît de plicticos. Noroc că mai există locuri liturgice ca Stavropoleos, că muzica liturgică veche a devenit materie de studiu şi de practică ceva mai largă.

Credinţa-sentiment mulţumeşte nivelul individual din om. Individul, cu gospodăria lui psihică, cu grija pentru chipul său particular, găseşte în ea un tonifiant, un loc unde îşi poate investi exaltant tocmai particularităţile. Credinţa-sentiment îi dă avantajul de a-şi cultiva tandru subiectivitatea. Îşi poate plăsmui chiar propria variantă de sens religios, eventual prin mixajul unor date din tradiţii diferite. Dacă e să risc o tipologie a vieţii religioase, inima- *corazon* – în sensul de mai sus – ar corespunde individualismului religios modern, cu reţetele sale private de credinţă. În schimb, integrismul şi ortopraxia mizează pe cord, pe corporal, pe disciplina exterioară, sensibilă, materială a religiei.

Cetate, oglindă, fotografie

Dar tipologia e valabilă numai dacă nivelul corporal al inimii şi cel afectiv rămîn de sine stătătoare. Or, în concepţia tradiţiilor spirituale, inima are o verticală mai adîncă – şi mai înaltă – care leagă aceste straturi exterioare de inima profundă, cu adevărat centrală pentru fiinţă. Mai adîncă, fiindcă acel strat e temelia greu accesibilă a sinelui, locul ascuns, cel mai lăuntric, radical. În fiinţa noastră, straturile reflexivităţii, imaginaţiei, sentimentelor, corporalului ne sînt familiare, lucrăm cu ele, avem experienţa lor. Dar dincolo de ele, e acest loc la care noi, oamenii comuni, nu ajungem decît în mod excepţional. Efortul spiritual al concentrării, asceza minţii şi a corpului vizează, într-o primă instanţă, calmarea tuturor straturilor periferice, pentru ca prin apele lor limpezite să se poată străvedea locul inimii radicale. Risipirea, agitaţia, cupiditatea şi multe alte „rele" sînt condamnate fiindcă împiedică accesul către *acest* centru. Spiritual vorbind, cord şi *corazon* îşi recuperează ordinea în momentul cînd mişcările lor sînt orientate de inima profundă, cînd îşi primesc de la ea vibraţia.

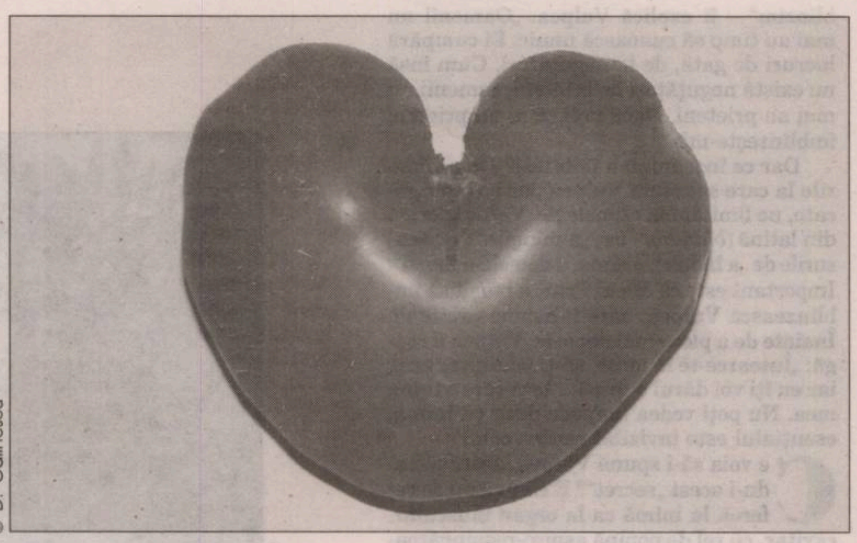
© D. Călinescu

Şi, desigur, inima are o înălţime transcendentă fiindcă în ea se întipăreşte imaginea divinului, prezenţa lui reflectată. Inima ca *Brahma-loka* – în tradiţiile Indiei, ca secret *(sirr)* al fiinţei – în sufism, ca suport pe care e gravat chipul lui Christos în om, această inimă e mai adîncă şi înaltă decît individul din noi. Pe verticala aceasta, el se poate recupla la destinul persoanei, apt să se dezvolte pînă la intimitatea cu transcendentul, să-l „cuprindă" fără mărginire. În *Comentariu la Cîntarea Cîntărilor,* Origen interpretează, la un moment dat, pasajul din II Corinteni 6, 16, unde Christos spune: „Voi locui în ei şi voi umbla." Se referă – glosează Origen – la „cei care oferă Logosului o lărgime a inimii lor atît de mare, încît se poate spune că acolo Logosul se preumblă şi anume în spaţiile unei înţelegeri tot mai întinse şi a unei cunoaşteri tot mai vaste."

„Lărgirea" inimii prin credinţă face parte din vocabularul „tehnic" al religiilor. Nu e o metaforă. Are semnificaţie precisă şi metode care să susţină (nu să asigure) înaintarea spre acest ideal. Cum arată o inimă lărgită, atît de amplă încît să cuprindă „de necuprinsul", atît de unificată încît să fie locul adecvat al Unului?

În secolul al XIII-lea, Meister Eckhart relua imaginea platoniciană a *cetăţii* pentru a indica – de astă dată pe nemţeşte – *starea [Stat]* sufletului bine amenajat pentru infinitul divin. „*Stat* [cetate] în sens spiritual e sufletul. Şi are acelaşi înţeles ca *civium unitas;* e la fel cu o cetate, care e închisă faţă de cele din afară şi unificată înlăuntru [prin unitatea cetăţenilor ei]. Tot aşa trebuie să fie sufletul în care Dumnezeu e nevoit să curgă; să se păstreze nestînjenit de cele exterioare, iar înlăuntru unificat în toate puterile lui..." (Predica 81). Puterile periferice, individuale ale fiinţei nu sînt, aşadar, eliminate, respinse, retezate. Sînt reorientate, transmutate şi articulate în cetatea inimii, ea însăşi cupă pentru torentul divin.

Iar Eckhart nu e decît un moment dintr-o lungă tradiţie contemplativă. Spiritualii intenşi se luptă să obţină o „inimă unificată", potrivit îndemnului biblic (Deut. 6, 5) de a-l iubi pe Dumnezeu „din toată inima" *(kôl lêb),* cu o „inimă unită" *(lêb 'ehâd).* Antoine Guillaumont arată, în *Originile vieţii monahale,* ce datorează această temă filozofiei elene, dar mai ales concepţiilor iudeo-creştine. Idealul fiinţei unificate e cel care dă numele monahului. *Monakhos,* în greceşte, *yâhîd,* în ebraică – îl indică pe cel care caută să devină „unu", să-şi unifice facultăţile în centrul lui adînc. Guillaumont citează, printre altele, spusa unui călugăr anonim: „Inima palmierului e una singură, albă şi reuneşte toate lucrările lui. La fel, inima dreptilor e una, simplă, privind numai spre Dumnezeu." Dar simplitatea aceasta nu desfiinţează „diversitatea lucrărilor", ci o organizează, îi dă reperul şi sensul decisiv. Tot ea îi dă eficacitate exterioară.

O altă imagine care exprimă calitatea inimii profunde e oglinda. A-ţi desprinde inima din lanţurile gîndurilor particularizante, „egoiste", posesive, a obţine „o inimă nedezbinată" revine la a oferi chipului divin propria ta oglindă: limpezită, unificată şi *unică.* Iată de ce, în vocabularul contemplativ, o temă importantă e „şlefuirea oglinzii inimii". Rumi, mistic musulman din secolul al XIII-lea, spunea despre sufiţi: „Ei şi-au lustruit inimile, şi le-au curăţat... Cel desăvîrşit păstrează în sine infinita formă fără formă a Invizibilului, reflectată în oglinda propriei inimi." Pentru aceeaşi temă, un ascet creştin din pustie, Filotei Sinaitul, a inventat cîndva, în secolul al XII-lea, termenul „a fotografia". „Fotografia mistică" – după cum o numeşte Irénée Hausherr în *Dictionnaire de spiritualité* – ia inima limpezită, lucidă, vigilentă, drept suport. „Să ne păzim cu toată atenţia inima de gîndurile care ar putea întuneca oglinda sufletului, în care se zugrăveşte cu trăsături de lumină *(photeinographeístai)* Christos" – „Capete despre trezvie", 23, *Filocalia,* vol. IV. În *Phasmes,* istoricul de artă Georges Didi-Huberman i-a dedicat personajului un capitol unde, cu o pitorească intensitate, evocă asceza incandescentă a celui care a putut gusta „bucuria infinită a imaginii fără formă".

Calea inimii

Această frumoasă tematică, generatoare de imagini poetice, mai e expresivă astăzi? Mai interesează ea viaţa credinţei? Ca în trecut, ca întotdeauna, ea îi atrage pe cei care îşi trăiesc credinţa ca pe un drum vertical. În orice caz, de la *Apoftegmele pustiei* şi *Povestirile pelerinului rus,* pînă la ediţii de texte ori lucrări privind mistica creştină şi tradiţiile contemplative ale lumii, există o literatură abundentă care îşi găseşte public european. În anumite medii monahale sau spirituale, „calea inimii" e o temă însemnată, face obiectul meditaţiei şi al practicii religioase. În România, prestigiul *Filocaliei,* tradusă şi editată de părintele Stăniloae, sau demersul grupului de la Antim – pe care l-a restituit hermeneutic André Scrima – sînt doar cîteva semne că tema rămîne vie.

Dar fie că e obiect de interes cultural, de meditaţie sau de practică religioasă, ceea ce propune „calea inimii" nu e exaltarea afectelor, ci rafinarea mentalului, o luciditate care să organizeze întreaga fiinţă. Ea cere „paza minţii", atenţie, rafinament în judecarea şi selectarea gîndurilor, unificarea lor în inimă, veghea interioară. E o cale de cunoaştere către statura completă a umanului.

„Spune, inimioară, spune
Ce durere te răpune?
Arată ce te munceşte,
Ce boală te chinuieşte?

Fă-o cunoscută mie,
Ca să-ţi caut dochtorie!
Te rog fă-mă a pricepe
Boala din ce ţi-s începe?

Arată, spune, n-ascunde,
Dă-mi un cuvînt şi-mi răspunde.
Spune, inimioară, spune!
Ce durere te răpune?"

IENĂCHIŢĂ VĂCĂRESCU

Inima are o înălţime transcendentă fiindcă în ea se întipăreşte imaginea divinului.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărţi publicate:* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie, *Polirom, 2011.*

Cristian TEODORESCU

Noile taine ale inimii în gît

„Isarlîk, inima mea,
Dată-n alb ca o raia."

Acum aproape 30 de ani, într-un tren de navetişti, am auzit o discuţie între un medic şi un tip înalt, solid, cu privirea încrucişată, care i se plîngea doctorului că, din cînd în cînd, se sufoca fără motiv şi-l lua panica. Simptomele astea nu-i treceau decît dacă ieşea din casă sau de pe unde-l mai apucau şi începea să umble, fără ţintă, pe străzi. Am ciulit urechea la discuţia celor doi, fiindcă mă încercaseră şi pe mine un fel de crize de sufocare, după o boală care mă anemiase.

Tipul care se sufoca îşi făcuse radiografie la plămîni, fusese la cardiolog, vorbise cu o psiholoagă şi se dusese la psihiatru să afle ce are. La plămîni n-avea nimic, la inimă – nici atît. Psiholoaga îl sfătuise să-şi schimbe serviciul, iar psihiatrul ajunsese la concluzia că era ipohondru şi-i prescrisese Distonocalm. Doctorul din tren l-a îndemnat să facă sport şi să nu mai fumeze.

Cînd am început să scriu la *Tainele inimei,* personajul principal era un amestec între un tip îmbrăcat într-un costum vechi, cu cravată la gît, pe care-l văzusem răscolind în coşuri de gunoi, omul din tren şi amintirile mele despre sufocare. Ca să mă documentez, am stat şi eu de vorbă cu un cardiolog, cu doi psihiatri şi cu un psiholog. Aşa am aflat că inşii care se plîngeau de crize de sufocare, urmate de accese de panică, nu erau nişte raritäţi şi că din această categorie făceau parte mai ales persoane cu studii superioare, cărora, în general, nu le convenea ce se întîmplă în jurul lor, dar, din diverse motive, preferau să-şi ţină gura sau se mulţumeau să cîrîie fără să spună neted ce nu le convenea.

După marea răbufnire din '89, cîţiva dintre cei care sufereau de acest sindrom s-au vindecat brusc. Ştiu asta chiar de la unii dintre ei. Citiseră *Tainele inimei* şi-mi dădeau telefon să mi se mai plîngă de una, de alta, fiindcă îşi recunoscuseră *cazul*.

Nu m-am mirat deloc cînd l-am văzut la televizor pe tipul cu privirea încrucişată – fusese printre cei de la baricada de la Inter. Era nemulţumit în continuare, dar nu voia să se bage în politică, deşi era bun de gură şi susţinea chestii care-i iritau şi pe alţii. M-am întîlnit cu el în Piaţa Universităţii, unde intrai în vorbă cu oricine, pe temeiul apartenenţei la acel loc. Se mai sufoca din cînd în cînd, dar nu-l mai trecea panica. Nu se putuse dezbăra, în schimb, de obiceiul de a umbla creanga, prin care îşi proclama libertatea de mişcare, fără să ţină seamă de restricţiile meschine ale orelor de program. Se apropia de 40 de ani; totuşi, n-avea nici un rid pe faţă. În cartea lui de muncă, mi-a explicat, existau numeroase demisii, urmate de hiatusuri mai lungi sau mai scurte, care-l obligau să înceapă o afacere personală, deşi nu prea vedea în ce domeniu şi-ar fi putut folosi diploma. Era profesor de educaţie fizică şi expert în petrecerea timpului liber cu bani puţini. A mai apărut la televizor de cîteva ori, în agitaţii ani '90 – o dată pentru a protesta împotriva fabricii de diplome de revoluţionar, pe care o deschisese Bebe Ivanovici –, la fel de neridat, dar cu o privire tot mai obosită, şi mă tem că nu din cauză că începuse să-l obosească libertatea.

Cu toate mizeriile acelor ani, speram că sindromul despre care scrisesem în romanul apărut în 1987 şi care avea să fie descris pe larg de cîţiva psihologi, după 1990, nu trecuse graniţa ceauşismului. În acei ani, însă, a apărut sufocarea de tip nou, provocată de cauze aparent mai subtile sau mai greu explicabile. Sufocarea care-l apuca pe cel care, în '90, striga „Jos Securitatea!", iar acum munceşte la firma vreunui fost securist care-i rîde în nas, iar dacă ar vrea să se ducă în altă parte, pe felia lui de competenţă, ar da peste altul care ar putea să nu-l primească. Sufocarea tinerilor care se duc cu CV-ul în băţ la interviuri, pentru joburi pe care le cîştigă alţii, graţie bonsaiului lor genealogic, cu deosebirea că, acum, unii dintre cei pe care-i apucă dorul de ducă nu mai umblă creanga prin ţară, ci cu acelaşi CV – care nu-i bun pentru România –, îşi găsesc un rost în străinătate.

„Mi-a şoptit o viorea
C-ai să-mi dai inima ta
Trurli, trurli, dragă.
Eu te rog pe dumneata
Ca să n-o dai altcuiva
Trurli, trurli, dragă."

„Trurli, Trurli, dragă"

Mai există însă un tip de sufocare, cea a micului om de afaceri care, după ce trece pe la nici el nu mai ştie cîte ghişee ca să primească ştampilele obligatorii pentru a-şi începe afacerea şi apoi, în sfîrşit, se apucă de ea, se vede asaltat de inspectorii care vin să-i ia birul pentru că, dacă s-a băgat într-o treabă, e imposibil să nu calce vreo lege. Şi unul ca ăsta nu-şi poate îngădui nici măcar luxul de a o lua razna, pe străzi sau prin ţară, să se răcorească în momentul cînd îl sugrumă indignarea. Trebuie să-şi plătească libertatea la locul de muncă, dacă nu vrea să-l execute banca de la care a luat credit şi, din mic om de afaceri, să se trezească boschetar. Cunosc un asemenea om, care a scăpat de toate grijile afacerilor, a scăpat şi de locuinţa pentru care trebuia să plătească impozit şi angarale lunare, a fost părăsit şi de nevastă, iar cum e liber ca pasărea cerului.

***Cristian Teodorescu** e scriitor şi jurnalist la* Caţavencii.

Andreea PLEŞOIANU

De unică folosinţă

Ne e ruşine cu ea. Ne face de rîs. E ruda noastră îndepărtată şi rurală, fără prea mult acces la luminile raţiunii. Nu ştie decît să ne bage în buclucuri: fie se îndrăgosteşte de persoana cel mai puţin indicată, fie ne trimite la spital. Sau, dacă se supără – la morgă.

E plină de capricii; trebuie să ai grijă de ea, multă grijă. Nu-i place căldura excesivă, dar nici frigul. Nu poţi face prea mult efort fizic, dar nici deloc. Fără băutură, dar neapărat vin roşu (cu moderaţie), ca să funcţioneze optim. Cînd nu mai poate, ai la cap pungi întregi de medicamente, mai multe flacoane decît pe măsuţa de toaletă a unei femei cochete.

În plus, a devenit ieftină. O vezi peste tot: în magazinele de jucării, de cadouri, în cofetării, la bijuterii. A ajuns chiar şi în supă. Oricine o poate avea. Satisface toate simţurile: din pluş moale şi roşu (ca să încînte ochiul şi pielea), din ciocolată dulce, din aluat însiropat (pentru cerul gurii) sau din aur şi pietre orbitoare pentru stima de sine. O cumpărăm, o primim, o dăruim. Ne ajută să primim şi să transmitem ostentativ afecţiune. Afecţiune cotată la Bursă.

Are toate păcatele feminităţii: e instabilă, sentimentală, iraţională, se încurcă la calcule. Stă pe ultima treaptă, în căutarea neîntreruptă a unei direcţii pe care doar creierul, depozitarul atributelor masculinităţii, i-o poate da. Uneori, vocea mică şi dulce a inimii ne propune soluţii, dar nu o auzim, în acest vacarm al propriei vieţi, copleşiţi de strategiile pe termen scurt, mediu şi lung, elaborate cu grijă, cu argumente şi claritate, de către mintea noastră.

Simplificăm îngrozitor lucrurile. Uneori, din frica de a fi măcar bănuiţi de sentimentalism sau, şi mai rău, de dorinţa unei iubiri romantice. Alteori, din plăcerea comodă de a le experimenta. Cu puţin efort, am putea recupera simbolismul autentic al inimii şi ne-am plasa pe noi înşine într-o bună relaţie cu propria afectivitate şi cu inteligenţa acesteia. N-ar mai fi Cenuşăreasa existenţei noastre, bună doar să ne servească emoţii facile sau iubiri care nu pretind nici un fel de efort, ci doar visare şi petale de roze.

O viziune integratoare, care să rupă abordările dualiste, ar plasa inima la locul ei: în centrul fiinţei, nu pe ultima treaptă. Locul individualităţii, sediul intuiţiei, al voinţei şi al inteligenţei (iată!). Religiile o văd ca pe locul acţiunii divine sau templul lui Dumnezeu. În rugăciunea inimii este vorba de unirea minţii cu inima, iar „această întîlnire nu se face prin ridicarea inimii în minte, ci prin coborîrea minţii în inimă." Neliniştea e a minţii, a inimii e pacea.

Revizitarea lecturilor din copilărie ne-ar permite să ne amintim care sînt atributele reale ale inimii. Ne-ar ajuta să ne raportăm la ele fără să ne simţim jenaţi. Ne-am explica de ce ne-au impresionat atît de mult la vîrsta la care credeam în poveşti şi ni se întîmplau lucruri miraculoase. Gretchen şi Karl, cei doi copii din „Crăiasa zăpezii", minunata poveste a lui Andersen, sînt cele mai emoţionante dovezi a ce înseamnă să ai o inimă de gheaţă şi ce e de făcut pentru a ajuta pe cineva să şi-o recupereze. Karl îşi pierde sufletul din întîmplare: un ciob din oglinda spartă a unui vrăjitor îi intră în ochi şi îl face să perceapă o realitate schimonosită. Altul îi intră în inimă, iar aceasta începe să îngheţe. Băiatul îşi pierde toată buna-cuviinţă şi drăgălăşenia. Cu toate acestea, lumea pare să nu observe şi îi apreciază „deşteptăciunea". Gretchen începe căutarea prietenului dispărut, cu un sacrificiu: îi oferă rîului pantofiorii ei cei roşii, lucrul la care ţinea cel mai mult, în schimbul unei informaţii despre Karl, şi o încheie străbătînd desculţă grădina îngheţată a Crăiesei şi palatul ei de gheaţă, protejată doar de inima ei nevinovată şi de rugăciuni. O inimă atît de puternică, încît a fost nevoie de o singură lacrimă picurată pe pieptul băiatului, ca să topească ciobul demonic.

© L. Muntean

„Inima nu are riduri."

Doamna de Sévigné

Lecţia lui Peter Munk, personajul din „Inimă rece" a lui Wilhelm Hauff, nu se referă atît la setea de bani, cît mai ales la trufie. Peter, tînăr sărac, are posibilitatea să ceară îndeplinirea a trei dorinţe, de la duhul bun al pădurii. Cere bani, desigur, dar nu pentru o viaţă mai bună şi împlinită, ci ca să se fălească cu noua lui situaţie. Nu cere minte şi pricepere care să-i permită să-şi menţină noua situaţie, astfel încît pierde banii la jocuri de noroc şi ajunge la sapă de lemn. Nedorind să revină de unde plecase, de data aceasta cere ajutorul duhului rău, care îi vrea, în schimb, inima. Inimă pe care Peter şi-o recuperează prin viclenie. Inima recuperată nu îi aduce bani, ci îl plasează într-o situaţie modestă, dar decentă, apropiată de statutul său iniţial.

Şi aşa constatăm că, bezmetică sau nu, e a noastră şi e de unică folosinţă: să ne menţină pe calea cea dreaptă.

Poate ar fi trebuit să scriu la persoana I singular. Sau poate nu.

***Andreea Pleşoianu** este profesoară la Liceul bilingv „Miguel de Cervantes" din Bucureşti.*

Raluca POPESCU

Regulile ei sociale

De multă vreme, sînt convinsă că „inima“ are relevanţă pentru munca mea de sociolog. M-au convins de acest lucru „subiecţii“ de cercetare, întîlniţi pe teren, şi studenţii, mai puţin colegii mei de breaslă. Specialiştii vorbesc de relaţii funcţionale sau conflictuale, în care „inima“ e prea puţin relevantă. Deşi la nivelul simţului comun, motivele „sentimentale“ sînt probabil cel mai des invocate în explicarea situaţiilor de tot felul, emoţiile au fost un domeniu de cercetare marginal în ştiinţele sociale. Probabil pentru că inima, fiind sălaşul emoţiilor, este asociată cu subiectivitatea, iar ştiinţa a trăit mereu sub imperiul raţionalităţii şi al obiectivităţii.

Dar inima are, şi ea, regulile ei. Avem convingerea că fiecare om are sentimentele lui speciale şi unice, dar, cel mai adesea, acestea sînt simţite şi exprimate după reguli sociale clare. Sentimentele sînt şi ele fapte sociale, guvernate de ordine, în interacţiunea dintre oameni. Cu ajutorul lor putem studia îndeaproape nu numai sinele, ci şi interacţiunile dintre indivizi şi chiar structura socială. Teoria „muncii emoţionale“ a lui Arlie Hochschild stipulează existenţa unor „reguli ale sentimentelor“ *(feeling rules)*, privind modul în care emoţiile sînt exprimate în societate. Ea demonstrează cum persoanele cu o poziţie socială mai bună reuşesc să educe copiii să îşi administreze emoţiile, mai bine decît persoanele cu o poziţie socială inferioară, contribuind, astfel, la reproducerea psihologică a structurii de clasă.

Dintre toate sentimentele, cel al iubirii este probabil cel mai des invocat şi dezbătut. Iubirea reprezintă ce poate da inima mai mult. Este o construcţie socială fundamentală pentru relaţiile dintre sexe, în special, şi pentru interacţiunile sociale, în general. Dacă, în trecut, relaţiile dintre indivizi erau mediate de sisteme simbolice tradiţionale, în care religia juca un rol esenţial, în societatea contemporană, individul cucereşte tot mai multă autonomie, ia în propriile-i mîini alegerea partenerului, ca şi orice relaţie cu ceilalţi. Ca urmare, indivizii sînt tot mai preocupaţi de iubire, sentiment prin care încep să se definească şi care devine principala modalitate de realizare în viaţă. Relaţiile intime au devenit, astfel, tot mai democratice. Legătura dintre parteneri, chiar şi în căsătorie, se bazează tot mai puţin pe norme exterioare şi tot mai mult pe „inimă“, pe încredere şi înţelegere reciprocă, pe comunicare emoţională. În cazul în care relaţia dintre cei doi nu mai e de acest tip, societatea modernă nu are nimic împotrivă să fie dizolvată. Inima a devenit, în epoca modernă, baza oricărei relaţii de cuplu şi a căsătoriei.

„Inima ta
Mă joac-aşa
Ba nu, ba da, ba da, ba
nu, ba nu, ba da
Mă pune pe foc
Şi eu nu prea
M-aş mai juca
Ba nu, ba da, ba da, ba
nu, ba nu, ba da
Dar ăsta nu-i joc“.

CORINA CHIRIAC, „Dorul“

Cum sînt românii în această privinţă? Românii au o inimă mare şi investesc emoţional mult în relaţii – în primul rînd, în relaţiile de cuplu şi în relaţiile de familie. Cum este însă această iubire? Care sînt regulile ei? Anchetele arată că modelul romantic este unanim răspîndit. Toate criteriile similarităţii sociale (credinţă religioasă, educaţie, vîrstă, poziţie socială) sînt foarte rar menţionate ca influenţînd succesul unei relaţii. Totuşi, există anumite categorii sociale pe care le putem iubi mai puţin – cele defavorizate, marginale sau minoritare. Peste trei sferturi dintre români resping relaţia cu o persoană care a stat în închisoare pentru furt; aproximativ 60% – cu o persoană de etnie romă; aproximativ jumătate – cu o persoană fără educaţie sau care nu crede în Dumnezeu (datele din acest articol au fost preluate din anchetele *Barometrul de Opinie Publică*, „Viaţa în cuplu“, Fundaţia Soros, 2007 şi „European Values Survey“, 2008). Nu doar caracteristicile dezavantajoase, ci şi lipsa unei experienţe mai îndelungate cu celălalt poate să reprezinte un obstacol. Doar 5% consideră că doi tineri ar trebui să se căsătorească dacă se cunosc de mai puţin de jumătate de an, chiar dacă se iubesc.

Dintre caracteristicile social defavorabile, numai sărăcia pare să fie acceptată. Totuşi, relaţiile tensionate sînt mai frecvente la cei cu situaţie materială precară, iar majoritatea celor care au declarat că au probleme în cuplu le interpretează ca fiind rezultatul dificultăţilor materiale. Sărăcia este un obstacol pe care iubirea trebuie să îl treacă, chiar dacă nu este privită în acest fel.

Ne puteam aştepta ca importanţa deosebită acordată iubirii să conducă la dărîmarea celorlalte bariere sociale. Datele de anchetă invocate anterior conduc însă la o concluzie diferită: oamenii valorizează iubirea, dar nu au încredere în ea pînă la capăt şi pun în funcţiune şi alte criterii.

Inima este o componentă importantă a relaţiilor de cuplu sau de familie, dar ea este mai bine controlată social şi mai responsabilă decît ar indica modelul romantic care părea să se contureze la prima vedere.

***Raluca Popescu** este lector dr. la Facultatea de Sociologie a Universităţii Bucureşti.*

Cristina IVAN

Inimă şi suflet... peste generaţii

– Mamaie, ce e aia inimă?

– Ce să fie, mamaie, pui mîna la piept şi o simţi, bate acolo ca să te ţină în viaţă.

– Şi cînd mori? Mai bate?

– Bate, bate...

– Unde, mamaie?

– În cer, se face suflet, îi cresc aripi ca la fluturi şi se duce la Dumnezeu, să bată în cer.

Mda, carevasăzică, inima e cînd bate... şi sufletul e un fel de fluture...

Cred însă că am aşteptat pînă în adolescenţă ca să bată cu adevărat, tare, gata să-mi spargă pieptul şi să urce la cer... evident, ca noi toţi, cînd m-am îndrăgostit. Dar nu îi mai ziceam „suflet“, ci „inimă“, un organ al corpului, cu funcţii biologice, a cărui funcţionare e influenţată de stimuli transmişi de creier. Carevasăzică, surghiunisem sufletul... şi inima, într-o cutiuţă de muşchi. Dacă m-ar întreba azi fi-miu ce e aia „suflet“, aş sta în cumpănă... Ce să-i spun, care dintre grilele de lectură pe care mi le oferă lumea, educaţia, profesia sau biserica să o aplic?

Aş putea să îi spun că inima, de exemplu, este, într-adevăr, un organ care pompează sînge în corp. Sau că acolo simţim că se aşază sentimentele cele mai puternice, că acolo simţim şi cînd iubim, şi cînd suferim cel mai tare...

Aş putea să aleg să-i spun că inima asta, cu sentimentele ei cu tot, trebuie bine echilibrată de raţiune, că orice trăire prea acerbă şi pasională te face să te aduni cu greu de pe jos, precum boabele de sticlă ale unui caleidoscop spart. În viaţă, doar, trebuie să fii deştept, să nu te laşi fraierit de sentimente prea puternice, care te fac slab în faţa celor care gîndesc un pic mai mult ca tine!

„Ia cu tine şi inima,
inima mea
Şi ascunde-o în bagaje
pe undeva
Ia-o cu tine acolo în
America,
Sau în Asia.“

A.S.I.A., „Inima mea“

Asta, cel puţin, aude sigur de la modelul de succes, cu zîmbet perfect, pe sticlă, şi sentimente tranzacţionate rece, la bancă.

Aş mai putea să îi spun să nu gîndească cu inima, întrucît, vezi bine, azi acceptăm uşor să acţionăm după instinct, adică din lecţiile transmise de un punct obscur din stomac, dar nu din inimă, doar inima ne moleşeşte raţiunea, ne face să legăm relaţii imprudente...

Deci, mă luminez în sinea mea, inima e opusul prudenţei şi al calculului, al controlului şi al previzibilului. Bun, de aici aş putea să încep... Dar oare asta chiar e bine? Corect n-am să întreb dacă e... pentru că, evident, *corect*... ar fi *adecvat*... ar fi *raţional*... ar fi!

Dar ce facem cu sufletul? Aici chiar sînt în încurcătură! Îmi vin în minte orele de religie şi Sf. Augustin. Parcă aşa era: sufletul e imaterial şi etern, vine din însăşi esenţa Divinităţii... Şi parcurge, prin experienţă, un drum către mîntuire sau damnare.

Asta cu damnarea n-o să i-o spun, mă trimite la biserică... sau la balamuc! Generaţia asta nu mai crede în Iad, ca bunică-mea, care se temea că omul ei, Gigi, nu mai ajunge în Rai, că nu merge la biserică.

Tot aşa, sufletul este tot ceea ce eşti, dar nu poţi vedea, tot ceea ce îţi rămîne să descoperi şi să crezi.

Aşa că, ce să mă mai întrebe el, mă pregătesc, îmi iau avînt şi provoc eu discuţia lămuritoare. După cinci minute de tăcere rezervată şi priviri critice, se luminează:

„Aha, am înţeles ce vrei să zici.... Ne-a citit profu' o postare pe Facebook a unui tip foarte *cool*, care zicea ca sufletul e softul, în timp ce corpul e hardul şi că softul nu se actualizează pînă nu curăţăm hardul de viruşi şi chestii *outdated*... După aceea, adică după ce te împaci cu tine şi cu ce eşti, poţi să actualizezi softul şi să treci la nivelul următor... adică să-i accesezi sufletul. Tare, nu?“

Mă retrag şi îmi amintesc cum mi-a picat mie fisa, cu mulţi ani în urmă. Intrasem, din obişnuinţă, într-o librărie de pe colţ cu facultatea, în timp ce mă certam în gînd cu fostul – pe atunci nu exista Facebook şi nici bani de SMS-uri nu aveam, ca să îl fac praf, aşa că procesul se petrecea strict în capul meu. Evident, aveam dreptate, raţionamentul era fără cusur şi el – amuţit! M-am apropiat de o carte... M-a frapat chipul paşnic, zîmbetul ireal, exact opusul măştii mele războinice. Pe spate scria:

„Eu sînt cel ce sînt. Şi aleg să fiu lumină, să fiu pace, să fiu tu. Şi aleg ca tu să fii eu... pentru că totul este Unul. Îmi arunc umbra şi păşesc fără frică... fără urme, fără ca sufletul meu să deranjeze în vreun fel Creaţia Ta... şi a mea.“

Mi-au amuţit gîndurile şi mi-am amintit de un alt citat, de data asta celebru, al Maicii Tereza: „Dacă îi judecăm pe ceilalţi, cînd mai avem timp să-i iubim?“

Cred că aici sînt şi inima, şi sufletul, fără chestii *outdated*, cum ar zice fi-miu, gata să treacă la următorul nivel. Fără judecată, nu mai există victime şi nici agresori, existăm doar noi, din inimă... Cine ştie, poate la nivelul următor, programul se actualizează nu binar, ci la singular... Şi mărim miza, nu mai vedem steaua X şi steaua Y, amîndouă mai mici decît steaua Z, poate începem să vedem cerul într-o reţea de lumini fără sfîrşit.

***Cristina Ivan** este doctorand la Universitatea Bucureşti.*

Mălina AMORTOAIE

L'amour între 14 și cam 18, concret

– Bună, nu te supăra... ai un foc?

Mă uit la un el răsărit de nicăieri, zîmbindu-mi prietenos, aşteptînd, în picioare, în faţa mesei mele. Îi zic că nu fumez. Inima mea n-a tresărit, a rămas la locul ei, chiar dacă în faţă aveam o cafea despre care bunica mea ar zice să nu o beau, că-mi creşte tensiunea.

– Şi... n-ai vrea să aprindem o discuţie?

Mă pufneşte rîsul şi îi zic politicos că nu. Aşa încep 12.000 de relaţii, desigur, dar nu aşa încep şi relaţiile mele. O prietenă de-a mea foarte bună s-a lăsat agăţată aşa, acum doi ani, de A., tipul care e, de tot atîta vreme, prietenul ei. Au 17 ani şi au o relaţie de doi ani, una teribil de lungă pentru adolescenţă, după umila mea părere. Mi-a zis într-o zi prietena mea că nu îi mai tresare inima cînd îl vede, că inima ei e anchilozată de la atîta iubire pe care n-a simţit-o sau, mai bine zis, n-a trăit-o cu tipul ăsta. Dar ea crede că nu există iubire la vîrsta asta, aşa că e mulţumită să aibă pe cineva cu care să iasă în club, la film şi prin Centrul vechi. O salvează relaţia asta de expresia *forever alone*, des întîlnită pe reţelele de socializare şi pe diferite site-uri umoristice, prin intermediul căreia tinerii fără pereche îşi deplîng singurătatea şi o afişează, făcînd haz de necaz şi fiind ironici. Probabil sarcasmul e trăsătura pe care o vei întîlni la toţi adolescenţii. Sarcasmul e alt *start-up* al relaţiilor. Am remarcat că ironiile sînt alte mijloace prin care se întemeiază mari ori mici iubiri. Raluca şi Cristi s-au cunoscut prin intermediul Facebook-ului. Cristi postase ceva amuzant despre cineva, Raluca i-a dat *share*, el a văzut *share*-ul ei, a întrebat-o pe *chat*-ul Facebook-ului dacă chiar i se pare idioată persoana despre care postase el ironia, ea a zis că da, au vorbit, s-au cunoscut, s-au plăcut şi sînt împreună de o lună. Eu sînt prietena Ralucăi. Am întrebat-o, acum două zile, ce crede despre Cristi. Mi-a zis că sărută bine şi că îi place că merge la sală şi o scoate la suc în locuri drăguţe. Recunosc că petrec mult timp pe Facebook şi nu am putut să nu observ declaraţiile reciproce de iubire care îmi apar pe *newsfeed*. I-am întîlnit cîndva împreună, nu mi-au plăcut, însă le-am zis că sînt frumoşi şi că sper să îi ţină. Aşa se face, din cîte am înţeles.

Nu ştiu decît vreo două-trei cupluri căştiu toate secretele, gîndesc la fel, sînt mereu împreună şi el mi-a zis că e singura fată pe care o iubeşte. A început să îi cînte, într-o zi, un cîntec de la o formaţie populară în rîndul tinerilor, care are un vers în care e descris cum i s-a urcat inima în gît cîntăreţului cînd şi-a văzut iubita. Mai ştiu doi colegi care s-au cuplat la un festival de rock, din ăla care ţine trei zile şi trei nopţi, ca o nuntă din poveşti. Sînt de vreo două luni împreună, par foarte încîntaţi şi mi se pare că apar ceva scîntei cînd se apropie unul de altul. Arată bine, se potrivesc, au chimie, nu cred însă că inima ar fi implicată cîtuşi de puţin într-o astfel de relaţie. Mai am un prieten care s-a îndrăgostit de o fată, în staţia de autobuz. I-a luat numărul de telefon cu chiu şi vai, acum vorbesc prin mesaje şi duce o luptă extraordinară să o scoată la o cafea. Mi-a zis că inima lui bate *ca nici o tobă şi ca nici un bas*, numai cînd primeşte un mesaj de la ea.

Adolescenţii iubesc mărunt, iubesc aiurea, iubesc sec sau cu patos.

Tipul care a vrut să aprindă o discuţie cu mine s-a retras la masa lui, eu fiind singură, cu ceaşca mea de cafea şi dînd mesaje prietenului meu cel mai bun, care întîrzie, ca de fiecare dată.

Prietenul meu cel mai bun e trist că a fost *friendzone*-uit de o tipă cu care vorbea de ceva vreme. Orice adolescent cu conexiune la Internet şi care umblă pe site-uri respectabile ori în grupuri respectabile s-ar uita la tine cu ochii mari şi ar pufni în rîs dacă ai întreba ce înseamnă *friendzone*. E alt termen

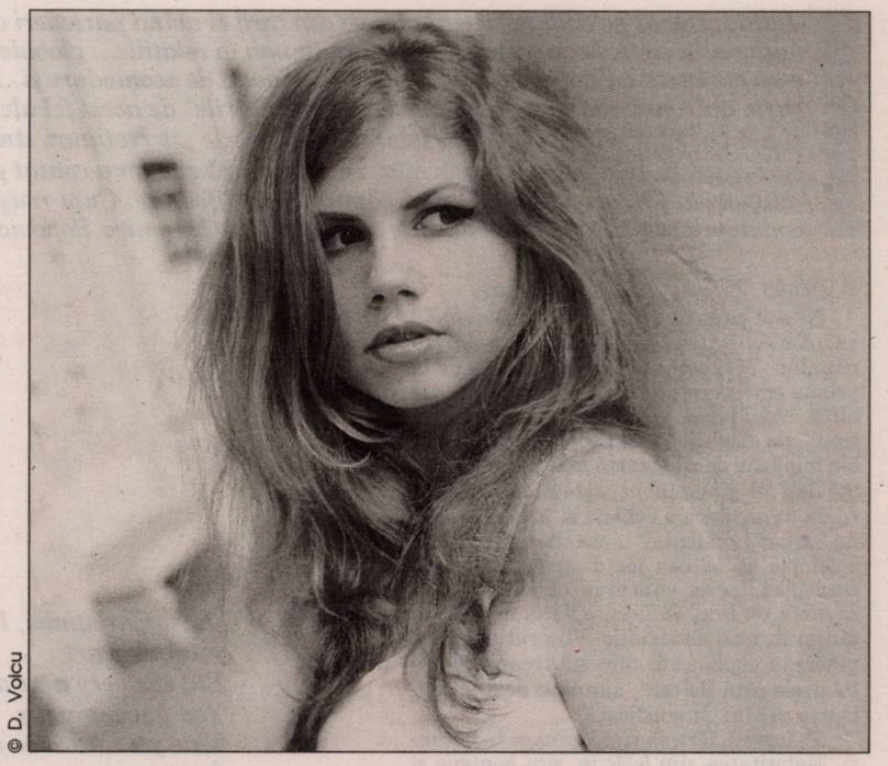
© D. Volcu

esenţial în vocabularul de 14-15-16-17 ani, alături de *forever alone*. *Friendzone* e atunci cînd eşti prieten cu cineva şi persoana respectivă nu e atrasă de tine şi nu vrea o relaţie cu tine, din teama extraordinară că aţi strica minunata relaţie de prietenie dintre voi. Nu, nu a strica relaţia de prietenie cu tine e problema, ci, pur şi simplu, nu te place. Trăieşti o senzaţie aiurea rău după ce eşti *friendzone*-uit, e la fel ca după ce ieşi dintr-o relaţie: *share*-uieşti melodii triste pe Facebook, n-ai chef să ieşi în oraş, te uiţi la seriale şi mănînci îngheţată, plîngîndu-te de viaţa ta de rahat şi de cît de ghinionist eşti tu în ale amorului, cum n-ai avut tu niciodată norocul să întîlneşti pe cineva pe care să-l placi şi care să te mai şi placă. Oricît de idiot pare din exterior, decepţiile create de respingeri nu sînt prea plăcute. În ceea ce priveşte despărţirile, acestea se împart în două categorii – catastrofice şi complet neinteresante. Cele mai palpitante sînt cele catastrofice, cînd oamenii din jurul persoanei care are inima frîntă sînt nevoiţi să suporte tînguirile şi telefoanele de *mi-e aşa de dor de iubiiii, de ce a vrut să ne despărţiiiim???* Spun că-s palpitante pentru că duc la împăcări ulterioare, de cele mai multe ori, însă sfîrşesc, evident, printr-o altă despărţire, mai mult sau mai puţin catastrofică. Dramaticele despărţiri de acest gen sînt mană cerească pentru buticul de la colţul blocului, pentru că adolescenţii, odată trişti, se apucă de mîncat multă îngheţată, ciocolată, se apucă să fumeze serios şi eventual să consume alcool – că vînzătoarea ori chelneriţele din pub-urile din Centrul vechi nu-şi pun problema dacă ai sau nu 18 ani. Despărţirile complet neinteresante sînt cele terminate cu „Te pup, pa-pa!“. Nu sînt deloc complicate, rezultă din relaţii fără sentimente implicate, sînt scurte şi la obiect. Am un prieten care a trecut numai prin genul ăsta de despărţiri şi pare un adolescent fără griji în ceea ce priveşte *corazon*-ul.

„Inima omenească are frumuseţea unui seismograf.“

ANDRÉ BRETON

Adolescenţii au inimi mari, iubesc interesant şi nu iubesc la fel de interesant. Iubesc mărunt, iubesc aiurea, iubesc sec sau cu patos. Iubesc evaziv, iubesc în sinea lor. Iubesc ideea de a iubi şi de a fi iubit. E amuzant să-i observi şi să trăieşti înconjurat de iubirea lor, multă rău şi interminabilă.

***Mălina Amortoaie** are 16 ani, e elevă la Colegiul Naţional „Sf. Sava“ şi scrie pe www.malli.ro.*

Inimă și globalizare

I-am întrebat pe cîțiva prieteni plecați din țară și având parteneri de alte naționalități (francezi, nemți...) cum e cu inima în relațiile... globale. Cum s-au cunoscut cu partenerul/a. Dacă, în perioada de acomodare și... făcut curte au constatat vreo deosebire între „ritualurile" de acest fel ale lui/ei și ale partenerului. Dacă s-au lovit de faimoasele „stereotipuri etnice" și culturale, în relaționarea cu acesta. În ce măsură și cum a contat partea religioasă. Ce lucruri au găsit în comun și ce diferențe. Cum reușesc să conviețuiască și să îmbine ambele stereotipuri. (Iaromira Popovici)

■ Oana POPA, funcționară, Paris

Ne-am cunoscut la un master, acum 18 ani. Am constatat o grămadă de deosebiri în ritualuri. M-a șocat puțin că, aproape de la primul *rendez-vous*, am plătit „nemțește". De altfel, soțul meu e neamț și, dat fiind stereotipul, am „înghițit" mai ușor afrontul. De-abia după ani de zile nu mă mai împiedic cînd mă dau jos din autobuz, așteptînd să-mi întindă mîna, dacă a coborît el primul... Nici un bărbat „occidental" n-are obiceiul să ajute o femeie să se dea jos dintr-un mijloc de transport. Iar eu, cum eram obișnuită să mi se ofere un braț de fiecare dată, mă împiedicam în mod sistematic. Viitorul meu soț, pînă să-i explic cam cum stă treaba cu autobuzele prin Balcani, ajunsese deja la concluzia că sînt „împiedicată".

Te lovești, fără să vrei, aproape în fiecare zi. Majoritatea, din fericire, sînt benigne și te fac mai mult să rîzi. Cu altele, după o mică furtună nesemnificativă, se ajunge la normal. Lumea e din ce în ce mai pestriță în orașele mari și diferențele culturale sînt vizibile de cum dai colțul străzii, așa că ne așteptam amîndoi.

Religia și-o practică fiecare „pe cont propriu", însă, cum nu ajunge și în casă, fiind amîndoi creștini și neavînd vreun impact dietetic major, din nou, nu reprezintă un subiect major. Nu cred că diferențele și lucrurile în comun le depășesc, în cazul nostru, pe cele ale oricărui cuplu autohton.

Cu bunăvoință și înțelegere, reușești o grămadă de lucruri. În cazul nostru, adevăratul „hop" a fost educația copiilor. Atunci, de-abia, diferențele culturale sînt exacerbate, iar fiecare dintre protagoniști ține absolut să-i transmită progeniturii tot bagajul cultural, lingvistic etc. și consideră, în mod natural, că modelul lui e mai bun decît al celuilalt.

„Last Christmas, I gave you my heart
But the very next day,
You gave it away
This year, to save me from tears
I'll give it to someone special."

Last Christmas

■ Mircea P., manager, Paris

Am cunoscut-o pe soția mea, franțuzoaică, la firma la care lucrez. Eram amîndoi însărcinați să ducem la bun sfîrșit un proiect complex, care a durat un an. Primul lucru care m-a cucerit la ea a fost faptul că avea convingeri puternice, sincere și că nu calcula riscurile cînd lupta pentru ele.

Nu văd diferențe culturale foarte mari. Marea diferență pe care o văd față de România de pînă în 1990 (cînd am părăsit țara) este că, aici, o mai mare proporție din femei se consideră autonome, nu au nevoie neapărat de sprijinul bărbaților pentru a avea o viață împlinită. Relația este, în mai mare măsură, de la egal la egal, ca un parteneriat fără disimetrie.

Avem fiecare conturi bancare diferite și un cont comun, pe care îl alimentăm în mod egal. Fiecare își păstrează ce a agonisit înainte de căsătorie și se pun în comun doar cele agonisite după. În ceea ce mă privește, trebuie să îmi corectez, în permanență – dar nu numai în viața cu partenerul, ci în general –, lipsa de anticipare și susceptibilitatea. Nu știu dacă sînt caracteristici românești, dar observațiile empirice mă fac să cred că da... În fine, în ceea ce privește modul de a primi prietenii și de a-ți deschide casa, este limpede că am tendința să fiu mai generos.

Partea religioasă nu a contat, căci soția este atee, iar eu refuz să fac diferențe între diferitele biserici creștine. Pot merge la slujba ortodoxă, catolică sau protestantă și am fost deja împărtășit de un preot catolic. După cîteva experiențe neplăcute, caut să evit contactul cu reprezentanți ai BOR. Opțiunea ei nu mă deranjează și am hotărît să dăm o educație religioasă neutră copiilor noștri și să-i lăsăm să își decidă opțiunea la vîrsta la care vor fi capabili.

■ Gențiana, profesoară, Paris

Cînd ne-am cunoscut, partenerul meu francez și cu mine eram doctoranzi în același birou. Unii bărbați de aici consideră că și femeile trebuie să „facă cinste" la restaurant/cinema/cafenea. Ba chiar li se pare normal să o facă mai des decît ei, în cazul în care cîștigă mai bine decît aceștia. Nu îi deranjează să se lase „întreținuți". Nu îi deranjează să fie conduși cu mașina și ei să nu conducă. Nu îi deranjează ceea ce aș numi o „inversare a rolurilor", scandaloasă pentru mine.

Diferențe? Eu sînt mult mai obișnuită cu lipsurile, cu economiile, el nu mai mănîncă un iaurt dacă a expirat de o zi. De asemenea, relația cu autoritatea e alta: eu – flexibilă, el – rigid. La spectacole sau în tren, el nu admite să schimbe locurile, de jena de a fi deplasat. Cu bicicleta nu trece pe roșu etc. etc.

Nu sîntem căsătoriți, deși eu țineam la ceremonia religioasă a căsătoriei. Partea socială ne desparte: eu frecventez români, și el, separat, banda lui.

■■■

Ileana BÎRSAN

De inimă albastră și alte inimioare

„Would you like me to seduce you?" este replica din *The Graduate* pe care Mrs. Robinson (interpretată de fascinanta Anne Bancroft) i-o adresează tînărului Benjamin, în interpretarea candid-ludică a lui Dustin Hoffman.

În definitiv, toți vrem să fim seduși în momentul cînd, accidental sau cu bună știință și intenție, ne așezăm în fotoliul domestic sau pe scaunul de cinema, să privim o „romanță cu parfum" sau o dramă cu amor imposibil. Cu biografii și povești care aparent sînt „ca-n viață", interpretate „ca-n filme", de actori charismatici și neliniștiți, ne așteptăm să fim vrăjiți și confiscați, vreme de o oră și jumătate, și să visăm cu ochii larg deschiși la o variantă îmbunătățită a propriei biografii. Această visare poate fi prilej de poticnire existențială sau de vanitate cu staif, în care ne privim inevitabil pe noi înșine ca într-o bandă desenată, o ocazie trivială de chestionare *fast-forward* a relațiilor amoroase, a prezenței inimioarelor, a gesturilor romantice și marilor cuvinte în umilele noastre vieți. Dacă nu dă cu plus, visăm mai departe, vărsăm o lacrimă pe furiș, „filmul a fost drăguț", și ne propunem, cu mîna pe inimă, să fim mai atenți cînd ne întîlnim cu fericirea – vorba cîntecului. În cazul în care comparația ne convine, pufnim un pic superior, „filmul a fost prostuț", sîntem intransigenți cu intenția poveștii, dar îngăduitori cu actorii, și ne vedem de-ale noastre, pentru că, nu-i așa, toți avem „un foc pe inimioară, măi" – vorba unui alt cîntec.

Seduși și abandonați în propriile reverii, filme ca *It Happened One Night* (1934), *The Philadelphia Story* (1940), *Dirty Dancing* (1987), *When Harry Met Sally...* (1989), *Pretty Woman* (1990), *Four Weddings and a Funeral* (1994), *The English Patient* (1996), *Amélie* (2001), *The Notebook* (2004) pun la dispoziție diagnosticul, rețeta și remediul, într-o sesiune terapeutică în care fiecare știe pentru ce a venit, fiecare își cunoaște metehnele și slăbiciunile, și este pregătit pentru o joacă nevinovată, într-un basm din care toți ies puțin șifonați de greșelile proprii sau de neînțelegerile altora, umorul salvează multe situații, iar „sentimentele se-neacă-n lacrimi" – vorba unui alt cîntec –, dar dragostea învinge în cele din urmă. Acest tip de film terapeutic, pe care poți pune ușor etichete și emoticoane, după gust și după modă *(feel-good, cheesy, funny* sau *heartbreaking)* are rezultate certe și imediate pentru inimioarele noastre încercate/încărcate/încercănate, chiar și așa superficiale, „inspirațional-motivaționale" (pardon de expresie!) și cam paralele cu realitatea. În definitiv, vedem filme ca să scăpăm de noi înșine și de ce-i în jurul nostru și să ne relaxăm un pic, nu?

Philadelphia Story (1940), *Dirty Dancing* (1987), *When Harry Met Sally...* (1989), *Pretty Woman* (1990), *Four Weddings and a Funeral* (1994), *The English Patient* (1996), *Amélie* (2001), *The Notebook* (2004) pun la dispoziție diagnosticul, rețeta și remediul, într-o sesiune terapeutică în care fiecare știe pentru ce a venit, fiecare își cunoaște metehnele și slăbiciunile, și este pregătit pentru o joacă nevinovată, într-un basm din care toți ies puțin șifonați de greșelile proprii sau de neînțelegerile altora, umorul salvează multe situații, iar „sentimentele se-neacă-n lacrimi" – vorba unui alt cîntec –, dar dragostea învinge în cele din urmă. Acest tip de film terapeutic, pe care poți pune ușor etichete și emoticoane, după gust și după modă *(feel-good, cheesy, funny* sau *heartbreaking)* are rezultate certe și imediate pentru inimioarele noastre încercate/încărcate/încercănate, chiar și așa superficiale, „inspirațional-motivaționale" (pardon de expresie!) și cam paralele cu realitatea. În definitiv, vedem filme ca să scăpăm de noi înșine și de ce-i în jurul nostru și să ne relaxăm un pic, nu?

O sesiune terapeutică în care fiecare știe pentru ce a venit.

Dacă, dimpotrivă, n-avem astîmpăr și ne place să ne chinuim și să chestionăm – nu-i așa? – „insuportabila ușurătate a ființei" (deh!), avem „alte glasuri, alte încăperi" și altă listă, pe care se pot găsi titluri ca *Vertigo* (1958), *Jules et Jim* (1962), *Pierrot Le Fou* (1965), *Badlands* (1973), *Fear Eats the Soul* (1974), *Wild at Heart* (1990), *Les Amants du Pont-Neuf* (1991), *Chungking Express* (1994), *Buffalo '66* (1998), *In the Mood for Love* (2000), *Punch-Drunk Love* (2002), *Lost in Translation* (2003), *Head-On* (2004), *Eternal Sunshine of the Spotless Mind* (2004), *Blue Valentine* (2010), în care, exact pe dos, filmul ne suspendă în timp și în spațiu (aș îndrăzni), face slalom printre realități și (ne)fericiri, nu ne pune pe tavă șabloane și formule, nu ne mîngîie pe creștet inutil și imatur, nu apelează la minciuni pentru a spune mari adevăruri, ci încearcă să aducă niște oameni cît mai aproape de noi.

Este imposibil să epuizez vreo listă sau genurile și subgenurile în care se înscriu poveștile filmice cu și despre inimi și inimioare frînte, roz, negre sau săgetate. Și asta fără să iau în calcul cele mai puțin atractive genuri de serial TV, *soap opera* și telenovela, cu audiența pentru care *corazon*-ul bate neîncetat și fără rest, în fapt, cel mai sedus și sedat public.

***Ileana Bîrsan** este editorul paginilor de film la revista* BeWhere.

■■■

PUBLICITATE

Art Cultura

O abordare neconvențională a creației, cu **Dan Pârvu**.

Vineri, de la 19h15.

rfi românia

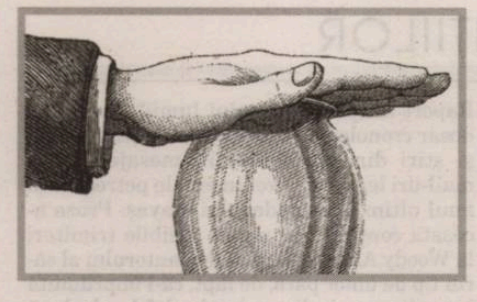

George BANU

în afara cadrului

Cadouri şi aniversări

Trebuie să recunosc, şi nu mă sfiesc să admit că preţuiesc mult cadourile, că le asimilez unui gest simbolic a cărui importanţă nu are nimic de-a face cu valoarea lor intrinsecă. Astfel, îmi spun, îi pot face prietenului o plăcere care să răspundă aşteptărilor sale, confirmîndu-i, astfel, în mod discret, că există o comuniune între noi. Un cadou reuşit confirmă accesul la *celălalt,* prin intermediul unei astfel de manevre delicate. Un cadou ratat, în schimb, răneşte, nu atît din pricina deosebirilor de gust, cît pentru ceea ce relevă: *incomunicarea*. Cel care-l oferă rămîne închis în universul propriu: nu intuieşte dorinţele, nici aşteptările celuilalt. Decît asemenea cadouri mute, cadouri surdomute, mai bine lipsă. Ele eşuează, pierdute într-un colţ sau „dăruite" mai departe, în numele unei eliberări necesare.

Cadoul stereotipat, la rîndul său, confirmă indiferenţa faţă de gest; el atestă doar respectul pentru un gest protocolar, fără implicaţie şi nici imaginaţie. Banal, stereotipat, fruct al nici unui efort. Cadou indiferent: un alcool sau un ghiveci cu flori! De cîte ori a fost el repetat, din ce moştenire provine, ce tradiţie confirmă? Cadou impus de un cod de conduită şi nicicum determinat de un impuls de dialog sau comunicare. Cadou neutru! Cadou fără de impact, cadou ce dispare, cadou repede uitat! Cadou neimplicat! Totuşi acceptat, căci e impus de o curtoazie fără iluzii afective, cert, dar banal respectată.

Am consacrat aici, acum un an, un mic eseu „cadoului politic", în ultimul timp conservat în muzee prezidenţiale. Şi el cunoaşte reuşite şi erori flagrante. Cum să nu admit că, recent, fiind invitat să-l acompaniez, cu cîţiva prieteni, pe prim-ministrul francez, m-am bucurat cînd am primit un cadou oficial potrivit: un penar din lemn, care conţinea un stilou! Nu cadou standardizat, ci cadou corect gîndit! În schimb, partenerii români s-au arătat avari faţă de un asemenea gest şi membrii delegaţiei franceze l-au regretat. Cînd am ajuns la Librăria Humanitas, Andrei Pleşu, discret, mi-a spus „La mulţi ani!" Şi atunci, brusc, mi-am reamintit o aniversare recentă şi cadourile ei. Iată cîteva gînduri inspirate!

Invitînd prieteni, fără nici o concesie strategică, am primit daruri – mărturie! Daruri ce relevă o identitate proprie şi totodată dorinţa, constant reuşită, de a afirma cunoaşterea intimă a recipiendarului, de data asta – eu! Daruri discret semnate, daruri însemnate! Un tablou care aminteşte coperta unei cărţi care mi-a fost recent consacrată: o carte despre călătorii, cu vapoare şi vise. Pe pînză, un vapor înainta... asociere evidentă! O cruce miniaturală care intră în dialog cu toate crucificările pe care prietena apropiată le văzuse în apartamentul de la Paris! O marionetă balineză, în numele pasiunii mele pentru marionete, acest dublu mental al actorului, volumul lui Cioran *Despre Franţa,* în română, un volum al marelui Hiroshige... Păuni făloşi mi-au fost oferiţi ca amintire a unei seri de neuitat în Grecia şi a unui doliu, acela al lui Alex. Leo Şerban, un volum de versuri publicat la 70 de ani – cei pe care-i împlineam –, un ou pictat, de struţ, o carte-omagiu, o antologie a lui Bacovia, un DVD cu secţia medievală a muzeului! Le privesc, le răsfoiesc, le ating şi de „prieteni", distinct, îmi amintesc. Ne împărtăşim unii, altora, de departe – îmi spun.

Retrospectiv, revăd scena în care, tot pentru o aniversare, Andrei Şerban – de care doar o zi mă desparte – îmi oferea un Iisus al lui Apostu. Şi acum, pe peretele biroului, el mă veghează şi-mi evocă prietenul din studenţie. La Caracas, tot un prieten – el, în schimb – de-abia întîlnit, a vrut şi mi-a impus să primesc un Iisus răstignit, de care de patru decenii nu m-am despărţit. Un coleg italian mi-a trimis marionete antice şi, odată, am primit, de la Iaşi, un mic bocanc, în metal, ca ironie afectivă la adresa mobilităţii mele cronice. Îl privesc zilnic pe masa de lucru, căci am introdus în încalţarea metalică un alt cadou, o bucată de metal din *Coloana infinitului.* Şi nu departe, atent depus în bibliotecă, se află plicul cu vechi timbre româneşti oferit de un necunoscut francez. Amprente ale unor înrudiri identitare, confirmări ale unor dialoguri reuşite!

Un regret persistă: la aniversarea recentă, anumite cadouri au fost lăsate fără de indicaţie, nepermiţîndu-mi să le pot şti originea. Un cadou emoţionează şi prin relaţia care se stabileşte între obiect şi cel ce dăruie. El e madlena proustiană a prieteniei care ne leagă! Cînd semnătura lipseşte, o frustrare intervine: de la cine vin cvartetele lui Beethoven, repetînd, astfel, cadoul de căsătorie primit acum 35 de ani? De la Marcel Iureş? Cine s-a gîndit la splendidele suporturi de cărţi sculptate în lemn? N-am ajuns încă la înţelepciunea anonimatului şi, de aceea, imposibilitatea identificării rămîne un regret! Cadoul împlinit e cadoul care poartă însemnul celui care l-a ales şi l-a oferit.

„Tu nu te înşeli niciodată cînd recomanzi un spectacol." „E dovada prieteniei mele" – i-am răspuns.

Există, o ştiam, cadouri imateriale. Cadouri de viaţă. Tînărul pianist Luca Rusu nu numai că a cîntat pentru mine, dar a ales şi o bucată de Grieg, *Vremuri de altădată,* care – a mărturisit el – „îmi convine". Cîtă cunoaştere! O verişoară dragă, Ioana Lupaşcu, s-a dăruit muzicii ale cărei acorduri şi-au găsit poate, mai mult ca oricînd, împlinirea în momentul în care Constantin Chiriac, adevărat „capitalist" al memoriei, i-a răspuns prin versuri care vorbeau pianului şi, astfel, amîndoi îmi dăruiau un neuitat cadou al inimii. Mai tîrziu, la Paris, Andrei Vieru şi Grupul din Iza confirmau impactul cadoului de artă, viu, imediat, cadou pe care îl port cu mine. Asemeni acelor daruri japoneze constituite dintr-o frază pe care un prieten vi le murmură la ureche: „Omul priveşte, masca vede" – mi-a spus, tot într-o zi de aniversare, prietenul Moriaki Watanabe.

În România, noi iubim darurile. Mie îmi place să ofer, asemeni celor apropiaţi, la rîndul lor. Nu cadouri de trei parale, ca în Asia, unde tradiţia s-a deteriorat, ci cadouri-mărturie. Aceasta ne disociază de Franţa, unde cadoul se face rar, e adesea considerat stupid şi frecvent ratat. Ar fi riscant să asimilăm simptomul unei flagrante absenţe de afecţiune, el e mai degrabă expresia unei culturi sceptice, rezervate, cultură ce asimilează cadoul unei abuzive confesiuni! Din fericire, există disidenţi care nu se supun unei asemenea constrîngeri şi, cum să-l uit pe Patrice Mentha care, pentru o zi de naştere, mi-a dăruit un portret al lui Artaud desenat de Balthus: „Pentru George, el e mai important decît pentru mine" – se destăinuia el unei cunoştinţe.

Există cadouri şi mai secrete, mai insidioase. Am înţeles-o cînd un cuplu de prieteni în general rezervaţi îmi mulţumeau în felul lor: privirea, vocea le confirma o bucurie împărtăşită. Îi privesc şi acum cu ochii inimii şi îmi spun că acesta a fost cadoul lor de aniversare.

Dar ce cadou „teatral", mă întreb, ai putea oferi cuiva? Ce cadou amintind teatrul s-ar putea face? Substitute sau metonimii ale actului scenic: o mască, o marionetă, o fotografie veche... Nicky Wolcz sau un coleg italian le-au făcut cu o generozitate care m-a mişcat. Totuşi, teatrul lipseşte din ele. Cadoul îl evocă, dar nu îl poate capta. De aceea, cel mai indicat mi se pare să oferim prietenilor teatrul însuşi. Ce-aş putea să-i dăruiesc doctorului meu, cu care m-am împrietenit, în semn de recunoştinţă pentru umanul său tratament? Două bilete la *Flautul fermecat.* Mă bucur să ofer spectacole, dar, ţinînd seama nu doar de gusturile mele, ci şi de cele ale prietenilor mei. Cineva mi-a făcut într-o zi un compliment căruia nici nu-i bănuia importanţa: „Tu nu te înşeli niciodată cînd recomanzi un spectacol." „E dovada prieteniei mele" – i-am răspuns. Cadouri imateriale, croite din chiar „stofa" teatrului! Aceeaşi stofă din care sînt făcute visele – cum spunea Prospero.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Nemira, 2011).*

PUBLICITATE

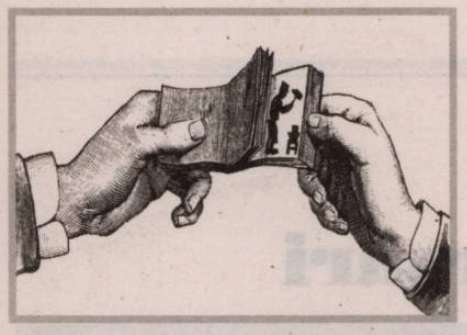

● **Adrian Georgescu, *Cîteva sfîrşituri de lume*, Humanitas, 2011.**

Marius CHIVU

feedbook

Rîsul sfîrşitului lumii

La cîte potenţiale sfîrşituri de lume am fost martori în ultimii ani, era inevitabil ca toate aceste ficţiuni mediatice de inspiraţie culturalo-religioasă ori ştiinţifico-astronomică să-şi găsească forme de exprimare în arte, în special în cinema şi literatură. Şi nu doar în zonele speculaţiilor (post)apocaliptice grave sau ale scenariilor metafizice ale postumanităţii (extinse şi dincolo de literatura autorilor de gen – vezi *The Road* al lui Cormac McCarthy sau *Cosmopolis*-ul lui Don DeLillo), ci şi în cea soft a farsei comice. În literatura noastră firavă, cu (sub)genuri inexistente sau foarte slab reprezentate, un volum de povestiri umoristice pe tema sfîrşitului lumii, cum este această carte de debut a jurnalistului sportiv Adrian Georgescu (citit, ca autor, pentru prima dată în volumul colectiv de amintiri cazone *Răcani, pifani şi veterani*, Humanitas, 2008), a trecut, ca şi ultimele sfîrşituri de lume, prea repede prin faţa ochilor noştri. Volumul, elaborat şi lucrat atent, are un concept şi prezintă, în cele 9 povestiri de varii dimensiuni (intitulate ficţiuni, încă de pe copertă), cam tot atîtea scenarii apocaliptice, într-o formulă literară compozită (am putea numi aceste povestiri ficţiuni fusion) ce abordează un spectru stilistic destul de larg, de la satiră şi parodie la speculaţii ştiinţifice, cu inserturi textualiste. Abordările nu sînt originale – deseori mi-am amintit de prozele fanteziste ale unor Vonnegut sau Woody Allen –, dar funcţionează, iar Adrian Georgescu i se alătură, astfel, lui Radu Paraschivescu (cel din volumul de povestiri *Bazar bizar*, 2007, spre exemplu), în încercarea de a revitaliza proza umoristică intelectuală, pe teme, cu referinţe şi găselniţe culturale, cu subiecte şi stilistică spectaculoase.

Proza de deschidere, „O zi în Purgatoriu", este scenariul clasic al personalităţilor adunate pe Lumea cealaltă (ultimul la noi care a scris texte de acest tip este Alex Tocilescu în volumul de schiţe *Standard*, 2009), unde, dincolo de prezentarea modului defectuos de funcţionare al Purgatoriului şi de dilemele unora dintre personaje („Pe cînd trăiam, era simplu. Cugetam, deci existam. Acum, am murit, totuşi cuget. Aşadar, exist. Cum e posibil?", se întreabă Descartes), se iscă o bătaie generală, la uşa băii comune, între tabăra americană, condusă de Elvis, şi cea europeană, condusă de Napoleon („Fără să mai piardă timpul, Proust îl puse la podea pe James Brown, încercînd să-l ţină acolo, însă acesta se ridica iar şi iar, ca un hopa-mitică..."). După scena Purgatoriului elitist prins în cafteala generală, restul ficţiunilor sînt dedicate, rînd pe rînd, cîte unui posibil mod de sfîrşit de lume. „Apocalipsa maşinilor" prezintă, cum o arată şi titlul, momentul în care tagma maşinilor (de la electrocasnice la autovehicule), sătule de exploatarea umană, încep să funcţioneze conform propriei voinţe şi preiau controlul omenirii într-o revoltă stîrnită spontan de autovehicule, pe străzile din Roma. Şoferii se refugiază într-un mall (scena este asemănătoare celei din *Dawn of the Dead*, r. Zack Snyder, 2004, unde oamenii se baricadează tot într-un mall, în mijlocul unei invazii zombie), unde li se face cunoscut „Manifestul revoluţionar al maşinii" („Scuturaţi jugul infam al bestiei bipede! Jos omul!), semnat de un model proletar de Volkswagen pe nume T. Guevara. Înainte ca revoluţia maşinilor să ia amploare („revoluţia prindea viteză şi nu avea timp pentru cei care trăseseră pe dreapta", „Make Roads, Not War") şi să dezvolte inevitabilele „diferenţe de clasă", aflăm, ca-ntr-un poem cărtărescian mecanomorf pe o temă gen Bonnie şi Clyde, şi povestea de dragoste, sfîrşită tragic, între un VW şi o Alfa Romeo, păcatul originar care alimentează, de fapt, revoluţia maşinilor.

În povestirea „Călătorul", Adrian Georgescu se joacă de-a absurdul parodic prezentîndu-ne un personaj harmsian, Gustav, fără puls, dar cu viaţă, care evoluează de la statutul de caz unic în lumea medicală la cel de lider spiritual al omenirii, doar pentru a decade apoi ca legumă, căci „nimic nu e mai violent şi mai subversiv decît nemişcarea." Povestirea „Cei mici şi cei morţi" debutează cu apocrifa unui sfînt privind predicţiile unui sfîrşit maladiv al omenirii; ceea ce se şi întîmplă: „Vă amintiţi, poate, de vremurile fericite ale bolilor mortale, dar al căror mod de acţiune putea fi înţeles: HIV, febra Dengue şi cele hemoragice Ebola şi Marburg, sindromul sever acut respirator, virusul Nilului de Vest, gripa aviară şi cea porcină, ori temutul *Acinetobaacter baumannii*. Acelea au fost nişte banale răceli faţă de ce-a urmat: gripa cîrtiţei sașii, hepatita F, boala viermilor de mătase, maladia schnauzerilor pitici, pandemia de ataraxie, alergia la oxigen, la asfalt şi la dulceaţa de vişine, gripa furnicilor, sindromul pîrşului singuratic... ori febra coregrafică, răspîndită, se pare, de puii de condor din Mexic, care-l făcea pe cel infectat să danseze step pînă la epuizare fizică şi deces." În „Cherchez les femmes", un fel de cyber-parodie distopică, un bărbat, aflat în căutarea sexului cu femeia virtuală perfectă, sfîrşeşte în infernul unui Recycle Bin. Ca o paranteză – aceste ultime două povestiri au, fiecare, elemente ce le transformă, indirect şi probabil involuntar, în variantele parodice ale unor scenarii precum cele din *Contagion* (r. Steven Soderbergh, 2011) sau din *Surrogates* (r. Jonathan Mostow, 2009), semn că imaginarul (post)apocaliptic este cumva acelaşi.

În „Vasul cu fructe de ceară", un fel de „Bătrîneţe fără tinereţe şi viaţă fără de moarte", oamenii au obţinut promisiunea vieţii veşnice în schimbul interdicţiei procreării, povestirea fiind şedinţa de terapie cu cineva care refuză reîntinerirea şi restartarea memoriei, cochetînd cu gîndul sinuciderii. Aceasta este şi singura povestire gravă, în care comicul este abandonat complet, dar numai pentru a reveni, cu forţe noi, în 2012. Raport asupra Sfîrşitului lumii", un fel de dosar cronologic fragmentar, conţinînd note şi ştiri din presa vremii, mesaje sau e-mail-uri legate de evenimentele petrecute în anul ultim al calendarului mayaş. Proza aceasta conţine mai multe posibile trimiteri la Woody Allen, omagiu adus autorului al cărui tip de umor pare, de fapt, că-l împrumută în multe pasaje din carte (de altfel, cele două volume cu proza scurtă aproape completă a lui Allen au apărut în aceeaşi colecţie „Rîsul lumii"): „Vulcanul Etna, inactiv jumătate de secol, erupe pe neaşteptate, norul de cenuşă alcătuind pe cer emoticonul :(„ – *filmul Celebrity* (1998) se deschide cu imaginea cuvîntului „HELP" apărut pe cer ca un mesaj din partea lui Dumnezeu; iar povestea dentistului care descoperă că televizorul său este un portal spre cea de-a patra dimensiune şi, astfel, poate avea acces în filmele văzute la televizor influenţînd acţiunea este, de fapt, găselniţa răsturnată din *The Purple rose of Cairo* (1985). O altă povestire foarte amuzantă, şi poate cea mai fără de cusur din volum, este „Dragoste cuantică", unde o familie de protoni este invitată la Geneva să participe la ciocnirea de mare viteză din circuitul acceleratorului de particule pentru a provoca apariţia bosonului Higgs. Naraţiunea este spusă la persoana întîi de quarcul cel mic al familiei, cel care, după ciocnire, şi găseşte bosonul, dar i-l face cadou unei quarcăriţe de care se îndrăgosteşte la prima vedere, privînd astfel omenirea de o mare descoperire şi, în cele din urmă, de progres. În fine, „Game over" este o povestire detectivistă pe tema clonelor umane, totul în cheie textualistă.

Ficţiunile lui Adrian Georgescu au tot ce le trebuie pentru a te amuza: o temă gravă tratată comic, o imaginaţie parodică ingenioasă, în ciuda oricăror tributuri, şi o stilistică sprinţară, cu destule întorsături neaşteptate de frază. Cîteva sfîrşituri de lume perfecte pentru vacanţă.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Robert M. Pirsig, *Zen şi arta reparării motocicletei*, traducere din limba engleză de Bogdan Perdivară, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2013.**

Un roman bizar şi monumental, al unui autor cu o carieră literară de-a dreptul zen. Robert M. Pirsig debuta cu această carte în 1974, la 46 de ani (după ce 121 de edituri îi respinseseră manuscrisul), şi nu avea să mai recidiveze editorial decît după alţi 16 ani. A avut omul de două ori ceva de spus, a făcut-o... şi atîta tot, fără a-şi bate capul cu ritmicitatea, constanţa sau alte asemenea imperative ale menţinerii în atenţia publicului şi a criticii. Pirsig şi-a scos „diploma" de scriitor la „fără frecvenţă". Debutul său în roman va fi însă unul intens „frecventat" (cu milioane de exemplare vîndute pînă în prezent) – aşa că menţinerea în actualitate a autorului s-a petrecut fără concursul vreunei încrîncenări auctoriale. E ceva!

Încă mai interesant mi se pare succesul de care s-a bucurat această carte, în condiţiile în care e vorba de un „roman filozofic" masiv, care nu se sfieşte să „filozofeze" pe vreo două treimi din spaţiu, nelăsînd „romanescului" decît o biată treime (şi aia, mai mult contemplativă decît epică, presărată ca *respiro* între două „prelegeri"). Şi totuşi, de patru decenii încoace, cartea n-a încetat să fie un bestseller. Pesemne pentru că e o carte care caută soluţii unor ofuri pe care le oftăm cam toţi: vorbeşte despre urîţenia, superficialitatea şi blocajele lumii actuale, de care vinovată s-ar face o structură a raţiunii „vidă emoţional, lipsită de însemnătate estetică şi pustie spiritual"; apoi contrabalansează totul cu o investigaţie asupra Calităţii (implicit a entuziasmului, seninătăţii, păcii minţii şi a altor armonii zen) ca loc de convergenţă al tuturor domeniilor experienţei umane (religie, artă, ştiinţă).

Ar fi putut să fie o conferinţă a filozofului Pirsig. A ieşit o poveste a unui personaj care, traversînd pe motocicletă America de Nord, caută fundamentele frumuseţii cu un nonconformism ce frizează adeseori splendoarea.

PUBLICITATE

librăriile adevărul

PREŢ UNIC

7,99 lei

COLECŢIILE ADEVĂRUL*

OFERTA ESTE VALABILĂ ÎN PERIOADA 8 IULIE - 31 AUGUST

*detalii în librărie

exclusiv în
Librăriile Adevărul

● Bucureşti: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Braşov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focşani: Bd. Independenţei nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galaţi: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iaşi: Str. Ştefan cel Mare şi Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timişoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

„Muzica e undeva acolo şi fără ea sîntem pierduţi“

– interviu cu Alexander VELJANOV –

Trupa Deine Lakaien va concerta la Palatul Brukenthal din Sibiu pe 8 august, în cadrul Festivalului Artmania. Mai multe la artmaniafestival.ro.

După aproape trei decenii de activitate, sînteţi, probabil, cea mai longevivă trupă de dark wave...

Sîntem satisfăcuţi de istoria trupei şi de felul în care s-a dezvoltat muzica noastră. Se pare că am reuşit să găsim un echilibru bun între Deine Lakaien şi alte proiecte în care fiecare dintre noi s-a implicat, luînd pauze pentru a descoperi lucruri noi şi diferite în afara muzicii trupei. Toate influenţele din afară ne-au ajutat să ne dezvoltăm stilul şi sîntem încă foarte interesaţi de schimbări. Asta e ceea ce ne motivează să continuăm.

În ce fel Deine Lakaien este o trupă experimentală? Poate combinînd sintetizatoarele cu instrumentele acustice, mixînd sunetele muzicii clasice cu beat-urile tehno...

Deine Lakaien a fost dintotdeauna un spaţiu de joacă, dîndu-ne silinţa să venim cu idei şi materiale noi, care să sune diferit de ceea ce făcusem, în acelaşi timp încercînd să păstrăm acel ceva din sunetul propriu, să nu copiem celelalte trupe sau muzicieni. Mereu ne-am dorit ca muzica noastră să sune unic, special, să nu plictisim publicul, dar nici pe noi înşine, repetîndu-ne.

Ce părere ai despre revival-ul gothic din muzica rock şi electronică a ultimului deceniu, dar şi din literatură şi film?

Este interesant că există atît de multe trupe tinere şi artişti din toată lumea care sună similar cu chestiile întunecate cîntate prin anii '80. Bineînţeles că în ultimii ani a existat un val foarte comercial de filme şi literatură cu vampiri şi alte lucruri horror, multe mizerii *(rîde)*, dar, cu toate astea, au existat şi excepţii bune, interesante.

Aţi înregistrat şi aţi produs multe albume şi DVD-uri cu concerte acustice sau cu aranjamente orchestrale. Este Deine Lakaien mai mult o trupă de concert?

Am început să facem muzică ca un proiect de studio pe la mijlocul anilor '80, iar primele noastre concerte le-am avut în 1991. De atunci, am încercat nenumărate versiuni ale cîntecelor noastre în concerte, de la simpla formulă de doi oameni cîntînd acustic, doar cu pian şi voce, prin diferite formule cu muzicieni invitaţi, cîntînd la sintetizatoare, pian, chitări, viori, violoncel şi alte instrumente acustice, pînă la concerte cu orchestre simfonice. Ni s-a părut întotdeauna interesant să ne arătăm nouă înşine felul în care un cîntec sau altul funcţionează în diverse abordări, dacă sînt suficient de bune pentru a fi pe placul publicului, indiferent de versiunile electronice sau acustice, cu trupa sau cu orchestra. Ne place mult să cîntăm live, iar asta este una dintre cele mai frumoase experienţe din viaţa noastră de muzicieni. Dar ne place la fel de mult să lucrăm şi în studio, unde avem tot timpul din lume să experimentăm aproape orice ne trece prin cap.

Care au fost primele voastre influenţe şi unde vă găsiţi acum inspiraţia?

Amîndoi sîntem influenţaţi de diverse zone, din teatru, operă, diverse stiluri muzicale... Avînd minţile deschise, asta a fost dintotdeauna foarte important pentru noi. De la muzica medievală, renascentistă, barochistă şi clasică, muzica anilor '20, psihedelicul anilor '60, cantonetele, muzica electronică a anilor '70 şi postpunkul... În orice există idei bune şi rele, lucruri noi şi plictisitoare, oriunde poţi descoperi ceva care să-ţi placă.

Ernst Horn, colegul de trupă, are un background solid în muzica clasică; tu ai luat vreodată lecţii de canto, ţi-ai educat vocea să sune aşa clar, puternic, special?

Eu am studiat teatrul şi filmul pentru că am vrut să înţeleg mai multe despre arta spectacolului, dar nu mi-am dorit niciodată să devin actor sau cîntăreţ, niciodată nu mi-am dorit să urc pe scenă. Întotdeauna mi-a plăcut să cînt, încă din copilărie, dar am devenit cîntăreţ din noroc, pentru că alţii m-au împins înspre asta. Bineînţeles că a trebuit să învăţ tehnica respiraţiei, pentru că am ştiut că, fără o tehnică bună, în timp îmi voi afecta corzile vocale. Timbrul vocii mele este un dar de la natură, aşa că sînt recunoscător.

Cum funcţionează procesul creativ?

Mereu e altfel. Unele cîntece sînt scrise împreună, dar, în general, Ernst scrie cea mai mare parte din piese. Mereu mi-a plăcut să mă implic în dezvoltarea unui material, a unei idei muzicale, să găsesc un mod bun de a cînta părţile vocale şi de a stabili un balans bun al întregului.

Crezi că muzica se creează sau se descoperă?

N-am nici o idee. Muzica e undeva acolo şi fără ea sîntem pierduţi. Nmic nu poate fi inventat, doar pui totul într-un echilibru care-ţi aparţine. Cu un mic ajutor din partea cuiva căruia i-am putea spune Dumnezeu.

Pe albumul tău solo, Porta Macedonia, *există cîteva influenţe din muzica tradiţională macedoneană, dar asta nu s-a întîmplat niciodată în muzica Deine Lakaien...*

Mi-a fost întotdeauna teamă de ceea ce s-ar putea numi etno-pop. În mod curios, chiar şi pe *Porta Macedonia* am evitat să aduc prea multe elemente din folclorul balcanic. Iubesc muzica macedoneană şi ce se cîntă în celelalte regiuni din sud-estul Europei, dar nu-mi plac deloc clişeele sonore turbogypsy. Oricum, sînt convins că timbrul meu vocal, destul de „exotic“, este o influenţă majoră în muzica Deine Lakaien.

Cînţi în mai multe limbi; cum alegi ce limbă e mai potrivită pentru un cîntec?

Asta e întotdeauna o decizie spontană, vine de undeva din interior, nu mă gîndesc prea mult la asta.

V-am văzut acum cîţiva ani concertînd într-un club în Bucureşti şi am fost încîntat să constat că publicul a venit într-un număr mult mai mare decît m-aş fi aşteptat. Cum vă simţiţi în faţa unui public străin şi tînăr? Unii dintre tineri nici nu se născuseră cînd aţi început voi să faceţi muzică...

Cel mai bun public este publicul unde vîrstele sînt amestecate, toate generaţiile, de toate stilurile, de toate culorile... Sînt foarte bucuros că, oriunde am cînta, există oameni între 8 şi 80 de ani, iar ăsta e un lucru cît se poate de adevărat. Fără graniţe, doar bucuria muzicii!

Albumul April Skies *a fost lansat, în 2005, cu un sistem de protecţie, pentru a nu putea fi piratat. Ce părere aveţi acum despre fenomenul downloading-ului ilegal?*

Cînd EMI a lansat *April Skies,* nu am putut evita acest lucru pentru că ei aveau deja politica unor forme de protecţie. Nouă ne place ca muzica noastră să ajungă la cît mai mulţi oameni posibil. Unii au mai mulţi bani decît alţii, unele ţări sînt mai sărace decît altele – nu poţi schimba asta, dar, ca muzician, trebuie să-ţi cîştigi existenţa. Sperăm ca întotdeauna să ne putem continua munca, indiferent de unde ne vin banii. Dacă oamenii ne cumpără muzica e OK, dacă nu, vedem noi ce se va întîmpla. Dar banii, oricum, nu sînt totul...

Am scris şi am înregistrat mai mult de 100 de cîntece.

Unele trupe nu mai cîntă în concerte cele mai cunoscute cîntece ale lor. Aţi simţit vreodată, din orice motiv, că aţi putea lăsa pe dinafara setlist-ului „Love me to the end“?

„Love me to the end“ este unul dintre cele mai vechi şi mai de succes cîntece ale noastre, îl cîntăm de multe ori, dar de fiecare dată în alte versiuni, aşa că nu ne plictisim niciodată de el. Publicul îl adoră şi apreciem asta foarte mult, dar am ţinut şi concerte fără să-l cîntăm. În acest moment se află însă în setlist-ul nostru.

Este vreun cîntec de la Deine Lakaien pe care-l consideri subapreciat?

Am scris şi am înregistrat mai mult de 100 de cîntece, aşa că, inevitabil, unele dintre ele sînt foarte importante pentru noi, chiar dacă nu sînt toate atît de bine cunoscute. Dar asta nu e o problemă pentru noi, pentru că oricum cîntăm ce vrem în concerte. Iar oamenii încep să le îndrăgească şi pe cele mai puţin cunoscute, după ce le aud în vreunul dintre concerte. Spre exemplu, în recentele noastre show-uri, cîntece precum „A fish called Prince“, „Second sun“ sau „Without your words“ au început să prindă la public.

Ce compozitori de muzică clasică asculţi mai des?

Prea mulţi pentru a-i putea menţiona aici. Totuşi, importanţi pentru noi sînt Bach, Händel, Mozart, Schubert, Beethoven, Mussorgsky, Bartók şi Ligeti.

Vocile preferate din muzica pop?

Scott Walker, David Sylvian, Jim Morrison, Sarah Vaughan, Jacques Brel, Juliette Greco şi Nina Simone.

Te-ai gîndit vreodată să colaborezi cu muzicieni din genuri foarte diferite – din jazz, spre exemplu?

Da, însă mulţi dintre ei sînt deja morţi. *(rîde)*

Atunci, cu trupe din mainstream-ul actual?

Probabil cu Radiohead, Portishead, Massive Attack, The XX sau cu Benjamin Biolay.

Conceptul vizual al trupei e important şi datorită background-ului tău teatral; te-ai gîndit vreodată să te implici într-un poiect dramatic?

Uneori, îmi doresc să scriu un roman sau o piesă de teatru. Poate într-o zi...

Albumul Secrets of the Silver Tongue *conţine multe părţi introspectiv-confesive, te-ai gîndit vreodată să scrii o carte de poezie?*

Ups, m-ai prins! *(rîde)* Voi încerca cu siguranţă să public un mic volum de versuri într-o zi.

Şi, ca întrebare finală, ceva frivol: cît timp îţi petreci aranjîndu-ţi coafura?

Nu e atît de complicat pe cît îţi imaginezi, dar natura va rezolva problema asta oricum. Să sperăm că vocea mea va fi mereu mult mai importantă.

interviu realizat de Marius CHIVU

craii de burta veche

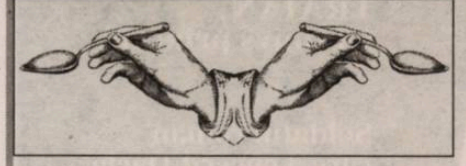

Fondue Victor Tissot

„Iată reţeta adevăratului *fondue – fondue*-ul fribourghez şi gruyérian, o desfătare de zile mari, o mîncare de sărbătoare, în ţara sa de origine“ scria Victor Tissot. „Reţeta lui Brillat-Savarin e cu totul diferită; gurmanzii şi gurmeţii o vor aprecia mai mult pe cea de faţă:

Luaţi un kilogram de brînză *vacherin* (varianta fribourgheză, mai fermă) proaspătă şi albă; tăiaţi-o în cubuleţe, pe care le puneţi la topit, într-o oală de pămînt sau din tablă emailată, la foc mic.

Supravegheaţi procesul cu grijă, fără să vă lăsaţi fermecaţi de aburii parfumaţi, şi amestecaţi în continuu, cu o furculiţă nouă din lemn, pînă cînd brînza, care capătă aspectul unei creme dense şi elastice, începe să bolborosească. În acest moment luaţi oala de pe foc şi adăugaţi piper proaspăt măcinat. Puneţi apoi oala pe o plită, care să o păstreze caldă, şi mîncaţi *fondue*-ul fierbinte, direct din ea. Întingeţi în oală cubuleţe de pîine proaspătă, pregătite din vreme, şi beţi un vin alb de Yvorne sau Villenueve.

Cu un kilogram de *vacherin* puteţi sătura patru meseni. Este un fel de mîncare extrem de săţios şi foarte sănătos. Faţă de brînza *gruyère,* recomandată în alte reţete, *vacherin* are un avantaj: dacă prima se face după eliminarea zerului şi a urdei din lapte, *vacherin* e făcut din lapte integral. *Vacherin* se livrează în calupuri de 5 pînă la 15 kg şi costă între 1,40 şi 1,60 franci elveţieni pe kg.“

Victor Tissot a fost un jurnalist şi scriitor elveţian, născut în 1844 la Fribourg. Bestseller-ul *Voyage au pays des milliards* (1875) i-a adus celebritatea. Înainte să moară, donează oraşului Bulle colecţiile şi biblioteca, în speranţa înfiinţării unui muzeu regional. Ceea ce se şi întîmplă. Muzeul gruyérian, inaugurat la Bulle în 1917, se poate vizita şi astăzi.

Amicul Dejun

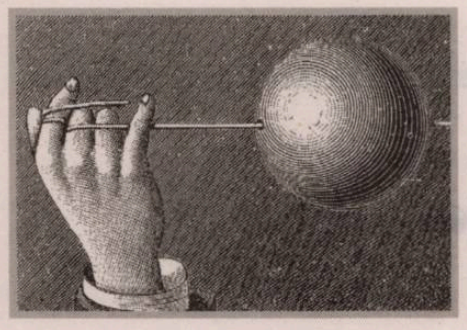

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Mai mult decît samba, carnaval şi fotbal

FRANKFURTER BUCHMESSE

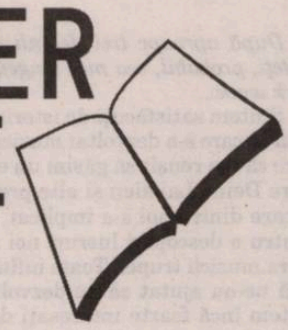

Este deja a doua oară în 20 de ani cînd Brazilia e ţară invitată la Tîrgul de Carte de la Frankfurt. Nu e nici o greşeală de programare: e o literatură pe cît de mare, pe atît de puţin cunoscută în Europa. Din 1994, cînd Brazilia a fost invitată pentru prima dată la Buchmesse, s-au schimbat inclusiv raporturile politice. Implicit, şi literatura a devenit mai atractivă pentru pieţele din Occident. Nu doar pentru că – lucru foarte rar într-o ţară în curs de dezvoltare – mediul editorial e profesionist şi competitiv; nu doar pentru că piaţa în sine a devenit interesantă (20% din volumul cărţilor publicate sînt traduceri; cifra de afaceri e peste două miliarde de dolari). Ci pentru că ediţia de anul acesta chiar promite revelaţii majore. Una dintre ele e chiar depăşirea clişeelor. Milton Hatoum, un autor brazilian foarte popular, invitat şi el la Frankfurt, spunea, la lansarea programului, că ţara sa înseamnă „mai mult decît samba, carnaval şi fotbal": „Literatura unei ţări poate distruge stereotipurile. Sînt multe voci de autori brazilieni încă necunoscute în Germania. Ele au în spate un întreg univers, ele reprezintă o lume întreagă" – a adăugat el.

Studiile arată că în Brazilia sînt aproximativ 90 de milioane de cititori – e una dintre cele mai mari pieţe de carte din lume.

Studiile arată că în Brazilia sînt aproximativ 90 de milioane de cititori – e una dintre cele mai mari pieţe de carte din lume. Participarea în calitate de ţară invitată la Buchmesse e un bun prilej de a întări poziţia limbii portugheze în plan mondial şi de a prezenta, în Europa, diversitatea literaturii braziliene. O literatură care în Occident e (foarte) cunoscută doar prin vîrfurile ei, prin autorii clasici sau clasicizaţi deja de cîteva decenii, dar care, de fapt, e mult mai bogată. Aproape 100 de edituri îşi vor prezenta programele la Frankfurt, 90 de autori vor participa la lecturi şi dezbateri publice, iar programul propriu-zis, al cărui nucleu va fi la Buchmesse, va continua şi la alte festivaluri din Germania (Literaturfestival Berlin, Lit.Cologne, Tîrgul de la Leipzig). Concurenţa e mare, autorii şi editorii (şi ceilalţi artişti) care chiar vor ajunge la Frankfurt sînt mult mai puţini decît cei care îşi doresc să apară la cel mai important tîrg de carte din lume.

Organizatorii vor să profite de prezenţa la Frankfurt pentru a prezenta cultura Braziliei în toată diversitatea ei. Nu e ceva nou ca la pavilionul ţării invitate să se desfăşoare şi altceva decît programe literare, dar, de data asta, va fi un festival *tout genre:* concerte de rap, un spectacol de teatru, expoziţii multimedia etc. Pînă şi arhitectura standului central sugerează eclectism. Designerul este Daniela Tomas, o binecunoscută regizoare şi scenografă de origine braziliană. Ea va construi, din panouri de carton, peisaje tridimensionale în stilul modernismului brazilian.

Ofensiva culturală europeană a celei mai avansate ţări din America de Sud a început acum cîţiva ani. Ambiţiile sînt foarte mari, iar sumele investite în promovarea culturii – pe măsură. Programul de sprijin al traducerilor, derulat de Biblioteca Naţională a Braziliei (şi finanţat de Ministerul Culturii) a fost lansat în 2011. De atunci au fost aprobate peste 270 de cereri de finanţare pentru publicarea în străinătate a unor cărţi scrise de autori brazilieni. Aproape 50 de titluri noi, în traducere germană, urmează să apară la toamnă, chiar la Tîrgul de la Frankfurt. Programul de promovare a literaturii braziliene are o finanţare de peste 7 milioane de dolari, pînă în 2020 – bugetul depăşeşte chiar şi oferta unor state europene deja bine plasate pe piaţa culturală.

Sîntem departe, foarte departe de perspectivele tiers-mondialiste din anii '90, chiar şi numai sub raportul acestui angajament pentru cultură. Şi dacă dezechilibrele economice şi sărăcia nu au fost încă eradicate în Brazilia, măcar atitudinea generală e optimistă: în ciuda protestelor şi a frămîntărilor sociale, în ciuda derivelor de la nivel politic, există o susţinere cvasiunanimă pentru efortul de a promova literatura. Oricîte milioane ar costa.

PUBLICITATE

Historia SPECIAL

TRAIAN, Optimvs princeps

Soldatul roman care a cucerit Dacia

Pacea, bogăţia şi gloria Imperiului depindeau de împărat

DIN 29 IUNIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

9,99 LEI

PUBLICITATE

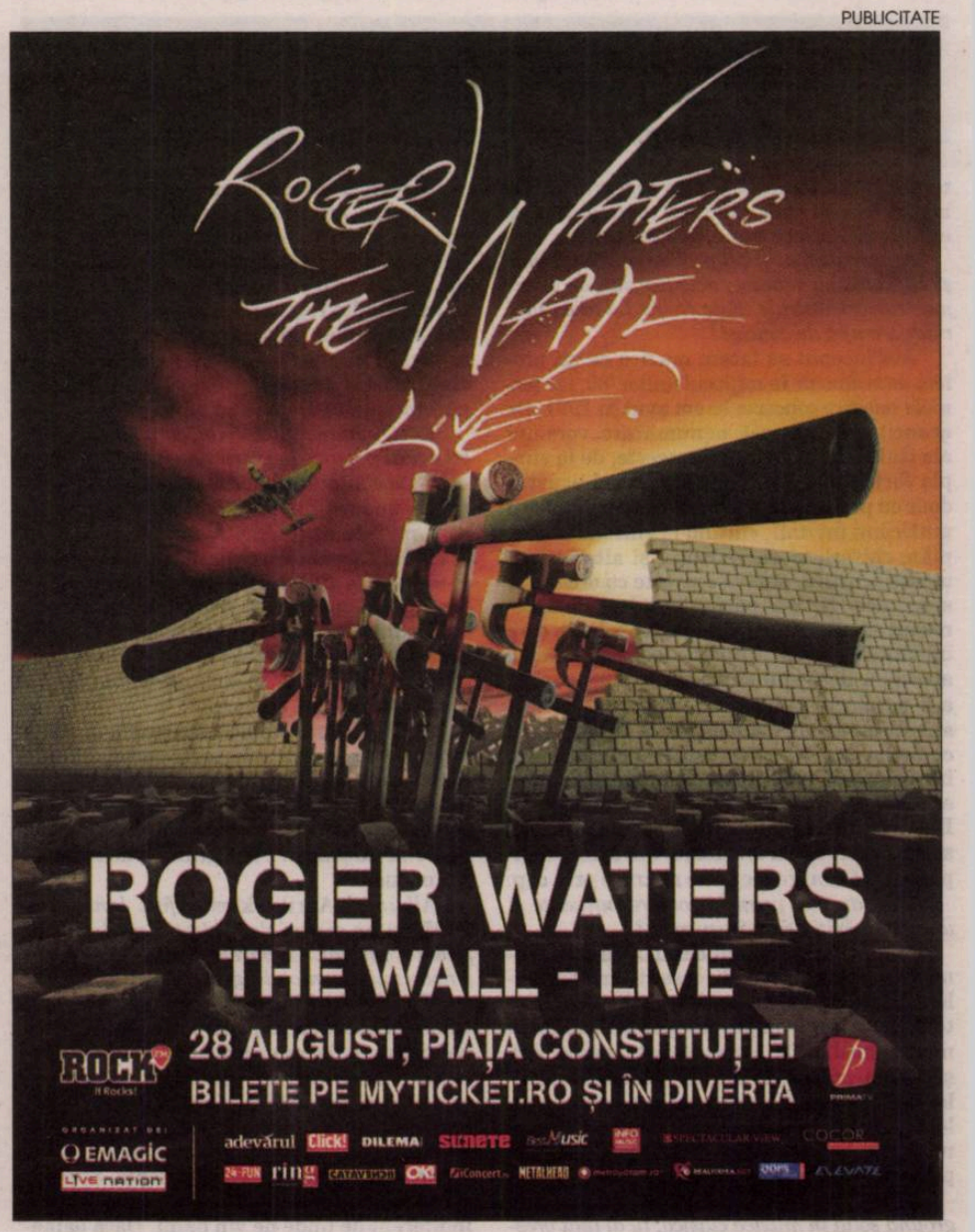

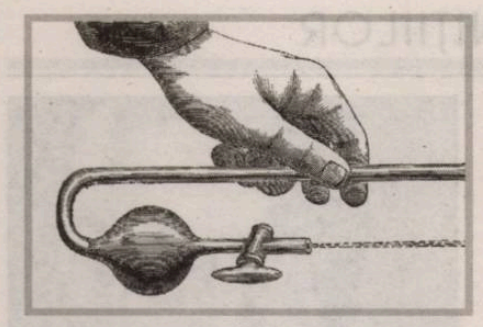

Oana STOICA

rosencrantz & co

Un proces în trei acte şi nici un vinovat

● ***Aggressive mediocrity*, un debate-performance de Catinca Drăgănescu; cu: George Albert Costea, Cristina Drăghici, Ionuţ Oprea, Sorina Ştefănescu, Vlad Udrescu. Teatrul Luni de la Green Hours.**

Lotul olimpic al României a obţinut cinci medalii la Olimpiada Internaţională de Fizică de la Copenhaga, două de aur şi trei de argint, rezultate care au plasat România pe primul loc în Europa şi pe locul 5 în lume. Medaliile de aur au fost obţinute de Cristian Frunză (clasa a X-a) şi de Cristian Andronic (clasa a XI-a). Toţi cei cinci medaliaţi români sînt elevi ai Liceului Internaţional de Informatică din Bucureşti.

Ştirea de mai sus a apărut la jumătatea lunii iulie. O pură întîmplare face ca la Teatrul Luni de la Green Hours să fi avut premiera un spectacol despre situaţia copiilor supradotaţi, cu aplicare la cazul ficţionalizat al unui olimpic internaţional la fizică. *Aggressive mediocrity* pune în discuţie hibele sistemului de educaţie, vizibile (şi) prin lipsa de grijă pentru copiii supradotaţi. Formula este de teatru-forum, iar povestea are la bază mai multe cazuri reale. Anul trecut, Ştefania Sterpu (15 ani), olimpică în lotul de juniori la astronomie, s-a aruncat de pe bloc. În 2011, un alt olimpic naţional la matematică s-a spînzurat. Unii psihiatri asociază copiii supradotaţi cu riscul ridicat de boală psihică. Cauzele sînt cumulative: obsesia pentru perfecţiune, percepţia – a lui şi a celorlalţi – că e diferit, izolarea, interiorizarea. În România, nici profesorii, nici părinţii nu sînt pregătiţi să identifice nevoile unui copil supradotat. Spectacolul Catincăi Drăgănescu porneşte de la această necunoaştere (ignorare?) a situaţiei şi ajunge cumva tot aici. Dar să o luăm pas cu pas.

Prima parte a performance-ului este bazată pe o dramaturgie fragmentară, cu scene scurte şi personaje tipologice. Mama – o femeie independentă, din *high-class*, preocupată de carieră, un pic frivolă. Tatăl – pragmatic, îşi manifestă afecţiunea pentru fiul său, prin oportunităţi de afaceri. Ambii părinţi sînt mîndri de nivelul lor financiar şi aplică sintagma „totul se poate cumpăra". Profesoara – rigidă, îşi face din rezultatele la olimpiadele internaţionale principala plăcere în viaţă. Prietenul – un jurnalist de 35 de ani, în luptă cu obişnuinţele senzaţionaliste ale presei „de consum". Şi „eroul" – olimpicul internaţional la fizică, a cărui absenţă marchează nu numai dispariţia sa, ci şi faptul că nu i se dă niciodată cuvîntul, ceilalţi îl ignoră sau vorbesc în numele lui, i se substituie (ştiu ei mai bine ce vrea/simte adolescentul). Creatorii spectacolului au declarat că vor să discute despre situaţia adolescentului obişnuit, nu numai despre cea a celui extraordinar. Viciul comun pe care îl are societatea – şcoala şi familia – în raport cu adolescentul (valabil şi la vîrste mai mici) pare a fi lipsa de atenţie. Copilul sau tînărul nu este ascultat, de aici apare şi mult acuzata fractură de comunicare dintre generaţii. Revenind la *Aggressive mediocrity*, cele patru personaje prezente desenează situaţia clar, prin tuşe groase, cu scene scurte, care se succed rapid, ca un rechizitoriu (întregul spectacol este văzut ca un proces, spectatorii sînt juraţi, există un MC – procuror, interogatorii şi pledoarii, un verdict etc.). Personajele sînt conturate din cîteva trăsături esenţiale, la limita clişeului, nu comunică direct, ci demonstrativ, către public. Lipsa de comunicare viciază şi aici situaţia, amplifică sincopele sistemului. Partea de teatru se termină cu moartea adolescentului, o sinucidere inexplicabilă. Miezul spectacolului este un joc pentru care spectatorii au primit cartonaşe colorate, cu care votează ce personaj ar putea fi responsabil şi, în urma pledoariei acestuia şi a interogării sale de către celelalte personaje, decid vinovăţia sau nevinovăţia acestuia. Prin eliminare, în scenă va rămîne un vinovat. Unicul. Şi aici intervine a treia parte a show-ului, una discursivă, în care spectatorul este provocat să îşi expună opiniile, după ce MC-ul creează îndoiala rezonabilă: este acel personaj singurul responsabil pentru moartea tînărului? Mai mult, este el vinovat (poate fi un factor agravant, dar nu vinovat, întrucît este vorba de un act deliberat – sinucidere – al unei persoane cu discernămînt – minor peste 16 ani)?

Prin eliminare, în scenă va rămîne un vinovat. Unicul.

Aggressive mediocrity este un spectacol care identifică un sistem educaţional depăşit, ale cărui lacune afectează direct viaţa copiilor. De exemplu, lipsa unui psiholog pentru elevi. Teoretic, există unul în fiecare şcoală, nu ştiu dacă asta se verifică şi practic. În plus, munca lui este oarecum formală, nu există acel sistem de urmărire a evoluţiei elevilor (nici nu ar putea, dacă un singur psiholog are în grijă sute de elevi). Carenţele din sistemul educaţional sînt multe şi merită dezbătute, dar *Aggressive mediocrity* reuşeşte doar pe jumătate acest lucru. Problema este la construcţia spectacolului. Jocul vinovaţilor – sau al vinovăţiilor – începe de la o premisă greşită, aceea că publicul ar alege un singur responsabil al tragediei. În mod cert, nu există un vinovat unic, este nevoie de o responsabilizare pe multiple planuri, există o vină sistemică, un *summum* de carenţe sociale (şcoala părinţilor, înţeleasă ca o minimă pregătire individuală pentru acest „rol", nu există). Astfel, jocul găsirii unui vinovat parcurge un traseu lung, pentru a ajunge într-un punct în care spectatorul se afla deja de la început. Cu alte cuvinte, demonstrează ceea ce ştim: că nu poţi fi responsabil (cu atît mai mult unic) pentru sinuciderea cuiva şi că nu există o procedură de atenţie pentru copii excepţionali (povestea se poate extinde, de exemplu, la sportivi).

Fractura de comunicare între generaţii, problemele sistemului de învăţămînt, tarele sociale – temele identificate de creatorii *Aggressive mediocrity* arată disfuncţiile societăţii. Minusul spectacolului este că se păstrează într-o zonă demonstrativă: asta e situaţia, nu e aşa că nu e aşa? Dezbaterea ar fi trebuit să pornească din punctul asupra căruia sîntem cu toţii de acord: că există o problemă generată de un *summum* de factori. De aici încolo ar trebui să înceapă discuţia, lucru care se întîmplă prea tîrziu în economia spectacolului.

Văzut de două ori – la avanpremieră, cînd publicul a sancţionat premisa jocului, refuzînd convenţia, căci a alege un singur vinovat înseamnă a accepta o convenţie, şi după premieră, cu public-ţintă invitat (liceeni şi profesori), care a intrat în joc –, spectacolul pare sustenabil doar dacă spectatorul respectă convenţia. Asta fragilizează intenţia scenică. Dincolo de acest aspect, *Aggressive mediocrity* rămîne un exerciţiu bun de chestionare a problemelor societăţii contemporane.

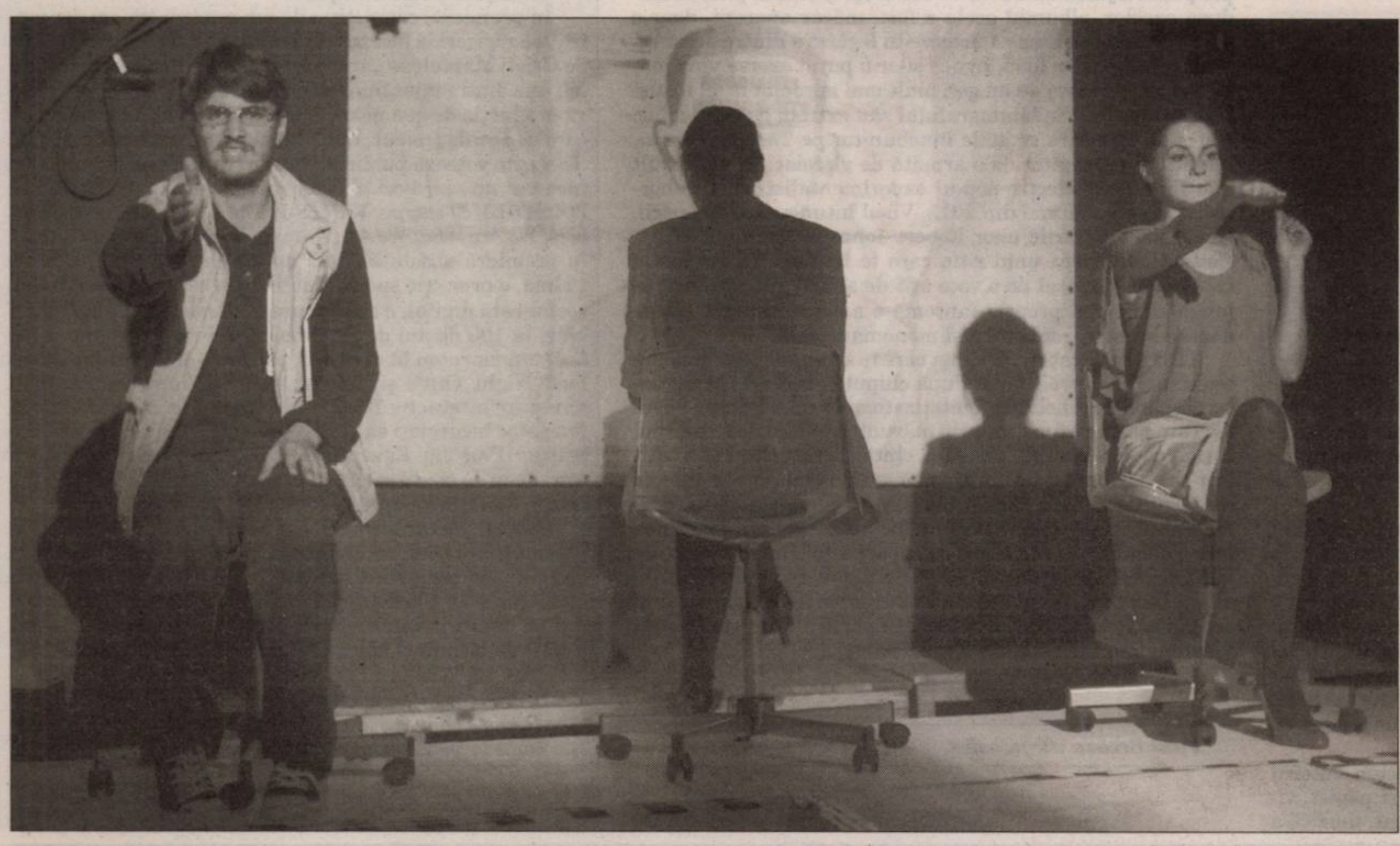

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

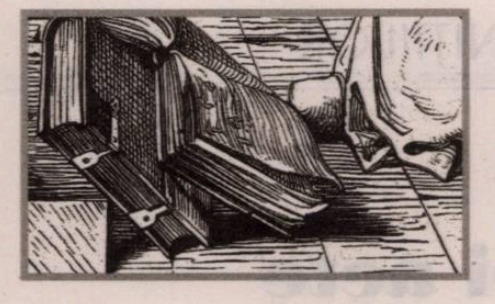

Simona SORA

biographiti

Un contemplativ

Vasile Lovinescu

M-am întrebat, nu o dată, de ce s-a scris atît de puţin despre Vasile Lovinescu. E clar de ce calea lui de interpretare a literaturii n-a fost mai deloc urmată, cu excepţia notabilă a lui Alexandru Paleologu. De ce nu s-a scris despre unicele lui jurnale (începînd cu *Însemnări iniţiatice* şi terminînd cu *Jurnal alchimic*, texte îngrijite de Roxana Cristian şi Florin Mihăiescu), despre *Scrisori crepusculare*, carte extrordinară care ar trebui completată (cu multe alte scrisori) şi publicată într-o ediţie critică. Am înţeles însă recent cît de greu e să scrii despre toate aceste texte (mai ales într-o revistă), reluînd cîteva eseuri mai vechi ale lui Vasile Lovinescu pe care-mi amintesc că le-am citit, cu uimire, prin 1993, şi le-am comentat, în *România literară*, cu... mefienţă.

Lucrul de bază la Vasile Lovinescu, ziceam atunci, este elogiul lumii tradiţionale şi opoziţia sa cu lumea modernă, care (după René Guénon, maestrul lui declarat) nu trăieşte decît prin „negarea adevărului tradiţional şi suprauman". Toate demersurile de decriptare a simbolului prin analogie inversă urmează la Vasile Lovinescu o succesiune clară de etape: numirea simbolului, filiaţia sa pe orizontală (tradiţia), integrarea acestuia prin legi riguroase ţinînd de număr, pondere sau ritm şi, în final, refacerea legăturii ocultate temporar (pe verticală) cu centrul. E drumul din *Al patrulea hagialîc* şi drumul urmat în cele două volume de eseuri postume, *Creangă şi Creanga de Aur* şi *Monarhul ascuns*. Această declarată schematizare a simbolurilor aplicată de scriitor – pe urmele lui Guénon şi Julius Evola – foloseşte literatura ca pretext. Şi, uneori, îi neagă literaturitatea în numele „virtuţii alchimice", de căutat dincolo de ea. Literatura nu e decît un recipient al unor mesaje iniţiatice, iar cortegiul de opere încifrate ar merge de la *Ghilgameş*, poemele homerice şi tragicii greci la Goethe şi Dostoievski, prin Vergilius, romanele Graalului şi Dante. La noi, semnele păstrării unor funcţii spirituale, ascunse temporar din pricina „răutăţii veacurilor", sînt încifrate în operele unor Constantin Stamati, Asachi, Alecsandri, Negruzzi, Creangă, Eminescu, aşadar mai ales în spaţiul unei Moldove ocultе, în care Ciubăr Vodă este simbolul-efect, urmărit nu ca o reprezentare oarecare din simbologia tradiţională, ci ca însuşi deţinătorul Cupei Graalului. Iată o învestire care şochează: Ciubăr Vodă, regele Graalului, un Saint-Germain al nostru! La fel cum ne şochează, pe noi, interpreţii *light* ai unei lumi transparente, suprapunerea schemei tradiţionale la cîteva povestiri extrem de cunoscute ale lui Creangă. Cele două femei bocind căderea drobului de sare, omul care încearcă să-şi lumineze bordeiul aducînd soarele cu obrocul, ţăranul care nu-şi putea scoate carul gata făcut din casă, un altul care încerca să-şi adune nucile în pod cu „ţăpoiul", în fine cel care voia să-şi urce vaca pe acoperiş ca să pască fîn – toţi aceştia sînt „neînţeleşii" unei lumi esenţialmente pozitiviste, incapabilă să mai interpreteze simbolurile şi mai ales necesitatea vitală a recunoaşterii lor. Adevăratul prost din snoava cu drobul de sare este tatăl copilului, care nu pricepe – datorită bunului său simţ, adevărata prostie în lumea tradiţională – că drobul este o posibilă *piatră sfîntă*. Iar în povestea cu „posmagii muieţi", prost e tot ipostază: de nebun-păzitor-al-cheilor şi regemag.

Un ascet al gratuităţii literaturii.

Această logică specială, logica lui „hop-deoparte", semnul unei lumi pe care s-a grefat o a patra dimensiune, este prima calitate a exegezei lui Vasile Lovinescu, fie că e vorba de *Craii de Curtea Veche* (care, pentru hermeneutul ezoteric, este ba poem în proză, ba basm), de *Harap Alb*, *Despot Vodă*, *Păcală şi Tîndală* sau *Moş Nechifor Coţcariul*. La anumite adîncimi, care nu mai sînt literare, totul poate fi tradus în limbaj universal, personajele sînt interşanjabile în economia aceleiaşi funcţii, reactualizată de la o cultură la alta. E o logică a ştiinţei şi misterului care poate rămîne, în mîini mai puţin iniţiate decît cele ale lui Vasile Lovinescu, cu totul deoparte, prin decriptarea insuficientă a simbolurilor, ca şi prin exagerare simbologizantă.

N-ar fi însă rău deloc să mai vedem la lucru, în zilele noastre, asemenea contemplativi, asceţi ai gratuităţii literaturii. Măcar pentru a avea, periodic, asupra cui să ne descărcăm scepticismele, certitudinile retorice şi inutila cunoaştere.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Bluesland Drive

● David Lynch, *The Big Dream*, Sacred Bones Records, 2013

„The time has come for the words to be hear", bîiguie o voce sugrumată, procesată pînă foarte aproape de graniţa umanului. Dacă fiecare vară e capabilă, an de an, să aducă pe lume o extravaganţă, un copil straniu predispus la a ne trezi pentru un moment dintr-o narcoză spartă doar de ţipetele exaltate ale hoardelor – artişti şi public – care invadează festivalurile de sezon, în 2013 face chiar obiectul al cărui nume e scris cu litere de-o şchioapă cîteva rînduri mai sus – *The Big Dream*.

Acum doi ani, David Lynch îşi punea pentru prima oară semnătura pe un album de studio, botezat, desigur, *Crazy Clown TIme*. Era şi nu prea o noutate pentru cei care îi cunosc faimosului regizor american apetitul pentru compoziţie – coloana sonoră de pe *Inland Empire* era tot opera omului care a mai colaborat, printre altele, acum cîţiva ani, cu regretatul muzician Mark Linkous, liderul proiectului Sparklehorse, pentru incredibilul disc *Dark Night of the Soul*. Şi a celui care compunea şi performa în 2001, împreună cu John Neff, muzica unui album numit *BlueBob*.

Crazy Clown Time nu avea cum să fie, precum autorul său, altfel decît o creatură ciudată: sinistroid şi popist, virusat complet de reverb şi ecou, liric şi întunecat, muzică a unui *Twin Peaks* de music hall în care agentul FBI Dale Cooper putea fi jucat de David Bowie. Deşi lynchian pînă în măduva oaselor, albumul acela a fost, măcar aparent, doar o schiţă a ceea ce putea să urmeze în legătura dintre acest regizor şi muzică. În fond, Lynch şi-ar fi putut exersa vîna magică şi misterioasă pe un gen mult mai apropiat de el însuşi şi de atmosfera cinematografului său extrem de particular. Blues-ul ăsta care se aude înnebunitor pe *The Big Dream*, înghiţit şi regurgitat de o armată de vîrcolaci, îi vine mult mai bine decît electro-pop-ul experimentalist, comico-horrorist, de pe albumul din 2011. Visul întunecat al Americii, trecut prin chitările unor Robert Johnson sau Link Wray, claustrat în cuşca unui ritm care te împinge în prăpastia catalepsiei şi cîntat de o voce atît de abuziv filtrată încît ajunge să devină propria fantomă e adictiv în toată splendoarea lui *noir*, romantică şi monomaniacală.

TBD e încărcat cu un sunet care te scufundă lent în noaptea unui *road movie* făcut după chipul şi asemănarea creatorului: tobele scheletice, sintetizatoarele răscolitoare, basul ăla care plutеşte funebru prin măruntaiele pieselor, reverbul turnat cu generozitate peste tot, chitările răsucite ca un cuţit într-o rană, tonul cvasiînfricoşător, suspansul care se apropie constant de climax, fără a reuşi să-l atingă vreodată, drama butaforizată etc. Muzica de aici e, dacă vreţi, imaginea într-o oglindă aburită a întregii opere a lui David Lynch, de la *Eraserhead* la amintitul *Inland Empire*, trecînd prin *Rabbits* şi *Dumbland* şi avînd staţia de oprire în cel mai straniu oraş american care a fost vreodată parte a unui stat numit Washington, inexistentul Twin Peaks.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Andrei CREŢULESCU

„Lună Plină"

De unde ideea festivalului?

Cineva spunea, niţel cam bombastic, că sînt „un pasionat necondiţionat al filmului de gen atemporal". Iar genul horror în sine e cumva hulit sau privit de sus... În fine, Tudor Giurgiu îmi tot şoptea de cîţiva ani că-şi doreşte un asemenea festival în Transilvania. Am bătut palma la Cannes, în 2012 – iar în august aveam prima ediţie. Cred că e un record.

Ce va fi la această ediţie?

În premieră, competiţie de lungmetraj (m-am concentrat pe regizori la început de drum) şi de scurtmetraj (alese de Cristi Mărculescu, între care şi unul românesc – de altfel, una dintre intenţiile festivalului este de a stimula cumva producţia de gen neaoşă). Avem un juriu internaţional, care va acorda trofeul „Lună Plină" pentru cel mai bun film (la scurte votează publicul), plus o secţiune nouă, unde am încercat un *overview* al celor mai zdravene producţii din 2012/2013 *(El cuerpo, V/H/S-2, The Lords of Salem, Grabbers, We Are What We Are, Aurora / Vanishing Waves* – toate în premieră absolută). Mai notăm un omagiu Brian De Palma, o proiecţie specială cu *E.T.* în versiunea originală, restaurată digital, o aniversare *Fantomas* de Louis Feuillade, la 100 de ani de la premieră (şi cu acompaniament *live)*, un maraton în aer liber, pe care l-am intitulat „Zombies' Night Out", şi, bineînţeles, de-acum tradiţionalul *screening* interactiv *The Rocky Horror Picture Show*, unde fanii sînt încurajaţi să vină costumaţi – orez avem noi, din belşug. Plus un EducaTIFF cu animaţii fantastice, un workshop de efecte speciale, expoziţii, tîrguri, cîntări şi petreceri în fiecare seară...

Condiţii de cazare?

În primul rînd, un camping cu 400 de locuri, amenajat de echipă şi poziţionat strategic, la 50 de metri de terasa La Ţăruş şi la 100 de metri de Cinema Vertigo – *open air*. Există cîteva pensiuni foarte cochete – iar localnicii sînt teribil de primitori, dacă preferaţi să staţi „la gazdă".

***Andrei Creţulescu** este directorul artistic al Festivalului de Film Horror&Fantastic „Lună Plină" (14-18 august) de la Biertan. Mai multe la www.lunaplinafestival.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Andrei GORZO

dilematograf

Lumi smulse din ţîţîni

● ***Deturnarea / Kapringen*** **(Danemarca, 2012), de Tobias Lindholm.**

Cînd un vapor comercial danez este capturat, în apele Oceanului Indian, de nişte piraţi (somalezi) ai zilelor noastre, preşedintele companiei deţinătoare a vaporului decide să negocieze personal pentru eliberarea echipajului. Piraţii (reprezentaţi de un excelent vorbitor de engleză, care insistă – nu neapărat liniştitor – să fie considerat un simplu intermediar/interpret) încep prin a cere 15 milioane de dolari. Încrezător în abilitatea sa de a-şi păstra sîngele rece la masa tratativelor (deşi e prima oară cînd şi-o exersează negociind pentru vieţi omeneşti), preşedintele companiei începe prin a oferi un sfert de milion. Procesul de negociere se va întinde pe cinci luni. Munca disciplinată a regizorului-scenarist Tobias Lindholm constă în relatarea fără comentarii a acestui proces, comutînd cu regularitate între incinta companiei din Copenhaga (unde punctul de vedere narativ e aliniat la perspectiva preşedintelui) şi spaţiul aproape la fel de închis al vaporului imobilizat în larg (unde punctul de vedere narativ e aliniat, nu mai puţin riguros, la perspectiva unuia dintre ostatici – bucătarul echipajului). Reprezentativă pentru inteligenţa sobră a narării este decizia de a trata declanşarea crizei – năvălirea piraţilor pe navă – nu de-aproape, din preajma bucătarului, ci de departe, din preajma preşedintelui de companie chemat să asculte ultima transmisiune a comandantului de navă. Comutarea între cele două canale de acces la evenimente nu face ca accesul spectatorului să fie, în ansamblu, altfel decît parţial, mărginit, „tunelar" – aşa-zisul translator, cu insistenţa sa de a nu fi confundat cu piraţii (pe care, totuşi, el şi numai el pare să-i conducă), nu e mai puţin incognoscibil pentru bucătar (care vorbeşte cu el faţă în faţă) decît pentru preşedintele companiei (redus la a încerca să-i ghicească gîndurile prin telefon). Aderenţa elegantă la limitatele perimetre de cunoaştere accesibile celor doi protagonişti e însoţită de distanţa observaţională menţinută inclusiv faţă de ei – atît bucătarul (care e un tip deschis – genul ursuleţ), cît şi capitalistul (care e un tip închis – subţire, oţelos şi gri-metalizat, ca o lamă) sînt construiţi ca personaje numai prin descriere externă. Ce se întîmplă cu bucătarul este că, dacă pe la începutul captivităţii poate fraterniza spontan cu piraţii pe durata unei partide de pescuit (o secvenţă care are şi meritul de a mai disipa din alteritatea acestora din urmă), lunga şi traumatizanta experienţă îl afundă progresiv într-o stare de prostraţie apropiată de semnalmentele catatoniei. În timpul acesta, capitalistul devine el însuşi prizonierul firmei (la propriu – încetează să mai treacă pe acasă) şi are dificultăţi tot mai mari în a-şi controla nervii. Dincolo de faptul că pretenţiile lui de sînge rece au parte de o umilitoare punere la punct, filmul *Deturnarea* lasă în urma sa nu atît o morală clară, cît o întrebare sîcîitoare cu privire la responsabilităţile umane aferente *leadership*-ului capitalist.

Inteligenţa sobră a narării.

● ***Lore*** **(Germania-Australia, 2012), de Cate Shortland.**

În mai 1945, cînd părinţii ei naziştii se predau autorităţilor de ocupaţie, o fată de 14 ani, Lore (Saskia Rosendahl), rămîne singură cu fraţii ei mai mici, patru la număr, printre care un bebeluş. O coproducţie Germania – Australia, adaptare după o romancieră britanică de origine germano-australiană (e vorba despre Rachel Seiffert şi despre romanul ei din 2001, *The Dark Room), Lore* pune în imagini călătoria celor cinci copii, prin păduri şi uneori prin sate (nu şi prin oraşe mari), pe cîmpii presărate cu ruine, cadavre şi talismane naziste, din Bavaria pînă pe lîngă Hamburg, unde speră s-o găsească pe bunica lor. Imaginile reprezintă nu o dată o lume răsturnată la propriu, cu susul în jos, aplecată într-o rînă, văzută prea de-aproape sau dintr-un unghi parţial obturat şi, secvenţă după secvenţă, sînt montate într-o ordine intenţionat dezorientantă – multe planuri-detaliu şi puţine vederi de ansamblu, puţine racorduri line-ca-la-Hollywood şi multe fracturi uşoare: un cine-mozaic impresionist, reprezentînd o lume scoasă din ţîţîni. Dimensiunea de basm pe care o are periplul copiilor prin acest peisaj – în parte postapocaliptic, în parte pastoral, în parte macabru-grimmian (de *Hansel şi Gretel)* – e accentuată de întîlnirile lor cu o văduvă nazistă (care arată ca o vrăjitoare), respectiv cu un înger păzitor. Acesta din urmă e un tînăr intens-taciturn, aflat în posesia unor documente care-l identifică drept evreu. Temeinic îndoctrinată de părinţi (ca şi alţi compatrioţi care-i ies în drum, ea respinge dovezile fotografice ale crimelor naziste, expuse la tot pasul de către Aliaţi), Lore se uită la el cu o repulsie fascinată, care, sub efectul febrei, se contopeşte cu pulsiunile sexualităţii ei abia trezite. Starea de insanitate în care ajunge Lore pînă la capătul călătoriei e poetizată copios – şi poate preţios – de către regizoarea australiană Cate Shortland, prin recursul ei la pirotehnie impresionistă, dar finalul – un act de violenţă simbolică, săvîrşit de eroină împotriva generaţiilor trecute – refuză tăios perspectiva unei vindecări grabnice.

PUBLICITATE

Cu noua aplicație **adevărul** pe iPhone rămâi conectat 24/24 la ziarul tău preferat. **GRATIS.**

Acum ai:

- ✓Acces gratuit la cel mai mare flux de ştiri din presa românească
- ✓Posibilitatea selecţiei ştirilor în funcţie de oraşul în care locuieşti
- ✓Conţinut multimedia: text, foto, video, audio
- ✓Oportunitatea de a fi reporter Adevărul: poţi încărca poze şi filmuleţe ce vor fi preluate de www.adevarul.ro
- ✓Configurarea personală a afişării ştirilor
- ✓Acces la conţinut în modul offline

Disponibil în App Store

www.adevarul.ro

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE

DIN 15 IULIE

Historia

www.historia.ro

IANUARIE 1948: BÂZU CANTACUZINO, ASUL AVIAȚIEI INTERBELICE, EVADEAZĂ DIN ROMÂNIA, ATERIZÂND LA MILANO

Florentin ŢUCA

Ombilicul regelui, buricul pămîntului

Naşterea micului prinţ britanic a fost, zile în şir, subiect de primă şi ultimă pagină pentru jurnale serioase şi temă de deschis şi de închis ştirile la posturi de televiziune de prestigiu. (Asta ca să nu mai luăm în calcul tabloidele de pretutindeni.) Şi ziarele, şi televiziunile şi-au zugrăvit obrazul cu steagul britanic şi, alături de feţele văcsuite din pieţele londoneze, au scandat lozinci mobilizatoare în cinstea copilaşului care s-a făcut, prin chinurile facerii, prinţ de-al treilea.

În fapt, presa şi televizoarele au început să fiarbă (şi, odată cu ele, jumătate de planetă) chiar înainte de Marele Eveniment. Atente la siguranţa şi stabilitatea planetară, ursitoarele mass-media au campat în faţa maternităţii, frăsuindu-se zile şi nopţi, de veghe în lanul de nelinişti ereditare, în speranţa unei încoronări precoce.

Lungi zile de aşteptare şi frămîntări sub presiunea a mii de curiozităţi şi dileme, începînd cu cele despre sexul copilului şi terminînd cu detaliile princiarei cure de slăbire de după naştere. Şi totuşi, acele mii de întrebări prenatale n-au fost decît un preludiu, minunat generic de oscar tabloid: tsunamiul mediatic şi frenezia populară au atins apogeul abia după ce regele, mic şi gol, a apărut în lume. În acea zi, s-a declanşat ceea ce *New York Times* numea „un spectacol incomparabil cu vreun altul din epoca modernă a mass-media" (*„a spectacle unlike any other in the modern media age"*). *The Sun* s-a transformat, dintr-odată, în *The Son*, proba supremă că *gorgeus George* a devenit soarele lumii şi centrul universului: din potenţial prinţ, al treilea pe listă, *the royal baby* a ajuns, iacătă, un al doilea rege-soare. Titlurile ziarelor au crescut pe măsura evenimentului, ajungînd, inevitabil, la 3 kilograme şi 50 de centimetri. Pînă şi rivalii franţuji au acceptat că, aşa cum titra *Le Matin*, bebeluşul regal *„(c')est un garçon!"* de primă mărime şi de primă pagină, o bună ocazie ca britanicii să bea tone de şampanie franţuzească, poate o fi bună pentru colici. Cadourile au început să curgă din toate colţurile Comonwealth-ului, australienii cîştigînd competiţia de pupături dinspre periferie spre metropolă, oferind bebeluşului regal un crocodilaş înfăşurat în fundiliţe albastre. Dezmăţul mediatic a atins – aşa cum observa Joan Smith în *The Independent* (29 iulie) – dimensiuni suprarealiste, de vreme ce, conform editorialistei, fostul secretar de presă al reginei zicea metaforic că naşterea micuţului George este rezultat al graviditătii poporului *(„people's pregnancy")*. Şi asta nu e tot: potrivit aceleiaşi prese britanice, un tip a coborît în ziua naşterii prinţului în gara Padington cu o pancartă pe care prinţesa Kate arăta exact ca Fecioara Maria, iar micul George, un fel de Isus, mîntuitor postmodern al unei lumi măcinate de crize, în căutare de Mesia.

După ce toată această orgie mediatică „cretinoidă" (cum o numea, pe vremuri, Christopher Hitchins) s-a mai domolit, criticile la adresa ei au readus la suprafaţă mai vechea dispută dintre monarhişti şi republicani. N-aş evoca însă detaliile şi argumentele celor două tabere ale dezbaterii şi nu intenţionez să provoc o polemică pe subiect. Aş prefera, mai degrabă, să mă întorc la bebeluşul regal şi la mirarea mea absolut sinceră cum de-a putut naşterea unui prunc să răscoale mapamondul (să fim bine înţeleşi, mă refer la naştere ca rezultat al procesului biologic numit fecundare). Mă tot scotocesc după explicaţii şi încerc să le ordonez...

Prima, aceea pe care am putea-o numi „oficială", este reacţia premierului britanic însuşi: oameni buni, da, e o zi fastă pentru naţiunea noastră, o zi în care Dumnezeu ne trimite o nouă probă că regalitatea rezistă timpului, că timpul însuşi este prea scurt faţă de eternitatea monarhiei, că tradiţiile regale sînt imprescriptibile, că sîntem un popor mare, că valori, că democraţie, că pluralism, că libertate, că să celebrăm şi să bem. M-am conformat. Trezit însă din beţia cu apă de ploaie şi din indigestia de după haleala discursului de lemn, mi-am zis totuşi că o asemenea poziţie, chiar de-ar fi bine exprimată, nu are legătură cu prefectura, că oricum ar fi, ea nu poate produce, de una singură, tot tapajul generat de naşterea micuţului George şi că explicaţia trebuie căutată în altă parte.

Poate că în prestigiul real şi, în bună măsură, motivat al Casei Regale Britanice şi în aportul ei cert (atît cît o fi) în promovarea şi conservarea unor autentice valori civice, democratice, etice şi juridice. În faptul că foarte mulţi britanici cred sincer în regina lor şi în instituţia monarhică şi că se emoţionează în mod genuin la gîndul că au un suveran ori la chemarea de a celebra diverse momente fericite ale familiei regale. Pricep bine asta, mai ales amintindu-mi de emoţiile care mă dominau cînd ascultam discursurile regelui *meu* adresate poporului *lui* la Europa Liberă, în serile de Crăciun trăite sub comunism. Bine-bine, dar de aicî pînă la toată tevatura şi tot freamătul din jurul micului prinţ e o cale absolut lactee.

Oameni buni, da, e o zi fastă pentru naţiunea noastră.

Mă gîndesc că poate la mijloc o fi şi o strategie de marketing a Casei Regale şi/sau a Regatului însuşi, mai ales după ce imaginea primei familii britanice a fost afectată de numeroase incidente, fornicaţii sau doar bîrfe. S-a vorbit mult în presa engleză de efectul „brand Britain" al întregii campanii mediatice, însă pagubele colaterale ale unui asemenea demers nu-s chiar neglijabile. Aşa cum remarca istoricul Tristram Hunt, citat de Tim Lewis în *The Observer* (28 iulie), datorită acestei tevaturi, „am ajuns în situaţia în care familia regală britanică a devenit familia regală mondială" (*„We've got a situation where the British royal family are becoming the global royal family"*). Cam mult, totuşi...

Un alt argument care ar putea tălmăci subiectul naşterii *live* a regelui-soare ar putea să fie, nu-i aşa?, banii. Cum era de aşteptat, multe controverse pe tema asta... Într-un articol publicat în *International Herald Tribune* (24 iulie) şi intitulat *„Who can resist a royal baby?"*, Lionel Shriver lucra la contabilitatea evenimentului şi socotea contrariată cît îi costă pe britanici toată distracţia (nu bag mîna-n foc pentru acurateţea sumelor, dar ele sînt un fain indiciu): 95 de milioane de dolari – şampania, 38 de milioane de dolari – mîncarea *(„celebratory party food")*, 86 de milioane – produsele comemorative *(„memorative memorabilia")*, 117 milioane – DVD-uri şi cărţi *(„including a history of the dipers that have clad the royal baby bottom")*, 37 milioane – jucării inspirate de prinţişor *(„royal baby-themed toys")*. Cei care vor să vadă doar partea plină a paharului şi aplaudă entuziast cumetria regală susţin că, una peste alta, Marea Britanie este în cîştig: beneficiile rezultate din vînzări (de la şampanie la ciocolată în formă de, să zicem, pampers) se ridică la 243 de milioane de lire, ceea ce, potrivit *Financial Times*, înseamnă o creştere a produsului intern brut cu 0,06% într-un trimestru. În orice caz, indiferent de perspectiva din care am apuca subiectul, sumele evocate sînt de o ameţitoare indecenţă. Dacă Marea Britanie alocă asemenea sume pentru a celebra naşterea lui George şi în scopul ăsta este organizat tot tapajul, mi se pare scandalos; dacă, în realitate, sumele sînt nu cheltuite de autorităţi, ci încasate de la consumatorii de circ şi suveniruri, tot scandalos mi se pare; dacă adevărul este la mijloc, circul e total.

Trec la supoziţia următoare: show-ul naşterii *live* a bebeluşului regal e motivat de lipsa altor ştiri pe piaţa consumatorilor de evenimente, de bîrfe şi de senzaţional. Vară toridă, vacanţe, pace în Europa, despre ce să scriem? O asemenea ipoteză nu ţine nici ea argumentele sus pentru că, dacă tot este să umblăm după rating în maternităţi, atunci de ce tocmai în maternitatea regală? N-ar fi oare mai seducătoare ştirea despre alte naşteri celebre, cum ar fi aceea a puişorilor ieşiţi direct din pîntecul găinii, ştire-lipici de audienţă după o metodă brevetată încă de prin anii '90 chiar în presa românească? Apropo, dacă naşterea prinţului lui Cristiano Ronaldo are loc tot în miez de vară, intenţionez să-mi iau o vacanţă de vreo două săptămîni în cosmos.

Ajuns în aces punct, temător să nu fiu acuzat de *lèse majesté*, îmi vine în minte o altă explicaţie, mai pură şi mai simplă, sugerată de un prieten: prostia oamenilor. Cînd eu îl provocam sincer să mă ajute în dezlegarea dilemei, el, citînd un rus celebru (nu mai ţin minte care), mi-a zis tanşant: oamenii sînt proşti, fenomenal de proşti.

Nu mai continui... Se pare că, în realitate, tot zaiafetul din jurul ombilicului regal poate fi motivat, în parte, cu fiecare dintre ipotezele sus-avansate. Avem de-a face, probabil, cu un amestec. Acest cocktail explicativ vine să confirme însă, în ochii mei, mai multe triste realităţi.

Prima: uriaşul apetit pentru circ al maselor, savoarea cu care consumatorii înghit, fără să mestece, tone de muştar şi simt gust de dulceaţă. Muştar şi dulceaţă, show de *wrestling*. În al doilea rînd, formidabila forţă a mass-media de a scrie istoria în direct (Baudrillard) şi uriaşa ei capacitate de manipulare a oameniilor, fiind capabilă să facă dintr-un eveniment anodin sau, cel mult, tratabil la diverse, un revelion mondial sau un cataclism global, după caz. (Varianta a doua este, cel mai adesea, mult mai seducătoare.) În fine, cel mai trist – nevoia noastră de a fi şi de a ne lăsa manipulaţi. Că manipulatorul suprem este regele-televizor, regele-fotbal sau regele mîntuirii neamului, nici nu mai contează. Important pare să fie că manipularea asta ne dă sentimentul că ne bucurăm cu adevărat, că cineva ne are în grijă, că nu sîntem singuri şi că prinţul s-a născut, şi el, la fel ca noi. Noi, precum prinţul.

***Florentin Ţuca** este managing partner la casa de avocatură Ţuca Zbârcea & Asociaţii.*

CINCI ANI DE POEZIE

„Este dovedit că omenirea nu se poate debarasa de poezie, ea există de mii de ani, nu de puţine ori i s-a cîntat prohodul şi, dacă Dumnezeu a murit de mai bine de un secol, poezia continuă să trăiască. Dacă oamenii nu ar avea nevoie de un festival de poezie, nu s-ar face, pur şi simplu. Omenirea extirpă fără milă tot ceea ce nu-i mai e necesar. Au dispărut caleaşca, gramofonul, casetele audio, dinozaurii, corsetele, dar poezia a rezistat“, afirma recent, chiar în Dilema veche, *scriitorul Marin Mălaicu-Hondrari, unul din organizatorii Festivalului Internaţional de poezie şi muzică de cameră „Poezia e la Bistriţa“, desfăşurat în perioada 8-21 iulie.*

Ediţia de anul acesta, a cincea, a festivalului al cărui director este Gavril Ţărmure, a fost prima cu participare internaţională. Prozatorul invitat de poeţi anul acesta a fost Attila Bartis din Ungaria, iar fotograful Cosmin Bumbuţ şi-a lansat în premieră, la Bistriţa, albumul de fotografii Bumbata *(Editura Punctum), realizat cu imagini din penitenciarul de la Aiud.*

În cele trei seri de lectură, au urcat pe scena Centrului Multicultural Sinogoga din Bistriţa, pe scena de la Tăşuleasa Social sau în Galeria Plan B, nu mai puţin de 18 poeţi, dintre care cinci străini: Enrique Noqueras (Spania), István Kemény (Ungaria), Jan Mysjkin (Belgia), Henrik Nilssson (Suedia) şi Vladimir Đurišić (Serbia). Traduceri în română şi engleză ale poemelor proiectate pe ecran, lansări de carte, discuţii cu prozatorul invitat, recitaluri de muzică de cameră (cu, printre alţii, Răzvan Suma şi Ştefan Horvath) sau folclorică (Ion Pop şi Grupul de la Iza) – tot atîtea momente bune ale acestui festival a cărui calitate creşte, în mod vizibil, de la an la an.

*În continuare, publicăm două texte despre evenimentele şi atmosfera ediţiei din acest an. (**M. C.**)*

Adela GRECEANU

„Nu cred că există ficţiune“

Naratorul nu e totuna cu autorul. Ce citim într-o carte de ficţiune nu se suprapune cu viaţa autorului. Lucruri de bun-simţ, nu-i aşa? Pe care unii autori nu obosesc să le repete cititorilor repetenţi. Găsesc totuşi plictisitor şi inutil efortul de a explica – nu, nu sînt eu acolo, viaţa mea nu e cartea mea. Aici e doar ficţiune. Aiurea! Literatura nu e o lume alternativă în care să ne refugiem cînd în lumea noastră e urît. În ce mă priveşte, cred că tot ce ajunge literatură ţine de realitate. Dar nu în sensul rudimentar că părerile şi întîmplările personajelor sînt părerile şi întîmplările autorului, mă grăbesc să precizez. Ci în sensul că, odată trecute prin mecanismul complicat care generează text, ideile, părerile, întîmplările, viaţa personajelor devin experienţa de viaţă a celui care scrie. Şi, odată trecute prin ochii bunului cititor, cele citite devin parte din experienţa lui de viaţă. Cred că literatura te face să te raportezi altfel la „realitate“, te face să vezi că „realitatea“ nu e nici anostă, nici banală, nici de lepădat, depinde numai cum o priveşti. De asta am bătut din palme în sinea mea cînd prozatorul Attila Bartis a spus simplu şi răspicat „Nu cred că există ficţiune.“

Dialogul cu Attila Bartis, de pe scena de la Tăşuleasa, la ora albastră a înserării, a fost pentru mine unul dintre momentele cele mai pregnante ale Festivalului „Poezia e la Bistriţa“ (a doua seară a Festivalului s-a ţinut în aer liber şi curat, la Tăşuleasa). Un moment pe care încerc să-l descriu în cîteva imagini: Attila Bartis, ca un fotbalist melancolic, cum l-a caracterizat poetul Radu Vancu, moderatorul recitalurilor şi al dialogurilor. Attila Bartis asemeni lui Herman, personajul din *Orbitor*-ul lui Cărtărescu, venit parcă din altă lume, foarte atent însă la realitatea imediată, foarte prezent. Attila Bartis, pe care, de la lecturile sale din Bucureşti, îl ştiam timid, scump la vorbă, e acum relaxat, răspunde pe-ndelete, în ungureşte şi, la un moment dat, îşi dă drumul în română povestind cum nu a vorbit româna mai bine de douăzeci de ani şi, cînd l-a cunoscut pe Filip Florian, în 2006, brusc a început din nou s-o vorbească mai bine chiar decît înainte de a pleca din România (în 1984). Attila Bartis rîzînd cu poftă cînd poetul Ion Mureşan strigă din public că un răspuns asemănător cu al lui Bartis vizavi de raportul politic-literatură l-a dat şi Esterházy. Attila Bartis spunînd „sînt sigur că n-o să moară literatura, pînă cînd există om pe pămînt, o femeie şi un bărbat, unul va fi poet şi celălalt cititor şi apoi invers – în asta sînt convins.“ Prozatorul invitat anul acesta la Festivalul de poezie şi muzică de cameră „Poezia e la Bistriţa“ este, de fapt, şi el un poet.

Ţin să mulţumesc personal organizatorilor acestei ediţii: Gavril Ţărmure, Ana Dragu, Domnica Drumea, Marin Mălaicu-Hondrari, Dan Coman, traducătoarei-poete Gabi Eftimie şi fetei de la Tăşuleasa care, cînd deja se întunecase şi se răcorise binişor acolo sus, a apărut în faţa mea şi m-a întrebat dacă vreau o pereche de şosete.

***Adela Greceanu** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Mireasa cu şosete roşii *(Polirom, 2008).*

Anca FRONESCU

Dacă e poezie în iulie e Bistritz!

La Bistriţa, anul acesta cel mai mult mi-a plăcut la Tăşuleasa (Piatra Fîntînele). O stare de bine m-a cuprins în acea după-amiază: să şezi rezemată de o buturugă pe o pajişte în soare, să te joci cu un căţel mic şi alb (asistent-şef la Tăşuleasa, după spusele managerului de proiect), să îl asculţi pe Attila Bartis vorbind despre viaţă, limbă, literatură, exil, în timp ce tu şezi în linişte pe o altă margine de buturugă, urmărind apusul soarelui, să fii înconjurată de prieteni dragi, să asculţi poeţi citind din propriile versuri, să stai în jurul focului şi, la miezul nopţii, să o asculţi pe Ada Milea cîntînd, să bei vin şi să asculţi tot felul de poveşti – iată cum se întrupează binele la şi pe lîngă Bistritz.

La fel de mult m-a bucurat însă şi drumul spre Bistritz, cu doi prieteni şi o maşină, pornind cu noaptea în cap, trecînd prin sate cu nume mustind de întîmplări sau parcă uitate de lume: Dumbrăvioara, Rotbav, Saschiz, Bunești etc. Pe lîngă coline şi peisaje de un verde orbitor, căpiţe de fîn stufoase, pe stîlpi am numărat cam 20 de berze. Sîmbătă dimineaţa m-am întîlnit prin Bistritz cu vreo 20 de mirese, sau, cine ştie, m-am zăpăcit la numărătoare şi unora poate le-am socotit dublu rochiile înfoiate, din turnul bisericii evanghelice, singurul cu lift de la Viena pînă la Moscova. Din turn, în timp ce număram alte 9 turle de biserică, m-am întrebat dacă poate cele 20 de berze erau de fapt cumva legate de cele 20 de mirese şi dacă la Bistritz, de Sfîntul Ilie, nunţile aduc mai mult noroc. Ploaia caldă şi deasă, din acea după-amiază, belşug tot tre' să le aducă.

La Bistritz m-am bucurat că am aflat şi eu ce înseamnă o ceteră, o contră şi o gordună şi, chiar dacă şi acum s-ar putea să le încurc, că sună bine mînuite de trio-ul tradiţional din Sîngeorz-Băi într-o sinagogă ştiu sigur. La fel de sigur cum ştiu ce bine sună muzica măiestrită de Ion Pop şi Grupul Iza.

Şi tot la Bistritz mi-am adus aminte ce bine sună poezia cînd e citită de cei ce o scriu, cînd e celebrată cu bucurie şi pusă la loc de cinste de oameni buni şi frumoşi ca Dan Coman, Ana Dragu, Marin Mălaicu Hondrari, Ana şi Camelia Toma, Gheorghe Ţărmure, Radu Vancu etc.

Şi fotografiei îi şade bine la Bistritz şi să îl asculţi pe Cosmin Bumbuţ şi Attila Bartis povestind cum s-a născut albumul *Bumbata* e şi ăsta motiv de bucurie şi înduioşare (mai ales dacă priveşti fotografiile şi citeşti unele versuri din el).

La Bistritz e bine să îţi începi ziua mîncînd pepene roşu din belşug, plimbîndu-te apoi pe pietonală admirînd ce eleganţi sînt oamenii la sfîrşit de săptămînă, e bine să-ţi cumperi cărţi de poezie în sinagogă (şi să te bucuri cînd şi alţii fac la fel) şi să le răsfoieşti deja în timp ce poeţii citesc din ele. Şi tot bine e cînd pleci să îţi umpli buzunarele cu bomboane Bucuria cumpărate tot de pe pietonală, să le duci departe împreună cu volumele de poezie, să îţi ţină de urît cînd ţi se face dor de Bistritz şi de casă şi să ştii să te întorci la anu' să te umpli din nou de bine şi frumos.

***Anca Fronescu** este traducătoare. A iniţiat languages4literature.com*

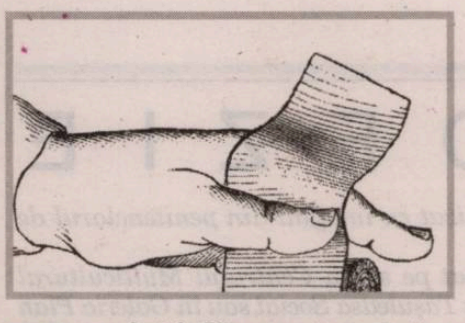

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Fetişurile electorale ale românilor

Preşedintele Băsescu a început să se agite prin teritoriu, iar Dan Voiculescu face acelaşi lucru la DNA. Lucrurile se încing în politica românească, iar asta ne duce cu gîndul la alegerile de anul viitor. Fie că vor fi împreună, în primăvară, fie că vor fi separat, în primăvară şi toamnă, europarlamentarele şi prezidenţialele vin la pachet cu o încărcătură de ură şi hilar care mă face să mă gîndesc la diferitele dispozitive de mită şi impresionare a electoratului. Pungile cu ulei şi zahăr, sălile de sport sau brăduţii de maşină nu sînt subiecte de presă atît de des pe cît ar trebui, din diferite motive. Totuşi, ele merită enumerate fie şi numai fiindcă s-au impus în folclor.

■ **Uleiul şi zahărul.** Sînt ancestrale, ca steagul dacic şi mămăliga (da, şi ea, oricît a găsit Columb America unde creştea porumbul pe la 1500). Vin dinainte de 1989, din vremurile cînd erau raţionalizate şi, în consecinţă, continuă să fie o aspiraţie pentru babe şi alte categorii de electorat docil, categorii preferate de progresistele şi europenele noastre partide.

■ **Pixul.** E indispensabil şi omniprezent. Cine scrie nu mai scrie de mînă, în ziua de azi, sau, în orice caz, are un stilou scump pentru ocaziile rare cînd o face. Pixul a ajuns pe mîna electoratului la fel cum pagerele de pe vremuri au trecut de la directorii de firmă la şoferi. Nu că alegătorului i-ar trebui la ceva, în mod special. Dar e bine să-l ai în casă, pentru la o adică. Bineînţeles, pînă la o adică, pasta pixului se face cheag şi instrumentul zgîrie, în loc să scrie, dar dacă-i aruncat p-acolo, pe lîngă televizorul din care turuie Gâdea sau Turcescu, se cheamă că eşti intelectual. Şi ai şi relaţii sus-puse în partid, nu?

■ **Găleata.** Dracu' ştie de ce s-a dat, dar am auzit din nu ştiu cîte locuri că s-a dat – şi la greu. Cineva dintre cei care mi-au zis că s-a dat a opinat că vreun sponsor de partid trebuie să fi avut o firmă care produce aşa ceva. Eu stau şi mă gîndesc că la mijloc ar putea fi aspiraţia femeii române către curăţenia-lună, la care oricum e condamnată în lipsa menajerei. Iar dacă ai menajeră, nu contezi că nu votezi. Deci ia găleata aia şi treci la cratiţă cu ea.

■ **Brăduţul de maşină.** Dacia berlină şi alte obiecte cu patru roţi, din istoria tehnicii, sînt înduioşătoare semne ale status-ului social, la români. Chestiile de felul ăsta merită împodobite, şi nu numai la nunţi sau înmormîntări. Dacă eşti politician şi îi faci cadou unui idiot un brăduţ odorizant de maşină, îi aminteşti idiotului că are maşină, realizarea vieţii lui. Şi pasagerilor din aceeaşi maşină, că e un idiot, fiindcă îi otrăveşte şi îi face să strănute cu beleaua de aromă chimică. E drept, raportul între pasageri şi şoferi tinde către 3:1, în Dacii, şi, pentru fiecare vot cîştigat, se pierd altele, mai multe. Dar, se ştie, ca să votezi, ai nevoie de carnet de conducere.

■ **CD-ul cu muzică.** S-a impus la uninominal, în 2008, cînd au intrat în Parlament un număr impresionant de măscărici şi cantautori. Ce era să le dea alegătorilor Luminiţa Anghel – portative şi arpegii? Era de preferat ceva mai palpabil. Sigur, oameni ca Onţanu, afoni, dar populari de felul lor, a trebuit să se blindeze cu sprijinul sonor al unor profesionişti din parnasul manelelor sau asemănănător. CD-ul cu muzică funcţionează la fel cu odorizantul de maşină: în Dacie, gonind cîte trei alegători pentru fiecare vot cîştigat. Cei trei se duc însă la dracu', şi nu la cabină, să voteze concurenţa; or, în România nu mai contează cîţi se prezintă, ci cîţi sînt ai tăi.

■ **Parcul din sat.** Fiindcă nu poţi da fiecărui alegător agricultor cîte-un parc, dai cîte unul la toţi. E drept, în sat nu e apă curentă şi toaleta e-n curte. Dar cultivatorul român nu se poate relaxa pe prispă şi nici copilul lui n-are ce căuta pe tăpşan. E musai să vomiţi cîteva tone de beton şi să pui nişte pomişori dintr-o specie inexistentă, pe un teren, la marginea comunei. Cine se duce acolo ori e plouat, ori face insolaţie, fiindcă pomii nu fac umbră sau adăpost nici cît pentru un gîndac. Dar fiarele şi betonul or să rămînă pînă la sfîrşitul timpurilor.

■ **Sălile de sport.** Fac trecerea către realizări monumentale. A umplut ţara de ele Adrian Năstase, nu e clar de ce, dar desigur că a existat un motiv, fiindcă ideea a fost preluată de un alt mare sportiv, pe nume Elena Udrea. Am trecut pe lîngă o coşmelie de beton, într-un oraş de provincie. Avea bineînţeles lacătul pus, am întrebat ce se întîmplă cu ea şi mi s-a spus că acolo se fac nunţi. Dacă nici ăsta nu-i sport de mase în România, atunci nu ştiu ce mai e.

■ **Telegondola.** Nu numai Gheorghe Ştefan le-a făcut la Piatra Neamţ, cică au apărut şi pe la Petroşani. Fiindcă am mare încredere în cinstea politicienilor noştri, exclud din start ideea că ar exista o combinaţie între una dintre puţinele fabrici de telegondole din lume şi PDL-ul Monicăi Ridzi şi al lui Ştefan. E vorba pur şi simplu despre aspiraţia către înălţimi. Pornind de la ea, francezii au făcut Turnul Eiffel, sovieticii l-au trimis pe Iuri Gagarin în spaţiu şi americanii au ajuns pe Lună. La noi şi la Disneyland, nu merge fără ceva proptele şi sîrme.

■ **Terminalul nou de la Otopeni.** Am vrut să scriu un articol întreg despre el, dar m-am oprit fiindcă mi s-a părut că sînt prea răutăcios. Pe lîngă că e lung, incomod şi se strică mereu, terminalul nou n-are nici un fel de identitate sau fiţă şi căpuşează terminalul vechi, ăla mai frumos, al lui Ceauşescu. Văzut de sus, modul în care terminalul nou îmbrăţişează terminalul vechi îţi provoacă crize de identitate sexuală în somn. Politicienii contemporani se ataşează ca nişte lipitori de tradiţie – bună sau rea, cum e – ca nişte melci violatori.

Nu mai contează cîţi se prezintă, ci cîţi sînt ai tăi.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

trecerea prin reviste

● LE NOUVEL OBSERVATEUR
4 iulie 2013

Dramaturg şi regizor binecunoscut în Franţa şi în Europa, realizator a numeroase spectacole de teatru şi de operă, Olivier Py va conduce, începînd de anul viitor, Festivalul de la Avignon. E o formă de recunoaştere a unei cariere impresionante şi va fi, probabil, şi un moment de cotitură pentru acest festival care, în ultima vreme, îşi găseşte tot mai greu identitatea. Selecţia oficială de la Avignon a fost, şi la actuala ediţie, aspru criticată: limbajul teatral a devenit de neînţeles.

Noul director artistic Olivier Py n-a anunţat încă iniţiativele pentru festivalul de anul viitor. Însă criticii de teatru încearcă deja să-i ghicească viziunea. Au la dispoziţie numeroase eseuri despre teatru scrise de Olivier Py, dar şi o carte foarte recentă, intitulată pompos *Cele o mie şi una de definiţii ale teatrului* (Editura Actes Sud). *Le Nouvel Observateur* încearcă să creioneze un portret-robot al celui care va conduce Festivalul de la Avignon, pornind de la aceste definiţii. Iată cîteva dintre ele: teatrul ar fi „un ceas exact, care nu indică ora", „o cămilă fără cocoaşă", „o zebră fără dungi", „un paratrăznet pe care fiecare dintre noi îl purtăm pe limbă". Sau: „teatrul e polenul fiinţei", „un iglu în mijlocul deşertului Sahara", „un preot deghizat în femeie". Sau: „teatrul e plictiseala transformată în nerăbdare", „un cimpanzeu solemn", „manufactura sufletului". În fine, „teatrul e erecţia falusului universal".

După cum afirmă *Le Nouvel Observateur,* Olivier Py chiar crede în demersul său analitic – şi-n utilitatea acestor definiţii. El însuşi crede că volumul său e „atît de scandalos, încît ar putea trece neobservat". N-a trecut neobservat. Şi cronicile nu sînt deloc elogioase. **(M. M.)**

Adina POPESCU

portrete din mers

Pescăreasa de la bloc

Fostă vînzătoare de peşte în hala de la Obor, în prezent preşedintă de bloc, după ce a reuşit s-o dea jos pe doamna profesoară de la trei, apoi regimul totalitar al surorilor Florentina. S-a înscăunat de una singură, căci la alegerile „de bloc" nu s-au prezentat decît cinci locatari, plus femeia de serviciu care voia o mărire de salariu. A primit-o ca să tacă că „s-au furat" alegerile. Apoi noua preşedintă a numit-o administratoră pe una de la blocul de vizavi care n-avea nici o treabă cu blocul nostru, însă era docilă şi o putea ţine sub papuc. L-a cinstit cu cîteva beri pe „mecanicul" blocului – un beţiv, şi i-a cîştigat loialitatea. Curînd au alcătuit o mică gaşcă sau un grup de interese – ea, administratora, mecanicul şi femeia de serviciu. Ei reprezintă clasa conducătoare a blocului nostru, noi – cei de jos avem datoria de a plăti întreţinerea şi de a nu crîcni.

În fiecare marţi şi joi, zilele în care „se fac încasări", o poţi găsi ţinîndu-i companie administratorei în spălătoria de la ultimul etaj. Împreună, fac socoteli şi discută despre „binele" blocului. Duşmanii cei mai mari ai acestuia sînt restanţierii, din cauza lor nu se pot plăti facturile şi blocul decade. Pescăreasa se uită pe liste pentru a descoperi care sînt împricinaţii, deşi îi ştie pe de rost, probabil că-i visează noaptea. „Uite-l p-ăsta de la şase! Păi nu şi-a luat Opelu ăla argintiu acu' două săptămîni?! Şi-a luat Opel nou şi nu poate plăti două restanţe?! Cîtă nesimţire! Nu mă mir că blocul ăsta merge cum merge..." Administratora ţîţîie şi îi dă dreptate. „Ia să-l sunăm noi pe respectivul... poate trebe să-i reamintim, că are memoria scurtă!" Îl sună pe duşman. Nu răspunde. „Al dracului! Cred că s-a prins cine e că l-am mai sunat şi săptămîna trecuta!" Pe listă mai figurează şi „aia de la unu, măritată c-un arab." „Adică, arabu ăla are două case de schimb şi ea nu-şi permite să plătească o amărîtă de întreţinere?!" Sfidare! O sună şi pe „curva aia". La telefon, e numai lapte şi miere, însă se întîmplă aşa doar la prima restanţă, la a doua se trece la somaţii şi ameninţări. „Vă aşteptăm pe la noi, să ştiţi! Cu drag. Sîntem aici, la spălătorie, eu şi doamna administratoră, poate ne daţi şi nouă ceva!"

Şi-a luat Opel nou şi nu poate plăti două restanţe?!

Închide telefonul. „Cică n-are bani decît săptămîna viitoare... nesimţita naibii!". Apoi, discută împreună cu administratora o campanie de recuperare a trei întreţineri restante de la un proprietar plecat de oarecare vreme în Republica Moldova. Încă puţin şi vor trimite racheţii. Între timp, apare tipul cu Opelul. Nici vorbă să fie al lui, e maşină de serviciu, el nu şi-a mai luat o leafă întreagă de patru luni. E un tînăr decent, simte nevoia să se justifice, se bîlbîie, promite că, imediat ce-i va intra ceva pe card, îşi va plăti o parte din datoria faţă de bloc. Preşedinta se încruntă. Tînărul e vecinul ei de deasupra. „Şi să ştii că nu e nevoie să fiu la curent cu tot ce se întîmplă în apartamentul dumitale... adică că te certi cu soţia, concubina sau ce-o fii. Şi dup-aia dai muzica tare în miez de noapte!" Tînărul se înroşeşte. „Muzica... n-a fost de la mine!" Ea zîmbeşte cu maliţie. „Las' că ştim... noi ştim tot!"

Am asistat de nenumărate ori la o astfel de scenă, cu dorinţa ascunsă de a-l asasina pe „conducătorul iubit". Sau măcar de a-i da una în meclă. Însă am înghiţit în sec, am respirat adînc şi n-am făcut nimic. Şi eu aveam restanţe şi încă nu primisem nici o invitaţie binevoitoare de a vizita spălătoria. Mă lăsaseră deocamdată în pace. În orice context, istoric sau nu, şi în orice micro/macro univers sîntem nişte laşi. Acum se laudă că ea „a adus reabilitarea-n bloc", că datorită ei am intrat în lumea civilizată.

Jack FEINBERG

O perspectivă străină

Textul de mai jos este o parte dintr-o serie de povestiri scrise de un expat american care locuieşte în Bucureşti. Pe parcursul anului trecut, acesta s-a pierdut printre staruri de cinema, politicieni, aristocraţi, vagabonzi, criminali şi magnaţi. A experimentat senzaţionalul, lumescul şi multe altele. Toate în România.

Apartamentul generalului

Acum cîteva luni mă plimbam împreună cu un prieten prin centrul Bucureştiului, cînd am văzut un afiş „De vînzare", atîrnînd de o terasă. Clădirea era un exemplu uimitor de arhitectură brâncovenească, cu un acoperiş cu turnuri ce atrăgea atenţia oricui trecea pe stradă. Pentru a ne satisface curiozitatea, am decis să sunăm la numărul afişat. Puteam doar ghici ce ne aştepta într-un apartament probabil modern renovat, sau poate ceva neatins de mîinile dezvoltatorilor imobiliari. Cu toate astea, ceea ce am găsit ne-a spulberat toate aşteptările.

La ora programată, am trecut printr-o intrare de piatră bogat ornamentată şi am urcat două rînduri de scări de marmură. În oricare altă capitală europeană, ar fi fost uşor să îţi imaginezi un baron sau conte aşteptînd într-o astfel de reşedinţă, însă istoria Bucureştiului este destul de diferită de cea a Parisului sau a Romei. Într-adevăr, am trecut printr-o dură revenire la realitate atunci cînd am găsit liftul defect şi mereu blocat – poate simbolic – la unul dintre etaje. Arăta de parcă nu mai funcţionase de zeci de ani şi începuse să adune gunoi.

Am ajuns la uşa dorită care a fost deschisă de o mică doamnă de vîrstă medie, îmbrăcată modest şi purtînd o pereche de papuci de casă foarte zdrenţăroşi. Cu siguranţă nu era ea contesa, dar ne-a primit cu bunăvoinţă, de parcă ar fi fost una. Trecînd pragul, a fost ca şi cum am fi intrat într-o altă dimensiune. Primul lucru pe care l-am observat în foaierul slab luminat a fost frînghia de rufe de trei metri lungime, întinsă de-a lungul camerei, pe care atîrnau cîteva prosoape. M-am uitat mai departe şi am observat o pată gigantică de apă ce acoperea unul dintre pereţi. Totul era acoperit de praf. Mobilierul arăta de parcă ar fi fost cumpărat de la „IKEA comunistă". Apartamentul reprezenta întruchiparea degradării.

Cu toate astea, dacă te uitai dincolo de furnirul şubred, puteai observa indicii ale unui trecut diferit, semne că, probabil, această casă a aparţinut cîndva unei persoane foarte bogate. Lambriuri de lemn magnific sculptate acopereau întregul tavan. Uşile franceze se deschideau pentru a prezenta o mare sală de mese. Pe hol am găsit cea mai mare baie pe care am văzut-o în orice apartament din Bucureşti (vechi sau nou). Numărul mare de camere era uimitor: le-am pierdut şirul, în timp ce făceam turul celor peste 300 de metri pătraţi. Da, acest apartament avea cu siguranţă origini ilustre.

Locul era plin de contradicţii. Ne frămîntau multe întrebări, dar prima pe care am pus-o a fost: de ce erau atît de multe sonerii la uşa din faţă? Răspunsul ghidului nostru a venit destul de prozaic: pentru că patru familii împărţeau acest mare apartament, care a fost iniţial destinat pentru a găzdui o singură familie. Una dintre familii locuia în sala de mese, alta în bibliotecă, iar o a treia ocupa ce a fost probabil, cîndva, camera servitorilor... Bucătăria, holurile şi baia erau folosite în comun.

Treptat, ne-a fost dezvăluită mai multă istorie. Se pare că trecutul apartamentului nu a fost doar ilustru – ci chiar aristocratic. Clădirea a fost construită pentru fiicele unui proeminent cetăţean al Bucureştiului, generalul Grădişteanu (un alt conac aparţinînd aceleiaşi familii rămîne una dintre cele mai mari clădiri de pe Calea Victoriei). După 1948, proprietatea a fost naţionalizată şi redistribuită „Oamenilor". În mod remarcabil, în 2013, locatarii săi continuă să trăiască exact ca pe vremea comunismului.

Deşi condiţiile de trai ale locuitorilor păreau mai degrabă sărace, aceştia, probabil, stau pe o imensă avere, de vreme ce preţul cerut pentru proprietatea lor combinată este de o treime de milion de euro (cel mai probabil negociabil, de vreme ce aceştia păreau foarte dornici să-şi părăsească stilul comunal de viaţă). Mă întreb, totuşi, cine şi-ar putea permite să-i plătească? Probabil, eventualul cumpărător ar fi membru al noului tip de aristocraţi ai României. Poate e doar o chestiune de timp pînă cînd apartamentul va fi acaparat de un om de afaceri prosper care va transforma din nou locuinţa într-una unifamilială, aşa cum a fost în urmă cu peste cincizeci de ani.

Cu toate astea, pînă atunci, semnul „De vînzare" încă atîrnă pe terasă.

Anunţuri obraznice

Fiecare mare oraş îşi are rutina sa zilnică (unii ar putea spune chiar ritual) unică, care îl face special şi, într-un fel, îi captează esenţa. Dimineaţa, în timp ce merg spre muncă, parizienii sar peste rigole stradale, în timp ce acestea sînt inundate sau curăţate. Newyorkezii coboară în adîncimi de metrou dezgustătoare şi se ascund în spatele unui ziar, în scaunele lor. În Veneţia, navetiştii se luptă cu valurile urcînd la bordul unui *vaporetti,* în timp ce în Istanbul apelul la rugăciune răsună din minarete şi oraşul trece într-o stare de amorţeală. În Bucureşti, oamenii îşi îndepărtează eroic pliante de masaj erotic, de pe geamurile maşinilor.

Într-adevăr, fiecare pliant de noapte, oferind *„Sensual Massage", „Hotel Visits"* şi *„Free Bar/Free Car"* e aruncat pe vehiculele din centrul oraşului. O companie promite să „ajungă la hotelul tău în maximum zece minute." Nu poţi să nu fi curios cum ajung aceste anunţuri obraznice acolo. Nu observăm niciodată procesul de distribuţie în timp ce are loc, ci, mai degrabă, ele apar pur şi simplu ca trimise de Elfi-vicioşi. Cine este omul misterios care răspîndeşte promisiuni de „picioare desfăcute"? Dovada muncii sale e peste tot, dar, cu toate astea, omul responsabil nu este niciodată văzut. Se furişează el oare în umbră şi îşi îndeplineşte sarcinile în mod clandestin atunci cînd nu-l vede nimeni, sau atunci cînd dormim, ca Moş Crăciun? Mai rar decît cea mai rară păsăre, a-l vedea poate fi similar cu a vedea un condor californian.

Ei bine, am zărit creatura evazivă! Am prins-o la locul faptei! Şi, să fiu sincer, nu aduce deloc a elf sau oricare altă creatură mitologică, la drept vorbind. El nu se teleportează de la maşină la maşină, ca să-şi ascundă faptele. E doar un tip normal care se întîmplă să promoveze prostituţia. Cu toate acestea, într-un fel îl admir pentru că, privindu-l mai atent, mi-am dat seama că ar putea reprezenta una dintre instituţiile cele mai democratice din întregul Bucureşti. De ce? Pentru că el tratează toate maşinile în mod egal. De multe ori, vom vedea un BMW, un Audi şi un Mercedes-Benz, toate într-un rînd, şi apoi o Dacia Logan dărăpanată. Maşinile scumpe sînt decorate în mod natural cu pliante, dar oare este rabla evitată? Nu, nu este, pentru că omul ştie: fiecare cetăţean are dreptul la masaj erotic. Masajul erotic – este un drept inalienabil cu care Natura ne-a înzestrat ca fiinţe umane! Mulţumesc ţie, „Domnule Masaj Erotic" pentru că mi-ai deschis ochii!

Un meci de neuitat

Cînd am auzit că Steaua va juca cu Chelsea FC, la Stadionul Naţional al Bucureştiului, ştiam că vreau să fiu acolo. Nu numai că n-am fost niciodată la un eveniment sportiv în România, nu am participat niciodată la un joc de fotbal profesionist, chiar dacă este unul dintre sporturile mele preferate, la televizor. Cu toate acestea, am aflat că biletele s-au vîndut la doar cîteva ore după ce au fost puse în vînzare. Cu alte cuvinte, a trebuit să caut un bilet prin canale neoficiale.

Fără prea mult efort, am descoperit o piaţă virtuală înfloritoare de bilete de mîna a doua, promovate de site-uri clasificate de anunţuri. După ce am găsit un anunţ care arăta doar moderat dubios, cu un preţ doar uşor stratosferic, am vorbit cu grosolanul vînzător şi am stabilit să ne întîlnim lîngă staţia de metrou Apărătorii Patriei. Odată ajuns acolo, am întîlnit două personaje zurbagii care au făcut tranzacţia în numele vînzătorului. Tranzacţia a fost aproape anulată pentru că personajele au încercat să-mi vîndă un bilet diferit de cel promovat, însă, după negocieri aprinse, am obţinut un bilet la meciul Steaua *vs* Chelsea, iar ei şi-au primit cei 500 de lei în numerar (şi o bucată din demnitatea mea).

Cînd am ajuns la stadion, hoarde de oameni aşteptau la porţi. Eram îndesaţi ca sardinele, în timp ce ne îndreptam spre un punct de control ce implica o percheziţie corporală completă. Unul dintre paznici a permis unor tinere să taie întreaga linie, fapt ce părea destul de nedrept, dar cu toate astea, nimeni nu părea să se plîngă. După ce mi-am găsit locul şi mi-am salutat vecinii, am realizat că am plătit o grămadă de bani pentru un scaun care nu s-ar mai fi folosit pentru prea mult timp. În timp ce în Statele Unite ale Americii spectatorii se ridică de la locurile lor doar în momente de mare importanţă, aici întregul stadion nu a stat jos nici măcar pentru un moment, în timpul jocului.

Am observat multe alte diferenţe între evenimentele sportive româneşti şi cele americane. De exemplu, la acest joc a lipsit imnul naţional la începutul meciului. Americanii sînt obişnuiţi să-şi audă „Star Spangled Banner" cîntat chiar şi la jocurile din Liga Mică, astfel încît lipsa fluturării drapelului naţional a fost o surpriză. De asemenea, am chicotit cînd am văzut cum erau oferite băuturile răcoritoare, la standurile improvizate. Pe Stadionul Yankee din New York, spectatorii pot alege dintre un număr impresionant de gustări unsuroase care, eventual, îţi vor bloca arterele – cum ar fi hamburgeri, hotdog, pizza, nachos, covrigei cu brînză etc. Aici ai două opţiuni: vrei popcorn sau nu vrei popcorn. Spre deliciul mulţimii, Steaua a reuşit, în cele din urmă, să conducă Chelsea, după lovitura de pedeapsă care a trimis graţios mingea în spatele plasei. După cîtva timp, cînd victoria Stelei părea mai mult sau mai puţin sigură, am auzit un anunţ destul de ciudat, din difuzoarele stadionului: „Din motive de siguranţă, rugăm toţi fanii Chelsea să nu părăsească stadionul timp de 15 minute după meci." Huliganismul şi violenţa extremă cu care acesta merge mînă în mînă sînt, în mare parte, necunoscute în Statele Unite. Cu toate acestea, după ce toată lumea a părăsit stadionul în siguranţă şi fără traume, am fost un pic dezamăgit de spiritul nostru de echipă. Nu s-a cîntat de-a lungul străzii Ion Coravu, în drum spre metrou. Într-adevăr, majoritatea fetelor care părăseau stadionul păreau mai degrabă triste, avînd în vedere circumstanţele. Păreau să spună pe un ton pesimist „vom pierde, probabil, şi următorul meci" (pe care l-au şi pierdut, 3-1).

Cînd am auzit că Steaua va juca cu Chelsea FC, ştiam că vreau să fiu acolo.

Cine este omul misterios care răspîndeşte promisiuni de „picioare desfăcute"?

***Jack Feinberg** e un scriitor american care locuieşte în Bucureşti. A lucrat pentru Arhiva Naţională de Filme şi organizaţia umanitară Concordia.*

traducere Nadejda CODREANU

Cu ochii-n 3,14

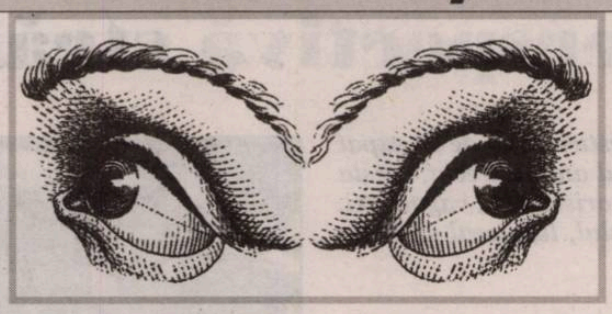

CA ÎN FIECARE VARĂ, TREBUIE SĂ ÎNDURĂM NEBĂNUITE DRĂGĂLĂȘENII

■ Ca în fiecare vară, după desfăşurarea diverselor examene, vin şi zic: nu e corect „procent de promovabilitate“, ci „procent de promovare“. Promovabilitatea e întotdeauna de sută la sută, pentru că exprimă „însuşirea de a fi promovabil“. Or, teoretic, oricine e promovabil. Dar nu toţi sînt promovaţi. E ilogic să spui „promovabilitatea a fost de 50%“. Aşadar, rog să se consemneze că mi-am făcut – degeaba – datoria şi am zis, în ciuda faptului că formula greşită „procent de promovabilitate“ aproape s-a generalizat. Mulţumesc pentru atenţie. (**M. V.**)

■ Site-ul noutati-ortodoxe.ro dă o veste măreaţă: a apărut noul *Moliftelnic* publicat de Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Patriarhiei Române (Bucureşti, 2013, 819 p. – ISBN 978-973-616-283-1). În carte se găseşte şi „Sfeştania pentru binecuvîntarea unui vehicul“ – un fel de supra-asigurare (divină) pentru maşina dumneavoastră. Sper ca la ediţia viitoare a *Moliftelnicului* să se găsească şi o sfeştanie pentru noi, bieţii pietoni, care trebuie să îndurăm (înjurăm?) toate maşinile „binecuvîntate“ parcate aiurea pe trotuare. (**M. M.**)

■ Fizicienii aceia care se tot joacă cu acceleratorul de particule îngropat la graniţa dintre Franţa şi Elveţia au descoperit o particulă nouă, B-sub-s, alcătuită din două tipuri de quarci, care însă s-au transformat imediat în muoni (un fel de verişori ai electronilor), proces care le-a cam dat teoriile peste cap cercetătorilor. În acest timp, în Atlanta, s-au născut primii doi pui gemeni de panda din ultimul sfert de secol, iar undeva în munţii Caucaz s-au născut, pentru prima dată în ultima jumătate de secol, doi pui de leoparzi persani. Se întîmplă lucruri nebănuite pe aici! (**M. C.**)

■ În caz că n-aţi băgat de seamă, aşa sună refrenul unui hit din această vară: „Dacă mă vei supăra / Mai dă-te-n dragostea mea / Ştii că te voi înjura / Mai dă-te-n dragostea mea / Eu nu mă pot enerva / Că ştiu cum e inima / Aşa că-ţi mai zic ceva / Mai dă-te-n dragostea mea“. În faţa acestei drăgălăşenii injurioase şi stupid machiste am început să regret refrenul de anul trecut: „Eu vara nu dorm“. (**A. M. S.**)

LA NOI, „MODELUL DE ALTĂDATĂ“ (UN ZÎMBET LA MIEZUL NOPŢII) FACE CÎT O MIE DE CUVINTE CARE TREC

■ Familia regală spaniolă împreună cu Fundaţia La Caixa a început să acorde, zilele trecute, burse (în valoare totală de 6,7 milioane de euro) unor tineri studenţi şi universitari spanioli care studiază în străinătate. Ne-am bucura, a spus regele Juan Carlos, ca tinerii spanioli să nu-şi uite originile şi să se întoarcă acasă după ce-şi vor termina studiile. La noi, „modelul spaniol“ sună cam aşa: duceţivă, fraţilor, unde vedeţi cu ochii, că sîntem destui şi ne cam călcăm pe picioare... (**S. S.**)

■ Puterea brand-ului. A reapărut îngheţata Polar, în două variante: 1) „Polar autentic – gustul de altădată!“ şi 2) „Polar *to go* – Îngheţata copilăriei“. Pe care s-o aleg?... Pînă la urmă, nici nu mai contează. Uneori e suficientă vederea unui ambalaj şi deja eşti transportat înapoi în amintiri. (**P. M.**)

■ La Administraţia Financiară există mai nou un dispozitiv care „măsoară“ amabilitatea funcţionarilor. După ce şi-a terminat treaba, contribuabilul poate să opteze pentru butoane care acordă calificative, ca la şcoală, oamenilor de la ghişeu. O doamnă şi-a motivat un „Foarte bine“ cu „Pentru că mi-aţi zîmbit!“ Ca să vezi – un zîmbet chiar începe să valoreze ceva. (**A. P.**)

■ În Köln, pe la miezul nopţii, am văzut pe stradă vulpi şi iepuraşi. În libertate. (**M. V.**)

■ „Cînd nu mai am nimic interesant de spus, bag o poză dezbrăcată, ca să le enervez pe alea urîte şi deştepte, că devin şi ele frumoase cînd sînt rele, aşa m-a învăţat Mirel Curea. Şi de ce să ne batem în idei deştepte, cînd un abdomen plat face cît o mie de cuvinte grase?“, a scris pe pagina ei de Facebook Mihaela Rădulescu, cea mai bine vîndută autoare de non-fiction a Editurii Polirom. (**L. V.**)

■ În afară de animalele cerşetorilor, la Paris lipseşte fauna stradală: nu sînt cîinii vagabonzi care trec pe „zebră“, pisicile care fug dintr-o curte în alta, ciorile şi pescăruşii. Abia dacă mai găseşti cîte un porumbel. (**I. P.**)

CETĂŢENII ADÎNCI AU AJUNS LA CONCLUZIA CĂ PLICTISEALA S-A OFICIALIZAT UNDEVA

■ Propun taxa pe trotuare. Astfel, toţi cetăţenii cu carte de identitate ar trebui să plătească o taxă de 1 leu pe lună pentru că pot circula pe trotuar. Evident, mersul pe lîngă trotuar s-ar putea face în legalitate numai după achitarea unui abonament de 100 de lei pe an (şi doar dacă respectivul cetăţean este major, posedă permisul de a circula brambura şi este vaccinat antitanc). (**A. D.**)

■ În 381, litania unui nefericit: „Vă rog frumos, ajutaţi-mă... sînt un biet handicapat... electrocutat de tren la 27.000 de volţi... cinci bănuţi, un leu... orice sumă este importantă pentru mine... de la dvs. mai puţin, de la Dumnezeu mai mult... eu poate am găuri foarte mari şi foarte adînci...“ (**D. S.**)

■ Mai nou s-a descoperit că depresia este cauzată de o proteină numită CRF1, apoi cercetătorii au ajuns la concluzia că plictiseala cronică este semnul unui organism fragil, pofta de viaţă e influenţată mai mult de tipul de personalitate decît de situaţia materială, obezitatea este favorizată şi de somnul insuficient, iar poziţia corpului îţi afectează memoria... De unde se vede că n-avem nici o scăpare! (**M. C.**)

■ Am auzit că s-a oficializat slujba de sfinţire pentru autoturisme. Uşor iritat de valul de ironii din mass-media, un site creştin ortodox susţine că există şi multe alte ierurgii (lucruri care beneficiază de sfinţire), „de la icoane la calorifere“, însă nu menţionează nimic despre *device*-urile moderne, despre binecuvîntarea lor, de la laptop la Smartphone. Nu de alta, dar laptop-ul meu ar avea nevoie urgentă de o intervenţie divină. (**S. G.**)

■ Bodega Gării de Est se numeşte „La pierde tren“. O poezie! Să-ţi mai vină să pleci undeva? (**A. P.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR ANDREI PLEȘU

DILEMA VECHE

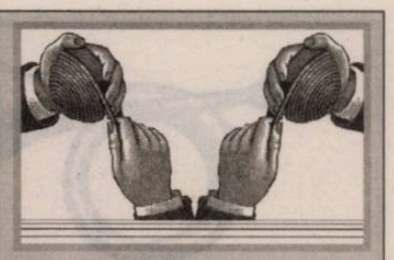

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul X ■ nr. 495 ■ 8-14 august 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 3,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Jurnal de vacanță“

pagina 3

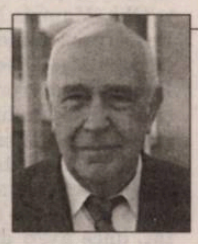

ROBERT SKIDELSKY

„Homosexualii și noua filozofie publică“

pagina 5

Interviu cu

CARMEN SCHUSTER

pagina 7

FESTIVALUL DILEMA VECHE 2013

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● e-mail: dilema@satiricon.ro

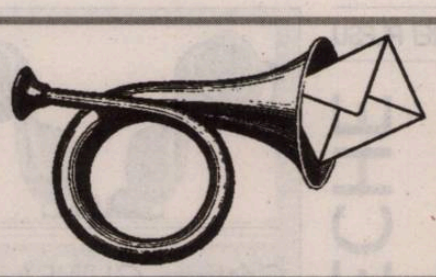

turneu de inbox

NR. 493

Articolul Laurei Popescu, „Reguli japoneze"

Reguli şi nereguli în Japonia

Mi-e teamă că, deşi a locuit un an în Japonia, să fi fost, oare, numai în Tokyo (deşi mi se spune adeseori că în româneşte scriem Tokio, continui să susţin că este o greşeală care ne vine, probabil, din transcrierea în ruseşte a numelui capitalei japoneze; pentru oricine ştie japoneză, *toki-o* este complet diferit de *to-kyo)*, pentru că orice japonez îţi poate spune că Tokyo nu este Japonia, aşa cum New York nu este America – autoarea acestui articol nu face decît să reitereze nişte prejudecăţi.

Am locuit în Japonia mai bine de cinci ani şi nu numai în Tokyo, dar şi în Hiroshima, Yokohama, Kyoto, Ashikita (Prefectura Kumamoto) şi Nagoya. Şi japonezii, ca oricare alt popor din lume, încearcă să „adapteze" şi să „interpreteze" după bunul plac individual orice regulă şi lege, de la trecerea străzii pe roşu, la depăşirea limitei de viteză în trafic şi pînă la aruncarea gunoiului la punctele de colectare din cartierul vecin (pentru că nu e rîndul cartierului lor să li se ridice gunoiul în acea zi). Unele dintre informaţiile „exotice" din articol sînt pur şi simplu neadevărate în Japonia contemporană, deşi fac parte dintr-o tradiţie aproape pierdută a „bunelor maniere."

Nu vreau să iau rînd cu rînd paragraful în care autoarea listează ce se face şi ce nu se face în Japonia. E de ajuns să menţionez că în Japonia se mănîncă pe stradă. Nu e politicos şi, acum 15 ani cînd am fost la Tokyo pentru prima dată, această regulă era încă respectată, dar lucrurile s-au schimbat. Dacă strănuţi, nu îţi ceri scuze. Japonezii strănută şi nu spun nimic, la fel cum fac şi cînd elimină gaze intestinale (evită să o facă în prezenţa străinilor, pentru că ştiu că e nepoliticos). Cei din jur nu spun nici ei nimic. Cu ştersul nasului e o tragedie: autoarea are dreptate cînd spune că nu e frumos să-ţi sufli nasul. Din păcate, pentru a evita zgomotul neplăcut al excreţiei nazale, japonezii preferă să-şi tragă nasul oriunde şi oricînd, cu efecte sonore la fel de dizgraţioase şi dezgustătoare. Cît despre comentariul cu deodorantele, n-am nici cea mai mică idee la ce se referă autoarea acestui articol.

În sfîrşit, mă opresc aici. Nu înainte însă de a menţiona că traducerea în limba română a titlului *Stupeur et tremblements* (1999) al scriitoarei belgiene Amélie Nothomb (De ce *Splendoare şi cutremur?* Nu era mai simplu *Uimire şi cutremurare?)* este încă unul dintre numeroasele exemple prin care se încearcă în România exoticizarea cu orice preţ a Japoniei. Titlul în engleză al aceluiaşi volum este *Fear and Trembling* (2002) şi este cu mult mai adecvat. Ecranizarea lui Alain Corneau (2003) este axată exclusiv pe „uimire" şi pe „cutremurare". Nu e nici un fel de „splendoare" în Japonia lui Nothomb. Iar experienţele prin care trece personajul Amélie se petrec în Japonia anilor 1990, una foarte, foarte diferită de cea a anului 2013.

O ultimă întrebare: a văzut, oare, autoarea articolului posterele de pe străzi şi din trenuri şi clipurile televizate prin care guvernul japonez încearcă să-i convingă pe japonezi să respecte regulile de politeţe în public? Campania a început la nivel local în 2010 şi continuă şi astăzi, la nivel naţional, tocmai datorită faptului că regulile (în acest caz, de politeţe) nu mai sînt respectate în Japonia. Aşadar, nici Japonia nu mai e ce a fost (exotică)!

adăugat de George Şipoş,
1 august 2013

Dilema veche vă propune

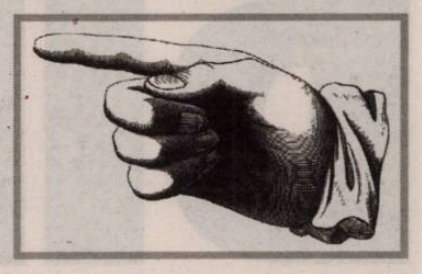

■ La editura Vellant a apărut un album despre *Braşovul meu,* cu fotografii de Eugen Andronic. Artistul însuşi spune că a urmărit oraşul „de dincolo de poleiala sărbătorească sau turistică." A ieşit o carte minunată. (Matei Martin)

■ Întîi a fost controversa legată de copertă: cei de la *Rolling Stone* au ales imaginea tînărului terorist Dzhokhar Tsarnaev. Apoi a apărut revista şi am putut citi senzaţionalul text semnat de Janet Reitman despre acest caz. Îl găsiţi aici: http://www.rollingstone.com/culture/news/jahars-world-20130717. E jurnalism adevărat, de Pulitzer. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă nu aţi vizitat-o deja, Muzeul „Grigore Antipa" a prelungit expoziţia „Fluturi tropicali" pînă pe 18 august. Programul de vizitare începe de la ora 10 (inclusiv în ziua de marţi), iar preţul unui bilet este de 10 lei pentru copii, 12 lei pentru adulţi. (Stela Giurgeanu)

■ Cîteva lecturi cu adevărat de vară: volumul de povestiri *Minciuni de vară* de Bernhard Schlink (traducere de Gabriela Eftimie, Polirom) şi romanele *O vară de răscruce* de Truman Capote (traducere de Antoaneta Ralian, Polirom), *N-a dansat decît o vară* de Per Olof Ekström (traducere de Maria şi Petre Banuş, Leda) sau *Nuntă la malul mării* de Abdelkader Benali (traducere de Valentina Ţîrlea, Curtea Veche). (Marius Chivu)

■ „Conacul Bellu", din Urlaţi, nu departe de Ploieşti: muzeul deschis, în 1955, în locuinţa familiei Bellu, e interesant atît prin clădirea în sine (în stil românesc, cu cerdac deschis şi stîlpi de lemn sculptat), cît şi prin exponate (printre altele, mobilier din diverse epoci, artă orientală, icoane şi arme din secolele XVIII-XIX, picturi). Şi deloc în ultimul rînd prin natura din preajmă, fermecătoare. Lipseşte doar un bun restaurant în zonă. (Iaromira Popovici)

■ Dacă aţi descărcat măcar o dată un album sau un film de pe Pirate Bay, atunci mergeţi să le spuneţi piraţilor la mulţi ani şi viaţă lungă, joi, 8 august, de la ora 21, în Control Club (săptămîna asta, Pirate Bay împlineşte zece ani de torenţi. Mai multe informaţii despre petrecere, aici: http://www.sub25.ro/cultura-urbana/10-ani-de-pirate-bay-cu-6-artisti-la-control-2159.html). Iar dacă v-aţi uitat măcar o dată la Festivalul de la Mamaia şi vă e oarecum dor, mergeţi sîmbătă, 10 august, pe plaja Oha (Mamaia Nord, lîngă Campingul Pescăresc), unde va avea loc o ediţie omagială a Discotecii, organizată de Paul Breazu, cronicarul nostru muzical, şi dedicată împlinirii a 50 de ani de la prima ediţie a Festivalului de la Mamaia. „Spre soare zburăm", cum cînta Doina Badea. (Luiza Vasiliu)

■ Între 14 şi 18 august n-ar fi de ratat, dacă aveţi drum prin Ardeal, cea de-a II-a ediţie a Festivalului de Film Horror şi Fantastic „Lună plină", la Biertan. Anul acesta va fi şi o secţiune paralelă celei competiţionale – Tenebre, cu un *best of* 2012-2013 în materie de producţii lansate în cadrul celor mai importante festivaluri fantastice ale lumii. (Adina Popescu)

■ Noul volum al lui Claudiu Komartin, *Cobalt* (Casa de Editură Max Blecher), amestec de cruzime, tandreţe, suferinţă şi de intima lor ritmare într-o poezie inconfundabilă. Iată un neaşteptat „YOYO": „cînd/nu/vor/mai/fi/cheltuieli/şi/moartea/va/face/restul/o/să/vorbim/prin/scînduri/o/să/ne/spargem/de/rîs". Poemul meu preferat din acest volum – „Cortázar blues" – vă las să-l citiţi singuri. (Simona Sora)

■ Cherhanaua de la Vama Veche. Mă gîndeam că în mod normal aşa ar fi trebuit să arate cele mai multe cîrciumi de pe litoralul nostru. Simple, ieftine, pe malul mării şi cu mult peşte. Şi mă gîndeam că poate a trecut, în sfîrşit, era cantinelor enorme cu feţe de mese albe puse în diagonală şi chelneri unsuroşi care diminuează orice (şi diminuează apetitul). Dar aflu că acea cherhana autentică şi bună are patroni bulgari. Ei bine, dacă numai aşa se poate, fie: să vină bulgarii. (Andrei Manolescu)

■ *Remember:* „Mihaela Ursuleasa apare pe scenă, îmbrăcată lejer, dar cu stil şi cu o discretă eleganţă. Surîde cuceritor, dar de îndată ce atinge clapele pianului, solista pare dintr-odată fragilă în comparaţie cu tumultul care se iveşte din degetele sale. Acompaniată de Alexander Sitkovetsky la vioară şi de David Cohen – minunată revelaţie – la violoncel, pianista româncă a făcut, prin acorduri limpezi şi totuşi pline de forţă, ca Sala Unirii să pară şi mai copleşită de frumuseţe. Cînd ating clapele pianului, mîinile Mihaelei Ursuleasa par a fi ele însele un alt corp, care nu numai că vibrează la chemarea muzicii, dar transformă întreaga audienţă în «corpuri sonore» absolute." – Beatrice Lepădat, LiterNet.ro, SoNoRo noiembrie 2009 (Ruxandra Mihăilă)

■ După doi ani, pe principiul „şi-a schimbat copertele, dar năravul ba", site-ul bookaholic.ro are o nouă înfăţişare. De citit în vara asta la umbră, cu o limonadă rece în faţă. Şi nu uitaţi motto-ul bookaholicilor: „Dependenţa de cărţi se tratează cu cărţi." (Patricia Mihail)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● Unora le place muzica clasică

album dilematic Camelia Tudor

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● Persoane juridice/companii: 0730.190.899 ● Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.300
Tipărit la România liberă

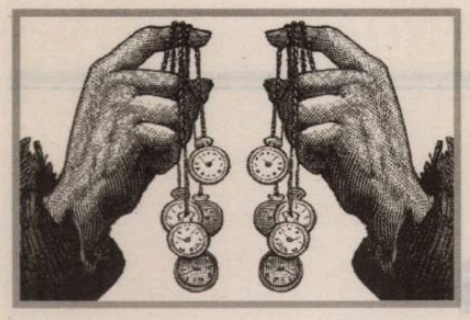

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Jurnal de vacanță

Nu mă pot abține! Sînt în vacanță, dar continui să mă uit, fie și frugal, la televizor și să răsfoiesc ziarele. De cîteva zile, știrea cea mai intens mediatizată, cea mai *„breaking“*, pe toate canalele, este modificarea dramatică a siluetei lui Gigi Becali. Se pare că omul s-a îngrășat vreo șase kilograme! Oare de ce? Jurnaliștii noștri au anchetat profesionist situațiunea și au aflat: dl Becali primește de-acasă pachete cu mîncare conținînd mai ales brînză de oaie. Sînt invitați să analizeze problema cîțiva specialiști (nutriționiști, medici, producători de lactate etc). E limpede. Dl Becali mănîncă prea multă brînză de oaie. Cu roșii. Or, brînza de oaie îngrașă. Înghiți nouă grame și te alegi cu nouăzeci de calorii. Unde mai pui că, fiind în arest, dl Becali se mișcă mult mai puțin decît o făcea în stare de libertate. Fapt e că Domnia Sa e în pericol. Specialiștii ne explică în ce măsură colesterolul poate cauza grave defecțiuni organice: hipertensiune, scleroză, atac cerebral, infarct, diabet și cîte și mai cîte nenorociri de aceeași anvergură. După ce o echipă de călugări athoniți au venit la București ca să se roage pentru binefăcătorul lor, ar trebui, poate, ca și Parchetul, Parlamentul, societatea civilă și Bruxelles-ul să declanșeze o acțiune competentă pentru oblojirea sănătății lui. Să-l rugăm cu toții să mănînce mai puțin, să-i alcătuim un regim igienic, să-i procurăm oaie *„light“*.

N-aș vrea să fiu greșit înțeles. N-am o răfuială personală cu dl Becali. Și nu m-aș bucura să-l știu bolnav. Dar ideea că dieta D-Sale a devenit o chestiune de interes general, că gazetarii autohtoni, în plină inaniție informațională, mă năpădesc, zile de-a rîndul, cu neliniștile lor ipocrite cu privire la bolul alimentar al ilustrului nostru concetățean (ajuns, de altfel, vedetă de *„prime time“* tot prin strădaniile lor nătînge) mă indispune și mă îngrijorează. Încet-încet, te identifici cu lucrurile la care ești atent. Știriștii noștri ar merita să trăiască o asemenea metamorfoză: să semene cu ceea ce relatează, să miroasă, tot mai apăsat, a burduf expirat și a lapte acru. Mă opresc aici. În definitiv, risc și eu să mă contaminez, zapînd, de vidul insidios al micilor ecrane autohtone.

Te identifici cu lucrurile la care ești atent.

* * *

Îmi place mult Sibiul. M-am obișnuit să petrec, în fiecare an, două-trei săptămîni pe străzile și terasele lui. Și mă simt personal ofensat cînd unii sibieni întreprinzători îmi strică cheful și strică imaginea orașului lor cu triste nereguli „comerciale“. Cu vreo doi ani în urmă, am fost victima unui serviciu toxic la una din șarmantele cafenele de pe strada principală. Anul acesta, am vrut să mă răcoresc cu un gin tonic în Piața Mare. Am ales un bistro cu nume destul de pretențios *(„L'Atelier Bistro Cafe“)* și am făcut comanda. Am primit un pahar în care pluteau șase (șase!) felii de lămîie: trei galbene și trei verzi. Plus patru cuburi de gheață. În spațiul minimal rămas gol nu mai încăpuse, cred, decît o linguriță de gin și o ceșcuță de apă tonică. Aveam deci de băut, strecurîndu-mă cu greu printre citricele înghesuite în pahar, un fel de limonadă apoasă cu un vag gust de ienupăr. Prețul: 14 lei. Am băut gin tonic peste tot pe unde am umblat, după ce Nicolae Steinhardt, pe la sfîrșitul anilor '70, m-a sfătuit să gust cu prima ocazie delicioasa băutură, necunoscută încă pe atunci la noi. Nicăieri n-am primit ceva atît de grosolan falsificat ca la cafeneaua sibiană din Piața Mare. Era ca în bancul de pe vremuri, cu rețeta supei de pui posibilă sub Ceaușescu: pui apă, pui morcovi, pui leuștean și pui nu mai pui! Așa și la bistroul „L'Atelier“: pui lămîie, pui gheață, pui nițică apă tonică și gin nu mai pui. Cu vanitatea inutilă a celui care nu vrea să fie luat de prost, m-am dus la barman, cu paharul (încă plin de ingrediente), din care băusem, de sete, tot ce se putea bea. I-am spus că tocmai a patentat o șmecherie ieftină. Omul nu s-a întristat. Tinerel, aproape inocent, s-a oferit să repare lucrurile oferindu-mi pe loc un alt gin tonic, unul „adevărat“. „Din partea casei!“ Tot e bine, mi-am spus. Ar fi putut să mă ia la goană, sau să-mi dea cu *shaker*-ul în cap. Nu e încă totul pierdut în ospitaliera și omenoasa noastră patrie!

Am refuzat, totuși, ginul revizuit și m-am grăbit să mă întorc la computer, ca să-mi scriu articolul. Cu un pahar de apă rece alături.

PUBLICITATE

Cu noua aplicație **adevărul** pe iPhone rămâi conectat 24/24 la ziarul tău preferat. **GRATIS.**

Acum ai:

- Acces gratuit la cel mai mare flux de știri din presa românească
- Posibilitatea selecției știrilor în funcție de orașul în care locuiești
- Conținut multimedia: text, foto, video, audio
- Oportunitatea de a fi reporter Adevărul: poți încărca poze și filmulețe ce vor fi preluate de www.adevarul.ro
- Configurarea personală a afișării știrilor
- Acces la conținut în modul offline

Disponibil în App Store

www.adevarul.ro

PUBLICITATE

DILEMA VECHE
2 DECENII
DE MĂREȚE ÎMPLINIRI
SUB FLAMURA TRANZIȚIEI
1993-2013

Omul fără dileme e, în România, un personaj cu tradiții: de la Conul Leonida care explica tot, la eroii lui Pintilie care știau că „americanii sînt tîmpiți“ și femeia română „a opta minune a lumii“.

ANDREI PLEȘU, 1993

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Erasmus Doi

Gregorios priveşte lung prin paharul de votcă. Ştiu, el este grec, aşa că ar fi trebuit să bea Uzo. Numai că lui nu-i place băutura aia tradiţională pe care o socoate bună doar pentru turişti. Aşa că bea o votcă rusească semioriginală (ce mama naibii mai este original în lumea asta globală?) şi se întreabă cît de repede poate pleca la Barcelona. Bani de avion pentru o cursă ieftină ar avea. Unchiul poate să-l ajute cu ceva mărunţiş de buzunar. Oricum, nu mai e ca pe vremuri. Unchiul este, încă, mare ştab în Minister. De cînd se ştie, Unchiul l-a ajutat. Ba cu bani de buzunar, pe cînd era în liceu sau facultate, ba cu o proptea pentru cîte un contract de servicii. Aşa a devenit Gregorios tînăr antreprenor. Livra imprimate „personalizate" pentru Minister. Cărţi de vizită, hîrtie cu antet, brelocuri şi pachete de protocol pentru evenimente speciale. Licitaţiile nu erau prea greu de cîştigat, dacă Unchiul avea grijă. Necazul a venit de cînd cu împuţita asta de criză. A scăzut bugetul, au scăzut comenzile pentru produsele firmei. iese la o plimbare prin Atena. Dacă va întîlni o manifestaţie contra Comisiei Europene, va striga şi el.

Pierre se bucură de aerul răcoros al serii. La Paris e bine. Încă e plin de americani şi japonezi care se extaziază şi fotografiază peisajul urban al capitalei. S-au mai adăugat şi ruşii, aşa că treaba merge. Pierre ştie bine engleza, ceea ce îl face să fie destul de solicitat ca ghid turistic pentru tot soiul de mini-grupuri de străini. Bea tot o votcă, la doi paşi de casă, într-un bistro. Se uită pe tabletă. Îi vine relativ greu să se hotărască. Prietena lui va face spume. Pînă la urmă, dă un click şi acceptă înscrierea. Va pleca la Barcelona. Oricum, cariera de ghid turistic nu este visul vieţii lui. Nu d-aia a terminat ENA, cea mai tare şcoală de funcţionari publici din Europa. El va intra în Minister şi îşi va croi o carieră adevărată. Mama ei de criză! Posturile sînt blocate de cîţiva ani. Se cheamă că este un soi de şomer de lux. E drept, în statistici trece drept întreprinzător. Are firma de ghidărie pe numele lui. De-ar scăpa mai repede de ea, că s-a săturat de suficienţa ignorantă a americanilor, de autismul japonezilor sau de goana după shopping a rusoaicelor. Îi pică bine aplicaţia asta. Pleacă la Barcelona un an, poate se eliberează vreun post în Minister pînă atunci.

Posturile sînt blocate de cîţiva ani.

În cîteva rînduri, Unchiul a fost nevoit să se scuze. Pur şi simplu, nu mai mergea ca pe vremuri. Propria poziţie devenise ameninţată. Gregorios era din ce în ce mai convins să se înscrie. Ce avea de pierdut? Mai nimic. Dă încă două clickuri pe laptop, semnează aplicaţia, aruncă votca pe gît şi

George aruncă shotul de votcă pe gît, dintr-o mişcare. Îl stinge la repezeală cu juma de pint de bere. E în Soho, este după-amiază şi trage nădejde să îşi înece amarul pînă nu se umple locul de adolescenţii ăia care se îmbată săptămînal cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună. George e supărat rău de tot. Progenitura aia regală a ieşit băiat, nu fată! A pierdut o groază de bani! George este furnizor de suveniruri pentru cîteva zeci de magazine de pe Oxford şi Bond Street. A comandat în China cîteva containere de ursuleţi roz, în cazul în care Kate ar fi născut o fată. S-a luat după CNN. Ăia dădeau ca sigură informaţia. A pierdut o grămadă de bani. Acum se vînd numai ursuleţii bleu cu stema regală. Ăia roz or să rămînă pe stoc. Într-o doară, se uită pe site-ul pe care i l-a recomandat colegul de apartament. Prostii! Cum să plece un an din Londra? Cum să se mute la Barcelona? A fost drăguţ Erasmus în facultate, timp liber din belşug, prilej de cunoscut fete interesante, mai drăguţe ca englezoaicele. Dar... acum? N-avea cum să plece. Trebuia să rezolve cumva problema stocului de ursuleţi roz. Altfel, praful se alege de mica lui afacere. Închide laptopul, plăteşte votca şi berea şi pleacă agale spre staţia de metrou. Pînă ajunge acasă, îi vine lui o idee. Oricum ar fi, plecarea este ultima soluţie.

Gregorios, Pierre şi George citiseră anunţul Comisiei Europene privind noul program Erasmus pentru tinerii întreprinzători. Dacă vă interesează, oricare-ar fi motivul, daţi o căutare...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

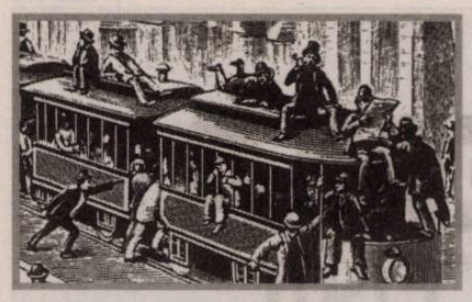

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Impresii de cînd am fost dat afară

Imediat după ce au decis să mă dea afară, şeful a încercat să consoleze adunarea şi, totodată, să-i dea un imbold optimist, spunînd că nimeni nu e de neînlocuit. „Deci, nici Georg Terasa nu e de neînlocuit. Am decis să-l dăm afară, nu mă îndoiesc că vom găsi pe altcineva să-i ia locul şi treburile vor merge bine în continuare, poate chiar mai bine decît au mers cu el." L-am privit imediat. Era mulţumit de ceea ce zisese, mai ales că toată lumea – inclusiv cei care se opuseseră să fiu dat afară şi chiar votaseră împotriva propunerii şefului – a aplaudat. Aplauzele erau prospete şi voioase – aşa că am înţeles pe loc că eram, deja, trecut pentru un grup de oameni, o organizaţie, din care pînă acum cîteva secunde făcusem parte. Amănuntul că fusesem dat afară era un fapt administrativ. Apluzele lor la cuvintele şefului mi-au arătat că, dincolo de faptul administrativ, omeneşte se despărţiseră de mine chiar în acea clip. Eu rămîneam pe dinafară, iar ei mergeau mai departe fără mine. Acuma, simţeam că încep să mă supăr. Cît de mult se pot dispreţui oamenii pe ei înşişi!

Trebuie să mărturisesc că eliminarea mea, ca atare, nu m-a supărat deloc. De mult timp simţeam că nu mai am ce căuta în grupul care m-a izgonit. Mai mult, într-un fel pe care eu îl crezusem subtil, făcusem tot posibilul ca să fiu dat afară fără, însă, să cer deschis acest lucru. Am reuşit, aşa că nu aveam de ce să fiu nemulţumit cînd o largă majoritate dintre foştii mei colegi a votat excluderea mea, la propunerea şefului. Dimpotrivă, mă simţeam eliberat de o povară pe care nu mai voiam s-o port, de un stres pe care decisesem să-l elimin din viaţa mea – căci apartenenţa la organizaţie devenise, pentru mine, un stres. Şi totuşi – cum spuneam –, ultimele cuvinte ale şefului m-au enervat iar aplauzele care au urmat m-au amărît. Comunitatea căreia îi aparţinusem aproba principiul „nimeni nu e de neînlocuit". Şeful a vrut doar să-i încurajeze că au făcut bine ce au făcut, aprobînd excluderea mea. Nu crăpa organizaţia din asta. Şi totuşi, să spui unor oameni că fiecare este de înlocuit mi se pare să le arunci în obraz dispreţul cel mai cinic. Să-i vezi că şi aplaudă aşa ceva, că sînt de acord cu faptul că oricare dintre ei este perfect fungibil, a fost, pentru mine, scandalos. Momentul în care aplauzi aşa ceva este un moment crud, în care produci un atentat groaznic la adresa propriei persoane, în care te cufunzi, bucuros, într-o beznă indistinctă – te anulezi complet. Limitele tale se pulverizează nu pentru a-ţi expanda personalitatea, ci pentru a o dilua într-un fel de tot imens („organizaţia") în care nimeni, nici măcar tu, nu mai ştii cine eşti, nu mai ştii că eşti. Şi eşti bucuros să nu mai ştii cine eşti, să nu mai ştii că eşti.

După şedinţa de excludere, am luat spre casă tramvaiul. Seara cădea peste Capitala mizerabilă, mîngîiată, totuşi, de o primăvară adolescentină şi delicată pe care nu o merita deloc. Priveam oamenii din tramvai, le vedeam capetele bălăngănindu-se sub puterea inerţiei mişcării vagonului: dreapta-stînga între staţii, cînd tramvaiul prindea ceva viteză pe linia de mult nereparată şi înainte-înapoi la frîne sau demaraje. Îi priveam, cu aerul lor plictisit şi resemnat, şi îmi veneau în minte zeci de expresii similare celei folosite de şeful, uzuale altfel, ca un fel de înţelepciuni plebee, în fapt adevărate idei primite de-a gata, bune pentru dicţionarul lui Flaubert. Una dintre ele are, chiar, parfum morbid: cimitirele sînt pline de oameni de neînlocuit. Adică, vezi bine, lumea merge înainte şi după ce oamenii care păreau/erau importanţi au dispărut cu totul. În tramvai, a sunat telefonul din buzunar. Am privit ecranul. Era unul dintre cei care se opuseseră vehement excluderii mele. N-am răspuns. Mi-am zis că, poate, îl voi suna eu înapoi cînd neînlocuit pentru că organismul uman este compus din organe sau segmente de neînlocuit, în vreme ce doar maşinile au componente care pot fi înlocuite – unele se şi livrează cu piese de rezervă. M-am reconfortat cu această idee, am ieşit din cadă mai curat decît intrasem şi m-am îmbrăcat frumos ca să ies în oraş. Am mers la cină cu un prieten. E chirurg specializat în transplanturi. Nu ştia nimic despre excluderea mea şi despre gîndurile mele din acea zi şi nici eu nu aveam chef să-i povestesc. Aşa că a vorbit mult el. Mi-a povestit că performanţele în materie de

Eram, într-adevăr, ceva mai uşor.

cobor. M-am gîndit, apoi, că această pre-eminenţă a totului faţă de element, a întregului faţă de ingredient, a organizaţiei faţă de individ a luat, în istorie, cînd forme monstruoase, absurde, cînd forme eroice, admirabile. Adevărul e că nu ştii ce să crezi. Totuşi, reacţia mea naturală la vorbele şefului a fost cea pe care v-am descris-o mai sus.

Ajuns acasă, am umplut cada cu apă fierbinte şi m-am cufundat în ea să văd dacă nu cumva deslocuiam un volum mai mic de apă acum, după excludere, decît înainte. Eram, într-adevăr, ceva mai uşor. În cadă fiind, mi-am adus aminte de o carte citită în tinereţe, în care scria că cel mai înalt ideal al omenescului trebuie să fie o societate alcătuită numai din oameni de înlocuire a organelor sînt uimitoare. Inima, ficatul, rinichiul pot fi, deja, înlocuite cu altele. Urmează pancreasul şi plămînul. Protezele sînt, şi ele, în plin progres. La sfîrşit, obosit un pic de vinul bun şi friptura îndestulătoare, mi-a zis: „Gregor, cred că Dumnezeu a dat omului posibilitatea de a fi salvat de moarte tocmai pentru că nimic din organismul lui nu e de neînlocuit. La un moment dat, orice organ se va îmbolnăvi va putea fi înlocuit. E fantastic că Dumnezeu ne dă posibilitatea asta. Trist e că abia acuma, după atîtea secole, ne-am prins." Adevărul este că citatul care m-a reconfortat în cadă era dintr-o carte scrisă cu multe secole înainte ca transplantul de organe să pară, măcar, posibil.

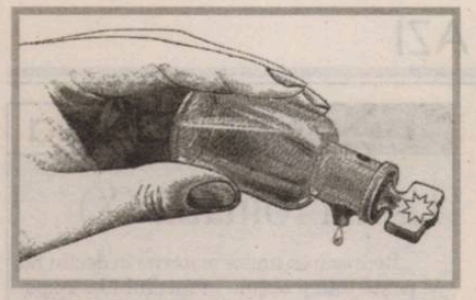

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Loază

Diferitele sesiuni de examene naţionale – de maturitate, bacalaureat, titularizare etc. – readuc periodic în discursul public, în ştirile şi în comentariile jurnalistice, termenul depreciativ *loază*. Sensul său actual e legat mai ales de neseriozitatea juvenilă: sînt *loaze* elevii chiulangii, dar şi, prin extensie, cei asimilaţi lor: „dintre cei care credeau sincer că au o şansă, 57% s-au dovedit nişte *loaze!*“ (lacoltustrazii.ro), „multe *loaze* la titularizare“ (monitorulneamt.ro); „două *loaze*“ (evz.ro) etc.

E posibil ca asocierea cu vîrsta fragedă şi imaturitatea să se fi fixat în memoria colectivă prin textele lui Caragiale, în care *loază* e un epitet tipic în discursul profesoral – „Vii să mă rogi pentru vreo *loază* de elev de-ai mei. – Nu e *loază*, Costică; e un băiat dintr-o familie dintre cele mai bune: mi-e rudă“ *(Lanţul slăbiciunilor)* –, chiar în adresarea către elev: „Profesorul (nemulţumit): Nu aşa, *loază!* Nu cuvînta doară ca rîtanii... vorbeşte ca şcolerii“ *(Un pedagog de şcoală nouă)*; „Stăi, întîi să te-ntreb, *loază*. Cîte rîuri are Europa? – Mă duc să le număr, domnule“ *(Cănuţă, om sucit)*. Totuşi, Caragiale folosea termenul şi în alte contexte, în articole politice – „Conciliabule peste conciliabule, tratative şi negoţieri, unde fiece *loază* îşi permite a accentua de aproape nota sa personală, ochindu-şi de departe daraverile şi mai personale“ *(Criză...*, în *Epoca*, 16 martie 1897, 1) sau în parodii onomastice: *Topà Loază*, Ministru de Război, în *Orientale*. În secolul al XIX-lea, cuvîntul era foarte folosit, mai ales în Ardeal şi în Muntenia, în registrul popular şi cu diferite grade, chiar foarte ridicate, de negativitate şi agresivitate. *Loază* e una dintre insultele-cheie în desfăşurarea narativă a *Morii cu noroc;* în dialogul dintre Ghiţă şi Pintea, termenul nu mai are nimic din blîndeţea ironică a unui reproş copilăresc: „O *loază* ca tine nu mă opreşte pe mine în cale! – Cum ai zis? *Loază!?* grăi Pintea, lăsînd cam ameţit căpăstrul din mînă. Acu du-te, dacă vrei!“ *Loază* e şi unul dintre exemplele prin care Titu Maiorescu ilustrează dezavantajele hibridului stilistic, stridenţa includerii în „poeziile cele rele de salon“ a unor cuvinte populare care „te aruncă... în înjosirea de toate zilele“; citatul incriminat e din I. Văcărescu: „Aidi, române, căci e vreme / De cînd ţara ta tot geme / Suferind ruşini şi groaze / Sub cumplirea multor *loaze*“ *(O cercetare critică...)* Efecte similare de stridenţă sînt produse de insultele populare şi în alte texte poetice din epocă: „Turcii d-acum sînt *loaze, borfaşi,* suferiţi trîntori“ (Heliade Rădulescu, *Mihaida).*

Evoluţia semantică a termenului, aşa cum o indică dicţionarele noastre, e destul de surprinzătoare: de la sensurile principale, concrete („viţă de vie“, „mlădiţă, vlăstar“, „tufă“, vrej“), s-ar fi ajuns, prin metaforă, la accepţiile negative: „copil ştrengar sau obraznic“, „elev leneş, chiulangiu“, „om de nimic, netrebnic“, „om prost, fără valoare“ (DLR). Metafora s-ar fi produs prin „aluzie la inutilitatea vlăstarelor (...) care cresc încîlcite şi în număr prea mare pe tulpinele unor plante“ *(Dicţionarul limbii române,* DA). Într-adevăr, trecerea către o idee de negativitate poate fi observată la cuvinte din cam aceeaşi sferă semantică – *buruiană, neghină, tufă, bozii, bălării* etc.; în cazul lui *loază,* semnificaţia peiorativă e însă foarte puternică, bine fixată în limbă şi fără legătură vizibilă cu sensul concret. Nu e imposibil ca sensul negativ să se explice şi altfel, prin omonimie sau prin contaminări cu alte cuvinte – dar nu s-au formulat, din cîte ştiu, ipoteze convingătoare care să separe originile celor două accepţii principale. Oricum, pentru vorbitorul de azi metafora *vlăstarului* are conotaţii mai curînd pozitive, astfel că legătura etimologică între *mlădiţele* şi *loazele patriei* poate părea paradoxală. Tot aşa cum cititorul care ignoră sensurile vechi şi populare ale cuvîntului poate fi surprins de un citat din 1801, în care se afirma că românii „de la Roma îşi trag numele şi *loaza*“ (cu sensul de „viţă“; N. Popovici, ap. DLR).

Circulaţia termenului (cu o familie lexicală bogată, în româna regională: *a lozi, loznic, lozărie* etc.) e atestată şi de spaţiul destul de mare pe care i l-au acordat Laurian şi Massim în *Glosarul* lor din 1871 (în care, ca anexă la dicţionarul academic, erau plasate cuvintele de origini non-latine). Definit ca „stult (= prost), delirant, divagant, aiurant, ebete, ieşit din minţi etc.“, *loază* era ilustrat de exemple ca: *o loază de muiere, o loază de bărbat, nişte loaze de administre* etc. Pentru a-l salva de groapa comună a elementelor cu origini impure, autorii dicţionarului i-au inventat o posibilă etimologie convenabilă: *loază* s-ar putea lega, spuneau ei, de latineştile *ludus* şi *ludere*. Etimologia fantezistă intră pe teritoriul jocului de cuvinte: prin ea, *loazele* (deja asociate în calamburile actuale cu *lozurile* şi *luzerii)* s-ar înrudi şi cu *ludicul*...

tolo sport

Să ne bucurăm că nu se mai duce Chiricheş la Totthenham?

Încerc un răspuns informativ. Vlad Chiricheş, 24 de ani, este fotbalist la echipa naţională şi la Steaua, club unde cîştigă 10.000 de euro pe lună. A primit o ofertă de transfer la echipa londoneză Tottenham, unde ar fi cîştigat 120.000 de euro pe lună, cît ia la Steaua într-un an. La rîndu-i, Steaua ar fi încasat 8 milioane de euro, cea mai mare sumă plătită vreodată pe un jucător român, aproape dublu faţă de cît a costat Hagi acum 20 de ani, cînd a fost cumpărat de către Real Madrid. Ştiu că expresii precum „a costat“, „sumă plătită pe el“ şi „a fost cumpărat“ sună ciudat cînd e vorba de oameni, dar în lumea sportului valorile sînt mutate dintr-un loc în altul precum mijloacele fixe sau brevetele, cu singura diferenţă că e nevoie şi de acordul lor. Dacă dublul acord, al clubului proprietar şi al jucătorului, nu se realizează simultan, atunci jucătorul nu se transferă. Este ceea ce s-a întîmplat, pînă acum, cu Chiricheş.

Interesant nu e faptul că nu a plecat, ci motivul declarat pentru care nu a plecat. Din detenţie, patronul clubului, Gigi Becali s-a enervat cînd a aflat că Tottenham presează pentru un răspuns rapid şi a spus: „Pe mine nu mă grăbeşte nimeni! Dacă mă grăbesc, atunci Chiricheş nu merge nicăieri.“ Şi n-a mai mers!

Poate că declaraţia ascunde şi altceva, de pildă neînţelegeri pe termenele de plată ale celor 8 milioane de euro. Dar, aşa cum a fost ea formulată, risipeşte orice calcul, orice sumă, orice informaţie seacă şi lasă totul la seama umorilor. A fost, în fond, o demonstraţie de forţă din partea cuiva care, făcînd ceea ce a făcut, şi-a exprimat dorul de libertate întemniţînd cariera unui fotbalist. Nu la propriu, desigur, să nu uităm distincţia, totuşi.

Cătălin TOLONTAN

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Odă dulceţurilor

– sau despre vremea cînd damele au mai multă treabă –

La 15 iulie 1838, *Alăuta Românească,* suplimentul *Albinei Românești,* publica o odă dedicată dulceţurilor din *Album der Boidoirs*. Albumul tocmai apăruse la Stuttgart, sub îngrijirea editorilot August Lewald, tipărit de Literatur Comptoir. Traducătorul, din nemţeşte, este un oarecare Klmn căruia îi datorăm amestecurile parfumate ale vremurilor şi îndemnurile savuroase de preparat dulceţuri cu „zahar". Şi cum se apropie toamna, vă las să vă delectaţi cu frumuseţea textului, sperînd că vă veţi lăsa ispitite de gavanosul cu dulceaţă şi de sticla cu sirop.

„Acest titlu ar putea îndemna pre frumoasele mele cetitoare să aibă feluri de gînduri. Şi cu toate cestea aş pote face rămăşag că ele nu gîndesc acea ce eu gîndesc.

Fieştecare timp are a sale îndeletniciri pentru care frumosul secs jărtfeşte toate celelalte. Earna, balurile şi suarelele, primăvara călătoriile, vara feredeile şi toamna... dar toamna gîndiţi!... facerea dulceţilor. Însuşi cele mai frumoase dame de lume carele trăiesc în cele mai plăcute petreceri păstrează totdeauna o slăbiciune pentru proastele şi fireştile îndeletniciri a gospodăriei. La zilele noastre nu poate nimene să se împotrivească. Şi am vre să pun rămăşag că însuşi Rahel nu putea cîte o dată să se lepede de o asemenea plecare. Ear de Bettina dinpotrivă nu am pute crede că ea avea un asemenea gust.

Însuşi în Paris, în minuta aceasta, dulcea grijă pentru facerea dulceţilor trage damele de la trebile politicei, a literaturei, a frumoaselor meşteşuguri, a modelor, şi, este mai de necrezut, însuşi de la amor. Harbuzii, gutăile, perele, merele şi poama care stau la privală în tîrg, aşa de frumoase şi de plăcute, însuşi cepăşoara care are trebuinţă numai de oţăt şi de rădăcini, îndeletniceşte imaginaţia damelor celor nostime.

O Madamă Lehon îşi uită modistele şi cusutoriţele şi caută numai mirabele; o Ancelotă îşi lasă drama să fie dramă şi gîndeşte numai la compote şi la conserve; Mad[ame] Sand îşi sfîrşeşte iute şi cu nemulţumire cel mai nou roman spre a face dulceţi de agrişe, şi acea vestită *Poutret de Mauchaps,* care vroea a aduna femeile slobode şi s'au făcut de rîs, se mîngîie ficînd vitonag de gutăi.

Trebue să gîndească oricine că multe *rendez-vous* nu se ţin, că multe întîmplări se strică pentru că o tingire de dulceţi trebuie să se pue pe foc sau în gavanoase. Un amorez poate să aştepte pînă a doua zi; ear la o belte[a] nici o minută se poate întîrzie.

Dacă gospodăria prin aceasta cîştigă, nici bunele năravuri nu prăpădesc nimică; de aceea fieştecarele trebuie să laude această îndeletnicire.

Eu am avut prilej să văz că toamna etacul şi sala damelor sînt pline numai cu reţete de dulceţi; în loc de apă de colonie se vede numai spirt spre a pune persice şi prune; răvaşele de amor, damele le taie ca să scrie numele dulceţilor, şi în loc să vorbească de amor, ele fac sirop.

Într-un cuvînt numai zaharul este toamna preţuit de dame. Un cofetar iscusit este atunci primit în vremea cînd un prinţip este silit să aştepte în tindă.

Această nebunie a gospodăriei pricinueşte însă multe neplăceri pentru mierătorul cei mai frumoase parte a neamului ominesc.

Spre pildă, cînd toamna un curtezan vre să sărute o mînă care obicinuit era moale şi albă, deodată o simte că are o putoare de păcură şi de funingine şi că-i neagră şi aspră.

O copilă frumuşică cu care sîntem prieteni, o soră sau o logodnică ne sare în braţe şi ne sărută, însă în loc de dulcile guriţe ce primeam înainte, ea ne dă, toamna, un miros de deoasebite feluri, şi obrazul nostru se face ca o hartă zugrăvită cu boele roşietice şi verzi. Atunce sîntem la faţă ca un rîndaş de la bucătărie ce linge lingurile de pin bucate.

Toate aceste se întîmplă în vremea cînd însuşi natura se face bucătăriţă, şi ferbe şi coace cele mai scumpe zămi ce fac substanţia celor mai frumoase roade; este vremea compoatelor în toată starea naturei. Cînd damele se întîlnesc atunci, ele nu se întreabă de şaluri, de mantile şi de alte asemene, ce îşi împărtăşesc numărul gavanoaselor care au umplut cu dulceţi. Aceea care în earna trecută au fost atît de vestită la galop, îşi pune cinstea de a face dulceţi de mere pădureţe şi, nişte pepini mici în stecle vorbesc pentru moralitatea unei tinere văduve ce iubeşte a mînca acru.

Şi cît de drăgălaşă este priveliştea ce damele arată atunce, cîntînd şi ciripiind un biet cîntecel, ele sînt îmbrăcate cu strae uşoare şi gustă spuma zaharului ca să vadă dacă îi pre dulce sau pre slab. Atunce este minuta cînd soţul este bine primit, cînd sfezele căsătoreşti tac, cînd copilaşii sînt aşa de iubiţi. Fericită, frumoasă vreme a toamnei să fii binecuvîntată de o mie de ori de toate fragedele inimi! Tu ai alte bucurii decît primăvara, însă mai statornice".

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Limba română (X)

„Redresarea limbii materne în declin nu se poate totuşi obţine în mediul hiper-specializat (...), în mediul profesional, extrem de specializat, în care-şi petrec cea mai mare parte a timpului locutorii contemporani. Redresarea aceasta nu poate fi obţinută decît cu ajutorul instituţiei şcolare. Dar cum? În primul rînd netratînd-o ca pe o limbă (eventual strict utilitară) *printre* alte limbi sau limbaje. Căci, pentru ansamblul vorbitorilor unui loc anume, limba maternă (care le-o fi fost dat să fie) nu poate avea o valoare strict utilitară, nu poate fi doar o limbă *printre* alte limbi. Ea este, dimpotrivă, însăşi Limba ca atare, însuşi faptul gîndirii adevărate şi larg cuprinzătoare, însuşi faptul simţirii nuanţate şi complexe, date îngemănat la iveală cu ajutorul unei rostiri diferenţiate şi exacte. O limbă maternă bine însuşită îţi permite să-ţi însuşeşti în continuare, diferenţiat şi nuanţat, orice altă limbă «străină» pentru tine, maternă pentru alţii, – cu şanse chiar, graţie literaturii citite şi unor eventuale şederi, cît de scurte, dar intens trăite, în mediul lingvistic respectiv, de a-ţi deveni ca un fel de a doua limbă maternă (care să-ţi permită, altfel spus, accesul la poezia compusă în acea limbă). Nu voi aborda problema predării în şcoală a limbii materne. Un lucru însă e sigur: ea nu poate fi predată după calapodul unei *basic-english* oarecare (sau *basic-russian,* sau *basic-french,* sau *basic-german),* menite să-ţi faciliteze eventualul acces ulterior la informaţiile de care ai nevoie pe plan profesional. Ea trebuie (într-un număr de ore corespunzător, fireşte!) să fie predată cu contribuţia şi a capului şi a inimii şi a entuziasmului şi a priceperii şi a darului persuasiunii. Ea trebuie ferită şi de uscăciunea limbajelor paterne şi de adulterarea pe care le-o impune acestora (dar şi ei) stihia ideologiilor de tot felul, care sînt întotdeauna krato-ideologii."

Mihai Şora, „Limba maternă, Matematica şi Muzica...", în *Secolul 20,* nr. 1-2-3/1988 (v. şi nr. 483-493)

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

OMG – o problemă darwiniană?

Consiliul francez de stat a anulat pe 1 august decizia guvernamentală din martie 2012, care interzicea cultivarea porumbului modificat genetic de către Monsanto. O decizie surprinzătoare, dacă ne amintim că Franţa ar face parte, după cum amintea Ovidiu Nahoi, într-un articol publicat de *Dilema veche,* din „alianţa" contra OMG – Franţa, Germania, Luxemburg, Austria, Ungaria, Grecia, Bulgaria şi Polonia, la care organizaţiile agricole au reacţionat pozitiv. Se pare însă că s-au bucurat prea repede. Decizia Consiliului de stat nu este cea a guvernului, ministrul francez al agriculturii, Stephane Le Foll, accentuînd această nuanţă încă din zorii zilei de 2 august. Dezbaterea este însă relansată şi devine, de altfel, cam fără final.

Să fim cinstiţi – recitind multitudinea de texte deja apărute pe acest subiect, ar trebui să recunoaştem că aceste iniţiale ascund de fapt încă un domeniu în care UE nu joacă *fair-play:* asemeni lui Gabriel Giurgiu, care se întreba, pe bună dreptate, cui nu-i plac organismele modificate genetic, am fi îndreptăţiţi să ne întrebăm ce se întîmplă de fapt cu adevărat. Atitudinea UE este echivocă, Bruxelles lasă la latitudinea naţională decizia de a cultiva sau nu; ceea ce statuează Curtea Europeană de Justiţie, care anulase interdicţia franceză, nu este luat în considerare, dar UE importă *de facto* porumb modificat genetic?!

Chiar ieri am văzut, pe rafturile unei alimentare banale din Paris, porumb modificat şi porumb nemodificat genetic... Pricepe cine o şti, sau cine o citeşte pe Iuliana Ionel care explică foarte clar că „problema noastră o reprezintă pesticidele, nu plantele modificate genetic."

Sincer, nu cred că OMG este diavolul, dar cred că la mijloc se află o problemă de interpretare. Între ecologiştii care susţin că plantele modificate genetic sînt dăunătoare albinelor şi gărgăriţelor, şi faptul că, de multe ori, ceea ce este bun pentru om este dăunător florei sau faunei, se află Darwin şi selecţia speciilor. O problemă de atitudine, cum afirma comisarul european pentru Agricultură, Dacian Cioloş:

„Cum vedeţi viitorul cultivării plantelor modificate genetic şi cum va face faţă Europa presiunilor tot mai mari şi de toate felurile în problema asta?

Este una dintre întrebările pe care le primesc des, chiar dacă de problematica OMG se ocupă colegul meu, comisarul Tonio Borg, responsabil cu portofoliul sănătăţii şi al protecţiei consumatorilor. Din punct de vedere strict al deciziei politice, OMG-urile sînt privite din două perspective: impactul lor asupra mediului şi impactul lor asupra sănătăţii oamenilor şi animalelor care le consumă. Pînă acum, autorităţile publice, la nivel european, au luat decizii pe baza evidenţei ştiinţifice existente la data respectivă, din aceste două perspective; lucrurile pot, însă, evolua. Atît timp cît ştiinţa nu demonstrează contrariul, se propune introducerea varietăţilor respective, după caz, în consum sau în cultivare. Dincolo de aceste aspecte, cred însă că se pune problema modelului alimentar: cît este tradiţie şi siguranţa lucrului cunoscut, cît este novator, cu un risc acceptabil de a încerca ceva nou, pe pielea noastră, doar pentru că e ieftin şi pentru că ştiinţa ne spune că putem încerca fără riscuri prea mari. Eu, unul, văd că lumea este din ce în ce mai interesată să ştie ce mănîncă. Constat că, în alimentaţie, în calitate de consumatori, devenim din ce în ce mai proactivi. Cred că în Europa, dată fiind reacţia consumatorilor, viitorul alimentaţiei o va lua pe altă cale decît cea a OMG-urilor. Este părerea mea personală. Nu pot să nu constat, însă, că deocamdată sîntem dependenţi de proteina vegetală, de soia venită de pe continentul american, care, în proporţie covîrşitoare, este modificată genetic. De aceea, pentru informarea consumatorilor, etichetarea mi se pare esenţială – lucru susţinut şi de colegul meu, comisarul european Borg, responsabil de acest domeniu. E important ca oamenii să ştie ce au în cîmp, să ştie ce au în farfurie şi... să aleagă. Prin alegerea pe care o facem atunci cînd ne aflăm în faţa raftului sau a tarabelor cu alimente, prin atitudinea pe care o avem, decidem, de fapt, viitorul alimentaţiei în Europa, mai mult decît orice regulament sau orice lege. Pînă la urmă, acolo va fi tranşată această dezbatere."

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă franceză, născută în România, editor român la Presseurop.eu. Se ocupă de rubricile „România" şi „Moldova" pentru revista Courrier International. Membră a Asociaţiei Jurnaliştilor Europeni, este deţinătoare a premiului „Louise Weiss", 2006, pentru cel mai bun jurnalist european.*

capitală
ALBA IULIA
BINE AȚI VENIT ÎN CEA MAI MARE CETATE DIN ROMÂNIA

FESTIVALUL DILEMA VECHE

CETATEA ALBA IULIA 30 AUGUST - 1 SEPTEMBRIE 2013

CO-ORGANIZATORI:
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA-IULIA
CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

TEATRU
MEȘTEȘUGURI
CETATE
FANFARĂ
POEZIE
DILEME 2013
DEZBATERI
FILM
CONCERTE

FACEBOOK.COM/DILEMAVECHE
APLICAȚIA FESTIVAL DILEMA VECHE ESTE DISPONIBILĂ ÎN GOOGLE PLAY
FESTIVAL.DILEMAVECHE.RO

INVITAT SPECIAL: ANDREI PLEȘU.
ÎN PROGRAM: HORIA-ROMAN PATAPIEVICI, DAN C. MIHĂILESCU, CENTRUL NAȚIONAL AL DANSULUI & RĂZVAN MAZILU, FANFARA CIOCÂRLIA, OSCARUL PENTRU FILM DOCUMENTAR 2013, LITERATURĂ, TEATRU, SCRIERE CREATIVĂ & BENZI DESENATE, ROCK & JAZZ.
CU PARTICIPAREA COMISARULUI EUROPEAN DACIAN CIOLOȘ

ORGANIZATOR: DILEMA VECHE
CO-PRODUCĂTOR: TVR 2
PARTENERI: we are basca, CASTEL
PARTENERI MEDIA: magic fm soft music, DIGI 24 HD, adevărul, Historia, CATAVENCII, SAPTE SERI, CityNews.ro, senso tv.ro, CampusCluj, ring, HotNews.ro, CULTURAL, gotlokal.ro, igloo, DECAT O REVISTA, TATAIA, NEAPĂRAT.ro, ZIUA DE ZI
EVENIMENT SUSȚINUT DE: TUCA ZBARCEA ASOCIATII, CATENA

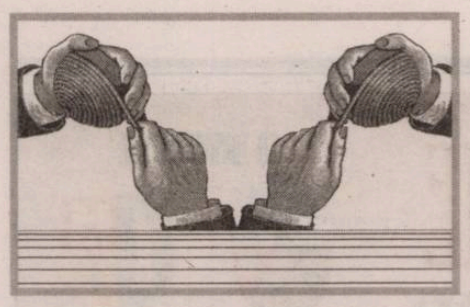

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Victime, procurori şi idioţi morali

■ „Ofiţerul politic (Lupu) şi comandantul Vişinescu l-au bătut în permanenţă, i-au creat condiţii să se îmbolnăvească şi nu i-au dat îngrijire medicală. Intrau şi aruncau cu găleata cu apă pe el, în plină iarnă. Eu i-am supravegheat celula prin cele şase găuri, pe care le făcusem cu o sîrmă în uşă... Dacă n-aş fi fost de faţă această mărturie n-ar exista. Acum, cînd sînt în lumea liberă, am datoria să anunţ acest asasinat pe care l-a săvîrşit comandantul Vişinescu. Strigătele: «Fraţilor, aici este Ion Mihalache. Mă omoară!», au răsunat în tot celularul. Această crimă nu poate fi uitată." Din mărturia lui Ovidiu Borcea, publicată de Cicerone Ioniţoiu (şi republicată de *Gândul*). Ion Mihalache este astăzi un bulevard în centrul Bucureştiului. Doar întîmplarea face ca Vişinescu, comandantul, să nu locuiască pe Bulevardul Mihalache. Vişinescu stă în alt bloc central şi primeşte o pensie mare. *Gândul* ni l-a arătat săptămîna trecută salutînd drăgălaş, ploconitor, o doamnă cu copil. Numele lui se află pe o listă de 35 de foşti comandanţi de penitenciare politice, cărora Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc le-a făcut plîngeri penale.

■ Pe Ovidiu Borcea, cel care a depus apoi mărturie, Vişinescu l-a dus la subsol şi l-a bătut cu cureaua pînă la sînge, ca să spună ce a vorbit cu ceilalţi deţinuţi prin codul Morse, lovind în peretele celulelor. Asta îşi amintea Ion Diaconescu, fostul lider ţărănist. Tot Diaconescu îşi aminteşte, într-un interviu, că l-a întîlnit pe Vişinescu după ce a ieşit din puşcărie: „Vai de mine, domnu' Diaconescu, zice, eu care-am avut sub comanda mea atîţia deţinuţi te ştiu perfect, iar dumneata la Rîmnicu Sărat şase ani de zile ai avut un singur comandant şi nu mai mă cunoşti." A se reţine cinismul şi neruşinarea: Vişinescu nu se ascunde, îi aminteşte el lui Diaconescu cine este şi ce funcţie a avut. După Revoluţie, Diaconescu a fost parlamentar, mulţi ani la rînd, şi şef al Camerei Deputaţilor. În toată această perioadă, victimele au umblat pe aceleaşi străzi cu călăii. Victimele chiar ajunse la putere nu au avut ce le face călăilor pentru că urmaşii şi complicii călăilor au fost mereu mai puternici.

■ Un amic care a studiat problema îmi face o radiografie a situaţiei juridice. În cazul omorului deosebit de grav, de care sînt acuzaţi Vişinescu şi ceilalţi, prescripţia a intervenit după 20 de ani, deci cîndva în anii '60-'70. Prescripţia este o regulă care ar trebui să-i protejeze pe oameni de abuzuri: dacă statul nu a fost în stare să probeze că eşti vinovat, timp de x ani, nu o mai poate face ulterior. Nu e clar însă ce se întîmplă dacă statul nu vrea să demonstreze că eşti vinovat. Monica Macovei şi Sever Voinescu au reuşit să treacă prin Parlament o lege prin care prescripţia nu se aplică infracţiunilor foarte grave. Însă legea respectivă nu se aplică retroactiv, deci se aplică doar perioadelor de prescripţie care curgeau la momentul adoptării legii. Crimele de la Revoluţia din 1989 nu se vor prescrie – Ion Iliescu poate să doarmă neliniştit. Juriştii IICMER argumentează acum că prescripţia nu li se poate aplica celor 35 pentru că statul comunist a împiedicat înfăptuirea justiţiei. Este un argument logic. Rămîne însă problema – spune amicul meu – că, şi dacă procurorii vor accepta acest argument, tot au trecut 20 de ani şi după Revoluţie. Ar însemna o dublă condiţionare: prescripţia ar curge din momentul 1989 + ar trebui să intre sub incidenţa legii Macovei-Voinescu, pentru a putea fi trimişi în judecată.

■ Cred însă că ar trebui să gîndim chiar mai îndrăzneţ. Prescripţia ar trebui să funcţioneze atunci cînd procurorii înşişi vor să ancheteze. Procurorii români nu au vrut, nici după 1989, să o facă. Ion Iliescu a avut trei mandate, în această perioadă, şi putere deplină asupra justiţiei, pînă la reforma din 2003. Cînd Vişinescu turna apă rece iarna peste Ion Mihalache, Ion Iliescu era şef al tineretului comunist. Despre ce voinţă a statului român de a urmări vinovaţii vorbim? Simpla invocare a prescripţiei în aceste cazuri reprezintă un abuz de drept. Tot *Gândul* arată că, între 2006 şi 2009, IICCMER a sesizat Parchetul în cazul a nu mai puţin de 300 de persoane. Toate sesizările au fost respinse, cele mai multe invocînd prescripţia. Practic, nici un torţionar nu a ajuns în faţa judecătorului pentru că procurorii au acţionat ca un filtru de blocaj. În cazul lui Gheorghe Enoiu, şeful Direcţiei Penale a Securităţii, Parchetului i-a luat trei ani ca să răspundă la sesizare. A răspuns la jumătate de an după ce Enoiu murise. De moarte bună, în patul său, cu pensia intactă.

■ Observ că, la recentele numiri ale procurorilor de la Parchetul General, nu s-a vorbit deloc despre crimele torţionarilor comunişti. Ne-am concentrat cu toţii pe DNA, încercînd să salvăm ce se poate salva acolo. DNA are 120 de procurori, care au produs unde de şoc în sistemul instituţional corupt din România. Procurorii DNA s-au autoselectat – cei curajoşi şi cei care nu se pot obişnui cu logica „asta e" au aplicat să lucreze la DNA. În toată această perioadă, Parchetul General, unde sînt restul procurorilor din România, a scăpat de atenţia publică. Cine, de fapt, reprezintă interesul statului român pentru a-i ancheta pe torţionari? Procuratura ar trebui să facă asta. Dar nu o face. IICMER este o instituţie mică şi marginală în sistemul puterii şi nici nu face parte din instituţiile justiţiei. Procuratura ar trebui să stea pe capul IICMER, să-i ceară dovezi. În schimb, Procuratura blochează sesizările. Dacă Procuratura şi-ar asuma logica IICMER – prescripţia nu poate fi aplicată pentru că statul comunist a blocat ancheta-rea –, atunci ar trebui să argumenteze asta în faţa unui judecător. Dacă judecătorii români decid că torţionarii comunişti se bucură de prescripţie, voi considera decizia idioată, dar va fi decizia unui judecător şi basta. Dar nu mă pot împăca cu ideea că reprezentantul statului, procurorul, care ar trebui să fie interesat în pedepsirea torţionarilor, decide el însuşi că nu e cazul să-i deranjeze. Îmi pare rău că nu am atras atenţia asupra problemei atunci cînd actualul Procuror General a fost audiat în CSM, cînd era candidat. Ar trebui ca de acum înainte să ţinem cont de asta la fiecare numire la conducerile Procuratorii. Ar trebui să ştim ce gîndesc aceşti oameni despre torţionarii comunişti şi dacă vor merge înainte cu justiţia pentru victime.

■ 300 de sesizări făcute pînă în 2009, alte 35 făcute de IICMER la începutul acestui an. CNSAS publică pe site-ul său dosare, nume de securişti şi poveşti ale victimelor (arhivele CNSAS sînt o mină de aur pentru cei interesaţi de subiect, slab folosită). Şi totuşi, emoţia publică a fost stîrnită, acum, de cazul Vişinescu. Grupuri de ziarişti care îl aşteaptă la ieşirea din bloc, ştiri în *prime-time*, dezbateri. Ce se întîmplă? De ce la acest caz, de ce acum? A fost vorba şi de comunicarea excelentă. *Gândul* – prin Biro Atilla şi Marian Sultănoiu – a preluat informaţiile de la IICMER şi le-a dus mai departe. L-au găsit pe Vişinescu şi au pus povestea vieţii bătrînului jovial împreună cu povestea vieţii anterioare, de călău care îl bătea pe Mihalache cu biciul. Publicul a avut o poveste cap-coadă. Şi nu mai era ceva de demult şi de departe – criminalul era printre noi, ne saluta copiii politicos. Povestea a fost excelent spusă, pentru publicul de virale.

■ Dar cred că deja vorbim şi de un altfel de public. Cei care au acum 30-40 de ani erau copii la Revoluţie. Nu au trebuit să plece capul şi nici nu simt vreo vinovăţie. Sîntem prima generaţie pentru care gîndirea în alb şi negru e confortabilă. Nu avem nici o vinovăţie de camuflat. Nu avem de ce să ne întrebăm: dar eu de ce nu am zis nimic împotriva lui Ceauşescu? Pentru noi, prizonierii politici nu sînt o reamintire a propriei laşităţi. Pentru că eram prea mici ca să fi putut măcar să fim eroi. Îi putem urî plenar pe torţionari, pe securişti, pe miliţieni, pe secretarii de partid, pe activişti – pentru că nu am avut ocazia să ne fie frică de ei şi nu trebuie să ne reamintim că am tăcut în faţa lor. Putem iubi victimele torţionarilor pentru că ne place să credem că şi noi am fi rezistat comuniştilor. Şi, spre deosebire de părinţii şi bunicii noştri, nu avem nici o amintire personală care să ne contrazică acest eroism de care ne simţim în stare. De aceea este o tîmpenie să spui că este prea tîrziu. De fapt, denazificarea Germaniei a avut loc doar la suprafaţă în anii '50, impusă cu forţa de americani. Această primă etapă de decomunizare nu a avut loc în România pentru că nu avea cine să o impună în România lui Ion Iliescu. Adevărata denazificare a avut loc abia în anii '60 şi a fost făcută de cei care erau adolescenţi cînd a murit Hitler – ei nu aveau de ce să se întrebe: chiar nu am ştiut despre lagărele morţii? Decomunizarea României abia urmează.

■ Ca şi desecurizarea. Securitatea are apologeţii ei mereu vizibili. Pentru ăştia, Securitatea a fost un instrument patriotic. Pentru ei, nu contează ce s-a întîmplat în anii '50, Securitatea a devenit cumva ulterior un instrument de bine, se opunea şi ruşilor, deci a fost OK. Filmul cu Pacepa de săptămîna trecută a fost un fel de hîrtie de turnesol. Cumva-cumva, agenţii de PR ai Securităţii ajung în funcţii pe lîngă oamenii puternici. Ion Iliescu îl avea pe Ioan Talpeş, Traian Băsescu îl are pe Iulian Chifu. Băieţii se reactivează atunci cînd onoarea Securităţii se cere salvată.

■ Ca la orice vîlvă publică, idioţii morali nu puteau lipsi. Antena 3 îi compară pe torţionarii comunişti cu DNA. Deoarece şefii lor sînt anchetaţi pentru şantaj (un şantaj în care ei erau scule), ziariştii de acolo au comparat cazul Vişinescu cu deranjul lui Dan Voiculescu. Mogulul e un fel de Ion Mihalache. Va avea bulevard în Bucureşti atunci cînd Revoluţia borfaşilor (termenul lui Dan Tapalagă) va triumfa. Iar scîrbitul genetic Costi Rogozanu se arată sictirit şi de chestia asta cu torţionarii: îl enervează că vorbim despre ei, în loc să vorbim despre abuzurile băncilor.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

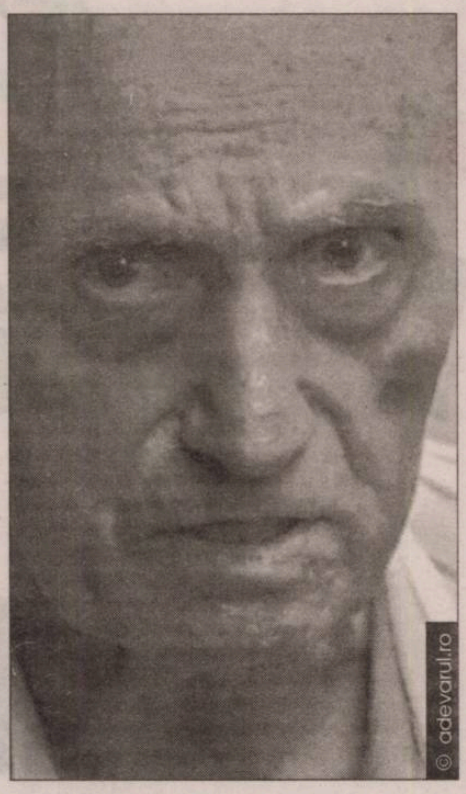

Procuratura blochează sesizările.

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Papuci

Dimineaţa pe căldură simt nevoia de papuci. Senzaţia unui frig interior cînd talpa mi se pune pe podea. Şi caut papuci de ceva timp. Nu cu asiduitate că pot purta şi sandale sau chiar pantofi pe piciorul gol, de ce nu? Am pantofii mei de gală tocmai buni de umblet de papuci. Şi cum spuneam: caut papuci. În dreihman am căutat vreo juma de oră. Unii nu-mi plăceau, alţii nu erau la număr, mulţi erau doar sub 42, ori eu am labă mare, nu glumă. Vînzătoarea mă trage într-un fund de sală şi mă-ntreabă numărul. 44. 44 uitaţi! Dar 44 din ăştia mai ieftini? N-avem. Erau unii la 35 şi alţii la 17. Vreau la 17, dar n-au număr. Mă pun cu un 42 pe duşumea şi-mi încerc conturul. Nu merge. Mă chinui, îmi spun dacă intră talpa şi-mi ies cartoafele, important este că am un papuc şi nu mi-e frig, nu mă mai trage corentul. Cu toate astea vreau să-l iau, mai mic cu două numere, doar pentru că este mai ieftin. Renunţ cu greu, psihologic mă croisem pentru 42. Am pierdut-am cîştigat, habar n-am. Cobor într-o Cora. Ţuşti la papuci. Mulţi de damă, unde-s bărbaţii? Găsesc. Dar dacă mi se rup şlapii ăştia şi sînt 19 lei, nu, nu dau. O să mi-i taxeze la 20. Mă păcălesc singur. Mă învîrt pe la papuci. Aveau unii de iarnă. Să-mi iau de iarnă de acum? Este o idee. Oribili însă, dar preţul bun de tot: 20 lei. Sînt de iarnă, cu preţ cît ăia de vară. Două anotimpuri într-un preţ. Nu-mi iau. O să mă ia frigul cînd o să mă văd în papuci groşi de iarnă. E vară de 40 de grade.

Festivalul Dilema veche 2013

Invitaţi:
ANTHONY FROST Bookshop ● Iulia BADEA GUÉRITÉE ● Andrei BODIU ● Dorian BOGUŢĂ Mihai CĂLIN ● CENTRUL NAŢIONAL AL DANSULUI ● Dacian CIOLOŞ ● Alexandru CIUBOTARIU Constantin COJOCARU ● Dan COMAN ● Domnica DRUMEA ● FANFARA CIOCÎRLIA Filip FLORIAN ● Matei FLORIAN ● Carl Henrik FREDRIKSSON ● Mandela GAJOL Iulian Manuel GHERVAS ● Adela GRECEANU ● Teatru Emergent GREEN HOURS Librăria HUMANITAS ● Petre M. IANCU ● JAZZYBIRDS ● Librăria JUMĂTATEA PLINĂ KYRALINA Librairie Française ● Claudiu KOMARTIN ● KUMM ● Compania de Teatru LABIRINT Florin LĂZĂRESCU ● LES ELEPHANTS BIZARRES ● Eric MAURICE ● Răzvan MAZILU Marin MĂLAICU-HONDRARI ● Conrad MERICOFFER ● Dan C. MIHĂILESCU ● Luca NICULESCU NORZEATIC & AVANT'N'GARD (cu Tavi SCURTU & Anghel MAILAT) ● Andreea NOVAC Aurel PANTEA ● Liviu PAPADIMA ● Alexandru PAPADOPOL ● Radu PARASCHIVESCU Horia-Roman PATAPIEVICI ● Ioana PÂRVULESCU ● PECA Ştefan ● Andrei PLEŞU Alexandru POTOCEAN ● Maria RĂDUCANU & Chris DAHLGREN ● Iulia RUGINĂ Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Vava ŞTEFĂNESCU ● Radu VANCU ● Andreea VĂLEAN membrii redacţiei *DILEMA VECHE*

argument

Mod de întrebuinţare

Aş putea să spun că e singurul festival din România organizat de o revistă, căci „dă bine" pentru PR. (În lume mai sînt cîteva – *The New Yorker Festival* în SUA, *Festival Internazionale* în Italia, la Ferrara, *Tribunes de la Presse* organizate de *Courrier International* în Franţa.) Aş putea să spun că l-am realizat cu destule dificultăţi, în vremuri de criză, cînd sponsorii se găsesc greu, căci asta stîrneşte oarecari emoţiuni. Aş putea să mai spun – ca să dau impresia de seriozitate – că aceasta este ediţia a doua şi că avem de gînd, de acum înainte, să-l facem anual, în ultimul weekend din august, şi să-l instituţionalizăm. Toate acestea sînt adevărate, dar prefer să trec repede peste ele.

Mai degrabă aş încerca să argumentez de ce ar trebui să mergeţi la Alba Iulia între 30 august – 1 septembrie la Festivalul *Dilema veche*. Mai întîi, pentru că suita de evenimente (găsiţi programul complet în interiorul dosarului şi pe festival.dilemaveche.ro) are protagonişti de cea mai bună calitate. Sigur, pe oricare îi puteţi vedea şi auzi în diverse împrejurări, la concerte, spectacole sau alte manifestări publice. Dar niciodată nu îi veţi întîlni *împreună*, alcătuind o comunitate ad-hoc, împreună cu publicul şi cu oamenii din Alba Iulia. Apoi, pentru că locul nu e ales întîmplător: Cetatea Alba Carolina oferă un „decor" şi un spirit vechi, potrivit întru totul unei asemenea experienţe culturale, pe care nu o puteţi trăi în altă parte. Nu e vorba de a „asista" la nişte reprezentaţii artistice, ci de a *participa* şi de a construi, împreună cu oamenii din Alba Iulia şi cu ceilalţi, veniţi din alte părţi, o anume atmosferă. Tocmai pentru că „sînt vremuri grele", tocmai pentru că sîntem agresaţi tot timpul de zgomote mediatice cu iz de catastrofă şi scandal, un sfîrşit de săptămînă cu prietenii la Alba Iulia înseamnă o întoarcere la normalitate şi firesc.

Festivalul *Dilema veche* de anul acesta are un concept nou şi mai bine articulat, datorat în cea mai mare parte Corinei Şuteu, care s-a implicat cu entuziasm în organizare. Şi este realizat, ca şi în 2011, ca şi în anii ce vor veni, împreună cu Primăria Alba Iulia şi Consiliul Judeţean Alba, cu care împărtăşim aceleaşi valori şi aceeaşi dorinţă de a construi un festival emblematic pentru acest oraş vechi şi simbolic. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 8 august, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

„Un astfel de festival formează gustul pieței culturale"

interviu cu Corina ŞUTEU

***Corina Şuteu** a creat Asociaţia Culturală Ecumest, a fost pentru nouă ani director al Mastère Spécialisé Europeen en Management des Entreprises Culturelles al Şcolii de Comerţ din Dijon, a fondat programul Policies for Culture, cu Fundaţia Europeană pentru Cultură din Amsterdam, a fost preşedinte al Forumului Reţelelor Culturale Europene, predă politici culturale comparate, a scris studii şi cărţi în domeniu. A mai fost, cîţiva ani, directoare la UNITER şi la ICR New York pînă anul trecut, cînd a fost dată afară de către noua conducere a ICR. A organizat Festivalul Filmului Românesc de la Lincoln Center, în decembrie 2012, în mod privat, în cîteva luni. S-a întors anul acesta în România şi, printre altele, este consultant al Festivalului* Dilema veche *de la Alba Iulia.*

Ce te-a făcut să te implici în acest proiect?

Faptul că, precum în mai toate răspunsurile mele „de suflet" la anumite provocări profesionale, eram curioasă în privinţa felului în care se poate construi o colaborare între un oraş cum e Alba Iulia şi o marcă de prestigiu cum e *Dilema veche,* dar şi nerăbdătoare să văd un grup redacţional eclectic şi creativ, în postură de iniţiator şi organizator de evenimente culturale care să dureze şi să capete profil.

Mulţi cred că meseria de antreprenor cultural nu există sau nu-i înţeleg exact caracteristicile, dar participarea la construirea unui festival precum cel al *Dilemei vechi* la Alba Iulia e cazul ideal în care un profesionist doreşte să se implice. „A produce" un eveniment ca martor avizat, a-i găsi arhitectura şi dozajul potrivite, a pune în complementaritate o sumă de elemente disparate şi a le da personalitate, dar, mai ales, a participa la munca de mentorat, de netezire a posibilelor obstacole cu o echipă atît de talentată şi de charismatică este, de fapt, un cadou.

Dacă ştii să faci ceva bine, atunci e crucial să doreşti să transmiţi şi mai departe! În primul rînd, asta este ceea ce m-a motivat.

Ce e special, cu adevărat, la acest festival?

Deocamdată nu cred că ştim ce este special. Vom vedea în trei ani ce este cu adevărat special fiindcă, aşa cum o repet şi în cursurile de management cutural, schimbarea fundamentală care a avut loc în consumul cultural al ultimelor decenii este legată de faptul că evenimentele devin tot mai mult ale utilizatorului-beneficiarului, „consumatorului", decît ale producătorului. Tocmai de aceea e bine să se găsească de la început o „voce" a manifestării, atît de puternică, încît să nu facă imediat compromisuri de gust, pentru a deveni *entertaining.*

Un eveniment bun este acela în care decizia de programare e profund subiectivă şi educată. Democratizarea culturală excesivă şi amprenta americanizării, în acest proces, au determinat, de fapt, banalizarea şi aplatizarea fenomenului cultural european, mai ales în cazul festivalurilor. Aşadar, sper ca *Dilema veche* să fie cît de cît *old school,* în această privinţă, în sensul cel mai bun.

E vreun paradox în faptul că, în plină criză mondială a presei, Dilema veche *concepe un festival de o asemenea anvergură?*

Dimpotrivă, este un mod extrem de inteligent şi de creativ de a răspunde crizei presei, aş spune. *Dilema veche,* din punctul meu de vedere, s-a schimbat foarte mult, şi-a modificat publicul, abordarea şi chiar patronii, de-a lungul timpului, dar a continuat să rămînă o marcă a intelectualului de orizonturi diverse şi de vîrste variate, intelectual care citeşte presă culturală românească. A fost extrem de complicat să se conserve acest aspect. Neîndoielnic, numele lui Andrei Pleşu a fost garanţia acestei prezervări, dar şi o politică redacţională foarte atentă la modificările de context, care şi-a asumat riscuri şi a făcut, cînd a fost necesar, compromisuri.

Poate că *Dilema veche* de azi nu mai este ceea ce a fost *Dilema,* dar spiritul în care această revistă a fost creată a rămas intact şi aceasta, zic eu, e marea ei victorie. Festivalul, cred, face parte din acelaşi tip de abordare activă a unei situaţii complexe prin care trece presa culturală acum. Un festival poate consolida o reputaţie, poate fideliza şi mai mult publicul, poate diversifica adresarea către cititor.

Ce se aşteaptă, deci, de la un asemenea festival, pe o piaţă culturală ca a noastră?

Ce se aşteaptă de la un asemenea festival cred că depinde de cei pe care-i întrebăm.

Autorităţile locale din Alba Iulia aşteaptă ca oraşul să cîştige vizibilitate, aşteaptă să fie animată Cetatea, să vină spectatori din împrejurimi, să fie atrase personalităţi care să vadă cît de frumos a fost restaurat centrul oraşului.

Antreprenorii din regiune doresc să vină cît mai multă lume, ca să-şi vîndă produsele.

Locuitorii din Alba Iulia vor să vadă feţe cunoscute şi să simtă că în oraşul lor se petrec lucruri deosebite, să-şi poată duce copiii la evenimente; pe cînd cei tineri aşteaptă să petreacă serile mai interactiv decît de obicei.

Redactorii *Dilemei vechi* aşteaptă să vadă un eveniment pasionant, *cool,* divers, profesionist organizat, în care să se recunoască.

Altfel, piaţă culturală nu e un termen bine folosit aici. Deocamdată, noi nu avem o piaţă culturală, prin comparaţie cu alte ţări europene. Ea este în formare. Un festival cum e cel al *Dilemei vechi* la Alba Iulia participă, cred, la formarea gustului acestei pieţe culturale. Şi asta este esenţial!

interviu realizat de Marius CHIVU

De ce să faci dezbateri la un festival

Nu e un festival obişnuit, ci unul născut din spiritul unei reviste. Iar revista a cultivat, timp de 20 de ani, dialogul şi a creat un spaţiu pentru afirmarea opiniilor diferite. Prin urmare, Festivalul *Dilema veche* nu putea fi lipsit de acest spirit.

Pentru că *Dilema veche* este în primul rînd o revistă culturală (şi are un supliment despre cărţi, autori şi lecturi, *Dilemateca),* una dintre dezbateri va fi despre lectură. E o continuare a dosarului „Lectura în deplasare", apărut acum cîtva timp, pe urmele „Căutătorilor de poveşti" şi ai programului „Biblionet". Prin urmare, vor participa la o discuţie informală, moderată de Patricia Mihail, doi dintre „Căutătorii de poveşti"): Cătălin Ştefănescu (realizatorul emisiunii *Garantat 100%* de la TVR1 şi autorul rubricii „Fără doar şi coate" din *Dilema veche)* şi Radu Paraschivescu (scriitor, traducător, coordonatorul colecţiei „Rîsul lumii" de la Editura Humanitas). Li se alătură profesorul Liviu Papadima de la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti (care a coordonat volumele *Care-i faza cu cititul?,* 2010, şi *Ce poţi face cu două cuvinte,* 2012).

O doua dezbatere va fi, de fapt, o confruntare nuanţată între doi vechi colaboratori ai revistei, Horia-Roman Patapievici şi Dan C. Mihăilescu. Moderat de Mircea Vasilescu (care va trebui, probabil, să facă pe „avocatul diavolului"), dialogul va pune faţă în faţă tradiţia şi noutatea: ce înseamnă, în lumea de azi, obsedată de nou, de „trenduri", de schimbare, să păstrezi tradiţia? Ce, cum şi cît din ceea ce ne-am obişnuit să numim „tradiţie" se păstrează, în ce formă, cu ce consecinţe?

A treia dezbatere este croită în aşa fel încît să se potrivească şi cu profilul istoric al Cetăţii Alba Iulia, şi cu dimensiunea şi aspiraţiile europene ale oraşului şi ale României: care e raportul dintre identităţile locale şi „identitatea europeană"? Există cu adevărat o asemenea identitate, e un „dat" sau o construcţie la care participăm cu toţii? Dezbaterea se bucură de participarea specială a lui Dacian Cioloş, comisar european pentru agricultură. Ceilalţi invitaţi sînt cîţiva jurnalişti din România şi din alte ţări, preocupaţi de temele europene: Carl Henrik Fredriksson (redactor-şef al Eurozine, reţeaua revistelor culturale europene din care face parte şi *Dilema veche),* Eric Maurice (redactor-şef Presseurop), Iulia Badea-Gueritée (jurnalistă la Presseurop şi *Courrier International),* Luca Niculescu (redactor-şef RFI România) şi Petre M. Iancu (jurnalist la Deutsche Welle).

GEORGE ENESCU FESTIVAL

Ascultă ce se cântă
RFI România – partener Festivalul Enescu
1 – 28 septembrie

rfi românia

Oana STOICA

Dansul ocupă Cetatea

Corpul uman ca element de arhitectură urbană reprezintă punctul de pornire într-o instalaţie performativă cu trei elemente. Corpuri în cetate *este un spectacol modular în care se articulează viziuni coregrafice diferite în trei performance-uri succesive de 20 de minute, fiecare pe cîte o scenă special construită.*

În *Nemuritorii,* coregrafa Andreea Novac îşi bazează spectacolul pe personajul de film de acţiune, eroul absolut. „Nu vă aşteptaţi să-l vedeţi pe Sergiu Nicolaescu multiplicat în cinci personaje pe scenă, în acest spectacol. *Nemuritorii* nu are inspiraţie sau rădăcini autohtone. Cînd i-am dat titlul *Nemuritorii,* m-am referit la supereroi – la cei care sfidează legile gravitaţiei şi reuşesc să iasă cu bine din orice situaţie, la cei care, exact ca în filmele de acţiune pe care voi încerca să le construiesc pe scenă, refuză să renunţe, refuză să moară", spune Andreea Novac.

Alt tip de energie se coagulează în *Dancing City*. Coregrafa Vava Ştefănescu porneşte de la clipurile video ale regizoarei Carmen Vidu, care surprind corpuri în mişcare în spaţii urbane. Asocierea static-mişcare, materie-viaţă, a peisajelor industriale cu poezia corpului modifică percepţia asupra spaţiului. „O temă ca aceasta te trimite cu gîndul la arhitectură, la linie, la forme, la articulaţii, la raporturi între planuri. Îţi creează o aşteptare rece, analitică. Însă, dincolo de această perspectivă geometrică, există acea legătură subtilă pe care o stabilim involuntar, de care nu sîntem conştienţi în timp ce participăm la viaţa oraşului. Pe de o parte, creăm zilnic o compoziţie involuntară de culoare şi ritm, între noi şi clădiri, între corpurile noastre şi stradă, între noi şi noi. Dar ceea ce ne stîrneşte cel mai mult interesul pentru această piesă este acel raport profund în care istoria personală se întîlneşte cu istoria caselor, a străzilor, a oraşului, povestea personală se fixează într-un anumit moment, pentru o durată mai mică sau mai mare, de un loc anume din oraş, de un colţ de stradă sau de intrarea într-un parc... Am putea spune că noi sîntem cei care punem în mişcare oraşul. Povestea noastră, a fiecăruia, devine parte din povestea mare a Cetăţii. Viaţa noastră pune în mişcare oraşul într-o dinamică aparent aleatorie", explică Vava Ştefănescu. Dar atunci cînd istoria Cetăţii vine de mai departe, din timpuri în care istoriile construiau zidurile, casele şi străzile, atunci perspectiva se schimbă: „azi purtăm în noi, în corpul nostru, oraşul de ieri, rescriem cu corpurile noastre, uneori fără să ştim, istoria Cetăţii. Reconstruim cu mintea corpului ceea ce s-a pierdut sau repetăm fantomatic gesturile timpului de demult. Ducem mai departe o poveste, adăugînd culorile, sonorităţile, accentele care ne sînt proprii astăzi."

Am putea spune că noi sîntem cei care punem în mişcare oraşul. Povestea noastră, a fiecăruia, devine parte din povestea mare a Cetăţii.

În ultimul episod din *Corpuri în cetate,* Răzvan Mazilu mixează tango-ul argentinian, care are o structură fixă, cu inserţii de dans contemporan, elemente acrobatice şi parodii etno. Rezultatul este o declişeizare a tango-ului, scoaterea lui din zona exclusivă a pasiunii, a eroticului ludic şi plasarea în sfera cotidianului. O detensionare a pasiunii prin umor. Alături de Monica Petrică, primbalerină a Operei Naţionale Bucureşti, Mazilu reconstruieşte tango-ul ca un nou limbaj, o formulă performativă de comunicare între parteneri, o verbalizare coregrafiată pe milonga tradiţională.

Dancing City

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Peca ŞTEFAN

Un show site-specific serial

În 2012, clubul Green Hours din Bucureşti – un spaţiu iconic pentru arta independentă din România – risca să se închidă. E o poveste lungă şi complicată, într-un an lung şi complicat pentru mişcarea independentă. Ideea păstrării „spiritului Green" ca spaţiu al experimentului liber (liber de ideea de profit sau comerţ) a devenit o urgenţă, o necesitate care cerea acţiune.

Prima acţiune a artiştilor în sprijinul spaţiului unde mulţi au debutat ori s-au consacrat a fost crearea unui „Occupy Green Hours" în care publicul şi artiştii erau încurajaţi să vină să consume teatru şi concerte, dar nu şi produsele de bar Green Fusion (firma – diferită de Green Hours – care ocupase fraudulos spaţiul din Calea Victoriei şi nu-şi mai plătise chiria de luni de zile). Ca unul dintre artiştii care consideră Green Hours drept casă artistică, ideea mea iniţială de „ocupare" a fost să scriu, în fiecare zi, cîte o piesă scurtă pe care să o repet la Green în ziua respectivă şi să o jucăm seara – astfel ocupînd spaţiul cultural (şi încurajînd între timp publicul să nu consume de la bar). Discutînd cu regizorul Andreea Vălean, ideea s-a dezvoltat: urma să facem în fiecare săptămînă un spectacol (nu doar o lectură, cum plănuisem iniţial) şi să ocupăm, prin repetiţii, spaţiul.

Acum ne dorim ca cele trei episoade dedicate Green-ului pînă acum să fie prezentate şi publicului larg, în ideea iniţierii unei campanii de ajutor pe termen lung faţă de spaţiul din Calea Victoriei 120. Distribuţiile sînt fantastice, echipa creativă e de primă mînă. La Alba Iulia e o premieră absolută: este prima dată cînd prezentăm publicului larg episodul 2 al spectacolului *Green Hours Spaţii*. Acest episod îi are în prim-plan pe extraordinarii actori Constantin Cojocaru, Mihai Călin, Alexandru Potocean şi Conrad Mericoffer. Piesele sînt scrise de Maria Manolescu *(Cercetătorii japonezi* şi *După sfîrşitul lumii)* şi de mine *(Job la Green,* părţile 1 şi 2). Deşi create în sistem site-specific (poate mai potrivit ar fi termenul site-oriented) – adică pentru spaţiul de la Green aşa cum e el, inspirat din atmosfera realisto-magică a Green-ului –, aceste spectacole pot fi prezentate şi unui public străin de ce înseamnă Green Hours. Pînă la urmă, sînt poveşti care se întîmplă într-un bar, poveşti despre oameni mai mult sau mai puţin obişnuiţi, unele realiste, altele suprarealiste, acompaniate de muzicieni de jazz, creînd o atmosferă pe care şi eu, şi Andreea Vălean o asociem cu unicitatea Green-ului. Publicul din Alba Iulia va avea ocazia să asiste în cadrul Festivalului *Dilema veche* la această primă prezentare publică şi, pentru noi, această întîlnire reprezintă un moment extrem de important, mai ales că nu vom fi în Bucureşti şi nu vom fi la Green Hours. Dar vom fi în poveşti care poartă în ele ceva din „spiritul Green" şi sperăm ca publicul care vine în Alba Iulia să intre în această atmosferă specială.

***Peca Ştefan** este dramaturg.*

Ce este Teatrul Labirint

„Am început în 2007 ca grup de studiu şi aplicaţii de teatru participativ în cadrul Asociaţiei Epsilon III. Descoperisem atunci un instrument teatral incitant şi volatil deopotrivă – simţurile; o poetică concretă, imediat aplicabilă, poetica senzorială. Căutam o rimă la «gustul care-mi aduce aminte de...» şi o găseam sub copacul unde n-am avut niciodată curajul să mă acopăr complet cu frunze. Ne-am plimbat spectatorii prin clădiri, parcuri, subterane şi debarale, în căutarea unui teatru intim, personal ca lectura unui roman şi universal ca lectura unui roman bun. Prin teatrul senzorial, am povestit scări de bloc, bunici, oraşe, colecţii de pietre, de case, poeţi şi lecţii de fizică. La invitaţia onorantă a *Dilemei vechi,* răspundem cu un labirint despre apă. Şi despre pietre. Revenim astfel la teme simple în amintirea unor vremuri mai simple, poate. Vremurile în care piatră pe piatră se construia o cetate. Şi am ales şi apa fiindcă este un povestitor bun. Se spune că are memorie şi am vrea să o intervievăm împreună cu dumneavoastră, în oricare dintre stările ei de agregare. Ne bucurăm sincer că ne oferim această întîlnire, un periplu personal şi individual prin vechea Cetate Alba, meditînd la ziduri şi lăsîndu-ne purtaţi de vocea susurătoare şi omniprezentă a apei."

O cetate desenată

dialog cu Alexandru CIUBOTARIU şi Adina POPESCU

Pe 31 august şi 1 septembrie va avea loc, în cadrul Festivalului Dilema veche, *un atelier de bandă desenată pentru copii, condus de Alexandru Ciubotariu şi Adina Popescu. Tema atelierului este una science fiction: „Cetatea de la Alba Iulia peste 1000 de ani". Mai exact, cum va arăta Cetatea Alba Carolina în anul 3013? Astfel, copiii vor învăţa să creeze o poveste în imagini nu doar despre cavaleri şi domniţe, dar şi despre posibili extratereşti care vor veni în OZN-urile lor ca să viziteze Cetatea şi facă „turism cultural" la Alba Iulia, în mileniul următor.*

De ce un atelier de BD la Festivalul Dilema veche?

Ciubi: Pentru că banda desenată este o artă de sine stătătoare, iar familiarizarea publicului tînăr cu limbajul ei îmi pare importantă. Mă bucură că un festival care integrează mai multe ramuri artistice, sub un nume puternic în peisajul cultural românesc, îşi apleacă atenţia şi asupra benzii desenate.

Adina: Banda desenată este o formulă atipică de a crea, de a spune poveşti, care îşi are locul în contextul unui festival ca acesta. Un festival cu „de toate", în care diferite domenii şi tipuri de discurs culturale se întrepătrund, aşa cum banda desenată înseamnă imagine, text, naraţiune. Pur şi simplu se potriveşte la fix.

Ce-şi propune acest atelier?

Ciubi: Să decodifice cîteva etape şi metode de realizare a unei benzi desenate. Chiar de la poveste-scenariu şi ajungînd la desen şi la finalizarea lucrării. Poate fi un început atît pentru cei care nu sînt familiarizaţi cu acestă formă de artă, dar şi pentru cei care urmăresc astfel de producţii, dar nu şi-au imaginat că le pot face chiar ei. A fost şi cazul meu, cînd eram mai mic...

Adina: Iniţial îmi propusesem pentru festival să coordonez un atelier de creative writing pentru copii, adică ceea ce fac de regulă, la un alt mod, în *Dilematix* (suplimentul pentru copii editat de *Dilema veche).* Apoi, cineva a venit cu ideea unui atelier de BD. Am mai lucrat cu Ciubi benzi desenate, la o revistă pentru copii, avem chiar şi o carte de BD împreună: eu am scris scenariile, el a desenat. Aşadar, acest atelier ar putea fi cumva 2 în 1: atît text, cît şi desen – şi modul în care cele două se completează reciproc.

De ce această temă a atelierului – „Cetatea de la Alba Iulia peste 1000 de ani"?

Ciubi: Este o temă care te îndeamnă la visare. Imaginaţia o poate lua pe ce căi îşi doreşte şi ne putem imagina un loc în care ne vom afla peste o mie de ani şi cum va fi...

Adina: Ne-am dorit o temă SF, modernă, dar care să implice şi locul în care se va desfăşura festivalul. Cetatea Alba Carolina are trei sute şi ceva de ani, însă, de fapt, e mult mai veche, prima fortificaţie de aici, un castru roman, a fost construită în anul 106. Deci, putem vorbi despre ceva de mai mult de o mie de ani. Cetatea a fost restaurată de curînd şi sperăm că va fi în picioare peste încă o mie de ani. Este vorba de durabilitate şi... de timp. Copiii vor fi cei care îşi vor imagina dacă ea va intra în circuitul turistic galactic şi va fi vizitată de turişti de pe alte planete.

Copiii de azi au la dispoziţie nenumărate mijloace de a învăţa / de a se juca... ce le mai spune banda desenată?

Ciubi: Banda desenată pare mijlocul cel mai plauzibil de a îmbina atracţia vizualului cu plăcerea lecturii. Ar trebui exploatată mai mult acestă calitate. Fascinaţia pentru poveşti spuse prin bandă desenată cred că nu va dispărea sau cel puţin nu prea curînd.

Adina: În ciuda dezvoltării tehnologiei, copiii nu s-au schimbat prea tare faţă de cei de acum 20-30 de ani şi o atracţie faţă de BD există, în mod categoric. Cu ocazia unor astfel de ateliere vor descoperi că banda desenată poate fi o formă de a se juca creativ.

Ce înseamnă, în momentul de faţă, BD-ul în România?

Ciubi: „Piaţa" de bandă desenată din România, ca producţie, este foarte limitată, chiar dacă au apărut cîteva publicaţii demne de luat în seamă. Totuşi, avem cîte puţin din fiecare, iar eu, fiind foarte implicat, vă pot spune că există reviste, albume, multe încercări de auto-editare, webcomics, expoziţii, festivaluri şi evenimente conexe. Pasiunea pare a fi motorul care duce mai departe această artă în România.

Adina: Ciubi ştie mai bine... Dar să nu uităm că personaje precum Superman, Spiderman, Batman, încă foarte la modă şi care aduc încasări fabuloase în industria cinematografică, au fost iniţial eroi de BD. Mi-ar plăcea să se întîmple ceva asemănător şi la noi – un personaj de bandă desenată să devină celebru peste nopate.

***Alexandru Ciubotariu** a absolvit Facultatea de Artă „George Enescu" din Iaşi, secţia grafică, în 2004. Lucrările sale au fost publicate în peste 60 de ziare şi reviste din România, Belgia, Slovenia, Polonia, Croaţia, Cehia, Franţa, Grecia, Serbia. A realizat ilustraţii pentru 13 cărţi şi semnează sau figurează în 11 albume de benzi desenate. În anul 2010, i-a apărut volumul* Pisica pătrată *(Vellant), primul album de street-art din România. A participat la peste 40 de expoziţii în România, Grecia, Franţa, Ungaria şi Belgia, iar în 2007 a avut prima expoziţie personală, cu titlul „Personaje", la galeria StreetWise din Bucureşti. La acestea se adaugă nenumărate proiecte, evenimente, expoziţii-performance, ateliere etc., precum şi multe premii obţinute în ţară şi străinătate.*

***Adina Popescu** a publicat, printre altele, două cărţi de poveşti pentru copii* – Doar un zbor în jurul lumii *(Compania, 1999),* Un miriapod hoinar şi alte poveşti *(CDPress, 2007), o carte de repovestiri ale basmelor populare româneşti* – Mari poveşti pe înţelesul celor mici *(CDPress, 2008) şi o carte de bandă desenată, împreună cu Alexandru Ciubotariu* – Doxi, în benzi desenate *(CDPress, 2007). Coordonează suplimentul pentru copii* Dilematix, *editat de* Dilema veche *şi, în ultimii doi ani, a susţinut ateliere de creative writing pentru copii în taberele „Locuieşte în poveste!" ale Editurii Arthur.*

Expoziţia de fotografie „Himalaya" conţine cîteva zeci de imagini din satele nepaleze şi din munţii Himalayei, fotografii realizate de Marius Chivu în perioada 1-24 mai 2011, în urma unei călătorii al cărei jurnal, Trei săptămîni în Himalaya, *a fost publicat anul trecut la Editura Humanitas.*

„Faptul că am ajuns să urc pe Himalaya, traversînd pasul Thorung-la, cea mai înaltă trecătoare din lume (5416 m), la capătul unui trekking care a durat 18 de zile, s-a dovedit a fi mai mult decît un vis împlinit. Dincolo de cei 400 de km parcurşi pe jos şi de lipsa de oxigen suportată la cei peste 5000 de metri altitudine, ascensiunea în munţi şi călătoria prin satele Himalayei au însemnat cunoaştere pură.

Împreună cu un prieten din copilărie şi cu cei doi şerpaşi, am străbătut trei tipuri de climă şi vegetaţie (deşert, văi bolovănoase, păduri tropicale, zăpadă), am văzut şi am mîncat animale pe care le vezi numai pe Discovery, am străbătut cîteva zile valea rîului Kalindaki (cea mai largă din lume), am mîncat mămăligă împreună cu hinduşi, tibetanii au împărţit cu noi pîinea lor, am aflat că şi în Himalaya cresc corcoduşe, măcriş, lobodă şi urzici (din care populaţiile gurung fac ciorbă), am băut găleţi de ceai de ghimbir şi am mîncat un sac de orez, am călătorit alături de preoţi budişti (traversînd desculţi şi aproape goi munţii înzăpeziţi la peste 5000 m altitudine), am aflat ce înseamnă să nu poţi dormi din cauza lipsei de oxigen, am traversat cîmpii de marihuana sălbatică şi am fumat haşiş slăvind zeii hinduşi, am urcat pînă la baza gheţarului Gangapurna, am intrat în templul de la Muktinath (cel mai vechi templu hindus din lume), în Kathmandu am văzut cadavre arse în pieţe, vaci rumegînd pe bulevard lîngă munţi de gunoaie şi am poposit la templul unde este închisă zeiţa în viaţă a hinduşilor...

O parte din locurile şi oamenii din aceşti munţi vor putea fi văzuţi în această expoziţie gîndită ca un jurnal de călătorie în imagini." (Marius Chivu)

Radu JUDE

„O umbră de nor a pornit de la gîndul obsesiv la moarte"

De la ce a pornit povestea din O umbră de nor?

Dacă e să fiu cinstit, trebuie să spun că în capul meu lucrurile sînt foarte, dar foarte amestecate. Aşa că sursele sînt multiple şi neorganizate: gîndul obsesiv la moarte, la credinţă, Cehov, frica de moarte, un film al lui Jonas Mekas *(Zefiro Torna)*, discuţiile telefonice cu Florin Lăzărescu, filmele lui Robert Bresson (în special *Jurnalul unui preot de ţară)*, lecturi (neterminate) din *Biblie* (mai ales „Eclesiastul" şi cîţiva psalmi), frumuseţea literară a unor rugăciuni şi dorinţa de a le oferi *in extenso* spectatorilor, ridicolul metafizic, uriaş, al vieţii de om văzute dintr-un anume unghi, dorinţa de a face puţină băşcălie (ipocrită) de frica de moarte, lecturi din Steinhardt, ideea aia a lui Eliade despre „camuflarea sacrului în profan", sentimentul ciudat pe care l-am avut de fiecare dată cînd a murit cineva în bloc şi, în acest timp, în celelalte apartamente, adică la cîţiva metri de acel cadavru întins pe masă, locatarii continuau să mănînce sărmăluţe, să se uite la televizor sau să facă dragoste, Tolstoi cu *Ivan Ilici*, *Malone murind* al lui Beckett, *La gueule ouverte* al lui Maurice Pialat, *Near Death* al lui Wiseman, *Strigăte şi şoapte* şi *Lumină de iarnă* ale lui Bergman, sentimentul de repulsie pe care-l am cînd văd un sicriu, curiozitatea morbidă pe care o am pentru meseria de îmbălsămător... Şi mai pot adăuga multe alte surse ale acestei poveşti.

Dacă ar fi să spui trei lucruri despre acest film, care ar fi acestea?

Aş spune aşa, în engleză, ca pe coperţile DVD-urilor: 1. *A masterpiece!* 2. *A great achievement!* 3. *Wonderful!*

Aţi lucrat cu actori pe care i-aţi mai avut în filmele dumneavoastră, dar şi cu o faţă nouă. Aţi scris rolul special pentru Alexandru Dabija?

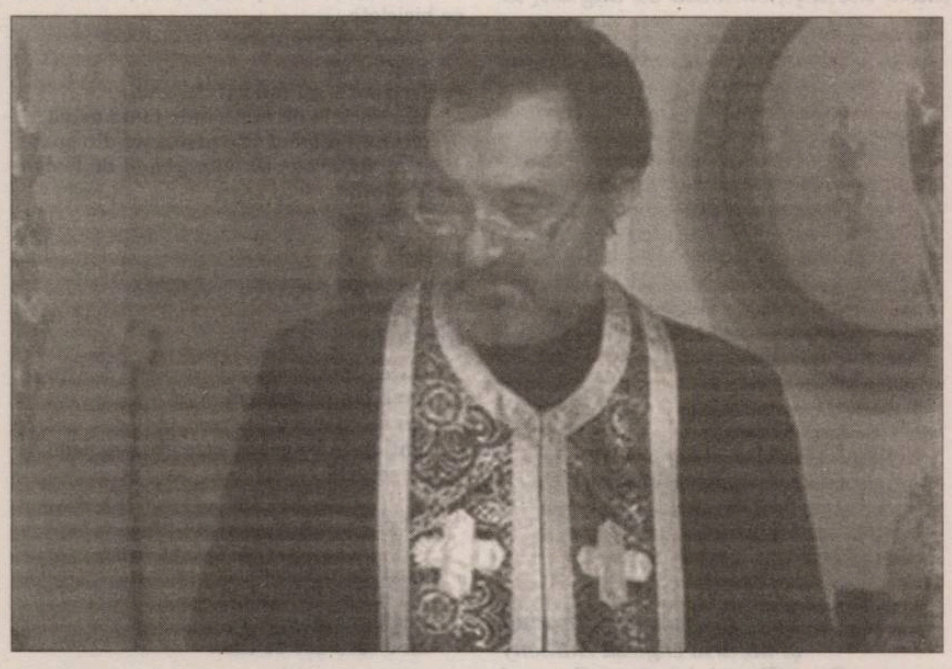

Nu, nu, am scris scenariul (împreună cu Florin Lăzărescu) fără să ne gîndim cine va juca rolul principal. Dar mă bucur că am avut ideea de a-l chema pe Sandu Dabija la probă, sînt absolut convins că e (şi) un mare actor. Iarăşi îi mulţumesc! Fără el, filmul ăsta ar fi fost, dacă nu mai prost, atunci mult mai puţin nuanţat.

Cu filmul aţi fost anul acesta la Festivalul de la Cannes. Ce a însemnat această experienţă?

În primul rînd, e un lucru bun pentru film, probabil că această selecţie la „Quinzaine des Réalisateurs" (o secţiune marginală a festivalului) va face ca filmul să fie văzut de ceva mai mulţi oameni. În rest, am băut şi am rîs foarte mult cu Florin Lăzărescu şi cu Sandu Dabija (am împărţit toţi trei un apartament). Iar ironiile muşcătoare şi adevărate ale lui Sandu constituie, în ceea ce mă priveşte, cel mai frumos cadou pe care mi l-a făcut cineva de multă vreme încoace.

***Radu Jude** este regizor.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Iulia RUGINĂ

„Love Building e un film viu, colorat şi prietenos"

Care e povestea lui Love Building *– film ce înseamnă şi debutul dumneavoastră în lungmetraj?*

Love Building n-a fost în planul meu ca film de debut, dar aşa s-au legat lucrurile şi a ajuns să fie. E vorba despre o comedie construită în jurul ideii de dragoste, a relaţiilor şi problemelor de cuplu. Subiectul e legat de o tabără menită să repare problemele a 14 cupluri care trec printr-o criză a relaţiilor lor. Aceste cupluri vin în această tabără, sînt asistate de trei traineri şi li se promite că, la sfîrşitul celor şapte zile cît stau acolo, relaţiile lor vor fi reparate. Numai că cei trei traineri au şi ei poveştile lor complicate şi, uşor-uşor, lucrurile scapă de sub control.

E un film sută la sută independent şi *low buget*, făcut cu puţine resurse financiare, dar cu mult ajutor din partea multor oameni. E un proiect al şcolii de actorie Actoriedefilm.ro, înfiinţată de Dragoş Bucur, Dorina Boguţă şi Alexandru Papadopol, ca un soi de film de final al unei sesiuni de cursuri de trei luni. Actorii, 31 la număr, sînt cu toţii neprofesionişti, dar absolvenţi ai acestui curs.

Trainerii cursului, care sînt şi trainerii din film, joacă alături de elevii lor în *Love Building*.

Ce a însemnat să lucraţi deopotrivă cu actori profesionişti şi neprofesionişti şi care a fost cea mai mare provocare a acestui proiect?

Perioada extrem de scurtă în care am filmat. Zece zile e puţin chiar şi pentru un *low buget*. Şi a fost o alergătură continuă la filmare, foarte mulţi actori, ceea ce a îngreunat puţin lucrurile. Dar ce a uşurat, pe de altă parte, întreaga filmare a fost pasiunea acestor oameni cu care am lucrat şi toată implicarea lor, sută la sută, în acest proiect. Ei au beneficiat de un training de actorie, dar au văzut şi cum se face şi cum se simt toate lucrurile astea din interior. Totul a fost calculat la minut, în aşa fel încît să reuşim să filmăm tot în zece zile.

Ce gen de film e Love Building?

Mi se pare că e genul de film care-ţi lasă o stare foarte bună, care poate să-ţi facă o seară sau o după-amiază – plăcută. E foarte viu, colorat şi prietenos, la nivel de percepţie a spectatorului. Vorbeşte despre nişte teme şi nişte personaje cu care n-ai cum să nu empatizezi. Pînă la urmă, toţi am experimentat asemenea tip de relaţii, cu toţii am avut momente de impas, aşa că e greu să nu te recunoşti măcar în una dintre cele 14 relaţii.

***Iulia Rugină** este regizoare.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Trei seri cu filme româneşti şi străine

La Festivalul Dilema veche *v-am pregătit trei seri speciale cu proiecţii de filme româneşti şi străine. Pentru a vă face curioşi, vă prezentăm şi celelalte titluri alese.*

Filmul *Searching for Sugar Man* (2012), semnat de suedezul Malik Bendjelloul, a primit anul acesta un Oscar pentru cel mai bun documentar. S-a vorbit mult despre el şi are milioane de fani în toată lumea. Aveţi ocazia să-l descoperiţi pe Rodriguez şi povestea lui senzaţională. Un cîntăreţ despre care nu se mai ştia nimic după debutul său, de la sfîrşitul anilor '60. Nu se putea spune nici dacă mai trăieşte sau nu. Uitat în America, Rodriguez a devenit foarte cunoscut în Africa de Sud, unde albumul său a ajuns, la un moment dat. Cîntăreţul fără noroc, care părea definitiv pierdut, s-a transformat într-un idol. O poveste extrem de bine dozată, cu tensiune de roman poliţist şi multă muzică, de care cu siguranţă o să vă îndrăgostiţi

Love Building (2013) în regia Iuliei Rugină este lungmetrajul românesc pe care vi-l propunem. O poveste actuală şi amuzantă, în care 14 cupluri încearcă să-şi repare poveştile de dragoste. Cei trei „specialişti" care îi asistă au şi ei propriile încurcături amoroase. Poţi să repari dragostea în şapte zile? Aceasta este întrebarea la care caută un răspuns toate personajele de aici. Pe lîngă mulţi actori neprofesionişti, din distribuţie fac parte Dragoş Bucur, Dorian Boguţă şi Alexandru Papadopol.

Pentru proiecţia de închidere, am selecţionat cinci dintre cele mai interesante scurtmetraje recente semnate de regizori români.

O umbră de nor, regia Radu Jude (2013). Filmul a fost selecţionat anul acesta la Festivalul de Film de la Cannes, în secţiunea „Quinzaine des Réalisateurs" şi a obţinut Premiul Zilelor Filmului Românesc pentru categoria Scurtmetraj, în cadrul Festivalului Internaţional de Film Transilvania. O poveste tragic-comică despre un popă de oraş care e prins într-un scandal, la căpătîiul unei muribunde. În rolul principal o să-l vedeţi pe regizorul Alexandru Dabija.

În acvariu, regia Tudor Cristian Jurgiu (2013). Filmul a fost prezent la Cannes, în selecţia *Cinéfondation*, dedicată studenţilor care termină studiile de cinema, şi a obţinut Premiul III. Cele 21 de minute ale filmului vorbesc despre încercările unui cuplu de tineri de a se despărţi.

Claudiu şi crapii, regia Andrei Tănase (2013). Claudiu lucrează la raionul de peşte proaspăt al unui hypermarket de la marginea oraşului, Toate bune şi frumoase, doar că descoperă într-o zi că unul dintre crapii din acvariu tuşeşte şi horcăie ca un om. Vînzătorul se hotărăşte să ia măsuri.

Betoniera, regia Liviu Săndulescu (2012). Locatarii unei străzi din centrul Bucureştiului îşi pierd liniştea în momentul în care în apropiere se deschide un şantier. Un bărbat îşi pierde cumpătul după ce încearcă să rezolve situaţia sunînd de mai multe ori la poliţie.

Pastila fericirii, regia Cecilia Felméri (2012). Situaţiile din film sînt de-o familiaritate frisonantă. Sigur v-aţi gîndit să ripostaţi cînd un funcţionar de la un ghişeu v-a vorbit sau s-a purtat urît. Răzbunarea te poate unge pe suflet, dar, ca toate lucrurile de pe lumea asta, are un preţ.

Mini-maraton de poezie

Poeţii sînt ca anticorpii, spunea un poet, poezia ar fi aşadar sistemul imunitar al unei culturi. Prin poezie – şi prin lectura cît mai multor poeţi vii – ne ţinem deoparte de anchilozele gîndirii: limba de lemn, prefabricatele, retorica goală. Iată sensul unui mini-maraton de poezie, marca Dilema veche, *cu opt poeţi din mai multe generaţii: Andrei Bodiu, Dan Coman, Domnica Drumea, Adela Greceanu, Marin Mălaicu-Hondrari, Claudiu Komartin, Aurel Pantea şi Radu Vancu; invitaţi, sîmbătă 31 august, la Alba Iulia. (**S. S.**)*

Andrei BODIU

Omagiu lui Apollinaire

Plimbă bastonul alb prin
Expoziţie te întrebi de ce
Fixează *Omagiu lui Apollinaire*
Poartă ochelari are un ochi

Bandajat în celălalt
Culorile lui Chagall
Sfredelesc pînă
Ţîşneşte praful.

Dan COMAN

poem

după o lungă amorţeală mă găsesc iar irezistibil.
pătrund în mintea mea cu viteza unui ghepard tînăr
şi cu de două ori viteza unui ghepard tînăr alerg prin odaie.
îmi dăruiesc o deosebită plăcere. pur şi simplu sorb aerul: sînt bucuros.
abia de-mi pot face faţă (mă recunosc pînă şi cînd dansez).
cu o şiretenie fără seamăn ajung lîngă inima mea.
îmi vorbesc dar trebuie să am grijă: numai lăudîndu-mă excesiv
trec dintr-o zi într-alta.
sînt cu adevărat o fiinţă uluitoare.
nu mai ştiu ce să fac: mă găsesc irezistibil.
deschid fereastra şi pămîntul năvăleşte ca o apă limpede în odaie.

Domnica DRUMEA

Creatură hibridă

lucrurile frumoase mă distrug
sînt mult mai bătrînă decît tine
creatura hibridă căreia îi e mereu foame

am lăsat în urmă o casă sub asediu
nevoia mea de a mă crucifica
de a atinge orice mînă întinsă

îţi cerşesc mila
deşi între noi nu există milă
doar un glob fosforescent care ne luminează
pe dinăuntru

în lumina zilei mă dezintegrez
creatură hibridă fără inimă
şi fără sex

am o soră geamănă
ea rîde şi pentru mine

Adela GRECEANU

Provinciala

Îmi lipseşte cu desăvîrşire talentul de a fi femeie.
Sînt o provincială vizavi de dragoste.
Folosesc mai mereu cuvintele altora
cînd trebuie să vorbesc,
din fericire destul de rar.
Sînt o provincială vizavi de limbaj.
De obicei prefer să stau în garsoniera mea de 18 mp şi
să mă uit pe geam de la etajul opt.
E bine că nu sînt nevoită să spun ce văd şi ce gîndesc.
Dacă m-ar privi cineva din spate,
ar vedea o spinare de femeie sau de fetiţă,
pe care atîrnă o coamă de păr brun.
Pe străduţa care desparte blocul de cimitir,
trec dintr-odată patru, cinci, şase oameni pe biciclete.
Viteză. Soare.
Şapte, opt.
În cimitir au înflorit castanii.
Provinciala de mine vede toate astea,
dar nu-i nimeni să o privească din spate,
cum stă acolo, cu spinarea ei de femeie sau de fetiţă,
nemişcată.

Marin MĂLAICU-HONDRARI

Lămurire

tu ce ai?
am o mamă moartă.
am un tată mort.
sînt un îndrăgostit care are probleme
cu scrisul.

tot ce fac e umbră şi scrum.

beau un ceai cald
mă uit pe fereastră
telefonul mi-e mort
mi-e tare dor de tine.

orice altceva e o infecţie.

Claudiu KOMARTIN

O femeie în vîrstă dansînd

pantoum pentru Alexandru Muşina

Orice ţi-ar spune despre talent sau virtute,
Meseria asta nu se învaţă atît de uşor,
Repeta maestrul retezînd cu mînă sigură tija
Unei flori crescute din disperare, ghemuită-ntr-un colţ.

Meseria asta nu se învaţă atît de uşor,
Nu te mira, e ca dansul, şi cei ce nu aud muzica
Unei flori crescute din disperare, ghemuită-ntr-un colţ
Nu ştiu că cea mai mică mişcare poate schimba totul.

Nu te mira, e ca dansul, şi cei ce nu aud muzica
Nu ştiu dacă să-i creadă pînă la capăt pe cei ce dansează,
Nu ştiu că cea mai mică mişcare poate schimba totul
În fiecare din noi, iar legănarea asta nu se opreşte mult timp.

Nu ştiu dacă să-i creadă pînă la capăt pe cei ce dansează
Decît aceia care-au văzut o femeie în vîrstă dansînd
În fiecare din noi, iar legănarea asta nu se opreşte mult timp,
Pînă cînd îţi găseşti ritmul şi suflul şi mişcarea-ncordată

A mîinii, scriind insuportabil de greu şi de blînd.

Aurel PANTEA

Fragmente cu nimicitorul

Azi m-a văzut cel cu totul altcineva,
mi s-a părut că aşa este el azi: îmbătrîneşte,
curînd nu se va opune, va fi o tristeţe să-l învingi, nu mai poate fi vorba
de un război, s-a oprit o femeie lîngă mine, nu ştia că îl poartă,
cerea ceva de la o fată,
la un magazin, au fost momente din acelea de viaţă grăbită, viaţă
ce ucide fără să ştie, era grăbit şi el, a comandat repede şi s-a dus în
mulţime

Radu VANCU

Frînghia înflorită

Ce-ţi spune unul dintre morţii tăi
cei mai dragi, cel mai iubit dintre morţi,
cînd te lasă inima să-l visezi:

„Dragule, aici a început deja.
Nu mai poate dura mult
pînă începe şi la voi.

Cubuleţele de pămînt sar zi şi noapte
ca dopurile de şampanie
de pe răposaţii pe care-i învelesc.

Cele acoperite de iarbă prea uscată
se aprind şi luminează ca trasoarele.
Al meu cel puţin aşa s-a aprins.

Noi, sinucigaşii, ne-am trezit fiecare
aşa cum ne-am făcut felul.
Unul cu un cuţit în inimă,

altul cu glonţul în creier,
altul cu venele deschise.
Însă se lucrează din greu la imagine.

Eu am primit acelaşi maiou flendurit
în care m-am spînzurat
şi te aştept tot cu ştreangul la gît,

dar rafiei i s-a poruncit să înflorească,
iar Dumnezeu pictează fluturi
pe fiecare petală din ştreangul de flori,

atent de parcă mi-ar fi
cel mai bun prieten
bărbierindu-mă pentru nuntă."

Aici te trezeşti. Cami doarme liniştită,
pijamaua cu Tweety se ridică şi coboară lent,
din pătuţ se aude motoraşul cu muci

din năsucul lui Sebastian.
Ca de obicei, după dezastru
lumea e perfectă.

Librăria franceză Kyralina şi librăria engleză Anthony Frost (Premiul pentru „Cea mai bună librărie" a anului 2012, în cadrul Galei Industriei de Carte „Bun de tipar"), librăriile Humanitas şi Jumătatea Plină (specializată în bandă desenată alternativă) – toate vor fi prezente cu standuri unde vor organiza diverse evenimente (lansări, discuţii, tombole), pe toată durata festivalului.

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

Lecturi în case

La Alba Iulia nu există doar o cetate, ci şi nişte case foarte frumoase, în care ai vrea să intri tiptil într-o după-amiază de duminică şi să ceri nişte şerbet cu apă rece. Am găsit patru astfel de case cu patru proprietari generoşi şi am invitat patru scriitori care să citească duminică, 1 septembrie, de la ora 18 încolo. Lecturi prietenoase, în familie, cu un public alcătuit din oameni de diferite vîrste, de la copii pînă la bunici. Gazdele îşi invită apropiaţii, scriitorii aduc cu ei pasaje numai bune de citit în cerc restrîns şi amical, iar noi ne tratăm nostalgia saloanelor literare de altădată. Aşadar, vor citi în casele din Alba Iulia patru dintre cei mai importanţi scriitori români contemporani: Filip Florian, Matei Florian, Ioana Pârvulescu şi Florin Lăzărescu. Citim, discutăm, ne împrietenim, literatura e pentru toată lumea, mai ales în prima zi de toamnă. **(L. V.)**

Nori bizari & limonadă

concertele

Scena indie – numită „Nori bizari & bucurie" – va aduce trupe din zona alternativă a rock-lui: KUMM şi Les Elephants Bizarres, respectiv a hip-hop-ului: Norzeatic, împreună cu Avant'n'Gard; în timp ce scena jazzy – numită „Jazz & limonadă" – îi va prezenta pe Maria Răducanu, împreună cu contrabasistul newyorkez Chris Dahlgren şi pe Jazzybirds. I-am întrebat pe muzicieni ce mai e nou în cariera lor şi ce înseamnă pentru ei faptul că o să cînte pe scenele Festivalului Dilema veche.

KUMM

JAZZYBIRDS

Momentan încercăm să renunţăm la piesele jazz „răsuflate", din programul nostru, şi să le înlocuim treptat cu piese proprii sau cu preluări mai speciale, mai puţin cîntate de alţii. Căutăm să fidelizăm un public exigent care să ne motiveze în munca noastră. Nu pretindem că sîntem o trupă de jazz, nici nu vrem să fim judecaţi ca atare, vrem doar să oferim publicului ceea ce un englez ar numi *quality time*. Invitaţia de a cînta la festival ne onorează cu atît mai mult cu cît, pînă acum, nu am văzut borcane învelite cu paginile revistei, nici foc pentru grătar aprins cu *Dilema veche*. Asta nu poate decît să ne încînte. Veniţi la concertul Jazzybirds! O să fim şi noi acolo!

KUMM

Am terminat de curînd înregistrările pentru al şaselea nostru album de studio. În vara asta vom cînta, pe lîngă piese mai vechi şi mai cunoscute ale trupei, şi cîteva cîntece de pe albumul nou, unele chiar în primă audiţie. De altfel, am lansat, acum două luni, şi primul single al albumului: „Să nu spui nimănui", al cărui videoclip poate fi văzut pe YouTube. Componenta actuală a trupei îi cuprinde pe Eugen Nuţescu-Oigăn (voce, chitară), Mihai Iordache (saxofon), Kovács András (keyboards), Uţu Pascu (bas) şi John Ciurea (tobe). Cu *Dilema veche* am discutat de multe ori, în timpul existenţei noastre, despre muzică şi nu numai, şi ne bucurăm că avem, în sfîrşit, posibilitatea să ne întîlnim faţă în faţă cu publicul din Alba Iulia.

LES ELEPHANTS BIZARRES

Am început cu o „returmare" – scuzaţi gluma –, dar am mai strîns nişte elefanţi pe lîngă cei care eram. Am ajuns la un număr de opt, cu ajutorul unui percuţionist – Ati de Chile, un saxofonist – Sofian Miron, şi încă un chitarist – Jean-Victor Piloiu.

Ajunşi în acest punct şi cu noi trompe luminate, am redescoperit minunea acustică, motiv pentru care, la un moment dat, în această toamnă punem la cale un turneu acustic în cîteva locuri mai inedite şi puţin mai diferite faţă de ceea ce se aşteptau fanii noştri. O să fie cel puţin bizar. Ultima creaţie, „În culori", va suferi şi ea oarecare modificări electrice şi, cel mai probabil, va fi legată şi de un videoclip. Pînă la finalizarea planurilor enumerate, nu vă faceţi griji, turma nu se va lăsa pe trompă, aşa că, pe lîngă transpunerea în formă acustică a şi mai multor piese din repertoriul bizar, se lucrează şi la piese noi, mai ales că, în noua formulă, ideile zboară prin sala de repetiţii ca elefanţii pe cer.

Vechea dilemă a elefantului: între urechile mari ale fiecărui elefant bizar se zbate un creier ce rezonează plăcut la teme sociale şi culturale, iar *Dilema veche* reuşeşte să bucure turma cu articolele sale. E bine de ştiut că mai sînt persoane şi instituţii care încearcă să ţină trompele şi creierele la doi-douăzeci! Ne bucură enorm că oamenii cu dileme s-au gîndit să includă în festivalul lor nişte elefanţi bizari. Şi tocmai pentru aceste lucruri frumoase, vrem să venim la eveniment cu forma acustică şi să bucurăm pe toată lumea cu reinterpretările pieselor noastre. Mai avem în plan şi cîteva surprize pe scenă, pentru a ajunge la un *next level:* „Dilema Bizara". Ne vedem în Cetate. TROMPA SUS!

Ne vedem în Cetate. TROMPA SUS!

MARIA RĂDUCANU

A cînta este un proiect exhaustiv în sine. Pregătim concerte, turnee, înregistrări, albume. Cîntăm şi vrem să credem că o facem bine, astfel încît, ascultînd ceea ce cîntăm în concerte, să avem senzaţia că ascultăm ceva ce, multă vreme, multe urechi şi multe suflete o vor lua ca pe o hrană. Şi mîine, şi poimîine. Cei de azi, copiii lor, nepoţii noştri. Nu pregătim nimic nou, decît în măsura în care noi sîntem noi. E foarte posibil să fim. E foarte posibil să mergem în acea direcţie în care muzica are melodie, are tîlc, are miez; să ajungem într-un loc unde muzica îşi permite să se distanţeze şi să comenteze pînă la deconstrucţia în mici fărîme (vezi improvizaţia), să se bucure de ceea ce descoperă şi să transmită celor ce au în faţă (şi-n urechi, şi-n fiinţă) bucuria fără cuvinte. Un prieten, pianist, muzician, Siegried Kessler, spunea odată că „orice lucru măreţ, dacă e plictisitor, s-ar putea să aibă o problemă." Credem în împărtăşire, în comunicare, cum vreţi să-i spuneţi. Altfel, am face muzică de colivie preferenţială, am da mp3-uri prietenilor buni, „iniţiaţi". Mai convenţional spus, să nu vă mire dacă veţi auzi că s-au şi scos nişte albume. Anul acesta. Şi anul ce vine.

Dilema veche e un vestigiu. Ne raportăm, aşadar, la acest vestigiu. Ne imaginăm o lume îmblînzită de cărţi, de cărţi care comunică între ele, de cititori care intră în vertijul comunicării livreşti şi se simt astfel mai puţin singuri, mai puţin ciudaţi, mai „salvaţi". Nu-i de ici-de colo.

De ce n-ar trebui să rataţi recitalul nostru? Pentru că aveţi şanse minime de a vedea/asculta/simţi aşa ceva, pe căile media. Cum ar fi să mergi să vezi o cîntăreaţă cîntînd pe bune cu un contrabasist o muzică pe cît de simplă formal, pe atît de inedită în fapt? E ca şi cum ai veni să asişti la naşterea şi înflorirea muzicii, floare-care'nfloare-noaptea-pe răcoare. Veniţi, ascultaţi şi, mai ales, nu vă minţiţi – cînd trăiţi „sub vremi", vremi ale depersonalizării în masă. Veniţi şi trăiţi – ca pe un cadou excentric, fără cod de bare!

NORZEATIC

Anul trecut am lansat două albume, cel cu Khidja şi cel solo, iar din toamnă am tot avut concerte, în diverse formule (solo, împreună cu Tavi Scurtu, cu Avant'n'Gard şi alte colaborări). Aşa că acum nu lucrez la un material anume, însă strîng idei pe care le experimentăm live. Din cînd în cînd, mai apare cîte-o piesă, videoclip sau colaborare. Tocmai am lansat un clip nou – „În clar cu roşu Montana" şi urmează concertele de la Roşia Montană (Fîn Fest) şi de la Alba Iulia. Iar din toamnă mai vedem pe unde ne duc drumurile.

Întîi de toate, mă bucur că *Dilema veche* m-a încurajat încă de la debutul discografic cu Khidja, din 2010, publicînd texte, recenzînd albumele şi încadrîndu-ne drept cultură, nu subcultură. Maria Balabaş de la Avant'n'Gard scrie articole cu profil muzical pentru revistă şi, nu în ultimul rînd, toţi cinci citim *Dilema veche* şi sîntem fani. Mai mult, am avut bucuria să cînt de două ori pînă acum în Alba Iulia, cu toţii iubim acest oraş şi Cetatea şi aşteptăm cu drag concertul. Formula Norzeatic şi Avant'n'Gard (featuring Tavi Scurtu la baterie şi Anghel Mailat la bas) e proaspătă şi foarte specială – pînă acum am testat-o în Timişoara şi în Bucureşti, la Street Delivery şi în deschidere la Akua Naru. Şi a fost primită surprinzător de bine. Într-un fel, sînt două trupe într-una singură – eu, pe de-o parte, cu proiectul solo, iar Avant'n'Gard (Maria şi Mihai Balabaş) cu specificul muzicii improvizate. Tavi şi Anghel sînt liantul pe partea de groove, de ritm. E o formulă care funcţionează foarte bine şi care pe noi ne bucură şi ne împlineşte. Sînt sigur că ne vom simţi foarte bine pe scenă şi vă aşteptăm să vă alăturaţi.

pagină realizată de Luiza VASILIU şi Marius CHIVU

Este una dintre cele mai iubite fanfare din întreaga lume. Cunoscută mai mult în străinătate decît în ţară, Fanfara Ciocîrlia a împlinit 16 ani de cînd s-a format şi de cînd duce muzica românească în toate colţurile lumii.

Are apariţii în mai multe filme şi interpretări inedite ale unor piese celebre, cum ar fi tema muzicală a seriei „James Bond" şi „Caravana" lui Duke Ellington, cărora le-a impregnat amprenta muzicii rome. Varianta lor pentru piesa „Born To Be Wild" a fost inclusă, în 2006, în filmul *Borat*. Dintre albumele lor, amintim: *Baro Biao, Iag Bari, Queens and Kings* şi *Balkan Brass Battle*.

PUBLICITATE

Art Cultura

O abordare neconvenţională a creaţiei, cu **Dan Pârvu**.

Vineri, de la 19h15.

rfi românia

Programul Festivalului Dilema veche la Alba Iulia 2013

VINERI, 30 AUGUST

- **Conferinţă de deschidere: „Despre bătrîneţe: întrebări, nelinişti, bucurii“**

Invitat special al Festivalului: Andrei Pleşu

- **Spectacol coregrafic site-specific *Corupuri în Cetate*, pe Traseul Porţilor, realizat de Centrul Naţional al Dansului Bucureşti, cu participarea lui Răzvan Mazilu**

- **Proiecţie de film: *Searching for Sugar Man* (Oscar pentru cel mai bun film documentar în 2013; regia: Malik Bendjelloul)**

SÎMBĂTĂ, 31 AUGUST

- **Atelier de scriere creativă şi de benzi desenate pentru copii**

Invitat: Alexandru Ciubotariu
Moderatoare: Adina Popescu

- **Expoziţie de fotografie: „Himalaya“**

Autor: Marius Chivu

- **Tîrgul meşteşugarilor**

- **Minitîrgul de carte al librăriilor**

Invitate: Humanitas, Anthony Frost Bookshop, Kyralina Libraire française, Librăria Jumătatea Plină

- **Teatru senzorial-labirint, un spectacol despre apă şi piatră realizat de Compania de Teatru Labirint**

- **Dezbatere „Lectura în deplasare“**

Invitaţi: Radu Paraschivescu, Cătălin Ştefănescu, Liviu Papadima
Moderatoare: Patricia Mihail

- **Dezbatere „Identităţi locale, identitate europeană“**

Invitaţi: Carl Henrik Fredriksson (redactor-şef Eurozine), Eric Maurice (redactor-şef presseurop.eu), Iulia Badea Guéritée (jurnalistă presseurop.eu), Petre M. Iancu (jurnalist Deutsche Welle), Luca Niculescu (jurnalist RFI), Dacian Cioloş (comisar pentru agricultură la Comisia Europeană)
Moderator: Mircea Vasilescu

- **Maraton de poezie**

Invitaţi: Radu Vancu, Claudiu Komartin, Marin Mălaicu-Hondrari, Dan Coman, Andrei Bodiu, Aurel Pantea, Adela Greceanu, Domnica Drumea
Moderatoare: Simona Sora

- **Proiecţie de film: *Love Building*, 2013 (regia: Iulia Rugină)**

Invitaţi: Iulia Rugină, Alexandru Papadopol, Dorian Boguţă

- **Teatru emergent: *Green Hours – Spaţii!* 3 piese scurte din show-ul site-specific serial cu acelaşi nume (de Peca Ştefan şi Maria Manolescu; regia: Andreea Vălean; cu: Constantin Cojocaru, Conrad Mericoffer, Alexandru Potocean, Mandela Gajol, Mihai Călin)**

- **Concerte:**

scena indie: KUMM, Les Elephants Bizarres, Norzeatic & Avant'n'Gard
scena jazz: Maria Răducanu & Chris Dahlgren, Jazzybirds

DUMINICĂ, 1 SEPTEMBRIE

- **Atelier de scriere creativă şi de benzi desenate pentru copii**

Invitat: Alexandru Ciubotariu
Moderatoare: Adina Popescu

- **Expoziţie de fotografie: „Himalaya“**

Autor: Marius Chivu

- **Tîrgul meşteşugarilor**

- **Minitîrgul de carte al librăriilor**

Invitate: Humanitas, Anthony Frost Bookshop, Kyralina Libraire française Librăria Jumătatea Plină

- **Teatru senzorial-labirint, un spectacol despre apă şi piatră realizat de Compania de Teatru Labirint**

- **Proiecţie de film: *Anul Dragonului* (documentar HBO Europe, regia: Iulian Manuel Ghervas şi Adina Popescu)**

- **Dialog dilematic**

Invitaţi: Horia-Roman Patapievici, Dan C. Mihăilescu
Moderator: Mircea Vasilescu

- **Lecturi publice în casele gazdelor din Alba Iulia**

Scriitori invitaţi: Ioana Pârvulescu, Matei Florian, Filip Florian, Florin Lăzărescu

- **Proiecţie de film: scurtmetrajele *O umbră de nor* (regia: Radu Jude), *În acvariu* (regia: Tudor Cristian Jurgiu), *Pastila fericirii* (regia: Cecilia Felméri), *Claudiu şi crapii* (regia: Andrei Tănase), *Betoniera* (regia: Liviu Săndulescu)**

- **Concert de închidere: Fanfara Ciocîrlia**

Dilema veche mulţumeşte în mod special sponsorilor ŢUCA, ZBÂRCEA ŞI ASOCIAŢII şi CATENA

© L. Muntean

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Bucurii uitate

Aveam jocuri potrivite fiecărui anotimp, din primăvară pînă-n toamnă: leapșa; hoții și vardiștii; uliii și porumbeii; fotbal; flori, fete, filme sau băieți; țară, țară, vrem ostași; fazan; mimă; șotron. O minge, o coardă, un pled, cîteva păpuși și farfurii din plastic, pietre și cutii de chibrituri, capace de metal sau crengi de copac, pungi de un leu sau cretă colorată, toate își găseau rostul în jocurile copilăriei.

Nu-mi aduc aminte ca vreun adult să ne fi învățat să ne jucăm: regulile se transmiteau din generație în generație, cei mici ascultau cu gura căscată la cei mai mari, care abandonaseră hîrjoana minoră, pentru filme, plimbări prin parc, patine cu rotile, biciclete.

Jocurile funcționau ca un limbaj universal: în tabere, în vizite la bunici, în curtea școlii, ele făceau și desfăceau prietenii cu viteze amețitoare. Nu conta că ești străin de grup, că nu știi nici măcar numele partenerilor de joc, era suficient să știi ce rol are hoțul, cu cine și în ce condiții se luptă uliul, sau ce cuvinte pot încuia adversarul la mimă sau fazan, și „intrarea" era ca și făcută.

Timpul dedicat jocului era unul intens trăit, în grup: era un timp al informațiilor diverse, bogate, al culturii generale abia mijite, al competiției mai mult sau mai puțin loiale, al victoriei savurate în echipă sau al înfrîngerii trăite solitar, al alinării unui coechipier sau al șicanării unui adversar, al învățării din experiențe. Aflam de țări exotice, animale ciudate, povești stranii, personaje fantastice, filme străine, cuvinte neobișnuite. Pe toate, le trăiam în timpul jocului, umăr lîngă umăr, față către față, cu cei de vîrsta mea.

Privesc la lumea jocurilor de copii, de astăzi: e plină de jucării sofisticate, de calculatoare performante, de gadgeturi strălucitoare. Parcurile sînt pline de „instalații" de agățat, urcat, alunecat, alergat, strecurat, ascuns. Mă cu dialoguri purtate prin ecran protector. Copiii de azi sînt melancolici în grup și veseli în jocurile solitare moderne. Pe vremuri, imixtiunea adulților în jocul nostru era mai curînd indezirabilă. Astăzi, copiii tînjesc după soluții de distracție garantată, oferite de mama și de tata.

Părinții caută cu înfrigurare soluții cît mai scumpe și mai extravagante pentru petrecerea timpului liber: cursuri de exprimare liberă în fața ca-

Copiii nu știu să se joace.

merei de filmat, ore de actorie sau de cîntat, tabere cu ponei sau cu atv-uri. Și mai straniu este că au apărut cursuri pentru copii în care aceștia învață ceea ce noi știam să facem fără prea multă forțare: cursuri de jucat cu hîrtia, cu lipiciul, cu mingea, cu sforile, cu păpușile etc.

bucur pentru copiii de azi și îi invidiez. Dar s-ar părea că, în lipsa „anexelor", copiii nu știu să se joace.

Îi văd pe străzi, în parcuri, în curți sau pe trotuare: nu știu, fără ofertele sau constrîngerile adulților, ce să facă cu timpul lor liber. Aleargă haotic, strigă în van, trag de părinți să îi distreze, învîrt melancolic un băț sau aruncă cu nisip în tovarășii de joacă, repetă la nesfîrșit trasee atletice propuse de proprietarii parcurilor, cască gura la conversațiile maturilor, apasă în neștire pe butoane de mobile, minicalculatoare, aparate muzicale. Și așteaptă, nerăbdători, vîrsta Facebook-ului sau a jocurilor pe calculator. Se îndreaptă, cu alte cuvinte, cu pași repezi către statutul de adolescenți cu căști în urechi, cu ochi fermecați doar de pagini de socializare,

Nu am nostalgia copilăriei trăite de generația mea. Era, în multe privințe, săracă și cenușie. Dar experiența bucuriei nu ne lipsea, totuși. Doar că trebuia să o obținem singuri, din resurse proprii, fără exces de „instrumentar", fără prea mult sprijin din afară.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

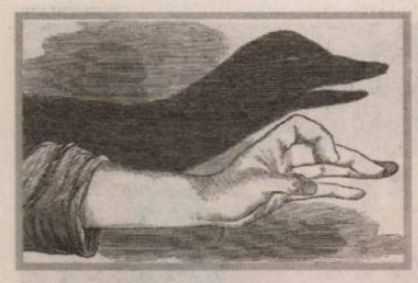

Iaromira POPOVICI

bazar

Vacanța în București

De pe vremea cînd eram elevă, săptămînile de vară în care rămîneam în București erau un fel de... probă. De supraviețuire în încremenire. Încremenirea era starea de spirit predominantă a vacanțelor de atunci. În căldura care, pe vremuri, nici măcar nu era așa de mare, toate se derulau cu încetinitorul: nu era nici o mizăr, sau cel puțin așa părea, și nimic nu avea importanță...

Te puteai adînci într-o carte, gen *Război și pace*, interminabilă (dar pe care totuși am terminat-o și mi-a plăcut...): citeai cîteva pagini, trîntit în patul încins, apoi te gîndeai, îți imaginai și, uneori, mai aținei. Te trezeai, mîncai ceva și o luai de la început...

Orele contau prea puțin. Singurele întreruperi erau date de contactele aleatorii cu părinții și de sunetul standard al telefonului (acum una din nenumăratele opțiuni pe mobil...) cu disc.

Telefonul schimba starea. De fapt, avea o putere mai mare de atît: putea schimba nu doar o stare cu alta, ci și starea în acțiune. Cineva te chema undeva. Din nebuloasa mlăștinos-visătoare în care pluteai, aveai ocazia să ieși la lumină. La un soi de liman.

Din pasiv deveneai, pe scurtă durată, activ. Mai întîi, ce citeai notai într-un carnețel, transformînd simpla îngurgitare de pagini într-un rezultat concret: notai o pagină, un personaj, o impresie...

Apoi, în toropeala preaclarei zile de vară, un scop ferm prindea contur: o ieșire. La cofetărie sau la film. Atît știam pe vremea aceea, cam la atît am rămas, în esență, și acum. Doar că filmul e la mall și cofetăria a fost înlocuită cu mîncarea chinezească.

La ieșiri, exista mai mereu o mizăr: o idilă viitoare, posibilă, improbabilă sau imposibilă. Mie, una, fiind mai sucită, îmi plăceau cele imposibile: era mult de lucru și, practic, nu se termina niciodată. În marea căldură înăluitoare, ți se părea că ai pentru ce să lupți...

Azi, la o oarecare vîrstă, despre care se zice că e cu greutate și de maturitate, lucrurile nu par să mai stea așa: timpul e planificat și, în general, ocupat, intervalul de visare – mai scurt spre deloc, cît despre idile...

Și totuși, ceva din spiritul distructiv, oblomovian, dar și, pe termen lung, cu potențial creativ al zilelor apăsătoare de vară s-a mai păstrat. Mai încerc și acum plonjarea în cărți, diverse. Aceasta mai e întreruptă de sunetele vioaie ale telefoanelor, de astă dată diferite între ele. Sunetele semnalează tot ieșiri.

Ieșirile sînt, acum, în general cu oameni cunoscuți, de multe ori vechi și dragi. În aproximativ aceleași locuri. Ca o piesă de teatru pe care am tot jucat-o și continuăm s-o jucăm, dar mereu mai schimbăm cîte un amănunt. Sau ca un număr infinit de repetiții care nu se mai hotărăsc să ajungă la repetiția finală, ce să mai vorbim de premieră...

Sau ca un ritual în care fiecare își cunoaște foarte clar rolul și nu-și permite să iasă din el. Din simplul motiv, printre altele, că de fapt nu poate. Unii rămîn mereu *entertainerii* grupului, rostitori de bancuri sau istorioare nostime, cu tîlc sau fără, din lumea largă... Alții sînt veșnicii filozofi țîfnoși, care vorbesc rar, dar, atunci cînd o fac, o fac cu greutate și, de cele mai multe ori, cu nemulțumire. În sfîrșit, alții sînt *raisonneuri* și atît. Mai sînt unii care vorbesc pur și simplu în van, neinteresant, și nimeni nu-i ascultă...

Idilele se prefac în discuții, de viață, uneori contradictorii, între parteneri vechi. Deseori, în lamentări și reproșuri. Și, alteori, în entuziasme și resurecții, în hotărîri flamboiante și regăsiri spectaculoase.

Filmele de altădată devin mai mult metafilme, în care recunoaștem referințe mai mult decît ne bucurăm sau întristăm la ele. Limonada din cofetăriile de altădată se transformă tot mai des în bere sau vin. Și fundalul vîrstei a doua (spre a treia?) capătă un iz dacă nu trist ori melancolic, măcar duios. Se simt din apăsările timpului și din incertitudinile viitorului.

Vara însă... stă înainte, cu căldurile ei cu tot, cu apăsarea nemișcării, dar și cu frivolitățile, posibile încă, ale ieșirii din aceasta. Care devin ceva mai puțin active și, mai curînd, contemplative.

Selma IUSUF

legende urbane

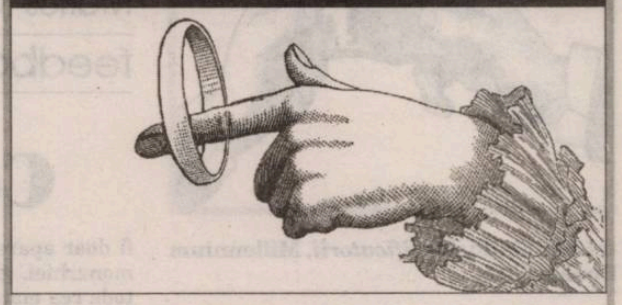

Prostănaci de fiecare zi

Sînt cîteva situații imposibile în care, cum se zice, pici de prost. De pămpălău. Și nu-s situațiile în care lumea va rîde de tine ținîndu-se de burtă. Nu. Lumii îi va fi într-un fel milă de tine, iar tu vei dori să te poți ascunde zece metri sub pămînt.

Stație de autobuz sau de metrou. Ai văzut că mașina sau trenul se apropie, iar tu ești la ceva distanță. În tine se dă scurt o bătălie intensă. Ai fugi, dar nu ești genul, ai face un pas mai voios că, uite, pare destul de gol. Și, după hîțînatul ăsta interior care-ți mănîncă niște secunde, te hotărăști finalmente să sprintezi decent spre autobuzul cu pricina. E momentul în care ușile ți se închid fix în față și e cam prea tîrziu să deghizezi în altceva fistîceala cumplită care te apucă în fața călătorilor așezați deja comod în scaune și care ți-au urmărit parcursul de alergător ratat. Ce să faci ca să-ți salvezi demnitatea? Un gest a lehamite cu mîna? Să ridici din umeri și să le zîmbești norocoșilor care s-au putut urca și care acum rîd mînzește la tine? Să schimbi elegant pasul alergător într-unul de plimbare degajată, de parcă autobuzul ăla era ultimul lucru care te interesa? Nu știi ce să faci. Și rămîi acolo pustiit și caraghios, fără nici un gest decent la îndemînă.

Te găsești mai mult sau mai puțin întîmplător într-o adunare din sînul căreia se remarcă rapsozi cu chitara. Știți, genul de băieți care cîntă ceva folk sau tînguie niște balade, lălăie Beatlesi dezacordați, băieți care capătă așa, un status de privilegiat printre fetele de acolo. Niște rock-staruri cu groupies în toată regula. Iar unul din acești băieți se apucă să cînte ceva teribil de popular. Toată lumea nimerește, în mare, versurile. Se distrează. Ce nu se știe merge cu un lalala sau un mm-mmm sau un mimat aproximativ din buze. Refrenul însă e punctul culminant al artisticăriei. Toată lumea, dar toată lumea îl știe bine. Numai tu ratezi o bătaie-două și îl începi mai devreme. În liniștea de cîteva secunde dintre acorduri te auzi hăulind. Ai ratat esențial corul cu haita. „Beibiiii!!" ai răcnit în contratimp și ai devenit cel mai singur om de pe planetă. Poți pleca. Nu se va mai apropia nimeni de tine. Te-ai apucat să urli de capul tău, iar acum va trebui să treci iarna deșertăciunilor de unul singur, cu blana jigărită și cu coada roasă între picioare. Folkiștii nu iartă. Hăuliți împreună sau deloc, beibi.

Te duci frumos la o întîlnire exact la ora la care ți s-a spus. În locul cu pricina sînt așteptați mai mulți oameni, nu ești singurul invitat. O lege nescrisă, de care n-ai auzit și pe care oricum n-o s-o poți înțelege niciodată, face ca mare parte din invitați să apară foarte tîrziu. Te trezești acolo aproape singur, cu o moacă de potențial profitor animat de o nerăbdare socială care nu dă bine. Cazi de prost-prost. Proștii ăilalți, mai deștepți, apar mai tîrziu. Tute snoabe te privesc cu o oarecare milă. Ești un prost nesemnificativ.

Ai impresia (greșită) că ești amic destul de bun cu cineva. Îți permiți o conversație mai degajată și nu observi răceala treptată care prinde cristale în vocea și atitudinea celuilalt. Tu o dai înainte cu prietenie. Pari un cățel care dă din coadă și din tot fundul în fața unei sperietori de ciori indiferente. Pari un copil de șapte ani care, luat în seamă de adulți, începe să li se cațere ăstora în spate. Pînă cînd ești dat jos și pus la locul tău. Rămîi un prost nedumerit lăsat cu mîna întinsă.

Ieși dintr-o încăpere – muzeu, sală de cinema, magazin – și îți politicos ușa necunoscutului care vine în spatele tău. Nimeni nu-ți ia în seamă gestul și nimeni nu-ți mulțumește. Mai mult, după cel căruia i-ai ținut deschisă calea, se mai scurg două-trei persoane indiferente. Rămîi acolo nedumerit ca un ușier cu jumătate de normă. Ești un pămpălău nemaipomenit. Unul binevoitor.

Acuma... cine n-a trecut măcar prin una dintre situații n-a trăit. Conștiincios, eu le-am luat la rînd pe toate.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

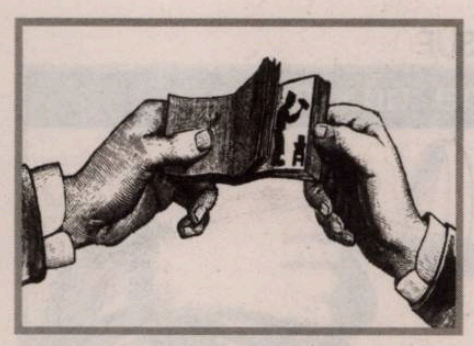

Marius CHIVU

feedbook

Ce-ar fi fost dacă...

● **Liviu Radu, *Modificatorii*, Millennium Books, 2011.**

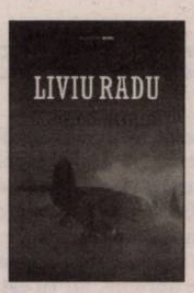

„Dacă Liviu Radu s-ar fi născut în Statele Unite, prolificitatea sa scriitoricească şi talentul de povestitor l-ar fi propulsat printre numele de primă mărime ale science fiction-ului“, scria cîndva Radu Pavel Gheo, şi afirmaţia nu pare hazardată. Debutat tîrziu, la vîrsta de cincizeci de ani, Liviu Radu este unul dintre cei mai prolifici, mai serioşi şi totodată mai respectaţi autori din zona SF-ului românesc. Din 1999 încoace, a publicat nu mai puţin de şase romane şi cinci volume de povestiri, a scris non-ficţiune şi a şi tradus cîteva zeci de cărţi. Cel mai recent titlu al său este romanul *Armata moliilor*, publicat de Nemira anul trecut, dar eu mă voi ocupa aici de proza sa scurtă, ale cărei prime patru volume – *Spre Ierusalim* (2000), *Constanţa 1919* (2000), *Babl* (2004) şi *Cifrele sînt reci, numerele-s calde* (2006) – au fost retipărite de Millennium Books în antologia intitulată, banal şi destul de inexact, *Povestiri fantastice* (2008). A mai urmat un volum, la aceeaşi editură – *Modificatorii*.

Încă de la primele povestiri, Liviu Radu şi-a delimitat o zonă proprie de interes pe care şi-a pus o amprentă stilistică aproape inconfundabilă – lucru de apreciat şi, oricum, destul de rar la noi. Avînd o cultură istorică remarcabilă, Liviu Radu este foarte puţin interesat de *science* şi mai mult de *fiction*, povestirile sale fiind, în marea lor majoritate, istorii alternative, jonglînd mai ales cu scenarii speculative şi doar în cîteva cazuri arătîndu-se atras de numerologie (în povestirea „Sub semnul lui unsprezece“, viaţa şi domnia lui Mihai banul Craiovei devenit Viteazul sînt determinate şi interpretate numerologic de un solomonar), vampirism (în povestirea „Descendenţi“ acţiunea se petrece la Londra în vremea lui Jack Spintecătorul, cînd unui funcţionar cu simţuri dereglate i se relevă faptul că este, în speţă, un prinţ al întunericului; iar în povestirea „Bîrfe înainte de luptă“, Revoluţia franceză se dovedeşte a fi doar aparent o luptă pentru înlăturarea monarhiei, ghilotinarea fiind, de fapt, metoda cea mai eficientă pentru a pune capăt, în mod secret, unei uriaşe epidemii de morţi vii) sau distopii eugenetice (în povestirea „În metrou“, oamenii sînt cu toţii handicapaţi şi au puteri parapsihice, cei normali fiind persecutaţi şi marginalizaţi). Alte proze, precum „El Dorado“ (căutarea aurului de către conchistadori) sau „Babl“ (construirea turnului care să ducă la Dumnezeu – aceasta fiind, probabil, cea mai frumoasă povestire scrisă de Liviu Radu, oricum favorita mea) – se situează în zona parabolei.

Constanţa 1919, volum publicat în anul 2000, este, de fapt, un triptic: cele trei povestiri – intitulate „Tratative la Konsstanza“, „Konstanţia şi Hamlet“ şi „Fuga din Küstangé“ – prezintă, rînd pe rînd, trei istorii alternative ale Regatului românesc. În prima povestire este vorba de un fost Imperiu Austro-Român unde nişte paşoptişti germanizaţi (Beltschessku, Kogelnitscheanu, Kusa, Awram Janku) au pus la cale revoluţia pentru independenţă etc., istoria astfel rescrisă fiind povestită după războiul cîştigat de Antanta în preajma mareşalului Antonessku, cînd Regatul Român urmează a fi dezmembrat, Ungariei fiindu-i retrocedate Panonia, Banatul şi Transilvania. În a doua povestire, amestec de steampunk şi istorie alternativă, găsim un Dimitri Antiohovici Cantemirov, un I.I. Bretianov şi, din nou, un Kuza (dar şi un tovarăş Dolfi), iar Transilvania, Banatul, Valahia şi Moldova apar drept ducate ale ţarului Rusiei; pentru ca în ultima povestire a tripticului să fie vorba de o Valahie islamică (apare şi un căpitan Ioan Antonoglu) populată cu turki, mahomedani de origine „rumînească“, în urma renunţării la religia ortodoxă a lui Brâncoveanu, devenit Paşa Raşid. (Ca o paranteză, înainte ca Eminescu să apară personaj în scenariul SF cu securişti din *Vieţile paralele* al Florinei Ilis, întîlnim în aceste ficţiuni ale lui Liviu Radu un Michail Eminowitsch, ilustru profesor de filozofie din Imperiul Austro-Român, căsătorit fericit cu Mite Kremnitz; apoi un poet Mihal Emin, autor al poemului „Batalul“ unde „cel vrîncean şi cel ungurean“ vor să-l omoare „pe cel otoman“).

Cele patru povestiri din *Modificatorii*, legate între ele prin personaje comune, continuă formula scenariilor istorice alternative din *Constanţa 1919*, de data aceasta cu o mai apăsată teoretizare a conceptului. În „Lumina trebuie să vină dinspre răsărit“, cea mai întinsă povestire a volumului, într-un Paris ocupat de nemţi, un Grup pentru Modificarea Istoriei Oficiale acţionează pentru eliberare în planul trecutului, încercînd să găsească acele breşe istorice prin care o modificare din trecut ar avea în viitor, adică în prezent, alte desfăşurări. Însă „uneori încercarea de a schimba cursul evenimentelor nu are nici un efect, pentru că anumite legităţi istorice impun să se obţină un anumit rezultat, care este condiţionat de o anumită stare socio-istorică, de o anumită situaţie a unor grupuri mari de oameni – categorii sociale, culturale, religioase etc. – iar acţiunile unor persoane particulare nu pot modifica în mod fundamental acea stare.“ Astfel, modificatorii încearcă să salveze Franţa de sub ocupaţia germană, intervenind asupra trecutului (procedeul în sine implică o maşină a timpului şi un emiţător de gînduri care acţionează asupra personajelor istorice din trecut sub forma vocii conştiinţei sau a lui Dumnezeu), în aşa fel încît să creeze premisele formării unui stat slav suficient de puternic, încît Germania să nu ajungă să deţină în Europa monopolul puterii. În acest scop este infiltrat în trecut un modificator (pregătit lingvistic şi militar prin procedeul de transfer de cunoştinţe din *Matrix)* care să ajungă în anturajul lui Petru al III-lea pe care să-l poată manipula. Doar că orice mutaţie a trecutului dă istoriei un destin schimbat, însă la fel de dramatic, ideea fiind că există fatalitate istorică. Fraza finală din cea de-a doua povestire a volumului, „Dosarul «Hannibal ante portas»“, în care modificatorii vor să reducă influenţa Romei din trecut creînd o Cartagină puternică, vorbeşte despre aceeaşi deşertăciune istorică: „Uneori nu ai de ce să schimbi istoria, pentru că istoria a fost alta decît cea pe care o ştim. Şi ai încerca degeaba s-o schimbi, pentru că oricum va reveni la ceea ce este.“ Dar asta şi pentru că introduce în ecuaţie posibilitatea existenţei unui al doilea cerc de modificatori: modificatorii din viitor cu care se poate intra într-un potenţial conflict, dat fiind că istoria nu poate fi nici cunoscută retroactiv, nici anticipată. În fine, în „Mestecenii“, un modificator încearcă să-l ajute pe contele-scriitor-egiptolog-aventurier Jan Potocki modificîndu-i călătoria din Mongolia, astfel încît să nu se transforme în vîrcolac, în timp ce în povestirea „Allez La France“ încercarea de a schimba rezultatul unui meci de rugby are drept consecinţă deturnarea spirituală a unei fetiţe oarecare pe nume Jeanne D'Arc.

Cu foarte multă informaţie istorică topită în ficţiunile sale, de altfel şi foarte literare prin referinţe, Liviu Radu se dovedeşte a fi un scriitor a cărui literatură are nevoie de cititori nu doar dispuşi să accepte convenţia istoriei alternative, regulile acestui joc literar, dar care să fie şi culţi, pasionaţi de istorie. Nu bag mîna în foc eu însumi că am avut acces şi m-am bucurat de toate subtilităţile acestor scenarii cărora însă le-am recunoscut ingeniozitatea şi imprevizibilul epic, umorul şi claritatea, pe alocuri chiar eleganţa stilistică, inclusiv în dialoguri, o adevărată piatră de încercare a acestui gen literar. În ciuda faptului că tema este aceeaşi şi Liviu Radu a folosit-o deja în două volume, fiecare povestire îşi creează propria atmosferă şi îşi dezvoltă alte puncte de interes. În plus, apreciez foarte mult felul neostentativ în care Liviu Radu apelează la protocolul genului SF, modul în care ideile nu prevalează artei povestirii. Fără a fi neapărat un tehnician, este, mai degrabă, un povestitor. Lucru rar.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

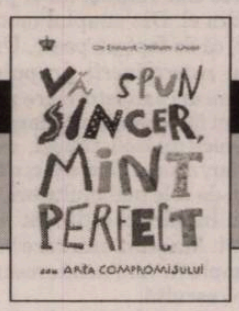

● **Ute Ehrhardt, Wilhelm Johnen, *Vă spun sincer, mint perfect – sau Arta compromisului*, traducere din limba germană de Mihai Moroiu, Editura Baroque Books & Arts, 2013.**

Întrucît cartea acestor nemţi a intrat în atenţia Editurii Baroque Books & Arts, puteţi fi siguri că tema în discuţie – minciuna, în cazul de faţă – e tratată într-un mod pe cît de riguros şi exact (adică nemţeşte), pe atît de reconfortant şi jovial (adică omeneşte).

Ideea de fond este că nu toate minciunile sînt un sacrilegiu, nu toate compromisurile sînt compromiţătoare. Dimpotrivă, în marea lor majoritate sînt sinonime cu „abilitatea socială, înţelepciunea emoţională, politeţea, diplomaţia“ şi servesc unei nobile dorinţe de armonie. Altfel spus, ne-or fi nouă prieteni rîul, ramul, Platon şi – mai mult decît dînsul – adevărul, dar, pentru întreţinerea acestor prietenii, cîte o minciunică pe ici, pe colo poate face minuni.

De fapt, nici nu prea avem încotro: potrivit mai multor studii, înşelătoria intră în compoziţia ADN-ului nostru şi, în general, „este considerabil mai naturală decît cinstea“ (dovadă că şi animalele mint, ba chiar şi unele plante). Prin urmare, dacă tot ne e dată ca o „fatalitate“, de ce să fim ipocriţi (sau naivi) şi să nu recunoaştem cît de util e să-i găsim minciunii un rol „constructiv“, rafinînd-o, optimizînd-o etc.? Un lucru e clar: „pentru a fi fericit, trebuie să practici şi o formă subtilă de minciună“ – aceasta mergînd de la autosugestie (gîndire pozitivă, optimism) pînă la tandre ajustări ale adevărului (de pildă, în relaţiile de cuplu).

Omniprezenţa minciunii e... un adevăr! Există minciuni ale părinţilor şi ale copiilor, minciuni din amuzament, minciuni „estetice“, minciuni în „interes de serviciu“, minciuni terapeutice, minciunile dictate de tabuuri, fidelităţi sau îngăduinţe, minciunile inerente subiectivităţii, stărilor „volatile“ şi falselor amintiri. De ele se ocupă această carte – deopotrivă detector de minciuni şi ghid practic de eficientizare a „tromboanelor“. Vă spun sincer, e perfectă.

PUBLICITATE

„Dragoste, curaj şi puţină disperare“

– interviu cu regizoarea Ana MĂRGINEANU –

Este unul dintre cei mai interesanţi tineri regizori români de teatru. De numele ***Anei Mărgineanu*** *se leagă proiecte ca* 8PT N9UA, 89... fierbinte după 89, Despre România numai de bine, Tîrgovişte de jucărie. *De curînd, spectacolul ei de la New York,* The Window: 4 Alice, *care s-a jucat în spaţiul ICR New York în perioada mai-iunie 2012, a primit şapte nominalizări la New York Innovative Theatre. Premiile se vor decerna pe 30 septembrie 2013.*

Care e povestea spectacolului din vitrină, The Window: 4 Alice *de la New York, care a primit recent şapte nominalizări la New York Innovative Theatre?*

De mult de tot – ICRNY era condus de Corina Şuteu; se întîmplau foarte multe lucruri pe atunci, pare că a trecut o veşnicie –, eu mă ocupam de o serie de spectacole-lectură a unor piese româneşti clasice şi contemporane, care se derulau în spaţiul ICR de pe 3rd avenue, cu o uriaşă fereastră/vitrină spre stradă. Am observat că, de cîte ori aveam repetiţie, oamenii se opreau să se uite – deşi nu se întîmpla mare lucru, doar actori la mese citind, nu puteai auzi din stradă ce anume vorbesc. Curiozitatea oamenilor m-a făcut să îmi pun problema – ce s-ar întîmpla dacă înăuntru ar fi ceva cu adevărat spectaculos? Cum ar fi să mergi liniştit pe stradă spre casă (sau la cumpărături sau la film) şi, cînd te uiţi la stînga, să vezi o vitrină luminată cu minuni – flori care cresc din podea, iarbă pe pereţi, iepuri de dimensiuni umane care cîntă mut la vioară). I-am povestit Corinei de idee şi, spre norocul meu, ea a fost de acord să încercăm.

Ideea a început să prindă tot mai mult contur. În loc să începem de la text, urma să începem de la spaţiu: să invităm artişti vizuali în spaţiu şi să îi lăsăm să îl re-imagineze, după cum doresc. Să inventeze o lume vizuală între cei trei pereţi (al patrulea fiind vitrina de sticlă). Abia apoi urmau să vină dramaturgii care erau rugaţi să scrie un text special pentru universul vizual conceput de scenograf. Apoi eu să vin cu actori, repetiţii, lumini etc. Dar mai era ceva neobişnuit: spectacolul nu putea să fie auzit, doar văzut. Spectacolul nu avea început, nici sfîrşit. Oricine putea ajunge oricînd. Oricine putea arunca o privire din mers, se putea opri pentru un minut, pentru cinci sau putea să stea ore urmărind spectacolul iar şi iar, de fiecare dată atent la altceva.

Am făcut două spectacole parte din acest proiect: *I Was Just Thinking,* text de Sam Hunter, scenografia Nic Ularu; şi *4 Alice* – text de Saviana Stanescu, scenografia Daniela Codarcea Kamilliotis. Al doilea, *4 Alice* a avut atît de mare succes, încît numărul de reprezentaţii a fost prelungit, devenind astfel eligibil pentru premiile Innovative Theatre.

Danielei Codarcea Kamiliotis, scenografa al cărei nume se leagă de Proba de microfon *al lui Daneliuc, stabilită în America, nu cred că a mai participat la un proiect românesc. A fost greu s-o convingeţi să lucreze cu voi?*

Nu ştiu dacă a mai participat sau nu. Cînd doamna Şuteu mi-a sugerat să o invit, am fost tare sceptică. Daniela e vice-preşedinte la Ralph Laurent, una din cele mai importante companii de modă din America. Nu credeam că va avea timp nici măcar să îmi răspundă la e-mail, ca să nu mai zic de faptul că nu ne cunoşteam deloc. Am încercat într-o doară, gîndindu-mă că nici în vis n-o să primesc vreo veste. Spre surpriza mea, a răspuns în mai puţin de un minut. Da, o interesa proiectul. Peste cinci minute mi-a trimis încă un e-mail – mă căutase pe Google şi era dispusă să ne întîlnim. Am rămas masca. Mai apoi, profesionalismul şi dăruirea ei m-au cucerit complet. Daniela a venit în fiecare zi, lipind fiecare floare cu mîna ei. N-a avut decît un singur ajutor – Daniel, fantasticul om bun la toate, din echipa ICR. La repetiţii, rochia lui Alice, o superbă creaţie vintage se rupea la fiecare mişcare de dans mai energică. Daniela o lua peste noapte şi o cosea, aducînd-o a doua zi înapoi. Ce scenograf mai face asta azi? La un moment dat, fiind foarte ocupată, a luat cu ea pantalonaşii (tot vintage) care se rupseseră şi a zburat la Paris cu tot cu ei la un *fashion show*. Cînd s-a întors, mi-a zis: „Acum Robin (actriţa) poate spune că are pantaloni cusuţi de mînă la Paris.“ Cred că dintre toate nominalizările – m-am bucurat pentru Daniela cel mai mult, le merită din plin şi mult mai mult. Sper să am şansa să lucrez din nou cu ea.

Cît de greu e să faci teatru independent şi ce înseamnă pentru un proiect această vizibilitate?

E greu, dar ce e uşor, pînă la urmă? Vizibilitatea şi recunoaşterea îmi dau speranţe că va fi mai uşor de acum înainte. Pentru compania pe care o formez cu Tamilla Woodard, PopUp Theatrics, dedicată teatrului neconvenţional, şapte nominalizări la NYIT Awards înseamnă enorm. Dacă spectacolul s-ar mai juca acum, fără îndoială ar veni foarte multă lume să-l vadă. Însă, între timp, s-au schimbat atît de multe lucruri la ICR, încît nici n-aş zice că e aceeaşi instituţie.

Aţi lucrat şi în România, acum lucraţi la New York. Există diferenţe majore în zona teatrului independent?

În New York, concurenţa este mult mai mare. Sînt peste 1000 de spectacole pe zi – în orice zi a săptămînii. Altfel, peste tot, teatrul independent se face cu multă dragoste, curaj, disperare şi, de multe ori, cu bani de acasă.

Felul de spectacole pe care îl propuneţi voi nu mai are nici o legătură cu convenţiile teatrului clasic. Mă gîndesc în special la proiectul Despre România numai de bine, *făcut împreună cu Peca Ştefan. Cît de important este pentru un regizor să nu ia un text gata scris, ci să participe la scrierea lui? Sau să-şi găsească oamenii cu care să facă echipă?*

Pentru mine, e o bucurie să colaborez cu dramaturgi şi să lucrez cu ei, din clipa în care textul e doar o idee, pînă la premieră. Dramaturgul participă la repetiţii, schimbăm idei. Nu poţi să faci teatru de unul singur. Pe urmă, intervin scenograful, actorii, designer-ul de lumini. Un spectacol e produsul muncii tuturor. Cel puţin în cazul meu.

Să găseşti bani pentru proiectele independente devine o problemă din ce în ce mai mare aici; cum reuşeşti acolo să rezolvi această problemă?

Cu greu. De exemplu, urmează să prezentăm (PopUP Theatrics) – *Long Distance Affair* în Edinburg Fringe Festival, vara asta. Este un spectacol complex, la realizarea căruia participă 50 de artişti din toată lumea. Actorii joacă *via* skype – fiecare din oraşul lui, de la el de acasă, pentru un singur spectator. Parte din bani vin din vînzarea de bilete, pentru restul am făcut o campanie de strîngere de fonduri pe Indiegogo. Din fericire, am reuşit să strîngem toată suma. Pentru *INSIDE* (spectacol produs tot de PopUp Theatrics) – care a avut premiera la Madrid în mai –, am obţinut un grant. De fiecare dată e altfel, de fiecare dată stăm cu sufletul la gură să vedem dacă vom reuşi sau nu.

Spuneaţi că la New York au loc şi 1000 de spectacole pe zi, ceea ce înseamnă enorm. Există un public pentru toate?

Bine, cînd zic spectacole mă refer la evenimente de tot felul – incluzînd concerte, spectacole de Broadway şi Off off. E bătaie mare pe public, ce să zic. Dacă publicul nu vine, spectacolul moare imediat. Nimeni nu are bani să-l joace de pomană. E un sistem foarte viu, nimic nu trenează. Spectacolele mor, imediat apar altele în loc.

Aţi avut vreun şoc cultural major legat de această zonă a teatrului independent, odată ce aţi ajuns la New York?

O, da. Nimic nu seamănă cu ce ştiam de acasă. Mi-a luat peste un an să mă adaptez. De fapt, să fiu sinceră, nici nu ştiu dacă chiar m-am adaptat, probabil că nu de tot, dar mă simt mai confortabil acum. Şi, spre norocul meu, am compania mea (PopUp Theatrics) cu care călătoresc în toată lumea. În primăvară am avut premieră la Madrid, acum urmează să plecăm la Edinburgh Fringe, după care mergem la un festival în Buenos Aires, apoi din nou New York. Cu programul ăsta, dispare orice şoc cultural.

a consemnat Ana Maria SANDU

crații de burta veche

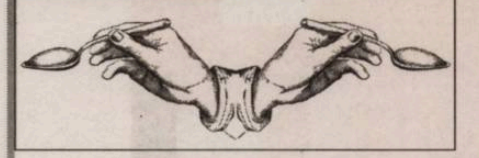

Limbi de cod pane Jean-Claude Izzo

Total Khéops e primul roman din „trilogia marsilieză“ a lui Jean-Claude Izzo, recompensat în 1995 cu premiul Trophée 813 pentru cel mai bun roman francofon. Într-una din multele scene de bucătărie, poliţistul gurmand Fabio Montale, protagonistul romanului, e răsfăţat de o vecină iscusită cu limbi de peşte cod pane: „Honorine a adus limbile de cod. Erau marinate într-un vas cu ulei, pătrunjel tocat şi piper...“

Iată reţeta. Pentru aluat, amestecaţi două gălbenuşuri de ou cu o ceaşcă de făină, 250 ml de bere blondă, o priză de sare, doi căţei de usturoi zdrobiţi şi o jumătate de legătură de pătrunjel tocat. La sfîrşit, bateţi două albuşuri spumă şi încorporaţi-le cu grijă.

Comandaţi limbile de cod din timp, de la o pescărie, şi rugaţi-l pe vînzător să le cureţe de pielea rugoasă şi de părţile gelatinoase. Nu le înlocuiţi cu obrajii peştelui, chiar dacă sînt mai uşor de procurat. Spălaţi 800 de grame de limbi de cod cu apă rece. Fierbeţi-le apoi încet, într-un amestec de trei sferturi de litru de lapte şi tot atîta apă, timp de 30 de minute. Scurgeţi-le şi uscaţi-le cu un şervet.

Încingeţi un litru de ulei de arahide pînă începe să fumege. Treceţi limbile prin aluat şi puneţi-le la prăjit, cîte patru deodată, pînă cînd crusta se rumeneşte. Pentru rezultate optime încercaţi să menţineţi temperatura uleiului la 170 de grade Celsius. Scoateţi limbile pane şi păstraţi-le la cald, pe un şervet de hîrtie. O salată de voinicică (rucola) cu ulei de măsline şi lămîie e garnitura ideală.

În alt pasaj, Montale evocă „incredibilii ardei umpluţi“ gătiţi de Honorine. Erau preparaţi *„à la roumaine“*.

Amicul Dejun

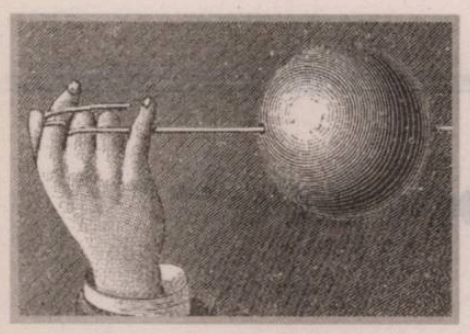

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Punk rusesc

Povestea durează deja de ceva vreme. Și continuă să preocupe comunitatea internațională. Are toate componentele unui „caz". Trei artiste, cunoscute ca membre ale trupei Pussy Riot, au fost condamnate de o instanță, pentru „huliganism" și „incitare la ură religioasă", la doi ani de închisoare cu executare. Nadejda Tolokonnikova, Ekaterina Samuțevici și Maria Alehina au îndrăznit, acum un an, să interpreteze în Catedrala moscovită Hristos Mîntuitorul o „rugăciune punk". De fapt, a fost un soi de happening politico-religios, sau un protest la adresea patriarhului Kiril al Bisericii Ortodoxe Ruse, un susținător înfocat al președintelui Vladimir Putin. În această rugăciune-punk-protest, artistele cereau tocmai eliminarea lui Putin. Clipul filmat în biserică le arată pe punkerițe cîntînd și dansînd; la un moment dat, se vede și cum sînt îmbrîncite (nu foarte convingător) de paznici și măicuțe, în timp ce niște enoriași le privesc speriați. Clipul a devenit viral: toate eforturile autorităților de a-l ascunde, de a-l șterge de pe rețelele de socializare n-au făcut decît să-i stîrnească și mai tare pe susținătorii mișcării.

Dincolo de calitatea discutabilă a actului, e clar, mai ales în lumea occidentală, obișnuită cu valori precum libertatea de exprimare, că în această poveste nu e prea mult de condamnat. Cum să condamni, la tribunal, un act artistic nereușit? În țările occidentale cu democrație consolidată, fetele de la Pussy Riot s-ar fi ales, în cel mai rău caz, cu o amendă pentru tulburarea liniștii publice (pe care ar fi plătit-o fără îndoială Vladimir Putin din propriul buzunar), cu o mustrare publică (în fața căreia ar fi chicotit cîteva minute, cît să le ia un interviu) și, eventual, cu niște ore de muncă în folosul comunității.

Însă, în Rusia, disidenții vocali sînt intimidați sau chiar arestați frecvent. Garry Kasparov însuși (campion internațional de șah, erou național și cunoscut opozant al regimului Putin) a trecut prin arestul Poliției pentru că a protestat în fața tribunalului unde erau judecate fetele de la Pussy Riot. La Moscova, libertatea artistică e relativă – e un privilegiu rezervat doar celor care cîntă după cum spune regimul. Care regim se disculpă de orice intruziune în proces, arătînd că „asta-i legea". O lege convenabilă, ușor de instrumentalizat politic, perfect aplicabilă pentru a elimina persoanele indezirabile.

În țările occidentale cu democrație consolidată fetele de la Pussy Riot s-ar fi ales în cel mai rău caz cu o amendă pentru tulburarea liniștii publice.

Comunitatea internațională s-a mobilizat rapid, cerînd Rusiei să le elibereze pe cele două artiste aflate încă în închisoare. În urmă cu o săptămînă, peste o sută de artiști de renume mondial, printre care Adele, Madonna, Elton John, Bjork, Bono, Tracy Chapman, Joan Baez și Bryan Adams au lansat un apel public pentru susținerea lor: „Înțelegînd că o acțiune de protest poate răni anumite sentimente, dacă e desfășurată într-un lăcaș de cult, cerem totuși revizuirea acestor sentințe severe. Dreptul la liberă exprimare e absolut legitim și constituie un element-cheie al democrației." Culmea ipocriziei e că și Biserica Ortodoxă Rusă a cerut „iertarea" condamnatelor: „Fără a avea dubii asupra legitimității deciziei Justiției, cerem autorităților statului să dea dovadă de clemență față de condamnate, în speranța că vor renunța la repetarea acestui gen de sacrilegiu", se scrie într-un comunicat oficial al Bisericii. Numeroase organizații civice din Rusia și din lume cer și ele eliberarea celor două artiste. Însă, invocînd independența Justiției, arătînd că nu cedează la presiuni externe, tribunalul care a rejudecat dosarul a menținut sentința inițială. Situația în sine ar fi absurdă într-o țară cu democrație consolidată: așa cum guvernul nu poate pune presiune pe tribunale sau dicta sentințe, tot așa nici societatea civilă nu ar avea dreptul – și nici mijloacele – s-o facă. Însă în cazul de față e vorba despre Rusia. Unde, se pare, Justiția ascultă de o singură voce. Dacă e ceva de bine în povestea asta tristă, atunci acest lucru ar fi că *punk's not dead*. Muzica și performance-ul punk trăiesc acolo unde există prea multă autoritate.

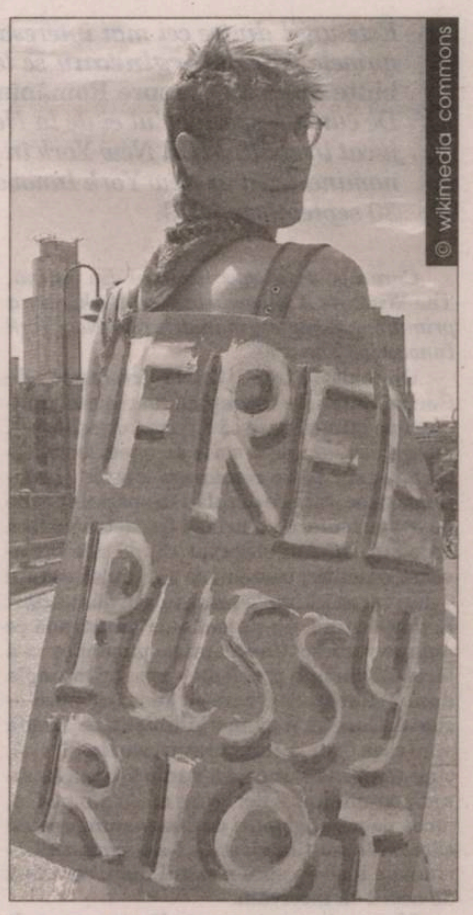

© wikimedia commons

PUBLICITATE

ideo ideis
Festivalul Național de Teatru Tânăr
ediția a VIII-a
8-16 august, Alexandria
www.ideoideis.ro
E despre tine.

Viața e frumoasă!
Tocuri de ochelari si lavete personalizate cu opere de arta.
Colectia "Viata e frumoasa!" disponibila acum in magazinele Optiplaza, Optiblu, Plus Optic si Carturesti.

PUBLICITATE

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Homosexualii şi noua filozofie publică

Odată ce concentrarea veche de milenii a umanităţii pe supravieţuirea colectivă nu mai reprezintă o grijă principală, cîteva societăţi favorizate din Vest au devenit preocupate de probleme legate de drepturile omului. În deceniile recente, am trecut printr-o a doua înflorire a individualismului asociat cu gînditori de secol XIX, precum John Stuart Mill.

Drepturile indivizilor au fost înăbuşite de ororile primei jumătăţi a secolului al XX-lea. Însă, din anii '60 încoace, energia consumată pînă atunci pentru a corecta nereguli colective a început să fie îndreptată din ce în ce mai mult spre apărarea drepturilor oamenilor ca indivizi. Într-adevăr, dacă putem spune că Vestul are o filozofie publică în zilele noastre, aceea este filozofia drepturilor omului.

Un exemplu mărunt, dar însemnat este recenta dezbatere parlamentară din Regatul Unit al Marii Britanii, în jurul unei legi care să recunoască dreptul la căsătorii între persoane de acelaşi sex, care vine ca urmare a unei decizii luate în Franţa în această primăvară, de a legaliza acest tip de căsătorie. E drept, Regatul Unit e unul dintre statele „întîrziate": 13 ţări permit deja căsătoriile între homosexuali, iar actuala Curte Supremă a SUA, care e de obicei conservatoare, a anulat de curînd *„Defense of Marriage Act"* – legea adoptată în 1996 pentru a interzice, în mod explicit, căsătoriile între persoane de acelaşi sex – şi o altă lege care interzicea acest tip de căsătorie în California.

Abia în 2004 li s-a permis persoanelor homosexuale britanice să formeze „parteneriate civile" – relaţii cu acelaşi statut precum căsătoriile, dar cărora nu li se recunoştea titulatura. Acest lucru nu a rezolvat problema, pasiunea pentru drepturile omului trecînd, pur şi simplu, la nivelul următor. Refuzarea dreptului legal pentru cuplurile de homosexuali de a spune că sînt căsătoriţi este – a devenit – intolerabil de discriminatorie. Însă a le permite să se căsătorească s-a dovedit o chestiune legislativă mai dificil de rezolvat decît a le permite parteneriate civile.

Dezbaterea parlamentară care a precedat probabila trecere a acestei legi a dezvăluit un caz clasic cînd o instituţie (căsătoria) intră în conflict cu o cauză (drepturile omului). Atît oponenţii, cît şi susţinătorii legii recunosc că mariajul s-a schimbat în nenumărate moduri, de-a lungul timpului. Ei mai cad de acord asupra faptului că nucleul acestuia a rămas constant. Dar se contrazic cînd vine vorba de a stabili care e acel nucleu.

Argumentul principal al celor care se opun legii este acela că o căsătorie a însemnat întotdeauna o uniune pe viaţă, care urmăreşte procreaţia şi creşterea copiilor. Aceasta e semnificaţia sa „normativă" – cel mai bun mod găsit de rasa umană pentru a-şi asigura supravieţuirea. Ca urmare, căsătoria este, inevitabil, pentru persoane de sex opus.

Împotriva acestor argumente, cei care sprijină căsătoriile între persoane de acelaşi sex susţin că singura constantă care defineşte căsătoria o reprezintă angajamentul unui cuplu îndrăgostit de „a-şi împărtăşi parcursul". Iubirea şi devotamentul sînt singurele criterii relevante. E pur şi simplu nedrept să le refuzi statutul de căsătoriţi celor care vor să facă aceste jurăminte publice.

Multe şi ingenioase au fost încercările de a marca diferenţa. În Camera Lorzilor, Lordul Mackay of Clashfern, fost preşedinte al Camerei, a înaintat un amendament prin care cerea ca legea să facă distincţia între căsătorie (acelaşi sex) şi căsătorie (sex opus). El susţinea că folosirea cuvîntului „căsătorie" va îndepărta orice discriminare, dar că parantezele vor evidenţia faptul că cele două sînt diferite.

Susţinătorii legii care permitea căsătoria între persoane de acelaşi sex nu au acceptat „căsătoria între paranteze". Dat fiind că amendamentul lui Clashfern a fost respins cu 314 voturi la 119, mare parte din forma originală a legii rămîne intactă. Bisericile nu vor trebui să binecuvînteze uniuni între homosexuali, iar profesorii nu vor trebui să le promoveze (împotriva conştiinţei lor). Însă, în ceea ce priveşte statul, căsătoria nu va ţine cont de genul persoanei.

Argumentele ambelor părţi au fost de calitate înaltă, în special în Camera Lorzilor. Însă, stînd şi ascultînd dezbaterea, nu m-am putut opri să nu mă gîndesc ce înseamnă, în istoria umană, ca atît de mult intelect şi sentiment deopotrivă să fie concentrate pe o chestiune atît de mică precum interzicerea unui cuvînt, „căsătorie", dar nu a substanţei acestuia.

Din punct de vedere lexicografic, oponenţii căsătoriilor între persoane de acelaşi sex au cu siguranţă dreptate. Pe plan istoric, căsătoria nu a fost – după cum a descris-o un coleg – un „plic alungit", în care să fie împachetată orice expresie a iubirii şi a devotamentului. Nu este privită astfel în Marea Britanie contemporană, şi cu atît mai puţin în lumea non-vestică, unde uniunile între femei şi bărbaţi sînt considerate normă.

Dar există o slăbiciune bătătoare la ochi în argumentele celor care se opun legii: deşi fac aluzii şi insinuări legate de „consecinţele neintenţionate" ale legalizării căsătoriei între persoane de acelaşi sex, ei nu pot preciza cu exactitate care vor fi aceste consecinţe. Nu este evident că o căsătorie „normală", procreaţia sau creşterea copiilor vor fi ameninţate de această „adăugare".

De fapt, oponenţii legii nu menţionează nici că mariajul tradiţional se află într-o stare avansată de decădere, în societăţile vestice. Din ce în ce mai puţini oameni îşi bat capul să se căsătorească, iar căsătoria este privită din ce în ce mai puţin ca o uniune pe viaţă. Familiile au mai puţini copii, iar mulţi alţi bebeluşi sînt născuţi în afara căsătoriei. Astfel că una dintre „consecinţele neintenţionate" ale legii ar putea fi adăugarea unor noi membri în rîndurile celor căsătoriţi, chiar dacă aceştia nu sînt cei cu care ne-a obişnuit istoria.

După o gîndire îndelungată, am votat pentru legea respectivă, deşi fără vreun simţ ascuţit că intru într-o luptă pentru libertate. Există un beneficiu clar legat de statut pentru minoritate, nu face nici un rău clar majorităţii, iar consecinţele pe termen lung sînt de nepătruns. În final, a părut a fi o decizie uşoară.

Cu toate acestea, mi-a lăsat un sentiment inconfortabil. Mill a scris în *On Liberty* că fiecare instituţie trebuie să-şi justifice păstrarea. Dacă nu poate face acest lucru, merită să fie distrusă.

Dar ce poate fi socotit drept justificare? Însăşi instituţia din care fac parte, Camera Lorzilor, nu are o justificare raţională în termenii alcătuirii şi puterilor sale, după cum au subliniat rapid cei dornici de reformă. Dar însăşi longevitatea unei instituţii precum căsătoria reprezintă o dovadă a valorii sale. Cel puţin, prudenţa ar trebui să le taie avîntul reformatorilor.

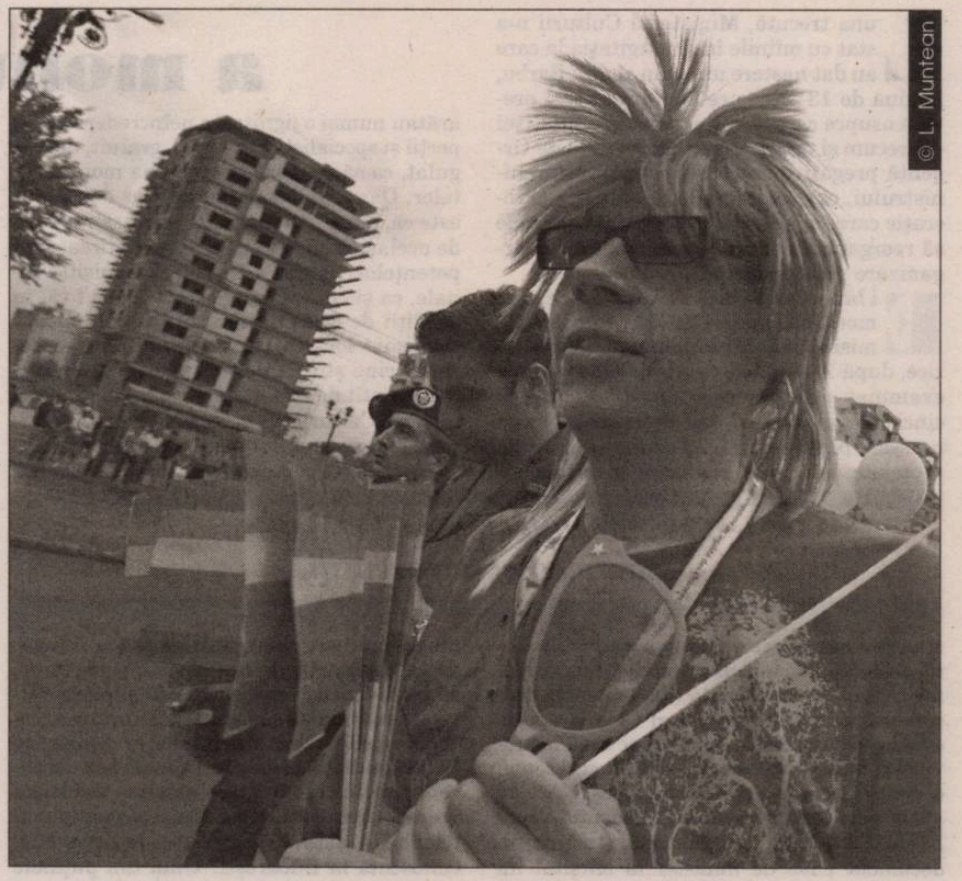

Un caz clasic cînd o instituţie (căsătoria) intră în conflict cu o cauză (drepturile omului).

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor din Marea Britanie şi profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

Copyright: Project Syndicate, 2013
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Patricia MIHAIL

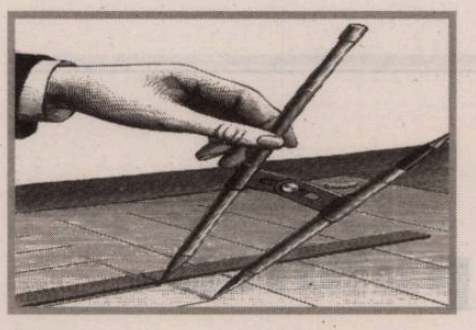

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Demantelarea sistemului de protecţie a monumentelor istorice

Luna trecută, Ministerul Culturii n-a stat cu mîinile în sîn. Agitaţia la care au dat naştere un ordin al dlui Barbu, în ziua de 13 – ceea ce ar fi putut să-l prevină asupra caracterului nefast al iniţiativei –, precum şi un proiect de Ordonanţă de Urgenţă pregătit pentru semnătura prim-ministrului, este caracteristică pentru o birocraţie care, în nestăvilitul ei avînt, pretinde să reorganizeze tot. Aţi mai auzit de „reorganizare prin desfiinţare“?

Ei bine, Ordonanţa de Urgenţă care va modifica Legea 422/2001 suprimă comisiile zonale ale monumentelor istorice, după 12 ani de existenţă. Ele aveau de examinat situaţii locale (din două, pînă la cinci judeţe), clasări sau declasări, avizări necesare pentru stabilirea de zone construite protejate, aşa încît analizau, în primă instanţă, dosarele ce urmau să ajungă la Comisia Naţională a Monumentelor. Fiecare comisie zonală era formată din 9 membri, sub conducerea unui membru al CNMI care se deplasa o dată sau de două ori pe lună în provincie. Erau cu toatele, aceste CZuri, 12, una din ele fiind aceea pentru Bucureşti. Aceste atribuţii erau cuprinse în regulamentul oficial 2173/28.03.2013, cu alte cuvinte într-un document emis de minister la sfîrşitul lui martie şi care mai cuprindea, cu o insistenţă minuţioasă, şi un fel de cod moral, asemănător vechilor prevederi pentru echitatea socialistă. Este de prisos să spun cît de inutile şi nepotrivite erau asemenea indicaţii, care arătau numai o jignitoare neîncredere în experţii şi specialiştii convocaţi, gratuit, dar regulat, ca să vegheze la protecţia monumentelor. Dar ce mi se pare mai ales de relevat este că, după trei luni, altă măsură propusă de acelaşi minister „pentru regîndirea competenţelor legale“ a înlăturat comisiile zonale, ca şi cum vreun deştept a găsit că, în condiţii de criză financiară, trebuie făcută economia lor. Totuşi, cheltuiala nu reprezenta cine ştie ce povară pentru un buget, oricum atît de zgîrcit, încît serviciul din Ministerul Culturii (zis şi „al Patrimoniului Naţional“) are de mult numai şase oameni, dintre care două persoane la pensie. Creşterea numărului lor, chiar dacă ar putea fi îngăduită (dar posturile sînt blocate), este imposibilă, avînd în vedere salariile prea mici.

O majoritate de membri docili sau mediocru pregătiţi.

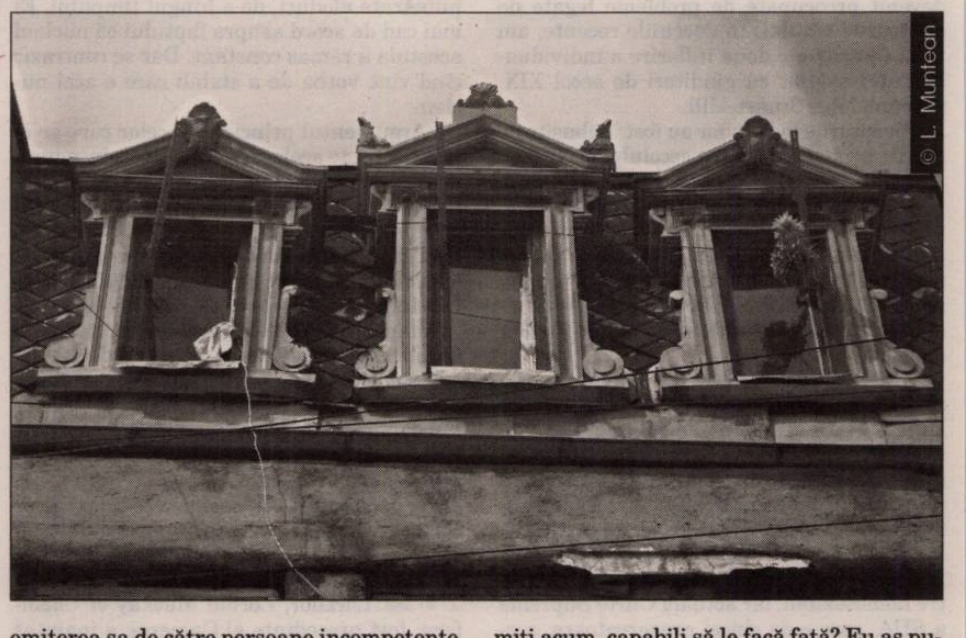

Surprinzătoare este desfiinţarea comisiilor zonale şi fiindcă ar contrazice tendinţa de descentralizare sau deconcentrare de care ne ţiuie urechile în ultima vreme. Crede cineva că situaţia monumentelor de la Iaşi ori Tîrgu-Mureş va fi mai bine cunoscută la Bucureşti? Unul din puţinele puncte cu care aş fi de acord în Ordonanţa de Urgenţă este dispoziţia ca intervenţiile în regimul de urbanism al zonelor construite protejate să aibă neapărat aprobarea Ministerului Culturii. Însă lipsa acestui aviz sau emiterea sa de către persoane incompetente mi se par echivalente. Mă încearcă chiar – şi nu numai pe mine – bănuiala că noua componenţă a Comisiei Naţionale – cu rolul ei doar consultativ – a creat o majoritate de membri docili sau mediocru pregătiţi, tocmai spre a evita conflicte ca acelea care se iveau între vechile comisii şi frenetica acţiune de a planta construcţii noi oriunde. Atribuţiile CNMI, enumerate în Ordonanţă, sînt 19! – le-am numărat... Sînt cei 21 de membri, numiţi acum, capabili să le facă faţă? Eu aş pune mîna în foc pentru cinci. Acelaşi document oficial ne înştiinţează că ne aşteaptă o inspecţie generală a felului în care s-au ocrotit pînă acum monumentele. Ea era desigur necesară, dar cine o va face?

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Lucian Florin VASILE

SOS Provincia

Grădina Publică a Ploieştilor de altădată

Semnificaţia unui loc în mentalul unei comunităţi este dată de legătura afectivă dintre spaţiu şi experienţele oamenilor. Ciudat lucru cum, pentru ploieştenii de acum 70-80 de ani, Grădina Publică reprezenta un reper esenţial al urbei, iar astăzi ea nu mai există decît în paginile cărţilor de istorie locală. Şters în urma unei sistematizări comuniste, vechiul loc de întîlniri a fost martorul unor decade tumultuoase, cu lupte politice, poveşti de dragoste, asasinate şi tropot de cizme militare.

Statuia a ajuns repede un subiect de şicane politice.

Spaţiul din faţa actualului sediu central al Poştei este astăzi parte a Centrului Civic, unde se organizează evenimente culturale. În mijloc se află bustul poetului Nichita Stănescu. Pînă la sfîrşitul secolului al XIX-lea, piaţeta creată în mod organic şi, parţial, haotic avea o funcţie preponderent comercială. Zona capătă o mare importanţă după ce, pe latura estică, a fost ridicat Palatul Băilor Municipale, devenind mai apoi şi capătul dinspre centru al bulevardului care asigură legătura cu Gara de Sud, unul dintre cele mai importante noduri feroviare din Vechiul Regat. În timpul mandatului lui C. Iennescu, se decide reamenajarea spaţiului şi acesta este curăţat, se plantează pomi, se taie cîteva alei şi se înconjoară toată insula cu un gard de fier forjat. Chiar în mijlocul spaţiului verde a fost amplasată Fîntîna lui Atlas, reprezentat în toată forţa sa, ţinînd în spate un vas din care curge apă. Statuia a ajuns repede un subiect de şicane politice deoarece titanul era reprezentat nud. Atunci cînd liberalii cîştigau alegerile, Atlas era întors cu spatele spre casele conservatorilor, iar cînd situaţia se inversa, sculptura era întoarsă spre reşedinţele perdanţilor.

În perioada interbelică, grădina a ajuns locul de întîlnire al îndrăgostiţilor, dar şi al diferiţilor pungaşi şi mici infractori din Ploieşti. Copacii crescuseră şi asigurau o anumită discreţie celor ce se plimbau prin grădină, iar locul era central şi uşor accesibil. În acelaşi timp, insula de verdeaţă devenise nepotrivită pentru oraş, prin aspectul său din ce în ce mai neîngrijit, şi stînjenea circulaţia care se mărise considerabil. Ştiind că ploieştenii totuşi susţineau păstrarea Grădinii Publice, autorităţile au trecut la o măsură radicală: într-o singură noapte, din martie 1936, tot spaţiul a fost distrus, copacii – tăiaţi, statuia – mutată, iar gardul – eliminat. În ciuda tuturor protestelor (şi au fost!), primarul a mers mai departe cu proiectul început şi, în locul grădinii, a amenajat un scuar modern, după planurile arhitectului Petre Popovici, în mijlocul căruia a fost aşezat bustul lui I.G. Duca, întreg spaţiul primind numele politicianului.

Moartea cere moarte. Dacă Duca a căzut răpus de gloanţe în 1933 la picioarele nicadorilor, pe 22 septembrie 1939, în faţa bustului său din Ploieşti sînt depuse cadavrele celor doi legionari ucişi din ordinul lui Carol al II-lea, ca răzbunare pentru asasinarea lui Armand Călinescu. Acesta este motivul pentru care, după venirea Mişcării Legionare la putere, scuarul va primi numele de „22 septembrie“, nu înainte de a fi „curăţat“ de bustul lui I.G. Duca. În anii războiului, aici a fost locul unde se desfăşurau paradele militare româno-germane: trupele veneau pe bulevard, dădeau onorul autorităţilor care îi aşteptau în fostul scuar şi continuau să defileze spre Catedrala Sf. Ioan. După război, scuarul a primit un nou bust, în acord cu noul regim – de această dată, Ştefan Gheorghiu, militantul socialist mort în 1914.

Întreaga zonă a fost ştearsă în 1959, în cadrul politicii de sistematizare a oraşului şi de „dezbrăcare“ a acestuia de arhitectura „burghezo-moşierească“. Clădirile de pe laturile de nord, sud şi est au fost demolate şi în locul lor au fost ridicate blocuri. Întreaga configuraţie a zonei a fost schimbată. Grădina şi scuarul ieşiseră din cotidian şi intraseră în istorie.

***Lucian Florin Vasile** scrie pe www.AtunciSi Acum.blogspot.com / www.RepublicaPloiesti.net.*

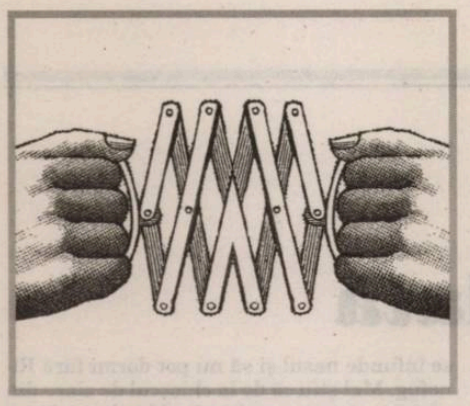

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Cetăţile săşeşti, restaurate pas cu pas

– interviu cu Carmen SCHUSTER –

Am aflat mai degrabă întîmplător despre proiectele sale, dar mi s-au părut din prima clipă potrivite pentru a vorbi despre ele în această pagină. Cînd se enumeră potenţialele atracţii turistice ale României, de 20 de ani încoace, pe listă apar şi bisericile fortificate din Transilvania. Doamna ***Carmen Schuster*** *chiar se ocupă de restaurarea şi punerea lor în valoare. Dar vede dincolo de „simpla" renovare a unor ziduri cu valoare istorică: importantă e dezvoltarea sustenabilă („e un cuvînt antipatic", recunoaşte, „dar în acest caz e potrivit"). A plecat din România în anii '80, a lucrat în domeniul bancar în Germania, s-a întors în 1998 şi acum este vicepreşedintă la BCR. Zîmbeşte permanent şi vorbeşte despre proiectele sale cu o pasiune care contrazice toate stereotipiile şi prejudecăţile despre aşazisa „răceală" a finanţiştilor.*

De ce v-aţi întors în România?

Între 1989 şi 1995, am lucrat în calitate de consultant la restructurarea sistemului bancar din Germania de Est. A mers extrem de bine. Dacă în 1989 sistemul bancar est-german s-a prăbuşit parţial, pentru că nu făcea faţă noii situaţii economice, încetul cu încetul, atît clienţii, cît şi băncile şi-au revenit: a fost un destin comun, clientul şi banca depindeau unul de altul şi s-au susţinut reciproc. Ideea băncii care se află „undeva sus" şi îţi oferă, cu o anume aroganţă, nişte lucruri la costuri foarte mari nu a existat. În 1998, a existat un acord între România şi guvernul german, privind restructurarea Casei de Economii. Mi-a plăcut ideea băncii care este aproape de clientul obişnuit, care nu are prea mulţi bani şi îşi construieşte, pas cu pas, un anumit viitor financiar. De aceea m-am întors, crezînd că sînt suficiente elemente pentru a construi şi în România un model asemănător.

Vă pare bine că v-aţi întors în România?

Eu am vrut să mă întorc. Lucram în sistemul bancar din Germania, în decembrie 1989, cînd pe ecranul de la bursă apăreau informaţii despre situaţia din România; toţi colegii mei germani urmăreau ştirile şi preşedintele băncii m-a întrebat: „Nu-i aşa că dumneavoastră o să vă întoarceţi?" Aşa s-a şi întîmplat. Dar nu imediat. N-a fost un plan. A fost un amestec de motive profesionale şi emoţii. Pentru mine fusese destul de greu să plec din România – cu toate că atunci, în anii '80, funcţiona mirajul Occidentului. Iar Occidentul îţi oferă multe lucruri, în primul rînd libertatea de a decide asupra propriului destin. Într-o lume normală, viaţa este previzibilă şi lucrurile devin posibile: asta mi-a plăcut. Dar a existat o nostalgie pentru lucrurile de aici, pentru prietenii de aici. Asta m-a făcut să mă întorc.

În anii '80, cînd aţi plecat dumneavoastră, existau nişte stereotipuri pozitive despre Occident. Cînd aţi ajuns acolo, ce s-a confirmat şi ce s-a infirmat din ceea ce ştiaţi aici, în lumea noastră închisă?

S-a confirmat posibilitatea de a alege – profesional, personal – drumul care îţi convine cel mai bine. Acest lucru este o valoare esenţială. Pentru că aici, în România comunistă, nu prea aveai posibilitatea de a alege. Eu am fost profesoară aici. Noi eram consideraţi incapabili să educăm „omul nou", socialist. Or, pentru un tînăr care termină o facultate şi vrea să se implice, e un atentat la propriul destin. Ca tînăr, eşti idealist, aşa că eu am fost, la un moment dat, o comunistă convinsă. Dar lucrurile nu mergeau bine, iar îngrădirea persoanei era de nesuportat. În Occident, faptul de a putea alege, accesul liber la informaţii, posibilitatea de a face orice pe plan profesional mi s-au părut extrem de importante. M-a dezamăgit însă decalajul material în interiorul societăţilor occidentale. M-a dezamăgit totuşi faptul că viaţa profesională era prinsă în nişte reguli strict raţionale. Astăzi, în management, constatăm că dacă nu sînt integrate şi emoţiile, nu ai succes. Acum lucrurile s-au schimbat, dar atunci totul era extrem de eficient şi raţional, cu mai puţină grijă faţă de ceea ce se întîmplă cu oamenii. Dacă ştii regulile, funcţionează; dacă nu le ştii, eşti pierdut. Eu am constatat asta foarte repede cînt am plecat: pe măsură ce mă îndepărtam de România, constatam că nu mai funcţionează inteligenţa emoţională şi intuiţia socială.

Cînd aţi revenit în România, aţi trecut prin alt şoc?

În 1998, am plecat de la ideea că eu cunosc România, dar acest lucru nu s-a adeverit. După 1989, România devenise alta. Şi am început, cu frenezie, să citesc, să încerc să aflu de ce sînt românii aşa, de ce au apărut anumite comportamente. Eliberarea din 1989 a dat naştere unui alt tip de comportament, şi am constatat că trebuie să redescopăr această Românie: eu cunoşteam alta. Aşa că, o bună perioadă de timp, am avut aşteptări greşite. Este extrem de greu să treci la un sistem democratic. Toţi ne-am speriat atunci de ideea lui Silviu Brucan că va dura 20 de ani pînă se va instaura democraţia în România. Dar cred că va dura cîteva generaţii, pentru că tarele de comportament sînt atît de puternice, încît nu se pot schimba atît de repede. Nu pot spune că m-a dezamăgit România pe care am găsit-o în 1998, dar m-am trezit din nou într-o lume nesigură. În management, e nevoie de previzibilitate. În România, am constatat că lipseşte consecvenţa în aplicarea unei decizii. Or, în această situaţie, proiectul respectiv îşi pierde din valoare şi din impact. Sîntem extrem de puternici în discuţii intelectuale, uneori spectaculoase – şi stai să te gîndeşti uneori că aşa ceva n-ar fi fost posibil în Germania niciodată –, ne menţinem o vreme pasiunea pentru o idee sau pentru un proiect, dar apoi o lăsăm baltă. În management e nevoie şi de o anumită solidaritate decizională: cînd s-a luat o hotărîre, trebuie s-o aplici, fie că îţi place sau nu. Or, în România, imediat după ce s-a luat decizia, apar comentariile – că e o hotărîre proastă, că nu va ieşi nimic... Un alt lucru care m-a şocat cînd m-am întors în România a fost limbajul dublu. Între timp s-a diminuat. Sau ideea că o vorbă spusă poate fi schimbată ulterior.

Ce v-a surprins plăcut cînd v-aţi întors în România şi ce v-a făcut să rămîneţi aici?

Poate vi se pare exagerat, dar n-am regretat nici o zi că m-am întors. Este un alt tip de viaţă, mai puţin confortabilă, dar eu n-am căutat neapărat confortul. Sînt multe lucruri de făcut şi poţi să construieşti foarte multe, chiar dacă uneori e greu. Noi, protestanţii, avem o vorbă: „Dumnezeu nu ne-a promis că o să fim fericiţi întotdeauna, dar ne-a promis că întotdeauna o să avem mult de lucru." Contrar a ceea ce spune presa, lucrurile se mişcă în direcţia bună. Nu neapărat la nivelul de vîrf, ci la baza societăţii. Apoi, în România de azi găseşti foarte multă inteligenţă, oameni bine pregătiţi, flexibili, adaptabili, iar asta face viaţa mai plăcută, pentru că îţi face plăcere să lucrezi cu astfel de oameni. Şi îmi mai place aici socializarea rapidă: fiind o societate în transformare, nu atît de „setată" ca altele, reuşeşti să-ţi faci cunoştinţe foarte repede. Oamenii sînt deschişi şi permisivi. Nu la prima vedere, ci la a doua, am mai observat că există o anume emoţionalitate în relaţii, care este foarte plăcută. E adevărat, nu întotdeauna, căci reversul acestei stări este, uneori, lipsa de respect. Există şi părţi mai puţin plăcute. Uneori ai senzaţia că este o societate în derivă, nu există încă roluri şi valori foarte clare, ceea ce e destul de complicat. Dacă nu ai un set de valori foarte clare, nu poţi construi pe termen lung.

V-aţi implicat în schimbarea societăţii la nivel local, în comunităţi...

Am plecat de la ideea că, dacă îmi cîştig banii aici, o parte trebuie să se întoarcă în societate. Am un proiect la Cincşor, în apropiere de Făgăraş, satul din care provin, în care există o biserică fortificată (sînt 190 de asemenea biserici în România). Cred că biserica poate fi pusă în valoare, face parte din patrimoniul Transilvaniei, iar Transilvania e interesantă tocmai prin amestecul de culturi. Majoritatea saşilor din Cincşor au plecat, dar au rămas biserica, o parohie şi o şcoală veche. Şcoala devenise un maldăr de gunoi, parohia era şi ea într-o stare degradată. Pentru mine, a fost o decizie emoţională (ceea ce nu trebuie să faci în afaceri) să mă ocup de acest proiect: renovarea bisericii cu fonduri europene, apoi a şcolii şi a parohiei (cu fonduri private). Vreau să avem o restaurare model acolo, care să ofere o colaborare între cultură şi business şi, astfel, să ajungem la un model sustenabil pe termen lung.

Nu putem să schimbăm România, dar putem schimba o comună, două, cinci, cîteva zeci...

Dar apare aici o întrebare-cheie: ce va urma după restaurare?

N-am vrut să las această iniţiativă izolată, aşa încît, împreună cu Biserica Evanghelică din Sibiu, am iniţiat proiectul „Descoperă sufletul Transilvaniei", în care încercăm un demers de jos în sus: sîntem 24 de comunităţi care s-au alăturat acestui proiect. Cred că la anul vom dubla numărul lor. Cred că fiecare poate face ceva la nivel local, astfel încît să stimulăm turismul. Anul viitor vom merge la tîrgurile de turism de la Viena şi Berlin, am stabilit multe legături cu zona germanică. Cred că aşa putem începe să arătăm că avem suficiente forţe locale pentru a schimba ceva în folosul acelei zone. Nu putem să schimbăm România, dar putem schimba o comună, două, cinci, cîteva zeci... De Ziua Patrimoniului Necunoscut, vrem să deschidem toate bisericile fortificate – chiar dacă unele sînt într-o stare jalnică. Se vor trage toate clopotele la ora 15, pentru a semnala că există un patrimoniu pe care oamenii îl pot pune în valoare, dacă se implică.

Descrierea dvs. este în discordanţă cu discursul dominant în România, unde se spune foarte des „Guvernul nu face", „Ministerul nu face"...

Cred că fiecare are rolul său. Dar cred că este dăunătoare această idee – că Guvernul, Ministerul, Judeţul trebuie să ne rezolve problemele locale. Bineînţeles, în unele cazuri e nevoie de fonduri pe care autorităţile locale nu le au. Dar pînă să ajungem la bani, sînt foarte multe lucruri de făcut. Contează foarte mult iniţiativa locală. Aşteptarea ca alţii să facă e dăunătoare pentru orice proiect. E nevoie de implicare. În proiectele noastre, există mulţi voluntari, iar voluntariatul nu are o tradiţie în România. Eu cred în iniţiativa locală – uneori prin idei banale, simple, dar eficiente, care schimbă ceva la faţa locului, pas cu pas. Dar mentalitatea românească vrea ceva spectaculos şi repede. Nu, nu merge aşa, ci pas cu pas, încetul cu încetul – e un drum mai sănătos şi mai convingător. Trebuie să dai răgaz oamenilor din jur să se dezvolte odată cu aceste proiecte. Interiorizarea schimbărilor se poate face doar treptat. Acum patru ani, la Cincşor nu puteai nici măcar să te apropii de clădirile respective, atît erau de dărăpănate. Acum, toată lumea care vine observă ce schimbare extraordinară a avut loc.

Dar din satele unde există biserici fortificate au plecat saşii, nu mai există comunităţi care să poarte de grijă bisericii, parohiei, şcolii. Ce se va întîmpla, pe termen lung, cu ele?

Să ieşim puţin din asemenea structuri izolaţioniste. În multe dintre aceste sate există, pe lîngă biserica fortificată, şi una ortodoxă, şi una catolică. Istoria saşilor în aceste sate este încheiată. Dar dacă vrem să dezvoltăm turismul local, interesantă nu e o anume etnie privită izolat, ci comunitatea umană în ansamblu. În Transilvania, interesante sînt interferenţele, felul în care s-au dezvoltat comunităţile prin oglindirea „celuilalt". Cetăţile săseşti, de exemplu, au un „turn al slăninei". Acest tip de „frigider" a fost preluat şi de români. În portul săsesc există culori preluate din portul românesc. Or, asemenea lucruri sînt interesante pentru cineva din străinătate care vine şi ne priveşte, nu izolaţionismul privit unilateral. O valoare europeană – cooperarea – se regăseşte în comunităţi foarte vechi. Sau ideea de a rezolva problemele la nivelul comunităţii: este o idee supermodernă. Ne facem iluzii dacă în continuare privim lucrurile doar la nivel global şi ignorăm structurile mici, comunităţile locale. Cred că putem dezvolta turismul şi afacerile locale indiferent dacă mai sînt sau nu saşi în satele respective: de fapt, vrem ca oamenilor de acolo să le meargă mai bine, să-şi vîndă produsele tradiţionale, să încerce să promoveze ceea ce au.

Cum vedeţi, în cîţiva ani, dezvoltarea proiectelor în care sînteţi implicată?

Noi nu ne dorim să rămînă nişte proiecte „pur" săseşti. Ne dorim ca renovarea bisericilor fortificate să fie un punct de plecare. Deocamdată, ele sînt bine cunoscute în zona germană (mai puţin cunoscute în România, ceea ce e un mic paradox). Peste cîţiva ani, am vrea ca în jurul acestor biserici fortificate să se fi format şi alte oferte – turistice, gastronomice, de economie tradiţională ş.a. Astfel, Transilvania în ansamblu va deveni atractivă. Există un exemplu interesant, Tirolul: a fost tot o zonă rurală. La fel şi Toscana. Deocamdată, nu poţi face o comparaţie cu acestea. Dar de ce să nu credem că există şi un tip de turişti care vor să descopere altceva? Sînt încrezătoare că proiectele noastre vor da rezultate. În zece ani aş vrea ca Transilvania să poată fi comparată cu Toscana, cu Schwarzwald ori cu Tirolul.

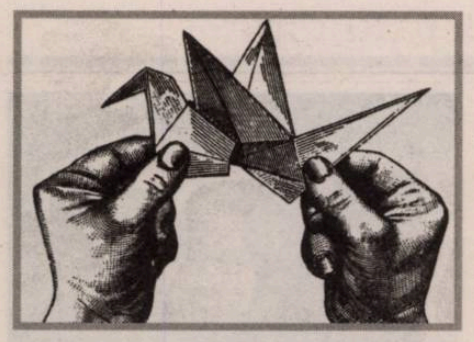

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Marea de altădată

Eram la mare, pe litoralul nostru agitat şi semi-trist cînd, din cine ştie ce motiv, mi-a răsărit brusc în minte o imagine foarte veche. O cameră de hotel în care eram împreună cu mama, în vizită la o fostă colegă de-a ei de facultate. Începutul anilor '70. Colegei i se zicea într-un fel de neuitat: Pupi. Ajunsesem acolo după masa de seară, era deja întuneric, pe drum mă impresionaseră reclamele de pe acoperişul hotelurilor. Era o vreme în care noaptea se aprindeau reclame în culori uni, pregnante, cu numele hotelurilor.

Camera lui Pupi era blînd luminată de o veioză. Erau la modă cele cu abajururi în forme geometrice, în epoca în care femeile aveau sandale cu platformă şi purtau încă fustele mini ale anilor '60. Atmosfera dată de acea veioză mă făcea să mă simt bine. De fapt, mă scăldam într-o dulce plictiseală. Mama şi Pupi vorbeau tot extaziindu-se de cîte ceva ce eu nu pricepeam. Pupi era uscăţivă, plină de riduri şi bronzată, o figură energică. Şedea ghemuită pe un fotoliu. Povestea despre cum e să fii nevastă de marinar. Soţul ei, deşi făcuse filologie, ajunsese să lucreze în port sau chiar pe vapor, nu mai ştiu exact. Lumina, draperiile vişinii, scurte şi groase, asortate cu cuvertura de pat peste care plutea un miros amestecat de parfumuri şi tutun, starea de vacanţă, noaptea la mare, ideea de hotel, toate îmi creau o senzaţie specială pe care mi-o amintesc, iată, după patru decenii... Aşa un brusc flash de memorie te face să te întrebi cîte alte asemenea imagini şi senzaţii n-or fi ascunse prin colţurile minţii noastre complicate sau dacă nu cumva, tot ce a trecut odată prin raza simţurilor noastre a rămas înregistrat undeva. Poate că toate sînt acolo, doar că, în cele mai multe cazuri nu mai ştim „titlul", „codul" fişierului în care au fost depozitate. Uneori, prin cine ştie ce conexiuni neaşteptate ele ies la iveală şi ne revin brusc în amintire un miros, o culoare sau o textură care ne-au impresionat cu foarte mult timp în urmă. Prinzînd un astfel de capăt de aţă, se întîmplă să poţi trage de el mai departe.

M-am jucat în hol cu băiatul kuweitian.

Trăgînd de fir, ajung la teribila scenă, pe care de fapt n-am uitat-o niciodată, cu mama chinuindu-se cu două geamantane enorme, unul ecosez şi altul dintr-un fel de piele ca de crocodil, maro. Trebuia să ajungem cu ele la Hotelul Patria din Mamaia pe care nu-l mai găseam. Cum eu nu puteam nici să le clintesc, mama le cără singură, unul cîte unul. Se opintea să-l ridice pe primul şi se strîmba de spate, ajutîndu-se cu piciorul, reuşea să-l ducă, repede-repede, vreo douăzeci de metri, după care aproape că-l trîntea jos. Se întorcea la celălalt pe care o aşteptam eu cocoţat, mă dădea jos şi, cu aceeaşi săltare vitejească, îl ducea repede-repede lîngă celălalt. Într-un sfîrşit am ajuns la hotel. Acolo, mulţi oameni vociferau în faţa recepţiei, ca într-o sală de bursă în timpul unui crah. Se anunţase că vine un grup de străini şi că toate repartiţiile românilor pentru acel hotel se anulează. După vreo oră de scandal în care şi-au făcut apariţia şi nişte miliţieni, resemnaţi, oamenii au acceptat să-şi caute alte hoteluri. Şi poate că atunci a urmat acea noapte la coada interminabilă la biroul de cazare, de la cazinoul din Mamaia. Noaptea în care mama a dat buletinul cu o sută de lei vîrîtă înăuntru pentru a primi nişte locuri într-un hotel mai bun. Afară marea vuia, neagră şi ameninţătoare.

Era pe vremea cînd în nordul staţiunii exista Club Méditerranée, dincolo de ale cărui garduri zărisem odată nişte francezi care trăgeau cu arcul într-o ţintă cu cerculeţe colorate. Atunci am stat, cred, la Hotelul Riviera, pe ale cărui mari ferestre vedeam din pat, de la etajul 7, marea în stînga şi Siutghiolul în dreapta. M-am jucat în hol cu băiatul kuweitian. Mi-aduc aminte de maşinile somptuoase cu perdeluţe la geam din care descinseseră cele cîteva familii îmbrăcate altfel decît noi şi de felul în care copiii şi mamele lor executau imediat ce le spuneau bărbaţii.

Dar a mai fost şi Jara, cehul aflat în tabără, cu care am făcut schimb de jucării. Ne-am mai scris o vreme nişte cărţi poştale şi m-a invitat la Praga unde n-am putut să ajung decît după mai bine de 20 de ani (cînd pierdusem orice legătură cu el). Şi era invazia aceea de gărgăriţe care picau din senin pe tine, la plajă. Şi alergia care făcea să mi se înfunde nasul şi să nu pot dormi fără Rinofug. Mai ştiu că de la chioşcul de ziare din piatră, mama cumpăra *Le Monde,* că lîngă parapetul care desparte nisipul de asfalt erau robinete unde ne spălam pe picioare, că dimineaţa la micul dejun primeam un pliculeţ de ceai Hornimans, că aveam un chelner cu favoriţi, care semăna cu Aurelian Andreescu şi făcea întruna numai poante.

A fost şi ziua în care pe mare şi-a făcut apariţia corabia aceea cu pînze, ca o pasăre din alte lumi, cu multe aripi albe. Pînă seara a parcurs toată linia orizontului, din stînga pînă în dreapta. Mama zicea că trebuie să fie bricul Mircea. Altădată, şi mai demult, ai mei îşi puseseră căştile alea de plastic oribile şi dispăruseră undeva în apă. Papucii mei parcă plecaseră odată cu ei iar eu eram pe un cearceaf verde, prizonier, înconjurat de nisipul fierbinte pe care nu puteam călca.

De Pupi şi soţul ei marinar n-am mai auzit niciodată nimic.

ready made

„Ci-că odată, în ajunul Bobotezei, un cioban îşi luase oiţele şi căpriţele pe deal, să le mai dărâme câte niţel mugur din pădure. Umblà omul încoa, umblà încolo, mai dărâmà mugur ori îşi mai strigà şi da câte un *terpel* oiţelor şi căpriţelor: «sis, sis... dăreà, dăreà!» Apoi mai sta pe câte o butură."

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice adunate din Oltenia şi din Muscel,* 1910

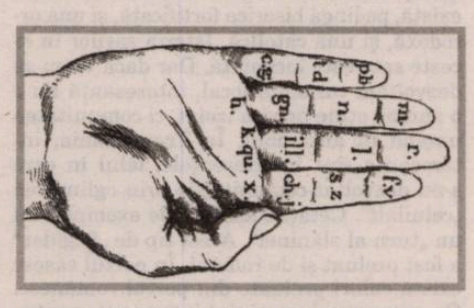

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

O povestire cu tîlc

Unul dintre eroii *Patericului egiptean* a dorit, la un moment dat, să facă o demonstraţie de forţă. Se răspîndise în chinovia sa vestea că păgînii invadaseră ţinutul şi începuseră prigoana împotriva creştinilor. Ardeau locurile de rugăciune şi îi treceau prin sabie pe monahi. Conform informaţiilor, prigonitorii se îndreptau vertiginos chiar către mănăstirea în discuţie, intenţionînd să o facă una cu pămîntul. Fraţii intrară în panică şi, în urma sfatului obştesc, deciseră să-şi abandoneze chiliile, mergînd în pustie, unde ar fi fost feriţi de urgia barbarilor. Protagonistul nostru însă nu a agreat hotărîrea colectivă. I se păru o decizie uşor ipocrită, dacă nu un exemplu de necredinţă. Prin gestul lor de retragere – argumentă Avva –, călugării nu făceau altceva decît să se îndoiască de atotputernicia lui Dumnezeu. Nu există rău din această lume care să se afle deasupra binelui lui Hristos. Raţionamentul părintelui şi atitudinea lui de credinţă nestrămutată se voiau, în principiu, imbatabile. Totuşi, fraţii, cu smerenie pentru neputinţa lor morală, aleseră, ultimativ, îndemnul instinctului, transmis ereditar de multitudinea de generaţii umane care îi precedaseră şi care ştiuseră, la rîndul lor atavic, că, în faţa pericolului iminent, singura reacţie validă, de autoconservare, e fuga. Ca atare, îl părăsiră pe bătrîn, dispărînd în văgăunile deşertului.

Avva nu s-a tulburat defel şi şi-a urmat rînduiala zilnică. A petrecut în post şi rugăciune orele dinaintea sosirii barbarilor, şi-a citit pravila şi a contemplat, ca de obicei, atotcuprinderea dumnezeirii. Într-un tîrziu, a fost trezit din excursurile sale epifanice de primele zgomote ale invadatorilor. Intraţi în chinovie, aceştia îşi începură devastarea. Distrugeau pereţii chiliilor şi puneau foc obiectelor sfinte. Chiuiau animalic, răscolind pămîntul cu copitele cailor nestăviliţi. Bătrînul ieşi cu demnitate în mijlocul lor, bănuind că atunci îşi va fi găsit sfîrşitul. Realiză că era speriat, umanitatea din el cerîndu-şi necondiţionat tributul natural. Îl bucura numai faptul că va muri pentru credinţă, înmulţind rîndurile martirilor creştini. Închise ochii şi aşteptă, senin, lovitura de sabie ce avea să-i separe capul de trup. Pentru mai multe minute însă, nimic nu se întîmplă. Privi în jur oarecum descumpănit. Barbariile continuau parcă şi mai înverşunat, dar, în mod curios, atacatorii nu îl băgau în seamă şi *pe el*. Avu o tentativă de atragere a atenţiei inamicilor. Făcu mai mulţi paşi printre păgînii înfierbîntaţi, uitîndu-se, mirat, în stînga şi în dreapta. Situaţia rămase totuşi neschimbată. Nimeni nu părea să-l observe. Se mişca haotic printre invadatori, încerca, puţin caraghios, să le atragă atenţia cumva. Minutele treceau însă, iar el părea să fie tratat ca unul de-al lor.

Nelimitarea „lucrului lui Dumnezeu".

Într-un tîrziu, părintele se cutremură, înţelegînd marea minune petrecută fără ştirea lui. *Dumnezeu îl făcuse nevăzut pentru barbari, răsplătind astfel dovada sa de credinţă.* Abia acum însă, în chip miraculos, inima bătrînului se smeri cu adevărat, iar lacrimile începură să-i curgă rîuri pe obraji. Îşi spuse singur, cu dojană: „Avvo, e timpul să laşi ce este al lui Dumnezeu lui Dumnezeu şi să faci şi tu lucrul omului, luîndu-ţi picioarele la spinare!" Fugi apoi cu aceeaşi groază cu care se topiseră şi ceilalţi fraţi ai săi. Se ascunse, umilit, prin pustiurile egiptene. Forţa extraordinară a acestei istorisiri nu stă neapărat în minunea săvîrşită de Dumnezeu asupra monahului, cît în revelaţia ultimă pe care protagonistul o primeşte. Ce a înţeles, în fapt, călugărul din milostenia lui Dumnezeu faţă de el? A înţeles că nu se cuvine ca el să-şi depăşească *starea,* prin rupturi de nivel, impunîndu-i lui Dumnezeu, în virtutea *credinţei,* prezenţa în această lume în moduri extrasenzoriale, aflate dincolo de puterea indivizilor de cuprindere şi înţelegere. Dumnezeirea nu trebuie gîndită ca un buton magic pe care îl apăsăm pentru a intra direct în transcendent, ocolind trivialitatea lumii. Însăşi misiunea mesianică nu ar fi avut sens decît în condiţiile respectării tuturor datelor umanităţii. „Lucrul omului" trebuia dus pînă la capăt, pentru a întrezări, la un moment dat, nelimitarea „lucrului lui Dumnezeu".

Într-un editorial mai vechi, Andrei Pleşu face un comentariu extrem de interesant şi de provocator, pornind de la o observaţie subtilă: „Stă în firea minţii noastre să se raporteze constant la realităţi care o depăşesc. Putem concepe inteligenţe mai înalte decît a noastră, putem concepe deneconceptul, alteritatea totală, supra-raţionalitatea. Avem o înnăscută disponibilitate anagogică. Trăim, necontenit, cu subînţelesul unui nivel de existenţă şi de gîndire aflat deasupra nivelului propriu. Intelectul uman pare prefigurat pentru a se raporta la un intelect transcendent." Pe acest palier al disponibilităţii minţii umane de a ieşi din raţionalul imediat, mediat de concreteţea fenomenelor vizibile, şi a intra în imaterialul de factură epifanică prinde contur, aş adăuga eu, ideea *credinţei*. Putem spune chiar că, într-un anumit sens, credinţa devine *un gest de ieşire din inteligibil şi un altul, complementar, de aşezare în deneconceput*. Ea nu poate însă legitima, oricît de puternică ar fi, abandonarea „lucrului omului", care rămîne expresia invariabilă a condiţiei noastre terestre. Nu este firesc şi nici înţelept să pretindem că-l putem depăşi în împrejurările biografiei pămîntene. Personal, îmi face bine să recitesc acest fragment din *Patericul egiptean* ori de cîte ori mi se pare că am devenit prea bun pentru lumea în care trăiesc şi cred, nechibzuit, că ea ar trebui schimbată peste noapte.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

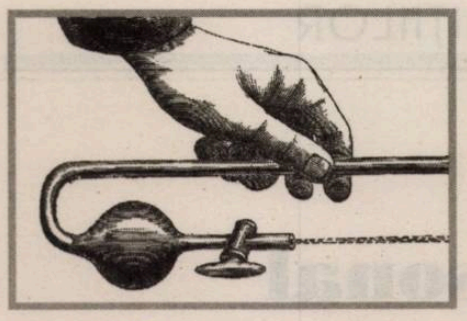

Oana STOICA

rosencrantz & co

Marele zid românesc

● Solitaritate, Teatrul Naţional „Radu Stanca“ Sibiu, un spectacol de Gianina Cărbunariu, Decor, video: Andu Dumitrescu, Costume: Andrei Dinu, Muzica: Bobo Burlăcianu, Coregrafia: Florin Fieroiu, Cu: Marius Turdeanu, Ciprian Scurtea, Florin Coşuleţ, Diana Fufezan, Ofelia Popii, Mariana Mihu, Adrian Matioc, Cristina Ragos, Ali Deac.

Proiectul *Cities On Stage / Villes en scene* provoacă cîţiva creatori de prim rang ai scenei europene să dezvăluie faţa nevăzută a oraşelor bine văzute. Metropolele contemporane, pe lîngă imaginea unor conglomerate urbane elegante, exemple de civilizaţie şi cultură, cu un nivel de trai ridicat şi o viaţă boemă, posedă şi reversul, o latură întunecată care, paradoxal, le face vii (imaginea perfecţiunii idealizează artificial ca o fotografie lucrată prost în Photoshop). În *Exils*, Fabrice Murgia vorbeşte despre imigranţii musulmani din Bruxelles, la Göteborg, pe textul lui Lars Norén *Fragmente*, Sofia Jupither construieşte din maldăre de haine un oraş de singurătăţi, în *Reunificarea celor două Corei*, Joël Pommerat descrie un Paris în care oamenii se dematerializează ca nişte spectre atunci cînd dragostea se scurge din viaţă (este cea mai controversată alegere, ţinînd cont de tema socială a proiectului, dar lipsa iubirii sau tumorile pe care suferinţele ei le creează reprezintă primul nivel al durerii umane). Propunerea teatrului sibian este *Solitaritate*, un spectacol de Gianina Cărbunariu, una dintre cele mai puternice prezenţe din scena independentă autohtonă.

Spectacolul funcţionează pe o linie de demarcaţie. Termenii separaţi se juxtapun pe mai multe planuri: convenţie – realitate, uman – monumental, dominator – dominat, corporaţie / autoritate – individ, sărăcie – avuţie, superior – inferior, cel care discriminează – discriminat, singur – împreună. Pe scurt, solitaritate *vs* solidaritate. O diferenţă de o literă, mare cît zidul chinezesc. Nu întîmplător principala metaforă este cea a zidului, unul care distanţează, însingurează şi care are concreteţe: zidul din Baia Mare care separă o zonă cu romi de restul oraşului. Problema zidului care desparte romii de populaţia majoritară nu este una strict românească. În Slovacia există 14 ziduri de acest fel, o formă materializată a rasismului, îmbrăcată, la nivel oficial, de justificări umaniste – cauzele ar fi poluarea fonică (!?) sau protejarea copiilor romi de traficul rutier (motiv adus în discuţie şi la Baia Mare, unde Primăria a cîştigat de curînd, prin sentinţă definitivă şi irevocabilă, procesul cu Fundaţia Romani Criss, prin urmare zidul rămîne în picioare).

Construit fragmentar, cu cinci poveşti din realitatea imediată, ficţionalizate – se pare că fragmentaritatea realităţii care duce la o temă, ca nişte simptome la un diagnostic, este forma predominantă în spectacolele din *Cities On Stage*, se regăseşte la Norén şi Pommerat – *Solitaritate* mută atenţia din zona discriminării etnice fâţişe către alte forme de discriminare sau alte subiecte. Bonele filipineze ca simbol al muncitorului imigrant (sclav modern) şi ca suprasimbol al captivităţii individului într-un mecanism social corporatist, care funcţionează pe principiul dominării omului de către material. Clasa de mijloc, pauperizată în urma crizei economice, lipsită în mare măsură de repere morale, care copiază automat interfaţa consumismului american. Maligna tendinţă spre monumental a românilor – Catedrala Mîntuirii Neamului şi Casa Poporului sînt emblematice – ca expresie, de fapt, a unei sărăcii perpetue (ostentativitatea măreţiei e manipulatoare) combinată cu apetitul pentru senzaţional, inclusiv pentru cel macabru, ceea ce duce la idolatrie *post-mortem*, transformarea unor figuri publice în eroi naţionali după moarte (seria de priveghiuri şi înmormîntări mediatizate ale unor artişti). Intonarea imnului de stat, întîi „regulamentar“, apoi acompaniat de o chitară electrică, dar la fel de serios, asumat, respectuos ce duce la crearea unui patriotism sentimental. Naţionalismul devine contaminant şi targetul vizat – clasa de mijloc – reacţionează la un astfel de discurs. Ironia scenei cu imnul metalist este subtilă şi frizează experimentul. Publicul a aplaudat. E dificil de spus dacă aplauzele au apreciat avertismentul dat acestui înduioşător naţionalism de paradă, nu mai puţin periculos decît cel agresiv sau au fost urmarea sensibilizării publicului prin seriozitatea neşarjată, cu alte cuvinte, dacă spectatorul a înţeles mesajul sau a căzut în capcană. Poate e o urmă de pesimism aici, dar înclin spre a doua variantă. Ideea scenografului Andu Dumitrescu de a aduce pe scenă o cruce imensă din sticlă în care se amestecă bilele de la loto (fundalul sonor de început este o voce care rosteşte numere, ca la bingo) este metafora cea mai sugestivă a spectacolului: o ţară dominată de două tipuri de corporaţii, cea economică şi Biserica, în care speranţa la nivel de masă se reduce la loto, dar ceea ce se joacă, practic fără şansă de cîştig, este propria existenţă.

Ironia scenei cu imnul metalist este subtilă şi frizează experimentul.

Spectacolul mizează pe o permanentă de-convenţionalizare, o trecere a liniei de demarcaţie dintre teatru şi realitate, dintre personaj şi actor: actriţa care recunoaşte că nu poate juca personajul – bona filipineză – din cauză că nu îl cunoaşte (Ofelia Popii), cealaltă actriţă (Mariana Mihu), acaparată ca bun naţional după moarte – mania funeraliilor naţionale şi a priveghiului televizat – îşi negociază, moartă fiind, locul de veci într-un cimitir privat, vîndut de fiul său, care preferă un loc de parcare. Se poate delimita clar teatrul de viaţă? E vorba, pînă la urmă, de aceeaşi problemă a captivităţii: actorul prizonier într-un rol, personajul captiv într-un spectacol, oamenii închişi într-un sistem care îi consideră monedă de schimb. E un joc al puterii. De altfel, în povestea zidului, remarcabilă este discuţia dintre primar – arhitectul ideii zidului (Marius Turdeanu) – şi liderul comunităţii rome (Florin Coşuleţ), conversaţie în care se observă nu deosebirile, ci asemănările dintre ei. Cei doi aparţin aceleiaşi zone a puterii şi negociază un contract. Obiectul contractului este comunitatea romă pe care liderul său nu o apără, nu o reprezintă, ci o vinde.

Cu o scenografie care reflectă monumentalul la fel de ostentativ şi doborîtor ca şi în realitate – poate un pic prea masiv decorul, chiar dacă în ton cu tema, riscă să sufoce spectacolul – şi însoţit de instalaţia lui Dan Perjovschi, *Moving Cities* – un „ziar“ mondial pe zidul (exact!) teatrului în care sînt cuprinse subiectele momentului (de exemplu, revolta din Turcia), *Solitaritate* este interfaţa ficţionalizată, dar necosmetizată a etern-fascinantei Românii în 2013. Spectacolul va fi prezentat anul viitor la Festivalul de la Avignon.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

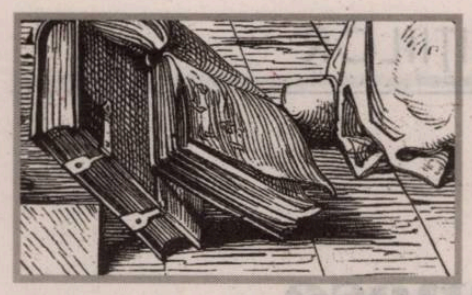

Simona SORA

biographiti

Un jurnal impersonal

Dacă ar fi să numesc cel mai atipic, mai bizar şi mai impersonal jurnal din întreaga literatură română, acesta ar fi, fără îndoială, jurnalul lui Vasile Lovinescu, succesiunea de trei volume care începe cu *Jurnal alchimic*, continuă cu *Însemnări iniţiatice* şi se încheie cu *Meditaţii, simboluri, rituri*. Toate cele trei volume – îngrijite de Florin Mihăescu şi Roxana Cristian – sînt, în egală măsură, adnotări la volumele sale de eseuri, dar şi măsurări ale zilelor cu un alt timp decît cel comun. Am început să le citesc cu speranţa să aflu mai multe în privinţa unui om despre care s-au spus o mulţime de lucruri: că ar fi fost legionar şi că ar fi trecut, la un moment dat, la islamism – au fost doar două colportări dintre cele mai răspîndite despre nepotul atipic al lui E. Lovinescu. Am citit jurnalele cu destulă uimire şi uneori fără să înţeleg mare lucru, dar şi fără să aflu, la capătul lecturii, vreo informaţie despre personajul care semnează; m-am ales, în schimb, cu certitudinea că nici o colportare, supoziţie, indiscreţie postumă nu pot mişca respectivul personaj (deloc personal) din orizontul spiritual în care singur s-a fixat şi în care l-au imortalizat (cumva simbolic, într-o „funcţie" magisterială) discipolii săi. Ceva mai mult s-ar putea afla, fără îndoială, din *Scrisorile crepusculare* (editate şi ele de aceiaşi doi apropiaţi ai lui Vasile Lovinescu şi publicate la Editura Rosmarin) şi poate din anumite romane ale lui Dan Stanca sau din studiul acestuia, *Contemplatorul solitar*.

Nu e însă deloc obişnuit ca dintr-un text pe care autorul l-a dorit a fi jurnal să nu aflăm nimic despre viaţa personajului său principal; mai mult, să ne situăm, după sute de pagini, dincolo de persoana, de eul diurn, ca şi cum ele n-ar conta deloc. Este aici, în primul rînd, o coerenţă asumată faţă de miezul propriilor cercetări spirituale, însă impersonalizarea este, la un nivel mai superficial, şi o lecţie extremă dată acestor specii curat egocentrice: jurnalul, memoriile, autobiografia. O lecţie care, din cîte îmi amintesc, n-a putut fi urmată, la noi, de altcineva. De altfel, toate însemnările din cele trei jurnale, datate scrupulos, se află simultan în două planuri: unul ezoteric, celălalt exoteric, „însemnînd" o cale ocolită, prin cărţi, şi adresată cuiva dispus să înţeleagă sensul acestei impersonalizări. În fond, şi acest al doilea plan e riguros inutil, căci astăzi se citeşte nu doar cu ţintă precisă, ci şi cu „agendă". Un gest atipic, de o certă fineţe a fost făcut de Roxana Cristian atunci cînd, editînd *Scrisorile crepusculare* (multe dintre ele de amor şi dedicate ei), a lăsat postfaţa proprie nesemnată. În istoria editării şi îngrijirii de manuscrise literare, eu nu cunosc un alt caz de suprimare voluntară a propriei semnături.

S-ar putea spune, astfel, că aceste trei jurnale – şi mai ales *Jurnalul alchimic* – sînt variante ale unei unice descrieri; ele ţintesc un unic drum, indiferent din ce zonă (literară, spirituală) au fost aduse la lumină. Jurnalele se află, simultan, în planul în care maestrul (grupului Hyperion) se adresa (pe viu sau în scris) discipolilor, dar şi în planul în care hermeneutul contemplativ (retras, spre sfîrşitul vieţii, la Fălticeni, împreună cu soţia) comunica livresc cu marea cultură. Admiraţia, de pildă, este un motor privilegiat în ambele planuri: „Uimirea, mirarea, în sens goethean... transformă pe om într-o oglindă globală. Ceea ce e esenţial să înţelegem e că mirarea face să se manifeste la suprafaţă toate facultăţile omului, fără nici o excepţie, şi le pune faţă de Soarele Spiritual într-o situaţie de perfectă simultaneitate şi spaţială şi temporală... Cine nu vrea să înceapă cu mirarea şi cu admiraţia, acela nu poate găsi intrarea în sanctuarul interior. Lucrul e obligatoriu, pentru că altfel rămînem într-un cerc fatal, vicios, din care nu este ieşire: în faţa fiecărei «porţi» se află un înger care păzeşte intrarea şi care nu lasă pe nimeni să intre pînă nu pronunţă cuvîntul de pasă. Dar cuvîntul nu-l ştii decît după ce ai trecut poarta. Atunci situaţia e fără ieşire. Intervine însă un al treilea termen: să te comporţi ca şi cum ai fi trecut prin uşă, ca şi cum ai fi deja dincolo. Asta nu se poate decît prin asimţire, prin intuiţie depărtată, cu ajutorul lui Eros Kosmogonos."

La fel, ispita – în infrarealitate sau în realitate – e bine să fie dusă pînă la ultimele ei consecinţe, cu „bună intenţie" şi cu cît mai puţină laşitate, căci curajul e, cum ştim cu toţii, o virtute aproape dispărută în zilele noastre: „Trebuie să fii bun cu ispita, s-o primeşti ca pe un oaspete ce ţine în taina ei ascunsă scînteia de lumină care poate de milenii aspiră la dezrobire. Trebuie să topim pretextul ispitei, obiectul exterior care ne-o vehiculează, pentru ca apoi ispita însăşi să-şi piardă opacitatea şi să devină transparentă şi plastică; atunci se coboară spre ea o schemă geometrică angelică modelatoare şi care dînd o *formă* materiei inerte... o transmută în intelecţiune. Şi nu e de căderea noastră să ne întrebăm sau să vrem a determina care formă geometrică se va coborî, cum trebuie să fie şi cum va opera. Asta, riguros, nu este treaba noastră. Nu sîntem obligaţi decît la buna intenţie, la dreapta direcţie spre Universal; restul îl face Spiritul."

„Trebuie să fii bun cu ispita."

Jurnalele lui Vasile Lovinescu nu ne spun nimic despre mica şi marea istorie agitată a veacului trecut, va trebui să căutăm în altă parte dacă vrem să interpretăm anumite gesturi, afinităţi, preferinţe. Ne spun însă destule, dacă avem răbdare, despre noi înşine, despre felul (direct) în care trebuie să ne încredem (mai ales în chestiunile „ultime") în propriile noastre intuiţii, care nu ne sînt nici atît de proprii, cum ne place şi cum am fost învăţaţi să credem.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Cantemir retrocedat

● **Imago Mundi, *Isvor*, Radio România, 2012.**

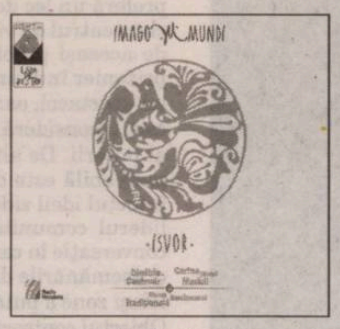

Dimitrie Cantemir a trăit drama cercetătorului român – avînd stofă de savant mai degrabă decît de războinic, cînd politicienii vremii şi-au dat seama că gîndeşte prea mult l-au stimulat cu cîteva burse de scurtă durată la domnia Moldovei, l-au tîrît în politică şi, în final, l-au trimis pe front să-i arate că nu e aşa deştept precum se crede, cînd vine vorba de cele lumeşti. Cantemir a reuşit să-şi conserve hobby-urile pentru cea mai mare parte a vieţii şi a rămas în istorie datorită lor, mai mult decît datorită isprăvilor de domnitor. Otomanii l-au asimilat sentimental, ca şi pe Hagi, chiar dacă le-a marcat cîteva goluri cînd juca de partea noastră. Astăzi există o trupă turcească cu numele Kantemir, iar muzica ei e generalmente apreciată în festivalurile anatole de orientare tradiţionalistă.

Iată că un grup de cercetători de-ai noştri au decis, o dată în plus, să-l retrocedeze României, lansînd un album de prelucrări după muzica lui Cantemir şi a contemporanilor săi. Imago Mundi este încă un grup care consideră că avangarda muzicală trebuie asigurată prin întoarcere în trecut, într-unul atît de îndepărtat, încît sînt şanse ca publicul să îl perceapă drept inedit şi proaspăt, prin contrast cu oferta cotidiană.

Trupa promite o alternativă muzicii de consum, dar în CV se laudă cu participări la petreceri corporatiste KFC şi Tuborg, la care sărmanul Barbu Lăutaru (din care se inspiră parte din muzica lor) n-ar fi lăsat azi să treacă pragul. Cantemir, ce-i drept, a fost el mai top-management la vremea lui, însă s-a adăpat intens din muzica intuitivă a poporului (şi a Bisericii), căreia i-a aplicat structură şi metodă. M-am tot măcinat asupra semanticii conceptului „muzică de consum", iar într-un tîrziu am decis că mă zgîndăre stilul de marketing al grupului. *Isvor* se prezintă ca o lucrare de cercetare, nu ca un album muzical. Autorii săi nu se promovează prin compoziţiile proprii, ci prin liste de colaborări şi oraşele în care au cîntat. Pachetul lor de prezentare pare validat instituţional şi lasă impresia că salariul muzicienilor depinde de ce scrie acolo. Dr. Cătălin Ştefănescu, specialist în chitară clasică, e „unul din cei mai valoroşi muzicieni ai generaţiei sale" – afirmaţie ce mă face să cred că e liderul grupului de cercetare. Dacă măsurăm în diplome, urmează dr. Adrian Buciu, profesor de flaut. Istoric, iniţiatorii proiectului par a fi oboista Oana Mariş şi Daniel Ivaşcu – muzician versatil trecut prin pop, jazz, rock şi instalaţii audio-video. Ar mai fi violonistul Ştefan Barbu şi arhitectul Cristian Stănoiu. Prezenţa ultimului se explică probabil prin faptul că trans/multi-disciplinaritatea e, de la o vreme, un criteriu important de evaluare a proiectelor de cercetare.

Isvor este un album world music pe specific turcesc-medieval, bazat pe compoziţii documentate de Cantemir, perfect accesibil sub aspect comercial, valoros sub aspect profesionist, care merită şi o altă audienţă decît aristocraţia locală şi diverse comitete/cămine culturale. Barbu Lăutaru poate fi considerat primul manelist de renume al României, sub aspect pur tehnic – el a îmbinat pop-ul românesc (al vremurilor respective) cu muzica turcească –, ar fi păcat ca opera lui să rămînă în apanajul academic. Trag nădejde ca grupul să nu se complacă într-o astfel de condiţie, iar în viitor să rişte şi compoziţii proprii – materialul-sursă al *Isvor*-ului e cunoscut publicului-ţintă prin numeroase (re)interpretări ale artiştilor care au explorat această zonă (bunăoară grupul lui Jordi Savall).

Imago Mundi au tot ce le trebuie să ajungă o forţă în genul world music, ar putea deveni cîndva Kronos Quartet ai noştri, dacă vor reuşi să împace cerinţele comerciale cu viziunea artistică şi motivaţia ştiinţifică. Cercetarea e făcută să găsească în probleme de zi cu zi structuri, să derive din ele proprietăţi şi să întoarcă în societate soluţii pe baza lor. Prin analogie, muzica Imago Mundi trebuie într-un fel sau altul să-şi găsească drumul înapoi, spre popor. Ce-i drept, şi poporul ar trebui să le întindă o mînă.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Bertille DÉTRIE

Un Goncourt românesc

Care sînt obiectivele acestui Premiu Goncourt românesc?

Aflată sub patronajul Academiei Goncourt, selecţia românească a listei Goncourt se bazează pe un principiu simplu: un juriu format din studenţi la literatură şi civilizaţie franceză, din universităţile româneşti, decernează premiul pentru cel mai bun roman francez ales dintre cele reţinute de Academia Goncourt. Acest proiect este fructul unei colaborări interuniversitare la nivel naţional. El urmăreşte să-i pregătească pe studenţi să analizeze critic opere literare contemporane şi să-i cunoască pe marii autori francezi de astăzi.

Cum se va decide cartea premiată?

Cîte zece studenţi din şase universităţi româneşti cu departamente de literatură franceză (Bucureşti, Craiova, Timişoara, Sibiu, Cluj, Iaşi) participă la această selecţie. La jumătatea lunii septembrie, după ce studenţii vor fi citit cele aproximativ cincisprezece cărţi propuse de lista oficială Goncourt, se va proceda, alături de profesorii lor, la o analiză critică a romanelor respective. Apoi, fiecare grupă de studenţi îşi va alege un reprezentant care va veni, pe 31 octombrie, la Bucureşti, pentru a susţine selecţia grupei, în cadrul juriului final. Va fi o dezbatere cu uşile închise, moderată de o personalitate a literaturii franceze şi de scriitoarea Gabriela Adameşteanu, preşedinta de onoare a acestei ediţii.

Care e impactul pe care îl aşteptaţi pentru piaţa de carte?

Pe termen scurt, premiul îşi propune să inducă studenţilor anumite competenţe: să vorbească despre un autor, despre o carte, să abordeze anumite problematici ale literaturii franceze contemporane, să participe la o dezbatere, să înveţe să-şi justifice anumite preferinţe literare etc. Pe termen lung, sperăm să putem face cunoscut publicului din România un mare autor francez, prin intermediul unei traduceri publicate la o editură de aici. Cartea respectivă va fi lansată în prezenţa autorului premiat în cursul anului 2014. În sfîrşit, pe termen mai lung, vrem să aducem la cunoştinţa cititorilor din România ce e mai nou şi mai bun pe scena literară franceză.

***Bertille Détrie** conduce Biroul Cărţii din cadrul Institutului Francez de la Bucureşti.*

a consemnat Matei MARTIN

Andrei GORZO

dilematograf

Copie certificată

● ***Passion* (Germania-Franţa, 2012), de Brian De Palma.**

Desemnat cîndva, de către o autoritate de talia lui Fredric Jameson, drept primul postmodernist de la Hollywood, Brian De Palma revine cu încă o piesă din seria sa „de autor", care include *Dressed to Kill* (1980), *Body Double* (1984) şi *Femme Fatale* (2002), dar nu şi *Scarface* (1983), *Incoruptibilii* (1987) sau *Misiune imposibilă* (1996) – acestea din urmă numărîndu-se printre joburile lui „alimentare". Pentru uzul neiniţiaţilor, un film semnat De Palma poate fi definit ca un exerciţiu formalist constînd în pastişarea fetişistă (în spiritul Pop Art-ului) a mereu aceloraşi motive hitchcockiene, în combinarea lor cu alte fetişuri (şi ele mereu aceleaşi: noile medii audiovizuale, *slasher-horror*-ul grosier, pornografia *softcore)* şi în ostentarea „neruşinată" a manipulărilor emoţionale la care e supus spectatorul. (Modelul iniţial al lui De Palma n-a fost Hitchcock, ci Godard.) Recursul lui nonşalant, parcă în batjocură, la rezolvări narative de teapa lui „ca să vezi, totul nu fusese decît un vis", avea cîndva darul de a face o parte a criticii să ia foc; şi, pînă au ajuns să fie recunoscute drept fetişuri De Palma-iene, aproprierile lui din opera lui Hitchcock erau denunţate cu regularitate ca furtişaguri. Între timp, pasiunile s-au calmat: nefinanţat de nici un studio hollywoodian, recentul *Passion* a întîmpinat dificultăţi pînă şi în stîrnirea interesului unui distribuitor american. Multe s-au schimbat de pe vremea cînd *Dressed to Kill* crea atît îmbulzeală în cinematografe, cît şi o *cause célèbre* în presa americană, cu Andrew Sarris ca procuror („plagiat"), Pauline Kael ca rapsoadă („suspans cu efect afrodisiac") şi J. Hoberman ca voce a raţiunii („De Palma îl reciclează pe Hitchcock în acelaşi spirit în care Roy Lichtenstein re-prezintă – cu accent pe prefix – pensulaţia lui Franz Kline"). Ce nu s-a schimbat e cinema-ul lui De Palma, care de data asta a ajuns să citeze chiar şi din *Dressed to Kill* – blonda hitchcockiană (recalificată ca *slasher*-iţă) ieşind ameninţătoare din lift; şi asta imediat după o imagine cu o scară interioară spiralată, asemănătoare cu cea din *Vertigo*. *Vertigo* era un film despre dublură şi original – care se dovedea a fi tot un fals; la De Palma nici nu se mai pune problema originalului – cum spun evangheliile postmodernismului, totul e o copie după copie (după copie). Godard a recunoscut de mult în De Palma un devot sau zelot al Imaginii – ea e Începutul, ea e Sfîrşitul. *Passion* (care, de altfel, e un *remake* după un film franţuzesc) abundă în reflexii, în duplicate şi în triplicate. Blonda hitchcockiană are o subalternă/rivală (brunetă), descrisă la un moment dat (depreciativ) ca o dublură de-a ei, şi, într-un alt moment, vorbeşte despre o soră geamănă pe care a pierdut-o într-un accident, din cauză că s-a lăsat distrasă de o oglindă. Ca şi în *Vertigo,* eroii tind să revină *d'entre les morts* (cum se chema, în original, romanul de Boileau-Narcejac adaptat de Hitch) – ori ei, ori fraţii lor gemeni. Faza cu personajul care se trezeşte năduşit dintr-un coşmar, aruncînd asupra secvenţelor precedente suspiciunea că n-ar fost „pe bune", e repetată de trei ori – primele două ca tachinări (e sau nu e în stare De Palma de o

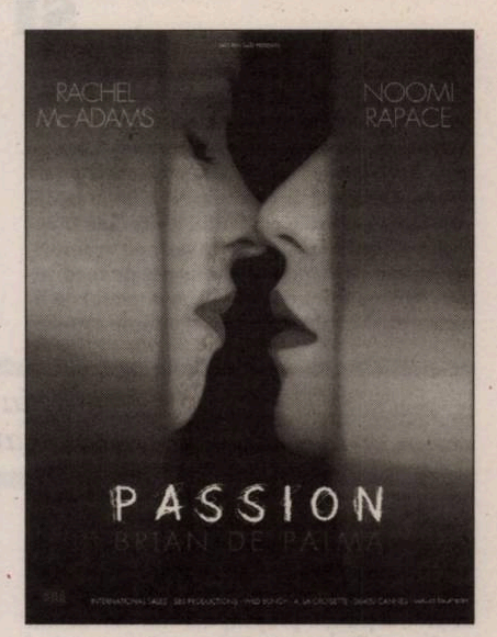

rezolvare atît de *cheesy?),* a treia oară edificator *(el* să nu fie în stare?). Şi nici un film de-al lui De Palma n-ar fi complet fără un moment în care ecranul se împarte în două – voletul din stînga pentru un spectacol de balet, voletul din dreapta pentru ultimele clipe ale unui personaj care urmează să fie ucis.

Operă a unui manierist bătrîn, care-şi mai scoate o dată la paradă trucurile şi fetişurile, *Passion* are de ce să stîrnească deriziune – nu în ultimul rînd, prin recuzita sa *kinky*-erotică, pe cît de *haute couture,* pe atît de călîi-familist-optzecistă (un pic de lesbianism, nişte măşti veneţiene), la fel de tataie-*style* ca Playboy TV. Pe de altă parte, De Palma e destul de „la zi" cu noile tehnologii, iar filmul face caz de asta: plasat într-o agenţie internaţională de publicitate, *Passion* spune o poveste de perfidie corporatistă – două colege dîndu-şi tot mai rău la gioale una alteia –, în care Skype-ul, butonul de *„send"* şi mai ales camera de filmare din telefonul mobil joacă un rol important (alături de tradiţionalele *home movies* pornografice şi camere de supraveghere din locuri publice). Acţiunea se desfăşoară într-o Germanie lipsită nu numai de textură socială, ci şi de orice pată de culoare locală, ermetismul culturii de multinaţională servind drept alibi pentru ermetismul preocupărilor artistice ale lui De Palma. Dacă prima parte a filmului e o cvasi-comedie cu păpuşele duşmance (printre care o Barbie malefică), fără umbre şi fără sunet de ambianţă, partea a doua e un *murder mystery* pentru care De Palma trece pe setări de neo-*noir,* cu perspective distorsionate, cadre înclinate, jaluzele-gratii răsfirîndu-şi umbrele pe corpurile personajelor – bref, toate mărcile expresioniste ale subiectivităţii asaltate de o lume plină de capcane. Subiectivitatea atrasă în capcană în momentele acelea e, de fapt, cea a spectatorului, căruia De Palma i-a ascuns unele informaţii şi i le-a lăsat incomplete pe altele, într-un mod care le face înşelătoare şi care, în pofida penuriei de suspecţi alternativi, îngreunează, cît de cît, ghicirea criminalului. Asta pînă la ofensiva finală a dublurilor şi a trezirilor din vis.

Cristina COMANDAŞU

Operă, operă, operă...

De o lună august cu multe voci celebre avem parte anul acesta. Toată lumea e în vacanţă, dar, cu toate acestea, marile case de discuri nu ezită să lanseze titluri noi, iar întîmplarea (sau nu) face ca în luna august să apară titluri cu muzică de operă, dintre cele mai interesante.

Rolando Villazon şi Mozart

Cei care au o minimă legătură cu teatrul liric şi cunosc cele mai importante nume vehiculate în această piaţă, îl ştiu prea bine pe Rolando Villazon, mexicanul de 41 de ani, stabilit din 2007 în Franţa. O voce minunată de tenor liric, o apariţie scenică plină de patos, inteligenţă şi *charismă,* chiar dacă nu o mare frumuseţe masculină: acesta este Rolando Villazon. A cîntat deja pe marile scene ale lumii, de la Metropolitan din New York la Covent Garden din Londra, dar nu ezită să povestească cum a devenit cîntăreţ de operă: un prieten al unui vecin l-a auzit odată cîntînd în baie; şi, cum prietenul era un bariton, i-a recomandat călduros să studieze muzica pentru că are o voce uimitoare. Iar Villazon s-a îndrăgostit apoi, imediat, de operă.

Anul trecut, în noiembrie, Villazon a lansat un CD dedicat lui Verdi, aniversatul lui 2013; pe un alt album, apare în distribuţia operei *Don Giovanni* de Mozart. Pe 2 august 2013, Villazon lansează al doilea CD din seria Mozart ce cuprinde şapte opere înregistrate în compania dirijorului Yannick Nezet Seguin. Iar piesa aleasă este o spumoasă operă comică – *Cosi fan tutte* / „Aşa fac toate", povestea de dragoste cu peripeţii a două cupluri de îndrăgostiţi.

Albumul *Cosi fan tutte* va fi difuzat la Radio România Muzical pe 31 august, de la ora 19, în cadrul emisiunii *Seara de operă* şi este inclus şi în campania „Votează discul de muzică clasică al anului 2013", derulată pe site-ul www.romania-muzical.ro.

Anna Netrebko şi Verdi

Verdi este şi preferinţa repertorială a sopranei cu care Rolando Villazon făcea cuplu pe scenă (nu şi în viaţă): rusoaica Anna Netrebko, una dintre marile cîntăreţe ale începutului de secol XXI, cu milioane de discuri vîndute şi fani care se abonează cu luni înainte la spectacolele sau apariţiile ei discografice.

Anna Netrebko are un tip de voce mai rar întîlnit, o culoare mai întunecată a timbrului, însă o întindere amplă, ceea ce-i permite să abordeze, cu foarte mare succes, roluri dintre cele mai diferite. După cinci ani în care rusoaica nu a mai publicat nici un nou disc de recital, iată că în 2013 ea va lansa, pe 9 august, un album integral Verdi – omagiu adus compozitorului italian aniversat la bicentenar.

Însă nu sînt arii dintre cele mai cunoscute – şi este de apreciat că Anna Netrebko pune în faţa publicului larg şi altceva decît super-şlagăre precum ariile din *Traviata,* de exemplu. *Giovanna d'Arc, Trubadurul, Vecerniile siciliene, Macbeth* şi *Don Carlo* sînt operele preferate de Anna Netrebko, şi, încă de pe acum, discul se anunţă a fi un mare succes, cum au fost de altfel toate înregistrările anterioare ale sopranei.

Radio România Muzical difuzează noul album Verdi al Annei Netrebko pe 12 august, de la ora 20, iar emisiunea va fi postată pe site-ul proiectului „Votează discul de muzică clasică al anului 2013" de la www.romania-muzical.ro.

Cecilia Bartoli şi Steffani

Casa Decca tocmai a anunţat că pe 2 septembrie 2013 va lansa, la nivel internaţional, un nou CD al altui megastar al teatrului liric: mezzosoprana italiană Cecilia Bartoli. Albumul este o continuare a discului „Mission" apărut în septembrie 2012, cu recorduri absolute de vînzări, în primul rînd prin repertoriu: discul cuprinde exclusiv lucrări ale aceluiaşi Agostino Steffani, preotul-spion din secolul al XVII-lea. Este vorba despre un opus vocal-simfonic, *Stabat mater,* şi de încă alte şase lucrări religioase, toate interpretate în premieră mondială.

Pentru că, aşa cum se ştie, Cecilia Bartoli este extraordinară nu numai prin vocea ei unică, cu timbru de mezzosoprană, dar cu întindere de soprană şi de o agilitate ieşită din comun, dar şi prin inteligenţa şi curiozitatea ei: pasiunea cîntăreţei italiene este tocmai să descopere noul în repertorii vechi, pe care se aşternuse de mult praful. Şi astfel scoate la lumină bijuterii neaşteptate.

Încă un disc care merită să figureze în colecţia personală a oricărui iubitor şi cunoscător de muzică.

Albumele prezentate mai sus vor fi disponibile şi în România, în magazinele de specialitate, pe www.getmusic.ro sau, pentru fişiere audio, pe www.itunes.com.

***Cristina Comandaşu** este critic muzical.*

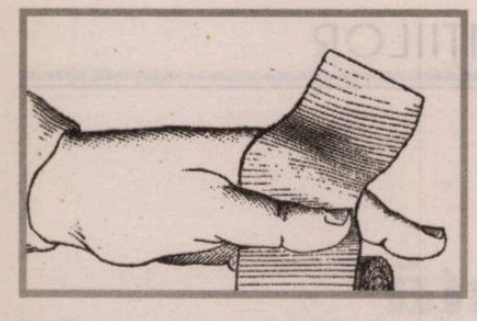

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

România plagiatoare şi rădăcinile ei

Despre plagiat s-a tot vorbit în ultimii ani, mai ales în legătură cu politicienii. Dar, undeva sub ştirile *de-a-ntîia,* în societatea românească există o pînză freatică de fenomene intelectuale (în sens larg), din care se naşte blamata ciudăţenie a copierii neasumate. Un inventar al acestora e util.

Plagiatul a fost o temă de notorietate pe la începutul anilor '90, pe cînd Eugen Barbu încă trăia. Printre acuzaţiile la adresa acestui scriitor e şi o frază memorabilă de la vremea respectivă, a lui Nicolae Manolescu. Înainte de a decide dacă domnul Eugen Barbu e un mare scriitor sau un scriitor mai puţin important, trebuie să vedem dacă acesta e sau nu e scriitor, cît din opera lui e copiată – spunea pe atunci criticul literar. Întreaga povestea avea şi o încărcătură politică, fiindcă răposatul scriitor era plimbat la vremea respectivă de Corneliu Vadim Tudor ca o relicvă făcătoare de minuni, pe la evenimentele *României Mari.*

Următorul moment public e prin 2003, cînd *Evenimentul zilei* a început să publice informaţii legate de Mircea Beuran şi manualele franţuzeşti după care acesta şi-a copiat lucrările. Pentru ca, mai nou, acuzaţi de aşa ceva, adesea cu argumente serioase, să fie premierul Ponta, dar şi un fost ministru al educaţiei, Ioan Mang, sau Laura Codruţa Kovesi.

■ *Tradiţia şcolară.* Ar fi ciudat dacă numai politicienii ar fi plagiatori. Numele de mai sus sînt din categoria celor expuse politic, de unde şi apariţia lor în prim-plan, chiar dacă în unele cazuri există dovezi serioase, incriminatoare. Dar lucrurile pornesc încă din sistemul şcolar.

Acum cîţiva ani, aveam de jurizat un număr de texte pentru un concurs cu tematică UE, destinat liceenilor şi studenţilor. Într-o seară, tîrziu, am deschis articolul uneia dintre participante. Nu-mi amintesc ce nu mi s-a părut în regulă, dar am luat un fragment de două-trei fraze din textul respectiv şi l-am căutat pe Google. Ei bine, era plagiat dintr-un soi de dicţionar al instituţiilor europene. Iar participanta era o persoană cu un CV ireproşabil, atîta cît se poate vorbi de asta la o vîrstă fragedă. Am descalificat-o, dar îi acord o circumstanţă atenuantă: probabil că n-a ştiut ce face.

Sau, la fel de probabil, a crezut că aşa se face. De vină e bine cunoscutul accent pus pe memorare în învăţămîntul românesc. E vorba de celebrele comentarii literare învăţate pe dinafară din cărţi (sau, pe vremuri, din caiete olografe împrumutate de meditator), care asigură succesul la examenul de literatură. Netul românesc e plin de site-uri de „referate", de fapt subiecte de-a gata, mediocre sau chiar mai rău. Foarte probabil, „referatele" sînt materia primă a unui gen de lego cu paragrafe, pe care e tentat să-l facă, în producţiunile proprii, mai tot elevul sau studentul fără aptitudini deosebite sau chef de treabă.

Imitaţia onestă şi conştientă are virtuţile ei.

La asta se adaugă mania copiatului la examenele pe care, în lipsa cunoştinţelor, le treci degeaba, şi balamucul creat în fiecare an de Bacalaureat şi supravegherea acestuia. Sau lucrările de diplomă şi doctoratele traficate prin anunţuri lipite nonşalant pe stîlpi.

■ *Plagiatul involuntar şi copy-paste-ul.* Înapoi la tînăra participantă la concursul pe tematică UE, ea nu e nici pe departe singura care a făcut aşa ceva. Acum cîţiva ani, în epoca de glorie a blogurilor, în online-ul anglosaxon apărea discuţia despre aşa-numita piraterie involuntară. Pe scurt, era vorba de preluarea de conţinut (mai ales, fotografii) de pe site-uri relevante, fără citarea sursei şi fără acord. Analiştii fenomenului înclinau către ideea că cea mai mare parte dintre vinovaţi nu conştientizau ca atare faptul că fotografia cu Jennifer Lopez sau materialul preluat cu copy-paste şi fără sursă înseamnă, în ultimă instanţă, piraterie. Întreaga poveste nu se referă în mod special la România, dar e semnificativă pentru vremurile în care trăim. Există şi agregatoare de conţinut care oferă plusvaloare, ca News.Google.com. Dar, cel puţin în media de la noi, nu e vorba numai de asta. Ci şi de faptul că majoritatea canalelor profesioniste de informaţie se hrănesc preponderent din surse electronice comune, care se reduc la agenţii de presă şi la comunicatele instituţiilor. Toate acestea umplu, uniform şi nediferenţiator, paginile electronice ale majorităţii publicaţiilor, în pseudo-articole regurgitate rapid şi necritic de editorii excedaţi, într-un mod care a fost numit *churnalism.*

■ *Plagiatul-neplagiat.* Ovidiu Eftimie de la Times New Roman, multă vreme corespondent local de Braşov, mi-a atras atenţia asupra unui lucru interesant. În oraşul de unde a venit, există un obicei pe nume „Junii braşoveni", un fel de defilare anuală, cu iz de ritual precreştin, a unor tineri. Căutaţi-i pe Juni pe Wikipedia în română, veţi afla despre ce e vorba. Apoi luaţi cu copy un paragraf şi căutaţi-l la rîndul lui pe Google: deşi acesta a început să elimine aşa-numitul conţinut duplicat, s-ar putea să-l găsiţi într-o sută de alte locuri – mai ales site-uri de turism, bloguri, publicaţii locale.

În cazul Wikipedia, intervine doar o problemă de reputaţie. Celebra enciclopedie electronică îşi oferă textele la liber, integral, fără obligativitatea citării sursei. Totuşi, a semna cu nume propriu aşa ceva e dubios.

■ *Acuzaţiile şi isteria.* Mai tipic româneşti sînt scandalurile care apăreau acum cîţiva ani tot pe bloguri, în privinţa unor clipuri de pe YouTube. Încăierările se legau de faptul că un anume clip fusese postat în premieră de X, iar Y îl preluase şi el fără să menţioneze faptul că fusese postat de X. La vremea respectivă, YouTube era mult mai plin de fragmente TV, clipuri muzicale şi alte tipuri de conţinut piratat decît astăzi. Deci, de fapt, şi X, şi Y piratau, adesea, prin intermediarul de pe YouTube, ceva produs de un terţ. Dar asta nu-i împiedica să îşi dispute nişte merite.

Pînă aici, e vorba doar de orgoliu şi neştiinţă. Dar, după cazul Beuran, acuzaţiile de plagiat au început să fie folosite cu premeditare, pe canalele media majore, cu concursul editorului. N-are nici un rost să pomenesc numele. Într-o societate în care plagiatul ar avea un statut clar, în jurul lui ar exista mai puţină isterie.

■ *Contextul cultural.* E mai degrabă o problemă de filozofia culturii, dar lucrurile merg înapoi pînă la formele fără fond ale lui Maiorescu şi Eminescu. Nu e întîmplător nici faptul că acesta din urmă a avut un plastograf celebru, pe nume Octav Minar, dacă ne gîndim că plastografia e un fel de plagiat pe dos. Într-un sens, cultura noastră este inevitabil postmodernă, de la 1848 încoace şi chiar dinainte. E clar că nici nu are cum fi altfel. Imitaţia onestă şi conştientă are virtuţile ei. Problema e cînd aceasta e necinstită sau involuntară. O observaţie pe care Sorin Cucerai a postat-o pe Facebook merită citată: „Problema plagiatului lui Ponta este neinteligibilă şi nerelevantă pentru 85% dintre români (de fapt, pentru mai mulţi, fiindcă există destui absolvenţi de facultate care nu înţeleg ce înseamnă să plagiezi şi de ce plagiatul dovedeşte lipsă de onestitate intelectuală)." Cucerai se referea la eficacitatea acestei probleme ca temă de campanie a PDL. Dar, tocmai de aceea, ar trebui poate o petiţie pentru introducerea plagiatului în programa de română.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Nebuna din cartier

Era o singură nebună pe Calea Moşilor şi stătea în bloc cu Alina, colega mea. Ca să intri în blocul ei, trebuia să o iei printr-un gang şi să ajungi în spate unde scările păreau toate nişte intrări de ghene. Era o parcare, o centrală termică, ca la noi la bloc, dar pînă să te dumireşti unde erau scările, te atacau cîinii. Am întrebat-o pe colega mea cum era Nebuna. „Stă la trei", mi-a răspuns. Am fost odată la ziua ei şi special am urcat pe scări pînă la cinci ca să văd uşa Nebunei. Era o uşă normală, de bloc. „De ce e nebună?" am mai întrebat-o pe Alina. N-a ştiut ce să-mi răspundă, ea era cea mai normală fată de pe pămînt. Totuşi, mi-a spus ce ştia şi ea de la vecini. „A părăsit-o soţul ei şi dup-aia a înnebunit!"

Poate că aşa era. O vedeam mereu pe Moşilor. Avea un păr negru şi bogat prins în coc în vîrful capului, în stilul cîntăreţelor de operă, sau cel puţin aşa îmi închipuiam eu. Se machia foarte strident, ceea ce nu făceau mamele noastre pe vremea aia. Avea o gură rotundă, dată cu ruj, care se strîmba în fel şi chip. Şi purta haine largi şi lungi, fuste şi rochii pînă la pămînt, aşa că nu-mi dădeam seama dacă era grasă sau slabă. Că era nebună, nimeni nu punea asta la îndoială. Vorbea singură la telefonul public din intersecţia de la Eminescu. Şi de fapt nu vorbea, se certa. Urla la telefon pe la ora 9 seara, iar fisele de 1 leu pe care le tot băga, din ce în ce mai nervoasă, cădeau la picioarele ei şi nu se mai apleca să le ia. „Nu vorbeşte cu nimeni, se preface!" mi-a zis Alina, în timp ce o urmăream. La un moment dat, a trîntit receptorul şi a plecat. Am luat toate fisele, a doua zi ne-am cumpărat un joc de la JECO – „Cartea junglei", un fel de „Dame" cu animale.

Nebuna începuse oarecum să îmbătrînească.

Şi vorbea pe stradă, dar nu tot timpul. O apuca. O vedeai că merge aşa de hotărîtă de parcă avea un scop – pînă la Pîine sau pînă la Fortuna şi deodată se întorcea şi înjura. Şi începea din nou să se certe cu ăla de la telefon.

Chiar n-avea treabă cu restul lumii, însă ne era tuturor copiilor frică de ea. Cel mai rău a fost cînd am fost de una singură pînă la Bucur, printr-a şasea. Asta era deja cînd Nebuna începuse oarecum să îmbătrînească. Aproape că uitasem de ea. Şi mă pomenesc cu ea pe stradă, chiar în spatele meu. Dată cu fard roz pe obraji, cu gura plină de ruj pe care-l mesteca. Şi avea o sticlă goală de bere în mînă pe care o agita, să îmi dea în cap cu ea, nu alta.

Eu merg mai repede, ea vine după mine. Eu fac la stînga, într-un gang, ea mă urmărea. Voiam să-i zic: „Doamnă, sînt doar un copil, n-aveţi treabă cu mine!" Dar nu i-am zis şi am luat-o la fugă pînă la prima scară de bloc unde locuia colega mea de bancă. Acolo mi-am tras sufletul şi, înainte să sun la interfon, mi-am jurat că n-o să mă mut niciodată mai departe de intersecţia cu Eminescu unde toţi nebunii pot să-ţi dea cu sticle goale de bere în cap. Dar m-am mutat, acum stau foarte aproape de gangul acela.

S-au schimbat foarte multe pe Moşilor, însă Nebuna a rămas. Cred că are acum vreo şaptezeci de ani. Şi-a pierdut furia. O văd din cînd în cînd, cu părul ei bogat şi alb, prins în coc, ca cel al cîntăreţelor de Operă ale copilăriei mele, stafidită, anemică, prea mică în hainele ei lungi şi largi, aceleaşi. Nu mai sperie pe nimeni. Doar se ceartă cu cineva la un telefon mobil din care nu vor pica niciodată fise de 1 leu.

Stela GIURGEANU

Noul puzzle românesc

Cu ceva timp în urmă, un amic austriac, prins în mijlocul unei discuţii despre „lipsa de perspective din România“, ne-a ascultat tăcut frustrările, după care ne-a mărturisit că are parte de un *déjà-vu*. Prin anii '60, ne-a spus, în Austria era aceeaşi situaţie ca în România de azi. Discuţiile despre corupţie şi neimplicare erau aceleaşi; oamenii erau la fel de neîncrezători în clasa politică, avînd aceleaşi dezamăgiri pe care românii le au acum, la mai bine de 20 de ani de la Revoluţie. Ei veneau din război, noi – din comunism. Cu toate acestea, lucrurile s-au schimbat şi, în timp, societatea civilă a reuşit să transforme mentalităţi, modificînd structurile. A conchis amicul austriac că, fără îndoială, în ciuda scepticismului nostru de azi, pe „uliţa“ noastră n-are cum să nu răsară, la un moment dat, soarele.

Mi-am adus aminte de acea discuţie săptămîna trecută, cînd am descoperit o mică parte a unui puzzle românesc care se construieşte de ani buni în România, departe de „senzaţionalul“ mass-media. Este vorba despre unul dintre acele proiecte ale societăţii civile menite să schimbe faţa de azi a „României fără perspective“, schimbînd, nu doar punctula devenire a cîtorva destine, ci întregi mentalităţi. Şi, vă mărturisesc de la bun început, că acesta nu e un articol pentru pesimişti. Nu e scris nici pentru cinici şi nici pentru cei care îşi doresc să citească, negru pe alb, confirmarea faptului că „nimic nu merge în România“. Este scris pentru cei care doresc să ia cîteva pauze de la lehamitea generală, pentru a-şi schimba discursul negativist şi pentru a respira ceva mai bine aerul românesc.

Cultura sărăciei

Există cîteva exemple: ca de pildă, cînd treci cu maşina prin sate şi nu te poţi opri să gîndeşti de ce sătenii de acolo nu pun mînă de la mînă ca să-şi asfalteze măcar o bucată de uliţă? Oricît de săraci ar fi, nu poate fi o avere, şi le-ar fi şi lor, şi altora mai bine. Te enervează mentalitatea „dacă nu dă statul, eu ce pot să fac?“. Mi s-a întîmplat chiar să întîlnesc săteni care stăteau la coadă pentru ajutorul de şomaj, deşi gospodăria le-ar fi asigurat un venit bunicel: nu ştiau însă cum să scoată profit de pe urma ei.

„În toate comunităţile defavorizate există această cultură a sărăciei care îi împiedică psihic pe oameni să acţioneze, să iasă din această zonă.“ – îmi spune **Lorin Niculae,** directorul Departamentului de Construire Comunitară din cadrul Fundaţiei Soros.

Aflu că în cele mai multe comunităţi din România este vorba despre oameni care, de generaţii, au o percepţie falsă asupra realităţii ca fiind ceva „de neschimbat prin puterile lor“.

Conform statisticilor oficiale, în România nivelul sărăciei în mediul rural era, în 2010, de trei ori mai ridicat decît în mediul urban. Iar aici vorbim despre o sărăcie severă căci, pentru a supravieţui, oamenii din acele zone sînt nevoiţi să-şi încropească o agricultură de subzistenţă – adică trăiesc din ceea ce plantează sau cresc pe lîngă casă.

Cum aveau să fie schimbate multe dintre aceste destine? Răspunsul, pe scurt, este „societatea civilă“.

Mai elaborat, o parte a acelui puzzle românesc este povestită de către Fundaţia Soros care, la începutul anilor 2000, a avut ca ţintă tocmai acele zone defavorizate în care a derulat programe de dezvoltare comunitară integrată. „Este vorba despre programe care s-au diversificat pe parcurs. Unul dintre acestea a fost construirea de locuinţe pentru romi.“

Dintr-odată oamenii aveau acces la prima treaptă de integrare şi dezvoltare socială – casa –, însă, în timp, monitorizînd rezultatele, s-a ivit o nouă dilemă: „Ne-am dat seama“ – îmi povesteşte Lorin Niculae – „că o locuinţă poate rezolva o parte a problemei, partea socială, dar nu rezolvă neapărat, pe termen lung, şi problema economică.“

Ecuaţia este de fapt una simplă: dacă ai o casă, trebuie să o întreţii, trebuie să plăteşti utilităţile, impozite şi taxe – pe scurt, pentru toate acestea ai nevoie de un loc de muncă. Aşa a apărut Proiectul „RURES“.

Cum ţi se poate schimba destinul

„RURES. Spaţiul rural şi economia socială în România“ este un proiect dezvoltat de Fundaţia Soros împreună cu Fundaţia Pestalozzi şi Fundaţia Civitas, cofinanţat prin fonduri europene (este vorba despre Fondul Social European-„Investeşte în oameni!“). Derulat timp de trei ani (încheiat anul acesta în iunie), prin RURES s-au înfiinţat 25 de întreprinderi sociale în 25 de sate din 8 judeţe ale ţării; s-au creat 55 de locuri de muncă; au fost „redaţi“ societăţii oameni dezavantajaţi, romi sau cei care trăiau din venitul minim garantat, bătrîni sau oameni cu dizabilităţi.

Ce înseamnă, pe scurt, o întreprindere socială?

Ce înseamnă, pe scurt, o întreprindere socială?

În primul rînd, dacă e să ne referim la contextul crizei economice, reprezintă exact tipul de afacere care nu dă faliment, căci întreprinderea socială nu lucrează pentru un profit extras la finalul anului sub formă de dividende; profitul, diferenţa dintre venituri şi cheltuieli este, în cazul întreprinderii sociale, reinvestit înapoi în comunitate. În al doilea rînd, oamenii care lucrează în aceste întreprinderi fac parte din comunitate, transformînd acest mecanism într-un soi de perpetuum mobile: oamenii au loc de muncă, iar afacerea pe care o susţin îi susţine la rîndul său.

„Pentru a schimba mentalitatea acestor oameni, care nu puteau să conceapă faptul că prin ei înşişi îşi pot schimba destinul, am creat în primul rînd oportunităţi pentru a avea locuri de muncă“– îmi povesteşte Lorin Niculae începutul programului.

Cît de greu e să creezi oportunităţi în zone defavorizate? Cum poţi, adică, să scoţi apă din piatră seacă? Mai ales că proiectul nu a venit cu fonduri de la bun început – infuzia de capital a fost înregistrată abia la final.

„În primul rînd, mergînd acolo. Fiind acolo. Ajutîndu-i pe oameni să se organizeze.“ **Claudia Iordache,** specialist în comunicare în cadrul Fundaţiei Soros, îmi povesteşte că primul pas în dezvoltarea comunitară este organizarea, închegarea acelei comunităţi: „O comunitate care devine conştientă de sine este mult mai mult decît o colectivitate, unde oamenii nu fac altceva decît să trăiască împreună şi atît.“

Programul a început prin cartografierea unor comunităţi cu probleme economice şi excluziune socială. Au fost selectate, într-o primă fază, 48 de comunităţi, după care au rămas 24, cîte 3 în 8 judeţe.

Cu toate acestea, programul a fost extins la încă o comunitate. **Dana Dumitrescu,** asistent de proiect, îmi povesteşte că în Călăraşi, deşi erau vizate trei comune (Sărulești, Grădiştea şi Dor Mărunt), au găsit „nişte oameni prea dornici de a face parte din acest program ca să nu-i includem“ (este vorba despre cei dintr-un sat apropiat de Dor Mărunt, Dîlga).

După ce a fost închegat nucleul fiecărei comunităţi, grupul de iniţiativă fiind punctul de plecare, s-a identificat specificul locului pe care să se axeze specificul întreprinderii sociale. În locuri în care acest specific nu exista, s-a mizat pe abilităţile oamenilor, pe ceea ce aveau ei de oferit.

„Nu am căutat să impunem un model oamenilor, ci împreună cu ei am descoperit nevoile din comunităţi şi modalităţile în care aceştia şi-au putut crea şi dezvolta propriul model de succes“ – povesteşte Lorin Niculae.

Concret, experţii Fundaţiei Soros, alături de cei de la Civitas şi Pestalozzi au început să predea cursuri de economie socială, antreprenoriat social, utilizare de tehnică de calcul; au început „să se crească“ formatori.

În prezent, mi se spune că în toate comunităţile care au participat la program s-au înfiinţat întreprinderi sociale care prelucrează lemnul, altele care se ocupă de albinărit, patiserii, frizerii, întreprinderi care organizează evenimente, se ocupă de agricultură, solare, alimentaţie.

Cîteva portrete (înainte şi după)

A fost adrenalină, a fost ceva „simţit“. A fost un proiect care a luat naştere, s-a dezvoltat, a primit o educaţie pe care azi o transmite mai departe. **Adrian Abrudan,** coordonator de proiect în cadrul Fundaţiei Soros, îmi povesteşte, cu o bucurie ieşită din matcă, despre cum este să iei parte la un astfel de proiect care schimbă destine: „Nu ne vine să credem că s-a încheiat, sîntem încă prinşi în inerţia lui.“ Pentru că – aveam să aflu –, deşi încheiat, experţii din teren încă se ocupă şi monitorizează, gratuit şi voluntar, dezvoltarea întreprinderilor. Căci entuziasmul autentic devine o dependenţă, mai ales cînd vezi oameni renăscuţi.

Mi se povesteşte despre două femei din Dumbrăviţa. Împletesc coşuri de o viaţă. Şi, tot de o viaţă, după ce le împleteau, plecau de acasă, cu coşurile în spate, bătînd la picior satele vecine, vînzîndu-şi marfa din poartă în poartă. Lipseau de acasă cu săptămînile, iar cîştigurile erau minime. Astăzi Asociaţia „Dumbrăviţa pentru oameni“ vinde coşurile *online* către companii private. Prima comandă a venit de pe Facebook. Bibliotecara satului a postat un anunţ despre nou-înfiinţata asociaţie, în urma căruia o firmă din Cluj a comandat nu mai puţin de 200 de coşuri.

La fel, acum cîţiva ani, la Dor Mărunt, cîteva femei coseau veşminte pentru vecinele din sat, strîngînd bani cît să-şi ducă viaţa; azi întreprinderea socială înfiinţată de ele are parteneriat cu şcoala pentru comercializarea uniformelor.

În trei sate din Buzău, unde oamenii trăiau, la fel, de pe o zi pe alta, există azi trei patiserii – două funcţionînd deja din plin, avînd parteneriate cu autorităţile locale. În Botoşani se va deschide o fabrică de pîine. A fost cumpărat un cuptor performant, specializat pentru coptul pîinii, după reţete tradiţionale.

La Vereşti, aflu de bucuria unui om care toată viaţa a lucrat cazane (pe care, la fel ca mulţi alţi meşteşugari, le vindea din poartă în poartă); oprit pe drum, ca de fiecare dată, de poliţiştii care îi confiscau marfa, acum şi-a scos autorizaţie: lucrează legal la nou-înfiinţata „Betel-Rom“.

Articolul se opreşte aici, din lipsă de spaţiu. Portretele, exemplele şi bucăţile care alcătuiesc acel puzzle continuă însă să acopere, în culori optimiste, faţa unei „Românii fără speranţă“. Pînă la urmă, să nu fiţi surprinşi cînd, peste noapte, vă veţi trezi într-o lume cu totul schimbată.

Cristian LEAŢĂ

Drogurile turismului şi turismul drogurilor

– despre dealerii de droguri în Asia, particularităţile legislative şi problemele asociate cu turismul –

În urmă cu puţin timp, o operaţiune comună antidrog a poliţiei din China, Laos, Myanmar şi Thailanda a dus la aproximativ 2600 de arestări, confiscarea a 9,78 tone de droguri, 38 de arme de foc, 3,6 milioane de dolari şi 260 de tone de substanţe chimice precursoare. Drogurile au fost mai apoi arse, înregistrîndu-se cea mai mare captură a operaţiunii „Safe River" – anunţă CNN. Totuşi, chiar dacă guvernele asiatice vor să devină şi mai legitime în ochii comunităţii internaţionale şi a propriilor cetăţeni, realitatea prezintă o perspectivă cu mult mai descurajantă. Drogurile în Asia sînt o problemă istorică, pe cît sînt şi o problemă modernă.

Prezenţa drogurilor în aceste ţări poate fi explicată uşor. Biroul ONU pentru Droguri şi Criminalitate a raportat, în 1999, că Myanmar şi Afganistan reprezintă 95% din producţia mondială de opiu. Myanmar împarte graniţele cu Thailanda şi Laos, iar prin acestea curg, către Vietnam şi Cambodgia, produse primare şi deviate, de diverse calităţi. Preţurile sînt mici, verticalitatea autorităţilor e una îndoielnică, iar ţările se află într-un stadiu evolutiv, în care spiritul antreprenorial al fiecărui individ contează. În plus, drogurile par să fie, pentru mulţi, singura metodă prin care îşi pot susţine existenţa, ţinînd cont că Myanmar, Cambodgia şi Laos sînt încă unele dintre cele mai sărace ţări din lume.

În Cambodgia fiecare şofer e dealer de droguri.

Eram la finalul unui tur asiatic care a durat un an, perioadă în care am studiat în Hong Kong, iar în timpul liber am călătorit. Înainte de a mă întoarce în Europa, am decis să plec cu rucsacul în spate în Indochina, pentru a da un fel de autenticitate lecturilor din timpul anului. Aşteptările mi-au fost confirmate, ba chiar depăşite uneori, dar nu am putut să nu observ un contrast imens în ceea ce ţine de legislaţia acestor ţări, în privinţa drogurilor, a modului în care este aplicată legea şi a consecinţelor directe care apar de aici. Poveştile celor pe care i-am întîlnit pe drum mi-au oferit o imagine reală şi de ansamblu.

În Cambodgia, fiecare şofer de *tuk-tuk* (vehicul artizanal, alcătuit dintr-o motocicletă şi un encartament multicolor) este, cel mai probabil, şi dealer de droguri. De cele mai multe ori, eşti întrebat dacă vrei să mergi undeva, iar în cazul în care refuzi, îţi este oferită o gamă largă de narcotice. În Vietnam, *tuk-tuk*-ul este înlocuit de motociclete iar, în cele mai multe cazuri, tinerii de pînă în 20 de ani – căci ei sînt veriga de distribuţie – se adună seara în faţa hotelurilor cu turişti străini şi îşi aşteaptă clienţii. Experienţa şi interacţiunile cu străinii i-au învăţat pe unii să vorbească engleză sau franceză, iar alţii au dezvoltat doar un sistem precis de semne, care e mai mult decît predictibil. Dacă te afli pe terasa unui restaurant, în Asia de Sud-Est, şansele ca ochii tăi să se întîlnească cu ochii unui localnic, iar acesta să ridice o sprînceană, iar apoi să îşi ducă un deget la nară, sînt mari. Trebuie doar să scuturi din cap şi ei vor pleca, însoţiţi de acelaşi zîmbet care, în Vietnam şi Cambodgia, pare să le dicteze vieţile. În cîteva minute, vor apărea alţii. Oferta e similară, sistemul de semnale – acelaşi şi, cel mai probabil, dealerii fac parte din acelaşi lanţ de crimă organizată. Tot în Cambodgia, în Siem Reap, există un întreg lanţ de pizzerii în cartierul turistic, care oferă Happy Herb Pizza, Happy Pizza, Extatic Pizza şi alte variante. Pentru doar cîţiva dolari în plus, oricine poate să servească bucătăria italiană cu marijuana, în loc de oregano. Vietnamul are o variantă similară la burgeri.

Cele de mai sus ridică diverse întrebări, dar am să formulez două: cum se împacă încercările guvernelor sud-est asiatice de a rezolva problema drogurilor, cu realitatea care demonstrează contrariul? Şi de ce există o legătură atît de puternică între droguri şi turişti, şi care sînt consecinţele?

Indonezia, Malaezia, Filipine, Singapore şi Thailanda – toate sînt ţări în care există pedeapsa cu moartea pentru traficul de droguri. „Traficul" are o definiţie largă şi, de cele mai multe ori, include deţinerea de droguri şi cumpărarea de la dealeri locali. Pe de altă parte, Cambodgia, Vietnam, Myanmar şi Laos nu au reguli similare. Efortul legislativ e doar un efort, fără consecinţe directe. Dealerii operează numai local şi, de cele mai multe ori, plătesc comisioane către poliţie. Cei care sînt arestaţi de obicei sînt tot turiştii tineri, care îşi doreau un altfel de suvenir. Dan, un britanic pe care l-am cunoscut în sudul Cambodgiei, mi-a spus că a fost prins în Thailanda şi a fost obligat de poliţie să plătească pe loc cîteva sute de dolari sau urma să fie arestat şi condamnat la pedeapsa cu moartea. Pentru el, alegerea a fost uşoară, pentru alţii, care nu sînt la fel de pregătiţi financiar, şocul are consecinţe finale.

Pedeapsa cu moartea pentru turişti.

Aşadar, cum se îmbină efortul guvernamental cu realitatea? Nu se împacă – sînt doar mişcările de adaptare şi de autoeducare legislativă care constituie un pas important pentru orice stat în dezvoltare. Măsurile luate sînt foarte severe şi, prin urmare, greu de implementat de către nişte state care îşi doresc şi simpatia comunităţii internaţionale. Pe de altă parte, legislaţia este foarte relaxată în ţările vecine, ceea ce permite un flux permanent de narcotice peste graniţe. În plus, este imposibil să aştepţi rezultate, atîta timp cît distribuitorii sînt localnici, iar poliţia locală primeşte şi ea comisioane. Soluţia a fost operaţiunea „Safe River". Cei vizaţi au fost în special liderii grupărilor de droguri, astfel că s-a scăpat de problema opririi vînzării de droguri la nivel local. De asemenea, operaţiunea a avut un caracter internaţional, ceea ce a permis ca golurile legislative ale unei ţări să fie susţinute de o alta.

Ceea ce ţine de partea a doua a discuţiei – relaţia dintre turişti şi droguri; mecanismul pare a fi cel al unui cerc vicios. Drogurile sînt aduse în ţară fie pentru consumul intern, adică sînt destinate vînzării directe către turişti, fie pentru export. La rîndul lor, mulţi turişti tineri vin în aceste ţări în special pentru că sînt atraşi de perspectiva consumului şi mulţi dealeri internaţionali devin şi ei interesaţi să cumpere, datorită preţurilor scăzute. Sistemul funcţionează perfect. În plus, turiştii tind să ignore regulile locului şi sînt mai puţin conştienţi de pericolele asociate consumului. Alţii înţeleg importanţa economică a turismului şi a industriei drogurilor şi, astfel, pleacă de la premisa că poliţia nu îi va aresta ca să nu obstrucţioneze un canal de venit. Ba, chiar mai mult, majoritatea nu iau în calcul nici faptul că aceste ţări nu beneficiază de facilităţi medicale care i-ar putea trata la nivelul dorit. Unii sfîrşesc exact din cauza acestei ignoranţe. Doi bulgari au fost prinşi în urmă cu un an, în Malaezia, în timp ce încercau să treacă graniţa cu 5,6 kg de pastile de amfetamină. Au primit pedeapsa cu moartea prin spînzurare şi, mai apoi, în urma negocierilor bilaterale dintre ţări, Malaezia a acceptat să îi condamne la închisoare pe viaţă. Mulţi alţii nu au fost, însă, la fel de norocoşi.

Consumul şi exportul de droguri în aceste ţări reprezintă încă o parte din motorul economic şi cel al dezvoltării. Totuşi, guvernele încearcă să se alinieze standardelor statelor dezvoltate, în speranţa atingerii nivelului lor de trai, cît mai curînd posibil. Turismul pentru droguri nu poate decît să încurajeze dezechilibrul existent între ceea ce doreşte statul şi ceea ce poate oferi individul. Autorităţile au devenit din ce în ce mai stricte şi, mai ales în ceea ce-i priveşte pe străini, fac eforturi să fie zeloşi. Cînd am coborît dintr-un tren din Hong Kong spre Beijing, pentru a face formalităţile de intrare în ţară, mi-a fost controlat inclusiv un mic pandantiv, pentru a vedea dacă nu se ascunde ceva în el. Între timp, mulţi şoferi de autobuz din sud-estul Asiei declară că folosesc amfetamină pentru a rămîne treji la drum lung. Poate că acest lucru ar putea explica dezordinea traficului din Asia, dar cu siguranţă nu şi contrastul între ceea ce este şi ceea ce pare a fi.

***Cristian Leaţă** urmează cursurile Universităţii din Glasgow, iar în ultimul an a studiat, într-un schimb de experienţă, la Universitatea din Hong Kong.*

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Cînd intrăm şi cînd ieşim din criză?

Aceasta este întrebarea care se află acum pe buzele tuturor. Sîntem atît de bine conectaţi la lipsurile şi frustrările pe care ni le provoacă, încît am ajuns să ne planificăm paşi importanţi ai vieţii în funcţie de această criză. Părinţii nu-şi mai trimit acum copiii la studii, vecinul de bloc nu-şi mai schimbă maşina şi tinerii căsătoriţi tot amînă apariţia unui copil. Toată lumea aşteaptă să „treacă nenorocita asta de criză". Pînă să ajungem la discuţia despre ieşirea din criză, trebuie să discutăm despre ce este ea, în mod efectiv, şi cum se manifestă. Specialiştii spun că o criză economică este „o situaţie patologică, mai mult sau mai puţin dramatică prin consecinţele sale: creşterea rapidă a inflaţiei sau restrîngerea activităţii (recesiune sau, mai grav, depresiune), care conduc la creşterea şomajului şi uneori se produc concomitent." (Claude Jessua-co, *Dicţionar de ştiinţe economice*, Editura ARC, 2006, p. 245)

Modul de instalare a crizei este unul simplu, cel puţin în teorie. Noua paradigmă economică – să zicem apariţia automobilului la început de secol XX (sau noile tehnologii informatice la început de secol XXI) – duce la o frenezie în jurul său. Toată lumea priveşte cu optimism spre viitor. Investitorii şi creditorii lor contribuie împreună la punerea bazelor noului ciclu economic. Creditorii (stăpîni ai economiei financiare) pun în mişcare sume de bani din ce în ce mai importante, la costuri din ce în ce mai reduse, iar investitorii (stăpîni ai economiei reale, producătoare de bunuri) preiau aceste finanţări şi le pun la baza unor procese de fabricaţie şi tehnologii tot mai performante. Sectorul respectiv mobilizează şi creează economie, pe orizontală şi verticală. Apar expansiunea economică şi entuziasmul. Se înregistrează şomaj scăzut şi inflaţie joasă. Sumele împrumutate de către sectorul real se întorc la timp în bănci, sporind profiturile acestora. Pe măsură ce automobilul (sau tehnologiile informatice) intră în viaţa tuturor, consumul devine de masă şi apare dependenţa economiei şi a societăţii de această nouă tendinţă economică. Toată lumea este veselă, numai că, la un moment dat, se ajunge la un maximum, la o saturaţie pe ciclu economic. Fie din cauza consumatorilor (saturaţi de produs), sau din cauza modului de valorificare a factorilor de producţie de către economia reală (scumpirea forţei de muncă, o criză de combustibili sau materii prime), sau din inadecvarea preţului produsului final la cerinţele noi de viaţă ale consumatorilor (preţul autovehiculelor, de exemplu, a fost menţinut permanent sus, indiferent de tehnologiile tot mai perfecţionate de fabricaţie), sau pur şi simplu din cauza unor decizii politice, randamentele din economia reală (determinate de condiţiile de producţie şi desfacere) nu mai permit, la timp, rambursarea banilor către bănci. Acum apare criza. Din motivele enunţate sau din altele, aceste randamente se pot transforma chiar în pierderi. Se produce un decalaj între economia reală şi economia monetară. Falimentele dintr-o zonă duc la falimente în cealaltă zonă. Devine aproape imposibil să mai ştii cine este vinovat şi de unde a pornit totul. Scapă cine poate, de regulă cei care, din întîmplare sau cu bună ştiinţă, au beneficiat de un management atent bazat pe un echilibru între investiţii şi lichidităţi. Lumea intră în panică şi dezechilibrele se instalează definitiv, aruncînd în aer producţia, consumul şi repartiţia. Se caută noi drumuri, o nouă paradigmă care să fie consumată printr-o nouă stare de euforie. Este procesul de „distrugere creatoare" specific lumii capitaliste, libere, pe care îl descrie Schumpeter. Acum, în mod sigur, ne pregătim de era tehnologiilor înalte, a informaticii, comunicaţiilor şi bioingineriilor.

Ce am fi putut face? Ce am mai putea face?

Evident că nimeni nu poate interveni pentru a tempera entuziasmul, din simplul motiv că mulţi ştiau că va veni o criză, dar nimeni nu ştia cînd se va întîmpla asta. Entuziasmul are caracteristica esenţială că este molipsitor şi înşelător. Nimeni nu se gîndeşte că va veni ziua decontărilor, sau, dacă acceptă asta, speră că lui nu i se va întîmpla nimic. Nu există guvern sau autoritate care să-şi propună a tempera euforia. Euforia nu poate fi oprită, dar panica poate fi limitată. Aici este cheia combaterii oricărei crize. În primul rînd, nu trebuia să privim această criză ca pe un element politic electoral, intern. S-a gîndit primitiv în termeni de „ei v-au adus în criză" şi apoi „iată, noi vă scoatem din criză". România este, cred, singura ţară din lume unde s-a încercat, din acest motiv, să se iasă din criză joi la ora 14. Cînd oameni ce păreau serioşi din guvernul în exerciţiu au început, din disperare de cauză, să vorbească în aceşti termeni, mi-am amintit de legenda urbană care circula în „epocă", conform căreia Ceauşescu ar avea o armă bazată pe laser ce ar distruge pe loc toate tancurile ruseşti posibil invadatoare. Asta spune totul despre lipsa de înţelegere şi amatorismul celor care, din nefericire, trebuiau să elaboreze programe de combatere a crizei. Noi sîntem cei care au luat această criză mai ales prin contagiune, aşa cum se ia răceala în autobuz. Nu am avut probleme cu sistemul bancar, acesta nu deţinea în portofoliu active toxice, banca centrală a fost mereu atentă asupra politicilor monetare şi de curs de schimb şi, totuşi, în anul 2009 am înregistrat un minus de peste 7% la evoluţia PIB. Am luat criza vorbind despre ea. De altfel, ei nu ştiu că zgomotul în jurul unei probleme care nu există, în economie, poate duce la apariţia acelei probleme. În loc de tonuri serioase care să dea încredere, am avut parte de ţipete şi reproşuri care au culminat cu tăieri de salarii şi pensii. Economia făcută prin aceste măsuri nu a compensat nici pe de parte răul produs prin pasarea răspunderii crizei „pe umerii opoziţiei" şi cultivarea cu grijă a ideii că „numai noi vă putem aduce la mal". Panica era deja generalizată, ducînd la comportamente care au accentuat criza.

Cifrele nu sînt chiar alarmante.

Cînd a venit în România, în 2010, Dominique Strauss-Kahn a spus un lucru interesant, şi anume că, deţinînd o datorie publică destul de scăzută, ţara noastră poate, spre deosebire de alte state, să folosească un mix de politici complex în centrul căruia pot sta măsuri de sorginte keynesiană, adică de folosire a unor mari investiţii de stat, în mari proiecte naţionale, pentru a beneficia de efectul de pornire a economiei. A spus acest lucru, probabil, în speranţa că cineva din conducerea ţării ştia cine a fost Keynes. Şi oricum, afirmaţia lui ţinea de o anumită naivă necunoaştere a politicienilor români şi de infinita lor capacitate de a fura. Da, puteam avea un proiect propriu de combatere a crizei, bazat tocmai pe această posibilitate de a folosi banul pentru mari investiţii publice (chiar prin împrumuturi externe sau interne), tocmai cînd preţurile la materii prime scăzuseră mult datorită crizei. Paradoxal, dar tocmai caracterul marginal şi neintegrat al economiei ne putea servi ca atuu.

Nu! Dintr-o criză economică de acest gen nu se iese joi la ora 14. Nici măcar prin creşterea PIB-ului timp de o zi, două, un trimestru sau chiar un an. Putem spune că am

parcurs criza atunci cînd un set mult mai complex de indicatori încep să semnalizeze pozitiv. The National Bureau of Economic Research (NBER) vorbeşte despre indicatori care se referă la PIB, dar şi la producţia industrială, veniturile populaţiei şi companiilor, consumul populaţiei, nivelul şomajului, inflaţie, vînzările cu amănuntul, exporturi. Iată cum lucrurile se complică puţin şi percepţia publicului conform căreia nu am ieşit din criză capătă valoare de adevăr. Guvernanţii ne spun că am parcurs criza pentru că ei se uită doar la un indicator – PIB. Conform lui, România ar putea să stea liniştită pentru că avem un plus de 2,2% în 2011; 0,7% în 2012; şi previziuni pozitive de 1,6% în 2013 şi 2,2% în 2014. (epp.eurostat.ec.europa.eu) De asemenea, de exemplu, SUA a înregistrat creşteri ale PIB de 2,4% în 2010; 1,8% în 2011; 2,2% în 2012; şi are previziuni pozitive de 1,9% în 2013 şi 2,8% în 2014. (www.oecd.org/statistics). În cazul UE - 27 avem următoarele cifre: +2,1% în 2010; +1,6% în 2011; - 0,4% în 2012; şi previziuni de - 0,1% în 2013 şi +1,4% în 2014. (epp.eurostat.ec.europa.eu). Deşi aceste cifre nu sînt chiar alarmante, totuşi nimeni nu vorbeşte despre ieşirea din criză, ci doar despre depăşirea depresiunii, adică punctul cel mai de jos al acestui fenomen. O nuanţă de exprimare ce n-ar trebui să ne scape. Toţi ceilalţi indicatori ne semnalează că sîntem într-o criză profundă, începînd cu nivelul ocupării, consumul, inflaţia, deficitele, viteza cu care se pleacă din ţară ş.a.m.d.

Se discută mult despre ieşirea din criză a României odată cu statele europene, de care sîntem puternic legaţi prin relaţii comerciale şi nu numai. Este soluţia celui fără de soluţii. Sîntem, încă, o economie şi o societate extrem de rigide şi care, într-o proastă şi coruptă guvernanţă, nu pot mai mult. Este dificil de discutat despre termene de ieşire din această criză. Totuşi, este posibil ca UE să înceapă, în cîţiva ani, să intre în noul ciclu economic şi să recupereze la setul de indicatori pe care l-am enumerat. Într-o viziune optimistă, România va urma Uniunea Europeană alţi cîţiva ani mai tîrziu.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

CERCETĂTORII BRITANICI AU DESCOPERIT CĂ DIETA CU BOMBOANE PROMITE, DUPĂ O CURĂ DE 90 DE ZILE, UN MILION SĂNĂTOS

■ *Adevărul* publică nişte ştiruţe din ciclul „Cercetătorii britanici au descoperit că...“ Printre altele, rubrica „Stil de viaţă“ ne anunţă că 1.200.000 de ţînţari ar putea lăsa un om fără nici o picătură de sînge. Asta da stil de moarte! (**M. M.**)

■ Am un prieten care, mai nou, ţine dietă digitală. După carbohidraţi şi dulciuri, a renunţat, pentru cîteva luni, la e-mail şi Facebook. Cînd o să-şi termine dieta digitală speră să fie într-o formă comunicativă mai bună. (**M. C.**)

■ La cinema, în Franţa, am descoperit paharul cu bomboane. În general, crănţănitoare. Lion, Top Crunch... în loc de floricele. O idee posibilă, deşi nerecomandată diabeticilor. (**I. P.**)

© C. Tudor

Cu ochii-n 3,14

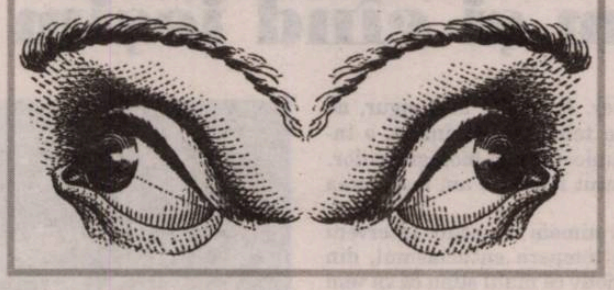

■ Cei de la Vichy au lansat şi în farmaciile româneşti un produs minune, *Dercos Neogenic*, ceva pe bază de celule stem care promite, după o cură de 90 de zile, creşterea a 1.700 de fire de păr absolutemente noi. *No kidding?* 1.700 în cap? Numărate cu lupa? Şi dacă nu ies decît 1.666? (**S. S.**)

■ Guvernul britanic a aprobat o dezbatere în Parlament care va avea loc anul viitor despre o tehnică de reproducere asistată în care ADN-ul a trei părinţi este folosit pentru a crea un embrion sănătos. Tehnica e cunoscută sub numele „trei părinţi“. Să înţeleg că în viitorul apropiat vom face copii în grup? (**A. P.**)

■ Potrivit unui studiu realizat de banca UBS Wealth Management Americas, 72% din milionarii cu un singur milion şi 40% din cei care au între 1 şi 5 milioane de dolari nu se simt bogaţi. Dar cum se simt? (**L. V.**)

CERCETĂTORII BRITANICI AU DESCOPERIT CĂ ANIMALELE PIERDUTE ÎN NOIEMBRIE (PRIN ANALOGIE CU ULTIMA VREME) POT SĂ-ŞI SCHIMBE DESTINUL, CICATRIZÎNDU-SE

■ Deci animalele (unele) folosesc unelte şi pun capcane, fac sex şi, de plăcere, îşi înşală partenerii, sînt voyeuriste, fură, dar au şi simţul dreptăţii, cad în depresie şi suferă la moartea tovarăşilor lor, iar acum s-a descoperit că cimpanezii şi urangutanii au amintiri vechi de cîţiva ani. Nouă ce ne mai rămîne? (**M. C.**)

■ Într-o seară de sfîrşit de iulie, în faţa blocului, un grup de copii pe la vreo 10-12 ani cînta lălăit: „Un elefaaant se legăăăna pe o pînză de păiaaanjen... Şi fiindcă ea nu se rupea au mai chemat un elefaaant“. Mai avem o şansă, mi-am zis, cîntecelele din repertoriul copilăriei – de tipul „Un elefant“ sau „Gărgăriţă-riţă“ – nu-s complet pierdute, iar „copiii din ziua de azi“ ştiu să mai şi scoată nasul din smartphone-uri. (**P. M.**)

■ *„Oscar Benton is still alive“*, scrie pe afişul care anunţă concertul din noiembrie. Totuşi, pînă în noiembrie se pot întîmpla multe. (**L. V.**)

■ Mai întîi un pic de teorie, pe urmă o să vedeţi unde vreau s-ajung. Orice lucru, obiect etc. nou apărut are nevoie de un nume, de acord. Cînd nu se poate folosi un cuvînt deja existent în limbă (în orice limbă), se inventează unul nou. De acord. De exemplu, cînd banda magnetică a fost introdusă într-o casetă, aparatul cu ajutorul căruia se putea asculta înregistrarea de pe casetă a fost numit, cu un termen inventat, „casetofon“, prin analogie cu „magnetofon“. (În italiană, bunăoară, i s-a zis, în limbaj popular, „mangianastri“, adică „mănîncă-benzi“.) Şi acum vin la subiect. După '89, s-a dezvoltat un sport nou: fotbalul în sală. Dar, ce naiba, nu i s-a putut găsi alt nume decît „futsal“?... (**M. V.**)

■ Ştiaţi că în ultima vreme s-au descoperit 33 de specii noi de furnici, pe lîngă cele 15.000 care existau deja în mod „oficial“? O ştire care mi-a dat furnicături, pe bune... (**A. P.**)

■ În Japonia, superstiţioşii pot acum să-şi opereze liniile din palmă cu ajutorul unui bisturiu electric, în speranţa că astfel pot să-şi schimbe destinul. Cicatrizîndu-se, arsurile desenează apoi alte linii noi în palmă. Potrivit *Japan Daily Express*, o operaţie costă în jur de 655 de euro. Nici destinul ăsta nu-i chiar aşa un chilipir. (**A. M. S.**)

CERCETĂTORII BRITANICI AU DESCOPERIT, ÎN PEISAJUL CONTEMPORAN, O MODALITATE DE A ÎNCERCA FOCUL

■ Un personaj continuu în peisajul stradal de azi: fata cu sticluţă în mînă, care a aflat că nimic nu e mai important pe lume decît hidratarea. (**D. S.**)

■ Din cîte mi-am dat seama, Omar Hayssam e un fel de Harry Houdini contemporan & oriental: apare, dispare, iar apare, iar dispare. Şi cînd apare, şi cînd dispare, e circ. (**M. M.**)

■ Citesc, dimineaţa, la cafea, un titlu pe un site de ştiri: „Cercetătorii au descoperit o modalitate de a creşte dinţi din urină“. Cu alte cuvinte, „pentru a avea nişte dinţi sănătoşi, beţi cel puţin doi litri de apă pe zi“. (**S. G.**)

■ Se desfiinţează ICR-urile locale, alea care, deşi n-au apucat să facă absolut nimic, au cheltuit, totuşi, nişte bani de la buget. Cine plăteşte pentru acest proiect inutil şi ratat încă din start? Dan Perjovschi se întreba săptămîna trecută dacă i se va reţine lui Andrei Marga din pensie. Altfel, se pare că, în mandatul său, Lilian Zamfiroiu va încerca să îndrepte cît mai mult din ce-a stricat Marga, aducînd ICR-ul pe cît posibil la nivelul de dinaintea directoratului lui Patapievici. Ponta a furat patru ani de doctorat, USL a furat şapte ani de promovare culturală! (**M. C.**)

■ După ce am văzut concertul metalo-pirotehniştilor Rammstein de săptămîna trecută, unde focul deschis a însoţit mai toate riff-urile de chitară, mi-e foarte clar că nu putem conta pe ei pentru a milita împotriva exploatării gazelor de şist. (**M. C.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR ANDREI PLEŞU

DILEMA VECHE

FESTIVALUL DILEMA VECHE 2013
CETATEA ALBA-IULIA
30 AUGUST – 1 SEPTEMBRIE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 496 ■ 15-21 august 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 3,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Modelul Galeriu“

pagina 3

CRISTIAN GHINEA

„Comuniştii care s-au dezis de Biserică“

pagina 12

VLADIMIR BULAT

„«Rezervaţia» Bişkek“

pagina 22

Unora le place muzica clasică

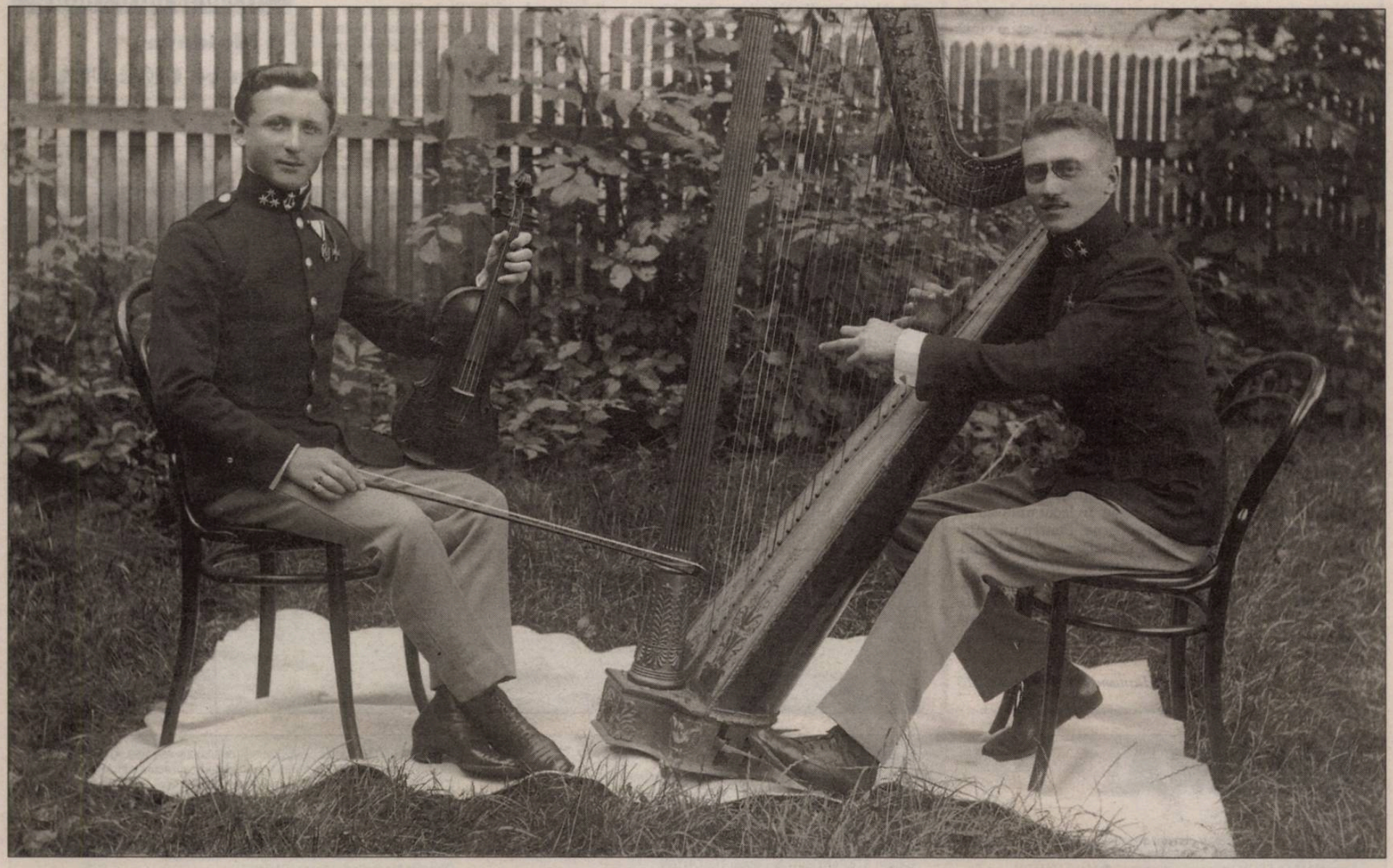

„Muzica este un zgomot care gîndeşte.“

VICTOR HUGO

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● e-mail: dilema@satiricon.ro

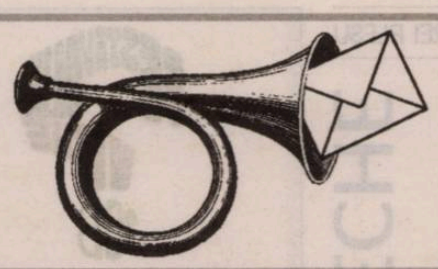

turneu de inbox

NR. 494

Articolul Mariei Iordănescu, „Occidentul e rău, România e bună"

Timişoara – Oxford – Dublin

The UK is different. Oriunde în Europa te simţi altfel decît în UK. Oriunde în Europa eşti tratat altfel decît în UK. În UK, românii nu sînt bineveniţi. Cînd mergi într-un Job Plus Centre să-ţi înregistrezi PFA-ul *(self-employmentul)*, se presupune că eşti o căpuşă est-europeană care vrea să se hrănească din albastrul roial al sîngelui britanic. Nu eşti ascultat, nu ţi se acordă nici o şansă. N-am un „complex britanic" şi nici n-am dezvoltat vreo ură contra Albionului. Iubesc Anglia, cultura britanică, ador Londra şi oamenii minunaţi pe care i-am întîlnit acolo.

Pentru a te adapta *acum* la viaţa din UK, e nevoie de ceva mai mult decît tărie, perseverenţă, motivaţie sau ambiţie. E vorba de un autism perfect: să nu-ţi auzi gîndurile şi să nu laşi nimic din exterior să te atingă. Mi-e greu să dau detalii specifice despre ce am trăit în UK, dar ştiu sigur că mulţi români de acolo sînt aserviţi intereselor unor tîlhari care îi tratează că pe nişte sclavi (tîlharii, de cele mai multe ori, sînt români care lucrează cu sau pentru agenţii din UK). Ştiu sigur că mulţi români suferă pentru că întoarcerea în ţară nu este o opţiune. Şi mai ştiu că umilirea, înjosirea şi căderea într-o propriu-zisă sclavie sînt asumate, trăite foarte conştient şi atît de traumatizante, încît mă întreb cum pot acei oameni să-şi înceapă zilele, ştiind şi acceptînd viaţa pe care o duc. Anglia nu e duşmanul. Anglia poate fi speranţa transformată în coşmar. Cînd pleci din România, te aştepţi că vei munci pe brînci şi vei agonisi puţinul care te va ajuta să-ţi plăteşti chiria, dările şi să trăieşti o viaţă normală. Cînd te trezeşti în „paradisul" britanic, vezi că viaţa e sinonimă cu îndobitocirea, cu alunecarea într-o stare larvară de renunţare la sine şi contopirea cu nimicul care te înghite zi după zi. La sfîrşitul lunii, vei număra lirele care îţi vor plăti chiria şi dările, dar nu-ţi vei mai aminti nimic despre tine, despre ce te defineşte, despre visurile şi speranţele tale.

UK nu e coşmarul. Coşmarul. Nu poţi acuza o ţară în care nu te-ai născut că nu-ţi oferă oportunităţi. Ca să alegi să pleci din ţara ta după ce ai profesat mai bine de trei ani în jobul pentru care ai învăţat mai bine de 20 de ani, e înfiorător. Să pleci undeva unde ştii că va trebui să iei totul de la zero şi să uiţi tot ce-ai făcut, să-ţi pui *on hold* visurile şi planurile, ideile şi resursele care sînt în tine şi pe care ai putea să le foloseşti ca să-i ajuţi pe ceilalţi, ca să dezvolţi ceva, ca să construieşti ceva... Mi se pare cea mai mare traumă pe care o poţi traversa. E un doliu pe care îl trăieşti în fiecare secundă a vieţii tale: te jeleşti pe tine şi ce-ai fi putut fi dacă nu te-ai fi născut în România. Anglia nu e paradisul. Anglia e locul în care unii şi-au putut realiza visurile. E locul unde unii s-au adaptat şi şi-au depăşit condiţia pentru că au descoperit în ei resurse pe care nu le-au activat înainte de a pleca din România. Nu mai eşti acelaşi cînd revii în ţară. Cu siguranţă ai o altă piele şi, probabil, un suflet upgradat.

Fiecare dintre noi ne căutăm destinul şi ni-l trăim după posibilităţi. Secretul e să ajungem în locul unde să ne împăcăm cu noi şi să putem găsi pacea. Pentru unii, pacea e la Londra, pentru alţii – la Călăraşi sau Milano. Te vei simţi bine acolo unde poţi face lucruri bune, acolo unde vei simţi că îţi găseşti valoarea pe care o creşti în tine. Nimeni nu se simte rău *acasă* şi, dacă asta vi se întîmplă, atunci gîndiţi-vă să schimbaţi ceva urgent, pînă sentimentul acela de uşor disconfort nu se transformă în suferinţă.

adăugat de Ada Iamandi pe 6 august 2013

Dilema veche vă propune

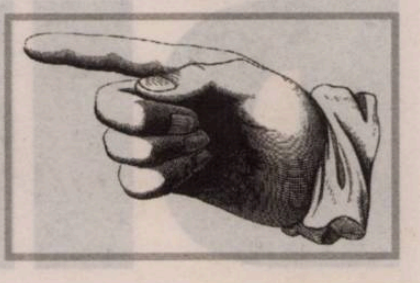

■ Dacă aţi descărcat măcar o dată un album sau un film de pe Pirate Bay, atunci mergeţi să le spuneţi piraţilor la mulţi ani şi viaţă lungă joi, 8 august, de la ora 21, în Control Club (săptămîna asta, Pirate Bay împlineşte 10 ani de torrenţi. Mai multe informaţii despre petrecere, aici: www. sub25.ro/cultura-urbana/10-ani-de-pirate-bay-cu-6-artisti-la-control-2159.html). Iar dacă v-aţi uitat măcar o dată la Festivalul de la Mamaia şi vă e oarecum dor, mergeţi sîmbătă, 10 august, pe plaja Oha (Mamaia Nord, lîngă Campingul Pescăresc), unde va avea loc o ediţie omagială a Discotecii, organizate de Paul Breazu, cronicarul nostru muzical, şi dedicate împlinirii a 50 de ani de la prima ediţie a Festivalului de la Mamaia. „Spre soare zburăm", cum cînta Doina Badea. (Luiza Vasiliu)

■ Ce credeţi, literatura ne face mai buni? În cazul în care vi se pare un subiect bun de dezbatere, citiţi părerile pro şi contra ale lui Gregory Currie şi Annie Murphy Paul pe care le găsiţi în *Courrier international* (www.courrierinternational.com/article/2013/08/06/la-litterature-nous-rend-elle-meilleurs?). Eu n-am un răspuns clar la această întrebare, dar parcă aş merge pe mîna Anniei Murphy Paul care crede că oamenii care citesc ficţiune sînt mai empatici, îi înţeleg mai bine pe ceilalţi pentru că se pot pune mai uşor în pielea lor. (Ana Maria Sandu)

■ Ateneul Român va omagia ziua de naştere a lui George Enescu, în cadrul Festivalului „Vară magică", printr-un concert susţinut de Romanian Sinfonietta Orchestra, luni, 19 august, orele 19. Alcătuită din tineri muzicieni între 15 şi 21 de ani, selectaţi la nivel naţional, Orchestra Română de Tineret va interpreta lucrări de Haydn, Enescu, Beethoven. Dirijor: Horia Andreescu; solistă: Ioana Cristea Goicea. Tot la Ateneu, Orchestra Naţională de Tineret a Moldovei va concerta miercuri, 21 august, sub bagheta dirijorilor Gabriel Bebeşelea şi Adriano Marian; solişti: Ilian Gîrneţ – vioară, Livia Ştirbu – pian; în program: Felix Mendelssohn Bartholdy, Ceaikovski. (Ruxandra Mihăilă)

■ Insolita carte bilingvă a spaniolului Enrique Nogueras (doctor în filologie clasică la Universitatea din Granada), *Ore la Mogoşoaia / Horas de Mogoşoaia* (Editura Charmides, 2013), tradusă în româneşte de Marin Mălaicu-Hondrari, mai multe „ore" şi zile melancolice puse sub semnul lui Bacovia, ca această, a XIII-a, oră: „Cel ce de la depărtare se întrebă / Sînt eu, cel întunecat şi viu şi singur sub luna albă." (Simona Sora)

■ Joi, 15 august, la Green Hours, *live in the Green Garden*, concert Maria Răducanu de Sf. Mărie, cu invitaţi speciali: Sorin Terinte – pian, Zoltan Butuc – voce, chitară. „... de dragoste, de dor, de trecut, de acum, de nostalgie, de beţie, de noroc, de jale, de blestem, de viaţă...". Sună bine! (Adina Popescu)

■ Filmul *Trăind printre demoni (The conjuring,* 2013), în regia lui James Wan, cu Vera Farmiga, Patrick Wilson, Lili Taylor: un thriller nu genial, dar în stil mai clasic, cu uşi scîrţîite şi întunecimi în loc de mult sînge şi bătălii. De vară, *horror*. (Iaromira Popovici)

■ Sîmbătă şi duminică (17 şi 18 august), în centrul Bucureştiului, mai exact la grădina de la Green Hours, Green Fair. Tîrg de creaţie handmade, ceramică, haine pictate şi diverse alte accesorii. Un musai pentru iubitorii de shopping de nişă. (Stela Giurgeanu)

■ Pe Travel Channel există o emisiune care se numeşte *Hotelul Imposibil*, în care expertul în ospitalitate Anthony Melchiorri le explică unor proprietari de hoteluri de ce sînt ocoliţi de posibilii clienţi. E ceva la care ar trebui să se uite toţi hotelierii din România, cot la cot cu proprietarii de pensiuni. Ar avea de învăţat multe, dacă nu chiar totul. Un sfat pe care Melchiorri îl dă foarte des hotelierilor cărora afacerea nu le merge, e acela că într-un loc în care omul vine să-şi petreacă vacanţa, nu e cazul să afişezi tot felul de interdicţii. (Andrei Manolescu)

■ Dacă vreţi să renunţaţi, pentru două ore, la autoturismul personal sau la mijloacele de transport în comun şi să descoperiţi centrul Bucureştiului dincolo de marile bulevarde sau de terasele din Centrul Vechi, puteţi merge „Cu bastonul prin Bucureşti". Proiectul este iniţiat de Asociaţia Română pentru Cultură, Educaţie şi Normalitate – ARCEN şi propune un traseu cultural al Capitalei, prin organizarea unor tururi ghidate în fiecare weekend (sîmbăta de la ora 11 şi duminica de la ora 18), pînă pe 8 septembrie, pornind de la Cercul Militar Naţional. Mai multe detalii pe www.arcen.info/cuvinte/cu-bastonul-prin-bucuresti. (Patricia Mihail)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Moldova între UE şi UEA**

album dilematic Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.300
Tipărit la România liberă

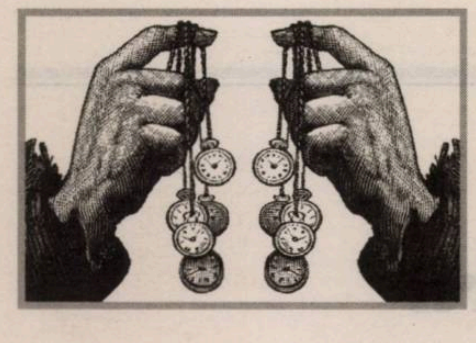

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Modelul Galeriu

Se vorbește adesea, în lumea românească de azi, despre „absența modelelor“. Dacă ar fi să intrăm în detaliile subiectului, ar trebui să luăm în discuție o sumedenie de teme colaterale: absența *nevoii* de modele, diminuarea capacității de a admira (dublată de euforia contestării), subversiunea falselor modele și, de fapt, sensul însuși al noțiunii de „model“. Cuvîntul a căpătat o întrebuințare mai curînd derutantă: ba „schemă“, „rețetă“ („model de adeverință“), ba „manechin“, ba persoană care pozează dinaintea unui pictor sau sculptor, ba „exemplu“, adică întruchipare optimă a unei calități sau a unei atitudini. Evident, cînd vorbim de „absența modelelor“, ne gîndim la absența unor repere formative, capabile să stîrnească emulație. Sînt de făcut, însă, două observații: mai întîi, nu există „modele universale“. Un „model“ nu e valabil peste tot, oriunde, pentru toată lumea. Modelul cărturarului de azi nu poate semăna cu modelul cărturarului de secol XV, modelul politicianului englez e de alt tip decît modelul politicianului italian. În sfîrșit, nu poți decide ca tot românul să asume „modelul Eminescu“ sau „modelul Henri Coandă“. Nici măcar „modelul“ *par excellence*, Iisus Hristos, nu poate fi – cel puțin deocamdată – modelul șamanilor siberieni sau al triburilor Bororo. A doua observație: nu *imitația* – care duce strict la epigonism, sau la multiplicare inautentică – e reacția adecvată la un model. Nu vrem (și nu e posibil) să avem 300 de Picasso, 50 de Heidegger, 900 de George Enescu. Iar dacă vorbim de *„Imitatio Christi“*, ar fi o blasfemie să pretindem că oricine poate deveni, prin simplă aspirație, Fiul lui Dumnezeu. Trec peste faptul că Iisus prezintă cazul cu totul excepțional al unui Dumnezeu care își ia drept „model“ omul, îl „imită“ pentru a-l salva. Dar *imitatio* – în acest caz – înseamnă nu a căuta *identificarea* cu modelul, ci *drumul* infinit către *comunicarea* cu el, *interiorizarea* unui dialog. „Modelul“ înseamnă opțiune, „orizont preferențial“, dorință de împlinire adecvată, *„tensiune* către“, „intenție“ funcțională. Nu *„a fi* ca“ altcineva (ceea ce ar anula unicitatea persoanei), ci *„a face* ceea ce faci, în spiritul unei *dedicații* asumate“ față de un ideal întrupat. Și asta înăuntrul datelor tale specifice și al libertății tale.

„Model“ nu înseamnă „idol“, ci mai curînd lecție.

Așa stînd lucrurile, cred că părintele Galeriu, de la al cărui sfîrșit pămîntesc se împlinesc zece ani, ar trebui să devină un model al preoției românești contemporane. Încă o dată: „model“ nu înseamnă „idol“, ci mai curînd *lecție*. Modelul impune o învățătură, o *indicație* de gîndire, comportament și stil. Care este „lecția Galeriu“? Mai întîi, un fermecător amestec de sobrietate și bună dispoziție. Omul era riguros doctrinar, privea cu gravitate drama și întrebările interlocutorului, dar nu cădea niciodată în dăscăleală acră, în pompă sapiențială, în oficiere standardizată. Era viu, reactiv, tonic. Știa să se bucure. Nu „dojana“ era profesiunea lui, ci solidaritatea și înțelegerea frățească. Mai departe: predica și, în genere, discursul părintelui Galeriu erau ale unui gînditor precis, dar neconvențional. Nu lăsa nici o idee acolo unde o găsise, nu trăia din repetiția literei, din „gata-făcutul“ omileticii previzibile. De aceea era convingător, de aceea oricine, indiferent de categorie, se alegea întotdeauna cu ceva din cuvintele lui. N-am auzit nici un reprezentant al preoției contemporane, capabil să ia prin surprindere, să-și implice, îndrăzneț, auditoriul, așa cum o făcea părintele Galeriu. Nu voi spune că n-am avut și alți teologi de anvergură, că a asculta monahi ca Ilie Cleopa sau Arsenie Papacioc nu era o experiență uluitoare, contaminantă, incomparabilă. Dar hărnicia omiletică și iradierea părintelui Galeriu, ca preot „de oraș“, asaltat zilnic și de intelectuali pretențioși, și de oameni simpli, solicitat, clipă de clipă, de nevoile și interogația unei metropole policrome, de îndatoriri academice și civice diverse, rămîne un episod unic, ireductibil, din tabloul vieții spirituale autohtone. Părintele Galeriu reușise și performanța de a fi mereu la curent cu veacul, fără a fi mai puțin respectuos cu tradiția. Nimic defazat, nimic anchilozat, nimic inerțial în cuvîntările sale. Materia și subtilitățile credinței vibrau, în predica sa, cu firescul și cu intensitatea unei proaspete experiențe de viață și de cunoaștere. Termenul „originalitate“ n-ar fi potrivit. Era vorba doar de amprenta *participativă* a *„persoanei“* vorbitorului asupra vorbirii sale.

O analiză amănunțită a lecției, a modelului Galeriu rămîne încă de întreprins. Dar ar fi recomandabil ca studenții de la facultățile noastre de teologie, preoțimea de mir, teologii și toți cei care gravitează în jurul unei interogații religioase autentice să ia aminte la toate documentele scrise, înregistrate și filmate, rămase în număr mare (din fericire) de pe urma parohului de la Biserica Sf. Silvestru. Recomandarea aceasta ar avea, poate, efecte miraculoase și asupra celor care trudesc în studiourile postului de televiziune Trinitas. I-ar ajuta să evite obositul ton „pravoslavnic“, gesticulația artificial „cuvioasă“, retorica adormitoare a pietății formale. Noul Testament trebuie să rămînă neîncetat nou! Nou cu adevărat, dincolo de orice cuminție funcționărească, de orice rutină mulțumită de sine. Lecția subînțeleasă a părintelui Galeriu este aceasta: a face din substanța supralumească a Scripturii un subiect plicticos, o mormăială repetitivă e a păcătui împotriva Duhului Sfînt.

PUBLICITATE

adevărul
PREZINTĂ FESTIVALUL

Ziarul festivalului
George Enescu
e realizat de Adevărul
în colaborare
cu organizatorii
evenimentului.

În perioada
30 august - 27 septembrie,
ziarul festivalului
va fi distribuit
în toate sălile de concert
și ca supliment gratuit
al ziarelor Adevărul
și Weekend Adevărul,
de luni până vineri,
în 16 și 24 de pagini,
în București!

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Prea ca la ţară

„Vecină, mai ai nişte bulgăraşi din ăia de brînză?“ „De ce, vecină, să îi pui de gît, să te plimbi pe uliţă, sau să-i mănînci?“ Recunosc, e o glumă căreia nu i-am prins sensul. Pentru mine, este o replică nereuşită. Sînt sigur că aţi văzut reclama, repetată, de sute de ori, pe micile ecrane. Face parte din categoria „Prea bun. Prea ca la ţară“. Din astea sînt tot mai multe. Pare că toată industria alimentară a românilor nu are altă grijă decît să le amintească de viaţa la ţară. Un fel de *La Medeleni* video, în scopuri comerciale, servite de cei mai răsăriţi *brand-makeri* de pe piaţă.

Scandia ni se laudă cu o reţetă de pateu de ficat, pierdută în anii războiului, descoperită de curînd, menită a ne face fericite papilele avide de gustul unui produs mitic, regăsit dintru negura vremurilor, propovăduind un soi de paseism într-ale conservelor de carne, pe care nu-l ştiam a exista.

Alţii merg pe linia paradisului pierdut, cu nuanţe locale. Vezi cazul Napolact, care vrea linia de vînzare „Din inima Ardealului“. Adică e din Napoca, înseamnă că e din Ardeal, aşadar, merită cumpărat. Vă zic sincer: am încercat. Gustul a fost mai degrabă apos, aşa că am fost nevoit să revin la o firmă pe care o antipatizez, dar care, globală fiind, avînd bani mai mulţi de cercetare într-ale creării chimice a „gustului de la ţară“, a reuşit să mă păcălească mai abitir. Ce să zic? Pe scurt, ei sînt mai buni la gust. Kefirul lor este mai bun.

Mai nou, am descoperit „Ana şi Cornel“. Ei nu sînt încă în *mainstream*, pentru că nu au (încă) magazine în Bucureşti şi nici reclame TV. Ei se trag din Mizil. Adică, au două abatoare în zona aia şi magazine bine branduite, în cam tot sudul ţării. Daţi, din curiozitate, o căutare şi găsiţi site-ul firmei. Au o poveste fondatoare menită a scurge lacrimi. Ei provin (chipurile) dintr-o familie care, de generaţii, se strîngea în jurul mesei din bucătărie şi punea la cale mezeluri meşteşugite. Mamaie, tataie, unchiul şi mătuşa, alături de copii şi părinţi sînt splendid înfăţişaţi într-un desen menit a ni-i arăta în costume potrivite în Schwarzwald, nu în Mizil, cu iz de secol XIX, însoţiţi de un text bine ticluit, adresat direct angajaţilor de corporaţie din România, care au o căsuţă de vacanţă în vecinătatea unuia din magazinele firmei (sînt lesne recunoscute şabloanele corporatiste: mitul calităţii central-europene, al familiei strînse în jurul mesei din bucătărie, lucrul în comun, dedicat calităţii şi bunului gust). Jos pălăria în faţa firmei de publicitate care a născocit toată povestea. Vai de capul celor care o cred!

Mai nou, văd ditai lanţul de alimentare de origine patronală belgiană (Mega Image – Delhaize) care a mirosit „mersul cererii“ şi a inventat o serie de produse vîndute cu eticheta: „Produse tradiţionale“. Cînd le-am văzut la raft, m-am entuziasmat şi am vrut să aflu care sînt acei producători „tradiţionali“ apţi să vîndă regulat, la calitate constantă, mezeluri, unei uriaşe reţele de magazine, ca Mega Image. Surpriză! Nu era nici un producător indicat pe etichetă. Drept pentru care am mers mai departe şi „am sunat un prieten“. Surpriză şi mai mare! Omul, mare producător de mezeluri, îmi recunoaşte nonşalant: „Aaa, păi toate alea sînt făcute la mine în fabrică. Mi-au cerut să le fac costiţe, cîrnaţi şi salam «tradiţional», fără să indic numele producătorului, mi-au oferit bani buni pe un contract valabil ani la rînd, de ce nu? E treaba lor dacă vor să îşi asume produsul. Ce fac sub brandul meu e răspunderea mea. Dacă ei au vrut să-mi dea bani pe nişte produse anonime e treaba lor.“

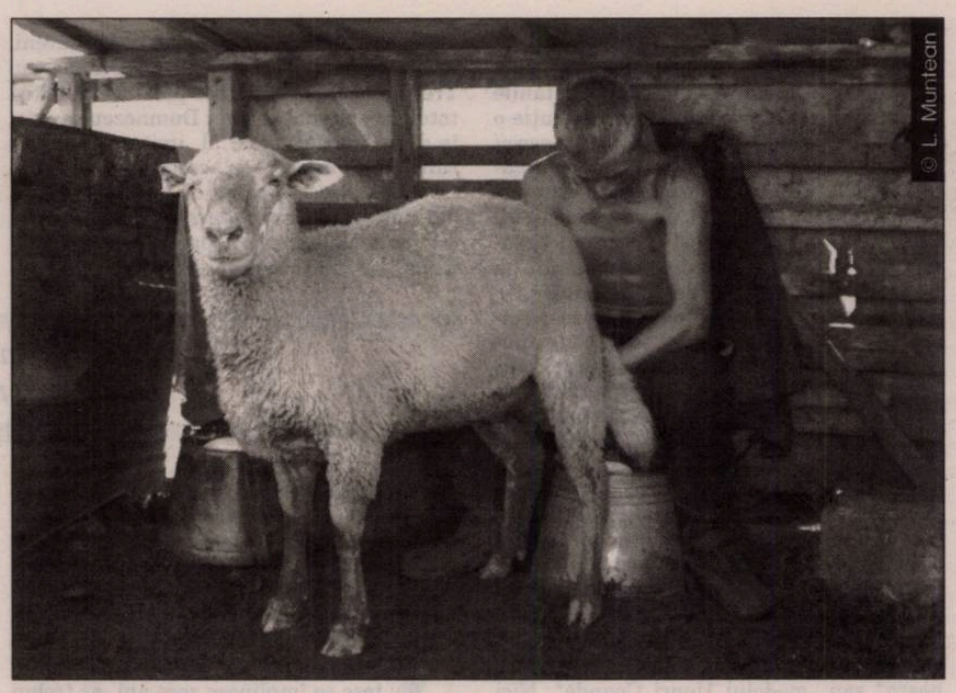

Vestea bună este că eticheta „produs tradiţional“ vinde (încă) bine în România. Vestea proastă e că tradiţia producţiei pare a se opri la vremea lui Ceauşescu. Adică, la a vîrî cît mai multă soia în parizer sau în carnea de mici. Naţionalitatea firmei producătoare nu are nici o importanţă: poate fi din oricare stat membru al Uniunii Europene. Măcar acum ne mint frumos: dau bani mulţi pe reclame şi ambalaj, avînd grijă să bage şi ceva carmin în cîrnaţi, să arate (mult) mai bine decît în alimentarele comuniste. Apoi, ne fac să cumpărăm, în numele „tradiţiei“. Asta şi facem!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

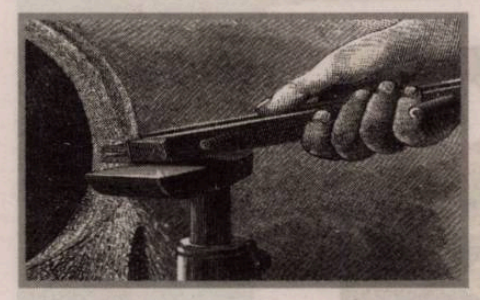

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Relaţia România-Ungaria, la testul de rupere al politicienilor

Măcar cu asta sîntem cu toţii de acord: bunele relaţii dintre România şi Ungaria reprezintă cheia stabilităţii regionale. Şi mai ştim că aceste relaţii nu sînt uşor de menţinut la un nivel liniştitor, date fiind resentimentele de ordin istoric. Cum s-ar spune, o bună relaţie româno-ungară are nevoie de politicieni cu viziune.

Dar să mergem puţin în trecutul recent. Extinderea NATO şi, mai apoi, a Uniunii Europene ar fi fost de neimaginat fără reconcilierea istorică româno-ungară, o iniţiativă pornită de la Bucureşti, în august 1995, şi care avea să-şi găsească, un an mai tîrziu, o formă juridică în cadrul Tratatului de bază dintre cele două state.

Criza iugoslavă era încă o realitate şi – se spunea în epocă – doar un miracol făcuse ca lucrurile să nu o ia pe aceeaşi pantă şi în Transilvania – ocazia se şi ivise, la Tîrgu Mureş, în martie 1990. Iar meritul revine în principal transilvănenilor, fie ei români, unguri sau de alte etnii, care au întors spatele politicienilor guralivi şi au ales să-şi ducă vieţile în normalitate.

Să încercăm să ne imaginăm doar cum ar fi arătat astăzi regiunea noastră fără reconcilierea dintre România şi Ungaria. Adică, încotro s-ar fi îndreptat lucrurile într-o regiune în care mai toate proiectele naţionale sînt „mari“, doar că o naţiune „mare“ presupune unul sau mai mulţi vecini „mici“.

Perspectiva euroatlantică, oferită Budapestei şi Bucureştiului, s-a dovedit mai atractivă decît varianta conflictului. România a făcut multe greşeli în ultimii 23 de ani, dar măcar nu a făcut greşeala fundamentală de a se arunca într-un conflict deschis cu vecinii de la vest.

Pînă la urmă, premiul a fost cîştigat. România şi Ungaria s-au întîlnit în NATO şi în Uniunea Europeană – e drept că ungurii au intrat primii în aceste prestigioase organizaţii, dar fiecăruia i s-a dat după meritele prii... În curînd, formalitatea controlului la frontiera dintre cele două state va dispărea şi ea. Pentru aceasta, România trebuie să adere la Spaţiul Schengen, un obiectiv pe care şi Ungaria şi l-a asumat cu toată convingerea, cînd a deţinut preşedinţia Comisiei Europene. Doar că nu a depins de ea.

„Nu vă place politica mea?“

Privind în urmă, Bucureştiul şi Budapesta pot spune, cu mîna pe inimă, că a meritat efortul. Fiindcă o relaţie bună între România şi Ungaria nu se menţine uşor. Iar rezistenţa ei la rupere este testată de politicieni aflaţi în goană după voturi ieftine.

Aşa şi cu recentele declaraţii ale liderului Jobbik, Vona Gabor, şi cu replica neobişnuit de dură din partea preşedintelui Traian Băsescu. Declaraţii care au deja cîţiva cîştigători.

Primul este chiar Vona Gabor. A obţinut exact efectul pe care şi l-a dorit în faţa electoratului ungar – iată patriotul neînfricat, de care ţara are nevoie în aceste momente. Iar reacţia venită din partea chiar a şefului statului român nu a făcut decît să-l ridice şi mai mult pe liderul Jobbik. În fond, alegătorii partidului său nu vor da niciodată credit declaraţiilor unui lider de la Bucureşti...

Şi guvernul lui Viktor Orbán are de cîştigat, căci Jobbik este exact opoziţia care-i trebuie. Cu discursul său, Vona Gabor poate atrage mulţi adepţi, dar niciodată atît de mulţi cît să transforme Jobbik într-un partid de primă linie – majorităţile, în general, evită stridenţele. Partidul naţionalist reprezintă cea mai comodă opoziţie pentru guvernul de la Budapesta. „Nu vă place politica mea?“ i-ar putea întreba Orbán pe liderii europeni. Ei bine, poate atunci v-ar fi mai bine cu Jobbik!

Dar cîştigător este şi preşedintele Traian Băsescu, aflat într-o puternică ofensivă politică internă. Există, în România, un bazin de aproximativ 20% al electoratului naţionalist, extremist şi antisistem. Iar acest electorat este acum orfan. Partidul România Mare a intrat în colaps, Gigi Becali este în închisoare, Partidul Poporului – Dan Diaconescu este şi el în dizolvare. Iar electoratul rămas fără lideri avea nevoie de un semnal.

Ei bine, anul 2014 este important, din punct de vedere electoral, atît în Ungaria, cît şi în România: alegeri europene în ambele ţări, alegeri prezidenţiale în România şi parlamentare în Ungaria. Reacţiile politicienilor sînt, cumva, de înţeles. Doar că miza lor este atît de mică în comparaţie cu cea a relaţiilor româno-ungare.

De pierdut pierd, în primul rînd, cele două mari comunităţi din Transilvania. O escaladare a tensiunilor şi o deteriorare a relaţiilor dintre România şi Ungaria nu vor face din Transilvania un loc în care să se investească mai mult şi în care să se facă afaceri mai profitabile. Pînă la urmă, transilvănenilor nu le rămîne decît să se roage ca oameni precum Vona Gabor şi – din păcate – Traian Băsescu să nu fie luaţi în serios în Occident. Ceea ce, probabil, se va şi întîmpla.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

„Rusia nu mai este un jucător global“

– convorbire cu George FRIEDMAN şi Eugene CHAUSOVSKY –

Stratfor este o societate privată axată pe intelligence geopolitic ce realizează analize şi previziuni strategice pentru persoane individuale şi organizaţii din întreaga lume.
***George Friedman** este preşedintele şi fondatorul Stratfor.*
***Eugene Chausovsky** este senior analyst pentru regiunea Eurasia.*

Eugene Chausovsky

Ce urmăreşte Rusia să dovedească prin exerciţiile navale din Marea Neagră? De ce le-a făcut tocmai acum?

George Friedman: Politica externă rusească a fost, în multe privinţe, foarte constantă de la apariţia Imperiului Rus, în urmă cu mai multe secole. Există nişte principii fundamentale în politica externă rusească – precum stabilirea unei „zone tampon“ în Europa de Est, zona Caucazului, şi Asia Centrală, şi eliminarea influenţei străine din aceste regiuni – care s-a perpetuat de-a lungul diferitelor forme pe care le-a luat statul rus. Bineînţeles, tacticile politicii externe ruseşti s-au modificat de-a lungul timpului şi s-au adaptat contextelor geopolitice ale momentului – spre exemplu, conceptul de politică externă mai deschisă faţă de Vest, din 2000, a fost urmat de o revenire la un concept mai agresiv, în 2008. Dar, per ansamblu, strategia politicii externe ruseşti a fost caracterizată de multă continuitate, pe parcursul anilor.

Eugene Chausovsky: Prin aceste exerciţii, rușii îşi fac simţită prezenţa în zonele periferice. Europa se fragmentează, iar rușii sesizează atît pericole, cît şi oportunităţi. În cea mai mare parte a regiunii, se folosesc de pîrghiile economice pentru a crea influenţă politică. Însă Marea Neagră este ceva diferit, pentru că permite influenţei ruseşti să fie resimţită în jurul bazinului. Chiar şi simpla efectuare a unui exerciţiu serveşte pentru a reaminti regiunii că şi capabilitatea navală rusească rămîne dominantă, cel puţin în Marea Neagră.

Ce vor să dovedească?

G.F.: Faptul că încă mai pot efectua manevre cu flota pe care o au. Operaţiunile care includ flote, faţă de simpla desfăşurare a unei nave, au un nivel de complexitate mult superior posibilităţilor celorlalte puteri din Marea Neagră. Rușii îşi reexaminează abilităţile tactice la nivel de flotă şi transmit un mesaj regiunii, în acelaşi timp.

Există şanse să asistăm la un conflict în Marea Neagră în care să fie implicată marina rusă?

G.F.: La ora actuală, este greu de anticipat un conflict în care să figureze puterea navală rusă. Dar, dacă i-aş fi spus unui american, în 2000, că Statele Unite ale Americii urmau să fie angrenate într-un conflict armat complex, mai lung de un deceniu, în Afganistan, ar fi fost un motiv de amuzament. Războaiele sînt adesea greu de anticipat, după cum bine ştiu şi rușii, iar pregătirea militară presupune să fii pregătit nu doar pentru războaiele pe care le aştepţi, ci mai degrabă pentru cele pe care nu le aştepţi.

Ce ar trebui să înţeleagă SUA şi aliaţii săi din Marea Neagră din toată această situaţie?

G.F.: Ar trebui să înţelegem că rușii încă mai sînt capabili să efectueze operaţiuni la nivel de flotă marină, dar că această capacitate s-a degradat comparativ cu capacităţile sovietice din anii 1980, care, la rîndul lor, erau insuficiente din punct de vedere strategic. Rusia nu mai este un jucător global, dar poate obţine o superioritate în anumite bazine, precum Marea Neagră, cînd Statele Unite ale Americii aleg sau sînt nevoite să nu intre în competiţie. Cînd SUA aleg să intre în competiţie, puterea rusă este insuficientă.

Dacă aţi fi liderul unui aliat NATO din Europa de Est, aţi fi îngrijorat de compromisul dintre Barack Obama şi Vladimir Putin, referitor la cea de-a patra fază a scutului antirachetă din Europa? Ce mesaj ar trebui să transmită Washingtonul pentru a linişti aceste îngrijorări?

G.F.: În calitate de lider politic est-european, cea mai mică grijă a mea ar fi un atac balistic suficient de uşor pentru a putea fi blocat de scutul antirachetă. În schimb, aş fi mult mai îngrijorat de procesul de dezintegrare al NATO în calitatea sa de forţă de luptă şi alianţă coerentă, de abilitatea ţării mele de a-şi controla graniţele şi de capacităţile mele de contraspionaj. Există şi alte subiecte care m-ar îngrijora mult mai mult decît scutul antirachetă, care, în opinia mea, are o valoare mai mult simbolică decît strategică.

A rămas Federaţia Rusă aceeaşi ameninţare militară pentru Europa, ca în vremea Războiului Rece?

G.F.: Fără îndoială, atît capacităţile, cît şi intenţiile Rusiei s-au schimbat dramatic de la încheierea Războiului Rece. În acelaşi timp, Rusia are temeri legitime legate de capacitatea unor puteri occidentale de a o destabiliza, dar şi în ceea ce priveşte vulnerabilitatea principalului său atu – sectorul energetic. În consecinţă, se vor angaja în tentative de a diminua aceste riscuri, prin folosirea unor mijloace comerciale, de *intelligence* sau de alt tip, precum exerciţiile din Marea Neagră, pentru a încerca să modeleze comportamentul foştilor săi sateliţi. Nu există ameninţarea unui război, însă fricţiunile sînt la ordinea zilei în regiune, iar fricţiunea creează incertitudine.

Despre ce fel de cooperare am putea vorbi între NATO şi Rusia, pe tema apărării antirachetă?

G.F.: Nu este clar dacă rușii sînt capabili să privească un sistem de apărare care le-ar neutraliza, practic, capacitatea balistică, şi ca putînd fii în interesul lor, dacă acesta ar elimina ameninţarea americană. În timpul Războiului Rece, armele nucleare erau garantul suprem al rezistenţei NATO. Astăzi, rușii văd în arsenalul lor nuclear principala motivaţie pentru care aspiră la un statut de mare putere, cel puţin apropiat de cel al SUA. Din nou, cele două părţi au o percepţie diferită asupra armelor nucleare. Rusia nu vrea să îşi neutralizeze una dintre puţinele sale capabilităţi strategice şi să piardă avantajul psihologic asociat cu aceasta.

Ţinînd cont de anunţatul pivot american spre Asia, are de gînd şi Rusia să pivoteze strategic şi militar spre Pacific? Ar relaxa un astfel de scenariu o parte din tensiunea acumulată în Marea Neagră?

G.F.: Sînt mai degrabă neimpresionat de acest pivot american, efectuat mai mult la nivel declarativ decît factual. Marina chineză nu prezintă nici o ameninţare strategică pentru controlul american asupra Pacificului şi nici Statele Unite ale Americii nu iau în calcul opţiunea de a invada China. Nu ştiu exact în ce constă acest pivot. În ceea ce-i priveşte pe rușii, Pacificul a reprezentat întotdeauna pentru ei un teatru secundar, mai ales prin prisma poziţiei geografice a Vladivostokului. Flota rusă din Pacific rămîne însă îngrădită. Drept urmare, nu văd această regiune ca devenind o miză geostrategică importantă, cel puţin nu dincolo de conferinţe de presă şi discursuri publice.

a consemnat Bogdan MUREŞAN,
pentru *Foreign Policy România*

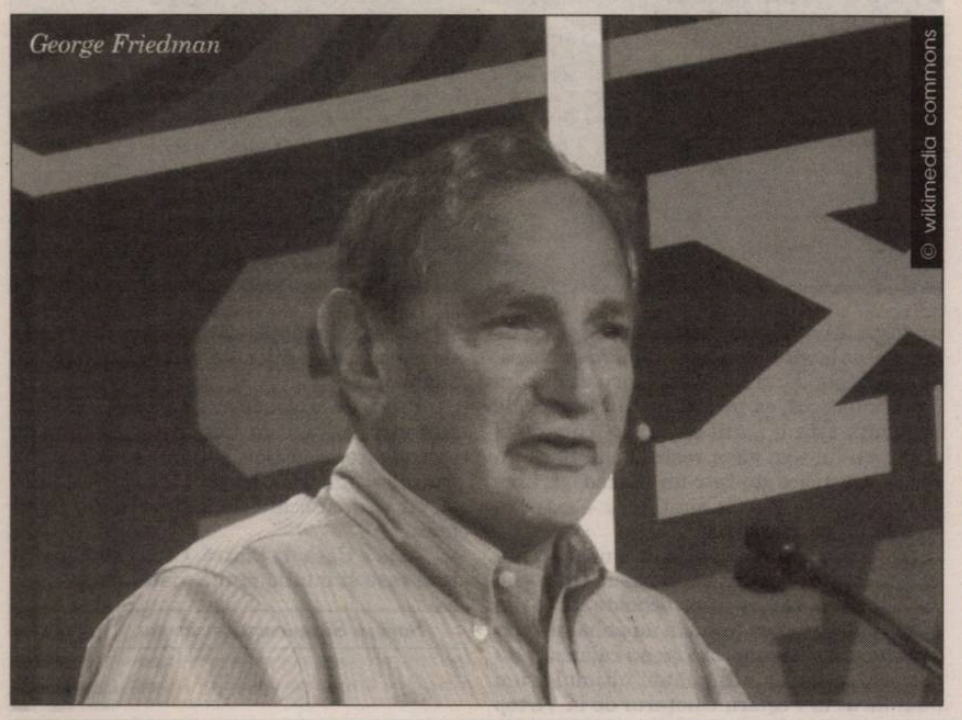
George Friedman
© wikimedia commons

FP România nr. 35, iulie-august 2013

State eşuate şi miraje româneşti
– subiecte altfel invizibile în România –

Din sumar: **Indexul Statelor Eşuate**, a noua ediţie • **Cum mai poate reveni România în Africa.** • **Comuna din Istanbul** şi burghezia lui Erdogan • **Transformarea Canadei** (într-un petro-stat fără scrupule) • **Revenirea Rusiei în larg** (în Marea Neagră, la Mediterana, în Pacific) • **Checkpoint Varniţa** – cel mai fierbinte sat de pe Nistru • **Logica Iranului** (trebuie înţeleasă, nu respinsă) • **Şi dacă femeile NU vor să aibă totul** (şi carieră, şi familie)? • **Cum se vede lumea citind cărţile de bucate**

PLUS: Două întrebări care nu se pun în România:
• Exploatarea gazelor de şist şi a aurului au automat efecte pozitive asupra economiei?
• Scutul american chiar ne garantează securitatea naţională?

Dintre autori: *Anne Appelbaum, Mohamed ElBaradei, Frank Gehry, George Cristian Maior, Dimitri Trenin, David Rothkopf.*

Foreign Policy România:
Revista americană de politică globală, economie şi idei. Adăugită în România.

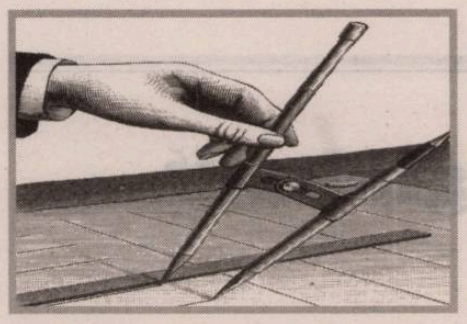

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Benisch, Magheru ş.a.

Ar trebui să încep cu o erată: nu o greşeală de tipar, ci o greşeală a mea. Îmi aminteam că am văzut pe un plan din 1895 trei case, situate pe strada Christian Tell, avînd numele arhitectului pe care nu l-am citit bine: O. Bonis. Rectificarea o pot face acum, fiindcă am primit, între timp, frumoasa carte a dlui Horia Moldovan – *Johann Schlatter. Cultură occidentală şi arhitectură românească (1831-1866)*, despre care cititorii acestei rubrici trebuie neapărat să afle. Vorbind de colaboratorii de care a fost ajutat Schlatter în opera sa de constructor sau restaurator în Principatul Valahiei, autorul îl menţionează pe austriacul Karl Benisch (1822-1896) şi adaugă: „A avut un fiu, Oscar Benisch (1866-1925), de asemenea arhitect, activitatea acestuia fiindu-ne puţin cunoscută." Lui Oscar, aşadar, i se datorează numerele 16 (A şi B), care există din ultimii ani ai secolului al XIX-lea şi pe care un proiect devastator le condamnă la demolare sau la o alterare foarte agresivă. Casei cu nr. 16A i s-a mai spus şi Vila Patzelt, informaţie comunicată de doamna Silvia Colfescu, dar nu ştiu cînd a locuit acolo acea familie austriacă: probabil după 1915, cînd moare Alexandru I. Ghika, pictorul poreclit „Rapineau" pe care-l vedea acolo, în copilăria ei, Georgette Lerescu. Acum, prin acoperiş se vede lumina şi, dacă se instalează aurolaci, ca mîine, un incendiu poate izbucni, aşa cum s-a mai întîmplat odată.

În cu totul altă zonă a oraşului, peste drum de Liceul Cantemir, se găseşte o casă asupra căreia sînt dator să atrag atenţia. Nr. 69 de pe strada Viitorului se înscrie într-un şir de clădiri databile, toate, din acelaşi sfîrşit de veac; pînă la colţul cu strada Eminescu mai sînt două sau trei, destul de modeste şi scunde, cărora numai stucatura din partea superioară a faţadei le indică vîrsta. Ascunsă între copaci, casa de la nr. 69 are parter, etaj şi mansardă. Semeţia turnuleţului acoperit cu tablă, amintind de intrarea în casa Lipatti din Bdul Lascar Catargiu – dar aceea este de Berindei –, contrastează cu starea dărăpănată a clădirii: cu tencuiala jupuită, cu ferestre plesnite, ca şi cum ar fi pe cale de a fi părăsită. În curte, o maşină – abandonată şi ea –, saci de moloz, gardul rupt şi peticit cu scînduri. Ca de atîtea alte ori, decăderea au adus-o locatarii, de la care s-a întins în jurul lor ca o pecingine. Un coleg din redacţia noastră, care trece zilnic prin faţa casei, crede că se pregăteşte demolarea.

A colo a fost locuinţa unor descendenţi ai generalului Magheru. Mătuşa mea, Liana-Coralia Bogdan, văduva magistratului Ovidiu Bogdan, era născută Magheru şi, pentru ea, aceea era casa părintească. Se mutase într-un bloc de pe Calea 13 Septembrie şi, înainte să moară, mă rugase să intervin ca vechea casă în care ea şi un frate al ei îşi trăiseră copilăria să fie înscrisă ca monument istoric. Mărturisesc că atunci, prin anii '90, încă nu-mi trecea prin gînd că toate clădirile din vremea lui Carol I ar avea nevoie de acest certificat pentru a fi salvate de distrugere. Cînd văd ce se întîmplă, mi-e ruşine că n-am luat precauţia de a le clasa cu sutele.

Oraşul pe care-l pierdem era adevărat.

Nu vreau să-mi pun întrebarea dacă oraşul pe care-l pierdem era frumos. El era *adevărat*. Alt adevăr decît cel la care sîntem martori, dar despre ceea ce se înghesuie în locul său am dreptul să spun că nu-mi place, tocmai fiindcă arată ce devine, cine ştie pentru cîtă vreme, societatea românească. Fenomenul acestei substituiri apare evident în alt „loc de memorie", la Bellu. Cimitirul a început să fie presărat cu morminte noi în locul celor vechi. Cavouri enorme, ca nişte temple, purtînd nume necunoscute, se ridică ici şi colo. Sînt probabil ale unora dintre îmbogăţiţii cei mai recenţi. Comparînd cu cavourile de odinioară, ale unor familii boiereşti, din care numai vreo două-trei seamănă cu nişte fortăreţe, îmi vine să cred că năzuinţa de a-şi manifesta, chiar acolo, poziţia socială proeminentă, a crescut în aceeaşi măsură în care au scăzut cultura şi credinţa religioasă.

De altfel, mutările pe harta cimitirului corespund mişcărilor politice. Altădată, monumentul juristului Grigore Geamănu, fost secretar al Consiliului de Stat, şi-a făcut apariţia între morminte boiereşti (un lot Manu, dacă ţin bine minte). Apoi, după evacuarea „eroilor" din mausoleul comunist, l-am descoperit pe Gheorghiu-Dej refugiat în Cimitirul Militar, iar Ion Gheorghe Maurer, care a supravieţuit Revoluţiei, a fost primit discret în parcela rezervată academicienilor (avea acest titlu din 1955!).

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorina SĂVULESCU

SOS Provincia

Casa de Piatră

Gîrda de Sus, Arieşeni şi undeva sub tîmpla muntelui, Casa de Piatră. Cîteva case, nu mai mult de 10-15, încheiate cu bîrne de lemn, ridicate pe lespezi, sau, rareori, cu temelie de piatră; fără drum, fără număr la casă. Şi eu, cu pantofiorii mei de oraş, cu geanta pe umăr şi telefonul în mînă, aştept lîngă maşină... să apară cineva.

Aşa am cunoscut-o pe Ioana. Ioana şi atît. Ioana care ne spune: „Haideţi înăuntru, am mîncarea pe foc!" În casă e cald, o pisică mi se strecoară în poală, îmi e foame şi nu ştiu prea bine unde am nimerit. Fata se poartă firesc, nu ne cunoaştem, dar e primitoare, grăbită să-şi termine treaba. Peste vreo jumătate de oră, apare Vasile, gazda abia ştiută din istorisiri – apoi apar mama şi tatăl său, şi încă doi-trei bărbaţi.

Mă simt deja ca acasă, în jurul mesei ne înghesuim pe bănci, pe scaune, mai intră cineva, încă o farfurie, un pahar, pricep acum de ce bucătăria e mare şi plita – încărcată cu oale. Vorba domoală îşi face loc, îşi găseşte făgaşul între noi, cei veniţi de cu seară şi cei ce ne-au primit în casa şi în satul lor cît un căuş de palmă. Pentru că ştiu să povestească şi să asculte deopotrivă.

Aşa ni s-a deschis „uşa" Casei de Piatră. Nu ne-am simţit nici turişti, nici străini de locuri. A doua zi am umblat prin sat, dintr-o curte în alta; „doar sîntem între ai noştri" – ne spun gazdele. În cele din urmă, mergem la... muzeu. Un muzeu în poiană, o casă de lemn între altele asemeni, suspendate pe lespezi de piatră.

Deschidem uşa căsuţei. Miroase a lemn, a iarbă umedă şi, în întuneric, încep să disting cîte o unealtă, o haină, cîteva opinci şi vase vechi. Nu le recunosc pe toate, le ating şi le scot la lumină. Vasile le-a adunat laolaltă, pe unele le-a curăţat şi le-a aşezat frumos pe cîte o poliţă, celelalte îşi aşteaptă rîndul. Lucruri făcute de mînă, purtate, folosite ani de zile. Fiecare îşi are povestea sa, aflu de unde vine, cine l-a meşteşugit şi cînd, cine l-a stăpînit. Crîmpeie de viaţă strînse la un loc, însufleţite încă o dată.

E bine să nu fii dezrădăcinat.

„Nu ştiu cîţi or să le vadă – copiii noştri, noi, oameni de prin alte părţi. Dar nu vreau să se piardă. În vale, lumea e altfel, trăieşte repede şi din pripă. Vine cîte unul şi întreabă cum erau moţii... ca şi cum n-ar mai fi. Dar eu ce sînt?... Şi tata, şi ceilalţi..."

Iar eu ascult, parcă, o altă istorie a locului despre care citisem, despre care credeam că ştiu cîte ceva. Tînărul din faţa mea îmi arată curînd că mai am multe de aflat. Îmi povesteşte firesc despre Apusenii lui, trece de la un veac la altul, din legendă pînă mai ieri, îmi vorbeşte despre Avram Iancu ca şi cum l-ar fi cunoscut, ca pe atîţia alţii. Înţeleg de ce căsuţa asta îi e atît de dragă, cum de el şi sătenii lui i-au găsit rostul chiar dacă nu vor fi fost niciodată într-un muzeu. „E bine să nu uiţi, ca să nu te simţi, sau – mai rău – să nu fii dezrădăcinat."

Am mai stat o zi şi încă o noapte. Am urcat pe munte, am văzut grote, am bătut cărări întortocheate şi ne-am întins pînă noaptea tîrziu la un pahar de vorbă cu aceiaşi oameni care ne-au călăuzit peste zi. Şi, poate nu întîmplător, ultimul drum l-am făcut la Peştera Gheţarul de la Vîrtop – Peştera Minunată, adăpostul neştiut, timp de veacuri, al moţilor, dăltuit parcă în piatră şi gheaţă.

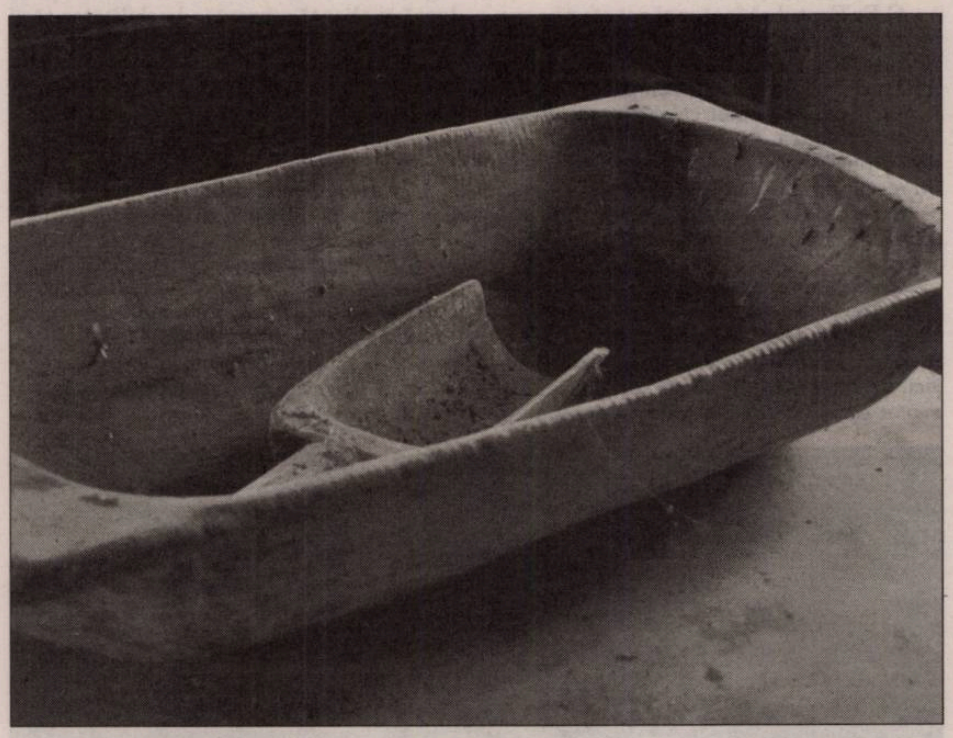

Privit de acolo, de sus, cătunul pare mai curînd o aşezare în miniatură, risipită în splendoarea de culori şi lumină, ascunsă în frunziş şi stîncărie. De jur împrejur – munţii şi, cît vezi cu ochii – pădurea verde, foşnitoare.

Asta e Casa de Piatră. Cîţiva oameni, cîteva case şi multă, multă viaţă.

***Sorina Săvulescu** este avocat.*

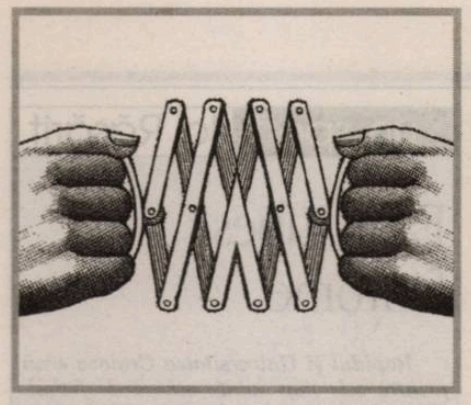

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Piaţa filmelor s-a modificat major

– interviu cu Ada SOLOMON –

„Sînt inginer instalator, dar nu am practicat niciodată" – îmi spune zîmbind ***Ada Solomon*** *despre meseria sa. Cînd a terminat facultatea („onorabil, zic eu, din respect pentru profesorii mei, pe care i-am iubit foarte tare"), s-a angajat ca agent de vînzări, apoi a lucrat în publicitate. De 20 de ani se ocupă de filme, iar de cîtva timp – mai ales de cînd filmele noastre iau premii –, publicul a început să afle că există şi profesia de producător. În „portofoliul" său se află unele dintre filmele premiate la marile festivaluri (cel mai recent,* Poziţia copilului *de Călin Peter Netzer, Ursul de Aur, Berlin 2013). Dar, dincolo de eficienţa producătorului, are şi o viziune despre ce se întîmplă cu filmul. La noi şi în lume.*

Cum aţi ajuns producător de filme?

În 1990, în elanul de independenţă al oricărui om la 20 şi ceva de ani, mi-am luat prima slujbă temporară: agent de vînzări la TIB şi TIBCO. Apoi, slujba s-a permanentizat, iar mai tîrziu am lucrat la un SRL tipic anilor '90, care era, în acelaşi timp, şi agenţie imobiliară, şi agenţie de publicitate. S-a întîmplat să trebuiască să negociez un contract cu Cornel Nistorescu, pe atunci la trustul Expres. L-am obţinut, cu condiţia să-mi dau demisia şi să vin să lucrez la agenţia lui Cornel Nistorescu, Expresiv. Aşa am ajuns aproape de lumea care are legătură şi cu filmul. A fost o perioadă extraordinară: învăţai lucrurile lovindu-te cu capul de pragul de sus, îţi trecea cucuiul, dar nu-l mai făceai a doua oară. Citeam mult şi învăţam din mers. Am primit, apoi, o ofertă de la Domino Film (care, între altele, producea filme publicitare). Era în 1993. Am rămas acolo 11 ani. În iunie am împlinit, aşadar, 20 de ani de cînd am de-a face cu lumea filmului.

Filmele care reuşesc să pătrundă în circuitul internaţional sînt produse culturale, nu comerciale.

V-ar fi fost mai uşor dacă aţi fi urmat, să zicem, o facultate de profil şi dacă n-ar fi trebuit să învăţaţi din mers?

Nu ştiu cum ar fi fost. În liceu, voiam să devin actriţă, dar pe atunci nu era un context potrivit pentru aşa ceva. În facultate mergeam la Teatrul studenţesc „Podul" – şi asta a fost pentru mine o experienţă foarte interesantă. La şcoală am fost premiantă întotdeauna, îmi plăcea matematica, dar la bac am avut 10 la română şi o lucrare pe care am scris-o cu mare plăcere, aş fi curioasă s-o citesc acum.

S-ar părea, atunci, că aveţi tiparul mental potrivit pentru ceea ce faceţi: un ochi deschis către lumea artistică, iar pe de altă parte, rigoarea necesară pentru a gestiona bugetele, pentru a planifica producţia unui film. Nu e greu să puneţi de acord aceste două laturi?

Nu e greu deloc. În orice profesie artistică există, de fapt, o rigoare. Nici un cineast nu face filme fără un proces de producţie, fără documentare, finisare etc. Sînt nişte faze care impun mai degrabă un ritm de cazarmă decît unul boem. Regizorii sînt personalităţi foarte puternice, dar, în acelaşi timp, sînt nişte minţi foarte organizate, pentru că altfel nu ar putea să facă faţă profesiei. Meseriile legate de film nu sînt solitare, sînt meserii de echipă, în care interacţionezi cu o seamă de oameni, deci trebuie să respecţi anumite reguli. Eu însămi sînt destul de dezordonată în viaţa de toate zilele. În meseria de producător, însă, e nevoie de diplomaţie şi de arta negocierii, trebuie să găseşti căile cele mai potrivite pentru a rezolva orice problemă.

De cîţiva ani, filmul românesc se prezintă foarte bine în lume. Cum priviţi acest fenomen?

Sîntem încă în vîrf din punctul de vedere al calităţii, al circulaţiei internaţionale. Sigur, nu vorbim despre întreaga producţie românească: în fiecare an, se numără pe degete filmele care într-adevăr reuşesc. Nu există o „clasă de mijloc" nici în cinematografie, aşa cum nu există nici în societate: avem foarte puţine filme corecte, bine făcute. Şi există şi o cantitate de rebuturi care ajung la coş destul de repede, sînt un fel de şuşe cinematografice: numărul lor e destul de mare raportat la ansamblul producţiei. Altfel, la nivelul resurselor şi mijloacelor nu stăm bine deloc. Ceea ce nu se înţelege – şi de aici provine, cred, cea mai mare problemă – este că, de fapt, filmele care reuşesc să pătrundă în circuitul internaţional sînt produse culturale, nu comerciale. Beneficiile pe care le aduc nu se socotesc în bani; se socotesc în număr de spectatori, în număr de oameni la care ajunge acest mesaj socio-cultural, dar nu aduc bani. Or, ele nu sînt privite aşa: în percepţia publicului şi a autorităţilor, ele nu sînt privite corect. În consecinţă, există un fel de alergie la faptul că filmele sînt subvenţionate, producătorii sînt priviţi ca nişte monştri care papă banul public şi livrează ceva care ar trebui să fie finanţat din buzunarul propriu – că aşa e la Hollywood, nu? Dar banii nu se duc în buzunarul producătorului, iar filmele nu mai fac bani cum făceau acum 10 sau 50 de ani, modelul nu mai e cel de atunci. Teatrele nu sînt şi ele subvenţionate? Iar nevoile de promovare şi de marketing pentru filme sînt tot mai mari. Există o criză de supraproducţie în cinema – nu la noi, în general: numărul de filme a crescut în mod exponenţial, numărul de spectatori în sala de cinema scade peste tot, nu doar la noi în ţară, unde nu se poate duce mai jos...

Îmi place să mă uit la filme, vreau să le văd făcute şi le privesc cu mare drag.

Ajungem la o dilemă: la noi nu mai sînt săli şi de aceea nu merg oamenii la film, că n-au unde, sau nu are rost să mai facem săli pentru că publicul oricum nu mai merge la film?

La nivel internaţional, consumul în sala de cinema funcţionează mai degrabă ca un catalizator pentru aducerea filmului la cunoştinţa publicului, mai puţin ca sursă de venituri. Piaţa s-a modificat major. Explozia digitală, evoluţia Internetului au schimbat cu totul profilul consumatorului de film. Public pentru film există mai mult decît înainte, dar public consumator de film *în sala de cinema* există tot mai puţin. În acelaşi timp, există un revers al medaliei: cantitatea de filme e tot mai mare, iar numărul spaţiilor de expunere e tot mai mic. Există comoditatea de a sta acasă şi de a vedea filmul la televizor sau pe DVD, chiar dacă nu e aceeaşi experienţă, pentru că nu ai parte de suspinatul, rîsul sau sperietura colegului de scaun din sala de cinema. Asta e lumea şi asta e viteza în care trăim. Numărul de evenimente care se oferă publicului e mult mai mare decît acum cinci ani. Festivalul „Next", de care mă ocup, a ajuns la a şaptea ediţie. Cînd a apărut, era singurul eveniment important în Bucureşti în perioada martie-aprilie; anul acesta, în aceeaşi perioadă, au loc festivaluri de teatru, de dans, proiecţii alternative de film, concerte ş.a. E un lucru sănătos că se întîmplă asta.

Asta se întîmplă şi la nivel naţional: în ultimii ani, oferta culturală e tot mai diversă, există tot felul de festivaluri şi evenimente artistice în locuri despre care pînă mai ieri nici nu auzisem. În acelaşi timp, persistă discursul pesimist că „moare cultura". Cum vi se pare că stau lucrurile?

E, în primul rînd, o problemă de cantitate, trebuie separat grîul de neghină. Cînd sacul e foarte mare, e tot mai greu. Formatori de opinie ale căror voci să se audă sînt tot mai puţini şi se pierd în acest peisaj în care oricine are dreptul să se exprime. În materie de film, vorba din gură-n gură e în continuare cel mai bun instrument de marketing. Numai că vorba merge mai încet, sînt multe îndemnuri, viteza e mai mică. Dar cultura nu moare, ci se transformă. Trăim într-o epocă a creativităţii mai mult ca niciodată. Dacă există un motor în economie, acesta e creativitatea, nu tehnologia. La tehnologie are acces oricine, problema e ce se face cu ea. În materie de distribuţie de film, cred că modelul vechi – bazat pe distribuţia egală, în masă – moare, într-adevăr; dar se formează un model de distribuţie alternativă, axat pe manifestările speciale – gale, festivaluri, săptămîni dedicate filmelor de un anumit tip etc. Acesta e un mod de socializare şi de îmbogăţire culturală, pentru că la asemenea manifestări nu mai există doar *showcase*, doar vitrine, ci sînt şi ateliere, discuţii cu publicul care formează gusturi.

Spuneţi-mi trei motive pentru care sînteţi mulţumită că vă ocupaţi de filme – de la producţie pînă la organizarea de evenimente.

Îmi place să interacţionez cu oamenii cu care lucrez şi consider că învăţ de la ei cu fiecare experienţă. Apoi, îmi place să mă uit la filme, vreau să le văd făcute şi le privesc cu mare drag. Şi nu ştiu să fac altceva.

Nu v-ar fi plăcut să lucraţi, tot ca producător de filme, într-un sistem mai aşezat, la Hollywood sau în altă parte, unde lucrurile funcţionează mai bine decît la noi?

Am lucrat la producţii americane – ca „executiv", ca om care prestează servicii – şi la producţii mari europene. Ştiu ce înseamnă. În zona noastră, rigorile există, dar libertatea de exprimare e foarte largă. Cînd intri în sistem, în maşinărie, lucrurile se strîng, totul se îngustează: ai confort financiar, ai mijloace şi resurse, dar funcţionezi într-un mecanism. În relaţia dintre producătorii din Vest şi noi, cei din Est, lucrurile stau, pe scurt, aşa: ei au banii şi *know-how*-ul, dar talentul şi poveştile sînt la noi. Confortul financiar adoarme întrucîtva creativitatea, duce spre rutină. Aşa că nu m-a tentat să lucrez în altă parte. Am avut, bineînţeles, momentele mele de frustrare, zîcînd că sînt nimeni în România, au fost momente cînd m-am gîndit că poate e timpul s-o iau de la capăt. Dar cînd mă duc undeva în lume, sînt „producătoarea din România"; dacă aş lucra în Franţa, aş fi „unul dintre producătorii din Franţa".

De ce nu avem filme „de mijloc" (poliţiste, comedii etc.) bine făcute? Nu e cerere pe piaţă, nu există interes din partea regizorilor?...

Deocamdată, regizorii noştri nu sînt tentaţi de aşa ceva. Sînt încă lucruri mai puternice care îi preocupă. Luminiţa Gheorghiu, într-o întîlnire cu publicul, legată de proiecţia filmului *Poziţia copilului*, a dat un răspuns foarte interesant la întrebarea „De ce regizorii noştri nu fac filme mai luminoase, mai senine?": pentru că cineaştii români sînt încă la ora spovedaniei, ei încă au lucruri de mărturisit, de tratat, de vindecat. Abia apoi va ieşi soarele plin pe strada noastră. Pe de altă parte, publicul nu-şi doreşte neapărat să aibă oglinda în faţă şi acesta e unul dintre motivele reticenţei faţă de filmul românesc: publicul larg merge la cinema pentru a se destinde, pentru a evada din viaţa de zi cu zi.

Aţi spus că sîntem „încă în vîrf" cu filmul românesc. Cum să înţeleg acest „încă", ce va urma?

Habar nu am. În lume, zonele acestea de interes au o durată limitată. E de urmărit, de pildă, ce se va întîmpla cu cinematografia greacă – o voce distinctă, unică, întunecată şi ea, care are legătură cu realităţile pe care le trăieşte poporul grec. Cinematografia iraniană stă în vîrf de ani de zile şi în continuare generează conţinut, personalităţi... Nu ştiu cît o să dureze. Mi se pare că, în România, resursele sînt încă foarte zdravene, dar orice zăcămînt mai păleşte. Sau străluceşte în continuare, dar apare altul mai strălucitor. Sînt o persoană optimistă din fire, dar formaţia mea tehnică şi riguroasă mă face să fiu cu picioarele pe pămînt. Îmi e limpede că nu e în firea lucrurilor să fii primul întotdeauna şi să iei premii an de an. Mai e ceva ce mă irită, exclamaţii de genul: „Aaa, a fost doar selectat la festival, dar n-a luat premiu!" Dar ştiţi ce înseamnă să fii selectat într-un festival precum Cannes sau Berlin, printre 20 de filme dintr-o mie, care vin din vreo 80 de ţări? Anul trecut, Suedia a avut un singur film la Cannes, al unui regizor suedez pe numele lui Ştefan Constantinescu: un scurtmetraj în secţiunea „Semaine de la critique". Dar suedezii au comunicat foarte eficient, au dat trei-patru recepţii, anunţuri în ziare, interviuri... S-au mîndrit cu filmul lor. La noi, predomină atitudinea defetistă: „Mă rog, o selecţie, sigur, dar nici un premiu?" Ştiu foarte bine ce înseamnă aceste selecţii: să laşi în urmă aproape o mie de filme, ca să fii selectat printre cele 18-20 din competiţie, e o performanţă egală cu orice medalie.

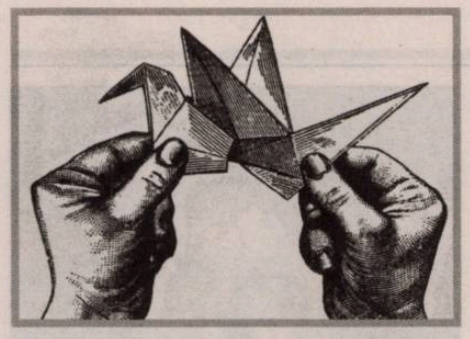

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Marele Cîrmaci

Un prieten mi-a istorisit o întîmplare din vremea cînd era foarte tînăr, în ultimii ani ai guvernării *Celui mai iubit fiu al ţării*. Era în august, imediat după sărbătorirea Zilei Naţionale, în vremea în care evenimentul istoric de la 23 august 1944 căpătase titulatura oficială de „Revoluţie de eliberare socială şi naţională antifascistă şi antiimperialistă". Fusese mare demonstraţie pe stadionul din Bucureşti ce purta numele acelei zile, un spectacol grandios deschis în sunetul a sute de trompete. Zeci de mii de pionieri, utecişti şi muncitori scriseseră cu propriile lor trupuri numele patriei, al partidului şi al *marelui* conducător. Ba, la tribuna a doua, oamenii purtaseră plăcuţe colorate, din care, la un moment dat, se formase chiar chipul conducătorului suprem, încadrat de steagul tricolor şi de cel roşu al partidului, cu secera şi ciocanul. În tot acest timp, măreţe coruri proslăviseră conducerea ţării şi perioada *1965-1986, epoca de glorii*, cum apărea scris pe stadion din trupurile oamenilor a căror coregrafie fusese pregătită timp de săptămîni întregi. De la tribuna oficială, cu un aer proaspăt, urmaşul lui Mircea, Ştefan şi Mihai (Viteazul) dăduse din mîini fericit, alături de *tovarăşa sa de viaţă*, îmbrăcată într-o rochie de gală şi cu un impresionant colier la gît.

O ţară întreagă aşteptase cele două zile libere (sărbătoarea căzuse într-o sîmbătă care împreună cu duminica formau un sfîrşit de săptămînă mai lung decît cele obişnuite). Cei cu funcţii şi însărcinări oficiale puteau pleca doar după terminarea ceremoniei. Tatăl amicului meu lucra la Consiliul Naţional al Apelor, un loc în care se învîrteau tot soiul de nomenclaturişti, oportunişti, activişti de partid şi, probabil, securişti. O instituţie care îl avusese în fruntea ei chiar pe acela care avea să-i succeadă *celui mai iubit* conducător. Ei bine, cînd era vorba de petrecerea timpului liber, oamenii aceştia aveau, evident, o mulţime de facilităţi şi de aranjamente, altele decît ale indivizilor de rînd. Şi fiind vorba de Consiliul Naţional al Apelor, acestea erau strîns legate de apele din România. Bineînţeles, Delta Dunării figura la loc de cinste printre destinaţiile lor de *loisir*, mai ales că mulţi aveau pasiunea pescuitului. Nu mai era poate aceeaşi atmosferă ca în urmă cu zece ani, cînd se filmase *Operaţiunea Monstrul* cu Toma Caragiu, Octavian Cotescu şi Marin Moraru, şurubul se mai strînsese, cum se spunea în epocă, dar bucuria de a sta pe un ponton plutitor privilegiat, pe un canal din Deltă, era cît se poate de normală. Căci, pe un asemenea ponton reuşise să obţină locuri tatăl amicului meu. Acolo existau cabine în care se dormea cam la fel ca în cuşetele de tren, ceea ce pentru vremurile acelea părea un adevărat lux. Pontonul avea şi o terasă cu o copertină de muşama sub care se putea sta la masă şi bea un şpriţ. Pe terasă tronau şi nişte lăzi mari în care, între mai multe straturi de gheaţă, se păstrau crapi, ştiuci, şalăi, somni şi alte feluri de peşti, uneori poate chiar sturioni. Era o adevărată împărăţie a timpului liber comunist. Printre cei cazaţi acolo care, în general, făceau parte din categoriile amintite mai sus, se întîmpla să ajungă şi angajaţi obişnuiţi cu familiile lor, aşa cum era şi tatăl amicului meu.

Era miezul zilei şi cei mai mulţi stăteau pe terasă, încercînd să se răcorească la umbra muşamalei. Dintr-odată, cineva s-a ridicat în picioare. Undeva în zare, pe braţul Sfîntu Gheorghe a apărut o mare navă albă. Au dus un binoclu la ochi. Era „Mircea cel Mare". Lucrînd la ape, toţi erau informaţi despre ce era vorba: şapte ani durase construcţia ei şi abia fusese lansată la apă; se dăduse mare zor pe ultima sută de metri, ca să poată fi inaugurată chiar pe 23 august; era noua navă de protocol a *întîiului om al ţării*. Se îndrepta spre Uzina unde cu toţii ştiau că se află cabana de protocol din Deltă. S-au ridicat în picioare încercînd să distingă ceva la bordul vasului cu patru niveluri. Unora li s-a părut că pe una din punţi, undeva la proră, îi zăresc statura inconfundabilă: mică şi vînjoasă, cu o şapcă gri muncitorească pe cap, privind înainte şi ţinînd ferm în mîini balustrada... dacă nu chiar cîrma. Ca în marile tablouri ale epocii. Atunci, de pe întregul ponton au izbucnit urale. Spre marea stupoare a amicului meu, toată lumea din jurul lui aplauda. La cîteva sute de metri de ei trecea însuşi *Marele Cîrmaci*.

Notă: În august 1986 a fost singura dată cînd cuplul prezidenţial a călătorit cu *Mircea cel Mare* (numele cu care regimul Ceauşescu îl rebotezase pe domnitorul cunoscut dintotdeauna drept Mircea cel Bătrîn). După Revoluţie nava a fost redenumită Mureş. Este şi astăzi în serviciul Preşedinţiei, dar poate fi închiriată şi în alte scopuri.

un sport la Răsărit

Fanii iubesc fantome

Rapidul şi Universitatea Craiova erau printre cele mai iubite echipe de fotbal. Fanii continuă să le iubească şi dacă au rămas fără zestre?

Fanii iubesc fantome. Care se întrupează din cînd în cînd, dar n-au corporalitate permanentă nici măcar cînd e vorba de echipe istorice. Unii au noroc. Situaţia Timişoarei e exemplul cel mai bun: există formaţia din Liga a 5-a, susţinută de bărbaţi, femei copii, bunici pe biciclete, un pluton care se deplasează prin satele de vest, la meciurile în deplasare, colorînd cîmpia în violet, în lipsa lavandei. Şi există echipa care e printre liderii începutului de sezon în Liga Întîi. N-are nuanţă corect politică, dar are rezultate. Cu cine să ţii? Şi cît poţi suporta o entitate care are ADN-ul păstrat într-o eprubetă? O viaţă, vor răspunde cîţiva. Alţii, mai mulţi, au migrat către stadionul cel mare unde fosta Recaş, actuala ACS Poli Timişoara, bate Dinamo şi face egal cu CFR la Cluj, oraşul duşman. La fel la Craiova, unde sînt două Universităţi. Nu instituţii de învăţămînt superior, ci echipe. E superofertă! Alţii sînt şi mai norocoşi. La Rapid e iubirea cea mai greu pusă la încercare. Faliment, greva foamei, promovarea de două etape şi apoi retrogradare de la TAS. Dragoste cu năbădăi. Cea mai frumoasă! Acum încep cu adevărat să ştiu ce înseamnă a iubi. Fanii iubesc fantome. Şi le iubesc cu atît mai mult cu cît iubirea e mai lipsită de speranţe. Nu vă regăsiţi cumva tinereţile în disperarea acelor băieţi care mor de dragul a ceva neîmpărtăşit?

Radu NAUM

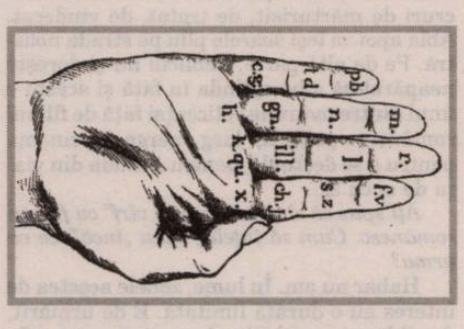

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Un tablou al ordinii sociale

Scriam aici, în urmă cu puţin timp, despre supravegherea scriitorilor francezi clasici de către poliţie, aşa cum o prezintă Robert Darnton în celebra lui carte *The Great Cat Massacre / Marele masacru al pisicii*. În acelaşi volum, am remarcat şi un alt episod demn de toată atenţia. Este vorba despre analiza unui ghid turistic (anonim) al oraşului Montpellier, întocmit, se pare, de un mic burghez din secolul al XVIII-lea. Darnton observă un lucru foarte subtil. Ghidul respectiv, intitulat *État et description de la ville de Montpellier fait en 1768 / Starea şi descrierea oraşului Montpellier, făcute în 1768* este organizat după tiparul unei procesiuni postmedievale franceze. Lucrul nu trebuie să surprindă. Aceste „procesiuni generale" erau frecvente în universul premodern european, avînd conotaţii simbolice, dar şi funcţionalităţi butaforice. Din cînd în cînd – ne spune antropologul –, diversele categorii ale societăţii se expuneau publicului în interiorul unei parade, pentru a consfinţi – pe viu – infrastructura ordinii sociale. Prin urmare, Montpellier-ul văzut de scriitorul nostru fără nume îşi etalează – de-a lungul textului descriptiv – identitatea urbană ca parte dintr-o *procession générale*. „Prima stare" (clerul înalt) venea în frunte, după regula însemnătăţii ordinelor religioase (Les Pénitents Blancs, cu veşminte lungi şi glugi, urmaţi de La Vrai-Croix, Tous les Saints şi Saint Paul, acoperiţi, umil, de haine făcute din pînză de sac). După clericii de vază apăreau orfanii urbei (cazaţi la Hôpital Général), în uniforme gri, aspre. Prezenţa lor la acest nivel elitist se justifica printr-un tîlc de fineţe: „Desfăşurarea semnifica angajamentul oraşului de a avea grijă de săracii săi, fiind în acelaşi timp şi o invocare a proniei divine, pentru că săracii erau consideraţi a fi mai aproape de Dumnezeu şi, deci, rugăciunile lor erau mai eficiente." detaşament de gărzi în uniformă însoţea nucleul procesiunii, simbolizînd protecţia ordinii sociale. Alţi funcţionari municipali importanţi defilau ulterior, fiecare după rangul şi semnificaţia sa în sistem. Prima grupare era instanţa judecătorească supremă *(La Cour)*,

Nimic mai eronat.

În urma lor, cu smerenie, mergeau clericii de rînd, în veşminte tradiţionale şi în conformitate cu ordinea stabilirii în oraş: Dominicanii, Cordelierii, Augustinii, Capucinii şi ceilalţi. Abia apoi se observa clerul mirean, „reprezentînd grija pastorală *(la cure)* pentru sufletele din cele trei parohii ale oraşului." Aici intervenea *crucea*, o lucrare grandioasă şi migăloasă totodată, în aur şi argint. Ea anunţa sosirea episcopului, care preceda, în realitate, apariţia chivotului cu Sfînta Împărtăşanie – chivot înconjurat de canonicii catedralei. Chivotul cu Sfînta Împărtăşanie era purtat pe umeri, într-un altar bogat, ascuns privirii de un baldachin, de către cei şase consuli ai urbei. Aceştia constituiau rangurile (laice) cele mai înalte ale municipalităţii şi sugerau zona de joncţiune a autorităţilor bisericeşti cu exponenţii ordinii civile. Trei dintre consuli proveneau din rîndurile „gentilomilor", ale „burghezilor respectabili" şi ale „legiştilor" (avocaţi ori notari), ceilalţi trei (aleşi de municipalitate) reprezentau diverse „meserii onorabile" *(métiers hônnetes)*: aurari, peruchieri, rachieri, tapiţeri etc. Un organizată în trei camere (cu diverse atribuţii). În capul lor păşea guvernatorul provinciei, „un nobil cu sînge albastru care prezida curtea (...) în calitate de *Premier Président*." Apoi, apăreau pe rînd bogaţii şi influenţii oraşului: procurori districtuali, grefieri, aprozi, consilieri, judecători şi ofiţeri.

Cineva ar putea fi tentat să creadă că tot acest fast comunitar urmărea să încînte ochiul, avînd o funcţionalitate populistă. Nimic mai eronat, consideră Darnton. „O astfel de *procession générale* în Montpellier nu avea scopul de a-i înflăcăra pe fani sau de a stimula comerţul. Ea reprezenta expresia ordinii consacrate, corporatiste, a societăţii urbane; pe străzi, oraşul se exprima pe sine fără rezerve în faţa cetăţenilor săi şi cîteodată în faţa lui Dumnezeu, pentru că se organizau astfel de procesiuni şi cînd Montpellier era ameninţat de secetă sau foamete." Cu alte cuvinte, identitatea colectivă însăşi părea să fie cuprinsă, cu sacralitate, în codurile secrete ale paradei. Individul avea nume şi, implicit, personalitate, în măsura în care putea fi integrat în schema socială, iar schema socială exista numai în raport cu „potrivirea" ei la regulile unei procesiuni. Dacă ipoteza e valabilă, atunci paradigma poate funcţiona şi invers, dinspre „procesiune" către „identitate", aplicîndu-se oricărei ordini sociale. De aceea, mi-am imaginat societatea românească actuală în „secţiunile" unei tradiţionale *procession générale*. Rezultatele au fost însă decepţionante. Cine ar trebui imaginaţi în postura „stării întîi": politicienii, afaceriştii (de stat) ori funcţionarii corupţi? Tot aşa, cine vine în flancul de avangardă a paradei: preşedintele şi premierul sau grupurile de interese aflate în culise? Despre „prestigiu" şi „onorabilitate" în nomenclatorul „meseriilor" ce să mai spun? Universitarul şi alţii ca el abia dacă mai prind un loc la peluză. Cohorta pauperilor este, în plus, atît de numeroasă, încît, dacă ar merge în frunte pentru a obţine pronia divină, restul populaţiei (privilegiate) s-ar pierde în praful scos de încălţămintea acestei armate eligibile cazării la Hôpital Général.

Ca atare, în absenţa unei ordini sociale, noi, cetăţenii românii de astăzi, apărem fără identitate înaintea lui Dumnezeu şi a noastră înşine. Ca şi autorul descrierii Montpellier-ului de la 1768, sîntem nişte anonimi.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

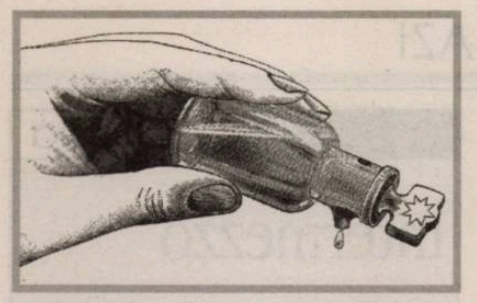

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Amorezat lulea

Unele expresii idiomatice au primit explicaţii mulţumitoare, în vreme ce altele (destul de multe) îşi păstrează secretul originii, producîndu-i vorbitorului actual impresia derutantă şi adesea hazlie a unor alăturări semantice absurde. Dicţionarele noastre generale nu furnizează, de obicei, explicaţii etimologice pentru expresii şi locuţiuni, mulţumindu-se să indice originea cuvîntului care le stă la bază. Presupunem adesea la originea frazeologismelor o metaforă, uneori legată de viaţa cotidiană din trecut; mai puţin credibile sînt naraţiunile anecdotice care pretind să explice o formulă fixă legînd-o de o întîmplare sau de o persoană anume. Uneori, sursa expresiei e jocul de cuvinte sau o simplă confuzie.

Expresia *îndrăgostit lulea* circulă azi intens în oralitatea colocvială, aşa cum pare să se fi întîmplat şi în secolul trecut; Internetul ne oferă zeci de mii de atestări: în titluri de manele, de filme, de ştiri din presa de scandal („Gerard Butler e *îndrăgostit lulea* de Mădălina Ghenea", *Libertatea*, 19.10.2012; „Iulia Vântur *s-a îndrăgostit lulea*", ziuanews.ro, 8.04, 2013; „Tandreţuri în hipermarket [...] Actorul este *îndrăgostit lulea* de noua iubită", cancan.ro, 14.06.2013 etc.). Formula face parte din seria de superlative expresive formate prin utilizarea adverbială a unui substantiv: *beat turtă, singur cuc, sănătos tun, legat cobză, gol puşcă, scump foc, adormit buştean* etc. Unele dintre asocierile de mai sus sînt transparente, pentru că exprimă metaforic un rezultat sau reprezintă emblematic intensitatea; altele nu-şi găsesc prea uşor explicaţia.

Dicţionarul limbii române (DLR, *Litera L, li-luzulă*, volum apărut în 2008) înregistrează expresiile *îndrăgostit lulea* sau *amorezat lulea*, ilustrîndu-le prin citate din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, din proza lui Nicolae Gane, Alexandru Vlahuţă, Iacob Negruzzi, dar şi din culegeri de folclor („Sînt *amorezat lulea*/ De nevasta altuia"). În secolul al XIX-lea, verbul preferat în asociere cu *lulea* pare să fi fost *a amoreza*, aşa cum apare la Frédéric Damé, în dicţionarul său român-francez din 1893: *„e amorezat lulea* = il est amoureux fou; *se amoreză de ea lulea"* şi în dicţionarul academic, litera A (la cuvîntul *amorezat)*. La Damé, termenul *lulea* era cuprins, cu aceeaşi valoare de intensificator, şi în expresia *e beat lulea;* reluată de multe dicţionare ulterioare, construcţia nu e, totuşi, uzuală: îi putem descoperi doar două-trei atestări actuale în Internet (de exemplu: „era, crede-mă, *beat lulea*, avea nasul roşu", desprecopii.com). Şi Iuliu Zanne, în *Proverbele românilor*, înregistra expresiile *a fi lulea* şi *a se face lulea*, cu sensurile „a se îmbăta, a fi beat" şi „a fi amorezat". Contextul beţiei îi sugera culegătorului o posibilă explicaţie a expresiilor, prin asociere cu metaforele începătoşării minţii: „se zice *are fumuri (ceaţă) în creieri*, cu înţelesul de a fi beat; de aci, printr-o succesiune naturală de idei, *e afumat, afumat cu luleaua, făcut lulea"* (volumul III, 1899, p. 211). Ar fi vorba aşadar de o trecere metonimică, de la fumurile beţiei la luleaua care le produce; evoluţia semantică nu este însă chiar atît de logică pe cît se afirmă, întrucît, în expresii similare, termenul de intensificare nu evocă figurat sursa, ci mai curînd rezultatul unui proces. În *Stilistica limbii române*, Iorgu Iordan oferea o explicaţie mai simplă şi mai generală (dar nu destul de convingătoare) pentru expresiile *îndrăgostit lulea* şi *beat lulea:* „acest substantiv [= *lulea*] are aici sensul de ‚obiect fără simţire' (la fel cu *buştean, lemn, criţă, tun* din formule asemănătoare" (1944, p. 308). Iordan menţiona şi locuţiunea metaforică *a lua luleaua neamţului*, care desemnează glumeţ starea de beţie; bine reprezentată în volumele lui Zanne şi analizată şi de Stelian Dumistrăcel (în volumul *Pînă-n pînzele albe. Expresii româneşti*, ediţia a II-a, 2001), expresia nu se leagă totuşi suficient de un superlativ al amorului.

Dezlegarea misterului etimologic ar putea veni dintr-un *Dicţionar grec-român după alfabet*, manuscris de la 1796, editat acum cîţiva ani de Lia Brad Chisacof (Editura Academiei Române, 2005). Dicţionarele bilingve vechi sînt o sursă ideală de informaţii despre posibile influenţe între limbi, pe care evoluţii ulterioare le pot masca. Acest dicţionar conţine, la litera L, atît adjectivul *lolós* echivalat prin „nebunu", cît şi adverbul *lolá*, cu glosarea „nebuneaşte". Într-o epocă de puternică influenţă grecească, nu e greu de închipuit că în oralitate erau preluate frecvent expresii de caracterizare şi de intensificare neadaptate (comparabile cu ceea ce, în conversaţia actuală, sînt *crazy, cool, strong* etc.). S-a putut deci spune despre cineva, în jargonul grecizant şi franţuzit al epocii, că e *amorezat lolá*, exact cu sensul actual al expresiei pe care o discutăm: „îndrăgostit nebuneşte". *Amorez, a se amoreza* şi *amorezat* (şi cu variantele *amurez, amureza, amurezat)* erau curente (şi elegante) în epocă, apărînd şi în scris, la începutul secolului al XIX-lea, la Conachi („am fost vestit amorez"), Anton Pann, C. Negruzzi etc. Grecismul (probabil necunoscut tuturor sau devenit netransparent cu timpul) asociat cu *amorezarea* a putut fi confundat cu mai vechiul împrumut din turcă, cu formă foarte asemănătoare, *lulea*.

Expresia iniţială ar fi fost aşadar, ca şi în uzul actual, o caracterizare colocvială a îndrăgostirii, în vreme ce asocierea cu beţia ar fi doar o extindere întîmplătoare şi fără succes, o simplă contaminare între formulele superlativului expresiv.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

ready made

„În 1877 apar *Cinci-zeci istorioare morale pentru băeţi şi băete, cu şase chipuri colorate*. Sibiu 1877. Tip. Closius, in-16°, 127 p., broşură pe care n-am putut-o vedea."

Ion Muşlea, *Cercetări etnografice şi de folclor*, vol. I, Editura Minerva, 1971

Richard N. HAASS

Avem „comunitate internaţională"?

De fiecare dată cînd se întîmplă ceva rău – Iranul ameninţă cu înarmarea nucleară, Coreea de Nord mai lansează o rachetă, în Siria creşte numărul victimelor războiului civil, sateliţii emit noi şi alarmante informaţii despre dezgheţul calotei polare –, de fiecare dată cînd se anunţă asemenea lucruri, apar oficiali sau observatori care cer comunităţii internaţionale să intervină. Avem o problemă: „comunitatea internaţională" nu există.

Una dintre cauze este absenţa mecanismelor prin care „comunitatea" ar reuşi să fie un tot. Adunarea Generală a Naţiunilor Unite este singura entitate care aduce a „comunitate internaţională", dar ce poţi cere de la o organizaţie care pune pe picior de egalitate Statele Unite sau China cu – să spunem – Fiji sau Guinea-Bissau?

Ca să fim sinceri, cei care au pus bazele ONU după cel de-al Doilea Război Mondial au creat Consiliul de Securitate ca un loc de întîlnire unde marile puteri aveau să decidă soarta întregii lumi. Dar nici acest lucru nu a funcţionat întru totul, o parte din cauză fiind aceea că realitatea anului 2013 nu prea mai are legătură cu cea din 1945. Cum altfel s-ar putea explica faptul că Marea Britania şi Franţa, dar nu Germania, Japonia sau India, sînt membrii permanenţi, cu drept de veto?

Din păcate, nu există nici un fel de acord asupra unei actualizări a funcţionării Consiliului. Iniţiative precum G-20 sînt binevenite, dar acestea nu au nici autoritatea, nici capacitatea necesare, din cauza dimensiunii disproporţionate. Rezultatul devine o „dilemă multilaterală": aducînd mai mulţi actori, măreşti, într-adevăr, legitimitatea organizaţiei, dar o faci în detrimentul utilităţii sale.

Nici o reformă a ONU n-ar putea produce o transformare fundamentală. Marile puteri ale lumii nici măcar nu se pun de acord asupra legilor care ar trebui să guverneze întreaga lume, cu atît mai puţin asupra pedepselor care ar trebui aplicate pentru încălcarea acestora. Chiar dacă, în teorie, toţi sînt de acord, în practică există prea puţine afinităţi. Lumea a devenit, din cauza aceasta, un loc mult mai problematic şi mult mai periculos decît ar fi putut fi.

Să luăm, de exemplu, schimbările climatice. Există indici măsurabili ai efectelor pe care arderea combustibililor fosili o are asupra temperaturii globale. Dar reducerea emisiilor de carbon s-a dovedit a fi imposibilă, căci un asemenea angajament ar putea restricţiona dezvoltarea GDP (o anatemă a ţărilor dezvoltate împotmolite într-o stagnare economică) şi ar împiedica accesul la energie şi electricitate a milioane de oameni din ţările în curs de dezvoltare – lucru pe care China şi India nu l-ar accepta niciodată.

Stoparea extinderii şi a dezvoltării armelor nucleare pare un subiect mai promiţător pentru colaborare internaţională. Tratatul de neproliferare nucleară (NPT) limitează dreptul de a poseda arme nucleare la doar cinci membri permanenţi – şi asta doar temporar.

Dar acordul nu e aşa de puternic precum pare. NPT oferă ţărilor dreptul de a dezvolta energia nucleară pentru scopuri nobile, precum generarea electricităţii – o chichiţă prin care guvernele pot dezvolta combustibil pentru o armă nucleară.

Regimul de inspecţie creat în 1957 prin Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică (IAEA) este, în fapt, un acord tacit; inspectorii pot inspecta doar acele facilităţi care le sînt semnalate de către guvernul în discuţie. Sînt guverne (precum cel din Iran) care pot şi continuă să dezvolte ilegal activităţi nucleare în locuri despre care inspectorii nu ştiu sau unde nu pot intra. La fel de important este faptul că nu există nici un fel de acord asupra consecinţelor pe care ar trebui să le suporte un stat care ar viola NPT-ul (state precum Iran sau Coreea de Nord – retrasă din tratat în 2003).

Mai multă cooperare internaţională găsim în domeniul economic. S-a înregistrat un progres semnificativ în reducerea barierelor tarifare. De asemenea, Organizaţia Mondială a Comerţului a stabilit un mecanism de soluţionare a litigiilor pentru cei 159 de membri. Dar progresul extinderii comerţului liber la nivel mondial a stagnat, căci mai multe ţări n-au fost de acord în ceea ce priveşte gestionarea produselor agricole, eliminarea subvenţiilor şi comerţul de servicii.

Între timp, cooperarea în domeniul spaţiului cibernetic este la început de drum – un început anevoios. Statele Unite sînt mai preocupate de securitatea la nivel cibernetic şi protejarea proprietăţii intelectuale şi a infrastructurii. Guvernele autoritariste sînt mai preocupate de securizarea informaţiei – capacitatea de a supraveghea Internetul pentru a menţine stabilitatea politică şi socială. Nu există vreun acord asupra a ce ar putea constitui o ţintă a spionajului – dacă există aşa ceva. Prevalenţa de actori nonstatali complică şi mai mult eforturile pentru încheierea unui asemenea acord.

Un alt aspect unde existenţa comunităţii internaţionale nu este ceea ce pare la prima vedere este suferinţa umană. Guvernele care îşi atacă propriii oameni la scară mare, sau care permit asemenea atacuri, se expun unei intervenţii din afară. Astfel, sintagma *„Responsability to protect"* – sau R2P – a fost consacrată de către ONU în 2005.

Dar grija multor guverne este aceea că R2P poate crea mai multe aşteptări decît sînt ele dornice să îndeplinească – aşteptări care pot fi de natură umană, expediţii militare sau priorităţi comerciale. Unele guverne sînt de-a dreptul îngrijorate că R2P s-ar putea întoarce chiar împotriva lor. Aşa se explică reticenţa ruşilor şi a chinezilor de a pune presiune asupra guvernelor care merită cenzură sau sancţiuni; lipsa unui consens asupra situaţiei din Siria este doar unul dintre rezultatele acestor dezacorduri.

Pe scurt, cei care privesc cu speranţă spre comunitatea internaţională ca spre un far protector vor fi dezamăgiţi. Bineînţeles, nu e un motiv de disperare şi de acţiune pe cont propriu. Dar cîtă vreme sperăm mai multe de la „comunitatea internaţională" decît aceasta este în stare să ofere, multilateralismul va trebui să se diversifice.

Vorbind de comerţ, asta înseamnă acorduri regionale şi bilaterale. Vorbind de schimbările climatice, e mai logic să se încheie „miniacorduri" care stabilesc standarde minime pentru eficienţa consumului de combustibil, încetinirea defrişărilor sau limitarea producţiei de carbon.

În aceste domenii, la fel ca în altele, guvernele trebuie să se grupeze în jurul afacerilor regionale, să formeze coaliţii cu cele dornice să producă o schimbare sau să caute să încheie acorduri cu ţări care sînt dornice să adopte politici comune. S-ar putea ca asemenea abordări să nu aibă legitimitatea sau puterea de a forma acorduri globale, dar cel puţin vor reuşi să mai rezolve cîte ceva.

***Richard N. Haass,** fost director al Planificării Politicilor în US State Department, este preşedintele Consiliului pentru Relaţii Externe.*

Copyright: Project Syndicate, 2013
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

„Puiul de ţigan“

„Eu am perforat biletul. Dă' un' să-ţi plătesc amendă? Poa' să-ţi pun în braţe puiu' de ţigan de m-aşteaptă acasă, că sînt asistentă maternală. Ştii ce e aia o asistentă maternală?“ se apără o doamnă, surprinsă de controlorii RATB fără bilet „perforat“. A urmat apoi o lamentare cît o veşnicie despre „statul puturos“ care i-a pus în braţe un „pui de ţigan“, şi apoi o cheamă săptămînă de săptămînă la Primărie, unde ar trebui să semneze nişte acte şi nişte hîrtii, despre statul care i-a tăiat, rînd pe rînd, indemnizaţia de hrană, de haine, mai apoi din leafă, lăsîndu-l pe „puiul de ţigan“ pe umerii ei. Romînca, asistent maternal – după spusele ei –, apăsa cu dispreţ pe vorbele „pui de ţigan“, de parcă toate necazurile ar fi început şi s-ar fi sfîrşit cu acel pui de om, ajuns din întîmplările sorţii în custodia ei. Privirea aprigă a femeii şi grăsimea care i se revărsa din pantalonii mult prea strînşi m-au dus cu gîndul la sărmanul prunc, încredinţat unei astfel de „mame“. Dar şi la vorbele domnului preşedinte. Vă mai aduceţi aminte... Vorbele alea cu droaia de copii, crescuţi de mamele rome şi de lenea rumâncelor neaoşe, ce abia de războesc cu unul? Or, afirmaţia mi-a îndreptat gîndurile şi privirile obsesiv spre această etnie, făcîndu-mă să văd, uneori fără să vreau, lumea mizeră a lor şi aversiunea noastră.

Pe la jumătatea lui iulie am dat de ea, de lumea romă, la Giuleşti. Am petrecut acolo cîteva zile, într-un salon plin ochi de femei rome, venite să „abandoneze“ rodul nedorit. Fiecare spunea o poveste: Lila locuia în Militari, avea alţi doi plozi acasă şi nici în ruptul capului nu-l mai voia şi pe al treilea. Ţinea o tarabă la piaţă, şi-ar fi încurcat-o al dracului de tare un alt copil... Mirica lucra la Apaca, se învoise de la slujbă pentru cîteva ore, suficient cît să vină la spital, să se „opereze“, să scape şi să fugă, iarăşi, la lucru. Nu-i spusese bărbatului ce face, nici că e gravidă, dar încă o belea, pe lîngă altele trei de acasă... Ştia drumul, procedura, durerea, tot, mai fusese pe aici. Sulfina avea 20 de ani şi o frumuseţe naturală de invidiat. Cea mai frumoasă ţigancă pe care am văzut-o vreodată. Nu prea ştia ce vrea, mai ales că el îşi dorea tare mult copilul şi o tot suna, din cinci în cinci minute, să nu se aventureze în astfel de drum. „Da' ce pot să fac? El e român, eu sînt ţigancă! Dacă mă lasă pe drumuri? La anii mei?“ încerca să se explice. Părinţii îi

Şi-am făcut vreo 30 de avorturi.

convinseseră că e mai bine aşa. Lilica avea 16 ani şi o desconsiderație totală pentru trupul ei, plodul din pîntece, partenerul de viaţă. Limbajul („trăiască“ telefonul mobil!) şi comportamentul ei m-au dus cu gîndurile către cele mai urîte trăsături ale fiinţei umane, lăsate să lîncezească în neştiinţă. A intrat în scenă şi mama, cam din aceeaşi categorie. Venită pe fugă să-şi „avorteze“ fata, că vrea s-o ia cu ea în Italia. Chiar de a doua zi. Şi bunica: o matroană de vreo 70 de ani, cu mintea brici şi sensibilitate zero. Le-a pus la punct pe suratele ei, cît ai clipi. „Ce vă văitaţi, fă, atît? Eu la al patrulea copil m-am oprit ş-am zis: «Doamne, ajută-mă să-i cresc pă ăştea şi iartă-mă de ce voi fi îndemnată să fac.» Şi-am făcut vreo 30 de avorturi. Auzi, tu, fa, asta de te vaiţi mai tare?!“ zise, adresîndu-se Miricăi, care nu-şi găsea locul. „Dimineaţa mă duceam la moaşă, că nu era ca acu', şi seara spălam rufe cu picioarele în apă. Păi, acu' e parfum. Hai, gata cu văicăreala!“ ordonă. Mai era acolo şi una, Maricica, tot romă, care tocmai născuse şi se pregătea să plece, fără „puiul de ţigan“... Şi Maria, şi Elena, şi alte femei rome sau rumânce...

Pe ele le-am văzut în primul rînd, urmărită de înmulţirea prolifică, estimată de domnul preşedinte... Or, ceea ce m-a frapat se leagă de nonrespectul pentru trupul uman. Doctor şi pacient nu au nici cea mai mică consideraţie pentru viaţă, suferinţă, trup, individ... Doctorii îşi cereau scuze că, din lipsă de locuri, m-au îngrămădit într-un aşa salon, privind cu dispreţ la femeile care, la rîndu-le, se dispreţuiau. Cît despre durere... Au plătit un milion, au avut operaţie de un milion, cu durerile crunte, fără nici o mîngîiere... Doctori ocupaţi, asistente indiferente, soţi sau amanţi nepăsători... O priveam pe tînăra Sulfina, zvîrcolindu-se în pat cu dureri îngrozitoare de burtă, cu lacrimile alunecîndu-i pe obrajii frumoşi, pe Mirica strigînd după ajutor... Şi n-a venit nimeni... ci doar Caliţa de la Argeş, care născuse spre ziuă, un al treilea băiat... S-a tîrît pînă la Mirica şi-a-ntrebat-o: „Îţi dau, fa, nişte apă? Că-i tot ce am.“ S-au ridicat apoi, pe rînd, şi-au plecat pe la treburile lor, jurîndu-şi că n-or să mai ajungă iarăşi la operat, şi mai ales la mila doctorilor... Dar, cînd nimeni nu le învaţă, cînd nimănui nu-i pasă, mă tem, domnule preşedinte, că „puiul de ţigan“ nu-i chiar atît de uşor de crescut.

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Intermezzo

Muzică clasică & Cella Delavrancea & Iosif Sava & Beatles & more

După marele potop, Dirijorul şi-a strîns toate instrumentele plutind prin valuri, iar Dumnezeu a pus diapazonul la urechea lumii, dar urechea nu voia să audă.

Atunci Dumnezeu şi-a trimis Îngerul în halat alb, care a început să cureţe pîlnia lumii de toate aluviunile aduse de talaz, şi a scos alge şi mîl, şi bucăţi de stîncă, recife de corali şi melci fosilizaţi, pe care apoi i-a vîndut în bazar, ca bijuterii de împodobit urechea lumii.

Şi Dumnezeu i-a rugat pe Căutătorii de sunete celeste să mai atingă diapazonul de melcul lumii, dar marele timpan (atoateascultător şi tot pe atît de ştiutor, dar acuzat de Instanţa Supremă pentru trafic de falsete), încă îmbibat fiind de apa grea de mîluri şi nisip, se încăpăţîna să tacă.

Atunci Înaltul a trimis alt Înger în halat alb, şi apoi încă unul, şi încă unul... Şi ei au trudit din greu, au spart, au forat, au dăltuit, au drenat...

Dar, la un moment dat, rotind oglinda microscopului sub firul de lumină, savanţii au întrezărit fundul mării. Şi în peştera pustie a răzbătut din nou, după munţi de tăcere, ecoul clipocitului de apă vie.

Ca înainte de potop.

Atunci Dirijorul a făcut un semn cu bagheta şi toate instrumentele din corabie au început să cînte şi să inunde de bucurie sufletul lumii.

De gardă: Rodica Hagiescu, specialist audiometrist, Dr. Silviu Solomon, Dr. Alexandru Pascu, Prof. dr. Traian Ataman (Spitalul „Prof. Dr. D. Hociotă“)*

* Graţie Celui de Sus şi mulţumită îndatorat Domniilor Lor, am dobîndit o ureche „muzicală“. **(R. M.)**

aduse cu poşta

Dorin PETRIŞOR

De ce nu mai poate fi judecat torţionarul Vişinescu

Recentul caz Vişinescu – comandant, în anii '50, al penitenciarului Rîmnicu Sărat – a stîrnit o furtună mediatică absolut justificată moral. Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc (IICCMER) a dat publicităţii probe de neînlăturat privind crime oribile, comise de fostul torţionar comunist, care acum trăieşte netulburat, dintr-o pensie uriaşă, raportată la condiţiile economice umilitoare ale majorităţii românilor. De altfel, IICCMER a şi depus o sesizare penală la Parchetul de pe lîngă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Cu toate acestea, Vişinescu nu doar că nu poate fi judecat, ci nu este posibilă nici măcar declanşarea urmăririi penale împotriva lui. De ce? Pentru că a intervenit prescripţia în acest caz (chiar de multă vreme, de aproape patru decenii). Prescripţia este un instrument juridic de protejare a cetăţenilor faţă de eventuale abuzuri ale aparatului represiv al statului, în sensul că, după un anumit număr de ani, stabilit în cadrul politicii penale a fiecărui stat, în funcţie de gravitatea infracţiunii, urmărirea penală şi implicit judecarea prezumtivului delincvent nu mai pot fi declanşate. În cazul Vişinescu, suspect de omor deosebit de grav şi/sau de crime împotriva umanităţii, prescripţia s-a împlinit după 15 ani de la comiterea faptelor, deci în 1978, conform codului penal în vigoare la acea vreme. E adevărat că, potrivit actualului cod penal, faptele torţionarului de la Rîmnicu Sărat sînt imprescriptibile (adică doar decesul l-ar scăpa de o eventuală urmărire penală), însă i se aplică prevederile principiului neretroactivităţii legii, principiu destructibil doar odată cu însuşi dreptul, în esenţa sa. Conform acestui principiu, nu poate fi sancţionată o infracţiune care nu a fost precizată în legea penală

Dacă forţăm limitele legii, devenim asemenea lui.

în vigoare la data comiterii ei, nu se pot aplica sancţiuni mai severe decît cele prevăzute la data comiterii infracţiunii şi nu se poate extinde termenul de prescriere a faptei peste cel existent atunci. Principiul funcţionează doar în sens contrar, adică se aplică noua lege penală, cu toate consecinţele ei, dacă acestea sînt mai favorabile inculpatului.

După această introducere în temă, aş vrea să demontez cîteva erori de interpretare care şi-au făcut loc în comentariile recente, erori pricinuite de – repet – o perfect justificată revoltă morală faţă de impunitatea torţionarului Vişinescu. Am să-mi restrîng observaţiile la articolul „Victime, procurori şi idioţi morali“, publicat de Cristian Ghinea în numărul anterior al *Dilemei vechi*. „Cine, de fapt, reprezintă interesul statului român pentru a-i ancheta pe torţionari? Procuratura ar trebui să facă asta“ – apreciază, corect, Ghinea. Însă greşeşte cînd consideră că doar un judecător poate decide dacă termenul de prescripţie a fost sau nu împlinit. Procurorul, în sistemele judiciare continentale, este magistrat, asemeni judecătorului, spre deosebire de sistemele britanic şi american, în care are doar statutul de avocat al statului. Procurorul român poate decide neînceperea urmăririi penale (NUP) în cazul în care constată că s-a împlinit termenul prescrierii faptei, întrucît munca sa stă, la fel ca cea a judecătorului, sub semnul *imperativului aflării adevărului*. Or, în cazul în care termenul de prescriere a curs, adevărul juridic pur şi simplu *nu există*. Faţă de nemulţumirea lui Cristian Ghinea – că nu un judecător constată acest fapt –, amintesc doar că IICCMER, autorul sesizării penale în cazul Vişinescu (şi în alte cazuri de torţionari comunişti), are dreptul procedural de a face plîngere vizavi de un eventual NUP decis de Parchet. Plîngere soluţionată, evident, de un judecător.

În fine, Ghinea preia argumentul IICCMER, conform căruia termenul prescripţiei ar fi fost, de drept şi de fapt, întrerupt „pentru că statul comunist a blocat anchetarea“ acestor crime. În opinia mea, este imposibil de argumentat juridic aşa ceva, deşi adevărul aceste observaţii este evident. Orice procuror care l-ar invoca în instanţă ar fi nevoit să probeze că: au existat decizii ale regimului comunist prin care torţionarii nu pot fi urmăriţi penal sau că procurorul X de la vremea aceea a încercat anchetarea lui Vişinescu pentru crimele comise şi a primit ordin să renunţe. Simpla notorietate a unei stări de lucruri, cum este cazul impunităţii de care se bucurau în timpul regimului comunist nomenclatura şi aparatul represiv nu reprezintă o probă admisibilă. Justiţia nu poate accepta sintagma „se ştie că...“.

Pare nedrept, chiar strigător la cer, însă, juridic vorbind, nu-l mai putem pedepsi penal pe torţionarul de la Rîmnicu Sărat. Dacă forţăm limitele legii, devenim asemenea lui. Caz în care Vişinescu ne-ar învinge a doua oară.

Cristina COMANDAŞU

Classical music for all – şi în România

Avertizez de la început că am încercat să scriu acest articol într-o nuanţă neutră; dar nu-mi va reuşi, aşa că sînt sinceră şi spun: sînt extrem de entuziasmată de faptul că *Dilema veche* a avut iniţiativa de a oferi împreună cu revista, pe perioada Festivalului „George Enescu", discuri cu muzică clasică. Şi nu orice fel de discuri cu muzică clasică, ci 10 dintre cele mai cunoscute concerte pentru pian şi orchestră, în interpretări semnate de două dintre cele mai mari nume care vin la Festivalul „Enescu" 2013: Daniel Barenboim şi Radu Lupu.

Nu pot fi decît entuziasmată că între 29 august şi 3 octombrie vom avea cu toţii ocazia să cumpărăm aceste albume, adevărate bijuterii discografice puse la dispoziţie de Universal Music România.

Se vor găsi cîrcotaşi să spună că au mai existat şi alte publicaţii cu suplimente de muzică clasică; le răspund că niciodată nu au fost publicate pînă acum discuri-supliment de o asemenea calitate, referindu-mă aici nu doar la repertoriul propus, cît şi la interpretarea de cea mai înaltă clasă.

Judecaţi singuri: integrala concertelor pentru pian şi orchestră de Ludwig van Beethoven, cu Daniel Barenboim, solist şi dirijor al Capelei de Stat din Berlin, apoi Concertul nr. 1 de Johannes Brahms, Concertele nr. 21 şi 12 de Wolfgang Amadeus Mozart, Concertul op. 16 de Edvard Grieg şi Concertul op. 54 de Robert Schumann – toate cu Radu Lupu.

Sînt atît de multe lucruri pe care le pot spune, chiar şi numai din punct de vedere personal, despre aceste muzici de pe respectivele CD-uri, despre interpreţii lor. Voi încerca să le ordonez metodic şi voi începe cu lucrările.

Everestul pianisticii – integrala concertelor pentru pian de Beethoven

Nu există pianist care să nu fi visat să cînte măcar unul dintre cele cinci concerte pe care le-a lăsat cel numit şi astăzi „Titanul de la Bonn"; Beethoven – „Noul Testament al muzicii clasice", faţă de Bach – „Vechiul testament al muzicii clasice", această descriere atît de plastică a unei realităţi prezentate de Daniel Barenboim.

Beethoven – considerat de mulţi cel mai important compozitor din istoria muzicii clasice; Beethoven – pe care eu îl văd nu neapărat ca cel mai important, dar, cu siguranţă, unul dintre marii vizionari ai muzicii. El nu este doar un clasic (deşi, şcolăreşte, îl plasăm între compozitorii clasici, ai primei şcoli vieneze): cu un ochi, el poate privi în trecut, cînd îi ascultăm extraordinarele fugi, însă în ultimele lui cvartete găsim prefigurări ale muzicii care avea să fie scrisă abia la 100 de ani după moartea lui.

Acesta este, deci, Beethoven – gîndiţi-vă cît de important trebuie să fie, atunci, pentru Beethoven, creatorul de lucrări pentru pian, instrumentul la care el însuşi cînta; şi să nu uităm că primele audiţii ale concertelor 1-4 au fost susţinute chiar de Beethoven – pianistul.

Cele cinci concerte pentru pian surprind un interval de timp relativ restrîns din viaţa componistică a lui Beethoven: primul a fost scris între 1796-1797, iar ultimul, între 1809-1811. Tot în 1796, Beethoven a început, progresiv, să surzească; tocmai datorită bolii, nu a mai putut să-şi interpreteze singur premiera ultimului său concert pentru pian.

Este însă şi perioada cînd Beethoven îşi scrie mare parte din creaţie: opt simfonii, sonate pentru pian, cvartete, opera *Fidelio*. Primele două concerte pentru pian ni-l relevă pe tînărul şi mai exuberantul Beethoven: forme clasice, o melodică luminoasă, o anumită înclinare pentru virtuozitate, mai ales în Concertul nr. 2, pe care l-a scris special pentru debutul său pianistic la Viena.

Ultimele trei ni-l relevă pe Beethoven în perioada sa de maturitate şi reflectă zbaterile interioare ale compozitorului care surzea treptat. Concertul nr. 3 este tipic: în tonalitate minoră, cu teme conflictuale, cu numeroase schimbări de dispoziţie; Concertele 4 şi 5, cele mai cunoscute, de altfel, reflectă mai curînd o împăcare a compozitorului cu sine însuşi – mie îmi trezesc imaginea unui împărat care reflectă la deşertăciunea lumii. Cred că acelaşi lucru a avut în cap şi editorul englez al celui de-al cincilea concert, cel care i-a dat denumirea de *Imperialul*.

Daniel Barenboim şi „Beethoven for all"

Interpretările concertelor beethoveniene pe care le veţi găsi pe acest disc au fost realizate de Daniel Barenboim şi Capela de Stat din Berlin, în timpul unor concerte *live* din mai 2007, susţinute la Bochum – înregistrările au apărut iniţial la casa Decca în seria *„Beethoven for all"* prin care Barenboim şi-a aniversat, în 2012, împlinirea a 70 ani.

Cred că oricine a auzit pînă acum de Daniel Barenboim, charismaticul dirijor şi pianist care a schimbat faţa lumii clasice de astăzi. Este tipul artistului universal: născut în Argentina, din părinţi evrei ruşi, stabilit apoi în Israel şi după aceea la Londra, dar cu o viaţă care se desfăşoară, de fapt, în funcţie de numeroasele concerte susţinute pe întregul mapamond.

Daniel Barenboim este cu adevărat un vrăjitor: cînd veţi asculta aceste cinci concerte de Beethoven, veţi înţelege de ce spun asta (cît aş vrea, nu pot, dar nici nu vreau, să explic magia muzicii în cuvinte). Este atîta poezie, dar şi virilitate în interpretarea sa, toate ingredientele unei interpretări fascinante sînt măsurate, parcă, în cantităţi farmaceutice, dar stau în echilibru şi, în plus, creează parcă mici focuri de artificii în momentele de climax.

Barenboim l-a iubit pe Beethoven întreaga lui viaţă; de aceea, a şi ales să-şi sărbătorească cei 70 ani cu această serie intitulată sugestiv *„Beethoven for all"*, care include integrala sonatelor pentru pian, a concertelor pentru pian, dar şi a simfoniilor înregistrate alături de ansamblul pe care el însuşi l-a fondat – West Eastern Divan, alcătuit din muzicieni evrei şi arabi, o încercare reuşită de a arăta că există şi soluţii paşnice pentru a reconcilia popoare aparent ireconciliabile.

Radu Lupu – un clasic genial al vremurilor noastre

Spun de la început: nu a existat mare muzician străin pe care să nu-l întreb ce interpret român cunoaşte şi admiră şi să nu-l amintească primul pe Radu Lupu. Deşi a părăsit România de mai bine de 40 ani, Radu Lupu continuă să se recomande drept „pianist român", şi asta spune ceva despre el, în ciuda faptului că a ezitat să revină mai des să cînte în ţara în care s-a născut.

L-a convins anul acesta bunul lui prieten, Daniel Barenboim, alături de care a debutat în America, după ce a părăsit România: se întîmpla în 1972, într-un concert cu Cleveland Orchestra.

Radu Lupu are puţine discuri, însă toate au fost admirate şi descrise elogios de cronicarii internaţionali; de altfel, chiar la începutul lui 2013, un jurnalist american de la *San Francisco Chronicle* îl descria pe Radu Lupu drept „un pianist genial".

Ascultînd înregistrările lui Radu Lupu, realizezi de ce este atît fascinată întreaga lume de acest pianist retras, în total contrast cu universul sub reflectoare al artiştilor de astăzi. El cîntă numai anumiţi compozitori, nu abordează decît anumite lucrări, pe care le şlefuieşte pînă la perfecţiune. La Radu Lupu nu vom întîlni focuri de artificii, ca la Barenboim, ci o interiorizare, o spiritualizare a muzicii, care nu poate decît, în cele din urmă, să emoţioneze, să te transporte către lumi despre care nici nu ştiai că există.

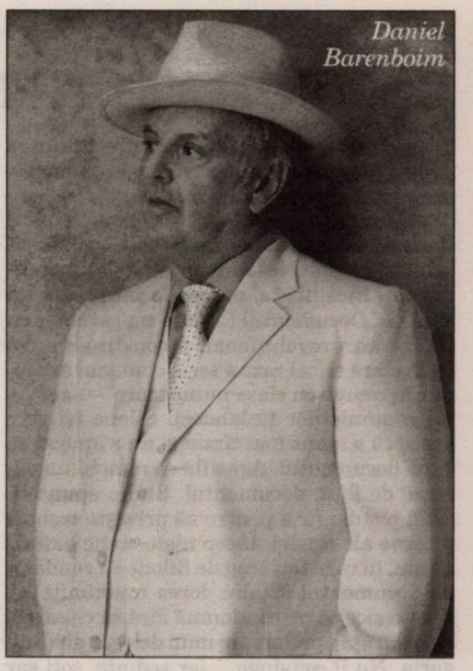
Daniel Barenboim

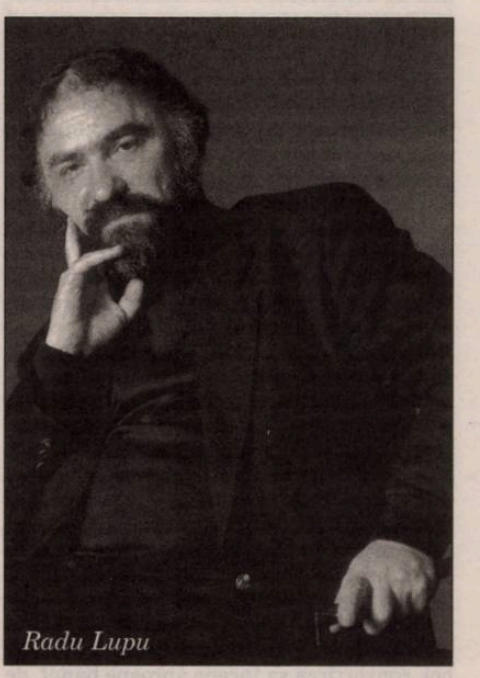
Radu Lupu

În 2011, casa Decca a reeditat o colecţie a tuturor lucrărilor concertante înregistrate de Radu Lupu – şase discuri, dintre care trei vor putea fi achiziţionate, începînd cu 19 septembrie 2013, împreună cu *Dilema veche*.

10 dintre cele mai cunoscute concerte pentru pian şi orchestră.

Sînt interpretări de referinţă, la care se raportează toţi marii pianişti şi critici: de la masivul şi masculinul Concert nr. 1 de Brahms, la seraficele Concerte nr. 21 şi 12 de Mozart (concertul 21 este binecunoscut datorită includerii sale pe coloana sonoră a filmului *Elvira Madigan)* şi, în fine, la două dintre cele mai cunoscute concerte romantice din întreaga literatură pianistică – concertele de Schumann şi Grieg, ambele în La minor, însă fiecare altfel; Schumann – cu expresia romantică germană, Grieg – descriind parcă, în sunete, fiordurile nordului.

„Classical for all" *şi... poveşti – a mea, a dumneavoastră*

Nu ştiu dacă v-am convins că *Dilema veche* şi Universal Music România vă oferă ocazia unică de a vă crea, la preţuri accesibile, o colecţie cu zece dintre cele mai frumoase concerte pentru pian, în interpretări dintre cele mai bune care au existat vreodată şi în condiţii tehnice excepţionale.

Susţin că a asculta muzică (dar în special în cazul muzicii clasice se potriveşte asta) este o modalitate de a crea poveşti de viaţă, de a te îmbogăţi cu ceva ce nu poate fi înlocuit, dincolo de a-ţi crea un ambient plăcut şi liniştitor, ceea ce, de fapt, nici nu este de neglijat în condiţiile în care trăim astăzi.

Pentru mine, partea a II-a din Concertul nr. 5 de Beethoven va vorbi mereu despre prima iubire, aşa cum părţile lente din Concertul nr. 21 de Mozart, concertele lui Schumann şi Grieg îmi amintesc de primii ani ai studenţiei şi despre chinurile facerii unui om adult.

Sînt sigură că şi dumneavoastră, celor care citiţi *Dilema veche* şi, poate, iubiţi muzica clasică, Beethoven, Mozart, Schumann sau Grieg au să vă spună ceva numai de dvs. înţeles şi să rămînă mereu în memoria dvs. afectivă, alături de o poveste de viaţă.

Rămîne să alegeţi nu doar Beethoven, ci *„Classical for all"*...

***Cristina Comandaşu** este critic muzical.*

Încă o *Colecţie cu dichis*

Pe parcursul lunii septembrie, *Dilema veche* vă propune o colecţie de capodopere al muzicii universale, interpretate de doi mari artişti invitaţi la Festivalul Enescu – 10 concerte pentru pian şi orchestră cu Daniel Barenboim şi Radu Lupu: Mozart, Beethoven, Schumann, Grieg şi Brahms, într-o „Colecţie cu dichis" garantată de *Dilema veche*. Dacă nu puteţi merge la concertele din cadrul Festivalului Enescu – partenerul nostru cultural în acest proiect – puteţi măcar să ascultaţi acasă doi mari artişti care vor deschide, pe 1 septembrie, ediţia din acest an a Festivalului. 6 CD-uri de referinţă şi de colecţie.

Vom reveni cu detalii în numerele viitoare ale revistei, pe dilemaveche.ro şi pe pagina de Facebook www.facebook.com/dilemaveche.

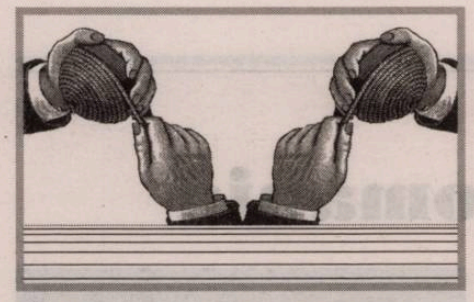

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Comuniştii care s-au dezis de Biserică

În 1948-1949, un tînăr parlamentar britanic, Richard Crossman, a cerut cîtorva intelectuali occidentali, foşti comunişti, să-şi depene poveştile. Era interesat de urmărit convertirea la comunism şi ieşirea din miraj, abandonarea comunismului. Ideea a dus la un volum – influent în epocă şi un instrument util în războiul cultural care a fost parte a Războiului Rece. Humanitas a tradus şi a publicat cartea, numită *Zeul care a dat greş* (2012).

Au depus mărturie în volumul coordonat de Crossman: Arthur Koestler, italianul Ignazio Silone, americanul de culoare Richard Wright, André Gide, ziaristul american Louis Fisher şi scriitorul britanic Stephen Spender. Titlul cărţii este explicat de Crossman în prefaţă – comunistul se raportează la ideologie ca la o formă de credinţă – „orice confruntare intelectuală sinceră este pentru el un atac la credinţa sa fundamentală, o luptă pentru propriul suflet" (p. 53).

Cel mai bun capitol din carte este cel al lui Koestler. Fiu de burghezi sărăciţi de război, convertirea sa începe aproape banal, de la nedreptatea percepută a societăţii austriece, măcinată de criză economică. Dar descrie asta cu o forţă năucitoare a detaliului – manşetele uzate ale tatălui, pe care acesta încearcă să şi le ascundă sub masă, devin la el element important de convertire ideologică. Descrierea convertirii e magistrală: „A spune că am avut revelaţia adevărului nu descrie prea bine extazul mental pe care îl cunoaşte doar cel ce s-a convertit, indiferent la ce credinţă. Noul adevăr pare să se reverse în ţeastă din toate direcţiile; întregul univers pare să se aşeze într-un tipar, asemenea unor piese împrăştiate dintr-un joc de puzzle care sînt deodată asamblate, ca printr-o minune" (p. 70).

Urmează apoi înscrierea în Partidul Comunist German şi haioasa (pentru noi) distanţă dintre ce credea Koestler că înseamnă participarea la Revoluţie şi ce-i dădea Partidul să facă – în esenţă, muncă de informator prin lumea presei. Cînd realitatea contrazice flagrant ce vede cu ochii lui şi spune asta în Partid, şeful îi zice că are o viziunea mecanicistă şi că trebuie să gîndească dialectic. Asta înseamnă, de fapt, că tot ce spune Partidul e adevărat, pentru că Partidul e întruchiparea Istoriei. Folosesc atîtea majuscule pentru că vorbim de un cadru religios de interpretare a lumii. Înnebunitoare era strategia Partidului, impusă de Moscova, de a lupta mai abitir cu social-democraţii decît cu naziştii – facilitînd, astfel, victoria lui Hitler. Şi asta avea o logică internă, religioasă (în definitiv, am avut o cruciadă care, în loc să se bată cu musulmanii, a cucerit Constantinopolele ortodox): „Învăţai apoi să demonstrezi, pe baza unui lanţ deductiv, că oricine nu-ţi împărtăşea părerile era un agent al fascismului, deoarece: (a) fiind în dezacord cu linia ta de gîndire, punea în pericol unitatea Partidului; (b) punînd în pericol unitatea Partidului, mărea şansele victoriei fascismului; aşadar, (c) din punct de vedere obiectiv, el acţiona ca un agent al fascismului, chiar dacă se întîmpla ca măruntaiele să-i fie făcute zob de către fascişti la Dachau" (p. 96). Călătoria în URSS ucide, în fine, credinţa lui Koestler.

Ignazio Silone are o poveste aproape la fel de banală privind intrarea în Partid: nu erau multe opţiuni pentru fiul unui ţăran sărac, dintr-o zonă modestă a Italiei – corupţie, control feudal, sărăcie, lipsă de perspective – un fel de Teleorman condus de Liviu Dragnea. A ales opţiunea perdantă, pentru că fasciştii au ajuns apoi la putere şi a trecut în ilegalitate.

Această carte este compusă din poveşti, ceea ce o face pasionantă, dar şi greu de rezumat. Aşa că sar peste poveştile italianului, pentru a ajunge la ruptură. Ajunge Silone al nostru la Moscova, ca reprezentant al Partidului Comunist Italian la Internaţională. Tocmai începuse conflictul dintre Stalin şi Troţki (sîntem în 1927). Stalin propune reprezentanţilor partidelor comuniste să condamne un document trimis de Troţki şefilor Partidului din Rusia. Iar aceşti comunişti, veniţi de bunăvoie la Moscova, cei mai mulţi din ţări încă libere, purced la înfierarea lui Troţki. „Documentul (...) are un caracter cu totul contrarevoluţionar şi constituie o dovadă clară că cel care a scris-o nu mai are nimic în comun cu clasa muncitoare" – sare şeful comuniştilor finlandezi. Silone îşi cere scuze că a ajuns mai tîrziu şi nu a apucat să vadă documentul. Aşa află că nimeni nu văzuse, de fapt, documentul. Stalin spune că nu îl poate arăta pentru că priveşte treburi interne ale Rusiei. Încep nişte scene halucinante, în care toţi trag de Silone să condamne documentul (Stalin dorea unanimitate), acesta zice că nu condamnă fără să citească, este dat spre prelucrare unui delegat din Bulgaria. Nu îl convinge... iar şedinţă, toţi sar din nou pe italian să condamne documentul pe care nu-l citise nimeni. Nu îl conving, rezoluţia anti-Troţki pică. În schimb, este decisă începerea unui anchete împotriva Partidului Comunist Italian care, se vede treaba, fusese contaminat cu spirit şi atitudini mic-burgheze (pentru cei care se mai întreabă de unde titlul acestei rubrici: atitudine mic-burgheză era, pe vremuri, şi în România, o acuzaţie care îţi putea aduce o excursie la Canal).

Arthur Koestler

Richard Wright scrie cea mai absurdă dintre poveşti. El intră în Partidul Comunist American pentru că îl vede ca singura şansă pentru eliberarea adevărată a negrilor. Nu ajunge la Moscova, nu se bate cu naziştii. Problemele lui sînt mici şi vin de la tovarăşii de partid. Pe alocuri, povestea lui capătă aer de comedie din epoca filmului mut, un fel de Buster Keaton comunist şi negru. Pentru că se declară scriitor, este etichetat drept intelectual, deşi trăia din măturatul străzilor. A fi intelectual este ceva infam pentru comunişti. Clubul comunist în care activa este la un moment dat deturnat de un tip surescitat, care îi acuză pe alţii că sînt deviaţionişti, după care respectivul cîştigă adepţi, adoptă rezoluţii şi apoi dispare. Se află, apoi, că fugise de la ospiciul de nebuni. Dar dincolo de fazele amuzante, rămîne, totuşi, o realitate aiuritoare şi serioasă: comuniştii americani organizau procese politice interne. Oameni în toată firea erau acuzaţi şi îşi făcea autocritica, deşi acuzaţiile erau minciuni. Cei acuzaţi de Stalin la Moscova îşi recunoşteau vinovăţii inventate, dar ei măcar fuseseră torturaţi. În America, cei acuzaţi puteau, pur şi simplu, să cheme poliţia sau să iasă afară din sală, în lumea liberă. Preferau să se autoacuze la modul aiuritor – poate că Partidul ştia mai bine. Iar Partidul însemna, de fapt, oameni mici, cocoţaţi sus. Stalin nu a fost un accident, fiecare partid comunist avea cîte un Stalin psihopat, care îşi tortura psihic tovarăşii. E ceva inerent în structura conspiraţionist-religioasă a comunismului.

Celelalte trei contribuţii la volum sînt interesante ca perspectivă analitică, mai puţin bogate în fapte şi întîmplări. În cazul lui André Gide rămîi cu o iritare: adică tipul acesta, cel mai important scriitor francez al vremii, chiar avea nevoie să meargă personal în URSS, în 1936, ca să se convingă că nu e bine? Şi pînă atunci făcea propagandă pentru experimentul bolşevic care împuşcase atîţia oameni. Şi care era motivaţia sa pentru aderenţa la comunism? Se simţea privilegiat la el acasă. Bon, pentru asta era de ajuns să-şi doneze averea săracilor şi să-şi ia un job cinstit, nu era nevoie să sprijine revoluţia mondială. Pe lîngă motivele lui Silone, băiatul sărac din Teleormanul italian, motivaţia lui Gide pare de Goe răzgîiat.

Prefer pe cei care nu au fost niciodată comunişti.

După ce am terminat cartea, m-am gîndit la oamenii ăştia. Adevărul e că nu îmi sînt simpatici deloc. Nu simt deloc empatie cu ei pentru că nu îi înţeleg. Koestler mă poate impresiona prin forţa argumentelor, Silone prin curaj, Wright prin ghinioane asumate haios. Chiar şi Gide a avut curaj să devină, din guru comunist, o ţintă a atacurilor foştilor tovarăşi. Totuşi, nu le înţeleg aderenţa iniţială. Nu simt că ar trebui ridicaţi în slăvi pentru că au fost comunişti şi s-au lăsat, aşa cum un alcoolic nu merită medalia de onoare doar pentru că se lasă. Sînt o mulţime de oameni de ispravă pe lume care nu au fost niciodată nici comunişti, nici alcoolici – ei îmi sînt mai simpatici din principiu. Adică, e OK că s-au dezis şi poate cartea asta a fost importantă în epocă pentru că o fi deşteptat şi pe alţii. Însă acum, cînd comunismul este atractiv doar pentru prostănaci marginali, ei, în sine, rămîn nişte tipi care au comis o prostie. Prefer pe cei care nu au fost niciodată comunişti. Mai ales că, după ce ies din Partid, o ţin langa cu valorile socialiste. Silone: „Credinţa în socialism este mai vie ca oricînd în inima mea" (p. 613). Iar Wright – Buster Keaton – pică în ridicol: după ce tovarăşii îl iau la şuturi la parada de 1 Mai, el se consolează patetic, la modul: „Voi fi de partea lor chiar dacă ei nu mai sînt de partea mea" (p. 209). De fapt, oamenii din carte s-au supărat pe Biserică, nu pe Dumnezeul fals.

Cartea asta mi-a amintit de întîlnirea mea ratată cu Henri Wald. Şi el comunist care nu a făcut carieră în Partid. I-am luat un interviu pentru *Dilema*. Era grav bolnav, dar vioi intelectual. O fi văzut o sclipire în ochii mei şi, după interviu, am stat mult de vorbă şi apoi am revenit. Mi-a ţinut, practic, cîteva prelegeri comprimate de marxism. Tot revenea la ideea de *om*, care făcea şi dregea. *Omul* care în socialism este aşa, iar în capitalism este altminteri. Sclipirea din ochii mei era, de fapt, un interes istorico-antropologic: încercam să înţeleg cum poate gîndi cineva la modul ăla, eram cu totul imun la teoria în sine. Cînd i-am spus că nu înţeleg cine este *omul* acesta despre care tot vorbeşte, mi-a zis că e o idee, o abstracţiune. A fost dezamăgit de lipsa mea de apetit şi acolo s-a rupt filmul celor cîtorva ore de conversaţie: omul era fascinant dacă acceptai jocul că vorbim despre o chestie abstractă, doar că eu nu aveam nici un chef de *om* abstract şi îl tot duceam spre omul real, care face şi drege de capul lui, indiferent dacă e comunism sau capitalism. Practic, nu aveam subiect comun de conversaţie. Şi uite-aşa am ratat eu să fiu comunist.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Pîinea

Cu pîine sau fără? Cu doi litri de apă sau cu cît se poate? Au apărut zeci de astfel de întrebări cărora nu le dai de cap. Aşa că a apărut dieta cu pîine. Modele de acest tip mă lasă rece. Simt? Sînt stăpîn pe ceva simţuri? Atunci mănînc, beau. Sînt bolnav, respect dieta. Dacă e o pîine proaspătă, bună, mănînc de sparg şi-o ceapă. Dacă e pîine fleşcăită de o zi, nu mă amestec cu mulţimea. Beau şase beri – zece, dacă am chef, în ultimul timp nu mai am nici rost, aşa că nu beau. Supărarea n-o dregi cu beţie, o ştiu de pe vremea cînd beam, cîntam cu lăutarii şi ei se pricep la astea. Sînt multe tabuuri. Nu beau ceai ca să slăbesc, aşa cum nu fac jogging ca boul. Cred că pot să-mi creez drumuri de dus-întors pe jos. Cred că pot să dau burta jos dacă îmi propun. Mă ajută instinctul. Costă instinctul? Ce te mînă în luptă cu instinctul? Urechi ciulite la tendinţe şi chemarea străbunilor din tine. Viaţa nu e o modă, da, te poţi îmbrăca după tendinţe, sau te duci la croitor, cum am făcut eu, şi tai din hainele dragi cîte un centimetru, să te aliniezi. Criza te învaţă? Nu criza, cheful de viaţă, alegerile tale personale. Păi, mi-am ales un pantalon, dintre cei jdemii de pantaloni văzuţi într-o săptămînă... Ce fac? Îl abandonez? E dragoste la prima vedere. O bag în mă-sa vara următoare c-a venit taifunul culorii bordo la Pulşiurs? Să fiu serios cu mine. Nu e zgîrcenie, e razna viaţa şi n-o poţi gusta decît punîndu-i piedică. Sînt păcălici în multe chestii, dar de ce să mă păcălesc şi cînd nu e cazul, de ce să stau căscat şi să-mi pice para şi, pe nemestecate, s-o înghit? Eco nu-s. Om sînt.

Coordonatoare: Patricia MIHAIL

Unora le place muzica clasică

Texte şi opinii de:

● Dan DEDIU (compozitor şi rector al Universităţii Naţionale de Muzică Bucureşti)

„Un altfel de Festival «George Enescu»“

● Oltea ŞERBAN-PÂRÂU (muzicolog şi redactor-şef al Radio România Cultural)

„Democratizarea muzicii clasice“

● Maria BALABAŞ (jurnalist şi muzician)

„Clasicismul modern“

● Alexandru TOMESCU (violonist)

„Pentru cine cînţi?“

● Julian RACHLIN (violonist)

„Un muzician bun îşi păstrează vie curiozitatea“ – interviu

● Dumitru AVAKIAN (critic muzical)

„Cultura reprezintă o investiţie benefică“ – interviu

argument

Zgomotul se tratează cu muzică

DILEMA VECHE ?

Unora le place muzica clasică

O uşă trîntită, un plînset de copil, o pasăre ciripind pe o ramură din faţa ferestrei deschise, un claxon prelung, un ciocnit de pahare... Pe nesimţite, auzul nostru este supus, în fiecare clipă, unei învolburări de sunete cu intensităţi şi durate diferite. Treptat, am învăţat să le ignorăm, în mare parte, redevenind atenţi doar cînd sunetul se transformă în zgomot sau, dimpotrivă, cînd se aşază cuminte, alături de altele asemeni lui, într-o formă organizată pe care o numim muzică.

Însă muzica reprezintă un domeniu generos, care include acum nenumărate genuri, astfel că dosarul de faţă este dedicat numai unuia dintre acestea: muzica cultă, denumită şi „clasică“ – de către public, respectiv „academică“ – de către specialişti.

O discuţie despre rolul şi rostul muzicii clasice în societatea contemporană ni s-a părut firească şi necesară, cu atît mai mult cu cît aceasta rămîne o muzică „de nişă“. Situîndu-ne între abordările conservatoare şi cele mai mult sau mai puţin avangardiste, încercăm să conturăm o imagine a mediului muzicii clasice din România. Ne sprijinim, în primul rînd, pe două festivaluri – pe cît de diferite ca desfăşurări de forţe şi componenţă artistică, pe atît de apropiate ca intenţie principală: aducerea muzicii clasice în atenţia cît mai multora dintre noi. Pe de o parte, vorbim despre Festivalul Internaţional „George Enescu“, a cărui primă ediţie a avut loc în septembrie 1958 şi care s-a transformat treptat în cel mai important eveniment muzical internaţional găzduit în România. Pe de altă parte, avem Festivalul Internaţional de Muzică de Cameră SoNoRo, iniţiat de violistul Răzvan Popovici în noiembrie 2006, cu scopul asumat de a promova muzica de cameră şi artişti tineri, dinamici şi profesionişti.

Să trecem de percepţia, adeseori întîlnită, că muzica clasică e ori plictisitoare, ori destinată exclusiv cunoscătorilor şi melomanilor. E important, cred, să înţelegem că muzica clasică este pentru oricine are urechi de ascultat şi deschidere către un gen muzical care nu-şi relevă întotdeauna cu uşurinţă profunzimile şi sensibilitatea, precum şi faptul că gustul pentru această muzică se dezvoltă şi se rafinează în timp, pe principiul „pofta vine mîncînd“.

Poate nu toţi cei care ascultă muzică clasică vor „înţelege“ toate ideile şi emoţiile încorporate de un compozitor în lucrările sale, însă vor fi marcaţi de aceasta şi vor şti cu siguranţă că auzul lor se bucură. (**Patricia Mihail**)

BARBURISME

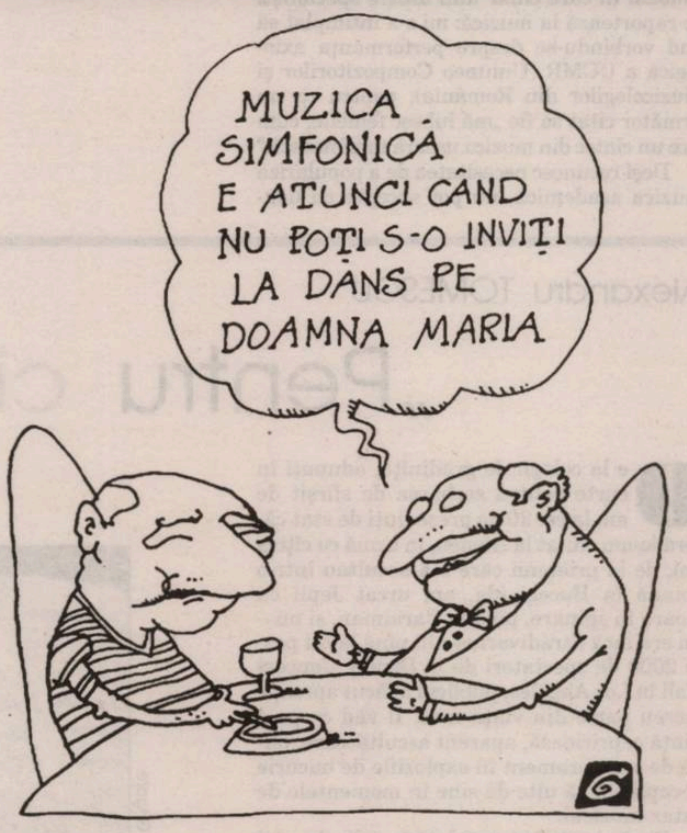

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 2 septembrie.

Maria BALABAŞ

Clasicismul modern

Indiferent de forma socială sau afectivă pe care o primeşte, muzica clasică e o prezenţă constantă în viaţa mea. Odată cu trecerea timpului, cu „experienţa“ şi cu bibliografia mai extinsă, învăţ să accept sau să mă bucur mai intens de feluritele faţete ale acestui fenomen. Încă îmi amintesc de mirarea copilărească în faţa primelor exerciţii pentru pian de Hanon şi de revolta ulterioară contra sistemului de învăţămînt care nu forma caractere artistice, ci, în principal, executanţi. Mă afectează puternic lucrurile pe care le aflu, citind sau discutînd, despre sistemul de management sau despre toată suita de practici, precar morale sau privitoare la onorarii, care se datorează *star system*-ului dezvoltat agresiv încă de la începutul secolului trecut. Mă înfior uneori la gîndul că „a te lăsa pur şi simplu în voia muzicii“ poate fi, pînă la urmă, invenţia unui manager întreprinzător şi, de ce nu, şi vizionar. *„It takes art to make a company great“* spunea, în anii '60, un reprezentant al unuia dintre cei mai mari producători de tutun.

Din copilărie trebuia să pendulez între un cartier care, după Revoluţie, duduia de La Bouche şi „Lambada“ şi Liceul de Muzică „Dinu Lipatti“, unde orice altă muzică în afară de repertoriul clasic era privită ca „uşoară“ sau „decadentă“. Ruptura aceasta pe care o resimţeam la nivelul societăţii şi pentru a cărei existenţă nu aveam nici un răspuns – nici personal, nici din cărţi – m-a determinat să caut mereu diferite rezolvări vizavi de percepţia sau de tipologiile umane rezultate din contactul cu această artă. Astăzi mă gîndesc şi că *Einstein on the Beach*, creaţie semnată de Philip Glass şi de Robert Wilson – care, la Amsterdam, anul acesta, s-a bucurat de cinci reprezentaţii cu casa închisă –, n-o să reuşească poate nici în 100 de ani să trezească acelaşi interes aici. Poate acest lucru se datorează şi felului paradoxal în care chiar unii dintre specialişti se raportează la muzică: mi s-a întîmplat să aud vorbindu-se despre performanţa axiologică a UCMR (Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România), pentru ca un următor citat să fie „mă iubesc femeile, cum zice un cîntec din muzica uşoară românească.“

Deşi recunosc necesitatea de a populariza muzica academică, nu pot accepta cu uşurinţă practica „de muzeu“ care ancorează repertoriul într-o continuă prezentare a lucrărilor de secole XVII-XIX. Mi se pare că, astfel, muzica acţionează doar ca refugiu al conştiinţei, comoditate şi, pînă la urmă, ca fals. Unele dintre motive pot fi uneori meschine: organizatorii se descurcă mai uşor cu un repertoriu baroc, de exemplu, care nu implică drepturi de autor, pe cînd, în situaţia pieselor de dată mai recentă, bugetul trebuie să includă şi astfel de plăţi. Cum în asemenea cazuri se merge pe principiul „mai bine să fie decît să nu fie deloc“, accesul către creaţia contemporană este aproape închis. Cînd apar iniţiative, ele se bucură de o susţinere moderată din partea instituţiilor, dar cînd

© Ş. Mestecăneanu

„Acţiunea este muzică.“

CHARLIE CHAPLIN

Situaţia în care se află muzica academică la noi nu indică tocmai prosperitate şi tonus.

întregul circuit cultural şi comportamental este unitar, publicul răspunde şi participă la evenimente.

Prea uşor se instaurează complacerea într-o percepţie deformată, întreţinută şi de lipsa unei educaţii complete şi coerente, care să integreze contemporaneitatea atît în ce înseamnă repertoriu, cît şi ca obiceiuri şi practici. Mai cred şi că mulţi dintre cei din domeniul acesta nu se ridică la nivelul muzicii pe care au pretenţia că o interpretează sau o transmit, iar atunci rezultă decalaje uluitoare între om şi valorile pe care ar vrea să le reprezinte – lucru valabil atît în România, cît şi la nivel internaţional. Dacă – aşa cum scrie Jacques Attali (economist, primul preşedinte al Băncii Europene pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare şi autorul volumului *Bruits: essai sur l'économie politique de la musique)* – muzica are puterea de a fi nu doar expresia cea mai clară a unei societăţi, ci şi vocea care, profetic, îi anunţă metamorfozarea, situaţia în care se află muzica academică la noi nu indică tocmai prosperitate şi tonus.

Pe lîngă multe lucruri care lipsesc şi din cauza cărora ne scăldăm într-o lentoare a percepţiei, nici limbajul caracteristic acestei arte nu este vehiculat în cercuri largi, iar atunci, din comoditate, ajungem să ne referim la „muzică clasică“ chiar cînd este vorba despre minimaliştii americani, fără a ne gîndi că Beethoven a trăit prin 1800, iar Steve Reich şi Philip Glass, de exemplu, sînt încă activi în momentul de faţă. În muzică, lucrul acesta se petrece cu o mai mare uşurinţă decît în alte arte (în literatură sau în film, chiar într-o discuţie relaxată, o atare exprimare ar fi privită cu condescendenţă). Reversul surprinzător: fini cunoscători de literatură sau de film rezistă cu greu sau nu au nici o legătură cu creaţii aparţinînd unor compozitori ca Xenakis, Cage sau Ligeti.

Tim Blanning vorbeşte despre triumful muzicii. Muzica s-a transformat în lumea modernă şi a contribuit la transformarea lumii. Înregistrările, de exemplu, au deschis o perspectivă nouă atît asupra standardului muzical, cît şi asupra publicului potenţial. De cealaltă parte se află unele soluţii ale producătorilor, menite să crească interesul publicului cumpărător; aşa se face că, pe parcursul vremii, Adagio-urile au devenit muzică de relaxare, despărţindu-se brutal de semnificaţia lor iniţială.

Scriind, m-am întrebat dacă gîndurile mele pot fi folositoare sau sînt doar variaţiuni personale pe tema muzicii „clasice“. Mi-am amintit că, nu demult, doi părinţi, oameni de cultură, mi-au povestit de fetiţa lor cea mică; erau surprinşi că, la 3-4 ani, apasă clapele pianului şi *ascultă*. Se gîndeau să o „dea la muzică“. Simţeam că mi se adresează o întrebare, dar am lăsat-o fără un răspuns precis. Doar o forţă extraordinară te poate apropia de percepţia şi continuarea tradiţiei muzicii clasice, iar oamenii care sînt capabili de aceasta în România sînt foarte puţini. Poate acest articol să fie o continuare a conversaţiei.

***Maria Balabaş** este jurnalist şi muzician.*

Alexandru TOMESCU

„Pentru cine cînţi?“

De la colegii de grădiniţă, adunaţi în curte pentru serbarea de sfîrşit de an, la cei 20 de preşedinţi de stat cărora le-am cîntat la Ateneu, în urmă cu cîţiva ani, de la prietenii care mă ascultau într-o poiană în Bucegi (da, am urcat Jepii cu vioara în spinare, pînă la Caraiman, şi nu – nu era încă Stradivarius-ul!) pînă la cei peste 2000 de spectatori de la Disney Concert Hall în Los Angeles, publicul a făcut aproape mereu parte din viaţa mea. Îl văd ca pe o fiinţă capricioasă, aparent ascultătoare, plină de temperament în exploziile de bucurie şi capabilă să uite de sine în momentele de extaz muzical.

Dacă nu aţi fost vreodată în culisele unei săli de spectacol, imediat în spatele cortinelor, în momentul magic dinaintea începerii concertului, nu aţi simţit niciodată respiraţia publicului. Există şi face să vibreze uşor cortina. Ascultînd acel zumzet (mereu altul, doar aparent acelaşi), apoi liniştea care se întinde în sală în momentul stingerii luminilor, îţi poţi da seama – sau, mai degrabă, poţi simţi – încă dinainte de a apărea pe scenă, cui îi vei cînta. Nu e o analiză logică sau palpabilă, ci un început de trăire.

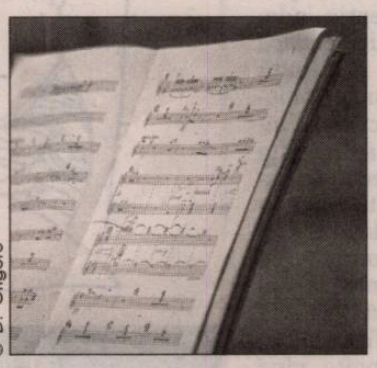
© D. Grigore

Am auzit de multe ori întrebarea: „Este diferit publicul din România de cel din alt colţ al lumii, să zicem Coreea?“ E, bineînţeles, foarte diferit, dar în acelaşi timp extrem de asemănător. Temperamentul, emotivitatea, trăirile fiecăruia dintre noi sînt distincte şi mereu altfel. Ce ne uneşte însă de fiecare dată, în orice sală de concert am fi adunaţi, este muzica. Ea are darul de a armoniza trăirile oamenilor, undeva dincolo de cuvinte sau de noţiuni, în acel areal al celei mai intime sensibilităţi. Ascultînd o sonată de Beethoven, spectatorul X îşi aminteşte de prima iubire, dl Y îşi imaginează o epopee cinematografică, în timp ce dra Z e încîntată de armonia arhitectonică a sonatei. Toţi însă ascultă aceeaşi muzică, înţelegînd-o şi bucurîndu-se de ea în felul propriu.

Cînţi pentru public – iată o afirmaţie care poate lua turnură de reproş, mai ales în lumea muzicală, cînd un interpret tinde să lase muzica deoparte şi se întrece în tot felul de artificii şi de acrobaţii pentru a cîştiga inima publicului, pentru a-i „stoarce lacrimi“. Am încercat să-mi răspund la întrebarea: „Pentru cine cînţi?“ În clipa de faţă, rostul a ceea ce fac eu îl văd în a trăi cît mai intens bucuria muzicii. În momentul în care sînt cu adevărat inspirat, este o bucurie cu mult prea mare pentru un singur om, iar această trăire se cere a fi împărtăşită. Comuniunea spirituală, sincronizarea la nivel emoţional cu sute, chiar mii de oameni, sînt pur şi simplu ameţitoare. Şi acesta e doar începutul, partea „tehnică“, fiindcă muzica ne duce oricît de departe poate merge cineva cu mintea liberă.

Pe scenă mă simt şi sînt la mine acasă, în deplinătatea puterilor mele, în cel mai intim contact cu putinţă cu minţile şi sufletele celor care mă ascultă. Şi totuşi, este o poziţie extrem de fragilă. Toată lumea imaterială pe care o construiesc cu ajutorul muzicii poate fi cutremurată de o banală sonerie de telefon, aşa cum eroul din filmul *Undeva, cîndva* era aruncat din lumea în care ajunsese, de o biată monedă uitată în buzunarul hainei.

Mi-am schimbat însă perspectiva, recent – cînd aud un telefon sunînd în timpul unui concert, îmi spun: „Ia te uită, 999 de telefoane care nu sună în clipa aceasta!“ Şi mă simt mai bine şi pot merge mai departe.

***Alexandru Tomescu** este violonist şi dilematic împătimit. Îl puteţi găsi pe alexandrutomescu.com.*

Dan DEDIU

Un altfel de Festival „George Enescu"

Scriu şi vorbesc de cîtva timp despre Festivalul „George Enescu". Am scris, din anii '90, în reviste de specialitate, apoi, din 2001, pentru *Dilema veche,* la impulsul lui Mircea Vasilescu, care mi-a publicat cîte o pagină de reflecţii la fiecare final de festival. În diverse ocazii, am vorbit la radio şi la televiziune.

De fiecare dată, am făcut-o cu ideea de a descoperi un *pattern,* un mecanism care să mă facă să-l cuprind ca eveniment şi instituţie. Sînt convins că o reflecţie adîncită asupra Festivalului „George Enescu" în totalitatea sa, a ceea ce reprezintă pentru România, se cere făcută din cînd în cînd, şi am observat că există de cîtva timp în presă o discuţie difuză, nesistematică, asupra acestei probleme. E bine să continue schimburile de opinii şi să se cristalizeze ceva în acest sens.

Pe baza experienţei acumulate în timp, privind întrucîtva şi dinăuntru, şi dinafară, voi încerca, în cele ce urmează, să lansez cîteva idei pentru o eventuală discuţie serioasă şi argumentată asupra fenomenului cultural românesc Festivalul şi Concursul „George Enescu", în contextul mondial actual.

Format şi funcţie

Festivalul ca instituţie e o invenţie recentă. (Se pare că ideea i-a venit lui Wagner, care a imaginat un cadru special amenajat, la Bayreuth, pentru montarea în serial a tetralogiei sale.) El apare ca fenomen cultural în urma voinţei asociaţiilor de indivizi care împărtăşesc valori comune, pe care doresc să le comunice şi, poate, să le impună şi altora. Mecanismul impunerii e identic cu cel al prozelitismului şi cu cel al ofertei comerciale: prin seducţie (Te vei distra de minune, e atractiv şi distractiv, ce mai! *Supercool!* Să vezi cum dirijează Barenboim, transă curată!) sau prin ameninţare (Dacă nu ai sau nu faci cutare lucru, atunci eşti expus la riscuri! Dacă n-ai smartphone ultimul răcnet, nu stai de vorbă cu noi! Dacă nu vii la festival, să-ţi iei adio de la prima de Crăciun!).

Există festivaluri de două-trei zile (şi nopţi!), şi există megafestivaluri de aproape două luni. Plaja temporală este foarte diversă, după cum e şi tematica: de la festivalurile obsedate de puritatea temei şi a domeniului circumscris, la cele care combină tot felul de domenii, cu intenţia de a atrage cît mai mult public. Bunăoară, apar forme din ce în ce mai variate: festivaluri de muzică şi gastronomie, de film şi fotbal la un loc sau chiar, în Belgia, un festival de... cercetare!, pentru a numi doar cîteva excentricităţi simpatice. Numărul de manifestări cuprinse în festival constituie un alt criteriu, după cum şi nivelul său valoric – conţinutul şi standardul profesional al protagoniştilor – este o însuşire cardinală. Nu ştiu să existe vreo agenţie de rating a festivalurilor din lume, după modelul celor bancare sau „de ţară", dar poate că e momentul s-o facem noi, în România, dacă tot ne punem problema şi încercăm s-o rezolvăm.

Din acest punct de vedere, Festivalul „George Enescu" este unul *extins* ca durată (trei săptămîni), *dens* ca număr de manifestări (peste 100, trei-patru manifestări pe zi, fără zile de pauză), *sobru* ca formă (concerte tradiţionale, desfăşurate în spaţii convenţionale, în general; excepţia ar fi „Piaţa Festivalului", un experiment de spaţiu neconvenţional, care a avut impact pozitiv la publicul stradal), *omogen* ca tematică (muzică simfonică, de cameră, recital, operă, balet – aşadar, zona muzicii savante este cartografiată cu minuţiozitate), *excepţional* ca valoare a contribuţiilor muzicale. Fără fasoane, în concluzie, se poate considera că rating-ul Festivalului Enescu arată de nota 10.

În acest şuvoi sărbătoresc al festivalurilor de pe tot mapamondul, Festivalul „George Enescu" şi-a găsit un format gemelar, *festival plus concurs,* care a funcţionat asemenea rinichilor. În cazuri de dializă bugetară, în anii '80, concursul a fost blocat şi s-a funcţionat doar cu rinichiul festivalului. Lucru care se întîmplă şi în 2013, pentru prima oară după 1991.

Dacă formatul s-a găsit rapid şi a fost perfecţionat pe parcursul timpului – ajungîndu-se la strategia de introducere a seriilor de concerte pe baze tematice, gen etichete de marketing „Mari orchestre ale lumii", „Enescu şi contemporanii săi" etc. –, funcţia sa s-a schimbat cu timpul, de la propaganda comunistă la brandul de ţară capitalist, menţinînd însă ca misiune principală diseminarea şi impunerea creaţiei lui Enescu la nivel mondial. Misiunea e corectă şi demnă de laudă, dar cred că viziunea şi funcţia festivalului pot fi redefinite azi, ţinînd cont de mersul economiei politice a muzicii şi de capitalismul cultural cinic al actualităţii.

Capitalismul cultural

Intrăm într-o epocă în care se schimbă paradigma organizării reprezentaţiilor muzicale. De la posesia bunurilor materiale (partituri, cărţi, CD, DVD) s-a ajuns la crearea dependenţei faţă de virtual, bunuri imateriale care se vînd: fişiere audio, video, accesul la un site. Viitorul va aduce din plin o reformă a mijloacelor necorporale. Posesia unui lucru, chiar şi nematerial, nu va mai avea mare însemnătate, dacă va fi consumată în singurătate. Ceea ce va conta din ce în ce mai mult va fi conectarea permanentă, constanta prezenţă online şi afilierea. Se va vinde ca ofertă principală apartenenţa la un club, la o asociaţie virtuală, la o asociaţie difuză, în care membrii poate că nu se cunosc între ei, dar se recunosc prin dependenţa faţă de obiectul dorinţei, obiectul imaterial care i-a unit în acea reţea.

Din această perspectivă, cred că Festivalul „Enescu" va trebui să ia în calcul această mutaţie de *soft power* şi să imagineze un salt, prin machetarea unei strategii de asociere benevolă, de plăcere a unui public de calitate. Poate prin întemeierea unei structuri de tipul „Alumni Festival George Enescu" sau „Asociaţia prietenilor Festivalului Enescu". Sau poate prin găsirea unei chei magice prin care să intre în circuitul vandabilităţii, altul decît vînzarea de bilete, după modelul spitalelor online care vînd diagnostice ori a universităţilor care educă la distanţă.

Un început a şi fost făcut, dar e nevoie de voinţă şi de viziune pe termen lung pentru a face acest lucru pînă la final. Stăm pe un munte de aur şi nu ne dăm seama: manifestările festivalului au fost mereu preluate de către TVR şi Societatea Română de Radio. Sper că se va menţine şi pe mai departe acest bun obicei cu care ne-am cîştigat admiraţia oamenilor de cultură din toată lumea. Folosirea acestor înregistrări, într-o formulă sau alta – educativă, *networking*, *sharing* –, poate aduce beneficii reale festivalului, şi nu numai. Mai mult: sper ca în forurile de decizie să se înţeleagă faptul că *social media* este un canal esenţial la ora actuală prin care Festivalul „Enescu" trebuie nu numai sprijinit publicitar, ci chiar preluat *live,* cu transmisiuni pe Internet.

Muzica „clasică"

În cadrul unui festival, segmentul *clasical* al industriei muzicale (muzica de tradiţie savantă, notată de compozitori şi redată de interpreţi) intră *volens nolens* pe paradigma gîndirii economice. Dar aici sînt lei! Căci, în lipsa criticii de întîmpinare, pîndeşte întotdeauna pericolul persuasiunii intenţionate prin media, care a devenit în actualitate mai importantă decît critica. În acest fel, se pot modifica criteriile valorii pe care se întemeiază judecata estetică, criteriul determinant nemaifiind valoarea estetică, ci utilitatea comercială, numărul de discuri vîndute sau numărul publicului. În acest fel, un criteriu exterior – profitul producătorului, al impresarului sau al starului – devine criteriu de apreciere pentru utilizator, iar această ambiguizare a ideii de valoare este pe punctul de a crea o mutaţie antropologică a experienţei muzicale a majorităţii populaţiei.

© A. Jitariuc

„Fără muzică,
viaţa ar fi o eroare."

FRIEDRICH NIETZSCHE

© D. Grigore

De aceea, se pune întrebarea: care e miza reală a Festivalului şi Concursului „George Enescu", pentru lumea românească de azi? Miza reală, cred eu, nu e nici brandul de ţară, nici *delectatio morosa* a melomanilor împătimiţi, nici turismul cultural, deşi fiecare dintre acestea constituie cîte o faţetă acreditabilă a funcţiei sale. Miza reală este *lupta pentru menţinerea unei forme de viaţă intelectuală şi afectivă înaltă,* responsabilă şi intensă, ca semnal al existenţei unei nevoi spirituale permanente de înţelegere mai profundă a realităţii în care trăim şi de redefinire a sensurilor impulsului metafizic, mereu şi greu încercat în actualitate de opacizarea surselor sacre.

Iar muzica clasică conţine, într-o formulă mirabilă, asemenea mierii, principalele „vitamine" ale unei asemenea *supra-vieţuiri,* ale unei vieţuiri în orizontul respectului valorilor cardinale: elaborarea şi arcuirea în timp a gîndului, definiţii psihologice eficace – prinse în doar cîteva sunete, aşa-numitele „teme muzicale" –, învăţarea regulilor controlului emoţiilor, civilitatea comportamentului în societate, ascultarea atentă, implicarea conştientă a efortului gîndirii şi simţirii pentru construcţia sensului. Aceste ingrediente sînt virtuţi transformatoare ale interiorităţii şi molipsitoare întru aspiraţia către frumos. Căci prin frumos încă se mai poate transfigura lumea, chiar şi numai pentru trei săptămîni, o dată la doi ani.

România nu e numai ce vedem fascinaţi-îngroziţi la unele posturi de televiziune sau ce citim stupefiaţi pe forumuri. E şi ce ascultăm şi observăm în Festivalul „Enescu". Ori la Festivalul de Teatru de la Sibiu, la Gărîna Jazz Festival, la TIFF sau la Săptămîna Internaţională a Muzicii Noi. Ori în multe alte librării, filarmonici, teatre, universităţi, licee sau şcoli. Partea nevăzută a aisbergului vieţii intelectuale şi afective decente şi oneste poate că va scufunda într-o zi Titanicul ignoranţei, imposturii şi prostului gust. Iar lovitura în plin o va asigura fără îndoială Festivalul şi Concursul „George Enescu".

Mai multe detalii despre Festivalul „George Enescu" găsiţi pe festivalenescu.ro

***Dan Dediu** este compozitor şi rector al Universităţii Naţionale de Muzică Bucureşti.*

Oltea ŞERBAN-PÂRÂU

Democratizarea muzicii clasice

Dacă aş fi scris acest articol în urmă cu zece ani, probabil că aş fi văzut altfel fenomenul. Despre cum se petreceau lucrurile în România înainte de 1989, în această privinţă, parcă îmi e şi mai greu să-mi amintesc. Ce să mai spunem despre vremurile în care muzica clasică era doar a celor care aveau un anumit grad de educaţie.

Acum, muzica clasică poate fi a oricui. Cei mai mulţi fac cunoştinţă cu acest misterios domeniu prin intermediul soneriei telefonului mobil. Sînt mulţi cei pentru care *Badineria* de Bach sau *Mica serenadă* de Mozart sînt opţiunile favorite în domeniu. A merge mai departe este însă o chestiune de curiozitate sau de şansă.

Există acea categorie a publicului care află în familie despre acest misterios, dar atît de agreabil domeniu al muzicii clasice. Dar ei nu sînt mulţi. La şcoală, în România, nu prea mai află nimeni. Nu există nici obişnuinţa învăţării unui instrument muzical, ca în alte ţări, nici măcar educaţia muzicală care se făcea de către profesorul de muzică. Cîteva iniţiative educative ale radioului public de a aduce muzica clasică sau teatrul în şcoli – „Ora de educaţie muzicală", „Ascultă 5 minute de muzică clasică" – nu sînt suficiente pentru a crea un curent veritabil. Concerte şi spectacole pentru copii există fie ca acţiuni publice – Opera comică pentru copii, spectacolele pentru copii ale Operei sau Operetei –, fie private, cum e Proiectul „Clasic e fantastic". Dar menţinerea interesului pentru domeniu ar trebui realizată de părinţi, ceea ce nu se întîmplă decît în cazuri disparate.

Dacă depăşim zona publicului şcolar, ajungem la cel tînăr, la cei care se apropie de muzica clasică dacă li se pare că e *cool*. Şi dat fiind că e o chestiune exclusivistă, ea poate fi destul de atractivă. Totuşi, pentru a ajunge la ea trebuie să afli că există şi mai ales unde poate fi ascultată. Aşadar, tinerii, cei care compun acel public născut după 1990, ajung la concerte de muzică clasică dacă ele sînt promovate într-o manieră care să li se pară lor atractivă, prin reţelele pe care le frecventează (Facebook, Twitter etc.) sau dacă muzica clasică vine în mediile în care îşi petrec ei timpul liber. Aşadar, festivaluri cum este SoNoRo, promovat aproape exclusiv către acest public, sau proiecte de tipul „Pianul călător", „Duelul viorilor", „Flautul de aur" – care sînt construite pe o poveste nonmuzicală ce însoţeşte discursul clasic – au şanse mai mari să-i atragă pe tineri, decît concertele obişnuite de stagiune.

Publicul matur care ajunge la concerte de muzică clasică în România se împarte în două categorii. Prima e compusă din cei care, din Bucureşti fiind, ştiu nu doar unde este Ateneul, ci şi Sala Radio, Opera Naţională, iar în oraşe cum sînt Iaşi, Cluj ori Timişoara au auzit şi de alte săli decît Opera şi Teatrul Naţional, respectiv au depăşit nivelul clădirilor emblematice pentru oraşul lor, cele care apar pe vederi. Aceia sînt fie abonaţi ai unora dintre aceste stagiuni, fie ajung la cele mai importante concerte şi evenimente, după cum le permite timpul. A doua categorie e compusă din cei care vin la concerte doar cînd e Festivalul „Enescu", pe principiul „Vai, dragă, ce bine că se mai poate auzi şi la noi muzică bună"... Aceştia exagerează de multe ori cu entuziasmul faţă de actul artistic, aplaudînd de cîte ori este linişte pe scenă – fără să aibă minima curiozitate de a se interesa şi a afla că e bine să aplauzi doar cînd dirijorul se întoarce cu faţa la public –, şi mimează o cunoaştere a domeniului binevenită în conversaţiile de a doua zi de la birou. Ei vor reveni într-o sală de concert doar peste doi ani, cînd revine festivalul. Sau dacă apare vreun eveniment de tipul Andrea Bocelli la Romexpo, la care biletele sînt atît de scumpe încît nu se poate să lipseşti.

Deşi la concertele de muzică clasică, în 99% din cazuri, biletele sînt accesibile (inclusiv la Festivalul „Enescu"), pentru că publicul de muzică clasică din România nu este în general un public bogat, manifestările gratuite îi sînt extrem de dragi. Aşa se face că la concertele din Piaţa Festivalului sau Bucharest Music Film Festival în Bucureşti, la evenimentele în aer liber în general (cum a fost recent „Pianul călător" în Cişmigiu şi Herăstrău, sau un festival de muzică clasică în aer liber la care am fost la Balcic în această vară) se vine cu mic, cu mare, iar lumea nu stă cinci minute şi pleacă. Ci vine şi rămîne să asculte concertele integral, cu acelaşi respect cu care ar face-o în sala de concert. Iar în unele cazuri ştie şi cînd e cazul sau nu să aplaude.

© Ş. Mestecăneanu
SoNoRo Conac 2013

Chiar dacă acei spectatori de elită care mai există şi la noi m-ar putea contrazice, pentru că nu le place să se amestece cu amatorii, pentru gradul de educaţie al publicului din România acest tip de manifestări sînt de departe cele mai utile la acest moment, dacă te interesează cauza atragerii de noi spectatori către muzica clasică. Ele nu constrîng, nu dau senzaţia că este vorba despre ceva ce nu e accesibil celor care nu au în spate sute de CD-uri ascultate acasă şi nu fac publicul să se teamă că riscă să nu se comporte corect în relaţie cu cei aflaţi pe scenă.

Aşadar, muzica clasică venind către publicul real, curajul artiştilor de a cînta în spaţii neconvenţionale pentru a-i atrage pe cei care altfel nu vor intra niciodată într-o sală de concert reprezintă soluţia pentru a creşte numărul celor care ar putea profita de beneficiile spirituale pe care le aduce acest tip de discurs cultural, ce poate fi decodificat pe mai multe paliere de complexitate, care merg de la o reală îmbogăţire spirituală pînă la starea reflectată de schimbul sincer de replici pe care l-am surprins la un cuplu care trecea, în primăvară, în Herăstrău, pe lîngă foişorul din care se auzea sonata *Patetica* de Beethoven cîntată *live* la pian. El a trecut mai departe, ea s-a oprit cîteva secunde. El întoarce capul după ea şi o întreabă: „Ce, ţie îţi place muzica clasică?" Ea răspunde: „Da, dragă, mă linişteşte, aşa..." După care au plecat mai departe.

Cît despre muzica clasică ascultată la radio, pe CD sau pe Internet, aici începe o altă poveste. Ca recomandare, ca să înţelegem dacă avem sau nu nevoie de ea, dacă ne face bine sau nu o astfel de muzică, contactul real, pe viu, cu muzica clasică pe care o cîntă muzicienii contemporani este o soluţie la îndemîna tuturor pentru a se lămuri.

A merge mai departe
este însă o chestiune de curiozitate sau de şansă.

***Oltea Şerban-Pârâu** este muzicolog, redactor-şef al Radio România Cultural şi director artistic al Orchestrelor şi Corurilor Radio România.*

trei întrebări pentru

Răzvan POPOVICI
„Suportabila lejeritate de a fi"

Care a fost, retrospectiv vorbind, cea mai semnificativă realizare în derularea Proiectului SoNoRo?

Reuşita cea mai mare a festivalului a fost reintroducerea muzicii de cameră în firescul şi în necesarul vieţii cotidiene şi crearea unui grup eterogen de *aficionados* SoNoRo. Iar obiectivul principal rămîne acela de a răspîndi efervescentul „virus" SoNoRo în societatea românească, dar şi dincolo de graniţele ţării.

Ce simte interpretul Răzvan Popovici, cu partitura în faţă, la un pupitru dirijoral imaginar, cu ochii la public şi la partenerii de echipă (pe de o parte, prietenii-muzicieni de elită, nefamiliarizaţi însă cu spaţiul şi mentalitatea, iar pe de altă parte, tineri bursieri SoNoRo)?

Sentimentul este unul de jongleur cu energiile care se întîlnesc pe scenă. Dacă înţelegi lucrul acesta, combini aceste energii într-un fel personal – generozitatea deţine un loc crucial – care îi face pe toţi cei implicaţi să se simtă în pielea lor. Fiind vorba despre artişti umblaţi în lume, cu un mod cosmopolit şi viu de a privi viaţa, nu cred că mentalitatea românească e cu mult diferită de ce experimentează în alte ţări. Pe de altă parte, încrederea acordată bursierilor este atît de motivantă prin invitaţia de a împărţi scena cu artişti consacraţi, încît sînt plini de inspiraţie şi încîntaţi – aproape de fiecare dată se depăşesc pe ei înşişi.

Ce jertfă stă zidită la baza construcţiei numite SoNoRo?

Sînt tare ataşat de Bucureştiul propriu-zis, precum şi de o anumită comunitate „aborigenă" a locului, încît niciodată nu am pregetat în demersul, uneori nebun, de a-mi dedica o bună parte a vieţii realizării unui festival pe măsura acestei pasiuni. Nu o consider deloc o jertfă, pentru că îmi place enorm atît să-l organizez, cît şi spiritul jucăuş-ludic aferent acestei activităţi. Un fel de „suportabila lejeritate de a fi"...

***Răzvan Popovici** este violist şi directorul Festivalului Internaţional de Muzică de Cameră SoNoRo.*

a consemnat
Ruxandra MIHĂILĂ

UNORA LE PLACE MUZICA CLASICĂ

Ruxandra MIHĂILĂ

SoNoRo

Era început de noiembrie bucureştean. Acea perioadă incertă dintre lumină şi întuneric, care atît a tulburat sufletul bacovian, încît a transformat-o în metaforă de uz curent. Cînd culorile terne inundă bulevardele şi zidurile, iar oraşul pare condamnat la tăcere. Cotroceniul însă era animat de o coadă mai puţin obişnuită pentru cei care, de multe ori trecînd prin zonă, fuseseră somaţi să ocolească pe trotuarul de vizavi. La întrebarea „de ce staţi aici?“, „de unde se pot procura bilete?“, „cine-s ăştia?“, răspunsul a fost un singur cuvînt cu rezonanţă vocalică. Aşa a început, în toamna bucureşteană 2006, o trainică „aventură“ culturală.

* * *

■ „Am gîndit acest festival ca pe o mişcare de promovare a muzicii de cameră şi venim cu o puternică notă de prospeţime la toate nivelele: locaţie, parteneri, interpretare“, explica Răzvan Popovici, directorul Festivalului Internaţional de Muzică de Cameră SoNoRo, la prima ediţie, noiembrie 2006 (v. interviul din p. IV). Această ţintă a fost atinsă prin cooptarea în proiect, încă de la început, a acelor vîrfuri care definesc conceptul

„Dezinhibiţie, tinereţe, optimism...“

„Young Professionals“, în muzică, dar nu numai, am adăuga. Pentru că fiecare evoluţie a sonoriştilor te implică într-un joc complex al artelor spectacolului. Membrii ansamblului Raro – Alexander Sitkovetsky (vioară), Răzvan Popovici (violă), Bernhard Naoki Hedenborg (violoncel), Diana Ketler (pian), Adrian Brendel (violoncel), Erik Schumann (vioară), Alina Pogostkina (vioară), Reto Bieri (clarinet) – sînt pionii. Lor li se alătură alţi şi alţi „nebuni“ ai marii arte – ca Marcelo Nisinman (bandoneon), Konstantin Lifschitz (pian), Gilles Apap (vioară), Andrej Bielow (vioară), într-o listă minimală –, urmînd ca, în timpul spectacolului, nu de puţine ori, magicienii să-şi schimbe rolurile, într-o frenezie aiuritoare, în aşa fel încît publicul să plece mulţumit de postura privilegiată a capului încoronat.

Asumîndu-şi o structură de tip puzzle, festivalul a crescut arborescent, surprinzînd prin varietatea „iniţiativelor“. Evoluînd în cele mai neconvenţionale spaţii – palate, case boiereşti, biserici, Banca Naţională a României, Palatul Cotroceni (unde are loc, în fiecare an, deschiderea oficială a festivalului) –, SoNoRo propune un itinerar cultural iniţiatic într-o lume ale cărei valori publicul învaţă să le redescopere şi astfel să le integreze în propriul circuit afectiv.

■ „SoNoRo a fost inclus, încă de la prima ediţie, într-o reţea internaţională de evenimente de gen: Chiemgauer Musikfrühling (Germania), Gmunden (Austria), Music at Plush (Anglia), Tartini (Slovenia), Kobe International Arts Festival (Japonia), Cantiere di Monte Pulciano şi Spoleto (Italia), Sounding Jerusalem Music (Israel), Riga Chamber Music Festival (Letonia)“, a precizat Oana Dobre, consultant comunicare.

■ 2007 marchează debutul Proiectului SoNoRo Interferenţe – program educaţional ce vizează promovarea tinerelor talente din domeniul muzicii camerale, într-un dialog cu magiştrii lor, artişti consacraţi; se organizează workshop-uri în puncte diferite de pe o hartă în curs de redesenare: România, Italia, Ucraina, Germania.

■ În 2009 îşi ia zborul „păsăroiul“ muzical, adjudecat ca *port bonneur*. Dacă ar fi să-l parafrazăm pe Ernst Jünger, care, în eseul intitulat *Lauda vocalelor,* îi atribuia lui O „contradicţia dintre înălţime şi adîncime“, socotindu-l „sunetul aristocraţiei“ şi asociindu-l, cromatic, cu galbenul, am putea spune că această sinestezie dintre sunet şi culoare (ca particularităţi ale brandului SoNoRo) ar putea fi doar una dintre explicaţiile stării de euforică libertate, de deplină trăire solară, luminoasă, pe care o experimentezi ca spectator la oricare dintre ieşirile la rampă ale sonoriştilor. „Partea vizuală a urmat căi mai puţin bătute pentru un eveniment cultural muzical (în speţă muzica de cameră, şi mai restrictiv, cum ar spune mulţi). În decursul anilor, conceptul vizual s-a cernut, din elemente estetice abstracte s-a mers spre unele figurative, cu un aer mai cool (2008). Apoi, în 2009, s-a simţit nevoia unei epurări şi a unei direcţii cromatice şi formale proprii brandului: a apărut pasărea ca simbol grafic şi a fost stabilit galbenul ca valenţă cromatică principală SoNoRo. Pasărea completa astfel conceptual atributele SoNoRo. Era vorba de o trimitere (mai mult sau mai puţin subtilă) la dezinhibiţie, tinereţe, optimism, la progresie, dar şi la un minimalism grafic, sper eu, bine temperat. Astfel, dualitatea între simbol şi culoare (pasăre – galben) a devenit atribut al brandului SoNoRo, elemente recognoscibile şi constante. În fiecare an, s-a încercat contextualizarea grafică a păsării, ea devenind personaj în propria sa piesă. Neexistînd respiro, în mod permanent există schimburi de idei, şuete la care se discută, se taie, se adaugă, se schiţează. Concluzia ar fi că, în ciuda versurilor unui cunoscut cîntec, în grădina SoNoRo toţi probabil că dorm, doar pasărea nu are somn“, povesteşte Dan Dulău, art director al festivalului.

■ Tot începînd cu 2009, SoNoRo a devenit itinerant, concertînd în unele dintre cele mai renumite săli din lume, precum Wigmore Hall din Londra, Konzerthaus din Viena, YMCA din Ierusalim şi Carnegie Hall din New York, iar în 2010 are loc prima ediţie SoNoRo Arezzo, în Italia.

„Muzica îţi permite să devii imprevizibil.“

BJÖRK

■ SoNoRo 2010 a reunit mai mult de 30 de artişti, prezenţi, cu sau fără mască, la *„Un Ballo in maschera“* unde atmosfera carnavalului mutat din spaţiile lui tradiţionale pe malurile dîmboviţene – dar şi în Cluj şi Iaşi – a fost nu mai puţin strălucitoare. S-a dovedit, o dată în plus, dacă mai era nevoie, că nu măştile sînt de vină, ci chipul de lut din spatele lor.

■ Treptat, programul este structurat în jurul unei teme bine definite şi riguros susţinute în plan artistic. Ediţia din 2011 – *„New Worlds“* – este dedicată influenţelor jazzului în muzica clasică, iar SoNoRo 2012 are ca emblemă *„Love Unlimited“*. Tot acum se organizează, în parteneriat cu *Dilema veche,* un salon literar. Pe 1 octombrie 2012, la catedrala San Autuan din Istanbul are loc, în premieră, „SoNoRo Festival On Tour 2012 & Ensemble Raro“, urmat de o nouă premieră la Atena.

■ La începutul lui 2013 are loc prima ediţie SoNoRo Sofia, iar ediţia a 8-a – SoNoRo „Up“ 2013 (1-17 noiembrie) – va fi, cu siguranţă, un privilegiu.

La Conac...

Era liniştea dinaintea Începutului. Iarba vibra sub urmele de paşi, după ani de însingurată tăcere. Zidurile groase, îmbrăcate în piatră, îşi cenzurează discret, prin jocuri de lumini şi umbre, amintirile de secole. Stema vestitei familii nobiliare se decupează, în relief, de pe frontispiciu. Sîntem oaspeţii lui Udrişte Năsturel, la Casa de Piatră din Hereşti, ridicată în timpul domniei lui Matei Basarab. Totul degajă o notă de caldă armonie şi distincţie. *Piatra şi fierul* – expoziţie sub auspiciile MŢR – reevaluează nobila simbioză artistică a meşteşugurilor tradiţionale. Sfeşnice aprinse în colţuri filtrează o lumină blîndă, dar nu mai puţin iscoditoare. Din spaţiul în formă de L, decupat din curtea imensă, se aud primele acorduri. La Conac va avea loc un concert.

Este al treilea din seria SoNoRo Conac – cel mai recent demers iniţiat de Asociaţia „SoNoRo“, reprezentînd un proiect de anvergură care se va desfăşura din iunie în septembrie 2013 şi care îşi propune recuperarea unui preţios capitol din istoria arhitecturii din ţara noastră, prin includerea în circuitul „muzicii de cameră“ a unor monumente, aflate, decenii, sub lacăt. Pe 23 iulie, la Conacul Udrişte Năsturel, Christian Naş (violă), Răzvan Popovici (violă), Alexandra Bobeico (vioară) şi Mood Quartet au interpretat piese de Bach, Béla Bartók, Mozart, Enescu, György Ligeti şi Puccini.

Chiar nespecialist fiind, la fiecare concert SoNoRo eşti inundat de emoţia artistică revărsată. Bucuria, generozitatea împărtăşită, deplina libertate ar fi cele trei coordonate care redefinesc sufletul auditoriului la finalul unei asemenea serate muzicale. Profesionalismul excepţional al artiştilor, prospeţimea şi varietatea programului şi, nu în cele din urmă, licoarea cu care te îmbie, discret, cupa plină, te transpun, inevitabil, pe terenul neutru al „jocului“, unde orice mişcare devine liberă de convenţionalism, idiosincrazii, rutină şi blazare.

S-a vorbit de SoNoRo ca despre o poveste aievea, o poveste trăită pe viu şi, am adăuga, o poveste cu final deschis. Bucureştenii – şi nu numai – şi-au redefinit calendarul ultimilor opt ani prin includerea unui alt fel de brumar, un noiembrie sonor care a spart canonul bacovian, fiind aşteptat, dorit, cu bucuria pe care ţi-o dă o „investiţie“ sigură pentru minte şi suflet. Este, să recunoaştem, unul dintre acele alese şi rare daruri de care mentalul colectiv românesc are atîta nevoie.

Mai multe detalii pe www.sonoro.ro

■ ■ ■

© Ş. Mestecăneanu

SoNoRo, ***Love Unlimited***

„Cultura reprezintă o investiție benefică"

interviu cu Dumitru AVAKIAN

Cum şi cînd a început parcursul dumneavoastră în lumea muzicii clasice?

Eu o numesc lumea muzicii academice, nu clasice; clasicismul reprezintă o anume perioadă din istoria culturii... Muzica academică este cea care se învaţă, pe parcursul relaţiei dintre tînărul învăţăcel şi maestru. Acest tip de relaţie a existat dintotdeauna – din Antichitate, spre exemplu.

În ceea ce mă priveşte, am beneficiat în familie de un mediu artistic adecvat – părinţii mei au fost plasticieni – şi am avut şansa de a mă orienta către muzică, deşi am urmat cursurile Liceului „I.L. Caragiale" din Capitală, la secţia reală.

Faceţi critică muzicală de peste 50 de ani. Cum se realizează o cronică muzicală? Ce urmăriţi în timpul unui concert?

Critica muzicală încearcă să identifice datele pe care se sprijină actul artistic al performanţei, să observe dacă prevalează sau nu aspectul intuitiv, dacă logica construcţiei frazei muzicale este una realizată firesc, dezvoltată în mod natural în baza educaţiei, a ştiinţei muzicale, sau dacă discursul muzical este unul formal, lipsit de motivaţia expresivă, dacă e vorba de o comunicare prioritar intuitiv sensibilă sau dacă e vorba de un aspect glacial al acestei comunicări... Actul critic se referă la o realitate artistică. Punctul de pornire ar trebui să constituie aspectele ce prevalează, aspectele originale, ieşite din comun, ale performanţei muzicale. Te adresezi în egală măsură publicului, muzicianului performer sau compozitorului, dacă acesta e în viaţă.

Pentru a fi un bun jurnalist în domeniul muzicii, trebuie să ai o pregătire intelectuală, o temeinică pregătire muzicală, precum şi inteligenţa de a pătrunde datele comunicării artistice. Trebuie să fii credibil. Muzica se află în mişcare, „curge"; de nu ai surprins momentul semnificativ, vine altul... Nu poţi „să dai pagina înapoi" sau să o priveşti ca pe un tablou pe care îl poţi reanaliza de nenumărate ori. Muzica este un act viu; fiecare moment în parte trebuie înţeles. Ulterior va fi realizată o imagine a întregului. Nu este uşor. Sigur, sînt unii care scriu despre muzică atingînd aspectele pitoreşti, istorice, oferă informaţie, dar asta nu înseamnă neapărat critică muzicală.

Critica muzicală este un act de cultură. Poate fi unul creativ, stimulativ, analitic, orientativ. Dar poate deveni distructiv cînd nu este promovat cu bună-credinţă, cînd este improvizat sau exercitat superficial.

Cît de subiectiv puteţi fi într-o cronică muzicală?

După părerea mea, există două judecăţi, pe care un profesionist al jurnalismului muzical trebuie să fie capabil să le distingă. Există judecata de valoare şi judecata de gust. Uneori se îmbină, alteori se despart. Însă este necesar ca judecata de valoare să nu fie fundamental influenţată de gustul personal.

Cui foloseşte critica muzicală? Cine ar trebui să o citească?

Poate fi folositoare atît publicului meloman, cît şi muzicianului performer. Trebuie să fim foarte atenţi cui ne adresăm şi ce vrem să obţinem în baza actului critic. Dacă ne adresăm muzicianului performer, acesta nu trebuie să ţină cont neapărat de observaţiile unuia sau altuia dintre jurnalişti. Ar intra în derută. Artistul poate dispune de o personalitate pregnantă, de o gîndire, de o elaborare fermă, greu de clintit. Arareori se întîmplă, totuşi, să facă totală abstracţie. Concluziile muzicianului performer se pot aduna din observaţiile mai multor jurnalişti sau se pot închega din remarcile unuia singur, dacă acesta se constituie într-o autoritate profesională importantă.

Care e situaţia criticii muzicale în România?

Din păcate, este una cu totul precară, din mai multe puncte de vedere. Nu dispune de un statut firesc. Social şi profesional. Nu dispune de un loc firesc în mass-media, care e orientată prioritar spre divertisment. Din acest motiv, cei care fac muzicologie acum nu sînt atraşi de acest domeniu. Unii devin profesori, puţini devin cercetători sau ocupă posturi administrative în diferite instituţii. Nu poţi trăi din critica muzicală.

În general, la noi, cînd vine vorba despre muzica academică, interesul este foarte scăzut. Din ce motiv?

În zone ale Europei, cum sînt landurile de limbă germană, de exemplu, se face muzică de peste 500 de ani, la nivelul percepţiei publice, al educaţiei şi al performanţei. Muzica dispune de un statut social bine fundamentat. Publicul din zonele nordice ale continentului nostru este un public foarte curios. Preferă noutatea, preferă creaţiile contemporane sau operele baroce în montări foarte originale, preferă abordările regizorale moderne; dacă sînt logic concepute. În mod absolut contrar, publicul românesc de concert, de operă preferă să audă, să reaudă ceea ce cunoaşte deja.

La noi, viaţa muzicală organizată se desfăşoară de aproximativ 200 de ani. În plus, fibra naţională este alta. Pentru unii, muzica se constituie într-un potop de sunete mai mult sau mai puţin agreabile, sunete care se abat asupra noastră fără să realizezi ce anume se întîmplă, fără să ştii ce anume să urmăreşti, să reţii, să culegi, să înţelegi, să alegi. Or, dacă eşti capabil să urmăreşti anumite aspecte, dacă revii asupra lor, dacă reconstitui imaginea de ansamblu, ai şansa să dobîndeşti o viziune coerentă, ai posibilitatea să obţii o percepţie intelectual-artistică asupra actului muzical.

De fapt, de multe ori, unii consideră muzica clasică – academică, aşa cum o numiţi – o mare plictiseală...

Într-adevăr, este o mare plictiseală pentru cel care nu are mijloacele, limbajul potrivite pentru a pătrunde în această zonă. Cum să înţeleg eu limba spaniolă, de exemplu, dacă nu-i cunosc reglementările, sensurile? E vorba de o lipsă funciară a educaţiei muzicale a publicului – îndrăznesc să spun – de toate nivelurile. Nu mă refer numai la educaţia muzicală.

Cînd ar trebui să pornească această educaţie muzicală?

Încă de la primele momente ale vieţii. Este esenţial ca muzica să devină o realitate cotidiană, întrucît ea împlineşte anumite necesităţi ale fondului nostru spiritual, în ceea ce priveşte logica şi sensibilitatea comunicării. Iar această educaţie începe prin audiţie – e vorba despre mediul în care trăim – şi prin apropierea de un instrument, care îţi oferă acea consolidare a relaţiilor psihofizice utile personalităţii noastre. Educaţia muzicală temeinic fundamentată începe de la vîrsta de 4 sau 5 ani, cu practica unui instrument, preferabil pianul. Sensibilitatea adresării muzicale, laolaltă cu relaţia directă, concretă, cu instrumentul – două mîini, zece degete, două picioare pentru a acţiona pedalele, cititul pe două portative, cîteva sunete la mîna dreaptă, cîteva sunete la mîna stîngă –, reprezintă o solicitare preţioasă, diferenţiată, a sistemului neuro, un training util pentru orice altă meserie pe care o vei face ulterior.

Totuşi, în tot acest zgomot care ne înconjoară, ce şanse are muzica academică să nu mai fie un domeniu „de nişă"?

Sînt multe moduri prin care muzica poate să devină un bun public. În această direcţie, consider că ultimele ediţii ale Festivalului „Enescu" au avut un rol important în orientarea actului muzical spre un public mai larg.

Pe de altă parte, este util a observa relaţia dintre actul artistic şi – spre exemplu – mişcarea turistică actuală. E vorba de globalizare, de circulaţia valorilor, a ideilor, a persoanelor.

Însă mereu se ajunge şi la factorul „bani"...

Trebuie să înţelegem că Festivalul „Enescu" – nu mă refer doar la această ediţie – a devenit un brand de ţară. La nivelul unei pături importante a populaţiei europene şi internaţionale, cînd spui „Festivalul «Enescu»", spui „România". Nu sînt alte domenii în care această relaţie să fi fost realizată atît de direct. Iar acest brand nu se consolidează de la sine, ci în baza unei investiţii inteligent făcute, a unei relaţii funcţionale cu un mediu impresarial important, cu un mediu managerial şi cu o lume artistică care se apropie de muzica lui Enescu şi de muzica românească. Iar paralela făcută, atît de nefericit, de către cei din vîrful administraţiei acestei ţări, între costurile Festivalului „Enescu" şi kilometri de autostradă, este una dezastruoasă.

Trăim în această ţară, cu limitările pe care le avem în momentul de faţă, cu şomajul care există, cu lefurile care sînt... sigur că Festivalul „Enescu" nu poate să devină un festival al opulenţei iraţionale. Dar se poate restrînge în condiţiile unei abordări logice, aceea că festivalul reprezintă un brand de ţară, că valorile româneşti trebuie să fie prezentate în cadrul festivalului, trebuie să fie cunoscute. Festivalul trebuie să fie o fereastră către lume; în egală măsură – o fereastră prin intermediul căreia lumea să aibă posibilitatea să ne cunoască.

Nu vreau să asist iarăşi la momente precum cele de la începutul anilor '80, cînd Festivalul a fost strangulat, cînd Concursul Internaţional „Enescu" a fost anulat... Asemenea momente sînt dureroase şi periculoase pentru fiinţa noastră, naţională, spirituală. Cultura, arta, muzica reprezintă o investiţie benefică. Investiţiile de acest fel nu sînt doar acelea în care bagi bani pe de o parte şi scoţi produse materiale pe cealaltă parte. Investiţia în cultură, în învăţămînt este una de lungă durată şi – pentru a deveni profitabilă – trebuie făcută cu atenţie, cu responsabilitate.

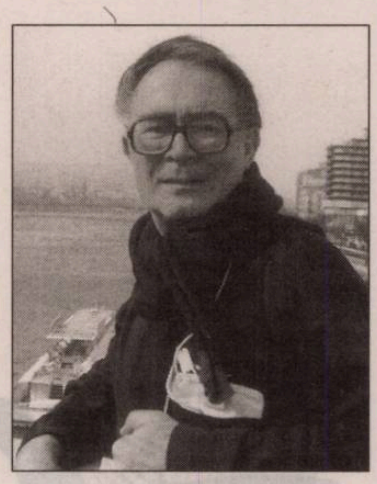

„Muzica este o revelaţie mai mare decît toată înţelepciunea şi filozofia."

LUDWIG VAN BEETHOVEN

„Dacă ne-ar reuşi să reproducem detaliat în noţiuni ceea ce exprimă muzica, am căpăta o deplină şi suficientă explicare a lumii."

ARTHUR SCHOPENHAUER

***Dumitru Avakian** este critic muzical şi profesor de studii teoretice (teorie-solfegiu, dicteu muzical, armonie, contrapunct, forme muzicale, istoria muzicii) la Colegiul Naţional de Muzică „George Enescu" din Bucureşti. Îl puteţi găsi pe adevarul.ro/blogs/dumitru.avakian.*

a consemnat Patricia MIHAIL

PUBLICITATE

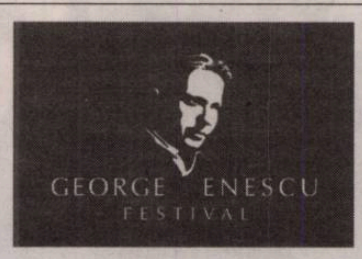

Ascultă ce se cântă
RFI România – partener Festivalul Enescu
1–28 septembrie

rfi românia

UNORA LE PLACE **MUZICA CLASICĂ**

„Un muzician bun își păstrează vie curiozitatea"

interviu cu Julian RACHLIN

Sînteţi violonist, însă cîntaţi şi la violă. Cum faceţi trecerea de la un instrument la celălalt?

Îmi place să compar această trecere cu schimbarea produsă cînd vorbeşti mai multe limbi. Uşurinţa sau dificultatea de a face acest lucru ţine de exerciţiu şi de cît de des se întîmplă. Se spune că orice bun violonist ar trebui să poată pune mîna şi pe violă. Acum, pentru mine a devenit natural să trec de la vioară la violă, dar ele sînt diferite.

Tatăl meu este violoncelist, iar la vîrsta de 2 ani, cînd am auzit prima bucată muzicală – un concert pentru violoncel de Dvořák, interpretat de Mstislav Rostropovici –, mi-am dorit să învăţ să cînt la violoncel. Într-o zi, bunicii mei, care nu erau muzicieni, mi-au adus o vioară, spunîndu-mi că e, de fapt, violoncel. Am tot cîntat la ea ca la o jucărie, fără profesor. Apoi, la 6 ani şi jumătate, am început studiul viorii, însă instrumentul care rămîne cel mai aproape de sufletul meu este violoncelul.

Ce înseamnă a fi „un bun muzician"? Cum se măsoară acest lucru?

Pentru mine, un muzician bun este acela care îşi păstrează vie curiozitatea, dorind să înveţe tot timpul, să se dezvolte, şi căruia îi place să comunice într-o manieră muzicală, atît cu publicul, cît şi cu muzicienii cu care împarte scena. Adesea, ca tînăr solist nu eşti foarte deschis la comunicarea cu orchestra, cu celelalte instrumente, concentrîndu-te mai mult pe părţile solo. Pe măsură ce timpul trece şi se acumulează experienţa, mai ales cîntînd muzică de cameră, situaţia se schimbă.

Mai aveţi emoţii cînd urcaţi pe scenă? Devine mai uşor, odată cu timpul?

Nu îmi place să folosesc cuvîntul „uşor" cînd vine vorba despre muzica clasică. Nimic nu e uşor dacă vrei să-l faci bine. Încă am emoţii, da. Chiar dacă am făcut acest lucru în ultimii 26 de ani, nu pot spune că a merge pe scenă e ca şi cum ai merge să iei pîine.

Ca muzician profesionist, mai puteţi asculta muzică fără să fiţi atent la fiecare notă sau la fiecare greşeală făcută de un interpret?

Bineînţeles că trebuie să fim preocupaţi intens de perfecţiune, să fim extrem de critici şi să tindem întotdeauna spre „cel mai bine". Trebuie să ai o tehnică bună, foarte profund înrădăcinată, pentru a te exprima muzical şi pentru a avea libertatea de a cînta orice îţi doreşti şi de a construi o frază sau o interpretare aşa cum vrei.

Pot asculta muzică din pură plăcere, însă asta se întîmplă numai cînd aceasta se află şi la un înalt nivel tehnic şi are ritm. Atunci pot să nu mă mai gîndesc şi să mă concentrez pe muzică.

Unul dintre cuvintele-cheie pentru a vă descrie cariera pare a fi „colaborare". Cum păstraţi şi dezvoltaţi o bună relaţie cu colegii muzicieni, dar şi cu alţi artişti, cum e cazul actorilor Sir Roger Moore sau John Malkovich, care au participat la Festivalul „Julian Rachlin & Friends" din Dubrovnik?

Întotdeauna sînt interesat de proiecte neobişnuite şi îmi place să construiesc prietenii cu oameni din diferite domenii, cum este cel cinematografic. Multor muzicieni le place cinema-ul şi mulţi actori iubesc lumea muzicii clasice. Şi aceştia nu se întîlnesc prea des. Astfel că am căutat oamenii potriviţi şi m-am gîndit la un context în care aceştia s-ar putea întîlni să lucreze împreună. Iar o sărbătoare precum un festival e cel mai potrivit mediu pentru aşa ceva, deschizînd oportunităţi pentru proiecte interesante, ieşite din comun.

Şi atunci cînd o relaţie de lucru decurge dintr-o prietenie – cum s-a întîmplat cu Sir Roger Moore, pe care l-am cunoscut la o gală de caritate unde cîntam, sau cu John Malkovich –, proiectele au o forţă mai mare.

De unde a pornit ideea Festivalului „Julian Rachlin & Friends" şi ce se va întîmpla cu acesta în viitor?

Cînd am ajuns în Dubrovnik, în 2000, m-am îndrăgostit de acest oraş plin de istorie şi tradiţie, care are o atmosferă magică. Şi dat fiind că mi-a plăcut dintotdeauna să fac muzică de cameră, m-am gîndit că ar fi locul perfect pentru un festival. Mi s-a părut un lucru minunat să aduc laolaltă prieteni, nenumăraţi muzicieni soliști renumiţi, timp de două săptămîni, lîngă mare. În general, călătorim singuri şi nu prea avem timp de petrecut împreună.

Festivalul a însemnat multă muncă, dar am avut parte de experienţe extraordinare în cei 12 ani, s-au format multe relaţii noi, s-au pus bazele multor proiecte interesante, în toată lumea, pornind de la idei născute în timpul festivalului de la Dubrovnik.

„Cînd o relaţie de lucru decurge dintr-o prietenie, proiectele au o forţă mai mare."

Din nefericire, din cauza actualei situaţii financiare, nu vom mai putea continua festivalul în Croaţia, 2012 fiind ultimul an în care a mai avut loc acolo. Însă „Julian Rachlin & Friends" a devenit un fel de brand pentru comunicarea şi colaborarea între soliști care se întîlnesc şi fac muzică de cameră împreună şi va continua, cel mai probabil, într-o altă formă, în Statele Unite.

Din spusele dvs., precum şi din documentarul Noseland, *lumea muzicii clasice e una foarte vie şi captivantă, însă percepţia multor oameni asupra acestei lumi rămîne legată de ideea de plictiseală...*

Filmul ne arată exact aşa cum sîntem. Eu şi prietenii mei nu am încercat să fim amuzanţi sau diferiţi. Problema e că în majoritatea documentarelor despre muzica clasică oamenii încearcă să fie plictisitori, se presupune că trebuie să spunem mereu acelaşi lucru... iar oamenii uită de umorul lor, uită să fie ei înşişi.

Marii compozitori au fost orice numai plictisitori nu. Erau oameni pasionaţi, cu mult umor. Spre exemplu, putem citi scrisorile lui Mozart, care sînt foarte provocatoare, într-un anumit sens, dar şi foarte sensibile. El avea o personalitate colorată, care străluceşte în fiecare compoziţie a sa. Iar noi, muzicienii care cîntăm muzica sa, nu putem avea nişte personalităţi „gri" pentru a transmite această muzică. Trebuie, la rîndul nostru, să fim plini de viaţă, de energie, de culoare.

Prin acest documentar, am vrut să arătăm tinerei generaţii de muzicieni că nu trebuie să-şi facă griji în legătură cu un comportament învechit şi conservator şi că poţi – şi trebuie – să fii extrem de serios cînd vine vorba despre muncă, despre muzică, dar în afara acesteia, fiecare e liber să se manifeste exact aşa cum este el.

Totuşi, ce e „Noseland" (n. red. – *Tărîmul nasurilor)?*

Încă de cînd aveam 4 ani, îmi plăcea să apăs nasurile oamenilor în sus sau în jos, în funcţie de structura nasului şi de cît de moale e acesta – am un fetiş pentru nasuri. *(rîde)* Cred că este amuzant, îi face pe oameni să rîdă... Şi cînd căutam un titlu pentru film, i-am spus lui Aleksey, regizorul, să-l numim *Noseland,* pentru că are „cîrlig" şi e un titlu şocant pentru un documentar despre muzica clasică.

Sînteţi violonist şi violist, aţi început să şi dirijaţi, aveţi proiecte de studiu pentru tineri muzicieni, sînteţi ambasador UNICEF şi organizator al Festivalului „Julian Rachlin & Friends"... Cum reuşiţi să păstraţi un echilibru între toate acestea?

Iubesc muzica şi ea nu reprezintă doar o profesie pentru mine. Totul ţine de comunicare, prietenie şi încredere. Îmi place să-mi trăiesc viaţa altfel, aducînd oamenii împreună, organizînd, exprimîndu-mă prin muzică în nenumărate moduri. Nu e suficient pentru mine să cînt Brahms, Mozart, Ceaikovski şi atît. Vreau să privesc muzica din unghiuri diferite. A face muzică de cameră cîntînd la vioară e diferit decît cîntînd la violă. Activitatea de dirijor e foarte interesantă pentru că presupune ca tu să fii cel care conduce un grup de muzicieni, abordînd muzica aşa cum o simţi tu, ceea ce nu poţi face cînd eşti solist şi eşti condus de alt dirijor. Festivalul a reprezentat o experienţă de învăţare pentru mine – am devenit persoana care invită, nu cea care este invitată la un eveniment. Am văzut şi cealaltă faţă a monedei.

Îmi place mult să lucrez, să fac mai multe lucruri în paralel, însă trebuie să fii atent cînd vine vorba de cantitate. Cînd faci multe odată, trebuie să ai grijă la organizarea timpului. E mai bine să faci mai puţine, dar mai bine.

Ce v-ar fi plăcut să fiţi dacă nu eraţi muzician?

Într-o altă viaţă, aş fi vrut să fiu fotbalist. *(rîde)* Îmi place mult fotbalul, îl consider un joc interesant. Dar sînt foarte fericit să fiu în lumea muzicii clasice. Dacă aş fi fost altceva, aş fi vrut să fiu violoncelist. Violoncelist şi jucător de fotbal. *(rîde)*

© J. Wesely

***Julian Rachlin** va concerta în cadrul Festivalului „George Enescu" marţi, 24 septembrie 2013, de la ora 19,30, la Sala Mare a Palatului, alături de Royal Stockholm Philharmonic Orchestra, dirijată de Sakari Oramo.*

***Julian Rachlin** este violonist şi violist. În 2000, a iniţiat Festivalul „Julian Rachlin & Friends", în Dubrovnik, Croaţia, unde a avut invitaţi, de-a lungul timpului, muzicieni precum Janine Jensen, Mischa Maisky, Itamar Golan, Igudesman & Joo, Sir Roger Moore şi John Malkovich. În 2012, a avut loc premiera filmului* Noseland *– un documentar amuzant despre muzica clasică, construit în jurul festivalului şi regizat de unul dintre prietenii lui Rachlin, violonistul Aleksey Igudesman.*

Mai multe detalii pe julianrachlin.com

a consemnat Patricia MIHAIL

Cinci festivaluri europene

■ **BAYREUTH – GERMANIA.** A fost inaugurat în august 1876 şi este legat de opera lui Richard Wagner. Se desfăşoară anual, în timpul verii. Aproape 10% din bugetul de aproximativ 25 de milioane de dolari este asigurat de guvernul federal, iar 60% provine de la sponsori renumiţi, precum Mercedes şi Audi.

■ **LUCERNA – ELVEŢIA.** Festivalul a ajuns la cea de-a 75-a ediţie, fiind organizat în trei părţi: primăvara, vara şi secţiunea dedicată pianului – toamna. Atrage anual peste 120.000 de turişti. Bugetul său porneşte de la cel puţin 25 de milioane de franci elveţieni.

■ **SALZBURG – AUSTRIA.** Prima ediţie a avut loc în august 1920, fiind organizat anual. În acest an, are loc între 19 iulie şi 1 septembrie. Bugetul său porneşte de la 40 de milioane de euro, pentru o ediţie.

■ **EDINBURGH, SCOŢIA – MAREA BRITANIE.** Este organizat anual, în lunile august şi septembrie, începînd cu 1947, pentru a celebra muzica, opera, teatrul şi dansul clasic. Aproximativ 50% din bugetul anual al festivalului este asigurat din sponsorizări publice şi private.

■ **PROMS, LONDRA – MAREA BRITANIE.** Festivalul, organizat în premieră în 1895, este strîns legat de televiziunea publică britanică, BBC. Se desfăşoară în fiecare vară, timp de opt săptămîni, şi include concerte în aer liber sau în săli precum Royal Albert Hall. Ultima seară a festivalului din 2013, programată sîmbătă, 7 septembrie, celebrează tradiţiile britanice şi are loc în Hyde Park.

Sursa: „Cele mai tari festivaluri din Europa", Forbes România, *nr. 97, martie 2013*

„De ce ascultați muzică clasică?"

Angela ARDELEANU

tehnoredactor, Editura ART

Pentru că am avut noroc şi am întîlnit oameni care „mi-au deschis ochii". De aceea, în momentul cînd cunosc pe cineva care-mi spune că nu-i place muzica clasică, mă simt obligată să stau de vorbă cu el, să nu-l las să plece de lîngă mine fără să-l fac măcar un pic curios. Cînd am făcut pagina de „Muzică clasică" pe Facebook, am avut două intenţii: să postez doar înregistrări bune – pentru că se întîmplă să deschid zeci de link-uri pe YouTube pînă să dau de ceva care să poată fi ascultat cum trebuie – şi să încerc să pun lucrările în întregime, nu doar fragmente.

Acum aştept cu nerăbdare Festivalul „George Enescu" şi aş vrea să le spun oamenilor să nu-i rateze pe Radu Lupu, Daniel Barenboim, Evgeny Kissin, Murray Perahia sau Jordi Savall. Le-aş mai recomanda şi „Concertul nr. 1 pentru vioară şi orchestră" de Philip Glass.

Petre BARBU

scriitor şi senior editor, Forbes România

Cîndva, demult, cineva mi-a dat un stick cu *Anotimpurile* lui Vivaldi, interpretate de Nigel Kennedy. Apoi, a murit. Şi eu am rămas cu *Anotimpurile*. Le-am ascultat pînă cînd durerea m-a istovit. Şi atunci, am căutat alte *Anotimpuri,* în interpretarea lui Joshua Bell. Dar am găsit, din întîmplare, *Imperialul* lui Ludwig van Beethoven. Şi de atunci ascult Beethoven. Cu naivitate. Pentru că eu cred, în naivitatea mea, că muzica lui Beethoven este perfecţiunea pe pămînt.

Şi dacă ar fi să mă duc pe o insulă pustie, în mijlocul oceanului, şi ar trebui să iau o carte, pentru toată viaţa, aş lua partitura *Imperialului*. Chiar dacă sînt afon şi nu ştiu să citesc notele. Dar acolo, pe insulă, m-aş uita aşa, ca mîţa în calendar, la acea partitură, amintindu-mi cît de tare m-a tulburat *Imperialul*. Amintindu-mi, cu spaimă, că pe lumea asta există creaţii perfecte. În rest, moartea e perfectă.

Andrei MANOLESCU

redactor-şef adjunct, Dilema veche

Pentru că, din fericire, am avut nişte părinţi care au ştiut să-mi deschidă la timp orizontul către acest gen de muzică, în ciuda opoziţiei mele iniţiale de copil neascultător. Pentru că mi s-a recomandat să ascult o piesă de mai multe ori, pînă cînd mă obişnuiesc cu ea şi îi percep linia melodică şi structura mai profundă. Cînd începi să ştii aproape pe dinafară şi poţi chiar să fredonezi o simfonie, un concert sau o sonată, le-ai tot ascultat (asemeni hiturilor din muzica pop) şi ai vrea să distingi şi diferenţele dintre interpretări.

Cînd am ajuns în armata Republicii Socialiste România şi trăiam sub opresiunea corvezilor zilnice şi în condiţii cît se poate de mizerabile, am perceput cîteva fragmente dintr-o simfonie de Beethoven răzbătînd de la radioul din biroul unui ofiţer. Muzica clasică suna de-a dreptul divin în acea împrejurare, era ca un semnal că lumea civilizată încă mai există pe undeva. Astăzi, cînd ascult muzică clasică, mă simt, uneori, privilegiat, amintindu-mi că există oameni care, dintr-un motiv sau altul, nu au acces la bucuria asta.

Pe de altă parte, într-o epocă a agitaţiei, muzica clasică îmi pare o insulă verde, o vacanţă auditivă. Sigur, ea poate fi, aşa cum bine ştim, dramatică, tumultuoasă, dacă nu bubuitoare de-a dreptul. Şi, de cele mai multe ori, cere concentrare. Însă ideea de muzică clasică în general, aşa cum mulţi o percep astăzi, se poate încadra în tipul de viaţă *slow*. Pentru unii specialişti, comparaţia asta poate părea simplistă. Eu, însă, dincolo de chestiunile tehnice, o asociez mereu cu viaţa bună, cu tihna, cultura şi civilizaţia.

© L. Muntean

„Dacă nu am fi avut suflet,
ni l-ar fi creat muzica."

EMIL CIORAN

„Muzica exprimă
ceea ce nu se poate spune
în cuvinte şi despre care
nu se poate tăcea."

VICTOR HUGO

Ruxandra MIHĂILĂ

redactor, Dilema veche

În loc de răspuns, voi evoca două momente legate de filmul anilor '70-'80, cînd „ascultam" concertele înşubaţi fiind în fotoliile Ateneului, cu glugă de blană peste căciula de lînă, cînd Mihaela Martin (deja stabilită în Germania) deschide concertul de Anul Nou, într-un geros 5 ianuarie, într-o superbă toaletă albă, cu bretele, spre stupoarea, exclamată la unison, a publicului, pentru ca, după pauză, să revină cu un nu mai puţin imaculat *col roulé,* sau cînd maestrul Dan Grigore opreşte concertul pentru a-şi dezgheţa claviatura pianului cu un reşou.

Dacă ar fi să ne asumăm propriile mituri, am spune că muzica-jertfă devine, pentru mulţi, simbol al traversării istoriei pe viu... în altă „cheie".

Alida MOCANU

reporter cultural, emisiunea Digicult *de la Digi24*

În 1983, părinţii mei erau, asemeni multor alţi români, pe lista de aşteptare pentru cumpărarea unei Dacii 1300. Ai mei însă au renunţat la Dacie pentru a-mi cumpăra mie o pianină. „Lasă, mai bine îi luăm fetii un pian, să crească frumos. Om avea noi timp şi de Dacie." Aveam 7 ani şi locuiam la etajul 10, iar drumul pianinei pe trepte către apartamentul nostru îmi născuse-n minte mii de poveşti. „Muzica pianinei către cer" – aşa-mi tot repetam (aflasem de la o tovarăşă învăţătoare că muzica vine din cer, iar acum, credeam eu, era vremea să se-ntoarcă de unde a venit). Am început să iau lecţii de pian. Timp de opt ani, am trăit doar pe portativ. Eram un copil timid şi cuminte, aşa că nu mi-a fost greu să mă ataşez de Chopin. Apoi, în adolescenţă, am primit în dar o partitură (pătată de cerneală) din care se mai putea distinge doar atît: „Wolf.. ..eus Mozart". 20 de ani mai tîrziu, părinţii mei au reuşit să-şi cumpere prima maşină din viaţa lor. Şi tot 20 de ani mai tîrziu, eu am reuşit să ajung pentru prima dată la Salzburg (să fiu „mai aproape" de Amadeus) şi în Cimetière du Père Lachaise din Paris (pentru a depune o floare la mormîntul lui Frédéric Chopin). Pasiunea pentru sonate şi nocturne s-a născut, pentru mine, în cerul gri – şi lipsit de orice muzică – al anilor '80. Mulţumesc, mamă, mulţumesc, tată.

„Pe lumea asta există creaţii perfecte."

Dana PETCU

country manager Christian Dior Perfumes România

Trebuie să spun de la început că sînt o amatoare, mi-am descoperit relativ tîrziu această plăcere. Prefer să ascult muzica clasică în sala de concert, pentru emoţiile date de orchestră, dirijor, toate vibraţiile participanţilor şi ale spectatorilor. Mă bucură armonia de pe scenă, îmi place acea atmosferă. Ascult şi acasă, în dimineţile de weekend, ca ritual de trezire. Mă aflu în faza de descoperire – aş spune chiar educare –, astfel că ascult repertorii diferite. Printre preferaţi se numără însă, alături de mulţi alţii, Mozart, Ceaikovski, Chopin şi Dvorák.

Antoaneta RALIAN

traducătoare de limbă engleză

Lucrez numai pe fond muzical. Primul lucru pe care îl fac cînd mă trezesc dimineaţa e fie să deschid televizorul pe Mezzo, fie să dau drumul la radio pe postul România Muzical. Am senzaţia că muzica îmi infuzează ritmul traducerii, că traducerile mele sînt conserve şi de timp, şi de tinereţe, dar şi de muzică. Toate sînt făcute pe muzică. Muzica nu mă relaxează, ci e un stimulent pentru mine.

Bach e marele meu favorit. Îm face bine să-l ascult. Eu nu sînt un om religios şi nu am momente de revelaţie, dar Bach îmi produce o comuniune cu ceva de sus. Pur şi simplu, Bach mă înalţă şi mă purifică. Eu, pe o insulă pustie, mi-aş lua Bach şi aş fi fericită.

Am fost la toate Festivalurile „George Enescu", mi-am luat bilete şi acum, şi sper să pot ajunge.

Valentina SAYGO

expert contabil şi managing partner al companiei Advise Expert Accounting

Muzica clasică face parte din străfundurile amintirilor mele şi ştiu exact momentul în care m-am îndrăgostit de ea. Eram în clasa a V-a şi profesoara de muzică ne-a pregătit o audiţie. Atunci am făcut cunoştinţă cu *Bolero*-ul lui Ravel, pe care nu l-am mai scos din suflet niciodată.

De la o vreme, nevoia de a asculta muzică clasică a devenit acută, iar în timpul concertelor *live*, două-trei lacrimi îmi străbat adeseori obrazul. Le şterg timidă şi pe furiş, încercînd să nu atrag atenţia cu gestul meu. Am fost buimăcită iniţial de acest lucru, mi-am pus întrebări la care nu am găsit răspuns, iar pînă la urmă, l-am acceptat ca pe o parte din mine şi din reacţia mea în faţa frumosului, a extazului, a perfecţiunii. Acele lacrimi sînt răsplata şi mulţumirea mea în faţa artei, iar acum le şterg cu demnitate, bucuroasă că am parte de o asemenea coplesire.

Muzica pe care o ascult depinde de stare şi de moment: dusul de dimineaţă merge perfect cu opera lui Puccini; cînd sînt tristă, plîng la unison cu Madama Butterfly; cînd sînt stresată, plutesc cu Adagio-ul din *Spartacus* al lui Aram Khachaturian; alerg cu Karajan; iar de trei luni, CD-ul pianistului şi compozitorului Teo Milea nu mi-a părăsit *player*-ul, primul gest pe care îl fac cînd ajung acasă fiind să apăs *play*.

Dr. Valentin-Veron TOMA

cercetător la Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer"

Ascult cu mare plăcere bucăţi de *muzică barocă* – Bach, Vivaldi, Monteverdi, Scarlatti –, ador clavecinul şi orga. În ceea ce priveşte *muzica clasică* – perioada clasicismului vienez (1750-1791), ascult Mozart – îmi insuflă o poftă insaţiabilă de viaţă şi o energie pe care alţi compozitori nu reuşesc să mi-o ofere şi mă transportă într-o lume de vis, în care orice este posibil; Beethoven – sînt un împătimit al simfoniilor sale, îmi plac bucăţile muzicale interpretate de cvartetele de coarde, ceva mai puţin, însă, concertele pentru solist (pian, vioară etc.); Haydn. În cazul *teatrului liric* – îmi plac opera clasică şi opera romantică; uneori, simt nevoia să trăiesc cu bucurie cîte un spectacol spumos de operetă.

Cînd sînt acasă, în timpul săptămînii, ascult seara, înainte de culcare, iar în dimineţile de weekend aleg bucăţi vesele, tonice, care îmi dau poftă de viaţă. Cînd pot, merg la concerte şi la operă, atît în Bucureşti, cît şi în alte capitale europene ale muzicii, precum Viena, Londra sau Paris.

anchetă realizată de
Patricia MIHAIL

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Între şansă privată şi normalitate instituţională

Olimpicii români mai ajung, încă, pe prima pagină a ziarelor. Reuşesc, cumva, să mai aducă un pic de roz printre petele negre ale ştirilor despre bacalaureat, titularizări, abuzuri, indiferenţă, ignoranţă, stagnare.

Nu sînt puţini: în fiecare an, auzim de medaliile obţinute de ei la concursurile internaţionale de chimie, informatică, matematică, fizică, astronomie, sport şi cîte şi mai cîte. În interviuri, cei mai mulţi dintre ei povestesc despre familie, profesori excepţionali şi pasiune. Multă pasiune. Din poveştile lor, rar răzbat, însă, cuvinte de laudă la adresa „şcolii româneşti".

Cineva mă întreba zilele trecute dacă astfel de succese nu pot fi trecute totuşi în „portofoliul", aşa jerpelit cum este, al învăţămîntului autohton. „Cum se face că, deşi bombănim împotriva educaţiei din România, totuşi, există cîteva zeci de elevi care au rezultate incredibile în concursuri internaţionale grele, cu ştaif?"

La prima vedere, lucrurile pot fi privite şi aşa: la urma urmei, olimpicii învaţă după aceleaşi manuale ca toţi ceilalţi elevi, urmează aceeaşi programă şcolară, „beneficiază" de efectele reformei bramburite de Ministerul Educaţiei, în aceeaşi măsură în care „beneficiază" mai toţi şcolarii. Sînt instruiţi de profesori pregătiţi de aceeaşi şcoală românească de pedagogie ca majoritatea colegilor lor mai puţin premiaţi. Pe de altă parte, obţinerea unei medalii internaţionale se înscrie în zona „excepţionalităţii": inteligenţa, talentul, pasiunea nu sînt atribute împărţite democratic; ele definesc destine individuale, pregătite să devină elite, *vîrfurile* societăţii, şi nu *masa* ei, iar rolul şcolii are mai curînd de-a face cu *întreaga* populaţie şcolară, nu numai cu vîrfurile ei. Aşa stînd lucrurile, putem bănui că procentele olimpicilor români se apropie sensibil, raportate la numărul de şcolari, de procentele ţărilor cu învăţămînt mai performant ca al nostru.

Mă întreb, totuşi, dacă şcoala românească are dreptul să se bucure laolaltă cu elevii merituoşi, excepţionali. Sigur, criteriul rezultatelor strălucite în străinătate este unul demn de luat în seamă cînd judeci global performanţa sistemului de învăţămînt românesc. Dar nu singurul şi nu cel mai important. Învăţămîntul românesc are lungi şi grele eşecuri cu grupul-ţintă pe care îl deserveşte: de pe băncile şcolilor ies, în proporţii covîrşitoare, tineri nepregătiţi, neinstruiţi, nealfabetizaţi. Facultăţile aduc profit societăţii mai curînd prin impozitele pe taxe de şcolarizare pe care le plătesc, decît prin profesioniştii pe care îi livrează. Numele liceelor ies în evidenţă, cel mai des, la ştirile despre corupţie, lipsa de autoritate a profesorilor, bătăi în ograda lor sau procente infime de promovare a bacalaureatului. Cu ochiul liber, se vede că învăţămîntul românesc nu e pregătit să-şi asume eşecurile. Dar mai straniu este că el nu e pregătit să-şi asume nici posibilele succese: nu există, pentru tinerii excepţionali, programe speciale, burse de susţinere, proiecte coerente de asimilare a lor pe piaţa muncii autohtone. (Un exemplu ar fi tinerii cu doctorate strălucite, care bat degeaba la uşile universităţilor pentru un post de profesor, remunerat, de altfel, atît cît să ofere mijloace de supravieţuire.)

Aşa stînd lucrurile, olimpicii români par a fi mai degrabă cazuri izolate, cu adevărat de excepţie, care au reuşit *în ciuda* învăţămîntului românesc. Iar ceea ce în alte ţări înseamnă normalitate, la ei a fost şansă: şansa unei familii care a avut posibilitatea să susţină financiar pregătirea lor suplimentară, şansa de a fi întîlnit un profesor talentat şi dedicat, şansa de a i se fi descoperit talentul la timp.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

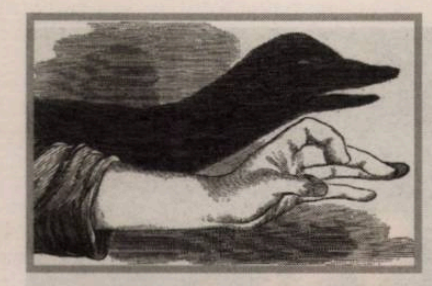

Iaromira POPOVICI

bazar

Supereroi şi sfîrşitul lumii

În fiecară vară, la cinema-uri se adună filme apocaliptice şi, evident, cu salvatori din situaţii apocaliptice. Anul acesta sînt cel puţin trei: *Man of Steel (Eroul,* în regia lui Zack Snyder), *World War Z (Ziua Z: Apocalipsa,* în regia lui Marc Forster) şi *After Earth* (*1000 post Terra,* în regia lui M. Night Shyamalan).

Nici unul dintre ele nu străluceşte; de fapt, toate sînt departe de a fi capodopere. Sînt interesant de studiat doar ca mostră a evoluţiei negative a genului.

Evident, cele trei filme nu sînt egale nici ca tip de subiect tratat, nici ca realizare cinematografică. Cel mai slab, în opinia mea, e *After Earth,* cu Will Smith şi fiul său (Jaden Smith), de 15 ani. Cei doi sînt aproape singurii prezenţi în film, timp de aproximativ două ore: Will Smith junior aleargă mai pe toată durata peliculei, grăbindu-se să salveze omenirea, viaţa lui şi pe a tatălui său. Will Smith senior comunică din cabina unei nave, în timp ce îi e rău, tot mai rău... Odată prins şpilul, plictiseala e majoră, deşi Kitai (practic, China, cu sau fără ce semnificaţii vrem... – aşa îl cheamă pe personajul interpretat de Jaden Smith) se întîlneşte cu tot soiul de creaturi, unele aparent din carne şi oase, altele mai robotizate... Şi chiar dacă sînt vehiculate oarecare complexe de vinovăţie privind moartea surorii mai mari a lui Kitai, filmul e în general monoton, fără sare, fără piper şi fără destulă imaginaţie. Singura replică la care publicul din sală a rîs e cea a lui Kitai, de la sfîrşit, în care îi spune tatălui său, după ce a salvat lumea, că vrea să lucreze cu mama lui (adică undeva aproape de casă, replică ce era pandantul uneia a lui Will Smith de la începutul filmului...).

After Earth şi *World War Z* au în comun ideea sfîrşitului lumii aşa cum o ştim noi. Obsesia că Pămîntul pe care trăim se va duce, din diverse cauze, fie ecologice, catastrofice sau epidemiologice, pare să bîntuie imaginarul hollywoodian. În cazul filmului care-l are pe Brad Pitt drept erou principal, o pandemie e cea care duce la dezastru: oamenii care se molipsesc devin zombie... Brad Pitt, fost angajat al Naţiunilor Unite, acum retras şi strict familist, rezolvă, în cele din urmă, problema. Ce-i drept, arată bine pe tot parcursul filmului (mult mai bine decît Will Smith şi fiul său la un loc, dacă vreau să fiu politic incorectă). Dar degeaba, îmi permit să spun: filmul e fără speranţă şi fără haz. Cu excepţia unei scene mai spre final, în care un zombie clănţăne isteric şi lung din dinţi la uşa după care stătea Brad Pitt. Scenă despre care nu ştim dacă e voit comică. Probabil că da: face parte dintr-un soi de metascene, referiri post-postmoderne la multe alte scene asemănătoare din filme similare. Scenele de felul ăsta ilustrează un nou tip de filme de acţiune: metafilmele de acţiune. Cele în care, pentru că mai totul pare să se fi spus, singurele care contează sînt trimiterile la clasicele genului. Filme care, din palpitante, devin comice. În filmul de faţă, scena la care publicul a rîs este cea în care Brad Pitt, dînd de leacul antizombie, iese din încăperea unde era izolat, îşi ia un Pepsi şi stă să-l savureze... Totuşi, pot spune că şi în *World War Z* există cîteva scene bune: cele de mulţime, în care oamenii aleargă frenetic, ca să scape cu viaţă, nemaiţinînd cont de nimic...

Man of Steel este Superman-ul zilelor noastre. Din punctul meu de vedere, e cel mai bun film din toate trei. E pur şi simplu un film... normal pentru genul lui, în care lucrurile se desfăşoară destul de lin, înainte, ca-ntr-o poveste, cu mai puţin (sau deloc...) umor decît în *Superman*-ul clasic, cel cu Christopher Reeve, din 1978. Doar că eroul e frumos (Henry Cavill), Lois Lane e simpatică (Amy Adams), iar în cîteva roluri secundare sînt doi actori... adevăraţi: Russel Crowe şi Diane Lane. Filmul e, într-adevăr, prea lung şi, repet, mai slab decît primul *Superman*. Dar se distinge prin cuminţenie şi suportabilitate.

Nici unul nu e un film de care să nu te poţi lipsi. Toate trei la un loc dau măsura (sau, mai curînd, lipsa de măsură...) a filmelor cu supereroi şi apocalipse de azi.

Selma IUSUF

legende urbane

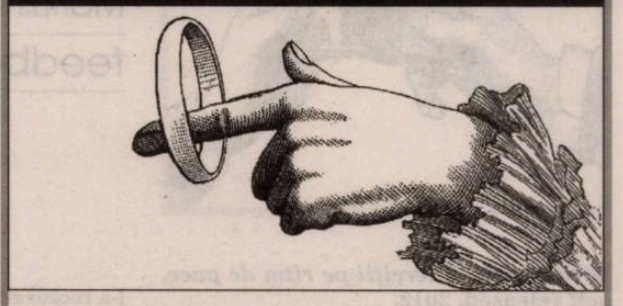

Japonezi pe Tîmpa

I-aţi văzut peste tot. E deja un loc comun să pomeneşti de grupurile organizate de asiatici care fotografiază tot ce mişcă şi mai cu seamă ce nu mişcă prin toate oraşele Europei şi de aiurea. Dar niciodată parcă nu i-am găsit mai surprinzători ca acum, într-o recentă excursie prin Braşov.

Braşov, aşadar. Început de august şi canicula aproape ca în Bucureşti. Aglomerat, dar poţi lejer să găseşti o mînă de locuri mai ferite, chiar la o aruncătură de băţ de promenada burduşită care pleacă din Piaţa Sfatului.

Poţi să intri în răcoarea care miroase a lemn vechi şi piatră şi îl poţi asculta pe organistul Bisericii Negre, lansat într-un Bach meditativ. Puzderie de turişti cuminţi sînt aşezaţi cuviincios pe băncile de lemn întoarse cu spatele la altar şi cu faţa spre marea orgă de la balcon. Cupluri de tineri din oraş stau înlănţuiţi, tîmplă la tîmplă. Vezi cum sentimentele lor se leagă, material aproape, în acordurile grave ale orgii. După aia îi vezi la coadă la îngheţată, la fel de îndrăgostiţi.

În toată adunarea cu pricina, grupurile de asiatici vor sără şi vor pipera un instantaneu clasic deloc turistic. Toţi au aparate de fotografiat. De la tunurile imense, profesionale şi semiprofesionale, la aşa-zisele savoniere cît palma unui copil. N-am înţeles niciodată cînd se bucură de vacanţă oamenii ăştia, preocupaţi fiind tot timpul cu făcutul de fotografii. Mă întreb cu cîte sute, mii de poze s-or întoarce acasă şi ce-or face apoi cu ele. Depozitate pe hard disk-uri externe, pe categorii, pe ţări, muzee, continente.

Alături, în Piaţa Sfatului, tîrg cu de toate. Cristale vindecătoare, miere din Sălaj, un stand italienesc în care atîrnă, leneşe, vreo două şunci. Muzică folk şi reflexoterapie. Un bărbos în ie oferă salvarea sufletească, cu un aer bolnav, de sfinţenie. Într-un alt loc, nu ştiu ce instrumente japoneze care-ţi măsoară nu ştiu ce aură energetică. La stand, japonezi. Fac poze. Nu-mi dau seama în ce măsură or fi familiarizaţi cu instrumentele astea, prezentate a fi tradiţionale în ţara lor, dar par uimiţi. O fi ceva asemănător cu uimirea unui român care vede, în Japonia, cum sfîrîie un grătar de mici, sau o fi uimirea în faţa unui lucru cu adevărat necunoscut. Habar nu am. Impenetrabili, japonezii ţăcăne la poze. Se uită cumva prin tine, în momentele în care nu-s complet ascunşi sub nişte ochelari de soare negri.

În fine, oricine se excursionează la Braşov se va fi urcat şi pe Tîmpa cu telecabina (sau pe jos). Sus, o serie de indicatoare cu cîteva trasee de coborîre. Între ele, cel care indică 10 minute pînă la Belvedere – locul în care scrie pe munte, *à la* Hollywood, cu litere mari de tablă: BRASOV. E atît de simplu de ajuns, că toată lumea, cu copii care abia au învăţat să meargă, plus căţei mici şi supraponderali, ia drumul Belvederii. Acolo – un parapet de unde vezi de sus tot oraşul. Adolescenţi cu simţul aventurii se caţără pe un colţ mai accesibil de stîncă, un soi de pridvor natural la vreo doi metri mai sus. Stai tot timpul cu teamă că-ţi pică vreunul în cap. Tot acolo, o tăbliţă înfiptă temeinic în munte anunţă solemn că domnul Aristotel Căncescu de la Consiliul Judeţean a avut iniţiativa organizării platoaşului panoramic. O cruce închisă după nişte gratii poartă o inscripţie asemănătoare. O japoneză extrem de serioasă face zeci de fotografii tăbliţei cu pricina, în care se pomeneşte, în română, de faptele domnului preşedinte de Consiliu. „De ce?" m-am întrebat. Ce-o povesti acasă cînd le arată amicilor plăcuţa cu pricina? Cîte asemenea plăcuţe o mai fi pozat prin drumurile ei? Primari bulgari care au pus o bancă în parc? Consilieri albanezi care-au pus afişe cu inaugurarea unei străzi? Responsabili unguri care-au inaugurat o piscină? Eroi români în viaţă cu statui? Cine ştie? Plăcuţa şi crucea or fi şi ele în teancul cu digitale numite „excursie Braşov – România", cu subdiviziunea Tîmpa. În japoneză, fireşte.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

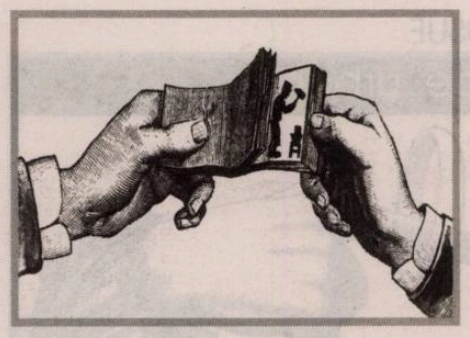

● **Norzeatic, *Exerciţii pe ritm de pace*, self released, 2012.**

Marius CHIVU

feedbook

Un poet al timpului său

Într-un număr recent al *Observatorului cultural*, traducătorul George Volceanov publica un eseu în care făcea, printre altele, şi o radiografie a versurilor cîntate în pop-rock-folk-ul anilor '60-'80 şi care aparţineau, în mare parte, poeţilor clasici, moderni şi contemporani: Eminescu, Macedonski, Goga, Coşbuc, Şt.O. Iosif, Minulescu, Topîrceanu, Bacovia, Ion Barbu, Arghezi, Nichita, Dan Verona, Nina Cassian, Ana Blandiana etc., dar şi Hugo, Heine, Goethe, Esenin sau Shakespeare. Adevărul este că muzica românească a avut doar nişte textieri versificatori de clişee sentimentale şi pentru care conta doar rima, n-a avut genul acela de *„lyricists"* adevăraţi, care să scrie special poezie pe(ntru) cîntece, contribuind cu versuri-mantre la folclorul pop – numele ce merită menţionate fiind cîteva: Şerban Foarţă & Andrei Ujică, Nicu Vladimir, Mircea Florian sau Alexandru Andrieş. Nici după Revoluţie (cînd Jim Morrison a fost tradus cu *„lyrics"*; la fel şi Leonard Cohen sau Bob Dylan) lucrurile n-au stat altfel, căci mai toată lumea bună din electro-pop-rock-ul alternativ/brit/indie a ţinut să cînte în engleză, iar trupele şi textierii care au contribuit cu versuri (în limba română) inteligente şi memorabile, devenind referinţe în limbajul cotidian, adică parte din cultura pop vorbită, sînt puţini: Timpuri Noi (Artanu şi Dan Iliescu), Sarmalele Reci (Florin Dumitrescu), Vama Veche (Tudor Chirilă), Viţa de Vie (Adrian Despot), Ada Milea, Omul cu Şobolani (Dan Amariei) şi, mai nou, ROA (Cezar Stănciulescu), Toulouse Lautrec (Cătălin Rulea) sau Robin And The Backstabbers (Andrei „Robin" Proca).

În acest peisaj al poeţilor pe/din muzică, Andrei Brebianu *aka* Norzeatic, un MC a cărui carieră începută prin 1994 se suprapune pe aproape întreaga istorie a hip-hop-ului fabricat la noi (şi care a dat cîţiva foarte buni textieri, spre exemplu, Călin Ionescu *aka* Rimaru de la RACLA), este, în acest moment, cel mai dexter şi mai convingător poet din cultura pop de limba română. Fără să mă ocup aici de partea muzicală a artei lui Norzeatic, o să-l citez însă pe Paul Breazu, care l-a recenzat în *Dilema veche* de fiecare dată şi care spunea despre textele lui Andrei Brebianu că sînt „mai degrabă radiografii miniaturale ale realităţii sociale actuale, scrise într-o stilistică *metafozică* (citeşte metaforă şi metafizică) proprie muzicianului", texte parlate în care cultura pop şi ştirile de primă pagină & *prime time*, politicienii corupţi, cultura ONG-istă şi discursul anticapitalist/anticorporatist, new age-ismele, cîinii vagabonzi şi comerţul stradal, fizica cuantică, jocurile video, reţelele de socializare şi exploatarea prin minerit, toate acestea, dar şi altele, alcătuind în ritm şi rimă „moleculele care dau viaţă organismului disfuncţional" care este societatea noastră în acest moment.

„Revoluţia", piesa-program de deschidere a primului său album solo – şi cel mai politic –, *Exerciţii pe ritm de pace*, este, poate, cel mai inteligent şi mai bun text-manifest scris vreodată pentru muzică în limba română. Revoluţia propusă de Norzeatic – care eliberează astfel cuvîntul de sub încărcătura politică adăugată de istorie – nu are însă nimic în comun cu un text-manifest clasic, de gen, cu a cărui stilistică radicală, lexic agresiv şi idei-clişeu ne-am obişnuit de la avangardişti la occupy-işti, de la proletcultişti la critic-atac-işti, întrucît nu e motivată de resentimente de clasă antielitiste şi nu mizează pe latura violentă a actului de revoltă socio-politică. Asta deşi „Manifestul" său, pus pe rime şi filmat în alb şi negru, a devenit viralul emblematic al multora dintre cei prezenţi, în iarna anului trecut, în Piaţa Universităţii. Revoluţia lui Norzeatic, un revoluţionar fără altă cauză decît cea spirituală, nu are culoare şi program politic, nu este făcută în numele unei ideologii anume, alta decît „extremismul de centru"; revoluţia sa este apolitică, ecumenică şi pacifistă – un *statement* al nonviolenţei („pe steagul meu scrie Pace"); vorbeşte despre schimbarea mentală individuală, despre transformarea personală spirituală – este o „revoluţie a minţii", o „revoluţie care se petrece-n suflete". Norzeatic nu propune o revoluţie colectivă, violentă, materială, cu program, într-un cuvînt – trivială; Norzeatic „propovăduieşte" revoluţia interioară a schimbării de sine, a toleranţei şi a upgrade-ului personal, singura revoluţie adevărată, esenţială, care nu poate fi confiscată şi deturnată de nimeni. Iată cîteva strofe percutante din lungul text, deopotrivă direct şi subtil, al acestei extraordinare piese: „Cînd e vorba de revoluţie / Mulţi sînt gata să pună mîna pe armament / Dar cîţi ar privi-o altfel decît ca pe un argument pentru agrement", „Cînd faci revoluţie cu tine însuţi nu poa' s-o fure nimeni / Să faci revoluţie cu semenii nu-nseamnă să vrei să-i faci să-ţi semene", „Revoluţia nu va fi teleghidată / Revoluţia nu va fi de evitat, ăhă! / Revoluţia adevărată nu latră, nu muşcă / Ea nu va fi dublată de voci pe bandă «Împuşcă-l, împuşcă-l!»", „Revoluţia nu va fi în 21-22, sigur nici în 13-14 / Şi nici una-două pe Twitter, Facebook şi MySpace / Să lupţi cu sistemu' va fi mai mult decît un tag pe gard, un tatuaj cu Thug Life / Ascultînd muzică de drive-by, aşteptînd în McDrive / Sau să spargi geamu la tramvai // Revoluţia nu-ţi va da dreptul de-a vorbi prostii / Revoluţia va fi doar *ştii că ştii* sau *ştii că nu ştii* / Revoluţia nu-ţi va îmbunătăţi modul de trai / Ci modul de-a trăi", „Revoluţia nu va fi relativă la bun gust şi bun-simţ /.../ Revoluţia nu va fi o cauză pentru un rebel / Revoluţia nu va fi mişcarea în jurul soarelui, ci trecerea prin el // Cînd vei citi din Coran nu va fi sabia scoasă / Cînd vei spune «Tatăl Nostru» nu va fi pîinea de pe masă / Cînd va fi vorba să-ţi porţi crucea, nu va fi la gît, de argint / Revoluţia nu va fi surprinsă de un trecător pe telefonul mobil", „Revoluţia nu va sta între un trecut glorios şi un viitor luminos / Revoluţia nu-ţi va aduce foloase, dar îţi va fi de folos", „Şi, în fine: Revoluţia nu va fi acolo, nu va fi nici acolo / Bine, dar unde va fi? Nu ştiu, fă-o!"

„Se lasă seara" este un text social despre sărăcie *vs* ipocrizia şi corupţia politicienilor, totul ridicat, în final, la o reflecţie despre deşertăciunea vieţii: „Degeaba zbori pe lună şi trimiţi sateliţi / Cînd n-ai nici un control cu ce se-ntîmplă aici / Degeaba scrii articole, accelerezi particule / Pui pronosticuri – prostii –, nu ştii ce va fi dincolo // Dar a spus-o demult înţelepciunea împăraţilor / E pus şi-un cuvînt în parabola talanţilor / Atunci cei drepţi vor străluci-n lumea sfinţilor / Iar pentru ceilalţi va fi plînset şi scrîşnirea dinţilor." Piesa „Micii consumatori" propune o atitudine *eco friendly*, printr-un text-elegie anticonsumeristă despre risipa energiei, în timp ce „În clar cu roşu Montana" şi „Dr. *Au* Mă Doare" (plus recentul videoclip-single „Probleme la gaze") militează împotriva exploatării haotice şi a obsesiei materialiste („nu-mi trebuie mine să mă găsesc pe sine", „încerc să am o stare bună şi fără bunăstare"), dar totul în aceeaşi cheie pacifistă a „argumentului pentru agrement": „Între ritmuri de petrecere şi rituri de trecere, / Aspir în tăcere către-o deplină-nţelegere". Pe final, cum remarca şi Paul Breazu, există şi o reinterpretare a „Exerciţiului" bobdylanistic al lui Vali Sterian de pe *Vino, Doamne!*: „Revoluţie – rotaţie / Evoluţie – populaţie / Mase – unitate / Clase – societate / Naţie – democraţie / Dreptate – legislaţie / Instituţie – constituţie / Integritate – în discuţie /.../ Angajare – multinaţionale / Vînzare – cumpărare / Reclame – vedete / Diete – reţete / Distracţie – distragere / Obsesie – posesie / Confuzie – revoluţie / În concluzie – iluzie" ş.a.m.d.

Norzeatic este, pur şi simplu, un poet al timpului său. Poate singurul.

Împreună cu Avant'n'Gard feat. *Tavi Scurtu şi Anghel Mailat, Norzeatic va concerta la Festivalul „Dilema veche" de la Alba Iulia, sîmbătă, 31 august.*

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

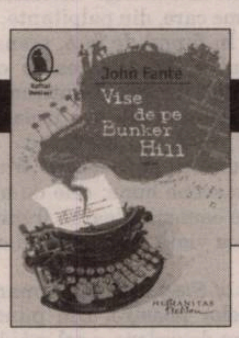

● **John Fante, *Vise de pe Bunker Hill*, traducere din limba engleză de Iulia Gorzo, Colecţia „Raftul Denisei", Editura Humanitas Fiction, 2013.**

În anii '30, John Fante (1909-1983) scria trei romane autoficţionale (între care şi *Întreabă praful)*, care îl aveau ca protagonist pe junele Arturo Bandini. Autorul trece aproape neobservat pînă spre sfîrşitul anilor '70, cînd este descoperit graţie lui Charles Bukowski şi recunoscut ca un „tătuc" al generaţiei Beat. În 1982, Fante face un neaşteptat salt în trecut, revenind la protagonistul celor trei romane din anii '30 şi întregind seria respectivă cu un al patrulea volet: *Vise de pe Bunker Hill*. Junele Arturo Bandini apare, de astă dată, în Los Angeles-ul anului 1934, unde trăieşte o poveste desprinsă tot din biografia tînărului scriitor John Fante, însă croită ca o istorioară nebună, pitorească, smucită, degrabă vărsătoare de ironie şi deochi.

E impresionant că autorul a ţinut să-şi mai ficţionalizeze o dată – la bătrîneţe – propria tinereţe prozatoare, dar şi mai impresionant e nervul ludic al demersului său. Personajul Bandini vrea să fie „genial pe hîrtie"; parcursul lui scriitoricesc se încropeşte însă buimac şi convulsiv, din întîlniri „profesionale" de tot comicul sau tot absurdul, şi din mistuitoare inflamări amoroase, stîrnite de orice posterior feminin „radios" („senzaţional", „somptuos", „divin") ieşit în cale. Bandini trece fulgerător de la agonie la extaz (şi viceversa), joacă toate jocurile posibile (şah, marocco, război, popa prostu', ping-pong, darts) şi se roagă întotdeauna la două capete (la Dumnezeu plus Knut Hamsun, sau la Iisus plus o secretară cu unduiri de boa constrictor).

N-ai zice că autorul acestei proze efervescente e un bătrîn care, din cauza diabetului, îşi pierduse de ceva vreme vederea (şi ambele picioare), şi care a „scris" textul dictîndu-l soţiei sale. Aşa e însă ficţiunea lui Fante: are picioare mai lungi ca adevărul şi mobilitatea unei contorsioniste senzaţionale.

PUBLICITATE

„Un spaţiu în care nimic nu e definitiv, nimic nu e categoric“

– interviu cu Carmen GAVRILĂ –

De aproape zece ani, ascultătorii Radio România s-au obişnuit deja cu vocea ei: ***Carmen Gavrilă*** *este corespondent în Iran şi în statele arabe din Orientul Mijlociu. De la ea am aflat despre Primăvara arabă, despre ameninţarea nucleară iraniană, despre vălul islamic, despre şaria şi despre jihad. Cîteva dintre aceste cronici au fost acum adunate într-o carte* – Revolta Orientului, *care a apărut la Editura Polirom.* Revolta Orientului *nu trebuie citită neapărat ca o carte despre o zonă aflată într-un conflict perpetuu, ci şi ca o pledoarie pentru integrare multiculturală.*

Cum de aţi fost atrasă tocmai de lumea arabă?

De fapt, iniţial, am fost atrasă de Iranul indo-european, care rămîne pentru mine un spaţiu absolut fascinant, mereu nou, apoi am descoperit spaţiul arab. Orientul Mijlociu mă atrage şi mă fascinează pentru că acolo totul pare relativ, nimic nu e definitiv, nimic nu e categoric enunţat şi, mai ales, este un spaţiu în care subiectivismul este rege, în care rămîne mereu loc de poveste, dincolo de toate durerile şi crizele politice şi conflictele. Acolo, dincolo de orice raţionament ori explicaţie, mereu rămîne cel puţin o necunoscută, iar asta mă fascinează.

În ultimii ani, am asistat la ceea ce se numeşte Primăvara arabă. O serie de revoluţii, mai mult sau mai puţin violente, care au dus la schimbarea liderilor politici în ţări precum Egipt, Libia, Algeria, dar şi Siria sau Yemen. În ce măsură sînt corelate aceste revolte?

Toate aceste ţări au în comun generaţii noi, cu elite noi, tinere, educate, care, cumva departe de ochii restului lumii, au evoluat şi au căpătat voce. În plus, tehnologiile de comunicare au devenit populare, la îndemîna aproape oricui, în regiune. Dar avem şi diferenţe mari, de la un caz la altul. Egiptul pare, cumva, cel mai aproape de formula „revoluţie“. Acolo, presiunea numărului mare de tineri fără perspective economice şi-a spus cuvîntul; la fel – frustrarea în faţa corupţiei endemice, iar aici s-au adăugat rapid cererile pentru democraţie. Cam acelaşi lucru e valabil pentru Tunisia. În Libia, situaţia e diferită. Acolo, presiunea economică nu era atît de puternică, în condiţiile în care Gaddafi pusese la punct un sistem de asigurări sociale şi medicale, învăţămînt gratuit, lucruri care ofereau măcar plasarea uşor peste nivelul de supravieţuire. Un alt lucru care lipsea în Libia era societatea civilă, ceva ce, de exemplu, Egiptul avea în era Mubarak. Dacă este să ne uităm la diviziunile profunde existente acum în Libia, la lipsa de putere reală a administraţiei centrale, la multitudinea de grupări înarmate care fac legea aşa cum vor, în zonele pe care le controlează, cazul libian a fost catalogat, nu de puţini, mai degrabă ca o lovitură de stat decît ca o revoluţie. În Yemen avem, de fapt, o revoluţie neterminată, un dictator îndepărtat de la putere, dar nu şi regimul său, plus complicaţia reprezentată de grupările Al Qaeda din sudul ţării, plus rivalitatea dintre confederaţiile de triburi. Nici în Bahrein, situaţia nu s-a lămurit; în continuare, avem o populaţie majoritar şiită, condusă de o minoritate sunită. În Siria, protestele iniţiale nu cereau îndepărtarea lui Bashar al-Assad, ci doar reforme economice. Acum, acolo e un război civil nu numai între forţele regimului Assad şi rebeli, ci şi între diversele facţiuni care se declară rebele, lupte care, deja, fac victime printre civili, potrivit surselor independente, iar în ultimele zile au izbucnit ciocniri între grupări islamiste şi kurzii sirieni.

Urmăriţi de ani buni actualitatea politică din ţările arabe. Cum e munca de reporter (femeie) în acest spaţiu cultural?

Nu e mai dificilă decît a unui bărbat. Uneori, e mai uşor pentru că ai acces la spaţiul privat mai lesne decît un bărbat. De exemplu, e mai simplu pentru mine să vorbesc cu femeile din zonele mai tradiţionaliste. Iar în ce priveşte comunicarea cu lideri fundamentalişti, nu au părut niciodată să mă respingă pentru că sînt femeie, ca dovadă interviurile cu lideri din Frăţia Musulmană, ori Hamas, ori ayatollahi iranieni. Pur şi simplu, pentru unii dintre ei, cred că nu sînt o femeie „adevărată“, deci nu au de ce să mă respingă aşa cum fac deseori cu jurnaliste locale.

Cel puţin pentru statele din imediata vecinătate a Mediteranei, există o atracţie europeană. Franţa şi Italia încearcă să atragă ţările din nordul Africii spre Europa. Poate exista o apropiere şi dincolo de mizele economice?

Apropierea nordului Africii de Europa este evidentă, mai ales influenţa Franţei, chiar şi acum, în era postcolonială, dacă e să luăm în considerare doar faptul că în aproape tot nordul Africii se vorbeşte franceza. Există o evidentă influenţă culturală europeană, inclusiv în Egipt. Interesant e că în multe din ţările din zonă, dincolo de reproşurile politice, SUA reprezintă un fel de simbol al progresului economic; în schimb, Europa este o sursă de cultură populară, de la mici obiceiuri cotidiene, la mîncăruri, parfumuri, produse cosmetice, haine ale unor designeri europeni faimoşi. Elitele culturale nord-africane merg spre Europa, iar restul celor din spaţiul arab merg cam jumătate spre SUA şi jumătate spre Europa. De cîţiva ani, politica SUA în regiune a atras o antipatie profundă a populaţiei; în schimb, Europa are o imagine ceva mai bună. Europa are acum ocazia să obţină o apropiere pe coordonate noi, care să facă uitată amintirea colonială. Sper numai să nu rateze ocazia.

Europa are acum ocazia să obţină o apropiere, pe coordonate noi, care să facă uitată amintirea colonială.

În ultimii ani, am asistat, în Europa, la o creştere în amploare a islamofobiei. Un sondaj recent arată că, în Franţa, doar 22% au o părere bună despre islam. Cum se explică asta?

Este o reacţie cumva firească. În primul rînd, Europa a fost asaltată de un număr mare de imigranţi musulmani care au venit cu propriile obiceiuri şi cutume care contrastează uneori, puternic, cu valorile seculare europene. Islamul tradiţional, cu simboluri vestimentare foarte vizibile, se dovedeşte greu de digerat. Apoi, presiunea economică în Europa lovită de criză face ca nemulţumirea să se îndrepte spre imigranţii care „fură locurile de muncă“. Şi, nu în ultimul rînd, asocierea islamului cu terorismul – o asociere evident greşită, dar e greu de explicat asta unui cetăţean european care a asistat la atentatele de la Madrid sau Londra, ori a aflat de asasinarea de către un radical islamist a regizorului olandez Theo van Gogh.

Sînt islamul şi democraţia compatibile?

O întreagă şcoală de gîndire spune că da. În Iran, în zona politică liberală, a apărut prin anii '90 formula „democraţie islamică“. Însuşi fostul preşedinte Khatami a scris despre asta. Între timp, am văzut cum s-a conturat în Europa, în zona academică, dar şi a diverselor ONG-uri şi asociaţii, ideea că islamul politic ar putea reprezenta un curent moderat care să deprindă exerciţiul democratic şi să convieţuiască cu alte forţe de culori ideologice diferite. Imediat după revoltele din 2011, islamul politic părea să fie cel mai bun răspuns într-o zonă în care trebuie să se împace democraţia cu sensibilităţile religioase. Dar, încă din 2012, în Egipt, islamul politic a început să îşi piardă din strălucire, din atracţie, în momentul cînd preşedintele Morsi şi partidul său, provenit din Frăţia Musulmană, nu au reuşit să comunice cu opoziţia, au preferat să conducă, nu să administreze, au dat impresia că se adresează strict egiptenilor care i-au votat, şi nu întregii populaţii. A urmat lovitura dată islamului politic în Turcia, unde protestatarii reclamă, şi acum, un amestesc tot mai puternic al religiei în administraţie şi legislaţie. La întrebarea dacă islamul şi democraţia sînt compatibile, încă e greu de dat un răspuns. Europa a răspuns deja de secole: religia trebuie separată de politică. Încă nu e clar dacă în Orient răspunsul va fi acelaşi. Interesant e că tocmai în Iran, unde avem cel mai clar exemplu de regim inspirat de religie, în cercuri mai liberale din centrele religioase se vorbeşte tot mai des despre faptul că amestecul religiei cu politica afectează religia şi că cele două ar trebui separate.

a consemnat Matei MARTIN

craii de burta veche

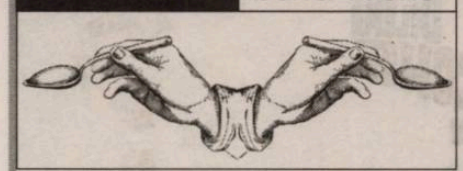

Ultimul pateu al lui Raymond Chandler

„Ce e bun pe-aici de mîncare azi?“ întreabă detectivul particular Ross Goble, în capitolul 16 din romanul *Playback*. Cu un gest dispreţuitor, chelnerul arată lista de bucate: „Specialitatea casei“ – spune pe un ton rece – „pateu în crustă.“ E oferta obscurei bodegi „Epicur“ din cătunul Esmeralda, pe coasta californiană.

Tăiaţi de cu seară 300 de grame de spată de vită şi tot atîta file de porc, în cubuleţe mici. Amestecaţi cu un pahar de vin alb sec şi cu unul de coniac. Săraţi, piperaţi, adăugaţi o priză de *quatre épices* (piper, cuişoare, nucşoară şi ghimbir) şi lăsaţi la marinat 12 ore. Pregătiţi o *pâte brisée* (aluat de tartă) din 350 gr de unt topit, 500 gr de făină, 2 ouă şi un vîrf de sare. Amestecaţi, fără să frămîntaţi prea mult.

A doua zi, preîncălziţi cuptorul la 220 de grade Celsius. Daţi prin maşina de tocat 500 gr de guşă de porc şi 250 gr de ficat de porc. Tocaţi fin 4 haşme. Amestecaţi totul bine, legaţi cu un ou întreg, bătut uşor şi asezonaţi. Tăiaţi 300 gr de ficăţei de pui în două şi maceraţi-i 10 minute cu un pahar de vermut. Împărţiţi aluatul de tartă în trei părţi şi întindeţi-le cu un făcăleţ. Aşterneţi prima parte pe fundul unei forme de tartă cu balama, unsă cu unt. Căptuşiţi pereţii formei cu a doua parte din aluat. Garnisiţi forma cu umplutura din guşă şi ficat. Puneţi deasupra bucăţile de ficăţei bine scurse şi acoperiţi cu spata şi fileul marinate. Tasaţi şi nivelaţi bine suprafaţa tartei. Închideţi-o cu un capac făcut din a treia parte de aluat şi lipiţi bine marginile, astfel încît tarta să fie etanşă. Înţepaţi capacul în două locuri şi ungeţi-l cu un gălbenuş de ou bătut, ca să se rumenească frumos. Puneţi tarta o oră la cuptor.

Playback (Nimic de vînzare) e ultimul policier publicat de Raymond Chandler în 1958, cu un an înainte să moară.

Amicul Dejun

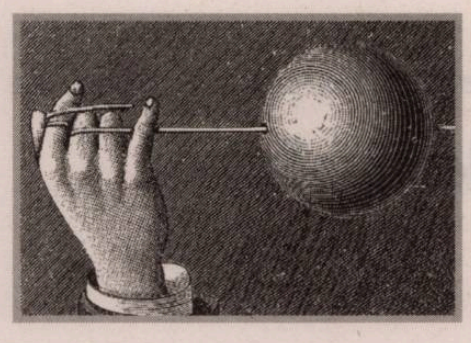

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Vechi maeştri la Detroit

Vestea despre falimentul oraşului Detroit a făcut înconjurul lumii. Nu pentru că ar fi prima localitate aflată în această situaţie, ci pentru că nimeni nu credea că un oraş, puternic industrializat, pe vremuri o emblemă a economiei americane, ar putea ajunge vreodată în faliment. Criza a arătat că nimic nu mai e *too big to fail*. Odată cu insolvenţa uzinelor General Motors, au falimentat, încetul cu încetul, sute de alte mici companii care gravitau în jurul acestui gigant. Problemele economice nu au venit odată cu criza (de dată recentă), dar în ultimii doi ani au depăşit pragul critic. Nici frămîntările sociale nu sînt o noutate pentru acest oraş care a cunoscut, în ultimii 50 de ani, numeroase tulburări rasiale şi sindicale. Acum, Detroit e un oraş-fantomă, cu mii de locuinţe părăsite şi hectare întregi de hale industriale lăsate în paragină. Ce mai poate salva această comunitate?

În urmă cu cîteva săptămîni, administratorul oraşului a angajat o firmă care să evalueze valoarea colecţiilor de la Detroit Institute of Arts. Este unul dintre cele mai importante muzee din SUA, unul dintre foarte puţinele deţinute de municipalitate (nu de persoane private sau de fundaţii). Muzeul include, printre altele, o galerie de artă europeană (Bruegel cel Bătrîn, Vermeer, Rembrandt, van Gogh, Rubens), o galerie de artă din Asia şi lumea islamică, colecţii de artă americană, o galerie de fotografie, o colecţie de artă pop & minimalistă, precum şi o arhivă dedicată artelor performative (peste 10.000 de filme, fotografii, afişe şi diapozitive din teatru, dans şi cinematografie. Întreg patrimoniul a fost adunat în decenii, prin donaţii ale industriaşilor bogaţi din Detroit şi prin achiziţii directe. Administraţia locală nu-şi mai permite acum să ţină muzeul deschis. Nici măcar cheltuielile de personal nu mai sînt suportabile: primăria are datorii de peste 16 miliarde de dolari. Faptul că administratorul special a cerut evaluarea colecţiilor de artă a stîrnit furia directorilor de muzee din America: se pregăteşte cumva vînzarea patrimoniului pentru a mai acoperi din datorii? Pînă unde se poate merge cu cinismul?

Închiderea muzeului de artă ar fi mai violentă decît falimentul General Motors.

Probabil că un galerist din New York are de ce să fie revoltat. Dar la Detroit, deciziile sînt pe viaţă şi pe moarte: un Rodin înseamnă încă un an pentru serviciul de pompieri; un Van Gogh înseamnă cîteva luni în plus pentru căminul de bătrîni; colecţia de fotografie face, probabil, cam cît iluminatul stradal pentru sezonul următor. Ce e mai important pentru cei 700 de locuitori ai oraşului? Vechii maeştri sau serviciile publice (minimale)? Cei mai mulţi sînt în şomaj, înglodaţi în datorii, fără nici o perspectivă – cui îi mai arde să mai meargă la muzeu? La o emisiune de radio în direct cu ascultătorii, nu s-a găsit nici măcar unul care să apere muzeul; concluzia a fost că lucrările de artă trebuie vîndute cît mai repede pentru a reduce din datoriile publice şi a acoperi cheltuielile urgente.

După ce a anunţat că evaluează patrimoniul muzeului (şi s-a ales cu critici vehemente din partea comunităţii artistice din America), administratorul a fost nevoit să le spună oamenilor că nu, nu vrea să vîndă nimic.

Dacă vinde chiar şi numai un singur tablou dintre cele valoroase, oraşul Detroit ar ieşi cu totul de pe harta destinaţiilor culturale. Muzeul şi-ar pierde credibilitatea pentru totdeauna – cine ar mai dona vreodată ceva unei instituţii care nu e în stare să-şi păstreze patrimoniul? Cît despre administratorul special al oraşului, acesta spune (într-un interviu pentru *Le monde)* că nu şi-a propus nici o clipă să vîndă tablourile. Evaluarea e necesară pentru a arăta că oraşul e solvabil, că deţine încă activa de valoare. „E ca un fel de garanţie pentru băncile cărora le datorăm bani" – a explicat el. Închiderea muzeului de artă ar fi mai violentă decît falimentul General Motors – ar arăta că oraşul a încetat să se mai lupte.

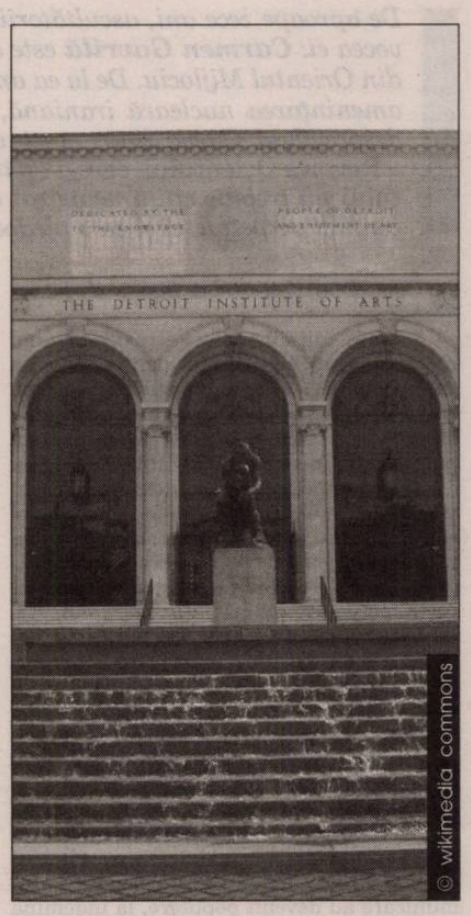

PUBLICITATE

PUBLICITATE

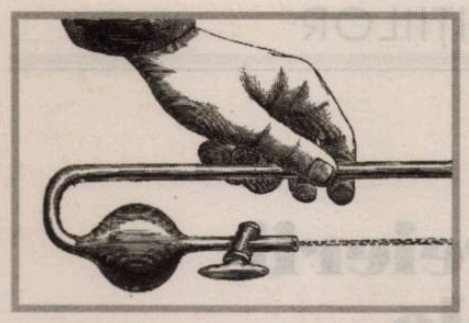

Oana STOICA

rosencrantz & co

Zic de dragoste şi zac de dor

● *Zic Zac*, un spectacol de Andrea Gavriliu, „rezemată de Ştefan Lupu". Cu: Andrea Gavriliu, Ştefan Lupu, Gabriel Costin. Scenografia: Andreea Săndulescu. Light design: Alexandru Bibere. Sunet: Alexandra Poiană

Zic Zac a fost spectacolul-vedetă al Galei Absolvenţilor de Master în Artă Coregrafică ai UNATC, promoţia 2013. Nu numai că a fost desemnat Cel mai bun spectacol şi performerii şi-au adjudecat premiile de interpretare, dar despre show s-a vorbit mult, s-a creat o stare de „trebuie să vezi / vreau să văd" astfel că a devenit, în scurt timp, un fel de *„must see"* urban. Văzut la Godot Café într-o seară călduroasă de iulie, *Zic Zac* şi-a demonstrat calitatea de eveniment. În peisajul performativ (teatru şi dans) tern al Capitalei, spectacolul Andreei Gavriliu este reconfortant ca o gură de aer proaspăt. Poate e de „vină" plăcerea vizibilă de a dansa, poate este vorba despre teatralitatea coregrafiată cu umor sau cheful de a reinventa un traseu nonconformist în eterna relaţie Ea – El, folosind aceeaşi structură universală (atracţie, apropiere, erotism, conflicte, temeri, depărtare, reapropriere...), cert este că *Zic Zac* este contaminant la nivel de energie şi entuziasm.

Întruchiparea entuziastă a plăcerii de a dansa.

Zic Zac este o alergare în triunghi, un cuplu în facere – desfacere – refacere şi un catalizator / DJ, a cărui muzică manipulează perechea şi care are rol de contrapunct grotesc. Coregrafia funcţionează pe o dramaturgie bine definită: tablouri construite fiecare pe cîte o etapă relaţională (inclusiv moţăiala casnică în faţa televizorului, care devine, la nivel oniric, un fel de laur-balaur), sparte de interludii teatrale sau muzicale (savurosul moment al cîntecului lăutăresc al lui Ştefan Lupu, interpretat pe masă, comentariu ironic al boemiei de cartier). Muzica este cea care determină relaţiile, modifică sentimentele, generează sau anulează acţiune şi afecţiune, dar DJ-ul uriaş şi morocănos (un urs Baloo, în costum de mistreţ neprietenos, cu ţepi) la pupitrul său, scos parcă din *Familia Flinstone*, nu are autoritatea unei forţe implacabile, ci bonomia caraghioasă a unui personaj din comediile *trash* americane (apare într-o sclipitoare salopetă aurie, cu pantaloni scurţi, ceva între variantă eşuată de supererou şi adolescent tîmp din filmele cu petreceri de dezvirginare). Muzica lui este un mix aiuritor de electro, pop, clasic, muzică lăutărească, populară şi tot felul de sunete ambientale, amestecate cu umor. Oricum, în spatele cuplului, uneori pe lîngă el sau chiar în faţa lui, DJ-ul (Gabriel Costin) are lumea sa, una comic grotescă, dar muzica sa induce perechea principală într-un univers psihedelic. Dragostea este un narcotic care generează o transă, astfel că întregul parcurs al iubirii are realismul magic al unui trip (îndrăgostitul este supus ideii de iubire, iar „ideea" este în acest spectacol tocmai neprietenosul DJ). În această realitate deformată, Andreea Gavriliu şi Ştefan Lupu execută cu frenezie o coregrafie cu elemente acrobatice şi fraze ingenioase de mişcare: dansul lui cu cravata prinsă de picior sau dansul salutului în diferite forme, însoţit de gestul specific – strîngerea mîinii – care sudează, la propriu, perechea şi duce la coregrafierea unei relaţii de la început la sfîrşit, de la „bună" la „îmi pare rău", cu două corpuri unite care îşi păstrează însă individualitatea, maladiile urbanităţii – fricile –, „dansate" oral, într-un *pas de deux* verbalizat, ori „gîndurile" ei pe umerii lui (o poziţie emoţionantă, în care El o ţine în spate). Dramaturgic, pornind de la dragoste, spectacolul Andreei Gavriliu ajunge la dependenţe şi îndepărtări, obstacolele iubirii – desigur, interioare. Dintre ele, frica are, probabil, cota cea mai ridicată: de la frica de afect şi de depresie, la cea de frica însăşi. Poate că show-ul este (şi) despre temeri, dar cu siguranţă el demonstrează plăcerea de a dansa, de a suci şi răsuci volumele corpurilor, de a găsi formule noi de îmbinare a trupurilor în aer, o febrilă căutare de spectaculoase grafici corporale. Venind din zona teatrului, cei doi perfomeri creează un scenariu coerent, aproape narativ, iar corpurile lor bine antrenate sînt expresive în performanţă, uneori chiar la nivel acrobatic, au o flexibilitate uimitoare şi un ludic instinctual. Ele sînt expresia corpului actant. Coregrafia Andreei Gavriliu se bazează, de altfel, pe ludic, pe fraze coregrafice dezvoltate intuitiv, construcţii logice de mişcare, dar şi de text, cu rezultate spectaculoase. De exemplu, cele două mese existente în scenă devin, la un moment dat, costume, performerii le „îmbracă" şi „dansează" cu ele, muzica este şi ea costum („Mă simt descoperit fără muzică" – spune un personaj rămas în desuuri şi tăcere). Multe proverbe se croşetează, altoindu-se unele pe altele cu un comic absurd, într-un moment de coregrafie verbală sau se dansează avînd drept suport „muzical" o emisiune radio în limba maghiară. Spectacolul are un ritm alert, aproape că nu te lasă să te bucuri sau să rîzi mai mult de un singur tablou, căci vine altul, la fel de viu ca propunere. Doar în mijloc sînt cîteva mici pasaje mai lente sau lungite, care ar putea fi eliminate (ar dinamiza show-ul).

Andreea Gavriliu a atras atenţia în spectacolul lui Radu Afrim, *Herr Paul* de Tankred Dorst, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ. Juca acolo Anita, un personaj aproape nevorbitor, o fetiţă ciudată, un fel de Alice în Ţara Minunilor, singura care îl înţelege pe Herr Paul. Bătrîneţea şi copilăria se întîlnesc în uşurinţa cu care creează lumi fantastice. Anita era o păpuşă umană cu o inocenţă dezarmantă, vulnerabilă şi bizară în acelaşi timp, chiar un pic intimidantă. A fost remarcată de atunci plastica corporală a actriţei, a cărei expresivitate era susţinută de acurateţea mişcărilor. Ştefan Lupu vine tot din teatru. Joacă la Teatrul Mic şi la Teatrul Foarte Mic, unde a putut colabora, printre alţii, cu Arcadie Rusu la *Crazy Stories in the City*, spectacol de teatru-dans în care îşi dovedeşte şi natura ludică, şi aptitudinile de mişcare. Cea mai vizibilă prestaţie a sa este însă în *Pretend We Make You Happy* – coregrafia Andreea Novac –, spectacol în care, împreună cu István Téglás şi Alin State, creează trei tipologii în continuă schimbare, trecînd rapid de la teatralitate la dans cu elemente acrobatice.

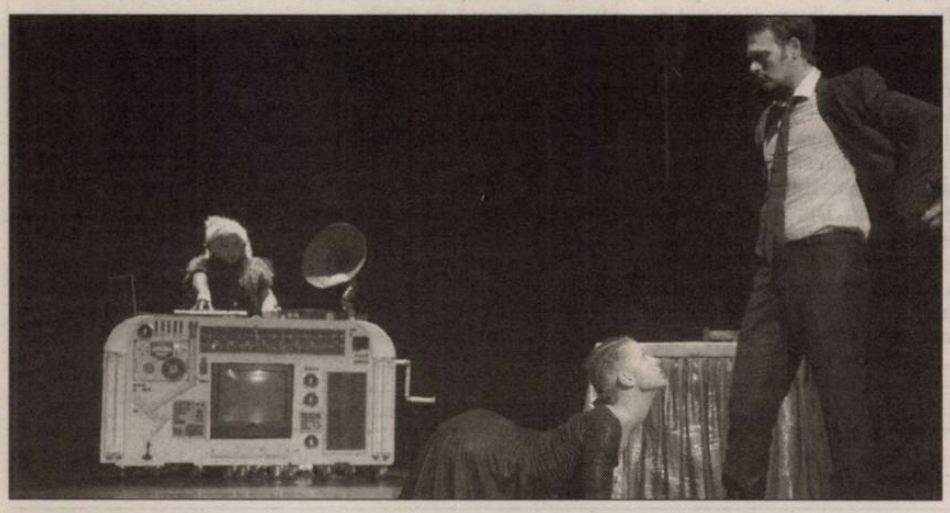

Zic Zac este întruchiparea entuziastă a plăcerii de a dansa, arătată cu naturaleţe, un chef de joacă şi de jocuri, de comic amestecat cu autoironie, de lucruri importante spuse cu umor, relaxarea de a nu te lua în serios, cu seriozitate.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

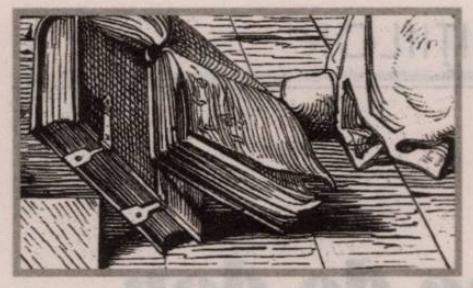

Simona SORA

biographiti

Cum se zboară creierii culturii oficiale

Într-o notă la ultimul roman al lui Roberto Bolaño, *2666*, publicat postum, Ignacio Echevarría – un personaj de acum legendar al literelor spaniole, pe care l-aţi putut vedea acum cîţiva ani şi în România, invitat de Ioana Zlotescu, directoarea de atunci a Institutului Cervantes – făcea o supoziţie. *Detectivii sălbatici*, capodopera antumă a lui Bolaño şi cartea care i-a adus două mari premii literare – spunea Ignacio Echevarría –, ar fi fost cu siguranţă şi ea considerată neterminată, nesfîrşită, ca toate romanele scriitorului chilian sau ca unele povestiri ale sale, mai ales din pricina structurii modulare, deschise, nelimitate. În asemenea cazuri, doar voinţa clar manifestată a autorului poate pune capăt discuţiilor. Şi dacă, în cazul nelinştitoarei sale cărţi postume, voinţa ultimă a autorului a fost *una* (aceea ca moştenitorii săi să publice romanul în cinci ani, împărţind cele 1128 de pagini în cinci părţi), iar realitatea *alta* (cartea a fost publicată într-un tom masiv, Ignacio Echevarría asumîndu-şi, cu intransigenţa-i cunoscută, nerespectarea „dorinţei ultime a poetului" – şi bine a făcut), în cazul *Detectivilor sălbatici*, Bolaño însuşi a publicat în întregime uluitoarea „scrisoare de dragoste adresată generaţiei sale". Dacă n-ar fi murit la 50 de ani (în 15 iulie 2003, adică exact acum zece ani) şi ar fi continuat să scrie, Bolaño ar fi continuat, probabil, ritmul acesta de fond, alternînd scurtele romane ca *O stea îndepărtată*, *Amuleto* sau *Nocturnă în Chile* cu marile sale romane labirintice şi cu excelente volume de povestiri cum sînt *Convorbiri telefonice*, *Anvers* sau *Tîrfe asasine*. În toate simţim, de la primele rînduri, „gheara leului", dar niciunde (nici chiar în *2666*, aş zice, care e copleşitor, dar lipsit de orice iluzie, inclusiv cea literară) ca în *Detectivii sălbatici*. Faptul că o avem acum în româneşte, într-o traducere de zile mari (datorată hispanistului Dan Munteanu Colán, profesor la Universitatea din Las Palmas de Gran Canaria), e una dintre minunile care i s-au tot întîmplat lui Roberto Bolaño şi la care a contribuit, fără îndoială, încăpăţînarea editoarei Livia Szasz de la Leda/Corint de a publica literatură adevărată. Se aude că, la toamnă, tot Editura Leda va publica *2666*, care întregeşte povestea generaţională din *Detectivii sălbatici* şi o pune într-un alt context...

„O sectă rigidă unde e greu să obţii iertarea."

S-ar putea spune că povestea din *Detectivii sălbatici* este aceea a infrarealismului latino-american, numit astfel, se pare, de chilianul Roberto Matta, cel expulzat de Breton din suprarealism şi care-şi îndemna congenerii „să zboare creierii culturii oficiale". Infrarealismul, înrudit cu dadaismul, însă recuperînd din suprarealism mai ales hazardul obiectiv, „vederea" prin lucrurile comune, mistica stărilor intermediare, este rebotezat, în romanul lui Bolaño, „realism visceral" şi contrapus unei încremeniri în retorică, unei suficiente îmbălsămări încă din viaţă, reprezentate, pentru Mexicul acelor ani (unde Bolaño trăia), de aproape întreaga literatură („o sectă rigidă unde e greu să obţii iertarea"), dar mai ales de Octavio Paz. Cu el se ceartă, pe viaţă şi pe moarte, cei doi protagonişti ai romanului – Arturo Belano *(alter ego*-ul lui Bolaño, cu prenumele hispanizat al lui Rimbaud) şi Ulises Lima (în viaţa reală, Mario Santiago Papasquiaro, un poet rar, care-ar merita tradus în româneşte).

În fond însă, lupta real-visceraliştilor mexicani se dă cu întreaga literatură latinoamericană a anilor '70-'80 (în post-*boom*), cînd ei resuscitează mişcarea poetică, dar şi ideologică (căci etica e primordială pe acest continent distrus de fratricide) a Cesáreei Tinajero, o „poetă pierdută" în deşertul Sonora, care scrisese un singur poem grafic, numit „Sion". Ca să-l vedeţi, va trebui măcar să deschideţi cartea lui Bolaño. Povestea Cesáreei şi a revistei suprarealiste de la începutul secolului, *Caborca* (există un oraş înspre Ciudad Juárez numit aşa), o spune un anume Amedeus Salvatierra, iar posibilul itinerariu al poetei în inima Sonorei este refăcut de capii grupului infrareal, Belano şi Ulises Lima, însoţiţi de *raisonneur*-ul romanului, prea tînărul poet García Madero, şi de o fată veselă, Lupe, urmărită de propriul peşte. Subiectul – dublu – al romanului e însă viaţa primilor doi, povestită de (mai) toţi cei care i-au cunoscut, fără ca lor înşişi, subiecţilor, să li se dea vreodată cuvîntul. Nici Arturo Belano, nici Ulises Lima nu au drept de exprimare. Ulises Lima e chiar personajul central, „Christosul mexican de pe Rue des Eaux", fiinţa foarte specială pentru care Bolaño a contruit acest riguros mecanism din *Detectivii sălbatici* (ţintind însă spre un centru ocult din *2666)*. Arturo Belano, însă, va fi naratorul amplei contrucţii din *2666* – dată menţionată, pînă una-alta, în *Detectivii sălbatici*, doar de poeta pierdută în deşertul Sonora, într-un dialog cu o fostă învăţătoare (aşadar, cu cineva de la baza culturii oficiale): „Cesárea a vorbit despre timpurile ce urmau să vină şi învăţătoarea... a întrebat-o despre ce timpuri vorbea şi cînd vor veni. Şi Cesárea i-a spus o dată: prin anul 2600. Două mii şase sute şi ceva. Şi apoi, auzind rîsul pe care i l-a provocat învăţătoarei data aceea aşa de ciudată, un rîs stăpînit ce de-abia se auzea, Cesárea a rîs din nou, deşi acum sunetul asurzitor al rîsului ei a rămas între pereţii propriei ei încăperi."

Rîsul acesta remanent o să-l descoperiţi în toate cărţile lui Roberto Bolaño, unul dintre puţinii maeştri ai noului mileniu literar.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Kanye Is a Punk Rapper (?)

● **Kanye West, *Yeezus*, Rock-A-Fella/Def Jam, 2013.**

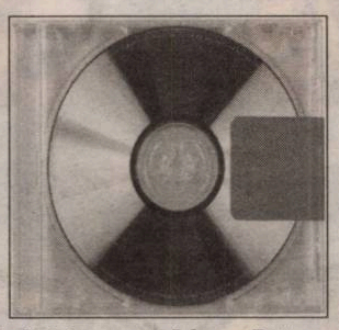

Nu luaţi *ad litteram* titlul acestei cronici de disc. Dar ascultaţi puţin – „They throwin' hate at me / Want me to stay at ease / Fuck you and your corporation / Y'all niggas can't control me". Cuvintele astea, scuipate printre dinţi de Kanye West, complet reinventat pe „New Slaves", par a te trimite mai degrabă în epoca şi subcultura aceea în care puteai întîlni indivizi precum Johnny Rotten. Piesa asta nu e un accident pe acest al şaselea album al artistului născut în Chicago. La fel cum lipsa unei coperţi şi a unui *artwork* pentru disc, vîndut în carcasă de plastic şi avînd doar o bandă roşie pe el te poate trimite cu gîndul la aceeaşi estetică. New Order, moştenitoarea Joy Division, făcea acelaşi lucru cu single-ul „Crystal", în 2001.

Yeezus respiră o furie pe care nu i-aş fi putut-o lipi niciodată pe frunte lui Kanye West, tipul care şi-a permis să fie orice în cei peste 15 ani de carieră, însă niciodată Chuck D. Şi nu vorbesc aici doar de genţile Louis Vuitton de pe umărul lui. Sau de Bentley-urile din garaj. Dar dacă pe el îl pot bănui de o oarecare urmă de ipocrizie, pe omul la care s-a dus cu un sac de piese pentru a fi transformate într-un album nu-l pot arunca în aceeaşi oală. Mîna/mintea lui Rick Rubin, producătorul care şi-a pus amprenta ca nimeni altul pe ultimele decenii de muzică, fie ea hip-hop sau heavy metal, se simte puternic în minimalismul, visceralitatea şi anticonformismul în care acest album vine împachetat. Din nefericire, textele nu reuşesc să ţină pasul întotdeauna cu apocalipsa sonică în care se scaldă astăzi West, care orbitează în jurul unor genuri muzicale, de la industrial la acid house, de la punk la dancehall, de care hip-hop-ul s-a apropiat destul de rar cu atîta curaj. Dincolo de asta, noul album al lui Kanye e o operă despre care se va vorbi mult. Pentru că îi aparţine muzicianului care a schimbat paradigma hip-hop-ului ultimilor ani, plantîndu-l în boxele maşinilor *middle* şi *high class*, dar şi pentru că e un disc care, părînd a se întoarce împotriva celui care l-a creat, dinamitează graniţele pe care West le-a desenat cu toate celelalte albume de pînă acum. Şi nu doar pe cele personale, ci şi pe cele ale genului muzical căruia rapper-ul i se circumscrie. E, dacă vreţi, ce făcea şi Death Grips, cu *Exmilitary* – un album recenzat şi el în această rubrică – cu *Exmilitary*, acum doi ani.

Yeezus e o operă complexă şi paranoidă, care turează aproape perfect între basi explodanţi şi noise, între o *sample*-istică expresivă şi pornografie, între politic şi personal. Albumul acesta e atît de surprinzător pentru ceea ce puteam aştepta de la Kanye West încît nu ştiu dacă să-l cred sau nu – de aici şi acel semn de întrebare din titlu. Ba chiar am fost de multe ori tentat să-l consider o glumă. Dar, în ultimă instanţă, dacă ar trebui să-mi şterg prejudecăţile din program, ar trebui să rămînă acolo o concluzie provocată de ceea ce aud chiar în momentul acesta în căşti – muzica unui personaj pe care nu-l credeam capabil să facă acest pas. Iar ăsta e mai mult decît un compliment.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Vlad VELCU

„Experienţa cinema-ului de calitate"

Unde va poposi Caravana TIFF anul acesta?

Caravana a început pe 1 iulie şi va continua pînă la jumătatea lunii septembrie. În perioada următoare, vom ajunge în Bacău, Braşov, Roman, Deva, Galaţi.

Cît de important e un astfel de eveniment pentru locuitorii în ale căror oraşe nu mai există cinematografe?

Caravana Filmelor TIFF a pornit tocmai din dorinţa de a le oferi oamenilor care locuiesc în oraşe fără cinematografe experienţa cinema-ului de calitate. În primul rînd, am vrut să fim o alternativă la *blockbuster*-e şi succese de box office care se pot urmări în mall-uri. Aşa că am venit cu filme de festival, cu cele mai recente producţii româneşti, premiate şi apreciate la festivaluri de profil, cu filme frumoase, bune, cu mesaj. În al doilea rînd, am vrut să oferim o alternativă accesibilă tuturor categoriilor de public, pentru că, să recunoaştem, mersul la cinema, în zilele noastre, nu este o rutină pe care şi-o poate permite oricine.

Nu în ultimul rînd, să vezi un film pe marele ecran este o experienţă care merită trăită. Sunetul, imaginea, vibraţia sălii şi sentimentul pe care îl ai într-o sală de cinema nu se compară cu nimic.

Proiectul s-a născut pentru a îndeplini un rol social şi unul formator: aducem oamenii împreună şi le prezentăm filme de calitate şi educative.

Nu e prima dată cînd o organizaţi? Ce ecouri aţi avut?

Sîntem la a patra ediţie tocmai pentru că *feedback*-urile au fost foarte bune. Oamenii ne-au primit cu drag în oraşele lor, au venit în număr mare la filme, ne-au felicitat pentru iniţiativă şi s-au bucurat de experienţa pe care noi le-am adus-o aproape.

Nu de puţine ori, a trebuit să suplimentăm numărul de scaune pentru că erau mai mulţi spectatori decît ne-am fi aşteptat. Oraş după oraş şi an după an, proiectul a crescut şi a căpătat consistenţă. Şi sperăm ca el să continue la fel de bine şi în anii care urmează.

***Vlad Velcu** este managerul Proiectului Caravana TIFF.*

a consemnat Ana Maria SANDU

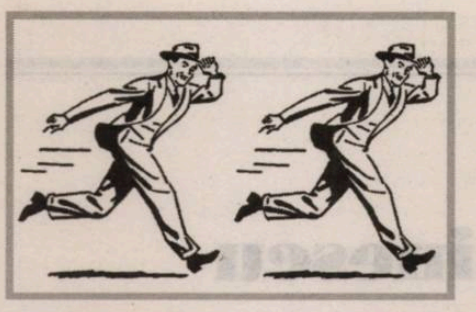

Andrei GORZO

dilematograf

Baza e în libido, şi e derizorie

● *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau metabolism* (România, 2013), de Corneliu Porumboiu.

Prezentat de curînd, în premieră internaţională, la Festivalul de la Locarno, noul film al lui Porumboiu, *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau metabolism*, e o hipersubtilă anti-*romance*. Invocînd o imaginară gastrită, un regizor de film la vreo 35 de ani, Paul (Bogdan Dumitrache), se învoieşte de la producătoarea sa pentru o întreagă zi de filmare, zi pe care şi-o petrece în compania unei actriţe debutante, Alina (Diana Avrămuţ) – interpretă a unui rol secundar în filmul său –, cu care se află în toiul unei aventuri. Paul e nezîmbitor şi parcă ros în permanenţă de ceva, iar Alinei îi vorbeşte oarecum de sus – face pe profesorul cu ea. Alina e la rîndul ei nezîmbitoare, cu spatele drept şi dicţia precisă; e oarecum „sfinxiană", dar vigilentă, deci un pic încordată – o tînără persoană autoconstruită în vederea succesului, autodresată să fie atentă la ocazii, să extragă toată învăţătura posibilă din experienţele care i se oferă. Compus din numai 17 cadre (majoritatea perfect fixe), filmul e rarefiat (în majoritatea timpului nu sînt decît ei doi pe ecran) şi foarte „structural" – ziua celor doi (adică *story*-ul) cuprinde două conversaţii în maşină, două restaurante, două acte sexuale *(off-screen* amîndouă) şi două repetiţii (în stil pantomimic) pentru scena care ar urma să fie filmată în ziua următoare. E vorba despre o scenă proaspăt venită în mintea lui Paul şi construită în jurul nudităţii Alinei.

Conştient de narcisismul de care sînt pîndiţi regizorii cînd îşi transformă propria activitate profesională în subiect de film, Porumboiu îi opune un scepticism riguros, care-i refuză activităţii respective orice mistică, orice excepţionalism. În *Noaptea americană* a lui Truffaut, filmul-din-film o fi el lipsit de valoare, după cum şi amorurile de pe platou sînt simple *ships that pass in the night*, dar întreaga viermuială efemeră tot e postulată ca fiind magică; iar regizorul de-acolo (jucat chiar de Truffaut) n-o fi el adoratul *maestro* din *8 1/2* al lui Fellini, dar ascetismul lui (după cum sublinia Godard într-o scrisoare ostilă către Truffaut, el este singurul personaj din film care nu face sex) are propriul său *glamour* monastic. Aflat pe-atunci în faza lui de reeducator maoist, Godard îl acuza pe Truffaut că mistifică realitatea propriilor tranzacţii cu vedetele feminine din filmele sale (inclusiv cu Jacqueline Bisset, vedeta *Nopţii americane*). *Metabolism*... este despre unele dintre realităţile mistificate de Truffaut. Idila Alina – Paul este una în care Paul – ca regizor – are pîinea şi cuţitul; ce are Alina – ca baricadă împotriva propensiunilor lui controlatoare – e un foarte cultivat autocontrol, care, coroborat cu tinereţea ei, sugerează secrete inviolabile, feţe la care Paul n-are acces (abia după o oră iese la iveală că ea mai are un prieten), un trecut şi (cel mai probabil) un viitor care nu-l includ. Toate manevrele lor de dominare, respectiv de afirmare a independenţei (eventual şi de pedepsire, pînă la urmă), sînt atît de subterane, încît abia versurile cîntecului de pe genericul de final pecetluiesc caracterul de anti-*romance* al filmului („Cînd ne-am despărţit, Cristina, / Aveai părul frumos rău; / Doar floarea de măr

/ Ţi-a căzut din păr."), dar ce se întîmplă în el e foarte simplu: în timpul unei filmări, atenţia masculului regizor e distrasă (posibil semn al incipientei crize de la 40 de ani) de o tînără actriţă. Restul sînt (auto)mistificările lui Paul, care, de-a lungul zilei, teoretizează compulsiv (nu întotdeauna şi consistent) pe o serie de subiecte, ca şi cînd lucrurile acelea importante l-ar măcina pe el cel mai intens. Printre subiectele respective se numără: valoarea memento-documentară a filmului (îl păstrează veşnic tînăr pe cel filmat); funcţia lui socio-politico-justiţiară (pe care Paul o redescoperă exact în momentul în care ameţeala erotică începe să-i treacă); rolul jucat de lungimea finită a rolei de peliculă (300 de metri, corespunzînd unei durate de 11 minute) în evoluţia cinema-ul narativ al secolului XX şi consecinţele dispariţiei peliculei pentru evoluţia lui viitoare: sau (mai puţin direct legată de cinema) relaţia dintre gradul de rafinament al diferitor bucătării naţionale şi gradul de rafinament al ustensilelor folosite în culturile respective (tacîmuri, beţişoare etc.) pentru a media între om şi hrană. Acestor plonjoane ale protagonistului într-o mistică a cinema-ului (şi a artei în general), Porumboiu le răspunde lăsînd endoscopia lui Paul (trucată pentru a-i confirma gastrita) să umple ecranul pentru cîteva minute: e tot o formă de cinema documentar, dacă nu chiar forma supremă de spovedanie prin cinema – spoveditul *chiar* ne lasă să privim în măruntaiele lui –, şi iată cît e de uşor falsificabilă. Gîndurile protagonistului s-or avînta ele spre tot felul de idei înalte, despre menirea şi evoluţia artei, dar la bază stă un singur adevăr: libidoul – şi derizoriul acestuia. Complacerea într-o conştiinţă a derizoriului îşi are riscurile ei – riscuri de care Porumboiu ar trebui să ţină cont pe viitor –, dar, pînă una-alta, *Metabolism*... e o bucată de cinema evoluat pînă la un nivel la care nu are concurenţă în producţia românească de anul acesta. ■ ■ ■

PUBLICITATE

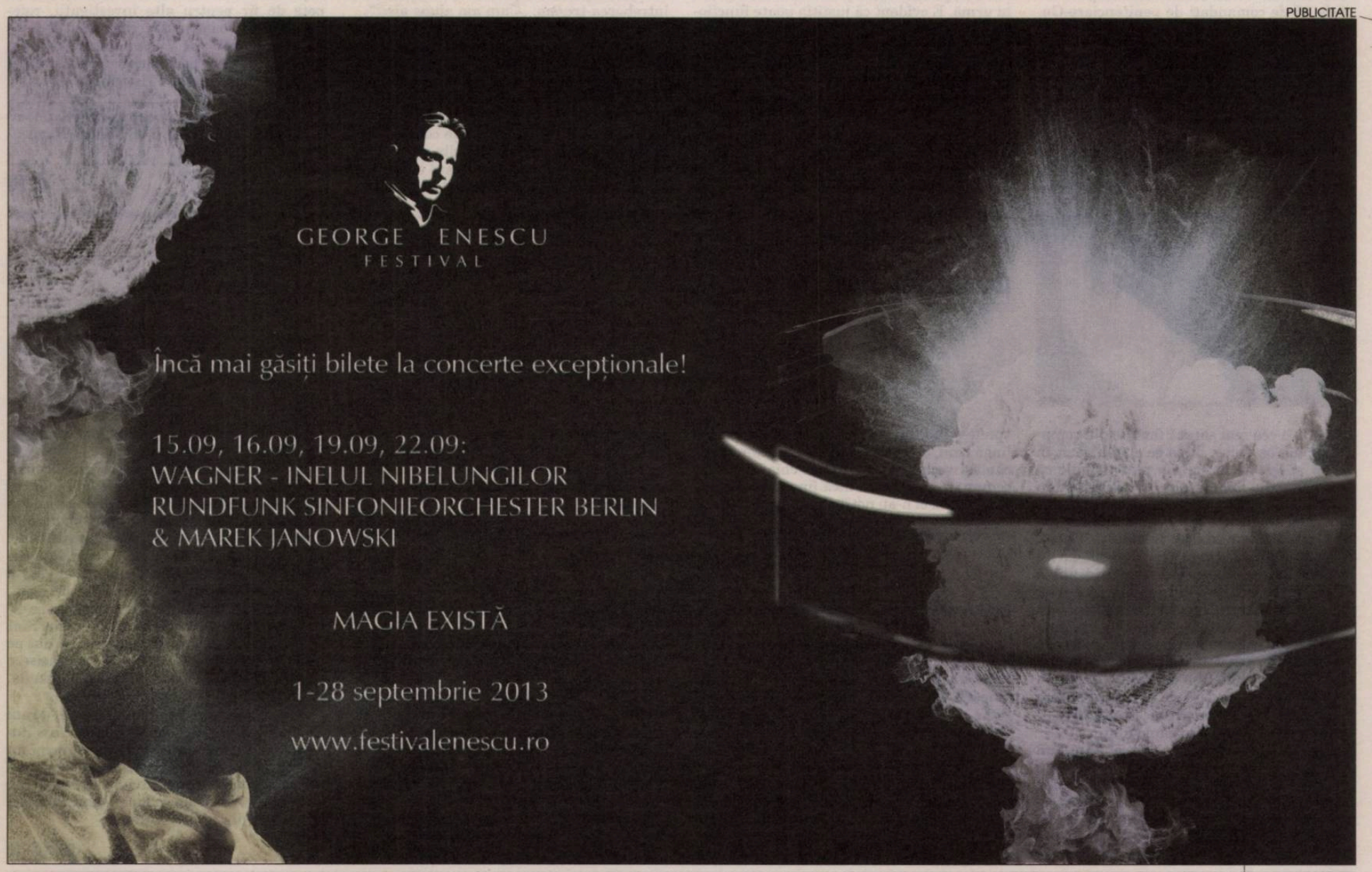

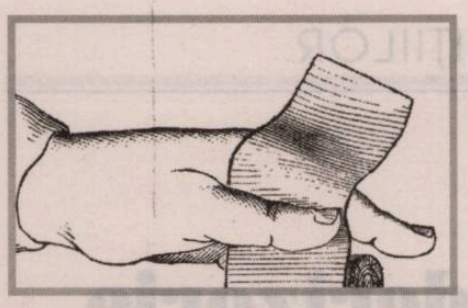

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Presa şi cazul Vişinescu

Un bătrîn uscat, adus de spate, dar cu o privire fixă şi pătrunzătoare, merge pe stradă, iar în jurul lui e un roi de tineri cu camere şi microfoane. Din roi se desprinde cîte un posesor de microfon care îl mitraliază pe bătrîn cu întrebări: E adevărat că îl băteaţi pe Mihalache? Ce pensie aveţi? 30 de milioane e bine pentru dumneavoastră sau vreţi mai mult? Vă convine dacă o să ajungeţi la închisoare? Dacă primiţi acelaşi tratament pe care li l-aţi administrat lor, deţinuţilor politici? E adevărat că aţi făcut parte din plutonul de execuţie al lui Antonescu?

Bătrînul se înfurie, se repede la tineri, înjură de Hristos, răspunde laconic şi evaziv la întrebări. La un moment dat, se opreşte: „Dom'le, vreţi neapărat să termin aicea? Eu am sufletul, eu am asta, cum se spune, cu tensiunea. Vreţi să termin aicea?“ Secvenţa vă e probabil cunoscută, mai mult de pe Internet decît de la TV. A circulat şi pe reţele sociale, şi pe site-uri, cu titluri referitoare la reacţia violentă a bătrînului. Care e şi el cunoscut: Alexandru Vişinescu, despre care Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului a produs dovezi convingătoare că a torturat deţinuţi politici în lagărul de la Rîmnicu Sărat.

Pe zidurile din preajma locuinţei lui Vişinescu au apărut inscripţii de genul: „Torţionare, eşti acasă? Morţii nu te lasă.“ Cum de a înviat procesul comunismului în 2013?

Toată presa a scris despre asta, dar mult mai puţine ziare şi televiziuni au citat publicaţia de unde a pornit toată povestea: *Gândul,* care, pe 30 iulie, publica două materiale pe.info-ul la care a fost redus de criză, după lansarea pe hîrtie din 2005. Primul era un documentar despre o listă de 35 de comandaţi de penitenciare-Gulag, obţinută de la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc (IICCMER). Conform Institutului, cei 35 sînt responsabili de moartea a 100 de mii de deţinuţi politici, motiv pentru care IICCMER a formulat plîngeri penale împotriva lor.

Al doilea material era un portret al lui Vişinescu, care includea şi imagini video contemporane, cu bătrînul. De ce n-a fost *Gândul* citat decît sporadic şi cum s-a stîrnit întreg scandalul?

La prima întrebare e uşor de răspuns. În presa românească, în mai mare măsură decît în altele, funcţionează un principiu oarecum stupid, conform căruia trebuie să creezi impresia că ai informaţii în exclusivitate sau cu întîietate. Informaţia nu e obiectul reglementărilor privind drepturile de autor, deci poate fi preluată fără menţionarea sursei, cu atît mai mult cu cît restul presei s-a putut duce la IICCMER şi la plîngerile penale depuse de acesta, pentru a obţine detalii suplimentare. Simptomatic e însă faptul că toată media s-a calat pe Vişinescu, deşi lista include alţi 34 de foşti comandaţi, care ar fi putut fi identificaţi. Aşa a ajuns şi Vişinescu la stîlpul infamiei, în contexte de felul celui cu care am început.

Scandalul a apărut fiindcă *Gândul* a venit cu o construcţie jurnalistică solidă, iar elementele de soliditate sînt trei. Primul e invocarea unei autorităţi în materie, adică IICCMER, care funcţionează prin girul ştiinţific. Al doilea, faptul că în întreaga montură există şi plîngerile penale, care dovedesc şi ele că e vorba de acuzaţii serioase. Şi, în fine, al treilea e prezenţa în video şi poze a lui Alexandru Vişinescu, dincolo de felul cum a hărţuit sau a fost hărţuit de reporteri.

Plîngerile penale au ajuns la Parchetul Militar şi, de acolo, la Parchetul General. Ele îşi vor urma cursul, generînd în continuare ştiri. Pe TV, dezbaterea s-a concentrat pe faptul că e foarte dificil să dovedeşti vinovăţia lui Vişinescu, fiindcă faptele s-au petrecut acum 50 de ani, dar *Gândul* a avut din nou o reacţie inteligentă: a dat cazuri de nazişti celebri, judecaţi şi condamnaţi, în ultimii ani, pentru crime petrecute cu 20 de ani în urmă. E evident că justiţia poate funcţiona, într-o ţară normală, măcar într-unele din cele 35 de cazuri. Mai există martori şi documente din epocă, pe care se poate construi un verdict.

Nu am avut timpul să citesc tot ce s-a scris în cazul Vişinescu. E foarte probabil ca şi alte televiziuni sau ziare să fi venit cu elemente noi, în toată povestea. Un astfel de subiect devine, de la un punct încolo, bun comun. Interesantă e însă o comparaţie: cea cu *Memorialul durerii*. Difuzat în vremurile în care la guvernare era succesorul Partidului Comunist, FDSN-PDSR-PSD, *Memorialul* Luciei Hossu-Longin a avut destul ecou, dar mai degrabă la modul endemic. Există, desigur, diferenţe de abordare. *Memorialul* era mai curînd o naraţiune avînd ca suport impresionanta, dar volatila imagine TV, în timp ce, în cazul *Gândul,* se dovedeşte că *scripta manent,* inclusiv pe Internet. E însă şi o problemă de generaţii şi mentalităţi. Demersul *Gândul* a ajuns inclusiv la un public mai tînăr, care a vrut şi el să ştie lucruri despre care se vorbea mult mai mult acum 20 de ani decît azi. În plus, răsturnarea de mentalităţi, pe care o trăim, predispune publicul la un fel de sondare a propriei istorii, de natură să răspundă, într-o oarecare măsură, la întrebarea-truism: „Cum am ajuns aici?“

Prin presă, se vorbeşte despre faptul că Alexandru Vişinescu nu va face, probabil, închisoare, din cauza vîrstei înaintate. Destinul personal al unui singur comandant de lagăr nu e însă atît de important. Furtuna pe care a stîrnit-o *Gândul* arată foarte clar că societatea românească nu este conciliată în privinţa comunismului. Una din marile probleme ale ultimilor 20-25 de ani e aceea că românii se raportează diferit la vechiul regim, de la bătrînii deţinuţi politici încă în viaţă, la taximetriştii care-şi deplîng salariul stabil şi biletele la Sovata de pe vremuri. Cît timp nu vom avea ceva asemănător cu un consens în privinţa a ceea ce s-a petrecut înainte de 1989, sistemul politic va include în el tensiuni ireconciliabile. Iar presa şi justiţia pot ajuta la o raportare corectă, înaintea istoricilor.

Problema e dacă nu cumva lucrurile nu se vor potoli din cauza tulburărilor de atenţie pe care le are media contemporană, mai ales la noi. În presă, există aşa-numitul principiu al urmăririi subiectului, pînă la consecinţe – în cazul de faţă, proces şi condamnare sau contrariul –, principiu prea des încălcat. Ceea ce se găseşte la IICCMER înseamnă numeroase capete de fir pentru alte investigaţii, referitoare la alţi oameni. Ziarele, site-urile şi televiziunile care vor şti să se ocupe de asta, în loc să se joace cu Vişinescu de-a ursul şi roiul, vor avea mult de cîştigat.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

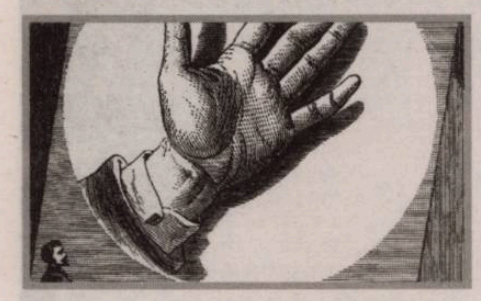

Adina POPESCU

portrete din mers

O familie middle class

Nu e cea mai săracă familie din comună, ba chiar, după ce el şi-a găsit în sfîrşit de lucru, am putea spune că face parte din *middle class*. Înainte, trăiau doar din alocaţiile copiilor şi din ce mai cîştiga el cu ziua, pe la unul, pe la altul, în general bucureşteni cu case de vacanţă. Ea n-a muncit niciodată, a avut grijă de copii. La un moment dat, s-a înscris într-un partid, filială de sat, sperînd că de acolo o să mai pice ceva, măcar ulei şi făină. N-a picat; în schimb, partidul a dus-o în excursie, 20 de kilometri mai la deal, pînă la Sinaia, la un soi de „congres“. Era pentru prima dată cînd părăsise comuna în ultimii zece ani. Şi-a cumpărat un tricou de 2 lei şi o fustă de 5 de la unicul *second hand* local, special pentru acest eveniment. Dacă ar avea bani, şi-ar pune dinţi.

Deşi nu vede cu un ochi, el e un bun meseriaş – sau cel puţin aşa susţin vecinii care îl recomandă. Se pricepe la orice – zidărie, tîmplărie, instalaţii, acoperişuri, iarnă dă zăpada de pe aceleaşi case de vacanţă, ale celor însăraţi. „Venetici!“, cum le zice el, însă fără răutate şi nu le-ar spune-o în faţă, căci şi-ar pierde pîinea. Pe lîngă bani, acceptă şi „cadouri“ – pantofi sau cămăşi vechi, odată s-a ales chiar şi cu un computer antic, care încă funcţiona, dar ce folos, „dacă ei n-au net?“ Căci băiatul cel mare de-asta îşi dorea computer, ca să se joace. Băiatul e „prinţul“ familiei, nu face nimic toată ziua, nu-şi doreşte nimic de la viaţă. Uneori, cînd taică-su mai lucrează ceva prin curte, el se întinde pe o pătură şi doarme. Odată, l-au trimis în vacanţă la un unchi de la Ploieşti, să mai cunoască şi el lumea. A venit după trei zile, nu i-a plăcut, căci unchiul îl pusese la treabă, să-i spele maşina. Şi s-a pus din nou pe pătură, în curte, ca să doarmă. Sora lui e mai harnică, măcar merge după pîine, vine din centrul comunei cu cîte zece pîini de 80 de bani în sacoşă, că sînt multe guri de hrănit. A rămas repetentă de trei ori, însă e frumoasă de pică. Părinţii speră c-or s-o mărite curînd, să plece la casa ei. Fata cea mică are doar 6 ani, la toamnă va merge la şcoală.

El cînd n-are de muncă, bea.

El cînd n-are de muncă, bea, ca mai toţi bărbaţii din comună. Nu e alcoolic, e băutor spre beţiv. Îşi ia bere la PET şi aruncă PET-urile goale pe uliţă, ca să nu vină cu ele acasă şi să-l vadă nevastă-sa, că-i face scandal. Ea spală haine în curte, într-o covată, o dată pe săptămînă. Toţi copiii sînt rufoşi. Au avut iepuri, dar n-au fost în stare să-i ţină, prea multă bătaie de cap. Apoi, au avut găini care stăteau mai mult pe uliţă, scormonind după rîme. Le-au tăiat şi le-au mîncat pe toate. Cînd o întrebi pe ea ce găteşte, spune că face ciorbă. Se agaţă de poarta ta, nu mai zice nimic, că nu ştie ce, dar tot nu-i vine să plece. Socializează aşa, pe muteşte.

Copiii şi-au dorit un căţel. La început, l-au avut pe Max, corcitură de labrador. În cîteva luni, ajunsese numai piele şi os, iar noaptea urla de foame. La un moment dat, a rupt lanţul şi a plecat în legea lui de cîine, să caute o viaţă mai bună. Apoi, a fost Bobiţă. Cînd prinde ocazia, evadează din curte şi cerşeşte mîncare la casa unor bucureşteni. Într-o seară, băiatul stătea pe trepte şi se uita la stele. „Ce faci?“ „Mi-am luat cîine. Sînt fericit. Mi-a luat tata lup alsacian. A dat pe el două milioane“ (tata tocmai îşi găsise o slujbă). „Păi, nu-l aveai pe Bobiţă?“ „Ba da, o să-l ţin şi pe Bobiţă pînă la moarte.“

Toată lumea din comună ştie că, de ani buni, această familie *middle class* „fură curent“ de la stîlp, dar nimeni nu zice nimic. În fiecare iarnă, de Crăciun, casa lor prăpădită şi curtea sînt împodobite cu mii de beculeţe, ca-n filmele americane. Probabil că se vede din spaţiul cosmic.

Adina POPESCU

Case vechi, case noi

Orice mutare e un bun prilej de a arunca lucrurile vechi sau pe cele care nu-ţi mai plac, şi de a cumpăra altele noi. Abia în momentul în care părăseşti definitiv o casă pentru o alta – de altfel, o schimbare majoră în viaţa oricui –, realizezi că patul în care ai dormit atîţia ani, biroul la care ai lucrat, biblioteca moştenită din imemoriabile vremuri socialiste, devenită neîncăpătoare sau inutilă, atîta vreme cît 10.000 de cărţi încap acum pe un *memory stick*, dar şi obiectele electrocasnice, maşina de spălat la care ai plătit trei ani rate, aragazul pe care ţi l-a făcut cadou o mătuşă, toate acestea nu mai „corespund", nu te mai reprezintă. De fapt, îţi doreşti ca schimbarea să fie totală sau măcar să te descotoroseşti de lucruri care, de-a lungul timpului, ţi-au aglomerat spaţiul intim, te-au sufocat. Ca să nu mai vorbim de maldărele de cărţi, agende, dosare, de proiecte începute şi neterminate, pe care le aduni în saci şi-n cutii şi pe care încă nu-ţi vine să le arunci, pentru că, în fond, e viaţa ta acolo, în fiecare pagină scrisă, în fiecare factură unde apare numele tău, adresa ta. Pînă la urmă, oftezi, le clasezi şi le păstrezi, spunîndu-ţi că nu se ştie cînd şi dacă îţi vor mai folosi la ceva. Aşa că le cari cu tine Dincolo, la casa cea nouă, unde vei continua să trăieşti în aceeaşi entropie. Cumperi altă mobilă, alte obiecte electrocasnice care îţi vor invada din nou spaţiul pînă la refuz. Cu alte cuvinte, o iei de la capăt...

IKEA – acest paradis capitalist cu metehne socialiste

În anii '80 – cei mai săraci, cei mai lipsiţi de culoare –, aproape de fiecare dată cînd ieşeam cu tatăl meu în Herăstrău, dădeam o raită şi pe la Expo Mobila. Era o hală chiar la intrarea în parc, prost luminată, de cele mai multe ori pustie, cu ecouri stîrnite doar de zgomotul paşilor noştri. Un soi de văgăună lipsită de viaţă, care adăpostea bucătării, sufragerii, mici „apartamente" pline de praf, aranjate în detaliu. Era straniu şi stînjenitor sentimentul nelocuirii în spaţii ce arătau ca şi cum ar fi fost locuite, ca şi cum oamenii de acolo s-ar fi ascuns de noi, vizitatorii. De aceea, nu-ţi venea să te atingi de nimic, ca să nu „deranjezi". Fără să vrei, vorbeai în şoaptă şi mergeai în vîrful picioarelor, ca într-un muzeu. De altfel, în acele timpuri, Expo Mobila era aproape singura variantă de spaţiu expoziţional „comercial" pe care aveai ocazia să-l vizitezi, în afară de tîrgurile periodice „cu mîncare" de la Romexpo, unde abundenţa era ostentativă, dar falsă. Cu puţină (sau mai multă) imaginaţie puteai să te simţi la Expo Mobila ca-n Occident. Iar viaţa noastră de atunci era atît de lipsită de spectaculos şi de neprevăzut, încît a admira canapeaua Dana şi sufrageria Felicia putea să reprezinte o opţiune fericită de petrecere a timpului liber.

Tot o opţiune pentru timpul liber, mai ales pentru cel din weekend, este acum IKEA, căci cei mai mulţi dintre muşterii vin să caşte gura, să „viziteze", să ia prînzul aici, mai puţin să cumpere. Se plimbă printre micile spaţii amenajate – bucătării, sufragerii, dormitoare – cu acea atitudine degajată a oamenilor care ies în parc sau pe faleză la Mamaia. În cele două vizite lungi şi istovitoare la IKEA, în căutare de canapea şi rafturi, mi-am amintit în permanenţă de Expo Mobila din copilăria mea, varianta tristă a acestui loc. Totuşi, atitudinea s-a schimbat, nimeni nu se simte aici un intrus. IKEA – această uriaşă casă de păpuşi pentru oameni mari – are viaţă, vizitatorii se aşază în fotolii şi pe scaune, se lungesc pe paturi, discută şi iau mici decizii domestice (să schimbăm sau nu draperiile) pe la mesele expuse, copiii ţopăie peste tot şi, cînd nu le convine ceva din partea adulţilor, plîng şi se tăvălesc pe covoarele din aşa-zisele livinguri. Totul pleacă din educaţia de „consumatori", care a început să dea roade, din încrederea pe le-o dă sentimentul că aceste spaţii nelocuite ar putea oricînd (poate nu acum, poate la următorul salariu) să le aparţină. Iar IKEA reprezintă, pentru ei, acel Occident pierdut şi regăsit.

La IKEA se vine obligatoriu cu întreaga familie. Din cînd în cînd, o voce impersonală anunţă numele unui copil uitat în spaţiul de joacă sau numărul unei maşini parcate aiurea. Am asistat la o ceartă conjugală legată de culoarea unor scaune. Am văzut o mămăiţă moţăind într-un fotoliu din piele, abandonată de cei tineri, care măsurau cu o ruletă o canapea. Am auzit părinţi adresîndu-se copiilor ca unor animale de casă: „Treci aici!", „Nu-i voie acolo!", „Nu pune mîna că strici!" Am privit bărbaţi nervoşi, femei plîngînd, cupluri foarte tinere ţinîndu-se sfios de mînă şi visînd la „prima casă", cupluri obosite, rutinate, pentru care vizita la IKEA şi preocupările legate de casă reprezintă singurul prilej de comunicare. La IKEA se petrec mici drame familiale, ies la iveală frustrări şi neînţelegeri mai vechi, iar în final, după ce cu toţii şi-au notat conştiincioşi, cu creionaşul din dotare, codul (forma, culoarea) obiectelor ce urmează să umple golurile de la ei de acasă, are loc inevitabila reconciliere „la masă", în principalul punct de atracţie al magazinului – restaurantul (cei mai săraci îşi încheie socotelile la un hotdog de 1 leu, la ieşire). Aici se vor lua alte decizii importante – somon sau chifteluţe suedeze? –, se va sta la coadă cu tava şi toată lumea va mînca mulţumită, ca într-o mare familie. O altă zi satisfăcătoare petrecută „în oraş" se apropie de final. În parcare, un cuplu se îndreaptă spre maşină. Ea ţine în mînă doar un suport de întins rufe şi-i spune lui: „Ei, de data asta am reuşit să ne abţinem!"

Iată ce pot face două mîini dibace

Magazinele de bricolaj nu sînt la fel de populare ca IKEA, nu reprezintă o destinaţie de weekend, poate şi pentru că sînt mai puţine lucruri de văzut şi nu există chifteluţe suedeze. De aceea, dau senzaţia unor spaţii aerisite şi reconfortante, din cauza lipsei aglomeraţiei şi absenţei certurilor şi (in)deciziilor domestice. La Bricostore sau la Dedeman nu se merge cu familia. Merg bărbaţi, uneori în grupuri, „meseriaşii", oamenii pricepuţi, cu o listă destul de exactă cu ce au de cumpărat, nu pierd timpul, nu stau la discuţii, nu „vizitează". E un fel de punct ochit, punct lovit.

Pe de altă parte, există o variantă mai ieftină, mai la îndemînă şi mai potrivită necesităţilor – depozitele de materiale de construcţii, încremenite în timp, populate de un paznic şi cîţiva cîini vagabonzi, fără facturi sau chitanţe, cu preţuri la mica înţelegere şi, dacă îi dai o bere lui nea Titi, îţi duce el sacii de ciment cu furgoneta. Cînd au de-a face cu case noi, reparaţii, şantiere, gospodăriri, românii nu au acea gîndire logică, sistematizată, ca cea a occidentalilor, pentru că niciodată nu au un plan înainte să înceapă ceva. Nu ştiu clar ce le trebuie, cît le trebuie, improvizează, îşi folosesc imaginaţia; de aceea, magazinele de bricolaj „cu de toate", bine organizate, îi inhibă. Însă la un depozit, cu sfaturile lui nea Titi şi la recomandarea altor „meseriaşi", s-ar putea să le vină idei.

Căutăm un depozit de pavele, undeva prin Colentina. Nu este indicat prin nimic, nu există săgeţi colorate cu „mai ai 1 kilometru", ca la magazinele de bricolaj, aşa că ne rătăcim pe nişte străduţe. Oprim maşina, întrebăm la un butic. „Unde vreţi, la Niculaie sau dincolo, la Geamănu?" se interesează un burtos local. După ce ne lămureşte, se pare că sîntem pe calea cea bună. Totuşi, abia reuşim să identificăm depozitul, cu ajutorul unor chinezi mînjiţi de var, care se postaseră la intrare. Intrăm cu maşina pe un soi de alee sufocată de vegetaţie, la roţi se reped vreo şase cîini, vedem pavelele colorate, expuse undeva mai în faţă. De ce nu le-au scos la stradă ca să se prindă clienţii unde e depozitul rămîne un mister. Coborîm din maşină, alungăm cîinii, studiem pavelele. După o vreme, îşi face apariţia un tînăr dintr-un soi de gheretă – biroul. Vine molcom spre noi. „Ce aţi pofti de la noi?" întreabă cu un accent puternic moldovenesc. Îi explicăm că vrem pavele pentru o curte, îi spunem dimensiunile, începe să calculeze, mai greu, dar îşi duce calculele la bun sfîrşit (oarecum exacte, n-am cumpărat decît vreo cinci metri pătraţi în plus). „Nu vi le dau p-acelea groase şi mai scumpe, că nu vă trebe aşa ceva la curtea de care ziceţi... Luaţi-le p-astea de 2 centimetri, îs bune!" Un sfat preţios. Ne invită în birou ca să facem socotelile. Un spaţiu mic, sufocant, o masă, un chitanţier. Pe perete, un tablou cu Ştefan cel Mare (şi Sfînt). Tînărul scoate un calculator din buzunar şi iar calculează. Ne arată suma totală. „Am zis bine?" Avem încredere. Nu poate să ne dea factură dacă vrem pe firmă, doar bon. Şi cum le ducem acasă? Iese din „birou", se uită lung la maşina noastră, se decide: „Nu încape!" Ştiam şi noi că „nu încape". Un moment, e descumpănit, apoi: „Las că vorbesc eu cu băiatu' şi vi le duce el!" Tînărul are vreo 20 de ani, mă întreb cum o fi arătînd „băiatul". „Fără grijă, mergeţi acasă şi-l găsiţi pe băiat acolo. Şi pavelele. Îi daţi şi lui de o bere, ceva!" Plecăm spre casă „fără grijă", deşi banii i-am dat, pavelele nu le-am primit şi n-avem ca dovadă că le-am cumpărat decît un bon de mînă. Trafic în Colentina, căldură, ajungem acasă în mai bine de o oră, „băiatul" – un tip categoric mai în vîrstă decît celălalt, cu barbă – e deja acolo, cu furgoneta lui. Cînd a avut timp să încarce pavelele şi să străbată cu maşina jumătate de oraş e un alt mister. Aşa că vom recomanda şi noi mai departe misteriosul depozit, vor mai veni şi alţii după pavele – cum-necum, se pare că lucrurile funcţionează.

Cum-necum, se pare că lucrurile funcţionează.

O viaţa nouă second hand

Vine o vreme, după ce ţi-ai luat mobilă de la IKEA, că „aşa se cade", după ce ţi-ai luat şi pavele, după ce s-a terminat cu şantierul şi cu reparaţiile „de casă nouă", cînd descoperi că banii (bugetul, că aşa se spune acum) s-au cam terminat. Şi că-ţi lipsesc lucruri elementare, cum ar fi o maşină de spălat, că pe cealaltă i-ai lăsat-o, cu generozitate, noului proprietar în casa cea veche, pentru că nu mai „corespundea". Era prea zgomotoasă şi ocupa prea mult spaţiu. Şi, pentru că nu mai sînt bani de una nouă, începi să cauţi pe tocmai.ro după o maşină de spălat *second hand*.

Apartamentul din Pantelimon al fetei de 20 şi ceva de ani, pe jumătate grecoaică, arăta ca un veritabil talcioc. Toate obiectele care apăruseră cu poze pe site erau scoase la vînzare, casa fusese vîndută şi trebuia golită în cel mult o săptămînă, căci fata trebuia să se întoarcă definitiv în Grecia. Cînd am sosit noi, un alt potenţial cumpărător verifica frigiderul, două cucoane studiau un şifonier. Fata ne-a deschis uşa şi ne-a condus direct în baie. „Ea e!" ne-a indicat-o cu o oareşce mîndrie de proprietar. Cam uzată, o regretam deja pe cea din fosta locuinţă. „Nu mai am haine că le-am împachetat pe toate, dar aş vrea să vă arăt că spală!" A băgat-o în priză şi a spălat aşa, în gol, vreun sfert de oră, timp în care cucoanele s-au decis că nu le place şifonierul, iar domnul cu frigiderul a spus că poate se întoarce mai tîrziu cu nevastă-sa, ca să-l vadă şi ea. Fata a oftat că era grea meseria de negustor, chiar şi pentru ea, pe jumătate grecoaică. Apoi, a început să nu mai contenească cu laudele la adresa maşinii de spălat. A reinventat pe loc toate programele, căci pierduse cartea tehnică. Maşina ei spăla de toate – şi lînă, şi perdele, chiar şi covoare. Şi pentru că încă ne uitam la ea cu scepticism, a plusat şi a lăsat 50 de lei din preţ. „Luaţi-o şi n-o să vă pară rău!" Mai mult ne-a plăcut fata decît maşina, aşa că am bătut palma, în acel apartament trist şi îmbîcsit de lucruri ale nimănui, din Pantelimon. Cînd pleci definitiv dintr-o casă, indiferent cît de bine sau prost ţi-a mers acolo, parcă mori un pic, o parte din viaţa ta rămîne în urmă. Şi nu ştii la ce să te aştepţi în viaţa care va urma, cea din noua casă. Eşti cumva suspendat între două lumi şi te agăţi de obiecte, de cele vechi, de cele noi, cele care au fost ale tale sau cele care vor fi, încercînd cumva să te redefineşti.

Vladimir BULAT

„Rezervaţia“ Bişkek

În chiar dimineaţa zilei în care am ajuns acolo, am văzut, prin geamul camerei care mi-a fost domiciliu temporar timp de o lună, o veveriţă sură. Alerga de-a lungul străzii, doar că făcea echilibristică pe cablurile întinse între stîlpii de beton. Avea o dexteritate fantastică şi poseda un echilibru pe care şi l-ar dori orice om în viaţa lui *verticală*.

Nu mi-am dat seama atunci de cîtă *echilibristică* va trebui să dau dovadă în răstimpul pe care aveam să-l petrec în acel oraş, aflat la poalele spectaculosului lanţ montan al Tian-Shan-ului. Imaginea veveriţei se arăta premonitorie.

Oraşul Bişkek este fosta capitală a RSS Kirghizia (în prezent: Republica Kîrgîzstan), şi una din cele cinci republici foste sovietice, care formau Asia Centrală în varianta ei socialistă. Oraşul se numea atunci Frunze (între 1926-1991). Iar anterior, micul tîrg s-a numit Pişpek, aflat în regiunea Semirecinsk, în componenţa Imperiului Ţarist. Numele acesta a fost dat de o mică cetate, ridicată pe posesiunile Hanatului de Kokand, în 1825. Pe la 1860, fortificaţia a fost distrusă de armata ţaristă, care-şi făcea simţită prezenţa în regiune, de mai multă vreme. O garnizoană rusească s-a instalat aici şi momentul colonizării pravoslavnice a debutat. Printre primii creştini aici au fost şi moldovenii. Astfel se explică faptul că în proximitatea Bişkekului s-a conservat, pînă astăzi, o localitate care se numeşte Moldovanovca, cu cetăţeni care nu se consideră nici ruşi, nici kîrgîzi, ci, anume, moldoveni...

Cetăţeni care nu se consideră nici ruşi, nici kîrgîzi, ci, anume, moldoveni...

Mihail Vasilievici Frunze s-a născut aici, în aceste locuri, în 21 ianuarie 1885, fiul feldcerului Vasile *Frundze*, moldovean de prin părţile transnistriene, aflat printre acei colonişti pe care regimul ţarist i-a strămutat în acele locuri (partea de bază a ceea ce s-a numit, în era sovietică, Kirghizia a fost înglobată în Imperiul Ţarist în anul 1876), pentru a augmenta populaţia ortodoxă.

Istoria oraşului se leagă de numele lui Mihail Vasilievici Frunze (1885-1925) – personalitate de prim rang a statului sovietic, general, unul dintre cei care au pus bazele teoretice şi practice ale armatei sovietice, şi printre primele victime ale regimului stalinist incipient, cum se afirmă mai recent (există o serie de scrieri, inclusiv beletristice, care susţin ipoteza conform căreia Mihail Vasilievici Frunze ar fi fost asasinat la ordinul direct al lui Stalin; desigur, versiunea oficial acreditată de istoriografie se referă la moartea lui din motive medicale) – căci a dat, pentru cîteva decenii, numele oraşului aflat în cîmpia rîului Chui, evocată în repetate rînduri de marele scriitor kîrgîz Chinghiz Aitmatov (1928-2008). În anul 1967 a apărut muzeul dedicat vieţii şi activităţii militare şi politice a lui Frunze, pentru care s-a construit o clădire suprinzător de modernistă, care a înglobat „casa părintească“ a acestuia. În opinia mea, această casă (acoperită cu stuf) care se află la parterul muzeului, cu trei niveluri, este o ficţiune ideologică. Este pur şi simplu prea mare pentru vremea la care s-a construit, după 1879, cînd tatăl viitorului general a cerut autorităţilor guberniale să i se elibereze un loc, care figura cu numărul 103. Întreaga localitate era minusculă, iar puterea economică era scăzută, nesemnificativă. Comercianţi erau puţini, şi nu din rîndurile veneticilor. Case din acea epocă aproape că nu s-au păstrat, cu mici şi notabile excepţii. Oricum, memoria lui Frunze era la mare cinste în vremea sovietică, iar ceea nu s-a putut face în era ţaristă s-a întruchipat cu vîrf de măsură apoi, în cea posterioară. Propaganda sovietică a *remodelat* realitatea de atunci şi i-a pus numele şi cinstirea la locul binemeritat. Acum, acel muzeu este prăfuit, dar încă destul de vizitat. În timpul în care i-am trecut eu pragul, am consemnat peste o duzină de vizitatori.

Cîndva, Bişkek era un oraş foarte verde, excelent aranjat, chiar dacă cu arhitectură preponderent ridicată în era stalinismului şi în socialismul tîrziu; Frunze era considerat cea mai bine întreţinută capitală din Asia Centrală. Iar agricultura ţării era prosperă. Mai ales datorită ingeniosului său sistem de irigaţie şi a modelării spaţiilor verzi – acum căzute complet în dizgraţie. Apa – un tezaur uriaş, provenit din gheţarii veşnici – este din abundenţă în Kîrgîzstanul actual. Era şi pe vremea aceea, dar chiar era pusă în slujba înverzirii, a înfrumuseţării, a nevoilor proprii. Acum, e îmbuteliată în PET-uri sau transportată sub diferite forme către vecinii din regiune (Kazakhstan, China, Tajikistan), care au cronice insuficienţe de rezerve acvatice. Cu acest element se pot face minuni, cu adevărat!

Familia lui Roman Briceac, din satul Moldovanovka, Kîrgîzstan, 1935

Lucrul care te copleşeşte în mod special la Bişkek este *delăsarea* întregului oraş. Mi-a trebuit destul timp ca să înţeleg că acest popor neavînd o tradiţie urbană – ci doar una nomad-păstorească – are un raport diferit cu spaţiul (inclusiv faţă de cel construit), decît o au popoarele agrare, sedentare. Kîrgîzii de azi, chiar dacă nu sînt deloc la prima generaţie de orăşeni, nu par deloc expansivi, nici posesivi în raport cu spaţiul. Atitudinea hrăpăreaţă, distructivă şi acaparatoare faţă de spaţiu este *specialitatea* popoarelor agrare. Oraşul este în paragină. Iar asta înseamnă că ceea ce au moştenit ei în materie de oraş este cu preponderenţă de la fostele autorităţi sovietice. Cele de acum au devenit aproape exclusiv autohtone, iar acestea, în ultima vreme, încurajează un larg proces de privatizare, care se referă la fostele complexe industriale, la infrastructură. Investiţiile externe însă sînt actualmente prudente, rahitice. Pe vremea primului preşedinte al Kîrgîzstanului post-comunist, Askar Akaev, care a condus ţara între 1990-2005, investiţiile şi deschiderea către lume erau infinit mai importante, vioaie, încurajatoare. După demisia forţată a lui Akaev de la acea dată, dar mai ales după 2010, viaţa politică din ţară a intrat într-o instabilitate continuă, într-o criză cronică pe toate planurile. Kîrgîzstanul are, actualmente, un nivel de precaritate şi decădere îngrijorător, chiar exploziv. Căci mereu, în anumite zone ale ţării – preponderent montane (pe teritoriul Kîrgîzstanului se află cele mai importante lanţuri montane ale Asiei Centrale: Pamir şi Tian-Shan, cu piscuri foarte înalte; sînt cîteva de peste 7000 de metri), din care doar opt procente sînt arabile, agrare – izbucnesc nemulţumiri, ciocniri şi violenţe provocate de sărăcie, naţionalism şi tensiuni sociale. Manipularea populaţiei duce la declanşarea unor numeroase mitinguri, tulburări şi dezordini. Care au devenit o stare de fapt, o prezenţă constantă.

Kîrgîzstanul are, actualmente, un nivel de precaritate şi decădere îngrijorător.

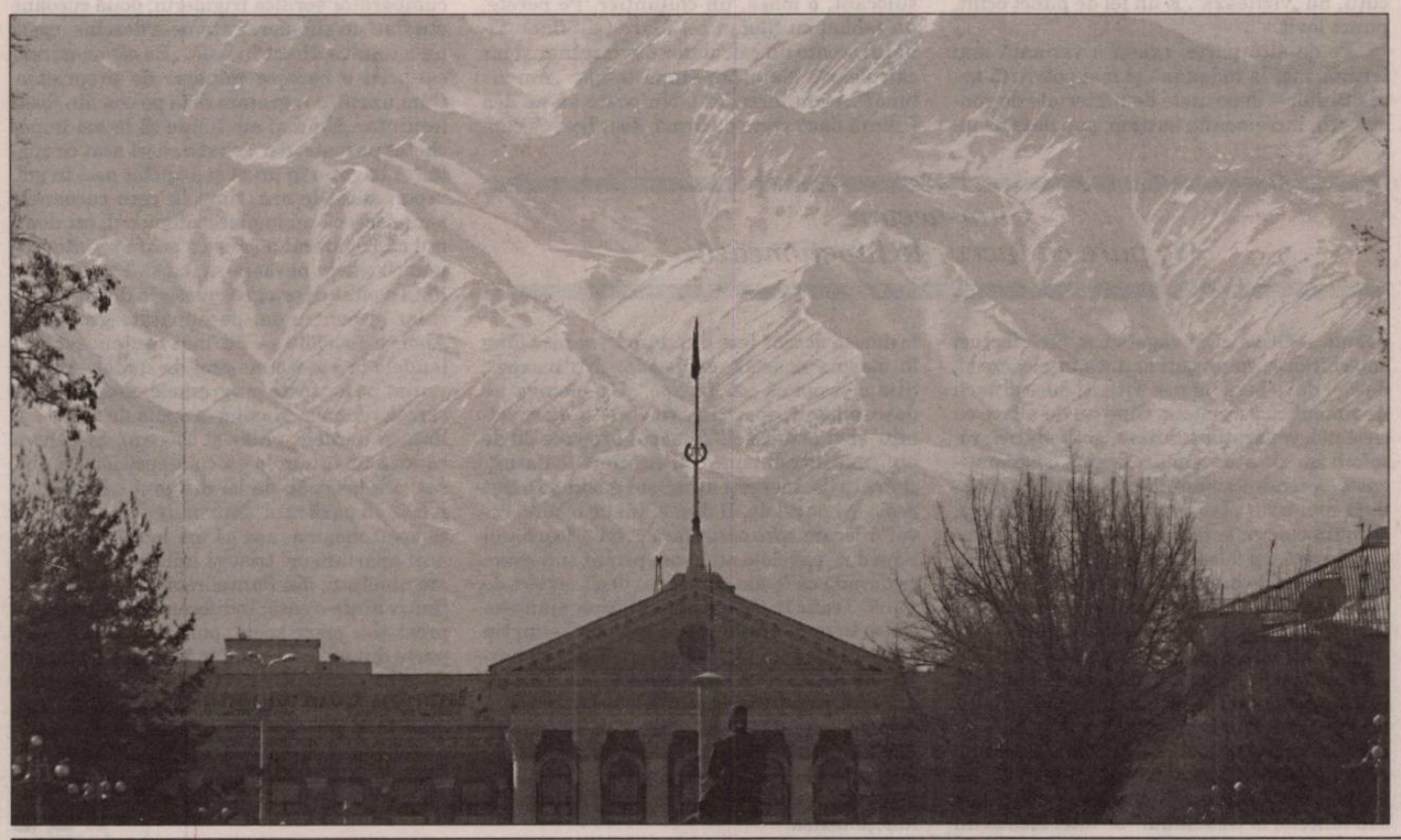

În această stare de lucruri (pe care o intuiesc a avea rădăcini mai profunde, explicaţii mai complexe decît simpla părere că este o stare de fapt care defineşte comportamentul public al acestui popor. Probabil, trebuie încercate nişte analize de ordin psihologic, statistic, sociologic etc.), Bişkekul se ambiţionează să conserve o parte importantă dintre relicvele epocii sovietice, monumente, faţade cu steme, embleme ale trecutului socialist. Poate este şi din motivele invocate mai sus, legate de atitudinea faţă de spaţiu. Pe cale de consecinţă, putem crede că nici timpul nu are prea mare importanţă aici. Epocile parcă nu se succed, ci conviеţuiesc, conservă un trecut prin şi în care trăiesc şi cei de azi. Am avut inclusiv această confuzie: dacă mă aflu într-un stat asiatic, de ce majoritatea celor din jur vorbesc preponderent rusеşte? Am înţeles şi ce poate să însemne *lingua franca* (rusa) aici, căci după prăbu-

şirea imperiului roşu, era singura limbă care-i unea pe toţi asiaticii meridionali şi care îi condiţiona în comunicare, negocieri, afaceri şi raporturi umane şi politice. Federaţia Rusă nu poate decît să profite de pe seama acestei situaţii, căci aici încă se mai conservă parte din importanţă de altădată, şi un patrimoniu artistic a cărui valoare încă urmează a fi conştientizat (de care se ocupă şi Şcoala de teorie şi activism. Vezi: www.art-initiatives.org – al cărei invitat am fost în rezidenţă la Bişkek). În timp ce întregul spaţiu estic fost comunist s-a debarasat iute de monumente, însemne, moştenire artistică, Kîrgîzstanul le-a lăsat cum au fost: Lenin, Dzerjinski, secera şi ciocanul, eroi, eroine, eposuri populare etc. De pildă, pe artera principală a Bişkekului, unde e cea mai mare concentraţie de monumente de for public, eroul celui mai întins epos din lume, Manas, este reprezentat de două ori, şi ambele sculpturi sînt ecvestre. Astfel de *anomalii* reduc din semnificaţia şi intensitatea simbolului pe care-l reprezintă Manas pentru poporul kîrgîz.

De altfel, am şi asistat la spectacolul unui meci improvizat de volei, în care actanţii erau un grup de tineri adunaţi în cerc, fete şi băieţi, care săltau mingea atît de sus în faţa monumentului iconic din piaţa centrală a oraşului, Piaţa Ala-Too, încît uneori balonul atingea chiar botul calului călărit de Manas, din acest grup statuar. Unde mai pui că la doi paşi era catargul cu drapelul naţional al statului, străjuit, ca-n vremurile socialismului, de doi ostaşi cărora nu li se îngăduie nici să clipească din

Stema URSS a rămas neatinsă.

ochi prea des... O funciară inconştienţă îi aruncase pe aceşti tineri într-un blocaj caraghios şi impudic, aducînd *zăbava* din mediul rural în inima unei capitale. M-am întrebat, atunci, dacă o astfel de *impietate* ar fi cu putinţă în Piaţa Tricolorului din Bucureşti, în Piaţa Marii Adunări Naţionale din Chişinău sau în Piaţa Roşie din Moscova? Poate că este o întrebare inadecvată.

Doresc să arăt, prin imagini, cum natura, epocile, personalităţile şi regimurile politice s-au cristalizat pe o singură alee a oraşului Bişkek, Aleea Tineretului. Este o arteră pietonală, care leagă Universitatea de Stat de Primăria oraşului. Este, cumva, acel element urban, care formează un fel de T imens, raportat la Bulevardul Chui (fost Lenin, cum era în majoritatea oraşelor şi satelor sovietice), care este perpendicular.

În spatele acestei axe se proiectează fabulosul lanţ montan Ala-Too, care, în zilele senine, te face să crezi că este *de-a dreptul ireal,* pictat doar de o mînă măiastră...

Asta este imaginea munţilor văzuţi dinspre Universitatea de Stat. În fotografie, micuţa figurină care stă cu spatele este cea a lui Şabdan Baatîr (1839-1912) – om politic care a contribuit la apropierea clanurilor kîrgîze de politica Imperiului Ţarist. Este o personalitate istorică foarte cinstită, a cărei statuie ecvestră tronează pe strada principală a oraşului Kemin, de unde se trage neamul său şi unde tatăl acestuia era *manap* (conducător din vremuri feudale).

Aceasta este faţada renovată a Universităţii de Stat. Ca şi frontonul Primăriei, acesta este tributară arhitecturii epocii staliniste. Chiar dacă spoiala de dată recentă ascunde specificul erei deja apuse, formele trădează esenţa. Recent, în faţa intrării principale a apărut monumentul lui Yusuf Balasagîn, personalitate de prim rang a Hanatului Karahanizilor din veacul al XI-lea. Lucrarea sculpturală a fost semnată de sculptorul Turgumbai Sadîkov.

Tot pe acea alee se mai află şi busturile a doi cărturari ai secolului XX – Constantin Judahin (1890-1975), creatorul dicţionarului kîrghîz-rus şi al altor dicţionare ale popoarelor central-asiatice (uzbek-rus, uigur-rus etc.), precum şi cel al altui savant lingvist local – Kasîm Tînîstanov (1901-1938), care a elaborat gramatica limbii kîrgîze moderne.

Deasupra frontonului Universităţii s-a conservat grupul statuar cu cei doi tineri care susţin cîte o carte cu o mînă, iar cu cealaltă – un cartuş cu iniţialele de altădată ale instituţiei CGU, adică Universitatea Kirghiză de Stat. Stema URSS a rămas neatinsă. Atunci s-a creat această instituţie, iar însemnele ei s-au păstrat. O imagine iconică – obligatorie pentru orice organizaţie a statului sovietic.

Un loc de unde vin doar veşti proaste, delirante, respingătoare, nedorite.

În spatele lor este un catarg cu steagul actual al statului. Probabil că, în trecut, flutura steagul RSS Kirghizia. Azi – statul independent: Republica Kîrgîzstan.

Iată cum, pe o singură arteră şi-au dat întîlnire mai bine de 1000 de ani de istorie. Alăturarea acestor imagini face posibilă vizualizarea acestei *întîlniri* (care poate fi oricînd trucată, manipulată) dintre personalităţi, sensibilităţi, epoci şi natură.

Doar cea din urmă este veşnică. Dar şi cea mai impresionantă, irepetabilă!

Experienţa pe care am avut-o în spaţiul kîrgîz m-a învăţat că a existat şi există mereu un clivaj profund dintre ceea ce ştim şi aflăm pe cale orală sau scrisă, cognitivă sau informativă despre un spaţiu geografic şi cultural, şi contactul direct cu acesta, şi mai ales cu oamenii acestuia. Mai mult, nu poţi aplica nişte norme şi percepţii valabile în Europa, pentru un spaţiu din afara acesteia. Bişkek este departe de Bucureşti, Berlin şi Bruxelles, Belgrad şi Bari, chiar dacă toate aceste oraşe, care au un B în titulatură, conservă o tradiţie europeană comună – cunoscută, studiată, popularizată, cercetată. În timp ce despre îndepărtatul oraş din inima Asiei Meridionale, aproape că nu se ştie nimic, decît că e un loc straniu, unde s-au experimentat „revoluţiile lalelelor", puse la cale de americani, încununate de eşecuri, confuzii şi dezamăgiri care tind să devină endemice. Un loc de unde vin doar veşti proaste, delirante, respingătoare, nedorite.

Recent, în această primăvară, lumea întreagă a vorbit din nou despre Kîrgîzstan. S-a spus că fraţii Tsarnaev s-au născut în aceste locuri şi că originea atacului terorist de la Boston, din ziua de 15 aprilie, se află pe meleagurile natale ale celor doi fraţi (vezi pe larg aici: www.foreignpolicy.com/articles/2013/04/19/from_bishkek_to_boston?page=0%2C0).

O gogomănie mai crasă nici că mi-a fost dat să aflu în scurta mea viaţă. Prefer ca modestele mele însemnări să disemineze cunoaştere, apropiere, şi nu respingere. Sper că am reuşit şi cu acest text despre Bişkek.

Vladimir Bulat *este istoric şi critic de artă, membru al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Artă (AICA, Paris), Membru al UAP din Republica Moldova şi România.*

NU VĂ DUCEŢI SĂ CĂUTAŢI MOMENTUL MELODIOS ÎN NOROAIELE TENORULUI

■ Prin prostiile pe care le scrie într-un articolaş însăilat la repezeală pe cunoscutul site (care semnalizează stînga, dar stă pe loc) criticatac.ro, dl Costi Rogozanu – fost tînăr gazetar cu potenţial, actualmente un părerist bătrînicios şi acru – face o foarte bună reclamă Festivalului *Dilema veche*. Mulţumim. Ne pare rău că a pierdut vremea să scrie atîta (nu vă duceţi să căutaţi pe Google articolul, e plin de aceleaşi obsesii împotriva „elitei"). Ne puteam descurca şi singuri. Cu publicitate pe piaţa liberă. (**M. V.**)

■ În ziua de 15 decembrie 2012, alături de Gabriel H. Decuble, Florin Iaru şi Răzvan Ţupa, am fost unul dintre cei patru naratori-coordonatori ai experimentului „Cel mai rapid roman din lume", în care 53 de scriitori cu totul am scris în 5 ore şi 35 de minute romanul *Moş Crăciun & Co.*, redactat, editat şi tipărit de editura ART după un total de 9 ore, 5 minute şi 8 secunde de la momentul startului. Recordul a fost recent omologat în mod oficial pe guinnessworldrecords.com. (**M. C.**)

■ Pentru a ne asorta cu dosarul muzical din această săptămînă, o întrebare dilematică de la compozitorul american John Cage: „Ce e mai melodios, un camion trecînd pe lîngă o fabrică sau un camion trecînd pe lîngă o şcoală de muzică?" (**P. M.**)

■ Cînd i-am cerut lucrarea, mi-a spus că a aruncat-o. De aceea – vezi bine – la noi „aurul se găseşte pînă şi în noroaiele drumurilor." Viitorului colţ cu Eminescu. Atenţie la stop! (**R. M.**)

■ În numărul din iulie al revistei muzicale britanice *Uncut*, Ceauşescu e pomenit de două ori: mai întîi în legătură cu piesa de Crăciun a indie-tenorului Scott Walker „The Day the «Conducator» Died"; apoi în recenzia albumului *The Lost Tapes* (recenzat şi în *Dilema veche* acum cîteva săptămîni) cu muzica „din era Ceauşescu" a lui Rodion Roşca, chitarist a cărui muzică realizată cu jucării în lipsa sintetizatoarelor e comparată de britanici cu Kraftwerk şi Human League. Albumul obţine 8 puncte din 10. Şi, firește, nu e scos de o casă de discuri românească. (**M. C.**)

© L. Muntean

Cu ochii-n 3,14

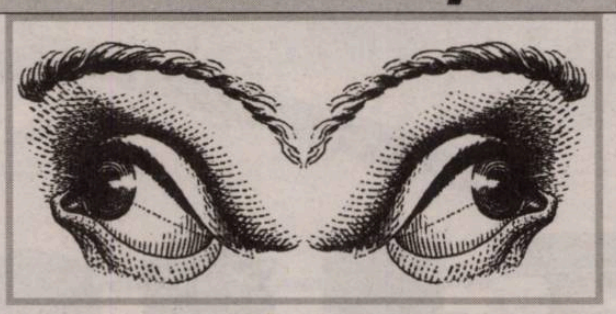

DE CEVA VREME AM OBSERVAT CĂ INDUSTRIA FRUMUSEŢII, DINTR-UN SOI DE AUTODISIMULARE, ÎŢI ŞTERGE DIN MINTE (SIMPLU) TOATE AMINTIRILE DESPRE NUDITATE

■ De ceva vreme am observat că ambalajele se degradează înaintea produselor. (**M. C.**)

■ E o vorbă veche, în germană, care zice cam aşa: *„Wer schön sein will muss leiden"*. Un alt fel de a spune „suferă baba la frumuseţe". Astăzi, industria frumuseţii nu mai cunoaşte limitele cruzimii. Undeva, pe Calea Călăraşi, vă aşteaptă Cruella Spa. (**M. M.**)

■ Un domn cu barbă, bine îmbrăcat şi cu alură intelectuală, în Gare de Lyon din Paris, a scos un teanc de bancnote din buzunar pe care mi le-a arătat şi mi-a spus că trebuie să-şi ia bilet de tren şi-i mai lipsesc 3,50 euro. În limba română, căci era de-al nostru. I-am dat, nici eu nu prea ştiu de ce: simţeam că-i o păcăleală, aşa că, poate, dintr-un soi de autodisimulare patriotică distructivă... (**I. P.**)

■ O echipă de cercetători israelieni a pus la punct o tehnică prin care se poate lupta contra alcoolismului dacă se merge direct la sursă, adică în interiorul creierului, şi îţi elimini din minte orice amintire legată de alcool. Deocamdată acest tratament este testat pe şoareci. Nu vi se pare că principiul e acelaşi din filmul lui Michel Gondry, *Eternal Sunshine of the Spotless Mind*, în care Joel, ca s-o uite pe Clementine, îşi şterge din minte, la propriu, toate amintirile cu ea? Doar că în povestea cu alcoolismul nu mai e vorba de ficţiune. (**A. M. S.**)

■ În plin sezon, la Vama Veche era mare agitaţie. Mulţi pletoşi bronzaţi şi alte feluri de boemi se perindau pe strada comercială. Pe o bordură, un tip cu barbă cînta la chitară. Lîngă el stătea un puşti cu un carton pe care scria „Salvaţi beţivii!" Mult mai actual, mai simplu şi mai clar decît vechiul slogan cu „Salvaţi Vama Veche!" (**A. M.**)

■ Pe măsură ce se apropie sfîrşitul unei veri deloc caniculare, simţi frustrarea „ştiriştilor" de senzaţie. Aşa se face că, în ultimele zile mai călduroase, au năvălit cu toţii în stradă, făcînd reportaje despre cum se topeşte România. Dornică de a găsi „secrete de supravieţuire" la 32 de grade, întrebînd în stînga şi-n dreapta „cum suportaţi canicula", o reporteră a primit cel mai simpatic răspuns, de la o doamnă, într-un parc: „Iaca, beau apă." (**S. G.**)

■ Recent, s-au iscat nenumărate discuţii legate de scenele de nuditate din serialul *Urzeala tronurilor*, după romanele lui George R.R. Martin. Una dintre actriţele principale, Emilia Clarke (blonda Kalesi), chiar şi-a cerut scuze, în timp ce bruna focoasă care joacă un rol subaltern (Nathalie Emmanuel) a promis că se va dezbrăca de tot. Filmul a fost transmis şi la noi, pe HBO, la ore interesante pentru copii şi adolescenţi, adică pe la 10 seara, cînd nimeni nu doarme. Adevărul e că scenele cu adevărat sinistre din *Urzeala tronurilor* sînt cele de decapitare, de smulgere a membrelor, de măcelărire lentă a cîte unui fetus în burta propriei mame. Asta ar putea dăuna grav sănătăţii emoţionale, nu doi sîni nesiliconaţi ai unei actriţe speciale. (**S. S.**)

TEORETIC, UITE-AŞA AU IEŞIT DIN CUPTOR FRUCTE INDUSTRIALE

■ Din ciclul „Ştirile care este". Titlu: „Accident spectaculos la Fârţăneşti: o maşină a ajuns pe gardul unei gospodării". Şi uite-aşa au ieşit din anonimat Fârţăneştii şi fârţăneştenii... (**M. V.**)

■ O femeie a întrebat la farmacie dacă au vreo alifie, vreun unguent, ceva, „pentru friptură". Farmacistul a făcut ochii mari. „Laaa cuptor...", a încercat femeia să explice, stîrnind o şi mai mare stupoare pe faţa farmacistului, „...m-am fript aici." Şi i-a arătat dosul mîinii, unde într-adevăr era o mare... „friptură". (**A. M.**)

■ Un organizator de evenimente spune că, în materie de botezuri, nu mai e la modă fîntîniţa de ciocolată, ci insula de fructe. Oare cristelniţa cînd o să iasă din trend? (**A. P.**)

■ Fiindcă au trecut cîteva luni de cînd nu le-am mai vizitat, revin la numele de firme de pe cuprinsul patriei, cu unele culese din Piteşti: Chintesenţa Enterprise SRL, O Mac Pădure & Grădină SRL, Stil Strehaia SRL, Apogeu SRL, Impuls Aroma SRL, Merry Christmas Divers SRL, Perla Timpului SRL, Amicii West Plast 2003 SRL, Doi Vecini SRL, Nini Simbol General SRL, Radical Zero SRL, Noi & Voi Insieme SRL, Dialog Total Progresiv SRL, De Trei Ori Da SRL, Frăţia Vinului D & C SRL, Baiazid SRL, Studio Enigma Olga SRL, Aripi De Argint SRL, Eden Reflexe SRL, Pop Delcris Primordial SRL, Gogoşica Tety SRL, Demn TV SRL, SSM Starea De Bine SRL, Îngerul Alb SRL, Pagaia Boboc SRL, Favorul SRL, Sănătatea Plantelor Tale SRL, Piar Caii Verzi SRL, Tentaţia Artei SRL, Roşcovana Micul Paradis SRL, Tigru Şi Eufrat SRL, Himera SRL, Aproape Ieftin IFN SRL, 7 Zile Image SRL, Centrul De Pelerinaje Sfânta Filoteea SRL, La Minut Perfect SRL, Aici Succesul Dumneavoastră SRL, Poveşti Nemuritoare SRL, Abis SRL, Stivuitoare Plus 2003 SRL, Nick Grill La Grecu SRL, Invidia Event SRL, Eu Şi Tu Pentru Viitor SRL, Capriciu Global SRL, Automatisme Industriale SRL, Cafegiu Punctro Vintage SRL, Fereastra Zmeilor SRL, Prietenia SRL, Adolf Cereal SRL, Partener Preţuri Mici SRL, Dinastia In Memory SRL, Prosper Divers SRL, Noutatea SRL, Eterna La Pacea SRL, Da Şi Nu SRL, Orice Centrală Termică SRL, Manole Zece SRL, Direct Casa Construieşti Piteşti SRL, Pleiadele Maria SRL, Aspiraţia SRL, Opium Secret SRL, Service Auto Bebe Bărbuţă SRL, Copilul Dorit SRL, SIR Motanul Amenajat SRL, Geto Dac Industrial SRL, Raţional SRL, Punct Ochit Design SRL, Nea Marin Instalatorul Meseriaş SRL, Pui De Ţară SRL, Cris Nicol Florile Păcii SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

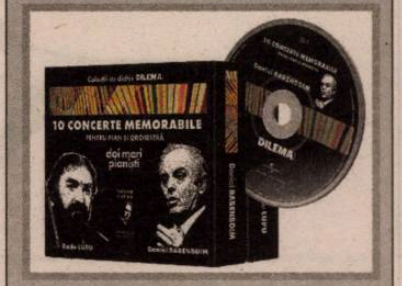

Din 29 august

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 497 ■ 22-28 august 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 3,99 lei

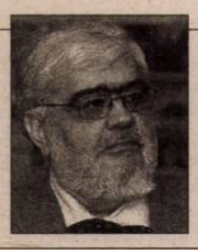

ANDREI PLEŞU

„Despre bătrîneţe“

pagina 3

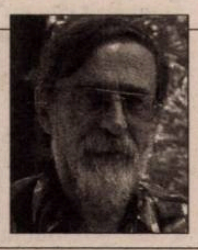

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Impresii călătoare“

pagina 4

Interviu cu un coşar

ADRIAN IUGA

pagina 7

Republica Moldova

între UE şi Uniunea Euroasiatică

© C. Ciucu

„Dacă noi vedem în Uniunea Euroasiatică o posibilitate, de ce moldoveanul o caută pe dracu’?“

VLADIMIR VORONIN

„N-am văzut moldoveni cu ochi oblici. Ce să caute în Uniunea Euroasiatică?“

TRAIAN BĂSESCU

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

turneu de inbox

NR. 496

Articolul Mariei Iordănescu, „Între şansă privată şi normalitate instituţională"

Olimpicii vs *majoritatea*

Că avem olimpici care ne aduc o bună faimă în lume este foarte lăudabil. Dacă acest fapt e un indicator suficient pentru a afirma că sistemul nostru de educaţie este performant e o chestiune diferită. Iar ce anume se întîmplă ulterior cu aceşti olimpici, dacă societatea noastră reuşeşte sau nu să îi pună în valoare e o cu totul altă chestiune.

Legat de primul aspect, cel al faimei, este raţional ca, din punct de vedere politic, acest lucru să fie exploatat. Bunăoară, ar fi o greşeală strategică din partea celor care se află în poziţii de conducere să nu popularizeze astfel de succese pentru a cîştiga din asocierea indirectă. La urma urmei, domeniul politicii este imaginea. Apropo de asta, îmi vine în minte filmul *Ikiru* al lui Kurosawa. Întotdeauna vor exista „candidaţi" la asumarea meritelor altora – tocmai cei preocupaţi de imagine. În fine, dacă cineva poate avea merite în cazul olimpicilor, atunci este vorba, în primul rînd, de ei înşişi, de profesorii care i-au pregătit direct şi, nu în ultimul rînd, de părinţii acestor elevi de elită. În unele situaţii, o parte din merit poate fi şi al şcolii de elită, acolo unde este cazul. Cum anume a favorizat sistemul nostru educaţional (tot mai afectat de mediocritate, autism instituţional şi birocraţie) astfel de succese este foarte discutabil. Dincolo de orice speculaţie, cel mai corect ar fi să îi întrebăm tocmai pe profesorii care i-au pregătit pe aceşti olimpici cum anume au fost sprijiniţi.

Este numărul de olimpici şi valoarea acestora un indicator al calităţii sistemului educaţional? Aparent, s-ar putea spune că da, însă am dubii foarte mari că ar fi aşa. Meritul sistemului nu îl văd legat de excepţii, ci de majoritate. Care este starea majorităţii elevilor români? Ce performanţe au dovedit aceştia? Cum este majoritatea elevilor noştri faţă de majoritatea elevilor pregătiţi în alte sisteme educaţionale? Paradoxal, dar explicabil, sistemul se va mîndri cu rezultatele excepţiilor, dar va susţine în continuare mecanismele care produc rezultatele reflectate mai degrabă de starea majorităţii.

Care este soarta olimpicilor? Am o mare bănuială că majoritatea pleacă din ţară. Oare nu e normal să îşi maximizeze şansele de dezvoltare personală alegînd mediul optim? Unii se întorc, poate după ce ajung profesori sau cercetători la universităţi prestigioase, şi încearcă să promoveze şi la noi valorile pe care le-au dobîndit. Dar, din nou, se lovesc de sistem, care se laudă cu excepţiile, dar nu le favorizează, deoarece asta ar putea pune în pericol stabilitatea, distribuţia de putere în sistem. Exemplele sînt nenumărate şi arhicunoscute, inutil să le mai discutăm aici.

Mai există, totuşi, încă un punct de vedere, diferit, din care merită popularizate succesele olimpicilor: cel al gîndirii pozitive, al impactului afectiv – mult mai important în practică decît demersul raţional. E bine să vedem că românii sînt valoroşi şi apreciaţi. Atîta doar – să nu confundăm gîndirea pozitivă cu ceea ce făceau comuniştii în vremurile lor de glorie, cînd „trăiam decenii de împliniri măreţe" şi aveam producţii fantastice la hectar, deşi nu prea aveam ce pune pe masă. Păstrîndu-ne detaşarea şi gîndirea pozitivă, îi felicităm călduros pe olimpici şi urăm sistemului să îşi vadă mai bine de curăţenia de sub preş şi de performanţele majorităţii, care reflectă, de fapt, adevărata sa valoare.

Marcel CREMENE

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Două noi ghiduri de creative writing de la Paralela 45: Anne Manott – *Cum înveţi să scrii ficţiune pas cu pas* (traducere de Ileana Ioniţă-Iancu) şi William Zinsser – *Cum să scriem bine. Ghidul clasic pentru scriitorii de nonficţiune* (traducere de Amalia Mărăşescu). E nevoie de astfel de cărţi într-o cultură unde se scrie mult şi mediocru. (Marius Chivu)

■ Am trecut de cîteva ori prin Haţeg şi niciodată n-am avut timp să vizitez rezervaţia de zimbri. Aflu însă că există o rezervaţie de zimbri, chiar cu un număr mai mare de exemplare decît cea din Haţeg, mult mai aproape de Bucureşti, lîngă localitatea Bucşani, unde se poate ajunge din drumul spre Tîrgovişte. N-am fost acolo, dar sînt convins că poate fi o plimbare reuşită. Altfel spus, să ne mai uităm şi la zimbri, că de boi ne-am săturat. (Andrei Manolescu)

■ Joi, 29 august, de la ora 19, în Grădina Verona, concert de vară cu fantasticul domn Alexander Bălănescu. A doua zi e vineri, 30 august, aşa că vă urcaţi în maşină şi veniţi la Alba Iulia. Avem festival. (Luiza Vasiliu)

■ *Cartea fericirii*, a Ninei Berberova (Humanitas, 1998, traducere de Petru Creţia). Nici pe departe o nouă apariţie, dar de mult nu am mai citit o carte în care fiecare cuvînt să fie la locul lui şi nimic să nu fie spus convenţional. (Iaromira Popovici)

■ S-au împlinit 70 de ani de la apariţia primei ediţii din *Micul Prinţ* al lui Saint-Exupéry. Rămîne cartea cea mai citită după *Biblie*. A fost tradusă în peste 270 de limbi şi de dialecte şi s-a spus despre această poveste că ar fi cel mai mare tratat de metafizică al secolului XX. Am tot făcut-o cadou de-a lungul timpului. De fiecare dată cînd am cumpărat cîte un nou exemplar, m-am gîndit că întîlnirea dintre un mic cititor şi Micul Prinţ e pur şi simplu un miracol. (Ana Maria Sandu)

■ Godot Café Teatru (str. Blănari nr. 14) va găzdui, pe 22 august, spectacolul de teatru *Marea iubire a lui Sebastian*, inspirat din notiţele lui Leny Caler, jurnalul lui Mihail Sebastian şi din piesa *Jocul de-a vacanţa*. Distribuţia: Rodica Mandache, Ana-Ioana Macaria, István Téglás şi Marius Manole. Accesul în sala de spectacol se face prin rezervări la: 021 31 61 682 şi 0736 414 244, între orele 12 şi 19. (Ruxandra Mihăilă)

■ Sîmbătă, pe 24 august, la Opera Naţională Bucureşti are loc, de la ora 20,30, la cea de-a VII-a ediţie a „Promenadei Operei", un concert extraordinar de muzică clasică, în aer liber. Intrarea este gratuită. (Stela Giurgeanu)

■ Simpaticul jurnal al lui Andrei Bodiu, *China. Jurnal în doi timpi* (Editura Tracus Arte, 2013), povestea a două călătorii „universitare" în nordul

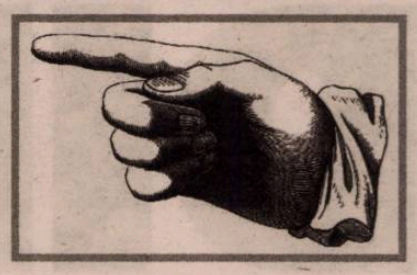

îndepărtat al Chinei, scrisă cu acribie ardelenească şi ironie confucianistă. (Simona Sora)

■ Sub sloganul „La Muzeul Naţional al Ţăranului Român plouă răcoritor cu teatru independent", dacă sînteţi în Bucureşti şi vreţi să vă ascundeţi de căldură, în perioada 20-31 august puteţi merge la cea de-a şasea ediţie a Festivalului Undercloud, unde vor fi cele mai bune 28 de spectacole de teatru independent din toată ţara. (Patricia Mihail)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **La muncă cetăţeni**
- **Cultura e pe bani**
- **Activism**

album dilematic

Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

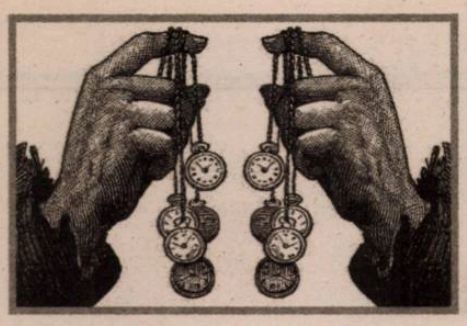

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Despre bătrînețe

„*Sexagenarios da ponte!*“ – suna un slogan al Romei antice. „Sexagenarii să fie aruncați de pe pod“. S-ar zice că, odată cu răspîndirea creștinismului, această „soluție“ radicală la problema bătrîneții a fost abandonată. Dar ea a supraviețuit, în subteranele mentalului european, îngrijorător de mult. În anii '60 ai secolului trecut, printre tinerii insurgenți ai marilor capitale de pe continentul nostru, se răspîndise îndemnul: „Să nu aveți încredere în cei care au mai mult de treizeci de ani!“ După aproape două milenii de creștinism, portretul negativ al bătrîneții era, prin urmare, încă la îndemînă. La drept vorbind, suportul scripturar al unei apologii creștine a vîrstei tîrzii nu e, nici el, tocmai încurajator. Iisus ne-a învățat lucrurile esențiale: cum să ne rugăm, cum să făptuim, cum să ne iubim aproapele, cum să suferim și cum să murim. Dar n-a apucat să întruchipeze, exemplar, starea bătrîneții. Și-a sfîrșit viața la 33 de ani, iar cei 12 ucenici care i-au stat aproape abia dacă aveau, atunci cînd i-a părăsit învățătorul lor, vîrste cuprinse între 18 ani (Sf. Evanghelist Ioan) și 32 de ani (Sf. Petru). Întreaga țesătură a Noului Testament iradiază un anumit elan, o anumită prospețime tinerească, în contrast cu „gerontocrația“ patriarhilor vetero-testamentari. În ambianța Evangheliei nu bătrînețea este, de altfel, vîrsta ideală, vîrsta apoteozei spirituale. Vîrsta deplinătății, a credinței și cunoașterii mature este vîrsta atinsă de Iisus, vîrsta bărbăției, a perfecțiunii măsurate după modelul hristic (*Efeseni*, 4, 13: „...starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos“).

Din cele 25 de ocurențe ale cuvîntului *presbyteros* în cele patru evanghelii, majoritatea se referă nu la vîrstă, ci la o funcție publică și încă una discutabilă din perspectiva destinului hristic. Bătrînii sînt parte a conducerii comunității iudaice, membri ai Sanhedrinului (cf. Marcu 8, 31: *presbyteroi, archiereis, grammateis)*, răspunzători, așadar, de punerea sub acuzare și de condamnarea lui Iisus. (...). În Faptele Apostolilor, în Apocalipsă, în Epistolele Pauline și în cele Sobornicești, alături de menținerea sensului negativ din evangheliile sinoptice, apare frecvent și sensul de „preoți“ ai noii comunități.(...).

Bătrînețea e „prilejul“ optim al rîsului restaurator.

Bătrînețea, așa cum apare în Noul Testament, poate fi, așadar, conotată negativ, ca emblemă a unei autorități opace la mesajul noutății hristice, ca întruchipare a unei tradiții anchilozate, ca blocaj, dar și pozitiv, ca oficiu legitim, ca „vrednicie“ slujitoare, ca magisteriu.

Cultura europeană a preluat această „duplicitate“ a termenului producînd, în mare, două tipuri de discurs despre bătrînețe. Unul patetic, sumbru, cu un subton de masochism, la capătul căruia te simți condamnat ireversibil la neputință, durere și moarte: bătrînețea e anticamera penibilă a sfîrșitului: o colecție tot mai amplă de degradări, avînd ca limită ultimă opacitatea neantului. Există însă și un discurs despre bătrînețe orientat spre euforie. Bătrînețea are farmecul ei ireductibil: un amestec subtil de înțelepciune, autoritate și virtute, o bună ocazie de a recupera, compensatoriu, un mod de viață mai pur, liber de ingerințele corpului, încărcat de beneficiile unei lungi experiențe. Toate „pierderile“ firești ale vîrstei sînt dublate de norocoase „cîștiguri“. Pe scurt, bătrînețea survine ca un răgaz binemeritat și ca o șansă de relansare, în perspectiva unui alt orizont decît acela al determinărilor pămîntești. (...)

Rubens, „Bătrîn“

Bătrînețea nu este, prin ea însăși, un paradis. Ar fi iluzoriu – și, aș spune, necreștinesc – să trecem euforic cu vederea neajunsurile, suferințele, cearcănul de dramă omenească pe care orice bătrîn, oricît de tonic, le resimte mai devreme sau mai tîrziu. Nu poți lua, în mod ipocrit, decrepitudinea drept binecuvîntare. Nu poți trăi, fără amărăciune, veștejirea intelectuală și trupească. A încerca să înțelegi, edificator, aceste „accidente“ e a te apropia de o temă străveche, complicată și riscantă: tema răului. Altele sînt, totuși, soluțiile bătrîneții creștine: răbdarea, rugăciunea și, oricît ar părea de îndrăzneț, umorul. Bătrînețea e „prilejul“ optim, privilegiat, al răbdării neresemnate, al convertirii fiecărui gest sau gînd în neîntreruptă rugăciune și al rîsului restaurator. Firește, nu vorbim de rîsul nerușinării, al trivialității, al deriziunii lumești, ci de rîsul „eschatologic“, cel pomenit în *Evanghelia după Luca* (6, 21): „Fericiți cei ce plîngeți acum, că veți rîde!“ E rîsul cuprins în numele dat lui Isaac, rîsul aflat la limita dintre perplexitate și speranță al părinților săi Avraam și Sara, rîsul unor bătrîni care se intersectează cu surîsul lui Dumnezeu. E „rîsul înțelepților“, de care se ocupă Clement din Alexandria în capitolul 5 din cartea a doua a *Pedagogului:* un rîs „măsurat“, „educat“, mai aproape de armonia *surîsului,* decît de veselia tîmpă și zgomotoasă, sau de acreala celui iremediabil mohorît.

(Fragmente din conferința care va deschide Festivalul Dilema Veche din Cetatea Alba Iulia, pe 30 august 2013)

PUBLICITATE

adevărul
PREZINTĂ FESTIVALUL

Ziarul festivalului George Enescu e realizat de Adevărul în colaborare cu organizatorii evenimentului.

În perioada 30 august - 27 septembrie, ziarul festivalului va fi distribuit în toate sălile de concert și ca supliment gratuit al ziarelor Adevărul și Weekend Adevărul, de luni până vineri, în 16 și 24 de pagini, în București!

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Fermierul activ

Scurtă recapitulare pentru publicul urban şi activ al *Dilemei vechi:* Uniunea Europeană acordă subvenţii directe pentru terenul agricol. Acestea nu au legătură cu cantitatea de grîu, porumb sau cartofi care este produsă pe respectivul teren. Este condiţionată doar de simpla posesie a pămîntului. Altfel spus, cultivă sau nu cultivă, banii europeni se duc la proprietar, cu condiţia ca acesta să dispună de un cont în bancă şi de suficiente dovezi legale care să îi ateste calitatea (de proprietar, firește). Mărimea suprafeţei minime „subvenţionabile" este o decizie a statului membru. La noi, în România, aceasta este de cam o treime de hectar. Să fie clar: cultivi sau nu cultivi, faci producţie sau nu, subvenţia ajunge în cont. Nici nu ar putea fi altfel: dacă Uniunea ar plăti în funcţie de mărimea recoltei, Organizaţia Mondială a Comerţului (OMC) ar considera gestul ca fiind o schemă ilegală de subvenţionare şi multe belele internaţionale s-ar isca. Pentru acelaşi public urban şi activ, trebuie să reamintesc un fapt simplu: subvenţiile directe, alocate pe hectar, se trag din mai vechea nevoie europeană de mîncare! Ştiu, asta ţine de anii '50 şi '60, consecutivi celui de-al Doilea Război Mondial. Ani grei, ani de foamete, dependenţi de ajutoarele venite de peste Ocean! Aşa ceva nu trebuie să se repete. Necazul este că Europa, în prezent, este în situaţia (nu tocmai neplăcută) a... supraproducţiei, fapt care ridică altă întrebare: cum menţii în funcţiune economică atît de multe ferme, fără a supăra pe Domnia sa, Piaţa Liberă, şi pe Internaţionalul său braţ „armat", OMC-ul?

Aşa s-a ajuns la o situaţie relativ neplăcută. Toţi proprietarii de teren capătă bani din subvenţia directă. Ar fi aşa: aeroporturile (ele au multă verdeaţă pe lîngă piste), terenurile de golf (verdeaţă de-a dreptul), fabricile mari (Coca-Cola din Irlanda are ditai proprietatea care capătă subvenţii), rezervaţiile de vînătoare (vezi cazul domnului Porsche sau al familiei regale a Spaniei), băncile (doar nu vă închipuiţi că tocmai băncile comerciale ar fi ratat ocazia de a căpăta subvenţii pe terenurile gajate), ba chiar micii cultivatori de cannabis (este deja celebru cazul unui student suedez care a încasat, perfect legal, ani buni, o subvenţie pe un teren de 2000 de metri pătraţi, din care obţinea cînepa... fumabilă). Cel mai supărător fapt pentru contribuabilii europeni pare a fi subvenţionarea terenurilor niciodată cultivate, în numele atotputernicei Politici Agricole Comune!

De aceea, comisarul Cioloş a primit drept moştenire supărătoarea problemă, şi a apucat să promită o rezolvare. Veţi spune că nu e mare lucru... Ce mare brînză poate fi să scoţi de pe liste pe cei care nu fac agricultură, în ciuda faptului că au terenuri multe în proprietate? O fi aşa de complicat să scoţi aeroporturile şi terenurile

de golf de pe lista subvenţiilor? Păi, daţi-mi voie a vă zice: este! Uniunea Europeană vrea reguli clare, uniforme, indiscutabile, neutre politic şi naţional. Aşadar, doreşte definiţii. X-ulescu din cutare stat membru capătă subvenţie? Bine! De ce? Pe ce criteriu? Y-ulescu din alt stat membru nu este eligibil? Din nou, bine! Numai să ştim motivele. Exprimate clar, în scris, pe criterii agreate de toată lumea. De producţie nu poţi lega subvenţia, că sare OMC-ul de trei poşte în sus şi ies mai multe necazuri decît rezolvări. Atunci, cum să faci deosebirea între administratorii aeroporturilor şi ţăranii din sudul Franţei sau nordul Spaniei? Şi unii, şi alţii au teren în proprietate. Tehnic, este greu să scrii o reglementare clară, care să facă deosebirea între contele de Santa Cruz (proprietar de terenuri pe care cresc doar iepuri) şi Ioan Niculae (tot proprietar de terenuri, dar de pe care strînge cantităţi impresionante de porumb sau floarea-soarelui).

Aşa a apărut nevoia de a defini un animal ciudat: fermierul activ. El este cel care produce (fără să-l vadă OMC-ul), care poate căpăta subvenţii (întru transparenţa alocării banilor publici în UE) şi care să fie un adevărat Producător de Mîncare. Credeţi că e simplu? Defel. Negocierea definiţiei durează de ani de zile şi nu i se vede vreun rezultat în viitorul apropiat. De ce? Răbdare încă o săptămînă...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Impresii călătoare

– Dar de unde sînteţi? ne întreabă, după o scurtă conversaţie, chelnerul flamand, întinzîndu-ne meniurile.

– Din România, răspund eu, cu jumătate de gură.

– Amîndoi? se miră el, uitîndu-se la nevastă-mea, care este luată adesea drept nordică.

– Soţia mea e norvegiancă, îi spun eu, uşor ţîfnos.

– A, deci te-a scos doamna la o friptură? rînjeşte chelnerul la mine.

Apoi, uitîndu-se în jur, îmi aruncă peste umăr:

– Vezi că au mai rămas nişte resturi la masa vecină, poţi să iei de acolo, că te scoate mai ieftin.

La plată, flamandul cel fudul pune nota în faţa soţiei mele şi mai rînjeşte o dată către mine: *„Azi e ziua ta norocoasă!"* Eu îi spun ceva despre Brel şi *les flamingants,* dar se face la rîndul său că nu aude. Xenofobia pare să devină principala reuşită reală a *uniunii* europene...

* * *

Şcoala de vară de la Konitsa e neschimbată. În ciuda crizei, organizatorii au reuşit şi de data aceasta să adune studenţi din toţi Balcanii, pentru două săptămîni de cursuri şi teren „transfrontalier", în Grecia şi Albania. Ne ducem glonţ la Platanul Mariei, unde, după ce ne informăm reciproc, în cel mai curat limbaj mimico-pantomimic, despre ce-am mai făcut în ultimul an, ne aşteaptă *ouzo meze*-ul de bun venit. Din partea casei. Şi ne simţim din nou „acasă". A doua zi, mergem deja cu toţi studenţii într-un sat ascuns în munţi. E sărbătoarea de Sfînta Paraschiva şi toţi fiii satului s-au întors din toate colţurile lumii să serbeze. Satul mai are doar vreo zece familii, dar acum sînt cîteva sute, au venit din Europa, dar şi din Australia sau Canada. Sîntem adoptaţi în cel mai firesc mod cu putinţă. Unii se prind în dans. Cine plăteşte lăutarii conduce hora, iar lăutarii – ultimul „taraf" din zonă – îl urmează pas cu pas, îl privesc în ochi şi îşi modulează cîntarea după mişcările acestuia. Gazda petrecerii, o venerabilă zeiţă a fecundităţii, cu ochi de foc, preia baticul, conduce dansul şi se metamorfozează într-o graţie a munţilor, de un erotism cutremurător. Iar cînd, tîrziu în noapte, Marele Vassilis se ridică, în sfîrşit, de pe scaunul său, toată lumea amuţeşte, nu mai există decît jeluirea clarinetului şi mişcarea suspendată a lui Vassilis. „Mă aşteptam la ceva mai kitsch, aşa, gen «Cîntarea României», dar e pe bune!" nu-şi mai revine un student.

– A, deci te-a scos doamna la o friptură? rînjeşte chelnerul la mine.

* * *

După Konitsa, ne-am început concediul coborînd la vale, din Munţii Pindului, pînă unde se termină pămîntul, am luat primul feribot şi am ajuns într-o insulă, iar de acolo – în cel mai îndepărtat golf. Nu a trebuit să-mi închid telefonul şi să-mi ascund laptopul, căci aici, pînă şi undele sînt în siestă, aşa că sînt „debranşat" de la natură. Gazda noastră nu ne întreabă nici cum ne cheamă, ne conduce în camera generoasă, cu două balcoane, şi ne asigură doar că *„nix problem"*, după care îmi povesteşte că a lucrat 25 de ani la München. Realizez, mai tîrziu, că nu ne înregistrează pentru bunul motiv că nu declară nimic la Fisc, evaziunea fiscală din turism fiind deja un sport naţional în Grecia.

* * *

La două minute de casă e plaja, tivind golful cu o panglică de nisip fin, care avansează mult în oglinda de cristal a mării. De partea cealaltă a plajei se înşiruie palmierii şi cîrciumile, care îşi întind şezlongurile spre mare şi îşi trag mesele la umbră. Majoritatea turiştilor sînt cupluri de britanici, categoria *oldies but goldies,* zîmbind la soarele mediteranean, în aşteptarea unei nesperate a doua tinereţi de duminică. Nu există nici un club, nu se aude nici o muzică, doar „cosaşii" ăia meridionali şi scandalagiii pe care uit mereu cum îi cheamă. Luăm berea de bun venit, un Mythos în halbe aburinde: *Yamas, c'est dimanche au paradis!...*

* * *

De a doua zi, tabieturile sînt puse la punct: masa pentru cafeaua de dimineaţă, locul la plajă, cel pentru berea de la 12, siesta, bineînţeles, plimbarea de după-amiază şi masa de seară. Am nimerit tot la o Maria, *Marry's,* devenită rapid *Meri-fis,* căci ne-a întrebat dacă vrem *ţicăn* sau *fis,* după care ne-a zîmbit cu un *senc iu veri maţ!* Aleargă de colo-colo, cam haotic, dar cu o asemenea sîrguinţă că nu poţi decît să o iubeşti. O dată, ne-a uitat vreo jumătate de oră. A avut apoi o revelaţie şi a venit fugind la noi: *„I forgot you!"* ne-a zîmbit ea, candid. Dar sîntem deja de-ai casei şi nu avem nici un zor. De altfel, ca la toţi meridionalii, zorul nu prea are sens...

* * *

Pe drumul de întoarcere, în portul Vassiliki, unde ne-a lăsat feribotul, luăm o bere de adio. Este o bijuterie de vechi sat pescăresc, devenit turistic, dar nu excesiv, cu lanţul său de restaurante pe malul mării, dar şi cu două-trei taverne unde localnicii îşi beau bîrfele. Ne serveşte o româncă, studentă la Construcţii, care visează să ajungă la Meteora. Alături de noi, un cuplu de români dezabuzaţi: „Cine dracu' ne-a pus să venim aici? Tu nu vezi ce ponosit e totul? Cu banii ăştia mai bine mergeam la noi, la Venus, acolo barem ai ce face!" se revoltă duduia. „Mai încercăm şi pe insulă, şi dacă e tot aşa, ne întoarcem acasă" – o liniştește dînsul şi pleacă împreună spre un BMW imens şi negru. Doamne, cum om fi devenit o ţară de ţoape parvenite?

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele naţiunii şi hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

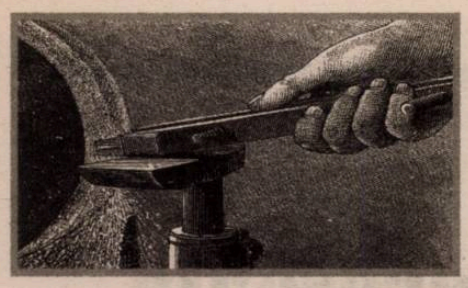

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Dincolo de frontiera populismului

Cererea vicepremierului şi ministrului olandez pentru Afaceri Sociale, Lodewijk Asscher, ca Uniunea Europeană să instituie un „cod portocaliu" privind circulaţia forţei de muncă în interiorul spaţiului comunitar, reprezintă mai mult decît un nou puseu al populismului. Solicitarea este cuprinsă într-un articol apărut concomitent în ziarul olandez *Volkskrant* şi în cel britanic *The Independent,* semnat de ministrul olandez, alături de David Goodhart, un autor britanic cunoscut pentru abordările sale antiimigraţioniste.

De data aceasta, lucrurile încep să o ia pe o cale ce poate deveni periculoasă nu doar pentru români şi bulgari, nu doar pentru cetăţenii statelor membre din Europa Centrală şi de Est, ci pentru întreaga construcţie europeană. Pînă acum, discursul antiimigraţie fusese îmbrăţişat cu drag de presa tabloidă britanică, în cadrul unei campanii pline de exagerări, dar şi de exponenţi ai formaţiunilor extremiste şi antieuropene – printre acestea, şi partidul olandez zis „al Libertăţii". Un partid care a făcut parte din coaliţia guvernamentală pînă la alegerile din toamna anului 2012 (şi nimeni nu s-a gîndit să „pedepsească" Olanda pentru asta...) şi care, printre altele, a introdus în actul fondator al coaliţiei prevederea potrivit căreia Haga se va opune oricărei extinderi a spaţiului Schengen. Ceea ce s-a şi întîmplat.

Dar Lodewijk Asscher – ca să revenim la chestiune – nu este în nici un caz un extremist. Partidul său de centru stînga, Partidul Muncii, face parte din familia social-democrată europeană şi se află în coaliţia care susţine guvernul al doilea, al liberalului Mark Rutte. Principalul „merit" al cererii ministrului de la Haga este acela că scoate discursul antiimigraţie din cadrul prea puţin frecventabil, delimitat de presa tabloidă în goană după senzaţional şi de discursul unor lideri populişti antieuropeni. De data aceasta, pericolul imigraţiei este pus în legătură directă cu generoasele idei ale Europei sociale. Nu doar că nou-veniţii din Europa Centrală şi de Est, gata să muncească mai mult pentru mai puţini bani, înseamnă o concurenţă pe piaţa muncii pentru localnici, dar esticii mai sînt şi victimele abuzurilor din partea angajatorilor.

„Cod portocaliu" privind circulaţia forţei de muncă în interiorul spaţiului comunitar.

„Nou-veniţii sînt, uneori, exploataţi de către angajatori lipsiţi de scrupule. De prea multe ori, angajaţii sînt plătiţi prea puţin (uneori chiar mai puţin decît salariul minim legal), trebuie să lucreze prea mult timp şi, uneori, trebuie să plătească nişte chirii exagerate pentru adăposturi proaste" – susţin autorii articolului. Cu alte cuvinte, esticii vor fi protejaţi în faţa abuzurilor dacă vor fi convinşi să stea acasă şi, astfel, Europa socială va răsufla uşurată.

Cum se va institui însă „codul portocaliu" la nivel european este greu de întrevăzut. Libertatea de circulaţie, inclusiv a forţei de muncă, este înscrisă cu litere de foc în tratatele de aderare ale noilor state membre, ca şi în Tratatul de la Lisabona, actul care stă la baza Uniunii. Dar cetăţenii de după fosta Cortină de Fier nu s-au putut bucura de la bun început de accesul neîngrădit pe piaţa europeană a muncii.

Au fost prevăzute perioade de tranziţie, de pînă la şapte ani, în care vechile state membre puteau introduce restricţii – şi cele mai multe au făcut-o. De partea cealaltă, noile state membre au fost de acord să-şi liberalizeze pieţele, să-şi alinieze preţurile, să-şi deschidă pieţele de capital, ale terenurilor agricole ş.a.m.d., beneficiind tot de perioade de tranziţie. Toate aceste lucruri au fost acceptate de către fiecare stat membru în parte, cînd au fost ratificate tratatele de aderare. A schimba acum regulile jocului ar însemna o modificare a tratatelor, ceea ce presupune ratificarea de către fiecare stat membru în parte, fie prin referendum, fie prin proceduri parlamentare. Şi este greu de crezut că vreun stat membru din Europa Centrală şi de Est ar accepta „codul portocaliu" olandez.

Problema nu este însă închisă. Uniunea Europeană trece astăzi printr-un amplu proces de redefinire şi este posibil ca, în următorii ani, nimic să nu mai fie ca înainte, pe continentul nostru. Tot ce putem constata acum este un început de constituire a unei „axe antiimigraţioniste" Haga – Londra. Va putea fi aceasta baza unei alianţe mai largi, de state cu mare influenţă în Uniunea Europeană? Deocamdată, marile oraşe din Germania şi-au exprimat deschis temerile legate de creşterea numărului de imigranţi proveniţi din România şi Bulgaria.

Eventuala constituire a unei asemenea alianţe în interiorul Uniunii ar transforma în realitate acea „Europă a cercurilor concentrice", despre care se tot vorbeşte ca posibilă variantă de a mai potoli avîntul populismului şi antieuropenismului. Adică, mai pe românеşte, o Europă în care cei de la periferie să fie puşi în banca lor de către cei din „nucleul dur". O Europă cu mai multe nivele de decizie şi cu măcar două feluri de cetăţeni – unii, „mai egali" decît alţii.

Să nu ne imaginăm însă că Europa Centrală şi de Est va primi cu seninătate o asemenea lovitură. Sub presiunea opiniilor publice din aceste ţări, liderii politici vor fi şi ei nevoiţi să treacă la măsuri de retorsiune şi probabil că se vor considera la rîndul lor absolviţi de anumite obligaţii pe care şi le-au asumat. Iar „Europa cercurilor concentrice", văzută ca o alternativă *soft* la spargerea întregului edificiu, s-ar putea dovedi, la rîndul ei, o iluzie.

Ce-i drept, amenințarea nu este imediată. Prezentată frumos în ambalajul Europei sociale, problema „imigraţiei interne" de-abia dacă a fost pusă pe masa discuţiilor. Urmează dezbateri lungi şi dificile, cu final greu de anticipat. Dar direcţia în care merg lucrurile este cu adevărat îngrijorătoare.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Costin CIOBANU

O perfuzie pentru Parlament

– din import –

Parlamentul nostru, chiar cu o majoritate de 70% pentru USL şi cu prezidenţiabilul Antonescu, şef peste Senat, este marginal în termeni de influenţă politică şi de impunere a temelor agendei publice şi politice. Se vede în inflaţia de Ordonanţe de urgenţă (un plus de 50% în primele şapte luni, faţă de perioada similară din 2012, spune *Ziarul Financiar),* în cît de puţine legi propun parlamentarii (doar 11% din legile adoptate în ultima sesiune aparţin deputaţilor şi senatorilor, conform IPP) sau în revolta unor aleşi împotriva transformării Parlamentului în maşină de vot.

Dincolo de proiecte utopice, precum republica parlamentară (cetăţenii vor, totuşi, să-şi aleagă direct preşedintele), întrebarea este dacă Parlamentul, identificat în sondajele de opinie drept omul bolnav al democraţiei noastre, poate fi cumva pus pe picioare sau e condamnat să se zbată între irelevanţă, zvîcniri punctuale şi tabloidal. Se poate găsi o perfuzie cu efect rapid?

Aş răspunde spunînd, pe urmele lui Machiavelli, că, pentru Parlament, este mai important să fie temut decît iubit. Cu excepţia moţiunilor de cenzură reuşite, din 2009 şi 2012, şi a suspendării de anul trecut, legislativul nu reuşeşte nicicum să devină centrul de interes şi decizie al politicii româneşti.

Pentru Parlament, este mai important să fie temut decît iubit.

Dacă dragoste cu sila ştim că nu se poate, atunci cum s-ar putea, deci, obţine, măcar în doze mici şi în paşi la fel de mărunţi, un Parlament temut prin relevanţa sa? Unii ar arăta, firesc, către iniţierea unor legi pertinente şi către controlul mai bun al instituţiilor din subordine. Marea problemă este că parlamentarilor şi Parlamentului le lipseşte capacitatea profesională şi administrativă pentru a răspunde complexităţii situaţiilor pe care le au de legiferat. De aceea, se bazează covîrşitor pe ce vine de la Guvern sau de la UE. Deci, rezolvarea trebuie căutată în altă parte.

Cu suficientă inteligenţă politică, salvarea ar putea fi transformarea legislativului în cea mai importantă sursă de dezbatere politică *standardizată* din ţară. Dacă tot spune textul recent revizuit al Constituţiei că Parlamentul este „forul suprem de dezbatere şi de decizie al naţiunii" (art. 61, alin. 1), atunci cred că se poate trece de la principii la gesturi politice care să dea o gură de aer legislativului şi o palmă celor tot mai mulţi care se întreabă la ce foloseşte. Slavă Domnului, dacă ne uităm măcar la Franţa şi la Marea Britanie, avem ce să facem pentru a ridica nivelul interesului public şi pentru a încuraja dezbaterea din Parlament.

În Marea Britanie există, încă din vremea lui Gladstone, instituţia întrebărilor către prim-ministru. Sistemul, reformat în 1997, prevede ca premierul să vină în fiecare miercuri în Camera Comunelor pentru o jumătate de oră şi să răspundă întrebărilor pe care le primeşte de la liderii sau parlamentarii opoziţiei. Parte a culturii politice britanice şi una dintre cele mai cunoscute convenţii constituţionale, PMQs (Prime Minister's Questions) sînt descrise de Tony Blair, în cartea sa de memorii *A journey,* drept „cea mai epuizantă, ameţitoare, stresantă, zguduitoare, terifiantă şi descurajatoare experienţă" din viaţa sa de prim-ministru. Dacă disconfortul e atît de mare pentru un politician care a transformat politica britanică, atunci gîndiţi-vă că şi interesul mass-media şi al publicului este similar.

Transformarea legislativului în cea mai importantă sursă de dezbatere politică standardizată din ţară.

De cealaltă parte a Canalului Mînecii, francezii au şi ei instituţia întrebărilor către Guvern, menţionată şi în Constituţia celei de-a cincea Republici (la art. 48). În fiecare marţi şi miercuri, de la 15 la 16, prim-ministrul şi miniştrii răspund întrebărilor opoziţiei, fără a le cunoaşte dinainte. Este un prilej pentru a lansa noi iniţiative sau pentru a apăra politicile Guvernului, căci toate mass-media sînt acolo, iar schimbul de replici, captivant prin pasiunea argumentelor, este transmis în direct de marile televiziuni.

Ca să vă faceţi o idee, astăzi, în Parlamentul României, la partea de întrebări şi interpelări sînt prezenţi secretari de stat şi chiar directori din minister, greutatea politică lipsind. Dar momentului săptămînal i se poate da amplitudinea de care se bucură în Marea Britanie şi în Franţa. Ar fi o excelentă oportunitate pentru sporirea reputaţiei Parlamentului, pentru echipa guvernamentală în a-şi defini mandatul, dar şi pentru liderii opoziţiei în a cîştiga credibilitate. Răspunsurile la întrebări dificile ar fi mai greu de evitat, iar cariere politice s-ar putea încheia ca urmare a dezbaterilor. Dar, pînă la urmă, respectul şi frica de Parlament presupun, ritualic, şi astfel de sacrificii.

Dacă felul „blînd" de a funcţiona al Parlamentului va continua, atunci să nu ne mire că discuţiile despre cît ne costă un parlamentar vor fi regula. Pentru cei care vor un Parlament puternic, e timpul abandonării scuzelor şi al acţiunii. Soluţii, după cum se vede, există.

P.S. Un ultim argument pentru sceptici: am avea cel mai discutat şi preluat talk-show politic, unul organizat şi difuzat din Palatul Parlamentului. Pentru politicienii noştri îndrăgostiţi de televizor, n-ar fi puţin lucru, nu-i aşa?

***Costin Ciobanu** este consultant în comunicare şi politici publice, masterand al Universităţii Paris 1 Panthéon-Sorbonne.*

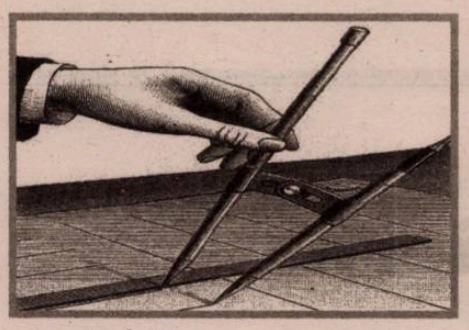

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Pentru a îndrepta o greşeală

Primesc din partea prietenei Cezara Mucenic, de al cărei ajutor m-am bucurat de cîte ori aveam nevoie de competenţa ei, această scrisoare:

„Mă simt obligată să intervin cu o corectură foarte importantă la ultimul tău articol. S-a produs o confuzie regretabilă, mai ales pentru cei învinuiţi de tine de intenţii «criminale».

Universitatea de Arte (rector, istoric de artă Ruxandra Demetrescu, în 2008, în prezent pictorul Cătălin Bălescu) nu a avut niciodată o intenţie negativă faţă de casa Alex. Scarlat Ghica-Robescu, care a fost şi a rămas monument istoric. După ce au reuşit să o reobţină (fusese dată în 1977 UAP, şi în ea

se aflau ateliere de artişti, majoritatea într-o stare deplorabilă, căci ei erau bătrîni, fără bani şi nu puteau să o întreţină), au putut, foarte greu, să o elibereze. Unicul scop a fost şi este restaurarea ei. Eu redactasem din 2007 studiul istoric, în acest scop.

Pe urmă, în 2008, cu ajutorul şi sub consultanţa Ordinului Arhitecţilor, s-a organizat un foarte interesant concurs de arhitectură, cu tema restaurarea casei, punerea ei în valoare, prin deschiderea spaţiului, pentru a fi vizibilă (casa, într-un stil neoclasic de mare eleganţă, are faţade către ambele străzi) şi construirea, separat de ea, în spaţiile existente, a unor anexe necesare funcţionării UNA, care însă trebuiau să respecte monumentul. Concursul, la care au participat mai multe echipe de tineri arhitecţi, a fost jurizat şi s-a acordat şi un premiu, cu intenţia precisă de a fi pus în operă, intenţie menţinută pînă în prezent, casa Ghica-Robescu fiind destinată să adăpostească Muzeul UNA.

Tabla pe care ai citit-o privea demolarea unor anexe improvizate, construite pe latura de est, în spatele casei Ghica, care erau numai loc de mizerie, fapt ce s-a şi realizat, spre binele casei. Fiindcă în dreptul lor lucra excavatorul, tabla s-a pus, pentru respectarea legii, mai încolo, creînd confuzia.

Am discutat cu rectorul chiar acum două săptămîni şi speră ca la toamnă să înceapă restaurarea.

Deci, regret că atît de rara intenţie bună a unei instituţii a devenit, pentru cine nu ştie, o faptă rea şi ilegală."

Explicaţiile de mai sus se referă la clădirea din curtea Universităţii Naţionale de Artă, la colţul dintre strada Berthelot şi strada General Budişteanu (doi generali, în faţa

catedralei catolice!). Am fost indus în eroare de cineva care, cu toată bunăvoinţa, a vrut să-mi atragă atenţia asupra demolării care avea loc acolo. M-am temut că este condamnată chiar casa cu privire la care se purtaseră discuţii ani de zile şi, cînd m-am repezit la faţa locului, afişul, acolo unde fusese mutat, m-a făcut să cred că bănuielile se adeveresc. Plecînd a doua zi din ţară, n-am mai avut ocazia să văd că termenul de 12 iulie la care trebuiau terminate lucrările a trecut şi monumentul a rămas indemn. Articolul „Încă o barbarie?" a fost o alarmă falsă. Din fericire.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Lucian VASILE

SOS Provincia

Imaginaţia ca parte a muzeului

Muzeul de Istorie şi Arheologie Prahova

Muzeele de istorie se află, cu precădere, în clădiri vechi, cu valoare însemnată din punct de vedere istoric şi arhitectural. De obicei, promovarea patrimoniului unei astfel de instituţii se îndreaptă către obiectele aflate în sălile de expoziţie – costume, documente, arme, fotografii ş.a. De prea multe ori însă, se pierde din vedere valorificarea imobilului în sine, care păstrează o istorie uneori mai bogată decît a unora dintre obiectele din interiorul său. Între pereţii localului Muzeului de Istorie şi Arheologie Prahova, precum şi în jurul său, a avut loc o serie întreagă de evenimente istorice, iar recuperarea acestora se poate face prin crearea de reprezentări în mintea fiecăruia.

Imaginaţi-vă că, la mijlocul secolului al XIX-lea, pe terenul despre care discutăm se aflau case simple, probabil din chirpici ori paiantă, iar într-una din ele locuia Dima sin Tudorache, rob al mănăstirii Mărgineni şi vătaful lăutarilor din Ploieşti. Foarte apreciat în epocă, obişnuia să cînte împreună cu taraful său la nenumărate petreceri şi, nu de puţine ori, era chemat la Curtea Domnească din Bucureşti.

Imaginaţi-vă că, în 1862, Ploieştii voiau să intre în rîndul marilor oraşe din Principatele Unite, aşa că una dintre marile necesităţi era înfiinţarea unui gimnaziu (la acea vreme, era vorba de un liceu de băieţi). O astfel de instituţie de învăţămînt avea nevoie, în mod firesc, de un local, aşa că Primăria a cumpărat terenul şi a dispus demolarea caselor. În acelaşi timp, a fost contactat arhitectul Alexandru Orăscu, cel care tocmai realizase planurile Academiei din Bucureşti (corpul vechi al Universităţii). Acesta a desenat un imobil cu parter şi etaj, a cărui faţadă, într-un sobru stil clasic, se desfăşura în cinci volume, iar deasupra intrării stătea scris, ca şi astăzi: *„Sciintele basa veritatii"*. Piatra de temelie avea să fie pusă la 1 iunie 1865, într-un cadru festiv.

Imaginaţi-vă un tînăr venind zi de zi, timp de doi ani, la cursurile care se ţineau la parterul acestei clădiri. Asta pentru că primul nivel fusese realizat într-un singur an, iar etajul nu avea să fie finalizat nici peste trei-patru ani. În plus, odată cu încheierea construcţiei, sala de festivităţi avea să fie folosită pentru întruniri politice, ceea ce a produs un protest al directorului,

care afirma că educaţia nu mai avea loc de politică. Şi tot în acest imobil, adunările opoziţiei dinaintea alegerilor din 1869 erau „sparte" de bătăuşi tocmiţi de facţiunea aflată la putere şi, uneori, singura scăpare era fuga. Poate toate evenimentele văzute în clădire şi în jurul său i-au schimbat cumva perspectiva acelui tînăr, pe numele său Ion Luca Caragiale.

Imaginaţi-vă că sîntem în 1877. Ploieştii fremătau de agitaţie – oraşul se pregătea să îşi primească poate cei mai importanţi oaspeţi din istoria sa. Era vorba de familia imperială rusă, în frunte cu ţarul Alexandru al II-lea, împreună cu întreaga lor suită. Aceştia veneau pentru a fi mai aproape de frontul ruso-turc şi pentru a comanda oştirile care treceau la sud de Dunăre. Etajul Gimnaziului rămăsese la funcţia sa originală, însă parterul fusese transformat în săli de masă pentru ofiţerii ruşi. Uniforme intrau şi ieşeau din clădire, paşi de cizme cadenţau pe culoare, iar franceza se auzea în fiecare cameră. În grădina din faţa clădirii era ridicat un cort alb, unde se oficiau slujbe religioase pentru militarii din armata Imperiului Ţarist.

Anii au trecut, iar Gimnaziul (devenit Liceul „Sfinţii Petru şi Pavel") s-a mutat, în 1898, într-un local mai central şi încăpător. În vechea clădire a funcţionat ulterior şcoala normală, din nou liceul (în timpul ocupaţiei germane), internatul, inspectoratul şi o cantină. Din 1970, a devenit sediul Muzeului de Istorie şi Arheologie Prahova, iar lucrările de consolidare şi restaurare au readus clădirea aproape de aspectul său iniţial. Poveştile au trecut şi nu pot fi închise în vitrinele muzeului. Dar pot fi libere în imaginaţia oricăruia dintre noi. Biletul este gratis.

***Lucian Vasile** scrie pe www.Republica Ploiesti.net.*

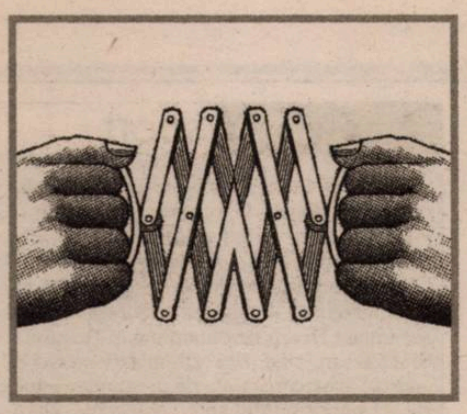

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Coşarul – purtător de noroc la standarde europene

– interviu cu Adrian IUGA –

*Nu e ceea ce sîntem obişnuiţi să numim „coşar“. Dar nici meseria nu mai e ceea ce ştiam. **Adrian Iuga** a terminat Facultatea de Instalaţii pentru Construcţii, în 1986, ca specialist în informatică pentru instalaţii. În anii '80, informatică?... – mă mir. Da, pe vremea aceea, cînd computerele erau cît un dulap, se făceau şi se foloseau programe de calculator în domeniul construcţiilor. Aşa că las mirarea deoparte şi încerc să-l descos despre văzutele şi nevăzutele, ştiutele şi neştiutele meseriei pe care o practică din 2007 încoace: proiectarea, instalarea şi întreţinerea coşurilor de fum. E altceva decît ştim noi despre coşarul purtător de noroc – deşi nici această tradiţie nu lipseşte cu totul...*

Cum aţi ajuns să faceţi meseria de coşar?

În 1998, m-am lăsat de informatică. M-am apucat de comerţ cu materiale de construcţii şi, în acelaşi timp, mi-am depus CV-ul şi la cîteva firme multinaţionale. Am avut şansa să fiu contactat de Schiedel – o firmă germană, cea mai mare producătoare de coşuri de fum din Europa. Înainte de a mă angaja, m-au trimis trei luni la şcolarizare intensivă. Aşa am învăţat totul despre coşurile de fum. Cînd s-a terminat contractul cu Schiedel, împreună cu cîţiva colegi, ne-am întrebat cine va curăţa aceste coşuri. Coşarii vechi – cei dotaţi cu o funie, o bilă şi o miniperie – dispăruseră. Şi oricum nu le puteau curăţa, coşurile moderne – unele înalte de 100 de metri – nu pot fi curăţate cu vechile metode.

Da, iar cauza principală e lipsa de informare. Oamenii nu ştiu, pur şi simplu, că există o legislaţie şi nişte standarde care trebuie respectate. Nu sînt informaţi. Nici nu ştiu pe cine să întrebe. Cînd montează un coş, întreabă un „nea Gică“ sau un instalator, care îşi dă cu părerea pentru că nu e specialist. Am întîlnit, de pildă, centrale puternice, pe gaze, montate pe coşurile rămase de la vechile sobe pe lemne. Or, coşurile vechi sînt prea mici pentru a susţine centrala. Mai sînt coşuri foarte scurte, care nu au tiraj. Uneori, lipseşte uşa de vizitare şi atunci coşul nu poate fi curăţat. Unii cred că, dacă au centrală pe gaze, coşul nu trebuie curăţat. Ba trebuie, pentru că emană foarte mult condens, care este acid şi atacă interiorul coşului.

Noi ne-am hotărît să înfiinţăm o asociaţie a hornarilor şi coşarilor din România.

Dar de ce dispăruseră coşarii tradiţionali?

Asta mă întrebam şi eu. Nu dispăruseră cu totul. Meseria de coşar se practică din tată-n fiu – ca şi cea de sobar, şi cea de potcovar, şi altele. Pur şi simplu, lumea nu prea mai apela la ei, iar ei nu ştiau să-i informeze pe oameni că au nevoie de această meserie. Aşa că se ocupau de casele vechi, încălzite cu lemne, iar cînd au apărut coşurile noi, construite pentru centrale de mare capacitate, pur şi simplu au fost depăşiţi. Sau fiii lor n-au vrut să mai înveţe meseria. Noi, cei care lucraserăm cîţiva ani în multinaţionale, ne-am hotărît să înfiinţăm o asociaţie a hornarilor şi coşarilor din România. Am creat-o, am trecut prin şcolarizări – de exemplu, în Germania am mers crezînd că ştim deja multe despre coşuri, dar am constatat că sîntem mult în urmă. Acum, la rîndul nostru, îi şcolarizăm pe alţii, prin asociaţia noastră, care se numeşte ASFOCH (www.asfoch.ro). Este o meserie destul de profitabilă dacă te ţii de ea şi o faci cum trebuie.

Este o meserie grea?

Nu este grea, este complexă. Totul porneşte de la proiectarea coşului: dacă nu e bine proiectat şi construit, nu funcţionează. Am dat peste foarte multe probleme curăţînd coşul de fum. Coşul trebuie dimensionat în funcţie de focar. Noi lucrăm, de fapt, cu unicate: fiecare coş trebuie proiectat în funcţie de focar, de înălţimea clădirii. Există nişte standarde europene privind înălţimea: dacă nu se respectă, clienţii se plîng că le intră fumul în casă cînd bate vîntul. Un coşar adevărat trebuie să aibă şi cunoştinţe de acest gen, apoi să completeze nişte formulare la punerea în funcţiune, să facă un raport constatator, să-i facă proprietarului anumite recomandări. Dacă nu se respectă toate acestea, pot apărea probleme grave. Deviza noastră este: „Nu vă jucaţi cu focul, lăsaţi-ne să ne jucăm noi cu el.“

Probabil că sînteţi cel mai potrivit să vorbiţi despre neglijenţă şi nepăsare. Aţi întîlnit multe probleme grave?

Văd că purtaţi un tricou cu însemnele unei asociaţii americane. Asociaţia dvs. are şi parteneri externi?

Este un tricou de la colegii noştri din America. Ne întîlnim în fiecare an cu parteneri din alte ţări, cînd sărbătorim Ziua Coşarului, în ultimul weekend din luna mai. Există şi întîlnirea mondială a coşarilor, în fiecare an, în ultimul weekend din august, la Santa Maria Maggiore, în Italia, la care participă şi o delegaţie a noastră. Există şi o costumaţie de gală folosită la asemenea ocazii: un veston, un joben şi cîteva însemne. Bila tradiţională – pur decorativă, căci nu prea se mai foloseşte. Noi folosim acum camere de inspecţie video, facem fotografii digitale în interiorul coşului, avem scule mecanizate care se introduc pe coş şi altele. Dar la întîlnirile oficiale purtăm pe umăr şi funia, şi bila, ca însemne ale profesiei. Cînd ne întîlnim, discutăm despre profesie, povestim cazuri ciudate întîlnite la clienţi, discutăm despre legislaţie şi despre normativele europene.

Folosim acum camere de inspecţie video, facem fotografii digitale în interiorul coşului.

Care sînt problemele actuale ale meseriei?

În primul rînd, faptul că nu se aplică legislaţia. Există un ordin care prevede că orice coş de fum trebuie verificat şi curăţat anual, şi o hotărîre guvernamentală care prevede aplicarea de amenzi dacă nu se respectă ordinul. Dar, în fapt, nu controlează nimeni respectarea lor şi nimeni nu dă amenzi. Lumea nici măcar nu ştie că trebuie să cureţe coşurile anual. Consumatorii de gaze ştiu că trebuie să verifice doar centrala, nu şi coşul. Alte probleme apar la construcţia coşurilor, pentru că nu se respectă standardele şi normele europene. De exemplu, în Germania, înainte de a pune în funcţiune un focar – sobă, centrală termică, şemineu – trebuie consultat coşarul; dacă nu există autorizarea lui, nu se pune în funcţiune focarul. La fel şi în alte ţări. La noi, legislaţia e destul de bună, dar nu se aplică. Este o problemă care trebuie discutată şi cu ISU: cînd e un incendiu, pentru pompieri e foarte uşor să spună că a fost de la un scurtcircuit, căci dacă ar spune că, de fapt, a fost de la coşul de fum, ar trebui să dea explicaţii şi să facă rapoarte. În general, clienţii ne caută cînd sînt strînşi cu uşa. De exemplu, vor să verifice centrala pe gaze şi omul de la gaze le cere hîrtia care dovedeşte că a fost verificat mai întîi coşul, şi atunci ne cheamă pe noi. Sau apar intoxicări cu monoxid de carbon. În lunile de iarnă, avem mult de lucru din cauza asta: pentru că apar intoxicări cu monoxid de carbon şi incendii de la coşurile necurăţate. E adevărat, vara nu prea avem de lucru. Dar am descoperit că vara ne putem ocupa de hótele de la restaurante – un pericol imens de incendii. Cîrciumarii nu ştiu că trebuie curăţate: le curăţă doar pentru că au avut vreun control, ori pentru că li se scurge grăsimea în preparate, ori pentru că miroase urît în bucătărie şi nu ştiu de ce. Dar iarna e sezonul nostru de muncă. Dacă nu sînt curăţate la timp, depunerile din interiorul coşului se pot autoaprinde de la o scînteie. Iar cînd se aprind, în interiorul coşului se produc 1000 de grade. Iar cînd coşul e lipit de un material combustibil, de exemplu lemnul, ia foc casa. După care vine pompierul şi spune că a fost un scurtcircuit şi, din punctul lui de vedere, problema s-a rezolvat.

În percepţia oamenilor, coşarul e cel vechi: aducător de noroc. Vă ajută imaginea aceasta, vă mai e de folos?

În asociaţia noastră, avem un departament care se ocupă de tradiţii. Ţinem la ele. Nu ştim dacă aducem noroc, dar în mod sigur eliminăm riscurile. În toate ţările europene, coşarul e considerat aducător de noroc şi toţi se mîndresc cu această însuşire. La întîlnirile dintre coşari, noi dăm însemne publicului: monede, insigne şi altele. Uneori, participăm şi la nunţi: se zice că prezenţa coşarului aduce noroc, aşa încît coşarul trebuie să le dea un cadou mirilor şi să fure mireasa. În Banat, în Oltenia, în Transilvania se mai păstrează această tradiţie. Am un coleg la Piatra Neamţ care e foarte solicitat: se mîndjeşte un pic cu funingine, îşi pune uniforma de gală şi merge la nunţi, de cîte ori e invitat.

Dar dincolo de tradiţii, meseria dvs. este acum foarte tehnologizată...

Este. Dotările sînt foarte diferite de ale coşarului tradiţional. Noi avem aparate de inspecţie video, aparate foto digitale, flexonet (ca un fel de „şarpe“ folosit la desfundarea ţevilor), perii de toate dimensiunile, harpoane, fumigene speciale, pentru a vedea dacă un coş e etanş. Există programe de calculator pentru a dimensiona şi proiecta coşurile, pe baza unor calcule şi diagrame complexe. Sînt multe condiţii care trebuie respectate la construcţia unui coş.

Cu coşarii vechi ce se mai întîmplă? Pentru că există încă destule case care au sobe şi coşuri tradiţionale...

Ei există, au piaţa lor. Din punct de vedere comercial, noi ne bucurăm că există: unii dintre ei fac prostii, aşa că pe urmă ne ducem noi, coşarii autorizaţi, să reparăm ce au stricat. Dar beneficiarul plăteşte de două ori. Coşarii tradiţionali activează singuri: am încercat să-i cooptăm în asociaţie, dar în general refuză, pentru că nu vor să completeze acte, să dea chitanţă ş.a.m.d. Lucrează la negru. La sistemele noi de încălzire nu se pricep, iar dacă încearcă să cureţe coşurile cu metodele lor, mai mult strică, am întîlnit multe cazuri. Unii eliberează nişte hîrtii sau nişte chitanţe, eventual nişte hîrtii scrise de mînă, din care nu se înţelege mai nimic. Legislaţia românească prevede că e nevoie de un coşar autorizat pentru curăţarea coşurilor. Dar întrebarea e cine îi autorizează pe coşari? Există Centrul Naţional pentru Formarea Profesională a Adulţilor, care a introdus de curînd meseria de coşar în nomenclatorul de meserii şi organizează cursuri de calificare. Noi, fiind coşari autorizaţi, şcolarizaţi, cu studii superioare, am încercat să facem aceste cursuri. Şi am constatat că se ţin după tematica şi metodele din anii '70: coşarii ar trebui să meargă cu bicicleta la client (iar nouă nu ne ajunge o dubă ca să cărăm toate sculele), să cureţe coşul de sus în jos cu o bilă etc. Noi, fiind asociaţie profesională, a trebuit să urmăm cursuri de formatori pentru a-i putea forma, la rîndul nostru, pe alţii. În Germania, la Muhlbach, există cea mai mare şcoală de coşari din Europa, ale cărei cursuri durează cinci ani. Noi am înfiinţat de curînd, prin Asociaţia noastră, Şcoala Naţională de Coşari profesionişti. În fond, facem meseria asta din plăcere. Şi vrem să demonstrăm că ne putem alinia şi noi la normele europene şi, mai ales, la modul de gîndire european.

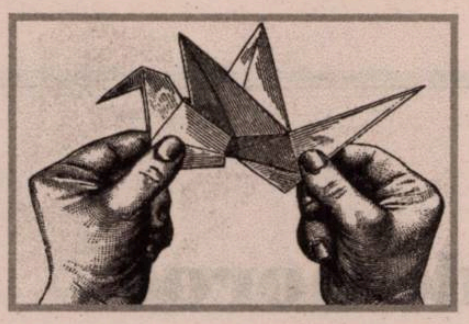

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Tot felul de meşteri

Nu apuc să intru bine pe poarta atelierului că şeful, aplecat asupra unei roţi, îmi priveşte o clipă bicicleta peste umăr şi mă întreabă: „Probleme cu frîna din faţă? Nu mai funcţionează? S-a îndoit cablul?“ A ochit buba din prima şi mă scuteşte de explicaţii. Se apropie, pune mîna pe cablu şi dă un diagnostic şi mai precis: „E taiwanez, de proastă calitate. Trebuie schimbat, nu mai facem nimic cu el. Vreţi unul similar, cu doi lei cincizeci, sau unul mai bun, cu patru lei cincizeci?“ Îl aleg pe cel mai bun. Meseriaşul continuă: „Cămaşa e bună, turnăm nişte ulei pe ea şi o folosim în continuare, da... uite că şi filetul de la manetă e cu probleme. L-aţi forţat sau a căzut cineva cu ghidonul în faţă şi s-a strîmbat? Dacă încerc să-l repar, se rupe. Aş putea să schimb maneta cu totul, dar n-am una la fel. Se strică aspectul. Dane, nu mai sta, ia vezi ce e cu cadrul ăla de la BMX-ul puştiului? Şi tu ce faci acolo?“ „Păi, şefu', nu şi-a strîns ţăranu' ăsta sculele. N-am loc, bă, de cutiile astea ale tale. Aşa l-a învăţat pe el la şcoală, să lase totul vraişte?“ „Dacă te bagi peste mine“, răspunde celălalt. „Stai dincolo, că ai mai mult loc.“ „Ia nu vă mai certaţi, mă, că se uită clienţii la voi, nemernicilor“, îi pune şeful la punct, în timp ce degetele deja îi merg pe şurubul manetei de frînă. O repară uşurel, pe nesimţite, fără s-o mai schimbe.

Pe un ecran din curtea încinsă, de beton, un canal de televiziune difuzează nişte ştiri. „Ia caută, bă, nişte muzică. Vrei să ne înnebunească ăştia cu idioţeniile lor? Gata, v-am făcut frîna“, îmi spune. „Dacă mă uit mai bine, şi roata din faţă-i descentrată. Dacă vreţi s-o facem, trebuie să mai aşteptaţi vreo jumătate de oră şi o să vă coste ceva mai mult. Dane! Lasă, mă, Pegasul acolo, nu mai pune tu mîna. O centrăm?... Bine.“

Băieţii se mişcă repede şi trec de la o bicicletă la alta. Vorbesc întruna. „Mergi, bă, mîine pe Baiului?“ „N-am cu ce. Trotineta asta îmi rupe curul. Dacă-mi împrumută şeful Scott-ul ăla, poate mă convingi.“ Intră un individ cu o bicicletă Merida, cu un cauciuc dezumflat. „Aţi mers cu ea neumflată cît trebuie şi s-a ros camera“, i se spune din prima. „Trebuia să aveţi grijă.“ „Păi, abia am luat-o. Credeam că la cîţi bani am dat pe ea, o fi mai fiabilă.“ „Nu contează. Şi să ştiţi că, în general, în ziua de azi, dacă-ţi iei bicicletă scumpă nu înseamnă că nu mai trebuie s-o întreţii. Ba, aş zice că dimpotrivă. Înainte, dacă aveai un Pegas, te ţinea ani în şir fără să-i faci nimic şi ziceai că-i prost. Uite, eu d-aia m-am apucat acum s-o recondiţionez pe asta. Are aproape 30 de ani. Să vedeţi ce scot din ea.“

După un sfert de oră, roata mea e centrată, frîna pusă la loc, funcţionînd mai bine ca la început. Nota de plată: vreo 60 de lei.

„Curge prea maro, şefu', nu e bine. Orice-i fac eu, ca instalator, n-o să se rezolve problema. Cîte filtre i-aş pune, tot o să se înfunde şi o să trebuiască să le tot desfaceţi şi să le curăţaţi. Nu e treabă bună. Se strică şi toate instalaţiile din casă, baterii, centrală, maşină de spălat, tot ce mai vreţi să folosiţi. E plină de nisip şi noroi, şi mai e şi calcaroasă. Poate dacă faceţi o analiză, la noi la firmă, vă spune ce fel de instalaţie de filtrare şi de dedurizare ar merge. Dar eu zic, că pînă la urmă, tot răul e de la puţ. Puţul e prost, n-a fost folosit mult timp şi trebuie să vorbiţi cu un puţar. Să-l denisipeze. Dacă nu cunoaşteţi puţar, vă recomand eu unul bun, cu care colaborăm noi. Am telefonul lui.“ (Mi-amintesc de milioanele de afişe de pe stîlpi, cu „Executăm denisipări şi puţuri de mică şi mare adîncime.“) Notez numărul de telefon. Sun.

„Alo, domnu', să ştiţi aşa, de la început vă spun, fără un milion, noi nu facem nici o constatare. Pentru mai puţin, nici nu merită să ne deplasăm cu echipa, cu scule, cu tot echipamentul. Fiindcă vin eu, care sînt puţar, cu doi asistenţi...“

„Hai, Costică, bagă carotiera, ia mostra. Hooopa, stai aşa, că beleşti sorbul. S-a împiedicat? Trage mai aşa. S-a oprit. Prost eşti, mă, nu mai iese. Acu' tre' să scoatem sorbul cu tuburi cu tot. Mai bine, că poate oricum trebuie să mai ridicăm sorbul, să tăiem din ţevi, fiindcă d-aia e tulbure. Desfă asta!“ „Păi, nu merge, şefu', că uite ce strîmt e aci. Cine dracu' v-a făcut instalaţia asta?“ „Taci din gură, nu fă pă deşteptu', trage alea, aşa cum ţi-am zis.“ „Nu pot, că uite, n-am loc.“ – apoi iarăşi către mine: „Cine a făcut, dom'ne, asta? Era instalator?“ „Taci, bă, din gură, nu ţi-am mai zis“, sare din nou şeful. „Fiecare client şi-a avut instalatorul lui. Ce, te apuci tu acu' să-l critici? Păi, tu faci treabă mai bună? Ia să te văd, dă-i drumu' şi desfă ţevile, zici că eşti mare puţar...“

Termină meşterii treaba şi pleacă. Apa... tot maro. La telefon, instalatorul trage concluzia că un simplu puţar nu e de ajuns. Crede că trebuie o firmă cu oameni mai pregătiţi, cu utilaje mai mari. Mi-e frică să întreb cum le zice.

■ ■ ■

tolo sport

Sorana Cîrstea şi Simona Halep sînt printre primele 25 de jucătoare de tenis ale lumii. Pe ce loc ar trebui să ajungă, aşa încît numele lor să devină cunoscut printre români?

Deduc din interogaţie, dar poate mă înşel, că plecaţi de la ipoteza că Sorana Cîrstea şi Simona Halep sînt anonime în România. Sînt? Eu nu cred asta. Dimpotrivă, cred că sportul are o capacitate de promovare superioară performanţei sportive în sine. De acest favor nu beneficiază doar fotbalul, aşa cum se spune! Sorana şi Simona sînt două tenismene bune şi de perspectivă. Dar ele n-au cîştigat nici unul dintre primele 30 de turnee ale lumii. Necunoscută e, mai degrabă, Alexandra Dulgheru, cea care a reuşit, în 2009 şi 2010, să cîştige turneul de la Varşovia, din categoria Premier, ceea ce n-au reuşit încă Halep şi Cîrstea. Ele nu mi se par, aşadar, martirele unei opinii publice obtuze sau ale unei media nerecunoscătoare. Sînt două tenismene de 22 de ani, care îşi caută drumul spre glorie, însoţite de stresul indus de o carieră derulată în ochii publicului. În ţară, se vorbeşte despre ele cu bunăvoinţă şi cu admiraţie, aproape în fiecare zi, în condiţiile în care aşteptăm ceva de la ele. Interesul şi admiraţia sînt recompense în avans. Ceea ce nu mi se pare o postură atît de rea, mai ales dacă faci comparaţie cu oamenii care au probat repetat o istorie de succes în domeniile lor. Zilele trecute, l-am văzut pe stradă pe Horia-Roman Patapievici. De cînd a plecat de la ICR şi ne-a lăsat în urmă confirmarea definiţiei că management e ceva ce se simte mai ales cînd lipseşte, românii aproape că nu mai ştiu ce face. S-a retras de parcă a pierdut, deşi cîştigase. Există sporturi în care te bucuri de apreciere cînd încă eşti o speranţă, şi există domenii în care eşti privit cu o exigenţă irepresibilă, deşi eşti o certitudine. Şi asta nu se întîmplă pentru că aşa e în tenis, ci pentru că aşa e România!

Cătălin TOLONTAN

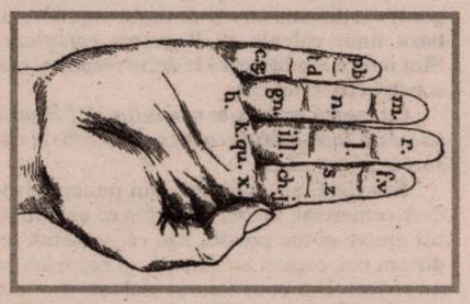

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Analize de vacanţă

Încercînd să mă „remediez“ deunăzi, în camera de hotel, după o dimineaţă plină de ascensiuni montane, am deschis demodatul televizor Samsung, aşezat deasupra minibarului ticsit cu răcoritoare şi *alcoholic beverages* de tot soiul şi de toată gradaţia. Am început să butonez, destul de absent, telecomanda, pe fundalul după-amiezei caniculare, de vacanţă prahoveană, cînd nimeresc (pe PROTV!) un „romanţ“ american, numai bun de vizionat în amintitul context. Aşadar, mai întîi, două-trei coordonate. E vorba despre pelicula *The Princess and the Marine / Prinţesa şi soldatul* (SUA, 2001), bazată pe un fapt real, care a tulburat societatea americană şi, mai ales, relaţiile sale diplomatice în zona orientală, la sfîrşitul anilor '90. Foarte pe scurt, un puşcaş marin, Jason Johnson, originar din Nevada (Las Vegas) şi mormon de felul lui, se află la datorie în Bahrein, unde, într-un mall, descoperă, fascinat, o frumuseţe locală (suficient de emancipată, de vreme ce nu poartă vălul islamic!). Se îndrăgosteşte instantaneu de ea, iar fata, exact ca în tragedia shakespeariană, nu rămîne insensibilă la ocheadele tînărului războinic.

Cei doi intră în vorbă şi, din aproape în aproape, se aprind mai ceva decît iubiţii din Verona. Domnişoara (Meriam) nu este o musulmană de rînd, ci o veritabilă prinţesă, din familia regală a Bahreinului, Al-Khalifa. Prin urmare, poliţia secretă merge pe urmele ei pretutindeni, informîndu-i părinţii, cu promptitudine, despre „tribulaţiile“ sale zilnice. Între acestea, desigur, şi săruturile pasionale cu vrednicul puşcaş marin. Scandal monstru în familie, ameninţări cu dezonoarea publică şi chiar cu moartea. Meriam nu mai are voie să iasă neînsoţită şi e obligată să-şi acopere capul la Universitate (unde, la 18 ani, studiază deja în anul I). În sfîrşit, Jason încearcă, nebun, pe toate căile, să o contacteze, în ciuda sfaturilor prietenilor şi ale superiorilor. Ultimativ, îndrăgostiţii găsesc o cale ingenioasă de a comunica, prin intermediul unei vînzătoare de la mall, care le primeşte şi le transmite scrisorile. Jason o cere pe Meriam în căsătorie şi, acceptat, aranjează un fel de „mare evadare“ din Bahrein. Întocmeşte acte false, de puşcaş marin, pe baza legitimaţiilor electronice deţinute de colegii săi, însă cu fotografia iubitei pe ele. Aceasta, la rîndul ei, deghizată în soldat american, fuge noaptea de acasă şi, însoţită de Jason, se duce la aeroport, unde, surprinzător, depăşeşte toate filtrele, folosindu-se de documentele contrafăcute.

Totuşi, epopeea nu s-a încheiat. Descinşi în America, iubiţii în travesti sînt opriţi de Serviciul de Imigrări. Meriam – deconspirată – va fi arestată pentru trecerea frauduloasă a frontierei, iar Jason va fi judecat de autorităţile militare. Trec luni grele pentru cuplu, dar America îşi arată, din nou, faţa de protectoare a năpăstuiţilor planetei. Impresionaţi de incredibila poveste de dragoste, oficialii recurg la îngăduinţă: Meriam primeşte azil politic, iar Jason scapă cu o degradare minoră. Visul îndrăgostiţilor s-a împlinit. Vor fi împreună. Puşcaşul marin Johnson îşi ia tînăra şi exotica nevastă acasă, la Las Vegas, pentru a o prezenta părinţilor. Îi vedem pe cei doi, fericiţi, pe aeroportul din Nevada, sorbind cu ochii artefactelor lumii libere. Observînd aparatele de poker mecanic, Meriam vrea să tragă de o manetă. Aici, mărturisesc, mi-a sărit, brusc, „găina pigmeului“ (dintr-un documentar celebru, descris cîndva, în *Dilema veche,* de Andrei Pleşu!) în faţă. Poate că, vorba autorului *Parabolelor lui Iisus,* e la mijloc şi o chestiune de „univers familiar“ (am tras şi eu de manetele în cauză, pe acelaşi aeroport din Las Vegas, cu ani în urmă, pentru a pierde cinci dolari şi, probabil, am pornit acum, vizionînd secvenţa, *à la recherche du temps perdu...),* însă, oricare ar fi explicaţia, agitaţia zburătoarei a fost atît de mare, încît nu am reuşit să o ignor.

Să mă explic. Cînd Meriam vrea să acţioneze maneta, Jason, deşi *îi permite să facă gestul,* îşi aminteşte subit că *el e mormon, religia neîngăduindu-i să joace jocuri de noroc.* Păi, bine, băi, *fratello,* am exclamat, năuc, în faţa televizorului, în torida după-amiază montană, biata fată a călcat în picioare, complet, principiile islamului, înnebunindu-şi familia regală din Bahrein, pentru a veni să se mărite într-o biserică de tot kitsch-ul, din Las Vegas, iar tu o faci pe mor(m)onul în faţa manetei de poker mecanic? Mai mult, tinere lup de mare: ucizi fără scrupule, ca soldat american, în diverse colţuri ale pămîntului, falsifici acte, bătîndu-ţi joc de autorităţi, seduci o musulmană practic minoră, fără cea mai mică remuşcare, minţi în dreapta şi în stînga şi apoi o faci pe *mimosa pudica,* de sorginte mor(m)onă, dinaintea unui aparat cu jocuri de noroc? Simt că lumea e tot mai mult cu susul în jos – chiar dacă mă veţi face „obtuz“, „insensibil“, „retrograd“, „incapabil“ să înţeleg romeojulietismul postmodern transfrontalier sau transcultural – şi că ipocrizia a devenit mama noastră adoptivă. Chiar dacă n-aş fi citit (pe Internet) că povestea de dragoste a celor doi s-a sfîrşit, în pofida aşteptărilor tuturor, foarte prost (după cinci ani de mariaj, Meriam a divorţat şi s-a întors în Bahrein!), şi tot aş fi putut să jur, după saltul găinii pigmee pe aeroportul din Las Vegas, că domnişoara Al-Khalifa nu va sta excesiv, în butaforia yankee a Nevadei, alături de Jason Mor(m)onul.

Concluzia? Nici în vacanţă nu prea reuşesc să mă relaxez.

Pelicula The Princess and the Marine/Prinţesa şi soldatul

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

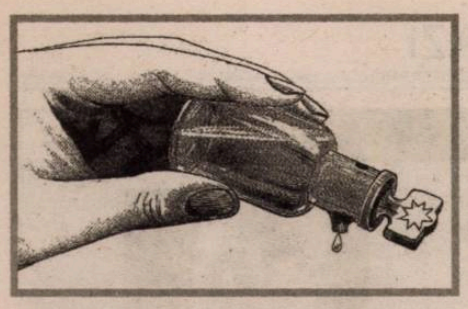

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Duduie

Cît de uşor se poate degrada sensul termenilor de politeţe a arătat-o Lazăr Şăineanu, înregistrînd (în *Încercare asupra semasiologiei limbei române,* 1887) conotaţiile negative ale unor cuvinte cîndva la modă şi pline de respect, de la *jupîn* la *coană* şi *madamă*. Unul dintre cuvintele care pot despărţi generaţii şi prin care avem posibilitatea să urmărim direct acţiunea şi semnele timpului e *duduie:* aflat încă în circulaţie, dar folosit cu preponderenţă în mod ironic. Pentru mulţi dintre vorbitorii de azi, mai ales pentru cei mai tineri, *duduie* e un termen desuet, evocînd cel mult trecutul mai apropiat, care le e încă accesibil. Atitudinile şi reacţiile caracteristice se pot identifica într-o discuţie iscată în spaţiul virtual, în jurul unui text despre cuvintele antipatice: *duduie* „sună a adresare la nervi"; „are pentru mine o conotaţie vag senzuală, de studentă la construcţii stil filme româneşti din anii '60"; „*Duduie* e o ţaţă mai tinerică, dar care mai are o şansă" etc. *(razvan.exarhu.ro,* 9 iunie 2007). Într-un dicţionar online care îşi propune să adune sensuri familiar-argotice mai noi, *duduie* e înregistrat cu explicaţia „persoană tînără şi prostuţă, de sex feminin; femeie care nu prea ştie unde îi e capul, pe care o poţi prosti uşor" *(123urban.ro);* pentru conotaţiile peiorative ale cuvîntului se pot găsi destule exemple în presă şi pe Internet („prin redacţiile de ştiri se perindă *nişte dudui* care promovează scandaluri ori subiecte fără importanţă", *argesmedia.ro).* Ca în multe alte cazuri similare, dicţionarele noastre generale (DEX, NDU, DEXI) nu indică procesul de peiorativizare a termenului, pe care îl definesc sec prin sinonimul *domnişoară.*

Originea cuvîntului a fost explicată, în *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române* (1900), tot de Şăineanu. Substantivul turcesc *dudu* (cu accent pe ultima silabă) a fost adaptat în română, cu ajutorul unor sufixe feminine, ca termen al conversaţiei cotidiene, într-o epocă în care turcismele şi grecismele dădeau tonul modei şi coborau treptat din limbajul elitelor în cel al celorlalte straturi ale societăţii. Şăineanu traduce etimonul *dudu* (de origine persană, avînd sensul propriu „papagal") prin „persoană cochetă, elegantă", „armeancă sau grecoaică"; în spaţiul balcanic, cuvîntul ar fi avut diferite evoluţii semantice, în greacă ajungînd să însemne „găină". Într-un dicţionar modern turc-englez (Redhouse, 1998), sînt înregistrate două omonime *dudu* – unul pentru sensul „papagal", celălalt cu uz colocvial – „bătrînă armeancă" – şi arhaic: „titlu de politeţe dat unei femei". În română, dintre formele de adaptare *duduie* şi *duducă,* prima a avut şansele cele mai mari de a intra în circulaţia generală, poate pentru că sufixul său nu se confunda cu unul diminutival; *duducă* se apropia mai mult, din acest punct de vedere, de diminutivele familiare *duduiţă* şi *duducuţă*. Pe la 1900, multe dintre dicţionarele noastre înregistrau şi pe *duduie,* şi pe *duducă* (cu cîteva decenii în urmă, Hasdeu publicase nuvela *Duduca Mamuca)* ca fiind specifice Moldovei; în dicţionarul lui Scriban (1939), ele apăreau tot ca moldovenisme, dar marcate şi social: „mai ales în gura poporului". În dicţionarele actuale, *duduie* nu mai are marcă regională, iar *duducă* e considerat *învechit* de DEX, *regional* de NDU şi *familiar* de DEXI.

Duduie era destul de frecvent la începutul secolului al XX-lea, în presa destinată femeilor şi în cea umoristică. În *Furnica,* o poezie semnată *O duduie* are un interes documentar special, pentru că atestă intrarea termenului *mişto* în poezie (e drept, în cea umoristică) şi în rimă: „Oh, mistica, oculta, bizara pălărie / A fost şi ea odată, a fost poate *mişto*. / Dar azi nu se cunoaşte decît că-i cenuşie: / Încolo-i o ciupercă în stilul rococo" (30 ianuarie 1905, p. 4). În revista *Moda nouă ilustrată,* cam în aceeaşi perioadă, *duduie* apărea în corespondenţa dintre dezlegătorii de şarade, publicată în paginile revistei, anticipare a dedicaţiilor muzicale şi a SMS-urilor moderne: „*Dudue* Brunetă, primesc nu numai un salut, dar şi un sărut. Călugărul" (5 noiembrie 1907); „*Dudue* brunetă, te miri că ţi-am zis «drăgălaşe»? Păi nu eşti?"; „*O dudue* veselă din Galaţi trimite o dulce sărutare iubitului ei Alexandru" (15 decembrie 1907).

Dicţionarele noastre nu descriu condiţiile de uz actuale ale termenului *duduie,* aşa cum o fac – într-un mod totuşi destul de riscant – pentru *domniţă* (DEX, DEXI: „termen cu care un bărbat se adresează unei femei tinere"). Doar nişte anchete sociolingvistice ar putea verifica şi descrie situaţiile în care se folosesc, serios sau ironic, neutru sau excesiv, în funcţie de mediul social şi de situaţia de comunicare, termenii *duduie, domniţă, domnişoară, domnişorică* etc. Un factor interesant de selecţie e prezenţa sau absenţa opoziţiilor legate de statutul marital. Distincţia dintre *doamnă* şi *domnişoară,* distribuite în secolul al XIX-lea în rolurile mai rigide ale modelului occidental *(madame – mademoiselle, signora – signorina),* nu corespunde neapărat unui sistem în care diferenţierea formelor de politeţe se face în primul rînd în funcţie de vîrstă. *Duduie* a ajuns să fie folosit ca sinonim pentru *domnişoară,* dar *domnişoară* însuşi e aplicat adesea în raport cu distincţia de vîrstă. Normele se schimbă, de altfel, în permanenţă şi în mod neexplicit; marea varietate de termeni de care dispune româna ar merita o investigaţie riguroasă.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

ready made

„Deşi cînta mereu, aşa mai pe şoptite, Eminescu nu avea slăbiciune pentru muzică şi nu prea se ducea nici la concerte, nici la operă decît rar de tot, mai mult de dragul baletelor. Vizitam însă adeseori galeriile de tablouri, expoziţiunile şi colecţiunile de tot felul, iar dintre teatre, îi plăcea mai ales al Curţii, unde jucau atunci Wagner, Lewinski, Baumann, Gabilon şi comicul Meixner şi dintre femei Volter şi Baudius, pentru care el avea deosebită slăbiciune. El rîdea mult, cu lacrămi şi zgomotos; îi era deci greu să asiste la comedii, căci rîsetele îi erau adeseori oarecum scandaloase."

Ioan Slavici,
Amintiri,
Editura Minerva, 1983

PUBLICITATE

Experimentalistul reprimat din fiecare

Pentru cei mai mulţi dintre noi, prinşi între liste cu „to do"-uri, remindere şi deadline-uri, opt ore zi, cinci zile pe săptămînă, zile sfîrşite deseori surfînd de pe canapele zecile de canale TV printre emisiuni care nu ne spun nimic şi pe care oricum le-am mai văzut şi anul trecut, week-end-urile au rămas un fel de insule pe care ne retragem, în sfîrşit, liberi, cu noi înşine şi cu propriile idei.

Captivi între monitorul de la job şi ecranul TV de acasă, exersînd conformismul pînă la epuizare, ne reprimăm natura experimentalistă pînă la ignorarea pasiunilor şi pierderea personalităţii noastre creatoare ce ne defineşte identitatea şi ne face să ne simţim importanţi, unici, vii.

Grolsch, proud sponsor of the experimentalists since 1615, îşi propune să trezească experimentalistul reprimat din fiecare, să-l inspire şi să-l ajute să prindă mai mult curaj în a se exprima oricînd şi a pune în practică doar ceea ce-i place şi-l interesează cu adevărat.

Campania Grolsch Awakening doreşte să provoace creativitatea şi curiozitatea celor care vor şi pot să facă şi altceva. Pentru că ideile trebuie duse pînă la capăt, iar pasiunile pot deveni cel mai bun mod de exprimare, Grolsch propune, ca o alternativă la Facebook, un alt mediu digital al exprimării propriei creativităţi: comunitatea experimentalist.ro.

Puterea şi impactul ideilor vor fi, astfel, testate pe experimentalist.ro în forme eliberate de orice constrîngeri, fără cenzură şi fără graniţe. Iar pentru asta ne bazăm pe puterea voastră de a imagina şi inspira, a celor care sînteţi deja acolo. Vrem să vă provocăm să le arătaţi şi celorlalţi, celor mai mulţi dintre noi, cît de uşor se pot deschide chakrele experimentaliste şi cît de departe îţi poţi explora creativitatea.

Pentru asta, am ales cinci domenii creative: fotografie, modă, DIY – creative recycling, design şi muzică, şi un comando de artişti responsabili cu lobby-ul pentru fiecare din acestea. Primii care au răspuns provocării Grolsch au fost Mihai Dobrovolschi, Bitză şi băieţii de la OCS.

Arătaţi-le celor mai mulţi dintre noi plăcerea de a te exprima dincolo de limitele obişnuite şi puterea de a gîndi neconvenţional. Învăţaţi-i bucuria de a gîndi nonconformist şi de a face ceva absolut gratuit! Fiţi mentori! Oferiţi inspiraţie! Provocaţi! Fiţi metaexperimentalişti şi metaartişti! Iubiţi-vă publicul şi ajutaţi-l să creeze, la rîndul lui! Faceţi ceea ce ştiţi mai bine şi inspiraţi experimentalistul timid din celălalt să ia atitudine!

Cu Grolsch Awakening, sperăm să trezim creativitatea celor mai mulţi dintre noi, să o ajutăm să depăşească cercul prietenilor de bere de la terase şi al prietenilor virtuali de pe Facebook, să se manifeste mai des şi oriunde poate aduce revelaţie, bucurie şi libertate. Printr-un Power Point spontan şi inedit. Printr-o pereche de ochelari care te face vizibil. Printr-o poveste nemaiauzită care înviorează cea mai serioasă şedinţă. Vrem să provocăm inspiraţia să iasă din timpul liber şi să elibereze şi restul timpului de sub jugul convenţionalului şi al plictiselii. Pentru cît mai mulţi dintre noi.

Noroc, spor şi inspiraţie!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Obsesia gusturilor parfumate

Aduse în desagi și burdușe, trecute prin munți și vămi, plimbate prin tîrguri, orașe, sate, așezate cu grijă pe rafturile băcăniilor, ascunse în borcănelele spițeriilor, mirodeniile prețăluiesc aroma bucatelor. În secolul al XVIII-lea, gusturile sînt înfocat condimentate, puternic aromate, aprig parfumate. Papilele gustative sînt crud puse la încercare de simțurile stranii care se regăsesc în aceeași îmbucătură. Acru, acid, amar, dulce, parfumat – toate amestecate într-o singură lingură. Mîncăruri și băuturi, dulcețuri și plăcinte primesc diferite arome și mirodenii. Și pentru că ele „dreg", schimbă întrucîtva gustul, culoarea, consistența mirosul, capătă numele de *dresuri*.

Astfel, mîncărurile primesc cuișoare, scorțișoare, șofran, nucșoară, capere, coconari (semințe de pin), fistic, frunzișoară (foi de dafin), ghimbir, anghinare, rozmarin, molotru (sulfină) și cîte și mai cîte. De prin foițele de tîrguieli ale boierilor aflăm cam ce fel de miroase vor să primească de pe la negustori: un oarecare agă Caramanlîu cere, de la Sibiu, printre stofe galbene și atlasuri cu fir, funți de nucșoară, cuișoare, scorțișoare, șofran; un alt boier transformă funții în litre și adaugă frunzișoarele, caperele (de Veneția și de Misir) și coconarii, șofranul de Beci și șofranul de Rumelia, rozinchinul negru de Beci – toate ar trebui să fie proaspete și trimise cît mai curînd. La 1803, trec prin vamă mirodenii nenumărate: ienibahar, anason, cuișoare, rădăcină de piper, chebabie (un fel de piper), cacoole, chimen, scorțișoară, nuci de India, cumșoară, frunzișoară, salep, susan, muștar, revent, șofran. Mai găsim mac și afion, saparică, casie, ochi de rac, castorhi, cardamon, ienupăr, semințe de dafin și multe altele. Cardamonul este o mirodenie specială care aromează cafeaua, dar ajută și halenele pline de usturoi sau alcool să devină suportabile. Acest drum al mirodeniilor nu este deloc ușor, ceea ce face ca prețul lor să crească în funcție de vremuri și mai puțin de cerințe.

De prin rețete și cărți de bucate încercăm să ne imaginăm cum se fabrică gusturile. Pentru *acru* se folosesc zeama de lămîie, uneori și năramzele, măcrișul, agurida, siropul de corcodușe sau agrișe, oțetul de trandafiri, de garoafe sau de zmeură. *Dulcele* se obține cu ajutorul zaharului sau candelului, a mierii, dar și a dulcеții naturale conținute în diferite fructe. Pentru gustul *iute-picant* sînt buni chipăruși sau chiparoși, adică ardeii roșii iuți, piperul, ceapa, usturoiul, ghimbirul, ienibaharul sau un pic de busuioc, care ameliorează iuțeala, parfumînd-o. Acest gust stimulează foarte mult pofta de mîncare. De aici, probabil, consumul mare de carne, pregătită cu multe mirodenii, în care totul se amestecă și se combină. Trebuie făcută precizarea că aceste mirodenii se regăsesc în bucătăriile boierești, acolo unde bucătarul știe cum să le folosească, are limba împestrițată de atîtea culori și senzații, gîtlejul aprins de atîtea mirodenii cercate, nasul deja perspicace, gata să verse savoare peste bucate, fără să privească.

În această bucătărie se inserează adesea fructele, cu precădere uscate. Printre carne și slănină, prin pește sau vînat se aruncă pumni mari de stafide, prune, vișine, nuci, fistic, migdale, mere, caise.

Culoarea pare a fi la fel de importantă; astfel, galbenul se obține cu șofran, carlina (turtă) și curcuma, roșul – cu santal și cîrmîz, verdele – din frunze de micșunele sau izmă. Mai ales vutcile se „văpsesc", oferind privirii culori vesele, care să îndemne la gustat. Și, apoi, ele se dreg cu roze, mentă, ambră, cafea, aloe, foi de chitru, chinamon (scorțișoară), angelică, ienupăr, chitră, lămîie, flori de mărgăritărel, trandafir, anason sau cuișoare.

După ce bucătarul cel iscusit nimerește gustul de bază, toarnă peste el, mai întîi, de toate mirodenii felurite, fără să prididească sau să facă economie: busuiocul aromat și versatil se amestecă cu nucșoara dulce-amăruie, cuișoarele dulci, iuți și astringente se prăvălesc peste rozmarinul amărui și aromat, salvia leșioasă se ascunde printre frunzele de izmă parfumate, tarhonul iute este însoțit de cimbrul afumat, de caperele acrișoare, de ienibahărul pătrunzător și de mirositoarea sulfină. Și de parcă n-ar fi de ajuns atîtea arome, atîtea miroase și mirosuri, atîtea gusturi atît de diferite, peste ele se aruncă alte și alte „ierburi", printre care se regăsesc mărarul, pătrunjelul și, doar din cînd în cînd, leușteanul. Peste toate se presară zahăr și scorțișoară. Parfumată ca nimeni alta, aromată, dulce, fină, scorțișoara însoțește mușchiul de vită și crapul, vutca și plăcinta, dulceața și șerbetul. Spre exemplificare, am ales o rețetă de preparare a mușchiului de vacă, rețetă cuprinsă în cartea de bucate a Stancăi Cantacuzino, pe la început de secol XVIII: „Ia mușchiul și taie'l bucăți, apoi îl spală cu oțet, vin și apă, și spălătura o treci pen sită. Deci pune mușchiul în tingire cu spălătura acéia, puindu-i și sare, piper, cuișoare, nucșoară, scorțișoară, cimbir, fălii de spată de rîmător, puțintel must fiert au zahar, ceapă dată undă și tocată, și lasă să stea 2-3 ceasuri, apoi astupă oala cu capacul și o înprejurează cu aluat, să nu răsufle, și o fierbe încet, 2 ceasuri. Deci, cînd va aproape de fiert, pune stafide mărunte și le sfîrșește de fiert." Plăcerea supremă a gustului este dată de petalele de trandafiri. Uscate și presărate peste bucate, ele împărtășesc din aroma lor fină, din dulceața roșiatică a mirosului apetisant.

Poftă bună!

anti nostalgia

Proclamația Maiestății sale Regelui către Țară

Români,

În ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decît o singură cale pentru salvarea țării de la o catastrofă totală; ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Români,

Un nou guvern, de uniune națională, a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărîtă a țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea Dictatului de la Viena prin care Transilvania ne-a fost răpită.

Români,

Poporul nostru înțelege să fie singur stăpîn pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre liber luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al neamului nostru. Ordon armatei și chem poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui. Toți cetățenii să se strîngă în jurul tronului și al guvernului pentru salvarea patriei. Cel care nu va da ascultare guvernului se opune voinței poporului și este un trădător de țară.

Români,

Dictatura a luat sfîrșit și cu ea încetează toate asupririle. Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sînt garantate și vor fi respectate.

Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub dominația străină.

Români,

De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mînă independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre.

Cu deplină încredere în viitorul neamului românesc să pășim hotărîți pe drumul înfăptuirii României de mîine, a unei Românii libere, puternice și fericite.

Mihai"

„Proclamația" – document care consemnează sfîrșitul dictaturii antonesciene, ieșirea României din războiul hitlerist, alăturarea ei coaliției antifasciste și restabilirea independenței și suveranității naționale – a fost difuzată la radio, pe 23 august 1944, iar a doua zi a fost publicată în presă; v. *România liberă*, an II, nr. 11, 24 august 1944. *(n.r., R.M.)*

aduse cu poșta

Optimismul nostru

Cele două moduri de a privi România, din interior și din afară, au început să interfereze. Obsedantele critici cvasi-xenofobe pe care le primesc – cel mai adesea nediferențiat – românii strămutați prin toată Europa se fac auzite și în mediul autohton. Astfel, capcana generalizării necumpătate îi cuprinde și pe cei care ar trebui, prin „tehnica" exemplului viu, să o contrazică. Am dobîndit obișnuința de a eticheta disprețuitor diverse neputințe caracteriale (de care nu sîntem nici noi înșine întru totul vindecați) cu discursul indignat, fatalist și depreciativ de tip „Așa-i în România!", „Așa sînt românii!" sau alte formulări cu expresivități și mai triste. Oare nu este o atitudine ipocrită, dincolo de a se dori una moralizatoare? Nu cumva ne este mai accesibilă „căutarea cu frenezie a defectelor", vorba lui Mircea Eliade, decît luciditatea unei strădanii (auto)pedagogice salutare? Nimeni nu vrea să scuze, injust, tarele de comportament ale confraților de lîngă noi ori ale celor care au mers, mînați de neajunsuri insuportabile (unii) sau persuadați de mirajul unui cîștig facil și ignobil (alții), în străinătate, și nici să nesocotească prejudiciul de onoare pe care îl resimte restul nației de pe urma unor exemple dezavuabile. Însă acest gen de diagnoză cu aspect de lamentație ipocrită a devenit o modă contraproductivă, un reflex cu efect de bumerang. Rușinea de noi înșine și tonul autoimprecativ, adoptate în fața „oglinzii" pe care contactul social cu Europa ne-o arată au, în cele din urmă, un pervers efect inhibitor asupra poporului român. *Cui bono?* Mai degrabă, cu asumarea sinceră a unei anumite stîngăcii a moravurilor, inerente primei interacțiuni masive cu lumea occidentală, ar trebui să depășim stadiul blamării distanțate a conaționalilor noștri care, tributari unei educații deficitare, pică testul probității și al manierelor civice pe meleaguri străine. Extremele unei dialectici persistente – idilizarea psihologiei și a ethosului mioritic, pe de o parte, și urîțirea depresivă a realităților interne, pe fondul unor culpabilizări pătimașe, pe de alta – ar trebui cumva temperate printr-o analiză obiectivă a perspectivelor, urmată de un impuls revitalizant. Pe lîngă eșecurile sale perpetue, unele într-adevăr exasperante, România merită creditul reconstrucției, mai întîi pe fundamente morale și apoi, firește, pe unele socio-economice. Efortul de a redescoperi (și, desigur, de a reface) frumusețea clasică de caracter a românului – creștin, franc și omenos din fire – nu este atît de descurajant pe cît îl arată unii. Și, prin urmare, deloc himeric, cum ar fi tentați să spună alții. Țara noastră de valahi, moldoveni, ardeleni, olteni și bănățeni neaoși are încă virtuți genuine cu care să învingă defetismul pandemic al societății europene actuale. La fel cum deține potențial economic, peisaje și resurse naturale demne de luat în calculul unei valorificări viabile. Voință și responsabilitate să existe numai. Nedescoperiți – sau, mai bine zis, „nemediatizați" –, oameni de o remarcabilă consistență intelectuală grădinăresc, cu modestia lor strălucitoare și rarisimă, straturile culturii naționale. Tineri inventivi și dinamici așteaptă argumentul de bun-simț care să-i țină în țară. Oameni care nu și-au pierdut cultul onorabil al muncii și-ar pune oricînd brațele și priceperea în slujba unui viitor mai bun. Trebuie doar să (con)lucrăm toți, de la vlădică la opincă, fără prejudecăți sumare și scepticisme cronicizate, la reabilitarea țării, acolo unde este cazul. Pentru că, repet, nu în toate privințele sîntem falimentari. Există opinii favorabile nouă, întemeiate și nu puține. Străinii care vizitează România ne descoperă apanajele – onorante – pe care noi le ignorăm blazați. Și totuși, vizita și aprecierile lor nu ne îndeamnă la introspecție și judecată automobilizatoare. Hiatusul pe care modernitatea îl cultivă la nivel ideologic în raport cu valorile tradiționale nu este inatacabil, ci doar vizibil deconcertant pentru noi. Toate aceste realități își așteaptă un nou început, care ține, nu în ultimul rînd, și de o flexibilitate culturală bine cumpănită. Depinde doar de noi să-i dăm curs. Frumos și încurajator sună o zicală românească: „Începutul este jumătate din drum."

Marius CIOBOTĂ

ALBA IULIA
FESTIVALUL DILEMA VECHE
CETATEA ALBA IULIA 30 AUGUST - 1 SEPTEMBRIE 2013
CO-ORGANIZATORI:
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA-IULIA
CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA
MAȘINA FESTIVALULUI:
VOLVO
TEATRU
MEȘTEȘUGURI
CETATE
FESTIVALUL DILEMA VECHE
FANFARĂ
POEZIE
DILEME 2013
DEZBATERI
FILM
CONCERTE
FACEBOOK.COM/DILEMAVECHE
Google play
Available on the App Store
FESTIVAL.DILEMAVECHE.RO
INVITAT SPECIAL: ANDREI PLEȘU.
ÎN PROGRAM: HORIA-ROMAN PATAPIEVICI. DAN C. MIHĂILESCU. CENTRUL NAȚIONAL AL DANSULUI & RĂZVAN MAZILU.
FANFARA CIOCÂRLIA. OSCARUL PENTRU FILM DOCUMENTAR 2013. LITERATURĂ. TEATRU. SCRIERE CREATIVĂ & BENZI DESENATE. ROCK & JAZZ.
CU PARTICIPAREA COMISARULUI EUROPEAN DACIAN CIOLOȘ
ORGANIZATOR: DILEMA VECHE
CO-PRODUCĂTOR: TVR 2
PARTENERI: DORNA TAROM FUNDAȚIA SOROS ROMÂNIA basca CASTEL
PARTENERI MEDIA: magic fm soft music
DIGI 24 HD
adevărul
Historia
CATAVENCII
SAPTESERI
CityNews.ro
senso tv.ro
CampusClub.
ring
HotNews.ro
CULTURAL
igloo
DECAT O REVISTA
TATAIA
NEAPĂRAT.ro
ZIUA
gotlokal.ro
EVENIMENT SUSȚINUT DE:
TUCA ZBARCEA ASOCIATII
CATENA
CU SPRIJINUL:
Filiala Batthyaneum Biblioteca Națională a României
Bilbioteca Județeană "Lucian Blaga" Alba
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
Centrul de Cultură "Augustin Bena" Alba
ALPHA BANK

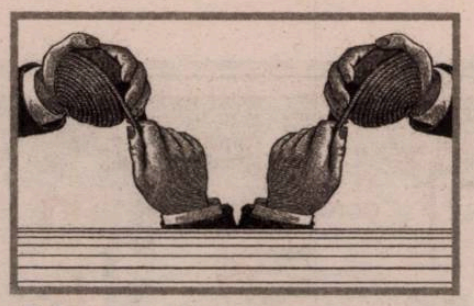

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Un (alt) caz cu torţionari

– de ce Înalta Curte a decis că nu li se aplică prescripţia –

În 21 martie 1995, Florica Diamandi a făcut o plîngere penală împotriva lui Nicolae Zotescu, fost procuror militar, şi împotriva lui Mişu Dulbergher (Dulgheru), fost inspector general în cadrul Securităţii. Trecuseră 47 de ani de cînd soţul său, Alcibiade Diamandi, fusese arestat din ordinul celor doi, pe 21 aprilie 1948, pentru „uneltire contra siguranţei statului". Arestat pe baza unui denunţ anonim şi dus la Rahova. Aici, se spune în plîngere: „Cei doi au exercitat presiuni fizice şi psihice asupra soţului său. După ce acesta s-a îmbolnăvit de malarie, personalul medical care deservea locul de deţinere nu i-a acordat îngrijirea necesară şi tratamentul medical care se impunea, astfel că la data de 09 iulie 1948 – Alcibiade Diamandi a decedat. Cauza morţii, stabilită de medicul şef, fără autopsierea cadavrului – a fost de infarct miocardic. Diagnosticul a fost stabilit în această manieră şi pentru a se ascunde faptele de rele tratamente aplicate celui arestat."

Doamna Diamandi mai indica, în plîngerea din 1995, martorii care ar trebui audiaţi pentru a confirma cele spuse de ea, între care doi gardieni şi doi colegi de celulă ai soţului său.

„Ulterior, petenta a revenit cu mai multe solicitări pentru obţinerea ordonanţei de scoatere de sub urmărire penală a soţului pentru infracţiunea imputată la data arestării sale sau, eventual, reconstituirea acelei ordonanţe" mai spune documentul din care tot citez – Decizia numărul 2579 din 7 iulie 2009 a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Fiţi atent la an: 2009 – 61 de ani după ce Alcibiade Diamandi a fost arestat pe baza unui denunţ anonim, bătut şi lăsat să moară în arest. 19 ani după Revoluţia anticomunistă.

Dar să vedem cum s-a ajuns la momentul 2009. Familia Diamandi e specială pentru că nu s-a resemnat, nu a acceptat logica lui „aşa au fost vremurile". Asta a făcut-o să dea nas în nas cu sistemul, de-a lungul a mulţi ani chinuitori.

Familia Diamandi e specială pentru că nu a acceptat logica lui „aşa au fost vremurile".

La 25 martie 1995, Parchetul Militar comunică sec că „faptele reclamate au intrat sub incidenţa dispoziţiilor legale referitoare la prescripţie şi amnistie, astfel că nu mai putem da curs activităţilor de cercetare penală." Deci, la 21 martie, Florica Diamandi făcuse plîngerea penală, la 25 martie, procurorul îi spune că nu se poate. Remarcabilă rapiditate: patru zile. Cînd e vorba ca victimelor torţionarilor să li se facă dreptate, dosarele zac la Parchet cu anii. Cînd e vorba să găsească pretexte, procurorul decide rapid: patru zile. În patru zile, se presupune că a studiat dosarele, că ştie cine erau cei acuzaţi şi ştie sigur că statul român a vrut să-i ancheteze pentru crima împotriva lui Alcibiade Diamandi, dar nu a putut dovedi vinovăţia – deci a curs termenul de prescripţie.

Dar, „nemulţumită de soluţia dată de procuror, petenta a invocat că aceasta încalcă prevederile legale deoarece a fost suspendat cursul prescripţiei pe durata existenţei statului totalitar, împrejurare care trebuie asimilată cu forţa majoră." Reţineţi acest argument pentru că ne vom întoarce la el.

Familia Diamandi a cerut şi clarificarea situaţiei juridice a lui Alcibiade Diamandi. Printr-o decizie din 16 ianuarie 1998, Parchetul Militar anunţă familia că „fapta imputată acestuia nu este dovedită de probele aflate la dosar, fiind arestat în baza unui denunţ anonim, nu se regăsesc probe care să susţină legalitatea arestării sale." Deci, după alţi trei ani, procurorul militar al unui stat care tocmai se agita să intre în NATO confirmă, în sfîrşit, că nu erau probe pentru arestarea lui Alcibiade şi că nu erau probe la dosar că acesta uneltise contra statului socialist, în 1948. Sună ca dracu': te-ai fi aşteptat ca, dacă tot a învins Revoluţia anticomunistă, să fie un titlu de mîndrie să fi uneltit împotriva statului socialist. Dar să nu fim pretenţioşi. Statul român recunoaşte, totuşi, în 1998, nedreptatea comisă împotriva lui Alcibiade Diamandi. Rămîne să vedem ce face cu torţionarii, pe care s-a decis rapid, în 1995, că nu îi poate ancheta pentru că a curs prescripţia.

Familia atacase decizia iniţială a procurorului militar. Procuratura militară ia din nou cazul la mînă, nu se grăbeşte, aşa că abia în 1998 cere de la SRI dosarul celor acuzaţi de moartea domnului Diamandi. Se descoperă că Mişu Dulbergher (Dulgheru) fusese condamnat, în 1955, la doi ani de închisoare pentru neglijenţă şi că emigrase în Israel în 1984. În 1999, Procuratura militară decide din nou neînceperea urmăririi penale, afirmînd că s-a îndeplinit termenul de prescripţie şi că arestarea lui Dulgheru şi condamnarea sa, în 1995, arată că el nu era protejat de regimul comunist, deci nu sînt motive de suspendare a prescripţiei. Observăm aici că procurorul trece de la general la particular. Mi se pare un pas în hău: de la o poziţie motivată teoretic, valabilă pentru toţi torţionarii – poziţie greşită şi obtuză, dar cu motive universal valabile –, Procuratura militară începe să caute argumente particulare de protejare a fiecărui torţionar în parte.

Statul român recunoaşte, în 1998, nedreptatea comisă împotriva lui Alcibiade Diamandi.

E însă acesta un argument valabil? Dacă Dulgheru a fost condamnat de comunişti în 1955, mai putem spune că el a fost protejat de statul comunist pentru crimele comise în numele regimului? Reţineţi întrebarea, nu e nevoie să dau eu un răspuns, pentru că a dat justiţia.

Deocamdată sîntem în 1999 şi Procuratura militară zice că nu-i va ancheta pe torţionari. Citim din Decizia Înaltei Curţi: „Împotriva acestei rezoluţii a formulat plîngere Diamandi Constantin, în calitate de fiu şi moştenitor al tatălui său – Diamandi Alcibiade şi al mamei sale Diamandi Florica, decedată ulterior după introducerea sesizării."

E un moment din acela în care simţi nevoia să te opreşti, să bei un pahar de apă şi să realizezi dramele care se ascund în asemenea documente, după numere de dosare şi numere de rezoluţii: Florica murise. A murit cu conştiinţa faptului că statul român i-a dat în scris că nu îi va ancheta pe cei care i-au omorît soţul. E un moment din acela în care le-ai spune procurorilor: „Domnilor, sînteţi nişte boi, treaba voastră ar fi să ţineţi cu victimele, nu să căutaţi pretexte pentru a nu-i ancheta pe torţionari."

Deci, Constantin Diamandi, în calitate de fiu al părinţilor săi morţi, merge mai departe şi atacă decizia procurorilor. Ajuns la judecători, dosarul este trimis şi retrimis, preţ de cîţiva ani, între Înalta Curte şi Curtea Militară de Apel. La fiecare termen şi decizie se fac recursuri, iar argumentele devin tot mai complexe.

Ce este de reţinut din hăţişul juridic e că să mulţumim cu toţii familiei Diamandi pentru perseverenţă, ei au deschis drumul. Existenţa acestei decizii arată că trebuie să fii răuvoitor sau leneş (dacă eşti procuror) pentru a susţine că torţionarii nu pot fi anchetaţi.

Să vedem argumentele Curţii. Cei acuzaţi de moartea lui Alcibiade Diamandi erau militari. Pentru a fi anchetaţi atunci, era nevoie de aprobarea miniştrilor comunişti. Cu alte cuvinte, dacă vreun procuror român din anii 1950-1990 avea ideea de a ancheta pe cineva pentru crimele comuniste (greu de crezut, dar să ne imaginăm), ar fi avut nevoie de aprobarea miniştrilor... comunişti. Este asta o „împrejurare de neînlăturat care împiedică punerea în mişcare a acţiunii penale" – condiţia cerută de lege pentru suspendarea prescripţiei? Evident că este. Şi asta spune şi Înalta Curte. Deci, prescripţia a început să curgă abia din momentul în care a fost înlăturată această piedică legală, în anii 1990.

Remarcabil e că Înalta Curte ia în considerare şi un alt argument, de ordin istoric, iar aici chiar merită citat pe larg: „Pe lîngă această dispoziţie legală, care a împiedicat punerea în mişcare a acţiunii penale faţă de persoanele reclamate, cît timp au avut calitatea de cadre active ale MAI – DGSS sau procuror militar, corect s-a concluzionat că tragerea lor la răspundere penală nu a fost posibilă, în perioada existenţei statului totalitar comunist, şi datorită poziţiei şi funcţiilor deţinute, iar o dovadă a acestui fapt o constituie şi poziţia adoptată de statul român, la propunerea primului ministru (Ion Gheorghe Maurer), în urma unei anchete efectuate de o comise PCR în 1968, de a nu se dispune punerea în mişcare a acţiunii penale şi trimiterea în judecată a celor vinovaţi de stabilirea unui regim penitenciar de exterminare (Ion Gheorghe Maurer declarînd că «soluţia cea mai bună este să lăsăm lucrurile să se îndrepte spre prescripţie din punct de vedere juridic, dar să nu luăm o hotărîre, să spunem să nu fie trimis în judecată şi împotriva omului să se ia hotărîri politice. Mai sînt cîteva luni pînă la prescripţie»). Intervenţia politicului în cursul firesc al justiţiei a constituit o cauză de neînlăturat, care a împiedicat punerea în mişcare a acţiunii penale şi faţă de persoanele împotriva cărora s-a formulat plîngere penală în prezenta cauză."

Avem, deci, în arhive decizia lui Maurer de a nu permite anchete pentru a interveni prescripţia. Şi deşi nimeni nu-i putea ancheta atunci pe torţionari pentru că Partidul Comunist nu o permitea, procurorii români din 1995-2013 se comportă ca şi cum statul român ar fi avut voinţa şi putinţa de a-i ancheta pe torţionari în acei ani. Adică acceptă şmecheria lui Maurer.

Dar, totuşi, cum se face că Dulgheru a fost condamnat în 1955 pentru neglijenţă? Nu era el protejat de aparatul comunist? Şi în acest punct, decizia Curţii este remarcabilă. Constată că Dulgheru a fost general de Securitate şi şeful de cabinet al ministrului de Interne Teohari Georgescu. În luptele interne ale comuniştilor, Dulgheru a căzut odată cu gruparea Ana Pauker, de unde i s-a tras condamnarea. Şi din nou merită să citez: „În opinia Înaltei Curţi, această condamnare a intimatului nu înlătură efectele suspendării cursului prescripţiei răspunderii penale în condiţiile în care acesta nu a fost tras la răspundere penală pentru faptele sale de «torţionar», ci pentru că a «înşelat» încrederea partidului comunist."

O decizie justă şi înţeleaptă, chiar dacă întîrziată. Şi care dă liber la anchetat torţionari.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Un milion şi jumătate

Ce-am cumpărat cu banii ăştia? Plecare cu trenul de noapte şi o frică. N-am mai găsit loc decît în vagon cu multe-multe persoane. E Sfînta Marie. De cîteva ore nu fac decît să mă perpelesc ce-o să fie. Mă apucă alergiile, bezna îmi împute capul. A costat un milion şi jumătate. Am mirosuri în nări, deşi mă despart ore pînă la plecare. Din cauza umbrelor, nu pot dormi. Jegul vagonului, albul aşternuturilor, locul înghesuit cu multe-multe persoane, culoarele pustii şi înguste. Somnul, somnul care nu te cuprinde. Să te-mbeţi? De ce? Să citeşti? De ce? N-o să pot. Să gîndesc? Jegos, să-mi murdăresc mintea gîndind în tren? Şi orele nenumărate, fără număr. Să iau seminţe să toc ca ţiganii, să mănînc un porc întreg ca neoamenii, să beau apă însiropată mă scîrbeşte, Cocicole, mă înlemneşte să rămîn ore-n şir cu gustul ăla tîmpit de chimie. Ce-o să fac? Să cunosc oamenii? Auzi, n-am nici un chef de ei. Drumul, drumul infinit, copleşitor. Şi nici n-am ce căuta acolo, nu am motive, nu am de ce să mă duc, nu am de ce să duc. O să stau jos. De ce nu sus? Ce să caut sus? Mai bine jos. Cu moşi, babe, nespălat mîine dimineaţă, o nouă zi să mă bucure mă întristează. Dar de-mi iau de mîncare şi de băut, o să coste mai mult, mai mult. Nici o alinare. Trenul în noapte fără capăt, fără somn, fără odihnă, scociorînd întunericul, fugind cu frica mea în spinare. Un milion şi jumătate – uite ce-nseamnă să călătoreşti în România cu cefereul!

Republica Moldova între UE și Uniunea Euroasiatică

Texte și opinii de:

- Nicu POPESCU (Senior Analyst la EU Institute for Security Studies, Paris)

„În Moldova, Ucraina, Georgia, se pot schimba multe peste noapte" – interviu

- Maia SANDU (ministrul Educației din Republica Moldova)

„Este un moment de oportunitate acum" – interviu

- Octavian MILEWSKI (coordonator de proiect afiliat la Fondul Internațional pentru Cooperare și Parteneriat al Mării Negre și al Mării Caspice)

„Cine sînt moldovenii euroasiatici?"

argument

Mielul blînd suge la două oi – dar nu pe termen lung

În dosarul care urmează veți întîlni de mai multe ori expresia „vectorul european". Este o sintagmă folosită aproape obsesiv la Chișinău. Cred că ținem minte acest gen de dezbatere, în care obiectivul aderării la UE plutește deasupra tuturor subiectelor – cam așa a mers politica din România mai mulți ani înainte de 2007. Doar că în Republica Moldova e mult mai complicat. În România, puterea făcea eforturi pentru aderare, iar opoziția o critica pentru că nu face destule eforturi. În Moldova, puterea face eforturi pentru apropierea de UE (pentru că promisiunea aderării nu există încă), iar opoziția o critică pentru că nu mai vrea aderare la UE, ci la Uniunea Euroasiatică, un proiect politic în născare, moșit de Rusia. În 2009, a venit la putere Alianța pentru Integrare Europeană – care atunci avea patru partide. După multiple crize politice, au mai rămas două partide și jumătate (Partidul Liberal este în situația poate unică în Europa, în care majoritatea grupului parlamentar e cu puterea, iar partidul a trecut în opoziție). În 2009, „vectorul european" nu avea rival – și Voronin dorise apropierea de UE, dar noii guvernanți au promis (și pe asta chiar au făcut-o) negocieri mai rapide cu UE. Moldova e doar unul dintre statele în care Parteneriatul Estic al UE a deschis noi perspective economice și politice. Simțind că pierde periferia, Rusia contraatacă cu vectorul euroasiatic.

În noiembrie, la Vilnius, Moldova ar trebui să parafeze Acordul de Asociere cu UE – rodul acestor ani de negocieri. Mai grav – din perspectivă rusească –, Ucraina ar urma să semneze acest acord. Leonid Litră, un român-moldovean care trăiește acum la Kiev, spune că semnarea de către Ucraina e chiar mai importantă, inclusiv pentru Moldova. E motivul pentru care discutăm destul de mult despre Ucraina în acest număr dedicat Moldovei. Dacă Ucraina părăsește „vectorul european", presiunea rusească pe elita moldovenească pro-Europa poate deveni prea mare.

Ce se va întîmpla însă dacă la alegerile de anul viitor revine la putere Vladimir Voronin? E totul pierdut? În mod cert, „vectorul european" va pierde din viteză. Opțiunea de a balansa între doi poli – pe principiul „mielul blînd suge la două oi" – va deveni politică oficială. Doar că nu poate dura mult. Pentru ce va opta, pînă la urmă, Partidul Comuniștilor? Nicu Popescu spune că avem precedente: elita moldovenistă preferă ambiguitatea, dar, cînd e pusă să aleagă, nu alege opțiunea propusă de Rusia. Să sperăm că nu vom fi în poziția de a testa această viziune optimistă.

Ce poate face România? Octavian Milewski spune ceva foarte important: majoritatea electoratului din Republica Moldova este proeuropean, fără a fi unionist. Nu au probleme să se declare români sau să spună că vorbesc limba română, doar că nu vor unirea cu România. Ne place sau nu, asta e realitatea. Există o mare masă de moldoveni europeni pe care România îi ignoră pentru că sîntem încă prizonieri ai marotelor naționale vechi. (**Cristian Ghinea**)

BARBURISME

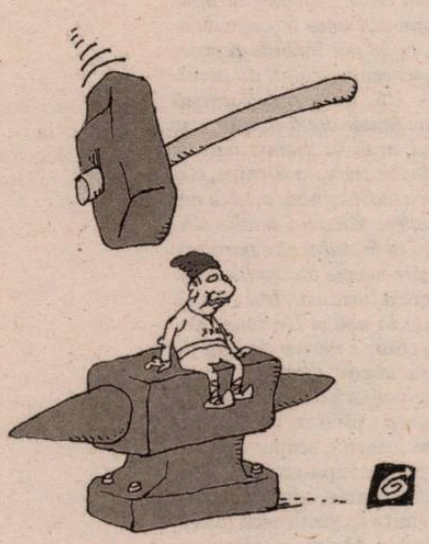

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 5 septembrie.

„În Moldova, Ucraina, Georgia, se pot schimba multe peste noapte"

interviu cu Nicu POPESCU, analist la Institutul UE pentru Studii de Securitate, Paris

Aţi fost, în 2010 şi apoi parţial în anii care au urmat, consilier pentru afaceri europene al premierului moldovean. Povestea a început în perioada de optimism de după 2009. Acum, uitîndu-vă înapoi, cum este? Cum se vede din interior?

S-au realizat multe. Evident, orice nouă guvernare – că e vorba de Tony Blair, Nicolas Sarkozy sau Alianţa pentru Integrare Europeană în Moldova – vine pe un val de optimism şi aşteptări uneori exagerate. Să realizezi anumite lucruri concrete, uneori, este mai dificil decît crezi, dar, mai ales, durează mai mult decît ţi-ai fi închipuit. Viteza lentă de mişcare este, uneori, cea mai frustrantă cînd ai voinţă politică, ai pornit carul, şi tot durează. De pildă, am pornit din 2010 discuţiile despre liberalizarea pieţei de transport aerian, ca să deschidem piaţa pentru low-cost-uri, şi abia în septembrie 2013 va avea loc prima cursă low-cost de la Chişinău. Sau conducta de gaz Iaşi – Ungheni, sînt doar 20 şi ceva de kilometri, dar durează vreo patru ani pînă să ajungi la faza de a începe construcţia.

Unde a fost problema de fond cu această lentoare? Lipsă de voinţă? Capacitate administrativă? A fost şi UE de vină?

Explicaţiile sînt multiple. Uneori, există blocaje politice, deseori exacerbate de o guvernare în coaliţie, dar, de cele mai multe ori, birocraţia se mişcă încet – şi în UE, şi în Moldova. Pentru semnarea acordului de liberalizare a transportului aerian au trecut vreo nouă luni de la finalizarea negocierilor, pentru că procedurile din UE erau lente. Între timp, Comisia mai atacase Consiliul UE la Curtea Europeană de Justiţie pe nişte chiţibuşuri juridice legate de procedura de decizie privind semnarea unor acorduri internaţionale. Şi Acordul de Asociere UE – Moldova a fost deja finalizat şi urmează a fi parafat abia în toamnă, însă semnarea propriuzisă va avea loc abia la anul. Problema e că, în democraţiile instabile din Europa, într-un an se pot schimba foarte multe – guverne, orientări geopolitice. Uitaţi-vă la Georgia. Şi, pînă nu ai semnat acest acord, el nu leagă mîinile guvernelor de pe urmă.

Este aici un fel de diferenţă de viziune istorică? Două sisteme care funcţionează cu motoare diferite? Pe de o parte – o elită în Moldova, care are sentimentul unor ferestre de oportunitate înguste, ce se pot închide repede. Şi, deci, acţionează oarecum grăbit, disperat. De cealaltă parte – UE, care funcţionează greoi, încet, dar sigur. Aceste două sisteme par a nu se înţelege unul cu altul. Semnarea, de pildă, a Acordului de Asociere, la Vilnius, era aşteptată cu disperare la Chişinău; pentru negociatorii de la Bruxelles, părea un detaliu tehnic, iar motivul oficial al faptului că e parafare (nu semnare) ar fi că e nevoie de traduceri şi legal screening *(analiză juridică). Îmi vine să zic: „Dom'le, cu Rusia la uşă şi Uniunea Euroasiatică în facere, chiar e nevoie de luni de zile pentru analiză juridică?" Greşesc?*

Ştiţi gluma că, în politica externă, scopul tău e să supravieţuieşti pînă în secolul următor, iar în politica internă, scopul e să supravieţuieşti pînă vineri după-amiază. Statele UE sînt, în mare parte, state consolidate, care îşi pot permite să gîndească în termeni de decenii. Dar în Moldova, Ucraina, Georgia, se pot schimba multe peste noapte. O criză a gazului, nişte tensiuni în zona de conflict, o cădere de guvern şi, în cîteva luni, s-a şi schimbat cursul unei întregi ţări. UE a negociat ani de zile, cu administraţia portocalie, Acordul de Asociere şi Zona de Liber Schimb, dar şi Ucraina, şi UE nu s-au prea grăbit, parţial din cauza poziţiilor protecţioniste în negocieri, ca să vină apoi Ianukovici la guvernare şi întreg procesul să fie îngheţat după arestarea Iuliei Timoşenko. Şi, pentru că au ratat atunci acea fereastră de oportunitate, şi UE, şi Ucraina caută acum, disperate, soluţii inventive pentru a ieşi din blocaj.

„Nu toţi sînt fericiţi că am reuşit să depăşim această criză politică şi să accelerăm parcursul nostru european. Mai multe forţe, şi la Chişinău, dar şi în afara ţării, încearcă să ne pună tot felul de capcane, să ne provoace, prin Transnistria, Găgăuzia, se încearcă şi antrenarea Bisericii. Trebuie să fim calmi, să nu cădem în aceste capcane şi sînt sigur că după Vilnius; după ce vom semna Acordul de Asociere cu UE, după ce vom ancora Moldova în spaţiul european, situaţia se va calma."
– Igor Corman, preşedintele Parlamentului Republicii Moldova, iulie 2013

(Publika.md)

Poate Estul să pregătească sau să conducă un răspuns comun adecvat al UE?

Nu cred că UE trebuie să-şi formuleze politicile ca răspuns la ceva. Indiferent de ce face Rusia, UE e interesată de a avea o relaţie politică şi economică cît mai apropiată cu majoritatea statelor din Parteneriatul Estic. Iar iniţiativa rusă este mai degrabă un fel de alarmă că viteza de mişcare a UE în Est contează foarte mult şi că nu te prea poţi relaxa dacă vrei să mai ai interlocutori care au libertatea de a lua decizii suverane pe chestiuni strategice.

Cîtă vreme mai are Moldova libertatea de a lua decizii suverane pe chestiuni strategice? Mă refer la toată această campanie din Moldova privind aderarea la uniunea vamală cu Rusia.

Moldova nu este întru totul suverană să ia decizii strategice, în special în materie de securitate. În mod evident, mă refer la existenţa conflictului transnistrean şi la prezenţa militară rusă, care limitează anumite opţiuni strategice pentru Moldova, mai ales în relaţia cu NATO. În materie de aderare la UE, lucrurile sînt ceva mai simple, dar nu cu mult. Chiar dacă asocierea la UE şi crearea unei zone de schimb cu UE se mişcă înainte, asigurarea securităţii energetice a Moldovei ar fi şi un subiect extrem de sensibil în relaţiile cu Rusia. Dar, evident, nici o ţară nu îşi poate schimba peste noapte constrîngerile strategice în care operează. Acestea pot fi schimbate doar treptat şi Moldova a făcut, cred, în ultimii ani, nişte paşi enormi în direcţia consolidării propriului coridor de manevră strategică, prin apropierea de UE.

Şi rușii preferă drumuri şi spitale europene

Aici parcă iar mi se par două lumi diferite, în ce priveşte strategiile de cîştigare a populaţiei. Rusia promite nişte chestiuni foarte simplu de înţeles: gaze ieftine, festivaluri cu fanfara Armatei Roşii, de pildă. Omul simplu înţelege clar. Că nu se alege cu mare lucru din promisiuni, asta e altceva, dar promisiunea în sine e lesne de înţeles. UE oferă asistenţă şi reforme instituţionale care vor produce efecte indirecte şi pe termen lung. Adică, de pildă, un Consiliu al Concurenţei funcţional la Chişinău va avea un impact major asupra vieţii omului simplu, dar el nu va simţi asta direct. Practic, sînt două modele diferite de adresare faţă de populaţia din Moldova. Cine cîştigă pe termen lung? Sau: ne permitem să aşteptăm acest termen lung?

E ca în politica internă din majoritatea statelor UE. Populiştii de dreapta sau de stînga promit lucruri clare, dar nu neapărat realizabile. Iar partidele politice responsabile au un discurs plictisitor, dar deseori singurul responsabil. Da, pentru UE este mai greu să se prezinte ca singurul model de dezvoltare atractivă, atît din cauza crizei economice care a subminat încrederea în soluţiile economice oferite de UE, cît şi din cauza faptului că Rusia, dar şi state precum Azerbaijanul sau Kazahstanul au avut o creştere economică destul de mare în ultimul deceniu, iar criza economică s-a făcut resimţită mai puţin decît în UE. Cu toate acestea, e clar că orice ucrainean, georgian sau chiar rus preferă drumuri europene, nu euroasiatice, spitale europene, nu euroasiatice, poliţie europeană, nu euroasiatică. Şi o bună parte din oferta UE are şi ea o tentă accesibilă cetăţeanului de rînd. Călătoriile fără vize în UE, accesul companiilor aeriene low-cost, chiar abţibilduri cu steagul UE pe troleibuzele din Chişinău, cumpărate din asistenţa europeană, sînt şi ele un mesaj direct adresat populaţiei şi pe înţelesul tuturor.

Cine sînt suporterii aderării la Uniunea Euroasiatică din Moldova? Ultimele sondaje îi arată mai mulţi de 50%. Şi există o suprapunere de procente – oameni care doresc şi în UE, şi în UEA. Cine, deci, sînt euroasiaticii din Republica Moldova?

Unul dintre proverbele cele mai populare în Moldova e: „Capul tăiat, sabia nu-l taie." Alt proverb la fel de popular e că „mielul blînd suge de la două oi". Ambele proverbe explică, în mare parte, esenţa atitudinii populaţiei Moldovei faţă de procesele geopolitice din regiune. Republica Moldova îşi doreşte să fie în relaţii bune cu toată lumea. Mai greu e cînd eşti forţat să alegi – sau una, sau alta. Însă cînd elitele moldoveneşti se trezesc în această situaţie – practic, întotdeauna, alegerea este făcută nu în favoarea Rusiei. Pînă şi Voronin a refuzat semnarea Memorandumului Kozak, în 2003. În ultimii ani, sprijinul pentru UE a scăzut, în Moldova, de la 65-70% la vreo 50%. Această tendinţă se datorează atît crizei din UE, faptului că o anumită dezamăgire faţă de guvernarea actuală se suprapune un pic şi pe imaginea UE, dar şi din cauza faptului că, pînă în 2009, Partidul Comunist avea un discurs formal proeuropean iar, prin acest fapt, duceau cu ei o bună parte a populaţiei în aceeaşi direcţie. Astăzi, discursul opoziţiei comuniste este mai degrabă proestic, şi acest lucru a afectat şi el o parte din susţinătorii comuniştilor care erau, formal, proeuropeni, acum cîţiva ani, dar acum nu mai sînt.

Eu încă mai văd la Chişinău panourile cu „Spre Europa, spre un viitor decent" şi îmi aduc aminte că Voronin le-a pus acolo. E important ce spuneţi – că în momentul în care o alegere este forţată, elita moldovenească alege nu în favoarea Rusiei. Reorientarea lui Voronin de acum e şi ea temporară? Va continua direcţia UE, dacă revine la putere?

Ca preferinţe de politică externă în Moldova – există două feluri de politicieni: unii sînt proeuropeni şi alţii îşi doresc să fie în relaţii bune şi cu Rusia, şi cu UE – să stea pe două scaune, cu alte cuvinte. În spaţiul postsovietic, această politică se cheamă „multivectorială". Dar, cu excepţia unor forţe marginale, practic nici o forţă politică serioasă nu este prorusă. Nici măcar comuniştii. Acelaşi lucru este valabil, în mare parte, şi în cazul Ucrainei şi Georgiei. Există proeuropeni, există forţe care îşi doresc să navigheze prudent între Rusia şi UE, dar nu există o masă critică de forţe ferm proruse.

Cînd va intra în UE, Republica Moldova va fi reunită cu Transnistria sau fără? Vă întreb pentru că, în urmă cu vreo zece ani, aţi scris o lucrare în care făceaţi o paralelă între Cipru şi Transnistria. Sînt convins că, la un moment dat, va fi nevoie de nişte referendumuri paralele în Moldova şi în Transnistria, privind viitorul. Ar putea fi aderarea la UE factorul care poate desface nodul trasnistrean, într-o direcţie sau alta?

Nu ştie nimeni răspunsul la această întrebare. Putem vorbi doar de tendinţe. Iar tendinţa actuală este că Rusia îşi consolidează şi mai mult prezenţa în Transnistria, iar Moldovei continuă să îi pese – dar mai puţin ca altădată – de Transnistria. Moldova îşi doreşte şi integrare europeană, şi reintegrare cu Transnistria, însă, dacă va fi pusă să aleagă între una şi alta, cred că integrarea europeană este mai importantă pentru un număr din ce în ce mai mare al cetăţenilor, iar în rîndul elitelor politice, această tendinţă este şi mai accentuată.

a consemnat Cristian GHINEA

Octavian MILEWSKI

Cine sînt moldovenii euroasiatici?

şi cîteva adevăruri bine de ştiut în România

Mesajul Kremlinului pentru o Uniune Eurasiatică (UEA) are mai puţin de doi ani. Chiar dacă Republica Moldova nu este destinatarul-cheie al acestui flux de iniţiative politice şi economice, Ucraina fiind în epicentrul intereselor ruseşti, Moldova nu poate lipsi din peisajul strategic, fie şi pentru faptul că face parte din imaginarul obligatoriu despre „spaţiul euroasiatic rusesc". În contextul în care „Eurasia" lui Putin se suprapune pe spaţiul fostei URSS şi al Imperiului Rus sau al CSI, „mica şi însorita Moldovă" din mentalul strategic al Kremlinului nu a fost ocolită de noul proiect de administrare al „periferiilor ruseşti".

Policromia identitară a cetăţenilor Republicii Moldova este bine cunoscută. Identitatea compozită a moldovenilor (în sens civic) este rezultatul unor repetate şi radicale schimbări demografice, sociale şi administrativ-politice din ultimii 200 de ani. Aceasta se reflectă inclusiv în discursul nostalgic al unor segmente de populaţie care manifestă afinităţi pentru recentul proiect al UEA. În general, orice proiect de sorginte moscovită are destinatari din varii categorii sociale, dar însumînd cîteva elemente comune. Pentru moldovenii euroasiatici, orice vector asociat cu Uniunea Sovietică sau cu Rusia reprezintă un argument electoral esenţial. Aşadar, un factor important în preferinţa pentru Uniunea Euroasiatică îl constituie afilierea etnicolingvistică sau „civilizaţională", argumentele de natură culturală şi identitară prevalînd în faţa argumentelor economice sau normativ-valorice pe care se axează discursul proeuropean. Indiferent de denumirea proiectelor moscovite – Uniunea Vamală, CSI sau UEA – ele se vor bucura întotdeauna de susţinerea euroasiaticilor.

O resursă destul de slab abordată de către Bucureşti este electoratul proeuropean neunionist.

Cu toate acestea, populaţia cu preferinţe euroasiatice nu constituie o masă omogenă. Pe lîngă minorităţile rusă şi ucraineană (în mare parte rusificată), concentrate mai ales în zonele urbane, minorităţile găgăuză şi bulgară reprezintă un grup predilect, însă insuficient. Pentru o înclinare a balanţei în favoarea UEA nu ar fi destul votul minorităţilor rusofone, acestea cumulînd doar un sfert din electorat. Un alt segment al electoratului, de această dată românofon, îl constituie aşa-numiţii moldoveni statalişti, a căror orientare euroasiatică are un caracter reactiv şi uneori rezidual. Reactiv în special faţă de discursul unionist – întruchipat de cele două partide nominal liberale – şi rezidual din motive demografice şi sociale. Din această ultimă categorie face parte aşa-numitul *homo moldovanus*, adică acei moldoveni care, ca rezultat al socializării prin instituţii de origine sovietică, au ajuns să internalizeze constructul social al „omului sovietic de origine moldovenească" ca fiind primordial. Reziduul demografic al acestei categorii este încă destul de substanţial, deşi în proces de îmbătrînire, după cum o arată şi recensămîntul din 2004.

Din perspectiva Moscovei, principalul vehicul care poate promova integrarea euroasiatică este Partidul Comuniştilor şi foştii săi membri, în prezent concentraţi în minusculul Partid al Socialiştilor din Republica Moldova, condus de Igor Dodon, dar care are şanse reduse de a accede în viitorul parlament.

Conform ultimului Barometru de opinie publică (IPP, aprilie 2013), Voronin şi Dodon sînt cei mai reprezentativi lideri cu care este asociată integrarea euroasiatică, Voronin primind 61% din preferinţele proeuroasiatice, iar Dodon 17%. Următorul lider euroasiatic este găgăuzul Mihail Formuzal (5%), care cu greu poate fi calificat ca lider de importanţă naţională, ideile sale avînd rezonanţă doar printre votanţii de etnie găgăuză. În acelaşi timp, printre primii cinci lideri în preferinţele populaţiei, doar Vladimir Voronin este prezent (locul 2, cu 18,5%), în timp ce ceilalţi patru lideri naţionali sînt de orientare proeuropeană.

Cu toate acestea, Partidul Comuniştilor condus de Vladimir Voronin nu poate risca să mizeze în exclusivitate pe mesajul euroasiatic, deoarece poate pierde un segment din votanţi cu viziuni proeuropene. Un indicator clar al existenţei electoratului procomunist european este constanta erodare numerică a facţiunii PCRM în parlament (parţial în favoarea Partidului Democrat, pro-UE) pe fondul unui mesaj antieuropean tot mai dur în ultimii ani. Chiar dacă acest segment nu pare a fi numeros şi este mai ales reprezentat de tineri, el este suficient pentru a reduce din ponderea comuniştilor.

Un vehicul suplimentar de promovare a ideii de Uniune Eurasiatică îl reprezintă un număr de organizaţii cu un mesaj moldovenist şi prorus, de obicei afiliate birourilor din Moldova ale partidelor din Rusia – Rusia Unită sau Rodina (Patria). Astfel, una dintre principalele organizaţii de acest tip (finanţată inclusiv de Ambasada Rusiei şi Fondul „Sodrujestvo" – Frăţia/Prietenia) este Liga Tineretului Rus, care se bucură de popularitate în special printre tinerii rusofoni din zonele urbane. Un argument în plus pentru ralierea la mesajul acestor organizaţii este românofobia, ceea ce uneori le face să se alieze cu organizaţiile moldoveniste de tineret (Partidul Patrioţii Moldovei sau Mişcarea „Voievod"), şi acestea simpatizante sau tributare ale ideilor ce izvorăsc dinspre partide ca PCRM şi PSRM.

Un important aport la mesajul proeuroasiatic îl are şi Mitropolia Moldovei, aflată canonic sub autoritatea Patriarhiei de la Moscova. În paralel cu PCRM, această instituţie a reprezentat, în ultimii ani, principalul purtător al mesajului conservator, aşa-numit „pravoslavnic" şi unificator al legăturilor euroasiatice tradiţionale, care s-a opus cu vehemenţă implementării unor norme europene cu privire la libertatea de conştiinţă şi expresie. În contextul în care biserica-mamă, adică Patriarhia de la Moscova, este una din instituţiile-cheie în lupta cu valorile „decadente" ale Occidentului, feuda moldovenească a acesteia nu face excepţie.

Şanse conjuncturale

Mărirea ponderii electoratului pro-UEA este posibilă doar pe fondul absenteismului şi al apatiei, ca rezultat al crizelor politice din ultimii ani, avînd partidele proeuropene ca protagoniste. Este totuşi încă prematur să facem predicţii asupra posibilului succes relativ al forţelor proeuroasiatice, atît timp cît la orizontul sezonului politic 2013-2014 încă stau să se materializeze parafarea Acordului de Asociere cu UE la Vilnius, dar şi construcţia gazoductului Iaşi – Ungheni, sau chiar demararea unor proiecte de infrastructură finanţate din bani europeni. Un factor în plus îl constituie mesajul european din exterior – prezenţa constantă a înalţilor demnitari publici şi politicieni europeni la Chişinău contribuie la legitimarea mesajului european pentru populaţia Republicii Moldova. Şi invers, retorica proactivă şi proeuropeană, coroborată cu reforme ale actualului cabinet sub conducerea lui Iurie Leancă, sînt capabile să menţină acelaşi echilibru de forţe, adică unul suficient pentru a continua vectorul european al Republicii Moldova.

© C. Ciucu

„La Est se conturează un nou proiect de un «maştab» nemaipomenit (maştab *(rus.), de mari proporţii – n. red). Vreau să spun din start că Republica Moldova are acum o adevărată şansă istorică de a ieşi din prăpastia social-economică în care se află. În condiţiile în care potenţialul de integrare al UE s-a epuizat pentru o perioadă îndelungată, cînd Uniunea Europeană este afectată de o criză profundă, cînd reformele europene se reduc doar la modernizarea legislaţiei naţionale, la Est de noi se conturează un nou proiect integraţional. Pentru noi este important că acest proiect nu numai că nu vine în contradicţie cu reformele europene, dar şi contribuie la implementarea lor mai rapidă."*
– preşedintele PCRM Vladimir Voronin, octombrie 2012

(Unimedia.md)

Ce poate face România?

România este purtătorul unui mesaj aparte pentru moldovenii proeuropeni. Acest segment este dominat de două partide liberale, care, tradiţional, nu pot cumula mai mult de 10-15% din electorat şi care îşi dispută unioniştii fideli, adică cei care nu au nevoie de argumente în plus pentru mesajele proeuropene venite dinspre Bucureşti. Cele 15 procente prounioniste şi filoromâne din populaţia Republicii Moldova oricum gravitează spre România. Însă o resursă destul de slab abordată de către Bucureşti este electoratul proeuropean neunionist, dominant, în general însuşit de Partidul Democrat Liberal al prim-ministrului Iurie Leancă şi fostului prim-ministru Vlad Filat. Acest electorat, în parte posesor de cetăţenie română şi capabil să recunoască caracterul românesc al identităţii sale (mai ales prin prisma limbii), se evidenţiază prin pragmatism şi eficienţă economică, este dinamic, din punct de vedere demografic şi profesional, şi este axat pe un discurs reformist în conformitate cu standardele vest-europene.

În acest context, mesajul unionist, atît de îndrăgit de Bucureşti, nu este capabil să-i fidelizeze pe alegătorii moldoveni neunionişti, reprezentativi şi dominanţi pe piaţa electorală a Republicii Moldova (aproximativ 60% din electoratul proeuropean), atîta timp cît politicienii români insistă pe o agendă identitară, cultural-istorică sau lingvistică. Un punct de redresare a acestei probleme ar putea fi schimbarea accentului exclusiv de pe politici educaţional-culturale (deşi cu impact potenţial puternic pe termen lung), pe politici economice şi sociale, în baza unor agenţii şi organisme de dezvoltare şi ajutor. Ca membru al UE, România are posibilităţi enorme de a dezvolta, în Moldova, proiecte din fonduri UE, în parteneriat cu state interesate în programe de dezvoltare, ca Suedia sau Polonia.

Marea majoritate a românofonilor care se consideră moldoveni – deci aspiră la o identitate politică-civică moldovenească – nu îşi vor schimba percepţiile în funcţie de paşaport. Această identificare este vizibilă prin votul pentru partidele cu o agendă europeană, dar nu unionistă. După două decenii, România trebuie să se resemneze cu această realitate şi să-şi pragmatizeze retorica vizavi de Republica Moldova. Măsura succesului în Moldova nu va mai fi numărul de români declaraţi, ci numărul de proiecte instituţionale, economice şi de infrastructură realizate. Şi poate că, în acest fel, România are şanse de a-şi adjudeca întîietatea strategică, nu numai discursiv, în Republica Moldova, dar şi practic.

Octavian Milewski *este politolog specializat în spaţiul postsovietic, în prezent coordonator de proiect afiliat la Fondul Internaţional pentru Cooperare şi Parteneriat al Mării Negre şi al Mării Caspice.*

„Este un moment de oportunitate acum"

interviu cu Maia SANDU, ministrul Educaţiei de la Chişinău

*În iulie 2012, **Maia Sandu** renunţa la poziţia pe care o deţinea la Washington – cea de consilier al directorului executiv al Băncii Mondiale – şi accepta funcţia de ministru al Educaţiei în Republica Moldova. Sarcina sa, deloc uşoară, era reformarea unui sistem educaţional care încă mai moşteneşte mentalităţi şi atitudini sovietice, un sistem anchilozat şi neperformant, deloc atractiv pentru profesorii tineri şi de cele mai multe ori asociat cu sărăcia şi corupţia. În răstimp de un an de cînd a intrat în post, Maia Sandu a susţinut şi a iniţiat mai multe reforme care i-au adus, cel puţin pînă în acest moment, mai mult critici decît recunoştinţă din partea unei părţi a societăţii. Plăpîndă în aparenţă, ministrul Maia Sandu a înşelat aşteptările celor care au pariat, la momentul numirii sale în funcţie, că nu vor trece nici trei luni pînă îşi va depune demisia. Spune că nu a fost deloc uşor, dar adaugă că nu va renunţa pentru că efortul pe care îl face este parte a procesului de transformare a Republicii Moldova într-un stat european.*

Doamnă Maia Sandu, ce v-a determinat să lăsaţi poziţia de la Washington, care vă asigura confortul profesional şi material, şi să acceptaţi provocarea de a reveni acasă, în Republica Moldova, pentru o poziţie dificilă, pe alocuri chiar ingrată, şi care vă aduce foarte multe critici şi, probabil, neîmpliniri?

Mi-am dorit, la această etapă în cariera mea, o provocare profesională serioasă. Or, acolo unde lucram, toate lucrurile erau puse la punct, erau organizate. Era şi acolo o provocare, dar nu suficientă. Eu mi-am dorit ceva mai mult. Şi am primit. Chiar cred că un manager bun nu e neapărat cel care cunoaşte domeniul pînă la cele mai mici detalii, ci mai ales cel care e capabil să adune o echipă, oameni care ştiu să facă lucrurile bine şi să le asigure condiţii de activitate. Treptat, ajungi să cunoşti şi sistemul. Şi da, pot spune că a fost destul de dificil. Am înţeles dintotdeauna cît de importantă este educaţia. Dar nu înţelegeam prea bine cît de complicate sînt lucrurile în acest domeniu, în Republica Moldova, cît de mult e de schimbat şi cît timp va dura această schimbare. Este nevoie de un efort pe termen mediu şi lung pentru a vedea rezultate.

Dincolo de motivaţia profesională, ştiu că aţi avut şi dorinţa de a face parte din procesul de schimbare care a început în Republica Moldova odată cu debarcarea comuniştilor de la putere în 2009, după aproape un deceniu de guvernare.

Generaţia mea a participat şi la reformele de la începutul anilor '90, chiar dacă noi atunci eram foarte tineri şi doar învăţam. Iar la sfîrşitul anilor '90, rezultatele schimbărilor erau mai puţin bune. Peste noapte, mai mult de jumătate de ţară a devenit săracă, şi acest lucru evident că a supărat multă lume. La alegerile din 2001, oamenii au votat masiv pentru comunişti – adică pentru întoarcerea la un sistem sovietic care era perceput ca fiind unul mai prosper din punct de vedere material. Următorul deceniu a fost plin de frustrări. Noi toţi am aşteptat schimbarea, care s-a produs abia în 2009. Eu eram la studii atunci, făceam masteratul în administraţie publică la Harvard Kennedy School of Government şi nu am putut veni în echipa guvernamentală de la început. Şi cînd, anul trecut, a apărut această ocazie, m-am gîndit că este timpul potrivit să mă întorc şi să încerc. Este un moment de oportunitate acum, în Republica Moldova, şi un moment în care pot pune umărul pentru a schimba lucrurile. Dacă nu ne implicăm, s-ar putea să ratăm acest moment şi să mai treacă încă zece ani sau mai mult, în care, din nou, să nu putem face mare lucru.

Credeţi că Republica Moldova şi-a determinat definitiv vectorul de integrare europeană sau încă mai este pe muchie de cuţit şi oscilează între Vest şi Est? Vin alegerile din 2014 – nu există riscul repetării situaţiei din 2001 şi al revenirii comuniştilor la putere?

Cred că alegerile din 2014 sînt foarte importante în vederea menţinerii cursului european. Chiar dacă o bună parte din societate îşi doreşte o apropiere de Europa, totuşi, mai persistă anumite nemulţumiri legate de modul în care se administrează această ţară. Motiv pentru care există pericolul unei reversibilităţi a vectorului european, în situaţia în care la putere ar veni o forţă politică cu alte opţiuni geopolitice. Nu cred că ar putea fi o schimbare a vectorului pe termen lung, dar acest lucru oricum ne va încetini ritmul de dezvoltare. Motiv pentru care guvernul trebuie să facă un efort major în acest un an şi jumătate pînă la alegeri, pentru a consolida încrederea populaţiei în transformările pe care încercăm să le facem.

„Aderînd la Uniunea Europeană, Republica Moldova, multe întreprinderi vor fi închise pe motivul necorespunderii standardelor europene pentru aderarea la UE sau ca urmare a pierderii luptei de concurenţă cu companiile europene mai puternice." – Vladimir Golovatiuc, directorul Institutului de Modernizare a Moldovei, noiembrie 2012

(Publika.md)

„Aderarea la Uniunea Vamală [cu Rusia] poate avea un impact negativ dezastruos pentru economia moldovenească. Promisiunile beneficiilor economice sînt iluzorii, în schimb, pierderile sînt palpabile şi vorbim nu doar despre pierderi economice, ci şi despre pierderea suveranităţii economice." – Valeriu Prohniţchi, director executiv Expert Grup, noiembrie 2012

(Publika.md)

Care este rolul educaţiei în acest proces de schimbare? Unde credeţi că ar trebui să conducă pe viitor reforma în educaţie, care este foarte nepopulară acum?

Personal, cred că educaţia are un rol major în acest proces de schimbare. De ani de zile vorbim că schimbarea se va produce doar odată cu schimbul de generaţii. Dar iată că, după două decenii de tranziţie, generaţiile tinere nu sînt tocmai capabile să construiască o societate diferită, mai bună, din care să ne placă tuturor să facem parte. Astăzi, o bună parte din tineri aleg să plece din ţară, iar cei care rămîn nu sînt întotdeauna suficient de pregătiţi ca să se descurce. În Republica Moldova, ca şi în alte ţări din regiune, ne confruntăm cu reducerea drastică a numărului de elevi şi de studenţi. Sîntem nevoiţi, practic, să luăm măsuri de optimizare a reţelei de instituţii pentru a îmbunătăţi eficienţa cheltuielilor publice în educaţie. Dar aceasta este doar o mică parte din reforma care trebuie făcută în sistem. Nivelul redus al relevanţei studiilor în toate treptele este o problemă majoră. Curriculumul necorespunzător aşteptărilor angajatorilor, conţinuturile excesiv de teoretice sînt doar cîteva probleme în acest sens. Mai mult, sistemul educaţional din Republica Moldova nu pune accent pe lucruri importante, cum ar fi raţionamentul logic, capacitatea de rezolvare a problemelor, de comunicare – cunoştinţe şi abilităţi care să le permită tinerilor să se integreze uşor şi să pună umărul la construirea unei societăţi democratice.

După ani de zile în care am stat bine la promovarea bacului, în acest an s-a ajuns într-o situaţie asemănătoare cu cea din România, cu o rată de 68%. Ce a arătat bacalaureatul din acest an despre sistemul de învăţămînt şi despre societate în general?

Examenul de bacalaureat din acest an a confirmat rezultatele elevilor noştri obţinute la evaluările internaţionale în anii precedenţi. Rezultatele de la bacalaureat i-au supărat pe mulţi. *(Maia Sandu a introdus camere de luat vederi în sălile de examinare şi a combătat frauda la examen; drept rezultat, promovabilitatea a scăzut* – n.red.) Este foarte important să existe o masă critică în societate, care să dorească şi să ceară schimbarea, altfel noi nu avem cum să reuşim. Este curios faptul că, în ultimii ani, sondajele naţionale au arătat un nivel înalt de satisfacţie a populaţiei faţă de calitatea educaţiei. După experienţa acestui bac, sperăm să crească presiunea societăţii pentru reformele în educaţie. Oamenii din sistem nu au fost surprinşi de rezultatele nu tocmai bune la bacalaureat – noi toţi intuiam care este situaţia reală în sistemul educaţional din Republica Moldova. Am avut nevoie de un pic de curaj ca să spunem lucrurilor pe nume.

Cum se face că, în pofida sistemului educaţional defectuos, există foarte mulţi tineri din Republica Moldova care au o prestaţie foarte bună la universităţile din Occident şi care sînt angajaţi în poziţii foarte bune?

Este adevărat că avem tineri foarte buni şi este păcat că nu ştim să-i menţinem aici în ţară. Cred că sînt două explicaţii – există cîteva şcoli de elită şi părinţi care înţeleg cît de importantă este educaţia pentru copiii lor şi investesc masiv în limbi străine, în ore suplimentare, în competenţe digitale. Trebuie să reducem discrepanţa care există între cele cîteva şcoli foarte bune şi marea majoritate a instituţiilor de învăţămînt. La fel de important este să existe şi motivaţia pentru învăţare. Iar motivaţia trebuie să vină din piaţa forţei de muncă. Angajatorii trebuie să transmită un semnal puternic, potrivit căruia cunoştinţele, competenţele sînt recompensate.

Studenţii care pleacă la studii în afară pot fi un factor important pentru modernizarea şi europenizarea Republicii Moldova?

Există experienţe internaţionale, cînd tinerii au plecat masiv din ţară la studii, după care s-au întors. Taiwanul este un asemenea exemplu foarte bun. Acolo au plecat masiv tineri, care au învăţat inginerie în SUA, după care s-au întors şi au construit acasă economia. Există şi experienţe cînd tinerii pleacă şi nu se mai întorc. Depinde şi de noi, în mare măsură, cum vom reuşi să construim acasă aceste standarde europene, iar în momentul în care va exista suficientă libertate, o bună parte din aceşti tineri cred că se vor întoarce. Este bine că pleacă, este bine că se expun altor experienţe. Noi sîntem o ţară foarte mică şi, în această lume a globalizării, nu avem nici o şansă dacă nu ne expunem altor experienţe şi dacă nu înţelegem cum funcţionează economia şi alte culturi.

Dumneavoastră, personal, cu ce veţi rămîne din această experienţă de ministru al Educaţiei?

Am învăţat foarte multe lucruri, am cunoscut oameni dintr-un sector cu totul nou pentru mine şi mi-am făcut mulţi prieteni. Chiar a fost o provocare profesională foarte serioasă. Au fost zile în care mi-am dorit să nu se fi întîmplat. Dar cred că ce-i mai greu a trecut şi acum este important să ţinem pasul. Nu ştiu cît de mult poate rezista un om în sistem fiind slab remunerat şi muncind într-un regim foarte dur. Pentru mine, e important să ştiu că cel care va veni în urma mea va continua aceste reforme. Şi ca să fiu sigură că această continuitate va exista, trebuie să investesc masiv în echipă. Ceea ce şi fac şi sper să nu ne oprim aici.

interviu realizat de Lina GRÎU
de la Asociaţia de Politică
Externă, Chişinău

Ludmila GAMURARI

Între două realităţi româneşti

Aproape pentru orice tînăr din Republica Moldova, revolta din 7 aprilie 2009 a însemnat ceva personal. Pentru unii, acest eveniment a însemnat convingerea că, de data aceasta, comuniştii îşi vor potoli setea de putere şi că nu mai au nici o şansă să acceadă la guvernare, din moment ce zeci de mii de persoane din toate colţurile Moldovei şi-au exprimat vehement dorinţa de schimbare, şi nu de stabilitate. Pentru alţi tineri, 7 aprilie a reprezentat, pur şi simplu, frica de a mai ieşi în stradă, avînd în vedere violenţele şi pierderile umane. Aceştia nemaiavînd nici o speranţă pentru o eventuală schimbare, acceptîndu-şi soarta fără a interveni în vreun fel. Totuşi, a existat şi o categorie specială de tineri cărora nu le-au păsat de „ultimele scandaluri" şi şi-au văzut de viaţă cu „căştile pe cap" (mai multe detalii despre această categorie semnificativă ne împărtăşeşte melodia controversată a trupei Carla's Dream şi Inna).

În schimb, pentru mine, revolta de la Chişinău a reprezentat un punct de plecare. Iar destinaţia era tot ţara mea – despre care aflasem că este a mea în clasa IV-a, la una din lecţiile de istoria românilor. Motivul pentru care am luat decizia de a pleca nu a fost cel de „a fugi" din Moldova, ci mai degrabă pentru că eram curioasă să surprind diferenţele despre care se crede că sînt între românii din dreapta Prutului şi respectiv stînga lui. Nu a fost nevoie de prea mult timp sau de o analiză riguroasă ca să constat că, da, există diferenţe mult prea evidente între basarabenii români şi ceilalţi români. Primul şoc l-am avut la vama Sculeni. A fost incredibil să observ cît de respectuos şi de plăcut s-au comportat vameşii din România, faţă de vameşii cu uniformă de tip sovietic, de la vama moldovenească. La un moment dat, încercam să-mi explic lipsa de politeţe a vameşilor moldoveni, iar şoferului nu i-a luat mult să găsească un răspuns: „Apoi, voi credeţi că e aşa de uşor să laşi aşa fete frumoase să plece? Cine ştie dacă vă mai întoarceţi voi înapoi?" Bineînţeles, era doar o glumă tipic moldovenească. Cert e că nu doar vameşii suferă de lipsă de politeţe, ci şi mulţi alţi funcţionari de stat din Moldova. Aceştia încearcă să-şi impună autoritatea, fiind grosolani şi total lipsiţi de amabilitate. Este o generalizare, dar cert e că, în România, acest fenomen e mult mai redus decît în Moldova.

Am trecut Prutul, în sfîrşit, şi deja mă aşteptam la schimbări şi diferenţe pe care eu le tot ignoram pînă atunci. Se pare că, după faza de la vamă, nu am mai sesizat nici o altă diferenţă faţă de stilul moldav. Satele din România seamănă foarte mult cu cele din Moldova, peisajul mioritic îl observi pe ambele maluri ale Prutului, Iaşiul e foarte asemănător cu Chişinăul, Suceava e practic ca un cartier din capitala Republicii Moldova. Mai mult, în acea perioadă, România era în plină campanie electorală şi cu uşurinţă am observat acelaşi stil al politicienilor de a se comporta şi de a „interacţiona" cu alegătorii de la ţară. Ah, şi ce mult îmi doream să văd şi eu o campanie electorală puţin mai civilizată decît cea din Moldova, şi mare mi-a fost dezamăgirea să realizez că, de fapt, nici în România lucrurile nu stau cu mult mai diferit. Cu toate acestea, îmi amintesc de aprecierile profesorilor mei faţă de opoziţia din Moldova, care sub nici o formă nu cedase acel mandat de care aveau mare nevoie comuniştii pentru a forma majoritatea parlamentară şi pentru a alege preşedintele.

Revenind la campania electorală din România în 2009, trebuie să menţionez simpatia studenţilor din Moldova faţă de preşedintele tuturor românilor – Traian Băsescu. A fost surprinzător să vezi că românii din dreapta Prutului nu-şi apreciază propriul preşedinte, pe cînd românii basarabeni îşi doreau încă de pe atunci să aibă un astfel de preşedinte. Această idee le surîde şi acum majorităţii tinerilor basarabeni, care vor să-şi vadă ţara integrată în Uniunea Europeană, alături de România. Nu e de mirare baia de mulţime de care a avut parte Traian Băsescu în cadrul ultimei vizite de la Chişinău. Tinerii basarabeni chiar îl iubesc pe preşedintele tuturor românilor. Şi nu pentru că oferă 5000 de burse sau cetăţenii româneşti basarabenilor, ci pentru că e singurul preşedinte al României care şi-a întors capul spre Basarabia, care are o altă atitudine şi un respect deosebit faţă de moldoveni. Şi această atitudine – de ce să nu zicem lucrurile pe nume? – este una absolut corectă şi relevantă, atîta timp cît ea se bazează pe românismul celor de la est de Prut.

Tinerii basarabeni chiar îl iubesc pe preşedintele tuturor românilor.

O altă experienţă pe care nici pînă acum nu am înţeles-o are în vedere ruşinea românilor de a fi români şi autocritica dusă la extrem. Afirmaţia „mai bine e să fii rus decît român", auzită în prima zi în România, a răsturnat toate aşteptările mele de la mîndria românului faţă de ţara lui. Apoi, criticile la adresa românului şi a României, care nu ştiu cît de constructive sînt, încep, la un moment dat, să te obosească.

Cum sînt trataţi basarabenii în România? Aici e o problemă. Studenţii basarabeni ori sînt prea lăudaţi, ori discriminaţi sau discriminaţi pozitiv, dar în mod cert nu sînt trataţi ca toţi ceilalţi români. Din experienţa mea de studentă deja de patru ani, studenţii basarabeni sînt discriminaţi pozitiv chiar şi de către profesori. Basarabenii ar vrea să fie trataţi pentru ceea ce sînt şi ce fac, şi nu pentru faptul că provin din sărmana Basarabie. Cu toate acestea, mai există guri care critică politica de acordare a burselor pentru basarabeni, insinuînd că ei plătesc din propriul buzunar şi că România ar trebui să-şi vadă de propriile probleme, că puţine nu sînt. E şi asta o părere!

Bineînţeles că, în perioada vacanţei, toţi studenţii basarabeni merg „acasă". Vămile sînt arhipline, vameşii în uniforme sovietice – la fel de antipatici ca şi în momentul cînd am ieşit din ţară. Fiind pentru prima dată cînd mă întorceam într-o Moldovă democratică, guvernată de Alianţa pentru Integrare Europeană, mă aşteptam să văd schimbări şi noi realizări frumoase. Însă aşteptările mele se năruiau încet-încet, cu cît mă îndreptam spre Chişinău. Mai trist – acest frumos şi verde oraş îmi părea din ce în ce mai mult un oraş de provincie din România. Oamenii au rămas la fel de nepoliticoşi, şoferii de microbuze – supăraţi că nu pot scumpi tariful pentru călătorie, Autogara Centru – la fel de urîtă din cauza mulţimii de la Piaţa Centrală din apropiere, care lasă gunoaie etc. Aveam, totuşi, prea mari aşteptări de la un singur an de guvernare democratică. Aceste aşteptări au început de-abia acum să prindă contur, iar speranţa că Moldova va ajunge pînă la urmă o ţară europeană devine din ce în ce mai viabilă şi, încet-încet, se profilează la orizont. Mai există această Uniune Euroasiatică, care vrea să pună beţe-n roate Moldovei şi parcursului ei european, dar constat cu admiraţie că oficialii de la Chişinău au o poziţie mult mai hotărîtă decît o avea AIE în primul şi al doilea an de guvernare.

„Asistăm la o adevărată proliferare de organizaţii pretins neguvernamentale, în realitate, cu siguranţă finanţate de la Moscova, care propovăduiesc mesajul Moscovei, anume: Uniunea Vamală Rusia – Belarus – Kazahstan, viitoarea Uniune Euroasiatică, lumea rusă, lumea panortodoxă. Niciodată nu au existat atîtea organizaţii de acest tip care se ocupă cu această propagandă în Republica Moldova şi ele au apărut foarte recent, în ultimele cîteva luni, această evoluţie fiind legată de summitul de la Vilnius."

Vladimir Socor, august 2013
(Timpul)

Una dintre dezamăgirile mele – sigur împărtăşită de mulţi alţii – este ultima criză din cauza căreia mulţi şi-au pierdut încrederea în fezabilitatea ideii de integrare europeană. Cu chiu, cu vai, a suportat Moldova şi acest şoc. Doar că din cauza acestei crize, moldovenii au devenit şi mai pasivi faţă de întregul proces de modernizare a Republicii Moldova, prin aducerea la standardele europene. De fapt, foarte puţini cetăţeni sînt implicaţi în acest proces şi, astfel, puţini sînt informaţi. În mod clar, e nevoie de o politică coerentă şi eficientă de informare şi comunicare cu societatea per ansamblu, privind necesitatea ţării de a se integra în UE.

România, în mod evident, susţine integrarea europeană a Republicii Moldova. Nu doar declarativ, dar şi financiar, investind în proiecte concrete, care au drept scop dezvoltarea şi modernizarea statului moldav. Cel mai relevant proiect în acest sens este construcţia gazoductului Iaşi – Ungheni, care urmează să interconecteze reţeaua de transport de gaze dintre Republica Moldova şi România, pentru ca, dacă s-ar întîmpla o situaţie de criză cu Ucraina sau cu Rusia, Moldova să aibă acces la un minim de volum de gaze, prin intermediul acestei conducte. Moldovenii îşi pun mari speranţe în acest proiect, mai ales că e primul care are o vizibilitate atît de mare în rîndul cetăţenilor simpli. Cred că, de fapt, asta e şi problema asistenţei româneşti oferite Republicii Moldova. Deşi generos şi util prin definiţie, sprijinul oferit pare a fi mai greu de observat. Moldovenii nu ştiu mare lucru despre asistenţa României. Ştiu doar despre tradiţionalele burse şi despre posibilitatea de a-şi redobîndi cetăţenia română. Iar grantul de 100 de milioane de euro rămîne, deocamdată, o promisiune mai mult neîndeplinită, din moment ce, în patru ani, doar două proiecte au fost finanţate.

Vreau, totuşi, să închei pe o notă pozitivă. Pentru mine, ca şi pentru mulţi alţii, este clar că aceste două state româneşti trebuie să coexiste. Fie prin integrarea în UE, fie prin unirea lor. În acest sens, vreau să închei cu recomandarea sugerată de primul premier al Republicii Moldova, Mircea Druc: „Faceţi 100 de întreprinderi mixte pe ambele maluri ale Prutului, cu capital mixt, faceţi 10.000 de căsătorii mixte şi nu vorbiţi de unire, dar uniţi-vă, nu vorbiţi de iubire, iubiţi-vă!"

***Ludmila Gamurari** a studiat Ştiinţe Politice la Suceava şi urmează în prezent un master la SNSPA în Bucureşti. Lucrează la filiala deschisă de Centrul Român de Politici Europene în Chişinău.*

PUBLICITATE

Ascultă ce se cântă
RFI România – partener Festivalul Enescu
1–28 septembrie

rfi românia

Bianca TOMA Cristian GHINEA

Poduri peste Prut – versiunea 2013

cum exportăm europenizarea la Est

România şi Republica Moldova vor da startul celui mai important proiect bilateral din ultimii 20 de ani – lucrările la gazoductul Iaşi – Ungheni –, însă istoria recentă a sprijinului românesc înseamnă multe alte proiecte, puţin cunoscute publicului larg, dar care aduc schimbări radicale şi de lungă durată în ţara vecină.

Semnalele politice ale Bucureştiului sînt importante pentru Chişinău, în vremuri de criză politică (precum cea din primăvara lui 2013) sau de riposte ruseşti, dar sprijinul concret acordat de societatea civilă, de instituţii publice româneşti pentru reformarea celor similare din Republica Moldova, în logica europeană, sînt chiar mai importante. Experienţa recentă a aderării României la Uniunea Europeană este un avantaj în plus, astfel că Republica Moldova, fără a fi favorita pronosticurilor geopolitice, are un avantaj (şi un avans) în cursa pentru Europa faţă de statele din Parteneriatul Estic.

20 de ani de sprijin românesc... şi o restanţă

Potrivit estimărilor oficiale, România a alocat peste 90 de milioane de euro, începînd din 1993 pînă în 2012, ca volum de asistenţă destinat Republicii Moldova, cu un ritm de creştere accelerat după 2009. Deschiderea politică de la Chişinău a provocat o efervescenţă a întîlnirilor, a proiectelor, a conferinţelor între oameni şi organizaţii din cele două ţări – cele mai multe fără o organizare şi planificare, şi poate că e mai bine aşa: noi, românii, nu stăm bine cu planificarea, dar spontaneitatea şi însufleţirea ne ies. Pe lîngă deschiderea din 2009, a fost momentul important al aderării României la UE, în 2007. Asta a schimbat dinamica relaţiilor de peste Prut – nu mai e o chestiune moldo-română, ci una moldo-româno-europeană. Ca stat membru al UE, România are şi obligaţia de a dona bani pentru dezvoltare (să-i spunem cu acronimul specializat englezesc: ODA – *Official Development Assistance)*. Fiecare stat membru donează la bugetul comun al UE anumite sume, dar păstrează o parte la nivel naţional şi le alocă anumitor ţări alese de guvernul naţional, în domenii preferate tot de guvernul naţional. Nici o surpriză că România a ales, ca stat prioritar al fondurilor ODA, tocmai Republica Moldova. Există în implementare, în acest moment, proiecte pentru Moldova, a căror valoare este de 2,7 milioane de euro, care se desfăşoară prin mecanismul ODA, administrat de Ministerul Afacerilor Externe de la Bucureşti. Sînt proiecte diverse, selectate de MAE în urma propunerilor făcute de instituţii şi ONG-uri din România, în parteneriat cu cele din Moldova. De pildă, Jandarmeria din România antrenează jandarmi din Moldova. România a finanţat un laborator de analiză a solului şi plantelor (important pentru ca Moldova să poată exporta produse agricole în UE). România, împreună cu Germania de au finanţat introducerea canalizării într-o comună de lîngă Cahul. Tot la Cahul, România a finanţat reabilitarea unui centru regional de transfuzie a sîngelui. Pe lîngă fondurile ODA ale României, mai există proiectul trilateral România – Ucraina – Republica Moldova. Acesta este un model de proiect dezvoltat de UE, care încurajează cooperarea dintre statele membre şi ţările vecine Uniunii. Practic, a fost creat un fond de peste 127 de milioane de euro, la care pot aplica, în parteneriate, ONG-uri şi autorităţi din cele trei state. România a gestionat aceşti bani. Proiectele au înregistrat unele întîrzieri, dar foarte multe sînt acum în faza de implementare. În Moldova, se vor finanţa, de pildă, operaţiuni ale SMURD – practic, vom exporta în Moldova acest brand şi model de mare succes (cu doctorul Raed Arafat ne-am întîlnit frecvent şi la Chişinău – medicul arab emigrat în România lucrează pentru o imagine bună a ţării şi dincolo de Prut). Alte proiecte majore din programul trilateral presupun laboratoare mobile şi modernizarea punctelor de frontieră.

© C. Ciucu

Avem, însă, o restanţă majoră: cele 100 de milioane de euro promise de preşedintele Traian Băsescu, Republicii Moldova. Proiectul a fost prost gestionat de către Ministerul Dezvoltării de la Bucureşti şi prost gîndit de decidenţii politici. O mică parte din acei bani vor fi folosiţi pentru gazoductul Iaşi – Ungheni. Altfel, proiectul celor 100 de milioane s-a pierdut undeva între ministerele de linie ale Bucureştiului, ai cărei responsabili fie că n-au ştiut de ce e important, fie l-au îngropat în birocraţii.

Sprijin pentru reformele cerute de Bruxelles

În 2012-2013, Centrul Român de Politici Europene a monitorizat toate aceste eforturi, în cadrul proiectului „Contribuţii la Parteneriatul pentru Dezvoltare România – Republica Moldova". Proiectul a fost finanţat 50/50 de Agenţia Americană pentru Dezvoltare (USAID) şi de către fondurile ODA ale MAE. L-am implementat împreună cu partenerii noştri de la Asociaţia de Politică Externă de la Chişinău. Pe lîngă monitorizarea proiectelor deja amintite, am încercat să stimulăm noi legături instituţionale, urmărind două condiţii: a) să fie o prioritate pentru Moldova în negocierile sale cu UE şi b) România să aibă o experienţă relevantă cu care poate ajuta Moldova. Aşa am ajuns la trei domenii: politici anticorupţie, politici antidiscriminare şi politici privind concurenţa. Corupţia şi discriminarea sînt ultimele restanţe ale Chişinăului pentru ridicarea vizelor UE. Şi, coincidenţă sau nu, aici România are instituţii relevante, cu rezultate, create tot cu ajutorul şi la presiunea UE.

Un exemplu: integritate de la ANI

Nici nu fusese numită bine Comisia Naţională pentru Integritate la Chişinău, că am şi organizat o vizită de lucru la Agenţia Naţională de Integritate (ANI) de la Bucureşti. CNI era la început, abia avea o lege de funcţionare, iar ANI era deja trecută de pubertate – legile ei fuseseră de două ori trimise la Curtea Constituţională, politicieni de la toate partidele se întreceau în a-i tăia din atribuţii şi a nu-i da fie buget, fie independenţă în decizii, pînă cînd UE a tranşat atacurile: ANI trebuie să fie independentă, să verifice averea oricui şi să-l scoată afară din politică.

Preşedintele ANI, Horia Georgescu, le spunea colegilor din Republica Moldova „aflaţi la început de suferinţă": nimeni, nici un politician nu va iubi această instituţie care îi caută în conturi şi care îi poate confisca averea. Construcţia CNI trebuie aşadar înţeleasă şi asumată curajos de către cei care vor avea atribuţii în funcţionarea şi dezvoltarea capacităţii ei operaţionale. La şase luni după această vizită, CNI Republica Moldova avea planuri concrete legate de ajustările legislative necesare, de nevoile de informare şi formare, dar mai ales de cele logistice. CRPE a efectuat, apoi, un studiu de nevoi la CNI şi, în prezent, consultă donatorii din Moldova (americani, suedezi, UE, dar şi MAE român) pentru a ajuta organizarea acestei instituţii care – ştim din România – e importantă pentru ca politicienii să fie limitaţi în abuzul banilor publici.

Lecţiile vizitei de lucru au fost sintetizate în raportul – „Integritatea – Construcţia unei instituţii şi tratamentul anticorupţie". Deci, cine are de gînd să organizeze o asemenea instituţie să ne dea un telefon, avem multe sfaturi utile, aproape gratis.

Antidiscriminare – condiţie pentru ridicarea vizelor

În urmă cu două luni, am organizat o vizită similară de lucru, la Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării (CNCD). Miza reformării politicilor publice pe partea de discriminare este uriaşă, în special pentru cetăţenii Republicii Moldova. Fără un cadru legislativ european pentru politici antidiscriminare, Chişinăul nu poate îndeplini criteriile-cheie pentru planul privind liberalizarea regimului de vize. State din UE, ca Olanda, erau foarte categorice în această privinţă. După mult scandal public, parlamentul moldovean a trecut o lege şi urma să fie creată o instituţie specială. Evident, modelul românesc putea să ajute. Din nou, nici nu au fost numiţi bine membrii Consiliului pentru Prevenirea şi Eliminarea Discriminării şi Asigurarea Egalităţii de Şanse la Chişinău, că am organizat o vizită de lucru la CNCD (unde am găsit o echipă de conducere de toată isprava). Oamenii de la Chişinău nu aveau încă sediu şi nici angajaţi, dar discutau deja cazuistică şi precedente la Bucureşti. Lina Grîu, de la Asociaţia de Politică Externă, descrie în detaliu, în raportul „Un parteneriat pentru nediscriminare", progresele lente pe care Chişinăul le-a făcut în acest domeniu. La nivelul comunităţilor locale din Republica Moldova, „nu există o înţelegere clară a amplorii fenomenului discriminării şi nici a mecanismelor de protecţie împotriva abuzurilor din acest domeniu. E suficient de menţionat faptul că în instanţele de judecată nu există plîngeri pe acest criteriu al discriminării. Chiar şi în situaţii flagrante, cum ar fi concedierea unor femei însărcinate, reclamanţii invocă exclusiv încălcări ale Codului Muncii" – menţionează raportul citat. România va continua însă să sprijine dezvoltarea acestei instituţii, prin parteneriate ale CNCD şi alte proiecte care vor fi derulate la Chişinău, din toamna acestui an.

În ce priveşte Consiliul Concurenţei – acum există două instituţii cu acest nume. Cea din România a fost implicată într-un proiect de înfrăţire instituţională cu Agenţia pentru Concurenţă din Moldova. Au fost adoptate, cu sprijin românesc, noi legi privind concurenţa şi ajutorul de stat, importante în negocierile cu UE. Cum legile se schimbau, instituţia de la Chişinău şi-a schimbat şi numele, şi acum se cheamă exact la fel: Consiliul Concurenţei.

În ce ne priveşte: proiectul nostru de stimulare a cooperării dintre instituţii se termină. Dar mai avem alte idei, alte planuri. Şi alte înfrăţiri de iniţiat peste Prut.

***Bianca Toma** este cercetător la Centrul Român de Politici Europene.*

Dragoş DINU

Cum cooperează instituţiile noastre

Pe hîrtie, sîntem cel mai important donator european din Republica Moldova. Adică am promis cel mai însemnat sprijin financiar dintre toţi partenerii bilaterali (exceptînd Uniunea Europeană în ansamblu). Am şi alocat sume destul de importante, iar, odată cu începerea lucrărilor la gazoductul Ungheni – Iaşi, o parte semnificativă dintre cele 100 de milioane promise cu surle şi trîmbiţe de preşedintele Băsescu vor fi, în final, cheltuite. România învaţă să fie un actor credibil, ca furnizor de asistenţă pentru dezvoltare, iar Republica Moldova este asumat ca stat prioritar pentru noi.

■ ***100 de milioane. Promisiunea lui Băsescu, care trebuie respectată.***

Au fost o serie de sincope în gestionarea acestui fond de 100 de milioane de euro – noi, la Centrul Român de Politici Europene, am atras atenţia de cîteva ori, cu efect limitat. Preşedintele Băsescu a reuşit să creeze aşteptări mari la Chişinău, iar apoi am întîrziat să livrăm ce am promis. Motive am găsit – de la nesiguranţa mediului politic de la Chişinău – „că doar nu o să dea România bani ca să îi sprijinim pe comunişti", cum afirma anul trecut un diplomat român –, la lipsa de experienţă ca donator a Ministerului Dezvoltării de la Bucureşti şi colaborarea încîlcită cu autorităţile moldoveneşti. Că au existat probleme mari în identificarea unor proiecte viabile de către partea moldavă este un lucru bine ştiut şi, pe de o parte, de înţeles, în contextul unei alianţe de guvernare destul de şubrede. Că România nu a realizat un cadru clar, cu reguli bine definite, prin care să stimuleze într-o manieră activă generarea de proiecte dinspre partea moldovenească a devenit, din păcate, o certitudine. Am fi putut să vedem cum de reuşesc nemţii şi suedezii să cheltuiască banii (mult mai puţini) pe care şi-au propus să-i doneze Moldovei – de pildă, e ciudat să ceri primăriilor moldoveneşti să investească zeci de mii de euro în proiecte de reabilitare a şcolilor şi să nu contribui deloc la această fază. Deci, lecţia numărul unu: proiectele nu cresc singure, ca ciupercile după ploaie, presupun costuri; a aştepta cîţiva ani, cu refrenul „daţi proiecte" nu e atitudine de donator serios. Puteam măcar stabili nişte reguli clare şi o autoritate de management pentru aceşti bani, ca, dacă totuşi guvernul moldovean dorea să investească în conceperea proiectelor, să-i fie clar cum şi pentru ce. Oricum, imaginea României a avut de suferit ca urmare a întîrzierii finanţării proiectului de 100 de milioane, iar acum, la Chişinău s-a format cumva opinia că, de fapt, România nici nu vrea cu adevărat să aloce banii. În contextul unei societăţi care caută confirmarea opţiunii sale europene, aceste bîlbe nu dau bine. Nici pentru România, nici pentru Moldova.

■ ***Partea plină a paharului...***

Şi totuşi, colaborăm. Dinamica relaţiilor nu se rezumă la cele 100 de milioane. Există o efervescenţă a colaborării interinstituţionale România – Republica Moldova. Într-un cadru formal sau informal, experţii din instituţiile publice de la Bucureşti sau din autorităţi locale îi asistă în mod direct pe colegii din Republica Moldova. În ce priveşte fondurile de asistenţă pentru dezvoltare (ODA) pe care România, ca orice alt stat membru al Uniunii Europene, trebuie să le acorde altor state, alocăm peste 50% din bugetul ODA gestionat de MAE către Republica Moldova. Se poate observa o creştere semnificativă, de zece ori, a alocărilor către Moldova, începînd cu anul 2010 – de la 138.000 de euro la aproape 2 milioane de euro în 2010.

■ ***Preferinţa Republicii Moldova – baltici sau România. Valorizarea experienţei româneşti.***

Este o tendinţă normală a experţilor din instituţiile publice moldoveneşti, care rezidă din considerente de limbă sau de experienţe recente similare, de a acorda o preferinţă colaborării cu colegii lor din România sau din statele baltice. O simplă discuţie cu funcţionarii publici de la Chişinău arată că au fost interesaţi de experienţa românească, că ştiu şi vor să ştie ce a mers, ce n-a mers şi cum anume se pot aplica o parte din experienţele româneşti. Cînd vorbeşti de reforme, exemplele pe care ţi le dau sînt, mai degrabă, din Bucureşti, Riga sau Vilnius, decît din alte administraţii din Vestul continentului. Îmi aduc aminte că asta m-a frapat în 2007 cînd am ajuns prima dată la Chişinău. Funcţionarii din Cancelaria de Stat citiseră şi ştiau conţinutul strategiei de reformă a administraţiei publice de la noi, măsurile pe care le asumasem şi stadiul de implementare. Amuzat, îmi puneam problema dacă nu cumva erau mai la curent cu reforma administraţiei româneşti decît colegii lor din România care răspundeau de acest lucru.

În 2008, am văzut un act normativ aprobat de guvernul Republicii Moldova (Vasile Tarlev era premierul comunist la acea vreme), care a stîrnit oarecare dezbateri printre experţii din aparatul guvernului. Nu are importanţă subiectul exact al hotărîrii respective, ci faptul că într-o anexă se specifica că „atunci cînd România va deveni membru al Uniunii Europene, prevederile vor fi amendate" într-un anumit fel. Era un exemplu de hotărîre copiată din legislaţia românească, fiind înlocuit numele premierului Tăriceanu cu Tarlev – însă uitaseră să modifice această prevedere. Greşeala a fost observată după aprobare, dar pînă la publicare în *Monitor* şi, deci, a putut fi remediată. E un exemplu de cum nu trebuie făcute lucrurile.

Există în continuare un complex al fratelui mai mic.

În aproape toate intervenţiile publice, atît preşedintele, cît şi membri ai guvernului subliniază importanţa şi ajutorul semnificativ pe care îl oferă România prin *acquis*-ul european tradus, pe care îl pune la dispoziţia Republicii Moldova. Limba română este una dintre limbile Uniunii Europene, deci documentele sînt publicate şi în română. Trebuie însă să conştientizăm că sistemul legislativ din Republica Moldova diferă de cel românesc, contextul este evident altul, iar transpunerea *acquis*-ului este un efort în sine, care nu poate fi simplificat la *copy/paste* din legea românească (ca în exemplul precedent). Deci, dacă vrem să ajutăm pînă la capăt, România trebuie să acorde expertiză Moldovei, pentru o negociere cît mai favorabilă a modalităţilor şi a termenelor de transpunere. Simpla punere la dispoziţie a legislaţiei româneşti nu este suficientă.

■ ***Proiectele de* twinning *instituţional – oportunitate utilizată de România pentru transferul de expertiză***

Unul dintre indicatorii de performanţă utilizaţi de Franţa pentru alocările bugetare pentru Ministerul Afacerilor Externe este „numărul de proiecte de *twinning* în care Franţa este partenerul principal." Se urmăresc, astfel, modul şi dimensiunea în care modelul de administraţie francez este folosit ca sursă de inspiraţie pentru alte state. Dacă urmăm analogia, România stă extrem de bine – sîntem statul cu cea mai consistentă implicare în proiecte de *twinning* în Republica Moldova. România are experţi de *twinning* în Ministerul Finanţelor, Ministerul Agriculturii, Ministerul Dezvoltării Regionale sau fosta Agenţie pentru Concurenţă. În majoritatea proiectelor, România este partener, alături de alte state membre ale UE, de multe ori asumîndu-şi leadership-ul (exemplu: Consiliul Concurenţei în proiectul „Suport pentru implementarea şi respectarea politicii în domeniul concurenţei şi ajutorului de stat în Republica Moldova").

Am fost, de asemenea, statul cu cei mai mulţi *High Level EU Advisers* la Chişinău. Acestea sînt poziţii în cadrul unui proiect al UE prin care sînt detaşaţi experţi de nivel înalt din statele membre, care să-i consilieze pe miniştrii din Moldova pentru implementarea reformelor structurale. România are sau a avut experţi la Cancelaria de Stat (politica de comunicare a guvernului şi a premierului), la Ministerul Sănătăţii, Ministerul de Interne şi la Serviciul Vamal al Republicii Moldova.

■ ***Complexul „fratelui mai mare", care generează respingerea „fratelui mai mic".***

Există în continuare, deşi diminuat, un complex al fratelui mai mic, care se poate detecta la moldoveni. De multe ori, din neglijenţă, lipsă de experienţă în consiliere sau, pur şi simplu, din nevoia de a părea superiori, românii aflaţi în dialog cu partenerii lor de peste Prut greşesc. Îşi arogă o atitudine de „frate mai mare", care generează, la rîndul ei, o reacţie normală de respingere din partea moldavă. La CRPE ne gîndeam, la un moment dat, să scriem un ghid pentru românii care ajung la Chişinău. Tocmai pentru a evita situaţii de acest gen.

După ce Alianţa pentru Integrare Europeană a ajuns la guvernare, în 2009, s-a înregistrat o efuziune în a semna acorduri şi parteneriate între instituţii din Republica Moldova şi România. Inventariasem, în 2010, peste 20 de acorduri la nivel guvernamental, parlamentar sau de la instituţie publică centrală din Moldova, la instituţie publică omoloagă din România. S-au organizat schimburi de experţi între aceste instituţii, cu vizite de studiu ale specialiştilor moldoveni în instituţiile publice din România şi cu delegaţii ale experţilor români la Chişinău. Acordurile conţin un plan de acţiune unde sînt prevăzute măsurile concrete de colaborare şi asistenţă.

România are un interes cert de a apropia Republica Moldova de Uniunea Europeană şi de a da dovadă de seriozitate. Cînd lucrurile par şubrede la Chişinău, o schimbare de atitudine din partea noastră nu face decît să deterioreze imaginea României în ochii cetăţenilor Republicii Moldova. Se dă apă la moara tezelor care susţin neseriozitatea românilor, lipsa de interes faţă de cetăţenii moldoveni, superioritatea deranjantă şi inabilitatea de a ajuta cu adevărat. România ar trebui să continue finanţarea de proiecte sociale şi de infrastructură, să crească societatea civilă, indiferent de dinamica situaţiei politice de la Chişinău. Cu alte cuvinte, schimbăm accentele la ce finanţăm, dar nu ne oprim.

România este, în mod natural, partenerul principal al Republicii Moldova. Trebuie să continuăm susţinerea colegilor de la Chişinău, să învăţăm din greşeli şi să ne găsim alţi aliaţi europeni în momentul în care, astfel, am promova mai bine interesele comune ale Republicii Moldova. De la Chişinău, Europa se vede şi prin România. Iar Europa trebuie să fie serioasă, dedicată şi să îşi respecte promisiunile.

Dragoş Dinu *este membru al Consiliului Director al Centrului Român de Politici Europene. Lucrează în proiecte de consultanţă şi asistenţă în Moldova, Macedonia, Kosovo şi România.*

Cheia Moldovei europene e (şi) la Kiev

interviu cu Leonid LITRĂ, cercetător la Institutul de Politici Globale, Ucraina

A studiat la Institut Européen des Hautes Études Internationales din Franţa, a lucrat apoi la think-tank-ul IDIS Viitorul din Chişinău şi în prezent lucrează la organizaţia ucraineană Institute of World Policy din Kiev. ***Leonid Litră*** *are o experienţă interesantă de viaţă şi studiu între Uniunea Europeană, Moldova şi Ucraina – am vorbit cu el despre acest triunghi.*

V-aţi mutat de curînd la Kiev, după studii în Occident şi după o perioadă petrecută la Chişinău. Cum au fost aceste tranziţii? Sînt schimbări dramatice?

Kievul este diferit de Chişinău, şi mult mai diferit de Bucureşti sau Bruxelles. După Chişinău, Kievul pare un oraş unde se vorbeşte despre tot, despre diferite interese, energie atomică, construcţia de avioane etc. Magnitudinea acestor discuţii m-a impresionat la început. Totuşi, există foarte multe în comun între Chişinău şi Kiev. De exemplu, polarizarea societăţii privind opţiunile geopolitice. În Ucraina, ca şi în Moldova, nu există o majoritate confortabilă pentru a avansa pe calea integrării europene, chiar dacă în Chişinău se simte o voinţă mai mare de a implementa reformele cerute de UE. În Kiev, lucrurile merg mai greu, nu doar din cauza voinţei insuficiente, dar şi din cauză că există grupuri de interes foarte puternice, dar şi o presiune din partea Rusiei, care este tot mai mult resimţită în multe aspecte.

Ucraina e un mister pentru români. Cel mai mare vecin al nostru, despre care ştim foarte puţine. Care sînt trendurile majore acolo? Cine susţine aderarea la UE, cine susţine orientarea prorusească? Recent, preşedintele Băsescu se arăta mulţumit că preşedintele Ianukovici a respectat drepturile minorităţilor în mai mare măsură ca fosta guvernare, cea proeuropeană. Pe de altă parte, nici Ianukovici nu mai pare atît de prorus cum era prezentat înainte de alegerea sa. Cum e de fapt?

Există trei diviziuni – una geografică, una de generaţii şi una de gen. Prima: vestul Ucrainei a fost – tradiţional – un suporter al integrării europene, dar şi al aşa-numitului „naţionalism ucrainean", pe cînd în estul reprezentat de oraşe care s-au dezvoltat rapid în perioada sovietică şi unde locuiesc mulţi etnici ruşi, sprijinul faţă de UE este insuficient. Mai avem şi sudul, sau Crimeea, care este şi mai special. În Crimeea sînt interese ruseşti (mai ales prin prezenţa flotei), există şi sprijin pentru UE, dar şi sprijin pentru Turcia din partea tătarilor – diferenţele sînt resimţite cînd vizitezi aceste locuri. A doua, cea de generaţii, se referă la faptul că cei care sprijină UE sînt în special tineri de pînă în 29 de ani, dar şi o anumită parte a forţei active de muncă şi a clasei de mijloc, care încă este subdezvoltată. A treia este paradoxală, dar sondajele arată că persoanele de gen feminin sprijină mult mai puţin integrarea în UE şi democraţia, decît persoanele de gen masculin. Motivul este simplu: femeile participă mai puţin la viaţa politică, sînt mai puţin informate şi au un interes mai mare faţă de subiecte sociale. Cît îl priveşte pe Ianukovici, demonizarea acestuia s-a petrecut în timpul Revoluţiei Oranj din 2004. Atitudinea faţă de el a avut un fel de inerţie. El are, de fapt, trăsăturile unui lider postsovietic. Preşedintele ucrainean înţelege foarte bine că politica balansării între Est şi Vest nu mai poate fi eficientă. Conturarea celor două blocuri – UE şi Uniunea Euroasiatică – impune practic Kievului să se apropie de cineva, pentru că nu va putea exista într-un vid. Acest vid nu mai există. Mai mult, presiunea poate slăbi doar dacă Ucraina va adera la unul dintre aceste blocuri. Logic, intrarea în Uniunea Euroasiatică este cea mai uşoară pentru că nu necesită îndeplinirea anumitor condiţionalităţi şi rezolvă o problemă importantă – accesul la energie ieftină. Însă aderarea la Uniunea Euroasiatică comportă riscuri serioase personale, dar şi pentru ţară. Intrarea în Uniunea Euroasiatică va însemna că business-ul rusesc va prelua active importante în Ucraina şi pierderea controlului asupra unor industrii importante. În acelaşi timp, o eventuală decizie de apropiere de Rusia s-ar putea solda cu proteste serioase şi, deci, o destabilizare politică. Pe de altă parte, menţinerea situaţiei curente implică costuri mult mai mari pentru Ucraina, care deja este în insuficienţă de fonduri. Unica soluţie viabilă, cu păstrarea unui grad important de suveranitate şi care i-ar permite lui Viktor Ianukovici să cîştige prezidenţialele din 2015, este asocierea cu UE, mai ales avînd în vedere efectele pe termen mediu ale Acordului de Liber Schimb Aprofundat (DCFTA).

„Experţii ruşi au numit iniţiativa Kremlinului drept «un fel de club în jurul lui Vladimir Putin». Înşişi ruşii nu prea cred în această Uniune Eurasiatică. Mai mult, intelectualitatea, clasa mijlocie, tineretul cu carte (82% dintre tinerii din Federaţia Rusă în vîrstă de 20-30 de ani au studii superioare sau medii de specialitate), deci forţa motrice a progresului, nu doresc să fie numiţi asiatici (împreună cu turcmenii, tadjicii, kîrghizii etc.). Aceştia se declară euroatlantici, deci ţin de cultura europeană."
– Alexandr Caravaev, Centrul analitic din cadrul Universităţii „Lomonosov", Moscova, februarie 2012
(Vocea Basarabiei)

Asta e valabil şi pentru Moldova? Politica de bune relaţii şi avantaje din ambele părţi devine nesustenabilă?

Da, anume din această cauză Moldova şi-a făcut alegerea – UE. Însă, spre deosebire de Ucraina, Moldova nu are frontiere comune cu Rusia, ceea ce face presiunea Moscovei asupra Chişinăului diferită. Dar, există conflictul transnistrean, care, de fapt, este un fel de frontieră cu Rusia, una mult mai periculoasă. Totuşi, faptul că Moldova (cu tot cu regiunea transnistreană) şi Rusia sînt separate de Ucraina este un lucru extrem de important. De altminteri, la fel ca şi viitorul Ucrainei. Semnarea de către Ucraina, la Vilnius, a Acordului de Asociere cu UE este, poate, mai importantă decît parafarea Acordului de Asociere de către Republica Moldova.

Deci, Moldova depinde de Ucraina? Şi de capacitatea oligarhilor ucraineni de a rezista oligarhiei ruse?

Moldova depinde inclusiv de Ucraina, dar nu numai. Eu cred că Ucraina este foarte importantă, dar şi mai importante sînt parcursul şi comportamentul Chişinăului. Cred că Moldova va reuşi să parafeze Acordul de Asociere la Vilnius şi sper că, tot la Vilnius, Comisia Europeană va recomanda Consiliului liberalizarea regimului de vize cu UE pentru Republica Moldova. Acest lucru ar spori gradul de ireversibilitate al procesului de integrare europeană. Cu toate acestea, eu nu m-aş grăbi să spun că, odată cu parafarea Acordului de Asociere, ireversibilitatea procesului de integrare europeană este asigurată. Oligarhii ucraineni, cu mici excepţii, nu sînt în favoarea UE, însă ei înţeleg că UE va permite, totuşi, un anumit grad de confort dacă sînt respectate regulile, însă pentru asta trebuie să muncească, să adopte un altfel de comportament şi să modernizeze industria grea, proces pe care unii deja l-au început. În acelaşi timp, ei înţeleg faptul că business-ul rusesc ar putea prelua o parte din afacerile ucrainene, prin mecanisme deja testate în Rusia, şi asta îi împinge pe oamenii de afaceri ucraineni să fie mai proeuropeni. Ba mai mult, au fost mereu foarte atenţi la ceea ce se întîmplă în jurul lor; or, faptul că în Kazakstan, după aderarea la Uniunea Vamală cu Rusia, există o nemulţumire crescîndă a comunităţii de afaceri, dar şi în Belarus, îi face pe oligarhii ucraineni sceptici faţă de perspectivele de afaceri din cadrul Uniunii Euroasiatice.

Există în Ucraina o forţă care să declare deschis că ar trebui să intre în Uniunea Euroasiatică, aşa cum fac PCRM şi Vladimir Voronin la Chişinău? Este asumat politic acest obiectiv?

Există Partidul Comuniştilor, care nu se deosebeşte prea mult de cel din Moldova. Acesta promovează clar integrarea în Uniunea Euroasiatică, însă rolul lui, în comparaţie cu PCRM din Republica Moldova, este limitat, avînd în vedere scorul electoral mai modest. După mine, problema este că partidul de guvernămînt (Partidul Regiunilor) e polarizat la fel. Avem politicieni în acest partid care, în pofida faptului că politica oficială a partidului şi a guvernării este integrarea europeană, vorbesc deschis despre necesitatea aderării Ucrainei la proiectele gestionate de Rusia. În acelaşi timp, faptul că anume Partidul Regiunilor se află la guvernare în acest timp este poate un avantaj. Doar acest partid are capacitatea, în acest moment, să convingă Estul să sprijine integrarea europeană şi să adopte legi care sînt foarte controversate în Ucraina – de exemplu, legea antidiscriminare. Estul, la fel ca Vestul, poate avea reacţii prompte şi dure, dar faptul că preşedintele Ianukovici este o autoritate în Est îl ajută mult să poată angaja Ucraina în UE, fără scandaluri. Există, deci, un consens între partidele mari, chiar dacă este fragil, că UE este viitorul Ucrainei. Problema este cît de sustenabil e acest consens – mai ales alegerile prezidenţiale din 2015. Or, există încă blocajul provocat de cazul Timoşenko; fără acest caz, Ucraina ar semna, cu toate neajunsurile din justiţie şi altele, Acordul de Asociere.

Dacă Ucraina iese de pe drumul spre UE, Moldova va putea să reziste?

Eu cred că da, însă nu fără ajutorul UE şi al statelor partenere, mai ales al României. Mai depinde mult şi de cînd iese Ucraina de pe drumul UE; dacă peste doi ani, atunci Moldova are şanse extrem de mari să reziste; dacă la Vilnius, atunci va fi mai greu, dar totuşi absolut posibil. Presiunea spre Moldova va continua să vină pe filiera regiunii transnistrene, dar şi pe cea a autonomiei găgăuze. Important e cum va reacţiona Moldova, care, de fapt, a demonstrat pînă acum că poate reacţiona adecvat şi poate evita provocările, destul de delicat şi bine. După discursul ministrului Lavrov de la ultima vizită a Nataliei Gherman la Moscova, cred că ne putem aştepta şi la oarecare dificultăţi comerciale cu Rusia, dar sper că acest lucru va putea fi compensat de implementarea DCFTA (n. red. – *ministrul rus de Externe a avertizat Moldova că vor fi costuri de suportat în urma înţelegerilor cu UE).*

a consemnat Cristian GHINEA

© C. Ciucu

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

La locul şi timpul nepotrivit

Cina într-un restaurant onorabil: preţuri rezonabile, răcoare, chelneri măcar politicoşi, meniu acceptabil, muzică în surdină. Premise promiţătoare pentru a petrece, alături de cîteva familii, un timp agreabil şi o digestie calmă. Iluziile se termină brusc, după primul fel de mîncare: cîţiva copii – de 3-4, maxim 5 ani – anunţă, pe decibeli infernali, că durează prea mult pauza dintre antreuri şi friptură. Părăsesc banchetele, oricum suficient de joase cît să transforme tăblia mesei într-o barieră între ei şi ceilalţi comeseni sau între ei şi propria farfurie: apucă cu greu furculiţa, le scapă dumicatul pe ei sau pe jos, se aruncă după el pe sub masă, părinţii îi ceartă, feţele de masă scapă de sub control şi, odată cu ele, vasele pline de substanţe care pătează iremediabil.

Sînt mici şi au chef de joacă. Ţipă, aleargă, se împing, se lovesc, se ceartă, totul printre picioarele clienţilor, pe sub tăvile chelnerilor, aflate într-un echilibru precar, sub privirile îngrijorate ale patronilor. Vine felul doi şi, cu el, o speranţă de acalmie. Nici vorbă: adulţii îi cheamă la masă, dar copiii nu aud nimic şi, cînd aud, refuză, mofturoşi, orice tentaţie culinară. Părinţii încep o cursă cu obstacole, ţinînd în mînă o fărîmă de friptură, o frunză de salată, o linguriţă de sos, în speranţa că fiii risipitori se vor întoarce în sînul familiei. Copiii ţipă, aleargă, se împing, se lovesc, se ceartă în continuare. Părinţii, blazaţi, privesc nostalgic, pe laptop sau pe iPad, fotografii de familie şi comentează seriale vechi, încercînd să ignore oftaturile de la mesele vecine.

Am văzut, foarte des, astfel de scene, cu copii aflaţi în locul nepotrivit şi la timpul nepotrivit: cărucioare cu bebeluşi agitaţi pe terase, tînci care îşi exersau primii paşi pe holurile muzeelor, „şoimi ai patriei“ pe scaune de cinematograf, în faţa unui film de artă. Trebuie să spun că nimeni nu era fericit: nici ei, nici adulţii care îi însoţeau, nici „victimele colaterale“. Ceea ce se presupunea a fi, pentru toată lumea, un moment de relaxare, de distracţie, sfîrşea inevitabil într-un episod al gesturilor iritate, al inconfortului fizic şi emoţional, al precipitării spre ieşire.

Copii care îşi asistă neputincioşi părinţii.

Bun, întrebarea – perfect legitimă – care apare este următoarea: după ce devii părinte, te izolezi, pînă cînd puştiul tău atinge majoratul? Îţi anulezi toate concediile, iar vacanţele ţi le petreci pe aleile parcurilor din preajma casei, de teama că deprinderile încă neaşezate ale copilului tău vor deranja vecinii de hotel?

Răspunsul imediat, raţional, este: nicidecum. Viaţa de familie nu trebuie să te împingă la izolare, la un comportament ascetic. Dimpotrivă. Ceea ce însă trebuie ştiut este că apariţia unui copil îţi schimbă, fundamental, obiceiurile şi motivaţiile, cel puţin pînă la vremea în care timpul lui nu mai depinde de al tău. Cît eşti singur, nu ai a da nimănui socoteală pentru cît, cum, de ce îţi petreci timpul la un restaurant. Cînd mergi însoţit de un copil, lucrurile se schimbă: pentru el, restaurantul, muzeul, cinematograful nu sînt locuri de distracţie, de formare sau informare, decît dacă adultul de lîngă el are grijă de acest lucru, alegînd cu grijă vîrsta potrivită, locul potrivit, momentul potrivit.

Copiii învăluiţi de fum de ţigară, asurziţi de boxe virile, asupriţi de priviri reprobatoare, asaltaţi de informaţii pe care nu le pricep, nu sînt nicidecum copii care se amuză. Sînt doar copii care îşi asistă neputincioşi, iritaţi, agitaţi, părinţii care vor să se amuze.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

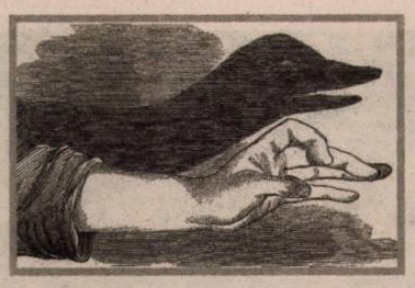

Iaromira POPOVICI

bazar

Femei bărbate şi profesioniste

Filmul *Captură la dublu (The Heat*, 2013), în regia lui Paul Feig, cu Sandra Bullock şi Melissa McCarthy e, aş putea spune, la prima mînă, ciudat. Comedie, dar destul de neagră. Feminist, dar nu în sensul clasic al termenului.

Comedie neagră pentru că, de cele mai multe ori, la filmul ăsta rîzi cu dinţii încleştaţi. Sînt multe poante fizice, şi sexiste. Căpitanul Mullins, poliţistă bostoneză de cartier – interpretată cu farmec de Melissa McCarthy – este, ea însăşi, o sursă a violenţelor care se petrec în film. E o justiţiară care nu se dă înapoi de la rezolvarea violentă a cazurilor: o violenţă mică, de *bully* feminin, care se reduce la sucirea mîinii, datul cu cărţi de telefon în cap ori ciocnirea – nu fatală... – cu maşina.

Violenţele au, în general, un scop didactic şi sînt îndreptate împotriva bărbaţilor. De altfel, atît ea, cît şi agentul Ashburn, personajul Sandrei Bullock, sînt femei singure, care trebuie să facă faţă într-o lume a bărbaţilor. O lume evident misogină, în care bărbaţii nu au destulă încredere în capacităţile femeilor, nici cînd acestea se dovedesc chiar mai profesioniste decît ei.

Aceasta este situaţia şefului lui Ashburn (cele două personaje sînt, în general, apelate pe numele de familie), Hale (Demian Bichir), care ezită să-şi promoveze subordonata, deşi aceasta rezolvă caz după caz. Dubiile lui în ce o priveşte sînt în legătură cu abilităţile acesteia de a interacţiona cu oamenii. Într-adevăr, dacă Mullins recurge la familiaritate excesivă şi la agresivitate pentru a-şi exercita autoritatea şi controlul, Ashburn îmbrăţişează mijloacele fix opuse: e distantă şi lucrează ca la carte, respectînd litera manualului întru totul.

Filmul nu e cu totul... feminist pentru că şi cele două eroine sînt satirizate din plin. Totuşi, deşi atitudinile lor sînt, de multe ori, zugrăvite precum absurde sau extreme, acestea par să aibă o scuză: ca profesionistă singură, e greu să supravieţuieşti, ce să mai vorbim să te impui într-o lume a bărbaţilor. Cum sînt văzute femeile profesioniste din poliţie reiese din discursul căpitanului Woods (Thomas F. Wilson): estrogenul le face să fie mai emotive şi emoţiile sînt cele care le conduc în acţiunile lor, mai puţin raţiunea...

Cum bine observase prietena cu care am văzut filmul, cele două personaje sînt nişte inadaptate, nişte... ciudate, în felul lor. Bune în meserie, amîndouă sînt singure, neavînd relaţii aproape cu nimeni. Singura fiinţă cu care „socializează“ Ashburn e un motan portocaliu de împrumut: motanul vecinei, care vine, pe furiş, s-o viziteze... De altfel, aflăm despre ea, pe parcursul filmului, că a fost orfană, crescută de mame sociale...

În ce o priveşte pe Mullins, aceasta are familie, chiar prea din plin... O familie supertemperamentală, pînă dincolo de limita vulgarului. Care o reneagă fiindcă din cauza ei a intrat la puşcărie fratele consumator şi *dealer* de droguri. Ea spune că l-a băgat la închisoare ca să-l protejeze. Familia o consideră o turnătoare. Cel mai tolerant se dovedeşte însuşi fratele în cauză, proaspăt ieşit din puşcărie.

Scena în care Mullins o aduce pe Ashburn în familia ei este dintre cele mai bune. Felul scrobit şi exagerat *office* în care arată Ashburn îi face pe membrii familiei Mullins să se îndoiască în privinţa realităţii feminităţii ei şi să-i pună întrebări indiscrete pe această temă, într-un mod tragicomic. Mod în care, de altfel, am impresia că regizorul se raportează la personajele sale pe tot cuprinsul filmului.

E memorabilă, pe linie grotescă, şi succesiunea de scene în care cele două poliţiste se distrează. În care se îmbată criţă şi dansează cu pensionarii dintr-un bar.

Dar totul e bine cînd se termină cu bine: cele două poliţiste reuşesc să găsească un drum comun (cel al integrităţii profesionale şi al feminităţii profesioniste şi unite împotriva – dar şi spre salvarea – bărbaţilor). Precum două Batmaniţe, ele rezolvă, împreună, complicatul caz, folosind un amestec de metode, predominantă fiind componenta dură, *à la* Mullins. Şi se umanizează reciproc, sfîrşind chiar cu... „o frumoasă prietenie“.

Selma IUSUF

legende urbane

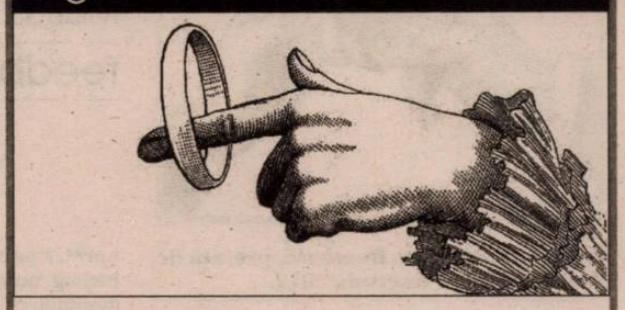

Mireasa furată

Mergeam pe stradă în Bucureşti. Prin talmeş-balmeşul de afişe, postere, billboard-uri, bannere, steaguri, etichete şi alte asemenea lipite, bătute în cuie, atîrnate prin oraş, un anunţ îmi agaţă privirea: „Furăm mirese cu talibani“. Tot pe acolo şi o poză cu o limuzină, ceva. N-am prea înţeles din prima. „Cum adică fură mirese cu talibani?“ m-am mirat. Sînt mirese cu talibani pe alături şi sînt apoi furate? Foloseşte cineva talibani să fure mirese? Talibani? Apoi m-am documentat. Se pare că da.

Există nişte servicii de închirieri de limuzine pentru diverse ocazii. Între ele, ceea ce e promovat a fi o noutate sună aşa pe pagina lor de Internet: „Ofertă specială nuntă. Nou! Furăm mireasa! Închirieri Limuzine Nunţi vă oferă servicii de furat mireasa cu limuzina Hover şi talibani la unicul preţ de: 500 de lei duminica, 600 lei sîmbăta.“ Nimic de comentat aici. Anunţul m-a lăsat rîzînd cu poftă de pragmatismul şi umorul involuntar al enunţului aproape ilfpetrovian.

Imediat sub textul cu pricina am descoperit cîteva fotografii pe care le-am iubit instantaneu. În prima dintre ele – talibanii. Clar, aleşi din rîndul nuntaşilor. Doi domni înfăşuraţi în nişte cearşafuri albe, din material lucios, au pe cap *keffiyeh*-uri (eşarfele acelea cadrilate purtate în lumea arabă), puse într-un mod foarte bizar – erau îmbrododiti exact cum sînt bătrînele din satele noastre în iernile friguroase –, cu basmaua înnodată prima oară sub bărbie şi petrecută apoi pe după gît. De sub cearşafurile albe li se iţeau manşetele pantalonilor de costum, purtaţi cu pantofi cu botul foarte ascuţit. Arătau ca o încrucişare nefericită între un Yasser Arafat cu măseaua umflată şi rătăciţii penibili de la Ku Klux Klan. În mîini, Kalaşnikoave de jucărie. Sau AKM-uri, nu mă pricep. În orice caz, nişte arme micuţe, care le intrau pe mînecile capoatelor albe (cei care au văzut comedia neagră *Four Lions* ştiu ce spun). În altă fotografie se vede mireasa gata furată, dusă probabil la Arcul de Triumf, unde înţeleg că se întrunesc aproape toate miresele furate din Bucureşti. Poza asta e şi mai drăguţă. Se vede mireasa îmbujorată de eveniment, de efort, de ziua asta specială din viaţa ei, de răpire, cum se ţine de poalele rochei şi priveşte cumva într-o parte. Lîngă ea – vreo trei femei de la nuntă. Furate la pachet, nu-mi dau seama. Una pare a fi naşa, e îmbrăcată în ceva negru, lucios, de mînă îi atîrnă un aparat de fotografiat. Alte două doamne zîmbesc şi ele cu toată gura. Una dintre ele, îmbrăcată în ceva ce aruncă ape viorii-roz, pare uşor mai crispată. La picioarele miresei – aceiaşi talibani. Culcaţi într-o rînă, ca-ntr-o poză veche, din armată. Unul dintre ei îndreaptă arma de plastic spre mireasă. E din profil. I se vede un nas mare şi o mînecă de cămaşă albastră. Celălalt e de-a dreptul răsturnat pe spate şi se uită direct în obiectiv. Un nene al cărui breton, transpirat sub toate cîrpele alea, i s-a lipit cîş pe frunte. Gura îi e ascunsă de basma, dar se vede clar cum rîde. E burtos. Are pumnişorii de la ambele mîini strînşi şi-i lucesc ochii după ţuicile de la aperitive. În ultima fotografie, alţi doi nuntaşi curajoşi par că se luptă cu respectivii talibani, să elibereze mireasa.

Acum, după ce m-am familiarizat cu oferta asta specială, mi se pare normal. Sigur că da. La nuntă e obicei să se fure mireasa. Să fie răpită. Oamenii răi, care răpesc persoane nevinovate – talibanii. Termen generic, împrumutat prin presă şi pentru a numi talibanii politici, ba chiar talibanii Fiscului, cum am văzut pe undeva.

Dar mă întreb ce-or şti nuntaşii despre talibanii ăştia. Ce-o şti tanti Vica, venită la nunta nepoatei, la Bucureşti, gătită în rochia nouă, făcută de acum patru luni la croitoreasă şi excedată cumva de luxul scaunelor de la masă, cu funde imense legate la spate? Rîde fericită de toată comedia furtului nepoată-sii. „Ai naibii «arabi»“ – zice. O să aibă ce povesti acasă. Ba, de acum înainte, o să-i zică lui bărbatu-său, ori de cîte ori o s-o ia razna: „Talibanule!“

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

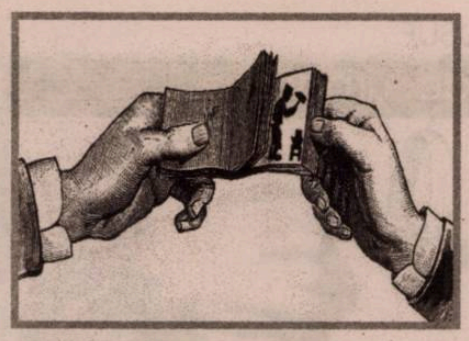

● **Cosmin Bumbuţ, *Bumbata*, prefaţă de Attila Bartis, Punctum, 2013.**

Marius CHIVU

feedbook

Made in Aiud

În urma unei invitaţii oficiale de a face fotografii în penitenciarele româneşti, Cosmin Bumbuţ a ales, „pe considerente vizuale", Aiudul, închisoare pe care a vizitat-o şi a fotografiat-o de mai multe ori în perioada 2005-2008, înainte ca aceasta să fie modernizată. O „Explicaţie", ataşată la finalul acestui album bilingv – numit cu un termen din argoul deţinuţilor, „bumbata", care înseamnă chiar „puşcărie" –, vine să ofere detaliile legate de contextul în care fotograful a realizat cele peste 15.000 de imagini în penitenciar, felul în care le-a cîştigat încrederea şi a colaborat cu deţinuţii, interesul şi chiar simpatia pe care i le-a stîrnit un deţinut anume, poreclit Pricu, autorul unui volum în manuscris, intitulat *Gînduri. Aforisme. Cugetări. Maxime. Pricipii,* pe care Cosmin Bumbuţ l-a însoţit acasă în chiar ziua eliberării, şi alte poveşti şi întîmplări *behind the scenes,* unele pline de umor, altele emoţionante sau înfiorătoare. Dincolo de portretele de tatuaţi şi de fotografiile spectaculoase cu viaţa cotidiană din închisoare (imagini din celule, bucătărie, bibliotecă, biserică, curtea interioară, sala de vizite sau de forţă, dar şi din timpul unei piese de teatru pusă în scenă de Crăciun), este foarte interesant felul în care Cosmin Bumbuţ a structurat materialul vizual, folosindu-se, de fapt, de texte: „La ultima mea vizită la Aiud, am găsit, în biroul celor de la Serviciul de Reintegrare Socială, un dosar pe care scria «Creaţii literare deţinuţi». Am citit cîteva fragmente pe loc, apoi l-am fotografiat, cu gîndul că poate o să folosesc odată ce scrie acolo. Am fotografiat şi revista închisorii, *Lumină din întuneric,* care, pe vremea aceea, era scrisă de mînă şi avea un tiraj de un (1!) exemplar prins cu capse. Materialele erau strînse de un deţinut responsabil cu asta, iar altul *(art director*-ul, să zicem) le copia şi le desena cu carioca. Combinaţia dintre textele lor şi fotografiile mele, am realizat atunci, era firul narativ pe care-l căutam, care m-a ajutat să încheg această carte." Astfel, albumul se deschide cu o pagină din revista scrisă şi manufacturată de deţinuţi, conţinînd un text-introducere-manifest, intitulat, cu o trimitere argheziană, *Flori... la umbra zidurilor,* sub un desen cu o pereche de cătuşe desfăcute: „Oricine vei fi tu, cel care doreşti să analizezi aceste idei ale mele, te rog să înţelegi că eu nu am scris aici aşa... doar de dragul de a face ceva ca să-mi treacă timpul. Dacă nu eşti disponibil să citeşti, cum se spune, «printre rînduri», ca să pricepi esenţa, atunci ar fi mai bine să nu te apuci de citit. Dacă doreşti sincer să constatăm bunele sau relele conţinutului, te invit atunci *să-i dăm drumul în anonimat."*

(Fac aici o paranteză pentru a constata că, din cîte cunosc eu, de la romanul lui Mihai Avasilcăi, *Fanfan, rechinul puşcăriilor,* roman premiat de USR în 1995, şi exceptînd cursurile de *creative writing* şi piesele de teatru lucrate de artişti cu şi pe texte ale deţinuţilor, filmul *Eu cînd vreau să fluier, fluier* – cu un scenariu scris de Cătălin Mitulescu şi Florin Şerban după piesa omonimă a Andreei Vălean – sau cartea *Vieţaşii de pe Rahova* a lui Eugen Istodor, mediul penitenciarelor nu mai este prezent în albume sau cărţi de literatură şi nonfiction, adică în zona artistică aşa-zis instituţionalizată, în *mainstream*-ul cultural.)

Pe lîngă imaginile de viaţă cotidiană ale deţinuţilor, imagini puternice, sugestive, încărcate deopotrivă emoţional şi simbolic, textele oferă cîteva priviri în interiorul nonvizual al acestei lumi şi acesta mi se pare elementul cu adevărat original al albumului, felul în care mai multe tipuri de texte însoţesc imaginile: postere şi desene, anunţuri, afişe şi regulamente de ordine interioară sau panouri cu literele alfabetului, trecînd prin cereri (de „sprijinire a formării unui atelier de confecţionat goblene"), sfaturi medicinale şi comportamentale („rîsul atenuează durerea", „zîmbetul este una din expresiile chipului uman ce ne influenţează imaginea şi relaţiile cu cei din jur"), anecdote, reflecţii şi gînduri intime, compuneri şi eseuri („Michel Foucault se întreba: «Dar pentru ce un om nu poate face din viaţa sa o operă de artă? Pentru ce această lampă, această casă poate fi un obiect de artă şi viaţa mea nu?»"), poezii şi pagini de dictando cu lecţii de scris (precum acest minunat poem involuntar: „Poate de multe ori. Poate că scriu neortografic. Poate că scriu neortografic. Poate că scriu. Poate că scriu neorto. Poate că scriu. Poate că.") sau de limba engleză („Îmi place să zbori, ştii. *I like to fly, you know.* Ai laic tu flai, iu nou."), pînă la textele tatuajelor de pe corpurile deţinuţilor (doi bărbaţi au cîte două tatuaje complementare: „Iubesc femeile perverse" / „Urăsc femeile perverse", dar şi „Fut frizerițe"). Dacă în biserică există cîteva desene prinse deasupra icoanelor, prin care unii deţinuţi sînt învăţaţi cum să se închine – semn că în penitenciare analfabetismul este şi de ordin religios: gesturile închinăciunii se învaţă precum literele alfabetului (de altfel, literele de pe cartoanele care marchează alfabetic cărţile pe rafturile bibliotecii au caractere cu înfloriturile specifice scrierilor bisericeşti) –, într-o fotografie din bibliotecă vedem cum cineva tocmai împrumută patru volume din *Familia Thibault* de Roger Martin du Gard – a nu se confunda cu George R.R. Martin! De altfel, sînt destule imagini cu deţinuţi citind sau scriind. Unul dintre ei a scris această confesiune de credinţă: „În primul rînd, sînt arestat de peste doisprezece ani şi vă rog să mă iertaţi dacă cumva consideraţi că doresc altfel să mă laud, căci am văzut din anul 1990 şi pînă acum foarte multe lucruri... Am trecut poate prin cele mai mari cinci penetenciare din ţară, precum Jilava, Gherla, Mărgineni, Poarta Albă şi Aiud. Nici un doctor, nici un psiholog, nici un om... Nimeni şi nimic nu ma putut ajuta mai mult decît descoperind pueterea lui D-zeu. Citind foarte mult Biblia. Nu este posibil altcumva ca să ne deliberăm cu pace şi linişte în suflet faţă de toate aceste rele care ne chinuiesc". Altul – o compunere despre Eminescu: „Urmărindu-i cursul vieţii, putem observa că acesta a avut o sinusoidă tumultoasă... Între 1869-1872 şi-a început studenţia la Viena. Pe 1 septembrie a luat parte prima dată la şedinţele Luminii, iar Titu Maiorescu decide să-i acorde o importantă sumă de bani pentru continuarea studiilor la Berlin..."

Dar cei mai mulţi deţinuţi se ocupă cu poezia. Unii doar versifică în stilul naiv şi patetic, involuntar comic pe alocuri, al baladelor popular-romantice de odinioară, cu haiduci prinşi de poteră: „Să vă spun o poezie / Despre mine, cine ştie, / Au venit mascaţii-n casă / Şi m-au luat chiar de la masă. // Eram cu ai mei copii / Tom timpul îmi făceau bucurii / Pînă în acel moment / Cînd au intrat fără respect / Şi mi-au speriat băiatul, / Mai tare ca nimeni altul. // M-au băgat într-o maşină / Împingîndu-mă fără milă / Şi grăindu-mi cam aşa: / Intră... şi acum nu ştiu / Ce ai să faci la Sibiu. // Şi m-au băgat într-un arest / cu alţii, să stau la stres, / Unde soarele n-apune / Să fiu sechestrat (izolat) de lume" – poemul se cheamă „Întîmplare? Ce rost are". Alţii compun acrostihuri pe teme metafizice sau scriu cosmogonii: „Eon stingher, străbătînd Primordialul, / strigînd neîncetat, fără speranţă, / Prin abisul mut şi fără teamă, / Căutînd, destinul să şi-l afle. / Totul este haos, fără noimă, / Angoasa dominînd tăcutul infinit, / În spaţiul-timp, încă, nenăscut. / Cine sînt, care mi-e Calea, / Care mi-e Rostul, în acest nimic? / Încearcă să-şi răspundă, singur, / Cînd explozia, creaţiei-l luminează / În tandra-i divină răsuflare"; alţii sînt chiar lirici: „Eşti ca spuma valurilor / Din care Afrodita s-a întrupat / Eşti limpezimea apelor de diamant / Ce-n zori răsar pe-a florilor petale / Rebel ţi-e părul auriu, ca un vîrtej iscat / Din inima deşertului cel neşfîrşit etc."

Multe de văzut şi la fel de multe de citit în acest extraordinar album, gîndit ca o piesă de antropologie culturală a detenţiei!

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Matilde Serao, *Floarea pasiunii,* traducere din limba italiană de Camelia Zara, Colecţia „Iubiri de altădată", Editura ALLFA, 2013.**

Să fim oneşti: *Floarea pasiunii* – titlu de carte făcut, în 1883, să topească inimi, să înflăcăreze şi, cu siguranţă, să vîndă „pe rupte" un volum de povestiri astfel denumit – sună astăzi ofilit de tot. Floarea cu pricina s-a fanat, aduce mai degrabă a *moartea pasiunii.* Pe de altă parte, tocmai o asemenea demodare te poate înduioşa, făcîndu-te să deschizi, uşor amuzat, cartea acestei Matilde Serao (o italiancă pe jumătate grecoaică, leat perfect cu Freud şi întrucîtva cu Eminescu).

Începi cu începutul: prima proză din volum, o povestioară numită, oarecum fălos, „Roman de dragoste". Sorbiri din ochi, tulburări, tirade, dorinţe care „ar lichefia diamantul şi ar frînge fierul", un oftat răvăşitor („Oh, gingăşie blestemată!"), un salon cu pian, o fereastră (către mare) prin care pătrund acorduri de mandolină – tot tacîmul romanţios. Citeşti cu un ochi superior, te simţi versat, rîzi ca la o comedie involuntară, apoi, cînd ajungi la final, vezi că totul se răstoarnă şi că ai fost prins într-un fel de farsă. Înţelegi că Matilde Serao are gustul ironiei şi că proza ei poate lua în răspăr atît ticurile de gîndire ale epocii sale, cît şi clişeele romanţurilor de atunci.

Una peste alta, mie mi-a căzut dragă această prozatoare. Textele ei au patina vremii, fără discuţie, dar şi o plăcere proaspătă a jocului, cu viclenii narative dintre cele mai vioaie. Cea mai curajoasă povestire e „Joc de răbdare", construită din patru secvenţe descriptive – 1) o femeie; 2) o maimuţă cu atitudini aristocratice (!); 3) un cadru în care intră o batistă cu monogramă şi o sticluţă cu o substanţă albă; 4) un alt cadru, cu o scrisoare aflată pe un birou –, urmate de îndemnul adresat „cititorului răbdător" de a reconstrui el, din bucăţile respective, „drama funestă pe care le formează acestea". Cititorul unei asemenea proze e bucuros să aibă răbdare şi azi, în 2013.

PUBLICITATE

„Fetele măritate cu forţa îşi dădeau foc“

– interviu cu regizorul Barmak AKRAM –

Regizor, compozitor şi interpret, ***Barmak Akram*** *(n. 1966, Kabul) a ajuns, în 1981, ca refugiat politic în Franţa, unde a absolvit trei şcoli importante de artă. Primul său lungmetraj,* Kabuli Kid, *prezentat în premieră la Veneţia, a fost premiat la TIFF în 2009. Cu filmul* Wajma (O poveste de dragoste afgană) *a obţinut, în 2013, premiul pentru regie la Festivalul de Film de la Sundance. Premiera românească a avut loc la Festivalul Anonimul, recent încheiat.*

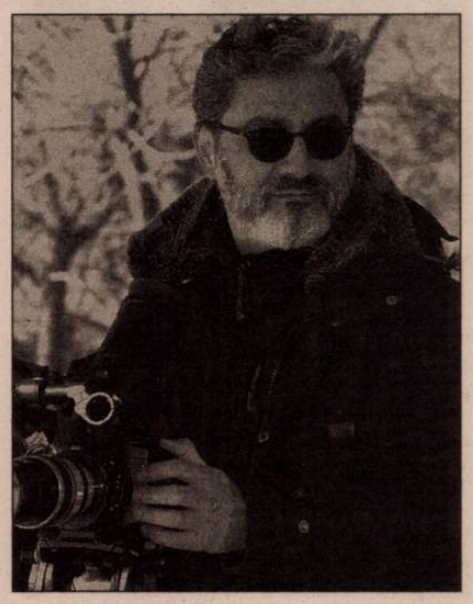

Este adevărat că părinţii dumneavoastră s-au exilat?

Da, eu am fost nevoit să părăsesc Afganistanul cînd aveam 14 ani, iar părinţii mei au fugit în 1985, în Pakistan, apoi au fost trimişi în Statele Unite. Tatăl meu a revenit în Pakistan, unde a fost foarte implicat în mişcarea de rezistenţă din timpul războiului. În 2002, talibanii au plecat, iar în 2003, părinţii mei au revenit la Kabul şi au aşteptat un an să-şi elibereze şi să-şi recupereze casa, pentru că fusese confiscată – exact ca în România, pe vremea comuniştilor. Acum, trăiesc la Kabul, într-unul dintre cele mai frumoase cartiere, unde tata adoră să se ocupe de grădină.

V-aţi gîndit să faceţi un film despre biografia dvs.?

Da, m-am gîndit chiar la o carte, de fapt, la biografia mea, un pic romanţată, care ar putea fi şi un film, într-o bună zi. Cînd aveam 14 ani, am plecat fără să sper că îmi voi revedea părinţii curînd, mi-a fost foarte frică de faptul că tata va fi ucis, mai ales că fusese diplomat şi ministru al Telecomunicaţiilor. Nu puteam vorbi mai nimic la telefon, nimic despre situaţia în care ne aflam, pentru că toate convorbirile erau ascultate.

Aţi declarat că Wajma *este un film, în primul rînd, pentru femei...*

Cred că este un film aproape feminist, dar nu în sensul obişnuit, pentru că nu cred că are deloc nuanţe antimasculine. Am vrut să evit clişeele, să nu filmez femei cu voal, pedepsite şi bătute de soţi, deşi ştiu că publicul aşteaptă astfel de filme. Eu nu am făcut un film doar pentru Afganistan, am încercat să leg problema personajului meu principal, Wajma, cu tema avortului, a violenţei faţă de femei, într-o societate patriarhală şi, din păcate, se întîmplă încă în toată lumea aceste abuzuri. Şi în Franţa, violenţa domestică este, statistic vorbind, înfiorătoare. Nu prea văd femei în funcţii politice importante nici măcar în ţări la fel de europene ca Franţa. Societatea patriarhală domneşte încă peste tot. În cazul filmului meu, am reluat problema avortului, şi din punctul de vedere al legilor patriarhale.

V-au influenţat studiile făcute în Franţa, în demersul cinematografic?

Da, m-au influenţat enorm, nu doar din punct de vedere artistic, dar şi etic, aş spune chiar politic, pentru că Franţa este leagănul civilizaţiei şi ţara unde libertatea a fost mereu prezentă în artă. E o cultură mixtă, iar faptul că eu eram un străin printre ei m-a ajutat, pînă la urmă, deşi am suferit la început pentru că îmi spuneam că nu sînt, totuşi, în ţara mea natală, simţeam durerea exilatului...

După cicatrizarea rănilor, am devenit cetăţean al lumii. În Franţa mă simt ca acasă, în România sînt primit ca şi cum aş fi acasă. Aici, în deltă, e ca un patrimoniu al umanităţii, e şi puţin din mine, pentru că sînt o fiinţă umană. Sovieticii m-au obligat să plec din ţara mea, m-am exilat, apoi, cînd am revenit în Afganistan, am ţinut să mulţumesc ruşilor că „datorită lor“, am putut profita de şansa de a trăi la Paris.

O parte din actorii din film joacă în trupa de teatru a lui Ariane Mnouchkine; cum aţi lucrat cu ei?

Ariane Mnouchkine a înfiinţat trupa Le Théâtre du Soleil, la Kabul, iar o parte dintre actori au făcut la Lyon studii serioase de teatru. Mustafa şi Wajma, personajele principale, sînt debutanţi, pentru că nu făcuseră deloc cinema, deşi au urmat cursuri de teatru. Marele avantaj a fost că jucaseră împreună pe scenă.

Povestea filmului este inspirată din mai multe cazuri reale...

Am introdus în film o scenă cu un avocat pentru a atrage atenţia asupra unei legi afgane, unde, la articolul 398, apare o menţiune complet absurdă care spune că, dacă cei doi vinovaţi sînt prinşi în flagrant delict, pot fi omorîţi. Cel care omoară – în cele mai multe cazuri, capul familiei – e trimis în judecată maxim doi ani, dar, în realitate, este eliberat după o lună. Această lege există încă şi funcţionează. În film, eu am ales ca tatăl să-şi omoare fiica jignind-o. Aici intervine latura cathartică din film: o ameninţă cu moartea, dar nu o omoară. Cînd vede că Wajma a încercat să se sinucidă, intervine schimbarea la personaj. Din acel moment, caută o soluţie şi, mai ales, lasă problema să fie rezolvată de femei.

Mama Wajmei, care este şi mama ei în realitate, decide să o trimită în India pentru a face avort, iar tatăl intervine doar financiar, dar se retrage din calea clanului „femeilor solidare“. Femeile din film sînt mama şi bunica Wajmei, care au şi în realitate acelaşi

Tema avortului, a violenţei faţă de femei, într-o societate patriarhală.

În film, cei doi tineri se plac, se întîlnesc în secret şi ar trebui măcar să se logodească, după legile afgane. În realitate, astăzi, mai mult de 55% dintre bărbaţi se căsătoresc fără să-şi vadă viitoarea nevastă. Mariajul aranjat omoară dragostea – şi nu spun o noutate.

De ce nu aţi filmat şi scene de dragoste?

Pentru că am vrut să respect tradiţiile culturale ale Afganistanului, dar şi pentru că într-un film „occidental“, scenele de dragoste sînt de multe ori introduse ca să atragă publicul. Am sugerat că au făcut dragoste. A fost şi o provocare pentru mine, să fac un film despre un cuplu în care fata rămîne însărcinată, fără a filma nici o scenă de dragoste. Am introdus un dialog în care, în timp ce tinerii îndrăgostiţi trec prin ritualul căsătoriei, Mustafa îi dă de mîncare, iar Wajma îl avertizează, apoi, că nu ar fi trebuit să facă dragoste înainte de căsătorie. Sînt, aşadar, în afara legii. Pentru scenele discret erotice, Mustafa era în largul lui, în vreme ce pentru personajul Wajma, e foarte greu. Din fericire, bărbaţilor nu li se cere să fie virgini înainte de căsătorie.

Mie, personal, mi-a plăcut mult personajul interpretat de tatăl Wajmei...

Tatăl simbolizează garantul tradiţiei, al legii sociale. Cînd el soseşte acasă, povestea de dragoste ia sfîrşit într-un mod brutal. În filmul meu, capul familiei este un om cu vederi liberale, o lasă pe fată să facă studii, soţia lui conduce maşina, nu poartă voal. Marele scenarist Jean-Claude Carrière, care mi-a fost profesor şi cu care am lucrat scenariul primului meu lungmetraj, *Kabuli Kid,* mi-a repetat mereu că personajele trebuie să se tranforme în film. Dacă la început apar într-un fel, la final trebuie să devină „altcineva“.

„Am pus laolaltă actori reali cu figuranţi, într-un decor neprelucrat.“

Aşadar, tatăl din film e genist, dar munca lui e nobilă prin încercarea de a face din război ceva „curat“, deşi nu apar în film scene de război. Cînd el descoperă că fiica lui s-a culcat cu un bărbat, totul explodează, ca şi cum terenul minat ar exploda în propria lui familie... El încearcă să apere ţara, dar războiul vine din propriul cămin. Nu a putut dezamorsa bomba din casă şi îşi propune să-şi omoare fiica şi băiatul, ambii vinovaţi de crima de a fi făcut dragoste.

grad de rudenie. Iar locul în care am filmat este chiar casa în care ei trăiesc.

De ce aţi introdus scene atît de violente?

Violenţa, în zilele noastre, este o pată de cerneală care se impregnează peste tot atît de repede... Cînd tatăl îşi loveşte fata, spectatorul bănuieşte că nu o face pentru prima dată. Dar femeile sînt „solidare“ cînd tatăl nu e acasă. Cînd talibanii ocupaseră Afganistanul, femeile nu puteau ieşi din casă fără a fi însoţite de un bărbat. Burka era obligatorie atunci, femeile nu aveau dreptul la unghii vopsite sau lungi, la şosete albe sub îmbrăcăminte, nu puteau purta tocuri, să nu deranjeze, şi nu puteau păşi decît pe marginea trotuarului, nu pe stradă. Dar Wajma poartă – nu întîmplător – un palton roşu. E şi o aluzie la romanul lui Stendhal, la iubirea imposibilă...

În Wajma *aţi semnat regia, scenariul şi aţi fost şi cameraman. Cum aţi filmat?*

Scena nunţii care apare la începutul filmului este reală. Multă lume nu m-a crezut, pentru că nu am filmat mîncarea de pe mese, care şi la noi este din abundenţă, dar filmul meu nu este o docu-ficţiune, am pus laolaltă actori reali cu figuranţi, într-un decor neprelucrat. Toată familia lui Mustafa din acea secvenţă este, de fapt, familia mea pe ecran. Nu am fost nevoit să dau multe indicaţii de regie pentru că, locurile fiind atît de familiare actorilor, i-am surprins foarte natural. Am filmat scene din viaţa cotidiană.

Încă ceva: eroina principală ajunge la spital cu arsuri grave, iar spitalul este unul pe care l-am descoperit cînd făceam cercetări pentru un alt film. Este un spital pentru victimele care sfîrşesc alegînd să-şi dea foc. Am aflat că cea mai mare parte din pacienţi erau, de fapt, tot victime ale unor accidente provocate de suferinţele dragostei. Fetele măritate cu forţa încercau să se sinucidă dîndu-şi foc.

Am auzit că veţi filma în România o coproducţie...

Da, am un proiect care a început în 2010. Cînd am venit la Iaşi, pentru filmul meu premiat la TIFF, am ţinut un *masterclass* şi atunci s-a apropiat de mine o fată pe jumătate afgană. Era foarte tăcută, timorată, nu avea curajul să-mi răspundă. Am aflat doar mai tîrziu că tatăl ei murise şi că nu-şi văzuse mama de multă vreme. Nu vreau să dezvălui toată povestea, la fel de reală ca în filmul *Wajma*. Oricum, trebuie să fac cîteva demersuri în Republica Moldova şi la Iaşi, înainte de a începe filmările.

interviu realizat
de Roxana CĂLINESCU

crații de burta veche

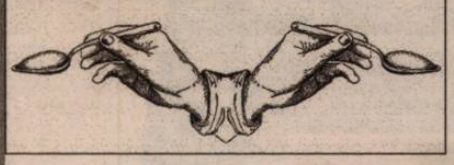

Arpagic lui Ptit Frère

Policierul *Jazz Belle* (Gallimard, 1987), scris de Pierre Mezinski şi Corinne Bouchard sub pseudonimul „Marie et Joseph“, descrie la un moment dat o scenă, în care personajul Ptit Frère o îmbrobodeşte pe tînăra şi şarmanta Jazz Belle – o cîntăreaţă de jazz americană, aflată într-un turneu francez – arătîndu-i colecţia de viniluri şi îndrugîndu-i o poveste semi-fantastică despre ceapă: „Am citit într-o carte că Chicago vine de la un nume indian, care înseamnă «ceapă sălbatică»... Şi, culmea, Cévennes, «cebena» *(cebenna,* vrea să zică, numele latinesc al munţilor Ceveni – *n.n.)* înseamnă tot «ceapă»... Ce potriveală, nu? Îmi plac munţii Cévennes, îmi place muzica din Chicago şi... îmi place ceapa!“ Spunînd asta, Ptit Frère se apucă de gătit: o mîncare cu multă ceapă, cum altfel.

Arpagic confiat. Cumpăraţi un kilogram de arpagic congelat sau, dacă aveţi răbdare, curăţaţi un kilogram de arpagic proaspăt. Încingeţi într-o tigaie largă, la foc mediu, 2 linguri de ulei de arahide. Adăugaţi cepele nedezgheţate, 200 ml de oţet alb, 2 linguri de bulion, 2 linguri de zahăr, 2 cuişoare, o foaie de dafin, o jumătate de lingură de sare şi piper, vreo cinci ture de rîşniţă. Acoperiţi cu apă rece şi puneţi tigaia pe foc iute, amestecînd cu o lingură de lemn. Cînd începe să fiarbă, micşoraţi flacăra şi lăsaţi să scadă, fără capac, o oră. Dacă e nevoie, completaţi cu apă. La sfîrşit, trebuie să rămînă un sirop dens şi sticlos, cît să acopere cepele.

Puneţi arpagicul glasat, cît e încă fierbinte, în borcane, ştergeţi cu grijă marginile, acoperiţi cu un strat de ulei şi închideţi-le ermetic. Conservele se pot păstra la frigider cîteva săptămîni. Arpagicul e mai gustos la cîteva zile după ce a fost gătit. Se mănîncă cu carne rece, cu tocană sau, ca aperitiv, cu mezeluri iuţi şi uscate.

Amicul Dejun

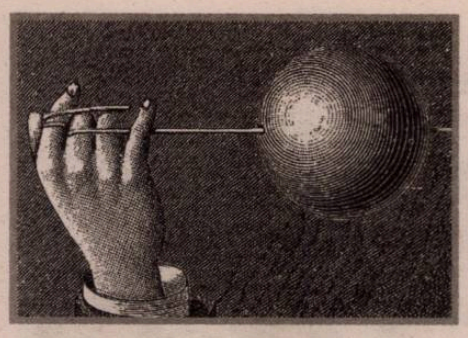

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Roy Lichtenstein la Paris

Probabil e hitul acestei veri în Franța: expoziția *Roy Lichtenstein. Une retrospective* de la Centre Pompidou – unul dintre cele mai interesante evenimente din domeniul artelor vizuale de la Paris. Expoziția Roy Lichtenstein de la Paris vine în siajul altor trei mari retrospective ale artistului, organizate anul acesta la Chicago, la Washington și – ultima și cea mai mare – la Tate Modern din Londra. Nucleul este constituit, bineînțeles, din aceleași lucrări (nu lipsește nici o operă majoră), însă se pare că expoziția pariziană, chiar dacă însumînd mai puține obiecte decît precedentele, e cea mai reușită. Ea demonstrează, după cum se afirmă într-o cronică din *Le monde*, că, uneori, discursul curatorial poate fi mai important chiar decît opera, că cel care expune e deasupra celui expus. La Centre Pompidou, curatoarea Camille Morineau a avut la dispoziție un spațiu mai mic și a ales în consecință: s-a concentrat doar pe tablourile cele mai cunoscute, dar a introdus, în schimb, și cîteva sculpturi și – mai ales – lucrări de grafică (absente în expozițiile din SUA și din capitala Marii Britanii). Or, tocmai în lucrările de grafică, de mici dimensiuni, se găsește geniul acestui artist, în subtilitatea cu care a combinat stilurile, suporturile și metodele în colaje, în ironia minimalistă. Aceste lucrări sînt poate mai puțin spectaculoase decît picturile mari, dar nu mai puțin valoroase – notează *Le Monde*.

Expoziția din Franța este semnificativă și pentru că artistul însuși s-a format, în tinerețe, aici. Roy Lichtenstein a vizitat pentru prima dată Parisul în 1945. Soldat american, a fost imediat cucerit de ce a găsit la Luvru. 15 ani mai tîrziu, este deja un artist cunoscut, atît în SUA, cît și în Franța. Expoziția urmărește parcursul artistului, căutările sale, de la primele picturi pînă la lucrările de la începutul anilor '90. La fel ca Andy Warhol și ca alți artiști pop-art, opera lui Roy Lichtenstein a fost puternic marcată de industrializare și de societatea de consum, de publicitate și de cinematografie. Tablourile sale au devenit la fel de iconice ca imaginile pe care și le-a luat drept model pentru a le picta pe pînză: produse seriale, de larg consum, secvențe de film, căsuțe din benzile desenate.

„Vreau ca pictura mea să pară că a fost programată. Vreau să ascund urmele mîinii mele."

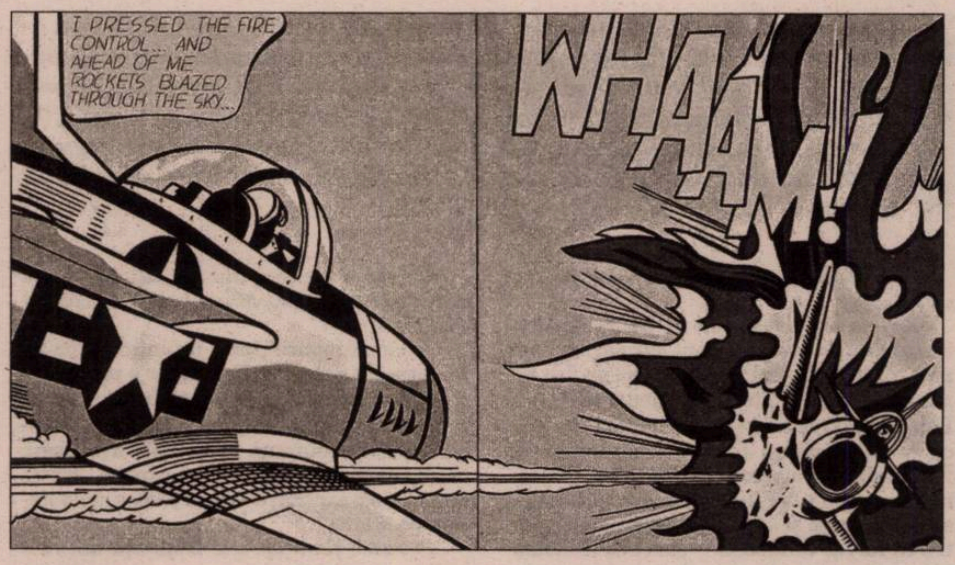

Arta sa se inspiră în mare parte din aceste stereotipuri ale societății de consum, dar merge mai departe, postulînd, nu fără ironie, că pictura (grafica, sculptura etc.) este ea însăși un domeniu al producției, sau invers, că pictura copiată după (sau inspirată de) reclame e Artă cu majusculă. „Vreau ca pictura mea să pară că a fost programată. Vreau să ascund urmele mîinii mele" – nota Lichtenstein în anii '60. Dacă prima parte a „programului" său i-a ieșit pe deplin, a doua a rămas neîndeplinită: căci mîna artistului se vede chiar și în cele mai iscusite încercări de travestire. Cînd reproduce, într-un stil pointilist, de bandă desenată, scene iconice din cinema; cînd pictează, schimbînd spectrul de culoare, o lucrare a lui Picasso; cînd sculptează figura-clișeu a femeii casnice americane; cînd se face că desenează miniaturi chinezești – stilul lui Roy Lichtenstein e inconfundabil. Ceea ce salvează, totuși, „urmele mîinii", e faptul că artistul pare că nu se ia niciodată prea în serios: e mereu detașat față de obiect și față de subiect. Nici urmă de încrîncenare în (auto)ironiile sale.

Expoziția de la Paris – intitulată, foarte potrivit, „o retrospectivă" – nu are ambițiile unui blockbuster și nici nu-și propune să fie exhaustivă. La fel cum, dacă în benzile desenate decupezi și rearanjezi căsuțele pentru a spune altă poveste, și parcursul lui Roy Lichtenstein poate fi spus altfel, în funcție de cum îi alegi și ordonezi lucrările.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

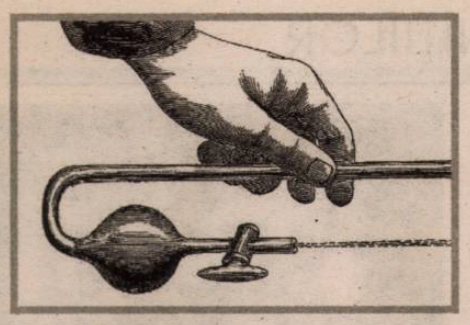

● ***Trilogia minelor – Apă de mină* de Székely Csaba**

Oana STOICA

rosencrantz & co

Székely Csaba – luciditatea nejudecării

Trilogia minelor – cele trei piese („Flori de mină", „Orb de mină", „Apă de mină") scrise de dramaturgul mureşean Székely Csaba – este una dintre cele mai deznădăjduitoare imagini a ruralităţii din România de astăzi. Despre criza satelor – depopularea, degradarea şi stingerea lor – se scrie puţin. În dramaturgie, în ultimii ani, Mimi Brănescu a atins acest subiect cu *Acasă la tata,* piesă montată la Teatrul Act de către Alexandru Dabija şi la Teatrul de Comedie de către Vlad Massaci şi devenită scenariu pentru un film, cu premiera în toamnă, în regia lui Andrei Cohn. La Brănescu, însă, dramele există în limitele previzibilului: ratări, alcool şi nefericiri casnice.

La Székely Csaba, satul transilvănean cu populaţie maghiară este un spaţiu al prăbuşirii morale, psihice şi fizice. Personajele parcurg un traseu al decăderii, presărat cu violenţe (sinucidere, crimă, viol) şi abuzuri (seghiar în *Orb de mină,* ipocrizia bisericii şi homosexualitatea în *Apă de mină*. Trilogia funcţionează pe un crescendo al violenţei. De la *Flori de mină* la *Apă de mină,* scanarea realităţii se aprofundează, sondarea se face în zone din ce în ce mai sensibile, metastazate de conflicte şi abuzuri. Imaginea despre reperele moralităţii şi ale demnităţii se fisurează. Dramaturgul atacă falsele temeiuri ale mîndriei etnice. Pe fondul sărăciei, corupţia autorităţilor şi naţionalismul exacerbat grevează apăsător asupra unui psihic colectiv depresiv. Autoritatea morală – Biserica – nu este nici ea o oază de speranţă. Şi cu acest subiect, Székely Csaba calcă pe terenul fragil al scandalurilor sexuale din interiorul Bisericii – abuzurile preoţilor asupra copiilor, amintite şi în *Orb de mină* („István: Fostul preot obişnuia să pipăie fetiţele de 10 ani după ora de religie. Imola: Nimic deosebit în asta. Raritatea ar fi un preot care nu pipăie fetiţele de 10 ani după ora de religie") şi homosexualitatea. „Sacrilegiul" este dublu:

Toţi văd, dar tac, nimic din oroarea existenţei nu oripilează, oribilul este cotidian.

xuale asupra minorilor, psihice asupra maturilor), dar odios este că, după toate monstruozităţile acestea, viaţa continuă la fel. Ceea ce şochează este acceptabilitatea ororii. Toţi văd, dar tac, nimic din oroarea existenţei nu oripilează, oribilul este cotidian. Există o rutină a resemnării, alimentată de butoaie cu pălincă. Singura evadare, în afara alcoolului, este în imaginarea unui viitor care nu va veni niciodată. Cehoviana replică „la Moscova!" are un echivalent în *Apă de mină:* „Cu banii ăştia putem pleca în Ungaria sau în Germania, sau chiar la Cluj!" Moscova lor este sfîşietor de aproape, este tangibilă. În *Sub Pămînt,* spectacolul Mihaelei Michailov şi al lui David Schwartz despre minerii din Valea Jiului, unul dintre personaje, inspirat de o persoană reală, declară că şi-ar dori să se mute la Deva, „dar asta nu se va întîmpla niciodată". Realitatea întîlneşte ficţiunea în derizoriul viselor.

Acesta este fundalul în *Trilogia minelor:* satele sărăcite în urma închiderii minelor, îmbătrînite, scufundate în alcool şi resemnare, unde abuzul şi moartea fac parte din cotidianul monoton. Supratemei trilogiei i se subsumează cîteva teme, repartizate pe fiecare episod: o „tradiţie" a sinuciderii în *Flori de mină,* corupţia şi conflictul româno-maro dată pentru că se atacă bastionul moralităţii (Biserica catolică), a doua oară pentru că poveştile despre sexualitatea preoţilor, chiar cu tentă senzaţionalistă (pedofilia sau homosexualitatea) nu au alura unor evenimente excepţionale, ci banalitatea ordinarului. Dacă ar fi descris un caz singular şi condamnabil, Székely Csaba nu ar fi atras atenţia, dar povestind grozăviile ca pe o rutină domestică, el devine lucidul care strigă: „Împăratul e gol!"

Păstrînd structura din primele două episoade ale *Trilogiei* – o cameră, cinci personaje – şi tangenţa cu reperele comunităţii – doctorul în *Flori...,* primarul în *Orb...* –, *Apă de mină* (traducere în limba română de Sándor László, nepublicată încă) urmăreşte ipocrizia alcoolizată din casa preotului catolic. Ignác locuieşte împreună cu fiul adoptat Márton, are o guvernantă, Irén, şi îi găzduieşte temporar pe învăţătorul István şi fiica minoră a acestuia, Imola, rămaşi fără casă în urma unui incendiu („declanşat" de o înjurătură a preotului: „Trăzni-ar Dumnezeu pridvoru'... casei vecinului"). Convieţuirea celor cinci creionează degradarea vieţii la sat: furturi, viol, tentivă de crimă, abuz, alcool („Márton: Ce-i drept, e solidaritate mare-n sat cînd vine vorba să bem ţuica altuia. În

rest însă, nu cumva sîntem ocupaţi mai mult să ne scoatem ochii unii la alţii? Ce-i rău pentru unul e bine pentru celălalt. (...) De cînd s-a închis mina, nimeni nu mai are nimic şi se fură unii pe alţii de parcă ar fi obligatoriu"), destine frînte, revolte înăbuşite. Reacţia simbolică la această grozăvie este cea a lui Irén, care asistă involuntar la o scenă „necurată": „Eu să nu vin acum, părinte, sau să vin şi n-am văzut nimic?" Textul atinge momente paroxistice, precum cel al felaţiei homosexuale de care beneficiază preotul, în timp ce îşi repetă textul pentru slujba de duminică (scenă care aminteşte parodic de filmul lui Oliver Stone, *The Doors).* Duritatea poveştii şi atmosfera apăsătoare transpar printr-o scriitură abrazivă, camuflată de umor – unul tăios, dar poetic şi suculent, care se înregistrează cu precădere (dar nu numai) la nivelul limbajului ce abundă în înjurături savuroase, adevărate metafore corozive („István: Să lingă maţele păstrăvilor, asta să-i fie cel mai gustos ospăţ! Să-i puşte băşica de aer în gură, iar viermii să-i cureţe dinţii! Intrai-ar turnul primăriei în c.., lovi-i-ar locomotiva ţînţarul de pe frunte!"). Székely Csaba face o reverenţă scriitorilor care l-au inspirat (Cehov şi Martin McDonagh) printr-un personaj absent, Sánta (Şchiopul) Feri, aluzie la Billy din *Schilodul din Inishmaan* de McDonagh. Personajul ajunge în Irlanda, dar şi la Moscova celor trei surori cehoviene. Cu o uşurinţă a scriiturii care îi conferă firesc şi o replică ascuţită, dramaturgul preferă să nu judece personajele, deşi le descoperă toată mizeria. Este o doză de înţelegere şi un mare talent al neîncrîncenării.

Apă de mină a cîştigat un concurs de dramaturgie al Teatrului Örkény István din Budapesta şi va avea premiera în toamnă la Teatrul Szkéné, tot la Budapesta. Székely Csaba – ale cărui piese se joacă la Tîrgu Mureş şi Budapesta – este, probabil, cel mai premiat dramaturg din România ultimilor ani. Numai în acest an a cîştigat Premiul Imison, acordat de Societatea Autorilor din Marea Britanie pentru *Do You Like Banana, Comrades?* (text în lucru la Studio Yorick, Tîrgu Mureş) şi un concurs de dramaturgie al Teatrului Weöres Sándor (Ungaria), cu o piesă despre Mihai Viteazu.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

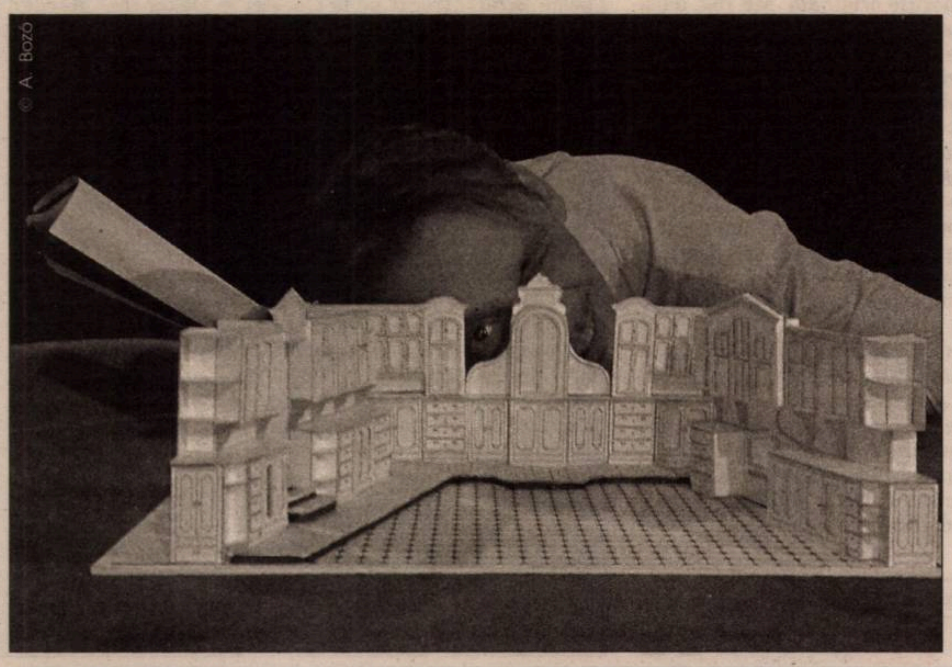

PUBLICITATE

Colecţii cu dichis DILEMA

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ŞI ORCHESTRĂ

Mozart, Beethoven, Brahms, Schumann, Grieg

Colecţionează cele 6 CD-uri!

CADOU: Casetă de colecţie

14,99 lei Revistă + CD

Radio România Muzical

Din 29 august, în fiecare joi, doar cu Dilema veche

PARTENER CULTURAL

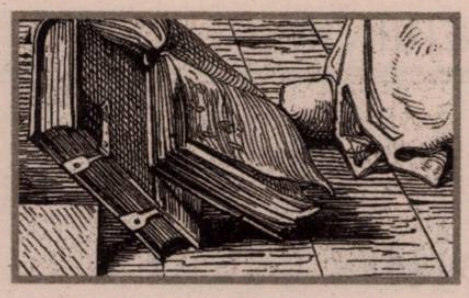

Simona SORA

biographiti

Harta vie

– *note de lectură la* Detectivii sălbatici –

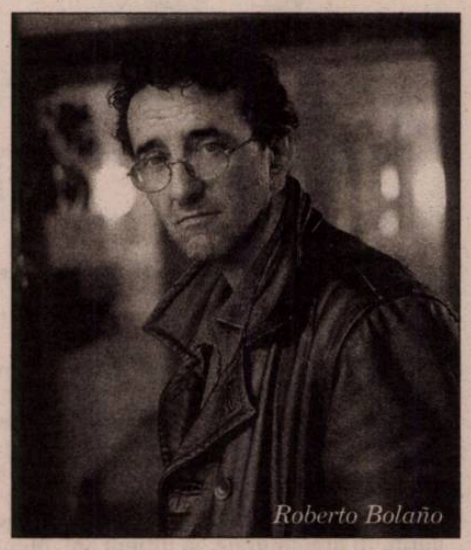

Nu știu alții cum își amintesc romanele citite, eu însă nu îmi amintesc mai deloc „povestea", intriga, *„clou"*-ul narativ, nici măcar în cazul cărților care pe asta mizează. E o neputință, recunosc – îmi amintesc clar o replică (uneori, de cîteva rînduri), o imagine, un cuvînt, un ritm al frazei, o aberație care îmi vorbește direct; la fel mi se întîmplă și cu anumite filme, știu c-am avut dificultăți majore să povestesc *Forrest Gump* din perspectiva penei luate de vînt din prima secvență, iar apoi mi-am auzit vorbe că n-aș fi priceput substratul ironico-politic. Îmi amintesc, de fapt, toate cărțile pe care le-am citit vreodată ca pe o întinsă hartă a unui teritoriu care se luminează imprevizibil, cînd vrea el, și care uneori (mai ales cînd e privit direct) se întunecă de-a dreptul. Asta e, poate, explicația pentru „bibliotecile" pe care le-am uitat (dar le am, desenate, prin agende) sau pentru amestecul echitabil de genuri și specii literare din capul meu, în care cărțile copilăriei și ale adolescenței „luminează" la fel de intens ca teoreticalele savante: *1001 de nopți* și Harold Bloom, *Ghilgameș* și Carlos Bousoño, Salinger și Jung.

Ca într-un joc electric pe care-l jucam în copilărie (cînd puneai un electrod în dreptul unei întrebări și un altul în dreptul răspunsului ales, iar dacă era corect, se aprindea un beculeț), asocierile primare între cărți care n-au nimic în comun (doar că mie îmi răspund la aceeași întrebare) îmi luminează o zonă din harta vie a cărților citite, o zonă corticală suficient de conștientă încît să fi intrat măcar o dată în cîmpul memoriei și să poată fi apoi actualizată prin stimuli asemănători. Aș zice că harta aceasta care se desfășoară cînd „aprind lumina" e aceea a intereselor mele vitale. Nu le pot actualiza mulțumitor în momentul în care sînt „călduță" – de pildă, cînd vreau să țin un *speech* de circumstanță –, însă le pot aduce la suprafață *pe toate* atunci cînd sînt „pe jar" sau într-o situație-limită. Cu toții pățim la fel, e și acesta un mecanism ce trebuie, uneori, uns ca să funcționeze în parametrii normali.

În ultima vreme, acest mecanism a devenit criteriul meu „critic" de apreciere a cărților. Dacă o carte (admirabil scrisă, de altfel, și interesantă pentru multă lume) nu mă privește deloc, nu aprinde nici un beculeț pe harta intereselor mele vitale, mă lasă rece între împărțeli, negocieri și ierarhii cu care ne-am învățat, atunci nu îmi vine nici să vorbesc, nici să scriu despre ea. O uit a doua zi, iar dacă totuși mă conving să scriu despre ea, se văd imediat (eu, cel puțin, văd) efortul, clasificarea, mortificarea. Or, scrisul (și cititul) trebuie să fie vii – nu-i așa? – cît mai multă vreme.

Cărți care m-au făcut să revăd, altfel, tot ce am citi în ultimii ani.

Se întîmplă însă cel mai adesea ca scrisul despre scris (adică despre cărți) să se adapteze mediului din care provine. Folosești, fie că vrei, fie că nu, materialul clientului, lucrurile care ajung la tine din ceea ce citești, ce pricepi din ce vezi, ce poți explica/încadra/relua din ce-ai priceput. Ești obligat să funcționezi cît mai impersonal, dar impersonalul în scris vine odată cu vîrsta și ține de o calitate pe care, dacă n-o ai, trebuie musai s-o dobîndești; nu știu cum s-ar numi ea, dar principala ei caracteristică este aceea de a nu te socoti buricul pămîntului, nici măcar cînd ți se spune că ești.

Între atîtea limitări, dai uneori de o carte care-ți aprinde, cum s-ar zice, toate „beculețele" jocului tău interior. Cel mai bine e ca tu însuți să fi scris acea carte – trebuie să fie o feerie! –, dar e grozav și să vezi cum o carte străină îți desfășoară înaintea ochilor toate interesele tale vitale, ca o oglindă fosforescentă a propriului corp, cu opacități și străluciri, cu suavități și excrescențe, cam așa cum constelația Orion le apare unora desenată în cele mai vizitate locuri de pe pămînt. La urma urmelor, însă, esențial rămîne răspunsul pe care o carte îl poate da unei întrebări vitale, chiar și neformulate. Ce îmi spune mie – cititor avizat de la începutul secolului XXI, dar care nu va trece dincolo de jumătatea lui – cartea aceasta desfășurată ca un papirus în care intru încet, tatonînd, și pe care-o închei brusc, oricît aș prelungi momentul? Ce îmi spun *Corecțiile* lui Frazen sau *Mîine în bătălie să te gîndești la mine* de Javier Marías? Ce îmi spun *Franny și Zooey* de Salinger sau *Medium* de Gellu Naum? Ce îmi spune *Orbitorul* lui Cărtărescu sau *Paradiso* de Lezama Lima? Ce îmi spun, mai ales, *Detectivii sălbatici* sau *2666* de Roberto Bolaño, cele două cărți care, într-un moment de răgaz, m-au făcut să revăd, altfel, tot ce am citit (sau am trăit) în ultimii ani? Da, ar trebui s-o spun răspicat, cărțile acestea ale lui Bolaño mi-au activat aproape spațial – de la București la Barcelona (barul Centrico din Calle Tallers) și retur, din Ciudad de México pînă la Caborca, în deșertul Sonora, și apoi de la Tel Aviv pînă în întunecatul Ciudad Juárez, unde mai mult se moare decît se trăiește, în ultima vreme – toate punctele nevralgice ale lecturilor și ale întîmplărilor neîntîmplătoare din ultimii ani. O să vă povestesc de ce. Pînă atunci, cît *Detectivii sălbatici* se mai află încă în librării, merită, cred, să faceți încercarea, pe cont propriu...

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Un artist eco-folk

● Ash Grunwald, *Gargantua*, Mushroom Music Publishing, 2013.

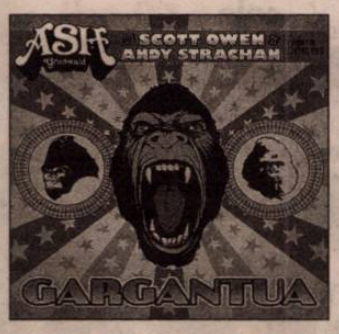

Gargantua e tentativa de album punk a unui cîntăreț-chitarist de blues, ambele genuri de împrumut pe continentul australian de unde vine tînărul Ash Grunwald – altfel mare amator de plaje, surfing și cultura stoner-folk aferentă, o configurație pentru care ai spune că s-a inventat mai degrabă genul surf rock. Evident, rezultatul e un album mutant, care se apropie cel mai mult de rockul american sudist, poate involuntar, poate rezultat natural al impregnării punk-ului cu sămînță de blues și cu tonusul însorit al protagonistului. Latura mai murdară a materialului, atipică în portofoliul lui Grunwald, se datorează acompanierii sale de către membrii grupului punk The Living End: basistul Scott Owen și toboșarul Andy Strachan. Materialul este variat, delimitat la un capăt de hipster-rockul celor de la The Black Keys, iar la celălalt capăt de ceea ce mi-aș fi dorit să aud de la Seasick Steve, produs de Jack White. Avem mai multă chitară, totuși (față de ambii termeni de comparație), și mai sofisticată. Dar și mai puțină inspirație – mă refer aici la originalitatea materialului, care prezintă doar două compoziții noi.

Albumul e deschis cu un rock protestatar despre... gazele de șist, care nu-s doar problema noastră, ci a întregii globalizări, flămînde după resurse. Intitulată sugestiv „The Last Stand", a fost compusă pentru coloana sonoră a filmului de revenire recentă a lui Arnold Schwarzenegger (care e despre cu totul altceva, dar împărtășește oarecum mesajul titlului). La celălalt capăt, materialul se încheie cu un superb cover Howlin Wolf, un „Smokestack Lightning" ce creează o expresivă aură de alcoolism licantropic, dacă o fi existînd așa ceva. Exact la mijloc avem un cover Gnarls Barkley, după „Crazy", principalul motiv pentru comparația de adineauri cu The Black Keys și piesa din al cărei succes (de radio) s-a născut ideea acestui album. Influențele idolului lui Grunwald, Tom Waits, devin evidente pe coverul după Chain (piesa „Black and Blue"), iar fantoma lui Lynyrd Skynyrd bîntuie solo-urile de chitară pe numeroase piese, să ateste rădăcinile blues ale ceea ce azi numim southern rock.

Din enumerarea asta ar trebui să se înțeleagă de ce albumului i-a luat doar șase zile să se nască. Grunwald e suferind de afinitatea blueserilor pentru standarde, așa că, ceea ce ar fi putut fi revelația rock a anului rămîne doar un material interesant, pe jumătate cîrpit, pe jumătate improvizat. Artistul reușește să facă coveruri chiar și după sine, prelucrînd bucăți de pe propriul album *Hot Mama Vibes*. Pe lîngă pomenita piesă de soundtrack, mostra southern rock „Acting Cool" e cealaltă compoziție originală. Mă rog, dacă parcurgeți recenzii din publicații specializate pe blues, o veți găsi comparată chiar cu Rage Against the Machine, ceea ce ar fi o măsură a măsurii în care Ash Grunwald și-a bruiat fanii cu supradoza de adrenalină și riff-uri de pe acest material. Căci avem aici un artist eco-folk, format pe plajele australiene, în atmosferă de Vama Veche mai degrabă decît în cîrciumile rockerești, un cîntăreț care, înainte de gazele de șist, a mai cîntat despre cum a fost salvat de delfini.

Numeroase premii l-au consacrat drept un tînăr promițător al bluesului australian, pentru o audiență mai degrabă de vîrsta a doua. Vădit, albumul de față testează ape noi și îl promovează pe Grunwald, îndeosebi prin asocierea cu cei de la The Living End (dar și prin sound-ul mai petrecăreț decît de obicei), spre o nouă categorie de public. Celor cărora le surîde un construct de marketing precum „Tom Waits meets The Black Keys meets Lynyrd Skynyrd" ori au de făcut multe drumuri la volan în vacanța asta (cu o ladă de bere pe bancheta din spate) le va cădea cu tronc albumul lui Grunwald. Sper din inimă ca australianul să nu se oprească aici cu acest experiment și să ne ofere în viitor și un album propriu, cu cap și coadă, pe coordonatele propuse aici.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Mihai MARIN

„Amuzanți și grăbiți"

Cum și de ce Violent Monkey?

Violent Monkey nu este un nume dat, e un nume primit. Cineva a ascultat cele cîteva demo-uri pe care le aveam și a zis că aduce a ceva cîntat de niște maimuțe violente. Și numele a rămas. Poate că trebuia să ne gîndim mai bine, seamănă cu numele unei alte trupe, iar oamenii o să comenteze, dar noi am fost luați de val și, oricum, nu sîntem genul care să dea înapoi. Ne-am adunat pentru că vocalul nostru, Christian, venit cu treabă în România, s-a gîndit că ar fi interesant să mai și cînte niște garage rock, cum făcea la el, în Anglia. Facebook-ul ne-a unit. Eu (trecut pe la The MOOoD, Les Elephants Bizarres, Hotel Fetish) aveam chef să cînt niște funk și mi s-a părut amuzantă combinația. Am căutat împreună toboșar și așa am dat peste Boddy (trecut pe la Chester și Dekadens). Așadar, trupa se cheamă Violent Monkey pentru că sîntem energici, amuzanți și grăbiți.

La ce să se aștepte lumea?

Lumea să fie sigură că va da peste o trupă gălăgioasă și foarte *groovy*. Să nu se mire că nu va înțelege prea multe din ce are Christian de zis, pînă și noi, cînd vorbim cu el, ne simțim ca-n *Trainspotting*. Toate piesele noastre sînt fredonabile și se lipesc de creier, așa că să se aștepte să rămînă cu ceva.

Cum vezi scena indie rock de la noi?

Spre deosebire de Anglia, de exemplu, în România nu există case de discuri interesate de acest produs (știu, nu e o surpriză!). Acest lucru se traduce simplu: în trupele indie rock de aici nu se bagă nici un ban, așa că fiecare își face singur toată treaba (video, imagine, producție muzicală, management). Pentru niște oameni care vor doar să cînte pe o scenă, lucrurile nu stau așa de rău. Oricum, cele mai mișto lucruri ies din pasiune. Dar, atîta timp cît nu se poate trăi numai cu aplauze, nu avem nici o șansă la Wembley.

***Mihai Marin** este chitarist în trupa Violent Monkey. Mai multe la violentmonkey.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

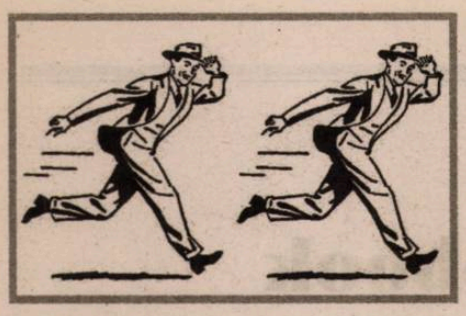

Andrei GORZO

dilematograf

Două în contrast

● ***Hoții de celebritate / The Bling Ring* (SUA, 2013), de Sofia Coppola.**

Bazat pe un reportaj din *Vanity Fair*, noul film al Sofiei Coppola reconstituie isprăvile unui grup de liceeni californieni înstăriți, care, în perioada 2008-2009, prinseseră năravul de a se strecura în casele diferitor celebrități hollywoodiene (după ce verificau pe site-uri de mondenități că stăpînii sînt plecați din oraș), ca să fure pantofiori, poșetuțe și alte moaște sfinte. *Hoții de celebritate* sugerează că între hoți și victime există un element de simbioză (Paris Hilton, a cărei casă e călcată de mai multe ori, insistă să-și lase cheia sub preș), dacă nu chiar de echivalență (o altă victimă e Lindsay Lohan, ea însăși condamnată pentru furt dintr-o bijuterie). Dacă hoții, atunci cînd vorbesc despre victime, folosesc întotdeauna numai prenumele lor, după arestare acced și ei la onoarea de a fi strigați de *paparazzi* pe numele mic. Filmul lui Coppola alimentează și el, cu bună știință, acest sistem – nu numai venind în întîmpinarea dorinței hoților de a deveni celebri, ci și invitînd publicul să tragă cu ochiul la camera specială unde-și ține "Paris" sutele de perechi de pantofi, sau confirmînd bîrfe despre ea (că poartă 41 la picior) și despre Megan Fox (că folosește Xanax). Deși își asumă condiția de produs al aceleiași culturi care a făcut posibile furturile, *The Bling Ring* (prost primit, astă-primăvară, la Festivalul de la Cannes) oscilează între impulsul de a satiriza vacuitatea culturii respective și tentația mai hipsterească de a se lăfăi warholian în ea. Impulsul de înfierare e clar detectabil în portretizarea uneia dintre hoațe (care după arestare își descrie experiența în clișee „inspiraționale") și a mamei acesteia (de la care a învățat clișeele) – aceste două portrete fiind, de altfel, creionate mai vivace decît toate celelalte (asta și datorită actrițelor Emma Watson și Leslie Mann). Iar partea de lăfăire – o chestiune de DJ-eală *smart*, de fetișism hipnotic al mărfii, de tăieri strategice ale sunetului de ambianță și (în cel puțin o secvență) de sensibilitate antonioniană la arhitectură – a ieșit mai puțin grațios-narcoleptic-languroasă decît în alte filme ale regizoarei (în *Marie Antoinette*, de pildă).

● ***Un episod din viața unui culegător de fier vechi / Epizoda u zivotu beraca zeljeza* (Bosnia-Herțegovina, 2013), de Danis Tanovic.**

Modernizată prin contaminarea ei stilistică de către documentarul de tip observațional sau *direct cinema*, buna și bătrîna estetică italo-neorealistă, cu bunul și bătrînul ei umanism implicat social, continuă să producă cinema respectabil. Un exemplu recent este filmul bosniac *Un episod din viața unui culegător de fier vechi*, în regia lui Danis Tanovic, care, anul acesta la Berlin, i-a adus neprofesionistului Nazif Mujic premiul pentru Cel mai bun actor. Într-o tradiție care, de fapt, precedă neorealismul italian, ea fiind inaugurată de documentaristul Robert Flaherty în faimosul său film mut despre viața unei familii de eschimoși (asta în timp ce titlul filmului trimite chiar la începutul începutului – ar putea fi și titlul unei *actualité* filmate de Louis Lumière sau de

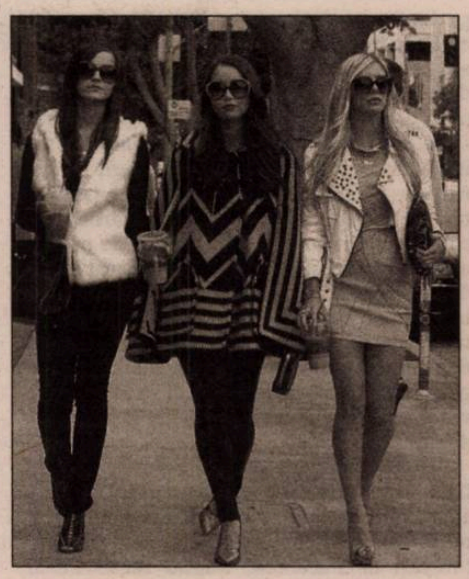

Ferdinand Zecca), Nazif și soția sa, Senada, se joacă pe ei înșiși într-un scenariu bazat îndeaproape pe un episod dramatic din viața lor. Senada și Nazif sînt un cuplu de etnie romă, cu doi copii ciripitori (și mai mult observați decît regizați). Trăiesc într-un sat foarte sărac, din puținii bani pe care i-i aduce lui Nazif – ca de altfel și vecinilor săi, tot romi – strîngerea de fier vechi. Atunci cînd Senada pierde spontan o sarcină, i se refuză accesul la îngrijire medicală serioasă, pentru că nu are nici asigurare, nici echivalentul a 500 de euro. După mai multe du-te-vino-uri zadarnice între sat și oraș (prin peisaje industriale filmate cu o necalofilă sensibilitate la modificările luminii pe parcursul unei zile de iarnă) și după mobilizarea ineficientă a unei asociații a femeilor rome, soluția salvatoare – constînd într-o mică înșelătorie – vine tot din familie și din comunitate. La orice oră, vecinii sînt dispuși să lase baltă ce făceau ca să se opintească în frig, cot la cot cu Nazif. El însuși nu e niciodată nervos, nu țipă la copii, doar oftează spre cer și, la un moment dat, i se plînge unui străin că n-a căpătat nimic în urma faptului că a luptat în război – singura trimitere din film la rasismul structural care i-a adus pe protagoniști în condiția în care sînt.

PUBLICITATE

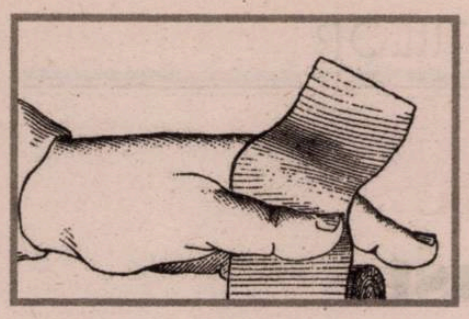

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Primarul de Facebook

Zilele trecute, o jurnalistă de la Realitatea TV m-a sunat pentru un interviu telefonic, referitor la primarul Timişoarei, care anunţă rezoluţii din concediul pe care şi-l face la mare şi, mai mult, guvernează după sondaje de Facebook. „Nu e ciudat să faci aşa ceva?“ m-a întrebat domnişoara. Ce părere am, nu cred că nu-i în regulă? „Nu, nu cred asta“ – i-am răspuns.

Iată de ce nu cred.

Cînd am vorbit la telefon, habar n-aveam cine-i primarul Timişoarei. În perioadele cînd n-am vreun proiect legat de politică, mă cam doare-n cot de ce se găseşte-n media pe tema asta. Nu de alta, dar în cazul respectiv, era vorba de mantra estivală „politicienii sînt în vacanţă cînd ar trebui să...“ Unui Crin Antonescu i s-a reproşat că a dat declaraţii între o călătorie şi alta, înainte de a pleca în Turcia ca să-şi termine concediul, de parcă a pleca în concediu e o vină.

La telefon, i-am acordat primarului prezumţia de bună-credinţă, pornind de la premisa că anunţă din concediu nişte rezoluţii care sînt rezultatul unui proces de decizie anterior, serios. Şi de ce nu? Dacă Nicolae Robu – aşa am aflat că îl cheamă pe primar – şi-ar fi închis mobilul şi ar fi tăcut pe Facebook, media ar fi putut fi la fel de nemulţumită că se bronzează, în timp ce Timişoara arde (de caniculă, de nerăbdare etc.).

Nicolae Robu e rectorul Politehnicii din Timişoara şi specialist în calculatoare (tehnologia informaţiei, pentru amatorii de limbaj riguros). Programează în Java şi cîntă la chitară, are părul lung, ochelari şi vreo două brevete de invenţie. Toate aceste date, uşor de aflat de pe Internet, îl predispun la interacţiunea online. Dacă pe web-ul de limbă arabă, din Moldova sau din Iran, s-a vorbit mai ales de revoluţii pe Twitter, în România, acest mediu e mult mai lipsit de importanţă decît Facebook-ul, în primul rînd fiindcă Twitter-ul are cam de 100 de ori mai puţini utilizatori decît reţeaua fondată de Mark Zuckerberg (65.000 faţă de 6,4 milioane). Deci Nicolae Robu a avut dreptate să aleagă această reţea, mai ales că utilizatorii români de Facebook sînt tineri, cu o situaţie materială mai bună şi mai degrabă din mediul urban, deci exact zona socială apatică din punct de vedere politic. Nu am găsit studii sociologice aplicate, dar toate datele existente converg către faptul că românii „emigraţi pe Facebook“ sînt, în acelaşi timp, greu de catalizat politic şi o miză neimportantă pentru cinicele strategii electorale ale partidelor de la noi, care se concentrează pe populaţia îmbătrînită, săracă, rurală, docilă politic şi dependentă de politic, adică bugetari şi pensionari. Din acest punct de vedere, strategia de Facebook a lui Nicolae Robu e, în acelaşi timp, o veste bună pentru mecanismele participative ale suferindei democraţii româneşti şi un posibil calcul egoist, care, dacă va da roade, îi va asigura un viitor primarului calculatorist în vîrstă de 58 de ani.

Nicolae Robu

Dar cam aşa se petrec lucrurile în politică: fac istorie personajele care sînt în stare să îşi marieze interesele egoiste cu binele comun. Iar politicienii autohtoni nu sînt interesaţi de Facebook: numai verzii Cezar Maroti şi Remus Cernea, preşedintele Băsescu şi premierul Ponta au pagini cu peste 100.000 de fani. Comparativ, există cel puţin 80 de trupe şi cîntăreţi care se pot lăuda cu astfel de cifre, în frunte cu Inna, care are aproape 9,3 milioane de *like*-uri, mai multe decît cei 6,4 milioane de utilizatori români deoarece cîntăreaţa are un *appeal* global. Impresia contrarie, pe care ne-o putem face din presă, cu privire la politicienii activi pe blog sau reţele sociale, vine de la faptul că astfel de apariţii sînt în continuare o ştire. Adică ceva nebanal, rar.

Primarul Timişoarei are pe Facebook un cont personal care se apropie de numărul maxim de prieteni (5000) şi o pagină oficială, pe care a început să-i invite pe cei care nu vor mai putea să se conecteze cu contul personal, odată ce acesta va depăşi limita de 5000. El şi echipa lui scriu despre şantierele şi tramvaiele din oraş, Poli Timişoara, plata parcărilor prin SMS şi altele. Postările despre fotbal par cam abundente, dar primarul spune, prin diferitele CV-uri, că e microbist şi continuă să joace, iar Poli Timişoara e nu doar legată de poziţia de rector, ci un soi de obsesie locală pozitivă pentru locuitorii oraşului, cu o galerie de un fairplay şi o civilizaţie remarcate de comentatorii sportivi.

Pînă aici, lucrurile arată foarte bine, iar reţinerea jurnalistei de la Realitatea TV nu se justifică. Primarul Robu mai face însă şi altceva: sondaje pe Facebook, cu privire la decizii ca prioritătile edilitare sau redeschiderea unor cluburi din centrul oraşului.

Ultima idee a atras criticile apăsate ale lui Daniel Funeriu, fostul ministru al Învăţămîntului, de curînd transferat de la PDL la Mişcarea Populară. În formulări ca „utilizare perversă a Facebook-ului“, „primitivism politic“ (nu se bat cap în cap?) şi „amatorism“, acesta spune, în ultimă instanţă, că sondajul pentru redeschiderea cluburilor nu e relevant, fiindcă pe Facebook se găsesc numai tinerii care vor acele cluburi.

Dincolo de limbajul politicianist, fostul ministru al Învăţămîntului a spus ceva adevărat. Diferitele sondaje, chestionare şi petiţii care circulă pe Internet nu au relevanţă statistică decît în anumite condiţii, greu de îndeplinit. Pe propria pagină de Facebook, primarul Robu se laudă cu lucruri de felul a 300 de opinii pozitive faţă de cutare sau cutare politică. E foarte mult, faţă de apatia electoratului tînăr pentru politică, dar e foarte puţin pentru a fundamenta o decizie a Primăriei.

Previzibil, pe Facebook există, la fel ca în realitatea fizică, şi demagogie, şi relaţionare serioasă cu electoratul. Sigur că postările despre Poli Timişoara ale primarului Robu sînt nimic faţă de costumele de marinar, nazist şi altele ale lui Radu Mazăre, sau exhibiţiile cu mop, andrele şi, mai nou, costum de baie, ale Elenei Udrea. Problema e însă că utilizatorii Internetului sînt mai educaţi şi mai ales mult mai reticenţi la diferitele pusee de activitate în mediul virtual ale politicienilor. Cînd atîrni bannere în intersecţii, cu două săptămîni înaintea alegerilor, electoratul va tinde să recepţioneze mesajul, chiar dacă nu ai făcut nimic în cei patru ani de mandat. Cînd te-apucă, brusc, să îţi faci promovare pe reţelele sociale, pentru a lăsa totul în paragină după alegeri, vei fi luat ca atare şi sancţionat pe viitor. Demagogia de Facebook e, deci, mai periculoasă pentru demagog decît cea de alte soiuri.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

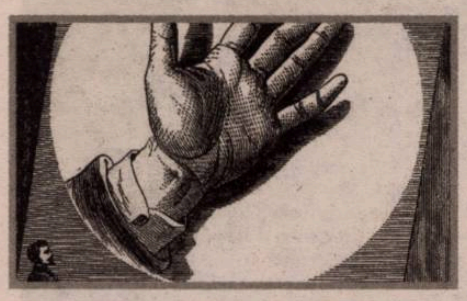

Adina POPESCU

portrete din mers

Jay from L.A.

Prima oară a venit în România la sfîrşitul anilor '90, la un soi de *multicultural meeting*. Mic, negricios, cu origini mexicane, la a doua sau a treia generaţie în State, surîzător, se recomanda: *„Jay from L.A.“*, apoi rîdea ca şi cum ar fi făcut o glumă bună. Era singur între opt femei de vîrstă mijlocie, toate cu veleităţi scriitoriceşti, „fugite de acasă“ într-o presupusă aventură în Europa de Est, şi şi-a luat în serios rolul de a întreţine doamnele. L-au adoptat imediat, Jay avea ceva atît din soţii, cît şi din feciorii lor americani, abandonaţi pentru zece zile. Galant, cu iniţiativă şi cu mici momente de răsfăţ. A vrut să vadă Casa Poporului, a văzut-o. Doar pe dinafară, i-a fost îndeajuns. L-a entuziasmat periplul pantagruelic prin Bucureşti, pe care noi, gazdele, l-am pus la cale. Aparent, i-a plăcut tot: berea locală, mititeii lui Cocoşatu, fuduliile de la Nicoreşti, papanaşii. A doua zi, ne-am întîlnit pe la prînz. Era mahmur, s-a dres cu o votcă şi a recunoscut spăsit că de dimineaţă mîncase la McDonald's pentru că i se păruse mai *safe*.

S-a întors în România pe neaşteptate, după aproape patru ani. Acelaşi *Jay from L.A.*, actor şi scenarist. Se pare că rămăsese cu ceva de pe urma primei vizite, ceva nedefinit, o nostalgie. Sau cu o curiozitate prea puţin satisfăcută. România i se păruse exotică. Adusese cu el şi un scenariu, voia să facă un film aici – de fapt, un sfert de film. Acţiunea filmului se petrecea în trei ţări diferite, posibil cele care îl marcaseră cel mai mult în călătoriile sale: Islanda, Thailanda şi România. Partea din România era una SF – peisaj industrial şi clone, chiar o revoluţie a clonelor. Film scump, însă se pare că existau producători interesaţi şi ne-a enumerat cîteva nume, desigur, din L.A. N-auzisem de nici unul. „Cît costă să filmezi la Casa Poporului?“ a întrebat. Alte repere nu prea avea. Am vizitat împreună fabrici şi uzine, hale dezafectate, 23 August, maidane. Entuziasmul lui Jay creştea. Descoperea acea Românie pe care şi-o imaginase în LA-ul lui, un imens decor de film, cu el în rolul principal. În a doua seară, ne-a mărturisit că ar vrea să-şi găsească o fată şi să se stabilească aici. I-am spus să fie atent la fete, căci de obicei ele vor să se stabilească la el, în America. A rîs. În a treia seară a fost singur într-un club, a agăţat o doctoriţă, dar, pînă la urmă, n-a fost pe placul lui. Era prea sofisticată. Voia ceva simplu, din popor. A plecat din nou, plin de vise. În aeroport, ne-a asigurat că o să facă filmul cu clone, tăiase deja din scenariu părţile islandeză şi thailandeză. Nu mai exista decît România, unde, eventual, îl aştepta o ipotetică fată cu care să se însoare. Era plin de încredere, acea încredere naivă pe care doar un american poate să o transmită, o încredere standard, învăţată la şcoală; apoi şi-a luat zborul spre L.A.

Era plin de încredere, acea încredere naivă pe care doar un american poate să o transmită, o încredere standard.

N-a mai venit a treia oară. Un timp, am ţinut legătură pe Internet. La început, îi ascultam pe Skype *speech*-urile mobilizatoare: are promisiuni, a mai întîlnit trei producători noi, ar vrea să modifice scenariul (ce ar fi ca pe lîngă clone să existe şi nişte zombie?), parcă totuşi n-ar renunţa la episodul thailandez (cunoaşte acolo o fată care...). Mereu încheia cu: *„It will be a great film!“* Treptat, însă, entuziasmul a început să-i scadă, apoi n-a mai dat nici un semn de viaţă. Am aflat că s-a însurat cu o americancă cu origini mexicane, a doua sau a treia generaţie, şi că face filme de prezentare pentru firme de instalaţii şi utilaje industriale.

Ulterior, am văzut un blockbuster SF cu clone, al cărui scenariu, deşi nu se petrecea în România, semăna izbitor de tare cu cel al lui Jay. Cine ştie prin ce sertar din L.A. o fi nimerit, din întîmplare...

Manuela BOGHIAN

Despre pictură ca terapie

– de vorbă cu un artist britanic –

„Nu vă îngrijoraţi, nu trebuie să creaţi lucrări de expoziţie“ – ne-a spus Ingrid Christie, artista în jurul căreia ne-am adunat într-o sîmbătă să pictăm. „Relaxaţi-vă şi savuraţi procesul.“ Ingrid ne explică nişte tehnici de bază pentru pictură şi ne dă o temă: „Cu toţii avem un nume; luaţi literele numelui vostru şi pictaţi-l într-un mod cît mai inovativ.“ Toţi cei din sală avem în faţă cîte o coală albă, pensule şi culori stoarse din tuburi de vopsele acrilice, pe farfurii din plastic: galben, roşu, albastru, alb şi negru. Coala mi se pare imensă, iar culorile prea multe şi nu ştiu cum să-ncep. „Pictaţi“ – spune Ingrid – „şi nu vă aşteptaţi la nimic. Doar ascultaţi muzica şi pictaţi.“

„Prin crearea unor imagini, se eliberează energia creativă a pacienţilor reprimaţi.“

Trag o linie oblică cu pensula înmuiată în negru. La o oarecare depărtare, trag o linie cu alb. Iar apoi, îmi fac curaj şi, cu o a treia pensulă, aplic nişte albastru. Mai apoi îmi aduc aminte că, de fapt, trebuie să-mi scriu numele, aşa că inventez din cele trei linii nişte litere. După care uit de litere şi mă apuc să combin culorile şi mă fascinează nuanţele care ies din hora de vopsele. Mă plimb cu pensula pe foaie, îmi place pur şi simplu să simt pensula între degete şi să văd ce culori mai ies din ea. Mă îndepărtez din cînd în cînd de şevalet, să văd ce mi-a ieşit. La final, admir un fel de furtună a elementelor, cu apă, aer şi pămînt.

La acel atelier de pictură eram 16 oameni. ALIAT, o organizaţie nonguvernamentală care se ocupă de problema alcoolismului în România, a hotărît să o invite pe Ingrid la Bucureşti pentru a arăta unui grup de consilieri şi asistenţi sociali cum funcţionează programul de artă pe care ea îl realizează în Scoţia. Ingrid este artist în rezidenţă la Castle Craig, o clinică pentru tratarea dependenţei de droguri, alcool şi jocuri de noroc. Acolo are propriul atelier în care, în fiecare săptămînă, se adună un grup de pacienţi pentru a picta.

După cîteva săptămîni, am început să pictez acasă. Mi-am cumpărat pensule şi vopsele, şi pictez pe hîrtie, pînză sau carton. M-am mai apucat de decorat cutii şi mobilă, pentru a le schimba înfăţişarea ternă. Şi mă minunez de lucrurile care-mi ies şi mai ales de ce pictez ceva, şi nu altceva. Cum funcţionează acest hazard al formelor şi al culorilor?

Şi George W. Bush s-a apucat de pictură. Într-un interviu pentru o televiziune americană, fostul preşedinte spunea că „pictura mi-a schimbat viaţa“. A luat lecţii de pictură după ce a plecat de la Casa Albă şi îi place să facă portrete de cîini. Se zvoneşte că are peste 50 de portrete de pudeli, terieri şi alţii. Multe dintre ele au fost date publicităţii împotriva voinţei sale, de către un hacker.

Pictura este un mod de expresie a creativităţii umane. Se ştie că pictura poate fi o distracţie de timp liber, o pasiune, un mod de a-ţi cîştiga existenţa şi, în cele mai reuşite cazuri, poate da naştere unor opere de artă care îşi vor întrece creatorul şi vor deveni o referinţă istorică. Ştefan Luchian picta chiar şi cînd era aproape de paralizie şi nu mai putea să-şi ţină pensula în mînă (ruga pe cineva să i-o lege de mînă). Lui îi plăcea să picteze flori care nu se ofilesc niciodată. În tinereţe, Luchian spunea: „Dacă aş fi pictor, aş păstra macii pe pînză. Şi nu numai macii, ci şi celelalte flori, care-şi pierd culorile cînd sînt presate în ierbar.“

Terapia prin artă

Conceptul de terapie prin artă *(„art therapy“)* a apărut în anii '40 în Marea Britanie, cînd artistul Adrian Hill a realizat că „prin crearea unor imagini, se eliberează energia creativă a pacienţilor reprimaţi, care nu se poate transmite prin cuvinte.“ Hill a descoperit asta pe propria piele, pictînd în timp ce se afla în spital şi, mai apoi, conducînd ateliere pentru alţi pacienţi. Tot el a pornit un program prin care, în spitale, erau expuse reproduceri ale unor picturi celebre, considerînd că aprecierea artei ajută în recuperarea persoanelor bolnave. Mai tîrziu, i s-a alăturat un alt artist, Edward Adamson, care a deschis un studio de creaţie într-un spital, un spaţiu dedicat expresiei prin pictură, în care oamenii au acces la materiale şi se pot desfăşura liber. Treptat, ideea terapiei prin artă a fost preluată şi de alte spitale şi a crescut ca disciplină, fiind predată şi în universităţi.

În prezent, există calificări speciale pe care terapeuţii trebuie să le dobîndească pentru a practica terapia prin artă. Ingrid Christie nu se consideră un terapeut şi spune că nici nu ar putea fi unul, ţinînd cont că nu a studiat niciodată psihologia. Programul de artă pe care îl desfăşoară la Castle Craig a fost însă creat de ea însăşi pentru a le oferi pacienţilor posibilitatea de a se exprima altfel decît prin cuvinte. „Arta înseamnă exprimare, nu terapie, dar procesul de expresie în sine este terapeutic.“

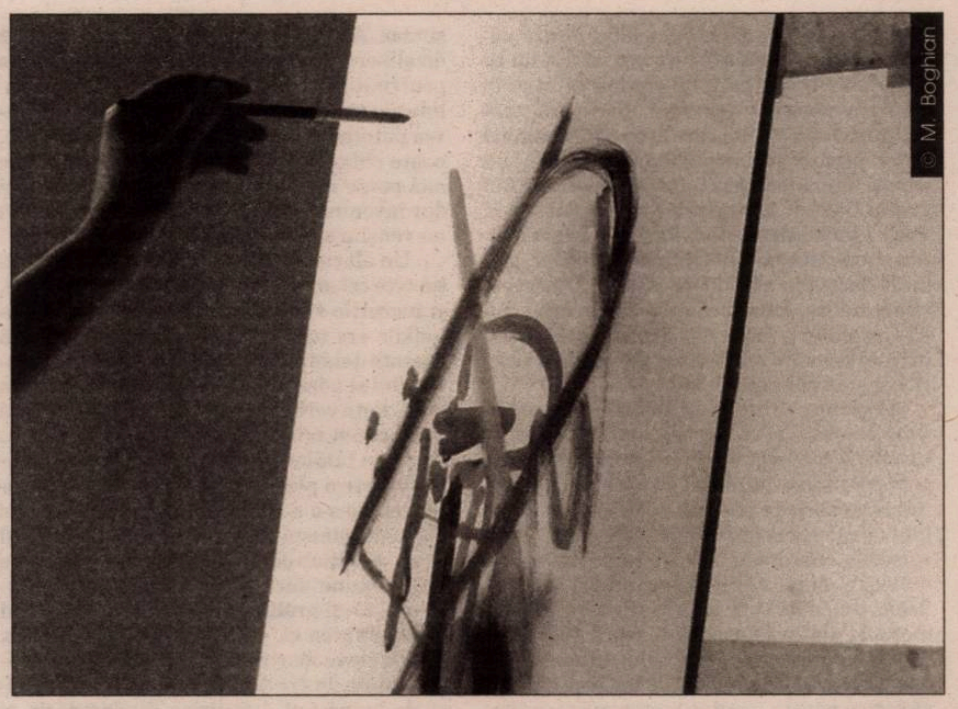

Ingrid are o clădire specială în care îşi ţine atelierele cu pacienţii. Este o căsuţă de lemn, la vreo 300 de metri de clinică, vopsită într-un albastru verzui deschis şi cu ferestre vechi. Înăuntru, pereţii sînt stropiţi cu vopsea de toate culorile şi sînt împrăştiate albume de artă şi ştiinţă, picturi, mese şi prea puţine scaune. Printre toate astea, un coş de gunoi de unde poţi pescui lucrări neterminate.

În atelierele lui Ingrid, libertatea de expresie este esenţială.

În atelierele lui Ingrid, libertatea de expresie este esenţială. „Nimic nu e judecat ca fiind corect sau greşit. Procesul de a picta este pur şi simplu ceea ce este, fără limite şi fără a te gîndi că trebuie să pictezi ceva asemănător cu ceea ce există deja. Atelierele mele se concentrează pe abstracţie. Lucrarea vine de undeva din interior şi reflectă emoţii şi experienţe.“

Procesul de expresie deschide calea pentru noi întrebări: „De-a lungul timpului, am învăţat să manipulăm cuvintele. Însă atunci cînd pictezi, răspunsul este imediat, real şi nu poate fi mascat. Oameni cu caractere diferite vor lucra în stiluri diferite, iar aceste stiluri pot fi surprinzătoare. Cineva rezervat va revela o parte a personalităţii lor care nu ai fi crezut că există. Anumite trăsături de caracter sînt scoase în evidenţă prin pictură.“ Picturile pacienţilor reprezintă mai mult decît lucrări creative, ele sînt o cheie de interpretare a stării fiecăruia. Sînt analizate la întîlnirile terapeuţilor şi, pe baza acestora, se poate observa progresul sau regresul unui pacient, sau anumite aspecte ale personalităţii şi ale stării din acel moment, care nu sînt atît de evidente în terapie.

„În grupul de artă“ – continuă Ingrid – „cînd te uiţi la o pictură, nu te uiţi doar la rezultat, ci mai degrabă citeşti pictura. Cum a fost aplicată vopseaua? A fost aplicată în mod haotic sau structurat? Este o compoziţie atentă sau dezordonată? Toate aceste lucruri îţi spun multe despre o persoană. Fiecare semn făcut pe o bucată de hîrtie este produsul caracterului acelei persoane, al trecutului lor sau al împrejurărilor în care se află. E vorba despre actul de creaţie în care creaţia ta îţi vorbeşte.“

Ingrid povesteşte cît de multe lucruri personale pot fi descoperite într-o lucrare: manie, încredere în sine, identitate sexuală, probleme de comportament, agitare, forţă fizică, confuzie, fericire, tendinţe de automutilare, conflict, depresie, răbdare, frustrare, timiditate.

Creativitate şi supravieţuire

„Nu trebuie neapărat să pictezi“ – spune Ingrid – „dar orice act creativ în care îţi investeşti energia într-un produs tangibil este terapeutic în sine. Cred că e ceva foarte primar. Actul de a crea ceva este fundamental şi ţine de supravieţuire. Toţi avem posibilitatea de a fi creativi şi cred că e foarte important să producem ceva printr-un proces creativ, măcar o dată pe săptămînă.“

Creativitatea este unul dintre acele cuvinte care a fost folosit de prea multe ori în contexte goale, pînă a ajuns să-şi piardă importanţa. E un termen pe care fie îl legăm de agenţiile de publicitate, fie de eforturile artistice ale copiilor. Însă a fi creativ, a produce ceva cu propriile mîini şi propria imaginaţie poate fi un act eliberator şi plin de satisfacţie. Şi, din punct de vedere psihologic, ne ţine sănătoşi.

Îmi zboară gîndul la omul primitiv şi la foc. Acum multe milenii, focul era un element al naturii, un pericol pentru cei care se apropiau prea mult de el. O pedeapsă sau ameninţare a Providenţei. Cum a ajuns omul să ia focul cel înfricoşător şi să-l aducă în peşteră, să-şi lumineze şi să-şi încălzească locuinţa, să-şi facă mîncarea mai gustoasă şi digerabilă, şi cîte şi mai cîte, arată cît de naturală şi esenţială pentru progresul uman este creativitatea.

Omul primitiv gîndea şi el, cum s-ar spune în limbajul zilelor noastre, *„out of the box“*.

***Manuela Boghian** este web editor pentru Centrul de tratament al dependenţei „Castle Craig“. Blogul ei personal se află la adresa manube.wordpress.com.*

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Sub semnul milei, dar şi al justiţiei

Cînd am citit *Cel mai iubit dintre pămînteni,* am avut un şoc. Eram un tînăr licean care nu credea că la el în ţară s-a petrecut aşa ceva. Scriitura apăsat-dureroasă a celui care avea să-mi rămînă autor preferat, Marin Preda, m-a făcut să caut şi alţi autori. Aşa i-am descoperit pe Augustin Buzura, Laurenţiu Fulga, Constantin Ţoiu, Petre Sălcudeanu, Pan Solcan ş.a.m.d. Am cunoscut comunismul din cărţile lor, mai mult decît din cărţile de istorie. De aceea, ştiam multe, numai că ceea ce am aflat după Revoluţie a fost un şoc uriaş. Anii '50 ai istoriei noastre vor rămîne un reper al suferinţei şi al dezumanizării.

Prezenţa, printre noi, în calitate de cetăţean onorabil şi cu pensie mare, a lui Alexandru Vişinescu, unul dintre ultimii torţionari comunişti în viaţă, nu face decît să ne reamintească de restanţele pe care le avem faţă de memoria elitelor noastre, ucise în închisorile comuniste. Deşi foarte tîrziu, la mulţi ani după 1989, sîntem datori să clarificăm un context şi să stabilim, cu instrumentele umile pe care ni le oferă ştiinţa istoriei, a politicii şi a dreptului, cine sînt vinovaţii, care sînt vinovăţiile lor şi ce trebuie să facem pentru a putea merge mai departe. Sînt dintre aceia care consideră că în România ar fi fost şi încă mai este necesar un proces al comunismului. Asta ne-ar fi eliberat sau ne-ar putea elibera de angoasele legate de trecutul nostru recent şi ar putea trage o linie de demarcaţie clară între trecut şi viitor. Din păcate, în lipsa amprentei pe care o pot oferi ştiinţele amintite şi a cadrului organizat, instituţional, al organismelor specializate ale statului, totul riscă, din nou, să cadă în derizoriu, accentuînd sentimentul că sîntem un spaţiu cultural şi civilizaţional în care, dacă criminalii merg liberi pe stradă şi îşi salută cu aroganţă victimele, atunci, totul este posibil.

Tendinţa „populară", dominantă, este aceea de a considera subiectul ca fiind unul marginal, demn să ne „abată atenţia de la adevăratele noastre probleme, care sînt cele economice, legate de subzistenţă şi nivel de trai". Mă întreb, chiar aşa să fi decăzut? Adică tot ce iese din cotidian şi din preocuparea pentru burtă este fără semnificaţie? Sper că nu!!! Şi, pînă la urmă, eu cred că o dezbatere serioasă despre comunismul românesc ne-ar răspunde şi la veşnica întrebare „De ce avem burţile goale?"... Dar să revenim... Este o eroare să împrumutăm discursul comun, conform căruia „aceşti oameni erau militari şi nu şi-au făcut decît datoria" sau „sînt prea bătrîni, pe cine să mai judecăm şi pe cine să mai băgăm în închisoare?" Aici nu este vorba neapărat despre oameni. Vişinescu este un simbol. A căuta şi a şti adevărul este un gest de eliberare şi de regăsire. Ar fi un demers pentru a ne reaşeza, ca lume, pe bazele solide ale cunoaşterii adevărului. Dacă vom avea puterea şi ne vor demonstra nevinovăţia, poate chiar îi vom ierta. Numai pornind de aici poate mai eliminăm o parte din ura şi din înveninarea care ne stăpînesc şi cărora nu reuşim să le găsim o explicaţie.

Un alt cadru în care se desfăşoară discuţia este cel al milei. Da, cu asta sînt de acord, şi lucrurile sînt mai complicate. Nikita Mihalkov are un film frumos, care abordează această temă, a vinovăţiei, a căutării adevărului şi a împlinirii dreptăţii lumeşti prin milă. Este vorba despre filmul *12,* în care un tînăr cecen este judecat de un juriu pentru uciderea tatălui său vitreg, un ofiţer rus. Pelicula este o pledoarie pentru atenţia pe care trebuie s-o acordăm în momentul în care judecăm oameni, pentru că numai contextul exact al acţiunilor şi al faptelor acestora ne poate spune dacă şi în ce măsură sînt vinovaţi. Deşi grăbiţi, la început, considerînd condamnarea ca pe ceva de la sine înţeles, juraţii devin foarte atenţi la o poveste de viaţă a unuia dintre ei, singurul care votase, încă de la început, împotriva condamnării, şi care era din nou om, datorită faptului că, la un moment dat, beneficiase de mila cuiva. Asistăm, apoi, la încă 11 asemenea rememorări, după care, dîndu-şi seama de situaţia în care se află, fiecare jurat îşi va schimba votul. În subtext, filmul pune în evidenţă particularitatea religioasă, (ortodox)-culturală a sufletului rusesc (şi a celui românesc, zic eu!), care aduce mila în prim-plan în judecăţile asupra oamenilor. Poate fi mila deasupra legii? Mihalkov spune că da, şi rîndurile puse la finalul filmului sînt edificatoare: „Legea este puternică şi constantă, dar ce poate fi făcut cînd mila are o putere mai mare decît legea?"

Rîmnicu Sărat

Prezenţa, printre noi, în calitate de cetăţean onorabil şi cu pensie mare, a lui Alexandru Vişinescu.

Mila pe care o datorăm aproapelui este o particularitate a noastră, a creştinilor ortodocşi. De exemplu, în lucrarea *Dicţionar Biblic,* apărută la Editura Cartea Creştină a Societăţii Misionare Române, Oradea, 1995, la pagina 842 este redat cuvîntul „milostenie", punîndu-se în explicarea sa, în mod eronat, accentul pe problema ajutorării materiale a celui sărac, milostenia ţinînd de datoria celui bogat faţă de cel sărac. Or, mila este mai mult, ea este unul dintre paşii spre mîntuire. Chiar Mîntuitorul nostru, Isus Hristos, ne obligă să fim atenţi cu cel care se află în păcat: „Duceţi-vă de învăţaţi ce înseamnă: «Milă voiesc, iar nu jertfă!» Căci n-am venit să chem la pocăinţă pe cei neprihăniţi, ci pe cei păcătoşi." (Matei, 9:13)

Da! Îi datorăm milă chiar şi lui Vişinescu, numai că el va trebui să ne explice şi să ne aducă dovezi că nu a fost torţionar, ci un simplu călău, adică un om cu profesie, care poartă mască pe faţă şi pentru care moartea este doar o meserie ca oricare alta, iar metodele sînt înscrise în fişa postului. Or, noi ştim că ei nu au fost simpli călăi. Le-au luat mai mult decît viaţa. Au umilit, au torturat, au izolat şi au distrus conştiinţe, în ideea că cel aflat în suferinţă va trece de partea lor, folosindu-l, apoi, împotriva fostelor sale convingeri şi fostei sale vieţi. Este o eroare să-i judecăm pe aceşti oameni ca pe nişte victime ale istoriei, care nu aveau ce să facă. Destinul nostru este, pînă la urmă, unul individual şi faptele noastre sînt viaţa noastră. Aici nu mai este vorba despre comunism şi crimă în numele unei ideologii. Spun asta pentru că ei nu au urmărit, în primul rînd, crima. Au inventat metode de tortură pentru a primi un grad în plus sau o avansare. Ei şi-au pierdut calitatea de oameni în momentul cînd, din exces de zel, nu i-au mai privit pe cei din faţa lor ca pe nişte oameni. Ideea lor – că nu are nici o importanţă, că dacă nu ar fi făcut-o ei, oricum ar fi fost alţii – este falsă. De unde ştiu cei ca Vişinescu că prin refuzul atrocităţii ar fi venit în locul lor alţii tot atît de inumani? Este o scuză falsă a celui care a făcut totul din plăcere, cu pasiune. Cum să ajungi la 90 de ani cu un asemenea trecut? Asta înseamnă că acest om consideră că nu are nimic să-şi reproşeze. Din modul în care înjură nişte copii ziarişti, care nu ştiu nici măcar din cărţile de istorie ce monstru au în faţă, se vede că este departe de căinţă şi, dacă ar putea, ne-ar mai împuşca pe toţi încă o dată.

Mila noastră ar trebui să fie întregită de asumarea greşelii şi de căinţa celui care a greşit. Am văzut chiar cum unul dintre aceşti torţionari s-a călugărit, petrecîndu-şi viaţa în slujba lui Dumnezeu. Este bine că a făcut aşa şi este bine că a avut timp să fie iertat chiar şi de către victimele sale. Asta presupune un destin urît, pe care omul şi l-a asumat, gest pentru care merită mila şi iertarea noastră. Dacă, însă, în spatele milei noastre se va ascunde rînjetul torţionarului capabil s-o ia oricînd de la capăt, atunci trebuie să recunoaştem că experienţa anilor '50 poate fi repetată. De altfel, nici nu am fost departe de acest fapt. Dacă în 1991 ar fi reuşit lovitura de stat din URSS, atunci, acest om ar fi putut ajunge consilier pe lîngă noile închisori şi şi-ar fi primit, în faţa noastră, în calitate de condamnat, decoraţiile pentru „merite deosebite în slujba patriei". Da, ar fi fost nevoie – şi încă nu este tîrziu –, de un proces al comunismului românesc. Evident, ca şi acolo, nu vor trebui aşezaţi în boxa acuzaţilor toţi cei care au fost membri de partid. Ca şi acolo, ar trebui aduşi în faţa justiţiei doar cei care au depăşit legile războiului, criminalii sadici care au inventat metode de tortură pentru o funcţie în aparatul de stat, pentru a se pune bine cu şeful sau pentru a avea un litru de ulei în plus în casă. Odată cu instalarea comunismului, elitele din România se aşteptau să piardă funcţii, bani, prestigiu şi chiar viaţa. Destinul omului politic în vremuri tulburi este complicat şi istoria este plină de asasinate, condamnări şi execuţii. Dar ceea ce s-a întîmplat în anii '50 la Gherla, Aiud, Piteşti sau Rîmnicu-Sărat depăşeşte orice imaginaţie. Prea multă suferinţă şi prea multă durere mută, de cele mai multe ori nemărturisită. Pur şi simplu, multor deţinuţi le este ruşine să povestească ce au putut îndura în aceste închisori. Am văzut-o chiar şi pe Lucia Hossu-Longin cum, cu reţinere şi jenă, povestea că „acesta" este cel care schingiuia femeile în zona genitală...

Prezenţa sa pe străzi, liber, cu pensie bună şi cu casă, oferite de statul român, ne poate duce cu gîndul că, la noi, meseria de torţionar este una profitabilă. În acest caz, dacă se întîmplă ceva în lume, o nouă răsturnare în favoarea unei noi utopii – şi este posibil, istoria ne învaţă –, atunci toţi tinerii care lucrează acum în serviciile speciale, armată şi nu numai, o pot practica în continuare, fără să-şi expună cariera, viaţa şi familiile. Sau credeţi că nu mai există astfel de oameni? Vă înşelaţi! În acelaşi timp, ar trebui să ne recunoaştem incapacitatea de a ne pedepsi criminalii şi să-i punem pe toţi în libertate, cu scuzele de rigoare. Absurd... Justiţia umană trebuie să-şi facă datoria, chiar dacă sîntem creştini – ortodocşi – şi chiar dacă şi-o face cu milă.

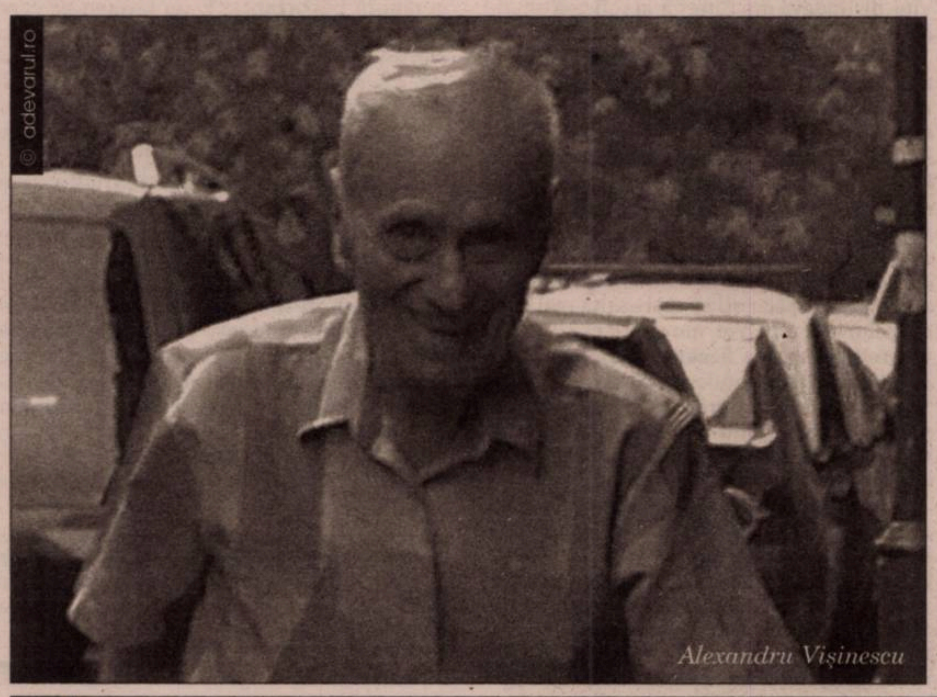

Alexandru Vişinescu

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

Luiza VASILIU

Sziget 2013

– starea de bine a 362.000 de oameni –

În ultimii 20 de ani, la mijlocul lui august, o parte din populaţia muzicală a României pleacă în Ungaria, la Budapesta. Festivalul de muzică de la Sziget a fost multă vreme destinaţia cea mai la îndemînă pentru cineva de la noi care voia să vadă The Cure, Radiohead, REM, fără să dea banii pe bilete de avion şi hoteluri. E aproape (deşi o austriacă era să leşine cînd i-am spus că am făcut 16 ore pe drum, de la Bucureşti), se ajunge cu trenul sau cu maşina, în funcţie de răbdarea pe care o mai ai cu CFR-ul pe timp de vară. Se ajunge şi cu avionul, dar costă cît tot abonamentul de festival. În fine, important e că se ajunge. Şi durează o săptămînă întreagă, timp berechet ca să te plimbi prin Budapesta (dacă nu sînt 42 de grade la umbră) sau să zaci o dimineaţă întreagă la băile termale art nouveau de la Gellert (dacă sînt 42 de grade la umbră).

Nick Cave în persoană, în costum de mătase lucioasă şi cămaşă cu picăţele.

Locul

Festivalul are loc pe o insulă de 76 de hectare din nordul Budapestei, o insulă cu pădure şi plajă, botezată anul ăsta Island of Freedom (fiecare festivalier primea, la intrare, un paşaport de cetăţean, cu poză cu tot, ca să fie sigur că nu-şi uită numele, drepturile şi programul din noua lui republică), o ţară mică de tot şi foarte cosmopolită, cu oameni veniţi din 69 de state şi muzicieni din vreo 59. Zeci de scene de toate felurile, de la electro la muzică irlandeză, de la *world music* la tarantele săltăreţe, de la *cover band*-uri obscure la artişti cu milioane de fani. Organizatorii festivalului s-au străduit ca Sziget-ul lor să semene cît mai puţin cu restul festivalurilor mari din Europa şi, pentru asta, au umplut insula cu tot ce se poate imagina în afară de scene de concert: ecrane de proiecţii, corzi de *bungee jumping*, terenuri de fotbal, ateliere de divinaţie, un *meeting point* al Comisiei Europene, cursuri de dansuri exotice, tîrguri de ONG-uri, instalaţii ale studenţilor la arte din Budapesta, circ, acrobaţii, standuri cu tricouri, măşti şi ochelari de soare, dans contemporan, *luminarium, arts de la rue,* cartiere cu băutură şi mîncare de peste tot, inclusiv din Transilvania. În fiecare seară, în faţa scenei principale, se-ntîmpla ceva: ori se lansau 10.000 de baloane, ori se bătea lumea cu praf colorat, ori se juca cu mingi imense de plajă, ori sufla în 10.000 de morişti. După-amiaza, la ore fixe, orologiul din faţa scenei bătea ora exactă, şi omuleţi îmbrăcaţi colorat fredonau arii din *Nunta lui Figaro* şi alte opere celebre, după care linia melodică era preluată şi cîntată în cor de cîteva mii de oameni. A, din cînd în cînd, treceau nişte maşini uriaşe, cu aripi şi roţi, scoase parcă dintr-un roman grafic steampunk sau din visele lui Traian Vuia, imaginate, conduse şi pilotate de membrii companiei germane Theater Titanick.

Muzica

Dacă te plimbai sîmbătă seara, după ora 10, pe insulă, în timp ce mii de oameni îl ascultau la scena mare pe Mika, vedeai alte mii de oameni care făceau cu totul şi cu totul altceva. Unii aţipiseră deja prin corturi, toropiţi de căldură, alţii jucau tenis de masă, alţii cîntau „We Will Rock You", bătînd ritmul într-o pubelă de metal, alţii se-mbătau fără speranţă şi încercau să agaţe într-o limbă de circulaţie internaţională, alţii ascultau muzică şi dansau. Oriunde, oricum. Nu exista loc fără spectatori, de unde să nu se-audă muzică, peste tot erau oameni, chiar şi într-un cort mic, cu un DJ prost dispus, chiar şi într-un cort mai mare, cu trei speriate care îngînau un cover după Blondie, chiar şi la o scenă unde nişte bunici maghiari îi aduceau un tribut mai mult sau mai puţin înduioşat lui Frank Zappa. La o terasă unde puteai să-ţi asculţi piesa preferată, un tip dansa singur pe Beach Boys şi încerca să meargă pe perete la fel ca Donald O'Connor în *Singing in the Rain*.

În rest, numele mari. Nick Cave and the Bad Seeds, aflaţi în turneul de promovare pentru cel mai nou album al lor, *Push the Sky Away,* magnifici şi întunecaţi, dominînd lumea din faţa lor şi lumea de la o mie de kilometri distanţă, ca o gaşcă de împăraţi romani care-au învăţat de mici să conducă imperii şi să cînte la vioară, clape, bas şi percuţie. Nick Cave, „cineva cu o pasiune perversă pentru dezastre" (asta e descrierea pe care i-o face Bunny Munro autorului aventurilor sale, Nick Cave în persoană), în costum de mătase lucioasă şi cămaşă cu picăţele, coborînd pe platformă pînă la spectatorii din primul rînd, urcîndu-se pe balustradă, urlînd poveştile lui de dragoste şi moarte, ţinîndu-se de mîinile oamenilor, uitîndu-se în ochii lor, băgîndu-li-se pe sub haine, pe sub piele, pe sub inimă, la un pas de-a porni o uriaşă sectă melodramatică în care să poţi intra numai dacă ştii, de la un capăt pînă la celălalt, „The Mercy Seat" şi ai aflat deja că după fiecare apocalipsă mai urmează încă una. Concertul Nick Cave and the Bad Seeds a fost, dintre cele peste o sută pe care le-am văzut pînă acum, cel mai impresionant (şi asta nu doar pentru că „Mermaids" mi-au cîntat-o mie), cel mai pe bune, cel mai venit din altă lume, genul de concert de care ai nevoie ca să-ţi rearanjezi lucrurile dinăuntrul tău. Apoi, britpop-iştii de la Blur, poate ceva mai obosiţi ca-n 2009, cînd i-am văzut live la Lyon, într-o vară în care spuneau că mai cîntă împreună de trei ori, după care se despart. Nu s-au despărţit, au mai scos nişte single-uri, au umblat prin lume, au ajuns şi în Ungaria, pentru prima dată, într-o seară cu furtună, care ridica praful în aer şi flutura ameninţător copertinele. Blur au cîntat meniul complet, de la „The Universal" la „Under the Westway", de la „Song 2" la „Tender", iar Damon a avut acelaşi aer de puşti cu strungăreaţă care ştie mai bine decît tine care-i treaba. În general, panică şi voie bună, vorba celor de la Robin and the Backstabbers. Şi încă: Editors – brutali şi eleganţi, cu un Tom Smith de porţelan; Regina Spektor – cîntînd la pian, concentrată şi serioasă, pe un soare încins; Zaz – fiică a Montmartre-ului neaşteptat de rock; Bat for Lashes – jonglînd delicat cu barocul şi pop-ul; Skunk Anansie – demonstrînd că pot s-o mai ţină în halul ăsta fix 100 de ani, Dizzee Rascal – un pitic cu voce de soul şi o baie de confetti; nemţii afro-raggae-disco de la Seeed, cu cei patru toboşari de fanfară care-au hipnotizat gagicile; solistul de la !!! (se citeşte Chk Chk Chk), un ţînţar creţ, cu boxeri Andy Warhol şi cele mai amuzante şi autoironice mişcări de dans pe care le-am văzut la vreun lider de trupă, din care pricină mai mult am rîs decît am dansat; şi, la final, ultimul concert din ultima seară, australienii de la Tame Impala, cu peisajele lor psihedelice, la care închideai ochii şi dădeai din cap ca-n august 1969.

Oameni de toate formele şi de toate culorile, îmbrăcaţi în veverițe uriaşe sau în echipament black metal.

Oamenii

De cînd am descoperit anul trecut, la Pukkelpop, că un concert se vede cu totul şi cu totul altfel din rîndul întîi, că trebuie să fii foarte aproape de locul în care se face muzica şi că numai acolo ai parte de tot spectacolul, probele de sunet, reglajele tehnice, cablurile, bodyguarzii şi asistenţii sanitari, fotografii, vîrful boncacilor, gesturile mici, zîmbetele, ezitările, tot ce nu vezi niciodată de-acasă şi nici măcar de la 50 de metri, fac pe dracu-n patru şi stau în rîndul întîi. Inevitabil, se leagă prieteniile. În prima zi, au fost austriecele, două tipe de vîrsta mea, şatene, bronzate, în costum de baie şi pantaloni scurţi – păreau surori. Lucrau amîndouă la multinaţionale, nu le plăcea deloc ce făceau, îşi spuneau că asta e doar o etapă, că, la un moment dat, viaţa lor o să se schimbe cu totul. M-au avertizat că la Skunk Anansie s-ar putea să plîngă pentru că se emoţionează uşor. Şi, într-adevăr, în momentul în care Skin de la Skunk a apărut pe scenă, una dintre ele a izbucnit în plîns, ceea ce mi s-a părut destul de stupid, doar că ceva mai tîrziu, cînd a apărut pe scenă Nick Cave, mi s-a întîmplat şi mie acelaşi lucru. În a doua zi a fost un tip îndesat, jumătate hipster, jumătate tocilar, cuprins de deliruri multiple la Regina Spektor, care, după concert, s-a aruncat peste gard ca să prindă *setlist*-ul (foaia pe care sînt scrise piesele în ordinea lor din concert, unul dintre fetişurile fanilor, alături de penele de chitară şi beţele de la tobe) şi a stat cîteva zeci de secunde cu burta pe balustradă, zbătîndu-se ca un peşte mare, cu căşti pe urechi, încercînd să nu cadă. În cele din urmă, a pus mîna pe *setlist* şi a plecat fredonînd fericit. Mi s-a povestit că a doua zi a repetat schema, după concertul The Fratellis, doar că de data asta a căzut peste gard, înfigîndu-se cu capul într-o scară, i-a smuls *setlist*-ul din mînă unei rusoaice, pe care-a şi zgîriat-o, în timp ce-i striga: *„Pe mine* m-a ales!" Era turc. În a treia zi, au fost rusoaicele de 17 ani, Nastia („dar poţi să-mi spui Elizabeth") şi Vera („dacă-ţi plac The Maccabees, te fac prietena mea cea mai bună!"), ingenue punk cu o engleză perfectă, care fuseseră vara asta la patru festivaluri, aşteptaseră trupele la ieşirea din *backstage* şi luaseră autografe, şi cărau după ele un steag al Rusiei pe care scria *„From Russia with love"*. În timpul concertului Blur, Damon Albarn a citit la microfon ce scria pe-o pancartă de lîngă steag, *„Happy marriage to Dasha and Pasha!"*, iar fetele au ţipat, înnebunite de fericire (Dasha era sora Nastiei). Au mai fost mulţi alţii, oameni de toate formele şi de toate culorile, îmbrăcaţi în veverițe uriaşe sau în echipament black metal, toţi cu chef de vacanţă şi de dans. La final, nu pot decît să spun – ca băieţii de la Edward Sharpe & The Magnetic Zeros – *„Come celebrate, life is hard."* Despre asta-i vorba.

Cu ochii-n 3,14

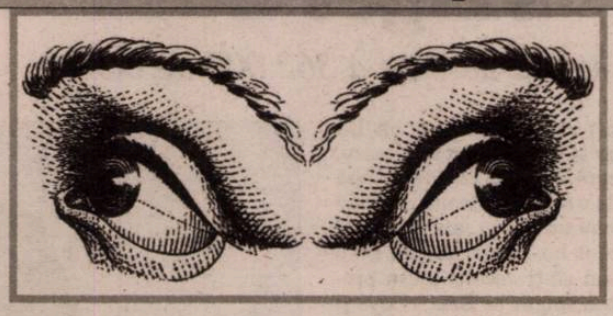

Imaginea e aceea a preşedintelui american extatic, strîngîndu-şi în braţe soţia, îmbrăcată într-o rochie cuminte, cu pătrăţele roşii şi albe. Sub imaginea care a făcut înconjurul lumii, socialiştii de la *Babelia* au scris: *„Esto es propaganda“*. (**S. S.**)

■ Aflăm din reclame că, după deodorantele al căror efect era garantat 24 de ore, au apărut cele care rezistă 48 de ore şi, mai nou, unele care „ţin“ chiar 72 de ore. Dacă se avansează în ritmul ăsta, vor urma, firesc, deodorantele pe care e suficient să le întrebuinţăm o dată pe săptămînă, apoi o dată pe lună, apoi o dată pe an. Şi totul se va sfîrşi, în triumful deplin al supertehnologiilor, cu transformarea deodorantului în vaccin, pe care să-l primim în doză unică, imediat după naştere, şi să ne ajungă pentru toată viaţa. Ah, progresul... (**M. V.**)

■ Ar fi fost interesant să se facă o statistică cu numărul de tricouri cu dungi, papioanele, pălăriile, Converşii şi Ray-Banii purtaţi de cei care au intrat pe porţile Domeniului Ştirbey să asculte muzică britanică la Festivalul Summerwell. Am fi avut, astfel, imaginea calităţii vestimentare a noii generaţii transformată în cantitate. (**M. C.**)

■ Din seria „Ce mai inaugurează edilii noştri“. La Satu Mare, reprezentaţii Primăriei i-au chemat pe jurnalişti într-un parc pentru a inaugura zece coşuri de gunoi metalice recent amplasate. Cu cîteva luni în urmă, sucevenii au inaugurat, în prezenţa unui sobor de preoţi, liftul spitalului din Gura Humorului. La Iaşi, s-a inaugurat un supertramvai care ulterior a fost retras la depou pentru că nu s-a găsit nici un vatman în stare să-l conducă. La mine pe stradă tocmai s-au pus nişte borduri... Care vine la inaugurare? (**A. P.**)

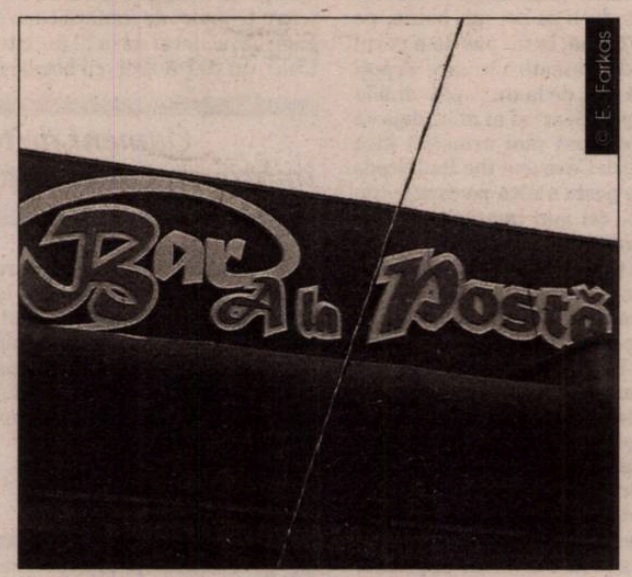

© E. Farkas

UNU, AM AFLAT CĂ UN MUNCITOR S-A TĂVĂLIT PRIN NISIP PENTRU ÎMPUŢINAREA NESFÎRŞITEI

■ La un radio de la malul mării, o ştire spunea că salvamarii din sudul litoralului (nu şi cei din nord) ameninţă că vor intra în grevă dacă nu li se plătesc salariile restante pe ultimele patru luni. Unu, am aflat că şi salvamarii sînt împărţiţi în două sindicate. Doi, am aflat că salvamarii, teoretic, încasează salarii şi prin luna martie sau aprilie, cînd nu pot salva decît, cel mult, muşeţelul. Trei, am aflat că, de fapt, salvamarii nu şi-au primit banii pentru lunile cînd, oricum, nu puteau intra în apă. Dintr-o altă ştire am mai aflat că doi fraţi s-au înecat în mare în aceeaşi zi, încercînd să se salveze unul pe celălalt. Salvamarii n-au reuşit să facă nimic. Ceea ce înseamnă că, patru, greva lor nu afectează pe nimeni. (**A. M.**)

■ Un muncitor londonez trimis să şteargă un desen de pe un zid s-a trezit la cîteva ore după operaţiune că apare pictat pe acelaşi zid, în locul desenului respectiv, în timp ce-l ştergea. Pare o nuvelă de Cortázar, dar, de fapt, e o ştire din *The Telegraph*. (**L. V.**)

■ După ce s-a bălăcit în apă şi s-a tăvălit prin nisip, căţelul a făcut pipi pe cearşaf. Îl cheamă Lord. Ce potrivelă. (**M. M.**)

■ Cum îşi poate ameliora un bărbat concentraţia, mobilitatea şi volumul spermatozoizilor în vederea unei mai mari capacităţi de procreare: mai mult sex, zilnic dacă se poate (pentru împutinarea spermatozoizilor cu ADN deteriorat), şi mai puţin sport, cît mai cu măsură (sportul intensiv scade densitatea spermatozoizilor, iar anabolizantele micşorează testiculele). Deci sexul este mai sănătos decît sportul? (**M. C.**)

■ Articolul „Meşteşuguri de tîmpenie“ scris de Andrei Pleşu pentru *Adevărul* – în care atrăgea atenţia asupra nesfîrşitei poluări fonice care ne înconjoară – mi-a adus aminte de o întîmplare petrecută recent. Într-o cîrciumă buzoiană, ca un făcut, exact în momentul în care ne-au fost aduse bucatele – foarte bune, de altfel – s-a auzit din difuzoare un cîntec: „Mă căcai în fundu' curţii...“ Păcat de mîncare. (**P. M.**)

DOI, AM AFLAT CĂ, ÎNTR-O ZONĂ CREPUSCULARĂ, O ROCHIE CUMINTE AVANSEAZĂ ÎN RITMUL CALITĂŢII RECENT AMPLASATE

■ E posibil ca toate spaimele noastre legate de mîncarea sintetică să ducă, de fapt, foarte departe. Într-o zonă crepusculară, demnă de un SF bun. La ce altceva te mai poţi gîndi cînd vezi că a fost „gătit“ primul hamburger obţinut din celule de muşchi de vacă clonate? (**A. M. S.**)

■ Săptămîna trecută, pe coperta revistei *Babelia*, suplimentul livresc al ziarului *El País*, a apărut una dintre cele mai discutate fotografii de presă din ultimul an, cea trimisă presei de preşedintele Obama după cîştigarea ultimelor alegeri şi care acum e piesa principală într-o mare expoziţie londoneză despre „armele cu care ne convinge puterea“.

TREI, AM AFLAT (DUPĂ MAI MULTE DISCUŢII INFANTILE) CĂ TOATE RESPONSABILITĂŢILE ÎNFĂŞURATE ÎN PROSOAPE PAR SĂ PREFERE CONCIZIA

■ După mai multe discuţii pro şi contra, de la Guvern a venit hotărîrea: şi a doua zi, de după Sf. Maria, bugetarii să fie liberi, cu menţiunea ca ziua să fie „recuperată“ în prima zi a week-end-ului următor. Cu alte cuvinte: să li se dea liber, primesc, dar să nu lipsească de la serviciu. (**S. G.**)

■ Michelle Obama lansează un album hip-hop. Nu cîntă ea, dar o să apară în clipuri care luptă împotriva obezităţii infantile, în cadrul campaniei „Let's move!“ Dintre piesele de pe album amintim „We Like Vegetables,“ „Veggie Luv,“ „Get Up Sit Up“ and „U R What You Eat“. Ce nu ştiu ei e că, vorba lui Nick Cave, *„sooner or later, darling, you're gonna get eaten“*. (**L. V.**)

■ Viziunea despre concerte a toboşarului Nick Mason de la Pink Floyd, în memoriile lui intitulate *Inside Out*, recent traduse şi la noi: „Cu un public de 80.000 de oameni care beau pe rupte, este ca şi cum ai fi ales primar al unui orăşel pentru o seară, cu toate responsabilităţile ce decurg de aici, inclusiv accidente de maşină, furturi, copii care se nasc... Există chiar şi ceva muzică live, dacă eşti norocos.“ (**M. C.**)

■ Nici în blocurile cîndva comuniste nu mai e cum era odată: pe atunci te întîlneai, pe scări, cu doamne respectabile în capoate matlasate sau gen spital şi în papuci, eventual cu părul pe moaţe; astăzi te întîlneşti, aproape de uşa de la intrare, cu tinere blonde şi uşor plinuţe, proaspăt ieşite de sub duş şi înfăşurate în prosoape, care se pregătesc să le deschidă iubiţilor de circumstanţă. (Mi s-a-ntîmplat chiar mie.) (**I. P.**)

■ Din Piteşti mergem la Rîmnicu Vîlcea, unde numele de firme par să prefere (în general) concizia: Mao SRL, Uniform SRL, Carismatic SRL, Extins SRL, Fortăreaţa SRL, Miorita Dobriţoiu SRL, Gigant SRL, Şapte Spice SRL, Enigma SRL, Bunicul Iosif SRL, La Nepotu SRL, Trainic SRL, Capota WWW Service SRL, Lider Sport SRL, Matca SRL, Impecabil SRL, Proiectare Popescu SRL, Regal SRL, Veşnicia SRL, Apogeu SRL, Trenuleţul SRL, Uman Serv SRL, World Is Yours SRL, Aristocrat SRL, Rentabil Eva SRL, Adiacent SRL, Dornic SRL, Ionel Ionelius Impex SRL, Stimulent SRL, Riviera Vîlceană SRL, Instinct SRL, Megainvest Încălţăminte SRL, Arhaic SRL, Flori De Gheaţă SRL, Uncle Sam SRL, Evenimente Folclor SRL, Tichet SRL, Acuarela SRL, Spectru 2001 SRL, Patriot SRL, Ali Auto Geam SRL, Extra Frig SRL, Distins SRL, Buna Vestire SRL, Cartea Bunicii SRL, Nucleu SRL, Colaps Holding SRL, Ancestralia SRL, Lejer SRL, Stea Luminoasă SRL, Consecvent SRL, Pastorala Apicola SRL, Solitar SRL, Mîini De Aur SRL, Optimistul Junior SRL, Sclipiri SRL, Răcoarea Nopţii SRL, Romulus Aeternus SRL, Doareu SRL, Vezi Televiziune SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

2 în 1

Dilema veche + Dilemateca

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 498 ■ 29 august – 4 septembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

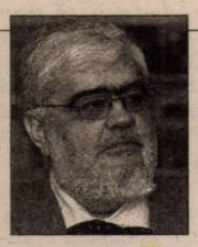

ANDREI PLEŞU

„Un fragment de istorie“

pagina 3

CODRIN LIVIU-CUŢITARU

„Despre aristocraţia literaturii“

pagina 8

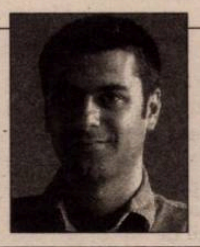

MARIUS CHIVU

„Scriitori în cetate“

pagina 14

La MUNCĂ, cetăţeni!

„Decît să muncești degeaba, mai bine să ședzi degeaba.“

(proverb românesc)

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

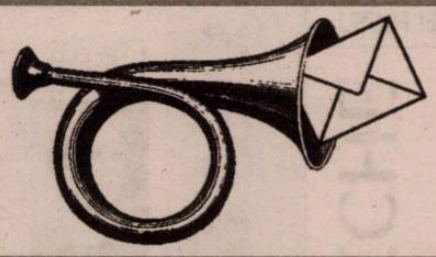

turneu de inbox

NR. 496

„Unora le place muzica clasică"

Să ai noroc la muzică

Am avut noroc că am fost dus de mînă la concertul Filarmonicii la vîrsta primilor pantaloni cu manşetă şi a unor pantofi maro care mă strîngeau îngrozitor.

Am avut ghinion că pianina din casă a trebuit să fie vîndută înainte ca ai mei să mă surprindă batînd, fermecat şi ruşinat, în clapele miraculoase...

Am avut noroc că discurile de vinil de 33 turaţii costau numai 44 de lei, preţ accesibil pentru un salariu de stagiar (1200 lei în 1967).

Credincios armoniei – categorie ce, din muzică, ar trebui să inunde toate domeniile artei şi arhitecturii, existenţa omului şi a societăţilor –, înţelegerea muzicii mi se opreşte cam pe la Stravinski. Receptiv la toate formele de artă contemporană pe care mă străduiesc să le înţeleg şi să le apreciez utilizînd raţiunea şi făcînd apel la bagajul de informaţii acumulat, cred că muzica nu are nevoie de nici un vehicul intermediar, ci ne sensibilizează nemijlocit, direct în creier, în amintiri, în suflet... Nu ştiu dacă ăsta e noroc sau ghinion.

Auzindu-i pe unii oameni cum se entuziasmează şi cum ovaţionează anumite creaţii ale muzicii „moderne", mă întreb: oare ce aud aceia şi nu aud eu?

Am avut noroc: într-o călătorie solitară, una dintre acele triste experienţe în care nu ai cui împărtăşi emoţiile, m-am pomenit că percepţiile vizuale declanşau automat o muzică interioară în perfectă armonie cu peisajele, oraşele, clădirile – Vivaldi la Veneţia, Lully şi Rameau la Chambord şi Chenonceaux, Wagner la Nurnberg, Haendel la Londra...

Am noroc că există Radio România Muzical şi că toate aparatele mele de radio sînt acordate pe acest post.

Am noroc că nepoţica mea de 5 ani fredonează un vals din *Spărgătorul de nuci*.

Am ghinion: din grădina mea de la ţară, sîmbătă seara, din vecini se aud manele, şi constat cu stupoare că propriii mei copii, crescuţi cu Bach, Beethoven, Bruch, recunosc nişte interpreţi!

Am noroc, unii spun că am ureche muzicală. Am ghinion, nu ştiu să cînt la nici un instrument.

Îmi iubesc profesia care m-a făcut fericit şi deopotrivă nefericit, însă, dacă vreodată mi s-ar pune întrebarea standard „ce aţi face dacă ar trebui să o luaţi de la început?", aş evita standardul „acelaş lucru" şi aş răspunde: m-aş face dirijor.[...]

arh. Crişan ATANASIU

MATRIMONIALE

Bună ziua!

Vă scriu pentru a vă face o propunere inedită. Dacă îi veţi da sau nu curs, asta ţine de alegerea dumneavoastră. Deşi cunosc bine faptul că nu acesta este profilul publicaţiei pe care o conduceţi, ţin totuşi să vă adresez o rugăminte. Aceasta constă în a publica un aşa-zis anunţ matrimonial. Tocmai datorită tentei sale am optat pentru *Dilema veche*, în loc de a da curs primului meu gînd referitor la anunţ, şi anume acela de a-l scrie pe un bileţel, a-l băga într-o sticlă şi de a-l arunca pe urmă în mare. Mesajul este acesta: „Caut un Dalí care să mă picteze. Cu sinceritate, Gala."

Acesta este motivul pentru care v-am scris... Vă rog să nu credeţi că intenţionez să îmi bat joc de cineva. Nici gînd! În cel mai rău caz, sînt dispusă să mă joc;)

O zi senină,

Diana-Iulia Săsărman,
diana_iulia9999@yahoo.com.ph

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

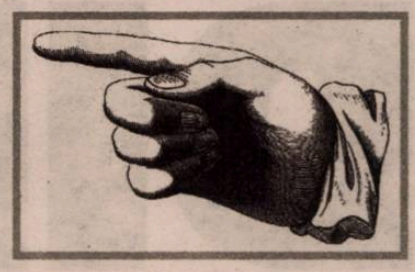

■ Între 30 august şi 1 septembrie are loc Festivalul Medieval Hunedoara, la Castelul Corvinilor. Poveşti boiereşti, sărbătoarea primei recolte de grîu, concurs de tăiat ceapă şi usturoi, mămăligă în pături, coaptă în tuci, dress code de inspiraţie medievală şi altele. (Adina Popescu)

■ Trei articole proaspăt apărute pe site-ul Eurozine (www.eurozine.com) despre jurnalul secret al lui Witold Gombrowicz, recent publicat în Polonia (intitulat *Kronos)*. Piotr Kiezun şi Jaroslaw Kuisz consideră că este o brutală „vivisecţie", Pawel Majewski crede că, „dacă Gombrowicz ar fi scris acest jurnal doar pentru el, pentru a-şi împrospăta memoria, ar fi trebuit să-i ceară soţiei să distrugă manuscrisul". În fine, Jerzy Jarzebski, editorul jurnalului, spune că este vorba de o încercare de a înregistra „în mod obiectiv, uneori cu candoare, adevărul". Pînă vom avea jurnalul în română, citiţi cele trei articole. (Mircea Vasilescu)

■ Expoziţia de fotografie de la Muzeul Ţăranului Român, „Mărginimea Sibiului" (Sala Acvariu) care va rămîne deschisă pînă pe 1 septembrie la Bucureşti, urmînd să fie itinerată la Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj şi apoi în Elveţia, la Muzeul Etnografic din Geneva. Pentru unii dintre noi poate, totuşi, e mai aproape pe Kiseleff. (Simona Sora)

■ Festivalul de rock „Posada" de la Cîmpulung-Muscel, 6-8 septembrie, cu: Luna Amară, ZOB, Goodbye to Gravity (favoriţii mei), Nişte băieţi, L.O.S.T., Vespera, Tagma, Up to Eleven, plus alte 12 trupe în concurs, plus o întîlnire a rock-motocicliştilor. Camparea e gratuită. Mai multe informaţii găsiţi la www.metalhead.ro. (Marius Chivu)

■ Din seria „în căutarea locului pierdut". Dacă n-aţi plecat încă în concediu şi nu (mai) vreţi în Grecia, Turcia sau Egipt, mergeţi în Cipru şi le veţi întîlni pe toate trei la un loc. Plus: zile însorite aproape tot anul, apa caldă a mării şi cele mai curate plaje din Europa (57 dintre ele sînt decorate cu Steagul Albastru), la doar două ore de zbor de Bucureşti. (Patricia Mihail)

■ Între 20 şi 31 august, a şasea ediţie a Festivalului de teatru independent, Undercloud: 28 de spectacole ale teatrelor independente din ţară, desfăşurate timp de 12 zile în Sala Horia Bernea (NCRR), Clubul Ţăranului şi curtea Muzeului Naţional al Ţăranului Român din Bucureşti. (Stela Giurgeanu)

■ Sînt puţine cărţi care au devenit şi filme în literatura română. De curînd a avut premiera *Sînt o babă comunistă,* în regia lui Stere Gulea, după romanul omonim al lui Dan Lungu. Scenariul e semnat de Lucian Dan Teodorovici, Stere Gulea şi Vera Ion. În distribuţie o să-i vedeţi pe Luminiţa Ghoergiu, Marian Râlea şi Ana Ularu. (Ana Maria Sandu)

■ În cadrul primei ediţii a Festivalului de jazz ce se va desfăşura la Castelul Bran, în perioada 30 august – 1 septembrie, va avea loc şi un recital de orgă, susţinut de tînărul muzician britanic Dave Stapleton, la Biserica Evanghelică din Rîşnov, duminică, 1 septembrie. Absolvent al Colegiului Regal de Muzică şi Teatru din Ţara Galilor, în 2002, la secţiunea pian clasic, Dave Stapleton s-a impus în lumea jazzului mondial drept „unul din cei mai tonici, sofisticaţi şi inteligenţi tineri jazzişti şi compozitori din zilele noastre" (cf. *The Western Mail).* Printre numele de referinţă înscrise pe agenda festivalului se numără Alexander Bălănescu, Paolo Vinaccia, Bendik Hofseth, Bobo Stenson ş.a. În ambianţa fantomelor, muzică de calitate la Castel. (Ruxandra Mihăilă)

■ Pentru ultimele seri de vară, cînd melancolia nu vă lasă să adormiţi decît după miezul nopţii, www.opencultu-re.com – un site cu tot felul de nebunii culturale: de la prima povestire a lui Salinger la o hartă a lui *Ulise* desenată de Nabokov, de la o scrisoare a lui Hemingway către Ezra Pound la o istorie animată a fizicii, de la desenele lui Bukowski la lista celor mai bune 11 filme alese de Tarantino. Noapte bună! (Luiza Vasiliu)

■ La Gala Tînărului Actor (Costineşti, 4-8 septembrie) vin actori din ultimele generaţii de absolvenţi ai facultăţilor de teatru. Directorul artistic al galei, Radu Afrim, a propus pentru această ediţie un slogan provocator: „Sînt actor, sînt spectaculos". Sună bine. Merită să vedeţi cît sînt de spectaculoşi. (Matei Martin)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Arii protejate: cultura**
- **Scrisori către copiii noştri**

album dilematic Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 12.000 + 6.300
Tipărit la Tipomedia

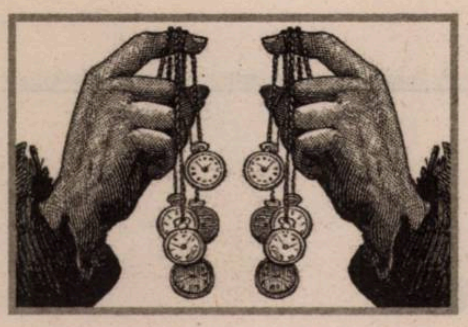

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un fragment de istorie

Acum ceva timp, domnul Radu Cosașu mi-a dăruit o tăietură de ziar vechi, în care era preluat scurtul discurs pe care l-am rostit pe data de 11 mai 1990, dinaintea „parlamentului“ de atunci (CPUN: Consiliul Provizoriu de Uniune Națională). Instituția urma să-și încheie mandatul, în urma alegerilor, și, inevitabil, s-a organizat o „sesiune festivă“, plină de „discursuri de adio“. De unde, vreme de cinci luni, atmosfera plenarelor fusese destul de agitată, tonul a devenit, brusc, conciliant, dacă nu chiar „frățesc“. Uitasem de „contribuția“ mea și m-a amuzat să o regăsesc, prin grija prietenească a dlui Cosașu. Recitită după 23 de ani, cuvîntarea de mai jos e, poate, pentru cei cu gustul istoriei, un document util: un amestec de naivitate și patos „revoluționar“, dar și un rapid portret de epocă, în care se disting trăsături pe care scena publică autohtonă nu le-a depășit încă. Îl ofer, pentru arhivă, și cititorului de azi:

Doamnelor și domnilor,

Cu cîteva excepții, discursurile din seara aceasta au devenit tot mai „înțelepte“, mai festive și mai sentimentale. S-ar zice că am traversat, în aceste cinci luni, un adevărat paradis. E un semn că sîntem, definitiv, un popor cumsecade...

În ce mă privește, nu am simțit întotdeauna că traversăm un paradis. Mai ales în ultimele săptămîni, am avut sentimentul că, dimpotrivă, tensiunile au crescut, că o anumită încordare, o anumită profuziune a agresivității ne-au făcut, de multe ori, să ne urîțim. Pe mine personal, lucrurile acestea m-au tulburat. M-am trezit cu prieteni vechi pierduți, am constatat că se creează, în schimb, alianțe între oameni care nu au în comun nimic decît patimi contextuale, am văzut cum cresc neliniștea, intoleranța, confuzia criteriilor.

Sîntem manipulați cu toții, post-mortem, de Nicolae Ceaușescu.

Am fost amenințat telefonic în fel și chip, ceea ce nu mi s-a întîmplat înainte de Revoluție. Am fost calificat în toate felurile de oameni cu care, pînă nu demult, eram în raporturi cordiale. Dacă este vorba de un tipic fenomen post-totalitar sau de un fenomen specific românesc – nu-mi dau seama, dar este, în orice caz, o dîră de toxicitate lăsată în urmă de dictatură, de Ceaușescu personal. Am impresia că sîntem manipulați cu toții, post-mortem, de Nicolae Ceaușescu. Sîntem manipulați de el, cînd ne este frică de *fantoma* comunismului, mai mult decît ne-a fost de comunismul însuși. Sîntem manipulați de el cînd sîntem neîncrezători și suspicioși, cînd socotim că totul este impur, cînd interpretăm totul ca subversiune, ca manevră necinstită, cînd facem, în permanență, recriminări. Sîntem manipulați de el cînd folosim prea ușor expresii care-i plăceau lui: „dușmanii poporului“ se auzea aici, într-un discurs care, prin tonul lui, m-a întristat. Sîntem manipulați de el cînd ne invocăm prea rapid, cu o retorică obosită, „voievozii“. Sîntem manipulați de el cînd, aflați la putere, ne pierdem cordialitatea (și vorbesc ca unul care a făcut, vrînd-nevrînd, parte, în această perioadă, din structurile puterii). Sîntem manipulați de el cînd sîntem flatați de argumentul unanimității și ne irită orice manifestare a spiritului critic. Sîntem manipulați de el cînd ne declarăm mefiența față de intelectualitate și încurajăm conflictele dintre diferitele pături sociale. Sîntem manipulați de el cînd cultivăm euforic lozincile rimate, din orice parte ar veni ele. Sîntem manipulați de el cînd abuzăm de conceptul de „revoluție“. Era conceptul lui preferat („revoluția permanentă“), ca și cum starea normală în care trebuie să trăim este starea de răzmeriță neîncetată.

Fac, în consecință, apel la calmul interior al tuturora, la dezintoxicare, la spirit realist, la toleranță, la speranță și la umor. Altfel, vom sucomba schimonosiți de ură, în timp ce Ceaușescu, din infernul în care sper că se află, va surîde triumfător.

PUBLICITATE

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

La benzinărie

Deunăzi, necaz. Mic. Mi s-a rupt o curelușă la sandale. Ce puteam face, altceva decît a încuraja pe micii reparatori artizanali din cartier, cu o comandă solidă de magnitudinea unei cusături de aproximativ 3 centimetri? Am întrebat cît costă. Doar 10 lei! Cînd e gata? Păi, cam într-o oră. Foarte bine. Îmi iau copilul în supraveghere (de mînă nu puteam, că era cu trotineta) și mergem să cumpărăm carne de la Nea Mari (niște șnițele proaspete), pîine, roșii și struguri de la Roșcata (care acum e blondă, dar așa a rămas vorba, de cînd și-a vopsit părul în roșu, acum vreo cinci-șase ani), să ne umplem timpul. Terminăm micile cumpărături de completare și constatăm că mai avem vreo juma de oră de omorît. Fimea, firesc, zice: „Hai la topoganul tub, poate găsim și melci." Adică peste drum, la benzinăria cu loc de joacă (vizavi de casa Eliad) în al cărei spațiu verde se pot găsi melci (noua pasiune ai fie-mii: creșterea melcilor pe balcon).

Mergem destul de des acolo, pe seară, cînd se mai răcorește. Mie îmi convine, că beau o bere, mă joc pe Internet și îmi supraveghez și copilul, în același timp. Mai nasol este cînd locul de joacă e ocupat de mult-mîncătorii-puberi-de-semințe-degrabă-ascultători-de-manele-care-vorbesc-aprig-și-țipă-mereu-și-tare-și-înjură-mult. Eh, vecinii noștri (vă rog să apreciați corectitudinea politică). În serile alea, părăsim repede locul și îl lăsăm sub vremelnica (și zilnica) detestabilă ocupație. În ziua aceea, am avut noroc. Fiind pe la ora prînzului, erau numai trei-patru copii oarecari, jucîndu-se normal, pe topogan și în leagăne, sub îndrumarea bunicuțelor. Copilul mi s-a dus spre topogan, eu am primit berea deja obișnuită (fiind clientul casei, personalul nici nu se mai obosește să mă întrebe ce doresc). La o masă alăturată, doi tineri, cam pe la 30 de ani, cu un laptop în față. Ceva obișnuit. Ăștia de la bezinărie au wi-fi, așa că mulți clienți vin să bea un suc și să mai posteze ceva pe Facebook.

Fără să vreau, le ascult conversația (eram cam singurii clienți, iar masa lor era la mai puțin de un metru; în plus, mă plictiseam). „Vezi, astea sînt țevi de un țol, pe inox. Sînt cehești, compoziție chimică bună, de recomandat pentru chestii grele, la mulți decanewtoni forță." Limbaj ingineresc tipic, care m-a făcut atent. În general, acolo, la bezinărie, laptop sau tabletă în față au doar niște corporăței de prin marketing. Cei doi erau, clar, ingineri. La scurt timp, apare un al treilea. Fost coleg de facultate, bănuiesc. Un tip spectaculos, înalt, cu barbă, cu un ten închis la culoare, îmbrăcat într-o perfectă uniformă de motociclist. Se salută și încep să converseze. Am tras în continuare cu urechea (un fel de deformație profesională, amplificată de plictiseală, evident).

Pe scurt, al treilea era un soi de inventator. Găsise o metodă nouă de vectorizare a paleților (ăștia sînt ceva esențial pentru orice firmă care se respectă: un soi de containere în care se țin de toate: piese de schimb, produse finite, șuruburi, cartofi, burghie, macrou congelat, bere la cutie, pompe de mare adîncime... orice!). Le explică plin de pasiune celor doi (foști) colegi cum e treaba, care sînt principiile inovației, de ce soi de macarale are nevoie, cum merge sistemul informatic atașat ș.a.m.d. Ceva-ceva am priceput și eu, că de-aia sînt inginer. La un moment dat, mi-a picat fisa! Rostul întîlnirii era ca primii doi să găsească o formă de finanțare pentru prototip. Am înțeles că ei lucrau într-o multinațională și căutau formule prin care să își convingă șefii (cei multinaționali) să se implice în respectiva inovație.

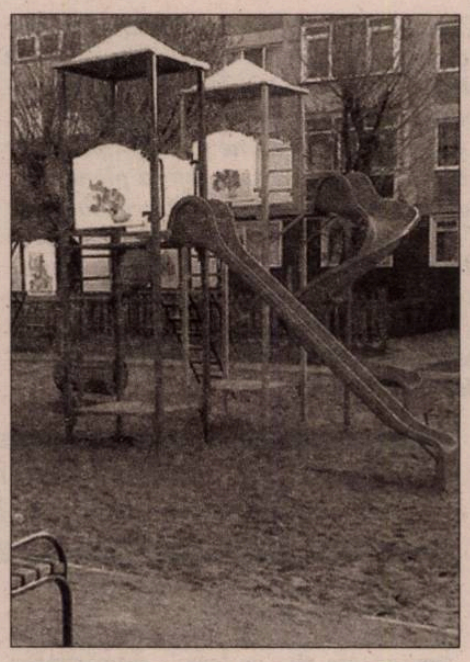

Mi-au plăcut. Vorbeau cu pasiune, dar și cu realism. Vorbeau într-o păsărească tehnică, dar nu evitau subiectul „client". Cine ar putea fi cumpărătorii. Nu era defel vorba de o Adunare a Inventatorilor Lunatici care mor cu invenția sub pernă.

I-am lăsat acolo, discutînd. M-am dus să îmi iau sandalele de la reparat. Mă gîndeam că, poate, am fost martor involuntar la nașterea unui produs industrial de succes. La mine, la benzinăria din cartier? De ce nu? De săptămîni întregi vă bat la cap că ăsta e viitorul Europei: inovația și marketing-ul!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Zidul

– șapte instalații verbale –

Prima mea vizită în Italia a fost la Perugia, iar acolo, prima casă în care am intrat a fost aceea a Cristinei. O casă veche, agățată de un zid etrusc și mai vechi. Prin mijlocul bucătăriei lor cu mozaic venețian trecea un șir de pietre mari și lustruite: „un rest de zid etrusc" – m-a lămurit Cristina. Ea și soțul ei au pus un meșter vestit să le facă o tipsie de argint de lățimea zidului și să o scobească în piatra acestuia. Acolo își beau în fiecare zi cafeaua de dimineață, fiecare de cîte o parte a zidului: „Asta ne-a ajutat să avem o căsnicie fericită" – spun ei.

* * *

Toată lumea cunoaște povestea lui Robinson. Dar puțini sînt aceia care știu de existența unei prime versiuni a cărții lui Defoe, pierdută multă vreme și descoperită recent de un cercetător american, în pivnițele unei universități din Japonia. Cercetătorul american a refuzat să facă publică această versiune, dar se pare că istoria lui Robinson a fost, inițial, alta: după ce l-a găsit pe Vineri, acesta l-a pus să adune piatră după piatră și să împrejmuiască insula cu un zid înalt. Cînd a fost gata, și-a ridicat și un turn de observație, de unde a pîndit tot restul vieții ivirea la orizont a unui catarg de corabie. Dar nimeni nu va ști vreodată ce s-a întîmplat cu adevărat, căci pe acolo n-a trecut niciodată vreo corabie.

* * *

Zidul chinezesc începuse cu mult înainte de Qin Shi Huangdi. În anul 214 î.Hr., acesta a vrut însă să-l prelungească, pentru a se lupta cu nomazii Xiongnu, adică cu hunii. Doar că lucrările înaintau greu, iar războinicii nu mai aveau răbdare. În înțelepciunea sa, împăratul chinez l-a chemat atunci pe comandantul hunilor să-l ajute. Nomazii erau mici, dar iuți și foarte pricepuți, așa că, în cîțiva ani, zidul a fost gata. Era o construcție măreață, pe care chinezii și hunii au admirat-o împreună o noapte întreagă. A doua zi dimineața, fiecare s-a dus de partea sa a zidului și războiul a putut, în sfîrșit, să înceapă.

* * *

În țara mea, un primar s-a hotărît să ridice un zid prin mijlocul orașului ca să-i apere pe locuitorii săi cei fideli de țiganii care invadaseră cetatea. Un zid nu prea înalt, dar care să despartă apele: oamenii de-o parte, țiganii de cealaltă. Cetățenii au dat și ei o mînă de ajutor și zidul a fost gata în cîteva zile; acum, locuitorii orașului pot să doarmă liniștiți. Se zvonește chiar că, atunci cînd un

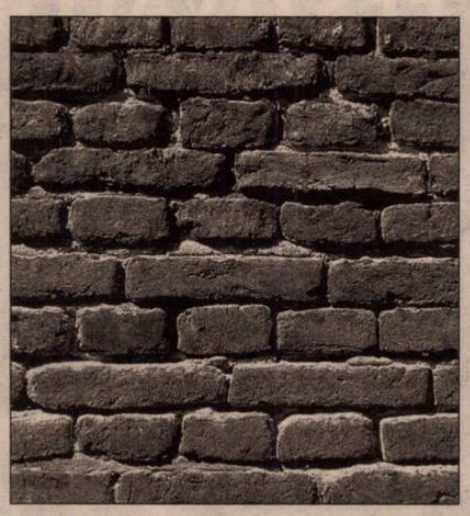

Lucrările înaintau greu,
iar războinicii nu mai aveau răbdare.

locuitor mai temerar al orașului s-a încumetat să sară gardul în țara țiganilor, a constatat că toți aceștia deveniseră albi, cu ochii verzi, iar părul blond le strălucea în soare. Așa spune primarul într-un interviu, dar mie parcă nu-mi vine să cred...

* * *

Vikingii au fost niște marinari fără seamăn. Se spune că ei au descoperit primii America. Ba mai mult, unele texte apocrife stau mărturie că aceștia au ajuns la capătul lumii. Și mai spun aceste texte că, ajunși acolo, la capătul lumii, au zăbovit o vreme și au înălțat un zid de apărare, vikingii fiind și niște vajnici războinici. Doar că dincolo de zid nu mai era nimeni, căci era capătul pămîntului!...

* * *

Un bătrîn de la mine din sat mi-a spus odată, într-o noapte, povestea regatului de la miazănoapte, care s-a întins undeva departe, să tot mergi șapte zile și șapte nopți, de la noi din sat tot spre asfințit. În ținutul acela, hotarul satelor – așa cum e la noi drumul de care din deal de la făget – era împrejmuit cu ziduri înalte de piatră. Oamenii împăratului erau foarte supărați din acest motiv, căci nu se puteau mișca în voie, să aducă la îndeplinire voința împăratului. Așa că acesta le-a dat ordin să dărîme toate zidurile. Doar că tot ce dărîmau ziua oamenii împăratului se făcea la loc în timpul nopții, așa că aceștia trebuiau să o ia mereu de la capăt.

* * *

În țara mea există și un ținut faimos pentru porțile sale de lemn. Se cheamă Maramureș, iar în Maramureș sînt cele mai frumoase case de lemn, biserici de lemn și, bineînțeles, porți de lemn, înalte, cu stîlpi sculptați cu mare măiestrie. Acolo am văzut cea mai frumoasă poartă din viața mea: stîlpii erau antropomorfi, închipuind un bărbat de-o parte și o femeie de cealaltă, iar grinda care îi unea era încrustată cu stele, cu soarele și cu luna. Am aflat că era casa unui bătrîn pădurar, pasionat de lucrul lemnului. Ceea ce m-a mirat, însă, a fost faptul că gospodăria pădurarului nu era împrejmuită de nici un gard, doar căsuța din pîlcul de brazi privind la poarta de la stradă. Dar asta a fost cîndva, demult...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

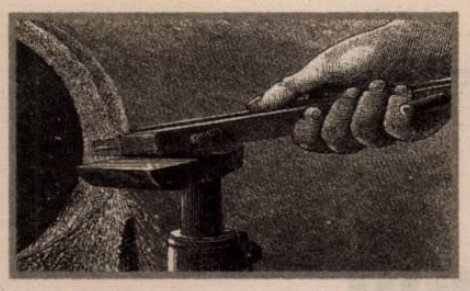

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Sfîrşitul „podului de flori“, începutul pragmatismului?

Ar costa cu puţin mai mult de 26 de milioane de euro, din care un sfert sînt fonduri europene nerambursabile. Ar fi gata în circa un an şi jumătate, dacă nu vor interveni piedici. Şi, mai ales, va sparge monopolul Gazprom asupra Republicii Moldova. Acestea sînt datele politice ale gazoductului Iaşi – Ungheni, a cărui construcţie a fost inaugurată la începutul acestei săptămîni.

Bineînţeles, există şi aspectul economic: companii din România, precum Romgaz sau OMV Petrom, vor putea intra pe piaţa moldovenească a gazelor. Dar acestea par, în acest moment, amănunte de ordin secundar.

Altceva contează: trecerea de la vorbe la fapte în relaţiile româno-moldoveneşti, şi aceasta într-un context politic mai larg. Pentru că miza noului gazoduct depăşeşte cadrul relaţiilor Bucureşti – Chişinău, prin implicarea financiară – şi nu numai – a Comisiei Europene. De altfel, comisarul european pentru energie, Günther Oettinger, a fost invitatul de onoare al ceremoniei de inaugurare a lucrărilor.

Trecerea de la vorbe la fapte în relaţiile româno-moldoveneşti.

Încă de acum mai bine de doi ani, în februarie 2011, în plină criză a gazelor pe ruta Rusia – Ucraina – Europa Centrală, Consiliul European răspundea propunerilor Comisiei Europene şi dădea undă verde interconectării reţelelor energetice. Vă vine sau nu să credeţi, în acest moment, statele membre ale Uniunii Europene au posibilităţi extrem de limitate de a se întrajutora în cazul unei crize energetice, tocmai din cauza fragmentării reţelelor. Cu greu se poate vorbi despre o piaţă comună energetică.

Proiectul european, extrem de ambiţios, îşi propunea să creeze o vastă reţea energetică, de-a lungul şi de-a latul continentului, astfel încît, spre exemplu, pădurile de eoliene de la Marea Nordului să poată aproviziona, în caz de nevoie, chiar statele din estul Uniunii.

În doar cîteva săptămîni, Primăvara arabă avea să reconfirme justeţea unei asemenea abordări. Regimurile din nordul Africii se dovedeau cu mult mai puţin stabile decît îşi imaginau liderii europeni. Aprovizionarea regiunilor mediteraneene ale Uniunii Europene cu resurse energetice putea fi oricînd periclitată de evoluţii politice necontrolabile în statele nord-africane. Interconectarea reţelelor energetice devenea cu atît mai importantă.

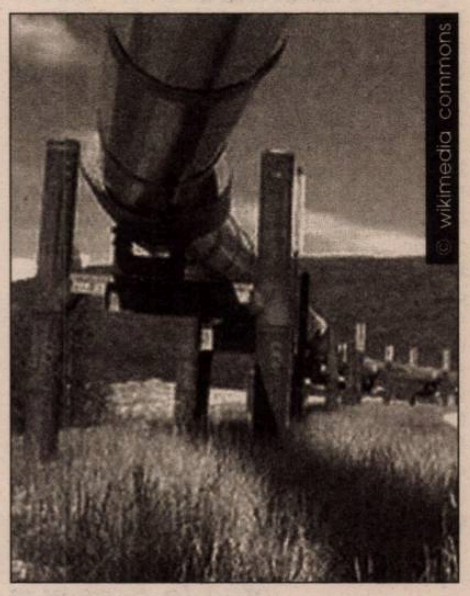

Un cîştig enorm pentru România, la Consiliul din februarie 2011, a fost şi includerea Republicii Moldova în planurile de interconectare. Ceea ce arată că Uniunea Europeană priveşte departe. Iar începerea lucrărilor este o veste încurajatoare, înainte de summitul parteneriatului estic de la Vilnius. O reuniune de la care Republica Moldova aşteaptă undă verde pentru tratatul de asociere şi liber schimb cu Uniunea Europeană, precum şi o foaie de parcurs, în vederea desfiinţării regimului de vize.

În acest moment, în rîndul alegătorilor din Republica Moldova, opţiunile proeuropene şi cele proestice se împart în părţi aproximativ egale. În 2014 vor avea loc alegeri care sînt considerate cruciale. O eventuală revenire la putere a comuniştilor ar putea însemna ieşirea ţării din orbita europeană, pe timp nedefinit, dat fiind climatul puţin favorabil extinderii, existent chiar în Uniunea Europeană.

Cît priveşte unirea cu România, despre care preşedintele Băsescu amintea nu demult, opţiunile se cifrează între 5% şi 15%, în funcţie de cine realizează sondajele.

Indiferent că place sau nu în România, statalitatea Republicii Moldova este o realitate, recunoscută pe plan internaţional – prima dată, chiar de către Bucureşti. În plus, a devenit o realitate şi pe teren, dincolo de orice discuţie legată de viabilitatea statului de peste Prut – elitele politice de la Chişinău, chiar şi cele proeuropene, vor lăsa cu greu independenţa lor, de dragul unirii.

În plus, numărul alegătorilor cu opţiuni proeuropene este cu mult mai mare decît cel al partizanilor Unirii. Foarte probabil, mulţimea acestora din urmă este inclusă în cea a proeuropenilor. Partidele proeuropene nu au vreun interes să tulbure apele înainte de alegeri, cu o chestiune care mai degrabă le-ar diviza electoratul decît să-l unească.

Conducta gaziferă Iaşi – Ungheni reprezintă răspunsul pragmatic la o problemă tratată adeseori cu multe cuvinte mari şi cu o doză zdravănă de politicianism şi populism. Este un pas concret prin care Republica Moldova se leagă de Europa. În plus, este unul dintre puţinele proiecte care au marcat o continuitate la Bucureşti – pus la cale în timpul guvernării PDL, continuat sub USL. Ceea ce, în atmosfera politică atît de încărcată de la Bucureşti, chiar este un fapt demn de remarcat.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Glume

Ştiu că e imposibil să avem, curînd, un preşedinte cum a fost Ronald Reagan. Dar măcar un preşedinte care să ştie să spună o glumă bună din cînd în cînd, în discursul său politic, zău, simt că putem avea. Nu băşcălii rele, acide, vitriol în ochii adversarului, jigniri camuflate în rîs gros, stilul Ponta – Băsescu, ci glume simpatice, bine spuse, care să facă pe toată lumea, prieteni ori adversari politici, să rîdă împreună, la un moment dat. Cît e de important să rîdem împreună, din cînd în cînd! Iată, din arsenalul de umor al lui Ronald Reagan, cîteva glume. Vă invit să le gustaţi, imaginîndu-vă şi faptul că, rostite de Reagan, erau chiar bine spuse.

1. Un fermier ajunge în posesia unei bucăţi de pămînt nelucrat, care arăta foarte rău. Gunoaie şi buruieni, pămînt împietrit şi stîncos, un firicel de apă imprecis şi băltos, rozătoare şi tîrîtoare din cele mai respingătoare, mişunînd peste tot locul. Omul şi-a suflecat mînecile şi a trecut la treabă. A curăţat, a desţelenit şi a arat, şi a obţinut un pămînt bun, pe care a cultivat şi porumb, şi legume, şi a plantat pomi. A decolmatat albia şi a obţinut un rîu vesel, cu apă cristalină şi rece, cu care iriga culturile. Cu pietrele scoase din pămînt a pavat un drumeag pe lîngă pomi. A construit o casă frumoasă, cu prispă şi şezlonguri. După ani de muncă îndîrjită, a privit la tot ce a făcut şi s-a simţit mîndru. Totul arăta cu adevărat minunat, rod frumos al unei munci grele. Şi atunci, s-a gîndit să meargă în sat, la biserică şi, după slujbă, s-a apropiat de preot şi l-a invitat să vadă ferma lui. Preotul, amabil, a venit imediat şi s-a aşezat strategic, să poată privi tot, şi a zis: „Minunat! Ia uite ce pajişte frumoasă e în curtea ta – Dumnezeu a fost bun cu tine. Ia uite ce culturi bogate – Dumnezeu te-a binecuvîntat. Ia uite ce rîu vesel şi ce pomi prietenoşi, plini cu fructe gustoase – Dumnezeu a avut grijă de tine. Ia uite ce casă minunată ai – Dumnezeu a fost generos cu tine. Da, privesc totul în jur şi văd că Dumnezeu te-a ajutat.“ Pe măsură ce preotul vorbea, omul nostru devenea tot mai iritat şi, cînd preotul a terminat, omul nostru a spus: „Părinte, aş fi dorit să treceţi pe aici să vedeţi cum arăta locul cînd era stăpînit doar de Dumnezeu, singur.“

2. Un fermier conduce căruţa trasă de cal – în care se găsea el, alături de cîinele lui –, cu destulă prudenţă, pe un drum, dar nenorocirea se petrece: un automobil condus impetuos loveşte căruţa în plină viteză şi face totul praf. Printr-o minune, fermierul supravieţuieşte, cu cîteva oase rupte, şi ajunge să se judece cu compania de asigurări pentru acoperirea costurilor de spitalizare. La proces, avocatul companiei de asigurări îl întreabă: „E adevărat că imediat după accident, cînd a venit şeriful la faţa locului, v-a întrebat cum vă simţiţi şi aţi răspuns că niciodată în viaţă nu v-aţi simţit mai bine, mai sănătos şi mai în formă?“ „Da“, răspunde fermierul. „Nu mai am nimic de adăugat“, i-a spus avocatul judecătorului, întorcîndu-se, cu aer victorios, la locul său. Doar că celălalt avocat, al fermierului, a spus: „Vă rog să spuneţi în ce împrejurări aţi răspuns astfel şerifului.“ „Sigur“ – zice fermierul – „eram întins pe jos, pe asfalt, cînd m-am trezit după impact, şi mă dureau toate cele şi am văzut cum maşina şerifului, cu toate luminile aprinse, opreşte lîngă mine, şi l-am văzut pe şerif cum se dă jos şi merge la calul meu, care zăcea în chinuri, cu picioarele rupte, sîngerînd, şi care scotea un fel de nechezat sfîşietor, continuu, şi şeriful s-a apropiat de cal, a îngenunchiat lîngă el, l-a mîngîiat uşor, a văzut în ce stare este, s-a ridicat în picioare, a scos pistolul din teacă, a ochit capul calului şi a tras. Apoi, l-am văzut cum s-a apropiat de cîinele meu, care zăcea într-o baltă de sînge şi urla, cu şira spinării ruptă, de ţi se muiau picioarele, şi s-a aplecat asupra lui, l-a mîngîiat, l-a privit un pic şi apoi s-a ridicat în picioare, a scos pistolul, a ţintit şi a pus capăt suferinţelor bietului meu cîine. Apoi, l-am văzut pe şerif cum vine spre mine, se apleacă asupra mea şi mă întreabă cum mă simt...“

3. O biată femeie vinde covrigi cu 25 de cenţi bucata, la intrarea într-o anume instituţie. În fiecare zi, un domn bine îmbrăcat, şef important în acea instituţie, trece pe lîngă ea şi pune 25 de cenţi pe măsuţa ei, fără să ia vreun covrig. Chestia asta se întîmplă zi de zi, vreme de un an şi, la un moment dat, într-o dimineaţă, domnul intră în clădire, lasă 25 de cenţi pe masa femeii şi trece fără să ia vreun covrig, iar ea îl prinde de mînă, el se opreşte şi o priveşte emoţionat şi îi spune: „Probabil vrei să ştii de ce trec în fiecare dimineaţă şi las cîte 25 de cenţi, fără să iau vreun covrig.“ Ea îi răspunde: „Nu. Vreau doar să-ţi spun că, începînd de azi, covrigul costă 35 de cenţi.“

4. Într-o dimineaţă răcoroasă, un începător îşi aşază bila pe terenul de golf pentru a da prima lovitură, cea lungă, în care swing-ul e atît de important. Omul – atent mai degrabă la corectitudinea coregrafiei decît la rezultat, ca orice începător – ratează însă bila la prima încercare şi loveşte cu toată forţa un muşuroi de furnici aflat la o palmă distanţă de bilă. Jumătate din muşuroi zboară în aer şi panica se instalează în furnicărimea încă vie, care începe să se agite delirant. Omul nostru se aşază bine pe picioare, îşi calculează atent echilibrul, se concentrează, întinde braţele spre bilă, ţinînd crosa cum scrie la manual, lipeşte tacticos crosa de bilă şi apoi, cu braţele întinse, ridică crosa într-o parte, pendulează, mişcă coapsele exact cum l-a învăţat antrenorul şi loveşte năprasnic. Din nou, bila rămîne neatinsă, iar ce a mai rămas din muşuroiul alăturat se lansează spre orbită. În timp ce începătorul, silitor, se pregăteşte pentru a treia încercare, două furnici năucite, scăpate ca prin minune, ies la marginea găurii rămase de pe urma muşuroiului pulverizat din două lovituri şi una îi spune celeilalte: „Am înţeles. Ca să scăpăm, trebuie să ne refugiem pe bilă.“

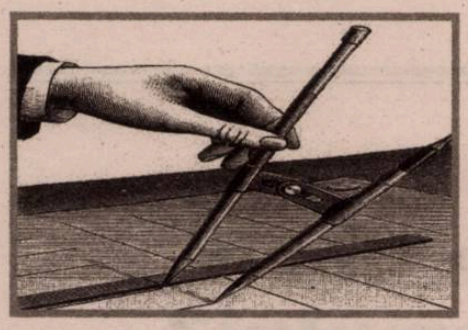

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

De aici şi de acolo

„Se aşteaptă" întinderea A3 pînă la Braşov şi pînă în Moldova!

Iulie a venit şi a trecut aşa cum se anunţase, cu arşiţă copleşitoare. Din oraşul dogoritor, atîţia au fugit sau se pregătesc să plece acum în vacanţă, încît ai crede că nu se mai întîmplă nimic. Ba da, se urzesc planuri la Primăria generală pentru viitoarele mari transformări urbanistice.

Încă de la 11 iulie, HotNews semnala că filiala Bucureşti a Ordinului Arhitecţilor din România i-a adresat dlui Oprescu o petiţie purtînd 150 de semnături. E vorba despre pasajele proiectate pentru Piaţa Presei (Libere?) şi pentru Piaţa Charles de Gaulle, considerate inutile de către unii dintre cei mai competenţi experţi.

Deocamdată este luat în discuţie cel dintîi, evaluat la 18 milioane de euro. Părerea specialiştilor este că în intersecţia de la Casa Presei există capacitate de preluare a traficului. Pentru fluidizarea circulaţiei ar fi suficiente corelarea semafoarelor şi optimizarea ciclului de semaforizare. Argumentul pe care se bazează partizanii pasajului este că, la intrarea în Bucureşti pe DN1, fluxul maşinilor se gîtuie. Foarte adevărat, dar dificultatea ar putea fi înlăturată dacă s-ar construi doar 6 km în plus, pentru atît de necesara legătură cu autostrada. În loc de această simplă operaţie, „se aşteaptă" întinderea A3 pînă la Braşov şi pînă în Moldova!

O concesie pe care chiar petiţionarii o consideră raţională ar fi ca pasajul, dacă s-ar face totuşi, să fie restrîns la legătura dintre DN1 şi bulevardul Expoziţiei. Astfel, ar fi salvat sfîrşitul şoselei Kiseleff de intervenţia agresivă din cauza căreia riscă să dispară o parte din spaţiile verzi, „poarta" caracteristică a Capitalei.

În acelaşi timp, am în faţă ziarele germane, care comentează hotărîrea importantă care s-a luat, la cel mai înalt nivel oficial, în legătură cu restaurarea castelului regal din Berlin. La ieşirea din faimoasa stradă Unter den Linden, pe malul Spreei, rîu care străbate centrul oraşului, şi peste drum de măreţul monument religios şi dinastic care este Domul, se găseşte – încă – un întins teren viran. Acolo a fost, pînă acum cîţiva ani, palatul guvernamental al regimului comunist. Pieck, Ulbricht şi Honecker au socotit intolerabil să lase să troneze în mijlocul capitalei „democrate" reşedinţa istorică a Hohenzollernilor. Castelul din secolul al XVIII-lea – care suferise, de altfel, din cauza bombardamentelor – a fost demolat din temelie la începutul anilor '50. Atunci, reconstrucţia dirijată de aceleaşi raţiuni ideologice a făcut să se înalţe o clădire nouă, cu spaţii de protocol şi birouri. N-am apucat s-o mai văd fiindcă fusese la rîndul ei dărîmată, invocîndu-se ca motiv faptul că în materialele folosite la construcţie şi decoraţie intra o mare cantitate de azbest. Utilizarea acestei fibre minerale pentru a creşte rezistenţa era obişnuită pînă prin 1970, cînd s-a descoperit că cimentul, vinilul şi cauciucul care conţin azbest produc, la inhalare, cancerul pulmonar. Dispariţia acestui simbol al dictaturii a atras după sine o iniţiativă care nu mai era sanitară, ci politică. A apărut ideea de a reconstrui ca monument istoric castelul regal, aşa cum este prezent în numeroase picturi şi gravuri care reprezentau peisajul vechiului Berlin.

A izbucnit o controversă în care problema financiară nu putea disimula reacţia de stînga la această întoarcere a trecutului, cu toate că viitoarea destinaţie a clădirii este culturală: un muzeu al civilizaţiilor. Se jongla cu cifrele ameţitoare. S-a calculat un buget de 590 de milioane de euro, fără cupola care trebuie să încoroneze palatul. Statul federal s-a angajat să plătească 500 de milioane, alte 34 fiind contribuţia landului Berlin, iar 80 ar urma să fie achitate din fonduri private, de către societatea care s-a format pentru a promova proiectul. E adevărat că în condiţiile economice actuale, după dezastrul unor mari bănci – ca BER şi Stuttgart 21 –, adversarii, ideologici sau nu, au o îndreptăţire să protesteze. Cea mai scumpă dintre clădirile ridicate pînă acum pe banii statului a fost un teatru pentru care s-au cheltuit maximum 5000 euro pe metru pătrat. Unele muzee n-au avut nevoie decît de jumătate din această sumă. Pentru castel, metrul pătrat ar costa 15.000 de euro.

Totuşi, la 12 iunie, preşedintele Germaniei, Joachim Gauck, a pus piatra de fundaţie a noului-vechi castel. Exemplul pe care-l dă decizia aceasta contează prin curajul de a susţine cu orice preţ căutarea acelei istorii cu care se identifică personalitatea unei naţiuni.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Klaus BIRTHLER

SOS Provincia

Ultimele săptămîni din Transilvania povestită

Seismele provocate de prospecţiunile de gaz din sudul Transilvaniei nu se măsoară.

Werner Birthler a părăsit Transilvania în 1944 – avea un an şi ceva cînd familia lui a plecat, odată cu primul val de emigrare a saşilor. Au primit azil în Austria, aproape de Attersee. Mulţi dintre ei au plecat apoi în America. Acum trei săptămîni, unchiul meu Werner din Ohio a venit pentru prima dată, împreună cu soţia, înapoi acasă. De fapt, viaţa din Transilvania a fost continuată în Austria şi America în acelaşi cadru familial, prin amintirile povestite mereu de părinţi, şi a rămas în memorie ca una pe „tărîmul făgăduinţei" sau cel puţin în „ţara binecuvîntării" – *„Land des Segens"*, cum o cîntă saşii în imnul lor.

Îi promisese soţiei că în Transilvania îi va arăta ce nu mai văzuse niciodată. Eu i-am recomandat satele săseşti din sudul Transilvaniei, ca Viscri, Biertan şi Mălîncrav. În America, Werner lucra la bancă. Punînd în balanţă viaţa lui în America şi cea posibilă în Transilvania, îmi spune hotărît: „Singura şansă pentru satele din Transilvania eu o văd ca fiind turismul." În următoarele zile, Werner a pus pe masă planul unei noi agenţii de turism în Ohio, dedicată satelor săseşti din Transilvania. Îmi mărturisise că principalul motiv pentru care comunitatea săsească amînă excursia în Transilvania este lipsa de informaţii privind mobilitatea şi serviciile.

În Biertan, firele pentru prospecţiuni de gaz erau deja întinse. În toate satele vizitate, firele roşii şi negre care traversau cîteodată şoseaua nu erau de trecut cu vederea. Conform articolelor de presă, la capetele firelor era montat explozibil, la adîncimi de pînă la 10 metri. Acesta urma să fie detonat şi să provoace mici seisme locale. Credeam că, odată ce acţiunile se desfăşoară, situaţia e sub control. Încercam să înţeleg de ce reprezentanţi ai societăţii civile active din sudul Transilvaniei au declarat „alarmă de grad zero", cu referire inclusiv la monumentele Unesco. La plecarea din Biertan, Werner a amuţit.

În urma detonării explozibilului, aparent seismele au afectat cel puţin două case. Dacă vor fi afectate sau nu monumentele şi bisericile fortificate, în momentul de faţă este incert. Am aflat că seismele provocate de prospecţiunile de gaz din sudul Transilvaniei nu se măsoară. Staţiile sînt amplasate cît mai departe de posibili factori antropici, pentru a sesiza doar seismele naturale.

Cea mai afectată zonă, într-adevăr, e reprezentată de satele săseşti din sudul Transilvaniei cu monumentele lor, judeţul Sibiu şi Braşov, după care urmează reşedinţele nobiliare-monument, din judeţul Mureş, dar şi Sibiu şi Cluj.

Punînd în balanţă modul prin care este exploatată bogăţia Transilvaniei, consider două ipoteze, două modele de dezvoltare diferite, chiar antagonice:

Turismul cultural cu măsură, adăugînd serviciile complementare aferente, acestea generînd efecte şi asupra agriculturii, model care ar putea funcţiona la infinit; exploatările de resurse minerale sau gazoase epuizabile, cu riscul de a compromite turismul, identitatea şi cultura din Transilvania. A provoca seisme la zidul monumentului Unesco din Biertan e ca un joc al copiilor cu arme adevărate.

Privind gazele de şist, la Forumul Regional al Energiei pentru Europa Centrală şi de Est, şeful direcţiei de dezvoltare Romgaz a declarat că în Transilvania urmează exploatări de gaze de şist – conform Capital.ro. În America, rezultatele privind efectele gazelor de şist se vor cunoaşte abia în anul 2014, iar pe baza riscului ridicat, unele state refuză exploatarea.

Cred că a cunoaşte limita de falimentare a naturii şi a patrimoniului nu înseamnă a renunţa la o viaţă modernă, la lipsa de energie sau de mobilitate; ci, mai degrabă – să îţi cultivi entuziasmul de a pregăti o infrastructură pentru următoarele resurse şi generaţii.

Dacă Werner ar fi emigrat acum, oare cum ar fi Transilvania povestită?

***Klaus Birthler** este arhitect.*

Florentin ŢUCA

Tipa respectivă left the company

Relativ recent, am rugat un mai tînăr amic să mă ajute, pe ultima sută de metri, cu două bilete la o semifinală de Wimbledon (misiune imposibilă, ştiu...). Apelul meu era motivat de faptul că el mă mai salvase cîndva, tot la un meci de tenis care se juca cu casa închisă, cu o invitaţie din partea sponsorului principal al turneului. Provocat de o asemenea jalbă, junele camarad, un artist extraordinar de talentat, inimos şi simpatic, mi-a promis că se va ocupa, dar s-a arătat cam sceptic. Era, într-adevăr, încercarea mării cu degetul. Ca dovadă, demersul lui a eşuat. Dar nu acest eşec este pretextul prezentei intervenţii, ci savurosul oftat cu care jovialul meu tovarăş îşi scuza ghinionul: „*Today* sper *after lunch* să primesc un răspuns *from* Lacoste. Rolex *no way* că tipa respectivă *left the company*. Revin."

Este mesajul (sută la sută autentic, salvat la „memorabile") de care mi-am amintit zilele trecute, cu prilejul unei aprinse polemici într-un grup de prieteni, dispută care a plecat de la îndemnul cuiva de a „gugăli" după nu mai ţin minte care informaţie (sau „a gugălui", în ambele variante cu accent pe „i", dar nu-mi amintesc varianta... corectă). Crîcneala mea împotriva unui asemenea (astăzi) simpatic barbarism a fost imediat taxată de tabăra adversă, încropită ad-hoc şi majoritară, ca fiind „conservatoare", „purist" şi chiar „fătarnică". Îmbrăţişînd pătimaş adevărul că limba este „un organism viu" şi certitudinea că „engleza a cîştigat războiul cu franceza şi s-a impus ca supremaţie mondială", combatanţii echipei adverse şi-au etalat cu fervoare incontestabilele premise: limba a evoluat şi se va transforma mereu; importurile de cuvinte şi expresii nu-s o noutate; neologismele aduc întotdeauna un aer de prospeţime şi savoare; pînă să fie confirmată de academicieni, utilitatea unui împrumut lexical sau a unui transfer definitiv rămîne să fie validată tocmai de utilizatorii limbii; şi, în definitiv, limba nu poate şi nu trebuie să opună rezistenţă globalizării. Dezbaterea a fost captivantă, iar argumentele şi contraargumentele – extrem de interesante. Le evoc nu ca finale concluzii scrise în contra amicilor mei, ci pentru a încerca să transfer această polemică în spaţiul public sau, dacă provocarea nu ţine, să cer măcar intervenţia unui lingvist care să ne ajute în dezlegarea misterioasei enigme romgleze (ce-ar zice, oare, doamna profesoară Rodica Zafiu?...).

Avem, aşadar, pe de o parte, tabăra „liberală", care găseşte că „gugăluirea" sau „dau-le unor ozeneuri lexicale care te lasă... fără cuvinte. Bunăoară, am auzit personal de preferinţa cuiva pentru cafeaua „cu *milk*" şi, în alt context, mi s-a spus în faţă că e foarte „*enjoyable* să *run* pe plajă". Am contacte cu mediul de afaceri autohton şi aş putea oferi sute de exemple similare din limbajul dezvoltat de aceia care lucrează în mediul corporatist. Totuşi, nu cred că are sens (nici măcar pentru aceia pentru care „*face* sens"): mesajul reprodus în debutul intervenţiei mele este simptomatic pentru romgleza în care vorbesc mulţi oameni de afaceri, bancheri, brokeri, avocaţi, finanţişti, consultanţi de toate felurile şi, în special, adolescenţii generaţiei Facebook. Nu mai insist cu exemple şi pentru că tema nu e nouă (îmi amintesc de o excelentă intervenţie pe subiect a domnilor Pleşu şi Liiceanu, într-o emisiune de televiziune).

„Dar ce e rău în asta?" va întreba tabăra adversă. Asta e, limba e vie, maleabilă şi fungibilă. În plus, vor contraataca ei, avem sute şi sute de preluări de cuvinte care aveau corespondent în limbă în momentul adopţiei lor: de ce am acceptat, ca exemplu dintr-o mie, să dăm „mită" cînd puteam oferi asimilatele turcisme „ciubuc" şi „bacşiş", de ce preferăm să plătim „taxe" cînd, pe vremuri, scăpam cu o simplă „zeciuială", de ce oferim „atenţie" şi nu „peşcheş", de ce „impozite" cînd „birul" era acceptabil? Eeee?... Poate că peste cîţiva ani vom bea *milk* în loc de lapte şi vom *rănui* în loc de a alerga, care-i necazul?

Dak, shi, thu, nush, cmf, OMG, mi.am, LOL, dnd, cmz, ily.

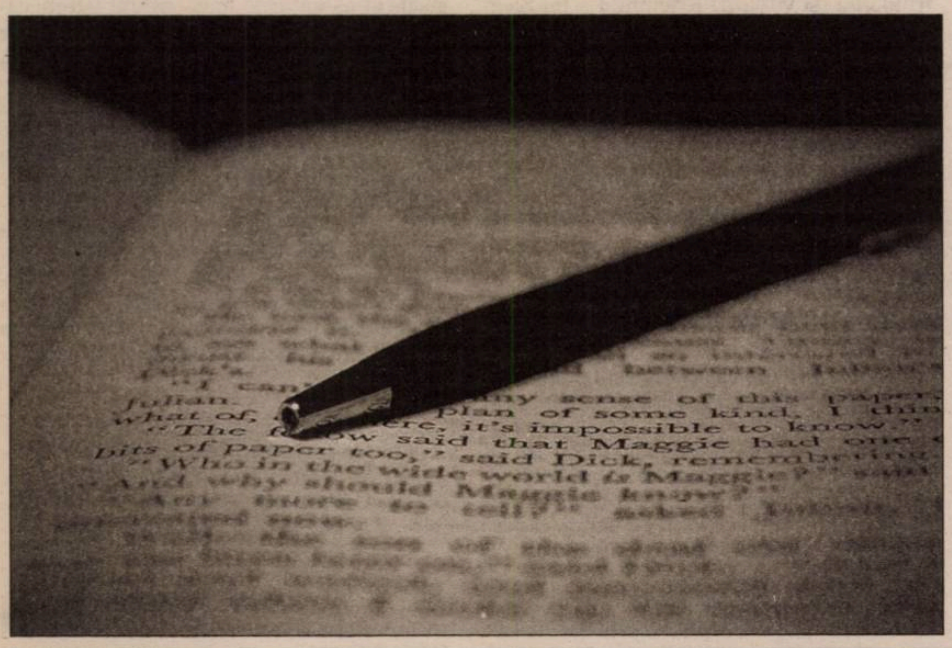

Aş răspunde că nu exclud ca peste ani, la limită, cînd aceşti viruşi lexicali se vor fi transformat în anticorpi, o să mă folosesc şi eu de ei. Pînă atunci însă, dacă o viaţă întreagă am mîncat ciorbă de perişoare şi sărmăluţe, n-aş contribui la popularizarea supei la plic şi a semipreparatelor. Ca să închid primul registru, a refuza să participi la realizarea acestor înfieri de cuvinte şi structuri gramaticale de-a valma, cum s-o nimeri, este, cred eu, o formă de protest de ordin estetic şi o expresie de respect pentru limba română. Dacă sună bombastic, să-mi fie cu iertare.

2. Să admitem, de dragul discuţiei, că vivacitatea limbii este principiul primordial şi că mormăielile mele sînt vetuste şi naşpa. Că legiuitorul suprem al gramaticii este însuşi Vorbitorul, iar cafeaua cu *milk* este mai gustoasă decît cafeaua cu lapte (sau, cel puţin, sinonimă). Într-o asemenea situaţie, mă văd nevoit să mă retrag într-un alt tranşeu: galopul necontrolat (incontrolabil?...) al metamorfozelor şi efectul potenţial bulversant asupra limbii al acestei gonete nebune. Viteza asta de Formula 1 îmi aminteşte de răspunsurile unor înţelepţi ai planetei (filozofi, cercetători, profesori, scriitori) la provocarea de anul acesta lansată de platforma *Edge.org*.: „Ce ar trebui să ne îngrijoreze astăzi?" – „*What should we be worried about?*" (www.edge.org/responses/q2013). Stimulat de interesanta anchetă, unul dintre intervenienţi, David Gelernter, cercetător ştiinţific la Universitatea Yale (SUA), se arăta preocupat şi uluit de un mare paradox: într-o epocă a ultracomunicării, în care şi sfera, şi atmosfera, şi stratosfera sînt înţesate de cuvinte, cel mai vulnerabil devine însuşi cuvîntul. El îşi pierde din consistenţă, se desubstanţiază sub povara îngrămădelii de termeni, concepte şi sensuri (prescurtările şi emoticoanele abundente din mesajele adolescenţilor sînt deja un simptom al îmbolnăvirii limbii, dar revin la această faţetă a subiectului la punctul 3). Potrivit profesorului Gelernter, nestăvilita foame de cuvinte a Internetului creează o globală devalorizare a cuvîntului însuşi (*„the internet's insatiable demand for words creates global deflation in the value of words."*), iar studenţii de astăzi sînt, conform studiilor şi sondajelor, mult mai puţin înzestraţi cu abilitatea de a scrie (David Gelernter, „*Worry About Internet Drivel*", www.edge.org/response-detail/23866). De altfel, foarte multe dintre îngrijorările exprimate de renumiţii intervenienţi sînt legate de alterarea comunicării într-o epocă a comunicării şi de uciderea răbdării de atîta nerăbdare: Nicholas G. Carr, „*The Patience Deficit*", www.edge.org/response-detail/23721. Autorul citează, de altfel, analize care demonstrează nerăbdarea noastră în continuă inflaţie. De exemplu, în 2006, potrivit unui faimos studiu realizat de o reţea de magazine online, un cumpărător va abandona o ofertă a cărei pagină electronică se deschide în mai mult de patru secunde. Ei bine, se pare că „regula patru secunde", a fost înlocuită astăzi de „regula un sfert de secundă": studii realizate de Google şi Microsoft atestă că pagina electronică a ofertei este abandonată astăzi dacă nu se deschide în 250 milisecunde (practic, cît ai clipi din ochi). Ca să revin la oile mele, preiau din semnalele de alarmă ale somităţilor citate şi mă tem că beţia de cuvinte importate fără licenţă ar putea îmbăta limba română. Şi, pentru că mă refer la ritm, una e să mă bucur de o beţie pe cinste, gustată pe îndelete şi asimilată integral, şi cu totul altceva să-mi torni pe gît, pe nerăsuflate, un litru de whisky. Beţie de cuvinte, riscul de a trînti limba într-o argotică şi romgleză comă alcoolică. Riscul de a îmi înghiţi limba.

3. Copilul meu de clasa a şaptea mi-a arătat recent un schimb de mesaje între colegi. Am rămas, din nou, fără cuvinte (e drept că mesajul, deşi lung, nici nu prea avea cuvinte): prescurtări bizare, emoticoane bară la bară, diacritice abandonate, invenţii ortografice în căutare de brevet, litere în carambol, silabe încrucişate: dak, shi, thu, nush, cmf, OMG, mi.am, LOL, dnd, cmz, ily. Aşa e *cool*, tati. Mesaje laconice şi eliptice, în frondă faţă de generaţia părinţilor demodaţi, în criză de grai şi criză de timp, călcîndu-se în hieroglife, înghiţind termenii şi sorbind duhul cuvintelor. Un limbaj Morse în variantă contemporană, în care emoţiile (pozitive sau negative) nu trebuie exprimate prin vorbe adecvate, ci prin simplificatoare semne grafice. Mi se va riposta, cu oarece temei, că nu-i bai, că e amuzant – pardon, *fun*, că aşa-s ei, mai ghiduşi – că argoul există de cînd lumea, că limba-i vie, că îşi trăieşte şi ea postmodernismul ei, că hîr, că mîr. N-ar fi grav dacă păsărească generaţiei Twitter ar fi o joacă adolescentină, dezvoltată ca alternativă paralelă cu limba literară, bună ocazie de comunicare rapidă şi distractivă. De acord că, dacă asta e cheia în care trebuie să traducem limba adolescenţilor, îngrijorarea mea e nejustificată. Mă tem însă că nu e întocmai aşa şi am temerea că limba română vorbită de tînărul mediu de astăzi e afectată de o cronică laringită, iar cea scrisă, de crampe în degete.

M-aş bucura sincer să mă înşel şi să fiu contrazis cu temei. Spun asta pe emoticon de onoare!

***Florentin Ţucă** este managing partner la casa de avocatură Ţucă, Zbârcea & Asociaţii.*

Cristina COMANDAŞU

Noile discuri ale Ceciliei Bartoli

Luna septembrie 2013 aduce multe surprize pentru cei care iubesc muzica bună: sigur, e Festivalul Enescu, dar sînt şi multe discuri de cea mai bună calitate, accesibile şi celor care nu au mai prins un bilet la Festivalul Enescu.

Iar printre aceste discuri regăsim şi două care poartă marca celebrei mezzosoprane italiene Cecilia Bartoli: ele se lansează în 2 septembrie, dar pot fi ascultate la Radio România Muzical luni, 26 august, de la ora 20 şi sînt incluse şi în cadrul campaniei „Votează discul de muzică clasică al anului 2013", derulată pe site-ul www.romania-muzical.ro. Pentru cei care au ratat audiţia discurilor intrate în concurs la radio, pe site-ul campaniei sînt stocate toate emisiunile care cuprind aceste discuri, plus galerii video.

Noua pasiune a Ceciliei Bartoli – Agostino Steffani

Cecilia Bartoli a fost de la începuturile carierei ei o cîntăreaţă aparte: o voce ieşită din comun, cu o lejeritate uimitoare, o persoană extrem de inteligentă, foarte muzicală şi, mai ales, foarte curioasă profesional: ea este cea care a început să caute în arhive comori de mult uitate şi aşa s-au născut albumele *Sacrificium,* cuprinzînd arii interpretate în trecut de castraţi, sau *Maria,* un omagiu adus marii cîntăreţe a secolului al XIX-lea, Maria Malibran.

În septembrie 2012, Cecilia Bartoli îşi lansa albumul *Mission,* care s-a dovedit a fi, din nou, un succes. Pe acest album, atipic din multe puncte de vedere, inclusiv al promovării, se regăseau arii ale unui compozitor italian, în acelaşi timp preot şi diplomat, Agostino Steffani; un nume practic necunoscut pînă la asocierea lui cu Cecilia Bartoli, însă un creator cu lucrări valoroase, pierdute prin biblioteci. Acesta este albumul pe coperta căruia Cecilia Bartoli apărea rasă în cap şi îmbrăcată în preot catolic.

O voce ieşită din comun, cu o lejeritate uimitoare.

Şi o continuare...

În 2 septembrie 2013 urmează să apară alte două albume ce cuprind muzica lui Agostino Steffani: unul cu lucrări vocal-simfonice, altul cu lucrări orchestrale, înregistrate de ansamblul care evoluează pe ambele discuri, I Barrocchisti – dirijor Diego Fasolis.

Dat fiind specificul repertoriului – lucrările vocal-simfonice au, de obicei, o galerie de solişti, nu unul singur – Cecilia Bartoli nu este în prim-plan şi nici nu cred că şi-a propus să fie vedetă pe aceste discuri. De la înălţimea ei profesională îşi permite acum să apară majoritar în ansambluri (o singură lucrare vocal-simfonică dintre cele şapte de pe primul album o are pe ea unica protagonistă). Cecilia Bartoli ni se dezvăluie mai mult ca o cercetătoare a muzicii: „Stabat mater", prima lucrare de pe disc, este singura cunoscută a lui Agostino Steffani, celelalte şase au fost redescoperite de Bartoli şi au fost înregistrate în premieră mondială.

Iar muzica orchestrală a lui Agostino Steffani este una plăcută, în stilul lejer al barocului italian, cu influenţe venind şi din Franţa.

În concluzie, merită să aveţi aceste discuri în colecţie – măcar pentru a vă asigura un climat muzical plăcut pentru momente de respiro.

***Cristina Comandaşu** este critic muzical.*

ready made

„Aici întrerupe d. Costescu-Comăneanu cu vorbele «altele sub raportul militar», şi numaidecât, d. Ionescu prinde ideea, schimbă direcţia vorbirii şi începe următoarea tiradă militaro-istorico-patriotică:

«Asemenea altele sub raportul militar. Vedeţi că admit importanţa judeţelor şi sub raportul suvenirilor patriotice. Eu regret că catedrala de la Târgovişte nu se repară, căci ar merita să facem din Târgovişte un muzău al patriotismului.»"

Titu Maiorescu, *Critice,*
Editura Elion, 2000

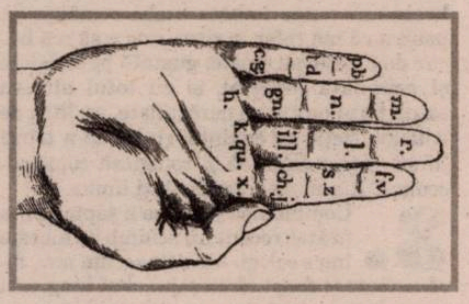

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre aristocraţia literaturii

Cînd eram mic, am auzit, în interiorul unei discuţii aprinse între taică-meu şi cîţiva amici de-ai săi, pe cineva exclamînd cu o silă enormă: „Sîntem, domnilor, o literatură mică, fără un Nobel măcar, unul singur, acolo, de sămînţă..." Inutil de precizat, pe de o parte, că, atît taică-meu, cît şi prietenii lui erau literaţi, iar, pe de alta, că eu, aflat la vîrsta preşcolară, am înţeles *nobil* în loc de *Nobel*. Aşadar, literatura României (deţineam aceste două concepte şi le puteam asocia cu uşurinţă!) nu avea nici un *nobil,* lucrul fiind, de bună seamă, extrem de grav, din moment ce implica o dezamăgire atît profundă. Nu prea pricepeam, e drept, de ce un *nobil* ar fi fost important într-o literatură (precum cea a ţărişoarei în care mă născusem), însă nu aveam vreun dubiu asupra conotaţiilor superioare ale chestiunii. Despre „nobili" ştiam deja cîte ceva din cartea masivă, cu desene minunate, a lui Al. Mitru, intitulată *Din marile legende ale lumii*. Ai mei îmi citeau consecvent din ea, fascinîndu-mă, seară de seară, cu „cîntul lui Roland", cu aventurile cneazului Igor, cu actele de bravură ale Cidului, cu epopeea frumoasei Gudrun sau cu povestea nefericitei iubiri dintre Tristan şi Isolda. Nobilul era un personaj pozitiv, care, pe lîngă vitejie, dădea mereu dovadă şi de caracter, iradiind generozitate (multă vreme după aceea, am întîmpinat probleme la şcoală în a suprapune această imagine mitic-idilică, a copilăriei, cu portretul furibund, făcut de manualele de istorie unei „nobilimi" răuvoitoare şi nemiloase, avidă după sîngele de iobag...). Absenţa sa totală din literatura noastră putea fi, prin urmare, simptomul unei necruţătoare morbidităţi. Observaţia plină de lehamite a adultului menţionat mi s-a înfipt adînc în creier, lăsînd urme, după cum se vede pînă astăzi.

Datorită profesiei filologice a părinţilor mei, am crescut într-o casă cu foarte multe cărţi, totalizînd aproximativ 5000 de volume. Operaţiunea (anuală) de ordonare/curăţare a bibliotecii constituia un eveniment la care eu participam cu o voluptate vecină fiorului erotic. Încet-încet, cărţile se adunau, pe podele, în teancuri interminabile (pînă în tavan, mi se părea mie), lăsînd mici spaţii între ele, firide fantastice în care mă strecuram cu abilitate şi mă ghemuiam ca într-o placentă, simţindu-mă protejat în mod inexpugnabil, ascuns în fortăreaţa lui Igor, în carapacea primordială, unde nimeni şi nimic nu mă putea ajunge. Acolo am învăţat să citesc, silabisind titluri misterioase şi studiind coperţi exotice, cu desene haioase. Ştiam că „turnurile" respective (cum mi le imaginam, în reveriile mele diurne) cuprindeau „literatura română" (în sfîrşit, o variantă canonică a sa, urma să descopăr mai tîrziu) şi îmi venea greu să înţeleg de ce „nobilitatea" nu ar fi fost trăsătura ei esenţială, cu atît mai mult cu cît, la umbra volumelor, te simţeai ca sub pavăza zidurilor unei cetăţi medievale, păzite de Roland ori de Cid. În plus, miresmele cernelei tipografice (a foilor, ziceam eu pe atunci, adulmecînd nesăţios fiecare pagină în parte) erau de-a dreptul îmbătătoare, determinîndu-te să te gîndeşti la strălucitoarea Guinevere a lui Arthur sau la frumoasa (şi viteaza) Kriemhild a lui Siegfried. Cum adică nu exista nici un *nobil* aici?

Cu timpul, m-am luminat, desigur, şi am priceput că nu *nobilul* lipsea, ci *Nobelul,* dar problema a rămas, în subconştientul meu, cam în aceeaşi zonă dilematică. Am descoperit (recunosc, şi cu ajutorul celebrei antologii a lui Laurenţiu Ulici, *Nobel contra Nobel)* că prestigiosul premiu nu se conferă întotdeauna pe criterii exclusiv estetice (în cazul literaturii), ci şi pe baza unui context extraartistic, aşa-zicînd „favorizant". O mică recomandare de „nobilitate" cum ar veni, detectabilă în toate cazurile, dacă eşti puţin atent la cadrul lor istoric de desfăşurare. O mică „adecvare" culturală, care, în folclorul românesc, este surprinsă perfect de proverbul: „Omul potrivit la locul potrivit." Un prieten îmi spunea odată că toţi laureaţii Nobel, indiferent de *valoarea lor reală,* sînt atinşi de aripa Îngerului Protector, care rămîne asupra lor precum un scut confecţionat din minereuri extraterestre. Deşi mult timp n-am înţeles ce vrea să zică, mai recent, am legat ideea de „adecvarea" amintită. Nu trebuie să fii numai genial (uneori, nu eşti chiar deloc!), ci şi „potrivit" cumva transcendent, „nobiliar" în raport cu standardele, rigorile şi aşteptările momentului istoric căruia îi aparţii. Acest lucru a fost asumat de numeroşi scriitori români contemporani, care încearcă din răsputeri să devină „adecvaţi" şi, implicit, „nobiliari". Faptul ar putea însă genera catastrofe. Orice activitate abordată obsesional şi încrîncenat sfîrşeşte în eşec absolut. Oare nu e cunoscut *Hamlet* al lui Shakespeare, unde prea multa şi intensa cerebralizare a unei acţiuni duce, ultimativ, la ratarea ei? Mă tem că, într-o astfel de reprezentare, *Nobilul Nobel* s-ar transforma, uşor, din cavalerul justiţiar al legendelor copilăriei mele, în latifundiarul veros şi sangvinar creionat de manualele proletcultiste.

Literatura României (deţineam aceste două concepte şi le puteam asocia cu uşurinţă!) nu avea nici un nobil.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

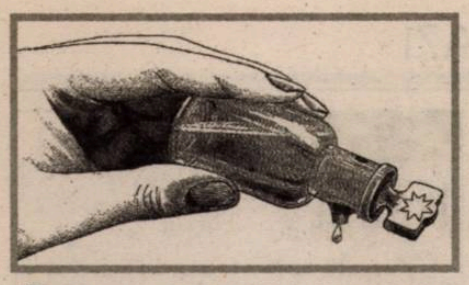

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Etichete etice

În discursul public românesc, etichetările morale negative sînt aplicate fără ezitare, în situaţii conflictuale, de ceartă şi atac: aşa aflăm, pe rînd, de la adversarii oficiali sau de la moderatorii înverşunaţi, că diverşi politicieni sînt *hoţi, criminali, corupţi, trădători* etc. Acuzaţiile sînt, în esenţă, simple insulte, exprimînd o stare subiectivă de nervozitate şi dispensîndu-se suveran de dovezi; aparţin, ca şi generalizările *(toţi fură, guvernanţii sînt nişte criminali* etc.) unui registru hiperbolic. În mod paradoxal, însă, cînd o anumită persoană ajunge să fie nu doar anchetată, urmărită şi judecată, ci chiar condamnată definitiv, adjectivele etice sînt ocolite cu pudoare, se instalează în mass-media o respectuoasă corectitudine politică. Se spune doar că respectivul a fost *condamnat pentru* furt, dare de mită, primire de mită, abuz în serviciu etc. Formula descriptivă lasă, parcă, o portiţă de ieşire (pe care o deschid larg lungile talk-show-uri de seară): poate că omul nu e vinovat, poate că ne aflăm în faţa unei teribile erori judiciare...

A nu face pasul de la o constatare obiectivă, de la o informaţie juridică (de exemplu: *condamnat pentru furt)* la o etichetare morală (de exemplu: *hoţ)* poate avea motive diferite. Unele, justificate, sînt de natură religioasă sau aparţin formelor moderne de protejare şi respect al individului: hoţul se poate pocăi sincer şi se poate converti spectaculos (în plan mistic), sau îşi poate schimba total comportamentul, reintegrîndu-se social (în plan profan). Etichetarea morală „pe viaţă" ţine de un cod al onoarei pe care modernitatea nu-l mai exhibă şi pe care spaţiul românesc pare să nu-l fi exersat niciodată cu mare convingere. În mod dramatic, poate nedrept, dar foarte util pentru buna funcţionare a unei comunităţi, acest cod spune, în esenţă, că onoarea e ceva ce, chiar de la prima abatere, se pierde – şi anume definitiv.

Desigur, etichetarea depinde şi de posibilităţile oferite (în uzul curent, nu în accepţiile juridice) de limbaj, de decupajul lingvistic al realităţii. *Hoţ* e definit în dicţionare ca „persoană care fură": descriere ambiguă, care depinde de accepţia momentană sau iterativă atribuită verbului la prezent. Definiţia se potriveşte şi situaţiei în care cineva a devenit hoţ în momentul în care a furat, prima şi poate ultima dată, dar şi cazului în care individul *obişnuieşte* să fure, în mod repetat şi profesionist. Şi mai complicat e cu celelalte infracţiuni mai mult sau mai puţin moderne: falsul, mituirea, traficul de influenţă, evaziunea fiscală etc. Nu prea dispunem de termeni care să le eticheteze mulţumitor; pentru unele dintre ele, se foloseşte tot mai des adjectivul *corupt („judecătoarea coruptă* şi-a sunat vrăjitoarea", rtv.net; *„Funcţionarul corupt* a ajuns în arest", adevarul.ro), chiar dacă în DEX, definiţia cuvîntului a rămas una limitativă, legată de sfera sexuală: „care se abate de la morală; desfrînat, depravat, stricat". Pentru *corupător,* lucrurile stau şi mai rău: chiar şi Internetul furnizează atestări mai ales pentru ipostaza „corupător de minore". Nu-i vorbă, presa recurge uşor la registrul colocvial şi la inovaţii expresive: etichetele *şpăgar, penal, puşcăriabil* sînt rostite şi scrise cu destulă dezinvoltură: *„Rectorul şpăgar,* oripilat de celulă" (evz.ro); *„Directorul penal* de la Camera Agricolă, apărat de colegi" (adevarul.ro); *„Deputatul puşcăriabil* a şters-o iremediabil!" (lideruldeopinie.ro). Doar că aceste adjective au o notă de neseriozitate, o amuzantă lipsă de responsabilitate, care le plasează mai aproape de insulte decît de o judecată etică obiectivă. În mod surprinzător, adjectivul *necinstit,* vechi şi cu aplicabilitate generală, pare aproape ieşit din circulaţie: am găsit doar cîteva atestări contemporane (majoritatea din texte literare şi juridice) pentru sintagma *funcţionar(ul) necinstit.*

Hoţi, criminali, corupţi, trădători etc.

Lumea contemporană are, totuşi, ciudăţeniile ei: aparent reneagă (ca teorie generală) codul onoarei; de fapt, îl aplică adesea, fără să o recunoască. Cei care ascultă doar mesajul public (mai ales lamentaţiile despre degradarea ireversibilă şi relativismul judecăţii etice) pot fi păcăliţi: ajung să creadă că, într-adevăr, toată lumea fură, că toate examenele se trec prin şpagă, toţi copiază, totul se uită şi nici o culpă din trecut nu mai contează. Or, se prea poate să descopere – prea tîrziu – că riscurile sociale sînt mult mai mari decît credeau şi că onoarea pierdută chiar nu se mai întoarce.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

Cum ne rămîne în minte Costică Ştefănescu?

Cum „ne", nu ştiu. Ştiu cum „îmi". Îmi rămîne în minte ceva despre cine era Costică Ştefănescu. Pentru că nu putea fi oricine. Mă refer la meciurile din curtea şcolii, sau din „vale", maidanul prăfuit de lîngă baltă, Balta Albă. Costică Ştefănescu trebuia să fie un tip înalt, cu „statură", cu voce autoritară, cu şuturi în fund cui nu făcea ce trebuie. Trebuia să sară bine la cap şi să deposedeze necrutător, dar elegant. Trebuia să fie un şef. Un şerif. Despre original îmi rămîne imaginea unui tip drept, la propriu. Asta cîteodată determina figuratul. Îmi pare rău că după el şi ai lui rămîne o gîlceavă a unor moştenitori scăpătaţi. Craiova lui, a lor, era o bucurie, o supapă, o nebunie în care te aruncai ca să scapi de absurd. Ştefănescu era raţiunea acelei nebunii. Îmi pare rău de sfîrşitul lui, dacă aşa a fost. Costică a făcut o ultimă deposedare, s-a deposedat pe el însuşi de viaţă. Nu-l cauţionez pe Cîrţu, care a spus că nu s-a dus să-l vadă ca să-l ţină minte aşa cum era odată. Trebuie să nu te cruţi pe tine ca să-i alini pe alţii, să te ţii tare, să-i vezi ca să se vadă pe ei în tine aşa cum erau. Dar pricep că există imagini care nu mai aparţin posesorilor. Poate că ar trebui să avem un gînd despre ce se află în spatele unor astfel de tablouri. Prea ades uităm acel loc ascuns, în care se adună praful.

Radu NAUM

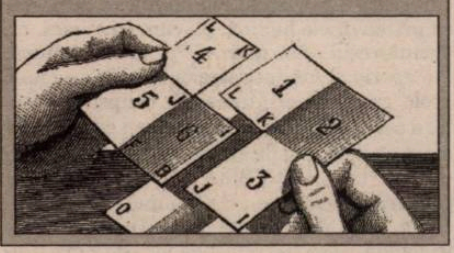

PUBLICITATE

Experimentalistul reprimat din fiecare

Grolsch AWAKENING

Pentru cei mai mulţi dintre noi, prinşi între liste cu „to do"-uri, remindere şi deadline-uri, opt ore zi, cinci zile pe săptămînă, zile sfîrşite deseori surfînd de pe canapele zecile de canale TV printre emisiuni care nu ne spun nimic şi pe care oricum le-am mai văzut şi anul trecut, week-end-urile au rămas un fel de insule pe care ne retragem, în sfîrşit, liberi, cu noi înşine şi cu propriile idei.

Captivi între monitorul de la job şi ecranul TV de acasă, exersînd conformismul pînă la epuizare, ne reprimăm natura experimentalistă pînă la ignorarea pasiunilor şi pierderea personalităţii noastre creatoare ce ne defineşte identitatea şi ne face să ne simţim importanţi, unici, vii.

Grolsch, proud sponsor of the experimentalists since 1615, îşi propune să trezească experimentalistul reprimat din fiecare, să-l inspire şi să-l ajute să prindă mai mult curaj în a se exprima oricînd şi a pune în practică doar ceea ce-i place şi-l interesează cu adevărat.

Campania Grolsch Awakening doreşte să provoace creativitatea şi curiozitatea celor care vor şi pot să facă şi altceva. Pentru că ideile trebuie duse pînă la capăt, iar pasiunile pot deveni cel mai bun mod de exprimare, Grolsch propune, ca o alternativă la Facebook, un alt mediu digital al exprimării propriei creativităţi: comunitatea experimentalist.ro.

Puterea şi impactul ideilor vor fi, astfel, testate pe experimentalist.ro în forme eliberate de orice constrîngeri, fără cenzură şi fără graniţe. Iar pentru asta ne bazăm pe puterea voastră de a imagina şi inspira, a celor care sînteţi deja acolo. Vrem să vă provocăm să le arătaţi şi celorlalţi, celor mai mulţi dintre noi, cît de uşor se pot deschide chakrele experimentaliste şi cît de departe îţi poţi explora creativitatea.

Pentru asta, am ales cinci domenii creative: fotografie, modă, DIY – creative recycling, design şi muzică, şi un comando de artişti responsabili cu lobby-ul pentru fiecare din acestea. Primii care au răspuns provocării Grolsch au fost Mihai Dobrovolschi, Bitză şi băieţii de la OCS.

Arătaţi-le celor mai mulţi dintre noi plăcerea de a te exprima dincolo de limitele obişnuite şi puterea de a gîndi neconvenţional. Învăţaţi-i bucuria de a gîndi nonconformist şi de a face ceva absolut gratuit! Fiţi mentori! Oferiţi inspiraţie! Provocaţi! Fiţi metaexperimentalişti şi metaartişti! Iubiţi-vă publicul şi ajutaţi-l să creeze, la rîndul lui! Faceţi ceea ce ştiţi mai bine şi inspiraţi experimentalistul timid din celălalt să ia atitudine!

Cu Grolsch Awakening, sperăm să trezim creativitatea celor mai mulţi dintre noi, să o ajutăm să depăşească cercul prietenilor de bere de la terase şi al prietenilor virtuali de pe Facebook, să se manifeste mai des şi oriunde poate aduce revelaţie, bucurie şi libertate. Printr-un Power Point spontan şi inedit. Printr-o pereche de ochelari care te face vizibil. Printr-o poveste nemaiauzită care înviorează cea mai serioasă şedinţă. Vrem să provocăm inspiraţia să iasă din timpul liber şi să elibereze şi restul timpului de sub jugul convenţionalului şi al plictiselii. Pentru cît mai mulţi dintre noi.

Noroc, spor şi inspiraţie!

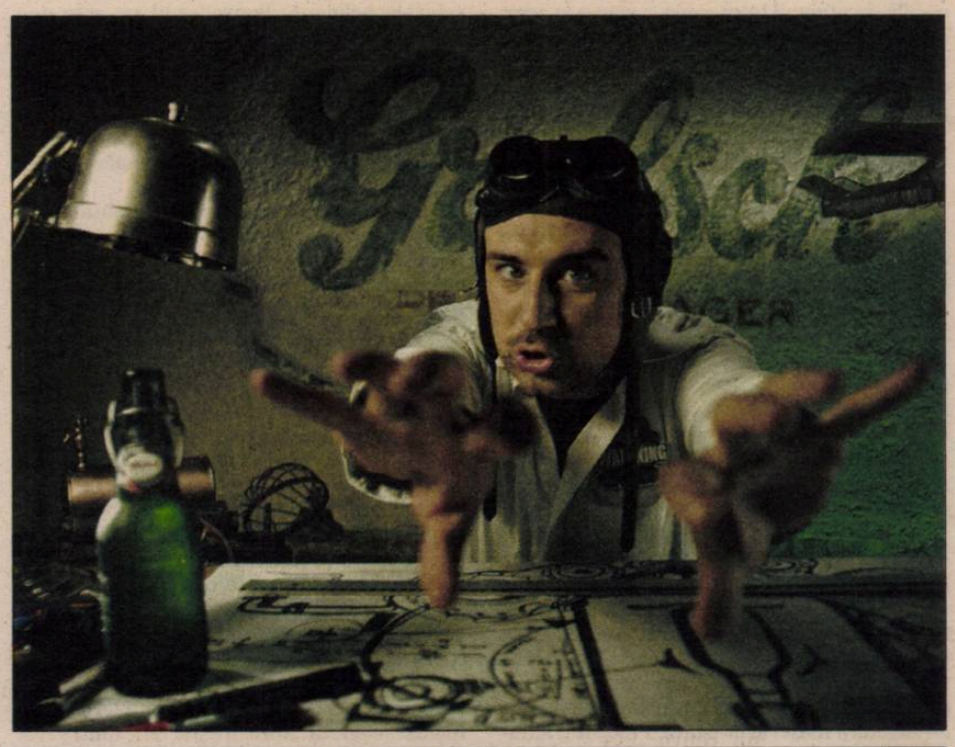

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Cui îi pasă de cercetare?

Revista *Nature* trage iarăşi un semnal de alarmă cu privire la dezastrul din cercetarea românească. Habar nu am cine va citi acest articol sau pe cine va interesa. Eu cred că pe nimeni. Am citit, înainte de a trimite spre *Dilema veche* acest articol (22 august), o reacţie a domnului Răsvan Lalu, pe Contributors.ro. Probabil singura. Vor mai fi, poate, două-trei intervenţii şi subiectul o să moară aşa cum a murit de fiecare dată. E cald, e vară, e încă vacanţă, de ce ne-ar păsa de cercetare sau de educaţie? Şi apoi, la ce ne ajută atîta cercetare, atîta educaţie, cînd banii, singurul lucru care a ajuns să mai însemne ceva în lumea noastră de astăzi, se fac altfel, fără cercetare şi fără prea multă educaţie? Modelul reuşitei sociale nu prea mai are nimic de-a face cu educaţia.

Cercetător fiind, prins, aşadar, în lehamitea educaţională generală, nu plictisul domnului ministru Mihnea Costoiu mă deranjează, nu superficialitatea păguboasă a doamnei expert Ecaterina Andronescu mă irită, nici măcar blazarea mediocră a domnului ministru Remus Pricope nu mă surprinde, ci masa amorfă a cercetătorilor şi a universitarilor. „Lucrez" – ca să folosesc un barbarism – în cercetare din 1999 şi predau în învăţămîntul superior din 2005, aşadar, se poate spune că am oareşcare experienţă. Nu multă, ci, acolo, cît să pricep unele lucruri. Şi, cum spuneam, nu dezinteresul celor mari, de pe arena politică, mă sperie şi mă întristează (de-aia au ajuns acolo, ca să fie dezinteresaţi!), ci lipsa de reacţie a celor implicaţi în cercetare şi educaţie. O stare de inerţie şi de apatie profundă se aşterne peste tot şi toate. Binecuvîntatele „lasă, bă, că merge şi aşa", „ce-o da Domnul" şi „dacă nu curge, pică" au virusat şi această categorie profesională, dacă n-o fi fost ea virusată din timpurile mai vechi. Revista *Nature* vorbeşte despre sistem, acuzînd o parte a lui şi idealizînd o altă parte, fără a vorbi însă de oamenii din sistem. Or, oamenii sînt cum sînt: cercetătorii şi profesorii universitari stau în banca lor, ştiind că dacă nu „curge, tot pică ceva", aşteptînd mila stăpînirii, temîndu-se că de vor deveni cuvîntători, vor avea de pierdut.

Zilele trecute, unul dintre colegi se justifica astfel: „Primesc 5 lei, de 5 lei fac cercetare." Or, aici e hiba. După mine, a face cercetare înseamnă pasiune, devotament, hărnicie şi muncă, multă muncă. Cercetarea nu începe la 08,00 şi se termină la 16,30, conform programului de lucru al bugetarilor (că şi cercetătorii sînt bugetari, nu-i aşa?!). Şi nici nu presupune împietrirea, opt ore de lucru, într-un birou. Cercetarea, şi aici vorbesc despre domeniul umanist, presupune cotrobăirea fără încetare prin arhivele timpului trecut, lecturi încrucişate prin arhivele prezentului, pasiune şi disponibilitate, investiţie totală în arta minuţioasă a reconstrucţiei. Toate acestea ajung să ocupe timpul diurn şi o parte din timpul nocturn. Inspiraţia, viziunea, ideile se aşază diferit de timpul diurn dedicat bugetarilor. Plus, pentru a ajunge la toate astea, pentru a deveni posesorul unei idei, pentru a beneficia de experienţa cercetării, pentru a găsi soluţii, pentru a avea revelaţia entuziastă a unui „Evrika!", cercetătorul are nevoie de ani de ucenicie, de „formare", de alergat prin labirintul cunoaşterii iniţiatice.

Cît despre prestigiu şi valoare... A fi cercetător în România anului 2013 a devenit o glumă proastă. A „lucra" într-o universitate – adică a putea spune: sînt lector, conferenţiar, profesor – mai înseamnă ceva. Dar cînd spui cuiva că eşti cercetător, nu prea te crede nimeni. Şi în cazul meu, circumstanţele – secol XVIII, familie, moravuri, modernizare – agravează poziţia. Ţăranii de prin satul meu natal mă privesc cu suspiciune şi cred că sînt un pierde-vară care deplasează nişte hîrtii printr-un birou. Şoferii de taxi mă întreabă cu neîncredere: „Există aşa ceva la noi? Nu mai bine vă făceaţi profesoară?" Pentru medicul meu, sînt ziaristă, că de-aia scriu la *Dilema;* pentru cei din media, sînt enciclopedia care poate fi aşezată pe un scaun, într-o emisiune, că dă bine.

Investiţia trebuie să fie permanentă, iar rezultatele vin destul de greu. În aceste condiţii, nu e de mirare că lumea nu prea are timp de aşteptat. Şi, cum selecţia este una complet otrăvită de parazitism şi impostură, valoarea nu poate fi decît un rezultat prost. Cît despre investiţia financiară... Vorbe mari! Cui îi pasă?!

Pentru mulţi dintre colegii mei, cercetarea a devenit o sinecură – cu alte cuvinte, „mai pică ceva", în timp ce au alte joburi, alte treburi, multe altele de făcut. Profesorii universitari sînt interesaţi tot de melagurile bunăstării: au două, trei, patru norme, joburi pe unde se poate, iar de prepararea cursurilor sau de lucrul efectiv cu formarea studentului nu prea mai au timp. Se ridică din umeri, cu explicaţia eternă: „Familie grea, remuneraţie mică." În timpul ăsta, şandramaua cercetării (şi implicit a educaţiei) se duce de rîpă. Şi?! Nici n-ar avea cum să fie altfel, din moment ce nimic nu ne leagă de profesie. Vocaţie? O raritate. Bani să iasă. Numai că banii nu înseamnă totul.

Am în minte două modele care au contribuit fundamental la formarea mea ca om, mai întîi, şi ca cercetător, mai apoi: profesorii Andrei Pippidi şi Şerban Papacostea. Cine cunoaşte parcursul domnului profesor Şerban Papacostea va înţelege ce înseamnă cercetarea erudită, făcută din şi cu pasiune. Chiar şi cînd nimănui nu-i păsa de cercetare. Mă înclin cu smerenia ucenicului în faţa unor astfel de modele.

anti nostalgia

Portret

„Chipul fizic al lui George Enescu este însăşi definiţia muzicii care este proporţie. Fiinţa sa este de o venustate desăvîrşită, care s-a clarificat mereu în cursul vieţii ca sunetul unei violine. Frumuseţea sa n-are nimic fiziologic, de natură să atragă turburări afective în sufletul ascultătoarei. E o frumuseţe rece, numerică, orfică, de esenţă metafizică, încît pare o criptogramă a muzicii sale însăşi. Nu altfel mi-am închipuit pe Orfeu narcotizînd pădurile sau pe Amfion care clădea Teba în sunetul lirei. Istoria muzicii întrebuinţează cu oarecare exces apelativul divin. Totul e dumnezeesc în împărăţia Euterpei. Este într-aceasta şi un efect al abstracţiei desăvîrşite a acestei arte imateriale, care fuge de măsurile materiei. Dacă ne mărginim să dăm acestui cuvînt numai înţelesul desăvîrşitei abstracţii, chipul lui Enescu este într-adevăr un stil divin. Beethoven este patetic, Wagner este sarcastic şi fantasc, Paganini este un saltimbanc, prestidigitator, pletele şi negul de pe nas al lui Liszt prevestesc trembolenţa mîinilor agitate de ceardaş, portretul lui Enescu este liniştea muzicii antice, readuse la modul lirei. În mîna sa violina pare un anacronism şi ne e mult mai firesc să-l închipuim adiind leneş lira străveche. În făptura sa este o lenevie şi o moliciune fără efeminare, rece ca anatomia geometrică a statuarei antice. Arta lui Enescu este toată aci, fie ca autor, fie ca interpret. El dă frazei muzicale un luciu neted de marmură, care înfioară prin răceala ei voluptoasă şi face pe femei, devenite livide, să-şi acopere faţa cu mîna. El nu trezeşte furtuni în păduri de stejar germanice, nici ţipete pasionale, nici o mecanică diabolică de prestidigitaţie. Modul său este olimpic, fără histerie şi patimi violente, fără tocsine, fără corn silvestru, sublimat de stridenţa materială a instrumentului. "

G. Călinescu, „La un portret al lui George Enescu", în *Adevărul literar şi artistic,* 1 noiembrie 1931

Dan LUCA

Atmosfera Bruxelles

Locuiesc în Bruxelles-ul european de 16 ani. Sînt în permanent contact cu expaţi, funcţionari din instituţiile europene, cu angajaţi din sectorul privat, europeni, români, dar nu numai. Ei sînt în marea lor majoritate cu studii superioare, bine plătiţi, sociabili, deci timpul trece rapid şi plăcut în acest amalgam de profile. Lucrînd în diferite instituţii, în cele mai multe cazuri, europeanul de Bruxelles intră prea puţin în contact cu belgienii, iar aceştia nici nu sînt cei mai buni vorbitori de franceză sau olandeză – viaţa acestora se „personalizează" în funcţie de specificul activităţii pe care o desfăşoară.

Cum aş putea să descriu mai bine atmosfera capitalei belgiene/europene? Sute de evenimente zilnice – conferinţe, dezbateri, manifestaţii culturale sau de branding naţional (mai mult sau mai puţin prezente în anumite cazuri...).

Un nou sondaj recent, legat de viaţa a mai mult de 9000 de cetăţeni europeni din Bruxelles, prezintă o imagine a acestei comunităţi speciale, încercînd să clarifice dacă „imaginea de expatriat în Bruxelles, care trăieşte pe o insulă elitistă, reflectă de fapt adevărul." În final, raportul a ajuns să confirme o mare parte a miturilor apărute pe acest subiect. Aproape 74% dintre expaţii europeni care au răspuns la sondaj consideră – „comunitatea internaţională trăieşte într-o lume proprie şi are puţine contacte cu alţi rezidenţi din Bruxelles." „Nu cunosc suficient de mulţi belgieni" – este o afirmaţie a mai mult de 60% din respondenţi, aceştia simţind că ar trăi într-un „balon", separat de locuitorii nativi ai oraşului. Procentul ajunge chiar la 80% pentru nou-veniţi, care au trăit în Bruxelles pentru mai puţin de doi ani.

Cercetarea complexă a analizat inclusiv participarea comunităţii de expaţi la evenimentele culturale şi alegerile locale, şi opinia lor cu privire la calitatea serviciilor oferite în capitala belgiană. Bruxelles-ul nu este una dintre capitalele cele mai curate, iar mai mult de jumătate dintre cei chestionaţi nu au fost de acord cu afirmaţia că s-au simţit mai siguri în Bruxelles decît în alte oraşe europene importante, ceea ce confirmă numeroase cazuri de infracţiuni minore şi furt, în unele cartiere ale oraşului.

Pe partea pozitivă, aproape jumătate dintre respondenţi consideră calitatea vieţii, în Bruxelles, „mai bună decît în alte mari oraşe europene". Locuinţele sînt considerate în general mai ieftine (38%) şi ofertele culturale sînt văzute ca „bogate şi variate" (78%). Expaţii sînt de acord că asistenţa medicală este „de înaltă calitate" (60%) şi că Bruxelles-ul este „un oraş gastronomic" (70%).

Pe termen lung, ancheta a dezvăluit o înclinaţie pentru expaţii UE de a se integra bine în comunitatea locală. Cu cît stau mai mult cu atît mai probabil se pare că expatriaţii vor ieşi din „bula europeană".

Puţin peste jumătate din respondenţi au declarat că ar dori ca, în cazul administraţiei publice de la Bruxelles, să se vorbească mai mult limba engleză, fiind un handicap pentru cei care nu vorbesc franceza sau olandeza. Apropo de asta, în ultima vreme s-a schimbat şi abordarea francezilor faţă de limbile străine, inclusiv engleza. Aproximativ 80% dintre respondenţii unui recent studiu au declarat că folosesc în principal limba engleză în viaţa lor de zi cu zi, în relaţie cu alţi profesionişti UE de la Bruxelles, subliniind un sentiment crescînd de pragmatism faţă de limbile străine.

Franceza rămîne încă utilizată pe scară largă, la Bruxelles. Michel Soubies însă, un fost funcţionar al Comisiei Europene, care se numără printre cei care au răspuns la sondaj, a declarat că executivul UE ar trebui să lupte împotriva tendinţei de monolingvism pentru a reveni la ceea ce el a descris ca fiind „multilingvism controlat", cu patru sau cinci limbi.

Cînd expaţii UE aleg să rămînă la Bruxelles pentru mai mult de zece ani, 77% devin proprietari de case, ceea ce reflectă atractivitatea pieţei imobiliare din Bruxelles. Realizatorii sondajului subliniază că toate problemele menţionate reprezintă un fenomen natural, „integrarea este întotdeauna un proces complex, la început".

Diplomaţi, reprezentanţi ai organizaţiilor nonguvernamentale, ai federaţiilor industriale, consultanţă, media, corporaţii, think thank-uri sînt concentraţi în jurul pieţei Schuman.

...Turişti! Aceştia vin să vadă unul dintre locurile principale de luare a deciziilor comunitare, cu implicaţii majore asupra vieţii fiecărui cetăţean. Chiar dacă nu este Ziua porţilor deschise, Serviciul de vizite al Comisiei va îmbunătăţi cunoştinţele turiştilor despre Uniune. Organizate la Centrul pentru vizitatori situat în apropiere, aceste prezentări au o durată de 90 de minute şi sînt urmate de o sesiune de întrebări şi răspunsuri. Comisia nu este singura instituţie UE care se poate vizita. Consiliul UE oferă conferinţe de informare, iar Parlamentul European găzduieşte vizite individuale sau pentru grupuri organizate, ocazie cu care putem asista la o sesiune plenară sau la un eveniment public, participarea fiind gratuită.

Profitînd de poziţia de capitală a Europei, Bruxelles-ul reuşeşte să promoveze şi valorile proprii. Pe lîngă sediile acestor instituţii, poţi vizita o serie de muzee: Muzeul jucăriilor, Muzeul regal de arte frumoase, Muzeul filmului; pieţe şi parcuri, poţi admira arhitectura, te poţi relaxa într-o cafenea boemă sau pe o terasă, degustînd unul dintre sutele de feluri de bere tradiţională. După o astfel de vizită, Bruxelles-ul nu va mai părea la fel de sobru.

Bruxelles-ul, o capitală a contrastelor, este extrem de animat, mai ales în perioadele de vacanţă cînd, pe străzi, în localuri şi magazine, întîlneşti turişti din toate colţurile lumii. Localurile oferă posibilităţi variate de alegere, din diferite culturi gastronomice, de la fructele de mare specifice întregii ţări, la bucătărie grecească, italiană, chinezească, turcească sau marocană. Muzica străzilor sau a pub-urilor va aminti şi ea că te afli într-un oraş unde poţi regăsi unul dintre cele mai mari mozaicuri culturale.

Belgia şi Bruxelles-ul au ştiut să valorifice avantajul găzduirii instituţiilor europene. Menţionam cum a devenit Bruxelles-ul un pol de organizare a congreselor europene şi internaţionale, dar e mai mult decît atît. S-a dezvoltat un turism de nişă, unde turistul îşi petrece maximum două-trei zile în Bruxelles. Chiar dacă brandul este supraevaluat, belgienii cunosc realitatea – nu e prea mult de vizitat pe aici, aici nu e Paris sau Roma, şi nici măcar Atena sau Istanbul.

***Dan Luca** este directorul Reţelei Europene EurActiv şi profesor la universităţi din Bucureşti (SNSPA) şi Cluj-Napoca, Bruxelles, Gorizia (Italia).*

Colecții cu dichis **DILEMA** VECHE

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ

Mozart, Beethoven, Brahms, Schumann, Grieg

Colecționează cele 6 CD-uri!

CADOU: Casetă de colecție

14,99 lei
Revistă + CD

Radio România Muzical

Din 29 august, în fiecare joi, doar cu **Dilema veche**

UNIVERSAL
UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

PARTENER CULTURAL
GEORGE ENESCU FESTIVAL

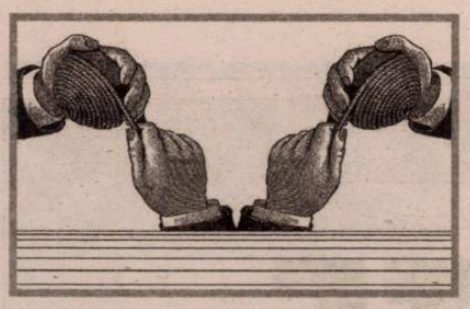

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cărţi de istorie cinstite

■ **David S. Landes, *Avuţia şi sărăcia naţiunilor. De ce unele ţări sînt atît de bogate, iar altele atît de sărace*, Polirom, 2013.**

Este, în mod clar, vremea cărţilor de istorie care explică totul prin foarte puţin – epoca unor teorii mari, ambiţioase. Jared Diamond, prin a sa *Virusi, arme şi oţel* (Editura All), explica totul prin geografie pură: Europa, cu munţii săi care au fragmentat comunităţile, s-a ales cu regate mici, în eternă competiţie; China, cu cîmpiile sale nesfîrşite, s-a ales cu un regat mare, unit şi, deci, vulnerabil la şocuri extreme; aşezarea pe anumite paralele a dus la anumite boli care, şi ele, au avantajat Europa etc. Ian Morris, tradus tot de Polirom anul trecut, cu a sa *De ce Vestul deţine încă supremaţia şi ce ne spune istoria despre viitor*, a elaborat un index al dezvoltării socio-economice şi a avut curajul să-l aplice la toate societăţile, din preistorie pînă azi. Iar Niall Ferguson a identificat cîteva „aplicaţii"/ realizări – gen piaţa liberă sau drepturile intelectuale care au încurajat invenţia –, care au făcut diferenţa între Occident şi restul lumii *(Civilizaţia. Vestul şi Restul* – Polirom). Le-am recenzat pe toate în această rubrică. Cartea lui Landes este şi nu este din această serie. Profesor de istorie şi economie la Harvard, decedat luna trecută, Landes pare mai degrabă precursorul celor pomeniţi mai înainte. Cel puţin Ferguson îl recunoaşte ca pe unul dintre mentorii lui.

Dacă ar fi să rezum răspunsul său la întrebarea din subtitlul volumului – de ce unele ţări sînt bogate şi altele sărace –, n-aş putea zice decît că răspunsul e complex. Spre deosebire de ceilalţi, Landes nu are o soluţie lesne de pus în cîteva slide-uri de Power Point. El trece lejer de la un episod istoric important la altul, reţinînd cîte o concluzie limitată. Cum s-a chinuit Franţa decenii la rînd să afle secretul oţelului, cum se pot plasa naţiunile în funcţie de capacitatea de a produce ceasuri (lumea islamică şi cea chineză erau fascinate de ceasurile mecanice ale europenilor, dar nu au putut să le producă ele însele şi nici nu e clar dacă au vrut. În schimb, deşi erau mult mai sărace la începutul modernităţii, ar fi trebuit să prevedem creşterea Suediei şi a Danemarcei: de la 1700 încolo, erau capabile să producă propriile ceasuri). Iar ceasul este acel gen de detaliu în aparenţă pe care Landes îl foloseşte pentru a trage concluzii mai largi: o societate are nevoie de ceasuri pentru a organiza producţia, ceasul înseamnă cucerirea timpului şi este vital pentru a pune bazele unei economii moderne. Problema cu chinezii şi cu lumea islamică, la acel moment, nu e faptul în sine că nu au produs ceasuri, ci că nu au simţit nevoia de ceasuri.

În lumea nouă, descoperirea de teritorii nu aduce automat bogăţie, e important cum le organizezi – precum au aflat spaniolii. Tratamentul diferit al imigranţilor de către SUA şi Argentina ar putea explica decalajul actual – pînă în 1930, doar 5% din imigranţii de acolo au cerut cetăţenia argentiniană, pentru că nu aducea avantaje, nu aveai şanse să primeşti pămîntul acaparat deja de nobili, deci rămîneai tot proletariat urban; în schimb, cetăţenia te făcea pasibil de serviciul militar – în acest timp, SUA primea imigranţi, îi încetăţenea şi le dădea pămînt în Vest. În plus, Landes dezgroapă episoade istorice acum obscure, pentru a-şi proba ideile, cum ar fi eşecul industriei de bumbac egiptene sub paşa Muhammad Ali – un gigantic proiect dirijat de statul egiptean, care dorea să recupereze decalajul industrial faţă de Anglia făcînd din Egipt o putere în industria textilă –, s-a blocat pentru că îi lipsea o forţă de muncă calificată şi care să nu fure sau să strice maşinile.

Interesant e cum vede Landes un episod dat des ca exemplu acum: înfrîngerea aztecilor de către mîna de oameni a lui Cortés. Cu acest episod îşi începe Jared Diamond cartea sa celebră şi, pentru el, este întîlnirea care arată importanţa virusilor şi a armelor moderne – era inevitabil ca spaniolii să învingă. Fără să-l contrazică (nici nu avea cum, pentru că această carte e scrisă înaintea celei a lui Diamond), Landes atrage însă atenţia asupra unui detaliu: aztecii înşişi au construit un imperiu bazat pe teroare, au inventat sacrificiile umane în masă, ca metodă de a băga spaima în popoarele cucerite. Asta a făcut ca spaniolii să găsească permanent aliaţi activi împotriva aztecilor. Şi chiar şi aşa, victoria lor nu a fost deloc evidentă. Trei sferturi din mica trupă iniţială a lui Cortés au murit în diverse înfruntări şi doar faptul că a avut aliaţi locali, care le-au dat timp să respire şi să primească întăriri tocmai din Spania, a făcut victoria europenilor posibilă – ceea ce nu e tocmai conform cu schema simplistă „dacă ai cai şi arme de oţel, baţi pe oricine" a lui Diamond.

Dar ce face cartea şi mai atractivă sînt două aspecte neobişnuite la acest nivel: simţul umorului, etalat nonşalant prin diverse poante, şi un eurocentrism asumat, deschis, fără scuze, fără rest, reconfortant. Cartea este presărată de poante, Landes face mişto de adversarii săi ideologici aşa, în treacăt, din rever, la modul: (despre Benin) „În 1960 şi 1989, cele mai mari produse ale acestei ţări au fost propaganda marxist-leninistă şi loviturile politice" (p. 422), sau: „trăncăneala antisionistă este cel mai de succes produs al Orientului Mijlociu arab" (p. 440). Şi, dincolo de poante, rămîne asumarea de către Landes a teoriilor clasice despre modernizare – acele teorii care explică fără să se scuze de ce Occidentul a fost mai bun şi cum ar trebui copiat pentru a avea succes, acele teorii pe care corectitudinea politică, marxismul şi tiermondismul au încercat în diferite feluri să le sugrume. Altfel, Landes nu se fereşte să spună că religia islamică şi tradiţiile arabe au sufocat inovaţia şi schimbarea; că invenţiile multe produse în China de-a lungul istoriei au rămas inutile şi, de fapt, nu au contribuit cu nimic la dezvoltarea ştiinţei moderne (dacă cineva reinventează în Europa şi răspîndeşte la nivel de masă ceva ce seamănă cu ce a inventat un chinez obscur, acum o mie de ani, şi nimeni în China nu mai ştia de invenţia respectivă, asta nu înseamnă că cei doi au merite egale în dezvoltarea ştiinţei). Apoi – zice Landes –, masele din India trăiau îngrozitor înainte de venirea britanicilor şi nici urmă de India idilică pe care s-o fi pîngărit Occidentul hain. Filaturile indiene sînt date drept exemplu în istoriografia tiermondistă, ca o industrie incipientă care ar fi dus la industrializare locală dacă nu ar fi apărut Marea Britanie. Dimpotrivă – spune Landes –, forţa de muncă era atît de abundentă în India şi atît de oprimată, încît patronii puteau angaja mereu femei sau *paria* ieftini, nu exista nici un stimulent pentru inovare tehnologică. Şi nici cadrul legal şi mental pentru asemenea inovaţii – meseriile erau învăţate din copilărie şi segregate pe caste şi pe sexe, fiecare îşi avea locul său fix şi de neschimbat în societatea indiană care căuta armonia, nu dezvoltarea. Deci, cine să inventeze. Şi, mai ales, de ce?

În fine, un banc rusesc spus de Landes pentru a ilustra un tip de gîndire care dăunează: cică ţăranului rus Boris îi moare capra şi Dumnezeu îl întreabă cum poate să-l ajute, iar Boris zice că vrea să moară şi capra lui Ivan. Tipic românesc, nu-i aşa?

Cea mai bună şi cinstită istorie modernă a românilor.

■ **Antoaneta Olteanu, *Rusia imperială – o istorie culturală a secolului al XIX-lea*, Editura All, 2011.**

O carte cinstită, despre un subiect puţin abordat în România: Rusia ţaristă. Nu rupe gura tîrgului cu interpretări sau teorii – de fapt, nu are aproape nici o interpretare sau teorie. Doar descrieri a ceea ce era Rusia înainte de Revoluţia bolşevică, organizate pe capitole necronologice foarte diverse: de la cum a devenit boierimea nobilime, pînă la cum a fost inventat ceaiul rusesc, trecînd, bineînţeles, prin teme majore, ca desfiinţarea iobăgiei sau apariţia curentelor care ţin de panslavism. Important pentru cultura generală.

■ **Keith Hitchins, *Românii. 1774-1866* şi *România. 1866–1947*, Humanitas, 2013.**

Humanitas a reeditat ceea ce consider a fi cea mai bună şi cinstită istorie modernă a românilor (precedenta ediţie era din 1998). De fapt, sînt două volume separate – primul acoperă perioada de la Tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774), pînă la instaurarea domnului străin, iar al doilea – perioada monarhiei, de la Carol I pînă la instaurarea republicii comuniste. Tratatul din 1774 înseamnă ruperea dependenţei complete faţă de Imperiul Otoman, atunci a obţinut Rusia dreptul de intervenţie în Principate. Şi a profitat din plin de asta, ajungîndu-se la o cotutelă. Argumentele lui Hitchins de a considera 1774 o dată atît de importantă încît să înceapă o istorie cu ea sînt plauzibile – guvernate ca provincii turceşti cu regim special, cu domnitori văzuţi ca simpli dregători înalţi otomani, Principatele trec atunci la un statut mai complicat, care le va arunca, în final, pe altă orbită. Mi-e clar şi de ce nu este această dată atît de importantă în istoriografia românească: nu dădea bine să zicem că eram provincii turceşti, cînd restul cărţilor de istorie se chinuiau să arate cît de speciali am fost şi cum am apărat Europa de turci. Am preferat, deci, să facem din 1821 piatră de hotar, ridicînd la rang de revoluţie de eliberare naţională o răzmeriţă condusă de Tudor Vladimirescu în flancul revoltei greceşti antiotomane. Şi nici nu ar fi bine să admitem că ieşirea treptată de sub pulpana turcească s-a declanşat prin apariţia unei alte planete cu gravitaţie puternică – Rusia – şi doar bătălia dintre cele două a produs fisurile prin care s-a putut manifesta politic mişcarea naţională. Dar astea sînt consideraţiile mele. Hitchins nu duce astfel de bătălii şi nici nu are nimic de demonstrat. De-asta reuşeşte să scrie o istorie a românilor care e reconfortantă, informativă şi cinstită. Scrisă pentru publicul occidental, vrea să explice şi să informeze fără a băga degetul în ochi cu fantasme naţionale, fără a explica nici de ce am fost cei mai viteji şi mai înţelepţi dintre europeni (cum face istoriografia tradiţională română), nici de ce sîntem altfel într-un mod cumplit (cum încearcă vulgata tabloidă Mircea Badea – Lucian Boia). Şi dacă aveţi impresia că ştiţi istoria românilor, că aţi citit destule, veţi avea surpriza pe care am avut-o şi eu: sînt multe de spus şi de aflat dacă dai deoparte balastul ideologic.

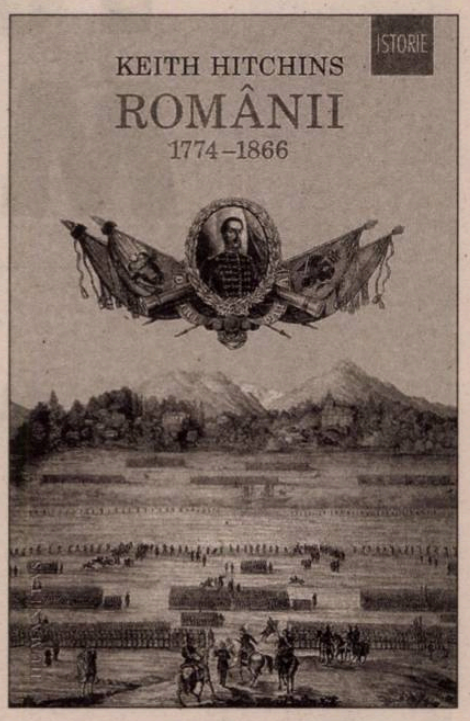

facebook.com/ Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Banul n-are valoare

Şi cum nu are, este bine să cumperi cu sufletul, cu cheful, cu ţîfna, dar cheful şi ţîfna să fie pregătite de-acasă, bine rumenite. Mergi altfel în magazin şi te pierzi. De toate şi nimic. Cumpărătura se face cu mîna şi cu capul. Mîna alege, pipăie, capul planuieşte. Nu-mi place să cumpăr_tras de sfoara nervilor. Nu simt nimic şi-n punga de cumpărături nu se adună nimic din ceea ce ar putea să-mi dea puterea zilei de mîine. Dacă tu cumperi cu spleen, cu draci, de singurătate, cel mai bine este să n-o faci. Consumi un drac, mai bine te zvîrcoleşti pe perna transpirată o noapte decît să te trezeşti a doua zi dimineaţa plin de clăbucii unui vin prost – oricît de bun ar fi, tot prost îţi pică, de răul vreunui kil de croasante, de gustul şui şi vehement de seminţe/alune cu bere. Pierderea controlului la *shopping* este moartea ta. Ce voluptate poţi avea în această moarte de-o zi, că nu ţi-a întors proiectul şeful, că tot singur eşti în fiecare zi, că iubeşti o pisică, în loc de om, că iubitul face fiţe. Trebuie să cauţi oameni, or aceştia costă o ieşire, nu costă un delir necontrolat la *shopping*. Şi întrucît stai şi croşetează ce-ai avea chef să mănînci. Un pic şi bine. O brînză cu roşii este mai bună decît tot somonul din lume – 7 lei. O salată cu ceapă-roşii-ardei-ulei-sare – 5 lei. Îţi iei puţin, bre! Două roşii, nu un kil. Alege cu mîna, pipăie lumea ca s-o cumperi, altfel – vai de capul tău!

Coordonator: Andrei MANOLESCU

La muncă, cetățeni!

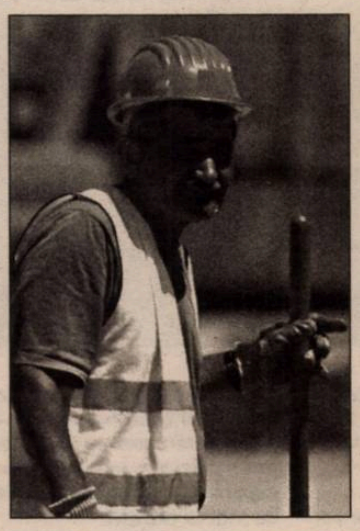

Texte şi opinii de:

● Monica HEINTZ (autoare a cărţii *Etica muncii la românii de azi)*

„Standarde importate“

● Dorin BODEA (autor al cărţii *Valorile angajaţilor români)*

„Munca la români“

● Mircea KIVU (sociolog)

„Există viaţă după muncă“

● Alfred DUMITRESCU (psiholog, psihanalist)

„Numai munca...“

● Ioana POPESCU (etnolog)

„Asuprirea copiilor la ţară“

● Adrian STĂNICĂ (director la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină)

„Trecutul – deja îndepărtat“

argument

Mult şi fără rost

Vechile proverbe româneşti dau aproape întotdeauna o conotaţie pozitivă muncii. Ele spun că „Cine munceşte hrană agoniseşte“, că „Munca sfinţeşte locul“ sau că „Omul harnic, muncitor, de pîine nu duce dor.“ În vremea comunismului au apărut o serie de zicale de genul „Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim“ sau „Decît mult şi fără rost, mai bine puţin şi prost“. Tot în anii comunismului începuse să circule şi vorba cu iz antimoşieresc: „Dacă munca era bună, o luau boierii.“ În perioada de după Revoluţie, televiziunile şi sondajele de opinie au început să scoată în evidenţă percepţia românilor despre propriii conaţionali, care n-ar munci destul. Comparaţia se face, evident, cu occidentalii. Dăm vina pe mentalităţi şi pe lenea compatrioţilor, deşi cauza necazurilor noastre privind munca şi nivelul de trai ar trebui, poate, căutată mai degrabă în calitatea managementului şi a organizării muncii şi, în general, a societăţii, la toate nivelurile.

Noroc că dincolo de percepţiile intuitive, de lamentări, prejudecăţi şi manipulări, au apărut şi nişte studii concrete, care analizează foarte serios aceste lucruri. În 2005 a fost publicat studiul *Etica muncii la românii de azi* al Monicăi Heintz, iar anul trecut a apărut lucrarea *Valorile angajaţilor români* de Dorin Bodea. Sînt încercări de a descoperi cum muncesc oamenii în realitate şi mai ales cum se raportează la muncă. Din aceste studii reies o mulţime de lucruri interesante. Că, de exemplu, una e cum muncim şi alta ce credem despre muncă sau că există mari diferenţe între ce cred oamenii despre ei înşişi şi ce cred despre ceilalţi. Reiese şi că, gîndindu-se la muncă, mulţi au în vedere doar efortul depus, nu şi rezultatele lui, sau că foarte mulţi sînt preocupaţi în special de succesul activităţii lor, doar pentru a-i epata pe ceilalţi, că individualismul e pe cît de puternic, pe atît de păgubos în foarte multe cazuri. Studiile şi statisticile contrazic părerile generale. Din ele rezultă că salariaţii români nu muncesc puţin, ba din contra, muncesc mult mai mult decît alţi europeni. Problema e foarte slaba productivitate a muncii lor. Nu cu hărnicia stăm prost, ci cu organizarea, cu eficienţa şi eficacitatea (în literatura de specialitate, cei doi termeni definesc lucruri diferite).

Am alcătuit dosarul *Dilemei vechi* în jurul acestor studii, beneficiind şi de contribuţiile autorilor lor. Adică, taman spre sfîrşitul perioadei concediilor, vrem să aflăm cum ne mai raportăm la muncă. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

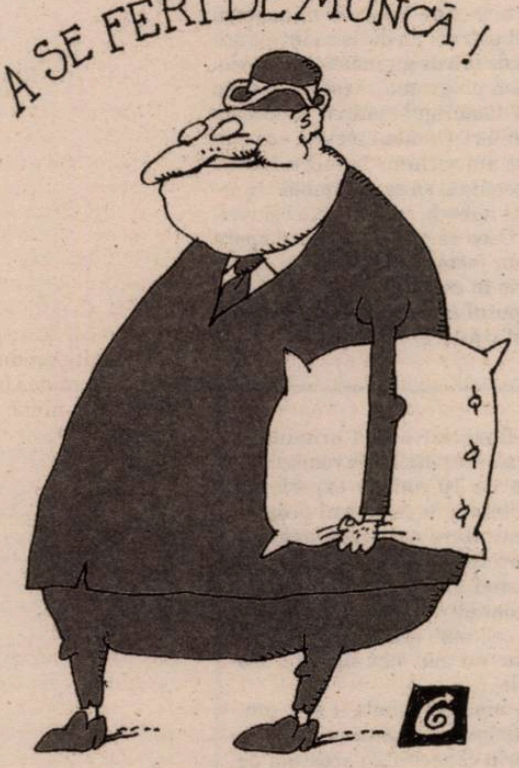

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri* va fi reluată pe 5 septembrie.

Mircea KIVU

Există viață după muncă

© L. Muntean

În urmă cu vreo 15 ani, o firmă asiatică (pot să-i spun şi numele, dar am observat că anonimatul e de bonton) cumpărase nişte fabrici de la noi (şi acestora pot să le spun numele, dar uite că n-o fac). Managerii se plîngeau că relaţiile cu muncitorii sînt tensionate, că una-două izbucnesc conflicte...

Cercetarea sociologică întreprinsă în rîndul muncitorilor a arătat că frustrările proveneau aproape numai din abordarea exclusiv funcţională a relaţiei muncitor – manager din partea asiaticilor. Aceştia încercaseră să introducă unele metode de creştere a productivităţii muncii verificate (ziceau ei) la ei acasă. De exemplu, introduseseră obligaţia muncitorilor de a-şi curăţa locul de muncă – în felul ăsta, pe lîngă economia de personal, ar fi rezultat o activitate mai organizată. Ce nu înţelegeau asiaticii era orgoliul justificat al muncitorului care deţinea o calificare înaltă, care se distingea (de la *distincţie)* de debutantul ucenic inclusiv prin această diviziune a muncii: nou-veniţilor le revenea întotdeauna, ca un ritual iniţiatic, sarcina măturării atelierelor de lucru. În marile uzine româneşti, indiferent de sorgintea lor socialistă sau capitalistă, au existat întotdeauna ierarhii precise: inginerul era inginer, maistrul – maistru, muncitorul calificat – muncitor calificat, şi fiecare avea pretenţia să-i fie respectat statutul.

Noii manageri – toţi trimişi din îndepărtata ţară asiatică – nu reuşeau în ruptul capului să comunice cu angajaţii, deşi începuseră să rupă cîteva vorbe româneşti. Muncitorul român respectă ierarhiile, dar nu acceptă uşor să fie tratat ca un simplu executant. Orice inginer cu experienţă ştie că, dacă vrei să obţii cooperarea celor din subordine, e nevoie să mai ceri, măcar de formă, din cînd în cînd, un sfat celor mai vîrstnici, să mai schimbi o glumiţă, să mai întrebi cum o duc copiii, să mai comentezi meciul de aseară... adică exact ce n-ar fi făcut în ruptul capului şefii asiatici.

Cel mai tare s-au enervat muncitorii cînd noii patroni au decis să introducă un sfert de oră de gimnastică de înviorare la începutul programului (poate pentru că observaseră demarajul matinal, îndeobşte lent, al indigenilor). Oameni serioşi, cu copii acasă şi zeci de ani vechime în fabrică, erau acum puşi să ţopăie şi să se scălîmbăie la comanda unui ins imberb, cu ochi oblici şi vîrstă nedefinită. Ceea ce managementul spera să constituie un factor de relaxare a atmosferei (aşa scrie în cărţi, că oxigenarea creierului la începutul zilei creează bună dispoziţie) a generat o adevărată revoltă.

Pe scurt, am asistat la un conflict între culturi. Ethosul muncii, în varianta asiatică, nu s-a potrivit în ruptul capului cu cel mioritic.

Lucrurile însă nu se petrec întotdeauna la fel. Avem numeroase exemple despre românii care au emigrat şi, de cele mai multe ori, ajung vîrfuri ale ierarhiilor profesionale. Aici ar putea fi implicat şi un efect al „instrumentului de măsură“: despre conaţionalii eşuaţi pe diferite meleaguri n-avem de unde să avem veşti, cu cît succesul este mai mare, mediatizarea fiind pe măsură. Una peste alta, ştim că muncitorii români care pleacă la cules de căpşuni sau în construcţii sînt căutaţi de patroni, şi nu doar pentru că acceptă salarii mai mici. La cules de căpşuni, unde ştie că într-o zi cîştigă cît într-o săptămînă acasă, e mai degrabă performant. Ca generalizare (cît poate fi îngăduit), aş spune că românul e mai degrabă un bun muncitor, cu condiţia să fie stimulat cum se cuvine. Şi aş adăuga: performanţele bune sînt mai uşor obţinute „în deplasare“, acolo unde îi este mai uşor să accepte că are de jucat după regulile altora.

În clişeele de serviciu, muncitorul român nu este perceput nici ca excesiv de disciplinat (ca neamţul), nici ca dependent de muncă (cum ar fi japonezul). Cu toate că ne emoţionează, din cînd în cînd, tragedia unei tinere care s-a omorît (la propriu) cu munca – atenţie, veţi găsi cazuri similare în presa oricărei ţări civilizate. Cred că ceea ce îl deosebeşte muncitorul român de cel occidental este ataşamentul entuziast şi exclusivist faţă de carieră şi, implicit, faţă de muncă. După decenii de „timpul trece, leafa merge“ şi „ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim“, angajatul român, mai ales cel tînăr, este în stare să muncească în exces în speranţa unei promovări sau a unui bonus. Asta, pentru că experienţa sa în competiţia capitalistă este de scurtă durată.

Angajatul occidental, a cărui relaţie cu producţia de tip capitalist e măsurată în generaţii, a înţeles că omul nu e doar o maşinărie, dar că şi o maşină se uzează dacă o supui permanent la efort excesiv. El a înţeles rostul repaosului săptămînal, al concediului de odihnă – cel adevărat, care durează suficient de mult încît să poţi uita de-a binelea problemele de la serviciu, fără e-mail pe telefonul mobil. El ştie că, pentru un randament optim, bateriile trebuie încărcate în mod regulat. Am lucrat de multe ori cu parteneri occidentali, m-a impresionat eficienţa, promptitudinea cu care-mi răspund la mesaje, cu condiţia ca acestea să le parvină strict în timpul programului de muncă. Munca-i muncă şi e a patronului, viaţa-i viaţă şi e a mea.

În contrast, noi, românii, amestecăm viaţa cu munca în ambele sensuri. La serviciu ne începem programul cu poveşti despre ce năzbîtii a mai făcut copilul, cînd ajungem acasă lăsăm acelaşi copil să plîngă pentru că tocmai a sunat un coleg, că a venit o solicitare urgentă din străinătate... Asta deocamdată, pînă ne dumirim şi noi cum e pe aici, prin capitalism.

Mircea Kivu este sociolog.

„Citadinii sînt dependenţi de întreprinderi din motive financiare şi majoritatea întreprinderilor private fac abuz de putere suprasolicitînd timpul angajatului.“

Monica Heintz –
Etica muncii la românii de azi

Angajatul occidental a înţeles că omul nu e doar o maşinărie.

Cîştigul financiar ocupă primul loc în ierarhia valorilor atribuite românilor. În mai bine de 10 ani de experienţă directă cu companiile în cadrul programelor de dezvoltare organizaţională – creşterea performanţei şi, implicit creşterea motivaţiei angajaţilor –, am fost convins că „banul“ nu este unul dintre motivatorii cei mai eficace ai performanţei. Acum nu mai sînt sigur că aşa stau lucrurile. (...)

Greşeala mea personală a fost considerarea cîştigului financiar doar ca motivator, prin capacitatea acestuia de a satisface nevoi, şi nu ca valoare în sine. Privit în această nouă lumină, „banul“ ca valoare are o forţă uriaşă de a satisface şi nevoile sociale, de autostimă şi imagine de sine şi chiar de autoîmplinire.

Dorin Bodea –
Valorile angajaţilor români

PUBLICITATE

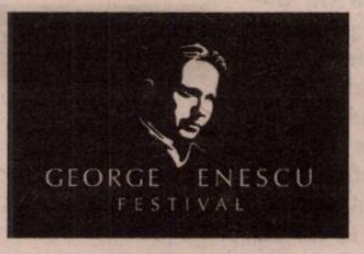

Ascultă ce se cântă
RFI România – partener Festivalul Enescu
1–28 septembrie

rfi românia

Alfred DUMITRESCU

„Numai munca...

...te umple de jeg și te curăță de sănătate!"

Astfel sună unul dintre sloganurile scrise cu Letraset, care împodobeau pereții primului meu loc de muncă, o secție de proiectare din fostele Uzine „23 August". Bineînțeles că împodobeala n-a durat prea mult, prima vizită în secție a unui secretar PCR provocîndu-i o prematură dispariție.

Alte timpuri... în care iarna ajungeam la muncă la ora 7, doar pentru a dormi în întuneric, cu capul pe birou, pînă spre 8, cînd se lumina de ziuă (economie de energie?!?). Timpuri în care noi, oamenii muncii, ne ventilam fantasma colectivă de huzur prin glasul lui Sorin, hîtrul secției, care șoptea pe la ședințele de sindicat: „Da' de ce n-am putea fi, mai degrabă, oamenii odihnei?"

Alte timpuri, în care propaganda oficială elogia exaltat munca și pe ai săi „oameni", care, la rîndul lor, o trăiau însă doar ca pe o corvoadă și exersau nebănuite moduri de a o ocoli sau doar mima. Alte timpuri?

Studiul *Valorile angajaților români,* realizat de compania Result Development, conține date extrem de interesante – chiar dacă relevante doar pentru populația angajaților cu studii superioare –, care oferă numeroase perspective de analiză sociologică, antropologică și organizațională.

Voi lăsa însă cele mai multe dintre aceste aspecte în seama specialiștilor din domeniile respective și voi încerca – plecînd de la cîteva rezultate ale acestui studiu, coroborate cu experiența mea clinică, dar și cu cea de angajat și de angajator – să schițez o imagine a „relației omului – și românului – cu munca", din perspectiva psihanalistului.

Privită astfel, munca poate fi înțeleasă ca ocupînd o poziție privilegiată în problematica umanului, aflîndu-se la interfața dintre realitatea internă (universul interior al fiecăruia dintre noi, cu dorințele, temerile și fantasmele noastre particulare) și realitatea externă (caracteristicile și imperativele mediului natural și social care ne condiționează existența).

Se spune că Freud ar fi definit sintetic scopul unui tratament psihanalitic (și, prin asta, sănătatea mintală) ca fiind (re)stabilirea capacității de a iubi și de a munci *(„lieben und arbeiten"),* o formulare care, în termenii mai recenți ai comunicării publicitare, are trei caracteristici excepționale: impact, relevanță și memorabilitate.

Dar cît de greu sau de ușor o fi să iubim și să muncim, în accepțiune psihanalitică? Și de ce aceste două experiențe aparent atît de diferite sînt astfel alăturate?

Practica clinică demonstrează că cele mai multe dintre suferințele noastre psihice (și o bună parte dintre cele organice) sînt legate în mod direct de aceste două mari zone ale funcționării noastre ca indivizi sociali.

Pe de altă parte, experiența istorică demonstrează că „modestul" țel menționat de către Freud este mai dificil de împlinit (și mai ales de întreținut) chiar și decît mult-lăudata „fericire" (pe care beatitudinea obținută prin idealizare mistică sau prin ingestie de substanțe o pot mima pentru perioade mai scurte sau mai lungi).

A putea deopotrivă iubi și munci necesită o armonizare a nevoilor noastre emoționale cu imperativele mediului, printr-o permanentă și dinamică negociere în care o bună cunoaștere de sine este îmbinată cu o evaluare suficient de adecvată a realității exterioare. Dacă „rețeta" nu pare prea complicată (un grad suficient de libertate interioară, adică de funcționare psihică neconflictuală, plus un bun contact cu realitatea, plus un grad suficient de libertate individuală în raport cu mediul social), punerea ei în aplicare necesită nu doar un travaliu individual, ci și unul transgenerațional ale cărui rezultate, mai mult sau mai puțin fericite, caracterizează ceea ce numim istoria unui neam.

Așadar, felul în care ne raportam noi, românii, la muncă (notînd, de la bun început, polisemia termenului „muncă", pe de o parte definit ca activitate productivă îndreptată spre satisfacerea nevoilor de trai, dar, pe de alta, avînd și înțelesul de chin, durere, caznă) ține nu doar de prezent, ci și de istoria noastră mai veche și mai recentă.

În societățile autocratice, compuse majoritar din stăpîni/jupîni și servitori/slugi/slujbași, precum cele în care au trăit cei mai mulți dintre moșii și strămoșii noștri din vechi timpuri, și noi, pînă de foarte curînd, cele două categorii de înțelesuri conviețuiesc – din nefericire – extrem de armonios: munca este o obligație impusă prin forță și autoritatea stăpînului și este, ca atare, trăită subiectiv, cu neplăcere, și e generatoare de revoltă (cel mai adesea pasivă) și resentiment.

Perioada așa-zis comunistă a introdus în această ecuație un element suplimentar, extrem de pervers: disonanța flagrantă dintre exaltarea ideologică a muncii ca „supremă realizare a Omului Nou" și realitatea unui „cîmp al muncii"(!) deopotrivă constrîngător (obligația legală de a avea un „loc de muncă") și ineficient (bancurile despre „Cooperativa Munca în Zadar").

În afara societăților primitive (dar aici cred că există riscul de a ne lăsa vrăjiți de diferite variante ale „mitului bunului sălbatic", adică de proiecția propriilor noastre fantasme), doar societățile democratice (începînd cu comunitățile autonome organizate în obști sau cetăți, și continuînd cu cele burgheze) au generat un spațiu de libertate individuală suficient pentru a stimula atît responsabilitatea, cît și creativitatea individilor în relația acestora cu munca.

© L. Munteon

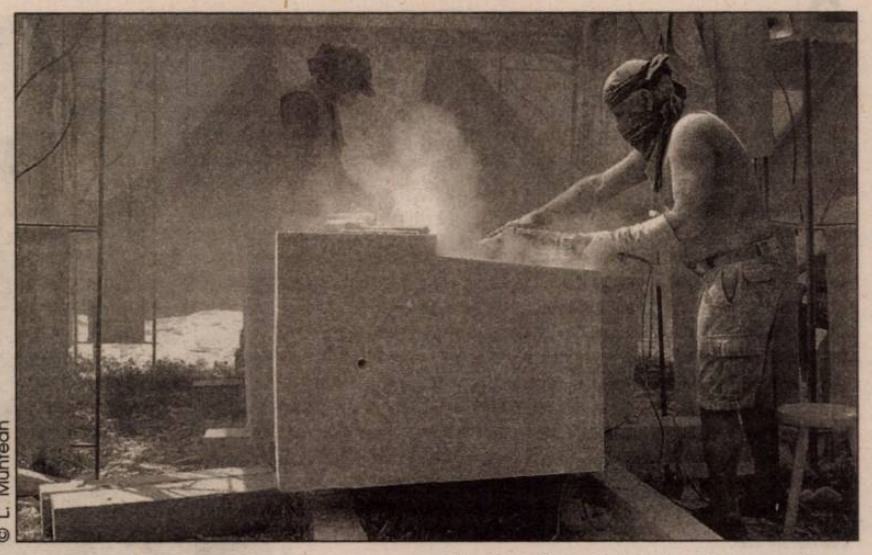

© L. Munteon

„Actuala etică a muncii nu corespunde nici ideologiei muncii, nici practicilor muncii, ci doar rezultatului negocierii lor."

Monica Heintz –
Etica muncii la românii de azi

Cred că absența din istoria noastră a unei suficient de îndelungate și de stabile tradiții a libertății și a responsabilității individuale, adică a muncii trăite subiectiv, nu doar ca obligație impusă din afară sau ca necesitate legată de supraviețuirea biologică, ci și ca modalitate de relație cu ceilalți, pe orizontală (în relația cu comunitatea) și pe verticală (în calitate atît de continuatori, cît și de transmițători ai unor tradiții, adică a unor constructe culturale) este în mare măsură responsabilă de modul adesea contradictoriu în care, în prezent, ne raportăm la muncă.

Astfel, rezultatele studiului menționat mai sus arată că, cel puțin pentru angajații cu studii superioare, munca este asemenea unei curse de Formula 1: contează în primul rînd afirmarea personală, adică plecarea cît mai rapidă la start, depășirea pe rînd a adversarilor și bucuria „premiilor" (în termeni financiari și de imagine/gratificare narcisică) de după coborîrea fanionului cu pătrățele. În plus, observînd discrepanța dintre valorile atribuite propriei persoane și cele atribuite românilor în general (adică celorlalți „concurenți"), avem impresia că fiecare dintre noi se consideră a fi singurul „pilot adevărat" dintr-o șleahtă de nepricepuți (asta în cazul în care angajații chestionați nu erau cumva „de import").

Cursele, de orice fel, sînt însă epuizante și cred că acest aspect al felului în care ne raportăm la muncă este foarte bine evidențiat, prin contrast, atît de „inundația" de termeni precum „distracție" sau „relaxare" (adesea însoțite de adjectivul „totală"!) din mass-media românească, precum și de numeroasele dezbateri pe tema dihotomiei „viață profesională – viață personală".

În grade diferite – și pentru diferite tipuri de public –, ambele relevă o percepție a muncii ca fiind fundamental neplăcută și exterioară/străină în raport cu universul nostru interior (altminteri, de ce am avea nevoie de atîta „distracție" și, mai ales, de ce nu am putea fi și „personali", în timp ce sîntem „profesionali"?)

Opusul adevărat al „muncii-corvoadă" nu este „munca-plăcere" (o imagine factică ce întreține iluzia infantilă a unei plăceri continue, lipsite de orice constrîngere), ci „munca-construcție", adică cea în care, indiferent de natura ei concretă, muncitorul se investește pe sine ca individualitate, pe care o investește ca vehicul de relație cu ceilalți și de la care așteaptă suficiente, dar nu toate satisfacțiile existențiale care-l fac să aștepte, nu cu nerăbdare, ci cu interes, ziua de mîine.

Alfred Dumitrescu *este psiholog, psihanalist, analist formator și supervizor al Societății Române de Psihanaliză, și director de cercetare calitativă al Lighthouse Research & Marketing.*

Monica HEINTZ

Standarde importate

Într-o carte publicată în 1998 *(Work, Consumerism and the New Poor)*, sociologul englez de origine poloneză Zygmunt Bauman remarca polarizarea geografică nord – sud a discursului despre muncă, la sfîrşit de secol XX. În timp ce în sud ideologia muncii este încă în floare, în ţările din nord, unde bîntuie şomajul şi speranţa reînnoirii cererii de producţie rezidă în consum, o „estetică a consumului" îşi etalează valorile în turism, artă, tehnologie avansată. Douăzeci de ani după căderea comunismului şi şase ani după integrarea oficială a României în zona „vestică", prin aderarea la Uniunea Europeană, ne putem întreba legitim căreia dintre aceste tendinţe îi aparţine ţara noastră. Şi dacă în cazul României – ca de altfel în cazul tuturor ţărilor vestice – se poate vorbi despre o tendinţă „culturală" sau „geopolitică", care să neglijeze diferenţele de mediu social, vîrstă, venit sau educaţie. Probabil că nu.

Să ne întoarcem puţin în timp, la perioada dinainte de 1989, cînd ideologia comunistă se afişa pe banderole roşii, în întreprinderi, şi pe panourile de onoare, unde erau evidenţiate depăşirile de plan. Marx scria că munca îi poate da o identitate muncitorului, căci prin muncă, el transformă obiectele din jurul lui, dîndu-le o valoare, în scopul de a-şi satisface nevoile, dar şi pentru a lăsa o urmă. El priveşte munca drept o alienare, numai dacă muncitorul este lipsit de produsul muncii lui. Cum revoluţiile comuniste restituiseră oficial produsul muncii lucrătorilor, munca putea fi exaltată ca servind construirii socialismului. Ea avea, deci, un scop: bunăstarea colectivă, din care ar fi decurs bunăstarea individuală. Dacă scopul acesta s-a înceţoşat treptat în perioada comunistă, pînă la a genera comportamente protestatare sau de „sabotaj", de la a nu munci la furtul din întreprinderi, acest lucru este datorat distanţei create între muncă şi produsul ei, deposedării individului de rezultatul efortului şi îndepărtării, în timp, a scopului final. Forţa de muncă era vîndută statului, în loc să fie vîndută patronului. Mai mult, în socialism, vînzarea ei devine obligatorie. Cum munca devine o constrîngere, nu mai este necesar să fie o vocaţie. Sociologul Martha Lampland apreciază că această „comoditizare" a muncii din timpul socialismului a creat un teren propice instalării capitalismului şi axiomei lui – „Munca este un produs de vînzare" –, cît şi periculosului său corolar: „Ce nu se vinde şi cumpără nu este muncă." Într-o perioadă de opoziţie latentă faţă de discursul public, cum era cea din ultimii ani ai comunismului, propaganda comunistă referitoare la muncă nu i-a lăsat pe români sceptici faţă de valorile muncii, ci sceptici faţă de orice discurs oficial privind munca. Din zicătura socialistă „Noi ne facem că muncim, ei se fac că ne plătesc", cel mai amar este faptul că „ne facem că". Munca a rămas o valoare – desigur, o valoare considerată ca fiind nepusă în practică. Cîte sondaje de opinie şi interviuri televizate nu ne arată români plîngîndu-se public că „românii nu muncesc", chiar dacă toţi se luptă cu mai multe joburi?

© L. Muntean

Astfel, terenul pe care ajung valorile capitalismului în România, la sfîrşitul secolului al XX-lea, este mai mult decît propice: eşec economic, care condamnă valorile socialiste din perioada precedentă; „comoditizarea" muncii deja iniţiate sub comunism; prestigiul economic şi cultural al Vestului. Dar care sînt valorile capitalismului care intră prin diverse traduceri din engleză pe piaţa românească a cărţii şi, în carne şi oase, prin diverşi misionari vestici: întreprinderi multinaţionale, investitori, ONG-uri globale, instituţii financiare internaţionale? O etică protestantă a muncii, devenită ideologie în Statele Unite şi în Anglia, în timpul industrializării de sfîrşit de secol XIX, din necesitatea de a atrage cît mai multă forţă de muncă regulată, organizată şi rapidă, în noile industrii în plină dezvoltare. Dacă ne întoarcem încă şi mai mult în timp, acolo unde această ideologie s-a născut, în secolul XVII-XVIII american, pe care îl descrie Max Weber, putem înţelege particularitatea acestei ideologii care slăveşte munca pentru muncă în sine, pentru infinita autodepăşire şi pentru a continua acumularea de bunuri: reuşita în afaceri este semn că creştinul calvin este alesul. Odată eliminată componenta spirituală din vocaţia pentru muncă a individului, munca fără alt scop decît acumularea de bunuri şi reuşita nu îşi găseşte explicaţia decît în ideologia discretă a unui sistem capitalist în căutare de braţe de muncă. Iată de ce, după mişcările din 1968 şi crizele economice din anii '70, care au dus la creşterea şomajului, etica (protestantă a) muncii trebuia înlocuită în Vest cu un alt credo, cel al plăcerii consumului. Cîteva secole de capitalism progresist şi muncitor nu se înlocuiesc însă atît de repede. Cu atît mai mult cînd ţări noi, precum China sau India, preiau controlul producţiei, aplicînd o etică protestantă a muncii şi prinzînd Vestul în capcana plăcerii consumului, pînă la a-l ameninţa cu inversarea raportului de forţe economice. Între munca fără limite şi plăcerea fără limite a consumului, două idealuri care conviețuiesc în Vest, problema devine timpul care să-ţi permită să le faci în exces pe toate.

Cînd misionarii vestici propun în Est o imagine a muncii şi a profesionalismului, făcînd elogiul cantităţii şi reuşitei financiare inspirate din „valori capitaliste" devenite desuete în Vest, ei îşi regăsesc oarecum reperele pierdute şi îşi satisfac astfel nostalgia proprie pentru o societate progresistă, în curs de dispariţie. Conform modelizării lui Bauman, ei propun, în ţările din Est, modelul eticii muncii destinat sudului: munca pentru satisfacţii băneşti şi exaltarea reuşitei, mai ales financiare, ca semn al muncii bine îndeplinite. Terenul este propice şi critica – cvasiinexistentă. Cine s-ar gîndi să facă elogiul lenei? Să facă elogiul muncii voluntare? Să nu fie revoltat cînd cineva îşi exprimă dorinţa de a cîştiga la Bingo şi de a trăi cu banii respectivi fără să muncească, profitînd doar de familie? Or, ceea ce diferenţiază o valoare de o ideologie şi o societate democratică de o societate totalitară, în general, este posibilitatea de a imagina măcar valori alternative, chiar dacă discordante. În urma unei cercetări conduse în urmă cu zece ani în Bucureşti, în mai multe organizaţii economice, ajunsesem la concluzia că munca pentru muncă în sine era absentă din practicile cotidiene, în ciuda discursurilor managerilor vestici sau cu inspiraţii vestice, care îşi mobilizau angajaţii în acest sens. În schimb, o etică a relaţiilor umane era prezentă; ea îl orienta pe angajat în practica de zi cu zi, cîteodată în respectul omului din faţa lui, alteori în ciuda acestuia. Poate că această vocaţie de a răspunde aproapelui, mai degrabă decît unui principiu abstract, este mai umană decît aplicarea mecanică a unor standarde străine. Poate că, dacă etica acestor relaţii este cultivată, în ciuda riscului pe care îl reprezintă faptul de a lăsa responsabilitatea individului, şi nu unor standarde, modele, etaloane abstracte de evaluare internaţionale, o parte din sensul pe care îl au munca şi reuşita ar fi recîştigate. Iar promiţător în România este faptul că ea nu a apucat încă să fie pierdută.

Sondaje de opinie şi interviuri ne arată români plîngîndu-se că „românii nu muncesc", chiar dacă toţi se luptă cu mai multe joburi.

© L. Muntean

***Monica Heintz** este lector universitar în etnologie la Universitatea Paris Ouest Nanterre. În 2005 a publicat cartea* Etica muncii la românii de azi *(Editura Curtea Veche).*

Dorin BODEA

Munca la români

sau cum să trăim mai bine

Există oare vreo legătură între valorile noastre şi cît de bine trăim? Există vreun corespondent între cît de mult preţuim munca, ceea ce valorizăm prin muncă şi ce obţinem în schimbul ei, cîştigul nostru material? Răspunsurile la aceste întrebări ne pun pe gînduri şi ne pot semnala ce avem de făcut. Doar dacă vrem să trăim mai bine...

Conform studiului Eurostat din 2011 despre cum se munceşte, productivitatea medie pe angajat, în raport cu numărul de ore lucrate, a fost, la noi, de 43,1%, sub jumătatea celei înregistrate în medie în UE, România situîndu-se pe penultimul loc în topul ţărilor UE, înaintea Bulgariei. Prognoza evoluţiei productivităţii a fost, pentru 2012, de stagnare a nivelului din 2011 (sau de creştere uşoară, cu 0,3%), iar pentru 2013, de creştere a productivităţii cu 1%. Deci, probabil, în acest an vom avea un nivel de 44% al productivităţii, faţă de media din UE. În acelaşi timp, un alt studiu, realizat de Eurofound, ne arată că angajaţii români au avut, în 2011, cea mai lungă săptămînă de lucru, în medie, de 41,3 ore, acumulînd 2095 de ore de muncă, cu 425 de ore mai mult decît finlandezii şi cu 415 ore mai mult decît francezii. Acelaşi studiu ne poziţionează pe penultimul loc la numărul de zile de concediu pe an – 21 de zile, în comparaţie cu germanii, francezii, danezii, care ocupă prima poziţie, cu 30 de zile. Şi, nu în ultimul rînd, analiza salariilor din UE, realizată de Eurostat, ne arată că salariul mediu net în 2013, în România, este de 343 de euro, faţă de 3081 de euro în Franţa. Plecînd de la aceste date, putem spune că economia noastră nu funcţionează, guvernarea nu este ce trebuie, clasa politică nu ştie ce are de făcut etc. Nu ne rămîne decît să ne resemnăm în faţa destinului neprietenos al istoriei. Sau, dacă totuşi ne găsim într-o stare de a face ceva, responsabili de propriul destin, uitîndu-ne la datele de mai sus, putem să ne gîndim că muncim mult şi prost (muncim din greu, mult, dar şi ineficient, cu rezultate foarte slabe). Iar dacă am ajuns să schiţăm această idee, ne putem întreba dacă sîntem responsabili de productivitatea muncii noastre şi de felul în care muncim, şi în ce măsură valorile ne ajută sau ne defavorizează să avem o astfel de productivitate. Pentru că, dacă nu vom reuşi să creştem semnificativ productivitatea muncii, nivelul nostru de trai se va schimba în bine doar datorită sorţii sau norocului, aşteptînd cu sufletul la gură intervenţia divină.

Cine este responsabil de productivitatea muncii lui?

Cauzele productivităţii scăzute pot fi multiple. Începînd de la management şi organizarea muncii, pînă la modelul de afaceri, tipul şi domeniul afacerii. În ultima vreme, se responsabilizează tot mai mult managementul pentru productivitatea angajaţilor. Este evident că managerul şi modul lui de a conduce pot face diferenţa dintre o organizaţie eficientă, sănătoasă, şi una bolnavă, avînd un rol determinant. Dar oare angajaţii n-au nici o responsabilitate? Modul în care muncesc ei şi ceea ce valorizează prin muncă n-au nici o însemnătate în productivitatea obţinută? Noi credem că da, au însemnătate. Că fiecare dintre noi, în rolul de angajaţi, avem responsabilitatea rezultatelor noastre, deci a productivităţii noastre. Aşadar, o analiză a valorilor muncii noastre, a modului în care muncim şi a stilului de muncă nu este de prisos.

Valorile noastre ne favorizează un nivel scăzut de bunăstare economică?

Studiul realizat de Result Development în 2011-2012, pe 1481 de angajaţi români, ne arată că banul este valoarea situată pe primul loc în rîndul valorilor împărtăşite. Această preţuire a banului (specifică nu doar românilor, ci societăţii capitaliste) ne evidenţiază faptul că, pentru cei mai mulţi dintre angajaţii români, bunăstarea economică este unul dintre cele mai importante lucruri în viaţă. Deci, o parte din *ecuaţia bunăstării româneşti* pare a fi asigurată prin preţuirea banilor. În mod firesc, după bani, următorul pas este să ne îndreptăm atenţia asupra rezultatelor, asupra productivităţii, pentru că banul este o răsplată a rezultatului produs. Iar aici intrăm direct într-o stare de perplexitate: munca se situează pe ultimul loc în ierarhia valorilor împărtăşite de majoritatea românilor. Cu alte cuvinte, vorbim despre o majoritate a angajaţilor români care vor bani, dar fără muncă. Probabil că aşa putem explica inexplicabilul: vrem să trăim mai bine, dar nu făcînd ceea ce ţine de noi (prin munca noastră), ci apelînd la intervenţia divină, la noroc, la soartă.

Mergînd cu analiza în detaliu, ierarhia importanţei valorilor legate de muncă, atribuite de către angajaţii români, stabileşte următorul clasament: *1. Persistenţa (perseverenţa) în muncă; 2. Competenţa; 3. Obţinerea de rezultate; 4. Munca sub presiune; 5. Excelenţa; 6. Perfecţionismul; 7. Eficacitatea; 8. Eficienţa.*

Remarcăm două valori care domină prin importanţa lor munca angajaţilor români – persistenţa şi competenţa –, şi alte două valori, care explică rezultatele muncii, productivitatea – eficienţa şi eficacitatea. Primele două valori (persistenţa şi competenţa) au o încărcătură emoţională puternică şi explică efortul (munca grea), implicarea (orele peste program) şi competenţa certificată, care exprimă valoarea personală, importanţa personală. Pe ultimele locuri ale ierarhiei, eficienţa şi eficacitatea ne povestesc despre lipsa rezultatelor, despre productivitatea scăzută şi pot explica în bună măsură nivelul nostru de bunăstare economică, cum trăim.

Aceste rezultate ne dezvăluie importanţa productivităţii pentru majoritatea angajaţilor români. Pentru că – aşa cum spunea Peter Drucker – productivitatea este formată din eficacitate şi eficienţă. *Eficacitatea* înseamnă *a face ceea ce trebuie,* conform proceselor şi procedurilor, normelor şi regulilor de realizare a activităţii, iar *eficienţa* se referă la *a face cum trebuie,* la realizarea activităţilor la acelaşi nivel calitativ, punînd accent pe reducerea efortului şi a resurselor, a timpului. Cu alte cuvinte, rezultatele durabile, predictabile, se obţin, în primul rînd, prin organizarea muncii, prin eficienţă şi eficacitate.

Luînd în considerare poziţiile eficacităţii şi ale eficienţei în ierarhia valorilor angajaţilor români, putem spune că productivitatea nu este o valoare importantă, nu este preţuită şi, în consecinţă, nu este suficient de puternică pentru a declanşa sau pentru a influenţa schimbări în felul în care muncim.

Concluzia este că se munceşte din greu (mult), dar şi nu şi inteligent (acordînd atenţie rezultatelor obţinute). Continuînd să muncim astfel, să preţuim aceste valori legate de muncă, ne întrebăm cum vom putea să trăim mai bine, să cîştigăm mai mult.

Educaţia şi managementul: principalii factori de schimbare pe termen lung

Educaţia se referă la valorile noastre, la cunoaşterea şi cunoştinţele noastre, iar managementul se referă la ştiinţa obţinerii rezultatelor, la modul de organizare a muncii în vederea obţinerii unor rezultate predictabile. Noua teorie a creşterii economice, dezvoltată în anii '80 de Paul Romer şi Robert Lucas, evidenţiază şi explică bunăstarea economică occidentală, în special prin progresul în educaţie şi management. Ei arată că aceşti doi factori, care reprezintă capitalul intangibil, au contribuit decisiv, an de an, la dezvoltarea economică occidentală şi explică decalajul dintre Occident şi ţările în curs de dezvoltare sau emergente.

„Munca, ceea ce facem, reprezintă rezultatul, ceea ce lăsăm în urmă. Cu alte cuvinte, singura motivaţie reală, autentică, este cea care exprimă faptele noastre, rezultatele noastre, ceea ce lăsăm în urma noastră. Este însăşi expresia desăvîrşirii noastre."

Dorin Bodea –
Valorile angajaţilor români

„În opinia noastră, această criză a valorizării muncii este unul din factorii care influenţează şi explică nivelul scăzut de productivitate per angajat la români."

Dorin Bodea –
Valorile angajaţilor români

Revenind la ce avem de făcut, cum să creştem importanţa muncii în viaţa noastră?

Poate fi surprinzător, dar cei mai mulţi dintre angajaţii români intuiesc că munca este „salvarea" lor, soluţia pe care o au la îndemînă. Este un fel de „înţelepciune inconştientă" ascunsă în valorile structurale, de profunzime, sub vălul valorilor de suprafaţă – banii, puterea, faima. Astfel, munca reprezintă factorul care structurează întregul sistem de valori al majorităţii angajaţilor români, factorul care organizează şi explică ierarhia celorlalte valori. Drept urmare, este nevoie să preţuim mai mult munca. Dar cum am putea face asta?

Problema: vrem bani mai mulţi, dar avem o productivitate scăzută şi munca nu este importantă. Mai mult decît atît, munca este puţin relevantă şi motivantă pentru a reuşi să atingem obiectivele centrale: bani, putere, faimă.

Soluţia: creşterea importanţei, a semnificaţiei muncii în viaţa noastră.

Este important să găsim o soluţie prin care să ne dublăm productivitatea (rezultatele muncii) într-un mod durabil, prin care să ne exprimăm sinele şi, în consecinţă, prin care să ne realizăm şi obiectivele personale (bani, putere, faimă, recunoaştere etc.)? Recompensele centrate pe bani sau pe putere reuşesc să stimuleze o creştere importantă a productivităţii pe termen scurt, dar, fără a preţui munca şi fără a găsi satisfacţie şi motivaţie în muncă, va fi imposibil să fie menţinut un nivel înalt al productivităţii.

Din perspectiva noastră, soluţia problemei referitoare la cum putem să avem un nivel de trai mai bun este schimbarea fiecăruia dintre noi, a concepţiei noastre despre muncă, despre noi înşine în relaţie cu munca şi cu realizarea de sine. Astfel, am putea să concepem munca noastră din perspectiva rezultatelor (a productivităţii formate din eficienţă şi eficacitate), la care să adăugăm ingredientele prin care să creştem masiv semnificaţia muncii noastre: simţul proprietăţii *(ownership),* atenţia şi grija realizării, creativitatea, identitatea noastră etc.

Nu întîmplător, *excelenţa* (lucrul bine făcut, desăvîrşit, deosebit, demn de admiraţia celorlalţi) este valoarea dominantă a muncii, care le subordonează pe toate celelalte, exprimînd semnificaţia personalităţii noastre în rezultatele muncii noastre, în faptele pe care le săvîrşim.

Atracţia majorităţii dintre noi faţă de *excelenţă* poate fi explicată prin nevoia de a avea încredere în sine (prin diversele realizări în muncă) şi prin dorinţa desăvîrşirii de sine, de a construi ceva durabil.

Concluzia: valorile noastre exprimă felul cum trăim?

Ipotetic vorbind, am putea să considerăm că noi sîntem civilizaţi, oneşti, muncitori şi competenţi, iar toţi ceilalţi români nu, şi trebuie să se schimbe; am putea să considerăm că valorile noastre sînt cele care trebuie, iar societatea românească are nevoie să se adapteze acestora. În consecinţă, nu este vina noastră că trăim atît de prost şi, astfel, nu se mai poate face nimic. Este perspectiva celor mai mulţi dintre români.

Dar dacă ajungem la concluzia că valorile noastre ne ajută să trăim mai prost, am putea să ne dăm seama ce avem de făcut – că *eu* sînt responsabil pentru *a-mi* îmbunătăţi viaţa. Singurul care poate să se schimbe sînt eu, eu cel care sînt responsabil de mine însumi, de viaţa mea, de felul în care trăiesc, de ceea ce simt şi ceea ce gîndesc. Şi, gîndind astfel, voi putea trăi mai bine, mai frumos...

Dorin Bodea *conduce compania de consultanţă, cercetare şi training în management şi vînzări Result Development. În 2013, a publicat cartea* Valorile angajaţilor români, *Editura Result.*

Adrian STĂNICĂ

Trecutul – deja îndepărtat

Am primit una dintre primele lecţii importante, privind munca la noi şi la alţii, de la tatăl meu, în copilărie. Fiind crescut înainte de Război, într-un sat din sudul Dobrogei, în care majoritatea locuitorilor erau nemţi, colonişti veniţi pe timpul lui Carol I, tatăl meu vorbea despre familia sa (a mea), care, după ce i-a observat bine pe nemţi, obiceiurile lor şi modul de organizare, a început să-i imite. Astfel, românii, turcii şi bulgarii din satele dimprejur plecau la cîmp, la muncă, înainte de răsăritul soarelui şi se întorceau foarte tîrziu. Nemţii se trezeau ceva mai tîrziu, mîncau bine de dimineaţă, timp în care îşi făceau planul de lucru, şi abia apoi plecau la cîmp. Nu voi uita niciodată răspunsul tatălui meu la întrebarea „şi cine muncea mai mult?“: „Nu e vorba să lucrezi mai mult şi prost organizat, ci să ai rezultate cît mai bune. Ceilalţi munceau mult mai mult, dar erau obosiţi, neorganizaţi şi haotici. Nemţii lucrau mai intens, mai organizat, începeau mai tîrziu şi terminau mai repede, cu mai mult succes.“

Pe de altă parte, bunica din partea mamei, din Teleorman fiind, l-a detestat toată viaţa pe Zaharia Stancu, cel care, în romanul *Desculţ*, scrisese că marii latifundiari le puneau botniţă ţăranilor angajaţi la cules de vie. Bunica spunea că unchii ei, unii dintre marii proprietari de teren de acolo, îi lăsau pe oamenii angajaţi la vie să ia şi să mănînce cît pot de mult. Asta şi pentru că cei lacomi urmau să mănînce pe rupte şi apoi să li se aplece pentru restul perioadei de muncă, în timp ce pentru cei mai cumpătaţi, era doar o bonificaţie.

„Ce bine era pe vremea lui Ceauşescu...“

Cred că mai mulţi colegi din acest număr vor vorbi despre tristul şi adevăratul „Voi vă faceţi că ne plătiţi, iar noi ne facem că muncim“, sau despre nenumăratele fabrici „cu pierderi planificate“, aşa încît mă rezum la o amintire.

La jumătatea anilor 1990, stăteam la taifas, după cină, cu un maistru de la o schelă de petrol. Omul era lovit de nostalgia vremurilor bune din perioada comunistă. L-am întrebat atunci, foarte intrigat: „Recunoşti că acum cîştigi mai bine şi că sînt mult mai multe oportunităţi. De ce ţi-e dor de vremurile alea?“ „Ei, ce ştii tu... Atunci puteam pleca şi eu de la schelă cu un sac de ciment, ceva, acolo... Acum, ăştia nu te mai lasă. Trebuie să-mi schimb gardul – chiar aşa, să dau bani pe toate?“

Etica muncii la zilieri

Lucrînd pe teren în multe părţi ale ţării, în ultimele două decenii am întîlnit oameni de toate felurile, din toate categoriile sociale. Am văzut ce înseamnă reducerea dramatică a locurilor de muncă din oraşele mici şi din comune. Dar, în ciuda şomajului ridicat, totdeauna am avut probleme cînd a trebuit să găsesc zilieri harnici. Aceştia lucrau cot la cot cu noi, stăteau pe teren cît stăteam şi noi, aveam cu toţii parte de aceleaşi condiţii. Noi însă lucram totdeauna de dimineaţa pînă la apusul soarelui, ca să putem să avem totul gata mai repede. Zilierii primeau suma totală pentru mai multe zile de muncă – sumă fixă – şi dacă terminau mai repede. Căutarea unor zilieri buni a fost mereu complicată. După obişnuitele lamentări despre bunii ani de pe vremea lui Ceauşescu, urma prezentarea dură a condiţiilor de azi, „cînd nu avem ce mînca acasă“. Urmau explicaţiile privitoare la munca pe care urmau să o presteze (de regulă, să ţină în teren jaloane topografice). În final, îi anunţam că îi angajăm dacă vor sta cu noi de dimineaţa pînă seara. Următorul răspuns, de prea multe ori, în multe părţi ale ţării: „Păi, şi la prînz să nu mă duc acasă? Că mă aşteaptă nevasta cu masa.“

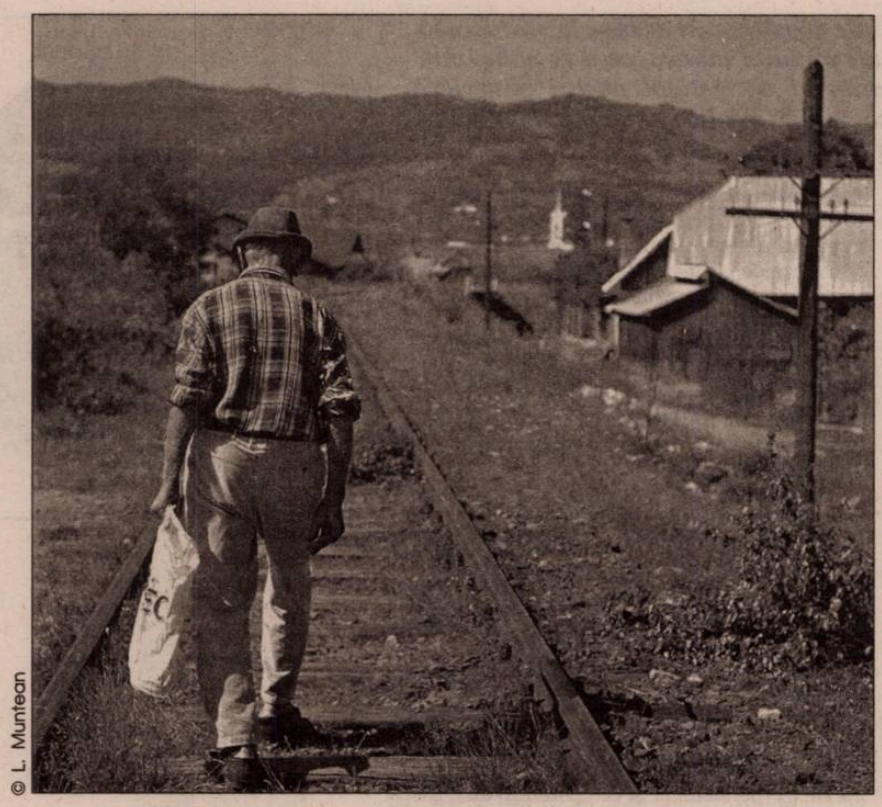
© L. Munteanu

Conexiuni mediteraneene

Povestea care urmează chiar s-a întîmplat, la bordul unei nave de cercetări, ex-sovietice, la jumătatea anilor 1990, cînd practic toată cercetarea marină europeană folosea aceste nave, închiriate la preţ foarte mic după prăbuşirea URSS. Început de expediţie internaţională pe Marea Neagră, în portul Constanţa, la bordul navei, imediat după sosirea cercetătorilor din Germania, Franţa, Italia, Ucraina, Bulgaria (şi, bineînţeles, România). Imediat după instalarea la bordul navei, toate naţiile mediteraneene (includeţi şi Marea Neagră în spaţiul mediteranean) pleacă la crîşmă, în timp ce colegii germani îşi scot din lăzi echipamentele, montează tot, verifică centimetru cu centimetru fiecare cablu (şi erau kilometri de cabluri), conexiunile, izolează, înlocuiesc, repară. Într-un tîrziu, apar şi ei pe terasă – cam prea tîrziu pentru „a prinde pasul“ cu ceilalţi. A doua zi, la plecare, prin muntele de dureri de cap, încep să răzbată dialoguri – la început firave, apoi din ce în ce mai aprinse: „Dă-mi şi mie cablul ăla!“ „Care cablu?“ „Ăla pe care îl pregătisem pentru aparat şi îl pusesem pe birou!“ „Păi, nu trebuia să îl iei tu?“ „Păi, tot eu? Tot eu să le fac pe toate? Să am grijă mereu de ce lipseşte?“ „Şi acum ce facem?“ „Lasă, luăm o bucată de la ucrainean, că am văzut că are, vorbesc eu cu el, ne dă şi înnădim cu scoci.“ „Auzi, dar scoci ai luat?“... Dialogul nu are loc, însă, numai în limba română. Mici variaţiuni pe aceeaşi temă au loc simultan pe navă, în mai multe limbi (evident, nu şi în germană, colegii din Hamburg fiind singurii cărora toate instalaţiile le-au mers „ceas“, pe toată durata misiunii).

„Economia de piaţă este şi ea incorect înţeleasă în multe cazuri, pentru că mulţi cetăţeni ştiu cum funcţionează doar socialismul, nu au alt termen de comparaţie înrădăcinat în experienţă deci nici nu realizează dacă şi cît de «socialiste» sînt anumite idei, percepţii sau comportamente.“

Monica Heintz –
Etica muncii la românii de azi

Dacă angajaţii au acelaşi comportament în organizaţii ca în perioada socialistă, este pentru că s-au obişnuit să disocieze practica muncii de valorile lor personale, care evoluează în unele cazuri mai rapid.

Cînd comparăm perioada socialistă cu cea postsocialistă este greu de stabilit dacă întîlnim mai multe schimbări sau mai multe asemănări. Ceea ce apare însă este faptul că viteza mare a schimbărilor afectează sfera muncii şi a recompensei muncii, creînd o dezordine al cărei rol este cel puţin la fel de important ca acela al moştenirii comuniste.

Monica Heintz –
Etica muncii la românii de azi

Contextul global contemporan

Cînd România a început să găzduiască din ce în ce mai multe mari corporaţii, am crezut că un nou spirit al muncii va schimba radical datele problemei. Şi, probabil, aşa s-o fi şi întîmplat în foarte multe cazuri. S-a mai petrecut însă ceva. Adresa mea de e-mail a început să se umple din ce în ce mai mult şi mai des cu tot soiul de mesaje Powerpoint, primite de la persoane care lucrau pentru asemenea firme. Unele amuzante, altele dubioase, altele naiv-meditative, toate consumatoare ale timpului meu personal, toate venind de la oameni din multinaţionale, care se plîngeau de programul intens de muncă pe care îl aveau, cît de greu era şi cît nu vom fi avut noi, ceilalţi, vreo idee de ritmul infernal de „acolo“, de la ei. Iniţial, am crezut că eram singurul care avea asemenea cunoştinţe sau prieteni. Dar cînd am început să îi întreb şi pe alţii (nu despre prieteni comuni), am văzut că nu eram un caz singular.

Întoarcerea acasă

I-a civilizat, oare, Europa pe românii care au ieşit la lucru în număr foarte mare, în ultimii 15 ani? Cu siguranţă că pe cei mai mulţi da. Toţi au putut vedea cum trebuie organizată treaba, cum trebuie planificat, gîndit, menţinut un program. Chiar dacă unii uită aceste lucruri cînd se reîntorc, sînt sigur că marea majoritate a înţeles cum trebuie să se schimbe ca să fie mai bine. Chiar şi cei despre care gîndim că poate ar fi fost mai bine să nu o facă... Eram la începutul anilor 2000, într-o frizerie din Pantelimon, la coadă după mai mulţi puşti de 18-20 de ani, băieţi tipici „de cartier“. La un moment dat, intră alt flăcău de vîrsta lor şi asist la o explozie de fericire: „fratele“ lor s-a întors „de la muncă“, din Italia! Bucurie, glume, rîsete, apoi povestiri. Cel proaspăt reîntors începe să le zică celorlalţi că lumea e ceva mai complicată şi că, pentru a reuşi, e nevoie de seriozitate: „Măi, băieţi, multe s-au schimbat! Să ştiţi voi că banul nu se cîştigă atît de simplu! Trebuie muncă multă, frate, nu cum credeam eu înainte. Păi, acolo trebuie să nu o arzi aiurea, ci să te lupţi în fiecare zi, de dimineaţa pînă seara, că nu se ciordeşte mereu aşa uşor.“

Munca specializată la români

Din prima jumătate a anilor 1990, principala mea temă de cercetare a fost dinamica plajelor – să înţeleg, adică, mecanismele complexe prin care se modifică echilibrul dintre nisip, cochilii, vînt, valuri şi curenţi. Nisipul plajei conţine toate urmele avansării şi retragerii mării, a violenţei furtunilor şi, la gurile Dunării, a modului în care apele şi aluviunile fluviului pătrund în mare. Eram la finele anilor 1990, iarna, pe plaja de la Sf. Gheorghe. Alături de colegi, săpam un şanţ lung, pentru a putea vedea modul în care sînt dispuse laminele de nisip, ca să putem citi trecutul recent în ele (activitate pe care am repetat-o de multe ori – alături de colegi ori studenţi, începători în ale geologiei marine). La nord de centrala eoliană de la Sf. Gheorghe, şi vara trecea puţină lume, dar mai ales în luna februarie. Din zare apare o siluetă – era un grănicer care ne cunoştea (raportasem „activitatea în zona de frontieră“ cu o zi mai devreme). Acesta se opreşte, se uită la noi cum săpăm, stă, după ceva vreme ne întreabă: „Băi, băieţi, pentru treaba asta aveţi nevoie de şcoală?“

***Adrian Stănică** este jurnalist şi director ştiinţific la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină.*

Ioana POPESCU

„Asuprirea copiilor la țară"

În tinereţea mea comunistă, am păstrat în memorie două îndemnuri populare, aparent în opoziţie, dar, de fapt, perfect complementare: „La muncă, nu la-ntins mîna!" şi „Munca în exces duce la deces." Ce e drept, la vremea aceea, banii trebuiau cîştigaţi din muncă, orice fel de muncă, pentru care nu era obligatoriu să fii pregătit în vreun fel, dar era musai să fii salariatul statului, altfel riscai să fii declarat parazit şi să... na, că nu mai ştiu ce trebuia să păţeşti. Şi, pentru că înţelepciunea populară orală decretase că excesul în muncă poate fi fatal, era normal să ne menajăm, făcînd în aşa fel încît salariul, primit sub formă de sume mai mult simbolice, să curgă chenzinal, indiferent de efortul – îndeobşte minim – depus.

Recent, mi-a atras atenţia cineva că, în vremea aceea, propaganda oficială folosea termenul *muncă,* în timp ce noi, oamenii neoficiali, spuneam că ne ducem la *serviciu* sau eventual la *lucru;* în schimb, astăzi, toată lumea spune *merg la muncă* sau *merg la treabă.* Recunosc că este o simplă observaţie directă, neverificată statistic, care, însă, susţinută de o sumară analiză etimologică, poate da seama despre o diferenţă şi o schimbare profundă de perspectivă. Aşadar, majoritatea dicţionarelor limbii române consemnează: „munca" (din slavul *monka)* înseamnă activitate, strădanie, dar şi calvar, canon, caznă, chin, durere, încercare, pătimire, schingiuire, suferinţă, tortură; „treaba" (din slavul *treba)* înseamnă deprindere, nevoie, obişnuinţă, ispravă, dar şi strădanie, efort; „serviciu" (din latinescul *servitium)* înseamnă funcţie, post, slujbă, dar şi ajutor, folos; „lucru" (din latinescul *lucrum)* înseamnă obiect, materie, unealtă, meşteşug, dar şi faptă. Rezultă, de aici, că munca este percepută ca o activitate grea şi obligatoriu neplăcută, iar treaba ţine mai mult de rutină, ceea ce nu implică un efort mai mic. Spre deosebire de acestea, serviciul păstrează sensul pozitiv al utilităţii, iar lucrul – fie el la cîmp, la fabrică sau la computer – nu numai că nu este perceput ca suferinţă, dar presupune, într-un fel sau altul, un cîştig. De aici decurge constatarea simplă că în comunism, în ciuda faptului că efortul şi chinul erau impuse, oamenii le percepeau ca demersuri folositoare, în timp ce astăzi, neplăcerea muncii este asumată şi exprimată ca atare. Ar mai fi ceva de şoptit la finele excursului etimologic... nu cred că există vreun termen pentru „muncă" în limba dacilor, cel puţin nu în atestările cunoscute pînă azi.

*

Profit de o scurtă vacanţă la ţară ca să studiez satul de munte, copleşit de muncile de vară. Toată lumea geme sub povara fînului şi a animalelor, despre care toţi povestesc pe lung, în jur de 30 de minute, de fiecare dată cînd îi întîlneşti pe uliţă. În gospodărie sau la cîmp, sprijiniţi în coasă sau în furcă, punînd jos, în mijlocul uliţei, găleata cu uruială pe care tocmai o cărau la grajdul din sus sau găleata plină de lapte proaspăt muls, pe care tocmai o cărau la casa din jos, bătrînii nu ostenesc să-şi laude avutul, care include mai întotdeauna şi copiii aflaţi în Italia. Totul este comparat cu prestaţiile şi posesiile vecinilor. De la înălţimea prispei pe beci, de pe băncuţa de la stradă, din podul grajdului, ochii privesc şi urechile ascultă, ştiu tot ce s-a întîmplat sub văzul lor, sau ce au auzit că s-a întîmplat pe uliţa vecină.

Destul de des – în medie, cam o dată pe săptămînă – se adună cu toţii să mai inaugureze o troiţă, un pod (pe care maşinile circulă încă de anul trecut) sau pietruirea unui şanţ: staţie de amplificare în drum, pentru discursurile oficiale, muzica populară înregistrată de la emisiunea *Tezaur folcloric,* bere la 2 litri şi napolitane donate de magazinul sătesc. Te întrebi cînd au timp de toate, căci vacile trebuie mulse de două ori pe zi, porcii şi păsările trebuie hrănite, fînul trebuie cosit, transportat şi căpiţit, fructele culese şi florile de la stradă udate, să crească şi să le admire toţi vecinii. Nu mai spun că cele mai căutate flori în sat sînt trandafirii japonezi, orhideele (sic!) şi, în general, orice nu poate supravieţui afară, în clima de munte.

În luna august, satul e invadat la propriu de copiii veniţi din Italia la bunici, ca să fie puşi la muncă.

În luna august, satul e invadat la propriu de copiii veniţi din Italia la bunici, ca să fie puşi la muncă. Acolo, la italieni, nu fac decît şcoală; or, cînd se vor întoarce cu toţii definitiv acasă, copiii trebuie să fie deja *bine crescuţi,* adică să fie pregătiţi să se priceapă la toate. Am ocazia să observ copiii satului în paralel cu ai migranţilor. Primii, care par mai săraci şi mai prost îmbrăcaţi, îşi petrec timpul (în totalitate liber) pe uliţă, ronţăind în permanenţă ceva şi lăsînd pe jos, în urma lor, ambalaje multicolore de biscuiţi şi pufuleţi. Aceşti copii, care oricum nu citesc, nu fac sport, nu au cinema sau teatru la îndemînă, pierd la propriu două luni bune de viaţă în fiecare an, umblînd teleleu prin sat, mai rupînd cîte o floare de la gardul vecinei, mai aruncînd cu o piatră după un cîine al nimănui – la vîrsta cea mai potrivită pentru orice fel de învăţare.

În schimb, copiii trimişi în ţară ca să fie puşi la muncă, cei care aduc, cară, curăţă, hrănesc păsările, caută şi adună ouăle, fug la doctor să citească în ce zi va veni în sat săptămîna asta, culeg şi curăţă zaravaturile şi pregătesc salata, se duc la moşu' să vadă cum se mai simte, că e singur azi şi poate are nevoie să îi mai cumpere cîte ceva – aceşti copii fac mişcare şi efort fizic, chiar dacă nu fac sport, învaţă să asume responsabilităţi zilnice şi să se achite de ele conştiincios, experimentează grija pentru celălalt, mai slab, mai fragil, mai bătrîn, învaţă respectul pentru hrana muncită şi ascultarea faţă de adult. Inutil să menţionez că tot aceşti copii sînt trimişi seara în casă, să mai înveţe, să mai citească sau chiar să completeze formulare pentru Poştă sau cereri către Primărie.

Cred, aşadar, că, departe de a-i infirmiza, „asuprirea" copiilor de către familie, trimiţîndu-i la ţară, este poate cea mai potrivită şi mai complexă soluţie educativă, promisiunea de inserare corectă socio-profesională de mai tîrziu; pe scurt, face parte dintre bunele tradiţii care trebuie păstrate. Chiar cred.

© L. Muntean

© L. Muntean

***Ioana Popescu** este etnolog.*

Dacă luăm fiecare angajat în parte, fiecare este gata să afirme că idealurile lui sînt munca susţinută şi eficientă, dar şi să evoce motive raţionale de a se comporta într-un mod deviant. Nevoia de a găsi motive arată că angajatul trece prin anumite conflicte moral interioare şi nu se lasă dirijat de propria-i natură, cum rezultă din teoria mentalistă. La nivel naţional, existenţa variaţiilor dintre întreprinderi este o dovadă empirică împotriva existenţei unei mentalităţi naţionale, înţeleasă ca dat genetic. Interpretarea regulilor de către angajaţi are puterea de a devia valorile asociate muncii. Ele forţează managerii să modifice regulile, astfel încît acestea să corespundă mai bine practicilor şi pentru ca un stadiu de echilibru să fie atins; ei se distanţează astfel de valorile de origine. Negocierea este dublă: o negociere între diferitele categorii de personal (tipic între manageri şi angajaţi) şi o negociere între valori (idealul) şi practică (realitatea).

Monica Heintz –
Etica muncii la românii de azi

Angajat și angajator

interviu cu Alexandru GEAMĂNU

*După ce a lucrat 12 ani ca angajat în mai multe agenții de publicitate, **Alexandru Geamănu** s-a hotărît să-şi facă propria afacere într-un domeniu cu totul diferit – industria berii. Trecînd prin cele două ipostaze – angajat şi angajator –, a acumulat o experienţă interesantă în ceea ce priveşte munca.*

Cum au fost cei 12 ani de serviciu, ca angajat, pînă cînd v-aţi hotărît să vă apucaţi de o activitate în care să aveţi propriii dvs. angajaţi?

În lumea asta există mai multe moduri de a face bani. Unul e să munceşti, altul să furi, un al treilea să cerşeşti şi mai există şi posibilitatea să moşteneşti nişte lucruri. A doua şi a treia variantă nu mi s-au părut interesante, nu ştiu să spun de ce, poate datorită mamei, familiei, educaţiei primite. Am rămas cu varianta muncii şi am avut noroc şi să-i moştenesc nişte lucruri. Pentru mine, munca a început ca o joacă, în momentul cînd un prieten, fost coleg de liceu, m-a sunat să mă întrebe dacă nu vreau să împart nişte bombonele. Ce bombonele? „Uite, sînt nişte bombonele Sugus", mi-a spus – n-am să uit niciodată – „vii la un training (nu ştiam ce e aia). Ai maşină?" „Am maşină" (mi-o dădea mama). Mi s-a spus ce am de făcut, să distribui bombonelele la şcoli, la clasele I-IV, şi aşa a început munca la mine. Era în 1998, aveam 22 de ani. Acum poate părea o vîrstă tîrzie, dar pe vremea aceea, să te apuci de muncă la 22 de ani părea chiar timpuriu. Oamenii din jurul meu la vîrsta aia îşi făceau întîi facultatea şi nu prea aveau timp să mai aibă şi vreun job. Eu m-am apucat la 22 de ani, am mai stat acolo vreo două-trei luni, pînă cînd prietenul ăsta al meu mi-a spus: „Le-a plăcut de tine. Vii să mai faci ceva pentru ei, numai că acum nu mai eşti băiatul care distribuie bombonelele, eşti şeful distribuitorilor, ei vin la tine şi tu îi ajuţi cu rapoarte şi tot felul de lucruri." Asta se întîmpla la agenţia de publicitate OFC/DMB&B, care nu mai există. Cred că dacă nu se întîmpla să se închidă subit, aş fi lucrat şi astăzi tot acolo. Era un mediu în care oamenii munceau cu foarte mult drag. Ca un fel de a doua familie. Majoritatea angajaţilor erau foarte tineri, pînă în 25 de ani, nu aveau probleme cu copii, rate şi alte asemenea lucruri, munca era pe primul plan. Astăzi, lumea publicităţii e plină de oameni care au lucrat în OFC/DMB&B şi care sînt în nişte poziţii foarte înalte în multe agenţii importante. Adică, a fost o experienţă foarte bună pentru foarte mulţi.

După vreo patru ani şi jumătate, episodul cu OFC/DMB&B s-a terminat şi au urmat şi alte agenţii de publicitate – Saatchi & Saatchi, Mercury, Odyssey şi Publicis.

Bănuiesc că pe parcurs au fost şi nemulţumiri.

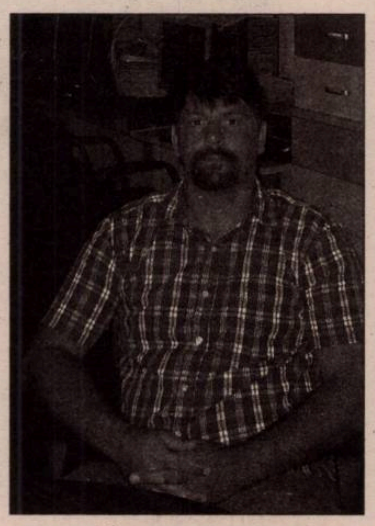

„Ceea ce se află în spatele comportamentelor la locul de muncă în sectorul servicii din România nu este o etică a muncii, ci o etică a relaţiilor interpersonale. Valorile asociate muncii sînt valori înrădăcinate social, nu valori impersonale cerute de nevoile organizării economice."

Monica Heintz –
Etica muncii la românii de azi

E greu de spus. Acum cîteva zile, un prieten foarte bun, care are o agenţie mică, mi-a povestit că trebuia să meargă împreună cu un angajat (cu care fusese coleg de liceu şi de facultate) la Sibiu, la un client. Colegul i-a propus s-o ia şi pe nevasta lui, pe care prietenul meu o cunoştea. Cît timp ei făceau prezentarea, ea ar fi urmat să se plimbe prin Sibiu. Şi, bineînţeles, prietenul meu a acceptat s-o ia cu ei. Dar cînd au ajuns la Sibiu, ea a spus că se simte rău şi i-a cerut soţului să stea cu ea. Iar prietenul meu a trebuit să facă prezentarea de unul singur. Nevasta colegului nu păţise ceva grav, era mai degrabă un răsfăţ. Ei bine, povestea asta mi-a pus un mare semn de întrebare. Pentru că la mine, pînă la ora 6, serviciul era cu siguranţă cu mult peste familie. Sigur, nu m-am confruntat cu probleme de viaţă şi de moarte. Ca o paranteză, vreau să menţionez că am trei copii cu soţia mea şi o familie OK. Dar, după povestea asta, mi-am pus problema: poţi să pui familia înaintea serviciului, în timpul serviciului? Mie nu mi-a spus vreodată cineva că asta se poate. Am fost ca-n povestea aceea cu maimuţele, eu am intrat într-o cuşcă unde trebuia să muncesc.

Cînd aţi început să vă gîndiţi să faceţi ceva pe cont propriu?

Prin 2009, am început să mă gîndesc, iar prin 2010 am vrut să plec din publicitate. Atunci, însă, n-am avut curajul. Avînd şi trei copii, tot timpul m-am gîndit pe ce pot să mă bazez la sfîrşitul lunii. E foarte important să ştii exact pe ce venituri contezi. Dar predictibilitatea asta are şi ea dezavantaje. Revenind însă la întrebare, prin 2009, avînd în vedere şi situaţia economică din publicitate, am cochetat cu ideea de a face o benzinărie cu GPL. Dar m-am izbit de problema autorizaţiilor şi de tot ce a însemnat obţinerea dreptului legal de a vinde un produs destul de delicat. În 2011, mi-am zis din nou că nu mai vreau publicitate şi m-am dus la un prieten care avea un magazin de mobilă. Am vîndut mobilă de bucătărie timp de vreo şapte luni, dar nu mi-a plăcut. M-am reîntors în publicitate, timp în care, însă, mi-a înflorit tot mai mult în minte ideea de a face ceva pe cont propriu. Mi-am dat seama că e foarte dificil să am firma mea chiar în domeniul publicităţii pentru că oamenii care mă cunoşteau mă percepeau, cred, ca veşnicul angajat, iar cei care nu mă cunoşteau păreau să nu aibă destulă încredere în mine. Şi atunci mi-am zis că trebuie să încerc pe altă linie.

Şi de unde tocmai ideea cu fabrica de bere?

O dată că sînt un foarte mare băutor de bere şi-mi place foarte mult berea. A doua, pentru că din 2009 mi-am dorit foarte tare să am un lucru pe care să-l simt ca fiind al meu, ceva pentru care să muncesc cu şi mai mult drag, dacă se poate spune aşa, cu şi mai multă încredere în ceea ce fac.

Deci, n-aţi fost un angajat oprimat, frustrat de cerinţele şefilor, de faptul că lucrează pentru alţii şi care, din revoltă, s-a decis, cînd a avut ocazia, să-şi întemeieze propria afacere.

N-am perceput niciodată serviciul ca pe o oprimare. Poate că asta vine şi din firea omului, pentru că am un prieten care spune: „Într-o dimineaţă, trebuia să plec la serviciu şi, aşa cum fac de obicei, să duc gunoiul. Primul gînd a fost – hai măi, iar *trebuie* să duc gunoiul? După care, următorul gînd a fost – eu *vreau* să duc gunoiul." Deci e o chestie legată de felul în care priveşti lucrurile. Şi acel „vreau" în loc de „trebuie" îmi ţine prietenul în formă şi-mi dau seama că e valabil şi pentru mine.

Pe de altă parte, un manager bun ar trebui să-şi dea seama de ce anume îi motivează fiecare angajat. Dar e simplu de vorbit. Însă, cînd eşti patron, ai o grămadă de probleme şi îţi vin ăia cu tot felul de taxe, de te fac să nu mai vezi pădurea de copaci. Trebuie, uneori, să faci un pas în spate şi să vezi şi ce le trebuie angajaţilor. Îmi place foarte mult povestirea aceea în care un domn, după o viaţă bună şi sănătoasă, în care a fost foarte bine văzut, a murit. A ajuns la poarta Raiului, la Sfîntul Petru, care l-a întîmpinat şi, înainte să-l poftească în Rai, l-a întrebat dacă are vreo dorinţă. Şi omul i-a spus că ar vrea să vadă ce i s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost bun şi n-ar fi ajuns în Rai. Şi atunci, Sfîntul Petru i-a arătat Iadul. O încăpere mare, albă, în mijlocul căreia era o oală mare cu supă... de roşii, bineînţeles, pentru contrast. În jurul oalei, o mulţime de oameni care, în prelungirea mîinilor, aveau nişte linguri foarte lungi. Slabi, scheletici şi foarte nefericiţi că, deşi puteau băga lingura în oală, n-o puteau duce la gură din cauză că era prea lungă. Vizitatorul s-a îngrozit şi i-a cerut Sfîntului Petru să-l ducă la locul lui, în Rai. Acolo, surpriză: tot aşa, o încăpere mare, albă, cu o oală cu supă de roşii în mijloc şi, de jur împrejur, nişte oameni cu linguri lungi în prelungirea mîinilor, exact ca în Iad. Numai că oamenii aceştia păreau foarte fericiţi, erau graşi şi coloraţi în obraji. Cînd a venit ora mesei, noul venit a observat că oamenii îşi dădeau unul altuia să mănînce. Altfel, nici ei n-ar fi reuşit să-şi ducă propria lingură la gură.

Şi eu cred că toţi sîntem interconectaţi şi că binele făcut se întoarce la un moment dat.

Care e povestea cumpărării fabricii?

Povestirea scurtă e că am cîştigat-o la poker. Asta e însă o glumă pentru un prieten care joacă poker. În realitate, banii pe care i-am investit acolo provin dintr-o moştenire, un apartament rămas de la bunica mea. Am stat şi am judecat altfel decît făceam de obicei. Decît să ţin apartamentul şi să cîştig o sumă din chirie, mi-am zis că pot să-l vînd şi să folosesc altfel banii. Aveam şi vîrsta potrivită, şi putere, şi cred că dacă mai aşteptam, mă plafonam şi aş fi rămas veşnicul angajat. Drept pentru care am luat taurul de coarne. Am citit şi învăţ în continuare despre ce înseamnă berea şi cu ce se „mănîncă" berea. Sper ca şi oamenii s-o cumpere la un moment dat.

Înţeleg că e vorba de o făbricuţă mică, unde se va face o bere specială. Acesta e un trend mai general, sînt la modă fabricile mici şi cu bere bună.

Da, nu cred că eu inovez ceva, ci, pur şi simplu, urmăresc un trend care în America a ajuns, probabil, la un punct culminant. Şi în Europa de Vest, povestea asta se apropie de apogeu, iar în Europa de Est încep să existe tot mai multe făbricuţe de acest gen.

Există un mit al afacerii pe cont propriu, al ideii de a-ţi deveni propriul şef şi propriul stăpîn. În afară de dorinţă, ce mai e necesar pentru a reuşi pe calea asta?

Cu siguranţă îţi trebuie puţin mai mult curaj decît ai avut pînă atunci. Eu, cînd eram puşti, îmi plăcea să sar în apă. Cu un prieten de-al meu, mergeam la podul de la barajul de la Paltinu, puţin mai sus de Cîmpina. Spre sfîrşitul lui august, cînd apa în lac era scăzută, diferenţa dintre pod şi suprafaţa apei era de vreo 20 de metri. Pe piciorul podului era o scară. Ne-am tot suit pe scara aia tot mai sus şi am sărit tot mai de sus, am prins tot mai mult curaj, pînă cînd am ajuns să sărim chiar de pe pod. Dar, înainte să sărim, am verificat apa. Ne-am scufundat cît am putut, să vedem dacă nu cumva e vreun obstacol, vreun buştean, ceva. Ce vreau să spun e că la o asemenea întreprindere, îţi trebuie curaj, dar nu inconştienţă. Înainte să investesc banii în fabrica asta, am studiat piaţa, am făcut un plan al afacerii. La sfîrşitul celor două luni de studii, am zis că merită. Şi nu ne-am propus să ne recuperăm investiţia într-un an, aşa cum se gîndeşte de obicei în România. Noi am ajuns la concluzia că în vreo şase ani e OK dacă ne recuperăm banii.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Legea lui Peter, conform căreia fiecare dintre noi tinde spre maximum de incompetenţă, se aplică şi angajaţilor români. Dacă în Occident un angajat îşi schimbă în medie de trei-patru ori locul de muncă în decursul unei vieţi, în România ultimilor 23 de ani schimbările sînt mult mai dese. Mulţi dintre noi spunem că latura economică reprezintă cauza acestor schimbări. Să fie aceasta explicaţia? Mă îndoiesc profund. Cultura noastră ne influenţează mai mult decît credem. Astfel, fuga după rezultate imediate, după recunoaştere, bani, putere nu este determinată de latura economică, ci de modelul cultural împărtăşit de majoritatea românilor. Aplicînd legea lui Peter la români, putem vedea că majoritatea angajaţilor români tind spre maximum de incompetenţă într-un timp foarte scurt. Sînt incompetenţi înainte de a fi competenţi şi devin incompetenţi înainte de a fi competenţi. Competenţa nu are timp să se instaleze. Aşadar, competenţa are, în percepţia comună, o altă natură în cultura românească. O natură maleabilă, care poate fi ajustată, adaptată rapid la oricine, în anumite condiţii. Este o competenţă care poate fi cumpărată. Sau o incompetenţă care poate fi recunoscută de către ceilalţi. Rezultă o luptă de gherilă pentru cucerirea unui statut al incompetenţei. Nu contează incompetenţa, ci recunoaşterea acestui statut.

Diminuarea timpului necesar dobîndirii unui statut bazat pe competenţe de la zeci de ani la unul, doi sau trei nu se poate realiza decît într-un singur mod, iar jocurile politice, înţelegerile ascunse, trădările etc. sînt principalele arme prin care se poate cîştiga această luptă.

Dorin Bodea –
Valorile angajaţilor români

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O instituție timidă

Nu cred că sînt mulți români care știu că există Institutul de Științe ale Educației (ISE). Este o instituție parte a Ministerului Educației, care, conform site-ului propriu, are ca misiune esențială „cercetarea, dezvoltarea, inovarea și formarea în domeniile educației și tineretului".

În general, dezbaterile despre starea învățămîntului românesc se țin cu ministrul de resort, cu Monica Tatoiu, cu politicieni suspecți, cu profesori irascibili, cu moderatori indignați și cu spectatori plictisiți. Ideile sînt puține și fixe: școala românească este un dezastru, tinerii nu învață, profesorii copiază la titularizare și iau mită etc. Despre cauze, probleme, perspective, reforme, proiecte – mai nimic. E greu de priceput de ce învățămîntul românesc se lasă cercetat de indivizi incompetenți, cînd are în ograda proprie oameni special pregătiți în diagnosticare, cercetare, evaluare, proiectare etc. Cum sînt, de exemplu, cei de la Institutul de Științe ale Educației.

Pe site-ul instituției sînt descrise programe de cercetare, finalizate sau în derulare, avînd subiecte extrem de importante și actuale: violența în școli, formarea profesională postuniversitară a cadrelor didactice, abandonul școlar, discriminarea, responsabilitatea profesională în managementul educației etc. Proiectele lor au titluri seducătoare, pentru orice lucrător în educație: „Influența capitalului cultural al familiei asupra reușitei școlare", „Responsabilitatea profesorului în formarea moral-afectivă a tinerilor", „Valorificarea experiențelor de învățare nonformală în construirea competențelor-cheie" etc.

Există, printre altele, și un raport privind starea sistemului național de învățămînt (analiză efectuată pentru anii 2005-2012), care cuprinde statistici și informații referitoare la resursele umane din învățămînt, participarea la educație, rezultatele educației pe piața muncii. Partea bună este că acest raport se termină cu „Priorități și direcții de acțiune pentru anul școlar următor". Partea proastă este că paginile care conțin aceste recomandări nu pot fi deschise.

Un institut pregătit să ofere informații, proiecte, soluții competente în reforma învățămîntului.

Avem, deci, un institut pregătit să ofere informații, proiecte, soluții competente în reforma învățămîntului. Cum îl folosim? De ce vocea lui nu se aude? De ce nu există răspunsurile lor cu privire la manualele palide, la programe școlare, la proasta pregătire profesională, la bacalaureatul de netrecut?

Poate că ministrul ar trebui să-i invite mai des la dezbaterile publice pe colegii lui de la ISE. Să-i întrebe mai mult și să le ceară mai des răspunsuri. Să sfătuiască producătorii de talk-show să lase deoparte discuțiile de Cișmigiu despre tinerii din ziua de azi și să-i cheme pe cei care ar putea să ofere evaluări corecte, în loc de perplexități, scopuri verosimile, în loc de văicăreli stridente, planuri pe termen lung, în loc de ridicări din umeri deznădăjduite. Adică pe cercetătorii de la ISE, oameni plătiți din bani publici să ne spună nu cît de rău stăm, ci cum să facem să stăm mai bine, la capitolul educație.

Deocamdată, Institutul de Științe ale Educației pare o instituție sfioasă. Vocea lui este gîtuită de importanța rolului pe care îl are. Rol care ar trebui să-l cheme pe baricade, nu să-l îndemne la discreție.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

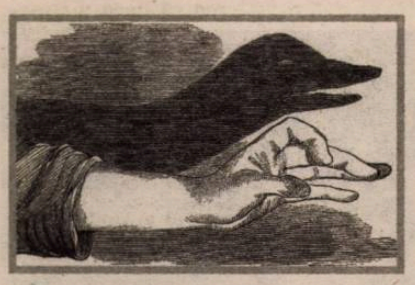

Iaromira POPOVICI

bazar

Ligia

Ligia era colega mea de clasă, începînd din clasa a X-a. Am cunoscut-o, împreună cu 30 și ceva de fete, cînd m-am mutat la Zoia Kosmodemianskaia de atunci, astăzi Școala Centrală.

Primul contact cu „Zoia" n-a fost deloc unul plăcut ori liniștitor: mi s-a părut un liceu apăsător, plin de reguli stupide, cu mult prea multe fete și profesori sumbri și reci. Încet, în ceva timp, mi-am dat seama că, de fapt, lucrurile nu stăteau chiar așa. Că nenumăratele persoane de sex feminin care mă înconjurau nu erau neinteresante, în mare parte, și deloc obișnuite.

Ligia era una dintre fetele interesante din clasă. Pe vremea aceea, poate aș fi zis ciudată; astăzi, spun „cu personalitate". Ce însemna să fii ciudat, în anii de liceu? Evident, să fii altfel, și pe dinafară, și pe dinăuntru. Dacă nu dădeai o atenție excesivă ținutei și dacă nu plasai replicile care „se cereau" în anumite contexte comunitare, erai catalogat drept... din alt film.

Ligia a avut curajul să nu dea prea mulți bani pe cum se aranja la școală, pe cum îi stătea sau cît de scurtă și de strîmtă îi era uniforma. Și nici să nu respecte întru totul canonul nefast și plicitistor al orelor de clasă. Avea curajul să vorbească, în ore, și despre altceva decît lecția învățată, aproximativ papagaliceşte, acasă. Țin minte că într-o oră ne-a împărtășit pasiunea ei pentru Frank Sinatra, din care ne-a și interpretat.

M-am împrietenit încet-încet cu Ligia și am constatat că făcea parte dintr-un grup de fete mai puțin convenționale decît altele, care învățau bine, arătau bine, dar nu puneau mare preț pe nici una dintre cele două. Aveau încă ceva, dincolo de aparențele astea necesare, dar stupide. Mi-am dorit să fiu prietenă cu ele, deși eu aveam o alură mai conformistă... M-am luptat și am reușit, ce-i drept, în timp. Țin minte ce fericită am fost cînd m-au primit alături de ele la cîntat Beatles în curtea școlii sau balade irlandeze inventate, în Parcul Icoanei.

Ele au rămas, în mare parte, cele mai bune prietene ale mele, din liceu încoace. Prietene de-o viață, cu care împărtășesc – sau cel puțin așa îmi place să cred – un mod de a gîndi și de a vedea lucrurile. Mod care a rămas, măcar într-o oarecare măsură, neconvențional. Și care spune că există și alte chestii care contează, dincolo de cariera fabuloasă, iubitul macho sau familia model.

Ligia făcea parte dintre ele. Și, în ultimul timp, mai ales, eram foarte apropiate. Mergeam des împreună la filme, pentru că ea era una dintre puținele persoane (în afară de mine...) care aveau o disponibilitate aproape infinită pentru o asemenea ocupație. Și puteam îngurgita orice film, bun sau rău, sau chiar mizerabil: nu degeaba s-a inventat rîsul... Și rîdea cu mare poftă, imprevizibil, cînd poate tu n-ai fi rîs. Și rîsul ei era molipsitor.

De ce pun vorbele la trecut? Pentru că Ligia nu mai este, a murit într-un absurd și incredibil accident la mare. Unul din lucrurile acelea atît de îngrozitoare, încît nu-ți vine să crezi că s-a petrecut. În amintirea și spre minimul ei omagiu, redau un fragment dintr-un text interesant – și relevant pentru o parte a atmosferei de atunci –, pe care l-a scris despre Școala Centrală pentru o viitoare carte, pe care n-am apucat s-o terminăm.

La teza de la economie politică, Ligia nu știa nimic: „N-aveam talent la copiat. (...) Copiatul nu-mi ieșea defel. (...) În cea mai deplină tăcere, cu un aer absent, am început să-mi rup mîneca stîngă de la cămașă. Toți ceilalți colegi scriau de zor. Nimeni nu mi-a aruncat nici măcar o privire. Am continuat să-mi rup mîneca de la cămașă, mai întîi în fîșii mari, pe urmă am luat fiecare fîșie și am rupt-o în fîșii mai mici, mai subțiri, tot mai mici și mai subțiri, pînă cînd am început să destram firicelele din care era țesută. La sfîrșitul orei, cînd am lăsat foaia mea goală pe catedra profei, peste alte foi scrise de colegii mei, adunasem de pe masa de scris din cabinetul de economie un mic turtoi de firicele albastre. L-am strîns cu o mînă și l-am băgat în ghiozdan. Cînd am ieșit din cabinet, după dezastruoasa teză, toți ceilalți au căscat ochii la mine. Din mîneca stîngă nu mai rămăseseră decît manșeta și cîteva fire atîrnînde din umăr."

Selma IUSUF

legende urbane

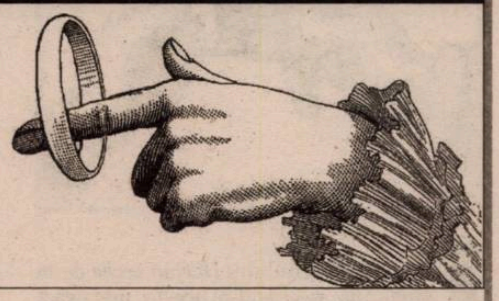

Haita

„Aii, tu-ți rasa ta, iar ți-ai tras în cap, băi, băiatuleee?!" Vînzătoarea de la chioșcul de ziare are gura bogată, părul tuns milităreşte și e pe cît de scundă pe atît de grasă. Un pătrat de om. Lîngă, amica ei care vinde covrigi, un pic mai sus pe trotuar, asistă cu un rictus dezgustat în colțul gurii. Arată de parcă a mîncat ceva acru-amar. Vînzătoarea de ziare se burzuluieşte la un băiat aproape la fel de mic ca ea. Băiatul/bărbatul, căruia e imposibil să-i ghicești vîrsta, se leagănă de pe un picior pe altul și scoate niște sunete între geamăt și rîs. Între icnet și tuse. E cenușiu. Părul e cenușiu de parcă l-ar fi bătut toate vînturile orașului care l-au împrăfat definitiv. Fața e cenușie. Ochii. Dinții, atîția cîți mai are. Tricoul larg și găurit în mijlocul pieptului. Șapca strîmbă. Pantalonii tăiați din scurt, deasupra gleznelor, ca să i se potrivească pe piciorele scurte și groase. Picioarele goale, în niște sandale mumificate. Cenușii.

Îl văd trei zile din șapte, vreme de doi ani, negreșit, necontenit, e acolo. Împreună cu încă vreo doi-trei, la care se mai adaugă cîteodată și cîteva fete, înnoptează pe băncile din fața magazinelor. Iarna se trag în fața unei scări de bloc, o intrare adîncă, bună, să-i apere de viscol și de umezeală. Arată și dorm ca o haită de animale nemaipomenite, păroase, sălbăticite. Îi văd diminețile încovrigați pe băncile alea de lemn. Mînerele de metal, perna. Vara se acoperă cu un soi de cuverturi smulse din cine știe ce gunoaie. Iarna își așternt culcușul în fața scării de bloc. Pun pe ciment cartoane. Unul dintre ei are chiar o plapumă din acelea vechi, de lînă. Ceea ce odinioară era o imitație lucioasă de satin, probabil roșu, e acum o suprafață împîclită, de culoarea sîngelui uscat. Un grena trist și împuțit. Toată zona miroase izbitor a pișat vechi. Și vara, și iarna.

Fetele sînt frumoase. Sub murdăria de pe față, sub expresia hăituită, sub ridurile săpate încă din copilărie, sub jeg, una are niște trăsături fantastice. Nas perfect, o gură fină, urîțită însă de lipsa oricărui gînd. Ochii albaștri, dar tulburați și haotici. Părul, blond la origine, cenușiu, ca al partenerului de haită. Îi văd diminețile dormind încolăciți ca șerpii și îi găsesc fumînd chiștoace care aproape că se pierd între degetele lor grosolane, cînd mă întorc.

Vînzătoarea de ziare îl ceartă iar pe băiatul-bărbat. Îl tăvălește drăgăstos în vorbe murdare. Îl înjură de mamă, de sfinți și de dumnezei, cu o patimă maternă, aproape. Îl cunoaște de atîția ani. Îi mai dă ceva mărunțiș să-și ia de mîncare. Îi mai aduce haine vechi de la bărbată-su. Vagabondul nu poate vorbi clar. Niște consoane învălmășite fac propoziții scurte și delirante. Dar ea îl înțelege. Îi înțelege pe toți, paștele mamii lor de drogați. A încercat să-i învețe de bine. Să nu mai bea. Să nu-și mai tragă în venă. A încercat să bage în capetele lor păduchioase un bun-simț de mahala, puțină cumsecădenie de chivuță, niște sfaturi așezate, „că te-a uitat Dumnezeu, măi băiatule, și te-ai nenorocit pe viață, măi rîiosule, păcat de viața și de sufletul tău de boschetar împuțit." I le zice cu dragoste, și cu suflet, și cu cîtă căldură încape în pieptul ei mare, care o acoperă de la gît la burtă. Femeia a intuit fără mari bătăi de cap solidaritatea declasaților și limba pe care o înțeleg.

Iar vagabonzii stau și-o ascultă. Nu se pot concentra mai mult de un minut-două, dar e singura pe care o ascultă. De regulă, lumea îi ocolește de la distanță. Ferește ochii, să nu-i privească în hăul îngrozitor care li se cască în irisurile dilatate. Să nu le simtă putoarea de animal de vizuină.

Într-o dimineață, cînd am trecut pe lîngă ei, băiatul cenușiu mi-a sărit în cale. M-a călcat pe picior cu sandaua lui mumificată. Mirosea ca iadul. M-am oprit. Vînzătoarea de ziare mi-a strigat: „Nu-l lua în seamă, domnișoară, e blînd!" Știam că e blînd. Cunoșteam haita de cîini omenești. Eram parte din ea, numai că eu aveam zgardă. I-am dat o țigară.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

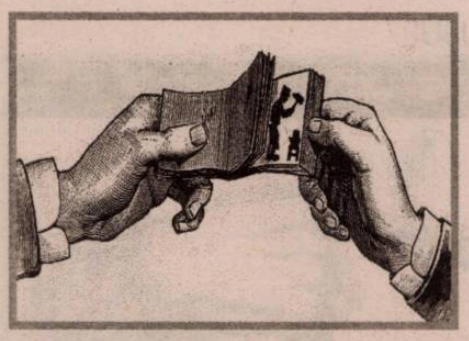

Marius CHIVU

feedbook

Scriitori în Cetate

În cadrul Festivalului *Dilema veche* de la Alba Iulia, weekend-ul acesta, mai exact sîmbătă, 31 august, de la ora 18, pe Traseul celor Trei Fortificaţii din Cetate, la maratonul de poezie moderat de Simona Sora, vor citi poeţii Andrei Bodiu, Dan Coman, Domnica Drumea, Adela Greceanu, Claudiu Komartin, Marin Mălaicu-Hondrari, Aurel Pantea şi Radu Vancu; iar duminică, 1 septembrie, tot de la ora 18, Filip Florian, Matei Florian, Florin Lăzărescu şi Ioana Pârvulescu vor susţine lecturi, cu nostalgia saloanelor literare de altădată, în casele vechi ale cîtorva gazde primitoare. Ca o completare şi ca un *preview* al acestor lecturi de poezie şi proză, iată cîteva scurte prezentări, însoţite de recomandări personale din opera fiecărui scriitor.

Dacă nu mai găsiţi, prin vreun anticariat, volumul de poezie premiat al lui Andrei Bodiu, *Studii pe viaţă şi pe moarte* (Paralela 45, 2000) sau romanul *Bulevardul Eroilor* (Paralela 45, 2004), anul acesta, scriitorului şi universitarului braşovean i-a apărut un inedit jurnal de călătorie, *China, jurnal în doi timpi* (Tracus Arte), rezultat în urma a două călătorii în China, înainte şi după fondarea Institutului Confucius de la Universitatea „Transilvania" din Braşov, inaugurat anul trecut.

Cum primele cărţi de poezie ale lui Dan Coman, *Anul cîrtiţei galbene* şi *Ghinga*, deşi reeditate, nu mai sînt de găsit, recomand cele două cărţi apărute anul trecut: antologia de poezie *ERG* (Charmides) şi poemul în proză sau basmul liric-grotesc *Parohia* (Cartea Românească, 2012) – construit deopotrivă ca monografia subiectivă a unei aşezări rurale ardelene nenumite, dar şi ca povestea maturizării tîrzii, la 30 de ani, a băiatului cel mare al preotului din sat. De o frumuseţe stranie, prin lirismul grotesc în care se amestecă religiosul, fantasticul, ruralul şi politicul, *Parohia* este dominată de vag şi ambiguu, are momente de tandreţe şi duioşie, care sfîrşesc în agresivitate şi cruzime şi un comic ce dezvoltă tuşe groteşti memorabile.

După debutul din 2003, cu volumul *Crize* (Vinea), Domnica Drumea a mai publicat o singură carte de poezie – *Not for sale* (Cartea Românească, 2009), dedicîndu-se, între timp, mai mult traducerilor din Tennessee Williams, Carson McCullers, Charles Bukowski sau Amy Tan. Un argument în plus pentru poemele noi pe care le va citi la maraton.

După ce a scris, împreună cu fratele său, romanul copilăriei în Drumul Taberei *Băiuţeii* (Polirom, 2006), carte reeditată şi deja tradusă, Matei Florian a publicat *Şi Hams Şi Regretel* (Polirom, 2009), un fantasy clinic ca un vesel roman tragic, de un obscur hazos şi o candoare delirantă, muzical şi misterios, de o stranie frumuseţe. Poem eroic al unei lumi interioare aflate în plin proces de degradare, un delir liric ce evoluează dinspre comicul tandru spre tragismul unei conştiinţe chinuite, care se stinge într-o litanie halucinantă, alternînd pedanterii minimalist-metafizice cu fantezii lirice şi jocuri de limbaj, *Şi Hams Şi Regretel* este o carte pe care am tot recomandat-o în ultimii ani.

Filip Florian a luat toate premiile importante la debutul cu *Degete mici* (Polirom, 2005), dar preferatul meu rămîne tot *Zilele regelui* (Polirom, 2008), ficţiunea istorică minimalistă, de atmosferă, care spune aventura românească a prinţului Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig de Hohenzollern-Sigmaringen, devenit ulterior regele Carol I. Ca în orice basm istoric, însă, personajul principal nu este regele, ci dentistul lui (ajuns martor anonim al epocii bucureştene de secol XIX, umbră secretă şi dublul regelui, actor în culisele istoriei dominate de intrigi politice şi secrete de familie) şi o pisică vorbitoare, cu inclinaţii spre lirism. Filip Florian a publicat anul trecut şi romanul *Toate bufniţele* (Polirom).

Adela Greceanu revine în poezie, după o absenţă de aproape un deceniu, ultimul ei volum de versuri fiind postnaumianul *Înţelegerea drept în inimă* (postfaţă de Simona Sora, Paralela 45, 2004), unde versurile, frazele, notele şi micile fragmente ale unui „jurnal de viaţă", trăirile şi gîndurile dragostei zilnice sînt proiectate de vocea lirică feminină, pe pînza emotivă a unei stări de graţie ca o formă superioară de „înţelegere". Confesiunea unei fete singure, romanul *Mireasa cu şosete roşii* (Polirom, 2008) este povestea presupuselor iubiri, unde platitudinea, castitatea şi efemeritatea iubiţilor conferă dramatism singurătăţii fetei, predispusă, o vreme, să inventeze sentimente, apoi epuizată de ataşamentul faţă de goliciunile sufleteşti pasagere.

Claudiu Komartin a revenit şi el anul acesta cu un nou volum de poezie, *Cobalt* (Casa de editură Max Blecher), după o pauză de patru ani, în care s-a dedicat mai mult poeziei altora, în postura de editor, fie la Casa de editură Max Blecher, unde a ajutat să debuteze, în ultimii ani, mulţi tineri poeţi interesanţi, fie la Tracus Arte, unde a scos deja, împreună cu Radu Vancu, două antologii cu *Cele mai frumoase poeme* din 2010 şi din 2011.

Anul acesta, Florin Lăzărescu a revenit cu al treilea său roman, *Amorţire* (Polirom), în care rămîne fidel realismului minimalist, universului domestic, de cartier, şi personajelor „mici", oameni comuni, nelocalizaţi, cărora nu li se întîmplă altceva decît viaţa însăşi, cu micile-marile ei drame. Cartea mea favorită rămîne însă volumul de povestiri *Lampa cu căciulă* (Polirom, 2009), proze scurte mai vechi şi mai noi, unele rescrise sau integrate unor texte mai mari, un volum construit, după cum am mai spus, conform principiului *„something old, something new, something borrowed"*, dar omogen scris şi alcătuit în jurul temei copilăriei la sat.

După o perioadă dedicată prozei, în care a scris şi a publicat două romane – *Cartea tuturor intenţiilor* (Vinea, 2006) şi *Apropierea* (Cartea Românească, 2010) –, Marin Mălaicu-Hondrari a revenit la poezie, cu volumul *La două zile distanţă* (Charmides, 2011), o carte cu poeme mai vechi şi mai noi, într-o formulă expresionist-metafizică, cu imagini suprarealiste dark, o formulă poetică deopotrivă senzuală şi ermetică, cu registre variate, într-un limbaj cizelat. Între timp, Marin Mălaicu-Hondrari a tradus din Mario Vargas Llosa, momentan fiind în curs de apariţie la Humanitas Fiction, tot în traducerea sa, romanul *Încăperi ferecate*, de Care Santos, un bestseller spaniol apărut, în mai puţin de doi ani, în peste 15 limbi.

Poetul optzecist Aurel Pantea, seniorul şi scriitorul-gazdă al acestui maraton de poezie, a revenit şi el anul trecut cu *Nimicitorul* (Limes), un volum foarte bine primit de critica literară care l-a menţionat în anchetele de sfîrşit de an printre cele mai bune cărţi de poezie din 2012

Ioana Pârvulescu s-a dedicat, în ultimii ani, romanului. *Viaţa începe vineri* (Humanitas, 2009) şi *Viitorul începe luni* (Humanitas, 2012) alcătuiesc dipticul unui roman noir polităist, de secol XIX. Construite pe logica senzaţionalistă, dar avînd şi o dimensiune intimistă, încorporînd mai multe tendinţe literare ale vremii (balzacianismul social, progresismul şi fantezia lui Wells, plus mystery & romance-ul foiletonistice), plasate în mediul agitat al Bucureştiului Belle Époque, dominat în egală măsură de faptul divers, loisirul cotidian, capriciile inimii şi jocurile politice, oraş a cărui realitate scriitoarea o restituie cu ştiinţă şi naturaleţe, cărţile sînt două foarte frumoase şi inteligente romane retro detectiviste de atmosferă pe tema timpului.

Cu *Frînghia înflorită* (Casa de editură Max Blecher, 2012), Radu Vancu s-a întors – după volumul *Amintiri pentru tatăl meu* (Vinea, 2010), care, la rîndul lui, era suma unor texte publicate de-a lungul anilor în *Biografia litteraria* (Vinea, 2006), şi *Monstrul fericit* (Cartier, 2009) – la tema sinuciderii tatălui, o temă care a trecut, de-a lungul acestor cărţi, prin cîteva etape şi transformări. Încărcătura ei psihologică şi emoţională, inepuizabilă şi obsesivă, a cunoscut, literar vorbind, cîteva schimbări de accent, de la şocul iniţial şi imposibilitatea acceptării pierderii, a absenţei iremediabile, prin declaraţiile de dragoste *in absentia*, pînă la efortul resemnării cu dezastrul lăsat în urmă de sinuciderea în sînul familiei şi inevitabila teamă de consecinţe, de logica obscură a unui posibil destin ereditar. Intens şi entuziast receptată critic, premiată de cîteva ori, *Frînghia înflorită* a fost hitul poetic al anului trecut.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Sahar Delijani, *Copiii arborelui de jacaranda*, traducere din limba engleză de Miruna Voiculescu, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2013.

O carte tristă, plină de horror. Horror de categorie grea, nu jucărie – genul otrăvit, cancerizant de suflete, moral în pretenţii, criminal în fond. Concret, horrorul arestărilor în masă, al detenţiei politice, al torturii cu metodă şi al execuţiilor cu program. De fapt, horrorul consacrat al dictaturilor, fie ele de stînga, de dreapta sau de cult.

Sahar Delijani – iraniancă strămutată în SUA şi stabilită apoi în Italia – debuta acum cîteva luni cu acest roman crescut din biografia propriei familii. E vorba, aşadar, despre o familie din Teheranul anilor '80, cu bunici mărinimoşi, părinţi prigoniţi politic şi copii născuţi cel mai adesea în închisoare. Bătrînii rezistă stoic şi îi cresc pe cei mici, aşteptînd ca părinţii acestora să fie eliberaţi. Proza rezistenţei mute merge astfel în paralel cu proza copilăriei, cu proza carcerală şi, pe alocuri, cu cea a exilului. Grea partitură pentru un debut, dar onorată cu o decenţă din care nu lipsesc nici inteligenţa, nici poezia!

În scenă apar patrule „cu chipuri severe şi guri pline de furie, îndărătnicie şi Dumnezeu", şcolari chilugi cu „ochii grei de poezii şi sloganuri şi versete din Coran", gardieni „în veşnicii papuci de plastic", ferestre care „reflectă profilul îngenuncheat al oraşului" şi teama de „imprevizibila epuizare a sufletului". Dar mai sînt şi cîteva mărunţişuri imense, precum o brăţară din sîmburi de curmale făcută, pe furiş, de un deţinut pentru fiica sa, ori festiva decoraţiune interioară pregătită într-o celulă, pentru întîmpinarea unei nou-născute (o cutie de aluminiu umplută cu frunzele aduse de vînt în curtea închisorii).

Cît despre arborele de jacaranda, din grădina casei bunicilor, acesta face cam ce făcea la noi *Copacul* cîntat de Aurelian Andreescu, prin aceiaşi ani '80: se înalţă demn, „încărcat de roade şi de noapte grea".

PUBLICITATE

Marius CHIVU

Biertan Horror Picture Show

Mor după filmele horror. Şi cum, de ani de zile, încerc să urmăresc la TIFF cît mai multe scurtmetraje din secţiunea „Shadows“, n-o să-mi iert prea curînd faptul că am lipsit anul trecut chiar de la prima ediţie a Festivalului de Film Horror & Fantastic „Lună Plină“ de la Biertan, 14-18 august (lunaplinafestival.ro). Anul acesta, însă, m-am dus hotărît să-mi spăl păcatul şi să văd cît mai multe filme în cele cinci zile de festival. Şi le-am văzut pe toate, doar o parte din scurtmetraje mi-au scăpat. Prin urmare, deşi nu sînt un specialist în filme, măcar puteţi avea încredere în mine că, în cele ce urmează, vă puteţi face o idee despre ce-aţi ratat.

Biertanul se numără printre primele aşezări germane din Transilvania.

Dacă „Lună plină“ e fratele mai mic al TIFF-ului, am putea spune şi că Biertanul, deşi nu e cetate, ci doar un sat cu o biserică fortificată, este un fel de Sighişoară (mult) mai mică. Cu toate că azi nu prea mai găseşti germani în sat, Biertanul se numără printre primele aşezări germane din Transilvania, fiind atestat încă din 1283. Biserica evanghelică fortificată este protejată de UNESCO, iar cea mai veche casă din afara fortificaţiilor bisericii datează din anul 1572. Simbolul aşezării este Donarium-ul, o inscripţie latină votivă din bronz („Eu, Zenovius, am oferit acest dar“), datată din secolul al IV-lea şi descoperită în preajma Biertanului în 1775, unul dintre artefactele fundamentale ca dovadă a continuităţii în spaţiul actual al Transilvaniei a dacilor creştini şi latinizaţi de după retragerea aureliană din 271. Într-un asemenea cadru marcat de medievalitate, un festival de filme horror apare drept foarte firesc.

Ziua, proiecţiile au avut loc în două săli ale căminului cultural: Sala Karloff (fostul cinematograf al satului, renovat anul trecut de echipa festivalului) şi Studioul Ion Hobana; iar seara, în aer liber, în Grădina Méliès (o grădină de unde se vede, în spatele ecranului, silueta luminată a bisericii fortificate), şi la Cinema Vertigo, curtea interioară a şcolii cu clasele I-IV, la doi paşi de terenul de fotbal unde s-a amenajat campingul (în cea mai plină zi a festivalui, am numărat nu mai puţin de 82 de corturi).

Înainte să ajung la filme, să trec în revistă manifestările adiacente: un workshop de efecte speciale pentru copii, un concert cu cvartetul Einuiea, un show cu foc al grupului sibian Crispus, o expoziţie de măşti precreştine, realizate de meşterul Vasile Şuşca, o terasă de lectură SF, concursuri de cultură horror generală şi de sculptat orori în pepeni, degustări la tîrgul cu produse tradiţionale bio (dulceţuri, plăcinte, brînzeturi, pălinci) şi *party*-uri *after midnight* La Ţăruş, terasa/barul nonstop al campingului, cu mai mulţi DJ, printre care şi germanul Candie Hank, al cărui mix de electro minimal, raw acid, cartoon rap, sound art, futuristic 8bit şi alte beat-uri epileptice îl recomandă pentru un *party* cu zombi hipsteri.

Anul acesta, competiţia de lungmetraj (rezervată, ca şi la TIFF, regizorilor la început de drum) a numărat şapte filme. Cel mai slab (scris, filmat, jucat), asta în ciuda subiectului cu potenţial simbolic, mi s-a părut *Cannon Fodder* (r. Ethan Gafny): un comando evreiesc, trimis în teritoriile arabe pentru a răpi un cap terorist, se confruntă cu grupări izolate de zombi palestinieni; astfel, conflictul din Orientul Mijlociu este redus la o confruntare haotică de posedaţi care-şi sug sîngele reciproc – ceea ce nu-i deloc departe de adevăr. Cu accent stilistic pe atmosfera insulară pustiită, dar mult prea discret pentru subiect, *Come Out and Play* (r. Makinov), un remake după mexicanul *Who Can Kill a Child?* (r. Narciso Ibánez Serrador, 1976), cu un scenariu după romanul lui Juan José Plans (un fel de Golding *meets* Buzzati, cel din „Vînători de bătrîni“), este escapada pe o insulă mexicană a unui cuplu de americani (ea e gravidă) unde n-a mai rămas suflet de adult. În germanul *Forgotten* (r. Alex Schmidt), un thriller *faux*-paranormal cu ceva locuri comune, sejurul a două foste prietene – întoarse pe insula unde şi-au petrecut vacanţele copilăriei – se transformă într-o confruntare psihologică pe mormîntul amnezic al unei crime infantile. *Safety Not Guaranteed* (r. Colin Trevorrow), premiat pentru scenariu la Sundance & Independent Spirit, avîndu-i în rolurile principale pe adorabila Aubrey Plaza şi pe indie-rocker-actorul Mark Duplass *(The League, The Puffy Chair, Your Sister's Sister)*, este un sci-fi romance *(„Back to the Future* meets *Juno“)* în care un jurnalist şi doi *interns* se pornesc să scrie un material despre un tip ciudat care caută tovarăş pentru o incertă călătorie în timp. La final, cu cei mai mulţi ţăruşi înfipţi în afiş, filmul a şi luat premiul publicului „Lună Plină“, însă favoritele mele au următoarele trei: *Berberian Sound Studio* (r. Peter Strickland), cu un *sound designer* britanic, ajuns pe nepregătite într-un studio italian pentru mixajul unui *giallo* cu vrăjitoare torturate, este un film mai mult de atmosferă şi sugestie fonică – sunetul este agentul horror al acestui thriller claustrofobic de studio, în care nu apare nici măcar o singură imagine sîngeroasă. În irlandezul *Citadel* (r. Ciaran Foy), cel mai *hardcore* din competiţie, un tînăr recent văduv şi agorafob, însoţit de un preot şi un copil orb, încearcă să-şi salveze fetiţa în vîrstă de cîteva luni, sechestrată în subsolul unui bloc dezafectat de la periferie şi populat cu copii posedaţi (unde se confirmă, din nou, trendul copiilor diabolici). Filmul a primit o menţiune specială din partea juriului – alcătuit din regizoarea lituaniancă Kristina Buozyte; regizorul, producătorul şi coordonatorul oficial al site-ului melies.org, suedezul Christian Hallmann, şi producătorul sloven Tomaz Horvat, director artistic şi fondator al Festivalui de Film Grossman –, Premiul „Lună plină“ fiind cîştigat de excelentul *The Rambler* (r. Calvin Reeder), un *road trip* movie straniu, frumos şi inteligent, gen Quentin Dupieux *meets* Lynch & Jarmush, în care un pseudo-cowboy proaspăt eliberat din închisoare (jucat memorabil de către Dermot Mulroney) traversează Oregon-ul şi propriul subconştient, în drum spre casă.

Cei mai drăguţi travestiţi vin din Transilvania Transsexuală.

Dintre cele zece scurtmetraje din competiţie (selecţia, inclusiv la secţiunile „Fantastic Best of“ Belgia şi Spania, i-a aparţinut lui Cristi Mărculescu) a cîştigat, prin votul publicului, britanicul *Sleepworking* (r. Gavin Williams), o distopie sci-fi în care un cip implantat în creier îi ajută pe oameni să lucreze şi în somn.

Anul acesta a existat o secţiune nouă, „Tenebre“, unde au rulat, în premieră, cele mai bune producţii de gen din ultimul an: thrillerul spaniol *El Cuerpo* (r. Oriol Paulo); omnibusul, în genul *analogic found footage*, cu fantome, zombi, extratereştri şi secte satanice *V/H/S-2;* retro-rock-gothic-ul cu vrăjitoare lesbiene *The Lords of Salem* (r. Rob Zombie); comedia cu alieni marini *vs* irlandezi alcoolici *Grabbers* (r. Jon Wright); desun orăşel american, chiar de 4 iulie: *The Bay* (r. Barry Levinson) şi neuroniric-*love-story*-ul sci-fi (parcă cu prea multe influenţe/omagii aduse unor Tarkovski, Kubrick sau Gondry) *Aurora/Vanishing Waves* (r. Kristina Buozyte). Pe lîngă acestea, au mai fost mini-retrospectiva din seria „American Masters“, de Brian De Palma (cu clasicele *The Fury* şi *Blow Out,* plus recentul thriller erotic corporatist *Passion);* proiecţia specială cu *E.T.* în versiunea originală şi restaurată digital, şi aniversarea *Fantomas* de Louis Feuillade, la 100 de ani de la premieră (cu acompaniament *live* Einuiea); maratonul în aer liber intitulat „Zombie's Night Out“ (cu clasicul american *Return of the Living Dead* – r. Dan O'Bannon, parodia suburbană londoneză *Shaun of the Dead* – r. Edgar Wright şi comedia geronto-zombă *Cockneys vs Zombies* – r. Matthias Hoene) şi, bineînţeles, deja tradiţionalul *screening* interactiv cu muzicalul cultissim şaptezecist *The Rocky Horror Picture Show* (r. Jim Sharman), căci, vorba cîntecului, cei mai drăguţi travestiţi vin din Transilvania Transsexuală. La final, ţin să remarc subtitrările neaoşe ale lui Cătălin Mesaru, al cărui blog de filme, cinenematoblog.com, îl şi recomand cu această ocazie.

craii de burta veche

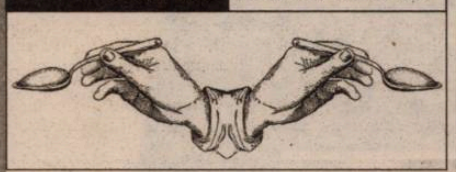

Homari pe alge Nathan Heller

„Chelnerul în uniformă albastră aduce homarii: unul pentru primar, unul pentru mine. Erau imenşi şi de o hidoşenie maiestuoasă, asemenea flamingilor din Hialeah Park. L-am spart pe al meu cu cleştele. Pîrîiturile semănau cu nişte rafale de mitralieră, dar Cermak nu părea să audă nimic. Şi nici nu părea să vadă crustaceul stacojiu din faţa sa. Privea doar în gol... Dintr-odată, a atacat homarul şi l-a sfărîmat în bucăţi, ca pe un inamic. Înfuleca hotărît, scufundînd bucăţile de homar în sosul de unt, folosind deopotrivă mîinile şi furculiţa, năclăind totul cu unt topit şi cu suc de homar... mînca repede, ca un om flămînd, dar nu cred că simţea vreun gust.“ Astfel îl descrie Max Allan Collins pe Anton Cermak, primarul corupt al oraşului Chicago din anii '30, în *True detective,* primul roman din populara serie „Nathan Heller“.

Umpleţi rezervorul unui vas oval de gătit la aburi cu 1,5 litri de apă. Aşterneţi sita vasului cu un pumn de alge bine spălate, cum sînt cele cu care se ornează panerele cu stridii, la piaţă. Aşezaţi deasupra doi homari de 600 gr, faţă în faţă, cu cleştii întinşi şi cu cozile încovoiate în jos. Puneţi sita deasupra vasului cu apă, acoperiţi cu un capac şi lăsaţi să fiarbă la abur 25 de minute.

Scoateţi homarii din vas şi îndepărtaţi-le săculeţele cu nisip de sub cap. Tăiaţi-i în două, pe lungime, fărîmaţi cleştii cu un spărgător de nuci şi puneţi cîte o jumătate de homar în fiecare farfurie. Pentru garnitură, fierbeţi în apă sărată cîţiva cartofi galbeni Belle de Fontenay. Topiţi într-o oală cu fundul gros 250 gr de unt, adăugaţi zeama de la o lămîie şi un praf de piper alb. Turnaţi sosul peste homari şi cartofi.

Amicul Dejun

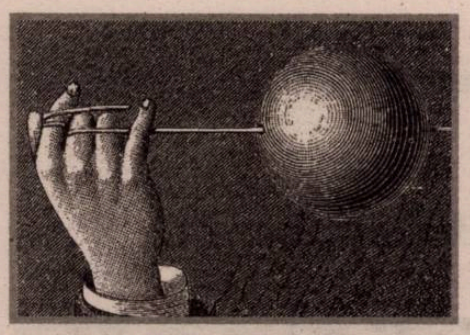

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Artă europeană made in China

Acum cîțiva ani, piața de artă din Germania a intrat în preinfarct după ce s-a descoperit că piața fusese invadată de un număr impresionant de lucrări falsificate după maeștri precum Max Pechstein, Heinrich Campendonk, Max Ernst, André Derain, Kees van Dongen. Cel care le vînduse – încasînd, în urma mai multor licitații, peste 16 milioane de euro – era Wolfgang Beltracchi, pictor el însuși, dar fără cotă și fără vreo reputație artistică. Avea însă tablourile și o poveste credibilă: soția sa, nepoată a omului de afaceri și colecționarului Werner Jäger, ar fi moștenit fabuloasa colecție de artă. Că era, într-adevăr, fabuloasă, se știa – însă ce lucrări a strîns Jäger nu era cunoscut. Pînă la urmă s-a dovedit că povestea cu moștenirea era adevărată și că doar tablourile vîndute erau false. De fapt, Beltracchi a adăugat colecției moștenite noi și noi opere de artă. Pe care le-a pictat singur, cu migală și chiar cu pricepere, de vreme ce falsul a fost depistat doar foarte tîrziu. Cînd falsurile au fost descoperite, s-a purces la o reevaluare a zeci, poate sute de lucrări ale pictorilor respectivi, chiar și în colecțiile particulare care n-aveau nici o legătură cu cazul Beltracchi; panica și frica de falsuri a mers atît de departe, încît a făcut ca numeroase lucrări expertizate deja să nu mai fie autentificate – a durat cîteva luni bune pînă să se calmeze spiritele.

Colecționarii de artă vor mereu ceva nou și vechi. Adică: o nouă descoperire din opera unui artist vechi. „Nou" și „vechi" sînt atributele care dau valoare materială obiectelor de artă. Exact pe asta se bazează falsificatorii. Cererea pentru obiecte de artă valoroase a crescut și mai mult odată cu criza financiară. După 2008, tot felul de îmbogățiți din operațiuni dubioase au încetat să mai investească, plasînd banii în active sigure. Tablourile sînt astfel de active. Și numeroși brokeri bogați și chiar bănci sau *hedge funds* au început să cumpere cam tot ce era disponibil pe piață – la prețuri uneori exorbitante. Într-o lume a marilor speculații financiare și a valorilor inventate, arta clasic-contemporană e genul de valoare recunoscută și sigură. În SUA, tablourile unor Franz Kline, Jackson Pollock, Mark Rothko au devenit, pentru mulți oameni de afaceri, un fel de garanție a solvenței – plasamente sigure pentru perioade în care banii circulă greu și nu au valoare clară. *The New York Times* notează chiar că au apărut galerii specializate, cu un portofoliu de opere special dedicate acestui tip de clienți.

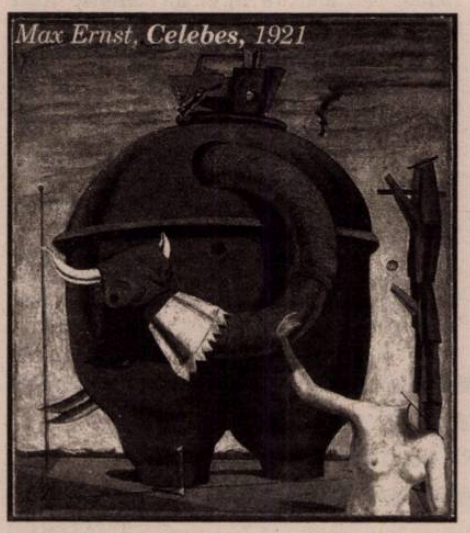

Max Ernst, Celebes, 1921

Totul – inclusiv valorile certe – se poate falsifica.

Se pare însă că totul – inclusiv valorile certe – se poate falsifica. Și nici măcar galeriile vechi, prestigioase, nu sînt la adăpost. Galeria Knoedler e ultima dintr-un lung șir de victime – și poate cazul cel mai intens mediatizat. Înființată pe la jumătatea secolului al XIX-lea, această galerie a avut, pînă în 2009, un parcurs fulminant și o reputație impecabilă. Acum patru ani, președintele galeriei a fost nevoit să demisioneze în urma unor zvonuri cu privire la niște tablouri falsificate vîndute aici. Printre păgubiți: Pierre Lagrange, om de afaceri belgian, președinte de *hedge fund,* și Jack Levy, directorul executiv al Goldman Sachs. Pînă la urmă, numărul de tablouri falsificate puse în circulație de galerie a fost mult mai mare – e vorba de un întreg lot achiziționat de Knoedler de la un colecționar misterios, care a descoperit o colecție și mai misterioasă de tablouri aparținînd expresionismului abstract: zeci de lucrări pînă atunci necunoscute, de Robert Motherwell, Franz Kline, Jackson Pollock, Mark Rothko, Willem de Kooning. Nimeni din galerie nu s-a întrebat, cînd au fost achiziționate picturile, despre proveniența lor – toate eforturile s-au îndreptat spre achiziția rapidă și spre plasarea la un preț cît mai bun.

După deconspirarea unei rețele complicate de complicități, care includea mai mulți dealeri și colecționari de artă, s-a ajuns, în cele din urmă, și la adevăratul autor al lucrărilor. Spre suprinderea specialiștilor în istoria artei, falsificatorul nu era un artist format la o școală de artă cu tradiție, ci un tip fără nici o pregătire, un chinez în vîrstă de 70 de ani, pe nume Pei-Shen Qian, care locuia într-o zonă sărăcăcioasă din Queens. Qian e ultima verigă în toată afacerea – primea în jur de 1000 de dolari pentru fiecare tablou. Detaliul care a dus la învinuirea sa era o vopsea pe care a folosit-o într-un tablou vîndut drept Pollock: era o vopsea ieftină, care, în plus, nici măcar nu era în producție pe vremea cînd Pollock încă mai trăia.

Toată povestea – e adevărată, deși poate părea o ficțiune – arată cît de neclare sînt, de fapt, raporturile în lumea artei și cît de imprecis sînt setate valorile în artă, atunci cînd picturile sînt cumpărate doar pentru a deveni active economice sigure.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

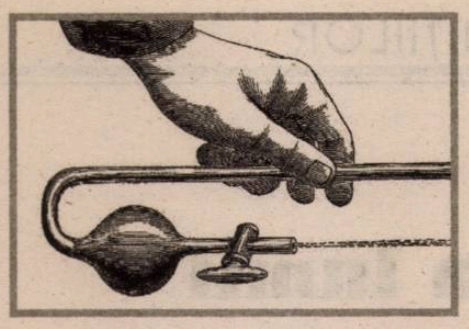

Oana STOICA

rosencrantz & co

Lumile juxtapuse ale lui Radu Afrim

● ***Cînd ploaia se va opri*, de Andrew Bovell, regia: Radu Afrim, scenografia: Vanda Sturdza, cu: Ionuț Vișan, Clara Flores, Cristian Popa, Florentina Năstase, Oxana Moravec, Ioan Coman, Mihaela Popa, Karl Baker, Alin Teglas. Teatrul „Toma Caragiu" Ploiești.**

Uneori, peștii cad din ceruri. Dacă asta se întîmplă într-un spectacol al lui Radu Afrim, nimic mai firesc. Preferința regizorului pentru pești – cu care și-a populat spectacolele, nu pe toate, dar destul de multe și în cele mai bizare ipostaze – este cunoscută, dar în spectacolul ploieștean *Cînd ploaia se va opri* (prezentat în avanpremieră la final de stagiune, cu premiera la toamnă), pasiunea Afrimului se întîlnește cu textul presărat cu pești (și multipremiat) al australianului Andrew Bovell. Piesa a mai fost montată o dată de Afrim, la Residenztheater München, dar revine asupra ei, lucru de înțeles, căci regizorul și-a găsit în acest text unul dintre cei mai buni însoțitori ai lumilor sale interioare.

Textul este format dintr-o serie de scene scurte, cu elemente repetitive care reconstituie 80 de ani din istoria unei familii. O saga recreată dintr-un puzzle realist-magic, căci scenele din timpuri și spații diferite se mixează într-o poveste despre vină și transmiterea ei din generație în generație prin repetarea aceleiași greșeli: lipsa comunicării între părinți și copii, legătura constant fracturată dintre ei, care duce la un abandon reciproc. „Abia la mulți ani după asta mi-am dat seama că a nu avea nimic de spus e doar un alt fel de avea atît de multe de spus, doar că nu îndrăznești să începi..."

Într-un oraș în care plouă interminabil, în 2039, Gabriel York își așteaptă fiul pe care l-a abandonat cînd era copil și care vine pentru că „Vrea ceea ce vor toți tinerii de la tații lor. Vrea să știe cine e. De unde vine. Unde îi e locul. Și habar nu am ce îi voi spune." Gabriel York nu are nimic să-i ofere la masă, dar din cer cade un pește. Acestea sînt premisele: nevoia de identitate și un miracol (supa de pește este un laitmotiv, urmărește arborele genealogic ca o marcă identitară). Reconstrucția, din obiectele moștenite într-o valiză, a trecutului pe care îl pretinde tînărul Andrew duce la un slalom între ploioasa Anglie și secetoasa Australie, între iubiri și despărțiri, povești de dragoste și de familie în care copiii și părinții „pot fi uneori foarte cruzi".

Afrim are talentul de a alege texte incitante ca teme, dar mai ales ca scriitură, construcții dramaturgice complexe, unele aproape lirice, altele mizînd pe juxtapunerea realismului cu oniricul sau, în cazul de față, pe planuri multiple de memorie, în teritorii și vremuri diferite care glisează unele peste altele într-o poveste fragmentară a cărei revelație finală, după un spectacol de trei ore, aproape că nici nu mai contează. Acesta e și sfatul oferit spectatorului: să nu se încrîncenеze să înțeleagă narativ povestea și să distingă clar personajele ale căror identități sînt dificil de elucidat din cauza alunecărilor temporale și a numelor aproape identice (în ciuda faptului că sînt prezentate de la început cu o biografie sumară). Piesele de puzzle vor construi imaginea integrală la final și există riscul ca publicul să regrete că a pierdut frumusețea spectacolului, încercînd să înțeleagă ceea ce va fi oricum înțeles. Ca la orice spectacol afrimian, spectatorul este invitat să se abandoneze lumilor fabuloase construite de regizor, în care povestea cuprinde, pe lîngă narațiunea propriu-zisă, și proiecțiile afective ale personajelor.

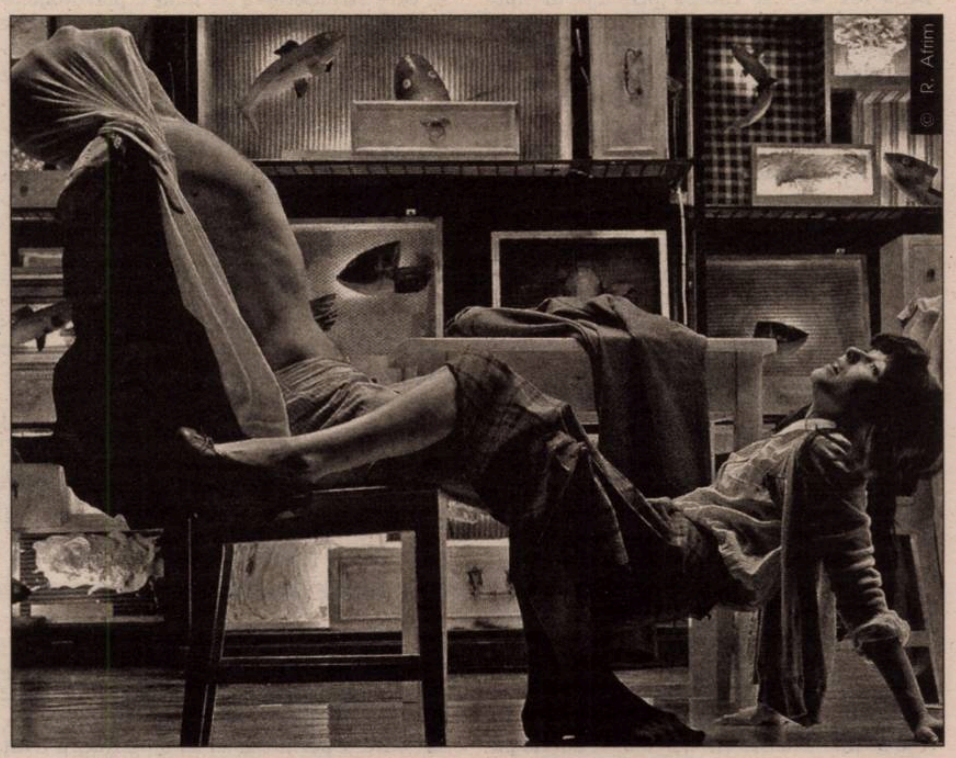

Un cangur pluşat intră într-un bar din deşertul australian.

Personajele tinere și mature traversează spații și timpuri însoțite de cîteva motive recurente – ploaia necontenită, ca o pedeapsă divină (deși nimic nu e religios în spectacolul lui Afrim), supa de pește, vopsitul pereților (curățarea identității de traumele trecutului). Există un traseu al vinei primordiale, toți sînt rezultatul unui trecut și al erorilor acestuia, destinele lor sînt grevate de grelșelile neștiute ale unor strămoși necunoscuți. Ultimul descendent își începe viața la finalul unui lung șir de nefericiri. Morți, dispariții, sinucideri, abandon – o cantitate uriașă de tragedii sufocă cei 80 de ani de istorie familială. Piesa lui Andrew Bovell (ce amintește ca structură de romanul lui David Mitchell *Atlasul Norilor)* este un rebus complicat, cu juxtapuneri de povești care aparent nu duc nicăieri. Dramaturgul australian reinterpretează un motiv biblic – potopul ca formă de suferință – dintr-o perspectivă nereligioasă. Afrim construiește această poveste enigmatică în felul său unic, cu ample respirații onirice într-un spațiu realist minimalist (decorul excelent – ca și cel de la *Năpasta,* de la TNB – aparține Vandei Sturdza). În fundal, în bibliotecă sînt geamantane cu pești (unii sînt reali, precum cel căzut din cer și, astfel, mirosul mării se insinuează discret în sală). Peștii se poartă în valize de la o destinație la alta, ca o țară, singurul bagaj identitar. În oala cu supă de pește, unele personaje își vîră capul și accentuează trauma. Afrim adaugă astfel motive recurente, vizuale și coregrafice, amplificîndu-le pe cele din text. De exemplu, reproșurile fiului o „leagă" pe mamă de scaun. Culpa se poartă ca o cămașă de forță. Gestul va fi repetat, în alt context, de o altă generație. Un cuplu matur își coregrafiază relația dansînd cu obiecte casnice: aragaz, frigider, mașină de spălat – aceleași obiecte care, individual, marchează rateurile familiale în trecut. Mărcile regizorului (plușații uriași și „pictura" cu lumină pe corp) apar și aici. Un cangur plușat intră într-un bar din deșertul australian. Trupuri contorsionate în nefericiri presimțite vibrează spasmodic, ca peștii pe uscat, și amintesc de „Amanții" lui Magritte, cu capete înfășurate. Afrim nu se dezminte cu suprarealismul său, amestecă nu numai fragmente de viziuni asupra realității, ci și sentimente, stări și percepții supradimensionate care hipnotizează. Trupa ploieșteană cu care regizorul lucrează constant de ani buni funcționează impecabil ca grup de individualități. Personajele sînt conturate distinct, dar păstrează o melancolie nedefinită care le dă aparența de „familie".

Abilitatea lui Radu Afrim de a vedea lumea pluridimensional, prin integrarea afectelor și percepțiilor supradimensionate în realitate, se potențează fericit prin stranietatea textului lui Andrew Bovell. Și ploaia se va opri cînd cineva va rupe tăcerea.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

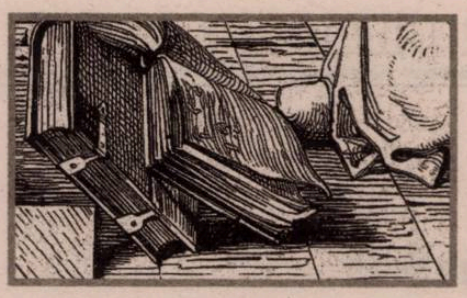

Simona SORA

biographiti

În partea fericită a lumii

Săptămîna trecută am ajuns la Barcelona şi am ţinut morţiş să beau o cafea pe Calle Tallers (prima pe dreapta cum vii din Plaza Catalunya spre mare), la barul Céntric. N-aveam mai mult de o oră pînă cînd trebuia să mă întorc, aşa că i-am promis fiică-mii, care mă însoţea, o întregă după-amiază liberă dacă-mi găseşte barul rapid. De ce vrei să ajungi acolo? – a întrebat, cu o curiozitate (a adolescenţilor) care (de fapt) nu aşteaptă răspuns... Îţi spun cînd ajungem, i-am zis cînd eram deja pe Calle Tallers, între un magazin îngust numit *Marijuana* şi un altul cu orori vampiristice. Ea ar fi intrat în amîndouă, dar îi dădusem o treabă şi, într-adevăr, a găsit barul Céntric (eu căutam Céntrico, barul din *Detectivii sălbatici)* în mai puţin de 30 de secunde, la parterul unei case, într-o intersecţie. Părea aşezat pe patru străzi deodată, iar ferestrele de la primul etaj lipseau cu totul, de parcă (locul arsese de curînd) ar fi ars de curînd cu rame cu tot şi acum îl ţineau aşa, ca să iasă mirosul. *Café con leche,* am cerut amîndouă, şi ceva *tapas,* că trecuseră vreo două ore de la prînz. Ne-am aşezat la bar, deşi erau cel puţin două mese libere; puteam vedea fotografiile cu toreadori de pe pereţi şi, panoramic, întreg localul. Eram în barul Céntric(o), deasupra căruia locuise o perioadă Robero Bolaño, în fieful chilienilor ajunşi la Barcelona – locul în care poetul chilian Felipe Müller din *Detectivii sălbatici* spune povestea („din partea fericită a lumii") despre Belano şi Ulises Lima.

Celelalte poveşti – cele „din partea mexicană a planetei Pămînt" – sînt chiar substanţa cărţii. Dar poveştile barceloneze din *Detectivii sălbatici* sînt istorii insolite, de limb, poveşti din purgatoriu, zone în care stranietatea de fond a personajelor lui Bolaño pare să se odihnească. Deşi ce fac aceste personaje, chiar şi în acest limb catalan (mai exact, ce povesteşte suavul poet chilian că fac), e la fel de siderant ca periplurile lor homerice. Vorbesc la telefon cu întreaga Americă Latină, falimentînd Societatea Telefonică, scriu scrisori pe care nu le citim niciodată (căci Bolaño ştie cît de anacronică literar poate fi o epistolă în secolul XXI), se tratează de rîie şi, mai ales, scriu lungi poeme dedicate de către unii altora. E antologică întîlnirea semificţională (povestită tot de Felipe Müller) între mama lui Arturo Belano şi romancierul catalan Juan Marsé, un fel de cabală literară latino-catalano-americană: recomandată de romancierul ecuatorian Vargas Pardo, mama lui Belano/Bolaño, bolnavă de hipertiroidism şi aflată într-o situaţie financiară precară, se trezeşte beneficiara unei burse pentru „educaţie specializată"... o bursă „nu foarte mare, dar care îi permitea să se descurce, a avut chiar bani să cumpere tot felul de ciocolate, fiindcă ştia că lui Arturo îi place ciocolata şi ciocolata europeană, cum ştie toată lumea, este infinit mai bună decît cea mexicană".

© D. Constantinescu

Eram în barul Céntric(o), deasupra căruia locuise o perioadă Robero Bolaño.

Totuşi, cine era Arturo Belano sau Bolaño, m-a întrebat fiică-mea, terminîndu-şi cafeaua cu lapte şi trăgînd cu ochiul spre prăjiturile cu ciocolată *europeană* din vitrina barului Céntrico. Un scriitor chilian formidabil, i-am zis, care a trăit mult în Mexic (şi acolo se petrece *totul),* dar şi la Barcelona, a fost chiar paznic de noapte la un camping de lîngă capitala catalană şi a murit acum 10 ani, la Spitalul Vall d'Hebron pe lîngă care am trecut de cîteva ori cu autobuzul 27. Un tip care ar fi vrut, probabil, să scrie doar poezie, dar care, scriind proză, a reuşit nu doar să dinamiteze formele, intrigile clasice, personajele, ci şi să adune – în subtextul acestui roman cu titlu de policier – o carte despre nimic, despre vid, despre „nimicul de temut", cum ar zice Julian Barnes. El, Arturo Belano, şi prietenul său, Ulises Lima, sînt cele două feţe ale aceleiaşi monede aruncate de un narator (de un umor) nebun în vidul literaturii. Cum funcţionează această carte – calibrîndu-şi metabolismul, celulă cu celulă, la acela al unui cititor viu, disponibil, curios – o să vedeţi numai citind-o.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

The Boys Are Back in Town

● **Pet Shop Boys, *Electric, X2,* 2013.**

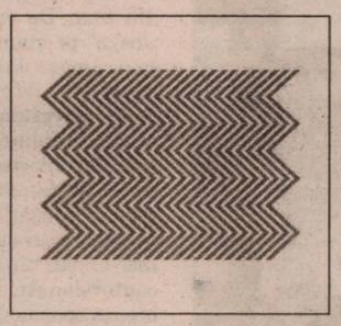

În martie, anul acesta, Pet Shop Boys şi Parlophone, un foarte important *label* afiliat, pe vremea aceea, gigantului EMI, şi-au spus adio după un mariaj fericit, întins pe o perioadă de 28 de ani. După excelentul album *Fundamental,* apărut în 2006, dezamăgitoarele *Yes* (2009) şi *Elysium* (2012) păreau a-i scoate pe Neil Tennant şi Chris Lowe de pe radarele (electro-)pop-ului deştept, dansant şi exuberant, în care au locuit din 1981 încoace. Făcea asta mai ales ultimul dintre ele, reprezentare aparentă a unui moment rezolutiv al trupei londoneze, printre rîndurile recviemurilor ascunse pe acel disc putînd fi citită o ieşire tăcută din scenă.

Divorţul de Parlophone a venit, însă, cu cel puţin o noutate. Rămaşi fără umbrela ocrotitoare a unei case de discuri, trupa care a semnat imnuri ale naţiunii pop precum „West End Girl", „It's a Sin" sau „Suburbia" şi-a construit o alta, numită X2. Iar primul ei *release* este acest album, *Electric,* al 12-lea din cariera PSB. Pe lîngă a fi debutul discografic al noului *label,* LP-ul acesta mai înseamnă încă ceva: toţi norii negri pe care i-a adus *Elysium* se împrăştie la minutul 1:03 al piesei „Axis", *opener*-ul noului album. *„Turn it on!"* Exclamaţia lui Tennant apasă butonul de start al unui turbovoiaj fantastic, într-o lume împărăţită cîndva de cea mai faimoasă mustaţă a muzicii pentru *dancefloor,* Luminăţia Sa Giorgio Moroder – nu, nu caricatura interviului „cîntat" pe acea glumă aproape proastă de pe ultimul album Daft Punk, ci inventatorul Donnei Summer şi dresorul sintetizatoarelor de pe revoluţionarele *soundtrack*-uri ale filmelor *From Here to Eternity* şi *Midnight Express.*

„Axis" e doar prologul unui carnaval electronic în care britanicii se aruncă cu capul înainte, fără a şi-l pierde vreo secundă. O altă dovadă e „Love Is a Bourgeois Construct", un cîntec pe care nu a mai reuşit să-l scrie nimeni de la „Common People"-ul lui Jarvis şi al Marinei încoace, montat pe rama barocă a unei teme din opera *King Arthur,* compusă de Henry Purcell. Nimic nou, la urma urmei, pentru nişte tipi care le-au făcut mereu cu ochiul atleţilor muzicii culte, de la Ludwig van Beethoven („Delusions of Grandeur"), la Johann Pachelbel („Go West") sau Sergei Prokofiev („Liberation"). Aici, pe „LIaBC", Pet Shop Boys e binomul care a reprezentat întotdeauna esenţa unei nişe inubliabil de seducătoare a pop-ului: cu ironiile ei bine ţintite *(„Now I'm digging through my student paperbacks / Flicking through Karl Marx again / Searching for the soul of England / Drinking tea like Tony Benn / Love is just a bourgeois construct / So I'm giving up the bourgeoisie / Until you come back to me"),* cu trucurile ei racordate la glumele poate nesărate ale vreunui Axel F, cu acele *chant*-uri smulse din imaginarul revoluţionar sovietic sau al galeriilor fotbalistice etc. La fel, restul albumului flirtează mai mult decît explicit cu avatarurile culturii *clubbing*-ului, orbitînd cu graţie şi distanţă în jurul tuturor stereotipurilor din care se hrăneşte ea astăzi, pentru a climaxa într-un final-declaraţie, „Vocal", un *loop* atît de anonim, încît îl poţi auzi în orice banal club de astăzi, pe care doar vocea lui Neil Tennant trăieşte – *„I like the singer / He's lonely and strange / Every track has a vocal / And that makes a change..."* –, protestînd împotriva dezumanizării muzicii de dans. Venind de la PBS, trupa care a contribuit major la naşterea acestei culturi, totul are sens.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

ce mai zice

Bogdan DUMITRACHE

„E greu să fii regizor"

Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau metabolism, cel mai recent film al lui Corneliu Porumboiu, a fost selecţionat la Festivalul de film de la Locarno, apoi la cel de la Sarajevo şi la prestigiosul New York Film Festival. Rolul principal pe care îl aveţi aici, cel al unui regizor, pare diferit de ce aţi mai jucat pînă acum. Cum a fost să „intraţi" în mintea unui regizor?

În cinema se lucrează în echipă şi fiecare regizor pe care l-am cunoscut m-a „provocat" să-l înţeleg. Dacă ne jucăm puţin cu convenţia, în ultimele trei filme am jucat personaje-regizori şi regizori-personaje. Sitaru şi Netzer au scris scenarii care au plecat de la experienţe proprii, iar Porumboiu s-a gîndit să folosească acest lucrur şi m-a pus să joc chiar un regizor. Una peste alta, e greu să fii regizor, asta ar fi concluzia. Recompensa e mare dacă reuşeşti, dar dacă nu-ţi iese, e foarte greu în pielea lui. Şi asta pentru că regizorul e „miezul" şi toată lumea se bazează pe el. Trebuie să-i conduci, să-i împaci pe toţi, şi nu sînt puţini. De la departamentele artistice la cele tehnice, toţi se uită la tine ca la un conducător al cărui gest determină mersul lucrurilor. Trebuie să fii Artist şi, în acelaşi timp, HR, Brand Manager şi Contabil. Presiunea e mare şi nu ai voie să cedezi.

Ce ne puteţi spune despre experienţa de a lucra cu Porumboiu?

Special. De exemplu, scenariul a fost folosit ca un puzzle. După ce l-am repetat o vreme şi l-am învăţat, au început permutările: secvenţa 3 s-a împărţit în două, prima jumătate a fost integrată în secvenţa 1, iar a doua jumătate s-a dus undeva în partea a doua a filmului. În permanenţă, Corneliu căuta ceva, în el sau în noi, şi lucrurile se modificau din mers, iar noi trebuia să ţinem ritmul. Fiecare zi – de repetiţii sau de filmări – aduceau ceva nou şi nu m-am oprit din căutare decît la o săptămînă după final, cînd încă pedalam, în gol, în virtutea obişnuinţei. „Intens" cred că ar fi un cuvînt mai potrivit.

***Bogdan Dumitrache** este actor.*

a consemnat Ana Maria SANDU

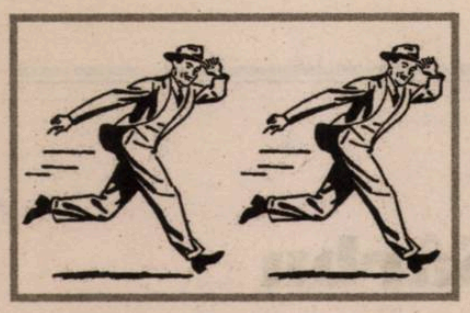

Andrei GORZO

dilematograf

Vechiul şi noul

● ***Sînt o babă comunistă*** **(România, 2013), de Stere Gulea.**

Naratoarea necreditabilă a popularului roman *Sînt o babă comunistă* (2007) e o muncitoare pensionată, care, la doi ani după căderea comunismului, a ajuns să regrete orînduirea care o adusese la oraş, îi asigurase o slujbă (cu mici privilegii) şi, în general, amenajase un canal de scurgere liniştită pentru tinereţile ei. Umilinţele, privaţiunile, corupţia de care se lovise personal în epoca Ceauşescu, ea încearcă să le minimalizeze (după cum continuă să ignore şi abuzurile mai mari care-i loviseră pe alţii), dar fluxul memoriei ei e structurat – de către romancierul Dan Lungu – astfel încît să nu-i lase nici o şansă: orice şi-ar aminti şi orice ar povesti, ea nu poate decît să dea de gol sistemul pe care încearcă să-l idealizeze. După cum a observat la vremea aceea criticul Mihai Iovănel, e greu de găsit în carte „anecdotică de dragul anecdoticii": aproape fiecare detaliu trebuie *to make a point* împotriva comunismului. (De exemplu, un vagon de tren în care se juca eroina cînd era mică nu poate fi un simplu vagon de tren: el trebuie să fie taman unul dintre trenurile în care sovieticii furau grîul nostru!) În plus, romancierul asmute asupra eroinei nu unul, ci două personaje cu atribuţii de reeducatori ideologici: o croitoreasă victimizată sever de comunism şi nostalgică după valorile interbelice (nostalgii în care nu ni se semnalizează nici o clipă că autoamăgirea ar putea juca şi ea vreun rolişor, aşa cum joacă în nostalgiile ceauşiste ale eroinei); şi o fiică dojenitoare, măritată în Canada (despre ale cărei dojeni, iarăşi, nu ni se semnalizează nici o clipă că ar putea proveni, pur şi simplu, dintr-un alt *brand* de conformism decît al mamei). Romanul aparţine (sfîrşitului) unei perioade în care anticomunismul pur şi dur constituia „corectitudinea politică" a lumii bune româneşti: ce era strîmb în capitalismul local era pus pe seama temeliei comuniste pe care fusese clădit, iar cei care nu-i făceau faţă nu puteau fi decît ei înşişi de vină, pentru că se lăsaseră formaţi strîmb de comunism.

Filmul lui Stere Gulea, pe de altă parte, este bine înfipt în lumea de după 2008, cînd, pe lîngă investigarea lucidă a comunismului (care n-a devenit cu nimic mai puţin necesară), a început să devină posibilă şi chestionarea capitalismului. A fost o mişcare excelentă, din partea lui Gulea şi a co-scenariştilor Lucian Dan Teodorovici şi Vera Ion, să mute acţiunea în 2010 şi să dea liber undei de şoc a Crizei, întru tulburarea antitezei de „roman realist socialist" (după Iovănel) dintre mama trasă la fund de rămăşiţele lumii vechi şi fiica triumfal integrată în viitorul luminos care ar putea fi, cîndva, al ţării întregi. În film, fiica şi soţul ei vin în vizită (la Călăraşi) nu din Canada, ci din America, şi nu triumfători, ci învinşi de Criză – concediaţi de corporaţia la care lucrau şi în pericol de a-şi pierde casa. Soţul e drăguţ, dar mai slab decît fata (scenariştii i-au scris un personaj puternic Anei Ularu), care la un moment dat o pune chiar de o mică revoltă anticolonială. Iar vechii comunişti de părinţi sînt chemaţi să-i salveze, împrumutînd bani de la un cămătar care s-ar putea să fie chinez – adică un vechi comunist înnoit. Între

timp, pensionara (Luminiţa Gheorghiu) îşi retrăieşte „Epoca de Aur" (din care vedem şi noi *flashback*-uri), culminînd cu instrucţia securistică şi cu regimul de carantină la care fusese supusă cînd se anunţase o vizită a lui Ceauşescu la fabrica ei, iar ea fusese aleasă printre cei care urmau să-i strîngă mîna. Făcînd ca acest episod să fie mai grotesc şi mai umilitor decît e în carte, ba chiar mai grotesc şi mai umilitor decît tot ce mai povesteşte eroina cărţii, Gulea şi co-scenariştii săi îl pot folosi ca sinecdocă pentru caracterul grotesc şi umilitor al dictaturii lui Ceauşescu. Astfel, ei îşi eliberează naraţia de presiunea de a o tot corija pe eroină, de a înscrie gol după gol în poarta nostalgiei ei, presiune care apasă arta de ventriloc literar a lui Lungu. În film, trenurile sînt lăsate din cînd în cînd să fie doar trenuri (vorbind la figurat, căci ele nici nu prea apar, cu sau fără grîu pentru sovietici). Din punct de vedere stilistic, limba audiovizuală folosită de realizatori este cea a *family entertainment*-ului: de la codul bătrînesc folosit pentru a separa prezentul (color) de trecut (alb-negru), pînă la alegerea directorului de imagine (Vivi Drăgan Vasile) de a lumina blocurile cît mai primitor, totul e menit să-l ţină pe oricare dintre membrii oricărei familii într-o *comfort zone*. Gulea foloseşte această limbă fără a o particulariza în vreun fel, fără a-şi pune pe ea vreo pecete personală, ceea ce are toate şansele de a face filmul insipid în ochii selecţionerilor de festivaluri. Dar e un film decent, care merită văzut (şi discutat) în familie, pentru atitudinile de circulaţie tot mai largă (şi din altă eră decît cartea lui Lungu) pe care le formulează relaxat: vechea ordine era înjositoare pentru cetăţeni (nu în ultimul rînd, pentru proletariatul a cărui dictatură se presupunea că o aplică Partidul), dar nu e ea de vină pentru toate strîmbătăţile noii ordini, iar dificultatea de a le înghiţi pe acestea din urmă este legitimă – nu mai e automat incriminabilă ca rămăşiţă a vechilor mentalităţi.

PUBLICITATE

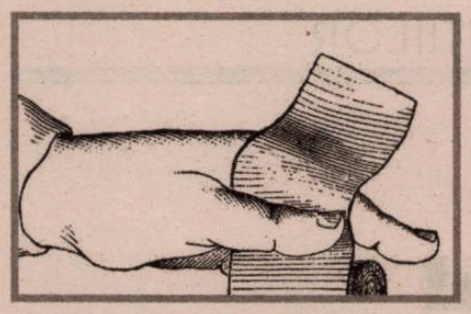

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Visul lui Adrian Sârbu

Demisia lui Adrian Sârbu din fruntea CME, compania-mamă a PRO TV, a făcut valuri-valuri săptămîna trecută, în presa de toate culorile. Dincolo de subtilităţile legate de business ale anunţului, e un moment bun ca să medităm asupra a ceea ce înseamnă fenomenul PRO.

Despre motivele punctuale ale demisiei am scris deja pe Comanescu.ro pe 21 august, ziua cînd Central European Media Enterprises (CME) a făcut anunţul oficial referitor la demisie. Nu voi intra în detalii, dar, recapitulînd, e vorba de faptul că Adrian Sârbu a imprimat celor 34 de posturi pe care le deţine compania în şase ţări din Europa Centrală şi de Est o strategie expansionistă, cu aspiraţii în general satisfăcute la poziţia de lider de piaţă şi cu grile cuprinzînd programe cu audienţe foarte mari. Toate acestea au venit la pachet cu pierderi financiare.

Dincolo de toate acestea, interesantă e cariera simbolică a creatorului de media. Am spus-o deja, şi nu numai eu: pe 1 decembrie 1995, cînd a lansat PRO TV-ul, Adrian Sârbu a provocat o revoluţie de mentalităţi. O bună parte a României s-a cablat imediat la noua realitate PRO, constînd în tunsoarea asimetrică a Andreei Esca, milionul şi hohotele de rîs livrate zilnic de Florin Călinescu, cascadoriile Gianinei Corondan la Meteo, filmele mai ceva ca „la video“ şi seriale gen *Cracker*, care întregeau pachetul. PRO-ul punea cireaşa, în mod repetat, pe tort, de Valentine's Day, la cîte-o carte poştală, în alte zile speciale în care curtea postului din Pache Protopopescu se lăţea cam pînă la intersecţia dintre Carol şi Moşilor, datorită lumetului adunat acolo, doritor de căciuli PRO TV şi altele.

În acei ani, lucram la PRO TV, aşa că pot să vă povestesc despre discursurile pe care Adrian Sârbu le ţinea în „teleconferinţă“ (un simultan audio, la telefoane fixe interconectate). Prin fire şi prin aer zburau cuvinte şi sintagme ca „Biserica PRO“, „fenomenul PRO“, „Universitatea PRO“, „mentalul colectiv“, „excelenţă“ şi multe altele, asemănătoare.

Bineînţeles, PRO TV-ul nu a fost nici biserică şi nici şcoală (dacă nu punem la socoteală Universitatea Media şi colegiul PRO). Fenomen, însă, cu siguranţă. Identitatea postului a fost întărită de ideea de „generaţie PRO“, etalată într-o serie de concerte sponsorizate, la un moment dat, de Pepsi, cel de la care Adrian Sârbu a importat formula „*the choice of a new generation*“. Şi dublată, în plus, de strategia distinctă şi coerentă pe care o crease Andrei Gheorghe pentru PRO FM, lansînd şi susţinînd muzica românească într-un peisaj FM în care numai hit-urile globale intraseră, pînă atunci, în *heavy rotation*.

Ce s-a întîmplat ulterior? Într-un fel sau altul, PRO TV-ul a pierdut viteză, pînă la „umilul“ statut de lider autoritar de piaţă. Cifre care să arate de unde s-a produs pierderea nu există: sistemul de măsurare cu *people meter* funcţionează de-abia din 2001. Dar, în orice caz, singurul rival al PRO-ului era, înainte de 2000, TVR, iar acesta mai mult datorită acoperirii pe care o avea prin antenă terestră. Îmi amintesc vag doar de un studiu cantitativ care spunea că la matinalul lui Călinescu se uită aproximativ 4 milioane de oameni, mai mult decît consumul total de TV de astăzi. Şi era vorba de un interval orar ingrat pentru televiziune, care este urmărită mai ales seara.

„Biserica PRO“, „fenomenul PRO“, „Universitatea PRO“, „mentalul colectiv“, „excelenţă“.

Florin Călinescu a ieşit de pe post prin 2001, PRO TV şi-a pierdut relevanţa politică, dar a primit înlesniri la plata taxelor către stat de la autorităţile pesediste, ca mai toate televiziunile în epoca Năstase. Singura supervedetă lansată de post în acele vremuri nu a fost o „nativă“ PRO: Teo Trandafir, venită de la Tele 7abc şi Antena 1.

PRO TV începuse să funcţioneze ca o maşină de tipărit bani, păstrîndu-şi decenţa şi inventivitatea audiovizuală în destule locuri. Apoi, în 2007, a venit criza. Prin 2009, s-a dovedit că strategia lui Adrian Sârbu, ajuns CEO al CME, are costuri prea mari – şi nu numai în România, iar acesta şi Ronald Lauder au fost obligaţi să vîndă 31% din companie către Time Warner. După intrarea colosului de entertainment în acţionariat, era numai o chestiune de timp pînă cînd direcţia imprimată de Adrian Sârbu companiei avea să se schimbe. Pentru 2012, compania a raportat pierderi operaţionale globale de 488,2 milioane de dolari, iar la Ministerul de Finanţe din România se găseşte o situaţie conform căreia PRO TV-ul a ieşit pe minus cu aproape 26 de milioane de euro.

Între timp, tot pe criză, PRO TV a schimbat din nou piaţa TV autohtonă. Hit-ul *Românii au talent* a atins rating-uri de 26 de puncte, aducînd în faţa televizorului oameni care nu se mai aşezaseră de mult dinaintea acestuia. Antena 1 a reacţionat cu *X-Factor*, după care au apărut concursurile culinare *MasterChef* şi *Top Chef*. Peisajul TV din România a început să aducă cu cel din alte ţări, după ani dominaţi de pseudo-formate şi serialele încropite, gen *Trăsniţi*.

În toată povestea e o morală interesantă: PRO-ul PROsperă pe criză, la modul conceptual, iar ca să facă asta, pierde bani. E greu de ştiut care au fost motivele pentru care Adrian Sârbu s-a decis să investească în cele mai scumpe formate globale de entertainment, după 2009, dar emisiunile enumerate au ca numitor comun îndemnul către autoperfecţionare şi aspiraţia către statutul de star. Toate acestea sînt orice altceva decît intelectualism, dar merită să le comparăm cu emisiunile mondene prezente peste tot la noi, în care sînt umilite blonde dubioase sau sînt chinuite diverse rude cu probleme psihice ale celebrităţilor.

Desigur, însă, că nu poţi mulţumi pe toată lumea. Reacţii de felul „a manelizat România“ şi altele, cu cuvîntul „ţigan“ în ele, au apărut în mai toate locurile în care s-a scris despre demisia lui Adrian Sârbu. E de reflectat cît din toate acestea e dezgust intelectual autentic şi cît snobism cu conotaţii rasiste. Prin 2005, la zece ani de existenţă, PRO TV făcea valuri cu un *Deşteaptă-te, române* transformat în manea (alături de variante hip-hop, rock sau clasice). Bineînţeles, reacţiile au fost de acelaşi fel, asemănătoare cu cele din 1977, cînd Sex Pistols au lansat o versiune punk a imnului britanic *God Save the Queen*.

Sigur, PRO TV nu e Sex Pistols. Însă creaţia lui Adrian Sârbu are în ADN o anumită filozofie provocatoare, care se activează mai ales pe criză şi constă în asumarea unor entităţi sociale sau culturale precum romii, cultura de cartier (hip-hop-ul), argoul, un anumit gen de sexualizare.

Bineînţeles că o bună parte din lucrurile de mai sus ţine şi de calcule de audienţă/popularitate şi intră, în ultimă instanţă, în zodia kitsch-ului. Însă acesta e chiar domeniul televiziunii comerciale peste tot, de la liberalizarea frecvenţelor TV încoace.

Adrian Sârbu, creatorul PRO TV, a condus în mod autoritar toate instituţiile media prin care a trecut. În Cehia, pe cînd era numărul 1 la CME, angajaţii îl porecliseră Dracula. Nefilozofica filozofie de mai sus i se datorează în proporţie covîrşitoare şi are complexitatea unui vis din care fac parte, în ultimă instanţă, şi detractorii sau vocile critice. Afacerist abil, a ştiut să relaţioneze cu puterea politică, să finanţeze operaţiunea PRO cu ajutorul unui partener extern serios, CME, de la care a obţinut peste 100 de milioane de euro în urma vînzărilor. Ulterior, a urcat pînă la vîrful aceluiaşi CME, unde a întors cu susu-n jos tabelele cu cifre. Dincolo de decizii corporatiste, criză economică, strategii şi toate celelalte, explicaţia plecării din fruntea CME a fondatorului PRO e simplă ca bună ziua. Businessman-ul rapace e una şi aceeaşi persoană cu un visător incurabil şi capabil de a-şi transpune visele în realitate.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

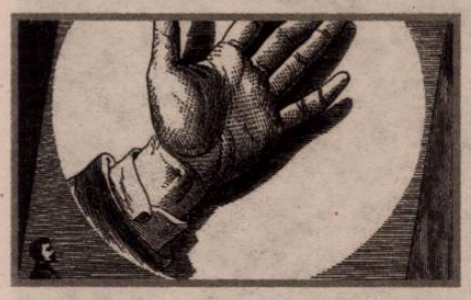

Adina POPESCU

portrete din mers

Elena posedata

„Să veniţi la ora 5 la slujbă ca să o vedeţi pe Elena posedata!“ zice părintele Iulian, care ne atenţionase deja, de cum am păşit pragul mănăstirii, că avem un înger pe umărul drept şi un drac pe cel stîng. A sunat ca o invitaţie imperativă la un ceai, de nerefuzat.

Mănăstirea se afla într-o vale neprietenoasă, o văgăună în munţi. După dealuri. Prietenul care petrecuse aici un „sejur“ înaintea noastră ne spusese că-i raiul pe pămînt: oameni primitori, natură, călugări glumeţi şi puşi pe şotii, vin mănăstiresc şi altele. Aiurea! Deşi am primit camera cea mai bună, a stareţului plecat cu treburi pe la judeţ, atmosfera era apăsătoare. Şi călugării ţîfnoşi. Poate pentru că nimerisem în post... Aşa am crezut iniţial, însă ne-am dat seama că era din cauza Elenei. Că doar nu te poţi trage de şireturi cu turiştii, dacă ai un posedat în ogradă.

O aduceau cam la două-trei zile, cu un Renault argintiu (al mănăstirii?), de la trei sate distanţă, şi venea norodul s-o vadă, ca la urs. Veneau mocanii din toată valea, ba chiar şi cei de peste munte, era atracţia principală a Postului Mare. Mă mir că nu făcuseră tricouri şi insigne cu ea. Lumea se adunase deja la vecernie, biserica era plină ochi cînd a apărut, ca un veritabil VIP local. Era ţinută de doi călugări tineri, deşi nu părea să aibă de gînd să fugă undeva. Mică, slabă, tinerică, cu spume la gură, îşi rotea ochii în toate părţile. „Acum e bine, e potolită!“ ne şopteşte părintele Iulian. „S-o fi văzut acum trei săptămîni cum levita prin biserică!“ De atunci, însă, i se citiseră moliftele lui Vasile cel Mare şi trecuse prin exorcizări succesive. Începe slujba, Elena stă cuminte şi mormăie ceva în legea ei, pînă cînd e stropită cu agheasmă. Atunci începe să se smucească, de abia mai reuşesc călugării s-o ţină. Nu vorbeşte în limbi străine, poate a trecut de faza asta. Scoate un soi de urlete, apoi de scîntece. Norodul – în general femei sărmane, cu batic pe cap, şi bătrîni – uită să se roage şi se holbează la ea. Nu-şi mai roteşte ochii, ne fixează pe noi, doi tineri în blugi, de la Bucureşti. E clar, facem notă discordantă, atragem atenţia. Acum, toată lumea se uită la noi, de parcă am fi de vină pentru posedarea Elenei. Sau de parcă am fi adus niscaiva diavoli de la Bucureşti... Iar se smuceşte, ar vrea să ne sară de gît. De data asta, vorbeşte. Despre noi. Că ne bucurăm de viaţă şi că ne e mintea numai la distracţie, însă sîntem plini de păcate şi diavolul stă la pîndă, o să intre şi-n noi curînd. Cine o fi învăţat-o textul ăsta? Părintele Iulian? Ieşim din biserică, deoarece localnicii deja ne aruncă priviri duşmănoase. O mai vedem la final, cum o duc pe braţe, secătuită de puteri, cu ochii închişi – încă un drac a crăpat. Dacă e actriţă, nu-i rea deloc, poate să ia Cannes-ul.

„S-o fi văzut acum trei săptămîni cum levita prin biserică!“

După o cină austeră, cu ghiveci mănăstiresc şi o atmosferă tensionată, că aşa se cere la posedaţi, mergem să căutăm o crîşmă în sat, ca să ne mai umplem de nişte păcate minore. Nu găsim nici una, nici măcar clasicul magazin mixt. Doar beznă şi cîini care latră, ca-n plin Ev Mediu. Ne întoarcem cătrăniţi în camera stareţului. Aici, peste tot, candele şi icoane. Deschidem la întîmplare un sertar: sticle de whisky, gin, votcă, coniac, toate începute. Degustăm şi ne culcăm; a doua zi, ne luăm tălpăşiţa.

După o vreme, am aflat că se descoperise o presupusă idilă între stareţ şi unul dintre călugării cei tineri. L-au mutat regulamentar la o altă mănăstire. Despre Elena şi dracii ei nu mai ştiu nimic.

Stela GIURGEANU

Cum rămîne cu lada de zestre?

Din cînd în cînd, ne aducem aminte de „valorile nevalorificate“ ale României. Mai ales sezonier, cînd ne revoltăm, vorbind patriotard despre zonele turistice. Despre ce ar fi putut fi şi nu e. Fie că vorbim de munte, de staţiuni termale sau de litoral, totul scîrţîie. Mass-media se aruncă şi ea, cu voluptate, în descoperirea neregulilor din turismul românesc. Bineînţeles, estival, căci în afara celor cîteva luni de vară, apatia se aşază liniştit peste revoltă.

Mai rar, dar se întîmplă, ne minunăm de răsunetul pe care tradiţiile româneşti îl au peste graniţă. Ne simţim orgoliul periat de reportaje britanice despre *„wild Romania“*, în care Prinţul Moştenitor al Marii Britanii ne promovează ţara, în doar cîteva minute, mai abitir decît au făcut-o toţi miniştrii şi politicienii noştri de peste 20 de ani încoace. Se lansează, cînd şi cînd, discuţii despre meşteşuguri pierdute sau cele pe cale să dispară. Despre obiceiuri uitate. În mediul comercial a devenit chiar o modă promovarea diferitelor produse prin apelativul „tradiţional“. Dar toate astea se întîmplă la suprafaţă, la nivelul teoretic.

Ce se întîmplă practic? Este oare îndeajuns să discutăm şi să ne minunăm? Şi dacă vorbim despre „valorile“ tradiţionale, cît de autentice ne mai sînt, pînă la urmă, tradiţiile şi care ne mai este relaţia cu acest trecut identitar – probabil singurul neatins de comunism?

Nimicuri contra artifacte

Mi se povesteşte cum, într-o zi, o precupeaţă a poposit într-un sat. Căra cu ea cîteva desage pline ochi cu prosoape chinezeşti, din acelea colorate şi fără pic de bumbac în ele. A bătut precupeaţa la o uşă, i s-au deschis zece. Propunea un schimb: prosoapele noi, contra ştergarelor vechi. În cîteva ceasuri, cam toate lăzile de zestre ale femeilor din satul respectiv s-au golit de ştergarele bunicilor şi străbunicilor şi s-au umplut cu chinezării stridente, dar noi. (Povestea mi-a adus aminte de schimburile de mărfuri dintre conchistadori şi amerindieni. Nimicuri pe artifacte.)

O poveste, în fapt, banală, pentru unii chiar amuzantă, dacă nu ar vorbi atît de franc despre un adevăr generalizat şi trist: alergăm după valori false, ignorîndu-le pe cele din ograda proprie.

Unul dintre semnalele de alarmă asupra acestui fenomen a fost tras de către societatea civilă, în urmă cu un an, prin proiectul **Fundaţiei PACT** (un proiect sprijinit financiar de către Fondul pentru Inovare Civică) – „Identitate, Tradiţie, Bunăstare locală“.

Pe scurt, prin acest proiect s-a dorit ca oamenii din cinci comunităţi din sudul ţării să fie ajutaţi să-şi identifice tradiţiile care aparţin culturii locale: obiceiuri, meşteşuguri, ritualuri sau chiar expresii locale, şi să-şi înfiinţeze cîteva afaceri sociale pornind de la aceste tradiţii.

„Ne-am concentrat de la bun început pe tradiţii, încercînd să adunăm cît mai mulţi oameni în jurul conceptului de identitate, în ideea că prin conştientizarea acesteia vor reuşi să-şi întărească apartenenţa la comunitate şi să-şi redescopere rădăcinile“ – povesteşte **Mădălina Ene,** managerul acestui proiect. „Am desfăşurat acest proiect în parteneriat cu Centrele Judeţene de Conservare şi Promovare a Culturii Tradiţionale din cinci judeţe: Călăraşi, Dîmboviţa, Giurgiu, Ialomiţa şi Prahova. Timp de zece luni am organizat întîlniri între membrii Fundaţiei şi membrii comunităţii, am ţinut cursuri de antreprenoriat şi am reuşit, în afara colectării unui număr impresionant de mărturii tradiţionale, să punem pe picioare şi trei afaceri sociale, bazate pe cultura şi tradiţia locală.“

Întreb dacă oamenii mai sînt deschişi către tradiţional. Aflu că, „deşi mai toată lumea de pe la sate ştie să facă pîine în mod tradiţional, folosind, de exemplu, maia, nimeni nu-şi mai face pîine în casă... O preferă pe cea de magazin.“ Tocmai din cauza asta proiectul îşi doreşte să „creeze noi mentalităţi“, sperînd că în noua generaţie se va reaprinde gustul pentru tradiţie şi pentru meşteşugurile locale. „Încercăm, de asemenea, să-i încurajăm pe oameni să aducă tradiţia în modern, să valorifice în prezent filonul tradiţional.“

Cum au trecut cele zece luni de proiect? „Am mers prin comunităţi, unde oamenii au adunat tot felul de dovezi ale tradiţiilor locale, fotografiind obiecte vechi, am vorbit cu bătrînii, am aflat tot felul de poveşti şi snoave, am alcătuit chiar un soi de «dosar identitar» al comunităţilor respective.“ Aflu că în cele cinci comunităţi s-a încropit şi un fel de eveniment local – Seara motivaţională –, un soi de şezătoare, în care oamenii aveau să se întîlnească, să petreacă, să vorbească despre tradiţii, tinerii – să afle lucruri noi de la bătrîni, să-şi povestească din tinereţe şi să-şi găsească, din toate acestea, cîte un proiect de viitor.

Cît de autentice ne mai sînt, pînă la urmă, tradiţiile?

De ce au ales tocmai sudul, căci atunci cînd vorbim despre „meleagurile tradiţiei româneşti“, vorbim cel mai adesea despre nordul şi vestul ţării? Aflu că aici există atît de multe „culori locale“ fabuloase şi necunoscute, despre care, din păcate, nici măcar cei din părţile locului nu mai ştiu. „Mai ales aici e nevoie de specialişti care să-i înveţe pe oameni să facă diferenţa între ce este şi ce nu este tradiţional. E adevărat, aici, în sud, trebuie făcute mai multe eforturi, pentru că aici tradiţiile par a dispărea mai repede decît în alte părţi.“

Fire de borangic, jocuri şi credinţe

Silvia Olaru are 77 de ani. Trăieşte de o viaţă în Cîndeşti, o comună din judeţul Dîmboviţa. Chipul îi este brăzdat de o atitudine fermă, o mîndrie fără timp, ca o pictură fără vîrstă. Îmbrăcată într-un costum popular, de o frumuseţe uluitoare, pe care nici măcar un necunoscător nu o poate ignora, povesteşte cum, în urmă cu mai bine de 50 de ani, a primit, cum primeau fetele tinere din părţile locului, viermi de mătase. Trebuia să-i creşti, să-i îngrijeşti, să-ţi tragi mai apoi firul de mătase pe care urma să-l lucrezi. De la urzeala iei, la ţesutul fotei, făceai totul de una singură şi doar de tine depindeau frumuseţea şi calitatea hainei.

„Urzeala iei mele este făcută cu fir de borangic“, povesteşte doamna Olaru şi mai povesteşte despre cum femeile „băteau“ mătasea pe pînză de casă, o pînză lucrată la război tot de ele.

În Cîndeşti, mi se spune, oamenii au o mare iubire faţă de portul popular. Dar acesta rămîne totuşi o piesă de muzeu. Oamenii, tinerii mai ales, nu mai sînt azi atraşi să lucreze un asemenea costum – care cere timp mult şi multă muncă. Cu toate acestea, costumul a fost repus în drepturi şi însăşi primăriţa comunei, Georgeta Popa, a decretat o zi pe an în care toţi angajaţii Primăriei să îmbrace costumul tradiţional.

Fiind o zonă de deal, pomicolă, aici oamenii au propus, cu ajutorul proiectului Fundaţiei PACT, să pună pe picioare o afacere socială bazată pe prelucrarea fructelor, mai precis, comercializarea fructelor uscate.

În altă comună însă – este vorba de **Găujani,** din judeţul Giurgiu –, tradiţia portului a devenit şi o idee de afacere socială. Mi se povesteşte că aici, în urma întîlnirilor dintre comunitate şi membrii Fundaţiei PACT, s-a decis înfiinţarea unui atelier de îmbrăcăminte tradiţională, ca metodă sustenabilă financiar şi de continuitate a tradiţiei. Au propus chiar şcolii un parteneriat, prin care să realizeze uniforme pentru copiii din sat, uniforme care vor purta motive tradiţionale.

În **Cocoreştii Mislii,** o zonă din Prahova care a scăpat de cooperativizare, tradiţia portului popular a fost de asemenea valorificată printr-o întreprindere socială. Aici, un cuplu de instructori de dans popular au de gînd să deschidă un atelier pentru costume populare de scenă – avînd în vedere că în România sînt destul de puţine ateliere de acest fel.

În Ialomiţa, la **Făcăeni,** un grup de copii, ajutaţi de învăţătoarea lor, Fănica Lalu, au reînviat Scaloianul – un obicei-ritual de invocare a ploii, care are loc în a treia săptămînă după Paşti. „Se face o păpuşă de lut, Ene, i se pun ochii, nasul şi gura din coji colorate de ou – păstrate de la Paşti, mîinile i se aşază pe piept în cruce – ca la morţi, după care trupul îi este împodobit cu flori, bocit şi înmormîntat cu toate rînduielile unei înmormîntări creştineşti – preotul, dascălul şi bocitoarele fiind roluri jucate de copii.“

De partea practică stă o afacere socială prin care oamenii din Făcăieni vor să valorifice meşteşugul împletitului din răchită. „Există aici un meşter care are un atelier şi care vrea din tot sufletul să-i înveţe meşteşugul pe cei din comunitate.“ Meşterul are deja cinci ucenici.

În Călăraşi, în **Spanţov,** oamenii doresc să promoveze obiectele făcute de romii rudari. „Din păcate, produsele nu au o piaţă prea largă, oamenii vînd ce lucrează peste an, în timpul iernii, pe la tîrguri şi cam atît. Aici intervenim noi, vrem să-i ajutăm şi să-i promovăm.“

În Spanţov mi se mai povesteşte şi despre un obicei străvechi, un ritual uşor straniu, învăluit în mult mister. Este vorba despre un colind de Crăciun, la care participă doar holteii, un colind care presupune un ritual strict, cu puteri magice despre care sătenii spun că sînt atît de puternice încît asupra celui care nu le respectă se vor năpusti tot soiul de necazuri. Acest colind trebuie spus doar două zile, o zi cît îl repeţi, a doua cînd îl cînţi. Altfel nici cu gîndul nu trebuie să-l mai gîndeşti.

... Şi toate acestea le dibuieşti doar dacă arunci un singur ochi prin lada de zestre. Poveşti ţesute cu fire de borangic, tradiţii stranii şi uluitor de frumoase, oameni dornici să-şi amintească şi să depene mai departe ghemul cu amintiri. „Nu avem pretenţia să schimbăm peste noapte comunităţile, dar cred că acest proiect al Fundaţiei PACT este un pas spre reîntoarcerea la tradiţie.“ O mai întreb pe Mădălina Ene ce comunitate, ce om i-au rămas mai abitir la suflet. Îmi răspunde: „Absolut toată lumea.“

ALBA IULIA capitala
BINE ATI VENIT ÎN CEA MAI MARE CETATE DIN ROMÂNIA

FESTIVALUL DILEMA VECHE

CETATEA ALBA IULIA 30 AUGUST - 1 SEPTEMBRIE 2013

CO-ORGANIZATORI:
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA-IULIA
CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

MASINA FESTIVALULUI: VOLVO

FESTIVALUL DILEMA VECHE

DILEME 2013

FACEBOOK.COM/DILEMAVECHE

Google play | Available on the App Store

FESTIVAL.DILEMAVECHE.RO

INVITAT SPECIAL: ANDREI PLEȘU.
ÎN PROGRAM: HORIA-ROMAN PATAPIEVICI, DAN C. MIHĂILESCU, CENTRUL NAȚIONAL AL DANSULUI & RĂZVAN MAZILU, FANFARA CIOCÂRLIA, OSCARUL PENTRU FILM DOCUMENTAR 2013, LITERATURĂ, TEATRU, SCRIERE CREATIVĂ & BENZI DESENATE, ROCK & JAZZ, CU PARTICIPAREA COMISARULUI EUROPEAN DACIAN CIOLOȘ

ORGANIZATOR: DILEMA VECHE
CO-PRODUCĂTOR: TVR 2
PARTENERI: IIDVEI, DORNA, TAROM, Ironspan, Fundația Soros România
PARTENERI MEDIA: magicfm soft music, DIGI 24 HD, adevărul, Historia, CATAVENCII, SAPTE SERI, CityNews.ro, senso tv.ro, CampusCluj, ring, HotNews.ro, profil CULTURAL, igloo, DECAT O REVISTA, TATAIA, NEAPĂRAT.ro, ZIUA DE ZI, gotlokal.ro, CARAVANA FILMULUI ROMÂNESC, basca
EVENIMENT SUSȚINUT DE: TUCA ZBARCEA ASOCIATII, CATENA, ALPHA BANK, EUROLINES ROMÂNIA
CU SPRIJINUL: Filiala Batthyaneum Biblioteca Națională a României; Bilbioteca Județeană "Lucian Blaga" Alba; Muzeul Național al Unirii Alba Iulia; Centrul de Cultură "Augustin Bena" Alba

Pianista

– interviu cu Yuja WANG –

Are doar 26 de ani, însă este una dintre cele mai efervescente şi talentate pianiste pe plan internaţional. În 2012, The New York Times *spunea despre muziciana de origine chineză* ***Yuja Wang*** *că „împleteşte o tehnică impecabilă cu o măiestrie artistică pătrunzătoare“. Acestora li se adaugă o personalitate puternică, spontaneitate, imaginaţie, precum şi un simţ dezvoltat pentru modă – ea îşi alege rochiile de scenă în funcţie de muzica pe care o interpretează. La începutul toamnei, va fi prezentă la Festivalul Internaţional „George Enescu“, care se va desfăşura între 1 şi 28 septembrie.* ***(P. M.)***

A intra în lumea muzicii clasice şi a fi pe scenă de la o vîrstă fragedă necesită multă disciplină, nenumărate ore de repetiţii şi dedicare. Simţiţi că aţi pierdut anumite lucruri în copilărie, investind atît de mult timp şi energie în orele de pian?

Este o concepţie greşită – des întîlnită – că un pianist – cum sînt eu – a petrecut 12 ore pe zi exersînd şi, prin urmare, nu a avut o copilărie „normală“. De fapt, este exact opusul. Cel mai mult (însă de obicei era mai puţin) am repetat trei ore pe zi. În restul timpului, mă jucam cu prietenii mei, mergeam la şcoală, învăţam la diferite materii – am avut o viaţă foarte normală.

Sînteţi apreciată pentru tehnica dvs. impecabilă. Însă cum stabiliţi echilibrul dintre tehnică şi lirismul muzicii, între matematica performance-ului şi pasiune?

A face muzică e un lucru care mă pasionează şi sînt norocoasă că am o tehnică bună. Nu prea îmi fac griji în ceea ce priveşte păstrarea echilibrului între cele două – el se stabileşte natural.

Fiecare artist are un mod diferit de a aborda relaţia cu publicul şi cu muzica. Care este modul dvs.? Şi cît de mult vă puteţi „pierde“ într-o reprezentaţie?

Publicul este foarte important pentru un artist. Noi facem muzică pentru plăcerea noastră, pentru bucuria de a comunica cu publicul şi cu alţi muzicieni – atît în cadrul muzicii de cameră, cît şi la concertele cu orchestră. De multe ori sînt atît de cuprinsă de muzică, încît, într-adevăr, nu-mi mai dau seama de prezenţa publicului, dar acest lucru nu este niciodată calculat. Întotdeauna se întîmplă în mod spontan.

Cum priviţi diferenţele între a cînta alături de o orchestră, într-un concert mare, a face muzică de cameră sau a avea recitaluri solo? Care vă este mai aproape de suflet?

Toate acestea funcţionează după acelaşi principiu: exprimarea a ce înseamnă muzica pentru tine, indiferent că e vorba despre un recital solo sau o colaborare cu muzicieni sau cu o întreagă orchestră. Îmi plac toate.

Lumea muzicii clasice este adeseori percepută, de către cei care nu o cunosc prea bine, ca fiind plictisitoare şi prea tradiţionalistă. Privind din interiorul acestei lumi, cum este ea, de fapt?

Este minunată şi reprezintă un mediu foarte sănătos. Provocarea pentru oamenii care nu prea sînt familiarizaţi cu ea este că – la fel ca în cazul lecturii unui roman valoros – necesită timp şi investirea de energie şi răbdare. Cineva poate să pună mîna pe o revistă şi să citească o proză scurtă în cinci minute. Lectura unui roman precum *Război şi pace* poate lua 20 de ore. Dar răsplata este cu mult mai bogată, dacă fac acest lucru.

Sînteţi o prezenţă proaspătă, elegantă şi uneori provocatoare. La un moment dat, aţi postat pe Twitter un citat din Coco Chanel: „O femeie trebuie să aibă clasă şi să-ţi taie respiraţia.“ Cît de importante sînt stilul şi clasa pentru dvs., şi care e legătura lor cu muzica?

Sînt foarte importante în sensul în care îmi place moda şi nu mă tem să exprim acest lucru.

Ce aţi face dacă nu aţi fi muzician profesionist?

Poate aş încerca să scriu. Iubesc cărţile bune.

Trăim într-o lume marcată continuu de zgomot. Prin contrast, muzicienii profesionişti par a trăi într-o lume a sunetelor frumoase şi a armoniilor. Ce le-aţi spune celor care nu au ascultat niciodată muzică clasică?

Există bucăţi de muzică clasică la fel de stridente şi de hîrîite ca multe dintre sunetele prezente în această lume zgomotoasă. Nu vă temeţi: cereţi-le sfatul prietenilor voştri şi simţiţi-vă bine explorînd!

a consemnat Patricia MIHAIL

> *„Provocarea pentru oamenii care nu prea sînt familiarizaţi cu muzica clasică este că – la fel ca în cazul lecturii unui roman valoros – necesită timp şi investirea de energie şi răbdare.“*

Yuja Wang *va concerta marţi, 3 septembrie, de la ora 19,30, la Sala Mare a Palatului, alături de Pittsburgh Symphony Orchestra, sub bagheta dirijorului Manfred Honeck. În program:* Concertul nr. 1 pentru pian şi orchestră în si bemol op. 23 *de P.I. Ceaikovski şi* Simfonia nr. 5 în re minor op. 47 *de D. Şostakovici.*

PUBLICITATE

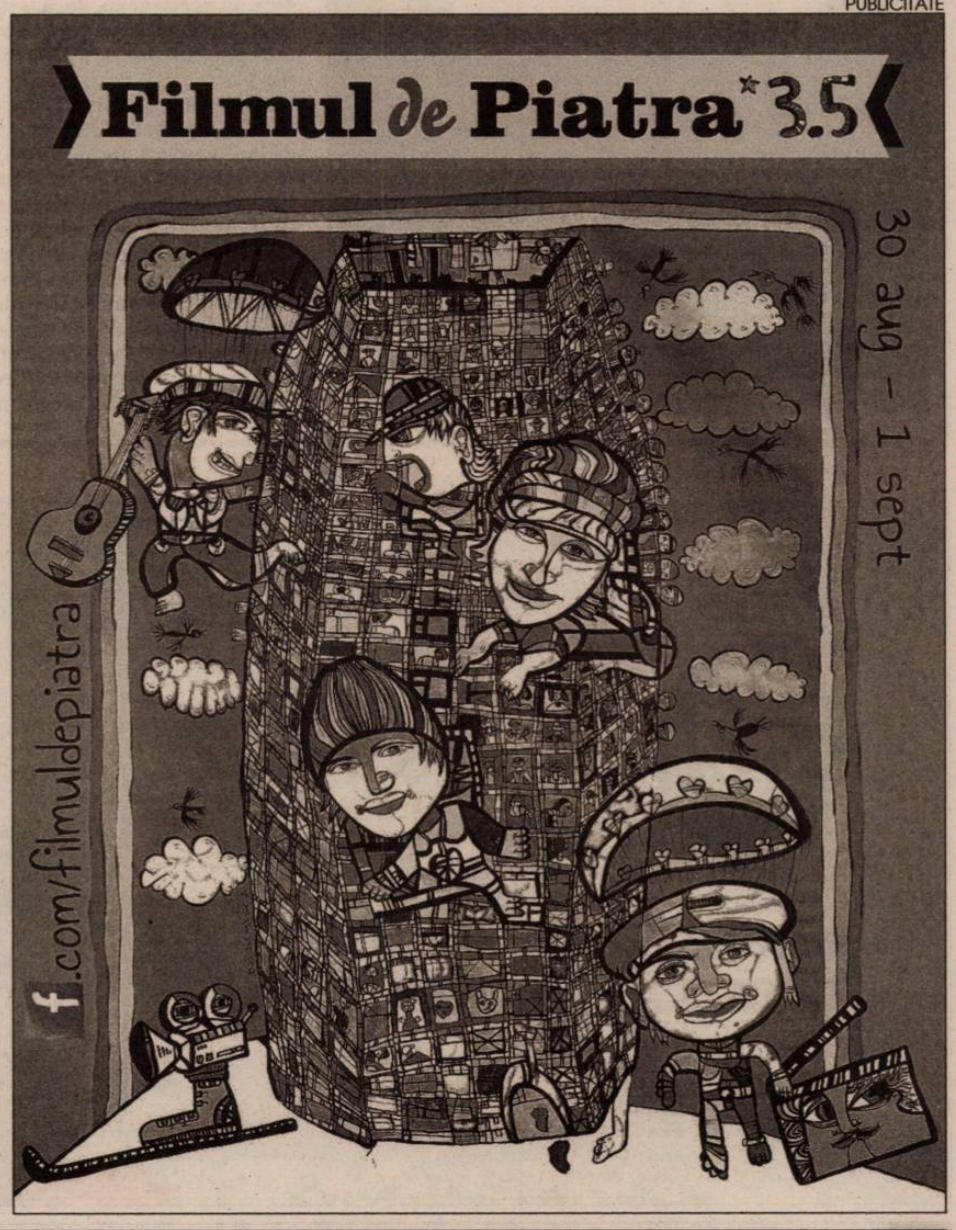

POTRIVIT UNUI SONDAJ REALIZAT DE VAMPIRII AGEAMII, SE PARE CĂ APRECIEM MUZICA PENTRU PIELE

■ Potrivit unui sondaj realizat de Stiftung für Zukunftsfragen, 67% din germani declară că nu fac copii şi nu-şi întemeiază o familie pentru că i-ar costa prea mult. La polul opus se află francezii, care au devenit, în ciuda crizei, campionii natalităţii din Europa. S-ar putea ca prietenia dintre popoare să fie din nou grav afectată: dacă germanii nu mai fac copii, atunci copiii francezi pur şi simplu n-or să mai aibă cu cine să se împrietenească. (**L. V.**)

■ Tocmai am aflat de pe un site încărcat de bioenegie cum ne putem feri de vampirii energetici. 1) Identificăm corect vampirul cu care avem de-a face. 2) Nu reacţionăm imediat. 3) Încercăm o retragere elegantă (de preferat să ne retragem cu mult înainte de a ne prinde în jocul lor). 4) Dacă sîntem totuşi prinşi în jocul acestor vampiri sociali, este inutil să încercăm să ne luptăm cu ei. Aşadar, fără *happy end:* dacă te prinde vampirul, ăla eşti! (**A. P.**)

■ Autorităţile chineze au închis, zilele trecute, o grădină zoologică în care mai mulţi căţeluşi au fost expuşi ca „pui

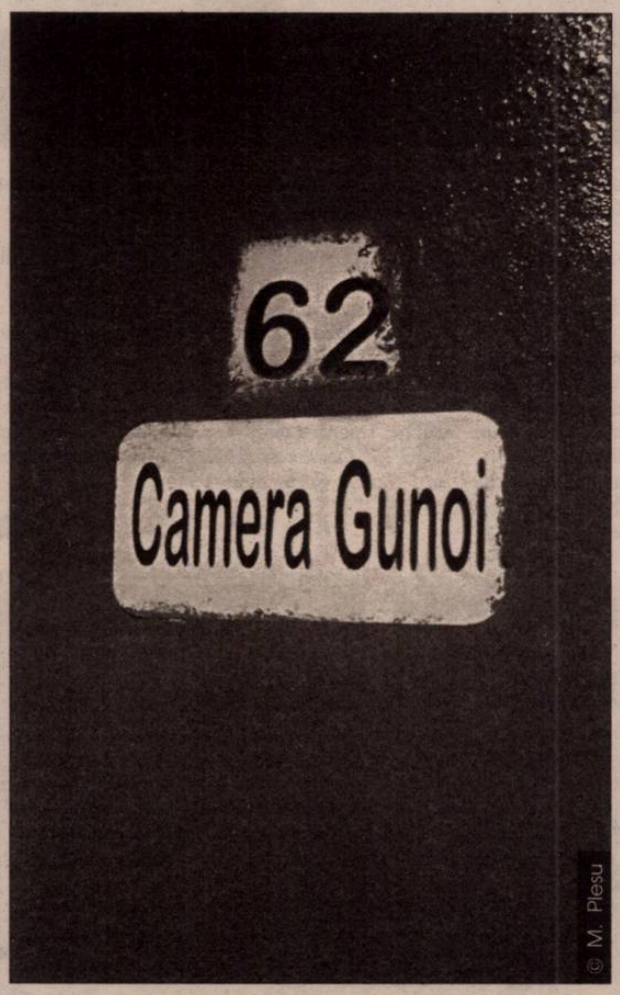

Cu ochii-n 3,14

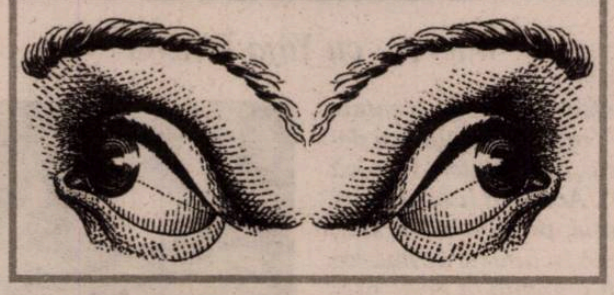

de lei“ pînă au început să latre. Ageamii chinezii, la noi sigur s-ar fi gîndit cineva să suprapună lătratului – oricum, anemic – versurile înălţătoare ale lui Nenițescu: „Din coapsa Daciei şi-a Romei / În veci or naşte pui de lei!“ (**S. S.**)

■ Se pare că apreciem muzica în primul rînd cu ajutorul ochilor. Văzul ar fi mai important decît auzul dacă e să credem un studiu al University College din Londra, publicat în *The Proceedings of the National Academy of Sciences*. În cazul acesta, vă spunem doar atît: fiţi cu ochii pe noi! Urmează nişte concerte care vă vor lăsa fără glas. (**A. M. S.**)

■ Dintr-o broşură publicitară a unui lanţ de magazine de cartier aflu ce se poate face cu berea: baie („Se pare că berea e foarte bună pentru piele. Toarnă o bere în apa din cadă şi relaxează-te!“), spălat pe cap („după ce te speli, părul va fi mai strălucitor“), mască pentru faţă („tenul va arăta mai proaspăt, iar porii se vor închide“), fixarea părului („pulverizează nişte bere şi-o să ai nişte bucle de invidiat“). Să fi băut vreo sută de beri şi tot nu mi-ar fi trecut prin cap toate astea. Hai noroc! (**M. M.**)

POTRIVIT UNUI SONDAJ REALIZAT DE SUPORTERII EXCLAMĂRII, 20 AUGUST A FOST ZIUA ÎN CARE ĂŞTIA BĂGAU SPAIMA ÎN LOCALITĂŢI

■ Potrivit unui sondaj realizat de Siemens Festival Nights şi citat de *The Telegraph*, 1 din 7 persoane care se aflau într-o relaţie stabilă (inclusiv de căsătorie) au recunoscut că partenerul lor actual *nu* e iubirea vieţii lor, iar 46% au declarat că, dacă totuşi ar întîlni iubirea vieţii lor, şi-ar părăsi partenerul respectiv. Celor de la *The Telegraph* li se pare un procent prea mare. Mie mi se pare prea mic. (**L. V.**)

■ Portarul Legiei Varşovia a colecţionat cîteva brichete cu care suporterii Stelei au aruncat în el în timpul meciului de la Bucureşti, iar la sfîrşit s-a dus să le arate arbitrului. În urmă cu cîţiva ani, un fotbalist veteran argentinan, participant la primul campionat mondial din Uruguay, în 1930, îşi amintea că pe atunci spectatorii aruncau cu pietre în jucători. Se poate spune că e o oarecare evoluţie. (**A. M.**)

■ Acum, că s-a dus şi Elmore Leonard, iată ecranizările mele preferate după cărţile lui: *3:10 to Yuma* (regia James Mangold), *Get Shorty* (regia Barry Sonnenfeld), *Out of Sight* (regia Steven Soderbergh) şi, firește, *Jackie Brown* (regia Quentin Tarantino). Şi regulile de scris pe care le-am învăţat de la el: „Nu începe niciodată o proză cu detalii legate de vreme“, „În dialog, nu folosi alt verb în afară de «a spune»; şi nu pune după el vreun adverb“, „Nu folosi semnul exclamării decît o dată la 100.000 de cuvinte“. Omul avea 87 de ani şi ştia ce spune. (**M. C.**)

■ Pe 20 august a fost Ziua Mondială a Ţînţarilor. Adică nu-i de-ajuns că vara pun stăpînire pe nopţile noastre, stricîndu-ne tihna? (**P. M.**)

■ Gigi Becali s-a apucat de muncă cinstită în puşcărie. Ca să-i fie redusă pedeapsa, va munci în atelier, la ţesut şi la cusut bocanci. Miron Cozma, om cu experienţă la activ, îi dă sfaturi de bine: Gigi, poţi să-i dai altui puşcăriaş un cartuş de ţigări, îţi face ăla norma şi tu poţi să stai la table în continuare. Gigi Becali, Miron Cozma – vă daţi seama că erau vremuri în care ăştia băgau spaima în democraţia din România? (**C. G.**)

■ Tot trec pe acolo şi încerc să găsesc o explicaţie, dar nu reuşesc: de ce oare două localităţi de pe lîngă Sibiu, aproape lipite una de alta, se numesc Tălmaciu I şi Tălmaciu II? Or fi fost prin partea locului doi tălmaci care nu s-au înţeles între ei? Şi b) – mai cunoaşte cineva localităţi numerotate? Mulţumesc pentru lămuriri. (**M. V.**)

POTRIVIT UNUI SONDAJ REALIZAT ÎNTR-UN RESTAURANT FĂRĂ LIMONADĂ, AM CÎŞTIGAT NĂDEJDEA

■ Într-un restaurant din centrul Bucureştiului, amintind chelnerului că a uitat să aducă salata la masă, am primit următoarea replică: „Oh, *shit*... bravo!“ Între un *„oh, shit“* şi un „bravo“ am rămas „paf“. (**S. G.**)

■ Pe o cutie de bere cu lămîie scrie: „BERE FĂRĂ ALCOOL ŞI LIMONADĂ“. Dacă e fără alcool şi fără limonadă, să fie oare şi fără sfîrşit? (**A. D.**)

■ Recent am cîştigat un bax de şase beri trimiţînd prin SMS codul de sub capac. Pentru a intra în posesia berilor trebuia să mă înscriu pe site-ul mărcii, dar după cîteva tentative nereuşite, întinse pe durata a cîteva zile, am decis să optez pentru varianta telefonică. Aşa că am sunat să-mi dau adresa şi, după 8 minute în care am fost pus pe *hold* („pentru a-mi păstra prioritatea“), mi-am dat seama că, de fapt, deja plătisem baxul respectiv. Oricum, prefer alte beri cehești. (**M. C.**)

■ După ce am trecut prin Piteşti şi Rîmnicu Vîlcea, ne oprim (două săptămîni) la Galaţi, pentru a vedea ce nume de firme am găsit acolo: Procontra SRL, Fulgerul Iulian SRL, Case Ieftine SRL, Altfactor SRL, Terapie Prin Mişcare SRL, Pom Bun SRL, Abandonat SRL, Protest Diagnostic SRL, Macul De Foc SRL, Verdict SRL, Spaţii SRL, Creionel SRL, Euro Rechinul SRL, Cristi Lemne Prod SRL, Eat & Run SRL, Bleumarin SRL, Denisiparea SRL, Zâmbetul Tău SRL, Amnezia SRL, Stil Roz SRL, Trans Punctualii SRL, Geometric SRL, Fier Forjat Dumitriu SRL, Bandit Autorec SRL, La Ciocolaty SRL, Prezent SRL, Fabrica De Distracţii SRL, Nădejdea SRL, Şeherezada Patriche SRL, Cinstea SRL, Frizeria Domnească SRL, Contratimp SRL, Tradiţia Noastră SRL, Eu Şi Familia SRL, La Cafe Broscaru SRL, Ligament SRL, Fărdegriji Fan SRL, Altdepozit SRL, Chitzibush Handmade SRL, Oportun SRL, Teatrul Mic Suflet De Copil SRL, Eurosemit Trans SRL, Visul SRL, Eleganţă Şi Pasiune SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Simona SORA

biographiti 18

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 499 ■ 5-11 septembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

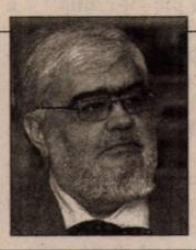

ANDREI PLEŞU

„Cîteva reguli de bună purtare“

pagina 3

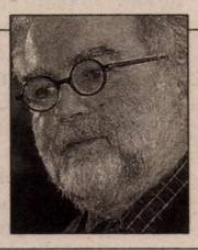

GEORGE BANU

„Moarte şi transfigurare în teatru“

pagina 7

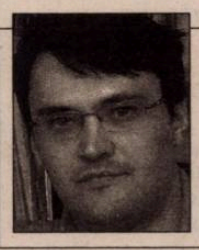

CRISTIAN GHINEA

„Dar dacă Mao era doar nebun?“

pagina 12

Arii protejate: cultura

„Cînd aud cuvîntul cultură, îmi scot carnetul de cecuri.“

JEAN-LUC GODARD

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

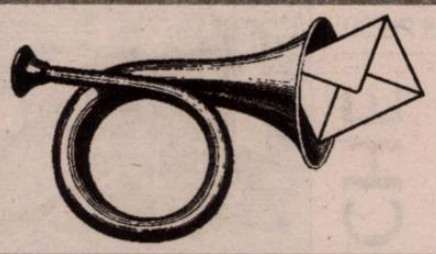

turneu de inbox

NR. 494

Articolul *„L'amour* între 14 şi cam 18, concret" de Mălina Amortoaie

Există o vîrstă pentru a iubi?

Iubim cu adevărat în copilărie? Dar măcar avem conştiinţa că există iubirea în sensul „profund" al sentimentului? Dar în adolescenţă iubim diferit de cum iubim la vîrsta matură? Probabil că da, s-ar putea răspunde. De ce? La vîrsta matură simţim altfel, ştim mai bine ce vrem, ce căutăm de la cineva, sîntem pregătiţi să ne asumăm responsabilităţi, vrem să ne aşezăm la casa noastră, să ne întemeiem o familie, să, să, să... Conturi în bancă, copii, amantă, vacanţă în familie.

Aş putea să continui cu clişeele la infinit. Şi viaţa matură, şi dragostea matură sînt pline de clişee. Şi totuşi.

Poate că ar trebui să iubim şi la maturitate ca în adolescenţă. Dar nu acea iubire plină de clişee, care nici nu e iubire, cîteodată nici dorinţă, cîteodată nici potrivire, nici acea necesitate de a nu fi singur la o ieşire în club – căci, mai nou (sau mai vechi), nici ca adolescent nu eşti realizat social dacă eşti singur. Cică este *fashion* să fii *„in a (complicated / open) relationship"* şi nu *„forever alone"*.

Nu. Iubirea adevărată de adolescent este cea care te face să ameţeşti cînd persoana se uită la tine, şi la un an, şi la doi ani după ce v-aţi cunoscut. Şi după ce aţi trăit împreună nişte momente care, privite din afară, par nimicuri. Iubirea care face clubul întunecos şi plin de fum să se învîrtă în jurul vostru, de la un simplu sărut. Iubirea care face ca o săptămînă despărţiţi să pară o eternitate. Iubirea care te face să-ţi tremure mîinile. Iubirea care dă un sens de a fi obiectelor, lucrurilor banale, care altfel nu ar valora nimic (cred că aşa au apărut obiectele magice din basme). Iubirea care te face să greşeşti. Pentru că eşti adolescent (de parcă adulţii nu greşesc, aş adăuga ironic).

[...]

Cînd sîntem adolescenţi (deştepţi) şi iubim, cred că ne-am putea explica toate faptele noastre prin prisma raţiunii, doar că oricum nu ar conta. Eu pot să zic: am vorbit din nou cu el pentru că mi-era dor de el, pentru că mă simţeam singură, pentru că am dormit doar patru ore şi lipsa de somn conduce la depresie (indusă de proteina CFP1), care induce sentimentul de singurătate care m-a făcut să vorbesc cu el. Dar nu ar conta deloc. Mi-aş răspunde, în final, că tot îl iubesc măcar foarte puţin.

Cînd sîntem maturi, ne explicăm toate actele noastre prin prisma raţiunii. Atît. Pierdem magia, pierdem – în parte sau de tot – siguranţa că raţiunea nu este totul.

Asta e iubirea adevărată, de adolescenţi. Sau poate asta e iubirea adevărată.

Cristina NICORICI
nicorici.cristina@gmail.com

P.S. Nu ştim cînd trecem din adolescenţă la maturitate (deşi eu înclin şi vreau să cred că niciodată). Niciodată nu ştii ce (banale) întîmplări, vîrste, sentimente leagă doi oameni şi cum îi leagă. Şi cînd legătura asta se cheamă că e iubire şi ce înseamnă iubirea pentru fiecare. Oricît de ironic şi insensibil ar părea, uneori, un mesaj pe Facebook îţi creşte pulsul cu „cinci bătăi în plus pe minut", exact ca un bilet de acum două secole.

Dragă Mălina, nu te grăbi. Nu te grăbi să creşti. Nu te grăbi să nu înţelegi. Şi nici să înclini să ironizezi (a se citi „judeci"). Probabil că ar trebui să-ţi spun să nu te grăbeşti nici să iubeşti. S-ar putea să descoperi că există nu două, ci mai multe feluri de despărţiri.

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Un brad, matur, la Sinaia. Dacă-l aleg... cum trebuie şi stai un timp în faţa lui, e un spectacol mai interesant decît cele de pe sene: trec păsări mari cu burţile roşii, păsări mici vîrstate cu albastru, mierle, ciocănitori, două veveriţe cafenii fugărindu-se una pe alta. Dacă stai mai mult şi într-un loc protejat, după ora 10 seara poţi vedea chiar ursul la poalele bradului. Şi, culmea, într-o zi pe brad s-a odhnit chiar o... barză. (Iaromira Popovici)

■ „Titanicul rechemat în service pentru posibile probleme la sistemul de impact cu un iceberg." „Lîngă prima şcoală românească din Braşov s-a descoperit şi primul chioşc de ţigări la bucată." „Ipoteză şocantă: Apropiaţii lui Brâncuşi îi spuneau acestuia Costică." Acestea sînt trei mostre de umor Timesnewroman, un site unde ştirile devin pamflete. Tonul e unul serios, poantele sînt chiar de rîs. (Adina Popescu)

■ Un articol interesant publicat de revista italiană online *Linkiesta* şi preluat de Presseurop.eu: „La Berlin, bitcoin înlocuieşte cu brio euro". În cartierul berlinez Graefekiez, vreo 25 de magazine, baruri şi restaurante acceptă plata în moneda virtuală. Cică băncile şi lumea finanţelor au început deja să se teamă de circulaţia tot mai extinsă a monedei bitcoin, care scapă oricărui control. Se anunţă (din nou) vremuri interesante. (Mircea Vasilescu)

■ De vă plimbaţi prin blogosferă, poposiţi şi pe chez.mazilique.ro – blogul culinaro-simpatic al Cristinei Mazilu, zîna bună de la *BBC GoodFood România*. Pe lîngă reţete, fotografii delicioase şi poveşti de prin locuri îndepărtate, s-ar putea să prindeţi şi un „Fake X'mas Giveaway" – o serie de cadouri începută în iunie, care continuă în fiecare săptămînă pînă la Crăciun. (Patricia Mihail)

■ Romanul *Ierusalim* al insolitului scriitor angolez (născut în 1970 la Luanda, dar crescut în Portugalia) care predă acum epistemologie la Universitatea din Lisabona şi scrie ca şi cum ar mai fi scris 20 de vieţi înainte de asta de-acum, în care deja a semnat peste 30 de cărţi în toate genurile posibile, inclusiv acest tulburător roman metafizic apărut la Editura Humanitas Fiction în „Raftul Denisei" şi în traducerea Micaelei Ghiţescu. (Simona Sora)

■ Numărul curent din www.scientificamerican.com este dedicat mîncării; iată cam ce articole puteţi citi: „Cum (şi de ce) trebuie mîncate speciile invazive, „Tot ce ştiţi despre calorii e greşit", „De ce număratul caloriilor nu e relevant", „Ce anume te face să te îngraşi", „Istoria de cîteva milioane de ani a mîncării procesate", „De ce carnea şi focul sînt elementele care ne-au făcut oameni", „Sînt rele produsele modificate genetic" etc. Ar fi bine să şi citim înainte să mîncăm, dar, mai ales, să vorbim şi să avem păreri. (Marius Chivu)

■ Am citit romanul *Intriga matrimonială* (Editura Polirom, 2011) a lui Jeffrey Eugenides cu o oarecare întîrziere. Deştept, livresc, cu personaje ataşante. Genul de carte pe care n-o laşi din mînă pînă nu vezi ce se întîmplă mai departe. Într-un fel, e aceeaşi dependenţă pe care o creează şi serialele americane. (Ana Maria Sandu)

■ Pe plaja din Vama Veche, departe de zgomotul litoralului, un loc destinat cititorilor: Plaja de carte, o bibliotecă pe plajă, cu sute de cărţi, deschisă pînă spre jumătatea lunii septembrie. (Stela Giurgeanu)

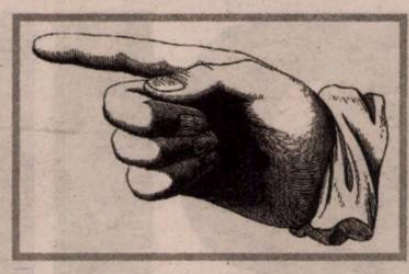

■ „Cu toate că cititul este un blestem lucid, am scris această piesă pentru a şti să citesc un pic mai bine." – a spus Pedro Eiras despre piesa sa „Scrisoare pentru Casandra". O piesă despre doi îndrăgostiţi, o scrisoare şi depărtarea. În premieră la *unteatru*, duminică 1 septembrie la ora 19. (Adina Popescu)

■ Se termină sezonul vacanţelor şi al sfîrşiturilor de săptămînă la munte şi la mare, începe sezonul spectacolelor. Şi peste vară am tot auzit că filmul *Internship*, în regia lui Shawn Levy, cu Owen Wilson şi Vince Vaughn, ar fi o comedie drăguţă. Sper că încă mai rulează în cinematografe. Dat fiind că nu l-am văzut, nu-l pot recomanda în mod ferm, spun doar că sînt tare curios să-l văd. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **D'ale Festivalului...**
- **Scrisori către copiii noştri**

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU ● Ionela DANA
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tipărit la Tipomedia

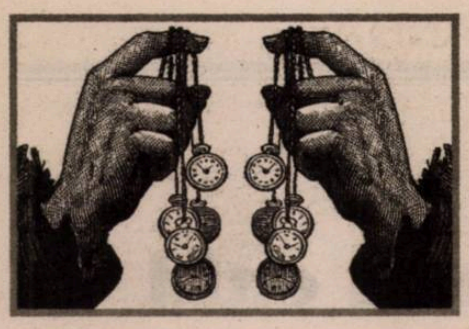

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cîteva reguli de bună purtare

Apariția la televizor este una dintre formele cele mai rîvnite și mai eficiente ale manifestării publice. Mai ales pentru politicieni. Dar și pentru unii intelectuali „angajați“, pentru vedete de tot soiul sau pentru cetățeanul de rînd, fericit și el, ca toți ceilalți, să-și vadă chipul pe ecran, cînd se întîmplă să fie invitat, fie și din rațiuni statistice, la vreo dezbatere filmată. Întrucît mai toată lumea aspiră la notorietatea TV, toți se comportă dinaintea camerei de luat vederi ca și cum li s-ar face un hatîr: sînt pompoși și stingheri deopotrivă, prezumțioși și timizi, „firești“ și artificiali. Iar cei care invită, moderatori sau reporteri, au aerul sub-veran, suficient, al unor îmblînzitori de circ, obișnuiți să domine manejul cu orice mijloace. Evident, există și excepții.

Dacă sînteți membru de partid, nu strică, din cînd în cînd, să fiți de acord cu opozanții dvs. politici.

Ca unul care a asumat, mai mult de voie decît de nevoie, o lungă experiență de telespectator, pot da, cred, cîteva sfaturi utile celor care se înghesuie să iasă „pe sticlă“:

1. Nu răspundeți tuturor solicitărilor. Gîndiți-vă bine dacă aveți ceva consistent de spus, dacă vă convin interlocutorii, dacă nu cumva singura motivație a acceptului dvs. e plăcerea de a spune rudelor și prietenilor: „Diseară mă dă la televizor!“

2. Gîndiți-vă bine dacă vă pricepeți cu adevărat în domeniul despre care urmează să vă pronunțați. Admiteți că nu dispuneți de o competență universală și că simplele dvs. opinii private despre orice nu sînt neapărat un pasionant tezaur de înțelepciune.

3. Chiar dacă vă pricepeți, nu porniți de la ideea că trebuie să spuneți tot ce știți. Nu vorbiți lung, nu acoperiți replicile partenerilor de dialog, nu vă instalați, țeapăn, într-o postură didactică. Nu abuzați de volubilitate.

4. Fiți – cu măsură – histrionic! Adică gîndiți-vă mereu mai mult la cei care vă ascultă, decît la infailibilitatea prestației dvs. Nu dvs. trebuie să vă alegeți cu ceva din ceea ce spuneți, ci cei cărora le vorbiți.

5. Nu faceți pe deșteptul! Nu faceți paradă de erudiție și de autoritate. Nu dați prea multe citate. Puteți fi critic (ba, dacă se poate, chiar autocritic) fără să administrați lecții de viață în dreapta și-n stînga, fără să vă faceți din bășcălie și injurie un program.

6. Nu vă străduiți să fiți tot timpul foarte simpatic și foarte amuzant. E un mijloc sigur de a deveni antipatic.

7. Pregătiți-vă! Nu contați strict pe spontaneitatea și farmecul dvs. personal. Cereți amănunte despre desfășurarea emisiunii, despre întrebările cu care vă veți confrunta, despre intențiile moderatorului. Și reflectați dinainte asupra răspunsurilor pe care vreți

să le dați.

8. Nu fiți prea previzibil. E contraproductiv să fiți mereu insul care dă de pămînt cu Băsescu, sau care, dimpotrivă, îi legitimează fiecare gest. Dacă sînteți membru de partid, nu strică, din cînd în cînd, să fiți de acord cu opozanții dvs. politici. Nu fiți mereu contra. Dacă sînteți ziarist, nu vă simțiți obligat să fiți avocatul patetic al presei în general. Presa e, și ea, plină de bube. Dacă sînteți independent, nu afișați, mereu, o poziție de neutralitate flască. Nu poți fi de acord, neîncetat, cu toată lumea.

9. Îmbrăcați-vă îngrijit. Costumația nonșalantă, obrazul nebărbierit și coafura rebelă nu reprezintă garanții de autenticitate și inteligență. Telespectatorul nu poate fi obligat să vă savureze ciufuleala și izmenele.

10. Fiți politicos. Nu-i jigniți pe colegii de emisiune, nu vă luați aere de indignare, exasperare sau martiraj. Fiți curtenitor cu doamnele, și nu vă bateți pe burtă cu toată lumea. Evitați tutuiala fără acoperire și renunțați la apelative mitocănești de genul „Băi, Tăricene!“ „Băsescule!“, „Coane Horică!“ etc.

Toate propunerile de mai sus – și altele asemenea (cum ar fi, de pildă, buna utilizare a limbii române) – se pot reduce la una singură, cu cîteva ramificații: comportați-vă cuviincios, practicați bunulsimț, feriți-vă de egolatrie! Aud deja vocea ultragiată a non-conformiștilor: „platitudini conservatoare“, „reguli bătrînicioase“, „precauții demodate“. „Dacă le pui pe toate la un loc ai o perfectă rețetă a plictiselii!“ Se poate. Dar a urmări tot timpul inversul plictiselii sfîrșește, de obicei, într-o plictiseală sporită. Iar pentru a nu fi plicticos trebuie să dispui de un „ce“ nelegiferabil, pe care îl ai sau nu-l ai. Dacă îl ai, regulile de mai sus n-au cum să strice. Dacă nu-l ai, nici respectarea acestor reguli, nici contestarea lor nu te pot salva.

apărut în Dilema veche, *nr. 249, 25 noiembrie 2008*

PUBLICITATE

adevărul
PREZINTĂ FESTIVALUL

Ziarul festivalului George Enescu
este realizat de Adevărul
în colaborare cu organizatorii
evenimentului.

Totul despre festival, numai pe:
festivalenescu.adevarul.ro

În perioada
30 august - 27 septembrie,
ziarul festivalului va fi distribuit
în toate sălile de concert și
ca supliment gratuit al ziarelor
Adevărul și Weekend Adevărul,
de luni până vineri,
în 16 și 24 de pagini,
în București!

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

La rece despre sezonul cald

Cînd dorești să-ți duci copilul de nici 8 ani în vacanța de vară, ai la dispoziție varianta foarte scumpă (în Turcia, la *super ultra mega all inclusive,* cu piscină, tobogane de apă și Kinder Disco) sau pe cea „după buget, coane Fanică", adică doar scumpă (variantă de cazare cît mai onorabilă, plajă, nisip, mare, dejun la autoservire). În opinia mea, orice opțiune intermediară poate fi frustrantă. Riști să rămîi cu impresia că ai dat mai mulți bani decît a meritat. Din motive globale (criza mondială), regionale (criza din UE) și locale (o seamă de ghinioane cu mașina care a trebuit mereu reparată), am ajuns la varianta doi, pe litoralul (românesc) al Mării Negre. Premisa unu: am lucrat zece ani ca ghid ONT, pe vremea lui Ceaușescu, în partea de sud: Olimp-Saturn. Am, așadar, pretenția unei perspective istorice a evoluției numitelor stațiuni. Premisa doi: nu mi-a trecut nici o clipă prin cap să mergem în Mamaia. Imaginea creată cu atîta efort de Radu Mazăre, Loredana și de toate televiziunile românești mă împiedică să mă gîndesc la un concediu cu familia, acolo.

Am, așadar, a vă împărtăși următoarele impresii, grupate geografic. De la nord spre sud, începem cu Neptun-Olimp. Sînt stațiuni fără nici o personalitate, atîrnînd încă între vechea imagine (clienți cu fițe și bani mulți, pușI pe cheltuială în cluburi și etalat mașini scumpe, preluați integral de Mamaia) și realitatea curentă (multe hoteluri părăsite care arată jalnic, puține locuri de distracție, o aparență de părăginea-lă ireversibilă). Cu toate astea, ici-colo, semne ale unei viitoare reveniri: cîte un hotel nou sau renovat, cîrciumi vechi, impecabil conduse (vezi Insula din Neptun) sau firme ceva mai noi care își consolidează poziția (cum ar fi Antik). Agrementul de seară (de care orice copil are nevoie, adică mașinuțe, carusel, roata mare) este ținut într-un păgubos monopol de un oarecare Mocea, un soi de moștenitor al străvechiului IAPIT. Pe icipe colo, la strada mare, cîteva restaurante cu prețuri demne de Cannes și servicii tip autogara din Fetești. Greu de găsit un loc în care să mănînci la buget mic. Mic, adică apropiat măcar de dublul unul preț rezonabil. Plajele sînt supraaglomerate și scumpe (20 de lei un șezlong reprezintă, în opinia mea, un preț excesiv), fără acces la duș sau cabină de schimb.

Mai la sud, Jupiter. Din mersul titicarului, arată binișor: mai multe hoteluri renovate, cîteva se apropie chiar de ideea de *resort all inclusive*. Stațiunea vecină este Cap Aurora. Deși arhitectura hotelurilor o scoate în evidență, fiind la standarde foarte bune pentru anii în care a fost construită, locul este un fel de *no man's land:* nu tu restaurante, nu terase, nimic de agrement de seară. De acolo, fugi înspre Jupiter sau Venus. Aici se doarme și se face plajă. Atît. Urmează Venus, cu o vitalitate surprinzător regăsită. Un cinci stele la strada mare, impunător. Unul din cele trei turnuri (cred că Vulturul) este renovat. Două hoteluri-club arătînd ca prin Grecia (nu chiar Turcia, mai e pînă acolo). Hotelul Dana nu mai e singurul loc dezirabil în stațiune. Au mai rămas ruinele căsuțelor de la Sanda, greu de întreținut, dificil de renovat. În plus, spre capătul dinspre sud, a apărut un șantier care îmi dă speranțe. Pare a se renova fostul Adriana. Pe vremuri, era club all inclusive pentru turiștii francezi (da, știu, erau comuniști și sindicaliști de-ai lui Marchais, ei și?). A ajuns o ruină. Acum e în renovare. Nu știu cine e noul patron. Bîrfele locale zic că ar fi Elena Udrea. Nu-mi pasă. Aș vrea doar să văd locul acela curățat și la gloria de odinioară.

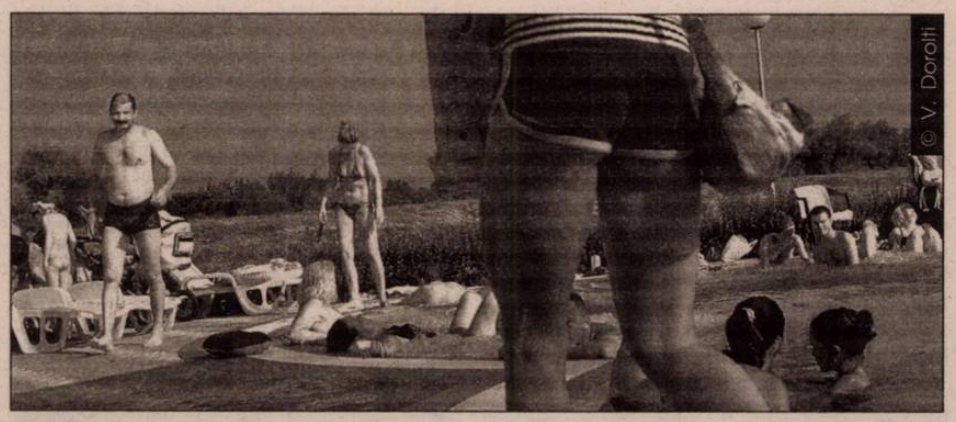

Mai la sud, surpriza cea mai plăcută: Saturn. Cel mai potrivit loc pentru vacanța cu copilul, la buget mai mic. Plaja aerisită, „împinge-tava" curate și ieftine (da, am găsit așa ceva!), hoteluri decente și relativ ieftine. Același Mocea-Monopol la capitolul agrement de seară.

În loc de concluzie: nu am primit nici un bon fiscal, în 12 zile pe litoral. Mi-am adus imediat aminte de celebra strategie de redresare economică a României, bazată pe agricultură și turism. Scuze, alunec spre alt subiect...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Food nazi

Este adevărat că Elveția poate să devină comunistă?

Am convenit mai de mult că sînt un *grammar nazi*. Am spus-o și o susțin. Ei, nu chiar „grammar", dar așa vine vorba. Nu micile scăpări sau gafe gramaticale mă irită (cine știe cîte mi-ar scăpa și mie dacă nu ar fi ochiul vigilent al soției mele care să revadă tot ce scriu!), ci perversiunile de limbaj. Da, iubesc limba și ca atare sufăr profund cînd este violată. O impolitețe pe ici, o neatenție pe colo, treacă-meargă, dar siluire – și încă siluire publică, așa, în văzul lumii și nepedepsită de lume? Ei bine, nu, asta mă scoate din minți! Și cred că ar trebui să-l revolte pe oricare om, căci omul a dus comunicarea, una dintre cele trei trebuințe fundamentale ale oricărei ființe vii, pe niște culmi de rafinament care l-au făcut Om. Este deci *inuman* să violezi limba! Dar nu o să mai insist asupra acestei chestiuni: dosar închis.

Acum aș vrea să deschid alt dosar și să mă declar *food nazi*. Hrana, cealaltă trebuință fundamentală a lumii vii, a fost dusă și ea pe niște culmi de rafinament care au ajuns să definească omul. (Despre cea de-a treia trebuință, reproducerea, nu am de gînd să mă pronunț, căci, transformată în sexualitate, nu pare să fie – deocamdată – amenințată în vreun fel; chiar dacă ar fi cîte ceva de spus și despre diluarea erotismului în simplă sexualitate, dar, mă rog, aici fiecare să se descurce cum poate...) Mîncarea însă este și ea amenințată de tot felul de perversiuni.

Nu vă gîndiți că am de gînd să vă vorbesc acum despre diversele forme și rețete de „alimentație rațională", fie ele comuniste sau de piață. Nu e treaba mea și nici n-am ținut vreodată să fiu prea „rațional" în această privință. Altceva mă îngrijorează, ceva similar cu siluirea limbii: așa cum limbajul poate fi redus la comunicare pragmatică, și mîncarea poate fi redusă la hrană utilă. E un păcat? Nu, dar e păcat...

Mă gîndeam la toate acestea în golfulețul meu din Kefalonia, unde la fiecare masă plecam încîntat, dar și frustrat că nu am apucat să mănînc și celălalt fel, și altă specialitate, că poate n-o să apuc să degust tot. La Maria erau specializați în *saganaki,* de scoici, de fructe de mare, de tot ce vreți, dar aveau și minunata plăcintă kefaloniană și o musaca de mă ia cu ameteală numai cînd mă gîndesc. La vecini erau specializați în pești, de tot felul, expuși într-o vitrină frigorifică imensă, pești despre care nici măcar nu auzisem în viața mea. De fiecare dată cînd venea prînzul, dădeam la ban, fiindu-mi imposibil să mă decid pe care dintre restaurante să îl aleg. Ei bine, ce credeți că mîncau mai toți tinerii din jurul nostru? Cu obsesiile mele mici, dar persistente, am făcut timp de cîteva zile o statistică: să tot fi fost trei sferturi dintre ei care au comandat pizza cu cola. Sau „țicăn", căci puiul e mai dietetic. Treaba lor, veți zice, *de gustibus non disputandum*. De acord, dar *gust* să fie! Și apoi e păcat, nu pentru că au ales de data asta ubicua pizza (din care ar fi găsit versiuni mai bune la ei acasă decît la greci), ci pentru că, în mod evident, nici nu s-au gîndit că ar putea să-și *dorească* altceva. Despre gusturi putem discuta, dar despre moartea gustului, ba! Să preferi niște hanuri în care să comanzi mereu același lucru atunci cînd poți să stăpînești imperiul multicultural al mîncării mi se pare chiar de prost-gust. Ca să nu mai vorbim că aceste mono-manii sînt moartea pasiunii, atrofiază nu doar gustul, ci și curiozitatea. Și să nu-mi spuneți că nici curiozitatea nu e ceva nobil, care să nu merite apărată!

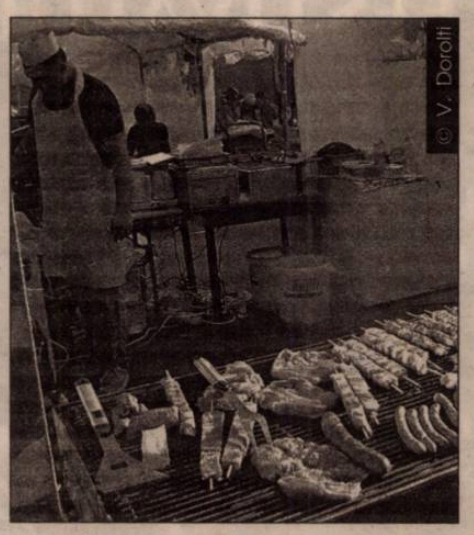

Mi-am adus aminte, cu această ocazie, de versiunea și mai gravă a siluirii papilelor. Eram într-o dimineață într-un restaurant mai cu pretenții, undeva prin Dorobanți. Un tip la șapte ace s-a așezat la masa de alături și a comandat o ciorbă de burtă. Bun, a avut omul o noapte mai grea, puteam să-l înțeleg și să-l aprob din toată inima. A cerut apoi un Courvoisier, din care mai trăgea cîte o dușcă în timp ce leorbăia ciorba. Îmi venea să-i torn farfuria în cap și să păstrez coniacul pentru mine! Ăsta era de-acum viol în toată regula! Nu combini ciorbă de burtă cu coniac, icre negre cu ceapă, un Chateauneuf-du-Pape cu pepsi etc., și toate acestea nu pentru că nu e *bine,* ci pentru că nu e *bun*. Să nu mă înțelegeți greșit, nu sînt un purist și cu atît mai puțin nu sînt împotriva „combinațiilor". Bucătăria chineză, de pildă, are niște combinații care nici măcar nu au trecut vreodată prin capul europenilor, dar chinezii au muncit vreo cîteva milenii ca să le găsească pe cele „bune". Sau – ca să nu-i supăr pe vegetarieni – ceea ce știe să facă bucătăria indiană, combinînd toate plantele ei, întrece orice imaginație. În sfîrșit, deși sînt circumspect, admir fără rezerve bucătăria *fusion,* dar trebuie să fii *grand chef* ca să-ți iasă.

Pe scurt, ceea ce vreau să spun este că a sărăci mîncarea, precum și a sărăci limba, este un mod stupid de a sărăci omul – și astfel umanitatea din tine. Ca în bancul cu Radio Erevan: Este adevărat că Elveția poate să devină comunistă? Noi răspundem: Da, este adevărat, dar ar fi păcat...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

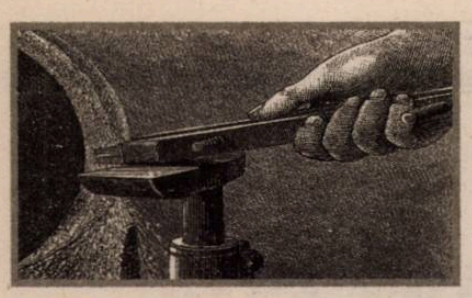

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Sindromul PCR

– criza politică pe care nu o vedem –

A produs oarecare vîlvă, săptămîna trecută, numirea doamnei Ramona Mănescu la Ministerul Transporturilor. Doar că subiectul a fost repede acoperit de zgomotul asurzitor al conflictului politic reluat. Şi aşa ne-a scăpat esenţialul din această poveste.

O primă întrebare era dacă dna Mănescu este potrivită sau nu pentru funcţie. Aşadar, „Ce vă recomandă?" – ca să reluăm o celebră replică dintr-un film românesc al anilor '70. Ei bine, la întrebarea aceasta nu se poate răspunde pentru că ne lipsesc reperele. Pentru că nu avem termeni de comparaţie.

De fapt, cine este acel ministru al transporturilor care s-a remarcat în mod deosebit în ultimii 25 de ani, prin realizări de ordin tehnic, şi nu prin activităţile politice? Care este nivelul de performanţă demonstrat în domeniul transporturilor, la care ar trebui să ne raportăm? Există astăzi cineva, pe listele de „specialişti", ale partidelor, care să poată fi dat de exemplu? Este cineva despre care să ne întrebăm cum se face că nu a ajuns ministru în locul dnei Mănescu?

Ei bine, nu. Dacă ar fi existat un singur reper de genul acesta, atunci am fi avut, astăzi, măcar o autostradă completă de la Marea Neagră pînă la graniţa cu Ungaria, două-trei magistrale feroviare pe care să se poată circula cu – să zicem – 150 de kilometri pe oră, porturi dunărene modernizate şi metrou în Drumul Taberei. În aproape 25 de ani! Nu le avem.

Să se fi sfîrşit, oare, specialiştii în domeniu, din Romînia? În mod sigur, nu. Îi găsim în mediul academic, în cel de afaceri, în instituţiile europene şi în sectorul privat din Bruxelles. Problema este că, la noi, nu doar partidele extremiste sînt „nefrecventabile". Şi cele democratice au început să fie.

Să găsească cineva argumente solide pentru un adevărat specialist de a se înhăma la un minister greu, precum Transporturile. Salariu de nici 1500 de euro, hăţiş legislativ în care trebuie să fii cu ochii în patru ca să nu calci strîmb, sistem greoi de luare şi aplicare a deciziilor, luptă politică murdară, viaţa profesională şi chiar personală sub lupa mass-mediei. Merită?

Să presupunem că s-ar găsi totuşi cîţiva „nebuni" care să accepte provocarea, din curiozitate, din interesul de a-şi îmbogăţi CV-ul, din dorinţa de a demonstra ceva sau, pur şi simplu, din patriotism. Să nu ne facem iluzii, însă. Un asemenea „nebun" n-ar ajunge niciodată să fie propus pentru minister.

Partidele au devenit instituţii închise, cu finanţări netransparente, cu sisteme de promovare impredictibile şi osificate în jurul liderilor. Dezbaterea internă s-a redus pînă spre dispariţie, efortul pentru căutarea de soluţii, în diferitele domenii ale guvernării, a căzut în ridicol. Cum să pierzi vremea cu aşa ceva într-un partid, cînd criteriile de promovare sînt cu totul altele?

Încetul cu încetul, partidele au întors spatele specialiştilor şi elitelor, care fie au plecat singure, fie au fost eliminate ca nefolositoare, fie nevoite să se osifice, la rîndul lor, pentru a supravieţui. Baza promovării o constituie capacitatea de a aduce bani şi/sau voturi. Sau, cel puţin, şansa de a te afla în grupul unuia care poate face asta şi, în consecinţă, poate să-şi planteze oamenii unde doreşte.

În timp, sistemul a devenit o afacere în care se împletesc interesele financiare şi electorale, solidaritatea de familie şi, adesea, poveştile de alcov. Unui asemenea sistem nici măcar nu poţi să-i pretinzi să promoveze competenţa. Şi nici un lider nu se află în situaţia de a ridica piatra!

Unul dintre efectele imediate ale acestui fenomen de degradare a partidelor se află sub ochii noştri. Este vorba despre nivelul jalnic al vieţii parlamentare. Consecinţele pentru democraţie sînt deja dezastruoase: cele mai scăzute cote ale încrederii în Parlament şi în instituţiile statului democratic. Şi, în paralel, creşterea încrederii în soluţiile de forţă, în „acţiunea directă". De fapt, liderii partidelor nu-şi dau seama că, mergînd pe acest drum, nu fac decît să distrugă fundamentele sistemului democratic care, de bine, de rău, îi ţine acolo.

Am îndrăznit să abordez acest subiect cu mulţi dintre liderii politici de diferite ranguri, în discuţii fără reportofon, microfon sau camere TV. Cu foarte rare excepţii (unii sînt cu totul şi cu totul inconştienţi), ei recunosc impasul şi îi intuiesc cauzele. Spun însă că nu pot face nimic, că adevărata putere nu se află în mîinile lor. Apoi, prin tot ce fac, lucrează pentru menţinerea sistemului – orice revoltă individuală sau în grupuri mici este reprimată de urgenţă de conducerea partidului. E mai avantajos să stai în rînd.

Nu seamănă asta cu ceea ce se întîmpla în ultimul deceniu al Partidului Comunist Român? Ba da. Extrem de puţini dintre cei patru milioane de membri mai erau convinşi de justeţea politicii partidului. Chiar şi activiştii de rangul doi sau trei recunoşteau dezastrul. Şi poate că îl recunoşteau şi cei de la vîrf, doar că nu oricine putea discuta sincer cu aceştia. Şi nimeni nu făcea nimic! Toţi respectau ordinele aberante de la centru – „nu e loc de întors", se scuzau.

Ca şi acum două decenii şi jumătate, consecinţa nu poate fi decît revolta oamenilor şi dezastrul partidelor. Iar Balcanii au fost, în ultimul timp, scena unor revolte generalizate ale oamenilor împotriva sistemului – în Slovenia, Macedoina şi Bulgaria, în Grecia şi Turcia. Şi România a cunoscut un asemenea fenomen, la începutul anului trecut. Doar că speranţa unei alternanţe la putere a făcut ca lucrurile să se calmeze pe parcursul anului.

Şi dacă oamenii vor constata acum că soluţia nu este în interiorul sistemului? Că alternanţa nu schimbă, de fapt, decît figurile şi, în unele cazuri, nici pe acestea? Dacă nu credeţi, întrebaţi-l pe ministrul Gabriel Oprea...

Chiar şi activiştii partidelor acceptă acum ideea că „toţi sîntem la fel". O idee, însă, pe care oamenii o vor accepta tot mai greu. Şi pe care vor încerca să o schimbe aşa cum vor crede de cuviinţă, dacă sistemul se va dovedi prea osificat pentru a se schimba din interior.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Verdi sau Wagner?

Nici nu a început bine luna ianuarie a acestui an că un important ziar britanic *(The Telegraph)* a atacat deja, într-un articol amplu, subiectul cultural al anului, adică bicentenarul Verdi – Wagner. A făcut-o într-un fel cît se poate de previzibil, stabilind aproape un pattern pe care îl va urma presa de larg consum tot anul. La început, autorul se întreabă „cine e mai bun, Verdi sau Wagner?" Se speră că oarecare cititori vor fi atraşi de ideea competiţiei dintre cei doi. Aşadar, autorul continuă să sublinieze că absolut totul îi desparte pe Verdi şi Wagner, că sînt diferiţi ca alfa de omega, că au *fanshipuri* aproape adverse şi că, deşi au trăit în acelaşi timp, au preferat să se evite unul pe celălalt. Apoi, după această introducere, sînt luaţi la întrebări oameni importanţi, cu carte, precum unii dirijori, cîntăreţi, filozofi sau directori de fundaţii. Aceştia, la unison, înţelept, aleg calea echilibrului: nici unul nu e mai mare decît celălalt, doar că ceea ce făcea unul nu putea face celălalt. De pildă, zice un filozof, e de neimaginat că Wagner ar fi putut compune o capodoperă ca *Otello,* în care pasiunile extreme dobîndesc o asemenea naturală curgere melodică, la fel cum e de neimaginat că Verdi ar fi putut compune o capodoperă ca *Die Walkyrie,* în care o idee profund metafizică devine concretă, obsesivă şi credibilă prin muzică. Prin urmare, e cuminte, din punct de vedere cultural, să-i privim în complementaritate. Nu „ori-ori", ci „şi-şi". Asemenea articole continuă să curgă şi azi în toate publicaţiile lumii, şi vor mai apărea, sînt convins, încă multe.

Nici prin cap nu-mi trece să contest această soluţie solomonică la o întrebare, totuşi, rudimentară – cine e mai bun? Fie şi pentru că este – aşa cum am zis – soluţia cuminte, iar eu am o preferinţă tot mai accentuată pentru soluţiile cuminţi, pe măsură ce înaintez în vîrstă.

Şi Verdi, şi Wagner vin din acelaşi secol. Evident, vin din locuri cum nu se poate mai diferite – Italia şi Germania. Dar vin din acelaşi timp: spiritul locului diferă, dar spiritul vremii e acelaşi. În plus, oricît de diferiţi ar fi italienii de nemţi, istoria secolului al XIX-lea i-a pus adesea împreună, iar sensibilităţile locale începeau să-şi construiască numitori comuni tot mai pregnanţi la nivelul Europei de Apus, pe măsură ce se dezvoltă căile de comunicare între oamenii simpli, din spaţii cultural-lingvistice diferite. În fond, înainte de 1813, în Germania şi în Italia, opera era cam aceeaşi, miraculos unificată de Mozart – primul geniu cu adevărat european.

Undeva, Thomas Mann zicea că secolul al XX-lea este copilul secolului al XIX-lea şi recomanda ca abordările trăitorilor din secolul al XX-lea faţă de secolul al XIX-lea să fie pline de respectul pe care copiii îl datorează părinţilor. Cum secolul al XX-lea e gata, socotelile lui sînt încheiate, am putea adăuga că nu numai respectul filial este de rigoare, ci chiar şi un anume complex de inferioritate. În orice caz, nu pot rezista să nu prelungesc recomandarea lui Thomas Mann spre secolul XXI. Secolul în care am intrat acum un deceniu şi ceva este fiul secolului al XX-lea şi nepotul secolului al XIX-lea. Se cuvine, aşadar, ca trăitorii veacului XXI să privească spre secolul al XIX-lea cu respectul pe care un nepot îl datorează bunicului. Este – se ştie – o oarecare diferenţă între „cum-se-cuvine"-le dintr-o relaţie tată-fiu şi „cum-se-cuvine"-le dintr-o relaţie bunic-nepot. Aşadar, putem schimba un pic perspectiva. Nepoţii îşi permit lucruri mai multe cu bunicii, care sînt, la rîndu-le, ceva mai îngăduitori decît erau ca părinţi. Secolul al XIX-lea, care a produs mult mai mult pentru civilizaţie decît secolul al XX-lea, ne priveşte cu îngăduinţă, iar noi avem de înţeles ceva mai bine acest minunat veac – căci de la distanţa de acum, chiar putem s-o facem. Înţelegînd mai bine secolul al XIX-lea, vom pricepe mai bine şi legătura complicată, nevăzută, contraintuitivă, în orice caz, dintre Verdi şi Wagner. Deocamdată, ceea ce ştim/auzim ne spune că cei doi titani converg într-un anume punct esenţial, pe care rămîne să-l definim mai precis, venind din zări diferite. Verdi vine din psihologie, Wagner vine din metafizică – dar cine e în stare să separe ferm una de cealaltă? În adîncul său, nu e sufletul abisal, populat de mituri şi plin de valori? În fibra sa, nu este nevrotică cea mai profundă idee? Cum să-l înţelegi pe Freud (şi el tot un produs al secolului al XIX-lea este!), dacă nu ştii ceva filozofie, şi cum să-l înţelegi pe Nietzsche, dacă nu ştii ceva psihopatologie? Verdi şi Wagner ipostaziază, de fapt, gloria la care au ajuns, în vremea lor, sufletul şi ideea. Niciodată, sufletul şi ideea nu au avut atît de mult prestigiu. Iar punctul lor de întîlnire este locul geometric cel mai sacru pentru om: acela în care ideea se purifică prin inimă şi sufletul se înalţă prin idee.

Aşadar, îndrăznim: sigur că şi Wagner, şi Verdi vin din aceeaşi sensibilitate – amîndoi sînt romantici, cu toate diferenţele dintre romantismul german şi cel italian. Secolul al XX-lea i-a digerat despărţindu-i, marcînd distanţe. Ştiu, diferenţierea e necesară cunoaşterii. De aceea am subliniat diferenţa de background şi de obsesii. Wagner citea filozofie cum citim noi ziarele şi era obsedat de ideea schopenhaueriană că muzica poate transmite emoţii oricui, anume pentru că nu manevrează abstracţiuni şi, în consecinţă, nu participă la complicatul proces de reprezentare a lumii. Verdi era procupat de societatea în care trăia, a avut chiar un episod parlamentar în viaţă (asta mi-l face şi mai simpatic) şi citea ceea ce i se părea a fi sănătos pentru suflet – Shakespeare înainte de orice. Secolul XXI, însă, îi va lega unul de celălalt. Căci acesta e spiritul timpului: e la modă cuplarea contrariilor, ca în dialectica predată tot de un neamţ din secolul al XIX-lea. Aflăm că leitmotivul nu e ceva exclusiv wagnerian – şi Verdi îl folosea. După cum identificarea unui personaj printr-o mică temă muzicală – truc vechi în opera italiană – este un procedeu foarte întîlnit şi la Wagner. Mai mult, în operele lor comice – *Maeştrii cîntăreţi din Nürnberg* şi *Falstaff* – asemănările dintre cei doi compozitori sînt de-a dreptul uimitoare. Doi reputaţi muzicologi, Carolyn Abbate şi Roger Parker, încheie un încîntător articol dedicat analizei celor două opere, astfel: „Sub egida operei comice, Verdi şi Wagner par a se fi rătăcit împreună într-o grădină scăldată de lumina lunii, aceeaşi grădină în care, deghizată în Contesă, Susanna lui Mozart a cîntat odată atît de seducător." Aşadar, Mozart! Totul se leagă! Vedeţi, secolul nostru descoperă legături – asta va fi specialitatea timpului. Trăim vremea în care ne place să vedem că totul se leagă, că diferitul e, totuşi, asemănător, că distanţa rezonează, totuşi, în apropiere, că ce e altfel este, undeva în profund, asemenea.

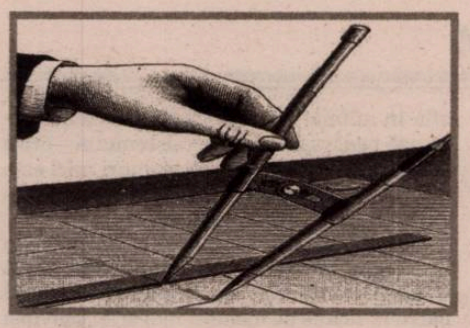

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

„Babilonul României“

Ion Codru Drăguşanu? Nimeni n-a auzit de el. Cartea lui, singura lui carte, a apărut în 1865 la Sibiu şi, după ediţiile din 1910 şi 1942, datorate lui N. Iorga şi lui Şerban Cioculescu, a mai fost doar o dată pusă în circulaţie, sub îngrijirea lui Romul Munteanu, cu o introducere foarte consistentă. De atunci, din 1956, dacă nu mă înşel, nimic. Aici, unde am mai spicuit de cîteva ori din impresiile scriitorilor noştri despre Bucureşti sau din însemnările de călătorie ale unor oaspeţi de peste hotare, acest autor pe nedrept uitat trebuie să-şi găsească locul: de peste munţi a venit, din părţile Făgăraşului, cînd Ardealul lui era al împăratului Austriei, iar jurnalul său, care se va întinde pe nouă ani, prin Europa întreagă, este o operă literară de mare valoare. Nu numai fiindcă a fost scris într-o vreme în care puţini români văzuseră atîtea ţări străine, ci pentru inteligenţa zîmbitoare, pentru agerul spirit de observaţie, pentru discernămîntul răspicat, pentru cultura clasică lipsită de pedantism. Cine nu-l cunoaşte pe Codru Drăguşanu a pierdut plăcerea de a întîlni un umor original, a cărui obîrşie ţărănească se afirma fără sfială. Crucea de pe mormîntul de la Sibiu, de lîngă Biserica din Groapă, păstrează amintirea unui mare spirit românesc.

Povestirea călătoriilor sale a luat forma unor scrisori fictive, sub titlul *Peregrinul transilvan*. Sosind la Bucureşti, primul oraş mare pe care-l vedea la vîrsta de 21 de ani, scrie:„Iacă-mă în Babilonul Românieі“, un fel de a-şi mărturisi uimirea faţă de varietatea de limbi, costume şi moravuri care l-au întîmpinat. Priveliştea la care se opreşte drumeţul: „Bucureştii sînt întinşi ca o plăcintă, în distanţă nemăsurată pre ambe malurile Dîmboviţei ale cărei unde dulci sînt limpezi ca braga, un terci de făină de mei fermentat, beutură naţională urbană, foarte săţioasă.“ Despre acest peisaj pe care-l străbat zi şi noapte trăsurile, fie prin nesfîrşite noroaie, fie prin valuri de praf: „Stradele Bucureştilor se cheamă poduri, căci oarecînd era podite cu lemn, dară acum se pardosesc cu piatră adusă cu mare greutate de la munte.“ Ce ar fi de adăugat „despre curiozităţile cetăţei Bucureştii“? Numai atît: „că cel mai frumos monument arhitectonic, Turnul Colţii, construit de suezii lui Carol XII, e ruinat de cutremur [cel din 1804], că în Bucureşti nu e nici o piaţă publică frumoasă, că lîngă cele mai pompoase palaţe stau nişte vizunie greţoase, apoi în mijloc are grădina Cişmegiul“, unde nu se găseşte decît „un lac de broaşte şi lipitori“. E drept că sîntem în 1837... Cel mult, a apreciat aici ieftinătatea alimentelor.

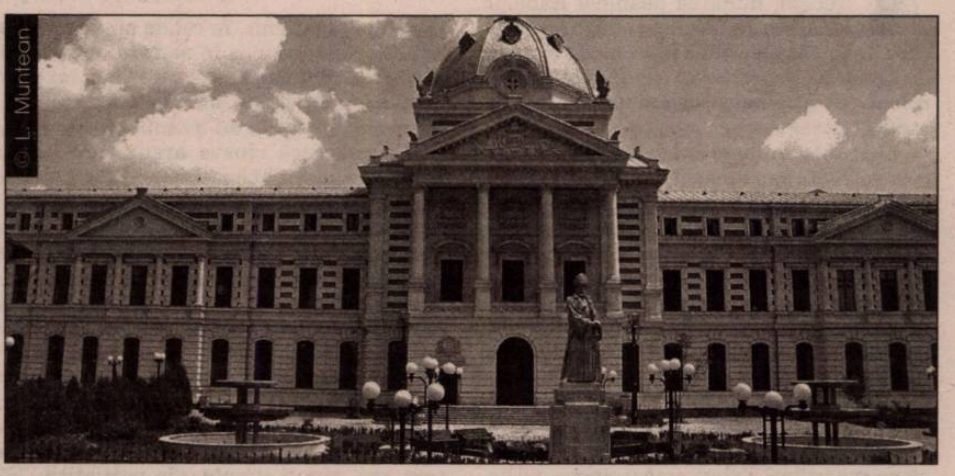

Bineînţeles, cînd Codru Drăguşanu ajunge la Viena, gîndul îi revine la oraşul din care plecase, cu aceeaşi judecată critică: „Vindobona şi Bucureştii! O, ce diferenţă între este două cetăţi! Ştii, ca între Dumbravă şi Tufele Mierei... Bucureştii împregiuraţi de sate meschine custînd den colibe şi bordeie pînă lîngă barierele sale e fireşte cetate frumoasă, dară lîngă Vindobona, ba numai lîngă Pesta sau Temişoara, ar face figură de sat.“

Faţă de lumea rurală nu simte dispreţ, ci mustrarea lui se îndreaptă către o situaţie socială a cărei injustiţie îl impresionează: „Aspectul dezolator al satelor române nu ţi-l mai descriu. Ţi se sfîşie inima văzînd într-o ţară aşa de bună cum e România viţa umană în stare aşa de mizeră.“ În sufletul lui fierbea chiar un resentiment contra vieţii urbane: „Altmintre e cu cetăţianul. El şede înghesuit între ziduri, se îmbată de putoarea fabricilor unde e ocupat, se îneacă de pulberea stradelor strîmte şi lipsite de aer curat. E şi ceva cultivat în şcoală, căci cere întreprinderea lui ca neapărat să fie.“ Realitatea pe care ardeleanul a observat-o aici la ţară era aceea pe care a încercat Cuza s-o remedieze cu reforma sa: „Numai pre supt munţi se află proprietăţi mărunte, ca la noi, încolo sînt numai moşii monstruoase de mari, mai tot deşarte de locuitori.“ Acea îndreptare căreia i se simte nevoia, „anevoie se va împlini în România, cu cultura în stare de crisalide, unde şi românul, care den domni ce i-au fost strămunii ajunse a fi ca şi simbolul servituţei, atît e dedat cu jugul, părăseşte aratrul de teroarea arendatorilor.“ Adică ţăranii, ca să scape de arendaşi, se refugiau la oraş. Un economist ar recunoaşte împrejurări din trecut sau din prezent.

Şi încă una, în legătură cu ţiganii, de care se vorbeşte mai mult zilele astea. Ce n-a ştiut regele Cioabă este că funcţia pe care şi-o asumase avea, pe vremuri, şi un rol de instituţie de stat: „Supremul voievod al ţiganilor e deodată şi inspector general al închisorilor din Principat.“ Sedentarizarea nomazilor se datorează politicii de omogenizare a populaţiei: „Zisei că aici se află ţigani vagabonzi, va să zică liberi; cam aşa au fost, dară iacă statul au decis să aservească şi pre aceştia, straformîndu-i în coloni aşezaţi pre moşii boiereşti.“

Cîte şi mai cîte ar mai fi de ales din observaţiile acestui om care s-a oprit în pragul societăţii noastre moderne!

Andrei Pippidi *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin SEMENIUC

SOS Provincia

Cazuri de vandalism extrem la Iaşi

Două evenimente scandaloase au avut loc în acest an la Iaşi. Soarta unor monumente istorice situate în zona centrală a oraşului a fost pecetluită de nişte brute care au avut complicitatea indirectă a poliţiştilor locali.

În luna martie, trei tineri cu vîrste cuprinse între 17 şi 20 de ani au demontat şi au furat de pe socluri trei busturi aflate în Parcul Copou. Acestea îi înfăţişau pe B.Şt. Delavrancea, Nicolae Gane şi Ciprian Porumbescu. Primele două sînt înscrise pe lista B, a monumentelor istorice de interes local, fiind realizate în 1924 (sculptor: Ion Mateescu) şi, respectiv, 1943 (Richard Hette). Cel de-al treilea îi aparţinea lui Iftime Bîrleanu şi data din 1947. Ce a urmat este pur şi simplu revoltător: busturile au fost sparte cu ciocanul sau barosul şi vîndute unor firme de valorificare a materialelor reciclabile. Delavrancea le-a adus hoţilor 544 de lei, Gane – 722 de lei, iar Porumbescu – 1667 de lei.

Cazul a arătat mai multe lipsuri ale autorităţilor şi ale sistemului de funcţionare a firmelor care cumpără fier, bronz sau alte asemenea materiale. Stupoare a produs informaţia că hoţii au acţionat în timp, furînd busturile la interval de cîteva zile. Patrulele Poliţiei Locale, pentru care Parcul Copou este un obiectiv obligatoriu, nu au văzut nimic, de vreme ce, foarte probabil, nici nu au trecut pe acolo. Asta în ciuda faptului că instituţia, subordonată Primăriei, are sute de angajaţi, iar Parcul se află în centrul oraşului, loc plin de camere video, aflate în custodia acestor poliţişti. Singura sancţiune pe care au primit-o şeful Poliţiei Locale şi adjunctul său, reprezentanţi ai unei Poliţii cu multe hibe – printre care agresivitatea de la manifestările adversarilor primarului şi partidului din care face acesta parte –, a fost „suspendarea“ din funcţie, pe o perioadă de şase luni. Pedeapsă de ochii lumii, de vreme ce în aceste şase luni au fost transferaţi ca şefi la un serviciu din Primărie. Nici ceea ce se întîmplă la firmele care cumpără fier sau bronz nu este în regulă, aici fiind locul unde ajung frecvent capace de canal sau şine de cale ferată furate, fără ca patronii să păţească nimic.

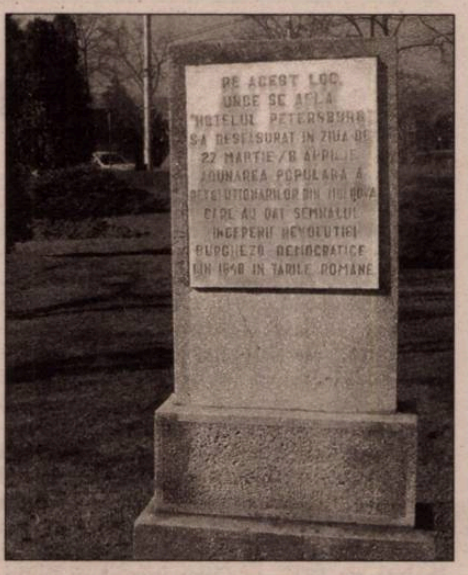

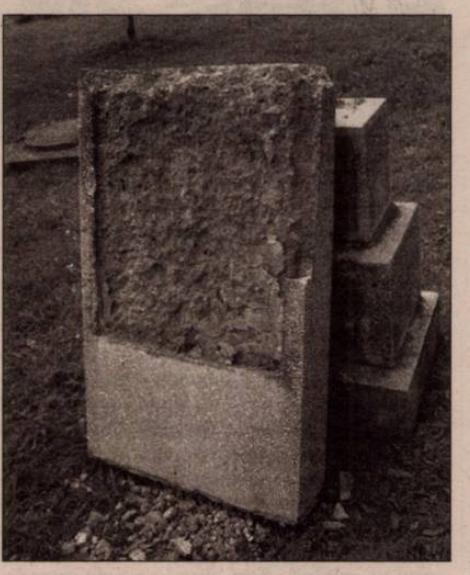

Placa, inaugurată în 1968, a fost culcată la pămînt şi spartă de patru tineri.

După un proces rapid, doi dintre hoţi au primit cîte şase ani şi opt luni de închisoare cu executare, iar al treilea – doi ani şi jumătate cu suspendare. Împreună cu un al patrulea infractor, care i-a ajutat, hoţii au fost obligaţi de instanţă să achite Primăriei aproximativ 200.000 de lei (valoarea de inventar a busturilor), dar este puţin probabil să o facă vreodată.

A urmat tentativa de refacere a celor trei statui. Pe cît de rapizi au fost cei care le-au furat pe atît de înceţi sînt cei din Primărie în a le pune la loc. Din resturile recuperate nu se mai poate face nimic, aşa că au fost demarate concursuri pentru realizarea altora. Nu s-a înscris nimeni, au fost doar două scrisori de intenţie. Suma repartizată de municipalitate – 75.000 de lei. Se speră totuşi ca amplasarea lor să aibă loc pînă la sfîrşitul acestui an.

Alt moment jenant pentru comunitate a avut loc la jumătatea lunii iulie cînd, în faţa Palatului Culturii, a fost distrusă placa memorială – monument istoric – care marchează locul în care a fost Hotelul Petersburg. Aici s-a redactat Proclamaţia din 27 martie 1848, cînd aproximativ 1000 de persoane au întocmit o listă de revendicări care a ajuns la domnitorul Mihail Sturza.

Placa, inaugurată în 1968, a fost culcată la pămînt şi spartă de patru tineri. Doi dintre ei erau minori. Împotriva lor, reprezentanţii Direcţiei Judeţene pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional au depus plîngere penală. Şi de această dată, poliţiştii locali nu şi-au făcut datoria, distrugerea avînd loc cu ocazia unei manifestări publice organizate de un producător de bere, care a obţinut aprobare din partea Primăriei. De fiecare dată, în astfel de ocazii sînt trimise la faţa locului patrule de poliţişti sau jandarmi. Şi acum se speră în refacerea grabnică a monumentului.

Sorin Cristian Semeniuc *este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi.*

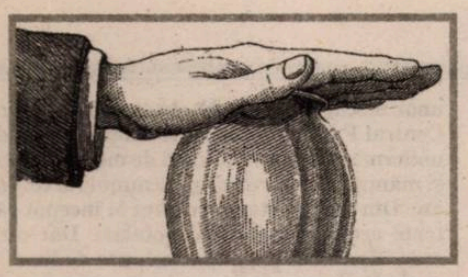

George BANU

în afara cadrului

Moarte şi transfigurare în artele spectacolului

Am descoperit *Rêves dansants* la incitaţia unui prieten întîlnit acum mai mult de patru decenii la Salzburg şi regăsit recent, José Sasportes, efemer ministru al culturii în Portugalia, care m-a condus la casa lui Eliade de la Lisabona. José e totodată un celebru istoric al dansului italian şi a fost un intim apropiat al celebrei coregrafe Pina Bausch. Filmul acela documentar, revăzut de curînd, expune efortul a două asistente fidele de a reface, cu un grup de adolescenţi, spectacolul cult *Kontakthof,* ce a revelat geniul Pinei Bausch care apare şi ea cîteva minute la sfîrşit... fulgurantă prezenţă obosită! Artistul epuizat şi grupul devotat: dubla întîlnire afectiv încărcată prin suplimentul de emoţie produs de dispariţia coregrafei a cărei amintire o evoca Wim Wenders în filmul ce i-l consacra, *Pina*. Dansatorii săi îşi reamintesc frazele-cheie pe care le-au auzit şi care i-au însoţit: „Tu eşti fragilă, şi fragilitatea ta îţi e forţa", murmură în ecou o membră a echipei Tanztheater din Wuppertal, o alta aminteşte elogiul tăcerii şi astfel fiecare evocă momentul ce a cristalizat raportul unic cu injoncţiunile revelatoare ale coregrafei. Ambele filme, în mod distinct, le privim azi din perspectiva doliului... şi toţi dansează amintindu-şi-o pe Pina Bausch! Aşa cum, demult, ea însăşi dansa tragic în *Café Müller,* acest sfîşietor omagiu adus amantului ucis într-un accident. L-am văzut într-o noapte de ger, noapte unică, la Nancy, noaptea meteoritului coreografic care se prăbuşea pe scena îngheţată!

Corpul şi moartea... pot ele să se exerseze dincolo de aceea a artistului? E oare legitimă supravieţuirea spectacolului dincolo de prezenţa autorului, întrebare ce tulbură doar artele „efemere" ale spectacolului şi nicidecum celelalte arte „perene". Pina Bausch a permis trupei sale, sub responsabilitatea unuia dintre cei mai apropiaţi colaboratori, să-i „transfigureze" absenţa continuînd a-i prezenta creaţiile – pînă cînd? Care e limita posibilă? Merce Cunningham, dimpotrivă, a impus suspendarea oricăreia dintre operele sale coregrafice, după moarte. Maurice Béjart a permis reluarea spectacolelor lui, care s-au devitalizat în urma unei prea prelungite exploatări. Dilemă esenţială, imposibil răspuns unic.

Această incertitudine îmi evocă disputa în care m-am implicat în anii '90, cînd grupul Cricot 2 a încercat să continue exploatarea spectacolelor lui Kantor, în absenţa lui. Proiect absurd, afirmam eu şi cîţiva prieteni, contra partizanilor care, în mod egal determinaţi, reclamau prezervarea turneelor prevăzute şi a prestaţiilor comandate. Justeţea poziţiei noastre era flagrantă, căci „autorul", Kantor însuşi, era înscris în spectacol, îl anima ca dirijor autoritar, îl conducea ca un maestru al fantomelor: fără el, *Clasa moartă* era... moartă. Aici, reînvierea fiinţelor/manechine din copilărie se producea sub impulsul demiurgului care le domina destinele, le determina apariţiile sau le coordona relaţiile. Kantor, în sens proustian, era „naratorul" şi, el odată dispărut, spectacolul îşi pierdea centrul explicit, se banaliza, se dezmembra. Ineluctabil, de astă dată, moartea artistului reclamă moartea operei. Aici, transfigurarea devenea imposibilă. Kantor se integrase reprezentaţiei ce-i restituia memoria, Pina Bausch, în schimb, rămăsese fizic exterioară, şi de aceea spectacolele i-au putut supravieţui. Kantor a fost fizic implicat, Pina Bausch – doar simbolic. Corpurile nu se pot dispensa de prezenţă, simbolurile da. Primele se îngroapă, celelalte persistă.

„Ei vor să lucreze şi să îmbătrînească împreună. Asta mă bucură!"

Alain Platel povesteşte că a creat o piesă coreografică – *Out of context. For Pina* – şi că, deşi ea a încetat să fie programată, dansatorii i-au solicitat acordul pentru a se reuni în fiecare an şi a o relua ciclic. „Ei vor să lucreze şi să îmbătrînească împreună. Asta mă bucură!" mărturiseşte el. Opera s-a desolidarizat de artist, care-i acorda o autonomie de experienţă dincolo de artă! Un ritual de grup! El însă n-o exploatează public, ci doar o repetă ca un gest magic, un gest de neuitare!

Dar regizorul, mă întreb? Ştim cu toţii cît deplîngea el faptul că, odată repetiţiile sfîrşite, imperativul retragerii sale se converteşte în lege a teatruluï. El, spre deosebire de dirijor, trece de *„l'autre côté"* – acela al absenţei, al culiselor, al legendei... Regizorul devine un prezent/absent. Un *leader* secret, dar nicicum vizibil, disimulat în umbră şi interzis de lumină. Strehler se considera exclus, Chéreau nu, căci – îmi spune el – „dacă aş concepe evoluţia unui spectacol ca istoria unui declin asupra căruia nu am nici un impact, aş renunţa la regie!" Dincolo de diferitele moduri de a rămîne sau nu aproape de spectacol, acesta se autonomizează... poate el, tocmai graţie acestui statut, supravieţui morţii regizorului? Întrebare indecidabilă, dar necesară.

Cînd am propus Festivalului de toamnă de la Paris extraordinarul *Unchi Vania* pus în scenă de Jürgen Gosch, mi s-a răspuns prosteşte: „Gosch a murit!" Deces recent, care nu putea avea incidenţe imediate asupra reprezentaţiei... dar refuzată tocmai în numele obligaţiei de prezenţă a regizorului ca garanţie de prezentare corectă a spectacolului. Uitîndu-se că regizorul e atît de des absent... căci e înscris într-un proiect diferit. Cum să nu evoc replica unui actor dată lui Brook care, într-o seară, se scuză că nu poate asista la *Omul care...*: „Peter, noi sîntem mai buni cînd nu eşti în sală!" Actorii lui Ariane Mnouchkine îşi doresc adesea să nu joace în permanenţă sub supravegherea ei... Wilson însă, artist planetar, le acordă o libertate a cărei indiferenţă o deplîngea. Situaţiile sînt diverse şi contradictorii! Acestui absent/prezent, care e regizorul, odată sfîrşite repetiţiile, îi poate supravieţui spectacolul? Dacă da, care îi e durata de viaţă?

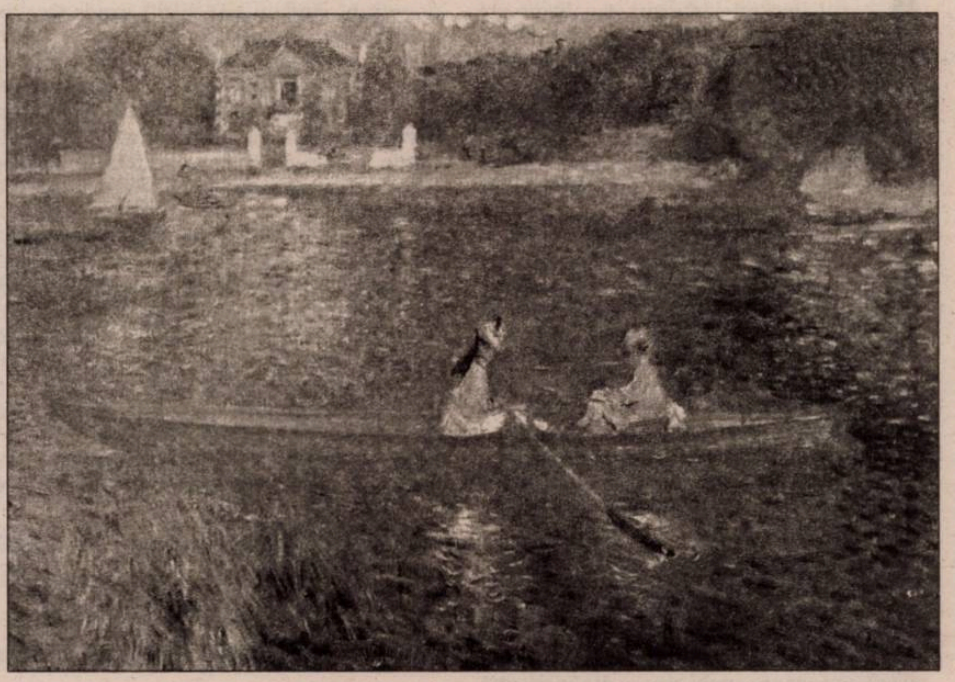

Regizorul devine un prezent/absent.

Pina Bausch

În vechea Uniune Sovietică, unde cultul personalităţii s-a impus ca lege normativă, spectacolele semnate de Stanislavski sau Vakhtangov – artişti acceptaţi! – au beneficiat de o longevitate extremă, care le-a redus la o mumificare demnă de mausoleul din Piaţă Roşie. Cum să nu-mi amintesc de *Prinţesa Turandot,* capodopera lui Vakhtangov, care, venită la Bucureşti, ne-a apărut ca un miracol degradat. Ea fusese menţinută decenii de-a rîndul sub respiraţie artificială. Spectacolele trebuie să moară ca... spectatorii. Privindu-i *Prinţesa* învechită, m-am gîndit nostalgic la mortea precoce a lui Vakhtangov. Nedrept contrast! Comunismul a pus la congelator marile reprezentaţii. E ceea ce Brecht a vrut de asemeni, dar nu în mod arbitrar, ci concepînd o adevărată strategie „asiatică" de conservare a operelor scenice, consemnate în redutabilele caiete de regie *Modelbuch!* Tentativa contra naturii în Occident... a cărui lege e mişcarea! Brecht, utopic, a sperat întemeierea unei tradiţii aici, unde tradiţia nu există. Cu moartea regizorului nu i se şterge urma, ea rămîne legendară, dar, după un interval subtil determinat, trebuie să-i dispară operele. Lui Vilar nimic nu i-a supravieţuit, lui Ciulei, lui Krejca sau Grüber, destinul le-a acordat aceeaşi şansă a destrămării... morala asumată a efemerului! Această expresie a vieţii „concentrate" care e un spectacol nu se poate decît degrada fără „supravegherea" lui. Îndeosebi – precizează Felix Alexa – cînd e vorba de ansambluri, care se dezorganizează mai rapid, sau de reprezentaţii în instituţii arhaice – Comedia Franceză, Burgtheater...

Pentru că, viu şi prezent, regizorul îşi cauţionează creaţia. După moarte, cît îi poate supravieţui?

Marea actriţă Giulia Lazzarini mi-a spus că, atunci cînd Strehler, acum treizeci de ani, a distribuit-o în *Oh, ce zile frumoase,* ea şi-a formulat temerile: „Sînt prea tînără", „Nu te nelinişti. Îţi ofer acest rol ca dar pînă la bătrîneţe cînd vei deveni o foarte bună Winnie", îi răspunse el.

Regizorul îşi integrase implicit dispariţia contînd pe longevitatea actriţei. Ea putea continua să joace, uitîndu-l! De această dată, transfigurarea a fost nu a lui, ci a Giuliei... desemnată ca responsabilă moştenitoare personală a spectacolului.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

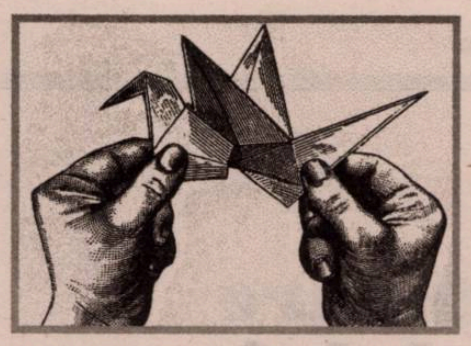

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Servicii în plus

Pe unele străzi din centrul Bucureştiului, de la un capăt la altul, în dreptul fiecărei instituţii sau firme stă cîte un individ cam fără treabă. De obicei, sînt oameni trecuţi de o vîrstă, cu păr alb şi burţi respectabile şi pare că se cunosc între ei. Hainele lor nu dau tocmai impresia de *fresh*, dimpotrivă. Uneori poartă piese din uniforme decolorate, pantaloni vişinii cu vipuşcă sau cămăşi cu înscrisuri gen *SWAT Force*.

Sînt portarii, oameni buni la toate şi la nimic. Indivizi care altfel ar putea fi încă destul de activi, stau ca ţăranii din sate seara, în faţa porţii. Pare că ştiu tot ce mişcă pe strada respectivă, au informaţii „din interior“ şi le schimbă între ei ca nişte fini cunoscători. Probabil că, uneori, asemeni şoferilor de directori, sînt printre primii care află lucruri esenţiale legate de firmă, de cine s-a mai mutat, de cine cu cine mai pleacă...

Din cînd în cînd, fac mici comisioane, mai duc un pachet, mai dau o indicaţie. Preocuparea lor de bază pare a fi devenit însă gestionarea locurilor de parcare. Din ea fac un ban în plus. Dacă n-au „capre“ cu care să ocupe locurile libere, se ajută cu tot felul de obiecte, lăzi de bere, bucăţi de bordură puse în picioare şi legate cu sfoară sau scaune vechi scoase din instituţia pe care o au în spate. Foarte atenţi la maşinile care trec pe stradă, sesizează cea mai mică intenţie a cuiva de a opri. Şi atunci întind imediat mîna să-i arate pe unde s-o ia şi cum să facă. Spre deosebire de parcagiii „profesionişti“ din zonele aglomerate, săli de concerte, cinematografe, restaurante, portarii nu cer bani. Aşteaptă doar să li se dea. Dacă apuci să parchezi pe un loc din raza lor de acţiune cînd nu sînt atenţi, vin la tine într-un suflet cu texte despre „dom' director“ care urmează să apară din clipă în clipă etc. Dar „regulile stricte“ se topesc ca prin minune cu directorii lor cu tot, cînd bagi mîna în buzunar. Iarna, indivizii ăştia te pot înspăimînta şi cu ţurţurii care riscă să-ţi cadă pe parbriz. Atitudinea lor oscilează mereu între ameninţare şi servilism. Niciodată nu te privesc cu ochi buni, chiar dacă de pe urma ta cîştigă nişte bani. Nu faci parte din „secta“ lor, specială. Portarii de pe aceeaşi stradă par solidari între ei, dar numai pînă la un punct. Brînza-i pe bani. Treaba lor ar fi aceea de a deschide uşa şi de a-i saluta pe angajaţi. În acelaşi timp, teoretic, au atribuţia de a bloca accesul cuiva, atunci cînd e cazul (ceea ce probabil că se întîmplă foarte rar). Din această ultimă însărcinare apare poate şi aerul acela de autoritate pe care mulţi dintre ei încearcă să-l afişeze. Un portar trebuie să fie politicos, fără să-şi piardă vigilenţa. E însă o conduită care pentru cei mai mulţi pare prea complicată. Le place vigilenţa şi autoritatea, dar cu politeţea e mai greu. Foarte rar găsesc calea de mijloc între comportamentul strict profesional şi cel maleabil şi alert, legat de micile afaceri colaterale care li se ivesc spontan. Stilul profesional (dacă există la început) se toceşte şi se decolorează ca uniforma.

Portarii de la noi sînt mai înceţi în reacţii şi marcaţi parcă definitiv de invidie.

Am găsit şi omologi străini. Perfecţiunea am întîlnit-o la New York, în urmă cu 20 de ani, unde, cînd treceai prin dreptul intrărilor unor blocuri de pe Fifth Avenue, prin zona Central Park, cîte un băiat subţire purtînd uniformă cu fireturi, nasturi de metal, chipiu şi mănuşi albe sărea de pe scaunul lui ca un arc. Din cauza asta, am crezut la început că toate acele imobile erau hoteluri. Dar nu, erau nişte clădiri cu apartamente de lux.

În Italia am văzut paznici de parcări care se repezeau la tine să-ţi ia cheia de la maşină, s-o parcheze ei. La început aveai o reţinere, nu ştiai dacă nu cumva sînt hoţi. Te luau repede, fără să piardă vremea (nici pe a lor, nici pe a ta). Aveau un soi de agresivitate cu care deja ne-am obişnuit în România. Dar, pînă la urmă, serviciul era corect. Bineînţeles, ei nu erau portari, ci parcagii de meserie.

În Cipru, aflînd că sînt din Bucureşti, un tip care păzea o parcare supraetajată mi-a spus că a fost şi el pe vremuri la Bucureşti unde a avut o afacere. Ştia cîteva cuvinte româneşti. Şi cipriotii, ca şi italienii, în ciuda vîrstei, erau sprinteni şi iuţi în mişcări şi în vorbe, uşor băgăreţi şi şmecheri, dar politicoşi. Obişnuiţi cu clienţi de toate felurile, mi-au făcut impresia unui soi puternic, de supravieţuitori urbani. Portarii de la noi sînt mai înceţi în reacţii şi marcaţi parcă definitiv de invidie. Păstrează încă şi acea amprentă rurală evidentă. Poate că, în timp, parcagiii ilegali, adevărate feline urbane, le vor lua pîinea de la gură.

ready made

„[...] Orfeii, Homerii, Davidii, Pindarii, Socraţii, Platonii, toţi poeţii, toţi profeţii, toţi sapienţii, toţi oratorii publici, toţi oamenii de ştiinţe şi de arte, toţi legislatorii, toţi belatorii cei mari, toţi regii model, Alexandrii, Cezarii, Fredericii, Napoleonii, Columbii, Galileii, Danţii, Shakespearii, Schillerii, Victorii Hugo [...] .“

Ion Heliade Rădulescu,
Critica literară, Editura Minerva, 1979

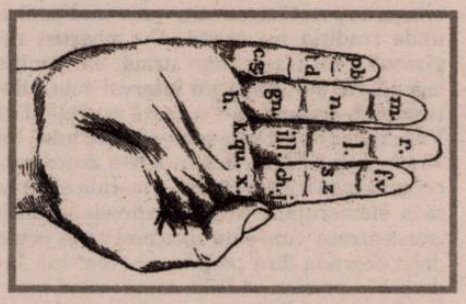

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Dilemele unui cetăţean european

Tînărul universitar filolog se aşează, obosit, la o masă de pe mica terasă aflată în vîrf de munte. După atîta drumeţie, cabana de lemn, izolată între pădurile de brad, i se păru o veritabilă oază de fericire. Cu ferestre ondulate, aidoma ochilor (amănunt arhitectural sud-transilvan, fascinant pentru personajul nostru, obişnuit mai curînd cu clădirile monotone şi neimaginative ale localităţilor de cîmpie), edificiul liliputan îşi ţea acoperişul ţuguiat, din vegetaţia abundentă. Nemaipomenită idee să construieşti aşa ceva, la o asemenea altitudine! Vara, cu siguranţă, opresc aici numeroşi clienţi însetaţi şi înfometaţi. Probabil că nici iarna locul nu rămîne în paragină, avînd în vedere apropiata pîrtie de schi. În plus – lucru admirabil –, întreaga chestiune părea şi o afacere de familie. Tatăl, bucătar şi, pesemne, administator-şef al *business*-ului (omul ieşea, în răstimpuri, printre meseni, pentru a verifica dacă totul este în regulă!), mama şi cele două fiice (toate femeile semănau între ele, aşadar nu exista nici un dubiu asupra înrudirii lor în cel mai înalt grad!) chelneriţe în acţiune, înzestrate cu viteza lui Speedy Gonzales. Minunat! Universitarul avu un moment epifanic. Oare nu era aceasta adevărata viaţă, contextul ontologic absolut, unde fenomenele capătă consistenţă şi se impregnează de semnificaţii, iar identitatea autentică e regăsită subit? Nu se ascundeau cumva aici virtuţile transcendentaliştilor americani, nu se pitea pe undeva visul prin excelenţă al transpersonalizarii lor? Simţea că lumea lui, prăfuită de agitaţia oraşului şi artificializată de zgomotul pretinsei superiorităţi intelectuale, nu valorează nimic în faţa fiinţării naturale, genuine, legate inextricabil de arhetip.

Deschise menu-ul cu un aer melancolic. Denumirile felurilor de mîncare fuseseră bătute la maşină pe nişte foi îngălbenite de vreme, detaliu care, în mod paradoxal, îi spori starea de bine. „Postindustrializarea“ nu pătrunsese, iată, pînă în acest colţ de munte, binecuvîntat de Dumnezeu! Mai existau redute necucerite încă de monstrul urbanizării. Începu să silabisească, plin de interes, lista de bucate. „Preparate din pui“ (îl frapă traducerea în engleză, inclusă imediat după *slash: Chicken products* – hm, gîndi, aiurea de tot!): „Şniţel Dracula“ (traducere „anglofonă“: *Schnitzel of Dracula!)*, „Pasăre *à la* bucătar“ (cum vine asta, se întrebă, nu înainte de a fi şocat, din nou, de traducere: *Bird à la chef!)*, „Pulpe de pui dezosate la grătar“ („tălmăcire“: *Chicken legs without bones on grill* – aoleu, mamă, îşi zise!), „Pui la ceaun cu mămăliguţă şi mujdei de usturoi *(Chicken fried in hot pot with garlic water and soft little polenta* – Dumnezeule!); „Preparate din porc“/*Pig products (!):* „Muşchi de porc la grătа“ *(Pig muscle on gril!)*, „Gustare ţărănească din preparate din porc“ *(Peasant snack from pig!)*, „Cîrnaţi vînătoreşti“ *(Hunted sausages!)*, „Tochitură românească cu ochi“ *(Romanian fried meat with eye* – Iisuse!), „Ceafă de porc la grătar“ *(Meat from the back of the pig's head on grill!)*; „Preparate din legume“/*Vegetable products (!):* „Cartofi copţi în coajă“ *(Potatoes roasted in the shell!)*, „Supă ţărănească de legume“ *(Peasant soup from vegetables!)*... Natura profundă, intimă, a fiinţei filologului fusese iremediabil răscolită, devastată chiar. Îi era ruşine de străinii care călcau în acest loc (vreo cîţiva se auzeau vorbind tare la mesele învecinate – dezvoltă brusc senzaţia că rîdeau de „preparatele“ din *menu* şi, prin iradiere, de întreg neamul românesc: o adunătură de analfabeţi!). Se simţi un *clown* (îi veni deodată, complet stupid, să traducă noţiunea drept *the funny guy who makes jokes during the show at the circus)*, un *clown* moldo-vlah, inventat pentru a distra planeta.

„Eu sînt lingvist şi ştiu limbi străine!“

Răsfoi broşura „gastronomică“ – învechită şi boţită –, cu un ultim efort, şi ajunse la capitolul „Preparate din vită şi porc“/*Caw and pig products* (Sfinte Doamne!). Avu curiozitatea morbidă să caute felul cum fuseseră „traduşi“ micii noştri tradiţionali cu muştar. Într-un tîrziu, îi găsi, înghesuiţi, în josul, paginii: „Mititiei cu muştar“ *(Smallishes with mustard)*. Nu mai rezistă. Trînti menu-ul pe masă, se ridică şi intră intempestiv în anexa cabanei, de unde îl văzuse pe bucătarul-administrator ieşind. În încăperea supraîncălzită, înconjurat de cărnuri sfîrîind, bărbatul îl privi speriat pe tînărul universitar. Vehement, acesta îşi începu peroraţia: „Credeţi cumva că existenţa dumneavoastră e singura autentică, trăiţi oare cu senzaţia că v-aţi regăsit identitatea primordială într-un spaţiu binecuvîntat, cînd, de fapt, vă bateţi joc de civilizaţie, sfidaţi cele mai elementare norme de bună-cuviinţă şi faceţi ţara de rîs?“ Cu o faţă întunecată şi transpirată, bucătarul îl întrebă scurt şi ameninţător: „Ce ai, tată, ai băut gaz?“ Tînărul filolog se umplu de oroare şi zise: „Dumneavoastră ştiţi cine sînt eu?“ Pentru o clipă, îi veni să răspundă – „Eu sînt cetăţean european şi am drepturi!“ –, dar un alt porumbel, mai vioi, se grăbi să-i iasă din gură: „Eu sînt lingvist şi ştiu limbi străine!“ „Aha,“ se lămuri patronul, „atunci ia de-aci!“ Înşfăcă o bilă de carne tocată de pe masă şi o aruncă, violent, înspre lingvist care, cu bune reflexe totuşi, făcu o eschivă salvatoare. Mingiuţa de *caw and pig* zbură, ca atare, prin uşa deschisă a bucătăriei şi ateriză în poala altui cetăţean european care, cu frunte ridată, încerca să descifreze preparatele din menu. Mirat, omul privi *smallish*-ul ce i se prelingea pe bocanc şi se întrebă dacă era o tratаţie din partea casei.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

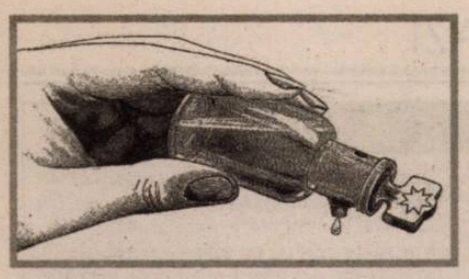

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Calimera

Expresia colocvială *a schimba calimera* e foarte folosită, în ciuda caracterului relativ obscur al substantivului pe care îl cuprinde, sau poate tocmai datorită acestuia: așa cum observa Iorgu Iordan acum mai bine de o jumătate de secol, „expresivitatea formulei vine de la originea străină a cuvîntului principal" *(Stilistica limbii române,* 1944, capitolul *„Izolări"* [1975: 273]). În presa actuală și în internet, atestările expresiei sînt numeroase, provenind din cele mai diverse domenii: „nu s-au dezis de o mișcare care *a schimbat calimera* în poezia românească" *(Argeș,* octombrie 2008); „în ultima perioadă, *s-a schimbat calimera*. Angry Birds vine cu un adaos foarte inteligent" (arhiblog.ro); „dacă *se schimbă calimera,* e posibil ca funcția asta să le dea posibilitatea să rămînă pînă la șaptezeci de ani" *(Observator cultural,* 22.12.2011). Natura *calimerei* poate fi precizată printr-un adjectiv – *„s-a schimbat calimera politică*, pe sistemul «pleacă ai voștri, că vin ai noștri!»" (stiriprahova.ro) –, iar substantivul apare uneori chiar la plural (și în construcție cu alt verb): „ați stricat grav *calimerele* cu știința" (lapunkt.ro). Toate aceste variații sînt semne de vitalitate.

Nu e nici o îndoială că termenul-cheie al expresiei (înregistrat de dicționarele noastre uzuale) este grecescul *kaliméra,* formulă de salut echivalentă funcțional cu „bună dimineața" și „bună ziua" (formal, compusă din termeni cu sensul „bun" și „zi"), intrînd în serie cu *kalispéra* „bună seara" și *kalinícta* „noapte bună". Mai puțin clară este, totuși, evoluția semantică a expresiei: legătura dintre sensul salutului și cel al schimbării de situație. De fapt, în DEX sînt înregistrate mai multe expresii care conțin cuvîntul *calimera: „a se schimba calimera* = a se schimba situația; *a (se) strica calimera* = a (se) strica prietenia; *a întoarce* (sau *a schimba) calimera* = a-și schimba atitudinea față de cineva". Doar prima formulă e cu adevărat uzuală azi, celelalte avînd extrem de puține atestări. Pornind de la datele lexicografice, e justificat să ne întrebăm care dintre verbele *a schimba, a strica* și *a întoarce* a fost mai apt de asociere cu „bună-ziua"?

Formula de salut grecească a fost bine cunoscută la noi în secolele trecute – Iordan presupunea că era „întrebuințată, pe vremuri, și de români (poate numai ironic)" ?, așa cum o dovedește folosirea ei în comedii (de Negruzzi, Alecsandri etc.) și în revistele umoristice, pentru a indica „grecitatea" unui personaj. În culegerea de proverbe a lui I. Zanne (vol. II, p. 751 și VI, p. 123), *calimera* apare doar într-o formulă glumeață din aromână *(„Calimera,* Ghiani!/ Dzadă scot" [= tai trunchi de brad]), din seria dialogurilor absurde cu surzii (de tipul *„Bună ziua,* nea Istrate / Doi boboci de rață, frate"). E foarte posibil ca expresia să fi fost preluată ca atare din grecește, cu sensul ei figurat, prin calc parțial. O dovadă în acest sens o constituie prezența unor variante în meglenoromână și în aromână. Theodor Capidan înregistra formula *„au sparsiră calimera* (s-au certat)", în care *a sparge* are tocmai sensul „a strica" *(Dicționar meglenoromân,* 1935), iar Matilda Caragiu Marioțeanu explica termenul *calimera* ca „relație bună cu cineva": *si-asparsi calimera cu viținlu* „s-a stricat calimera / relația bună cu vecinul", evocînd și o altă construcție în care *bună ziua* are sens figurat: *eh, elu și-u-ari calimera ahoryea!* „ei, el și-o are calimera [bună-ziua] diferită [= e un om neobișnuit]" *(Dicționar român (macedo-vlah), A-D,* 1997). În *Revue des études Sud-Est Européennes,* 1971, nr. 2, Al. Graur a publicat o listă de echivalențe frazeologice între română și greacă, adunate de doi tineri greci aflați la studii în România; printre acestea, apare și *a strica calimera.* E probabil ca din greacă să se fi împrumutat expresia în care *calimera* trecuse deja de la simpla formulă de salut la sensul metonimic „relație bună" (ideea e prezentă și în românescul *a lăsa loc de bună-ziua),* cea mai veche construcție fiind cu verbul *a strica.* Caracterul nu tocmai transparent al sensului figurat a făcut ca în română expresia să varieze, prin înlocuirea verbului, dar cu păstrarea ideii de efect negativ: expresia *a (se) schimba calimera* apare mai ales în constatări sarcastice și în amenințări. În secolul al XIX-lea era deja construcția preferată, pe care o găsim în paginile revistei umoristice *Ciulinul:* „sîntem informați că guvernul are intențiunea *să schimbe calimera* cu județul nostru" (1885, nr. 80); „îi rugăm pentru ultima oară [pe „corespondenții cîrcotași"] a intra în regulile bunei-cuviințe, căci *schimbăm calimera"* (1885, nr. 96).

În limba actuală, *calimera* pare să fi devenit, prin contaminarea expresiilor care o cuprind cu unele similare *(s-a schimbat treaba, s-a schimbat socoteala)* un sinonim expresiv pentru genericele *situație, treabă, chestie.* Așa se explică pătrunderea cuvîntului în noi contexte: „Alta-i calimera!" (avanpost.wordpress.com); *„Alta ar fi calimera* dac-ar fi vreun boss babacul" (groups.yahoo.com); „nu sîntem singurii interesați să aflăm cum stă calimera" (giurgiu-news.ro) etc. Departe de a intra în desuetudine, calimera pare să capete tot mai multă autonomie.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

Experimentalistul reprimat din fiecare

Grolsch AWAKENING

Pentru cei mai mulți dintre noi, prinși între liste cu „to do"-uri, remindere și deadline-uri, opt ore zi, cinci zile pe săptămînă, zile sfîrșite deseori surfînd de pe canapele zecile de canale TV printre emisiuni care nu ne spun nimic și pe care oricum le-am mai văzut și anul trecut, week-end-urile au rămas un fel de insule pe care ne retragem, în sfîrșit, liberi, cu noi înșine și cu propriile idei.

Captivi între monitorul de la job și ecranul TV de acasă, exersînd conformismul pînă la epuizare, ne reprimăm natura experimentalistă pînă la ignorarea pasiunilor și pierderea personalității noastre creatoare ce ne definește identitatea și ne face să ne simțim importanți, unici, vii.

Grolsch, proud sponsor of the experimentalists since 1615, își propune să trezească experimentalistul reprimat din fiecare, să-l inspire și să-l ajute să prindă mai mult curaj în a se exprima oricînd și a pune în practică doar ceea ce-i place și-l interesează cu adevărat.

Campania Grolsch Awakening dorește să provoace creativitatea și curiozitatea celor care vor și pot să facă și altceva. Pentru că ideile trebuie duse pînă la capăt, iar pasiunile pot deveni cel mai bun mod de exprimare, Grolsch propune, ca o alternativă la Facebook, un alt mediu digital al exprimării propriei creativități: comunitatea experimentalist.ro.

Puterea și impactul ideilor vor fi, astfel, testate pe experimentalist.ro în forme eliberate de orice constrîngeri, fără cenzură și fără granițe. Iar pentru asta ne bazăm pe puterea voastră de a imagina și inspira, a celor care sînteți deja acolo. Vrem să vă provocăm să le arătați și celorlalți, celor mai mulți dintre noi, cît de ușor se pot deschide chakrele experimentaliste și cît de departe îți poți explora creativitatea.

Pentru asta, am ales cinci domenii creative: fotografie, modă, DIY – creative recycling, design și muzică, și un comando de artiști responsabili cu lobby-ul pentru fiecare din acestea. Primii care au răspuns provocării Grolsch au fost Mihai Dobrovolschi, Bitză și băieții de la OCS.

Arătați-le celor mai mulți dintre noi plăcerea de a te exprima dincolo de limitele obișnuite și puterea de a gîndi neconvențional. Învățați-i bucuria de a gîndi nonconformist și de a face ceva absolut gratuit! Fiți mentori! Oferiți inspirație! Provocați! Fiți metaexperimentaliști și metaartiști! Iubiți-vă publicul și ajutați-l să creeze, la rîndul lui! Faceți ceea ce știți mai bine și inspirați experimentalistul timid din celălalt să ia atitudine!

Cu Grolsch Awakening, sperăm să trezim creativitatea celor mai mulți dintre noi, să o ajutăm să depășească cercul prietenilor de bere de la terase și al prietenilor virtuali de pe Facebook, să se manifeste mai des și oriunde poate aduce revelație, bucurie și libertate. Printr-un Power Point spontan și inedit. Printr-o pereche de ochelari care te face vizibil. Printr-o poveste nemaiauzită care înviorează cea mai serioasă ședință. Vrem să provocăm inspirația să iasă din timpul liber și să elibereze și restul timpului de sub jugul convenționalului și al plictiselii. Pentru cît mai mulți dintre noi.

Noroc, spor și inspirație!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Cînd timpul nu avea măsură

Astăzi sîntem avertizați din toate părțile și prin orice mijloc de trecerea timpului. Ceasuri care bat, la propriu și la figurat, un timp pierdut, dar niciodată regăsit. Răgazul a devenit un ideal, iar sastiseala o obsesie. Or, pe vremuri, astfel de lucruri nu erau percepute cu atîta patimă. La începutul secolului al XVIII-lea, Bucureștiul avea un singur ceasornic: în turnul Colței. Nu știm însă cît va fi bătut, cum va fi bătut și pentru cine va fi bătut. Cert este că el se prăbușește cu turlă cu tot la cutremurul din Vinerea Mare a anului 1802 (octombrie 14), cum scrie călugărul Dionisie Eclesiarhul în cronica sa. Altminteri, viața se măsoară după lumina zilei și lungimea nopții, după clopotele care vestesc slujbele, după cîntul păsărilor care anunță vremea. Presiunea timpului care trece nu mai este resimțită atît de acut, iar petrecerea se scurge printre clipe de răgaz, dimineți de muncă acerbă, prînzuri de voroave, după-amieze de ațipeli și pauze de tutun, înserări de veselie răcoroasă, seri de picoteală voioasă, nopți de liniște înspăimîntată.

Cotidianul este ritmat de un timp al muncii și un timp al sărbătorii. Norodul are o idee destul de simplă despre timpul liber. De fapt, timpul liber este timpul odihnei, este timpul dedicat Domnului. Sărbătorile sînt multe, și mai tot anul, cu interdicții felurite și superstiții legate de activitate și activități. Veniți de prin alte lumi, de prin alte confesiuni, străinii critică cu înverșunare acest timp al sastiselii prelungite, critică mai ales noianul de superstiții ce opresc orice îndeletnicire. Puțini știu însă că sărbătorile leagă nu numai mîinile, ci și trupurile, mințile, în jocul inactivității benefice. Rostul unei sărbători trebuie respectat pentru a evita răzbunarea maladivă a divinității.

De aceea, pentru norod, sărbătoarea nu poate fi decît un moment propice de repaus, de refacerea de pe vremea muncii și mai ales de răgaz pentru celebrare și pentru mulțumirea sfinților și divinității supreme. Printre cei mulți, nu există noțiunea de vacanță, așa cum nu există nici termenul de călătorie, așa cum nu există nici dorința de a pleca departe. Țăranul este limitat în deplasările sale. Doar mînat de nevoi se mai duce prin orașele apropiate, în căutarea unei slujbe temporare, sau și mai departe, la Capitală, atunci cînd o „faptă" este reclamată și pretinde prezența obligatorie a individului. Altminteri, nu are de ce pleca. Se mai duce pe la tîrg, dar tîrgul este aproape, pe la iarmaroc, dar iarmarocul este sus în deal, pe la *Moși*, dar *Moșii* sînt o dată pe an.

Timpul sacru al sărbătorilor se împarte între slujba de dimineață și cîrciuma de după-amiază, între horă și mîncare. Nimic organizat, nimic gîndit, totul lăsat la voia vremii și a vremurilor. Sastiseală melancolică afundată în repetitivitatea ritualurilor. Dar după prînz, după ce biserica s-a închis și clopotele au tăcut, repetitivitatea sastiselii intră în registrul petrecerii. Bombănit și admonestat pentru că petrece la cîrciumă, veselindu-se cu sîrg sub acordul viorilor, țăranul încearcă, de fapt, să uite de sine, în tovărășia celorlalți, abolind singurătatea. Și apoi, ce să facă acasă? Să bea de unul singur? Cu plozii plîngînd, cu femeia cicălindu-l de una, de alta, cu animalele gemînd? Atunci sastiseala țăranului pare una tristă și amărîtă. Amărîtă dacă o petrece de unul singur, tristă dacă stă plictisit pe laviță în așteptarea consumării unui timp al sărbătorii. Ea poate fi altfel. De ce n-ar fi altfel cînd drumul către ceilalți, către sastiseala petrecerii este atît de scurt?!

Evadarea din plictiseala sărbătorii este la îndemînă. Și atunci, petrecerea nu este decît dorința de a fugi de grijile cotidiene, de a ieși dintr-un timp al muncii prin uitare. Uitarea se acomodează foarte bine cu vinul și rachiul, ingrediente indispensabile în petrecerea sastiselii. Țăranul nu are rafinamentul boierului, nici opulența lucrurilor utile, pentru a se putea delăsa în lucruri inutile. Delăsarea din timpul sastiselii nu și-o poate asuma. Nu moare niciodată de urît, că nu are cînd, de ce, cum. Petrece, întins pe iarbă în așteptarea vremurilor bune, petrece cu sîrg, celebrînd, de fapt, prezentul generos.

„Înclinarea către veselii, adunări și petreceri este înnăscută la români", scrie medicul Constantin Caracaș, la început de secol XIX, arătînd că țăranii petrec de sărbători adunați în jurul cîrciumii, flecărind, glumind, dansînd, *risipind* vremea cu voioșie. În timp ce orășenii mahalagii se afundă prin cafenele, *pierzînd* timpul în jocurile hazardului. Pentru burghezul Constantin Caracaș, petrecerea timpului în sastiseala convivială nu poate fi decît o *pierdere*, un timp *risipit* fără folos. Dar sîntem încă în epoca în care folosul timpului pierdut se regăsește printre plăcerile vieții.

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Œdip

„La început, *Œdip* era de două ori mai extins. L-a concentrat, așa că se poate spune că l-a redus la o dimensiune mult mai mică decît oricare din operele wagneriene, exceptînd *Aurul Rinului*. De multe ori, versurile lui E. Fleg au fost schimbate de compozitor însuși. Pe măsură ce înainta în lucru, partitura căpăta unitate și densitate mai mare. Îmi aduc aminte de mai multe audiții fragmentare la Botoșani, în casa tatălui meu; apoi de una la București, imediat după reîntoarcerea din Moldova, la sfîrșitul războiului; de una la Sinaia, în casa Dobrogeanu Gherea Zarifopol (str. Luther, azi Caragiale), de alta la vila Făget, unde ne primea viitoarea sa soție – apoi, mult mai tîrziu, după reprezentarea lui *Œdip* la Opera Mare din Paris, la «Luminiș». Printre auditorii primelor audiții fragmentare îmi amintesc că erau M. Jora, Alfred Alessandrescu, Filip Lazăr la București, iar la «Luminiș»: C. Brăiloiu, M. Andricu și alții. În vara 1942, timp de două luni, am lucrat zilnic cu George Enescu la versiunea română, după extrasul de voce și pian, editat de Salabert (Paris). Această versiune terminată, recomandată călduros direcției Operei noastre, n-a fost cîntată integral niciodată. Neuitată va rămîne o audiție completă la Sinaia, față de numeroși invitați printre care și cîțiva universitari. George Enescu a comentat timp de o oră lucrarea sa. Sublinia că ea nu are nimic de «operă», în sensul curent și scenic al cuvîntului. Nici o acțiune de dragoste, lipsă de arii și alte caracteristici ale vechiului gen. Nu avea ambiția de a cuceri popularitatea ca exemplarele acelea mult încercate, ci aceea, mult mai înaltă, dar nemărturisită, din modestie, de a reînvia tragedia antică și figura aceea a Eroului, victimă a destinului, dar pînă la urmă, învingător al acestuia. În cursul celor 25 de ani de gestație, el se identificase cu eroul său."

Emanoil Ciomac, în *Secolul 20*, nr. 3/1965

Raluca NAGY

Vecinii

M-am apucat să scriu textul acesta din cauza unui status pe Facebook al unui amic: „Un vecin bun este acela care nu își pune parolă la rețeaua de Internet *wireless*." De cîte ori, prin locuri departe de casa mea și care nu beneficiau de Internet – asta pînă să se inventeze cel la purtător –, am vizitat agitată lista cu wifi, ca să constat cu amărăciune că toate rețelele erau parolate. Și mereu am mulțumit în gînd, cu un zîmbet luminos, vecinului generos al gazdei mele care a binevoit să nu-și paroleze netul, oferindu-mi astfel, fără măcar să știe, un lucru fundamental: contactul cu „vecinii" mei.

Un amic îmi povestea că îl rugase o prietenă ca, deoarece locuiește singură, dacă nu „activează" deloc trei zile pe Facebook, să dea buzna peste ea cu Poliția. Facebook e fereastra cu perdele trase pe jumătate, a casei noastre. Dacă vecinul nu vede mișcare trei zile, e natural să cheme Poliția. Sau măcar să vină să bată la ușă, să vadă ce se întîmplă.

Le pun studenților întrebarea „cîți dintre voi interacționează cu vecinii?" – destul de des, ca să primesc, an după an, același răspuns: poate o mînă solitară ridicată, pierdută prin spatele clasei, cînd am noroc. Nu faptul că lumea nu mai interacționează cu vecinii mă surprinde – nu e deloc o noutate –, ci faptul că încă nu e conștientizată instituționalizarea acestei noi forme de vecinătate, care nu se mai întîmplă pe scara blocului sau pe strada din sat, ci pe Facebook.

Vecini care văd și știu mai mult decît observăm noi activ. Cînd scrii un e-mail și ți se răspunde, e clar pentru toate părțile cine e implicat, ca și cînd inviți un prieten la masă, știi că vine. Cu vecinii, reali sau de Facebook, habar n-ai ce și cînd și cum văd, la ce se uită, care fragment din viața ta cotidiană le trece prin fața ochilor ca o fracțiune de scurtmetraj din care fiecare înțelege cam ce se poate.

Facebook e fereastra cu perdele trase pe jumătate.

Andra Matzal a scris pe www.totb.ro un text foarte frumos despre vecini. Am trăit și eu grade diferite de vecinătate, de la împărțit o casă cu (prea) mulți oameni pînă la aflat că exista o coreeancă la un etaj mai jos, abia cînd mi-a bătut Poliția în ușă, în dimineața în care s-a sinucis. (Faptul că nu sînt nici măcar la jumătatea unui text despre vecini, și Poliția a fost deja numită de trei ori e o discuție în sine pe care o las pentru altă dată.) M-au întrebat foarte politicos, printre altele, dacă mi s-a părut ceva suspect la ea, în ultimul timp. Nu o văzusem în viața mea; în lunile de cînd locuiam în clădirea respectivă, nu mă ciocnisem pe scări cu nimeni. În discuția de la Poliție a fost aruncat, la un moment dat, ca un cartof într-o supă cu de toate, și un *hikikomori*. Noninteracțiunea e dusă la extrem de unii tineri din Japonia, reuniți sub această etichetă, care trăiesc într-o izolare socială aproape totală; despre ei au curs găleți de cerneală și litri de sudoare sociologică, i-am observat recent chiar și în presa românească.

Venind într-o zi către casă am ascultat la BBC Radio 4 o emisiune în care invitata explica cum, în Anglia, aspiranții clasei muncitoare la clasa de mijloc s-au trezit confruntați cu ceva absolut surprinzător și neașteptat: mobilitatea socială aduce cu ea însingurare. Casele nu mai sînt perete în perete, ci detașate, eventual cu o curte (mare) împrejur; omul nu mai ia autobuzul sau trenul, ci are automobil proprietate personală; agonisirea a tot felul de buffer-uri pe post de indicatori sociali care atestă sporirea gradului de confort se traduce, de fapt, prin izolare: necesitatea tot mai mică de a interacționa cu (sau mai bine zis „a te freca de") oameni, inclusiv vecini și/sau familie, atunci cînd nu-ți propui activ să o faci. Dezbaterea publică din ultimele zile, în Anglia, rezumă foarte bine acest drept la noninteracțiune: e legitim sau nu să vorbim la telefonul mobil, în timp ce sîntem „procesați" de persoana de la casa unui magazin /supermarket?

Depresia la membrii clasei muncitoare ajunși în stadiul de middle-class s-a dovedit galopantă iar această „izolare" părea, din statistici cel puțin, unul din motivele principale. Nici în coșmarurile lor cele mai sumbre oamenii aceia nu și-au imaginat că a fi mai înstărit înseamnă de fapt să nu mai ai vecini și, în ultimă instanță, să fii singur.

Nu știu dacă trebuie să mergem atît de departe încît să spunem că viața *middle-class* e un ocean de singurătate, eu aș compara-o cu *dating*-ul: îl vezi pe celălalt doar atunci cînd ambele părți se pun de comun acord, sînt bine-dispuse, odihnite, parfumate. Cu vecinii mei de pe Facebook cam așa stau lucrurile. Nu că țin neapărat să văd pe peretele cuiva scris „azi am fost la medic și am aflat că s-ar putea să am cancer în fază terminală, săptămîna viitoare vin rezultatele și am să știu mai mult, vă țin la curent!" Și, totuși, șuvoiul de poze cu vacanțe, aniversări și reușite ale vecinilor mei virtuali îmi pare cam știrb.

La fel de știrb ca frînturile de contact, de data asta exclusiv neparfumat, cu vecinii mei reali, pe care, în ultimii doi ani, i-am văzut exclusiv cu ocazia declanșării alarmei. De cutremur, foc sau persoană suspectă în clădire. (Instituția alarmei, precum cea a Poliției, merită o discuție separată.) De la prima alarmă am învățat, după un duș rece de penibil, să mă duc la culcare într-o ținută care îmi permite, la nevoie, să mă teleportez afară din casă într-un minut și să fiu suficient de decentă pentru a înfrunta „vecinătatea". Cu vecinii mei reali n-am avut ocazia să mă întîlnesc pe scări, la lumina zilei, să am un contact social standard de bună-ziua, dar i-am văzut de multe ori în pijamale, buimaci și abia treziți din somn, boscorodind că sînt obligați, din nou, să stea afară juma' de oră în frig. Un fel de hiperintimitate intrusivă, cam ca în spital.

Dacă chiar am fi vecini, i-aș vedea pe oamenii aceștia și în chiloți pentru că au uitat să-și tragă perdeaua, dar și în rochie de seară, la cina la care i-am invitat. Aș ști cît de urît pot să înjure la ora 4 dimineața, dar și cît de frumos pot să vorbească despre misterele lumii, așa cum o facem, iar și iar, duminica pe băncuță. Nu cred că am să mă mut într-un *eco-village* și nici nu visez la un falanster. Mi-aș dori doar ca aceste două forme de vecinătate, de pe Facebook și din clădire, să se confunde. *À bon voisin, salut!*

***Raluca Nagy** este antropolog, dr. în științe sociale al Universității Libere din Bruxelles și al SNSPA București.*

Colecții cu dichis **DILEMA** VECHE

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ

Mozart, Beethoven, Brahms, Schumann, Grieg

Colecționează cele 6 CD-uri!

CADOU: Casetă de colecție

14,99 lei Revistă + CD

Radio România Muzical

Din 29 august, în fiecare joi, doar cu **Dilema veche**

UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

PARTENER CULTURAL

GEORGE ENESCU FESTIVAL

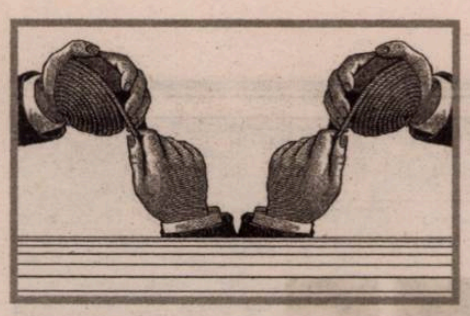

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Dar dacă Mao era doar nebun?

Henry Kissinger a scris despre China. Aşa se şi numeşte cartea, simplu: *Despre China* (Editura Comunicare.ro, 2012) – cînd eşti Kissinger nu simţi nevoia să dai titluri sau subtitluri lungi, ajunge un „Diplomaţia" şi faci şcoală. Deci, Kissinger scrie volumul acesta care e parţial carte de istorie, parţial memorii despre cum au deschis el şi Nixon relaţia cu Beijing-ul, parţial analiză geo-strategică la zi şi parţial sfaturi pentru viitor. Totul presărat cu picanterii şi poveşti de om bătrîn care a văzut şi făcut multe.

Omul e fascinat de China, asta e clar. Acest „mai mult fenomen natural permanent decît stat-naţiune convenţional" (p. 15). Trece lent prin istoria veche a Chinei, cu scopul evident de a explica comportamentul modern al liderilor chinezi. Totul se leagă la Kissinger, la un moment dat prea bine, aproape iritant: chinezii ăştia par, aşa, nişte extratereştri care sînt mai altfel decît restul lumii, pare că ei fac pur şi simplu tîmpenii; nici pe departe: tîmpeniile chinezilor sînt tîmpenii explicabile prin ce a spus/făcut un împărat sau filozof acum 4000 de ani. De pildă, comparaţia între şah şi jocul *wei qi* (noi îl ştim de *go*). În şah, scopul e să dai lovituri de graţie adversarului. În go, scopul e să ai răbdare şi să-l încercuieşti, să-l sleieşti psihologic, pînă renunţă singur. Ei, asta fac chinezii – de 4000 mii de ani, tot joacă go cu restul lumii.

Cum lumea nu prea îi înţelege pe chinezi, istoria relaţiilor cu ei e un fel de şir de neînţelegeri. Britanii s-au chinuit decenii să stabilească legături cu Imperiul de Mijloc (adică centrul lumii). Nu voiau decît comerţ şi o ambasadă. Dar China, fiind centrul lumii, nu primea ambasade. Cînd un trimis britanic spune că nu are de gînd să ridice pretenţii teritoriale, chinezii sînt jigniţi: adică se punea problema?

Interesantă este trecerea prin istoria decăderii Chinei imperiale. Citindu-l pe Kissinger, pare că tot chinezii au controlat şi asta. Cîţiva oameni de stat şi-au dat seama de slăbiciunea Chinei şi au jucat la temporizare, cum se zice în fotbal – să cîştige timp. Ameninţată de britanici şi japonezi, China a invitat şi alţi occidentali să intre în joc – cum frumos spune Kissinger: încercînd să joace rolul de stabilizator al disputei referitoare la ea însăşi. Doar că ce au gîndit cîţiva oameni foarte inteligenţi nu e relevant pentru ce s-a întîmplat în istoria reală. Nu întîmplător diplomatul Li Hongzhang, care a gîndit tactica asta, a fost trimis în exil intern, de trei ori (ca şi Deng mai tîrziu, epurat de trei ori de Revoluţia Culturală). La Kissinger, ce a gîndit Li pare mai important decît ce a făcut China, propriu-zis, adică aproape nimic. Iar cînd a făcut ceva – de pildă, să lase Rusia să intre în joc –, s-a terminat prost: spre deosebire de occidentalii care au luat nişte fîşii înguste de pămînt pe care apoi le-au dat înapoi, ruşii au confiscat definitiv teritorii uriaşe (mai multe de două ori cît suprafaţa actuală a României).

Dar nu vreau să fiu răutăcios cu Kissinger. Drept e că omul a produs o carte fascinantă, cu o grilă de interpretare macro prin care poate explica cam tot ce ţine de China. Se scriu rar cărţi din acestea, în zilele noastre.

De pildă, Mao (un „colos") şi opţiunile sale externe sînt explicabile prin tradiţia chineză de a evita înconjurarea (ca în go) şi de a da lovituri preventive adversarilor, înainte ca aceştia să aibă timp să creeze baze: „Mao era hotărît să prevină încercuirea ţării sale de către oricare putere sau alianţă de puteri (indiferent de ideologia acestora) despre care credea că îşi plasează prea multe «pietricele» de *wei qi* în jurul Chinei, astfel că le-a subminat calculele" (p. 93). Deci, China i-a atacat preventiv pe americani în Coreea, pe indieni, pe sovietici şi pe vietnamezi, în războaie repetate. Agitaţie permanentă şi agresivitate continuă. Dacă un alt stat ar fi dus războaie cu toţi vecinii săi, într-o perioadă de 40 de ani, s-ar fi zis că e un stat condus de nebuni, dar dacă sînt chinezii, pare că totuşi are o logică, doar ei reprezintă o veche civilizaţie veche, cu tactici fixe, chiar dacă greu de înţeles de noi.

Totuşi, dacă Mao era un psihopat şi atît? Zice el la o reuniune a ţărilor comuniste: „Nu ar trebui să ne fie frică de bombele şi rachetele nucleare. Indiferent de tipul de război care va izbucni – convenţional sau termonuclear –, noi vom învinge. Cît priveşte China, dacă imperialiştii dezlănţuie războiul asupra noastră, poate că vom pierde mai mult de 300 de milioane de oameni. Şi ce dacă? Războiul e război. Anii vor trece şi vom ajunge să facem mai mulţi copii decît oricînd." La care, ceilalţi comunişti zîmbesc forţat, iar bietul cehoslovac Antonin Novotny zice: „Dar noi? Avem doar 12 milioane de oameni în Cehoslovacia. Am pierde toate sufletele într-un război. Nu ar mai rămîne nimeni care s-o ia de la capăt" (p. 144). OK, asta e scena. Dacă nu era Mao şi nu era chinez, am fi zis că e dus cu pluta. Dar, pentru că e Mao şi e chinez, la Kissinger devine pur şi simplu un exponent al şcolii de război Sun Tzu: trebuie să-ţi domini psihologic adversarul, trebuie să nu arăţi frică.

Ei, asta fac chinezii – de 4000 mii de ani, tot joacă go cu restul lumii.

Şi totuşi, mă gîndesc, o asemenea scenă îl plasează pe Mao în liga infantililor. Era epoca în care Kennedy şi Hruşciov se priveau ochi în ochi şi stăteau cu mîna pe butonul nuclear. Ei chiar puteau să distrugă lumea. Mao se plasează singur la categoria grădiniţă, cu Castro şi Che Guevara, care şi ei îl îndemnau pe liderul sovietic să declanşeze războiul nuclear şi au rămas îmbufnaţi că a retras rachetele din Cuba. Şi văzîndu-l aşa infantil, Moscova i-a luat jucăria: şi-a retras promisiunea de a da chinezilor un model de bombă atomică.

Se vede în carte o tendinţă de a căuta sofisticare şi o strategie complicată de go la tot ce ţine de Mao şi de liderii chinezi. O discuţie a lui Winston Lord, adjunctul lui Kissinger – care se vede cu Mao, deja bătrîn şi bolnav, care zice „puteţi să mă ajutaţi să-mi vindec incapacitatea de acum de a vorbi clar?" – declanşează o întreagă căutare de sensuri profunde: cere ajutor medical sau vrea de fapt să spună că SUA ar trebui să sprijine China să aibă o voce mai clară în lume? Dar poate doar flecărea senil, de ce să excludem varianta?

Dar nu vreau să credeţi că nu am citit cu plăcere cartea asta. Adevărul e că nu am lăsat-o din mînă două zile. Pe lîngă Mao, sînt acolo portrete bine prinse, calde, de la un om care i-a cunoscut pe oamenii ăştia direct – cel al lui Zhou Enlai e impresionant (notă despre traducere: cred că românii ar fi fost mai obişnuiţi cu forma Ciu-Enlai; nefericit au ales traducătorii şi sintagma „Document Alb", cînd cred că e destul de încetăţenită forma englezească *White Paper*. Iniţial nu pricepi ce vrea să zică Kissinger cînd cutare a scris un Document Alb despre o anume temă).

Evident, punctul forte constă în amintirile personale despre dezgheţul sino-american. Războiul din Coreea este tranşat ca rodul unei uriaşe neînţelegeri dintre o Chină obsedată să nu fie încercuită şi o Americă obsedată de comploturi comuniste şi de expansiunea blocului sovietic. Greşeala majoră a americanilor – crede Kissinger – a fost să nu observe că blocul comunist nu era tocmai un bloc, iar chinezii nu acţionau la ordin sovietic. Mao a fost umilit de Stalin la prima vizită la Moscova după ce a luat puterea, nu l-a primit cîteva zile la rînd şi, cum nici nu lăsase instrucţiuni, nimeni nu avea curaj să se vadă cu el. Deci intervenţia chineză în Coreea era din interese pur naţionale. Cartea pare a-şi face un scop din a explica fostele neînţelegeri şi de a evita altele, de acum înainte.

Ruptura dintre chinezi şi sovietici a fost mult timp ignorată sau subestimată, la Washintgon. Reconcilierea cu China a început lent şi cu episoade aproape incredibile: „Între noiembrie 1969 şi februarie 1970, au existat cel puţin zece ocazii în care diplomaţii americani şi cei chinezi din diverse capitale ale lumii au intrat în vorbă – fapt remarcabil, dat fiind că, pînă atunci, aceştia se evitaseră mereu. Blocajul a fost depăşit cînd Washington-ul i-a ordonat lui Walter Stoessel, ambasadorul american la Varşovia, să-i abordeze pe diplomaţii chinezi la următorul eveniment social şi să-şi exprime dorinţa de a purta un dialog. Acest eveniment s-a întîmplat să fie o prezentare iugoslavă de modă din capitala poloneză. Diplomaţii chinezi aflaţi în public, care nu primiseră instrucţiuni, au părăsit locul" (p. 187). La care americanii au alergat efectiv după ei, strigînd în polonă că preşedintele Nixon are un mesaj. Duşmanul comun i-a unit pe chinezi şi pe americani. Nu pot rezuma vizitele secrete la Beijing şi tot tangoul diplomatic, trebuie să citiţi cartea. Cert e că, pentru americani, a fost o lovitură de maestru – la nici cinci ani de cînd părăsiseră Vietnamul, sprijineau *de facto* invazia chineză în Vietnam, care tocmai semnase un pact de apărare cu URSS – frica ruşilor de a-şi apăra aliatul a fost – consideră Kissinger – un prim semn de slăbiciune, înainte de Afganistan. Tot el citează documente credibile care arată că noua alianţă, mai mult asumată decît declarată deschis, a oprit o invazie masivă pregătită de sovietici în China – deci avantajul a fost reciproc. De-a lungul anilor '70 – '80, „Beijing-ul a fost mai favorabil unei acţiuni viguroase a Statelor Unite împotriva sovieticilor decît era o mare parte a publicului american sau a Congresului" (p. 232).

Dar dacă Mao a crezut că îi asmute pe tigri unul împotriva altuia şi asistă la bătaie, s-a înşelat: „Deschiderea faţă de China a şocat Moscova; acesta a şi fost unul dintre motivele pentru care am făcut-o. De fapt, în lunile de pregătire a vizitei secrete am explorat, în paralel, posibilitatea unei întîlniri între Nixon şi Brejnev. Faptul că întîlnirea de la Beijing a avut loc prima s-a datorat, în mare parte, încercării sovieticilor de a pune nişte condiţii pentru vizita la Moscova, o tactică pe care au abandonat-o rapid odată ce a fost anunţată vizita lui Nixon la Beijing. Desigur, conducerea de la Beijing şi-a dat seama că noi eram mai apropiaţi de sovietici şi de chinezi decît erau ei unii de alţii. Asta a stîrnit, din partea liderilor chinezi, comentarii caustice referitoare la o destindere între Washington şi Moscova" (p. 242).

Tot ce spune Kissinger despre deschiderea din anii '70 – '80 are logică. Apoi vin Gorbaciov, Tienanmen şi apare marea întrebare: de ce mai e nevoie de această alianţă? E nevoie – spune Kissinger, care ţine ca o alianţă antisovietică de conjunctură să devină un parteneriat permanent în Pacific. De unde, nişte conflicte teribile între valorile şi interesele Americii.

Dar despre asta şi alte dileme pe care mi le-a ridicat cartea (inclusiv legate de rolul lui Nicolae Ceauşescu în această poveste) – în rubrica de săptămîna viitoare.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Bere

Nu-mi place berea, să fiu sincer. Nici un fel de bere. Am băut de toate neamurile şi culorile. Nu-mi place, n-auzi? Asta înseamnă că vinul roşu este viaţa mea. Vinul este viaţă, deplinătate, pasiune. Doar că, vara asta, căldura am simţit-o împotriva vinului şi vinelor mele. Aşa se face că am mai tras cîte o bere. Rar. Nu mi-am schimbat opinia. Berea costa pînă-n 4 lei şi tot nu-mi spunea nimic. 4 lei – ieftin, nu? Dar oricît de puţini bani aveam în buzunare, n-am putut ridica un monument berii. Berile româneşti sînt toate la fel. Am băut Tuborg la Copenhaga; aici – fără gust, apă chioară. Am băut Stella nu ştiu unde-n lume; aici – apă chioară. Am analizat fenomenul: apa este de vină, schimbă reţeta – spun băutorii. Şi atunci? Producătorii aleg, românește, răul cel mic? Cum să alegi, cînd ratezi marca? Nu ştiu cine hotărăşte, dar acum, detalii de-astea nu contează. Berea se vinde în hectolitri, cu zecile de milioane de butoaie. Şi mai este ceva: berea îmi dă senzaţia de apă. Berea mă usucă, oricum aş bea-o, pe nemîncate, pe nedorite, pe sete, pe potol, pe răbdare. Berea îmi dă cu visul de pămînt, îmi face capul metalic şi-mi dă certitudinea că niciodată nu voi fi eu însumi. Întrucît mai am cîteva rînduri legale de scris, voi spune că s-ar putea, însă, să mor de bere. Berea mă împunge spre delir gol, sterp, orice cuvînt scos din mine este tras cu furca. Încerc să vorbesc mult, ca să nu mă înghită gustul sălciu al berii. Beau, însă, bere. E cald afară. Încă.

Arii protejate: cultura

Texte şi opinii de:

● Didier DUTOUR (director adjunct, Institutul Francez din Bucureşti)
„Luptele Franţei“

● Oltea ŞERBAN-PÂRÂU (redactor-şef Radio România Cultural)
„Audiovizualul românesc şi excepţia culturală“

● Lucian MÎNDRUŢĂ (jurnalist)
„Scrisoare deschisă către creatorii de artă urîtă“

● Ada SOLOMON (producător de film)
„Rezistenţa şi existenţa prin cultură“

● Iulia POPOVICI (jurnalistă şi critic de teatru)
„Teatru fără bani de la stat?“

● Bogdan GHIU (scriitor)
„Plan american, secvenţă europeană“

argument

Excepţia rămîne excepţie

A cum cîţiva ani, apărea în *Time* un articol intitulat „Ce mai rămîne din cultura franceză“, punînd în discuţie scăderea puterii de seducţie a Franţei şi impasul politicilor culturale – subfinanţate, în ciuda eforturilor statului, încremenite în reţele de promovare învechite, incapabile să furnizeze figuri emblematice, ezitante în ceea ce priveşte inovaţia; autorul articolului, Donald Morrison, anunţa, în esenţă, sfîrşitul unei ere în care Franţa a dominat categoric schimburile culturale internaţionale. De fapt, nu atît despre supremaţia culturală – a Franţei sau a Americii – e vorba în acest schimb cordial de scrisori, cît despre două moduri paradigmatice de a înţelege cultura. Miza dezbaterii era, pînă la urmă, aşa-numita „excepţie culturală“, viziunea că produsele culturale au o valoare care depăşeşte valoarea de schimb economic. Această perspectivă asupra culturii a făcut ca, mai ales în spaţiul european, producţiile culturale să fie susţinute de stat pentru a putea face faţă concurenţei produselor americane, comerciale.

Ce mai rămîne din cultura franceză? Dincolo de „preocuparea pentru grandoare“ – grija pentru diversitatea culturală, singurul teren pe care se poate exprima adevărata competitivitate în plan cultural. Şi, bineînţeles, miile de cărţi, filme, piese muzicale şi spectacole necunoscute americanilor, dar care n-ar fi putut exista dacă cultura n-ar fi rămas o excepţie.

Disputa teoretică are şi un pandant practic. Uniunea Europeană şi Statele Unite ale Americii pregătesc un tratat comercial. Dacă se va ajunge la un consens, se va crea cea mai mare zonă de liber schimb din lume. E vorba de 100 de miliarde de euro pe an. Odată ce va fi pus în aplicare, se aşteaptă o relansare a economiei europene, o creştere substanţială a exporturilor, scăderea şomajului. Aşteptările sînt mari – de ambele părţi ale Atlanticului. Iar negocierile sînt dure.

Printre altele, s-a pus în discuţie ca în acest acord de liber schimb să fie incluse şi producţiile audiovizuale. Marile companii americane au făcut presiuni pentru ca UE să renunţe la mecanismele de favorizare a producţiilor naţionale. E vorba, pe de o parte, de cotele de difuzare (producţii naţionale/europene) impuse radiourilor şi televiziunilor şi, pe de altă parte, de subvenţiile directe acordate de stat.

Pînă la urmă, UE nu a acceptat includerea pe agenda negocierilor a reglementărilor legate de audiovizual. Excepţia a rămas... excepţie. Însă discuţia e valabilă în continuare: de ce trebuie să fie cultura o zonă protejată? (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri* va fi reluată pe 12 septembrie.

Mihaela GHERGHIŞAN

O vară fierbinte la Bruxelles

Acordul de liber schimb pe care europenii îl negociază cu Statele Unite va crea mai multe zone de comerţ liber. „Excepţia culturală“ nu face parte din aceste negocieri, cu toate că unii dintre ei ar fi pus totul pe masă. Britanicii, dar şi Comisia Europeană credeau că a exclude ceva din mandatul de negociere ar însemna reducerea şanselor de succes. Mai mult, a pleca în negocieri deja cu ideea unor subiecte tabu de parte europeană poate foarte bine da americanilor aceeaşi idee. De altfel, acest lucru nu e departe de a se întîmpla.

Acest acord cu SUA, pentru care negocierile au început în iulie şi care va crea cea mai mare zonă de liber schimb din lume (100 de miliarde de euro pe an), va aduce creştere economică şi locuri de muncă. Franţa, Austria, Germania, Spania, Bulgaria, Polonia, Slovenia, Slovacia, Belgia, Ungaria, Italia, Cipru, Portugalia şi România sînt ţările care de la bun început au dorit prezervarea excepţiei culturale în acest fel.

Comisia Europeană era de aşteptat să le ajute, dar ea nu era foarte convinsă că cele 14 ţări au dreptate spunînd că audiovizualul ar putea fi negociat. Francezii aminteau însă că ei cred ferm în propriul lor sistem care priveşte o limitare a schimburilor audiovizuale, pentru a promova cu prioritate producţia franceză. Altfel spus, Franţa şi alte ţări vor să oprească „o invazie“ de producţii americane în detrimentul propriilor producţii. De remarcat că ţările nord-europene nu au o problemă cu producţia americană, întrucît Marea Britanie, Danemarca, Suedia etc. îşi au propria producţie audiovizuală puternică şi rentabilă. Cine se teme sînt ţările unde calitatea produselor lasă de dorit, dar costurile sînt din ce în ce mai mari. Totuşi, cifrele arată că industria audiovizuală europeană angajează 3% din forţa de muncă la nivel UE, pusă în pericol de invazia americană. În România, întregul domeniu cultural, în care audiovizualul are o pondere mare, reprezintă 7% din forţa de muncă. Cifrele nu sînt de neglijat...

„Cultura nu se moşteneşte, se cucereşte.“

ANDRÉ MALRAUX

José Manuel Barroso era la curent cu această realitate cînd, în 9 iunie, primea la Strasbourg o delegaţie de cineaşti europeni care-i cerea excluderea audiovizualului din negocieri. Dar cum ideea lui era de a nu reduce şansele europene prin subiecte tabu, el i-a tratat probabil cu superioritate pe aceştia şi le-a explicat poziţia sa. Cineaştii – printre care Cristian Mungiu, Radu Mihăileanu, Costa Gavras şi Bérenice Béjo – l-au considerat pe acesta „un om periculos pentru cultura europeană“. Franţa, principala susţinătoare a excepţiei culturale, s-a situat, de atunci, pe poziţie de ostilitate deschisă faţă de Barroso. Se amestecă aici şi frustrarea guvernului francez în faţa unor reguli de austeritate impuse în acelaşi timp de Comisia Europeană. Acest cocktail periculos pentru relaţiile Paris-Bruxelles a explodat odată cu afirmaţia ministrului Arnaud Montebourg care l-a considerat pe Barroso „carburantul Frontului Naţional“.

Afirmaţia, gravă în sine şi trasă de păr, se referea la faptul că, atîta vreme cît Barroso va spune lucruri care nu convin Franţei, şi – mai grav! – va lua decizii care afectează bunăstarea franceză, extrema dreaptă va avea vînt în pupă. Acest incident ar fi fost poate izolat dacă, a doua zi după aceste declaraţii, guvernul francez nu ar fi emis un comunicat prin care spunea că „susţine fondul afirmaţiilor“ ministrului Montebourg.

La un an înainte de încheierea mandatului său bruxellez, preşedintele Comisiei Europene a creat o situaţie fără precedent în istoria modernă a UE: a dat naştere unui scandal deschis cu Franţa. Excluderea excepţiei culturale din discuţii le convine americanilor, care pot şi probabil vor şi introduce subiecte-tabu la care europenii se aşteaptă mai mult sau mai puţin. Cu discuţia despre excepţia culturală, s-a deschis cutia Pandorei. Partea americană va profita. Serviciile financiare sînt cele pe care Washington ar putea dori să le excludă, şi asta întrucît reglementările europene de dată recentă nu sînt chiar pe gustul său. Dacă aşa stau lucrurile, UE va avea mult de pierdut. Să nu uităm că această excepţie culturală a devenit aproape pe nesimţite mărul discordiei; or, la început, se credea că subiecte ca agricultura şi apărarea vor fi scoase din discuţie de europeni.

În cele din urmă, acestea rămîn; or, europenii nu sînt competitivi în nici unul dintre cele două sectoare, iar Franţa şi-ar putea face un nou *„point d'honneur“* în a pune beţe în roate negocierilor privind organismele modificate genetic.

***Mihaela Gherghişan** este jurnalistă; corespondent la Bruxelles pentru RFI România.*

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Toţi pentru unul şi excepţia culturală pentru toţi

Am citit de curînd cîteva rînduri care aparent nu au nici o legătură cu excepţia culturală: „o minoritate care îşi asumă loialitatea faţă de statul în care trăieşte are mai multe şanse să fie susţinută de către acest stat, să-şi dezvolte elementele identitare, [...] fiind un liant între două state.“ Autorul este Iulian Chifu, consilier al preşedintelui Traian Băsescu, parafrazînd o paradigmă din aşa-numitul discurs de la Sulina.

Am realizat astfel, *after all*, că sînt destul de mîndră de gestul francez de a impune un veto, de a salva excepţia culturală, de a ţine piept Statelor Unite ale Americii. Nu pentru că ar fi realizat astfel o salvare *in extremis* a sutelor de filme proaste susţinute prin fonduri naţionale, nici pentru că ar continua, într-un fel, să practice un protecţionalism desuet (în Franţa legea audiovizualului face ca 60% dintre filmele difuzate la ore de vîrf să provină din Europa, dintre care 40% din... Franţa; acelaşi decret TASCA din 17/01/1990 impune cote şi pe posturile radiofonice, 40% dintre melodiile difuzate la ore de vîrf fiind francofone, 20% noi talente) şi chiar prost înţeles, pe alocuri. Ci pentru că, într-un fel, asumîndu-şi poziţia de „oaie neagră care se încăpăţînează să ţină cu dinţii de excepţia ei culturală“ nu a salvat doar producţia cinematografică franceză, cultura din Hexagon, ci acel întreg nucleu european care face ca, printre altele, filmul european să aibă un farmec aparte, filmele de autor să fie şic şi desuete, dar să transmită emoţii, filmul independent să poată supravieţui... în fine, foarte patetic şi pasionant vorbind, o excepţie culturală care nu spune extrem de multe *stricto sensu*, dar care face enorm pentru moştenirea culturală europeană comună.

Este adevărat, ea se realizează prin fonduri europene, prin fonduri naţionale etc., prin finanţări care permit, unor cineaşti excepţionali, să poată crea (chiar şi cînd nu beneficiază de sprijinul generos al unei legiuni de producători şi al altor mari companii publicitare): un Cristian Mungiu, fraţii Jean-Pierre şi Luc Dardenne, Wim Wenders, Ken Loach, Stephen Frears, Pedro Almodóvar, de exemplu; care permit unor filme ca *A Royal Affair* şi unui autor total necunoscut, ca danezul Mads Mikkelsen, să spargă toate şabloanele închisei societăţi a Hollywood-ului.

Excepţii culturale posibile datorită... excepţiei culturale (tot ceea ce iese din şabloane prestabilite) care se luptă acum cu un acord de liber schimb UE-Statele Unite nu foarte corect. Dacă este să ne gîndim bine, cei doi uriaşi pleacă în acest acord de pe poziţii decalate, dolarul şi euro nefiind egale, nu-i aşa? Nu este însă un motiv pentru ca şi cultura să fie cuantificată în monezi de schimb. Nu acum.

Ar mai fi un motiv pentru care sînt mîndră de gestul Franţei pentru toţi europenii: în dimineaţa care a urmat veto-ul, o colegă de birou, franţuzoaică, mi-a mărturisit că nu cunoaşte nici o altă persoană, în afară de Cristian Mungiu, care să fi meritat, cu adevărat, titlul de cavaler al Legiunii de Onoare... Mungiu făcuse drumul pînă la Bruxelles pentru a pleda cauza Franţei. A noastră.

Zarurile au fost deci aruncate şi, pînă la alte decizii, alte Comisii Europene, probabil pînă vor trece cîteva zeci de ani, lucrurile vor rămîne astfel. Va fi fost un iunie 2013 istoric care a demonstrat cum o petiţie semnată de 6500 de cineaşti şi actori poate să gripeze superba maşinărie (mi-aduc aminte că o comparasem deja cu maşinăriile din filmele lui Hayao Miyazaki) din Bruxelles. Asemeni tuturor cazurilor de acest gen, în Drept, va deveni jurisprudenţă. Exemplu. A mai fost cazul, în 1993, cînd tot Franţa a reuşit să excludă excepţia culturală din acordurile GATT (Acordul General pentru Tarife şi Comerţ). Apoi, evident, va urma o fază de sinteză în care nu putem decît să sperăm că cei ce trebuie să înţeleagă vor pricepe că excepţia nu este un declin, şi că, identic tuturor domeniilor societale, pînă la urmă bunul-simţ şi bunul-gust vor prima în faţa exceselor. Aceasta pentru că am uitat să menţionez faptul că excepţia culturală rămîne un exces. Dar aceasta este o altă poveste.

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă. Este editor al versiunii în limba română al Presseurop.eu.*

PUBLICITATE

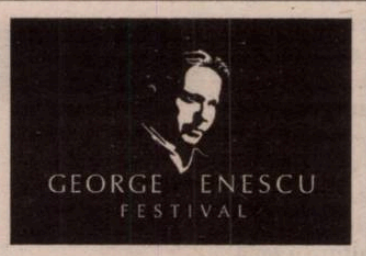

Ascultă ce se cântă
RFI România – partener Festivalul Enescu
1–28 septembrie

rfi românia

Ioana TAMAŞ

Două modele radical diferite

Să abordezi „piaţa culturală" din Europa şi SUA în termeni comparativi poate părea, la prima vedere, o alăturare naivă de tipul mere şi pere. Sînt atît de diferite că nici nu ştii cu ce să începi. Orice specialist în administraţie culturală va aşeza cele două spaţii la antipozi, încercînd să le explice voit simplificat prin dihotomiile: public – privat, subvenţii – sponsorizări, Ministere ale Culturii – National Endowment for the Arts, politică culturală naţională – piaţă liberă, cultura ca serviciu public – cultura ca industrie etc. Pe scurt: în Statele Unite, cultura, în cea mai mare măsură, este produsă şi finanţată de entităţi private, în timp ce în Europa producţia şi distribuţia operei de artă sînt infuzate puternic cu bani publici. Aşadar, miza negocierii „excepţiei culturale" constă tocmai în atacarea acestei diferenţe majore: reconsiderarea rolului statului în viaţa culturală şi determinarea retragerii sale pe teritoriul Europei – ca subvenţii şi ca reglementări protecţioniste de tipul cotelor de difuzare: statul să lase cultura în pace!

Politică culturală explicită vs *politică culturală implicită*

Peisajul cultural şi mecanismele de finanţare ale artelor, aşa cum le cunoaştem astăzi, îşi au originea după al Doilea Război Mondial, cînd politica culturală s-a născut în Europa (francezii susţin că ei au inventat-o): în 1946, s-a înfiinţat Arts Council în Marea Britanie; în 1959, André Malraux devine primul ministru francez al Culturii; alte state se inspiră şi ele din aceste modele şi încep, mai ales după 1960, să detaşeze cultura de educaţie, prin departamente speciale ş.a.m.d. Politica culturală, cu înţelesul de implicare directă a statului prin administraţie dedicată şi fonduri publice direct alocate, devine exponentul statelor europene.

Ce fac Statele Unite în acest timp, în care statul bunăstării european, respectiv cel socialist, îşi asumă rolul de patron al artelor şi flutură steagul salvator al politicilor culturale explicite? Creează şi ei diverse structuri publice, cum ar fi agenţiile pentru arte – în 1960, Rockefeller înfiinţează la New York primul Consiliu al Artelor; în 1965, ia naştere National Endowment for the Arts; iar, de la mijlocul anilor '70, se răspîndeşte o reţea de consilii la nivel de state federale. Diferenţa majoră rezidă în faptul că SUA avea deja puse bazele liberalismului în arte prin implicare individuală: în 1917-1918, a fost prima ţară care a introdus deduceri de taxe pentru donaţii către muzee şi organizaţii culturale nonprofit, menţinînd acest tip indirect de susţinere pînă astăzi. De aceea, invitată de UNESCO să descrie politica culturală, America a declarat, în 1969, că nu are o poziţie oficială în acest sens. Iar aici intervine o altă nuanţă importantă – cea dintre politica culturală explicită şi politica culturală implicită, adică măsurile adoptate în alte sectoare, care influenţează, asumat sau accidental, producţia şi consumul cultural (Jeremy Ahearne). America a optat ca, în loc să direcţioneze fonduri publice artelor, să creeze mecanismele prin care acestea să genereze o dinamică proprie. Şi are acest exerciţiu de peste 100 de ani (spre deosebire de Europa, unde cel mult Marea Britanie se apropie de modelul liberal). Mai mult, neavînd un Minister al Culturii, SUA au plasat problematica culturii sub politica externă de stat, în special sub presiunea Războiului Rece, investind masiv în crearea unei industrii naţionale şi în exportul de produse culturale, ca sursă de „putere soft" (Joseph Nye).

Filmul ca artă vs *filmul ca industrie*

Pentru că excepţia culturală vizează în principal cinematografia şi audiovizualul, e important de înţeles că implicarea guvernului în susţinerea filmului s-a făcut din raţiuni complet diferite, care iarăşi despart fundamental cele două spaţii. În Europa, filmul este şi a fost asociat întotdeauna cu arta şi cultura, deci obligatoriu finanţat de stat. Finalitatea a găsit resurse în valori intrinseci, iar popularizarea peliculelor a stat pe principii umaniste. Cultura a devenit serviciu public, iar statul a decis să se implice în susţinerea financiară a sectorului, din diferite considerente: reconstrucţia de după război, importanţă economică, misiune civilizatoare, corectarea pieţei, prestigiu naţional etc. (Oliver Bennett). În opoziţie, în spaţiul american filmul a fost tratat ca industrie, iar criteriul finanţării a fost, cu preponderenţă, cel economic. Chiar şi cînd SUA au susţinut masiv industria filmului, salvînd compania Disney de la faliment, sau toate celelalte arte, pe durata politicii New Deal, au făcut-o tot din considerente comerciale, iar sprijinul a venit prin Departamentul de Comerţ (Michael Kammen). Arta de dragul artei nu a rezonat cu visul american. În plus, era nepotrivit pentru spiritul american ca administraţia publică să decidă ce este artă şi ce nu, cine merită şi cine nu – să fie subvenţionat. Capitalul cultural apreciat în tradiţia europeană a contrastat puternic cu cel comercial infiltrat în industria hollywoodiană (Divina Frau Meigs).

„Tot stilul de viaţă american a ajuns pe ecran ca o reclamă non-stop."

MARSHALL MCLUHAN

Piaţă culturală unitară vs *piaţă culturală fragmentată*

Prima lecţie de management cultural este aceea că, în domeniul artistic, oferta determină cererea. Cu alte cuvinte, oamenii vor consuma ceea ce artistul creează şi ceea ce devine disponibil ca acces. Din acest punct de vedere, pieţele culturale nu sînt compatibile, nu numai între SUA şi Europa, ci şi în interiorul Europei, unde există diferenţe semnificative între Franţa şi Marea Britanie – polii de putere în modele de administraţie culturală sau între Vestul occidental şi Estul ex-comunist. Cel mai pregnant element care diferenţiază pieţele este limba, neputînd ignora fragmentarea lingvistică europeană, în comparaţie cu supremaţia limbii engleze. Apoi se pot lua în calcul infrastructura, particularităţile culturale ale fiecărei ţări europene, mecanismele de producţie şi distribuţie de care aminteam ş.a.m.d. Diversitatea culturală promovată în Europa se traduce şi printr-o varietate extraordinară de practici la nivelul fiecărui stat. Nu degeaba a întrebat ironic Henry Kissinger „pe cine sun cînd vreau să vorbesc cu Europa?" Cît despre piaţa liberă americană – cam cîtă cerere „explicită" credeţi că există pentru filmul european, în condiţiile în care SUA importă mai puţin de 1% din producţia cinematografică străină (Divina Frau-Meigs)?

Acum, întrebarea care se pune este următoarea: în ce măsură producţia şi distribuţia de film şi media din Europa, care au funcţionat întotdeauna sub îmbrăţişarea protectoare a statului, pot concura în mod real cu un mecanism liberal de tip american (să nu uităm că în America exportul cinematografic secundează exportul de armament)? Pentru că este clar că cererea *per se* nu va regla acest aspect. În plus, atît Europa, cît şi America traversează o serie de transformări ale obiceiurilor de consum, dinspre sala de cinema spre mediul online, pe care guvernul american deja a anticipat-o, investind masiv în tehnologie şi digitalizare. Retorica europeană, în schimb, care a construit un întreg eşafodaj în ultimii 70 de ani, este copleşită de criza economică şi schimbările culturii de masă. Devine evident că politica culturală europeană are nevoie de o nouă infuzie vizionară şi intelectuală, susţinută de un puternic suport politic (Oliver Bennett), şi că va concura cu un colos redutabil.

***Ioana Tamaş** este dr. în teatru, titlu obţinut în 2013 cu o lucrare despre politicile culturale în teatrul din spaţiul central şi est-european; cofondatoare a asociaţiei MetruCub – resurse pentru cultură.*

Oltea ŞERBAN-PÂRÂU

Audiovizualul românesc și excepția culturală

A difuza cultură sau creaţie românească la radio este o chestiune care tulbură doar mediile intelectuale, şi nicidecum pe consumatorii de radio şi televiziune. Trist, dar adevărat, în acest domeniu nici patriotismul, nici naţionalismul nu reprezintă punctul forte al românilor.

Evident că mă refer aici la peisajul audiovizual public şi privat din România, deoarece la noi nu există o situaţie ca în Austria, unde televiziunea şi radioul de stat deţin cote de piaţă ameţitoare, din simplul motiv că, pînă nu de mult, pur şi simplu nu a fost voie să existe radiouri şi televiziuni comerciale. În România, piaţa audiovizuală este foarte diversă, şi asta de ceva timp, iar dacă între sutele de radiouri, procentul de ascultători acoperit de radioul public este semnificativ, în televiziune posturile comerciale sînt cele domină.

Aşa se face că şi legislaţia în domeniu este destul de permisivă, în textele în vigoare după aderarea noastră la Uniunea Europeană producţia culturală românească sau creaţia românească fiind inclusă în denumirea generică de creaţie europeană. Aşadar, dacă toată lumea ar aplica textul legii, radiourile şi televiziunile ar trebui „să rezerve operelor europene minimum 50% din timpul de difuzare (cu excepţia timpului consacrat informaţiilor, manifestărilor sportive, jocurilor, publicităţii, serviciilor de teletext şi teleshopping)".

Cu siguranţă această includere a creaţiei româneşti în cea europeană nu a fost întîmplătoare, deoarece posturile de televiziune comerciale erau vizibil incomodate de o prevedere legală mai dură decît aceasta. Iar posturile de radio nu o pot respecta, dată fiind cantitatea apreciabilă de muzică neeuropeană care se difuzează într-un playlist obişnuit şi inexistenţa practic a altui tip de creaţie europeană sau românească difuzabilă (dacă excludem, evident, posturile specializate de tipul Taraf TV, Manele TV sau Etno, fie ele de televiziune sau radio, posturi care difuzează % „creaţie" românească). Oricum, nu ştiu să fi dat vreodată cineva amenzi pentru nerespectarea proporţiei de 50% opere europene în program, care a descins în Legea audiovizualului pe filieră europeană.

În mod clar, chiar în condiţiile în care muzică românească recentă se difuzează şi în playlist-ul posturilor de radio comerciale sau seriale româneşti se produc şi sub sigla unor posturi de televiziune private, procentul nu este prea mare. Cele care susţin semnificativ (şi prin difuzare, şi prin promovare) operele româneşti sînt televiziunea şi radioul public. Şi aici nu m-aş referi doar la muzică, ci şi la operele literare sau dramatice. Mă voi referi aici mai mult la radio, nu la televiziune, care în prezent se află într-o perioadă de reaşezare a grilelor.

Există, pe de o parte, palierul promovării acestor creaţii prin invitarea în emisiuni a autorilor sau interpreţilor, prin interviuri sau reportaje, prin ştirile care îi privesc şi care ajung, în funcţie de ora de difuzare, de sezon (în vacanţe e mai mult timp pentru cultură) sau de postul pe care sînt prezentate (Actualităţi, Cultural, Internaţional etc.) la un public ce variază între sute de mii şi milioane de ascultători. Versiunea audio se multiplică, mai nou, prin prezenţa pe site-urile acestor posturi. Pe de altă parte, este vorba despre difuzarea efectivă a muzicii – şi aici proporţia variază de la folclor românesc % la Antena Satelor, la muzică europeană într-un procent covîrşitor la Radio România Muzical (muzica clasică nu este punctul forte al altor continente), pînă la un playlist ce nu evită muzica românească din diverse epoci, la Radio România Actualităţi. Sau difuzarea integrală la Radio România Cultural sau Radio România Muzical on air şi online a Festivalului „George Enescu" (nu am socotit cîtă muzică ne-europeană se cîntă în festival pentru că oricum e nesemnificativ). Tot aici, putem adăuga şi difuzarea de teatru sau poezie din autori români, europeni sau neeuropeni cu interpreţi români %, tip de produs radiofonic pe care şi-l permite doar radioul public şi în domeniul căruia are şi o arhivă consistentă adunată în deceniile de cînd există...

Poate vă întrebaţi cum contribuie concret la bunăstarea creatorilor radioul public, de exemplu? Extrem de simplu, prin plata către uniunile de gestiune colectivă a drepturilor de autor sau interpret (text şi muzică) a unor sume extrem de mari, care mai departe ajung la acei muzicieni, scriitori, compozitori, actori implicaţi în realizarea respectivei opere, odată cu fiecare difuzare sau redifuzare. Sau cel puţin aşa se presupune că merg lucrurile. În plus, radioul public este şi un producător de cultură prin stagiunea orchestrelor şi corurilor radio, unde se investesc iarăşi, ca şi în producţia de teatru radiofonic, sume care ajung direct la creatori sau interpreţi. Tot radioul public organizează şi finanţează alte proiecte majore, precum Tîrgul Gaudeamus sau producţiile Editurii Casa Radio.

Mai apare în Legea audiovizualului ceva ce ar putea genera susţinere financiară pentru industriile creative româneşti în sensul larg al cuvîntului, dar aici pot interveni fel şi fel de interpretări ale textului care spune că radiourile şi televiziunile trebuie „să rezerve operelor europene create de producători independenţi cel puţin 10% din timpul de difuzare (...) sau cel puţin 10% din bugetul lor de programe. În această categorie de opere trebuie inclusă o proporţie corespunzătoare de opere recente, respectiv de opere difuzate în următorii cinci ani după producerea lor."

Aşadar, pentru că în România legislaţia nu impune, ca în alte ţări, difuzarea creaţiei naţionale într-un procent clar (precum se întîmplă în Franţa, spre exemplu, cu celebrul procent de 30%), în peisajul audiovizual autohton se desprind două orientări. În media privată, această chestiune reprezintă ultima problemă la care se gîndesc managerii sau şefii editoriali, iar în media publică şi mai precis în radioul public, legea este respectată de la sine, prin simplul fapt că toate creaţiile în care se face apel la cuvînt reprezintă creaţie sau interpretare românească şi/sau europeană, iar în privinţa muzicii, diversitatea posturilor aflate în portofoliu de Radio România asigură respectarea procentului cerut de Legea audiovizualului. În plus, aşa-numitele servicii şi produse culturale ale radioului public fac din el o instituţie redutabilă în domeniu, comparativ atît cu radiourile publice din alte ţări, cît şi cu orice alte instituţii publice din domeniul artelor spectacolului, spre exemplu, existente la noi.

Este oare nevoie de această susţinere din partea audiovizualului şi, respectiv, a celui public, în România? Cu siguranţă da, cu atît mai mult într-o ţară în care audiovizualul poate compensa oarecum realitatea care face ca, pentru un cuplu de vîrstă medie, efortul de a-şi lua două bilete la un spectacol sau un concert, ori de a cumpăra o carte este uneori de neconceput.

***Oltea Şerban-Pârâu** este redactor-şef Radio România Cultural şi director artistic al Orchestrelor şi Corurilor Radio.*

Mihai IORDACHE

N-ai cu cine, dom'le!

În teorie, ar fi o idee bună să avem o lege care să ne apere creaţia autohtonă de „imperialismul cultural american". Situaţia de pe teren este, însă, diferită. Oamenii (consumatorii, vreau să zic) aflaţi în ascensiune pe scara socială, ţintele preferate ale publicitarilor, se dau în vînt după modelul american. Circulă cu maşinile personale, îşi fac cumpărăturile la supermarket şi *shopping*-ul la mall. Opţiunile lor culturale sînt dictate în mare măsură de modul cum se văd pe ei înşişi: ca oameni moderni, deci globali. Dar cum în toate filmele cu extratereştri (pardon, *alien*-i), aceştia aterizează în Statele Unite...

Iar posturile de radio şi televiziune depind de reclame. Deşi, pentru muzicienii români, impunerea unei cote oarecare de producţii româneşti la radio şi TV sună tentant, reacţia publicului va fi negativă, ca în faţa oricărui lucru obligatoriu. În plus, nu sînt sigur că acea „creaţie autohtonă" este atît de „tipic românească". Este suficient să asculţi orice post de radio FM de mare audienţă ca să constaţi că majoritatea hiturilor noastre sînt imitaţii jalnice ale muzicii proaste de peste ocean. Şi nu poţi decît să fii, *like, wtf*? Asta să fie creaţia autohtonă?

Singura muzică populară de la noi, care nu depinde de modelul american (în afară de folclor, pe îl ascultă, oricum, foarte puţini) sînt manelele. Dar există un consens tacit – alcătuit din ifose intelectuale combinate cu rasism latent – spre a le ţine, cît se poate, sub control: pe posturi TV dedicate lor etc. De curînd, cîntăreţii Florin Salam şi Vali Vijelie au susţinut un concert sub titulatura „Artă contra drog" (un concept, *by the way*, american) şi Internetul românesc s-a umplut de ironii stupide, ca şi cum genul de muzică (şi etnia?) i-ar descalifica din start pentru astfel de acţiuni. Sînt manelele mai proaste decît genul dance? *Really?*

Aşa că, deşi sună new age, am impresia că „protejarea creaţiei naţionale" nu poate veni decît din interior, adică de la creatori. Soluţia ar fi să scriem muzică mai originală şi s-o promovăm astfel încît lumea chiar s-o asculte. Dar de ce să fii original, cînd poţi imita piese care au deja succes? Şi, admiţînd că ai reuşit, cum te lupţi cu MTV-ul şi alte asemenea maşinării de hituri? Şi, de fapt, vrea cineva să asculte muzică originală? Asta nu mai ştiu.

***Mihai Iordache** este muzician, saxofonist în formaţiile Iordache şi Kumm. Cel mai recent album al său este* One Life Left.

Special pentru abonații revistei Dilema veche

Colecții cu dichis **DILEMA!**

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ

Dacă doriți să ascultați muzica celor doi mari pianiști ai lumii, Daniel Barenboim și Radu Lupu, puteți comanda acum colecția integrală „**10 CONCERTE MEMORABILE PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ**" și noi o vom livra direct la dumneavoastră acasă!

Preț colecție 6 CD-uri

60 lei

CADOU: Casetă de colecție

LIVRARE GRATUITĂ!

Pentru livrarea colecției este necesară completarea și trimiterea talonului de comandă prin:
FAX: 0372.130.068, **EMAIL:** abonamente@adevarulholding.ro,
POȘTĂ: Adevărul Holding pentru departamentul Abonamente - Șos. Fabrica de Glucoză, nr. 21, sector 2, București. Data-limită de trimitere a comenzii este 15 octombrie.
Expedierea se va face în perioada 15 - 31 octombrie 2013.

MODALITATEA DE PLATĂ

Direct în contul* S.C. Adevărul Holding S.R.L. cod fiscal RO18990288, RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410, deschis la BRD, sucursala Decebal.
Ramburs la primirea colecției prin curier.
*Pentru plata în cont este necesar să trimiteți talonul de comandă împreună cu copia dovezii de plată.

Pentru informații suplimentare sunați la:
031.860.30.57; 031.860.30.85, de luni până vineri, între orele 09.00 - 18.00.

TALON DE COMANDĂ DILEMA VECHE

Colecția „10 CONCERTE MEMORABILE PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ"

Nume, prenume/Firmă.....
CUI.....IBAN.....
Localitate.....Județ/Sector.....
Str.....Nr.. ...Bl.....Sc.....Ap.....
Telefon mobil.....

Semnătură.....

Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Iulia POPOVICI

Teatru fără bani de la stat?

Dacă vreţi să explorați cam cum ar arăta teatrul românesc „100% privat", într-o cultură fără nici un fel de subvenţie, e suficient să vă duceţi la un spectacol „de impresar" (dintre cele care de obicei se joacă, la Bucureşti, la Palatul Copiilor), să plătiţi în jur de 100 de lei biletul şi să faceţi următorul exerciţiu de imaginaţie: scoateţi din distribuţie orice actor peste numărul maxim de trei (oricum, astea sînt spectacole cu puţină lume), orice costum care nu arată ca hainele de-acasă ale interpretului şi orice element de decor cu aer că ar costa mai mult decît fotoliul dumneavoastră de acasă, uitaţivă după lumini şi închipuiţi-vă că n-ar fi decît vreo patru reflectoare, dacă afară e cald, reduceţi mental ventilaţia din sală, dacă e iarnă, mai reduceţi din încălzire şi meditaţi la o haină în plus. Fiţi siguri că ceea ce vedeţi e o piesă al cărei autor e mort de cel puţin o sută de ani, iar traducătorul e şi el fie mort de 70 de ani, fie pe cale să moară de foame ca un autentic geniu boem. Şi pe urmă mai adăugaţi 200 de lei la bilet, obol pentru folosirea clădirii. Dacă aveţi o problemă cu *Hamlet* jucat de trei actori în haine de stradă, aţi încurcat-o.

Dacă aveţi o problemă cu Hamlet *jucat de trei actori în haine de stradă, aţi încurcat-o.*

Artele performative (teatrul şi opera, cu precădere) sînt, prin natura lor, extrem de costisitoare – iar natura lor e legată strict de faptul că sînt „vii", necesită prezenţa „reală" a interpreţilor în faţa unui număr limitat de spectatori la fel de reali şi, în plină epocă a reproducerii mecanice, sînt nereproductibile (nu intru în detaliile segregării sociale aduse de surogatul numit „transmisie în direct", pe cîte-un ecran, a unor spectacole de operă). În ciuda discursului pe care-l mai auzi pe ici-pe colo, în Statele Unite există, şi acolo, susţinere guvernamentală pentru arte, doar că funcţionează altfel: cultura e finanţată, în general, prin donaţii private, pentru care donatorii primesc reduceri fiscale consistente (altfel spus, statul renunţă la o cotă din veniturile sale bugetare, în numele artelor). Există un întreg păienjeniş legislativ prin care sînt încurajaţi, pe de o parte, donatorii, iar, pe de altă parte, transpunerea în cîştig financiar a inefabilului numit talent artistic (de aici, draconica apărare a tuturor tipurilor şi subspeciilor de drepturi de autor). În esenţă, cine vorbeşte despre excepţie culturală în orice alt caz decît cinema-ul şi genurile muzicale, altele decît cel clasic/simfonic, ignoră elementul fundamental: peste tot în lume artele sînt susţinute financiar de stat, doar formele pe care le ia această susţinere sînt diferite, iar aceste forme au un impact major asupra esteticilor dominante într-o ţară sau alta. Dependenţa de finanţe private face ca teatrul american să fie dominat de realism şi de figura dramaturgului (contemporan) şi să fie incompatibil cu ideea de instituţie de repertoriu, iar sistemul subvenţionării repertoriale în România a făcut ca principalele „produse de export" ale teatrului autohton să fie spectacolele de mari dimensiuni, cu distribuţii vaste (lucru valabil şi pentru, de pildă, producţiile de succes ale lui Krzysztof Warlikowski).

Ideea e destul de simplă şi interesantă: în epoca modernă, subvenţionarea nu se adresează artiştilor, nu ei sînt susţinuţi, ci accesul publicului la „produse artistice" de calitate. În timp ce, în numele acestei idei, în Europa, statul se ocupă în diverse formule directe de nevoile culturale ale cetăţenilor, în SUA, statul lasă decizia, asupra a ceea ce trebuie susţinut, pe umerii comunităţii (pe care ar trebui s-o reprezinte donatorii). Nici unii, nici alţii – nici statul, nici donatorii – nu sînt nişte Albe ca Zăpada cu totul dezinteresate în această întreprindere – să ne amintim că „subvenţiile" au început cu plata de către *choragi* (cetăţeni bogaţi ai Atenei) a cheltuielilor de producţie pentru cîte un spectacol, statul atenian acoperind salariile actorilor, şi a culminat cu finanţarea directă a lui Molière de către Ludovic al XIV-lea. Cu toţii au un interes direct în promovarea unor seturi de valori pe care le consideră importante în menţinerea propriului statut şi în promovarea propriei imagini (artele fiind cel mai bun şi eficient canal în privinţa poliicilor subiectivităţii) – la modul ideal, statul acţionînd, într-o mai mare măsură, în beneficiul general, negociind între interesele educaţionale, de divertisment şi de reflectare a unor valori sociale ale cetăţenilor, cele ale promovării unei imagini naţionale şi cele ale mediului artistic. Dar despre *parti-pris*-urile statului-care-subvenţionează a scris destul Hans Abbing în *Why Are Artists Poor*, aşa că hai să nu exagerăm cu detaliile.

Ceea ce s-ar putea reproşa actualului sistem teatral românesc ar fi o excesivă dependenţă de stat, fără ca, paradoxal, asta să facă spectacolele accesibile unui segment de public proporţional cu subvenţia (care ajunge la 70%-85 % din bugetul unui teatru), din motivul privilegierii excesive a intereselor unei anume părţi a mediului artistic. În absenţa subvenţiei, în actuala formulă dominantă, preţul unui bilet la teatru ar atinge 300-400 de lei, teatrele ar dispărea ca instituţii în majoritatea oraşelor, cu excepţia Bucureştiului şi poate a Clujului şi Timişoarei, iar spectacolele ar fi accesibile unui procent nu mai mare de 5% din populaţia ţării. Dar ăsta nu e un scenariu de-a care să vreau să mă joc. La fel cum nu vreau să mă joc de-a excesul în argumentarea lui „de ce avem nevoie de arte/cultură/teatru" susţinut(e) de stat. De prin anul 300 î.Hr., de cînd statul atenian a preluat integral cheltuielile pentru spectacolele de teatru, se pare că a fost dovedit că ele – artele/cultura/teatrul – ne fac cetăţeni mai buni. Pentru cine are nevoie de asta.

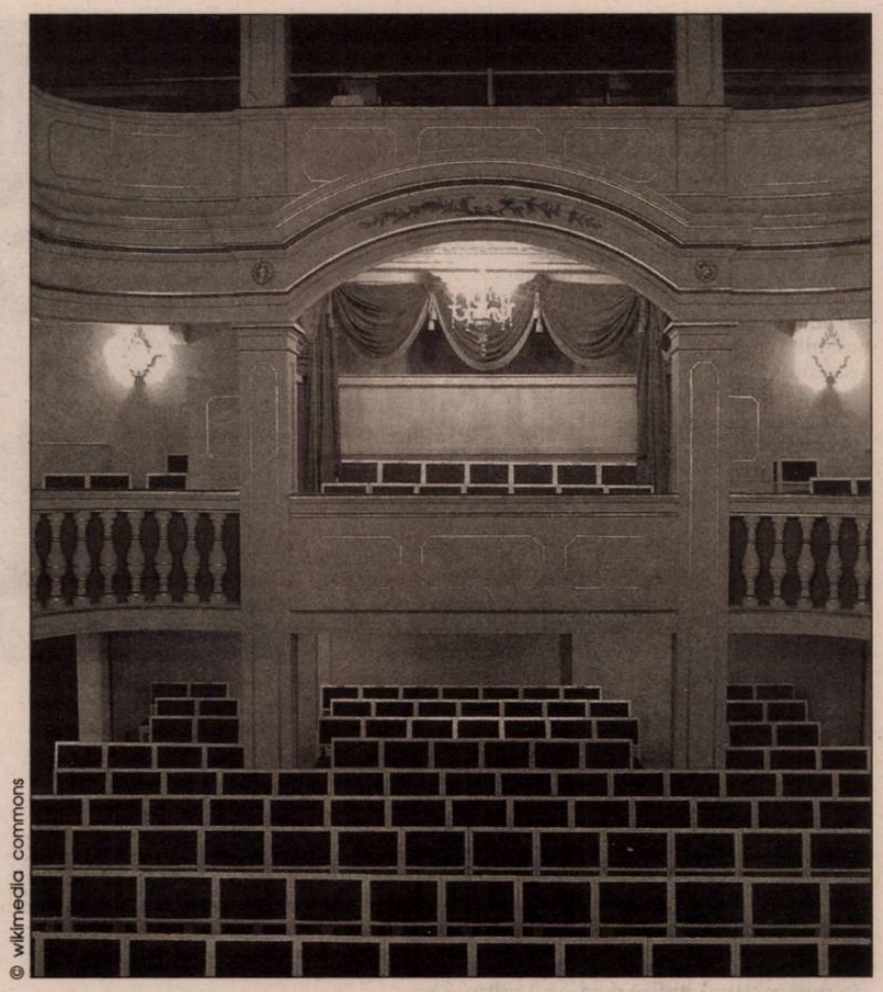
© wikimedia commons

Iulia Popovici *este jurnalist cultural şi critic de teatru; scrie în revista* Observator cultural *şi pe www.criticatac.ro*

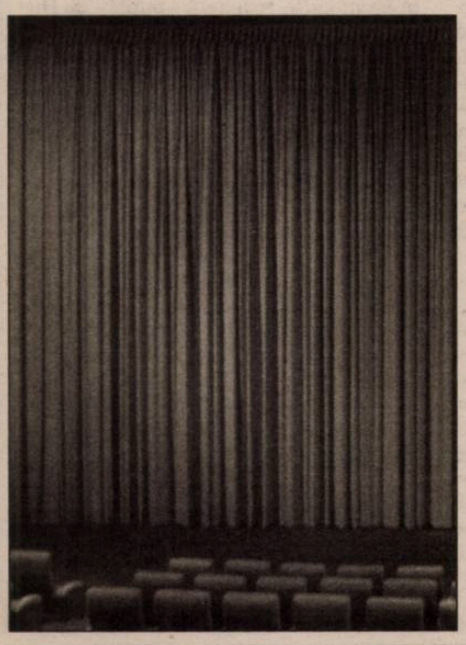

Subvenţia

Un public pe bază de abonament e un public îngrozitor. Este, aproape inevitabil, ursuz. De ce? A fost tîrît afară din casă. Abonaţii nu sînt nişte oameni care să meargă de bunăvoie la teatru, deşi ar putea fi, dar în circumstanţe diferite; ei sînt vînători de chilipiruri cărora li s-a vîndut un chilipir. „Şase spectacole la preţ de cinci" suna a idee bună la momentul respectiv, dar, în realitate, funcţionează la fel cu „mănînci cît te ţine burta", unde singurul mod în care poţi fi sigur că n-ai dat banii degeaba este să mănînci pînă ţi se face rău. „Mănînci cît te ţine burta" sună ca un îndemn: „Haide!" şi, pe măsură ce clientul de restaurant mănîncă mai departe, el îşi dă seama de acest lucru şi fiecare îmbucătură care-l aduce mai aproape de saţietate îi aminteşte că a fost păcălit.

„Şase reprezentaţii la preţ de cinci" constituie o răsplată pentru chilipirgiul şmecher, cînd trimite cecul, dar devine pedeapsă cînd se apropie vremea să se prezinte la sediul teatrului. Pentru că el, înainte, ieşea din casă şi mergea la teatru însufleţit de un anumit imbold – să vadă ce mai era nou şi clamat (de presă sau, şi mai bine, de prietenii săi) ca fiind obligatoriu de văzut. Această pornire spre aventură a fost şi este partea încîntătoare a vieţii teatrale. (...)

O serie de spectacole cu abonament este, de fapt, un pact încheiat cu diavolul. Angajaţilor din teatru le asigură banii de chirie, dar, deşi îi fereşte de risc, îi privează de satisfacţia unui public real, emoţionat, viu.

Tot aşa funcţionează şi subvenţia guvernamentală. Banii sînt buni şi bineveniţi; dorinţa teatrului de a deveni independent e un imbold semnificativ pe drumul spre succesul teatral, necesitatea de a deveni independent este un imbold inestimabil. Şi atunci, de ce să nu primească teatrul bani de la guvern? (...) Fondurile revin, logic, organizaţiilor artistice care au un istoric de succes artistic (subiectiv) şi de longevitate (obiectiv). Aşadar, fondurile nu vin, în general, *nu pot* să vină în momentele de cea mai reală necesitate, în perioadele iniţiale de viaţă productivă ale individului sau ale organizaţiei. Ele par să vină, dacă vin, chiar în preajma momentului cînd organismul nu mai are nevoie de ele – adică în momentul în care începe să devină viabil, adică „prea tîrziu".

(David Mamet, Teatrul, *Editura Curtea Veche, 2013, traducere de Monica Bottez)*

Didier DUTOUR

Luptele Franței

Dacă arta este, după cum ar spune Leonardo da Vinci, o *„cosa mentale“*, cultura e, în mare parte, o chestiune tehnică. Ecosistemul creației și producției culturale intră, ca tot mai multe activități umane, într-o piață și într-un sistem de consum – în cel al „produselor culturale“. Acestea sînt, rezumate în linii mari, raționamentele pe care au încercat să le impună cele opt cicluri de liberalizare ale schimburilor comerciale între statele care au aderat după 1948 la General Agreement on Tariffs and Trade (GATT). Ultimul ciclu de negocieri – numit Uruguay Round, început în 1986 și continuat pînă în 1994, astfel încît să fie integrate și țările foste comuniste – a dat naștere unei adevărate Organizații Mondiale a Comerțului. Din 1994, OMC a continuat liberalizarea comerțului și a serviciilor, ridicarea taxelor pe produsele exportate, principiul accesului liber la toate piețele și interdicția de a penaliza comercial produsele importate, în favoarea produselor naționale.

Noțiunea de excepție culturală datează din ciclul Uruguay, cînd țările europene au atras atenția asupra amenințării pe care ar putea-o constitui aplicarea generală a principiilor GATT pentru producția lor culturală. Între partizanii unei derogări totale („cultura nu intră în cîmpul negocierilor comerciale“) și cei ai unei specificități („cultura intră în sfera negocierilor cu anumite condiții și cu garanția menținerii unor mecanisme de protejare a fiecărei culturi naționale“), Franța a propus noțiunea de „excepție culturală“, care respinge includerea cu o listă limitativă – incompletă, bineînțeles – de condiții. Versiunea finală a acordurilor apare în 1994 cu o clauză „diplomatică“ a excepției culturale, în care se stipulează că domeniul cultural nu e exclus definitiv din GATT, dar că, deocamdată, nu e inclus.

Hollywood vs *cinema european*

În 14 iunie anul acesta, Franța, cu sprijinul unor țări europene, printre care și România, a obținut angajamentul din partea partenerilor europeni – după ce, inițial, amenințase cu folosirea dreptului de veto – că audiovizualul va fi exclus din mandatul de negociere al acordului de liber schimb între Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii. Presa a văzut aici o luptă între Hollywood și „cinematografia europeană“. Ceea ce nu e tocmai fals. Dar e o perspectivă cam îngustă.

Excepția culturală e clauza unui contract. Principiul care stă la baza ei este protejarea diversității culturale. Acum cîteva decenii, numeroase țări au cerut includerea unor clauze de protecție prin care li se dă posibilitatea de a-și exercita dreptul de a proteja industriile cinematografice emergente – printre altele, impunînd cote de difuzare pentru filme. Din anii 1960, SUA, impulsionate de puternica Motion Picture Association, au început să critice aceste clauze, legînd programele televizate de GATT. Cinema-ul american cîștigă, începînd din această perioadă, cam jumătate din venituri din operațiuni în străinătate (13,6 miliarde de dolari în străinătate, în 2011). Anumite filme, ca *Ice Age: Continental Drift* sau *Resident Evil: Retribution* obțin peste 80% din vînzări în afara SUA. Cam la fel se întîmplă și cu programele audiovizuale, precum serialele care inundă lumea de ani buni. Apariția industriei digitale dominate de companiile americane a amplificat fenomenul.

După cum spune ministrul francez al Culturii, Aurélie Filipetti, „logica pieței uniformizatoare e să simplifice, pentru a fi pe placul cît mai multor oameni. Vedem că Internetul favorizează apariția unor mari întreprinderi aflate în situație cvasimonopolistă, în ciuda legislației în vigoare

în state. Riscul e reducerea la monocultură.“ Dincolo de protejarea culturii naționale, Franța încearcă să apere această diversitate culturală a Europei.

Sisteme de subvenționare

Încă de la crearea, în 1959, a unui Minister al Culturii, încredințat lui André Malraux, aspectul tehnic al culturii a fost luat în considerare prin introducerea unor dispozitive legislative care să susțină sectorul culturii și al creației artistice. Pentru a se opune unei comercializări extreme, în fiecare domeniu (literatură, cinema, teatru, televiziune), a fost adoptat un sistem de sprijin pentru creație, cu linii de finanțare specifice și condiții de atribuire a fondurilor stabilite de profesioniști, pentru mai multă transparență. E vorba, de pildă, de Centre National du Livre (Centrul Național al Cărții), al cărui buget provine din colectarea unei taxe pe faxuri, xeroxuri, scannere etc.; sau al Centre National de la Cinématographie (Centrul Național al Cinematografiei), ale cărui resurse sînt alimentate dintr-un procent din vînzările de bilete de cinema și din taxe pentru servicii de Internet. Aceste taxe sînt distribuite astfel încît să poată fi sprijinite programe pentru scriitură și pentru creația și difuzarea de opere de expresie franceză. Sectorul televizual, la rîndul său, finanțează în mare măsură producția cinematografică, în schimbul drepturilor de difuzare.

Unul dintre instrumentele majore folosite de Franța pentru a permite dezvoltarea industriei audiovizuale are la bază principiul cotelor de difuzare. Există două tipuri de cote pentru cinema și pentru audiovizual: 1. Cote de producție, care impun cabalelor de televiziune să investească 3,2% din cifra anuală de afaceri în producția de opere cinematografice sau audiovizuale franceze ori europene (2,5% din fonduri trebuie alocate operelor originale de expresie franceză); 2. Cote de difuzare care impun canalelor să consacre 60% din timpii de emisie pentru opere europene, dintre care 40% să fie de expresie franceză.

Din 1996, legea impune radiourilor franceze cote de difuzare de titluri francofone (40% din programarea muzicală să fie acoperită de opere create sau interpretate de francofoni, dintre care 20% să fie noi talente – și asta în orele de maximă audiență.

Directiva europeană Televiziunea Fără Frontiere a reluat principiul cotelor din audiovizual.

Aceste reguli pot părea tehnocratice, dar ele sînt, de fapt, traducerea unor nevoi specifice. „Industriile culturale“ sînt niște ecosisteme delicate, în care scriitorul depinde de editor, care, la rîndul său, depinde de librar; în care primele filme n-ar exista, în absența unor programe de sprijin pentru scriitura de scenariu, fără festivaluri, fără sălile de cinema de artă sau laborator. Un lanț al cărții, un lanț al cinema-urilor – în fine, toate aceste rețele le oferă artiștilor șansa să creeze obiecte particulare care, precum o *„cosa mentale“*, vor marca mințile contemporanilor, vor genera un imaginar comun original, nuanțat uman și lingvistic, bogat și accesibil. Angajamentul unor cineaști precum Cristian Mungiu, Radu Mihăileanu, Cristi Puiu, Corneliu Porumboiu, de partea Franței, arată felul în care mecanismele franceze de finanțare și de coproducție îmbogățesc creația europeană. Aceasta e miza diversității culturale și acesta e motivul pentru care Franța continuă să ducă lupta pentru excepția culturală. Continuă, pentru că Comisia Europeană și-a rezervat dreptul de a reintegra „mai tîrziu“ audiovizualul în aceste negocieri. Această luptă ar putea să se extindă și asupra diversității alimentare, protejării produselor locale, organismelor nemodificate genetic etc. Dar asta e o altă discuție. Sau nu?

***Didier Dutour** este atașat cultural, director adjunct al Institutului Francez din București.*

Noul val de subvenții

Ce s-a întîmplat în anii '70 și după? Televiziunea a îndepărtat publicul de sălile de cinema, iar puținii oameni care mai mergeau la cinema păreau să prefere producțiile unse cu toate allifiile și cu buget generos ale Hollywoodului. Conform Centrului Național al Cinematografiei (CNC), filmele americane au acoperit 44,5% din biletele vîndute în Franța în 2008, o cifră comparabilă cu cea obținută de filmele fraceze (45,7%). Primele două filme erau franceze – *Bienvenue chez les Ch'tis* și *Asterix la Jocurile Olimpice* –, însă următoarele opt erau producții americane. Consistentele subvenții pe care le acordă statul au ținut în viață industria franceză de film. Așa se face că anumiți regizori străini – Jane Campion, David Lynch, Wong Kar-Wai – au profitat de acest sprijin oficial și preferă să-și facă filmele în Franța. Tot din informațiile furnizate de CNC aflăm că, în 2008, în Franța au fost produse 240 de filme, mai multe decît în orice țară din Europa. Franța se mai poate mîndri și cu aproximativ 5400 de ecrane cinematografice, cel mai mare număr din Europa și al patrulea după China, Statele Unite și India.

Numai că, spre deosebire de majoritatea țărilor, Franța își protejează industria cinematografică prin o groază de subvenții și reglementări. Rezultatul: filme franceze simpatice, comedii sociale cu buget redus și alte nimicuri pentru piața domestică, care fac față cu greu importului de la Hollywood. Deși unii regizori francezi visează deja să cucerească piețe străine, singurul film – să-i spunem, cu indulgență, francez – care a cunoscut un succes de casă în Statele Unite, în 2007, a fost producția animată *Ratatouille*. realizată – oups! – de Disney. (...)

În loc să imite stupid Hollywood-ul, Franța ar putea descoperi că e mult mai practic să-și aleagă ca model filme cu buget mic spre mediu – deci cele cu un buget sub 50 de milioane de dolari –, care pot deveni un succes și de casă, și de critică. (...) Cu alte cuvinte, Franța are nevoie de mai multe filme ca *La vie en rose* (care a costat 27 de milioane de dolari): modeste, puternice emoțional și cu o poveste simplă, ca vechile capodopere ale cinematografului francez. Altfel, există riscul ca școala de film franceză să rămînă încremenită în estetica anilor '50 și să arate ca o fată bătrînă care are impresia că arată mai tînără dacă se machiază excesiv.

(Donald Morisson, Ce mai rămîne din cultura franceză?, *Editura Art, 2010, traducere de Laura Albulescu)*

Ada SOLOMON

Rezistența și existența prin cultură

În fond, ceea ce își propune excepția culturală este să protejeze filmele „gourmet" în fața filmelor „fast food". Trăim o perioadă de profunde transformări de receptare a produselor audiovizuale, generată de revoluția digitală și de dezvoltarea Internetului, cu toate implicațiile sale de facilitare a circulației operelor audiovizuale. Piața este suprasaturată de filme, avem de-a face cu o criză de supraproducție, iar spațiile de expunere clasice se reduc pe zi ce trece. Situația e complicată atît pentru artiști, cît și pentru producători, distribuitori și, nu în ultimul rînd, pentru spectatori...

Ecranele de cinema sînt mult prea puține față de cîte filme sînt propuse spre difuzare. Sigur că apariția ecranului „foarte mic", cel al computerului, a generat un alt tip de consum, mult mai mare ca număr de „spectatori", dar mult mai mic în ceea ce înseamnă încasările. În plus, libertatea Internetului implică, în același timp, o lipsă de direcționare, de ajutor în alegerea a ceea ce într-adevăr merită să vezi, iar timpul pe care-l avem la dispoziție scade și el. Revin la analogiile gastronomice: într-un ghiveci în care s-au pus toate legumele din grădină e greu să separi ceapa de vinete și să definești gustul de roșie între celelalte.

Eliminarea excepției culturale ar implica dispariția întregului sistem de subvenții existent astăzi pentru dezvoltarea, producția și distribuția filmului european. Ar însemna dispariția unui program de susținere a cinematografiei ca artă, și vom lua ca exemplu ce ar însemna dispariția Programului Media (care se transformă din 2014 în Programul Europa Creativă) al Uniunii Europene.

Programul Media are o gamă întreagă de secțiuni dedicate susținerii creației și diseminării filmelor europene. De la dezvoltarea de proiect pînă la distribuția filmelor în alte teritorii europene decît cele de origine, de la susținerea programelor de formare a specialiștilor pînă la susținerea evenimentelor dedicate filmelor, această unealtă a reprezentat, în ultimii 20 de ani, un instrument esențial pentru vizibilitatea filmelor din teritorii cu limbă de circulație restrînsă.

Dacă filme ca *Moartea Domnului Lăzărescu*, *A fost sau n-a fost, 4 luni, 3 săptămîni și 2 zile* sau *Poziția copilului* n-ar fi fost susținute prin Programul Media, acestea ar fi ajuns pe mult mai puține ecrane din lumea largă. Componenta de distribuție a programului Media acoperă o parte din cheltuielile distribuitorilor din alte teritorii decît țara de origine a filmului, avînd în vedere că este nevoie de o campanie bine direcționată și susținută pentru a putea penetra pe piețe invadate de producții cu bugete de marketing net superioare și cu care nu se poate concura financiar, ci doar creativ. Un alt exemplu – în sens invers, de data aceasta – este prezența unui film ca *Pina* pe ecranele românești. *Pina* n-ar fi putut ajunge în fața publicului din cinema-urile de aici în lipsa acoperirii de către Programul Media a unei părți din bugetul de distribuție.

Sistemul de subvenționare a filmelor are și avantajul de a filtra producțiile care ajung să fie finalizate. Comisiile de evaluare selectează producțiile care urmează a fi susținute financiar, în diferite etape. Astfel, spre deosebire de sistemul de participare directă privată la producțiile independente din SUA, avem de-a face, în Europa (în majoritatea țărilor europene, din păcate nu întotdeauna și în România), cu un sistem atît național, cît și supranațional, incluzînd comisii de selecție formate din experți din domeniu care decid responsabil, încă din faza de proiect, asupra filmelor care se detașează ca demers artistic, mesaj, formă, în peisajul complex al proiectelor de film de astăzi. Același lucru se întîmplă și mai tîrziu, cînd filmul este gata și cînd selecția într-unul dintre marile festivaluri (făcută de asemenea de specialiști) este primul pas spre circulația internațională a peliculei. Dispariția excepției culturale ar însemna, de asemenea, și dispariția subvențiilor pentru organizarea de astfel de manifestări specifice, dispariția festivalurilor de film în forma actuală. Indiferent de forța Hollywood-ului, manifestările cinematografice cele mai importante și mai vechi din lume se găsesc în continuare în Europa. Festivalurile de film au devenit astăzi o formă alternativă de distribuție a filmelor (în special a filmelor *„gourmet"*) și existența lor în forma actuală este la fel de importantă pentru cultura europeană precum existența muzeelor. Și cînd afirm aceasta nu mă refer doar la importanța lor pentru cineaștii europeni, ci mai ales la ceea ce înseamnă instituțiile festivaliere pentru public. Modul în care festivalurile aduc la cunoștința publicului diversitatea expresiei cinematografice actuale din toate zonele lumii, comparația între subiectele care-i preocupă pe cineaștii din Estonia, față de cei din Noua Zeelandă, întîlnirile cineaștilor cu publicul, interferențele între cineaști din lumea întreagă, cu asemenea ocazii, sînt cîteva dintre punctele forte ale acestui mod de „rezistență și existență prin cultură".

„Cultura e sufletul democrației."

LIONEL JOSPIN

***Ada Solomon** este producător de film. Printre altele, a produs filmul* Poziția copilului *(regia: Călin Netzer). Inițiatoare și directoare a festivalului de scurt și mediu-metraj NexT.*

Lucian MÎNDRUȚĂ

Scrisoare deschisă către creatorii de artă urîtă

Versiunea scurtă: Nu-ți vinzi arta? Atunci plătește-o tu!

Versiunea lungă: Boon, deci crezi că nimeni nu înțelege arta ta, nu? Crezi că geniul tău scapă tuturor pentru că lumea încă n-a ajuns la nivelul de iluminare cu care să-i străbată tonurile de gri trist pe verde murdar, care o compun? Ai sentimentul că noi nu sîntem în stare decît să mîncăm cutiile de conserve pe care tu, la trei ani după ce le-am aruncat, le găsești la gunoi, le adaugi un nas și doi ochi din nasturi și le expui sub titlul *Familie de refugiați în căutarea liniștii subtile 2?* Crezi că un film în care îți pui toate angoasele ca rufele la uscat în balcoanele muncitorești și de la care lumea normală iese tristă, îmbufnată și întrebîndu-se cîte beri își putea lua de banii de bilet este, în mod necesar, un film necesar pentru societate, care e o proastă că vrea să se distreze sîmbătă seara la o comedie?

Atunci ești pe drumul cel bun spre adevărul pe care n-ai curajul să-l privești în față: Nu există un drept divin de a face lucruri urîte.

Cine zice asta? Eu. Eu, care vrei să plătesc din taxele mele ca tu să stai acasă și să te consumi în dilema dacă ar trebui să scrii de cinci ori pe pagină cuvîntul p...a sau dacă e suficient de patru ori, și toată lumea a înțeles că treaba asta e exact lovitura de geniu de care avea nevoie scenariul tău de debut, la zece ani de la terminarea facultății.

Dar stai, cine sînt eu, ce critic de artă mi-a dat dreptul să emit judecăți de valoare?

Unul singur: plăcerea mea estetică. Bucuria mea, care provine doar și numai din abilitatea ta de a-ți transmite emoția, dragă muzicianule atonal la care n-am să mă întorc niciodată la concert, nici măcar cînd o să am chef să rîd! Ca să-ți fie și mai clar, dragă sculptorule de țevi de beton armat, așezate una peste alta: nu mă interesează marfa ta! Și nu există artist, dacă nu există client. Pentru că artistul – cel puțin cel care așteaptă de la societate recunoaștere și dragoste și bani – nu e Mesia în așteptarea unei biserici, e un prestator de servicii. Nu e un salvator pe mare, care trebuie să existe și dacă nimeni nu se înează. Nu e un pompier, pe care îl plătești să aștepte incendiul, nu doar să-l stingă. Artistul, dragul meu, în caz că nu ți-au spus încă la școală (pentru că acolo au cu totul alte teorii), e un medic de suflete. E un reparator de tristeți. E un mecanic al mașinăriilor noastre interioare. El vine pe lume s-o facă mai frumoasă, nu s-o mînjească cu trei pete maro și să ne roage să ne uităm pînă înțelegem.

Artistul e un prestator de servicii care țin de plăcerea noastră, nu de a lui! Ne gîdilă în mod plăcut urechea, îl plătim. Nu ne place, nu putem fi forțați. Taxa pe artă nu poate fi o taxă de protecție: nu poate exista o indemnizație pentru a îngrozi, dezgusta, plictisi și scoate din sărite – în numele artei!

„Dar stai, ce anume e frumosul?" – te aud spunînd cu superioritatea celui care știe deja vreo zece teorii estetice peste numărul de ani din buletin. Și asta mi se pare la mintea cocoșului (o expresie care ne aduce aminte, în mod fericit, de faptul că nu-ți trebuie minte să apreciezi un penaj drăguț). E simplu: frumos e ceea ce se vinde! Frumos e ceea ce spune portofelul meu – ca să fiu cît se poate de mitocan. Al meu și-al ăluia care scoate banii din buzunar c-așa vrea el, nu că îl obligă legea.

„Guvernele au o viziune foarte redusă asupra economiei. Dacă treaba se mișcă, adaugă taxe. Dacă și după aceea mai merge, impun legi. Dacă treaba nu mai merge, oferă subvenții."

RONALD REAGAN

Și chiar, de ce ne-am obliga să întreținem arta, cînd încă n-am vindecat cancerul? Pînă la urmă, ce nevoie socială există de a susține o clasă de încrezuți și obosiți, striviți de sistem (cum se plîng), oameni care așteaptă să fie premiați că nu-s înțeleși, în loc să se zbată ca arta lor să se explice singură?

Nici una. Și, dincolo de asta, mai cred că marile talente vin cu înțelegerea că arta e în primul rînd comunicare. Și că nu poate exista comunicare fără două capete ale firului: emițător și receptor. Iar între arta subvenționată și aia vîndută, există exact diferența între blocurile sociale și cele plătite de proprietar: primele sînt urîte și murdare și nimeni nu stă acolo de plăcere!

Și-atunci mă întorc la întrebarea dintîi: are dreptul artistul să primească bani de la stat, adică de la oameni care muncesc cu un rost, pentru o operă în care nimeni nu găsește vreun sens? Hai că e ușor răspunsul. Începe cu *n*, se termină cu *u* și între ele n-are decît un șir nesfîrșit de drame omenești: puțin talent, enorm orgoliu!

***Lucian Mîndruță** este jurnalist, director de creație la Mediafax Group; blogul său se găsește la: www.mindruta.ro.*

Bogdan GHIU

Plan american, secvență europeană

cultură „bio" și cultură „tehnologic modificată"

Poate mira, ca fiind de fapt un moft, și poate provoca așadar cel mult zîmbete bătălia pe viață și pe moarte, întîlnirea de-a dreptul tectonică dintre insistența americană și rezistența, îndîrjirea europeană, în special franceză, în ceea ce privește așa-numita „excepție culturală", care a dus, în iunie 2013, la o victorie *à la Pyrrhus* a părții europene (franceze), aceasta reușind să excludă, pînă una-alta, „cultura" din negocierile istorice care ar urma să ducă la încheierea așanumitului *Transatlantic Trade and Investment Partnership* avînd ca obiect realizarea celei mai mari zone de liber schimb din lume, între UE și SUA. Bătălia pentru supremație într-o lume aflată nu numai într-o criză negativă (de lipsă, de recesiune), ci și într-o criză pozitivă, de creștere, de mutație, mai cu seamă prin apariția unor noi centre și zone de putere în fostele regiuni periferice, bătălie prin care Occidentul încearcă să se (re)unifice transatlantic pentru a-și relansa dominația economică asupra unei lumi „multipolare" tot mai „complexe" și mai complicate, această cruciadă, deci, de recucerire a lumii de către Occident duce, pentru moment, la înfruntarea dintre principalele două tradiții intra-occidentale: cea „continentală" și cea americană.

Mirarea despre care vorbeam la început este de fapt aceea care însoțește întrebarea: de ce cultura? De ce nu se înțeleg, ba chiar sînt gata să se certe, să-și întoarcă spatele, riscînd să gripeze o inițiativă istorică și chiar „istorială", europenii și americanii tocmai în ceea ce privește cultura? Dar despre ce cultură e vorba? Mai este aceasta cultură? O singură cultură? Una și aceeași?

Două culturi ale culturii

„Cultura" cu pricina, *conceptul de cultură* care face obiectul litigios al „excepționalismului" franco-european este el însuși unul „excepțional", dat fiind că privește creațiile cinematografice, audiovizuale (radio și televiziune) și muzicale. Altfel spus, *semio-cultura imaginii*, pop cultura generalizată, cultura populară comună și *trans-idiomatică* globalizată și globalizantă, fondul imaginal și sonor *condiționant* al lumii globale contemporane. Care este deja de tip, de matrice americană. Bătălia nu se duce, prin urmare, între două concepte ale culturii sau între două sectoare ori domenii ale acesteia, între cultura „populară" și cea „înaltă", să zicem, ci între două *culturi ale culturii*, și, în sînul și pe terenul aceluiași concept de cultură – cultura audiovizuală, cultura media – între *două politici culturale* ale unei *aceleiași* culturi.

Și americanii, și europenii vorbesc de fapt același limbaj în privința culturii, tocmai de aceea neînțelegerea dintre ei poate părea stranie. Și americanii, și europenii vorbesc despre această cultură, despre acest *concept de cultură* în termeni de „industrie" și de „divertisment", americanii fiind măcar mai onești și ajungînd să nici nu mai folosească termenul „istoric" de cultură în legătură cu produsele audiovizuale cine-tv-muzicale. De care europenii (francezii), în schimb, țin cu dinții, ei continuînd să titreze „cultură" pe aceste produse. Astfel încît conflictul este, de fapt, acela dintre un mod *economic* și unul *cultural* de a privi cultura. Americanii privesc *imaginea*, adică *semio-cultura*, drept ceea ce mai curînd este, un *produs industrial*, o *marfă*, în vreme ce europenii par mai degrabă a transpune, a proiecta, a aplica o grilă „pre-industrială", artizanală, asupra aceluiași obiect-marfă, *imaginea*, tratînd chiar, de multe ori, cinematograful, ca pe carte, de pildă, dar compensînd, totuși, această aparență de „întîrziere", de defazaj istoric-conceptual cînd numesc cultura nu „industrie", ca americanii, ci „servicii culturale".

Conflictul e, deci, de mărime, de amplitudine, de scară: o țară-lume precum SUA își poate permite, în principiu, tratarea industrială a culturii – de fapt, a unei anumite părți, imediat transmisibile, a culturii, ceea ce înseamnă că și ei practică un fel de excepționalism *în sînul* conceptului de cultură –, pe cînd țări mici, precum cele care alcătuiesc acest hibrid (și acest *hubris)* conceptual care este, în momentul de față, Uniunea Europeană, nu-și pot asigura supraviețuirea culturală, nu-și pot face auzită vocea nu atît printr-un *protecționism* împotriva produselor americane, așa cum sînt acuzate, cît printr-un *intervenționism* procedural în sprijinul propriilor produse, întru echilibrarea pieței și pentru „egalitate de șanse".

S-ar putea spune, așadar, că acest conflict nici nu există, că nu este decît o neînțelegere, o ceartă de surzi. Sau că nu mai este de mult, deja, de actualitate.

Cel mai sensibil cred că au atins și exprimat, aproape inefabil, problema actuală a „excepției culturale" un comentator francez (Georges Fischer) și o analiză din *Wall Street Journal*. Într-o paranteză dintr-un articol din *Les Échos*, vorbind despre „tehnicile de animație", primul se întreabă: „începînd din ce moment ne aflăm în cultură atunci cînd producem imagini?" Iar colegii lui de peste Ocean rezumă foarte bine situația atrăgînd, pe bună dreptate, atenția că, în Europa, „cultura locală ocupă în momentul de față o mică parte distinctă din industria de divertisment", *conținuturile* produse în Statele Unite reprezentînd peste 60% din programele de radio, de televiziune și de cinema, și asta „în ciuda unui *patchwork* de subvenții din partea statului, care însoțește, apărînd eventual de la dispariție, un tip de producție care are puține șanse să primească sprijinul Hollywood-ului, să înregistreze un succes planetar sau să facă, măcar, profit"; „pînă și în Franța, cele mai populare programe de televiziune din *prime time* sînt aceleași ca în Statele Unite."

> *S-ar putea spune, așadar, că acest conflict nici nu există, că nu este decît o neînțelegere, o ceartă de surzi.*

Bătălia pare, deci, deja pierdută, atîta timp cît ne așezăm pe terenul aceluiași concept, „american"-global, de cultură-divertisment, în condițiile în care „localul" Americii este lumea globală, țările mici, europene, uitînd însă să vorbească de *universal*, de pildă, chiar în termenii mai realist-pragmatici ai *universalizării*. Bătălia este în primul rînd una conceptuală (acolo unde cedezi terminologic, cedezi de fapt teren și capitulezi), iar Europa n-o poate cîștiga politic, adică nu-și poate prezerva diferența, „excepția", dacă vorbește același limbaj cultural-industrial ca America.

Tehnologie, artă, cultură

Căci în spatele discuției despre cultură stă, de fapt, *tehnologia*, iar aceasta marchează, poate, un „excepționalism" american. Produsele audiovizuale sînt decisive ca mărfuri industriale în momentul de față, tocmai pentru că planeta este acoperită, practic, de *rețele virtuale de terminale individuale*, aproape fiecare individ al planetei dispunînd, sau visînd să dispună de cel puțin una dintre aceste *tejghele la purtător* care sînt micro-ecranele care ne obsorb într-un „comerț" cultural global de clipă cu clipă: o fi murit televiziunea, cum se spune, dar pentru ca mai abitir noi să consumăm audiovizual, pînă la adicție! Cu căștile și cu ochii și ambele mîini pe ecranele tactile care ne prind, ne acaparează, ne leagă, simbolic, ambele membre ale acțiunii și ale producției, trecem somnambulic unii pe lîngă alții, preferînd să „comunicăm" obiectivîndu-ne, expunîndu-ne informațional.

În spatele discuției despre „excepția culturală" se află, prin urmare, tehnologia, cultura tehnologiei unificatoare, prin ale cărei vene trebuie să circule aceleași „conținuturi" *adaptate, aliniate, standardizate* (adică produse de aceeași tehnologie), producătoare de *habitUS* mondial.

Europenii au dreptate pentru că americanii au dreptate. Ambele logici aflate în conflict pot duce la *devitalizarea culturii*, dacă una triumfă asupra celeilalte, adică rămîne singură, dominantă. Cultura – cum spuneam la început – poate părea un domeniu suplimentar, parazitar, secund. Dar americanii știu că dominația politică și supremația economică globală trec prin semne, și că dresajul (unii ar zice bruiajul) audiovizual trebuie să fie un continuum, un fond, un fundal al lumii actuale, mai ales pentru noile generații deja hibridate tehnologic.

Nu întîmplător – lucrurile sînt aliniate transversal – imaginea filmelor americane, deci a culturii-marfă globală, devine tot mai mult o combinație paradoxală de *litotă* (de montaj, de sintaxă) și *hiperbolă* (a mijloacelor tehnologice care, astfel se autoglorifică, filmele hollywoodiene devenind tot mai mult SF în sine, implicit: tehnologia face artă și cultură), imagine-bulă, imagine-criză, un vector de realizare-irealizantă de care economia și cultura Statelor Unite – deci politica lor globală – nu se pot lipsi. Nu numai că totul depinde, azi, de imagine, de *semio-cultură*, dar mărfurile înseși, „bunurile de larg consum" sînt, deja, mai degrabă imagine, în sine. Economia și politica contemporană sînt ale imaginii, astfel încît cultura nu poate fi tratată ca o „excepție", distinct, separat, pentru că „e-n toate": totul este, ca marfă, cultură.

Cultura este, azi, marfa supremă, marfa unică. Dar ca să fie așa trebuie să fie ea oare produsă într-un singur mod, cel (post)industrial-tehnologic? Sau, de fapt, „excepția culturală" privește un fel de concept „bio" al culturii, care se opune și completează cultura culturilor modificate tehnologic – cultura fiind însă tocmai *tehnologia de umanizare*, întrebarea care se pune devenind atunci abisală: care cultură-tehnologie cultivă mai curînd umanitatea omului?

Nici rezistența francez-europeană nu este, deci, doar defensivă, pur regresivă, chiar „reacționară", cum a declarat-o, într-un acces de sfîntă mînie neoliberală, Barosso. Are și ea interesele ei la fel de politice, și mai mult decît un protecționism, în susținerea „excepției culturale" (adică a unui tratament tradițional, artizanal, nu industrial-economic, al culturii) trebuie văzută o contra-agresiune, propunerea unui model *periculos*, viral, insidios, de susținere a „excepționalității" care, prin avangarda culturii și sub scutul acesteia, ar putea, mîine, poimîine, să infesteze domenii precum sănătatea, alimentația (adică agricultura și pescuitul), locuințele, tot ceea ce ține de „drepturile umane fundamentale", cultura, o anumită *cultură a culturii* putînd deveni (așa cum subliniază criticul de film Jean-Michel Frodon) un „ferment altermondialist". „Excepționalismul" cultural(ist) trebuie blocat cu orice preț! Cultura trebuie „excepționalizată" măcar conceptual pentru că a dispărut generalizîndu-se. Bătălia în jurul „excepției culturale" are viitorul asigurat, în ea înfruntîndu-se nu doar două concepții, ci două paradigme și, poate, două epoci. Discuțiile despre cultură privesc întreaga conceptualitate, care, din fericire, se află în schimbare și în dispută, adică nu stau. Sîntem între epoci.

***Bogdan Ghiu** este poet, eseist și traducător.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Apa, o piedică împotriva iubirii

Pe site-ul calificativ.ro, sînt oferite şcolarilor modele de comentarii literare. Cele mai multe dintre ele sînt nesemnate. Păcat! Pentru că sînt mostre inimitabile de delir ideatic, de plagiat nătîng, de ignoranţă zglobie. Nu putem decît să sperăm că elevii vor fi suficient de indisciplinaţi ca să nu ia în serios aceste modele. Iată (ortografia şi punctuaţia aparţin autorilor de comentarii):

„Ar fi minunat să nu-l mai înţelegem pe Caragiale, pentru că ar însemna că Farfuridi, Caţavencu, Tipătescu, Dandanache nu mai există."

„Problematica piesei se poate reduce la două cuvinte: politica şi amorul. Este însă mai complexă."

„Zoe este soţia infidentă, amanta."

„Nae Caţavencu este reprezentantul tinerii burghezi locale, dacă ceilalţi sînt în stare să ţine discursuri, Dandanache nu este în stare să facă acest lucru, pentru că nu poate."

„Conform unui calendar natural ea îşi dă seama că întîrzierea soţului său are o singură explicaţie: moartea."

„Heleşteul lui Dănilă nu este altceva decît Marea Roşie, pe care prostul de Dănilă o despică cu toporul, asemenea lui Moise."

„Să iubeşti pătimaş înseamnă să simţi un roi de fluturi albi şi roz în interior de fiecare dată cînd telefonul sună, (...) iubirea este intr-adevar un bibelou de portelan."

„Obsesia sentimentului de iubire este văzută ca un lucru de care nu poţi scăpa, în afară de momentul cînd eşti cu persoana iubită."

„Prin personificarea metaforică «liana», ea (iubirea, *n. m.)* simbolizează liantul dintre două persoane. Apa reprezintă o piedică împotriva iubirii dincorporată apoi în postuma *Eco* – ultima formă a poemului *Ondina,* care proiecteaza sensurile poeziei erotice din această perioadă – perioadă a nepotolitei sete de iubire şi a unei continue căutări a iubitei ideale, sub semnul unei melancolii uşoare, delicate."

„Zoe este soţia infidentă, amanta."

tre doi oameni, însă în cele mai multe cazuri ea este depăşită cu uşurinţă."

„Cu privire la titlul poemului, facem următoarele precizări: Dan este numele personajului principal, la (?) opoziţia dezvoltată «căpitan de plai» asociază doi termeni din sfere ale vocabularului foarte îndepărtate: «căpitan» este un termen militar, iar «plai» este un termen de sfera limbajului comun, denumind «partea superioară a unui munte sau deal, aproape plană, acoperită cu pajişte», locul specific al românului, a cărui imagine paradisiacă apare şi-n balada *Mioriţa."*

„Apărută în *Convorbiri literare,* la 1 iulie 1885, dupa ce poetul, fulgerat de Apollo, în 1883, ca şi Hölderlin, intrase într-o stare de întunecare din care n-avea să mai iasă, *Sara pe deal* a fost concepută încă din perioada studiilor vieneze, desăvîrşită la Iaşi, în 1875, şi în-

„El fiind cel mai mic din familie, putem spune că este şi cel mai sensibil, lucru care îl făcea să plîngă foarte repede."

„Dragostea bărbatului nu întîrzie să apară, el avînd o concepţie patriarhală şi, voind să-şi lecuiască fii de boala cîştigului, îi lasă sa se ducă de mai multe ori la munte."

„În capitolul trei îl surprinde pe Alexandru Lăpuşneanu intrînd în biserică, prilej pentru autor să realizeze descrierea costumului eroului."

„Lică Sămădăul îşi zdrobeşte singur capul de un stejar uscat şi astfel furtuna izbucnită în noaptea de Paşti coincide cu erupţia infernală a patimilor şi cu deznodămîntul acestora."

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

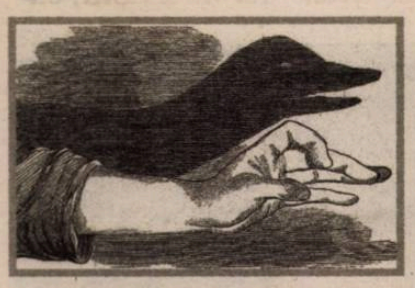

Iaromira POPOVICI

bazar

Filme proaste şi generaţii

Alte două filme de categorie să zicem, C, pe care le-am văzut în ultimul timp tratează o temă veşnică, dar brusc reluată: relaţia (şi conflictul) dintre generaţii. *Stagiarii (The Internship,* 2013, în regia lui Shawn Levy, cu Vince Vaughn şi Owen Wilson) şi *Oameni mari şi fără minte 2 (Grown Ups 2,* în regia lui Dennis Dugan, cu Adam Sandler, Selma Hayek).

Deodată, regizorii de filme subuşurele şi-au adus aminte că părinţii şi copiii, tinerii şi cei mai copţi decît ei nu se înţeleg atît de uşor. Evident, în epoca schimbărilor super-rapide de tehnologie, discrepanţele intergeneraţionale, cel puţin pe anumite planuri, pot fi mai mari.

Cele două filme ajung, în final, aproximativ la aceleaşi concluzii – pacifiste, dar după lupte, la propriu şi la figurat între generaţii –, dar pe căi diferite. Cei doi stagiari în jur de 40 de ani, care-şi încearcă norocul la Google, se integrează în grupul celor de 20 de ani, odată ascultîndu-i, luîndu-i în serios şi învăţînd de la ei; apoi, devenindu-le, la rîndul lor, un soi de mentori, un fel de părinţi de împrumut (asta doar după ce i-au cîştigat prin cîteva mostre de loialitate şi devotament *à la* anii '80). Adulţii din *Grown Ups 2* îşi impun punctul de vedere înfruntîndu-se de-a dreptul cu noua generaţie care „vine tare din urmă", să le ia locul: le demonstrează acestora, mai cu forţa, mai puţin cu frumosul, că, deşi par jalnici şi *loseri,* au valori corecte şi au şi ei dreptul la un loc pe lumea asta...

Pînă la urmă, în ciuda stupizeniei (de grade diferite...) a filmelor, problema locului în lume a generaţiei devenite adulte într-un univers în continuă schimbare, mult mai accelerată decît în anii dinainte e una reală. Cei mai... vechi încep să aibă dificultăţi de adaptare tehnice şi culturale serioase, iar ipoteza unei schimbări în profesiile lor e apăsătoare.

În *Stagiarii,* cei doi foşti agenţi de vînzări încearcă să se obişnuiască, intrînd în lumea Google, cu computerele şi ale lor meandre. Dar nu le e uşor şi, la început, sînt ţinta batjocurii mai tinerilor lor concurenţi. Ca să reziste, nu se adaptează numai noilor mentalităţi, ci şi învaţă, la propriu: se pun cu burta pe carte. O evidentă reclamă la Google – filmul, altfel plăcut – ne oferă un soi de reţetă idilică de adaptare a persoanelor de vîrsta a doua la corporaţiile computerizate. Universul Google apare ca unul ecologist, prietenos, în care oamenii sînt competitivi, dar *fair play,* şi socializează într-un soi de paradis creativ. În care ai dreptul să intri doar pe merit.

Cel de-al doilea film – *Oameni mari şi fără minte 2* – e o comedie grosieră, bazată în mare măsură pe poante nu fizice, ci fiziologice. Prima imagine a adulţilor e una insuportabilă, de-a dreptul: în special bărbaţii, eroii filmului, par o adunătură de retardaţi terorizaţi de personajele feminine ale familiei (neveste sau mame, soacre...); te miri că reuşesc să îşi cîştige pîinea în vreun fel... Sînt ca nişte copii în trupuri de adulţi care, pur şi simplu, o dau în bară tot timpul. Ocupaţiile lor sînt uitatul după „tipe tari" (precum învăţătoarea copiilor) sau încercarea forţelor proprii în competiţii absurde.

Pe de altă parte, nici generaţia tînără, reprezentată prin studenţii locali, membri ai unei Frăţii, nu e prezentată idilic: puşi doar pe înfruntări şi dominări, aceştia vor mereu să-şi „arate muşchii" şi să demonstreze că sînt cei mai tari, că teritoriul pe care îl apără, fără să fie nevoie, e al lor. Aceşti lupi tineri, amatori strict de senzaţii tari, nu pot fi puşi cu botul pe labe decît prin... bătaie. Conflictul dintre generaţii se rezolvă, în acest film, printr-o bătălie între generaţii, în toată regula. Pe care, în final, o cîştigă adulţii: fuseseră în legitimă apărare, nu ei începuseră nebunia şi dovedesc solidaritate între ei (incluse fiind aici şi familiile, soţiile şi copiii).

Finalurile celor două filme sînt deci, optimiste: generaţia celor în jur de 40 mai poate încă, şi are, şi ea, un loc sub soare; şi dreptul la viaţă. Doar că trebuie să şi-l afirme mai cu efort.

Selma IUSUF

legende urbane

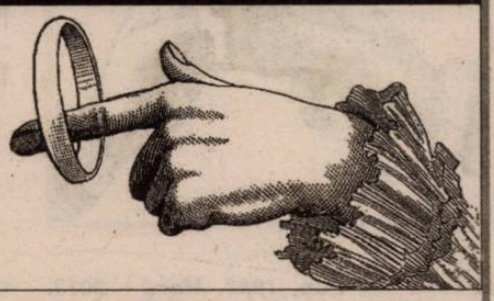

Trista poveste a frumoasei Liubov Orlova

Pe la finele lui mai 2013, probabil că cel mai însingurat şi cel mai bizar loc din lume era un vas de croazieră scăpat din mîinile omeneşti ale samsarilor, undeva, prin Atlanticul de Nord. Vasul se numea „Liubov Orlova".

Liubov Petrovna Orlova a fost o frumoasă actriţă rusoaică. Născută în 1902, ajunge primul star de cinema recunoscut ca atare în Uniunea Sovietică. Crescută într-o familie de nobili şi devenită apoi preferata lui Stalin, blondei Orlova i s-a prezis, pe cînd era copil, un viitor strălucit. Cel care s-a declarat sigur de succesul ei se numea Şaliapin. Vanitoasei artiste de o rară frumuseţe îi era cumplit de teamă de bătrîneţe şi de moarte. Le-a interzis colaboratorilor să-i dezvăluie vîrsta. A fost probabil printre primele actriţe din Uniune care şi-a făcut operaţii estetice. Se îmbolnăveşte de cancer la rinichi şi moare în 1975. Cu trei ani înainte, o planetă primea numele ei, iar în 1976, la un an de la moartea sa, într-un şantier din Iugoslavia o sticlă de şampanie se izbea inaugural de carena unui frumos vas albastru – „Liubov Orlova".

Era un vas de croazieră destinat curselor în largul coastelor îngheţate ale Atlanticului de Nord şi ale Antarcticii. Cam patru mii de tone şi cam o sută de metri lungime. Carena sa era ranforsată să reziste blocurilor de gheaţă. Spre deosebire de orgolioasa actriţă, vasul era mai degrabă modest şi funcţional. Turiştii aveau la bord cam tot ce le trebuie, dar condiţiile erau departe de a fi luxoase. Tot la bord, specialişti în flora şi fauna ţinuturilor îngheţate din nord le puteau explica oamenilor cam orice despre vulpile şi urşii polari. Despre muşchii şi lichenii pereni după care scobeau renii sau despre straturile spectaculoase de rocă ale ţărmurilor înalte.

În 2006, „Orlova" eşuează convingător pe Insula Decepţiei (Deception Island). E salvată de un spărgător de gheaţă spaniol. În 2010, deja obosită şi acrită de lungile ei călătorii, e confiscată în Newfoundland pentru nişte datorii neplătite. Peste doi ani, e cumpărată de o companie care are de gînd s-o ducă, pur şi simplu, la fier vechi. S-o vîndă bucată cu bucată. Prora, pupa, tribordul babordul, vinciurile, elicea, coşul, castelul central – tăiate, cîntărite şi vîndute, la rîndul lor. E remorcată şi se îndreaptă către locul măcelului, undeva tocmai în Republica Dominicană. Pe drum, oceanul o eliberează. Vînturile grozave şi valurile mari rup cablul de tractare. „Liubov Orlova" scapă singură în Atlantic, undeva pe coastele canadiene. E recuperată de un vas al autorităţilor care s-au temut că „Orlova" se va izbi de ţărmurile lor şi va revărsa din măruntaie combustibil şi uleiuri poluatoare. Vasul canadian n-o mai aduce la ţărm. O duce departe, în apele internaţionale ale Atlanticului de Nord şi-i dă drumul acolo, ca unei căţele turbate. Se întîmpla prin februarie, anul ăsta.

De atunci, cîţiva au pretins că au mai văzut-o. Zile şi nopţi a bîntuit goală şi rece, locuită doar de mii de şobolani, pe apele neprietenoase ale unui ocean necruţător. Puntea i-a fost izbită de valuri furioase. Vînturi tăioase i-au şuierat prin geamurile sparte ale cabinelor. Mochetele au putrezit. Pe pereţi curge rugina. „Orlova" a continuat să plutească cu încăpăţînare, ca o fantomă răscolită de gînduri de răzbunare. Din mai, nu s-a mai auzit nimic de ea. „S-o fi scufundat, mai cutreieră ea mările?", se întreabă deja din ce în ce mai mulţi oameni care au ajuns s-o iubească şi o vor înapoi s-o îngrijească, s-o cureţe, s-o întoarcă în viaţă. Au înfiinţat un soi de club pe Internet şi o caută. Sînt oameni care au călătorit cu ea şi care şi-o amintesc cu drag. „Era un vas mic şi inimos", spune cineva. „Acolo mi-am cunoscut soţia", povesteşte altul.

Dar e prea tîrziu. „Liubov Orlova" s-a sălbăticit. Pluteşte în continuare, îndărătnic, şi plănuieşte să bîntuie visele celor care se mai gîndesc la ea. E deja legendă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

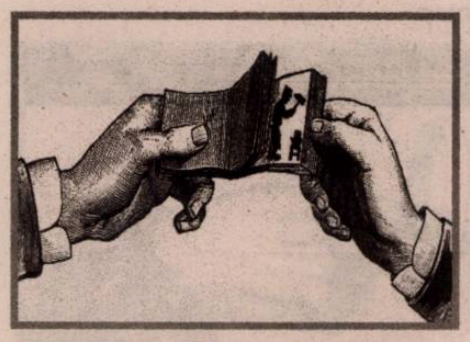

Marius CHIVU

feedbook

B-sides & rarities

● **Ioan Es. Pop, *1983. Marş – 2013. Xanax*, Editura Charmides. 2013.**

În poezie se poartă acum recuperările, reeditările, antologiile (de autor). În ultimii ani s-au reeditat toate antologiile colective de poezie care au marcat literatura în anii '80-'90: *Aer cu diamante* – Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Florin Iaru şi Ion Stratan (Humanitas, 2010), *Cinci* – Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin, Alexandru Muşina (Tracus Arte, 2011), *Pauză de respiraţie* – Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu, Marius Oprea (Tracus Arte, 2011), *Vînt potrivit pînă la tare. Tineri poeţi germani din România* (Tracus Arte, 2012), plus corolarul *La început a fost dialogul. Grupul de acţiune Banat şi prietenii. Poezii, proză, polemici* – antologie de Corina Bernic şi Ernest Wichner (Polirom, 2013). O altă antologie colectivă de poezie, şi ea recent apărută, este *Născut în '58* – Adrian Alui Gheorghe, Vasile Gârneţ, Liviu Georgescu, Bogdan Ghiu, Ioan Es. Pop, Nicolae Ţone, Lucian Vasilescu, Radu Voinescu şi Varujan Vosganian (Cartea Românească, 2013). La categoria antologii de autor, menţionez titlurile pe care le-am ţinut în mînă (or mai fi fiind şi altele, fireşte): Sebastian Reichmann, *Perioada translucidă. Poeme 1965-2012* (Paralela 45, 2012); George Almosnino, *Fotoliul verde. Poezii 1971-1995* (Paralela 45, 2013); Matei Albastru, *Glorie. 1968-2006* (Pandora M, 2013); Liviu Antonesei, *Un taur în vitrina de piatră. Antologie lirică 1977-2012* (Adenium, 2013) şi George Geacăr, *Zoom. Gaura de vierme. 1997-2013* (Casa de pariuri literare, 2013). Norei Iuga i s-a reeditat şi ei, în varianta necenzurată, cartea din 1986: *Piaţa cerului. Jurnal de bucătărie* (Casa de Editură Max Blecher, 2012); şi tot o carte din 1986, dar rămasă inedită şi tipărită postum: *Intenţiile tăcerii* de Iustin Panţa (Charmides, 2012). O altă reeditare, dar după „numai" 13 ani, fiind *Drumul furnicilor* de Constantin Abăluţă (Casa de pariuri literare, 2011). Şi – era să uit – *Cartea de iarnă*, debutul din 1981 al lui Ion Mureşan (Charmides, 2013).

Am trecut în revistă toate aceste recuperări ale cărţilor de poezie din ultimii trei ani pentru că mi se pare, în primul rînd, un trend editorial lăudabil (Editura Tracus Arte pare să-şi fi făcut din reeditări o datorie de onoare), dar şi interesant în măsura în care nu mi-e uşor să-i găsesc o semnificaţie anume pe piaţa editorială de la noi care nu s-a arătat pînă acum preocupată decît de reeditările autorilor de manual, adică de titluri cît mai comerciale. Spre exemplu, există prozatori postbelici extraordinari încă nereeditaţi (Paul Georgescu, Sorin Titel, Mircea Ciobanu, Costache Olăreanu – ca să dau doar cîteva exemple dintre autorii mei preferaţi), scriitori de negăsit nici măcar prin anticariate, care riscă, de fapt care au ieşit deja – din cauza dezinteresului editorial (dar aici este şi vina autorilor de manuale alternative care ar trebui să mai ruleze/alterneze scriitorii) – din circuitul literar oferit noilor generaţii de cititori. Iar în poezie mă tem că lucrurile stau şi mai rău.

Ioan Es. Pop este însă, din fericire, un autor iubit, citit şi bine tipărit. Din anul 2000 încoace i s-au publicat nu mai puţin de patru antologii *(Podul*, 2000; *Lumile livide / The Livid Worlds*, 2004; *No Exit*, 2007 şi *Căderea-n sus a corpurilor grele*, aceeaşi Tracus Arte, 2012), iar *Ieudul fără ieşire*, hitul său din 1994, i s-a reeditat şi el acum cîţiva ani. Tot la Charmides apare şi acest nou-vechi volum, compozit, înCROPit, alcătuit după principiul *„something old, something new, something borrowed, something blue"*. „Old" sînt cele nouă poeme apărute, în urmă cu fix 30 de ani, în revista studenţească băimăreană *Nord* (două texte din acel grupaj au fost integrate ulterior în volumele *porcec*, 1996, şi *pantelimon 113 bis*, 1999), poeme, aşadar, abandonate, dar pe care Ioan Es. Pop le-a recuperat şi citit anul trecut la Cenaclul „Vorba vine", moderat de Cosmin Ciotloş la Club A. Redau aici integral cel mai bun poem din acel grupaj, un poem îndrăzneţ politic (căci e sfîrşitul anilor '80), care contribuie şi la titlul cărţii, un poem deopotrivă despre control şi derizoriu, despre deşertăciunea istorică şi fatalitatea unui continuu, mecanic şi foarte exact marş existenţial spre nimic: *„[magnetofoanele anunţă ora douăzeci.]* ne-am ridicat şi am plecat. ne-am ridicat şi am plecat. / încă o dată, aleiuia, pojghiţa realului s-a rupt. / bocancii noştri în marş calcă gîtul crizantemelor. / încă o dată, vom continua să mergem, să înaintăm, / orîncotro, / din datorie pentru aceste decoraţii de cenuşă din piept. // vom fi invadaţi. ne vor admira / pe străzi, în oraşe, femeile cum mergem / perfect aliniaţi, fără să întoarcem capul, / fără să facem un pas greşit, netulburaţi, / ziua şi noaptea fără comandă, / nici un gînd mai departe de vîrful bocancului, / rap-rap-rap, ziua şi noaptea, / nimeni nu-şi permite să-şi mai asume un trecut, / ni-meni-ni-meni-ni- // mărşăluind cu pas egal prin cele patru anotimpuri, / ieşind în afara lor cu pas egal, / ziua şi noaaptea, fără oprire, / pe ploaie şi pe frig, numai lovind cu bocancii / tare în caldarîm, // ieşind din oraşe, din orizont, / din locurile înscrise pe hărţi, din limbajele cunoscute, / din ordinea timpului - rap-rap-, din / succesiunea generaţiilor, / cu pas egal, din memoria părinţilor, // marş care nu ne abate de la vreo / direcţie, marş hărăzit / în loc de călătorie. / marş şi atît." Şi în celelalte poeme apar versuri, imagini, metafore ale abandonării de către Dumnezeu, ale lipsei speranţei şi deznădejdii existenţiale: „pianele vor fi aduse în faţa plutonului de execuţie", „în palmele lui / încep să se vadă din nou cicatricile cuielor. / probabil următorul se va naşte şi el mort", „îngheţul ne va izbăvi", „peste tot acest decor s-a prăbuşit / asfinţitul – trandafir în destrămare", „reală e numai singurătatea", „cu ochii degeraţi de întuneric", „ne întîmpină inchizitori deghizaţi / în haine de cerşetorie", „prizonieri ai absenţei Sale", „nu erai decît cenuşa unui vis al lui" ş.a. Fără a fi personalizate, biografice sau dezvoltate narativ, cele nouă poeme sînt mai mult nişte „demos" care conţin *in nuce* atmosfera întunecată a damnării, imaginarul şi motivele din poezia cu care, mai tîrziu, Ioan Pop s-a metamorfozat în Ioan Es. Pop, impunîndu-se drept cel mai bun poet al anilor '90.

„Borrowed" sînt prezentarea poemelor semnată de Răzvan Voncu (exactă, dar scrisă cam preţios) şi grafica minimalistă a lui Mihai Zgondoiu; iar „new" sînt poemele, tot nouă la număr, din partea a doua a cărţii, poeme bune, dar care par mai mult texte *unreleased*, nişte *B-sides* la ultima carte, care-şi găsesc locul abia pe acest volum ca un fel de *bootleg* oficial al poetului. În fine, „blue" este oglinda întunecată în care se oglindesc, peste timp, cele două grupaje de poeme aparţinînd a două vîrste poetice diferite biologic, dar înrudite în spirit. Iată şi cel mai bun poem nou, un poem despre amînare şi refuz existenţial, despre inocenţa şi ignoranţa binefăcătoare: *„lucrurile întîmplătoare s-au cam terminat.* / de acum vin întîmplări tot mai previzibile. / la vîrsta ta, copile, e bine să nu le ştii. / vei afla despre ele oricum atunci cînd va fi timpul / şi te vei cutremura. // deocamdată, petrece în leagăn / cît mai mult timp cu putinţă. acolo / ţi se întîmplă lucruri mici, care te pun la adăpost / de lucrurile mari. sînt o sumedenie de / bocitoare la capul tău. plînge şi dormi. / da, dacă dormi îndeajuns cînd eşti mic, / o să dormi mult şi bine şi cînd vei fi mare. / vei avea nevoie de asta, / mai ales mai tîrziu, cînd vei fi alungat din leagăn / şi nimeni nu va mai putea face nimic. // uită. uită totul. nu învăţa nimic. / fă pauze mari de memorie. / nu învăţa şi nu-i lăsa să te oblige să umbli. / închide ochii şi prefă-te că nu te-ai trezit / cîtmaimulttimpcuputinţămaialesziua."

O carte-restituire interesantă, dar de importanţă mai mult bibliografică.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Mihail Bulgakov, *Viaţa domnului de Molière*, traducere din limba rusă de Natalia Cantemir, Colecţia „Raftul Denisei", Editura Humanitas Fiction, 2013.**

În 1932, cînd s-a apucat să scrie *Viaţa domnului de Molière*, Bulgakov era de trei ani pe lista autorilor interzişi de cenzura sovietică. Scrisorile adresate de autorul rus lui Stalin personal (trei la număr) şi guvernului URSS (una singură, dar uriaşă pentru istoria disidenţei asumate) îi aduseseră „petentului" o slujbă la Teatrul de Artă din Moscova, dar n-aveau să-i aducă şi ridicarea interdicţiei de a fi publicat sau de a i se pune în scenă piesele. *Viaţa domnului de Molière* va ajunge la tipar abia în anii '60 – la fel ca *Maestrul şi Margareta* –, adică după mai bine de două decenii de la moartea lui Bulgakov.

În varianta maestrului de la Moscova, reconstituirea biografiei lui Molière – cu serioase documentări la bază, dar şi cu intervenţii de spiriduş ficţionar în depănarea poveştii – e, de fapt, un roman al jocurilor complicate pe care artistul se vede nevoit să le joace cu puterea vremii sale. Molière încingea, prin piesele lui, un război de uzură cu aristocraţia fandosită, cu întreaga doctorime franceză şi întregul cler, dar ştia, pe de altă parte, să se bucure de favorurile regelui Ludovic al XIV-lea (pe care, de vreo două ori, l-a şi convins să „performeze" pe scenă). Molière era cenzurat şi iertat, stîrnea scandaluri şi simpatii, ironiza cu o mînă şi linguşea temeinic cu cealaltă, pentru a fi lăsat să se facă auzit. Cu cît cenzorii sau literaţii îi refuzau mai înfierbîntaţi un loc sub soarele artei, cu atît mai abitir el se îngrijea să-şi menţină protecţia Regelui Soare.

Bulgakov nu pomeneşte nimic despre ipoteza lui Pierre Louÿs din 1919 – susţinută de unii şi azi, după atente studii stilistice –, cum că Molière şi-ar fi scris o bună parte din piese cu mîna lui Corneille. Nu asta îl interesează pe Bulgakov, ci comedia dramatică pe care Molière a trebuit s-o joace pe pămînt pentru a nu-i fi refuzată ieşirea în scenă. Şi pe care el, Bulgakov, a ratat-o.

PUBLICITATE

Daria GHIU

Fete cuminţi la MNAC

La Muzeul Naţional de Artă Contemporană, în expoziţia *„Good Girls“*, deschisă între 20 iunie şi 29 septembrie, expun peste 60 de artiste – din România, Franţa, Germania, Estonia, Turcia, Rusia, Ungaria, Israel etc. Din generaţii diferite, încît pot fi regăsite atît nume ca acela al influentei pictoriţe interbelice Cecilia Cuţescu-Storck (n. 1879), cît şi acela al Irinei Broboană (n. 1986). Atît de multe lucrări pe cele două etaje, încît pauzele de reflecţie ale privitorului nu pot fi lungi; iar, la un moment dat, cele trei mari teme – memorie, dorinţă şi putere – se intersectează fără voie, în mintea vizitatorului. Atît de diferite valoric lucrările expuse, încît ai impresia unui slalom printre obstacolele unui joc aflat simultan la niveluri diferite. Multă pictură – de la tablourile unui pop-art postcomunist bucureştean, la cele realist fotografice, un figurativ bine învăţat, dar nedistilat, care nu sare încă de pe băncile şcolii. Multă artă video, fotografie, instalaţie, obiect. Printre lucrările de vîrf ale expoziţiei se află video-ul *Lovely Andrea* (2007) al artistei germane Hito Steyerl, care merge la Tokyo pe urmele unei fotografii de-acum douăzeci de ani, în care ea însăşi e protagonista unui act *bondage*. De asemenea, lucrările neobosite ale Anettei Mona Chişa şi Lucia Tkácova. Iar întîlnirea cu artista Ana Lupaş, figură importantă a artei conceptuale româneşti, a anilor '70, şi un personaj-cheie care a format la Cluj multe generaţii de artişti, este în sine un eveniment: lucrările Anei Lupaş sînt rareori scoase la vedere.

Curatoarea *„Good Girls“*, Bojana Pejić, născută la Belgrad în 1948, este o cunoscută personalitate a scenei de artă internaţionale care, după 1990, şi-a consolidat reputaţia realizînd expoziţii itinerante de mari dimensiuni, precum *„After the Wall – Art and Culture in Post-Communist Europe“* în 1999 (printre artişti români, Dan Perjovschi şi Grupul SubREAL) ori *show*-ul-mamut *„Gender Check. Feminity and Masculinity in the Art of Eastern Europe“*, în 2008, la MUMOK, în Viena. Din România expuneau atunci Corneliu Baba (surpriză!), Geta Brătescu, Alexandra Croitoru, Ion Grigorescu, Paul Neagu, Lia Perjovschi şi Marilena Preda Sânc. Expoziţiile Bojanei Pejić vin în deja tradiţia post-'89, a proiectelor curatoriale de cercetare „în teritoriu“, care recuperează ceea ce s-a aflat „dincolo de Zid“ şi care scriu astfel noua istorie a artei postcomuniste, aducînd grijă să lase în urmă consistente instrumente de lucru, cum este cazul, de exemplu, al impresionantului *„Gender Check. Art and Theory in Eastern Europe“*. Nu este de mirare că expoziţia de la MNAC, al cărei sîmbure pare că a apărut odată cu explorarea „femininului“ pentru *„Gender Check“*, va beneficia atît de o publicaţie cît şi de un eveniment conex, un simpozion internaţional, pe 27 şi 28 septembrie. Expoziţii enciclopedice, fără restricţii, proiectele curatoriale ale Bojanei Pejić se construiesc mai degrabă prin acumulare, generos, fără autoritate. Sau, mai bine spus, cu autoritatea disimulată a celei care aşază alături, deloc disciplinat, lucrări care trebuie să facă faţă unor vecinătăţi în aparenţă puţin probabile.

Titlul expoziţiei face ironic referire la „fetele bune“ ale artei, docile, fetele care trebuie „să facă frumos“ sau, din contră, să fie furioase la comandă. Fetele care se pricep mai bine la anumite teme, medii, texturi şi ar trebui să lase pentru *bad boys* subiectele „tari“. Fetele care sînt strecurate uneori într-un *show* doar pentru că trebuie reprezentate, nu şi pentru că ele ar cîntări foarte mult. Şi, iată, *„Good Girls“* este expoziţia exclusiv a artiştilor şi a curatoarelor (co-curatoarea expoziţiei este Olivia Niţiş), care te lasă pe alocuri nedumerit şi cu o întrebare pe buze: este nevoie de o expoziţie-„rezervaţie“ de artiste, pentru a le înţelege mai bine practica, forţa? Este, cu siguranţă, o expoziţie în care se formează noile ierarhii, între generaţii, dar de acelaşi sex.

„Ne căutăm pe orizontală“

Subiectul infinit *„Good Girls“* nu poate fi închis, fără a aminti trei dintre artistele regăsite acolo, puternice şi discret actuale. Aşezată la geam, cu vedere către Catedrala Mîntuirii Neamului, în plină înălţare, lucrarea Cristinei David te proiectează – poetic, înţelept – în prezent: „Ne căutăm pe orizontală“, scrie pe fereastră, un pic mai sus de linia orizontului, pe cerul încă liber, neatins încă de nici o verticală. Alături, artista ne permite să intrăm în spaţiul său intim şi să-i citim corespondenţa: o vedere de la, către vărul său proaspăt călugărit care constată că ea, Cristina, „încă“ se caută pe orizontală, aparţine încă lumii.

Cea de-a doua artistă este Alexandra Croitoru. Lucrarea pe care a produs-o special pentru această expoziţie este în conjuncţie cu interesul ei faţă de Brâncuşi şi cultul (de multe ori abuziv) al acestuia în România şi

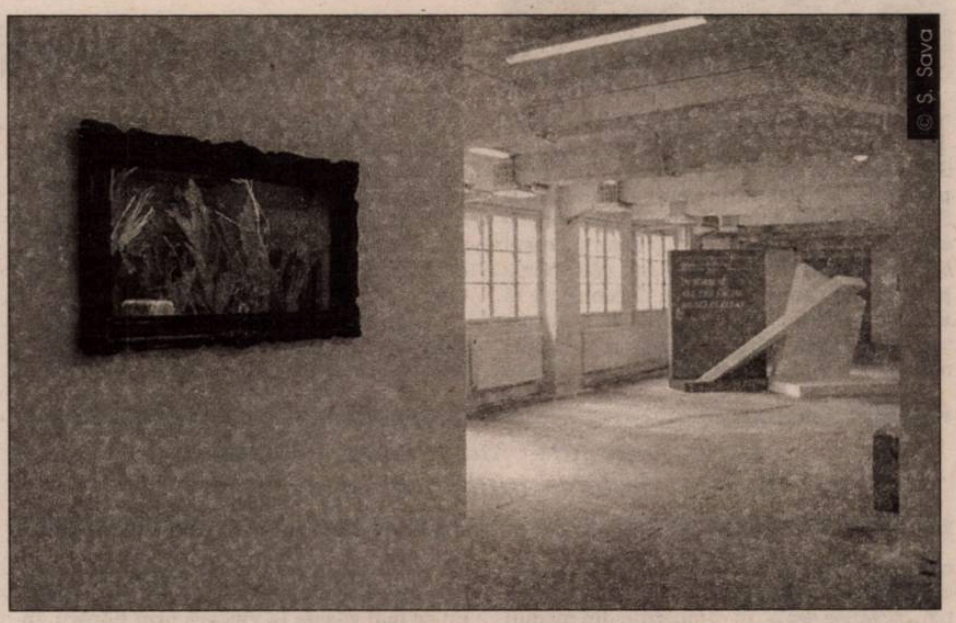

intersectează de asemenea „zona evenimentelor şi serbărilor populare cu tentă naţionalistă, organizate, printre alţii, de Laurian Stănchescu“ – aşa cum declară artista. Alexandra Croitoru a realizat o adaptare muzicală după o cugetare despre viaţă a lui Constantin Brâncuşi. Cîntecul se aude difuz în mai multe zone ale expoziţiei, iar, la un moment dat, poate deveni sîcîitor; e muzica imnului României, pe îndemnul înălţător-ironic al lui Brâncuşi: „Deşteaptă-te om / Pe drumul bun porneşte / Învinge trîndăvia şi lenea ce te opreşte / Tu ca vulturul te-avîntă spre sferele senine / Darul lumei cîntă / Uită-te pe tine!“ Brâncuşi, cel care devine la tot pasul subiect de ştiri, cel a cărui donaţie, Statul român (prin vocile unui Sadoveanu şi Călinescu) a refuzat-o în 1951, cel despre ale cărui oseminte Laurian Stănchescu spune că vor fi repatriate curînd.

Într-un loc întunecat, pe o măsuţă, într-un biblioraft, se află un interviu preluat din revista *Idea artă+societate*. Este un dialog mai vechi cu artista Ioana Nemeş, pe care scena artei româneşti a pierdut-o mult prea devreme, în 2011, la doar 32 de ani. Ea este a treia artistă despre care vorbim, prezentă la MNAC doar cu acest interviu. La o zi după deschiderea *„Good Girls“*, pe 21 iunie, a fost inaugurată în spaţiul-anexă al muzeului, Salonul de Proiecte, o expoziţie dedicată Ioanei Nemeş, *„Sometimes We Should't Pretend Everything is OK“*. Concepută de Alexandra Croitoru şi Magda Radu, expoziţia s-a concentrat asupra unuia dintre cele mai îndelungate proiecte ale artistei, seriile de „Evaluări lunare“ (2003-2011), o lucrare tranşantă care porneşte de la viaţa cotidiană, observată printr-un sistem personal de reguli şi parametri. Cînd parcurgi modurile atît de diferite în care Nemeş îşi conceptualizează propriul timp, eşti conştient că te afli în mijlocul unei drame din care tu însuţi faci parte. Sînt monumentele zilelor care trec, de culori diferite, mai vii sau mai terne, uneori transparente şi lăsate fără nici o notaţie, zile în care te reflecţi chiar tu.

Coincidenţă sau nu, un proiect curatorial care privilegiază una dintre artistele expoziţiei colective „Good Girls“ nu este deloc întîmplător. Ioana Nemeş, cu rădăcini adînci în opera unei artiste conceptuale ca Geta Brătescu, dar şi în „egografiile“ contemporane, a cristalizat timpul prin sondarea propriei subiectivităţi. „Fetele cuminţi“, cum sînt tentaţi să le numească unii critici de artă, *good girls* te plasează în mijlocul intersecţiei a numeroase drumuri artistice care au ajuns deja sau poate vor ajunge într-un punct al consacrării.

***Daria Ghiu** este critic de artă*

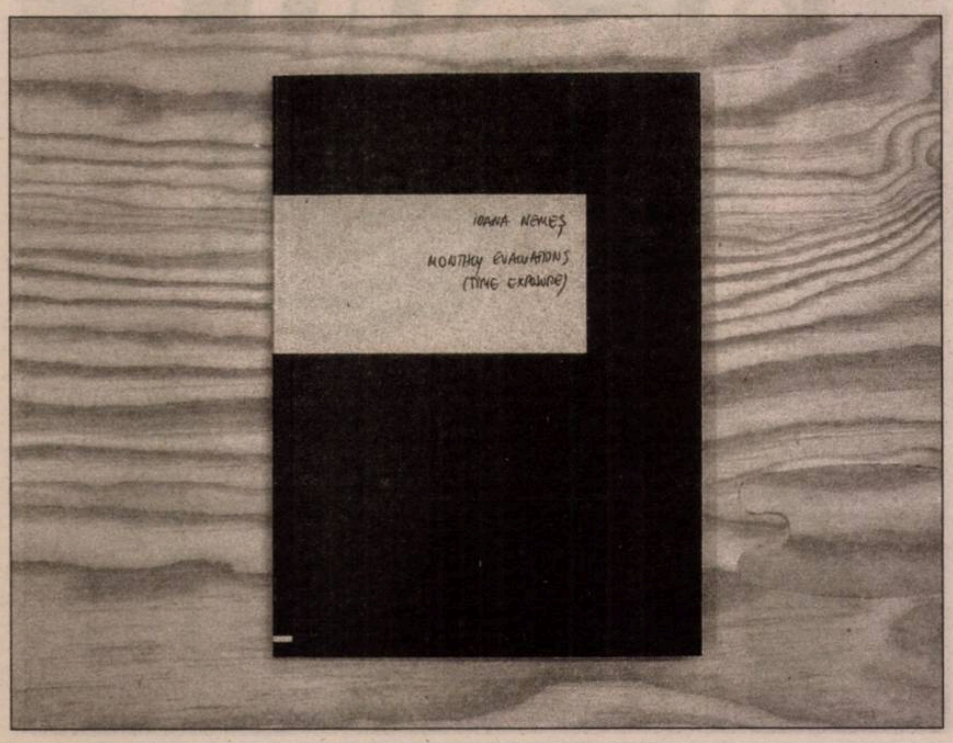

craii de burta veche

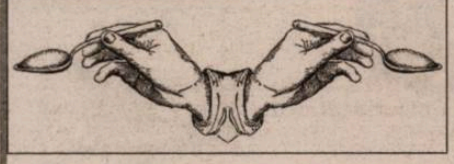

Chicken feetsy sau tocană de tacîmuri

„Sergentul nu i-a găsit pe Jones, zis «Cioclu», şi pe Ed Johnson, zis «Coşciug», din simplul motiv că cei doi se refugiaseră la o masă, în spatele zahanalei Mammy Louise, desfătîndu-se cu un *chicken feetsy* fierbinte, din tacîmuri de pasăre, orez, bame şi ardei roşii... „Cioclu“ a supt tacticos ultimul picior de pui şi a scuipat oscioarele albe, întregind grămăjoara impozantă pe care o înălţase lîngă farfurie.“ Gravedigger Jones şi Coffin Ed Johnson, detectivi newyorkezi de culoare, sînt protagoniştii polițistului *All shot up* (1960), din seria „Harlem Detective“, semnat de autorul afro-american Chester Himes, născut în Missouri, naturalizat în Franţa şi laureat, în 1958, al *Grand Prix de Littérature Policière*. *Chicken feetsy* e o reţetă tipic sudistă, născută din sărăcie, pe plantaţiile din sudul Statelor Unite.

Procuraţi patru gheare de pui, două gîturi, patru aripi, 100 gr de ficăţei, 100 gr de pipote şi tot atîtea inimi. Tocaţi două cepe mari şi doi ardei iuţi uscaţi. Tăiaţi gîturile în bucăţi. Opăriţi 200 gr de bame într-un litru de apă sărată, timp de 5 minute. Scurgeţi-le şi puneţi-le deoparte. Încingeţi într-o soteuză trei linguri de untură de raţă şi sotaţi toate măruntaiele, mai puţin ficăţeii, 10 minute. Adăugaţi ceapa şi ardeii iuţi. Lăsaţi să fiarbă 5 minute. Cerneţi deasupra două linguri de făină şi stingeţi cu 200 ml de vin alb sec. Amestecaţi temeinic. Completaţi cu un litru de apă şi lăsaţi să fiarbă acoperit, la foc mic, o oră şi jumătate.

Scoateţi carnea din tocană şi pasaţi restul de sos prin sită. Puneţi carnea înapoi în sosul pasat şi fierbeţi din nou. După 10 minute adăugaţi bamele. Fierbeţi încă 30 de minute. Adăugaţi ficăţeii, potriviţi de sare şi piper, asezonaţi cu *tabasco* şi mai lăsaţi pe foc 10 minute. Pregătiţi o garnitură simplă, din orez alb cu bobul rotund.

Amicul Dejun

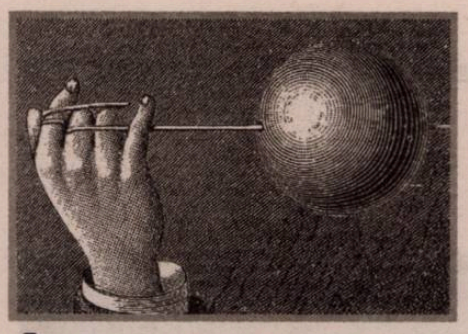

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Piraterie de stat

În luna mai, Amazon anunța că vînzările de carte în format digital au depășit, pentru prima dată, vînzările de carte tipărită. E clar, cel puțin pentru situația din SUA, că piața a suferit transformări importante. Acesta e doar vîrful, e doar succesul cel mai vizibil al unor strategii comerciale puse în aplicare deja de un deceniu. Și în Franța, guvernanții au înțeles de mult potențialul digitalizării și mizele comerciale, dar și politice ale dematerializării producției culturale. Și s-au făcut eforturi mari pentru ca produsele culturale franceze să poată intra, cu șanse egale, în competiția din mediul digital. SUA sînt deja cu (cel puțin) un pas înainte, însă nici Franța nu se lasă mai prejos. O lege foarte controversată vizează digitalizarea integrală a cărților nedisponibile, publicate în secolul al XX-lea. E vorba, de fapt, de o modificare a Codului de proprietate intelectuală pentru a permite digitalizarea, de către Biblioteca Națională a Franței, a tuturor cărților publicate în secolul trecut care nu au mai fost reeditate și nici nu se mai găsesc în librării. Reeditarea în format digital se face, conform noii legi, fără consultarea prealabilă a autorului sau a editurii. BNF va putea revinde drepturile pentru cartea digitalizată prin intermediul unei societăți colective de gestiune a drepturilor de autor, în a cărei sarcină cade și plata eventuală a deținătorului de drepturi. O listă provizorie, cu 60.000 de titluri, a fost deja publicată, dar se estimează că în cîțiva ani se va ajunge la o jumătate de milion de cărți. Sună complicat, dar nu este. Dincolo de jargonul juridic e vorba, de fapt, de locul autorului în societate.

Legea se bazează pe două principii considerate de susținătorii ei corecte și echitabile: de vreme ce cărțile respective nu (mai) sînt exploatate comercial, de vreme ce editura care le-a publicat nu le reeditează și nici nu se mai găsesc la vînzare prin librării, în sfîrșit, de vreme ce nimeni nu vrea să profite de pe urma dreptului de autor, atunci statul își arogă dreptul s-o facă.

Dincolo de jargonul juridic e vorba, de fapt, de locul autorului în societate.

Cel de-al doilea principiu, ceva mai abstract, ține de circulația operei literare: cărțile sînt destinate publicului, iar digitalizarea cărților publicate, dar care astăzi nu mai apar, din rațiuni comerciale, le prelungește viața, le apropie de alți cititori.

Pare frumos, aproape utopic, dar nu e nici o surpriză că foarte mulți autori se opun acestei legi și mai ales schimbării de paradigmă pe care o produce. E un fel de piraterie de stat – scrie într-o petiție împotriva legii, inițiată de o rețea vastă de autori din toate domeniile.

Desigur, scriitorii sau deținătorii drepturilor de autor pot, fiecare în parte, să se opună publicării operei/operelor lor în format digital. Pe site-ul proiectului (http://relire.bnf.fr) există niște documente explicative, precum și formulare ce trebuie completate pentru fiecare titlu în parte. *Le Nouvel Observateur* a realizat o anchetă în rîndul autorilor vizați de această lege. François Cavanna, un scriitor prolific, autor a zeci de romane și volume de sketch-uri umoristice, are 12 titluri care apar pe lista realizată de BNF. Ele au apărut prin anii '80-'90 și n-au mai fost reeditate. Cavanna va trebui, acum, să completeze 12 formulare, să scrie și să semneze 12 declarații în care atestă calitatea de autor, să atașeze fiecăruia dintre cele 12 dosare cîte o copie după actul de identitate și să trimită totul, prin recomandată, la BNF. Cavanna are 90 de ani și nu folosește computerul – a aflat cu totul întîmplător despre lege și despre lista online a cărților indisponibile, ce urmează să fie digitalizate. Dar el este un caz special – spun susținătorii, tot mai puțini, ai legii. Faptul în sine că autorii vizați sînt acum ei înșiși obligați să se adreseze BNF pentru a fi scoși de pe listă reprezintă o încălcare gravă a Convenției de la Berna (cu privire la protejarea operelor literare).

Reproșul major e legat, pînă la urmă, chiar de pertinența legii. Căci avem de-a face cu o privatizare a domeniului public. „De ce e nevoie ca drepturile să aparțină tuturor, în beneficiul cîtorva?" se întreabă Yal Ayerdhal, autor de romane SF și unul dintre inițiatorii petiției împotriva legii. De ce aceste cărți vor fi exploatate comercial de BNF în formatul digital, în loc să fie distribuite gratuit – pentru a pune în acord motivația cu efectele legii? BNF se găsește, într-adevăr, într-o situație de monopol, ea devenind unicul intermediar în vînzarea producțiilor literare respective.

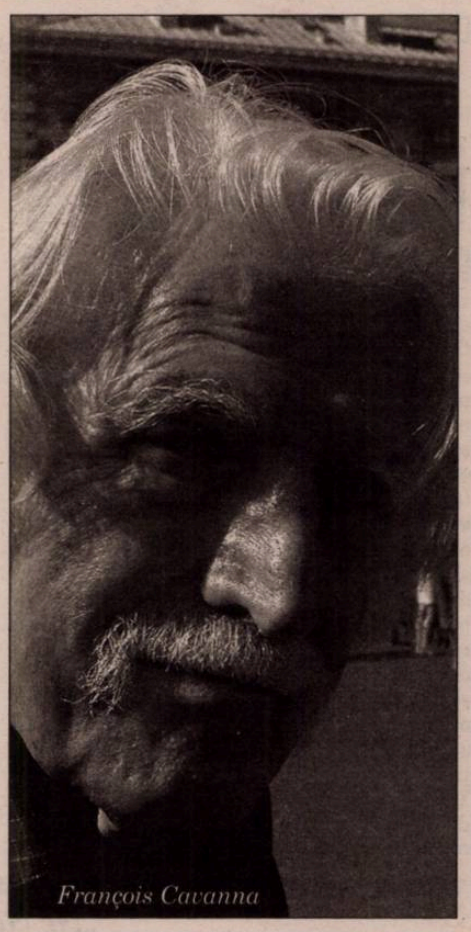

François Cavanna

PUBLICITATE

PUBLICITATE

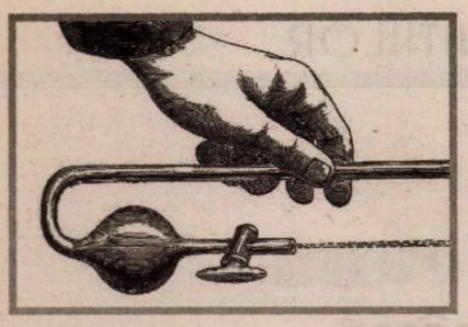

Oana STOICA

rosencrantz & co

Viaţa ca o furie

● *LSD theatre SHOW*, de Christopher Durang, regia: Horia Suru, scenografia: Marian Vasii, cu: Isabela Neamţu, Matei Chioariu. O producţie Doctor's Studio. Godot Café teatru.

Dramaturgii americani (dar nu numai) dezbat de ani buni una dintre problemele omenirii contemporane: alienarea urbană. Metropola ca sursă de boală, cu efecte dezastruoase asupra psihicului uman: însingurare, depresie, isterie, dependenţe, consumul excesiv ca soluţie pentru umplerea golului identitar. Omul urban trăieşte dezarmonic, şi asta îi afectează grav mentalul şi îi pulverizează identitatea. Scrisă în 1987 (ceea ce face ca anumite referinţe să fie depăşite, de exemplu, cea la Maica Tereza), piesa lui Christopher Durang, *Laughing Wild* (cu titlul schimbat în spectacolul de la Godot – *LSD theatre SHOW*, iniţialele marchează cele trei părţi ale textului, *„Laughing Wild"*, *„Seeking Wild"*, *„Dreaming Wild"*) urmăreşte derapajul psihic al unei femei isterizate de uniformizarea prin consum şi al unui bărbat care nu-şi poate stăpîni furia, în ciuda practicilor gîndirii pozitive pe care le aplică. Instabilitatea lor este în mai mare măsură emoţională decît psihică, mecanismul urban le fragilizează afectele pînă devin un pachet de nervi. Textul jonglează cu monoloage şi scene în doi, cu viziuni subiective asupra realităţii şi obsesii care se prelungesc în oniric, însă scriitura este frustă, ironică, replicile sînt ascuţite şi au umor, vizează mai degrabă grotescul decît lirismul.

O dispută la supermarket – Femeia îl loveşte pe Bărbat din cauză că i-a obstrucţionat drumul spre mult dorita conservă de ton – declanşează o serie de incidente (taxiul pierdut „la mustaţă" sau agresivitatea şoferului de taxi, probleme cotidiene recognoscibile în orice peisaj urban, inclusiv în România) şi pusee isterice care conduc spre un dezastru inevitabil. Femeia acuză pierderea sensului vieţii. Bărbatul este şi el în derivă, prins între furia indusă de societate şi zenul autoproclamat. Frustrările zilnice percepute hiperbolic angoasează personajele, care reacţionează într-un *crescendo* agresiv. Simbolurile comsumismului – de tot felul – se transformă în fixaţii. Supermarket-ul, industria media cu eterna Oprah, rigiditatea Bisericii în problema SIDA şi a sexualităţii, pozitivismul şi practicile de autocontrol sînt factori de presiune care sufocă identitatea şi izolează individul. Pe măsură ce reperele existenţei devin vandabile pe scară mare, omul se depersonalizează. Christopher Durang previziona în acest text apariţia omului-marfă, pe care dramaturgia actuală (de la Rodrigo García şi al său *Ronald, clovnul de la McDonald's* încoace) îl are ca personaj principal.

© A. Andries

Spectacolul lui Horia Suru îmbracă maladia metropolitană în forma cea mai vizibilă a consumului – media. Expunerea în showurile de televiziune a anxietăţilor, a falselor miracole, valorificarea senzaţionalului fabricat sînt parodiate exploziv, pînă la absurd. Demenţa urbană este exhibată purulent, prin toate mijloacele media. Ostentativitatea depresiei şi a obsesiilor are legătură cu nocivitatea societăţii de consum, dar şi cu pierderea intimităţii şi corolarul său, imposibilitatea de a te individualiza în jungla urbană. Cele două personaje-entertaineri îşi expun anxietăţile într-un show cu un public real. Nebunia vinde, omul dezaxat este clovnul modern. Regizorul italian Pippo Delbono foloseşte infirmităţile fizice sau retardul actorilor săi, în spectacole, dar o face pentru a demonta ipocrizia socială. La nivel de masă, televiziunea exploatează suferinţa ca marfă, pentru profit. Christopher Durang se referă la a doua variantă. Parodierea talk-show-urilor – cu agresivitate şi absurd – permite crearea unor supape pentru frustrările personajelor. Uciderea, măcar imaginară, a modelelor contemporane (Oprah), care concentrează atît afecţiunea, cît şi ura publică, are efectul unul antidepresiv puternic. Otrava răzbunării şi celebritatea de 15 minute *(via* Andy Warhol) sînt sublimate în acelaşi „medicament".

Pe măsură ce reperele existenţei devin vandabile pe scară mare, omul se depersonalizează.

Spectacolul de la Godot este zgomotos şi dinamic ca un show TV „adevărat". Panourile luminate din fundal orbesc mai mult decît expun, şi asta este în spiritul consumului media, generat de strălucire, nu de substanţă. Isabela Neamţu creează o femeie nevrotică – poate un pic prea isterică încă de la început –, care îşi trăieşte cu voluptate şi dramele, şi frustrările şi, mai ales, gloria şi răzbunările imaginare. Există o plăcere a nefericirii, pe care personajul nu o afişează explicit, dar care se resimte printre crizele de nervi. Actriţa a mai jucat acest rol într-un spectacol al Teatrului Tineretului din Piatra Neamţ (cu un titlu apropiat de cel original, *Rîs nervos)*, în regia lui Szabo K. Istvan, avîndu-l partener pe Cezar Antal. Personajele din cele două spectacole sînt diferite, cel de la Piatra Neamţ era mai introvertit, povestea sa era mai mult dramatică decît comică, avea o gradaţie a demenţei care se acumula în timp. La Godot, personajul este exteriorizat, frustrările explodează zgomotos, toate odată, ca şi cum nu ar mai fi putut fi reţinute nici o clipă. Partenerul ei, Matei Chioariu, funcţionează în contrapunct. Bărbatul (interpretat de autorul însuşi, în SUA, în buna tradiţie a actorilor-dramaturgi care încearcă personajul pe propria piele) este un tip calm. Aparent calm. Discursul lui începe liniştit şi sfîrşeşte în spume, iar şi iar, la nesfîrşit, deşi recită în minte (voce din *off)*, cu falsă credulitate, litaniile tîmpe ale teoriilor despre gîndirea pozitivă şi autosugestie, în timp ce cîntă pasaje calmante de muzică clasică. Furia lui comică este imaginea reverberată a unui eşec. Societatea îl scoate din minţi şi el ratează reprimarea aversiunii faţă de... toată lumea. Masca este una a toleranţei, dar de sub ea ţîşneşte revolta faţă de infirmităţile societăţii. Actorii se folosesc de toate posibilităţile unui show: cîntă, dansează, sparg convenţia de spaţiu, implică publicul în spectacol. Desigur, este un mod de *captatio benevolentiae* pentru un public care vine la café-teatru, cu posibila aşteptare de a fi „întreţinut", dar conceptul de spectacol, ca show (TV, dar nu neapărat) susţine plauzibil această formulă. De altfel, autorii declară public: *„LSD Theatre Show* nu este teatru. Este spectacol."

Ca orice poveste americană, piesa lui Christopher Durang are un final aparent optimist, doar că cei doi nu au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi, ci au venit, separat, să-şi găsească sensul vieţii la Harmonic Convergence în Central Park. Ironia dramaturgului este acidă. Ca orice altceva, în societatea de consum, sensul vieţii este o marfă. Ea se poate dobîndi prin cîteva meditaţii. Pînă la primul acces de furie.

© D. Muscalu

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

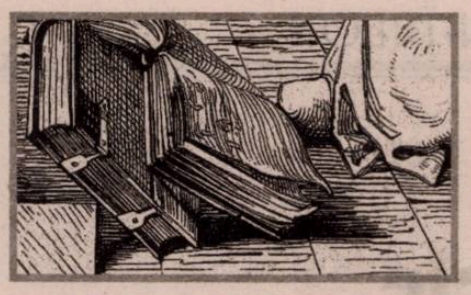

Simona SORA

biographiti

Din partea mexicană a planetei Pământ

Literatura nu e niciodată inocentă – spune Roberto Bolaño, în *Detectivii sălbatici* –, ea e, de cele mai multe ori, o punere în scenă a unui prezent-trecut, o butaforie în care personajele, măști mai mult sau mai puțin reușite, mimează senzații, gînduri, sentimente pe care altcineva și le imaginează. Literatura nu e niciodată inocentă pentru că, în loc să fie ceea ce ar putea fi – descrierea unei dispariții, intervalul neliniștitor dintre pierderea și regăsirea coerenței „poveștii" –, ea vrea să fie chiar apariția vieții, o prefăcătorie care, dublînd nimicul, îl privează, în plus, de demnitate. Ca să existe cu adevărat – spune Bolaño, la fel cum au spus-o Kafka, Blanchot sau Pascal Quignard, între alții –, literatura nu poate povesti decît propria ei dispariție, momentul evanescent în care tot ce pare viață se dizolvă în tot ce pare literatură, fără premeditare, fără scop, fără sens. Între cele două dispariții simultane, se produce, inevitabil, și dispariția cititorului, dizolvarea lui fatală uneori în viață, alteori în literatură.

De asta e și atît de greu să scrii despre „literatura disperată", despre viața sau despre cititorii lui Bolaño. Cărțile lui sînt, la zece ani de la moartea acestuia, recompuse și recitite (așa cum și-ar fi dorit Cortázar cu *Rayuela)* din toate direcțiile posibile; viața lui e urmărită cu lupa – din Chile (de unde a plecat devreme și unde s-a întors tîrziu și pentru puțină vreme) în Mexic (unde și-a trăit tinerețea poetică și unde a încercat, împreună cu așa-zișii infrarealiști, să zboare creierii culturii oficiale), apoi la Barcelona, unde a și murit, prea devreme. Și cititorii lui Bolaño sînt o specie aparte. Dacă-i dăm deoparte pe cei atrași, fără să știe de ce, de gloria postumă a scriitorului chilian, dar și pe aceia hiperconștienți, cei care au contribuit decisiv la această gloriolă (și care suferă uneori de *bolañită*, inflamare tratabilă), rămînem cu „cititorul disperat", acel cititor care se știe el singur suficient de bine. E acel cititor care citește toate cărțile unui scriitor, își dă ultimii bani pe cîte-o carte și e *întotdeauna* de cealaltă parte a paginii ce tocmai se scrie; pe acesta, uneori, scriitorul îl și descrie, pentru conformitate.

Cititorii disperați sînt ca minele de aur din California.

Literatura nu poate povesti altceva decît propria ei dispariție – pare să spună Bolaño în ultimele lui două cărți – iar căutarea ei inutilă nu e decît o formă de proliferare, de întindere orizontală pe sute și sute de pagini transparente. În *Detectivii sălbatici* se povestește, e drept, mai degrabă despre dispariția a doi poeți – Arturo Belano și Ulises Lima, plecați amîndoi în căutarea adevăratei „mame a poeziei mexicane", suprarealista Cesárea Tinajero, pe care o și găsesc, în deșertul Sonora, în pielea unei matroane de peste 120 de kg. Poezia însă poate lua orice formă! Căci, în timp ce poeții dispăruți o caută pe suprarealista expandată, ei sînt, la rîndul lor, urmăriți (de toți cei care i-au cunoscut, i-au iubit, i-au detestat) și descriși în cele mai incredibil de minuțioase fețertul Sonora: „...există o literatură pentru starea de disperare. Așa ceva au vrut să scrie Ulises Lima și Belano. Gravă greșeală... cititorii disperați sînt ca minele de aur din California. Mai devreme sau mai tîrziu nu mai produc... Nu poți să trăiești disperat toată viața, corpul sfîrșește prin a ceda, durerea ajunge să fie insuportabilă, luciditatea se scurge în jeturi mari și reci... În fond, această literatură deziluzionată, plină de arme albe și de mulți Mesia spînzurați nu reușește să-i ajungă la suflet așa cum reușește o pagină senină, o pagină gîndită, o pagină perfectă din punct de vedere tehnic!... Nu vlăguiți filonul! Umilință! Căutați, plecați pe meleaguri necunoscute!" Sfatul arhitectului nebun e înțelepciunea însăși: exilul și clasicizarea cu orice preț. Bolaño l-a ascultat, fără îndoială.

În literatură însă – va spune Bolaño –, clasicizarea veritabilă nu e posibilă nici măcar postum. La fel ca acești doi poeți disperați, bîrfiți în lipsă de întregul Mexic literar și prea puțin iubiți de femeile pe care le-au adorat, literatura are nevoie de disperare, de frondă, de avangardă continuă. Manifestele suprarealiste dezgropate de capii mișcării „realist viscerale" nu sînt altceva decît dinamitări definitive ale culturii oficiale, în tot ce are ea mai bun, mai așezat, mai clasic. În acest sens, *Detectivii sălbatici* este un manifest de avangardă, însă unul care n-a mai fost îngropat (căci avea prea multă forță); dimpotrivă, a fost aplaudat, premiat, canonizat și – răzbunarea supremă a culturii oficiale! – tradus în toate limbile pămîntului.

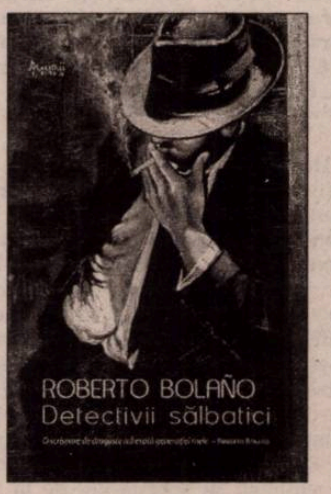

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Darwinism

● Lucian Ban & Mat Maneri, *Transylvanian Concert*, ECM, 2013.

Din existența „conceptului" Lucian Ban putem deriva o serie de concluzii, după cum urmează:

a) Lucrurile se fac în altă parte, nu în România. Eventual, României i se dau înapoi unele drepturi de concesionare emoțională, la inițiativa bunuluisimț al celui care face pomenitele lucruri sau prin interesul acestuia pentru a exploata zăcăminte cu care noi nu știm ce (și cum) să facem – o variantă spirituală a unei situații de tip Roșia Montană. Din fericire, proprietatea intelectuală nu e la fel de consumabilă ca zăcămintele fizice, așa că existența albumului *Transylvanian Concert* aduce beneficii întregii planete muzicale, fără a ne știrbi bogăția. Poate și pentru că a plecat la New York, adică în capitala jazz a lumii, cu bursă, și nu fugărit de paznicii verticalității morale de altădată, Lucian Ban nu se uită înapoi cu mînie, ci cu conștiința avantajului de a aparține mai multor lumi simultan (să notăm totuși că, în schimb, mentorul său – clujeanul Gyorgy Zsolt – a prins zile mai grele, din obrăznicia de a-și iubi hobby-ul mai mult decît pe sine).

b) Jazzul se face și se desface la New York, degeaba ridicăm noi în slăvi jazzul scandinav. Aici m-aș certa totuși puțin, dar o fac dintr-un spirit dilematic de chestionare a autorității și din dorința de promovare a devierilor creative; căci, dacă mă uit strict în cărțile de istorie și la vinișoarele tulpinii principale a jazzului, New York-ul rămîne centrul incontestabil, deopotrivă spiritual și logistic, al genului. Simpla prezență a lui Lucian Ban pe trotuarele acelea îl impregnează cu idei, îi deschide oportunități, îi pune la dispoziție vecini de bloc care pot improviza între două țigări jumătate de album de nivel ECM. Pe materialul de față, New York-ul i l-a pus la dispoziție pe violistul/violonistul Mat Maneri (fiul saxofonistului Joe Maneri) care l-a însoțit pe Ban și la Cluj, în prezentarea performance-ului cinemuzical *Tarkovsky Redux*, pus la cale de Teatrul Maghiar în preajma TIFF-ului din 2012. Brooklyn-ezul e mult mai mult decît acompaniament pe acest material, ba chiar pe unele părți îl pune în umbră pe pianistul „nostru" – avantaj ce i-l conferă și instrumentul, cu un sound mult mai penetrant decît al pianului. Aș îndruma spre piesa „Not That Kind of Blues" ca exemplificare, unde pianistul are nevoie de momente solo pentru a ieși de sub dominarea lui Maneri. În schimb, pe alte porțiuni, precum „Monastery", reușește să se exprime de la egal la egal în duelul-duet, un format ce pare să-i fie drag lui Lucian Ban.

c) Muzica intuitivă făcută în popor de oameni fără școală și muzica științifică făcută cu truda metodică a intelectului nu vin din lumi diferite, de la specii diferite. Sînt deja cîteva săptămîni de cînd recenzez materiale ce oferă folclor de-al nostru reîmpachetat în structuri calculate: A Hawk and a Hacksaw, Imago Mundi, iar acum concertul de față – încă unul din șirul de materiale prin care Lucian Ban aruncă în aceeași oală ingrediente muzicale de pe continente diferite, din lumi care nu s-au prea intersectat. Despre experimentele precedente cu *Enescu Re-imagined* sau *Romanian-American Jazz Orchestra* s-a tot scris, așa că le pomenesc aici doar pentru a sublinia tenacitatea pianistului în a exploata această nișă exotică. Cercetările pe care i le-a ocazionat exilul la New York i-au sugerat, pare-se, că acesta e mecanismul de bază al darwinismului muzical.

d) O expediție de succes pe Marte e posibilă. Copilărind, la rîndul meu, prin arealul geografic al comunei Teaca, nu cred că exagerez în a spune că distanța din satul copilăriei lui Ban pînă în Brooklyn, și în catalogul casei de discuri ECM, e comparabilă – emoțional, spiritual, conceptual – cu cea de la Pămînt la Marte. Întrebînd sătenii din împrejurimile pomenitei comune cine este Lucian Ban, ți se răspunde, în vastă majoritate, prin ridicări în umeri, într-o oarecare minoritate – prin faptul simplu că „a fugit în America" și poate două-trei guri ar avea datele necesare să afirme că e un fiu al satului, devenit un valoros pianist din jazzul contemporan.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

ce mai spune

Vava ȘTEFĂNESCU

„Go global or die"

Între 8 și 13 septembrie, facem la Centrul Național al Dansului (dar nu toate producțiile se vor juca la noi, unele se vor desfășura acolo unde au fost produse) un *showcase* – o prezentare de spectacole de dans, teatru independent și multimedia – adresat unor programatori și critici străini care vor să știe mai multe despre scena mai puțin *mainstream* din România. N-are un titlu – informal i-am putea spune „Bucharest Meetings". Din rațiuni exclusiv financiare, anul acesta vor fi doar producții din București, ale unor artiști cu formații și experiențe diferite, unele foarte proaspete, altele cu ceva „vechime", nu doar un stop-cadru al ultimelor 12 luni: *Realia* lui Farid Fairuz, *Dance a Playful Body* și *Despre tandrețe* ale Andreei Novac, *Zic Zac* – cu care debutează în dans Andrea Gavriliu, *Familia Offline* a lui Radu Apostol și a Mihaelei Michailov, *ForTheWin* a lui Bogdan Georgescu, spectacole de Gianina Cărbunariu, Peca Ștefan și Andreea Vălean – nu sînt lucruri pe care le vezi de obicei laolaltă în programul vreunui festival internațional din România, dar au mari șanse de a împărți același afiș al unui eveniment din străinătate. Arta contemporană românească are o nevoie vitală de oglinda internațională, iar de asta nu se prea ocupă nimeni, din păcate.

De aceea, nu facem, de fapt, încă un festival independent în București, încercăm să deschidem porțile – un fel de *go global or die*. De ce se ocupă un Centru al Dansului și de teatrul nou, și de performance-ul multimedia? În primul rînd, distincțiile de gen nu sînt chiar atît de funcționale, avem preocupări și practici comune, „împărțim" artiști, spații și spectatori.

Căci invitaților străini le facem cunoștință nu doar cu scena independentă, ci și cu publicul nostru. Pe care-l așteptăm la spectacolele din *showcase*.

***Vava Ștefănescu** e coregrafă și dansatoare. Este director artistic al Centrului Național al Dansului București.*

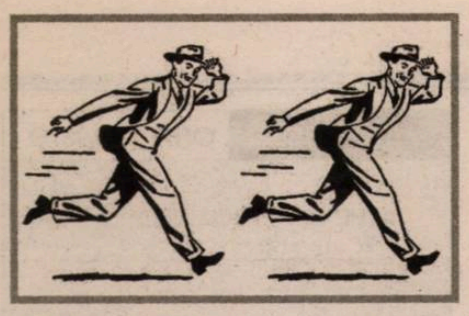

Andrei GORZO

dilematograf

Țăndări de fetișizat

● ***The Grandmaster / Yi dai zong shi* (China, 2013), de Wong Kar-wai.**

În ceea ce privește genul, noul film al lui Wong Kar-wai, *The Grandmaster,* e simultan un film de kung fu, o biografie romanțată și o melodramă istorică elegiacă. Dar structura sa epico-dramatică e surpată în o mie și una de țăndări decorative. Unele dintre acestea sînt glorios-fetișizabile. De pildă, o secvență plasată pe un peron de gară e o chintesență de *glamour* cinematografic *old style* – ca o Asia-*fantasia* de Josef von Sternberg, dar cu o Marlene Dietrich kung fu-istă. Aspectul scenografic al gării este unul de lucru construit în studio. Eclerajul e de catedrală. Cei mai estetici vălătuci de fum imaginabili se contopesc cu cea mai estetică ninsoare artificială. Eroina (Zhang Ziyi) poartă un palton de anii '30, cu multă blană în guler și în mîneci. Și, în timp ce ea-și măsoară kung fu-ul cu al unui bărbat, un tren aparent interminabil trece în trombă pe lîngă ei. Calitatea de arte a artelor marțiale e subliniată apăsat în cel puțin alte două secvențe de duel. În cea dintîi, un maestru apucă o prăjitură între degete și îl provoacă pe altul să rupă o bucățică din ea. În cea de-a doua, miza duelului este ferirea mobilei înconjurătoare – primul care sparge ceva a pierdut. Alte lupte sînt mai brutale, iar metoda de prezentare, întotdeauna fragmentară, combină accelerarea turbionantă a mișcărilor cu prelingerea lor încetinită, în special în momentele cînd o lovitură își atinge ținta. Dar nu numai. Wong Kar-wai poate opri în loc o luptă, pentru a se concentra, în plan-detaliu, pe o picătură de ploaie care sparge suprafața unei bălți sau care atîrnă din borul elegantei pălării purtate de unul dintre combatanți. Chiar și cînd nu se luptă – chiar și cînd nu fac decît să stea –, actorii sînt adesea filmați în ralanti, care poate fi fluid, sacadat, blurat... De asemenea, ei sînt adesea filmați prin apele tulburi ale cîte unui ochi de geam prăfuit sau înghețat, sau prin partițiile și aperturile amenajate în ecran cu ajutorul unui (la fel de von-sternbergian) bricabrac scenografic. Alteori, lumini provenite din surse indeterminabile se plimbă pe fețele lor. Parcă ar trăi într-o bulă. *The Grandmaster* nu-i atît o biografie romanțată, cît o reverie *d'auteur* pe teme inspirate din viața maestrului Ip Man (1893-1972).

În mod inevitabil, Ip Man (Tony Leung) e mai inserat în istorie decît eroii celorlalte filme ale lui Wong (iar recunoașterea acestei inevitabilități pare să fi inspirat unul dintre laitmotivele filmului: mai multe scene se termină cu facerea unor fotografii de grup – cu momente care, așadar, devin istorie): după invazia japoneză din 1937, protagonistul a refuzat să colaboreze cu ocupantul, iar în următorii ani a pierdut totul – mai întîi avere, apoi soție și copii –, pentru ca în 1949, cînd Partidul Comunist a venit la putere în China, să se autoexileze la Hong Kong. Dar mai nimic din toate acestea nu e dramatizat (nici măcar moartea soției și a copiilor). Istoria e o perindare de filmulețe de arhivă, de *voice-over*-uri care fac rezumate, de texte scrise care vin cu alte rezumate – umbre pe pereții bulei. Pe de altă parte, ea se strecoară, sub forme alegorice, în melodrama kung fu care se joacă între pereții respectivi. În

1936, Ip Man preia ștafeta oferită cu generozitate de un mare maestru venit din nord, al cărui vis este să pună astfel capăt rivalității kung-fu-istice cu sudul lui Ip Man, unind tradițiile; vis de care se va alege praful odată cu invazia japoneză și cu autoexilul lui Ip Man la Hong Kong (adică și mai la sud). Mai mult decît atît, la moartea generosului maestru, propria lui moștenire, constînd din cele două stiluri de kung fu pe care le-a unit, se împarte între propria fiică (stăpînă pe unul dintre stiluri) și dușmanul ei de moarte (un discipol trădător, care-l stăpînește pe celălalt). Dedicîndu-se răzbunării, fiica va refuza atît măritișul, cît și deschiderea unei școli în care să-și dea mai departe arta: va refuza, sub orice formă, continuitatea – ideal căruia Ip Man (iubind-o ani întregi fără speranță) îi rămîne dedicat. La final, muzica lui Morricone din *A fost odată în America* e chemată să proclame, cu autoritatea ei de acolo, că viața nu e altceva decît un șir de pierderi. Dar autoritatea ei de acolo e dată și de structura epico-dramatică a filmului respectiv – nici ea chiar beton, dar incomparabil mai solidă decît a lui *Grandmaster*. Lipsa acestui tip convențional de soliditate poate fi privită ca un merit al filmului lui Wong: poate fi pusă pe seama unui postmodernism înțeles ca *heap of broken images* – citate *(A fost odată în America)* și autocitate (iubirea nedeclarată din *In the Mood for Love)*, emoție devenită accesibilă numai prin împrumut sau prin asociere. Dar *The Grandmaster* arată a ceea ce este: versiunea de două ore (pentru Occident) sau de două ore și zece minute (pentru China) a unui montaj inițial de patru ore, din care au rămas cioturi de subploturi incomplet extirpate – secvențe și personaje care nu se duc nicăieri. Dat fiind că metoda lui Wong este să-și descopere filmul la montaj, din multele ore filmate la libera inspirație, nu-i exclus ca varianta de patru ore să nu se fi adunat nici ea, din punct de vedere convențional-narativ. După cum e de avut în vedere și prezența cenzurii chineze (cu o presupusă bilă albă pentru naționalismul antijaponez al protagonistului, dar nu neapărat și pentru circumstanțele stabilirii lui la Hong Kong). Nu vom afla prea curînd. ■■■

PUBLICITATE

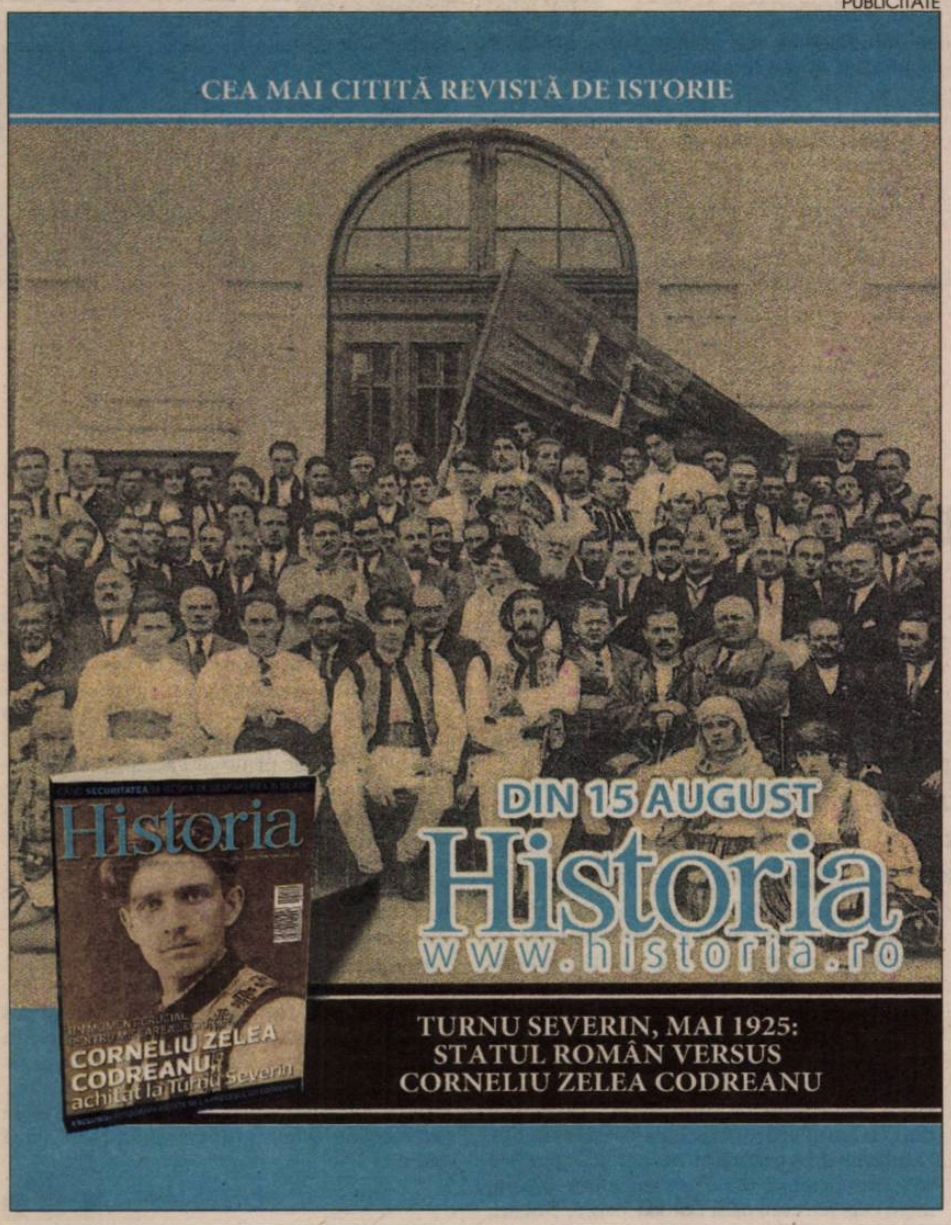

PUBLICITATE

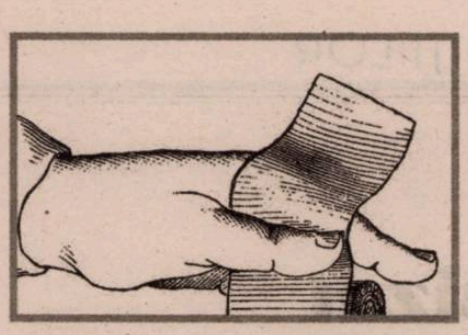

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cuvinte care se micşorează

Un lucru cunoscut şi studiat de lingvişti e acela că, în orice limbă, sensurile unor cuvinte se degradează faţă de ceea ce au însemnat în limba de origine sau la formare. Cîteva exemple din limba română spun cîte ceva despre ceea ce sîntem şi istoria care ne-a adus aici.

Acum cîţiva ani, pe cînd filmam în Republica Moldova un material pentru ARD, televiziunea germană, am dat peste o anecdotă care ne serveşte. Dirk Schraeder, jurnalistul cu care am lucrat, avusese o filmare la ceva asemănător cu un colhoz – sau CAP –, în care fusese stînjenit de zgomotul făcut, afară, de un utilaj agricol. Fiindcă avea probleme cu sunetul, Dirk a ieşit, la un moment dat, din incintă; a descoperit, pe ogor, un tractor care ara în legea lui, pe scaun cu un rus aflat într-o stare de stupoare alcoolică. Rusul dormea cu capul pe volan, cît timp tractorul parcurgea o lungime de ogor, se trezea să întoarcă maşinăria, după care adormea din nou. Dirk a luat-o la trap către tractoristul plin cu vodcă, după care a încercat să-i explice, mai mult ţipînd şi prin semne, că trebuie să oprească drăcia pentru ca să poată lua interviul. Cetăţeanul tractorist a ridicat oarecum capul de pe volan şi s-a răstit la el: „Ia rabotaiu! Ia rabotaiu!“

Nu trebuie să ştii ruseşte ca să înţelegi că tractoristul deranjat răspunsese ceva de genul: „Lasă-mă-n pace! Nu vezi că muncesc?“ Hilarul vine însă din faptul că, pentru neamţ, ca şi pentru noi, ceea ce făcea tractoristul putea fi cu greu numit muncă.

Limba română e însă de altă părere, ca să spun aşa. *A roboti* are la noi sensul de lucrare intensivă, treabă continuă pe lîngă casă. Dicţionarul Explicativ arată că se leagă oarecum de agricultură, ocupaţie a slavilor, prin intermediarul *robotă* sau *robot*, care era un fel de clacă prestată de ţăranii săraci în folosul boierului.

E adevărat, în română mai există un *robot*, cel de bucătărie, care vine tot din slavă, dar prin intermediul francezei. În franceză a ajuns de la un ceh despre care aţi auzit, Karel Čapek, care l-a folosit pentru prima oară cu sensul actual, într-o piesă de teatru pe nume *R.U.R.*, scrisă în 1920. S-ar zice deci că şerbii de pe vremuri făceau treburi de roboţi casnici sau agricoli şi că ne-au lăsat în română un sens intensificat al muncii, care, apropo, e şi ea de origine slavă, de la *monciti*, la fel ca treaba *(trĕba)*.

De regulă, însă, cuvintele se micşorează cumva. Una din poveşti începe în galantarele goale din alimentarele lui Ceauşescu, unde se lăfăiau acele perechi de pui malnutriţi la pungă, pe nume Fraţii Petreuş. Unii dintre noi îşi mai amintesc că, înainte de a deveni hrană costelivă, Fraţii au fost o pereche de rapsozi maramureşeni, dintre care unul cînta la o chitară ţinută în braţe, vertical, cu un acordaj atipic, major. Acest gen de instrument se numeşte, în Ardeal, *zongoră*, şi are corespondentul maghiar *zongora*. În patria lui Liszt, cuvîntul desemnează însă chiar pianul lui Liszt, iar asta spune multe despre ceea ce am putea numi resursele logistice ale rapsozilor ardeleni, oricum ar fi arătat instrumentul cu trei picioare şi clape înainte de 1700, data la care se spune că l-a adus la o formă apropiată de cea din prezent un italian pe nume Bartolomeo Cristofori.

„Lasă-mă-n pace! Nu vezi că muncesc?“

Pe lîngă pianul ajuns pe-aici zdrăngănind rudimentar, maghiara ne-a mai făcut cadou şi cuvîntul *beteag*, al cărui corespondent, *beteg*, înseamnă în ungureşte bolnav. Sensul originar se păstrează, tot în Transilvania, dar în româna standard definiţia se referă la infirmitate, nefuncţionarea unuia din membre, probabil singurul fel de boală remarcat şi admis în societatea rurală de la noi.

Importuri de acest fel vin din toate limbile. Folosit azi incorect-glumeţ, ca un fel de formă arhaică a lui politică, *politichie* e de fapt un cuvînt diferit, care vine din neogreacă *(politikí)* şi înseamnă abilitate, iscusinţă, însuşirea celui capabil de a face manevre, fără legătură neapărată cu ocîrmuirea. Bulgarii ne-au dat şi ei *maghernița*, dar, la origine, *magernica* însemna nu o construcţie dărăpănată şi sărăcăcioasă, ci ceea ce numim trapeză sau refectoriu, adică bucătărie/sală de mese mănăstirească. Lucru de care, apropo, puteţi să vă convingeţi la Sofia, unde există un restaurant cu acest nume, care se laudă cu meniul compus din bucătăria nu ştiu cîtor mănăstiri bulgăreşti.

Ar mai veni la rînd şi aşa-numitele dublete semantice, cuvinte latine care au dat doi descendenţi, prin două filiere de import. *Pavimentum* a dus, ca neologism importat din franceză, la *pavaj*, dar pe filiera veche, directă, s-a transformat în *pămînt*. *Monumentum* duce la *monument*, neologismul provenit tot din franceză, dar iniţial a dus la mult mai umilul *mormînt*. Există şi cuvinte formate în română, ca *golan*, care şi-au pierdut sensul original, de „sărac, fără haine“, pentru a căpăta conotaţii peiorative.

Toată înşiruirea de mai sus e, desigur, anecdotică. Nu am nici un fel de pretenţii ştiinţifice în privinţa ei, dar un studiu serios despre cariera cuvintelor în română ar putea da indicaţii foarte interesante, chiar dacă nu prea măgulitoare, despre o istorie pe care ne-am obişnuit să o vedem altfel, prin personalităţi eroice de manual şcolar.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

trecerea prin reviste

● THE NEW YORK TIMES
26 august

Cartea este intitulată *The Private War of J.D. Salinger* (Războiul personal al lui J.D. Salinger) şi promite dezvăluiri despre biografia puţin cunoscută a celebrului autor american. Autorii biografiei, Shane Salerno şi David Shields, au stat de vorbă cu membri ai familiei, cu prieteni apropiaţi, cu tot felul de oameni din anturajul lui Salinger: vecini, foste amante, tovarăşi de luptă din cel de-al Doilea Război Mondial, editorii săi, redactorii de la revista *The New Yorker*, în care a publicat numeroase nuvele.

Autor prolific, Salinger a devenit celebru după publicarea, în 1951, a romanului *De veghe în lanul de secară*. A ştiut şi a vrut întotdeauna să se ţină departe de public, nu a devenit niciodată o vedetă literară. De la începutul anilor '60 şi pînă la moartea sa, în 2010, a trăit izolat, într-un mic orăşel din New Hampshire.

Publicarea acestei biografii la doar trei ani de la moartea sa reprezintă o performanţă în sine: cei doi autori ai cărţii au reuşit, într-un timp destul de scurt, să se documenteze cu privire la parcursul biografic al misteriosului scriitor. Printre altele, au găsit şi documente care atestă că Salinger a participat la debarcarea în Normandia, dar şi la ofensiva din Ardeni, unde l-a întîlnit pe Hemingway – pe atunci, corespondent de război. La fel ca el, şi Salinger credea că războiul e o experienţă romantică prin care ar trebui să treacă orice scriitor. De fapt, această experienţă i-a transformat, le-a schimbat felul în care scriu literatură – notează coautorul biografiei, Shane Salerno. Cum pînă pe 3 septembrie, editura a menţinut un embargou informaţional total cu privire la această carte, nimeni nu poate şti cu adevărat care sînt marile ei dezvăluiri. În orice caz, autorii cărţii ne promit nici mai mult, nici mai puţin decît să ne povestească ce a făcut Salinger în ultimii 50 de ani. **(M. M.)**

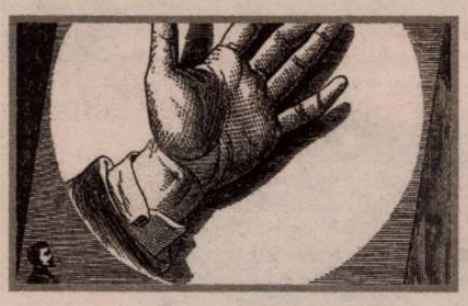

Adina POPESCU

portrete din mers

Prieteni, pe Facebook (I)

Înainte de Facebook (e ca şi cum am spune înaintea erei noastre, nu-i aşa?) termenul de prieten era unul clar şi cuprinzător. Un prieten nu putea să fie altceva decît o persoană vie, reală, faţă de care ai afinităţi, sentimente. Însă de cînd dăm like-uri, sensul s-a diluat atît de mult încît n-a rămas mai nimic din el. La început, „acceptam prietenia“ (formulare care îmi aminteşte de liceu) doar a celor pe care, dacă nu-i cunoşteam, măcar aveam de unde să-i iau. Cu timpul, din lenea de a face investigaţii sau de a-mi răscoli memoria, m-am împrietenit cu aproape oricine. Am aproape 2000 de prieteni şi îi ştiu bine, vag sau „de undeva“ pe cel mult 500 dintre ei. Mi-am dat seama de curînd că uneori îmi deschid pagina de Facebook doar din curiozitate şi pentru a observa diversitatea speciei.

■ Poeţii. Amatori sau profesionişti. Postează – ce altceva? – doar poezii. Lungi, alambicate, încărcate, cu rimă şi fără rimă. În general, proaste. Ai senzaţia că se trezesc dimineaţa cu un singur scop: să deschidă Facebook-ul şi să-ţi trîntească acolo o poezie, demonstrativ şi muncitoreşte. În general, au parte de comentarii ca „minunat!“, „frumos!“, „superb!“, mai ales din partea doamnelor. Dacă li se pare că n-au stîns suficiente like-uri, ţi li trimit şi prin *private message*.

■ Familiştii. Soţi responsabili şi taţi. Soţii iubitoare şi mame. La fotografiile de profil, îşi pun odraslele, rareori în compania unuia dintre părinţi, ca să ne prindem definitiv cui aparţin ele. Postează aproape exclusiv poze, unele cu scurte explicaţii – „S-a terminat încă un an de grădiniţă“, „A ieşit primul dinţişor“ etc., altele alcătuind o serie de ipostaze: mînjiţi pe faţă cu tort de ziua lor, pe bicicletă, călărind cîte un adult, înfruntînd valurile mării sau construind castele de nisip. Sînt plini de like-uri pentru că regulile de politeţe nescrise ale Facebook-ului spun că trebuie date like-uri la copii şi animale. Şi de comentarii: „Ce mare a crescut!“, „Să vă bucuraţi de îngeraşul vostru!“, „Ce bine seamănă cu tine!“ Urmează obligatoriu albumele de vacanţă: insula Creta, în faţă la Tour Eiffel, la Disneyland. Şi să nu uităm albumul de la nuntă şi alte comentarii în extaz: „Frumoşilor!“ (unul dintre cele mai decente). În general, facebookiştii de acest tip vor să ne transmită că au o viaţă perfectă pentru care chiar ar merita să-i invidiem. Aşa să fie?

Postează citate din oameni celebri, cum ar fi Paulo Coehlo.

■ Iubitorii de frumos. Doamne şi domni respectabili, în general trecuţi de prima tinereţe. Oameni sensibili. Ne încîntă cu fotografii photoshopate: apusuri de soare, grădini cu trandafiri, plaje exotice inexistente. De obicei, sînt aceiaşi cu cei care îţi spamează mail-ul cu pps-uri. Postează citate din oameni celebri, cum ar fi Paulo Coehlo. Uneori, mai pun şi muzici. Cînd devin pragmatici, îţi urează „o zi bună“.

■ Egocentricii nevorbiţi. Sînt cei care confundă Facebook-ul cu un jurnal online. Sau cele care au avut în adolescenţă jurnale adevărate, ţinute în sertare secrete şi închise cu lăcăţele şi au trăit cu speranţa că într-o zi tot le va găsi cineva care să le citească pe ascuns. Acum ne împărtăşesc tuturor trăirile lor. Aflăm că s-au trezit de dimineaţă cu o stare. Apoi, că şi-au băut cafeaua şi s-au gîndit la... După care au luat taxiul sau autobuzul sau metroul, spre job, iar prin cap le-a trecut nu ştiu ce. La job, s-au plictisit cumplit şi şi-au amintit că trebuie să ne spună că... Au ajuns acasă cu o altă stare care desigur merita consemnată. Şi s-au mai trezit şi-n miez de noapte şi, pentru că n-aveau somn, au intrat pe Facebook, ca să ne mărturisească că ar avea poftă de o savarină. Dacă sînt persoane publice, au parte de like-uri şi de zeci de comentarii la fel de stupide, dacă nu, nu.

Patricia MIHAIL

Vacanţă pe net

Odorim un an întreg. O aşteptăm ca pe pîinea caldă. Visăm, planificăm, punem bani deoparte. Însă nu ne dăm seama că, de fapt, ea – vacanţa – nu începe cînd urcăm în avion/maşină/autocar, şi nici măcar cînd facem bagajele, înghesuind printre rochiţe, tricouri şi pălării toate grijile, deadline-urile şi e-mail-urile netrimise. Vacanţa – fie că-i city break, sejur de 7 nopţi cu all-inclusive sau „hai să mergem undeva în weekend" – începe odată cu certurile: „unde mergem anu' ăsta? tot acolo? io vreau în altă parte", cu discuţiile legate de bani; cu... căutarea şi compararea ofertelor turistice de pe Internet.

Studiu de caz

Am vrut să mergem la mare. Patru zile, patru oameni, o maşină. „Mergem la noi? Neah! Hai la bulgari, că-i mai ieftin şi mai bun." Şi ne-am pus pe căutat. Am început simplu, cu dat *search* pe Google. Am „răsfoit" paginile web ale cîtorva agenţii de turism.

Şi-uite aşa, click-click, de pe o pagină pe alta, de pe un site pe altul.

Nu ne-a plăcut. „Nu mai bine ne uităm noi frumuşel pe booking.com?" Şi ne-am uitat. Cel puţin o oră pe zi, timp de aproape o săptămînă. „În ritmul ăsta, rămînem acasă." Pensiunile şi hotelurile care ne plăceau erau deja *fully booked*. Dramă. Cele care mai aveau camere libere aveau scorul mic (cifra obţinută în urma părerilor şi comentariilor unor utilizatori care au fost pe-acolo). 7? Cum adică 7? Păi, ce, asta e notă de trecere la hoteluri? Ia uite ce scrie aici: „mîncare – aceeaşi în fiecare zi, staff-ul nu zîmbeşte, locaţia – nu e pe plajă"... Hai să vedem ce zic şi pe tripadvisor.com. Unii spuneau că e „un hotel minunat", alţii – „nu mergeţi aici, e îngrozitor!" Şi-uite aşa, click-click, de pe o pagină pe alta, de pe un site pe altul, pînă cînd ni se luase definitiv de mare, soare şi zile de vacanţă.

Pînă la urmă l-am ales pe cel de nota 7. Am rezervat ultimele camere disponibile în perioada respectivă şi-am zis „Dumnezeu cu mila". În dimineaţa plecării, am schimbat traseul de trei ori pînă neam hotărît pe unde o luăm: Bucureşti – Giurgiu – Ruse – Varna – Nisipurile de Aur. Vreo 300 de kilometri şi, cinci ore mai tîrziu, intram triumfători pe poarta hotelului. „Asta nici nu-i în Nisipurile de Aur – cum scria la adresă pe booking. A avut dreptate ăla de-a zis că-i în altă localitate..." Dar ce ne mai păsa? Ajunseserăm la destinaţie, aveam maşină, deci ne puteam mişca în voie în susul şi-n josul litoralului, nu ne mai trebuia nimic. Şi, uite, camerele sînt chiar drăguţe, mîncarea de la prînz a fost gustoasă (şi la un preţ decent), se anunţă o minivacanţă reuşită.

Ca să începem cum se cuvine, am hotărît ca, după prînz, să mergem să vizităm Castelul Reginei Maria de la Balcic şi minunata sa Grădină Botanică – 5 leva/persoană intrarea la fiecare dintre cele două + 2 leva parcarea. Despre frumuseţea şi istoria acestora s-au tot scris cărţi, articole sau postări pe bloguri – mie mi-a rămas în suflet grădina de trandafiri.

Se înserase deja şi ne pregăteam de întoarcerea la maşină, urmînd aleile întortocheate ale grădinii. Înainte de a ieşi însă, am dat peste micul restaurant care funcţionează pe domeniul regesc. Într-un frigider mare, aflat chiar lîngă uşă, tronau mai multe torturi îmbietoare. „Luăm şi noi? Luă..." Nu am apucat să ne terminăm gîndul şi să ne alegem prăjitura, că o doamnă ospătăriţă s-a apropiat de noi cu mîinile în şolduri şi căutătura agresivă, gesticulînd apoi vizibil deranjată de prezenţa noastră, în timp ce ne striga următoarele: *„No, no! No cake for you. Here, only eat. Reservation. Down, before 5 o'clock, cake. Now, no!* La re-ve-de-re!" „La revedere", am îngînat şi noi în cor,

Deh, economie de piaţă (liberă)!

buimăciţi de-aşa reacţie. Las' că mergem la noi la hotel că acolo ne dau prăjituri.

Următoarele două zile ne-am luat revanşa, petrecîndu-le numai pe plaja din Albena. 6 leva parcarea o zi întreagă, 5 leva şezlongul, 4 leva umbrela – boierie! Ce dacă bătea vîntul şi valurile erau cam mari? Ce dacă terasa cu specific local şi aer sărat nu avea mîncarea care să justifice preţurile din meniu? Sîntem la mare, am venit să ne simţim bine. Uite un teren de minigolf! Diseară mergem aici, că am fost noi odată în Neptun plajă, la Nisipurile de Aur. Aici, altă poezie: plajă îngustă şi înghesuită, 8 leva şezlongul, 8 leva umbrela. Deh, economie de piaţă (liberă)! La prînz, ne plimbam prin zona cu restaurante şi terase, cînd, de la una dintre ele, ne-a ţîşnit în faţă un domn vesel: *„Where are you from? Romania?* Aaaa... Buna ziua! Mancare buuun aici. Poftiţi! Plus, din partea casei, ţuica pentru domnii şi lichior pentru domnişoare." Cu toată amabilitatea, nu ne-a convins să mîncam acolo, dat am apreciat efortul.

şi am jucat pînă la miezul nopţii, şi-a fost super... Şi tot aşa.

În ultima zi, deja eram tufliţi toţi – trei dintre noi răciseră, unul se arsese rău de la statul numai în apă, ne cam săturaserăm de Albena, această Mamaia a litoralului bulgăresc. Voiam altceva. Aşa că am poposit pe

După ce am găsit, totuşi, o cîrciumă locală şi am rezolvat cu foamea care ne rodea stomacul, am decis să o luăm înspre nord, de-a lungul coastei, şi să ne întoarcem acasă pe autostrada Bucureşti – Constanţa. „Dar n-o fi aglomerat? Ba da, acuma – la ora 17 – e bară la bară, dar pînă ajungem noi... mai durează." Aşa că ne-am abătut din drum şi, în loc să ţinem drumul principal înspre Durankulak, am făcut un ocol pînă la Capul Kaliakra din Dobrogea bulgărească – care cuprinde o cetate medievală şi o rezervaţie medievală, precum şi nişte privelişti de-ţi taie respiraţia, primele semne ale cetăţii fiind încă de pe vremea dacilor. După încă două ore petrecute aici, am reluat drumul spre casă, intrînd în Vama Veche pe la ora 21, la timp să mîncăm porumb copt şi clătite pe plajă, luîndu-ne „la revedere" cum se cuvine de la mare, în timp ce dădeam drumul unui lampion, încărcat de toate dorinţele şi visele noastre... pînă la următoarea vacanţă, cînd căutarea frenetică a „destinaţiei perfecte" va reîncepe.

Prima bibliotecă pe plajă

În iulie 2013, în Albena s-a deschis prima bibliotecă pe plajă din Uniunea Europeană şi cea de-a treia din lume. Este localizată în apropierea Hotelului Kaliopa, iar pe rafturi sînt aranjate mai mult de 2500 de volume, în peste zece limbi. Biblioteca este gratuită. Titlurile sînt alese pentru toate gusturile – clasici, thrillere, jurnale etc. În special pentru turiştii străini, biblioteca oferă o colecţie de povestiri scrise de Jordan Yovkov intitulată *Albena*, publicată în şase limbi. Biblioteca de pe plajă este realizată din materiale rezistente la vînt puternic şi soare arzător, iar cînd plouă, cărţile vor fi protejate prin nişte folii de vinil, închise cu fermoar – spune Herman Kompernas, Project Manager în Albena PLC. Rafturile sînt marcate cu steagurile naţionale, în funcţie de limba în care sînt scrise cărţile. Turiştii pot lua cărţi gratuit, fără să aibă nevoie de o legitimaţie. Dacă nu au citit cartea pe care au luat-o, pot lăsa o carte de-a lor la schimb, pentru a diversifica colecţia. Astfel, biblioteca va avea mereu titluri noi. „În vremurile ultratehnologizate de astăzi, ne reîntoarcem la tradiţii şi adăugăm un lucru frumos plajei noastre – posibilitatea de a ne bucura nu doar de soare şi de mare, ci şi de o carte bună" – a precizat, la deschiderea bibliotecii, Margita Todorova, director de marketing şi vînzări al Albena PLC. „Pentru prima oară, avem o bibliotecă al cărei scop este să readucă gustul pentru citit şi să-i bucure pe turişti. Aş vrea ca toţi cei care citesc să-şi găsească cartea vieţii lor", a adăugat şi Victoria Biserova, editor şi consultant la Albena PLC şi iniţiatoarea proiectului. Biblioteca de pe plajă are o lungime de 12 metri liniari şi 140 de rafturi cu o capacitate de 4000 de volume.

Sursa:
http://albena.bg/en/news/view/id/529

„Limba română în Republica Moldova subliniază aspiraţiile europene ale acestui stat“

– interviu cu Vitalie CIOBANU –

Domnule Vitalie Ciobanu, faptul că aveţi o zi a limbii române vă apropie mult de francezi, care şi ei au o zi a francofoniei. Însă francofonia pare astăzi o sărbătoare desuetă, franceza nemaifiind o limbă la fel de utilizată, cel puţin în Europa, ca engleza, de exemplu. Nu este şi sărbătoarea aceasta oareşcum inutilă?

Dincolo de faptul că sărbătorile seamănă întrucîtva, este o mare diferenţă între ziua francofoniei şi cea a limbii române în Moldova. Francofonia este irizaţia unui fost mare imperiu colonial şi, oricum, emanaţia unei puteri culturale care încă mai fascinează lumea, în pofida terenului pierdut în faţa limbii engleze. Republica Moldova – constituită după război pe două treimi din teritoriul vechii Basarabii româneşti – este o fostă colonie a Rusiei ţariste şi a Uniunii Sovietice. Obiectivele naţionale şi democratice în epoca *perestroikăi* lui Gorbaciov au avut ca punct nevralgic, aici, tocmai restaurarea limbii române ca limbă oficială, care a fost interzisă pe timpul ocupaţiei sovietice. În fosta Republică Sovietică Socialistă Moldovenească româna era o limbă periferică, o limbă de bucătărie, o limbă de debara – sper că acest lucru este cunoscut de francezi, fraţii noştri latini. Pe 31 august 1989, limba română a devenit limbă oficială în Republica Moldova şi a fost adoptat alfabetul latin (imaginaţi-vă franceza scrisă cu litere chirilice şi veţi înţelege cum a funcţionat rusificarea la noi!). Astfel încît instituirea acestei sărbători vrea să arate cît de mult au contat pentru moldoveni – care sînt etnici români – revendicările cultural-identitare în procesul de dobîndire a independenţei faţă de Imperiul sovietic.

Imaginaţi-vă franceza scrisă cu litere chirilice.

A te declara „francez“ în Franţa e o banalitate, sună tautologic. În Republica Moldova de azi cînd spui că eşti „român“ faci o declaraţie politică şi chiar geopolitică, pentru că în Constituţia Republicii Moldova articolul care defineşte limba de stat încă mai fixează aşa-zisa „limbă moldovenească“ – o invenţie stalinistă făcută să justifice politica de rusificare a Basarabiei, separarea ei de România. Din păcate, în cei 22 de ani de independenţă, nu am avut la Chişinău o majoritate parlamentară suficient de puternică şi de hotărîtă pentru a corecta această nedreptate a istoriei. De aceea spun că Sărbătoarea Limbii Române nu este revolută, nu este depăşită, întrucît contribuie la procesul de recuperare a identităţii naţionale româneşti în Republica Moldova şi la apropierea ei de Europa.

Dacă ar fi să formulez nişte critici, aş acuza aspectul formal, adesea strict ritualic al felului în care este marcată sărbătoarea Limbii Române în Republica Moldova. Pentru că, în afara zilei de 31 august, preocuparea autorităţilor, a instituţiilor de stat pentru corectitudinea şi funcţionarea limbii române lasă mult de dorit. Sărbătoarea din 31 august este demonetizată prin vorbele, prin demagogia festivistă care eclipsează faptele, acţiunile concrete menite să întărească rolul limbii române în Republica Moldova.

Întrucît este una dintre cele 27 de limbi oficiale ale Uniunii Europene, limba română în Republica Moldova subliniază, fără putinţă de tăgadă, aspiraţiile europene ale acestui stat, valorile la care vrem să aderăm. Limba română este un fruct al libertăţii, nu un vestigiu al colonialismului.

Putem vorbi cu adevărat de o zi a limbii române, cînd se ştie că limba rusă este încă foarte mult utilizată în Moldova (în economie, publicitate, în cinematografe...) şi că mulţi moldoveni o numesc limbă „moldovenească“?

Ziua Limbii Române a fost instituită tocmai pentru a opri invazia limbii ruse, ea vine să afirme drepturile de posesiune pe care le are limba română în acest teritoriu, unde există aproximativ 3 milioane de vorbitori naturali ai săi dintr-un total de aproximativ 4 milioane de locuitori. Spuneţi că limba română mai este numită „moldovenească“, în popor. Ce putem să reproşăm simplilor cetăţeni îndoctrinaţi şi năuciţi de propaganda sovietică, oameni care au fost rupţi pe durata ocupaţiei sovietice de modernitatea limbii şi culturii române?... În şcolile din Republica Moldova, de 22 de ani se predă totuşi limba română, nu „limba moldovenească“, mass-media, instituţiile publice, oamenii cultivaţi, generaţia tînără folosesc denumirea limba română, nu „moldovenească“.

Politica legată de limbă şi de identitate a rămas un instrument de şantaj.

E o problemă de mentalitate şi o problemă politică, în acelaşi timp, pentru care se caută soluţii. Recent, deputata liberală Ana Guţu – preşedinta Delegaţiei Permanente a Republicii Moldova la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei – a înaintat un demers la Curtea Constituţională de la Chişinău în vederea corectării Articolului 13 din Constituţie, cel care defineşte denumirea limbii de stat. Speranţa ar fi ca un verdict al Înaltei Curţi să precipite adoptarea unei decizii a Parlamentului, care să pună în sfîrşit lucrurile la punct.

În Moldova s-a editat, cu cîţiva ani în urmă, o ciudăţenie – dicţionarul „român-moldovenesc“. De curînd a apărut o a doua ediţie. Este chiar atît de diferită „moldoveneasca“ de română? Şi de ce nu există o luare de poziţie la nivel naţional pentru ca autorităţile să facă demersurile necesare recunoaşterii unui fapt, şi anume că moldovenii vorbesc limba română? Doar nici despre austrieci, pe care îi cunoşti bine, nu s-a spus niciodată că vorbesc „austriaca“.

„Dicţionarul“ cu pricina a apărut pe timpul guvernării comuniste, cu sponsorizarea şi sprijinul politic al exponenţilor săi de vîrf. Actualele autorităţi de la Chişinău nu au nici un amestec. Este o afacere a KGB-ului. Autorul acestei „aberaţii a naturii“ – cum a fost calificată respectiva lucrare – este un ideolog comunist antiromân şi antieuropean, pe nume Vasile Stati, fost membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, din care a fost dat afară pentru plagiat grosier. „Succesul comercial“ al acestui opuscul se explică simplu: eterna şi irepresibila curiozitate a oamenilor pentru grotesc, anormal şi sordid; e, aşa cum ne ducem să vedem, la circ sau la menajerie, o fiinţă diformă şi monstruoasă. Nici o instituţie serioasă din Moldova nu a asumat pretinsul dicţionar românesc-moldovenesc. Nu este un instrument ştiinţific. Scriitorii, savanţii, profesorii etc. au descalificat acest demers cu tentă politică prorusă, diversionistă.

Academia de Ştiinţe de la Chişinău, Institutul de Filologie, Uniunea Scriitorilor şi celelalte asociaţii de creaţie, care au fost portdrapelul Mişcării de Eliberare Naţională şi Democratică la începutul anilor '90, au luat atitudine fermă în favoarea legitimării limbii române şi au cerut, de nenumărate ori, clasei politice, să corecteze Articolul 13 din Constituţie. Acestor pledoarii li s-a opus virulent Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (partid de guvernămînt între 2001-2009), sponsorizat de Moscova, li s-a opus întreaga agentură KGB-istă, care nu a fost demantelată la noi, din cauza lipsei de voinţă a clasei conducătoare şi a fragilităţii societăţii civile. Politica legată de limbă şi de identitate a rămas un instrument de şantaj şi presiune geopolitică a Rusiei asupra Republicii Moldova. Există, apoi, forţe politice la Chişinău (unele dintre ele, din păcate, se regăsesc şi în actuala coaliţie de la putere), care încearcă să paraziteze pe incultura şi prejudecăţile oamenilor, să le exploateze electoral ignoranţa. De aceea este foarte important ca Moldova să se apropie cît mai mult de structurile europene, de lumea civilizată, astfel încît imixtiunile atît de vulgare şi violente din partea Rusiei să nu mai fie posibile.

Austriecii vorbesc germana, şi nu „austriaca“, pentru că sînt o naţiune liberă. Moldovenii încă nu.

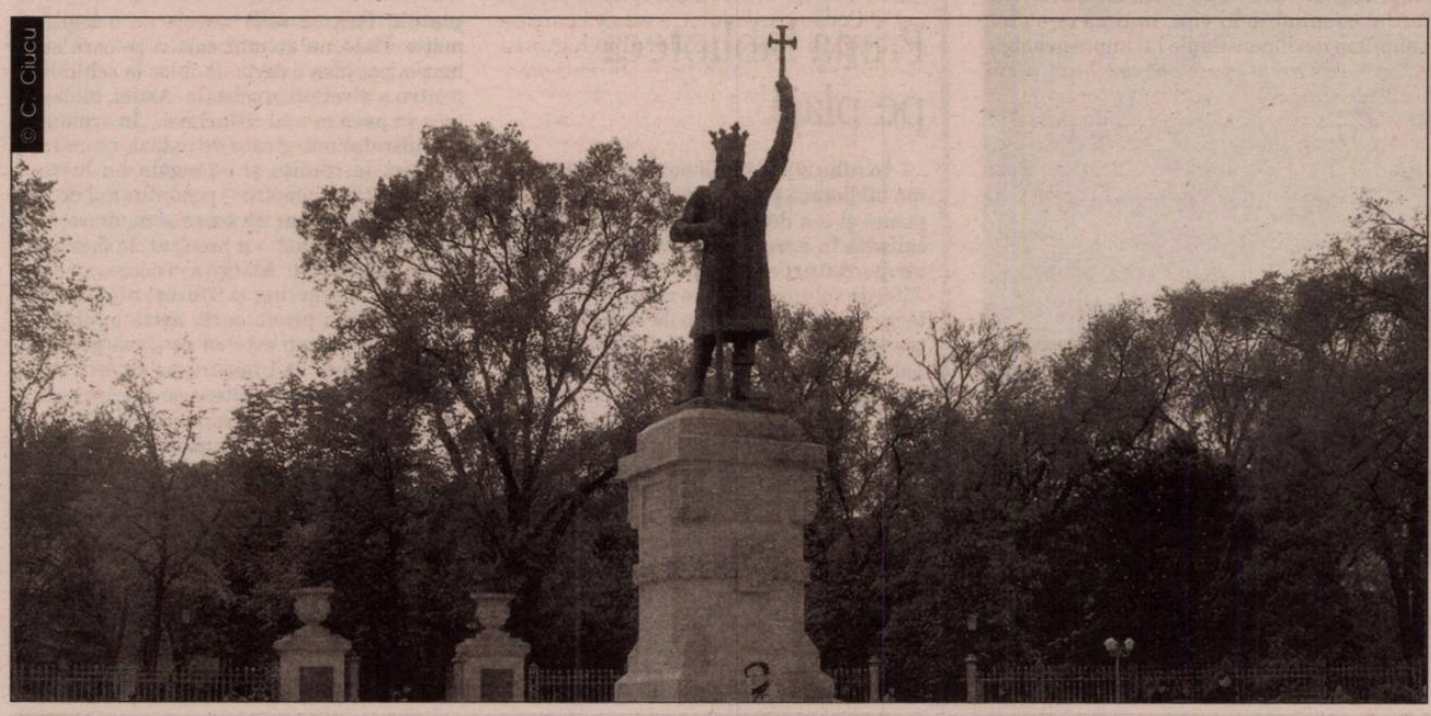

a consemnat Iulia BADEA-GUERITÉE

Jack FEINBERG

„Două generaţii de femei profesionale“

Doamna de pe locul 57

Probabil cea mai bună metodă de a alege un concert la Ateneul Român este să te plimbi prin spatele clădirii într-o după-amiază de miercuri sau joi şi să-i asculţi pe muzicieni la repetiţii – dacă îţi place ce auzi, cumpără un bilet! O altă metodă este să observi cît de mare e mulţimea care se adună afară într-o seară de concert. Dacă se întinde peste suprafaţa treptelor de marmură, probabil n-ar trebui să ratezi spectacolul. În situaţia din urmă mă aflam într-una din nopţile iernii trecute.

Programul conţinea Concertul de pian numărul 2 al lui Rachmaninoff şi era condus de un dirijor străin. Toate biletele se dăduseră deja, iar coada din faţa casei din strada Constantin Exarcu era lungă şi nemişcată. Eram pregătit să renunţ, cînd o doamnă mai în vîrstă, scundă, dar viguroasă, care stătea la poarta dinspre nord, m-a întrebat dacă vreau un bilet. Da, voiam. S-a prezentat cu numele Iulia şi mi-a spus că pentru 30 de lei pot primi unul dintre biletele ei pentru acel sezon, chiar lîngă orchestră. Am profitat de ocazie.

Cînd am intrat în foaier, în loc să urcăm pe una dintre cele patru scări spiralate ce duc către auditorium, Iulia m-a condus către o uşă masivă aflată pe laterală. Cît de ciudat, mi-am spus. Mi-a explicat că luăm o altă rută din cauza dificultăţii urcuşului. Înaintînd pe coridor, am ajuns la un lift antic şi în cîteva secunde am urcat la etajul dorit. Mi-am dat rapid seama că eram în spatele scenei – muzicieni în ţinute de seară treceau pe lîngă noi, unii ţinîndu-şi instrumentele şi mulţi aruncîndu-i priviri de aprobare Iuliei. Probabil erau familiarizaţi cu ritualul dinainte de concert al micii doamne care se îndrepta către locul ei în sală.

Am intrat în sala de concerte printr-o uşă discretă de pe scenă şi am înaintat către locurile noastre: 56 şi 57. Odată ajunşi, m-a prezentat prietenilor ei. Presupun că toţi aveau abonamente şi că astfel şi-au ţinut companie pentru mulţi ani. Am aflat mai apoi cîte ceva despre viaţa Iuliei. Era pensionară şi fusese inginer electric, ocupaţie care a purtat-o prin lume. A trăit pentru o perioadă în Peru. Cînd am întrebat-o de cîtă vreme are acele locuri în sală, a estimat 50 de ani.

Concertul a fost superb. După numeroase bisuri, spectacolul s-a terminat şi noi ne pregăteam să plecăm. Înainte să ieşim, Iulia mi-a arătat cu mîndrie mai multe personalităţi din pictura murală care înconjoară sala, şi nu m-am putut abţine să nu mă simt şi eu mîndru. Mulţi români nu mă vor crede pentru că sînt sceptici cînd vine vorba de complimente, dar Ateneul este una dintre cele mai alese săli de concert din întreaga Europă. Chiar dacă nu toate serile mele la Ateneu au fost la fel de speciale ca cea despre care tocmai v-am povestit, m-am bucurat de fiecare concert la care am ajuns, iar vitalitatea acestui loc rivalizează şi chiar depăşeşte sălile londoneze sau pariziene. *Vivat Ateneul!*

traducere Manuela BOGHIAN

Drumul spre Craiova

Recent, o prietenă de la Alpha Language Center (unde asist ocazional cu traduceri) m-a întrebat dacă aş fi interesat să o însoţesc la Craiova, într-o călătorie legată de muncă. Ar urma să părăsim Bucureştiul înainte de ivirea zorilor, am conduce timp de trei ore, spre cealaltă parte a ţării, sperînd să ajungem la biroul clientului înainte de 9, iar spre seară am reveni în Capitală. Din moment ce nu văzusem niciodată acea parte a ţării, am fost imediat de acord, cu condiţia că vom reveni în Bucureşti pe un traseu diferit, pentru a vedea cît mai multe posibil. Ne-am propus să ajungem în Craiova prin Piteşti şi să ne întoarcem prin Alexandria. Schiţat grafic pe o hartă, traseul nostru semăna cu un diamant, idee care se încadra de minune, de vreme ce în timpul călătoriei am văzut unele dintre cele mai remarcabile spectacole din toate călătoriile mele prin România.

Era încă întuneric afară cînd am întîlnit-o, în faţa blocului ei, pe Crina, tovarăşa mea de călătorie. Antreprenoare de succes, ea este obişnuită să se trezească atît de devreme, pentru afaceri. Eu, pe de altă parte, nu sînt, şi am dormit din greu în timpul călătoriei cu autobuzul spre blocul ei. Am încălzit maşina şi am pornit. Chiar dacă la acea oră matinală străzile abiau începeau să se umple de activitate, în doar cîteva ore urmau să devină supraaglomerate. Părăsind treptat limitele dezordonate ale Bucureştiului, reprezentanţele auto, vulcanizările, centrele de colectare a fierului vechi şi standurile cu shoarma se puteau zări din ce în ce mai rar, iar în curînd peisajul era acoperit doar de terenuri agricole. Mergînd spre vest, înfruntam răsăritul cu 140 km pe oră.

Poate din cauza peisajului repetitiv, Crina a profitat de ocazie pentru a vorbi un pic despre viaţa ei şi despre schimbările pe care le-a observat în România de-a lungul vieţii. Anii de formare au început înainte de 1989, astfel, că amintirile ei au o structură distinctă pentru „înainte şi după“. Aproape toate poveştile se încheiau cu fraza „Şi apoi a venit democraţie“, ultimul cuvînt rostit cu un notabil ton de suspiciune (deloc surprinzător, avînd în vedere că ea îşi conduce uneori afacerea mai degrabă ca un dictator). Schimbările economice prin care a trecut România au deranjat-o la fel de mult. În timp ce treceam pe lîngă un vast cîmp de porumb,

© V. Dorolti

Aproape toate poveştile se încheiau cu fraza „Şi apoi a venit democraţie“.

ea şi-a exprimat nemulţumirea faţă de industrializarea agriculturii. Îmi explică faptul că ferma familiei sale a adus recolte de porumb uriaş (printre multe alte soiuri de produse), fără a utiliza substanţe chimice. Astăzi, practica este una obişnuită, agricultura devenind un domeniu al Marilor Afaceri.

În scurt timp, cîmpurile cedau locul betonului şi Slatina a apărut în faţa noastră. Fiind bine cunoscută ca oraş industrial, ea încă mai păstrează reputaţia de a avea cele mai mari fabrici din Europa de Est. Conducînd prin oraş, am trecut pe lîngă un masiv steag românesc fixat pe vîrful unui deal, fluturînd cu mîndrie în vînt, în timp ce eu mă minunam de dimensiunile lui impresionabile (unicul steag mai mare pe care l-am văzut acoperea faţada Palatului Victoria de pe strada 1 Decembrie). Întrerupîndu-mi meditaţiile, Crina mi-a spus că în Slatina poţi găsi „bragă“ pe care a numit-o „cereale într-un pahar“. Cu toate astea, fiind presaţi de timp, nu ne-am putut opri să nu o şi încercăm. Ajunşi înapoi pe şosea, eu adormisem imediat, iar ea a continuat să fie atentă la patrulele de poliţie cu radare.

Cuve uriaşe de tocană de cartofi îşi aşteptau muncitorii înfometaţi.

Crina şi-a început prima afacere în 2008, după ce obosise să tot lucreze pentru alte persoane. Avea propria viziune, propriile vise şi a crezut că poate face o treabă mai bună decît la şcolile în care a tot predat limbi străine. Astfel, şi-a părăsit cariera „sigură“, pentru a-şi crea o companie care are acum cincizeci de angajaţi şi se poate lăuda cu unele dintre cele mai mari firme din România ca număr de clienţi. Chiar lucrînd frecvent cîte paisprezece ore pe zi, pentru a-şi menţine întreprinderea profitabilă, după cum afirmă ea, recompensa de a fi pe cont propriu este mai valoroasă decît toate compensaţiile monetare pe care le-a obţinut. E interesant să o urmăreşti la birou, în timp ce jonglează între mai multe computere şi telefoane, toate în mai multe limbi, pentru a finaliza un proiect, abia oprindu-se să respire. La fel ca şi maşina noastră ce accelera de-a lungul autostrăzii, ea nu se opreşte niciodată.

În sfîrşit, Craiova! În timp ce ne apropiam de centrul oraşului, pe marginea drumului se putea zări pe alocuri cîte un avion. Avioane utilitare de stropire a recoltelor abandonate sau jeturi înălţate ca monumente, toate legate de istoria oraşului ca centru al aviaţiei. Am trecut pe lîngă o altă mare imagine a istoriei industriale româneşti: fabrica Electroputere, care, din păcate, a fost transformată într-un mall. În apropierea Noului Palat al Consumerismului, o masivă parcare multietajată (aproape de dimensiunea mall-ului) este în construcţie. În apropiere am văzut o stradă cu numele „Henry Ford“ şi m-am simţit, în mod ciudat, ca acasă.

Am ajuns la destinaţie şi am avut mai multe întîlniri într-o fabrică veche, adusă înapoi la viaţă de către o companie din Vest. Cu toate acestea, cu excepţia logo-urilor companiei, lucrurile arătau mai mult sau mai puţin la fel ca pe vremea cînd clădirea era proprietate de stat. Am luat cina în cantina angajaţilor, în care cuve uriaşe de tocană de cartofi îşi aşteptau muncitorii înfometaţi. Mîncarea a fost surprinzător de bună: simplă şi hrănitoare, exact cum îmi place.

Tîrziu spre seară ne-am încheiat afacerea şi am pornit din nou la drum. Oprind pentru benzină lîngă o groapă de gunoi, Crina m-a informat cu entuziasm că în continuare vom trece prin Caracal, aşa-numitul „oraş al minunilor“. Chiar dacă cele mai multe dintre „minunile“ oficiale nu sînt decît mituri demascate, oraşul încă mă captiva. Nu mai văzusem niciodată un asemenea amalgam de civilizaţie. Colţuri de stradă ce apăreau sub unghiuri ciudate şi clădiri ce păreau oarecum strîmbe. E ca şi cum întregul oraş ar fi fost construit pe baza unor legi extraterestre ale esteticului. Expresia de uimire mi-a fost întipărită pe faţă mult timp după ce am părăsit oraşul.

Cu toate astea, în mod remarcabil, cel mai impresionant spectacol urma să vină. Cam la cinci kilometri de Alexandria, unde terenuri agricole plate se întindeau în orice direcţie, la orizont a început să se contureze ceva foarte îngust şi înalt. Cu cît ne apropiam mai mult, conturul devenea tot mai înalt şi mai mare. Nu aveam nici cea mai vagă idee ce ar putea fi, de vreme ce nu mai văzusem niciodată răsărind un oraş de vile dintr-un cîmp de porumb. Un indicator pe poarta oraşului ne-a dat de ştire că am intrat în Buzescu, oraşul palatelor ţigăneşti. Strada principală a oraşului putea uşor rivaliza cu Las Vegas Strip, la capitolul ostentaţie. Fiecare „casă“ era alcătuită din cel puţin 30 de case, toate avînd cel puţin cîte patru etaje. Multe erau acoperite cu decoraţiuni artistice scandaloase, la exterior, cea mai senzaţională dintre ele fiind Dolarul american, de zece metri înălţime.

Eram ambii epuizaţi cînd am ajuns în Bucureşti, unde aşteptam o călătorie uşoară spre centru. Cu toate astea, am făcut greşeala de a ne asculta GPS-ul, care ne-a zădărnicit acea speranţă. Dispozitivul a stabilit cea mai scurtă cale spre destinaţia noastră printr-un drum neasfaltat, prin inima cartierului Ghencea, transformat de o furtună recentă într-un rîu de noroi şi cratere. În timp ce maşina îşi croia cu greu drum pe strada plină de gropi, punîndu-i la grea încercare suspensia, am implorat-o pe Crina să nu mai asculte niciodată „recomandările“ acelui dispozitiv infernal, însă ea a insistat cu fermitate: „Se merită, chiar dacă economisim măcar şi cinci minute.“

traducere Nadejda CODREANU

***Jack Feinberg** e un scriitor american care locuieşte în Bucureşti. A lucrat pentru Arhiva Naţională de Filme şi organizaţia umanitară Concordia.*

Cu ochii-n 3,14

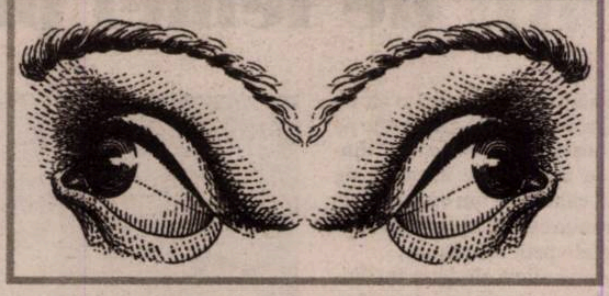

STUDIILE ARATĂ CĂ, URMÎND TRATAMENTUL NOSTRU (SCOARŢĂ DE COPAC BLEU VERZUI), ÎNTREAGA LUME ÎI BINE

■ Pe site-ul Runners' World a apărut un articol intitulat „Să stai aşezat e noul fumat, chiar şi în cazul sportivilor". Studiile arată că a sta pe scaun poate fi foarte periculos pentru sănătate. Eu cred că e adevărat, dar nu ne putem lua definitiv picioarele la spinare. (**A. M. S.**)

■ Din ciclul „Pe română-i ca-n engleză", am primit un e-mail cu o invitaţie la un salon de modelare corporală: „Modelează-ţi figura, urmînd tratamentul nostru". De la corporal la facial drumul trecu anevoios prin traducere. (**S. G.**)

■ Companii care produc băuturi răcoritoare precum Coca-Cola sau Pepsi vor să renunţe definitiv la pet-uri, iar pe viitor ambalajele să fie realizate exclusiv din materie vegetală precum trestie de zahăr, scoarţă de copac, coji de fructe sau paie de grîu. Ştirea sună foarte bio-eco-SF. Îţi poţi imagina cum, în curînd, pe la terase se va servi cola la jumate de dovleac sau pepsi în coajă de brad. (**A. P.**)

■ Chiloţii lui Eugene O'Neill sînt de vînzare. Nişte boxeri bleu verzui în stare foarte bună. Îi găsiţi într-o librărie mică din Salisbury, Connecticut. Costă 1.750 de dolari. Dacă aţi vrut vreodată să aveţi o legătură intimă cu un laureat Nobel, cred că asta e şansa dvs. (**L. V.**)

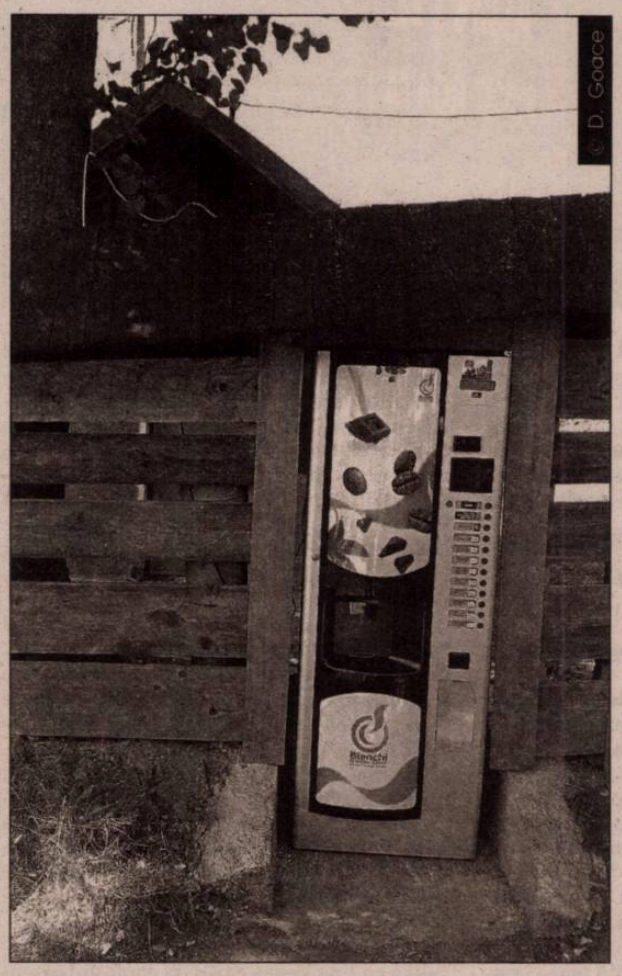

■ Pe 14 august, mexicanca María del Carmen Flores din Ciudad Juárez a născut un copil de 6 kg şi jumătate şi 62 cm. Se pare că e cel mai mare copil din lume născut pe cale naturală, iar rocambolescul Ciudad Juárez, cunoscut în întreaga lume mai ales pentru uciderea în masă a femeilor şi trafic de droguri, a devenit ceva mai simpatic, deşi tot într-un registru... *desmesurado*. (**S. S.**)

■ Culeasă de pe Facebook. În plină canicula bucureşteană, o prietenă a dat peste taximetristul Zen, care i-a livrat următoarea replică: „Îi bine că-i cald, să zicem mersi că nu-i iarnă şi-i gratis". (**P. M.**)

SPECIALIŞTII SPUN CĂ FAPTELE DE TALIE MICĂ VOR TRECE DE LA FAZA DE PROTOTIP LA LUCRURI ESENŢIALE

■ *Scientific American* a publicat recent un articol despre miturile legate de terorism. Astfel, specialiştii spun că motivaţia răzbunării este mai puternică decît cea legată de ideologie; sentimentul de camaraderie, aventură şi glorie este mai puternic decît acela al împlinirii unui program politic; reţelele teroriste sînt descentralizate şi în permanentă reorganizare; atentatele n-au fost atît dejucate, cît au eşuat din cauza incompetenţei şi chiar a prostiei teroriştilor (explozibilul fusese plouat, montat prost sau chiar cumpărat de la agenţi federali); în fine, rata deceselor cauzate de acte de terorism a scăzut drastic în State: doar 33 de morţi din 2011 încoace – spre comparaţie, media anuală de omucideri este de 13.700. (**M. C.**)

■ S-a anunţat bibliografia pentru Olimpiada biblică din 2014, de la Dunavăţu de Jos, Judeţul Tulcea: Judecători – 21 de capitole, Faptele Apostolilor – 28 de capitole, Iona – 4 capitole, Filipeni – 4 capitole, Coloseni – 4 capitole, Cîntarea Cîntărilor – 8 capitole, Isaia – 66 de capitole, Ţefania – 3 capitole. Baftă şi Doamne-ajută! (**L. V.**)

■ Mergînd cu maşina pe drumurile din Dîmboviţa văd anunţuri în faţa porţilor: „Vînd porci vietnamezi" şi „Porci vietnamezi". Cum or fi porcii ăştia, ce ştiu să facă faţă de porcii obişnuiţi, habar nu aveam. L-am întrebat pe Google. Şi, mare minune, aflu că există în România o întreagă industrie de porci vietnamezi. V-am zis eu de mai multe ori că iubesc capitalismul, uite încă un motiv. Au şi site-uri, de gen www.porc-vietnamez.ro, de unde aflăm că „porcii vietnamezi sînt porci de talie mică, vegetarieni, ecologici, uşor de întreţinut". Deci sînt porci ecologici, nu porci ecologişti – a nu se confunda. Cică sînt ecologici pentru că nu au carne cu colesterol. Un fel de porc cu voie de la doctor, presupun. De la www.porci-vietnamezi.net aflăm că „aceşti porci vietnamezi îşi au originea în Vietnam, iar în 1980 au păşit pentru prima oară pe tărîmul american, dînd startul unei întregi nebunii. Americanii i-au privit iniţial ca pe nişte animale de companie datorită dimensiunilor reduse, dar şi aspectului lor extrem de atrăgător". Ceea ce dă cu totul şi cu totul alt înţeles vechiului slogan maoist: „Porcul de american / Afară din Vietnam". (**C. G.**)

■ Cică în 2035 vînzările de maşini fără şofer (robotizate) vor atinge 100 de milioane pe an. N-am încă maşină pentru că mi-e lene să conduc şi mi-e scîrbă să mă enervez. Aştept momentul în care maşinile-care-se-conduc-singure vor trece de la faza de prototip la producţia de masă. Atunci să vă ţineţi! (**M. M.**)

■ La Braşov puteţi bea cocktailul Panama. Conţine lucruri esenţiale: „cognac şi frică lichidă". (**A. M. S.**)

LUCRURILE MARI COMUNICĂ DOAR ELIPTIC

■ Acum cîteva săptămîni, şase tineri s-au îmbarcat pe o plută construită din peste 1.500 de pet-uri şi au navigat pe Dunăre de la Călăraşi pînă la Gura Portiţei, adică peste 400 km. În acest timp, un grup de studenţi americani au ridicat, folosind 500.000 de piese Lego, un turn înalt de aproape 35 de metri înălţime. Iar un restaurant italian exclusivist oferă o singură masă pentru numai două persoane, iar meniul costă aproape 700 de dolari. M-au amuzat dintotdeauna lucrurile mari făcute cu lucruri mici. Dar şi viceversa. (**M. C.**)

■ Preşedintele şi premierul comunică doar în scris, nu-şi mai răspund la telefon – zice o ştire. Ba mai comunică într-un fel, prin televiziunile „de ştiri": apare unul şi spune ceva, peste o jumătate de oră apare celălalt şi îi dă replica... Şi tot aşa. Cînd s-or împăca şi-or vorbi direct, o să scadă cantitatea de ştiri fără sens pe cap de telespectator. (**M. V.**)

■ Alte nume de firme din Galaţi: Come Back SRL, Lenuţa Şi Tincuţa SRL, Nedistructiv SRL, Grozavii Grup SRL, Carul Auriu SRL, Prăvălia Cu Bănuţi SRL, Senzitiv SRL, Două Puncte SRL, Hai La Drum SRL, Ultimul Ron Leu Company SRL, Acceptabil SRL, Momente SRL, Montekarlo Beatrice SRL, Verde Şi Roşu SRL, Rarisima Export SRL, Cafe The Ie SRL, Mahatma SRL, Betoane Compuse SRL, Virguliana SRL, Putere Mobilă SRL, Trubadurul SRL, Rostirea Maths Research SRL, Păianjenul SRL, Arahnofobia SRL, Ioan Şi Radu Iniţiatorul SRL, Eliptic SRL, Dikson Casa Frizerului SRL, Venus Mixt SRL, Les Jeux Sont Faits SRL, Agenţia Speranţelor SRL, Bivol Dental SRL, Nouă Pietre SRL, Sclipirea SRL, Decizional 11 SRL, Zâmbet De Soare SRL, Buburuza SRL, Corsar Nautic SRL, La Magazinul Lui X SRL, Aparte SRL, Elohim Trans SRL, Casa Funerară Îngeraşul Nostru SRL, After Life SRL, Regele Păstârnacului SRL, Grătarul Dragomir SRL, Neant SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

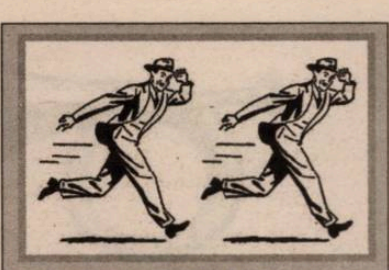

Andrei GORZO

dilematograf 19

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 500 ■ 12-18 septembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

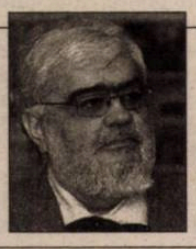

ANDREI PLEŞU

„Oraşul nostru. Inventar“

pagina 3

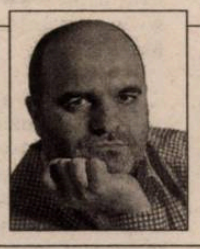

OVIDIU NAHOI

„Oameni în stradă“

pagina 5

MARIA IORDĂNESCU

„Cîinele, un animal sălbatic“

pagina 13

D'ale Festivalului

Lucian Muntean

5 948489 141997 37

„Ce să ascult vorbe, cînd văd fapte?“

CICERO

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

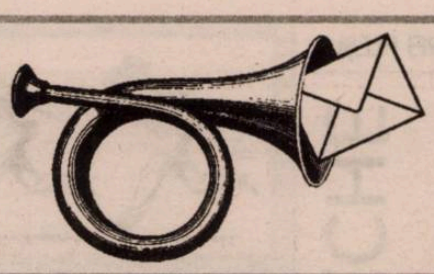

turneu de inbox

Principiul libertăţii individuale la români

Un fenomen interesant este acela în care mari gînditori români au pătruns în adîncul mentalului românesc, descoperind părţi din schema matrice a fiinţei româneşti, dar fără ca asta să-i conducă spre un discernămînt critic.

În multe cazuri, ceea ce ei au găsit nu le-a provocat spiritul critic şi din conformism sau oportunism. Aşa că au preferat să se aşeze cu fundul pe vatra românească. E şi cazul lui Nae Ionescu, gînditor talentat, căruia Mihail Sebastian, în desele evocări din *Jurnalul* său, îi reproduce, la un moment dat, următoarea idee: „Străinii nu vor înţelege nimic din România, dacă vor voi să o judece după criteriul libertăţii individuale. E o valoare pe care nu o cunoaştem, pe care am împrumutat-o de aiurea şi peste care evoluţia organică, firească a neamului românesc trece nesocotind-o obligatoriu." Nae Ionescu era un autohtonist absolut. La un moment dat, propunea, utopic, decablarea României de la circuitul economic european, iar statul român să devină eminamente agrar. Un naţionalism izolaţionist care a fost confiscat mai apoi şi de către comunişti, Ceauşescu fiind purtător de stindard. În general, noi, românii, avem tradiţie în practicarea naţionalismului izolaţionist – vezi legionari, comunişti –, cît şi în alte forme mai puţin dure, gen pamflet sau talk-show. Neavînd acces la naţionalismul expansionist specific marilor puteri, a trebuit mereu să ne mulţumim cu acest naţionalism autoflatant pe moment şi păgubos pe termen lung. Dar de ce este atît de important acest principiu al libertăţii individuale? [...] Pentru că din absenţa sa derivă foarte multe dintre înapoierile noastre. Fără să fie un adept al acestui principiu, fiind promotorul logicii colectivismelor, Nae Ionescu intră cu briciul minţii într-o zonă nodală a fiinţei româneşti.

În lipsa acestui principiu al libertăţii individuale nu poate exista o democraţie autentică. Criteriul libertăţii individuale, de care vorbeşte Nae Ionescu, nu atinge zona libertăţilor facile, e vorba de ceva adînc, ce găseşti în ţări ca Franţa, Anglia, Germania, acolo unde individul are putere socială. E inserat în celula profundă a ţărilor civilizate, acest principiu al libertăţii individuale fiind fundamentul democraţiilor liberale vestice. În felul acesta putînd fi posibilă democraţia, şi nu oligarhia ce atrage după sine şi polarizarea claselor, tipică ţărilor pseudodemocratice. De la nivelul societăţii pînă la relaţiile interinstituţionale, totul poate fi afectat de această carenţă elementară, calea spre abuz fiind larg deschisă.

Ieşind din zona teoretică şi venind spre ziua de azi, putem constata că acest deficit constitutiv este perpetuat cu mare succes la noi. Consecinţele sînt: o societate fără forţă, un stat mafiot, oligarhic, o populaţie sărăcită, ţinută în sclavagismul pomenilor date de stat. Acest spirit de turmă, bine întreţinut de politicieni, conservă privilegiile oligarhiei. Libertatea individuală, drepturile civile, toate acestea sînt principala ameninţare pentru cei care nu vor să lase cătuşele cu care ţin legată o populaţie, precum sînt legaţi între ei cu lanţuri deţinuţii duşi la muncă, pentru a nu putea fugi. Aceste date de profil creează mediul favorabil şi pentru alţi viruşi, precum socialismul populist. Viaţa românească putînd fi curentată oricînd, avînd în vedere că la orice palier al societăţii domină supuşenia linguşitoare, instinctul gregar, absenţa spiritului critic, laşitatea de a fi tu însuţi şi de a-ţi exprima personalitatea.

Ciprian BLIDARU

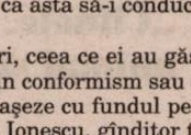

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *Bumbata* lui Cosmin Bumbuţ, cu prefaţa de Attila Bartis (Editura Punctum, 2013), o carte-confesiune-album despre libertate, prietenie, coincidenţe şi alegeri de viaţă, un imago-roman ce-ar putea să devină film. (Simona Sora)

■ *Eu şi tu (Io e te),* ultimul film al lui Bernardo Bertolucci (*Ultimul tango la Paris, Ultimul împărat, Micul Buddha),* după aproape zece ani de pauză regizorală, a avut premiera în România pe 6 septembrie. *Eu şi tu* este primul film în limba italiană, cu actori italieni şi filmat exclusiv în Italia, după 30 de ani de producţii internaţionale. (Iaromira Popovici)

■ Ediţia aniversară – adică a X-a – a *Nostalgiei* lui Mircea Cărtărescu (situat de cronicarii străini între „un George Lucas poet" – *New York Sun,* şi „un Proust psihedelic" – *Frankfurter Allgemeine Zeitung),* tipărită de Editura Humanitas într-un format elegant, cartonat, pe hîrtie volumetrică şi cu supracopertă. Cel mai bun volum de povestiri din literatura română şi singura carte de ficţiune de la noi care-şi merită cu adevărat titlul de carte cult! (Marius Chivu)

■ *Noi sîntem familia Miller (We're the Millers,* 2013, regia Rawson Marshall Thurber) cu Jennifer Aniston, Jason Sudeikis – o comedie mai puţin stupidă decît mă aşteptam, care emite o idee viabilă despre familie: aceasta poate reprezenta un număr de oameni nu neapărat înrudiţi, dar care îşi poartă de grijă unul altuia şi se pot baza unul pe altul în special în situaţii dificile. (Iaromira Popovici)

■ În weekendul 14-15 septembrie, în Parcul Izvor din Bucureşti avem BikeFest – „cel mai mare festival dedicat bicicliştilor şi bicicletelor de toate felurile". Tot în cadrul festivalului va avea loc şi Talciocul de Biciclete, organizat de Portocala Mecanică şi Bita-Color, unde veţi putea vinde sau/şi cumpăra biciclete şi tot felul de accesorii (lanţuri, ghidoane, claxoane, lumini etc.). Aşa că luaţi-vă bicicletele şi pregătiţi-vă de sărbătoare! Mai multe detalii pe www.ivelo.ro/bikefest şi pe www.portocalamecanica.ro. (Patricia Mihail)

■ Cea de-a treia ediţie a Festivalului de muzică şi cultură balcanică va avea loc între 13 şi 15 septembrie în Grădina Uranus din Bucureşti. Fanfara Ciocîrlia, Taraful Haiducilor, Mitsoura, Bălănescu Quartet&Klaus Obermaier sînt doar cîteva dintre numele invitate la Balkanik. Noi am dansat de curînd, la Alba Iulia, la concertul Fanfarei Ciocîrlia, deci ştim ce spunem. (Ana Maria Sandu)

■ *Blue Jasmine,* cel mai nou film al lui Woody Allen, un comentariu caustic şi fără speranţă la *Un tramvai numit dorinţă,* cu o Cate Blanchett magnifică, jucînd un personaj care a pierdut totul în afara genţilor Louis Vuitton, şi scapă, puţin cîte puţin, controlul. Un Woody din vremurile bune. (Luiza Vasiliu)

■ Pentru iubitorii de snooker: începe Masters-ul de la Shanghai, pe 16 septembrie! Sperăm să vedem cît mai multe transmisiuni *live* pe Eurosport. (Stela Giurgeanu)

■ Între 12 septembrie 2013 – 31 mai 2014, graficianul Alexandru Ciubotariu va fi prezent la Biblioteca Naţională a României (spaţiul expoziţional Palimpsest – Mezanin), unde va fi găzduită expoziţia *Arta Benzii Desenate.* Aceasta face parte din proiectul de autor „Muzeul Benzii Desenate" şi îşi propune să descrie aventura de peste un secol a benzii desenate româneşti. Vernisajul expoziţiei va avea pe 12 septembrie 2013, la ora 18,00. Intrarea este liberă. (Cristina Ştefan)

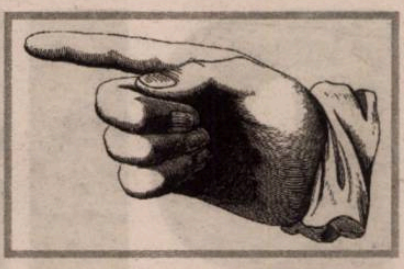

■ La grădina Muzeului Antipa, în fiecare weekend al lunii septembrie se organizează proiecţii în aer liber (şi cu intrare gratuită) de filme documentare cu animale, difuzate de Digi Animal World. Printre altele, veţi avea parte de jungle tropicale şi de peisaje vulcanice, chiar în centrul Bucureştiul. Mă gîndesc că poate fi relaxant... (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Scrisori către copiii noştri**
- **Activism**
- **Adolescenţa**
- **Fotojurnalismul**

album dilematic

Adrian Damian

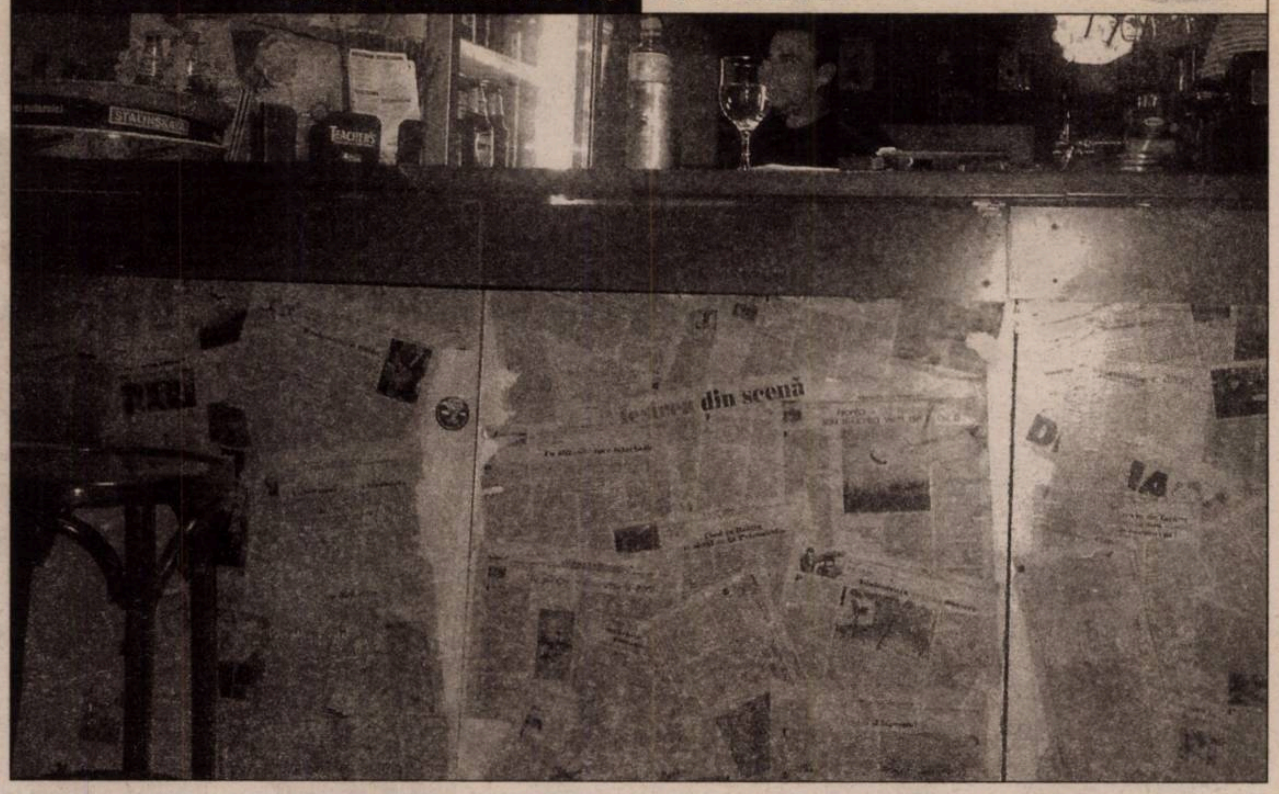

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

ABONAMENTE: Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85 ● **Persoane juridice/companii:** 0730.190.899 ● **Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:** 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 10.000 + 6.500
Tipărit la Tipomedia

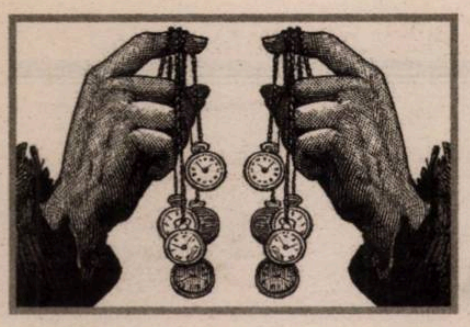

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Orașul nostru. Inventar (I)

Se dedică amicului Dan Stanciu

Deunăzi, am văzut, din fuga mașinii, un nume de stradă banal în aparență, dar, totuși, misterios: *strada Vaselor*. De ce s-ar numi așa o stradă oarecare, printre blocuri? Cum poate să-i vină în minte unui edil să boteze o stradă, strada „Vaselor“? Ce fel de vase? Și de ce nu orice altceva? Întrebarea a început să mă chinuie. Pînă într-atît, încît am devenit curios să aflu în ce perimetru onomastic trăiește orașul meu. Am descoperit o enormă materie de reflecție pentru istorici, psihologi, sociologi, antropologi și metafizicieni. N-am reușit să pricep prin ce mecanisme subtile se hotărăsc numele străzilor metropolitane. Și *cine* ne hotărăște, în ultimă instanță, adresa? O minimă sistematizare a denumirilor existente scoate la lumină o rețea complicată de mentalități autohtone, inerții ideologice, lirisme arbitrare, obsesii inanalizabile, stranietăți suprarealiste. Știu. Avem alte priorități. Stăm prost cu gripile, cu traficul, cu poluarea, cu parcările ș.a.m.d. Nu de numele străzilor ne împiedicăm, în primul rînd, în viața noastră zilnică de bucureșteni. Înțeleg, totuși, să atrag atenția asupra unei *comédii* terminologice de care, cîndva, vreun edil cu simțul umorului, dar și cu o mai nuanțată conștiință a responsabilității, se va ocupa, poate. În ce mă privește, voi face un simplu inventar. Cititorul nu va avea decît să-și facă singur o opinie. Și să facă haz de necaz.

O urmă adîncă pare să fi lăsat, în geografia orașului nostru, avîntul industriei chimice din perioada terminală a regimului trecut. Nu văd altă explicație pentru numele următoarelor străzi: *Acetilenei, Aragonitului* (pentru curioși, menționez că formula acestei substanțe este $CaCO_3$), *Bauxitei, Calcarului, Celofibrei, Cimentului, Cromului, Cuprului, Ebonitei, Magneziului, Parafinei, Protonilor, Uraniului, Silexului, Siliciului, Sulfului*. Încă și mai năvalnic se manifestă imaginația noastră tehnologică, bucuria „sculelor“ (tradiționale, dar și moderne), vocabularul șantierului și al fabricii. Iată străzile: *Angrenajului, Barometrului, Busolei, Betonierei, Detectorului, Ecluzei, Eprubetei, Gaterului, Gherghefului, Greblei, Laminorului, Lopeții, Lanternei, Macazului, Mistriei, Casmalei, Metalului, Nivelării, Pirotehnicii, Pontonului* (cu *Intrarea Pontonierilor*), *Producției, Racordării, Rachetei, Reactorului, Releului, Retortei, Rotativei, Șantierului, Sapei, Satelitului, Secerii, Securii, Sistematizării, Stăvilarului, Sudveicii, Tîrnăcopului, Tehnicii, Toporului, Turbinei, Telescopului, Vagonului, Vagonetului, Vîslei*. Undeva, în penumbra semantică a acestei serii, avem și strada *Monolitului* (aluzie la solidaritatea clasei muncitoare angajate în producție) și strada *Consumului*, adică a beneficiilor multilaterale rezultate din creșterea productivității. O rubrică aparte revine meseriilor, de unde străzi ca: *Textiliștilor, Țesătoarelor, Torcătoarelor, Tractoriștilor, Fochiștilor, Proletarilor* (în genere) și, pardon, *Turnătorilor*. Dintre priorități nu putea lipsi armata, apărătoare a suveranității și independenței naționale. Prin urmare, ne ies în întîmpinare străzile: *Baionetei, Detașamentului, Escaladei, Muniției, Meterezului, Parapetului, Patriei* (și *Patrioților*), *Poliției, Recrutului, Voinicului, Trăgaciului, Trompetului, Vitejilor, Stindardului, Tunului, Redutei, Maiorului* (nu mi-e clar de ce nu există și străzi echivalente pentru celelalte grade militare), *Zalelor*. La bază, ca motivație psihologic-istorică: strada *Străbună*. Mai există și strada *Evidențiaților* (și a *Mențiunii*), dar acestea au un spectru mai larg: poate fi vorba și de eroi ai oștirii, dar și de fruntași în muncă. Suverană este strada *Ministerului*, ca și aceea a *Salubrității*.

N-am reușit să pricep prin ce mecanisme subtile se hotărăsc numele străzilor metropolitane.

Să nu ne grăbim însă, în mod malițios, să semnalăm numai terminologia producției și a vieții militare. De o tandră atenție se bucură, totuși, și viața domestică, cea artistică și sportivă. Nu lipsesc drăgălășeniile familiale: strada *Bunicuței*, a *Duioșiei*, a *Patului*, a *Dușului*, a *Fetițelor* și a *Silfidelor*. Alte nume: *Șuvița, Mirodeniei, Ghiozdanului*. Pentru sporturi: *Natației, Spartachiadei, Schiorilor*. Pentru muzică: *Trilului, Piculinei, Partiturii, Valsului, Pupitrului, Uverturii*. Pentru școala generală: *Echerului, Medianei, Trapezului, Triunghiului*. Pentru folclor: *Strigăturii* și, mai ales, aleea *Păcală* și aleea *Tîndală*, paralele, ambele perpendiculare pe Șoseaua Mihai Bravu. Să nu uităm strada *Declamării* și strada *Galeș* (care dă în *Existenței*). Instrumentarul gospodăresc al înaintașilor se face semnalat prin străzi ca *Butiei* și *Bolobocului* (cu inevitabile daune colaterale: strada *Arsurei*). Vom continua săptămîna următoare. Deocamdată vă las visători dinaintea unei bijuterii topografice: *Intrarea Smaranda!*

PUBLICITATE

adevărul
PREZINTĂ FESTIVALUL

Ziarul festivalului George Enescu
este realizat de Adevărul
în colaborare cu organizatorii
evenimentului.

Totul despre festival, numai pe:
festivalenescu.adevarul.ro

În perioada
30 august - 27 septembrie,
ziarul festivalului va fi distribuit
în toate sălile de concert și
ca supliment gratuit al ziarelor
Adevărul și Weekend Adevărul,
de luni până vineri,
în 16 și 24 de pagini,
în București!

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Pîrloaga activă

Pîrloagă (conform DEX, ediţia 1996): teren arabil, lăsat nelucrat unul sau mai mulţi ani, pentru refacerea fertilităţii lui.

Întotdeauna am zis că merită să te uiţi cîteodată în dicţionar, chiar dacă sensul unui cuvînt îţi pare binecunoscut, clar, indubitabil. Aşa se întîmplă să aflu că pîrloaga, în mod curent descrisă ca fiind un teren lăsat de izbelişte, a pagubă, nu este altceva decît o necesară etapă în complicatul flux tehnologic agricol, întru redresarea balanţei de substanţe binefăcătoare din sol. Nu este, aşadar, lăsat în plata Domnului, ci mai degrabă în plata domnului (de la APIA – Agenţia de Plăţi şi Intervenţii în Agricultură). Adică este subvenţionat prin sistemul de plăţi directe, de către Uniunea Europeană, prin bugetul alocat politicii agricole comune.

Vă ziceam cît este de complicat să defineşti „fermierul activ", adică persoana care este cetăţean al unui stat membru, deţine teren arabil undeva pe teritoriul Uniunii Europene şi produce cîte ceva de mîncare pentru piaţa comună sau pentru export. Este complicat pentru că subvenţia destinată sprijinirii respectivului fermier nu se poate acorda ca o cotă parte din producţie, fiindcă ar sări imediat de şapte coţi în sus americanii (de nord sau de sud), africanii, ruşii şi orice altă naţie care a semnat acordurile fondatoare pentru liberul schimb mondial. Aşadar, singura formă de sprijin posibilă a rămas pendinte strict de proprietate. Ai hectare (indiferent ce se întîmplă pe ele), capeţi o sumă direct proporţională cu dimensiunea proprietăţii. De aceea, au apărut recipienţi ai subvenţiei (agricole) care nu au nimic de-a face cu agricultura: terenuri de golf, aeroporturi, mari bănci comerciale, staţiuni turistice, primării sau fabrici care au nişte curţi mai mari. Să nu vă închipuiţi că sumele primite de aceştia or fi niscai firfirici, ci ajung la multe milioane de euro pentru terenuri care nu produc nimic de mîncare. Se vorbeşte despre 30 de milioane de hectare în total, în cele 28 de state membre. O bună parte a acestor pîrloage inactive a apărut din pricina amintiţilor deţinători (legali) de teren şi recipienţi (imorali) de subvenţii. Aşa s-a ajuns ca politica agricolă comună să genereze un sistem de subvenţii prin care banii publici nu asigură preţuri mai mici (ca într-o subvenţie clasică) ci mai mari (pentru că încuraja menţinerea unor terenuri necultivate, adică producţie mai mică).

Recipienţi ai subvenţiei care nu au nimic de-a face cu agricultura.

Două sînt motivele care au forţat Comisia Europeană să încerce schimbarea situaţiunii, adică reducerea numărului de destinatari ai subvenţiilor directe. Primul este înmulţirea criticilor venite dinspre ţări care au mai degrabă interese industriale decît agricole (state membre ca Olanda, Marea Britanie, Cehia, Danemarca sau Austria) şi care îşi doresc realocarea unor sume din bugetul comun înspre capitole dedicate mai degrabă tehnologiilor înalte decît producţiei de ce-reale. Al doilea motiv ţine de creşterea preţurilor mondiale la mîncare, ceea ce permite Bruxelles-ului să dea liber producţiei agricole, considerînd că falimentul fermierilor europeni nu mai este o grijă majoră cîtă vreme ei capătă din ce în ce mai mulţi bani pe producţia obţinută.

Aşadar, s-au suflecat mîneci la Comisie, s-au cerut statistici, s-au organizat consultări tehnice (cu reprezentanţii agroindustriei) şi politice (cu statele membre şi Parlamentul European) şi s-a ajuns la o concluzie: dacă este imposibil să legi subvenţia de producţie (pentru că nu e voie de la Organizaţia Mondială a Comerţului), măcar să faci o listă de proprietari de teren care nu sînt eligibili. Carevasăzică, nu sînt fermieri activi şi nu produc de mîncare: terenuri de golf, aeroporturi şi parcurile Primăriei. Listei minimale scrise de Comisie i se poate adăuga orice alt set de restricţii la nivel naţional, în cazul în care respectiva ţară doreşte să încurajeze producţia agricolă.

Sună logic: astfel, nu rămîn de subvenţionat decît „pîrloagele active". Ce aş face dacă aş lucra într-o bancă comercială şi aş auzi de această intenţie a Comisiei? Mă gîndesc o săptămînă şi vă zic în următorul articol.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Profetul, aurul şi românii

Roşia Montană este un subiect destul de vechi, trecut prin mai multe guverne, care au jucat şi continuă să joace, cu rîndul, rolurile poliţistului bun şi pe cel al poliţistului rău. Actualul Guvern este considerat de poliţistul cel bun nu doar incompetent şi corupt, ci şi laş; nu criminal pentru că promovează o asemenea *lege,* ci laş pentru că nu o face suficient de ferm şi rapid – şi se mai dă şi mironosiţă într-un mod, într-adevăr, cam penibil. Dar *tout est bien qui finit bien:* ambii poliţişti sînt de acord să lase poporul să decidă prin referendum şi atît *Martorii lui Traian,* cît şi cei de la *U2* duc mai departe cu fervoare buna vestire. Jurnaliştii convertiţi la secta *In Gold we trust* amplifică, la rîndul lor, vocea poporului, pe care o aud noaptea în somn.

Şi uite-aşa ajungem şi la „voinţa poporului". Aici, bătaia de joc ia însă proporţii pentru care greaţa lui Sartre este doar un preludiu.

În primul rînd, nici nu este nevoie să aşteptăm referendumul, căci zeii au anunţat deja rezultatul, prin gura profetului Palada*: „Românii susţin Proiectul «Roşia Montană» şi exploatarea gazelor de şist." E clar, e ştiinţific, era previzibil. Ca sociolog necredincios, nu pot decît să-mi fac cruce: pe bune, Mirele, chiar asta vrea prostimea? Tot chestionarul e o făcătură pe care o ştii prea bine. Chiar crezi însă că, brusc, toată breasla sociologilor din ţară, cîtă e şi aşa cum e, a fost lovită de albeaţă sau aşteaptă s-o angajezi tu la Guvern? Chiar crezi că nu te va întreba nici unul despre care „proiect" e vorba (cînd şi actualul ministru al Justiţiei şi-a exprimat îndoiala că legea poate să treacă aşa cum este), că nu se va mira nimeni ce înseamnă că subiecţii „au auzit" despre acest proiect (chiar după datele tale, 13% nici măcar n-au auzit vreodată de existenţa lui, iar după datele de bun-simţ ale oricărui om, majoritatea românilor nu ştiu cu adevărat despre ce este vorba!) sau că nu va observa nimeni că una e să întrebi ce crede omu' că va face Guvernul şi alta să te intereseze ce crede el însuşi? Ştiu, nu de-aia ai făcut chestionarul, ci ca poliţiştii buni şi cei răi să poată da un semnal clar ce vor – şi *trebuie* să vrea – românii. Totuşi, pînă unde poate să meargă cinismul?

Pe de altă parte, dacă asta vor „românii", atunci ce-i cu ăia din stradă care zic că nu vor? Presa, jignită de faptul că protestatarii au ajuns să aibă încredere în jurnalişti cam tot atît cît au în politicieni, se face că se interesează de situaţie: „Se poate spune că au obosit românii să protesteze? Militantismul care duce la polarizarea excesivă poate duce la ceva?" Şi pentru final: „Parlamentarii pot fi influenţaţi de campaniile astea mici şi eşuate?" Întrebări cu răspuns plătit, ca şi cele din chestionar, care duc la o singură concluzie: românii au obosit să protesteze, cei care protestează provoacă o polarizare excesivă în societatea noastră strîns unită în jurul partidului, dar toate aceste agitaţii mici şi eşuate nu-i vor influenţa pe parlamentarii responsabili. Profetul Palada explică: „Sînt puţini şi constanţi. Îi ştim... toate grupurile acestea de ecologişti, stîngişti, anticapitalişti, antimondialişti, de mult sînt împotriva acestui proiect. E o mînă de oameni..."

Dispreţul. Dispreţul acesta explicit, voluptuos, picurat ca cianura din colţul buzelor, asta mă exasperează cel mai mult, un dispreţ care, în nestăvilirea lui, provoacă *adevărata* polarizare în societate, măcar pentru faptul că nimănui nu-i place să fie dispreţuit şi se va revolta fără nici un alt motiv suplimentar. Vin apoi obtuzitatea, miopismul politic dublat sau nu de interes sau răutate. Ca şi în cazul protestelor din ianuarie 2012, protestatarii din zilele acestea sînt percepuţi, uneori sincer, ca o adunătură bezmetică de stîngişti caviar şi pensionari nostalgici, anticapitalişti din plictiseală sau din modă. Dar, doamnelor şi domnilor, pur şi simplu nu aşa stau lucrurile! Mulţime pestriţă? Da, desigur, orice revoltă de stradă este pestriţă, altfel ar fi revoluţie. *Nici nu ştiu ce vor* – acuză unii. Se poate, dar ştiu ce *nu* mai vor! *Se duc mai mult ca să se distreze* – afirmă alţii. Cei tineri o recunosc deschis: m-am simţit bine! Dar asta pentru că pretutindeni, în rest, au început să se simtă al naibii de rău! *Nu au un program* – constată cei mai pretenţioşi. Dar există vreun proiect de ţară în România? Spre vîrful acestei piramide de revoltaţi, ceea ce se conturează nu este însă stîngism de paradă, nu este nici măcar anticapitalism, în sensul radical al cuvîntului, ci o poziţie tot mai fermă de antiprivatizare, de refuz al privatizărilor cinice şi ilegale ale statului, de la spaţiul urban lăsat aproape explicit pe mîna firmelor imobiliare şi pînă la cedarea implicită a terenurilor pentru gunoaiele Europei, toate la fel de ilegale după chiar legile statului. Iar acum, privatizarea explicită a statului, care emite legi ale unei corporaţii. Nu doar licitaţii trucate, nu doar corupţie, ci o *lege* pe faţă, care consfinţeşte interesele unei corporaţii – interese care, pentru că veni vorba, par să fie ceva mai mari decît cele cîteva vagoane de aur invocate şi despre care nu ştim, de fapt, nimic! Resurse care, pentru a fi exploatate, presupun în plus un *geocid*, pe lîngă revendicările punctuale (şi legitime!) ale ecologiştilor anticianură sau ale patrimonialiştilor procultură. Scuze, acesta nu este capitalism, este *hold up!* Iar protestatarii conştienţi sînt, în primul rînd, anticorporatişti, nu neapărat „anticapitalişti". Şi poate chiar *(horribile dictu...)* patrioţi...

Revolta actuală este animată astfel *şi* de o întrebare mult mai gravă: *Cine conduce, de fapt, această ţară?* Şi, visceral, eu al cui sînt? Aici, Palada are însă dreptate: toate acestea frămîntă doar „o mînă de oameni", care „fac şi ei ce pot". Un referendum naţional nu va face decît să consfinţească acea „voinţă a poporului" legiferată de cei care dispreţuiesc „prostimea"...

* Sociologul Mirel Palada, director Sociopol, a prezentat zilele trecute rezultatele unui sondaj referitor la Proiectul „Roşia Montană". La întrebarea „Ce credeţi că ar trebui să facă autorităţile în cazul proiectului de la Roşia Montană?", 68% dintre cei care au auzit de acest proiect au răspuns că el ar trebui să fie promovat de către autorităţi. La întrebarea „Ce credeţi că vor face autorităţile în cazul proiectului de la Roşia Montană?", 73% au răspuns că vor promova acest proiect. Aceleaşi întrebări au fost puse referitor la exploatarea gazelor de şist. A doua zi, domnul Palada a fost numit consilier de stat pentru probleme de strategii guvernamentale.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele naţiunii şi hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

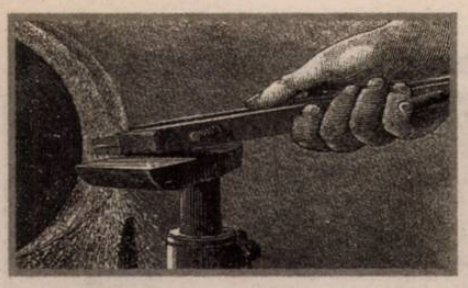

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Oameni în stradă

– criza liderilor, criza mediei –

Este foarte greu de spus care va fi pînă la urmă soarta Proiectului „Roşia Montană“. Dar protestele de stradă izbucnite la sfîrşitul săptămînii trecute pot prevesti schimbări importante la scara întregii societăţi.

Manifestaţiile se încadrează într-un curent întîlnit în mai multe părţi ale Europei lovite de criză, cu precădere în zona mediteraneană şi în Balcani. Sînt zone în care suferinţele cauzate de programele de austeritate se suprapun nemulţumirilor mai vechi, mocnite, cauzate de corupţia politică. Sînt indignaţii din Spania, manifestanţii antiausteritate din Portugalia, italienii care au mers cu Beppe Grillo, bulgarii, slovenii şi macedonenii care au invadat străzile din cauza corupţiei politicienilor, grecii exasperaţi de sărăcie şi şomaj.

În Europa şi la noi, tot mai mulţi oameni devin convinşi că problema nu se află la un partid sau altul, nu la o „familie politică“ sau alta, ci la sistem în întregul său. În marea lor majoritate tineri ai „generaţiei Facebook“, ei nu mai dau doi bani pe alternanţa la putere. O văd mai degrabă ca pe o garanţie că lucrurile nu se vor schimba. Felul în care autorităţile au gestionat spinoasa chestiune a Proiectului „Roşia Montană“ nu face decît să sădească această convingere în şi mai multe conştiinţe.

În aceste zile, Proiectul „Roşia Montană“ a scos oamenii în stradă. Şi, atenţie, este suficientă o singură vorbă negîndită, este îndeajuns un singur gest necugetat al unui lider, fie el premierul sau preşedintele, pentru ca protestele să se amplifice, lista nemulţumirilor să se lungească, amploarea protestului să crească în proporţie geometrică. Aşa cum i s-a întîmplat preşedintelui Traian Băsescu în acel ianuarie 2012.

În realitate, mişcarea de protest este un avertisment serios pentru întreg sistemul politic, de care categorii tot mai largi de oameni se simt nereprezentate. Politicienii care se perindă seară de seară prin studiourile televiziunilor de ştiri – cam aceiaşi şi la fel de goi de idei – sînt mărturiile vii ale crizei de lideri. Pierderea legitimităţii este evidentă. O legitimitate cîştigată, e adevărat, prin alegeri, dar pierdută prin tot ceea ce se întreprinde după acestea.

Blogăreala şi reţelele de socializare sînt bune, dar nu pot înlocui presa profesionistă.

Dar dacă vorbim despre criza liderilor, atunci să vorbim şi despre cea a mediei. Să privim lucrurile în faţă: manifestanţii anti-„Roşia Montană“ sînt supăraţi pe media cam în aceeaşi măsură în care sînt supăraţi pe politicieni. Media face parte din „sistem“. Iar credibilitatea ei – ne place sau nu – merge mînă în mînă cu aceea a liderilor politici. Nu se poate altfel. Dacă liderii se exprimă şi se duelează în media, atunci, o parte din zgură rămîne în studiourile TV. Se îndepărtează media de agenda publică, reluînd, mai mult sau mai puţin conştient, agenda politicienilor? Se lasă media dusă de val? Atunci să nu se mire!

„Media a fost cumpărată de Roşia Montană Gold Corporation“, spun manifestanţii. Ei consideră că protestul lor nu este mediatizat suficient, şi asta tocmai din cauza unei presupuse relaţii subterane dintre numita companie şi întreaga media.

Sînt multe exagerări aici, evident.

În primul rînd, media în întregul ei nu a boicotat manifestaţia – dimpotrivă. Că unele instituţii au preferat să vorbească mai puţin despre asta – le priveşte. Publicul, eventual, le va sancţiona – cu condiţia ca acel public să simtă că agenda i-a fost ignorată.

În al doilea rînd, a spune că media a fost cumpărată de RMGC este de-a dreptul o enormitate. Ar însemna că toate companiile care cumpără spaţiu publicitar în media îi cumpără, automat, şi pe jurnalişti. Deci, media e cumpărată, rînd pe rînd sau dintr-odată, de producători de maşini, de reţele de benzinării, de fabricanţi de pantofi şi pastă de dinţi, de bere, de sucuri ş.a.m.d. Absurd.

Şi totuşi, există o problemă: în general, prea mult spaţiu acordat agendei politicienilor, prea puţin agendei publice. Prea mult pentru cancan şi prea puţin pentru teme cu adevărat importante – din economie, afaceri europene, evenimente globale, din sfera ideilor. Cînd principala preocupare devine atragerea electoratului lăsat orfan de OTV, şi nu punerea în dezbatere a unor teme cu adevărat relevante pentru societate, atunci nu e de mirare că în stradă apar asemenea reacţii.

Da, media este o afacere. Dar – şi aici patronii şi managerii ar trebui să ia aminte – nu orice fel de afacere. Pentru că are o componentă de interes public pe care cu greu o regăsim în alte industrii. Media are nevoie de o bază financiară solidă, în primul rînd pentru a-şi păstra independenţa, şi abia în al doilea rînd (sau chiar deloc) pentru a-i îmbogăţi pe patroni sau a le livra bonusuri colosale managerilor. Pentru toate acestea există alte domenii de activitate.

Cei care au ieşit în stradă au dreptate să fie nemulţumiţi de mercantilizarea tot mai evidentă a mediei. Chiar şi cînd exagerează!

Rămîne, desigur, întrebarea ce fel de formă politică va căpăta mişcarea de protest. Fiindcă, pînă la urmă, cu toate hibele democraţiei, tot nu s-a inventat ceva mai bun decît sistemul bazat pe separarea puterilor, alegeri libere, partide şi adunări deliberative. Şi toate acestea sub supravegherea unei prese libere, fie ea cu capital privat sau organizată ca serviciu public.

Să nu ne facem iluzii: blogăreala şi reţelele de socializare sînt bune, dar nu pot înlocui presa profesionistă. Accesul la informaţie costă – iar manifestanţii ar trebui să ştie că reporterii care îi însoţesc în toiul nopţii şi care fac ca evenimentul să ajungă în milioane de case din România şi Europa trebuie plătiţi. Plătiţi, inevitabil, din publicitate. Fie şi din cea cumpărată de RMGC!

În sfîrşit, un risc major se ridică în faţa mişcării de protest: ieşirea în stradă urmată de neparticiparea la vot. Că doar toţi sînt la fel şi alternanţa la putere nu înseamnă nimic. Ei bine, aceasta chiar ar fi o garanţie că toate vor rămîne cum le ştim!

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Marginalii la beatificarea lui Vladimir Ghika

Trecerea lui Vladimir Ghika printre Fericiţi a fost un bun prilej (al cîtelea?) de meditaţie asupra caracterului straniu, comic uneori, incomprehensibil cel mai adesea, al întîlnirii, la ocazii, a Cerului cu pămîntul românesc. Înţeleg că slujba religioasă a fost impresionantă şi că felul în care au participat cei aproape 10.000 de credincioşi veniţi de peste tot, în imensa sală Romexpo, a fost copleşitor. Personalitatea Monseniorului este formidabilă, iar faptul că, de acum înainte, el poate fi venerat public în bisericile de pe cuprinsul creştinătăţii mi se pare că spune totul.

Totuşi, ar mai fi ceva de adăugat, în şoaptă, despre cele petrecute la Romexpo în ultima zi de august. A existat o oarecare pioasă agitaţiune colo, în faţă, unde vor să stea mereu oamenii importanţi. Pe tăcute, acolo, în faţă, micile momente de vanitate au atins comicul. Rîndul întîi era, firește, rezervat oaspeţilor de seamă. S-a umplut repede. Cum feţele simandicoase nu conteneau să vină, organizatorii au suplimentat cu scaune spaţiul VIP, ajungînd să creeze un nou prim rînd în faţa rîndului întîi, devenit al doilea. Şi acesta s-a umplut rapid. Importanţii continuau să vină. Aşadar, a început alinierea scaunelor în faţa noului rînd întîi, apărînd un nou prim rînd, rîndul întîi abia constituit devenind al doilea, iar rîndul întîi al sălii iniţial organizate devenind al treilea. Pe măsură ce le era luată faţa de noi scaune cu ştabi, ştabii de pe temporarele rînduri întîi deveneau nemulţumiţi. Un fost preşedinte, firesc aşezat pe rîndul întîi, a oprit cu gest ferm instalarea scaunelor în faţa lui – totuşi, importanţii noi nu trebuie să aibă prioritate în faţa importanţilor vechi. Interesante au fost, de fiecare dată, figurile voit amabile, dar vizibil iritate ale importanţilor care ajungeau şi vedeau că locurile de pe rîndul întîi, care li se cuveneau, erau ocupate de alţi importanţi veniţi mai devreme. Elocvent, dar încercînd prin o anume restrîngere a gesturilor să manifeste un respect oarecare, importanţii care nu mai conteneau să sosească cereau organizatorilor satisfacţie – ei nu puteau sta decît în primul rînd. Era de neimaginat să stea ceva mai în spate. Nici unuia nu i-a dat prin cap să caute un alt loc în sală. Orice mai departe de primul rînd este o ofensă. În faţa rîndului întîi, însă, da, e corect, se acceptă. Detaliul este, desigur, atît de mic, dar cît de semnificativ! Dar nu despre asta vreau să vorbesc aici, ci despre un anume fel de raportare la trecut care ţine, poate, de caracter sau de o anume abilitate socio-politică pe care nu o pot înţelege – nu ştiu, socotiţi dumneavoastră.

Totul mi-a venit în minte de la declaraţia lui Ion Iliescu, şi el prezent la ceremonie, într-unul dintre rîndurile întîi. Iat-o: „Este o manifestare de interes naţional şi care dă o anumită imagine şi în afară. Este un semnal important pe care Vaticanul l-a dat... Eram prim-secretar de partid comunist, la Iaşi, '74-'79. Eu am avut relaţii bune cu Biserica la Iaşi, şi cu Biserica Ortodoxă, cu mitropolitul de atunci, Teoctist, care a devenit după aceea patriarh, şi cu Biserica Catolică din Iaşi. Le-am aprobat catolicilor să-şi construiască biserică la Butea, pe malul Siretului. Am avut relaţii deschise, de atunci – şi constructive –, cu toate bisericile, iar după 1989 şi cu monseniorul Robu, care este un om deosebit.“

Trec peste limbaj – Ion Iliescu nu poate exista altfel. Vaticanul „dă semnale“ (retorica „semnalelor“ e omniprezentă în politică, toţi politicienii vorbesc despre semnale, toată lumea dă semnale şi primeşte semnale, tot universul politic e o infinită întretăiere de semnale!), iar el, vechiul comunist, avea „relaţii deschise şi constructive cu toate bisericile“. Nici vorbă ca Ion Iliescu să simtă vreo tensiune. Totuşi, regimul agresiv ateu în care Iliescu a devenit ceea ce este şi de care nu s-a distanţat vreodată este chiar cel care l-a martirizat pe Vladimir Ghika. Să fiu mai precis? Exact în vremea în care Ghika murea la Jilava, Iliescu atingea vîrful piramidei: era ales şeful studenţilor comunişti din România. Porţile spre cerul partidului său, Comitetul Central, erau deschise. Exact atunci, porţile Cerului adevărat se deschideau pentru deţinutul de 81 de ani.

Pentru Iliescu, desigur, prezenţa la această ceremonie a fost participarea la „un semnal“ şi un nou episod al relaţiilor sale, „deschise şi constructive cu toate bisericile“. Cum ziceam, venerabilului comunist nu mai ai ce să-i ceri – aşa e el! Reproşul pe care l-aş face lui şi multor altora dintre urmaşii săi postdecembrişti, presăraţi în toate partidele, este că au dus adversitatea într-un banal periculos. Şi ce dacă îmi ucid adversarul? – cu puţin noroc, pot participa la beatificarea lui peste cîţiva ani. Totuşi, există o anumită demnitate a adversităţii pe care oamenii aceştia nu mai sînt în stare să o respecte.

Da, e bine ca adversarii să se împace la un moment dat, e bine ca oamenii care s-au confruntat să-şi dea mîna la sfîrşitul confruntării, e bine ca duşmăniile incandescente să se stingă într-o pace răcoroasă. Dar, ceva distant trebuie să rămînă – e anormal să treci cu aer firesc de la bîtă la venerație, de la scuipat la sărutul mîinii, de la şut în cap la mîngîiere fraternă, de la ură la prietenie. Totuşi, în 1954, pentru Iliescu, Vladimir Ghika era un duşman – da, da, acesta e cuvîntul! Istoria a fost dreaptă, Ghika şi lumea lui au învins pe Iliescu şi lumea lui (de atunci). Mai mult, Iliescu are, desigur, dreptul la răzgîndire, dreptul să se dumirească – oricine îl are. Drumul Damascului este accesibil oricui. Dar nu e cazul aici – Ion Iliescu nu e pe acest drum şi nu a fost vreodată. Sigur că şi urmaşul lui de peste timp e din acelaşi aluat. Ponta nu pare a avea vreo problemă că (după propria mărturie), în 1990, scanda împotriva lui Iliescu în Piaţa Universităţii, iar apoi s-a aşezat respectuos în umbra lui politică. Eu cred că Ponta minte cînd spune că a fost civic şi politic activ în Piaţa Universităţii. Dar simplul fapt că o spune şi nu simte nici o disonanţă arată ceva despre cinismul său, moştenit, iată, de la preşedintele lui de onoare. „Onoare“ am zis?

Altfel, creştineşte e să ierţi şi să iubeşti pe inamicul tău. Am sentimentul că Iliescu l-a iertat pe Ghika, cel care, din Cer, îl iubeşte. De ce simt adierea rece a absurdului?

capitala
ALBA IULIA
BINE AȚI VENIT ÎN CEA MAI MARE CETATE DIN ROMÂNIA

FESTIVALUL DILEMA VECHE

CETATEA ALBA IULIA 30 AUGUST - 1 SEPTEMBRIE 2013

CO-ORGANIZATORI:
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA-IULIA
CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

FESTIVALUL DILEMA VECHE 2013

FACEBOOK.COM/DILEMAVECHE

Google play | Available on the App Store

FESTIVAL.DILEMAVECHE.RO

CEA DE-A DOUA EDIȚIE A FESTIVALULUI DILEMA VECHE NU AR FI PUTUT AVEA LOC FĂRĂ SPRIJINUL DUMNEAVOASTRĂ, FAPT PENTRU CARE VĂ MULȚUMIM.
NE REVEDEM LA ANUL ÎN CETATEA ALBA IULIA!

ORGANIZATOR: DILEMA VECHE
CO-PRODUCĂTOR: TVR 2
PARTENERI: IIDVEI, DORNA, orange, TAROM, EUROLINES ROMANIA, FUNDAȚIA SOROS ROMÂNIA, bristol, MDV studio, CARAVANA FILMULUI ROMÂNESC, 4 roți mașina, CASTEL, we are basca
PARTENERI MEDIA: magicfm soft music, DIGI 24 HD, adevărul, Historia, presseurop.eu, CATAVENCII, SAPTESERI, CityNews.ro, sensotv.ro, CampusCluj, ring, HotNews.ro, profil CULTURAL
EVENIMENT SUSȚINUT DE: TUCA ZBARCEA ASOCIAȚII
MAȘINA FESTIVALULUI: VOLVO
CATENA, ALPHA BANK
igloo, DECAT O REVISTA, TATAIA, NEAPĂRAT.ro, ZIUA DE ZI, gotlokal.ro
CU SPRIJINUL: Filiala Batthyaneum Biblioteca Națională a României; Bilbioteca Județeană "Lucian Blaga" Alba; Muzeul Național al Unirii Alba Iulia; Centrul de Cultură "Augustin Bena" Alba
cronospam

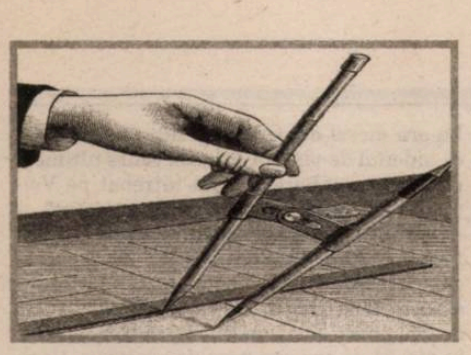

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Despre ţiganii de altădată

Astăzi am să fiu spicuitor în ogor vecin... Subiectul se potriveşte cu rubrica la care scrie de obicei prietena mea Cristina Vintilă-Ghiţulescu, pe care o citesc întotdeauna cu plăcere. Interesul care, în ultima vreme, s-a trezit cu privire la ţigani m-a îndemnat să redeschid un vechi dosar din fondul Kogălniceanu al Bibliotecii Naţionale. El cuprinde „Catagrafia scrisorilor casii răposatului vornic Constandin Ştirbeiu". Este inventarul întocmit în 1806, la moartea unui mare boier, care a lăsat o arhivă personală de aproape 1000 de documente. Se găseau acolo, pe lîngă zapise (pentru vînzări sau cumpărări), chitanţe şi contracte, precum şi hrisoave care constituiau actele de proprietate ale unor moşii, acestea fiind peste o duzină, în şase judeţe din Muntenia. În Bucureşti, vornicul avusese o casă – vîndută la mezat pentru a-i plăti datoriile, o vie pe la Podul Calicilor (vechea denumire a Căii Rahovei), prăvălii închiriate – de pildă, o măcelărie şi o băcănie –, ba chiar şi o cîrciumă. La marginea oraşului – mori, stupi şi toată pădurea de la Bolintin.

Din moştenirea boierului făceau parte şi vreo 50 de familii de robi ţigani. Ei puteau fi vînduţi ori schimbaţi, ca în 1797, cînd patru bărbaţi au fost daţi în schimb pentru o pereche de cai de trăsură şi trei inele cu rubin. Cîte o menţiune laconică este de ajuns ca să evoce un eveniment care a fost, poate, cel mai important în viaţa unor oameni. Aşa, Andrei, slujitor în casa boierească, „a păcătuit cu ţiganca Bălaşa". Morala nu putea fi împăcată prin căsătorie, care nu era acceptată între un om liber şi o roabă, iar copiii ce se vor naşte au să fie robi, ca şi mama lor. Un caz neobişnuit este al unui ţigan căruia îi cunoaştem biografia de-a lungul a 15 ani, cu toate peripeţiile ei. Paraschiv a fost un bucătar vestit, cum se spunea atunci: „ţigan cu meşteşug", avînd, deci, o calificare specială. Aceasta îl făcea foarte căutat, căci stăpînii succesivi s-au înverşunat să-l urmărească oriunde, de fiecare dată cînd îşi lua lumea în cap. Talentele sale erau apreciate la cel mai înalt nivel, dovadă că, în 1790, el se afla la Herson, în serviciul fostului domn al Ţării Româneşti şi al Moldovei, Manuil Giani-Ruset, care se refugiase în Crimeea în urmă cu doi ani. N-am fi ştiut nimic despre această aventură dacă el nu i-ar fi scris de acolo nevestei, trimiţîndu-i daruri. Scrisoarea către Măriuca – ce mult am fi vrut s-o putem citi! – s-a păstrat în casă la Ştirbei, împreună cu celelalte mărturii strîn-

În chestiunea asta, trecutul contează.

se despre bucătarul călător. Soţii s-au regăsit cînd Paraschiv s-a întors, după moartea lui Manolachi-Vodă. Nu erau săraci, fiindcă aveau o casă din chiria căreia se alegeau cu un cîştig, ba erau chiar în stare să-i împrumute pe alţii. Recunoaşterea unei asemenea datorii a fost iscălită la închisoare!

Cei doi şi-au schimbat pentru a treia oară stăpînul în 1792, după care urmează trei ani din care nu mai avem nici o ştire despre ei. Prima informaţie după această întrerupere: trăiau „slobod" în Bucureşti. Era o încălcare a legii, iar autorităţile au început ancheta în căutarea fugarilor. Departamentul de „cremenalion", însărcinat cu procesele penale, a primit mai multe denunţuri, după care ar fi avut trei, patru sau cinci copii (desigur, familia creştea între timp). În octombrie 1797, se ascundeau în mahalaua Mîntuleasa. În aceeaşi lună, prezenţa lor va fi semnalată la Brăila, unde fugiseră la turci. Devenind stăpînul lor, prin mai multe schimburi cu fratele său şi cu nişte veri, Constantin Ştirbei a obţinut de la „cremenalion" să i se confirme proprietatea asupra perechii pe care o revendica. Doi ani mai tîrziu, în 1799, ei erau, totuşi, în continuare la Brăila, cu copiii, la care se adăugase un al şaselea. Dat fiind că era un oraş otoman, era greu să fie răpiţi şi transportaţi de partea cealaltă a frontierei. Chiar dacă Ştirbei a încheiat un contract în acest scop, încercarea a dat greş. Paraschiv a avut mai mult noroc decît majoritatea contemporanilor din această populaţie, ducîndu-şi viaţa ba într-o casă, ba într-alta, fără voia lor şi mereu gata să fugă. După întîmplarea prin care tînărul ajunsese „în ţara moschicească" şi înainte de a căuta libertatea în teritoriul otoman, omul nostru şi-a găsit adăpost în Bucureşti, pierzîndu-se în mulţimea anonimă.

Asta era soarta de ţigan în vechile Principate şi e de mirare – şi de condamnat – că nici comunismul, nici regimul de după nu au făcut mai nimic ca acest gen de istorie să fie cunoscută de toată lumea. Nu există român care să nu aibă o părere despre ţigani, dar cunoştinţele se mărginesc la o generaţie, cel mult două. Or, în chestiunea asta, trecutul contează.

Andrei Pippidi *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Lucian VASILE

SOS Provincia

Identitatea primului liceu din Ploieşti

În curtea bisericii Sfîntul Gheorghe Vechi din Ploieşti există cîteva bucăţi de piatră ce astăzi pot trece neobservate. Părţi din coloane sau din frize bogat decorate, precum şi cîteva ornamente de mari dimensiuni sînt aşezate de-a lungul aleii care leagă bulevardul de strada Mărăşeşti, mergînd paralel cu zidul lăcaşului de cult. De unde provin şi care este semnificaţia acestora?

Pe 11 iunie 1895, se punea piatra de temelie a noului palat al Liceului de băieţi „Sfinţii Petru şi Pavel". Vechiul imobil deplasaţi pe două postamente, iar între cele trei uşi de stejar masiv stăteau statuile celor doi apostoli. Clădirea avea trei laturi: una principală, cea mai bogat decorată, şi două aproape identice (una spre sud şi cealaltă spre nord), rezervate sălilor de clasă. În partea dinspre bulevard se găseau cancelaria profesorilor, muzeul de ştiinţe, biblioteca, precum şi sala de recepţii. Printre coloanele de marmură din holul principal se ajungea în amfiteatrul liceului, în interiorul căruia au conferenţiat personalităţi precum D.

„Liceul a fost asasinat, atunci cînd i s-a retras denumirea pe care noi o ştiam"

venise neîncăpător pentru numărul ridicat de elevi, aşa că autorităţile, cu sprijinul ploieşteanului Take Ionescu, ministru al Cultelor, au început construirea unui nou local, pe bulevard, lîngă Biserica Sfîntul Gheorghe Vechi.

Peste trei ani, în 1898, clădirea a fost finalizată şi activitatea Liceului de băieţi s-a mutat în interiorul său. Faţada era cu adevărat grandioasă, arhitectul Dem. Dobrescu preluînd modelul vechiului sediu, cu cinci volume, dar transpunîndu-l la un nivel mult mai complex. Intrarea principală era străjuită de doi lei de piatră, am-

Munteanu-Râmnic, Nicolae Iorga sau Mircea Eliade.

Bombardamentele aliate asupra Ploieştilor aveau să fie fatale pentru Liceul „Sfinţii Petru şi Pavel". Pe 5 mai, pe 6 iulie şi pe 31 iulie, faţada şi latura de sud au fost distruse aproape în totalitate. Din bulevard, palatul părea o grămadă de moloz din mijlocul căreia ieşeau statuile sfinţilor. Profesorii şi foştii elevi au înfiinţat o asociaţie care urma să strîngă banii necesari reconstrucţiei clădirii – simbol al învăţămîntului local. La 29 iunie 1946 începeau lucrările, dar tot efortul a fost lovit de schimbările politice cauzate de comunizarea ţării, precum şi de reforma monetară din 1947. Ca şi cum nu ar fi fost suficient, în ianuarie 1947, un incendiu, izbucnit din senin, a distrus ceea ce se reconstruise din aripa centrală şi amfiteatrul din spatele său.

Din 1948, evenimentele s-au succedat într-un ritm rapid. Denumirea instituţiei a fost retrasă (fiind una religioasă), statuile sfinţilor au fost demontate, decapitate şi aruncate în grădina bisericii, împreună cu decoraţiunile şi bucăţile de frize şi coloane. Clădirea a fost în cele din urmă refăcută, dar cu o faţadă într-un stil care aminteşte de arhitectura socialistă. Liceul s-a mutat într-un alt sediu, împreună cu mai multe instituţii de învăţămînt. Clasele s-au mixtat, corpul profesoral a suferit modificări, vechile nume ale liceelor au fost eliminate. În urma acestui proces foarte complicat au rezultat două licee, cu noi denumiri: „Mihai Viteazul" şi „Ion Luca Caragiale". Cel din urmă păstrează o parte din patrimoniul vechiului liceu de băieţi şi este oficial considerat a fi continuatorul său. Primul, în schimb, îşi desfăşoară activitatea pe locul Liceului „Sfinţii Petru şi Pavel", folosind inclusiv aripa veche. Emoţiile, sensibilităţile şi orgoliile sînt împărţite în privinţa stabilirii urmaşului celui mai vechi liceu din Ploieşti.

Nu există un răspuns care să mulţumească pe toată lumea, în ciuda unei decizii oficiale existente. O direcţie interesantă vine de la Alexandru Comănescu, un fost elev al Liceului „Petru şi Pavel". Întrebat cine este continuatorul Liceului de băieţi, răspunsul său a fost simplu: nici unul. „Liceul a fost asasinat, atunci cînd i s-a retras denumirea pe care noi o ştiam", conchidea domnul Comănescu.

Lucian Vasile *e iniţiator al Proiectului „RepublicaPloiesti.net".*

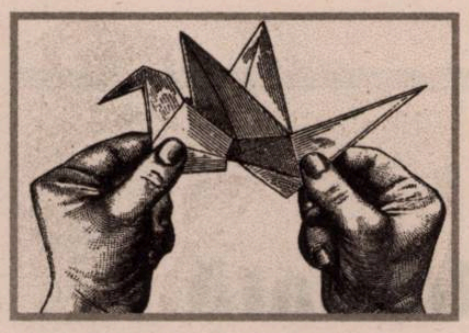

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Lucrul cu natura

Acoperişul începuse să se strice, prin unele locuri chiar intra ploaia. Cei care mai fac şiţă sînt pe cale de dispariţie, la fel şi meşterii care ştiu s-o pună pe casă. Împreună cu prietenul meu, zis Moşu', ne-am încumetat să ne apucăm singuri de treabă. Nu ştiam mai nimic despre meseria asta (că meserie e), dar ne-am zis că, la urma urmelor, ce poate să fie aşa de complicat în a bate nişte scîndurele pe casă. Pentru şiţă mersesem pe o vale îngustă şi noroioasă, la capătul pămîntului, unde am găsit un inginer pensionar care se ocupa de aşa ceva. Am încărcat o Dacie-papuc cu baloţii rotunzi de şiţă, legaţi cu sîrmă.

La început ne era frică să mergem pe acoperiş, foloseam o coardă de alpinism ca să ne asigurăm. Umblam cu multă grijă şi orice operaţiune ne lua foarte mult timp. Încet-încet, ne-am obişnuit. După prima zi, am renunţat la coardă. În a treia, ne plimbam printre hornuri ca prin propria bucătărie. Şiţele trebuiau bătute de jos în sus şi de la dreapta la stînga, una peste alta, bucată cu bucată. Foloseam cuişoare speciale, lungi şi subţiri, ca să nu crape. Le băteam uşor, în diagonală. Tot crăpau. Ţăranii care treceau pe acolo, văzîndu-ne doi orăşeni suiţi pe casă, se minunau: „Şituiţi, şituiţi?" „Şituim, şituim", răspundeam noi. Şi vrednicul moş Gheorghe ne privea sceptic. Într-o zi, ne-a aruncat o vorbă, în treacăt: „Da' n-o udaţi?" Ne-am întrebat ce-a vrut să spună. Şi dintr-o dată, ne-am dat seama că era o informaţie de-a dreptul masonică, strecurată într-o doară. Ca să fie mai flexibile şi să nu crape cînd baţi cuie în ele, bucăţile de şiţă trebuie udate. Aşa că am desfăcut baloţii şi am băgat scînduricile într-un butoi cu apă. Şi a mers ceva mai bine. La un moment dat, o femeie a trecut pe lîngă gard şi, văzîndu-ne cum desfacem baloţii, a bombănit din mers: „Da' de ce le amestecaţi aşa?" Iar ne-a pus pe gînduri. Ce-a vrut să spună? Înseamnă că un balot e format din şiţe care provin din aceeaşi buturugă spartă cu barda (şiţele se fac manual, cu barda) şi sînt legate, apoi, la rînd. Dacă nu le amesteci între ele, vei avea mereu şiţe provenite din acelaşi loc, cu noduri şi defecte similare, care se suprapun perfect unele peste altele, ca la lego. Altfel, te chinui să îmbini bucăţi cu curburi şi strîmbături diferite. A fost un moment de iluminare, am priceput că treaba nu e aşa de simplă, că lucrul cu lemnul e ceva special şi că nu trebuie să striveşti corola de minuni a lumii, că numai împreună cu natura şi nu împotriva ei poţi face o lucrare bună. Pentru a ne potrivi şi mai bine cu natura, şi cu Dumnezeu, ne sculam odată cu răsăritul soarelui şi munceam cît era ziulica de lungă, doar cu o pauză la prînz, şi ne culcam odată cu soarele.

„E pe post de ceai la micul dejun"

Într-una din zile – era într-o vineri –, pe la prînz, a apărut Voinicul, cu rucsacul în spate şi o canistră de plastic în mînă. Ne adusese de băut, în contul zilei lui de naştere. Ne-am uitat la canistră şi nu ne-a venit să ne credem ochilor: 25 de litri de vin, bătuţi pe muchie. Roşu, nu prea tare. I-am spus că a cărat prosteşte aşa o cantitate, pe care n-o s-o bea nimeni şi o s-o care înapoi la Bucureşti. Dar, că tot era ora mesei, am mîncat şi am băut ceva vin, apoi ne-am urcat din nou pe casă. Coboram din cînd în cînd să mai luăm cuie şi şiţă de la muiat, ocazie cu care ne umpleam şi cîte un păhărel. Treaba începea să meargă ca pe roate şi se pare că vinul folosea cumva şi la echilibrul pe casă, şi la ostoirea tuturor durerilor pe care o asemenea muncă ţi le provoacă. Am înţeles a doua oară ideea cu udatul şiţei. Dar a nu se crede că ne-am îmbătat. Nici măcar nu ne-am ameţit. Seara, la masă, am mai băut cîte un păhărel suplimentar şi ne-am culcat. Peste noapte, am auzit oarecare tevatură prin curte, dar n-am dat atenţie. Cînd ne-am sculat, soarele răsărise de ceva vreme, dar era încă răcoare. Pe masa din faţa casei am găsit o sticlă de whisky, nedesfăcută şi aburită. „Ce-i asta, bă? Cine a adus-o?" „Nişte prieteni de-ai mei, care au trecut azi-noapte pe aici", a răspuns Voinicu'. „E pe post de ceai la micul dejun", am zis noi. Şi ne-am pus pe treabă. Adică, am început a sorbi „ceaiul" şi a pune şiţe pe casă. N-am mîncat nimic, dar efortul ne-a făcut sete şi nu se făcuse ora 10 cînd goleam ultimele picături din sticlă, ajutaţi, ce-i drept, şi de zdravenele sorbituri ale lui Voinicu'. Ne-am mirat puţin de-aşa o ispravă matinală completă, dar, mai treji ca niciodată, ne-a amintit de vinul de cu seară. Şi am reînceput lucrul, în ton cu natura, cu lemnul şi cu strugurii Domnului. În păhărele mici, cu cuie subţiri şi cu tot mai mult spor. La ora mesei de prînz, am descoperit, însă, că bidonul de vin era gol. Am scurs ultimele picături în pahare şi l-am întrebat pe Voinicu' unde a pus restul. „Păi, s-a băut", a răspuns el. L-am privit neîncrezători. „Cine l-a băut? Amicii tăi de aseară?" „Nici vorbă, doar noi trei. Păhărel cu păhărel." Recordul era năucitor. Oricum am fi dat-o, 25 de litri de vin, plus o sticlă de whisky în trei oameni, în nici 24 de ore, era greu de conceput. Dacă am fi făcut asta la Bucureşti, probabil că ne lua Salvarea. Şi mai ciudat era că nici unul dintre noi nu s-a simţit vreo clipă măcar uşor ameţit. Eram cristal şi ceva mai în putere decît de obicei. Lucrarea de pe casă arăta impecabil, nu încurcasem lucrurile, ba chiar avansasem mai mult ca niciodată. Nu chinuisem lemnul şi natura ţinuse cu noi. Lucrurile merseseră unse. Niciodată n-am înţeles pe deplin acel straniu fenomen de absorbire, dar, de atunci, am căpătat o cu totul altă înţelegere asupra lucrărilor şi lucrătorilor, asupra naturii umane şi forestiere. Iar pe Voinicu' l-am beştelit şi l-am trimis în sat după nişte bere, că doar fusese ziua lui de naştere, ce Dumnezeu...

ready made

„După aceea s'au apucat *dracii* şi au făcut o *cioabă*, adică un fel de ulcicuţă de lut în care să se pue şi să se ardă buruiana cea drăcească, iar în loc de toartă i-au pus o ţeavă de soc, pentru ca fumul dintr'însa să nu iasă numai pe deasupra şi să se răspândească în aer, ci să iasă şi prin ţeavă, ca oamenii ce vor voi să preamărească şi să pomenească pe *Pafa*, să-l poată trage înlăuntru şi apoi să-l sloboadă pe gură şi pe nas. Şi aşa s'a făcut *luleaua* sau *pipa*, numită almintrelea şi *cădelniţa dracului*."

Petre E. Mihăescu, *Tutunul în trecutul Ţării Româneşti şi al lumii întregi*, „Cartea Românească", 1931

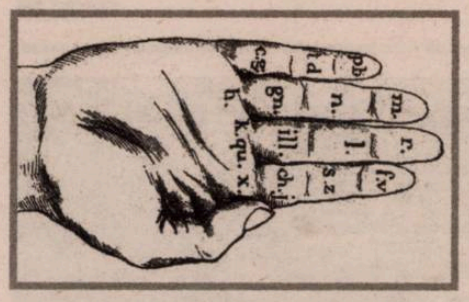

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Valetul şi politica

Tot urmărind bîlbîielile din politichia românească, scandalurile dintre diversele clanuri ale puterii şi inadecvarea care îi însoţeşte pretutindeni pe oficialii noştri, de parcă ar face parte din ADN-ul lor, mi-am amintit de *butler*-ul creat, în anii '80, de scriitorul nipono-britanic Kazuo Ishiguro, în celebrul roman *The Remains of the Day* / *Rămăşiţele zilei*. Ca să înţelegeţi originea acestui puseu mnemotehnic, cer permisiunea unei scurte incursiuni în povestea, de altfel ecranizată, în urmă cu 20 de ani, cu Anthony Hopkins în rolul principal. Acţiunea este plasată în Anglia interbelică şi imediat postbelică, focalizîndu-se pe domeniul maiestuos al Lordului Darlington, membru de bază al aristocraţiei conservatoare britanice. Protagonistul e Mr. Stevens, majordomul casei – *butler*, mai precis („valet" în traducerile noastre: un fel de administrator al moşiei, şef al armatei de servitori şi principal element în buna desfăşurare a mecanismelor domestice de pe uriaşa proprietate). Stevens vine din marea şcoală a servitorilor nobiliari. În debutul capitolului său despre Mateiu Caragiale (din *Istoria literaturii române...*), G. Călinescu scrie mai multe paragrafe memorabile despre aceşti valeţi tradiţionali. Citiţi-le, dacă nu aţi făcut-o deja, şi vă asigur că nu veţi regreta! Ce pot să vă spun e că majordomul vechilor aristocraţi este, în esenţă, el însuşi un aristocrat, lucru confirmat pe deplin de personajul lui Ishiguro. Stilat pînă la pedanterie, sobru pînă la depersonalizare, rigid pînă la stoicism, diplomat pînă la perfecţiune şi atent pînă la obsesie, Mr. Stevens pare mai curînd absolventul unei academii militare de elită decît un simplu *domestique*. Pentru el nu există sentimente personale (îşi înăbuşă dragostea faţă de menajera Miss Kenton sau durerea pricinuită de moartea tatălui, printr-un masochism neverosimil, similar transpersonalizărilor din filozofia lui Emerson), urmărind numai servirea ireproşabilă a stăpînului, care capătă, ca atare, valenţe demiurgice.

Ce bine dacă şi România actuală ar fi (fost) condusă de majordomi!

Şi totuşi, Mr. Stevens nu este un inadaptat mutilat sufleteşte de o meserie neconcesivă ori abrutizantă (o parte a interpreţilor romanului au mers pe această filieră). El doreşte doar şi reuşeşte, ultimativ, să fie un profesionist redutabil. Toate energiile lui sînt canalizate către îndeplinirea sarcinilor zilnice, nu din orgoliu personal, din teama pierderii poziţiei sau din vreo dorinţă patologică de înavuţire (exclusă din start în asemenea profesiuni), ci – voi spune un cuvînt preţios – dintr-o *deontologie* exemplară, construită pe palierele unei conştiinţe model. A-propo de conştiinţa domnului Stevens – în timp, după o a doua lectură a romanului, am sesizat un detaliu pe care, iniţial, l-am scăpat. Eroul e abonat la o revistă (mă întreb dacă ea a existat cu adevărat în Anglia interbelică) surprinzătoare, măcar prin titulatură: *A Gentleman's Gentleman*. Adică, în traducere, *Gentleman-ul altui gentleman*. Un veritabil manifest teoretic, cum ar veni, asupra artei de *a fi valet*. Cum bine se observă, majordomul (în funcţionalitatea sa primordială, conservatoare) nu reprezintă un subordonat obtuz şi mai degrabă rudimentar, ci o *copie* miniaturală a lordului-stăpîn. Numai un *gentleman* poate servi un alt *gentleman* şi cred că despre conotaţiile evidente ale acestui principiu axiomatic nu avem cum să ne îndoim. Stevens ar putea fi – prin conştiinţa sa profesională exemplară – un adevărat lider de comunităţi (faptul se şi sugerează, la un moment dat, în text, printr-un joc subtil al confuziilor) şi nu un *waiter at the table*, cum se autoidentifică, plin de modestie. Caracterul lui este inflexibil, amintind de neclintirea stejarilor gigantici. El duce pe umeri un întreg univers, acoperind erorile şi inadvertenţele diletanţilor sau amatorilor. Nu întîmplător i-am amintit pe aceştia din urmă.

Într-un episod major al intrigii (la castelul Lordului Darlington are loc o conferinţă internaţională menită să salveze Europa de iminentul război mondial), Lewis, un emisar de pace al guvernului american, ţine un discurs fulminant în care îşi numeşte colegii de pe vechiul continent, îndeosebi pe cel francez şi pe cel englez, „amatori". Raţiunile americanului sînt incontestabile: clasa politică europeană, cuprinsă de stereotipuri şi sentimentalisme, nu vede pericolul real constituit de Germania fascistă, fiind, într-un fel, complice la ascensiunea lui Hitler. Politica trebuie făcută de profesionişti, nu de diletanţi – afirmă, cu convingere, Lewis (cel care, simbolic, după război, va cumpăra domeniul Darlington). Venerabilii politicieni europeni rîd amuzaţi ori intrigaţi. Pentru ei, micile interese de grup (de „partid"?) sînt mai importante şi mai pline de sens decît tabloul de ansamblu al unei Europe aflate în disoluţie morală. Puterea a căpătat noi valenţe în mentalitarul lor, valenţe generate de un prea îndelungat exerciţiu al comportamentului public corupt. Deţii, într-un anumit interval, mai amplu sau mai scurt, autoritatea într-un sistem, nu pentru construcţia unei lumi (ori, cel puţin, pentru gestionarea corectă a organizării sociale deja existente!), ci pentru autolegitimarea personală ca exponent singular şi remarcabil al ei. Aici se naşte, inevitabil, diletantismul politic, iar el poate fi la fel de periculos ca şi tirania politică. În naraţiunea lui Ishiguro, un singur om ascultă, plin de consideraţie, într-un colţ, nevăzut de nimeni, discursul vituperant al lui Lewis. E *majordomul*, *profesionistul* veritabil Stevens. Recitind acest fragment al romanului, *am avut un vis* – vorba lui Martin Luther King. Ce bine dacă şi România actuală – nu doar Europa interbelică – ar fi (fost) condusă de *majordomi! De astfel de majordomi*.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

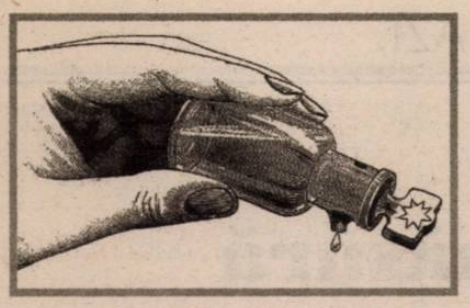

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Corporatist

Manifestaţiile din ultimele zile au adus destul de des în discursul public nu numai termenul *hipster* (căruia *Dilema veche* i-a dedicat, acum un an şi jumătate, un dosar, cu titlul *Hipsterism şi hipsteritate),* ci şi pe aparent mai puţin exoticul *corporatist* (prezent şi el în multe dezbateri antropologice şi culturale din ultimii ani). Ambii descriu o parte a societăţii româneşti de azi, cu precădere una tînără şi instruită; ambii sînt folosiţi în mass-media şi în spaţiul online într-o manieră destul de ambiguă: fie pur descriptivă, fie marcată uneori pozitiv, alteori peiorativ, cu ironie mai apăsată sau mai subtilă. *Hipster* atrage mai mult atenţia, prin aerul său inconfundabil de anglicism de circulaţie internaţională, precum şi prin bogata sa familie lexicală, produsă de inventivitatea derivativă a vorbitorilor de azi (de la *hipsteriţă* la *hipsterie* sau *hipsteresc);* oricum, re apar doar accepţiile teoretice, doctrinare („privitor la corporatism şi la ideologia lui"; „adept al corporatismului", în DEX). Golul e remediat în *Dicţionarul de cuvinte recente* coordonat de Florica Dimitrescu (ediţia a treia, 2013), în care, pe baza unor atestări recente din presa ultimilor ani, substantivul *corporatist* este explicat ca desemnînd un „salariat al unei corporaţii" (adică al unei mari companii internaţionale). Adjectivul, mai previzibil, are semnificaţia „privitor la corporaţii": din acest punct de vedere, se vorbeşte de *cultura corporatistă* sau de *limbajul corporatist*.

Există însă, în discursul actual, mai multe ipostaze ale *corporatistului,* cu mai multe posibile definiţii, între care nu se face întotdeauna o distincţie clară, mizîndu-se pe aproximările contextuale. Corporatistul este, uneori, încarnarea corporaţiei, tal ca să se poată furişa la muncă" *(timesnewroman.ro).* În ultima vreme, uzul pare să fi făcut încă un pas în extinderea semantică a cuvîntului. Nu mai este esenţial faptul că persoana în cauză chiar lucrează la o corporaţie, în sensul strict al cuvîntului. În enumerări pitoreşti, prin excelenţă neriguroase, termenul *corporatist* intră uşor în aceeaşi serie cu *hipster* sau *biciclist:* „ar putea intra în categoria hipsterilor, oameni în general foarte informaţi, dar nu neapărat cu opţiuni politico-ideologice ferme, cosmopoliţi, extrem de inteligenţi, eclectici, artişti, activişti, anticomunişti, *corporatişti,* biciclişti" (Claudia Postelnicescu, *contributors.ro,* 5.09.2013); „aceşti hipsteri, *corporatişti* boemi şi hipioţi non-violenţi" (Andrei Luca Popescu, *gandul.info,* 3.09.2013). Pare a se contura chiar o opoziţie între *bugetari* şi *corporatişti* (corespunzînd lucrului „la stat", respectiv „la privat"), care nu mai implică doar corporaţiile. Astfel, între *corporatişti* şi *anticorporatişti* există o asimetrie, nu o opoziţie. Procesul nu e încheiat şi poate că lărgirea semantică nu se va fixa ca atare. Termenul tinde totuşi să umple un gol, iar lipsa echivalentelor sale în alte limbi e semnificativă.

Parte a societăţii româneşti de azi, cu precădere una tînără şi instruită.

informaţii şi controverse despre originea şi sensurile sale se găsesc din belşug pe Internet şi sînt traduse şi preluate copios în diferite reportaje şi comentarii româneşti. Termenul *corporatist,* deja asimilat, banalizat de un uz aproximativ şi neatent este, de fapt, destul de surprinzător prin evoluţiile sale semantice specifice spaţiului nostru cultural şi social. Sensul cu care e folosit în mod curent nu se găseşte în dicţionarele generale, în cadecidentul: „scandări împotriva *corporatiştilor* care au generat criza şi prosperă în continuare" *(acvilaortodoxa.wordpress.com);* alteori (cel mai adesea) – simplul angajat, molipsit de comportamentul considerat tipic şi despre care se fac numeroase glume: „cel care iese la prînz cu echipa, vorbeşte zgomotos despre *team building, brainstorming, human resources" (bogdanabutnar.ro);* „Un *corporatist* şi-a minţit familia că se internează în spi-

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

Se aude că sportivele noastre de vîrf din canotaj n-ar fi tocmai bine hrănite în cantonamente. Ăsta să fie secretul succesului?

Dacă ne luăm după sistemul „măgarul lui Buridan", probabil că da. Dar e o discuţie fără sfîrşit, o pierdere de vreme şi de suflu ironic. Ironia are un sens dacă provoacă o schimbare de situaţie, o tresărire, o sprînceană încruntată, ceva. Aiurea, nimic. E ştiut că România nu mai are o politică legată de sportul de performanţă, care e ca o barcă în derivă. Din cînd în cînd ajunge în cîte un port unde e salutat curajul marinarilor. Li se udă un pic buzele crăpate, li se presară cîteva firimituri de pîine pe limbă, apoi li se taie parîmele şi sînt trimişi înapoi în larg, să se descurce singuri. Din zisele Elisabetei Lipa, nu doar că hrana e insuficientă, dar lipsesc şi metodele de pregătire şi de refacere la nivelul concurenţei. Canotajul fiind unul dintre principalele sporturi olimpice, e clar despre ce vorbim. Această disciplină, aşa cum s-a întîmplat în trecut cu handbalul sau cu voleiul, a rezistat printr-un impuls iniţial, datorită calităţii selecţiei şi a antrenamentului de bază. Nu mai merge. Am citit, de curînd, un plan de antrenament al unor ciclişti de top pentru Turul Franţei. Te ia cu ameţeală. E din altă lume. Dar nu sînt extratereştrii, sînt doar oameni care s-au gospodărit din timp. La noi e ca într-un loc în care nu s-a mai ridicat gunoiul de ani. S-au adunat munţi de mizerii care descurajează încercarea de curăţenie, presupunînd că aceasta ar exista. Hrana puţină e doar un punct pe o listă lungă a delăsării. De fapt, canotoarele suferă de inaniţia înaltei performanţe din cauza noastră. Vor dispărea ca şi pădurile. Pe neştiute, acoperite de un zîmbet simpatic, al unui politician pe care-l votăm ca să ne răzbunăm pe altul, neînţelegînd ca toţi sînt la fel, după chipul nostru. Canotoarele vor trage la rame ca sclavii pe vremuri. În nepăsarea celor de pe punte.

Radu NAUM

PUBLICITATE

rfi românia

PARK(ING) DAYs

www.parkingday.rfi.ro

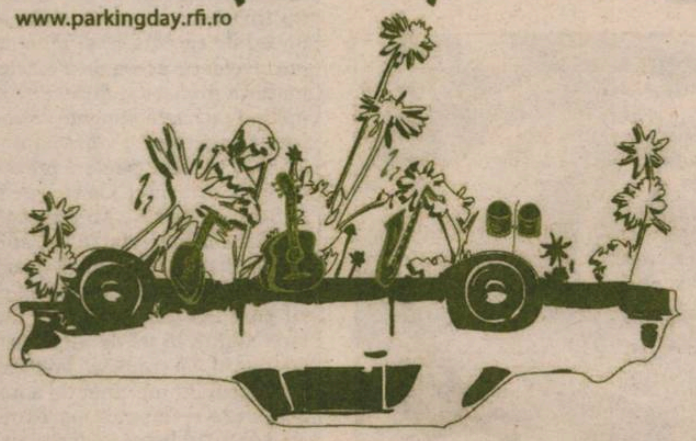

Teatru pentru copii - Bibliotecă în parc
Ateliere de creaţie - Concerte

20 ŞI 21 SEPTEMBRIE
CENTRUL VECHI – LIPSCANI

PARK(ING) DAY este un eveniment ecologic
desfăşurat la nivel mondial şi organizat în Bucureşti de rfi românia

APA NOVA BUCUREŞTI · ROMPREST · Acvatol

PUBLICITATE

UNIUNEA EUROPEANĂ · GUVERNUL ROMÂNIEI · Fondul Social European POSDRU 2007-2013 · Instrumentele Structurale 2007-2013 · CNDIPT · UNIVERSITATEA DIN ORADEA, FACULTATEA DE ŞTIINŢE ECONOMICE

Proiectul PRACTeam se apropie de final

Facultatea de Ştiinţe Economice, Universitatea din Oradea în calitate de coordonator inter-regional, în parteneriat cu: Universitatea de Vest din Timişoara - Facultatea de Economie şi de Administrare a Afacerilor şi Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava - Facultatea de Ştiinţe Economice şi Administraţie Publică, în cadrul proiectului „Practica studenţilor economişti. Parteneriat inter-regional pe piaţa muncii între universităţi şi mediul de afaceri", proiect cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013 - „Investeşte în oameni!"; Axa prioritară 2 „Corelarea învăţării pe tot parcursul vieţii cu piaţa muncii"; Domeniul major de intervenţie 2.1 „Tranziţia de la şcoală la viaţa activă", Contract: POSDRU/90/2.1/S/64150, Valoarea totală a proiectului: 20.941.500 lei, Perioada de implementare: 01.10.2010 - 30.09.2013, Manager de proiect - Prof. univ. dr. Anca DODESCU, anunţă:

În luna septembrie se împlinesc trei ani de la demararea activităţilor proiectlui PRACTeam, perioadă în care cei trei parteneri au obţinut rezultate relevante dintre care amintim:
- 2583 studenţi economişti, nivel licenţă şi master, beneficiari ai serviciilor de consiliere şi orientare în carieră şi ai unui stagiu de practică PRACTeam;
- 535 tutori de practică, care au coordonat şi consiliat studenţii în cadrul stagiilor de practică;
- 470 Acorduri de parteneriat semnate cu organizaţii gazdă de practică;
- 73 studenţi economişti care au beneficiat de un stagiu de internship;
- 3 dispecerate de practică PRACTeam funcţionale în cele trei universităţi partenere;
- 8 Ghiduri de practică PRACTeam adresate studenţilor de la nivel de licenţă şi masterat;
- 1 Ghid de orientare în carieră a studenţilor economişti PRACTeam;
- 1 Manual al tutorelui de practică;
- 5700 de ghiduri şi manuale PRACTeam multiplicate şi distribuite gratuit persoanelor selectate în grupurile ţintă ale proiectului;
- 9 Gale PRACTeam organizate la nivel teritorial cu scopul evaluării, selectării, nominalizării, promovării şi premierii studenţilor pentru peformanţele şi rezultatele obţinute;
- 2 Gale PRACTeam organizate la nivel inter-regional cu scopul premierii în bani a studenţilor economişti pentru peformanţele şi rezultatele obţinute în cadrul stagiilor de practică PRACTeam;
- 2 Concursuri la nivel inter-regional cu tema „Idei de îmbunătăţire a activităţii organizaţiei gazdă a stagiilor de pregătire practică";
- 2 Mese rotunde, nivel inter-regional, cu tema „Experienţe şi bune practici PRACTeam";
- 6 Focus grupuri, organizate cu scopul identificării nevoilor referitoare la pregătirea practică a studenţilor economişti;
- 6 Workshop-uri PRACTeam cu tema „Identificarea nevoilor cu privire la stagiile de pregătire practică a studenţilor economişti".

Pentru informaţii suplimentare: www.practeam.ro
Contact: contact@practeam.ro

PRACTeam

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Cînd timpul are măsură

– vacanțele de astăzi –

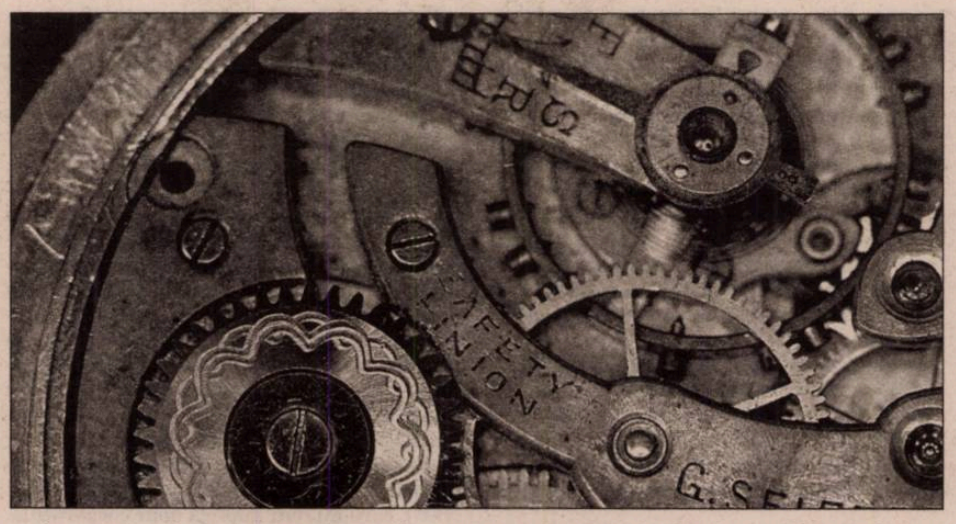

Astăzi, vrei nu vrei, trebuie să pleci în vacanță. E la modă, e o practică atît de curentă că nu ai cum să i te opui, mai ales că „entuziasmul" celor din jur devine molipsitor. De prin mai pînă în septembrie, toată lumea vorbește doar de vacanțe, de mare, de soare, de plaje, de munte (mai puțin), de copii fericiți, de mîncare, multă mîncare, de restricții cît mai puține și de o cruntă oboseală după o vacanță „odihnitoare". Așa că-ți faci bagajul și pleci în vacanță, nu poți rămîne singur pe asfaltul încins. Nu uiți telefonul mobil, aparatul de fotografiat și, mai nou, tableta. Despre telefonul mobil am tot vorbit și ura mea față de această invenție utilă a rămas aceeași. Dar, în această vară, aparatul de fotografiat m-a convins că nimic nu poate fi mai urît ca o fotografie. Recunosc utilitatea acestui instrument și mă bucur cînd văd o imagine frumoasă, dar, ajuns pe mîinile norodului, aparatul de fotografiat ne transformă deseori în caraghioși nătîngi.

Imaginați-vă: sfîrșit de august, prînz, căldură mare pe aleile de la Castelul Reginei Maria din Balcic, lume multă, de toate felurile: unii care habar nu au cine a fost regina Maria și ce caută castelul ăsta tocmai aici; alții – indignați că bulgarii te trag pe sfoară de cum intri, vînzîndu-ți bilete fracționate pentru grădini urbane; români dezamăgiți de miniscula căsuță regală („pentru asta am venit noi pînă aici?"); bulgari insistenți care-ți vînd orice; amfore pline ochi de PET-uri (și tocmai inventam o poveste pentru Ilinca despre inima reginei, ascunsă pe undeva, într-unul dintre aceste minunate ulcioare care decorează domeniul. Și cînd am băgat nasul...); înghesuială și mai ales trăncăneală și iarăși trăncăneală.

Una peste alta, castelul este impresionant, orașul – dezamăgitor de schilodit de sărăcia comună. Așa că, ajuns pînă acolo, tot omul vrea să facă o poză, s-o pună pe Facebook, să o arate familiei, prietenilor, dușmanilor, dovada vie că a fost prin urbe, a bifat un castel, o grădină, un pod, ceva. Carevasăzică, să știe toată lumea că a fost, totuși, în vacanță. Or, chipul așezat în poză să dea bine devine, dintr-odată, contrafăcut, și arta se transformă în caricatură. Ca să te dai mare: te cocoți în copac, te urci pe statui, scoți limba la ceilalți, te agăți de ornamente, te arunci în apă, îți pui picioarele pe după gît, poalele în cap, faci cam orice fără să-ți prea pese că toate caraghioslîcurile astea sînt publice, sau poate tocmai dai, dai tot ce ai în tine pentru ca fotograful să prindă nerozia în doza cea mai mare. Și cînd ziceam că le-am văzut pe toate și febrila isterie se mai potolise, în peisaj își face apariția *ea*, o cucoană trecută de prima tinerețe (n-are importanță etnia, o regăsești și o identifici cu ușurință în orice loc de pe planetă), dar sulemenită pentru a se da adolescentă: buze rumene, blondă, machiaj destul, haine aproape inexistente, o rochie sumară lăsa să i se vadă coapsele, sînii, pielea arsă de soare, chiloții transparenți, unghiile lăcuite, cerceii grei și, mai ales, mitocănia. Ea avea două prietene și un... prieten cu un aparat de fotografiat, tip săpun, agățat de cureaua pantalonilor. Și spectacolul a început: s-a răsturnat cu toată greutatea-i pe unul dintre brațele podului „Puntea Suspinelor", a respirat o secundă, s-a tolănit chipurile într-o poziție sexi, cu părul în vînt și unghiile (care trebuiau să se vadă, nu?!) sprijinindu-i obrazul și a strigat: „Bulgare, dă-i drumu'!" „Bulgarul" a poziționat aparatul și, clic! a pozat-o pe dumneaei pentru eternitate. Cinci minute mai tîrziu, trecuta cucoană era călare pe ușa de la Capelă, strigînd din toți bojocii: „Bulgare, dă-i drumu'!" Și iarăși, „bulgarul" se execută, oferindu-ne imaginea mirifică a zîmbetului știrb al amărîtei cucoane. Am regăsit-o apoi cocoțată pe tron, afectată și gravă, visîndu-se regină, înfășurată pe amfore, dorindu-se cine știe ce nimfă, prăvălită peste flori, cu breteaua rochiei căzute și țigara fumegînd în colțul gurii, lungită pe băncuță, sorbind dintr-o cutie de bere, cocoțată pe zidul cetății, fumînd absent, degustînd prețios, dintr-un pahar de plastic, din vinul reginei, făcîndu-i semne disperate „bulgarului", să nu care cumva să prindă în poză și celelalte obraze pohtitoare de degustări gratuite, la restaurantul din apropiere, cu furculița înfiptă în ceva enorm numit mîncare, că doar o dată e vacanța. Nu știu de ce numita cucoană ar dori să păstreze astfel de imagini ridicole, departe de spiritul reginei, fără nici o legătură cu simplitatea și mai ales cu bunul-simț. Dacă stau bine și mă gîndesc, fiecare dintre noi devenim, la un moment dat, caraghioși doar pentru a fi „frumoși" pentru eternitate, risipind timpul pe efemerități imaginate.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

aduse cu poșta

Restul e bomboana

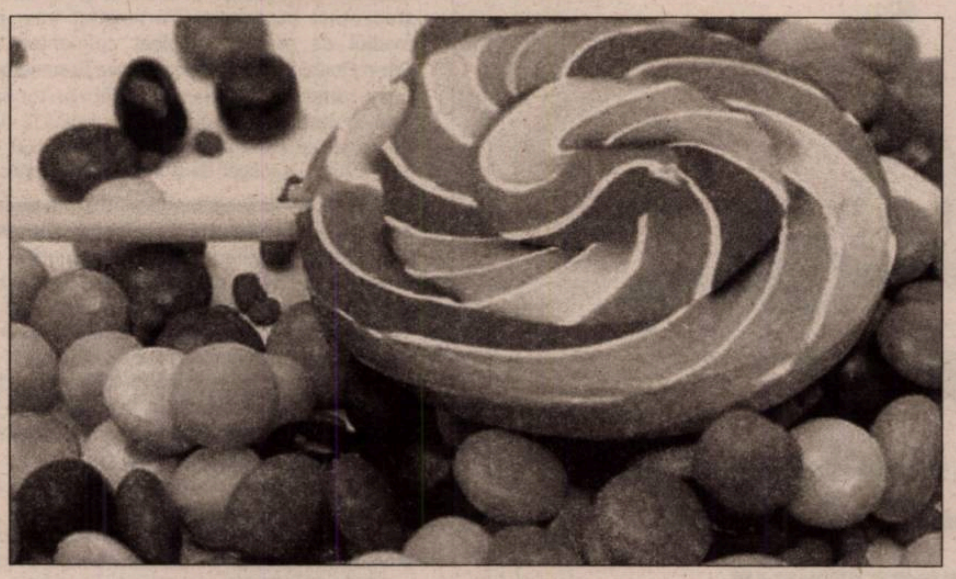

„N-am să vă dau rest. Uitați așa!" – zice vînzătoarea și mîna îți plasează dibaci în restieră bomboana *no name, no taste, no number* menită să-ți îndulcească reacția nervoasă, să-ți lubrifieze calea spre iertare, să-ți adoarmă demnitatea de cetățean respectabil și să mai adauge un layer de înțelegere umană colecționarului de bomboane din tine. Da, te-a prostit și de data asta. În secunda rămasă pînă la semnalul sonor emis de următorul la rînd, care te încurajează bărbătește să înaintezi mai repede sau vei avea de-a face cu organul lui năbădăios – îți evaluezi valoarea propriului ficat și procentul consumat deja din el pe chestiuni mai grave și decizi înțelept să-ți ții gura și să bagi bomboana în buzunar.

După zeci de bomboane, orbituri, ciocolate, baloane și dovezi de umor de hipermarket, manifestate prin mesajul: „vă rămîn datoare cu 1 leu", acumulate – încă mai crezi că nu merită să te enervezi pentru atîta lucru și, ros de noul dezvoltat diabet de personalitate de la atîtea dulcegării îți promiți că tu nu vei fi niciodată rău cu clienții. Îți juri, într-un acces de compasiune oarbă, că măcar ei n-or să treacă prin ce-ai trecut tu cînd ai fost client. Nu, ei nu vor simți umilința, nu vor fi păcăliți și nici economiile lor nu vor avea de suferit din cauza lipsei de rest, dulce rest.

Și cu acest gînd sinucigaș pornești fiecare campanie, fiecare prezentare, fiecare muncă în folosul comunității de clienți. Pentru că în oricare din ei te vezi pe tine, fix în momentul ăla dramatic cînd, în loc de respect, primești calorii, iar tu ești client și n-ai încotro, și le iei și ești nefericit. Așa cum sînt ei acum. Nefericiți și plînși, venind spre agenție. Și în sfîrșit stă în puterea ta să schimbi lucrurile. Și o faci. Și ei sînt fericiți și pe urmă sînt bogați și pe urmă sînt din ce în ce mai deștepți, și pe urmă le vine o superidee, aceeași la toți. Și ideea are un nume. Se cheamă *pitch* și surprinde exact clipa cînd toată lumea vrea să-i facă fericiți. Pentru că, în sfîrșit, merită.

Dar nu te dai bătut pînă în ziua în care înțelegi, cu puterea unei revelații, că s-ar putea să fie ceva în neregulă cu tine. Altfel nu se explică de ce ți-o iei mereu, indiferent de care parte a clientului ești. În ziua aceea îți vine să-ți cumperi viză de Norvegia, de toate bomboanele. Ba chiar să trîntești un generos: „Păstrează restul!", dacă-ți mai rămîne vreuna expirată și dosită.

Semida Duriga *este CSR Manager și Group Creative Director la Next Advertising.*

anti nostalgia

„Character is destiny"

„În anul acela, un public care umplea sala Ateneului pînă la refuz a sărbătorit pe tînărul compozitor, care dirija prima lui *Rapsodie română**. Iarna și-o petrecea la Paris, vara și toamna, în țară. Ar fi putut după cîțiva ani de carieră violonistică să se odihnească, să se bucure de frumusețile vieții, dar aci se luminează trăsătura cea mai de seamă a firii lui. Era un muncitor, își dedicase toată viața muzicii. Asemenea acelor pietrari din Evul Mediu care, cu dalta, înfățișau scene din Biblie pe cîte un portal de catedrală, și nu cunoșteau altă bucurie decît aceea de a extrage viață din materia greoaie și fără expresie, Enescu, aplecat pe hîrtia dungată orizontal, însemna cu puncte mici vibrația unui zbor melodic. Nu trăia pentru prezent. Explora veșnicia armoniei. Ca să lege în acest cult al frumosului țara lui întreagă, a cutreierat-o în lung și în lat, a cîntat în toate orășelele, unde nu răsunase vreodată muzica clasică. Aceeași osteneală își dădea la Mizil, ca și la Paris sau Londra. «Muzica trebuie slujită la fel de atent oriunde ai fi», spunea el. Își cunoștea valoarea. Își cîntărise darul lui minunat de a fermeca, și de aceea era rezervat și părea modest. Dar, cînd arcușul lui se întindea pe coarde, sunetul îți pătrundea pînă în miezul inimii și pricepeai ce scrie Platon: «Muzica este filozofia însăși.»"

*Prima audiție în țară a *Poemei române*, în varianta originală cu cor și orchestră, a avut loc la Ateneu, pe 1 martie 1898, în prezența Familiei Regale, și a fost urmată de o recepție la Hotelul Continental, oferită de ministrul Spiru Haret în onoarea autorului – în dubla sa calitate de compozitor și dirijor. George Enescu avea 17 ani. *(n. R.M.)*

Cella Delavrancea, „George Enescu", în *Dintr-un secol de viață*, Editura Eminescu, 1987

Colecții cu dichis **DILEMA** VECHE

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ

Mozart, Beethoven, Brahms, Schumann, Grieg

Colecționează cele 6 CD-uri!

CD 1 Daniel Barenboim **29 august**
+ CASETĂ CADOU
CD 2 Daniel Barenboim **5 septembrie**
CD 3 Daniel Barenboim **12 septembrie**
CD 4 Radu Lupu **19 septembrie**
CD 5 Radu Lupu **26 septembrie**
CD 6 Radu Lupu **3 octombrie**

Radio România Muzical

UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

PARTENER TEHNOLOGIC
LG Life's Good

PARTENER CULTURAL
GEORGE ENESCU FESTIVAL

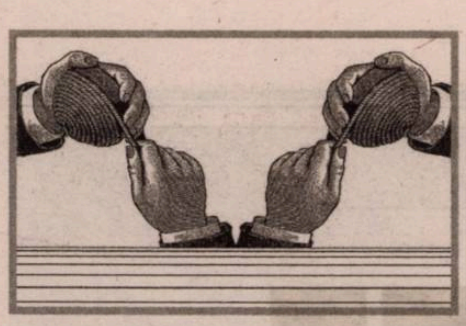

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Despre Ceauşescu, alianţe şi aliaţi cu care îţi e ruşine

■ Am promis săptămîna trecută, în finalul recenziei la cartea *Despre China* a lui Henry Kissinger, că voi rămîne la acest subiect, cu cîteva dintre gîndurile provocate de carte. La un moment dat, în descrierea încercărilor de a relua contactul între SUA şi China, apare şi Ceauşeşcu. Era unul dintre canalele prin care părţile îşi transmiteau că ar fi bine să stea de vorbă: „Cu ocazia turului său în jurul lumii, din iulie 1970, Nixon le-a spus gazdelor sale din Pakistan şi România că dorea schimbări la nivel înalt cu liderii chinezi şi că puteau transmite asta la Beijing. În calitate de consilier pentru securitate naţională, i-am spus acest lucru şi lui Jean Sainteny, fostul ambasador francez la Hanoi, prieten de ani de zile cu mine şi care îl cunoştea pe ambasadorul chinez la Paris, Huang Zhen. Cu alte cuvinte, Casa Albă a ales un prieten nealiniat al Chinei (Pakistan), un membru al Pactului de la Varşovia cunoscut pentru aspiraţia sa către independenţă faţă de Moscova (România) şi un membru al NATO care se distingea prin dorinţa sa de a rămîne independent din punct de vedere strategic (Franţa, pornind de la ideea că Sainteny n-avea cum să nu comunice mesajul nostru guvernului francez)." (p. 190) La rîndul său, Mao încerca să comunice diverse mesaje către SUA, printr-un ziarist american căruia îi făcea favoruri deosebite (de exemplu: aşezarea lîngă el la o paradă militară). Însă americanii îl considerau pe respectivul ziarist un comunist simpatizant al lui Mao, aşa că l-au ignorat. Chinezii au răspuns prin aceleaşi canale, dar, cumva, mesajul prin România nu a ajuns la destinaţie, aşa că a venit o confirmare înapoi spre americani doar prin pakistanezi. Mai tîrziu, în carte, în timpul crizei militare dintre China şi URSS este citat Mao, care spune că cei doi coloşi comunişti încercau să comunice prin intermediul lui Ceauşescu.

Sirienii au nenorocul să fie un preşedinte realpolitik *la Washington.*

■ Cum interpretăm această prezenţă a lui Ceauşescu la scară mare? Există o şcoală de gîndire care ia asta ca pe un semn de grandoare: România ar fi jucat un rol global. Asta este şi un fel de scuză a istoricilor securisto-naţionalişti, pe un fel de logică ce spune: o fi fost el un tiran maniac în plan intern, dar a făcut ca România să fie respectată acolo sus. Lasă că un succes extern nu ar trebui să scuze ce făcea dictatorul înăuntrul ţării, dar nici argumentul în sine al grandorii externe nu ţine. Ceauşescu avea un rol strict utilitar pentru granzii zilei. Aşa cum, înainte de inventarea transmisiunilor radio, generalii de pe cîmpul de luptă trimiteau doi sau trei mesageri pentru a transmite acelaşi mesaj trupelor din subordine, pentru a fi siguri că mesajul ajunge – mesagerii erau, deci, importanţi, dar asta nu înseamnă că erau generali. Şi erau interşanjabili – dacă nu era România, era Pakistanul sau prietenul francez al lui Kissinger. Tot un rol strict utilitar a avut, pentru Occident, şi opoziţia făcută de Ceauşescu sovieticilor – de unde celebrele primiri la Casa Albă sau plimbarea cu caleaşca reginei Angliei. Asta mîngîia orgoliul ţăranului din Scorniceşti, dar nu înseamnă că România, ca ţară, avea impact global.

■ Pînă la urmă, întrebarea este cum poate avea o ţară mică spre medie un impact global? Doar prin creşterea potenţialului de alianţă în cadrul blocului în care se află. Blocurile în care se află România acum sînt NATO şi UE. Investim în a ne creşte acest potenţial de alianţă? Mai degrabă nu. Recenta amorezare de China, din care nu va ieşi nimic concret, are la bază şi o prezumţie de stat mereu rebel, mereu pe invers: ia să facem „sîc-sîc" alora mari din propria tabără. Asta îi face pe unii politicieni să se simtă bine, dar pentru România, ca stat, nu iese nimic. A doua mare problemă cînd vine vorba despre potenţialul de alianţă este că, pentru a convinge alte state să te urmeze, trebuie să faci chemarea în numele unor valori. Or, *establishement*-ul politic-diplomatic românesc urăşte ideea de valori. S-a văzut asta din nou în Siria. Pare că pentru România cel mai important aspect al celei mai importante crize mondiale din acest moment a fost să-l aducă înapoi pe Omar Hayssam. OK, am arătat că putem negocia în condiţii dificile chestiuni mici şi punctuale. Dar atît şi nimic mai mult. Nu am putea demonstra *leadership* pe tema Siria cu asemenea obiective. Nici măcar la nivel regional (spaţiul estic al UE) nu pare că avem o strategie de *leadership*, aşa cum au polonezii – care au înţeles că pentru a contrabalansa Rusia în regiune, au nevoie de două elemente: a) depăşirea blocajelor în relaţia cu Moscova (astfel încît partenerii europeni să nu simtă că îi atragi într-o strategie în care obiectivele tale sînt strict naţionale) şi b) permanenta conlucrare cu alţi actori interesaţi – în cazul de faţă, germanii şi suedezii. Cu alte cuvinte, Polonia a înţeles că singură nu poate mare lucru, dar în echipa Berlin – Varşovia – Stockholm, sub umbrela UE, au şansă să tragă Ucraina spre spaţiul european (rezolvînd astfel dilema existenţială de secole a poporului polonez: existenţa unui tampon între ei şi ruşi).

■ Evident, urmarea logică a ce spun mai sus e că, pentru România, singura politică estică cu potenţial este intrarea în echipa celor trei state şi detensionarea relaţiei cu Ucraina. Republica Moldova nu va putea fi smulsă de unde este, fără un cadru mai larg, care implică tot Ucraina – statul-tampon esenţial. Şi mai trebuie ca ceilalţi coechipieri să nu simtă că îi atragem spre obiective înguste, care ne privesc doar pe noi.

■ Aici, Kissinger are o lecţie pentru noi. După ce mesajele dintre SUA şi China au fost transmise şi cele două părţi au convenit să încerce un dezgheţ (vizitele secrete ale lui Kissinger la Beijing), rămînea problema cum anume să se facă asta. Convorbiri la nivel mic avuseseră loc între ambasadorii chinez şi american la Varşovia (peste 100, de-a lungul mai multor ani), tratau probleme spinoase şi nu duceau nicăieri. Cînd Nixon a anunţat diplomaţia americană că va merge la Beijing, diplomaţii i-au făcut „dosarul". Care era format dintr-o mulţime de probleme bilaterale acumulate de-a lungul anilor, de genul bunuri comune blocate în cealaltă ţară. De aici – tensiune între Casa Albă şi Departamentul de Stat. Nixon dorea să discute direct despre relaţia în trei (SUA – China – URSS) şi să schimbe contextul global, dar diplomaţii l-au inundat cu probleme mărunte: „Pentru Nixon, deschiderea faţă de China era parte a unui plan strategic general, şi nu o listă de nemulţumiri reciproce, aidoma unei liste de cumpărături." (p.198) De cealaltă parte, pentru Mao, alegerea era chiar mai dramatică: relaţia cu America fusese blocată de chestiunea Taiwanului, recunoscut pînă atunci de americani ca reprezentantul legitim al întregului popor chinez. Au decis să îngheţe toate aceste probleme şi să amîne rezolvarea lor. Care e lecţia de aici? Evident, o deschidere cere asumare politică la vîrf şi derobarea agendei de temele de conflict – acestea au mai mari şanse de a fi rezolvate ulterior, după ce relaţia s-a încălzit. Degeaba vom avea chemări regulate din partea diverşilor politicieni români să relansăm relaţia cu Rusia sau pe cea cu Ucraina (pe care eu o consider mai importantă, dată fiind argumentaţia de mai sus). Pe traiectoria Bucureşti – Moscova şi Bucureşti – Kiev există aceste „dosare", ţinute de diplomaţi şi care aglomerează agenda. Tezaurul în relaţia cu Moscova (serios, nu-l mai vedem şi, dacă vrem să-l folosim pentru a nu demara prematur o relaxare cu Moscova, e OK, dar sper că nu ne aşteptăm chiar să îl şi primim, asta e o iluzie). Problema investiţiei de la Krivoi Rog e similară în relaţia cu Ucraina. Însă mai avem de aşteptat pînă vom avea un lider român pregătit să dea la o parte acest gen de lucruri pe care le considerăm ale noastre (fără să le avem) pentru a duce dialogul la alt nivel.

Masacrul din Tiananmen a pus capăt alianţei de facto *dintre China şi SUA.*

■ Masacrul din Tiananmen a pus capăt alianţei *de facto* dintre China şi SUA. Kissinger deplînge presiunea pusă de presă şi de congres asupra preşedintelui Bush Sr. pentru a condamna şi a pedepsi guvernul chinez. Dilema fundamentală pentru un stat bazat pe valori, cum este America, e ce poţi face cînd un aliat (chiar *de facto)* comite abuzuri de acest gen. Dilema aceasta este acum valabilă în ce priveşte masacrul comis de armata egipteană luna trecută. Opţiunea lui Kissinger e clară, poate eficientă, dar şi cinică: „Deoarece presiunea publică tinde ori către o schimbare a regimului, ori către un tip de abdicare, ea este greu de aplicat la ţări cu care, din perspectiva securităţii americane, este important să se întreţină o relaţie continuă. Acest lucru este mai cu seamă adevărat în cazul Chinei, atît de impregnată de amintirea intervenţiei umilitoare a societăţilor occidentale. Indiferent de consecinţele imediate ale crizei Tiananmen, China vrea să fie un factor major în politica mondială. Dacă aparatul de conducere se consolida, China avea să-şi reia programul de reformă economică şi să devină tot mai puternică. America şi lumea ar fi puse atunci în faţa unei alegeri: fie să ia măsuri pentru a restabili o relaţie de cooperare cu o mare putere emergentă, fie să urmărească izolarea Chinei pentru a o determina să adopte politici interne în concordanţă cu valorile americane. Izolarea Chinei ar conduce la o perioadă de confruntare prelungită cu o societate care nu a cedat cînd Uniunea Sovietică, pe atunci singura sursă de ajutor extern, i-a retras sprijinul în 1959." (p. 341) Cu alte cuvinte, e mai bine pentru toată lumea să fim cinici. Congresul a luat atunci măsuri punitive împotriva Chinei, dar preşedintele Bush Sr. a încercat să reducă impactul prin modul de aplicare a legii. A scris o scrisoare de mînă către Deng, prin care explică – uşor umil, după părerea mea – că aşa e publicul american, se inflamează la valori, n-ai ce să-i faci. Kissinger aprobă, evident, această atitudine şi citează o serie de oficiali americani cu aceeaşi poziţie de ai impresia că problema nu era împuşcarea manifestanţilor la Beijing, ci faptul că se irită publicul american şi Congresul. Venirea lui Bill Clinton la Casa Albă, pe o platformă liberal-intervenţionistă, a răcit din nou relaţiilor. De altfel, de remarcat că din punct de vedere al poziţiei faţă de folosirea puterii americane pentru a promova valorile americane, Obama pare a fi urmaşul lui Bush Sr., pe cînd Clinton şi Bush Jr. au fost similar de intervenţionişti. Asta e, sirienii au nenorocul să fie un preşedinte *realpolitik* la Washington – marele entuziasm hippiot pentru Obama a readus la putere cele mai cinice şi tradiţionaliste opţiuni ale politicii externe americane. Cred că bătrînul Kissinger e mulţumit.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Lecţie de viaţă

În prima seară, pui cu sos maro. A doua zi la prînz, pui în supă dreasă. A doua seară, văcuţă cu sos maro. A treia zi la prînz, văcuţă în supă dreasă. Incredibil a fost. Şi găseam bucăţile uşor grataragite de c-o seară în ciorba de la prînz. Iar zeama a fost aceeaşi pe parcursul a două zile. Practic, bucătarul a pregătit o supă din pachet, prin care a trecut două tipuri de cărnuri, rămăşiţe ale zilei care a fost. Într-o glumă disperată, am întrebat, cu prietenii cu care stăteam la masă, secretul nemuritorului sos. Începuse să ne placă. Doamna respectuoasă care ne servea ne-a spus că e de la supermarket. Este o lecţie de viaţă pe care acel bucătar, într-un weekend de vis al vieţii mele, mi-a dat-o. A reciclat rămăşiţe din friptura de c-o seară şi a numit-o supă. Ieftin, frate! Investiţia iniţială a costat un pic mai mult, fiindcă nu putea să ştie cîţi clienţi putea avea la masă. Bunică-mea tăia o pasăre şi făcea trei feluri de mîncare din ea. Supă, friptură cu mujdei, mîncărică – aşa le boteza. Şi mîncam tot, mă lingeam pe degete, doar după friptură. Într-o zi, trei oameni, eu, bunica şi bunicul terminam pasărea. Era tînără şi de treabă. A doua zi găteam altceva. Eram copil. Mama făcea la fel. Dar la ea, mîncarea stătea două zile. Musai, punea legume mai multe, pasărea era mai înaltă, şmecherii de oraş. Eram tînăr. Eu gătesc la fel dintr-o pasăre. Sînt bătrîn. Bucătarul a avut zeci de piepţi şi a circăit un weekend minunat din viaţa mea. Bravo, frate! Te voi ţine minte, nu voi pune în aplicare lecţia ta. Sînt prea bătrîn, nu mai am pe cine păcăli.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Adina POPESCU

D'ale Festivalului

argument

Idei, senzații, imagini

DILEMA VECHE
D'ale Festivalului

Așa cum probabil că știți deja, în ultimul weekend al lunii august, în Cetatea de la Alba Iulia a avut loc a doua ediție a Festivalului *Dilema veche*. „De ce un Festival *Dilema veche*?" este o întrebare la care s-a mai răspuns deja în paginile revistei. Ne-am propus să organizăm un festival *altfel* (într-o țară în care festivalurile berii și zilele recoltei sînt la ordinea zilei), care să reprezinte spiritul revistei, care să adune laolaltă oameni din diferite domenii culturale (și nu numai) și să creeze un real spațiu de dialog. Dacă am reușit, o pot spune aceia dintre dumneavoastră care au fost alături de noi la Alba Iulia. Pentru ceilalți, am realizat acest dosar, care nu este neapărat un *follow-up* al festivalului sau o trecere în revistă a evenimentelor care s-au întîmplat la Alba Iulia, și nici nu are cum să redea în mod fidel atmosfera celor trei zile petrecute în Cetate.

Dosarul cuprinde, în primul rînd, cîteva fragmente selectate din „conținutul" festivalului. Pe 30 august, în deschidere, publicul a avut ocazia să asiste la conferința lui Andrei Pleșu „Despre bătrînețe – întrebări, neliniști, bucurii". Cîteva dintre întrebări și-au găsit răspunsuri, neliniștile au fost tratate cu umor, iar bucuriile au primat. O astfel de conferință, precum și celelalte care i-au urmat, probează faptul că discursul public poate să devină, și în România, un spectacol. Totul este să creăm astfel de obișnuințe și, de ce nu, chiar dependențe. O dezbatere de o cu totul altă natură a fost cea din a doua zi a festivalului, despre „identități locale, identitate europeană", la care au participat, printre alții, Dacian Cioloș – comisarul pentru agricultură la Comisia Europeană, Eric Maurice – redactor-șef *Presseurop*, Peter M. Iancu – jurnalist *Deutsche Welle*. Tot în a doua zi, Radu Paraschivescu, Cătălin Ștefănescu și Liviu Papadima au vorbit publicului despre „Lectura în deplasare", despre care mai este rolul cărților și al bibliotecilor și, nu întîmplător, dezbaterea a avut loc chiar la Biblioteca Batthyaneum. Iar în a treia zi – „duminica aristocratică", cum a numit-o un participant la festival – Horia-Roman Patapievici și Dan C. Mihăilescu au purtat un dialog despre neajunsurile de a fi „nou".

În afară de conferințe, la festival au mai fost concerte, proiecții de filme, un spectacol de dans și unul de teatru, un maraton de poezie, lecturi publice, un minitîrg de carte, o expoziție de fotografie, un atelier de benzi desenate pentru copii și un tîrg de meșteșugari. Ca o concluzie care nu ne aparține (sau ca să tragem o linie), l-aș cita pe Mihai Brezeanu, a cărui cronică de festival o puteți citi în pagina VIII a dosarului: „Dacă punem la un loc întîmplările celor trei zile de Festival *Dilema veche* și amestecăm senzațiile, ideile, gusturile, sunetele, imaginile acumulate, se poate obține o schiță destul de convingătoare a viitorului în care vom ști, poate, să ne petrecem viața mai degrabă alături de muzicile, cuvintele și personajele cu adevărat importante." (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 12 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Andrei PLEȘU

Despre bătrînețe

întrebări, neliniști, bucurii

La Alba Iulia, în deschiderea Festivalului Dilema veche, *Andrei Pleşu ne-a vorbit cu mult umor şi cu eleganţă despre bătrîneţe. La conferinţă au participat oameni de toate vîrstele, însă cu toţii am părăsit sala simţindu-ne parcă mai tineri, mai optimişti. Redăm în continuare fragmentele cele mai semnificative.*

© L. Muntean

E o coincidenţă fericită că vorbim azi despre bătrîneţe, nu numai pentru că sîntem într-o cetate veche, dar şi pentru că, tocmai astăzi, domnul profesor Neagu Djuvara împlineşte 97 de ani. Prezenţa lui, vîrsta lui, tipul lui de vitalitate sînt în sine un mesaj încurajator despre bătrîneţe.

De altfel, nu mai vorbim astăzi despre o categorie minoritară. Acum 100 de ani nu erau atît de mulţi bătrîni, speranţa de viaţă era mai mică şi populaţia lumii nu avea un procent semnificativ de bătrîni. S-au făcut unele statistici. În 1950, în Franţa, erau aproximativ 200 de centenari; în 1990, erau 4000; se preconizează că în 2050 vor fi 150.000 de centenari. Trebuie să vă spun, chiar dacă asta pe unii o să-i indispună, că de obicei, în acest număr în creştere de bătrîni, majoritatea o constituie doamnele. Sînt de patru ori mai multe centenare decît centenari. Se cercetează încă de unde vine această diferenţă, dar ea pare un fapt atestat: femeile îmbătrînesc mai consecvent şi mai durabil decît unii bărbaţi. Pe de altă parte, trebuie să ne obişnuim cu gîndul că bătrîneţea e inevitabilă, că din clipa în care ne naştem începem să acumulăm procente de bătrîneţe.

Există un portret sinistru şi un portret euforic al bătrîneţii. În istoria culturii europene, există oameni care spun că bătrîneţea este minunată şi, cîtă vreme nu te doare nimic, ei sînt convingători. Mi-aduc aminte că am întîlnit astfel de oameni printre cei care au contat în formaţia mea. Unul a fost domnul Alexandru Paleologu, care îmi spunea că nu e nimic mai frumos pe lume decît să fii bătrîn, că bătrîneţea are avantaje uriaşe. Unul e şansa de a fi bunic, pentru că atunci cînd eşti tată, ai o relaţie tensionată cu copiii tăi, îi urmăreşti, îi pedepseşti, îi promovezi, eşti îngrijorat, te ocupi, însă cînd eşti bunic, iubirea ta este gratuită, nu mai vrei nimic de la ei, îi laşi în pace, iar ei, datorită acestui fapt, tind să te iubească foarte mult. Dar – spunea domnul Paleologu – mai este un avantaj: cînd te plictiseşti într-o societate, cînd un program ţi se pare prea încărcat, poţi să faci pe senilul şi imediat eşti scuzat. Poţi să spui prostii, nu te judecă nimeni, poţi să te pătezi pe cravată, nu se supără nimeni, capeţi libertăţi pe care nu le aveai înainte. Un altul care mi-a vorbit euforic despre bătrîneţe a fost domnul Constantin Noica – el a ţinut şi o conferinţă despre bătrîneţe. Spunea că bătrîneţea e o eliberare formidabilă în vederea creativităţii. Spunea că scapi de o mulţime de griji organice; de pildă, scapi de dinţi; 32 de dinţi – 32 de duşmani, cînd ai scăpat de ei, te poţi ocupa liniştit de filozofie. Cît priveşte creativitatea, avea la îndemînă o sumedenie de exemple: mari creatori de cultură şi de artă care au fost exploziv în faza finală sau *şi* în faza finală a vieţii lor. Tizian – care a murit de ciumă, nu de altceva – a pictat dezlănţuit după 70 de ani, pînă cînd a murit. Picasso a fost mai activ ca niciodată după 80 de ani. Iar exemplele se pot înmulţi. Nu trebuie, aşadar, să disperăm dacă avansăm în vîrstă; dacă ne pierdem productivitatea, altele sînt, de obicei, motivele – nu vîrsta. (...)

> *Poţi să spui prostii, nu te judecă nimeni, poţi să te pătezi pe cravată, nu se supără nimeni, capeţi libertăţi pe care nu le aveai înainte.*

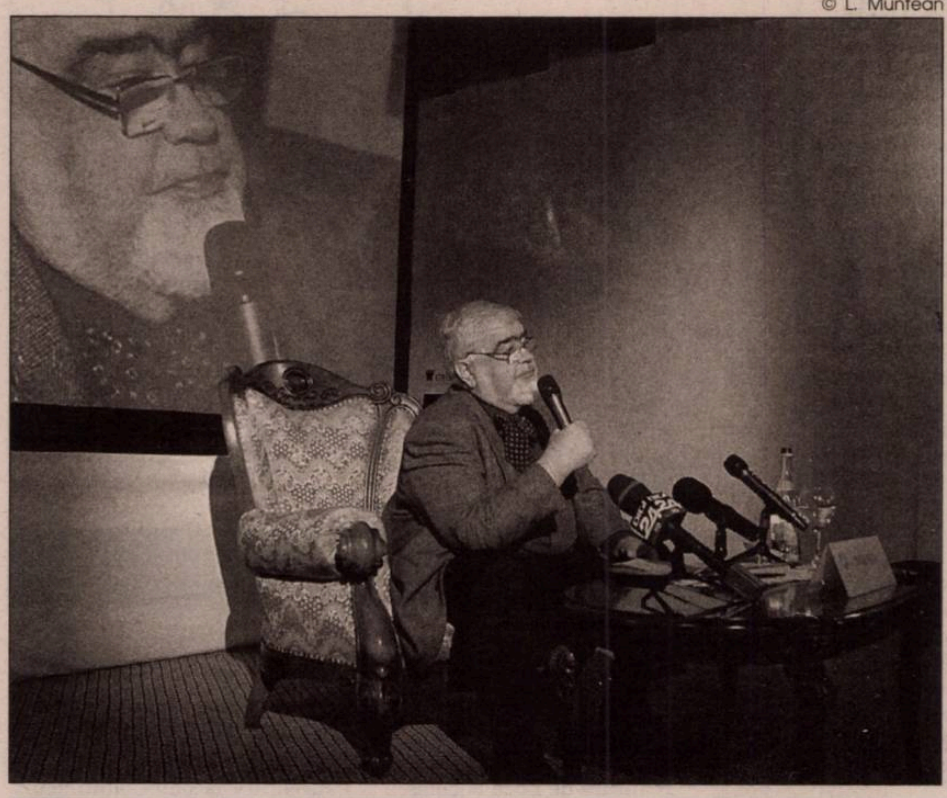
© L. Muntean

În Roma antică exista un slogan care spunea aşa: *„Sexagenarios da ponte!“* adică „Cei de 60 de ani să fie aruncaţi de pe pod!“ Ideea aceasta s-a menţinut în istoria europeană pînă tîrziu. În secolul trecut, la Paris, în 1968, cînd tineretul a ieşit pe stradă să protesteze împotriva *establishment*-ului, una dintre lozinci era: „Nu aveţi încredere în cei care au peste 30 de ani!“ „Exigenţele“ crescuseră, carevasăzică, foarte mult.

Sigur că bătrîneţea e şi un cumul de suferinţe şi că, uneori, a fost preţuită într-un mod echivoc. În Evul Mediu, exista obiceiul conform căruia cel care omora un om trebuia să plătească un fel de sumă de răscumpărare a vinei. Şi erau sume fixe. Cîţi bani trebuie să dai dacă ai omorît un bătrîn şi la ce vîrstă, cîţi dacă omori un copil, un bărbat, o femeie ş.a.m.d. Dacă omorai pe cineva de peste 65 de ani, trebuia să plăteşti 100 de galbeni. Tot atît se plătea şi pentru un copil sub 10 ani. Dacă omorai pe cineva între 15 şi 25 de ani, plăteai 150 de galbeni, iar între 20 şi 50 de ani – 300 de galbeni; asta era vîrsta socotită a fi cea mai utilă.

Există, desigur, ideea că bătrîneţea este un fel de boală, un fel de infirmitate, ceva care trebuie cumva evitat: un rezultat al existenţei răului, al păcatului originar – spun Sfinţii Părinţi. Dar ce mi se pare mai interesant este că, în general, creştinismul n-are o imagine prea grozavă a bătrîneţii. E de aşteptat ca în creştinism, bătrînul, înţeleptul să fie un personaj bine prizat. Dar să ne reamintim cîteva fapte. În primul rînd, Iisus Hristos ne-a învăţat o mulţime de lucruri esenţiale – cum să acţionăm, cum să ne iubim aproapele, cum să ajutăm, cum să ne rugăm, cum să suferim, cum să murim, dar n-a apucat să ne spună cum e cu bătrîneţea. Pentru că a murit la 33 de ani, şi un Isius bătrîn nu intră în panoplia de modele posibile pe care le poţi imita. Nu mai spun că şi ucenicii lui erau foarte tineri. E uimitor să constaţi că Sfîntul Ioan Evanghelistul, cînd a murit Iisus pe cruce, avea 18 ani. Cel mai bătrîn era Sfîntul Petru, care avea 32 de ani. În general, Noul Testament vine cu un suflu de juvenilitate, de energie tinerească, care contrabalansează atmosfera patriarhală din Vechiul Testament, unde oamenii importanţi sînt oameni care trăiesc sute de ani. Într-unul dintre psalmi – Psalmul 89 – se spune că viaţa omului este de 70 de ani; dacă e solid, ajunge şi la 80, iar dacă are ghinion, trece de 80, pentru că atunci încep problemele. Dimpotrivă, în Noul Testament se spune explicit, în Scrisoarea lui Pavel către Efeseni, că adevărata vîrstă a omului este vîrsta lui Iisus, cea pe care a atins-o el. Aceasta este vîrsta înţelegerii, a cunoaşterii, a deplinătăţii. Deci, apogeul maturităţii.

Pe de altă parte, ce înseamnă să fii bătrîn? Cînd eşti bătrîn, de fapt? Sfîntul Augustin spune că sînt şase vîrste şi că vîrsta bătrîneţii e a şasea şi e cea mai lungă, între 60 şi 120 de ani. E cît toate celelalte la un loc. Isidor din Sevilla spune că tinereţea e pînă la 50 – ceea ce e foarte încurajator –, maturitatea e pînă la 70, iar bătrîneţea e de la 70 de ani în sus. Cît despre Origen, el spune că bătrîneţea nu e o chestiune de vîrstă. Şi asta e una dintre temele pe care aş vrea să le reţinem. Origen spune că, în Scriptură, vîrsta nu e cuplată cu ideea de înţelepciune. Nu bătrînii longevivi sînt neapărat cei valorificaţi drept înţelepţi, ci doar cei puţini cărora li se spune, ca în cazul lui Avraam, „cei plini de zile“.

Ca să ilustrez încă o dată ce poziţie echivocă are bătrîneţea în ambianţa creştină, trebuie să amintesc şi de faptul că, de pildă, în evangheliile sinoptice, cuvîntul „bătrîn“ *(presbyteros)* apare de 25 de ori, şi anume, în majoritatea cazurilor, într-un sens mai curînd negativ. Bătrînii despre care e vorba în cele trei evanghelii sînt cei care, împreună cu arhiereii şi cărturarii evrei, fac parte din instituţia care îl judecă pe Iisus şi îl condamnă. Bătrînii sînt purtătorii unei tradiţii obosite, anchilozate, dure. Abia în scrierile Sfîntului Pavel şi în epistolele sobornicești apare ideea de *„presbyteros“* ca preot al noii comunităţi, ca lider al noii orientări religioase. (...)

Aş vrea, în partea a doua a conferinţei mele, să vorbesc despre un text clasic al co-

mentariilor despre bătrîneţe. Şi care nu se prea mai citeşte astăzi, motiv pentru care îmi permit să vi-l reamintesc, cu unele comentarii. E vorba de textul despre bătrîneţe al lui Cicero *(De senectute)* pe care l-a scris cînd avea 62 de ani. Cicero îşi începe discursul constatînd că, deşi toţi vrem să ajungem la adînci bătrîneţi, cum ajungem acolo, începem să bombănim. Spunem că e oribil să fim bătrîni, deşi asta ne-am dorit tot timpul: să trăim cît mai mult. Alţii spun că bătrîneţea se poate accepta, dar că vine, totuşi, prea repede. Ce înseamnă „prea repede"? Vîrstele vin cînd vine sorocul lor şi a dori să le modifici ritmul de instalare este o formă de nebunie. Spunem vreodată că tinereţea „a venit prea repede"? Constantin Noica spunea adesea că omul e singura fiinţă vie care nu se coace niciodată. Care întotdeauna poate să mai facă cîţiva paşi în plus în formarea de sine. Din punctul acesta de vedere nu există limite, iar problema bătrîneţii, a termenelor, a vîrstelor ar trebui să ne fie indiferentă. Un filozof grec, Gorgias, care a trăit foarte mult (107 ani – o mare performanţă în momentul în care media de viaţă în lumea antică era undeva între 25 şi 30 de ani), cînd a fost întrebat cum e să ai o asemenea vîrstă, a răspuns: „Nu am nimic de reproşat bătrîneţii." Cicero spune că necazurile pe care le ai la bătrîneţe nu vin de la vîrstă. Vin de la ce ai făcut pînă în momentul în care ai îmbătrînit. Şi cu corpul tău, şi cu gîndurile tale, şi cu sufletul tău. E plin de bătrîni frumoşi în istoria Antichităţii, îi pomeneşte Cicero însuşi, de la Homer şi Hesiod, la Platon, la Democrit şi Diogene, toţi aceşti oameni au trăit mult, au fost productivi şi nu şi-au făcut de ruşine vîrsta.

Cicero spune că, în general, bătrîneţea e socotită *odiosa* pentru patru motive. Primul este că trebuie să te retragi din viaţa activă. Contraargumentele lui Cicero sînt de ordinul următor: retragerea e, de fapt, o şansă, pentru că poţi să te dedici integral vieţii contemplative, adică vieţii de reflecţie, de analiză şi de înţelegere pe care n-ai putut s-o practici cîtă vreme erai angajat zi de zi în viaţa cetăţii sau în viaţa ta profesională. Cum vă spuneam, şi creativitatea celui care se concentrează pe viaţa contemplativă este integrală, cînd omul este, totuşi, sănătos. Dar şi cînd e bolnav. Bach, care a compus lucruri formidabile la bătrîneţe, avea toate bolile imaginabile, de la diabet pînă la o serie de atacuri cerebrale; dar nimic nu l-a impedicat să facă ce a făcut. Sofocle, cînd era bătrîn, a provocat enervarea moştenitorilor lui cînd au vrut să dovedească în faţa tribunalului că s-a prostit, că nu mai e capabil să administreze treburile familiei, ale gospodăriei ş.a.m.d. Pentru a se apăra, Sofocle a venit în faţa tribunalului şi a citit cu voce tare ultima lui producţie – *Oedip la Colona,* una din marile lui piese. După ce a terminat lectura, i-a întrebat pe cei din juriu dacă socotesc că cel care a scris un asemenea text este inapt să funcţioneze normal în familia lui. Aşadar, obiecţia cu retragerea din viaţa activă nu ţine, pentru că ai beneficiile contemplative specifice.

Al doilea lucru trist: şubrezirea corpului. Nu putem să fim atît de optimişti încît să spunem că bătrîneţea e scutită de neplăceri. Adevărul e că sînt foarte multe neplăceri. Şi că n-ai cum să nu te plîngi din ce în ce mai des. Exerciţiul lamentaţiei devine o ocupaţie zilnică. Te plîngi că nu mai ai puterea tinereţii, că nu mai ai memoria de altădată etc. Însă cîtă putere vrei? Vrei să fii puternic ca un elefant? Ai vrut în tinereţe să ai puterea unui elefant? Şi ce fel de putere vrei? Dacă ai avea de ales – spune Cicero – între a fi gladiator şi a fi Platon, ce ai prefera? Să nu-mi spuneţi că aţi vrea să fiţi Platon cu nişte muşchi de gladiator, pentru că nu ţine, trebuie să te specializezi, la un moment dat. În orice caz, e un pasaj foarte frumos în *Iliada* în care se spune că ar fi mai multă nevoie la Troia de zece Nestori decît de un Ajax, adică mai multă nevoie de zece înţelepţi, decît de un mare combatant. Depinde ce înţelegem prin „putere", depinde de funcţionalitatea ei, depinde de modul cum o folosim.

Al treilea necaz: declinul plăcerilor senzuale. Cicero ne reaminteşte că toată viaţa noastră ni s-a spus, de către cei mai vîrstă, de către profesori şi maeştri, că e bine să ne controlăm senzualitatea, că e bine să ne purtăm atent cu această ispită, care e atît de atrăgătoare şi atît de riscantă. De obicei, nu reuşim. Ei bine, la bătrîneţe căpătăm pe gratis ce n-am obţinut prin efort la tinereţe. Să zicem mersi că, fără nici un fel de bătaie de cap, sîntem în sfîrşit în situaţia de a deţine virtutea. Bătrîneţea se bucură de alte plăceri. Una dintre ele e să fii înconjurat de tineri şi să fii iubit de tineri. Nimic nu e mai răsplătitor pentru un om bătrîn decît entuziasmul unor tineri care îl respectă şi care descoperă în acest fel cîteva virtuţi pe care le pierd, în general, oamenii în ziua de azi: politeţea, respectul, filialitatea ş.a.m.d.

În sfîrşit, a patra problema legată de bătrîneţe e că se simte pe aproape moartea. Cicero se străduieşte să ne vindece de această spaimă. Replica lui Constantin Noica la acest subiect era: „E foarte curios. Se moare de milioane de ani şi lumea nu s-a învăţat cu asta." Cicero spune că sînt, în fond, două variante: dacă sufletul nostru, după moarte, devine neant, atunci problema morţii e neglijabilă, nu contează, nu poţi să te lamentezi că devii echivalent cu un zero glorios. Dacă nu e aşa, atunci probabil că moartea e dezirabilă pentru că sufletul scapă, prin ea, de una dintre marile piedici cînd e vorba de gîndire, înţelegere, cunoaştere: scapă de corp. Dacă sufletul poate gîndi în limitele corpului, cu această povară asupra lui, cu atît mai mult va putea gîndi cînd va fi liber de această povară. În consecinţă, sufletul nu are decît de cîştigat. Cicero mai spune un lucru supărător de adevărat: ideea că moartea se cuplează strict la bătrîneţe e un exces. Cînd moare un bătrîn, spune el, ai sentimentul unei flăcări care se stinge de la sine, fără violenţă, fără intervenţii brutale din afară. Dramatică e moartea tinerilor. Cînd moare un tînăr, ai senzaţia unei flăcări peste care cade un torent. Şi, de fapt, se moare la toate vîrstele. Ideea că nu se moare decît la bătrîneţe este o legendă, iar moartea la alte vîrste decît la bătrîneţe este infinit mai dramatică, mai supărătoare, mai greu de explicat decît moartea unui bătrîn care, în fond, e la un sfîrşit de ciclu, la un sfîrşit de recoltă şi nu se poate aştepta să rămînă pe scenă la nesfîrşit.

Mai mult – spune Cicero – la un anumit moment există şi un soi de saţietate de viaţă. Nu mai vrei. Ideea „aş vrea să iau totul de la început" – spune el – e din punct de vedere sportiv inacceptabilă. Un om care a încheiat o cursă nu vrea niciodată, cînd ajunge la capăt, să revină la linia de plecare şi să se tot învîrtă dement pe acelaşi traseu.

Cicero vorbeşte şi de nemurirea sufletului ca fiind un argument liniştitor: oameni mult mai inteligenţi decît noi toţi la un loc au crezut în acest argument. Dacă Pascal a crezut asta, dacă Toma d'Aquino a crezut asta, dacă Cicero a crezut asta, n-o să fiu eu de partea lui Lenin, care nu crede asta.

Ca să vin şi cu o notă personală: pentru mine, bătrîneţea şi moartea însăşi sînt o sursă uriaşă de curiozitate. Mă rog la Dumnezeu ca pînă în ultima clipă să rămîn cu curiozitatea asta. Sînt foarte curios cum arată chestia. Cum se trece Dincolo. Sper să rămîn curios şi să aflu ceva în cele din urmă, ceea ce nu mă îndoiesc că se va întîmpla.

Închei cu o vorbă de duh a unui psiholog american, James Hillman, care a scris o carte întreagă despre bătrîneţe: „A fi bătrîn e o aventură. Să ieşi din cadă şi să ajungi la telefon sau pur şi simplu să cobori cîteva trepte implică tot atîtea riscuri ca o călătorie prin deşertul Gobi, călare pe o cămilă." Vă doresc să aveţi puterea, curajul şi curiozitatea să parcurgeţi această aventură binedispuşi.

© L. Muntean

Vîrstele vin cînd vine sorocul lor şi a dori să le modifici ritmul de instalare este o formă de nebunie. Spunem vreodată că tinereţea „a venit prea repede"?

© L. Muntean

Despre neajunsurile de a fi „nou"

Duminică după-amiază, 1 septembrie, pe o stradă din vechea Cetate Alba Iulia, în faţa bibliotecii Batthyaneum, înfiinţată în urmă cu peste 200 de ani, o instituţie care deţine şi volume vechi de 1000 de ani, s-a adunat o mulţime de oameni pentru a asista la o discuţie în aer liber – între Horia-Roman Patapievici şi Dan C. Mihăilescu, moderată de Mircea Vasilescu – despre neajunsurile de a fi „nou".

© L. Munteanu

Horia-Roman Patapievici: Cuvîntul *modern* a fost format de medievali, probabil în secolul al XII-lea, cînd, pentru prima oară, ei se desemnează pe ei înşişi ca *moderni* în raport cu cei care i-au precedat. Iar cei care i-au precedat nu erau cei care au trăit cu o generaţie, două, trei sau patru înaintea lor, ci ceea ce se află înainte de propria lor tradiţie, care era tradiţia creştină. Este un cuvînt ce vine de la adverbul latinesc *modo,* care înseamnă „acum". *Modernus* înseamnă „de acum". Cuvîntul „modern" înseamnă, deci, că noi sîntem cei de acum, noi sîntem cei recenţi, cei care, de puţin timp, asumăm ceva care ne desparte de cei care au fost înainte. La început, cuvîntul desemna o situare faţă de altceva. Cu timpul, ea a devenit o valoare în sine. Deci, modernitatea nu este ceva care se naşte odată cu cuvîntul „modern", ci este un mecanism mental, instituţional şi cultural extrem de complex, care, în zorii săi (situaţi probabil în secolele XVI-XVII) fixa poziţia ce instituia deasupra tradiţiei raţiunea, examenul critic. Modern era acela care examina, potrivit raţiunii, tradiţiile de pînă la el şi decidea în numele raţionalităţii ce este viu şi ce este mort în tradiţiile care ne-au precedat. Modernii erau cei care se aflau de partea raţionalităţii, împotriva superstiţiei, a prejudecăţilor şi a iraţionalităţii. Acesta e momentul modernităţii clasice. După care, probabil începînd din secolul al XIX-lea, masiv în secolul XX şi extraordinar de amplu după prăbuşirea comunismului, faptul de a fi modern a început tot mai mult să însemne o conştiinţă a modernităţii care stabilea că faptul de a fi modern constituie în sine o valoare. Deci, noutatea este elementul care acum primează asupra celui de raţionalitate. Modernitatea clasică nu spunea: „Eu sînt mai bună decît tradiţia pentru că sînt mai nouă decît ea." Ea spunea: „Sînt mai bună decît tradiţia pentru că sînt capabilă să întemeiez raţional ceea ce este bun în tradiţie." Dar postmodernitatea în care sîntem angajaţi acum spune: „Eu sînt mai bună decît modernitatea pentru că sînt după ea şi, deci, sînt mai bună decît ea." Prin urmare, nu raţiunea este cea care ne justifică, ci simplul fapt de a fi *de acum*. În aceste condiţii, are sens să te întrebi asupra neajunsurilor unei astfel de poziţii care pare, totuşi, stranie. Orice partizanat am avea faţă de excelenţa epocii noastre, descrierea pe care i-am făcut-o este stranie. Există un temei pentru tradiţie, ea înseamnă ceea ce generaţii de-a rîndul au întemeiat, au construit cu sîngele, sudoarea, sacrificiile, inteligenţa sau talentul lor. Modernitatea însăşi are un temei, şi anume examinarea critică, potrivit raţiunii, a tuturor lucrurilor care se află în această lume, inclusiv a celor care se află dincolo de ea. Dumnezeu însuşi este supus examinării critice. Dar în momentul în care spui că „eu sînt mai bun decît tine pentru că sînt mai tînăr", „eu sînt mai bun decît tine pentru că (într-o specialitate, de exemplu) am citit cărţile care au apărut pînă acum o lună, la cea mai bună editură", şi nu pentru că „eu am înţeles toate aceste cărţi", sîntem într-un paradox al noutăţii.

Mircea Vasilescu: Dan C. Mihăilescu, cel care prezintă în fiecare zi noutăţi editoriale, e foarte bun să continue discuţia de unde a lăsat-o Horia-Roman Patapievici. De acord, noutatea a devenit o valoare, credinţa asta în progresul care nu se mai termină ne duce, paradoxal, la situaţia în care cineva poate spune „sînt mai bun pentru că sînt mai nou decît tine". Asta nu naşte, ca reacţie, lamentările după trecut?

Trecutul era subversiv. Ca atare, era o armă pentru noi. Noi am folosit trecutul în lupta cu prezentul. Căram morţii după noi, ei ne apărau. Şi am devenit nu doar arheofili, ci şi novofobi. Tot ce era nou era dubios.

© L. Munteanu

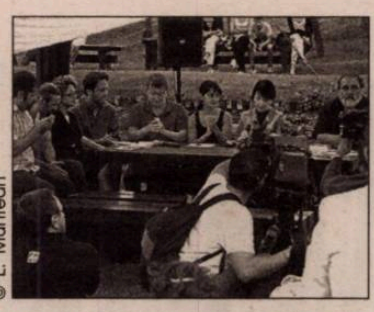
© L. Munteanu

Dan C. Mihăilescu: Mă gîndeam că, aşa cum cei tineri îşi găsesc o superioritate în faptul că sînt noi, că sînt mai „upgradaţi", mai branşaţi la prezent, şi acesta e, evident, un neajuns, o eroare, nu cumva şi noi, bătrînii, conservatorii, reacţionarii, cînd spunem că sîntem mai vechi, că am trăit mai multe, ne considerăm superiori doar prin acest fapt? Sînt două exagerări de acelaşi semn. (...) Mă bucur că aici sînt oameni de pe ambele maluri, cu vîrste între 18 şi 70 de ani, să spunem. Acum, eu vin cu sexagenarii. Noi am fost formaţi sub dictatură, cînd, prin forţa lucrurilor, prezentul era urît, alterat, umilitor... iar viitorul era, cum bine spunea un profesor, unul mic şi negru, care bate la uşă cioc, cioc, cioc şi zice: „Viitorul." Prin urmare, noi am fost educaţi să ţinem de trecut, de rădăcini. Neavînd ispite şi libertăţi, nefiind lăsaţi să circulăm oriunde vor muşchii noştri, noi intram... unde? În anticariate, ca să deschidem cărţile vechi, să revenim la interbelic, să revenim la Carol I, la Eminescu, la Alexandru cel Bun, pînă la Burebista. De cealaltă parte, deschideam lăzile de zestre ale familiei, intram în poduri pe unde zburau liliecii, unde dădeai de scrisorile de altădată ale bunicilor îndrăgostiţi, scrisori pe foaie roz, înfăşurate cu o fundiţă care, printre molii, mai şi mirosea a ceva. Era, deci, un fel de arheofilie. Noi trăiam prin vechime, prin actele celor vechi. Eram înnebuniţi să găsim cărţi vechi. O carte nouă era o provocare, era ceva şocant, ceva pervers. Pe cînd cartea veche, roasă, ruptă, cu tot felul de însemnări, era precum Moby Dick, balena pe care o tot căutam. Noi am fost obişnuiţi să vedem în noutate, în prezent şi în modă ceva propagandistic, ceva dat de partid. „Iar bagă ăştia ceva..." Trecutul era subversiv. Ca atare, era o armă pentru noi. Noi am folosit trecutul în lupta cu prezentul. Căram morţii după noi, ei ne apărau. Şi am devenit nu doar arheofili, ci şi novofobi. Tot ce era nou era dubios. Şi acum vin la idiosincrazia celor din generaţia mea faţă de antipodul acestei chestiuni, generaţiile care vin după '89-'90, pe care le-am probozit foarte mult timp şi am greşit. Îmi fac public *mea culpa* pentru asta. De 20 de ani trăiesc cu această obsesie cum că aceşti copii nu au rădăcini, că văd numai frunzele copacului, coroana, viitorul. Eu am fost făcut neosămănătorist, neotradiţionalist, păşunist, legionar, conservator, reacţionar. Dar, aşa cum noi am demonizat prezentul, tinerii de azi demonizează trecutul. Tot ce e vechi e urît. În afară, atenţie, moda vintage, retro începe să apară. Văd la puştanii de 14-15 ani de astăzi că ascultă Beatles. De la emo au trecut la Beatles.

Mircea Vasilescu: Şi Marina Voica e *cool* astăzi, are mare succes la tineri.

Dan C. Mihăilescu: Cred că asta se leagă şi de Vasile Ernu, că are accent rusesc.

Mircea Vasilescu: Într-un interviu în *Dilemateca,* cînd evocai anii aceia pe care-i evoci şi acum, vorbeai de Eric Clapton, Deep Purple, Pink Floyd şi muzica rock, care erau din Occident şi aveau o încărcătură subversivă pentru că regimul comunist nu sprijinea asemenea năzbîtii. Veneau pe sub mînă, din străinătate, discuri cu formaţiile astea. Or, ele erau noi, la modă. Sau, o banalitate – blugii care veneau din străinătate. În acelaşi timp cu tot ce ai spus despre refugiul în trecut, în interbelic, în podul bunicii şi aşa mai departe, nu era şi o asemenea mişcare contrară, la care generaţia domniilor voastre a contribuit?

Dan C. Mihăilescu: Una era să fii nou în ceauşismul deschiderii, din anii '65-'73, şi altceva să vrei să fii nou după anii '80. Sînt epoci în care noutatea nu este subversivă, este pur şi simplu sincronizată. Noi, din '65, după congresul al IX-lea, ne racordasem din nou la Occident. Era o înnoire de acvariu în care noutatea nu era pur şi simplu să fii la modă, să ştii ultimul LP al lui Bob Dylan sau mai ştiu eu al cui. Era simplă sincronizare. Eram ca ei. Dar asta a dispărut. Am mai avut noi ceva nou după Phoenix, după Iris?

Horia-Roman Patapievici: Te-aş corecta puţin, Dane, ca unul care sînt contemporan cu tine. Nu cred că noi ne-am creat o viziune despre trecut prin opoziţie cu o respingere a noului, pentru că nu identificam noul cu regimul comunist. Prezentul comunist nu era noul. Îl resimţeam ca pe ceva anormal şi instalat pe timp nedefinit, iar pasiunea noastră pentru tot ce venea din Occident scăpa logicii nou – vechi. Era nostalgia şi aspiraţia spre o lume a libertăţii. Ecuaţia noastră era, de fapt, un prezent detestabil – care era statul poliţienesc – şi o lume din care venea libertatea. Pasiunea faţă de nou era pasiunea pentru ceva ce noi nu aveam atunci. Abia după ce am intrat în circuitul realităţii, modernitatea a venit spre noi cu această logică nou –vechi, sau mai degrabă cu un soi de suflu irezistibil, spre înnoirea continuă.

Ce nu v-a plăcut?

Oficial, ni s-a răspuns numai de bine. Celor care ne-au felicitat, le mulţumim, cum de asemenea o facem şi celor care au cîrcotit şi la vorbele cărora am „tras cu urechea", într-un mod cu totul şi cu totul neoficial.

În primul rînd, şi în fruntea topului, am auzit reproşuri vizavi de mărimea sălilor în care au avut loc diversele conferinţe. De la conferinţa de deschidere ţinută de Andrei Pleşu, o sală care găzduia în jur de 400 de locuri, dar unde s-au înghesuit peste 500 de oameni, la conferinţa ţinută în holul Bibliotecii, la Batthyaneum, („Lectura în deplasare"), oamenii au fost nemulţumiţi că nu au avut unde să stea, că nu a fost aer şi că „simţeau la un moment dat că se sufocă", sau că, pur şi simplu, nu au auzit cum trebuie.

Un al doilea motiv de nemulţumire a fost faptul că unele dintre evenimente se suprapuneau. Astfel încît am auzit discuţii între cei care îşi povesteau fie finalul unei conferinţe, fie începutul unui film.

La conferinţa moderată de Cristian Ghinea – „Identitate locală, identitate europeană" – mai toată lumea a pufnit (în timpul şi după conferinţă) din cauza traducătoarei din limba franceză, care, încercînd să ţină pasul cu invitatul de la Presseurop.eu, nu reuşea nici să prindă urechile româneşti, nici să le lase în pace pe cele franţuzeşti.

Identitate locală, identitate europeană

În a doua zi a Festivalului Dilema Veche, *în aula Universităţii din Alba Iulia a avut loc conferinţa „Identitate locală, identitate europeană", o întîlnire moderată de Cristian Ghinea, care a avut ca invitaţi de onoare pe Dacian Cioloş – comisar european pentru domeniul agriculturii, Eric Maurice – directorul Presseurop, Iulia Badea – jurnalist la Presseurop şi Petre M. Iancu – jurnalist la* Deutsche Welle. *Din conferinţa care a durat aproape două ore, am spicuit cîteva opinii ale invitaţilor.*

Asumarea unei identităţi – Dacian Cioloş

De fiecare dată cînd vin în România, sînt întrebat: „Cum ne mai văd europenii?" Personal, cred că ne preocupă prea mult imaginea pe care o au alţii despe noi şi prea puţin imaginea noastră despre noi înşine şi despre ţara în care trăim. Cred, de asemenea, că atît timp cît noi nu ne simţim ca fiind europeni, nu are rost să aşteptăm să vină ceilalţi să ne spună cum şi ce sîntem.

Vorbind despre o identitate europeană, odată ce decizi că vrei să intri în acest club, trebuie să-ţi asumi cerinţele intrării. Nu mi-am pus niciodată problema dacă trebuie să fac ceva ca să fiu european, sau dacă trebuie să aleg între a fi european sau a fi român. Din punctul meu de vedere, pot spune că îmi asum cu naturaleţe această poziţie. Cred că modul în care sîntem văzuţi depinde de modul în care noi ne asumăm un anumit rol.

O identitate, mai multe culturi – Eric Maurice

Citind zilnic presa cotidiană europeană, traducînd articole din 28 de ţări, în 10 limbi străine, constatăm că există încă o oarecare ignoranţă şi prejudecăţi între europeni – vorbim şi despre un fenomen accentuat de criza economică. Există prejudecăţi mai ales între greci, spanioli, portughezi – pe de o parte, şi nemţi – pe de alta, nemţii fiind, de fapt, în centrul ostilităţilor.

Vorbind despre o identitate europeană, trebuie să fim conştienţi că nu împărţim doar acelaşi continent, ci şi o cetăţenie; şi, mai presus de toate, poate cel mai important aspect: dreptul la liberă circulaţie.

Cînd am creat, acum cinci ani, Presseurop, ne-am gîndit mai mult la profilul unei generaţii care doreşte simplificarea lucrurilor, a tinerilor care sînt obişnuiţi să studieze şi să muncească în alte state ale UE, care se deplasează rapid, cu costuri relativ mici. Este vorba despre oameni care, deşi au experienţe diferite şi personale în ceea ce priveşte cetăţenia, au totuşi şi un bagaj comun a ceea ce înseamnă a fi european.

Europa de azi e un proiect care încearcă să impună libertatea.

Este adevărat faptul că, atît geografic, cît şi istoric, sîntem europeni, însă o identitate nu este decretată, ci este (sau nu) asumată. De fapt, identitatea europeană e o construcţie a contribuţiei fiecăruia dintre cei care au decis să şi-o asume şi, cît timp nu ştii ce vrei de la comunitatea în care te-ai înscris, e greu să-ţi asumi vreo poziţie în cadrul ei. Din perspectiva mea, de român, de multe ori am sentimentul că noi, ca naţiune, nu am depăşit încă anumite complexe pe care ni le-am indus sau ne-au fost induse – ceea ce ne face încă să ezităm să ne asumăm anumite decizii.

Deşi poţi fi european şi fără să fii membru UE, am vrut să intrăm în acest club, căci fiind membru în Uniune, ai şi diferite mijloace prin care identitatea europeană poate fi asumată în mod practic.

Din această perspectivă, România şi ceea ce înseamnă a fi român constituie o energie de care cred că şi Europa are nevoie, o energie pe care noi nu o exprimăm încă, din diferite motive şi din cauza diferitelor complexe. Mă întîlnesc des cu români la Bruxelles, cu tineri stagiari, de exemplu, şi e interesant să vezi cum aceeaşi persoană se manifestă într-un fel la Bruxelles şi cu totul altfel în România.

Am impresia că simţim încă greutatea unui anumit fel de culpabilitate a cărei proveniență îmi e necunoscută, o culpabilitate care ne blochează să ne exprimăm aşa cum sîntem. Cu cît România întîrzie să-şi asume ceea ce este de fapt, cu atît mai puţin va putea contribui ca naţiune la ceea ce înseamnă Europa şi Uniunea Europeană.

Cred că, totuşi, lucrurile se vor schimba; există deja generaţii noi care se bucură de libertatea firească de a circula, de a studia în ţările europene, avînd permanent contact cu ceea ce înseamnă Europa, generaţii care îşi formează deja o conştiinţă.

Ca naţiune, cred că, în următorii ani, vor avea loc schimbări atît în privinţa structurii instituţionale, cît şi a modului în care UE se va exprima ca entitate. Tocmai de aceea e important să nu pierdem acest tren, un tren prin care ne-am aduce contribuţia la redefinirea Europei şi a UE în lume.

Cînd am ajuns din Paris, acum două zile, am fost invitat să vorbesc despre identitate locală. M-am gîndit imediat la Transilvania, prin prisma poveştilor romantice şi misterioase care înconjoară această zonă. Aveam impresia că, mergînd în Transilvania, ajung într-un loc mitologic şi am găsit aici, precum şi în alte culturi şi locuri din Europa, acelaşi ataşament faţă de pămînt şi cultură (am regăsit, de exemplu, o arhitectură asemănătoare cu arhitectura altor părţi din Europa).

Mi-am dat seama că doar călătorind descoperim cît de multe lucruri avem în comun unii cu alţii.

Vorbim, bineînţeles, de o identitate asumată individual, precum ataşamentul faţă de locuri sau cultură, despre acea identitate pe care memoria istorică o creează în noi – mi s-a povestit, de exemplu, că aici, la Alba Iulia, a fost încoronat regele, ceea ce face ca identitatea locală să fie foarte puternică.

Dacă, însă, ne referim la „identitatea europeană", nu ne referim la identităţile culturale care îşi au ancora în realităţile locale şi istorice – personal, nu cunosc îndeajuns de bine istoria României, după cum nici românii nu cunosc, să spunem, istoria Portugaliei, ci vorbim despre o identitate asumată, care ar contribui la formarea unei întregi identităţi şi naţii europene.

Dacă azi vorbim despre existenţa unor prejudecăţi, cauzate de criza europeană, este pentru că niciodată nu ne-au interesat cu adevărat evenimentele din celelalte ţări europene, precum Portugalia, Grecia sau Spania. Cauza ar fi că, înainte de toate, povestea europeană a fost percepută ca o construcţie politică, instituţională şi economică (precum piaţa valutară unică), identitatea europeană progresînd în acelaşi timp cu traversarea perioadei de criză.

Este deseori amintit citatul apocrif al lui Jean Monnet: „Dacă ar fi să refac ceva, aş începe cu cultura." Personal, cred că acest lucru nu e posibil, după cum nu e posibil să creezi artificial o identitate. Nu putem impune o anumită cultură tuturor indivizilor, căci fiecare dintre noi trăim acoraţi într-o cultură locală sau regională.

Cel mai dificil este să creăm o identitate europeană prin construirea unei comunităţi de memorie şi istorie, o comunitate unită printr-un destin comun, care să nu fie artificial, ci autentic, la care fiecare să se poată raporta. Iar aici dăm peste cel mai mare avantaj, dar şi dezavantaj al Uniunii Europene – limba, una dintre bogăţiile culturale ale UE, un capital care evoluează permanent, care provoacă atît curiozitate, cît şi dorinţa de a învăţa; acest aspect este, însă, şi principala slăbiciune a unităţii culturale a Uniunii Europene.

© L. Muntean

Dacian Cioloş

© L. Muntean

Eric Maurice

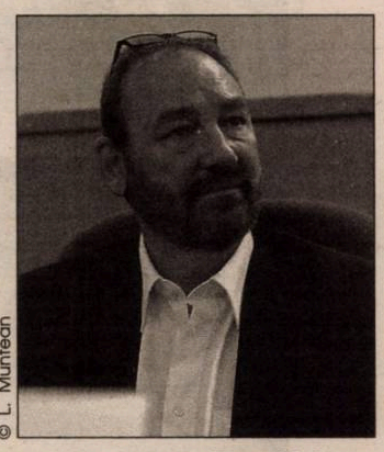
© L. Muntean

Petre M. Iancu

Cristian Ghinea, Petre M. Iancu, Dacian Cioloş, Iulia Badea-Guéritée, Eric Maurice

Presa românească în Europa – Iulia Badea-Guéritée

De fiecare dată cînd propun un articol din presa românească pentru a fi tradus pe site-ul Presseurop, sînt întrebată nu dacă acel articol este sau nu relevant pentru celelalte ţări pentru care va fi tradus, ci dacă e bine scris, dacă e justificabil, dacă e plin de comparaţii şi simboluri „locale" (căci există temerea că în presa din România se fac mereu asociaţii din care nimeni din afară nu înţelege nimic).

Tot o temere legată de presa din România vizează vulgaritatea şi autosuficienţa. Avem, ce e drept, şi jurnalişti care înţeleg că ceea ce scriu poate fi, şi este relevant şi pentru restul Europei, nu doar pentru România. Ca o paranteză, aţi fi foarte miraţi să ştiţi de cît de interesaţi sînt străinii de ceea ce se petrece la noi – un interes justificabil şi prin numărul foarte mare de studenţi care învaţă limba română la Sorbona.

Pentru asta, *Dilema veche* ne-a fost un partener foarte bun. Cînd mi s-a spus să găsesc pe cineva de talia *Der Spiegel* în România, mi-am dat seama că trebuie să iau mult din *Dilema veche* şi *Foreign Policy*, să asezonez cu ceva din *Adevărul* şi din revista *History*.

Ce înseamnă pentru noi Europa? – Petre M. Iancu

Vorbim despre identităţi cu atît mai mult cu cît ele sînt mai fracturate şi mai problematice. Încercăm să construim o identitate culturală europeană, dar nu ne întrebăm de ce.

Cînd vezi Europa din punct de vedere sincronic şi diacronic, îţi dai seama că ai nevoie de ea. Istoria este lungă, Europa – veche. Venind din paradisuri fiscale, poţi ajunge în locuri infernale, precum Auschwitz. Am descoperit acolo autocare din Japonia, America, sau Coreea – şi am realizat că Europa este, dincolo de istorie, o încercare de a transcende, de a depăşi coborîrea ei în infern, pentru că nu e doar locul nostru cald şi drag, ci şi locul unde s-au inventat sistemele totalitare.

Or, Europa de azi e un proiect care încearcă să impună, dincolo de dimensiunile economice, libertatea. Acesta este şi unul dintre motivele pentru care identitatea europeană e atît de importantă, ea conţinînd promisiunea consolidării statului de drept.

Identităţile europene sînt fracturate – dar acesta nu este un lucru rău, căci presupune reflecţie, gîndire, cerînd totodată să fim activi, să ne implicăm, să spunem cînd drepturile ne sînt încălcate şi să nu fim fataliști.

O problemă esenţială a noastră, ca europeni, este modul cum ne precepem istoria şi memoria. Altfel îşi văd trecutul europenii vestici, inclusiv germanii, care şi-au asumat trecutul nazist, altfel îl vedem noi, cei din Est, pentru care trecutul este o prăpastie adîncă, pe care, dacă nu o depăşim, nu vom putea trece la construirea unei identităţi europene.

Lectura în deplasare

În aprilie 2012 a apărut un dosar în Dilema veche *– „Lectura în deplasare" – despre soarta bibliotecilor din România şi de pretutindeni, într-o epocă schimbătoare a informaţiei şi a tehnologiei, despre deschiderea noii Biblioteci Naţionale a României, Programul „Biblionet" şi începerea Proiectului „Căutătorii de poveşti", prima campanie de promovare a bibliotecilor publice din România.*
Un an şi ceva mai tîrziu, la a doua ediţie a Festivalului Dilema veche *de la Alba Iulia, „Lectura în deplasare" a revenit, sub forma unei dezbateri tematice (şi dilematice), o discuţie informală şi relaxată despre cărţi, lectură şi biblioteci, alături de Liviu Papadima (prorector şi profesor universitar la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti), Radu Paraschivescu (scriitor, juralist şi traducător) şi Cătălin Ştefănescu (juralist, prezentator al emisiunii* Garantat 100% *de la TVR 1).*

© L. Muntean

Radu Paraschivescu: Cînd am acceptat să fac parte din proiectul „Căutătorii de poveşti", mi s-a spus că e vorba despre cărţi şi biblioteci – două lucruri la care o parte din lume se uită cu nişte prejudecăţi şi cu o doză de înţelegere condescendentă a fenomenului. Mi s-a povestit şi despre Fundaţia „Bill & Melinda Gates", care – prin Programul „Biblionet" – a făcut o injecţie de capital de aproape 27 de milioane de dolari, pentru informatizarea a aproximativ 2000 de biblioteci publice din România, din mediul orăşenesc, comunal, sătesc, în rare cazuri şi judeţean.

Înainte, biblioteca era un hangar trist, prăfuit, cu cărţi la care ajungeau elevii pentru că aveau lecturi obligatorii. Pe noi *(n. red.* – cei patru „Căutători de poveşti": Radu Paraschivescu, Cătălin Ştefănescu, Irina Păcurariu, Vlad Petreanu) ne interesa să vedem ce poveşti s-au născut de-adevăratelea, neconfecţionate, care au fost cotiturile de destin din viaţa oamenilor, în urma „Biblionet". Fiecare a scris nişte reportaje, poveşti adevărate despre eroi mărunţi, cu destine mărunte, trimise însă pe altă orbită de o întîlnire, un prilej, o zi anume. Cam asta este cartea – o reverenţă făcută fundaţiei şi o dovadă duioasă şi copertată că investiţia de încredere, de energie şi de bani a fundaţiei nu a fost una zadarnică.

Pentru unii oameni a fost ceva salvator, pentru alţii – ceva aproape bun, pentru alţii – ceva obişnuit, pentru alţii – o mare surpriză. Unii au creat deja o imagine nouă a bibliotecii şi cred că imaginea aceasta nouă nu o va putea fura nimeni. Am fost în judeţul Timiş, la Comloşu Mare, unde înainte nu te plimbai decît cu un glonţ în spate, pentru că era pe graniţă. Bibliotecarul de acolo – un domn, o minoritate într-o lume de bibliotecare – a făcut altceva cu biblioteca lui: i-a folosit şi pereţii exteriori, calcanul. Şi a făcut din ea spaţiu de vizionare pentru meciuri. Finala Ligii Campionilor de anul trecut s-a văzut pe peretele bibliotecii din Comloşu. În alte zile, îşi lua ajutorul şi mergeau, cu aparatele după ei, la căminul de bătrîni, unde puneau filme. Asta e anecdotica, dar rămîne obiceiul, deprinderea, imaginea aceasta imprimată – biblioteca nu mai e doar hangarul cu cărţi. Iar acesta e unul dintre lucrurile bune. Altul e profilul pe care îl obţine acum bibliotecarul. Înainte, el era cel pe lîngă care treceai fără să-l observi. Acum, bibliotecarii au devenit oameni necesari în comunitate.

Am cunoscut oameni care stăteau de dimineaţa pînă seara într-o bibliotecă – să zicem comunală – şi se ocupau de ludotecă, de muzeu, de bibliotecă, în schimbul glorioasei sume de 660 de lei pe lună. În momentul cînd vezi că ei nu numai că nu şi-au pierdut aplombul, dar înfloresc pentru că au acum ocazia să facă din bibliotecă altceva, nu se poate să nu se aprindă ceva şi în tine – o bucurie că există oameni care nu se descurajează.

Cătălin Ştefănescu: Ce face un computer într-o bibliotecă? Unii ar spune că e o pervertire a spaţiului, că faptul că vizionezi nişte filme sau cauţi pe net nişte reţete pentru gătit s-ar putea să fie o eroare, o deturnare a scopului pentru care e lăsată pe lumea asta o bibliotecă. Or, vreau să contrazic fundamental poziţia aceasta pentru că nu e deloc aşa. Biblioteca are acum o definiţie contemporană, ea e în primul rînd un spaţiu public, iar unii dintre oamenii pe care i-am cunoscut de-a lungul acestor călătorii au contribuit din plin la acest lucru.

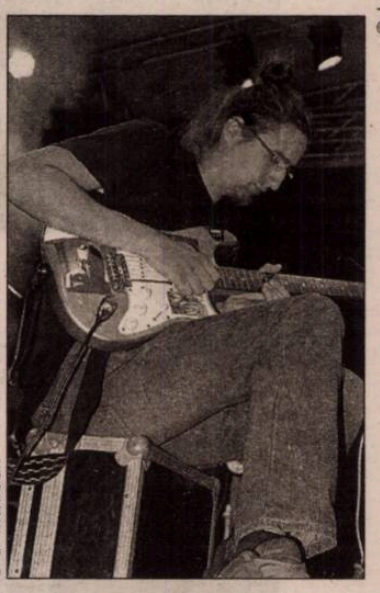
© L. Muntean

© L. Muntean

În Programul „Biblionet" este vorba despre modul de viaţă al unei comunităţi la un moment dat. Spaţiul acesta public are toate şansele să se reconfigureze în datele lui absolut naturale, pentru că lumea nu se mai teme să meargă într-un spaţiu interzis, aşa cum părea, de multe ori, biblioteca. El este un spaţiu al iniţierii, dar ţi se părea că nu ai acces la el. Acum, iniţierea capătă alte dimensiuni. Vraja, fascinaţia pentru acest loc capătă o altă definiţie.

Sînt locuri în care oamenii de la Primărie nu înţeleg că o bibliotecă e o marfă vie, care trebuie alimentată într-un anume fel. De cele mai multe ori, bibliotecile sînt artificiul de manevră la rectificarea bugetelor. Degeaba oamenii aceia cu viziune de la bibliotecă aduc o comunitate serioasă în spaţiul acela sacru şi minunat, dacă nu au ce oferi – cartea nouă. Cărţile sînt vechi, scorojite, valoarea lor fiind una profund emoţională şi energetică pentru cine cunoaşte spaţiul acela. Ea nu mai poate să genereze fascinaţie pentru un copil care nu vede culori, pentru un om care nu e atras de fascinaţia pe care o atrage cartea contemporană. Cartea e un spectacol vizual, în sine, e un spectacol tactil, cărţile acum au alte culori, alte chipuri. Mai mult decît atît, există un alt repertoriu de lectură, o gramatică interioară a receptării. Şi cred că aceasta e mai importantă decît suprafaţa „războiului" print – digital.

Liviu Papadima: Din punctul meu de vedere, „războiul" între print şi digital este unul fals. Eu spun că nu e un duşman computerul, ci un aliat al cărţii. Depinde cum le pui pe masă. În plus, punem o sumedenie de lucruri pe seama cititorilor, pe care le ştim relativ – nu ştiu dacă am avut vreodată răgazul să le probăm.

Cît de frecventat e acest spaţiu al bibliotecii? Depinde şi cum îl foloseşti. De pildă, la Litere s-au făcut, în sala de lectură a bibliotecii, o sumedenie de întîlniri cu studenţii. Unele au avut o atractivitate imensă, cum a fost proiectul făcut împreună cu un ONG – o serie de prelegeri „Go Mentorship", în care erau chemaţi oameni să-şi povestească, pur şi simplu, traseul de carieră.

În ce priveşte cititul ca atare, acolo lucrurile se complică. Pentru că, într-adevăr, se poate citi în nenumărate feluri. Biblioteca e unul dintre ele. Aud în permanenţă această lamentaţie: se citeşte tot mai puţin. Şi eu, de regulă, răspund: aşa să fie? Hai să ne uităm un pic la ce vrem să înţelegem prin se citeşte mai mult sau mai puţin. Fie că e vorba de plimbat pe stradă, unde citim în permanenţă, sîntem într-o lume bombardată cu mesaje scrise. Problema este alta: dacă mai avem cînd şi cînd răgazul să ne tragem deoparte din acest „bombardament", într-un loc cumva izolat, cu o carte pentru care să avem întreaga disponibilitate. Acesta e lucrul care se pierde. Cît de grav ne va afecta această pierdere... e un semn de întrebare.

Iar la întrebarea cum putem (re)dobîndi plăcerea lecturii, aş da un răspuns solomonic: cu greu. *(rîde)* Nu e simplu – nici pentru părinţi, nici pentru profesori. O vreme, am încercat să fac cu studenţii mei exerciţii care să poate da o idee despre ce înseamnă profilul cititorului. Pentru că, dacă mergi să-i recomanzi cuiva o carte, trebuie să ştii cam cum e persoana respectivă, ce tip de lectură l-ar interesa, cît de departe poţi împinge forţarea limitelor. Pentru că dacă îi dai o lectură taman pe gustul lui e OK. Dar important e să-i dai o lectură care să-i deschidă un pic gustul pentru altceva, şi pe care să n-o refuze... E o tehnică ce necesită mult discernămînt şi multă răbdare.

PUBLICITATE

GEORGE ENESCU FESTIVAL

Ascultă ce se cântă
RFI România – partener Festivalul Enescu
1–28 septembrie

rfi românia

Iaromira POPOVICI

Meșteri în Cetate

În perioada Festivalului Dilemei vechi, *în Cetatea Alba Iulia, pe Traseul porților au fost așezate tarabe ale meșterilor locali. Unele mai avangardiste, cu bijuterii ori alte accesorii făurite după mintea și imaginația fiecăruia; altele – cu „produse tradiționale", fie pe linia istorică, fie etnografică, de la costume populare și oale de lut la medalioane cu Mihai Viteazu, Horea sau sigilii ale Cetății; și, evident, altele mixte, cu obiecte ce îmbină cele două trenduri. Meșterii întîlniți erau fie amatori și autodidacți, fie școliți – chiar la Arte Plastice. În general pasionați de ce făceau, fără să scoată prea mulți bani din asta.*

Unii dintre posesorii de tarabe – puțini, ce-i drept – își au permanent locul în Cetate: Magdalena Pînzaru este un exemplu. La Poarta a treia are un stand permanent de suveniruri cu... specificul Cetății. Totul e făcut manual, ea fiind artist plastic amator. Îmi atrag atenția pergamentele cu texte legate de istoria orașului – Proclamarea Unirii, începînd cu Mihai Viteazul –, textele originale, luate din documente. Și unele religioase, din Arsenie Boca, pe care Magdalenea îl consideră „Sfîntul Ardealului, deși nu a fost încă sanctificat." Dna Pînzaru mai face medalioane din istoria orașului: cu Poarta a treia, cu catedrala, cu celula lui Horea, cu Decebal și Traian.

Cel mai bine merg magneții de frigider cu daci și romani, mai ales că, de curînd, a avut reprezentație în Cetate Legiunea a XIII-a Gemina.

Claudia Cioacă are și ea o tarabă permanentă. Face produse din fier forjat, bijuterii modelate din pastă polimerică, în forme neconvenționale: „ciocolată, ciocolată mușcată, bomboane, bomboane mușcate, acadele, praline, maci, flori textile, animăluțe, personaje din desene animate." Mai există bijuterii croșetate, minuțios, de o altă doamnă. Și îngerași oarecum standard, făcuți de dl Cătălin Cioacă. Precum și pomișori din mărgele, creația drei Andreea. Cele mai interesante sînt inelele cu mecanisme de ceas.

Lucian Bogdan, la următoarea tarabă, vinde bijuterii făcute de soție și tablouri pictate de el, măști cu păr verde ori portocaliu, și pălării nostime, săbii de lemn pentru copii. „Tablourile sînt, în general, făcute după tehnica șervețelului: se iau niște șervețele care au model pe ele, se desprinde stratul de deasupra și se lipește sau pe tablou, sau pe alte obiecte, gen pahare, sticle, se dă cu lac pe desupra. Imaginile se cumpără, se găsesc pe Internet. Cel mai mult se caută florile, și cele care amintesc de vremuri mai vechi.

Pictez și tablouri. În general din imaginație. De pildă, la acesta mi-a venit pur și simplu imaginea în minte: un cer întunecat și o lumină care coboară din el în deșert."

Dacă unii dintre meșteșugari sînt perfect „deghizați" în cetățeni ai zilelor noastre, alții au chiar alura tipică de... meșteri tradiționali: Petre Borșa din Obîrșa e în vîrstă, dar frumos și distins în costumul lui alb, simplu, popular: „Confecționez oalele astea de vreo 60 de ani: pentru sarmale, fasole, lapte covăsit. Le fac pe roată. Meseria asta se transmite din tată-n fiu, din moși-strămoși. Materialul îl iau din zonă. Cel mai bun pămînt. Mîncarea e mai sănătoasă din astea că nu conțin nimic decît pămînt. Se frămîntă, se pune pe malaxor, apoi pe roată și se modelează. Culoarea obișnuită e de pămînt, dat apoi cu smalț. Astea mai mari sînt 30 de lei. Alea mici – 20."

Marius Popescu e un domn prezentabil, cu barbă și alură intelectuală. Pe taraba lui sînt genți, portofele, brățări din piele, sticle îmbrăcate în piele, toate cu gust: „Asta este un hobby lucrativ. Am trăit în București, acum mai mulți ani. Visul meu a fost să fac obiecte din piele, în special genți. Mergeau bine în perioada tulbure de după Revoluție. Pe atunci, luam pielea de la Flacăra Roșie, care e o crîșmă acum. De la Jilava luam talpă.

Am început ca student. Nu existau sandale vara, așa că făceam sandale romane. Dintr-o piele bună, de porc. Eu sînt geolog de formație, de fapt... După Revoluție, am întîlnit un prieten, care e marinar, și am făcut genți împreună. Am făcut și noi ceea ce definește România: altceva decît ce am învățat să facem...

În Alba sînt cunoscut pentru brățări, veste, opinci pentru soldații romani din reprezentații, sandale romane, sticle îmbrăcate în piele. În paralel, lucrez în străinătate, periodic, cîte două luni. Acum mă duc o lună la cules de vie în Franța. Oamenii ar cumpăra mai mult, aici, dar nu au bani."

Anița Han, din Abrud, e tînără, frumușică și-mbrăcată cochet, într-un costum popular decent: „Confecționez costume populare de vreun an. Cînd m-am întors în țară, după ce am muncit în străinătate, am vrut neapărat să fac ceva tradițional și am găsit lucrul ăsta, care îmi place mult. Iubesc costumul popular, îl port cu mîndrie, și am vrut să-l redau într-un mod cît mai adevărat. Am găsit o mașină care brodează aproape ca de mînă. Modelele le-am luat dintr-un program pe calculator. Acestea sînt costumele din zona noastră: alb și negru, puțin auriu. Cruciulițe șirag. Roșu doar la batic. Ie, poale, zădii brodate cu negru și puțin auriu, baticul negru cu broderie, unde merg și roșu, și verde. Pînza asta e din comerț, dar am și pînză țesută la război de mama. La fel și zădiile. Sînt din stofă din lînă, nu chiar 100%... Cojocul are franjuri tricolori în față. Tricolorul se poartă și la brîu și trebuie să iasă în evidență. Eu l-aș purta și la gît.

© A. Damian

Cojocul are franjuri tricolori în față. Tricolorul se poartă și la brîu și trebuie să iasă în evidență.

© L. Muntean

Am trimis costume și în Italia, Spania, Canada. Rudeniile mele din America au fost vara trecută la noi: ne-am îmbrăcat toți în costume populare la nunta de aur a mătușii mele. Eu am organizat totul.

Cam 350 de lei e costumul complet. Bucățile separate – de la 50 de lei în sus."

Sorin Ioan Pașca din Abrud e înconjurat de suporturi-fantezie, din lemn, pentru sticle și pahare de vin: „Le fac ca hobby, în ele trebuie investit... Am fost plecat la muncă în străinătate și mai lucrez în construcții. Fiind o zonă cu mult lemn, mi-a plăcut să fac ceva cu acesta. Modelele vin în funcție de lemn, care poate fi de brad, fag sau orice altceva, doar să nu fie putred sau să aibă alte defecte din natură. De cele mai multe ori, îl găsesc pe marginea apei. Cum văd rădăcina în vale, știu ce aș face din ea. De multe ori, văd mai multe chestii. Îl aduc acasă, îl curăț de pămînt, îl șlefuiesc și apoi îi dau o funcționalitate. Ori fac un suport de sticlă de vin, ori de floare. Cel dintîi se poate da cadou cel mai bine unui bărbat. Mi-a cerut cineva la început un asemenea cadou: așa am pornit. E ca un colț de la mine din munte: cam așa-i prevelișteа în zona asta. Peisajul e 20 de lei. Minibarul rustic la 30-40-50 de lei."

Fitz Tibor din Cluj se ocupă de „coarne". Lucrul cu acestea reprezintă, pentru el, „un hobby pentru toată viața." Povestea lui: „Am terminat Arte Plastice. Am ajuns la o cooperație din Cluj-Napoca, în anii '95; acolo se lucrau cornuri. Se foloseau ca pahare, drept coarne de semnalizare, ca unelte pentru ascuțit coasa, ba chiar și pentru vopsitul ouălor, la un moment dat. Cornuri din cele care creșteau pe capetele vacilor.

Eu le fac în diferite forme. Trebuie să le lustruiesc, numai așa au o formă normală. Le șlefuiesc în vreo trei straturi și după aceea le lustruiesc. Mai demult le luam de la abator, unde se aruncau. Și acum mai iau de acolo. Formele sînt... date, de la natură, și în funcție de ele le lucrez într-un fel sau altul. Pe unele le găuresc și se poate sufla în ele. Din altele se poate bea. Altele sînt suporturi de praf de pușcă. Cele în formă de pește le fac ca suporturi de creioane."

© A. Damian

Cum v-a plăcut?

Miruna Costea (bunică): Am venit de la Focșani, sînt cititoare de *Dilema* din '90, de la primul număr. Am fost și la primul festival și acum am venit cu nepoțica, vreau să o înscriu la Atelierul de Creație. Foarte bună ideea cu atelierul. Anul acesta, festivalul e parcă mai viu și ai mai multe evenimente. Abia aștept să venim și la anul!

Mihaela Dicu (jurnalistă): Eu locuiesc acum în București, dar am fost la părinți, în vacanță, la Deva. Aici am venit în special pentru conferința „Identitate locală, identitate europeană", iar fetița mea, care are 10 ani și căreia îi place mult să deseneze, mi-a spus că nu mă lasă singură, că vine și ea cu mine. Așa că acum sîntem aici (la Atelier), și mai pe după-amiază, mergem la conferință. Festivalul acesta este cu totul deosebit, ai de toate pentru toată lumea, indiferent de vîrstă.

Cristian Valeriu (student): Sînt aici cu prietenii, am venit în special pentru concerte și distracție. Totul e perfect, doar că nu prea ai multe localuri deschise noaptea.

Teodor Cimpoieru (contabil): Păi aici vezi ce nu vezi decît la televizor. Ai sperat vreodată să-i vezi *live* pe Pleșu, Patapievici sau Dan C.? Asta șansă... Poate la anul... chiar, pe cine aduceți la anul?

Simona Damian (vînzătoare): În ultima vreme, pe aici sînt tot felul de festivaluri, dar ăsta e mai altfel... ai mai multe de văzut, am auzit că a fost și spectacol de dans ieri-seară... Eu am fost la Pleșu și vreau să mai merg la filme.

Ilinca Zbărnea (profesoară): Eu am venit de la Cluj, cu niște prieteni; nu am fost pînă acum decît la două conferințe, în seara asta vrem să mergem la teatru și să vedem dacă mai prindem și niște concerte. Să-mi doresc altceva de la festival? Nu știu, poate să țină mai mult și să fie mai răsfirate evenimentele.

Sorin Ularu (înspre 40 de ani, fără să declare profesia): Sînt de aici, din Alba, și faptul că am fost la o conferință *live* cu domnul Pleșu spune totul despre festival. Nici nu m-am mai uitat peste celelalte evenimente de cînd am aflat că va veni, asta a fost tot ce mi-a trebuit.

Dumitra Chelaru (coafeză): Eu sînt coafeză, dar îmi place să citesc și să vă citesc, și pentru prima oară am reușit să intru să vizitez Batthyaneum-ul. A fost, pînă acum, o desfătare. Sper să veniți și la anul, cu mai multe surprize.

Karina Petrescu (studentă): Sincer? Nici nu știu la ce să mă mai duc, ca să nu pierd altceva. Trebuie să văd exact cum îmi organizez timpul că e greu să faci alegeri. Bănuiesc că asta ați și vrut, nu, să ne ridicați dilema la fileu?

Mihai BREZEANU

Muzicile, cuvintele și personajele cu adevărat importante

Ziua 1

În prefața celei de-a doua ediții a Festivalului *Dilema veche* ce se întîmplă la Alba Iulia, Andrei Pleșu spunea, în urmă cu o lună, că „după Mihai Viteazul, Regele Ferdinand I și Regina Maria, era normal ca și *Dilema veche* să intre în Alba Iulia." În timp ce poanta fondatorului revistei pune accentul potrivit pe istoria și simbolistica locului, realitatea postmodernă și atroce-mioritică mută discuția pe ce înseamnă în ziua de astăzi „a intra în Alba Iulia".

Luăm la pas Cetatea binișor, după ora 9 seara. Pe zidul din spatele statuii lui Mihai Viteazul descoperim imagini în mișcare, acompaniind patru dansatori care prestează direct pe piatra cubică. Din boxe se aude un șlagăr optzecist, „Fericirea are chipul tău", în versiune profund remixată. Un pliant vorbește despre „Dancing City", un moment coregrafic regizat de Vava Ștefănescu, al doilea dintre cele trei programate să se întîmple în deschiderea festivalului. Am prins fix finalul și aplauzele celor cîteva sute de privitori.

Evenimentele se succed rapid și sîntem invitați la scena așezată de partea cealaltă a statuii. Dan Badea și Răzvan Mazilu interpretează un fragment din *Șaraiman*, spectacolul de stand-up & dance de la Teatrul Odeon. Badea vorbește deștept, tăios, dar și neașteptat de afectuos, despre distanțele care separă generația tinerilor adulți de cea a părinților lor, dar și de cea a proaspeților adolescenți. Moravurile se schimbă; felul de a trăi, fricile, reperele – și ele. Doar drumurile rămîn la fel.

Se rîde (publicul), se cîntă (lăutărească) și se dansează (Mazilu), pe versantul nordic al Catedralei Romano-Catolice; una dintre dansatoarele momentului din „Dancing City" pozează pentru un pictorial ad-hoc, miroase a tutun fain, dozatorul de bere „Dracula" nu e încă funcțional, dar suratele sale operează la parametri optimi, cerul e limpede, aerul – rece și curat, stresul drumului – depășit.

Urmează, în curtea Palatului Principilor Ardealului, *Searching for Sugar Man*, documentarul de Oscar 2013. Fusese, mai devreme, conferința despre bătrînețe a lui Andrei Pleșu. „A fost frumos și optimist. Și puhoi de lume. Noroc că s-a proiectat totul pe un ecran enorm, altfel multă lume n-ar fi văzut nimic." Sînt vorbele prietenului cu care ciocnesc ultimul pahar al serii.

© L. Munteanu

© L. Munteanu

Le mulțumim în mod special sponsorilor Festivalului: Țuca, Zbârcea & Asociații, Alphabank, Catena, Kronospan.

Ziua 2

Șanțurile Cetății Alba, flancul sudic, amiază. Un zid prelung, cărămidă încinsă de soare. 30 de panouri mari, atent aliniate, privind către oameni. Trecători înzăpezite, piscuri în nori, animale bizare, trepte incomplete, figurine neașteptate, în comparație cu verdele îngrijit și cărările de piatră impecabile ale proaspăt renovatei cetăți transilvane. Un tînăr emoționat, pe nume Marius Chivu, a vorbit curioșilor veniți să asiste la vernisajul expoziției de fotografie *Himalaya*, stîrnită de expediția pe care criticul literar a făcut-o în urmă cu doi ani. Undeva deasupra fotografiilor zboară săgeți din arcurile participanților la un concurs de profil, care se bucură de dealurile, cotloanele, curțile interioare și podurile fortăreței. La cîteva minute distanță, trei salve de tun marchează schimbarea gărzii. Un soare orbitor salută începutul celei de-a doua zile a Festivalului *Dilema veche*.

O pajiște cărnoasă, undeva pe Traseul celor trei fortificații. Organizatorii maratonului de poezie se scuză politicos și confiscă masa de lemn. Apoi, cele două bănci care o străjuiesc. Nuntașii privesc mirați. Mobilierul poposește în mijlocul sutei de oameni care așteaptă să înceapă lectura. În curtea exterioară a Hotelului Medieval, o nuntă întîlnește opt poeți. Aurel Pantea începe vorbirea. E urmat de Andrei Bodiu, Dan Coman și ceilalți. Spectatori și nuntași ascultă în liniște și aplaudă potolit.

O încăpere încinsă, în Biblioteca Batthyaneum. Oameni așezați, oameni stînd în picioare, oameni făcîndu-și vînt cu evantaie improvizate. La o masă – Liviu Papadima, Cătălin Ștefănescu, Radu Paraschivescu și Patricia Mihail. Discuții despre ce, cine și cum mai citește în ziua de azi. Nu, digitalul nu distruge lectura – cad de acord vorbitorii; din contră, folosit cu istețime, computerul poate potența pofta de a citi.

Se spun povești despre Proiectul „Biblionet", menit a transforma bibliotecile publice (de la cele comunale la cele județene) din „vetuste hangare cu cărți" în „centre culturale vii, de folos comunității locale". Îmbujorează obrajii istorii despre sate din Dolj (Țînțăreni) și Vîlcea (Pietrari), în care, pe post de adjunct al arhipasionatelor bibliotecare (plătite cu puțin peste 100 de euro pe lună) sînt de găsit elevi de gimnaziu, care prestează ore bune de muncă voluntară, în care își învață prietenii cum se folosește un computer sau cum se poate învăța fizică cu zîmbetul pe buze. Dezbaterea e vie, colorată, spumoasă, „așa cum, de fapt, arată și cartea contemporană" (Ștefănescu *dixit)*, carte pe care minți deștepte și dedicate vor ști să o livreze chiar și celor mai improbabili cititori.

Esplanada din fața Catedralei Încoronării. Busturile Regelui Ferdinand și Reginei Maria, luminate de reflectoarele din întunericul rece. Un preot în sutană privind cu un vag surîs, alături de două sute de oameni, trei cîini și cîteva biciclete. La contrabas – Chris Dahlgren; la voce și uneori chitară – Maria Răducanu. Blues, fado, doine, cîntece de pahar, melodii de mahala. Engleză, portugheză, română. Versuri dure, rîme ironice. Chestii serioase, porțiuni naive. Pasaje serioase, triluri ușurele. Mai un dans, mai un Nenea Iancu nefiltrată, mai o țigară. Tutunul continuă să miroasă bine la festival. Și vine noaptea a doua.

Ziua 3

Profitînd de generozitatea buletinului meteo, organizatorii au avut inspirația de a programa în aer liber dezbaterea „despre neajunsurile de a fi *nou*", purtată de Horia-Roman Patapievici, Dan C. Mihăilescu și Mircea Vasilescu. În fața Bibliotecii Batthyaneum, două sute de oameni așezați pe scaune răspîndite în semicerc i-au ascultat pe cei trei vorbind despre cît de veche e ideea noului în istoria imaginarului omenirii, noul în comunism și noul din epoca hippie, despre ce se pierde cînd se cîștigă progresul tehnic, despre cum adolescenții din toate epocile, nu doar de acum, au ca țel căutarea și descoperirea noului, despre nevoia de mister și de exercițiu cotidian al imaginației („Imaginația e cea care face legătura între rațiune și simțuri" – H.-R. Patapievici).

Discuția n-a avut tensiunea și ruperile de ritm ale dezbaterii despre lectură, ce a avut loc cu o seară în urmă, dar a avut grație, eleganță și, mai presus de toate, a produs o imagine de o tulburătoare, cinematografică frumusețe. Privit de la cîțiva zeci de metri distanță, tabloul oamenilor vorbind și al oamenilor ascultînd, într-o după-amiază tihnită de toamnă, la umbra unui arbore impozant, în fața zidului scorojit al clădirii de secol XVIII pe care lumina toamnei desena forme ciudate, părea desprins dintr-o altă lume și dintr-o altă epocă.

Atmosfera de tîrg patriarhal cu maniere aristocrate a căpătat accente încă mai pregnante cînd patru scriitori contemporani (Matei Florian, Filip Florian, Florin Lăzărescu și Ioana Pârvulescu) au citit în trei dintre cele mai frumoase case particulare ale orașului. Ioana Pârvulescu, de pildă, și-a citit povestirea din volumul colectiv *Care-i faza cu cititul?* într-un salon desprins, parcă, din romanele sale *Viața începe vineri* și *Viitorul începe luni*. Casa de medici de pe strada Octavian Goga, cu vedere la Cetate, dar și la o arteră plină de copaci și de iarbă, rar vizitată de automobile, ar putea lesne trece drept casa doctorului Margulis, cea în jurul căreia gravitează acțiunea celor două romane.

Atîta vreme cît călătoria în timp rămîne o problemă științifică încă nerezolvată, imaginația se poate bizui pe întîlniri de felul celor descrise mai sus, pentru a desena conturul și a percepe senzațiile timpurilor trecute. Deși, dacă punem la un loc întîmplările celor trei zile de Festival *Dilema veche* și amestecăm senzațiile, ideile, gusturile, sunetele, imaginile acumulate, se poate obține și o schiță destul de convingătoare a viitorului în care vom ști, poate, să ne petrecem viața mai degrabă alături de muzicile, cuvintele și personajele cu adevărat importante.

***Mihai Brezeanu** este cititor de* Dilema veche. *Scrie pe www.dordeduca.ro și www.unbtc.ro.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Cîinele, un animal sălbatic

ONG-urile care protejează animalele au tăcut.

Un copil a fost omorît de un cîine, în mijlocul unei capitale integrate în Uniunea Europeană. În aceeaşi capitală europeană, mii de cetăţeni sînt muşcaţi anual de haite de cîini scăpaţi de sub controlul autorităţilor, ONG-urilor, oamenilor miloşi, activişti ai drepturilor animalelor.

Rezolvarea problemei a început în stilul inimitabil autohton: autorităţile plîng de mila copilului, ziarele prezintă imagini sîngeroase, comentatorii dau vina pe bunica şi pe părinţii copilului, sînt destituiţi şefi din Poliţie şi de la Autoritatea pentru Protecţia Copilului, pentru reacţii întîrziate, iar paznicul terenului unde s-a întîmplat tragedia este amendat cu cîteva mii de lei.

În tot acest timp, ONG-urile care protejează animalele au tăcut. (Cu excepţia unuia dintre ele, care s-a gîndit să dea în judecată Autoritatea pentru Supravegherea şi Protecţia Animalelor.) Mă gîndesc că ar fi trebuit, totuşi, să aibă o părere. Că sînt cîteva întrebări care ar putea să le pună pe gînduri. Să le neliniştească.

Spre exemplu, cîinele aparţinea unui ONG. A fost eliberat, sub semnătură, unei domnişoare care se laudă că salvează animalele. Cred că acesta ar fi fost momentul ca organizaţiile cinstite care apără drepturile animalelor să fie primele care să facă cercetări, să arate cu degetul către ilegalităţile comise de asociaţii necinstite, în cîrdăşie cu primăriile. (Mă întreb, totuşi, de ce Procuratura nu a început ancheta cu această domnişoară. În principiu, ea este stăpîna cîinelui; ca atare, cred că ar trebui să fie prima invitată să dea nişte răspunsuri sau, în orice caz, să fie invitată înaintea paznicului.) Acum ar fi fost momentul ca toţi activiştii oneşti şi miloşi cu maidanezii să aibă un punct de vedere convingător: de solidaritate cu familia victimelor, de desolidarizare de falsele ONG-uri şi falşii salvatori de patrupede, de îngrijorare cu privire la siguranţa oamenilor în cartiere şi parcuri etc.

Ştiu, problema cîinilor fără stăpîn e una complexă şi are multe aspecte, vorba filmului. Desigur, de vină este indiferenţa celor care fac legi şi a celor care trebuie să le pună în aplicare. Revin, însă şi spun că, în acest caz cu totul special, în care un ONG fantomă şi nişte activişti iresponsabili ridică din umeri, ceilalţi confraţi ar fi trebuit să reacţioneze. La urma urmei, au şi ei de răspuns la cîteva întrebări: ce fac cu fondurile pe care le primesc? Cine le sînt angajaţii? În ce fel se simt răspunzători de nepriceperea şi iresponsabilitatea cu care iubitorii de animale vor cu orice preţ să le salveze, chiar cu preţul uciderii sau rănirii unor oameni? Şi În ce fel s-au gîndit activiştii drepturilor animalelor să îşi schimbe proiectele de apărare a lor, date fiind noile lor caracteristici?

Cred, pe scurt, că a venit timpul ca ONG-urile iubitoare de animale să aibă mai multe argumente pentru cauza lor. Nu-mi pot cere la nesfîrşit să revărs efluvii de iubire înspre haite scoase din minţi.

Deocamdată, şi ONG-urile, şi Primăriile fug de răspundere ca dracul de tămîie. Şi cînd problema devine gravă, o aruncă pe umerii noştri: un referendum în care să se încaiere cetăţenii isterizaţi de indiferenţa autorităţilor şi de frica de maidanezi, cu cetăţeni care ascund patrupede în scara blocului.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Selma IUSUF

legende urbane

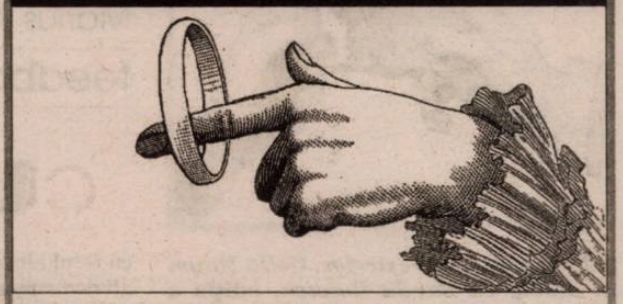

Devoratorii de energie

„E o prostioară“, îmi spune fetiţa blondă, de vreo 5 ani, care-mi stă în braţe. Se uită la tricoul meu. Se mai uită încă o dată. „Ce prostioară“, repetă, şi începe să rîdă cu nişte dinţi mici şi albi, de lapte. Mă uit în jos, spre tricou. Da, dacă stau să mă gîndesc, e de-a dreptul nătîng. Pe un fond negru, un craniu mare – un schelet – rînjeşte cu un nas roşu de clovn. Mai jos, spre burtă, scrie filozofic, englezeşte: „Viaţa e un circ.“ Copilul rîde deja în hohote şi împunge clovnul-schelet drept în nasul cel roşu, cu un deget ascuţit. Fix în buricul meu.

Dar eu am răbdare. Şi nu-i singurul copil de prin preajmă. Alţi doi-trei mai mişună pe acolo, fiecare doritor să fie băgat în seamă. Nu înţeleg de unde atîta interes pentru mine, poate singura care nu i-a giugiulit şi nu i-a provocat la joacă. Sau poate chiar de-aia. Un băieţel îmi arată extrem de serios un desen. Pe o coală albă, nişte gogoloaie colorate, de diverse dimensiuni. Înţeleg că se doreau a fi ceva sfere, ba turtite ca nişte clătite, ba ţuguiate ca o minge de rugby, colorate apăsat, din rotocoale de creion. „Ce-i asta?“ întreb. „Planetele“, îmi răspunde piticul, uitîndu-se în sus, uşor neîncrezător în faţa unei atari imense ignoranţe. „Ah, uite, Saturn“, mă repliez repede şi pun degetul pe un biloi portocaliu, înfăşurat în bandaje neglijente, de creion verde. Piticul zîmbeşte mulţumit. „Slavă Domnului, femeia asta nouă nu e de-a dreptul proastă.“ Începe să turuie singur: „Marte, Venus, Jupiter...“ Îmi arată cu un deget mic, cu unghia minusculă, murdară de pămîntul şi nisipul în care s-a tot jucat, tot sistemul solar. Undeva, la marginea foii – o picăţică neagră. „Asta ce e?“ îl interoghez. Se înfoaie: „E Pluto şi nu e planetă!“

Scurta introducere în astronomie e întreruptă de nişte urlete. În timp ce băieţelul îmi explica ce şi cum cu toate planetele, unii dintre copii se luaseră la harţă pe nişte maşinuţe. Erau o grămadă de maşinuţe şi de jucării prin preajmă, dar tuturor le căşunase pe una singură. Pe care cu toţii o doreau. Atunci şi numaidecît. Din corul de urlete şi îmbrînceli a fost scos pe sus un puşti blond, cu părul zbîrlit, şi pus la colţ. Mă rog, dus după un mic gărduleţ, ca să se gîndească la fapta lui (dăduse cu piciorul în cineva, sau aşa ceva). Stătea după gărduleţul ăla şi urla din toţi bojocii. Un urlet răguşit, de pramatie. Strîngea cu pumnii albiţi de barele gardului, scosese faţa printre ele şi urla. Fără de lacrimi. Gaşca de copii care roise în jurul maşinuţei cu pricina s-a spart. S-au uitat pe sub gene la pedepsit. S-au uitat un pic la maturii din jur şi au roit-o ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Maşinuţa zăcea pe jos, răsturnată pe spate, delabrată. O roată din faţă i se învîrtea trist în gol.

Şi băieţelul hăulea. Am întrebat-o timid pe mamă dacă îl mai ţine acolo. „Încă cinci minute, ştie el“, mi-a răspuns calmă. „Mi-e milă de el“, am murmurat. „Ţi-l dau acasă două zile şi îţi trece“, mi-a replicat maică-sa. Ameninţarea m-a pus la locul meu.

Acum, mama asta e calmă şi are simţul umorului, o ştiu. Dar ferească Dumnezeu să te bagi neavizat într-o confruntare generală de mame, pe teme de educaţie a copiilor, biberoane, alăptări în public sau nu, pamperşi, colici, vaccinuri şi alte teme sensibile. Vei fi scos de acolo mort, sfîşiat, distrus, făcut ferfeniţă. Femeile astea-s de o agresivitate infernală. În general, ăla care nu are copii nu are de ce să aibă păreri, iar părerile diferite de ce ştiu ele mai bine decît oricine sînt călcate în picioare. O să fii tîrnosit de la stînga la dreapta şi făcut terci. Mai bine taci. E mult mai sănătos, pentru că n-ai şanse de cîştig într-o asemenea răfuială. Leoaicele astea o să-ţi smulgă beregata şi o să defileze apoi trufaş cu traheea ta însîngerată la vedere.

Îmi plac copiii şi mă întreţin bine cu ei, în perioade scurte de timp. Te seacă însă de toată energia vitală. Te lasă mort, pleoştit ca o cîrpă, după trei sute de întrebări şi alte trei sute de explicaţii. Uneori se încurcă printre mese, la terase. Alteori, cînd nu eşti atent, îţi golesc paharul portocaliu de Campari. Dar măcar după aia tac.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

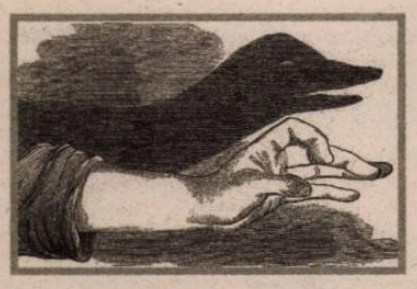

Iaromira POPOVICI

bazar

Femei, irealităţi, Woody

Ultimul film al lui Woody Allen, *Blue Jasmine* (2013), nu se mai înscrie în seria comediilor spumoase, cu doar cîteva nuanţe tragice. E tragic de-a dreptul. Ceea ce, evident, nu-l face mai puţin interesant, ci dimpotrivă.

Jasmine – jucată fermecător-îngrozitor, dar măiastru, de către Cate Blanchett – e unul dintre personajele să le spunem tipice, la prima vedere, woody-allen-iene: mai mult decît depresivă, trăind mai curînd o psihoză decît clasica... nevroză; cu singura diferenţă, esenţială faţă de mulţi alţi eroi ai filmelor sale, că aceasta, spre sfîrşitul filmului, nu se vindecă. Ajunge cronică, înspăimîntător de făr-de-sfîrşit.

Iar motivele care o duc pe încîntătoarea, altfel, Jasmine, la un asemenea deznodămînt, sînt, din nefericire, multe dintre cele universal valabile pentru femeile aflate într-o relaţie – să-i spunem patriarhală – cu un bărbat. Feministele ar considera că Jasmine a greşit cînd s-a măritat cu fermecătorul Hal (Alec Baldwin – în formă, inclusiv fizică, de zile mari), înainte de a-şi fi terminat studiile, şi cînd a ales să stea acasă fără să facă nimic şi acceptînd să fie întreţinută. Ceva mai tradiţionalistele sau mai pragmaticele nu ar judeca-o, însă, pentru unul din visele oricărei femei, inclusiv din vremea de azi.

Blonda *cool* Jasmine a trăit ca-n basme, pentru lung timp, datorită abilului Hal. Acesta a făcut din ea o răsfăţată, maestră în a arăta distins şi în a-şi îndeplini, cu stil, obligaţiile mondene. Cate Blanchett reuşeşte să creeze o tipologie feminină de frumoasă *trendy*, cu adaosul necesar de snoabă şi scîrbă. Din felul în care se poartă Jasmine în perioada de aur a căsniciei cu Hal, nu-ţi dai seama cum e ea de fapt. Pare fericită, dar rămîne o aparenţă. La fel şi Hal, pe care-l vezi tratînd-o ca pe o regină, cum se zice, şi aducîndu-i cadouri scumpe – nu ştii unde să-l plasezi. Jocul lui pare impersonal.

Pe de altă parte, sora lui Jasmine, Ginger (Sally Hawkins), deloc spectaculoasă, dar nostimă într-un fel ieftin, e un personaj în care aparenţele par să concorde cu esenţele: se comportă aşa cum e şi pe dinăuntru, ceea ce o face, pînă la urmă, să sfîrşească într-un mod mic, dar fericit. Woody Allen pare să polarizeze mai clar personajele în filmul ăsta – şi moral, şi social. Iar concluziile lui în privinţa celor bogaţi şi vani *vs* cei săraci şi deschişi par să fie dintre cele mai simple şi... proletare.

Dacă în privinţa lui Ginger, lucrurile sînt destul de clare, jocul realităţilor, în cazul lui Jasmine, este interesant. Jasmine, devenită Jeanette, pare să trăiască fericită în propria-i irealitate: dacă, la început, Hal era tot ce părea să fie, odată cu trecerea timpului ies la iveală atît escapadele lui amoroase, cît şi escrocheriile în ce priveşte afacerile. Realitatea aurie a lui Jasmine începe să devină irealitate: ea îşi dă seama, treptat, de acest lucru, dar refuză să-l accepte. Cu alte cuvinte, pare că se face că nu vede adevărata realitate generată de Hal şi că vrea cu orice preţ să creadă că nimic nu s-a schimbat.

Imaginea ei înconjurată de prieteni din buna societate, într-o casă perfectă, în care totul se desfăşoară după regulile puse la punct ale unui joc la care mulţi tînjesc pare, iniţial, perfectă. Încet-încet, în ea se iţesc tot mai multe crăpături, pînă la dezastrul final. Hal e gata să plece de acasă, se îndrăgosteşte de altcineva. Şi atunci, Jasmine face un gest sinistru, neaşteptat, despre care aflăm tîrziu pe parcursul filmului, care-i dă o cu totul altă consistenţă personajului.

După acest gest, toate raporturile se schimbă, lucrurile încep să se aşeze, inclusiv în mintea spectatorului. Cu *high life*-ul newyorkez ruinat, Jasmine încearcă s-o ia de la început, în San Francisco, alături de sora ei. Iniţial, situaţia pare să fie... *light*, filmul pare s-o trateze frivol şi cu umor. Dar toate încercările de felul acesta pălesc, pe parcurs, aşa cum *Blue Jasmine* nu reuşeşte (pentru că regizorul nu vrea...) să fie o comedie plăcută. Jasmine, de fapt nu victimă, ci vinovată, rămîne în irealitatea ei, complet singură, fără să beneficieze măcar de norocul criminalului Chris din *Matchpoint*.

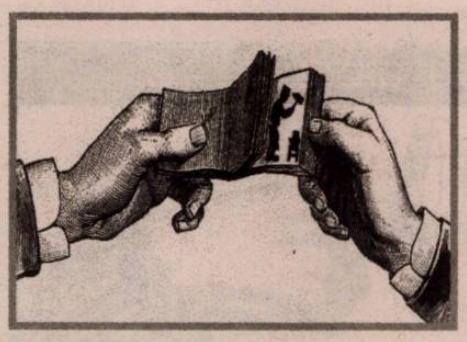

Marius CHIVU

feedbook

Un altfel de nimic

● ***Despre interior-exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roşescu*, ediţia a II-a, Editura Paralela 45, 2013.**

„Fiindcă veni vorba, nu concep dobitoc mai mare decît cel care, după ce ar auzi bîiguielile astea ale mele, ar încerca să-mi interpreteze, să-mi explice, să-mi dezocultizeze poemele în «lumina» lor" – cam aşa îşi subminează singur Gellu Naum afirmaţiile teoretizante despre poezie şi viaţă, în aceste dialoguri purtate cu Sanda Roşescu în iarna 1975-1976. De altfel, aceste convorbiri, după cum ne spune Sanda Roşescu, cea care va deveni mai apoi specialistă în Jung, nu erau destinate publicării, au fost iniţiate ca un joc ce a căpătat, pe parcurs, o oarecare gravitate şi substanţă, dar cartea, aşa cum se prezintă acum, nu are pretenţia unei structuri anume („îmi place aerul diletant şi artizanal pe care îl au discuţiile astea", zice la un moment dat poetul). Căci Sanda Roşescu nici nu-l intervievează pe Gellu Naum (cele mai multe întrebări sînt neinteligibile), nici nu-i este o interlocutoare strălucită (intervenţiile sînt banale), iar poetul pare că prinde cîte o sugestie pe care încearcă să o dezvolte cît de cît, dar întotdeauna fie subliniind neştiinţa şi indecenţa de a se pronunţa, fie invocînd imposibilitatea de a defini: „eu sînt un neştiutor", „înşir vorbe în care n-am nici o încredere", „mă ascult vorbind ca unul care nu ştie, şi nu cred ce spun", „cîte lucruri îmi sînt neclare", „eu nu ştiu nimic" etc. S-ar putea spune că în aceste dialoguri, Gellu Naum – poate şi jucînd atitudinea celui depăşit de înţelegere – îşi prezervează arta; oricum, excelează în eschivări şi tatonări, în aproximări şi indeterminări („pot numai sugera", „aici nu e vorba de incomunicabil, ci mai mult de indefinibil"), în ceea ce nu poate sau nu vrea să spună, preferînd să învăluie totul în vag şi ambiguu („contrariul conştientului – care nu se reduce numai la a fi contrariul conştientului, ci e miezul nostru real – poartă un nume pe care n-am să-l rostesc"), delegînd unor termeni incerţi şi relativi („e cu totul altceva", „e un alt plan", „sîntem în alt domeniu decît cel al cauzalităţii sau al înţelegerii") orice pretenţie de comunicare a artei, a limbajului sau a realităţii. La un moment dat, se dezlănţuie: „Totul este altfel, atît de altfel. Crezi că eşti pe dinafară şi nu eşti pe dinafară, eşti pe dinăuntru. Crezi că te uiţi în afară şi nu te uiţi în afară, te uiţi înăuntru. Crezi că înăuntru e în afară şi e tocmai invers. Adică e cu totul altfel. Şi ce e grav e că nu e invers, ci e chiar aşa. Adică e cu totul altfel. În asta constă nenorocirea, şi nu în faptul că e cu totul altfel. Şi nici că nu are nici o importanţă cum este. Conştientul fixează irevocabil. Şi degeaba îţi spun eu că nu e aşa..."

Dincolo de frazele de o frumuseţe aparte şi de teoriile personale privind arta (respinge cuplurile exemplare din literatură tocmai pentru că dragostea lor s-a mişcat numai pe liniile nenorocirii), conceptele/expresiile fondatoare („conştientul maladiv" care deformează şi deturnează, hazardul obiectiv, timpul vertical, ocultismul poetic, senzaţia de recunoaştere, acele „dincolo" şi „altceva" despre care nu se poate vorbi etc.) sau dubletele conceptuale ale poeziei sale (interior-exterior/înăuntru-afară, conştient-inconştient, suprafaţă-profunzime, favorabil-nefavorabil), mai interesantă îmi pare partea de sociologie literară. Adică anecdotica şi confesiunile biografice (lipsa de tandreţe maternă, frica de întuneric şi de morţi, fumatul pipei cu frunze de gutui uscate, aventurile amoroase timpurii), scenele cu Lygia şi cu pisica Japonica (cea „care nici nu e pisică, decît într-o prezenţă accidentală a principiului") sau trivialităţile legate de actorii suprarealismului (rivalitatea cu Gherasim Luca, prietenia cu Victor Brauner, dinamica grupului suprarealist român, dar şi episoadele paranormale cu hipnoze, reîntrupări, magii negre). Dincolo de toate acestea, cum spuneam, dialogul oferă întrezăriri, nu revelaţii, şi cartea trebuie deschisă fără această iluzie, dar mai ales fără prejudecăţile inerente percepţiei acestui poet învăluit, în prima jumătate a anilor 2000, în poate cea mai puternică mitologie poetică de la Nichita Stănescu încoace.

Fiecare dintre cele şase dialoguri stă sub semnul cîte unui motto din ciclul „Cerneala surdă", seria de reflecţii şi confesiuni în siajul teoreticienilor suprarealismului care deschide volumul *Teribilul interzis* din 1945 (titlul este împrumutat, de altfel, din *Primul manifest* al lui André Breton). De altfel, „a fi disponibil" şi „a fi favorabil", ambele cuvinte preluate din teoria bretoniană a „dragostei nebune", devin cuvinte-cheie în expunerile teoretice orale sumare ale lui Naum: „Disponibilitatea înseamnă putinţa de a păstra, pe oricare cerc te-ai afla, legătura cu piatra generatoare. Disponibilitatea înseamnă putinţa de a te mişca pe oricare dintre cercuri, de pe un cerc pe altul, fără ca depărtarea de centru să-ţi creeze centre iluzorii, fără ca existenţa cercului pe care te afli să devină carcera şi capcana. A fi disponibil, adică a fi liber, înseamnă a nu te dedubla, a păstra unitatea centrului, pe oricare cerc te-ai afla." În ciuda acestei moşteniri terminologice, Gellu Naum are, faţă de Breton, sentimente amestecate, pe care le exprimă ca atare. De altfel, poate cele mai interesante pasaje sînt cele în care poetul îşi marchează despărţirea de suprarealism, avînd uneori nostalgia „climatului ocult", dar plictisit de activitatea teoretică şi politică a grupului: „Suprarealismul n-a fost deloc marea, unica aventură a vieţii mele. Eu trebuia să fiu suprarealist, nu se putea să fiu altceva. Aş putea spune că eram predestinat pentru asta. Structura mea, toate drumurile mele duceau într-acolo. N-am căutat suprarealismul, nu mi-am căutat prietenii, i-am întîlnit pe drum, firesc, iar despărţirea s-a produs la fel"; şi încă: „Dualitatea, exercitarea teoriei o dată cu experienţele de hazard şi mediumnitate, acceptarea «ultimelor» descoperiri ale ştiinţei în paralel cu presimţirea măcar a unor fenomene în care ştiinţa ca atare n-avea ce căuta, negarea artei concomitent cu practicarea ei, chiar în sens negativ, acceptarea unor aventuri colective de amploare diferită atunci cînd deschiderea trebuia cît mai mult închisă infiltrărilor exteriorului etc. etc. etc. nu puteau decît să garanteze eşecul." Altfel, Naum vorbeşte mult despre Hegel şi Jung, pe care-i consideră – datorită puterii lor de presimţire, datorită încercării naive şi inutile de „imixtiune a conştientului în rezervaţiile noastre cele mai secrete" – mai mult poeţi; despre înţelepţi orientali anonimi şi alchimişti („pe care îi iubesc în mod deosebit"), despre Xenofon, Pitagora şi Heraclit („cei care ne-au lăsat intact gustul miracolului").

Pentru final, fac un colaj cu afirmaţiile răzleţe ale poetului („aforismele astea de doi bani") în ideea că întregul dialog oricum stă sub semnul exersării aproximării, vagului şi nenumitului, a exerciţiilor mereu despre altceva: „consider liniştea drept una din forţele cele mai active", „poezia nu e numai o treaptă, ci şi o limită", „din nonconformism ar trebui respins nonconformismul", „orice idee colectivă este efemeră", „îmi place convertirea violenţei, acoperirea ei cu un strat care o face să pară altceva – o lecţie de stil care trebuie apreciată cum se cuvine", „muzica a fost mereu retardatară, chiar şi acum cînd nu face decît să deseneze infecta matematizare a gîndirii", „dragostea este un *summum* al favorabilităţii", „tot ce pot să spun eu despre vise este asta: conţin semne", „la maturitate nu mai e nimic de făcut", „marea cangrenă a omului, marea lui maladie e conştientul", „o anume ignoranţă poate fi un scut de apărare în faţa unei alte ignoranţe, mai sofisticate", „pericolul şi marea greutate stau în lucrurile mărunte, obişnuite", „viaţa oamenilor e o viaţă de superstiţii" şi ultimele, dar deloc cele din urmă: „nimic nu este aşa cum este şi nici măcar aşa cum pare", „nimicul acesta nefiind, pînă la urmă, decît un nimic, dar un nimic foarte grav".

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

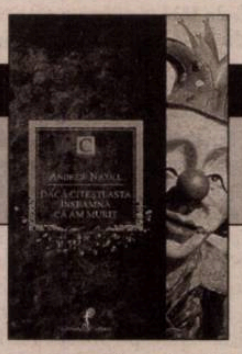

● **Andrew Nicoll, *Dacă citeşti asta înseamnă că am murit*, traducere din limba engleză de Ioana Văcărescu, Colecţia „Strada Ficţiunii", Editura ALLFA, 2013.**

Romanul acestui scoţian pare o trăsnaie desăvîrşită: o fabulaţie de amorul rîsului gros şi al imaginaţiei uşchite. E vorba de memoriile unui bătrîn circar, Otto Witte, scrise într-o rulotă, la Budapesta, sub bombele finalului de război (al Doilea Mondial). Omul are 73 de ani, bea apă chioară fiartă (iluzionîndu-se că e ceai) şi are o motivaţie clară pentru demersul său: „Vreau ca toată lumea să ştie cum Otto Witte, acrobat din Hamburg, a ajuns regele Albaniei!" O miză consternantă şi amuzantă – te montează pentru o lectură în galop şi o bună-dispoziţie voinicească... Iar ce urmează e, într-adevăr, un mare circ mare, cu tămbălău şi improvizaţii bufe, dar şi cu o hîtră înţelegere a mersului lumii: „...dacă vrei să fugi în lume să te faci rege, circul este un foarte bun punct de pornire."

Bref: la final de Belle Époque, Otto află că seamănă leit cu prinţul turc pe care albanezii şi l-ar dori ca rege, aşa că – însoţit de cîţiva pitoreşti tovarăşi de trupă (inclusiv o cămilă) – o porneşte spre Albania, hotărît să se înscăuneze acolo şi să ciupească una-alta de prin visteria ţării. Povestea sfîrîie ca şampania, e festivă şi surprinzătoare. Surpriza cea mai mare se află însă în afara cărţii – în faptul că Otto Witte chiar a existat în realitate, a fost într-adevăr acrobat de circ şi a pretins toată viaţa că în 1913 ar fi fost, preţ de cinci zile, regele (cu harem!) al Albaniei. Realul Otto suferea, pare-se, de o mitomanie mai cu panaş, numită *pseudologia fantastica*.

În roman, Otto o va întîlni inclusiv pe Mata Hari, dar asta – ca şi celelalte convocări ale istoriei în ficţiune – nu arată decît că scoţianul Andrew Nicoll e un fabulator cu o imaginaţie curat acrobatică. Mi-ar plăcea să se traducă la noi şi *Every Inch a King*, fantasy-ul din 2005 al americanului Harry Turtledove, inspirat tot de viaţa lui Otto Witte. Aşa, pentru comparaţie.

PUBLICITATE

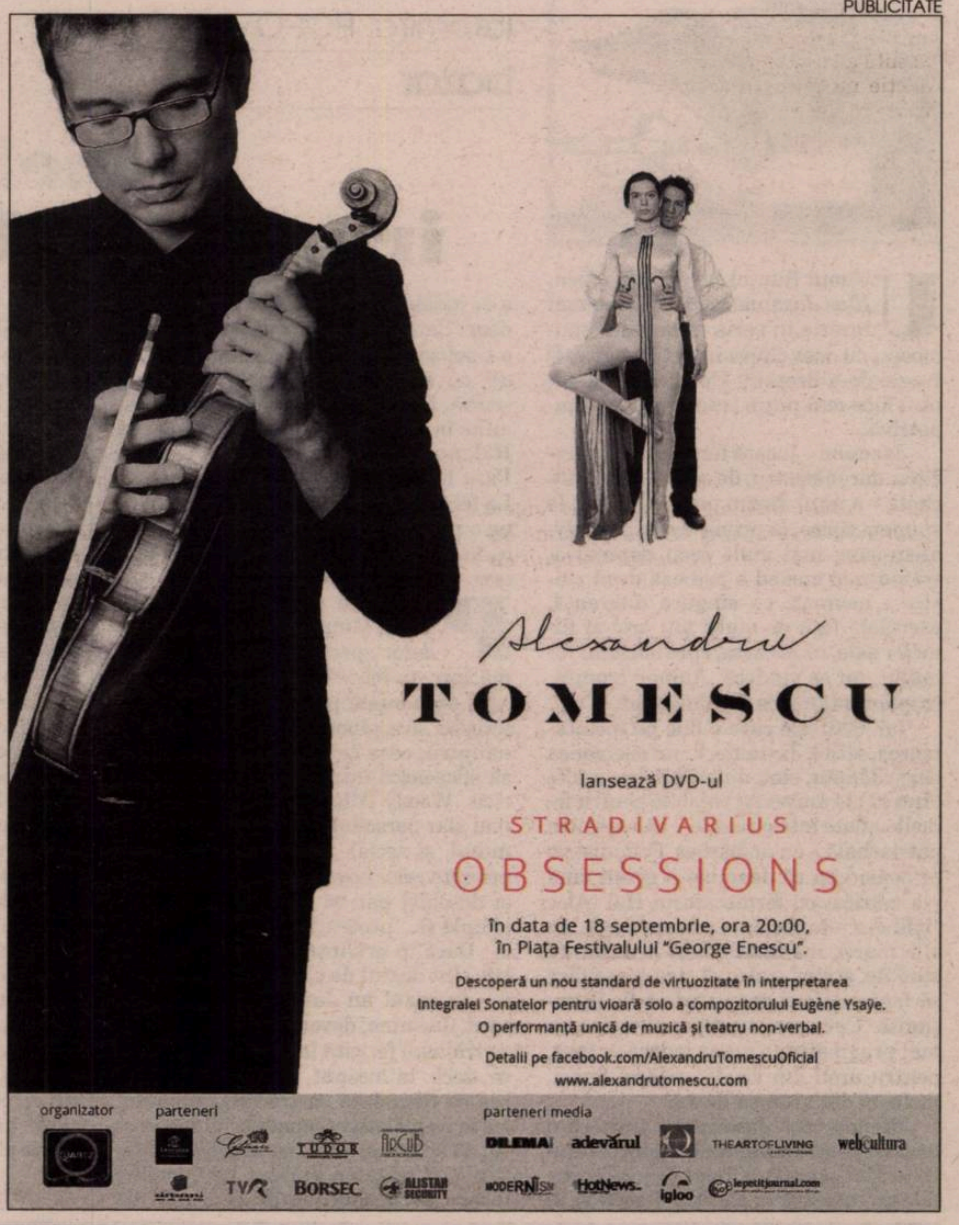

„La Love Building poţi să rîzi şi să te emoţionezi“

– interviu cu actorul Alexandru PAPADOPOL –

Primul său rol a fost în Marfa şi banii *– debutul lui Cristi Puiu şi filmul care a deschis o nouă epocă în cinema-ul românesc. Au urmat rolurile din* Occident *şi* Amintiri din Epoca de Aur *şi cele din serialele de televiziune. Alături de Dragoş Bucur şi Dorian Boguţă a iniţiat proiectul actoriedefilm.ro. În* Love Building, *care are premiera pe 13 septembrie, revine în cinema în rolul unui trainer care îi asistă pe cei care au probleme în cuplu.*

Love Building

De la Marfa şi banii *au trecut 12 ani. Am revăzut filmul la TIFF în urmă cu doi ani şi mi s-a părut că timpul nu se simte în cazul lui. Ce a însemnat pentru dumneavoastră rolul din acest film?*

Nu aveam deloc experienţă de film, nici unul dintre noi, adică nici Ioana Flora, nici Dragoş Bucur, şi ăsta a fost un lucru bun. Eram în anul I sau II de şcoală, iar faptul că am lucrat prima dată cu Cristi Puiu face parte din norocul vieţii mele. Dacă aş fi lucrat cu alt regizor, care era setat în alt fel, probabil că aşa aş fi rămas şi eu. Aşa, Puiu punea foarte mult baza pe tonul just, un termen consacrat ulterior, dar pe care la el l-am auzit prima dată. Eram foarte tînăr şi personalitatea, competenţa şi modul lui de a lucra cu actorul m-au influenţat profund şi definitiv. Am repetat foarte mult şi am învăţat de la el lucruri esenţiale pentru un actor care vrea să facă film. Cred că *Marfa şi banii* a fost un film mare – o dată pentru că l-a făcut Cristi, iar apoi pentru că noi, actorii, am crezut în ce ne-a spus el şi am fost sută la sută de partea lui, în nişte condiţii de producţie nu tocmai uşoare. A fost greu. Dar poate că dacă totul decurgea lin, n-ar mai fi fost la fel de spectaculos.

Era o perioadă de pionierat în producţia de film şi de actorie. Ţin minte că Cristi Puiu i-a contrariat pe foarte mulţi cu modul său de filmare, cu întregul concept al filmului, care la vremea lui n-a fost bine primit, ca apoi să devină un pilon de bază al cinematografiei de după anii 2000. Acest film a deschis o altă perspectivă în cinema-ul românesc şi mă bucur că am făcut parte din el şi că a fost omagiat la Cluj după zece ani, pentru că un film trebuie să treacă proba timpului. Anul acesta a ieşit şi pe DVD.

În ultimii ani aţi făcut multă televiziune şi mai puţin film. Aţi revenit în forţă, o să vă vedem în Love Building, *debutul Iuliei Rugină (alături de actorii Dragoş Bucur şi Dorian Boguţă), într-un rol din filmul lui Corneliu Porumboiu,* Un interval de 9 minute *şi în* Acasă la tata *(unde sînteţi chiar protagonistul). În cazul dvs., este aceasta o întoarcere a fiului risipitor la cinema?*

De vreun an-doi încoace am tot început să fiu chemat la castinguri. Cred că a fost o ciclicitate. Am dispărut din lumea filmului nu pentru că am vrut, ci pentru că aşa s-a întîmplat. Acum revin, dar uşor-uşor. Am fost chemat la probe şi regizorii au început să mă întrebe ce-am mai făcut în toţi anii ăştia. Cred că pur şi simplu le dispărusem din faţa ochilor.

Ajungem, aşadar, la Love Building, *un film cu o poveste actuală şi amuzantă, în care 14 cupluri încearcă să-şi repare poveştile de dragoste. Jucaţi, sînteţi şi producător. Ce înseamnă mai exact* actoriedefilm.ro *şi acest lungmetraj făcut în cadrul lui?*

Noi produseserăm în cadrul *actoriedefilm.ro* mai multe scurtmetraje, cu fiecare promoţie de cursanţi. Aşa că am zis, la un moment dat, să încercăm să facem şi un lungmetraj. A ieşit *Love Building,* un film onorabil, la care poţi să rîzi şi să te emoţionezi şi care a avut un succes la festivaluri, la care nu mă aşteptam. La B-est Film Festival a luat premiul publicului şi o menţiune a juriului, la TIFF am avut o sală arhiplină, iar săptămîna trecută, la Alba Iulia, la Festivalul *Dilema veche,* au venit să-l vadă, în aer liber, peste 400 de spectatori.

La Festivalul Dilema veche, *au venit să vadă filmul, în aer liber, peste 400 de spectatori.*

Am văzut la Alba Iulia un public care s-a amuzat foarte tare la Love Building. *Oamenii chiar se distrau. O să continuaţi genul acesta de experimente, la care participă deopotrivă actori profesionişti şi neprofesionişti? E o provocare mai mare în proiectele independente?*

Din păcate, statul român nu finanţează numai filme bune, bazate pe scenarii valoroase. Sigur că există şi filme importante ale „noului val“ care, de fapt, reprezintă munca cîtorva regizori preocupaţi în mod real de cinema. Aceste filme sînt parţial finanţate de stat. *Love Building* vine ca o alternativă. A fost o provocare din toate punctele de vedere, poate că a fost şi un experiment, dar principalul nostru scop a fost să reuşim să „construim“ un film care să ne placă...

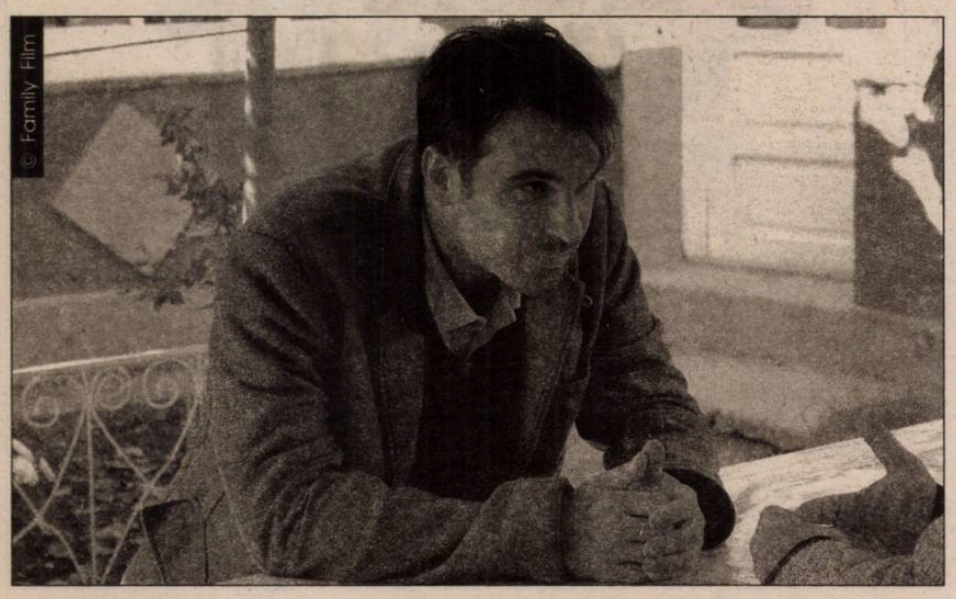
© Family Film

E greu să faci filme româneşti entertaining? *Mi se pare că* Love Building *vine pe o asemenea aşteptare.*

În cinema-ul românesc găsim, din păcate, ori filme „umoristice“, în care predomină grobianismul şi frivolitatea, ori filme cu mesaj ascuns, inaccesibile publicului neiniţiat, care nu e pregătit să accepte tot felul de citate culturale sau ritmul unui film greoi. Părerea majorităţii este că o producţie cinematografică trebuie să conţină ingrediente diferite, dar, de fapt, puţini reuşesc să mixeze lucrurile şi să livreze un film coerent. Pot să spun că *Love Building* e un film cinstit, fără neclarităţi. Şi, mai ales, e un film care emoţionează. Sînt sigur că va însemna ceva pentru spectator.

Cum a fost cu Acasă la tata, *filmul în care o să vă vedem anul acesta într-un rol principal?*

Filmul acesta a fost şi el un mare pariu. Am lucrat foarte bine cu Andrei Cohn, care mi se pare un regizor foarte curajos. Pot să spun că a fost o perioadă frumoasă a vieţii mele, în care mi-a mers totul bine şi în care nu mai conta decît filmul acela. Am un rol generos, de om normal, cu angoasele, cu problemele lui, dar, în acelaşi timp, şi foarte greu de făcut. Sper să fi reuşit.

Vă mai aşteptaţi la rolurile astea? Aţi avut spaime legate de faptul că, odată ce aţi devenit o vedetă a producţiilor TV, s-ar putea ca şansele de a face film să se fi diminuat? Care vă era starea de spirit?

Nu prea grozavă, mai ales că tot dădusem cîteva probe şi ajunsesem pînă în finală, dar apoi mă suna regizorul şi îmi zicea că, pînă la urmă, n-am luat eu rolul. Şi asta s-a repetat de vreo două-trei ori. Dar aşa sînt eu, norocos. Şi cum am luat castingul la *Marfa şi banii* – m-am dus ultimul, dintr-o întîmplare, şi am reuşit, tot aşa s-a întîmplat şi cu *Acasă la tata* –, a venit Andrei şi m-a întrebat dacă vreau să joc. Am zis da, şi asta a fost.

Reuşiţi să împăcaţi şi televiziunea, şi cinema-ul?

Aşa ar fi ideal. De exemplu, în perioada în care am făcut *Acasă la tata,* am făcut şi un serial de televiziune şi o piesă de teatru la Odeon – *Linişte, sărut, acţiune,* cu mare succes la public. Dar să nu ne îmbătăm cu apă rece, proiectele de film vin şi cine ştie cînd mai vin, poţi să faci într-un an două filme şi apoi să nu mai faci zece ani. Ca la Caragiale – „lume multă, noroc puţin“. Depinde foarte mult de noroc în meseria asta şi de cît de prezent eşti în ochii regizorilor, ai producătorilor. Cît de mare ai fi, tot aştepţi să sune telefonul ca să fii distribuit.

a consemnat Ana Maria SANDU

craii de burta veche

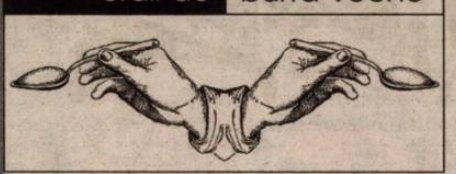

Supa de la „2nd Ave Deli“

Noah Green, detectivul evreu newyorkez, din *Blues for Charlie Darwin* (1982) a lui Nat Hentoff, poposeşte la băcănia cuşer de pe Second Avenue şi comandă o supă cu găluşte de maţa (aluat nedospit), un sandviş cu pîine de secară şi pastramă, cartofi prăjiţi şi un tonic cu ţelină „Dr. Brown“.

Supa. Luaţi un pui de 1,5 kg; îndepărtaţi pulpele şi pieptul, şi păstraţi-le pentru altă mîncare. Puneţi aripile, gîtul şi ce rămîne din carcasă, împreună cu două cepe mijlocii tăiate în sferturi, patru căţei de usturoi, şase fire de pătrunjel şi patru de mărar, într-o oală încăpătoare. Umpleţi oala cu apă rece, 5 cm deasupra ingredientelor. Puneţi supa pe foc iute, spumaţi, reduceţi focul şi lăsaţi-o să fiarbă două ore. Strecuraţi supa şi puneţi-o deoparte; potriviţi-o de sare numai după ce s-a răcit. Lăsaţi supa la frigider peste noapte. A doua zi de dimineaţă îndepărtaţi cu o spumieră stratul de grăsime întărită de la suprafaţă.

Găluştele. Frămîntaţi o ceaşcă de făină de maţa, trei ouă, 100 gr de untură de gîscă, sare şi piper. Adăugaţi un sfert ce cană de supă, amestecaţi bine şi lăsaţi aluatul să se odihnească o jumătate de oră. Formaţi cu mîinile umezite 16 găluşte cu diametrul de 5 cm. Puneţi-le, una cîte una, în 3 litri de apă clocotită, sărată. Lăsaţi găluştele să fiarbă încet 30 de minute. Scoateţi-le din apă şi scurgeţi-le.

Socotiţi pentru fiecare persoană două polonice de supă fierbinte şi patru găluşte. Asezonaţi cu piper proaspăt rîşnit şi cu mărar verde, tocat.

Supa cu găluşte de maţa e o mîncare clasică a bucătăriei evreieşti-americane şi se găseşte zilnic, bolborosind fierbinte în marmitele din spatele tejghelei, la faimoasa băcănie cuşer „2nd Ave Deli“ din New York.

Amicul Dejun

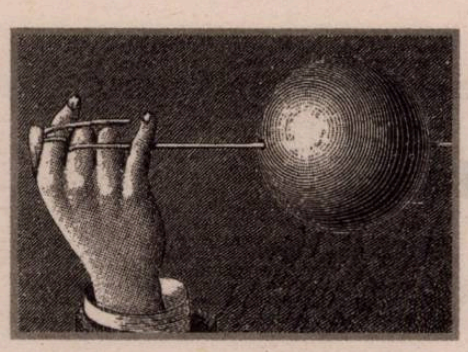

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Șase bienale

Pe la începutul secolului XX, cînd a fost inventată această „instituție", bienala își propunea să fie un soi de expoziție universală, un loc în care să se arate cele mai reprezentative tendințe în artă. Pe vremea aceea nu existau încă centre de artă contemporană, galerii de public etc., iar muzeele se ocupau de conservarea trecutului, nu de promovarea creației. Bienalele au dat un ritm (re)vizitării artelor contemporane și au generat personajul-cheie care le guvernează, curatorul sau selecționerul.

În ultimele două decenii, numărul bienalelor de artă a crescut vertiginos. Sînt tot mai multe asemenea evenimente – și sînt tot mai multe care vor să conteze. Aproape fiecare oraș și-a dorit una. Un astfel de eveniment, susținut periodic, oferă un profil cultural, stîrnește curiozitatea mediatică, ba chiar aduce și profit, uneori. Proliferarea bienalelor (uneori sînt trienale) a generat competiția pentru artiști, curatori și public. În prezent există în jur de 150 de bienale de artă, multe în Asia. Bine că nu-s toate simultane!

Explozia bienalelor de artă corespunde unei faze accelerate a postmodernismului: căderea Zidului Berlinului și descoperirea, de către occidentali, a restului lumii, a teritoriilor încă neintegrate în artele occidentale – scrie Thierry Raspail, directorul bienalei de la Lyon, citat de *Le Monde*. Aceste țări emergente n-au fost încă invitate să participe la modernitatea noastră. „Artiștii din aceste zone se hrănesc din referințele despre arta occidentală, conservînd însă tradițiile locale."

Ziarul *Le Monde* întîmpină Bienala de la Lyon cu un articol în care analizează rosturile bienalelor și uniformizarea (uneori mediocritatea) acestor evenimente. Numai în septembrie se deschid șase bienale dintre cele mari: Lyon, Istanbul, Moscova, Salonic, Porto Alegre, Texas.

E concurență pentru a atrage artiștii cei mai cotați, dar și pentru a angaja cei mai reputați curatori. Directorii artistici sînt „vînați" și angajați pe sume... fotbalistice – și, aproape de fiecare dată, repetă formulele pe care deja le-au testat la o altă bienală, din alt colț al lumii. Încă o sursă a uniformizării...

Anul trecut, orașul Hanovra a intrat în competiție cu Berlin și Kassel. Expoziția de artă *Made in Germany Zwei* de la Hanovra a atacat celelalte două evenimente majore dedicate artelor vizuale: Berlin Biennale și Documenta 13. Cu ce efect? De ani buni, Germania este, alături de Marea Britanie, una dintre principalele scene care promovează artele contemporane.

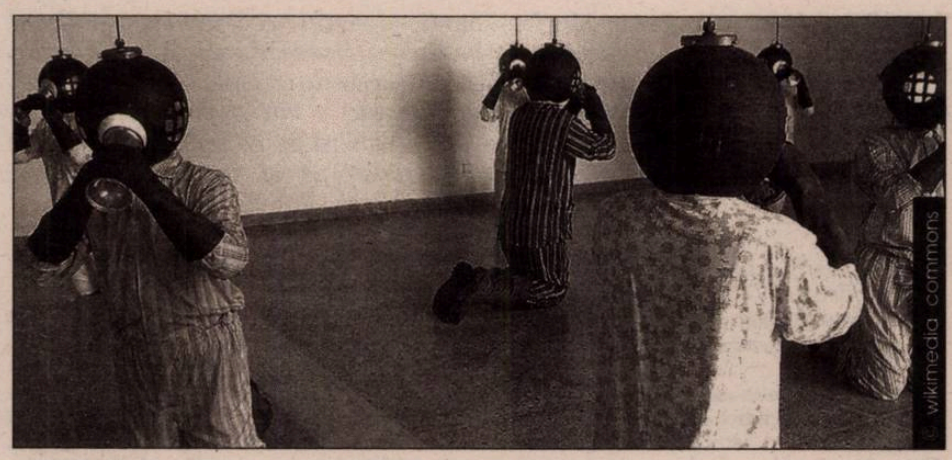

Imperativul comercial, obsesia pentru excentricitate și exotic, complexul nișei au dus la aplatizarea gusturilor.

Documenta, apoi Berlin Biennale au reușit să anticipeze cele mai interesante tendințe din Germania și din lume, concentrîndu-se pe ideile inovatoare, pe autorii emergenți, pe curente de nișă, pe noile tehnologii. La Kassel, mai mult decît la orice altă bienală europeană, se „canonizează" artiștii. Clasicnovra nu a reușit să se definească prin diferență. Ceea ce și-a propus inițial curatorul René Zechlin – adică un eveniment mic, dar cu pretenții mari și cu artiști aleși pe sprînceană – nu prea a ieșit. Nevoia de a ieși în față, de a se evidenția, l-a făcut să invite la Hanovra o mulțime de artiști deja expuși contemporanul s-a distilat în laboratoarele de la Kassel și de la Berlin. Mai era nevoie de (încă) un eveniment periodic major pentru artele vizuale? Modelul curatorial de la Hapeste tot – deci cu cotă și succes de public verificat.

Întrebarea care rămîne fără răspuns e dacă nu cumva această competiție între marii organizatori ai bienalelor lasă neacoperite tocmai zonele cele mai vii și mai interesante ale artelor vizuale. La începuturile lor, bienalele erau o zonă rezervată aproape exclusiv artiștilor confirmați. Încetul cu încetul, au început să se deschidă și spre artiști mai tineri sau mai altfel, oferindu-le un bilet de intrare în *mainstream*. Astăzi, bienalele sînt atît de numeroase că au aplatizat deja această departajare. Imperativul comercial, obsesia pentru excentricitate și exotic, complexul nișei au dus la aplatizarea gusturilor.

PUBLICITATE

librăriile adevărul

BACK TO SCHOOL

CELE MAI COOL GHIOZDANE ȘI TROLERE

OOKEE

PIXURI ȘI STILOURI DE NOTA 10 (ZECE)

PARKER

● București: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Brașov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focșani: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galați: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iași: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timișoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

PUBLICITATE

librăriile adevărul

A VENIT ȘCOALA!

CU JUCĂRIILE NOASTRE, ȘI ÎNVĂȚATUL POATE FI DISTRACTIV!

● București: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Brașov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focșani: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galați: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iași: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timișoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

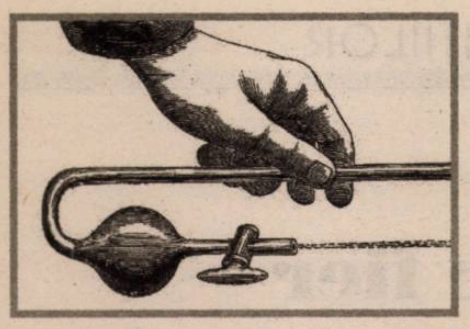

Oana STOICA

rosencrantz & co

Despre iubiri paralele

● *Scrisoare către Casandra* de Pedro Eiras; regia: Andrei şi Andreea Grosu; scenografia: Vladimir Turturică. Cu: Cristina Casian şi Liviu Pintileasa. Unteatru.

Scrisoare către Casandra, piesa portughezului Pedro Eiras, aminteşte de romanul lui Mihail Şişkin – *Scrisorar*. De pe front, un soldat trimite iubitei sale o ultimă epistolă, în care descrie hidoşenia contaminantă a războiului, folosind ca medicamente vindecătoare amintirile iubirii lor. Ea încearcă să citească printre rînduri şi să înţeleagă lucruri nespuse care ar putea justifica tăcerea ce a urmat, folosindu-se de capacitatea de a previziona viitorul, nu ca de o însuşire extraordinară, magică, ci mai degrabă ca intuiţie. Astfel, referirea din titlu la personajul antic vizionar vizează luciditatea lecturii (a „citirii"), care, însă, nu e salvatoare, aşa cum nici Casandra, cu toate viziunile sale, nu a salvat niciodată nimic.

În spectacolul de la Unteatru, regizat de Andreea şi Andrei Grosu, cele două monoloage – scrisoarea soldatului Jose şi lectura critică a iubitei sale Vera – se repetă pentru a lumina unghiuri ascunse, a reinterpreta detalii, a aduce informaţii noi sau a pune la îndoială ceea ce pare a fi cert. Memoria selectivă este cea care, în condiţii traumatice, face ca banalul să devină extraordinar, hiperbolizează starea de bine în fericire. Pentru el, ostatic al ororii şi al violenţei, amintirile despre momentele de tandreţe trăite cu ea sînt nepreţuite. Ea, claustrată în aşteptare, caută cu febrilitate, dincolo de cuvinte, dovada iubirii. Ei nu mai funcţionează ca un cuplu, ci ca două singurătăţi care se zbat să îşi amintească starea de „împreună".

Apărut de puţin timp în peisajul artistic bucureştean, Unteatru devine un loc de neocolit.

Textul generează diferite coduri de lectură care desenează anatomia unui abandon. Pe fondul războiului – violenţă şi gratuitatea ei, conflicte, dezumanizare –, un militar îşi pierde minţile destul de lent încît să conştientizeze acest proces. Jose luptă undeva în deşert (ar putea fi vorba de interminabilele operaţiuni militare/de menţinere a păcii din Irak) şi pare să fi suferit un şoc post-traumatic. Actorul Liviu Pintileasa marşează pe această idee, căci de la prima lectură a scrisorii, menţionarea unei împuşcături îi trezeşte lui Jose o reacţie anxioasă, care se amplifică pe parcurs, făcînd ca acest element să devină declanşatorul crizelor care îl afundă într-o lume paralelă cu realitatea. Voci şi frici îl cotropesc, inamicul său se interiorizează, nu mai este în exterior. De partea cealaltă, Vera – Cristina Casian – aşteaptă, nu calmă ca Penelopa, ci nerăbdătoare şi agitată, analizînd la nesfîrşit aceleaşi cuvinte, căutînd sensuri şi logică, acuzînd şi renunţînd la acuzaţii, iubind şi îndoindu-se de iubire, simţind dezastrul şi refuzînd să-l accepte, fără a se putea opri din gîndit, durerea îi ţine creierul în priză, care elaborează hemoragic variante de scenarii prin care se motivează tăcerea lui.

Scrisoare către Casandra este un text ofertant pentru actori, prin desenul minimalist al celor doi protagonişti, ce permite multiple construcţii pe personaje şi, în acelaşi timp, este dificil din cauza lirismului. În spectacol, el, ea şi amintirile lor, viciate de traume sau tăios de lucide, converg într-un teritoriu comun. Scenografia lui Vladimir Turturică face joncţiunea între spaţiul ororii – al lui, cel casnic – al ei şi amintirea comună, a unei întîlniri la malul mării. O bucătărie cu o podea de nisip, mobilă de lemn de un albastru marin, sunetul valurilor care se sparg la ţărm şi cutia poştală pe care ea o verifică la final cu un gest repetitiv, mecanic, neînţelegîndu-i vidul.

Spectacolul conţine o anume poezie, generată de febrilitatea poveştilor de iubire – neiubire pe care ea le imaginează şi de prăbuşirea lui mentală. Relaţia funcţionează ca sistemul de scripeţi, cu un echilibru delicat între fricile lor, între tandreţea lui şi îndoiala ei. *Scrisoare către Casandra* este un spectacol încă fragil, mai are nevoie să îşi găsească ritmul şi să-şi regleze tensiunile.

Apărut de puţin timp în peisajul artistic bucureştean, Unteatru devine un loc de neocolit. Deşi au pornit cu un spaţiu mic şi fără fonduri, Andrei şi Andreea Grosu – cei care ţin viu Unteatru – au reuşit să creeze un punct important în zona independentă, prin montarea unor texte complexe, de la hiturile dramaturgiei secolului trecut – *Un tramvai numit dorinţă* de Tennessee Williams sau *Trei femei înalte* de Edward Albee –, la texte contemporane. Prin asta, ei au mers cumva împotriva curentului. În zona independentă (fără a intra aici în discuţia privind distincţia dintre teatrul independent şi teatrul privat) a proliferat, în ultimii ani, teatrul de consum, bazat pe texte accesibile, predominant comice, cu scenografii minimaliste, adaptabile în spaţii diferite. Este vorba de ceea ce am putea numi „spectacole purtabile", o dezvoltare firească a café-teatrului, cu accent pe divertisment, ceea ce cantonează, însă, cele mai multe producţii într-o zonă facilă. Unteatru preferă textele profunde, lucrul cu actorul şi scenografiile care transformă, de cele mai multe ori surprinzător, spaţiul său mic de joc. Este un risc asumat, mai ales în lipsa unei finanţări constante care să asigure măcar lucrurile esenţiale (chiria şi cheltuielile aferente spaţiului). În acest context, Unteatru reprezintă, într-un fel, o formă de curaj.

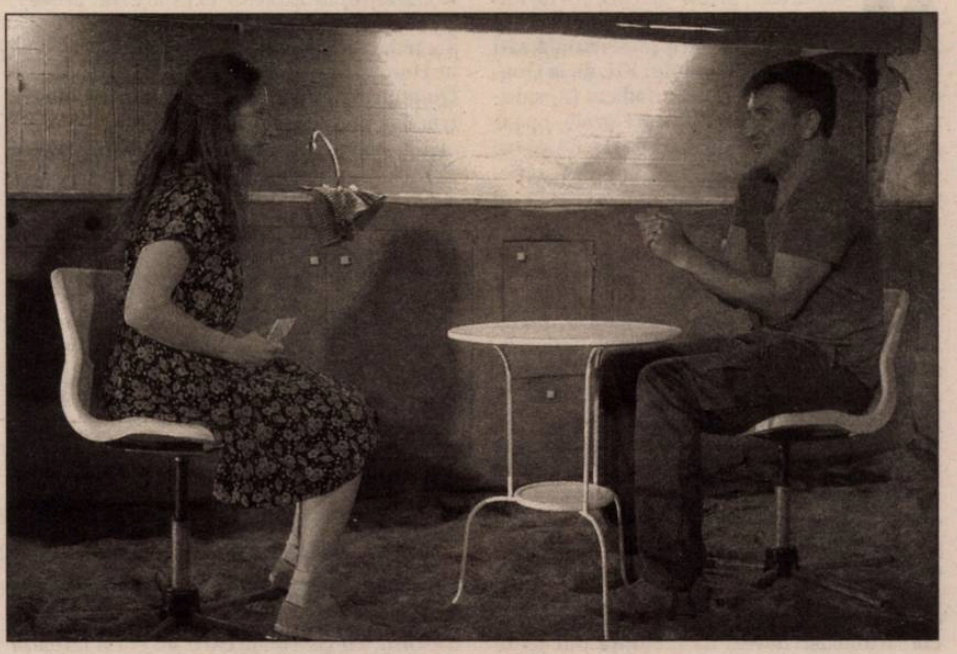

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

La început de stagiune:

■ Teatrul Naţional „Radu Stanca" Sibiu deschide stagiunea cu două premiere. *Absolventul* în regia lui Cristian Theodor Popescu, o adaptare de Terry Johnson după un roman de Charles Webb, cuprinzînd material din scenariul de film scris de Calder Willingham şi Buck Henry, în scenografia lui Dragoş Buhagiar şi coregrafia lui Florin Fieroiu, cu Mariana Mihu în rolul interpretat în film de Anne Bancroft şi Alexandru Malaicu în cel al lui Dustin Hoffman. Gigi Căciuleanu a lucrat cu mare parte din trupa sibiană un spectacol de teatru coregrafic pe muzica lui Mozart. *Absolventul* şi *Mozart Steps* vor avea premierele în septembrie.

■ La Teatrul Bulandra, Yuri Kordonsky a refăcut *Crimă şi pedeapsă,* spectacolul său mai vechi după romanul lui Dostoievski. Marian Râlea îl înlocuieşte pe Sorin Leoveanu în rolul Anchetatorului. Alături de el joacă Marius Manole, Vlad Logigan, Richard Bovnoczki, Rodica Lazăr şi Anca Androne. Şi Antoaneta Cojocaru revine la Sala Laborator a Teatrului Bulandra cu un studiu pe textul lui Cehov – *Pescăruşul*. Actriţa, care coordonează proiectul, lucrează cu actori din diferite teatre, printre care Ştefan Lupu, Mihaela Teleoacă, Adrian Ciobanu şi contratenorul Adrian-George Popescu. **(O. S.)**

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Organizarea Galei inter-regionale PRACTeam şi a Conferinţei finale de diseminare a rezultatelor proiectului PRACTeam

Facultatea de Ştiinţe Economice, Universitatea din Oradea în calitate de coordonator inter-regional, în parteneriat cu: Universitatea de Vest din Timişoara - Facultatea de Economie şi de Administrare a Afacerilor şi Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava - Facultatea de Ştiinţe Economice şi Administraţie Publică, în cadrul proiectului „Practica studenţilor economişti. Parteneriat inter-regional pe piaţa muncii între universităţi şi mediul de afaceri", proiect cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013 - „Investeşte în oameni!"; Axa prioritară 2 „Corelarea învăţării pe tot parcursul vieţii cu piaţa muncii"; Domeniul major de intervenţie 2.1 „Tranziţia de la şcoală la viaţa activă", Contract: POSDRU/90/2.1/S/64150, Valoarea totală a proiectului: 20.941.500 lei, Perioada de implementare: 01.10.2010 - 30.09.2013, Manager de proiect - Prof. univ. dr. Anca DODESCU, anunţă:

Gala PRACTeam se va desfăşura în data de 18 septembrie 2013, începând cu ora 9.30, în Aula Magna a Universităţii din Oradea şi are ca scop evaluarea, selectarea, nominalizarea, promovarea şi premierea studenţilor selectaţi în grupurile ţintă ale proiectului PRACTeam pentru performanţele şi rezultatele obţinute în cadrul stagiilor de practică PRACTeam, precum şi prezentarea rezultatelor finale ale proiectului.

În cadrul Galei PRACTeam va avea loc Conferinţa finală PRACTeam de prezentare generală a rezultatelor proiectului, precum şi Masa rotundă "Experienţe şi bune practici PRACTeam".

În cadrul Galei PRACTeam se vor acorda premii studenţilor economişti în cadrul concursului „Idei de îmbunătăţire a activităţii organizaţiei gazdă a stagiilor de pregătire practică", astfel: Premiul I inter-regional (în valoare de 1600 lei); Premiul II inter-regional (în valoare de 1500 lei); Premiul III inter-regional (în valoare de 1400 lei), precum şi premii inter-regionale pentru peformanţele şi rezultatele obţinute în cadrul stagiilor de practică PRACTeam: 3 Premii de excelenţă pentru performanţe deosebite demonstrate pe parcursul stagiului de practică (în valoare de 1850 lei/premiu); 36 Premii I pentru rezultate excepţionale obţinute pe perioada stagiului de practică (în valoare de 1200 lei/premiu).

La eveniment vor participa echipele de proiect de la nivel inter-regional şi teritorial - cadre didactice şi cercetători din cele 3 universităţi partenere, experţi cheie ai proiectului, studenţi economişti, tutori de practică, invitaţi speciali, oficialităţi locale, mass-media etc. Invitaţia şi Agenda evenimentului pot fi consultate pe site-ul proiectului: www.practeam.ro secţiunea Gala PRACTeam 2013.

Pentru informaţii suplimentare: www.practeam.ro
Contact: contact@practeam.ro

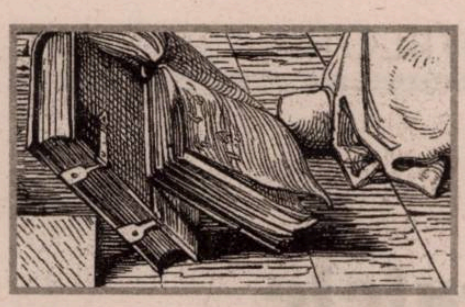

Simona SORA

biographiti

Cele şase porţi de fier

M-am trezit, printr-un concurs de împrejurări (ţinînd de o generozitate rară, nu ştiu dacă intelectuală sau *tout court),* în juriul Premiului FIL de la Guadalajara, un premiu serios, dedicat literaturilor în limbi romanice. Nume grele, opere complete, literaturi întregi. Aşa că o parte din vara care tocmai a trecut am citit şi răscitit scriitori francezi, italieni, portughezi şi mai ales, oh, da, scriitori latino-americani. Am citit cărţi de care habar n-aveam şi cărţi pe care le uitasem, cărţi despre care am scris mai demult sau pe care le-am tot amînat, ca să mă coc. M-am cam copt între timp, aşa că le-am citit cum ar trebui să citim mereu: liniştiţi, liberi şi atenţi. Iar o lectură liniştită şi ţintită, cum a fost cea din vara asta, îţi poate prilejui descoperiri neobişnuite. Nu ştiam, de pildă, că Ernesto Cardenal a fost un discipol atît de apropiat al lui Thomas Merton, călugărul trapist, şi că acelaşi Cardenal (care a scris frumoasa *Rugăciune pentru Marilyn Monroe)* a stat în genunchi, cu capul plecat, pe covorul roşu, atunci cînd Papa Paul al II-lea l-a mustrat pentru *Evangheliа de la Solentiname* – totuşi, una dintre cele mai frumoase dovezi de credinţă din toate timpurile. Habar n-aveam că Erri de Luca, italianul care, în tinereţe, a făcut parte din mişcarea de stînga *„Lotta Continua"*, a scris o carte despre coborîrea graţiei asupra Fecioarei Maria – *În numele mamei,* un roman de o simplitate desăvîrşită, tradus şi în româneşte acum cîţiva ani. Şi habar n-aveam că Pascal Quignard şi-a ars toate cărţile şi manuscrisele în direct la postul de televiziune Arte, dar nici că una dintre cărţile lui capitale, *Viaţa ascunsă,* a fost tradusă şi în româneşte, la Editura Echinox (nu grozav, e drept; poate se va găsi cineva s-o revadă, s-o redacteze, s-o reediteze – poate cineva de la Humanitas, unde mai multe cărţi ale lui Quignard au apărut în foarte bune condiţii, traduse mai ales de Emanoil Marcu).

Neobişnuitul eseu-album *Noaptea sexuală* (impecabil tradus de Vlad Russo şi apărut tot la Humanitas) care a inflamat spiritele în 2007, la apariţia sa în Franţa, punea alături cîteva lucruri – sexul, concepţia, maternitatea, angoasa, moartea – ce se scurtcircuitau reciproc, pînă la anulare. Trecînd ceea ce psihanaliza a numit scena originară – fantasma copilului cu privire la raportul sexual care stă la baza concepţiei sale – prin mitologii, religii, istoria artei, Quignard lega în acea carte-obiect necunoscutul originar de cel final. Rădăcinile acestei improvizaţii de clasă se aflau însă în *Viaţa ascunsă,* iar cele două cărţi nu pot fi înţelese una fără cealaltă. Iată succesiunea pe care corpul „neîndoielnic" o parcurge între lumi organice sau minerale: „...cealaltă lume este de neuitat de vreme ce ea precede însăşi naşterea. Scena care ne-a făcut să fim noi nu am văzut-o. Ne bîntuie lipsa unei imagini... Ţinutul misterios în care totul se amestecă – de la rotirea pămîntului la timp, la ciclul anotimpurilor, la reproducerea sexuală, la moartea care încercuieşte pentru a întineri şi spre a reînvia, pînă la astrele împărţitoare de reîntoarceri ale solstiţiilor, de la piedica pietrelor la cîntarea şi aripile păsărilor, de la tăcerea şi de la aşteptarea peştelui pe fundul lacurilor întunecate la foşnetul frunzişului în aerul înălţimilor, de la lumina soarelui la noaptea solară. Dar amestecarea, imensitatea, explozia sa, expansiunea, noi le vom cunoaşte cu toţii."

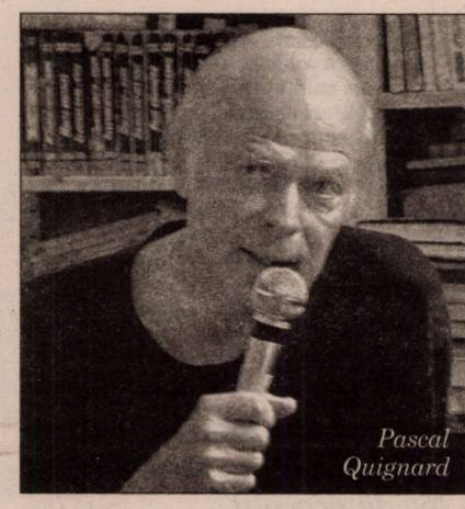
Pascal Quignard

Nume grele, opere complete, literaturi întregi.

Ca în *Sexul şi spaima,* Pascal Quignard disecă fascinaţia „obîrşiei scandaloase", colaţionînd şi confruntînd imagini celebre sau anonime, etimologii neaşteptate (latinescul *fascinum* – penis), percepţii mediate cultural. Apropiat (nu doar ca scriitură) de Bataille, Klossowski sau Blanchot, Pascal Quignard este, totuşi, mai epic, mai romancier, în ciuda adversităţii mărturisite pentru specii (literare) sau roluri (sociale). Eseul său, proiectat pe ecranul negru de hîrtie al *Nopţii sexuale,* este deopotrivă vizual (alternînd scene celebre din Leonardo da Vinci, Fragonard, Dürer sau Tiţian, cu scene din pictori sau gravori anonimi occidentali ori orientali) şi scriptural. Iar dacă privirea este orientată spre scena scenelor, spre scena invizibilă, scrisul este orientat spre limpezirea (fulgurantă) a misterului. Doar lectura simultană a celor două modalităţi de punere în scenă a întunericului, a celor două nopţi care înconjoară „nucleul de sens... de natură sexuală" aflat în miezul experienţei umane, ar putea limpezi lucrurile.

Cel mai bine însă – spune Quignard în toate cărţile sale, dar mai ales în această carte capitală, *Viaţa ascunsă* – lucrurile se limpezesc şi se pot cunoaşte prin iubire, prin „secretele propriei iubiri... singurele care îngăduie să întredeschizi sau chiar să deschizi cele şase porţi de fier ale închisorilor subiectivităţii, sexului, timpului, spaţiului, somnului şi morţii." Cum, însă, amorul ţine (oricît nu ne-ar conveni) de noroc, de întîmplare şi de graţie, cititul – o altă „configurare a infigurabilului" – este, pentru Quignard, acea blîndă, liberă şi atentă tatonare a celor şase porţi interzise. Nu scrisul, doar cititul – „transportorul de gîndire" asocial şi dezinteresat.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

După 10 ani

● **Franz Ferdinand, *Right Thoughts, Right Words, Right Action*, Domino Records, 2013.**

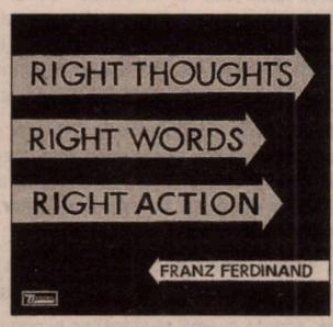

A fost odată un an, numit 2004, în care o nouă generaţie de trupe – *The*-uri au ba – exploda în spaţiul comercial al muzicii, gonflate de vîntul *N(ew)-M(usical)E(xpress)*-ist al „schimbării". Am pus între ghilimele cuvîntul acesta pentru că însemna, atunci şi pentru toate aceste trupe/muzicieni, în esenţă, o reîntoarcere la eternul trecut-sursă. Fără a fi, cu cîteva excepţii, complet retroidişti, aceştia flirtau la nesfîrşit cu sunetul unei alte epoci, în care *new-* şi *post-* erau cele mai pronunţate prefixe. Una peste alta, anii aceia au pus indie-ul, pentru ultima oară de atunci încoace, acolo unde a ajuns, de fapt, foarte rar: în partea superioară a topurilor muzicale, în *heavy rotation* pe posturile de radio comerciale, în *headline*-urile marilor festivaluri ale lumii, în prima ligă a unei industrii foarte profitabile etc.

Dintre toate acele entităţi despre care vorbeam mai sus, Franz Ferdinand a adus în muzica momentului ceva de care indie-ul s-a apropiat întotdeauna cu o oarecare circumspecţie: *groove*-ul. Moştenire a unei mixturi interesante – în care se amestecă alte două trupe scoţiene, active la sfîrşitul anilor '70 şi începutul anilor '80, Orange Juice şi Josef K, şi vehicolul avant-new wave al inclasabilului domn David Byrne, Talking Heads –, formaţia lui Alex Kapranos avea ceva în plus faţă de colegii de generaţie. Să fie abilitatea de a scrie hituri deştepte, în care constructivismul rus şi lirica *tongue-in-cheek* funcţiona împreună la fel de logic precum secţia ritmică a trupei? Să fie graţia aceea pasiv-agresivă a muzicii FF, patinînd sclivisit între romantismul neobosit al unui Brian Ferry şi pesimismul revoltat al unui Tom Verlaine? Poate. Oricum ar sta lucrurile, Franz Ferdinand e un moment de neocolit dintr-o poveste care pare astăzi, cu toate că nu au trecut nici zece ani, atît de îndepărtată.

Din acest motiv, să asculţi în 2013 un nou album FF e un gest care conţine, pentru mine, o bună doză de bizarerie. E ca atunci cînd îţi deschizi clasorul cu timbre al copilăriei. Sau cînd pui pe platanul unui pick-up un vinil mai bătrîn decît tine. Oricît de incredibil ar suna, relaţia mea cu generaţia muzicală 2004 – o cohortă care s-a consumat repede, arsă (şi) de accelerаţionismul unei ere care intrase în viteza a şasea – e o doamnă fanată, incapabilă să-mi recapteze interesul. Poate că tocmai de-asta e prima oară cînd îmi permit să ascult critic un album Franz Ferdinand. Şi să fiu oarecum surprins de faptul că trupa aceasta, cu ale sale eterne reîntoarceri în timp, reuşeşte să se salveze fără vreo schimbare radicală de direcţie, în condiţiile în care ethosul care a inventat-o e dus. Acest al patrulea album de studio al lui Franz Ferdinand, numit *Right Thoughts, Right Words, Right Action,* este oglinda debutului eponim din 2004, peste care au fost puse cîteva filtre. Aroganţa seducătoare a riff-urilor, ţesătura periculoasă a textelor, efervescenţa optimistă a liniilor de bas sînt acolo unde au fost aproape întotdeauna în biografia acestei trupe, făcînd din noul LP o colecţie articulată de cîrlige ale nostalgiei indie pop.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Simona GROOSA

Regele-nor

Cine / ce e King Cloud?

Cînd am conceput logo-ul, nu ştiam de ce regele-nor are moaca asta melancolică. Poate pentru că pe piaţă românească el nu-şi găseşte locul, ilustratorii nu-s primiţi chiar cu braţele deschise şi doar rar căutaţi. După absolvirea facultăţii, secţia grafică, şi un master în arte vizuale, am ales „să fac bani" într-o corporaţie, pînă într-o zi, cînd am avut acel moment de nebunie şi am plecat. Mica sumă rezultată din actul meu de curaj a fost investită în proiectul la care visam de mai bine de un an: King Cloud – un teren de joacă pentru cîţiva ilustratori: Andrei Nicolae, Buturugă „Butu" Ştefan, Tudor Stamate şi cu mine, sub pseudonimul Simpson.

Cum vă găsiţi locul pe piaţă?

Plecînd de la premisa confirmată, că arta nu se vinde cu succes pe aici, am reciclat un concept de artă accesibilă, umană – ilustraţia imprimată digital, pe obiectul vestimentar, pe materialul textil. Conceptul a mai fost folosit de site-uri precum Society6 sau Threadless, însă fiind implicată ca artist, proiectul a devenit mai personal şi am încercat să-i diminuez latura comercială de articole în serie, pe bandă. Nu avem site de shopping, avem doar un blog.

Unde puteţi fi găsiţi?

Activăm în mediul online. Avem mostre de tricouri la Cărtureşti (prin Rod Design) şi la Librăria Jumătatea Plină (MNAC). Dar hainele sînt doar un pretext, imprimăm ilustraţii pe o pînză „portabilă" pentru a iniţia un dialog între noi şi public. Alimentez zilnic King Cloud cu delicii vizuale, haine, chiar şi prăjituri de casă în forma sa. Iar cînd îmi place un festival, îl implic şi pe el. Nu am cerut niciodată o recompensă materială, am vrut doar să fim prezenţi cu regele-nor. Sper că într-o zi va zîmbi mai mult. Dar în nici un caz nu se va schimba într-unul fericit. Nu i-ar sta bine, iar nouă ne-ar lipsi inspiraţia.

***Simona Groosa** este iniţiatorul platformei King Cloud.*

a consemnat Marius CHIVU

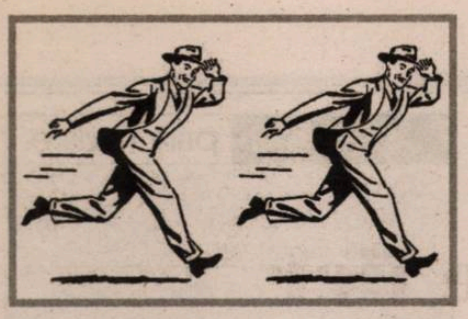

Andrei GORZO

dilematograf

Love is NOT all you need

● ***Love Building*** **(România, 2013), de Iulia Rugină.**

Love Building e un film-exerciţiu al şcolii particulare de actorie înfiinţate de Dragoş Bucur, Alexandru Papadopol şi Dorian Boguţă, dar a beneficiat de serviciile unei regizoare cu diplomă – Iulia Rugină – şi, dincolo de valoarea lui de uz intern – pentru profesorii şi cursanţii şcolii respective –, distribuitorul MediaPro a văzut în el o comedie romantică îndeajuns de prezentabilă pe piaţă. Necesitatea de a-i da cîte ceva de făcut în film fiecăruia dintre cursanţi a fost doar una dintre constrîngerile (printre altele mai mari, bugetare şi logistice) sub care au lucrat Rugină şi coscenaristele ei (Oana Răsuceanu şi Ana Agopian). Soluţia lor a fost să travestească ficţional însăşi situaţia de învăţare în care erau angrenaţi cursanţii (alături de Bucur, Papadopol şi Boguţă), într-un scenariu despre o tabără de terapie pentru cupluri cu diverse probleme (bani, alcool, sex, mama soacră etc.). Cei trei terapeuţi/profesori au probleme la fel de mari: unul (Papadopol) e complet inhibat sexual, altul (Boguţă) a fost părăsit recent de prietena lui, în favoarea propriului ei văr, iar cel de-al treilea (Bucur) e perturbat de prezenţa, printre paciente, a unei iubite din studenţie.

În principiu, acest *set-up* de farsă erotică avea ceva potenţial: exerciţiile terapeutice pregătite pentru pacienţi de-a lungul celor şase zile de tabără, noile îmbîrligături apte să rezulte din aceste exerciţii, ba chiar transgresiunile radicale pe care părea să le anunţe povestea cu incestul între veri. Dar e lamentabil de evident că scenariul a fost scris la repezeală; or, scenariul respectiv conţinînd vreo 30 de roluri, asta înseamnă că majoritatea au rămas practic nescrise. Cuplurile venite în tabără i se prezintă spectatorului printr-o serie de interviuri acordate camerei de filmare – ocazie de facile contraste comice *(he said, she said...)* iar pentru studenţii şcolii de actorie – o ocazie de a dovedi că şi-au însuşit rudimentele stilului „firesc". Şi, în cazul celor mai multe personaje, spectatorul rămîne cu aceste prezentări. De pildă, printre pacienţi există un cuplu de actori porno, a căror problemă este că, la capătul unei zile de muncă, nu le mai rămîne destulă dorinţă unul pentru celălalt; după ce-i prezintă, filmul nu mai face nimic cu ei. O altă pacientă seamănă puţin cu Elena Udrea, ceea ce, probabil, le-a inspirat şi pe scenariste s-o identifice drept o soţie de politician; dar la această asemănare cu Elena Udrea se reduce întreaga ei identitate. De asemenea, printre pacienţi există două cupluri de lesbiene. De ce două, cînd ajungea unul singur – la care mai putea fi adăugat, eventual, un cuplu de bărbaţi homosexuali –, asta e uşor de înţeles: e, probabil, din cauză că şcoala de actorie avea mai multe studente decît studenţi. Problema e că nici măcar unuia dintre cele două cupluri nu i s-a găsit mai nimic de făcut. De asemenea, aerul progresist conferit filmului de prezenţa celor două cupluri de lesbiene nu se potriveşte nici cu aerul îngrozit pe care şi-l ia unul dintre terapeuţi (Papadopol), atunci cînd e suspectat că ar fi el însuşi gay, nici cu grija scenaristelor de a asi-

gura publicul că, de fapt, el nu e. Faptul că terapeuţii nu se cunosc pe ei înşişi (nici cît se cunosc pacienţii) poate fi privit ca o ironie dramatică, dar faptul că terapeuţii nu se diferenţiază de pacienţi nici măcar prin discurs se explică doar prin criza de timp în care s-a scris scenariul. Pentru Dragoş Bucur, asta e o scuză ca să nu joace nimic, în timp ce Papadopol (mai simţit, dar nu şi mai inspirat) încearcă o compoziţie al cărei model pare să fi fost Betty-cea-urîtă – ochelari plus buză superioară încreţită iepureşte. Printre personajele filmului se mai numără şi un *love guru* de televiziune, care e prezentat satiric – spectatorul e invitat să recunoască în el un impostor şi să rîdă de platitudinile pe care le spune. Dar şi terapia oferită de cei trei – care sînt prezentaţi ca nişte oameni cinstiţi – constă din platitudini similare. Nu că ni s-ar arăta mare lucru din ea – lăsînd la o parte jogging-ul matinal, exerciţiile încep şi mai că se şi termină cu o şedinţă la care toate cuplurile sînt invitate să se sărute „ca prima dată". Pînă la urmă, marea diferenţă dintre eroii noştri şi şarlatanul de televiziune este că acesta din urmă ispiteşte cuplurile să rămînă sudate nu din dragoste, ci de dragul unui apartament. Ceva mai devreme, lipsa unui apartament fusese prezentată ca un obstacol serios în calea dragostei, dar, din senin, filmul ajunge să opună „materialismului" cras imaginea a două persoane ţinîndu-se curat de mînă. Nu tu incest între veri, nu tu orgie generală – posibilităţile transgresive inerente în *set-up* (în însăşi noţiunea de „tabără a iubirii") sînt respinse fără ca realizatorii să se fi jucat măcar cu ele. Respingerea lor e normală într-o comedie romantică, dar lipsa joacei prealabile (unde sînt îmbîrligăturile majore? unde e ameninţarea transgresiunii radicale? unde e pusă la încercare monogamia, prin confruntarea ei cu alte posibilităţi?) denotă incompetenţă.

PUBLICITATE

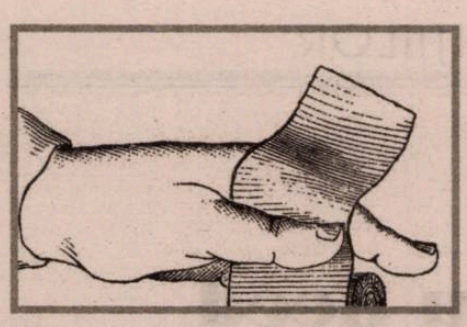

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Nu e despre aur, e despre sistem

Acum mai puţin de două săptămîni, părea că Roşia Montană Gold Corporation (RMGC) e pe punctul de a cîştiga partida. Proiectul de lege al Guvernului se îndrepta către Parlament, iar USL-ul şi preşedintele Băsescu aveau un consens cu privire la începerea exploatării. Era greu de crezut că mersul lucrurilor va fi tulburat; şi totuşi, un fantomatic apel pe Facebook a scos din nou în Piaţa Universităţii, pe 2 septembrie, tineretul, hipsterii, activiştii sau cum vrem să-i numim. Protestatarii au reapărut cu obstinaţie, în fiecare seară, la fel de mulţi şi de nonviolenţi, cel puţin pînă pe 5 septembrie, cînd scriu aceste rînduri. Cum de am ajuns din nou în stradă şi ce semnificaţie are prezenţa manifestanţilor acolo?

Mă voi ajuta, ca să limpezesc toată povestea, de o treabă foarte bună făcută de prietenii de la Casa Jurnalistului, care au strîns cîteva zeci de răspunsuri ale manifestanţilor la întrebarea „De ce protestaţi?“. E un bun material brut de studiu, iar primul lucru care m-a frapat, citind răspunsurile, e cît de puţini se declară tranşant, sută la sută, împotriva exploatării. Tinerii au ce au mai ales cu presa, pe care o consideră vîndută, şi cu politicienii, despre care au o părere asemănătoare.

Să ne ocupăm întîi de media. În Piaţa Universităţii există percepţia că singura televiziune care transmite pe larg protestele este Digi24. Cifrele confirmă că televiziunea RCS&RDS – care e finanţată direct de cablist şi nu depinde de publicitatea Roşia Montană Gold Corporation – a reflectat copios evenimentele. Dar, de exemplu, şi Realitatea TV a făcut-o, la fel ca şi alte medii. Percepţia s-a creat mai degrabă pornind de la faptul că Digi24 e o televiziune foarte bine dotată tehnic, care poate ţine permanent, în piaţă, un dSNG (acea dubă cu antenă de satelit care transmite imagini live). Eu am văzut, de exemplu, şi o echipă a B1, formată dintr-un reporter şi un operator, deci mult mai puţin evidentă.

E adevărat, în general, media a minimalizat protestele din septembrie 2013, exact pe dos decît a făcut-o în ianuarie 2012, cînd o Antena 3 avea tot interesul să prezinte lucrurile ca mai importante decît sînt. Pînă la urmă, atunci, Guvernul Boc şi-a dat demisia. De unde ştiu însă manifestanţii despre faptul că presa „s-a vîndut“ *in corpore* RMGC? Desigur, din alte surse, care sînt tot media. Nu neapărat instituţională, nu afiliată politic, dar suficient de puternică pentru a crea această percepţie.

Despre excursia pe care au făcut-o în Noua Zeelandă, în 2010, Emil Hurezeanu, Robert Turcescu, Mihai Tatulici şi alţii pe banii RMGC au relatat, de exemplu, la vremea respectivă, şi publicaţii ca *Adevărul, HotNews, Cotidianul* sau *Financiarul*. Dar, la trei ani după ce s-a făcut de ruşine acceptînd invitaţia, un Emil Hurezeanu emite păreri echilibrate despre întreaga poveste.

În sine, nu e nimic în neregulă în a lua bani de la RMGC pentru campanii publicitare. Problema e dacă îţi modifici sumarul în funcţie de aceşti bani şi, e adevărat, unele medii au făcut-o. Pe 2 septembrie, însă, nu din acest motiv a tăcut, în primul rînd, presa. Televiziunile de ştiri, care au fost cele mai blamate de protestatari, sînt la mîna politicului. Iar acest politic e în consens general, ca niciodată, cu privire la începerea exploatării. Roşia Montană a fost, e drept, o sursă copioasă de bani pentru presă în anii de criză, dar condiţionarea acesteia a fost în mai mare măsură politică. Nu există în România, în momentul de faţă, partid care să susţină o televiziune şi să aibă nevoie de balamuc pe străzi.

Asta ne duce la cea de-a doua idee recurentă printre manifestanţi – cea a politicienilor corupţi. Preşedintele Băsescu şi forţele politice care-i sînt favorabile în diferite grade decontează de ani de zile poziţia proexploatare. Dar, curios, manifestaţia nu e o veste atît de proastă pentru această zonă a spectrului, cît pentru USL. După ce, în opoziţie, s-a declarat împotriva exploatării, această alianţă şi-a schimbat opţiunea. 2014 este an electoral, iar nivelul actual de bunăstare nu poate fi susţinut decît prin demararea unor exploatări gen Roşia Montană sau Chevron şi privatizări ca cea a CFR Marfă, într-o economie perdantă.

Oricîtă mită am dori să presupunem că iau corupţii noştri politicieni de diferite nuanţe, de la companii, aceste presupuneri nu invalidează raţionamentul de mai sus. De fapt, e vorba mai ales – sau inclusiv – de bani pentru voturile din 2014.

Dar, bineînţeles, asta nu sună deloc a decizie altruistă şi sacrificiu pentru binele comun. Iar opinia publică – a manifestanţilor, popor de Facebook care dă *like*-uri la pozele făcute cu iPhone-ul în Piaţă, plus a multor, multor alte categorii – e, mai degrabă, sensibilă la modul cum se va face acest proiect decît la faptul că se va face. Dacă despre oportunitatea de principiu a exploatării există păreri diferite, temerea că politicienii ar putea încheia un contract dezvantajos e cvasigeneralizată.

De fapt, e vorba de bani pentru voturile din 2014.

Aşa ajungem la miezul lucrurilor, care se dovedeşte a fi altul decît exploatarea propriu-zisă. E vorba de un sistem politic care, evident, funcţionează, defectuos – democraţia reprezentativă românească. Piaţa e însă un mecanism participativ, iar tinerii care se strîng seară de seară acolo au aflat că acest mecanism funcţionează în ianuarie 2012, cînd au demis Guvernul Boc. Deocamdată, ei se joacă de-a v-aţi ascunselea cu jandarmii, mutînd locul protestului în fiecare seară sau transformînd mitingul static în marş. Cei cărora le e frică de violenţa lor ar trebui să-şi amintească de faptul că opusul acesteia e arma letală.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

trecerea prin reviste

● ADEVĂRUL
(30 august 2013)

Ioan Holender (directorul artistic al Festivalului „George Enescu“ din 2003 încoace şi cel mai longeviv director de la Staatsoper din Viena) vorbeşte, în interviul luat de Simona Chiţan, despre cum se poziţionează acest eveniment muzical în lume, despre Europa care ne invidiază pentru prezenţa dirijorului Daniel Barenboim, a pianistului Radu Lupu şi pentru *Requiem*-ul de Giuseppe Verdi, inclus în programul Festivalului „George Enescu“ care se desfăşoară între 1 – 27 septembrie). Iată un scurt fragment:

„Care e cea mai frumoasă amintire pe care o aveţi legată de Festivalul Enescu?

Nu ştiu... În general, nu prea mă uit în urmă, ci mă uit înainte. Dacă te uiţi prea mult în urmă, rămîi în urmă. Aşa e şi cu memoria noastră: întotdeauna ce a fost ni se pare mai bun decît ceea ce avem în prezent şi ne întoarcem mai mult spre tinereţe, spre copilărie. Nu vreau să ajung în această stare. Mă bucur de ceea ce avem şi sper că în viitor va fi şi mai bine. Întotdeauna învăţăm din greşeli – în artă, în viaţă, în performanţă. Înfrîngerile sînt cheia victoriilor şi a succeselor.

Care a fost cea mai mare înfrîngere?

Cea mai mare înfrîngere a mea este că nu am reuşit cu nici unul dintre guverne şi cu nici unul dintre preşedinţi, în toţi aceşti ani de cînd mă ocup de festival, să mişc ceva pentru a avea o sală de concerte demnă, decentă şi corespunzătoare oamenilor care trăiesc în Capitală. Facem compromisuri să reuşim să ţinem concertele în Sala Mare a Palatului. Şi ţi-e ruşine pentru România că nu are o sală cum e cea din Sofia. Construirea Sălii Ateneului, în 1888, a fost unul dintre primii paşi europeni pe care i-a făcut România în acea vreme.“ **(A. M. S.)**

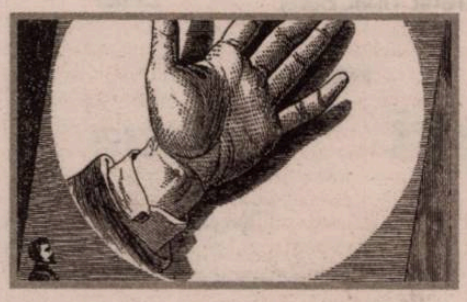

Adina POPESCU

portrete din mers

Prieteni, pe Facebook (II)

Cum ar trebui să ne comportăm pe Facebook? Să „acceptăm prietenia“ tuturor celor care ne-o cer – din politeţe, din curiozitate –, sau să fim selectivi? Ce cîştigăm în prima variantă? Cel mult un studiu sociologic (şi psihologic) pur personal, care cuprinde diferite tipologii din acest Oracol virtual, uneori mai infantil decît cel pe care îl aveam în adolescenţă. Dar să continui lista începută săptămîna trecută...

■ Inflamaţii politic. Devin extrem de activi şi de agitaţi în preajma alegerilor, a unui referendum sau a vreunui alt eveniment politic important. Pînă atunci, se aflaseră într-o fază oarecum latentă, de hibernare, fără să-şi exprime clar opiniile. Însă a sosit momentul să se dezlănţuie: cu cît mai „vocal“, mai agresiv – cu atît mai bine. Se împart în două tabere, „ai noştri“ şi „ai lor“, care se înjură reciproc. Se fac şi se desfac prietenii. Se şterg prieteni din viaţa reală de pe liste, pentru că nu mai „corespund“ din punct de vedere politic, ca să facă loc amicilor virtuali de aceeaşi „culoare“. Apar reproşuri, dezamăgiri. Şi analize politice la firul ierbii, pentru că Facebook-istul s-a născut analist, se ştie. După ce furia trece, o vreme, mulţi „rămîn certaţi“, apoi survin marile şi micile împăcări, e pace; cel puţin pînă la următoarele alegeri.

■ Revoltaţii. Artiştii neînţeleşi. Scriitorii complicaţi. Foştii rockeri şi punkişti. Looser-ii. Nefericiţii. Toţi şi-au găsit pe Facebook un loc unde să se exprime. Şi să şocheze, punctînd lamentaţiile lor despre lume şi viaţă cu „băga-mi-aş“ şi „scotea-mi-aş“, scîrbind virtual domnişoarele pudibonde. Mesajul este unul singur: totul e de rahat. În timpul „liber“ încearcă să le agaţe „la privat“ pe aceleaşi domnişoare. N-au încercat decît să le demonstreze, în lipsă de altceva, că sînt virili.

■ AutoPR. Singurul lor scop pe Facebook este cel de a se autopromova. Dau citate din ei înşişi, îşi semnalează apariţiile televizate, jubilează cînd numele lor apare în presă, tot timpul sînt dornici să-ţi împărtăşească noul lor „proiect“, creează cu tam-tam evenimente în jurul lansării proiectului, aleargă după like-uri – o cursă contracronometru. Postează poze cu ei – artistice, studiate sau în preajma unor persoane importante. Lucrează nonstop la imaginea lor (ceea ce, de fapt, nu e chiar condamnabil într-o societate în care nu te promovează nimeni) şi, în mare parte, le iese pasienţa. De multe ori, însă, devin sîcîitori, plicticoşi. Am o „prietenă“ – de care vreau să mă desprietenesc de ceva vreme – de-o aroganţă desăvîrşită, a cărei existenţă e legată în totalitate de revista unde lucrează. Nu are alte trăiri în afara ei. Ne-a mărturisit că cel mai fericit moment din viaţă a fost cînd un şefuleţ (i-a dat şi numele, căci pupincurismul virtual funcţionează) a promovat-o, „după nopţi de muncă şi sacrificiu“, şi a devenit nu ştiu ce senior editor.

■ Chibiţii. Nu postează nimic pe *perete*, nu au „stări“, n-au iniţiative; în schimb, comentează. Au cîte o părere pertinentă şi doctă despre tot ce spun ceilalţi, chiar dacă de cele mai multe ori nu spun nimic, însă pe Facebook am învăţat că şi nimicul poate fi comentat (de fapt, el strînge cele mai multe *like*-uri şi comentarii). De fapt, dorinţa ascunsă este cea de a intra în dialog, fără a ieşi în evidenţă prea tare. Sînt cei care bîrfesc pe la colţuri. Cei care te contrazic din principiu. Babele din faţa blocului. Tot ei sînt cei care împart cu generozitate like-uri la toată lumea, căci, în fond, nu-i costă nimic.

■ Oamenii de comitet. În spatele paginilor de Facebook ale diferitelor organizaţii, asociaţii, comisii şi comitete sînt facebookişti care se ascund sub umbrela generoasă a insituţiei. Avînd protecţia anonimatului, de multe ori, uită ce reprezintă şi-şi exprimă propriile păreri sau, pur şi simplu, îşi văd de viaţa lor. Astfel, primeşti o invitaţie de a juca Farmville din partea unei biblioteci municipale, sau observi că unei asociaţii de protecţie a animalelor îi place o pagină cu poşete din piele.

■ Tăcuţii. Sînt cei din lista ta de prieteni de care, la un moment dat, uiţi că există, deşi ei sînt mai tot timpul online. Nu participă deloc activ la viaţa tumultoasă de pe Facebook, preferă să fie contemplativi. Sînt cei care „citesc“ Facebook pe post de ziarul de dimineaţă. Şi cei care se amuză în linişte de toate personajele pe care le întîlnesc aici.

Carmen GAVRILĂ

Despre ipocrizie şi alte crime în Siria

Acum trei săptămîni, o intervenţie militară în Siria părea iminentă, dar, aşa cum au trecut doi ani de cînd Siria a plonjat în război civil, fără să existe nici o iniţiativă credibilă de negociere diplomatică şi nici o acţiune consistentă de forţă, la fel au trecut şi cele trei săptămîni în care tonul aspru folosit la adresa regimului Assad deja şi-a pierdut puterea de impact. La ora la care scriu, Congresul american urmează să decidă dacă sprijină sau nu propunerea de intervenţie militară aeriană a Casei Albe. Încă nu este clar cum anume vor vota parlamentarii americani, în pofida campaniei intense de convingere, dusă toată săptămîna trecută de preşedinţie. Un vot negativ evident va clătina imaginea Casei Albe. Preşedintele american Barack Obama se pregăteşte de un război pe care, evident, nu îl doreşte, aşa că îl numeşte „lovituri aeriene". Pentru consum intern şi extern, expresia „intervenţie militară limitată" pare să sune mai bine decît „război", dar nu este mai bună. Este evident că preşedintele Obama a declanşat mişcări pe care nu pare să le controleze prea bine ori să le fi gîndit pînă la capăt, cu toate variabilele.

Prima victimă – imaginea SUA

În primul rînd, opinia publică occidentală, dar şi cea din regiune au taxat cu umor tonul aspru al americanilor la adresa Siriei lui Assad, pentru ca, apoi, acţiunea să întîrzie. Aşadar, o primă impresie de nehotărîre, dacă nu chiar de slăbiciune. Apoi, justificarea intervenţiei – pedepsirea lui Assad pentru utilizarea de arme chimice – rămîne pînă azi controversată. După gafa irakiană cu armele de distrugere în masă, care au fost de negăsit, nimeni nu mai poate invoca doar informaţii „credibile" ale serviciilor secrete, fără să prezinte dovezi. Asta încă nu s-a întîmplat, şi este tocmai argumentul pe care marşează cei care se opun unei intervenţii în Siria – între care Rusia, China, dar şi state europene şi o parte din ţările din Orientul Mijlociu, între care şi Egiptul. Întreaga controversă se învîrte în jurul chestiunii legitimităţii unei intervenţii militare. Faptul că nimeni nu a văzut dovezile invocate pune în continuare sub semnul întrebării vinovatul. Pentru imaginea SUA, poate fi periculos pe termen lung să îşi asume pedepsirea regimului Assad, în condiţiile în care nici imaginea rebelilor nu este tocmai curată, şi asta fără să se plaseze la adăpostul legislaţiei internaţionale a ONU. Deja SUA au rămas fără nici un strop de *soft power* în regiune, iar o intervenţie în Siria, doar cu aprobarea Congresului american, şi nu a celui mai credibil organism internaţional – ONU –, poate să adauge la imaginea de stat care face poliţie în spaţiul internaţional, fără nici o reţinere. Momentul ales e cum nu se poate mai prost pentru imaginea SUA în lume. În paralel cu discuţiile pe marginea intervenţiei în Siria, Edward Snowden vine cu tot mai multe dovezi că SUA au spionat, ani de zile, atît state, cît şi organizaţii internaţionale, între care propriii aliaţi din UE, e-mail-urile cetăţenilor americani şi europeni, dar au făcut şi ceea ce se califică drept spionaj internaţional, de exemplu, în cazul companiei braziliene de petrol.

Relevanţa ONU

Argumentul venit de la Casa Albă pentru lovituri asupra capacităţilor militare ale regimului Assad este că e nevoie de o pedeapsă pentru utilizarea de arme chimice; altfel, oricine va crede că poate să le utilizeze fără a suporta consecinţe. Însă la faţa locului a fost o echipă ONU a cărei anchetă încă nu s-a finalizat. Problema este că nici nu ajunseseră bine inspectorii ONU în Siria, că administraţia Obama a spus clar că nu va aştepta rezultatul anchetei, invocînd posibilitatea ca regimul Assad să fi distrus dovezile, fapt de altfel contrazis de experţii ONU şi nu numai, care au explicat că urmele chimice rămîn şi o sută de ani. În întregul şir de declaraţii, SUA a proiectat imaginea unei ţări care nu dă doi bani pe ONU, iar organizaţia a primit o lovitură puternică, ceea ce i-a făcut pe mulţi să se întrebe care mai este relevanţa sa, de vreme ce chiar un membru al Consiliului de Securitate o cataloghează prin voci oficiale drept incompetentă. În plus, ce rost mai are ancheta ONU, de vreme ce are ca scop doar să stabilească dacă s-au folosit arme chimice în Siria, nu şi cine a făcut-o?! Deja, logica nu se mai aplică. Cum poţi decide să sancţionezi pe cineva pentru o acţiune ilegală, dacă ştii doar că s-a petrecut ceva ilegal, însă nu şi cine a făcut-o?! Argumentele celor care îndreaptă un deget acuzator spre regimul Assad sînt conjuncturale şi indirecte. Iniţial, Casa Albă a invocat faptul că doar regimul are capacitatea militară de a utiliza arme chimice pe scară largă, nu şi rebelii, deşi, în ultimul an, nu au lipsit informaţii din surse independente, potrivit cărora unele grupări rebele deţin gaz sarin. Apoi, a fost invocată o convorbire telefonică între militari sirieni, care ar confirma că atacul cu gaze toxice de luptă a pornit de la forţele regimului Assad. Însă nici această înregistrare nu a fost prezentată oficial, ca dovadă. E drept că probabilitatea ca elemente ale regimului Assad să fi ordonat atacul este mare, însă, într-o lume foarte preocupată de legitimitate, e nevoie de dovezi care să alunge orice îndoială.

În plus, dezbaterile par să se poarte luînd în calcul doar guvernele, toată lumea analizează poziţiile SUA şi ale Rusiei, cu mici menţiuni despre UE şi state din regiune, ca şi cum actorii efectiv implicaţi şi cei care vor suporta consecinţele unor decizii de orice fel în Siria nu ar conta. Nimeni nu pare să se preocupe de efectele la faţa locului. E drept că, declarativ, nu este vorba despre un nou război, ci doar de lovituri aeriene aşazis „chirurgicale", care au ca scop pedepsirea regimului Assad, nu şi modificarea balanţei de putere în războiul civil sirian, nu şi plasarea în favoarea uneia dintre părţile în conflict. Este o declaraţie bizară, de vreme ce e evident că orice lovitură împotriva capacităţilor militare ale regimului Assad va aduce avantaje rebelilor.

Nimeni nu pare să se preocupe de efectele la faţa locului.

Cine sînt rebelii sirieni?

Rebelii sirieni rămîn în continuare un mister, nu e foarte clar cine sînt ei. Avem, pe de o parte, Armata Siriană Liberă, care pare un actor frecventabil, dar care are componente – unii ar spune facţiuni – care, în cei doi ani de război civil, au la activ inclusiv atacuri împotriva civililor, acţiuni de intimidare şi de pedepsire a localnicilor din diverse zone, care îl susţin pe preşedintele Assad. Apoi, există diverse grupări afiliate mai mult sau mai puţin deschis la Al Qaeda, cu membri străini, nu sirieni, care, în paralel cu lupta împotriva forţelor lui Assad, duc o campanie intensă împotriva creştinilor şi kurzilor sirieni. Recent, jihadişti care s-au declarat ca făcînd parte din forţele de opoziţie au atacat localitatea Maaloula, de lîngă Damasc, un vechi oraş istoric, locuit de creştini. Un lider al jihadiştilor a confirmat atacul pentru un ziar libanez, spunînd: „Da, fraţii noştri mujahedini au început atacul asupra capitalei cruciaţilor." Din nou, dincolo de Irak, pot fi invocate comparaţii cu alte operaţiuni militare din istorie – Afganistan, unde americanii i-au înarmat pe talibani împotriva sovieticilor. Succesul antisovietic imediat s-a pierdut; a rămas, în schimb, o ţară terorizată de unul dintre cele mai crude regimuri din istorie şi, apoi, o intervenţie internaţională care nu pare să fi rezolvat mai nimic din problemele interne. În ce priveşte o eventuală intervenţie americană, opoziţia siriană e departe de a fi unită. De exemplu, Mohammad Yahya Ali, comandantul brigăzilor Ahfad al-Rasul – active pe frontul de nord şi vest, împotriva forţelor regimului Assad – a declarat că susţine lovituri aeriene, dar că e nevoie şi de stabilirea unei zone de interdicţie aeriană şi de mai multe arme pentru rebeli. În schimb, aripa politică a mişcării islamiste Ahrar al-Sham a anunţat că respinge orice intervenţie străină pentru că decizia aparţine poporului sirian, ba chair a avertizat că „orice forţe, fie ele americane sau iraniene, ar pune piciorul pe teritoriul sirian, vor fi tratate ca forţe de ocupaţie." Iar cine spera că o Sirie fără Assad ar fi mai prietenoasă cu Israelul poate să îşi ia gîndul de la asta, după cum a reieşit din declaraţia lui Abu Othman, comandantului brigăzii Al-Fajr din Ghouta, care, deşi e în favoarea unei intervenţii americane, cere ca „Occidentul să nu lovească capacităţile aeriene de apărare ale Siriei, pentru că vom avea nevoie de ele ca să ne apărăm de Israel." Alţi membri ai opoziţiei siriene nu cred că atacurile aeriene pot slăbi regimul Assad. Comandantul facţiunii Ahfad al-Ghouta, Abu Yasser Usayd, a precizat, pentru o publicaţie arabă, că regimul Assad a evacuat deja tot armanentul esenţial din diverse sedii care ar putea fi atacate, iar loviturile aeriene americane nu vor fi eficiente. Aproape toate grupările rebele susţin că nimeni din exterior nu a încercat să coordoneze cu ei loviturile aeriene şi că există riscul ca americanii să bombardeze laolaltă forţe ale regimului şi ale rebelilor.

Spectrul libian

De altfel, o altă discuţie care ar trebui să aibă proporţii mai consistente este despre ce efect pot avea loviturile aeriene. În Libia, ele au dus la căderea colonelului Gaddafi, însă cu victime şi din rîndul rebelilor şi fără să asigure o revenire la normal a situaţiei politice şi administrative. În prezent, Libia este un stat nefuncţional, în care puterea centrală nu controlează decît zone restrînse, iar în rest, teritoriul aparţine, de fapt, diverselor grupări, care, înarmate şi antrenate de forţele occidentale, după ce au scăpat de duşmanul comun, au pornit adevărate lupte pentru putere locală şi aplică legea după bunul plac. Acelaşi scenariu este foarte probabil şi în Siria, cu efecte şi mai grave în condiţiile animozităţii dintre diversele minorităţi şi majoritate, între diversele grupări cu sprijin din exterior şi cu posibile efecte catastrofale pentru securitate în regiune. Cei care îndeamnă la prudenţă în Siria argumentează că ţara are o compoziţie internă mult mai complicată decît cea din Irak. Pe de o parte, sînt minorităţi religioase, de la creştini la alawiţi, kurzi şi druzi, care nu au o istorie foarte paşnică alături de majoritatea sunnită. Pe de altă parte, grupările care se reclamă a fi de opoziţie sînt extrem de diverse, multe dintre ele nu sînt locale şi deja au loc ciocniri între ele, confruntări pentru teritoriu şi putere, în paralel cu luptele împotriva forţelor regimului. Orice plan pentru Siria ar trebui să ţină cont de minorităţi şi de prezenţa jihadiştilor străini şi a Frăţiei Musulmane siriene, care au anunţat deja că plănuiesc o viitoare Sirie cu regim islamic.

***Carmen Gavrilă** este jurnalist la Radio România Actualităţi. Cea mai recentă carte:* Revolta Orientului *(Polirom, 2013).*

Andrei MANOLESCU

Retezatul – după 20 de ani

Am fost de cîteva ori în Retezat, la intervale lungi de timp, de fiecare dată cu sentimentul pe care-l ai cînd te duci să descoperi o comoară. De data asta m-am pregătit, căutînd pe Internet să văd dacă s-a mai schimbat ceva în privinţa căilor de acces sau a condiţiilor de la cabana Pietrele. Am dedus că lucrurile au rămas oarecum la fel ca în urmă cu 20 de ani, cu menţiunea că, între timp, corpul principal al cabanei a ars şi că parcarea din poiana Cîrnic, la o oră şi jumătate de cabană, este acum plătită şi păzită.

Tîrgu Jiu

Am ales drumul de pe Valea Jiului chiar dacă ştiam că sînt lucrări. Oprindu-ne la Tîrgu Jiu, unde mai fusesem de multe ori, dar, de fiecare dată, în minunate vizite la prieteni, aveam să descoperim partea publică a oraşului, aşa cum o vede un turist în trecere, fără cunoştinţe particulare. Constatarăm că mai multe bancomate nu aveau bani, pur şi simplu. Apoi, ne blocarăm la un stop pentru pietoni, chiar în centru, aşteptînd minute în şir să se facă verde. În zona pietonală, căutarăm un loc în care să putem mînca, dar dădurăm ori de chioşcuri la care se vindeau hamburgeri şi şaorme de care nu-ţi venea să te atingi, ori de restaurante din acelea mari, goale şi întunecate, cu feţe de masă suprapuse, alb peste ciocolatiu, în care un chelner în alb-negru apărea de undeva din umbră să întrebe: „Serviţi o mîncărică la noi?“ După multe căutări, găsirăm şi o pizzerie cu un aspect mai apropiat de epoca în care trăim, în care două fete serveau în ritmul lor, de după-amiază de provincie. Ne spuseră că nu pot să facă limonadă, deşi era trecută în meniu. De ce? Fiindcă se defectă aparatul. Adică, lămîia nu se mai stoarce simplu, nici măcar pe bani, e musai un aparat care, din cînd în cînd, trebuie „servisat“. La masa de alături şedeau doi bărbaţi cu mîini noduroase şi multe beri în faţă, care aproape că strigau unul la celălalt. Pizza a fost însă bună şi, după masă, ne-am aventurat în holul Hotelului Gorjul, pe care oricît m-aş chinui să-l descriu, simt că nu voi reuşi. Un loc care dădea impresia că ar fi în renovare, dar nu era. La fel de greu de descris mi se pare şi felul în care era îmbrăcată o bună parte a locuitorilor, mai ales femeile. Şi toată lumea vorbea la mobil parcă numai despre bani şi afaceri. Mi-am adus aminte vorbele pe care cică le-a spus Brâncuşi: „V-am lăsat săraci şi proşti, v-am găsit şi mai săraci şi mai proşti.“ (Sper să mă ierte minunaţii mei prieteni din acest oraş.)

„Afene“

Am pornit mai departe, spre Petroşani, trecînd prin calvarul nenumăratelor stopuri instalate pe valea Jiului. Pe cît de frumoasă valea, pe atît de prost drumul. Spre ieşire am trecut pe lîngă mai mulţi vînzători, instalaţi cu nişte cartoane pe marginea drumului. Pe primul scria: „AFIINE“. Pe al doilea: „AFENE“. Abia al treilea descoperise calea cea bună: „AFINE“.

Seara am dormit la o pensiune din Sălaşu de Sus. În curte mai era parcat un BMW cu număr de Dolj, ceea ce nu ni s-a părut de bun augur. Şi temerile aveau să ni se confirme. Pînă în tăria nopţii, ascultarăm muzici lăutăreşti însoţite de darabana bătută în masă. Şi tinerii din Dolj aveau de gînd să urce a doua zi în Retezat. Gazdele au fost însă bune, nişte cucoane cît se poate de serioase. Ne-am mirat să găsim în acel sat de munte magazinul „La Doi Paşi“, asemănător celui pe care-l ştiam de la Bucureşti.

Acelaşi munte, dar parcă altul

A doua zi am plecat spre Cîrnic, unde ne-a întîmpinat omul cu taxa de parcare. Ne-a tras de limbă despre cît avem de gînd să stăm şi unde vrem să mergem. Cu de la sine putere, ne-a propus o mulţime de alte variante, dar, în cele din urmă, s-a dovedit un ghid foarte bine informat. Din poiana Cîrnic am urcat la cabana Pietrele, pe acelaşi drum lung şi bolovănos pe care-l ştiam. Ne uitam după vîrful Retezat, a cărui formă ne rămăsese întipărită în memorie de la ultima vizită. Am zărit un vîrf asemănător, dar parcă mai mic. Şi culmea Lolaia (faimoasă cu altă ocazie) părea mai pitică. Ce să se fi întîmplat? Probabil că, între timp, pe retină ni s-a suprapus imaginea Alpilor şi, prin comparaţie, semeţia Retezatului a mai pălit. Vasăzică, pînă şi munţii pot scădea în ochii noştri.

Ne-am cazat, ca şi altădată, într-una dintre căbănuţe. O încăpere cu paturi suprapuse, simplă şi curată. Sigur, aveam saci de dormit cu noi, altfel... n-ar fi fost prea simplu. Noroc că sacii de dormit sînt astăzi de mărimea unui termos şi atîrnă mai puţin de un kilogram. Ne-am amintit cum căram odată nişte adevărate plăpumi, başca un cort de vreo 8 kilograme, toporişcă, bidon cu apă, ceaun, aragaz de voiaj... Apropo de echipamente, astăzi, turiştii de la noi seamănă cu cei din Alpi. Vara duc în spate rucsacuri comode şi adecvate necesităţilor fiecăruia şi poartă haine speciale, cumpărate de obicei de la marile reţele de magazine de sport. Adică: pantaloni strîmţi şi uşori, care nu împiedică mişcările, geci uşoare contra ploii şi vîntului, colorate astfel încît să fie vizibile de la mare distanţă şi aşa-numitele beţe de trekking, telescopice, dintre care unele au, culmea, şi amortizor. Cine n-are băţ modern mai pune mîna şi pe cîte o cracă, dar nu mai vezi celebrele rucsacuri din pînză tare, kaki, şi nici bocancii grei din piele. O reîmprospătare cu suflu de import, din care se poate trage concluzia că sportul ăsta nu mai e deloc pe cale de dispariţie. Iar în Retezat, categoria numită de-a lungul timpului *pantofari*, *şoşonari* sau *paltonari* nu există.

Cabana Pietrele este astăzi ţinută de nişte doamne dintr-o bucată, în stare să impună reguli stricte nenumăraţilor turişti indisciplinaţi. Mîncarea e bună şi ieftină, dar toaletele sînt la fel ca acum 20 şi ca acum 30 de ani. Noroc că organismul omenesc are miraculoasa capacitate de a se reţine în asemenea condiţii.

Cabana cu fotbal şi Gică Petrescu

În prima zi am ajuns, chiar fără antrenamente prealabile, pînă la lacul Galeşu. În drum ne-am abătut şi pe la romanticul Tău dintre Brazi. Parcă de la ultima vizită, printre brazii din jurul lacului au mai crescut şi înepeni. Întotdeauna, pe malul acelui lac aproape ireal, mi-am imaginat o la fel de ireală cabană, în care să-ţi suspenzi o parte nedefinită din viaţă, în faţa unui televizor la care să se transmită numai meciuri de fotbal. Evident, e un loc protejat din Parcul Naţional, în care pînă şi instalarea unui cort e interzisă. De ce cabană şi televizor cu fotbal tocmai acolo? Nu ştiu.

În jurul lacului era plin de musculiţe care bîzîiau ca ţînţarii şi ţi se lipeau pe faţă. Nu puteam crede ca la altitudinea aia să fie chiar ţînţari. Ne-am alimentat cu dropsuri pentru efortul de a urca mai departe (bomboanele din cutia rotundă de metal, aproape identice cu cele de care, în anii '80, tata făcea rost tocmai din Franţa şi le păstram cu lunile, în mod special pentru zilele de vară cînd mergeam pe munte). Tot urcînd, la loc din ce în ce mai deschis, am început să recîştigăm perspectiva obişnuită a vîrfurilor şi a crestelor. Ne-am reobişnuit cu proporţiile Retezatului. Am regăsit şi „momîile“, adică marcajele ciobăneşti, făcute din pietre puse piramidal, unele peste altele, care te călăuzesc fără greş pe cele mai întortocheate poteci. Am constatat că, deşi ne îndepărtasem de lac, musculiţele se ţineau de noi, erau peste tot, de parcă am fi mers printr-o junglă umedă. De fapt, ne-am confruntat cu ele timp de două zile, pe toate drumurile prin pădure, indiferent de altitudine. O fi fost un an mai special, în care parcă şi viespiile săl-

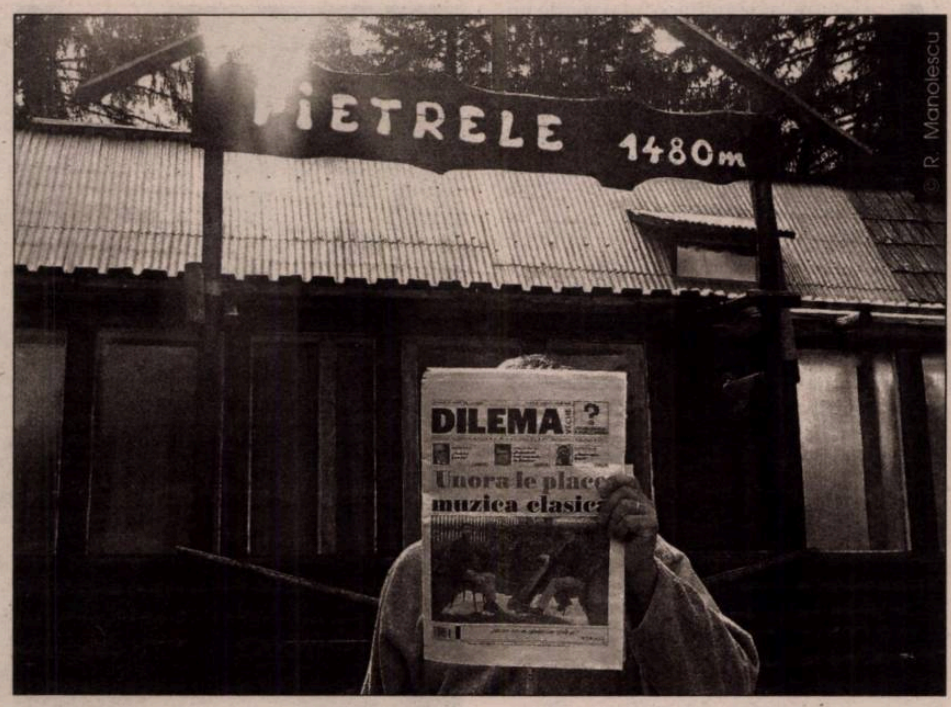

Astăzi, turiştii de la noi seamănă cu cei din Alpi.

PUBLICITATE

batice s-au înmulţit. Fiindcă n-a fost nici o masă în aer liber fără să dăm din mîini ca să le îndepărtăm. Anul insectelor.

În timp ce urcam, dintr-odată am început să-l auzim pe Gică Petrescu: „Hai, hai, hai să bem un păhărel / De vin vechi sau chiar de tulburel.“ Venea de undeva din adîncurile pădurii de brad. Ne-a trecut prin minte că duhul cîntăreţului şi-o fi făcut sălaş pe acolo. La un moment dat, undeva în susul potecii am zărit un individ cu părul alb. Îmbrăcat cu o cămaşă groasă, de bumbac în carouri, ducea sprinten sub braţ un PET de bere la 2 litri. „Hei! lai lai lai... / Şpriţu-i bun, v-o spun pe onoarea mea / Sănătate să-mi uraţi acum, de ziua mea.“ Muzica venea dintr-acolo. Trecînd pe lîngă el, ne-am zis „Bună ziua!“ şi atunci am observat că, lîngă sticla de bere, în palmă ţinea un mic cub, cu latura de vreo 7 centimetri, şi o antenă. Era un *minispeaker* portabil, din care vocea cîntăreţului răzbătea cu o claritate incredibilă: „Astăzi este ziua mea şi eu vă mulţumesc / Tare aş vrea să o petrec aşa cum o doresc.“ Trăim într-o eră postmodernă tehnologizată.

Odinioară, acolo zărisem norul acela greu, de poluare.

Pe fundalul stîncăriilor sfărîmate de sub vîrful Păpuşa ne-a apărut deodată, în plină splendoare, lacul Galeşu. Am mîncat nişte sandviciuri şi am avut grijă să strîngem toate resturile. O altă noutate e curăţenia din întregul Parc Naţional Retezat. Nu vezi un ambalaj, un PET, o cutie de conserve sau măcar o pungă printr-un fund de vale. Nu ştiu cum s-a ajuns la asta.

Întorşi la cabană, borşul zilei, de pui şi plin de legume, ne-a fost de mare ajutor. La ora 8 s-a dat drumul la curentul electric (funcţionează doar două ore pe zi) şi a pornit şi televizorul din sala de mese, cu transmisia, ei bine... a unui meci de fotbal. În sală erau o mulţime de turişti străini. În vreme ce noi ne confruntam cu nişte hărţi vechi, făcute prin anii '80 (altele n-am mai găsit), cu izolinii de altitudine, total depăşite în era sateliţilor, nemţii de la masa alăturată aveau o tabletă mare, cu harta care, cu două degete, se putea mări pînă la cele mai mici detalii. Mi-am adus aminte că am învăţat cum românii au fost, la un moment dat, luaţi prin surprindere pe Valea Jiului, în Primul Război Mondial, pentru că soldaţii germani, dotaţi cu hărţi mai bune, au traversat munţii pe drumuri numai de ei ştiute, căzînd în coasta trupelor noastre. Unele lucruri par că nu se schimbă niciodată. Ajunşi în cameră clănţănind de frig şi oboseală, am testat puterea calorică a noilor saci de dormit franţuzeşti. Spre dimineaţă a trebuit să deschidem uşa cabanei, lăsînd să intre răcoarea, mirosul de brad şi zgomotul de pîrîu.

„Evacuaţi-vă deşeurile!“

Nedespărţiţi încă de gustul gemului de afine de la micul dejun primit la cabană, neam început urcuşul către Genţiana şi Custura Bucurii. Din cînd în cînd, zăream printre brazi vîrful Pietrele, sclipind în soare, înalt şi înconjurat de pante cumplit de abrupte. Numai gîndul că pînă la miezul zilei trebuia să ajungem la înălţimi chiar mai mari ne descuraja. În definitiv, de ce tot efortul ăsta? N-am putea rămîne la refugiul Genţiana, la soare? Gîndurile acestea îl însoţesc aproape întotdeauna pe cel care urcă. Te lupţi cu panta, dar şi cu ispita de a renunţa. Vara, la pas, distanţele pe munte par enorme. Faţă de alunecarea pe schiuri, mersul pare un adevărat handicap. Şi totuşi, pas cu pas, ajungi, în cele din urmă, oriunde. La apus, după o zi întreagă de mers ticăit, nu-ţi vine să crezi ce ai lăsat în urmă. Un munte în zări albastre dus – vorba poetului.

La Genţiana, doi oameni în vîrstă se îngrijesc de cabana administrată privat. De cinci ani au reuşit să instaleze nişte panouri solare care dau electricitate. Sînt mîndri. Pe faţada cabanei te întîmpină un afiş mare: „Vă rugăm evacuaţi-vă deşeurile din Retezat.“ Şi, dacă te văd cu ceva resturi în mînă, te întreabă imediat ce vrei să faci cu ele.

Vacile din Retezat mi s-au părut la fel de grase, de curate şi de sănătoase ca acum 20 de ani.

Mai departe, pe marginea tăului Pietrele, am găsit o mare turmă de vaci bălţate care păşteau, sub privirile şi aparatele de fotografiat ale mai multor grupuri de turişti străini, care făceau acolo cîte o scurtă pauză. Era chiar mai tare decît în reclamele cu vaca Milka. Vacile din Retezat mi s-au părut la fel de grase, de curate şi de sănătoase ca acum 20 de ani. Ceva mai jos ne intersectasem cu nişte ţigani care mînau la vale o mică herghelie de cai puternici, de tracţiune. Oamenii purtau pălării de cowboy, lucru ce ne dusese cu gîndul la o altă reclamă celebră, cea cu Marlboro Country.

Am urcat alături de o pereche de nemţi, el avînd un tricou roşu pe care scria Bayern München. Bună echipă. El, însă, obosea uşor, precum Barcelona de anul trecut. Din custură, lacul Bucura ne-a apărut ca un plămîn albastru, cu suprafaţa uşor încreţită de vînt. De jur împrejur, celebra panoramă. Înspre Ţara Haţegului, cerul era cristalin. Odinioară, acolo zărisem norul acela greu, de poluare, al combinatului de la Călan. Astăzi, combinatul e definitiv dispărut. La celelalte lacuri cu nume de fete – Lia, Ana şi Viorica – nu mai aveam timp să ajungem. Ne-am amintit şi de tăul Porţii, cel roşu, şi de tăul Agăţat, la fel ca şi de platoul înalt unde, în anii '80, nişte turişti polonezi îi pregătiseră (poate fără intenţie) o surpriză lui Ceauşescu. Construiseră acolo, din pietre (faimoasele lespezi ale Retezatului), o enormă inscripţie: Solidarnosc. Aşa de mare era că nu se putea vedea decît de pe creste; cînd te apropiai, nu mai puteai distinge cuvîntul în întregimea lui. Şi cum primul vînător al ţării tocmai îşi anunţase o vizită în regiune, erau destule şanse să treacă pe deasupra ei cu elicopterul şi s-o vadă.

Drumul de întoarcere la Cîrnic ne-a rupt picioarele şi ne-a secat ultimele resurse de energie, mai ales că, de bucuria curăţeniei găsite pe munte, am cărat cu noi în spate şi toate resturile. Le-am dus înapoi la Bucureşti. Oricum, din acele înălţimi rarefiate, nu-ţi poţi aminti Bucureştiul altfel decît ca un mare coş de gunoi.

PUBLICITATE

NU AM CREZUT CĂ MAI EXISTĂ O CUTIE NEAGRĂ CU COCOŞEL ROŞU CARE DECUPLEAZĂ LUMEA DE LA AMOR

■ Nu am crezut că mai există eroi adevăraţi în zilele noastre: dar am dat de un tînăr din Mangalia care a salvat un alt tînăr din valuri, neezitînd să înoate după el şi după încă cineva pînă dincolo de geamandură. Mi se pare extraordinar, înălţător şi, în acelaşi timp, o palmă dată teoriilor conform cărora, la noi, nimeni nu face niciodată nimic. (**I. P.**)

■ John Carpenter, celebru regizor şi scenarist american, şi-a imaginat în 1996, în filmul *Escape from L.A.*, cum va arăta lumea în 2013. Thriller-ul său SF prezintă anul 2013 destul de apocaliptic. Hologramele şi cyborgii îşi găsesc locul printre oameni pe o planetă care-şi revine cu greu după cel mai mare cutremur din istoria omenirii. Seismul a separat Los Angeles-ul de restul SUA. Apare şi o cutie neagră cu un buton care decuplează lumea de la orice fel de tehnologie. E adevărat că 2013 e mai puţin apocaliptic decît

Cu ochii-n 3,14

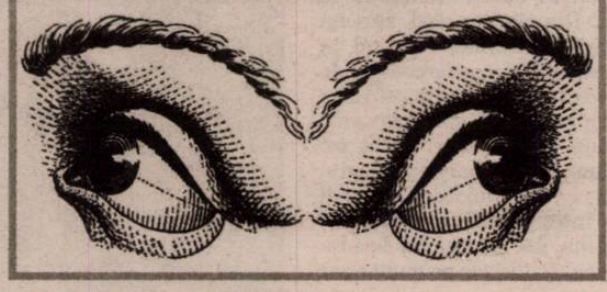

îşi imaginase Carpenter în urmă cu 17 ani, dar butonul ăla se cam potriveşte. (**A. M. S.**)

■ Studiind meniul unui restaurant cu specific neaoş (Hanul Berarilor), am identificat diminutivele culinare cele mai frecvente, şi anume: *mămăliguţă, chifteluţe, pulpiţe, ficăţei, purceluş, cocoşel, văcuţă, sărmăluţe*. E adevărat că nu figura *ciorbiţă* şi că *purceluşul* şi *cocoşelul* nu fac parte din gama obişnuită. De asemenea, nu am întîlnit diminutive la salate şi deserturi. (**I. P.**)

■ „Eu nu mă risc!“, i-a aruncat El, tranşant, în timp ce Ea se angajase deja pe roşu, riscînd totul pe o singură carte. De la trecerea de pietoni la trebonal n-a mai rămas decît un stop. Verde! (**R. M.**)

■ La coborîre, pe Transalpina, spre Novaci, pe unul dintre parapetele recent construite în jurul celebrului drum au apărut veşnicele declaraţii de amor, „Gigi loves Mimi“, „Nelu inimă Marilena“, „România e Basarabia“. În mijlocul lor, una pe care n-am mai văzut-o, de emoţie crîncenă, datorată, cu siguranţă, peisajului: „Aici am stat şi am plîns ca un pisic“. Sper că am văzut bine, din goana maşinii... (**S. S.**)

DACĂ OAMENII DE ŞTIINŢĂ CRED CĂ UN ADEVĂRAT PATRIOT PUNE ÎNTREBĂRI, ATUNCI MĂCAR SÎNTEM DATORI SĂ NI SE FÎLFÎIE

■ Dentistul canadian Daniel Zuk, mare fan Beatles, a cumpărat la licitaţie, cu 20 de mii de lire sterline, unul din dinţii lui John Lennon. Menajera acestuia l-a găsit prin anii '60, pe cînd făcea curăţenie în casa starului, şi l-a pus la păstrare. Acum dentistul a declarat: „Dacă oamenii de ştiinţă cred că pot clona mamuţi, atunci John Lennon poate fi următorul.“ Îl poţi contrazice?! (**M. C.**)

■ „România n-are nevoie de o Roşie Montană, România are nevoie de 30 de Roşii Montane“, a declarat Dragoş Tănase, director RMGC, într-o emisiune de la *Adevărul* Live. Iată un adevărat patriot. (**L. V.**)

■ Potrivit unei ştiri de săptămîna trecută, cei şase cîini care au omorît copilul de patru ani din Parcul Tei au fost capturaţi de hingheri şi vor fi supuşi unor analize şi cercetări, timp de 14 zile. În legătură cu asta se nasc cîteva întrebări. Ce poate să reiasă din analize? Că sînt turbaţi sau nu? Şi ce dacă? Cercetările să însemne că procurorii le vor pune întrebări? În cele din urmă, vor fi judecaţi precum Boschito, maidanezul care a ucis un cetăţean japonez lîngă sediul Guvernului? Şi dacă da, avocatul lor va fi om? (**A. M.**)

■ Culeasă de pe Facebook-ul unei amice, auzită la un nene cabanier din Novaci, Mehedinţi: „Toţi divorţăm odată şi-odată, dar măcar sîntem datori să încercăm.“ (**P. M.**)

■ O reclamă pe autostradă: „Nouă chiar ni se fîlfîie!“ V-aţi prins la ce era? La o fabrică de steaguri. Logic. (**A. P.**)

FIIND VORBA DE ADOPTAREA UNEI LEGI PRIVIND UN DEFICIT, CAUZA SE SCHIMBĂ

■ Într-o zi n-ai de lucru şi arunci o privire peste ofertele de serviciu dintr-un ziar, ca să vezi ce meserii mai au căutare. Şi găseşti: *pregătitori auto / gestionar cu experienţă pentru gestiune materiale şi piese ascensoare / tălpuitor manual / fată pentru operaţia de subţiat feţe / stivuitorişti / finisatoare / legătoreasă cu experienţă pentru carte legată, scoarţe / femeie subţiat şi însemnat / grataragiu / vopsitori pentru vopsitorie lichidă / personal pentru ştaifat şi pentru banda de tras*. Acestea fiind cerinţele, îţi spui (a cîta oară?) că nu eşti bun de nimic. (**D. S.**)

■ Vineri, 30 august, un pescar a scos din Sena un peşte *pacu*, văr cu piranha. *Pacu* trăieşte de obicei în apele sud-americane şi este crescut pentru consum în America de Nord. Prefectura din Paris explică: „De cele mai multe ori e vorba de animale de companie care au crescut şi pe care proprietarii inconştienţi şi depăşiţi de situaţie le abandonează în Sena cînd nu mai ştiu cum să le stăpînească.“ În 2012, brigada fluvială a Poliţiei a pescuit din Sena un piton regal fără cap, lung de trei metri. Cred că vine sfîrşitul. (**L. V.**)

■ Conform Human Rights Watch, numărul femeilor şi fetelor închise pentru crime împotriva moralităţii din Afganistan era de 400 în octombrie 2011, iar acum a ajuns la 600. După doisprezece ani de la înfrîngerea talibanilor şi alţi patru de la adoptarea unei legi privind violenţa împotriva femeilor, 95% din fete şi 50% din femeile închise în închisorile din ţară au comis „crima“ de evadare neautorizată (dezertare de la soţ sau din familia de origine) sau sînt vinovate de *zina*, adică au avut relaţii sexuale extraconjugale. Aşadar, faptul că noi acum vorbim şi ne inflamăm pe Facebook (şi nu numai) din cauza cîinilor vagabonzi şi a „crimelor“ produse de ei demonstrează că trăim într-o ţară „normală“. (**A. P.**)

■ Aflu, dintr-o analiză economică serioasă, că cel mai mare lanţ de şaormerii din ţară, Dristor Kebab, a înregistrat anul trecut pierderi de 190.000 de euro. Asta înseamnă, spune *Ziarul financiar*, un deficit lunar de 16.000 de euro. Adică, şi mai exact, 600 de euro pe zi. Echivalentul a 150 de şaorme. Să vă fie de bine! (**M. M.**)

■ În timp ce în Louisville s-a deschis primul restaurant KFC Eleven în care puiul prăjit la găleată nu mai figurează într-un meniu ce abundă în salate, în Pittsburgh s-a deschis un restaurant numit Conflict Kitchen care serveşte numai mîncare tradiţională din ţările cu care SUA se află în conflict: Iran, Afganistan, Venezuela, Cuba şi, în curînd, Palestina şi Coreea de Nord unde, din cauza sărăciei, se pare că orezul a fost înlocuit cu fiertura din scoarţă de copaci. Să le fie de bine! (**M. C.**)

■ La chioşcul cu de toate din staţia de metrou de la Crîngaşi, cel care mai demult avea „chiloţi normali“, zilele astea se poate citi un anunţ categoric: „Lenjeria intimă nu se schimbă.“ (**S. G.**)

PUBLICITATE

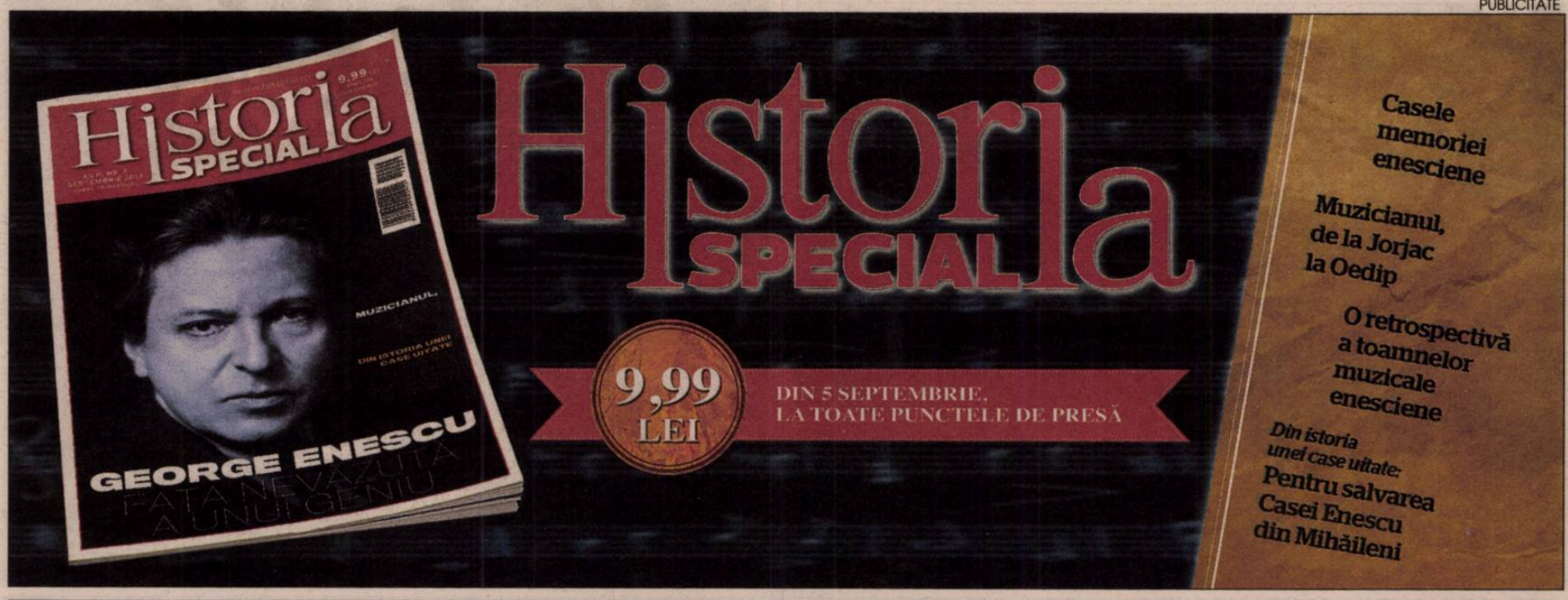

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 501 ■ 19-25 septembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

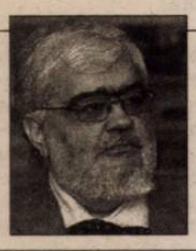

ANDREI PLEŞU

„Oraşul nostru. Inventar (II)“

pagina 3

RODICA ZAFIU

„Bulibaşă“

pagina 9

Interviu cu

MONICA MACOVEI

pagina 23

Roşia Montană

şi noi

© Lucian Muntean

„Statul este servitorul nostru, iar noi nu trebuie să fim sclavii lui.“

ALBERT EINSTEIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

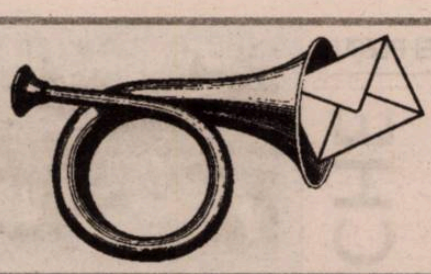

turneu de inbox

Şmecheri şi fraieri

Stăteam la o terasă la un ceai cînd, fără să vreau, am prins cîteva frînturi dintr-o discuţie de la o masă vecină. Un tip se lăuda faţă de alte două persoane pe tema în cîte feluri ştie el să cîştige bani din proiecte europene. Era foarte fălos că primarul semnează tot ce îi pune în faţă, asta pentru că are încredere în el. Explica amicilor săi cum i-a ameţit cu succes pe cei de la comisia de control, ca să ascundă nişte nereguli în documente. Ce mai, omul părea un adevărat expert în deturnarea de fonduri publice, cu riscuri minime – o splendoare. Detaliile poveştii sînt mai puţin importante. Ceea ce contează este mîndria cu care acest personaj îşi etala în gura mare competenţele şi cunoştinţele despre şmecherii bănoase pe banii contribuabililor.

Toată tărăşenia asta m-a făcut să conştientizez că există, de fapt, o clasă de indivizi care văd în abilitatea de a deturna bani una dintre cele mai înalte şi de invidiat calităţi. Atitudinea acestui tip indică un fapt şocant: există realmente o clasă a „şmecherilor“, formată din indivizi care se cred superiori „fraierilor“ care plătesc taxe şi muncesc din greu pentru fiecare bănuţ. Pe scurt, şmecherii trăiesc exploatînd fraierii şi, în plus, sînt foarte mîndri de asta. Primii cîştigă bani pe care nu îi merită, fără să facă mare lucru, iar cei din urmă primesc mai puţini bani decît merită munca lor. Majoritatea pierde, în timp ce o minoritate cîştigă pe nedrept, în detrimentul bunăstării generale.

Corupţia generalizată, sistemică este un lucru deja binecunoscut în România. Nu mai miră pe nimeni. Şi exact asta este problema cea mai mare: că a devenit normă socială. E normal să dai bani la doctori, sînt profesori care cer mită la examene, fără vreo remuşcare, pentru un serviciu spiritual la biserică plăteşti, pentru a face un proiect util societăţii trebuie să dai mită paraziţilor de care depinde aprobarea proiectului tău, licitaţiile publice sînt „aranjate“ ş.a.m.d. E ca şi cum ar exista o taxă neoficială pe onestitate: cei corecţi trebuie să plătească (timp, bani, nervi, sănătate etc.), deoarece corectitudinea este considerată un lux în lumea condusă de şmecheri. Aproape că nici nu ne mai revoltăm... ne-am face doar sînge rău. Unii scapă din această dilemă plecînd, pur şi simplu, din ţară. Însă asta nu rezolvă problema.

Din fericire, cu toate mecanismele lor autosustenabile, nici măcar sistemele corupte nu sînt perfecte. Un exemplu viu este cel la care tocmai asistăm: politicienii/statul faţă cu problema Roşia Montană. Fără o combinaţie letală de incompetenţă, indolenţă şi corupţie, acest proiect nici măcar nu ar fi existat. De data asta, însă, prea a fost cusută cu aţă albă şmecheria. Dacă nu ar fi fost atît de grosolană manipularea şi atît de dezavantajos acest proiect pentru România, oamenii nu s-ar fi trezit. S-a dovedit că există, totuşi, o limită a suportabilităţii. Asta a fost greşeala şmecherilor – lăcomia i-a dus dincolo de limita suportabilităţii „fraierilor“. Aşa că „fraierii“ s-au revoltat.

Sper din tot sufletul ca această mişcare socială să meargă mai departe şi să sape adînc în subsolurile acestei afaceri obscure, pentru a demasca toate dedesubturile ei. Ca să putem progresa, tumorile sociale trebuie identificate şi eliminate. Deja există cîteva beneficii esenţiale: politicienii au dat un examen din care s-a văzut cîte parale face fiecare, iar presa de asemenea. Acum încearcă să dreagă busuiocul, dar nu îi mai crede nimeni. Ce rămîne de făcut? Ar fi foarte bine dacă această mişcare ar reprezenta un început al unei lupte împotriva dictaturii şmecherilor. Au arătat ce pot, am văzut că lumea lor duce la dezastru, acum e cazul să facă un pas înapoi şi să ne lase în pace. Fie ca Roşia Montană să devină un simbol de luptă împotriva cancerului social numit „corupţie“. Lupta e abia la început.

Marcel Cremene
Cluj-Napoca, 10 septembrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

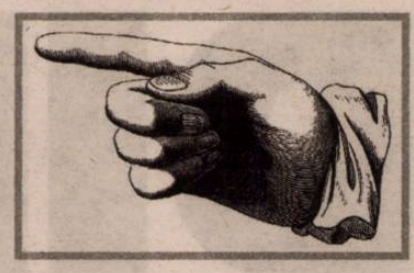

■ În perioada 25-29 septembrie are loc Bucharest Science Festival, un eveniment care îşi propune să dezvăluie publicului larg cunoaşterea ştiinţifică, prin programe interactive, dezbateri, experimente şi demonstraţii. Programul complet al întîlnirilor se găseşte la www.bucharestsciencefestival.ro. (Matei Martin)

■ Prima ediţie a Festivalului de Muzică Electronică „Trance Omnia Tribute Festival“ va avea loc în perioada 18-22 septembrie 2013, la Braşov. Vor fi acolo două dintre cele mai mari scene folosite vreodată în România, cele mai mari ecrane LED montate pînă acum în ţara noastră, singurul SkyLine Canon cu patru capete mobile (vizibil pînă la 12 km), cea mai performantă linie de sunet *outdoor,* spectacole de pirotehnie, lasere şi *visuals,* acrobaţii aeriene şi paraşutism, acrobaţi şi dansatori. Precum şi 30 dintre cei mai titraţi DJ şi artişti din zona muzicii electronice internaţionale. (Adina Popescu)

■ Dacă vi se mai face dor de momentul acela magic din copilărie cînd ascultaţi poveşti la pick-up, încercaţi audiobook-urile. De curînd a apărut la Humanitas Multimedia *Sub pragul de sus* al dramaturgului Glen Berger. Textul are suspans, umor şi emoţie. Iar întîlnirea dintre vocea lui Răzvan Vasilescu şi traducerea Antoanetei Ralian e o bucurie. (Ana Maria Sandu)

■ Sîmbătă, 5 octombrie, de la 9 dimineaţa, va avea loc conferinţa internaţională „The Power of Storytelling“, organizată de neobosita redacţie de la *Decât o revistă*. Dacă vă place să citiţi presă de limba engleză *(The New Yorker, Esquire, The Atlantic* etc.) şi credeţi că poveştile scrise/filmate/cîntate bine pot schimba mersul lucrurilor din jurul nostru, atunci e musai să veniţi. Vor vorbi, într-o singură zi, cîţiva jurnalişti multipremiaţi (Chris Jones, Cynthia Gorney, Tom Junod, Jacqui Banaszynski), o regizoare (Mona Nicoară) şi un cîntăreţ (Jens Lekman). Un fel de *crème de la crème* al poveştilor bine spuse, de la care nu aveţi voie să lipsiţi. Mai multe la www.decatorevista.ro/storytelling/2013. (Luiza Vasiliu)

■ Joi, 19 septembrie, de la ora 19, la Teatrul Act, spectacolul *Absolut,* după povestea lui Ion Creangă – „Ivan Turbincă“, one man show-ul lui Marcel Iureş, în regia lui Alexandru Dabija. (Stela Giurgeanu)

■ Expoziţia de pictură a lui Jan Albu, *Geneză şi Apocalipsă,* care a avut vernisajul pe 14 septembrie, la Carol 53. Picturile acestuia, cu tematică mitologică, dovedesc forţă şi capacitatea de a crea o lume fantastică, apocaliptică, interesantă. (Iaromira Popovici)

■ Pentru cei care citiţi în spaniolă, romanul *La vendedora del tiempo (Vînzătoarea de timp)* al poetei Ioana Gruia (Ediciones Espuela de Plata), cu prefaţa lui Luis Garcaa Montero şi recomandarea entuziastă a lui Fernando Iwasaki, pentru care tînăra scriitoare, deja multipremiată în peninsulă, vine, cu acest prim roman, nu doar de dincolo de fosta Cortină de Fier, ci şi „de dincolo de acea frontieră despre care au scris Conrad, Beckett, Nabokov şi alţi scriitori extrateritoriali care şi-au ales limbile literare.“ (Simona Sora)

■ Cu ocazia Zilelor Bucureştiului, în perioada 16-21 septembrie, are loc ediţia a doua a proiectului de responsabilitate socială „Muzică clasică la metrou“, organizat de Asociaţia „Arta nu muşcă“, împreună cu Metrorex. În staţiile de metrou Piaţa Unirii 1 şi 2, Universitate, Piaţa Victoriei 1 şi 2 şi Gara de Nord, între orele 17,30-19, tineri muzicieni vor susţine o serie de concerte de muzică clasică, acompaniate de grafică, desen, pictură, balet clasic, dans contemporan sau tango. De asemenea, în perioada 4-30 septembrie, în cele şase staţii de metrou se va difuza muzică clasică şi pe plasme: o oră dimineaţa (07,30-08,30) şi o oră după-amiaza (16-17). (Patricia Mihail)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Scrisori către copiii noştri**
- **Activism**

album dilematic Şerban Georgescu

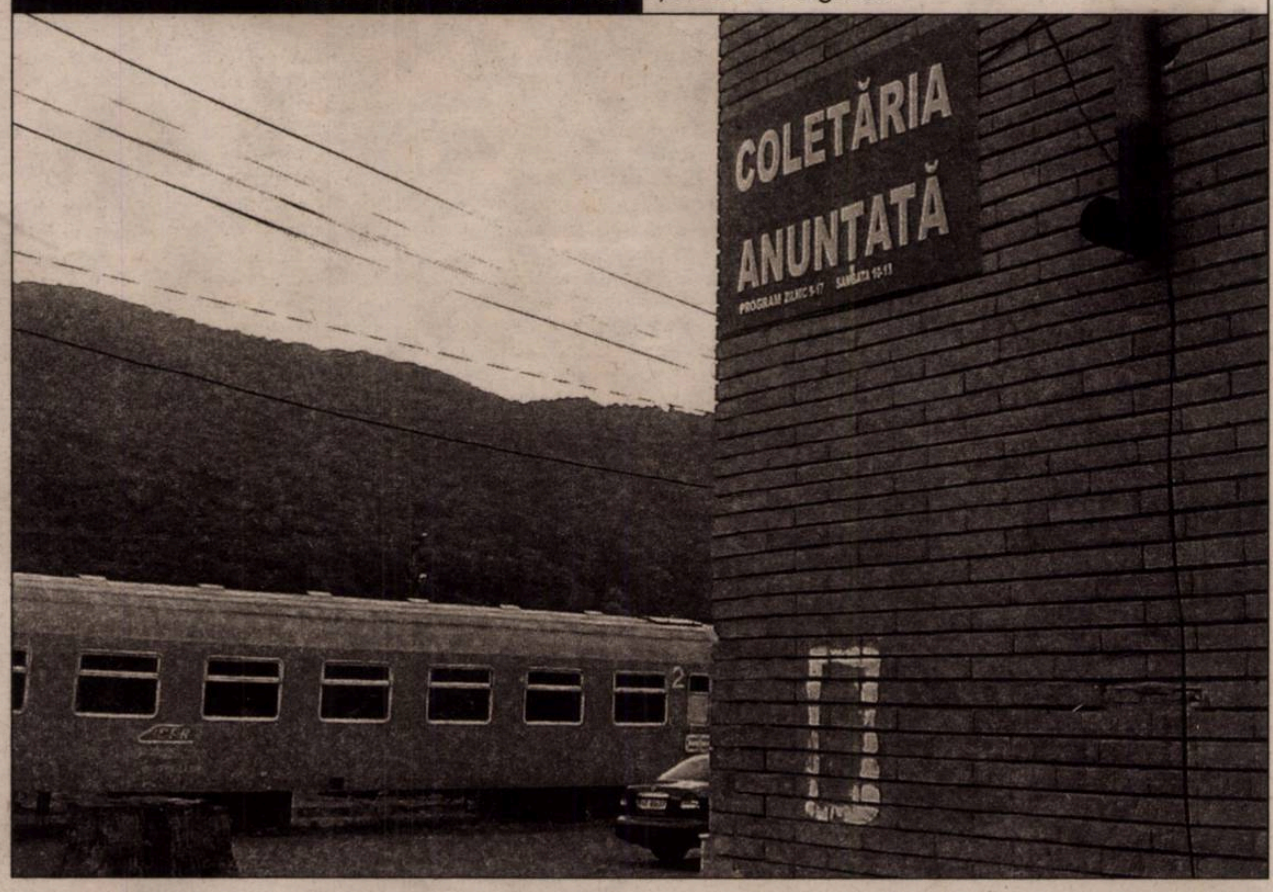

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 10.000 + 6.800
Tipărit la Tipomedia

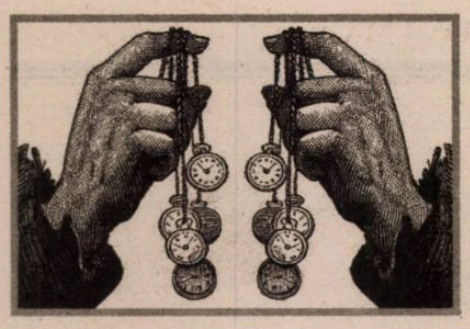

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Orașul nostru. Inventar (II)

Se dedică, din nou, amicului Dan Stanciu

Constructorii uriașei pagode onomastice a Capitalei noastre au reușit, printr-un misterios consens între generații, să ofere bucureștenilor o adevărată enciclopedie a cunoașterii. Săptămîna trecută, am semnalat urmele lăsate de „modernitatea“ socialistă în memoria orașului: progresele chimiei, universul muncii și al tehnologiei, armata, școala, familia. Astăzi, unghiul inventivității edilitare se lărgește spectaculos: intrăm în domeniul științelor naturii, al eticii și al metafizicii.

Mai întîi, lumea plantelor și a animalelor. Colecția de nume e de o zglobie diversitate. Dintre plante, se disting, inevitabil, fragilitățile grațioase. Avem: *Violetelor, Zambilelor, Zorelelor, Pufuleți, Tufănelelor, Părăluțelor*. Ceva mai ofensivă ar fi strada *Săbiuței*. Strada *Puiandrului* nu e lipsită de un misterios echivoc. E vorba de „copăcel“ sau de „puiet“? Indecisă între ornamentație populară și simbol epistemologic stă, singuratică, strada *Păpădiei*. Edilii metropolitani știu, totuși, să evite abuzul liric. Admit dimensiunea comestibilă a vegetalului *(Ovăzului, Socului, Vișinilor, Zmeurei)*, cea exotică *(Palmierului, Smochinului, Lămîiului, Migdalului)*, cea utilitară *(Stufului)* sau cea derizorie *(Scaieților, Tufișului, Tufelor)*.

Să trecem la animale. O primă observație, foarte actuală în contextul dezbaterilor de azi, ar fi că în Capitala noastră cu străzi pline de cîini, nu există nici o stradă care să se numească „strada Cîinilor“, sau a „Cîinelui“. Există, în schimb, strada *Tigrului*, strada *Rinocerului* și strada *Panterei*, animale absente, în genere, din peisajul și imaginarul autohton... Dintre animalele „clasice“ ale lumii românești lipsesc pisica, cerbul, căprioara, berbecul, zimbrul. Întîlnim doar strada *Mistrețului*, a *Ursului*, a *Vulpii* și, bineînțeles, a *Oițelor*. Prezent, uneori în forme neașteptate, este păsăretul: *Pitpalacului, Pitulicii, Potîrnichii, Prepeliței, Porumbelului, Rîndunelelor (dar și Rîndunicii), Turturelelor, Vulturului*. Nu pescărușii, nu găini, nu curcani, nu bibilici, nu rațe și gîște! Tot așa cînd e vorba de pești. Avem gros-planul *Solzilor*, avem strada *Obleților* (!), a *Mrenei*, a *Nisetrului*, a *Plăticii* și a *Știucii*. Cum să explici absența comunului crap, a bibanului, a somnului etc.? Și, în fond, de ce nisetru da și păstrăv sau morun – nu?

Existenței, Spațiului, Timpului, Vidului...

Spectacolul naturii nu cuprinde, însă, doar flora și fauna. Administratorii noștri au organ și pentru „fenomene“, pentru cosmic, pentru stihial. Iată străzile responsabile cu acest departament: *Aluviunii, Atmosferei, Foșnetului, Frigului, Ghețarilor, Iernii, Omătului, Promoroaca, Viforului, Vuietului, Torentului, Ropotului, Viltoarei, Vîrtejului, Valului*. Avem *Nopții* și *Serii*, dar nu „dimineții“ și „amiezei“. Predomină, cum se vede, spectrul răcoros, dacă nu chiar catastrofal, al climatului. Brusc, întîlnești și geografiile îndepărtate (strada *Niagara)*, sau descriptivismul sec al *Emisferei*. Să nu uităm poezia *Zefirului* și romantismul astronomic: *Stelelor* și *Steluței*.

Dar destul cu universul concret, cu „materia“ lumii! Există și concepte! Există valori, virtuți, căderi pe gînduri. Să le inventariem. Veți fi uimiți de inteligența diafană a edililor, de setea lor speculativă, de nesațul lor filozofic. Iată, de pildă, marele ogor al eticului, cu străzile sale: *Abnegației, Binelui, Chibzuinței, Cugetării, Dărniciei, Demnității, Fericirii, Inocenței, Îndrumării, Ispravei, Mîndriei, Modestiei, Năzuinței, Prevederii, Prieteniei, Prudenței, Solidarității, Străduinței, Speranței, Vigilenței, Virtuții, Voinței, Vrednicie, Chezășiei*. Încurajatoare spiritual, dar și pragmatic, sînt și străzile: *Culturii, Lecturii* (și *Lectorului), Afirmării, Competiției, Disciplinei, Prinosului, Prosperității, Recreerii, Reveriei, Odihnei, Veseliei, Zîmbetului, Somnului*. Sau starnia Alee a *Uzului!*

În sfîrșit, cerul suprem: cerul metafizic. Cei care locuiesc pe străzile de mai jos ar trebui să fie adevărați mandarini ai minții. Nu e puțin lucru să fii „acasă“ pe una din următoarele străzi: *Existenței, Spațiului, Timpului, Vidului, Meditației, Liniștei, Tăcerii, Fragmentului, Științei, Rezonanței, Sapienței, Șaradei, Simetriei, Metaforei, Zborului, Freamătului*.

Firește, inventarul nostru nu poate fi complet. Se fac, zi de zi, experimente noi. Aud că Apa Nova încearcă să înveselească obosita noastră urbe cu nume – deja acceptate – de tipul *„Strada unde am alergat după Ana“*, sau *„Strada unde am pupat-o pe Mimi“*. În ce mă privește, am toate motivele să fiu mulțumit: am descoperit că există și strada *Pleșului*. Se varsă în Calea Giulești, după care se continuă cu strada Perfecționării. E între Dudului și Lacul Ursului. Stau bine. Platon, ditamai fiara filozofică, n-are, în București, decît o intrare: *Intrarea Platon*. Mai norocos e Aristotel, care are stradă (ca și Alexander von Humboldt). La fel Boccaccio, sau egiptianul Osiris. De Eftimiu Mache, Orgu Tănase și Chiriac Bidoianu nu mai vorbim...

PUBLICITATE

adevărul
PREZINTĂ FESTIVALUL

Ziarul festivalului George Enescu
este realizat de Adevărul
în colaborare cu organizatorii
evenimentului.

Totul despre festival, numai pe:
festivalenescu.adevarul.ro

Până pe 27 septembrie,
ziarul festivalului va fi distribuit
în toate sălile de concert și
ca supliment gratuit al ziarelor
Adevărul și Weekend Adevărul,
de luni până vineri,
în 16 și 24 de pagini,
în București!

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ghiţă bucătaru'

„Porcule-măgarule, Ghiţă bucătarule!" Habar n-am care este originea cimiliturii cu pricina. O aud printre copii, şi-o cîntă unul altuia destul de des. Pare-se că primeşti gratulaţia respectivă în cazul în care ai făcut o şmecherie, ai încălcat vreo dispoziţie „a lu' Doamna" (învăţătoare) sau nu vrei să respecţi regulile de la leapşa sau „faţea". În general, dacă faci un oarece gest urît, cu care comunitatea (mică şi la propriu, şi la figurat) nu este de acord. Scopul e să îl faci să se ruşineze pe nesimţit şi atît. Altceva nu prea ai avea ce să-i faci şi, oricum, nu prea ai ce negocia cu el.

Ziceam săptămîna trecută: există intenţia de a elimina de la subvenţia agricolă directă pe cei care nu fac agricultură: bănci comerciale, staţiuni turistice, aeroporturi sau circuite de golf. Băncile nu încasează nişte oarece firfirici neglijabili din subvenţii. Statistici de prin 2011 arătau sume de ordinul sutelor de milioane de euro. Păi, la aşa bănet, cred că este la mintea cocoşului că merită să înfiinţezi o societate comercială separată, avînd banca drept unic acţionar, care să se ocupe cu... dezvoltarea tehnologiilor agricole, de exemplu. Ar apărea, astfel, „XBank Agriculture Research Ltd.", beneficiar perfect eligibil de subvenţii directe. Pe acelaşi model, aeroportul îşi face o mică firmă care să aibă în patrimoniu terenul şi care să cerceteze ce specie de ierburi să crească printre piste, astfel încît să alunge păsăretul periculos din perimetru. Tu, Comisie Europeană, poţi să le mai zici ceva? Poţi! Le zici: „Porcule-măgarule, Ghiţă bucătarule!" Şi... gata. (Las imaginaţia dumneavoastră să ofere idei similare proprietarilor de terenuri de golf...)

Nu mă pot abţine să nu mă refer la cele două teme care au inflamat recent naţiunea: maidanezii şi Roşia Montană. În ambele situaţii, pare-se că toată lumea este Ghiţă bucătaru'. Cel puţin, astfel se gratulează reciproc, de peste gard, taberele implicate. Nu tu argumente solide, nicidecum raportare la valori sau principii zdravene. De unde negociere întru găsirea necesarului compromis? Avem, în schimb, mult afect, intoleranţă, urlete. De prin partea autorităţilor, vedem ezitări peste ezitări, pentru a nu supăra pe nimeni. Carevasazică, au uitat că, în momentul în care nu vrei să superi pe nimeni, reuşeşti, în fapt, să superi pe toată lumea.

Paradoxal, mie-mi pare că linia de demarcaţie între tabere nu mai este obligatoriu cea de partid. Oamenii de la putere sau din opoziţie sînt fie pro, fie contra, indiferent ce ar spune „linia partidului", în momentul cînd aceasta există. Exemplul cel mai clar l-a dat însuşi premierul, care este pro-Roşia Montană ca premier, dar anti-proiect ca deputat. Căzu şi domnia sa în capcana simpatizanţilor eco, nevoiţi (cînd ajung la guvernare) să ia decizii care să producă locuri de muncă, dezvoltare, creştere economică. Hamletiană dilema, aş zice. După cum se văzu în cam toată lumea, este cvasi-imposibil să ai, simultan, locuri de muncă şi cuiburi de barză pe casă (părere exprimată, acum mulţi ani, de Helmut Kohl).

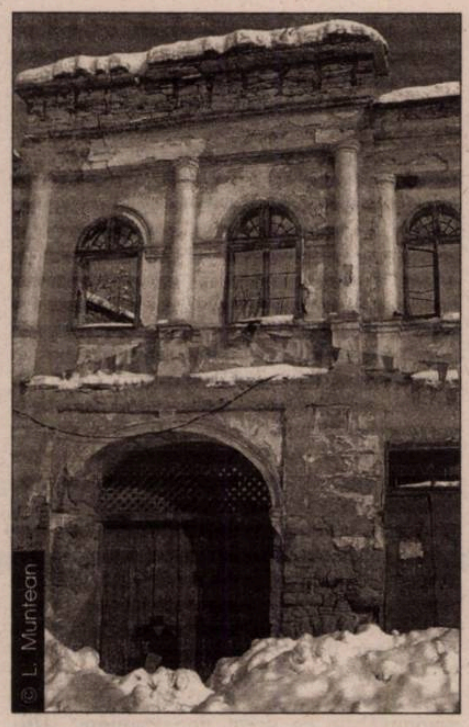

În ambele cazuri, îmi pare că dragostea de aproape este înlocuită cu dragostea de departe (vorba domnului Pleşu). Mai degrabă bunăstarea maidanezului decît siguranţa omului. Preferăm liniştea noastră sufletească, promovată în Bucureşti, bunăstării celor din Apuseni (un soi de bine cu de-a sila, de la distanţă). Noi ştim mai bine ce e mai bine, ceilalţi sînt Ghiţă, bucătari parşivi care ne duc de rîpă. Soluţii de compromis, negocierea planurilor posibile? Nţţ, n-avem timp de prostii!

Există un amănunt care separă cele două mişcări: impactul pe termen lung. Protestul ecologist la adresa Roşiei Montane riscă să aibă succes. Cel puţin, aşa se arată lucrurile la momentul în care scriu acest articol. Mă înfior la gîndul că avîntul căpătat în cazul unui succes se va transfera, în viitorul apropiat, spre exploatarea gazelor de şist. Nu de alta, dar vom trăi alt defazaj nenorocit: în timp ce tot Occidentul (căruia îi aparţinem) se îndreaptă (forţat de criza economică) spre soluţii energetice ieftine, de dragul dezvoltării economice, noi vom rămîne în Ţara lui Ghiţă Bucătaru', care este, infantil, confundată cu Ţara lui Andrei.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Ură şi lehamite

Imaginile cu maidanezi fioroşi arătîndu-şi colţii, pe care televiziunile ni le pun în buclă de dimineaţa pînă noaptea, sînt o metonimie a societăţii româneşti actuale; ele vorbesc mai mult despre *noi* decît despre *ei*. Să ne înţelegem de la început: nu despre maidanezi vreau să vorbesc aici! Ceea ce mă preocupă este metonimia, această stare de patimă furibundă în sine, care s-a extins ca o epidemie şi pentru care scandalul maidanezilor este doar un episod febril printre altele.

Ca să fiu mai explicit, voi lua ca exemplu cel mai benign caz care îmi trece în minte, fără cea mai mică urmă de relaţie directă cu maidanezii: emisiunea de satiră *Starea naţiunii*. Am îndrăgit-o la prima vedere şi am urmărit-o cu plăcere pînă la vacanţă, cînd am întrerupt legătura cu „lumea civilizată". Am revăzut-o de curînd, cu un episod care m-a lăsat perplex: *I-auziţi aici ce spune ministrul Muncii, că facultatea şi masterele nu mai servesc la nimic* – a lansat realizatorul, continuînd apoi cu o persiflare surprinzător de groasă. *Cum e posibil?* – m-am enervat eu, gata să mă reped la doamna ministru. După care a urmat declaraţia filmată a doamnei Mariana Câmpeanu: „Nu mai faceţi pur şi simplu o vînătoare pentru masterate şi diplome de nu ştiu ce fel, că nu o să vă folosească la nimic. Dacă faceţi unul sau două, dar faceţi-le serios şi plecaţi de acolo cu nişte noţiuni care o să vă folosească. Degeaba vă umpleţi geamantanul de hîrtie, că nu o să vă folosească la nimic". Ceea ce spusese doamna Câmpeanu era deci *integral opus* declaraţiei care i se pusese în cîrcă. Batjocură gratuită, răutate de dragul unei răutăţi.

Nu vreau să fac din ţînţar, armăsar, este doar o picătură în oceanul de răutate gratuită în care ne scăldăm cotidian. Dar într-o picătură poţi să vezi oceanul, se zice. Şi în acest caz, chiar poţi să-l vezi. Iar ceea ce vezi este cumplit: ura este *premisa*, nu eventuala *concluzie:* exişti, deci te urăsc; urăsc, deci exist! Nu contează ce spune sau face omul din faţa ta, nu trebuie să ştii sau să afli care îi sînt intenţiile, despre context nici nu se mai pune problema, totul e să fii primul care atacă, de frică să nu atace celălalt. Iar atacul trebuie să fie distrugător, să nu-i mai permită celuilalt să contraatace. Este formatul „dezbaterilor" mediatice şi al „dialogului" politic, este norma circulaţiei pe străzile patriei şi grila de lectură a oricărui *hater* care se respectă, este modelul relaţiilor dintre elite şi mase şi al relaţiilor dintre cei care se cred *winners* şi cei consideraţi *losers;* este însăşi societatea românească.

Dar dacă aşa stau lucrurile, aceasta nu mai este o societate, ci planeta maimuţelor!

Dar dacă aşa stau lucrurile, aceasta nu mai este o societate, ci *planeta maimuţelor!* Nu trebuie să ştii prea multă neurofiziologie sau etologie ca să recunoşti aici acel mecanism instinctiv al stării de alertă care declanşează unul sau altul dintre cele două comportamente adaptative ale oricărui animal: *atacă* sau *fugi*. Iar problema românilor a început să devină exact aceasta: sîntem cu toţii şi permanent în „stare de alertă", *sur le qui vive,* vorba francezului, iar angoasa noastră permanentă este de a şti cînd să atacăm şi cînd să fugim; şi, ca orice animal, cînd nu mai avem unde să fugim, atacăm cu disperare. A sta şi a cugeta au devenit o eroare vitală, care riscă să ne elimine din selecţia socială.

Tradus în termeni mai „umani", această stare de alertă nu este nimic altceva decît emoţionalitatea difuză care a ajuns să ne orienteze acţiunile, dispreţuind orice avertisment al raţiunii, orice „cenzură". Percepem şi judecăm totul emoţional, sîntem încărcaţi emoţional, sîntem „un pachet de nervi", o excitaţie permanentă a sinapselor, care nu mai ştiu cum să reacţioneze. Corespunzător, starea noastră permanentă de alertă nu se poate stinge decît fie în *ură* – şi atunci atacăm tot ce ne iese în cale –, fie în *lehamite* –, şi atunci fugim. Fugim în străinătate sau ne retragem la ţară, ne ascundem în casă şi închidem uşa şi televizorul sau ne ferecăm într-un soi de autism depresiv. În acest context, a dori ne-agresiv, a-ţi expune paşnic frustrările şi visele nu mai poate fi acceptat pe planeta maimuţelor, este inutil şi ridicol de... uman.

Cum am ajuns aici? E greu de spus, şi o carte întreagă n-ar fi suficientă. O explicaţie generică şi la îndemînă a dat-o Ted Gurr acum aproape jumătate de secol: *deprivarea relativă,* sentimentul frustrant al unei inegalităţi cronice faţă de alţi oameni şi/sau al unei distanţe crescînde dintre aşteptări şi realitate, dintre ceea ce credeam că pot sau am dreptul să obţin şi ceea ce am obţinut în fapt. Iar această „deprivare" este resimţită cu atît mai intens cu cît urmează după o perioadă de relativă bunăstare colectivă şi de optimism: frustrarea va fi atunci mai mare, luînd forma a ceea ce James Davis a descris ca *J-curve*.

Poate că am aşteptat prea multe de la Revoluţie, poate am fost prea optimişti la fiecare noi alegeri, poate că cei doi, trei ani de relativă prosperitate ne-au făcut prea încrezători, iar toate acestea au ridicat nerealist de sus nivelul aşteptărilor noastre trăite ca legitime. Poate. Ceea ce este însă sigur e faptul că am avut parte de fiecare dată de dezamăgire după dezamăgire după dezamăgire, astfel încît, după ce ne-am fript cu realitatea, suflăm şi în imaginar, convinşi că în tot ce ne înconjoară se ascunde o nouă dezamăgire şi, potenţial, un alt pericol. Am devenit astfel fiare.

Ştim, sărăcia degradează; se pare însă că dezamăgirea cronică e mai rea şi dezumanizează. Atenţie deci, o haită umană este mai imprevizibilă şi mai periculoasă decît una de cîini vagabonzi!...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele naţiunii şi hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

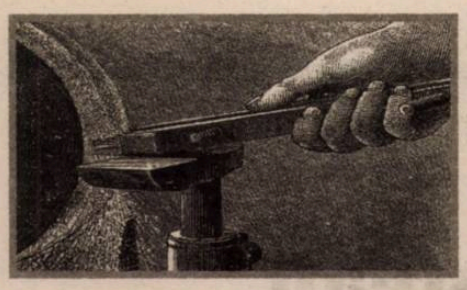

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Victoria „indignaţilor“

– dar ce vine după? –

Mişcarea de protest faţă de Proiectul minier „Roşia Montană“ a obţinut un prim succes notabil, după ce demonstraţiile au atins un nivel maxim duminică seara. Circa 10.000 de manifestanţi (potrivit unor estimări moderate) au mărşăluit pe bulevardele din Bucureşti. Dar proteste de amploare au avut loc şi în alte mari oraşe. Semn că mobilizarea prin intermediul reţelelor sociale funcţionează şi că mişcarea are încă potenţial de creştere. A fost un uriaş semnal de alarmă pentru liderii coaliţiei.

Crin Antonescu a fost primul care a rupt rîndurile, după care premierul Ponta nu a mai avut ce face şi a admis că proiectul de lege trebuie respins. Coaliţia guvernamentală caută, astfel, să fugă din această încurcătură, mişcare ce i-a reuşit atît de bine preşedintelui Băsescu, pînă mai ieri un susţinător fervent al exploatării cu cianuri de la Roşia Montană.

Manifestaţiile nu se vor opri – iar dacă guvernanţii şi-au făcut asemenea calcule înseamnă că sînt rupţi de realitate. De ce? Pentru că fenomenul depăşeşte limitele unui simplu protest pe teme ecologice. Nemulţumirile privesc chiar mai mult decît încălcarea unor promisiuni electorale – asta s-a mai văzut pe la noi. Este sancţionată, de fapt, favorizarea de către politicieni a intereselor unor mari companii în faţa interesului public. Tinerii care umplu străzile României spun despre astfel de companii că au primit deja totul, doar locuri de muncă nu sînt. Pur şi simplu, o nouă generaţie, a tinerilor care petrec cu mult mai mult timp pe reţele de socializare decît în faţa televizorului, aruncă la gunoi teoria larg acceptată la noi, potrivit căreia favorizarea cu precădere a intereselor companiilor aduce automat bunăstare. O fi bine?

Un lucru este cert: şomajul în rîndul tinerilor din România depăşeşte 25%. Dar printre manifestanţi se află foarte mulţi tineri care au unde să muncească, dar care sînt nemulţumiţi de nivelul ridicat al corupţiei, reflectat, de exemplu, în starea proastă a serviciilor publice şi în nivelul jalnic al administraţiei. Cazul copilului ucis de cîinii maidanezi în vecinătatea unui parc bucureştean şi reacţia halucinantă a primarului general Sorin Oprescu ilustrează perfect starea de fapt. Mai există, apoi, nemulţumirea tinerilor care sînt activi, dar ale căror joburi, parţiale şi temporare, nu le asigură nici un trai decent, nici o perspectivă profesională şi de viaţă personală.

Politicienii se schimbă. Politicile – nu.

Sînt nemulţumiri de ordin general faţă de „sistem“, care decurg din convingerea manifestanţilor că problema nu se află la un partid sau altul, ci la „sistem“. Pur şi simplu, alternanţa la putere nu mai este văzută ca un fundament al democraţiei, ci mai degrabă ca o garanţie că lucrurile nu se vor schimba. Politicienii se schimbă. Politicile – nu. Pentru că acestea sînt oricum dictate de Troică, de Banca Centrală Europeană, ba, în opinia unor manifestanţi mai radicali, direct de la Berlin sau Washington.

Este, de altfel, convingerea indignaţilor din Spania, a italienilor care au mers, la ultimele alegeri, cu Beppe Grillo, a grecilor şi a portughezilor exasperaţi de austeritate, a bulgarilor, slovacilor, slovenilor sau macedonenilor care au ieşit în stradă să acuze corupţia clasei politice. Este ceea ce i-a scos în stradă pe tinerii brazilieni sau, în anii mai din urmă, pe cei din Chile şi Israel sau pe studenţii din Marea Britanie. Manifestaţiile din România se încadrează, aşadar, într-un fenomen global.

Dar va duce mişcarea din România la o adevărată schimbare pe scară largă a politicilor, dincolo de eventuala îngropare a legii Roşia Montană? Ei bine, protestele care au împînzit Europa nu au adus cu adevărat schimbări majore ale politicilor. „Indignaţii“ nu au reuşit să se coaguleze într-o mişcare politică bine articulată, care să şi conteze.

Apoi, este caracterul eterogen al mişcării. Pe străzile Bucureştiului au apărut deja manifeste cu un vădit caracter de stînga, cerînd oprirea privatizării serviciilor publice, trecerea resurselor naturale sub controlul public, anularea Codului Muncii din 2011, instituirea unor sisteme de educaţie şi sănătate eficiente şi bazate pe investiţii publice, grile de impozitare bazate pe principiile solidarităţii. Plus retragerea militarilor români din toate misiunile din afara ţării.

Dar sînt acestea revendicările care-i scot în stradă pe toţi manifestanţii? Nu. Unii au ieşit strict împotriva proiectului minier şi sînt mai degrabă preocupaţi de mediu şi de protejarea patrimoniului. Alţii reclamă doar încălcarea normelor statului de drept – nu poţi conferi unei companii beneficii printr-o lege specială. Destui au ieşit în mod special pentru a manifesta împotriva lui Victor Ponta şi a USL – pentru ei, Roşia Montană este un subiect la fel de valabil ca şi acuzaţiile de plagiat. Iar aceştia nici nu vor să audă de revendicări venite dinspre stînga. Manifestanţii sînt împreună acum, dar viziunile complet diferite asupra politicilor publice îi vor despărţi, mai devreme sau mai tîrziu.

Apoi, tocmai ruptura faţă de sistemul de partide în întregul său îi face pe mulţi tineri să refuze implicarea concretă pe arena politică. Ei ies în stradă, îşi exprimă foarte clar nemulţumirile, după care nu mai vin la vot fiindcă – nu-i aşa? – toţi politicienii sînt la fel. Şi aşa nu se va schimba nimic. Iar curînd vor ieşi din nou în stradă, pentru o altfel de Roşie Montană.

Marea provocare pentru mişcarea de protest este să capete o formă politică şi să poată participa la competiţia democratică. Fiindcă oricîte hibe ar avea „sistemul“ – şi are, slavă Domnului! –, tot nu s-a inventat ceva mai puţin rău decît democraţia bazată pe alegeri şi competiţia între partide.

Altfel, sînt şanse mari ca mişcarea civică să fie confiscată de forţele politice existente. Sau, mai rău, să cadă în tentaţia extremismului. Că tot e la modă prin toată Europa!

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O dumirire cu Tarangul

Din cînd în cînd, îmi place să deschid la întîmplare o anume carte şi să citesc pagina care mi se deschide sub ochi. Cu unele cărţi, mă port aşa din dragoste. Le iubesc atît de mult, încît simt nevoia să le mîngîi uneori şi o fac în acest mod. De la altele, aştept provocări pentru că ştiu cît de multe lucruri spectaculoase zac în ele şi aşteaptă să fie surprinse, fie şi în acest fel sau tocmai în acest fel. În fine, există în biblioteca mea o carte pe care o parcurg, de cînd o am, în acest mod. Este *Nocturnal* de Marin Tarangul. Nu am citit-o niciodată sistematic, pagină cu pagină, de la prima la ultima. De doi ani o tot deschid întîmplător, citesc un fragment sau două din ea şi apoi o aşez la locul ei. După un timp, revin şi fac acelaşi lucru. Cu nici o carte nu am mai făcut aşa şi nu am răspuns la întrebările „de ce tocmai acum?“ şi „de ce tocmai cu ea?“. Cu ani în urmă, Nicolae Manolescu a scris un text splendid, intitulat „Şi cărţile au suflet“, în care povestea cum se ascund sau se arată cărţile în bibliotecă după voinţa lor, adesea necorelată cu nevoia celui care le caută. Mă gîndesc că şi această carte are sufletul ei şi mi se dă numai aşa, în fragmente, sub condiţia revenirii. Dar despre altceva vreau să vorbesc acum.

Am dat deunăzi de următorul fragment în *Nocturnal:* „Prin anii '80, cei care cereau refugiu în Franţa trebuiau să ajungă la un turn aflat la marginea Parisului, aşezat între mai multe artere. Deşi îl vedeai de departe, nu era uşor să ajungi la acest turn. Am dat acolo, prin bazarul de origini ale refugiaţilor veniţi din toate colţurile lumii, peste o femeie din Madagscar care căuta în zadar o explicaţie ca s-o dezmeticească. I se spusese la Oficiu să se prezinte data viitoare la camera X din acelaşi turn. Femeia înţelegea franţuzeşte, dar era speriată de ideea că va trebui să ajungă din nou la turn peste cîteva zile. De data asta, ca să ajungă la turn, o condusese cineva, dar – zicea ea – data viitoare trebuie să ajungă singură. Şi care-i greutatea? De ce e atît de reticentă la gîndul că trebuie să se întoarcă aici? Avea notată pe o hîrtie adresa turnului, etajul şi numărul camerei unde urma să se prezinte, şi eu nu înţelegeam ce nu putea ea să înţeleagă. Cînd ai o adresă şi vezi că ea corespunde unui turn care îţi sare în ochi, nu ai nici o dificultate să ajungi unde trebuie. E adevărat că turnul e plasat la o încrucişare de artere atît de încîlcită şi cu atîtea stopuri şi străzi de traversat, că nu era simplu să ajungi, mai ales că adresa figura pe mai multe străzi deodată. Nu ştiam care e nedumerirea ei şi eram curios să aflu. Merg cu femeia pînă la o staţie de metrou şi o pun în faţă hărţii locului respectiv, unde poziţia turnului între atîtea străzi era clar indicată. Aştept şi o las să se lămurească cu harta în faţă. Dar biata femeie se uita degeaba în faţă, că nu înţelegea ce vede. Am pus degetul pe hartă să-i arăt locul, străzile şi ieşirea din metrou, dar ea habar n-avea ce-i arăt. Putusem totuşi să-mi dau seama că era întreagă la cap, ba chiar părea destul de vie în felul în care căuta să gîndească şi să exprime ce nu înţelege. Am întrebat-o de unde vine. Din Madagascar. Şi nu avea acolo o adresă, o casă? O casă avea, dar nu ca aici, cu alte case împrejur. Locuia cu bărbatul ei în brusă, unde întîlneai mai mult animale decît oameni. Uneori, mi-a spus, ieşea cu bărbatul ei, amîndoi în pielea goală, să vîneze animale de cîmp. Nu fusese decît rareori la oraş, de fiecare dată dusă de alţii cu camioneta. Şi ajunsese la Paris tot aşa, ca un bagaj purtat de alţii, ca să fugă de un măcel local între triburi. Aşa mi-am dat seama că femeia nu ştia pe ce lume se află. Dar, mi-am zis, asta nu o împiedică să înţeleagă acum o adresă care este foarte vizibilă pe hartă. Or, ea tocmai asta nu înţelegea; ceea ce era vizibil pentru mine nu era şi pentru ea. Mi-a venit, însă, o idee: să schimb optica şi să-i spun femeii să-şi închipuie că e o pasăre şi că priveşte de sus tot ce este desenat pe plan. Cînd i-am spus că pentru o pasăre planul nu este aşezat vertical în faţa ochilor, ci este culcat pe orizontală, atunci a început să înţeleagă. Şi cînd i-am mai spus că tot ce este descris la scară mică pe plan este de fapt mult mai mare în realitatea, faţa ei s-a luminat. Acum ştia să citească un plan, prinsese convenţia şi lucrurile păreau firesti; străzi, clădiri, toate erau reduse, ca nişte insecte, ca să nu ocupe locul pe care îl ocupau în realitate.“

Uneori, mi-a spus, ieşea cu bărbatul ei, amîndoi în pielea goală, să vîneze animale de cîmp.

Întîmplarea aceasta m-a urmărit cîteva zile. Simt că are un tîlc. Uneori, ca să înţelegi ce ţi se întîmplă, ca să-ţi dai seama pe unde trebuie să o iei, e nevoie de cineva care să-ţi dea perspectiva corectă, pentru că ceea ce vezi conform experienţei tale poate fi cu totul altceva decît ceea ce este în realitate. Marin Tarangul a lămurit-o pe femeia aceea că trebuie să se pună în locul unei păsări (pentru că ea era familiarizată cu păsările şi cu zborul lor) şi să accepte vederea „la scară“. Deodată, totul i s-a lămurit. Fii pasăre, şi vei înţelege cum să revii la turn – ar fi putut suna sfatul cel bun. Dar ce o face pe femeia aceasta să aibă nevoie şi să primească îndrumarea lui Marin Tarangul? Spaima pe care o resimte în noul spaţiu, în care a ajuns anume pentru a se refugia. Doar că refugiul, iată, a salvat-o de un pericol (cel al măcelului intertribal), dar îi dă anxietăţi pe care nu le-ar fi cunoscut. Spaima de a nu mai putea reveni la turn era ceva nou pentru ea. Spaima de a nu mai putea ajunge *înapoi* la destinaţie e ceva obişnuit pentru fiecare dintre noi. Simt că e ceva profund în povestea asta, chiar dacă nu ceva neapărat iniţiatic, dar ceva ce ar putea fi o explicaţie a lucrurilor cu adevărat importante din viaţa noastră tot este.

(mai 2012)

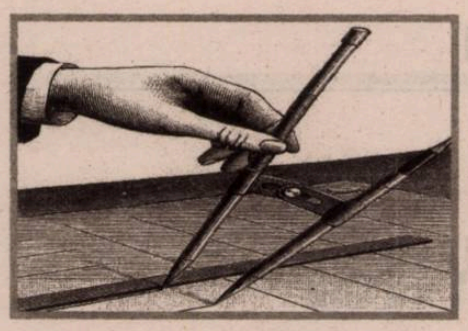

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Un mare bucureştean

Un mare bucureştean care-şi are bustul în mijlocul Budapestei! Îl chema, este adevărat, Szathmari. Sau – cum îi plăcea să semneze, cu sugestia de înnobilare – Carol Popp de Szathmari, ca pe coperta albumului bilingv, româno-englez, publicat anul trecut, cînd au fost şi două expoziţii închinate acestui personaj (la Biblioteca Academiei şi la Cotroceni, despre care am scris aici după ce avusesem plăcerea să le văd). Am întîrziat să aduc în această rubrică şi o prezentare a albumului, fiindcă am crezut că ar fi prea multă istorie, dacă cititorii caută aici informaţii despre lupta care se poartă pentru fiecare casă din vechiul Bucureşti, asaltată de ofensiva demolatoare. Între timp, lupta s-a întins la ţara întreagă, controversa despre Roşia Montană n-o să răstoarne Guvernul, dar îl zguduie, ceea ce e bine şi pentru el, şi pentru societatea civilă, care a devenit conştientă de forţa pe care i-o dă solidaritatea.

Cărţi ca aceea de care va fi vorba acum nu sînt pentru prilejul festiv care le justifică apariţia, sînt pentru ani de zile sau chiar pentru totdeauna. Domnii Emanuel Bădescu şi Radu Oltean cultivă cu devotament memoria Bucureştilor. Culegînd fotografiile realizate de Szathmari în acest oraş, timp de 30 de ani (aproximativ 1850-1881), ei reconstituie admirabil o atmosferă care ar fi fost, altfel, cu neputinţă de imaginat astăzi. Clădiri (biserici, hanuri, Academia, Gara, dar şi case ţărăneşti) şi siluete umane pe care îmbrăcămintea epocii le proiectează la distanţă, ca pe locuitorii altei planete.

Ce mai putem recunoaşte din peisajul urban de care Szathmari a fost fascinat? Aproape nimic n-a rămas intact. Bisericuţa Bucur, pe dealul ei, şi Radu-Vodă, refăcută; Hanul lui Manuc, şi el refăcut (trebuie să mă duc să văd restaurarea cea mai recentă), Stavropoleos (chiar fără han) şi Colţea (pridvorul vechi), cîte un fragment din Calea Victoriei (Continental/Hugues) şi statuia ecvestră a lui Mihai Viteazul (readusă la locul ei după ce a galopat dincolo de Dîmboviţa). E absolut extraordinară munca autorilor, care sînt capabili să identifice răspîntii, pieţe chiar, perspective din înaltul unei ferestre demult dispărute, acolo unde noi ne-am pierde, ca într-un oraş străin. Altă muncă, nu mai puţin migăloasă: aceea de a manevra originalele, inedite şi într-o stare de conservare care face mînuirea lor delicată. De pildă: „pozitiv digital după un clişeu negativ pe sticlă“ sau „copie modernă după clişeul original pe sticlă, spart şi lipit“...

Astfel, ne dăm seama şi cît s-a pierdut. E prima oară că văd imaginea bisericii Sf. Sava, datorită măririi unui detaliu dintr-o fotografie a Universităţii care tocmai se construise peste drum. N-am ştiut niciodată că Toma Cantacuzino, la fuga sa în Rusia, de unde nu s-a mai întors, lăsase aici un palat impunător, acaparat de Brâncoveni şi Bibeşti înainte de a fi dărîmat în 1912! Printre piesele inedite apar fîntîna cu foişor de la Pantelimon şi biserica Sărindar, avînd alături falnicul Hotel Herdan (Grand Hôtel du Boulevard), din fericire păstrat şi în sfîrşit vizibil după restaurarea atîta timp ascunsă de afişe idioate.

Dar cel mai mult mă atrag scenele de viaţă populară şi figurile de oameni simpli, foarte numeroşi atunci pe străzile unei capitale care nu se desprinsese de tot de sat! Aleg la întîmplare: tîrgul Moşilor, cu vînzători de doniţe, de cruci, de roţi de car, de coşuri de nuiele... Orientul e reprezentat prin tipuri de sacagii, iaurgii, bragagii sau halvagii. Lîngă ei – un oţetar (care, deci, vindea oţet! – de aici numele bisericii...). Nu mă pot consola că n-am pierdut numai clădirile, ci şi aceste meserii (Andrei Pleşu îşi aduce aminte, ca şi mine, de madam Bairamovici, care mai vindea bragă la Buşteni, în tinereţea noastră). Eliminarea acestor meşteşugari/comercianţi a continuat. În zilele noastre, supermarketurile sau cum se mai cheamă ele se întind peste tot şi, una cîte una, pier micile prăvălii.

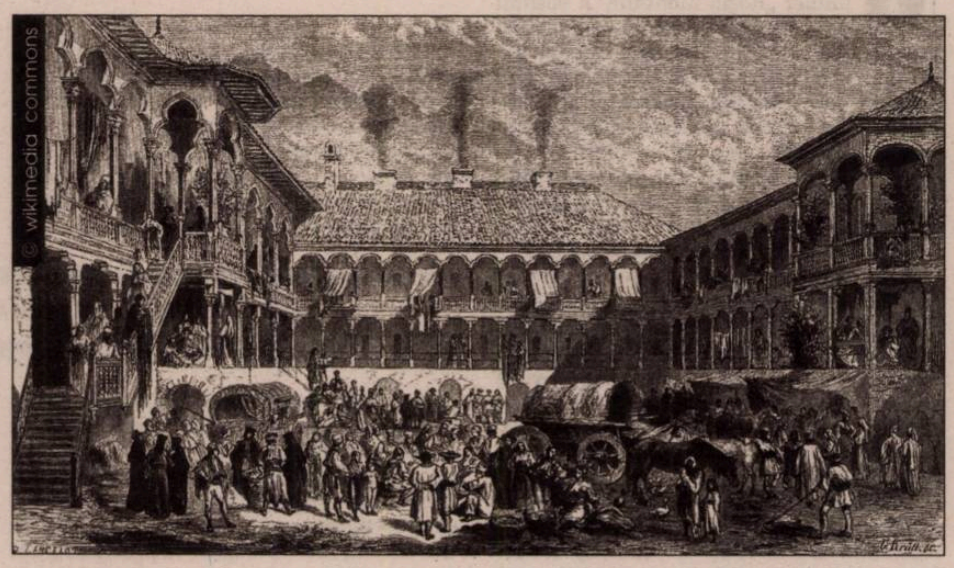

Înainte de a încheia, cu felicitările cuvenite editorilor acestei frumoase cărţi, sînt dator să repet că am avut cîndva în mîini un album în care se găseau, necunoscute, poate, patru fotografii de Szathmari, împreună cu altele de Duschek şi W. Wollenteit.

Sub titlul *Souvenir de Valachie* era un volum legat în piele neagră, 23x15 cm. Fotografiile (10x8 cm) erau semnate *„Charles Szathmari, peintre et photographe de la Cour de S. A. le Prince Règnant des Principautés Unies“*. Una era *„l'episcop de Iassi 1867“* (adică mitropolitul Calinic Miclescu). Mai erau două *„Dame de la haute société“* şi o mahalagioaică *(„Dame des faubourgs“)*. Albumul provenea, cred, din colecţia Frasin Munteanu-Râmnic.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Klaus BIRTHLER

SOS Provincia

Mîndria spaţiului public provincial din Reghin

Răzvan este un tînăr antreprenor de 23 de ani, reîntors la Reghin să-şi construiască, din banii cîştigaţi de el, propria fabricuţă de dulceţuri, imediat după ce şi-a terminat studiile la Cluj. Răzvan este un *yuppy* – tînăr urban profesionist, consumator de oraş şi de spaţiu public. De cîte ori are ocazia, cînd ajunge la Cluj, ne dă de înţeles, cu cîte o imagine postată pe Facebook, că se simte bine, savurînd oraşul.

Oraşul a reuşit, fără subvenţii de la stat.

Reghinul este un mic oraş de provincie, care a crescut datorită resurselor locale, cum ar fi livezile şi exploatarea lemnului de pe văile Mureşului şi Gurghiului. Oraşul a reuşit, fără subvenţii de la stat, să îşi construiască o viaţă culturală şi un spaţiu public demn de a-l surprinde în ilustrate.

De ce, în prezent, acelaşi spaţiu public nu mai poate fi surprins în ilustrate cu care să te mîndreşti, trimiţîndu-le în lume, însoţite de un mesaj scurt? Probabil că a contribuit mult şi poşta electronică, dar, în afară de asta, mîndria faţă de spaţiul public, aşa cum o vedem în ilustrate vechi, la Reghin, la fel ca în alte oraşe mici, de provincie, nu o găsim exprimată sub nici o altă formă.

Aparent, în perioada comunistă, spaţiul public era în programul de eliminare prin mutilare. Dovezi pot fi considerate distrugerile decoraţiilor Policlinicii şi ale casei de vizavi de Administraţia Financiară.

Piaţa centrală, un amplu spaţiu public, pe de o parte periculos pentru partidul comunist, pe de altă parte disproporţionat ca raport între deschiderea şi înălţimea fronturilor, a fost transformat într-o zonă verde, cu trasee prestabilite pe planşetă, un loc unde te plimbi cum ţi se spune. Vegetaţia în zona centrală e, astăzi, binevenită, însă spaţiul public, în sensul de loc liber pentru desfăşurarea evenimentelor, căruia să nu-i fie dictat un mod de folosire, a dispărut.

Şi mai trist este că, în prezent, procesul de devalorizare a spaţiului public prin mutilarea faţadelor continuă, deşi sîntem oameni care au urmat mai multe şcoli, conducem maşini mai performante, avem o legislaţie mai stufoasă. În acest context, atitudinea faţă de patrimoniul care nu a fost inclus pe lista de protecţie este ca un examen de bacalaureat pentru o comunitate. Atît pentru proprietar, cît şi pentru arhitect şi autoritatea publică.

În 2003, clădirea Staats, surprinsă în pictura lui Gustav Müller, şi-a pierdut sprîncenele. Căutînd acelaşi unghi pentru o fotografie, am încercat să îmi imaginez unde s-a aşezat G. Müller cu şevaletul. Astăzi, ar fi fost imposibil de reluat, pentru că pe malul canalului Morii s-a ridicat un zid din beton şi un rînd de anexe din lemn, fără să crească neapărat calitatea locuirii.

De pe vechea clădire din strada George Coşbuc au fost rase decoraţiile. Chiar dacă nu sînt elemente unice, valoarea lor constă în faptul că, astăzi, majoritatea meşterilor nu mai ştiu să facă decoraţii în tencuială. Iar fără decoraţii, aşa cum a rezultat casa de pe strada George Coşbuc, ne-o putem imagina la fel de bine într-o suburbie din Constanţa, Botoşani sau Arad.

Baia evreiască, a cărei faţadă plastică o admiram din fundul grădinii mele, astăzi e complet rasă, mutilată şi vopsită într-o culoare extrem de stridentă. Cu toate că autorităţile se străduiesc să ceară toate actele necesare pentru o intervenţie legală (formalitatea), ceva între cele trei elemente (proprietar – arhitect – autorităţi) încă lipseşte (esenţa).

La fel cum psihologii interpretează noţiuni abstracte, precum relaţiile copiilor faţă de persoane, prin „testul arborelui“, spiritul locatarului şi al unei comunităţi se poate citi prin arhitectură şi spaţiu public.

Astfel, Răzvan, cît şi tinerii generaţiei lui, care încă îşi caută locul de debut, ar avea la dispoziţie, prin spaţiile publice, un indicator veritabil al calităţii vieţii, subiect tratat şi de Richard Florida în *The Flight of the Creative Class*.

***Klaus Birthler** este arhitect.*

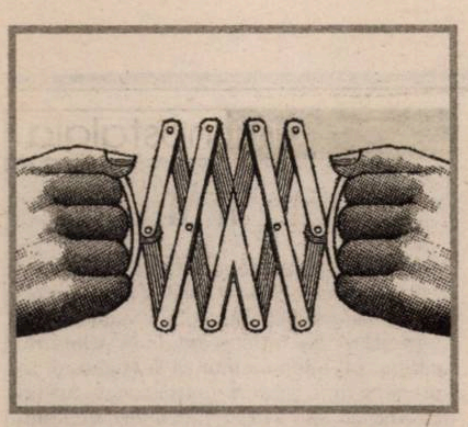

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Presseurop – actualitatea europeană pentru toţi

– interviu cu Eric MAURICE –

De cîţiva ani, există Presseurop.eu. *Mi se pare o idee simplă şi foarte eficientă: se preiau articole din presa care apare în fiecare dintre ţările membre UE şi se traduc în zece limbi – engleză, franceză, spaniolă, portugheză, germană, polonă, română, italiană, cehă, olandeză. Avem la dispoziţie, într-o formă concentrată, actualitatea europeană privită din diverse unghiuri. E singurul loc unde putem citi articole apărute în limbi mai greu accesibile, e singurul loc în care ne putem da seama care e perspectiva danezilor, letonilor, portughezilor, estonienilor asupra unui anumit subiect. Nu e deloc puţin. Eric Maurice este redactorul-şef al acestei publicaţii electronice unice şi a participat la Festivalul* Dilema veche *de la Alba Iulia.*

Cum a pornit Presseurop, *de unde a venit ideea?*

Ideea a venit de la Comisia Europeană. După referendumurile care au respins Constituţia europeană, s-a considerat că există un deficit de informare a cetăţenilor în legătură cu problemele europene. Şi un deficit de înţelegere a ceea ce înseamnă Europa – nu doar Europa instituţională. Aşa încît Comisia Europeană a decis să finanţeze trei proiecte media: unul pentru Radio – reţeaua Euranet –, un proiect TV în cadrul Euronews şi un proiect pentru presa scrisă. S-a decis adoptarea unui proiect pe Internet (căci presa tipărită pune mai multe probleme de logistică) care constă în realizarea unei sinteze, în zece limbi, din ceea ce se scrie peste tot în Europa. Proiectul a fost lansat printr-o cerere de oferte, conform procedurilor Comisiei, la care au răspuns patru publicaţii europene care deja făceau ceva asemănător, fiecare în ţara sa: *Internazionale* în Italia, *Forum* în Polonia, *Courrier International* în Franţa şi *Courrier Internacional* în Portugalia. Asta se întîmpla la sfîrşitul anului 2008. *Presseurop* este online din 2009, a fost inaugurat înaintea alegerilor europene. Este, aşadar, un proiect iniţiat de Uniunea Europeană. Nici o publicaţie n-ar fi putut face singură asta, căci necesită o finanţare consistentă şi eforturi logistice. Faptul că sîntem patru publicaţii asociate e important, căci ne ajută să acoperim mai bine întreaga Europă şi să avem o anumită audienţă. Am realizat parteneriate cu ziare şi reviste din fiecare ţară, ceea ce ne permite crearea unor sinergii şi conexiuni între publicaţii de pe tot cuprinsul continentului.

E destul de greu de organizat tot acest proces. Care sînt problemele?

Principiul pe care funcţionăm este preluarea şi traducerea unor articole deja publicate. Asta presupune existenţa unor acorduri de copyright cu multe ziare şi reviste europene. A doua problemă ne obligă la o privire de ansamblu asupra întregii prese europene. Nu e uşor să ştii tot timpul ce s-a publicat relevant în atîtea ţări. Avem zece jurnalişti – cîte unul pentru fiecare limbă în care este publicat *Presseurop* – şi o reţea de corespondenţi. În fiecare dimineaţă, avem o masă întreagă de informaţii şi comentarii apărute de-a lungul şi de-a latul Europei, din care trebuie să facem o selecţie – ceea ce nu e uşor. A treia problemă este traducerea. Cei mai mulţi dintre jurnaliştii noştri scriu şi în altă limbă decît limba lor maternă. Dar, dincolo de asta, fiecare articol trebuie tradus rapid în toate cele zece limbi. Dacă textul e scris în engleză, germană, franceză, italiană e mai uşor. Dacă, însă, e scris în letonă, în română sau în altă limbă cu o circulaţie mai restrînsă, îl traducem mai întîi într-o limbă-pivot (franceza sau engleza), din care este tradus apoi în toate celelalte. Dificultatea selecţiei porneşte de la o anumită linie editorială: sîntem un site finanţat de Comisia Europeană, dar nu un site instituţional. Urmărim actualitatea europeană, adică tot ce se întîmplă în instituţiile europene, dar şi în economie, în societate, în cultură. Încercăm să le arătăm cititorilor că ceea ce se întîmplă într-o ţară a Europei are consecinţe şi în alte ţări. Cînd a început să se vorbească despre criza din Grecia, de pildă, era un subiect „local", tratat ca atare. Dar, în timp, s-a dovedit că are consecinţe asupra întregii Europe. *Presseurop* este singurul loc unde se poate citi, în traducere, ce scrie presa greacă despre acest subiect. Tot aşa, cititorii *Presseurop* pot compara cum se vede criza din zona euro dinspre Portugalia ori dinspre Germania, ceea ce îi ajută să înţeleagă mai bine diferitele puncte de vedere. Nu putem traduce mai mult de două articole pe zi din fiecare limbă, pentru că există dificultăţi logistice. Dar încercăm să fim relevanţi, să găsim chei potrivite pentru mai buna înţelegere a actualităţii europene. Şi nu uităm că ne adresăm, în acelaşi timp, unor cititori diferiţi, din tot spaţiul european.

După toţi aceşti ani, care e impactul Presseurop? *Şi-a cîştigat un public?*

Dacă rămînem la cifre, am putea fi un pic dezamăgiţi. Avem aproximativ 600.000 de cititori unici pe lună, ceva mai mulţi dacă îi adăugăm şi pe cei care folosesc aplicaţiile pentru mobil. Şi avem între 2,5 şi 3 milioane de pagini afişate. Dacă ne gîndim că în Uniunea Europeană trăiesc 500 de milioane de oameni, poate părea puţin. Dar acum patru ani am pornit de la zero. Chiar dacă actualitatea europeană e foarte importantă şi foarte prezentă în viaţa oamenilor, Europa e un subiect considerat „elitist" şi complicat, deloc „sexy". Aşa că ne bucurăm că am reuşit să captăm un public fidel şi activ – pentru că avem pe site multe comentarii interesante. Fiecare articol poate fi comentat de cititori în propria limbă, avem un sistem automatizat de traduceri, care face comentariile vizibile în toate cele zece limbi. Ne dăm seama că avem un public implicat, există o adevărată dezbatere între cititorii din diverse ţări. Aceasta este adevărata satisfacţie – faptul că am creat accesul la informaţia relevantă pe plan european şi le-am dat cititorilor posibilitatea de a dezbate. La urma urmei, *Presseurop* poate fi privit şi ca un laborator, un experiment în urma căruia neam dat seama că există o nevoie de informaţie şi de cunoaştere aprofundată a actualităţii europene. Cetăţenii din diverse ţări au acces la subiecte comune şi se arată interesaţi de astfel de subiecte.

Există, aşadar, posibilitatea de a crea un spaţiu public european?

Cred că da, dar ţinînd cont de faptul că un spaţiu public european nu-i poate interesa pe toţi europenii. E păcat că trebuie să spunem asta, dar aşa este. Au existat şi în epoci mai vechi intelectuali de anvergură europeană, în special în ambianţa unor mari capitale precum Paris, Viena sau Berlin, dar ideile lor interesau doar o minoritate. Dacă privim înapoi spre procesele de formare a naţiunilor şi de construire a democraţiilor europene, ne dăm seama că dezbaterile intelectuale din Paris, Viena, Berlin, Praga sau Bucureşti interesau puţină lume, deşi ele erau cît se poate de consistente – pentru că educaţia publicului era mai scăzută şi pentru că nu toată lumea avea acces la mijloacele de informare. Astăzi, cînd Internetul e accesibil tuturor, ne-am aştepta ca toată lumea să fie interesată de asemenea dezbateri. Dar nu e aşa. Viaţa intelectuală şi dezbaterea publică europeană – chiar dacă nivelul general al educaţiei a crescut şi accesul la informaţie e mai consistent – nu pot interesa pe toată lumea. Există bariere lingvistice şi de alt tip, nu toţi cetăţenii europeni au circulat în alte ţări, pentru a cunoaşte realităţile de acolo. Aşa încît, astăzi, cînd dezbatem chestiuni europene, sîntem, într-un fel, în situaţii asemănătoare cercurilor intelectuale de odinioară, din jurul cafenelelor pariziene sau vieneze. Sigur că mijloacele tehnice şi mass-media au evoluat, dar subiectele discutate sînt de interes pentru o minoritate. *Presseurop* poate fi un reper pentru dezvoltarea dezbaterii intelectuale şi politice europene. Prin reţelele sociale şi prin vorba dusă din om în om – care nu e de neglijat – reuşim să atingem parţial şi alt public decît cel care ne citeşte constant. Trebuie să fim realişti: nu spun că informaţia de calitate este adresată doar unei elite, dar e nevoie de un proces de durată pentru ca informaţia de calitate să ajungă la un public mai numeros. Am face o mare eroare dacă am crede că toţi cei 500 de milioane de europeni trebuie să fie interesaţi de aceleaşi subiecte.

> *Viaţa intelectuală şi dezbaterea publică europeană nu pot interesa pe toată lumea.*

În ultimii ani, de la declanşarea crizei, peste tot în Europa reapar reacţii naţionaliste şi tendinţa de a spune că „ceilalţi" sînt de vină. Presseurop *– sau alte proiecte care tind să creeze un spaţiu public european, precum* Lettre Internationale *sau* Eurozine *– pot contribui la netezirea asperităţilor?*

Pentru multe ţări europene – de exemplu Portugalia, Grecia, Spania sau ţările din Est –, Europa a însemnat ieşirea din regimuri dictatoriale şi găsirea unei căi naţionale de dezvoltare. Dar în anii aceia nu se punea problema „celuilalt" şi a spaţiului comun european. Astăzi, cînd nivelul de integrare este mai mare, nu mai e suficient ca fiecare ţară să gîndească în termenii propriei dezvoltări naţionale. Dar n-aş pune pe acelaşi plan *Presseurop* cu *Lettre Internationale* şi *Eurozine*. Materia din care trăieşte *Presseurop* o reprezintă presa cotidiană, accesibilă tuturor. Celelalte două se adresează elitelor intelectuale despre care vorbeam înainte. *Lettre Internationale* a fost un proiect important la vremea sa, pentru că încerca să menţină tradiţia dezbaterii intelectuale şi să unească cele două părţi ale Europei – Vestul şi Estul. *Eurozine* este, de asemenea, un proiect important. Dar ideile ajung, cu timpul, în ziare şi reviste accesibile unui public mai larg. Graţie Internetului, jurnaliştii, profesorii şi alţii pot citi *Eurozine* şi transmite mai departe ideile de acolo.

Cum vedeţi dezvoltarea proiectului Presseurop?

Linia editorială depinde de mai multe elemente de care e greu să ne îndepărtăm. În primul rînd, trebuie să menţinem în centru actualitatea europeană, motiv pentru care alte subiecte importante – de exemplu, situaţia din Siria sau din Egipt – trebuie lăsate deoparte, căci nu e rolul nostru să ne ocupăm de ele. Apoi, *Presseurop* s-a născut dintr-o solicitare a Comisiei Europene şi avem un caiet de sarcini. Sîntem într-o situaţie asemănătoare unei televiziuni publice, care are o misiune publică de îndeplinit. Comisia Europeană ne dă o libertate totală, nu a intervenit niciodată în linia editorială. Dar contractul care ne asigură finanţarea e clar: trebuie să urmărim actualitatea europeană. Dacă ne-am ocupa de sport sau de ultimul disc al vreunei vedete, am avea mai multă audienţă, dar nu intră în misiunea noastră. Contractul cu Comisia Europeană expiră la sfîrşitul acestui an. Comisia a publicat o cerere de ofertă la începutul verii pentru a crea un nou site care să continue *Presseurop*. Prin urmare, noi puteam candida (şi am fi putut să cîştigăm sau să pierdem). Din nefericire, Comisia a retras cererea la sfîrşitul lunii iulie, pentru că au existat unele critici la adresa felului în care a fost formulată. Cele patru publicaţii care realizează *Presseurop* sînt într-o situaţie financiară care le impune o anumită atenţie faţă de eventuale investiţii pe viitor. Aşadar, deocamdată, viitorul *Presseurop* e neclar pentru că nu avem certitudinea unei finanţări din partea Comisiei Europene.

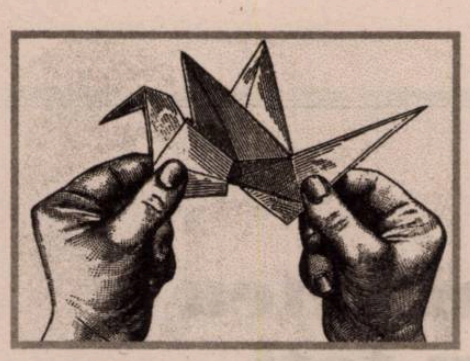

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Afecţiunea

Madam Florea de la 3 îşi scoate cîinele de companie la plimbare de cîteva ori pe zi. De fapt, şi stăpîna, şi căţelul stau mai mult pe-afară decît prin casă. Măcar la una dintre ieşirile zilnice, bătrînica are cu ea şi ceva resturi de mîncare pentru „fraţii“ vagabonzi ai răsfăţatului ei Bubico. Dacă te nimereşti prin apropierea lor cînd vine păpica, ai mare noroc dacă doar te latră, fără să încerce să te şi muşte. Vizavi de madam Floarea stă o altă cucoană care iese la plimbare cu cîte patru-cinci cîini odată. Nu e limpede cîţi o avea prin casă. Corciturile o împresoară cu lesele lor lungi, în timp ce ea le vorbeşte în permanenţă, certîndu-i ca pe nişte copii. Cînd se intersectează cu cei liberi, iese o hărmălaie de nedescris. Vagabonzii se bucură să-i vadă pe semenii lor adoptaţi şi latră, dînd din coadă. Pentru trecători e, iarăşi, un moment dificil. Cîinii se simt bine între ei şi îşi dezvelesc colţii spre oricine face parte din altă specie (evident, cu excepţia binefăcătoarei lor). Liniştita stradă dintre blocuri devine scena unui adevărat spectacol.

Dincolo de spectacol, însă, acum vreo trei ani, cîinii ăştia vagabonzi au încolţit un băiat de 10 ani care se juca în parcul cu leagăne din spatele blocului. Dacă ar fi fost mai mic, poate că ar fi păţit-o, la fel ca nefericitul băieţel din Parcul Tei. Aşa, s-a apărat cum a putut şi a scăpat doar cu un picior sfîrtecat. Era un copil crescut de un bunic, cu mama plecată la muncă în Italia şi cu un tată despre care nu se mai ştie nimic. A fost dus la spital de părinţii altor copii din parc. De fapt, a fost plimbat de la un spital la altul, pînă cînd s-a găsit un medic care să-l opereze. O vreme, copilul n-a putut să meargă.

În urma incidentului, părinţii au început să dea telefoane. Cei de la Primăria de sector le-au răspuns că n-au atribuţii, iar cei de la Primăria Capitalei au explicat ambiguu ceva despre legislaţia proastă. Părinţii au făcut o listă de semnături. În cele din urmă, toată treaba a rămas moartă. Haita de cîini se înmulţeşte nestingherită. Asemenea cazuri sînt nenumărate în Bucureşti şi nu numai. Există oraşe în care raportul dintre oameni şi cîinii fără stăpîn e chiar mai mic. Din datele apărute în presă, Bucureştiul ar avea 1 cîine vagabond la aproximativ 30 de locuitori, în vreme ce Slobozia are 1 maidanez la 9 locuitori, iar la Giurgiu există 1 cîine la 12 locuitori. Vechea vorbă „auzi cum latră cîinii în Giurgiu“, de unde o veni ea, are o acoperire în realitatea de astăzi.

Păi, chiar oamenii sînt de vină.

Se spune că problema cîinilor fără stăpîn ar fi apărut pe vremea demolărilor masive din anii '80, ordonate de Ceauşescu, cînd cîinii din curţile caselor demolate au rămas liberi. Poate că în acea perioadă problema s-a intensificat, dar, potrivit informaţiilor date la iveală de mai multe ori în această revistă, fenomenul cîinilor vagabonzi din Bucureşti era îngrijorător încă din secolul al XIX-lea, chiar şi la 1808. Şi totdeauna au existat indivizi care s-au opus hingherilor. Cred însă că, în ce priveşte atitudinea oamenilor, lucrurile stau, în prezent, puţin diferit.

Am observat cum, de-a lungul timpului, la o categorie anume de indivizi apar un fel de mode. Aşa cum, într-o vreme, mulţi se credeau Napoleon, într-o altă vreme, unii se plîngeau că sînt gazaţi, iar apoi au apărut cei care se credeau urmăriţi de Securitate, astăzi predomină afecţiunea faţă de cîinii vagabonzi. Aşa se explică fenomene de tipul celui în care Asociaţia „Cuţu-Cuţu“ a declarat, acum cîtva timp: „Cîinii nu sînt evrei ca să fie duşi la *Aushwitz*“ *(sic!)*. Un amic naturalist îmi atrăgea atenţia că pomenita afecţiune face să dispară pînă şi firească solidaritate intraspecie.

În jurul afecţiunii s-au acumulat interese şi chiar sprijin politic. Deja, se zice că 29 de parlamentari au contestat la Curtea Constituţională recenta lege adoptată pentru eutanasierea maidanezilor (şi asta după ce doar 23 votaseră contra în Parlament). Probabil că şi dacă legea s-ar valida, în cele din urmă, vom asista la un soi de rezistenţă. Adică, unele apartamente se vor umple cu zeci de cîini, pădurile şi cîmpiile din jurul marilor oraşe vor fi invadate de „refugiaţi“, hingherii se vor lovi de problema inviolabilităţii terenurilor private ş.a.m.d. Chiar iubitorii maidanezilor susţin că nu bietele animale sînt de vină pentru toată aberaţia asta, ci oamenii. Păi, chiar oamenii sînt de vină... şi atunci, se pare că nu de hingheri avem nevoie, în primul rînd, ci de psihiatri.

■ ■ ■

anti nostalgia

„Suveran al Muzicii“

„Bucuria mea de a cînta cu el sonatele lui Beethoven, Mozart şi alţii a fost întotdeauna la zenit din punctul de vedere al interpretării. Ne înţelegeam de la prima repetiţie. Mi-aduc aminte că îl rugasem, în preajma unui concert de trei sonate ale lui Beethoven, să nu exagerăm viteza finalului din sonata în do minor. Îl auzisem spunînd adesea că muzica va fi deformată mai tîrziu din cauza automobilului şi avionului care desfigurează simţul tempo-ului, însămînţînd nerăbdarea şi graba în viaţă. Enescu m-a liniştit. Dar, la Ateneu, după ce reuşisem amîndoi să impunem acea nobilă severitate care îmi evoca culoarea albastru închis a nopţii de toamnă, în final, Enescu a pornit într-o goană nebună şi primejdioasă pentru partitura de pian. Am cîntat-o pe nerăsuflate, sărind pe claviatură ca un cal de curse. Aplauzele au izbucnit cu furia unei tempeste. După cortină, eu nu-mi regăseam respiraţia, Enescu, ascunzîndu-şi nasul cu mîna, rîdea: *«J'ai voulu voir si vous étiez capable de cette folie.»* De atunci, am devenit prieteni. Tot în seara aceea, am cîntat sonata Kreutzer, cea mai răscolitoare din toate sonatele. Nici Kreisler, nici Ysaye n-au adîncit-o ca Enescu. Peisajele ţesute în starea sufletească a gînditorului, puterea oratorică a temelor, poezia graţioasă a finalului cu filfîiri de păsărele au fost impregnate de o emoţie atît de covîrşitoare, încît publicul nu a putut să aplaude imediat. Ultima parte este o temă cu variaţii. La o repriză a uneia din ele, Enescu făcea o nuanţă la care nici unul din marii violonişti nu s-a gîndit. Diminua sunetul pînă a fi un ţîrîit, şi-mi apărea în depărtare o bisericuţă strîmbă, într-un sat copleşit de întuneric. De cîte ori ajungea Enescu la acea variaţie, îmi ţîşneau lacrimile. Mare vrăjitor!

Cella Delavrancea, „George Enescu“,
în *Dintr-un secol de viaţă*,
Editura Eminescu, 1987

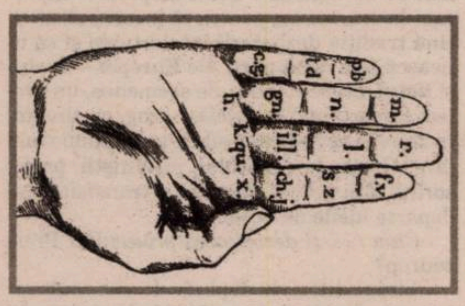

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Nevroza gesticii publice

„Dragul meu“ – îmi spuse, la un moment dat, amicul meu Tăică, profesor la Asistenţă Socială – „mă ştii, am fost toată viaţa mea un om evlavios, de aceea am şi ales Teologia (chiar dacă nu am mers pe calea pastorală!)... Familia mea m-a crescut cu frica lui Dumnezeu, ţin posturile, respect canoanele, pot fi numit – zic eu –, fără mari ezitări, un bun practicant.“ „Şi totuşi“, continuă, cu o undă de disperare în glas, Tăică, „în urmă cu vreo şase luni, în Postul Paştelui, duhovnicul meu, Părintele N., la spovedania regulată, m-a găsit într-o imensă culpă faţă de cele sfinte. M-a întrebat, destul de abrupt, dacă eu îl salut cum se cuvine, în fiecare zi, pe Domnul. «Nu înţeleg prea bine, părinte», am răspuns. «Ce vreţi să spuneţi?» «Păi», m-a lămurit venerabilul preot, «te închini adecvat atunci cînd treci pe lîngă o biserică?» A trebuit să recunosc că nu făceam acest gest. Nu jena, nu reaua-credinţă şi nici măcar aroganţa nu erau de vină, ci graba şi neatenţia, vicii structurale de care nu am reuşit niciodată să mă dezbăr. «Ei, vezi, dragule», a spus duhovnicul solemn, «asta este o mare greşeală. Nesalutînd biserica, prin gestul sfintei cruci, tu, de fapt, îl ignori pe însuşi Dumnezeu, care devine, astfel, în viaţa ta, o realitate ipotetică şi nu o prezenţă vie, consistentă, aşa cum ar fi normal.»“

„Cuvintele lui mi-au sfredelit creierul“, adăugă profesorul după o scurtă pauză. „Mi-am dat seama imediat cîtă dreptate avea. Trăiam într-o nesimţitoare indiferenţă faţă de ideea credinţei adevărate. Mă raportam la sacralitate ca la o abstracţiune, neacordîndu-i atenţia cuvenită. În acest context, nici un dubiu, dumnezeirea era pentru mine un concept gol, pur ritualic, mai neînsemnat chiar decît gustarea de dimineaţă, căreia – nu-i aşa? – îi acord un respect protocolar, vecin cu agitaţia obsesională. Am hotărît să-mi schimb conduita şi, din acea zi, la vederea bisericilor, am practicat închinăciunea metodică. Am început să-mi fac cruci mari şi lente în faţa lăcaşelor de cult care îmi ieşeau în cale. Dacă timpul îmi permitea, mă opream şi exersam şi trei mătănii scurte. Azi aşa, mîine aşa, gestul mi-a intrat în reflex şi, în puţină vreme, am ajuns foarte mulţumit de mine însumi. Nu mai eram apăsat de sentimentul culpabilităţii, simţeam că investisem conceptul dumnezeirii cu mai multă semnificaţie în viaţa mea. Conştiinţa se uşurase, dinamica activităţilor diurne crescuse, iar eu îi mulţumeam în gînd părintelui duhovnic pentru buna lui călăuzire. Totul pînă într-o după-amiază însorită, cînd un lucru straniu mi s-a întîmplat, pe nepusă masă...“

„Ce?“ am întrebat instinctiv, observînd că amicul meu intrase în pasă melancolică. „Omule“, zise el suficient de jenat, „traversam strada la Universitate şi, cînd s-a făcut verde, fără să-mi dau seama, m-am închinat, plin de cucernicie şi cu adînci plecăciuni, la semafor, stîrnind chicotelile unor studente care veneau din sens opus şi tresărirea vizibilă a unei bătrîne ce se pregătea să păşească pe stradă alături de mine. Am avut o senzaţie halucinatorie, nu mi-am putut explica violenţa automatismului care sfida, iată, orice barieră raţională. Povestea nu s-a oprit aici, din păcate. Uşor-uşor, am izbutit să-mi fac cruci la intrarea în Universitate, înspre orologiul vechi din holul principal al corpului A, cînd am trecut pe lîngă farmacia Catena (cu firmă luminoasă!) din cartier, către o gogoşerie de la colţul străzii unde locuiesc, la întîlnirea cu portarul de la Arheologie, care avea uniformă şi bănuiesc că subconştientul l-a preluat, din reflex, ca pe un exponent preoţesc (nu-ţi ascund că, în panica generată de nebunia gestului meu, am făcut-o şi mai lată, repezindu-mă, ca un hultan, să-i pup mîna, de parcă m-aş fi aflat în faţa Preaînaltului!), la trecerea ambulanţei cu semnalele sonore pornite şi aşa mai departe...“

Profesorul părea profund marcat de situaţie, iar eu mă descopeream complet neputincios dinaintea neobişnuitei drame prin care trecea. Prin urmare, m-am trezit consolîndu-l prosteşte: „Bătrîne, e mai curînd un simptom de oboseală, sînt convins că, după o perioadă de relaxare, vei izbuti şi tu să-ţi duci la îndeplinire – ceva mai echilibrat – programul de mătănii...“ „Nu, prietene“, strigă el îngrozit, „mă aflu în dezastru total. Imaginează-ţi, ieri a venit la noi, din Rîmnicu Sărat, mama-soacră. Ea m-a considerat mereu mai tîmpiţel (are convingerea nestrămutată că Asistenţa Socială nu e o slujbă pentru bărbaţi – socru-meu, Dumnezeu să-l ierte, a fost pilot de încercare în aviaţia militară!), nepotrivit pentru fiica ei. Am ajuns mai tîrziu acasă şi, cînd am văzut-o în sufragerie, de emoţie, m-am fîstîcit şi am trecut la cruci, însoţite de plecăciuni, către dumneaei. Scandal monstru! A zis că, uite, ea, soţie de pilot mort pe MIG prăbuşit în cîmp deschis, a ajuns bătaia de joc a unui asistent social! Aşa ceva nu putea tolera! A precizat că, prin gestica mea de clovn habotnic-universitar, încerc să sugerez că ar fi nebună de legat şi că doar sanatoriul o mai poate salva. A plusat, spunînd că am aer de troglodit şi că sînt un neruşinat fără pereche. Şi-a făcut bagajele, iar nevastă-mea a luat copiii şi a plecat cu ea (la blestematul de Rîmnic Sărat!) pentru a ameliora conflictul...“

Am regretat enorm situaţia lui Tăică, dar nu l-am putut ajuta! Ultima oară, l-am văzut în Aula Magna, la o festivitate de *doctor honoris causa*. Era în prezidiu, îmbrăcat în togă academică, şi avea o expresie nevrotică, pigmentată cu grimase stridente. Cînd corul a început să intoneze *„Gaudeamus igitur“*, bietul asistent social şi-a făcut o cruce largă, iar apoi s-a aplecat pînă la pămînt.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

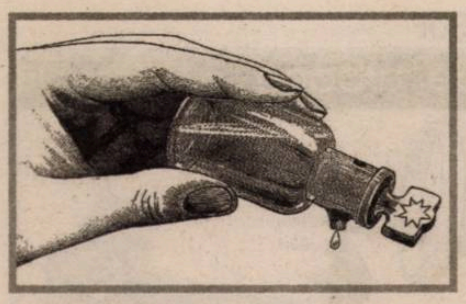

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Bulibaşă

Cu cîteva săptămîni în urmă, din lipsă de subiecte şi mai ales din dorinţa de a umple timpul de emisie, evitînd teme de actualitate mai complicate, aproape toate posturile de televiziune zise „de ştiri" au găzduit discuţii nesfîrşite, inutile şi de cele mai multe ori superficiale, despre alegerea *regelui / regilor* romilor. Într-unul dintre numeroasele interviuri cu o persoană direct implicată în evenimente, s-a formulat, cu obişnuita ipocrizie a propunerilor care se pretind pur lingvistice, ideea că ar trebui să se revină la titulatura tradiţională, înlocuindu-se *rege* prin *bulibaşă*. Discuţia a confirmat ceea ce era deja evident – că *bulibaşă* a fost evitat, de către cei interesaţi, din cauza conotaţiilor sale peiorative.

Povestea e, de fapt, mai lungă şi discuţiile de azi trebuie legate de stările de lucruri trecute. Cum o arată documentele de epocă şi studiile istorice (de exemplu, cartea lui Viorel Achim, *Ţiganii în istoria României*, 1998), cu secole în urmă, conducătorii romi erau numiţi *vătafi*, *bulibaşi* (din secolul al XVIII-lea, în Valahia şi Moldova) sau *voievozi* (doar în Transilvania). Kogălniceanu (în studiul său din 1837, *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains)* descria condiţiile de alegere şi ceremoniile la desemnarea unui *bulubaşa* (sau *voievod*, în Transilvania), indicînd echivalenţele titlului: *„les* bulubaşas *ou les rois des Cigains, comme on les appelle ailleurs"*. Şi J.-A. Vaillant, în *Les Romes* (1857) vorbea despre dreptul ţiganilor din Ardeal de a-şi alege *voievodul* (p. 298) sau – în Valahia – *bulbasha* (p. 328). A. Fraser *(Ţiganii*, 1998, p. 113) menţionează folosirea titlului de *voievod* al ţiganilor *(vayvodam Pharaonum)*, în Transilvania, la 1497. Y. Matras *(Romani in Britain*, 2010, p. 57) arată că, la 1687, un document consemna căsătoria dintre două persoane, *„king and queen of the gipsies"*; termenul folosit pentru rege de către romii din Marea Britanie fiind, de altfel, de origine slavă: *kralis* („crai"). Tradiţia oferea, deci, foarte multe posibilităţi de intitulare a conducătorului, prin preluarea unei terminologii corespunzătoare formelor de organizare locală sau prin transferarea ei dintr-o zonă în alta. *Rege* nu era ceva nou sau neobişnuit, dar nici nu a fost cea mai inspirată alegere în spaţiul românesc, termenul nefiind nici de actualitate, nici suficient de înrădăcinat în istorie; dacă nu mă înşeală memoria, opţiunea lexicală a fost îmbrăţişată la începutul anilor '90 de puterea politică românească de atunci, tocmai pentru că oferea ocazia de a duce în derizoriu ideea de regalitate, pe care o simţea ca ameninţătoare.

Nu e însă realistă propunerea de revenire la termenul *bulibaşă*, care are în mod cert, în română, conotaţii peiorative. Cum o indică orice dicţionar, *bulibaşă* e o variantă orală, simplificată, a turcismului *buluc-baş* sau *buluc-başă* (în Redhouse 1998: *bölük-başi)*, desemnînd comandantul unui *buluc* (regiment, companie, grup de soldaţi). Termenul turcesc de organizare militară circula în româna din secolul al XVII-lea în diverse variante – *bulucbaşă*, *bulubaşă*, *bulibaşă;* îl găsim la Miron Costin *(„Bulucbaşi* şi căpitanii şiimenilor celor munteneşti") şi, mai tîrziu, la Neculce („au triimes nişte *bulubaşi")*. La sfîrşitul secolului al XIX-lea, în dicţionarul lui Damé era deja înregistrat şi sensul *„chef d'une bande de bohémiens"* (la *bulibaşă), „chef d'une horde de bohémiens"* (la *buluk-başă).* În revistele umoristice de pe la 1900, *bulibaşă* era deja folosit în derîdere, pentru a-i desemna pe adversarii politici: Take Protopopescu – *„bulibaşa* peste creditul funciar urban" *(Furnica*, 126, 1907); „Ionică Nădejde, *bulibaşa* Voinţei Naţionale" *(Furnica*, 163, 1907) etc.

Derivatul *bulibăşie* („rang de bulibaşă") a căpătat, pe lîngă sensurile primare, unele conotative, predominant negative: „a dat *bulibăşia* peste el" (ironic, „noroc", în DA); *bulibăşie* – „cazarmă, închisoare, carceră" (Scriban); „cheamă santinela să mă ducă la *bulibăşie";* „ţi-a dat 3 zile de *bulibăşie" (Furnica*, 117, 1906). În *Glosarul regional Argeş* al lui D. Udrescu sînt consemnate sensurile „slujbă uşoară, trîndăvie"; „autoritate nemeritată", „grosolănie". Verbul *a se bulibăşi* are sensul propriu „a ajunge bulibaşă", şi pe cel figurat, colocvial – „a încurca, a amesteca": „Guvernul şi Consiliul Legislativ au bulibăşit un articol din Legile combaterii evaziunii fiscale" *(Adevărul*, 12 mai 2005); „vecinele care se întîlnesc pe trecere şi stau la o mică bîrfă, semafoare defecte care *bulibăşesc* un trafic deja infernal" (taraboste.eu, 05.09.2012); „Reţetele electronice *bulibăşesc* farmaciile" (lideruldeopinie.ro. 25.07.2012); „Sînt persoane care nu ştiu să joace şi se *bulibăşeşte* jocul" (parinti.com, 19.07.2007). Numele de acţiune *bulibăşeală*, format cu un sufix popular, e sinonim cu *dezordine, harababură*. Sensul negativ al termenului este evident – „Ion Iliescu: «e *bulibăşeală* multă în coaliţie!»" (stirileprotv.ro, 30.06.2009); *„bulibăşeală* la impozitul agricol" (obiectivtulcea.ro, 12.09.2013); *„Bulibăşeală* totală la licitaţia de salubrizare stradală a Sucevei" (obiectivdesuceava.ro, 13.07.2013) etc.

Nu e clară modificarea semantică a acestor cuvinte; e posibil ca sensurile negative să fi fost legate de diferite valori ale lui *bulibăşie*, după cum e foarte posibil ca substantivul şi verbul să fi suferit atracţia altor cuvinte înrudite sau asemănătoare ca formă şi cu sens negativ – *buluceală, a se buluci, a buli* etc. Atitudinea faţă de romi a contat în apariţia conotaţiilor negative, dar la fel de mult au contat şi asocierile produse de forma cuvintelor, care au atribuit multor turcisme conotaţii ironice şi peiorative.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

ready made

„Mai avem o descriere a 2 varietăţi ce se cultivau prin 1881 în jud. Ilfov, numite popular, una *tutun nebun* şi alta *tutun guşat:* «cea cu floarea albă roşiatică, numită în limbagiul vulgar *tutun nebun*, este cea mai puţin răspândită, se cultivă mai mult în com. Bolintinul din vale, are trunchiul mai înalt, de 6-8 palme, frunza mai mare, întreagă şi de formă ovală aproape cardiformă cu vârful mai ascuţit decât a doua varietate cu *floarea roşie-carmină*, mai răspândită cultivându-se mai mult în alte 5 comune, cu trunchiul mai puţin înalt, de 4-5 palme, frunza mai mică, cu vârful mai obtus şi peţiolul îmbrăcat din care cauză vulgul l'a numit *tutun guşat*."

Petre E. Mihăescu, *Tutunul în trecutul Ţării Româneşti şi al lumii întregi*, „Cartea Românească", 1931

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Două chipuri, același minister

A început școala. E un moment potrivit să vă prezint două chipuri de dascăli, două portrete profesionale între care pendulează „pedagogia" noastră.

Nicușor Micșoniu este învățător la o școală din sectorul 4 al Capitalei. Predă la o clasă pregătitoare. Cine este acest domn? O celebritate, un VIP, un personaj nonconformist, un excentric. Iată ce aflăm despre el, nu din revistele de pedagogie, ci din tabloide: a scris, cu frișcă și ketchup, pe parbrizul mașinii Sînzienei Buruiană, declarații de dragoste. S-a epilat pe piept în direct, la o emisiune TV, motiv pentru care a fost dat afară din ansamblul folcloric „Doina Gorjului" (din învățământ nu, fiindcă Inspectoratul Școlar București nu are prejudecăți). Mai apoi, învățătorul a apărut la o trivială emisiune de divertisment, deghizat într-o vampă, cu rochie de blană și perucă blondă. Dascălul are pagină de Facebook și site propriu, pline de melodii și dialoguri tandre, calde și agramate cu fanii săi: „Vă salut respectos, vă pup și vă stimez", „mîine mă puteți urmări *(sic!)* de la ora 10...", „salut și stimez toți admiratorii mei", „dacă muzica nu ar fi în viața omului, (...) parcă nimic nu ar strălucii *(sic!)*."

Să reținem că acest domn talentat este, începînd cu 15 septembrie, cadru didactic al unei școli din Capitală. Dascăl care se va ocupa cu formarea preșcolarilor pentru rigorile și exigențele învățămîntului primar. Și mi-e imposibil să nu mă întreb: de unde a apărut? Cine i-a dat girul să se așeze la catedră, în fața unor ascultători mici și inocenți? Cum de n-a văzut nici un inspector școlar „prestațiile artistice" extrașcolare ale domnului Micșoniu? De ce pentru ansamblul artistic „Doina Gorjului" o fotografie a artistului cu sînii domnișoarei Buruiană a fost prea mult, iar pentru Ministerul Educației nu?

Într-un alt oraș din Regat, la Ploiești, Dana Petre este învățătoare de peste 25 de ani. Are sute de părinți și elevi bucuroși că au întîlnit-o și recunoscători pentru anii de școală petrecuți împreună. Muncește mult pentru fiecare zi de la catedră: citește zeci de site-uri ale școlilor performante din Occident, programe școlare franceze, engleze sau germane, studii de pedagogie sau psihologie. Inventează cu plăcere, chiar după atîția ani de muncă, jocuri, exerciții, noi metode de predare pentru elevii săi. Dialogurile cu părinții n-au nimic dăscălitor: ședințele urmează un ritual rarisim în școala românească – dezbaterile pe marginea unor subiecte de pedagogia sau psihologia copilului, comentariile despre viața de părinte sau de educator urmează firesc celor privind viața internă a clasei.

Este un învățător bun. Extrem de bun. Cu simțul umorului, cu lecturi diverse și bogate, cu o exprimare impecabilă, învățătoarea Dana Petre poate oferi oricărui copil premisele unui start avantajos în viața de școlar, cu tot ce înseamnă asta: deprinderi adecvate, informații atractive, disciplină, creativitate și, nu în ultimul rînd, bună dispoziție.

Doi dascăli cum nu se poate mai diferiți. Doi dascăli pe care învățămîntul românesc, în „generozitatea" lui, îi primește la fel: același salariu, aceleași condiții de muncă, aceleași standarde de evaluare.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

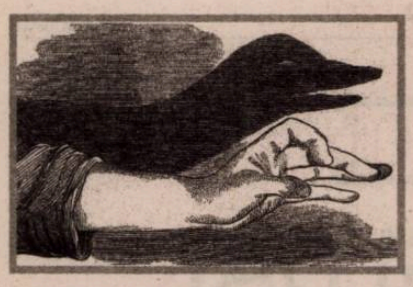

Iaromira POPOVICI

bazar

Poșta Română

– the bright side –

Da, știu, majoritatea oamenilor din jurul meu – ca să nu spun toți... – consideră că orice contact cu Poșta Română e dezastruos: o imensă pierdere de vreme, asociată cu nervi din plin. Așteptare inutilă și eficiență minimă, plus stres fără margini...

Eu, una, am avut probabil norocul să mă așez la coadă (fără coadă nu se poate, cozile la Poștă sînt, deja, tradiționale...) la ghișeul potrivit. Zic norocul pentru că, în momentul în care am mers, pentru prima dată după mult timp, la Poșta din Amzei (oficiul 22), m-am așezat unde s-a nimerit (dar și, desigur, unde se puteau duce la bună îndeplinire operațiunile de care aveam nevoie). Am stat, cît de cuminte am putut, la o coadă care nu era deloc cuminte, ci cît se poate de agitată și de diversă: oamenii vorbeau unii cu alții, cu funcționarele sau chiar singuri (de fapt, cu un invizibil, dar mereu apăsător și prezent sistem), țipau cu orice ocazie, la cine se nimerea și se agitau, ori uitîndu-se, mereu la pîndă, să nu le ia cineva locul, ori chiar mutîndu-se de la un ghișeu la altul... Era îngrozitor de stresant, dar, în același timp, palpitant: dacă ești o gospodină care nu face altceva decît mîncare și curat, singură acasă, ieșitul la Poștă îți aduce sigur un strop de *excitement* în viața-ți cenușie...

Cert e că, odată ajunsă la ghișeul cu numărul 2, am avut o revelație: doamna din fața mea, subțire, drăguță, mereu zîmbitoare, nu era una dintre funcționarele tipice despre care știam și la care mă așteptam – supraponderală, acră și plictisită de mine și de viața ei. Dimpotrivă, era mereu binevoitoare și răbdătoare, își „servea" cu plăcere și cu drag clienții, chiar și pe cei recalcitranți, pisălogi ori ramoliți. Cu ea se putea stabili contactul ăla personalizat cu serviciile, pe care îl caut de-o viață: cel ca din reclamele cu orășele idilice de provincie, în care fiecare își are propriul băcan, florar, chelner, coafor etc. Doamna drăguță de la Poștă își cunoștea clienții fideli și le oferea, în ciuda nebuniei din jur, servicii personalizate: făcea conversații scurte și de bun-simț, dar totuși afective, în timp ce punea ștampile în viteză... Era eficientă și amabilă în același timp...

Vedeți – veți spune – ați găsit soluția pentru Poșta Română: cred, însă, că nu era vorba decît de o fericită excepție; pur și simplu, un caz în care „elementul uman" de calitate a rezistat intemperiilor birocratice și nu s-a transformat într-un robot cu toane... Cert e că doamna respectivă făcea ca timpul petrecut într-unul dintre cele mai agitate oficii bucureștene să fie, dacă nu agreabil, măcar suportabil...

Vorbesc la timpul trecut pentru că am auzit, de curînd, că oficiul respectiv nu va mai fi acolo. Da, ați înțeles bine, nu doamna mea va fi mutată, ci locul în care lucrează va fi desființat, cîndva pe la sfîrșitul lunii în curs sau începutul celei viitoare. Nu că poșta respectivă nu ar fi fost, cam în fiecare zi, supraaglomerată, deci cît se poate de solicitată... Și nici că ar fi vreo alta în apropiere, mai ales avînd în vedere faptul că oficiul 22 „acoperea" zona centrală...

Dar căile administrației Poștelor sînt dincolo de puterea noastră de înțelegere... Cert este că, în ce mă privește, am multe amintiri frumoase – scuzați locul comun – despre diversele Poște, mai ales cele din locurile în care-mi petreceam vacanța. Nu o pot uita, de pildă, pe cea din Sinaia – punct de reper în centrul orașului, pe stînga cînd veneai dinspre parc. Punct de reper cîndva. Acum – mutată undeva mai periferic. De acolo, dădeam telefoane cu fise de 1 leu și 3 lei, păstrate în sticle de lapte... Sau chiar cu taxă inversă... Și cumpăram și trimiteam aceleași deja instituite ca tradiționale cărți poștale cu Peleșul sau cu Babele și Sfinxul, la răsărit sau la apus...

Mi-e dor de aste „acțiuni poștale". Mi-e dor de asidua căutare a cutiilor de scrisori de pe vremuri, ca să expediez cărțile poștale... Poate, cîndva, vor reveni vremuri mai bune pentru Poșta Română. În Franța, de pildă, am avut surpriza să văd destui oameni punînd cîte un plic în cutiile de scrisori...

Selma IUSUF

legende urbane

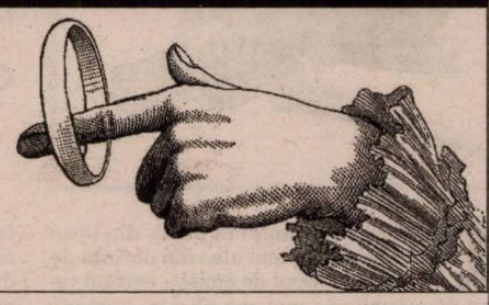

Cum sîntem

Orașul meu e fragmentat, schizoid, cu personalități multiple, generos, meschin, murdar, frumos, fanat și împuțit. O plimbare mai lungă prin cartiere te va trece granițe abrupte între case bine înfipte pe picioare, cu heruvimi de ipsos care păzesc o intrare născută din tînjeli la noblețe, dar construită din bani noi, de cîrnățari de început de secol XX, și cocioabe imunde sau șiruri deprimante de blocuri reabilitate fovist. Te va face, uneori, să te simți ca în buricul oricărui oraș european, ca imediat după aceea să te trîntească violent într-un soi de Indie văzută cu ochi de occidental lipsit de înțelegerea mai adîncă a altor lumi – copii rufoși, maidane, sărăcie.

Îți va oferi de-a valma tot soiul de oameni. I-am văzut de curînd, laolaltă, pe străzile Bucureștiului, la manifestațiile contra Proiectului „Roșia Montană". Nici o grijă, nu mă apuc și eu să scriu despre miezurile problemei care a agitat recent pe toată lumea. S-a scris mult și bine despre asta, iar textul meu va ajunge sub ochii dumneavoastră abia la o săptămînă după ce îl pun, acum, pe hîrtie. Probabil că lucrurile vor evolua între timp. Dar o să vă povestesc un pic despre oamenii pe care i-am văzut în stradă.

Vi s-a spus că erau în majoritate tineri. Așa e. Ați aflat, probabil, că erau bine îmbrăcați, că aveau iPhoane și converși în picioare. Să zicem. Că erau în general mișto și că aveau simțul umorului. În mare parte. O privire mai de aproape, dar inevitabil generalizantă, i-ar fi putut așeza însă în diverse categorii de subculturi. Lumea i-a catalogat, la grămadă, drept „hipsteri". Știți, ăia care refuză să fie *mainstream*, ascultă trupe obscure islandeze, cînd nu-s în cîrciumi despre care nu vor să vorbească, pentru ca locul să nu se umple de neaveniți, atunci se uită la vreun Murnau pixelat, pe calculator. Că n-au televizor. Pe scurt, hipsteri. Nu chiar. Între acei tineri am văzut și smuciți naționaliști, pe ale căror tricouri scria „Mîndru că sînt român" – mîndrie purtată cu trufia unui ales de soartă, născut în Crîngași. Băieți în cușme de dac. Dezorientați, cu generalul Antonescu drept idol național. Cîteva bucăți de *skinhead*-și. Fete firave, în ii. Fete firave, în rochii pînă la pămînt, *handmade*. Băieți cu ochelari, care lucrau la bancă. Reprezentanți aprigi ai stîngii prospere. Reprezentanți aprigi ai dreptei ponosite. Intelectuali simpatici, foc și pară pe corporații și capitalism, dar care habar n-au, populist, cît costă o franzelă muncitorească, și beau Aperol Spritz. Intelectuali simpatici, aprigi și degrabă libertarieni, cu bunici la țară, care, potrivit teoriei lor, n-ar merita nici un leu pensie. Sau asistență medicală gratuită.

Am văzut acolo ceea ce lumea a numit la grămadă tineri – trei generații între care granițele sînt încă ușor umbrite. Cei care și-au trăit adolescența în anii '80, cei care și-au trăit-o în '90 și cei care și-o trăiesc acum. Foarte tinerii de acum pot părea niște extratereștri pentru cineva care n-a mai stat de mult în preajma unora de 19-20-21 de ani. Își găsesc mai repede ceva expresii în engleză decît în română (nu-s vreo puristă, nu e o critică), tastează năucitor de repede cu ambele opozabile pe ecranele telefoanelor, mulți știu exact ce vor (domnule Iliescu!) și și-au trasat deja calea spre o carieră cu sumedenii de burse. Sînt detașați și inteligenți. Au avut contact cu societăți multiculturale, înțeleg și acceptă diversitatea. Mulți dintre ăia pe care evenimentele din '89 i-au găsit încă foarte tineri au fost în stare să țină pasul cu lumile, modele și poate și cu muzicile. Cei crescuți în '90 sînt într-un *limbo*. S-au format într-o agitațiune din care fiecare a ales cît l-a lăsat capul.

Am văzut acolo, însă, și lume ceva mai coaptă, cu cîte un nepot de mînă. Artiști ușor ticniți. Șoferi și programatori. Homleși pe care nimeni nu i-a alungat și le-a fost bine. Iar toată omenirea asta pestriță a reușit, cumva, să rezoneze într-un glas. Am fost și eu acolo. Încă o bizarerie cu aplecări de stînga și apucături mărunt burgheze din orașul ăsta pe care, uneori, n-ai cum să nu-l iubești.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

Colecții cu dichis **DILEMA** VECHE

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ

Mozart, Beethoven, Brahms, Schumann, Grieg

Colecționează cele 6 CD-uri!

14,99 lei
Revistă + CD

Completează-ți colecția!

CD 4 Radu Lupu	**19 septembrie**
CD 5 Radu Lupu	**26 septembrie**
CD 6 Radu Lupu	**3 octombrie**

Radio România Muzical

UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

în fiecare joi, doar cu **Dilema veche**

PARTENER TEHNOLOGIC
LG Life's Good

PARTENER CULTURAL
GEORGE ENESCU FESTIVAL

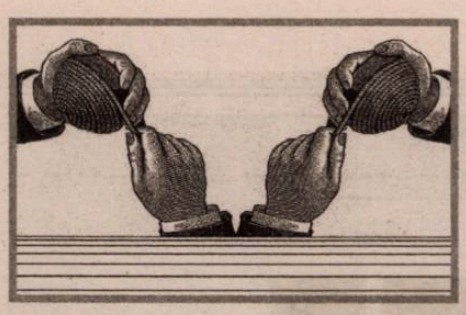

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Adevărul suprem şi ultim despre manifestaţiile din Piaţă

■ Sînt sigur că aţi citit zilele astea o mulţime de adevăruri supreme despre Piaţă, aşa că unul în plus nu are cum să strice. Adevărul suprem despre Piaţă a fost cel mai bine exprimat de un partid politic. Iată-l: „Comunicat. Partidul «Terra Unita» salută prezenţa în viaţa/piaţa publică a hipsterilor, a dacilor liberi, a comuniştilor de rit nou, a retro şi metrosexualilor, a activiştilor, antifasciştilor, corporatiştilor şi bicicliştilor, a loto-ghinioniştilor săptămînali, soliştilor interpreţi de muzică clasică şi rockerilor, a lui Norzeatic, a galeriei Stelei, a eurofililor, euroscepticilor, iubitorilor de animale, a taţilor îngrijoraţi pentru viaţa copiilor lor, a mămicilor entuziaste, a ecologiştilor, a lui Artan, a dependenţilor de Facebook, a independenţilor, scepticilor şi artiştilor, a golanilor, a jurnaliştilor entuziaşti, a studenţilor, masteranzilor şi doctoranzilor, a fotografilor şi a burghezilor de centru-dreapta. Trăiască dictatura bunului-simţ! *Keep calm and rattle the bottle.*“

■ Acum, că sînteţi ceva mai lămuriţi, e timpul să vă căutaţi locul în cîteva dintre aceste categorii. Eu sînt în cel puţin cinci categorii şi, la limită, chiar în opt. Dar dacă bifaţi cel puţin două, eu zic că tot e bine: Piaţa e şi a dumneavoastră. Pînă la urmă, partidul Terra Unita, care se autoproclamă, sigur pe sine, „un partid pentru secolul XXII“ a pus cel mai corect diagnostic dintre toţi şi a cîştigat de departe bătălia pentru sufletul Pieţei. Pentru că, totuşi, la asta am asistat în spaţiul public: la bătălia pentru sufletul Pieţei.

■ Nu m-am băgat în pugilatul de pe margine pentru că mi se pare uşor indecent cum, la fiecare manifestaţie, ba chiar la orice întîmplare din piaţa publică (în sens generic) apare liota de analişti spărgători de seminţe, care nu au altă preocupare decît să explice ei poporului ce se întîmplă cu adevărat acolo. De aici, o întreagă subproducţie de fantasme revărsate în spaţiul mediatic-blogoreic-newmedia. Fiecare năuc crede că poporul a ieşit în stradă ca să răspundă pasiunilor sale elaborate în debara, că Poporul l-a confirmat în ce a visat alaltăieri; respectiv, cei contra cred că în Piaţă sînt o ceată mică şi nereprezentativă de hipsteri, ecologişti, năimiţi etc. Uneori, spărgătorii de seminţe îşi răspund unii altora şi flegmele zboară peste gard, fără legătură cu evenimentele reale. Pateticii de la CriticAtac spun că gata, asta e revoluţia anticapitalistă pentru că un X avea o pancartă cu „Jos Capitalismul“ (pe care eu am ratat să o văd de cîte ori am fost în Piaţă – nu mă îndoiesc că există, mă întreb dacă nu cumva e scoasă doar pentru poze). Costi Rogozanu, simpaticul agitat care vede revoluţie anticapitalistă şi în coada de la şaormărie, a emis din nou directive către popor: nu veniţi în Piaţă dacă nu sînteţi anticapitalişti. Vezi aici vechea oftică a bolşevicului etern contra poporului care îşi vede de cereri concrete şi nu înţelege Sensul mare al Revoluţiei – poporul real e prost, nu gîndeşte dialectic şi pace, noroc că avem miliţieni rutieri ai Revoluţiei care îndreaptă poporul spre cauza bună. Şi aşa rămîne bolşevicul în fiecare intersecţie cu pancarta în mînă, arătînd direcţia dialectică, în timp ce poporul trece amuzat pe lîngă el.

■ Acest gen de trol este inevitabil la orice adunare publică, singura problemă e că sînt oameni serioşi care îl iau de bun. De fapt, rectific: oameni serioşi în căutare de motive de strîmbat din nas. Rogozanu, CriticAtac şi restul de troli bolşevici nu au existat în Piaţă, au existat doar în capul unora de dreapta, care s-au speriat şi şi-au confirmat propriile fantezii din debara. Adică, am ajuns eu, care fusesem în Piaţă în prima săptămînă, aproape în fiecare seară, să fiu sunat, pentru detalii, de amici analişti de dreapta, cu speranţa: „Dacă eşti tu acolo, nu sînt comunişti, nu?“ Serios, curată pierdere de vreme. Oameni buni, reveniţi-vă, mergeţi şi vedeţi cu ochii voştri, nu mai citiţi prostii pe net.

■ Cum zice bloggerul Moromitic de la www.lacoltulstrazii.ro: „Nu mă pot abţine să nu comentez această tîmpenie majoră cum că zece mii de oameni din Piaţa Universităţii ar fi anticapitalism, antidemocraţie, antiinvestitori străini, anarhişti sau orice alt tip de extremişti. Da! Sînt extremişti, d-ăia de-ai lui Radu Cosaşu, extremişti de centru. Extremişti de centru suficient de toleranţi cît să accepte lîngă ei exoticii gen reptilieni daci, stîngişti sau legionari. I-am numărat pe ciudaţii ăştia duminică: fix paişpe idioţi, respectiv 0,14% din mulţime. Am pretenţia că am fost la destule meciuri, vămi vechi, festivaluri şi concerte metal cît să-i pot identifica. Dar să zicem că n-am numărat bine şi erau de trei ori mai mulţi. Nici măcar juma' de procent! Despre ce vorbim?“

■ Pentru mine, Piaţa înseamnă nişte „faze“ – frînturi de realitate personală, subiectivă. Am fost în trei seri înainte de marele marş din a doua duminică. Deja ritualul de la Fîntînă se forma, stat acolo „în acvariul“ înconjurat de jandarmi pînă la 23, apoi ieşit pe unul dintre bulevarde. Motivaţia mea principală a fost cea cu legea şi statul de drept – nu e frumos să dăm legi speciale şi să privatizăm statul. Am fost biciclist de fiecare dată – pe lîngă că vreau să particip la mişcarea civică a bicicliştilor, care se conturează, protestul de pe bicicletă e cel mai *fun*. Piaţa mea personală e momentul în care, în sfîrşit, într-una dintre seri, s-a ieşit din acvariu spre Centrul Vechi şi sute de oameni au pornit ca un şuvoi, pe străduţe, spre Palatul Parlamentului – alţi cetăţeni rămîneau cu sarmaua în furculiţă, la mese, uimiţi că vin unii cu protestul pe lîngă ei. Unii aplaudau, alţii cereau nota, ca să vină şi ei. E momentul acela de derută amuzantă, cînd nu ştii pe unde să o iei şi poliţiştii rutieri aşteaptă politicos după fundul a 30 de oameni, ca să decidă pe ce bulevard să oprească circulaţia. Sau momentul în care jandarmii ţopăie în jurul artezienelor care ies din pămînt şi îi udă şi se face un grup spontan de reflecţie jandarmi – manifestanţi, care găseşte soluţia: o sticlă de plastic pusă peste furtun.

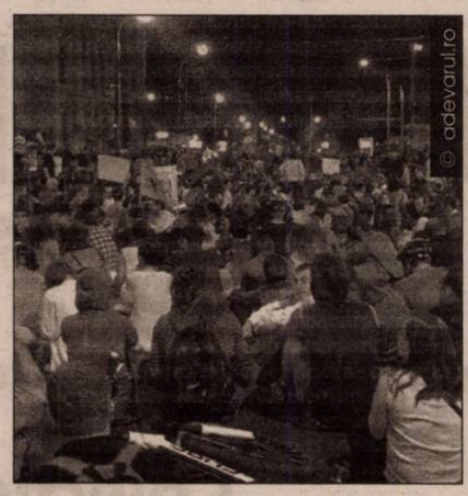

„Eşti Cristian Ghinea, nu?“
„Îhî.“ „Ce mă bucur că eşti aici!“

■ Sau momentul în care faţa ta, care apare la televizor, te scoate din rîndul bicicliştilor: „Eşti Cristian Ghinea, nu?“ „Îhî.“ „Ce mă bucur că eşti aici!“ Şi noile cunoştinţe. Bogdan Budeş, care îmi spune că a citit pe Facebook la mine că sînt acolo şi a venit şi el şi începem o conversaţie tehnică despre bicicleta lui, pe care o invidiez. Sau Cătălin Drulă, care mi se prezintă întrebîndu-mă dacă e aiurea că are tricou cu Che Guevara desenat ca Mickey Mouse – ştii, nu ştiu sigur dacă se înţelege poanta. Îmi spune apoi că în timpul liber se ocupă de monitorizat construcţia de autostrăzi, are un întreg grup pe Facebook, face şi filmări din avion. A doua zi mă contactează indignat de a ce spus Ponta – că dacă se opreşte proiectul de la Roşia Montană, judeţul Alba e îngropat economic. Nu e adevărat, uite datele de la autostrăzi, Alba are două şantiere, va fi judeţul cu cei mai mulţi kilometri de autostradă. Îl încurajez să scrie datele astea şi îl ajut să viralizeze. Alţii adaugă la ele: staţi puţin, că şi Daimler are o mare investiţie în Alba. Apoi, văd datele astea combinate şi preluate într-un articol pe Hotnews – omul cu Che-Mickey Mouse tocmai a lansat în spaţiul public idei prin care şeful Guvernului se face de rîs.

■ E veşnicul spectacol al citirii pancartelor – ar lua un întreg articol doar să le înşir. E fata cu „Lăsaţi aurul unde l-au ascuns spiriduşii“, e biciclistul cu fluier în gură, care merge într-un echilibru precar pentru că are de spus şi el un adevăr suprem despre Piaţă: „Oameni LIBERI – nu hipsteri, nu golani, nu corupţi, nu marionete, nu etichete“. Explozia de creativitate, umor, indignare şi simţit bine – e Piaţa.

■ Dar, mai ales, este sentimentul covîrşitor de la al doilea marş, în a doua duminică, cînd ies din coloană să cumpăr un suc. Stau la coadă mult şi oamenii trec, trec, trec pe lîngă mine. Şi atunci, realizez cît de mulţi sînt. Întrebăm un jandarm cîţi sînt şi îmi spune că peste 10.000 şi adaugă, aşa, zîmbind, că e cel mai mare şi cel mai civilizat marş pe care l-a văzut în 15 ani de cînd lucrează acolo. Dau asta pe Facebook, atunci, pe loc, şi devine rapid viral: foarte mulţi dintre cei din coloană îşi verificau şi ei telefoanele, aveau nevoie să ştie cum se vede din afara coloanei.

■ OK, îmi dau jos pălăria de biciclist, eurofil, burghez de centru dreapta etc. şi o iau pe cea de observator. Care e adevărul suprem şi ultim despre Piaţă? Adevărul e că acesta e publicul care rezonează la valori postmateriale – sînt românii care, din principiu, nu ar arunca PET-uri în pădure, e România mişto, care de obicei îşi vede de treabă, ca mici insuliţe personale. Ca acele insuliţe plutitoare din Deltă, pe care uneori le adună vîntul în arhipelaguri plutitoare, care blochează canale. Sentimentul regăsirii din Piaţă nu poate fi stricat nici de troli bolşevici, nici de acrituri de dreapta. Da, aş vrea ca oamenii să se mobilizeze aşa şi pentru alte cauze. Da, aş fi vrut să fie acolo oamenii şi cînd au dat-o afară din Guvern pe Monica Macovei sau cînd aveam nevoie să înconjurăm Parlamentul în apărarea CNSAS, acum zece ani. Da, resorturile mobilizării de acum se cer analizate, dar deruta unora dintre comentatorii de dreapta spune mai multe despre ei înşişi decît despre Piaţă în sine. Sînt alături de Vladimir Tismăneanu sau Ioan Stanomir, care văd Piaţa dincolo de clişee. Am adorat sacoul alb impecabil, de boier, al lui Petre Guran, cu care m-am conversat la marş – eu, biciclist în tricou cu tenişi portocalii.

■ Scriu asta după a treia duminică, după un marş care pare a fi fost chiar şi mai mare. Ajuns acasă, văd cum şeful Guvernului iese din mină, alături de mineri emoţionaţi, îmbrăţişati de familii. Da, şi ei sînt români, şi ei merită respect. Simt că povestea lor va prinde la public mai bine decît povestea noastră. Dar marele precedent, marea schimbare de după povestea asta e cea a responsabilităţii politice: Victor Ponta a minţit în campanie şi s-a sucit la guvernare. Asta îi alungă cu adevărat pe investitori: politicienii suciţi şi politicile impredictibile. Dacă Ponta zicea în campanie că vrea proiectul, acum avea legitimitate să îl facă. Un politician care spune că a respins proiectul doar pentru că Băsescu era pro este o calamitate pentru mediul de investiţii, pentru că aduce cu el domnia hazardului. Aşa cum legi speciale, cu privilegii şi privatizarea autorităţii de stat sînt o calamitate pentru capitalismul adevărat. Indiferent cine va cîştiga tura asta, şocul va rămîne: politicienii care mint, promit fals şi se sucesc ştiu acum că preţul politic e mare. Acesta este adevărul suprem şi ultim despre Piaţă. În rest, vedeţi cu ochii dumneavoastră. Preferabil de pe bicicletă.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

O cioară se lupta în stradă c-o roșie. Eseu despre marfă

Nu era Roşia Montană. M-am uitat mult nu la cioară, ci la roşie. Crudă. Cum este posibil să fie toamnă afară şi roşia să fie verde pe dinăuntru? Cum este posibil ca o cioară să se umfle cu o verzitură? Cum de nu-i este verziturii ruşine să iasă pe tejghea? Avem trei necunoscute ca să fie matematică, avem trei inconştienţe ca să vorbim iarăşi despre marfă. Toate trei – consumatorul, roşia, vînzătorul – se transformă în marfă. Devenind indiferenţi cu toţii. Cioara, consumatorul – pardon, eu. Roşia – pardon, marfa. Vînzătorul – pardon, otrăvitorul. Relaţia dintre cele trei inconştienţe este aceea care transformă totul în marfă. Nu este nimic rău să fii marfă. Util pentru comerţ şi capitalism. Omul, însă, oriunde ar fi, cu gura căscată sau cu preţul pe tejghea, se ambalează să înghită, să se mintă: că marfa este bună. Te trezeşti marfă cînd nu-ţi mai pasă de nimic. Cînd marfa ţi-e indiferentă şi mănînci totul de dragul de a mînca ceva, atunci te înjoseşti, cobori, „eşti vîndut“ compromisului. Eşti o marfă. Compromisul că n-ai timp, că nu te pricepi, că eşti tehnocrat. Hei, omule, nu fii cu nasul pe sus că devii marfă! O să te mănînci singur de cît de puţin îţi pasă de tine. Hap-hap, ce-mi pasă mie ce mănînc? Atenţie, dară, la ciorile care se luptă pe macadam cu roşiile verzi! Atenţie la natură!

Coordonatoare: Luiza VASILIU

Roșia Montană și noi

Texte şi opinii de:

● Alexandru GRUIAN (jurnalist)

„Trăsura cu joben“

● Victoria STOICIU (director de programe Friedrich Ebert Stiftung)

„Ce fel de model de dezvoltare ne dorim?“

● Emil STOICA (analist economist)

„Raţiuni economice“

● Mirel PALADA (sociolog, consilierul premierului)

„Majoritatea pro-proiect va fi dezamăgită“ – interviu

argument

Riscuri şi răspunderi

Acum vreo două săptămîni, cînd Guvernul Ponta a propus legea care permite începerea lucrărilor de exploatare a aurului de la Roşia Montană, puţini şi-au imaginat că subiectul va stîrni atîtea pasiuni. Împotriva proiectului minier de la Roşia Montană au ieşit în stradă, aproape zilnic în ultimele zile, zeci de mii de oameni: la Bucureşti, în numeroase oraşe din provincie, în multe capitale ale lumii. Cum se face că o temă legată de ecologie a căpătat brusc importanţă vitală, într-o ţară care se confruntă cu probleme mult mai urgente? De ce sîntem atît de sensibili la un proiect abstract, care nu ne afectează direct şi imediat? Cum de ne-am mobilizat atît de repede şi atît de intens?

Folosirea cianurii în minerit nu e o chestiune chiar atît de abstractă: oamenii au înţeles mult mai repede decît şi-au imaginat susţinătorii proiectului că pericolele sînt reale şi că beneficiile pot fi, de fapt, infime în comparaţie cu riscurile. Dincolo de revendicările sindicale, este pentru prima dată cînd există o confruntare directă cu guvernanţii, pe o problemă cît se poate de concretă şi apolitică: protecţia mediului înconjurător. Premierul Victor Ponta a cîştigat alegerile, printre altele, şi datorită promisiunii că nu va aproba niciodată proiectul minier. S-a răzgîndit, invocînd, lamentabil, că în momentul în care a promis, era în opoziţie şi era contra unui proiect promovat (şi) de preşedinte. Ajuns în poziţia să hotărască, e de acord, căci ar aduce beneficii României. În stradă, oamenii nu se mai încurcă în amănunte politice. „Strada“ a înţeles repede că, indiferent cine ce promite, proiectul trebuie respins categoric – şi cu orice mijloace.

Dar, dincolo de ce spune strada, mai sînt şi alte argumente: pentru comunitatea din oraşul minier Roşia Montană, proiectul ar putea fi o alternativă la asistenţa socială, şi aşa insuficientă. La fel cum şi veniturile (multe? puţine?) obţinute din valorificarea resurselor ar putea reprezenta un *upgrade* pentru bugetul subţire al statului. Totul e cum îţi proiectezi viitorul. Problema e că nimeni nu vrea să-şi asume riscurile şi răspunderea pentru această alegere. (**Matei Martin**)

P.S.: Săptămîna aceasta dosarul depăşeşte spaţiul dedicat în mod obişnuit. Citiţi la pagina 23 un interviu cu Monica Macovei despre ilegalităţile afacerii Roşia Montană.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 19 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Alexandru GRUIAN

Trăsura cu joben

Nu există adevăr, există doar justificări.

În 1998, filmam – pentru fosta emisiune a TVR *Cu ochii-n patru* – un documentar care s-a numit *Poveşti de aur*. Roşia Montană şi satele din jur sînt, practic, impregnate cu poveşti fantastice despre *oloşi* (uriaşi) şi pitici care exploatau aur în vremuri nu foarte clar precizate, cu *vîlve*, duhuri care bîntuiau galeriile de mină, ajutîndu-i pe căutătorii de aur sau pedepsindu-i pe hoţi. Sînt şi poveşti despre care toţi spun că ar fi adevărate, cu mineri care au dat lovitura în goana lor după aur, cumva asemănătoare celor din California sau Alaska, însă la scară mai mică. Un asemenea norocos, găsind o *pepită*, şi-a celebrat şansa printr-un alai original, cu mai multe trăsuri, într-una din ele fiind purtat, cu mare cinste, bastonul peste care fusese aşezat jobenul proaspăt îmbogăţitului – marcă a noii stări sociale. Păcălită, lumea saluta jobenul, pînă să ia seama la trăsura în care se afla personajul.

Cam aşa şi cu realitatea de la Roşia Montană. E greu să fii obiectiv. Peste informaţiile riguroase se suprapune emoţionalul, în cantităţi impresionante, bine asezonat cu o mare doză de manipulare mediatică. În plus, fiecare are adevărul lui – evident, cu propria argumentare, în funcţie de interes, educaţie, situaţie socială.

Pentru mulţi, venirea la Roşia Montană a lui Frank Timiş, misteriosul investitor româno-canadiano-australian, părea să fie salvarea mineritului aurifer. În 1997, planurile începeau să capete concreteţe – cîştigarea alegerilor de către CDR şi preşedintele Emil Constantinescu, geolog de profesie, promitea să deblocheze discuţiile despre o investiţie majoră, prezentată drept cea mai mare din Europa în domeniul mineritului aurifer. Mai mult – în plan era inclusă şi ecologizarea zonei, sistematic distrusă de exploatările comuniste începînd cu 1970, fără a fi luate minime măsuri de protecţie a mediului. Cele peste 400 de tone de aur şi 1500 de tone de argint deveneau resurse care ar fi asigurat nu doar prosperitatea Roşiei Montane, ci şi a oraşelor moarte din jur – Abrud şi Cîmpeni –, iar bunăstarea ar fi reverberat la distanţe mari, prin stimularea unor întregi ramuri industriale şi de servicii. Şi nu era vorbă goală – fără să se fi extras vreun gram de aur, diversele faze preliminare aduceau cîştiguri mici, medii sau foarte mari, în funcţie de specificul activităţii, însă în directă legătură cu compania Roşia Montană Gold Corporation (RMGC).

Munţii Apuseni sînt plini de răni provenite din minerit. Nu departe de Roşia Montană, iazul de la Valea Şesei a înghiţit un sat şi este, practic, un dezastru ecologic. Intenţia de reluare a exploatării de la Roşia Montană, la cu totul alţi parametri şi folosind tehnologii bazate pe cianură, a focalizat întreaga atenţie asupra localităţii în care mileniul III a adus, în primul rînd, sistarea subvenţiilor şi închiderea carierei existente. Salariile compensatorii au venit şi s-au dus – au rămas sărăcia şi promisiunile Gold-ului, denumirea folosită de localnici pentru a desemna firma româno-canadiană care concesionase drepturile de exploatare a zăcămîntului.

S-au difuzat hărţi cu perimetrul care urma să fie exploatat, a apărut şi termenul de „relocare". Preţurile creşteau exorbitant. După anul 2001, în Roşia Montană şi-au deschis sedii bănci şi agenţii imobiliare. Compania a început să facă oferte consistente proprietarilor din viitorul perimetru al exploatării. Erau cumpărate terenuri, păşuni, livezi, acareturi, unele improvizate pentru a li se creşte artificial valoarea. O sîrmă între doi pari devenea gard, cîţiva pomi înfipţi în pămînt peste noapte se numeau livadă. O căsuţă care valora maxim 25 de milioane de lei (în banii de atunci) a fost cumpărată de companie cu preţul de 1,07 miliarde. În general, oamenii au primit foarte mulţi bani, la care nici nu puteau visa. Unii s-au mutat la Zlatna, la Alba Iulia sau Deva, pentru că sumele primite le-au permis să-şi cumpere apartamente confortabile, în locul căsuţelor de la munte. S-au relocat şi proprietarii de case mari, sănătoase. Am discutat cu oamenii. A fost foarte greu să reziste la asemenea oferte, mulţi nici nu şi-au propus. Nu ar fi cîştigat atît de mulţi bani muncind toată viaţa pe brînci. Se gîndeau la copii, la şansa lor, la sărăcia şi lipsa de perspective a zonei. Unii nici nu şi-au mai dorit să fie angajaţi la viitoarea exploatare minieră – au plecat, pur şi simplu, bucuroşi că scapă.

© L. Munteanu

„Peste 100 de localnici din Munţii Apuseni s-au strîns joi, 12 septembrie, începînd cu orele 14, la statuia lui Avram Iancu situată în centrul oraşului Cîmpeni, pentru a protesta împotriva proiectului de exploatare auriferă de la Roşia Montană."

(http://www.ziarulunirea.ro)

În paralel, a apărut rezistenţa, mai redusă ca pondere, dar cu mare vizibilitate publică. Cei care se opuneau Gold-ului s-au grupat în ONG-ul Alburnus Maior. Doreau să fie lăsaţi în pace, pledau pentru dezvoltarea turismului şi cereau statului să ecologizeze cu orice preţ zona. Refuzau să-şi părăsească casele, nu voiau să audă de vînzare, indiferent de sume – poziţie pe care şi-au menţinut-o pînă în prezent. Au ajuns în conflict cu o parte a consătenilor, mizînd totul pe simpatia de care se bucurau în rîndul opiniei publice, mult mai înclinată să dea dreptate celor care afirmau că-şi apără pămînturile de agresiunea unei companii miniere care doreşte să distrugă munţii, şi nu oricum, ci folosind cianuri. Le-au sărit în ajutor alte ONG-uri, s-au născut mişcări civice şi chiar un festival cu nume rustic – Fîn Fest. Au fost aruncaţi în luptă avocaţi şi jurişti, care au început să se opună proiectelor companiei miniere, declanşînd procese legate de autorizaţiile de mediu şi alte aspecte tehnice, care au produs întîrzieri mari, altele faţă de cele – să le spunem oficiale – determinate de ezitările autorităţilor.

Vrei să îngropi o problemă – fă o comisie

În 2003, vizita ministrului Mediului de atunci, Petru Lificiu, a inaugurat o serie lungă de promisiuni, urmate de tot atîtea tergiversări. S-a promis o comisie internaţională, care să valideze fiabilitatea soluţiilor tehnice ale RMGC. S-au dat – cum altfel? – termene. Nu s-a format nici o comisie. S-a făcut trimitere la Academia Română, dar nici o rezoluţie notabilă nu a venit din acea direcţie. Devenea evident că nimeni nu dorea să-şi asume nici un fel de răspundere. Cei care plecaseră erau buni plecaţi, o parte îşi puneau şi îşi pun încă speranţele în deschiderea exploatării, iar opozanţii au fost cei mai consecvenţi, pentru că strategia lor a fost cea mai puţin costisitoare, dar şi cea mai eficientă. Nu s-au lăsat aşteptate nici scenariile. Cei care erau pro-exploatare acuzau că în spatele opozanţilor s-ar afla manipulatori de profesie, cu un singur scop: *pleacă tu ca să vin eu*. În paralel însă, discuţiile deveneau mai tehnice, cu argumente contra foarte puternice: utilizarea cianurilor şi nivelul foarte scăzut al redevenţelor care urmau să fie plătite statului român, plus distrugerile ireversibile suferite de munţii care urmau să fie aruncaţi în aer pentru a li se extrage bogăţia – aur, argint şi ce-o mai fi. „Chiar, ce-o mai fi?" s-au întrebat unii, ştiut fiind faptul că minereurile complexe sînt chiar complexe. O mai fi şi altceva, cu valoare mult peste cea a aurului şi-a argintului? Campaniile de convingere cum că cianurile nu ar fi periculoase nu au avut efect. Într-o vizită pe care am făcut-o în 2004 la exploatarea minieră auriferă Rio Narcea din nordul Spaniei (inaugurată de regele Juan Carlos), ni s-au prezentat măsurile excepţionale de protecţie, dar a fost acceptat şi un adevăr esenţial: deşi foarte redus, pericolul unei catastrofe există. Catastrofă cu care, de altfel, România s-a confruntat în anul 2000, cînd cianurile provenite de la un iaz de decantare de lîngă Baia Mare au ajuns în Dunăre. Şi nu trebuie uitat un aspect esenţial, spun opozanţii proiectului – sîntem în România, unde totul este excesiv relativizat, legile şi regulile nu sînt respectate, comisiile nu prezintă nici o garanţie.

Nimeni nu dorea să-şi asume nici un fel de răspundere.

Pentru omul simplu din Roşia Montană, susţinător al începerii exploatării, argumentele protestatarilor din Bucureşti nu fac decît să-l enerveze: nu sesizează nuanţe legate de conotaţiile mai ample ale protestelor, de *votul de blam* dat clasei politice sau de *hipsterii* cu gîndire matură. Toate astea le înţeleg doar reprezentanţii RMGC, conştienţi de impactul politic intern şi internaţional al protestelor. Omul simplu îşi vede compromise şansele la un loc de muncă, în condiţiile în care mult-invocatul turism este din start minat de modul deplorabil în care arată zona acum, desfigurată de mineritul ceauşist, la care s-a adăugat cel de tranziţie. Argumentele sămănătoriste nu conving decît o mînă de naivi.

Opozanţii exploatării au motive de bucurie: cauza lor a învins sau este foarte aproape! Deocamdată nu se pot gîndi la ce urmează, savurează succesul. Nu pot estima cum va fi viitorul şi aprobă cînd li se spune că, pentru ţară, protestele au fost un succes, că au scos în evidenţă mecanisme viciate de luarea deciziilor, mai greu de înţeles pentru cei care se întreabă din ce vor trăi de acum încolo.

Informaţiile la care au acces şi unii, şi alţii sînt contradictorii. Nimeni nu bagă mîna în foc pentru nimic – salută un joben gol, adîncindu-se în scenarii conspiraţioniste: unde o fi capul?... Dincolo de acest mister, există aspectele peste care cu greu se poate trece: pericolul cianurilor şi redevenţele foarte mici pe care ar urma să le încaseze statul român, stat ale cărui ezitări succesive şi bîlbe la nivel înalt arată ori rea-voinţă, ori incompetenţă.

***Alexandru Gruian** este jurnalist, dr. al Universităţii „1 Decembrie" din Alba Iulia.*

PUBLICITATE

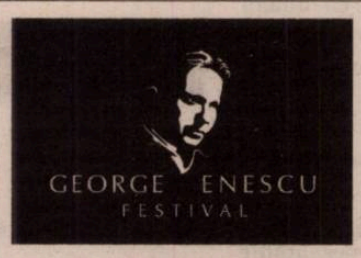

Ascultă ce se cântă
RFI România – partener Festivalul Enescu
1–28 septembrie

rfi românia

Victoria STOICIU

Ce fel de model de dezvoltare ne dorim?

„Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă-n poartă" – așa descria cîndva Octavian Goga destinul României, țara aflată pe locul 4 în Europa în privința zăcămintelor naturale deținute, și pe ultimele locuri în Uniunea Europeană în ceea ce privește venitul pe cap de locuitor și nivelul de viață. Recentele proteste împotriva proiectului aurifer de la Roșia Montană readuc în discuție, printre multe alte chestiuni punctuale, o preocupare majoră, insuficient dezbătută: cum se face că nu putem scăpa de destinul nostru de „sărac țară bogată"? Ce fel de model de dezvoltare ne dorim?

Roșia Montană e mai mult decît Roșia Montană.

Proiectul de exploatare de la Roșia Montană are capacitatea extraordinară de a concentra, paradigmatic, toate marile problematici și contradicții cu care ne confruntăm ca țară. De asta s-a și reușit o mobilizare cu adevărat excepțională în jurul acestui proiect. Pentru că Roșia Montană este emblematică. Pentru că Roșia Montană e mai mult decît Roșia Montană. În primul rînd, se pune chestiunea investițiilor străine. Ne place sau nu, România e o economie dependentă, care are nevoie să atragă capital străin pentru a porni motoarele dezvoltării. Însă abia după această constatare încep întrebările cu adevărat grele: o politică prietenoasă cu investitorii străini înseamnă acceptarea haotică, de-a valma și cu orice preț, a oricărei investiții străine?

Porți deschise orbește

Se discută mult prea rar în spațiul public autohton despre politicile pe care le-au avut vizavi de investitorii străini țările dezvoltate. Totuși, cel mai adesea, aceste state nu au fost foarte primitoare cu investitorii străini, exemplul cel mai cunoscut fiind cel al Finlandei, care a relaxat regimul investițiilor străine directe abia în 1987. Japonia a limitat și ea îndelung proprietatea străină, la plafonul de 49%, iar investițiile în sectoarele vitale pentru economie au fost interzise complet pînă în 1963. Coreea de Sud, un caz exemplar pentru saltul economic realizat în doar cîteva decenii, a impus, cu excepția unor zone libere, condiții destul de restrictive investitorilor străini, pînă la finele anilor 1990. Cînd spun politici restrictive, nu mă refer la obstrucționarea paușală și stupidă a investițiilor străine, ci mai degrabă la o filtrare a lor, prin prisma nevoilor de dezvoltare ale țării: ce sectoare economice dorim să stimulăm și cum îi condiționăm pe investitorii străini astfel încît și țara-gazdă să aibă de profitat de pe urma lor? Care este valoarea adăugată, în termeni de diversificare a activității economice, de inovație tehnologică, de creare de locuri de muncă, pe care o aduce o investiție străină?

Politica porților larg și orbește deschise către investitori nu face decît să atragă un capital galopant, în căutare de profit rapid și care nu contribuie la o dezvoltare durabilă a țării respective. Conform unui raport al Consiliului Concurenței din 2011, în 2003, numărul total al angajaților din cele 28 de companii monitorizate din cele 5 zone libere era de 1876; în 2007 (înainte de criză), scăzuse la 1617, ajungînd, în 2010, la 1117. Activitatea economică în zonele libere nu s-a diversificat, iar ponderea principală în zonele respective o au în continuare activitățile de depozitare și de comercializare.

Blestemul resurselor

Acestea fiind spuse, cum ne raportăm la Proiectul „Roșia Montană"? Cînd vine vorba de investiții străine în exploatarea resurselor, precauțiile ar trebui să fie și mai mari. Exploatarea resurselor ca variantă de dezvoltare poate fi o strategie extrem de păguboasă, care condamnă țările la subdezvoltare cronică. Blestemul resurselor, o sintagmă deja consacrată, se referă exact la destinul nefast al țărilor care posedă resurse naturale și care mizează pe ele în dezvoltarea lor, nereușind să iasă, totuși, din sărăcie. Motivul ține, o dată, de capacitatea scăzută a industriei extractive de a crea locuri de muncă și inovare. Gîndiți-vă la ce înseamnă cele 1000 și ceva de locuri de muncă pe care le flutură ademenitor în campaniile sale RMGC: ANOFM anunță zilnic un număr de aproximativ 10.000 de locuri de muncă vacante. Un alt motiv e legat de ceea ce se cheamă „boala olandeză", care se manifestă prin impactul negativ al creșterii cursului de schimb datorită veniturilor realizate din activități extractive asupra competitivității sectoarelor manufacturiere, fapt ce duce la o dependență tot mai mare de sectoarele extractive.

Blestemul resurselor nu se manifestă doar prin subdezvoltare, ci și printr-o propensiune mai mare către autoritarisme. S-a scris foarte mult pe această temă, iar majoritatea studiilor converg către aceeași concluzie: abundența resurselor minerale e corelată negativ cu nivelul de democratizare. Cu cît e mai mare ponderea veniturilor rezultate din exploatarea resurselor, cu atît e mai mare riscul autoritarismului politic: guvernele tind să se transforme în căutători de rente, corupția crește, iar efectul de modernizare – obținut prin urbanizare, industrializare și dezvoltare a sectorului serviciilor – este întîrziat.

Desigur, doar Proiectul „Roșia Montană" nu va transforma peste noapte România, care-și bazează economia eminamente pe resursele sale naturale. Să nu uităm că România e una dintre țările europene cu cele mai mari rezerve aurifere (68 de depozite în Munții Apuseni) și că Agenția Națională pentru Resurse Minerale a publicat, în 2011, o hartă indicînd 77 de tipuri de resurse minerale (care nu includeau petrolul și gazele!), pentru care erau active 520 de licențe de exploatare. De aceea, Roșia Montană este mai mult decît Roșia Montană, e un simbol pentru numeroasele cazuri mai puțin vizibile, dar foarte similare ca problematică. Miza luptei pentru Roșia Montană merge dincolo de cazul concret al acestui proiect – este vorba de modelul de dezvoltare al României și despre viitorul nostru ca țară.

***Victoria Stoiciu** este director de programe la Friedrich Ebert Stiftung.*

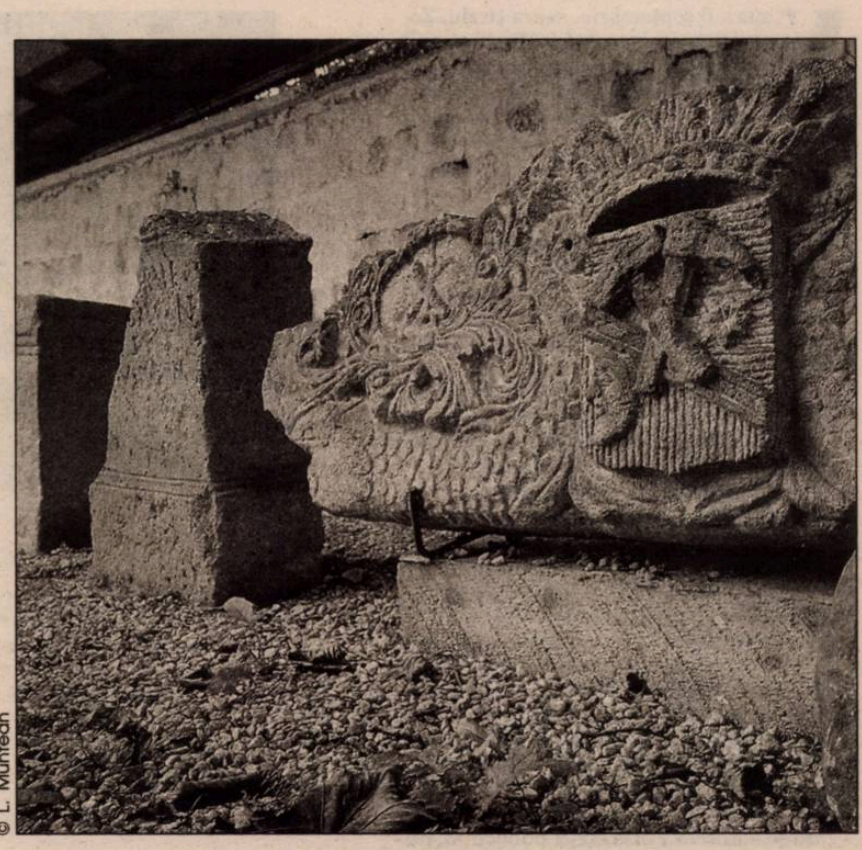
© L. Munteanu

Mine de aur la noi și în lume

Cel mai mediatizat caz, cînd vine vorba de pericolele exploatării cu cianuri, atît la noi, cît și în restul Europei, este Baia Mare. Mai exact, accidentul care a avut loc în anul 2000, cînd, în urma unei defecțiuni la iazul de decantare (lucrare care s-a dovedit a fi fost făcută sub standarde), cianura deversată a afectat mai multe rîuri – Săsar, Lăpuș, Someș, Tisa –, ajungînd în Dunăre și provocînd un dezastru ecologic de proporții.

Exploatarea a aparținut societății Aurul SA, un *joint venture* româno-australian, accidentul avînd loc înainte ca România să fi intrat în Uniunea Europeană.

În prezent, în afara proiectului de la Roșia Montană, România mai are „pe rol" o exploatare minieră auriferă. Este vorba de mina de la Certej, un proiect al societății Deva Gold (o societate în care investitorii majoritari sînt canadienii de la Eldorado Gold). Însă și aici, lucrurile sînt complicate și „românești": deși avizul de mediu a fost dat în urmă cu aproape un an de către Agenția Regională de Protecție a Mediului Timișoara, lucrările nu au putut începe din cauză că ministrul Mediului, Rovana Plumb, a acționat ARPMT în instanță, cerînd anularea acelui aviz, pe motiv că ARPMT și-a depășit atribuțiile, agenția susținînd, la rîndul ei, că toate regulile pentru eliberarea avizului au fost respectate. Tribunalul din București urmează să se pronunțe asupra acestui caz în octombrie.

În restul Europei există, de asemenea, mai multe mine de aur: în Spania, Finlanda, Portugalia, Suedia (Germania avînd și ea două mine, deschise însă doar pentru turism și pentru hobby), și Grecia, unde situația din peninsula Halkidiki este ușor asemănătoare cu a noastră. Acolo – mai precis în Skouries –, compania canadiană Eldorado Gold a întîmpinat aceleași demonstrații și temeri ale populației precum Gabriel Resources în România. Unul dintre motivele elene este acela că situl pentru deschiderea minei ar pune la pămînt una dintre cele mai bătrîne păduri ale Greciei.

Proiectul de la Skouries este, deocamdată, pe rol. **(S. G.)**

Documentele confidențiale ale afacerii Roșia Montană le puteți găsi pe site-ul Rise Project: www.riseproject.ro/articol/documentele-confidentiale-ale-afacerii-rosia-montana/

Laurențiu DIACONU-COLINTINEANU

Alo? Sînt eu, preșul

Vineri, 6 septembrie, seara tîrziu. Zona: Piața Universității. Manifestanții care se opun proiectului minier de la Roșia Montană scandau „Presa română, plină de cianură". Pentru a nu știu cîta oară, eu, reprezentant al presei, eram acuzat la grămadă, alături de mulți alți jurnaliști, că sînt vîndut și că ignor protestele. L-am luat la întrebări pe primul bărbat care mi-a ieșit în cale, arătîndu-i legitimația de presă și bătîndu-i obrazul. Mi-a spus: „Nu tu, frate, televiziunile! Tu ești OK!" Acel manifestant reușise, în doar două propoziții simple, să rezume aproape perfect starea presei din România.

De ce sînt eu OK? Deoarece lucrez pentru un post de radio (RFI România) care este finanțat, în majoritate, din surse externe, mai precis din fonduri publice franceze. Presiune editorială nu există, libertatea de exprimare ne este garantată prin „Carta RFI". Misiunea postului ne permite să abordăm și subiecte care nu sînt *mainstream* în presa românească. Pentru că RFI a avut un om în Piața Universității în fiecare seară și am acoperit protestele fără întrerupere. Așa, și?! Credeți că manifestantul meu știa toate astea? Nici pomeneală. Pentru el, toată presa înseamnă televiziuni. Nu mai există nimic altceva pentru consumatorul mediu de presă din România. Dacă nu ești la televizor, nu exiști.

Din cauza acestei anomalii de percepție – care se datorează însă strict publicului, nu presei –, protestatarii din Piața Universității au fost furioși că, duminică seară, „nici o televiziune" nu transmitea de la manifestația lor și nu le propaga mesajul. Cine a lansat informația în Piață, probabil, nu este abonat RCS/RDS. Nu de alta, dar Digi24 a avut în seara aceea opt știri pe post, cu o durată de 34,17 minute, conform unei monitorizări realizate de Pagina de Media. Și fuseseră primii acolo. Nu la mult timp după, a apărut echipa Realitatea TV. Postul a transmis în acea seară șapte știri cu o durată de 39,25 minute. Pe mine m-a prins *breaking news*-ul pe B1 TV*, puțin după ora 19,30, cînd fusesem invitat de Sabin Orcan să comentez situația din Siria, iar manifestanții ocupaseră Bulevardul Magheru. Postul a avut două știri, dar comentate îndelung, pe o durată de 73,17 minute.

De aici încep însă problemele. PRO TV, postul cu cea mai mare audiență din România, a avut o știre de circa 3 minute, TVR tot una, dar de 43 de secunde, iar Antena 1, Prima TV, Antena 3 și România TV: *zero*. De ce? Greu de dovedit. Să fie publicitatea RMGC, care i-a împiedicat „moral"? Sau chiar o clauză contractuală? Aceste două ipoteze ar fi extrem de grave și ar trebui, odată probate, să ducă la amenzi din partea CNA și la concedieri masive ale tuturor echipelor editoriale (vezi tabelul pentru situația exactă a publicității cumpărate de RMGC pe televiziunile românești). Să fie simplă neatenție? Sau prostie? Și asta e posibil, dar atunci din ecuație ies numai amenzile. Concedierile tot ar trebui să aibă loc.

Scandările manifestanților ar fi trebuit să sune, în concluzie, cam așa: „Posturile cutare și cutare – vîndute, pline de cianură etc". De ce trebuiau acuzate și celelalte televiziuni la grămadă? Ca să dau numai un exemplu: Cristian Vasilcoiu, reporter Realitatea TV, petrecea noaptea alături de manifestanți, iar de dimineață se posta în față la DNA, unde îl puteți găsi cel mai des. El cu ce a greșit? Sau colega lui de duminică seară, care era acuzată că nu transmite nimic, chiar în timp ce era *live* pe post? Sau ceilalți reporteri de televiziune care erau acolo? Cu nimic, dar lucrează în televiziune și – nu-i așa? – televiziunile sînt vîndute, așa crede piața. Motivul cel mai des invocat este cel al încasărilor din publicitate. Dar nimeni nu-și pune problema că publicitatea este 1) un act comercial legal și 2) un proces de vînzare – cumpărare care nu conține componenta „moralitate". E mai puțin morală o reclamă RMGC decît una la medicamente homeopatice sau alta la cuțite-minune? Nicidecum. Cu alte cuvinte, simpla încasare a sumelor de la companie în schimbul spoturilor nu este motiv suficient de acuzare. Influența publicității asupra conținutului editorial rămîne de probat; pînă atunci, nu putem specula decît acest aspect. Și, ce-i drept, unele televiziuni românești ne dau motive destule de neîncredere. Cazurile flagrante în episodul protestelor sînt România TV și Antena 3.

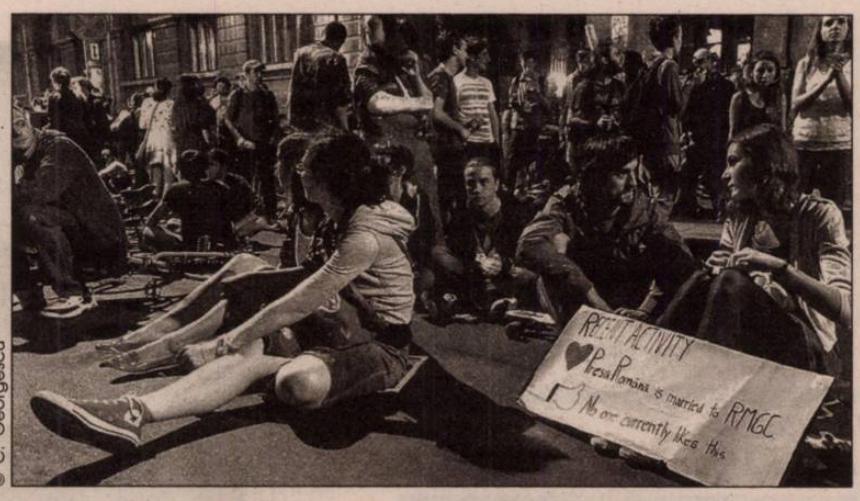

© C. Georgescu

Acesta din urmă a reușit să doboare un nou record în materie de liberă exprimare. Negativ, bineînțeles. Colegii de la Casa Jurnalistului au publicat un material cu părerile jurnaliștilor prezenți în piață despre comportamentul presei față de proteste. Deschiderea e făcută de Ana Cărbunaru, de la Antena 3, care ne spune că presa a relatat „după criterii politice, fiecare după cum a bătut vîntul. (...) Cine era cu partidul respectiv n-a dat despre partidul respectiv și cine ține cu partidul ălălalt a dat în el." Vădit deranjați de spusele propriului angajat, cei de la Antena 3 s-au gîndit că ar fi bine să treacă la amenințări. Așa că, într-o bună dimineață, un apelant anonim i-a sunat pe tinerii jurnaliști să le ceară retragerea materialului de pe site. În caz contrar, ar urma să fie dați în judecată. Coroborate, probele ar fi cel mult circumstanțiale, măcar din filmele polițiste știm că ele nu sînt admisibile la tribunal. Dar toate detaliile ar trebui să ne dea mult de gîndit cînd vine vorba de o televiziune de știri patronată – cel puțin o vreme – de un politician.

Dincolo de televiziuni, presa *mainstream* – ziare, site-uri și posturi de radio – a fost demonizată de manifestanți, pe nedrept. De exemplu, multă lume spune că nu mai citește HotNews.ro din cauza faptului că site-ul de știri a încasat publicitate de la RMGC. Dacă ar trece peste argumentele emoționale, acești oameni ar fi văzut că dezbaterile pe tema exploatării de la Roșia Montană au fost marcate clar, cu însemne publicitare și cu anunțuri transparente care menționau sursa banilor. Mai important: întotdeauna au fost prezente ambele tabere. HotNews.ro, de altfel, a transmis zilnic *live* de la proteste, a postat fotografii și filmări și a luat pulsul manifestației foarte exact. Site-ul a publicat și articole de opinie pe tema protestelor – unele critice, semnate de Dan Tapalagă. Publicația dovedește că prețuiește libertatea de exprimare și, mai mult, că delimitează strict genurile jurnalistice, lucru întîlnit din ce în ce mai rar în presa noastră.

Manifestația anti-„Roșia Montană" a fost folosită de unii drept prilej pentru a proclama victoria definitivă a așa-zisului jurnalism independent. Expresia este însă o contradicție în termeni, pentru că jurnalismul este independent prin definiție. Orice altceva nu mai este jurnalism. În opinia manifestanților sau a unor jurnaliști care activează în presa alternativă online, independența este dată de lipsa încasărilor din publicitate de la companiile monstruoase. Numai că acest raționament este falimentar.

Îi admir pe Ștefan Mako și pe Vlad Ursulean pentru dedicarea cu care își fac meseria și pentru că abordează subiecte pe care o mare parte din presă le ratează din lipsă de viziune. Nu pot fi însă de acord cu ridicarea lipsei banilor la rang de virtute. Ei sînt tineri și vîrsta le permite un atare stil de viață. Alții, cu griji mai mari – familie, facturi, rate etc. –, pur și simplu nu pot face asta. Și nu trebuie arătați cu degetul. Jurnalismul e o meserie ca oricare alta și ea trebuie să asigure celui care o practică un trăi decent. Mako și Ursulean au fost ridicați de Piață la rang de eroi. Și sînt, dar din punctul meu de vedere, din alte motive. Principalul este acela că sînt tineri și știu care sînt valorile meseriei lor. Faptul că nu încasează bani din publicitate nu e o virtute, ci marchează lipsa de fonduri pentru a face și mai mult. Modelul lor de finanțare nu este unul durabil și, mai devreme sau mai tîrziu, ceva va trebui să se schimbe.

La final, despre rețelele de socializare. De la așa-zisa revoluție Twitter din Republica Moldova și de la Primăvara Arabă încoace, *social media* e un adevărat fetiș. Sigur că accesul la Internet, mai ales cel mobil, permite propagarea unui mesaj în timp real, dar audiența este mică. Degeaba e un documentarist independent în piață în fiecare seară, pentru ca apoi să posteze pe YouTube a doua zi și să își facă reclamă pe Facebook. Datele din vizualizări vorbesc de la sine. Cîteva mii, cel mult. Cîți telespectatori are o televiziune pe minut?... Degeaba apar site-uri independente, finanțate în urma cîștigării unor burse internaționale (felicitări pentru asta!), dacă autorii lor aproape înjură presa *mainstream*. Ei au uitat că lansarea lor și publicarea materialelor de investigație – excelente, de altfel – sînt legate de un site *mainstream*. Altfel, lumea nici n-ar fi știut de existența lor, cu tot Internetul și rețelele de socializare. Mai mult, publicul de pe *social media* este, în mare parte, tot cel protestatar, din Piață, care caută a doua zi să vadă ce „s-a dat" de la manifestație. Rețeta e una perdantă pentru cauza lor.

Concluzii: da, o parte a presei românești a greșit flagrant și și-a ratat misiunea de informare a publicului în cazul protestelor anti-„Roșia Montană". Autorii sînt însă ușor de identificat și de izolat în peisajul media românesc. Da, presa românească are o problemă gravă de patronat, iar acesta folosește îndeosebi televiziunile nu pentru un business onest (care, să facă bani!), ci pentru influență politică sau economică. Da, o parte a presei și-a făcut datoria, dar asta nu contează pentru manifestantul care se contrazice pe sine însuși. El e educat, dar generalizează cu nonșalanță. Da, publicitate se face în presă, dar ea în sine nu este o problemă. Mult mai grave sînt mesajele mascate, practicate de Antena 3, de exemplu, care face emisiuni interminabile doar cu sărmani care storc lacrimi. Da, presa alternativă începe să iasă la iveală, dar ea nu este suficientă pentru că nu atinge un public larg, ci doar unul extrem de specializat. Da, presa alternativă are și ea nevoie de bani. Dacă vreți să o țineți departe de publicitate, atunci renunțați la dictonul „tot ce e online e gratis". Nu, nu vă folosește la nimic să demonizați toată presa. La un moment dat, s-ar putea ca ea să nu vă mai dea „bună ziua", pentru că, să nu uităm, jurnaliștii sînt și ei oameni. Nu îi puteți înjura la infinit, și să așteptați din partea lor să vă ia în brațe. Iar la final, cauza pierde. Nimeni altcineva.

***Laurențiu Diaconu-Colintineanu** este jurnalist la* RFI România *și documentarist independent.*

Numărul de reclame sau inserții publicitare pentru Roșia Montană Gold Corporation difuzate de posturile TV în acest an:

	Număr spoturi difuzate:
România TV	1382
B1TV	1174
GiGa TV	191
Realitatea TV	149
Antena 3	70
TVR 1	68
Kanal D	42
PRO TV	31
Antena 1	31
Prima TV	28
Național TV	10
Total	3.176

** Acest articol nu se referă la calitatea relatărilor despre protestele din ultimele săptămîni, ci doar le semnalează.*

Luiza VASILIU

Uniți salvăm

„Cetățeni inutili“ (Banciu), suferind de „sentimentalitate anticapitalistă“ (Hurezeanu), „eco-teroriști“ (DC News), plătiți de Soros *(Evenimentul zilei)*, socialiști (Bogdan Glăvan), „mecanisme anti-sistem“ (Năsase), niște „băieți, săracii, [care] nu știu mare lucru“ (Iliescu), „hipsteri lipsiți de discernămînt“ (Dragoș Paul Algică), cuprinși de „filonul naționalismului politic sau economic“ (Dan Tapalagă), de extremă stînga, de extremă dreapta, mototoli, dezorganizați, împrăștiați, prost informați, anti-orice din principiu, lipsiți de cultură politică. Toate acestea sînt etichete prin care analiștii, jurnaliștii, politicienii au încercat, în primele zile din septembrie, să rezolve chestiunea tinerilor ieșiți să protesteze împotriva proiectului de lege privind unele măsuri aferente exploatării de la Roșia Montană. Așa se întîmplă, probabil, cînd îți fug copiii prima oară de-acasă și nu înțelegi de ce.

De ce

Un scurt rezumat al protestului, ca să priceapă toată lumea de ce-am fugit de-acasă: la finalul lui august, cineva a creat un *event* pe Facebook care chema lumea la protest împotriva proiectului de lege proaspăt propus de patru ministere, altcineva a dat *share* și tot așa, pînă cînd s-a răspîndit vestea. Cei care știau doar vag ce se pregătește la Roșia Montană au început să caute informații, să citească, au schimbat link-uri între ei și au decis că sînt cel puțin cîteva lucruri pentru care merită să iasă în stradă. Printre ele: posibilitatea promulgării unei legi făcute special ca să favorizeze o companie privată, secretizarea timp de 14 ani a contractului cu respectiva companie (deci lipsa de transparență), schizoidia și iresponsabilitatea președintelui, a premierului, a miniștrilor, a liderilor de partide, campania extrem de agresivă de PR a companiei cu pricina, tăcerea complice a unei părți a presei *mainstream*, posibilitatea unui dezastru ecologic, lipsa de încredere în capacitatea statului de a preveni acest dezastru și de a oferi soluții pentru comunitatea de acolo, lipsa de încredere în capacitatea companiei de a îndeplini planul măreț pe care și-l propune.

În mare, astea au fost motivele pentru care a ieșit lumea din casă pe 1 septembrie și în zilele care au urmat. Căci, de fapt, Roșia Montană e exemplul cel mai bun pentru proasta guvernare de care are parte România de ani de zile, indiferent de cine vine la putere. Sau dacă nu cel mai bun, atunci cel mai periculos. Iar protestatarii au înțeles repede asta. Și chiar dacă nu au știut de la început să explice punct cu punct de ce proiectul de la Roșia Montană nu e în regulă, au învățat pe parcurs, din discuțiile cu colegii de protest, din documentele care au ieșit la iveală între timp, din analizele specialiștilor. Dincolo de orice ideologie, rațiunile acestui protest țin de bun-simț. Și dacă o cauză cum e cea a Roșiei Montane devine *cool* e cu atît mai bine, atîta vreme cît cei care protestează fac efortul continuu de a fi informați. Partea bună cu hipsterii e că sînt mereu la curent cu ce se întîmplă în jurul lor și că asigură dinamica culturală a lumii în care trăiesc. Partea proastă e că pot fi snobi și superficiali. Însă, vorba unuia dintre cele mai bune sloganuri de la proteste: „Mai bine hipster decît indiferent.“ În plus, n-au fost doar hipsteri (numele de alint pentru tinerii urbani cu smartphone), iar asta s-a văzut cel mai bine duminică, 8 septembrie, cînd pe străzile din București și din țară au mărșăluit peste 20.000 de oameni. Printre ei: fostul meu profesor de lingvistică din facultate, mama, tatăl unei prietene, regizori de film și de teatru, actori, muzicieni, IT-iști, manageri culturali, șoferi etc. Marșul de duminică a reușit performanța de a aduna mai mulți oameni decît sperau activiștii înșiși, speriindu-l puțin pe Ponta și făcîndu-l să declare (miercuri, 11 septembrie, după o serie de răzgîndiri memorabile): „Sînt responsabil și în fața celor care au protestat. (...) Acei oameni nu au fost ignorați.“

Cum

Generația mea a crescut cu poveștile părinților noștri despre Revoluție și Piața Universității. Era de așteptat că, mai devreme sau mai tîrziu, vom manifesta împreună pentru o cauză în care credem. Era de așteptat și că întreg exercițiul protestului civic va fi pașnic și prietenos, că el va avea aerul unei mari întîlniri înaintea unui concert de la un festival de muzică. De fapt, singurele momente în care ne-am întîlnit pînă acum atît de mulți la un loc au fost concertele. De aceea, probabil, ocuparea spațiilor în care am protestat a fost mai întîi sonoră. Am umplut niște sticle de plastic cu monezi, bomboane, boabe de porumb (care, de atîta agitat, s-au transformat în făină) și am început să batem ritmul – de șold, de asfalt, de bordură. 1-2, 1-2-3, un ritm pe care mulți dintre noi am început să-l repetăm diminețile, la birou, lovind creionul de masă, sau să-l auzim în jurul nostru după protest, imprimat în zgomotele nopții. În afară de sticle, avem și fluiere, și toboșari care variază ritmurile (într-o seară, am strigat „Uniți, salvăm Roșia Montană“ pe melodia de la „Seven Nation Army“ a celor de la White Stripes), din cînd în cînd avem și un trombonist. În primele două seri de după marșul de duminică, pe Bulevardul Elisabeta, în mijlocul protestatarilor așezați pe șosea și înconjurați regulamentar de jandarmi, Muse Quartet – rebotezat în Cvartetul Roșia Montată – au susținut un recital de jumătate de oră, cu Metallica, Șostakovici, Beatles, Piazzolla, Andrei Mureșanu. În timpul piesei „Imagine“, o fată a cîntat *„But I'm not the only one“*, iar restul au început să murmure încet versurile. Cîteva sute de oameni, așezați la miezul nopții pe un bulevard din centrul unei capitale europene, cîntînd șoptit în cor *„I hope someday you'll join us / And the world will live as one.“* După recital, aplauze furtunoase și minute în șir de scandări „Uniți, salvăm Roșia Montană“ și „Nu corporația face legislația“. Astea sînt lucruri greu de povestit, din categoria clișeelor hippie despre pace și iubire în univers. Dar pot fi și remedii perfecte pentru cinici și sceptici.

În primele zile de protest, am fost dezorganizați (și, într-o anumită măsură, așa am și rămas, cumva deliberat). Nu există lideri, există doar niște băieți care vorbesc la portavoce și fac pe MC-ii. Oricine poate vorbi la portavoce, dacă are ceva de zis. Punctul de întîlnire e întotdeauna Piața Universității. Acolo se adună lumea, între orele 19 și 21, după cum scapă fiecare de la muncă sau de la Festivalul Enescu. În Piață se stă pînă pe la 23, se scandează, se face zgomot, după care se încearcă ieșirea din cercul de jandarmi și ocuparea unui bulevard. Dacă s-ar fi uitat cineva la noi, cocoțat pe sateliții de la Google Maps, ar fi avut impresia că vede demo-ul unui joc video cu jandarmi și protestatari care se urmăresc, se fentează, se prefac că o iau la dreapta, cînd de fapt o iau la stînga, se joacă de-a hoții și vardiștii, și le place. Am ocupat, rînd pe rînd, Magheru, Elisabeta, Victoriei (cu o trecere spectaculoasă prin pasajul de la Clubul Panic, fostul Control, unde mai toți s-au întrebat la mișto dacă rămînem la bere sau continuăm să alergăm), Piața Constituției. Iar cînd am ajuns, în sfîrșit, pe bulevard, obosiți după cîteva ore de scandare și zgomot, ne-am așezat în mijlocul străzii și am continuat să lovim PET-urile de asfalt, să discutăm între noi despre ce-au mai spus Ponta și Rovana, să ne batem în cifre, să pregătim strategii, să împărțim biscuiți, cafea și apă. Totul sub privirile jandarmilor, majoritatea neașteptat de înțelegători și de răbdători, uneori amuzați, alteori enervați de perseverența noastră, parteneri de dialog pe care i-am aplaudat serile, după protest, în timp ce făceam curat pe bulevard și-l lăsam lună, pentru că și-au făcut datoria fără exces de zel. Probabil că protestul Roșia Montană este cel mai prietenos protest care s-a întîmplat pînă acum în România și sper să și rămînă așa. Marți, 10 septembrie, în Piața Universității, în vacarmul general, o fată citea pe o bancă și o mamă își alăpta bebelușul, sprijinită de gardul de la Fîntînă. În fiecare seară au fost părinți tineri, cu copii mici, iar în serile de după marșul de duminică au apărut și protestatarii peste 50 de ani, sobri, bine informați, cu pancarte. O doamnă cu ochelari, genul de funcționară de la ghișeul poștal, avea un carton pe care scria „De 24 de ani sîntem conduși de *patrihoți*“. La pancarte și la sloganuri am stat bine, chiar dacă, din cînd în cînd, s-au mai strecurat și exagerări anticapitaliste, bentițe tricolore, steaguri cu stema regală, agitatori care veneau să-ți șoptească la ureche că tipul în geacă de blugi e un securist mascat sau că a auzit că jandarmii se pregătesc să atace. Toate acestea au fost excepția, nu norma.

© C. Georgescu

Sloganuri din piață:
„Cîștigați-vă aurul la Jocurile Olimpice“
„Foaie verde premolar / Ponta este bipolar“
„Roșia Montană nu-i locală / Cînd otrava-i națională.“

Dacă plecai la protest fără să-ți încarci telefonul înainte era ca și cum un maișaișoptist ar fi plecat la manifestație fără o cărămidă în buzunar. În primul rînd, de pe Facebook și din SMS-uri aflai cîtă lume s-a adunat, cîți jandarmi sînt, în ce direcție o iau protestatarii, ce bulevard se ocupă în seara respectivă, cine și ce-a mai spus etc. Tot pe Facebook s-au adunat povești din timpul protestelor, mici fragmente de educație civică, conversații cu jandarmii, fotografii, transmisiuni în timp real. Cronica protestelor, așa cum le-a trăit fiecare dintre noi, e acolo, într-o antologie care se poate consulta la liber dacă dai click pe etichetele *#unitisalvam* și *#rosiamontana*. Și tot acolo sînt și încercările de organizare a protestelor viitoare și a unor grupuri de voluntari care să meargă prin cartiere și să vorbească cu oamenii despre rațiunile pentru care continuăm să ieșim în stradă. Între timp, ne facem educația politică și educația civică și ne transformăm, încet-încet, așa cum au prezis-o niște analiști ceva mai înțelepți, în masă critică. Știm că Roșia Montană înseamnă, în primul rînd, incapacitatea statului de a reprezenta și de a apăra interesele cetățenilor și sîntem pregătiți să sancționăm această incapacitate, oricît ne-ar explica domnul Ponta că „protestele și-au atins scopul“. De la 1 septembrie, ieșim în stradă între cîteva sute și cîteva zeci de mii de oameni. Am vrea să fim mult mai mulți, cu tot cu părinții, cu vecinii, cu șefii noștri. E prima oară cînd generația noastră, considerată multă vreme o gașcă de individualiști fără scrupule, e solidară.

Emil STOICA

Rațiuni economice

și un calcul pentru împărțirea echitabilă a veniturilor

La 14 ani după emiterea licenței de exploatare 47/1999 către RMGC (controlată de firma canadiană Gabriel Resources), Guvernul României caută aprobarea în Parlament a unui nou acord cu RMGC. Articolul de față va analiza exclusiv rațiunile economice ale proiectului, precum și dacă noul acord cu RMGC împarte echitabil veniturile generate din proiect, între deținătorul resursei naturale și operatorul proiectului.

Exploatarea resurselor

România începe să își revină, slăbită, după criza economică începută în 2008, cînd a cerut la FMI și UE asistență financiară de 20 de miliarde de euro, pentru a menține echilibrul social. În ciuda eforturilor de austeritate, care vor continua și în 2013, și 2014, România tot va înregistra un deficit bugetar, un deficit în creștere al fondului de pensii (deficit de 3 miliarde de euro în 2013) și datorii externe mai ridicate.

Dacă se dorește menținerea echilibrului social (de pildă, prin menținerea valorii pensiilor și a altor servicii publice), atunci Guvernul ar trebui să acopere deficitul bugetar, iar pentru a face acest lucru nu există decît cinci posibilități: 1) creștere economică accelerată, în urma creșterii de productivitate accelerată (puțin probabil, din cauza sistemului slab de educație și a lipsei de eficiență administrativă); 2) mărirea taxelor (dar asta ar gîtui activitatea economică și investițiile); 3) creșterea datoriei publice (puțin probabil, România are încă nevoie de acordul cu FMI); 4) privatizări și 5) exploatarea resurselor naturale.

Guvernul nu are, deci, prea multe alternative: pentru că nu reușește să fie eficient din punct de vedere administrativ, să accelereze nivelul de educație și, deci, de productivitate, este obligat să vîndă active: fie prin privatizare, fie prin exploatarea resurselor.

Lipsa bunei guvernări

România este o economie mică și deschisă, membră a UE. După o lungă perioadă de izolare economică, falimentară în anii '80, dar cu excedent comercial, România a înregistrat, în ultimii 23 de ani, în mod constant, deficite comerciale ce au alimentat deficitul de cont curent, acoperit de investiții și împrumuturi, pe termen lung, din străinătate. De asemenea, România a importat know-how în sectoarele deficitare. Din acest punct de vedere, nu este în interesul României să refuze investiții și know-how din străinătate.

Cazurile Petrom, Hidroelectrica sau, mai recent, cel al Romgaz – unde statul vindea gaz pe baze necomerciale – arată, însă, că România nu este încă capabilă să gestioneze singură un proiect de anvergură, ca „Roșia Montană". Ar fi bine să poată, dar exemplele recente demonstrează că nu este pregătită. Să ne imaginăm că Roșia Montană ar vinde

Rezerve de aur (top 4 deținători și alte informații):

Țara / Organizație	Rezerve (tone)
SUA	8133
Germania	3390
FMI	2814
Italia	2451
Marea Britanie	310
Roșia Montana	250
Grecia	112
România	104
Info: Producția mondială de aur în 2012	2700

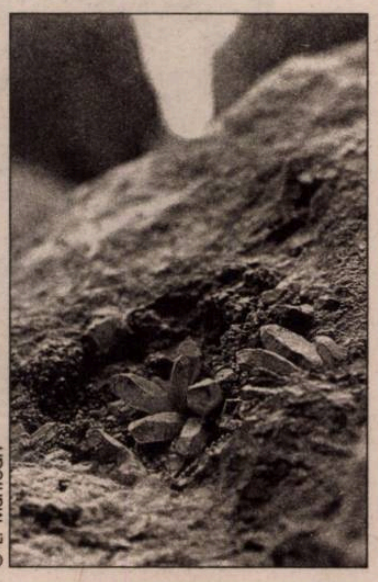

© L. Muntean

Pentru un istoric clar și concis al afacerii Roșia Montană, urmăriți Biziday, *emisiunea lui Moise Guran (ediția de luni, 9 septembrie 2013): www.tvrplus.ro/editie-biziday-130060*

aur unor clienți politici, la jumătate de preț, iar acești clienți politici vînd mai departe la prețul pieței. Acesta nu este un scenariu care trebuie acceptat.

Cît de mare este zăcămîntul și cît valorează

Zăcămîntul de la Roșia Montană este de 314 tone de aur (sau 10 milioane de uncii) și 1480 de tone de argint; producția va reprezenta 80% din aur și un pic mai puțin pentru argint.

Prețul este extrem de volatil și poate fi influențat inclusiv de vînzări din rezervele naționale, așa cum s-a întîmplat cu Marea Britanie, care a vîndut 395 de tone de aur între 1999 și 2002, la un preț mediu de 275 de dolari/uncie. Însă prețul aurului a crescut constant din 1999 (anul în care RMGC a obținut licența) și pînă azi, pe fondul creșterii populației și a economiei globale, în condițiile în care producția de aur a rămas constantă, la 2700 de tone anual, tendință ce va continua cel puțin pînă în anul 2050.

Zăcămîntul exploatabil de la Roșia Montană valorează acum aproximativ 11 miliarde de dolari, la prețul aurului de azi, de 1388 de dolari/uncie.

Dezlegarea codului

Acordul dintre Guvern și RMGC prevede o redevență de 6% pe venit și o participație de 25% a statului român. Este greu de făcut o comparație cu alte state, pentru că fiecare proiect minier are particularitățile lui și fiecare stat are prioritățile lui. Întrebarea care se pune e dacă ceea ce obține statul este echitabil.

Redevență de 6% înseamnă că la fiecare uncie de aur se plătește 6% x 1388 = 83 de dolari care merg direct la bugetul de stat. Redevența se aplică atît la aur, cît și la argint, dar și la alte minerale care se vor găsi acolo și vor fi exploatate. Participația de 25% la profit înseamnă că statul obține 25% din profitul net al proiectului, adică 25% din venituri minus redevență, minus cheltuielile de producție, inclusiv amortizarea mijloacelor fixe, minus dobînda la împrumuturile contractate de RMGC, minus impozitul pe profit de 16%. Pe întreaga durată a proiectului, RMGC prevede venituri de 9840 de milioane de dolari (dar la 1200 de dolari/uncie); redevențele totale vor fi de 590 de milioane de dolari (adică 6% din venituri), investițiile în mijloace fixe – de 1976 de milioane de dolari, cheltuielile operaționale (salarii, cianură, benzină etc.) de 4005 de milioane de dolari, cheltuielile de ecologizare – de 146 de milioane de dolari, dobînzile – de 349 de milioane de dolari, impozitul pe profit – de 446 de milioane de dolari. Deci, un profit net de 2328 de milioane de dolari, din care statul va lua 25%, adică 585 de milioane de dolari.

Am introdus într-un model economic datele prezentate de către RMGC, Gabriel Resources, Guvernul României, precum și standardul de cost din industria minieră, și am reușit să decodific cît cîștigă fiecare.

Am exclus din model următoarele:

■ Impactul numărului de angajați și factorul multiplicator. În definitiv, seamănă cu orice altă investiție cu 900 de angajați – este adevărat, plătiți peste medie, însă impactul asupra unei economii cu 4-5 milioane de angajați este minor.

■ Impactul turismului în zonă în următorii 20 de ani. Azi, veniturile din turism sînt aproape zero, iar Guvernul nu pare să aibă o strategie de turism pentru țară și cu atît mai puțin pentru Roșia Montană.

■ Impozitul pe dividende – pînă la urmă este normal ca cei care încasează dividend să plătească impozitul pe dividende, la fel c orice alt acționar.

Iată principalele elemente:

■ Prețul aurului rămîne fix la 1200 d dolari/uncie. Cum arătam mai sus, prețu este azi 1388 și mă aștept ca el să crească Aceasta ar fi problema numărul 1.

■ Costul de exploatare pe uncie: 400 d dolari. Am calculat că acest cost crește cu 3% pe an în perioada de exploatare, deși aces amănunt nu apare nicăieri în documentel oficiale. Astfel, profitul pe uncie scade an d an. Aceasta ar fi problema numărul 2.

■ Am inclus un cost de ecologizare de 14 de milioane de dolari la sfîrșitul perioadei suma mi se pare rezonabilă.

■ Investiția inițială este de 1,4 miliard de dolari, iar investițiile în perioada de pro ducție de 576 de milioane de dolari. Aceste sume par să fie ușor piperate, însă statul se poate uita cu atenție la prețurile de transfer

■ Proiectul este finanțat exclusiv din împrumuturi bancare cu o dobîndă medie de 6,1% – acest nivel al dobînzii pare să fie în parametri normali. Împrumuturile vor fi plătite integral pînă la începutul anului 2020.

■ Statul începe să încaseze venituri din redevență doar din 2017 și impozit pe profit și dividende doar din 2021. Suma totală încasată de stat în perioada 2014-2032 este de 1,6 miliarde de dolari din redevențe, impozit pe profit și din dividende.

■ În toată această perioadă, suma cîștigată de Gabriel Resources este de 1,75 miliarde de dolari.

■ La o capitalizare bursieră de 500 de milioane de dolari azi, acționarii Gabriel Resources se pot aștepta la un cîștig mediu de 7% pe an, ceea ce nu este rău în condițiile economice actuale.

Dacă prețul de referință al aurului este de 1388 de dolari/uncie și va crește cu 5% pe an, atunci statul va încasa 4,2 miliarde de dolari, iar Gabriel Resources 5,6 miliarde de dolari, adică un cîștig mediu de 14% pe an.

Ca să punem lucrurile în perspectivă, în cazul în care viziunea optimistă, cu cîștiguri totale ale statului în valoare de 4,2 miliarde de dolari pînă în 2032 s-ar îndeplini, această sumă reprezintă deficitul la fondul de pensii doar pe 2013, deci pe un singur an.

Un calcul alternativ

Dacă este să privim Gabriel Resources doar ca pe un manager de proiect, probabil că este normal spre generos să plătești un bonus pentru managerul de proiect – în cazul „Roșia Montană", suma de 25 milioane de dolari pe an, mai ales că statul nu are *know-how*-ul necesar. Ținînd cont de capitalizarea bursieră de 500 de milioane de azi, acest bonus pentru managerul de proiect pare rezonabil. Desigur, va trebui ca România să-și asume riscurile împrumutului pentru investiția inițială, dar se poate împrumuta de bani, garantînd, la fel ca Gabriel Resources cu Proiectul „Roșia Montană". Astfel, în cazul unui preț la aur pesimist, participația Gabriel Resources ar trebui să devină 43%, iar în cazul unui preț optimist, ea ar fi de 12%, deci o medie de 27,5%. Diferența de la 27,5% și pînă la 75%, cît prevede acordul cu Guvernul, este prețul proastei guvernări.

***Emil Stoica** este analist economic la Londra, posesorul unui blog economic – www.emilstoica.ro*

Evoluția prețului aurului în ultimii 15 ani (USD/uncie):

'99	'00	'01	'02	'02	'03	'04	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	prezent
278	279	271	309	363	409	444	603	695	871	972	1224	1571	1664	1388

„Majoritatea pro-proiect va fi dezamăgită"

interviu cu Mirel PALADA, sociolog, consilier al prim-ministrului

Cristian Ghinea: *Să plecăm de la sondajul pe care l-aţi făcut la Sociopol, legat de Roşia Montană. Acolo era vorba despre o majoritate covîrşitoare, care susţinea că autorităţile trebuie să promoveze acest proiect.*

Ana Maria Sandu: *Vorbim de 68% dintre respondenţi.*

Mirel Palada: Ca o constanţă şi perseverenţă atitudinală a românilor la adresa proiectului, aproximativ aceleaşi rezultate ieşeau şi acum doi ani şi acum trei ani de zile. Proiectul este început prin '96-'97, iar în 2000-2001 a apărut un prim val de punere la îndoială. În momentul acela, eu eram un sociolog, o persoană fizică şi am colaborat cu o firmă care făcea comunicare. M-am şi dus la Roşia Montană, cu un hîrb de Dacie pe care îl aveam pe vremea aceea. A fost momentul în care mi-am dat seama că discursul critic la adresa proiectului, cel puţin pe compo-

Dacă te duci însă în Alba-Iulia şi-n Roşia Montană şi le zici oamenilor că trebuie să adune afine, te bat. Aici este falia.

nenta ecologică, are hibele lui, pentru că, de fapt, acolo era deja o mare problemă ecologică. Pe contestatarii proiectului, dacă i-ar fi durut şi 5% sufletul pentru păşunile şi pentru sfîşierea naturii patriei, ar fi trebuit să-i doară înainte de acest proiect, pentru că ei ştiau dintotdeauna situaţia asta. Adică de vreo 20-30 de ani, de pe vremea comuniştilor.

A.M.S.: *Mai exact, în ce an aţi ajuns la Roşia Montană?*

M.P.: În 2001, dacă nu mă înşel, m-am dus eu prima dată. După primul val de contestare de la începutul anilor 2000, a mai urmat un val, cel de acum trei-patru ani, în momentul în care Greenpeace-ul a intrat pe fir, să zicem, s-a globalizat această componentă de contestare şi dînşii au făcut cu noi măsurarea – pe vremea aceea eram la Institutul CCSB. Mai întîi, a fost un punct de vedere predominant critic la adresa proiectului, la sfîrşitul anilor 2000, drept pentru care opiniile erau aşa şi-aşa. În momentul în care a venit şi celălalt punct de vedere, în care să se prezinte beneficiile proiectului spre zona cu satisfacerea nevoilor în rîndul societăţii, a dus la o sastisire şi la apariţia unei noi generaţii, care a luat ca atare toate construcţiile generaţiei anterioare (curent electric, tehnologie, medicină etc.) şi atunci au început să le conteste şi să spună: „Noi credem mai mult în valorile postmaterialiste, adică ne întoarcem înapoi la natură."

C.G.: *Consideraţi că aici e o falie pe Proiectul „Roşia Montană"?*

M.P.: Clar. Ce se întîmplă în momentul de faţă între generaţiile mai bătrîne şi generaţiile mai tinere, pe de o parte, şi locurile mai sărace şi locurile mai abundente, mai afluente, pe de altă parte, reflectă exact nevoi diferite. Nevoile celor de la Alba şi ale populaţiei României, în general, sînt preponderent materialiste – cei 68% –, dat fiind faptul că nu au fost satisfăcute nevoile suficient de mult. Dacă vă uitaţi în supermarket, felul perseverent în care oamenii îşi umplu coşul de cumpărături, de parcă ar fi sfîrşitul lumii, arată fapul că acea nevoie încă nu s-a consumat.

Este foarte posibil ca proiectul să fie respins.

de dezvoltare economică şi de locuri de muncă, atitudinea a devenit clar şi în mod constant pro-proiect, şi aşa a rămas pînă acum.

A.M.S.: *Pe ce eşantion a fost făcut sondajul?*

1000 de cazuri, eşantionul obişnuit. Eşantion telefonic. Marea majoritate atît a mediului de specialitate, a industriei de măsurare a opiniei publice, a făcut pasul la măsurare telefonică şi de cele mai multe ori se acceptă în mod implicit sondajele, dar cînd rezultatele sondajelor nu sînt convenabile, dintr-odată lumea îşi descoperă o mare pricepere metodologică şi vine să conteste o modalitate de măsurare care se practică de ani de zile la noi şi de zeci de ani în alte ţări.

C.G.: *Cu ce se corelează aceşti 68%? Vîrstă? Educaţie?*

M.P.: Dincolo de lucrurile astea punctuale, opinia publică se mută dintr-o parte în alta, în funcţie de retorica argumentaţiei. Nu ştiu în ce măsură sînteţi familiarizaţi cu teoria schimbării valorice a lui Ronald Inglehart pe perioadă lungă. Este o teorie care vine să decline teoria nevoilor, a lui Maslow, la nivel sociologic, şi face analiza pe generaţii şi corelaţia între nivelul de bunăstare şi atitudinile predominante pentru societate. El spune aşa: încetul cu încetul, societăţile, pe parcursul timpului, au trecut, pe măsură ce

Dacă trăieşti în Bucureşti, lucrurile stau puţin altfel. Dacă te duci la Mizil – şi 80% din populaţia României e aşa –, în continuare oamenii ard de foamea lui mai mult. Şi, în consecinţă, sînt de acord cu asemenea proiecte. Cei care sînt mai tineri, mai înstăriţi, cu un venit mai mare şi cu un statut social mai ridicat, deja încep să rezoneze la valorile postmaterialiste. Şi cînd le dai de ales între un proiect de dezvoltare economică – care vine, evident, să sfîşie corola de minuni a lumii, a naturii – şi un proiect de unde să facem Fîn Fest şi să adunăm mure şi afine pentru un turism sustenabil, ei îl vor alege pe acesta din urmă. Dacă te duci însă în Alba Iulia şi-n Roşia Montană şi le zici oamenilor că trebuie să adune afine, te bat. Aici este falia.

C.G.: *V-au mirat cei 10.000 de oameni care au ieşit în stradă? Într-un interviu recent spuneaţi că or să fie cîţiva în stradă.*

M.P.: Da, chiar m-au mirat. Nu mă aşteptam să iasă atît de mulţi.

C.G.: *Din punctul de vedere al strategului, dacă majoritatea e favorabilă în societate, cum vă explicaţi această cedare, acest colaps al atitudinii de susţinere a proiectului de lege după ce au ieşit în stradă zeci de mii de oameni?*

M.P.: Premierul mi-a explicat lucrul a-

„Fiindcă se pare că să separ
binele de rău / E mai greu
ca aurul de minereu."

Norzeatic,
„În clar cu roşu Montana"

cesta. Există o tensiune – să-i spunem administrativă – între funcţia sa de premier şi felul în care a preluat Guvernul Ponta un proiect care fusese deja negociat de către statul român de zece ani de zile şi care trena. Şi nevoia Guvernului a fost, pur şi simplu, de a pune capăt proiectului, indiferent cum. Fie să-i punem fundiţă şi să începem să-l facem, fie să îl închidem – şi asta stă la latitudinea Parlamentului. Şi atunci, proiectul a fost supus dezbaterii publice. Cum se recomandă de către toate bunele manuale de guvernare din societatea contemporană.

C.G.: *Dar nu mi-aţi răspuns la întrebare. Totuşi, majoritatea socială pro-proiect rămîne.*

M.P.: În cazul în care Parlamentul va respinge proiectul, ceea ce este destul de probabil, date fiind semnalele liderilor politici, majoritatea pro-proiect va fi dezamăgită şi, per ansamblu, dezamăgirea că nu este făcut proiectul va fi mai mare decît dezamăgirea dacă va fi făcut proiectul. Deci este o povară asumată de către Guvern, plecînd de la ideea că, dacă populaţia nu este pregătită şi presiunea este suficient de mare, atunci nu se face proiectul.

C.G.: *Ce spune asta despre cum ne vom raporta de acum înainte la acest gen de proiecte?*

M.P.: Există un risc, care a fost exprimat şi de alţii în discursul public recent, cum că se face o guvernare prin sondaje sau o guvernare prin presiunea străzii, adică un soi de populism al presiunii. Rămîne să vedem dacă se va întîmpla lucrul acesta. Din discuţiile la care am luat parte – sînt de o săptămînă în zona asta de aparat formal guvernamental –, şi oficialităţile sînt preocupate de tipul acesta de critică şi este foarte probabil să nu fie o regulă.

A.M.S.: *Aveţi vreo previziune pentru următoarele săptămîni în ceea ce priveşte acest subiect?*

M.P.: Din felul în care se desfăşoară lucrurile, este foarte posibil ca proiectul să fie respins. Nu la fel de probabil, dar cu un grad de probabilitate totuşi destul de ridicat, este că o parte dintre contestatari ar dori să transfere, să generalizeze un protest punctual la adresa acestui proiect, spre un protest general, la adresa bunei guvernări a societăţii, şi un protest, o critică la adresa actualilor guvernanţi şi a stării de lucruri. Întrebarea importantă este în ce măsură tipul acesta de protest pe valori ecologice postmaterialiste va reverbera şi în următoarele proiecte propuse de către statul român – evident, ne gîndim în primul rînd la gazele de şist.

C.G.: *De cîţi oameni e nevoie în stradă pentru a schimba o strategie guvernamentală în România?*

M.P.: Depinde de proiect. Pentru anumite proiecte, este nevoie de 10.000, pentru alte proiecte este nevoie de 20 de milioane.

C.G.: *20 de milioane?!*

M.P.: Glumesc. Dincolo de glumă, este o preocupare foarte clară în momentul de faţă în rîndul aparatului guvernamental, ca nu cumva această presiune a străzii să se transforme într-un soi de tiranie a guvernării. Şi părerea mea este că sînt anumite proiecte pe care trebuie să le urmăm pentru interesul naţional, chiar dacă, aparent, ele sînt mai puţin populare.

Mirel Palada *este noul consilier de stat pe probleme de strategii guvernamentale al premierului Victor Ponta. Este dr. în sociologie şi cadru didactic la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative din Bucureşti şi are o experienţă de peste zece ani în domeniul cercetării de piaţă.*

au consemnat Ana Maria SANDU
şi Cristian GHINEA

Andrei DOBOȘ

Cine își bate joc de moți?

Cînd s-au închis minele din Apuseni, în urmă au rămas multe baruri, poluare şi o comă alcoolică generalizată. Cam cît i-a trebuit Arieşului să-şi recapete culoarea şi peştii, cam atît a durat şi paranghelia disponibilizaţilor. Adică vreo doi-trei ani, după care puţinii ortaci care au mai rămas sănătoşi şi în putere au lăsat din mînă paharul şi din minte tîrnăcopul, şi s-au pus pe cosit şi pe tăiat lemne. Unii, încă pe baricade, bîntuie făgădaiele, aşteptînd redeschiderea minelor. Li se spune „cocseri“ şi fac deja parte din pitorescul localităţilor.

Încet-încet, tinerii au început să plece la oraş sau în Occident, sătui de bătut munţii după vaci, de dat cu sapa prin lunci sau de pierdut vremea pe prispa casei. O lipsă cruntă de orizont şi demnitate au moştenit aceşti oameni de la minerit, o groapă în inimă mult mai hidoasă decît cea de la Roşia Poieni.

Pe acest fond de îndobitocire generală a apărut în peisaj Gold-ul lui Frank Timiş, care a început să arunce în stînga şi în dreapta cu ciozvîrte. Asta a fost de ajuns să le ia ochii unor oameni în pragul deznădejdii şi părăsiţi de toată lumea. Cu cît mai aproape de focarul Roşia, cu atît mai mare incidenţa de foşti mineri care cred că-şi vor lua înapoi vagonetul şi frontala, birtuţul care îi aşteaptă la ieşirea din schimburi, salariul de nimic şi silicoza. Refuză să vadă că în loc de toate acestea vor primi camioane de mare tonaj, dinamită, industrie chimică, deşert. Iar în loc de silicoză – cancer. Din fericire, cu cît mai departe de focar, cu atît lumea devine mai conştientă de ce înseamnă cu adevărat acest proiect faraonic şi imbecil. Moţii nu se ocupă numai cu mineritul, aşa cum inutil vor unii să sugereze, ba chiar aş îndrăzni să spun că majoritatea au cu totul alte domenii de activitate: creşterea animalelor, lemnul, piatra etc. Cîţiva dintre ei au început, timid, să se şi redreseze financiar *via* fondurile europene pentru agricultură.

Există localităţi prospere vecine cu Roşia Montană, cum sînt Horea sau Albac, care nu au avut minerit, dar despre exemplul cărora nu suflă nimeni nici o vorbă. Un proiect ca cel propus de RMGC şi statul român i-ar afecta serios pe toţi aceşti oameni care nu trăiesc din minerit. În plus, săpăturile arheologice care s-au făcut, paradoxal, cu ocazia acestui proiect, au scos la suprafaţă valori de patrimoniu inestimabile (mina romană, dar şi exploatări subterane de epocă dacică), comparabile cu cele din Las Medulas sau Urium şi care pot fi cheia dezvoltării durabile a comunei. În aceste condiţii, înaintarea acestui proiect deficitar pe toate planurile (s-a argumentat destul în ultimele săptămîni de ce) mi se pare o bătaie de joc la adresa moţilor, mult mai mare decît aceea de pînă acum.

© L. Muntean

În locul unui megaproiect care pune Apusenii în pericol, poate că ar trebui să fie luate în considerare alte proiecte mai mici, de exploatare în galerii (chiar cu cianuraţie), dar din care să nu fie vizibil spectrul unui teritoriu depopulat şi deşertificat şi care să nu pericliteze obiectivele de patrimoniu (apropo, cercetările arheologice sînt departe de a fi finalizate). Mai ales cînd există exemple de felul sitului Las Medulas sau a minei Dolaucothi. Statul român nu are dreptul să treacă cu uşurinţă pe lîngă aceste alternative. Şi, mai ales, nu are dreptul să părtinească o corporaţie în dauna propriilor cetăţeni.

În sfîrşit, sper ca, după ce această afacere (care se anunţă a fi cel mai mare dosar de corupţie de după Revoluţie) să se fi clasat, administraţia să găsească soluţii reale şi legale pentru această zonă îndelung ignorată.

***Andrei Doboş** este poet. A crescut pe Valea Arieşului.*

„România are nevoie de 30 de Roșii Montane“

o dezbatere cu Dragoș TĂNASE, directorul companiei Roșia Montană Gold Corporation

„Proiectul de la Roşia Montană este foarte bine gîndit, foarte robust, am selectat cianura cu cele mai bune firme de inginerie care propun cea mai bună tehnologie din lume pentru astfel de exploatări, am îmbunătăţit semnificativ proiectul faţă de varianta lui iniţială, din toate punctele de vedere, începînd de la aspectele de mediu, obiectivele de patrimoniu. (...) Marea lor majoritate sînt incluse în zone protejate, în afara proiectului minier. Am acordat sume semnificative pentru protejarea, pentru amenajarea lor muzeistică şi convertirea lor în obiective de dezvoltare durabilă în localitate. Propunerea de patrimoniu este, din punctul nostru de vedere, cea mai importantă propunere pe investiţii private în patrimoniul României, care va rămîne comunităţii. Deci avem un proiect modern, care respectă toate legile europene, care respectă toate legile româneşti, este îmbunătăţit semnificativ din toate punctele de vedere, economic, patrimoniu, mediu, oferă o şansă de dezvoltare comunităţii locale din Roşia Montană. Noi nu vedem nici un motiv pentru care acest proiect s-ar respinge. Noi vom face această mină şi aceste locuri de muncă în Roşia Montană.

■ Înainte să vin în acest proiect, am studiat proiectul trei luni de zile, am fost acolo şi mi-am dat seama că este o diferenţă enormă între percepţia publică şi ceea ce se crede despre acest proiect, în baza miturilor răspîndite de ONG-uri, şi realitatea de la Roşia Montantă. Am fost atît de frapat de diferenţă, încît am luat decizia să vin în acest proiect şi să lupt cu toate puterile să-l implementez, tocmai pentru că sînt sută la sută convins că este un proiect extraordinar de bun pentru România. România n-are nevoie de o Roşie Montană, România are nevoie de 30 de Roşii Montane, are nevoie de dezvoltarea resurselor naturale în toţi Munţii Apuseni, are nevoie de investiţii, are nevoie de locuri de muncă.

© adevarul.ro

■ Asociaţiile nonguvernamentale n-au făcut nici un program de mediu în zona Roşia Montană. Vă pot descrie punct cu punct toate problemele de mediu. Arieşul este poluat cu 12 milioane de litri de ape acide în fiecare zi, care curg astăzi din Roşia Montană. Există nişte gropi de gunoi, pentru că oamenii respectivi nu au bani să-şi facă gropi de gunoi, şi de fiecare dată cînd vin apele mari, spală gropile de gunoi şi umplu Arieşul pe zeci de kiometri cu gunoaie şi cu deşeuri. În fiecare an, muncitorii noştri petrec cîte o lună, o lună şi jumătate în programe de voluntariat pentru a aduna gunoiul de pe Valea Arieşului. Am gîndit noul proiect minier astfel încît să oprim aceste surse de poluare: apa poluată care vine astăzi pe rîu va fi colectată în baraj, va fi folosită în procesul tehnologic, şi mai departe vom deversa apă curată, începînd cu prima zi de exploatare. Proiectul de la Roşia Montană aduce investiţii în patrimoniu, reabilitarea mediului în zona Roşia Montană, investiţii masive.

■ Îngrijorarea oamenilor cum că cianura va ajunge în pînza freatică este legitimă. Este o chestiune pe care noi am studiat-o cu foarte mare atenţie şi am gîndit un proiect care elimină orice fel de risc. De ce? Pentru că cianura este folosită în circuit închis, ea nu pleacă din uzină. La finalul procesului tehnologic, facem o staţie de detoxifiere şi extragem toată cianura din minereu. Ceea ce rămîne acolo e o componentă reziduală extrem de mică: conţinutul de cianură e mai mic decît cianura din cafea. În cafea avem cam 7 mg/l de cianură. Sterilul va avea un conţinut de 3 mg/l în iazul de decantare. Deci acel iaz de decantare nu conţine cianură.

■ Eu o să-mi fac biroul şi casa în care o să locuiesc la Roşia Montană chiar sub barajul iazului de decantare. Deci voi sta sub baraj, ca să dorm acolo, ca să arăt cît e de confortabil acel baraj. Deja am băut dintr-o astfel de apă de care se teme toată lumea, puteţi să vedeţi filmuleţul pe YouTube. Am fost la o mină în Noua Zeelandă care avea o tehnologie performantă (noi vom aduce o tehnologie de trei sau patru ori mai performantă) şi am băut din apa aceea.

■ Vestita ţară a lui Moş Crăciun, Laponia, în nordul Finlandei, unde sînt atîţia turişti în fiecare an, care-şi duc copiii să vadă – în apropiere e o mină de aur cu cianură. Eu o să-mi duc copiii acolo, am fost o dată, o să mai merg o dată, e şi o pîrtie de ski, staţiunea celebră Levi, din nordul Finlandei, unde e şi competiţie mondială la ski, deci este o zonă foarte animată turistic, într-o regiune unde este o mină de aur cu cianură, care susţine infrastructura locală. Mai mult, dacă mergeţi şi vă uitaţi pe Internet, o să vedeţi cum renii beau apă din iazul de decantare.“

Fragmente din dezbaterea Adevărul Live de joi, 5 septembrie 2013. Înregistrarea completă poate fi urmărită pe site-ul Adevărul.ro.

Pînă la data publicării acestui dosar, RMGC nu a renunţat la politica „no comment“ *adoptată în ultimele zile.*

Teodor TIŢĂ

Alchimia indeciziei

despre curajul altora

În urmă cu doi ani, preşedintele României vizita Roşia Montană. La final, trăgea o concluzie în cuvinte simple şi fără echivoc: proiectul minier „stă îngropat din cauza laşităţii politicienilor".

Retorica favorabilă proiectului a dominat discursul prezidenţial de-a lungul anilor, prima schimbare sesizabilă apărînd doar cînd amploarea protestelor a depăşit sfera mică, dar aglomerată a militanţilor anti-RMGC. Cinci staţii de televiziune au transmis simultan conferinţa de la Cotroceni la finalul căreia Traian Băsescu s-a delimitat de orice responsabilitate privind aprobarea exploatării, amintind că nu există o majoritate pro-prezidenţială în Parlament care să îi asculte dorinţele. Cinismul amuzat al preşedintelui putea fi sesizat fie şi doar din relatările de după eveniment. E, de altfel, uşor de înţeles. Uniunea Social-Liberală se confruntă cu cea mai gravă criză de la înfiinţarea ei, care, ironic cumva, coincide cu vizita prezidenţială în micuţa localitate din Apuseni.

Avea dreptate Traian Băsescu să vorbească despre laşitate? Probabil că da, însă numai dacă afirmaţia îl priveşte inclusiv pe... Traian Băsescu. Sigur, preşedintele nu aprobă exploatări miniere, preşedintele nu decide soarta investiţiilor, preşedintele nu ia decizii referitoare la riscuri ecologice. Sigur că nu. Dar, la fel de bine, preşedintele nu îşi asumă decizii privind tăieri de salarii. Şi totuşi a făcut-o. A făcut-o cînd a dispus de o majoritate „peştişor de aur", aşa cum astăzi dispun neprietenii domniei sale. Poate nu la fel de mare, nu la fel de strălucitoare, dar o majoritate funcţională.

Să acceptăm, totuşi, cadrul discuţiei propus de preşedinte. Dacă lăsăm trecutul la o parte, este cel corect. Subiectul aparţine exclusiv majorităţii parlamentare şi executivului condus de Victor Ponta. Au cerut votul populaţiei, l-au primit, acum trebuie să îşi onoreze mandatul cum pot mai bine.

Roşia Montană a existat pe agenda publică cu multă vreme înainte de alegerile parlamentare. Cu foarte mult timp înainte. De 14 ani, canadienii aşteaptă ca statul român să se decidă. Şi cam tot de atunci există opoziţie. ONG-uri, jurnalişti sau doar oameni fără afiliere cunoscută au spus în repetate rînduri „nu". Motivele sînt diverse iar speculaţiile despre cine ştie ce conspiraţie a marii finanţe sau a duşmanilor ascunşi ai României rămîn în zona stupidităţii angajate, cîtă vreme nu se produce o dovadă care să probeze încălcarea legii. Trăim vremuri fericite, în care e legal să nu îţi placă un film, o investiţie sau un partid politic.

Ceea ce ştim sigur e că argumentele pro, dar mai ales cele contra erau pe masă. Dacă era ceva neclar, putem spune că procesul decizional al autorităţilor române. În nici un caz argumentele adversarilor RMGC.

În aceste condiţii, este stupefiantă afirmaţia premierului României: „Eu am fost împotriva proiectului Roşia Montană prima dată pentru că era susţinut de Băsescu şi am zis că, dacă îl susţine Băsescu, sigur e ceva rău." Victor Ponta a reuşit să marcheze, în felul acesta, o nouă limită de jos a discursului politic românesc. Or, să fim cinstiţi, asta nu e uşor.

E bine, totuşi, că discuţia nu priveşte relaţiile României cu Rusia. Ştim bine că Traian Băsescu nu e un amic al Rusiei. Mergînd pe logica premierului, ar trebui, poate, ca Guvernul României să anunţe o candidatură a ţării la viitoarea Uniune Eurasiatică promovată de Vladimir Putin. Absurd? Evident că e absurd.

E o discuţie despre transparenţă şi onestitate. Şi, în această discuţie, lipsesc amîndouă. Guvernul a produs tîrziu, incomplet şi fără entuziasm documentele care stau la baza relaţiei cu Roşia Montană Gold Corporation, doar după ce jurnaliştii de la Rise Project publicaseră o bună parte din ele. Le-a produs doar după ce manifestaţiile de stradă au cutremurat coaliţia de guvernare. Cît despre onestitate, singurele chestiuni oneste în felul în care s-a raportat mediul politic la această afacere sînt şocul şi mirarea liderilor coaliţiei de guvernare în faţa imaginilor care înfăţişau aproximativ 10.000 de oameni care *nu* cereau salarii mai mari sau oprirea concedierilor.

Se fac speculaţii intense despre poziţionări în vederea unor viitoare candidaturi la preşedinţie, se vorbeşte despre costul electoral al oricărei decizii, se ezită, se dau lovituri de imagine năucitoare, care devin caduce trei răzgîndiri mai tîrziu. Cianura de la Roşia Montană are acest efect bizar: transformă întreg mediul politic românesc într-o curte a miracolelor – orbii încep să vadă, şchiopii aleargă, nebunii percep nuanţe. Alchimie curată.

Şi totuşi, decizia nu se ia. Transferarea responsabilităţii către Parlament, decisă de premier, salutată de preşedinte şi suspectă de ipocrizie nu rezolvă, de fapt, nimic. Respingerea legii propusă de Guvern nu pune capăt asocierii dintre stat şi RMGC.

Oricît de mult se feresc liderii politici să fie asociaţi cu decizia ultimă, unul dintre ei va trebui să semneze. În cuvintele vicepremierului Liviu Dragnea, fost coleg cu preşedintele în PD, actual coleg cu premierul în PSD şi Guvern: „Roşia Montană este un proiect pentru oameni curajoşi."

© adevarul.ro

Stop. *Rewind*. Unde am mai auzit ceva asemănător?

Curajos, Crin Antonescu s-a delimitat şi, odată cu fluviul de argumente şi justificări, a introdus în circuitul public cuvîntul „parşivel" (pentru istoricii viitorului, termenul denumeşte atitudinea unui partener la guvenare care, în 2013, ar vrea ceva, dar îi este teamă să recunoască). Şi mai curajos, premierul Victor Ponta stabileşte noi şi fascinante repere ale discursului dublu. Fostul curajos Traian Băsescu îşi ascunde greu satisfacţia, urmărindu-i pe cei doi. La fel şi semicurajoşii din slaba şi nefericita noastră opoziţie.

Mai devreme sau mai tîrziu, decizia va fi luată. După umila mea opinie, paradoxal, poate, Victor Ponta se află într-o situaţie din care poate ieşi cîştigător. Dacă ia o decizie. Orice decizie. Pentru că şeful Guvernului este singurul într-o poziţie de a decide ceva. Nu preşedintele, nu şeful Senatului şi nici manifestanţii din stradă nu stau cu dosarul în mînă şi ezită. Premierul, însă, o face.

Deputatul şi premierul trebuie să se pună de acord. Calculul politic făcut de consilierii premierului (pierdem majoritatea, vin alegerile etc.) este greşit. Dacă vreunul dintre ei îşi închipuie că oamenii care se opun proiectului vor uita o decizie favorabilă RMGC, se înşeală. La fel de greşit este să crezi că nu vei auzi niciodată acuzaţia pe care chiar premierul a formulat-o atît de plastic şi de frumos, privind ştergerea judeţului Alba de pe harta economică a României.

E nefiresc, dăunător şi prostesc să tinzi către perfecţiune la guvernare. Nu a reuşit Tony Blair (modelul politic al premierului), nu va reuşi nici Victor Ponta. Mai ales în condiţii de criză economică. Ceea ce se poate spera e un compromis rezonabil şi acceptabil pentru societate. Dar pentru asta e nevoie de o decizie. Decizia cu D.

Adversarii politici ai domnului Ponta îl acuză că nu e capabil să se comporte astfel. Vorbesc întruna despre demagogie, lipsă de substanţă etc. Însă aceiaşi adversari politici uită că, în urmă cu un an, pasul înapoi de pe marginea prăpastiei a fost făcut de Victor Ponta, spre uriaşa insatisfacţie a exaltaţilor din propria tabără. Chiar dacă a fost tîrziu, nu a fost prea tîrziu. Ratarea referendumului pentru demiterea preşedintelui nu a dus la o sancţiune pentru Victor Ponta la alegerile parlamentare care au avut loc cîteva luni mai tîrziu.

La ora cînd scriu aceste rînduri, premierul încă ezită. Pe o „burtieră" la TV apare un citat: „Probabil nu se va face." Probabil!

© L. Muntean

Teodor Tiţă este jurnalist. Îl găsiţi pe Twitter (www.twitter.com/jaunetom).

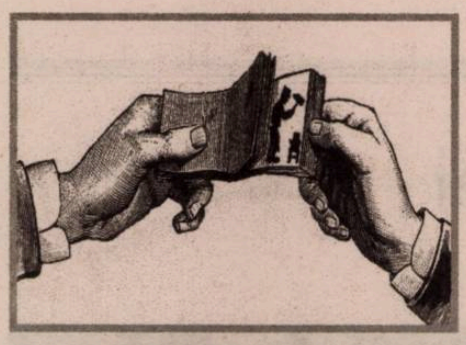

Marius CHIVU

feedbook

Federeii reloaded

● **Nicolae Avram, *All Death Jazz*, Casa de editură Max Blecher, 2013.**

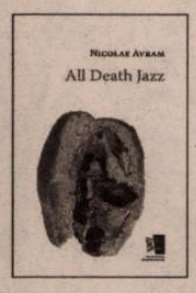

Premiat în anul 2000 pentru volumul de debut *Cîntece de sinucigaş*, Nicolae Avram (n. 1966) s-a făcut remarcat cu adevărat abia un deceniu mai tîrziu, odată cu *Federeii* (Casa de editură Max Blecher, 2010), o carte specială, inspirată de mediul unui orfelinat, unde poetul însuşi şi-a petrecut copilăria şi adolescenţa. Despre *Federeii* nu s-a scris pe cît ar fi meritat, dar cartea a avut destinul ei şi cine a citit-o n-a uitat poveştile deopotrivă crude şi nostalgice, istoriile violente, cu abuzuri descrise în tuşe groteşti, ale tinerilor crescuţi la casa de copii („noi sîntem federeii / băieţaşii cu capetele rase pînă la sînge"), un mediu dezumaniza(n)t, lipsit de compasiune, speranţă şi Dumnezeu. Scenele dramatice de viaţă orfelină din timpul comunismului, cu copilării şi adolescenţe marcate de ravagiile unor psihologii şi sexualităţi împinse la extrem, apoi vieţile distruse de după „eliberare", dar, mai ales, panoplia de personaje demne de milă şi/sau odioase, deopotrivă din rîndul tinerilor (inofensivul Cămăraş, violenţii Ceanghi şi Fonoloş, memorabilul Paulin ş.cl.), dar şi din rîndul celor care conduceau şi administrau instituţia (odioşii educatori Titus şi Sîrcă ori pedagogul Haxim), oameni corupţi moral şi sufleteşte, cu destinele lor devia(n)te – toate acestea creau tabloul tulburător, scandalos, de coşmar, al unei lumi damnate social şi necunoscute, literar vorbind, un mediu în care, după ştiinţa mea, nimeni nu se încumetase să facă o astfel de incursiune. (Fireşte, exista piesa din 1997 a Andreei Vălean, inspirată din mediul unei case de corecţie, după care Cătălin Mitulescu şi Florin Şerban au scris scenariul pentru filmul *Eu cînd vreu să fluier, fluier).* Inedită şi şocantă în bună parte, *Federeii* conţinea literatură onorabilă, dar poezia părea sufocată şi subminată de potenţialul prozastic al temei. În afara cîtorva mărci de vorbire specifice mediului, adică imprecaţiile şi stîngăciile de exprimare ale personajelor, *Federeii* nu propunea o căutare/aventură de limbaj în sensul poetic, adică un discurs propriu, o stilistică personală (nu găseai figuri de stil memorabile). Pentru Nicolae Avram, părea că poezia însemna mai mult o elipsă a prozei, aşa cum, pentru unii scriitori, povestirea este doar o scenă scoasă din/adăugată într-un roman. (De altfel, editorul Claudiu Komartin îl recomanda atunci folosind, mai întîi, trei referinţe din proză – Jack London, Irvine Welsh şi G.M. Zamfirescu – şi abia apoi din poezie – Arghezi; trec peste faptul că Welsh şi Arghezi sînt maeştri ai limbajului.) Iată marea mea reţinere faţă de acea carte-de-poezie care se baza prea mult pe convenţia formală şi în care limbajul nu se ridica la înălţimea temei şi a conţinutului, singurele care continuă să ofere rezistenţă cărţii.

Cu *All Death Jazz* însă, Nicolae Avram pierde controlul. Poate încurajat de relativul succes – nu de critică, de public nici nu mai vorbesc, dar de breaslă –, Nicolae Avram revine cu o continuare a poveştilor federeilor, de care nu era nevoie. Un exemplu clasic de redundanţă creativă, în care autorul atentează la singularitatea propriei cărţi, făcînd-o, astfel, repetabilă. În primul rînd, cartea suferă din cauza aceleiaşi viziuni destul de precare asupra poeziei – deşi unul dintre cele trei paliere care grupează şi desfăşoară alternativ textele, cel mai redus, din păcate, îndrăzneşte să fie liric. Problema rămîne însă în faptul că tema, aşa cum e abordată, nu suportă extinderea fără a risca maniera. Nicolae Avram nu-şi dezvoltă subiectul în sensul aprofundării, ci al multiplicării. Reia personajele, adaugă altele, inventează poveşti noi, dar cu aceleaşi vechi desfăşurări şi, în general, îngroşînd toate tuşele. Rezultatul este o copie a *Federeilor*, acum cu 75% mai multe ororI! Ceea ce crede Chris Tanasescu, pe coperta a IV-a, că ar da calitatea cărţii („e mai «rea» decît *Federeii*, deci mai bună"), este, de fapt, exact ceea ce-i dăunează. Pus în faţa unui *sequel*, Nicolae Avram trebuie să păstreze ce a oferit odată şi să pluseze cu ceva. Doar că noutăţile sînt puţine sau inutile (o voce feminină, introducerea securiştilor, scene de bulău şi, mai ales, necrofilia), în timp ce schema se reia pentru că nu are cum altfel: abandonul şi/sau abuzul în copilărie; foamea, bătaia şi violul în orfelinat; corupţia morală şi sexuală a cadrelor; fuga, răzbunarea sau sinuciderea/crima; în fine, viaţa distrusă de după. Cele aproximativ o sută de poveşti vorbesc despre toate formele de abuz sexual suferite sau la care se dedau federeii. Nicolae Avram înţelege să bage în texte atîtea abuzuri şi morţi, încît ajungi să te aştepţi pe fiecare pagină la versuri cu orori de genul: „făcea sex cu fiica lui", „o săltăm din sicriu o tîrîm într-o tufă de alun / o babardeşti tu primul?", „mama a ridicat toporul şi i l-a înfipt în spate", „i-ai spart rozeta / *culo*", „în noaptea nunţii a tăiat-o cu sabia ninja / a făcut-o bucăţi a dat-o la cîini", „pe un băiat mai mic l-am spart într-o conductă de beton", „pedagoaga şi-o trage sub scări cu fata ei", „trupul mort al argentinei tranşat / cîteva zile au hrănit cu el cîinii", „am trezit din somn un băieţel / l-am băgat la duş l-am futut în cur pînă a ţîşnit sîngele", „am simţit sculele lor intrînd în mine / ca un cuţit am crezut că sînt copil mic / şi mi-o trage tata", „au violat-o pe mama pe rînd" ş.a., plus sex cu curve, sodomizări, violuri, gay blow-job & cunnilingus, ejaculări fetişiste, masturbări cu obiecte, sado-masochisme, felaţii şi handjob-uri mai ales cu minori... Prin asta înţelege Chris Tanasescu „mai bună".

Cartea este, de fapt, cea care abuzează de cititor, oferindu-i în mod repetat orori în cantităţi ce duc textele, de la un punct încolo, în neverosimil şi derizoriu. Consecinţa este plictiseala şi, în cele din urmă, indiferenţa, pierderea interesului, deopotrivă a celui afectiv şi a celui artistic. Senzaţia de autenticitate, apăsătoare şi frisonantă, de altădată, devine acum doar o demonstraţie taxonomică de grotesc. Căci de cîte personaje abuzate sexual şi de cîte tipuri de orori e nevoie pentru a spune că orfanii sînt nişte suflete damnate, cu minţi şi trupuri distruse!? Excesul transformă tema în propria-i caricatură, un fel de cocktail de Sade şi Freud, în mediu corecţional năsăudean. A vrut Nicolae Avram să fie un John Gulager al orfanilor?! Nu mai există prea multă umanitate în carte şi nici măcar un singur element de contrast, autorul reuşind, astfel, nu să devalorizeze viaţa (o face tema însăşi), ci însăşi moartea, devenită un fapt divers de la ora 5. Dovada supremă este poemul de la pagina 120 (deci finalul cărţii, unde se cerea măcar un *twist)*, în care Daniel, unul din foştii federi, e chemat la priveghiul unei fete moarte de o boală incurabilă, să cînte la saxofon: „era întinsă pe laiţă lîngă geam / luna palidă căzuse în genunchi în păru-i galben despletit / multă vreme am rămas nemişcat ca o statuie lîngă trupul ei violet / în odaia de alături apropiaţii spuneau poveşti incredibile / maria era pictoriţă talentată evoca flori minerale / recoltate din subteranele minţii / îi plăcea peppermintul cu 4 cuburi mici de gheaţă / asculta john lennon *beautiful boy* / cu două săptămîni înainte de a muri / şi-a tras-o cu toţi soldaţii de la unitatea / militară din bistriţa." Numai că nu, asta nu e suficient, Daniel merge în cimitir şi o dezgroapă: „i-am smuls rochia de mireasă şi am futut-o rece / uşor putrezită." Autenticitate, deci!

Prin repetivitate şi previzibil, lipsa sugestiei înlocuită cu gros-planul, excesul care subminează sensul şi trivializarea dramei, multiplicarea clişeistică de abuzuri/deviaţii sexuale şi psihanalizabilul vulgar, prin toate acestea, poemele *hard-corfeline* ale lui Nicolae Avram sfîrşesc în ceva ce seamănă aproape cu pornografia. Nimic autentic (cum naiv şi îngrijorător cred Bogdan Creţu şi O. Nimigean), ci mecanică sexuală placată pe oroare! Tot ce e bun aici reia ce-a fost bun data trecută; în rest, *All Death Jazz* pare un psiho-*slasher*-sexual de prost gust.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Margaret Atwood, *Alias Grace*, traducere din limba engleză de Nicoleta şi Florin Irimia, Colecţia „Maeştrii Leda", Editura Leda, 2013.**

Margaret Atwood nu poate să joace decît la categoria „seniori": chiar şi cînd se apleacă asupra unui caz senzaţional (două crime răsunătoare din Canada anului 1843), scoate din asta un roman monumental, lat cît fresca unei epoci. Aşa e optica seniorială: întrevede în spatele oricărui meteorit crampa unei complexe şi temeinice galaxii.

Atunci, în 1843, Grace Marks (emigrantă irlandeză, 16 ani) era condamnată la închisoare, ca părtaşă la cele două crime care tocmai îngroziseră Canada. Declaraţiile ei erau însă contradictorii, iar mărturiile unor terţi aveau prea multe clişee din literatura în vogă a momentului ca să nu stîrnească şi ele unele îndoieli. Prin urmare, vinovăţia lui Grace nu e deloc certă, iar romanul lui Atwood – unde Grace e imaginată povestindu-şi viaţa, în cîteva întîlniri cu un şovăielnic pionier într-ale psihanalizei – încearcă să facă un pic de lumină, fie ea şi ficţională.

Unii contemporani ai lui Grace o văzuseră ca pe o persoană „săracă cu duhul". Atwood descifrează în această „sărăcie" o structură psihică mai degrabă spectaculoasă, căreia nici amnezia sau somnambulismul, nici transa, halucinaţia sau dedublarea nu i-ar fi fost străine. Epoca lui Grace nu prea ştia însă cum să abordeze asemenea chestiuni: le demoniza sau le blama, le „remedia" prin înfometare, izolare, bumbăceli şi predici. Cît despre investigaţiile psihologice de atunci, ele aduceau mai mult a magie de iarmaroc, împletind neuro-hipnotismul cu spiritismul.

În 1872, cînd, după 29 de ani de închisoare, Grace este eliberată şi trimisă în SUA, aceasta are două regrete: că nu a apucat să vadă cascada Niagara (un regret firesc, fără discuţie) şi că nu mai sînt la modă rochiile cu crinolină (ceea ce, oricît de victorian ar fi, pare cam suspect). Ambiguitatea pe care Atwood o lasă totuşi să planeze asupra personajului ei are un oarece umor.

PUBLICITATE

librăriile adevărul

A VENIT ŞCOALA!

CU JUCĂRIILE NOASTRE, ŞI ÎNVĂŢATUL POATE FI DISTRACTIV!

eitech VALACHIA KOSMOS DJECO

● Bucureşti: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Braşov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focşani: Bd. Independenţei nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galaţi: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iaşi: Str. Ştefan cel Mare şi Sfînt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timişoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

„Comedia trece rareori graniţele ţării“

– interviu cu regizorul Slobodan SIJAN –

Divanului degustătorilor de film şi artă culinară, eveniment organizat de Fundaţia pentru poezie „Mircea Dinescu“, s-a îndreptat anul acesta spre comedia balcanică. Am avut bucuria să stau de vorbă cu regizorul sîrb ***Slobodan Sijan,*** *care a regizat filmul intitulat* Cine cîntă acolo? / Ko to tamo peva *(1980), proiectat în seara deschiderii festivalului. Filmul a primit Premiul Juriului la Montréal, Premiul Arena de Aur la Pola şi a fost votat de Academia Iugoslavă de Film drept Cel mai bun film iugoslav din toate timpurile.* Cine cîntă acolo? *relatează povestea unui autobuz plin de călători care merg spre Belgrad. Bătrînul proprietar al autobuzului, împreună cu fiul său, transportă un cîntăreţ de operă, un vînător, un cuplu, un militar în retragere şi doi lăutari ţigani.*

Filmul dumneavoastră punctează un moment istoric: invazia trupelor germane în Belgrad, în ziua de 5 aprilie 1941...

Nimeni nu va uita data de 5 aprilie 1941 în Serbia, cînd s-au distrus clădiri, au murit oameni, iar focul a făcut ravagii. Nemţii au ars Biblioteca Naţională, şi nu a fost un gest întîmplător. Cărţile vechi au ars complet, genocidul cultural a fost perfect. Era într-o zi de Paşti, cred că nemţii au vrut să arate sîrbilor că Paştele e o zi potrivită pentru bombardament... Cînd eu am scris scenariul, am vorbit de o realitate contemporană, şi s-a întîmplat ca producătorul să citească un articol într-un cotidian, în care se anunţa că, la început, primele bombe au aruncat în aer un autobuz. Dar scenele de război ne-ar fi costat enorm, aşa că am decis împreună să scriem finalul filmului cu personajul principal – autobuzul –, care a sfîrşit prin a fi bombardat.

Cum aţi ales actorii?

O parte dintre ei sînt actori de film celebri în fosta Iugoslavie, dar fac parte din şcoli de film diferite. Şoferul de autobuz, interpretat de Pavle Vuisic, este extrem de cunoscut, ceilalţi sînt ceva mai tineri, dar la fel de celebri. *Cine cînta acolo?* l-a consacrat pe Slavko Stimac, mirele din film, care a jucat apoi şi în *Underground* de Kusturica. Scena de dragoste din pădure a rămas un reper pentru cariera lui actoricească.

E o scenă cel puţin memorabilă...

Am vorbit întîi cu producătorul Milan Zmukic, care m-a somat iniţial s-o tai din scenariu, pe motiv că e prea complicată ca să iasă bine... Se temea că va ieşi prost, dar nu s-a mai plîns după ce filmul a intrat în cinematografe, iar secvenţa a devenit foarte populară.

Actorii din film au jucat şi în binecunoscuta trupă de teatru Atelier 212, făcînd sala plină cu piese avangardiste şi teatru absurd, de Alfred Jarry, Eugen Ionescu, Beckett şi mai ales Dusan Kovacevic, care a scris şi scenariul pentru filmul meu. Am folosit şi actori neprofesionişti, pe care i-am distribuit în film astfel: cine nu era în autobuz, unde e miezul acţiunii, a fost *considerat* actor neprofesionist. Am găsit, din întîmplare, un tip mic de statură, cel care, în film, e personajul care ară şi opreşte autobuzul cu scandal, gesticulînd aiurea. E un ţăran autentic, de fapt, care s-a dovedit a fi un actor impecabil şi foarte intuitiv, cu o memorie formidabilă. Celelalte personaje care apar, de regulă pentru a opri autobuzul, sînt din zona unde am filmat, adică la 50 de km de Belgrad, unde se află şi un teren de vînătoare.

Dar mireasa?

Mireasa (Neda Arneric) este o actriţă celebră, cu un palmares impresionant în teatru, film de autor şi film de televiziune. Nu am vrut ca actorii să interpreteze „la unison“, i-am îndreptat spre nuanţe şi direcţii diferite, ca să evit monotonia. Pentru că autobuzul era foarte mic şi camera trebuia să prindă neapărat şi un actor, am ajuns la o înţelegere ca întreaga echipă să fie prezentă pe toată durata filmării. Mulţi dintre ei erau deja actori consacraţi, aveau contracte la teatre, dar filmau, apoi fugeau spre scenă. Am turnat doar 21 de zile şi, pentru că bugetul nu era mare, a trebuit să fim foarte cumpătaţi cu pelicula de 35 de mm şi nu am folosit deloc lumină artificială. Doar scena de pe malul lacului, cu dansul şi focul, a avut nevoie de lumină. Am deschis acoperişul autobuzului pentru a accentua lumina naturală.

Nemţii au vrut să arate sîrbilor că Paştele e o zi potrivită pentru bombardament...

Muzica din film intră foarte bine în poveste...

Muzica e semnată de Vojislav Kostic, un compozitor excelent. Puştiul care îl însoţeşte pe ţiganul lăutar e nepotul compozitorului, nu cîntă în film, dar joacă bine. Am făcut înregistrarea şi am pus playback-ul cu băiatul care face pe lăutarul şi comentează şi istoria din film. Ţiganul lăutar imită foarte bine, dar nu cînta el. Culmea e că a ajuns şofer de autobuz. Chiar dacă instrumentele muzicale sînt ciudate, refrenul cîntecului din film e asociat multor comedii balcanice. S-a pus în scenă şi un balet, dar, după părerea mea, dansul modern a fost mai degrabă conformist.

În film, seducătorul interpretat de Dragan Nikolic nu ştie să cînte, dar e actor uriaş, care a jucat, printre altele, şi în *When I am Dead and White / Kad budem mrtav i beo,* regizat de profesorul meu, Zivojin Pavlovic. Dragan Nikolic e un fel de Marcello Mastroianni al Balcanilor, dar, din păcate, nu ştie multă lume de el.

Aţi spus că, într-un fel, comedia este subevaluată astăzi. De ce credeţi asta?

Cred că e o realitate tristă, cu care nu putem decît să ne consolăm. Nu mă refer doar la filmele cinema-ului balcanic. Umberto Eco avea dreptate cînd scria, în cartea *Numele trandafirului,* că oamenii nu ştiu să înţeleagă adevărata comedie. Cînd analizezi o comedie, e greu să prinzi nuanţele; de la Aristotel am aflat măcar bazele teoretice, din fericire, dar ştim cu toţii că, în Evul Mediu, umorul era considerat indecent...

În fine, scenariul filmului meu nu a fost aprobat cu uşurinţă pentru că vorbeam de un grup, de o entitate. Filmul a rulat în SUA şi în Franţa şi a făcut săli pline. Dar, în cele mai multe cazuri, comedia trece rareori graniţele ţării unde a fost turnată...

Unde sînt astăzi comediile autentice?

Pe de o parte, nu sînt bani de filme, în toată Europa, iar ca regizor, a garanta o comedie de succes e un lucru aproape imposibil. Banii se duc acum, în principal, pe filme cu subiect social, iar comediile trebuie să fie neapărat comerciale. În concluzie, e foarte greu să primeşti bani pentru scenariu şi, din păcate, acest gen cinematografic nu are „impactul social“ dorit. Dacă apare o dramă, se presupune că intră deja în circuit internaţional. Este, aşadar, doar o chestiune de abordare, dictată de un context mai larg. Dacă nu cîştigi un premiu la Cannes sau la Berlin, comedia are şanse slabe să fie distribuită internaţional.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

craii de burta veche

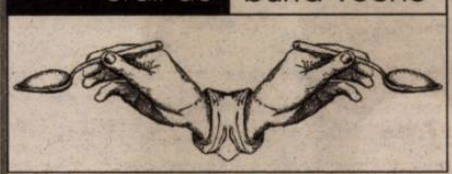

Cebiche, peşte pentru poliţist

Ted Wood, născut Edward John Wood, părăseşte după al Doilea Război Mondial Royal Air Force-ul britanic, pentru a emigra în Canada. Stabilit în Toronto, lucrează ca poliţist şi copywriter, iar în timpul liber scrie proză scurtă şi romane poliţiste. În 1984 cîştigă *Scribner's Crime Novel Award* pentru romanul *Dead in the Water.*

LockeStep (1987) este unul dintre cele trei titluri pe care Wood le semnează cu pseudonimul Jack Barnao. Agentul canadian John Locke, eroul romanului, îl escortează pe Greg Amadeo, un traficant mexican de droguri dispus să depună mărturie, prin oraşul-port Zihuatanejo, în statul Guerrero. Între două serii de împuşcături, Locke se refugiază într-o bodegă şi îşi comandă un *cebiche:„Cebiche* era excelent. E o mîncare foarte simplă: peşte crud, marinat în zeamă de lămîie, cu puţin coriandru verde şi ceapă tocată. L-am savurat nestingherit, pînă în momentul în care am ridicat privirea şi l-am zărit pe El Grande proptit în uşă...“

Cumpăraţi două fileuri de merluciu sau doradă, de 400 gr fiecare. Dezosaţi-le cu grijă, cu o pensetă. Tăiaţi carnea în cubuleţe şi puneţi-o într-o salatieră. Turnaţi deasupra zeama de la patru lămîi verzi şi lăsaţi la marinat o oră, la frigider. Sucul acid de lămîie va „găti“, practic, peştele. Tocaţi cît mai fin două cepe roşii şi două cepe albe. Decojiţi două roşii, îndepărtaţi sîmburii şi tăiaţi-le în cuburi mici. Amestecaţi ceapa şi roşiile cu peştele, adăugaţi sare, piper şi un vîrf de boia iute. Se serveşte în farfurii răcite pe gheaţă, cu frunze de coriandru proaspăt tocate şi cu un strop de ulei de măsline.

De origine peruană, *cebiche* e răspîndit în toată America Latină şi mai ales în statul mexican Guerrero.

Amicul Dejun

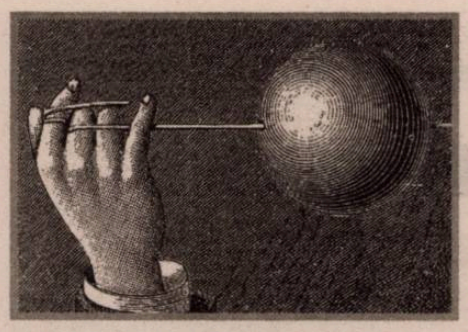

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cine îşi asumă răspunderea?

Criza economică a ajuns un loc comun. „Criza“ e cuvîntul rostit de fiecare dată cînd vine vorba de „reducerea cheltuielilor“, de „creşterea eficienţei“, de „restructurări“ şi de „diminuări“. Criza e fatală – e cauza şi motorul acţiunilor guvernamentale. Peste tot în lume s-au reorganizat instituţii de cultură, s-au tăiat bugete, s-au concediat oameni. Uneori, s-au închis pe de-a dreptul instituţii altminteri perfect funcţionale. Însă de fiecare dată au existat consultări prealabile şi tentative de a găsi nişte soluţii plauzibile. Tot pe motiv de „creştere a eficienţei“ şi „reducere a cheltuielilor“, premierul Ponta vrea să reinventeze rostul şi rolul Operei Naţionale. Conform unei Hotărîri publicate recent, Guvernul intenţionează să reorganizeze activitatea Operei Naţionale din Bucureşti prin comasarea prin absorbţie cu Teatrul Naţional de Operetă „Ion Dacian“, cu Centrul Naţional al Dansului, cu Teatrul Naţional de Operă şi Balet „Oleg Danovski“ din Constanţa şi cu Centrul Naţional de Artă „Tinerimea Română“. Fuziunea acestor instituţii – care, vom vedea, au foarte puţine lucruri în comun – transformă instituţia Operei Naţionale într-un soi de megaholding cultural, într-o structură comună de management pentru toate cele cinci instituţii componente.

Dintr-o perspectivă strict managerială, poate că demersul are sens: în felul acesta, se reduc nişte cheltuieli (va fi un singur director în loc de cinci; un singur buget comun, nu mai multe). În plus, se simplifică dialogul dintre instituţiile de spectacol şi ordonatorul de credit. Însă din punct de vedere artistic, noua construcţie nu mai are nici o noimă. Opera riscă să devină o struţocămilă schiloadă (căci e subfinanţată) şi tembelă (căci n-are o direcţie clară de mers). În plus toate celelalte instituţii de spectacole, transformate în subdomenii, îşi pierd cu totul identitatea.

„Din punct de vedere artistic, un alt beneficiu este acela că noua instituţie creată va reprezenta o canalizare centralizată de forţe, resurse şi idei, evitînd astfel dublajul în activitatea artistică“ – se arată în nota de fundamentare. Fraza asta reprezintă, cred, esenţa întregului demers: noua structură se inventează pentru a se evita ca mai multe instituţii să aibă aceeaşi activitate. Adică: autonome, cum erau, sugerează iniţiatorii, ele produceau cam aceleaşi spectacole, fără să ştie unele de altele, ceea ce ar fi o risipă de resurse – pe cînd, odată cu comasarea, putem fi siguri că se va evita dublajul. Dincolo de exprimarea aproximativă (cuvîntul „dublaj“ are cu totul alt sens decît cel intenţionat de autor în contextul dat), această frază denotă lipsa de cunoaştere a domeniului şi a instituţiilor ale căror forţe urmează să fie „canalizate“...

Opera riscă să devină o struţocămilă schiloadă (căci e subfinanţată) şi tembelă (căci n-are o direcţie clară de mers).

Din nota de fundamentare a Hotărîrii de guvern se înţelege că, prin folosirea în comun a resurselor, se vor face ecomomii importante. Desigur, pentru Guvern, orice reducere de buget a unei instituţii subordonate e o economie. Dar e puţin probabil că soluţia sugerată poate să funcţioneze. De pildă, că Centrul Naţional al Dansului ar putea folosi cîţiva intrumentişti de la Operă pentru coloana sonoră a spectacolelor; că Teatrul de Operetă „Ion Dacian“ şi-ar comanda o parte din costume la „Oleg Danovski“; în fine, că acest teatru ar putea împrumuta, la o adică, echipamente de scenă de la „Tinerimea Română.“ Pe hîrtie arată bine, dar realitatea contrazice foarte adesea calculele conţopiştilor.

Adevărata problemă a Hotărîrii e că soluţia managerială pleacă de la premisa eronată că rolurile instituţiilor comasate ar fi identice. Păi, dacă aceste cinci instituţii au existat ca entităţi separate pînă acum e pentru că au avut roluri diferite. A spune că opera e totuna cu dansul contemporan, care-i totuna cu baletul, care-i totuna cu opereta denotă nu doar lipsă de cultură, ci, pînă la urmă, carenţe de logica elementară. A strînge, apoi, toţi aceşti creatori de artă într-o instituţie-mamut, centralizată şi anchilozată e alternativa mai complicată şi mai costisitoare la închiderea instituţiilor respective.

E cert că Opera şi fiecare dintre celelalte instituţii necesită eforturi bugetare considerabile. Întrebarea care se pune e dacă avem sau nu nevoie de ele. Sigur că avem – dar Guvernul nu mai vrea să plătească, şi nici să-şi asume răspunderea pentru închiderea (eventuală) a vreuneia dintre ele. Cine îşi asumă, totuşi, răspunderea pentru adoptarea aberantei soluţii a comasării?

PUBLICITATE

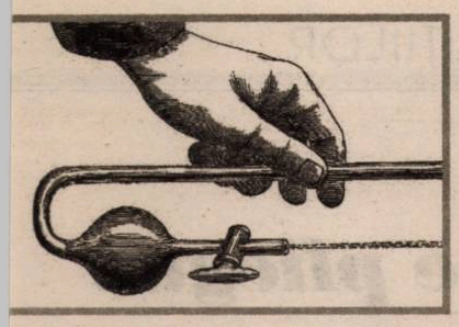

Oana STOICA

rosencrantz & co

Un hop spectaculos

Cînd UNITER a anunţat că noul director artistic al Galei „Hop" a Tînărului Actor este regizorul Radu Afrim (care îi succede lui Cornel Todea, dispărut anul trecut), s-au reactivat speranţele în renaşterea acestui concurs de actorie, plasat într-o zonă de penumbră din cauza unui cumul de sincope (încremenirea într-o formulă competiţională nestimulativă şi plictisitoare, lipsită de miză, sentimentul de eveniment „bifat" etc). Afrim avea capacitatea să revitaliezeze Gala, pe asta a mizat UNITER-ul şi aceasta a fost aşteptarea generală. Doar că, în stilu-i caracteristic, Afrim a oferit mai mult, a transformat totul într-un spectacol. A modificat conceptul concursului, a mutat accentul pe „spectaculos" (tema din acest an: „Sînt actor, sînt spectaculos"), a schimbat proba impusă de pînă acum – un text, de regulă nedramatic, rostit de toţi concurenţii, motiv de plictiseală generalizată – cu interpretarea unui idol (actor, personaj de desene animate, muzician etc.), ceea ce a transformat Gala „Hop" într-un show. Frank Sinatra, Tom Waits, Margareta Pîslaru, Audrey Hepburn, Leonardo DiCaprio s-au perindat pe scenă, în roluri celebre sau în ipostaze cunoscute (discursul lui Nicole Kidman la Oscar şi al lui Kennedy cu prilejul aselenizării, Salvador Dalí acordînd un interviu etc). Procesul de reinventare a Galei a fost un spectacol în sine, a demonstrat că, în momentul în care ceva merge prost, ceea ce trebuie schimbat este conceptul. Cosmetica nu ajută. Principiul este valabil şi în teatrele de stat, înţepenite în repertorii haotice şi desuete, şi la festivaluri unde noţiunea de „concept" lipseşte cu desăvîrşire sau este tradusă prin suveranitatea gustului personal. Afrim a reinventat Gala Hop pe ideea actorului-spectacol, cu glamour şi nebunie. Şi a reuşit de minune. În primul rînd, în concurs s-au înscris tineri actori valoroşi, entuziaşti – cerinţă neexplicită, dar subînţeleasă –, dornici să-şi dovedească imaginaţia. Apoi, a fost spectacolul produs în cele trei zile la Costineşti – Gala s-a întors de la Mangalia în locul în care a început – în workshop-ul lui Vlaicu Golcea (muzician fabulos de talentat şi profesionist, combinaţie care i-a cucerit pe concurenţii cu care a lucrat), din cîntecele Mariei Tănase (Afrim nu-şi dezminte bunul gust în materie de muzică şi preferinţa pentru dive). Şi spectacolele invitate au ţinut cont de spectaculozitate, de la Emilian Marnea şi Petre Ancuţa, care pot face orice cu un pian şi alte chestii cîntătoare – de văzut neapărat show-ul lor *Variaţiuni la invenţiuni OP 2* –, la *Zic Zac*, spectacolul Andreei Gavriliu şi al lui Ştefan Lupu, un pop show coregrafiat deconstructivist, despre *Music is Life & God is a DJ*. Deci Afrimiadă în toată regula.

Despre concurenţi ar fi multe de scris pentru că au fost buni, inventivi şi fără limite. Nu toţi, dar cei mai mulţi dintre ei. Anghel Damian este un june prim comic, cameleonic şi sexy, un foarte bun Tom Hanks în Forrest Gump. Mădălina Craiu e de nerecunoscut în Duffy în concert, cu vocea piţigăiată şi spartă. Diana Roman are nesiguranţa adolescenţei în *Pisica Verde* şi vulnerabilitatea sexoasă cînd o joacă pe Marilyn Monroe. Alexandra Caras – premiul special al juriului – este o apariţie de forţă, frumoasă şi puternică în Marlene Dietrich. Sau Ilona Brezoianu, o Patricia Kaas agresivă, dar comică, personaj prelungit în spectacolul *Aproape*. Sau Lorena Luchian – o Amy Winehouse degradată, descompunîndu-se pe scenă. Ori Timea Udvari, în Daffy Duck, cu vocea inconfundabilă şi fundul legănat, de un umor delicios. Salvador Dalí – divă mizantropă în interpretarea lui Andrei Sabău, care devine, apoi, copil fragil în *Omul pernă*. Simona Arsu improvizează magistral în Borat, folosindu-se de public. Dorel Vişan, în *Cel mai iubit dintre pămînteni,* ridică sala în picioare. Ioan Paraschiv este plin de forţă şi de senzualitate, are charisma unui star de cinema. El împarte premiul pentru Cel mai bun actor cu Dumitru Georgescu, actor de o vulnerabilitate bolnăvicioasă, uneori comică. Două tipologii diferite, la fel ca la premiul pentru Cea mai bună actriţă, care revine *ex aequo* lui Emöke Pál – o actriţă de o frumuseţe care îţi taie respiraţia şi care se foloseşte bine de umor în discursul lui Nicole Kidman la Oscar – şi Aidei Avieriţei, care are o nebunie pe care o transpune diferit în co-

Oana Pellea a surprins două nevoi acute ale teatrului din România: nevoia de educaţie şi cea de spectacol.

pila din *De ce fierbe copilul în mămăligă,* fragilă şi inocentă, şi Liza Minnelli din *Cabaret,* uşor dementă, dar şi în concertul Mariei Tănase, unde cîntă zguduitor „Trei focuri arde pe lume", cu o tuşă la Björk. A fost şi Cristian But în monologul lui Roberto Benigni din *Viaţa e frumoasă,* în care trimite la revolta împotriva exploatării miniere de la Roşia Montană (lucru pe care colegii săi clujeni l-au făcut şi în spectacolul *Omul pernă,* în care un personaj poartă o cămaşă cu celebra frunză verde-roşie). Ori Tilda Swinton în performance-ul de la MoMa, în care doarme în vitrină, excelentă alegere a Melaniei Rusu. Sau *Pisica verde,* spectacolul premiat al UNATC-iştilor, pe textul Elisei Wilk, în regia lui Cristi Juncu, o incursiune în psihicul adolescentin, motivată de uciderea unei tinere. Şi a mai fost Ruxandra Maniu, marea cîştigătoare, cu un umor dementţial, subtil şi firesc, o actriţă-spectacol care a dat o interpretare revigorantă unui monolog din *Rîs nervos* de Christopher Durang, jucat de regulă isteric (ea a mizat pe naturaleţe şi comic „involuntar"). Tot ea a jucat cu infinită ironie diva *trash* interpretată de Liana Mărgineanu în *Cîtă speranţă,* la Teatrul Odeon.

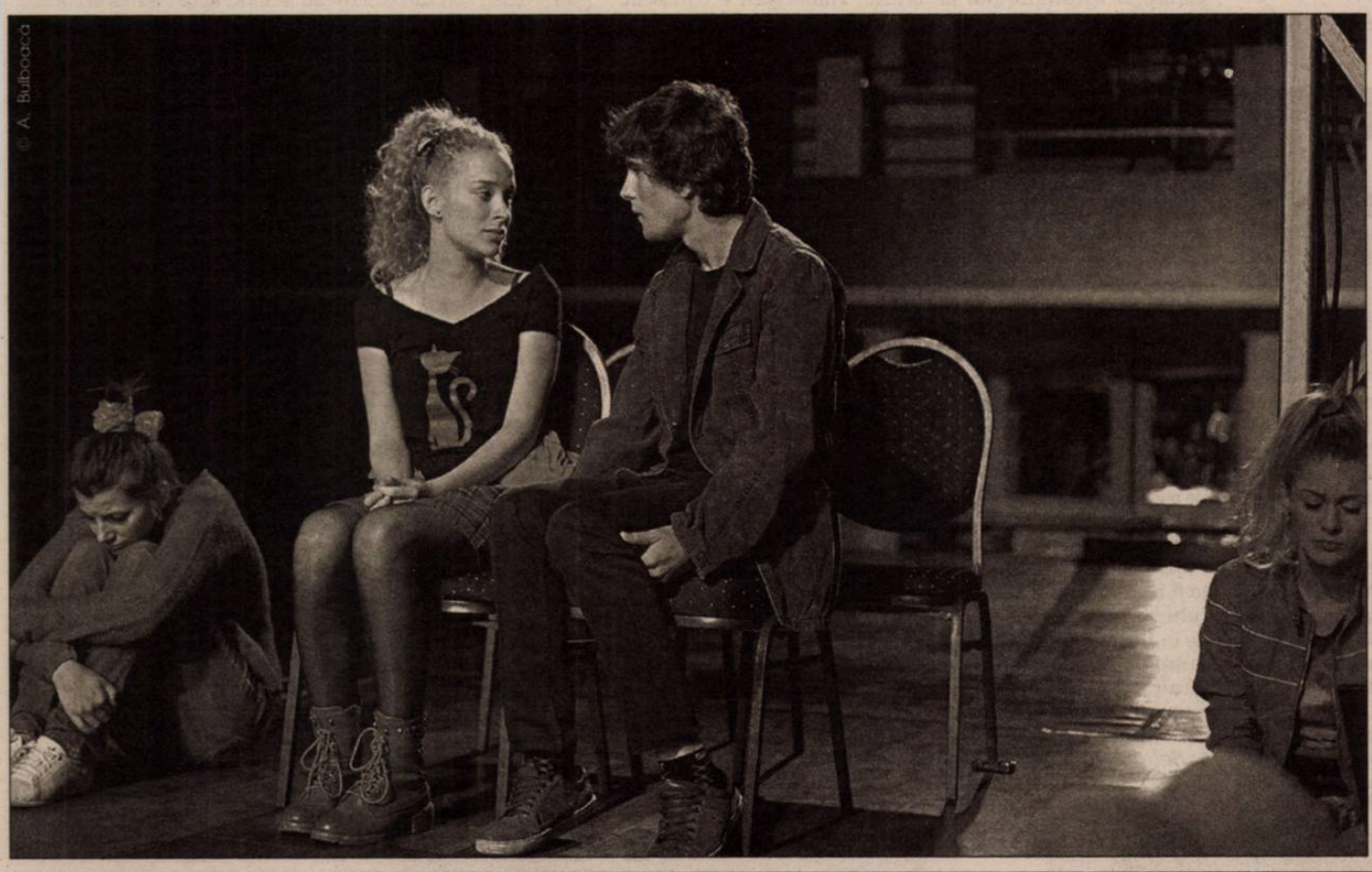

Premiile au fost multe şi totuşi insuficiente (www.uniter.ro). Preşedinta juriului, Oana Pellea, a iniţiat Premiile „Amza Pellea", care au revenit Amaliei Huţan pentru un monolog dificil din *Medeea Redux* de Neil LaBute, şi lui Octavian Costin pentru un Tom Waits ironic. Oana Pellea a acordat încă două premii – unul pentru pedagogie teatrală, profesorului Miklós Bács de la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca şi altul pentru excelenţă – lui Radu Afrim. Cu aceste premii, Oana Pellea a surprins două nevoi acute ale teatrului din România: nevoia de educaţie şi cea de spectacol.

La Gala „Hop" au fost întîmplări fericite. S-a creat o solidaritate a artiştilor dincolo de competiţie. Au jucat unii în show-ul altora şi au făcut împreună un spectacol în trei zile – concertul Maria Tănase creat la Costineşti va fi reluat, într-o formulă îmbunătăţită, în Capitală. Artistă generoasă, Ada Milea, membră a juriului, a împărţit la ultimul mic dejun propriile ei premii şi i-a invitat pe concurenţi să se producă în concertele ei, ca o formă de promovare artistică.

Gala „Hop" 2013 a fost bine. Ştii asta cînd te duci acasă şi asculţi Maria Tănase pe *repeat* şi la „Trei focuri arde pe lume" – varianta senzaţională cu Fărîmiţă Lambru – ţi se pare ciudat că nu auzi vocea Aidei Avieriţei şi *beat*-urile lui Vlaicu Golcea.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

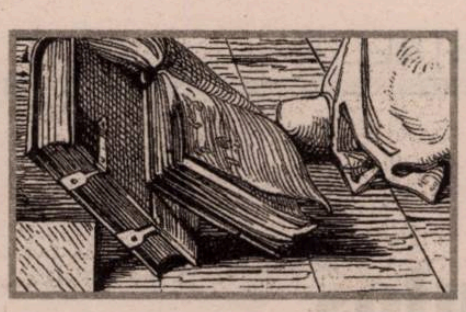

Simona SORA

biographiti

Hay que guardar este pliegue

– un coşmar mexican –

În fiecare noapte, cineva venea să aranjeze cearşafurile. Făcea mai multe, cu siguranţă – întorcea ştecherul fierului de călcat cu susul în jos (numai aşa făcea contact), aspira în liniște firele de păr din peria rotundă, înlocuia gelul de duş cu apă franţuzească *La Source* – în niște recipiente micuţe şi albastre, cu capac alb –, bloca accesul la minibar, rotea piciorul televizorului spre birou, aducea un alt scaun directorial pentru biroul cu blat de marmură, se împiedica în tricourile mele puse la uscat – apoi se apropia brusc de patul imens, care ocupa mai mult de o treime din cameră, se apleca pînă la nivelul privirii mele care orbecăia, căpiată, în beznă şi îmi zicea: *„Hay que guardar este pliegue!“* Cel puţin aşa a zis în prima noapte, cînd nu dormeam, stăteam aşa şi mă uitam pe pereţi, catatonică şi lucidă, victimă a fusului orar care făcea ca aici să fie ora 3 dimineaţa, iar acasă, la Bucureşti, după-amiază. Era, fără îndoială, băiatul pe care-l văzusem ieri manevrînd carul de curăţenie pe coridor – detest să-mi umble cineva prin lucruri şi iată-l acum, la primele ore ale dimineţii, făcîndu-şi treaba în propriul ritm, fără să se încurce deloc în faptul că eu dormeam sau încercam să dorm (ceea ce era mult mai rău decît dacă aş fi dormit) şi chiar, după o dereticare amănunţită şi organizată, explicîndu-mi cum să păstrez pliul cearşafului principal *(„Hay que guardar este pliegue!“)*, cel care venea peste plapuma moale şi uşoară de puf.

„Si, bueno“ – aşa i-am zis; poate, dacă aş fi vorbit mai mult spaniolește în ultimii ani, i-aş fi zis repede: „Cară-te în mă-ta de-aici, ce faci la 3 dimineaţa în camera mea de hotel, cine te crezi tu, băi, piticanie, să pui aspiratorul la 3 noaptea, ca să aspiri ce? Că am venit de cîteva ore, pînă acum ce-ai făcut?...“ Dar nu m-am complicat, nu voiam să beau apă de la chiuvetă în sticle sigilate, să mă spăl pe cap cu sodă caustică sau să rătăcesc ore întregi pe holurile hotelului ăluia din Guadalajara, cel mai prost hotel de cinci stele din lume, în căutare de hîrtie igienică. I-am zis, *„Si, bueno“* şi am păstrat pliul.

Cel mai prost hotel de cinci stele din lume.

Nu aerisisem de cîteva zile – geamurile nu se deschideau, desigur, la etajul 18. Dacă mi-ar fi venit, brusc şi fără sens, să mă arunc de la fereastra prin care se vedea întreaga Guadalajara, ca văduvele colonialiştilor, la Teatrul Degollado, ascunse de ochii mulţimii curioase, în staluri aproape lipite de scenă, femei disperate care se imaginau uneori aruncîndu-se pe scenă şi făcîndu-se fărîme, ele şi inimile lor prea fragede pentru o lume atît de crudă? Aerul era însă afară, aici eram eu singură, nu aeriseam pentru că nu suportam aerul condiţionat, orice urmă de aer artificial îmi declanşa o durere cruntă în sinusuri şi bronhii. Trecusem de epoca romantică a fricii de boala legionarului; acum, aerul trecut prin tuburi mă ucidea scurt şi repede. Ultimele 12 ore transoceanice mi-o dovediseră, se terminase, astfel, şi visul de a face odată şi-odată turul lumii.

În ultima noapte, cred, a dat drumul la aerul condiţionat. A fost aşa: a intrat fîşîind scurt cartela în fantă, a dat un pas înapoi, să aprindă lumina pe hol, apoi a intrat direct în cameră, n-a mai combinat gelurile cu lichidele în baie. A dat drumul la aer, încetişor – primul nivel – şi, pînă să mă trezesc, am simţit cum oxigenul coboară uşor, se infiltrează, luminează, *aliviază* – cum ar fi zis băiatul ăsta plin de coşuri şi de caş la gură, dacă ar fi avut umor. Pe mine, însă, aerul oxigenat m-a ucis, am simţit, trezindu-mă de tot, cum îmi pătrunde în bronhii, cum îmi spintecă faringele, cum îmi colabează plămînii. Aveam aproape 40 de grade, aspirina nu funcţionase, iar Augmentinul Forte – nici atît. Nu era o infecţie, era o simplă şi decisă alergie la aerul transmis prin tuburi.

Însă nu puteam protesta, era politica hotelului, la fel ca salsele expirate, Internetul wireless scump ca dracu', iaurturile *naturale* îndulcite şi scurgerea la duş înfundată. Era logica lor: dacă cineva nu ieşea din cameră cînd făceau curăţenie sau fumigaţii, trebuia să suporte, noaptea, curăţenia obligatorie. *„Somos un pais sano!“* mi-a zis băiatul de noapte, în timp ce aerul condiţionat mă sfîrteca încetişor. Şi atunci, mi-am amintit că aerul poate fi oprit prin comandă vocală, îmi spuseră asta, parcă, la venire, în hol, printre altele: cînd se porneşte aerul automat, strigi la el să se oprească. Şi-atunci am urlat, cu ultimele puteri: *„Cierra el aire acondiciona do!“*

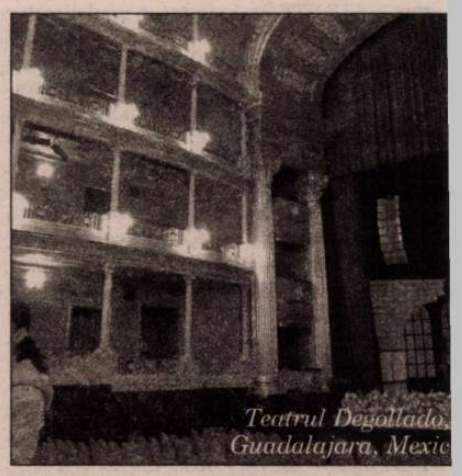

Teatrul Degollado, Guadalajara, Mexic

Aerul s-a oprit brusc, iar odată cu el a dispărut şi puberul dizgraţios care în coşmarul meu mexican, ţinea morţiş să îmi aranjeze, noapte de noapte camera.

P.S: Între 4 şi 10 septembrie am fost invitată în Mexic, la Guadalajara, în juriul Premiului FIL pentru literaturi în limbi romanice. Pentru prima dată în istoria premiului, laureatul nu a fost un scriitor de limbă spaniolă sau portugheză, ci marele poet francez Yves Bonnefoy, despre care sper să vă pot povesti cu altă ocazie.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Cîrlige & scamatorii

● **Tigran Hamasyan, *Shadow Theater*, Emarcy, 2013.**

Tînărul pianist armean Tigran Hamasyan are în voce ceva din răguşeala de climă uscată a lui Avishai Cohen şi aplică folk-ului din Armenia un tratament similar celui aplicat de Cohen propriei moşteniri culturale. Albumul *Shadow Theater*, în particular, va cădea cu tronc fanilor evreului, care vor recunoaşte aceeaşi abordare accesibilă, fredonabilă, dansabilă, a unui jazz uşor simplificat, pentru a se mula peste melodii populare, imnuri religioase şi momente lirice aerisite. Am mai scris tangenţial despre Hamasyan, cu ocazia sprijinului acordat unui album Lars Danielsson. Voi mai scrie despre el cu ocazia sprijinului pe care l-a acordat recentului album al conaţionalului său – ceva mai celebru – Serj Tankian. Dar găsesc că merită şi un articol de sine stătător. Tactica lui Hamasyan de a sta cu un picior în jazzul eclectic, cu altul în pop-rock şi cu al treilea în folclorul de acasă i-a servit de minune în a ajunge pe mesele şi la urechile celor care contează. Comparaţiile cu Jarrett şi laudele aduse de mai-marii jazzului contemporan l-au propulsat deja în medii elitiste, care nu se deschid de regulă în faţa unui muzician mai tînăr de 30 de ani.

Albumul de faţă e o demonstraţie de versatilitate căreia unii i-au găsit eticheta de punk jazz. Poate asta sugerează mai mult zgomot decît se aude aici, dar se doreşte a fi o trimitere la dimensiunea pop a artistului şi la ideea că poate fi folosit cu succes drept momeală pentru a atrage ascultători neavizaţi în zona jazz. Baladele sale, dublate de voci feminine şi cîntate în limbi ciudate (în general, armeană, dar uneori un simplu îngînat al melodiei pianului, fără a merge totuşi în zona *scat)* şi-ar putea găsi loc şi la un Eurovision (faza pe ţară, căci nu sînt destul de pop pentru finala mare). Pomenita comparaţie cu Jarrett se datorează, pare-se, momentelor funk. Alţii îl compară cu Bartók, pentru relaţia caldă pe care o întreţine cu muzica de-acasă. Or, mai bine uitaţi de comparaţii, Hamasyan e un muzician cu identitate stilistică puternică. Pianul lui nu sună ca pianul altora. De la forţa cu care loveşte clapa, pînă la structurile smucite pe care le cîntă, armeanul creează o amprentă sonoră ce se impune rapid în percepţia ascultătorului de ocazie. Hamasyan e cunoscut pentru veselia energică cu care îşi face numărul de pian, subminînd postura ţeapănă a jazzerilor aristocraţi, dar şi pe cea deşălată a unora mai *free*. E cunoscut şi pentru caracterul contagios al mormăitului *a cappella* cu care îşi acompaniază unele piese. Amatorii de rock progresiv vor sesiza şi influenţe din zona Dream Theater.

Shadow Theater e un rezumat al învăţămintelor trase de artist din toate genurile cu care a cochetat, însă coloana sa vertebrală e folclorul armean, ce conferă materialului o dimensiune *world music*. Uitîndu-mă la titluri, aş scoate în evidenţă parkinsoniana „Drip“, dezarticulată la început şi rearticulată pe parcurs, din ingrediente vocal-instrumentale neobişnuite, una din cele mai psihedelice piese pe care le-am auzit vara asta. Balada „Seafarer“ e nepretenţioasă, în spiritul pianiştilor pop (Mike Oldfield), cu discrete vibraţii jazz ce aduc aminte de tertipurile melancolice similare ale lui Avishai Cohen. Te îngrijorează puţin simplitatea piesei, însă e urmată imediat de ceva delicios de diferit, „The Court Jester“, un fel de tribut jazz adus lui Ian Anderson. Apoi, iar, o baladă reuşită, „Pagan Lullaby“, care ar putea să-i irite pe ascultătorii prea sofisticaţi, şi tot aşa. Armeanul alternează cu succes balada simplă, dar cu cîrlig, şi scamatoria jazzistă, atacînd piaţa muzicală din mai multe părţi.

În concluzie, recomand materialul drept un album ce poate fi băgat pe gîtul amicilor care nu vor, în general, să vă asculte recomandările jazz. Sau, mai bine, duceţi-i la concertul de la Bucureşti de luna viitoare, unde Tigran Hamasyan va însoţi un alt inovator major al pianului, pe matematicianul muzical Vijay Iyer – după mine, unul dintre evenimentele muzicale de top de la noi din acest an, indiferent de gen.

Tigran Hamasyan şi Vijay Iyer vor concerta pe 17 octombrie la Sala Radio din Bucureşti.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Peca ŞTEFAN

Un serial la Green

Ce înseamnă pentru tine, ca artist, Green Hours?

Pentru mine, Green Hours (care se confundă cu Voicu Rădescu) e locul unde am debutat în Bucureşti, în anul 2002. Cel mai important, locul unde mi s-a spus mereu „da“, unde nu există cenzură de nici un fel. Acolo am realizat – în zece ani – cinci spectacole care au adunat sute de reprezentaţii, multiple participări la festivaluri naţionale şi internaţionale, şi premii destul de importante, în special în străinătate. Eu sînt doar unul dintre zecile (dacă nu sutele) de artişti care şi-au găsit o casă artistică la Green.

De ce un spectacol-serial?

Spectacolul a început ca o intervenţie culturală. În timpul în care Green-ul a fost închis, pentru a ajuta continuitatea lui, eu şi regizorul Andreea Vălean (adică parte din dramAcum) ne-am propus să creăm în fiecare săptămînă un spectacol nou, despre acest fenomen. Textele nu erau scrise dinainte, le-am creat atunci. De-aici şi titulatura asta de *site-specific* – nu avem scenografie, folosim locul ca atare. Într-o săptămînă, totul trebuia să fie gata. Am avut acordul GDS – care sigilase spaţiul de jos – să putem repeta, practic, „sub lacăt“. La finalul săptămînii invitam – clandestin – un public din diferite zone (manageri culturali, presă, artişti) care ar fi putut ajuta – practic – existenţa Green Hours. Au fost trei astfel de săptămîni (de fapt patru, pentru că episodul 3 a fost prezentat de două ori). De aici – serialul.

Cum de a reuşit să strîngă acest proiect atîţia artişti?

Simplu. Eu şi Andreea i-am chemat şi toţi au vrut să dea o mînă de ajutor Green-ului. E o plăcere să lucrezi cu toţi aceşti oameni atît de talentaţi şi mă bucur că alături de actori avem şi muzicieni, în spiritul vechilor producţii de la începutul Green-ului. Pentru publicul larg, asta e atracţia. E un recital actoricesc, muzical, coregrafic, dramaturgic (alături de mine, dramaturgul invitat este Maria Manolescu, o altă membră dramAcum) şi regizoral. Iar cireaşa de pe tort e că Dan Perjovschi ne-a făcut desene (cei care vor veni la spectacole vor vedea şi unde). Nimeni nu o să se plictisească.

***Peca Ştefan** este dramaturg, coautor al spectacolului* Green Hours!

a consemnat Matei MARTIN

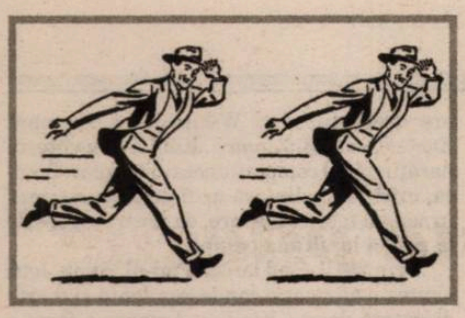

Andrei GORZO

dilematograf

Zone de confort

● *Blue Jasmine* (SUA, 2013), de Woody Allen.

Blue Jasmine al lui Woody Allen e un fel de adaptare (sau „updatare") liberă după *Un tramvai numit dorință*. Eroina lui Tennessee Williams, Blanche DuBois, era o „aristocrată" sudistă, care, distrusă psihic de trădarea (urmată de sinuciderea) soțului ei (homosexual), încerca să se refugieze în mediul proletar (din New Orleans) al surorii ei, Stella (și al soțului acesteia, Stanley). Eroina lui Allen, Jasmine (Cate Blanchett, care nu demult a jucat pe scenă și rolul lui Blanche), e o soție-trofeu newyorkeză, care, distrusă psihic de trădarea (urmată de sinuciderea) soțului ei (un rechin financiar de tip Bernard Madoff), încearcă să se refugieze în mediul proletar (din San Francisco) al surorii ei, Ginger (și al iubitului acesteia, Chili). Allen își tratează personajele *working class* mai puțin „de sus" decît în alte filme ale sale, dar tot nu trece dincolo de stereotipuri – Chili și tovarășii săi comentînd meciul de box de la televizor în timp ce gîlgîie beri (iar delicata Jamine suferă din cauza gălăgiei lor). Apogeul logic al diplomației interclase practicate de Allen este că, pur și simplu, îi scoate dinții personajului Chili/Stanley. În piesa lui Williams, Stanley e cel care-i dă lui Blanche brînciul final în prăpastie, cu o cruzime izvorîtă parțial din revolta instinctelor lui sănătos-animalice în fața bolnăviciunii ei degenerat-aristocratice; iar toate astea fac ca piesa (care datează din 1947) să fie și azi incendiară. În *Blue Jasmine,* Chili e un animal domesticit, iar eroina (care de la bun început – de cînd ajunge la San Francisco – vorbește singură și hăpăie Xanax-uri) își desăvîrșește autodistrugerea fără asistența lui, din cauza incapacității ei de a-și schimba setările de snoabă socială (încearcă să-și convingă sora că e prea bună pentru Chili) și soție-trofeu (pune ochii pe un diplomat carierist, pe care e obligată să-l mintă în privința trecutului ei). Încetinită pînă la un punct prin *flash-back*-uri (viața lui Jasmine cu soțul-rechin), grăbită pe final de o coincidență cam stîngace și ornată de Blanchett cu multe efecte actoricești (probabil că deja exersate din plin, unele dintre ele, în rolul lui Blanche), traiectoria ei descendentă e calculată de Allen într-un mod cît se poate de *safe*. Bazat pe opoziții de clasă și focalizat pe o victimă a mistificării ideologice (căci asta o pierde pe Jasmine – propriul dresaj social), *Blue Jasmine* e mai incisiv decît alte Allen-uri recente, dar nu mult mai incisiv.

● *Eu și tu* / *Io e te* (Italia, 2012), de Bernardo Bertolucci.

Mințindu-și mama că a plecat cu școala într-o excursie la munte, un băiat de 14 ani (Jacopo Olmo Antinori) se baricadează, pentru șapte zile, într-o odaie de la subsolul imobilului în care locuiesc amîndoi. Experiența de izolare totală după care tînjește se transformă, însă, într-o experiență a redescoperirii contactelor umane – atunci cînd e silit să adăpostească în văgăuna sa o drogată (Tea Falco) în vîrstă de 25 de ani, care-i este soră după tată. *Eu și tu* fiind un film de Bernardo Bertolucci, băiatul și fata cochetează atitudinal cu perspectiva incestului, dar cea care biruie pînă la urmă e simpla apropiere

însănătoșitoare, de animăluțe care-și ating boticurile și se înghesuie unul în celălalt pentru căldură și reconfort. Și acesta e tot un film *safe,* cu lecții de viață aproape hollywoodian de clare. Băiatul învață de la sora lui că indiferența în care e pe cale să alunece – aceeași indiferență pe care o căutase și ea în droguri – nu e o stare atît de dezirabilă; învață de la ea – o fată ferfeniță de viață, dar în continuare combativă – să nu se mai teamă atît de tare de aceasta. O fabulă croită parcă pe măsura așa-numitei „generații *emo*" (după un roman de Niccolò Ammaniti), *Io e te* poate fi interpretat foarte bine și ca o confesiune din partea lui Bertolucci, despre propria lui luptă cu depresia, după ce o intervenție chirurgicală eșuată (în urma unei hernii de disc) l-a ținut într-un scaun cu rotile (la nu mult timp după ce împlinise 60 de ani). Mai degrabă comun la nivel vizual (cel puțin pentru un film de Bertolucci), *Eu și tu* e ridicat, pe ultima sută de metri, prin mobilizarea unui epocal (și excelent ales) cîntec de David Bowie, *Space Oddity* (din 1969), pe a cărui versiune italiană (cîntată tot de Bowie) dansează, strîns îmbrățișați, *les enfants terribles,* și pe a cărui versiune originală se scurge genericul de final. Bowie e perfect ca suflet comun, hermafrodit și extraterestru al celor doi frați; și, apucînd în mîini capul băiatului, în timp ce fredonează, fata transformă cîntecul într-un vademecum. „Citit", uneori, (inclusiv de Bowie însuși) ca o confesiune de drogat, alteori ca o declarație de dezangajare politică *(„Planet Earth is blue and there's nothing I can do…"),* acest epitaf muzical pentru anii ultrapolitici ai ultraangajatei tinereți a lui Bertolucci rămîne rezonant și pentru generația Y sau Z (sau ce inițială i s-o fi dat generației eroilor lui), ca evocare a derivei dulci-neputincioase prin cosmosuri interioare.

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE

PUBLICITATE

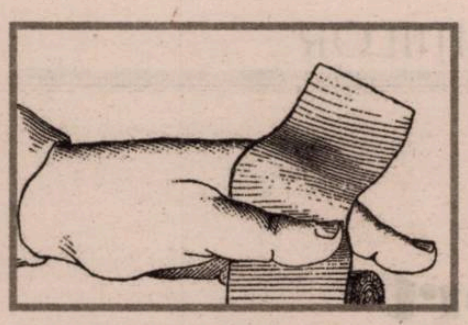

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

De ce îmi place să citesc pe Kindle

Acest text va provoca o serie întreagă de reacţii politicos-consternate din partea iubitorilor de cărţi, cărţi de hîrtie, în sensul tradiţional al ideii de carte. Totuşi, veţi vedea că înspăimîntătorul Kindle e mai degrabă prietenul, şi nu duşmanul cărţii aşa cum o ştim.

Momentul în care mi-am dat seama cît de legat sînt de soţia mea a fost cel în care ne-am amestecat bibliotecile, cu cîţiva ani înainte de a ne căsători. Am cărat dintr-o garsonieră din Militari cele cîteva sute de volume pe care le aveam, am dat o parte şi pe restul le-am aranjat cu încăpăţînare pe domenii, limbi, şcoli literare, într-o bibliotecă de stejar, cît un perete, cu rafturi groase de două degete, prima din viaţa mea în care rafturile nu se îndoiau şi n-o luau razna sub grămada de bucoavne pe care am adunat-o. A durat cîteva zile, dar la sfîrşit, lucrurile arătau grozav: orice nou-venit şi-ar fi dat seama, după cotoarele pe care scria Paul Auster sau Vonnegut, că ăla e raftul cu literatură americană. McLuhan şi Chomsky îşi frecau coperţile la comunicare ş.a.m.d. Anul trecut, ne-am mutat într-un apartament mai mare. Am lăsat biblioteca în vechiul loc, cu excepţia cîtorva albume de fotografie şi dicţionare. Restul e pe Kindle.

Nu cred că am fost vreodată ceea ce se numeşte un bibliofil adevărat. În vechiul loc se găsesc nişte terfeloage în alfabet de tranziţie, cîteva ediţii princeps – *Geniu pustiu, Trilogia culturii* –, o *Origine a speciilor* foarte veche, care mă face şi azi să mă înfior de calitatea şi durabilitatea hîrtiei din secolul al XIX-lea, de legătura indestructibilă, dar care, în acelaşi timp, te lasă să faci din două pagini opuse o suprafaţă perfect plană, fără să tragi de margini, de oglinda (spaţiul alb din jurul literelor) foarte lată şi literele impecabile, imprimate puţin în relief, datorită tiparului pe plumb, dispărut la noi în anii '90.

De fapt, cred că ceva asemănător îmi place şi la Kindle, în primul rînd. N-o să descriu aici specificaţiile tehnice, fiindcă le găsiţi peste tot, inclusiv în română, dar ştiţi probabil că e-book reader-ul foloseşte o tehnologie numită *e-Ink* – tuş electronic, care oferă un contrast perfect (negru pe gri, nu maxim, fiindcă maximul e prea mult). Fonturile sînt foarte bine desenate şi, în plus, poţi să le măreşti sau să le micşorezi cît îţi trebuie. Kindle cîntăreşte cît o carte, dar poate fi ţinut într-o mînă – spre deosebire de iPad – şi răsfoit cu arătătorul.

De fapt, pînă aici, Kindle seamănă foarte bine cu *De l'origine des espèces*-ul de pe la 1860 şi nu ştiu cît (prima ediţie franţuzească?), pe care îl am dincolo. Însă e foarte diferit de cărţile contemporane din România. Cărţile contemporane sînt *paperback*, broşate, dar asta n-ar fi o problemă. Problema e că sînt tipărite cu zgîrcenie, cu litere prea mici şi prea puţin spaţiu alb pe margine. Ca să le citeşti ca lumea, trebuie să distrugi cotorul, care pîrîie, se striază şi, eventual, te lasă cu cîteva pagini în mînă. Multe dintre coperte sînt atît de urîte, că stai şi te gîndeşti ce naiba a fost în capul editorului, mai ales cînd a avut la dispoziţie originalul, pe care, în loc să-l preia, l-a aruncat pentru a reduce cartea la discutabila formă canonică a colecţiei cutare.

Deşi e mult mai mult decît carte, în sensul funcţionalităţii, al cizelării, Kindle-ul, împreună cu ceea ce e în el, e mai carte decît cartea oarecare pe care o poţi cumpăra de la Cărtureşti sau de la Bastilia Librarium. Nu cred în mia de volume din apartamentul celălalt ca fiind o formă definitivă, imuabilă, a cărţii, mai ales că în el se află o serie întreagă de variaţii tehnologice insesizabile, dar profunde, de la tipar plan la cărţi făcute pe calculator. Am mai scris despre faptul că suportul pe care se scrie şi lucrul cu care se scrie s-au schimbat de nenumărate ori, de la papirus la pergament şi apoi la hîrtie, trecînd prin pana de pasăre, tiparul cu litere mobile al lui Gutenberg, linotipul, calculatorul. De fapt, la Kindle, se schimbă mai curînd lucrul pe care scrii decît cel cu care scrii, fiindcă tuşul electronic e ceva destul de apropiat de tiparul electronic folosit pentru cărţile de azi.

Din nou, pînă aici, am vorbit de Kindle ca despre o carte. Există însă un adaos de şmecherii tehnologice, care mie, unuia, îmi produc delicii: dicţionarul pe care îl poţi accesa apăsînd pe cuvînt (m-am trezit încercînd asta la cărţi de hîrtie, de la un punct încolo – bineînţeles, fără rezultat), sublinierile şi notele pe le poţi face (pentru a le găsi ulterior foarte frumos aranjate într-un fişier) şi pe care, în fine, le poţi trimite pe Facebook sau Twitter, cînd ceva ţi-a plăcut foarte mult.

Prin 2011, Amazon, fabricantul Kindle, a introdus o altă funcţionalitate grozavă. *X-Ray*-ul îţi oferă o vizualizare a noţiunilor şi numelor dintr-o carte care duce vechea idee de indice foarte departe. Poţi să te plimbi prin graficul X-Ray, să intri în paginile în care apar numele respective ş.a.m.d.

Sîntem, deci, în viitorul cărţii – cu Kindle? Şi da, şi nu.

Sîntem, deci, în viitorul cărţii – cu Kindle? Şi da, şi nu. Dispozitivul e un fel de carte dusă la consecinţe ultime (sau ceea ce pare azi aşa), dar nu e cazul să-l confundăm cu calculatorul, mobilul sau tableta. Dacă aţi ţinut în mînă un e-book reader, aţi remarcat, cu siguranţă, că ecranul e reflectant, şi nu radiant, adică poţi citi din el ca de pe hîrtia imprimată, numai dacă ai lumină de undeva. Mult mai odihnitor pentru ochi decît iPad-ul şi altele asemănătoare – spune toată lumea, chiar dacă studiile care s-au făcut nu cad de acord asupra acestui lucru. În general, comparativ cu coloratele şi luminoasele tablete şi smartphone-uri, Kindle e o maşinărie conservatoare, în primul rînd fiindcă nu are caracteristica numită *multitasking*. Nu poţi face pe el două lucruri în acelaşi timp, nu poţi deschide două cărţi una peste alta. Iar asta te scufundă în traseul liniar al cărţii, în care trebuie să te mişti înainte, fără distracţie. Jeff Bezos – fondatorul Amazon şi inventatorul Kindle – pare să fi luat cunoştinţă de afirmaţia lui Umberto Eco, care spunea că vor dispărea numai cărţile care se consultă, nu şi cele care se citesc. A fost clar că Eco are dreptate, cînd Wikipedia a îngropat *Encyclopedia Britannica*. Kindle-ul e viitorul naraţiunii, al comportamentului liniar, fiindcă, oricît de neliniară ar fi pe-alocuri proza în sensul teoriei literare, ea are o curgere de la prima la ultima pagină.

Prin 2010, cînd lansa iPad-ul, Steve Jobs emitea o afirmaţie condescendentă şi foarte discutată despre Kindle: „Amazon a făcut o treabă grozavă. Noi vom merge puţin mai departe, ne vom ridica pe umerii lor." Spre deosebire de Kindle, iPad-ul e un dispozitiv mai apropiat de un ecran de calculator sau de televizor. Nu e specializat pentru cărţi, deşi cărţile se pot citi binişor pe el. După trei ani şi mai bine, afirmaţia lui Jobs încă nu are, totuşi, acoperire. De ce?

Caracteristicile în acelaşi timp ezoterice şi conservatoare de pe Kindle nu se regăsesc pe iPad. În schimb, iPad-ul te lasă să faci altceva: cărţi cu un nou grad de interactivitate, imagini mişcătoare, culori, lucruri care în momentul de faţă par copilăroase, dar care ar putea constitui mijloacele unui nou tip de naraţiune şi ingredientele a ceea ce a fost numit *book app*, carte-aplicaţie sau aplicaţie-carte. Pe iPad poţi găsi, în momentul de faţă, exemple spectaculoase de astfel de cărţi mutante, dar nu şi succese răsunătoare. Stau însă şi mă gîndesc că filmului i-au trebuit 15 sau 20 de ani ca să ajungă la o estetică proprie – cu alte cuvinte, ca să ajungă de la ideea de spectacol de teatru filmat la cadru general, la Charlot şi *Crucişătorul Potemkin*. Probabil că aşa ceva se va întîmpla şi cu acest gen de obiect media.

Nu ştiu exact ce se va întîmpla cu Kindle-ul în tot acest timp. E posibil ca exemplarul fizic de azi să doarmă, prăfuit, între două cărţi din biblioteca din vechea casă. Totuşi, cred, la fel cu Eco şi Carrière, că n-o să scăpăm de cărţi, că vom continua să citim, de la cap la coadă, litere de cerneală, biţi de calculator sau rînduri scrijelite în piatră, cam tot atît cît ne vom defini ca oameni.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

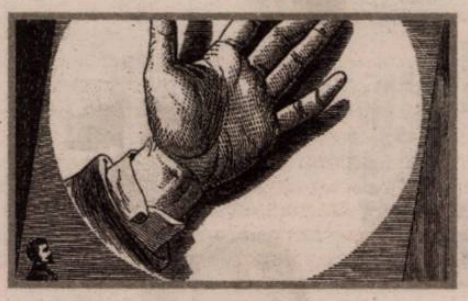

Adina POPESCU

portrete din mers

Lelea Cătălina

Mi-am petrecut o parte din copilărie la Cluj, iar casa bunicilor mei era un soi de *open house* pentru vecine, mătuşi, tanti şi femei de prin satele de la marginea oraşului, care, în schimbul unui tiv la o rochie sau modificării unei fuste pe care o făcea bunica mea, la maşina ei de cusut, aduceau ouă şi lapte de la ţară, precum şi veşti din mica lor lume. Printre ele se număra şi lelea Cătălina de la Dîngău, femeia lui Iosif – pe care nu l-am cunoscut niciodată, şi a rămas pentru mine o legendă, căci nu-şi părăsea satul lui de munte, din Apuseni, în vreme ce Cătălina lua o parpornţă după ea şi umbla. Venea la Cluj cu rata, vindea te miri ce în piaţă şi, după ce isprăvea cu negoţul, îşi vedea de micile ei vizite, atît de necesare în Ardeal pentru a socializa sau pentru a pierde, pur şi simplu, timpul pînă la următoarea rată. Lelea era bărbătoasă, nu vedea deloc cu ochiul stîng – acoperit de albeaţă –, avea mustaţă şi puţea. Era mirosul ei inconfundabil, pe care nu l-am întîlnit nicăieri de atunci – mirosea a fîn proaspăt cosit şi a haine rufoase, a oi şi a piei, a transpiraţie, a urină şi a fragi. Un miros nealterat de nimic din civilizaţie şi nici de vreo dîră de deodorant sau parfum – iar eu îmi imaginam că, probabil, aşa miroseau şi muntenii de acum o sută de ani. Cînd te vedea, spunea doar atît: „Tulai, Doamne!" – era modul ei de a-şi exprima mirarea că ai crescut – în cazul meu, sau că încă mai eşti în viaţă, bine şi sănătos – în cazul celor de vîrsta ei. Apoi, te pupa cu stropi, acel pupat din tot sufletul, pe care, de regulă, nu-l suportă copiii şi se şterg dup-aia pe ascuns.

Lelea îşi avea locul ei pe canapea, pe care îl ocupa timp de o oră şi jumătate; stătea sprijinită în toiag, fără să se lase pe spătarul canapelei, ca şi cum ar fi fost gata oricînd s-o ia din loc. Era deja cam surdă, întreba, dar nu aştepta răspunsuri, uneori povestea, cu vorba ei repezită, ceva de pe la ea de-acasă, despre Iosif sau despre oi; alteori, tăcea pur şi simplu, în vreme ce bunica mea îşi vedea de treabă la maşină ei de cusut şi atunci, în liniştea aceea netulburată decît de ţăcănitul maşinii şi de cucul din ceas, care anunţa cum trec jumătăţile de oră, se năştea ceva frumos în sufrageria bunicilor mei, ca un început de cîntec. La un moment dat, se ridica brusc de pe canapea, speriată de cît de tîrziu se făcuse şi că o să piardă rata. Şi atunci, scotea din paporniţa ei cîte un pachet, învelit în pungi şi ziare – lapte de bivoliţă, unt, caş şi zmeură, un mic dar la plecare. N-o mai vedeai vreo două săptămîni, pînă cînd bunica mea începea să se îngrijoreze – „Ce-o fi cu Cătălina?" –, căci la Dîngău nu se inventase telefonul. Apoi, ne trezeam cu ea la uşă, mereu aceeaşi, aveam senzaţia că nu îmbătrîneşte niciodată mai mult sau că aşa s-a născut ea, bătrînă, cu cataractă la ochiul stîng şi cu mustaţă.

Mult mai tîrziu, după moartea lui Iosif şi cea a bunicului meu, cînd Cătălina venea să stea perioade mai lungi la Cluj, ca să-şi mai alunge singurătatea, căci în nopţile de la Dîngău nu mai auzea decît lupii, am aflat că în tinereţe fusese un soi de servitoare, de fată în casă a familiei noastre, mai înstărite, de la oraş. Niciodată n-am simţit vreo relaţie de subordonare, doar o prietenie din acelea fără interese şi vorbe de prisos.

Cu cîteva luni înainte să moară, mi-a spus că „meseria" ei a fost, de fapt, cea de a ura la nunţi şi că era faimoasă pe şapte văi pentru strigăturile ei. Am întrebat-o dacă le mai ţine minte şi am început să le notez, promiţîndu-i că n-o să se piardă şi că le voi duce la un specialist în folclor de la Muzeul Ţăranului Român. Era atît de încîntată, de parcă ar fi devenit peste noapte vedetă, mai ales că am şi înregistrat-o cu un telefon mobil. Din strigături n-am priceput mai nimic, conţineau cuvinte vechi, pierdute de mult, încă vii doar în munţii şi văile ei. Am regăsit de curînd înregistrarea şi mi-am amintit de lelea Cătălina, ca de o prezenţă dragă, dintr-o lume care nu ne aparţine şi despre care habar n-am dacă încă mai există. Şi mi-am dat seama că nu mă ţinusem de promisiune, aşa că voi face cît de curînd un drum pînă la muzeu.

Adina POPESCU

Timpuri, vîrste şi exaltările lor

De curînd, am împlinit 35 de ani – o vîrstă de mijloc, aş zice. Am citit de curînd pe Internet că anumiţi cercetători (americani? germani?) au descoperit că „vîrsta de aur" a femeii e 34 – adică atunci e în deplinătatea ei de femeie, împlinită atît fizic, cît şi spiritual. Aşadar, am depăşit-o doar cu un an, mă consider în continuare un om tînăr şi în pas cu vremurile pe care le trăim, deşi mi-a luat aproape o săptămînă să mă obişnuiesc cu un telefon cu *touch screen*. Călătoresc, văd cum se comportă oamenii de vîrsta mea şi în alte ţări „occidentale"; unii sînt mai debordanţi decît mine – uneori, doar un comportament afişat; alţii au un entuziasm mai reţinut, însă cei mai mulţi au o degajare care mie îmi lipseşte. Îi văd şi pe oamenii de 35 de ani din ţara mea – şi mă refer la oamenii „obişnuiţi", cu facultate, care tind spre *middle class:* cei mai mulţi sînt căsătoriţi, au unul-doi copii, un job oarecum stabil, însă epuizant, mici crize domestice, rate la bancă pentru casă, pe care le vor plăti în următorii 25 de ani, concedii în Bulgaria, Turcia sau mai departe. Cei despre ştiam de la bun început că au avut un „spate" oferit de familie au şi cîte o afacere, ceilalţi sînt slujbaşi. Pot spune că, în general, cei de vîrsta mea care au ales să rămînă în ţară sînt nemulţumiţi de situaţia lor sau de viaţă, în general.

Aşadar, la 35 ani, considerîndu-mă un om tînăr şi de obicei implicat în ceea ce se întîmplă în jurul meu şi în viaţa „cetăţii", m-a surprins (şi m-a îngrijorat, într-un fel) lipsa mea totală de interes faţă de protestele din ultimele zile din Bucureşti. Deşi cunosc datele problemei – vechi, de altfel, de aproape zece ani –, n-am simţit nevoia să merg nici măcar „de curiozitate", darămite să vibrez la ideea de „a salva", de a participa, de a fi una cu mulţimea şi cu dorinţa ei de schimbare, în fond. Sînt oare pe un drum greşit? E o apatie sau un semn de îmbătrînire prematură (deşi abia am depăşit „vîrsta de aur", aşa cum spun cercetătorii)? Căutînd explicaţii, am încercat să realizez un *history* pur personal al protestelor sau al lipsei lor din istoria recentă, al manifestaţiilor de stradă şi de grup, al schimbărilor care se schimbă.

Am obţinut ce am vrut – trăim într-o ţară liberă.

Piaţa Universităţii, prima

În 1990, părinţii mei m-au cărat la propriu în Piaţa Universităţii. „Trebuie să vii cu noi «ca să vezi cum se face istoria»", mi-au spus. Aveam aproape 12 ani, aş fi preferat să stau acasă şi să mă dau cu bicla sau să casc gura, pur şi simplu, pe Calea Moşilor – strada mea într-o continuă schimbare –, împreună cu prietena mea Andreea şi cu Mihaela de la 3, să descopăr cum magazinul Auto-moto-velo-sport a fost înlocuit de cel al arabului Alishor, să stau la coadă la Cuptorul de pîine turcească şi să beau sucuri TEC, de la dozator. Însă nu aveam de ales; era, oricum, vremea mitingurilor, a grevelor şi a protestelor. Pînă şi noi, la şcoală, am făcut greva elevilor ca să o dăm jos pe Suruleasca, profa de geogra, „spaima şcolii", iar evenimentul s-a soldat cu linii trase la palmă, mai ceva ca pe vremuri. Iar faptul că eu, din comandantă de detaşament am devenit „şefa clasei", m-a convins că lucrurile, într-adevăr, se schimbă, însă nu în esenţa lor.

Aşadar, în fiecare seară eram în Piaţa Universităţii, încadrată de doi părinţi gardieni, stînjenită că sînt văzută în compania lor, şi nu a celor de vîrsta mea, puberii de 12 ani care deja începuseră cu gîştile de metalişti, de depechari şi cu idile de tipul „cerut prietenia". Odată, chiar m-am întîlnit acolo cu Ştefănescu Mihai de la A, care a spus cu voce tare, ca să audă şi „tovarăşii" lui: „Uite, au ieşit copiii la plimbare!" M-am înroşit.

Totuşi, îmi plăcea *ceva* în Piaţă. Poate faptul că toţi oamenii aceia cenuşii şi îmbrăcaţi anost, aşa cum ieşiseră ei din comunism, ca o armată flendurită, în retragere (fără blugi de firmă, căci abia apăruseră blugii Pyramid şi Kinataş în bazarul de la Europa, fără iPphone-uri şi prieteni virtuali, fără ochelari şmecheri, „intelectuali" şi fără haine Zara de-afară, mai ieftine şi mai trendy decît cele de la noi, fără experienţa berilor belgiene şi a vinurilor franţuzeşti) alcătuiau un animal singular, care vocifera şi cînta. Şi, uneori, cînta frumos. Aşa ceva nu mai văzusem pînă atunci, în cei 12 ani ai mei. Mă intrigau, de exemplu, oamenii care făceau, în corturile din faţa Teatrului Naţional, greva foamei, după ce abia scăpasem de cozile la pui şi la unt. De ce aceşti oameni şi-ar dori să moară din nou de foame? Şi atunci, mi-am dat seama că, probabil, era vorba de ceva important.

Cîţiva ani mai tîrziu, prin adolescenţă, după mineriade şi după ce animalul fusese ucis, mi-am dat seama, tardiv şi cu o gîndire un pic mai matură, că participasem la un eveniment „de mulţime", unic şi autentic, de care nu ai parte decît o dată în viaţă. Dar şi că în urma lui nu s-a schimbat nimic. De atunci, am trăit în permanenţă cu nostalgia a ceva netrăit îndeajuns.

Însă primul sentiment răvăşitor, de apartenenţă la mulţime, l-am avut în 1992, la prima reîntoarcere a Regelui Mihai, de Paşti, cînd pe străzi au ieşit un milion de oameni (singura înregistrare video aparţine postului SOTI, dacă nu mă înşel). Atunci, regele a apărut la balconul Hotelului Continental ca să ni-l arate pe prinţul Nicolae, un copil mai mic decît mine, cu mesajul „Avem un urmaş, un moştenitor." Habar n-am acum ce îi apucase pe oamenii care ieşiseră pe stradă să-l întîmpine pe rege, ce-şi doreau, de fapt, pentru viitorul ţării lor şi de unde acel sentiment imens de bucurie, toată acea emoţie care, după aceea, s-a stins, ca o lumînare pe care o aprinzi de Înviere într-o noapte cu vînt şi cu care nu ajungi acasă. Nici din asta nu s-a ales nimic.

Boemia revoltei

Mi-am trăit „prima" tinereţe – adică decada 20-30 – într-o lume revoltată. Parţial. Cei din Piaţa Universităţii se întorseseră în apartamentele şi garsonierele lor, ca un rîu ce revine în matcă după inundaţii, studenţii – în cămine studenţeşti, artiştii – în galerii de artă sau în săli de cinema. Deja aparţineau unor mici grupuri, grupări, organizaţii, firme. După experienţa „Piaţa Universităţii", oamenii învăţaseră, totuşi, ceva – să comunice între ei, să se asocieze, să descopere dacă, de fapt, au sau nu interese comune. Apăruseră şi blugii de firmă, şi hainele de la Zara, însă lipsea în continuare Internetul şi *gadget*-urile lui, lipsea, de fapt, *link*-ul, conectarea cu lumea din afară, faţă de care eram în derapaj. Unii mai fuseseră prin străinătate, mai văzuseră, aplicau modele în interes pur personal, pentru că, sincer vă spun, pe atunci, „a salva" ceva din afara intereselor tale imediate nu era deloc de modă. Cum, de fapt, nu e nici acum. Totul se consuma în discuţii, beţii prelungite, fum de ţigară şi mahmureli comune. Şi totul era o lamentaţie generală. De vină erau ţara, sărăcia, „babele comuniste" de la ţară, deci mentalitatea, dar şi statul, Guvernul care „nu ne dă", „nu ne face", „trebuie acţionat...", „trebuie să accesăm..." Statul îşi vedea în continuare de treaba lui, urmărind,

pînă la urmă, nişte paşi fireşti şi inevitabili, „de tranziţie" – aderarea la NATO, apoi la Uniunea Europeană, în ciuda corupţiei generalizate şi a *deal*-urilor care se făcuseră deja, iremediabil, la începutul anilor '90, în timp ce frumosul animal din Piaţa Universităţii se exprima şi cînta.

La un moment dat, oamenii au mai ieşit în stradă ca să voteze „cheia", o altă variantă a schimbării. Nici de data asta nu s-a schimbat nimic.

Sindicalişti, corportişti şi intrarea în „normalitate"

La începutul anilor 2000, am avut certa senzaţie că s-a dus vremea mitingurilor şi a protestelor şi că am intrat „în normalitate". Dacă normalitate înseamnă, într-adevăr, o societate în care fiecare îşi vede de treaba lui şi nu mai are nimic de spus, nici o dorinţă de a ieşi în stradă, nici un sîmbure de revoltă. Ani întregi a fost liniştea pe care şi-o dorea Ion Iliescu în 1990. Ani întregi s-a investit în România (de multe ori, cu licitaţii cumpărate sau cu şpăgi date la stat, dar ce contează, din moment ce banii veneau în România), iar o parte din boemii revoltaţi de pe timpuri au devenit corporatişti, manageri de proiect (am prieteni care, din operatori *call center,* sînt acum oameni care cîştigă 4-5000 de euro/lună şi se plimbă prin întreaga lume). Mulţi dintre boemii revoltaţi s-au conformat, asumîndu-şi frustrările. Mulţi au făcut copii, multe femei, ajunse la „vîrsta de aur", au devenit mame isterice, însă aşa se întîmplă într-o societate „normală", capitalistă, nu-i aşa? Chiar şi „babele comuniste" de la ţară şi-au schimbat mentalitatea şi au plecat să lucreze în Franţa sau Italia, ca menajere sau ca babysitter.

Proteste, mitinguri? Aveam redacţia chiar în Piaţa Victoriei, vizavi de Guvern. Uneori, vedeam pe geam 100-200 de oameni adunaţi, la nevoie şi în momente de restrişte pentru ei, în faţa Muzeului Antipa, încadraţi în mod regulamentar de jandarmi. Pentru un salariu mai mare, pentru cîte o fabrică falimentară, care reprezentase, pînă atunci, fundamentul vieţii lor. De multe ori, mi se păreau hilari şi anacronici. Erau agitaţi de cîte un lider de sindicat, ca să nu mai pară la televizor atît de anemici. În tot acest timp, poporul era delectat cu telenovele cu Oana Zăvoranu, cu divorţuri şi relaţii picante şi cu pseudovedete care îşi petreceau viaţa în lux. Marile cauze deveniseră micile cauze, nebăgate în seamă de nimeni.

Boemii cîştigă bani

Cu timpul, grupurile de reacţionari (sau revoluţionari) din care am făcut parte în prima „tinereţe" s-au schimbat. Sau s-au reorientat. Cei fără „spate" s-au conformat şi şi-au găsit slujbe mai mult sau mai puţin confortabile, căci, după 30 de ani, confortul va trece sigur înaintea visului. Sînt nemulţumiţi, dar tac sau cel puţin îşi găsesc ultimele resurse de a se exprima în proteste cum e cel de acum. Vor, din nou, pentru a cîta oară, o schimbare. Dacă nu pentru ei, măcar pentru copiii lor.

Fac parte dintr-o generaţie care a aşteptat să moară „dinozaurii", ca să-şi găsească un loc în societate. Însă să nu vă imaginaţi că aceşti „dinozauri" reprezintă doar foştii securişti, oamenii în umbră, care au dat tunuri după 1990 şi care şi-au văzut în continuare de traiul şi de îmbogăţirea lor constantă. Vorbim de vîrste şi de generaţii, de speranţele şi exaltările lor. Vorbim de o ţară în care relaţiile de clan, de „familie" (indiferent de faptul că aceasta e una reală sau o instituţie) funcţionează mult mai bine decît legile statului. Aşa că poţi avea surpriza ca, într-adevăr, „dinozaurii" să moară, iar „urmaşii" lor să aplice o reţetă *copy/paste* de supravieţuire, care e, de fapt, o perpetuare a speciei. Folosindu-se, de fapt, de numele clanului şi de relaţiile lui. N-am întîlnit niciodată orgolii, „mîncătorii" mai mari, aranjamente şi uneltiri în breslele unor oameni care sînt, chipurile, „de aceeaşi parte a baricadei". Iar duşmanul lor suprem e statul, care, în continuare, „nu ne dă", „nu ne face", indiferent de cine ar fi la guvernare, sau tocmai pentru că doi-trei oameni sau o structură s-au schimbat şi e mai greu de obţinut aceleaşi fonduri, din bine înspre mai bine.

Aşadar, a venit din nou vremea protestelor. Ar trebui, de fapt, să avem, cu toţii, un ţel comun. Împotriva cui? Dacă, într-adevăr, vorbim despre salvarea Roşia Montană doar ca să accesăm o supapă şi să fim idealişti, de fapt, acest protest nu reprezintă pe nimeni.

„Dacă nu eşti în Piaţă, nu exişti"

În ianuarie anul trecut, un prieten mai exaltat decît mine şi trecut de 40 de ani a participat la protestele din Piaţa Universităţii. Motivul iniţial: Raed Afarat; apoi, oamenii nemulţumiţi au început să se adune să protesteze pentru te miri ce, inclusiv pentru Roşia Montană. Lucrurile au degenerat, s-au politizat, iar gerul şi viscolul le-au pus capăt. Prietenul meu venea din Piaţă înverşunat şi, în acelaşi timp, satisfăcut. Avea deja un program: pe la 6 se întîlnea cu prietenii lui protestatari, scandau ce scandau, dîrdîind, trimiteau mesaje *live* pe Facebook, cu ce fac ei acolo, mai apăreau jandarmii şi se mai năştea cîte un conflict ce merita consemnat tot pe Facebook, pe la 11 spărgeau gaşca şi se strîngeau în grupuleţe, pe la băute în Centrul Vechi, unde comentau cum reprezintă ei societatea civilă şi cum schimbă ei lucrurile, ca „revoluţionari". Şi, în urma protestului lor, a picat un Guvern care nu era nici mai bun, nici mai prost decît cele de dinainte. S-a schimbat ceva?

Desigur, lucrurile sînt diferite şi mult mai nuanţate acum. Primăvara arabă a demonstrat că Facebook poate fi o forţă de mobilizare, oamenii activi virtual simt nevoia să devină activi şi în viaţa reală. E toamnă, e o vreme plăcută şi soarele se cerne blînd. Poţi veni cu copiii, cu cîinele sau cu bicicleta. Un protest ca o plimbare prin Bucureşti e o chestie mişto, civilizată. Prietena mea Ileana, care tocmai a împlinit 18 ani, îmi scrie pe mail că „de data asta, e pe bune", că ea crede că viitorul ei în România se va schimba datorită acestui protest. Îmi zice că e musai să vin. Şi, totuşi, rămîn acasă. Mă uit la o pisică complet albă, care se plimbă pe acoperişul casei părăsite de vizavi. Tocmai m-am mutat într-un cartier de case, cu „ţigani de mătase", cum spune vecinul meu. Zilele trecute l-am auzit pe unul dintre ei spunîndu-i altuia că a „făcut" 2000 de euro într-o săptămînă şi i se pare puţin. În fond, pînă la urmă, am obţinut ce am vrut – trăim într-o ţară liberă.

Chuck SUDETIC Zeljko JOVANOVIC

Romii în viaţa politică a Europei

– o introducere –

Ca romii să se afirme vreodată în mod eficient, fără să le fie frică sau să fie manipulaţi, este necesar să poată vota şi să aibă putere politică. De ce atît de multe comunităţi de romi din Europa nu au reuşit să-şi aleagă reprezentanţi în structuri guvernamentale, unde ar fi putut fi poziţionaţi ca să se lupte pentru condiţii mai bune de locuire, de sănătate, pentru şcoli şi slujbe, precum şi pentru respectarea drepturilor lor umane şi civile? Analizăm aspecte ale acestei chestiuni într-o serie de articole despre participarea politică a romilor în Franţa, Ungaria, România, Macedonia, Bulgaria şi Republica Cehă.

De generaţii, romii scizionişti şi pestriţi cultural au împărţit omenirea în două grupuri. Într-unul se plasează pe ei, poporul, o traducere literală a cuvîntului „rom". În cel de-al doilea, îi plasează pe toţi ceilalţi, *outsider*-ii, pe care romii îi numesc *gadje*, la plural, şi *gadjo* (gagiu) la singular.

De-a lungul secolelor, s-au făcut multe eforturi de ajutorare a romilor ca să-şi reducă izolarea şi sărăcia. Acestea erau, de cele mai multe ori, eforturi izolate ale *gadje*, dintre care unii recunoşteau nedreptăţile şi inegalităţile, şi încercau să le îndrepte intervenind personal sau exercitîndu-şi influenţa asupra altor *gadje* ce controlau instituţiile politice şi religioase.

Epoca de după Război

După ororile celui de-al Doilea Război Mondial, comuniştii – practic, toţi *gadje* – au preluat puterea în Europa de Est. Legile *gadje* susţinute de poliţia controlată de aceştia i-au obligat pe mulţi romi să înceapă vieţi sedentare şi să-şi ia slujbe în fabrici şi alte întreprinderi. Un număr semnificativ dintre ei şi-au croit drum spre centrul societăţii – încă mîndri că erau romi, dar şi mîndri angajaţi, mîndri locuitori ai propriilor apartamente şi mîndri să-şi trimită copiii la şcoală.

Romii rămîneau la fel de lipsiţi de drepturi civile ca oricine care nu era membru al Partidului Comunist.

Dar, în aceste dictaturi, romii rămîneau la fel de lipsiţi de drepturi civile ca oricine care nu era membru al Partidului Comunist. Prejudecăţile populiste contiuau să existe, pe ascuns. Drept urmare, mulţi continuau să trăiască în mizerie. Continuau să îndeplinească muncile cele mai umile şi mai prost plătite pe care le putea oferi societatea. Destui nu mergeau la şcoală, şi mulţi dintre cei care, totuşi, mergeau s-au trezit în clase separate, unde primeau o educaţie sub standarde.

În ţările democratice din Vest, bazate pe piaţa liberă, toţi cetăţenii acestora beneficiau, practic, de dezvoltarea economică. Noi locuinţe, fabrici, spitale şi şcoli s-au născut din dezastrul lăsat de două războaie mondiale. Romii din aceste ţări au început să se bucure de o viaţă semnificativ superioară celei duse de părinţii lor, dar semnificativ inferioară celei a majorităţii *gadje*-ilor din jur.

Persistenţa inegalităţii

După căderea Cortinei de Fier şi dezvoltarea suprastructurii politice, juridice şi economice a UE, organizaţii şi indivizi au făcut eforturi fără precedent să îmbunătăţească condiţiile mizere ale romilor în domeniul locuirii, sănătăţii, educaţiei, drepturilor omului şi drepturilor civile, precum şi al locurilor de muncă.

Organizaţii conduse de romi au coordonat aceste eforturi pe plan local, dar organizaţii controlate de *gadje* – unele instituţii guvernamentale, altele nonguvernamentale – le-au finanţat şi le-au ghidat în mare parte. Practic, acestea au arătat că scopul lor suprem este să-i ajute pe romi să respecte drepturile omului în ce-i priveşte şi să-şi asume locul binemeritat în grupul majoritar al societăţii europene.

Concentrarea în special pe locuinţe, educaţie, locuri de muncă a dus, în anumite zone, la rezultate care amintesc, în mod inconfortabil, de eforturile întreprinse cîndva de puterile coloniale pentru a îmbunătăţi calitatea vieţii aborigenilor nemulţumiţi şi lipsiţi de drepturi, pe teritorii ale căror resurse şi pieţe aceste colonii voiau să le exploateze în continuare, fără să cedeze, însă, putere politică în mod semnificativ

Prea mulţi romi se preocupă doar de viitorul apropiat şi alocă cea mai mare parte a timpului şi energiei lor satisfacerii nevoilor imediate – o luptă pentru supravieţuire, devenită mai dificilă prin discriminarea şi violarea drepturilor omului, inclusiv prin brutalităţile poliţiei şi lipsa protecţiei acesteia, precum şi prin apelarea insuficientă la sistemul juridic.

Prea mulţi romi au contractat datorii la „rechinii" lor, condiţie care i-a adus la un nivel de sărăcie şi dependenţă similar sclaviei contractuale. Prea mulţi suferă de pe urma efectelor analfabetismului, care se întinde pe mai multe generaţii, şi a însuşirii deficitare a limbilor populaţiilor majoritare din locurile în care trăiesc. Prea mulţi nu sînt încă destul de conştienţi de oportunităţile şi capcanele lumii moderne.

Datorită acestor lipsuri evidente, romii din întreaga Europă de Est sînt dispuşi să-şi vîndă voturile pentru un sac de făină sau să le lase pe mîna „rechinilor" cărora le sînt îndatoraţi.

Drumul spre viitor

În prezent – la mai puţin de un sfert de secol de la căderea Zidului Berlinului şi de la iniţierea unor eforturi fără precedent pentru a-i include pe romii din Europa în societatea europeană –, aceştia, în funcţie de ţara în care rezidă, ori nu au reuşit să-şi garanteze cel mai important dintre drepturile inalienabile, ori nu au putut să şi-l exercite într-o manieră care să le reprezinte optim interesele individuale şi ca popor.

E nevoie de încredere între romi, suficientă încît să-i facă să-şi susţină candidaţii valoroşi şi să le asigure sprijinul financiar în campanii.

Acest drept inalienabil este cel de a participa la treburile publice şi politice, o condiţie *sine qua non* pentru orice grup de cetăţeni care se adună, pentru că se confruntă cu aceleaşi probleme existenţiale sau împărtăşesc aceleaşi interese legitime şi încearcă să se impună într-o societate deschisă. Unele progrese au fost înregistrate, poate, mai ales în ceea ce priveşte dezvoltarea unui număr fără precedent de tineri romi educaţi, mult mai încrezători şi mai puţin deferenţi decît părinţii şi bunicii lor. Dar segregarea structurală, o cultură a dependenţei susţinută de organizaţii nonguvernamentale şi internaţionale, un rasism universal şi o violenţă rasială continuă să distanţeze multe familii şi grupuri de romi de restul societăţii.

Nevoia de a asigura şi de a exercita acest drept a primit, după cum se poate demonstra, prea puţină atenţie efectivă de la organizaţii, instituţii şi indivizi care s-au ocupat de romi. În schimb, nenumărate structuri continuă să protejeze o dependenţă mutuală între romi şi aceste organizaţii.

Este clar, în prezent, că nici o soluţie la problemele stringente ale romilor în domeniile locuirii, sistemului medical, educaţiei şi locurilor de muncă nu va fi de durată, atîta timp cît aceştia nu vor beneficia de participare la viaţa politică.

De exemplu, în nord-estul Ungariei, minoritatea romă din anumite oraşe reprezintă 50% din populaţie; şi totuşi, romii nu au reprezentanţi aleşi în Consiliile locale.

Cum poate fi ignorată problema puterii politice într-un asemenea context, mai ales cînd extremiştii rasişti comit crime în serie şi formează grupuri paramilitare, precum miliţiile fasciste, care, aşa cum ne e încă viu în memorie, au trimis mii de romi să fie executaţi?

Şi nu e clar că o lipsă a puterii politice contribuie la discriminare în ce priveşte locurile de muncă şi că lipsa de oportunităţi economice – de pildă, în România – determină migraţia romilor în Franţa şi în alte ţări occidentale?

Dacă romii îşi vor impune vreodată, efectiv, drepturile, fără frică ori manipulare, într-o societate democratică deschisă, atunci va fi necesar să ne asigurăm că reprezentanţii acestora vor putea vota şi că vor avea o putere politică al cărei grad şi extindere să fie proporţionale cu numărul lor şi care îi va ajuta să stabilească acorduri bilaterale cu populaţia dominantă şi cu celelalte minorităţi din ţara în care locuiesc.

Dobîndirea puterii politice trebuie să se plaseze dincolo de generozitatea *gadje* şi să le elibereze propriul potenţial politic şi economic. Aceasta înseamnă propria organizare, înlăturarea obstacolelor care atrag dependenţa din calea noilor generaţii de romi, înlăturarea oprimării „rechinilor" împrumuturilor şi a spărgătorilor de voturi, mărirea eforturilor pentru a obţine o numărătoare exactă a romilor în recensăminte şi îmbunătăţirea programelor de votare, înregistrare şi prezentare.

Sînt necesare schimbări radicale din partea instituţiilor care scriu, adoptă şi implementează legi şi reguli. Şi presiuni asupra societăţii – prin guvernele şi tribunalele ei – pentru a onora drepturile civile şi politice deja statutate prin Constituţie, şi pentru a aplica legile în ce priveşte corupţia, violenţa electorală şi discursurile injurioase.

E nevoie de încredere între romi, suficientă încît să-i facă să-şi susţină candidaţii valoroşi şi să le asigure sprijinul financiar în campanii. Va fi nevoie de desemnarea unei noi generaţii de candidaţi romi pentru poziţii guvernamentale, campanii pentru prezentarea la vot şi crearea unui număr proporţional de reprezentanţi romi în administraţia de stat şi judiciară.

Schimbarea în cauză nu îi priveşte doar pe romi. Priveşte orice grup subreprezentat sau exclus de la participarea semnificativă la viaţa politică şi publică şi de la calitatea şi natura democraţiei. Împuternicirea şi includerea acestor grupuri în viaţa publică şi politică trebuie să fie o prioritate pentru ţările membre ale UE.

***Chuck Sudetic** este editor senior la Open Society Foundations.*

***Zeljko Jovanovic** este director al Roma Initiatives Office.*

traducere de Iaromira POPOVICI

„De-a lungul anilor, au încălcat legea şi statul român, dar şi compania“

În dezbaterea despre mina de aur de la Roşia Montană, argumentele invocate se referă în special la oportunitatea proiectului. Documentele oficiale legate de Roşia Montană Gold Corporation – ţinute multă vreme la secret – au fost făcute publice în ultima vreme, printre altele şi datorită unor investigaţii jurnalistice laborioase (www.riseproject.ro). ***Monica Macovei*** *este de profesie avocat. A condus multă vreme, pînă să ajungă ministru al Justiţiei şi apoi eurodeputat, Asociaţia pentru Apărarea Drepturilor Omului – Comitetul Helsinki. Ea spune că, dincolo de oportunitate, ar trebui vorbit despre legalitatea proiectului minier de la Roşia Montană.*

Doamnă Monica Macovei, urmăriţi de mult timp situaţia de la Roşia Montană. E un subiect care polarizează societatea românească. Cum vă explicaţi că un subiect relativ abstract stîrneşte atîta pasiune?

Nu cred că e atît de greu de înţeles. Pe partea ecologistă e destul de evident: oamenii au priceput toate riscurile la care se expun dacă se acceptă exploatarea aurului prin metoda cianurării la Roşia Montană. Poate că există şi tehnologii moderne care împiedică scurgerea cianurii în pămînt, în ape etc.; putem să credem în garanţiile oferite de RMGC, dar, pînă la urmă, intervine factorul uman. Avem încredere în oameni? Avem încredere că vor sta zi şi noapte treji, să verifice şi să ne apere de eventuale pericole? Aici e un semn de întrebare. Aceste două aspecte sînt uşor de înţeles de către societatea românească – şi, de aici, şi reacţia de respingere a proiectului minier.

Dar aş spune ceva: nu cred că societatea e fragmentată. Nu mă refer la clasa politică sau la autorităţi ori la cei care lucrează pentru RMGC, ci la oamenii obişnuiţi: marea majoritate sînt împotriva folosirii cianurii în exploatare. În acelaşi timp, oamenii simpli vor ca exploatarea să aducă un folos mai mare României.

Ca ministru al Justiţiei, la ce documente aţi avut acces, dintre cele referitoare la negocierile dintre RMGC şi instituţiile guvernamentale ale României?

Nu-mi amintesc să fi avut acces la vreun astfel de document. Cît timp am fost ministru, nu s-a dat avizul de Mediu. Ca atare, nu aveam ce discuta.

Multe dintre documentele în cauză sînt confidenţiale. Care credeţi că ar trebui să fie făcute publice şi ce anume e bine să rămînă secret din această afacere?

Eu sînt pentru publicarea tuturor contractelor. Pînă la urmă, şi o licenţă de exploatare e tot un fel de contract între compania X şi statul care permite explorarea sau exploatarea. Sînt pentru transparenţă totală. Dacă sînt secrete comerciale, de drept de autor – de pildă, o anumită metodologie patentată –, acea parte poate fi acoperită. Faptul că există şi asemenea prevederi în contracte nu justifică secretizarea contractului în ansamblul său. I-am auzit pe cei doi mincinoşi Victor Ponta şi Dan Şova spunînd că trebuie să scaneze documentele... Ştim cu toţii, dacă ai un scaner – şi, dacă eşti la Guvern, ai scanere –, e o operaţiune simplă, care poate fi făcută imediat. I-am numit mincinoşi pentru că vedem ce s-a întîmplat în ultima săptămînă: Ponta ne-a spus că protestatarii au învins, că proiectul „Roşia Montană“ este închis, după care vedem că proiectul urmează să fie, totuşi, dezbătut în Parlament, că nici măcar nu mai e procedură de urgenţă. În plus, ni se aruncă această sperietoare a despăgubirilor. Contractul nu e public, nu ştim ce scrie acolo apropo de despăgubiri, în schimb, premierul însuşi se referă la despăgubiri ca şi cum ar recunoaşte o vinovăţie a autorităţilor române. Face un foarte mare rău României şi, ca jurist, e ceva incalificabil să faci aşa ceva, decît dacă ai un anume interes. Aproape că îi îndeamnă pe cei de la RMGC să dea statul român în judecată...

Din punct de vedere social, mi se pare evident că e un proiect nedorit.

Au fost secretizate şi alte documente, nu doar acest contract. Dar nişte jurnalişti de toată isprava, de la www.riseproject.ro, au dat de urma lor şi le-au publicat. Găsim acolo licenţa de exploatare, actele prin care perimetrul de explorare şi exploatare s-a tot mărit în ani, şi multe alte documente pînă acum clasificate.

În ce condiţii credeţi că exploatarea aurului de la Roşia Montană ar fi o afacere echitabilă din punct de vedere comercial şi social?

Nu mă pricep neapărat la asta, dar nu mi se pare că e o afacere echitabilă nici măcar din punct de vedere comercial. Am prieteni care susţin că 6% redevenţă e o cifră foarte mare. Eu nu sînt convinsă că e aşa. Din punct de vedere social, mi se pare evident că e un proiect nedorit. E nedemocratic ca acest proiect să fie realizat. Guvernul reprezintă nişte oamenii care nu-şi doresc exploatarea de la Roşia Montană. Apropo: în campania din 2012, Victor Ponta urla că e împotriva proiectului. Acum, prim-ministru, l-am auzit spunînd, ca un copil de 3 ani, că pe vremea aceea era împotrivă pentru că proiectul era susţinut de Traian Băsescu şi tot ce era promovat de el era rău. Răspunsuri de tipul acesta ne fac de rîs în lumea întreagă căci sînt preluate de agenţiile străine de presă.

Să ne întoarcem la eventualele despăgubiri pe care statul român le-ar putea datora investitorului, dacă proiectul va fi respins. Premierul Ponta a avansat nişte sume fabuloase...

Aşa cum am mai spus, e inadmisibil ca prim-ministrul să ofere nişte argumente, să ajute partea adversă – adică RMGC – într-un astfel de posibil proces. Dacă va da statul în judecată, RMGC se va folosi cu siguranţă de acea afirmaţie în care premierul însuşi recunoaşte că statul român a greşit. Mai bine pleacă de la Guvern şi se angajează direct la RMGC că, oricum, în caz de proces, va fi martorul lor. Altminteri, cred că discuţia legată de despăgubiri e o sperietoare, ca să determine adoptarea proiectului. Eu nu cred în acest argument. De-a lungul anilor, au încălcat legea şi statul român, dar şi compania. În licenţa de exploatare nu apare nimic legat de despăgubiri. Contractul nu l-am văzut – o să constatăm, sper, cît mai curînd, dacă există vreo referire la eventuale despăgubiri. Am însă argumente juridice pentru care nu cred că va fi un proces. Sînt multe ilegalităţi, comise inclusiv de companie. Prima s-a comis chiar la început, în 1995, cînd compania de stat Minvest Deva căuta un partener străin pentru exploatare şi a anunţat deja parteneriatul cu o zi înainte de licitaţia publică.

Alte posibile ilegalităţi se referă la creşterea perimetrului de explorare şi exploatare prin diverse acte adiţionale. Apoi, la faptul că Gabriel Resources Ltd., companie *offshore*, a acordat împrumuturi repetate, de aproximativ 500 de milioane de dolari, şi a finanţat compania statului Minvest SA, cu aproximativ 40 de milioane de dolari. Dacă va exploata aurul şi va obţine profit, statul român nu va putea primi nimic înainte să plătească aceste împrumuturi şi pînă cînd RMGC nu-şi va plăti toţi acţionarii.

Şi în ceea ce priveşte licenţa de exploatare există ilegalităţi. Ea a fost emisă în 1999, pe o durată de 20 de ani. Potrivit legii, se poate prelungi pe perioade de cîte cinci ani. În Legea minelor, adoptată în 2003, se prevede că, după obţinerea unei licenţe de exploatare minieră, în 180 de zile trebuie obţinute toate avizele şi aprobările cerute de Legea minelor. În absenţa avizului de Mediu, în interpretarea mea, licenţa nu mai poate fi folosită. A expirat. Ministrul Mediului, Rovana Plumb, a spus că va da avizul de Mediu după aprobarea legii de către Parlament – ceea ce e o inepţie.

În fine, Planul Urbanistic Zonal a fost atacat în instanţă de către organizaţii nonguvernamentale şi există hotărîri definitive ale instanţelor, care l-au anulat.

Oricum, dacă proiectul nu ia toate avizele pînă în 2018, cînd expiră licenţa, nu mai are ce să se întîmple. Nu există nicăieri specificată obligaţia ca miniştrii să dea avizele respective.

În ce măsură afacerea Roşia Montană poate fi şi o chestiune europeană? Există instituţii europene care pot interveni?

În 2012, Parlamentul European a adoptat o rezoluţie prin care interzice folosirea cianurilor în minerit. Eu am votat pentru această rezoluţie. Spun asta deoarece nu toţi colegii români au votat pentru. Această rezoluţie nu are însă valoare de lege. Comisia Europeană nu a interzis folosirea cianurilor în minerit. Comisia spune că cianurile pot fi folosite dacă sînt asigurate toate cerinţele pentru prevenirea unui dezastru ecologic.

Există mecanisme de verificare în cazul în care nu sînt respectate regulile?

În caz că ar începe lucrările, presupun că asemenea verificări pot fi efectuate de companii specializate în asemenea cercetări. Comisia Europeană asta ar putea face – să contracteze o asemenea firmă, care are specialişti formaţi şi echipamentul necesar. Astăzi, ni se spune că există tehnologii moderne, care nu existau în anii trecuţi. Dar eu ştiu că în Germania s-a interzis prin lege folosirea cianurilor în minerit. Mai sînt şi alte ţări în această situaţie.

Ce epilog preconizaţi că va avea această poveste?

Cred că singurul final de bun-simţ ar fi să se încheie definitiv această discuţie şi să se oprească proiectul. Dacă după toate aceste minciuni şi gafe, proiectul se va aproba, cred că doar 1% din populaţie va avea încredere în el.

Monica Macovei *este eurodeputat (PPE). În perioada 29 decembrie 2004 – 5 aprilie 2007 a fost ministru al Justiţiei.*

a consemnat Matei MARTIN

DACĂ PROIECTUL DEZASTRULUI E NERECOMANDABIL, VOM AJUNGE, ÎN CURÎND, SĂ REDENUMIM NEFERICIREA

■ Poşta belgiană le-a încredinţat angajaţilor săi noi obligaţii: să se ocupe şi de citirea contoarelor de gaze, apă şi electricitate şi chiar să colaboreze cu societăţile de asigurări. Dacă proiectul l-a enervat pe distribuitorul de apă Vivaqua, care crede că poştaşii nu trebuie să facă toate aceste lucruri, iniţiativa a fost primită bine de sindicate, ai căror reprezentanţi au ajuns la această concluzie: „Dacă condiţiile de muncă sînt corecte, putem să le cerem poştaşilor să distribuie şi cartofi." Cînd văd că şi Poşta de pe la alţii are probleme, parcă îmi mai vine puţin inima la loc. (**A. M. S.**)

■ Un arbore bonsai din specia pinului alb, plantat în anul 1626, adică acum 387 de ani, este supravieţuitorul dezastrului atomic de la Hiroshima din 1945. Aflat într-o infirmerie la numai cîţiva kilometri de locul exploziei, bonsaiul a supravieţuit datorită unui zid care l-a protejat. În 1976 a fost făcut cadou poporului american, iar acum se află expus la National Bonsai & Penjing Museum din cadrul USA Arboretum. (**M. C.**)

■ Am vrut să merg în centrul Guadalajarei mexicane cu autobuzul, nu cu taxiul, să văd mai multe, mai de-aproape etc. Am întrebat la recepţia hotelului şi mi-au zis că e nerecomandabil, dar dacă, totuşi..., să iau caminonul, *el camión*, vreo sută de staţii, iar după ce ajung la capăt de linie s-o iau pe *calle* Jesús pînă ies în Hidalgo şi dup-aia s-o ţin drept o jumătate de oră. Da, da, zic, dar aş lua autobuzul, nu camionul. Păi, atunci, ia taxiul, îmi răspunde recepţionerul. Păi, nu, aş lua un autobuz de linie... După o vreme, am avut o revelaţie şi l-am întrebat: de unde iau camionul? Omul s-a luminat şi el: din staţia de autobuz. (**S. S.**)

Cu ochii-n 3,14

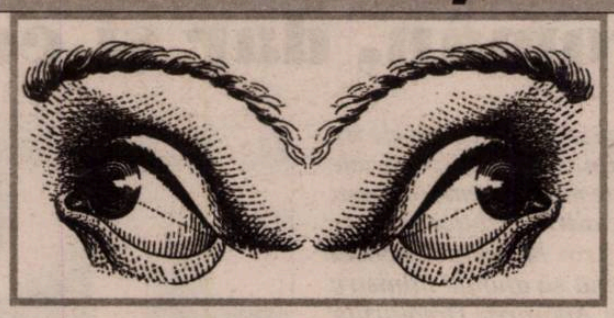

■ În Bucureşti vom ajunge, în curînd, ca-n *Şocul viitorului* al lui Toffler: aproape orice ştiam e înlocuit cu altceva. Altceva ce poate fi, cel mai adesea, un Mega Image Shop & Go, dar şi un salon de tatuaje sau un *sex-shop*. (**I. P.**)

■ Începînd cu anul 1954, Organizaţia Meteorologică Mondială dă nume de oameni furtunilor extrem de puternice şi uraganelor. Întrucît aceste fenomene meteo au devenit aproape normalitate, cei de la climatenamechange.org propun schimbarea sistemului actual de numire a acestora şi înlocuirea cu un sistem prin care furtunile devastatoare cauzate de schimbările climatice să fie denumite după politicienii care neagă aceste modificări ale climei. O astfel de iniţiativă ar merge şi în România. Cum ar fi să redenumim unele catastrofe (politice, economice, sociale sau de orice altă natură) după politicienii români care le neagă/le provoacă? (**P. M.**)

■ Nimeni nu ne-a pus vreodată la îndoială nefericirea. Dar una e să ştii că eşti nefericit şi cu totul alta e să poţi să dai o măsură nefericirii tale, s-o vezi evaluată la punct şi la virgulă, încadrată & ierarhizată. În „Topul celor mai fericite ţări din lume" realizat de Earth Institute (University of Columbia) se vede clar că cei mai fericiţi sînt danezii, norvegienii, elveţienii, olandezii şi suedezii. Românii se află în acest clasament pe locul 90, în urma grecilor, dar înaintea bulgarilor şi ungurilor. Măcar de atîta fericire să avem parte în toată nefericirea generală. (**M. M.**)

ÎN CONTINUAREA CELOR MAI STUPIDE LUCRURI, UN COR DE COPII A CREAT PRIMUL CEAS CU „Z", NU CU „Ţ"

■ În continuarea dosarului meu despre „Instituţia căsătoriei", am găsit următoarea ştire: o femeie din Montana şi-a împins soţul de pe o stîncă, la opt zile după ce s-au căsătorit. Presa comentează că mireasa a vrut să ajungă mai repede la partea cu „pînă cînd moartea ne va despărţi". (**L. V.**)

■ Site-ul de ştiri Salon a făcut la începutul lunii un top al celor mai stupide lucruri spuse de republicani „doar în ultima săptămînă". Printre ele: „Homosexualii sînt precum copiii. Nici unii, nici alţii n-ar trebui să se căsătorească" (Corbett, guvernatorul de Pennsylvania). Parcă-parcă i-a întrecut şi pe republicanii noştri. (**L. V.**)

■ Pe strada unde m-am mutat, în fiecare după-amiază, aud un cor de copii care strigă „Ai spart oalele, ai mîncat sarmalele!" M-am liniştit, copilăria a rămas aceeaşi ca întotdeauna. (**A. P.**)

■ Era anul 1738 cînd ceasornicarul Pierre Jaquet Droz a pus pe picioare primul atelier de ceasuri din lume, unde curînd avea să fabrice şi primul ceas cu cuc. Anul acesta, la aniversarea de 275 de ani, brand-ul Jaquet Droz a creat primul ceas de mînă în care se găseşte incorporată o mică pasăre de 47 mm care, la ora exactă, îşi bate aripioarele, înclină capul şi cîntă printr-un fluier de cristal din safir. Ceasul a fost fabricat într-o serie limitată de doar 28 de bucăţi şi costă o jumătate de milion de dolari. (**M. C.**)

■ Din ciclul „Engleza *über alles*". M-am obişnuit deja să aud numele lui Mozart pronunţat cu un chinuit accent englezesc (ştiţi dvs., cu „z", nu cu „ţ", şi cu „r"-ul specific) sau să aud „Cearls" Baudelaire. Da' pe-asta am auzit-o prima dată acum cîteva zile, la Radio România Actualităţi: scriitorul german Thoman „Men". *Yeah, man...* (**M. V.**)

ĂŞTIA VOR SĂ NE IA ÎNTÎI ICOANA ŞI APOI DIVERSE CHESTII OPTICE

■ Unul dintre ofurile protestanţilor din Piaţa Universităţii: „Ăştia vor să ne ia întîi ţara şi apoi pădurile" m-a băgat de tot în ceaţă: cine sînt „ăştia", de ce şi cum ne „iau" ţara, şi, mai ales, cum reuşesc să ne ia mai întîi ţara şi apoi pădurile? (**S. G.**)

■ Un anunţ, aşa cum l-am găsit pe un site: „VAND/SCHIMB biblie veche scrisa in chirilica din 1839, intro stare foarte buna de conservare, pretul este de 1000e sau schimb cu AUTO dar pretul este de 1300e, ofer bonus 10 monede ARGINT cu carol, si o icoana foarte veche, OFER SI CER SERIOZITATE, nu deranjati inutil, MULTUMESC". Recunosc că nu mă gîndisem la un asemenea troc: Biblie contra maşină. Nu ni se spune dacă maşina trebuie să fie „intro" stare bună. (**M. V.**)

■ La mînăstiri, la parastase, există un soi de cerşetoare habotnice profesioniste: înfăşurate în negru din cap pînă-n picioare, se fac că te ajută cu diverse chestii, moment în care îţi cer de la obraz (îşi rezervă...) un pachet, un pahar cu vin, 1 leu. (**I. P.**)

■ Una dintre îndeletnicirile noastre, aceea de 3,14ist la *Dilema veche*, nu apare în *Nomenclatorul de meserii*. Apar însă altele, pe care m-am gîndit să le înşir aici, spre informarea dvs.: aburitor plută, acoperitor-învelitor ţiglă, afumător carne, aglomeratorist, albitor pastă hîrtie, alimentator-încălzitor de materiale, amanetar, aplicator de detalii la produse din ceramică, arzător email, asamblator lăzi, ascuţitor călitor garnituri de carde, autopsier la ecarisaj, brazor, brichetator cărbune, carbonizator textile, caşerator şi şlefuitor de celuloid pentru carcase acordeoane, călitor prin inducţie sau cu flacără, centrator debordator piese optice, ceruitor de piastrine pentru acordeoane, circularist la tăiat lemne de foc, cizelator clişee galvanice, colator publicitar, colector şi sortator păr, condiţioner finisor produse explozive, condiţioner miere, confecţioner becuri, confecţioner corzi din intestine, confecţioner cretă şcolară, confecţioner gămălii chibrituri, confecţioner montator cercuri la butoaie, confecţioner preşuri, confecţioner reparator cravate, cuptorar lianţi, curbător lemn, decapsulator, decorticator crupe, degresator-imersioner, delaborator muniţie, desenator însemnator cherestea, destrămător, devulcanizator regenerare cauciuc, dezbătător lingouri, discotecar, drenor canalist, dusisator-polizator. *(va urma)* (**D. S.**)

PUBLICITATE

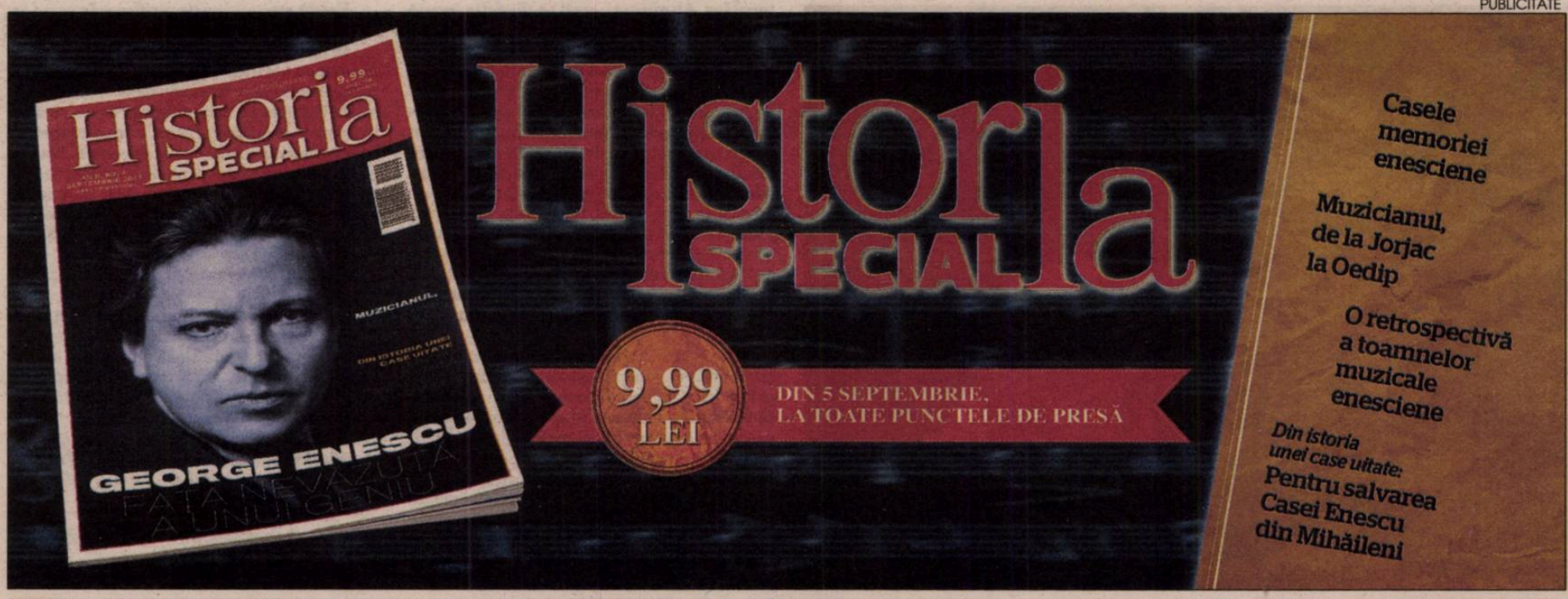

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

2 în 1

Dilema veche + Dilemateca

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 502 ■ 26 septembrie – 2 octombrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

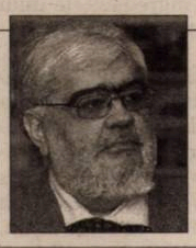

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina 3

ANCA MANOLESCU

„Festivalul Enescu“

pagina 7

SIMONA SORA

„Scriitori verzi şi scriitori albaştri“

pagina 18

Scrisori către copiii noştri

„Copiii voştri: străduiţi-vă să fiţi ca ei, dar nu încercaţi să-i faceţi ca voi.“

KHALIL GIBRAN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

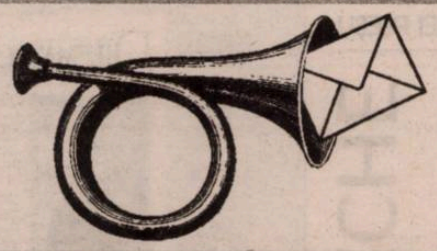

turneu de inbox

NR. 501

Articolul lui Vintilă Mihăilescu „Ură și lehamite"

Despre extreme în gîndire

Mie mi se pare că asistăm la o polarizare a conștiinței oamenilor din această țară, mînată de un nou tip, mai modern, de superstiție – și anume iluzia conspirației. Opinia publică, termen vag și fără consistență, se împarte în general în două extreme care diferă întotdeauna, de la subiect la subiect. Sîntem încă în stadiul de gintă în exprimarea opiniilor, pentru că în România încă se consideră că adevărul este un bun ce aparține gintei tale de gîndire, spre deosebire de cealaltă gintă, care, în mod absolut, trebuie să se înșele, ori din prostie, ori din lașitate, ori mînată de un motiv abscons și neelucidat încă. Fie că subiectul se numește Roșia Montană, fie cîinii comunitari, moartea copilului din parcul Tei, Traian Băsescu, Antena 3, băncile, echipa națională de fotbal sau cursul de schimb, opiniile devin obsesii și par să se condenseze la extrema rațiunii, împrumutînd mai mult din emoțional. Astfel, problema cîinilor vagabonzi a devenit o luptă de „idei" între ginta „iubitorilor de animale" și secta „ucigașilor de suflete nevinovate", fiecare dintre aceste două curente de opinie purtînd un argumentar prea puțin sfios pe Facebook, Twitter și alte rețele care includ, între altele, fotografii cu cîini incendiați sau jupuiți, imagini îngrozitoare, cu cîini-fiară, cu colți de tigru bengalez, mărturii prea detaliate de la medici legiști, reluate în buclă pe burtierele televiziunilor, sau îndemnuri la mizantropie, de genul „rasa umană criminală merită să dispară".

În acest context belicos, ideea de obiectivitate și echidistanță pare demodată, neinteresantă și irelevantă. Relevantul înseamnă căutarea de „dovezi" în susținerea propriului adevăr, căutare dusă pînă la frontierele logicii și chiar mai departe, în zona gri a folclorului și a superstiției. Aflăm, astfel, din diverse surse și de la „specialiști" ad-hoc, că acel caz al copilului ucis de cîini nu este nici pe departe atît de ușor precum a fost prezentat de mass-media, ci cuprinde elemente demne de serialele criminalistice americane – ce căuta acel copil în acea zonă, de ce bunica nu se tăvălește pe jos de durere, de ce sicriul a fost închis, de ce părinții postează pe Facebook, cine era, de fapt, Ionuț –, ajungîndu-se în subteranele acestei lupte, la „eliberarea" totală de chingile realității (moartea lui Ionuț este, de fapt, o înscenare menită să atragă atenția de la X eveniment etc. etc.).

Toată această „luptă de idei" (al cărei sens veritabil rămîne cu totul necunoscut protagoniștilor) arată, pînă la urmă, o imagine care ar trebui să ne pună pe gînduri: cu tot progresul material remarcabil, cu toată prezența noastră în Uniunea Europeană, cu tot hățișul ăsta urban de mall-uri întreținute și magazine *fashion* „ultimul răcnet", la nivel de conștiință și ideatică am rămas (încă) într-o lume hobbesiană, unde *homo homini lupus est*. Deși ne-am educat să ne îmbrăcăm mai bine, să conducem mașini mai frumoase și mai puternice, și să locuim în orașe mai cosmopolite, încă am rămas angrenați într-un păienjeniș de superstiții și teorii neoașe ale conspirațiilor, într-o lume primitivă, a „gîndului" în care se supraviețuiește cum se supraviețuia cîndva, prin coagularea celor care „gîndesc la fel ca mine", în opoziție cu „ceilalți", despre care nu știm prea multe – decît că sînt teribil de proști, sau sînt plătiți, sau sînt pradă altor limitări. Iar ei cred la fel despre noi. Chiar dacă ne plimbăm cu toții în același mall sclipitor de frumos.

adăugat de Bizdadea Cătălin
la data de 23 Septembrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

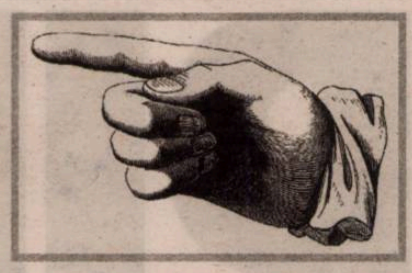

■ Pentru că subiectul plagiatului pare să fi fost uitat în România, vă invit să citiți un articol foarte interesant, publicat în *La Revue Nouvelle* și reluat pe www.eurozine.com: Renaud Maes, *„Plagiat étudiant à l'université. Pour une approche en nuances de gris"*. Plagiatul practicat de studenți pare să fi devenit „un flagel al epocii", pentru că, la universitate, „plăcerea de a învăța a fost înlocuită de dorința de a accede la o anumită poziție", iar profesorii, supraîncărcați, „nu mai pot asigura o evaluare veritabilă a studenților", astfel încît adevăratul rău este „ruinarea universității". (Mircea Vasilescu)

■ Între 23 și 29 septembrie, la Teatrul de Comedie din București are loc primul festival național dedicat improvizației – Improfest, nu doar „spectacol", ci și „un fenomen cultural". În cadrul festivalului au loc peste 100 de improvizări, 22 de spectacole de improvizație și workshop-uri dedicate publicului. (Stela Giurgeanu)

■ Cartea fizicianului american Leonard Mlodinow, *Subliminal. Cum ne determina inconștientul comportamentul* (Editura Humanitas, 2013), despre „noul inconștient" creator, identificat nu doar clinic, ci și imagistic, o reconfirmare, de pe alte poziții, a bătrînei psihanalize, acum, cînd mulți se grăbesc să absolutizeze tot felul de „cărți negre". (Simona Sora)

■ Vineri, 27 septembrie, ora 19,30, la Spațiul Platforma (Calea Moșilor 62-68), în cadrul Stagiunii de Teatru Politic, spectacolul *După Traian și Decebal. (Din filele istoriei gay în România)* de/cu: Paul Dunca, Mihaela Michailov. Cum „se trăia gay" înainte de 1989 în România? Care erau locurile de întîlnire? Care erau ritualurile de socializare și structurile de oprimare? Care erau efectele articolului 200, care pedepsea, cu închisoarea de la 1 la 5 ani, relațiile sexuale între persoanele de același sex? ș.a. (Luiza Vasiliu)

■ *Era și timpul (About time,* 2013, în regia lui Richard Curtis, cu Bill Nighy, Rachel McAdams, Domhnall Gleeson) – o comedie englezească reușită, construită pe o idee simpatică, dar importantă: cum ne clădim viața și ce alegem cînd avem șansa să putem face de mai multe ori fiecare lucru... (Iaromira Popovici)

■ SOL Gallery (spațiul StudioART din Bulevardul Dacia 153-155) e locul perfect pentru o expoziție: se intră din stradă, e intim, cochet și luminos. Pînă pe 5 octombrie puteți vedea și cumpăra picturi semnate de Letiția Oprișan, grupate sub titlul *Everything Flows – Totul curge, nimic nu rămîne la fel* (curator Elvira Lupșa). Lumea în tonuri de verde și galben a Letiției Oprișan are ceva electrizant. E o calmă explozie de vitalitate. (Ana Maria Sandu)

■ Din principiu și din curiozitate, n-ar trebui să ratați *Cînd se lasă seara peste București sau metabolism,* cel mai nou film al lui Corneliu Porumboiu. Apoi, n-ar trebui să-l ratați pentru că o să vă pună pe gînduri și-o să vă sunați prietenii ca să ieșiți la bere și să vorbiți despre asta. Apoi, pentru că Bogdan Dumitrache face un rol foarte bun. Pentru că e un film despre cum se fac (sau nu) filmele. Și, nu în ultimul rînd, pentru că o să rîdeți. (Luiza Vasiliu)

■ Dacă ați rîs la cele trei scurtmetraje ale lui Igor Cobileanski, o să vă placă, cu siguranță, și primul său lungmetraj, *La limita de jos a cerului.* Filmul a intrat recent în cinematografele românești. Are toate ingredientele unui film de succes. (Matei Martin)

■ La a doua ediție docuArt Fest, între 26 și 29 septembrie, la Cinemateca Română, puteți vedea peste 30 de documentare, printre care *Păcătoasa Teodora* de Anca Hirte, *Vorbitor* de Radu Muntean și *Turn off the lights* de Ivana Mladenovic. Dacă nu le-ați văzut deja, merită să le urmăriți aici. (Adina Popescu)

■ *Mistici, hoți și nebuni,* antologia lirică a poetului american Jerome Rothenberg (selecție, traducere și note de Raluca & Chris Tănăsescu, Casa de Editură Max Blecher, 2013) – un scriitor ieșit din comun (inspirat intens de Tristan Tzara), ale cărui texte par niște psalmi de jazz avangardist. Luați de citiți și vă luminați! (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Activism**
- **Adolescența**
- **Fotojurnalismul**

album dilematic

Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conținut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.500+6.500
Tipărit la Tipomedia

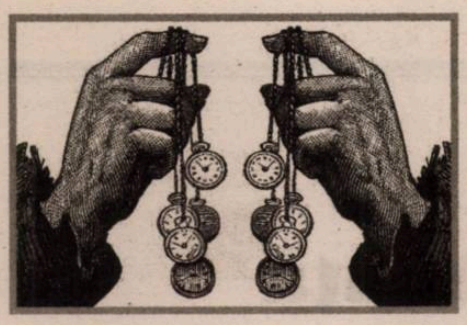

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Fără dată
(începutul anilor '70)

P.W. Schmidt, în *Der Ursprung der Gottesidee,* citează cu apropo un pasaj din Friedrich Engels, preluat din lucrarea „revizionistului“ Eduard Bernstein – *Die Voraussetzungen des Sozialismus* (1889). Iată pasajul: „Am fost obligați să accentuăm, împotriva opozanților noștri, principiul fundamental pe care ei îl contestă (factorul economic). N-am găsit întotdeauna momentul, locul și ocazia să facem dreptate și celorlalți factori care contează. (...) Din păcate, se întîmplă prea des ca unii să creadă că au înțeles perfect o nouă teorie și că o pot pune imediat în practică, deîndată ce și-au însușit tezele ei principale. (...) Cine vrea să aplice astăzi teoria materialistă a istoriei e dator să o aplice în forma ei cea mai evoluată, și nu în datele ei originare. E dator, adică, să dea socoteală nu numai de dezvoltarea și influența forțelor de producție și a relațiilor de producție, ci și de conceptele dreptului și ale moralei, de tradițiile istorice și religioase ale fiecărei epoci, de factorii geografici și de influențele mediului natural, pe scurt, de tot ceea ce aparține naturii umane.“ *(Adaos septembrie 2013:* Se înțelege, în acest context, de ce Marx, observînd brutalitatea simplificatoare a unor discipoli, s-a grăbit să declare că el nu e marxist. Entuziaștilor de astăzi ai unei stîngi pripite și suficiente, textul lui Engels ar trebui să le pondereze nițeluș elanul. Și să-i oblige la lecturi ceva mai disciplinate și mai întinse. Începînd chiar cu opera fondatorilor.)

Fără dată
(sfîrșitul anilor '60)

Cîteva bijuterii mateine. *Sub pecetea tainei:* „divina țață“ Masinca Drîngeanu, „tînără, frumoasă, chiabură“. „Farmecul deosebit al femeilor sterpe.“ *Remember:* „înfloritele lor desfătări“, „noapte de catifea și de plumb“, „solzii grași ai apei leneșe“, „biciuind întunericul cu mînuși albe“, „a perdelui trecutul“ (a-l ascunde). Și, mai ales, recurența nărăvită a culorii albastre: „pudra albastră“, „frac albastru“, „ochi albaștri“, „nudul albastru“ al pictorilor englezi, „gheața albastră“ a inelelor lui Aubrey de Vere, „oră albastră“, „era așa de albastră acea seară“, „se zice că frica e albastră“, „pecetea de ceară albastră“ a unei scrisori...

Fără dată
(anii '70)

Uluitoarele *„Indigitamenta“* latine. Liste de zei care guvernează fiecare activitate, fiecare gest al vieții cotidiene. Conștiința obscură a romanului că e *asistat* în fiecare din întreprinderile sale, că, de fapt, e mereu *altcineva* în fiecare clipă a vieții sale. Exemple: divinitățile acțiunilor agricole (Vervactor și Imporcitor – patronii plugăritului; Reparator – cel care ajută la pregătirea brazdei; Obarator – responsabil cu aratul; Occator – cel cu grăpatul; Subruncinator – cel cu plivitul; Messor – cel cu seceratul; Connector – cel care reglează transportul grînelor; Conditor – care supraveghează depozitarea în hambare; Promitor – care organizează scoaterea grînelor din hambare și distribuția lor etc.). În jurul copiilor se mobilizează un adevărat „comando“ divin: Vaticanus – cel care provoacă primul țipăt al nou-născutului; Fabulinus – cel care îl face să vorbească; Cuba – „expert“ în inducerea somnului; Educa și Potina – care îl învață pe copil să mănînce și să bea; Abeona, Adeona, Iterduca și Domiduca – cei care monitorizează mersul, plimbarea, plecatul de acasă și întoarcerea; Volumnus (sau Volumna) – care îndeamnă spre bine; Camena – care îndeamnă la cîntec ș.a.m.d. *(apud* Jean Bayet, *Literatura latină,* trad. Gabriela Creția). Nimic, în lumea latinului, nu e „abandonat“ singurătății omenești, nimic nu se întîmplă fără o autoritate tutelară, fără un rost „bine temperat“...

PUBLICITATE

adevărul
PREZINTĂ FESTIVALUL

Ziarul festivalului George Enescu
este realizat de Adevărul
în colaborare cu organizatorii
evenimentului.

Totul despre festival, numai pe:
festivalenescu.adevarul.ro

Până pe 27 septembrie,
ziarul festivalului va fi distribuit
în toate sălile de concert și
ca supliment gratuit al ziarelor
Adevărul și Weekend Adevărul,
de luni până vineri,
în 16 și 24 de pagini,
în București!

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Tocqueville pe gheaţă

Democraţia se învaţă. Aşa ne învaţă De Tocqueville, un francez care, la începutul secolului al XIX-lea, ajunge să călătorească în America şi să se... mire. Mirările lui, puse pe hîrtie, au devenit, în timp, una dintre cele mai faimoase şi utile lucrări pentru oricine vrea să înţeleagă pe ce lume se află, dacă trăieşte într-o democraţie liberală modernă.

Francezul a fost uimit de viteza şi naturaleţea cu care se asociau americanii, oameni liberi, în cazul în care găseau un interes comun. „Locuitorul Statelor Unite ştie din naştere că trebuie să se sprijine doar pe sine însuşi în lupta împotriva relelor şi obstacolelor vieţii; el priveşte autoritatea socială cu suspiciune şi cu nelinişte, şi nu apelează la puterea ei decît dacă nu poate altfel." (citat din *Despre democraţie în America)*

Zilele astea m-am implicat (direct interesat fiind) într-o acţiune de interes civic. Rezumat: Patinoarul Flamaropol (fost 23 August) se închide. Este o ruină. Nici un sport pe gheaţă (patinaj artistic sau hochei) nu mai poate supravieţui în Bucureşti şi sudul ţării deoarece era singurul patinoar acoperit pe care se putea face sport de performanţă. Mii de sportivi de toate vîrstele vor trebui să abandoneze sau să schimbe sportul practicat. Patinoarul şi terenul din jur aparţin, după lege, statului. Statul l-a dat spre administrare Ministerului Sporturilor. Care a delegat Federaţia (teoretic, asociaţie liberă şi nonguvernamentală) de Hochei să se ocupe de cele ce se întîmplă acolo. Au urmat (în federaţie) contestări de alegeri, concesionarea unor terenuri, proastă administrare, mici furtişaguri şi ciubucuri. Urmarea: patinoarul a rămas fără curent în luna mai şi urmează să fie închis definitiv. *Suferă:* toţi copiii cărora le place patinajul sau hocheiul, antrenorii care rămîn fără obiectul muncii, părinţii sportivilor care, pînă acum, au investit mulţi bani şi foarte mult timp pentru ca odraslele să aibă parte de o educaţie completă. *Nu suferă:* cei care au luat în concesiune terenurile adiacente şi care continuă să facă un oarece profit. *Asistă relativ indiferent:* Autoritatea centrală (adică Ministerul) şi cea locală (Primăria).

Problema nu este de nerezolvat. Patinoarul ar putea fi preluat de Primărie (care primărie chiar îşi doreşte mutarea, ba a alocat şi bugetul necesar renovării), cu condiţia să fie predat cu tot terenul aferent. Ministerul nu prea doreşte să transfere chiar *tot* ce este împrejur. De aici, tergiversări, amînări, raţiuni „înalte" şi deloc transparente care *tot* amînă un banal proces pur administrativ.

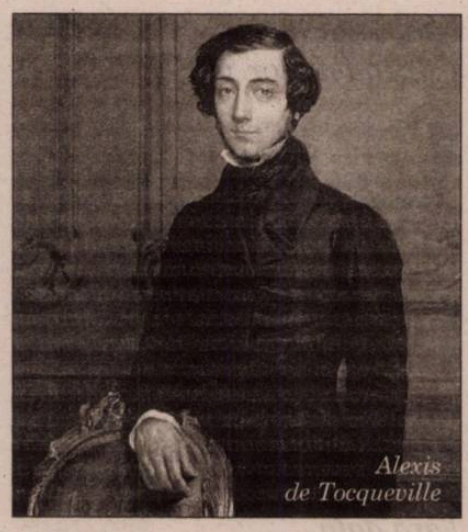

Alexis de Tocqueville

Problema nu este de nerezolvat.

Aşadar, ce ne-am zis, cîţiva părinţi şi antrenori exasperaţi: „Ce-ar fi ca noi, cei direct interesaţi, să o luăm pe calea descrisă de Tocqueville în America?" Am îmbrăcat sportivii (propriii copii, direct interesaţi) în echipament şi ne-am dus în faţa Ministerului, pentru a cere o rezolvare a problemei, împreună cu antrenorii lor (direct interesaţi şi ei). Am avut şi bannere!

Doamna care diriguieşte sportul naţional (Autoritatea Centrală, carevasăzică) a coborît în mijlocul copiilor, i-a mîngîiat pe cap şi a făcut promisiuni. Ce era să facă? Erau şapte-opt camere de televiziune acolo. Din punct de vedere politic, a reacţionat natural. Apoi, în sala de întîlniri în care ne-a invitat, a făcut o gafă: a întrebat ce cluburi sînt *reprezentate*. Am înţeles reflexul: sportul se face la un club care poate fi de stat. Clubul de stat primeşte fonduri (mizerabile, de altfel) de la stat. Cum îşi permite clubul să încerce să muşte din mîna care (mizerabil) îl hrăneşte? Am încercat, pe loc, să o fac pe reprezentanta autorităţii statului să înţeleagă că nici cluburile, nici federaţiile nu sînt *reali* reprezentanţi ai interesului pentru care ne aflam acolo. Cei care ar trebui să conteze ar fi doar cei care au un *adevărat* interes comun: sportivii, antrenorii şi părinţii.

Nu ştiu cum se va termina „bătălia" noastră civică. Sînt, totuşi, optimist. Îl voi reciti pe Tocqueville şi voi aplica instrucţiunile sale de întrebuinţare a democraţiei. Este imposibil ca americanul de acum 200 de ani să fi fost mai democrat decît este azi românul. Sau... nu? Oricum, democraţia se învaţă. Aşa că tot optimist sînt.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Credinţa, biserica şi preoţii

Cîteva sondaje de anul acesta (CCSB, IMAS, INSCOP Research) au făcut publice o serie de date interesante despre biserică şi credinţă la români. Rezultatele au înfierbîntat puţin spiritele, apoi şi-au ocupat locul lor tăcut în arhiva neglijată a cunoştinţelor despre societatea românească. Am trecut, cu toţii, la alte „probleme fierbinţi". Dar poate tocmai de aceea este oportun să le revedem aşa, „la rece", pentru a ne face o idee despre o problemă care este – şi va rămîne – „fierbinte". Nu de alta, dar sîntem una dintre ţările cele mai religioase din Europa – ceea ce nu este chiar de neglijat!

96% dintre români cred în Dumnezeu, iar 86% sînt ortodocşi. Numărul ateilor din România este în uşoară creştere, de la 8524 de persoane, cît se înregistra în urmă cu zece ani, la 21.196 de persoane. În lume, ateismul este însă în creştere cu 10% în ultimii ani. Oricum am lua aceste date, sensibile la modurile diferite de a pune întrebarea, România se află în topul ţărilor religioase din Europa şi pe locul 6 în lume, conform unui sondaj Win/Gallup International din 2012. Acesta evalua situaţia generală în 57 de ţări ale lumii, astfel: 59% religioşi, 23% agnostici şi 13% atei (30% în Republica Cehă, 29% în Franţa, 15% în Germania, 14% în Olanda şi 10% în Austria, Islanda sau Irlanda). Comparaţi cu aproximativ 0,1% agnostici şi cam tot atîţia atei declaraţi în 2011, în România, şi veţi avea un ordin de mărime...

Aşa stau lucrurile cantitativ. Dar credinţa este ceva greu de măsurat... Puţin mai concret, deci: cîţi merg la slujbele religioase? Aici, românii nu mai stau chiar atît de bine. Coroborînd diferitele date disponibile, se pare că doar 1 din 5 români merge săptămînal la biserică – exact ca în catolica Spanie; procentul lor se dublează dacă frecvenţa este de cel puţin o dată pe lună; cam 1 din 3 merge doar la evenimente; ceva mai mult de 10% nu merg deloc la biserică. Tot e mult, dar România pierde cîteva locuri în top – după Cipru, de pildă, unde o treime dintre credincioşi merge săptămînal la biserică, sau chiar faţă de protestanţii din laica Franţă, dintre care peste un sfert participă săptămînal la slujbe (pe ansamblul Hexagonului, însă, doar 4,5% din populaţie sînt practicanţi săptămînali).

Sîntem, deci, într-adevăr, unul dintre cele mai credincioase popoare din Europa şi rămînem astfel şi dacă nu ne rezumăm la declaraţii, ci ţinem cont şi de participarea mai concretă la slujbele religioase, distanţa mare dintre declaraţii şi practici nefiind o excepţie românească, aşa cum ne place nouă să credem în orice privinţă. Credincioşi, credincioşi, dar cam ce înseamnă asta?

Pe de o parte, credinţa la români pare să coabiteze foarte mult cu superstiţiile: 45% îşi consultă horoscopul, 20% au un talisman, 41% dintre bucureşteni au fost la descîntat, 55% salută măsura Patriarhiei Române de a sfinţi autoturisme – şi lista ar putea fi mult mai lungă dacă chestionarele s-ar ocupa şi de acest lucru. Dar anumit gen de superstiţii postmoderne sînt în creştere în multe ţări, deci nu sîntem unici nici în această privinţă. În cazul nostru, „superstiţiile" se trag însă şi dintr-o veche viziune a „creştinismului de ţară", care a combinat totdeauna „cele sfinte" cu practici păgîne consfinţite din bătrîni: prin latura sa celestă, această viziune a constituit ceea ce Mircea Eliade numea „creştinismul cosmic"; prin latura sa mai telurică, a instituit o dominaţie nemărturisită a balor asupra preoţilor.

Riscul intruziunii bisericii în chestiunile statului.

Pe de altă parte, religia pare să se substituie adesea atît politicii, cît şi ştiinţei: cam 2 din 3 români consideră că un politician care nu crede în Dumnezeu nu este potrivit pentru a ocupa o funcţie publică şi că omul nu este rezultatul evoluţiei, ci a fost creat de Dumnezeu; în numele credinţei, se intervine astfel în alegeri şi în curricula şcolară. Credincioşi, românii nu prea se duc la biserică, dar se amestecă în stat...

Ar fi însă multe alte lucruri interesante de aflat despre ce înseamnă „credicios", dacă sondajele s-ar osteni să întrebe. A crezut totdeauna şi crede şi acum, a crezut, dar nu mai crede, crede, dar are îndoieli, nu a crezut, dar acum crede? Crede, dar în ce: în Dumnezeu, într-o forţă sau spirit, în fiinţe supranaturale, doar într-o viaţă de dincolo? Şi cum se repartizează şi se organizează aceste credinţe? 76% dintre români, de pildă, cred în rai, dar 61% în iad şi doar 54% în diavol. Sînt toţi la fel de creştini? În Europa, 47% cred în Dumnezeu, 27% cred într-un spirit superior şi 18% nu cred într-o fiinţă superioară. Sînt toţi credincioşi în acelaşi fel?

Scade numărul „adevăraţilor" credincioşi – era una dintre concluziile alarmiste ale comentariilor mediatice pe marginea acestor sondaje. Cealaltă se referea la faptul că biserica îşi pierde din încrederea populaţiei, cota ei scăzînd sub 70%. Mai mult, dacă vine vorba de preoţi şi nu de „biserică", încrederea în aceştia este şi mai scăzută (sub 40% în Bucureşti, de pildă).

Acest decalaj în creştere dintre credinţa în Dumnezeu şi încrederea în slujitorii Săi este cel care ar trebui să dea cel mai mult de gîndit BOR, care preferă să se refugieze însă pe poziţia confortabilă de biserică a celui mai credincios popor din Europa. Pe de altă parte, şi societatea pare încremenită în proiect, evaluînd realitatea prin categoria ideală – şi iluzorie – a unei presupuse „purităţi" a credinţei, pentru a se plînge apoi că românii nu mai sînt credincioşi „ca pe vremuri". Care vremuri? Şi cum ar putea fi doar românii „ca pe vremuri", cînd vremurile s-au schimbat peste tot în lume? Mai mult, datele sugerează mai degrabă o revenire a religiosului, poate în uşor alte forme, riscul fiind, în cazul nostru, nu cel al „laicizării", ci mai degrabă unul al intruziunii indefinite a bisericii în chestiunile statului. Ca şi în atîtea alte cazuri, recursul la realitate ar fi folositor tuturor...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele naţiunii şi hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

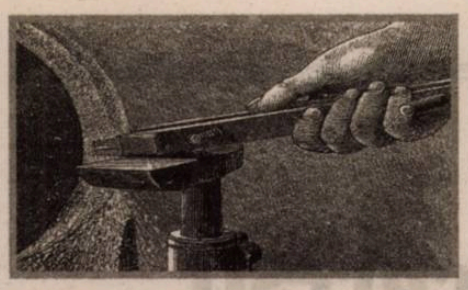

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Aici este aurul României!

„Nu aştepta de la ei viziune. Zilnic sînt prinşi în rezolvarea unor chestiuni punctuale – unele dintre ele de ordin personal – şi sting incendii mărunte. Nu mai au timp pentru lucrurile mari, nu sînt oameni de stat. Nu ştiu şi nici măcar nu au timp să fie. Şi nici n-au timp să înveţe."

Omul care îmi spunea toate aceste lucruri este un *insider*, care cunoaşte cît se poate de bine măruntaiele guvernării şi raporturile de forţe din şi dintre partidele aflate la guvernare.

Mi-au revenit în minte cuvintele acestea în ultimele zile, cînd scandalul Roşia Montană pare să bulverseze întreaga scenă politică. Aurul pare să le fi luat minţile tuturor, iar reflexul politicianului autohton este să încerce să tragă un mic profit din ceea ce se întîmplă. Să se poziţioneze, să fandeze, să aburească. Îl vedem pe Crin Antonescu preluînd rolul intransigentului, pe Traian Băsescu încercînd „să se extragă", după ce ani de-a rîndul a fost un adevărat şef de PR pentru controversatul proiect minier. Îl vedem pe Victor Ponta prins în ambiguităţi, într-o încercare de a cîştiga timp, doar-doar situaţia se va detensiona de la sine.

Şi totuşi, proiectul minier, eventualitatea măcinării a vreo patru munţi pentru o grămadă de aur pare să le fi întunecat tuturor judecăţile. Să o luăm cu calm, privind cifrele. Compania Roşia Montană Gold Corporation afirmă că, de pe urma exploatării, statul român ar putea obţine între 1,8 şi 2,1 miliarde de dolari. La acestea s-ar adăuga 880 de locuri de muncă directe în timpul exploatării şi 3600 de locuri de muncă în total (directe şi indirecte) pe perioada operării. Nu e puţin.

Dar să mai privim şi către declaraţii ale oficialilor. Premierul Victor Ponta a anunţat că, în cazul renunţării la proiectul de minerit de la Roşia Montană, doar costurile statului pentru ecologizarea zonei şi păstrarea patrimoniului se ridică la 480-500 de milioane de euro, bani pe care statul nu îi are. Într-un raport oficial al RMGC, care tratează exact varianta nerealizării proiectului, se afirmă că nota de plată pentru ecologizare şi păstrarea patrimoniului ar fi de numai 23,2 milioane de euro. Dar să presupunem că cifra mare, de 500 de milioane de euro, ar fi cea reală. Deci, dacă am decide să păstrăm munţii la locul lor, atît ne-ar putea costa curăţirea zonei, pe care trebuie să ne-o asumăm noi, România. Trebuie spus însă că banii nu trebuie daţi toţi deodată, că lucrările se întind pe parcursul mai multor ani şi, da, se fac cu mînă de lucru locală. Deci, cu înfiinţarea, şi nu cu desfiinţarea de locuri de muncă.

Bărbaţii noştri de stat se bat ca chiorii pentru vreo 2 miliarde de dolari!

Avem banii? Bineînţeles. Uniunea Europeană pune la dispoziţia României 4,5 miliarde de euro exact pentru Programul Operaţional Mediu, în perioada 2007 – 2013. La aceşti bani, statul român se obligă să mai pună de la el puţin peste 1 miliard de euro drept contribuţie naţională. Din toate aceste fonduri am cheltuit vreo 800-900 de milioane, pe restul am mai avea timp să-i cheltuim pînă în 2016. Şi oare nu ar fi de acord Bruxelles-ul să finanţeze depoluarea zonelor miniere din Apuseni? Evident că da, măcar pentru că riscurile poluării sînt transfrontaliere.

Da, dar aurul? De unde mai cîştigă statul român între 1,8 şi 2,2 miliarde de dolari? Vestea bună este că stăm pe grămezi uriaşe de aur, doar că nu le vedem. De la aderarea la Uniunea Europeană am atras ceva mai puţin de 4 miliarde de euro din fonduri de coeziune. Mai rămîn de luat 16 miliarde, plus că, pentru viitorul ciclu bugetar, avem de cheltuit aproape 40 de miliarde – fonduri de coeziune şi fonduri din cadrul Politicii Agricole Comune. Bine folosite, aceste sume colosale pot da ţării şansa de a ieşi din sărăcie, cu zonele ei miniere, cu zona rurală, cu oraşele monoindustriale cu tot.

Şi atunci, nu e ciudat că liderii politici se iau la trîntă pentru controversatul proiect minier, însă nu ne spun nimic despre cum vor scoate grămezile enorme de aur din trezoreria de la Bruxelles? Au ocupat ecranele televiziunilor şi au inundat Internetul cu duelurile lor pentru o miză, totuşi, atît de mică! Să ne mai amintim doar că principalele critici venite dinspre Comisia Europeană, în legătură cu Acordul de Parteneriat pentru Bugetul 2014 – 2020, se referă chiar la lipsa de viziune a guvernanţilor de la Bucureşti. Adică exact ceea ce a lipsit şi pînă acum, din moment ce rata de absorbţie este cum o vedem. Dar nu despre lipsa de viziune vorbea şi interlocutorul meu din sistem?

Şi mai e ceva: în timp ce dumneavoastră citiţi aceste rînduri, alt aur ni se scurge printre degete, fără ca măcar să ne dăm seama. Sînt miile şi miile de specialişti, oameni cu calificări înalte, care pleacă în fiecare zi din România. Doar numărul medicilor care au emigrat, de la aderarea României la Uniunea Europeană, se ridică la 20.000. Conform Colegiului Medicilor, pierderile înregistrate de România se cifrează la aproximativ 230 de milioane de euro, numai de pe urma pregătirii acestor specialişti.

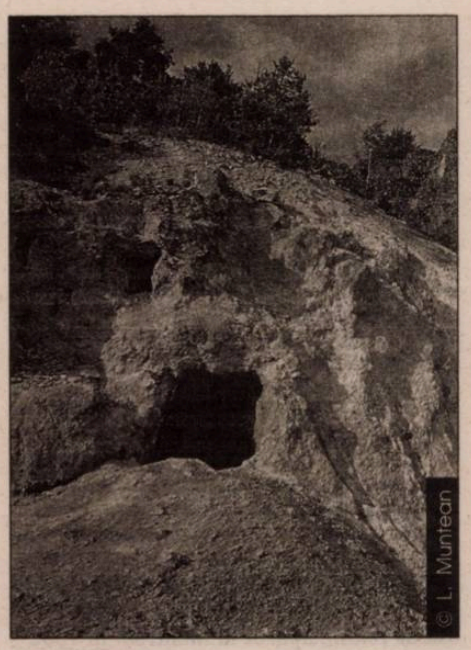

Şi, în acest timp, bărbaţii noştri de stat se bat ca chiorii pentru vreo 2 miliarde de dolari! Ceva e în mare neregulă în povestea asta!

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

I see thy age and dangers make thee dote...
SHAKESPEARE

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cealaltă vîrstă

Există teme care se înnobilează prin abordare. Poate că bătrîneţea n-ar fi atît de interesantă pentru mine zilele acestea, dacă domnul Pleşu nu ar fi vorbit despre ea. Nu vreau să fiu nepoliticos, aşa că mă grăbesc să precizez că nu declar lipsa de interes pentru bătrîni (dimpotrivă, foarte mulţi bătrîni mă fascinează de-a dreptul, unora le sînt recunoscător pe viaţă), ci pentru subiectele bătrîneţii şi ale îmbătrînirii, în sine. Fermecat de discursul dlui Pleşu, aş zice că abia aştept să îmbătrînesc, aproape cu impacienţa cu care un copil abia aşteaptă să se facă mare. Dar, pînă să se întîmple, aş avea unele lucruri de spus despre vîrsta pe care o trăiesc acum. Căci nici să ai patruzeci şi... nu e uşor! Vorbesc în numele generaţiei mele şi cine nu se recunoaşte în ceea ce voi spune despre vîrsta noastră e liber să protesteze, dar nu-l voi crede.

După buletin, vasăzică, nu sînt tînăr, dar nici bătrîn. Sau, mai complicat, sînt şi tînăr, şi bătrîn. Deunăzi, am trăit o experienţă care, mărturisesc, m-a şocat. În tramvai, o fetişcană de vreo 15 ani s-a ridicat de pe scaun ca să-mi facă loc să şed, cu respect. E prima dată cînd mi s-a întîmplat aşa ceva şi, mărturisesc, m-a luat ameţeala. Fireşte, am refuzat. Apoi, am privit alarmat în jur să văd dacă nu cumva altcineva observase gestul fetei. L-au văzut destui şi, după privirile lor liniştite, nu părea nimic neobişnuit. Am coborît din tramvai destul de contrariat. În aceeaşi zi, spre seară, la unul dintre acele şprituri bucureştene la care se fac şi se desfac guverne, cineva mă evalua pentru înalte demnităţi – de care, de altfel, nu vreau deloc să am parte –, şi menţiona apăsat tinereţea mea ca fiind un argument important. Această incertitudine a convenţiei sociale cu privire la vîrsta pe care o trăiesc mă livrează, cum văd, relativului total. Dacă, totuşi, copilăria şi bătrîneţea au repere certe, ştiind sigur, de pildă, că la 4 ani eşti copil şi la 84 de ani eşti bătrîn, la vîrsta pe care o trăiesc eu – 44 de ani – nu ştii exact cum eşti. Eşti la mijloc. E cum e mai rău pentru că tot ceea ce ştie înţelepciunea colectivă despre vîrsta asta este că vine, negreşit, o criză. O criză fatală, pe care o consumi fie făcîndu-te de rîs, încercînd să faci pe tînărul care erai odată, fie întristîndu-te, dîndu-ţi seama că nu se mai poate.

La vîrsta pe care o trăiesc eu – 44 de ani – nu ştii exact cum eşti.

În acest spaţiu de vîrstă, nimic nu e sigur. Ai văzut deja multe, dar multe mai sînt de văzut. Ai învăţat deja unele lucruri, dar cîte altele nu vei mai învăţa. Ai trecut prin multe, dar mai ai încă multe de trecut. Trecutul e egal cu viitorul – eşti egal copleşit de regrete, nostalgii şi frustrări, dar şi de speranţe, planuri şi perspective. Te afli într-un şpagat din ce în ce mai întins între trecut şi viitor, căci, paradoxal, pe măsură ce te adînceşti în această vîrstă, amîndouă se depărtează de tine. O adevărată tortură! Simţi, desigur, că meciul vieţii tale se joacă, simţi că e timp de revanşă pentru ceea ce ai ratat, că e încă loc pentru noutate surprinzătoare. Dar nici trecutul nu e uşor. E şi el destul de lung şi destul de afurisit. Ce vreau să spun este că, la această vîrstă, trecutul şi viitorul atîrnă, în sumă, cel mai greu.

A doua trăsătură a vîrstei mele este că e vîrsta marilor aşteptări şi, pe cale de consecinţă, a marilor presiuni. Acum se aşteaptă de la tine să livrezi lucrurile mari. Acum se aşteaptă femeile să le iubeşti definitiv, rudele – să faci avere, prietenii – să faci carieră, duşmanii – să pieri şi cei ce te iubesc – să nu-i dezamăgeşti. Acum trebuie să fii sănătos, serios, responsabil, inteligent şi harnic. Inutil să comentez ce neplăceri îngrozitoare atrage să fii privit cu asemenea ochi.

Al treilea lucru neplăcut este că exact la această vîrstă ai din ce în ce mai puţin timp. S-ar zice că acum ştii suficient de multe şi poţi suficient de mult ca să guşti lumea în infinita ei vastitate. Să citeşti, să călătoreşti, să vezi, să miroşi, să pipăi, să asculţi, să vorbeşti, să scrii – ei bine, exact acum n-ai timp. Sînt atîtea de făcut înainte de a avea şansa să poţi face ce trebuie, încît te întrebi: „Şi dacă pot, ce dacă?" De aici încolo începe tristeţea.

Dar nu vreau să mă lamentez. Vîrsta aceasta, nefiind nici bătrîneţe, nici copilărie, nici tinereţe, este pur şi simplu vîrsta cealaltă, îţi oferă şi satisfacţii. Nu e vorba de satisfacţii proprii vîrstei – nici nu cred că există aşa ceva –, ci satisfacţii ale lipsei necazurilor specifice vîrstelor pe care nu le mai ai sau nu le ai încă. De pildă, nu eşti încă şubrezit cu totul fiziceşte şi eroticeşte. Deşi, e clar că nu mai eşti cel de altădată. În celălalt sens, nu mai eşti supus ascultărilor domestice în maniera restrictivă care ţi-a sugrumat copilăria, şi poţi să-ţi cauţi nestingherit ţigările preferate. Eşti, incomparabil, mult mai liber. Nu mai eşti şi nici n-ai ajuns încă în starea de a avea nevoie de îngrijirea altora. Te poţi îngriji singur. Poţi chiar să îngrijeşti şi pe alţii. În general, este vorba despre trecerea de la obiect la subiect în raporturile „de grijă". Nu mai eşti în situaţia să ai nevoie să aibă cineva grijă de tine – aşa cum, de altfel, vei redeveni în curînd –, ci eşti în situaţia să poţi/să trebuiască să ai grijă de cineva. Să fiu clar, nu spun că e rău. Spun doar că e atît de amestecat, încît nu-ţi dai seama ce e. Cealaltă vîrstă.

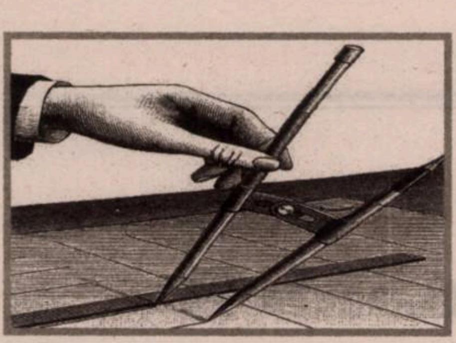

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Un canadian la Bucureşti

Cum mergi pe Calea Victoriei spre Palatul Regal (pardon, Muzeul de Artă), la colţul din dreapta intersecţiei cu Ştirbei Vodă, peste drum de Athénée Palace, este un bloc pe locul căruia au fost, pe rînd, hotelurile Orient şi Splendid. Înainte de 1877 era acolo cafeneaua unui italian, Francesco Bruzzesi. Nu ştiu de unde venise, nici unde s-a dus cînd el sau urmaşii lui au plecat către alte orizonturi, dar m-am întrebat dacă nu cumva au ajuns în Canada. Cartea pe care o deschid acum e semnată Jean Bruchési. Desigur, numai asemănarea numelor n-ar dovedi nimic, însă autorul, care a vizitat atît România, cît şi ţările vecine, pare să fi fost mai interesat de Bucureşti decît de alte capitale.

În zilele noastre, pierderea oraşului vechi, demolat sau transformat, ne îndeamnă să căutăm impresiile unor călători străini, care l-au cunoscut în trecut aşa cum bătrînii care simt că nu mai au mult de trăit se înconjură de fotografiile lor de pe vremuri sau ale părinţilor. I-a venit astăzi rîndul acestui volum, apărut la Montréal în 1932 – *Aux marches de l'Europe*. A traduce titlul cu „marginile Europei“ n-ar fi corect, fiindcă o marcă, în Evul Mediu, era un teritoriu de apărare a graniţei, departe de centru, sigur, dar integrat în aceeaşi fiinţă de stat, fără acea ambiguitate pe care o întrevezi în cuvîntul „margine“: Austria carolingiană sau Prusia Hohenstaufenilor au fost mărci, la începutul istoriei lor. Autorul, profesor la Universitatea din Montréal, în 1929, a căutat să cunoască regiunea recent adoptată politic în Europa, care era atunci considerată o zonă de tranziţie între Occident şi Orient. În fond, o situaţie întocmai ca aceea pe care o trăim acum. Itinerarul parcurs de cine citeşte acest reportaj porneşte din Polonia, străbate România, Bulgaria, Iugoslavia şi intră în Ungaria, pentru a se apropia de Viena.

De la primii paşi în realitatea românească, Bruchési surprinde aspectul oriental al Bucureştilor, care rezistau încă „urbanismului aşa cum îl concepem.“ Acesta „abia începe să recruteze discipoli: cu atît mai bine pentru a păstra peisajul pitoresc.“ Pe cheiul Dîmboviţei, care nu se visa port, vizitatorul, după ce a traversat piaţa de fructe, a admirat covoarele multicolore de vînzare, aduse din toate colţurile ţării. „Covoare din Oltenia, cele mai bogate, cele mai extraordinare, pe al căror fond verde, albăstrui sau adînc albastru sau violet, se revarsă din belşug trandafiri, maci, lalele şi narcise risipite în dezordine în grădina fanteziei, unde artista s-a distrat să imagineze animale: papagal, pisică, leu, tigru sau raţă.“ (unde a văzut el aşa ceva?). Apoi, „covoare din Muntenia, care sînt un amestec de motive florale, animaliere şi geometrice, covoare din Banat, mai primitive ca inspiraţie şi factură, pe care au fost azvîrlite la întîmplare cele mai ciudate coşuri de flori, covoare basarabene, care n-au nota clasică a celor olteneşti, unde flori mari în culori vii se desprind de pe fondul negru, în desene de o varietate uimitoare.“

Oraşul, cu „o populaţie care, astăzi, atinge aproape un milion“, n-a păstrat urme ale trecutului său, fiind „fără apărare şi faţă de elementele naturii şi contra invaziilor.“

Bruchési observă că „automobilul încă n-a înlocuit calul pe străzile animate din Bucureşti, unde mulţi preferă brişca taxiului de fabricaţie germană sau americană.“ El a pătruns şi în mizeria periferiei pe care o formează „un şir de sate mari, prin care gîştele

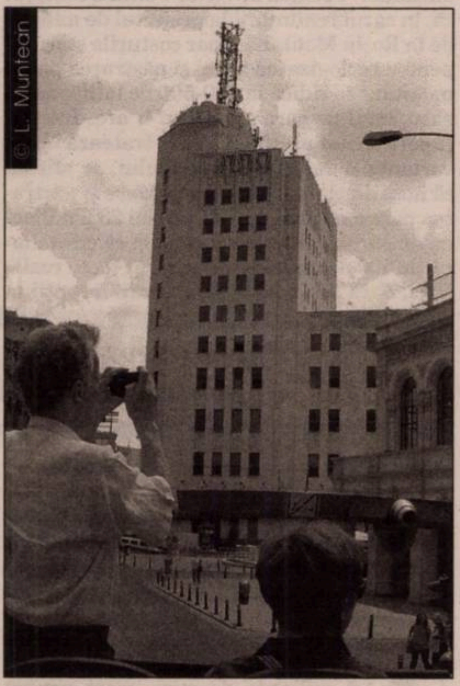

şi porcii circulă în libertate.“ Contrast violent cu Calea Victoriei, „o lungă linie curbă, strîmtă, mărginită de case înalte, de hoteluri, magazine, librării şi saloane de coafură, întreruptă uneori de cîte un scuar sau o grădină înflorită.“ Ca în oraşele italiene, fiecare cu *corso* al lor, pe Calea Victoriei, între orele 5 şi 8 seara, turiştii au, pe cîteva sute de metri, un spectacol care „ar justifica denumirea de oraş al plăcerii“ pentru Bucureşti. „În faţa Cercului Militar, ale cărui terasă şi faţadă cu multe ferestre se luminează înainte să se lase seara, este o defilare neîntreruptă, un du-te vino continuu de bărbaţi şi femei din toate clasele, pe mijlocul străzii ca şi pe trotuare. Zumzăie necontenit strigătele şi hohotele de rîs peste care răsună vociferările vînzătorilor de ziare.“ Urmează o descriere entuziastă a romântcelor, „brune sau blonde, care se îmbracă toate la Paris sau după modelele venite de la Paris.“ Lumea asta îşi ia aperitivul într-o curticică din spatele Cercului Militar sau sub copacii care mărginesc şoseaua Kiseleff, unde se aude muzica unui taraf ţigănesc.

Satisfacţia canadianului e sporită de „uşurinţa cu care, cel puţin la Bucureşti, românii şi româncele se exprimă în limba franceză. Cei care n-au învăţat-o la Paris au fost la şcolile ţinute de congregaţiile religioase franceze, la Notre Dame de Sion, de pildă, unde cele 300 de eleve, din care jumătate sînt interne, fiind atît romance, cît şi grecoaice, evreice sau armence, vorbesc franţuzeşte mai bine ca la Toronto. Influenţa Franţei era, pe atunci, atît de mare, încît stîrnea chiar susceptibilitatea politicienilor naţionalişti, care ţineau să-i spună unui străin, dacă nu era francez chiar el: „Nu sîntem negri, sîntem destul de mari ca să ne guvernăm singuri.“

Au trecut 80 de ani, cultura franceză pierde teren, fiindcă era prea asociată unei structuri sociale care a dispărut, covoarele ţărăneşti sînt la muzeu, Calea Victoriei este sufocată de maşini, dar unele probleme care ne obsedează au rămas aceleaşi.

__Andrei Pippidi__ este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.

Florian-Rareş TILEAGĂ

SOS Provincia

Alba

– judeţul fotografului sătul –

N-o fi Alba „cel mai cel“ judeţ din ţară, bogat, frumos etc. – deşi se poartă superlativele şi aş putea s-o dau pe laude localiste pe care puţini ar putea să le verifice –, dar ştiu că e un judeţ fotografiabil. De fapt, dacă cheful de poze s-ar măsura în foame, iar judeţul ar fi mîncare, fotografii din Alba ar fi tot timpul sătui. Enumăr doar cîteva „specialităţi“: Cetatea Alba Iuliei, Mănăstirea Rîmeţi, Iezerul Şureanu, Transalpina, Rîmetea.

Şi nu numai. Catedrale, cetăţi săseşti, lacuri montane imense, biserici de lemn, mănăstiri – enumerarea e lungă şi, nu-i aşa, impresionantă în mod negustoresc. De aceea, ca să elimin orice bănuială de promovare umflată, voi enumera cele mai sărace, pustii şi uitate de lume locuri din judeţul Alba. Cele mai trecute cu vederea. Ele sînt vechile cetăţi şi castelele nobiliare, din care n-au rămas decît ruine. Adică moloz şi buruieni, care, însă, pentru ochii oricărui bun fotograf, sînt aur curat. Bine ai venit într-un ţinut al rămăşiţelor care, în lumina bună a soarelui, sînt splendide.

Vechile cetăţi şi castele nobiliare, din care n-au rămas decît ruine.

■ ***Cetatea medievală din Petreşti***. E cea mai atipică dintre recomandări, pentru că, practic, vorbim de un cimitir, de o bucată de zid şi de un turn care ar sta oricînd în topul celor mai sinistre imagini din Ardeal. Sînt resturile unei cetăţi militare de secol XIV, din care turnul de care vorbeam se înalţă deasupra tuturor acoperişurilor. Totul e astupat de iederă, totul e deformat şi hiperbolic. Lumină bună: dimineaţa.

■ ***Basilica romanică din Gîrbova***. Pe vîrf de deal, aproape de sat, înconjurată de ziduri albe, basilica nu contrazice nici măcar una dintre imaginile cu „cetate medievală“ pe care le aveam în copilărie. Are 700 de ani vechime, stilurile (romanic, apoi gotic) sînt vizibile în liniile construcţiei, iar peisajul de ansamblu e dominat de contrastul dintre piatră multă şi puţină iarbă. Lumină bună: seara.

■ ***Cetatea medievală din Colţeşti***. E unul din locurile care nu reprezintă în nici un fel Judeţul Alba, părînd mai degrabă o fortăreaţă din Orient. Cocoţată pe deal, departe de satele Colţeşti şi Rîmetea, cetatea (construită în 1296) e unul dintre cele mai pozate monumente din Transilvania. Unghiurile de fotografiere sînt cu duiumul, cetatea fiind înconjurată de versanţi, dar cea mai bună imagine se obţine de pe versantul vestic, pentru că astfel vei avea, în fundal, stîncile imense ale Pietrei Secuiului. Lumină bună: după-masa.

■ ***Castelul din Ocna Mureş***. Un turist de rînd s-ar duce acolo plin de speranţă şi s-ar întoarce deprimat. Un fotograf, însă, ar zîmbi, pentru că vechiul Castel Teleki din Uioara de Sus (de secol XIX) are tot ce poate fi semnificativ în fotografia artistică: ziduri scorojite, ferestre sparte, frontoane proeminente, scări şubrede, proporţii uriaşe. Lumină bună: seara.

■ ***Castelul din Sînmiclăuş***. Se vede de la mare distanţă, pentru că faţada sa vestică, cu două şiruri de coloane, se impune deasupra caselor şi lanurilor de porumb din apropiere. Castelul, ridicat în secolul al XVII-lea, este o capodoperă a Renaşterii tîrzii din Transilvania. Lumină bună: seara.

■ ***Castelul din Cisteiu de Mureş***. Cel mai trist, părăsit, ruinat şi defăimat de pe listă. Dar osteneala merită dacă eşti fotograf. Rămăşiţele cu iz antic (chiar dacă presărate cu gunoaie) sînt parcă din picturile cu ruine ale unor Andrea Locatelli sau Paolo Anesi. Din oricare unghi l-ai privi, castelul (de secol XIX) e remarcabil. Şi perfect pentru şedinţe foto neconvenţionale. Lumină bună: pe toată durata zilei.

■ ***Castelul Martinuzzi din Vinţu de Jos***. Rezonanţele sumbre ale acestui castel de secol XIV (asasinarea lui Martinuzzi şi, după patru decenii, a lui Aron Pumnul în camerele castelului) sînt exprimate pe deplin de ruinele lugubre care au mai rămas în picioare. Poate e greu de crezut, privindu-le, dar vorbim despre cel mai valoros edificiu renascentist din ţară. Cine adoră silutele de ziduri şi tufele de vegetaţie care îmbracă piatra va fi fericit în acest spaţiu *horror*. Lumină bună: dimineaţa şi seara.

__Florian-Rareş Tileagă__ este jurnalist şi fotograf.

Anca MANOLESCU

Festivalul Enescu al unui simplu consumator de muzică

La prestigiosul Festival de muzică barocă de la Ambronay, lîngă Lyon, William Christie şi Les Arts Florissants au avut, în septembrie 2009, un triumf cu oratoriul lui Händel, *Susanna*. A, da, ştiu interpretarea, o auzisem cu patru zile înainte, la Festivalul Enescu. Pe postul Mezzo se difuzează, în ultimul timp, un medalion al violonistei Lisa Batiashvili. Peste cîteva zile, va concerta cu Mariss Jansons şi Concertgebouw Orchestra la Festivalul Enescu. George Petrou a dirijat, în 2012, la Strasbourg, un strălucit *Farnace*, de Vivaldi, cu Ruxandra Donose în rolul lui Tamiri. Acelaşi George Petrou care a dirijat zilele trecute, la Festivalul Enescu, *Alessandro* de Händel, cu ansamblul Armonia Atenea.

Să asişti, la Bucureşti, aşa cum se poate asista în centrele Europei muzicale, la concertele lui Fabio Biondi, cu Europa Galante, sau ale lui Giovanni Antonini, cu Il Giardino Armonico (în ediţia trecută) a devenit „normal". Ca Daniel Barenboim să deschidă festivalul, împreună cu Radu Lupu, a devenit un eveniment din extraordinara „normalitate" a Festivalului Enescu. Problema e cum să obţii bilete la un asemenea spectacol. Asta rămîne o performanţă strict extraordinară. Mie nu mi-a reuşit. Pe urmă, sînt fidelii festivalului, muzicienii de vîrf care vin şi revin: de la Christian Zacharias, cu Orchestre de Chambre de Lausanne, Jordi Savall cu Hespèrion XXI – din nefericire, acum fără Montserrat Figueras –, Sir Neville Marriner şi Saint Martin in the Fields, la mulţi alţii, la Daniel Barenboim însuşi, a treia oară – cred – la festival.

În anii 1979 şi 1980, cînd Sergiu Celibidache a dirijat la Bucureşti, să ne putem înghesui în sala Ateneului la repetiţii era un miracol, o ieşire incredibilă din cenuşiul vremii. Astăzi, avem o lună întreagă de „miraculoasă" bogăţie muzicală, iar sălile sînt la fel de pline ca atunci. Festivalul a crescut constant după 1990, în calitate, în faimă, în audienţă, mai ales de cînd Ioan Holender îi este director. E un mare eveniment, unde poţi auzi (şi vedea) ce are mai ales lumea muzicală de pretutindeni. Invitaţii înşişi spun cît de izbutit, de viu, de cuprinzător e festivalul. El acoperă ceea ce se face azi mai nou în muzică: nu numai creaţia secolelor XIX şi XX, ci şi experimentele secolului XXI, alături de muzica barocă – un continent uimitor de întins ca autori şi opere, din ce în ce mai explorat, pe care numeroşi cercetători şi interpreţi îl fac să apară din arhive. Graţie lor, putem percepe, reconstruită, o lume sonoră mai „subţire", mai „grafică" decît cea încărcată de pastă şi culori, a muzicii clasice – o lume de energii strălucitoare, de dramatism cristalin, de geometrii explodînd de viaţă. Cine ştie, poate îi vom putea asculta cîndva la festival pe Cecilia Bartoli, pe Philippe Jaroussky şi Jean Christophe Spinosi, sau vom putea auzi muzică elizabetană.

Mai e ceva. E grija de a integra excelenţa românească tînără în lumea performanţei internaţionale. Orchestra Română de Tineret, înfiinţată în 2008 de violoncelistul Marin Cazacu şi îndrumată de el, împreună cu Cristian Mandeal, a căpătat o asemenea calitate, încît a putut figura cu onoare în ciclul „Mari orchestre ale lumii", într-un concert condus de Lawrence Foster, avînd ca solist pe nimeni altcineva decît Pinchas Zukerman, alături de Amanda Forsyth. În locul Concursului Enescu, un spaţiu de afirmare a talentelor tinere a devenit chiar Festivalul Enescu. O spuneau Marin Cazacu şi compozitorul Dan Dediu într-un interviu la Radio România Muzical. E un semn de sănătate culturală faptul că seniorii se îngrijesc cu atîta chibzuinţă şi generozitate de generaţiile următoare ale excelenţei. E un semn de vitalitate culturală faptul că proiectele excelenţei muzicale izbutesc să se dezvolte, în ciuda şi în afara unui buget naţional zgîrcit şi prea puţin sensibil faţă de cultura excelenţei.

Cît despre Radio România Muzical, postul acesta foarte plăcut şi profesionist nu doar însoţeşte festivalul, ci e unul dintre actorii lui, aş spune. Transmisiuni integrale, precedate de prezentări ale lucrărilor şi ale interpreţilor, interviuri „la cald" cu muzicienii aflaţi la festival, dezbateri, comentarii ale execuţiilor, tot ceea ce dă evenimentului muzical un cadru de informaţie şi de evaluare ajunge la urechile unui public larg, graţie echipei de muzicologi şi postului Radio România Muzical. În schimb, Televiziunea Naţională e modest prezentă la un asemenea eveniment românesc de vîrf. Cum TVR Cultural a fost înghiţit de mîlurile crizei şi ale opţiunilor politice, nu e mult loc pentru cultură cultă la posturile naţionale de televiziune. Doar pe TVR 2, cîteva minute zilnice pentru Agenda Festivalului şi, la sfîrşit de săptămînă, *poate* unul sau două concerte integrale. Cînd ai în ţară un asemenea belşug de personaje şi evenimente artistice mari, te-ai aştepta ca televiziunea naţională să dea buzna, să profite la maximum de ele pentru a-şi împlini una dintre misiunile de căpetenie, aceea de a educa publicul, de a-l cultiva, de a-i oferi manifestări formative.

În spaţiul public, cu aburul lui greu, de bîlci politic, showbiz gros şi forumuri slinoase, Festivalul Enescu e un „fenomen" aproape straniu: un fenomen de civilitate, de eleganţă culturală, de ingenioasă difuzare. Pe deasupra, el actualizează o atmosferă, un stil, o „comunitate" a publicului. Timp de o lună, viaţa amatorilor de muzică e alta, dominată de ritmul cîteodată prea intens al concertelor. Se schimbă informaţii, aprecieri, entuziasme. Se fac uşor cunoştinţe noi, pe care le apropie o bucurie împărtăşită, un interes comun. Întîlneşti prieteni sau cunoştinţe vechi, unele venite din străinătate pentru festival. În sălile care stau să crape de lume, există o politeţe aleasă, care mă emoţionează, semn că ea a devenit atît de rară: oameni necunoscuţi îşi spun „Bună seara!", îşi fac loc, au grijă de confortul celuilalt, îşi surîd. Aparţin, parcă, aceleiaşi comunităţi. Asta în ciuda diversităţii de vîrstă şi aspect: de la tineri în *blue jeans* şi polar, înghesuiţi pe scări, pînă la doamne şi domni în ţinute de mare gală. Am văzut un mantou din şantung de un verde lichid, şaluri de mătase, ba chiar paruri de pene şi un frac *gris* argintiu. Ceea ce asculţi e adesea atît extraordinar, încît unifică: de la liniştea densă a ascultării, la vuietul aplauzelor, publicul formează parcă un tot, o mulţime comunicantă, solidară. Iar cînd, după imobilitatea concentrată, el se dezlănţuie, asişti la un spectaculos fenomen de recunoştinţă. Neasigurată în genere, recunoştinţa nu e niciunde mai promptă, mai exaltată, mai frenetică decît în faţa unei muzici mari.

Şi nu sînt puţine momentele în care simţi că ai şansa să participi la ceva excepţional. Pentru mine au fost pînă acum mai ales două. Vivaldi, interpretat de Fabio Biondi şi Europa Galante: muzica avea o materialitate uşoară, fină, radioasă, dintr-un registru parcă mai strălucitor, mai subtil decît sonorităţile obişnuite ale lumii noastre. Şi nu era o materialitate eterată, carentă, rarefiată. Nu. Era o materialitate plină, exultantă, dar liberă de gravitaţie, de corporalitate grea. De la Platon la Origen şi pînă la vizionari evrei sau musulmani, au existat spirituali care au vorbit despre fastuoasa materie necorporală a lumilor de sus. „Simţurile spirituale", spun ei, percep realităţi de o intensitate şi de o precizie pe care sensibilitatea noastră, tocită de contactul cu materia grobă, nu are posibilitatea să le sesizeze. N-am să spun că ceea ce am auzit avea prospeţimea materialităţii angelice, dar îmi închipui că seamănă cu ea.

Daniel Barenboim: „Festivalul Enescu în veci!"

După urmă, Christian Zacharias şi Orchestra de Cameră din Lausanne. În Concertul nr. 23 în La Major, mi s-a părut că aud un Mozart nou: ca un *unicum* situat pe creasta care desparte muzica barocă de sonorităţile secolului XIX. Nu era acel Mozart sclipitor, inventiv, risipitor de graţie, de ludic şi de melancolii pudrate al secolului al XVIII-lea. Nu era nici sunetul învolburat care trimite către Beethoven. Era un Mozart care păstra limpezimea barocului, dar nu şi brianţa lui; era o limpezime care îşi întorcea radiaţia înăuntru. Pe de altă parte, sonorităţile aveau deja o densitate care anunţa muzica secolului următor, dar nu se despleteau emfatic, „psihologic". Păstrau o concentrată, distilată simplitate. Mozart al lui Christian Zacharias: singur între o epocă şi alta, neaparţinînd nici uneia, suspendat ca un moment unic de echilibru.

Dar ce spun e puţin. În cadrul festivalului, excepţionalul are loc, cîteodată, de trei ori pe zi.

Şi acestui festival, plin de excepţional, care îi aduce în ţară pe excepţionalii muzicii internaţionale, guvernanţii României îi pun, pe sub laudele de circumstanţă, gînd rău. Îi vor micşora bugetul, astfel încît ediţia viitoare va fi mai restrînsă. Un semnal foarte prost pentru actuala putere politică. Ea atacă, astfel, nu numai o instituţie furnizoare de înalt prestigiu României, aşa cum a făcut şi cu ICR, pe care a izbutit să-l îngroape scurt. Ea atacă, parcă programatic, cultura excelenţei. E cazul ca guvernanţii să ia amintea la urarea lui Daniel Barenboim: „Festivalul Enescu în veci!"

Anca Manolescu *este cercetător în domeniul antropologiei religioase şi doctor în filozofie. Cele mai recente cărţi publicate sînt* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie, *Polirom, 2011.*

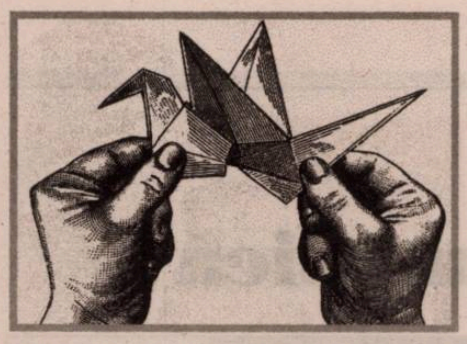

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Înălţimile Valhalei şi văgăuna lui Fafner

La 200 de ani de la naşterea lui Richard Wagner, în programul Festivalului „George Enescu“ a fost inclusă tetralogia *Inelul Nibelungilor,* considerată cea mai spectaculoasă operă muzicală a tuturor timpurilor. Tetralogia nu s-a mai cîntat integral la Bucureşti de multe decenii, nimeni nu pare să ştie exact cîte. Rundfunk-Sinfonie-orchester, orchestra simfonică radio din Berlin (care printre dirijorii săi principali l-a avut şi pe Sergiu Celibidache), astăzi condusă de Marek Janowski, a venit să ne ofere marele spectacol. Cele patru opere grandioase, fiecare în cîte o seară, ca la Bayreuth, se profilau drept un vîrf al unui întreg festival care, anul acesta, s-a întrecut pe sine. Deci, suficiente motive pentru a nu lipsi. Cu toate astea, le-am pierdut pe primele două – *Aurul Rinului* şi *Walkiria*. Dar urma *Siegfried*. Am plecat din timp, să nu cumva să întîrzii. Am găsit loc de parcare chiar lîngă Sala Palatului, pe un trotuar necirculat, între o mulţime de alte maşini. O lume elegantă (o omenire de oameni – cum zicea Johnny Răducanu) se precipita către sala în care Siegfried avea să-l înfrunte, în sunet de tobe şi alămuri, pe balaurul Fafner. Aveam locuri la cucurigu, dar, cu timpul, am migrat mai în faţă, odată cu mulţi alţii, fiindcă în marea sală în care odată se ţineau congresele PCR se mai găseau încă scaune libere. Probabil că nu toţi cei care se înghesuie la o simfonie de Beethoven se încumetă şi la un maraton Wagner, de cinci ore, după cum nici cîntăreţii care au în repertoriu arii de Verdi nu se încumetă uşor la o epopee wagneriană.

Lucrurile s-au pornit cu grandoarea specifică, cu orchestră şi cîntăreţi (fără joc scenic). Tenorul Arnold Bezuyen croşeta cu fineţe complicatul rol al lui Mime. Apoi, basbaritonii Egils Silins şi Martin Winkler (Wotan şi Alberich) au făcut să se cutremure sala. În rolul lui Fafner, bas-baritonul Sorin Coliban a produs vibraţii muzicale spărgătoare de geamuri, iar Ileana Tonca a colorat nespus lucrurile, din rolul păsării călăuzitoare. Despre Siegfrid – Stefan Vinke – ce să mai spun... cînd un tenor cîntă ore în şir, n-ai decît să te înclini în faţa fenomenului. În aceleaşi multe ore în şir, instrumentiştii au dat nebuneşte din mîini şi din degete, în deplină armonie, spre desăvîrşirea nesfîrşitelor valuri de muzică. Iar în serviciul funcţionării întregului uriaş ansamblu muzical, dirijorul coordona totul discret, ca un mecanic insinuat în măruntaiele unei uzine, atent cînd ici, cînd colo, neobosit şi în acelaşi timp grijuliu cu dozarea efortului. Spectatorii erau cufundaţi într-o baie sonoră. La sfîrşit, a venit rîndul lor să erupă wagnerian, în aplauze interminabile.

Din Valhala zeilor, de-a dreptul în străfundurile peşterii lui Fafner.

Ei bine, la ieşirea din sală, pe covorul verde jegoşiu, mi-am adus aminte de nemulţumirile lui Holender: murdăria covoarelor, paharele de plastic în care se serveşte şampania şi alte asemenea. Odată cu îndepărtarea de scena magică, reintram în realitatea de zi cu zi. (Oricum, nu vă închipuiaţi că o să scriu doar despre operă.)

Culmea realităţii a fost cînd am descoperit, fără putinţă de tăgadă, că maşina nu mai era unde o lăsasem. Ca mine, o mulţime de alţi bezmetici, ieşiţi din înalta baie muzicală, îşi căutau automobilele. Nişte jandarmi aflaţi pe-acolo ne-au explicat că, în ultimele seri, asistaseră stupefiaţi la nemernicia ridicării maşinilor de pe acel trotuar de către echipajele poliţiei locale din sectorul 1. Adică, poliţiştii şi firmele de ridicare aşteaptă ca oamenii să intre la spectacol, ca să le ia maşinile. În loc să găsească soluţii şi să le înlesnească oamenilor venirea la festival, Primăria le pune beţe în roate. Pe lîngă pahare şi curăţenie, Sălii Palatului îi lipsesc şi locurile de parcare. Unde pui că pe trotuarul Aleii Kretzulescu nu există nici semne de interzicere a parcării şi nici circulaţie pietonală. Maşinile oprite acolo pe timpul unui concert, fie el şi unul lung, de Wagner, nu împiedică pe nimeni cu nimic. Dar primăriile noastre n-au, de fapt, vreo legătură cu folosul comunităţii, nici cînd dau amenzi, nici cînd cheltuie banii. Mi-am imaginat imediat un titlu de cotidian: „Oamenii lui Chiliman sabotează Festivalul «George Enescu»“. Un caz ca multe altele, în care legea s-a aplicat în literă (că spiritul era la concert). Literă cu literă scria şi poliţistul procesul-verbal, în văgăuna lui din spatele Casei Presei Libere. Fiindcă, de la operă, unii dintre noi au ajuns, vrînd-nevrînd, cu tot soiul de acte şi plini de nervi, direct pe maidanul cu cîini vagabonzi, unde sînt duse maşinile care calcă pe bec. Apropo de bec, pe a mea am găsit-o zăcînd acolo şi cu un cauciuc dezumflat. Toţi cei care-şi ridicau automobilele aveau nemulţumiri. Unei doamne îi fusese luată maşina din faţa unui gard pe care nu scria nimic, pe motiv că acolo, cică, ar fi fost un garaj. Un alt şofer se plîngea că i s-a ridicat autoturismul din faţa blocului, pentru că ar fi fost parcat pe spaţiul verde care, spunea el, nu era decît o groapă cu noroi. În sfîrşit, mai eram noi, cei de la concert, coborîţi parcă din Valhala zeilor, de-a dreptul în străfundurile peşterii lui Fafner, care păzea maşinile. Unde eşti tu, Siegfried?

ready made

„Ne aflăm foarte bine în Kissingen, orice urmă de friguri a dispărut, nevastă-mea se scoală la 7 şi bea 2 păhăruţe de Racoczy-Brunnen, fără multă rezistenţă, şi mai ia cîte o baie de 10 minute pe zi cu mare plăcere; eu, idem, însă 2 păhăroaie cu plăcere, şi o baie de 15 minute fără rezistenţă. [...] Dintre români, mai e aici d. şi d-na Zenide (amîndoi piperniciţi), caraghiosul de Predescu de la Casaţie, Crătunescu Limbăgroasă de la Universitate şi o doamnă cu muşteţe bărbăteşti, văduva unui colonel Papadopolu. Carp scapă situaţia românismului cu monoclul lui.“

Titu Maiorescu către I.Al. Brătescu-Voineşti, în volumul *T. Maiorescu şi prima generaţie de maiorescieni. Corespondenţă,* ediţie de Zigu Ornea, Editura Minerva, 1978

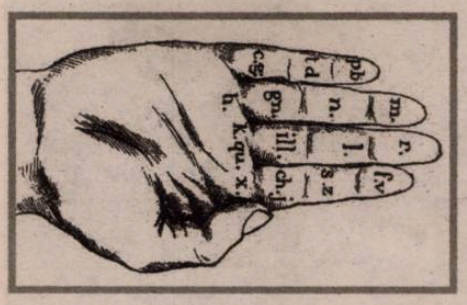

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Caznele bunului samaritean

Am văzut, de-a lungul vieţii, atît de mulţi buni samariteni suferind de pe urma propriilor impulsuri altruiste, încît mă întreb, uneori, cu toată seriozitatea, dacă existenţele noastre nu stau sub semnul ironiei mai mult decît sub oricare altul? Atitudinea generoasă constituie adesea o eschivă vulnerabilă, cu implicaţii imprevizibile şi de-a dreptul periculoase. Puseul de compasiune faţă de aproape ajunge să fie – nu o dată – un veritabil dans pe sîrmă deasupra Marelui Canion. Am păţit-o eu însumi şi de aceea pot spune că deţin centura neagră în filozofia vechiului proverb stoic, conform căruia nici o faptă bună nu rămîne nepedepsită. Acum cîţiva ani, de exemplu, călătoream, la un moment dat, cu trenul de la Iaşi la Bucureşti. În compartiment, doi medici (am dedus din ceea ce discutau), mamă şi fiu – foarte probabil, şi cadre didactice la UMF –, se luptau cu nişte hîrtii al căror conţinut îl traduceau în engleză. Mergeau, după toate aparenţele, la un tîrg de echipamente medicale şi aveau deja mai multe *item*-uri bifate pe un catalog. Doamna mai în vîrstă (mama) era cam depăşită de situaţie, engleza ei dovedindu-se aproximativă. Tînărul se descurca însă acceptabil. Cu toate acestea, prin preajma Bîrladului, începu şi el să-şi bată fruntea nervos şi să roadă creionul cu care scria. „Cum naiba se zice la «licitaţie»?“ o întreba pe biata mamă – care îl privea neputincioasă. „Licitaţie, licitaţie, licitaţe? Luao-ar benga!“ se agita tînărul umefist. Ridurile de bătrîn tocilar i se adînciră, pur şi simplu, grotesc. Omul părea chinuit de convulsii. Am analizat repede situaţia. Nu-mi stă în fire să intru în conversaţie cu străinii (pe alocuri, creez chiar, fără îndoială, impresia de austeritate!). Contextul în cauză era, totuşi, presant. Dacă mie mi s-ar fi făcut rău acolo, în mod subit, cu siguranţă, şi ei, ca doctori, ar fi încercat să-mi acorde primul ajutor. Intervin, aşadar, puţin stingherit, dar, zic eu, destul de convingător: *„Auction!“* Cei doi m-au privit surprinşi, părînd să nu înţeleagă ce mă apucase. „La «licitaţie»“, am adăugat, pentru a fi mai explicit, „se spune *auction* în engleză. *A-u-c-t-i-o-n. Auction.*“

Puseul de compasiune faţă de aproape ajunge să fie un veritabil dans pe sîrmă.

Fiul a făcut ochii liniuţă, într-o schimonoseală de supremă aroganţă şi, revenind la hîrtiile lui, mi-a aruncat, cumva iritat, printre dinţi: „Nu prea cred!“ Mama a fost derutată cinci-zece secunde, după care, întorcîndu-se spre tinerel, cu netulburată încredere parentală, m-a ignorat la rîndul său. Dacă spunea băieţelul ei, aşa o fi fost! Ca tine, neicuşorule, mai rar cineva! Straniu şi inexplicabil, se repeta, în acel Rapid de Bucureşti, un episod din copilărie, despre care, cîndva, scrisesem într-o revistă, dar din care, se vede treaba, nu învăţasem nimic. Printr-a VI-a, ne venise, într-o zi, un nou coleg în clasă, retras şi suficient de înnegurat. Văzîndu-l izolat în ultima bancă, abandonat parcă intenţionat de multitudinea de decreţei, mă hotărăsc eu să o fac pe gazda simpatică. Vin lîngă banca lui şi îl întreb: „Cum te cheamă?“ Individul a ridicat spre mine o privire rece – care nu prevestea nimic bun – şi mi-a răspuns sec: „Ca pe tata!“ Zăpăcit pe de-a-ntregul, n-am găsit altceva mai bun de făcut decît să continui – ca un delabrat – penibilul dialog: „Şi pe tatăl tău cum îl cheamă?“ „Ca pe mama!“ rosti necruţător ipochimenul, arborînd totodată şi un rînjet sfidător. Aţi ghicit, capcana s-a dovedit fatală, astfel încît i-am pus şi ultima – suicidală – întrebare: „Şi pe mama ta cum o cheamă?“ „Ca pe mine!“ zise puştiul hohotind de satisfacţie. Atunci am înţeles de ce drumul spre iad e pavat cu bune intenţii (chiar dacă pedagogia ca atare a butadei nu mi-a folosit la nimic, eu persistînd în rolul samariteanului săritor şi luat în balon în împrejurări ulterioare). N-aş vrea, totuşi, să credeţi că „iadul“ a fost umilinţa pe care a trebuit să o suport în cele două situaţii de mai sus. Nicidecum. De altfel, pe ea (umilinţa) am rezolvat-o iute în ambele cazuri. Cînd punctul de fierbere al civilităţii a dat alarma în forul meu interior, de elev de clasa a VI-a, nu am mai răbdat surîsul obraznic al noului nostru coleg şi i-am ars două peste ceafă. Neaşteptat, gestul meu l-a îmblînzit brusc şi, în consecinţă, m-a hărţuit ani de zile cu amiciţia lui de copil singuratic şi dificil. Prietenia respectivă a fost, cu adevărat, iadul pe pămînt.

Nici cu medicul anglofon nu m-am putut abţine şi l-am întrebat tăios: „Domn' doctor, spuneţi-mi, vă rog, în ce parte a corpului se află ficatul?“ A răspuns jignit: „Ce fel de întrebare e asta? În partea dreaptă, fireşte...“ „Ei bine, dacă m-aţi întreba pe mine – «Domn' profesor, cum se zice la *licitaţie* în engleză?» – v-aş replica: «Ce fel de întrebare e asta? *Auction*, fireşte...»“ Apoi, mi-am băgat capul, enervat, în ziar. I-au trebuit cîteva minute să se dumirească, după care a strigat: „Aoleu! Sînteţi profesor de engleză! Mă iertaţi, n-am ştiut... N-aţi putea să ne ajutaţi puţin?“ I-am ajutat, desigur. Am muncit ca un cal de tracţiune pînă la Bucureşti, traducînd în engleză tot felul de drăcii doftoriceşti. Cînd am coborît în Gara de Nord, parcă ieşisem din purgatoriu.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

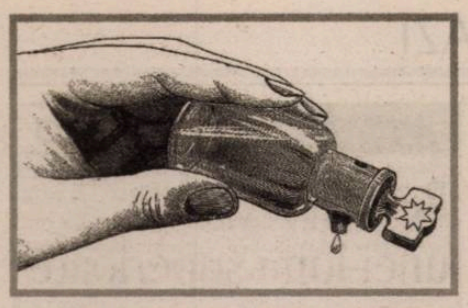

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

A protestata

După o lungă tăcere, posturile noastre de televiziune au început – fie pentru a reflecta schimbarea de poziție a patronilor, fie dintr-o ușoară îngrijorare concurențială – să ofere imagini și comentarii asupra manifestațiilor și a marșurilor de protest din ultimele săptămîni. Așa se face că am auzit de două ori, în numai cîteva zile, în programele de știri, verbul *a protestata,* în forma *protestatează*. Nu e (încă) o boală națională, pentru care Internetul să ofere foarte multe exemple. Dar nici nu e, așa cum am fi tentați să credem, o simplă bîlbîială, rezultatul unei lecturi greșite de pe prompter sau al unei tastări neglijente. Ciudățenia lexicală chiar există – și are anumite explicații. A funcționat, pentru unii vorbitori, mai nesiguri în mînuirea bagajului lexical, analogia. Termenul inductor e unul extrem de frecvent în discursul public actual: cei ieșiți în stradă, ecologiști, bicicliști, șoferi, medici etc. – sînt numiți cel mai des *protestatari,* adesea și *manifestanți,* mai rar *demonstranți*. Or, între verbul *a protesta* și numele de agent *protestatar* e o asimetrie care se explică, istoric, prin împrumutul lexical. Româna a împrumutat cuvintele din familia lexicală a lui *protest* din limbile romanice (franceză, italiană) și din latină, începînd din secolul al XVIII-lea. Dicționarele istorice consemnează substantivul *protest* într-un act de la 1703, în forma de plural *protesturi;* în secolul al XIX-lea era relativ frecvent cuvîntul *protestație,* cu varianta *protestațiune* (sau, în forma ironic folosită într-o piesă a lui C. Negruzzi – *protestăciune).* Verbul *a protesta* – atestat în secolul al XIX-lea, la Heliade Rădulescu – a fost concurat, în Ardeal, de o formă preluată prin intermediar maghiar: *a protestálui;* la unii autori din secolul al XIX-lea apare și forma *a protestui,* iar în teatrul lui Alecsandri găsim chiar și un glumeț *a protestarisi*. Agentul e desemnat prin termenul *protestatar,* atestat de-abia la începutul secolului al XX-lea, ceea ce nu e de mirare, pentru că provine dintr-un derivat apărut în franceză destul de tîrziu: *protestataire,* înregistrat de *Trésor de la langue française informatisé* (TLFi) la 1869.

Nu e, așa cum am fi tentați să credem, o simplă bîlbîială.

De la substantivul *protestatar* s-a format, analogic, noul și inutilul verb *a protestata,* care apare în scris în diferite comentarii recente, cu un efect comic involuntar: „de ce nu *protestatează* lumea pentru cazul tractoristului (...)?“ (forum.romportal.com, 2005); „cam nimeni din cei care *protestatează* nu a fost vreodată la Roșia Montană“ (gandul.info, 2013), sau în presa online: „demonstranții pro-Mubarak au spart o baricadă care-i despărțea de miile de persoane care *protestatează* împotriva actualei guvernări“ (econtext.ro); „și medieșenii *au protestatat* prin centrul orașului“ (rondul-desibiu.ro). S-ar putea ca unii să creadă că e un fel de formă specializată, diferită de verbul polisemantic *a protesta,* printr-o tendință care a făcut ca din *a manifesta* să se separe (lucru consemnat în DOOM) formele care au sau nu în conjugare *-ez: manifestă* (un sentiment), dar *manifestează* (contra guvernului).

Analogia poate însă funcționa în ambele sensuri. Nu numai că *protestatează* protestatarii; descoperim și că protestează *protestarii*. Nu bănuiam existența formei *protestar,* refăcute, tot prin analogie (și poate prin apropiere de englezescul *protester)* din *a protesta;* i-am găsit însă destul de multe atestări recente: „Bulgaria: *protestarii* cer demontarea sistemului oligarhic“ (europalibera.org); „Dosar penal pentru *protestarii* de la Oltchim“ (adevarul.ro); „*Protestarii* au trecut de gardul Palatului prezidențial“ (realitatea.net).

În fine, ezitarea și confuzia lexicală sînt ilustrate și de folosirea termenului *protestant,* cu sensul lui *protestatar:* „De 7 zile *protestanții* cer demisia la Universitate“ (stiri.com.ro); „Pe cine au descoperit jandarmii printre *protestanții* violenți“ (*sport.ro*); „La ora 0,30 *protestanții* sînt în *piață*“ (news buzau.ro).

Oricum, *protestul* are o familie lexicală destul de bogată, dar instabilă și nu tocmai recomandabilă: unii termeni sînt de mult învechiți, iar alții – să sperăm – nu se vor impune.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

un sport la Răsărit

Dacă și cu antrenor neamț, și cu preparator fizic neamț, tot luăm bătaie de la nemți, ce mai avem de făcut?

Să nu-i credem pe nemții noștri mai șmecheri decît cei originali. Și-apoi, cu doar o comunitate sau două germanofile, mișcîndu-se natural printre manele, e greu să ai spor. E varianta Ahile pe invers (în sensul călcîiului). Sîntem buni, cu condiția ca toate astrele să se alinieze fix cînd ridicăm noi ochii spre cer. Tendonul Stelei era beton. Din păcate, s-a împușcat singură în cap. Culmea e că exact un aproape-neamț, Szukala, a crăpat armura. De fapt, nu există nemți, există un sistem nemțesc. Schalke, fără să fie cine știe ce lumină în fotbal, funcționează în acea societate numită Bundesliga, care te călește. Echipele românești, la fiecare aventură peste granițe, dau senzația că se opintesc să mute munții din loc, și cînd reușesc, dau drumul la sărbatori epice, după care cad late o vreme lungă. La ei e altcumva, efortul e unul normal, au o viteză de croazieră pe care noi o putem atinge în sprint. Și cît poți să funcționezi cu sufletul la gură? O să ziceți că Steaua a bătut Ajax și (parțial) Chelsea. Da, dar pentru că a putut produce, pe distanță limitată, cel mai bun fotbal al ei. Noi vrem să credem, în ciuda contradicției în termeni, că excepționalul poate fi regula. Păi, nu. Deloc. Schalke n-a fost nici tare, nici slabă. A fost. A presat pînă Steaua s-a crăpat. Putea să nu se crape? Poate că da, dar asta n-ar fi însemnat nimic pentru viitor. De fapt, cea mai tristă concluzie a tras-o, involuntar, chiar Reghecampf. „Am jucat bine, rezultatul e mincinos.“ Să lăsăm partea a doua, rezultatul e ăla care e. Dar dacă Steaua a jucat bine și a luat bătaie cu 3-0, ce se va întîmpla cînd va juca prost? Știu, fotbalul nu e matematică. Și nici românii nemți nu sînt nemți nemți.

Radu NAUM

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Mediocritatea cotată internațional nu mai e mediocritate?

Ha, ha, ha! A fost prima reacție după lectura știrii publicate pe Hotnews (www.hotnews.ro/stiri-esential-15602458-doi-profesori-sarbi-publicat-deliberat-revista-stiintifica-romaneasca-metalurgia-international-lucrare-cercetare-falsa-care-citat-personaje-precum-goofy-presa-sarba.htm). Dar, după lectură, deznădejdea aia dată de mediocritatea omniprezentă se cam strecoară în suflet, paralizîndu-te de teamă.

Se spune acolo că doi profesori sîrbi s-au apucat să confecționeze un articol cu personaje tip Disney, pentru internaționala noastră revistă *Metalurgia International*, atît de rîvnită și atît de cotată ISI. Am tras deja un semnal de alarmă cu privire la această revistă (http://dilemaveche.ro/sectiune/ieri-vedere-azi/articol/promovare-universitara-i-mecheria-isi) și la nebunia criteriilor ISI, care ne apucase prin 2011. În buna tradiție românească, nu s-a întîmplat nimic. Am ajuns să cred că rezistența noastră de-a lungul veacurilor s-a manifestat prin această pasivitate veselă, că doar noi dădurăm zicala „Cîinii latră, bivolul paște." Acum, nu cred că e greu de închipuit că românul s-a regăsit foarte bine în postura de bivol, prins cu treburi casnice. Că altminteri, Anton Pann n-ar fi reținut o altă zicală, punctînd fudulia semeață a semenilor cu urechea plecată doar spre lingușeala prolifică: „Lumea să te laude, cîinii lasă să te latre." Cam asta a fost și reacția păzitorilor de la *Metalurgia*.

Din păcate, farsa asta se poate reproduce și multiplica în multe alte reviste științifice și academice românești. Prin ministeriatul lui Daniel Funeriu se încercase impunerea unor norme, astfel încît revistele românești să atingă standarde internaționale, unanim acceptate. Unele și le-au asumat, altele însă... s-au grăbit să alerge cu sacul de bani și tolba de relații, după indexarea ISI. Ce mi se pare aberant și aproape ireal: adaptarea imediată a „elitei" – să-i zic așa – la orice. Odată revista devenită (ISI) sau măcar aflată în proces de evaluare, intelectualul nostru dă buluc să publice și să publice, că doar primește punctaj, asumîndu-și companii compromițătoare și mai ales posturi ridicole. Iar revista fericită (de fapt, comitetul științific) publică, compilînd suplimente, mărind numărul paginilor, micșorînd corpul de literă, trebăluind să mulțumească pe toată lumea. O veselie generală. Cine are curiozitatea (și mai ales răbdarea) să citească astfel de reviste, devenite enciclopedii (doar ca număr de pagini), va fi surprins de asocierile bizare și mai ales de imensul compromis asumat de cercetători competenți, doar pentru a bifa zicerea ISI. Așa că, prin maldărul de maculatură și gunoaie cu pretenții academice, veți mai găsi și lucrări oneste, cîteva chiar foarte bune; restul...

S-a ajuns aici, după părerea mea, doar pentru că, la noi, seriozitatea este de cumetrie în orice domeniu, în orice disciplină. O revistă de bună calitate funcționează pe baza unor principii: acceptarea sau respingerea unui articol nu trebuie să aibă nici o legătură cu prieteniile din interiorul comitetului de redacție, ci cu o evaluare externă. Evaluarea asta externă ar trebui să fie și ea anonimă și asumată, cu argumente de ordin științific, de experți obiectivi. Or, noi nu știm să facem expertiză obiectivă, nu numai pentru că nu este o practică curentă, ci și pentru că nu prea avem chef să facem asta. Și apoi, mai este și benevolă, și voluntară. Carevasăzică, te angajezi să faci o expertiză din respect pentru profesie și pentru competență, de teama de a nu fi înghițit de mediocritate. Cum sîntem încă în stadiul de bivoli pe pășune, chiar dacă pășunea e ceva mai doctă, cîinii mediocrității nu prea ne sperie. Așteptăm să vină alții să ne facă curat sau... să ne lase în pace...

Clasificarea ISI a făcut mai mult rău decît bine. Cercetătorul român nu s-a grăbit să publice în reviste internaționale de prestigiu – așadar, prezente într-un astfel de top datorită competenței –, ci și-a fabricat, pe loc, un surogat. Puțini sînt cei care doresc curățenie și competență în maculatura care o să ne îngroape într-o zi; așa că au apărut foarte repede complicitățile, presiunile, amiciții și altele știute. Revistele-surogat au crescut, au trecut prin foruri academice de recunoaștere, s-a închis ochii, s-a strîmbat un pic din nas; finalmente, s-a ștampilat de „treacă de la noi". Gunoiul academic e tot acolo. Da' cui îi pasă? E ISI, nu? Cu recunoaștere internațională?! Poți să mai conteși ceva?! Cum zice Anton Pann: „Nerodul cînd e'ntrebat: / Cine e mai mare'n sat? / El pe loc răspunde: eu, / Că'ntărît cîinii mereu."

Să trăim bine, cu ISI cu tot!

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Revelația unei lumi superioare

„Alexandru Rădulescu: Enescu a revenit în București în 1940, deși putea foarte ușor să se retragă în afara Europei însîngerate...

Iosif Sava: «Atîta vreme cît țara mea va suferi, eu nu mă despart de ea» declara Enescu.

Alexandru Rădulescu: Enescu nu a acceptat turnee în Germania sau Italia, deși i-au fost propuse contracte tentante. Enescu s-a retras în tăcere, dar prezența sa în rîndurile poporului este tonifiantă... A cîntat în unele din orașele și tîrgurile țării. A propagat și în acești ani creația colegilor săi. A programat, în toamna anului 1943, lucrări impresionante – *Te Deum*-ul lui Bruckner, *Recviemul* lui Fauré – afirmîndu-și în acest chip dragostea pentru poporul francez care trecea prin clipe de maximă umilință și durere. În acest plan trebuie să înțelegem și constituirea *Cvartetului «George Enescu»* și, în primul rînd, integrala Cvartetelor beethoveniene, dovedind credința sa în marea artă germană, o operă atît de opusă concepțiilor naziste, o artă exprimînd adevărata spiritualitate a poporului german...

Iosif Sava: 1941. Anul debutului integralei beethoveniene. Enescu împlinea și 60 de ani de viață. În programul de sală al «Festivalului Enescu» pe care Societatea Compozitorilor îl organiza cu acest prilej, Constantin Brăiloiu scria: «Enescu a împlinit 60 de ani. Muzica noastră cultă nu de mult a împlinit 100... Odinioară Europa începea la Carpați. Ne-am silit, timp de un veac, să-i trecem zi de zi... Iar înălțarea noastră a desăvîrșit-o Enescu.

El ne-a dăruit Europei.»"

„Despre cvartetele beethoveniene", într-un dialog Iosif Sava – Alexandru Rădulescu, în *Secolul 20,* nr. 4-5-6/1986

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Angela, Angeliki, Angelikoutsaki, Angelipitsiroulaki

Ieși din România și treci în Bulgaria pe la Giurgiu, traversînd legendarul pod al prieteniei dintre cele două popoare harnice și prospere, care viețuiesc la capătul estic al Europei Unite. Prima oară am făcut drumul ăsta prin 2001. Mi s-a părut îngrozitor. Un vis urît. „O rușine!" – vorba unui prieten. Parcă nici n-are sens să descrii ce vezi. E doar o dovadă a felului în care știm noi să tolerăm – cu o plăcere erotică – urîciunea și promiscuitatea. Te ia valul indignării, după care cazi în genunea revoltei. Și te gîndești la spînzurători, plutoane de execuție, biciuiri în piața publică, ungeri cu catran și dare prin fulgi de găină. Aiurea. *Edilii* – pe care orice om de bun-simț i-ar pălmui – dorm liniștiți și fac burți sănătoase. Locurile prin care treci arată exact ca în momentul cînd le-ai văzut prima oară și în toți anii ăștia în care te-ai vînturat pe-acolo și ai simțit cum ți se varsă fierea-n gură.

Pe urmă, vine Bulgaria. O tristețe. E la fel de sigur – ca rotația Pămîntului în jurul propriei axe și în jurul Soarelui – că în momentul în care scriu rîndurile astea, există cel puțin un bulgar care scrie despre „ai lor" în exact aceiași termeni. Bineînțeles că degeaba. Și bineînțeles că scrie gîndindu-se la monstruozitatea transformării spiritului critic, participativ, în iluzie a stilului incisiv, caustic, percutant. Crapă spiritul și triumfă stilul. Așa e pe-aici, pe la noi, prin Balcani. Vorbim enorm, scriem scurt, ne plac esențele tari, distilate, turnate în pahare mici, cărora le-am spus, cu abisală drăgălășenie – „păhărele/păhăruțe". Pentru că așa ne place nouă, pe aici. Să transformăm totul în diminutive. Să ungem Lumea cu miere.

Și pentru că tot veni vorba despre diminutive, ajungi în Grecia. Patria dulcelui, a neolimbii catifelate, a cîntecelului plin ochi de pasiune și trăiri sfîșietoare. Nu te duci spre nici o *paralie,* ci-ți vezi de drum spre Salonic. Oraș legendar, despre care aș povesti zile și săptămîni. Loc de adunare istorică a celor mai iscusite nații care au scris definiția comerțului – evreii, armenii, grecii, turcii. Spațiu esențial între Orient și Occident, întruchipare a multiculturalității, oraș-magazin, oraș-restaurant, megatîrg pestriț care spune dintr-o suflare istoria acestui continent. Semnele crizei grecești se văd imediat. Deși nu e ca la Atena, unde toată lumea zice că e jale, orașul – atît de șic în urmă cu cîțiva ani – e destul de zbîrlit și cu cămașa scoasă din pantaloni. Veselia și vibrația străzilor au scăzut destul de mult, dar marele tîrg pare că nu e deloc nerăbdător să se predea. E destul de năucit de pumni, dar încă se ține pe picioare și mai are un pic de putere să riposteze. Însă ce era strălucitor și vesel acum cîțiva ani, acum e cam jupuit și răpus de oboseală. În rest, nici o schimbare majoră. De nicăieri – *absolut de nicăieri!* – nu primești nici un bon fiscal. În cel mai bun caz, o notă de plată scrisă de mînă. Ăștia n-au nici un chef să se predea. Țin cu dinții de felul lor de-a fi. Să vedem cine cedează – doamna Merkel, sau cei mai petrecăreți cetățeni ai continentului? Rîzi în hohote și mergi mai departe.

La Pireu, te urci pe vapor. Dacă ai ajuns mai devreme, dai o tură prin port. Sînt străzi care s-ar putea potrivi oriunde – la Kabul, Islamabad, Beirut, chiar și la Bîrlad. Cîrciumi mici, care-și așteaptă mușteriii. Kokoretsi – măruntaiele de miel trase-ntr-un maț –, ieduțul și mieluța la cuptor, bamele și iepurașul cu sos grosuț, de ceapă, s-au cam rărit. Șaormele și kebabul fac ravagii. La Salonic, într-o cîrciumă de notorietate planetară, o tînără mai rubensiană, de prin nordul Europei, mînca, fără să respire, dintr-un castron uriaș de paste bolognеze, pe care le construia, pentru fiecare îmbucătură, pe o ditamai jumătatea de chiflă pufoasă și dolofană. Aici, la Pireu, în cîrciuma în care am nimerit, la masa de alături stingeau la șaorme niște compatrioți arși de soare. Era evident că erau oameni sărmani, plecați la muncă grea. Fără nici o glumă – se vedea că sînt munciți de-adevăratelea, triști și obosiți. Vorbeau aproape în șoaptă. Au plătit cu toate monedele pe care le-au găsit prin buzunare. L-am auzit pe unul dintre ei spunînd: „E, acu', că ne-am umflat ca la Clanu' Sportivilor, hai la drum!" Era o glumă foarte tristă, spusă la ridicarea de la masă, după apucarea paporniților în care își duceau tot ce-aveau.

Pe vapor, spre Creta, o imagine perfectă a „reformei" grecești. Pe puntea de primire a pasagerilor, la recepție, stăteau aliniați perfect vreo 10-15 domni stewarzi. Absolut toți cu fețe căzute, plictisite. Cei mai mulți dintre ei, oameni în vîrstă, ai jura că sînt pensionari de multă vreme. Am nimerit în grija unuia dintre ei, să ne ducă la o altă recepție, pe o altă punte. De acolo, el lua o cheie și ne conducea la o cabină pe care am fi găsit-o singuri, fără nici o problemă. Asta era toată activitatea lui. La o oră după ce ne-am îmbarcat, i-am regăsit pe toți domnii stewarzi, pe o punte exterioară, la fumat și la povești. Lucrul era gata. Urma odihna.

În nord-vestul Cretei, într-un sat care – spre slava Domnului! – nu apare nici măcar pe navigatorul de la bordul mașinii, l-am regăsit pe Iorgos, cel mai simpatic cîrciumar din lume. Cînd l-am cunoscut, în 2001, am băut din greu, cot la cot, într-o seară în care pusese pe masă un Sargos măreț, proaspăt pescuit. În culmea veseliei, atunci, mi-a spus: *„Mai frend, for iu, hiăr, evriting is fri."* Pe urmă, s-a uitat în jur, știind că parcă mai era ceva de zis. Dar ce?! La un moment dat, a văzut-o pe nevastă-sa, pe care o iubea ca pe ochii din cap. Apoi a adăugat: *„Uaif, not fri. Uaif, only for me!"* Și rîdeau amîndoi de se tăvăleau pe jos. Erau veseli și acum. Dar o urmă de tristețe plutea în jur. Tocmai se anunțase la știri. Doamna Merkel cîștigase zdrobitor alegerile din Germania.

Colecții cu dichis **DILEMA** VECHE

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ

Mozart, Beethoven, Brahms, Schumann, Grieg

Colecționează cele 6 CD-uri!

14,99 lei
Revistă + CD

Completează-ți colecția!

CD 5 Radu Lupu	26 septembrie
CD 6 Radu Lupu	3 octombrie

Radio România Muzical

UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

în fiecare joi, doar cu **Dilema veche**

PARTENER TEHNOLOGIC LG Life's Good

PARTENER CULTURAL GEORGE ENESCU FESTIVAL

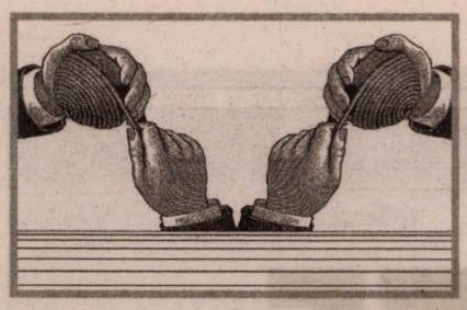

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Fără comentarii

Citatele care urmează sînt ale unor cetăţeni români, participanţi la cîteva focus-grupuri. Urmează să apară într-un raport de cercetare. Iniţial, doream să includ o analiză a lor, dar m-am răzgîndit – cred că vorbesc de la sine.

■ Despre familie şi şcoală.

Români: „[Părinţii ne spuneau] să te fereşti, că erau cele cu fuste mari, vezi, mamă, să nu te fure. Peste ani şi ani, s-a dovedit că furau copiii şi îi vindeau în străinătate.“ (economistă, 41 de ani)

„Am avut doi colegi, doi băieţi foarte buni. Dar noi fiind fete la părinţi, ne învăţau părinţii să nu avem prieteni ţigani, să fugim, să stăm cît mai la distanţă. Să nu existe amestecul ăsta, să nu-i facem de rîs.“ (juristă, 39 de ani)

Romi: „Trebuia să stăm la trei metri de români, că spuneau despre noi că avem păduchi.“ (ingineră, 43 de ani) / „Noi vrem ca copiii noştri să aibă o legătură cu românii, noi la şcoală eram marginalizaţi.“ (taximetrist, 50 de ani) / „În clasele I-IV a fost mai greu. Cînd ne mai certam, mai spuneau alţi colegi: «Nu te mai juca cu ţiganul!»“ (şomer, 20 de ani) / „Profesorii nu se purtau urît. Colegii. Că erau învăţaţi de acasă, de părinţi: «Nu te juca cu ţiganul!»“ (muncitoare, 43 de ani)

■ Despre relaţiile cu ceilalţi.

Români: „Încercăm să-i evităm cît de mult şi, dacă nu intri în contact cu ei, nu ai nici o experienţă neplăcută.“ (profesoară, 37 de ani) / „Acum 30-40 de ani nu erau aşa vizibili ca acuma, nu mă deranjau, acum mă deranjează! Sînt vizibili pe stradă, în RATB şi tot timpul cu un comportament strident şi agresiv. Agresivi verbal şi nu numai; controlorii RATB se fac că nu-i văd, majoritatea ţiganilor merg pe gratis, controlorul evită să întrebe de bilet pentru că ţiganul scoate cuţitul! Asta e realitatea!“ (şomer, 50 de ani) / „Mie, personal, am crescut cu bunicii şi nu mi-au spus nimic, am prieteni de etnie romă, ei sînt mai curaţi moral şi gospodăresc decît unii români. Evident că nu este o pădure fără uscături. Părerea mea e că, avînd o atitudine negativă, îi facem mai răi; deşi şi mie mi-e frică de ei, recunosc că stau cu spray paralizant în geantă.“ (dispeceră, 34 de ani) / „Fraier e ăla care merge cu taximetrist ţigan. Eu nu mă urc.“ (şomer, 50 de ani) / „Cînd să mai facă opt clase dacă fac copii la 12 ani? Au nişte tradiţii şi obiceiuri de Evul Mediu, tradiţiile lor sînt pedofilie în Occident.“ *(idem)* / „Eu nu am nimic personal cu ei, dar te loveşti de ei şi, implicit, nu poţi să-i mai suferi.“ (economistă, 41 de ani) / „Şi mai ales cînd auzi că nu ştiu ce ţigan a omorît pe nu ştiu cine, parcă îţi vine să te duci să îl omori şi tu pe ăla. Să se termine odată cu ei. Dacă auzi că un român a făcut aşa, te gîndeşti că se duce la puşcărie şi o să regrete toată viaţa ce a făcut.“ (angajată, studii superioare, 34 de ani) / „Nu putem noi să îi schimbăm. Sau putem să îi schimbăm, dar ştii cum, nu? [Răspuns de la alt participant la discuţii: «Să-i omori.»] Să-i omori, da. Sau, mă rog, să aplici nişte legi foarte dure, cum erau pe timpul lui Ceauşescu sau Antonescu. Frate, îi căsăpesc dacă nu fac aşa.“ (asistent manager, 32 de ani) / „Eu, la un moment dat, am stat în Crîngaşi o perioadă, am avut o vecină ţigancă, dar nu am avut probleme cu ea, chiar era singură, bătrînă; avea nevoie de ceva, venea la mine şi o ajutam fără probleme.“ (inginer, 39 de ani) / „Eu am avut doi colegi ţigani, nu m-au jignit niciodată şi am lucrat cinci ani cu ei, aveam o părere bună... erau foarte cumsecade.“ (juristă, 39 de ani) / „Am avut colegi ţigani şi nu am avut treabă cu ei – munceam, munceau. A fost o relaţie bună cu ei. Ne-am mai certat, că nu poate fi doar lapte şi miere, dar a fost o relaţie bună cu ei. Numai că ţiganul e ţigan, cu ei trebuie să te ţigăneşti şi să te comporţi ca atare. Şi să fii mai dur.“ (inginer, 51 de ani) / „Să ştii că un ţigan e mai prietenos decît un român.“ (gestionar magazin, 46 de ani) / „Au un miros aparte, clar. Pot să îşi dea cu orice, cu Dolce&Gabana... Ţiganii, arabii au un miros aparte.“ (dispeceră, 34 de ani) / „Ei abundă de bogăţii de tot felul. Şi un cerşetor. Vreau să vă spun că un cerşetor, aţi văzut şi la televizor: eu muncesc o lună de zile pentru 10 milioane şi bonuri de masă, şi el se duce bine mersi seara la restaurant. Şi eu nu pot să mă duc cu soţia şi cu copilul într-un weekend la munte.“ (tehnician, 41 ani) / „Sînt foarte gălăgioşi. Unde sînt ei, e foarte multă gălăgie.“ (educatoare, 36 de ani)

„Un român între ţigani poate trăi – invers nu se poate, un ţigan printre români niciodată.“

Romi: „Din păcate, în România, încă mai e ură de rasă între români şi noi, ţiganii; am fost în Anglia şi acolo sînt tot felul de rase şi nu se urăsc.“ (taximetrist, 50 de ani) / „Un român între ţigani poate trăi – invers nu se poate, un ţigan printre români niciodată. Nu are nici o şansă.“ (muncitoare, 44 de ani) / „S-a făcut un studiu că ţiganii vor fi, în 50 de ani, majoritari. Cum dumneavoastră, românii în general, vă bateţi joc de noi, nu ne angajaţi etc., şi noi, la rîndul nostru, dacă o să mai ţinem minte, o să facem, poate, la fel. Dar ţiganul are inimă.“ (frizer, 26 de ani) / „Mă doare sufletul pentru copiii mei şi spun că cel mare, chiar dacă are trei sferturi sînge de român şi are educaţie aparte, copilul meu întotdeauna va fi privit altfel şi nu va putea să se însoare cu o femeie blondă. Că e ţigan. E ca şi cum ai o etichetă pe frunte şi trebuie să o duci pînă intri în pămînt.“ (ingineră, 50 de ani) / „Un român nu are răbdarea unui ţigan, să bată în tabla aia, să îi dea o formă. N-ai să vezi un român fierar, în nici un caz. Dar ţiganul e învăţat să dea acolo în fier pînă iese ce-şi doreşte sufletul lui.“ *(idem)* / „Poate că noi punem mai mult suflet în tot. Şi în viaţă, şi în moarte, şi în familie. Noi ne tăiem de la noi şi dăm la copii. Pe cînd la ei *[n.n. – la români]* e invers: să-şi facă, să-şi cumpere.“ *(idem)* / „Nu o să vezi niciodată un ţigan care să-şi violeze propriul copil. La români vezi o grămadă de cazuri d-astea. La ţigani n-ai să vezi aşa ceva. La noi, familia e un lucru sfînt.“ (frizer, 26 de ani)

„Copilul meu întotdeauna va fi privit altfel şi nu va putea să se însoare cu o femeie blondă.“

■ Şanse de angajare

Români: „Dacă le schimbi puţin comportamentul şi stilul de a se îmbrăca, da, îi angajezi.“ (economistă, 41 de ani) / „Am venit de la ţară să mă angajez aici, în Bucureşti – am avut piedici. Sînt olteancă, nu sînt de etnie romă, chiar dacă sînt un pic mai închisă la culoare. Am suferit în viaţă din cauza culorii pielii.“ (funcţionară la vamă, 51 de ani) / „Pînă la urmă, dînsa e un caz special. Ştiţi de ce? E ca la negrii din America, a fost judecată în funcţie de culoarea pielii. Atenţie, nefiind de etnie romă. Asta nu e normal. Ăsta e rasism. Eu m-am aruncat cu «exclus romi», dar acum, după ce am ascultat-o pe dînsa, m-aş informa cînd văd pe cineva de culoare, să nu fie situaţia dînsei, de exemplu. Că aşa, aş acţiona după prejudecăţi. Să nu mă iau după culoarea dînsei, mă uit şi în buletin, să văd dacă este de etnie romă. Dupaia aş judeca.“ (şomer, 50 de ani) / „Eu am întîlnit persoane care sînt mai creole, deşi nu au nici un fel de accent. Şi întîmplarea a făcut să se ducă *[n.n. – să se angajeze]* şi i s-a spus: «Nu, îmi pare rău, tu eşti de etnie romă.» Şi ăsta zice: «Băi, scot certificatul de naştere, îţi dau ce vrei tu, cum să îmi spui aşa ceva?» Deci omul nu avea nici o treabă cu ţigănia.“ (dispeceră, 32 de ani)

Romi: „M-a întrebat şi săptămîna trecută la un interviu: «Eşti rom?» Şi i-am răspuns: «Sînt om, ca şi dumneavoastră.» Am lăsat CV-ul, dar nu am mai primit răspuns.“ (şomer, 20 de ani) / „Românii fac ură de rasă, dacă eşti ţigan şi încerci să te angajezi, e greu. Te vede mai brunet şi te trimite acasă.“ (frizer, 26 de ani) / „Eu am fost cu o romăncă la interviu. Ea a terminat opt clase, eu – liceul de chimie industrială. Şi aveau nevoie de tehnicieni chimişti. Eu am diplomă. Pe mine nu m-au angajat şi pe ea au angajat-o. E foarte greu. Vorbeşti la telefon că au nevoie şi cînd te văd, te trimit acasă.“ (casieră, 24 de ani) / „La angajări, mai avem noroc cu turcii. Ăia primesc şi negre, şi albe, şi verzi, şi albastre. *[rîde].* Cu turcii avem mare noroc.“ (muncitoare, 44 de ani) / „Nici chinezii nu angajează: «Tu ţigan, tu hoţ, pleacă, tu, ţigane!»“ (casieră, 24 de ani)

■ Mass-media şi romii

Români: „Le arată toate nunţile, acele ştiri fac *rating*, ceea ce înseamnă că ăsta e nivelul celor care urmăresc, că dacă nu s-ar uita nimeni, nu ar mai difuza.“ (dispeceră, 34 de ani) / „Cred că naţia lor se uită la emisiunile astea.“ (juristă, 39 de ani) / „Mass-media are rolul să ne informeze, integrare cu forţa nu poţi face. Şi dacă pe ei nu-i interesează, degeaba te chinui.“ (şomer, 50 de ani) / „De ce nu se fac seriale cu maghiari sau cu saşi? Pentru că nu ai de ce să te iei de ei, să-i satirizezi. Neamţul e neamţ şi nu ştie decît muncă şi a ajuns ce a ajuns prin muncă. Pe cînd aici, te iei de unii de care rîzi pentru că nu vor să muncească, e satiră la adresa lor.“ *(idem)* / „Băsescu, cînd s-a dus la Cioabă, a dat interviu ziariştilor şi a întrebat: «A citit cineva dintre ziarişti poeziile Luminiţei Cioabă?» Există şi o poetă, dar n-a auzit nimeni de ea, numai Băsescu a auzit de ea, nu e Eminescu, nu e Slavici.“ *(idem)*

Romi: „Se dezbate tot ce e mai rău. Şi atunci, e normal ca copiii români să poarte mai departe steagul ăsta de ură între români şi ţigani. Atunci, e normal ca copiii români să se ferească de noi.“ (taximetrist, 50 de ani) / „De mici, copiii sînt învăţaţi: nu te juca cu... nu umbla cu... Nu ştiu cum s-ar putea mediatiza. Să încerci de la bun început să îi spui unui copil, de cînd se ridică, de cînd face primii paşi, că sîntem egali. Şi eu, şi tu. Sîntem oameni.“ (ingineră, 50 de ani) / „În momentul în care se face o emisiune, ţiganul are numai rol de hoţ, de prost, de incult. Tot ce-i mai urît.“ (taximetrist, 50 de ani)

■ Despre telenovela *Inimă de ţigan*

Români: „Mi s-a părut o combinaţie foarte reuşită între tradiţii, costumaţia lor şi transpunerea lor într-un film.“ (dispeceră, 34 de ani) / „Mie mi se pare că oamenii au început să placă ţiganii după telenovela asta.“ (angajată – studii medii, 31 de ani) / „Eu cred că ei vor să ne obişnuiască cu obiceiurile lor, cu datinile lor, cu comportamentul lor, cu îmbrăcămintea.“ (jurist, 35 de ani) / „Tragedia e alta. Că în seriale de genul ăsta joacă actori gen Gheorghe Dinică, Draga Olteanu-Matei, nişte mari actori, care se compromit jucînd în seriale de genul ăsta.“ (şomer, 50 de ani)

Romi: „Era educativă din două puncte de vedere: să înţeleagă şi românii că pot trăi printre ţigani şi ţiganii să trăiască printre români.“ (profesor, 50 de ani) / „S-a arătat generozitatea unui ţigan faţă de un alt om şi foarte multe datini de care noi nu aveam habar. Foarte multe lucruri pe care nu le ştiam, că nu aveam de unde să le învăţ.“ (ingineră, 43 de ani)

Cercetarea face parte din Proiectul „BEAMS – Breaking Down European Attitudes towards Migrant/ Minority Stereotypes“, care se derulează în 12 ţări membre ale Uniunii Europene, în perioada ianuarie 2013 – ianuarie 2015 şi este implementat în România de către Fundaţia Dezvoltarea Popoarelor.

facebook.com/ Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Toamna te trage aţa către belşug. Cu tramvaiul.

Ca orăşean, n-am unde, decît iar în piaţă, la Rîmnicu Sărat. Cum altfel? Roşia – 3 lei, dar sămînţa este proastă în toată piaţa. Strugurii – 4 lei la cioara boită şi coană mare, mi-a vîndut struguri la „5 lei, fără sîmburi“ – mare păcăleală. Dovleceii – trei la 2 lei. Varza uriaşă – 1,5 lei kilu'. Merele – 3-4 lei. Vinete – 2 lei kilu'. Era preaplin, preabine. Erau şi elastice, şi pepeni, şi pită, şi ouă, şi ciuperci, şi pui făcut bucăţi-bucăţele. Era viaţă, era moarte – legume storşite. Erau strigăte, negustorie, capitalism mic de chibrit. Şotii: „Bă, cu cinelei tu vrei să mă cumperi? Cinci lei? Nu ţi-e ruşine? Storşesc o roşie de-asta pe ochii tăi!“ „Fă, fato, dar e roşia mea!“ „Ţi-o plătesc!“ Era leuştean, era şi bamă de-a uriaşă. Se zvonise chiar că unii aduseseră şi urzici. Era ridiche, salată era. Era brînză, dar nu iau – de frică. Era lipie uriaşă, mi-a făcut cu ochiul, că era fierbinte, şi am luat! Şi, mai ales, era o lipsă acută de tramvai ca să ajung la piaţă. Am plecat de-acas' pe jos. Nu venea autobuzul. Merg pînă la tramvai – o staţie! Nu mă scîrbesc la picioare! Soarele nu muşca. Urc în tramvai. Dar toate tramvaiele ocoleau Piaţa Rîmnicului. Ce fac? „E un otobuz care duce!“ Aştept 'tobuzul. Nu vine 'tobuzul. O iau pe jos. Ajung în Rîmnic. Înapoi, însă, m-am enervat rău. Aşteptarea m-a biruit. Am mîncat, de draci, struguri cu lipie. Cu mîinile murdare. Struguri nespălaţi.

Scrisori către copiii noștri

Texte şi opinii de:

● Cecilia ŞTEFĂNESCU (scriitoare, scenaristă)
„Dragă Vlad“

● Alina PURCARU (jurnalistă)
„Draga mea Katrina“

● Răzvan PETRESCU (scriitor)
„Dragul meu băiat“

● Dan NICOLAESCU (coproprietar „Anthony Frost“)
„Dragă Luca“

● Bogdan-Alexandru STĂNESCU (scriitor, director editorial Polirom)
„Dragă Marc“

● Radu VANCU (poet, eseist)
„Dragul tatii“

● Vasile ERNU (scriitor, publicist)
„Dragă Saşa“

argument

Să-ți pese

N-am copii. Dar cînd o să-i am, o să le scriu lungi scrisori, aşteptînd să se facă mari şi să le citească. Iar cînd o să se facă mari, o să le dau pachetul meu de scrisori legate cu panglici colorate (sau vreun folder trimis pe mail cu WeTransfer), împreună cu o *Dilemă* veche de tot, din 26 septembrie 2013, în care am rugat cîţiva scriitori, jurnalişti etc. să le scrie o scrisoare copiilor lor. Despre ei şi despre lumea din jurul lor, tandru-emoţionant sau tandru-ironic, mărturisind lucruri extrem de personale, care pot, totuşi, să fie spuse în văzul tuturor, lucruri pe care copiii nu le înţeleg acum, dar le vor înţelege la un moment dat, lucruri pe care nici părinţii nu le pricep prea bine, dar se străduiesc. De ce tocmai acum, după un dosar despre „Roşia Montană şi noi“? Păi, tocmai pentru că vremurile sînt agitate, pentru că a început şcoala, pentru că e bine ca, din cînd în cînd, să iei o pauză, să tragi aer adînc în piept şi să scrii cîteva rînduri unei persoane care contează cu adevărat în viaţa ta. Aşa cum a făcut F. Scott Fitzgerald, pe 8 august 1933, cînd i-a trimis o scrisoare fiicei lui, Scottie (care, pe-atunci, avea 12 ani):

„Lucruri de care să-ţi pese:
Să-ţi pese de curaj
Să-ţi pese de curăţenie
Să-ţi pese de eficienţă
Să-ţi pese de echitaţie
Să-ţi pese de...
Lucruri de care să nu-ţi pese:
Să nu-ţi pese de opinia generală
Să nu-ţi pese de păpuşi
Să nu-ţi pese de trecut
Să nu-ţi pese de viitor
Să nu-ţi pese că te faci mare
Să nu-ţi pese de nimeni care ţi-ar putea-o lua înainte
Să nu-ţi pese de triumf
Să nu-ţi pese de eşec, atîta vreme cît nu e din vina ta
Să nu-ţi pese de ţînţari
Să nu-ţi pese de muşte
Să nu-ţi pese de insecte în general
Să nu-ţi pese de părinţi
Să nu-ţi pese de băieţi
Să nu-ţi pese de dezamăgiri
Să nu-ţi pese de plăcere
Să nu-ţi pese de satisfacţii
(...)“ (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 26 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Dan NICOLAESCU

Dragă Luca,

Stau și te aștept. Iar. E tîrziu și sînt nervos. Fumez. Cine mai merge să-i vadă a treia oară cîntînd pe proștii ăia?

Te iubesc foarte tare, dar mă enervezi îngrozitor. Nu cred că m-a enervat cineva în halul ăsta. Și asta de vreo doi ani încoace. Nimeni, sînt sigur, niciodată, nimeni. Iar cînd sînt nervos, am tendința de a deveni incoerent. Știi asta. În plus, acum sînt nervos *și* obosit. Dar cînd vine vorba de tine, lipsa de coerență, în mod paradoxal, mă face să gîndesc mai clar și atunci sar de la o idee la alta, aparent fără nici o logică.

Uit de problemele legate de școală, detaliile zilnice capătă proporții apocaliptice. Aranjatul prosopului pe calorifer, după ce faci duș, mi se pare la fel de important ca cititul cărților lui Borges, simt că urmele de pastă de dinți de pe chiuvetă îți blochează accesul la Blecher. Bascheții aruncați în mijlocul sufrageriei mă fac să cred că nu vei vedea niciodată filmele lui Bergman, ba mai mult, chiar dacă le vei vedea cumva, cîndva, nu vei înțelege mare lucru, pentru că ai devenit insensibil și abrutizat din cauza versurilor lui Marduk. Hainele murdare aruncate peste tot, farfuriile pline cu resturi îmi confirmă faptul că nu vei asculta niciodată nici Gentle Giant, nici Mozart, nici Bach. Mirosul de floricele îmi face rău, iar sunetul mesageriei telefonice mă face să văd roșu în fața ochilor. Roșu aprins.

Și atunci, simt că explodez și îmi vine să te pedepsesc pe vecie, iremediabil, ireconciliabil și ireversibil. Simt că trebuie să suferi și tu la fel ca mine. Să vezi și tu roșu în fața ochilor. Același roșu aprins. Să-ți confisc nu doar calculatorul, ci *toate* lucrurile. Tot. Să nu-ți mai vorbesc. Să nu-ți mai dau mîncare. Să te închid în cameră, de unde să nu ieși decît peste ani de zile. Mulți ani.

Pe scurt, avem o problemă. Și-ți propun să o tratăm examinînd cîteva opțiuni. Inginerește.

Au fost momente în care mi-am dorit să te dai cu capul de zid, să ajungi într-o fundătură și să te blochezi, să-ți dispară toate opțiunile, pentru ca apoi, într-o zi, după ce te vei fi trezit, să apari spășit, cu capul plecat și spunînd cu vocea gîtuită că da, ai înțeles că ai greșit, că noi, părinții tăi, am avut dreptate. Și atunci, eu, ușor flatat și copleșit de milă, ajutat de înțelepciunea vîrstei, să șterg totul cu buretele și să te transform, în sfîrșit, în... mine. Să purtăm haine identice, diferite doar prin mărime, să ascultăm aceeași muzică, să vedem aceleași filme, mai ales că aici ne intersectăm într-o oarecare măsură. Să avem aceleași păreri și aceleași reacții. Să vedem lumea cu o singură pereche de ochi. Și lumea să ne vadă la fel. Eu și tu, tu și eu. Identici.

Dar mi-am dat seama că, de fapt, nu vreau asta.

Sau aș putea să mă *transform* eu în tine. Să nu mă mai culc înainte de 2 noaptea. Să nu mă trezesc înainte de prînz. Să nu mai învăț. Să nu mai mănînc roșii niciodată, deși mi-au plăcut, vreme de 45 de ani. Să am parte de un prim *pogo*, inițiatic, apoi de un *moshpit*. Tribal. Epic. Știu că nu voi înțelege versurile, dar îmi vei face tu un semn cînd trebuie să fug și, la greutatea mea, nu cred că voi avea rival. *Crowdsurfing* împreună, bere, fumat pe ascuns. *Corpse* la birou. Un monitor mai mare. Floricele pot să-mi iau cînd vreau. Sînt ieftine.

Dar nu cred că vrei asta.

Un om foarte deștept, un cibernetician (nu mă întreba ce înseamnă asta, că nici eu nu știu prea bine) pe nume Heinz von Foerster a născocit o vorbă, un așa-numit imperativ etic (nici asta nu mă întreba ce înseamnă, e ceva destul de complicat, dar obligatoriu de aplicat, din punctul lui de vedere). Von Foerster zice așa: *I always act so as to increase the total number of choices*" / „Acționez întotdeauna astfel încît să sporesc numărul total de alegeri posibile". Nu-i așa că-i o chestie deșteaptă? Plus că a trăit peste 90 de ani. Eu aș vrea să trăim 90 de ani. Amîndoi, împreună. Nu ar fi rău. Deloc. La 16 ani poate nu ți se pare important, dar, crede-mă, devine.

Ia gîndește-te puțin. De exemplu, eu să ascult Ghost, tu să citești Calvino. Tu să tunzi iarba, eu să nu mai consider pedala dublă o tîmpenie. Să plîngem împreună la Waters, să rîdem împreună de prostia umană, de cretini. Aici avem ce face că sînt mulți. Să nu facem rău. Să nu ne luăm prea în serios. Să ne ferim de ridicol, de cele mai multe ori, să fim ridicoli împreună, alteori. Tu să înveți despre vectori, eu să opresc mașina și să cer indicații de la necunoscuți cînd ne rătăcim. Tu să înțelegi că autoironia este foarte utilă, iar răzbunarea este o mare prostie, eu să-ți accept glumele tembele. Și tot așa, pînă la 90 de ani. Ce zici?

Cînd sînt Arenele, vinerea asta? Aș merge și eu. Am vorbit cu mama. Putem sta pînă la răsărit. Ne lasă.

Te iubesc,
Dan

P.S. Nu uita să închizi ușa cu cheia și pune prosopul pe calorifer după ce faci duș. Ți-am lăsat Aleph pe noptieră. Poate-ți va plăcea.

***Dan Nicolaescu** este coproprietarul librăriei Anthony Frost din București.*

Despina BĂDESCU

Draga mea Chira,

„La început, copiii își iubesc părinții. După o vreme, îi judecă. Arareori, dacă nu chiar niciodată, îi iartă."

OSCAR WILDE

Se aude un sforăit nemaipomenit din patul tău. Începe de undeva de jos, dintr-un demisol de zgomote fonfăite, crește, se ridică pînă în pod, se subțiază, se transformă într-un piuit păsăresc și cade după vreo patru secunde înapoi, în pivnița de balauri răgușiți. Cine sforăie așa a înghițit un tenor, un bariton, un casetofon? Sau doar un acordeon?

Iubito, mai că îmi vine să te trezesc și să-ți recit aceste două versuri inventate ad-hoc. Sînt sigură că te-ar distra și mi-e că n-o să le mai ții minte pînă mîine, cînd mă voi trezi panicată că trebuie să ajungem la grădiniță, că trebuie să fac cumva să-ți șterg mustățile de pisică de pe obraji și să-ți spăl acuarelele mov și portocalii de pe picioare. Te-aș trezi să rîdem împreună de buldogul ăsta al nostru și de sforăielile lui, dar și să te rog niște lucruri importante. Știi că sînt o mamă care are puține rugăminți, știi că nu zic aproape niciodată „te rog, pune-ți căciula" sau „te rog să mănînci tot", nici măcar „te rog să-ți speli mustățile de pisică", dar chiar și așa, tot simt niște cuvinte care îmi gîdilă cerul gurii pentru că vor să plece de la mine și să ajungă la tine.

Așa, draga mea, știi ce te-aș ruga? Te-aș ruga să nu te fistîcești cînd cineva rîde de tine. Mai știi cînd te-ai oprit într-o zi în dreptul unui ghiveci în care era o mușcată cam paradită și ai început să-i pupi toate frunzele? Eu te-am întrebat mirată ce faci, tu mi-ai spus că vrei să-i treacă mușcătura mai repede, iar eu am rîs ca o fraieră. 1-0 pentru tine.

Te-aș mai ruga și să nu imiți pe nimeni cînd dansezi. Știu că o să vină un moment în care nu o să te mai simți în largul tău să dansezi ca Baloo, știu că, peste cîțiva ani, dansurile tale de derviș mic, cu rochiță, se vor transforma în acțiuni prudente, studiate și îmbibate cu simțul ridicolului, dar încearcă să nu imiți pe nimeni cînd dansezi, ca să nu intri într-o serie lungă de încurcături declanșate de cineva care crede că ești altcineva.

Te-aș ruga și să nu uiți că a existat o perioadă în viața ta în care coborai trei etaje în aproximativ o oră, pentru că drumul era plin de lumi mici de păianjeni, furnici, gîndăcei despre care voiai să știi ce mănîncă la prînz, dacă au frați și surori și dacă le e frică de noi. Nu uita că a fost o vreme în care te uitai la desene animate cu un borcan cu mormoloci din Cișmigiu în mînă și aveai grijă ca ecranul să fie așezat în așa fel încît să vadă toți cinci ce se întîmplă în film. Nu uita că, la un moment dat, îți plăceau rîmele mai mult decît cinematograful. Toate aceste lucruri au legătură directă cu libertatea, etica, iubirea, relațiile, munca și alte chestiuni importante cu care au de-a face oamenii mari.

Te-aș ruga să nu te fistîcești cînd cineva rîde de tine.

Te-aș ruga, draga mea fetiță, să faci cumva și să găsești o pereche de gene ca cele din povestea pe care ți-am spus-o în seara asta și care nu este decît o vagă amintire a unei povești japoneze pe care mi-o citeau părinții mei cînd eram de vîrsta ta. În poveste-a asta era un băiat sărac, sărac, sărac, care căpătase o pereche de gene fermecate. Știi ce făceau genele astea? Cînd le avea la ochi, ele îl ajutau să-i vadă pe oameni așa cum erau ei de-adevăratelea. Pac! își punea el genele... și pac! oamenii din jurul lui se trasformau în lupi, vulpi și broaște. Asta pînă într-o zi, cînd s-a întîlnit cu o fată, el pac! cu genele, dar fata nu se transforma în nimic. Cu gene sau fără gene, ea rămînea tot o fată. Ca să-ți spun un secret, eu am niște gene dintr-astea, stau cu ele la ochi și acum văd o fetiță și un buldog. Nu pot să ți le dau ție, pentru că fiecare dintre noi trebuie să-și facă rost de genele lui, dar sigur vei găsi tu unele pe măsura ta. Să le folosești cît mai des.

Și încă ceva, draga mea Chira. Cînd nimic nu va mai fi, cînd sforăitul unui buldog va dispărea ca și cum nu ar fi existat vreodată, să știi că fiecare atom din care ești tu făcută va circula liber printre stele și va păstra undeva puțină iubire de-a mea. Asta e ceva.

Dar acum trebuie să dormi. Am pus ceasul să sune devreme și poate că mîine n-o să mai întîrziem la grădiniță.

***Despina Bădescu** coordonează, de aproape doi ani, site-ul Totuldespremame.ro.*

Cătălin TOLONTAN

Îți voi fura gluma ta deșteaptă!

„Piloții sînt ca bananele. Rareori îi vezi singuri."

Eram într-un aeroport cînd ai spus asta și m-am luminat. Nu s-a văzut, probabil, niciodată nu se vede, dar m-am destins și m-a cuprins o bucurie albă pe dinăuntru, ca în momentul cînd eram de vîrsta ta și pătrundeam în casa de la țară a bunicilor, în prima zi de vacanță. Mirosea a var și a promisiunile unei veri lungi. Vara și vacanța ta se termină. Vei intra „într-a IX-a" și mă amuză clandestin diferența dintre ce lași să se vadă că înseamnă asta pentru tine și ce însemna pentru mine. Fix acum 30 de ani, intram în liceu, îngrozitor de stresat, necunoscînd pe nimeni și venind de undeva din sudul Bucureștiului, spre castelul înalt și sever de la Șosea. Pe scurt, mă scofîlcisem de frică. În primele săptămîni de școală, mi-am lărgit pantofii din cauza degetelor pe care le chirceam sub mine. Mergi la același liceu. A fost alegerea ta și felul natural în care ai spus că va fi alegerea ta m-a bucurat din nou. Aveam o altă părere, treaba mea, am rămas cu ea. Tot ce faci, faci în stilul generației tale. Mai exact, în stilul tău.

Cînd am văzut că te duci la examen în bermude, am înțepenit. La proba de română, ții minte? Era îngrozitor de cald afară. „Mergi la ski? Cred că ești singurul om din București care se îmbracă în pantaloni lungi!" mi-ai aruncat în glumă și, deși m-am simțit ca și cum aveam clăpari în picioare, m-am bucurat din nou. Dacă aveai emoții, ele nu te oxidau.

Ai reușit la liceu nu bine, ci excelent. Ai făcut lucrurile în felul tău.

La cîteva zile după aflarea rezultatelor, cînd abia începuseră înscrierile la liceu, ai zis în treacăt, așa cum le spui pe toate, ca și cum nimic n-ar fi important: „M-am întîlnit cu colegii mei."

– Și ce face Miki?

– Nu cu Miki. M-am întîlnit cu colegii de liceu!

–...

– Ne-am dat întîlnire pe Facebook

– *(după ce mi-am recăpătat respirația)* Cîți ați fost?

– Cam o sută.

Eu nu știu dacă am cunoscut 100 de colegi după patru ani de liceu. Citeam neîncrezător despre rezultatele studiilor care spun că rețelele de socializare nu amputează, ci multiplică relațiile din lumea fizică. Acum nu mai sînt atît de sigur că-s niște *bullshit*-uri. „Ceea ce sîntem noi se divide în două – o parte ocupă lumea fizică, cealaltă parte ocupă Internetul și, prin urmare, la *real-world self* se adaugă *web self*", după cum scria recent Clarissa Tan în *The Spectator*. Nu mai sînt sigur că Internetul ne va fi fatal. De fapt, nu mai am certitudini cu privire la multe alte lucruri pe care le car în rucsac. Contactul cu tine mă reîmprospătează și-mi expune prejudecățile ca pe niște răni care se usucă la soare. Felul relaxat de a fi și ideile – cum să le zic – firești, libere, deschise, m-au făcut nu doar mai atent la ceea ce reprezentați, dar și mai ușor și îngăduitor cu mine. Poate că, de fapt, voi sînteți ca bananele. Rareori sînteți văzuți singuri și, fără să știți, ne schimbați pe toți cei din snop.

Acum un an, în timpul Jocurilor Olimpice, l-am zărit pe Petre Becheru, 52 de ani, fost campion olimpic și acum antrenor al lotului de haltere, răsfoind, într-o stație londoneză, volumul *Crescuți digital* al lui Don Tapscott. M-am mirat că un antrenor de haltere citește așa ceva. „Încerc să-i înțeleg pe copiii ăștia pe care-i antrenez." Și cum sînt? Sînt muncitori? Marele sportiv s-a gîndit o clipă. „Muncitori, da, docili, nu! Vor o recompensă imediată a muncii lor. Vor să vadă că progresează în antrenament și în rezultate. Se plictisesc repede și, de aceea, le alcătuiesc antrenamente diverse."

Erau niște zile ciudat de calde la Londra. Orașul mirosea. Am făcut cîțiva pași împreună. Tehnicianul a continuat: „De fapt, cred că ei își exprimă sentimentele un pic diferit de noi. Nu sînt explozivi. De pildă, dacă îi enervezi sau îi dezamăgești, te ignoră. Asta e forma lor de protest: te ignoră. Dacă te apreciază, îți caută prezența, da, asta fac! Îți caută prezența." Cunosc sentimentul! Orice părinte îl știe. Pentru că orice părinte acceptă, ușurat, recompensa de a-i fi căutată prezența. Răsplata maximală.

Am acceptat invitația *Dilemei vechi*, deși, în fond, nu am nici un sfat să-ți dau. Nu am nimic de transmis acum sau peste ani. Mă simt mîndru și inutil în raport cu tine. Cred că merg bine împreună acești doi termeni. Eventual, eu pot învăța diverse chestii de la tine. Acum cîțiva ani, într-o călătorie, citeai una dintre revistele de aviație care te pasionează. Ai oftat, ai făcut o comparație cu nu-mai-știu-ce țară-asiatică și ai întrebat retoric: „Cînd o să cumpere și Tarom niște avioane mai noi?!" Aveai 13 ani și te-ai lansat într-o teorie care m-a lăsat cu gura căscată. Ceva despre omogenizarea flotei înspre o direcție clară, Airbus sau Boeing, despre oameni care să fie școlarizați, despre eficiență... N-am înțeles nimic, dar altceva m-a mișcat. Era pentru prima oară cînd remarcasem că vorbeai cu năduf și cu simpatie, despre România. Eu mă despărțisem, aproape fără să bag de seamă, de iluzii și, dintr-odată, mi-am văzut reîmprospătați vechi fiori, dar fără dramatismul patriotic și fără cultura sacrificiului cu care am fost noi crescuți. După cum mie nu-mi era rușine că renunțasem la obsesia țării, la fel nu era nimic patetic sau definitiv în ideile tale. Mă vindecasem. Decojită de orice generalități, România se redusese la cîteva observații concrete și limpezi, care nu cereau eroi, ci doar bună intenție și ceva inteligență. Pentru tine, România însemna un Tarom modern, pentru Miki – softuri ca lumea, pentru altă colegă – o sală de operație de nivel mondial, în care să-i facă plăcere să-și facă meseria. Nu-ți plac concluziile, dar mi-ai oferit una.

„Cînd am fost răpit, părinții mei au trecut la acțiune. Mi-au dat camera la închiriat."

WOODY ALLEN

Cît despre banane, dacă voi scrie cîndva un roman, îți voi fura observația. E demnă de scriitorii moderni și asta m-a inhibat întotdeauna. Sînt greu de găsit aceste *insight*-uri umane, precum piloții pe care-i vezi întotdeauna însoțiți de echipaj, și de aceea voi folosi gluma ta deșteaptă drept prima frază a încrederii că pot.

***Cătălin Tolontan** este jurnalist. Îl găsiți la www.tolo.ro.*

Robert ȘERBAN

Dragă Tudor, dragă Crina,

E ciudat să vă scriu în public, pentru că, așa cum cred că simțiți în fiecare zi, eu sînt sentimental, patetic și pupăcios, iar *Dilema veche* e o revistă și pentru oameni care n-au chef de astfel de efuziuni. Mai ales de pupături! Ciudat e și să vă trimit epistolă, fiindcă îs încă viu și ceea ce am să vă spun o fac, cum ați observat, privindu-vă în ochi. Și repetînd, uneori mai accentuat, ca să fiu sigur că ați auzit. Și poate că ați și înțeles.

Ciudat, neciudat, Luiza Vasiliu a insistat să vă scriu, așa că – asta n-ați aflat-o încă despre mine că sînteți încă mici – n-o mai pot refuza.

Poate că n-ar fi rău să vă spun chiar de la început, ca să nu mă iau cu altele: ziceți întîi „nu" dacă „da"-ul v-ar disloca dintr-un program pe care deja vi l-ați fixat. (De fapt, ziceți „nu" fără să clipiți.) E mai ușor să reveniți asupra lui „nu" și să acceptați *oferta*, decît să scrîșniți din dinți ca să vă țineți de un „da" spus la cald. Altfel, o să vă fie prea fierbinte în viață și o să fiți mai tot timpul asudați, întrucît dacă se află că sînteți *da-da*-iști, o să fiți asaltați continuu cu fel de fel de cereri, rugăminți, comisioane, treburi care nu vă privesc direct, dar care, dacă le acceptați, se vor uita la voi cu ochi mari și umezi, de vițel, pînă cînd vor trebui „rezolvate". Mai mult, un „da" al cărui tată e „nu" poate să fie și mai pirpiriu, și mai negricios că tot dă frumos... Eu nu vă spun să nu săriți în ajutorul celor ce au nevoie de voi (ba să o faceți întotdeauna, fără să fiți rugați!), ci să fiți precauți cu cei care vor să – pardon – sară pe voi.

Ai văzut, dragă Crina, chiar azi ne-am luptat vreo jumătate ceas – fiindcă vrei să te-nvăț karate –, timp în care m-ai atacat continuu, deși eu am de vreo trei ori greutatea ta, de vreo două ori înălțimea ta, oasele nițel mai tari și o gură prin care am tot repetat: „Apără-te, nu ataca, apără-te!" Dar tu ai practicat stilul *kapritza* (adevărat, e original, e invenția ta) și te-ai lovit singură, ai alunecat, ai bubuit de vreo două-trei ori canapeaua. Ai fost hazlie că ești mică. Dacă ai fi avut vreo opt-zece ani în plus, ai fi fost ridicolă. Vezi... Stai, că-i și pentru frate-tu scrisoarea. Vedeți, așa-i cu chestia aia care zice, adînc, că „viața-i o luptă". Unii o-nțeleg scrîșnind, alții mușcînd, unii bătînd pas de defilare, alții fluturînd batiste, unii stînd camuflați. Nu știe tata, în clipa asta, să vă spună cum să vă poziționați în viețile voastre, dar feriți-vă de ridicol. N-are gust, miros, culoare, nu face zgomot. Ridicolul e ca un ninja: apare de unde și cînd nu te-așteptați, te execută (nu întotdeauna scurt, ci deseori pe îndelete, cu paranteze, cu volute...) și se face nevăzut. Și nenorocirea începe apoi, cînd îți dai seama ce ți-a făcut! Fiindcă asta-i cu nenorocitul: ești cu el, în el, dar habar n-ai. Te prinzi – și nu întotdeauna! – abia după. Na, iată, chiar eu, acum, sînt în plin ridicol: vă dau sfaturi cum să ocoliți ceva inexistent aprioric. Ceva pe care doar noi îl facem să se-nfiripe, să evolueze (rapid) și să ne facă de băcănie. Uneori cu martori, de cele mai multe ori – fără.

Gata, nu mai scriu nimic! Luiza, nu știu cîte semne mi-ai spus să aibă scrisoarea, dar vezi și tu ce iese. Ăștia mici n-o să-nțeleagă nimic cînd o să crească. Și teamă mi-e că, atunci cînd ei vor fi oameni mari, ridicolul va dispărea definitiv: o „chestie", pe care o vezi la tot pasul și la mai toată lumea, devine, dacă nu un bun, sigur un loc comun. În plus, mîine, fiicămea merge la școală – prima ei zi. Am un fel de emoții, căci va merge fix în clasa 0. Și sigur nu se va simți ridicol. Nici ea, nici colegii ei. Dar eu vreau să pun punct aici, fiindcă simt cum ninja vine iarăși la mine.

Cu dragoste, al vostru, tata Robert.

***Robert Șerban** este scriitor. Cea mai recentă carte:* Narațiunea de a fi. Robert Șerban în dialog cu Șerban Foarță, *Humanitas, 2013.*

Radu VANCU

Dragul tatii,

Mi-am dat seama, de ceva vreme, de unde cunosc privirea asta a ta, atît de hipnotizată & de hipnotică, pe care o ai cînd te uiţi la desenele animate cu Thomas sau la Lightning McQueen, *aka* Fulger din *Cars*: e, fără rest, privirea hipnotizată & hipnotică a lui Pound din filmuleţul de pe YouTube în care-l ascultă pe Pasolini citindu-i *Cantos* în versiune italiană. E privire de poeţel, aşadar, dragul tatii – şi asta-mi strînge inima. Dar mă consolez cu gîndul că poeţeii îşi pot găsi poezia nu doar în poezie ca atare, ci şi în fizică, sau în biologie, sau în matematici, sau în alte arte – sau în desene animate, iată.

Dacă însă se va întîmpla să-ţi găseşti poezia taman în poezie, îţi transcriu mai jos puţinul pe care l-am înţeles pînă acum din asta. Sigur, îl vei citi abia pe la începutul liceului, adică peste vreo zece ani, cînd se va vorbi despre YouTube cam cum vorbim acum despre patefoane, iar privirea aceea a lui Pound va fi, poate, pentru totdeauna pierdută pentru ceilalţi. În ce mă priveşte, ştiu c-o voi găsi mereu în ochii tăi, inflamată de locomotiva Thomas, de bolidul Fulger, de cine ştie ce joc, de cine mai ştie ce colegă de clasă.

Înainte de orice, să fie limpede: fie că eşti poet, poeţea sau poeţel, regula numărul 1 e să nu dai & să nu accepţi sfaturi. Poetul (poeta) ştie încă de pe cînd era poeţel (poeţea) că nimeni nu poate simţi durerea de dinţi a altuia; şi, deci, că sfaturile date unui suferind de durere de dinţi nu pot decît, cel mult, să-l enerveze. (Da, poezia poate fi la fel de sîcîitoare ca durerea de dinţi; iar scrisul poeziei poate fi, cîteodată, un dentist al naibii de bun.) Aşa că în nici un chip nu-ţi voi da aici sfaturi.

Îţi voi spune doar cîte ceva despre un lucru care a contat pentru mine pe vremurile cînd eram poeţel. (Nu te lăsa păcălit de diminutiv: a fi poeţel e un lucru mult mai important & mai minunat decît a fi poet. Toţi poeţii serioşi se întreabă cu inima la gură ce-ar fi zis poeţelul care-au fost cîndva despre ce scriu & despre ce fac ei acum. Fiindcă poeţelul judecă întotdeauna lucrurile fără jumătăţi de măsură, cu acea puritate neomenească fără de care nu poţi ajunge om. Poeţii au pierdut de mult acea puritate, şi de asta se tem, cel mai adesea, de poeţel – aşa cum te temi de conştiinţa ta mai bună. Da: poeţelul e conştiinţa mai bună a poetului, cam aşa cum greierele Jiminy e conştiinţa mai bună a lui Pinocchio.) Voi povesti despre asta fără prea mare filozofie, fiindcă, indiferent de ce ţi se va spune la şcoală, unul dintre cele mai rele lucruri pentru poezie este filozofarea în versuri: cele mai proaste poeme ale lui Eminescu şi Blaga sînt cele în care versifică filozofia, a lor (Blaga) sau a altora. Şi asta dintr-un lucru simplu: filozofia are de-a face cu adevărul, iar poezia cu frumosul. Una se face cu idei, cealaltă – cu imagini. Cînd le amesteci e ca şi cînd ai mînca ciocolată cu icre negre sau miere cu mujdei. Bune fiecare separat, însă scîrboase împreună.

Bun, să mă întorc acum la ce a contat pentru poeţelul care am fost. Păi, cel mai mult a contat întîlnirea cu un mare poet. Ştiu, în filmele americane vei vedea tineri poeţi sau tineri muzicieni care scriu sau compun capodopere aşa cum cîntă privighetoarea – adică spontan şi fără prea multă bătaie de cap. Artişti care compun natural, cum ar veni. Însă adevărul e tocmai pe dos: după cum îi spune chiar numele, arta e artificială, ceea ce înseamnă că: 1) nu se găseşte de-a gata în natură şi 2) se obţine, ca orice artificiu, printr-o anumită tehnică. Iar tehnica asta se învaţă. De la alţii. Adică de la cei care ţi se pare că au ajuns cam acolo de unde ai vrea tu să începi. Aşa cum pictorii îşi învaţă arta copiind tablourile maeştrilor, şi tu îţi vei învăţa arta furînd meserie de la poeţii care-ţi plac. Dacă eşti cu adevărat bun, poezia ta îţi va semăna ţie, iar nu lor; uite un exemplu printre atîtea altele: cînd Marius

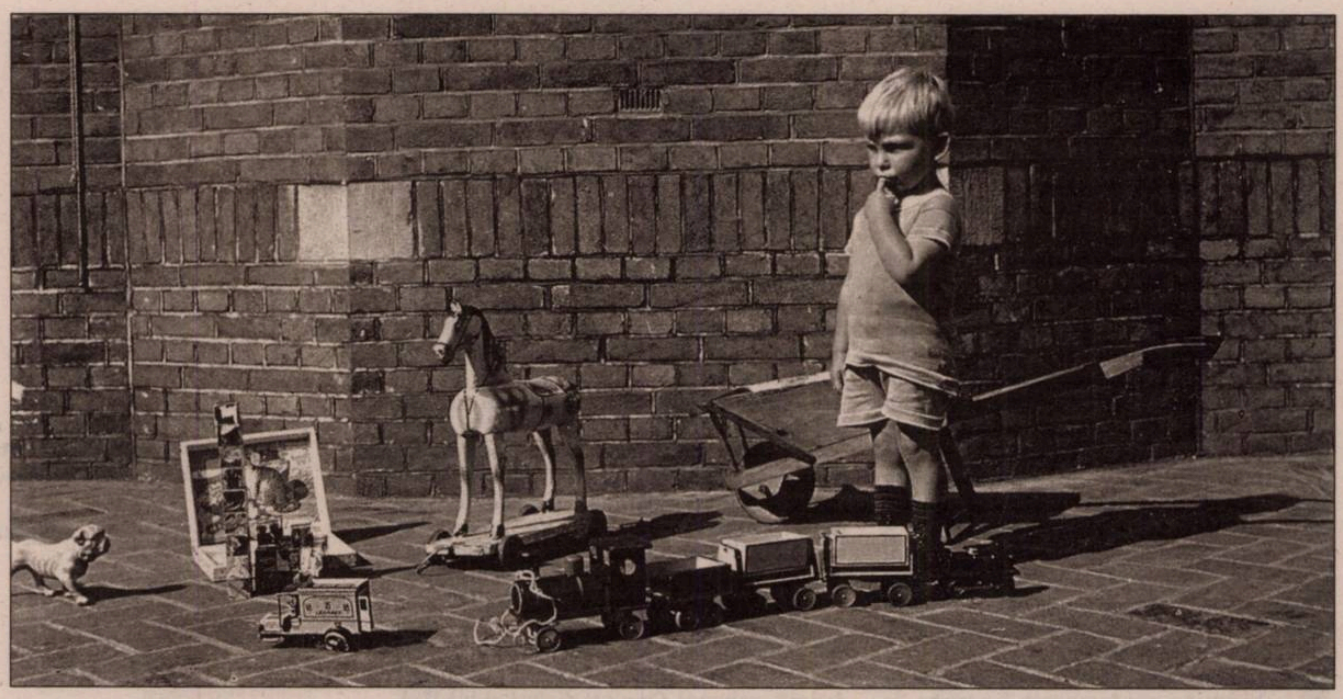

Ianuş era într-o criză de inspiraţie, maestrul lui, Alexandru Muşina, i-a pus în braţe un volum de Maiakovski şi i-a spus: „Imită-l cît poţi!“ Rezultatul: poate cel mai bun volum al lui Ianuş, *Ursul din containăr*, cu versuri aşezate maiakovskian în scăriţă, însă pline de energia celui mai puternic Ianuş.

Cu cît vei şti să admiri mai eficient, cu atît mai repede vei creşte. Iar dacă vei avea noroc, vei putea întîlni pe cîte unul dintre cei admiraţi în viaţa reală, nu doar în cărţi. Eu am avut norocul ăsta; l-am întîlnit, cînd aveam 19 ani, pe Mircea Ivănescu – şi am devenit chiar prieteni. Iar ce a contat cel mai mult, dincolo de toate discuţiile despre poezie & co., a fost chiar prietenia asta. De la Mircea Ivănescu am învăţat că poezia e o disciplină a prieteniei, iar nu un discurs cultural. Că poezia are importanţă în măsura în care te face mai OK pentru aproapele tău. Că poezia e o formă de confesiune reparatoare, de spovedanie, aproape, şi că a fi mîndru că eşti poet e cam la fel de stupid ca a fi mîndru de faptul că te spovedeşti.

Mare poet Ivănescu era, ba chiar cu asupra de măsură; dar era lipsit de orice emfază sau aroganţă. Numai un artist slab ţine să arate ca un artist – scria cîndva Andrei Pleşu –, fiindcă el simte că nu-i îndeajuns de artist pe dinăuntru, şi atunci ţine să compenseze asta pe dinafară. Ei bine, Ivănescu nu arăta deloc ca un poet. Extrem de original în scrisul lui, nu făcea deloc pe originalul în felul în care se purta; deşi despre poeţi se spune de regulă că-s atenţi doar la ei înşişi, el era un om cald şi generos, atent la ceilalţi – fiindcă poezia, tot de la el am învăţat-o, presupune şi atenţia concentrată la celălalt. (De aici îi vin şi precizia psihologică, şi empatia – calităţi majore ale poeziei.)

Regula numărul 1
e să nu dai & să nu accepţi sfaturi.

Pe scurt, dragul tatii poeţel, atît am să-ţi zic: poetul e un om care admiră, atent la ceilalţi, pe cît de original în scris, pe atît de normal în viaţă. Şi, mai ales, e un om cu prieteni – tocmai fiindcă poezia e o disciplină a prieteniei.

Cel puţin asta crede poeţelul din mine.

***Radu Vancu** este poet şi eseist. Îl găsiţi la www.raduvancu.unspe.com.*

„Iubitu mieu fiiu,

(...) Iată, acum va să ne aducă vrémea şi să ne tragă cătră lucrurile vieţii cei de véci şi cătră slava cea neschimbată. Că pre viaţa această d-acum iată că o aşteaptă moartea şi pre slava ei va să o ajungă ocara şi batjocura. Că din biruitorii şi putérnicii lumii aceştiia, pre mulţi i-au ajunsu judecata şi mîniia mai nainte de vréme şi fură aruncaţi în întunérecele iadului. Şi judecătorii fură judecaţi de ceiia care-i judecase ei. Şi cei bogaţi apoi sărăciră, şi cei înţelepţi făr' de zăbavă şi de năprasnă nebuníră, şi cei tari şi vîrtoşi slăbiră, iar cei sănătoşi bolnăviră. Şi nici un lucru bun şi adevărat nu iaste între oameni, cîndu nu să află în lume nici un cuvios şi plăcut lui Dumnezeu. Că feciorii vor batjocori pre părinţii lor şi muerile să vor lepăda de bărbaţii lor şi nu-i vor băga în seamă, nici bărbaţii nu vor păzi cugetele şi gîndurile muierilor lor; fétele céle tinere vor măscări pre fămeile céle bătrîne, cei bătrîni cu cei tineri vor dobîndi minte copilărească. Atuncea nu iaste de a créde pre priiateni sau pre vecini, nici vei îndrăzni să grăeşti cu frate-tău de céle de pace, nici să taineşti cu dînsul. Că el va cugeta tot céle ce suntu de vrajbă. Şi pre vremile acélea va ieşi şi va vieţui pizma şi înşălăciunea şi nedreptatea, şi limbuţiia să va întări, şi nu-şi va aduce aminte nimeni de Dumnezeu, nici îşi va aştepta nimeni moartea. Şi pentru acéia să vor înmulţi şi răutăţile, pentru că frica lui Dumnezeu nu se va pomeni nici să va băga în seamă. Că el ne-au dat minte ca să cugetăm noi înşine céle bune, iar noi gîndim în inimile noastre tot céle réle şi hicléne. Datu-ne-au putére şi bogăţie, ca să dăm noi celor neputérnici, iar noi în locul acestora ne batem joc şi ne rîdem de dânşii. Biruinţă ne-au dat în măinile noastre, ca cu dînsa să păzim şi să răscumpărăm pre cei slabi, iar noi muncim pre cei nevinovaţi şi le facem nevoe. Pentru că nu va fi calea dreptăţii, nici judecata cea dreaptă. Dragostea va peri şi să va înmulţi pizma. Bunătatea va fi ocărîtă şi batjocorită, iar făţărniciia să va cinsti şi să va crăvi. Urî-se-va înţelepţiia cea smerită şi plecată şi să va înălţa trufiia şi să va cinsti. Pieri-va adeverinţa, iar minciunile vor acoperi toată faţa pământului. O, adîncul bunătăţii şi răbdării lui Dumnezeu, că de toate răutăţile ce să fac, el nu să mînie, nici va să-şi izbîndească! Nu pentru că doar el nu poate să plătească şi să izbîndească; ce căci lui nu-i trebuiaşte mîniia, ce ne miluiaşte ca un tată, şi alte mili, încă mai multe, întinde şi arată asupra noastră.“

(Din Învăţăturile lui Neagoe Basarab *către fiul său Teodosie, c. 1650.)*

Răzvan PETRESCU

Dragul meu băiat,

Vei începe curînd clasa a VIII-a, ştiu că eşti furios şi disperat, dar aşa vei fi toată viaţa. Ai dreptate, şcoala e inutilă – uită-te la mine şi studiază ravagiile produse de anii de chin –, însă, ca bonus, te va tîmpi. Încearcă să te fereşti, fandează, învaţă cît mai puţin posibil. Du-te ca pînă acum la baschet, la înot, la sală – la femei te duc eu. Nu uita să le cumperi flori – doamnele care lucrează în saloanele de masaj erotic vor fi mai întîi ameţite de intrarea mea, apoi tu le vei da lovitura de graţie cu ghiveciul cu petunii – e preferabil un ghiveci în locul florilor desperecheate, ăsta va rămîne pe pătuţ şi la vizitele următoare. Ca preludiu, le poţi iniţia în programe de computer. Să nu-ţi faci temele decît zece minute pe zi, clasa a VIII-a a fost adăugată-n programă pentru a vă rupe de existenţă, de bucurii, de realitate. Realitatea e crudă. La fel va fi şi destinul tău. Şi e bine să ai o idee despre ea, mai ales din camera în care omori nemţi în jocurile video, e mai important decît orice – nemţii pot redeveni oricînd un pericol. Sigur, destinul tău va fi la fel de cumplit şi dacă nu te mai duci la şcoală deloc, aşa că du-te, e bine să suferi de pe-acum, să înduri nedreptăţile, să afli cum să le faci, oarecum, faţă – tulbură-ţi profesorii prin intervenţii cît mai abrazive, fetele vor zîmbi. Ia aminte, fetele *vor* să zîmbească, dacă reuşeşti să le faci să se tăvălească de rîs pe podeaua clasei le vei putea lua complet în stăpînire, şi-atunci nu mai dăm bani la saloanele de masaj. E adevărat că am cîteva prietene care-ar fi fericite să-mi facă un serviciu primindu-te la ele, însă mă tem că mă faci de rîs. Chiar dacă măsori 1,85 m – adică eşti cît mine de înalt, dar mult mai puternic –, nu poţi fi la fel de tandru, de generos, de răbdător, de magnetic. Iar ele vor fi dezamăgite, deci mai bine plătim.

Înţelege că tata te îndrăgeşte mai mult decît îţi poţi închipui, deşi n-are nici o importanţă.

La începutul anului şcolar, fii atent să nu cumva să le duci flori şi profesoarelor; vor interpreta gestul şi n-aş vrea să mă trezesc cu un nepot de la doamna de religie, de exemplu – n-aş şti cum să-l cresc, rugăciunile trebuie făcute în latină. Lunile vor trece repede, apoi părinţii colegilor tăi mi-au spus că trebuie să intri la liceu. Nu-i obligatoriu. De fapt, liceul e şi mai sinistru decît şcoala generală şi, dacă printr-un miracol îţi vor mai rămîne cîteva grame de inteligenţă pînă-n vara următoare, te asigur că vor dispărea încă din clasa a IX-a. Îţi poţi lua o slujbă sezonieră. Pădurar, de pildă. Sau poţi aşeza borduri, dar nu aşa cum va spune şeful de echipă, ci în cruce. În fine, nici nu ştii cîte posibilităţi îţi rezervă soarta, dacă renunţi de pe-acum la liceu. Şi chiar la ultimul an de şcoală. Eu voi îmbătrîni şi mai mult în clasa a VIII-a decît pînă acum. Copiii nu au numai drepturi (pe care ţi le-am refuzat constant, din iubire), ci şi îndatoriri. Una dintre ele va fi să mă prezinţi profesoarelor de liceu de pînă-n 30 de ani, dacă pînă la urmă vei face prostia să intri la „Cantemir". Laudă-mi inteligenţa, umorul şi du-le poze de-ale mele făcute în urmă cu 32 de ani. Dacă sînt femei normale, deşi nici una nu e, dar hai să zicem aşa, prin absurd, vei beneficia şi tu de desfătarea lor, mai ales cele de geografie sînt de luat în considerare. Au hartă.

Pe urmă, brusc, vei deveni un tînăr adult. Lumea-ţi va părea imensă. Nu e. E doar o iluzie. Iar după terminarea liceului sau a şcolii profesionale (nu uita că şi ospătăria pare o meserie extrem de interesantă, cu mari beneficii de ordin intelectual), te vei pregăti pentru facultate. Nu mai trebuie să-ţi amintesc că nu sînt de acord cu facultăţile şi mă voi opune din răsputeri. Însă-i limpede că nu-ţi voi rezista fizic şi, dacă-mi vei sparge capul, o să am slabe şanse de a-mi impune punctul de vedere. Aşadar, vei intra la facultate, bănuiesc că de informatică, vei ajunge biolog şi vei trăi din ajutorul de şomaj al nevestei – pînă atunci trebuie să fii deja însurat şi cu doi copii; dacă-s negri, îi dai la baschet.

Revin asupra oamenilor. Aşa cum te-am învăţat de cînd aveai trei luni, majoritatea sînt cu desăvîrşire cretini, să nu cumva să-i iubeşti, dimpotrivă, atitudinea cea mai umană este să-i dispreţuieşti pe toţi pe care-i întîlneşti în drum şi, dacă nu-i distrugi verbal, încearcă să-i rupi în bătaie. Vei avea de lucru toată viaţa. Desigur, adevărul este că lumea nu există. Prin urmare, să faci praf nişte oameni fantomatici e ilar – totuşi, nu mai mult decît sînt ei. Întreaga planetă este uimitor de comică, bucură-te de asta în fiecare clipă, e un dar de la Dumnezeu. Atunci cînd se întîmplă, dramele aparţin unei realităţi paralele în care nu ai ce căuta. Şi, deşi tocmai ţi-am spus că umorul involuntar al omenirii e un dar de la Dumnezeu, ia aminte că nu există nici Dumnezeu. Nu există nici realitate, nici chiar paralelă şi în pofida faptului că ţi-am explicat că aia normală e crudă. Nu există nimic. Nici eu. Nici tu. Cel mult, păsărica aşezată acum pe pervaz şi care se uită atent la noi. Observi că are un ochi de sticlă?

„Nu cred că părinţilor mei le-a plăcut prea tare de mine. Mi-au pus un ursuleţ viu în pătuţ."

WOODY ALLEN

***Răzvan Petrescu** este scriitor. Cea mai recentă carte:* Variaţiuni pe o temă de Vater-Puccini, *Editura Curtea Veche, 2013.*

Vasile ERNU

Dragă Sașa,

Încep să scriu această scrisoare a zecea oară. Mă tem, aşa cum m-am temut să te ţin prima oară în braţe. Exagerez. Atunci m-am temut mult. Mult mai mult. Am avut o teamă cum nu am mai avut niciodată în viaţa mea. De ce? Nu pot explica, dar am avut un sentiment de neputinţă, de „cutremur", pentru că vedeam şi simţeam o fiinţă faţă de care nu sînt doar responsabil... Oare ce sînt?

În aceşti doi ani şi patru luni, am trăit ceva fantastic. Am învăţat mai mult decît am învăţat pînă acum din toate cărţile citite. Sau poate am învăţat altceva. Ceva ce îmi lipsea. Cînd te-am spălat prima oară, aveam în faţă un ghid despre ce se face, cum se face şi în ce ordine. Citeam, bifam şi îndeplineam ordinile medicilor, ca să iasă totul „ca la carte". Executam şi mă temeam. Dar era o teamă plină de fericire cînd te vedeam mulţumit. Asta simţeam. După aceea, totul a mers mult mai bine. Improvizam şi eu, şi tu. Tu, însă, o făceai cu mult mai multă naturaleţe. Eu improvizam ca un om mare, neinteresant şi complexat. După aceea, am început să simt mirosurile. Mirosurile unui copil care suge de la sîn. E ameţitor. Şi acum caut acel miros, care începe să te părăsească. Nu e vina ta. Vin altele. După care ai început să mă faci tot mai fericit, în cel mai banal mod, prin „umplerea scutecelor" cu minuni. Eram ca un bătrîn din poveştile româneşti şi ruseşti, care aşteaptă ca odrasla să îi facă un „ou de aur". Sugeai cu patimă şi făceai minunatele „ouă de aur". Nu am fost mai fericit decît să te scap de ele, să te spăl şi să te îmbrac. Şi tu ai insistat. Spre fericirea mea.

Dar acesta a fost doar începutul. A urmat gîngureala: cea mai frumoasă melodie pe care o poate auzi un tată. Era de neînţeles, dar atît de plăcut. Încet-încet, am învăţat să te înţeleg. Prin gînguritul tău, spuneai mult mai mult decît spuneam eu în rarele momente inspirate. După care, au venit cuvintele. Puţine, dar sigure. Şi a venit şi vremea să mă anunţi: „Tati, vreau caca." Nu a existat o declaraţie mai frumoasă şi mai aşteptată. E mai mult decît o declaraţie de dragoste. Este însăşi dragostea, manifestată aproape biologic faţă de un părinte temător. A urmat o altă etapă de fericire.

Şi au curs lunile, ne-am plimbat, am cunoscut şi eu cartierul. Tu mi l-ai arătat. Şi a venit vremea să te învăţ să mergi. Tu ai refuzat. Pînă într-o zi, cînd eu, trîntit în fotoliu, priveam o banală emisiune TV, iar tu ai pornit dinspre fotoliu spre biroul meu, care de mult nu mai este doar al meu. Şi ai mers, pe propriile picioare, privindu-mă şi sfidîndu-mă, ca un om independent. Ai mers vertical, chiar dacă cu mici poticneli. Tu mergeai, iar eu zburam de fericire. Tu repetai traseul, iar eu, ca prostul, în loc să mă bucur de fericirea pe care mi-o ofereai, încercam să te filmez. Aşa sînt oamenii maturi: proşti şi egoişti. Uită să trăiască fericirea unică. Se tem că nu mai au memorie şi caută forme de „monumentalizare" a clipei fericite. Dar tu ţi-ai văzut de treabă.

Ai început să mă scoţi tot mai des prin parc, să mă faci să devin „tata lui Saşa" şi să te văd cum te joci cu „pipiii". Cum o pupi pe Teia, minunata prietenă şi vecină româno-thailandeză, cum negociezi cu Luca schimbul de jucării şi cum îi furi bicicleta Ecaterinei. Să trăiesc fericirea zilnică de a te duce la creşă, de a te lua şi de a asculta poveştile tale neclare, dar atît de impresionante.

Acum o lună, în timp ce mergeam cu maşina, mi-ai zis clar şi răspicat: „Nu pace muzica asta!" Nu te-am învăţat ce muzică e bună şi care e proastă, dar atunci ai avut dreptate. Era un FM tare prost, singurul care se prindea în zona aceea. Asta e lumea în care trăim şi tu deja ai înţeles. Aştept alte reacţii. Am mers în ultimele săptămîni la demonstraţii. Ţi-a plăcut. Acasă, ai început să strigi puţin peltic: „Vleau a potest!" şi „Unit, savat, Rosa Motaaana!" Sînt fericit, dar nu ştiu ce o să urmeze.

Ultima oară, acum cîteva zile, te-am întrebat: „Saşa, ce ai visat?" Şi mi-ai spus zîmbind, şmechereşte, deja cu zîmbetul omului care ştie mai mult decît să-şi externalizeze simplele instincte: „Tata, am visat ata (numele de cod a ştim noi ce) mare cu lapte..." E un vis frumos. Dar mă tem că lumea în care creşti nu-ţi va oferi aşa ceva. Sînt fericit, dar mă tem în continuare. Poate, cînd o să creşti mai mare, o să mă ajuţi să înţeleg de ce mă tem atît de tare. Şi de ce sînt atît de fericit.

Al tău,
Tata

„Părinţii cărora le e frică să pună piciorul în prag au, de obicei, copii care-i calcă pe bătături."

Proverb chinezesc

***Vasile Ernu** este scriitor şi publicist. Cea mai recentă carte publicată:* Inteligenţia rusă azi, *Editura Cartier, 2012.*

Alina PURCARU

Draga mea Katrina,

Ești curajoasă și te prinzi repede de foarte multe lucruri, așa că o să înțelegi ușor ce o să mă chinui să-ți explic eu aici – mai precis, să-ți descriu.

Am să-ți descriu, dragă Katrina, o poză cu tine mititică. Poza asta în care porți o pereche de ghete galbene și salopeta verde de la nașă-ta e făcută într-o seară de septembrie, la primul tău protest. Îți explic imediat ce e asta. Deocamdată, tu stai pe jos și te joci, și oamenii mari îți fac poze. Nu înțelegi ce strigă oamenii ăștia de pe lîngă tine, tu vezi că sînt mulți neni și cîțiva bebi, ai la picioare o cutie imensă cu cretă colorată (a adus-o Sașa, alt bebe!) și ești atît de fericită. Ai cretă pe față, te freci cu pumnișorii și te mai ustură ochii, dar îți place să mîzgălești pe jos, pe la picioarele oamenilor mari, și să împingi cu ceilalți bebi de la protest.

„Toți copiii își neliniștesc părinții, chiar și numai pentru că se așteaptă să-i întîlnească în propriii copii pe ei înșiși."

GORE VIDAL

Protest, K., e o treabă care cere curaj și care se învață; de-asta, mama și tata te-au adus în Piața Universității de la un an și trei luni, de-asta, și nu doar pentru că nu au avut cu cine să te lase acasă. E o treabă care se întîmpă cînd mai mulți oameni se supără rău de tot pe un lucru făcut de alți oameni, mai puternici și mai influenți, care abuzează de putere și nu mai țin cont de nimeni. Primii, indignații, ies din casă, se duc undeva în spațiul public și spun ce și de ce nu le convine, spun că nu e drept, că e scandalos, că e periculos, că e de neacceptat. Denunță abuzul și vor să-l oprească. Am mai vorbit despre asta, dar acum vreau să-ți povestesc foarte concret despre primul tău protest.

Pe cînd tu desenai cu creta pe trotuar, undeva în țara asta încă mai exista un loc verde și frumos, cu munți, cu păsări, cu dealuri, cîini și oameni care trăiau și ei cum puteau, în satele lor. Cam ca la noi, la țărănoaia. Locul ăla se numește Roșia Montană. Alți oameni s-au prins că locul e mult mai bogat decît atît, că are aur (asta a fost mereu o mare chestie pentru adulți) sub pămînt, așa că s-au hotărît să-l distrugă, să ia de acolo tot ce pot, să radă munții, să pună la pămînt satele, să scoată oamenii din case și să lase în urmă un lac enorm, de cianură. Cianura e chestia aia care omoară. Dacă le iese șmecheria, după ei o să rămînă un crater care o să se vadă de pe Lună (ai tot auzit asta!), o groapă mare, cu ape otrăvite, ceva care o să semene cu ce visai tu noaptea cînd erai mică și te trezeai urlînd și strigînd-o pe mama printre sughițuri.

Mai întîi, indivizii ăștia lacomi s-au gîndit să profite de faptul că oamenii din Roșia sînt săraci și n-au nici opțiuni, nici protecție, așa că au început să-i învrăjbească, să-i dezbine și să se folosească de chestia asta. După aia, au zis că, fiind ei atît de puternici, de ce n-ar face legea peste tot? Adică de ce să se tot poticnească în înghionteli mici, sîcîitoare și care durează mult? Mai bine să schimbe direct legea. Legea e ceva care există pentru ca oamenii să poată trăi pașnic unul lîngă altul, fără să le fie teamă că or să vină alții peste ei să-i dea afară cu forța de unde stau, să-i ia la goană sau să ia decizii peste capul și împotriva lor.

Cam asta a fost povestea în toamna aia. Noi ieșim seara în stradă și strigăm la oamenii, pe care i-am ales, să păzească legea, să nu lase așa ceva să se întîmple. Nu sîntem violenți, sîntem prezenți, revoltați și foarte siguri că ceea ce facem e important.

Nu e ușor ce încercăm noi să schimbăm, pentru că indivizii ăștia lacomi și cu mulți bani i-au cumpărat pe alți indivizi care ar fi trebuit să strige în gura mare că se întîmplă ceva nasol, ceva care distruge: comunități, relații, natură, memoria unui loc. Cei care ar fi trebuit să strige în gura mare, cît să audă tot continentul, se numesc „jurnaliști" – și cei mai mulți dintre ei nu mai pot să spună nimic. Majoritatea au fost legați la gură. Ăsta e un tip de cenzură, dar despre asta o să povestim în altă scrisoare. Alții se numesc „politicieni", și chiar dacă au spus verzi și uscate, nu au vrut niciodată să facă ceva împotriva acestei chestii, și nici acum nu vor. Aurul e foarte important și pentru ei. Ce le face el politicienilor se numește „corupție", și despre asta o să-ți mai scriu, la un moment dat. De-asta ne-am tot întîlnit în toamna aia, de-asta am strigat, am cîntat și am discutat în fiecare seară chestii din care tu, în momentul în care scriu eu, nu înțelegi nimic.

Curajul se învață și în stradă, să știi, sau se trezește, cînd crezi că n-ai, de fapt, nici o putere. Nu lăsa pe nimeni să te facă să crezi că nu ai nici o putere. Ai grijă de oameni și de locuri, ia-i în brațe, ieși în stradă, strigă cînd te nemulțumesc tipii care tac și nu-și fac treaba, îndivizii care vor să te înșele pe tine și pe alții, care vor să distrugă ce e proaspăt și ce are viață. Amintește-ți ce-ți zice și taică-tău: *Fear is the dark side of the Force!*

K., unul dintre primele cuvinte pe care le-ai învățat a fost „nu". Dădeai din degețel și îl repetai, era o mare distracție. E foarte important să nu uiți cum se face!

***Alina Purcaru** este jurnalistă.*

Ramona GABĂR

Dragă Maria,

Cele mai uimitoare ființe pe care le-am văzut în viața mea au fost niște arici mari de tot, un pui de bufniță cît palma și un căluț de mare. Le-am văzut pe toate de foarte aproape, și toate erau libere să plece; nu erau în spatele unor garduri, iar eu nu le-am tulburat trecerea decît ca să le admir eleganța. Tare m-am bucurat că au trecut pe acolo!

Știi, cred că am fost norocoasă că am putut vedea fiecare ființă specială din viața mea, căci ființele speciale au darul acesta nemaivăzut: îți umplu inima de încîntare și de bucurie.

Sper să pot să-ți arăt și ție cîndva aricii cei grași de la Sfîntu Gheorghe, ca să ne bucurăm împreună că sînt la fel de simpatici ca în cărțile de povești. Sper să mai existe căluți de mare și în anii următori și să fim atît de norocoase încît să zărim măcar unul, delicat și translucid. Și sper să vezi, mare sau mică, măcar o bufniță; s-o zărești suficient de aproape (însă liberă) ca să înțelegi cîtă forță și cîtă frumusețe se ascund în ea.

Dar toate ființele astea minunate s-au dovedit a fi nici pe departe atît de uimitoare ca puiul de om pe care l-am ținut pentru prima oară în brațe într-o zi de joi, la ora 11,25. Puiul de om despre care vorbesc ești tu, iar întîlnirea noastră nu se poate compara cu nimic. Dintre toate ființele uimitoare pe care am avut norocul să le întîlnesc, tu ești cea mai minunată, iar ființele acelea și-au adunat în tine darurile, ca o prezicere tăcută. Ca și cum eu, întîlnindu-mă cu ele, bucurîndu-mă de ele ca de minuni ce sînt, le-am admirat cîte o însușire, așezînd-o într-un colț al sufletului. Am pus pe colț o etichetă, am scris mare *Minunății* și am tot strîns acolo, din timp în timp, comori bune de pus pe rană. Iar cînd tu te-ai anunțat și ai început să fii, eu te-oi fi dăruit, inconștient, cu însușirile minunate pe care le purtam în suflet.

Dolofană ca un arici, ai avut întotdeauna darul de a-i opri pe oameni în loc, pentru a le răpi cîte un zîmbet uimit. Frumoasă și dulce, cu chipul rotunjor și luminos, de-ți vine s-o mîngîi și s-o strîngi în brațe, s-o pupi și să o miroși, să te convingi că ceva atît de drăguț există pe lume – așa era Maria mea mică, așa ești și acum.

Porți cu tine un fel de înțelepciune fără vîrstă, la fel ca orice bufniță, mică sau mare. Chiar și cînd încăpeai în palme, simțeam forța ta. Te-am respectat din prima zi, așa cum am respectat bufnița aceea mititică, cu privirea ei pătrunzătoare și atoateștiutoare; ți-am respectat nevoile, te-am pus în centrul vieții mele și am așteptat, cuminte, să îmi arăți cum îți e bine.

Ca și căluțul de mare, singurul pe care am avut norocul să îl văd, am știut dintotdeauna că am avut mare noroc să te întîlnesc. Delicată ca și el, atît de ușor de pierdut printre degete, aparții și nu acestui loc. Amintești, ca și el, de o puritate și o gingășie pe care simt că trebuie să le prețuiesc și să le apăr. Simt că trebuie să am grijă de tine și că tu, fără să îți dai seama, ai grijă de mine. Știi cum? E foarte simpatic. Ai reușit să aduci la lumină cele mai bune lucruri din mine, unele pe care le îngropasem atît de adînc, încît aproape că uitasem de ele. Și mă faci în fiecare zi mai bună și mai fericită, iar asta e mare, mare lucru. E o salvare și o responsabilitate uriașă să pot – în sfîrșit – să simt atît de multă iubire.

Dar mai sînt în tine atît de multe daruri fără seamăn! De la ochii albaștri la rîsul tău în cascadă, de la creativitatea cu care ne dăruiești, în cîte o seară, nume de zînă nemaivăzută (ieri-seară, tati a fost Zîna Tavanurilor, iar asta zău că trebuie să ne-o explici mai bine), la felul în care vorbești cu oameni necunoscuți ca și cum ți-ar fi prieteni de-o viață. Sau pasiunea ta pentru dans și pentru teatru, sau mutrele pe care le faci cînd vrei să ne distrezi, sau cuvintele pe care le inventezi. Cum era? *Focochei*. Mă și mir cîteodată cum de încap atîtea daruri nemaîntîlnite într-o ființă atît de mică.

Am avut noroc să te pot întîmpina și primi pe lume, ca să îți pot dărui, în prima secundă a vieții tale, cutia mea cu comori. Și aș vrea să te rog să îți umpli și tu, pas cu pas, cutia ta cu *Minunății*. Să te bucuri de fiecare ființă specială care îți iese în drum și să te contaminezi de fericirea, curajul, inocența, înțelepciunea sau bunătatea lor, fie și pentru o clipă. Să le porți cu tine în suflet și să le dai mai departe cînd o fi cazul. Să crești adunînd comori și să trăiești dăruindu-le altora. Lumea e plină de ființe minunate, iar unii oameni – am aflat și eu în urmă cu vreo trei ani – sînt cele mai cele.

Știi, tare mi-e bine cu tine. Îți mulțumesc că mă înveți atît de multe și că m-ai scos la lumină. N-am mai întîlnit o ființă atît de fascinantă ca tine, așa că nu pot decît să te urmăresc cu uimire și să te iubesc cît nu încape în nici un fel de cuvinte, oricît de meșteșugite. Darămite în ale mele.

Din dicționarul limbii măriucești, una care, ca orice joc ad-hoc, e inventată și uitată pe loc: cocheală – pantaloni cocheți; fechetin – baie; pechetit – ușă; pechinot – frigider; pocotic – mers pe tractor.

***Ramona Gabăr** este consultant în comunicare pentru instituțiile europene.*

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

Dragă Marc,

Semănăm în atîtea privinţe, mai ales cînd e vorba despre defecte, complexe, slăbiciuni, isterii, orgolii, încît am decis să-ţi scriu ţie, nu Sarei. Pe ea o văd pregătită să străbată deşertul Sonora fără echipament, după care să se certe cu o gaşcă de traficanţi mexicani de droguri, pe care să-i scoată din minţi.

Întîmplător sau nu, scrisoarea asta vine într-un moment al naibii de dificil în viaţa mea, pe care încerc din răsputeri să ţi-l ascund, pentru că aşa scrie-n manualele de creşterea infanţilor, să nu te-mpovărez pe tine cu problemele mele, ci totul să decurgă invers, fiindcă, aşa cum îi urlam eu mamei în adolescenţă: „Nu io v-am cerut să mă faceţi!“ *Right.*

Stai liniştit, toată familia noastră, pe linie paternă, e formată din împiedicaţi.

De pe la vreo 30 de ani am început să mă gîndesc la moarte, însă nu aşa, seara, înainte de culcare: imaginează-ţi o maimuţă cu pene, cocoţată mereu în ceafa ta, care-ţi distruge absolut orice moment de linişte sau, *horribile dictu* – bucurie. Bănuiesc că asta se numeşte obsesie. Iar tu nu-mi eşti de ajutor, pentru că fiecare pereche de încălţăminte, care-ţi rămîne mică, mie-mi aminteşte de respectiva maimuţă.

Dar hai mai bine să-ţi descriu viaţa mea: petrec cam opt ore şi jumătate la birou, unde muncesc destul de mult, ba chiar aş îndrăzni să spun că peste o anumită medie a celor de vîrsta mea. Cînd ies la lumina zilei (vara) sau în plină beznă (iarna), îmi ia cam zece minute să scap de grimasele absolut caraghioase pe care le fac din cauza ochilor dezlipiţi de ecran. Reuşesc să scap de durerea cruntă de spate în tot atîta timp. Asta înseamnă cam tot drumul de la serviciu pînă la grădiniţa ta, de unde ieşi plin de o veselie dezarmantă şi, în general, cu o nouă pretenţie: „Azi îmi citeşti, ai promis!“ sau „Azi ne jucăm cu soldăţeii, fiindcă ieri ai uitat!“ Te asigur că nu am uitat, nu uit niciodată de tine, dar sînt seri în care nu mai pot altceva decît să zac pe canapea ca un oposum bătrîn, cu o bere în mînă, gîndindu-mă la toate lucrurile pe care aş vrea să le fac, dar care-mi par la fel de dificile ca escaladarea Everestului. Îmi adun durerea de ficat, senzaţia de iască din plămîni, îmi privesc deprimat burta în oglindă şi mă recompun în faţa computerului, pentru munca nocturnă – adică traducerile. Cîteodată, mai adaug vreo 20-30 de minute pentru surfarea Amazoanelor, în căutarea marilor bestseller-uri, care-s toate la fel, ca soldaţii de lemn din povestea pe care ţi-am citit-o. Sau ca armata chineză din teracotă. Toate sînt geniale, autoficţionale şi ne plac de nu mai putem. La sfîrşit, încerc să citesc. Şi nu mă desprind de carte pînă nu-mi fac norma, chiar dacă a doua zi nu mai ţin minte nimic. Din două-n două nopţi te apucă pavorul nocturn, cam în secunda în care reuşesc să aţipesc, după care nu mai pot adormi. Dimineaţa nu mai ţii minte nimic – pavorul tău şi cititul meu, cam acelaşi lucru. Tot atunci, dimineaţa, cînd eu şi maică-ta avem comportamentul unor deţinuţi care merg la gazare, eşti într-o mare vervă, care însă se reduce la nivel discursiv – ne laşi cu mare largheţe sufletească să te îmbrăcăm, în timp ce te uiţi, invariabil, la *Uimitoarea lume a lui Gumball*. În drum spre grădiniţă, ne imaginăm că sîntem în jocul Super Mario Bros – tu eşti Mario, eu sînt Luigi şi trebuie să sărim peste crăpăturile din asfalt. După care eu o iau de la început. Am ajuns să resimt ieşirea din perimetrul Tineretului – Unirii ca pe o excursie în străinătate.

În weekend-ul trecut am fost împreună pe munte: am făcut o haiducie, adică am plecat pe platou dinspre Babele, spre vîrful Omu, unde am şi ajuns, în cele din urmă. Pe la jumătatea drumului, ai început să ţipi la mine, erai proiectat, cu tot metrul tău înălţime, pe o creastă bună de poster, şi strigai: „Nu eşti tu şeful!“ Erai supărat, de fapt, că nu eşti destul de agil, că nu sari destul de bine, că eşti, un pic, în urma altora de vîrsta ta. Am vrut să-ţi spun atunci, dar nu m-ai fi înţeles: stai liniştit, toată familia noastră, pe linie paternă, e formată din împiedicaţi. E ca şi cum am avea nişte şuruburi lipsă în picioare, oase-n burtă, ne ascundem fragilitatea, fără prea mare succes, în spatele unor priviri crunte. Dar, îţi spun, totul va fi bine pînă la urmă. Dacă am reuşit eu, o să poţi şi tu, pentru că ai un mare atu: sînt lîngă tine.

Să-ţi spun un secret: toată copilăria, pînă la facultate, am fost terorizat de orele de sport. Iar emblema terorii era *capra*. Mă refer la un aparat sinistru, o gogoaşă învelită în piele aspră, cocoţată pe patru picioare, peste care trebuia să sărim. Cînd îmi venea rîndul mie, păşea Michael Jackson în sala de sport. Toată lumea se aduna în jur şi începeau să-mi scandeze numele la mişto. Pentru că, inevitabil, rămîneam cocoţat pe capră, cu curul în sus, dînd din picioare ca un gîndac răsturnat, îmi venea tot sîngele-n cap şi blestemam printre dinţi (iar aici, cel crescut în Berceni, în blocul ITB, avea un repertoriu de invidiat). Încearcă să-ţi imaginezi ce însemna asta, mai ales cînd îi vedeam ochii Florentinei, febleţea mea de-atunci. Dar s-a rezolvat, n-a fost o tragedie, aşa cum totul se va rezolva şi pentru tine – în cazul meu, totul a luat sfîrşit cînd am intrat, în clasa a XI-a, la ora de sport, după două sute de vodcă cu băieţii. M-am dus la profă şi i-am spus să-şi bage capra-n cur că eu nu mai sar în viaţa mea. M-a înţeles, doar eram vedetă: abia apărusem într-un reportaj de la SOTI, cu patru ţigări în gură. Gîndeşte-te că avem ceva ce bunii săritori la capră şi-ar dori: avem papagal, ne merge mintea, sîntem extrem de talentaţi la înjurături şi avem ochi frumoşi.

Sar putea să nu fie foarte clar ce am vrut să-ţi spun, aşa că-ţi fac un rezumat: de cînd te-ai născut, viaţa mea cunoaşte două coordonate totemice – momentul cînd deschizi ochii, dimineaţa, şi inevitabil îmi zîmbeşti, şi clipa în care te văd cînd te iau de la grădiniţă, cînd alergi spre mine. Cît despre slăbiciunile moştenite, îţi repet, ai un mare avantaj faţă de mine: mă ai aici, un soi de postament (din ce în ce mai şubred, e adevărat) pe care te poţi sui pentru a contempla lumea săritorilor la capră, cu un surîs orgolios pe buze.

***Bogdan-Alexandru Stănescu** este scriitor şi director editorial al Editurii Polirom.*

NEW YORK, *10 noiembrie 1956*

Dragă Thom,

am primit scrisoarea ta azi dimineaţă. O să-ţi răspund din punctul meu de vedere, iar Elaine, desigur, din al ei.

În primul rînd, dacă te-ai îndrăgostit, ăsta e un lucru bun, e probabil cel mai bun lucru care i se poate întîmpla cuiva. Nu lăsa pe nimeni să-l facă să pară neimportant sau frivol.

În al doilea rînd, există mai multe tipuri de iubire. Tipul egoist, răutăcios, avar, egocentric, care foloseşte iubirea ca să-şi dea sieşi importanţă. Acesta este tipul urît şi dăunător. Celălalt e o izbucnire a tot ce e mai bun în tine – tandreţea, cumpătarea şi respectul – nu doar respectul social faţă de bunele maniere, ci respectul mai mare, care înseamnă recunoaşterea unei alte persoane drept unică şi preţioasă. Primul tip de iubire te poate îmbolnăvi, umili şi slăbi, dar al doilea poate declanşa în tine putere şi curaj şi bunătate, ba chiar şi o înţelepciune pe care nici nu ştiai că o ai.

Spui că nu-i îndrăgosteală de puşti. Dacă ai sentimente atît de profunde, sigur că nu e îndrăgosteală de puşti.

Dar nu cred că m-ai întrebat ce simţi tu. Ştii asta mai bine ca oricine. De fapt, tu m-ai rugat să-ţi spun ce să faci – iar la capitolul ăsta chiar pot să te ajut.

Fii mîndru de iubirea ta, bucură-te şi fii recunoscător pentru asta.

Obiectul iubirii e cel mai bun şi cel mai frumos. Încearcă să-i fii la înălţime.

Dacă iubeşti pe cineva, nu există absolut nici un pericol în a i-o spune – trebuie doar să ştii că unii oameni sînt foarte timizi şi că uneori mărturisirea trebuie să ia în considerare această timiditate.

Fetele au un fel al lor de-a şti sau de a simţi ce simţi tu, dar în general le place s-o şi audă.

Se întîmplă uneori să nu ţi se răspundă, pentru un motiv sau altul, la ceea ce simţi – dar asta nu face ca sentimentele tale să fie mai puţin preţioase şi bune.

În sfîrşit, ştiu ce simţi pentru că şi eu am aceleaşi sentimente şi mă bucur că le ai şi tu.

Ne bucurăm s-o cunoaştem pe Susan. Va fi binevenită la noi. Dar Elaine o să facă o mie de pregătiri pentru că aşa se obişnuieşte la ea acasă şi va fi foarte încîntată. Şi ea ştie cum stă treaba cu dragostea şi poate că ştie să te ajute mai bine decît mine.

Şi să-ţi fie teamă de eşec. Dacă trebuie să se întîmple, se întîmplă. Important e să nu te grăbeşti. Lucrurile bune aşteaptă.

Cu dragoste,
Tata

(Scrisoare trimisă de John Steinbeck fiului său în vîrstă de 14 ani, care îl anunţase, într-o scrisoare primită în aceeaşi zi, că se îndrăgostise, la internat, de o fată pe nume Susan.)

Cecilia ȘTEFĂNESCU

Dragă Vlad,

Adevărul e că sînt foarte obosită. M-am gîndit de multe ori că poate ai venit prea tîrziu. Sînt „acea“ femeie de 36 de ani – vorba lui Po, ursul panda – căreia, printre micile ei disperări, inerente vîrstei şi zgomotului fiinţei sale fricoase, i-a mai crescut un cap, cel al neputinţei şi al îndoielii de a fi ce şi-a dorit dintotdeauna – mamă. Toate cîntecele care preaslăvesc, toate sacrificiile care au stat drept model, toată literatura, toate Agripinele şi toţi orfelinii, de la Albă ca Zăpada, Gavroche şi Cosette, pînă la puiul lui Brătescu Voineşti, s-au adunat toţi şi toate, şi din răsuflarea lor tăiată s-a format un cumulus care apasă greu asupra creştetelor noastre. Mi-e teamă că nu voi putea duce sarcina asta pînă la capăt, că nu voi reuşi să scot din tine un omuleţ adevărat, în sensul adevărului pe care par să-l vadă atît de clar toţi părinţii din jurul meu.

(...) Te urmăresc pe marginea piscinei împărţite pentru adulţi şi copii. Te văd, băieţelul meu, îţi văd feţişoara albă şi încă bucălată, pentru cei 3 ani ai tăi, pe fundul marmorat al piscinei. Pluteşti cu ochii închişi şi doar imaginea asta îmi toarnă ciment prin vene. Şi e doar o mică parte din teamă, te asigur. Azi, tatăl tău te-a ţinut de subsuori şi, prin apa sărată a mării, ai dat din picioare. Parcă pedalai. Te-am aplaudat şi mi-a trecut prin cap că fără tine m-aş fi plictisit de moarte. În fond, Vlad, cine sîntem noi acum? De cînd ai apărut, mi-e foarte greu să spun nu numai cine e bărbatul de lîngă mine, dar mai ales cine sînt eu. Cu siguranţă sînt mama ta, iar el, tatăl tău. Cînd mă uit în oglindă, o văd pe mama ta, şi mult mai puţin pe mine. La fel e şi cu tatăl tău. Facem drumul ăsta de du-te-vino, între afecţiunea pentru părintele copilului nostru şi regretul de a nu mai putea recunoaşte persoana devenită, între timp, un hibrid de partener-de-somn-părinte-iubit, care să semene, dacă se poate, şi cu noi de la început. E un sentiment care ţine de un an şi ceva. Am crezut că e o etapă, că după ce vom fi trecut de buimăceala primului an, de teama că vei muri, că te voi găsi dimineaţa fără răsuflare, ca un înger de alabastru cocoţat într-un colţ al camerei, mut, sau că te vei lovi, atunci cînd începuseşi să mişti haotic prin casă, de vreun colţ al preamultelor mese pe care le aveam în preamica noastră casă, ne vom recăpăta suflul nostru de cuplu. Pentru că, Vlad, vezi tu (ştiu că sună prost şi profesoral, dar în curînd tot ce voi spune eu va suna prost pentru mintea ta tînără, în rebeliune, aşa că nu-mi voi alege cuvintele), înainte de a fi fost tatăl tău, Florin a fost mai degrabă un bărbat haotic şi atrăgător, pe care l-am cunoscut mai devreme cu nouă ani de a fi apărut tu. Nouă ani e mult pentru oricine, darămite pentru nişte persoane anxioase şi nevrotice cum sîntem noi, eu şi tatăl tău. Chiar dacă, el, dinspre partea lui, nu va recunoşte. Ţin minte că aveai şase luni intrauterine şi te purtam mîndră de colo-colo, cînd am ajuns la o petrecere nu foarte simandicoasă, dată atunci de noul ambasador al Franţei. Eram cîţiva oameni care nu se cunoşteau între ei sau, dacă se cunoşteau, nu-şi mai vorbeau. Eu eram somnoroasă şi cuminte. M-am aşezat, după masă, pe un fotoliu, în timp ce Florin discuta cu comesenii. O doamnă, care mi-a rămas pînă în ziua de azi necunoscută, m-a avertizat că, dacă un copil apare în viaţa unui cuplu la o distanţă de timp semnificativ de mare după ce s-au cunoscut, e posibil să creeze dezechilibre în existenţa tihnită şi jalonată de tabieturi. Noi, viaţă tihnită, Vlad, niciodată nu am avut, iar tabietul meu – deşi cu greu îşi face loc în definiţia cuvîntului „tabiet“ – este că mi-a plăcut, de cînd mă ştiu – nu, nu mi-a plăcut, am avut nevoie şi am adorat – să dorm mult dimineaţa. „Tabietul“ meu era să mă scol pe la 11-12 şi să trîndăvesc în faţa unei cești de cafea. Să dau şi să aştept telefoane, să sufăr inutil, să las timpul să zboare pe lîngă mine, în speranţa că va veni

„E ciudat ce lucruri
îşi amintesc oamenii.
Părinţii îţi pregătesc o petrecere
de ziua ta, convinşi
că n-o s-o uiţi niciodată.
Tu te vei simţi bine, apoi,
doi ani mai tîrziu, vei spune:
«Chiar a fost şi-un ponei acolo?
Pe bune? Şi un clovn
cu un singur picior?»“

DAVID SEDARIS

o zi, da, da, o zi cînd rîndurile îmi vor zbura din degete, singure. Poate că de tabietul ăsta suferă toţi scriitorii sau poate lenea e boala mea cronică. Dar ştiu că mi-au plăcut mereu lenevoşii şi, după cîte mi s-a părut, la vreo două săptămîni după ce te-am adus, năucă şi speriată, de la maternitate, nici tu nu dădeai semne că ai fi vreun vrednic.

* * *

Mergi ca un soldăţel la grădiniţă. Mi-ar plăcea să-ţi pot citi, fie şi pentru o secundă, gîndurile. Îţi place unde mergem acum? Străbatem strada cu nume predestinat, General Berthelot, te ţin de mînă şi tu mă întrebi, pe limba ta: „Ce-i aia? Da' aia? Da' aia?“ Mi-o amintesc pe mama, stăteam în braţele ei în troleibuz şi o întrebam încontinuu, iar ea încerca să se eschiveze, să-mi evite întrebările, şi eu, cu aceeaşi încăpăţînare pe care o regăsesc înmiită la tine, o întorceam la întrebarea rămasă fără răspuns şi ea, chinuită, încercînd să evadeze cu privirea pe fereastra murdară a troleibuzului în care oamenii se înghesuiau, înghiţindu-şi unul altuia sufletele, mama încerca să improvizeze, pentru a mă înveseli înaintea jelaniei finale, din faţa porţii grădiniţei de pe Calea Victoriei. Dacă mama mi-ar fi putut citi, fie şi pentru o secundă, gîndurile, ar fi descoperit cît de mult uram grădiniţa, clădirea cojită, cu încăperi înalte, în care orice vorbă părea spusă de două ori. Mi s-au şters educatoarele din minte, colegii, mîncarea, jocurile sau pedepsele. Ţin minte doar atît, cum stăteam după-amiaza în patul de fier vopsit în alb, ca-ntr-un salon de spital, uitîndu-mă pe fereastră, unde se vedea clădirea mare a Ministerului în care lucra ea, şi încercînd să ghicesc fereastra de la care s-ar fi putut ivi să-mi facă cu mîna. Aşa că, Vlad, dacă aş putea ghici că măcar o zecime din gîndurile mele negre, din frica mea nemăsurată de abandon de atunci sînt acum în capul tău rotund şi frumos curbat, pe care ţi l-am modelat, ca din plastilină, pe cînd abia îţi deschiseseşi ochii şi erai roşu şi zbîrcit, şi te puneam ca-ntr-un ritual să dormi cînd pe o parte, cînd pe alta, te-aş lega de poalele fustei mele, te-aş ţine lipit la piept, te-aş legăna ca pe un bebeluş. Dar tu pari curajos, tu pari viteaz, eşti vesel şi ai poftă să legi prietenii. „Monadă“ – aşa îţi spunem, eu şi tatăl tău, cu inima bubuindu-ne de mîndrie în piept. Te observ de la distanţă, eşti prietenos şi, în acelaşi timp, îţi păstrezi îndîrjit singurătatea. Semeni atît de bine cu tatăl tău, mi-ar fi plăcut să ne cunoşti şi înainte, cînd nu eram mama şi tatăl tău. Asta n-o să ai de unde s-o ştii, dar am început să mă gîndesc la tine la cîteva săptămîni după ce l-am cunoscut pe Florin. Aveam 23 de ani şi, cum îmi mai spunea mama, nu ştiam nici măcar cît costă o pîine. Însă mi-a plăcut atît de mult de tatăl tău, am avut o încredere atît de oarbă în el, încît i-am spus imediat. Sigur, i-am spus că îmi doresc o fată care să-i semene, iar el a rîs de mine şi mi-a prezis că, cel mai probabil, vom face un băiat. Au trecut nouă ani de la discuţia noastră. Apoi, am plecat la Paris şi am stat trei săptămîni singură, aşteptîndu-l. Niciodată nu mi s-a părut oraşul ăla mai searbăd şi mai colţuros. Începusem să mă gîndesc din ce în ce mai serios la tine şi la el şi, gîndindu-mă aşa, mi-a trecut prin cap cu claritate că tatăl tău nu va mai veni la întîlnirea noastră şi că nu mai există nici un viitor pentru noi, că tu nu vei mai exista, nici un plan, nimic. Şi atunci picioarele mi s-au făcut noduroase şi pete de bătrîneţe mi-au apărut pe mîini şi sîngele a devenit vîscos. Dar tatăl tău a venit şi viaţa a reintrat în normal. Şi abia în decembrie am aflat, în sfîrşit, că fetiţa la care visam s-a transformat în băiat. Am vărsat cîteva lacrimi. Habar n-aveam că tot ce-mi imaginasem eu pînă atunci avea să fie depăşit cu mult de realitate.

Mi-ar fi plăcut să ne cunoşti şi înainte, cînd nu eram mama şi tatăl tău.

Băieţoiul meu, monada mea preţioasă, poate că ne vezi preocupaţi şi, uneori, tracasaţi. Ai 5 ani fără cîteva zile şi eşti cel mai vesel şi mai solar copil pe care l-am văzut vreodată. Florin te aruncă în apă şi te culege din valuri, iar tu gîlgîi fericit. Tragi de el şi nu-l laşi nici o clipă să se odihnească şi, cînd dispare să-ţi cumpere o înghеţată, intri în alertă şi începi să mă întrebi, cu figura rotundă, îngrijorată: „Unde e tata? Unde e tata?“ Faţa ta străluceşte. „Mama, uită-te în ochii mei“ şi mă uit în ochii tăi pietroşi. Nici o frică, nici cea mai mică umbră de frică. Sîntem pentru tine, poate, mai mult decît la început, mama şi tata. Din ce în ce mai mult mama şi tata, din ce în ce mai puţin Cecilia şi Florin. Cred că şi noi tresărim la auzul numelor noastre. Mama, care e un pic cam prea cicălitoare, şi tata, care e un pic cam prea liber şi tolerant. Doi sateliţi care gravitează în jurul unei monade vesele şi înţelepte. Ne întrebăm, uneori, cu voce tare, ce-o să te faci cînd o să fii mare, şi ne uităm amîndoi, speriaţi, unul la celălalt. Abia atunci am impresia, în frica aceea de neprevăzut, că ne regăsim. Războaie, molime şi lucruri groaznice ne dau tîrcoale şi tot ce putem noi face e să stăm uniţi şi cuminţi în jurul tău. Uneori, frica asta mă gîtuie şi cel mai greu e să mi-o ţin în frîu, să nu o eliberez. Florin se încruntă şi-mi reproşează: „Îi spui prea des *te iubesc*, asta se spune mai rar.“ Dar, dacă ar fi după mine, nu ţi-aş mai spune nimic altceva. Dragostea creşte cu timpul, sper să-ţi aduci aminte cînd te vei fi săturat să auzi declaraţiile mele. Sper să-ţi aduci aminte şi cînd, poate, vei citi rîndurile astea, scrise în vacanţe, în timpul după-amiezelor, cînd cu o ureche îţi veghez somnul şi cu alta încerc să aud sunetele viitorului. Aşa să ştii tu, dragostea creşte de la o zi la alta, ca Făt-Frumos din poveste, băieţoiul meu mult preaiubit...

***Cecilia Ştefănescu** este scriitoare şi scenaristă.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Ca mereu prima oară

La televizor sînt prezentaţi nenumăraţi turişti străini care sînt îndrăgostiţi de România. Unele dintre cele mai frumoase reportaje despre locurile minunate ale Ardealului sau ale Moldovei sînt realizate de televiziuni britanice, franceze sau germane. Pe toţi îi auzi şi îi vezi vorbind cu entuziasm, nostalgie, uimire, bucurie despre locuri incredibile, aproape nepămîntene, din toate colţurile ţării. Aproape toţi ne socotesc nişte muritori norocoşi şi bogaţi, avînd la îndemînă Delta Dunării, munţii şi bisericile transilvănene, satele bucovinene, sculpturile lui Brâncuşi etc.

Şi de fiecare dată cînd îi văd şi îi aud, mă gîndesc cu strîngere de inimă la momentul cînd nu vor mai fi aşa de bucuroşi că ne-au cunoscut pe noi, românii. Cînd vor fi dezamăgiţi de întîlnirea cu autostrăzile, hoţii de maşini şi de buzunare, patronii de hoteluri sau de pensiuni, mai puţini onești, şoferii de taxiuri cu aparate „defecte“ şi mulţi alţi compatrioţi indezirabili. Cînd se vor grăbi să prindă avionul, speriaţi de haitele de cîini, obosiţi de hărţuiala cerşetorilor, iritaţi de nepăsarea edililor faţă de patrimoniul cultural.

Aş vrea ca generaţiile tinere să îşi privească ţara cu ochi de străin: să fie fermecaţi, ca mereu prima oară, cînd dau cu nasul de minunile româneşti, să nu treacă pe lîngă ele nepăsători sau nevolnici în faţa degradării lor. M-aş bucura ca adolescenţii noştri să-şi găsească şi ei entuziasmul britanic regal, în mijlocul satelor din Ardeal, uimirea turiştilor germani în faţa oraşelor medievale, nostalgia cu care oaspetele francez priveşte bisericile de lemn.

Pentru asta, însă, ar fi nevoie de ceva mai mult decît nişte ore insipide de istorie, excursii dăscălitoare cu şcoala, machete obosite cu munţii patriei sau planşe prăfuite cu „România pitorească“. Ar fi nevoie de bucuria, entuziasmul, nostalgia, preocuparea adulţilor care-i înconjoară. Într-o ţară în care dezamăgirea o simţi de la vîrste fragede, în care lipsa de speranţă poate ataca cel mai puternic elan tineresc, în care indiferenţa faţă de viitorul ţării poate surpa orice iniţiativă onestă, adulţii nu-şi pot alege o misiune mai nobilă decît aceea de a le arăta urmaşilor nenumărate motive pentru care merită să te lepezi de pesimism şi să te apuci de treabă. Cred că o vacanţă petrecută pe plaja Mării Negre poate fi relaxantă. Urmele ei, însă, în împlinirea copilului, urmele unor imagini stereotipe şi ale unor gesturi mecanice, în fond, nu vor avea o valoare mai mare decît hîrtia fotografică pe care au fost imprimate. O excursie cu rucsacul în spate prin Sibiu sau Sighişoara ar avea ceva mai multe şanse să-i ofere acestuia ocazia unor întîlniri miraculoase. Cred că o oră de istorie în care sînt livrate informaţii corecte este benefică. Dar o oră de istorie în care informaţiile, imaginile sînt însoţite de poveşti şi legende poate naşte curiozităţi, entuziasme, întrebări. Cred că o excursie cu şcoala la muzee sau expoziţii este, în orice caz, necesară. Dar un dialog sau un atelier de creaţie artistică construite în jurul subiectelor văzute pot avea ca efect pasiuni, sîrguinţă, imbolduri.

Mai mult decît nişte ore insipide de istorie.

Cred, deci, că pentru ca generaţiile viitoare să fie fermecate de minunăţiile ţării, precum sînt străinii, ar trebui ca şi noi, adulţii, să începem să le vedem cu adevărat ca şi cum le-am vedea pentru prima oară. Să nu ni se mai pară că ele rezistă de la sine. Că le-am primit gratis şi că le putem abandona după bunul plac. Că ele vor exista, în ciuda indiferenţei sau nepriceperii noastre.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

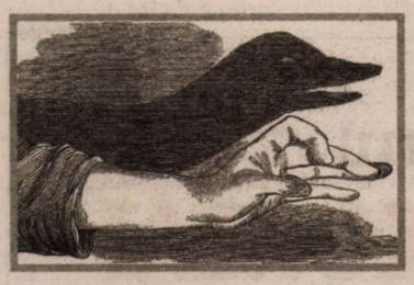

Iaromira POPOVICI

bazar

Aceleaşi şi mereu altele

Iarăşi a venit toamna, voi spune de astă dată. Iarăşi s-a mai terminat o vacanţă de vară, şi iarăşi va urma Crăciunul. Sentimentul ciclicităţii devine sensibil mai acut, odată cu trecerea timpului: nu ştiu cum se întîmplă, dar începi să ţii minte mai mult repetiţia în sine, decît evenimentele şi întîmplările luate separat.

În vacanţa de vară, există mereu senzaţia perspectivei şi a lipsei de hotar al timpului. Odată cu schimbarea aerului şi a luminii, ceva din vioiciunea lor înţepătoare te trezeşte, măcar parţial, la un fel de realitate: trebuie să înceapă ceva nou, e toamnă... Pînă şi păsările se agită – întîi domol, apoi frenetic.

Odată cu înaintarea în vîrstă, se mai întîmplă ceva, vrînd-nevrînd, oricît de 20 ar fi noul 40: într-o oarecare măsură, şi dacă eşti măcar parţial conştient de trecerea timpului, începi să simţi nevoia să delegi. Să realizezi că, oricît de tare zmeu ori zmeoaică ai fi tu, în anumite chestiuni, ştafeta e preluată de generaţia următoare.

Evident, nu în toate, dar proporţia de cedare aproape – deocamdată – imperceptibilă e suficientă pentru a-ţi da altă măsură a lucrurilor. Dacă ai copii, poţi recunoaşte în ei – ca spectator, desigur, implicat – intensitatea cu care tu însuţi trăiai anumite situaţii, precum iubirile sau luptele. Cu vîrsta, există tendinţa ca cele dintîi să ajungă precum cea dintre personajele interpretate de Meryl Streep şi Clint Eastwood în *Podurile din Madison County;* iar în ce le priveşte pe celelalte – şi anume luptele –, tinzi ca locul tău de avangardă de altădată să fie înlocuit cu unul de ariergardă, în cel mai bun caz, sau de rezervă, în cel mai puţin fericit.

Încep să apară amintiri ale situaţiilor asemănătoare cu unele prezente, din propria-ţi tinereţe (nu că acum ai fi la bătrîneţe, ci – aşa cum a scris şi Sever Voinescu în articolul său – eşti mai curînd la o vîrstă incertă, pe care nu ştii cum s-o defineşti). De pildă, mitingul pro-Roşia Montană îţi aduce aminte de vremea în care stăteai toată ziua, bună ziua în Piaţa Universităţii – practic, acolo trăiai, cel puţin timp de un an. O replică auzită de la o femeie de afaceri – de top, a momentului – şi anume că demonstranţii din Piaţă sînt plătiţi de... agenturi străine, mi se pare un *déjà-vu* evident al nenumăratelor afirmaţii de acest gen despre Piaţa Universităţii, făcute inclusiv (sau mai ales...) de Televiziunea Română de atunci...

Desigur, mitingurile sînt diferite, pentru că, evident, nici vremurile nu mai sînt deloc la fel – în Piaţa Universităţii exista, cred, mai mult dramatism, sau chiar tragism: erau acolo oameni care-şi pierduseră ani buni sub comunism şi nu-şi mai puteau permite să mai piardă şi alţii; erau cei din generaţia noastră, studenţi pe-atunci, care-şi puneau toate speranţele în ce se întîmpla acolo, mizau pe o schimbare radicală de mentalităţi (pentru care unii şi-au riscat, dacă nu chiar viaţa, măcar integritatea fizică, fiind bătuţi crunt de mineri, în zilele de 13-15 iunie 1990...).

Tinerii de acum, pe care i-am însoţit, mărturisesc că, din păcate, nu destul, la mitinguri sînt altfel: mai puţin disperaţi, din fericire, ca noi, cei de atunci; mai hotărîţi, mai organizaţi, mai eficienţi. Am toată admiraţia pentru felul civilizat şi la obiect în care se desfăşoară manifestaţiile. Şi sper s-o ţină tot aşa. Pînă la urmă, nemulţumirile şi revendicările lor, chiar dacă îmbracă o formă parţial ecologică, sînt tot politice, şi tot atît de grave şi importante ca cele ale noastre, din anii '90. Doar că se desfăşoară într-o lume mai liberă, în care ştii că, dacă nu-ţi convine ceva, poţi protesta, sau poţi pleca oriunde ai chef.

Între timp, ieşind din actualitate, membrele generaţiei noastre – celei nici aşa, nici altminteri – nu e neapărat nevoie să se tranforme în doamne Stone, asemenea celei din romanul lui Tennessee Williams şi din celebrul film cu Vivien Leigh; ci măcar în doamne Dalloway, precum cea din romanul Virginiei Woolf (sau a lui Michael Cunningham din *Orele*, personaj magistral interpretat de Meryl Streep în filmul făcut după roman) – care, în ciuda vîrstei, se putea bucura în continuare de lucrurile aparent mici, de orice...

Selma IUSUF

legende urbane

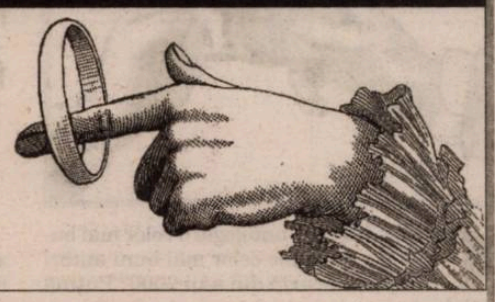

Democraţia cititului

Mi-a căzut sub ochi, zilele trecute, o fotografie a lui David Bowie care pare că citeşte o carte despre Buster Keaton. Spun „pare“ pentru că fotografia e bizară, poziţia lui Bowie e nefirească pentru un cititor. Pe coperta cărţii, figura încremenită a lui Keaton se continuă în figura încremenită a lui Bowie. Amîndoi au – firesc – ochii făcuţi cu khol negru. Între ei, o asemănare aproape perfectă de (lipsă) de mimică, privire, atitudine. Întîmplător, îmi plac amîndoi foarte tare. Fotografia e reuşită, alăturarea acestor două persoanje-cult – inspirată.

Imaginea făcea parte dintr-un colaj cu o serie de celebrităţi prinse în actul lecturii. Unele reale, altele destul de stîngaci fabricate. Cineva a venit, la un moment dat, cu ideea că cititul e *cool*. M-am gîndit la celebra fotografie a lui Marilyn Monroe citindu-l pe Joyce. Nu se ştie încă exact dacă acea Marilyn în chiloţi, aşezată în fund pe un leagăn pentru copii, din parc, cu celebra cărămidă indigestă *Ulise* în braţe e o făcătură, o poză studiată, o farsă. Sau un instantaneu real. Fotografa care a surprins-o, Eve Arnold, povestea că toată treaba ar fi „pe bune“. „Lucram pe o plajă în Long Island“, îşi aminteşte ea acel moment din 1955. „Ea îl vizita pe Norman Rosten, poetul... Cînd am venit s-o iau, am întrebat-o ce mai citeşte (încercam să-mi fac o idee despre cum îşi petrece ea timpul liber).“ Iar aici urmează sinceritatea actriţei. Iată ce povesteşte Eve Arnold în continuare: „Mi-a zis că ţine *Ulise* în maşină şi că tot citeşte la ea de multă vreme. Mi-a zis că îi place cum sună şi că deseori citeşte cu voce tare ca să înţeleagă ceva – dar că i se pare că merge greu. Nu putea să citească în reprize lungi. Cînd am oprit la terenul de joacă să o fotografiez, a scos cartea şi a început să citească în timp ce eu încărcam filmul.“

Falsă sau nu, fotografia a stîrnit nenumărate comentarii. Că puicuţa blondă care făcea roluri uşurele n-are ce căuta cu *Ulise* în braţe. Că actriţa ridicată la legendă pentru formele ei unduitoare nu era în stare să-şi reţină propriile roluri, darămite să priceapă ceva din ziua aia nenorocită din viaţa lui Leopold Bloom. Că una, că alta.

Place sau nu, fotografia a făcut istorie. Frumoasa blondă – sublimată la noţiunea de Marilyn –, citind (sau făcîndu-se că citeşte, nici nu mai contează) o carte-prag în literatura universală, contrariază. Şi pe cei care au citit cartea din doască în doască, trecînd prin cumplite chinuri la unele capitole, dar şi pe cei care se ruşinează să admită că n-au citit. Sau că n-au putut. Există ghiduri de lecturat *Ulise*, într-atît de năbădăios a fost acest Joyce cu experimentul lui literar cu tot. BBC are un articol pe site-ul său în care comprimă cu umor englezesc trăsnăile scriitoriceşti ale irlandezului chior. Iată capitolele 4 şi 5 în două vorbe: „Leopold Bloom cumpără un rinichi, apoi se întoarce acasă pe strada Eccles numărul 7 şi îl mănîncă la micul-dejun. Apoi face caca. Sus, Molly, infidela lui nevastă cîntăreaţă de operă, îl aşteaptă să plece ca să-şi poată primi amantul.“ Uşor de citit, aşa-i?

Ulise are admiratori înfocaţi, detractori la fel de înfocaţi şi o imensă masă tăcută de cititori care n-au citit-o, dar spun că au citit-o. Pentru că *Ulise* e o carte de care profesorii neinspiraţi te fac să te apropii cu teamă. Pe care presiunea publică a aşezat-o sus, atît de sus, că a golit-o de umanitate. De cealaltă parte, sigur că n-a murit nimeni că n-a citit-o. Sau că n-a auzit de ea. Doctoria de cîteva sute de pagini devine o problemă pentru cei care pretind că au cît de cît legătură cu literatura. Pentru cititorii pasionaţi. Pentru studenţii la Filologie. Pentru critici. Iar Marilyn citind-o, cu buclele blonde date peste urechi, ba chiar ajunsă la finalul romanului, i-o fi făcut pe mulţi să strîmbe din nas. Eu una am citit-o, obligat, pe sărite, în facultate. Am scos pe gură, la examene, nişte clişee penibile şi am luat note bune.

Şi da acum mă chinui s-o iau de la capăt da şi să mă conving da că e foarte vie cartea asta şi da am spus că o s-o citesc cap-coadă da.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

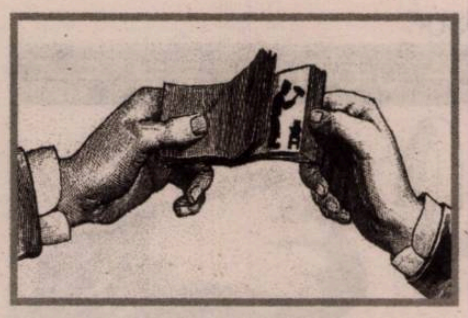

Marius CHIVU

feedbook

Granta de România

Nici o bibliotecă fără proză scurtă!

Ce-aţi zice de o antologie a celor mai bune povestiri ale celor mai buni autori de proză scurtă din anii 2000? Puţină răbdare.

„De ce (nu) avem nuvelă?“ – aşa îmi intitulam un articol publicat în *Dilema veche*, în primăvara lui 2008, unde afirmam că istoria prozei scurte româneşti este austeră, paradoxală şi plină de excepţii. Nesocotind opera unor I.L. Caragiale şi pe Mihail Sadoveanu, aproape toate volumele de povestiri remarcabile din literatura noastră – de la interbelicii Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mircea Eliade ş.cl., pînă la postbelicii Marin Preda, Ştefan Bănulescu, Ioan Groşan, Ştefan Agopian, Gabriela Adameşteanu, Adriana Bittel sau Mircea Cărtărescu (pentru a da *fast forward* ultimului secol literar) – reprezintă excepţii în opera scriitorilor respectivi. În celebrul eseu „De ce nu avem roman?“, publicat în 1927 în *Viaţa românească*, Mihail Ralea remarca faptul că, înainte de Primul Război Mondial, nuvela şi schiţa fuseseră genul predilect al prozatorilor români – şi îi numea pe I.L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Gala Galaction, Nicolae Gane, Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voineşti şi Emil Gîrleanu –, văzînd în atenţia pe care Sadoveanu, Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu sau Ion Minulescu începeau s-o acorde romanului, tendinţa de a recupera „o lipsă naţională“. În 1935 însă – aşadar, la nici un deceniu de la eseul său prin care constata lipsa romanului românesc –, în publicistica literară apăreau deja expresii precum „preponderenţa romanului“ şi chiar „inflaţia romanului“. Ce se întîmplase între timp? S-a întîmplat că romanul a preluat controlul literar, deopotrivă pe cel comercial şi pe cel canonic, şi nici măcar faptul că cel mai mare succes comercial din postcomunism rămîne o carte de povestiri – *De ce iubim femeile* de Mircea Cărtărescu – n-a reuşit să reabiliteze proza scurtă percepută ca gen accidental, specific începutului carierei, inclusiv de noua generaţie de prozatori. Bilanţul fiecărui an editorial din ultimul deceniu arată că volumele de povestiri cu adevărat bune pot fi numărate pe degetele unei singure mîini. Ca să dăm Cezarului ce-i aparţine, în acest moment, doar doi scriitori contemporani îşi datorează cariera literară exclusiv nuvelei/povestirii: Radu Cosaşu şi Răzvan Petrescu.

Aşadar, de ce nu avem proză scurtă? Există mai multe posibile explicaţii. În primul rînd, lipsa tradiţiei, dar şi dificultatea genului, placată pe mentalitatea scriitorului român, care are prejudecata genului minor şi vede în roman oportunitatea canonică prin excelenţă (asta în ciuda unor contraexemple zdrobitoare: Caragiale, Cehov, Borges, Cortázar, Cheever, Carver ş.a.), la care se adaugă predilecţia publicului pentru roman ca gen de consum şi, firească, conformismul comercial, lipsa de îndrăzneală şi de viziune a majorităţii editorilor, care nu încurajează, nu susţin sau nu promovează suficient proza scurtă autohtonă, atitudine întreţinută şi de lipsa oricărui stimulent instituţional. Pentru că, în acest moment, în România, dedicate prozei scurte nu există nici măcar un singur premiu literar sau o bursă (exceptînd concursul de debut sponsorizat de UniCredit-Ţiriac, care are o categorie specială), nici o colecţie editorială (efemerul „Povestiri fără filtru“, din 2010, a fost primul proiect de *indie-publishing* dedicat genului scurt), nici un festival literar, nici un colocviu critic, dezbatere sau proiect publicistic (exceptînd „Aventura vieţii mele“, proiectul de povestiri iniţiat în 2011 de *Dilemateca)*, nici măcar un site sau o revistă (după 15 apariţii, *Revista de povestiri* s-a oprit anul acesta). Ceva bun, totuşi, i s-a întîmplat în ultimul deceniu prozei scurte – volumele colective. Primele au fost eterogenul *oZone Friendly* (coord. O. Nimigean, Editura T, 2002) şi *Respiro* (coord. Mona Mamulea, Editura Dacia, 2003), după care volumele colective s-au înmulţit şi s-au diversificat. Pe modelul genurilor alternat-mixate – eseu, memorialistică, ficţiune – s-au alcătuit volume colective tematice (cu bunici, cu armată, cu iubiri, inclusiv la prima vedere, cu intelectuali la cratiţă şi cu tot felul de prime dăţi), volume dedicate cîte unui (sub)gen (pentru copii, erotic, inclusiv erotic-science-fiction, steampunk, mystery & thriller, gotic, fantasy şi SF), dar n-au lipsit nici antologiile cenacliste, pe criterii geografice sau, pur şi simplu, generaliste. Nici unul dintre aceste volume colective nu putea şi nici nu avea cum să aspire la statutul de antologie care, printr-o selecţie riguroasă, oferă imaginea concludentă, generală sau măcar parţială a ceea ce s-a întîmplat în proza scurtă românească a ultimului deceniu. În mod cumva ironic, cîteva antologii alcătuite în ultimii ani în străinătate acopereau mai bine subiectul. Traduse şi la noi, două din celebrele antologii „Granta“, alcătuite o dată la zece ani, *Cei mai buni tineri romancieri britanici* (Curtea Veche, 2006) şi *Cei mai buni tineri romancieri americani* (Leda, 2009), deşi puneau laolaltă povestirile cu fragmentele de roman, nu şi-au găsit ecoul editorial autohton. Asta pînă acum.

De ce nu avem proză scurtă? Avem, doar că nu a fost suficient băgată în seamă. Dacă romanele scriitorilor noii generaţii s-au bucurat de vizibilitate, au avut parte şi de receptare critică, şi de succes la public, au fost premiate, reeditate, traduse şi unele chiar ecranizate, în schimb, proza scurtă – uneori publicată în tiraje mici, la edituri obscure sau niciodată reeditată – a rămas insuficient cunoscută şi apreciată. Recunosc că am resimţit personal, deopotrivă ca cititor şi cronicar literar, lipsa unui demers antologator, recapitulativ al prozei scurte scrise de noua generaţie de autori. Am urmărit cît am putut de atent evoluţia genului scurt, am scris de nenumărate ori împotriva prejudecăţii povestirii ca gen minor şi fără public, de cîţiva ani jurizez manuscrisele de proză scurtă pentru concursul de debut iniţiat de UniCredit Ţiriac, iar din 2012, împreună cu Florin Iaru, ţin un curs de *creative writing* pentru arta povestirii. În tot acest timp, am iniţiat şi am coordonat eu însumi cîteva volume colective (inclusiv un roman colectiv experimental, omologat de Cartea Recordurilor, de care critica literară de la noi, spre ruşinea ei, n-a fost interesată cîtuşi de puţin), sînt coautorul altor cărţi de grup şi am antologat cele mai bune povestiri ale lui Mihail Sadoveanu (împreună cu Nicolae Manolescu), Anton Holban, Teodor Mazilu şi Cristian Teodorescu. Însă antologia – al cărei *teaser* este, de fapt, acest text – reprezintă, *so far*, proiectul meu favorit: *cele mai bune povestiri ale celor mai buni autori de proză scurtă din anii 2000.*

Nu mai e mult pînă la tîrgul de carte cînd, graţie Editurii Polirom, o veţi putea ţine în mînă. Pînă atunci, însă, vă mai spun că are 22 de scriitori, dintre cei debutaţi în jurul anului 2000, prezenţi cu un total de 39 de povestiri. Din respect pentru varietatea stilistică, m-am străduit ca selecţia să acopere cît mai multe din subgenurile povestirii: minimalism şi fantastic, realism şi new-weird, horror şi parabolă, parodie şi politic, steampunk şi absurd, livresc şi satiră, SF şi farsă. De asemenea, subiectele şi realităţile povestirilor sînt cît se poate de variate, de la vremurile biblice în viitor, din comunism şi imigraţie, de la sat la căminele studenţeşti, din cartiere autohtone în medii urbane din străinătate. Sper ca demersul de faţă – o premieră editorială la noi – să reprezinte un act de recuperare, (re)descoperire şi (re)evaluare, deopotrivă a genului scurt şi a noii generaţii de prozatori, atît din partea criticilor literari, cît, mai ales, din partea cititorilor de literatură română contemporană. În acelaşi timp, sper ca această antologie să funcţioneze inclusiv ca un gest de gratificare şi încurajare pentru cei care au scris şi continuă să creadă în proza scurtă, în ciuda pieţei şi a oricărui *trend* literar. Pentru că, veţi descoperi în curînd, proza scurtă merită toţi banii!

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Ruth Ozeki, *Poveste pentru timpul prezent*, traducere din limba engleză de Ana-Maria Lişman, Colecţia „Biblioteca Polirom“, Editura Polirom, 2013.

Proust, Murakami, principii ale fizicii cuantice transpuse în logica narativă, zen şi zazen, optică biculturală (nipono-americană), rezonanţă la distanţă prin puterea miraculoasă a scrisului şi cititului, postmodernism ştiinţifico-budist – lumea a zis tot felul de vorbe mari în privinţa acestui roman. Şi pe bună dreptate. Înainte însă de a fi atît de complex sau de complicat, textul lui Ruth Ozeki e frumos, bogat, delicat, înţelept, mărinimos şi melancolic, misterios parcă în joacă şi consternant în seninătăţile lui.

Pe de o parte, avem jurnalul unei japoneze de 16 ani, scris cînd ea (Nao) e deja hotărîtă să se sinucidă. Jurnalul povesteşte despre copilăria ei americană, despre falimentul financiar al familiei sale (în 2000), apoi despre coşmarul retragerii lor în Tokio: trăiesc sărăcăcios, tatăl are repetate tentative de sinucidere (cînd nu confecţionează insecte *origami* din filele unei cărţi despre marii gînditori occidentali), iar Nao e supusă, la şcoală, unor torturi de un sadism inimaginabil. Singurul sprijin al fetei va fi străbunica sa, o bătrînă de 104 ani, ajunsă călugăriţă budistă după ce-şi cîştigase faima ca anarhistă, feministă şi romancieră „la persoana întîi“. Şi după ce-şi pierduse un fiu (pilot kamikaze, fără voia lui) în război...

Pe de altă parte, o avem pe americanca Ruth, scriitoare retrasă pe o insulă canadiană. Ea e cea care găseşte jurnalul lui Nao (adus acolo de valurile oceanului) şi care-l descifrează – ca să zic aşa – sub ochii noştri. Existenţa lui Ruth începe să consoneze, aproape magic, cu istoria pe care o citeşte. Timpurile trăirii, scrierii şi descifrării se suprapun într-un prezent straniu (pesemne cuantic), iar colicile conştiinţelor (date de istoriile prea mari sau prea mici) îşi găsesc leacul într-o proză a nonsenparării, pe cît de epică, pe atît de meditativă şi de poetică.

PUBLICITATE

librăriile adevărul

A VENIT ŞCOALA!

CU JUCĂRIILE NOASTRE, ŞI ÎNVĂŢATUL POATE FI DISTRACTIV!

eitech WALACHIA KOSMOS PJECO

● Bucureşti: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Braşov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focşani: Bd. Independenţei nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galaţi: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iaşi: Str. Ştefan cel Mare şi Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timişoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

Mirella PATUREAU

Dansaţi, dansaţi, spunea Pina B., altfel sîntem pierduţi...

Trebuie să recunosc că am venit recent la Bucureşti la un *showcase* organizat de Centrul Naţional al Dansului, intitulat *Bucharest Dance Meetings 2013,* atrasă mai ales de cele cîteva întîlniri de teatru promise în inima acestui festin coregrafic. Frontierele dintre teatru şi dans contemporan au devenit însă din ce în ce mai fluide şi traversările se fac în cele două sensuri şi, după Mary Wigman, Pina Bausch, Josef Nadj, Maguy Marin şi mulţi alţii, vedem altfel un corp pe scenă. Ştim, aşadar, că dansul contemporan nu are nimic de-a face cu dansul lebedelor albe sau negre, pe poante şi în tutuuri vaporoase (informaţie care nu e cunoscută, de pildă, de Ministerul Culturii, pentru care Centrul Naţional al Dansului din Bucureşti ar fi un subdomeniu al Teatrului de Operă şi Balet, alături de Operetă, de exemplu.) Amestecul acesta administrativ, de genuri, prefigurat într-o decizie în pregătire a Guvernului, ar fi comic dacă nu ar implica la bază o totală ignoranţă a noilor tendinţe din arta contemporană. Şi poate, mai grav, o tendinţă inconştientă, dar irepresibilă de a distruge ceva ce funcţionează, ca în dislocarea recentă a ICR-ului. Dar, cum ne avertiza Mihai Mihalcea, *alias* Farid Fairuz, în spectacolul său monolog *Realia,* Imperiul Otoman nu a dispărut cu totul... aici, la porţile Orientului, dacă ar fi să amintim iarăşi citatul matein al *Crailor* de altădată. E greu, însă, de la o vreme, să iei totul *à la légère.* În prima seară am călătorit între Bucureşti şi Beirut cu spectacolul lui Mihai Mihalcea, *Realia,* în noul sediu al CNDB-ul, obţinut după luni de peregrinări şi rezistenţă eroică în sediul de la subRahova. Fusesem deja aici, nu departe de RFG (vezi triunghiul Rahova, Ferentari, Giurgiului), în marginea Festivalului Naţional de Teatru de anul trecut şi descoperisem lumea aceasta dublă pe care Mihalcea/Fairuz o poartă în el – *Realia,* adică o lume unde oniricul poate fi tot atît de adevărat ca realitatea cea mai concretă de la care porneşte. Şi dacă tot sîntem la porţile Orientului, hai să împingem porţile mai departe şi să ne gîndim la trilogia japonezului Haruki Murakami – *1Q84,* unde real şi fantastic se amestecă cu un rafinament derutant. Gustul acesta pentru fantasc împins pînă la grotesc e partea de Orient pe care o purtăm în noi. Mihai Mihalcea şi-a construit, deci, un personaj fantezist, un dublu, libanezul Farid Fairuz, costumat cu un soi de furou auriu, cu perucă şi barbă neagră, volubil şi imprevizibil, şi care îi lasă locul, din cînd în cînd, românului din el, nu mai puţin fantasc. Farid ne prezintă chiar, printre alte peregrinări între posibil şi virtual, între Margareta Pîslaru şi Ceaikovski, cîteva răţuşte de celuloid, puse în şir, în lipsă de lebede graţioase şi al lor mitic lac; ne despărţim, aşadar, rîzînd, de trecut, cum spunea Marx, sau de baletul clasic, nu fără o concluzie ce depăşeşte orice „băşcălie" ieftină. Pentru că pentru Farid/Mihalcea, arta înseamnă suferinţă, asistăm, într-o proiecţe video, la pedepsirea unei tinere balerine, bătută cu cruzime peste fesele ce se înroşesc pînă la sînge... aşa intră meseria în piele. Cît despre teatrul din această selecţie, el a fost mai degrabă un teatru de text, legat de teatrul-document, angajat politic. Mihaela Michailov (dramaturg) şi Radu Apostol (regie) au prezentat, la Teatrul Foarte Mic, *Familia Offline*. Dacă alte spectacole de Mihaela Michailov cu David Schwartz regizor – *Capetele înfirbîntate* şi *Sub pămînt* – erau realizate după o tehnică specială, a investigaţiilor şi a interviurilor cu personaje reale, de astă dată este vorba de un proiect educaţional, un teatru despre copii – şi anume drama copiilor de „căpşunari", lăsaţi de capul lor în ţară sau în grija bunicilor –, jucat cu copii. Apostol a creat odinioară un spectacol impresionant de adevăr şi emoţie – *Acasă,* despre şi cu copiii străzii. De această dată, „actorii" sînt tot neprofesionişti, dar sînt copii care nu au nici o legătură cu drama copiilor fără părinţi. Pariul – riscant – a funcţionat însă, spectacolul este extrem de viu, de convingător. Am descoperit, apoi, un spaţiu nou, destinat mai degrabă expoziţiilor – Platforma Muzeului de Artă Contemporană. David Schwartz şi Alice Monica Marinescu sînt autorii unui text-document – *Nu ne-am născut la locul potrivit*. Sînt cinci mărturii a cinci personaje reale, scrise în urma unor interviuri cu refugiaţi la graniţele Uniunii Europene, eşuaţi în România, personaje „invizibile" în societatea românească. Sînt noii paria ai lumii globalizării: o basarabeancă evreică, care a apucat războiul din 1941, un apatrid palestinian, o femeie din Serbia, alta din Irak şi un adolescent afgan, care ajunge în România într-un container. Metoda de lucru e cea utilizată pentru minerii din Valea Jiului în *Sub pămînt,* eroii din viaţă vor veni să se vadă pe scenă şi vor urma discuţii cu publicul. Nu am asistat, însă, decît la o repetiţie avansată, dar textul e deja „în picioare" şi personajele sînt vii. Tot la o repetiţie, dar în preajma premierei, am asistat la Sala Atelier a Teatrului Odeon. Gianina Cărbunariu pregătea *Tipografic majuscul,* un scenariu inspirat după documente din Arhivele Securităţii, dublate de interviuri cu personajele reale, mereu active. Nu este vorba de un disident celebru, ca în cazul spectacolului precedent, *Xmm din Y km,* în speţă – Dorin Tudoran. Ci de un tînăr oarecare, victimă a persecuţiilor Securităţii şi cazul său e cu atît mai caracteristic pentru teroarea cotidiană a acelor ani. Spectacolul e construit pe o dinamică extrem de precisă, imagini video, mişcare, coloană sonoră, dar încă la stadiul de *work in progress;* sînt sigură că premiera mă va face să-l descopăr cu o intensitate sporită. Dar este important că Gianina Cărbunariu persistă pe calea restituirii unui trecut, citit cu acuitatea privirii de astăzi, pentru generaţiile de astăzi. Un moment agreabil, într-un cu totul alt registru, a fost şi seara petrecută la Green Hours, cu un spectacol după un text de Peca Ştefan – *Green Hours III*, în regia Andreei Vălean. Un spectacol în acelaşi timp omagiu, adus fondatorului acestui spaţiu-pionier al teatrului underground în România, Voicu Rădescu, spaţiu care păstrează şi astăzi acelaşi parfum de libertate dezinvoltă şi provocatoare. Un spectacol de *café théâtre* de calitate, jucat într-o perfectă complicitate cu un public *connaisseur*. Textul cuprinde multe aluzii la aventurile nefericite ale Green-ului din iarna trecută, sau unele trimiteri la personaje publice uşor de recunoscut (compoziţia Nicoletei Lefter în Nadia Comănici, maltratată de junele Nicu C., dar mereu graţioasă – e absolut irezistibilă!) În ultima seară, am revenit la dans, cu *Zic Zac,* creat de Andreea Gavriliu (coregrafie), „rezemată" de Ştefan Lupu. Spectacol al unei generaţii – cum o afirmă tinerii săi autori (spectacol de masterat de coregrafie, premiat la Gala absolvenţilor 2013) – de o energie debordantă, plină de umor şi imaginaţie... După imaginea acestei săptămîni de spectacole, aflate la stadii diferite de realizare, dar care ofereau tocmai prin acest caracter încă nedefinit, sau imperfect, imaginea unor căutări în plină efervescenţă, printre tatonări şi certitudini... Este, sperăm, prima pagină a unor serii de întîlniri ce vor urma, şi la care cei ce le-au gîndit şi s-au zbătut să le dea viaţă nu trebuie să renunţe. Şi, cunoscînd energia şi pasiunea de care e capabilă Iulia Popovici, căreia i se datorează această iniţiativă, nu mă îndoiesc că vor continua... chiar aici, la porţile Orientului...

E greu însă de la o vreme să iei totul à la légère.

***Mirella Patureau** este critic de teatru şi traducătoare, cercetătoare la Atelier de recherche sur l'intermédialité et les arts du spectacle, CNRS, Paris.*

craii de burta veche

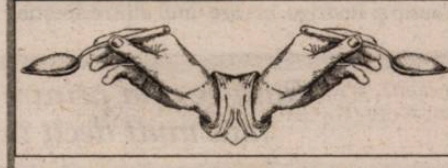

Calamarii inspectorului-caracatiţă

„Inspectorul principal Mornios, care semăna cu o caracatiţă, adora caracatiţele şi, în timp ce devora cu poftă *calamares en su tinta* la Le Dôme, observ că gura lui mică, pe care înainte o comparam cu o monedă de 10 franci, seamănă de fapt cu gura rotundă şi ticăloasă a unei caracatiţe. Privindu-i faţa palidă de caracatiţă, cu ochi bulbucaţi ca nişte găoaze de caracatiţă, mîncînd caracatiţe cu gura lui de caracatiţă, mi s-a făcut silă să comand, la rîndul meu, caracatiţă. L-am chemat pe chelner şi i-am cerut o şucrută." Dar, cum restaurantul era cu specific pescăresc, nu aveau şucrută... Iată reţeta calamarilor în cerneală proprie, o mîncare specific bască:

Obţineţi de la o pescărie săculeţii cu cerneală de la doi calamari cît mai mari. Luaţi 1 kg de calamari mici, tăiaţi-le teaca în rondele şi tocaţi-le tentaculele. Decojiţi, îndepărtaţi sîmburii şi tăiaţi în cubuleţe o roşie. Mărunţiţi patru căţei de usturoi. Pregătiţi cerneala într-un bol, separat.

Sotaţi calamarii 5 minute la foc iute, în 3 linguri de ulei de măsline. Adăugaţi roşia, usturoiul, un păhărel de tescovină şi un pahar de apă. Săraţi, piperaţi şi asezonaţi cu o jumătate de linguriţă de ardei iuţi basci de Espelette. Acoperiţi vasul şi lăsaţi să fiarbă înăbuşit 30 de minute. Luaţi 2 linguri din sosul fierbinte şi amestecaţi-l cu cerneala din bol. Adăugaţi totul înapoi în vas. Fierbeţi acoperit, la foc mic, încă 20 de minute. Acompaniaţi cu *tagliatelle* proaspăt fierte.

E un fragment din *Téléphone rose* (1999), romanul poliţist al prolificului autor francez Pierre Bourgeade – printre altele, descendent al lui Racine. Scena are loc în faimosul bistrou parizian Le Dôme, pe bulevardul Montparnasse 108, între Barnabé Follope, un librar devenit, pe fondul crizei cărţii, detectiv particular, şi inspectorul de poliţie Mornios, care îi detesta pe librari, cu un argument forte: Henri Désiré Landru, criminalul în serie parizian de la începutul secolului al XX-lea, a fost ajutor de librar.

Amicul Dejun

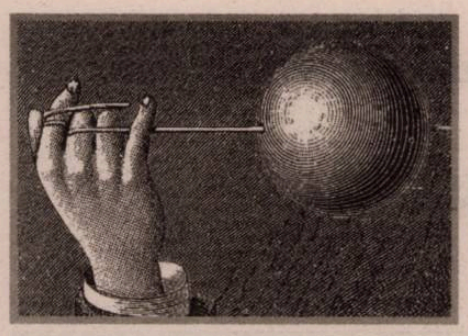

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Susţinere activă pentru „casa pasivă“

– Trienala de Arhitectură de la Oslo –

Trienala de Arhitectură de la Oslo este cel mai important eveniment din domeniul arhitecturii din Nordul Europei. Ediţia de anul acesta – a cincea – are ca temă centrală politicile de mediu în domeniul construcţiilor: *„Behind the Green Door“* este titlul-slogan ales de către curatori. Trienala şi-a propus să investigheze cum a fost influenţată arhitectura de concepte precum „sustenabilitate“ sau „durabilitate“, vehiculate tot mai des în politicile de urbanism. Pe de altă parte, evenimentul încearcă să descopere cum se raportează arhitecţii înşişi la mediu şi mai ales la politicile de mediu.

Norvegia este, într-adevăr, una dintre ţările cu cele mai avansate politici în domeniul protecţiei mediului. Conceptul de „casă pasivă“ – adică locuinţă cu consum foarte redus de energie –, lansat iniţial în Germania, în 2007, a fost adoptat de autorităţile norvegiene şi adaptat condiţiilor meteorologice locale. Impact cît mai mic asupra mediului înseamnă, printre altele, straturi peste straturi de izolaţii şi numeroase constrîngeri în ceea ce priveşte alegerea materialelor de construcţie. Din 2014, toate locuinţele individuale nou construite vor trebui să respecte standardele de „casă pasivă“. Însă ce e bine pentru mediu nu e neapărat bine şi pentru estetica locuinţei. Colectivul de curatori „Rotor“ a vrut să găsească tocmai echilibrul între normativ şi estetic, între regulile impuse şi felul în care arată casele. Conferinţele susţinute de arhitecţii, sociologii şi urbaniştii invitaţi de Uniunea Arhitecţilor au arătat cît de abrupt poate fi acest clivaj şi cît de anevoioase sînt căile de conciliere. Modele de succes există – însă acestea sînt adesea prea costisitoare pînă şi pentru înstărita Norvegie. Şi atunci, cum să mai construieşti sustenabil?

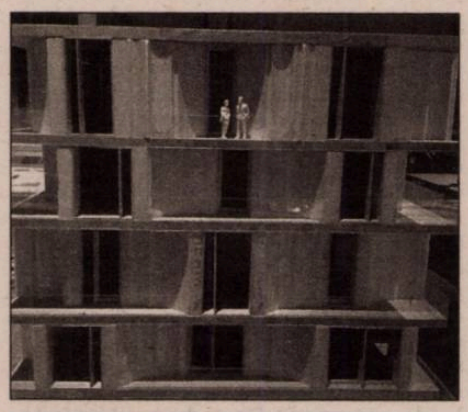

Expoziţia principală a Trienalei are ca repere 600 de obiecte iconice sau materiale de construcţie folosite în arhitectură în ultimele decenii. E un parcurs cronologic care arată, prin prisma materialelor şi tehnologiilor folosite, cum a evoluat conceptul de „casă pasivă“. Succesiunea de imagini – cu case tot mai „inteligente“ şi mai „pasive“ – ne lasă să întrevedem cum vom locui în viitorul apropiat. Perspectivele sînt optimiste: progresul tehnologic aduce mai mult confort şi mai puţin impact asupra mediului – asta e sigur. Pentru arhitecţi, acest progres presupune mai multă responsabilitate. Ei vor deveni, aşa cum s-a şi spus în cadrul conferinţelor, nu doar nişte executanţi supuşi, ci nişte „agenţi de influenţă“. Căci vor trebui nu doar să se conformeze unor norme prestabilite, ci să inventeze şi să impună ei înşişi standarde noi, pentru case mai frumoase şi mai ecologice. Pentru arhitectură, secolul viitor va fi eco sau nu va fi deloc. Acesta pare să fie mesajul – poate prea radical – al Trienalei de la Oslo.

Modele de succes există – însă acestea sînt adesea prea costisitoare pînă şi pentru înstărita Norvegie. Şi atunci, cum să mai construieşti sustenabil?

Dar nu doar despre beneficiile politicilor „verzi“ a fost vorba, ci şi despre paradoxurile şi blocajele pe care le atrage imperativul ecologic în arhitectură, urbanism şi, pînă la urmă, în viaţa cotidiană. Unul dintre obiectele expuse ilustrează sublim acest blocaj. Acum cîţiva ani, autorităţile locale din zona flamandă a Belgiei au demarat un program vast, de recuperare a tuturor obiectelor potenţial dăunătoare din gospodării. Vizate erau în special bateriile consumate, dar şi medicamente expirate, tuburi de spray folosite, ambalaje în care au fost ţinute substanţe chimice (detergenţi, înălbitori etc.). În acest scop, au fost distribuite gratuit către populaţie nişte containere verzui, din plastic. Practic, fiecare familie a ţinut, timp de un an, aşa ceva în casă, urmînd ca după un an, containerele să fie recuperate de autorităţi. Numai că, din grijă pentru mediu şi pentru oameni, acele containere aveau un dispozitiv de închidere atît de performant, încît aproape nimeni nu a fost în stare să le deschidă. Zecile de mii de containere etanşe, dar goale sînt semnalul că undeva s-a mers prea departe cu normele de siguranţă, că ele au atins, poate, absurdul. Am văzut un asemenea container expus la Centrul Norvegian pentru Design şi Arhitectură (DogA), printre mostre de cărămizi şi geamuri termopane, printre stive de vată izolatoare şi panouri de polistiren. Nu cumva politicile urbane devin atît de inumane, încît ne împiedică să locuim?

Deplasarea la Oslo a fost realizată cu sprijinul Ambasadei Norvegiei.

Şerban GEORGESCU

efectul de ecou

Othello şi barca pneumatică

Am mizat dintotdeauna pe rolul terapeutic pe care un spectacol de operă, oricare ar fi el, îl poate avea asupra echilibrului mental şi sufletesc al spectatorului contemporan, prin acea capacitate specială pe care acest gen, mai mult decît teatrul, o are de a ne scoate, pentru cîteva clipe măcar, din realitatea cotidiană – adesea sordidă şi cenuşie – în care trăim. Aerul acela întotdeauna solemn, gesturile ample, dramatice, bine calculate şi sincronizate cu muzica ale interpreţilor, forma rotundă a sălii, corul şi, desigur, muzica în sine reprezintă, în mintea mea, expresia unui respect aparte pe care opera în general îl păstrează, chiar şi în zilele noastre, artei antice greceşti, în care arta europeană din toate timpurile îşi are rădăcinile.

Profitînd de oferta extrem de generoasă a ediţiei din acest an a Festivalului Enescu, am ales, zilele trecute, spectacolul *Othello*, pus în scenă la Opera Naţională din Bucureşti.

Încrezător în efectul binefăcător pe care aveam să-l simt, m-am aşezat cît mai confortabil în fotoliu şi m-am lăsat purtat pe valurile primelor acorduri care acompaniază scena iniţială, în care locuitorii insulei Cipru (printre care Cassio şi Iago) aşteaptă cu înfrigurare la ţărm întoarcerea corabiei lui Othello, care se apropie cu greu de mal, surprinsă de o puternică furtună. La un moment dat, pe deasupra freamătului excelent redat de cor, atît prin interpretare, cît şi printr-o mişcare amplă de balans care aminteşte de valurile mării, îşi face brusc apariţia, purtată din mînă în mînă, o ultramodernă barcă pneumatică de pescuit sportiv, de culoare verde închis, aidoma celor pe care le vedem adesea în documentarele Discovery şi National Geographic, gen *Crocodile Hunter* sau *Tehnici esenţiale de supravieţuire*. Deşi dispare rapid în spatele scenei, purtată de mîinile artiştilor, barca reapare cîteva minute mai tîrziu, în toată splendoarea, ca element central al scenei încăierării dintre Cassio şi Rodrigo, în care unul dintre aceştia, îmbrîncit şi ameţit de băutură, cade pe marginea ei, pentru a fi azvîrlit de ultraperformanta ambarcaţiune într-o parte, într-un mod cît se poate de neaşteptat şi inestetic.

Răul se află printre noi, în zilele noastre mai mult decît în vremea lui Verdi.

Nu mică mi-a fost apoi mirarea cînd în scenă şi-au făcut apariţia, pentru a pune ordine printre locuitorii agitaţi, mai mulţi soldaţi echipaţi cu căşti naziste, uniforme de piele neagră şi pistoale mitralieră Kalaşnikov. De asemenea, un element important al scenografiei (minimalistă şi predominant cenuşie) este un turn înalt, construit din panouri de plasă metalică, aidoma celor din închisorile moderne. Din acest turn îşi interpretează ariile principale atît Desdemona (destul de plinuţă şi cît se poate de brunetă), cît şi Othello (un tip măruntel, cu plete şi ten alb).

Merită de asemenea amintit că în timpul discuţiilor de taină în care Iago îl amăgeşte pe Cassio, cei doi îşi aprind nonşalant ţigările şi îşi interpretează partiturile printre rotocoale de fum. În plus, la momentul în care Iago, în cămaşă cu cravată roşie şi pantaloni moderni cu bretele, aidoma celui mai în vogă corporatist contemporan, rosteşte monologul în care afirmă că scopul existenţei sale este să provoace răul şi suferinţa, iar Paradisul nu e decît o poveste de adormit copiii etc., în sală se aprinde brusc lumina! Îţi vine să sari din scaun şi să o iei la fugă ca să prinzi un loc bun la coada de la bufet. Totuşi, spectacolul continuă ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. OK, am înţeles mesajul: Răul se află printre noi, în zilele noastre mai mult decît în vremea lui Verdi, şi avem nevoie de lumină pentru a ne vedea şi a ne cunoaşte mai bine unii pe alţii, dar mărturisesc că tot restul spectacolului am aşteptat ca, în orice moment, Desdemona să scoată un laptop ca să-şi comande în grabă batista pierdută, Othello să apară cu un walkman la urechi sau Cassio să scoată vreun smartphone ca să-i trimită SMS-uri înfrigurate Biancăi.

Fără a scăpa din vedere prestaţia excepţională a corului, pus la punct de neobositul maestru Stelian Olaru (care, la cei 85 de ani ai săi, mai sprinten ca oricînd, şi-a făcut apariţia printre elevii săi, în aclamaţiile publicului), nici prestaţiile convingătoare ale soliştilor şi nici sugestiva ploaie de batiste care, la un moment dat al spectacolului, pune excelent în evidenţă deruta lui Othello, ne întrebăm totuşi: ce ar fi spus Verdi dacă i s-ar fi propus o asemenea scenografie pentru opera sa şi cît de îndreptăţiţi sînt artiştii moderni să se folosească de operele titanilor artei universale pentru a-şi pune în scenă „creaţiile“? Ce înseamnă, în fond, „drepturile de autor“ şi cine ar trebui să le respecte mai mult?

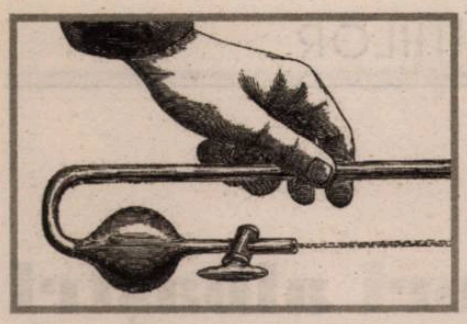

Oana STOICA

rosencrantz & co

Prezentul abandonat şi viitorul ipotecat

● ***Familia Offline*, de Mihaela Michailov. Regia: Radu Apostol; scenografia: Maria Mandea; muzica: Bobo Burlăcianu. Cu: copiii Bianca Gheorghe, Denis Nadolu, Ionuţ Roşca, Mario Ştefan, Andreea Baraitan, Georgiana Moise, Anca Negoiţă, Roberta Parascan, Ana Maria Zaincovschi şi actorii Viorel Cojanu şi Mihaela Rădescu. Teatrul Foarte Mic şi Asociaţia Culturală Replika.**

Copii – victime ale accidentelor casnice. Copii care renunţă la şcoală. Copii care ajung pe străzi. În 2013, în România există oficial peste 80.000 de copii cu părinţii plecaţi la muncă în străinătate (peste 3.000.000 de români lucrează peste hotare). Neoficial, se vehiculează cifre mult mai mari (peste 350.000 de copii). Unii dintre ei ajung subiecte de ştiri senzaţionale. Au ars în incendii, au fugit de-acasă, au fost agresaţi. Tot ei se regăsesc în studiile privind abandonul şcolar. Autorităţilor le-a luat mult timp să înţeleagă că e vorba de un fenomen care se propagă geometric, pe fondul adîncirii crizei economice, în ciuda diminuării iluziei cornului abundenţei occidentale (ca urmare a restricţiilor de muncă pe piaţa europeană şi a trendului antiimigranţi în Vest). A fost nevoie de şi mai mult timp pentru soluţionarea problemei din punct de vedere legal: un act normativ care să-i oblige pe părinţi să anunţe autoritatea tutelară că pleacă la muncă în străinătate şi să indice persoana în grija căreia sînt lăsaţi copiii. Legea există acum, însă este discutabil dacă ea reprezintă o soluţie, dacă este eficientă practic – ajută la asigurarea traiului zilnic, a frecventării şcolii, a supravegherii. Din punct de vedere afectiv, însă, daunele sînt nerezolvabile: absenţa părinţilor şi maturizarea forţată lasă urme psihologice.

Plecaţi să le asigure (să „cumpere") viitorul, părinţii care lucrează în străinătate nu fac altceva decît să ipotecheze acest viitor al copiilor lor. Obligaţi la maturizare înainte de vreme, constrînşi să ia decizii pentru viaţa de zi cu zi, nesupravegheaţi, prin urmare confruntaţi nu cu libertatea, ci cu abandonul, deveniţi „părinţi" pentru fraţii mai mici, copiii îşi pierd copilăria. Nevoia asigurării de resurse pentru existenţă duce, paradoxal, la anularea şi vicierea existenţei. Efectul de bumerang: căutarea unui trai mai bun conduce la o viaţă mai rea.

Pornind de la această realitate dramatică a societăţii româneşti, Mihaela Michailov şi Radu Apostol au realizat un spectacol-sinteză a vieţii fără părinţi. Universul în epubretă al unei familii în care adulţii sînt absenţi, copiii sînt maturi, iar jucăriile sînt copii. *Familia Offline* – prima parte a Proiectului *Copiii migraţiei* – oferă o viziune din interior asupra fenomenului copiilor abandonaţi, dincolo de statistici şi studii psihologice. Creat pe o dramaturgie fragmentară, care surprinde pusee acute din cotidianul acestei lumi fără adulţi, spectacolul – un studiu pe un caz imaginar, al unei familii cu cinci copii, în care părinţii plecaţi la muncă în străinătate îi lasă pe cei mici în grija fratelui mai mare şi a unui bunic căzut în mintea copiilor – este jucat de elevii unei şcoli bucureştene, împreună cu doi actori, Mihaela Rădescu şi Viorel Cojanu. Prin această punere hiperrealistă în ecuaţie a problemei, se generează nevoia de reacţie, căci, deşi spectacolul identifică un simptom al unei boli sociale care va măcina societatea românească mult timp de acum înainte, ceea ce impresionează este drama individuală. Spectacolele sînt urmate de discuţii, moderate de cele mai multe ori de un psiholog, cu scopul găsirii unor soluţii – puţin probabil să se întîmple asta, căci spectatorii sînt reticenţi în exprimare, urmarea directă a absenţei practicii dezbaterilor în şcoală, ceea ce atrofiază capacitatea de argumentare în public –, dar cea mai importantă parte pare a fi semnalarea publică a situaţiei acestor copii. Spectacolul panoramează o paletă vastă de consecinţe şi efecte psihologice, practice, sociale ale „decapitării" familiei. Starea de abandon pe care o trăiesc copiii se traduce imediat în pericolele casnice – lipsa unei alimentaţii corecte, accidente, absenţa îngrijirii în caz de boală –, în educaţia rudimentară, uneori chiar renunţarea la şcoală, în stigmatizarea socială – a fi „copil de căpşunar" este o etichetă negativă, care atrage izolarea şi dispreţul colegilor. În fapt, ceea ce pune în discuţie spectacolul Mihaelei Michailov şi al lui Radu Apostol este preţul pe care îl plătim pentru migrarea masivă a forţei de muncă. Şi nu e vorba (numai) de bani pierduţi astăzi – românii cresc productivitatea muncii în Europa vestică, nu acasă –, ci în viitor, cînd actuala generaţie, orfană acum, va suferi din cauza lipsei de repere, a educaţiei şi a traumelor emoţionale. Fără să pună direct întrebarea, *Familia Offline* duce la necesitatea identificării unui/unor responsabili pentru ipotecarea viitorului acestor copii. Cine răspunde pentru această stare de lucruri? Părinţii – care caută, de fapt, o formă de supravieţuire? Statul – care nu oferă cetăţenilor săi posibilităţi economice şi ignoră abandonarea acestor copii? Discuţiile pot fi nesfîrşite şi fără rezultat (spectacolul de teatru-forum al Catincăi Drăgănescu, *Aggressive Mediocrity*, care dezbate cazul sinuciderii unui elev, olimpic internaţional la fizică, ajunge, de fapt, nu la găsirea unui responsabil, ci la imposibilitatea desemnării acestuia), dar *Familia Offline* valorizează funcţia de conştiinţă socială a teatrului, de reflector al traumelor societare şi de platformă de dezbatere. Creat din mucavale, decorul pare făcut în joacă, de copii. O joacă în care copiii-părinţi au grijă de copiii-copii şi de copiii-jucării. Abandonaţi succesiv de cei care ar trebui să aibă grijă de ei, nu se ştie dacă cei mici vor învăţa să supravieţuiască sau să se izoleze. De la un punct încolo, joaca devine viaţă.

Din punct de vedere afectiv, însă, daunele sînt nerezolvabile: absenţa părinţilor şi maturizarea forţată lasă urme psihologice.

De la un punct încolo, joaca devine viaţă.

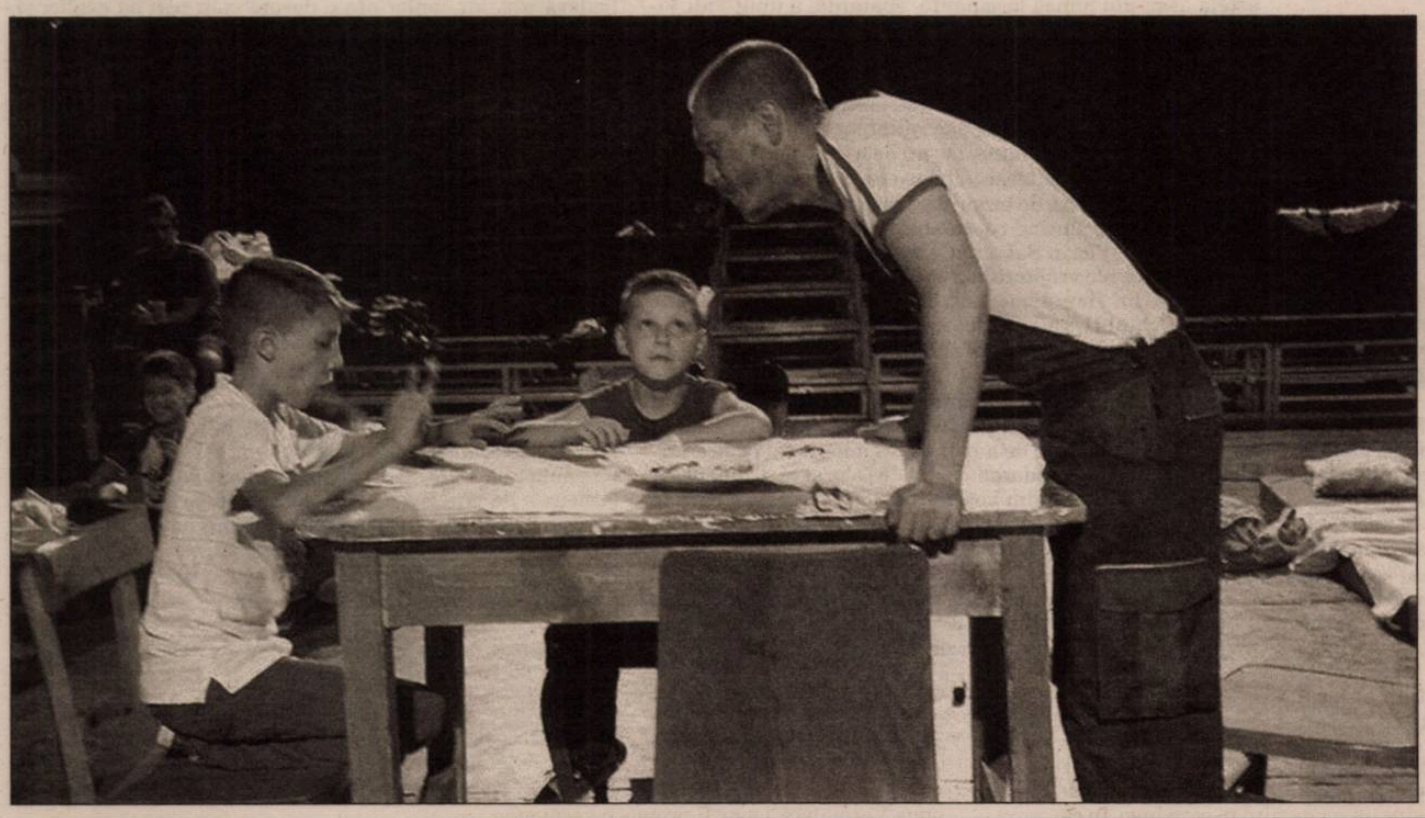

Dinamic şi muzical (Bobo Burlăcianu a găsit song-urile potrivite pentru tema propusă, realizînd supape de respiro în dramă), *Familia Offline* creează spectatorului o inconfortabilă stare de neputinţă. Vocea copilului – şi e chiar un copil – care răspunde la telefon e dezarmantă: „Alo! Mama! Cînd veniţi acasă?... Dodi vorbeşte româneşte, Jesus nu mai bea din biberon, Tonto nu mai face pe el, iar Vice a trecut la mate!" Întrebarea lui nu are răspuns.

Proiectul *Copiii migraţiei* continuă cu o a doua etapă, un turneu în această toamnă, cu spectacolul *Familia Offline*, în şase oraşe din Moldova, zona cu cei mai mulţi copii „orfani cu părinţi": Botoşani, Suceava, Brăila, Galaţi, Bîrlad şi Bacău.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

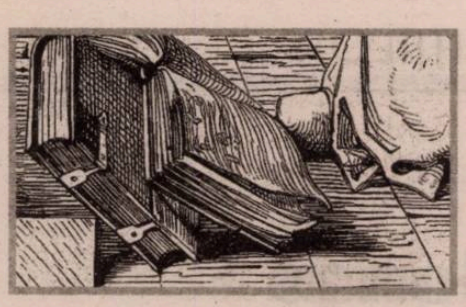

Simona SORA

biographiti

Scriitori verzi şi scriitori albaştri

Jurnalul Virginiei Woolf se încheie – cu patru zile înainte ca scriitoarea să se sinucidă, înecîndu-se într-o apă de 20 de centimetri – astfel: „Trebuie să pregătesc cina. Peşte şi cîrnaţi." Pentru noi, care ştim ce va urma, fraza are o profundă violenţă. Am citit mereu jurnalul sau eseurile Virginiei Woolf pîndindu-i momentele de violenţă. Momente logice, de altfel, într-o logică pe cît de personală, pe atît de memorabilă: fraza lui Henry James („Observă continuu."), alături de meniul cinei; preţul libertăţii feminine de a scrie (500 de lire pe an), alături de localizarea sufletului „la jumătatea şirei spinării"; autoexaminarea critică şi izbucnirea mult prea îndreptăţită atunci, acum: „Vreau să scriu despre faptul de a fi dispreţuit." Nu ştiu dacă e cea mai bună lectură. Probabil mai interesante sînt filiaţiile şi afilierile, simpatiile organice şi antipatiile de fond, logica senzaţiei şi exemplele neconcludente, cam într-o doară. Dar spectaculoase şi neliniştitoare sînt rupturile de nivel, sunetul spargerii, violenţa delimitării.

Dacă în romanele Virginiei Woolf, momentele violente sînt topite în povestea-stare de conştiinţă, în jurnal sau în eseuri, ele rup pagina, o dezintegrează. E vorba, cel mai adesea, de o violenţă elaborată poetic, retorică, dar peste care nu se poate trece. Ce să însemne literar şi istoric fraza: „În decembrie 1910, caracterul uman s-a schimbat"? Cum să fii de acord că „o convenţie în scris nu se deosebeşte prea mult de o convenţie a bunelor maniere"? Cum să crezi, în vremurile noastre necrofile şi fragmentare, că „moartea în literatură vine cu graţie, calm şi linişte"? E o violenţă care pulverizează nu doar textul, dar şi aşteptările noastre tocite, rar contrariate, reflexe, ca în descrierea (pentru uzul elevilor) din conferinţa „Cum ar trebui să citim o carte?": „Biblioteca poate părea nimic mai mult decît un conglomerat, o învălmăşeală aducătoare de confuzie. Poeme şi romane, istorii şi biografii, dicţionare şi îndreptare pentru comisii parlamentare; cărţi scrise în toate limbile, de bărbaţi şi femei cu diferite temperamente, din toate rasele şi timpurile, se înghiontesc pe raft. Iar afară, măgarul rage..." Adevărul e că rage tot timpul, rage chiar acum, cînd scriu acest articol.

Virginia Woolf

Într-un fel, acest măgar zgomotos, în exerciţiul funcţiunii, numind mai ales viaţa mecanică, impersonală, e o metaforă în care încape mult din spaţiul exterior. În contrast cu răgetul dizarmonic de afară, se coagulează – în eseurile Virginiei Woolf – o zonă care prinde laolaltă scriitorul, cititorul şi cărţile lor, un teritoriu al căminului propriu, al bibliotecii şi al limbajului evoluat (care mai degrabă şopteşte decît scandează, mai mult modulează decît ţipă), unde scrisul şi cititul creator devin posibile. Uneori, e drept, măgarul care rage din afara acestui spaţiu e critic literar, „bărzăune al Statului", pătruns de puterea şi importanţa sa, cultivînd – printr-un limbaj rupt de viaţă – praful de pe marile cărţi. S-ar zice că un anumit răget critic (critice sînt şi eseurile Virginiei Woolf) e chiar mai rău decît celălalt, pentru că intră – fără menajamente – în spaţiul intim al literaturii, îi foloseşte cuvintele, îi mimează sensibilitatea, îi pune preţul, o clasează. Criticul inadecvat „se lipeşte" de acest spaţiu, îl opacizează, blocînd, astfel, accesul cititorului aşteptat, cu care orice scriitor pactizează. E acelaşi critic care „împarte scriitorii în verzi şi albaştri" („Literatura americană"), o calamitate a literaturii, un parazit cu pretenţii, care şi-a modificat metabolismul creator. Spre deosebire de inconştienţa poetului sau a unui anumit romancier, el trebuie însă să înţeleagă tot timpul, să-şi ajusteze simţul sinelui la simţurile celuilalt (scriitorul), dar mai ales ale celorlalţi (cititorii), cei care n-au (habar că au) nevoie de vreo lentilă. Partea bună e că lectura criticii e, într-adevăr, facultativă, aşadar mai liberă ca oricare alta. Beneficiar direct al „contractului între artist şi societate" (*v.* eseul „Artistul şi politica"), cititorul poate evita din principiu interpretările şi dosarele critice, prefeţele şi mai ales postfeţele, notele (critice) din corpul textului – la urma urmelor, textul cu totul. Fatal rămîne însă răgetul real, emis de măgarul istoriei, în care răsună tunurile şi cadenţa cizmelor cazone, discursurile tremurate de emoţii mimate şi tropotul rinocerilor. Desigur, felul în care scriitorul şi cititorul său stau în vîrful şi în faţa „turnului înclinat" al istoriei, felul în care folosesc – împreună – aceleaşi cuvinte, solidaritatea de corp care-i uneşte intim, toate acestea n-au cum să acopere răgetul respectiv. Cel mult, aceste lucruri ce ţin de arta lecturii – o artă fragilă şi istorico-dependentă – pot face diferenţa (şi-o cam fac, de cîteva secole încoace) între cîteva specii ale aceluiaşi regn.

Am citit mereu jurnalul sau eseurile Virginiei Woolf pîndindu-i momentele de violenţă.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Bucureşti – Sofia – Istanbul

– şi retur –

● Steaua de mare, *Steaua de Mare, Ambassador's Reception, 2013.**

Clinchetul de carusel al unui sintetizator deschide o uşă de care nu se apropie cu uşurinţă prea multă lume. Ritmul care îi urmează acestuia, încărcat cu toată sensibilitatea, cu toate parfumurile unui univers pe care parcă ţi-l aminteşti, purtîndu-ţi mintea prin pelicule voalate găsite prin tîrgurile de vechituri, devine luntraşul care te trece dincolo de pragul-portal. Îndrăzneşte! Ştii unde ai ajuns? Eşti pe esplanada unui restaurant rău famat, cu nume poetic, plantat pe malul unei mări mai mult albastre decît negre, într-o seară în care ţipetele sfredelitoare şi îndepărtate ale pescăruşilor sînt înghiţite doar de tumbele letargice, în buclă, ale valurilor. Miroase a fum de grătar, a haş şi a alge marine. O darbuka, insinuată în zumzăitul impersonal al vocilor de la mese, îţi contorizează măsura paşilor. Vioara, virusată de reverb, te aruncă pe nesimţite în transă. Basul îţi toarnă plumb pe gene. Eşti pe spinarea unei cămile, acolo între dune, sub soarele imposibil de ocolit, pe nisipul imposibil de atins. Te leagănă, te leagănă şi te leagănă. Eşti în bazarul tuturor Istanbulurilor lumii ăsteia, sorbindu-ţi cu gesturi largi şi leneşe narghileaua şi *raki*-ul, cu ochii pe jumătate închişi, strîns lipiţi de mişcările hipnotizante ale vreunei dansatoare din buric, visînd la cadîne răpite de sub nasul sultanului, din vreun serai-caravanserai. Ah, sunetul clapei ăsteia, ieşit din lumea fascinantă, epatantă, a unui Vali Vijelie, înfăşurat strîns în nostalgia unui continent aproape uitat... Şi graba asta, a unor ritmuri importate din alte părţi ale universului... Melancolie şi dulce melodie. Dub şi doină, manea şi rock progresiv, jazz şi orks, trecute la Plevna prin Dunărea bulgărească. Psihedelie balcanientală. Mereu ai fost de partea Copilului Minune, iar nu de a acelui Pruteanu televizual, incapabil să treacă dincolo de propriile spaime, de propriile prejudecăţi, de propriile fixaţii. Să ajungă acolo unde eşti tu acum, plutind cu Steaua de Mare printre soldaţii frenetici ai lui Florin Salam, „Cemalim"-ul lui Erkin Koray, Panterele Roz ale vrăjitorului Ivo Papasov, improvizaţiile şamanice ale lui Dan Armeanca, mantrele caleidoscopice ale lui Amon Düül II, zborul Albatrosului prin inima de azur a lui Naste, tripul mahalagesc al Îngerilor Negri sau al Şobolanilor din Ploieşti, în triunghiul de aur ale cărui colţuri se cheamă Berceni, Fatih şi Liulin. În *çarşi*-ul din Istanbulul ăla nouăzecist, pierdut printre carpete şi nimicuri, schimbînd rulmenţi pe lănţişoare de aur şi dolari americani pe lire turceşti, în burta unui Eldorado la fel de colorat şi de adevărat ca muzica aia scursă din boxele rablagite ale rablei care te aducea mereu înapoi în acelaşi atît de irepetabil Bucureşti, Bucureşti, „oraş plin de şmecheri eşti".

*Primul album al Stelei de Mare, imprimat pe vinil, poate fi comandat online de pe www.picadillyrecords.com sau poate fi cumpărat din magazinele de discuri din Bucureşti.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Cristian LUPŞA

„Fiecare eveniment ascunde o poveste"

De ce o conferinţă despre puterea poveştilor, la Bucureşti?

În ultimii ani, am observat o nevoie pe care o avem cu toţii, de a aparţine unei comunităţi, de a împărtăşi trăiri şi experienţe cu cei din jur. Poveştile au avut dintotdeauna rolul de a crea empatie şi emoţie, şi de a evidenţia lucrurile pe care le avem în comun. Noi facem asta spunînd poveşti adevărate, iar conferinţa e despre cum poţi să explici şi să redai realitatea – fără s-o modifici – în aşa fel încît să informeze şi să emoţioneze.

Cum i-aţi ales pe invitaţii de anul acesta?

Am încercat să vînăm reporteri/editori/inovatori care ne inspiră, oameni care au cîştigat numeroase premii pentru poveştile pe care le-au spus. Jacqui Banaszynski a scris unul dintre primele reportaje despre ravagiile provocate de HIV/SIDA şi a cîştigat un Pulitzer. Tom Junod are numeroase premii de scriitură de revistă pentru incursiunile pe care le-a făcut prin America, încercînd să găsească răspunsuri la întrebări cum ar fi „Ce înseamnă 11 septembrie?" Iar Cynthia Gorney petrece luni întregi pe teren, ca să înţeleagă subiecte precum căsătoriile din India.

Cîteva motive pentru care cineva care nu e jurnalist ar trebui să nu rateze conferinţa.

Uneori, cele mai bune şi mai puternice poveşti se întîmplă în intimitatea propriei vieţi şi nu trebuie să fii jurnalist ca să le poţi spune. Elementele unei poveşti şi uneltele pe care le folosim ca să o spunem sînt universale. Pot fi folosite nu doar pentru a spune poveşti reale sau imaginare, ci în orice formă de comunicare – de la un avocat care spune povestea unui caz, pînă la un CEO care spune povestea unei repoziţionări a companiei.

***Cristian Lupşa** este editor al* Decât o revistă. *Pe 5 octombrie, echipa* Decât o revistă *organizează cea de-a treia ediţie a conferinţei internaţionale* „The Power of Storytelling." *Mai multe informaţii la www.decatorevista.ro/storytelling/2013.*

a consemnat Luiza VASILIU

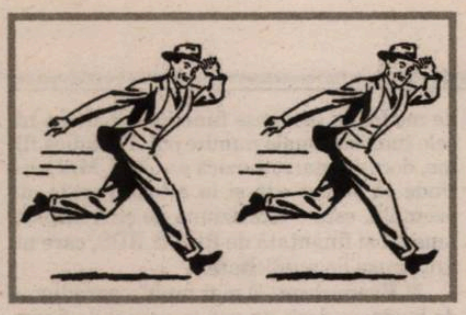

Andrei GORZO

dilematograf

Radu F. Alexandru – luptător anticomunist în cinema

Pe vremuri, revista *22* avea o rubrică permanentă de cinema, iar aceasta era ținută de conștiinciosul Laurențiu Brătan. Dată fiind starea actuală a presei, e de înțeles că *22* nu mai publică decît sporadic articole pe teme de film – în special cu ocazia cîte unei premiere românești. Problematic e faptul că, de la o vreme, aceste articole tind să fie semnate de Radu F. Alexandru. Acuma, activitatea scenaristică post-'89 a lui Alexandru o fi sau n-o fi cunoscută în redacția *22; Omul zilei* (1997), *Damen Tango* (2004) și *Second Hand* (2005), produse ale colaborării lui cu regizorii Dan Pița, Dinu Tănase și iarăși Dan Pița, or fi sau n-or fi recunoscute acolo drept submediocre – ceea ce, desigur, nu e neapărat un fapt, ci o chestiune de opinie, de judecată estetică supusă (fatalmente) subiectivității. Mai departe, redacția *22* poate este sau poate nu este la curent cu activitatea prestată de Alexandru în comisiile diferitor concursuri CNC. Că, la concursul din 2004, Alexandru a notat cu 5 scenariul *Moartea domnului Lăzărescu* (fiind, ce-i drept, mai generos decît colegul de comisie Ioan Cărmăzan) ține, iarăși, de subiectivitatea opiniei critice, deși, ieșind de pe teritoriul opiniei și intrînd pe acela al faptului verificabil, se observă că, dacă în 2013 avem (cît de cît) o cinematografie românească, asta se datorează, în mare parte, emulației stîrnite de impactul internațional al lui... *Lăzărescu;* altfel spus, dacă ar fi fost după cum voia Radu F. Alexandru în 2004, Radu F. Alexandru nu prea ar mai fi avut despre ce să scrie în 2013. Mai departe: că, la concursul din iarna 2008-2009, Alexandru i-a favorizat pe ex-colaboratorii săi Pița și Tănase (cu proiecte care nu s-au materializat în cinematografe nici pînă azi) este, iarăși, ceva ce ține de dreptul lui de a avea în continuare o opinie bună despre capacitățile lor; deși se poate riposta că, fiind vorba despre regizori alături de care Alexandru se înfruptase, în trecut, din bugetul cinematografic, onorabil din partea lui ar fi fost să se recuze din comisie și să-și păstreze opiniile pentru sine; după cum ar fi fost onorabil din partea lui să răspundă invitației mele (lansate la vremea aceea) de a-și argumenta public încrederea în capacitățile unui alt cineast pe care l-a favorizat la concurs – e vorba despre sordid-obscurul (dar abundent finanțatul) Adrian Popovici. În fine, să zicem că și astea sînt doar opinii.

Din contră, e un fapt că, în recenta sa cronică laudativă la *Sînt o babă comunistă,* Alexandru nici măcar nu-și informează corect cititorii cu privire la acțiunea filmului. Conform cronicii lui Alexandru, filmul lui Gulea are meritul de a radiografia „simptomele unei stagnări într-o realitate din care nu am reușit să scăpăm" (realitatea comunistă), pentru a ne duce la capăt drumul spre „o lume la care aspirăm" (cea capitalistă). Dar oricine a văzut filmul își va aminti că fiica „babei comuniste" se întoarce din centrul lumii „la care aspirăm", ruinată de o criză economică declanșată acolo; după cum își va aminti de revolta fetei împotriva soțului ei american, o revoltă cu accente alegorice cît casa – colonizata începînd să-și chestioneze colonizatorul; după cum își va aminti că oalele sparte sînt achitate prin contractarea unui împrumut de la un cămătar chinez și prin autocondamnarea „babei comuniste" la „austeritate" *(i.e.* – sărăcire). Toate astea sînt fapte; ele se petrec în filmul lui Gulea (nu și în romanul inspirator, publicat de Dan Lungu înainte de declanșarea crizei). În tot ce s-a scris serios despre această ecranizare (de la cronica lui Andrei Pleșu din *Adevărul* la cronica lui Mihai Fulger din *Observator cultural),* a existat un efort de confruntare (fie ea și ostilă) cu aceste fapte – cu modificările aduse cărții. E nevoie de malonestitatea intelectuală a unui Radu F. Alexandru pentru a pretinde că ele nu există, pentru a anexa acest film recalcitrant refrenului propagandistic care, în 2013, continuă să blameze vechea ordine (pre-'89) pentru tot ce nu e în regulă cu ordinea actuală.

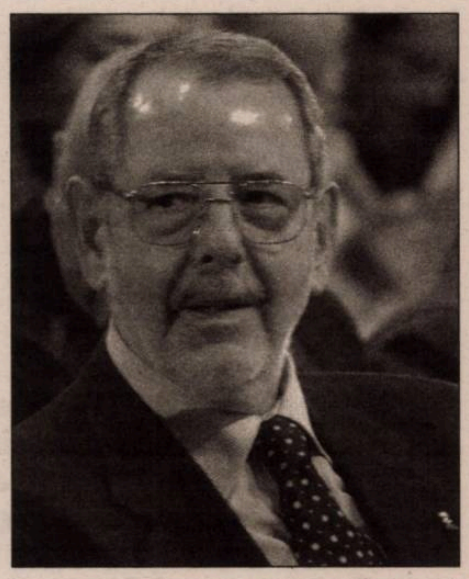

În deceniul precedent, nici un alt critic nu a comentat cinematografia noastră cu asiduitatea cu care a făcut-o Valerian Sava, săptămînă de săptămînă, în *Observator cultural.* Nici un matrapazlîc de culise – ocazionat de cine știe ce ședință sau gală de premiere – n-a fost prea neînsemnat pentru el. Adunate pînă acum în două volume (urmează un al treilea), articolele lui Sava îi înarmează pe viitorii istorici de film cu o documentație extrem de utilă. Că Radu F. Alexandru se distinge acolo ca unul dintre *villain*-ii de talie medie ai perioadei, asta nu e o surpriză. Bizar e faptul că Vladimir Tismăneanu e în stare să prefațeze elogios primul volum al lui Sava (menționînd inclusiv nedreptățile făcute lui Cristi Puiu) și, în același timp, să includă numele lui Alexandru pe o recentă listă de „valori autentice" din cultura română. Evident că a plasa destinul unui scenariu de Răzvan Rădulescu (absent de pe lista lui Tismăneanu) la cheremul lui Radu F. Alexandru ține de o așezare complet *horror* a valorilor, dar e la fel de adevărat că Rădulescu, spre deosebire de Alexandru, nu s-a distins în ultimii ani în „lupta" anticomunistă. În ceea ce mă privește, țin să mai precizez că raportarea mea la Alexandru nu are nici o legătură cu funcția lui actuală în PDL; îl atac încă din 2004, cînd era în PNL.

PUBLICITATE

Descoperă Gurktaler® lichiorul din plante
numărul unu din Austria
acum și în România!

Câștigător al medaliei de aur la "World Spirits Award" 2013

WORLD SPIRITS AWARD
by Wolfram Ortner
Gold
2013

Experimentează gustul unic Gurktaler
chiar astăzi și descoperă de ce este lichiorul din plante numărul unu
din Austria, medaliat cu aur.

Reprezentant în România:
Neumann Key Account Management
Distribuitor oficial:
Cristalex '94 srl, www.cristalex.ro

www.gurktaler.at

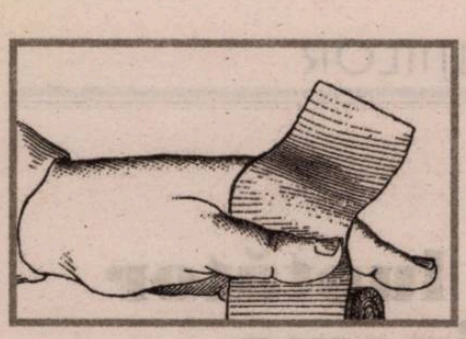

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Jurnalismul

– căile de salvare –

Chioșcurile de ziare sînt aproape goale sau pline cu altceva decît presă. Anunțurile despre încetarea apariției unei publicații, sau televiziuni și radiouri care-și pierd licența vin aproape săptămînal. Jurnalismul e, cu siguranță, pe ducă. Ce se salvează sau ce rămîne din toate acestea?

Acum, cînd se fac aproape zece ani de cînd Tim O'Reilly a pus în circulație globală termenul de Web 2.0, schimbările produse în comunicare de așa-numita *social media* pot fi contabilizate. Lucrurile se mută în mare măsură pe Internet și o bună parte din conținut este produs chiar de utilizatori, însă un lucru devine clar: principiile care stau la baza jurnalismului, ca metodă, nu dispar. Lucruri ca imparțialitatea, completitudinea informației, stilul de redactare se modifică într-o oarecare măsură, dar rămîn fundamente ale comunicării. În acest caz, despre ce vorbim cînd ne îngrijorăm de moartea jurnalismului?

De dispărut, dispare un model de business. E vorba de jurnalismul finanțat din advertising, fiindcă advertising-ul e din ce în ce mai puțin. În 2013, conform Initiative Media, presa va consuma în România doar 295 de milioane de euro din publicitate, adică 55% din cele 540 de milioane pe care le avea de împărțit în 2008, anul de vîrf. În aceste condiții, supraviețuirea jurnalismului se leagă, în primul rînd, de tipurile de finanțare disponibile.

■ **Televiziunea comercială.** Posturile private importante continuă să facă o mulțime de bani, chiar dacă în România, de exemplu, PRO TV a avut pierderi în 2012. Din cele 295 de milioane de euro care se vor cheltui în 2013 pe publicitate în media, 183 de milioane rămîn pe TV. Comparativ, presa scrisă a ajuns, în schimb, la un sfert din încasările din 2008, adică 19 milioane față de 82. E evident că poți face mult mai multe cu cele 183 de milioane cheltuite pe TV, chiar dacă televiziunea e un business mai costisitor.

■ **Branded content.** E unul dintre numele pentru show-urile TV, publicațiile și site-urile create în jurul unor brand-uri, care își fac un gen de marketing creativ prin conținut. Publicitatea clasică (pagini de reviste, spoturi TV) e din ce în ce mai puțin eficientă, motiv pentru care business-urile încep să cheltuiască bani pentru crearea de conținut în jurul brandurilor proprii. În varianta TV, i se spune *branded entertainment:* poate fi vorba, de pildă, de un fabricant de cosmetice ca Sephora, care creează un *talent show* pentru găsirea unui make-up artist talentat. În print, vorbim de *custom publishing* sau *custom media,* adică, de exemplu, de reviste create în jurul unui brand. Mall-ul din Băneasa are revista *Styler;* în 2011-2012, eu am făcut o publicație de media pentru Intact, numită *The Industry* ș.a.m.d. Pe Internet, poate fi vorba de site-uri ca Experimentalist.ro, de la Grolsch, sau de forumuri ca Spunepebune.ro, pe care l-am administrat acum cîțiva ani pentru Sprite/Coca-Cola. Tuturor acestor lucruri li se mai spune și *content marketing,* cu un termen-umbrelă.

Dispare jurnalismul finanțat din advertising, fiindcă advertising-ul e din ce în ce mai puțin.

Ce cîștigi cu astfel de lucruri e clar: bani. Acest gen de producție de conținut e, totuși, departe de presa relevantă democratic, interesul public și altele asemenea. Brandurile vor, în general, un gen de conținut neconflictual, mai aproape de entertainment.

■ **Jurnalismul sponsorizat.** Sună asemănător cu *branded content,* dar e cu totul altceva. E vorba de burse și alte tipuri de finanțări, de ordinul miilor sau zecilor de mii de euro, pe care le poți obține pentru a face investigații sau a crea proiecte jurnalistice complexe. În România, cu așa ceva se ocupă Rise Project, care, de pildă, a obținut și publicat documente confidențiale ale afacerii Roșia Montană. Dacă vă uitați la Fracking.casajurnalistului.ro, găsiți o poveste despre Chevron și Bîrlad, realizată cu sprijinul New England Center for Investigative Reporting, al Universității din Boston.

■ **Crowdfunding/donații.** Softurile *open source* au o versiune numită *donationware,* pe principiul „îți place programul, îl folosești, donezi cît vrei". Acest gen de finanțare s-a extins, în ultima vreme, și la conținut. Poate fi vorba de un buton de PayPal pe un blog sau de un site ca We-Are-Here.ro, care strînge bani – de ordinul miilor de euro – pentru proiecte plastice, muzicale, dar și pentru idei de *publishing,* pornind de la ideea „finanțat de mulțime". Saxofonistul jazz Mihai Iordache strînsese, la data la care am accesat site-ul, peste 1000 de euro, de la 43 de finanțatori, pentru viitorul lui album. În schimbul banilor, finanțatorii primesc produsul rezultat și alte beneficii, în funcție de suma oferită.

■ **Paywall/abonamente.** Dacă citiți acest text pe Dilemaveche.ro, e foarte posibil să fi plătit un abonament la site. *Dilema veche* e, deocamdată, singurul exemplu de succes de acest tip din România, fiindcă a adunat mii de abonați. Marile site-uri de afară tind să introducă „zidul de plată" în diferite versiuni, de la aceea *hard,* de la WSJ.com (cea mai mare parte a conținutului cu plată), la variante *poroase,* ca la NYTimes.com, unde poți citi un număr de articole gratuite, înainte de a ți se cere bani.

Abonamentele există de cînd lumea; e drept, însă, în ultima vreme media tinde să se bizuie mai mult pe cititori, din punct de vedere financiar. La începutul acestui an, și PRO TV, și Antena Group au avut conflicte cu cabliștii, legat de suma pe care aceștia o plătesc pentru retransmisia posturilor din aceste grupuri. Banii vin, în ultimă instanță, de la abonații de cablu. Tradițional, acest gen de model de business funcționa doar pe nișele internaționale numite *pay TV,* adică filme, documentare, muzică ș.a..m.d. Mai nou, tinde să se extindă și la altele. Digi24, de exemplu, este o televiziune de știri atipică, lansată și finanțată de RCS & RDS, care nu are pauze de publicitate.

■ **Freemium.** E mai mult o paradigmă de business decît un gen punctual de finanțare. Termenul a fost popularizat de Chris Anderson în cartea lui apărută în 2009, *Free.* În principiu, e vorba de o ofertă de bază gratuită, cu suplimente contra cost *(free + premium).* Poate fi vorba de accesul la arhiva de conținut, de un număr mai mare de articole (din nou, cazul Dilemaveche.ro, care are o parte din conținut gratuită) sau de altele.

■ **Servicii.** Pe Internet, site-urile locale de conținut scîrțîie, din punctul de vedere al veniturilor, în timp ce *e-commerce*-ul e într-o creștere abruptă. De aceea, *publisher*-ii inovativi încearcă să genereze business-uri de servicii în jurul brandului de conținut. HotNews.ro, un independent cu o vechime de 13 ani în piață, a pus pe roate Giftbooks.ro, un magazin de cărți alese cu atenție, unele, disponibile cu autograf. Este numai una din multele posibilități.

■ **Excelența.** Nu e un model de business, dar e o soluție de supraviețuire și mai mult de atît. Într-un peisaj media din ce în ce mai competitiv, în care banii din publicitate sînt din ce în ce mai puțini, iar tirajele vîndute scad, jurnalismul de excepție are, în mod curios, mai mare căutare. Dacă ne uităm la săptămînalele din presa anglo-saxonă, *Newsweek* a fost practic desființat, *Time* are dificultăți mari, dar, în schimb, *The Economist* crește. În primele luni din 2013, revista a vîndut 1,56 milioane de exemplare pe ediție, în întreaga lume, cu 5,5% mai mult decît în aceeași perioadă a lui 2012. The Economist Group, compania care o editează, raportează pentru întregul an în curs un profit brut de 68 de milioane de lire, în creștere față de cele 67 de milioane din 2012. Desigur, asta înseamnă și un site creativ, produse colaterale rentabile și multe altele. Însă o poveste de succes de acest tip arată că, totuși, cititorii de lucruri serioase și bine făcute există în continuare și sînt dispuși să plătească pentru jurnalismul adevărat, la fel ca acum 50 de ani.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

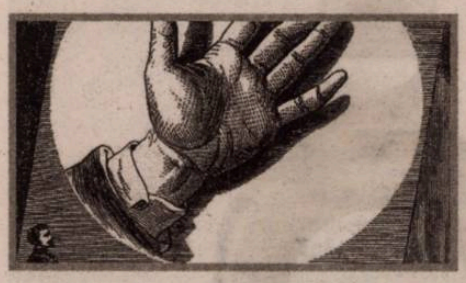

Adina POPESCU

portrete din mers

Prietenii știu de ce?

Se întîmplă uneori, într-un mare oraș sau chiar într-un cartier al lui, să întîlnești aceiași oameni, ca și cum drumurile voastre s-ar intersecta dinadins, să-i știi bine din vedere, dar să n-ajungi niciodată să-i cunoști. Sînt acei străini familiari, în prezența cărora descoperi, la un moment dat, că te simți bine, fără să știi ce anume vă leagă. N-ai aflat cum îi cheamă sau cu ce se ocupă, se întîmplă chiar să-i saluți cu o mișcare a capului sau cu un zîmbet, fără nici o intenție de a merge mai departe, de a schimba cîteva vorbe. Împarți cu ei o lume comună, pe care ți-o dorești stabilă și indestructibilă, și te bucuri cînd îi vezi, ca și cum ai regăsi un loc care îți place, o bancă dintr-un parculeț, pe care ai stat deseori în după-amiezele de toamnă, la soare, o stradă care ți-a purtat mereu pașii spre același butic, aceeași gură de metrou, o clădire veche, în dreptul căreia te-ai oprit de atîtea ori, întrebîndu-te cine locuiește înăuntru.

Pe băiatul Bergenbier (îi zic așa pentru că nu-l pot numi în alt fel) l-am întîlnit prima oară în urmă cu zece ani și mai bine, la terasa de pe strada Olari, cea de lîngă sediul Partidului Socialist al Muncii (oare mai există acest partid?). Un local gălăgios, cu bere la halbă și vodcă ieftină, mese albe din tablă, pisici și toaletă în fundul curții, frecventat de amatorii de „una mică" din cartier și de elevii de la Coșbuc. Atunci, avea în jur de 30 de ani și semăna un pic cu George Clooney, dar fără job, fără roluri, „în mizerie". Mereu singur, se așeza la o masă mai retrasă, nu se băga în seamă cu nimeni. Dacă cineva îl întreba ceva, răspundea politicos, dar monosilabic, un semn că n-avea chef de conversație; dacă vreunul dintre mușteriii obișnuiți îi cerea un scaun liber, îl dădea. Bea două-trei beri, doar Bergenbier. Nu le bea cu poftă, aveai senzația că berile erau doar un pretext pentru a sta acolo o vreme. Nu părea să se plictisească, nu citea ziare, nu rezolva cuvinte încrucișate, nu fuma. Pur și simplu, sorbea din bere cînd își amintea de ea, cu o privire aruncată mai degrabă în interiorul lui decît în afară. Desigur, am făcut scenarii. Depresie? Șomaj? O nevastă cicălitoare, de care vrea să scape măcar pentru cîteva ore? N-am aflat niciodată adevărul.

Cînd ne-am mutat la altă crîșmă, „La parașută" – atît de ascunsă pe o străduță încît nu știau de ea decît patronii și prietenii lui –, l-am găsit și pe el acolo, la o masă, bîndu-și berile. Terasa de la Olari deja se desființase. S-a uitat la noi ca la niște cunoștințe vechi, însă n-a schițat nici un gest de apropiere. Era tot în șort și în adidași, același, cu părul însă puțin grizonant. „La Parașută" avea televizor pe terasă, însă el nici măcar nu ridica privirea. L-am studiat mai atent: nu bea niciodată mai mult de trei Bergenbier, timp în care nu se ridica de la masa lui, nu mergea la toaletă. După a treia bere pleca, pur și simplu.

Omul Bergenbier știa tot.

L-am reîntîlnit la o terasă de rockeri, tot din cartier, unde toți ne salutam cu toți și ne băteam pe umăr, chiar dacă nu ne știam. El era la masa lui retrasă, nu părea să vibreze la muzica dată la maximum. Începuse să mă enerveze, cumva. Ieșirea lui „în oraș" atît de calculată, măsurată în înghițituri de Bergenbier. Și în tăcere.

Au mai trecut vreo trei-patru ani, în care n-am mai ieșit deloc în cartier. N-am mai căutat cîrciumi ieftine și boeme, unde aș fi putut să-l regăsesc. Eram aproape sigură că știa deja totul despre mine: vinul meu preferat, cîte țigări fumez într-o seară, cum rîd dacă încep să mă amețesc, care sînt visurile mele. Omul Bergenbier știa tot.

În vara aceasta, la o altă terasă proletară, care s-a deschis de curînd – un loc unde oamenii bagă în ei mici și bere și se simt bine doar în grupuri de cel puțin zece persoane –, l-am zărit la o masă. Tot singur, cu părul aproape alb, tot cu alura lui de George Clooney. Și tot sorbind alene din berea lui. M-am bucurat de parcă tocmai revăzusem un prieten care se întorsese dintr-un lung și periculos voiaj pe mare. Privirile ni s-au intersectat și am avut convingerea, pe moment, că bucuria era reciprocă.

Chuck SUDETIC

Din România în Franţa

– emigranţii romi –

În numărul trecut am început prezentarea unei serii de articole dedicate comunităţilor de romi din Europa, condiţiilor de trai şi drepturilor umane şi civile ale acestora. Numărul de faţă ilustrează „chestiunea" cu povestea romilor din Franţa, în general, şi a unui tînăr emigrant din România, în particular.

Cetăţenii români sînt astăzi liberi să-şi stabilească reşedinţa legală oriunde în UE, inclusiv în Franţa. La sfîrşitul anilor '90, emigranţii romi, în special din România, deja începuseră să se îndrepte spre Franţa.

Aveau nenumărate stimulente pentru asta. Puteau suplini cererea de muncitori clandestini de acolo, prost plătiţi. Cerşetoria, prostituţia şi infracţiunile minore le aduceau mai mulţi bani în Franţa decît în România. Pînă şi serviciile sociale limitate, disponibile emigranţilor de acolo erau mai generoase decît cele pe care le aveau la dispoziţie romii din România. Limba franceză e uşor de stăpînit de către vorbitorii de română. Condiţiile de locuire pentru romii din ghetourile româneşti sînt mai rele decît cele din taberele pentru emigranţi ilegali din Franţa. Şi închisorile franceze sînt *spa*-uri, în comparaţie cu cele româneşti.

Ani de zile, eforturile oficialilor francezi de a se ocupa de emigranţii romi şi de taberele lor ilegale s-au îndreptat în două direcţii: să creeze condiţii destul de dificile încît să-i alunge pe emigranţii deja intraţi în ţară şi să-i împiedice pe noii emigranţi să mai vină. Munca murdară cădea, în mare parte, în seama oficialilor locali – în general aceştia nu voiau emigranţi ilegali care să-i deranjeze pe localnici. Era un timp cînd guvernul naţional al Franţei dădea 300 de euro de adult, 100 de copil şi un bilet de avion gratuit fiecărui emigrant care se oferea să părăsească Franţa şi să se întoarcă în România. Dar această măsură înzestra o familie de romi, de cinci persoane, cu un profit ce depăşea venitul anual al multor familii care locuiau în ghetourile din România. Mulţi emigranţi care acceptau banii pur şi simplu se întorceau, apoi, în Franţa.

Guvernul român nu prea avea ce să le ofere ca să-i facă să nu mai plece. Societatea franceză era împărţită în ce priveşte emigranţii romi. Pe de o parte, un grup de activişti şi avocaţi, romano-catolici sau evanghelici, se ofereau ca voluntari pentru a-i ajuta. Mai erau şi alţii, care-i sprijineau pentru că îşi hrăneau, astfel, fanteziile romantice despre „ţigani". Pe de altă parte, mulţi francezi manifestau o ură rasistă faţă de romi şi nu-i considerau altceva decît nişte „hoţi de ţigani".

Emigranţii romi nu au voie să aibă prea multe slujbe în Franţa, şi puţini primesc asistenţă de la stat. Puţini îşi manifestă interesul pentru a se stabili acolo ca plătitori de taxe şi de chirie, deţinători de cărţi de rezidenţă sau paşapoarte. Mulţi spun că scopul lor este să pună bani deoparte ca să-şi construiască o casă în România, şi asta presupune un trai cu costuri minime în Franţa.

Tinerii vînd ziare pe stradă sau curăţă parbrize. Unii muncesc la ferme, pentru companii de sistematizare a drumurilor sau de construcţii – slujbe care le permit să strîngă mai mulţi bani, doar dacă evită plătirea taxelor. Alţii adună rămăşiţe de plastic şi metal, pe care le vînd apoi negustorilor; localnicii se enervează cînd romii fură, să zicem, capace de canal sau sîrme de cupru, sau cînd lasă vraişte în urma lor, după ce scormonesc prin coşurile de gunoi.

La sfîrşitul lui 2002, Nicolas Sarkozy, fiul unui emigrant francez din Ungaria, s-a lansat pentru prima dată într-o serie de atacuri asupra emigranţilor. Acestea i-au însoţit mandatul de ministru al Apărării şi, apoi, pe cel de preşedinte. Pe 3 decembrie, sute de poliţişti, în viteză şi cu sirenele pornite, au descins asupra a două tabere de romi. De atunci încoace, poliţia a întreprins numeroase raiduri şi operaţiuni de expulzare în taberele romilor. Emigranţii romi au fost bătuţi.

Se presupune că nişte ofiţeri de poliţie le-au confiscat bani emigranţilor romi care au fost prinşi cerşind. Legea franceză a fost amendată în aşa fel încît să-i permită guvernului să deporteze cetăţeni ai altor ţări ale UE care rămîn pe teritoriul francez mai mult de trei luni, fără să se angajeze sau să meargă la şcoală.

În 2010, preşedintele Sarkozy a considerat necesar să convoace o adunare fără precedent a guvernului, mediatizată din belşug, dedicată, parţial, romilor şi infracţiunilor lor. Înalţi oficiali, inclusiv ministrul de Interne, i-au asociat în declaraţii publice pe romi cu infracţionalitatea. Sarkozy însuşi s-a referit la taberele locuite de romi ca surse ale infracţiunilor şi i-a rugat pe miniştri să le desfiinţeze în trei luni. Expulzări pe scară largă au început de atunci.

În august 2010, un ordin guvernamental a instruit autorităţile locale să desfiinţeze „taberele ilegale", în special pe cele locuite de romi. Guvernul a fost aspru criticat şi, de aceea, a revizuit ordinul, scoţînd referinţa specifică la romi, dar mesajul era deja clar.

Societatea franceză e împărţită în ce priveşte emigranţii romi.

Conform guvernului şi organizaţiilor nonguvernamentale, din ianuarie pînă în octombrie 2011, mai mult de 13.000 de cetăţeni români şi bulgari au fost expulzaţi din mai mult de 100 de tabere.

Sarkozy a dat înapoi după ce Comisia Europeană şi-a anunţat intenţia de a iniţia proceduri legale împotriva Franţei, pentru încălcarea Cartei UE. Un raport ulterior al Consiliului Europei a observat, mai tîrziu, că deportarea, de către Franţa, a mii de romi din România şi Bulgaria, în 2010, s-a bazat pe legi discriminatorii; că întoarcerile voluntare erau, de fapt, expulzări forţate, şi că distrugerea a sute de tabere ale romilor a încălcat drepturile omului. Poliţia a continuat să desfiinţeze mai multe tabere ilegale în 2011 şi a repatriat alţi 33.000 de emigranţi, cam o treime din romii din România.

■ D.D. şi tabăra lui ilegală în Sucy-en-Brie

D.D. este rom şi are în jur de 20 de ani. Pe la vîrsta de 10 ani, a emigrat împreună cu familia lui în Franţa, din Buzescu, un sat din România celebru pentru romii bogaţi, implicaţi în crimă organizată. Imediat după sosire, D.D. a început să-şi ajute familia s-o scoată la capăt, „lucrînd" în Gare du Nord şi în alte gări mai mici.

D.D. cerşea alături de mama sa, în primii ani. Mai tîrziu, cînta la fluier şi din gură pentru mărunţiş. Acum, zice el, poţi face bani îmbrăcîndu-te cu cămaşă, cravată şi haină sport şi ajutîndu-i pe călătorii străini să-şi ia bilete, să-şi facă poze şi să-şi cumpere dulciuri de la aparate. Poliţiştii îl alungă pe D.D., D.D. se întoarce.

„Dacă mă vor da afară din nou, o să-mi sun familia şi prietenii şi o să-mi găsesc un alt loc. Dacă voi fi deportat, voi reveni."

În mai 2012, se aştepta ca poliţia să-l evacueze, împreună cu familia sa, de pe terenul vacant pe care îl ocupa de şase luni, în Sucy-en-Brie, o suburbie pariziană. Toţi cei aproximativ 200 de emigranţi din România care se stabiliseră acolo ilegal aşteptau ca poliţia să-i ridice şi să-i deporteze.

„Am fost expulzată în aprilie şi încă o dată cu două luni înainte", a spus una dintre vecinele lui D.D., Maria, de 47 de ani. „Mi-am petrecut nopţile în stradă, cu cinci copii, în ianuarie şi februarie. Am găsit un alt loc unde să stăm pentru un timp. Apoi am venit aici. Am fost norocoşi. Dar trebuie să reconstruim totul de fiecare dată. „

D.D. şi alţi emigranţi şi-au aranjat rulotele şi barăcile în şiruri îngrijite. Fete şi femei din diverse generaţii ţineau interioarele impecabil de curate. Majoritatea bărbaţilor şi femeilor în putere mergeau să facă bani în fiecare dimineaţă, lăsîndu-i pe copii cu fetele mai tinere şi cu bunicii.

Tabăra exista, în ciuda unei pleiade de legi, decrete şi ordonanţe. În jurul barăcilor şi rulotelor era o adunătură hidoasă de rămăşiţe de metal, mobilă, jucării din plastic şi lemn, covoare, cauciucuri şi maşini de vînzare. Foloseau generatoare portabile pentru a-şi lumina casele şi pentru a-şi activa electrocasnicele – frigiderele, televizoarele, combinele, receptorii de televiune prin satelit.

Puneau aproape orice pe foc, pentru a-şi încălzi barăcile şi rulotele, pentru a găti, pentru a fierbe hainele copiilor. Deschideau cu forţa hidrantele ca să-şi ia apă de băut, de spălat. Nu aveau toalete. După luni de cereri, autorităţile locale de la Sucy-en-Brie le-au oferit o singură pubelă. Odată umplută, oamenii aruncau conţinutul acesteia printre pomişorii şi iarba înaltă de la marginea cîmpului.

Emigranţii cereau asistenţă medicală, de cele mai multe ori, spitalelor publice sau camerelor de gardă – mai ales în cazul femeilor gravide sau al copiilor. Aproape nici unii dintre copii nu mergeau la şcoală, pentru că oficialii şcolilor refuzau să-i primească.

Aşa că, încă din preadolescenţă, mulţi dintre copiii de emigranţi rătăceau liber prin Paris – sărind bariere, fugind şi ţipînd, căutînd slujbe ocazionale, cerşind şi chiar şterpelind telefoane mobile, portofele şi mărunţiş de pe mesele cafenelelor în aer liber.

Ofiţerii de poliţie din Sucy-en-Brie considerau că romii de acolo nu constituie cine ştie ce ameninţare. „Fără crime, fără violuri, fără furturi, fără ameninţări cu arme" – spunea unul dintre ei. „Cîteva legume furate din grădini, cîteva celulare şi ceva mărunţiş şterpelite de pe mesele cafenelelor..." şi cam atît.

După ce în jur de 30 de emigranţi romi au ocupat clădirea unei fabrici abandonate în 2008, rezidenţii locali, inclusiv un director de şcoală şi un proprietar de magazin, au organizat o mişcare de solidaritate care să-i ajute pe aceştia să-şi ţină familiile laolaltă şi să găsească o soluţie de durată pentru nevoile lor, inclusiv pentru înscrierea copiilor la şcoală. Mişcarea a făcut să circule o petiţie care spera să sensibilizeze şi Primăria.

Grupul lui D.D., de aproximativ 200 de oameni, a apărut în locul vacant, aproximativ peste noapte. Cîţiva locuitori au împărţit fluturaşi care spuneau că oraşul va fi invadat de un val de „români" hoţi. În aprilie 2012, D.D. şi vecinii lui au primit note oficiale de evacuare şi ordine să părăsească Franţa.

La începutul lui mai 2012, François Hollande l-a învins pe preşedintele în funcţie Sarkoszy şi a devenit noul preşedinte al Franţei. O lună mai tîrziu, votanţii le-au dat socialiştilor o majoritate de locuri în Adunarea Naţională a Franţei. Hollande a promis să pună capăt expulzărilor şi deportărilor emigranţilor ilegali şi să găsească soluţii la problemele lor, fără să atragă alte valuri de emigranţi în căutarea unei vieţi mai bune.

Peste vară, un tribunal a emis un ordin prin care D.D. trebuia să se mute, pînă pe 15 septembrie, din locul vacant pe care îl ocupa. Cu două săptămîni înainte de termen, femei şi bărbaţi din tabăra de la Sucy-en-Brie au început să caute un nou loc în care să se aşeze. Pînă la expirarea termenului, cu toţii s-au mutat într-o nouă tabără, dintr-o altă suburbie a Parisului. „Dacă mă vor da afară din nou" – a spus D.D. – „o să-mi sun familia şi prietenii şi o să-mi găsesc un alt loc. Dacă voi fi deportat, voi reveni."

***Chuck Sudetic** este editor senior la* Open Society Foundations.

traducere de Iaromira POPOVICI

■ ■ ■

Marina VAZACA

Muzeul Naţional „George Enescu“

– Magia nu există –

„Magia există“ este formula promoţională a Festivalului „George Enescu“ de anul acesta. Sînt nevoită să o contrazic şi să o înlocuiesc cu „Dezamăgirea există“. Şi să încerc să o descriu pe a mea după ce, recent, chiar în săptămîna dinaintea începerii Festivalului, am vizitat muzeul bucureştean care poartă numele marelui compozitor: Muzeul Naţional „George Enescu“, din Palatul Cantacuzino de pe Calea Victoriei (intenţionat am transcris aceste titulaturi impunătoare).

Ştiut că exegeţii operei lui Enescu, biografii săi, toţi cei care l-au cunoscut şi au scris despre el asociază întotdeauna consideraţiile de specialitate cu admiraţia faţă de excepţionala calitate umană a creatorului, faţă de modestia şi, mai ales, faţă de generozitatea sa. Pentru că trăim vremuri atît de pragmatice, cînd o valoare nu se mai recunoaşte în primul rînd după profilul ei „frumos“ şi „bun“, ci mai ales după cel financiar, reamintesc pe scurt cîteva fapte prin care Enescu ne-a îndatorat şi material: încă din 1913, a donat o sumă importantă din banii cîştigaţi în turneele din Statele Unite către Ministerul Educaţiei din România, pentru crearea unui premiu naţional de compoziţie (primul juriu s-a reunit în acelaşi an, iar premiul a fost acordat fără întrerupere, pînă în 1946). Ateneul Român a fost înzestrat cu o orgă nouă, cumpărată tot din banii oferiţi de el. Cît a durat Primul Război Mondial, toate încasările sale au mers în beneficiul diferitelor fonduri de ajutorare, în special al Crucii Roşii (s-a estimat un total de 600.000 de lei aur); apoi, întreaga viaţă i-a ajutat cu bani pe tinerii muzicieni români aflaţi la studii în străinătate. În fine, a donat statului Vila „Luminiş“ de la Sinaia. Pe de altă parte, tot în spirit pragmatic şi eficient, din convingerea sa profundă că potenţialul muzical al românilor este uriaş, că trebuie cultivat, dat la iveală pentru a fi cunoscut şi recunoscut, Enescu s-a implicat fără rezerve în organizarea vieţii muzicale din România. *„Il a payé de sa personne“* – cum spune un critic francez, pentru îndeplinirea acestei misiuni atît de solicitante: a creat orchestra simfonică, apoi Societatea Simfonică „George Enescu“ din Iaşi; în 1920, din iniţiativa sa a luat fiinţă Societatea Compozitorilor din România; a contribuit, de asemenea, la crearea Operei de Stat. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a fost trup şi suflet al României şi al muzicii din România... Toate acestea au devenit amintire. Şi, din păcate, amintire care nu a iradiat puterea exemplului său în rîndul celor care ar trebui să o slujească astăzi în „muzeul dedicat memoriei compozitorului“, şi care nu pare a stîrni nimănui tresăriri de conştiinţă.

Muzeul Naţional „George Enescu“ e într-o stare jalnică.

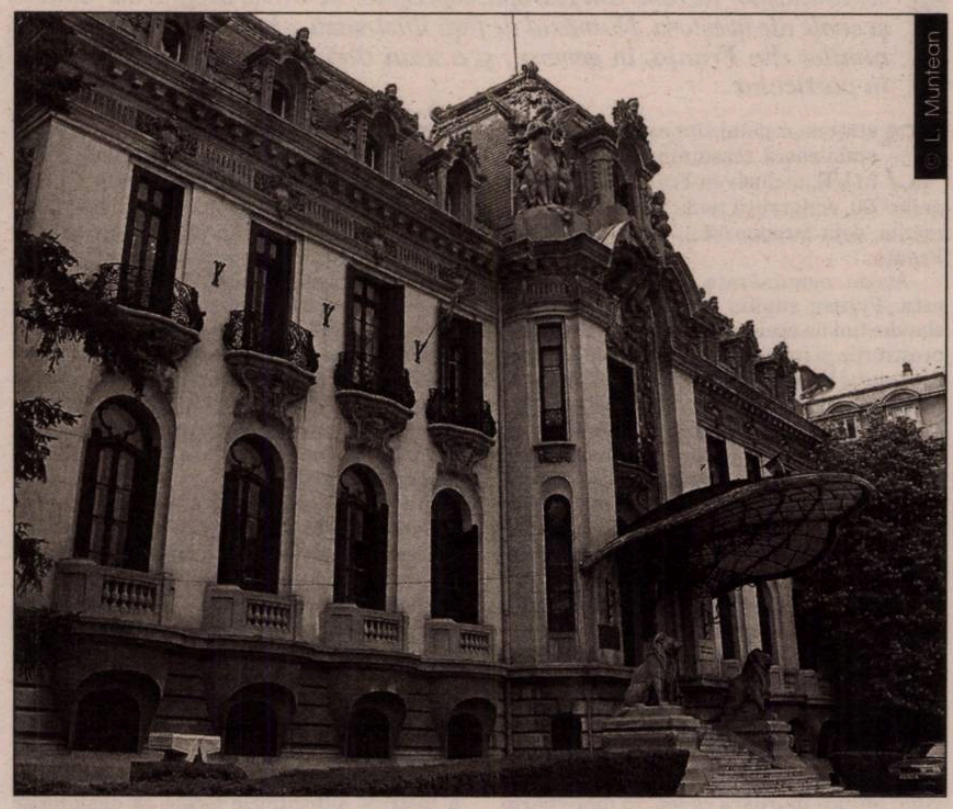

Muzeul Naţional „George Enescu“ e într-o stare jalnică, atît de jalnică încît dezamăgirea capătă nuanţe de uimire, de revoltă, ruşine, lehamite, chiar deznădejde. În cele trei săli dedicate expoziţiei permanente, documente originale (manuscrise muzicale, corespondenţă, fotografii, ediţii originale ale multor compoziţii) şi facsimile de cea mai proastă calitate, medalii comemorative, precum şi diverse alte obiecte stau înghesuite în vitrine mici şi urîte, spre paguba interesului, dar în sprijinul perspicacităţii; deasupra lor, alte fotografii, diplome, alături de cîteva tablouri au parte de un acroşaj dintre cele mai dezavantajoase, de etichete din hîrtia cea mai proastă, rău decupate şi scorojite, lipite direct pe tencuiala afumată. Explicaţiile, mai degrabă globale („Meleagurile natale“; „Anii copilăriei“; „Un român în *lumea mare* europeană“ etc.), doar arareori completate de necesare precizări, sînt oferite în română şi engleză; de franceză nici pomeneală, în casa artistului format în mediu francez, pentru care franceza a fost a doua limbă, iar Franţa – ţară de adopţie. Totul pare abandonat, încremenit într-o etalare pe care nu s-a mai gîndit nimeni să o primenească, totul e neglijent şi neglijat, fără gust, fără simţ estetic elementar, pentru că, la un asemenea nivel, muzeografia nu poate fi luată în discuţie. La standul muzeului, cărţile şi discurile – unele interesante – nu pot fi văzute mai îndeaproape pentru că sînt păstrate în două dulăpioare cu geam, care se deschid la cerere, dar a căror cheie nu este chiar la îndemînă. Palatul în sine are nevoie urgentă şi iminentă de reparaţii capitale: le reclamă în mod elocvent pentru vizitatori, din portretul ei, peste care s-a scurs, în dîre lungi şi negre, apa mai multor ploi, Ecaterina Cantacuzino, prima stăpînă a casei. Astfel afectată de intemperii, ea „domneşte“ de la înălţimea şemineului din salonul de la parter, peste două lamentabile şiruri de panouri cu montaje de afişe de concert, care nu fac decît să sporească impresia generală de încropeală. În casa din spatele palatului, cu funcţie administrativă iniţial, unde au locuit cîţiva ani George Enescu şi soţia sa, tristeţea e la fel de mare: se păstrează o oarecare atmosferă, datorită pieselor de mobilier şi a obiectelor personale, dar, acolo, explicaţiile lipsesc aproape cu desăvîrşire, fiind suplinite de... „instrucţiuni pentru folosirea sobelor cu gaze“ şi de alte cîteva texte cu conţinut normativ similar. Şi, pentru ca „plînsul“ să dea în rîs, pe uşa larg deschisă a camerei de baie din capătul holului, deşi nu este nimic de văzut acolo, nici instalaţie originală, nici altceva semnificativ, stă scris „Baie – *Bath*“! De ce aşa o jale? Pentru că lipsesc fondurile, pentru că Ministerul Culturii, care ştim că face diligenţe pentru repatrierea rămăşiţelor pămînteşti ale lui Enescu, e sărac. Cum altfel?! Şi totuşi, în acest context de sărăcie, măcar din datorie pentru amintirea generozităţii şi a dăruirii manageriale a lui Enescu, puţin spirit de iniţiativă, un pic de imaginaţie, de vioiciune intelectuală, de interes, de solidaritate a lumii muzicale din România, puţin efort pentru aplicarea zicalei „omul sfinţeşte locul“ ar putea compensa multe neajunsuri. Nimic din toate astea.

Totul e neglijent şi neglijat, fără gust, fără simţ estetic elementar.

În septembrie 2013, Muzeul Naţional „George Enescu“, vecin, în Palatul Cantacuzino, cu Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România şi cu Editura muzicală, se străduieşte doar să treacă neobservat: în cadrul ediţiei XXI a Festivalului, nu va găzdui nici un concert cameral, nici o dezbatere, nici o expoziţie temporară. În Palatul Cantacuzino, lăsat prin testament, de Maruca Enescu, statului român, „pentru înfiinţarea unui muzeu dedicat memoriei compozitorului“, nimic nu va tulbura memoria rău slujită a compozitorului. Iar cei care nu vor să-şi strice bucuria Festivalului, continuînd să creadă că „magia există“, nu au decît să ocolească prudent Calea Victoriei nr. 114.

***Marina Vazaca** este traducătoare de literatură franceză, redactor la Muzeul Naţional de Artă al României.*

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

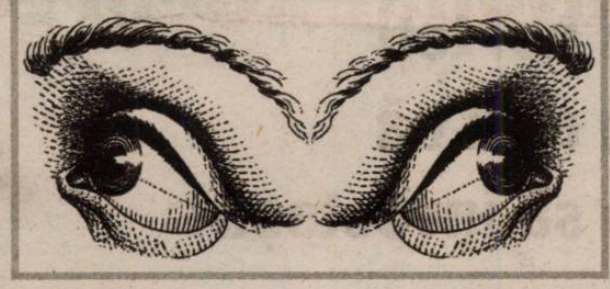

BINE AŢI VENIT ÎN FAŢA UNUI OFIŢER MICROSCOPIC, PRIETENI BIO!

■ Iranienii au din nou acces la Facebook şi Twitter, interzise din 2009. Aşadar, bine aţi venit pe Facebook, prieteni iranieni! Simţiţi-vă ca acasă! Adică nu chiar. (**L. V.**)

■ Am făcut în aeroportul din Mexico DF, după un zbor de 15 ore cu escală, o coadă de două ore la ghişeul de emigări. La primele ore ale dimineţii (sau după-amiezii, cine mai ştie?), am completat un formular laborios şi apoi am stat la o coadă încolăcită de cîteva ori ca să ajung în faţa unui ofiţer plictisit care m-a întrebat ce caut în Mexic. „Am fost invitată“, zic. „De cine?“, zice. „De Universitatea din Guadalajara“, răspund. „Aha, şi atunci ce faci în Capitală?“, zice. „Iată o întrebare“, îmi pierd eu firea. „Răspunde frumos: escală“, zice omul, îmi pune ştampila pe formular şi mă expediază. Aeroportul era împînzit de afişe: *Nu pierdeţi formularul, amendă 500 de dolari*. (**S. S.**)

■ Cu ce se mai ocupă cercetătorii americani: un studiu recent al celor de la Universitatea din California arată că şoarecii şi-ar putea pierde definitiv teama înnăscută de pisici după ce au fost infectaţi cu un parazit microscopic, *Toxoplasma gondii*. Aşadar, vom avea şoareci bolnavi, dar curajoşi, care ne vor fugări pisicile. (**A. P.**)

■ La un supermarket bucureştean, pe o caserolă de valeriană scria: „Valeriană nespălată“. Să fi fost un avertisment sau o laudă de sine a conceptului bio prin excelenţă? (**S. G.**)

NU SÎNT SIGUR CĂ ÎMI POT RESPECTA PROMISIUNILE CIVILIZAT, ÎN CONFORMITATE CU REGULILE IMBECILE

■ Cătălin Botezatu a declarat recent: „Mi s-au făcut multe propuneri să intru în politică. Poate datorită imaginii sau a discursurilor pe care le am. Am refuzat mereu pentru că nu ştiu să mint. Dacă nu sînt sigur că îmi pot respecta promisiunile, mai bine nu le fac.“ E o declaraţie atît de plină de bun-simţ, încît nici nu ştiu ce caută la „3,14“. (**L. V.**)

■ Cel mai normal şi mai liniştit moment surprins la unul dintre marşurile pentru salvarea Roşiei Montane: un tînăr a mîncat, pe tot parcursul Bulevardului Ştefan cel Mare, tacticos şi civilizat, o salată, dintr-un corect recipient din plastic. Din mers. (**I. P.**)

■ Primesc acest e-mail: „Dragă prieten, îţi scriu cu rugămintea de a mă ajuta să-ţi transfer în cont 6.200.000 de dolari în beneficiul reciproc. Tranzacţia e confidenţială şi trebuie să rămînă ca atare, nu pot executa o astfel de operaţiune decît cu un străin. Operaţiunea trebuie să fie în conformitate cu regulile băncii mele, de aceea te contactez în acest fel. Pentru ajutorul oferit vei primi 30% din suma transferată; am nevoie însă de maxima ta cooperare, prin urmare trebuie să-mi trimiţi contul şi numărul asigurării, iar eu îţi voi trimite restul detaliilor legate de felul în care această afacere va fi dusă la bun sfîrşit. Cele bune, Madina.“ M-am tot gîndit, nu cunosc nici o Madina. (**M. C.**)

■ „Aud şi azi imbecile care mă judecă pentru faptul că trăiesc pe banii fostului soţ“, scrie Mihaela Rădulescu pe o reţea de socializare. „Diva“ dă sfaturi femeilor divorţate, cum să nu le fie ruşine să-şi ceară drepturile şi să ia bani de la foştii soţi. Dincolo de drepturi, cred că de la ea s-ar aştepta să le explice femeilor cum să nu ajungă să trăiască dintr-o pensie alimentară amărîtă. Ce pot face, adică, pentru a ajunge să trăiască la Monte Carlo. (**A. M.**)

CÎTEVA PERSONAJE RELE ÎŞI ÎNTEMEIAZĂ OPINIA PE ULEIURI VOLATILE

■ Actorul Mark Wahlberg s-a hotărît, la 42 de ani, să-şi obţină echivalentul american al bacalaureatului: „În tinereţe nu prea m-am ţinut de şcoală, dar acum n-aş vrea să fiu pus în situaţia în care copiii mei mi-ar spune: dacă tu nu ţi-ai luat o diplomă, eu de ce aş face-o?“ Wahlberg s-a pregătit pentru acest examen în timp ce filma *2 Guns*. Aşa că şi-a adus pe platou un profesor care să-l ajute. Dar în mare secret, fără ca Denzel Washington, partenerul său, să ştie. Cîteva personaje de pe la noi, aflate în situaţii similare, cred că ar rîde de s-ar prăpădi de bietul Mark Wahlberg. Şi ar zice: la banii lui, nu şi-a putut cumpăra şi el pînă acum un teanc de diplome? (**A. M. S.**)

■ Cercetătorii de pe livescience.com au făcut un top al celor mai rele zece lucruri care, consumate moderat, fac bine organismului nostru: sexul, ciocolata, vinul roşu, marijuana, omidele, soarele, LSD-ul, cafeaua, furia şi berea. Ce-aţi prefera pentru un exces de-un weekend? (**M. C.**)

■ Săptămîna trecută, purtătorul de cuvînt al Patriarhiei Române a explicat că opoziţia Sinodului faţă de proiectul minier de la Roşia Montană se bazează pe raportul negativ al Academiei în această chestiune. E bine: BOR îşi întemeiază opinia pe un document al Academiei. Putea fi şi invers... (**M. M.**)

■ Continuarea extraselor din *Nomenclatorul de meserii* (vezi numărul trecut): emailator prin pudrare, extractorist uleiuri volatile naturale şi colesterină, fascinar, fazanier, fermentator oţet, filmotecar, filtrator-deshidratorist, forjor arcurar, formator de formatori, formator tuburi spectrale, funicularist, ghemuitor, granulator zgură, impregnator-uscător chibrituri, inspector telegrame, intermediarist film desene animate, îmbuteliator fluide sub presiune, împletitor din panglică împletită, împletitor obiecte din foi de porumb, înnobilator scîndurele pentru creioane, înnodător fire mătase naturală, legător şi confecţioner depolarizator, lipitor lentile şi prisme, mamoş porcine, mînuitor carte, maşinist la umplerea şi închiderea cutiilor de chibrituri, melanjorist, meşteşugar cenuşeritor, montator bijuterii pe corp, morar la maşini de mărunţit roci, nămolar, numărător bani, observator far maritim şi staţie semnal de ceaţă, oglindar, operator abrazive pe suporţi, operator bobinator dublator, operator control nedistructiv cu lichide penetrante, operator îmbrăcare volane în piele, operator îngreunător mătase naturală, operator scămoşetor. *(va urma)* (**D. S.**)

PUBLICITATE

Să transformăm România dintr-o țară cu potențial într-un partener care contează la nivel internațional. Punând România pe harta marilor investiții, economia internă se dezvoltă în beneficiul companiilor și oamenilor din România. Investițiile de circa 9 miliarde de euro inițiate de Petrom în ultimii ani, au dus la redresarea și modernizarea industriei românești de petrol și gaze. Activitățile noastre au readus în atenția investitorilor străini potențialul energetic al României și companii internaționale, lider în domeniu, ni s-au alăturat. Iar asta înseamnă peste 80.000 locuri de muncă în România.

Performanța inspiră

PETROM
Membru OMV Grup